VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

Majitel, nakladatel a vydavatel:

DRUŽSTVO „VLASŤ“.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK V.

1888—89.

V ŽIŽKOVĚ U PRAHY.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY (J. ZEMAN A SPOL.)

V PRAZE.

Obsah V. ročníku Vlasti.

A) Životopisy.

Strana

Flekáček Jos.: Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů 1, 83, 161, 296, 376, 446, 532, 615, 698, 721, 801, 897.
Menčík Ferd.: P. Martin Stredonius . . . . . 335.

B) Články poučné a vědecké.

Dr. Bačkovský Fr.: K dějinám českých almanachů 29, 120, 197, 241, 321, 402, 481, 561, 641.
Červinka V.: Socialní studie o výchově učňů na školách pokračovacích . 967.
Horenský Frant.: Za slovácým stolem . . . . . 578.
Kousal Josef: Dr. Cesare Lombroso jako kriminalista . . . . . 867.
„ „ O trestnictví . . . . . 935.
Libor Fr.: Hlasy českých časopisů učitelských o náboženské škole . 272, 361, 454, 507, 572.
Petrů Václav: Obrázky z novořecké vísky . . . 93, 225, 261, 370, 434, 493.
Pohunek Frant.: Volné listy . . . . . 14, 128, 213, 279, 441, 527, 692.
Škrdle Tomáš: Činnosť spolku sv. Vincence z Paula r. 1887. . . . . 56.
„ „ Kuchyně obecné a chudinské . . . . . 221.
„ „ Vyznání Leona Taxila . . . . . 429, 541.
„ „ Fond pro katolické spisovatele . . . . . 678.
Šmýd Tóma: General major Michal Ivanovič Dragomirov . . . . . 877.
Šrůtek Jos. A.: Kralohradecký neb Královéhradecký . . . . . 269.
Štábl Fr.: O vývoji a rozvoji národních škol v zemích českých . . . 513, 593.
Uhlíř Josef: Kardinál Lavigerie a otroctví africké . . . . . 141, 229, 288.
Ulrich Karel: Tichá oslava † děkana bechyňského Fr. Jos. Slámy . . . 875.
Wachek Miloš: Carmen Sylva . . . . . 52.
„ „ Papež Lev XIII. jakožto básník . . . . . 599.
„ „ Za víru a volnosť . . . . . 666, 750, 838.
Wildmann Fr.: O probuzení národním v jihovýchodních Čechách 708, 771, 856.
Zlichovský T. J.: O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě . 37

C) Čtení zábavné.

Brodský B.: Staří přátelé . . . . . 43, 135, 208.
Dostál Alois: Synův odkaz . . . . . 503, 583, 686, 757, 818, 906.
Horenský Fr.: Slovácké loučení . . . . . 672, 776, 861.
Kajetán Josef: Pro Boha a pravdu . 21, 105, 179, 251, 344, 416, 518, 605, 653, 736, 842, 950.
Pakosta Vojtěch: Středa . . . . . 871.
Skřivan Pavel: Feuilleton . . . . . 66.
Šlehal Jan: Pan předseda . . . . . 300.

D) Básně.

Černoch Vincenc: Pane, zůstaň s námi . . . . . 672.
Flekáček Josef: Genesius herec . . . . . 929.
Jasanovič Josef: Výstraha . . . . . 756.
Hodyc Jan: Svatá noc . . . . . 194.
Chalupa Fr.: Z vlasti a do vlasti . . . . . 568, 647, 732.
Kyselý Fr.: Básník . . . . . 9.
„ „ Moravan . . . . . 427.
„ „ Clot Bey . . . . . 671.
Milota Jan: Píseň jarní. Kaplička v poli . . . . . 592.
„ „ Znělky biblické . . . . . 815.

Strana
Pakosta Vojtěch: Na severním moři, Malbám Rubensovým, Ó, jen domů! 103.
„ „ Bratří . . . . . 173, 246, 328, 410, 486.
Skalík Fr.: Večerní . . . . . 194.
Tichý Jaroslav: Proslov k jubilejní slavnosti Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. . . . . 81.
Tumpach Jos.: Budiž svůj . . . . . 271.
Vránek Jan Pohořský: Ve Švýcarsku . . . . . 344.
„ „ „ Ó lásko k bližnímu! . . . . . 837.

E) Literatura a divadlo.

Dr. Bačkovský Fr.: Ottův slovník naučný . . . . . 391, 401.
„ „ K úvaze „Zlatý nebeklíč“ . . . . . 478.
„ „ Dvě práce prostonárodní z dějin českého písemnictví 632, 711.
Eckert Fr.: Method . . . . . 71.
Flekáček Josef: Z národního divadla . . . . . 150, 232, 384, 553, 630, 786.
Hlavinka Alois: Mým kritikům . . . . . 61, 145, 457, 547, 622.
Chmel Al.: Vědy přírodní a bible . . . . . 468.
Kolísek Fr.: Starověda biblická . . . . . 634.
Nedvídek Jos.: Dědictví sv. Ludmily v Písku . . . . . 789.
Plešovský Václav: Škola konfessionální . . . . . 305.
Podborský Bohuš: Literární reminiscence 76, 157, 239, 315, 396, 475, 556, 638, 717, 795, 893.
Podhradský V.: Modrý závoj . . . . . 791.
Předměřský Aug.: Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner- und dem Cistercienser-Orden . . . . . 395.
„ „ O sloviańskim kościele św. Krzyża . . . . . 891.
Skřivan Pavel: Almanach bohoslovců slovanských v Rakousku . . . . . 69.
„ „ Nová knihovna pro český lid . . . . . 156.
„ „ Některé kalendáře na rok 1889. . . . . 308.
„ „ Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti atd. . . . 637.
„ „ Bez názvu . . . . . 712.
„ „ Padající hvězdy . . . . . 792.
„ „ Z jitra na úsvitě . . . . . 989.
Škrdle Tomáš: Slepcův vychovanec . . . . . 307.
„ „ O ústavech polepšovacích a kárných . . . . . 394.
„ „ Slovo kříže . . . . . 992.
„ „ Dědictví sv. Ludmily v Písku . . . . . 991.
Šmýd Tóma: Příspěvky k dějinám jazyka slovenského . . . . . 78, 152, 234.
Špaček Václav: Posel z Budče . . . . . 74, 158, 236, 305.
„ „ Ozvěna z Assisi . . . . . 716.
Šprongl Josef: Světlo a tmy . . . . . 890.
Štingl Franja: Slovinská literatura . . . . . 311.
Šubrt Filip: Praktický učitel národní . . . . . 477.
„ „ Přítel dítek . . . . . 555.
„ „ Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého . . . . . 887.
Uhlíř Karel: Verše . . . . . 794.
V. O.: Katolická reformace a Mariánská družina . . . . . 391.
Wildmann Fr.: Zlatý nebeklíč . . . . . 302.

F) Různé.

Nekrolog . . . . . 800.
Spolek sv. Vincence z Paula . . . . . 319, 398, 479, 558, 639, 719, 799, 895.
Škrdle Tomáš: „Hlas národa“ a naše „Vlast“ . . . . . 478.
Zprávy spolkové: Valná hromada družstva . . . . . 387.
„ „ . . . . . 80, 160, 320, 400, 560, 720.
„ „ Činnosť a programm družstva v prvních pěti letech 1884—89. 884.

VLASŤ.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

Část prvá.

Ústavy Boscovy v Evropě.

Kapitola I.

Založení oratoře sv. Františka Sálesského.

§ 1.

Narození, dětství a mládí Jana Bosca. Ranné jeho vlohy.

Jeden z nejpodivnějších výjevů lásky k bližnímu v době nynější udál se, není tomu dávno, zcela tajně za Alpami, kde tyto velehory oddělují Francii od Italie. V Piemontu povstalo podivuhodné toto hnutí, jež z počátku rozšířilo se na poloostrově italském, pak po Francii, po Španělích a různých republikách jihoamerických, vniknuvši posléze do lesnatých končin Pampasských a Patagonských. Prvý původce tohoto hnutí byl prostý kněz, jenž jal se kráčeti novou cestou, ani netušé velikosť cíle, k němuž směřoval a ohromnosť výsledků, jež Prozřetelnosť chystala jeho horlivosti. Kdy a kde se narodil tento kněz, jaké byly skrovné počátky jeho života — toť jest věc, o níž jest nám nejprve promluviti.

Jan Bosco narodil se dne 15. m. srpna r. 1815. v Castelnuovo d'Asti kraje turinského; skupina chýží a dvorců, kde bydleli jeho rodiče, nazývala se „Becchi“. Otec a matka jeho byli rolníci; těšili se skrovné jakés zámožnosti a vážnosti ostatních vesničanů a byli plni oné živé víry, již nejen u žen, ale též u mužů v Italii zhusta nalezáme. Náš Bosco nebyl ani dvě léta stár, a stihlo jej neštěstí; ztratil otce.

Jeho matka, jež často objeví se v naší historii, byla žena duchem i srdcem nadaná. Přes veškeré obtíže trudného svého vdovství nezanedbala nikterak vychování svých tří dítek. Nejmladší — a to byl Jan Bosco, o němž píšeme tuto historii — navštěvoval školu obecnou, ač byla od Becchi notně vzdálena. Díky jeho paměti a dobré vůli, prospíval znamenitě a nezapomínal v krátké době, čemu se naučil, jakž tomu bývá u mnohých školáčků. Mimo to bylo mu vykonávati

již za útlého dětství pod dozorem matky a nejstaršího bratra veškeré práce polní, jež byly pro jich výživu ovšem veledůležité. V této době také často pásával krávy; tuď bral s sebou vždy knihy do polí a učil se na paměť italským básním — pod majestátními svahy Piemontských Alp, jež samy sebou jsou tak poetické.

Když měl prázno, chodíval rád do kostela a obcoval službám Božím a obřadům, jež vábily k sobě vždy veliký počet věřících.

Jedenkráte vracel se večer po osamělé stezce z Buttigliery, kdež byli missionáři, a setkal se s knězem, jenž se ho tázal: „Odkud tak sám a tak pozdě, můj drahý?“

„Přicházím z Buttigliery, kdež jsem byl na cvičení,“ odpověděl Jan.

„Zdali pak jsi vše dobře pochopil? Uvidíme: vypravuj mi, o čem promlouval kazatel.“

Tu Jan s překvapující věrností paměti opakoval nejen kázaní, jež byl před chvílí slyšel, ale i ona ze dnů minulých. Dobrý kněz byl velmi udiven; tázal se ještě po tom i onom a shledal, že Jan Bosco uměl též mnoho tercín Danteových a oktav Tassových. Od té chvíle přirostl mu mladý tento sedláček, jenž objevoval tak záhy vzácné vlohy, k srdci, a vyučoval jej počátkům jazyka latinského.

V této době stal se v otcovském domě našeho Jeníka jistý převrat. Po smrti otcově byl hlavou rodiny nejstarší syn, vykázal matce a dvěma mladším bratřím byt a živil je; za to však bylo jim pracovati na poli a při domácím hospodářství vůbec. Matka, vidouc však, že není tak vše, jak by mohlo a mělo býti, rozhodla se na tom, aby se oddělili, a zanechavši nejstaršímu obydlí otcovské, spokojila se s obydlím mnohem skrovnějším a brala užitek z dědictví synáčků nedospělých, jakož i ze svého podílu. Tak nabyla jisté neodvislosti ve správě svého skromného jmění. Chtěla se věnovati vychování svého syna Jana, poznavši v něm vlohy v pravdě nevšední a nepopíratelné stopy nadání k povolání kněžskému. Ale hmotné prostředky její byly velice omezené! Jakž tedy dojíti cíle? Na štěstí mladistvý její syn rozluštil tuto nesnázi dosti snadně, pomáhaje si od začátku sám. Když byl dán do blízkého města Chieri, kde byla dobrá škola, vyučoval čísti a psáti dva hošíky jisté paní, a dostával za odměnu zdarma byt a stravu a chodil do koleje, kdež se vyučovalo bezplatně.

Pracoval mnoho a s výsledkem a zasvěcoval většinu času svým dvěma svěřencům: a právě v této době probudila se v něm vroucí sympatie k mládeži, jež byla údělem jeho duše po celý téměř život. Když vstoupil do velikého semináře v Chieri (zde byla přednášena filosofie, v Turině theologie), pronikl srdce jeho nový cit: přátelství. Jeho povaha obsáhlá a vřelá potřebovala tohoto citu — cit ten však musil býti čist a nevinen, právě jako Bosco sám. Zdá se, že Prozřetelnosť sama postarala se o splnění tohoto požadavku vřelé jeho povahy, dadouc mu v semináři poznati a seznámiti se s přítelem hodným srdce Boscova. Jmenoval se Ludvík Comollo. Comollo zemřel ještě mlád s pověstí svatosti. Bosco vylíčil sám vzácnou tu duši, již tak dobře znal, a vypravoval historii drahého svého přítele způsobem velice dojemným. Uveřejnil dílko ono ještě jakožto klerik, a jest první jeho prací spisovatelskou.

Tato osobní upomínka měla snad jistý účin na vůdčí a základní ideje, jimiž se řídil pozdější zakladatel Salesiánů. Někdejší chovanec

semináře v Chieri nespravoval pouhý seminář, ale celou velikou společnost a rodinu náboženskou — a tu Bosco nikdy nezakazoval s nesmířitelnou přísností přátelský poměr, vznikl-li mezi dvěma dušema křesťanskýma. Uvažoval spíše, že dvě duše přátelstvím spojené, vzájemně se podporující, ustavičně se posilující v nesnázích pozemského života, s větší snadností putovati mohou k nebes jasným výšinám. V této příčině — jako vůbec i jinak — nebyl Bosco nikdy výstředním; poznal v pravou chvíli pravou míru věcí a dovedl se vznešenou a heroickou silou ducha tak opanovati, že klidné jeho sebeopanování a zapření bylo nejznamenitější, rázovitou vlastností jeho povahy.

Nyní však byl prudké přirozenosti, jež byla pravým opakem řídké oné vlastnosti: kterak tedy činiti, aby zvítězil nad neodolatelnými návaly zlosti, vášně tak zuřivé, a proto tak nesnadno přemožitelné? Bylať v jeho životě rozhodná krise, a ta vysvětlí všechno.

Obdařen velikou silou svalů, spíše hbitý a obratný nežli hranatý, byl by býval pravým postrachem svých soudruhů, kdyby ho nebyli měli od srdce rádi. Neužíval však své tělesné převahy jindy, nežli spěje ku pomoci slabým a chráně jich proti příkoří. Tak po dvakráte ujal se malého žáčka, jehož starší týznil, považuje jej za oběť své přesily. Po třetí, kdy opět podobná věc se opakovala, a v míře ještě větší, díval se Jan Bosco z povzdálečí na ohavný ten výstup a cítil, jak mu krev víří v žilách; běžel se zaťatými pěstmi a již již chystal se uděřiti celou silou na tryznitele ubohého chlapce — pojednou však, učiniv si neslýchané násilí, v nejzlostnějším návalu se opanoval, jako by tušil, že jest nepěkné, co spáchati chce. Násilí to bylo takové, že kapky potu, kryjící jeho čelo, ronily se kolem něho jako když prší; srdce mu tlouklo, div se nerozskočilo. To, co vytrpěl v tomto zoufalém boji, nelze vypsati — a když ulevila ona krise, cítil, že jest pánem sám sebe — zvítězil nad krví i tělem. Řádná bdělost mu pro budoucnost dostačila, aby zachoval vládu nad sebou, jež byla zakoupena tak draze.

Mládí sv. Františka Sálesského nám připomíná několik podobných skutků statečnosti, jako jsme nyní vypravovali.

Slyšme, co o tom praví jistý prelát, jeho přítel a současník:

„Sv. František Sálesský velice byl náchylen vášnivým výbuchům zlosti; dovedl se však přemáhati s myslí statečnou, takovým úsilím a vytrvalostí, že to bylo nejlépe patrno po jeho smrti, když otevřeno bylo tělo jeho. V měchýřcích žlučových nalezeny byly malé kaménky, následek to svatého násilí a namahání, jakýmž krotil prudké návaly bouřící vášně. Tak věc vysvětlili lékaři, nemohouce udati důvody jiné tohoto znetvoření žluče.“

Jak se dle všeho zdá, byl mezi těmito dvěma atlety víry asi ten rozdíl: Svatý biskup ženévský musil obnovovati veškeré síly často, aby potlačil náchylnost svou ku zlosti, kdežto, s milostí Boží, Jan Bosco porazil svého vnitřního nepřítele — abychom tak řekli — ranou jedinou. Přirozené i nabyté ctnosti mladého seminaristy v Chieri, jeho vytrvalosť v práci, prospěchy u vysokých studiích získaly mu přízeň všech představených, a sotva že dokončil studia, prohlašovali jej za hodna, by vysvěcen byl na kněžství.

§ 2.

Pokračovací škola pro nově vysvěcené kněze a začátek oratoře.

V těch dobách byl v Turině ústav nazvaný „Konvikt sv. Františka z Assissi“. Byl to jakýsi druh školy pokračovací pro nové kněze; poslouchali zde vyšší běh o morální theologii, učili se kázati a účastnili se pravidelných konferencí.

Sotva že se stal knězem, vstoupil Bosco do tohoto ústavu, jehož členové rozšiřovali též obor svého působení na venek s vroucností a horlivostí neunavitelnou. Tak ku př. roznášeli pomoc a útěchu do chýží i paláců, nemocnic i žalářů. Pracovati v žalářích bylo hned z počátku zamilovanou myšlénkou Boscovou: a z vězňů nejraději vybíral si osiřelé a zpustlé, již byli svedeni ke zlému, poněvadž byli opuštěni od rodičů, poněvadž nikdo se o ně nestaral, nikdo ku pomoci jim nepřispěl. Poznal, jak velice nesnadno bylo napraviti je, když již po delší dobu žili ve hříchu a dospěl přesvědčení, že jediný prostředek uchrániti jich mravní zkázy jest shromážditi je v bezpečné útulny, kdež by se mohli vychovávati na základech náboženství.

Tato idea opanovala Jana Bosca jako idea utkvělá; často rozmlouval o tom s výtečným ředitelem ústavu D. Cafassem, v modlitbách Bohu přemítání a úvahy své přednášel a srdce své otevíral do kořán mravním potřebám ubohé mládeže, po ulicích těkající. Pro zpustlou mládež, ze žaláře propuštěnou, zařízen byl již v Turině spolek, v jehož čele stáli někteří členové družstva sv. Vincence z Paula. Bosco učinil, že se každé neděle tito propuštění trestníci scházívali, ale brzy k těmto nedělním schůzkám přibral i toulající se zpustlé hochy z veřejných ulic.

Jednoho dne, kdy ustavičně o podobném ústavu přemýšlel, a různé starosti jej tísnily, nepředvídaná okolnosť dala mu sejíti se s mladíkem neofitem, jenž se měl státi základním kaménkem všech budoucích jeho zařízení.

Bylo to dne 8. prosince 1841. v den Neposkvrněného Početí; Bosco odebral se do chrámu sv. Františka z Assissi, aby tam sloužil mši svatou.

Oblékal se zvolna, když kostelník spozoroval za ním mladíka na špičky vystupujícího a pozorně a s podivením na kněze patřícího: vyzval jej tedy, aby ministroval při mši svaté. „Ale já neumím,“ odvětil mladík celý zahanbený. „Jen pojď, ukáži ti to, pomohu ti.“ „Ale já nedovedu zhola ničeho, jak živ jsem neministroval.“ Tak co zde tedy chceš? ozval se kostelník rozzlobený, a již jej hnal odtud, přidávaje k tomu pořádné štulce. Ale Bosco se obrátil, vyhuboval kostelníkovi, jehož domluva velice zamrzela, a pravil: „Běžte honem a zavolejte toho hocha; věřte, že je to můj přítel, přiveďte mi ho, nutně s ním musím mluviti.“ Kostelník poslechl, chlapec se vrátil, třesa se na celém těle a utíraje si slzy. Bosco jej upokojil, pohladil ho a tázal se jej laskavě, zdali ještě neobcoval mši svaté. „Ještě nikdy,“ odpověděl chlapec. „No tak pojď na mši svatou, již budu nyní sloužiti; a potom po mši sv. s tebou o něčem promluvím, to se ti bude jistě velmi líbiti.“

Bosco neměl z počátku jiného úmyslu, nežli potěšiti chlapce a nenechávati jej růsti bez poznání sv. náboženství. Poslyšme rozmluvu,

již měl Bosco s chlapcem po mši sv. a již podáváme dle vlastního jeho doznání.

„Jak se jmenuješ, můj drahý příteli? „Jmenuji se Bartoloměj Garelli."

„Odkud jsi?" „Jsem z Asti." „Tvůj otec je dosud živ?" „Ne, on již zemřel. „A což tvá matka?" „Má matka zemřela též." „Kolik je ti let?" „Patnáct." „Umíš čísti a psáti?" „Neumím". „Byl jsi již někdy u sv. přijímání? „Nebyl nikdy." „A chodíš se učit katechismu? „Ne, bojím se." „A proč?" „Poněvadž mnohem menší hoši než já to umějí dobře, a já, největší ze všech, neumím ani slova; styděl bych se, kdybych si měl sednouti mezi ně."

„A což kdybych tě učil katechismu zvlášť, chodil bys ke mně?" „Oh! a jak rád bych chodil!" „A učil bys se v této malé komůrce?" „Ano, jestliže nedostanu bití pěstí nebo karabáčem."

„Neboj se, můj drahý, nikdo ti neublíží, od nynějška jsi můj přítel. Nebudeš míti s kým co činiti, jen já tě budu učiti. A kdy chceš, abychom začali?" „Kdy si budete přáti vy." „Snad dnešního večera?" „Ano, tuze rád budu." „A proč ne raději hned?" „Třeba tedy hned a s radostí."

A nyní jej Bosco naučil dělati znamení sv. kříže, což nový chovanec jeho dosud neuměl a slova, jež se při tom říkají, zapomněl; tím se však Bosco na poprve nespokojil; povídal mu první známosti o Bohu a o účelu, proč jsme stvořeni. Po půl hodině ho propustil, ujistiv jej svou laskavostí a dav si určitě slíbiti, že příští neděle zase přijde. Ačkoliv paměť chlapcova byla zanedbaná a poněkud váhavá, přece po několika nedělích naučil se a poznal z katechismu tolik, mnoholi bylo třeba k první dokonalé sv. zpovědi a později k vroucímu prvnímu sv. přijímání.

Tohoto mladého chovance, jehož Prozřetelnosť poslala, nazýval Bosco později prvním kamenem své oratoře. Aby na tuto budovu svezl ostatní kámen a ukončil stavbu její, užíval, jak uvidíme, stejných prostředků: něžnosti, dobroty, přívětivosti, jedným slovem: methody samého božského zakladatele křesťanství: totiž lásky.

§ 3.

Založení první oratoře Boscovy. Rychlý její rozvoj.

Veliké věci rodí se téměř vždy z malých začátků. Několik hochů, jež s sebou přivedl Garelli, a jež sebral zde onde, bylo přijato a vyučováno Boscem vždy v neděli a ve svátek v kapli kostela sv. Františka z Assisi, připojené k sákristii. Tam zpívali a učili se úkolům uloženým. Vzpomeňme si, že byl Garelli úplně sám dne 8. prosince r. 1841. Dne 5. února potom měl již Bosco 20 nových chovanců a v den Zvěstování P. M. třicet. Bylo jim dovoleno, aby, odcházejíce z vyučování katechismu, směli si hráti na náměstí před kostelem.

Ježto však počet jich se pořád množil, bylo nutno pomýšleti převésti je na jiné místo. R. 1844. Bosco ukončil běh morálního bohosloví a konferencí, a bylo třeba, aby si vyvolil některý obor církevní služby. Ředitel ústavu, D. Cafasso, vzal jej stranou a řekl: „Potřeby duší jsou veliké, dělníků na vinici Páně není mnoho, žeň byla by hojná, jen kdyby bylo dosti dělníků. Jakéž si nyní vyvolíte povolání? Mám uloženo, abych vám nabídl na výběr tři místa, stejně čestná."

Bosco odmítl všechna a odvětil, že se vidí obklopena množstvím mladíků, kteří potřebují jeho pomoci a přispění. Pro začátek rozhodl se, že se svým přítelem Borellim spravovati bude útulnu a nemocnici, založenou od markýzy Barolové. Pevně však uzavřel Bosco, že zároveň pracovati bude na vývoji a uskutečnění svých myšlének o mládeži chudé a opuštěné, jíž se chtěl přede vším jiným zasvětiti. Bylo třeba jen místa, kam se uchýliti s těmi všemi mladíky.

Bosco vyhledal arcibiskupa, Msgra. Franzoniho, představil mu, že tito mladíci jsou vesměs cizinci a nenáležejí k žádné farnosti, žádal tedy za dovolení, aby směl pro ně založiti oratoř, kde by konati mohl farní cvičení v neděli a ve svátek. Výborný kněz schválil jeho úmysl. Sám byl prostředníkem u markýzky Barolové, jež propůjčila Boscovi dvě světnice a kapli již začatou, ale ne dosud dostavěnou. V této kapli nebylo ničeho než pouhé zdi; dal se tam zříditi oltář, a odneslo se tam několik lavic. Dne 8. prosince 1849. mohli se tam shromážditi mladí chovanci oratoře, a většina jich byla u sv. přijímání. Po této slavnosti proléval Bosco slzy radosti; naděje o jeho životě apoštolském počínaly se naplňovati!

Borelli a Bosco vyučovali ve dvou světnicích jim propůjčených, mše sv. a jiné výkony náboženské konaly se v blízké kapli. Takto uplynulo šest měsíců; ale ku konci šestého měsíce markýza Barolová odepřela Boscovi další užívání těchto místností. Ačkoliv podporovala ochotně vše dobré, chtěla veškerou činnosť svou soustřediti na jiné skutky dobročinné. Borelli shromáždil tedy všechny jinochy, jichž počet značně již byl vzrostl, a jal se s nimi rozmlouvati — v rozmluvě té převládal smutek, ozářený svitem naděje. Byli nuceni odebrati se jinam, nevěděli kam: a přece jich naděje v budoucnosť byla pevnější než kdy jindy.

„Místo, jež jest nám opustiti, pravil D. Borelli, jest nám jako hostinec, v němž si poutník odpočine na své pouti a odkud brzy odchází, aby ve své cestě pokračoval. V tomto místě dali jsme základ pravé oratoři, byli jsme zde v zátiší a pohodlí, měli jsme kostel sami pro sebe. Zde, mí drazí mladíci, pokračovali jste ve svém učení, přijímajíce přispění duševní, účastni jsouce vší možné péče o tělo i ducha; zdálo se, že zde nalezneme klid a stálý pobyt. Ale božská Prozřetelnosť odnímá nám i tento útulek: jest třeba, abychom se odstěhovali jinam. Můžeme doufati v pobyt trvanlivější? Nevíme toho, neosmělíme se vám to zajišťovati. Zatím však nepochybujeme ani okamžik, že naši oratoř uzří vždy větší a větší počet mladíků, kteří ctnostně žíti budou, kteří budou pěti svaté písně, budou společně slaviti svátky, navštěvovati školy večerní, později i denní, a budou míti své pracovny. Neoddávejme se tedy přílišné bolesti. Odevzdejme zármutek svůj v ruce Boží, a Bůh bude naší záštitou. Vzpomeňme si jen, že milosti, obdržené s hůry, tvoří dlouhý řetěz, z něhož nelze vyňati jediný kroužek, aby celý řetěz se nerozlomil. Vezměte tedy s odvahou k vědomosti konec naší oratoře, s odvahou a vytrvalostí, záleží na vás, aby srdce vaše ostala čistá a ctnostná, ať již potom proměnlivý osud jakýkoliv útulek jinde nám připraví!! Po této rozmluvě mladíci cítili značné ulehčení: zanotili ve sboru společně „Te Deum“ na poděkování Bohu za novou zkoušku, jež zdála se všechny upevniti, ani nemluvě o tom, že by oratoř snad se rozejíti měla.

Bosco přemýšlel zatím, kde by nalezl místa pro tyto jinochy, jichž bylo asi tři sta, a to kde by se mohli scházeti ať již ku cvičením náboženským neb ku zábavě ve chvílích prázdných.

Jsa podporován Msgrem. Franzonim, arcibiskupem turinským, a těše se přízni jeho, obdržel zatímní dovolení shromažďovati své mladíky ku cvičením náboženským v kostele sv. Kříže, známějším jmenem „Sv. Petra v okovech."

Ale ani zde, v tomto novém útulku, nebyli necháni na pokoji. Po cvičeních náboženských hrávali si na náměstí kostelním. Obyvatelé sousedních domů stěžovali si u obecního úřadu do velikého hluku, jejž tropí tito malí znepokojovači obecního klidu a pořádku. Následek toho byl, že starý markýz Cavour, starosta turinský, zapověděl Boscovi shromažďovati jinochy v tomto místě. Starý markýz Cavour byl otec hraběte Kamilla Cavoura, slovutného státníka. Třeba zde podotknouti, že proti mladíkům oratoře způsobila služka faráře od sv. Petra pravé spiknutí mezi ženami v sousedství; nenazývala jich jinak, než „malí darebáci a výkvět taškářství" Z toho lze poznati pramalou vážnost, jakéž se tehdy těšil podnik Boscův u lidu obecného.

Mladíci, nevědouce dosud ničeho o zákazu, shromáždili se zase příští neděle. Bosca tam nebylo, a chlapci uzřeli na vratech chrámových vyhlášku obecní, jíž se jim zakazovalo každé shromažďování nejen na kostelním náměstí, ale i kdekoliv jinde. Udiveni a zastrašeni běželi až k domu, kde bydlel Bosco. Dobrý kněz měl zde velmi malý pokojíček. Později říkával Bosco, že těchto tři sta mladíků by se sem nebylo vešlo, i kdyby byli tak stlačeni, jako sardelky v soudku. Učinil zde úradu s předními chovanci své oratoře, alespoň pokud se týče neděl předcházejících prázdniny podzimní. Každý z nich nechť se opatří potravou na celý den, a pak nechť přijdou záhy z rána k Boscovi, jenž vždy naznačí místo, kde by se měli sejíti. V příhodnou chvíli dával Bosco znamení k odchodu: seřadil své milé tuláky a postaviv se v jich čelo, vedl je kus cesty za Turin, buď na návrší sopergská, nedaleko hrobek rodiny královské, neb k Madonně del Pilone, neb na horu kapucínskou, neb na jiné vážené místo. Zde v Boží přírodě těšila se veselá družina úplné svobodě. Ať již se sešli na pahrbcích nebo v údolích, vždy žádával Bosco faráře nejbližší vesnice neb nábožné mnichy klášterní za dovolení, aby směl v jich chrámu svým chovancům sloužiti mši svatou. Žádost jeho nebyla nikdy zamítnuta. Chovanci svým zbožným chováním dávali příklad osadníkům místním. Boscovi bylo zároveň dovoleno, aby s nimi opakoval katechismus; promluvil k nim povzbuzující řeč, a zapěl s nimi nábožné písně. Pak se dávali zase na pochod, vystupovali na hory nedaleké, a když již slunce chystalo se zapadnouti za osněžené vrcholy Alp, vraceli se do Turina, vzpomínajíce si na vzájem rozličných příhod takto stráveného dne.

Zdá se, že tento kočující způsob existence byl s to, aby zničil zmahající se společnost oratoře: ale právě naopak se dělo, neboť počet mladíků, Bosca obklopujících, téměř zázračně vzrůstal. Bůh sám patrně mařil zde rozličná opatření a snahy lidí, chtějících ničiti dílo Boscovo.

Vše se dařilo dobře asi dva neb tři měsíce, neboť bylo léto na sklonku a začínal podzim. Ale jakmile přišel listopad a s ním první mrazy, nebylo lze již pomýšleti na vycházky z Turina a pustiti se

dobrodružně na venkov. Bylo třeba hledati bezpečné přístřeší buď v městě, neb alespoň v předměstí.

Za spolupomoci a souhlasu kněze Borelliho rozhodl se Bosco, že najme v domě jistého Moretty na celou zimu tři veliké pokoje; dům tento byl právě naproti místu, jež později bylo vyvoleno pro stavbu chrámu Panny Marie Pomocné.

Zde ztrávili celou zimu — ovšem hodně stísněni, ale přece jen tyto tři pokoje dostačily. Bosco mohl zde shromažďovati své chovance, mohl je vyučovati, zpovídati, večerní školu zařídíti, a ještě se jim postarati o nějakou zábavu.

Nedostačovalo však pomýšleti jen na obtíže hmotné: nastala nutnost přemáhati i mravní překážky jiného druhu, na něž obyčejně narazí každý podnik přímo z farního úřadu nevycházející, není-li jinak dostatečně schválen a podporován.

Faráři turinští se obávali, že nová oratoř sv. Františka Sálesského odvrátí od jich far ony mladíky, chovance Boscovy, kteří opustivše své zákonité pastýře, zapomenou pak i náboženství samo. Proto vyslali k Boscovi dva své zástupce, kteří s ním v té příčině dosti přísně vyjednávali. Náš dobrý kněz jim odpověděl, že mladí jeho chovanci jsou většinou Švýcaři, Savojardi, Navarští, Lombarďané a jiní, že jsou roztroušeni ve všech čtyrech úhlech města, že by on sám jich nemohl svésti ani jednou na katechism do fary, kam ten neb onen právem patří; co pak se týče hochů turinských, kteří byli přimíseni mezi tyto cizí, toť byli chlapci patnácti-, osmnácti-, ba i dvacetiletí, špatně rostlí a velice zanedbaní, a ti by se styděli navštěvovati nejnižší oddělení se soudruhy mnohem menšími, ale mnohem pokročilejšími. Ostatně, dodával, snažím se je přivábiti též zábavami, jež jim každodenně chystám. A nám sluší ještě dodati, že prvním vábidlem byl Bosco sám, účinkuje ve své chovance pravým kouzlem.

Faráři se sešli, a vyslechnuvše zprávu dvou svých zástupců, upokojili se poněkud.

Poznali, že by jich chrámy nebyly navštěvovány chovanci oratoře ani tenkráte, kdyby toho byli i dosáhli, aby opustili Jana Bosca. Soudili tedy, že nelze odsuzovati dobrého kněze, ale že třeba spíše povzbuzovati jej, aby vytrval ve šlechetném díle tak zdárně již počatém; mnozí z duchovních těch uradili se, napomínati matky, aby posýlaly synáčky své do oratoře sv. Františka Sálesského.

Arcibiskup turinský jevil vždy k oratoři laskavosť v pravdě otcovskou.

Mezitím však trvání tohoto zařízení bylo dosud pochybné. Byli nuceni opustiti dům Morettův a přemýšleti na opětné stěhování. Majitel domu pronajal jistou část domu cizím nájemníkům, a tito nemohli zvyknouti šumu a ruchu, jejž působili chovanci Boscovi; a ředitel oratoře dostal pokynutí, aby se stěhoval někam jinam.

Bosco, nemoha nikde najíti ničeho lepšího, najal louku na Valdoccu — nyní jsou tam továrny — a sem přestěhovala se oratoř sv. Františka Sálesského v březnu r. 1846. Zde pod širým nebem tábořil Bosco se svými chovanci často, neobávaje se, že bude vyrušován zvědavými diváky, bylať louka ohražena trnitým plotem v dosti bídném stavu. Vizme, jak se jim tu vedlo.

Ve svátek přišel Bosco časně z rána na louku, kamž se znenáhla scházívali jeho žáci. Sedě na vyvýšeném travnatém drnu zpovídal ty,

kteří byli připraveni ku sv. zpovědi; kolem něho klečeli, kteří se ještě nezpovídali a za ním ti, kteří vyzpovídavše se, pokání se modlili. V povzdálečí prováděli jiní některé hry, jež lze hráti beze všeho hluku, jako drábky, míč a j. neb cvičili se choditi na chůdách. V určitou hodinu přestal Bosco zpovídati a nemaje zvonku po ruce, dal znamení ku seřadění na starý buben, jejž lacině koupil a opravil, jak nejlépe uměl. Stará trubka velela, aby nastalo ticho, a nyní naznačil Bosco chovancům chrám, kam se jim bylo odebrati ke službám Božím. Tam se ubírali ve dvou řadách, tiše a mravně, a potom vraceli se domů k jídlu. Po polednách vrátil se na louku kdo mohl a oddal se nelíčené zábavě. V určitý čas dal zase Bosco na buben obvyklé znamení, hoši se seběhli, sedli na trávník, a utvořili kruh; Bosco sedl si do prostřed a vyučoval půl hodiny katechismu. Pak se pěly písně a ctihodný Borelli, vystoupiv na stoličku, učinil jim krátký a přátelský výklad, jenž je poučil i pobavil zároveň. Na konec, poněvadž nemohl dáti požehnání Nejsvětějším, zpíval se chvalozpěv ku poctě Blahoslavené Panny.

Zbytku večera užilo se opět ku hrám.

Zvláštnosť a neobvyklosť těchto schůzek přispěla opět k rozmnožení oratoře sv. Františka Sálesského: počet chovanců Boscových dostoupil značného počtu čtyř set.

Obecný obdiv budila zvláštní kázeň, jež mezi nimi panovala. Jednoho dne pozoroval královský karabinník, jak si hrají; byli právě bujně rozveseleni, a tu spatřil, jak na povel Boscův najednou všeho nechali a v rychlosti tiše kolem něho se seřadili, aby vyslechli jeho pokyny. „V pravdě," zvolal vojín, „armáda s vojáky tak podivuhodně vycvičenými byla by nepřemožitelná!" (Pokračování.)

Básník.

Báseň

Františka Kyselého.

Shrudí plnou nevýslovných citů,
tajemných slov, tisícerých přání
stanul ve svěžího křoví krytu
kadeřavý jinoch bledých skrání.

Pod ním u velebné kráse Praha
ovroubená Vltavinou pásní,
v jaru vůkol rodná země drahá
rovna živé, čarodějné básni.

Zahleděl se jinoch — básník mladý —
v půvab kraje žiznivými zraky,
dumá, bádá, jakby hledal rady,
smělým duchem krouží nad oblaky.

Jeho sny pán zamračený ruší
s vlasem řídkým na skloněné hlavě,
jaká právě filosofu sluší;
přistoup k němu jinoch ostýchavě.

„Básník jsem, moc tajemná mě pudí
zasáhnouti v duše struny zlaté;
písně mé však zamčeny jsou v hrudi,
kritika mi vkus i rozum mate.

Myslím však, že proto s nebe dána
poesie v úděl smrtelníku,
aby nadšen z večera i rána
Bohu prozpěvoval píseň díků.

Bůh jest všeho původ, pravda čirá,
blažený cíl člověkovy pouti;
jemu zarokotej moje lyra,
když se duše raduje i rmoutí!“

Trhl sebou mudrc lysohlavý:
„Kdo jest Bůh a kde ho možno zříti?
V něm ty hledáš pravdy základ pravý?
Vše to blud, jenž slabochům jen svítí!

Bohem člověk jest, jenž práci žije,
pravdou jen, co smyslům tvým se jeví;
tuto moudrost přesné poesie
světu hlásej vznešenými zpěvy!“

Odešel; než Musy kojencovi
nové pochybnosti padly v ňádra;
kdož mu věrně jako přítel poví,
kde jest poklad básnického jádra?

Aleji sbor mladíků se žene,
drahocenné vlasti omlad svíží;
shlédli jeho tváře zasmušené,
zkoumají, co nitro mladé tíží.

„Básník jsem, moc tajemná mě pudí
zasáhnouti v duše struny zlaté;
písně mé však zamčeny jsou v hrudi,
kritika mi vkus i rozum mate.

Zdali není štěstím, opěvati
drahou vlast i její rod a děje?
Vlastenský zpěv nad poklady plati,
jiskrou nevýzkumnou srdce hřeje!“

„Ha, ha! blouznílek,“ sbor mladých druhů
štiplavě dí nadšenému junu,
„nad vlastí on klene slávy duhu,
k otřepaným rýmům ladí strunu.

Vlasti zpívali již buditelé,
a kdo čte dnes plané jejich rýmy?
Raději kruh světa, tvorstvo celé
zobejímej zpěvy mohutnými!

Hledáš-li však vůdce ku Parnasu,
mistr poeta tu v blízkém loubí
ohnivý mok básnického kvasu
naleje ti od kastalské hloubi.“

S nadějí a tužbou ojařenou
spěje mladík hledat zpěvů mistra;
jistě radu nade všecko cennou
dá mu hlava slavená i bystrá.

V loubí stinném do papírů směsi
vyžilý muž kalné zraky hříží,
skráně pozvedá i znovu věsí;
nesměle se jinoch k němu blíží.

„Básník jsem, moc tajemná mě pudí
zasáhnouti v duše struny zlaté;
písně mé však zamčeny jsou v hrudi,
kritika mi vkus i rozum mate.

Zdá se mi, že přes kritiky všecky
poesie pramenem jest krása,
když ji prohloubí vkus umělecký;
krásu tedy nechať verš můj hlásá!“

„Ovšem,“ kyne mistr v zanícení,
„krása pramenem jest pravé básně;
škoda jen, že mnohdy krásou není,
o čem blouznivcové pějí krásně.

Božstvo, vlasť a vše, co mravnosť velí,
jsou jen mamy prchajících stínů;
vesmír, příroda — Bůh zosobnělý —
krásu chová v nevýzpytném klínu.

Ale krásou nevystihlých vděků,
upřímně to myslím, druhu mladý,
odjakživa mluví ku člověku
pěkné pleti rozpoutané vnady!“

Nemeškú tu jinoch studem rudý;
pryč, pryč běží ohromený v duši,
v ideálech oklamaný všudy,
svatý hněv i žel mu srdce kruší.

Vyštván z osudného stromořadí
chvatem uchýlil se v domov milý;
zde již matka hebký vlas mu hladí,
v strachu bádajíc, proč zasmušilý.

„Básník jsem, moc tajemná mě pudí
zasáhnouti v duše struny zlaté;
písně mé však zamčeny jsou v hrudi,
kritika mi vkus i rozum mate.

Chtěl jsem Bohu pěti písně vřelé;
ale filosof mi popřel Boha,
pochybnosti sžíravé a tmělé
nasil v ňádra moje přeubohá.

Vlasti chtěla zníti moje lyra,
než z úst nevyspělých, bujných junů
potupa mi vyslovena čirá,
smíchem ztlumili mé duše strunu.

Krásu čistou, kdekoli se jeví,
chtěl jsem opěvati zanícený;
ale básník děl, bych svými zpěvy
zveleboval mrzkou vnadu ženy.

Ach, jak truchliv jsem, jak znepokojen!
Božská lyra, jež mě k hodům zvala,
abych zpěvu nektarem byl kojen,
v trosky se mi náhle rozkotala!“

A tvář jinochova k ňadrům klesla;
ale máteř statečná jak kněžna
s okem zarosenym vstává z křesla,
těší ho i mluví slova něžná:

„Synu můj, jsem prostá česká žena,
ale vím, že trudy tvé a spory
mamidla jen budí nalíčená,
jimiž vábí, mate tě svět chorý.

Rozum tvůj i srdce vlastní praví,
jaká kouzla v jaré zpěvy liti;
a ty dáváš na soud vrtohlavý,
jenž tvou lyru do propasti řítí?

Bůh — aj! bytosť vznešená a svatá;
všady vidíš slávy jeho stopy,
všady ctí ho mysl nepodjatá,
člověk pyšný jen ho nepochopí.

Jemu svědčí pocta lidí stálá,
jemu šumí háj, zní píseň ptačí,
avšak nejslavnějších pěvců chvála
jeho vznešenosti nedostačí.

Vlasť — to sladké, divotvorné jmeno
muže slovutné nám probudilo;
ó by pro vlasť, modou nezkaženo,
mladé plémě horoucněji žilo!

Naší slávou, zápasy a ději
tomu, kdo je zkoumá, zná a cení,
vždy se ňádra mocně rozehřejí
k domoviny drahé oslavení.

Krása — ach, jak rozmanitou vnadu
skytá vděčný pojem toho slova!
Z barvy, zvuku, lepých tvarů ladu
ssaje krásu duše básníkova.

A což teprv cnosti půvab skvělý
pěvce jímá, vznáší na nebesa!
Pouze hmotař duchem otupělý
k tělesnosti bohaprázdné klesá.

Proto nevzpomínej plytkých řečí,
jež ti loupí svaté ideály;
pěvec pravdy, o níž rozum svědčí,
kterou srdce zná, buď neustálý!

Já tvé písni žehnám z duše hloubi,
já jí s nebe volám zdar a štěstí;
Boží světlo kéž tvé čelo vroubí
místo lichých slávy ratolestí!“

A již synu převýborná matka
k hlavě mladé něžnou ruku chýlí,
celuje ho, ústa její sladká
želají mu osvěty a síly.

Co mu vyvracely řeči cizí,
tím ho žena prostoduchá kojí;
slovem jejím pochybnosti mizí,
v duši svítá po bouřlivém boji.

Jako jarý dub se jinoch zpřímí,
oko bleskotá, hruď nadýmá se;
od té chvíle zpěvy nadšenými
prozpěvuje Bohu, vlasti, kráse.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Řada II.)

Papír a černidlo — největší velmoc.

Motto: *„Básníci jsou neznámými zákonodárci světa.“*
(Shelley.)
„Nullius agricolae cultu stirps tam diuturna, quam poetae versu seminari potest.“
(Cicero de leg.)

Úvod.

Mnoho ve světě zmůže meč, víc však zmůže slovo; meč vniká jen do těla, jež buď raní nebo usmrcuje, slovo však vniká až do nejvnitřnějších útrob člověka, razí si cestu přímo k srdci a působí naň stokrát mocněji než jakákoli zbraň. Attila, král Hunnův, neustoupil nikdy žádnému meči, ale ustoupil moudrým a vážným slovům papeže Lva Velkého a ušetřil Řím. Hněvem lidu z Říma vyhnaný Koriolán táhl v čele silného nepřátelského vojska proti tomuto rodnému svému městu, maje v úmyslu potrestati je co možná nejpřísněji; již stál před branami zděšeného města, ale na prosbu staré matky své obrátil se zpět, ač věděl, že ho to život státi bude. Filip, král macedonský, bál se více slov řečníka Demosthena nežli branné síly veškerého Řecka, ano říkával, že má v Řecku jediného pouze nepřítele, a tím že jest řečník Demosthenes. Nejenom však řeč dobře promyšlená a výmluvnými ústy přednesená ovládává srdce posluchačů a je nakloňuje, k čemu jenom chce, nýbrž i taky slovo jednotlivé tak mocně působí mnohdy na člověka, že mění úplně směr jeho života, ať si již k dobrému nebo ke zlému.

Vedle moci slova živého, slova mluveného od úst k ústům není na světě žádné větší moci nad moc slova psaného, neboť psáti není nic jiného než mluviti do dálky, mluviti k nepřítomným, mluviti najednou tisíci ústy, mluviti i k těm, k nimž by člověk jinak snad nikdy neměl ani přístupu. Nebo kam nevnikne časopis neb kniha? Od místa, kde byly tištěny, rozbíhají se na všechny strany, přicházejí do měst, vnikají do vesnic a zponenáhla nacházejí cestu i k nejchudším horským chatrčím; ani hory, ani řeky, ani hranice jednotlivých zemí, ba ani moře nemohou je zdržeti na jejich cestě, aspoň na dlouho ne. A jako samy vnikají i tam, kam jejich pisatel ni nohou nevkročil, tak uvádějí i své čtenáře aspoň velmi často na taková místa, do takových krajin a do společností takových, do jakýchž by čtenáři — aspoň většinou — snad nikdy nepřišli, rozvinují před nimi celý vesmír se všemi jeho krásami a památnostmi, zabíhají i do minulosti a seznamují je s dějinami národů, s vědami a uměním, s literaturou a v slovech i obrazích staví jim před oči, čeho by v skutečnosti nikdy neviděli.

A jaké kouzlo spočívá v knihách! Ty mrtvé, bezduché litery, jimiž kniha potištěna jest, jakmile jen na ně pohlédneme, hned oživují, spojují se v slova a mluví k nám neli mocněji a dojemněji, tedy aspoň jistě účinněji, nežli by k nám kdokoli mluviti mohl. Slovo mluvené

přilétá k uším, vniká snad i do srdce, ale s poslední vlnou vzduchovou, kteráž je donesla k našemu uchu, mizí a uniká našemu sluchu, se slovem uniklým slábne i dojem způsobený v srdci a obé se vytrácí často dost brzy i z naší paměti. Ne tak slovo tištěné; to zůstává — litera scripta manet — a člověk je může čísti opětně. Působí-li tudíž mnohdy slovo jediné úplný obrat v životě člověka — ať si již k dobrému nebo ku zlému — a je-li, jak dí samo Písmo, smrť a život v moci jazyka („mors et vita in manu linguae“ Prov. 18, 21.), platí to tím víc o slově tištěném, o knize. To věděli dobře již staří pohané, od nichž máme nejenom pravdivou větu: pověz mi, s kým zacházíš, a já ti povím, jaký jsi, nýbrž i větu: „Takovými se stáváme, jaké jsou knihy spisovatelů, jež stále čítáme“ (Cic. de Oratore II.). Jako totiž pokrm tělesný, kterýž požíváme, přechází v naši krev a podlé toho, jaký jest, tělu buď prospívá anebo škodí, tak vniká i pokrm duševní, obsah totiž knihy, již pozorně čteme, do naší duše, spojuje se s ní a působí na ni buď k jejímu prospěchu nebo k její škodě. Zvlášť mocně a tak řka neodolatelně působívají na člověka knihy, jež čítá ve svém mládí. Šťasten, komu se v rozhodné této době dostaly do rukou jen knihy dobré!

Vypravuje-li o sobě na př. italský spisovatel Alfieri, že četl v Plutarchovi životopisy: Timoleontův, Caesarův, Brutův, Pelopidův více než šestkrát s výkřiky, slzami a s horoucností takovou, že téměř šílil, a že se ho vždycky, kdykoli nalezl v povaze těchto velikých mužů nějaký rys vznešený, zmocnilo tak prudké mysli pohnutí, že nemohl tiše seděti (Smiles, Karakter), vypravuje pouze to, co na sobě zkusilo, třebas ne v míře tak velké a prudké, na sta mladých lidí při čtení knihy, kteráž na ně hluboký činila dojem; a čteme-li na př., že mysl Bossuetova pohnuta byla ku studiím tím, že četl ještě jako chlapec Fontenelleovy „Chvalořeči“ o mužích vědy, že Walther Scott čtením „Památek dávného básnictví“, jež vydal Percy, tak byl roznícen, že se odhodlal, ač byl tenkrát ještě velmi mlád, ku sebrání a sepsání svých „Ballad z Pomezí“, že od té doby, kdy James Edward Smith darem obdržel první knihu rostlinopisnou, kdy Sir Josef Banks našel „Herbal“ Gerardův, kdy Alfieri ponejprv četl Plutarchovy životopisy, Schiller Shakespeara, Gibbon první svazek všeobecných dějin, každý z nich byl zaujat pro svůj obor (Smiles, Karakter 400—403), jemuž se později cele věnoval, čteme-li dále, že Voltaire a Rousseau a Viktor Hugo[1]) již v mládí svém byli nevěrci, proto že čítali knihy

[1]) Viktor Hugo tak o sobě vypravuje sám ve knize nadepsané: Victor Hugo raconté par un témoin de sa vie“, ale zdá se, že to není pravda, proto že jest známo ze spisů Hugových, že byl Montalembert aspoň nějaký čas jeho zpovědníkem a že mu psal k jeho zasnoubení list velmi dojemný. Viktor Hugo ovšem vypravuje, že prý, když šel k zpovědi k Montalembertovi, dělal si z něho jenom blázna; ale ženialní Montalembert nebyl zajisté tak na hlavu padlým, aby se byl dal voditi někým za nos, a byť tímto někým byl třebas flousek, jakým byl tenkrát Viktor Hugo. Ať jest tomu však již jakkoli, Hugo byl lhářem. Buď jest totiž pravda, že chodil k zpovědi k Montalembertovi aneb to není pravda; je-li to pravda, pak si Hugo tenkrát ze svého zpovědníka nedělal blázny, jak o sobě tvrdí; není-li to pravda, pak jest vylhaný a falšovaný onen velice srdečný dopis, jaký mu napsal Montalembert k jeho zasnoubení. Nemožným by to nebylo; nebo když Hugo napsal celou knihu sám ku své cti a chvále a autorství knihy připsal fingovanému: „témoin de sa vie“, mohl též fingovati dopis Montalembertův; ale pravdou jest asi jenom toto: Hugo byl v mladších letech mužem víry a náboženství, čehož dokladem jsou i jeho první básně, ale pak přišla v Paříži do

obsahu nevěreckého a nemravného, potvrzuje to jenom starou pravdu známou již dávno ze zkušenosti, že knihy působí na své čtenáře mocí velikou, tak řka čarovnou, a na lidi mladé že mívají zvláště vliv často rozhodný pro celý jejich budoucí život.

Zvláště jsou to knihy filosofické, jejichž moc a účinky jsou tak řka nedozírny. „Vydání knihy filosofické jest", jak dí právem Alfred Schüz, „ethickým činem s ethickými následky. S napjetím čekají tisícové na každé slovo, jež napíše filosof, a zvědavě hltají obsah jeho knihy, proto že v ní doufají najíti rozluštění záhad světových, rozřešení záhad a otázek vlastních.

Co napsal filosof, to považují za pravé světlo svítící v temnostech, za upřímně a bezelstně pověděnou pravdu, kteráž se jim jinde nikdež tak neřekne, za pravdu objektivní oproti falšování čisté pravdy, oproti zúmyslnému zatemňování a ohlupování se strany jiné. Dle jeho systemu tvoří si svůj vlastní názor o světě a o životě, z jeho vět vyvozují — ať již vědomky nebo nevědomky — praktické důsledky pro svůj život a veškeré svoje činění a jednání. Hltavě ssaje především mládež ve své touze a snaze po vědění do sebe toto nové učení; a kdo nemůže oddati se studiu filosofie své doby, může si osvojiti buď z románů, nebo z divadelních kusů, anebo ze článků novinářských alespoň jádro její ... Je-li tudíž již jazyk člověka obyčejného podoben ohni malému, jenž velký les zapálí (Jak.), čím více jazyk člověka filosofa, jenž stojí na řečništi tohoto světa? To platí tak dobře ve smyslu dobrém jak ve smyslu zlém.

Jaká to nesmírná zodpovědnosť pro spisovatele filosofa, na jehož spisy svět dychtivě čeká a je se zimničnou hltavostí čte! Muž takový může velikým býti šiřitelem světla a požehnání, ale může též bohužel býti velkým travičem! Několika větami může uvésti na pravou cestu tisíce lidí, ale několika jenom větami může též otrávití život tisíců![2])

Vedle filosofů mají největší vliv na smýšlení a život jak lidí jednotlivých tak i celých národů básníci, žurnalisti, románopisci a vůbec zástupcové tak nazvané krásné literatury. Ovšem jest pravda, že filosofie udává ton, že razí směr a že jest vůdkyní, ale bez básníků, žurnalistů, románopisců a novellistů byl by její vliv na lidstvo přec jen poměrně nepatrný. Co jsou Bolingbroke a Schaftesbury proti Voltairovi, kterýž to, o čem oni jenom suše rozumovali, zvědavým svým krajanům v lahodné a lehoučké podával formě?[3]) „Co jsou celí a poloviční Kantiani oproti zápalu a duchaplné eleganci, s jakouž přednášel kantianismus ve svých básních Schiller? Co jsou Fourier a Leroux oproti George Sandové a Viktoru Hugovi?" (Weiss, Apol. II.) Co jsou Helvetius, Büchner, Vogt a Huxley se svými soudruhy oproti Göthovi, Wielandovi, Bodenstedtovi a celé dlouhé řadě jiných básníků? Kolik pak lidí přečtlo jejich díla? Troufáme si říci, že není v celé

---

mody nevěra a tu Hugo stal se nevěrcem, a aby se zalíbil radikálům a všeho druhu nevěrcům, napsal výše jmenovanou knihu, v níž o sobě tvrdil, že byl nevěrcem hned od svého mládí. — Pěkný to karakter!

[2]) Viz: Philosophie und Christenthum. Eine Charakteristik der Hartmann'schen Weltanschauung von Alfred Schüz str. 3., 2.

[3]) „Voltaire ne fit que donner le charme de son style aux idées qu'il puisait dans Bolingbroke et dans Schaftesbury", napsal o něm prof. F. Laurent ve svých: Études sur l'hist. de l'humanité. XII.

Praze ani deset lidí, kteří by byli přečtli všechny spisy ať již Hartmannovy a Schopenhauerovy, nebo Kantovy a Herbartovy, Darwinovy a Büchnerovy, nebo kterýchkoli jiných filosofů, a přec jest opět pravda, že jest v Praze poměrně velmi málo lidí, kteří by nebyli seznámeni alespoň s mnohými hlavními zásadami všech těchto filosofů a „filosofických" přírodozpytců, aniž by ovšem mnohdy věděli, kdo že jest autorem té neb oné myšlénky. Učiteli jejich byli v této příčině hlavně žurnalisté, básníci, spisovatelé belletrističtí a dramatičtí, kteříž všichni čerpají z pokladů autora filosofa. Co filosof přiváží na trh literární v těžkých, kovaných bednách, ať jest to již kov drahý a vzácný aneb pouhé trusky, to od něho béřou jako kramáři a překupníci od továrníka nebo producenta po částkách větších i menších spisovatelé belletrističtí, vaří to a škvaří, hraní a hlatí, slévají do forem přerůzného tvaru, pilují a leští a pak to dávají do oběhu jako raženou úhlednou minci. Jak těsně se druží jedni k druhým, toho důkazem jest doba každá. Co podávají filosofové ve formě učené, často i v těžkopádných, spletitých a sem tam kroucených periodách, to jiní podávají buď v lehoučké formě povídky aneb ve formě okřídleného, zvučného verše.

Nikdo nenamítej, že literatura tak zvaná krásná slouží více jenom pro zábavu, a vliv její že jest proto jen malý a nepatrný; dějiny i zkušenosť zcela jinak svědčí. Není ještě více jenom pro zábavu na př. hudba? A přec toho nemůže nikdo upříti, že na člověka mocně působí, že mysl jeho obveseluje, povznáší a rozněcuje, síly mu dodává, jeho vášně krotí, neb v něm i rozličné vášně vzbuzuje. Působí-li však již tak mocně na člověka hudba čili, abychom tak po laicku řekli, rythmus a tón beze slov, oč mocněji naň musí působiti báseň a píseň, kde k rythmu a tónu přibývá ještě třetí mocný činitel, jakýmž jest slovo?

Byl to pouze kulhavý a hrbatý kantor, jejž hrdí Atheňané za tím jen účelem stísněným Špartánům poslali ku pomoci, aby je potupili a pohaněli. Ale Tyrtaiovi vložil Apollo, jako by náhradou za chromé údy, do srdce dar vzácný — poklad písní. Z tohoto pokladu udílel Tyrtaios Špartánům štědře a brzy je svými písněmi nadchl a rozohnil tak, že od obrany tak řka již beznadějné přešli k útoku a slavného dobyli vítězství! A necítili statní naši předkové, jak jim při zvucích písně: „kdož jste boží bojovníci" prudčeji v žilách proudila krev a síla rostla v pážích? a naopak zase: nestydla krev v žilách vojskům křižáckým a neklesala svalnatá jejich ruka, jakmile jen zaslechly zvuky této písně? Nestává se statnějším i taky nerozhodný, chabý Čecháček, když zaslechne naši ráznou: „Hej Slované?" Ano, moc a účinky písní a básní jsou tak veliky, že kdosi napsal, opíraje se o svědectví dějin: „nech mne jen psáti písně pro lid a mně bude lhostejno, kdo proň píše zákony." Že jest tomu tak, toho důkazem obzvláště pádným jest veliká francouzská revoluce. Nebo kdo ji způsobil? Básně a písně a belletrie vůbec.

Víme dobře, že by nám tu mohl čtenář namítati: básně a písně že by způsobily francouzskou revoluci? nikoli, revoluci francouzskou způsobila anglická filosofie. — Přihlížíme-li k prvním příčinám a k základu celého revolučního hnutí, jest to pravda;[4]) ale filosofie sama

[4]) „Les philosophes du 18" siècle procèdent du deisme; seulement plus osés que leurs maitres, ils jettent le manteau d'hypocrisie dont les Anglais aiment à se couvrir (F. Laurent). — „Je conviens que la philosophie s'est beaucoup per-

o sobě by toho byla nikdy a nikdy nedokázala. Tytéž myšlénky, kteréž ve Francii staly se příčinou revoluce, hlásaly v Anglii dosti četní filosofové dřív než většina tak zvaných francouzských „filosofů“ čili vlastně encyklopedistů spatřila světlo denní, a přece v Anglii žádná revoluce nevypukla. Příčina toho neleží ani tak v povaze Angličanů, — nebo i Angličan dovede dělati revoluci —, jako spíše v tom, že se v Anglicku nevyskytl nikdo, jenž by byl učené knihy filosofů popularisoval aneb jejich myšlénky vkládal do veršů a lehkých povídek, ba že spíše naopak jak nevěřečtí filosofové sami, tak i ti, kdož čítali bezbožné jejich spisy, toho pilně dbali, aby nevěrecké jejich zásady nevnikly mezi lid, nepřipravily ho o víru a nepodryly autoritu církve.[5]) Naopak tomu bylo ve Francii. Zde se nevěrecké myšlénky anglických filosofů vyňaly z učené a lidu těžce srozumitelné formy,[6]) ukládaly se do básní a písní, kratších i delších povídek a pamfletů, jen aby vnikly co možná nejdříve v široké vrstvy lidu, a kdežto v Anglii obzvláště pilně k tomu bylo hleděno, aby nebyl činěn literární útok na kněžstvo a náboženství, činili francouzští „filosofové“ v prose a ještě více v popěvcích a různých veršovaných pamfletech nejprudší útoky napřed na kněze a pak i přímo na náboženství. Nevěrecké tyto zásady, proto že hlásané ve formě každému srozumitelné, vnikly záhy i mezi nejnižší vrstvy lidu vždycky ku převratům nakloněného a revoluce byla hotova. Marat, Robespierre, Desmoulins, Danton se svými soudruhy, Mirabeau atd. přivedli jenom k dozrání to, co seli jejich otcové: Voltaire a Rousseau, z nichž zvlášť poslední měl rozhodný vliv i na celý průběh revoluce.[7])

---

fectionnée dans ce siècle; mais à qui le devons-nous? Aux Anglais; ils nous ont appris à raisonner hardiment.“ — „C'est la fatale philosophie des Anglais, qui a commencé tout le mal.“ — „Cette contagion s'ést répandu partout“ (tak napsal sám Voltaire v listech ze dne 5. května 1759. a 25. srpna 1773.).

[5]) Ceux mémes d'entre eux (totiž mezi Angličany) qui étaient le plus mêlés à la société française de ce temps-là, et qui ne jugeaient pas le doctrines de nos philosophes fausses, les repoousséreńt comme dangereuses. De grands partis politiques trouvèrent intérèt, à lier leur cause à celle de l'Eglise; on vit Bolingbroke lui-même devenir l'allié des évêques“ (Tocqueville, L'ancien régime et la révolution).

[6]) „Voltaire trahit le secret de la philosophie (proto že mluvil příliš otevřeně ve verších i prose o tom, o čem angl. filosofové pojednávali učeně). Pui Voltaire lui-même est renié et dépassé par la tourbe holbachique: ce sont les athées et les matèrialistes qui nous disent le dernier mot de la philosophie“ (Laurent)... l'incrédulitè s'etablit d'abord dans l'esprit de ceux-là même qui avaient l'intérèt le plus personnel et le plus pressant à retenir l'État dans l'ordre et le peuple dans l'obéissance. Non seulement il l'accueillirent (nevěru totiž), mais dans leurs aveuglement ils la répandirent au-dessous d'eux (Tocqueville l. c.).

[7]) „Wer die Reden der Helden des Convents, namentlich Robespirre's, gelesen, wird bei der Lecture des „Contrat social“ fortwährend auf die Grundgedanken, ja häufig auf wörtliche Parallelstellen zu den Ausführungen jenes entschiedensten Vertreters des Jakobinismus stossen — nämlich des Jakobinismus als derjenigen politischen Gesinnung, welche in Worten ausgedrückt so lautet: du bist anderer Ansicht als ich, folglich lasse ich dich guillotiniren, falls ich die Macht dazu habe... Dem Moloch der „volonté généralé (jak jí rozuměl Rousseau) wird jede bürgerliche Freiheit im politischen wie im religiösen Leben erbarmungslos geopfert (Dr. Engel, Geschichte der franz. Literatur 1882 str. 351; Hohoff. Die Revolution 515.). Podobně píše Taine, že „Dogmata“ či principy, o něž se revoluce — (již on trefně přirovnává ku zbožňovanému krokodilu, který ve své žravosti všecko pohlcoval, i své ctitele) opírala, vyslovil již napřed J. J. Rousseau slovy: svrchovanosť lidu, práva lidská a „contrat social“ (H. Taine, La Révolution sv. III; předmluva str. II.).

Že to ve Francii působením bezbožeckých knih musí dospěti k převratu strašnému, předvídali a předpovídali mužové rozvážní a prozíraví již hned ku konci první polovice osmáctého století. Kněžstvo a biskupové stěžovali si dlouho bez výsledku[8]) na zmáhání se nemravných a bezbožeckých, rozum i srdce otravujících básnických a prosaických menších i větších knih, neboť vláda francouzská neměla chuti proti této otravě něco rozhodného učiniti, ano ve své zaslepenosti stíhala nejednou spisovatele a spisy takové, jež měla všemožně podporovati, proto že se domnívala, že když bude snížena a podkopána autorita církve, tím více získá autorita státní; když však poznala hroznou chybu svou, bylo již pozdě a nic nezpomohlo ani stíhání spisovatelů, roznášečů a prodavačů knih obsahu podvratného, ani trhání a spalování bezbožeckých knih rukou katovou, ani vyhrožování smrtí, žalářem a pokutami, ba ani posýlání na galeje,[9]) nebo revoluce myšlénková byla již hotova, a události pozdější byly pouze zevnějším její osvědčením.

Když toto všecko bedlivě uvážíme, zajisté přisvědčíme, když ne De Bonaldovi, kterýž pověděl, že všecky revoluce způsobily knihy, tedy aspoň Dr. Samueli Smilesovi, kterýž napsal, že má často kniha pro ten neb onen národ mnohem větší význam a důležitost, než veliká bitva; nebo žádná bitva, byť byla třebas sebe krvavější a nešťastnější, nemůže národu zdravému a nezkaženému tak uškoditi jako špatná kniha. Po nešťastné bitvě vzpamatuje se národ zdravý brzy, ano bitva taková jest pro něj mnohdy velmi dobrou školou, aby poznal svoje slabosti a chyby, aby opatrným a ostražitým byl, tužil svoje síly, by v čas příhodný dřívější svou porážku mohl smazati slavným vítězstvím, ale z ran, jakéž zasaditi může i národu velkému špatná kniha, zmocnila-li se rozumu i srdce třebas ne ani národa celého, nýbrž jenom některých jeho vrstev, se tak snadno nevyléčí, proto že nákaza knihou působená rychle se šíří, přechází s otce na syna a s pokolení na pokolení.

O Göthovi na př. napsala Žofie Stolbergová, a to právem, že prý Německu mnohem víc uškodil nežli Napoleon (I.), proto že popíral a podkopával prakticky i theoreticky základy křesťanství positiv-

---

[8]) Klerus francouzský vedl si v této příčině stížnosť již r. 1750., 1755., a 1758 a 1760. Roku 1757. byl značný počet roznášečů knih zatčen a věznén, ale jinak si vláda francouzská v této příčině vedla netečně a liknavě, ano Malesherbes, jenž měl r. 1760. a ještě později dozor nad knihami, považoval knihy za pouhé zboží a dovolil úplně neobmezenou jejich kolportáž. — Loménie, arcibiskup toulousský výstražně volal: „Nous touchous au moment, on la librairie perdra l'église et l'état — blížíme se době, kdy obchod knihami zničí církev i stát. (Viz: Hohoff, Revolution 516 pozn.).

[9]) Roku 1762. spálen byl veřejně Rousseau'ův „Emile“, ale jako odvetou bylo téhož roku, a to 17. srpna roztrháno rukou katovou a veřejně spáleno 261 spisů, jejichž autory byli jesuité, a celý tento řád byl z Francie vypovězen, čímž hnutí revoluční rozhodné a nezdolné nabylo převahy.

Na původce spisů, jejichž účel byl „à attaquer la religion, a émouvoir les esprits à donner atteinte à l'autorité du roi et à troubler l'ordre et la tranquilité de ses états“ — stanoven byl trest smrti; všem pak, kdož by dali nějakou knihu tisknouti s obejitím platných předpisů, hrozeno odvežením na galeje, což stalo se r. 1768. několika knihkupcům. — Tato opatření byla nejvýš nevhodná, neboť nad myšlénkou možno zvítěziti opět jen myšlénkou, nad tiskem jenom opětně tiskem a nikdy žádným sebe přísnějším tisku stíháním a potlačováním; za druhé pak svědčila ukrutná přísnosť stanovených trestů jenom o slabosti tehdejší vlády francouzské.

ního, základy víry a všeho zjevení nadpřirozeného; ve Francii pak a skrze Francii i taky v zemích jiných nezpůsobila nikdy žádná válka, ani žádná sebe krvavější a nešťastnější bitva tak velký zmatek, neuvalila na ubohý lid tolik neštěstí, nenadělala v zemi tolik škod, jako jen dvě knížky J. J. Rousseau-ovy: „Contrat social“ (smlouva společenská) a „Emile!“

Jako však mohou tomu kterému národu špatné knihy velmi uškoditi, ba jej i zničiti, tak mohou opět knihy dobré býti jeho spásou, mohou jej probuditi z jeho dřímoty a ospalosti, mohou do žil jeho vlíti nový život, mohou srdce jeho nadchnouti zmužilostí a posilniti skleslé jeho páže. Či neprobudila po dvoustoletém spánku národ český kniha? nevdechla v jeho zmírající tělo opět život nový, čilý, bujarý? A co způsobilo ve válkách francouzských najednou tak velký obrat štěstěny? Ne ani tak děla, pušky a meče jako spíše knihy; „ne evropská koalice, nýbrž „ideologie“ povalila (tenkrát) kolos francouzský“, dí Karel Bleibtreu (Revolut. d. Lit. 9.). „Ano v knize bylo ono mocné kouzlo, kteréž svět zbavilo kletby napoleonovské; Schillera majíce v tornistře bojovali mladiství dobrovolníci a zmírali v bitvě u Lužína; od Herdra a Fichteho naučila se mládež německá milovati vlast; nájezdy Schillovy a Dörnbergovy neuškodily valně obru francouzskému, ale uškodil mu v tisících výtiscích rozšířený paličský spis Jean Paulův, až ho konečně na zemi povalila slova básníkova:

„Nichtswürdig ist die Nation,
Die nicht ihr Alles setzt an ihre Ehre“; —
„Wir wollen einig sein ein Volk von Brüdern
In keiner Noth uns trennend und Gefahr!“
(Bleibtreu l. c. 9—10.)

V těchto slovech Bleibtreuových mnoho jest pravdy, neboť hlavně působením četných mladých básníků nastal v Německu ve smýšlení obrat veliký; dřív tam byl totiž Napoleon I. od velmi mnohých, i od starého Götha a starších jeho literárních soudruhů, považován takřka za spasitele, toužebně čekán a s radostí vítán; nyní ale vstupovali do řad, kteréž proti němu měly bojovati, nejenom mladí básníci a studenti, nýbrž i taky mnozí professoři! Praví-li však Bleibtreu, že u Waterloo Napoleona I. dostihli němečtí básníci, jest to přehnáno. Nové ideje to ovšem byly, jež nyní ovládaly ducha vojínův; i to jest pravda, že ideje tyto vycházely hlavně od mladých básníkův, ale není pravda, že by těmito mocnými čaroději byli bývali jen básníci němečtí; i u jiných národů bojovali tenkrát básníci slovem i skutkem proti francouzskému usurpatorovi. U Rusů vynikl v této příčině obzvláště Vasilij Andrejevič Žukovskij. Jako mladý německý básník Karel Theodor Körner, tak se dal i mladý ruský básník Žukovskij dobrovolně na vojnu, aby bojoval nejen mečem slova, nýbrž i mečem skutečným proti vetřelci; více však než mečem dokázal svými básněmi. Ve chvíli největšího ponížení Ruska, ve chvíli, kdy nepřítel zmocnil se i Moskvy, zapěl Žukovskij v básni nadepsané: „Pěvec vo staně russkich voinov“, slovy tak nadšenými, tak plnými naděje v konečné vítězství zbraní ruských a slávu ruských vojsk, že báseň jeho v tisících výtiscích mezi vojskem ruským rozšířená takové vzbudila nadšení, že vojáci, když ji zpívali neb deklamovali, při slokách zvlášť významných sami o své ujmě snímali s hlav čepice, klekali na kolena

a přísahali, že nepřítel musí co nejdřív opět ze země pryč. A tak stalo se. Pochodně, kteréž zapálily Moskvu, Smolensk a jiná města, svítily Rusům na cestu do Paříže! —

Nevysvítá již jenom z toho, co jsme tuto krátce naznačili, že jest moc tisku veliká, ve svých účincích tak řka nedozírná a že jest tudíž nezbytně třeba tisku si bedlivě všímati? Nevysvítá však z toho zároveň velká zodpovědnosť spisovatelů, proto že mohou býti buď dobrodinci neb škůdci největšími celých národů? Nevysvítá z toho též, že to žádnému upřímnému vlastimilu a lidumilu nemůže býti lhostejno, jak a co se nejvíc píše a tiskne a co se nejvíc čte? Přec však doufáme, že nám to laskaví čtenářové „Vlasti“ nebudou míti za zlé, když se o těchto a podobných věcech trochu obšírněji rozhovoříme.

(Pokračování.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

Ach! dlouho žil jsem ve propasti šeru.
zoufalstvím zmítán divým vždy a všady;
smrť smrtí druhou bude mi jen věru,
jak Dante živ jsem peklem prošel tady.
Než i mně v pomoc mocná přišla Paní,
jejíhož hledu vládci tmy se boji,
i mne zachránil Anděl spasnou dlaní,
i já jsem poznal Beatrici svoji.

(Z „Předsvitu“ Zikm. Krasińského.)

I.

Z Vídně do Nabresiny.

„Mluv si, Ali, cokoli se ti líbí, ale v tomhle se s tebou nikdy neshodnu. Nenaučíš mne tomu, abych patřil jen tak obojetně na tu převrácenosť světa; co jest hanebno, zůstane hanebným, a vždy to pobuřuje. Ostatně to mu nemohu odpustiti, že učinil ze mne v 27. roce života mého starce.“

„Ale, Ščensný, kdož pak by uvěřil takové hyperbole? Dostačíť jen pohlédnouti na tebe, aby se každý přesvědčil, že nemluvíš pravdu; mladosť z tebe jen tryská, a ty smíš takhle hovořiti?“

„Smím, neboť co jest po takové mladosti pouze povrchní, nemám-li jí již ani v srdci, ani v duši? Jsa všecek kouzla zbaven a roztrpčen, chytám se ještě jako tonoucí stébla, té jediné idee národnostní, jež mi zůstala, a zklame-li mne i ta....“

„Víš, co se stane, Ščensný? — Vystřízlivíš, a pak budeš se teprve dívati na svět a na lidi jak se patří. Neboť dle mého názoru má se to takto: každý výrostek je snílkem, každý pak snílek je v odporu s sebou samým a se vším, a to z té příčiny, že nechce míti lidstvo takovým, jakým ono jest, ale jakým si je sám vytvořil dle svých ideálů, v něž dme stále ze vší síly jako dítě v mydlinové bubliny. Ale musí přijíti doba, kdy počnou tyto praskati; a chvíle taková pro tebe právě nadešla. Přechod ten je arciť ne nejpříjemnějším

uznávám to, ale jest nutným, a proto člověk, když již i poslední bublina se mu rozplyzne, vida, že světa nepředělá, chtěj nechtěj s ní se spřátelí a pokusí se plynouti po proudu a ne proti němu, až se konečně nejen zúplna uspokojí, nýbrž v chaosu tom i idee a krásna se dopátrá."

„Hovoříš, Ali, řečí tajemnou, že ti ani nerozumím. Čeho pak ty jsi se dopátral v tom světě, v němž kráčíš jakoby pro zábavu, žertuje a pohvizduje si neustále?"

„Ducha síly organické."

„Ducha — síly — organické? Ale to je teprve nejasné!! Toť tolik snad, jako kdybys řekl: „Ducha materie"; či může býti ještě něco méně duševního?"

„Však já se již také opírám o svět materielní, nikoli o pomyslný, a krásno, jež vidím, jest velice makavé, praktické a prospěšné, — jedním slovem, je mi úplně po chuti."

„Ukaž mi je!"

„Ještě není k tomu času. Počkám, až ti praskne v rukou poslední bublina, — neboť pokud ta tě baví, jsi hluchým pro hlas skutečnosti."

„A tys utonul zase v materialismu tak, že mimo něj ničeho nevidíš."

„Poněvadž také ničeho není."

„Jsi o tom přesvědčen?"

„Co nejhlouběji."

„A jsi šťasten v přesvědčení tom?"

„A jak!"

„Gratuluji ti."

Takto hovořili spolu dne 15. listopadu r. 1859. o osmé hodině večerní dva mladí muži na jižním nádraží ve Vídni.

Jak známo, není tam zvláštních salonů pro cestující té které třídy, nýbrž jeden tam pouze veliký krytý násep všem společný a podél něho dva chodníky již hodně blízko u vagonův. Ale ne každý může se na ně dostati, nýbrž jen někteří, kteří od úředníka dovolení k tomu dostanou. Privilegia toho užívali pak od půl hodiny i naši známí, kteří nemohouce se dočekati odjezdu vlaku, krátili si čas rozmluvou a přišli tak i v hovor filosofický, při němž jsme je před chvílí byli zastihli.

Zatím však, co takto v hovor pohrouženi po chodníku plynem ozářeném se procházejí, povšimněme si poněkud jejich zevnějšku. Liší se od sebe velice: Ščensný je hodně veliký a pěkně rostlý, rysy má šlechetné, čelo myslící, zrak smutný a vážný. Ali pak naopak bílý a růžový jako macoška hned na prvý pohled činí dojem „hezkého juna", jenž spokojen je se vším, a nejvíce s sebou samým. Postavy je prostřední, tváře drobné, než nikoli bez energie, koutky úst jsou ironicky utvářeny, zvláště při úsměvu, temně kaštanové vlasy má pečlivě urovnány, nosí jakýsi východní šat, — na hlavě fes s dlouhým střapcem. Ščensný vede za obojek ohromného psa s hedvábnými kudrnami, a neustále hladí si při tom svůj temný, litevský vous. Ali řinčí palašem a dívá se po očku, nedívá-li se snad někdo na něho....

V tom skřípnuly skleněné dvéře u společného peronu, a v nich ukázal se rudobradý vrátný s úsměvem tak významným, že ihned bylo možno vyčísti z něho naději na neobyčejné zpropitné.

„Co to bude?“ šeptnul Ali zvědavě.

„Uvidíme,“ odvětil Ščensný.

A uviděli lokaje v nádherné livreji s několika lístky v jedné a s pošitými vaky na nohy v druhé ruce, jenž namáháním u kasy a u váhy všecek byl rozpálen jako moucha, když vyleze z úkropu; za ním pak šla dívka s vaky a váčky, hlavu majíc podvázanou a tvář zkřivenou, — bez pochyby služka.

„Aristokracie,“ zabručel znovu Ali a přiložil si k oku lornětku, jejíž sklíčko — mezi námi řečeno — bylo právě tak nevinné, jako v tom nejobyčejnějším okně, jelikož majitel jeho těšil se výbornému zraku.

Zatím vešly na chodníky tři dámy, oděné prostě ale vkusně: první, prostřední postavy a velice útlé, nebyla starší čtyřiceti let, ale každý její pohyb jevil vážnosť a onu uhlazenosť, jež znakem jest osob z nejvyšší společnosti; druhá byla rostlá, mladá a hezká. Třetí konečně byla zahalena tak hustým modrým závojem, že nebylo možno rozeznati rysů tváře její. Několik mladých lidí z vyššího světa je provázelo, a ti, jakmile dámy usedly, počali s nimi francouzský hovor.

To vše pozorovali z pozdálí dva naši cestující: Ščensný lhostejně, — Ali se zvědavostí filigránka, když vidí děvčata „slušná“, jak se říká.

„Poslyš, jaký to pěkný akcent! To nebudou asi Rakušanky!“

„Opravdu, jako kdyby byly přímo ze St. Germainu. Snad je to rodina francouzského vyslance.“

„Nezdá se mi; viděl jsem vyslancovu, ale vypadala jinak. Pověz mi, jak se ti líbí ta vysoká dáma s kadeřemi?“

„Velmi hezká, ale já sukní nemám rád.“

„Z tebe je nehybný člověk!“

„Jak to? Co pak chceš ještě?“

„Abys se podíval na ně jak se patří; ale ty jsa všecek zahloubán v metafysické dumání, nemáš pro nic smyslu. Povídám ti, že jsou ty tři dámy velmi slušné.“

„Nepopírám toho, — zvláště ta, které není viděti.“

„Ba jistě, pravdu jsi děl! Onen vysoký brunet, syn ministra S., by se zajisté kolem ní marně netočil.“

„Snad je bohatá.“

„Z tebe se stal pessimista! Proč nechceš přisvědčiti, že je hezká?“

„Poněvadž by se v tom případě jistě nezahalovala. Neboj se, znám já již dosti ženu v této příčině: má-li jen s čím, vždy se s tím na odiv staví, a pozornosť na sebe obrací, jak jenom může. A proto, kryje-li se některá, znamení to, že jest ošklivá. — Jenom se podívej! vlasů si nezakrývá, poněvadž ví, že takovýto popelavý a ne žlutý rusý vlas jest velice pěkný a se líbí.“

„Zvláště Ščensnému, neníliž pravda? Přiznej se aspoň jednou, že se ti něco líbí.“

„Přiznávám se, — ale založil bych se nevím o co, že vlasy ty jsou také jedinou ozdobou majitelky jejich.“

„A já bych se zase založil, že nikoli. Vidíš, jak ji ta paní v okulárech pečlivě zahalila v burnus? Je to asi její matka. Vsázím se o sto doutníků, že není ani stará, ani ošklivá.“

„Dobře, — podej mi ruku. Ale jak se o tom přesvědčíme?“

„Velmi snadno. Dávejme pozor, do kterého vozu se posadí, a půjdeme za nimi.“

„Děkuji ti; pěkné to pohodlí, cestovat v noci se ženskými! Jáť bych si rád pospal!“

„Víš, Ščensný, ty, jakmile tě posedne melancholie, jsi nesnesitelný! — Avšak již je čas...“

„Pravdu díš, musím co nejdříve odevzdati Nemroda konduktorovi.“

Vskutku pak stal se na terase poplach, poplach odjezdový, provázený kouzelným zvonkem nádražním. I ony tři dámy se vzchopily, a brzy usadily se pomocí lokaje, služky a celého zástupu úslužných jinochů ve vagonu. Ali vstoupil resolutně za nimi, táhna příkladem svým i Ščensného, jenž postarav se o ubytování svého psa, již se byl vrátil.

Štíhlá ona dáma přivítala je s tváří dosti nehostinnou, úkosem patříc zvláště na oděv Aliho, a paní v okulárech ukazujíc na dvéře a nápis na nich: „Pro nekuřáky“ pravila:

„Pardon Messieurs, mais vous devez vous être trompés de waggon, je suppose....“

„O nikoli,“ odtušil Ali rovněž po francouzsku. „Je však dnes na nádraží takový nával, že jsme byli nuceni i do dámského territoria se vedrati.“ — Tak hovoře pohlédl zkoumavě na dámy asi jako myslivec, když před honbou na stanovisku se obhlíží.

Zatím uzavřel konduktor dvířka, — rudobradý zazvonil po druhé, vlak zařinčel železnými řetězy — a hnul se.

Chvíli mlčeli všicci. V tom volá ona štíhlá dívka k tovaryškám svým v nejčistší polštině: „Jak jsou nudni! Usadili se sem, a matinka ani Rezička nebudou moci celou noc k vůli nim oka zamhouřiti!“

Matka jsouc opatrnější přiložila rychle prst na ústa, ale bylo již pozdě, jelikož Ščensný, jejž bavila originalnosť výstupu toho, sňal čapku s hlavy a přese všechna znamení Aliho, jimiž ho žádal za další incognito, pravil s úklonou:

„Prosím pokorně za odpuštění jménem svým a přítelovým, a jelikož jsem hotov posloužiti vám jakožto krajankám svým vším, co v moci mé, slibuji, že opravdu ihned na první stanici společnosti své vás zprostím; nežli však toto možno bude, nutno již, by trpělivě dotěrců jste snášely.“

Ščensný zvláště miloval překvapení, a proto velice potěšen byl ruměncem, s jakým odpověděla mu dívka poněkud pomateně na jeho slova. Matka však odvětila se svobodou ženy světa velice zkušené:

„Dcera má stále se prozrazuje, že poprve v životě svém cestuje. Myslí tak bezpečně nahlas po polsku, jakoby jí nikdo nemohl již rozuměti, když je za hranicemi, a zatím je rodáků našich tady právě tak hojně jako v Berdyčově! Kde všade nenalezáme se my ubozí!“

„A shledati se s někým, jest věru vždycky tak příjemno! Já aspoň, co mne se týče, musím vyznati, že jsem ve příčině té úplným nováčkem, a ač se vláčím po celý život svůj po Evropě, tak že bych ani nespočetl podobných setkání, přece vezdy zaraduji se jako dítě, uslyším-li polskou mluvu.“

„I takovou neupřímnou, jakou byla ona mé dcery?“

„I takovou. Ostatně nebyla to neslušnosť, nýbrž pouze ryzí pravda.“

Tu již Hedvika poněkud osmělena pravila:

„Kdybych byla věděla, že jsou pánové Poláci, nebyla bych užila takového výrazu, hovořic o nich.“

„A proč?“ tázal se Ali, sladce se usmívaje.

„Jednoduše proto," odvětil Ščensný, „že by byla slečna věděla, že jí rozumíme."

„Nikoli. Pouze slovo „nudný" nebylo dobře voleno; stvořenoť ono — zúmyslně pro Němce."

„Slečna není, jak vidím, příliš nestrannou..."

„A nemiluje přílišně svých bližních."

V tom bylo slyšeti za blankytným závojem zvuky stříbrné, jakoby dětské, — zvuky upřímného smíchu. Byl to první znak života oné tajemné osoby. Ščensný a Ali napjali sluch, a oba vzpomněli si své sázky.

„Rezičko, drahoušku," zašeptala matka, „dej pozor, neboť od okna to táhne."

Tu pravil Ali s veselím:

„Nemýlím-li se, jsme nejen z jednoho kraje, ale i z téže provincie."

„Možno-li?" zvolala Hedvika živě. „Jste snad Ukrajinci?"

„Můj přítel je Litvín, slečno, já však jsem Ukrajinec, jelikož pocházím z Volyně."

„Aj! ještě tohle! Nebyla bych ve vás nikdy poznala Poláka, ani z fysiognomie, ani...."

„Ani po šatu, není-liž pravda? Obracíť on na sebe pozornosť," odpověděl Ali s tváří, v níž jevila se spokojenosť s sebou samým.

Ali již, jak viděti, počínal jednati a stavěl se, jak říkají Francouzi (— neboť jazyk náš je na štěstí ještě velice chud na takové výrazy —) en irrésistible. Přimhuřoval oči položertovně a polosladce, úsměvem cukřil značně každé slovo, mízal se hlasem, ł a zvláště r špatně a s přítiskem vyslovuje, jelikož to přináleží k dobrému tonu.

Hedvika pohlédla po té na matku s výrazem, připomínajícím dosti onen, s jakým přijala nedávno ve voze cizího důstojníka, a.... umlkla.

„Opravdu, já se vám přiznám, že jsem vás považovala za Turka," pravila paní v okulárech suše.

„Uhodla jste skorem, ale ne docela. Skorem, jelikož otec můj vstoupil skutečně po r. 1831. ve službu sultánovu. Ale ač bylo mi dobře v našem pašalíku, přece nemohl jsem tam dlouho nečinně vydržeti, a proto jakmile se Černohorci hnuli, odešel jsem válčit s nimi ve jménu svobody."

„Proti vlastnímu otci?"

„Ha! co dělať! Rodina společná předchází rodině soukromé, — bratří Slované před otcem Turkem!"

Všecko to hovořil lehce a svobodně, jakoby se ho to vůbec ani netýkalo. Posluchači, či raději posluchačky nemohly však povzdechu utlumiti.

Po celý ten čas pohroužen byl Ščensný v mlčení, a díval se pozorností malíře na matku i dceru. Rysy prvé, jež ihned při vstoupení zarazily ho delikátností a velice svěžím ještě sledem krásy, dojímaly ho nyní stále více jakousi tklivou a příjemnou mlhou bolu, jakouž byly povlečeny; tvář druhé označující se půvabnou originálností a sličnou krásou ruměnce, získala ještě více na půvabu při bedlivějším pozorování a při oživení hovoru, neboť každou chvílí měnil se výraz v ní, a s každou tou změnou přibývalo i vděků, nepočítaje v to již ani těch, jež ustálily se důlky na bradě a lících. Nemálo

zdobily ji též stejné zoubky oslňující bělosti, a oči ne příliš veliké ani příliš černé, ale zářící jako hvězdy, a tak rozumné, že více a výrazněji mluvily než sama ústa.

V tom okamžiku ozval se Ali zase:

„Račte odpustiti, ale musím vám dáti otázku, kterou všade a vždy ve všech tonech a ve všech jazycích světa slyšeti možno mezi cestujícími: „Kam jedete?“

„Do Benátek,“ odtušila matka — a pohlédla úkradkem na blankytný závoj.

„Do Benátek!“ opakovala Hedvika vesele. „Je to první naše cesta, jak matinka pravila, a ach! jak srdečně se na ni těšíme. Nenílíž pravda, Rezičko? Uviděti Vlachy bylo vždy horoucím přáním naším, — a moře... moře!!“...

„Moře uzříte nejprve v Nabresině,“ podotekl Ščensný, „zítra ráno, kolem 9. hodiny“.

„Nabresina? To je již na hranicích vlašských?“

„Ano, slečno. Vlastně illyrských, než možno již tam hovor vlašský uslyšeti.“

„Ach! ale jací to lidé bezohlední a nedovední ustanovili, aby jely vlaky přes Semmering v noci! Tak krásná trať a takový rozhled, a to vše je pro nás ztraceno!“

„Zajisté; před několika lety, když jsem byl ještě mlád a kochal jsem se pohledem na pěkné krajiny, prošel jsem místo toto pěšky, rovněž jako celé Švýcarsko, bavorské Alpy a Tyrolsko, a zůstala mi okouzlující upomínka.“

„Opravdu! a této noci ani měsíc nebude svítiti, tak že neuvidíme ničeho, ale praničeho!“

V téže chvíli ozval se suchý kašel zpod blankytného závoje. Matka sebou trhla. — Rezinka napjala k ní ruku a zašeptala mile polohlasem:

„Prosím, matinko, — to nic není.“

Hlas byl jaksi divně milý, hudby plný. Ali pomyslil si, že již vyhrál sto doutníků, Ščensný zase potěšil se úvahou, že hlahol mluvy neodpovídá vždy rysům tváře....

„Nevíte, pánové, o které hodině vyjíždějí německé lodi z Terstu?“ tázala se paní v okulárech.

„Kolem poledne.“

„Tak? to je dosti výhodné. Ale pro mne je to vždy velice trpkým, pouštěti se na moře, poněvadž to uškodí jistě mé dcerušce; ostatně i Terstu se bojím, jelikož tam panují neslýchané vichory, tak že jsem se kdysi sama nastudila a roznemohla.“

„Tomu lze odpomoci,“ zvolal Ščensný. „Můžete uniknouti Terstu i moři, vezmete-li si z Nabresiny poštu. Vyjedete-li hned ráno, možno vám před západem slunce doraziti na oběd do Gorice, přenocovati v Udine, druhého dne doraziti do Trevisa, vsednouti tam na vlak, — a pozejtří večer byly byste v Benátkách.“

Slečnám dychtivým Jaderského moře a nových dojmů nebyl návrh ten příliš po chuti, ale matka se ho uchopila s radostí.

„Opravdu! musíme použiti tohoto objasnění. Jenom dovede-li si Ambrož dáti rady? Neboť věci naše jsou již expedovány do Terstu, a v Nabresině bude nutno rychle je odebrati a najati zvláštní poštu. Jeť on ovšem obratný člověk....“

„Dovolíte-li," pravil Ščensný, dorozuměv se pohledem s druhem svým, „bude nám to s velikým potěšením, budeme-li vám čímkoli moci posloužiti; není nám to nesnadno, jelikož známe místo to."

„Ó! jsme vám velice vděčny za dobrou vůli, ale nemůžeme návrhu přijati. Jak měli byste se úmyslně k vůli nám truditi, když snad v Nabresině ani nevystoupíte? Snad že si již Ambrož sám pomůže."

„Ale bylo by to pro nás, věřte, tím nejmilejším zaměstnáním."

„Račte mu věřiti!" pravil Ali; „přisvědčuji s radostí. Pokud ho znám, t. j. od dvanácti let, nezastihl jsem ho nikdy ani při nevinné lži salonní; takovým je ve příčině té skrupulantem. Proto vraceje se ku prosbě jeho, podporuji ji ze vší síly. On by se v okamžiku postaral o dobré koně poštovní a přišel ještě ku vlaku, jde však jen o to, byste ráčily svoliti."

„Nemáme práva svolovati ani zabraňovati!" pravila tudíž matka poněkud zaraženě; „můžeme vám pouze co nejvřeleji poděkovati za vaši ochotu...."

V tom dal hvizdot strojvůdcův společnosti znamení, že vlak vjíždí do nádraží. Ščensnému, jenž se byl zavázal slibem, že zbaví cestující dámy své společnosti, nebylo to právě příliš milo.

„Však i ty vystoupíš?" tázal se tiše přítele.

„Ani pomyšlení! Tak záhy nejdou ani slepice spat, a proto nebudu míti na svědomí únavu našich laskavých krajanek, zůstanu-li zde ještě asi hodinku."

„Ale vždyť slušno dostáti slovu."

„Dostoj si jen slovu za sebe sama, jáť ničeho neslíbil."

Rád nerad musil tudíž Ščensný přesednouti do prázdného vagonu vedle, kdež se věru notně vynudil, a to tím více, že dráždil ho jakýsi pocit nepříznivý a mimovolná žárlivosť na Aliho.

Ten vešel vítězně po nějakém čase.

„Vidíš, dokázal jsem svého!"

„Čeho? žes mne tu nechal jako poustevníka a sám jsi se bavil co nejlépe?"

„Ne, nýbrž toho, že ona tajemná osoba odhalila závoj."

„Není možná!" zvolal Ščensný, velice zvědav, „nu — a co?"

„Ukazoval jsem jí tak dlouho oknem rozličné věci, jichž ani viděti nebylo, až na chvíli závoj odhalila, aby lépe viděla."

„Kdo vyhrál?"

„Já, rozhodně."

„Tedy opravdu krásná?"

Místo odpovědi usmál se Ali a přiložil ruku k ústům s tím pohybem, jakým označujeme, že se nám něco velice líbí.

„Ej, klameš mne; rci mi, podobna-li matce?"

„Ano, jenom že je o sto procent krasší. Povídám ti, že je to krása! — rysy klasické — ovál tváře neporovnatelný — a oči — oči veliké...."

„Jako lucerny," dodal Ščensný.

„Prosaisto neaesthetický! Směj se nyní, jak ti libo, ale jenom až ji uvidíš, však se to na tobě pomstí. Teď však již rozhodněme určitě o doutnících, neboť já ti povídám, že jiných nepřijmu mimo havanna č. I."

„A já ti povídám, že ještě zbraně neodkládám, neboť nebude-li

se slečna Rezinka líbiti mně, prohraješ, kdybys ty nad ní třeba u vytržení byl.“

„Oj! Sčensný, tak se sázky neuzavírají! Tady není řeči o zdání osobním, nýbrž o bezstranné pravdě, jinak bychom nepřišli nikdy ku konci.“

„Dobře, dobře, slibuji ti, že zachovám spravedlnost, a jakmile se přesvědčím měřickým okem o pravidelnosti postavy, uznám tě vítězem. — Než žert stranou, jsou to opravdu slušné a milé osoby.“

„Ale víš, Sčensný, co mně napadá? Pusťme se druhou zvláštní poštou za nimi až do Trevisa, bude to příjemnější cesta?...“

„Hm... staň se tak, libo-li ti; mně je vše lhostejno.“

„Výborný to nápad, Sčensný! Jsem zvědav, co asi řeknou, až nás uzří v Gorici? Ha, ha, ha! To bude komické setkání, neboť mně se zvláště líbí ta starší slečna.“

„Která?“

„Ten diblík.“

„Jak to? Či snad jest ta zasloněná Nymfa mladší než ona? To jest tedy ještě děckem!“

„Vskutku. Proto také nebudu s ní ani mluviti. Ale ta druhá, ta zdá se naopak jaksi popudlivou; proto stojí to již za to, aby se člověk kolem ní otáčel, ať již cokoli...“

„Ano, jen dovolí-li matka, což se mi zrovna nezdá.“

„Ach! ty matky! — Ale, ale, Sčensný, vzpomínám si, jakým jsi ty dětinou se svým vlastenectvím! Prozradils se zase ihned, jakmile jsme první polské slovo uslyšeli, a bylo by to přece bývalo tak zábavným, cestovati trochu incognito! Vyplývajíť z toho různé příjemnosti; tak možno dověděti se nejzajímavějších tajemství, ku př. tenkráte to tajemství Zuzino, — pamatuješ se?“

„Nepamatuji a nedbám také vědomostí takovou cestou nabytých. Ostatně zdají se býti dámy ty příliš dobře vychovány, než aby hovořily tak důvěrně ve vlaku.“

Umlkli na chvíli, až ozval se Sčensný:

„Konec konců, jak dlouho míníš zdržeti se v Benátkách?“

„Ha! tou dobou není pod Garibaldim ničeho na práci, proto tam zůstanu několik neděl. Budeť nutno, abych potěšil také trochu ubohou Irmu, jež snad myslí, že již jsem na ni úplně zapomněl, a zase ji pobalamutil. A co ty budeš robiť?“

„Zdržím se tam také nějaký čas, abych pokud možno kořistil trochu z Ticiana a trochu hlouběji ho prostudoval.“

V tom vlak znovu zastavil. Byl to zrovna vrchol Semmeringu. Několik ubohých vesnických dětí roznášelo tam, třeba že noc byla, tamnější zvláštnosť, vlnité kvítečky, uprostřed sněhu rostoucí.

„Edelweis!“ *) volala ubožátka plačtivě.

„Ukaž!“ — pravil Sčensný a koupil kytičku.

„Pro koho to? prosím tě.“

„Pro blankytný závoj, je-li opravdu tak čarokrásnou!“

Ali mnul si vítězně ruce.

„Dobrý počátek; nic neříkám.“

Tak hovoříce vykouřili po doutníku, až jim konečně oběma sen víčka sklížil. Po několika hodinách vzchopil se Sčensný. Hledí okénkem,

*) Protěž.

a hle! již tady den, a mezi žlutavými odlomy skal nahou půdu kryjících prokmitá tu a tam blankytná zátoka:

„Nabresina!“ zvolal.

„Nabresina!“ opakoval chraplavě Ali probuzen.

„Nabresina!“ křičel i konduktor otvíraje dvéře.

Ščensný vyskočil. První jeho myšlénka byla o Nemrodovi, jejž co nejrychleji pospíchal uvolnit z cestovního vězení, druhá pak o hezkých sousedkách. U vozu jejich zastal již druha svého oznamujícího jim, kde že jsou. Na zprávu tu zatleskla si Hedvika:

„Režičko! Vlachy!“

„A moře!“ — doložila mladší sestra, vychylujíc se čile z okna, závoj majíc v tyl přehozený... A Ščensný zkameněl při pohledu nikoli na Vlachy, ani na moře, ale na čarokrásnou krajanku svoji. Hlavička její odrážela se opravdu v oblaku modravého mušelinu jako zjev nadpřirozený, pleť její připomínala průzračnou bělostí svou tkanivo květinové, propletené tisícem žilek, a vlasy větrem líbané polétaly jí kolem skrání jako zlatoskvoucí obojek, právě jako ony jemné chomáčky babího léta, jež zove lid přízí Mateře Boží.

„Nuže co. Doutníky jsou mé?“ zašeptal Ali.

„Dej mně pokoj s doutníky! Chceš-li, jsem hotov, koupiť ti jich dvě stě místo sta.“

„Mám-li uším věřiti? Ščensný, tys přece jednou v životě unesen živým idealem? Co to má býti? Co to má býti?“ (Pokračování.)

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

Almanachy vyskytly se prvně v druhé polovici století XV. Ale nebyly to almanachy ve smysle nynějším, nýbrž vlastně kalendáře. Takovýchto kalendářů, vydaných s názvem „Almanach“, máme v českém písemnictví dosti již ze století XVI.[1]) Pozdější druh almanachů, které s kalendáři nemají zcela ničeho společného, nýbrž jsou toliko sborníky plodů různých spisovatelův obsahu nejvíce zábavného, vydávanými obyčejně k Novému roku — odtud i český jejich název „novoročenka“ —, začato pěstovati zvláště v Němcích. A v českém písemnictví tento pozdější druh almanachův objevil se teprve v XIX. století, a to až v třetím jeho desítiletí.

Již na konci století XVIII. vyskytly se sice též u nás básnické sbírky, almanachům druhu pozdějšího podobné, vydané péčí Václava Thána r. 1785. a jmenovitě Antonína Jaroslava Puchmajera, který v letech 1795.—1814. pět takovýchto sborníků básnických plodů růz-

[1]) Viz článek I. J. Hanuše „Písemnictvo české hvězdoslovné“ v „Musejníku“ roč. 1862., na str. 231—254 a 298—311. (Viz i v „Encyklopaedii paedagogické“ I. 222 a 223.)

ných spisovatelů pořídil, ale — prvý pravý almanach český pochází teprve z r. 1823.

Básnická sbírka Thámova liší se od almanachů již i tím, že vyšla ve dvou svazcích, jakož i tím, že dočkala se vydání druhého (r. 1812.), což opravdivému almanachu státi se nemůže. A básnické sbírky Puchmajerovy tak jako také sbírka Thámova různí se od pravého almanachu svým účelem i vnější podobou. Tolikéž ani nelze za pravý almanach pokládati na př. Václava Rodomila Kramériusa sborník „Kniha zlatá anebo Nový zvěstovatel všeho dobrého a užitečného pro národ slovenský“ (vydán r. 1817.).

Pravý snad almanach vydati chtěl pražský spisovatel Jan Jos. Rulík již asi r. 1811. Psaltě Josef Jungmann Antonínu Markovi 29. prosince r. 1810.: „Rulík (kýž jiný) vydá Almanach český, na kterýž mu Karafiát 100 zl. daroval.“[2]) O almanachu tom však není kromě této zprávy Jungmannovy nic známo; nevyšel snad proto, že Rulík již 6. března 1812. zemřel. Zmíněný Karafiát byl účetním v továrně brněnské a velmi účinlivým vlastencem; usnadnil i Jungmannovi hmotnou podporou, že mohl r. 1811. vydati Miltonův „Ztracený ráj“.[3]) A Jungmann, který zdržoval se až do r. 1815. v Litoměřicích, dověděl se o chystaném almanachu Rulíkově snad od Karafiáta.

Také r. 1821. chystáno v Praze vydati český almanach. Hodlal jej vydati syn Václava Matěje Kramériusa Václav Rodomil Kramérius, otisknuv ve svém „Čechoslavu“ v čísle ze dne 7. září r. 1821. v příčině té toto „Oznámení a žádosť“: „Na příští rok 1822. chci vydati do té doby snad první český almanach, nazvaný *Milostenky*. Obsah tohoto spisku má býti nejznamenitější výbor prací mých milých pánů krajanů; pročež veřejně žádosť na jevo dávám, aby komu milo přispěti spisy svými, nejdéle mně je do konce měsíce října letošního roku zaslal. Jediné však následující druh spisů v tomto almanachu místo má: povídky starodávné; historické příběhy a rozmanité vypravování pro krásotinky vlastenské, ballady a žertovné básně. Že se původním spisům přednosť dá, beztoho každý ví. Několik výborných obrázků a krásná obálka ozdobí celý spisek. Papír a tisk bude ten nejvýbornější a cena vedle možnosti mírná. Nic tedy nezbývá než ochotné přispění pánů vlastenců jak v zasýlání spisů příhodných tak po dohotovení knihy co nejrychlejší odebrání, aby vydavatel i na budoucí rok v tom setrvati mohl. Co nejsnažněji žádám, aby páni vlastenci zasláním svého jména, stavu a obydlí mně tak nějaké rukojemství dali, že almanach ten nápotom sobě zakoupí.“[4]) Avšak ani tento almanach nevyšel, a to bezpochyby z příčin hmotných, které již tehda počaly se Kramériusovi zle utvářeti.

Podobně nevyšel almanach, který hodlal vydati na rok 1823. professor pražského gymnasia malostranského Václav Alojs Svoboda Navarovský a o kterémžto Frant. Lad. Čelakovský v dopise, poslaném 20. ledna r. 1822. Josefu Vlast. Kamarýtovi, zmiňuje se takto: „Četl jsem v Tvém listu něco o almanachu; tedy věz, že na budoucí rok p. Svoboda Navarovský jeden míní vydati, totiž jeden

---

[2]) Musejník 1881., 518.

[3]) Viz o něm v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 44. a 135.

[4]) Totéž otiskl i ve svých „Císařských královských vlastenských novinách“ v čísle ze dne 11. září r. 1821.

český a jeden německý, aby prý se rytiny vyplatily. Jestliže mu budeš chtíti něčím přispěti, máš vůli; jak slyším, budou prý básně toliko metrické.“ [5]) Metrickými básněmi míněny básně časoměrné, čehož dotekneme se ještě níže.

Zatím pak co v Praze marně chystali se vydati almanach, vyšel almanach v Králové Hradci, prvý to pravý almanach český vůbec.

Jak známo, vznikl za let dvacátých našeho století v Králové Hradci čilý ruch literární, rozněcovaný hlavně vlasteneckými professory tamějšími Václavem Klimentem Klicperou, Josefem Chmelou a Josefem Liboslavem Zieglerem jakož i podnikavým nakladatelem Janem Hostivítem Pospíšilem. A těm podařilo se, oč v Praze marně se zasazovali, vydati totiž almanach, ku kterému Klicpera s Chmelou jali se konati přípravy r. 1822., vyzývajíce přátely své k účastenství. Vyšel pak s názvem *Almanach* aneb *Novoročenka*, a to prvý ročník okolo Hromnic r. 1823., druhý počátkem roku 1824.

Kdo almanach ten sestavil, není připomenuto ani při ročníku prvém ani při druhém. Jungmannova „Historie literatury“ (2. vyd., 421.) udává, že ročník prvý byl sestaven „péčí professorů Klicpery a Chmely“, druhý „péčí prof. Chmely“. Příspěvky do almanachu toho sháněti pomáhal i Jungmann. Psaltě na př. Ant. Markovi koncem roku 1822.: „Prof. Klicpera shání k novoročence neb almanachu na 23. r. Nadějeme se, že od Vás něco tam uvidíme. Nemáte-li ničeho jiného, aspoň onu heroidu v metru, kterouž bohužel poslal jsem v originálu Šafaříkovi . . . a tedy opět z Vašeho makuláře, ač máte-li jaký kde, očekávati musím. Není-li Vám více, budu o ni psáti Šaf.“ [6]) Počátek těchto slov Jungmannových i výše uvedená zpráva jeho „Historie literatury“ dokazuje, že mylná jest domněnka, [7]) jakoby již i ročník prvý byl uspořádal Chmela sám (bez Klicpery). Nejenže Klicpera byl bezpochyby prvý, kdož almanach ten vydati pomyslil, [8]) ale pečoval i sestaviti jej. Pravdě však podobno jest, že větší část péče již o ročník prvý náleží Chmelovi nežli Klicperovi. Zcela pak na jisto jest ublíženo Chmelovi míněním, byť i pouze mlčením projeveným, [9]) jakoby žádného účastenství při podniku tom byl neměl. Týž důkaz dávají také slova Jungmannova, kterými 5. dubna 1823. žádal Jana Kollára za příspěvek pro ročník druhý: „Pospíšil v Králové Hradci vydal první almanach český poetického obsahu. Prof. Klicpera a Chmela vedli věc a žádají Vás uctivě, abyste jim na druhý svazek něčím přispěli vážného nebo směšného obsahu, vše jim a nám ostatním milo bude. Termín jest do sv. Jakuba t. r., aby měli dosti času pro censuru a tisk atd. Račtež tedy prosím něco poslati neb až dotud zhotoviti.“ [10]) Co týče se názvu, buď poznamenáno, že Jung-

[5]) F. L. Čelakovského Sebrané listy, 80. (V životopise Svobodově od Rybičky není o tom ničeho.)

[6]) Musejník 1883., 46.

[7]) Musejník 1882., 188.

[8]) Čechoslav 1823., 103.

[9]) Světozor 1879., 579.

[10]) Musejník 1880, 50 a 51. (Že také Klicpera pořádal ročník prvý, patrno jest i z „F. L. Čelakovského Sebraných listů“, str. 134.)

mannovi název „Novoročenka“ jaksi se nelíbil a že byl by raději viděl „Novoročka“.[11]) Dříve, jak výše jsme si uvedli, psal „novoročena“.[12])

Příspěvků pro ročník prvý valně se nesešlo. Jednak byl čas trochu krátký vyměřen, jednak i vadila skutečná žárlivosť některých pražských spisovatelů, že Hradec něčím nad Prahu vyniknouti se odvažuje, o čemž níže si promluvíme; jiní zase byli zaměstnáni pracemi vážnějšími (Jungmann, Šafařík, Palacký) neb obmezovali se jistým kruhem literárním (Ziegler a přátelé jeho).[13]) Tak stalo se, že pouze devět osob jest súčastněno příspěvky v ročníku prvém.

Začíná se ročník prvý povídkou Klicperovou „Pindar a Korinna“, za kterou následují básně a epigramy rozličných básníků, potom veselohra Klicperova „Kytka“, po té zase básně a epigramy, za nimiž opětně jest zařaděna „dramatická maličkosť“ Klicperova „Zlato neblaží!“ a konečně kraťoučkých osm „Rozličných přání“ veršovaných od Josefa Myslimíra Ludvíka. Celkem tedy jsou tu práce prostomluvou pouze tři, a to vesměs od Klicpery, které však zaujímají více nežli dvě třetiny celého svazečku. Co pak týče se prací veršovaných, přispěli jimi kromě již uvedeného Ludvíka Frant. Šír, Karel Sudimír Snaidr, jenž největším počtem jich přispěl (jest mezi nimi také „Jan za chrta dán“), Šeb. Hněvkovský, Vojt. Nejedlý, Jos. Kerner, Jan Kocián, Fr. Turinský a Václav Kl. Klicpera, jenž otiskl tu deklamovánku „Mlynářova opička.“

Skoro všichni účastníci ti byli osobně známi s Klicperou a Chmelou. Hněvkovský a Nejedlý poslali své příspěvky bezpochyby hlavně toliko ze zvláštní přízně ku Klicperovi, dosud věrně s nimi při ypsilonu stojícímu, účinkem Chmelovým však užito v „Almanachu“ již pravopisu analogického.[14]) Zvláštní jest, že Chmela zcela ničím do ročníku prvého nepřispěl, ačkoli vše, což odjinud obdrželi, jen ze skrovné části „Almanach“ mohlo naplniti, takže, kdyby bylo nebylo veleplodného Klicpery, byl by snad ani tento almanach nebyl mohl vyjíti.

Vzhledem k prosódii zajímava jest poznámka na str. 58. u prvé básně: „Hvězdičkou (*) přiznamenané jsou časoměrné básně; křížkem (†) dle hudby zhotovené; beze všeho znamení jsou přízvučné.“ I jest poznamenáno hvězdičkou celkem toliko šest básní, které napsali Šír, Kocián a Turinský, křížkem jedna, kterou napsal Šír, a ostatních osmnáct prací veršováno jest přízvučné.[15]) Tak velikou tedy mají tu převahu básně přízvučné nad časoměrnými! R. 1818. vyšel v Prešpurku spisek „Počátkové českého básnictví, obzvláště prosódie“, v kterém porážen přízvuk a velebena pohrdaná od přízvučníků časomíra slovy ohnivými, ráznými a smělými, ba namnoze také vyzývavými a nešetrnými, opovrhujícími prosódií přízvučnou a všemi plody básnickými na ní založenými. Vzešel z toho prudký zápas mezi obhájci časomíry a mezi obhájci přízvuku, vítězství pak přiřčeno časomíře. Ale brzo zase dostalo se přízvuku místa náležitého, takže tuto v almanachu na

---

11) Musejník 1883., 49.

12) Kott (Slovník, II. 187.) kromě „novoročenka“ a „novoročka“ má ještě také „novoročník“.

13) Musejník 1882., 188.

14) Musejník 1882., 188. (O Kociánovi, jehož ani Jungmannova „Historie literatury“ neuvádí, viz ve „Světozoru“, roč. 1874., na str. 402.)

15) V „Almanachu“ na rok 1824. není těchto znamének, ale v „Dennici“ na rok 1825. vyskýtají se opětně.

rok 1823. — po 4 letech — převládá již až přílišně zjevně, ačkoli, jak výše jsme si uvedli, touže dobou Václav Alojs Svoboda Navarovský, kterýž i dřívější své některé básně přízvučné přepracoval po roce 1818. v časoměrné, hodlal vydati almanach s básněmi pouze časoměrnými.

Křížkem označená báseň Šírova, mající název „Slovo české“, jest hodna zmínky pro svou vlasteneckou horoucnost, ačkoli nevyznačuje se jinak tak jako vůbec všechny básně v almanachu tom nižádnou zvláštní dokonalostí. Druhdy byla nemálo oblíbena, a jmenovitě poslední její sloha bývala heslem ráznější společnosti české. Sloha ta zní:

Ten s námi neobcuj víc,
kdo se snad být Čechem stydí!
ať se z našich besed klidí!
Ten s námi neobcuj víc.[16])

Též o povídce Klicperově „Pindar a Korinna“ jest ještě něco připomenouti. Kritik v Čechoslavu“, roč. 1823., na str. 48. vyjádřil se, že to jest „výborný pokus romantického slohu“ a „veskrz jemným spůsobem starohellenského spisovatelstva složený“, avšak „jak se zdá, dle německého vyložený“. Co pak týče se této nepůvodnosti, výtka ta na str. 103. téhož časopisu jest od Klicpery vyvrácena, „že nejen onen příběh původně sepsán jest, ale ani udati nelze, že by kde v cizí řeči spolu o Pindaru a Korinně a jejich lásce jaký příběh se nalézal“.

O ostatních pracích „Almanachu“ toho pomlčíme, nemíníce posuzovati a oceňovati obsah jeho.[17]) Povšimneme si však účinku a významu jeho, který byl značný, zasáhnuv mocně do všech tehdejších vrstev literárních, takže též odbyt jeho byl neobyčejně rychlý; ve dvou měsících po vydání prodáno ho z nákladu 1000 výtisků přes 600![18])

Když nový tento úkaz českého písemnictví z Králové Hradce zavítal do Prahy, „udělal“, jak Frant. Lad. Čelakovský oznámil ve svém dopise psaném na Veliký pátek r. 1823. Jos. Vlast. Kamarýtovi, „v Praze velikou sensaci“,[19]) a spisovatelé pražští viděli se tou knížkou venkovskou jaksi v pozadí postaveni, i chystali také v Praze almanach vydati. Sám Čelakovský psal Kamarýtovi již na Škaredou středu r. 1823., že „na budoucí rok, aby ta hanba Pražáků trochu vyhlazena byla, Vetterlovská tiskárna chystá také jednu (totiž „Novoročenku“) pro Prahu, k čemuž i také nové písmo líti dává a nákladu prý litovati nebude“, připomínaje zároveň, že jak on tak i Kamarýt jsou k almanachu tomu „jakožto účinkující údové pozváni“ a že příspěvky do něho jest poslati „do začátku června“, a dodávaje: „Ještě rokujeme o jméno almanachu, mythologické? řecké? české? Dej také svůj hlas.“[20])

Chystáno tedy na rok 1824. vydati almanach v Praze, a pořádati jej jal se Simeon Karel Macháček. Avšak věc uvázla na pouhých začátcích, a to hlavně za příčinou nechuti osobní a neshod o redakci.

---

16) Báseň ta tištěna jest i v Macháčkově „Krasořečníku“ a v Kampelíkově „Kráse a libozvučnosti jazyka českého“ na str. 32.

17) Posoudil a ocenil jej Fr. Chalupa ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 579—582. (Viz i v „Zlaté Praze“, roč. 1884., čís. 32. a násl.)

18) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 110.

19) Tamže 110.

20) Tamže 104 a 105.

Čelakovský, který nejvíce staral se o to, aby almanach na r. 1824. vyšel v Praze, byl by jej rád pořádal, jak se zdá, sám, když pak jal se jej pořádati Macháček, přestal starati se o to a nachýlil se k almanachu kralohradeckému; psal o tom Kamarýtovi v květnu r. 1823.: „Slyšíme, že přece v Praze vyjde almanach pod vedením Macháčkovým, z kterého já se zcela vyloučil, raději se připojím ku královéhradeckému“ a v červnu: „Do Novoročenky jsem poslal p. Klicperovi znělku Tvou a „Mínu“. Bude-li vycházeti pražská, ještě nevíme. Macháček prý se má k tomu, ale já z příčiny žádného neberu na tom podílu.“ [21])

Příčinou, která Čelakovského odpuzovala od Macháčka, byla nemilá neshoda, vzniklá mezi nimi r. 1822. Roku toho Čelakovský vydal své „Smíšené básně“, a Macháček, dopisuje tenkráte do časopisů zahraničních, napsal v jakémsi posudku německém, že Čelakovského básnická sbírka ta má cenu toliko prostřední, čímž Čelakovský velice byl uražen a trpkou nechuť pojal proti Macháčkovi. Kyselosť odtud vzniklá šířila se potom vic a více po let několik.[22]) Takto stalo se, ježto Čelakovský také Kamarýta učinil spolupracovníkem almanachu královéhradeckého i na jiné působil, že prvý almanach v Praze vyšel teprve za druhé poloviny let třicátých.[23])

V Králové Hradci zatím Chmela přes to, že Klicpera od redakce se odrazil, velmi horlivě si počínal, a Čelakovský všemožně mu pomáhal, jak dovídáme se z jeho dopisu ke Kamarýtovi ze dne 11. října r. 1823.: „Asi 5 dní byl jsem v Hradci, kde jsem ale živé duše ze známých nenalezl, krom Pospíšila. Zvláštního nemá nic v tisku, a s almanachem to stojí posud na váhách, a to z té příčiny, že se Klicpera odtrhl. Dnes jsem ho ponejprv zde[24]) v divadle při zkoušce viděl a s ním mluvil; jak mně byl Pospíšilem popsán, zdá se mi býti pravdivé. Pospíšil mu málo dává za almanach, pročež i tuto se odradil. Zatím ale přece dobrý Chmela shledával, kde mohl, aby almanach dohromady stloukl, a všecky látky, kde která byla, mně sebou do Prahy dali, ale próza schází, máš-li tam ještě něco při ruce, pošli mi to, abychom Klicperovi zrak vytříti mohli, já též se vynasnažím, aby se někde díra zacpati mohla.“ [25])

Tudíž i v Hradci pro onu dědičnou a nejvýraznější českou vlastnosť, kterou stále a stále co nejhojněji „zdobiti se“ umíme a kterou zoveme nesvornosť, bylo velice znesnadněno vydati druhý ročník „Almanachu“, třebaže ročník prvý dodělal se úspěchu znamenitého. Přece však podařilo se s dostatek příspěvkův opatřiti, takže druhý ročník v čas vyjíti mohl, a má již i též obsah poněkud rozmanitější a větší počet spolupracovníků, nežli měl ročník prvý. Kdežto totiž ke sva-

[21]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 121 a 123.

[22]) Krok 1887., 82. (Viz i ve spise pisatele přítomných řádků „Několik rozprav o F. L. Čelakovském“ na str. 66 a 67.)

[23]) Lze ovšem poněkud i k almanachům čítati Macháčkův „Krasořečník“, vydaný v Praze koncem r. 1823. a vzniklý snad aspoň částečně, protože jsou v něm některé básně dříve neotištěné, místo chystaného bez úspěchu almanachu, o jehožto konečném osudu Čelakovský psal Kamarýtovi 1. února 1824.: „Pražské almanachy byly povětrné zámky, zbývá jen očekávati almanachu hradeckého. Místo almanachu usmyslil si ztřeštěný Macháček vydávati měsíční časopis . . . Já však předvídám, že i to je větrný zámek.“ A také byl. (Viz i v „Kroku“ 1887., 236.)

[24]) Totiž v Praze.

[25]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 134.

zečku prvému přispělo pouze devět básníků, přispělo jich k druhému již osmnáct, tedy právě jednou tolik.

Ročník druhý počíná se básní Frant. Lad. Čelakovského „Kvítenec života“,[26]) za níž umístěny jsou tři selanky, původní „Vlaštovky“ od Čelakovského a dvě přeložené, totiž Theokritův „Kyklops“ od Fr. Šíra a „Plavba“ z německého od Josefa Chmely; potom následují básně, pověst z dávnověkosti ruské „Ratmír a Všemila“ od Antonína Duropa, po té zase básně, za nimižto pak jest pověst vlastenecká „Rod Štěpanovský“ a časoměrná „Elegie ve zříceninách hradu Štěpanického v září 1821.“, obé od Jana Kociána, a překlad dílem prostomluvou dílem veršem z Karamzinovy Agláje „Život v Athénách“ od Jos. Vlast. Kamarýta zakončuje svazeček. Dramatická báseň tedy není v tomto svazečku žádná, a též ani jediný příspěvek od V. K. Klicpery.

Co týče se básní, přispěli jimi: Josef Chmela, Josef Kras. Chmelenský, od něhožto tu jest píseň „Opuštěný“ i s nápěvem, Frant. Lad. Čelakovský, Václav Hanka, jenž otiskl tu písně „Modré oči“, „Rokyta“ a „Fialinka“, Josef Vlast. Kamarýt, Jan Kocián, Jan Kollár, jenžto přispěl jedinou znělkou „Podzim“,[27]) J. Myslimír Ludvík, Jan Marchal, J. Jindřich Marek, od něhožto tu jest „Píseň Dalibora vězně“, Jan Rettig, Fr. Šír, Karel Sudimír Šnaidr, Fr. D. Trnka, Fr. Turinský, jenž otiskl tu jedinou báseň „Děva u potoka“, a Fr. Vetešník. Největším počtem přispěl Šír a po něm Chmela.[28])

Ještě něco o nakladateli a o vnější podobě prvého českého almanachu.

Ročník prvý vyšel „Nákladem Jana Františka Pospíšila, k. krajského a biskupského impressora“, druhého „Náklad podnikl Jan Pospíšil, k. krajský i biskupský impressor a účinkující úd Českého národního museum“, jak na titulním listě jest vytištěno; nakladatel tento jest osobnosť totožná a zval se později Jan Hostivít Pospíšil; „Hostivítem“ nazval jej pro jeho pohostinnosť Josef Liboslav Ziegler.[29]) Po způsobě tehdejších almanachů jinonárodních jsou připojeny před titulní list dosti slušné rytinky; svazeček prvý zdobí podobizna řecké básnířky Korinny, svazeček druhý podobizna české kněžny Boženy. Formát jest šestnácterka, mající podobu skoro čtverce, jehožto strana rovná se asi šířce nynější Kobrovy „Ústřední knihovny“, tedy formát vzhledem k nynějším požadavkům nevkusný, ale tehdáž u almanachův obvyklý. K nevkusnému formátu druží se hrubý pijavý papír a vůbec vzhledem k nynějšku co do úpravy neúhlednosť v každé příčině.

Avšak přes to přese všechno napsáno v „Čechoslavu“, roč. 1823., na str. 48. na počátku úvahy o tom „Almanachu“ toto: „Prvotinka ta náleží mezi ona něžná vydáníčka, jimiž všem knihtiskárnám našim v Hradci Králové spanilá a lesklá hvězda vyšla. Celá zevnitřnosť má

---

[26]) Později Čelakovský zařadil ji mezi své „Smíšené básně“, učiniv v ní toliko dvě zcela nepatrné změny.

[27]) Znělka ta jest, jsouc poněkud poměněna, nyní 116. znělkou zpěvu III. „Slávy Dcery“.

[28]) Stručně ocenil příspěvky „Almanachu“ toho prof. Ant. Truhlář v „Musejniku“, roč. 1882., na str. 190 a 191. (Jest i připomenouti proti prvému ročníku zvláštnosť, že jména spisovatelů nejsou připojena hned k pracím jednotlivým, nýbrž že teprve z „Obsahu“ dovídáme se, od koho který příspěvek pochodí. Tak tomu jest i při „Dennici“ na rok 1825.)

[29]) Viz o tom ve „Světozoru“ roč. 1868., na str. 421. a v roč. 1881., na str. 166.

ráz čistoty, ozdoby a rozmanitosti umění knihtiskařského...“ Podobně na př. Václav Pešina psal r. 1822. Pospíšilovi: „Brno s celým okolím svým jest Vaší Novoročenkou okouzleno i stojí v odivu, jak Vám to jen možno za ten pakatel tak krásných prací, tak sličně vyšetřených podávati...“[30]) Čtouce slova ta nemůžeme, přirovnavše vnější podobu „Novoročenky“ a její úpravu knihtiskařskou k podobným spisům dob nynějších, nepousmáti se prostosrdečné radosti, jakou tehdejší vlastenci měli z této „spanilé a leskné hvězdy“, z této „ozdoby a rozmilosti umění knihtiskařského“, z této „sličné“ knížky! Vynikať v té příčině nad ní z tiskopisů nynějších i dosti chatrný. Ovšem vzhledem k jiným tiskopisům z let dvacátých „Novoročenka“ jest co do úpravy skutečně vší chvály hodna. „Vydavateli Pospíšilovi právem přísluší chvála, že neštítil se nákladu, aby almanach český vyrovnal se podobným knihám cizokrajným. Přidána zajisté k textu i hudební příloha, obsahující nápěv (s průvodem kytary) k Šírově básni „Vzpomnění“. Ano uspořádán i zvláštní výtisk almanachu, opatřený (na str. 57.—64.) na místě pěti nepatrných básniček (od Šíra, Černého, Hanky a Turinského) ještě jednou hudební vložkou, nápěvem (s průvodem piana) k „Opuštěnému“, pěkné písni Jos. Kras. Chmelenského.“[31])

Více pravdy nežli co do vnější podoby jest proneseno v úvaze v „Čechoslavu“ co do obsahu, totiž že „obsah průměrně považen, není veskrz ovšem mistrovský, nicméně vynikají jednotní předmětové a jistě soudu nestranného hodni se stali“, ačkoliv i vydavatelstvo „Novoročenky“ pociťovalo omluviti se v té věci, otisknuvši na konci prvého svazečku toto „Připomenutí“: „Že tato sbírka není okruh věcí dokonalých ani že věnec ze samých štěpných kvítků neobsahuje, předobře víme; a máme za to, že toho svědectví nejzjevnější vydáme, když tuto vroucnou a srdečnou prosbu připojíme, aby vlastenští pp. spisovatelé, kteří tento účel náš schvalují, k dalšímu pokračování mistrnějšími pracemi přispěli.“

O svazečku druhém jest v „Čechoslavu“, roč. 1824., na str. 8. úsudek tento: „S potěšením pp. vlastencům návěští dáváme o druhém ročním běhu českého almanachu, nadějíce se, že s tou samou ochotností a laskavostí podobně prvnímu přijat bude, an nejenom obsaženými pracemi mnohých veřejnosti chvalitebně známých básníků se honosí, nýbrž i čistotou a ozdobností samého vydání pochvaly dostojné zasluhuje. Nicméně vyznati musíme, že neradi zvuky libohovorné Múzy Klicperovy, které nás v prvním ročním běhu (zvláště v „Korinně“) tak sladce zanímaly, pohřešujeme.“

Na konci druhého svazečku vydavatelstvo zase vyslovilo žádosť, aby spisovatelé „opět svých učených prací k budoucímu Almanachu, a to co nejpíše možná bude, laskavě zaslati ráčili“, ale almanachu tomu dán název jiný, totiž *Dennice aneb Novoročenka na rok 1825.* Vyšel opětně nákladem Jana Pospíšila v Králové Hradci, maje touže podobu vnější jako dva svazečky předešlé, a na titulním listě výslovně připomenuto „Sebráním Josefa Chmely, král. professora při gymnasium královéhradeckém, a Fr. Lad. Čelakov-

30) Pospíšil: Z dob vlasteneckých, 4.

31) Tohoto „zvláštního výtisku“ pisatel přítomných řádků dosud v ruce neměl, protož o něm uvádí toliko slova, „Musejníka“ 1882., 191 a 192.

ského“. Rytinka připojená představuje pěvce, kterému dvě děvy zvědavě naslouchají, a almanach má toto věnování: „Vysoce urozené slečně Antonii, hraběnce z Kolovrat Krakovské, jazyku vlastenskému mile nakloněné, s nejhlubší úctou a šetrností připisují sběratelé.“

(Pokračování.)

O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě.

Napsal **T. J. Zlichovský**.

Nebude zajisté naší veřejnosti lhostejným a nezajímavým, podáme-li zde krátký a srozumitelný náčrtek o vývoji, působnosti, jakož i o trvání křesťansko-katolického socialismu na Moravě.

Domnívajíce se, že téměř každý vzdělanec doby naší ví a poznal, co znamená a čím jest katolický socialismus snahami křesťanskými se nesoucí, upouštíme od líčení jeho zásad a obmezujeme se pouze na historii jeho vývoje na Moravě. Křesťansko-katolický socialismus jest protivou socialního demokratismu i radikalismu, jež jako nauky výstřední a lidu nebezpečné označuje, a to plným, dávno již odůvodněným právem.

A dnes můžeme říci zcela zřejmě: Morava jest socialním demokratismem a radikalismem nejvíce ohrožovanou zemí naší říše.... Od r. 1882. stala se tato jindy tichá Moravěnka pravým středem všech českých i německých, z Čech, Dol. Rakous, Horních Rakous i Slezska vypovídaných a stíhaných agitatorů výstředního socialismu v Rakousku. Můžeme s přesvědčením tvrditi, že celé nynější české výstřední hnutí socialistické hlavní sídlo a náčelnictví agitační má jen na Moravě, a to v Brně a Prostějově.

Socialisté němečtí na Moravě, ač mají v Brně dva časopisy, podlehají přece rozumu i komandu svých soudruhů ve Vídni, a tyto opět má židovsko-německý liberalismus ve své moci a a je takto tvůrcem nejednoho díla socialisty vykonaného. —

Podobně i čeští socialisté v Brně, nemajíce vlastního pojmu o věci a učení socialním, podlehají v taktice a řízení „pokročilejším“ německým kolegům, a výsledek toho jest, že vše podnikají a řídí dle rozkazů socialistů vídeňských.

Vrchním ředitelstvím socialismu v Rakousku jest židovský lži-liberalismus. Pisatel tohoto pojednání byl se o tom důkladně přesvědčil při posledním hnutí dělnickém, meškaje r. 1887. po několik měsíců ve Vídni, a sleduje celé hnutí toto velmi bedlivě.

Náčrtek tento, pojednávající o výstředních socialistických stranách na Moravě, má býti i příspěvkem ku řadě důkazů, že toliko socialismus katolický, na základech křesťanských zbudovaný, jest s to, aby stav veškerých společenských tříd lidstva podstatně zlepšil. Jen jím a na základě jeho lze řešiti v době nynějšího rozruchu, všelikými utopickými reformatory způsobeného, povšechnou otázku socialní; on jest pevnou půdou, jediné způsobilou, aby se na ní stavělo.

Tlak výstředního socialismu na Moravě od r. 1882. přivodil zjevný protitlak, t. j. křesťansko-katolický socialismus. Hnutí výstředních so-

cialistů mělo za následek, že na Moravě r. 1884. jalo se několik mužů strany katolické probouzeti dělnictvo i spolky své strany z dřímot. —

Prvními z těchto mužů byli † P. Placidus J. Mathon v Brně a katecheta P. Frant. Koželuha v Prostějově. Až psáti se budou jedenkráte dějiny probuzení křesťansko-katolického socialismu na Moravě, vykáží těmto dvěma mužům místo nejpřednější. Budiž pravda pověděna: jich zásluhou to jest, že tento křesťanský socialismus na Moravě probuzen duševně přede všemi ostatními zeměmi říše Rakouské — k životu nejčilejšímu — jakož i k budoucnosti, jaká teprve k blahu pracujících tříd mu nastane a nastati musí... Jich zásluhou jest, že křesťansko-katolický socialismus v příčině duševní jest na vyšším stupni na Moravě nežli v samotných Čechách, a čpro obmezení bídy v Čechách opět konferencemi spolku sv. Vincence z Paula a jinými spolky křesťansko-katolický socialismus hmotně vydatněji pracuje. —

Kdyby katolické duchovenstvo od ostatních tříd národa, jako živnostenstva, rolnictva i dělnictva jen stým dílem na dráze své činnosti podporováno bylo, jak tomu jest ku př. u jiných podniků vlasteneckých a národních, veřejnými peněžitými sbírkami a pod. jakož i mravní podporou veškeré žurnalistiky bez rozdílu stran — musil by úspěch tak dobré věci společenské, jakou jest řešení otázky socialní, objeviti se v čase velmi krátkém a v míře největší k velikému zdaru a uspokojení celého národa. Avšak žel, že stav duchovní na Moravě jen sám na sebe a své nejvěrnější stoupence předsevzatého velikého úkolu spolehati musí, čímž blahodárná práce ta jen velmi zvolna prospívá.

Než, přes všechny překážky za krátký čas sotva čtyř let, kdy veřejně křesťansko-katolický socialismus na Moravě jakožto činný působitel v palčivé otázce socialní vystoupil, dodělal se takového zdaru a prospěchu pracujících tříd, že stopy jeho pro vždy jsou nezničitelny.

Dodělal se úspěchu, jakým výstřední socialistické strany bez rozdílu svých odchylek a politických barev celkem, ač již přes osm let působí na Moravě, naprosto vykázati se nemohou.

Socialní demokraté a radikálové během své osmileté činnosti mezi českým i německým lidem na Moravě nedokázali ničeho: z jich agitac vzešla dělnictvu svedenému jen duševní i hmotná škoda. Přepjaté činy, způsobené v dobách chvilkového rozechvění a rozčilení, majíce v zápětí vyšetřování a žalář, uvrhly v nejděsnější bídu rodiny svedených agitátory socialistickými. Nelze tedy zneuznati velikou cenu a důležitý význam působení socialismu křesťansko-katolického na Moravě, neboť on jest blahodárným vůdcem a spasitelem lidu dělnického.

* * *

Nynější tak zvaná socialní demokracie česká a německá v dělnictvu na Moravě vznikla r. 1881., kdy v Brně byly založeny čtrnáctidenníky „Spravedlnosť“ a „Volksfreund“. Strana ta utvořila se po dvou sociálně-demokratických sjezdech, v Brně v dubnu a říjnu r. 1882. konaných.

Časopisů strany křesťansko-katolického dělnictva na Moravě českých ani německých nebylo tehdáž žádných. Hájení zájmů jakož i šíření učení křesťansko-socialního až do konce r. 1884. jediné a chvalně

prováděly na Moravě časopisy: „Hlas“ (založený r. 1848.) v Brně dvakráte týdně vycházející a „Pozor“ (založ. r. 1871.) v Olomouci třikráte týdně vycházející.

Konečně r. 1884. několik katolicky smýšlejících dělníků, zvláště přadláků a tkalců v Brně, počalo usilovati o založení prvního vzdělávacího spolku katolického dělnictva; záměr jich se však nezdařil, ač dělníci odbývali dvě důvěrné schůze, a sám P. Pl. J. Mathon, kněz z řádu sv. Benedikta, podniku přál.

Příčinou toho byla nesvornosť dělnictva, která zničila již tolik dobrých podniků pracujícího lidu našeho.

Teprve ku konci r. 1884. za pomoci jiných pojal opět novou a šlechetnou myšlénku velečinný spisovatel i nakladatel knih a spisů křesťanských, P. Pl. J. Mathon, aby totiž se založily samostatné laciné křesťansko-socialní listy pro lid, a to listy české i německé.

Myšlénka tato uvedena počátkem r. 1885. ve skutek. V prvních dnech měsíce ledna vyšly první čísla čtrnáctidenních listů: „Dělník, Obecné Noviny, Arbeiter, a Social-Brünner Rundschau“ v několika tisících výtiscích, nákladem a řízením P. Pl. J. Mathona v Brně. Tak první činnosť proti výstřednímu socialismu zahájena.

Touže dobou počali čeští socialisté směru „mírného“ i „radikálního“, již vedli mezi sebou dříve zásadní boj, jednati o vzájemné sdružení, což došlo výsledku v polovici měsíce července r. 1885., po veliké stávce tkalců a přadláků v Brně radikalisty řízené; tehdy svolána společná schůze socialních stran na Moravě do Brna ke dni 26. července 1885., a na této schůzi založen nynější jich list „Rovnosť“.

Na schůzi stalo se sjednocení českých socialistů všech politických barev tak řka jednohlasně, až na přítomného dělnického vůdce T. J. Jirouška, redaktora sociálně domokratického mírného listu „Křik lidu“, jenž vedl rázný protest proti spolčení se mírných socialních živlů s výstředníky a radikalisty. Když přese všechen svůj odpor sjednocení tomu zabrániti nemohl, prohlásil pro vždy své vystoupení ze svazku strany mírných socialistů, jakož i zastavení časop. „Křik lidu“.

Druhého dne po obdržení dopisu od P. Pl. J. Mathona, s nímž po delší již čas si dopisoval, přestoupil T. J. Jiroušek ku straně hájící křesťansko-katolický socialismus, jejž často již dříve ve věcech závažných mezi socialisty hájil i vysvětloval. Následek kroku toho byl, že T. J. Jiroušek až do dnešní doby se spojenými stranami socialistův tuhý politický zápas velmi často podstoupiti, přesvědčení své i osobní česť proti výstředníkům socialistickým slovem i perem obhajovati nucen byl.

Činil to v „Dělníku“, „Hlasu“ a „Pozoru“, články na mnoze tak důraznými, že falešní demagogové neodvážili se ani brániti svých podvratných zásad a ideí.

Časopisům českým, P. Pl. J. Mathonem založeným, dařilo se v čase tom dosti dobře. Jinak bylo s listy německými.

Jak obecně snad známo, na Moravě vyjímaje na severu k českým a slezským hranicím, a na jihu k hranicím Rakous, jakož i národního ostrova německého od Jihlavy k Stonařovu není v obrovském středu české Moravy tak řka žádného masivního, usazeného kontigentu dělnictva německého. V Brně pak jen mistři, dozorcové a ne mnoho dělníků

jsou národnosti německé. Nebylo tudíž divu, že katol.-sociální listy „Arbeiter“ a Brünner Rundschau“ neměly tolik odběratelů, jako podobného směru časopisy české. Následkem toho nenalezly patřičné půdy, a vydávány byly jen za velkých obětí nakladatelstva, až konečně musily býti zastaveny.

„Brünner Rundschau“ zastaven byl již koncem r. 1885., „Arbeiter“ přestal vycházeti v Brně až koncem r. 1886., načež vyšel novým rokem 1887. ve Florisdorfu u Vídně, redakcí osvědčeného katolického socialního spisovatele P. Eichhorna, kde až dosud působí. —

V Brně však vydávány bez přetržení „Dělník“ a „Obecné Noviny“, a založen k nim ještě jakožto příloha čtvrtletní časopis „Besídka“ (v měsíci lednu r. 1887.).

V srpnu r. 1886. po úradě s. P. Pl. Mathonem vydal dělnický spisovatel Tomáš Jos. Jiroušek provolání k česko-slovanskému katolickému dělnictvu v „Dělníku“ a „Hlasu“ v příčině katolicko-politického klubu dělnictva česko-slovanského v Brně, jejž připravoval se založiti. Stanovy byly vypracovány, dělnictva dosti přihlášeno, podnik se však přece nezdařil.

Příčiny hledati nutno v tom, že po šesti nedělích onemocněl a do Italie odjel P. Pl. J. Mathon a že T. J. Jiroušek nejen v podniku osamotněl, ale i v spolupracovnictví „Dělníka“, „Obecních Novin“ a „Pozora“ až do konce roku tak dalece byl zaměstnán, že později nebylo možno uvésti již v život spolek pro organisaci dělnictva katolického tak důležitý.

V měsíci říjnu r. 1886. stihla křesťansko-katolický socialismus citelná rána.

Zakladatel prvých křesťanských listů dělnických na Moravě, P. Pl. J. Mathon těžce onemocnělý, musil se za příčinou svého zdraví vzdáti na dobro blahodárné činnosti své pro pracující lid. Odejel do Neapole, by pod nebem italským nabyl ztraceného zdraví. Z Neapole — chorý jako před tím — vrátil se přímo do kláštera rajhradského, kdež 28. července r. 1888. dokonal nedlouhý sice, ale záslužný a velečinný život svůj. Čestná budiž mu vzpomínka.

Místo jeho u časopisů „Dělník, Obecné Noviny a Besídka“ zastupoval ku konci r. 1886. P. Karel Šťastný. I z péra tohoto spisovatele vyšlo a vychází až dosud mnoho článků v křesťansko-katolickém směru socialním, jež ukazují, že vydatná síla literární nastoupila v dráhu svého výtečného předchůdce.

Vedle uvedených křesťansko-socialních listů dělnických bojuje v Brně též za spravedlivou věc lidu zmíněný již časop. „Hlas“, zvláště od r. 1886., kdy v list denní se byl rozšířil a týdenním vydáním pro dělnický lid doplnil tak, že komu není možno každodenně list odbýrati, nalezá v týdenníku přehled celotýdenních zpráv a důležitějších článků zde dostatečně.

V „Hlasu“ zvláště z péra hlavního redaktora p. Jindřicha Dvořáka vychází ob čas celá řada pojednání a článků o politické situaci, poměrech, zájmech a postavení dělnictva na základech křesťanských, pojednání to vesměs ceny trvalé pro nynější i budoucí společenská zařízení dělnická. Mimo tuto literární činnosť na Moravě, jakou tamní katolická žurnalistika provádí, dlužno též poznamenati, že nic tak nepřispívá v dělnickém dorostu ku křesťansko-socialnímu životu,

jako spolky katolických tovaryšů. A spolků těch má Morava dosti značný počet. Proto i těchto spolků budiž zde povšimnuto.

V Brně jest Spolek katolických tovaryšů oboujazyčný, s vlastním spolkovým domem č. 27. v Köffilerově ulici. Jest zde útulna katolického cestujícího řemeslného lidu, prostorná dvorana s jevištěm k divadelním představením a pěkná zahrada. V čele spolku stojí předseda prof. P. Körber. I tento spolek přispěl značně k utužení a upevnění mysli ve svépomocném a křesťanském životě socialním u mladého dělnického lidu.

Dále jest v Brně ještě jeden podobný, a to nejstarší spolek živnostensko-dělnický, „Výpomocná pokladnice“, založená již r. 1863., kde panuje mezi členstvem podle řádu křesťanského a zvyku slovanského společenský život.

Spolek „Výpomocná pokladnice“, na základech zdravé svépomoci a poctivosti dělnické zbudovaný, domohl se během svého pětadvacetiletého trvání značného jmění a vlastního spolkového domu, hostince a potravního skladiště v Jesuitské ulici. Ve spolku tom soustřeďuje se hlavní část katolického lidu českého v Brně a bychom se tak vyjádřili: pravé jádro katolíků brněnských.

Výbor spolku se svolením členstva (jehož se čítá na 900), obětuje ročně z čistého výnosu dosti značné summy k dobrým a šlechetným podnikům národním v Brně i jinde.

Důležitosť tohoto spolku se stanoviska křesťansko-socialního pro Čechy brněnské nedá se v pravé své podstatě ani vylíčiti.

Podobně v duchu křesťanském působí pro společenský život, ač více církevnímu zpěvu věnována, „Cyrillská Jednota“, která má své místnosti v besedním domě Čechů brněnských.

Nejhlavnějším však činitelem a utvrzovatelem snah křesťansko-katolického socialismu v Brně jest tamní „Katolicko-politická jednota“, jíž v čele stojí starosta její, J. Ex. Egbert hrabě Belcredi. Spolek ten pořádá občasně veřejné schůze lidu, na nichž otázka křesťanského socialismu častého dochází rozbírání a projednávání.

V Brně jest od počátku měsíce června roku 1888. konference spolku sv. Vincence z Paula, první to odbor spolku sv. Vincence na Moravě vůbec, jehož předsedou je hrabě Ludvík Belcredi.

Vzhledem k povšechné této činnosti časopisů i spolků uvedených, převážná jest většina dělnictva brněnského jakož i okolního, jež cítí se cele nakloněná jediné myšlénce vznešených snah učení křesťansko-katolického.

Nuže, a naproti této činnosti i naproti těmto úspěchům — čím vykázati se mohou sedmiletou svojí činností sorganisované strany českých i německých socialistů všech politických barev bez rozdílu? Zhola ničím! Jsou neustále se svým politisováním a jitřením jen tam — kde stály r. 1881., a nemohou dále. —

Úspěchy nemocenských a podporujících pokladen dělnických, jež toliko svépomocí povstaly, jako: pokladny dělníků v kovu, všeobecné nemocniční a invalidní pokladny dělnické a j. na Moravě, nemohou nikterak přičísti se socialistům, neboť ústavy tyto stojí rozhodně mimo propagandu socialistickou a jsou i v odporu s učením socialistů, s nímž nemají ničeho společného.

Zkrátka, socialisté ať demokratického či radikálního směru, po čas svého trvání nemohou se vykázati pražádným ani hmotným ani

duševním výsledkem. Pořádali ovšem několik hlučných veřejných schůzí, na něž neuvědomělý lid dělnický lákali a tam na společenské řády, víru, národnosť i ostatní společnosť lidskou ostře svými jazyky si vyjížděli, ale to byla celá jich činnosť. Ovšem k tomu ještě připočísti lze schůze „spolkové" a „výborové" atd. výsledkem vesměs plané.

V znepokojování lidu domnívají se spatřovati veškeré úspěchy svých klamných ideí.

K dovršení stkvělého postupu věci křesťansko-katolické a ve prospěch pravého vzdělávání i hmotného tím povznášení dělnického lidu moravského počalo se proslýchati na podzim v měsíci říjnu r. 1887., že i v Prostějově, kde mají demokratičtí i radikální socialisté čeští po Brně druhý hlavní svůj tábor, obmýšlí prof. Frant. Koželuha vystoupiti činně ve prospěch věci křesťanského socialismu.

A skutečně; sotva že před krátkým časem (r. 1886.) přičiněním jeho založen v Prostějově Spolek katolických tovaryšů, již v prvních dnech měsíce ledna 1888. vyšlo první číslo měsíčního křesťansko-socialního listu „Vzájemnosť", řízením prof. Fr. Koželuhy. List věnován zájmům spolků katolických tovaryšů, rodině a křesťanskému socialismu, jak v čele jeho čísti možno.

„Vzájemnosť" již prvním půltetím počtem svého odběratelstva má budoucnosť zabezpečenu a vydatně napomahá vedle „Dělníka, Obecních Novin, Hlasu a Pozora" naproti výstředním listům sociálním „Rovnosti" v Brně, „Hlasu lidu" v Prostějově a „Věku Svobody" v Praze vycházejícím, hájiti rozumný směr požadavků dělnických, a buditi pravý blahodárný ruch k povšechnému povznešení pracujících tříd lidu. Činností svou v Prostějově, jak u věcech literárních tak i spolkových a společenských vůbec, stal se katecheta Fr. Koželuha o křesťanský socialismus na Moravě velezasloužilým mužem.

Přičiněním jeho (jest sám předsedou Spolku kať. tovaryšů) zakoupen sotva v život vstouplé jednotě v Prostějově slušný jednopatrový dům spolkový v Petrské ulici č. 22 v ceně 16.000 zl. Jest zde přímo elegantně zařízený hospic, spolková místnosť, čítárna a pěkná zahrada.

Bude-li p. prof. Fr. Koželuhovi v Prostějově Bohem popřáno zdraví jako až dosud, postaví zajisté na severu Moravy činností svou nemalou hráz proti všem výstředním živlům socialistickým, jež v Prostějově zvláště mezi dělnickou a i maloživnostenskou třídou až do poslední doby volnosť měly, zhoubné zásady svého bezvěreckého, nenárodního a bezvlasteneckého učení všude šíříce.

Pokud se týká věc křesťansko-katolického socialismu druhého hlavního města Olomouce, víme toliko, že jest zde již od r. 1848. první Spolek katolických tovaryšů na Moravě s vlastním spolkovým domem.

Spolek založen byl moravským Kolpingem Klimentem Černochem, knězem řádu sv. Dominika. Členové české i německé národnosti snášejí se v něm až do dnes velmi dobře. Předsedou jest horlivý katolík dr. Tittl.

Katolické socialní snahy podporují v Olomouci hmotně: „Občanská záložna, Řemeslnicko-živnostenská jednota a Ústřední záložna rolnická." Z časopisů podporují a šíří křesťansko-socialní směr v Olomouci „Pozor a Olmützer Zeitung."

Bylo by však záhodno, aby v Olomouci strana katolická řádně se zorganisovala, by židovsko-liberalní bejlí nemohlo tam tak kvésti, jak poslední dobou jest pozorovati.

Celkem v diecesi olomoucké existuje dle zprávy diecesanního předsedy P. Kroenesa z Nov. Jičína 25 spolků katolických tovaryšů.

Z nejčinnějších a na veřejnosti nejčastěji se objevujících těchto spolků na Moravě, vedle již jmenovaných, uvádíme: Spolek katolických tovaryšů v Kroměříži s vlastním domem pod předsednictvím prof. Ign. Bečáka, Jednotu katolických tovaryšů v Třebiči pod předsednictvím p. Al. Jakubovského, Spolek katolických tovaryšů v Hranicích pod předsednictvím Flor. Mrázka a Spolek katolických tovaryšů v Holešově.

Vedle těchto spolků vyniká svojí činností i Katolicko-politická jednota v Příboře.

Jsme u konce svého statistického přehledu, jaký bylo nám možno sestaviti. Další velice ještě neupravená organisace síly katolické strany na Moravě nedala nám poznati, jak bychom si toho přáli. Víme, že jest o mnoho více katolických tovaryšských spolků po Moravě, jakož i mnoho spolků takových, v nichž život křesťanský se pěstuje, svépomoc zvelebuje a zkvétá, ale při neupravené dosud organisaci a statistice strany naší na Moravě těžkým, ano nemožným jest, psáti dopodrobna a zevrubně o všem, čím strana naše před veřejností vykázati by se mohla. Později se nám to snad podaří.

Z pojednání tohoto snad každý uzná, že úspěchy za tak malou řadu let jsou dosti značné a potěšitelné. Ano, úspěchy tyto posilňují nás do budoucnosti stkvělými nadějemi, že na Moravě křesťansko-katolický socialismus udrží nám statečný, nezkažený slovanský lid, jak si ho ve víře i národnosti představujeme. Končím slovy: marnými jsou veškeré úsilovné snahy výstředního a radikálního socialismu v zemi, jakou jest a zůstane katolická Morava; tam roztříští se každá utopická idea o zdravý rozum lidu a jeho soudnost.

* * *

Tam, kde stanuli svatí věrozvěstcové Cyrill a Methoděj, na Moravě, jež zvána jest posvátným chrámem Slovanstva, marná jsou úsilí nepřátel svaté víry a blahého řádu společenského.

Staří přátelé.

Obrázek

od **Bohumila Brodského**.

„Velebný pane, jsou tu z Hrádečku s kočárem. Stará „milostslečna“ čeká v pokoji a prosí velebného pána rychle o rozmluvu.“

Vysoký kněz v taláru, procházející se volným krokem útulnou zahradou, faru obkličující, bystře pohlednul na pomalého muže těkavých očí a na jeho tváři objevilo se udivení. Nechal klesnouti ruku, v níž držel brevíř a druhou přejel si vlasy, šedivé již jako stříbro, jakby pod své vysoké, důmyslné čelo volal rychle rozvahu a jakési staré upomínky. Okamžik postál tak. Pak se rychle obrátil a dlou-

hými, odměřenými kroky zamířil k nízkému farnímu domu, skrývajícímu se pod svěží zelení divokého vína a chmele. Cosi na cestě sám k sobě prohodil, při čemž přeletěla vždy jeho tvář chmůra úzkosti. Vstoupil do síně a stanul. Viděl vstříc sobě přicházeti drobnou postavu ženy stkvostně oděné, držící v rukou bílý šátek, s patrnými známkami rozčilení ve tváři vrásčité, poněkud zažloutlé. Tvář kněze stala se vážnou, nehybnou. Uklonil se maličko a pokynul rukou ke dveřím pokoje.

„Račte vstoupiti, slečno, milerád stojím k vašim službám.“

Otevřel a nechal vejíti dámu do vnitř, sám za ní vstupuje. Zavřel opatrně a nabídnuv jí místo, usedal opodál. Patravým zrakem přelétnul její tvář a naklonil hlavu poněkud do předu, jakoby znamení dával, že jest ochoten vyslechnouti její přání. Chvíli bylo ticho. Ani jeden ani druhý netroufal si snad prvý počíti. Přes tvář kněze přelétla lehounká rozpáčitosť, a oko upřelo se stranou k oknu, aby se nemusilo sejíti s pohledem hosta.

„Přicházím k vám, velebný pane,“ ozvala se konečně, „s velikou prosbou a zapřísahám vás, byste mne neoslyšel. Jsem jako bez sebe a nevím, kde jinde hledati útěchy, než u vas. Vy mne jistě vyslechnete, vím to, vždyť o vás slyším tolik dobrého.“

Zamlčela se, pohlednouc prosebně na kněze. Ten již byl vážný a otevřeným zrakem hleděl jí vstříc.

„Co činím, slečno, činím ze své povinnosti, a buďte ujištěna, že pomohu milerád, bude-li to v moci mé. Račte mi jen přímo říci předmět prosby své.“

„Nuže, chci vás prositi, abyste navštívil mého umírajícího bratra.“

Tvář kněze rázem se změnila. Povstal a nevýslovně bledý zadíval se na slečnu, která s úzkostí ho pozorovala.

„Pan Drahota nemocen?“

„Ano, již od týdna. Nechce dovoliti, abychom zavolali lékaře, a když jsme tak učinili proti jeho vůli, vyhnal ho od sebe. Trpí hrozně a my nevíme, jak si pomoci. Kdybyste ráčil vy k němu dojíti, dal by se snad obměkčiti. Vzala jsem s sebou kočár. Velebný pane, vyplňte tuto mou prosbu, nevíte, jak vám budu vděčnou. Vím, že máte co proti mému bratru namítati, ano, že rodina naše vůbec prohřešila se proti vám, než buďte velkomyslným a zapomeňte.“

Stará slečna chvěla se jak list a úzkostlivým zrakem pohlížela na kněze, jak odpoví. V jejích očích bylo tolik úpěnlivé prosby, že se skutečně zdála její žádosť býti nejvýš nutnou. Po vrásčitých lících svezly se dvě velké slzy a ruce sepjala pevně jako k modlitbě. Kněz dlouho neodpovídal. Hlava sklonila se mu k prsoum, ruce ležely nečinně na klíně, a jeho vzezření vzalo na se výraz nevýslovně vážný. Bojoval s sebou sám o čemsi a boj ten musil asi býti velice urputným. Oddychoval těžce a tlumeně vzdychal. Konečně pohodil hlavou.

„Vyplním vaši prosbu, slečno, ne však, abych vašeho pana bratra přemluvil k přijetí lékaře, nýbrž k přijetí Boha. Chcete-li mi toho dovoliti, nuže jsem na cestu uchystán hned s vámi, neli, tož přijdu sám za vámi pěšky, abych se pokusil o to, co mojí svatosvatou povinností. Račte se rychle rozhodnouti.“

„Budu vám vděčna i za to, vždyť, podaří-li se vám jeho mysl nakloniti k Bohu, i k prosbám našim ho nakloníte. Neodvážila jsem se o to samé vás žádati, obávajíc se, že pro předešlý život jeho bu-

dete jej považovati za nehodna dobrodiní toho. Nařídím kočímu, aby zajel ke dveřím a budu vás v kočáru očekávati.“

Povstala rychle a s jakýmsi radostným spěchem vycházela z fary, aby nechala předjeti ke schodům kočár. Nevsedla hned, ale počala podél zdi přecházeti, hledíc k zemi, ohlížejíc se nedočkavě ke dveřím, brzo-li se kněz objeví. Dočkala se brzy. Na schůdkách objevila se vysoká, vzpřímená postava kněze, oděna v řízu. Vstoupil lehce do kočáru, za ním slečna a koně se dali do běhu.

Ačkoliv vedle sebe seděli a dle všeho i známými byli, přece panovalo mezi oběma společníky v kočáře ticho. Byli oba nevýslovně vážní a snad nechtěli hovorem jeden druhému přetrhnouti pásmo myšlének, jež pojily se v hlavách jejich. Vesnice, z níž vyjeli, zmizela již za mírným vrchem a před nimi na utěšené rovině uprostřed hustých korun rozložitých stromů bělaly se zdi jakéhosi zámku. Při pohledu naň zacukalo to slabě svaly kněze, rty se pevněji sevřely a oko poněkud šířeji otevřelo. Byl to cíl cesty jejich. V okamžiku vjížděly do stinného stromořadí vedoucího k zámku, na jehož konci bělalo se širé prostranství pískem vysypané před frontou zámeckou. Kola zašuměla, koně mírnili svůj trysk, a kočár stanul u sloupořadí před hlavním vchodem.

Mezi dveřmi objevil se lokaj v bohaté livreji, spěchající k slečně, aby jí pomohl z kočáru. Přišel však pozdě, neboť vyskočila spěšně sama, a jakmile se po boku jejím objevil její průvodce, kráčela s ním chvatně k širokým schodům, vedoucím vzhůru k zámeckým pokojům.

„Nebylo by libo, velebný pane, malé občerstvení?“ přerušila konečně mlčení.

„Děkuji, slečno. Zaveďte mne, prosím, hned k ložnici pana bratra.“

Pokynula mlčky hlavou a zamířila k vysokým dveřím. Prošli několik komnat nádherně zařízených, až slečna stanula tiše u dveří, těžkými záclonami zakrytých.

„Zde leží. Mám snad jíti s vámi, velebný pane?“

„Nikoliv, půjdu sám. Vzdalte se, prosím, a chcete-li, modlete se zatím.“

Veliká bázeň a pohnutí, které se objevilo na její tváři, svědčilo, že jest si vědoma nesmírné důležitosti a odvážnosti okamžiků budoucích.

„Bůh vás provázej,“ zašeptala trhavě a chvatně se vracela. Kněz na okamžik postál, přejel si rukou tvář i čelo, poznamenal křížem a rozhrnuv záclony otevřel dvéře.

Vstoupil do vysokého pokoje, elegantně zařízeného, z něhož vstříc zavanul mu těžký vzduch. V komnatě bylo poněkud přítmí, a jen jediná povytažená záclona v okně propouštěla proud světla do vnitř, ozařující lože, na němž spočíval nemocný. Když příchozí vstoupil, měl oči přimhouřeny. Vrznutím jsa upozorněn pozvednul víčka, upřel horečný pohled na kněze, jenž tu stál, jsa obrácen celou tváří svou k němu, vážný ve svém dlouhém černém oděvu, s jakousi vznešeností a přísností na vysokém čele. Bylo cosi hluboce důstojného v té krásné postavě, které stříbrné šediny dodávaly úcty a nedotknutelnosti. Rty jeho byly staženy bolem, a měkký výraz pokrýval tvář.

Nemocný hleděl na něho zprvu udiveně, pak počal jeho obličej na se bráti stíny úzkosti, hněvu a rozčilení. Nazvednul se poněkud a pootevřel rty, oddychuje těžce.

„Kdo jste, jak sem přicházíte," vyrazil konečně ze sebe chraplavým hlasem.

„Jsem kněz, pane Drahoto," odpovídal vážně příchozí, učiniv krok ke předu „a přicházím vám připomenouti vaše svaté povinnosti."

„Lžete, nejste kněz, jste nadporučík Kalina, můj nepřítel a přicházíte mne týrati, poněvadž víte, že se nemohu brániti. Jděte odtud, sice mne usmrtíte."

„Neusmrtím, poněvadž nadporučík Kalina zmizel a místo něho přichází kněz Kalina, aby Vám v poslední chvíli otevřel srdce i paměť a vrátil mír do duše. Pane Drahoto, upokojte se. Přicházím ve jménu Ježíše Krista, kterému jste léta odpíral a jemuž vás chci navrátiti. Jsme samotni, poslechněte mne."

Přistoupil až k loži, přistrčil si blíže křeslo a usednul, upíraje tvář svou na jeho. Nemocný uposlechnul vůle příchozího a klesnul nazpět do měkkých podušek. Zavřel oči a setřel si hubenou rukou pot, který se mu na čele zaperlil.

* * *

Mezi důstojníky čtvrtého pluku hulánského ležícího v Miroticích nebylo věrnějších přátel nad poručíka Kamila Drahotu a nadporučíka Štěpána Kalinu. Účastnili-li se zábav důstojnických, dojista seděli vedle sebe, pořádána-li vyjížďka někam do vůkolí, klusali koně obou vedle sebe, bylo-li při cvičeních zatroubeno k oddechu, bylo jejich první prací zastrčiti šavle a zamířiti k sobě, aby vzájemným hovorem vespolek se pobavili.

Přátelství jejich bylo tak známo, že nazváni byli dvojčaty, které touhou jedno po druhém zmírá. Stalo se nejednou, že i sám plukovník zažertoval s nimi o tomto jich poměru, aby snad nezůstal za druhými důstojníky, kterým činilo to velké potěšení vtipy stíhati je všude, kde se dalo. Z počátku bránili se, zvláště poručík Drahota, jsa prudčí povahy, než brzy, zvláště na domlouvání Kalinovo, odpovídali na žerty jen lhostejným úsměvem. Okolí jejich zvykalo tomuto zvláštnímu poměru a považovalo to za věc již zcela přirozenou. Oba přátelé chodili a bavili se dále spolu, vyhybajíce se druhé společnosti, dostačujíce sami sobě. —

Bylo to v květnu, když poručík Drahota jmenován byl také nadporučíkem. Jsa nevýslovně vesel, sdělil den po svém povyšení se svým příteiem, že by si rád vzal dovolenou, aby mohl navštíviti svou starou matku a pochlubiti se svou novou důstojností.

„Bez tebe ovšem nepojedu," dokládal hned příteli, usmívajícímu se nad štěstím soudruhovým. „Jdi k plukovníkovi a vezmi si také dovolenou. Cvičení velká nebudou až v srpnu, proto ti je s radostí dá, zvláště, když jsi neměl již dlouho dovolené. Vyjedeme zítra vlakem a k večeru jsme v Hrádečku. Tu pobudeme asi čtrnácte dní a vrátíme se společně k pluku".

Hleděl nedočkavě na svého druha, jak mu odpoví. Ten se usmíval a zavrtěl záporně hlavou.

„Tvůj návrh, milý Kamile, jest sice velmi pěkný a s radostí bych ho použil, než neřekl jsem ti ještě, že jsem včera obdržel i já jakousi radostnou zprávu, která kříží tvůj záměr. Psala mi sestra Marie, že její panstvo odejelo na měsíc do lázní a ona obdržela na ten čas dovolenou. Pojede ke strýci v Chotušanech a důtklivě mne vybízí, abych

za ní dojista přijel. Neviděli jsme se již po dvě léta, a proto byl bych k ní velice nelaskavým, kdybych nesplnil přání její. Musíš mi tedy odpustiti a ty mi jistě odpustíš, ač je tvé nabídnutí velmi příjemné.“

„Nešťastná náhoda,“ hněval se nově povýšený nadporučík. „Celou noc jsem již přemýšlel a těšil se na tento výlet. Teď již mne nebude pobyt doma pranic těšiti.“

„Ale bláhový, vždyť to bude jenom na krátký čas. Pro těch několik dní nebude tak zle, a budeme se potom opět vídati. Kdy odjedeš?“

„Chtěl jsem zítra ráno, dovolenou již mám. Věru však, že mne přešla všechna chuť. Kdy ty odjedeš?“

„Chci jíti za chvíli k plukovníkovi a dostanu-li dovolenou, pojedu také zítra, ovšem opáčným směrem než ty. Nedoprovodíš mne k plukovníkovi?“

Nadporučík Drahota kývnul souhlasně hlavou, a oba zamířili do ulice, ve které bydlil plukovník. Chvíli kráčeli vedle sebe mlčky.

Pojednou nedaleko bytu plukovníkova zastavil se Drahota. Uchopil ruku přítelovu a tvář jeho zazářila, jakoby ho napadla nějaká radostná myšlenka.

Štěpáne, již to mám. Pojedeme spolu k nám, a ty budeš sestru také viděti. Slib mi napřed, že mi vyplníš, oč tě budu žádati.“

Kalina pohleděl na něho udiveně, nemoha si vysvětliti náhlou změnu v jeho tváři. Pak se zasmál.

„Zavazuješ mne k čemusi, o čem nevím, co jest to vlastně Jen mi řekni upřímně vše. Víš, že bude-li to možné, marně prositi nebudeš.“

„Jest to možné, jest to zcela možné a tak přirozené, že se divím, jak jsem na to nepřipadnul již dříve. Tvé svolení již mám, nuže tedy slyš. Ty pojedeš zítra se mnou k mé matce a sestře a dnes napíšeš dopis, k němuž i já svůj připojím a pošleš jej sestře své. Oznámíš jí, že se nacházíš na Hrádečku a že ji dojista očekáváš. Nechť se hned na cestu vypraví, a my ji společně budeme na nejbližší stanici očekávati. Bude naším hostem a ručím ti, že ti bude vděčna. Beztoho by u toho starého strýce málo pookřála. Matka má i sestra přijmou ji s otevřenou náručí, a sestra Hedvika mi ještě pěkně poděkuje, že jí zaopatřím dobrou družku. Prosím tě, neodmlouvej, sice mne rozhněváš. Jdi rovnou cestou k plukovníkovi, přednes svou prosbu, pak se připravíme na cestu a vzhůru odtud na čerstvý vzduch.“

Mluvil rychle, jsa všecek unešen svým nápadem, pobízeje přítele, aby již jen vstoupil k plukovníkovi. Nadporučík Kalina se musil smáti, vida přítele v ohni. Překvapila ho jeho vynalezavosť.

„Počkej přece, milý Kamile, ta věc není tak jednoduchá, jak ty si ji představuješ, a proto nech i mne do toho promluviti. Jděme ještě jednou po ulici a já ti vše vyložím. Netrhej sebou, dokud nevíš, co od tebe žádám. Hleď jen. Tvá paní matka ani slečna sestra neznají mne dosud. Bylo by toho tedy dosti, kdybych já sám mohl s tebou jeti a obtěžovati je svou návštěvou. To vše dalo by se konečně omluviti našim přátelstvím. Avšak jak vysvětliti to, kdyby i má sestra měla jeti na návštěvu tam, kde jí neznají. Řekneš opět, že naše přátelství dostačí. Neposuzuj však, prosím, vše jen dle našeho přátelství. Vzpomeň si, že jsi z bohatého rodu, že tvá sestra vychována v přepychu, kdežto má sestra jest pouze vychovatelkou, odkázanou na svou vrchnosť, na plat, který jí jako mzdu uštědřují. Nevíš ještě, jaký

rozdíl ve světě činí bohatství. Má sestra cítila by se u vás sklíčenou, a tvá sestra, připomínám předem, že tě nechci urážeti, chtíc vyhověti tvé vůli byla by v nesnázích, jak se chovati k dívce chudé. Proto nech jen stranou starosti své. Vždyť nemohu-li letos, mohu na přesrok s tebou jeti, a tak bude vše vyrovnáno."

„Štěpáne", vybuchnul rozhorleně nadporučík Drahota, nemoha již utajiti nevrlost nad slovy přítelovými, „kdybych tě neměl tolik rád, neodpustil bych ti tvých slov. Podezříváš mou sestru z nadutosti, ani ji neznaje. Jestli jsem dříve snad byl hotov tobě povoliti, nyní toho dojista neučiním. Za cenu odpuštění prohlašuji tvůj souhlas se mnou, sice jinak se rozejdeme."

Pronášel svá slova tak opravdově, že o nich Kalina nepochyboval. Octnul se sám svou vinou u velkých nesnázích. Přítele svého rozhněvati nechtěl za žádnou cenu. Tedy povoliti musí. A to mu bylo tolik nepříjemným, tolik mrzutým, že ztratil všechnu svoji veselou náladu. Šel po boku přítelově přemítaje, co činiti, jak vyváznouti.

„Poslouchej, Kamile, ty jsi slov mých nepochopil. Ani mi nenapadlo tvou sestru urážeti, znáš mne snad dosti dobře. Ale uvaž, prosím, vše dobře."

„Již jsem uvážil a jak jsem pravil, nepovolím. Vybeř si mezi mým přátelstvím a nepřátelstvím."

Kalina se musil usmáti, vida jej tolik nahněvaného, ačkoli postavení jeho bylo mu nejvýš nemilým. Drahota byl prudký, nedbal žádného odporu a když se rozvášnil, nebyl k ukrocení. Dobrého přítele tohoto, jemuž vady jeho ze srdce odpouštěl, nechtěl ztratiti. Vždyť k němu přilnul jako k vlastnímu bratru. Co tedy učiniti? Nezbývalo nic jiného než svoliti.

„Posečkej okamžik. Jak pak ti mohu něco slibovati, když ještě nemám vůbec ani dovolenou. Jdu hned k plukovníkovi, a ty zatím ještě jednou moudře rozvaž celou věc. Tak se shodneme, ty divoký."

Zanechal přítele na ulici a nevzdával se naděje, že o samotě přece jen nakloní se k jeho vývodům. Než když se vracel od plukovníka, u něhož dobře pořídil, našel soudruha právě tak neoblomného, jako dříve. Chtě nechtě vyřkl konečně svůj souhlas a byl za to odměněn tak upřímným stisknutím ruky, div že nevzkřiknul. Táhnul přítele na telegrafní úřad, aby oznámil matce příjezd obou. Tak rozjařen a rozveselen spěchal domů připravit se na odjezd.

Druhého dne časně z jitra vstupovali společně do vagonu, a funící lokomotiva unášela je k jihu do rozkošné krajiny, aby tu zažili spolu několik volných dnů, v nichž by zapomněli všech obtíží a nepříjemností vojančiny. Po cestě vyličoval Drahota již napřed polohu Hrádečku a líčil nejkrásnější místa v jeho okolí. Domov jeho totiž, krásný útulný zámek, nalezal se v kotlině prorvané horskou řekou, obklopen jsa úrodnými lány polí k zámku náležejícími, kolem nichž rozsáhlé lesy tvořily malebné pozadí. Otce nadporučík Drahota již ztratil, v zámku bydlela jen matka jeho a mladá sestra Hedvika. Kamil cítil málo chuti ujati se svého velkostatku a zdálo se, že spíše Hedvika stane se paní jeho. Dosud však o tom všem nebylo nic určitého ustanoveno, a zámecká slečna, ač hlásilo se ženichů celá řada, nejevila chuti vybrati si některého z nich. Jsouc vychována na samotě, měla svéráznou, ryzí povahu, prostou titěrností vznešených kruhů, klonící se více ke krásám přírody, než ku dvorným slovům

uhlazených nápadníků. Nenáviděla mělké povahy a byla si vědoma, že by se nemohla nikdy státi choti podobného muže. K tomu ke všemu byla vroucně zbožna, neopomíjejíc často navštěvovati útulný vesnický kostelík v Zálesí, v kterém by se oddala upřímné zbožnosti. Byla dobroditelkou chudiny a zároveň nepřítelkyní nepořádku, sama dohlížejíc ke správě statků oteckých. Bratra svého milovala vroucně a on ji, jsouce při shledání jako dvě nedospělé děti, které si lichotí a prokazují něžné služby. Proto také bylo znáti již v povaze nadporučíka Drahoty, že nemá pravého ponětí o bouřích, lomcujících často životem lidským, poněvadž v přepychu a lásce byl vychován.

Kalina proti tomu byl na svůj věk až příliš zkušeným a prošel trnitou cestou trpkých svízelů. Otec jeho byl úředníkem, zemřel však, když on ještě studoval. Byl určen původně pro život civilní. Poněvadž však skrovná pense, kterou matka jeho dostávala, nedostačovala k dlouholetým studiím, byl přinucen vstoupiti do vojenské školy, v které vynikal nad ostatní svou poctivou povahou a nadaností. Sotva že přidělen byl jako mladý poručík k pluku, stihla ho druhá nehoda. Matka mu totiž zesnula a zanechala dceru svou, jeho sestru, Marii, úplně na starosť Štěpánovi. Miluje sestru svou celou svou vroucí myslí, stal se jejím ochráncem a živitelem, sám se uskrovňuje, pokud mu bylo možno. Musil si často odříci zábavu, které druhové jeho užívali a trpěti jejich posměch pro svůj uzavřený, prostý způsob života. Činil tak rád a oddaně, až pojednou mu bylo neočekávaně ulehčeno. Oznámilať mu sestra, že přijala místo vychovatelky v rodině jistého hraběte a že již jest na cestě k novému svému obydlí. Štěpána to dosti mrzelo, že mu dříve o tom ničeho se nezmínila a že podstupuje trpký život podřízenosti panské. Než byl přece rád, že i jeho sestra cítí v sobě dosti síly vzdorovati nepřízni osudu. Psal jí, že jest hotov, jakmile by nemohla snésti tvrdé snad nakládání, rozděliti s ní upřímně a milerád nejen své služné, ale i srdce. Uplynula již dvě léta, a sestra nejen že si nestěžovala, ale často psala bratrovi, jak blahořečí kroku svému. Jest prý od celé hraběcí rodiny milována a vážena a netouží tudíž nijak po změně postavení svého.

Tyto tedy osoby měly se sejíti a tráviti pohromadě několik dní. Celkem byli všichni povahami dobrými, šlechetnými a netušili, jaké bude míti setkání to následků. Aspoň oba důstojníci byli u velmi dobrém rozmaru, hovořice živě o brzkém cíli cesty své, těšíce se na zábavy, které jich očekávaly. Na stanici, v které z vlaku vystoupili, spatřili projížděti se před budovou nádražní krásnou equipaž, a na perronu stála drobná postava dívky, oděné vkusně, ale jednoduše, mající zahalenu tvář závojem. Sotva že spatřila hulánské uniformy, rozběhla se jim vstříc a nedbajíc diváků objala bouřlivě nadporučíka Drahotu, celujíc se s ním. Smála se hlasitě radostí, jmenujíc ho něžnými slovy. Jakmile se poněkud Kamil vyprostil z náruči sestry své, představoval jí svého druha. Podala mu bez ostychu ruku a stiskla upřímně, dávajíc na jevo, že jest venkovankou, která nezná přehnané zdrželivosti a zbytečných poklon.

„Buďte srdečně vítán, pane nadporučíku. Matinku i mne těší velice, že tak věrný přítel bratrův poctil nás svou návštěvou. Jen jestli se vám u nás nebude stýskati.“

Štěpán chtěl cosi odpovědíti, ale již jej předešel Kamil.

„Počkej, sestřičko, ještě novinu. Pan Kalina by býval pro Hrádeček ztracen, poněvadž nám chtěl ujeti za svou slečnou sestrou. Zabránil jsem tu nehodu tím, že jsem pozval k nám také ji. Zítra k večeru přijede i ona, a ty budeš míti znamenitou společnici."

Hedvika zatleskala rukama a obrátila se k Štěpánovi.

„Pane nadporučíku, jest to pravda, skutečná pravda?"

„Jest, milostivá slečno".

„Nic tak", přetrhla ho rychle Hedvika. „Musíte mne nazývati pouze slečnou Hedvikou, smím-li prositi."

„Nuže tedy, slečno Hedviko", usmíval se nadporučík „jest to pravdou, co váš pan bratr právě řekl. Jest mi to dosti nepříjemným, že tak z nenadání dva budeme obtěžovati, avšak Kamil mne postrašil takovými hrozbami, že jsem musil svoliti."

„Za to by si Kamil zasloužil upřímného obejmutí, kterého by se mu také dostalo, kdyby tu nebylo tolik diváků. S tím větší radostí si vás povezu domů, a matinka dojista bude nad míru potěšena. Pojďme již. Jste unaveni, potřebujete občerstvení, a já vás tu nechávám státi jako cizince. Pane nadporučíku, smím prosit o vaše rámě?"

Zavěsila se nenuceně na Štěpána, a provázeni jsouce Kamilem vyšli z nádraží. Kočár zastavil a oni vstoupivše byli unášeni k Hrádečku. Po celé cestě bavila Hedvika své hosty otázkami a vypravováním nejhlavnějších příhod, které se v zámku za minulý čas udály. Povídala o svém zaměstnání každodenním, o plánech, které zosnovala na pobyt jejich v Hrádečku, a těšila se, až jen bude sestra Štěpánova mezi nimi.

Na verandě zámecké vítala je paní Drahotová, dáma to již dosti stará, avšak dobrosrdečná a tichá, která Štěpána vítala tak srdečně jako syna svého. Onomu počalo se zde líbiti. Bylo to vše tak upřímné, opravdové, nestrojené, že si nemusil činiti žádného násilí při vespolném obcování a hovoru vzájemném. Hned druhého dne ráno při snídaní společném zbavil se poslední nevolnosti a smál se i žertoval, jak by již dávno patřil mezi hosty zámecké. Hedvika ho zajímala nejvíce svou ryzí, otevřenou povahou, svými duchaplnými, zdravými úsudky, svou rázností a bystrostí ve svém chování, při němž si vždy přece zachovala onen zvláštní pel a měkkosť povahy, jen ženám vlastní. Doufal již, že i sestře se tu bude líbiti a byl sám rád, že pookřeje, pobaví se, dříve než se budeme muset vrátiti k svému úmornému povolání.

Před příjezdem vlaku vybrali se oba důstojníci i slečna Hedvika naproti sestře Štěpánově. Hedvika jela v kočáře, oba přátelé pak na koních. Sotva že na nádraží dojeli a poněkud se poohledli, již tu byl vlak. Štěpán popošel blíže a dychtivě hleděl na vystupující, spatří-li mezi nimi sestru. Spatřil brzy a jak se podivil změně jejího zevnějšku. Byla jaksi vyšší než dříve, vkusně oděna, a tváře jí kvetly krásou i zdravím. Jakási uhlazenosť spočívala v její postavě i chování. Přece však stejně vřele jako druhdy objímala a líbala bratra svého, vyčtouc ze zraku jeho nezlomnou pečlivou lásku k ní. S nehledanou dvorností poklonila se budoucím svým hostitelům a počala omlouvati svůj nepředvídaný příchod. Kamil i Hedvika nedali jí však ani domluviti,

jeden přes druhého přesvědčujíce ji, jak jsou potěšeni jejím příchodem. Zalíbila se oběma na první pohled svým vážným vystoupením a jakousi srdečností, která jak z řeči tak tváře její vyzírala. Hedvika zmocnila se jí hned a po chvíli usedajíce do kočáru žvatlaly již jako dvě staré známé přítelkyně.

Štěpán s Kamilem jedouce po straně kočáru usmívali se uspokojením, že obě dívky jsou si sympatickými, a hovořili spolu také, příjemně se bavíce až do zámku, kdež Marie našla u paní Drahotové stejně přívětivého přijetí, jako u dítek jejích. Ještě večer ustanovena řada zábav pro čas společného pobytu, a druhého dne svědomitě počalo se s plněním jejich. První návštěva dle vůle Hedviky platila kostelíku v Zálesí a panu faráři, s nímž byla zámecká slečna upřímná a dávná známá. Se zalíbením prohlíželi si důstojníci útulné zátiší venkovského kněze, které bylo všemu lidu nejmilejším útulkem, jak v strastech, tak v radostech. Štěpán cítil jakousi úctu k tomu knězi, jenž vzdělán přece, toužící snad po společnosti sobě rovných, žil tu mezi prostým lidem, stávaje se mu otcem i přítelem nejvěrnějším. Netušil, že k té faře poutati ho budou jiné svazky než zvědavosť. Než o tom později.

Mezi zábavou, žerty i vzájemnou vážnou rozmluvou pohyboval se nyni život na Hrádečku. Jenže se něco měnilo.

Bylo lze, ovšem že jen oku velmi bystrému, pozorovati, že se pan Kamil Drahota, císařský hulánský nadporučík, nedívá tak lhostejně na Marii, jako v prvních chvílích. Byl stále jenom kolem ní, s ní se takřka stále bavil, ponechávaje starosť o Štěpána výhradně sestře své. Tato konala své povinnosti svědomitě, ačkoliv by bývala také ráda se bavila se sestrou jeho. Cosi jí myslí prolétlo, a ona se vážně zamyslila, kdykoliv viděla bratra s Marií důvěrně hovořiti. Přemlouvala se vždy, že se klame, že přičítá něco bratrovi, co není pravdou, avšak přece nezbavila se podezření svého nikdy.

Čas vyměřený k pobytu na Hrádečku míjel jako blesk, a s ním blížila se doba, kdy měli všichni hosté opustiti opět sídlo tolik příjemné. Marii přemluvila již dříve Hedvika, aby ještě aspoň týden zdržela se na Hrádečku, dříve než její dovolená vyprší. Ale den před odjezdem důstojníků přihodilo se něco, co Hedviku polekalo. Ráno totiž nedostavil se Kamil k společné snídani, a lokaj panstvu oznamoval, že mladý pán jest churav. Ihned posláno pro lékaře, a Hedvika se Štěpánem spěchali k nemocnému.

Našli ho sice v loži, ale jaksi více mrzutého, než nemocného. Vymlouval se na bolení hlavy, mdloby a kdo ví ještě co, tak že konečně nevěděli, co si vybrati z celé té dlouhé řady spletených chorob. Hedvika již počínala tušiti, co se za tou nenadálou nemocí skrývá a lekla se toho. Neobávala se nadarmo. Když lékař přijel, přál si s ním Kamil mluviti o samotě. Za nedlouho opouštěl pacienta, usmívaje se, a když se ho tázali, co říká jeho chorobě, odpověděl s potměšilým výrazem.

„Pan nadporučík jest poněkud sláb, potřebuje asi týden či čtrnácte dní zotavení. Nesmí se ještě vrátiti k pluku. Napsal jsem již vysvědčení lékařské pro pana plukovníka.“

Štěpán jevil upřímnou lítosť nad nehodou přítele svého, Hedvika

byla zaražena. Když se loučila druhého dne se Štěpánem, jenž sám odjížděl, pravila s truchlivou tváří.

„Ani nevěříte, pane nadporučíku, jak se té nemoci Kamilovy bojím.“

„Račte býti bez starosti,“ těšil ji opravdově, není to tak zlým, jak se domníváte. Doufám, že vašeho pana bratra nejdéle ve čtrnácti dnech spatřím úplně zdravého.“ (Pokračování.)

Carmen Sylva.

Napsal

Miloš Wachek.

Jest tomu asi deset roků, co objevilo se v literární republice neznámé dosud jméno Carmen Sylva a dovedlo na se záhy upoutati pozornosť nejen značným nadáním, jevícím se v duševní tvorbě, ale i nymbem, jaký utkala pověsť kol tajemného jména toho. Z počátku důvěrně, později všeobecně vyprávělo se: Carmen Sylva je korunovanou hlavou evropskou — a pověsť nelhala; po roce již zvěděl celý svět, že pod přijatým jménem tím skrývá se rumunská královna Eliška, rozená princezna z Wiedu. Od konce sedmého desítiletí až po dnešní den uveřejnila celou řadu básní v řeči vázané i nevázané, které, poněvadž jest to v pravdě vzácným zjevem, aby i na trůně královském seděl miláček Apollinův, vzbudily po celém světě vzdělaném oprávněnou sensaci. Veškerá kritika jest sjednocena v tom náhledu, že rumunská královna jest vynikajícím talentem a vládne neobyčejně bohatým fondem myšlének. Dithyramby, jaké pějí nájmě němečtí básníci i střízliví recensenti královně-básnířce, mohly by vzbuditi u nepředpojatého čtenáře oprávněné podezření, že asi velkou část poklon a lichotivých slov přičísti dlužno na účet dvornosti vůči osobnosti, zaujímající ve veřejném životě tak vznešené postavení; avšak tolik musím doznati též já, jehož titul královský nijak neoslnil, že světová poesie jest bohatší o vzácnou pěstitelku, vzácnější tím více, ana neholduje sentimentálnosti, ale vyniká vedle přemrštěnosti názorů také hloubkou vážných, za uvažování stojících myšlének.

V básních Carmen Sylvy koluje naskrz moderní duch, který proto v nynější, takovému směru velice nepříznivé době setkává se s přirozenými sympatiemi. Ovládáť v nich onen názor světový, jaký si přisobily tak zvané kruhy vzdělanců, ono pojímání společenských poměrů, onen náhled o účelu jsoucnosti, jaký musím označiti při nejmenším za náramně volný. Připouštím sice, že básně Sylviny nedýší v celku ani duchem absolutní nevěry, ani nehlásají nepokrytě oblíbené teď evangelium o suverenitě vášní a náruživostí, — ale ony sledují, přísně vzato, přece směr nikoliv nepovážlivý a provívá jimi onen horký vzduch, který předchází prudké bouři, oné bouři, kde náruživosť strhá všechny ochranné hráze a vítězí nad vůlí.

V epické básni „Jehova“ zosobňuje ve věčném židu Pochybnosť, která pídí dopátrati se pravdy. Ahasver hledá Boha v přírodě i mezi lidmi, avšak dlouho marně. V katolicismu nemůže jej nalézti.

„Povstávají chrámy, strmí kříže,
kláštery a kaple. Mniši, mnišky
bloudí po všech stezkách, hlásajíce
víru v Boha. Zde i onde hoří
hranice. Z podzemských zní zas kobek
hle! srdcervoucí výkřik z něžných úst,
když krásné tělo natáh' na skřipec,
by satanu je vyrval, zbožný mnich."

Toť se rozumí samo sebou, že pravda nemůže býti tam, kde, jak to básnířka po způsobě krvavých románů líčí, nevinné duše jsou trýzněny a mučeny. Ahasver byl od mnichů chycen a tázán, kdo by byl. Když jim odpoví, že Pochybnost, nevěří mu a považujíce jej za pohana, odsoudí jej ku strašné mučennické smrti — lámání kolem. On však zůstává skálopevným,

„rek i oběť svojí pochybnosti,
jenž hledá pravdu, hlasu poslušen
jsa srdce — — — — — —"

Konečně vyzná, že jest věčným židem. Plni úžasu jej propustí, on pak zvolá vášnivým hlasem:

„Vy bídní červi se svou zbožností,
prv mučili jste ji a teď zas mne
ve jméně jejím a jí na počest;
nenít Boha, nebo by vás zdrtil!"

Tendence celé této nepěkné sceny leží na bíledni. V katolické církvi nelze se dopátrati pravdy, a služebníci její pronásledují ohněm i mečem ony, již pravdu vyhledávají. Každým způsobem shledáváme se zde s reminiscencemi z pověstného kulturního boje, který nezůstal bez vlivu na srdce i mysl tehdejší ještě princezny z Wiedu. Jestliže v básni této jeví se antipatie proti katolické církvi, shledáváme ke konci eposu slavení nejdokonalejšího pantheismu. Ahasver, jak lze se domysliti, tím dlouhým honěním se za pravdou zemdlel a v zoufalé náladě odpočívá si v lesním údolí. Celá příroda právě zabývá se processem rozplozovacím. Větřík zanáší símě do otevřeného kalíšku květinového, včelky a motýly vlekou seménka od květu ke květu, mravenci chystají se k veselé cestě svatební, ptáci vedou milostné rozhovory, srna s mládětem vyhlédá z lesního mlází, „květiny rozvírají široce své kalichy, do nichž z jiných kvítků volně spadá vonný déšť semének". Myslím, že to postačí k znázornění situace. V tuto rozjařenou, lásku dýšící přírodu vkročí dvě nezbytných milenců:

„Mé sladké dítě!" —
‚Jsemť jako v nebi,' odpoví; a opět
ji pojal ve svou náruč a již kráčí
dál oba v lesní temno — — —"

Tu spadly Ahasverovi šupiny z očí, „zrak mu zazářil nadzemským leskem," on zvolal, když byl ocelel to dlouhé, marné hledání, hlasem vítězným:

„Již prozřely mé oči; jen v rozvoji jest Bůh, —
Bůh je věčný rozvoj!" — — —

Na to se položí a zemře. Jak vidno, zabíhá poetická myšlénka ve smyslné zbožňování věčného rozplozování. Avšak i kdybychom se postavili na stanovisko básnířčino, nemohli bychom přiznati, že dosáhla cíle před ní se vznášejícího. My se naopak musíme diviti tomu, že Ahasver tak pozdě poznává Boha, jevícího se všude v přírodě v pudu rozplemeňovacím; k tomu přec měl již před tím dosti příležitosti. Nepochybně se zde přihodilo básnířce proti její vůli, že použila svým způsobem jednoho z dogmat katolické církve, neboť tak nenadálé poznání, jaké z čista jasna ozářilo mysl věčného žida, mohlo by, kdyby se jednalo o obrácení se ku spasitelným pravdám křesťanským, státi se toliko cestou nadpřirozené milosti. Avšak Carmen Sylva nezná této milosti a přece vylíčila nám osvícení mysli věčného žida jako takové.

Z těchto ukázek dostatečně vysvítá, proč došla Carmen Sylva milosti v očích přísných kritiků berlínských a lipských. K tomu přistupuje ještě tendence její románů. Z „Astry“ a „Ze dvou světů“ jde na jevo, že spisovatelka považuje pohlavní lásku za onu, kol níž se má točiti veškeren náš duchovní život. Láska jest všemocnou náruživostí, nikdo nemůže se jí vymknouti, koho zachvátí, ten musí se skloniti pod její jho; ona přináší buď život, aneb smrť! Jak patrno, jsou takovéto názory jen důsledky těch ideí, které se zračí v básni „Jehova“. Je-li rozvoj sám Bohem, — jest pohlavní láska něčím božským; ale pak stává se ona též osudem každého individua. Tak jeví se v obou zmíněných románech jednající osoby jako hříčky osudu. Sander, ženatý muž, píše Astře, svojí švekruši: „Láska musí tebe opanovati, neboť bylo by to posměchem všech zákonů přírodních, kdybys mne nechtěla vyslyšeti.“ (Str. 159.) — „Vidíš, mé dítě, není to žádným hříchem, že se milujeme! Nemohli jsme jinak, bylo nám to osudem souzeno!“ (Str. 349.) — Mohlo by se namítnouti, že tuto smělou morálku hlásá Sander sám, že Astra bojuje proti této naklonnosti muže své sestry, — než jiná místa románu stojí s výše uvedenými v úzkém styku. Margot, choť Sandrova a sestra Astřina, přišla tomuto nepřirozenému poměru na stopu a poznala city obou nešťastníků, i praví k Astře: „Astro, jdi k němu, neboť nemohu jej viděti, a rci jemu, že jsem tě poslala: opusťte ještě dnes tento dům, dávám vám své požehnání jménem své matky.“ (Str. 228.) A dále praví: „Jest to zákon přírody, jemuž se podrobujeme!“ (Str. 230.) Manželství jest ničím, zní morálka Margotina, věrolomnosť jest zákonem přírodním, jemuž dlužno se podrobiti! A co na to odpoví Astra? Jest to skoro k neuvěření! „Zář, jaká oslnila její obličej, když zamýšlela vše mi obětovati, měla do sebe cosi nadpozemského. To byla světice, jež dnešní noci ke mně promluvila.“ (Str. 234.) Žena, která vyhlašuje zločinnou lásku za zákon přírody, světicí!! Než poslyšme, co praví Margot dále: „Považ jen, že vše, co Bůh zřídil, jest svato a všecko, co v přírodě jest, zřídil Bůh!“ (Str. 248.) — z toho tedy vysvítá, že příroda je mravním zákonem. — Ještě jeden výrok Margotin je charakteristickým. Když byla poznala, že manžel jí více nemiluje, snad i nikdy nemiloval, napsala do svého deníku: — „avšak já se stydím svých vlastních dítek, onyť jsou lží, jako vůbec celé moje manželství, ony nesou na čele svém znamení hříchu!“ (Str. 239.) A proč? Poněvadž nebyly v lásce zplozeny!? Jaké to pobloužení, neboť dle této logiky musely by býti nemanželské dítky tvory úplně bezhříšnými, vtělenou

nevinnosti! — Podobné názory o všemoci lásky jeví se v románu „Ze dvou světů“, jakkoliv zde zločinná láska nehraje žádné úlohy. Professor Bruno Hellmuth, vážný to, usedlý muž, misantrop, zamiluje se z čista jasna do princezny z Horst-Rauchensteinu a stane se z něho dokonalý blázen, jako ze Sandra v „Astře“. Oba tito muži prozrazují ve svých písemních projevech takovou ztřeštěnosť, jako 16letí mladíci, nalézající se v nejvyšším stádiu bezhlavosti. „Od těch dob, co's něžnou svoji nožku, gazello, položila na mou šíji, vím, k čemu jsem byl zrozen: abych uzřel nejvyšší dokonalosť lidskou, abych tebe vzýval jako grácii ženy, jako intelligenci, jako srdce i genia!“ Tak dí Sander, otec rodiny, k Astře. A podobně ztřeštěně pronáší své „confiteor“ řádný universitní professor pan Bruno Hellmuth. Štěstí mu popřálo, že směl políbiti prstíčky Oldřiščiny a teď píše: „Smrtelný muž toho se odvážil!“ On nazývá ji svojí světicí a píše opět jindy: „Ach, tvá štíhlá šíje! Kdykoliv jsi se odvrátila a mluvila ke svým, tehdy, malá gazello, jsem ji zevrubně studoval. Chceš mi poslati míru objemu svého pasu? Rád bych věděl, mohl-li bych jej prsty rukou svých obemknouti!“ (Str. 192.) — Nemyslí laskavý čtenář, že pan professor špatně volil své povolání? Snad by se bylo proň spíše hodilo, kdyby se byl vyučil ženským krejčím! Než zapomeňme již na tu hru osudu, podobně jako nevzpomínejme toho, že vznešená spisovatelka v obou svých románech častuje své zamilované rekyně něžnými názvy z oboru čtyrnohých zvířat a přikročme dále!

Manželství jest Brunonovi pouhou formou, jíž může postrádati. (Str. 206.) Náboženství, rodina, manželský svazek jsou u něho pouhými předsudky (Str. 239.) Avšak vrchole vší pošetilosti dostupuje pan professor následujícím zvoláním: „Co jest největší produktivnosť mého ducha oproti chvíli, kdy smím pocítiti hlavu tvoji na svém rameni, kdy smí si moje ruka pohrávati s tvou kadeří? To jest jediný okamžik skutečného bytí v mém fantastickém, zdánlivém životě!“ (Str. 220.) A geniální Oldřiška, unešena neobyčejnou silou ducha osvědčujícími výroky učeného professora, opičí se po něm a kupí babylonskou věž těch nejsmělejších, hrozně bouchavých frasí! „Můj jedináčku a mé všecko, má věčnosti, mé celé bytí!“ (Str. 224.) Avšak dosti již ukázek pro pochoutku čtenářovu; toliko jedno místo chci ještě uvésti: „Jak ráda bych neustále zcela tiše říkala: Bruno, Bruno, Bruno, tak jako Mohamedáni volají: Allah, Allah, Allah, až se octnou v nebi!“ (Str. 260.)

A tak to jde na několika stech stránkách stále ohnivě, unyle, roztouženě, až do nekonečna. Jest to naskrze nezdravý vzduch, jaký vane v obou románech, vzduch, který jistě nedochází očisty parfumem odříkání plné smrti Astřiny. Této poblouzenosti v názorech třeba tím více a upřímněji želeti, ježto vznešená spisovatelka prozrazuje neobyčejné nadání a mohla by lidstvu poskytnouti záživnější stravy, kdyby příliš neholdovala modernímu duchu, vše vznešené a svaté nivellujícímu.

Pod společným názvem „bouře“ seřaděné čtyři větší epické básně postrádají významu a dávají na mnohých místech na jevo, že básnířka potýkala se dosti pracně se zákony veršování; naproti tomu báseň „Jehova“ a oba zmíněné již romány svědčí o velikém nadání, jež má v moci mistrnosť v líčení, i dokonalosť a květnatosť mluvy. Silou elementární vyroňují jednající osoby své pocity, — básnířka volí ve svých románech z pravidla buď formu dopisů neb deníku — a často mocně uchvátí s sebou i chladného čtenáře. — Duševní život osob leží před

námi jako otevřená kniha, ani jediný záhyb nezůstává skryt. A nejsou to nikdy obyčejné charaktery, jež nám Carmen Sylva předvádí; bývají to lidé ducha vzletného, srdce nejvýš vznětlivého, jehož pocity umí básnířka vylíčiti vroucně a pravdivě, v čemž vězí opět nové, velké nebezpečí pro čtenáře. Neboť právě proto, že on vidí, kterak duševně vysoko stojící osobnosti bývají porobeny vášni lásky jako bezvolní otroci, jen proto utvoří si klamnou představu o postavení lásky v citovém i mravním životě každého individua. K tomu druží se v pravdě úžasná hojnosť duchaplných poznámek o světě i lidech, umění i literatuře, stkvělé obraty řečnické a originální metafory a porovnání. V nich i z nich poznáváme ducha, který umí samostatně mysliti. Tak na příklad jsou ony dopisy, jež professor a princezna mezi sebou vyměňují až do té doby, kdy se navzájem zamilují, zrovna brillantními jak svým obsahem tak i formou, jsou kabinetními kousky písemní konversace; pozdější dopisy stávají se ovšem nudnými, jako vůbec jimi jsou zamilovaní lidé proti veškerému lidstvu, žijíce, dýšíce, mluvíce a jednajíce jen pro sebe.

Přiznávám tedy přímo, že Carmen Sylva má značné básnické nadání a připouštím i, že je osvědčila dosavádními svými výtvory duševními, ale nemohu potlačiti hlubokého politování, že nastoupila dráhu, jež nevede k opravdové slávě. Trvalými pomníky té které literatury staly se jen ony, které nám ve formě umírněné předvádějí oprávněné výrony lidské náruživosti a vášně; zdravý smysl lidu zapomene záhy na všechny produkty, jež chorobný duch předešlého století vytvořil a osvícený duch XIX. století je dále šíří, nedbaje toho, že jen ten prorok byl lidu Bohem s nebe seslán, který nesvádí na scestí, po němž se nedochází ku blahu a štěstí, ale ku zkáze mravů a úplné záhubě. Nikdy nenalezl v srdce lidu přístupu výtvor, který neodpovídal počestným názorům lidu, za to však u vděčné a věčné paměti setrvá produkt, který neuráží člověka v nejsvětějších jeho citech. A tak tomu bohdá zůstane na vždy. A proto také není Carmen Sylva žádnou hvězdou, — nýbrž jen pouhým meteorem, který se stkví a září, dokud putuje po obloze, ale když vyhasne a se rozpadne, sejde na vždy z myslí lidstva.

Činnosť spolku sv. Vincence z Paula v r. 1887.

Spolek tento, na němž spočívá patrné požehnání Boží, má v otázce socialní již nyní nemalý význam a bude v budoucnosti proti snahám podvratným velikou oporou církve i státu; proto mu věnuje list náš stálou a bedlivou pozornosť. Z těchto důvodů, bychom znovu upozornili na jeho blahodárnou činnosť, zmiňujeme se o jeho působení v roce minulém, řídíce se výroční zprávou, vydanou tiskem.

Spolek tento má 32 odborů neboli konferencí, v nichž působí 285 činných členů. Mezi těmito jsou čtyři šlechtici, 16 učitelů a 48 kněží; ostatní členstvo skládá se z úřadnictva a řemeslnictva. Dobrodinců bylo 1195, z nichž připadá přes 50 na šlechtu a přes 250 na stav duchovní. Úhrnem sebralo se peněz 40.474 zl. 91½ kr. a vydáno bylo 27.037 zl. 90½ kr.

Celkem činnosť tato znalce velice uspokojuje, avšak v jednotlivostech bylo by si lecčehos ještě přáti. Šlechta se vykazuje malým počtem činných členů, avšak to jí každý Vincencian odpustí, věda, že hlavně šlechta celý spolek v síle udržuje, neboť od ní a skrze ni dostává se spolku nejvíce podpory. Gratulovali bychom každému jinému spolku, kdyby měl takového pokladníka, jako jest v tomto družstvu p. hrabě Karel Ervín Nostic, který v četných schůzích Ústřední rady ne zlatky, ne desítky, nýbrž sta nových příjmů, jež mezi šlechtou sebral, oznamuje. Také nejvyšší císařský dvůr pravidelné roční příspěvky spolku uděluje.

Činnosť kněžstva ve sborech Vincencianských jest význačná, ale není všeobecná. Ve třech konferencích nepůsobí vůbec žádný kněz, v některých jest pouze pro jméno, a někde docela chovají se duchovní ku domácí konferenci chladně — tuze chladně, což Vincenciany velice bolí. Avšak poměry ty stále se lepší, ano, v poslední době na některých místech vzaly netušený obrat. Na Kr. Vinohradech ku př. nebyl dříve z duchovenstva nikdo členem konference, nyní však veškeré tamní kněžstvo, počtem 7, činně se prací Vincencianských účastňuje. V Karlíně působí v konferenci 5 kněží, v Žižkově, Olšany v to pojímajíc, také 5, a rovněž i jinde duchovenstvo horlivěji nežli dříve si všímá našeho spolku.

Činnosť učitelstva na tomto poli socialním jest dosud nepatrná, a to na škodu spolku i učitelstva samého.

Učitelstvo jest velice způsobilé k vedení spolkových knih, k dopisování do časopisův; učitelstvo více než duchovenstvo styká se ve veřejných místnostech s obecenstvem, i mohlo by tedy prokazovati spolku služby velice platné a chudým, hodným dětem ve škole mnohou podporu z konference vyzískati. Také bohaté třídy občanské a osoby velikého vlivu v obcích a v peněžních ústavech požívající malé jeví účastenství ku spolku sv. Vincence z Paula. Jest pravda, v našem spolku má stejnou vážnosť člen jak chudý i bohatý, kněz, učitel, řemeslník, ale seznali jsme z dlouholeté zkušenosti, že konference, která má mnoho osob beze všeho vlivu na veřejný život a na občanstvo, stále jen živoří a bídně se vleče.

Toť jsou některá přání, která zajisté tu a tam pomalu splnění dojdou; došla by snad splnění dříve, kdyby spolek nezačínal a nekončil schůzi modlitbou a kdyby se vzdal svého katolického rázu, ale toho spolek někomu k vůli neudělá, protože ví, že právě na tomto základě a s těmito obřady nejlépe vyhovuje svému účelu. Kdo zásad těchto neuznává, ten vůbec ani členem spolku býti nemá, ten za člena se nehodí.

Přihlédněme nyní k specielní činnosti konferencí. Nebudeme vypisovati každou konferenci zvlášť, nýbrž promluvíme o nich všeobecně, uvádějíce jednotlivé význačné údaje z jejich činnosti.

Pomocí konference dostává jistý slepý stařec podporu a obsluhu. Stařena dána v ošetřování, a opatrovnice její dostává měsíčně 4 zl. Dělníkům a řemeslníkům získána práce, a žákům ze školy vystouplým opatřena místa u mistrů. Dítku chudé vdovy placeny jesle. Spustlý chlapec dostal se do pražské polepšovny. Studující obdrželi obědy. Zemřelým vystrojen pohřeb, a četní pozůstalí obdrželi podpory, aby mohli své zesnulé rodiče, neb dítky neb manžely pochovati. Mnohé konference psaly chudým osobám do jejich domovské obce o podporu

nebo se za ně přimlouvaly v novinách. Tímto posledním způsobem dostalo se jedněm sirotkům na 120 zl. a jiným ještě více, nehledíc k naturáliím, kterými je bohaté rodiny osobně obdařily.

Četným rodinám, které měly z bytu v největší zimě býti vyhnány, vypomohli Vincenciané.

Kde síly konference k umírnění bídy nestačily, poskytla pomoci Ústřední rada. Pět, deset, i více zl. vymohla si mimořádně od Ústřední rady mnohá konference, čímž bídu chudé osoby zmírnila. Letos ku př. pošel jistému muži kůň, Ústř. rada mu koupila jiného.

Konference vyšehradská, karlínská a Nalezení sv. Kříže u Karlína mají výpomocné pokladny, z nichž bez úroků chudým peníze půjčují. Tato měla kapitál 424 zl. 65 kr. — karlínská však 768 zl. 92 kr. V Liberci a Litoměřicích založily si konference fondy asylní. Onen měl 8811 zl. 49 kr., tento 607 zl. 70 kr. kapitálu. V Karlíně vedle výpomocné pokladny zřízen fond jubilejní, mající již okolo 150 zl. jmění. Založen byl na památku desítiletého trvání tamní konference, kteréžto jubileum bylo náležitě oslaveno. [1])

Něžná péče věnována chudým studujícím, čehož by si měly zvláště professorské sbory bedlivě všímnouti.

Celkem podporovaly konference 1243 chudých, jimž poukázky na potraviny, oděv a jiné potřebné věci byly udělovány. Také vánoční stromek některé konference svým chudým vystrojily.

Knihovnám, pokud je výroční zpráva uvádí, nevěnovala většina konferencí nijakou pozornosť, což pokládáme za veliký nedostatek v tomto spolku. Knih mají konference: Nalezení sv. Kříže 2400, karlínská 530, vinohradská 265, žižkovsko-olšanská (bibliotheka jest společným majetkem obou konferencí) 216, u sv. Františka v Praze 200, u sv. Jindřicha v Praze 181, vyšehradská 120, podolská 123, dolnodobručská 30. V této příčině jest nutné nápravy třeba.

Již před rokem byl přijat návrh, aby si spolek sv. Vincence zřídil vlastní dům pro chudinu. K účelu tomu bylo zvoleno komité, a všecky konference byly vyzvány, aby skládaly na „Vincentinum“ pravidelné příspěvky. Vincentinum má již 1500 zl. kapitálu. Letos vydalo komité do veřejnosti přiměřené provolání. V čele jeho stojí Rudolf hrabě Chotek.

K letošnímu jubileu sv. Otce vykonali pouť i Vincenciané z Francie, Belgie, Španělska, Rakouska, Německa, Anglicka, Ameriky a Italie. Poutníci byli 4. února přijati ve zvláštní audienci. Sv. Otec, jehož veliký duch všecka velkolepá zařízení života křesťanského jasně posuzuje, jest zvláštním příznivcem našeho spolku, i oslovil asi takto syny sv. Vincence z Paula:

Synové milí!

S pravou radostí vidíme dnes, že jsou konference sv. Vincence z Paula v počtu tak hojném u Nás zastoupeny, i přijímáme z plna srdce blahopřání, která jste Nám právě jménem jejich přednesli.

---

[1]) Slavnosť tuto poctili svojí návštěvou nejvyšší hodnostáři církevní, vynikající Vincenciané ze šlechty, zástupcové c. k okresního hejtmanství, jiných konferencí Vincencianských a městská rada z Karlína. Zpěvácký spolek „Slavoj“ při slavnosti zpíval. Slavnosť tato byla důstojnou a veřejnou manifestací katolickou v Karlíně a učinila na všecky přítomné dojem co nejpříznivější.

Jest nám to také nemalou potěchou, že můžeme v čase Svého kněžského jubilea Vašemu zbožnému spolku Svoji spokojenosť vysloviti a tím Vás povzbuditi, jakož i že můžeme znovu potvrditi chválu, kterou jsme mu, jak právě od Vás připomenuto, tak často vzdali, a kteréž plnou měrou zasluhuje.

Dověděli jsme se, jak všude vaše konference zkvétají, i spatřujeme v tom působení Prozřetelnosti božské, neboť právě v nynější době velice pociťuje chorobná společnosť lidská potřebné útěchy křesťanské lásky, tato pak jest vlastní a význačnou známkou pravých učeníků Ježíše Krista. Právě proto snaží se nepřátelé naši, jichžto cílem jest odkřesťanění národů, všemi prostředky pojem této ctnosti u lidí ve zmatek uvésti a hledí vynalézavou lstí pravou křesťanskou ctnosť nepravou a klamnou láskou nahraditi.

Oproti těmto zmateným a neblahým nárazům jest Vám, synové milí, klásti energický odpor tím, když skutky křesťanské lásky víc a více rozmnožovati budete, když svatý zápal rozvinete, aby působnosť její vždy důrazněji a intensivněji se rozšiřovala, a když blahodárné působení křesťanské lásky na všecky třídy lidské společnosti vznesete a tím lék proti všem socialním bědám připravíte. A vše to jest Vám provésti s neobmezenou důvěrou v božskou sílu této ctnosti, která nejobtížnější překážky přemáhá a nejodpornější duchy krotí.

To jest, synové milí, pole Vaší činnosti a Vašeho zápalu. Vstoupili jste na ně plni nadšení a vznešené mysli, vedeni jsouce příkladem a požívajíce ochrany apoštola lásky, sv. Vincence z Paula. Zůstaňte na něm zmužile, bez bázně, ale veďte si opatrně a nevyhledávejte při tom lidské chvály. Tak dokážete světu, v čem spočívá pravý duch Kristův, a co duch takový dovede k užitku a štěstí lidstva vykonati.

Tento duch, jak Vám, synové milí, povědomo, učí nás, neposkytovati pouze pomoc v potřebách fysických a nehojiti pouze bídu těla — křesťanská láska jde výše: jejím nejvyšším cílem jest spása duší a věčná blaženosť. To jest její známka, toť její vznešené poslání: jest to pokračování poselstva samého božského Vykupitele.

Jsme, synové milí, přesvědčeni, že spolek Váš jest duchem tímto ovládán, a že srdce Vaše jest naplněno touto svatou a nadpřirozenou láskou. Vynasnažte se, abyste ducha tohoto ve vší čistotě zachovali a jej také na ty přenesli, kteří jsou kolem Vás. Láska učiní ze všech Vás apoštoly. Tou právě vznítíte plamen víry ve mnohých, které již pochybnosť na pokraj záhuby přivedla; tou vzbudíte naději tam, kde již zoufalství a ztrnulosť panuje. Křesťanskou láskou k bližnímu probudíte v rodinách křesťanský život, zavedete plnění náboženských povinností, vznítíte lásku k církvi a vážnosť k její autoritě. To jest, synové milí, drahé ovoce křesťanské lásky. Nechť jí Bůh ve své dobrotě požehná a ve Vašich rukou množí a Vás při tom sílí ve zbožném a obtížném působení. V této důvěře a jako záruku nebeských darů udělujeme Vám všem zde přítomným, všem konferencím, které zastupujete jakož i četným chudým rodinám, které podporujete, Své apoštolské požehnání.

Slova tato od hlavy církve pronesená spolek náš před celým světem povznesla, i byla také příčinou, že ve pražské Ústřední radě bylo zvoleno komité, které by na oslavu jubilea papežského staralo

se o rozšíření spolku sv. Vincence z Paula ve všech hlavních městech království Českého a které by přeneslo činnosť jeho i na Moravu a do Slezska.

Komité to pracuje osobní agitací, dopisy a tiskem o svém úkolu, i může s potěšením zaznamenati, že četné listy sloupce své agitacím těmto ochotně propůjčily a tím spolek náš v širší známosť uvedly a k rozšíření jeho přispěly.

Stejný účel má na zřeteli spolek sv. Marie Anežky, v němž činně účinkuje 10 šlechtičen. Předsedkyní jest Matylda kněžna Windischgrätzová, paní to energická, přičinlivá, v úkole na se vzatém vytrvalá a velice dobročinná. K těmto šlechetným paním z urozené šlechty české řadí se veliká řada přispívajících členů a dobrodinců ze stavu tohoto. Dámské toto družstvo má 9 konferencí (šest v Praze, tři na venkově: v Manetíně Litoměřicích a Č. Budějovicích) a čítá 101 členů činných, 334 přispívajících a 233 dobrodinců. Příjmů bylo v minulém roce 9618 zl. 14½ kr., vydání 8230 zl. 90 kr.

Jak viděti, spolek ženský sv. Marie Anežky nedostihuje působení mužského spolku sv. Vincence z Paula, což lze tím vysvětliti, že dámy nemají ducha tak agitačního jak muži a pak že málo kdo co o tomto spolku ví; kromě výroční zprávy žádná konference, vyjímajíc žižkovskou v místním listě, nedává o sobě v listech veřejných věděti, ničeho se nedočítáváme o sezeních Ústřední rady, o valných hromadách — zkrátka spolek tento noviny úplně ignoruje, čímž hlavně zaviněn jest nezdar jeho rozšiřování se. V mužském spolku každého roku nové a nové konference přirůstají — a v dámském povstaly od r. 1883. teprve nové tři. Na tuto chybu jsem upozornil již v Obraně víry a zde jí v nejlepším úmyslu se vším důrazem opakuji.

Oproti tomu má zase spolek dámský některé přednosti před mužským. Panuje v něm v celku hlubší duch náboženský; řeholníci v četných schůzích konferenčních konají ku členkám sv. Marie Anežky povzbuzující promluvy a tím je v povolání jejich a v náboženském směru vůbec utvrzují; chudým poskytují některé Vincencianky — hlavně ovšem z rodu šlechtického — denně teplého, zdravého mléka, nemocným k posilnění masa; veliké množství chudých a hlavně opuštěných dítek dámy tyto šatstvem opatřují; oděv neobjednávají však a neplatí jednotlivé konference, nýbrž zhotovují je a darují členky samy.[2])

Tři konference dámské pořádají pro dítky vánoční stromky, kteréž zase většinou z darů a ne z kasovní hotovosti se pořizují.

---

[2]) Vizme o tom ku př. z loňské výroční zprávy seznam darů z konference sv. Františka v Praze: Příjem různých věcí v roku 1887: Od paní kněžny Windischgrätzové 16 růženců, 2 tkané živůtky: od pí. hrab. Alb. Nosticové 3 obrázky svatých; od pí. hrab. Hug. Nosticové křížová cesta; od pí. hrab. Chotek-Swéertsové 1 povlak, 2 dětské slintáčky, 6 dětských košilek, 2 plátěné šatečky, 3 dětské kalhoty, 2 mužské kalhoty, 1 barchetové šaty, 1 letní a 2 zimní kazajky, 2 košile, 2 páry punčoch; od pí. hrab. Vilmy Schoenbornové 22 obrázků svatých, 24 kusů polévkových příprav, 1 pár botek; od pí. baronky Hildprandtové 1 pár rukaviček, 6 košil, 1 pár rukávníků, 8 párů punčoch, 1 sukni, 1 pár libereckých střevíců, 1 život, 2 šaty, 1 pár botek, 1 šátek, 1 vlněný límec, 1 pár dětských punčoch, 1 vlněné šatečky, 1 láhev kolínské vody, 130 kusů příprav na polévku, 9 škatulek vinné masti, biscuit, 9 láhví vína, 4 kelímky masité tresti, čaj, 2 obrazy svatých; od slečny Stenglovy 1 misionářská kniha, 1 plášť, 1 spodní živůtek, 1 pár botek, 2 páry střevíců, 1 kazajka, 4 košile, 1 povlak, 1 klobouk, 1 pár rukavic, 1 kilo rýže, biscuit, víno, maso, zemčata atd. — Zpráva o této konferenci uvádí ještě 32 jiných darů.

V. Žižkově ku př. pro podobnou slavnosť, kterou dámská konference pro dítky z opatrovny pořádává, členky konference a s nimi dámy z kostelního komitétu všechny šatečky zdarma šijí a připravují.

Tím vším spolek dámský vyniká náš mužský, a proto bude snahou naší, aby se známosť jeho znenáhla všude po Čechách, Moravě a Slezsku rozšiřovala, a družstvo toto v četných městech koruny svatováclavské kořeny zapustilo.

Každý člověk na světě má sledovati účely vznešené a šlechetné; tím více se toho žádá od duchovenstva, které jest solí země, které jest postaveno na svícen, aby záři dobrých skutků kolem sebe rozšiřovalo. I což jest přirozenějšího než když právě k duchovenstvu tomuto se obracím a jemu mužský i ženský spolek sv. Vincence na srdce kladu. Ve sborech těchto položeny jsou základy k velkolepé socialní budově; mnoho lidstva má jí býti oblaženo, mnoho bídy utišeno, mnoho slzí setřeno, mnoho ztracených duší pro Boha a víru získáno. Podobá-li se nynější socialní život bouřlivému moři, podobá se spolek sv. Vincence z Paula osvětlenému majáku na mořském břehu. Majáky ty rozestaveny jsou již ve všech dílech světa a zdárně všude působí, i nechť také v koruně svato-václavské zasvitnou leskem slávy a rozehřejí k činnosti srdce povolaných a zahřejí láskou a dobrodiním srdce chorých. Prosíme, aby slova tato s láskou a bedlivě byla uvážena, a kde jen možno, ruka k dílu se přiložila. **T. Škrdle.**

Mým kritikům.

Kritika kritiky.

Píše

Alois Hlavinka.

Vydávaje spis „Bludy a lži v dějinách“ dobře jsem věděl, že jím na mnoho stran píchnu do vosího hnízda. A přece by tomu tak býti nemělo. Kdo jen poněkud rozmýšlí o důležitosti dějin v životě národa, kdo s Palackým uznává, že „národ náš má až ideální k dějinám lásku“ a že „ani v době nejhlubší své skleslosti nepřestával žízniti a práhnouti po dějinách svých obraceje zření k nim co ke svaté kotvici při hrozícím utonutí“, tomu samo sebou by se mělo rozuměti, že to mají a mohou býti jenom dějiny pravdivé a spravedlivé. Jen pravda má býti předmětem ideální lásky, jen pravda může býti svatou kotvicí při hrozícím utonutí. Jen pravda osvobodí nás.

Ale nebývalo tomu tak a posud tak není. V universitách a ve vědeckých ústavech vůbec zbudovali si katolíci vlastními penězi pevné hradby víry a vědy. Ale university, tyto dcery křesťanského ducha a křesťanské lásky ku vědě, od časů tak řečené reformace staly se monopolem státním. Věda se v nich směla pěstovati jen pod dozorem státním, asi tak jako se někde prodává sůl, pepř, šafrán a tabák.

Zmonopolisované vědě připadlo za úkol, křivdy, jež reformace napáchala na církvi, buď zdůvodniti neb aspoň upěkniti. V popředí této činnosti stály dějiny. Ze zlé vůle a za peníze byly veřejné cesty historické pravdy rozkopány neb aspoň zataraseny, světlá a jasná budova dějin proměnila se ve hnízdo mravenčí neb vosí s průlezy těsnými, tem-

nými a dusnými. Lidstvo zatím v idealnosti zmalichernělo a usadilo se duchem hodně nízko, až znenáhla i takovým dějinám zvyklo. Tak potrvaly věci po 300 let.

Konečně přece zase počala vítěziti pravda, a tož ani ne tak zásluhou učenců katolických jako protestantských, neboť zástupcové katolické vědy byli zatlačeni v pozadí, veřejná křesla učenosti byla jim vzata, možnosť veřejné působnosti vědecké odňata. V doby pobělohorské působili někde sice jesuité, ale bylo to jen někde, a nemohly to býti časy pravého vědaření. Po tolika nesnázích a válkách bylo potřebí napřed vychovávati a zjednávati náladu a okolnosti, ze kterých teprve vyrostá pravá věda a vzdělanosť. A při tom pořád vanul odevšad ostrý vítr žíravého kriticismu, jehož předním zástupcem byl ve Francii Voltaire, v Německu Kant. Gallikanismus ve Francii a febronianismus s josefinismem v Rakousku, vesměs synové protestantismu, dorazily kde který ještě zbytek křesťanského ducha i vědy.

Ale ne nadlouho. Pravda jest idealním údělem člověčenstva. Člověk i celé národy mohou páchati křivdy, veliké křivdy, ale lepší mužové z nich přece po čase křivdu uznají. I protestantským učencům, ovšem jen duševně a mravně dokonalejším, konečně se znechutilo plaziti se těsnými a temnými chodbičkami protestantských dějin, zhnusila se jim dějepisná lež. Nepřestávajíce na tom, aby jen přežvykovali, co jiní před nimi za historickou pravdu byli usoukali, nýbrž zkoumavým a soudným zrakem pronikajíce až ku pramenům dějin, při své vědecké poctivosti a snaze po pravdě poznali a uznali, jak velice byly dějiny na škodu a hanbu katolické církve zkaleny a zhanobeny. Na věky památna zůstanou slova Pertzova: „Die beste Vertheidigung der Päpste ist die Enthüllung ihres Seins“. Či snad máme spíše v tom poznávati prozřetelnosť oné spravedlnosti, jež velí, aby se křivda napravila a učiněná škoda nahradila? Někteří z nich dokonce došli přesvědčení, že nemůže pravou býti vira, kteráž, aby se rozšířila a udržela, potřebovala takové ohrady lži — a vrátili se do církve katolické.

To jsou však přec jen výjimky. Veliká většina dějin posud jest nadchnuta jizlivým záštím proti církvi.

Proti takové historii, jako pramének proti proudu, vydal jsem svou knížku. Dostalo se jí — ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχήσομαι, a při tom i mně — ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, veřejně i v soukromí tolik laskavého uznání, že mi nejednou bylo volati: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini sancto Tuo da gloriam.

Se druhé strany ovšem vyšly zase posudky mé knihy nepříznivé, až velmi nepříznivé. Jelikož však nejen kritik ale i kritisovaný jest svobodným občanem ve svobodném státě a má svobodu slova, hodlám tu něco promluviti ku svým kritikům a čtenářům, a to ani ne tak na obranu svou jako své věci a svého díla.

Už 24. listopadu m. r. vystoupily „Hlasy ze Siona“, v 1. čísle letošního roku „Literární listy“, v 5. a 7. čísle „Hlídka literarní“ a v červencovém sešitě „Athenaeum“. Této řady se ve své odpovědi přidržím.

První dva listy se tak pozdní mé odpovědi už snad ani nenadají, ale tím nejsem vinen já sám. Došly mne sice hned v ty dni ode čtenářů dopisy, že by se rádi něčím ozvali proti oněm posudkům, neboť by prý nebylo dobře mlčením je minouti, ale že prý „prvé slovo přece náleží spisovateli samému.“ Proč jsem se tedy ještě neozval? Jednak proto, aby se ledakomu nepřizdálo, že se tím tlačím v popředí, jinak proto, že

již 9. listopadu m. r. dopsal mi pan prof. dor. T. G. Masaryk o knihu pro Athenaeum. I čekal jsem jen ještě tohoto posudku, až bych toho měl přece nějakou hromádku, aby to pak šlo jedním komínem čili jedním vrzem, jak říkala naše nebožka stařenka, když jsme ji děti v zimě vyvrzávaly z jizby teplo.

I.

„Hlasy ze Siona", redaktor knihkupec a tiskař Fr. Hoblík v Pardubicích, hlavní spolupracovník R. Novák, ref. farář v Chocni, v čísle 22. a 23. m. r.

O tomto posudku promluvím jen několik slov. Čtenář z nich sám snadno pozná proč.

„S opovržením tím největším a s ohrazením nejdůraznějším odmítáme co evangelíci, co synové reformace a co věrní synové národa českého onu mistrovstvím všeho jezovitství zbudovanou a záští ke všemu, co není římského, napojenou, zarytým farizejstvím přistřenou pohanu a urážku naší drahé evangelické církve a národa českého — spáchanou ve knize „Bludy a lži v dějinách" jakýmsi Alojsem Hlavinkou."

Tak začíná posudek vědecký. Pan pisatel J. T. udržel své jméno v tajnosti. Myslím věděl proč. Dílo Janssenovo nazývá ďábelským. Ani ho jakživ neviděl, ne tak četl, neboť ani neví, jak se jeho původce správně jmenuje.

Pan kritik počíná svůj posudek zevrubně, ani heslo knihy neprošlo v milosti před jeho přísnou tváří. Ze 3. verše 4. žalmu totiž zvolil jsem slova: Synové mužů slovutných, dlouho-li budete hledati lži? Pan kritik uvádí verš celý a potupuje katolickou vulgatu; ale kdyby byl jen očkem do ni nahledl, byl by poznal, že jest tam onen verš zrovna tak, jak on jej uvádí. Jeho slova zlehčující vulgatu pocházejí tedy buď z lehkomyslné pohodlnosti nebo z nedostatku poctivé vůle. Poctivá vůle by mu také byla dala poznati, že jsem za příčinou stručnosti (— vždyť tím nedokazuji nic z věrouky —) vyňal z verše slova podstatná (— v původním slov těch smyslu a významu —), a že jsem se snažil vystihnouti praegnantní význam slova „hominum". Či snad byla tehdy u pana kritika inspirace trochu slabá?

K mým slovům, vyňatým ze spisu „Mistr Jan Hus" od svob. p. Jos. Alex. Helferta, na str. 191, že „struny srdce Husova zaznívaly libými zvuky čistého smýšlení, zásad ušlechtilých — ale že hned vedle těchto strun byly položeny jiné zlozvučné", praví pan kritik: „Buď jedno jest pravda, nebo druhé; jedno vylučuje druhé." Takový úsudek snad se srovnává s učením helvetským, že každý člověk jest buď rozeným dobrákem nebo darebákem, ale s vědou psychologickou jest tento úsudek na čistonitém sporu.

Na str. 177 dokazuji, že Hus nebyl upálen podle zákona církevního, nýbrž podle starého zákona státního z dob císaře Bedřicha II., jenž dokonce nebyl ultramontánem, anoť kacířství se považovalo také za zločin občanský. Na to pan kritik neví jiné odpovědi než banálním vtipem, že prý „naposledy upálil se Hus sám". Známo jest o lidech nedosti dobré vůle a mělké vědomosti, nestačí-li jim kde lví kůže, že nastavují liščinou. Ve chvatu a rozpaku však některý z nich popadne kůži — z níž se dělá pergamen. Zdá se, že tomu zde bylo tak. Jak obrázek ukazuje, soudí pan kritik takto: když nikoli A nýbrž B to udělal: tož to udělal C.

Jinde zase píše pan kritik: „Jest zrovna cítiti tu radosť, jest zrovna

slyšeti utajený ten smích, když Hlavinka napsati mohl: „Jan Amos Komenský, poslední „bratr“ v české vlasti, jenž „„zavřel za sebou bránu““ Jednoty“; uváděje slova — bratr — a zavřel za sebou bránu — v úvozovkách“. — Předně tu stanovuji, že pan kritik, myslím na podrážku dojmu, přidal tu nějaký ten párek husích nožek. Člověk by z toho a snad vůbec myslil, co tam na nějakém tom párku husích nožiček, ale jak snadno mohly mne zavésti do šlamastiky! Pan kritik mne totiž podezírá, že jsem samou radostí, že čeští bratří byli vyhnáni, tak že Komenský zavřel za sebou bránu jednoty, přidal tam nějakou tu nožku. Inu chuť je chuť; pana kritika snad těší husí nožky, mne nikoli; co těší jeho, netěší mne. Pravda jest, že jsem psal „bratr“ a tož proto, že jsem byl právě doložil (slovy Gindelyho), kterak čeští bratří byli s kališníky i mezi sebou samý spor a svár, a k tomu se „bratrský“ název hodí přec jen jaksi podivně. Pravda jest také, že jsem psal „zavřel za sebou bránu“, a to z té jednoduché příčiny, že jsem to úsloví přejal z Gindelyho, kdež jsou ta slova také zrovna s tím párkem husích nožek. Nejsou-li pak ta 4 slova naposledy od nějakého českého bratra? Považoval jsem za zbytečno připomněti, odkud je mám, neboť nemají platnosti historické, nýbrž pouze frastickou, a pan kritik mimo své i mé nadání mi vklouzl do pasti, neboť se tím prozradil, že nezná oné knihy Gindelyho a tím méně že zná original, z něhož Gindely ono úsloví byl přejal. To by, myslím, přece měl trochu lépe znáti dějiny své drahé (proč ne svaté?) církve, neboť naši odštěpení bratří kalvíni velmi rádi prý se počítají za potomky českých bratrův, za „bratrskou církev“. — Mravné naučení: „I husíma nožkama se může člověk docapati blamáže“.

Tolik dostačiž na ukázku, s jak vědeckou opravdovostí a s jakými vědomostmi ze psychologie, logiky a historie se pustil pan J. T. do kritiky mého spisu. Blaze mu, že zůstal incognito!

Pan kritik vede si také nedosti poctivě ke mně i ke svým čtenářům. Ačkoli připomínám na místě, že Hanuš praví o Koniáši, že byl „horlivým vlastencem“, a že „mimovolně posloužil literatuře české“, pan kritik tato slova počítá za moje vlastní, myslím, aby šálil své čtenáře. Vím, že uvedená slova jiných spisovatelů také poněkud spadají na toho, kdo je uvádí, nicméně zůstávají nezkráceným majetkem prvotného původce. Proč tedy je pan kritik klade na jazyk mně? Patrně proto, aby klamal a mámil. Kdyby totiž někdo z jeho čtenářů četl, že ten onen úsudek o Husovi, Koniáši a jiných pronesl Brandl, Hanuš, Helfert nebo vůbec někdo tak zvučného jména, snad přece by se vážněji u těch slov zastavil, než když se ta slova položí na jazyk „jakémusi Hlavinkovi“, jehož byl nad to p. kritik hned z počátku a za patrným úmyslem dolíčil na „mistra všeho jezovitství a zarytého farizejství.“ — A tomu se u našich odštěpených bratrů říká: svoboda pravdy, svobodné zkoumání rozumové. Rozumí-li tomu kdo jinak, račiž mne poučiti.

Pan kritik také, jak zřejmo, úmyslně komolí a hanobí jméno křesťanského učence, jehož ze šetrnosti tu neuvádím. Něco takového pochází buď z dokonalé ignorance nebo z neskrocené zlomyslnosti. Povolil jsem si tu slova ostrá, neboť se nezastávám sebe, nýbrž jména a cti muže, k němuž každý, kdo se jen poněkud zná v nejnovějších dějinách českých, vezdy bude pozírati s úctou a vděčností.

Spíná-li pan kritik ruce nad ukrutností, jež prý se páchala na Husovi, jest to jen divadelnická appretura. Ať se jen trochu rozpomene

svého apoštola Kalvina, a ruce vzepjaté mu sklesnou. Pozná, že se s Husem zacházelo poměrně přec jen andělsky.

Kdyby tak Führich ve Vídni, Overbek nebo Seitz v Římě, Čermák v Praze, Matějko v Krakově nebo vůbec některý proslulý malíř katolický byl namaloval Kalvina, jak se oknem dívá na upálení španělského lékaře Serveta, při čemž by obličeje Kalvinova ani nepotřeboval zohyzditi, nýbrž jen namalovati, jak jej vypodobil kterýsi jeho vrstevník a ctitel: zvláštní kostnaté čelo, úzkou, vášněmi rozrytou tvář se dlouhou ve hrot zakončenou bradou železné barvy, tak, že celá tvář i s vousem nápadně se podobá dýce se slonovým jílcem; kdyby tento obraz, jak „reformator“ a „muž svobodného zkoumání rozumového také u věcech náboženských“ dává upáliti jiného „reformatora“ a „muže svobodného zkoumání rozumového také u věcech náboženských“ s korunou na hlavě zmočenou v síře: kdyby se takový obraz vystavil někde ve městě protestantském a vydal se k němu tištěný výklad — co by se stalo? Zvedla by se zuřivá bouře na ultramontanskou ničemnost a zatemnělost, na jesuitský fanatism a což toho více. A nám katolíkům se to děje skoro co den. Již jsme tomu jakořka zvykli, ba považujeme to téměř za moderní spravedlnost umělý a vědy.

S emfasi praví také pan kritik, že Hus byl hotov odvolati, bude-li poučen z písma. Pan kritik tu osvědčil patrnou vrtohlavost. Vždyť jsem přece o těchto věcech mluvil na několika místech a dokázal jsem, že písmo sv. samo o sobě ani nechce býti, ani nemůže býti, ani nikdy nebylo jediným pravidlem víry, že tedy ž á d o s t Husova byla venkoncem neoprávněna a nesprávna a tudíž nikterak nemohla býti splněna, že tedy i o c h o t a Husova odvolati svůj blud, anať se zakládala na žádosti nesplnitelné, neměla nijaké věcné platnosti: a pan kritik ani se nepokusil některým z mých důvodů hnouti, a přece vede svou.

Pan kritik nazývá konečně mou knihu nikoli prý opravou, nýbrž popravou dějin. Dokud však nevyvrátí mých důvodů v každé stati uvedených, takové jeho výtky zůstanou jen planými a duchamornými příštipky, asi tak, jako bych já přidaje také jen p řekl, že list, jenž tak píše, nazývá se sice „Hlasy ze Siona“, ale v skutku a v pravdě že to jsou spíše hlasy ze psi boudy, tak z nějakého „psiona“.

Na chromatickou stupnici nadávek, jimiž mne pan kritik tak štědře a velkomyslně obmýšlí ve svých řádcích, odpovídám jen mlčením, a to ne snad z opovržení. Vím, že „co syn reformace“ pan kritik ani neumí a nemůže jinak. Jenom tolik bych prosil, až mi snad zase někdy „věnuje“ několik řádků, aby „co věrný syn národa českého“ ráčil se mnou mluviti aspoň poněkud lepší češtinou.

Aby katoličtí čtenářové měli přece pojem, jaké dějiny si umějí soukati naši odštěpení bratří, položím tu na ukázku vyňatek z 9. čísla helvetského časopisu „Jednoty“, již vydává „evandělický farář“, pastor Č. Dušek v Kolíně v Čechách.

„N o v á s v ě t i c e. Skotští a francouzští prelati žádají, aby kanonizována byla Marie Stuartka, královna skotská, bába Alžběty, manželky Bedřicha falckého. Hlavní důvod spatřují v tom, že nenáviděla kacířství protestantské a že zemřela pod sekerou. Poprava Marie Stuartky stala se velikým dobrodiním její památce; obklopila ji leskem romantiky a rozšířila její slávu. Byla popravena po 19letém věznění, když syn její Jakub VI., úklady její a pikle s jezovity osnované, prozradil anglické

královně Alžbětě, která ji věznila. O jejím životě čím méně se řekne, tím lépe. Byla to žena zhýralá a lehkomyslná, vášnivá a krutá; zevnějšku však okouzlujícího a krásy neobyčejné. Ztrávila větší část života v nepravosti, marnosti a porušení; v úkladech byla hladká a ve volbě prostředků a cest k cíli bezohledná. Kdyby byla v zápase s národem, do něhož se střemhlav vrhla, zvítězila, bylo by Skotsko mělo též svou Bartolomějskou noc, jako francouzští Hugenoté; nebo strůjcové této noci byli její příbuzní, bratří její matky, a pod jejich okem vyrostla na francouzském dvoře; Kateřina z Medici byla její tchýní. Těm lidem nebyli protestanté nic víc než „mřinky a žáby.“ Zavraždění manžela a sňatek s vrahem, jenž ženu svou zavrhl, pozůstavuji na jménu jejím ohyzdnou skvrnu na vždy, kterou vody ani celého moře nesmyjí, jak naříká lady Macbethová. Hrála i v poslední hodince své komedii. Modlila se za církev, kterou chtěla zraditi; za syna, jehož vydědila a nenáviděla od dětinství; za královnu, kterou chtěla zabiti; za Anglicko, na něž vyzývala Filipa Španělského, aby je v krvi utopil. Takovou byla žena, která nikdy žádnou prosbu nevyslyšela.“ —

Tu věru již sám čert ví, co naši odštěpeni bratři zamýšlejí takovým huronským řáděním. Toť přece hanba, že již i ž i d Breszlau (viz str. 431) byl k ubohé Stuartovně spravedlivější, než tento helvetský čtenář a inspirovaný vykladač čistého evangelia. A to se děje ne jednou, ale pořád a ze všech konců dějin. Jest věru div, že při takové „svobodě pravdy“ naši odštěpení bratři nás katolíků na potkání nekudličkují. (Pokračování.)

Feuilleton.*)

Kráčel jsem z velebných Hradčan za jasné letní noci. Zářivé hvězdy plály nad starou Prahou, Vltava pěla starodávnou píseň svou, měsíc házel na překrásný Petřín plné hrsti zlatotajemného světla — byl to pozdní večer, stvořený k přemítání, k zpomínání, večer, jenž působí v srdci měkko, v duši pohnuti, v očích slzu... a nejsme si vědomi proč. Jako jasný stín zírala za mnou Malá Strana s Hradčany a slavný Karlův most, ticho úplné spočívalo nad ní — ticho hluboké, v něž velebně jiskřily kmitající se hvězdy. Sen a minulost za mnou! Kráčím k Novému Městu: slyším ruch, jásavé volání, šum, jakýž může působiti jen tisíc a tisíc nohou, výkřiky radosti, zrychluji krok, vše jest již zřetelnější, vidím obrovské moře lidí, klobouky mávají, šátky kynou, kyticemi házejí — jako by nadšení samo vstoupilo do jich žil! Uprostřed jede kočár, lidé jej vezou — pravý triumf! Na kočáře sedí dáma, úsměv blažený pohrává kolem její tváře, bílá ručka třímá stkvostnou kytici, kočár sám poházen kvítím — dáma stkvi se drahokamy, jež ohnivě jiskří ve svitu plynu a věčných hvězd. „Božská Vitálka! Eviva Vitali! Sláva Vitálce!“ zní na vše strany hřímavé volání; okna se otvírají, ba i z těch kývají bílé šátky, a odněkud i vonné kytice prší na slavenou divadelní bohyni. Koho by neroznítil zpěv její k nejvyššímu enthusiasmu! Vitálka! Pročti časopisy celé Evropy, vezmi do ruky zaoceánské listy — božská Vitali! O ničem se nepíše, nemluví, politika umlká, obchodní rubriky — a to již je mnoho — se

*) Pozn red. Referat divadelní, který jsme pro nedostatek místa vynechali, dáme do čísla 2.

nečtou, telegramy a úvodní články tisknou se nadarmo — Vitálka! Proud lidu nesl mne, udiveného, jako vlny, byl jsem rozčilen, málem byl bych se dal do volání též — kočár stanul před hotelem, bohyně s úsměvem vystoupila — lid volá, bouří, jásá, posýlá polibky, loučí se, diva kyne ručkou na dobrou noc a mizí v portálu stkvěle osvětleném — leč nic naplat! Lid se nerozchází, nechce, aby triumf již byl skončen, zpívá hymnu ku poctě její, ohromný jásot a hned hluboké ticho — objevila se na pavlánu. Děkuje, hlas její se chvěje, něžný šáteček, jejž má v ručce, pohnutím upouští na zemi do černající se spousty lidí. Nastane zmatek o život; tisíce rukou žene se po šátečku, lidé padají, kupí se přes sebe a na sebe, hluk a řvava — kdož bude tak šťastný, aby na památku šáteček Vitálčin jako drahocennou kořist ulovil!

Jen zvolna se lid rozchází — a mnozí toužebně hledí do ozářených oken až do pozdní noci, některý snílek až do bílého dne. A uvidí-li v okně zastřeném jen mihnouci se stín, je blaženým. A druhého dne — plné časopisy, samé ovace, týž triumf. Věru ohromnou to zásluhu o lidstvo má asi Vitálka, Sonntágová, Malibranka, Mallingrová, Patti a jiné, že slávou svou naplnily svět, že za večery nabízely se jim tisíce, že v krátké době oplývaly báječným jměním, že k nohám jich házeny slávověnce, čestné dary, šperky drahocenné. Čím bylo by ubohé lidstvo bez jich umění! Čím bylo by divadlo bez jich zpěvu!

Od tohoto výjevu triumfálního, jenž mi živě v mysli utkvěl, uplynula celá řada let. Chce-li člověk, za den mnohému se naučí, mnohé uvidí, a jediná kapka hluboké životní zkušenosti pronikne celou tvou bytostí, k tisícerým úvahám povzbudí. — Moje zkušenosť je malá, nemnohá — a přece dosti již zřel jsem, co hodno jest mnohého přemýšlení. Pojď, drahý čtenáři, krátkou touto poutí se mnou.

Viděl-li jsi kdy hluchoněmého? — nešťastnou tu bytosť opuštěnou, lidské surovosti a posměchu v šanc vydanou? Neplakalo srdce tvé, když jsi jej zřel někde na ulici bez vychování, otrhaného, s výrazem polo blbým, polo vyděšeným a ustrašeným — terč vtipů nerozumných? A přece tento obraz Boží schopen jest — i přes neštěstí, jež ho stihlo — vysokého vzdělání, i jemu lidské umění, pilnosť a zasvěcení, Bohem požehnané, může vrátit to, čeho odepřela příroda. V ústavu hluchoněmých celý život svůj věnuje těmto bytostem šlechetný kněz. Od rána do noci jest u nich, oni jej milují nevýslovnou láskou, oči všech upřeny jsou na něho, ruce všech vztahují se k němu, on je duši celého ústavu, on tisícům chovanců již vrátil neúmornou pílí dar jazyka, dar nejvzácnější. V tomto domě jsou nešťastníci tito blaženi. Kdo nevěříš — zajdi do ústavu a užasneš, co zmůže šlechetná píle, co zmůže zasvěcení života Bohu a ideám lidumilným. Zde naplňuje se slovo evangelia, „že rozvázán jest jazyk němých.“

A přece, jde-li někdy tento kněz, tento apoštol nešťastných po ulici, nikdo ho nezná, nikdo o něm neví, ani ruka se nehne, aby pozdravila tohoto muže — nižádný časopis o něm neví, působení jeho jest ve skrytu. Kdo tobě, apoštole, tleská pochvalu, ty zachraniteli tisíce duší od zkázy, otupení, ty zázračný muži, jenž důstojnosť člověka zachováváš v tvoru, jenž by bez tvého Bohem požehnaného působení zvířeti byl roveň?

Viděli jste někdy velikou nemocnici? Smutný pohled, věřím vám. Z celých Čech jsou tu chudí i zámožnější, stíženi neduhy nejnebezpečnějšími. Lékaři jsou tu dnem i nocí: tiše, horlivě, s láskou, ba se zálibou konají zcela bezplatně a s velikým zdarem, a stkvělou dovedností nejnesnadnější

operace, ošetřují nemocné hnus vzbuzující, beze všeho štítění prohlížejí a hojí nemoci jejich, neznají jiné práce, jiného zaměstnání, dnem i nocí jsou pohotově. Vracejí matky ustrašeným dětem, otcové uzdraveni jdou zase ku svým rodinám, aby jich uživili, slepí nabývají zraku a vidí Boží světlo a nádherný svět. Kolik z nich jato jest asi vřelou vděčností k těmto lékařům, kolik z nich jim alespoň upřímným „Zaplať Pán Bůh“ poděkuje? Zeptejte se lékařů, oni vám sami dají odpověď. A jméno nejvýtečnějšího lékaře, jenž vykonal nejvzácnější operace rukou v pravdě požehnanou, zní obecenstvu na prosto cize, nikdo ho nezná. Muž takový žije zcela prostě beze vší oslavy. Vykonal-li pravý div vědy lékařské — vykonal svou povinnost, nic více. Kvítí a věnce na cestu života se mu nehází — spíše ještě trn pomluvy a podezřívání.

Ve sněhové bouři a burácejícím vichru kráčí muž přes hory a doly. Těsněji upíná dosti obnošený kabát, chvílemi zakašle, ale stále ubírá se ku předu; vítr šedinami jeho pohrává a zmítá. Jest děsný nečas, ač odpoledne teprve, již se úplně zatmívá, a příroda má ráz zasmušilý, nevlídný. Náš poutník nedbá laviny sněhu a rozzuřeného větru: svaté povolání nese jej přes úskalí a rokle, sníh a bouři na perutích lásky k umírajícímu. Nese mu útěchu poslední. Vysílený dochází tam — vysílený se vrací, promočený, vystydlý, nastuzený. Častokráte sklání se k šeptajícímu umírajícímu, jehož nemoc je nebezpečně nakažlivá; nedbá toho, tak mu káže jeho povolání. V noci zatlukou na jeho dům — ať bouří sníh, ať blesky šlehají, ať rachotí hrom, ať cesta daleká či krátká, rovinou či údolím, skalinou neb roklinou — odchází, tak velí mu Pán. A nohy jeho stářím jsou slabé, chvějí, třesou se: leč jdou. Nezná takový sluha Páně triumfálních povozů, ač vzal by za věděk nejsprostším. A přece zpíval též a zpívá — z vroucího srdce — ovšem jen před oltářem Hospodina; ale o tom časopisy nepíší!

Ve vesnici pochovali starého učitele; učiteloval tam téměř padesát let; chodilo k němu do školy kolik generací. Za tu celou dobu byl stařec sotva několikráte v městě; neznal jiného světa kromě své vesnice. Kolik vyučil muž ten lidi a s jakou trpělivostí! Co sklidil nevědku a protivenství, jak málo lásky a vděku! Celý život strávil ve škole a v kostele, tisícům dal základ nejpotřebnějších vědomostí — a hodinu cesty od vesnice ani nevědí, jak se jmenuje. Říkají mu „Podlesský pan učitel“. Nesou jej ku hrobu, a rakev zdobí jeden věnec. Zdá se mi však, že vyváží více jediný lístek jeho, než ony spousty drahocenných kytic, jež se snášejí k nohám slavených bohyň divadelních.

Rolník potí se na poli; slunko notně pálí, a on vstával za tmy. Pohleďte na jeho mozoly s vráskovitou tváří. Jestli o kom kdy platilo přísloví „Modli se a pracuj“, platí o tomto muži. Pohlíží k nebi a vzdělává zemi, pracuje bez oddechu. Synek jeho bojuje kdesi daleko v slavném pluku císařském, otec penězi přispívá ke všemu obětavě: poctivě a řádně platí daně své, i dávky jiné. Byli u něho nejednou, aby přispěl na stavbu národního divadla. Sedláček ochotně otevřel měšec a dal, nedal málo. A ku podivu! Když přišel do Prahy o sv. Janě, posměšně si ho jaksi prohlíželi, a to v samotném divadle. Pozorovalo ho několik modně vyšňořených, prohnaných hejsků a darebáků, darmožroutských blatošlapů, neměli pro něho než posměch; z ostatních pak nikdo si ho nevšiml. A přec prací svou poctivou a namahavou živí veškeré vrstvy obyvatelstva říše: za celý život nezískal tolik, jako divadelní rekyně za jediný krátký večer!

Vstupme ještě do stkvostného salonu, poloteměného: leží tu vznešený nemocný. Nebudeme stopovati jeho minulost: Bůh, chrám, mravnost, svědomí, láska k bližnímu — to vše v ní bychom nenalezli. Nemoc jeho je hnusná a protivná. U hlavy jeho sedí milosrdná sestra, a modlí se za něho. Snáší ohavný puch, pošlupuje mu, podkládá hlavu, výkaly odporné vynáší, podává léku, úzkostlivě zachovává lékařská nařízení. A co má z této obětavé služby? Zcela ničeho. Vychází ven a na ulici leckdo se za ní ošklivě ohlédne. Nemocný se vystůně — a nezná ani jména anděla, jenž ho v těžké chorobě ošetřoval. Klášter poslal ji zase jinam a tam slouží opět s láskou a sebezapřením. A po celý její život nikdo se na ni neusměje.

Představme si matku, jež vychovává četné dítky a tuhou prací hájí život svůj, věrného sluhu, sloužícího řadu let pánu svému, dívku chudobnou, bojující heroický zápas o život v nástrahách o ctnost a nevinnost, představme si nekonečný řetěz lidských útrap, a lidi šlechetné, zasvěcené Bohu, lásce k bližnímu, ctnosti, povolání.

Toho apoštola hluchoněmých, lékaře, duchovního správce, učitele, rolníka, onu sestru milosrdnou, matku vdovu, nevinnou dívku, věrného sluhu — ty všechny čeká také triumf. Ale ne onen divadelní. Čeká je triumf, jasný, nadzemský, pravý, krásný. Čeká je triumf, poněvadž jest jeden Bůh, jenž vidí tam, kde lidé si nevšímají, jenž líbá tam, kde lidé raní, jenž žehná tam, kde lidé zlořečí, jenž vije věnec slávy těm, jimž ho na zemi neviji.

Prosím, drahý čtenáři: pozoruj hluboce svět a jeho nesrovnalosti, a duši tvou ozáří přejasné vědomí, že jest někdo, kdo nesrovnalosti ty vyrovnává. A ten někdo je Bůh. Pracujte dále, vy nepovšimnutí, neuznaní, neznámí!

Pavel Skřivan.

LITERATURA.

Almanach Bohoslovců slovanských v Rakousku.

Na památku kněžských druhotin sv. Otce Lva XIII. a blahořečení J. Kl. A. Dvořáka. Redaktor Ig. Sedláček. V Brně 1888., tiskem pap. knihtiskárny bened. rajhradských; nákladem „Růže Sušilovy“ v Brně. Cena 2 zl.

Letošní vznešená slavnost kněžských druhotin sv. Otce radostí a posvátnými city rozechvěla celý svět katolický; dokladem toho byly velikolepé pouti katolíků všech zemí do věčného města, četné jubilejní dary a oběti, a jednak i dojemné slavnosti domácí, o nichž širší svět nezvěděl. Ale i katolické literatuře zavítala vzácná příležitost, aby okázala způsobem významuplným, že má pracovníky zdárné, nadšené a v pravdě talentované. Bohoslovci slovanští vzdali sv. Otci hold něžný: sestavivše sborník, obsahující cenné práce slovesné, obohatili jím nemálo katolickou literaturu současnou; z nejednoho příspěvku zde uveřejněného kyne nám mnohoslibný talent a celou knihou prochvívá vroucnost, upřímnost a láska. Tyto tři city byly patrně vůdčí ideou celého pěkného díla, jež nás i při prohledání přísnějším nemálo potěšilo a uspokojilo.

Almanach obsahuje celkem 31 prací od 27 pracovníků; 11 příspěvků jest českých, ostatní jsou jinoslovanské, většinou polské a charvatské; básní jest tu třináct.

Mimo předmluvu redakce, kde praví se o vzniku díla tohoto, zahajuje almanach vzletná óda Stecingrova „K 50letému jubileu sv. Otce Lva XIII.“, psaná s upřímným a vroucím nadšením veršem pěkným a formálně bezvadným:

„Héróe svatý! Píseň rozechvělá
mé otčiny zda hodna toho jest,
by rozmnožila vavřín Tvého čela
O vroucí lásky skromnou ratolest!

a dále praví: Ty's prvním rosou uznalosti zalil
Solunských luhů vonné soukvětí
a lupen záští, jenž mu vděky halil,
učinils šumných větrů obětí
Tvá ruka třímá míru palmu stále
a přece míru palmu vítěznou . . .

a tak z celé básně cítiti jest vřelost, bez níž nemůže býti básník básníkem.

Kde srdce vře, tam ústa přetékají. Zcela přirozeno tedy, že mnohé básně a články buď přímo osoby sv. Otce se týkají, neb o jeho dílech, názorech, zásadách sjednávají. Tak vede si ihned druhý článek: „Proč doporučuje sv. Otec studium křesťanské filosofie," jehož autorem jest Fr. Kyzlink z Brna; dokazuje slovy přesvědčivými, že jediné křesťanství jest s to, aby smířilo člověka se životem, naučilo ho pohrdati strastmi, ba i smrť mu učinilo sladkou, že ono jediné může zažehnati hrozné mraky bouří budoucích: kříž již jedenkráte zachránil lidstvo, kříž je může zachrániti opět

J. Jirsa přispěl dvěma básněmi: Co šeptá větřík (ku oslavě svatého Otce) a pěknou legendou dle martyr: Sv. Eulalie, vynikající věrným koloritem slovným a zdařilou formou; zvláště z této práce poznati lze veliké nadání básníkovo.

Ant. Kříž uveřejnil báseň „Ante portas", líčící pouť a vidění sv. apoštola Petra před Římem; a J. P. Šlechta „Jak volně, vítězně ten prapor vlaje", kdež apostrofuje ku sv. Otci, aby „vedl dále nás ku svatému cíli v před silou lví".

Jaromír St. Pavlík napsal do almanachu dlouhou povídku veršem: „Novic". Spisovatel vystihl zcela případně milý tón vypravovací, jeho povídka čte se plynně; psychologické momenty boje Staňkova vylíčeny jsou dobře a věrně, a celá tendence povídky je ušlechtilá. Pavlík jest nadaný a oprávňuje k pěkným nadějím: nechť neodkládá péro, i když mu nekyne příležitostná doba, aby psal. Dobré práce najdou vždy místa i mimo almanachy příležitostné.

Augustin Seibert uveřejnil čtyři znělky obsahu náboženského; jazykem charvatským psána jest óda „U proslavu mišnog zlatnog piva svetog Otca" a tklivá Anetova elegie „Na majčinom Grobu", z níž dýše jemná vroucnosť s hlubokým žalem, krátké čtyři sloky Jemeršičova obrázku „Listí padá" („Lišće pada") činí dokonalý dojem malířské dovedné kresby podzimku a čtou se velmi plynně; část básnickou uzavírají dvě ódy „Uj. svetosti sv. Očetu Levu XIII." od Ant. Nedveda a „Náš dar sv. Očetu zlatomašníku" od Borodina.

Články filosoficko-theologickými je almanach bohat. Fr. Ruber podal zde učené bohoslovecké pojednání „Mohou-li býti pohané spaseni?" a Ludvík Kulhánek v nedlouhé ale jasné stati, plné pěkných a zřetelných konklusí, dokázal, že „Nevěra plodí anarchismus"; perem pravého historika a zároveň obratného žurnalisty vylíčil Václav Hons z Budějovic „Proticírkevní boj v Prusku". Článek jeho vyniká jasnou pragmatičností a zevrubnou znalostí thematu, o němž spisovatel píše vážně, vřele, ale sine ira, nestranně, není v něm dle postulátu Ciceronova ani quid falsi, ani quae simultatis. „Na východ" jest pěkně psaná črta Aug. Kubeše z Brna, jednající o missiích kapucínů na Rusi a poutích missionářských O. Elisea po Sibiři. Z mimočeských prací velice pozoruhodná jest úvaha Pavla Rawskiho z Přemyšlu: „Bóg jako piervszy motor nieruchomy", jež dokazuje, že vědy theologické dobře lze sloučiti s filosofií a metafysikou a ve spojení s nimi psáti o věcech nejdokonalejších a nejvážnějších, a že neodporuje theologie nikterak moderním vědám exaktním. Biskupu Josefu Jiřímu Strossmayerovi věnoval Dragutin Pavlović z Djakova stručný článek — biografii ndp. biskupa — z níž poznati lze velikou lásku, jakéž se genius tento těší u všech srdcí slovanských. Vedle těchto článků zdařily se úplně autorům Vlad. Janislavskimu: „Leon XIII. sv. otec nauki i cywilizacyi", Boglićův „Bogomili u Dalmacii", theologická stať anonyma ze Lvova „Różnice dogmatyczne katolików i szyzmatików" a Pechnika z Tarnova: „Papież i Polska". Některé menší články belletristické vhodně doplňují pěkný almanach, ozdobený obrazem sv. Otce. Kniha čítá 261 stran velké osmerky, slušné úpravy a cena její není přemrštěna.

Vzdávajíce všechnu čest almanachu omladiny bohoslovecké, nemůžeme, končíce úvahu svou, nepromluviti ještě k mladým spisovatelům upřímné slovo. Pravili jsme, že z nejedné práce zde uveřejněné kyne mnohoslibný talent. Katolické písemnictví jest pole, z něhož kyne žeň přehojná, ale dělníků je málo.

Tiskneme upřímně každému pravici, kdo řady naše rozmnožuje: nuže, Vy všichni, kteří jste napsali do almanachu pěkné příspěvky slovesné, neodkládejte per svých, ale pracujte dále, studujte, myslete, vzdělávejte se a pište! Nechť s jmény Vašimi často a jinde se shledáváme, nechť almanach tento není večerním červánkem, ale spíše ranní zoří Vaší činnosti literární. I v životě plném práce kyne Vám přece mnohá tichá hodinka volného času; nechť katolickému písemnictví z těchto volných Vašich chvil vzejdou utěšené plody. Almanach svědčí o Vašem talentu: máme práva žádati, abyste těžili z hřivny Bohem Vám svěřené. **Pavel Skřivan.**

Method.

Časopis věnovaný umění křesťanskému Zároveň orgán odboru pro výtvarná umění a archeologii Akademie křesťanské v Praze. Majitel, vydavatel a redaktor Ferd. J. Lehner. Ročníky I.—XIII. 1875—1887. Ročník XIV. 1888. Vychází měsíčně. Předplatné 2 zl. ročně přijímá redaktor v Karlíně u Prahy.

Co v národech velikých a bohatých podnikají akademie a zámožní mecenáši, to při skromných poměrech našich provésti lze jen obecným účastenstvím širokých kruhů a obětovnou prací jednotlivých nadšenců. To platí najmě o veleobsáhlých oborech křesťanských uměn, jimž ovšem nejlépe se daří v dobách pevné, živé víry a horoucího zápalu pro vše, což opravdu jest krásno. Takou dobou u nás byl ten od nedouků kacerovaný středověk, němž na výsluní církve katolické rozkvetlo ve vlastech našich výtvarné umění křesťanské tak znamenitě, že podnes vlastenci i nepředpojatí cizinci nemohou obdivu svého odepříti ani těm nečetným zbytkům a troskám, jež zůstaly nám zachovány z děsné potopy té, která uchvátila později náš národ, když v něm stará otecká víra sv. Václavská hynula. V této potopě zmatků a bludů náboženských hubeno bylo staročeské umění křesťanské netoliko od hrabivých nepřátel, nýbrž i od zvrhlých synů svedeného národa našeho, a když potom lid náš za hříchy otců svých trpký kalich nezměrných běd a soužení pil; když řízením Božím šťastně probral se ze smrtelných mrákot a okřál, tu nezbývalo ochuzenému tomu národu ni času ni prostředků pro pěstování uměn křesťanských. Vždyť třeba bylo celého století, aby národ náš z úmorného spánku se probral a úsilovnou prací dohánět, v čemž oproti šťastnějším sousedům se byl opozdil! Což divu, že v této době křisitelské opozdili jsme se i v oborech výtvarných uměn, tak že po celý věk, od polovice minulého do polovice tohoto století, podobala se vlasť naše po stránce umělecké smutné, neúrodné pláni! Však jest již, Bohu díky, lépe. Doba pitvorného copaření a blbého ničení starých uměleckých památek jest u nás již dávno šťastně překonána. Mámeť na poli výtvarného umění církevního již celý sbor věhlasných mistrů, a byť se nám i nedostávalo bohatých mecenášů, děje se přece za paměti naší v oboru tom tolik, že srdce vlastenecké právem z toho plesá; vždyť pouze za posledního dvacetiletí vykonáno u nás na poli církevních výtvarných uměn více, nežli stalo se dříve ve dvou stoletích!

Pokolení, jež s nadšeným zápalem dostavuje velechrámy sv. Vítský a Vyšehradský, jež obnovilo velechrám Olomucký a chrám Chrudimský, jež s pietou obnovuje slávověký Karlštein i spanilý chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, jež zbudovalo velkolepé svatyně v Karlíně i na Smíchově, a chystá se vyzdvihnouti nový gotický prostranný chrám sv. Ludmily na Vinohradech, bude zajisté těšiti se jednou v dějinách lepší pověsti, nežli my, vrstevníci, sami soudíme. Doba, v níž působili Kranner, Schmoranz, Mocker, Barvitius, Baum, Levý, Šimek, Max, Myslbek, Veselý, Hellich, Sequens, Manes, Maixner, Lhota, Trenkwald, Ženíšek, Wachsmann, Scheiwl, Heřman a jiní pěstitelé umění posvátného, slouti bude v historii osvěty české časem prvního utěšeného rozkvětu náboženských uměn výtvarných po dlouhé neplodné době úpadku.

V době poslední dočkala se u nás neobyčejného rozvoje i umělecká řemesla, čehož přední zásluhu sluší přičísti výtečné Akademie křesťanské v Praze. Vždyť právě tomuto spolku vděčíme, že vlasť naše dle obecného úsudku povolaných znalců vynikala na poslední vatikánské výstavě nad mnohé jiné bohaté kulturní země zvlášť vybroušeným uměleckým provedením darů, sv. Otci Lvu XIII. ku slavnosti druhotin jeho zaslaných. Na štěstí sešel se v Akademii křesťanské hned na počátku ku společné práci kroužek nejlepších našich umělců i nadšených podpůrců snah jejich, a tu ovšem byl úspěch tohoto spolku již předkem zajištěn. A mezi těmi, kdož Akademii zakládali a po všecka léta věrně při ní stáli, jest

kněz Ferdinand Lehner z nejzasloužilejších. Již od studií svých pěstoval všecka odvětví umění církevních, hudbu i zpěv, stavitelství, sochařství i malířství, a vycvičil se dlouholetými studiemi i cestami časem v uměleckého odborníka, jemuž co do všestrannosti a ideální zanícenosti není u nás rovně. Téhož roku 1875., kdy vznikla Akademie křesťanská, založil Lehner „Methoda“ jakožto skrovnou uměleckou přílohu hudebního časopisu „Cecilie“. První ročník nového tohoto podniku obsahoval celkem 11 čísel na papíru neúhledném s málo jen obrazy. Kromě dvou menších statí sepsal Lehner tento první ročník sám a sám. Tak žalostná byla tehdáž u nás neplodnost a strnulost v tomto oboru. Zakladatel Methoda psal i následující ročníky jeho takměř sám, dobře věda, že musí zprvu odchovati si netoliko odběratele a čtenáře, nýbrž i spisovatele. Sta jiných byli by za takových poměrů brzo ochábli; vidouce kolem sebe jen samou netečnost a neochotu, byli by zajisté za nedlouho pero odložili, energický Lehner odhodlal se však hned příštího roku, že vydávati bude Methoda na pěkném papíru jakožto samostatný měsíčník, jenž stal se spolu orgánem odborů pro výtvarná umění a archeologii při Akademii křesťanské.

Již v prvém ročníku tohoto listu jevila se všestranná odborná vzdělanost a pevná ruka redaktorova. Před Methodem měli jsme v písemnictví českém o věcech církevního umění toho jen málo; systematického neměli jsme praničeho, a některá odvětví ležela tu zcela ladem. Lehner pojal tudíž úlohu svou jako rozumný paedagog. Aby pro obor svůj vzbudil zájem a čtenáře v budoucí spolupracovníky svoje si odchoval, učinil Methoda zprvu učebnicí a praktickou rukojetí křesťanského umění pro začátečníky. Na ten účel napsal v prvém ročníku důkladnou stať „Chrámy věku starokřesťanského“. Aby však stavěti mohl na základě nejširším, šel v ročníku druhém ještě záze do minulosti. Začalť tu podávati jasné a poutavě psaný „Názorný přehled výtvarného umění církevního“, nešetře při tom nákladu na krásné illustrace, které i laika o látce této snadně a příjemně poučují. Probrav slohy antické, přešel na starokřesťanskou basiliku, popsal v III. a IV. ročníku sloh románský, a vylíčil v ročnících IV. a V. sloh přechodní, k čemuž připojil obrazy českých památek slohu tohoto z Mohelnice, Tišňova, Kolína, Hradiště, Třebíče, Police, Vyš. Brodu, Podvince a Chebu. V ročnících VI. a VII. vylíčena gothika s illustracemi nejslavnějších památek českých tohoto slohu, a v ročnících VIII. i IX. popsána renaissance, z níž podány a vylíčeny nejproslulejší chrámy italské, zvlášť i velechrám sv. Petra v Římě.

Vedle soustavného tohoto popisu podal redaktor obšírné životopisy italských veleduchů uměleckých Michala Angela (1876—1878) a Rafaela Santiho (1883—1886); vylíčil zásluhy, jež o umění křesťanské získali si slavný malíř Jos. Führich (1875—1876) a náš nezapomenutelný Jos. Hellich, a jal se v II. ročníku popisovati slavný poklad chrámu sv. Vítského, přičiňuje ku popisu výtečně provedené illustrace. Zajímavým příspěvkem zavděčil se čtenářům Methoda r. 1879. Josef Roštlapil, podav život přítele a podpůrce umění, vlasteneckého děkana budyňského † Jana K. Rojka.

Stálými rubrikami Methoda byly zprávy z atelierů našich umělců, z Akademie křesťanské o všech objednaných a vyřízených uměleckých předmětech, o působení sv Vítské Jednoty, Čáslavské Včely a Kutnohorského Vocela, tak že Method zůstane navždy cenným věrným obrazem a hlasatelem všeho, co vůbec na poli křesťanských uměn za paměti naší u nás dálo a děje.

Rokem 1879. zahájil Method novou důležitou rubriku, k níž byl dán podnět archeologickými otázkami sestavenými a rozeslanými křesťanskou Akademií. V krátké době docházely k otázkám těm odpovědi tu stručné, tam obšírné a důkladně provedené, a Method oznamoval čtenářům svým ochotně bohatou látku v nich obsaženou. Od toho času jsou „Zodpovědděné otázky archeologické“ stálou rubrikou a hlavní částí obsahu Methoda a list ten právě těmito soustavnými popisy svatyní českých stal se důležitým a přímo neocenitelným historicko-archeologickým pramenem, neboť tu snáší se mravenčí pilností znenáhla stavivo, jehož výhodně se bude moci užiti, až psáti se bude souborné rozsáhlé dílo o všech posvátných budovách a místech, nynějších i bývalých, ve vlasti naší. Otázkami archeologickými vyburcoval Lehner, jenž do r. 1878. Methoda takměř samojediný psal, celý zástup přispívatelů a spolupracovníků listu svému. Jsme přesvědčeni, že neunavený zakladatel Methoda nejlepší odměnu a ovoce píle své vidí právě v tom, že se mu podařilo, bývalou nečinnost a ospalost v tomto oboru překonati a takorka ze země vydupati tolik a tak závažných spoludělníků na té roli, na níž zprvu pracoval sám. Ze spolupracovníků Methoda při zodpovídání otázek archeologických podal až posud nejvíce látky Dašický farář J. Nechvíle, jenž

vedle Lehnera množstvím výtečně sestavených historických článků získal si o časopis ten největší zásluhu. Ze spolupracovníků Methoda v jiných rubrikách buďtež tu uvedeni arch. Baum, pr. Braniš, missionář Cipin, Čermák, Ad. Duchoň, prof. dr. Kalousek, prof. dr Konrád, konser. Lüssner, V. Ptáček, prof. A. Sedláček, kan. Šmidek, probošt Štulc, J. V. Truhlář, Vančura, prof. dr. Winter, řed. J. Zach, řed. Zoubek. V posledních ročnících Methoda popsány a oceněny jsou hlavně četné církevní umělecké památky Pražské a Kutnohorské. Tak podal v roč. 1886 a 1887. konser. Mor. Lüssner velmi cenné, posud neznámé zprávy o některých památkách kostelů na Zderaze, sv. Jiljí, sv. Valentina, sv. Havla a sv. Martina v Praze; řed. J. Zach vylíčil chrám Matky Boží na Náměti i umělecké památky Vlašského dvora v Kutné Hoře, a redaktor popsal důkladně chrám Karlínský i Vyšehradský, a chrámy Pražské zbudované za Karla IV., ku kterýmžto popisům připojeny jsou krásné illustrace. Z jiných památných svatyní českých popsány posud s obrázky děkanské chrámy v Rakovníku, v Lounech a v Blatné. Nejnověji činí redaktor zajímavé románské výlety do krajů českých a líčí s něžnou pietou a důkladnou znalostí nejstarší svatyně naší doby slohu románského, přičiňuje všude přiměřené illustrace. Posud popsal románský kostel v Chabrech u Prahy, oba chrámečky v Poříčí nad Sázavou, kostel ve Skvrňově u Uhlíř. Janovic, vzácnou svatyni v Tismicích, kostel v Žabonosích a děk. chrám v Plaňanech. Také v této rubrice přihlásil se již redaktoru spoludělník prof. J. Braniš, podav popis bývalého kostelíka, nyní sakristie ve Vysoké u Kutné Hory. V čísle 1. roč. 1888. sdělil redaktor se čtenáři svými, že hodlá sepsati „Knihu dějin umění výtvarného v zemích koruny České“, k níž právě svými „románskými výlety“ stavivo snáší, a k níž spolupracovníků se dovolává. Tak bohdá vzejde nám z Methoda dílo monumentální, jež bude ozdobou písemnictví českého.

Posavádní ročníky Methoda samy o sobě již jsou slušnou archeologickou a historickou knihovnou a vedle „Památek archeologických“ pro historika pramenem neocenitelným. Nemá odběratelů zástupy, ale z těch, kdož k němu se hlásí, jsou mu věrni všickni. Jako činívali naši národní buditelé v době, kdy u nás svitalo, kdy každá nová kniha česká pozdravována byla s jásotem a kdy hlouček odběratelů českých knih byl jako jednou rodinou, tak oznamoval Lehner v několika ročnících listu svého vždy ku konci seznam svých věrných dle diecésí. Koncem ročníku X. bylo jich 549. Tento ročník byl jaksi jubilejním, pročež přidán k němu generalní rejstřík věcný i jmenný všech posavadních desíti ročníků, z něhož jasně se vidí, jak velebohatá a důležitá látka tu složena jest.

Písatel těchto řádků hlásí se mezi nejvěrnější přátele Methoda. Chovát všecky ročníky jeho v knihovně své na místě prvním a list ten jest mu četbou nejmilejší. Method nabyl půdy široké zvlášť mezi našimi nadějnými bohoslovci, čímž budoucnosť jeho nejlépe jest zajištěna, neboť kdo v mládí přilnul k oborům, jež list ten pěstuje, zůstane jim věren až do šedin. Četli jsme kdesi výtku, že Method nad míru pěstuje látky archeologicko-historické a méně stránek praktických dbá. Jsme přesvědčeni, že nedostatky, jež snad možno Methodu vytýkati, zajisté zná nejlépe redaktor sám.

Aby nedostatkům těm odpomoženo bylo, třeba, by počet i odběratelů i spolupracovníků listu toho se rozmnožil. Jinak odkazujeme však ku přehojným praktickým článkům Methoda, jimiž výtka zmíněná se vyvrací. Tak vylíčil redaktor r. 1883. ve stati o kněžských druhotinách kardin. Schwarzenberga slovy i illustracemi krásné vzory církevních rouch a nádob, a ve článku roč. 1884. o učitelských stolicích pro vědu křesťanského umění a archeologii na bohosloveckých učilištích podal celou řadu vzácných myšlének a návrhů praktických.

Redaktor vyslovil též několikráte přání, aby se mu posílaly vedle popisů i výkresy uměleckých a starožitnických předmětů, neboť popis bez illustrace nestačí. Že pak přání tomu aspoň částečně již vyhovováno bylo, o tom svědčí poslední ročníky Methoda.

Method zůstane trvalou ozdobou našeho písemnictví, vzácným pramenem pro odborníky a krásným pomníkem svého zakladatele i redaktora, jenž listem tím podal nám stkvělé svědectví, jak velikých úspěchů i za našeho času může se dodělati jednotlivec, vynikající věděním a nadšený neztenčenou láskou ku předmětu svému. Odporoučíme tudíž každému, komu běží o to, aby tak krásný a důležitý obor, jakým jest výtvarné umění křesťanské, i v našem písemnictví českém důstojně byl zastoupen, aby stal se odběratelem, horlivým čtenářem, a pokud lze, i spoludělníkem vzácného Lehnerova Methoda. **František Ekert.**

Posel z Budče

počal vycházeti r. 1870. po „Národní škole“ jako týdenník vychovatelský pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Redaktory jeho byli: Václav Kredba do r. 1876. (r. 1874. jmenován jest hlavní spolupracovník F. A. Zeman), r. 1877. Josef Balcar, pak Josef Král do r. 1884., potom opět V. Kredba. Nakladatelem byl J. S. Skrejšovský, později dr. K. L. Klaudy a V. Nagel, od r. 1878. F. A. Urbánek.

Ročník I. (460 stran 4°.) V této době zakládány četné jednoty učitelské, přijímajíce většinou jméno „Budeč“ za příkladem „Budče“ Pražské a volily zhusta „Posla z Budče“ za svůj orgán. Míval tudíž časopis tento již od počátku obsírný „Věstník spolkový“ kromě četných zpráv a dopisův, tak že článkům paedagogickým nemnoho místa věnováno.

Celým prvním ročníkem vane duch odporu proti novým zákonům školským, a četné zprávy z venkova dokazují, jak „blaze“ vedlo se učitelstvu v prvních dobách školského převratu. Obce učitelům *již* neplatily, a úřady *ještě* neplatily, školám nedodáváno ani paliva atd. Učitelé, jimž změna ve školství valně se nelíbila, zbavováni byli svých míst. „Posel z Budče“ rád dopřával místa všem oprávněným steskům. V prvních jeho ročnících obsažen jest zajímavý kus historie českého školství.

Vůbec obíral se „Posel z Budče“ hlavně právním postavením školy a učitelstva. Odpor jeho proti zákonům školským vycházel především z toho důvodu, že zákon ten za vlády Čechům nepříznivé vydaný, málo hověl samosprávě národa a vyžaduje na učitelstvu oddanosť, lásku k novým zákonům chtěl vynutiti. Kdo přijal úřad inspektora nebo člena okresní školní rady, odcizil se tím národu. Otevřený list J. E. místodržiteli českému Mensdorfovi, pak čl. „Ukázky působnosti Hasnerových zřízenců v Čechách“ jasně ukazují, jaké lásce se nový zákon těšil. Redaktor „Posla z Budče“ stál pro tyto články několikrát před soudem jako obžalovaný.

Článků vychovatelských tedy v „Poslu z Budče“ mnoho nebylo. Uvádíme jen přednášky J. K. Škody „O vychování národním“ a „Pokrok u vychovávání“. O vychování domácím pojednávají dva články. Vedle těchto nalézáme tu „Procházky na roli vychovatelské“, „Základové rozumnosti“ a „Základové mravnosti“. V. Kryšpín podal životopis K. Vinařického. Kromě těch podány dějepisné články „Křesťanství a systém Koperníkův“ a „Tomáš ze Štítného“ a několik článků vyučovatelských.

Ročník II. přinesl opět hojné zprávy o vyšetřování učitelův, o návštěvách inspektorských a pod. Změny zákonů školních dovolováno se články: Učitel jako občan, Naléhavá potřeba změny ve zřízení školním (ve článku tom ukázáno mimo jiné, že docházka školní se horší), J. E. panu ministru vyučování, Pan Jireček s Hasnerovým aparátem, Mlhovité úkazy na obzoru národního školství.

Článek „Jak se máme zachovati“ praví, pojednav o nesnadném postavení učitele: „Při všeliké působnosti své ve veřejném životě nesmíme zapomínati, že hlavní naše úloha jest ve škole. Kdo té zadosti činí, vykonává pro obecné blaho tolik, že práce jeho ani dosti odměněna býti nemůže. Jen mravně zvedená a v potřebných vědomostech vycvičená mládež může býti k potěše rodičům, ku prospěchu obci a chloubě národa. Byť pak mnozí liberálové náboženství z národních škol rádi vypudili, toť přece my, učitelé čeští, které zásadě se nepřiznáváme vědouce, že všelikému vychování a vzdělání bez probuzení a ušlechtění citů náboženských schází nejčistší pohnutka k činům šlechetným.“[1])

[1]) Zcela jinak vyslovilo se o náboženství učitelstvo *německé* na svém „lehrertagu“ v Praze r. 1870. Jistý p. Kohn učinil návrh, aby školy konfessionalné měly právo veřejnosti a aby dostávaly subvence — maje bezpochyby na mysli školy *židovské*. Ale p. dr. Pickert hned mluvil proti tomu řka, že by pak třebas i nějaký *katolický spolek* mohl si *zařídit* školu a dle *takového zákona dostati subvenci* — a *proto* návrh zamítnut. Potom vysloveno přání, aby při obsazování míst učitelských na školách národních vzat byl zřetel na israelity a protestanty. — Dr. Leonhardi mluvil pak o křesťanské pokoře, která každého zdobí, tudíž i učitele; církev jako pěstitelka nejvyššího ideálu že bude míti vždy své působiště, a že je žádoucno, aby kněz a učitel o vzdělání lidu bratrsky pracovali. Za to byl od jistého p. Heinricha nazván „ná-

Článků vychovatelských jest v tomto ročníku více. Nejdůkladnější ze článků paedagogických jest pojednání „O vychování vůbec“, z něhož toto uvádíme: Jako národnosť, tak musí člověk i náboženství své vyznávati. A které? Jako Francouz vyznávati musí národnosť francouzskou, Vlach vlašskou .... tak musí katolík vyznávati náboženství katolické, žid židovské atd. Má-li pak škola právo, aby měla ráz národní a náboženský? — Rodičové jako občané státní nezadali nikdy svobodu svého svědomí státu, a proto nemůže stát práva toho ani jim vraceti, ani ho skracovati. Rodičové přenesli pouze na stát moc, aby toho práva jejich šetřil a hájil, z čehož jde, že nesmí stát nikomu předpisovati, co by měl věřiti a veřejně vyznávati, aniž mu v tom jakýmkoli způsobem brániti. Stát ústavní zaručuje také svobodu vyznání víry. I v rakouské ústavě jest jedním §em tato svoboda zaručena. Popatřme nyní, v jakém poměru jsou k tomuto §u školské zákony cislajtánské, nařizující, aby školy byly nekonfessionalné! Do nedospělosti dětí vůbec a co se týče náboženství zvlášť, do 14 let jsou rodičové jejich poručníky. Jsou-li tedy rodičové poručníky svých dítek, mohou právem žádati, by děti náboženství jejich všemožně učeny a v něm cvičeny byly. Kdo jsou učitelé? Zástupcové rodičů, kteří, čeho sami vykonávati nemohou, za povinnosť a za náhradu jim uložili. Proto nemohou v té příčině zástupci katolických rodičů býti učitelé náboženství židovského a j., z čehož jde, že škola musí býti konfessionalní; toho práva nemůže nikdo rodičům popírati.“ — Dále dokazuje se, že škola musí učiti náboženství, poněvadž jest ústavem vychovávacím, jako musí vychovávati v duchu národním. „Náboženství jest rozumu světlem, srdci plamenem, svědomí strašným sice, ale vždy povzbuzujícím kárcem mravnosti, jasným zákonem, sice mírnou, ale pevnou auktoritou a ctnosti štědrým dárcem a spomocníkem. Tento vliv náboženství uznávali vždy národové i pohanští; i tím bylo náboženství cestou ku ctnostem, a proto nejen učili mu ve školách svých, ale i přísnou disciplinou cvičili mu mládež svou. Chtíc brániti školám u vyznání náboženství a ve cvičení se v něm, u vykonávání ho, u hlásání se k němu, — toť jest zapírati náboženství vůbec a tlačiti národy ne snad vůbec tam, kde byli před Kristem, toužebně Ho očekávajíce, nýbrž hluboko pod věk pohanský a ze škol nadělati učiren, sloužících toliko k vychování spekulativnímu, které chce a hledá peněz, a vedle tohoto pěstovati nanejvýš snad ještě vychování administrativní, které by sloužilo k tomu, aby lid vychováním tím vypěstovaný a tudíž peněz chtivý v jakémsi řádu se udržel. My však nehledíce pouze ku hmotné stránce člověka ani pouze k jeho socialnímu postavení, chceme, aby také vychován byl pro Boha, či jinými slovy, že je zapotřebí škol konfessionalních ku zdárnému vychování mladších pokolení.“[2]) — Těchto důvodů nemůže zajisté ani nejhorlivější zastance bezkonfessionalních škol neuznati. —

Vedle četných článků vyučovatelských nalézáme v tomto ročníku „Brus jazyka českého“ od J. Javůrka a hojné články dějepisné a literární: O Komenském, Kocínův překlad Historie Eusebiovy a Münsterova Kosmografie, Bako Verulanský, Školství v Čechách počátkem 17. věku a mn. j.

Ročník III. rovněž přinesl některé články promlouvající o důležitosti náboženského vychování. Tak čteme ve čl. „Ideál školy“ v odstavci „Vzorné žactvo“. „Jest nám tu dotknouti se jisté slabé stránky našeho školství novějšího. Řekněme bez obalu, že tak zvaný novověký liberalismus přivedl nám školy na scestí, z něhož třeba co nejdříve vyváznouti: hledí se teď ve školách na přecpávání mládeže vědomostmi ze všelikých předmětů více než na mravné vychovávání. Princip paedagogický zdá se býti v podruží principu didaktického, a to by byla veliká chyba. Naučme je sebe více předmětům a nedejme tomu podklad náboženskо-mravný, a sesuje se brzy celá budova. A naopak, člověk pevných zásad náboženských snadno se přiučí potřebnostem vezdejšího života. Proto měl by princip vychovatelský převládati. Ale jak to vyhlíží ve skutečnosti? My učitelé prostředního věku byli jsme zcela jinak vychováváni než nynější; naši učitelé nebyli sice žádní astronomové, filosofové neb dokonce doktoři, ale byli mužové v každé příčině dokonalí, že jejich příklad jest nám posud vzorem celého života, byli to učitelé paedagogové. Proto se také cenila jak u kandidátů tak ve školách stránka vychovatelská nad naučnou; neznali jsme sice tak louskati formule mathematické, jak se žádá od nynějších kandidátův, ale školství tehdejší

---

vladním církve“. Mluveno též o tom, že církev hleděla udržeti lid v nevědomosti, že její podporou byla tma, nevědomosť, hlupství a pod.

[2]) Tak se psalo v paed. časopisech r. 1871. A dnes? Red.

nebylo o nic horší nynějšího, čehož dokladem byla školská výstava pražská i pařížská r. 1867. Stavěli jsme veškeré vychování na základ nábožensky-mravný, a bylo tak dobře. Však nyní zdá se, že bezpečný tento základ valně zviklán jest, aniž co lepšího postaveno na místo jeho, a následky jeví se ovšem v patách. Nechybí mnoho, a novověký liberalismus nazývati bude bezbožnost svobodomyslností, drzost a nevázanost duchaplností a ženialností Nelíčím na černo, mám zkušenost. Jistá školní rada dala u p. prohlásiti, že žactvo ani v neděli nemusí choditi do kostela. Jaké byly toho následky, může si každý pomysliti. Angličané jsou zajisté svobodomyslní, ale cit náboženský jest u nich v jiném respektu. Proto opakuji s důrazem: „Chceme-li míti vzorné žactvo, veďme je k mravnosti na základě náboženském.“ — Ve čl. „Voďme mládež do přírody“ praví se: „Nejlepší to zajisté příležitost, aby se zřetel mládeže obracel ku všemohoucnosti a prozřetelnosti Boží a rozněcovati oheň lásky a důvěry v Boha“. Podobně promlouvá článek „Jaro ve škole a ukázka z „Račinky“ „Jak dělati, aby mládež dorostouc rozmnožila řady tak zvané internacionale?“ Jiné vychovatelské články jsou: Jakým způsobem lze docíliti ušlechtilejšího chování a jemnějších mravů mládeže, Co by nemělo býti ve škole, Jakým způsobem zjednati si může učitel vážnost u svých žáků, Proč vesnická a maloměstská mládež tak špatně do školy chodí, Bludné cesty ve škole a j. V ročníku tomto pojednáno též o školství v některých cizích zemích, a vylíčeno působení Antonína Marka. Četné jsou i články o školství vůbec pojednávající a články vyučovatelské. Knihy paedagogické byly pilně posuzovány. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

Úvod.

Dosud slyšíme ten hluk, který zaznával do nedávna, ty nesmysly, jimiž plněny byly sloupce listů, ty dopisy hany plné, frivolní poznámky, škandální feuilletony, jimiž měl býti zatlačen spravedlivý projev katolického lidu, hlásícího se o konfessielní školu.

Daleko nás budiž i do tohoto listu vtahovati smutný rozkol, z petiční záležitosti vzniklý; dost jsme se toho dočetli ve všech téměř novinách od „Nár. Listů“ až do posledního čtrnáctidenníku venkovského, a právem se můžeme tázati: „Je kněze přímého a horlivého a rázného, který by nebyl roku 1888. potupen, pronásledován a hanopisy postižen?“

Zákon Lichtenšteinův byl jako zkušebným kamenem pro všechny listy. Mnohé časopisy odhodily masku a ukázaly své — kopýtko. Bohopustá spousta se vychrlila z německého liberalismu, který jde mnohým „také Čechům“ při výborných dietách k duhu, stavidla vášní jsou otevřena, záplava utrhačství a pomluv se vyhrnula, a na kněžstvu nezůstal vlas neskřiven. Nebylo dosti na tom, všecko positivní náboženství bylo odsouzeno, útoky vedeny proti víře katolické, katechismu (který když čtou stoupenci „Národních Listů“, červenati se musí!!), nepřátelům církve pomáhali socialisté, anarchisté, putiky, všelikerých užito zbraní, ano jméno Kristovo v posměch bylo uvedeno — a facit všeho? Poznali jsme v jasném světle své přátely, stát uviděl odchovance liberalismu na schůzích dělnických, víra zůstala bez pohromy. Kněžstvo ví, kdo mu přítelem.

Tento úvod jsme předeslali proto, poněvadž hlavně při listech na zvláštní stanovisko se musíme postaviti. Jediný rok přiostřil krisi, odhalil program mnohých listů docela jiný než jaký v čele jejich, a přesvědčil duchovenstvo, že zapotřebí jest pevného šiku proti liberalismu, spolků katolických, literatury řádné a především listu, který by mohl oponovati nepřátelským útokům, čten byl nejen kněžstvem ale i lidem katolickým.

I.

Přehlížejíce činnost českých žurnálů, musíme tento rok připočísti k nejneplodnějším a nejchatrnějším. První čtvrtletí roku 1888. vykázalo místo práce užitečné a záslužné mnohý hnis, který z tajených až dosud ran se rozlil po celém národě. Bylo by příliš vypočítávati všechny urážky, všechny nadávky a denunciace, sprostoty a žvasty, které se v liberálních listech jen jen hemžily; vídeňský „Slovan“ želí: „že tak divně končí celé to tažení, do nějž orgán dra. Gregra i české Sokolstvo, ba i obchod český zbytečně zatahoval“. Týž list si přeje, „by pro každé

náboženství byly zvláštní školy. A s tímto požadavkem bude na př. ve Vídni (i v Čechách a jiných zemích!) každý poctivý člověk souhlasiti . . . To se však nelíbí mladočeským předákům, „protože jsou slepými nohsledy židovských liberálů německých.“ (Slovan r. 2, č. 10, 11.)

Jak si počínaly venkovské listy až na malou výjimku v této příčině? Na prstech bylo by možno spočítati noviny, které s rozmyslem a rozvahou se braly jako „Plzeňské listy“, „Pojizerské listy“, „Čas“, „Poutník od Otavy“ a j. Tento poslední list psal, „že vlastenecké duchovenstvo a učitelstvo nemůže v poctivém a svědomitém uvážení schvalovati takový způsob boje, jenž jediné z hmotných příčin rozněcený (všechny schůze bouřlivé končily zvýšením platu!) zplodil neplodný svár mezi stavy, které by vždy pamětlivy býti měly, že doposud společnou snahou vychovaly našemu národu nesčetný počet mužů řádných, mravně zachovalých, poctivých, slavných.“

V památném boji tom valnou většinou shledali jsme listů, jež se daly svésti žurnálem pražským. Připomínáme na př. „Bydžovských listů“, „Lučana lounského“, „Podripana“, téměř všechny listy paedagogické a z nich krále nesmyslův, „Učitelské noviny“, jež své protivníky nazývaly „hrobaři vážnosti stavu učitelského“, „učitelem, tmářem a luciferem“ (!) a své chatrné sloupce plnily přednáškami, na něž nedávno „Čas“ posvítil, když učitel A. K. Viták ve prospěch „Ústřední matice školské“ historickou přednášku měl a tuto „Jitřenka“ (č. 3.) otiskla. Týž list cituje největší nesmysly, dí: „Kolik vět, tolik nesmyslů, z nichž ona první („Táboři neb jak se tehdáž nazývali Čeští bratří hlásili se k církvi reformované“) je už korunou nevědomostí. Což nebylo v tom slavném shromáždění, jemuž pan Viták přednášel, nikoho, jenž by řečníka byl zakřikl? Či už se v Čechách nečte ani Nikolauův „Dějepis český v obrazích?“ „Lučan“ nazval sbírání podpisů na konfes. školu „zločinem kaplanů lounských“ (!) a dopisovatel z okresu žamberského dokonce básnicky si zadeklamoval: „Kéž bychom na zříceninách litických i zříceniny onoho pověstného školského návrhu našli!“

Abychom se nezdržovali známou aferou, která nejen že pokrok pozdržela ale i k horšímu obrátila a nemravnosti a zbujnosti meze odklidila, poukážeme sine ira et studio pouze na jeden list málo známý, z kterého si každý může učiniti pojem o celém boji všech venkovských listů proti kněžstvu a škole konfessionelní.

Citovati totiž míníme „Posla z Podhoří“, týdenník pro zábavu a poučení v Rychnově nad Kněžnou, roč. III., redaktor Pavel Šulc, list, do kterého i kněží přispívali, čehož mnohý nyní lituje. Býval listem slušným, však časy ty minuly. Započal boj č. 9. článkem úvodním „Konfessionalní škola“. Nesmysly, zde obsažené jsou vyvráceny v „Pražských večerních novinách“ a z nezáživné stravy té nic jiného nevíme než o syllabu římském, ritu slovanském a hlavní proposici: „Kněžstvo má chrám, učitelstvo školu“ — každý učitel dovede vštípiti mládeži prostické náboženství (!), a to více příkladem (skutky!!) nežli pouhými slovy.“ Konsistoř úřaduje německy, proto konfes. škola značí u nás poněmčování. Slepá víra stačí člověku (!) atd. Taková mělkost vychází v rodišti Pelclově? Totéž číslo deklamuje ještě v denních zprávách o podpisech školních dětí a chovanců dobročinných ústavů. Nejlepší ponecháno naposledy v „Zasláno“. MUDr. Josef Ševčík, prakt. lékař, je proti konfes. škole, poněvadž děti milují nynější školu. Pan doktor to zná z praxe lékařské. Když kuryruje děti, je překvapen otázkou: „Pane doktore, kdy pak budou moci jíti zase do školy?“ Není tato touha dětí uniknouti z lože a dusné světnice, z kuryrování páně doktorova „mravným důkazem o pokročilosti našich škol?“

Následující číslo (10) jenom o darech jubilejních a vatikánské výstavě v Římě se zmiňuje. Pisatel ukázal úplnou neznalost poměrů a ani zdání nemá, kam se dary ty dostanou, když dí mravokárně: „Jak mnoho lidské bídy bylo by lze zahnati bohatstvím tímto?“

Poněvadž se listu nedostávalo pádných důkazů proti škole konfes., tedy pod čarou jakýsi výtečník B. A. pojednal „s humorem“ o tom, „jak v jedné Lhotě podepsali petici“, kde darebácky vylíčen starosta a jeho radní. S ošklivostí měly by obecní správy odvraceti se od svých tupitelů.

V č. 15. je hlas z venkova (z kruhů kompetentních, učitelských) „O konfessionalní škole“ na známý refren: „Kněži bible, rolníku vidle“. Pro rolníka čestný tento nástroj nejspíše posloužil pisateli při sepisování úvodního článku tohoto, na př. „Vidí-li učitel v době nynější zpátečnické počínání farářovo, nedovoluje mu toho občanská povinnost, aby mlčel a oheň bývá z toho na střeše.“

Úvodní článek č. 16. je „Obranou“ proti 20. č. „Pražských večerních novin“. Výtečná tato obrana jest novou urážkou náboženství, kněžstva a čtenářů, když

jim taková podávána duchovní strava. Učení se náboženství je pouhým „bylováním a odříkáváním katechismu“ a zase nejlepším je to, že urážky týkají se kněžstva vůbec ale ne rychnovského zvláště. Tím číslem počíná půtka Čtenářského spolku „Pokroku“ v Pěčíně, který že podepsal žádost, nazván „Úkropem“ (!). Boj pokračuje v dalších číslech.

Posléze 21. č. přináší v listárně redakce, že klerikálům v „Čechu“ a v „Pr. več. nov.“, s nimiž si ocet rozlili, nebudou odpovídati „na nájezdy, jež svědčí, že tali do živého“. Až bude svoboda tisku, pak si posvítí. Orgán knihkupce Karla Rathouského vrhne se asi nyní na práci záslužnější, jaká by venkovskému listu slušela a národu prospěla. I toto. Hned 23. číslo vrací se v dopise až z Prahy („nn“) k nenáviděné škole „konfessní“. Dí do slova: „Dva živly si podaly ruce: šlechta a kněz .... a co ti znamenají aspoň pro nás, ví každý, kdo jen poněkud zná naši historii.“

Vybrali jsme méně urážlivé výrazy a citáty, i poukazujeme pouze na ten boj věcných (!) článků, na tu stravu, jaká se podává vzdělancům rychnovským a rodákům, jichž „Posel z P.“ nikde nezapomene. Uznáváme každého zásluhy, chválili jsme pěkné věci v tomto listě na př. v č. 8. článek „Naše spolky“, však tyto poučné a dobré věci jsou úplně zatlačeny a zastíněny v každém čísle se opakujícími nájezdy.

Na nepatrném místním listě, vycházejícím v místě, jež za vzdělané počítáno, ukázali jsme, jak chabý a urážlivý byl veden boj proti nenáviděným „tmářům“, jimž by „Posel z P.“ posvítil, kdy mohl, to jest kdyby tomu dovolovala svoboda tisku, jako by se toho dost nenatisklo r. 1888. i bez patentované svobody. Nejen kněžstvo ale i katolické obyvatelstvo jasně poznalo, koho podporovali.*) Tím končíme nešťastnou aferu prozatím o listech venkovských.

(Pokračování.)

Príspevky k dejinám jazyka slovenského.

Napísal phil. Dr. S. Czambel. V Budapešti, 1887. V kommissii u Fr. A. Urbánka v Prahe a u Ad. Horovitza v Trnave. I. Cena 80 kr. Stran 130.

Knihu tuto spisovatel věnoval: „Památke svojich nezapomenuteľných rodičov, otca Mateja Czambela, niekdy richtára mestečka Zv. Lupče a matky Rozálie, rodz. šl. Szikora.“ Nejen kniha, leč i tato vděčná věnova okazuje, že mladý Czambel (= Cambel) není zvrhlým odrodilcem, narozeným z poctivé matky slovenské, jako vídáme u nejednoho šuhaje z nynějšího dorostu slovenského, jenž za původ slovenský se stydí, a kteří neostýchají se zapírati u veřejnosti vlastního otce i matku. Kniha Czambelova sbírá a snaží se rozebírati materiál potřebný, aby sepsati se mohla „historia literatury a jazyka slovenského“. Důvody čerpal z historicko-literárné zásobnice, již slovenský dějepisec a starožitník, neúnavný Fr. V. Sasínek nasbíral a v Let. Mat. slov. a ve „Slov. Letopise“ uložil.

V prvé části napřed vyličuje se:

„Čeština a česko-slovenčina v Uhrách do polovice XVI. věku.“

1. Čeština a česko-slovenčina po horňouhorský zástoj Jiskrov (do r. 1440.) od str. 1—15.

2. Čeština a česko-slovenčina od Jiskrovho horňouherského účinkovania po rozšírenie sa reformácie (1440—1550.) od str. 16—32.

Czambel snaží se tu dokázati, kdy Čechové na Slovensko přicházeli anebo tam se dostěhovali a na Slovensku se osadili a „kedy a v jakej miere sa mohla čeština pofažne česko-slovenčina ujať v Horňom Uhorsku“. [1])

---

*) V tomto ohledu by mělo platiti: „Svůj k svému“ a každý kněz by nejlépe udělal, když by nepřátelský plátek, třeba z jeho rodiště klepy přinášel, jednoduše odmítl a nepodporoval.

[1]) Tak nyní v Uhrách úřadně nazývá se „Slovensko“. Literát nepolitický skutečně zadiví se, proč v Uhrách tak úzkostlivě vyhýbají názvu: „Slovensko-slovenský“, a proč i to nerádi tam vidí, napíše-li se na list: N. N. v Uhrách na Slovensku. Vždyť na př. u nás na Moravě byla by to věru zabedněná hlava, kdyby opovážil se kdosi tvrditi, že Morava se nám rozpadne, napíše-li se na list adresa: N. N. na Hané na Moravě, nebo na Valaších na Moravě. — Tož najdou se snad i v Uhrách ještě lidé rozvážliví, kteří uznají, že takovouto přirozenou adresou slavného „Uhorska“ ještě ani o vlas neubude a že „orszag“ při tom ještě vždy zestane „országem“. —

Asi do r. 1440. nelze na Slovensku z památek písemných na základě určitém vypisovati dějepravu literatury česko-slovenské. Proto i Czambel svoje domněnky zde kombinuje ze styku, jejž Češi měli se Slovenskem ve válkách, v kupectvě a najmě vysokými školami v Praze založenými, tak že ve druhé polovici věku XIV. už i zřídkavé listy (písebnosti) české (česko-slovenské) vyskytují se na Slovensku.

Pro druhou část, za Jiskry, nalézti lze na Slovensku hojnějších dokladů a pramenů pro česko-slovenčinu. „Čeština, donesená českými dosťahovalcami, vtedy ješte o mnoho viac srozumitel'nejšia Slovákovi, nežli teraz, našla pripravenú pôdu a etnograficky príbuzní Slováci prijali ju čo (? sic!) svoj písomný jazyk“ (str. 21.). Všecky písemné památky o tom z věku Jiskrova uveřejněny nejsou nadostač.

O věku XVI. praví Czambel:

„Vývin českého poťažne česko-slovenského jazyka v XVI. veku úzko súvisel s rozvojom luterovskej cirkevnej obnovy (str. 25)“, což písebnými doklady (str. 26. až 29.) dotvrzuje, že „čím viac sa množily po Horních Uhrách slovenské cirkve evanielické, tým viac sa javí aj dokladov k užívaniu českého, poťažne česko-slovenského jazyka .... a že počet českých a česko-slovenských listín v dobe poreformacionálnej vzrastá s počtom zakladaných slov. ev. cirkví.“ (Str. 29.)

Čeština či česko-slovenčina do polovice věku XVI. byla obcovacím jazykem: *a)* mezi samosprávnými obcemi; *b)* pokonávacím jazykem ve stolici; *c)* v kancelářích zámeckých.

Jaké vážnosti tenkráte požívala česko-slovenčina, dokazuje se tím, že r. 1534. podmínky s Turkem uzavřeného míru byly sepsány: maďarsky, německy a česky vedle sebe. (Str. 32.)

Slovenský posudce v Nár. Nov. 1887. č. 45. pochválil tuto Czambelovu práci, řka: „Otázku nášho jazyka v tejto dobe pôvodca „Príspevkov“ rozvinul a objasnil tak, ako dosial' este nebola. Ani dr. Hurban („Slovensko a jeho život literárny“), ani dr. J. L. Píč.) Очеркъ политической и литературной исторіи Словаковъ) nemali ešte tých prameňov, ktorých už možno bylo použit dr. Cambelovi.“ —

Ale že vrstva tato ještě ostala kusá, proto ihned k tomu dokládá: „Po článku „Príspevkov“ najpotrebnejšie je dobre objasnit' náboženské pomery. Menovite nakol'ko bola na Slovensku rozšírená reformácia pred Pázmanovým vystúpením, aby tak nebolo žiadnej pochybnosti, že na rečovom dedictve, Jiskrovcami zanechanom, bol účastný celý slovenský národ, že pamiatka toho patrí nám všetkým bez ohl'adu na dnešné vierovyznanie.“ —

Sám Fr. V. Sasínek v Nár. Nov. č. 48. pokynuje, kterak by se tato jazyková dějeprava zpracovati měla, dodávaje na konci: „Dr. Czambela ale uprímně prosím, aby ďalej na započatej ceste pracoval, majúc k tomu prístup[2]) buď v universitskej bibliotéke alebo v museume, kde je mnoho podobnej látky pre „dejiny jazyka slovenského“.

Dějiny tyto dle Sasínka by rozdělití se měly na dvé takto: *a)* Slovenčina před dobou husitskou, *b)* vliv češtiny na slovenčinu po době husitské. —

V oddílu: „Ako písal Viliam Pauliny-Tóth?“ (str. 33—69.), rozebírá spisovatel jisté „nedôslednosti, nesrovnalosti a snáď nesprávnosti, s ktorými sa v Paulinyho jazyka potkávame“, uváděje čím Paulinyho spisba se odchyluje od obecné mluvnice Hattalovy. Je to tedy jakýs „Brus“ slovenský, jehož tu rozebírati nebudeme, ale vrátíme se leckdy k němu při následném oddílu nadepsaném: „Ruské živly v spisovnom jazyku slovenskom“ (str. 70 až 114.)

Vytýká zde, že spisovatelé slovenští do spisovného jazyka prý zavádějí „russismy“. Sám Pauliny „zaviedol značný počat russismov“ (str. 72.). Vliv jazyka ruského (velkoruského) shledává: „v pravopise, v tvorení slov podl'a ruského spôsobu a zvláště v slovníku“.

V pravopise a ve tvoření slov prý nepokročilo se právě daleko, ale za to tím dále prý postoupili v uvádění slov ruských.

Žehrá-li na to Czambel, aby ruská slova do spisovného jazyka neuváděla se „bez všetkého odôvodnenia, bez všetkej potreby“, v tom jemu přisvědčujeme úplně. Ale všecko tak šmahem ihned odsuzovati nelze. Spravedlivý soud zde vynésti podaří se jen tomu spisovateli, který náramnými trudy jazyk národní všestranně prozkoumal nejen z mrtvých kněh, ale zároveň i z jazyka živého.

Jako v jeho dílu I. nepodvratná historie literatury slovenské nedá se na-

[2]) Czambel je v jakémsi úřadě při kr. ministerstvě uherském v Pešti.

psati bez dochovaných svědků (listin písemných), rovněž tak ani těžký úkol v tomto díle slovníkářském správně rozřešiti nelze bez živé mluvy lidové. Jen kdo by sám po veškerém Slovensku osobně schodil a prozkoumal jazyk domácí v každé vesnici jako na Moravě učinil prof. Bartoš, mohl by pak vědecky rozsuzovati, co je doma od dávna zachovalého a co jsou opravdové rusismy, ani tu nepodaří se žádnému jednotlivci, aby veškeru zásobu ze *„slovníku“* sám postřehl.

Aby se to snadněji pochopilo, nechť jen považí se, že doposud ještě nemáme veškerý materiál slovařský z lidu česko-slovenského posbíraný, ač už před námi pracovali neunavní sběratelé, a nyní opět po léta už celý sbor pracovníků sbírá z lidu frase a slova lidova.

Tvrzení p. Czambelovo: „Každé n e s l o v e n s k é slovo, ktoré bez potreby a na ujmu srozumitel'nosti ujme sa trebas dočasne vo spisovnom jazyku, slovenská osveta s bol'asťou odstene“ (str. 13), je tu ve své váze, pokud se dotýče lidu nevzdělaného. Ve spisech prostonárodních třebať šetřiti nejsrozumitelnější mluvy domácí, ve spisech ale pro vzdělané vrstvy určených už volno spisovatel překročiti může těsné hranice „v i d i e k o v e“, přidržuje se Hattalovy zásady: „aby se v mluvnici slovenskej stály ohl'ad bral k ostatním nárečiam slovanským vôbec a k najbližším slovenčině zvláště“ (str. 34.).

Ježto pak mluvnice slovenská (Hattalova, Mrázova atd.), bedlivě spracovaná je na vědeckém základě nejen jazyka slovenského, ale i dle společných pravidel gramatikářů českých, neschvalujeme nikdy ani na straně české ani na slovenské žádného s c h v á l n é h o různění, kterým jaksi okázale se má osvědčiti, co je českého a co slovenského. Tu se držíme zásady p. Zátureckého: „Nevzdialujme tedy biblíčtinu od Slovenčiny väčšmi, ako vzdialená je (Ev. Škola III. 7.).“ Tím méně při zásobě s l o v a ř s k é schvalovati lze snahu pojedinělých vlastenců, kteří přehorlivou purifikaci tak daleko by rádi provedli, aby ve spisovné zásobnici samotně vládl pouze jeden dialekt. Ve s l o v n í k u všecko je naším majetkem společným, čeho lid v jazyku živém užívá: v Čechách, na Moravě, ve Slezsku anebo na Slovensku. A jako na př. Pražané nepůjdou se učiti ani na Valachy, ani do Slezska, rovněž tak zase naopak nepůjdou ze Slovenska nebo z Moravy atd. přiučovati se dialektu slýchanému na ulicích pražských. Kdo z našich vzdělanců by neznal některého slova, mať slovník, aby se poučil. Chvála Bohu! že jsme toto separatistické různění v zásobě slovařské šťastně už překonali, vyjma leda některých horlivců oneskořených. —

Po této připomínce probereme dále spisek Czambelův, hlavně pak:

(Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva „Vlasti“ dle usnesení svého ze dne 3. října t. r. vypisuje cenu 3 dukátů ve zlatě na nejlepší jubilejní báseň k oslavě 40letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.

Práce frankované opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a se jménem spisovatelovým uvnitř přijímá redakce „Vlasti“ v Žižkově č. 505. do 20. října t. r. exclusive.

Z výboru družstva „Vlasti“.

V Žižkově, dne 4. října 1888.

Karel Ulrich,
c. k. poštovní oficiál,
t. č. místopředseda.

Václav Červinka,
katecheta,
t. č. jednatel.

ROČNÍK V. LISTOPAD. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

PROSLOV
K JUBILEU
JEHO VELIČENSTVA CÍSAŘE A KRÁLE
FRANTIŠKA JOSEFA I.

Nechť jedna radosť zvoní celým světem,
když Austrie si věnčí smavým květem,
štít ochranný a v plesu nadšeném
jasnému vládci pestré růže střásá
na drahou skráň a národům všem hlásá,
že čtyřicet let pevným ramenem
Habsburské žezlo třímá Dobrotivý
František Josef Štědrý, Spravedlivý!

V čas vratkých bouří, Evropa kdy vřela
jak v soudný den, kdy říše krvácela
a zmítala se pod vichřicí běd,
kralovic jarý na čelo si vložil
lesk mocných korun, aby blaho množil
a moudrou radou říši k slávě ved:
jen spravedlnosť, spojené pak síly
bdělého vládce šťastně vedly k cíli!

A bouře přešly — jasná duha míru
údělem nebes králi bohatýru
se nad omladlou říší zastkvěla,
výš zavlál prapor, na němž svaté heslo,
»Spojenou silou« příští blaho neslo,
a ze všech vlastí hymna zazněla
v ton jásavý a plesy nekonečné:
Říš rakouská ať trvá věky věčné!

A proto radosť letí od Šumavy
až tam, kde pnou se Tatrám lysé hlavy,
kde šedý Praděd žehná Moravě,
a jedno přání vane od Adrie
až tam, kde Dunaj bystré vlny pije,
kde sněžný Ortles mizí v mrakavě:
Ó zachovej nám, Bože, dlouhá léta
Císaře, Otce, dobrodince světa!

Leť, orle tmavý, po veškeré říši,
a všude zviš, jak vřele srdce dýší,
kdy Otec vlastí v jubilejní čas
všech národů Svých vnímá stejná přání,
by dal Mu Bůh své plné požehnání,
a celou říší jeden plesá hlas:
Vítězný orle, chraň Augusta svého
a slávou věnči drahou hlavu Jeho!

Pod křídly tvými statní národové
se združili a žijí doby nové
království slavná, slavné koruny,
a jejich štěstím roste sláva tvoje
a jejich leskem pevníš síly svoje,
všem jedno heslo zvoní ve struny:
Šum perutí tvých, velký orle černý,
z národů svorných tvoří národ věrný! — —

Ó králi dobrý, díky nehynoucí
za vše to dobro, které z mysli vroucí
Jsi vykonal, kdy srdce vedlo Tě!
Tvou rozvahou se říše upevnila,
Tvým věhlasem si skráně ozdobila
věd korunou a trvá v jednotě,
by pevna byla ke každému dílu,
a Tys jí zjednal úctu, lásku, sílu!

Bůh žehnej Tobě za to dráhu žití;
vždyť vroucí láska v mocném vlnobití
Ti plane vstříc a hájí právo Tvé,
vždyť národové orla Habsburského
se modlí vděčně za zdar štěstí Tvého
a svěřují Ti celé blaho své!
František Josef, naší říše hlava,
žij dlouho, věčně! Sláva! Sláva! Sláva!

Jaroslav Tichý.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola II.

Nové a veliké obtíže. Vítězství Boscovo — obdržel dovolení královské.

§ 1.

Důvěra Boscova, budoucnosť považována jest za znamku šílenství. Oratoř jest bez přístřeší, nemajíc ničeho kromě nebe. Posléze Bosco nalezne místo, jež najímá.

Načrtli jsme věrný obraz nevinných schůzí na louce na Valdoccu; kdož by uvěřil, že byly příčinou zlovolných udání, a že obecní úřady počaly se do opravdy strachovati? Mermomocí v tom chtěly spatřovati začátky nějakého reakcionářského spolku, ač vše se dělo za bílého dne a v pravé téměř poledne. Markýz Cavour, o němž jsme již byli mluvili, jsa starostou turinským, dal k sobě povolati Bosca a řekl mu, že jej pokládá za člověka nebezpečného, aby ihned rozpustil ty své malé zákeřníky, neboť prý se mu zdá, že z nich chce utvořiti dobře zorganisovanou bandu za neznámým účelem. „Ale, odvětil Bosco s obvyklým svým klidem, vždyť jiného účelu nemám, než abych z nich učinil dobré lidi a zlepšil jich osud. Nežádám od nikoho nějaké pomoci; nechci ničeho jiného, než svobodu. Zabraňuji všem těm hochům, aby se stali tuláky, a chci, aby z nich byli raději členové mé oratoře, nežli hosti vašich žalářů.“

„Vy se mýlíte, drahý velebný pane; ztratíte čas, namahání a snad i zdraví: a konečně, odkud naberete potřebných peněz, abyste provedl tyto své záměry? Upozorňuji vás, že požádám arcibiskupa, aby vám zapověděl pokračovati.“

„Ale, pane markýzi, monsgr. Franzoni ví všechno, co činím a schvaluje to. Jestli mně to zakáže, poslechnu ihned.“

„Ach! pak již ve svém díle dlouho pokračovati nebudete, neboť jsem tím jist, že ctihodný arcibiskup učiní dle mého přání a odepře vám svůj souhlas.“

To se starosta turinský mýlil, jak za nedlouho uvidíme.

Za krátko po této rozmluvě s markýzem Cavourem bylo přestáti Boscovi jinou zkoušku. Majetník louky obávaje se, že by půda šlapána jsouc tolika lidmi příliš se poškodila, vyslovil se, že přerušuje smlouvu ročního nájemného a nedovolil Boscovi delší lhůtu než osm dní, aby úplně opustil louku. Tu kněz Borelli, jenž až dosud tak věrně účastnil se prací Boscových v příčině oratoře, pozbyl pojednou veškeré odvahy a pravil: „Nelze tu vzdorovati. Učme ve svých příbytcích katechismu 40 nejmenších dítek a ostatní propusťme“.

„Jakže?“ zvolal Bosco, „opustíme tyto hochy, jež jsme vyrvali z tolika nebezpečí a sebrali s takovým namahánim? To ne! Prozřetelnosť toho nedopustí! Dnes jsme ovšem bez přístřeší, pravda; ale zítra

můžeme míti veliký chrám, pracovny, kněze, katechisty, professory a první učence!“

Po této poznámce jej Borelli objal a odešel plačky, neřeknuv ni slova. Bolestné podezření jej opanovalo; nemohla tato tvrdošijnosť idejí Boscových býti známkou pomateného ducha?

Markýza Barolová byla téhož mínění a bázeň její ještě více vzrostla, když nadarmo se namahala, aby Boscovi vymluvila, by zanechal záměrů počatých a pozorovala, že tvrdošijně trvá na myšlénce založiti oratoř. Myšlénka ta nabývala tvářnosti téměř fantastické a nemohla jinde tak utkvěti, nežli v mozku chorobném. Bosco jí oznámil s přívětivou, ale nezvratitelnou pevností, že nikdy svých dětí neopustí. Na to mu řekla, že jí nelze déle ponechati mu obydlí, v němž ostával, a dala mu tři měsíce času.

Když zde onde se proneslo mezi Boscovými přátely podezření o domnělé pomatenosti jeho, velmi brzy bylo to prohlášeno od jeho nepřátel za úplnou jistotu a rozšiřováno pilně mezi duchovenstvem. Mnozí duchovní v Turině věřili úplně, že jich spolubratr Bosco napaden jest šílenstvím, a proto pomýšleli o způsobu, jak ho zavříti, aby tak předešli scény — které by, jak pravili — mohly škoditi vážnosti a důstojnosti stavu kněžského vůbec.

Dvěma z nich, nad jiné ctihodným a váženým, bylo uloženo, aby jej s všemožnou šetrností v zavřeném kočáře dovezli do blázince. Napřed již bylo postaráno, aby mu bylo zajištěno místo. Přišli do světničky Boscovy, a když se byli uvedli s veškerou zdvořilostí, začali po chvíli rozhovor o oratoři, již chtěl dobrý kněz založiti beze všech prostředků. Tu jim Bosco s větší určitostí a jistotou než kdy jindy líčil podmínky a záměry, jak chce ústav tento zařídit, chrám vystavěti a školami obklopiti. V tom okamžiku oba kněží pohlédli na sebe významným pohledem a zaklepavše si na čelo, zašeptali smutně: „Je to pravda!“ Bosco pochopil nyní význam jejich návštěvy a smál se v duchu, očekávaje způsob, jak věc svou provedou. Tu pojednou nabídli mu, aby jel s nimi na procházku: „Trochu vzduchu vám prospěje, drahý příteli, pravili; vůz čeká na nás u vrat.“ Bosco jim neodporoval, šel s nimi, ale nechtěl vstoupiti první do vozu, ač by to byli rádi viděli. Když se oba duchovní posadili, zavřel prudce dvířka kočáru a křikl na kočího: „Jeďte rychle, jak máte nařízeno!“ Kočí, maje nařízeno jeti do blázince, hnal kvapem koně přes hlučný protest obou kněží a co nejrychleji dovezl oba k blázinci. Když přijeli k vratům, divili se vrátníci nemálo, vidouce místo jednoho duchovního, jehož měli přijati a opatřiti, duchovní dva. Věc se brzy vysvětlila a poznali, že Bosco nebyl takovým šílencem, jako snad se domnívali.

Tato událost velice zarmoutila Bosca, neboť viděl, jak se všude pochybovalo o jeho podniku. Nedůvěra veřejného mínění znesnadňovala jeho poměry a zvětšovala všechny obtíže; všude byl odmítnut, chtěje příhodné místnosti, a zatím zvolna došla lhůta povolená majitelem louky.

Květná neděle, 5. dubna 1846., byl poslední den, kde bylo Boscovi povoleno míti oratoř na louce na Valdoccu. Nikdy nepocítilo srdce tohoto kněze živějších úzkostí. Ač hledal co nejbedlivěji, nenalezl nikde místnosti pro 400 mladíků, aby je mohl kolem sebe shromažďovati. Z rána v tuto neděli místo na louku vedl je jako na pouť k Madonně di Campagna, asi půl hodiny od Turina, na silnici k Lanzo.

Všichni tam kráčeli modlíce se růženec a zpívajíce litanie. Přibližujíce se ku kostelu, slyšeli zvoniti zvony jako o velikém svátku: byl to quardián kláštera P. Fulgens, jenž chtěl takto poctíti Bosca a jeho díla.

Hoši obcovali tam mši sv. s velikou zbožností. Po mši sv. mezitím co otec Fulgens dal připraviti v zahradě snídaní, promluvil k nim Bosco velice pohnutlivě, zjeviv jim celé srdce své. Porovnal své mladé chovance s malými ptáčaty, příliš brzy z hnízda vypuzenými. „Vzývám naši dobrou Máti“, zvolal, „aby vám připravila hnízdo jiné, kde byste mohli býti ošetřováni tak dlouho, až budete moci vlastními křídly létati.“

Všechny děti spojily modlitby své s prosbami jeho, tak vroucími a otcovskými.

Asi po druhé hodině odpolední sešli se ještě jednou na louce na Valdoccu; hráli si jako obyčejně — obávali se sice, že jest to vůbec naposledy; ale bezstarostnosť jich věku nedopouštěla, aby si trvale zasteskli. Za to však Bosco zcela mimo svůj obyčej pořáde byl stranou a měl plné oči slzí. Několikráte též padl na kolena a prosil Boha za pomoc a milosrdenství. Nikdy ještě neviděl kdo čelo jeho více truchlivé a zachmuřené. Mohl se vším právem obávati, že veškerá jeho namahání byla marná, a že za jediný den přijde na zmar ovoce dlouhé jeho práce a píle. Viděl v duchu sta těchto hochů opět těkati po veřejných ulicích a upadati v chyby a hříchy, z nichž sotva jich vyprostil; viděl je kráčeti drahou zločinu do žalářů a na galeje. Pochopil nyní, jakou křížovou cestu může spůsobiti milujícímu a vroucímu srdci zneuznaná láska k bližnímu.

Ale Bosco nedával vítěziti nad sebou zoufalství. Opakoval si výrok sv. Pavla (epištola k Římanům 4, 18.) vztahující se k patriarchovi Abrahamovi: contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei, což jest: „v naději proti naději uvěřil, že bude otcem mnohých národů, jakž řečeno bylo jemu.“

Konečně pozdvihl oči k nebi a zvolal polohlasitě: Dej mi, o Bože, asyl pro tyto ubohé hochy!“

Sotva že dozněla tato slova, vstoupil na louku jistý muž jmenem Pankrác, přiblížil se rozpačitě a koktaje nějaké omluvení, ptal se, zdali prý nehledá místo pro svou laboratoř. „Není to laboratoř, oratoř chci založiti.“ „To je jedno; ráčíte potřebovati nějakou místnosť krytou a kůlnu, já vám to mohu opatřiti. Můj přítel Pinardi, velmi počestný muž, má vše, čeho potřebujete; můžete s ním uzavříti dobrou smlouvu.“

To pověděv, nutil Bosca, aby ihned se šel podívat na místnosť nabízenou.

Majitel vedl Bosca ke kolně, obklopené loukou a zahradou. Tato kolna byla velice nízká — ode střechy k zemi neměřila více než jeden metr; děr ve střeše bylo tolik, že v den velikého lijáku bylo by lze plaviti se v kocábce. O správu se Bůh ví jak dlouho nikdo nestaral — kolna vůbec byla shromážděním krtků a kun, a dostaveníčkem četných sýčků a sov, již zde měli svá hnízda.

„Jest to příliš nízké, nemohu toho potřebovati“, řekl Bosco, uváživ vše dobře. „Já to dám vyhloubiti a zřídím podlahu, odpověděl majitel, a vůbec to upravím potřebám vaší laboratoře.“ „Co já chci zde založiti není laboratoř, nýbrž oratoř. Potřebuji malého kostelíčku, kde bych shromažďoval své chovance.“ „Tím lépe, uzavru smlouvu

tím raději, jsem zaměstnáním zpěvák a pomohu vám zpívati při mši svaté a požehnání; tuze rád založím tady kapli, jen si vyhrazuji právo míti v ní dvě sedadla, jedno pro mě, druhé pro ženu — a za to dám stříbrnou svítilnu jako okrasu. Vše se dobře podaří. Všechno všudy vám pronajmu za ročních 300 franků, chtěl jsem žádati mnohem více, ale když se jedná o věc tak dobrou, spokojím se touto cenou. „Nuže dobře, odvětil Bosco, dám vám 320 franků, ale s tou podmínkou, abyste k tomu přidal asi dvě neb tři sta metrů místa, kde by si moji hoši pohráti mohli, a potom: pospěšte si co možno, aby do příští neděle bylo vše hotovo!

Bosco chvátal na louku, kde byl zanechal hochy. „Viktoria, moji jinoši, viktoria! volal. Nalezli jsme, čeho jsme potřebovali: budeme míti kostel, sakristii, místnosti pro školy, prostranný dvůr ku hrám a k proběhnutí.“ A okazoval jim z daleka místo, o němž mluvil. Slyšíce to hoši, kolem Bosca shromáždění, nemohli se déle zdržeti. Rozběhli se s hlukem, jedni skákali, druzí vyhazovali čepice do výše, všichni plesali radostí; Bosco sám plakal — tak byl dojat a potěšen.

Bylť to okamžik nevylíčitelného pohnutí, výjev hodný štětce velikého malíře.

Když se utišil první výbuch radosti, promluvil Bosco k chovancům o šťastném výsledku ranní pouti a vyzval je, aby poděkovali Nejsvětější Panně, jež zřejmě byla tu za jich prospěch orodovala.

Rozešli se s nadějí v srdci. Nyní vstupovala oratoř sv. Františka Sálesského do nového období; zvítězivši nad překážkami, jež jí kladla zlovolnosť jedněch a nedůvěra druhých, pojistila si konečně bezpečný asyl. Budoucnosť její zdála se býti zajištěnou.

§ 2.

Zatimní kaple. Počet chovanců opět vzrostl.

Pinardi dal na jevo velice dobrou vůli, aby vykonány byly všechny práce potřebné, ale nebylo by přece vše v pravý čas ukončeno bývalo, kdyby Bosco sám nebyl usilovně o to se staral. Neustále pobádal dělníky, kteří kopali a odváželi zemi, zedníky, kteří ohazovali a opravovali zdi, a tesaře, již upravovali střechu a podlahu; mnozí z chovanců přinášeli sem věci do kaple a do školy, a tak za týden dokončeny byly práce, jež by jinak celý měsíc byly trvaly. O velikonocích r. 1846. převzal Bosco se svými žáky obnovenou oratoř. Byla tam místnosť pro kapli, a chlapci měli uzavřený dvůr, kde jich nic nemohlo v jejich zábavách vyrušovati. Nová basilica požehnána byla Boscem se svolením arcibiskupovým, hned potom sloužil tam mši sv., jíž chovanci a mnoho sousedních obyvatelů obcovalo. Arcibiskup udělil Boscovi dovolení nejen sloužiti zde mši sv. ale i sv. požehnání, kázati a udělovati sv. svátosti, slaviti devítidenní pobožnosť a udíleti velikonoční svátosť pokání a nejsv. svátosť oltářní — tak jako by to byla skutečná fara nějaká.

Tato kaple byla dlouhá světnice 15 neb 16 metrů zdélí a 5 neb 6 m. zšíří. Podlaha byla velmi hrubá, a místo kopule a oblouků bylo se spokojiti jednoduchým stropem, vápnem ovrženým. Mimo to byla tak nízká, že arcibiskup, zavítav udělovat svátosť sv. biřmování a vstupuje po stupních oltářních, mitru smeknouti musil.

V skromné této svatyni konaly se plných šest let bohoslužby pro chovance oratoře sv. Františka Sálesského.

Toto stavení nemohlo se zajisté považovati za něco definitivního, ale zatím dostačovalo ku všem potřebám, a ježto Bosco uzavřel nájem na několik let, mohl se zcela klidně připravovati na budoucnost. Nebylo se mu obávati náhlých a nenadálých změn a stěhování, jež ohrožovaly bez úkoje existenci a trvání oratoře. Nyní se vraceli k němu oni, kteří ho byli již opustili. Kněz Borelli byl první, a za ním jiní znamenití duchovní turinští — boháči a lidé velikého vlivu posýlali mu almužny a různé dary. Úspěch rodí úspěch.

§ 3.

Námitky města Turina přemoženy jsou ministrem královým. Vše následující, co mělo potlačiti oratoř, sloužilo k jejímu utvrzení a rozkvětu.

Uvedeme ještě poslední případ k tomu se nesoucí.

Viděli jsme již, jak markýz Cavour nesmířitelně napadal Bosca. Žádal arcibiskupa turinského, aby zapověděl oratoř sv. Františka Salesského, a když tak arcibiskup neučinil, ani potom neustal. Nemoha dosíci zápovědi od úřadu církevního, snažil se provésti svou pomocí úřadů občanských.

Tehdy z městské rady zvolena byla vyšší rada, a nazývala se „ragioneria.“ Předsedou této vyšší rady byl první rada a městský vikář; jako takový byl i nad samého starostu. V době, o níž píšeme, byl markýz Cavour předsedou a chtěl užiti své hodnosti, aby vymohl zavření oratoře sv. Františka Sálesského. Za tou příčinou svoláno bylo mimořádné zasedání, kamž byli povoláni zástupcové obce, a jelikož arcibiskup, jenž měl v té věci důležitý hlas, právě byl churav, odbývalo se zasedání v arcbiskupském paláci.

Rokovalo se velmi živě o otázce Boscovy oratoře; vyměnily se velmi prudké rozhovory mezi přátely a nepřátely tohoto podniku, až posléze zřejmá většina prohlásila se ve prospěch návrhu markýza Cavoura, aby oratoř byla zavřena, a již se stylisoval dekret zavření nařizující. V tom však jeden člen rady, jenž až dosud byl mlčel, vyžádal si slovo.

Byl to ministr financí hrabě Provana di Collegno. „Pánové, pravil, mám uloženo od J. V. Karla Alberta vám sděliti, že náš zeměpán si dal předložiti podrobnou zprávu o zařízení oratoře sv. Františka Sálesského a že si přeje, aby užitečnému tomu ústavu věnován byl všechen ohled a přízeň, jakož i, aby nedělní shromažďování oněch mladíků byla co nejvíce podporována. Jestliže však by měly následkem toho nepořádky vzniknouti, dává král městské správě právo, aby je potlačila.“

Po tak náhlém a neočekávaném prohlášení sklonili páni zástupcové, velice překvapeni a zmateni, hlavu, a předseda rozpustil schůzi.

Důstojnost královská ukázala se tu jako ochranitelka slabých a potlačených, a král objevil se jako obhajce toho, jehož nikdo nehájil, jako rytíř, jemuž zákony středověké nařizovaly, býti záštitou opuštěných. Byl to zřejmý prst Prozřetelnosti. Dům savojský, ctěný a milovaný, vykonal tu úkol míru a lásky. Městská rada ovšem uposlechla ihned vůle královy, a markýz Cavour nepoděkoval se ze svého úřadu. Král odevzdal mu vrchní dozor nad oratoří sv. Františka Sálesského, aby předešel všechny nepořádky. Umínil si užívati i zneužívati svého práva;

dal si zavolati Bosca do městské radnice a nejprve tonem velice příkrým vyčítal mu nenapravitelnou jeho tvrdohlavosť, pak se poněkud umírnil a pravil: „Vy pracujete s dobrým úmyslem, o tom není žádné pochybnosti, ale podniky vaše nejsou prosty všeho velkého nebezpečenství. Mám nařízeno bdíti nad veřejným klidem, budu bdíti tedy nad vaší osobou a vašimi schůzkami. Jakmile se stane cos nejmenšího, co by vás mohlo kompromitovati, dám rozehnati všechny vaše darebáky."

Bosco věděl, že se mu není již čeho obávati. Ostatně za nedlouho potom markýz Cavour se těžce roznemohl, a nemoc tato sklátila jej do hrobu.

To mu však nevadilo, aby, než ulehl na lože, z něhož neměl již povstati, nebyl rozeslal četné civilní vyzvědače, by pozorovali Bosca a jeho mládež. Tito vyzvědači městské policie neviděli však v oratoři ničeho jiného, nežli ústav vzdělávací. Ujišťovali, že ani v kostele ani ve chvílích oddechu se o věcech politických nemluví.

Od té doby nebyl Bosco, alespoň po dlouhý čas, pronásledován útisky úřadu městského.

Hrabě Provena dí Collegno dal mu na jevo nejednou svou dobročinnou přízeň a král sám poslal oratoři sumu tří set lír s nápisem: „Pro tuláčky Boscovy."

Tato vysoká záštita byla více než dostatečnou zárukou pro budoucnosť. Bosco mohl ji považovati za pečeť konečného vítězství.

Může se říci, že v této době byly ukončeny nejtužší zkoušky, jež podstoupiti jest zakladatelům velikolepých děl. On, Bosco, v jisté míře zaplatil již Prozřetelnosti svůj poplatek. Louka na Valdoccu byla pro něho zahradou olivetskou, neoprávněná podezření, jimiž byl po drahný čas pronásledován, pomluvy, jež jej chtěly utlačiti a přátelé, kteří ho opustili — to vše bylo vrcholem jeho hořkostí. Když vše zdálo se býti ztraceno, tu jej ozářilo tajemné téměř vidění budoucna a choval naději proti naději samé. Neměl ovšem viděti jednoho dne, jako Abraham, národy zrozené z krve své, ale zasadil zrno horčičné, z něhož měl v brzku býti veliký strom, jehož větve byly určeny rozestírati se do různých úhlů světa a krajin nejdivočejších. Ejhle, jak korunována jest důvěra v Boha — důvěra, jež stane se ctností nadpřirozenou a heroickou!

Kapitola III.

Pravidelné zařízení prvotního vyučování. Pobyt Boscův v Sassi a vycházka bratří škol křesťanských. Boscova nemoc. Odchází na zotavenou do svého domovu Becchia. Vraceje se do Turina, přivádí sebou matku svou.

Po tolika neblahých dnech strávených v nejkrutějším neklidu nalezl Bosco přece jakýsi přístav a útulek. Mohl se nyní ohlédnouti zpět a uvažovati o cestě obtížně vykonané, jakož i tázati se sama sebe, co mu zbývá dále činiti, aby dostál poslání, jímž ho obmyslil Bůh.

Pozoruje cíl, k němuž směřoval, odpověděl sám sobě, že cesta jeho beze vší pochyby jest ještě daleká a vzdálená. Chtěl mladíkům své oratoře poskytovati vyučování všeho druhu; mnozí z nich žili až dosud ve hrubé nevědomosti. Někteří — a to i z největších, neznali dosud abecedy, a bylo nevyhnutelně třeba začíti s nimi od písmenek, aby se naučili čísti. Počal je sice již vyučovati ve čtení vždy v neděli,

aby alespoň tolik se naučili, by mohli sami čísti v katechismu, ale pohyblivý a kočující život oratoře nedopustil, aby učení to bylo trvalým bývalo; přestalo za několik hodin.

Když konečně oratoř trvale se ustálila, bylo první starostí Boscovou, aby s dokonalou pravidelností soustavně zařídil školy večerní. Tyto školy měly vzácnou výhodu, že učíce mládež lépe náboženství a připravujíce mladiky, aby se stali pracovitými dělníky a dobrými křesťany, chránily jich všech nebezpečí, jakáž vznikají z potulek v pozdních podezřelých hodinách večerních.

Ale jakž medle nalézti učitely a professory pro tak značný počet chovanců? Bosco sám je u d ě l a l, a poslyšme jak. Vyvolil z jinochů, kteří navštěvovali oratoř, ony, kteří jevili největší schopnosti a vůli, naučiti se co možno nejvíce. Vyučoval je zvláště, ovšem že zdarma, vlaštině, franštině, počtům a trochu i latině, ale s podmínkou, aby mu pomahali večer u vyučování a v neděli, pokud katechismu se týče. Každý vidí, jak namahavé a obtížné bylo toto vyučování, ale užitek vzešel z něho znamenitý. Z počátku bylo těchto „učitelů“ osm až deset, ale každým rokem počet jich vzrůstal; nebyliť pouze mocnými pomocníky Boscovými u vychovávání svých soudruhů, ale stali se později ctěnými muži a statečnými knězi ve správě duší. Toť jest semeniště, odkudž vycházeli a vycházejí až dosud učitelé a pomocníci pro domy v Italii, Francii, Španěly a Ameriku.

Bylo to v té době, kdy Bosco, nemoha nalézti prvopočáteční učebnice, jež by odpovídaly dokonale jeho názorům v příčině vyučování, sepsal „Biblickou historii pro školu“, dílko „O soustavě metrické“ a modlitební knihu „Prozřetelný jinoch“, jež dočkala se již více než devadesáti vydání po sobě jdoucích.

V pravdě nelze pochopiti, kde nabral Bosco času psáti knihy a dostáti všem povinnostem, jež si byl uložil. Neboť mimo všechny starosti, jež měl se svou oratoří, zaměstnával se stále ještě se žaláři a nemocnicemi, jež navštěvoval. Tento apoštol mládeže nadchl četné chovance bratří křesťanských škol k obdivu v pravdě velikolepému, a mnozí z nich přicházeli se zpovídat k němu. Tato namahání stále rostoucí, v nichž nehledal odpočinku ani úlevy, ohrozila valně jeho zdraví. Kněz Borelli, věrný jeho pomocník, poznal hrozící nebezpečí a nalehal, aby si Bosco poněkud odpočinul. Slíbil, že ho bude nějaký čas zastupovati a dovedl toho, že si Bosco oddechl od každodenních namahání a uchýlil se k pohostinnému svému příteli, faráři do Sassi, na úpatí pahrbku Sopergy. Meškal tam ve všední dny po celý týden a vracel se pravidelně v neděli; — neděli zasvěcoval úplně chovancům své oratoře. Když však cítil slabosť a vysílenosť, ostával i v neděli v Sassi.

Toho času chovanci bratří škol křesťanských vykonavše duchovní cvičení a nevědouce, že zde Bosca není, přišli v neděli ráno do Valdocca s dovolením svých učitelů, aby se vyzpovídali. Jaký však byl jejich zármutek, když uslyšeli, že zde Bosca není, že je v Sassi a ne v Turině! Nevědouce kde jest Sassi, domnívali se, že tam dojdou brzy. Řekli jim pouze směr, kudy se jde do Sassi, a když přešli Pád, dověděli se, že jest to ještě daleko. Nejlépe bylo by bývalo navrátiti se zpět, jíti k učitelům a nalézti si jiného zpovědníka. Pršelo jen se lilo, a to by bylo mělo všem zraditi další pouť. Ale kostky byly vrženy!

Moudrá rozvaha není ctností jich věku; nejohnivější z nich pobádají ostatní a kráčejí rychle dále.

Aby si nadešli, ubírají se pěšinami přímým směrem a bloudí vinicemi a osetými rolemi. Všech rolníků, jež potkávají, se táží: „Kde je Bosco? Kde se nyní zdržuje?“ Tito odpovídají: „Neznáme kněze, jenž by se tak jmenoval; náš farář se tak nejmenuje.“ Konečně s pomocí Boží dorazili do Sassi — ušlí, hladoví, na kůži promoklí a zablácení. Bosco, vida zbožnou invasi více než sto mladíků, kteří s velikou vytrvalostí po něm dychtili, byl pohnut a žasl zároveň. Jeden z nich počal mluviti, vysvětlil, co se stalo; nevědouce, že jest Sassi tolik kilometrů od Turina vzdáleno, domnívali se, že mají dosti času jíti se vyzpovídat a navrátiti se pak do své kaple na velkou mši svatou. Mnozí z nich chtěli vykonati výroční sv. zpověď, někteří generální. S dosti velikým namahaním dána jim byla odpověď, že vykonati sv. zpověď by sice bylo možné, ale sv. přijímání nutno ponechati na den zítřejší. Bosco, ač sláb a vysílen, sedl do zpovědnice se strany jedné, farář místní a jeho kaplan s druhé, a tak všichni úkolu svému dostačili.

Ale vyskytla se nová obtíž: ukojiti hlad takového množství, žádný z ubohých mladíků nebyl od rána měl v ústech, a k jídlu s sebou nikdo ničeho neměl. Bosco nemohl učiniti zázrak a rozmnožiti chleby. Mezitím farář vybrakoval svůj dům a snesl vše, kde co bylo k snědku; když to pro všechny nevystačilo, požádal sousedy, aby přispěli ku pomoci, což bez rozmýšlení a rádi učinili. Děti se dostatečně občerstvily a mohly se navrátiti k večeru do Turina, aniž bylo třeba obavy, že následkem postu padnou slabostí.

Což mládeži vydařila se tato zvláštní náboženská vycházka zcela dobře — ale Bosco byl velice zemdlen a seslaben. vyzpovídav za jediný den, kdy měl třeba úplného klidu, takový počet mladíků. Vrátiv se brzy potom do Turina, přepaden byl mdlobou, jež jej přinutila ulehnouti, nemoc se brzy vyvinula, byl to zánět žaludku a průdušek. Uplynulo osm dní a zdálo se, že bude konec životu Boscovu; byl zaopatřen sv. svátostmi a přijal poslední pomazání. Přítel jeho Borelli, jenž jej s velikým zármutkem zaopatřil, nalezl jej klidného a k smrti úplně odhodlaného. „Proste Boha, aby vás uzdravil, řekl mu, jste to povinen své mládeži, jíž jste život zasvětil.“ Tu nemocný přisvědčil prosbě přítelově a zašeptal tichým hlasem: „Jestliže, ó Pane, je to libosť tvá, učiň, nechť jsem zdráv. Non recuso laborem.“ „To dostačí, zvolal Borelli; nyní jsem klidným.“

A v skutku nazejtří, po noci méně traplivé, počal se Bosco zvolna uzdravovati.

V době jeho nemoci mohlo se poznati, s jakým zápalem a něžností byl milován chovanci své oratoře a bratří škol křesťanských.

Po celou dobu, kdy trvalo nebezpečí a v prvých dnech pozdravení chodily sem nepřetržitě celé zástupy mladíků, poptávat se na Bosca. Mnozí z nich chtěli k němu jíti, bdíti u jeho lože a posluhovati mu v noci, přeli se o přednosť této služby. Všichni prosili s největší vroucností Blahoslavennou Pannu mocné Útěchy, aby navrátila zdraví jich dobrému otci. Mnozí z nich, aby došli té milosti, učinili sliby tak tuhé, že byl Bosco později nucen, změniti je v jiný způsob pokání.

Když lékař dovolil pozdravujícímu se vycházeti, odebral se Bosco poděkovat Blahoslavené Panně za uzdravení své, o něž tak vroucně bylo žádáno. Radosť jeho dítek byla tak veliká a může se říci tak prudká, že nedostačila jim slova, aby ji vyjádřily: slze ronily se z očí všech. Před několika dny byly to slzy žalosti, ale nyní byly to výrony radosti, tím sladší, čím více hořké byly před tím. Sta dětí různého věku roztroušených po všech uhlech Turina volalo v nadšeném návalu radosti: „Sláva Bohu! Sláva Marii Panně!“ Následující neděli objevil se Bosco poprve v kapli oratoře; kněz Borelli učinil řeč, jež dokázala, že jest věrný tlumočník živé vděčnosti posluchačů. Den onen byl v pravdě slavnostní. Bosco, na němž bylo znáti zřejmě stopy přestálé nemoci, přidal několik slov hluboce dojímavých, slibuje zasvětiti drahým dětem celý život svůj, jejž vyprosily svými modlitbami. Bylo uznáno za nutné, aby Bosco pro urychlení úplného uzdravení strávil nějaký čas v rodné osadě své, těše se odpočinku a zdravému vzduchu. Mimo to byl již červenec, doba, kdy měl opustiti byt v útulně založené markýzkou Barolovou, a světnice jeho v nové oratoři nebyla dosud upravena. Odebral se tedy domů do Becchi navštívit dobré máteře své, jež starostlivou a něžnou pečlivostí zajisté se přičiní, aby brzy byl zdráv; tam chtěl čekati, až se veškeré práce v nové oratoři ukončí.

Oratoř sama neměla utrpěti újmy nepřítomností Boscovou: řídilť ji moudře kněz Borelli, podporován jsa soudruhem Pacchiottim, Volou, a jinými ještě duchovními. Přece však bylo všem, jako by v nepřítomnosti jeho chyběla duše celé oratoře. Za několik týdnů psali mu chovanci jeho list za listem, aby se dověděli o něm něčeho nového a urychlili jeho návrat; a když jim bylo psaní příliš zdlouhavé, jali se ho velmi často navštěvovati. Rozděleni v malé tlupy pospíchali střídavě, vždy v neděli, aby drahého svého rekonvalescenta uzřeli; některé s nich si Bosco ponechal doma a tvořili tam jaksi oratoř v malém; zdá se, že se k nim přidružily i některé děti z blízkého sousedství.

Toť byla často příčina žárlivosti mezi nimi a oněmi, jimž bylo jíti zpět do Turina. Jeden z nich řekl s úsměvem Boscovi: „Buď se račte vrátit do Turina, anebo přestěhujeme celou oratoř do Becchi.“ Bosco slyšel tuto laskavou a srdečnou vyhrůžku a pravil dobrotivě: „Upokojte se, synáčkové moji; dříve než podzim shází listí se stromů, budu zase u vás.“

Důvěrní přátelé Boscovi nechtěli však o provedení tohoto úmyslu ani slyšeti. D. Cafasso (někdejší ředitel konferencí kněžských ústavů sv. Františka z Assisi) a sám arcibiskup turinský mu psali, že oratoř jest v dobrých rukou, a že by nebylo zbytečné, po celý rok odpočinouti si na venkově a zotaviti úplně své zdraví. Ale Bosco odpověděl měkce a laskavě, jako sv. apoštol Pavel: „Nechte mě jíti tam, kam mne Pán volá. Jestliže tomu Bůh chce, dobře mně dovede zachovati zdraví. A potom: život mi není milejší, než mé povolání. Nebude se moci říci, že jsem dobře užil života, umru-li ve službách mládeže?“

Tak pevným a vznešeným úmyslům arcibiskup ustoupil. Dovolil, aby se Bosco navrátil ale s podmínkou, aby upravil a urovnal dobře své práce, by zase nepodlehl své horlivosti. Tu nutno vyznati, že poslušnosť ředitele oratoře nebyla upřímná: horlivosť a nadšená snaha jeho přemohly jeho cit poslušnosti k představenému — na štěstí však

od té doby po 20 neb 25 roků nebylo zdraví jeho již nikdy povážlivě ohrozeno. „To je nový důkaz“, říkával často později, „že práce nikterak není zdraví škodlivá.“

Nebyly však dosud všechny obtíže přemoženy, když opět vstoupil do Valdoccu. Především poznal Bosco, než opustil útulnu markýzky Barolové a odebral se do nového bydliště, že nemá dobré hospodyně, která by spravovala dům a starala se o hmotné potřeby, o něž on sám nikterak pečovati nemohl. Uzavřel tedy, aby jeho matka šla s ním a stala se hospodyní nového domu na Valdoccu. Markéta Boscová byla dosud statná žena; jsouc vdovou, náležela k onomu druhu nábožných a statečných ženštin venkovských, jež dovedou si všude získati vážnosti svým celým dojmem, svou výtečnou pověstí, přívětivostí a laskavostí. Přilnula celým srdcem k své rodné osadě — cit to, jenž hluboko vězí v duši venkovanů. Tušila též velmi dobře, že jí v Turině bude zvykati novým a novým věcem, že sama bude nucena vzíti na se nové obyčeje, a že na ni čekají větší obtíže a starosti nežli zde v Becchi. Ale co jí dodávalo mysli a těšilo, byla myšlénka, že bude konati skutek dobrý, že usnadní dle možnosti konání synovo a účastní se svým způsobem poslání, jakéž mu uštědřil Bůh. Díky křesťanství i mezi nejchudšími lidmi a v nejskromnějších chatrčích, nalézti lze duše vznešené, o jichž bytí svět ničeho neví, a jichž zásluhy zjeveny budou v den nejposlednější. Až toto vše bude zjeveno, každý se podiví velikosti u neznámých těchto srdcí.

Matka Boscova byla z těchto duší — mnohem méně řídkých, než snad by si kdo myslil. Rozhodla se, že odejde z Becchi a vroucí její zbožnosť pomohla jí snésti toto rozloučení s rodnou osadou. Jakmile se rozhodla, svazovala ihned šaty do uzlu a vykonala svou oběť s prostotou a jasnou myslí, jež jest znakem srdcí vznešených. Později, doprovázena synem, ubírala se pěšky do Turina, nesouc s sebou svá zavazadla. Šli po způsobu svatých apoštolů a starých středověkých poutníků. Cítili oba, že je podpírá a vede ruka Prozřetelnosti božské.

Blíže Turina potkali duchovního Volu, jenž, jak jsme již slyšeli, pomahal Borellimu ve správě oratoře sv. Františka Sálesského.

„No tak jsi se již uzdravil, drahý příteli?“ volal dobrý kněz Boscovi vstříc. „Co myslíš nyní činiti?“

„Jdu s matkou — a budeme bydleti v domě Pinardiho vedle oratoře.“

„Ale jaké máš prostředky, abys žil v takovém městě, jako je Turin? Nyní jsi se vystěhoval z útulny markýzky Barolové, tam jsi měl zdarma byt a sem tam přece nějakou malou podporu... Jak budeš však nyní živ?“

„Bůh se o mne postará — já v něho pevně důvěřuji.“

„Obdivuji se tvé víře a odvaze a chtěl bych míti peníze, abych ti je mohl dáti. Nemám však ničeho kromě těchto hodinek — prodej je, a to budiž prvním základkem peněžitým tvé oratoře.“

Brzy potom Bosco a jeho máti přišli do malého svého obydlí — byly to dvě světnice, opatřené nejnutnějším nábytkem: dvě postele zde byly, dvě malé lavice, stolek, kufřík, hlíněný hrnec, mísa a několik talířů. K tomu všemu třeba ještě připomenouti: a hodinky kněze Voly — však přes jednu toliko noc; druhého dne byly prodány; když to vše viděla matka Boscova, dobrá Markéta, obrátila se s úsměvem k němu a porovnala tuto bídu s poměrným blahobytem v Becchi. Tu

oba uzavřeli prodati vinici a několik pozemků, náležejících Boscovi, bylo to část jeho dědictví. Otcovský domek a lepší část dědictví měl jeho bratr. Markéta prodala některý nábytek, svatební svůj šat a šperk — nikoliv bez lítosti a zápasu vnitřního; neboť vzdáti se toho znamenalo tolik, jako zříci se pěkných upomínek minulého života! Ale tato oběť byla pouhým dovršením ostatních obětí, jež byla již přinesla. Nečinila nic jiného, jak řekla sama, než že se zbavila ozdob a šperků od ženicha pozemského, aby je zasvětila službě a poctě svého ženicha nebeského. Ostatně ihned byl skutek její odměněn, neboť mohly býti podniknuty některé nutné opravy oratoře sv. Františka Sálesského, z nichž měl syn její velikou radost, a ona ovšem sdílela potěšení toto s ním.

Tak mohl Bosco od Pinardiho najati některé sousední světnice, jež velice prospěly rozvoji jeho díla: byl s to, aby rozšířil školy večerní a nedělní. Zprvu byl velice zaražen stísněností místa; dvě třídy udělal z kuchyně a svého pokojíku, a jiné dvě v sakristii a — na kůru kaple. Jakmile najal světnici sousední, rozmnožil počet tříd, rozdělil je dle spůsobilosti a pokročilosti chovanců. Do školy začáteční nemohl přijati z počátku více než 300 hochů, a ještě tento počet byl až příliš velikým: nyní mohl pomýšleti na zvýšení tohoto čísla. Za několik měsíců podnikl se svými chovanci u přítomnosti professorů a jiných vážených osob veřejnou zkoušku z katechismu, biblické dějepravy, počtů a soustavy metrické. Výsledky byly velice uspokojivé.

Když se v Turině výsledek zkoušky v oratoři sv. Františka Sálesského velice chválil, jmenovala městská rada zvláštní zkušební kommissi, aby podnikla zkoušku znova a podala o ní zprávu úřadní.

Tito kommissaři se podivili a velice byli spokojeni výsledky vyučování za tak kratičký čas; zvláště když uvážili, že byli mladíci sebráni ze všech ulic a uliček, od každého opuštění a přestárlí; byloť mnohým 16, 18 i 20 let; a přece i přes jich špatné vlastnosti a zvyky vzniklé dlouhou zahálkou a tuláckým životem tak brzy se mnohému naučili, byli čilí, chápaví, a dobrou kázní vyškolení. Po úřední zprávě kommissí učiněné povolila městská rada roční příspěvek 300 lír školám oratoře.

Šlechtic Gonella, autor spisku „La Mendicitá istruita“ (O vyučování žebravé chudiny) daroval ve prospěch Boscův tisíc lír s přáním, aby jich Bosco užil jak nejlépe myslí k dobru svých škol.

A tak vytrvalost zakladatele oratoře konečně byla odměněna: získal pro sebe veřejné mínění, a první tyto úspěchy předpovídaly ještě značnější pro budoucnost. (Pokračování.)

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal

Georgios Drosinis.

I.

Marně bychom hledali na zeměpisné mapě hellenské nepatrný kouteček na severním břehu eubojském, jejž tamní lid jmenuje Gúwae, t. j. jáma, neboli úzké údolíčko. Jména toho se krajince dostalo nepochybně proto, že záleží ze tří dosti hlubokých údolů, z nichž

největší a nejkrásnější k moři se šíří a záliv vytvořuje. Trochu stranou, obrácena jsouc na údol stojí, jakoby na komoni seděla, na hřebeně značnějšího návrší stoletá skoro věž, v níž se nalézá mé obydlí, a jež vypíná popelavé své průčelí, jako kdyby ostříhala vesničku poněkud hlouběji ležící. Boky údolu vystupují znenáhla do výše a jsou až po temeno pokryty vysokými, husté rozvětvenými smrky, v jichž stínu plazivé lentišky a mnoho jiných křův usměvavou zeleň lesův horských tím více umožňují. Tím nabývá luznější zajímavosti pohled na střídání barev, které jsouce tu jasny, tu tmavy příliš pestrým odstiňováním oči pozorovatele v městě narozeného a vychovaného k sobě upínají.

Aby však zelenou tuto jednotvárnosť takořka oživil, teče trochu hlouběji hladkým korytem údolu řeka Vrývas, plazíc se jako hádě kvetoucím křovím růžového vavřínu, jež kolem břehův jejích červené nachokvětné ratolesti jako ohromné kytice uklání. Říčka jest tou dobou vyschlá, a poněvadž jest řečiště její plno malých, hladkých oblázkův, podobá se spíše kouzelné stezce ve stromořadí zelenozlatých platan a rozkvetlých oleandrův, jež by jí i nejkrásnější ze všech měst záviděl. A zde pole plná pšenice na žeň čekající a vánkem větérku se vlnící, jakoby jí zachvívala bázeň před blížícím se srpem, a jež pak hlavy klasinaté pokorně chýlí, osudu svému se odevzdávajíc — tam zase kousek klidného moře, v němž se světlá obloha obráží — vše to mi uvádělo na paměť líbeznou a ladnou upomínku na kusé, vlnící se vrkoče a světlé, modré oči sličné dámy athenské.

* * *

Víska Gúwae záleží ze dvaceti rodin, které tolikéž domův obývají nepravidelně vždy po čtyřech u sebe rozestavených. Veškeré obyvatelstvo čítá asi 150 lidí, 50 volů, 25 koní a oslů, 15 psů, 10 koček, 200 slepic, 30 kusů vepřového dobytka a 500 koz a ovec.

Obyvatelstvo se živí vesměs rolnictvím. Dobytek se chová a pěstuje jen jako na výpomoc, aby poskytoval potřebné vlny, másla, sýra atd. Zvláštní také jest, že rolníkům těm nenáleží ani píď země, ale že přebývají v cizích domech, zasívají cizí semeno a zdělávají cizí půdu, začež odvádějí majitelům třetí část čisté sklizně. Pěstují pak hlavně pšenici a kukuřici, z kteréžto poslední si připravují známý u nich chléb, jemuž říkají b o b ó t a. Pšenici prodávají jako plod vzácný, jim se nehodící.

Kromě asi tří nebo čtyř, kteří nabyli trochu té vzdělanosti na vojně, jsou muži vesměs polobarbary, nevědomci, kteří ze svého okrsku nikdy ani nevyšli, tak že pokládají městečko X i r o c h ó r i o n za vzor velikého města a obyvatelé xirochorské za nejdokonalejší všech lidí. O státě a zřízení státním nemají ani tušení, tak že nejeden byv při krádeži postížen, bezděčně zvolá: „Nu, nač máme tedy konstituci!“ Kdo vládne, a jak se jmenuje, většina neví, čímž se stává, že uslyšíš také hovor, jemuž se nelze nezasmáti: „Je král ženat?“ — „Je a již tak dávno!“ „Má dětičky? — „Ach, a tolik!“

„Kéž mu je chudákovi Bůh zachová!“

* * *

Několikráte se již pokusili venkované posýlati děti své do školy; avšak že měli tři hodiny cesty do hlavního místa eparchie, vzdali se toho; zavedou raději děti ze školy k dobytku nebo-li věcem (τὰ πράμματα za

τὰ πράγματα), jak zde souborem jmenují zvířata, jež na pastvu vyhánějí. Do dvanáctého roku se ani hoši ani děvčata ve vesnici hrubě neukáží; přicházejí domů na chvílku vždy ob den, a naberouce si potravin, potulují se se stády po lesích a slujích, ve kteréžto samotě nemají jiné zábavy, nežli že pískají na pastýřskou loutnu nebo hrají na lýru. Jakmile však jsou ruce jejich schopny ku práci, jsou povolávány domů, kde pracují společně s rodiči, menší děti pak jdou jako zástupcové jejich za stádem. Z toho každý snadno pozná, že tímto způsobem vychovávané děti jsou rodičům ve všem podobny.

Jenom ve dnech svátečních lze viděti, že se mužové oblékají do fustanelle, ženy pak nosí kroj, jemuž říkají vláchika. Ve dnech obyčejných se odívají v ledajaké cáry, jež jim s těla různo visí a jen ledabyle jsou sešity.

Sebe oslovují na vzájem obyčejně slovem Arè nebo Ari! Velmi směšný jest způsob, jak volají malé děti na matky: Mánna, eh mánna ... Manna lé ...! (lé z λέγω = pravím = slyšíš).

* * *

V předvečer minulé neděle se slavila ve vesnici svatba. Zemdlen jsa dvoudenní cestou a čtyřhodinnou jízdou koňmo, nedostavil jsem se k ní, odkládaje svou zvědavosť na svatbu jinou, která se měla po několika teprve dnech konati. Ke čtvrté hodině ranní jsem se probudil najednou prudkým výstřelem, který jsem z počátku připisoval myslivci, zajíce neb lišku pronásledujícímu; později jsem se dověděl, že po tanci kolovém a nočním hodování hned za prvního svitu ranního se slavila stépsis (církevní oddání snoubenců), při kterémž dle panujících způsobův se vypaluje rána.

V neděli odpoledne se odbývalo na návsi veliké kolo ke cti kmotra, občana Xirochoritského, jenž slul Maruliádis. I zněla tu šalmaj (karamisa) vedle ručního bubínku (týmpanon), a mladí hoši a dívky vesele pospolu tančili. Když pak se ohyzdný sbor na chvílku odmlčel, naskytovala se mu roztomilá zábava tím, že se dále tančilo, a že se k tomu prozpěvovala překrásná dvojverší; mužové utvořili nejprve sbor, a ženy opakujíce jej vpadaly jim v pravý čas do zpěvu. Dvě dvouverší takto z patra zpívaná se mi podařilo zachytiti a napsati.

Moře hory pohlcuje, hory lvy urputné,
tak i hoši naši dívky rusé, hnědé schvacují.

Učeš se rusovlásko, a vlasův podej mi pravých,
půjdu ke klenotníku, by prstének z nich mi uvil.

* * *

Asi dvacet minut od mého bytu leží vesnice Korbátsi, jež náleží s vesnicí Jerakiónem jakémusi Švýcarovi, jenž tam přebývá v bytu nádherném s krásnými zahradami, plnými statných ovocných stromův. Je to jediný vzdělaný soused, s nímž se v neděli navštěvujeme. Hned po svém příchodě jsem se dověděl, že bylo na statku jeho kopáno, a starožitnosti nalezeny. Ovšem pak jsem neprodleně pospíchal na kopaninu. Místu se říká „u sv. Jiří“ (Hágios Geórgios); nepochybně že tu stával před časy chrám téhož jména, jenž byl napotom nejen křovím z prstí, nýbrž konečně také velikým jedlovým lesem zakryt a bujně zahalen. Prostor leží trochu výše než půda kolem i zdvihá se

tak pravidelně, že se nezdá býti utvořen přírodou, nýbrž rukou lidskou. Uprostřed vyvýšeniny byly nalezeny stěny úzké, táhlé budovy, jež byla rovnoběžnými příčkami na šest prostorův, malým kobkám podobných, přepažena a hrubým zdivem z velikých čtverhranných cihel a tesaných kamenův obehnána jako vůbec celé to staveniště. Na západním konci pahoru byl pod kořeny staré jedle učiněn nález nejdůležitější: bílá mramorová deska a vedle hliněná lampa, jež byla před některým časem do vsi Korbatse na dvůr pana majetníka dopravena. Plotna byla pečlivě omyta, a dlouhý nápis na ní jest snadno čitelný; na neštěstí jest dolní část přímo přeražena. Plotna jest zvící pěti prstův silná, dvě píde široká a asi pět dlouhá, má trojhranné přístřeší ne dosti umělé a stávala nepochybně zpříma jako obyčejné votivní tabulky. Nápis jest velmi dlouhý — asi čtyřicet řádek — a obsahuje jména pětatřiceti občanův, kteří přispěli na zřízení svatyně Artemidy jakožto bohyně vycházejícího světla, a na postavení sochy její, jakož i kolik každý dal, písmeny jest vysloveno. Tak sluje jeden Orobieus, druhý Pallinítis, třetí rodák z Amphitoí (ἐξ Ἀμφιτοῦς) atd. — Lampa spočívá na podstavci neuměle vysekávaném na způsob čtyřnožky a dole na základně jest písmě A.

Dle vší pravděpodobnosti byl na troskách této svatyně a snad i ze hmoty její vystavěn křesťanský chrám, jenž byl zasvěcen svatému Jiří, při němž byla buďto jen kobka nebo klášter, protože jsou i po okolí kamení a zbytkové zdí na vápno stavěných. Při tom byla plotna a mnoho jiného rozbito a dostala se do země, nebo byla do základův zazděna. Bůh ví, z jakých příčin pozdější tyto budovy vzaly za své, byvše zemí napolo zasypány, by pod kořeny stromův se skrývaly, kde by dojista bezpečnými zůstaly, kdyby nebyly lopaty rolníkův, doufajících nalézti tam poklady, pospolný hrob antických a křesťanských ssutin neodkryly.

Tam tedy na zeleném návrší, tváří na východ, ve stínu vysokých stromův, stála před časy rekovná bohyně; po pravici její se vinou četné pahorky a temena lesní, mnohotvárnými čarami se pnouce a klesajíce a zase se vypínajíce, — jichž zelené vrcholky se na oblohu usmívají. V levo valí moře své vlny do otevřeného náručí, které mu sesterská země rozestírá, u nohou bohyně pak se prostírají nivy, jež jsouce jako koberec hladky, byly způsobilé nésti kročeje jako svěží bohyně, kdyby někdy z podstavce svého sestoupila.

Přečasto jsem se namáhal, procházeje se po pobřežních těch nivách, uhodnouti bod, na kterém socha vznešené Artemidy jindy stávala, a také jsem všecky přístupné prameny probádal — vše marno. Když jsem však přišel, kde bylo kopáno, vzkřikl jsem úžasem. Nemožno, aby svatyně jinde byla stála nežli zde; zde musila býti postavena a také postavena byla. Zde, kde duch vše ssaje, co krásného, vznešeného, co šlechetného, mužného jest, zde musila býti zřízena socha bohyně Artemidy a zřízena také byla genialním krasoumem řeckým. Předhoří Artemision se nesmí již hledati tam, kam je zeměpiscové položili, totiž daleko od svatyně, kdežto se na pět minut cesty od ní vine mys, jenž jest nepochybně skutečným Artemisiem, dnešního dne pak sluje „jedlí“, poněvadž je celý jedlemi porostlý.

Vykopávání bylo přerušeno, bude prý se v něm však pokračovati

dále za dozoru majetníka statku samého, jenž způsobem nezištným prospěje dějinám Řecka, druhé své vlasti.

* * *

Vykopávání zavdalo podnět k rozmanitým poznamům, bajkám a povídačkám mezi rolnictvem. Tak vypravují: tomu a tomu se kdysi zdálo, že nalezne poklad — a skutečně prý také nalezl samé pětifranky; o jiném zase, že oraje pole spatřil pod nohami volů několik pětifrankův se zablesknouti, že čeledína poslal ihned domů, aby je sám sesbíral, ale že z nenadání zuhelnatěly. Jindy zase se přihodilo, že čísi býci vrazili do truhly plné zlata, bác, bác, a on jsa slepý dříve toho neuznamenal, až jiný přišed, před ústy mu je shrábl. Také jsem se naučil působivému receptu: Hledá-li kdo v zemi pokladův, ať zapálí kadidlo na hlíněné míse na zemi stojící, sice budou pokladové očarováni!

* * *

Konečně jsem nalezl — koho asi myslíte? — ještě jednu starožitnosť v ženě, která bývala ve Skiathě u Diáka[1]) a Koléttia[2]) pradlenou. Kdykoli ještě o Diakovi rozmlouvá, zarosí se jí oči.... Řádný hrdina, trochu neštovicemi pocbobaný, očí tak černých, že jediným pohledem usmrcovaly. Kdybych ho teď spatřila, ihned bych ho poznala!" pravila. Kdys koupili pravnukové její svitek papíru na cigarety. Spatřic obraz jeho na něm, zděsila se: byl to Diákos — dosti špatně nakreslený — ale Diákos skutečný! O Koléttiovi prohodila toliko: „Tvrdohlavec s fézem, do kteréhož by se aspoň půl kila vešlo!"

II.

Víska Kastrí jest nejmenší z drobných osad severoeubojských, neboť v ní přebývá jen asi deset rodin. Leží na vysokém úbočí, a že jest půda mezi pobřežím a horskými stráněmi hluboká a docela rovná, snáší se oko pozorovatelovo od vesnice přímo k moři nepříliš vzdálenému. Optickým klamem se zdá, že toto mnohem výše leží, jako v eliptické prohlubni, jejíž kraje jsou tmavozelenými smrky vroubeny, tak že by člověk myslil, že vyrostly z vlhké půdy a že jsou roubením obyčejné nádržky.

Ačkoliv jest Kastrí rozsahu nepatrného, vyniká přece lesy nad míru výnosnými; neboť leží na břehu mořském a má příznivý ráz půdy; proto mohou býti mohutné odenky smrkové skoro bez nákladu, až na samotné pobřeží odváleny. Říká se jim „wuwá" (němé), a to zajisté ne proto, že by nedovedly mluviti, nebo také „strawóxyla"

---

[1]) Athanásios Diákos byl proslulým Armatolem, jenž Boiotii proti Alimu pašovi vzbouřil. Po hrdinském boji v Thermopylách se třiceti soudruhy proti přemocnému nepříteli byl jat a k pašovi Omarovi přiveden. „Staň se Turkem, sice budeš za živa upečen!" zahřměl naň tento: „Přineste rožeň!" zvolal Diákos v odvět pevným srdcem a sešel při dobré paměti hroznou smrtí.

Básník Aristotélis Valaoritis vypsal život a smrť reka tohoto, i líčí hořejší slova takto:

Θὰ νὰ ψήσω ζωντανόν! „upeku tě za živa."

Ἐμεῖς οἱ παληοκλέφταις ἔχομε σάρκα κάκοψή my staří kleftové máme špatné maso na roštěnou."

[2]) Kolettis jest známý Ἰωάννης ὁ Κολέττις, člen výkonného sboru, jenž řídil r. 1824. řecké povstání.

(kleče), ačkoliv vzrůst jejich o jiném svědčí. Odtud pak se rozvážejí po loděch do rozmanitých loděnic řeckých.

* * *

Asi uprostřed dalekého pobřeží Kastrického se vypíná návrší Paliókastro, jež jest na stranu mořskou skalisté a příkré, ku pevnině pak se znenáhla nachyluje, jsouc částečně vzděláváno. Jako každý koutek na severní Euboi, jest i toto návrší hustě zalesněno, a obrovští smrkové rozmnožují půvab tvarův jeho beztoho velice krásných. Témě vysočiny bylo dojista kdysi rukami lidskými srovnáno, neboť tvoří místo prostranné, docela rovné, které jsouc postláno suchým smrkovým jehličím na paměť uvádí cestovateli po hladké pěšince kráčejícímu voskovanou podlahu taneční síně athénské. Na vysočině této, lze-li ji tak nazývati, jsem se ohlédal po stopách zdí a základův z bílého mramoru, o nichž se zmiňují němečtí zeměpiscové, ježto učenci tito skoro vesměs za to mají, že stála svatyně jarosvěží Artemidy na Paliókastře. Skutečně pak jsem na východě nalezl tři obrovské kameny, skoro celé zemí a listím pokryté; vrazil jsem tedy na hranu jednoho a uznamenal neprodleně bílý, oslňující mramor. Bohužel nelze ani tvaru ani objemu těchto tvarův přesně určiti, poněvadž leží, jak již řečeno, v prsti a listí. Přes to mne přece překvapila přeslenová podoba jednoho, jenž byl také v prsti pochován; smetl jsem suchou smrkovou větví s něho trochu prsti, moha aspoň uznamenati, že ho jako základu sochy znenáhla ubývá, avšak smrková větev ukázala se záhy na starožitnické kopání nedostatečnou a zlomila se; nemoha dále zvědavosti své ukojiti, umínil jsem si oddati se všecek rozkoši z podivuhodné krásy přírody. Nejprve jsem spatřil s vynikající té výše jako s nějakého balkonu hluboké moře, líbající paty hluboké skály, a že vládlo na moři úplné ticho, prostíraly se tu oblázky dno jeho vyplňující jako veliká mísa plná čočky... a za tímto modrým mořem leskne se moře jiné, zelené, a za tím dlouhý pruh polí na protějším břehu, na němž se kypré listí kukuřičné v ranním vánku vlní. A právě proti mně Thessalie se svými horskými, do modra stísněnými profily. Ještě dále, dvé spanilých sester mořských, klidně odpočívajících, ostrovy Skópelos a Skíathos. A uprostřed všeho toho jako bílé rámě ženské po modrém hávu bujně rozpjaté, předhoří Artemision, pravé Artemision, na jehož břehu vítězové nad Peršany ověnčené hlavy uctivě skláněli a jarosvěží bohyni jásajíce díky vzdávali.

V ranní této hodině obestírá tajeplný lesk jako věčný třpyt nesmrtelné slávy celý břeh, za nímž se obráží ještě dvé mořských sester stejné ceny: Sálamis a Mykále.

Stoupaje dolů, sbírám kousky pálených cihel, které si dosud stkvoucí černé barvy uchovaly; u některých jsou hrany ozdobeny černými nebo červenými pruhy; úlomky ty jsou všecky vypouklé a asi dva palce silné. Opatrně si opakuji slova Bursianova: „Snad ležela pod vesnicí Kastrí svatyně“, ale beze „snad“, a co mysl má zalétala zpět do časův minulých, snažíc se uhodnouti, kterého božstva svatyně zde asi stála, ano jest dokázáno, že to nebyla svatyně Artemidina — vyvalí se mi pod nohama sáhodlouhý had, jemuž zde říkají Dendritis. Bezděčně mu zaměřím dvojkou na hlavu — tu se mi kmitne myslí zvláštní idea: není-li to had Apollonův? Nenáležela-li svatyně na

Paliókastře jemu? A proč ne, vždyť jen několik kročejův odtud stála svatyně nesmrtelné sestry jeho? Jako pohan pokládal jsem zjevivšího se plaza za dobré znamení, i nechal jsem ho zalézti do křoví, odcházeje pouze vnitřním zděšením, jež ve mně zjev jeho způsobil.

* * *

— Zítra jest slavnosť Haliotropiu!

„Jakáže je slavnosť zítra?“ tázal jsem se jaksi rozpačitě.

— Svatého Jana Haliotropia! —

Svatý Jánnis, obyčejně Voněkras řečený (ἁγι — ζ ἅγιος — Γιάννης ὁ βγαναᾶς), jehož svátek připadá na 24. červen, protože se v ten den voněkras nebo-li marojánka sklízí, sluje zde Jan Haliotropiu. Z počátku se mi zdálo toto pojmenování býti záhadným, avšak pomalu se mi význam slova vyjasňoval, neboť jediným jeho výkladem ku pravdě podobným může býti jen tento: dne 9. června (dle starého kalendáře) nastává slunovrat, a jím počíná také ubývati dne. Avšak venkovanům jest změna tato, pokud se týče délky dne a noci a postavení slunce, teprve o čtrnácte dní později znatelnou; protož jmenovali již za starých časův, jak z dávného tvaru slovesného plyne — svatého Jana, jehož svátek v tento čas připadá, „Janem Slunovratem“ (J. τοῦ Ἡλιοτροπίου), z čehož se stalo změtením dnešní Ἁλωτροπίου.

Po Helladě si dávají toho dne větším dílem hádati (βγάνουν τὸν χλήδονα); zde ani výrazu toho neznají, a obyvatelé tamní se domnívali, že je mám k lepšímu, když jsem se jich na to tázal a jim vypravoval, jakým způsobem se národní ta slavnosť jinde koná. Za to mají jiné, a to velmi pamětihodné obyčeje: v předvečer slavnosti si uřízne každý fíkový list a nechá jej ležeti přes noc na střeše svého domu. Čí list je ráno ještě čerstvý, ten jest přeblažen. Zdraví a blaženosť mu připadá v úděl po celý příští rok! Běda však tomu, jehož list svadl: čeká na něj neodvratná smrť! Tak se cítí také blaženým, kdo spatří nazejtří ráno celý svůj stín, nešťastným pak, kdo jej uvidí skrácený nebo bez hlavy. Vypravuje se, že kdysi pět rolníkův spolu na mlatě účtovalo, právě když slunce vycházelo: čtyři z nich spatřili stíny své plné a táhlé; nejmladší pak viděl toliko širokou, zakulacenou plochu bez hlavy! Ještě téhož dne byl mrtev.

Ale obyčeje ty berou pomalu za své; pouze jeden se dosud zbožně zachovává, totiž ten nejpůvodnější. Z nejvnitřnějších dědin země přichází totiž mnoho venkovanů v noci k nejbližšímu břehu, aby se v moři vykoupali, ještě než vyjde slunce. Nemocní jsou přinášeni na oslech nebo na plecích příbuzných, aby se koupelí tou pozdravili. Rozumí se samo sebou, že dle tělesné konstituce a povahy choroby chladná tato lázeň noční škodí nebo prospívá, z čehož prostota venkovská různě soudí o hříšnosti a bohabojnosti těch, již se koupali.

S jakýmsi údivem jsem se tázal: Proč pak se děje koupání právě v noci? A selka stařena vážně odvětila: „Aj, synáčku, komu by se ještě chtělo, když slunce vyjde, přijíti a do moře vlézti, an by přízrak (domnělé strašidlo místní) spolu se svatým Janem skočil za ním a jej pohltil?“

* * *

Žeň se schyluje ku konci; byla by již několik dní ukončena, kdyby nebyla letošní sklizeň pšeniční tak neobyčejna.

Žeň obstarávají ženy a jmenovitě dívky, poněvadž užínají stébla níže, jsouce ohebnější a zrůstu menšího.

Žeň poskytuje jeden z nejkrásnějších pohledův venkovských; ale ač jest na podivanou vábna, není prací nikterak příjemnou. Celý den pracují ubohé žnečky na palčivém slunci. Pot se jim jen jen řine po tvářích, které jsou sluncem tak osmahlé a drsné, že jich ke konci žní hrubě nelze ani poznati. Pohlédneš-li na bosé jejich nohy, kterým jest ustavičně šlapati po půdě drsné a po ostrých a rozpálených kamenech — na jejich ruce, jimž jest v jednom kuse zápasiti s pichlavými bylinami ve pšenici bujícími, jako jest ostružník a p., a často krvavé a rozbodané se vracejí — a na trapnou postavu těla při stálém ohýbání — a malba z počátku roztomilá promění se na blízku v obraz, který jednomu bez mála srdce svírá.

K poledni se práce přerušuje. Ženci se shromažďují ve stínu stromu, pojídají kus nekvašeného chleba ječného a po krátkém odpočinku nebo snad také po krátkém spánku se pouštějí z novu do práce. Pozdě, velmi pozdě se vracejí domů a teprve okolo desáté hodiny noční večeří. Olivy, hnědý hrách, vařené tykve nebo improvisovaná kaše (τραχανάς), jež se připravuje z rozemleté pšenice a cibule s olejem, tvoří obyčejnou večeři. Půvabný jest pohled na lesk pecí venku stojících, v nichž až do půlnoci vedle vrat domovních hoří, a které svým třpytem stěny obílené do růžova obestírají, poskytujíce takořka malou scenerii divadelní, tím že také pestrý kroj venkovský ozařují.

* * *

Na horním konci vesnice stojí nedaleko ohromného stromu fíkového malá chatka z proutí vrbového, pokrytá dřevem. Jdeš-li kolem ní k pramenu, potkáš nepochybně u dveří jednorukého hubeného starce, jenž nemá na hlavě skoro žádných vlasův. Práce jeho v tom záleží, že přivleče jednou rukou strom v lese poražený, jejž pak rozřezává na drobné kousky k palivu, nebo že dlouhou tyčí z malé zahrádky na zeleninu slepice plaší nebo také docela klidně na starém plášti z kozích chlupů (κάπα) sedí a z dýmky bafčí.

Stařec ten, jemuž ve vsi říkají „starý Konstantís“, jmenuje se Konstantínos Stamúlos a jest — jak jste již asi uhodli — starým bojovníkem za svobodu. Byl přítomen, když byla Psára od Turkův zničena (1824), byl pak při výpravě ku Spetsím, bojoval za Karaïskákis a u Arachóvy a Phálerona, kde byl v předvečer smrti vůdce svého zmrzačen. Vypravuje způsobem velice žertovným, jak ztratil pravou ruku od lopatky.

„Byl jsem hned za bubeníkem... koule padaly kolem, jako když prší... náboje nebylo, protože nebylo nic ohlášeno... no, ale čas od času jsem si přece nabil a vystřelil!... vedle mne šel jeden z ostrovů... takový loďař“, přidal s opovržením, „vypůjčil jsem se od něho pušku a jal jsem se nabíjeti... koule se do hlavně nehodila... byla příliš veliká... to tedy nejde... Ty! jinou, chtěl jsem mu říci... přikrčil jsem se a trochu povyhnul... bubeník mne celého nekryl... sss... fičí to kolem mne... cítím, jak se mne něco spadlo... puška se svezla na zem... všecko se se mnou točilo ve tmách... a v této vřavě prohlédnu opět, popatřím na zem a vidím tam ležeti svou pravici... koule z děla mi ji utrhla —... Francouzský lékař mne vzal do léčení... ano, což mi prospěla jeho pomoc? jiné ruky mi nedal...“

To je starý Konstantís, jediná ale vynikající památnosť v Guvech. A hellenská vláda se odměňuje jednoramennému vysloužilci Karaïskakisovu... d e s e t i drachmami měsíčně! Sousedé jej ctí beztoho dosť, zvolivše jej za přísedícího obcí Guvejské a Kastriské! Rámě bojovníka za svobodu se v Helladě tedy nahražuje úroky z tisíci drachem kapitalu a důstojností obecního staršího!... Jaká drahota!

* * *

Asi tucet výstřelův z hmoždíře, které k večeru posledního úterka ozvěnu v horách údolu našeho vzbudily, způsobily, že jsem i já vyběhl překvapen na balkon. Úžasu mého přibývalo, když jsem viděl celou vesnici pospíchati k určitému místu, jakoby všickni věděli, proč se střílí a jakoby na sjednané to znamení čekali. Zavolal jsem na chlapce, který s jinými také tam utíkal, a na otázku se mi dostalo odvětu:

„Matka Boží Barba přichází."

A skutečně nežli se mi ještě vyjasnilo, jaký vjezd to asi Matka Boží slaví, jenž se tu výstřely z hmoždířův ohlašuje, viděl jsem již z lesa vycházeti veliký dav lidu a pomocí skla jsem brzy rozeznal dvé mnichův na koni, dále červený pravouhelný prapor, jejž kdosi nesl, jakož i zástup lidu selského obojího pohlaví, jenž se k průvodu přidružil. Zatím se tento víc a více přibližoval, tak že jsem brzy jasně zaslechl „Kyrie eleison" lidu věřícího. Rolníci z této strany proti průvodu spěchající, poklekli, pokřižovali se a skláněli hlavy až k zemi. Divadlo to bylo skutečně nadmíru malebné. Mezi zelenými stromy a křovinami zlatostkvoucí zdoba žen, v paprscích slunce zacházejícího se lesknoucí, podobná hvězdě záhy se zatřpytivší.

Když dospěl průvod na náves, byl jsem tam již také. Hádanka byla brzy rozřešena. Příchod Matky Boží nebyl ničím jiným leč příchodem několika mnichův, kteří si najali při dražbě nejvíce podávajícímu (tuším že 5000 drachem ročně!) veliký obraz mariánský, stříbrem kovaný, s obrovskou skříní stříbrnou, plnou svatých pozůstatkův a kteří nyní z kláštera Súrpiského po celém Epiru, Thessalii, Euboie a Phtiótidě chodili, lehkověrnosti selské vykořisťujíce, tím že jim improvisované modlitbičky na vypuzení kobylek, zánětu blány mozkové a horečky a na odvrácení veškerých nemocí a nehod od lidí, zvířat stromů, vinic ba i zelnic předříkávali! Tímto způsobem si naplňují bohatě břicha drůbeží a kapsy toliko stříbrem, že mohou i činži za svaté předměty zaplatiti i svá přání zbožná náležitě vyplniti. Obraz pak k věčnému putování odsouzený jmenují „pohostinnou Bohorodičkou" (Παναγία ἡ Ξενιά). Tentokráte přicházel z Agriowotanův (Ἀγριοβοτάνι), a ženy, zejména pak dívky, které zřídka kdy přijdou přes hranice své osady, nabyly při tom příležitosti pod ochranou Bohorodičky jakožto průvodkyně její až do Guv dojíti. Škaredosť jejich mne neobyčejně překvapila: bylať pak tím nápadnější protivou stkvělého šatu, jenž se tu obyčejně nazývá ἡ ἁρματωσιαίς των, oblek sváteční.

A obraz byl postaven na návsi, a mniši četli kapitolu o Lazarovi, nevím ani vlastně proč, a nemálo peněz jim kapalo do rukou.

Rozumí se, že se mi nechtělo ve věži mé jim poskytnouti noclehu; proto se ulebedili v domě zámožného rolníka a ve středu ráno četli mši v malém kostelíku svaté Paraskevi. Kostelík tento skoro rozpadlý leží na západ od vesnice na stráni nejvyššího z kopcův okolních, jemuž se říká Túrla.

Kostely vesnické jsou z větší části obklopeny vysokými starými stromy z té prosté příčiny, že z nich zbožní venkované ani lístku neuříznou. Také svatá Paraskeví Guvejská leží ve skupině krásných dubův, jichž listnaté ratolesti až k zemi spadají, zde s tryšlovými křovinami srůstají a tak výhledu na kostelní stěny uprostřed ležící zabraňují.

Ovšem jsem pospíchal i já na mši, neboť mše jest zde událostí vzácnou, jež se zřídka dvakráte nebo třikráte do roka přihází. Počala před východem slunce, i nebylo na ni svoláváno barbarským bušením do zvonů[3]), nýbrž mnohem líbeznějším zvukem sympathetické desky na poplach. Taková deska (σήμαντρον) záleží z velikého kusu plechu železného, jenž visí na provaze u zdi kostelní a na který se kladívkem tluče. Dvéře chrámové jsou nízké, tak že vcházeje zbožně hlavu nachyluješ. Střechy tu není. Zdvihneš-li oči vzhůru, spatříš několik trámův plných pavučin a jimi modrou oblohu. Svatyně jest od ostatního chrámu oddělena stěnou z nehoblovaných prken, kteráž jest zase způsobem ven a ven surovým na pět částí rozdělena na skrytí obrazův, jichž dovede jen nejnevzdělanější malířství mnišské. Dvě lampy z bílého skla, dva svícny, pořízené z převrácených stromkův, takže kmen jejich tvoří sloup, ratolesti pak zastupují nohy; plotna na smeti v koutku, pult sekerou otesaný ke čtení, jenž slouží zároveň také za skladiště svíček, asi deset sedlákův, kteří tu stojí nábožně a za nimi zástup žen a dětí na podlaze sedících; vedle dveří svatyně místní duchovní s kaditelnicí, před pultem oba mniši, mizerně zpívající, to všecko ozářené oběma lampami a asi patnácti svícemi — to byl výhled, jenž se mi přicházejícímu naskytoval. V tomto zanedbávání všeho zevního spočívalo cosi antického, důstojného a poutavého. Kněz místní jest mladý, intelligentní, učený, vlídné povahy a zajímavého úsměvu, muž velmi ctihodný a proto také ode všech milovaný, jakéhož bych všem obcím hellenským přál. Kdyby byl sám bohoslužbu vykonával, bylo by se dělo vše s podivuhodnou harmonií. Byli tu však mniši nájemci, podomní obchodníci náboženští, kteří pod rouškou jména posvátného ubohé rolníky vyssávají — odporni na pohled oba: jeden s řídkými vousy na bradě, druhý postavy obrovské, hrubý a kolem velikého břichu vojenský pás jako voják, podobný spíše náčelníkovi banditův než knězi! Jsouce nevědomi, jedno přes druhé zpívajíce a čtouce jako když slabikuje, žvatlali, pokašlávali, kýchali a zívali v jednom kuse, tak že setřeli první dojem a posvátného místa tak zneuctili, kdyby nebyli křesťané okolní lidé tak pošetilí, že by je byli z chrámu vyhnali, a pak by se teprve byla po vypuzení té hanby důstojným duchovním jejich konala tichá, pořádná, zbožná bohoslužba.

Po mši se odbývalo na návsi s v ě c e n í, jímž si dali rolníci pole a vinice posvětiti. Když bylo dokonáno, nosili mniši svatý obraz a svaté ostatky dům od domu a oškubávali ubohé rolníky po čtvrté největší všech berní, berní pšeničnou. Do seznamu zapisovali, co dá každý — svaté Panně — jakmile žeň svou odměří. Jeden věnuje tedy míru (ἓν κοιλόν), druhý polovici atd., tak že celá listina obnáší asi 12 měr (100 drachem)... pro Matku Boží!!

Okolo hodiny páté se ubíral průvod dále do sousední vesnice

[3]) V církvi východní se na zvony nezvoní, nýbrž kladívkem tluče.

Korbatsí a naši sedláci musili jíti s sebou. Na důtklivou domluvu šel jsem s nimi, hlavně, abych si prohlédl, co bude dále se díti.

Na cestě zpáteční se mi dostalo náhrady za trapné dojmy denní, tak že odpadne epilog mrzutého líčení. Sedě na oslu a jsa obklopen asi sto sedláky a selkami, přišel jsem na nápad, aby po dosavadních žalmech se zazpívalo několik písní veselejších. Mladí mužové učinili počátek, tím nabyly i „štíhlé“ (ἡλυγερὰις) odvahy, a když jsme dospěli vrat prvních domů, byla již odzpívána asi třicátá písnička, svěží a vonná jako pravý kvítek horský. Jaktě živ jsem nevykonal půvabnější cesty půlhodinové a snad bych byl za tuto jízdu i mizerným mnichům odpustil, kdyby nebyla zábava tato bývala tak kratinká a kvapná, skoro jako sen, jako líbezný sen, jenž zůstane v zásobě mých upomínek venkovských vždy svěží!

30. června 1882. (Pokračování.)

Z nových básní Vojtěcha Pakosty.

Na severním moři.

De ultimis finibus terrae clamavi ad Te...
Ps. 60.

Velebný hymnus dosud v sluchu zní mi,
jak z nekonečna vod doznával ke mně;
když v sledním pásu krok můj stanul země,
nad planinami moře nesmírnými.

Ó moře, moře! světla nádhernými
paprsky mžikem pozlaceno jemně,
tu zas jak mrak, jenž obzor zakryl temně,
tu stříbro na břeh házíc proudy svými.

Hluboké, tiché, jako lidské hoře,
tu jak když blaho mladé zraky zjasní,
do nekonečna plá tvůj čarojas...

Ký někdy malíř zachytil tvých krás?
ký pěvec obraz tvůj kdy podal básní?...
Nesmírné, krásné, divůplné moře!

Malbám Rubensovým.

I.

Jak světa půl by pozdvihala tíži
ta obří páže, napjat každý sval:
od země Krista — aby dokonal —
hle, na bolestném vyzdvihují kříži!

Všech mysli v dílo veliké se hříží,
znaveni v líci trpký čteš tu žal;
tam lany táhnou, tu by nadzdvihal,
až k zemi jiný ramenem se níží.

V diakonále — že až duše žasne —
na kříži Kristus. — Jak by před zrakem,
ti zdá se, stále povznášel se výše.

Tu k zemi mníš zas že se sklání spíše
nad katů davem, jak blesk nad mrakem, — —
a přec vše božsky úchvatné a krásné!

Antverpy, 2. VIII. 88.

II.

Spíš k modlitbě, než k umělcově chvále,
tu každý stržen, jak by zázrak zřel,
kdo nejslavnější z nesmrtelných děl:
„Snímání s kříže“ — spatřil v kathedrále.

Přátelé věrní v úctě neskonalé
vyňali hřeby, na nichž Kristus pněl —
a tělo svaté, bledší nad úběl,
snášejí s kříže v radosti a v žale.

Směs citů, jichž jen lidský schopen duch:
zármutek, láska, naděj, odříkání . . .
na líci přátel Kristových se zračí.

Však nejmocnější ozářit vše stačí:
že v loktech jejich odpočívá Bůh,
jenž zemi drží, ku které jej sklání . . .

Antverpy, 2. VIII. 88.

Ó jen domů!

Z čarohájů cizí krásy,
co jí země, moře chová,
touhy pták se v srdci hlásí,
volá, jásá: „Do domova!“

Ó jen domů, domů, domů!
jas kde slunka jinak hřeje,
v tiši lesní, v stínu stromů,
luhem jiný vánek věje.

Jak ta sosna zasmušilá,
co se v horském svahu kloní,
kdyby vlasť má chudá byla,
srdce mé by prálilo po ní.

Malá — jak ten kousek role,
jímž se živí lidé chudí —
místo hájů — stráně holé,
ku své bych ji vinul hrudi.

Blednou luhy, města cizí,
jak v paprsků třpytném lomu
na obzoru mlhy mizí,
kdy zní v duši: domů, domů!...

Nech to srdce marně buší,
nech se nemá svěřit komu —
pocit blaha stačí duši:
Jdu zas domů, domů, domů.

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

II.

Z Nabresiny do Benátek.

V Nabresině čekal vlak asi 35 minut; nebylo tudíž příliš času k vydobytí přečetných krabic našich Ukrajinek a ku najatí koní do Gorice, a to tím více, že byla pošta hezky daleko od nádraží.

Sčensný a Ali uběhali se notně, pomáhajíce Ambrožovi, ale že jest vděčnosť řídkou ctností na světě, toť ani u něho se jí nedodělali. Byl to zvláštní original: jsa lokajem z povolání, ne pouze z potřeby, sloužil panstvu svému, jak se říká, con amore, a nebyl tomu rád, pletl-li se mu někdo do jeho úřadu, jsa o tom přesvědčen, že nikdo ho nedovede tak zastávati jako on, on bývalý cestovník, jenž zná již patero říší a třemi jazyky hovořiti dovede. Však byla také podívaná na něho, jak se obracel! Žádný rytíř na zápasišti, žádný řečník na tribuně nemohl býti více přesvědčen o důležitosti svého postavení; a když vše uchystal, pohlédl kolem vítězně jako Cesar po bitvě Farsalské.

Sotvy že se hnul povoz s dámami, najali si Ali a Sčensný, kteří se byli s nimi již velmi pěkně rozloučili, druhou zvláštní poštu, a pustili se co nejrychleji za nimi. Postilion potěšen slíbenou odměnou troubil co mohl nejveseleji na koně, jež i Nemrod skokem poháněl jakož i basovým svým štěkotem. Než přes to vše shodovala se jízda v těsném, dusném voze, a k tomu ještě v horách, kde bylo nutno každou chvíli se zastaviti a kroku uvolniti, úplně s náladou našich

dvou známých, a to tím spíše, že jako na dovršení strastí všech ještě chladný listopadový déšť okna zamlžil a rozhledu bránil.

„Víš co?“ zabručel Ščensný, „lépe bylo by bývalo, dojeti již ten půl hodiny do Terstu; dnes večer byli bychom na místě. Ale bylo by ovšem zase škoda, ztratiti úplně z očí dámy ty, neboť jsou bezpochyby vzdělané, ze vznešené rodiny (název Wisńowieckých vyčetl jsem na kufru) a přívětivé. Jeť dobře seznámiti se se společností takovou pro pobyt v Benátkách; a ostatně stojí to za to, abych i déle na tu hezkou blondynku se díval, neboť co mne se týče, musím ji viděti častěji.“

„Bravo! pane Ščensný! jak vidím počíná se rozvíjeti něco jako román.“

„Pověz, co ode mne chceš!“ zvolal Litvín netrpělivě. „Znáš mne dostatečně, abys mohl věděť, že mne podobné hlouposti nebaví. Pravím-li tudíž, že ji musím viděti, je to pouze požadavek mého štětce, neboť studium bylo by na ní klassické, veliké! Pomysli jen sobě: všechny polostíny v líci blankytné, nic, pranic žlutého, při tom safírové oči a hodně temná půda, řasy dlouhé, profil Rafaelovský, rysy tváře nesmírně podobné oněm Michala Archanděla od Quida Reni-ho, jenž jest v Římě u Kapucínův, ale ještě krasší, výraz nevinný jako u Madonn Fra Angelika, a dojemný jako u Sasoferata! Co chceš více ještě na vzoru pro malíře? Povídám ti, že jsem takového koloritu neviděl, co jsem na světě, ano pochybuji též velice, že by možno bylo vystihnouti ho.“

Ali neodpovídal již zhola ničeho, nýbrž jenom se usmíval. Mezi první a druhou hodinou odpolední zastavil se povoz před poštou v malé zastávce Manzano. Tam byla zároveň i jakási restaurace, ale ne příliš vábivá. Druhové naši vpadli tam vyhladovělí, prosíce o oběd, a že nenašli nic hotového, odebral se Ščensný sám na výzvědy do kuchyně, aby co nejrychleji nakrmil psa, o něhož více pečoval než o sebe sama: Vejde... a co uzří? Uzří tam Ambrože přeměněna na kuchtíka, jak nahlíží do hrnku s výrazem veliké pečlivosti. Hostinský dívá se na něho zaraženě, ale nesmí ani promluviti.

„Ha! to ty jsi příteli? Jak se máš? — Kde jest tvé panstvo?“

„Tady vedle v pokoji. Strojím jim polévku. Ale co je to, kde jste se tu, prosím o odpuštění, kde jste se tu vzali, pánové?“

„Nu — vzali jsme se tu.“

„Myslím, že bude chutná, mluvil dále poctivý sluha, nejsa již s to, aby ještě déle odvracel pozornosť ode své práce, jíž věnoval se celou duší, — neboť ti Němci, ti neumějí nic ustrojiti; namočí s odpuštěním telecí kopýtko ve vodě, a to již má býti dobrá polévka. A naše panstvo potřebuje posily, zvláště slečna Rezinka, chudinka, jež slábne. Ptám se tedy: „máte něco k jídlu?“ — „O ja!“ Podívám se, a nemají tu nic záživného. Ha, myslím já si, připravíš ty jim něco dobrého, nebo by věru jinak dostaly ještě zimnici. Vzal jsem tedy náš bulion, trochu zeleniny, dobré koření, krupky, a teď to chystám. Ty si pochutnají!“

Na objasnění hovoru Ambrožova dostačí připomenouti, že měl nešťastnou náklonnosť, že při každé zahraniční cestě, kterou s panstvem svým konal, slovník svůj cizími výrazy obohacoval.

Mezitím, co patřil Ambrož pilně na polévku a Ščensný na něho, hledal si hladový Nemrod po koutech něco k snědku. Narazil pak

tam na něco, ne sice na slaninu, ale na živou nenáviděnou kořist, totiž vraha své psí přirozenosti, starého kocoura. Ihned počne harcování, a všechny úskoky v nebezpečenství: natřásají se, tancují, převracejí; ale kocour ubožák má se hůře, poněvadž je daleko slabší. V tom již Nemrod tiskne ho zpola zadáveného pánu svému pod nohy. A při tom všem co stalo se to s bulionem v nádobě již rozpuštěným?... Pohleďme jen na Ambrože, a jeho zalomené ruce, a pobledlá tvář poví nám vše. Neštěstí! Výborná polévka na zemi!

Povstal veliký šum. Hostinský lamentoval nad nepořádkem, manželka jeho nad kocourem, Ambrož nad polévkou, a Ščensný hromoval hněvně na svého psa... V tom otevřely se dvéře u hostinského pokoje; služka vyběhla, tázajíc se po příčině toho, a za ní ukázaly se ve dvéřích obě slečny, zaraženy přítomností mladého člověka. Nemrod ihned přiskočil k Rezičce a utekl se instinktně pod její ochranu.

„O, jaký to krásný pes! Co se to stalo, Ambroži?“

„Neštěstí, slečno!“ Ale zatím co vyprávěl sluha s velikým pohnutím a rozkládáním rukama celou událost, hladila Rezička velikou onoho hlavu vinníka, jenž se jí tulil k nohám.

„Ubohé stvoření, jak se stydí! Neubližujte mu. Ach! ale vždyť je to týž pes, kterého jsme viděli na nádraží ve Vídni?“ Tu teprve ohlédnuvši se kolem, stanula, zaražena přítomností Ščensného. — „Pánové jsou zde?“

„Tak jest, slečno,“ odtušil tento s vážnou úklonou, nenacházeje jiné odpovědi.

Hedvika opakovala zatím matce s upřímným smíchem, co se bylo stalo. Tato byla tím mile pobavena, ale z druhé strany ne příliš spokojena.

„Je to divné s těmi pány. Nevíme, kdo jsou a kde se tu zase vzali.“

„Snad se také bojí mořské jízdy,“ pravila Rezinka naivně. „Ale matinka nebude míti polévky, a to mne velice bolí.“

„Nejde o mne, dětino, já jsem zdráva. Ale ty!... Lehni si aspoň trošínku a odpočiň si.“

V tom vrátila se služka z kuchyně oznamujíc, že jest mísa na stole.

„Kde a s čím, pověz Kristinko?“

„V restauračním sále.“

„Ale s čím?“

„S polévkou, slečno. Ten vysoký pán měl v plechové krabičce jakousi hnědou massu, a tu rozpustil Ambrož na polévku.“

„Julienne sušená!“ zvolaly všechny tři dámy najednou.

„Ale, matinko, musíme uznati, že jsou nám pánové ti již po druhé k službám.“

„Ano po druhé již musíme úsluhy od nich přijímati, ale co si počati? Pojďme do sálu.“

Tam nastoupilo formální uvítání s oběma jinochy, jimž prostřeno na témž stole. Po příčině jejich příjezdu do Manzana se matka úmyslně netázala, aby se jí nedostalo dvojsmyslné odpovědi, a za kuchařskou pomoc poděkovala Ščensnému upřímně, ale krátce. Rezička sklonila mezi tím hlavu, chtějíc pohladiti Nemroda, jenž i nyní kolem ní se otáčel.

„Jste, slečno, příliš laskava k tomu darebovi, jenž se tak ne-

hezky zachoval," pravil Ščensný, „a on ani nedovede svůj dík dáti na jevo; cítím se tudíž povinným, sám co nejlépe za něho poděkovati."

„Což žijete se svým psem v takovém přátelství?" tázala se matka.

„Ano; jest to můj nejvěrnější přítel."

„Velice lichotné pro vašeho přítele," zvolala Hedvika vesele.

„O! Ali mne miluje, ale nepotřebuje mne ku svému štěstí, jako to ubohé stvoření, jež se mi oddalo vší silou svého psího srdce, tak že nežere ani nespí, nevidí-li mne. Proto ho beru také všady s sebou a myslím, že již tu pozemskou pouť dokonáme spolu. Není-liž pravda, Nemrode?"

Přítulné zvíře skočilo ihned předními tlapama svému pánu na šiji, pohlédli si v oči, a bylo viděti, že si rozumějí. Ve zraku Ščensného ukázal však se opět onen nevýslovný smutek, jenž chvílemi tvář jeho halil.

„Ale je to divná věc, že se Nemrod má tak ku tvé sousedce," podotekl Ali. „Jeť on přece obyčejně nepřítelem nových známostí."

„Zajisté, poprvé pozoruji takovouto sympatii."

„To tedy, je-li instink zvířat neomylný," ozvala se Hedvika, „je Rezička snad tou nejhodnější osobou na světě. Vždyť i já psy mám ráda, a přece každý tulí se nejdříve k ní, a tak všechna ta stvoření Boží, co jich jest. Někdy je to až zábavno, jíti na procházku: ptáčkové před ní neulétají, ba i motýly dovede k sobě jakýmsi nevysvětlitelným způsobem vábiti...."

„Ovšem, není to nic divného, neboť myslí, že je to kvítek", podotekl Ali spěšně.

„Snad," odvětila Hedvika s takovou prostotou, jako kdyby byla řeč o počasí, „ale ovšem, není-li sama kvítkem, je nejnadšenější velebitelkou květin".

„Milujete-li květiny tolik, tož bude vám snad milou upomínka ze Semmeringu: tamní slavná protěž!" — To řka, podal jí Ščensný svou kytičku.

Rezinka zatřepetala rukama jako hrdlička křídloma.

„O, jak jsou krásny! Děkuji vám. Prosím tě, matinko, pohleď, jak přiodél zázračný Tvůrce rostlinku tu, a jak rozumně vymyslil pro ni kožíšek věda, že má růsti ve sněhu. Krásný to exemplár do herbáře, že, Hedviko?"

Po skončeném obědě povstala matka, za ní slečny, a každá odcházejíc nábožně se poznamenala sv. křížem, při čemž Ščensný sklopil zrak a druh jeho pohrdlivě se usmál. Dříve však než došly ku dveřím, veběhl jim do cesty hostinský s knihou v ruce prose jich, aby zapsaly v ní své jméno.

„Zase trudí vás tímto bez potřeby!" zvolal Ali. „My jsme musili již před hodinou zvěčniti zde jména svá."

Co zatím podepisovala se matka: „Cesarina Wiśniowiecká", vypjala se žertovná Hedvika výše a četla: „Ali Bohdan, — Ščensný Firlej".

„Firlej," opakovala paní Wiśniowiecká, jakoby mimovolně, polohlasem.

„Tak jest," odvětil Ščensný, vstávaje s místa, všecek jsa pomaten takovým způsobem představení se; „nemohu opravdu nalézti dosti slov, abychom omluvili svoji nespůsobnosť. Ale nesdělili jsme se až posud s vámi o jména svá, stalo se to jedině proto, abychom nenabízeli vám známosť svoji jen tak mimochodem, jelikož je to na cestě".

„Chtěli jsme teprve na místě, v Benátkách, odevzdati Ambrožovi navštívenku s všelikou ceremonií a tázati se skrze něho, bude-li nám dovoleno, vejíti do salonu," doložil Ali.

„Volno-li mi dověděti se, jak zove se po rodu máti vaše?" tázala se paní Cesarina Ščensného, nedbajíc celkem hovoru toho.

„Kněžna * * *," odtušil Ščensný s povzdechem, „ale máti má již dávno nežije".

Ústa paní Wiśniowiecké pobledla, zachvěla se a zpod černých naočck splynula slza.

„Má Isabella! Vy jste jejím synem?"

„Vy jste znala moji matku!" zvolal Ščensný, a zároveň, jedním citem vedeni, políbil uctivě ruku, kterou mu podala.

„Bylať to od dětinství má nejlepší přítelkyně! Spolu byly jsme vychovány v ústavu v Oděse, a ač ona potom velice záhy se provdala na Litvu, a my si následkem toho zmizely z očí, přece jsme si stále věrné dopisovaly až do té doby, když se anděl ten k Bohu vrátil."

Všichni umlkli na chvíli: slečny udiveně a zvědavě naslouchaly, co bude dále.... Ali pak vida, že hovor je takovým, že by v něm osoba jeho musila zaujímati velmi podřízené stanovisko, chopil se doutníku, kdežto paní Wiśniowiecká dívala se opravdu mateřským okem na mladého Firleje.

„To je tedy ten Ščensný, jehož příchod na svět uvítala jsem tak radostně, o němž sdílela mi Isabella vždycky tolik milých podrobností! Onať se bavila svým děckem jako děvčátko pannou."

„Jednoduchá věc. Nebyloť jí tehdy ani šestnáct let", odvětil Ščensný hlasem poněkud stlumeným.

„A jak jen nepoznala jsem ihned Izuniných rysův? Vždyť je teď vidím úplně, — zvláště pak oči a čelo. Pamatujete se na ni? Ale ovšem, je to nemožno, nebyla vám ani čtyři léta, když jste ji ztratil! Oj, co jsem se tenkráte pro vás naplakala".

„Ať vám nebesa slzy ty odmění; a opravdu osud sirotkův je slz těch hoden, neboť vím ze zkušenosti, že je často velmi krušný. — A tážete se, pamatuji-li se na matku svou? Nevím, je-li snad to následek mého neustálého nazírání na velkou její olejovou podobiznu, nad níž lámal jsem olůvka od sedmého roku svého, až se mi podařilo jakž takž podoby se dodělati, nebo-li to následek něčeho jiného, ale mně stojí ta postava její andělsky krásná a milovaná až do dnes před očima jako živá!"

„A otec?" tázala se paní Wiśniowiecká s jakousi nesmělostí.

„Umřel za deset let po matce. Ztráta její dotekla se ho tak bolestně, že mu zkrušila zdraví."

V tom vešel Ambrož oznamuje, že již povoz čeká. Všicci hnuli se z místa, a dojeli brzy do Gorice. Tam vyšli před dvorek. Déšť právě ustal, leč byl znovu na spadnutí, a jen jediný paprslek sluneční, úkosný a duhový, užíval rychle chvíle té, aby se mohl dvojnásobnými mraky podívati na krásné údolí, pozlacuje jasně některá místa jeho, co zatím druhá dvojnásob temná, plastičnosť obrazu zvyšovala.

„Čarokrásně!" zašeptala Rezinka mimoděk.

Hedvika dívala se zatím zvědavě po Gorici.

„Matinko, v chrámu tom jest hrob Karla X.?"

„Ano, slečno," pravil Ali, pobíhaje s nedokouřeným doutníkem: „a tam v tom zámku meškali Burbonové, vypuzeni z Francie, pokud

se nepřesídlili do Frohsdorfu; milé to sídlo, zajisté, a spíše hodilo se jim nežli Tuillerie".

„Na každý způsob však," odvětila tato s důrazem, „spíše hodí se Tuillerie Burbonům nežli revoluci".

„Slečna je legitimistkou, jak vidím?"

„Zda legitimistkou, nevím, ale že jsem na straně práva a nikoli bezpráví, je zřejmo."

„Hedviko, pojď si již usednout," ozval se v tom hlas paní Wiśniowiecké z povozu.

Dne toho již se neviděli, ba ani večer v Udine, jelikož byly dámy tak znaveny, že ihned odešly na lože. Celou noc bylo pak slyšeti z pokoje jejich suchý, přerývaný kašel a Rezinka přišla na zejtří ku snídani se stínem pod očima, jejž, jak zřejmo bylo, netvořily pouze dlouhé řasy. Následkem toho byly však i paní Wiśniowiecká i Hedvika tak smutny, že se Alimu nezdálo vhodným, by hovor začal.

V Treviso vsedli všicci do vlaku. Tamť již krajina ryze vlašská; úzká pole o několika záhonech, vavřínové zahrady, oddělené řadami stromův olivových, uprostřed nichž vine se kol girland réva vinná, v dálí pak hory zahalené krásnou, blankytnou barvou, již jediné v Italii zříti lze. Slečny byly u vytržení nad prvním zápalem mladistvých dojmů, zvláště pak onou klassickou mluvou Danteovou a Petrarkovou, jejíž zvuky, zvláště hned po té německé, jímaly sluch jejich harmonií nejkrasší hudby.

Ščensnému a druhovi jeho nedovolovala delikátnosť, aby se na celý ten čas dámám nabídli. Pročež teprve v Mestre, poslední to stanici před Benátkami, přesedli s dovolením dam do jejich vozu.

„Račtež nyní laskavě dáti pozor," pravil Ščensný, „neboť vjíždíme na laguny; největší posud tento most na světě má 222 arkad; obrovské to dílo."

„Pozor dáti můžeme," odtušila Hedvika s nepatrnou nespokojeností, „ale zpozorovati a spatřiti nemůžeme ničeho. Jáť již pět minut zrak napínám, ale nemohu viděti ani Benátek, kteréž lze již odtud obyčejně zříti, jak matinka praví, ba ani vody, jež je pod námi! Noc je tak temna, že je to pravá nemožnosť."

„Kdyby mně bylo možno, abych mohl vám kouzlem nějakým měsíc k službám přiměti!" ozval se medový Ali. Ale paní Wiśniowiecká přerušila mu hovor jeho úvahou, že již vlak hvízdá, a proto že nutno býti pohotově k výstupu.

Vjezd do čarokrásné milenky Adrie odbyl se tudíž, jak vidíme, velmi prosaicky. Na nádraží pak, v tom zástupu sluhů, hádajících se o zavazadla a gondoly, nebylo arci místa k nadšení, a když konečně vydrali se naši známi i s Ambrožem ze vřavy té na svěží povětří a po několika mramorových schodech, jež při skoupém osvětlení sotva bylo viděti, uvedli je do loďky, kdež musili směstnati se v těsné, dusné budce, nazvané „Felze", tu Hedvika sotvy mohla zadržeti povzdech sklamání.

„Teď jsme na slavném Canalu Grande," zvolal Ščensný z druhé gondoly vedle plující.

„Tak? Ani bych se toho nedomyslila. To nás Benátky zklamaly!"

„Jako všechno na světě, slečno; — každého snění konec takový."

„Ale vyčkejme slunce," ozval se v tom sladký hlas Rezinčin;

„což v tom divného, že ničeho nenachází ten, kdo se dívá na něco v noci.“

Logika pravdy té uzamknula ústa i Hedvice i Ščensnému.

Nějaký čas po té pluli mlčky; kolkolem byl klid divný, v jiném městě nikde neslýchaný, jenom veslo časem plysklo, nebo světélko vyhybající se gondoly mihlo, nebo táhlý výkřik kormidelníkův: Pre mè sta gli! odrážel se od arkad nějakého mostu. V tom uslyšán veliký hluk; obě dívky vyskočily. Terenia[1]) z leknutí, Hedvika z radosti, neboť výstřely velice měla ráda. Matka se rozesmála:

„To nic není, mé drahé, to jsou jen výstřely dělové na Lido oznamující, že již se mají marináři vrátiti na lodě; jestiť osm hodin. Než už jsme u břehu“.

A vskutku stál před očima jejich pěkný hotel „Evropa“. Ambrož poohlédl se po bytu, po chvíli však se vrátil se zprávou, že je vše zadáno kromě třetího poschodí.

Paní Wiśniowiecké nebylo to příliš milo, zvláště k vůli mladší dcerušce; ale že bylo obtížno v tak pozdní době po hotelích se ohlížeti, svolila k tomu.

Ščensný vida, jak chvěje se Terenia při každém kroku na schodech, přistoupil k ní s jakousi nesmělostí, jakéž nikdy nebyl ještě doznal, a nabídl jí své rámě; ale ona odpověděla mu tak naivně a přece výrazně: „Matince“, že nevěda si pro okamžik ten jiné rady, musil ustoupiti, a obrátiti se ne příliš zdvořile k paní Wiśniowiecké s úsluhou odmrštěnou. Aliho bavilo to velice.

Hedvika dospěla zatím srnčími skoky první do přichystaného bytu.

„Oj! jaká to tu lůžka,“ zvolala Krista, „budeme tu spáti jako pod nebesy! Ale komu pak by se to jenom zdálo, aby se dusil v těch záclonách? Leda Vlachům!“

„Jenom jich neodhrnuj, Kristo, je to proti moskitům (komárům), jinak tě pokousají.“

„Mosketům? Co ti tu mají dělati? Nevidím žádného.“

V tom vešla paní Cesarina a Rezinka, — a za několik hodin po té spali již libě všicci hrdinové povídky této.

III.

První den v městě.

„Jsme v Benátkách!“ zvolala nazejtří ráno Hedvika, poloospalá ještě, a odhrnula rychle zaslánějící jí stan z bílého mušelínu, aby slunci v oči pohlédla. Ale ihned zaraziv se nad svou neopatrností, vzdychla si, hovořic tišeji:

„Jak jsem nehodná! Nedám ani Rezince spáti!“

„I toto, má zlatá, ját již nespím přes půl hodiny, ale chovám se jenom proto tiše, abych tě nezbudila. Slyšela jsem, jak matinka nedávno jdouc do kostela přikazovala, abychom na ni nečekali se snídaní, nýbrž abychom šly, jakmile se oblečeme, s Kristou do salonu, neboť o této hodině tam asi ještě nikoho nebývá.“

„Tak ty tedy? A kde jest Krista? Kristo, dobrý den po prvé „in bella Venezia!“

„Nevím ani, co mi povídáte, poněvadž jsem nemocna,“ ozval se

[1]) Terenia = Terezie.

ne příliš milý hlásek; musíme totiž věděti, že náležela Krista k tomu druhu služek, jež mívají na cestách vždy migreny a jsou špatné nálady.

Hedvika znajíc ji již dobře přiběhla k ní, a nalézla ji sedící na truhličce s hlavou podvázanou a dvěma citronovýma kolečky na skráních. Pohleděvši na ni, zarazila se.

„Co je ti, Kristo? Což jsi dostala šarlach?“

„Ale ne, to ti lotři — komáři štípají člověka skorem na smrť. Jak se tu teď budu moci ukázati lidem na ulici?“

„Jde-li jenom o to,“ pravila Terenia usmívajíc se, „tož si vezmi můj závoj; dám ti jej velmi ráda.“

„O slečinka je vždycky tak dobra...“

„Ticho. Pověz nám raději, podívala-li jsi se již oknem. Je prý odtud krásný rozhled.“

„E, jaký pak rozhled, prosím vás! Ale káva je tak špatná, že svět takové neviděl! — Hladový člověk chce se přece trochu posíliti, a teď mu tady přinesou nějaké černé patoky a drobet mléka k tomu, v němž je však více než půl vody. — O! kéž bychom se mohly již vrátiti domů!“ — Tady přerval jí pásmo hovoru upřímný povzdech za smetankou a škraloupkem.

Krasocit arci nebyl u Kristy příliš vyvinut, ale zato měla jiné pěkné vlastnosti, a mezi těmi i tu, že uměla slíčně ustrojiti své slečny. I tentokráte davši se do práce upravila je v nedlouhé době tak, že vešly do salonu (přilehlého pokoje) svěží, jako dva ptáčkové v ranní rose vykoupaní.

Salon ten, proti obyčeji v hotelích platnému, byl až v třetím poschodí, a to za příčinou širšího rozhledu, jaký se odtud zraku otevíral. Proto také Hedvika i Terenia vyběhly co nejspěšněji na balkon, a nebyly-li u večer s Benátkami spokojeny, pomstily se tyto za to na nich dvojnásobným údivem.

U jejich nohou a široko daleko před očima, až kam jim zrak dosáhl, prostírala se modrá laguna, jejíž povrch čechral větérek lahodný a teplý, ne tak drsný jako onen, jenž před několika dny ve Vídni prsa Rezinčina poranil. — Na pravo ústí Velikého Kanálu, střeženo bílým mramorovým kostelem della Salute jakoby andělem; dále přístav se špičatými stěžni; na levo slavná Piazzetta, přístaviště gondol, palác dožův korunkovou architekturou ozdobený; Riva degli Schiavoni, čili hlavní pohřebiště městské, jež zdá se právě oživeno býti a hýbati se v paprscích slunečních zástupy navštěvovatelů; konečně veřejná zahrada, a naproti výspa San Giorgio Maggiore, s kostelem a pěknou věží. K tomu obloha bez obláčku, vlašské osvětlení, roj štíhlých, černých gondol s tichou rychlostí na všechny strany létajících; potom malebné postavy veslařů, kteří v kabátcích pásy obepjatých zdají se spíše kačuču[2]) tančiti nežli loď říditi, a budeme míti představu o celosti obrazu, jenž ve chvíli té spokojené zraky našich dívek oslňoval.

„Ó! jak je tu krásně!“ zvolala Hedvika nadšeně; „a jak teplo, a jak milo! Ty se tu pozdravíš, sestřičko. Viď, že se ti tu již snáze oddychuje?“

Ale Terenia neodpovídala, jelikož pohroužena v pozorování, otázky neslyšela. Hedvika tudíž hovořila dále:

---

2) Kačuča (cachucha) je bujný španělský tanec s průvodem kastanět.

„Jaká to bohatosť paprsků slunečních! Jak se pěkně na báních a soškách, jež budovy věnčí, odrážejí! A jak se lámou o přídě gondol, jež se lesknou jako stříbrné! Ale ach! podívej se, prosím tě, co to plyne tamhle naproti nám tak rychle?“

Rezička se podívala a uzřela daleko až na konci obzoru, kde voda s nebesy zdála se splývati, černý bod; ten rostl každou sekundou a nabýval stále výraznějších obrysů, nejprve mořského ptáka, potom jako lodi, až se konečně odrazila jasně v ranním slunci loďka a na ní postava veliká, zcela různá od drobných Benátčanů, veslující hravě silou tak obrovskou, že pošinula se loďka za každým odrazem jako parní stroj, zatím co gondolier nečinně sedě na zadní lavičce s podivem se díval.

„To je pan Firlej!“ zvolala Terenia, „a vidíš vedle, tam co se voda rozpryskuje a tolik démantů se tvoří, tu velikou černou hlavu? To je Nemrod! Viz, jak hezky a spokojeně plave vedle svého pána a jak neustále do očí mu hledí! Poctivý to pes!“

„Není přece na celém světě nad naše Poláky!“ odtušila Hedvika. „Ukaž mi jenom jednoho Vlacha, jenž by se jim vyrovnal takovou rychlostí.“

Obě najednou ustoupily však do sálu, neboť Ščensný přiraziv ku břehu, poznal je a vítal úklonem plným úcty.

I jemu zjevil se obraz překrásný, když hledě na starý palác Giustiniani, přeměněný v hotel „Evropa“, uzřel na nejvyšším balkoně Hedviku štíhlou jako topol, svěží jako kalinu, krásnou a vděku plnou jako ona báječná královna slovanská, pro niž si cizozemec nohy marně uběhal; — vedle ní pak postavu Tereninu, ne tak vysokou, ale ještě útlejší a svižnější, zahalenou jako v jasný oblak, jenž náhodou oddělil se od druhů svých na nebeské báni.

Ščensný se usmál a pomyslil si: „Není nad naše Polky!“ Potom odešel k Alimu, jenž ještě vyspával, a odvedl ho co nejrychleji do sálu.

„Jak se daří dámám po cestě?“ otázal se pan Bohdan dívek, končících snídaní, velice jsa tomu rád, že jich zastihl bez matky.

„Alespoň lépe nežli v Udine, jak myslím,“ pravil Ščensný, pohlížeje soucitně na Terenii.

„Ba věru, mnohem lépe; díky vám. A kde již to jezdil pan Firlej na gondole tak záhy?“

„Na moři, slečno, na Lido. Jsem již od dětství zvyklý časně vstávati a začínati den projížďkou na koni po lesích, a poněvadž nemám zde ani koně ani pouště, musil jsem si vymysliti jiný způsob pohybu.“

„Ale přiznej se, Ščensný, žes vstal dnes hned před svitáním a zbudils i mne, ubohého prosaistu, jenž miluje odpočinek, beze vší lítosti, hned tak záhy po trudech cestovních, jediné proto, abys viděl, jak slunce za horami vychází. Byl z tebe vždycky poeta, jest a bude...“

„Co to mluvíš, Ali? V celém životě svém jsem ani čtyř veršů nesložil!“

„Ale jsi malířem, a básník nebo umělec, to jest jedno.“

„Ryzí pravda,“ pravila Hedvika, „jeden jako druhý krásu pojímá a podává; látka to, kterou menšina lidstva si oblíbila.“

„Slečna o tom hovoří jako znalec?“

Rezinka zatím všecka ruměná obrátila se ku Ščensnému a pravila upřímně:

„Proč se tak vzpíráte proti poesii? Chci býti její ochranitelkou.“

„A já mínění své dokáži důvody tak mocnými, že proti nim nesvedete ničeho.“

„Platí! Já uvedu zase své, a uvidíme, kdo vyhraje; počněte.“

„Nuže pro mne jest poesie onou zrádnou Loreley-í nad Rýnem, jež vábí plavce čarovnými zvuky svými proto jen, aby je do víru strhla a utopila. Opijí lidstvo čarem svého nektaru a otravuje mu chuť pro zdravý pokrm; vábí klamem, zavádí smyšlénkami, učí sníti s otevřenýma očima, a tisíci klamných ideálův odívá sny tyto, tak že oběť její po probuzení cítí se nešťastnější nežli kdykoli jindy, neschopna již života ve společnosti světa, neznajíc skutečnosti a vzdychajíc pouze po nemožnostech. Poëta pak, toť člověk žijící v neustálém odporu, protivnými proudy sem a tam zmítaný, zohřívaný uvnitř, ochlazovaný vně, tápající ve tmách k cíli, jenž před ním stále utíká, opírající se o — vodu! Jedním slovem, jest to tvor na světě politování nejhodnější a divno mi, že v zoufalství neklesne konečně na vždy v šílenosť. Dokončil jsem, slečno!“

„Chraň nás Pán Bůh takovéto poesie!“ pravila Hedvika.

„A co nám poví teď slečna Terenie?“

„Ó, já jsem velmi slabý odpůrce, jelikož nemám ku pomoci ani zkušenosti, ani vědy; jistě že se tomu zasmějete. Než buď jak buď, třeba že nedovedu o poesii hovořiti, přece musím říci, že jí celkem jinak rozumím a cítím, a v citu tom spočívá zároveň i nejhlubší mé přesvědčení, že se nemýlím. Poesie jest mi ozvěnou duše, není to snění a fantasie, ale vážná, zřejmá pravda našeho nitra, obraz naší osoby, není to taktéž žádná svůdkyně, nýbrž kněžka lidstva. Básník pak, toť šťastný duch, jemuž dáno zříti ideu tam, kde vidí druzí pouze formu a materii, a v idei té možno mu milovati krásu ne vysněnou, ale opravdovou, tak jako pravdivým jest svět Boží, jenž by netrval, kdyby nebyl krásný a pln dokonalých myšlének. Pravil jste též cosi o klamných idealech, neznám idealu, kromě idealu skutečnosti!“

Ščensný poslouchal udiveně, neboť ačkoli hlas byl dětský, mysl byla dospěla.

„Ideal skutečnosti! toť tolik jako čtverec kruhu myslících lidí! Kde jste, prosím, nalezla, slečno, tuto perlu?“

„A kde jinde nežli v moři Božství?“ odtušila dívka tiše, jakoby styděla se, že pouští se v hovor tak vznešený.

Kromě toho byl jím věru i pro pana Aliho, jenž již chvíli netrpělivě sebou kroutil, a teď pronesl konečně cosi o pěkné vyhlídce z oken:

„Opravdu, nic nemůže býti krásnějšího!“ zvolala Hedvika; „toť nový důvod pro náhled mé sestry: pravda daleko předčila veškeré naše očekávání.“

„Co mne se týče,“ odtušil Ali, „přiznávám se, že mne mrtvá krása nikdy nezajímá.“

Na to odvětila Terenia.

„Ó jistě! kdež může býti krásněji nežli tam, odkud duše bezprostředně patří? Ale mrtvé krajiny mají v jisté příčině přednosť před živou krásou, neboť ač nemohou nám tolik pověděti, co tato, mluví vždy a vždycky dobře. A jaký mají lidé časem výraz tváře!“

Takovéto zabočení hovoru na metafysiku nemohlo býti Alimu

po chuti, než líbilo se Firlejovi, jenž, jak mohli jsme se přesvědčiti hned na počátku, byl milovníkem hovorů rozumových.

„Obrázek, který jste tuto načrtla o poesii, pravil, (odpusťte, že se k tomu ještě vracím), zavání mi příliš vůní šestnácti let. I já jsem soudil o ní takto, když jsem byl výrostkem. Pamatuji se, jak jsem celé měsíce neusínal jinak, nežli s Byronem v ruce, nebo s naším Adamem[3]) pod hlavou, a jsem-li nyní nepřítelem jejím, děje snad se to právě ze msty, že jsem tak veliké v ni skládal naděje a že mne tak velice zklamala. Vy ji zovete „ohlasem duše“; a proč jsou často zvuky ty stříbrné, kdežto přece srdce bývá z nejhorší mědi? Kéž by se píseň shodovala vždycky se životem, pak bychom mohli před ní ohýbati kolena, ctíti ji jako nebešťanku. Než bohužel setkal jsem já se několikráte v životě svém se spisovateli, a viděl jsem u nich tolik prosy pod škraboškou nadšení, tolik samolibství za kulisami citové sceny, krátce takové nešlechetné činy přes veškero velebení v plodech jejich se nalézající, že zavrhl jsem ihned poëty i poesii!“

„I poesii? proč?“ odtušila Terenia s ruměncem na tváři, s bleskem přesvědčení v oku. Což pak může umění, jež samo v sobě svato jest, za to, že se mu umělec zpronevěřuje? Což pak se sluší, abychom klamu přičítali nadšení proto, že toto osvěcujíc představy u m ě l c o v y, nemůže vždy panovati zároveň v privatním životě č l o v ě k a následkem svobodné vůle jeho? Není věru jiný účel a poslání poesie nežli ten, že ona jest andělem, jenž má oblažiti celou zemi, a kdo pochopí ji v podstatě její, ten musí býti poetou takovým, o jakém jsem před tím mluvila (alespoň se mi tak zdá), ale ovšem pokud svět světem bude, zůstane lidem na neštěstí možno, aby ohyzdili veškeré dary Boží, aby znetvořovali všechna díla Jeho, překrucovali myšlénky!! Což pak umění proto....“ v tom vstala a s rozepiatou náručí běžela ku dveřím, spatřivši vcházeti paní Wišniowieckou.

„Přináším vám, děti, radostnou zprávu, pravila tato s úsměvem; pomyslete si: vracím se z kostela, a ráda — nerada chystám se k c h ů z i do toho třetího poschodí, přemýšlejíc, jakým to namáháním pro Terenii, když v tom přiběhne ke mně majitel hotelu se zprávou, že jsou salony prvního poschodí již volny, jelikož švédská rodina, jež v nich obývala, dověděvši se, že máme nemocnou, jest ochotna nám jich postoupiti. Nevím opravdu, jak si mám vysvětliti tuto neslýchanou pozornosť osob docela neznámých.“

„Prosím, ozval se Ambrož, já vím, kdo nám tím posloužil, jelikož jsem viděl ráno, jak hovořil pan Firlej dlouho se Švédem, vykládaje mu tak dlouho cosi o slečně Rezičce a různých věcech, až se dal konečně pohnouti.“

Paní Wišniowiecká dojata tímto důkazem šlechetnosti, chtěla Ščensnému děkovati, ale nenalezla ho již, jelikož se byl tento nepozorovaně vytratil ze salonu.

Téhož dne po druhé hodině odebrali se pánové Bohdan a Firlej na formalní návštěvu našich Ukrajinek, ale nezastihli jich doma. Pravil tedy Ali:

„Víš co? jedna návštěva za druhou; pojďme k Irmě Ruchy-ové.“

„Ale vždyť jí neznám a ani ji poznati nechci.“

„Jak to? Nejsi dychtiv toho dojmu, jaký na ni učiní náhlé mé

3) Adam M i c k i e w i c z.

zjevení se po tolika měsících tesknoty a strachu? Ne, jen pojď, potěšíš se tím pohledem, a pak tě potřebuji za svědka, abys mi pověděl, umím-li dobře hráti zamilovaného.“

To řka vzal Firleje pod paží, a vyšli ne průčelím hotelu, jelikož ten koupal se v laguně, nýbrž bočními dveřmi, odkud se dostali v okamžiku pod sloupoví „Palazzo Reale“ naproti basilice sv. Marka.

Před nimi táhla se slavná Piazza, jediné to náměstí ve Venecii, jež takové má jméno (neboť všechna ostatní zovou se Campo), a je to též jediné náměstí svého druhu, rovného sobě nemajíc na celém povrchu zemském. Jesti to jakýsi obrovský sál bálový, ozdobený podlahou z hladkých mramorových desek a věncem ze tří stran jej obklopujících budov, tak že pouze jedním oknem, t. j. prodloužením podél sv. Marka (mezi mincovnou a palácem dožů) hledí na přístaviště gondol, dále na vody a ostrovy, jež se na ni usmívají, kdežto stěnu čtvrtou tvoří průčelí basiliky, tohoto arcidíla architektury byzantské s nesčetnými, drobnými sloupky, okrouhlými oblouky a zlatými mosaikami. Pod protějším palácem královským, jakož i pod bočními budovami zvanými Procurazie, že patřily kdysi služebníkům městským — obíhá jediná obrovská galerie, v jejíž stínu mihotají se korály klenotnických krámův a hladká okna kaváren. Na straně jižní kývají se pod různými bohatými záslonami mezi sloupovím květiny, jako dekorace divadelní.

„Naši známí; hle, vycházejí od sv. Marka.“

A Višniowieckých vracely se vskutku z kostela. Terenia šla napřed, zřejmě něčím velice zaujata, až došla k hejnu holubů, kterým byl kdosi nedávno zrní nasypal, a rozesmála se na ně radostí tak dětinnou, že Ščensný nemohl v prvém okamžiku nalezti v ní oné dívky, jež ještě před nedávnem hovořila s ním o poesii.“

Holubi benátští, (jejichž praotec přinesl dle pověsti za válečných dob Ludvíka XII. republice spásu,) jsou krmeni a vydržováni obecním nákladem s jakousi posvátnou úctou, a proto jsou též velice ochotčeni; když však tak pojednou a spěšně vpadla Terenia mezi ně, vzlétli všichni, tak že stála v tom mraku holubů sama jako holubička.

„Proč nemám štětce po ruce?“ zašepotal Ščensný. Po výměně úklon s dámami těmi provodil Ali přítele svého pod bránu věže, zvané dell'Orologio (pro obrovské hodiny na ní), naproti Piazzetě, a odtud do Merceria, t. j. části města, kdež jest nejvíce krámů kupeckých.

„Kam to jdeme?“ tázal se Ščensný. „Major Ruchy bydlí přece nad Velkým kanálem, a tudy tam cesta nevede.“

„Ovšem, ale dovol, abych si vyřídil napřed záležitosť, kterou mám v jednom krámě se svým známým z dávných dob. Musím si koupiti pár rukavic.“

To řka vešel do krámečku, malého, jako jsou všechny krámy benátské, ale za to plného elegantních pánů, kteří tam seděli s doutníky v ústech. Slečna, jež stála za pultem, byla snědá a brunetka s okem černým jako uhel, kadeřavým, silným vlasem a význačnými rysy; spatřivši Aliho, ukázala řadu bílých svých zoubkův a s výrazem vítězným zvolala ku svému publiku:

„Eccola pua! (Tady ho máte!)“.

Ihned povstali z místa dva šviháci s klobouky na samém temeni hlavy, podle vlašské mody, a s kytičkami po boku:

„Máš pravdu, La Bella, je to náš Adonis v červeném fesu, o němž byla právě teď řeč. Věř, velice jsme tě postrádali.“

Ali jim podal ruku, a druhou ukazuje na Ščensného, pravil:

„Představuji vám svého přítele, Poláka Firleje, jenž má ubožák stále náklonnosť k melancholické nemoci, a proto má velice potřebí vaší veselé společnosti. — Ščensný, vidíš tuto před sebou knížete Gian-Marino a hraběte Oreste,“ — (třeba však dodati, že to byl kníže jediného domu, a hrabě že byl docela na mizině.)

Ščensný pustil se s nimi v hovor dosti chladný, jelikož nebyl vůbec milovníkem nových známostí. Ali pak přiblížil se zatím ke kupcové, jakoby chtěl zkusiti rukaviček.

„Eva,“ zašeptal tajemně.

„Rabel,“ odpověděla tato. „Jak se ti vedlo na tom širém světě, bratře mistře? Čím přičinil jsi se ku vystavení budovy naší společné práce?“

„O tom až později, ctěná sestro Gazello,“ nemám dnes času k hovoru; přišel jsem se pouze otázat, kde má býti této zimy místo našich schůzek, a kdy se bude odbývati první valná schůze? Chtělť bych již býti docela zasvěcen v tajemství, a doufám, že mi k tomu vážností svou pomůžeš.“

Vlaška potřásla posměšně hlavou.

„Uvidíme, bratříčku. Hlavní lože je tohoto roku v paláci Gian-Marino, a první zimní zasedání jest určeno teprve na den Božího Narození; mát se sem dostaviti několik členů z Milána, a i z Caprery očekáváme vyslance. — Ale zkuste, pane, tento pás paliový,“ — zvolala náhle, vidouc, že se Ščensný k nim obrací.

Ali zkusil, koupil a pohovořiv ještě několik slov se svými známými, šel se svým přítelem dále.

Uličky benátské čili C a l l e, jak je španělský lid nazývá, mají podivný útvar. Jsou tak těsny, že se mnohdy dvě osoby vedle sebe v nich nemohou směstnati, a jsou úplně zatemněny ohromnou výší domů, jež mramorovým, bílým průčelím obráceny ke kanálům, do těchto hledí pouze bokem z oken tu a tam nepravidelně v cihlové stěně proražených. Proto jest tam také vzduch jaksi opojný, a když se chodec dostane z té soutěšky tam, kde pár set můstků jednopatrových, spojujících ostrůvky, nebo na nějaké c a m p o tiché a pusté, kde ani kopyta koňského není slyšeti, tu přece není ještě pánem citů svých, ale tyto mimoděk šepotají mu o dávné minulosti, přenášejíce ho v maskované doby Marina Falieri-ho.

„Je to divná věc, jak jsem vždycky v Benátkách smuten,“ pravil Ščensný. „To působí zajisté pohled na bídu, jež v oči bije.“

„Zajisté. Žebráci, kteří se krok za krokem věsí na kapsy jako pijavice a pronásledují tě bez lítosti, musí každému krev pobouřiti. Podívej se, tamhle se vleče zase jeden, ale na mou čest, ten mnou již nepohne.“

„Poveretto (žebrák),“ — ozval se hlásek tenký a divně klamný, a Vlach vychrtlé, bledé postavy vztahoval k nim ruku.

„Pryč, ladaco,“ — odtušil Ali, odstrkuje ho od sebe. Ale žebrák se nedal odstrašiti, nýbrž upřev na něho své bezbarvé oči, začal zvolna pravou pěst, a levou odvrácenou dlaní zaslonil si tvář. A Ali ihned na oko udobřen, ačkoli uvnitř kypěl zlobou, vyňal sáček a dal

mu almužny, načež Vlach, celuje si vlastní svou ruku na znamení díků, odběhl k jiným chůdcům.

„Jakého kouzla užil tu ten člověk u tebe, Ali, žes se tak náhle obměkčil?“ ....

„Je to jednoduchá věc. Neštěstí. Je to bratr zednář a teď se mezi námi ta ohyzdná chudoba tak uhnízdila, že kamkoli se obrátíš, šlape ti na paty, — a odbyti jich nemůžeš, poněvadž je to proti stanovám.“

„Stanovy ty nejsou ti jaksi vždy po chuti, a přece mi tak chválíš vždycky jejich humánosť?“

„Jedno druhému přece pranic neodporuje. Velebím až do nebe a velebiti budu mohutné bratrství svobodných lidí, zapřísáhlé po celém světě proti všelikým nepravým poutům těla i ducha, — ale dle mého náhledu připouštějí do svazku příliš neopatrně i tuláky, kteří jsou mu potom jenom břemenem, — Měl by se tu díti rozumnější výběr, a přijímati měli by se pouze lidé, kteří ruku p o d á v a j í, ale n e n a t a h u j í. Než již jsme u Velkého Kanálu; musíme se posaditi do loďky .....“

Ubohý převozník, čekajíci tam již od rána marně na nějakou odměnu, poskočil čile a máchnul veslem.

„Bydlí major Ruchy v tom domě naproti?“ otázal se Ščensný.

„Nejinak,“ odtušil Ali, jehož ústa nabývala stále více sarkastického výrazu, čím dále pluli šíří Velikého Kanálu a blížili se ku břehu. „Uvidíš, Ščensný, že zastihnem Irmu samotnu, neboť její matka není tak stále na stráži jako paní Wiśniowiecká. Jenom jednou za týden, v neděli, se obléká, aby se ukázala s dcerou svojí na náměstí sv. Marka, když tam hudba hraje, ostatně pak sedí celičký rok v nedbalkách a k uvítání hostů posýlá jenom dcerušku, což jest arci ve svém způsobu mnohem příjemnější.“ — A vyskočiv z gondoly na kamenné schůdky, zazvonil.

Pojednou se dvéře, jejichž závoru odstrčila neviditelná ruka z prvého patra, samy otevřely a hlas domácí služky ozval se vřeštivě: „Chi e' è?“ (Kdo je to tam?“)

„Signori forestieri (pánové cizozemci), kteří si chtějí prohlédnouti byt,“ odtušil Ali; „vidím u okenic nahoře bílé papírky, musíte míti tudíž pokoj ku pronajatí.

„Tak jest, pane, ale padrone (hospodář) odešel.“

„Neškodí,“ domluvíme se s paní.“

„K čemu všechny ty vytáčky?“ pravil Ščensný. „Pošli jednoduše svoji visitku.“

„Ani mne nenapadne. To je právě to nejzábavnější, že chci viděti, jak má přítomnosť Irmu překvapí.“

„A služka tě nepoznala?“

„Ho, ho! O to není strachu! Je to známá věc, že se děvčata ta u p. Ruchy-ové každých šest neděl mění!“

V tom vrátila se služka se zprávou, že je slečna provede bytem, a Ščensný sotvy že dovedl utajiti úsměv, když mladá Maďarka již zdaleka, ani si cizinců neprohlédnuvši, ne nejlepší francouzštinou pronesla frasi, kterou již Ali byl předpověděl: „Matinka nechá prositi za odpuštění, právě se strojí.“ — V tom uzřela Adonise ve fesu (jak ho důvtipně v krámě nazvali), zaruměnila se... zbledla... a slzy

vytryskly jí z velikých, černých očí: „Ty, ty jsi zde... pane Ali?... Myslilať jsem, že jsi již na věky zmizel.“

Odpovědí a dalším hovorem dovolíme si čtenářů svých ušetřiti, doufajíce, že nám toho nebudou ve zlé počítati, nýbrž spokojí se se zprávou souhrnnou, že sladkých pohledův a ještě sladších úsměvův a románových vtipů bylo bez míry. Při tom všem však zachovala hezká Irma dosti duchapřítomnosti, aby poznala, že i druhý host je muž slušný: proto se dostalo Ščensnému též něčeho z její pohledův.

Po nějakém čase ukázala se paní Ruchy-ová, na kvap dceruškou přivolána: byla ještě mladá a dosti milá, ale neznalostí jazyka francouzského a vědomím nedostatku salonního chování byla zřejmě tak zaražena, že Firlej, jenž rád bavíval se s osobami staršími, nemohl z ní přes půl hodiny ani slova dostati.

Mezi Alim a Irmou rozvinul se zatím obratný zápas slovní, — neboť tato snažila se ho přemluviti a přivésti k více rozhodnému osvědčení, kdežto on vykroucel se jí komplimenty tak, že nebylo ani možno, zač ho polapiti. — Zápas ten trval dlouho, jelikož pseudomilencům úskoků se nenedostávalo, a slečna též nezdála se býti přesvědčenou. Hezkou byla opravdu: ne vysoká, drobná, bujné, temné vlasy dodávaly pak fantastickým účesem fysiognomii její cosi divokého, což dobře hodilo se k jejímu nosíčku; — jenom brada nebyla pěkna, jelikož byla maďarským podbradkem příliš prodloužena.

„Nuže co?“ otázal se Ali vítězně přítele svého při návratu domů.

„Co? nuž, povím ti to upřímně: Chceš-li se již vší mocí stále kolem někoho točiti, tož se toč již alespoň tam, kde to stojí za to.“

„Rozumím ti. Chceš mluviti o bohatých našich krajankách?“

„Chraň Bůh!“

„Ó, Irma není horší nežli ony. Připouštím, že by byla z Rezinky hezčí Madonna, ale také v její společnosti nenalezne se žádné jiné příjemnosti, mimo tu, kterou působí pohled na hezkou tvář, — více nic. Marné pokusy! Chceš se jim nabídnouti k službám, — ony tě zase posýlají k matce, — učiníš jim nejkrasší kompliment, za nějž by ti každá jiná byla vděčna, ony však ho polknou obojetně jako sklenku vody, nebo se ti odmění ještě pohrdlivým úšklebkem; — krátce, škoda času, aby se jimi člověk zabýval. Jsou to vesnické holubičky, které nemají salonního smyslu.“

Ščensný přemýšlel chvíli, a pak pravil:

„Víš co, v téhle věci neshoduji se s tebou. Ty venkovské holčičky, s nimiž jsem již měl štěstí v životě se setkati, vypadaly docela jinak. Všecky ty Mančinky červenaly se jako máky pro každé zdvořilé slovo a neuměly odpověděti jinak, nežli hloupým úsměvem. Ale zde v té volnosti, jež zdá se, jakoby s dvoupatrové výše milosti a lásky na smrtelníka zírala, vidím něco jiného. Rozhodně mluviti nechci, poněvadž je doposud ještě málo znám, ale zdají se mi býti zjevem krom obyčejným, řekl bych anděly, nebo kandidátkami největšího koketství, poněvadž střední cesty tadyhle není. Jelikož pak jsem v anděly přestal dávno již věřiti, proto soudím, že mohou býti koketkami a pozoruji je s pozorností jako mladá lvíčata zvláštního druhu.“

V tom udeřily veliké hodiny na věži dell' Orologio pátou, a naši známí vrátili se spěšně do hotelu, kde již byl ve velikém sále oběd table d' hôte právě započal.

Za sousedy měli americký párek; oba byli hubeni a v okulárech,

mezi nimi pak jako prostředník ležela i u stolu nezbytná, v červenou kůži vázaná kniha: Guide des voyageurs.

Místa naproti byla prázdna; ale po polévce otevřely se průčelní dvéře a sloužící uvedl jimi tři dámy — Wiśniowiecké.

Hedvika i Terenia, oblečeny v bílé kašmírové šaty, vypadaly tak hezounky, že oči všech hostí k nim se obrátily, a nejednomu vybavila obrazotvornosť přirovnání k růžím a prvosenkám.

Paní Cesarina posadila velmi pozorně mladší dcerušku uprostřed. Hedvika měla po pravé straně starého Angličana, turistu, jenž počal jí ihned tak nadšeně vyprávěti o svých výzkumech v malířství a o svých pracích, aby odkryl koloritu mistrů školy benátské, který již dnes tak jest odsouzen, že sotvy mohla si oddechnouti.

Konečně smiloval se Ščensný nad ní, uživ okamžiku, kdy zajídal nemilosrdný umělec-amator kotletami své nadšení, a otázal se:

„Nepůjdou dámy dnes večer na Ponte di Rialto?“

„Ne,“ odtušila Hedvika, „a proč?“

„Poněvadž se tam denně o osmé shromažďují gondolieři a umělci, aby zpívali v choru pod arkadou mostu, kdež jest výtečná ozvěna. Opravdu, stojí to za poslechnutí, a potom koncerty ty v zimě, tedy již tyto dny, ustanou.“

„O, to bychom se tam mohly dnes podívati!“ zvolaly obě dívky, obracejíce se prosebně k paní Wiśniowiecké.

Ta byla v prvém okamžiku ochotna, zábavy té jim dopřáti, ale rozmysliviši se, odložila vycházku na jinou dobu, a to pro zdraví své Rezinky, jež byla ještě znavena cestou.

„Prohlédly jste již dnešního dne hezkou část města?“ promluvil Ščensný znovu, vida, že Angličan kotlety dojídá a se chystá, aby znovu svoji sousedku trápil.

„Ne mnoho. Šly jsme trochu do kostela, a pak jsme trochu hospodařily v bytě.“

„Škoda! Rád bych věděl, činí-li na vás Venecie týž dojem jako na mne; vidímť já v ní rodnou sestru našeho Krakova. Táž bída tady, táž smutná poušť po bývalé slávě. (Pokračování.)

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. Frant. Bačkovský.

(Pokračování.)

Co týče se Čelakovského, řečeno výše, že již i „Almanach“ na rok 1824. pomáhal Chmelovi sestaviti. Na rok 1825. pak Čelakovský měl po přání některých Pražanů vydati almanach sám, a to v Praze, k čemuž i nemálo byl nakloněn, rozmrzev se na Pospíšila. Psaltě Kamarýtovi hned počátkem ledna r. 1824.: „Novoročenky jsou již zde, ale p. Pospíšil nebyl posud tak zdvořilý, aby nám byl výtisk poslal — až co zbude — nu, my dálbůh napřesrok také zbudeme. — Naproti tomu mne někteří z našinců k tomu mají, abych prý já zde pod

firmou Enders. vydal almanach. Co myslíš? Přispěl bys něčím také?“ [1]) Také 19. ledna r. 1824. projevil Kamarýtovi nevoli svou strany Pospíšila: „Rád bych již i Novoročenku s ostatními věcmi poslal, ale ještě jí nemám; zpropadený Pospíšil před tím, dokud mne potřebovali, dopisovali s Chmelou o přítrž — o teď mlčí.“ [2]) Ale již za měsíc usmířil se zase s podnikem královéhradeckým a nepomýšlel vydati almanach svůj, nýbrž zůstal věrným Chmelovi, napsav Kamarýtovi již 11. února: „Dne 3. obdržel jsem psaní od pana Chmely, ve kterém on Ti děkuje za příspěvky k Almanachu, přikládaje prosbu, abys na budoucí rok opět přispěl svými pracemi. Totéž i já prosím, neboť Pospíšil chce ozdobiti almanach na rok 25. více než třemi výkresy a připsati jej pražskému purkrabímu, také i podobiznu jeho podati.[3]) Koncem června musí všecky práce býti sebrány. Přispěš si tedy a obraduj brzy přátely své něčím velkolepým.“ [4]) Staral pak se Čelakovský o almanach Chmelův na rok 1825. ještě úsilněji nežli roku minulého,[5]) takže plným právem i jeho jméno jest na titulním listě.

„Dennice“ počata jest básní Jos. Kras. Chmelenského „Ranní pěvec,“ k níž náleží rytinka připojená, a básní Frant. Lad. Čelakovského „Zasvěcenec“; za těmito následuje povídka Jana Jindřicha Marka „Růže na poušti“. Od Marka tu jest ještě jedna značně kratší povídka „Hrob milenců“, a kromě něho přispěl povídkou také Fr. Vetešník. Vedle těchto tří povídek vyskýtá se tu prostomluvou článeček „Daliborka“ od Z*** a tři neveršované „Selanky“ od Fr. L. Čelakovského.[6]) Básně podali kromě Chmelenského a Čelakovského, kteří největším jich počtem přispěli, Josef Chmela, Josef Vlastimil Kamarýt, Karel Sudimír Šnajdr, kteří všichni tři toliko po jedné kratičké básni tu mají, Jan Jindřich Marek, Fr. Sušil (dvě básničky), Frant. Šír a Fr. Vetešník. Konečně jest uvésti selanku Jana Er. Vocela „Milek, Nymfy Sňatek“, která jest psána s části veršem, s části prostomluvou. Jest i připomenouti, že poměrně mnoho básní v almanachu tomto jest označeno křížkem jakožto básně „dle hudby zhotovené“, a také básní časoměrných jest skoro tolik jako přízvučných. Jinak „Dennice“ co do básní vyniká celkem nad almanach z r. 1823. a 1824., nikoli však co do prostomluvy, počet spolupracovníků pak jest úplně týž jako při almanachu z r. 1823., totiž devět. Klicpera ani do tohoto svazečku ničím nepřispěl.

Zajímavou zmínku jest učiniti o Šírově básni v „Dennici“ otištěné s názvem „Hon Jaroslavův na Tatary“. Báseň ta jest přepracované vydání básně „Bitva na Žižkově u Prahy“, kteráž, oslavujíc známé vítězství české na počátku válek husitských, ve své prvotní podobě světla spatřiti nesměla. V prvotní podobě byla složena r. 1817. dle pověstné básně Theodora Körnera „Lützows wilde Jagd“, ale tak volné, že skoro za samostatnou práci ji pokládati lze. Vyznačuje se

---

[1]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 138.
[2]) Tamže 142.
[3]) Tato chystaná ozdoba se nestala.
[4]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 147.
[5]) Doklady toho viz tamže 148., 151, 152., 157., 159, 162., 167 a 170.
[6]) Omyl v „Musejníku“ (1882., 193), týkající se těchto selanek jest opraviti dle str. 123—133. spisu „Několik rozprav o F. L. Čelakovském“ od pisatele přítomných řádků.

opravdovým zápalem a znamenitou zpěvností, kromě toho však i rázností toho času téměř neslýchanou. I nebylo za úzkostlivých poměrů tehdejších ani pomyšlení, že by tiskem vydána býti mohla; nicméně stala se v brzce hojně známou, a to spůsobem zvláštním. Skladatel hudební Max. Kníže opatřil ji nápěvem a sestavil mohutný sbor 300 hlasů mužských, který ji na stavovském divadle pražském přednésti měl. Avšak tu policii samo jméno Žižkovo bylo závadno, a produkce zakázána. Leč zatím již bylo pořízeno množství opisů tekstu původního, a v krátké době vzletná báseň ta ozývala se skoro v každé ráznější společnosti české.[7]) Aby pak mohla býti také tištěna, Šír po několika letech ji podstatně přeměnil. Učinil totiž z vítězství Žižkova vítězství Jaroslava nad Tatary u Olomouce, jméno Žižky zaměnil v Jaroslava Hvězdohorského (Šternberka) a Němce v Tatary, čímž ovšem celkový ráz básně nabyl tvářnosti naprosto jiné. Avšak i v této podobě báseň působila censuře ještě nemalé vrtochy a jen opětnými opravami mohla býti zachráněna a v „Dennici" otištěna. Jmenovitě slova „tyran" a „svoboda" bylo všude vynechati. Víře takořka nepodobno zdá se, když dočítáme se v dopisech Šírových, že na místo slov „Tatařina tyrana" tehdejší censor Zimmermann navrhoval změnu „Tatařína cikána" (vytištěno „Tatarského chána").[8]) Slovo „tyran" tenkráte vůbec ani ozvati se nesmělo, jak r. 1821. Čelakovský posměšně píše Kamarýtovi: „Slovo tyran prý budoucně ani ve slovnících trpěti nebudou; vidíš, jak se začíná jazyk čistiti, pravý to purismus."[9])

O úspěchu „Dennice" Čelakovský psal Kamarýtovi 28. března 1825.: „Dennice letošní si získala oblíbení a proklestila si i do vyšších domů cestu. Jedno musí druhému pomáhati."[10]) Tolikéž i veřejný posudek o ní v „Čechoslavu", roč. 1825., na str. 32. pronesen velmi příznivý: „Srdečné cítím potěšení, že milým vlastencům na spis poukázati mohu, který jak vnitřní cenou tak zevnitřní ozdobou na schválení každého nestranného právo má! .... Znělky alespoň p. Chmelenského „Víra" zajisté srdce každého jímati budou. Jaký jest to rozdíl, když se takové básně k těm miriadům zamilovaných toužení a jiných tintěrek přirovnají! „Cit vděčnosti" dělá básníka duchu i citu čest, též „Ranní pěvec" bez potěšení čten nebude; nápis ale 3. za chybený držím. „Hrob milenců" p. Marka jest pěkná vypracovaná povídka, jenž se mi více líbí než „Růže na poušti", která, ačkoliv jí podařená místa docela nenacházejí, spíše nějakému plánu se podobá. Jestli se nemýlím, tak p. Marek duchem novějších časů lépe povídati umí než oným věku rytířstva. ... „Daliborka" p. Z. vší chvály hodná jest jakož i „Hon Jaroslavův" p. Šíra, nápisy 4. a 5. mezi nejvtipnější patřejí. „Zasvěcenec" jeví ducha láskou ke všemu, co krásné jest, žhoucího; cítil p. Čelakovský, že umy jsou, jenž mravy vzdělávají, život oslazují, bez kterých i Krésus i Diogénes politování hodni. Škoda, že p. Čelakovský také po cestě kráčí, která by se jenom začátečníkům zanechati měla; je-li pak možné nějaké vyjádřiti „toužení po milence", které by za čtení stálo? V takových předmětech, řekl bych, původním býti nelze. Čtouce básně všech nám známých

[7]) Znova, a to velmi hlučně počala se ozývati za bouřlivého roku 1848.
[8]) Viz o tom na str. 12. a 24. spisku „František Šír" od Ant. Truhláře, vydaného r. 1882.
[9]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 72.
[10]) Tamže na str. 175.

národů velmi skrovný počet zdařených selánek nalezneme. Žádají zajisté ducha zvláštně k tomu zrozeného, a zde nejvíce říci se může: poëtae nascimur. Jako Španiel Cervantes a Francouz Florian pokusil se p. Čelakovský o domácké idylly, však těchto vzorů nenásledoval, nýbrž docela nový spůsob vyvolil, jejž posouditi vlastnímu každého citu ponechávám. Z nápisů 11. by se byl bez škody vynechati mohl. „Růže“ p. Chmely plynoucí jest básnička, „Stesk“ ale p. Sušila zlomkem jenom se býti zdá. Ostatně p. Pospíšil každým novým spisem potvrzuje, že mu česť vlasti na srdci leží. Rytiny předešlé dalece předčí; tisk a papír krásný jest...“ [11])

Nemajíce za úkol posuzovati a oceňovati jednotlivé příspěvky,[12]) nýbrž podávajíce hlavně toliko příspěvky k dějinám almanachů takové, které týkají se věcí vnějších, přejdeme k soupeři „Dennice“.

Kromě „Dennice“ totiž vyšla r. 1825. v Králové Hradci *Milina aneb Novoroční čtení* péčí Josefa Lib. Zieglera[13]) a také „Nákladem Jana Hostivíta Pospíšila, účinkujícího člena Českého národního museum“. Ozdobena jest vyobrazením Přemysla Otakara II. a vnější podobou rovná se třem almanachům, o nichžto bylo právě promluveno.

Ziegler užil k „Milině“ částečně pozůstalé zásoby prací, připravených již k tisku do „Dobroslava“, kterého r. 1822. z různých příčin byl nucen přestati vydávati.[14]) Jest pak obsah její pořízen od devíti spisovatelův a jest počat Zieglerovým článkem „Přemysl Otakar druhý, král český, příjmím Vítězný“, za nímžto položen článeček Max. Millauera s názvem „Vlastenské vzácnosti“, rozprávějící o „českých kloboucích“.[15]) Kromě těchto dvou dějepisných příspěvků jsou tu prostomluvou ještě tři rozpravy od Zieglera, tři od Silorada Patrčky, jedna od Josefa Hajislava Vindyše a jedna od nejmenovaného, které jsou dílem dějepisné, dílem prosté anekdoty a jsou vesměs ceny pramalé. Lepší jsou některé básně, kterými přispěli: Lény Dobromila Rettigová (básní s názvem „Milina“), Milota Zdirad Polák (největším počtem, totiž pěti), Karel Sudimír Šnaidr, Jan Fiala, Silorad Patrčka, Jan Sudiprav Rettig a také Ziegler jednou básničkou s názvem „Eschynes“. Že almanach tento „nejvíce pracemi Patrčkovými byl naplněn“, jak vyjádřil se přední literární dějepisec český,[16]) nesrovnává se s pravdou.

Nejpozoruhodnějším příspěvkem z příspěvků v „Milině“ obsažených jest příspěvek posud neuvedený, totiž prostomluvou psaná čino-

---

[11]) Pod posudkem tím jest otištěna tato poznámka Čelakovského: „Žádají se pp. čtenářové „Dennice“, aby v básni „Běla krasavice“ patrnější dva omyly tisku, „Jaké rajské zpěvy“ na „Jaké rajské zjevy“, pak „Zpívá labuť v širé poušti“ na „Zpívá labuť v siré poušti“ proměniwše, tudy pošly nedomysl spisovateli nepřipisovali.“

[12]) Stručně ocenil příspěvky „Dennice“ prof. Ant. Truhlář v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 192—194. (Buď i poznamenáno, kterak, ačkoli „Dennice“ byla již almanachem třetím, opakováno mylně opět a opět, že byla teprv almanachem prvým. Omyl ten učinil prvně Jakub Malý v životopisném nástině „Frant. Lad. Čelakovský“ r. 1852. a potom v „Slovníku naučném“ II. a. 489., odkudž přešel na př. do časopisu „Zory“ 1883., 125., do Barákových „Přednášek“ II. 31. a jinam.)

[13]) Na titule poznamenáno jen „od Dr. J. L. Z.“

[14]) Rybička: Přední krisitelé, 179. a 180. — O rok dříve (r. 1824.) Ziegler vydal i sborník „Milozor“, ale ten jest více časopisu než almanachu podoben.

[15]) Příspěvek Millauerův otištěn znova v „Příteli mládeže“, roč. 1829., na str. 43. a 44. jakož i v „Českých listech“, roč. 1887., na str. 54. a 55.

[16]) Karel Sabina dle „Věstníka bibliografického“, roč. 1872., str. 49.

hra „Náhrada dobrého srdce“ od Matěje Josefa Sychry, a to proto, že tehda česká dramata původní vedle Klicperových byla ještě vzácností. Dráma toto Sychra napsal do „Miliny“ náhradou za svůj překlad Moliérovy frašky „Bezděčný lékař“, který prvotně měl v almanachu tom otištěn býti a který, když poznáno, že tato fraška svým trochu triviálním obsahem (vlastně mluvou) pro almanach se nehodí, byl vydán o sobě.[17])

Též o „Miline“ otištěn v „Čechoslavu“, roč. 1825., na str. 24. posudek pochvalný: „Vydání jest dosti čisté a rytina, Otakara II., krále českého, představující, celé práci přiměřena. Vůbec práce v prostomluvě se mi více líbějí, než co v řeči vázané. Zvláštně chvály zasluhuje, že p. vydavatel za dobré držel nám z vlastenské historie něčeho poskytnouti. Úrodné půdy p. Patrčky, jak obyčejné, hojnými plody v řeči vázané a nevázané nás obdařily.... Činohru p. Sychry, trochu zkrácenou, mohly by snad dítky na domácích divadlech provozovati... Přiznati se musím, že slovo „rameník“ (Achselträger?) mi do dneška známo nebylo; snad by se lépe řeklo „ramenoš“, jako se říká „zbrojnoš“ (Waffenträger“)?... Z básní vyniká „Nevinnosť“ a „Čechové při mělničině“ dle Schillera, jak se zdá, vypracované; ostatní básně pana Poláka musejí býti z prvotin jeho. „Milina“ paní Rettigové na mnoha místech ducha poetického jeví a k titulu almanachu dobře se hodí...“

Na základě posudku tohoto zmíněný dějepisec literární bezpochyby, nemaje almanachu v ruce, se vyjádřil, že „nejvíce pracemi Patrčkovými byl naplněn“. Jiná věc, která v posudku nás zaráží, jest, že posuzovateli „práce v prostomluvě se více líbějí než co v řeči vázané“. V tom jeví se poněkud odpor s tím, co výše sami jsme si o ceně příspěvků v „Miline“ řekli, pravíce, že některé básně jsou lepší nežli většina příspěvků prostomluvou. Ovšem i posuzovatel v „Čechoslavu“ tři z básní pochválil, a tak celkem odpor ten mizí. Jmenovitě však Polákova báseň „Nevinnosť“ zasluhuje pochvaly veliké, ačkoliv upadla v zapomenutí, zůstavši zcela nepovšímnutou r. 1862. při vydání „Spisů Mil. Zdirada Poláka“.

Připomenutá právě báseň Polákova byla složena již r. 1819., ne-li dříve; zmiňuje se o ní Čelakovský v dopise Kamarýtovi již 23. prosince 1819. takto: „Polákova „Nevinnosť“ jest báseň více materiální; formální básní by se týž námět stal, dívku nevinnou nebo dítě v jednání uvozující“.[18]) Čelakovský byl na studiích od podzimu r. 1817. do listopadu r. 1818. v Praze, od listopadu r. 1818. do jara 1819. v Budějovicích, když pak odtud z ústavu byl vyloučen, nějaký čas potom, než uplynul školní rok, pro něho ztracený, bloudil po vlasti české, sbíraje písně prostonárodní, a po prázdninách r. 1819. pokračoval ve studiích v Linci; po prázdninách r. 1819. odebral se zase do Prahy dokončit svých studií filosofických.[19]) Dlel tedy Čelakovský v Praze, když o básni Polákově Kamarýtovi psal. A protože v almanachu „Miline“ báseň ta byla prý otištěna teprve prvně[20]),

[17]) Že fraška ta měla býti otištěna prvotně v „Miline“, pověděno tu jest dle zprávy nakladatele p. Jaroslava Pospíšila, který svojí vzácnou v té příčině ochotou přispěl platně zdokonaliti přítomný článek. Sychra před tím již i v „Dobroslavu“ vystoupil jako původní dramatický básník na veřejnosť.

[18]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 13.

[19]) Podrobně pisatel přítomných řádků vyložil to v „Několika rozpravách o F. L. Čelakovském“ na str. 28.—32.

[20]) Osvěta 1874., 814.

odkud znal ji Čelakovský? — Polák od r. 1815. meškal v Italii a v l. 1818—21. zdržoval se v Čechách na zámku Obřiství (jižně od Mělníka na Labi), i není pravděpodobno, že Čelakovský by se byl osobně s ním setkal, ba nelze ani domnívati se, že byl s ním v stycích písemných; psalť o něm Kamarýtovi z Lince 2. února 1820.: „Aj, Polák dělá časoměrné verše. Hle, hle, knihy ty jsem s velkou radostí přijal, a ještě ten večer jsme Poláka u Klicperů čtli. Pan doktor[21]) je s ním v dobrém srozumění a mnoho mně o něm vypravoval. Má býti člověk velmi střelený, ohnivý a dobrý znatel fortepiana.“ Z toho patrno, že Čelakovský s Polákem se neznal a že tedy oné básně přímo od Poláka neobdržel. Ovšem mohl báseň obdržeti od Poláka do Králové Hradce Ziegler, a prostřednictvím Klicperovým mohl dostati se její opis do Lince. Ze zmínky Čelakovského o ní v dopise ze dne 23. prosince 1819. však jest i zřejmo, že byla tehda dobře známa také Kamarýtovi a že tudíž opis její Čelakovský zase z Lince jemu poslal do Budějovic. Či snad báseň ta nebyla prvně otištěna teprve v „Milině“, nýbrž ihned r. 1818. nebo 1819. někde v časopise? — Zjistiti to přesně pisateli přítomných řádků dosud bylo nemožno; ale že některé básně Polákovy Ziegler otiskl mnohem později, nežli byly složeny, tomu nasvědčuje na př. báseň Polákova „Zbrojení se černých divochů k boji“, otištěná v „Dobroslavu“ r. 1822. s touto poznámkou: „Složeno při popisu vojenském městyse Nového Hrádku na panství Opočenském 12. bř. 1811.“

Řekli jsme si, že Polákova báseň „Nevinnosť“ zasluhuje pochvaly veliké. Životopisec Polákův[22]) pochválil ji takto: „Z básní drobnějších Mil. Zdir. Poláka ... do prvé řady stavíme písně „Nevěrná“ (Sil jsem proso) a „Nevinnosť“. Zejména tuto poslední r. 1825. v „Milině“ nejprve uveřejněnou, r. 1831. v Macháčkově chrestomathii otištěnou, uhlazenou dikcí vynikající báseň vysoko klademe, nenalezše nic podobného v literatuře z dob těch (leda že bychom Jungmannovy klassické překlady v to zahrnouti chtěli).[23]) Ano, my tvrdíme směle, že této písni náleží u nás takové místo v literatuře, jaké Němci Schillerově hymně „An die Freude“ zaslouženě byli přiřkli.[24]) A jako mistrný překlad Schillerovy písně této, naším Jungmannem zhotovený, originálu ve všem se vyrovná a klassickým jest: tak také Polákova píseň „Nevinnosť“ co do formy jest výtečná a dokonalá. A proto tím více se divíme a sobě vysvětliti nemůžeme, proč právě tato báseň r. 1862. při vydání „Spisů Polákových“ nepovšímnutou zůstala.“

Avšak ačkoli „Milina“ celkem dobrým almanachem byla a ačkoli v „Čechoslavu“ byla posouzena pochvalně, přece nelíbila se valně; ba Chmelenský psal 29. ledna 1825. Klicperovi z Prahy: „Váš almanach a Dennice jsou zde velmi chváleny, ale Milina velmi haněna. Každý dovádí, že v ní skoro nic nového. Se zevnitřní ozdobou všech tří almanachů ale každý je spokojen. Lituji p. Zieglera.“[25])

Připomenuto výše, jakou radosť co do vnější podoby „Almanachu

---

21) Totiž bratr Václ. Klim. Klicpery.

22) F. Čenský v „Osvětě“ 1874., 814.

23) Také původní básně Jungmannovy některé jsou na svou dobu znamenity, o čemž viz v „Zevr. dějinách čes. písemnictví doby nové“ na str. 119. a 120.

24) Posuzovateli v „Čechoslavu“, jak výše jsme si uvedli, zdálo se, že báseň ta vypracována dle Schillera.

aneb Novoročenky“ tehdejší vlastenci měli z této „spanilé a lesklé hvězdy“, z této „ozdoby a rozmilosti umění knihtiskařského“, ačkoli vyniká v té příčině nad ni z tiskopisů nynějších i dosti chatrný. A tutéž podobu vnější má také „Dennice“ a „Milina“.

Avšak úkolem almanachů těch ani nebylo pyšniti se svým vnějškem, svou vnější nádherou. „Toto jsme!“ pravily k obecenstvu. „Toto umíme — takto vypadáme! Prohlédněte si pozorně vnitřek náš — na vnější naše roucho nehleďte!“ A obecenstvu líbila se skromná řeč jejich, bralo je s potěšením do rukou a s libostí je odkládalo. Cena a důležitosť jejich spočívala hlavně toliko v tom, že poskytovaly látku k duševní zábavě a klestily cestu české četbě i do vrstev jiným spisům nepřístupných, k čemuž svým rozmanitým obsahem a rázem časovým výborně se hodily. Tak tomu rozuměl i na př. Čelakovský, vysloviv se r. 1823. v dopise Kamarýtovi o almanachu, „že takováto věc jest podle příchuti novějších časů hezký prostředek, literatuře naší průduch učiniti“ [26]).

Byly to krásné blahé doby pro spisovatele — ovšem smutné v písemnictví našem, kdy Klicpera, Chmela, Čelakovský a Ziegler almanachy sestavovali! Jak vroucně tloukla srdce vlastenecká, když oznámeny byly tyto před tím u nás nevídané plody literární! Jak upřímně, jak srdečně a nadšeně všude byly vítány! Dobrá, šlechetná vůle platila tehda více nežli skutek. Shovívavě byla pěstována dosti slabá kvítka a těšeno se na jejich příští vzrůst a rozkvět. Ale, kdo těšil se takto, v brzce byl zarmoucen.

Také na rok 1826. měla vyjíti i „Dennice“ i „Milina“. Že „Dennici“ chystáno vydati také na rok 1826., patrno jasně z dopisů Čelakovského Kamarýtovi. [27]) Psaltě mu hned 30. ledna 1825.: „P. prof. Chmela Ti děkuje za přispění letošní i loňské k našim almanachům, a já však nařizuji, velím, prosím a zaklínám Tě, abys nám nejdéle do konce června něco hezkého poslal, chceš-li jinak, aby se Dennice nad jménem Tvojím zastkvěla anebo Tvé jméno v ní se zatřpytilo.“ Po půl druhém měsíci psal mu znova 15. března: „Nyní musím zas na Dennici sháněti. Hneš sebou s něčím? Což Bürger?“ A také ještě 6. července upomenul jej: „Kdy pak Ty nám co podáš do Dennice?“ Před tím však již 23. května 1825. Čelakovský psal Kamarýtovi: „Mnoho-liž pak máš již pro Dennici — věru jestli nic nepošleš — nevyjde“ a 5. listopadu: „S naší Dennicí to pokračuje, jakoby ani vycházeti nechtěla. Vyjdeť ona nepochybně zas v březnu. Jsem rád, že se to skončí, již se víc takových věcí chápati nechci. Letošní bude mnohem hubenější než lonská. Vlastimil (t. Kamarýt) se též s ničím nepřihlásil,“ [28]) a nevyšla vůbec žádná, což Čelakovský oznámil Kamarýtovi 9. prosince r. 1825. těmito slovy: „Z Dennice letošní tedy sešlo a již ubohá v kolébce pošla. Snad brzo slunce vzejde anebo zas tma.“ [29]) A podobně nevyšla též ani „Milina“, ačkoli na konci prvého jejího svazečku vytištěna tato „Žádosť“: „Páni vlastenci, kteří k druhému dílu „Miliny“ příjemnými spisy, zvláště v řeči nevázané, [30]) přispěti

[25]) Světozor 1877., 442.
[26]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 105.
[27]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, str. 170., 173. a 178.
[28]) Tamže na str. 175. a 183.
[29]) Tamže na str. 185.
[30]) Že Ziegler klade tu důraz na příspěvky „v řeči nevázané“, jest vy-

míní, uctivě se žádají, aby je, za příčinou rannějšího vytištění, nejdéle do měsíce máje 1825. podepsanému vydavateli buďto skrze královéhradeckou impressí anebo zrovna do jeho bytu příležitostně zaslati sobě oblíbili. Dr. a prof. Josef Liboslav Ziegler."

A proč asi nevyšla na rok 1826. ani „Dennice" ani „Milina"? — Bezpochyby hlavně toliko proto, že nebylo lze sehnati dosti cenných příspěvků. Dotekl se toho Čelakovský již i koncem srpna 1825. v dopise ke Kamarýtovi slovy: „Na „Dennici" se již skoro dostatek sešlo, ale proti loňské — stín, podle ceny. Loni byla růžička, letos jen tulipánek. Půjde letošním rokem do hrobu." [31]) Spisovatelů na počet bylo tenkráte dosti — byltě pojem „vlastenec" skoro totožný s pojmem „spisovatel", takže takořka každý „vlastenec" byl i „spisovatelem" —, ale spisovatelů způsobilých bylo málo, a kteří byli způsobilými z rozličných příčin buď ničeho poslati nemohli nebo také nechtěli. A tak nepodařilo se sehnati dosti vhodných prací, třebaže po celý rok poradatelé almanachů je sháněli. Ba sháněli práce pro almanach příští dříve, nežli předcházející byl vytištěn! Psaltě na př. Jungmann Kollárovi hned 22. září 1824.: „Do almanachu na rok 1826. prosí Vás Chmela a Čelakovský, abyste něco chystali. Letošní se tiskne pod jménem „Dennice"." [32])

Dálo se nám tedy s prvými almanachy těmito jako s dítkami nedozralými! Těšily toliko několik dnů, potom začaly chřadnouti a pomřely. Nepomřely nevšímavou lhostejností obecenstva, [33]) nemohly však obstáti slabostí literárních pracovníkův a všelijakými různicemi spisovatelů, řevnivě mezi sebou se hašteřících, a dlouho z těchto příčin i jiných trvalo, než opětně jiné almanachy místo nich se vyskytly. I neměla dosti rozsáhlého účinku a úspěchu horlivá pobídka, která zračí se nám v Šírově básni, hned v almanachu na rok 1823. vhodně otištěné a znějící:

Mladým básníkům českým.

Vy, kterýchžto zpěv poslechne potomstvo,
pěvci vlastenští, nedbejte, neslyšte
nikdy předsudků slova mocného ni lidu
pochvaly neb hany prosté!

Mužně pěknosti nastupte hellénských
dráhy odvážné, klestice novotné;
nech směle zkoumá zpytováním lety vaše
sám zvědavý pravidelník.

Svou hrudí vtipnosti, zhrdněte hlupcem,
svéhlavám pyšným nehrozte žahadly:
tak, slyšíc brumbály nepracné včela v letu,
med hotoví si a — zpívá!

Co do názvu ovšem dříve ještě, nežli zanikly almanachy, o nichžto právě bylo promluveno, počal vycházeti v Králové Hradci almanach

světliti si tím, že měl o ně asi nouzi, a proto také v „Milině", jak již výše připomenuto, bylo mu otisknouti příspěvky prostomluvou dosti chatrné.

[31]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 179.

[32]) Musejník 1880, 54.

[33]) O almanachu na rok 1823. Čelakovský psal Kamarýtovi již na Veliký pátek r. 1823., že „p. Pospíšil jistí, že již z 1000 výtisků nemá jen 400 k odbytí".

jiný. Václav Kliment Klicpera totiž, nepřispěv do zmíněných almanachů na rok 1824. a 1825. ani jediným příspěvkem, jal se vydávati r. 1825. sám *Almanach dramatických her*, obsahující vesměs toliko plody jeho. „Almanach“ tento vycházel až do r. 1830., a vyšlo ho šest svazků, obsahujících čtrnáct dramat a dvě povídky Klicperovy, avšak almanachem pravým není, podávaje práce jediného spisovatele, i nenáleží přesně do naší rozpravy.[34]) Kromě toho Klicpera zamýšlel vydati na rok 1825. „historický almanach“, ale nedošlo k němu. O almanachu tom Čelakovský psal 1. listopadu 1823. Kamarýtovi: „Na rok 1825. p. Klicpera něčím hezkým hodlá nás překvapiti, totiž historickým almanachem. Asi 8 kusů pro celý nejvíc z vlastenské historie, ve vnadném rouše předneseno, a to sice z Přemyslovského kmene, an dále nesmíme. Nechtěl bys spolu držeti? Já Tě sice jakožto spoluúda ponavrhl. Charakterní opisy, povídky, v kterých ale nič historické pravdy běžeti musí a t. p. Rozhodni se a hejbni sebou.“ [35]) (Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

(Řada II.)

Papír a černidlo — největší velmoc.

Motto: *„Básníci jsou neznámými zákonodárci světa.“*
(Shelley.)
„Nullius agricolae cultu stirps tam diuturna, quam poetae versu seminari potest.“
(Cicero de leg.)

Starou jest pravdou, že se člověk stává obyčejně takovým, jakými jsou jeho společníci. Miluje-li kdo a vyhledává společnosť mužů moudrých a rozšafných, bude jako oni moudrým a rozšafným; miluje-li však a vyhledává společnosť mužů lehkomyslných, nemoudrých a pošetilých, tu, není-li ještě, bude zajisté v době nejkratší takovým jako oni. Tak učí zkušenosť a tak pověděl již před věky mudřec, když takto napsal: „Kdo chodí s moudrými, moudrým bude, ale přítel bláznů učiněn bude podobný jim“.

Je-li však pravdou, že se člověk stává obyčejně takovým, jakými jsou jeho společníci, jest rovněž pravdou, že se stává takovým, jakými jsou knihy, jež rád čítává, nebo knihy tyto jsou mu společníky, s nimiž rozmlouvá, důvěrně rozmlouvá nejednou i o takových věcech, o jakýchž by nemluvil aneb aspoň ne tímtéž způsobem ani s přítelem nejdůvěrnějším.

Tomu-li tak jest, není zbytečno všimnouti si toho, jakého druhu

34) Viz o něm i ve „Vlasti“ IV. 21., 22. a 26. — Fr. Palacký vyslovil se o almanachu tom, že, nejsa vlastně almanachem, „jen pouhé jméno almanachu na sobě měl“ (Radhost I. 74.).

35) F. L. Čelakovského Sebr. I., 135.

knihy a spisy nejvíce se čtou. Nejsou to knihy vědecké, třebas byly psány slohem co možná nejjednoduššího a způsobem nejsrozumitelnějším; nejsou to ani knihy a časopisy prostě poučné, nýbrž jsou to skoro jen výhradně knihy a časopisy psané pro zábavu: romány, básně, povídky, lehké hry divadelní a vůbec zboží tomu podobné. Romány, povídky a zábavné časopisy tvoří hlavní část rodinných knihoven, dávají se dárkem „k Ježíšku“ a k jmeninám, považují se za prostředek vzdělání, — „kritikové“ o nich píší tak, jako by bez nich nebylo žádné literatury, a bez mála každého, kdo si jich nevšímá, zovou nevzdělancem.

Pro mnohé lidi jest bohužel skutečně čtení knížek druhu tohoto jediným zaměstnáním, jemuž věnují veškerý svůj čas, jediným též pramenem jejich vzdělání. Odtud čerpají svoje náhledy o lidech a společnosti, odtud své vědomosti zvláště „historické“, odtud veškeru svou „filosofii“, ba i své náhledy o náboženství.

A kdyby to aspoň byly ještě spisy druhu toho nejlepší, aneb aspoň dobré; ale to jest při všem věcí nejsmutnější, že jest to právě nejchatrnější a nejlehčí zboží literární, jež nejvíc má kupců, nejvíc čtenářů, že jsou to romány, básně a povídky, jež mysl rozčilují, fantasii bouří, zvědavost dráždí, ducha nesmyslně napínají, smyslům lichotí, rozum omamují, soudnost uspávají, že jsou to zkrátka knihy, kteréž působí na celý duševní organismus asi podobně jako lihoviny a prostředky narkotické na ústrojí tělesné.

Chceš-li se kdo o tom přesvědčiti, zeptej se knihkupců, jaké že knihy nejvíce jdou na odbyt, nebo ještě lépe: vejdi do některé větší půjčovny knih a prohlédni si ty dlouhé řady románů a povídek; učiníš-li tak, přesvědčíš se zajisté, že knihy obsahu nejlehčího, nejtrivialnější, nejkrvavějšího a nejhnusnějšího, nechť si jsou již jejich autory „kritikou“ slavení literární „velikáni“ anebo neznámí anonymusové, vnitř i zevnitř jsou nejušmouranější, nejšpinavější, nejrozedranější, a že tudíž nejvíce mají čtenářů.

Knihy druhu tohoto nečtou pouze lidé, kteří mívají ruce od práce umolousané a nenosí žádných rukaviček, nikoli, nebo ti nemívají ku čtení mnoho času; knihy tyto mívají svoje čtenáře a čtenářky i ve „kruzích vyšších“. Tak mnohá panička nebo slečinka, kteráž má ruce měkké jako hedvábí a bílé jako mléko a kteráž se bojí sáhnouti na kousek špinavého prádla, sáhne po knize plné kalu a čte ji dychtivě třebas v úkrytu, aby nevěděl mužiček neb tatínek; tak mnohá panička nebo slečinka, kteráž by dostala hysterické křeče, kdyby viděla uhoditi zvíře anebo téci krapet krve, čte s napjetím knihu, v níž se ctnost a nevinnost drze poličkují, v níž věrnost trpí a nevěrnost jásá, knihu, v níž se lidé různými padouchy štvou jako plachá zvěř, až jim srdce krvácí, knihu, z níž vane dech mravní hniloby. — Že „mladí páni“ v této příčině „krásné pohlaví“ ještě předstihují, není třeba ani připomínati.

Či snad přeháníme a, jsouce „černí“, vidíme vše černě? Ale pak ať nám někdo vysvětlí ten ohromný odbyt právě takových knih, kteréž působí jako opium, lihové nápoje a pokrmy silně kořeněné; ať nám vyloží, proč nedíme knihy vědecké, nýbrž i mnohé velmi dobré romány, básně a povídky, třebas byly psány sebe dovedněji a zajímavěji, postrádají-li těchto vnadidel, zůstávají buď nepovšimnutými aneb mají jen úzký kruh čtenářů a dočkají-li se vydání jen druhého, musí už

býti zvláště výborné, a proč jdou romány, básně a povídky obsahu výše vzpomenutého jako na dračku? Přeháníme-li, ať nám někdo vysvětlí, čím to je, že na př. „Die Lieder des Mirza-Schaffy" od Bodenstedta, formou sice výborné, obsahem však takové, že se k nim autor z počátku styděl dáti své jméno, již r. 1884. vyšly po stopatnácté a mimo to ještě v různých překladech, kdežto jiné básně obsahem i formou bezvadné nemají ani padesátý díl toho úspěchu? ať nám vyloží, proč se na př. Zolovy nemravné a bohopusté „Nany" rozprodalo jenom ve Francii v době poměrně velmi kratinké 122.000 výtisků[1]) a proč se tam jiných knih, i když jsou velmi dobré, rozprodá sotva 4 až 6 tisíc výtisků? Ať nám vyloží, proč je i u nás nejchatrnější literární zboží nejrozšířenější?

Příčina toho nemůže býti žádná jiná, než že je po takovém literárním zboží největší poptávka. Spisovatelé i nakladatelé snaží se všemožně slavnému publiku vyhověti a podávají mu čím dál tím větší množství literární této potravy. I denníky politické podřizují se ochotně této módě a podávají svému čtenářstvu romány co možná nejpikantnější. Čtenářstvo si ovšem „ostrou" touto četbou kazí „žaludek", a četba záživnější mu pak nechutná, ale nakladatelům a spisovatelům na tom nezáleží, jen když jdou knihy na odbyt. Národ, kterýž knihy povznesly, mohou knihy zničiti, ale co na tom, jen když vynesou jednomu trochu slávy, druhému trochu peněz.

Vždycky bývali spisovatelé, kteří hověli choutkám čtenářstva; připomínáme na př. jenom Ovida a Martiala, kteří, ač svou porušenosť nezapírají, přece svatosvatě ujišťují, že nejsou tak zlí jako jejich spisy, a dávají jasně na srozuměnou, že píší tak hlavně jenom proto, že se to líbí jejich čtenářstvu. Nikdy však ještě nehovělo se choutkám čtenářstva jako za dnů našich. Aby se nezdálo, že soudíme stranicky a přísně, uvedeme slova nepřítele všeho náboženství a plnokrevného liberála Dr. Maxe Voglera, jenž takto píše: „Četní spisovatelé píší pouze na zakázku. Na samostatné tvoření, kteréž vychází z popudu srdce vlastního a kterým se člověk teprve stává dobrým spisovatelem, není lze skoro víc ani pomysliti. Máme velký počet zábavných časopisů, jejichž majitelé hledí z nich co možná nejvíc vytěžiti a jimž proto vše na tom záleží, aby vždy vyhověli vkusu svého publika, třebas byl až na dno zkažený. Samo sebou se rozumí, že při této zásadě vylučuje se z takového listu všecko napořád, při čemž by milé, rozhýčkané publikum musilo trochu více mysliti a jemněji cítiti, nežli jest zvyklé, a teprve všecko, co by jeho bezmezné pokaženosti a moderní lehkomyslnosti nemilou řeklo pravdu." Podobně píše Alexandr Jung: „Moderní autor nepracuje ani z lásky k čtenáři jednotlivému, ani z lásky k národu, ba ani z lásky ku věci samé, nýbrž jedině z lásky k mammonu, tedy i na zakázku pro svého továrníka, kterýž mu předepíše, jakou má ku práci „voliti" látku, jak ji má přistřihnouti dle vzoru nejnovějšího literárního modního žurnálu.[2]) Honorář se počítá nikoli na archy nýbrž na lokte, často se ani nesmlouvá,

[1]) Dle výkazu z roku 1884. uveřejněného listy pařížskými bylo rozprodáno spisů Zolových. Nana 122000, L'Assamoir 97.000, Pot-Bouille 65.000, Une page d'amour 48.000, La faute de l'abbé Mouret 27.000, La Curée 25.000, Le ventre de Paris 21.000 atd ; mimo to vyšly skoro ode všech ještě překlady ve všech jazycích „kulturních"!

[2]) Jsou ovšem výjimky velmi čestné, ale též poměrně dosti — řídké.

nýbrž připoví suma veliká, jenom když se autor zaváže, že bude psáti zase tak lascivně, zase tak napínavě, jako psal už dříve, aby opět vynikl nade všecky svoje konkurenty. Tak jest tomu průměrně s naší nynější literaturou (totiž německou), na jihu i severu, východu i západu a neudělá-li toto daremné jediné švindlem udržované literární podnikatelství konečně krach, pod jehož účinky klesnou a padnou nejdříve právě ty nejlepší a nejsolidnější firmy knihkupecké a nakladatelské, neupadne-li špatnou četbou spilé množství čtenářů v delirium tremens (třesavka opilců), musili bychom nutně míti za to, že už není žádných zákonů přírodních.

Bohaprázdnou spoustu zaviněnou touto literární epidemií viděti je všude. Frivolita, nevkusnosť, sprostota smýšlení, starý šlendrian, otupělosť pro všecko, co vyšší jest a idealnější, vládnou nyní ve všem a jsou v plném jedovatém květu. Mnoho spisovatelů od přírody dosti nadaných přispůsobuje se ochotně této nynější čtenářské modě ... Kaum ist von dem ersten, nun gar einem beliebten Philosophaster ein faules Ei gelegt oder erst halb warm geworden, von einem Physiker dem chinesischen Ofen der Retorte entnommen, so wird es auch schon von einem belletristischen Tageschriftsteller zu einem neuen Roman, einer Feuilletonnovelle ausgebrütet und die Fehl- und Faulgeburt von einem Lesefeinschmecker als die köstlichste Rarität verschluckt. Man ruft allsogleich nach mehr von derartigem. Vor allem behagt hier die schamloseste Obscönität. Diese Lesewuth, welche auf das pikante d. h. zweideutige, aufprickelnde, versessen ist, frisst in der Wurzel schon allen Ansatz zur gediegenen Bildung fort. Man liest nur noch, was Mode ist, um echte Kritik kümmert man sich nicht entfernt; sieht sich einer etwa noch nach Urtheil um, so leisten die elendeste Kritikasterei oder auch die lügerhafteste Reclame ihm hinlängliche Dienste..." „So lange die Welt steht", dosvědčuje též Melchior Meyr, „hat man sich der Masse nicht so untergeordnet, wie gegenwärtig. Die Masse ist die Gottheit der jetzigen Zeit." Es ist wirklich nicht zu viel behauptet, wenn man sagt, dass ein grosser Theil der heutigen Autoren — und darunter sehr „berühmte" — dem Publicum gegenüber nichts weiter als den Zotenreisser, den Spassmacher, den Hansnarren, den Gaukler, den Bedienten abgibt" (Die Verwahrlosung des modernen Charakters von Dr. Max Vogler str. 61—62.).

Jsou-li takové literární poměry — a my říci nemůžeme, že by aspoň u nás byly valně lepší —, tu jest zajisté u výběru knih, kteréž chceme čísti anebo jiným ku čtení dáti, veliké třeba opatrnosti. Nežli čísti knihu, v níž bychom nenašli nejenom žádného poučení, nýbrž ani žádné ušlechtilé zábavy, jest věru lépe nečísti vůbec ničeho.

Co svět světem stojí, nepotisklo se nikdy ještě tolik papíru, jako za dnů našich, nikdy se též nečetlo více než nyní. A jaký jest ze všeho toho čtení užitek? Ten, že se nejenom mnozí čtenářové, nýbrž i mnozí spisovatelé buď vůbec ani nenaučili řádně mysliti, anebo mysliti zapomněli, a že první místo ve knihách i rozmluvách zaujímá frase, kteréž se koří bez mála všecko:

„Was ist so mächtig wie die Phrase?
Sie flattert üppig durch die Welt.
Sie reicht aus unerschöpfter Vase
Der baaren Thorheit falsches Geld."

„Dříve byl", jak praví Weber v „Demokritu", „nedostatek knih na ujmu pokroku, nyní jest to opět přílišné jich množství, jež čtenáře mate a vlastnímu jeho myšlení vadí." Mnoho jest nyní knih, zvláště zábavných, a mnohý se domýšlí, že musí čísti všechny; čte pilně a mnoho, ale nepřemýšlí, nestuduje knihy, nýbrž polýká, a proto, ač mnoho čte, nemá ze čtení užitku skoro žádného. Ví snad sice mnoho, ale povrchně, důkladně však ničeho[3]); nepřijdeť na to, mnoho-li kdo čte, nýbrž co a jak čte. „Kdo čte mnoho, ale o tom, co četl nepřemýšlí a nerozvažuje, podobá se hltavému, který mnoho jí, ale málo zažije" (Vinařický).

I ve čtení jest třeba tudíž míry. Mnohem lépe jest čísti málo a s rozvahou, nežli čísti mnoho, ale bez rozvahy, bez přemýšlení. I s dobrými knihami třeba jest jednati jako s přátely: míti jich totiž málo, ale takových, by byly lepší nežli jsme my, bychom se z nich mohli poučiti. Z jediné dobré povídky, již přečteme pozorně, uvažujíce všecky události, jejich příčiny, jejich účinky, posuzujíce všecky osobnosti, jež v ní vystupují, a všecky jejich řeči a činy, naučíme se o mnoho více, než kdybychom hltavě vyčetli celou knihovnu; naučíme se, čeho jest třeba pro život: znáti totiž lidi a způsob jejich jednání" (Cesare Cantù l. c. 142.). Zvláště mladší čtenáři by měli stále míti na paměti, že „není dobře vše ve světě čísti (Neruda), že to, co není hodno, abychom to četli vícekrát, za čtení vůbec nestojí (Weber, Demokrit), že není třeba čísti mnoho knih, ale že jest třeba čísti důkladně.[4])

Viktor Hugo ovšem praví: „Moudrý čtenář neb posluchač rád slyší všechněch, čte všechno, nepohrdá ani písmem, ani osobou ani učením: u všech bez rozdílu hledá, čeho se mu nedostává;" ale slavený tento básník nebyl nikdy v ničem a není zvláště v této příčině spolehlivým rádcem. Ovšem jest pravda, že moudrý čtenář najde v každém spise něco poučného, to však není pravda, že by moudrý čtenář žádnou osobou a žádným učením nepohrdal a že by u všech bez rozdílu hledal poučení. Mimo to není moudrých čtenářů zvláště mezi mladšími příliš na zbyt; proto se nám též mnohem víc zamlouvá rada Emersova, kterýž praví: „nečti knihy, kteráž by nebyla aspoň rok vydána; nečti leč slavné knihy; z vědeckých děl čti nejnovější, z básníků nejstarší" (Smiles, Karakter 364.). S Emersonem souhlasí i slavný Lacordaire,[5]) kterýž praví, že jest třeba čísti jen výtečná proslulá díla mužů slavných, pro ostatní že nemáme času; a teprv že nesmíme míti času na čtení spisů, kteréž jsou jako by kloakou lidského rozumu a přes všechny květy, jimiž jsou ozdobeny, skrývají v sobě jenom porušenosť. Že vhodné toto

---

[3]) Cesare Cantù praví v této příčině: „Non mai tanta carta si tramutò in libri; non mai se ne lessero di più e si studiò di meno, appunto perchè la sfrenata lettura riduce alla superficialità. Si sa una farragine di cose, ma nessuna bene a fondo, come quei coltellini, che vende il bigiottiere, in cui ci sono forbici, e sega, e cavaturaccioli, e stuzzicadenti, e penna, ma che non bastano a nessun uso importante" (Buon senso ce buon cuore. 141.).

[4]) Non multa sed multum. — Comede volumen (Ezechiel 3.)!

[5]) „Il ne faut lire ici bas que les chefs-d'oeuvres des grands noms; nous n'avons pas de temps pour le reste. A plus forte raison ne devons-nous pas en avoir pour des écrits qui sont comme le cloique de l'intelligence humaine et qui malgré leurs fleurs, ne recouvrent qu'une effroyable corruption (Lettres à des jeunes gens p. 122.).

napomenutí platí zvlášť a přede vším čtenářům mladým, pověděli už Plato a Quintilian. „Co člověk v mládí do sebe přijme“, dí Sokrates u Platona, „to vtiskuje se nezrušitelně do jeho srdce a ovládá jeho náhledy po celý život. Proto všechno na tom záleží, by díla básnická, s nimiž se člověk v mládí zaměstknává, byla dokonalá a vyhovovala v každém ohledu jak mravním tak náboženském“ (Plato, de republ.) Podobně soudil Quintilian, neboť takto napsal: „Především musíme na to s důrazem upozorniti, že mládež, proto že mysl její ještě jest měkká a jako by prázdná nádoba, všecko mnohem hloub do sebe přijímá, co se jí podává: protož třeba jest se vší péčí přihlížeti k tomu, by díla literární, s nimiž ji necháme zabývati se, nejen psána byla ušlechtilou mluvou, nýbrž ještě mnohem víc, by byla čistá a mravně dobrá. Čtení básníků lyrických a dramatických jest k odporučení, ale jen tehdy, když se pro četbu volí svědomitě nejen básníci nýbrž i jednotlivé díly jejich spisů; neboť řečtí básníci jsou často příliš „volní“; také z básní Horaciových bych mnohých s mladíky neprobíral“ (Quintilianus, Institutiones oratoriae I. c. 8.).

Že tato opatrnosť není bezdůvodnou, dosvědčuje z vlastní zkušenosti Josef rytíř Führich, a to ve své biografii uveřejněné v almanachu „Libuša“. Když vstoupil totiž na akademii jako jinoch devatenáctiletý, zabýval se čtením básníků; mimo romantiky čítával hlavně Schillera a Götha. Jaký však měl ze všeho toho čtení užitek, nechť nám poví sám. „Oproti onomu duchu vnitřního vývoje a vzdělání“, píše Führich doslovně, „jehož čtením nabýváme, byl jsem vzhledem k sobě samému v Římě již velice nedůvěřlivým. Každé umění a každá věda, pěstují-li se upřímně a rozumně, musejí konečně vésti člověka k otázkám životním a od správného zodpovídání těchto otázek závisí spása nejenom vědy a umění, nýbrž vůbec spása člověka celého. Když jsem se tudíž ptal, co mi v tomto ohledu prospělo moje čtení, musil jsem si upřímně vyznati: „vneslo zmatek v moje myšlení a cítění a jednání moje na mnoze poskvrnilo. Této smutné pravdy nemohl jsem, nemohu a nechci tajiti, ani zapírati. Nikdo neříkej: Ten se musil oddati zvlášť špatnému čtení! Žádnému jinému než jen takovému, jakému se oddává největší část čtenářů.

Kdo by si tu nevzpomněl na slova Göthova:

„Jüngling, merke dir bei Zeiten,
Wo sich Herz und Sinn erhöht
Dass die Muse zu begleiten,
Doch zu leiten nicht versteht?“

A jak by též mohli básníci býti spolehlivými vůdci mládeže, když se jejich náhledy právě v otázkách nejdůležitějších, v otázkách na nichž všecko závisí, v otázkách totiž víry a mravů, v otázkách, kteréž se týkají poměru, v jakém se nachází člověk k Bohu, k přírodě a ku svým spolubližním, právě tak rozcházejí, paralisují a vylučují jako systémy a náhledy moderních filosofů? Nejen však jedni básníci druhým odporují, nýbrž přes tu chvíli i samým sobě. V této příčině hřešívají nejvíce právě básníci nejslavenější. Co jim přijde na mysl, co kde uvidí nebo uslyší, všechno vtloukají rychle do veršů, ať to za to stojí, nebo nestojí, jako by chtěli mermomocí dokázati, že má pravdu Göthe, když takto píše:

„Wir reden und sehn
Wir hören und reimen.
Und wenn es uns glückt,
Und wenn es sich schickt,
So sind es Gedanken!“ (Faust)

Těch, kteří by měli o básnictví pojem tak vznešený jako na př. Žukovský, kterýž zpíval, že jest poesie nebeského náboženství sestrou pozemskou, světlým majákem rozžehnutým samým Stvořitelem, bychom v bouřích života nezbloudili s cesty, a kterýž přál sobě, aby básníci vždycky a všude pochodní poesie svítili tak, aby bratrům svým vůdčími byli hvězdami,[6]) těch, pravíme, málo jest, spíše chová se většina básníků k náboženství nejen lhostejně, nýbrž přímo nepřátelsky; ba jsou i jednotlivci, kteří, kdyby mohli, shasli by chutě onen jasně zářící maják náboženství křesťanského, třebas by jej nemohli jiným nahraditi leč jen bludičkami osobních svých domněnek.

Že takovou poesii, byť měla roucho sebe krásnější a elegantnější, nemůžeme nazývati svou a ji ku čtení odporučovati, nýbrž že musíme mnohem spíše před ní varovati, jest na bíle dni.

Víme ovšem, že se ustavičně hlásá, umění že nemusí žádných jiných dbáti zákonů leč jen esthetických, že jest cílem samo sobě a že tudíž nemusí k žádnému vyššímu směřovati cíli; víme též, že i nejhorší a největší mravní převrácenosť, třebas byla patrně za tím jen účelem vymyšlena, aby sváděla a kazila, podá-li se v lehké elegantní formě, nejen bývá omlouvána, nýbrž i drze chválena a zastávána: ale víme též, že tato zásada humanistická, kteráž formu staví nad obsah, křivá jest a falešná, a při tomto náhledu zůstaneme tak dlouho, dokud nám někdo jasně nedokáže, že jest slupka více nežli jádro, šat více než člověk, tělo víc než duch a že jed nalitý do zlaté číše přestává být jedem. Či byl by snad některý básník spokojen, kdybychom do krásně broušené sklenky místo melničiny nalili jedu nebo nějaké zakyslé břečky a jemu to k pití podali? Zajisté že by každý básník a každý literát něco takového s rozhořčením odmítl. — A my bychom měli hltati do sebe všecko napořád, co nám podávají básníci a povídkáři, ať je to jed anebo med, břečka taková nebo maková, jen když je to nalito do umělecky dokonalých forem? Ó nikoli! Za tak prostě naivní nás páni literáti míti nesmějí.

Vážíme si formy, vážíme si jí velice, ano žádáme, aby forma byla myšlénkám vždy přiměřená, ušlechtilé, dobré myšlénky aby se vždycky v ušlechtilé podávaly formě; ale o tom nás nikdo nikdy nepřesvědčí, že by forma byla při díle literárním bez mála vším a obsah skoro ničím, a že by se díla literární měla vždycky posuzovati jenom se stanoviska esthetického, nikoli: duch jest to, kterýž i zde rozhoduje, a je-li duch, kterýž vane z díla literárního duchem špatným — a duch, kterýž odporuje pravdě, odporuje dobru, rouhá se Bohu, posmívá se ctnosti, není zajisté dobrý duch, — nebudeme dílo to nazývati dobrým, byť bylo formálně výtečným a vzorným. Že jsme v této příčině trochu přísnější nežli kritikové cechovní a nežli většina literátů belletristických, že ani esthetikům všechno nevěříme a dobrou

[6]) Sebraných spisů Žukovského sv. 3. str. 266.

nazýváme jenom knihu tu, kteráž snese nejen měřítko esthetické, nýbrž i měřítko logické a ethické, jenom knihu tu, kteráž obstojí před přísnou logikou a ethikou křesťanskou, nebudou nám snad míti za zlé ani kritikové a spisovatelé, již se hlásí k cechu „liberálnímu“; vždyť následujeme pouze jejich příkladu, — ovšem s malou odchylkou: oni totiž nedbají ve svých pracích literárních žádné autority ani na nebi ani na zemi, leč jen autority „liberální“ a víry si neváží; my zas nedbáme autority jejich a jim — nevěříme. (Pokračování.)

Staří přátelé.

Obrázek

od **Bohumila Brodského.**

Spatřil také, ale jak zcela změněného. Byl jaksi zamlklý, v sebe zabraný a přeslechl velmi často otázky přítelovy. Byl k němu méně upřímným než dříve a jakoby se společnosti jeho vyhýbal. Štěpán to měl za zbytek jeho nemoci, jeho spíše polekal list sestřin. Psala mu již ze starého svého sídla, ale zcela jinak než dříve. Jaksi kuse, chladně, nesrovnale. Nevanula z jejího listu stará upřímnosť, přítulnosť a důvěra. Zaměstnán jsa vzpomínkami na sestru, přehlédnul rozpačitosť přítelovu.

Až jednou se dověděl něčeho, co jím zatřáslo. Šel opět s Kamilem na procházku, a zašli až za město na postraní cestu, prázdnou lidí, uprostřed širých polí; Kamil hleděl zamýšleně a na otázky Štěpánovy odpovídal krátce, jednoslabičně.

„Tobě něco schází, Kamile“, pravil pojednou Štěpán, podívav se upřeně na soudruha. „Nejsi nemocen?“

Ten zvednul k němu hlavu a trpce se usmál.

„Nemocen? Ano a ne. Churavím, ale nemoc má nemá zárodku v těle, nýbrž tuto“, a při tom ukázal na srdce.

„Ajajaj, toť jest věru novina“, smál se Štěpán. „A která jest ta zlá smrtelnice, která tebe tolik změnila.“

Chvíli neodpovídal. Pak se vzpřímil, jak by se odhodlal k něčemu důležitému.

„Řeknu ti to, nač se tím tajiti. Dověděl bys se to beztoho později. Miluji tvou sestru.“

Jak se dříve Štěpán smál, tak ihned zvážněl a ve tváři poblednul. Láska k jeho sestře byla příliš opravdová, příliš hluboká, než aby se nelekl tak vážné zprávy. Zkoumavě a přísně podíval se na svého přítele a pravil:

„Kamile, podívej se mi do očí, ale hezky zpříma a odpovídej poctivě, nač se tě budu tázati. Řekl jsi již mé sestře něco o svých citech?“

Poněkud zrumělený a v nesnázích poslouchal Kamil bezvolně jeho vůle. „Řekl, Štěpáne“, odpověděl stísněně.

„A co ti odpověděla?“ Chvíli váhal. Pak řekl.

„Nenamítala ničeho. Své srdce může prý dáti komu chce, ale svou ruku jenom tomu, koho uzná bratr její, totiž ty, za hodna.“

„Jinak řečeno, miluje tě, chce však věděti, co tomu řeknu já.

Když již jsme v tom, dokončemež vše to hned. Víš, že tě miluji také. Ale při tom nezapomínám, že tys bohat a sestra chudobná. Kamile, připomínám ti ještě jednou, co již dávno víš. Já a sestra nemáme ničeho než jméno, ale to jméno jest poctivé, beze skvrny. Nehrej tedy s ním, neboť bych pak zapomenul na vše, na tebe i na sebe. Odpověz mi přímo. Chceš učiniti moji sestru svou ženou?"

„Bolí mne tvá nedůvěra, Štěpáne", odpovídal rychle Kamil stísněným hlasem, „a chci ti ukázati, že i já, byť bohat, což mi jaksi vytýkáš, nemám nepoctivých úmyslův. Chci si vzíti zítra dovolenou a jeti k matce."

„Svěřil jsi se již paní matce se svým úmyslem?"

„Dosud nikoliv. Mám naději, že mi vyhoví. Hedvika ví o všem, snad jí to již řekla".

„A což nevyhoví-li?" dotíral neúprosně dále Štěpán.

„Vyhoví, musí vyhověti", dokládal rychle Kamil.

„A nevyhoví-li", stál na svém Štěpán.

Kamil se zamlčel a sklopil oči. Štěpán na něho hleděl smutně a přísně zároveň.

„Zahrál jsi si ošklivou hru, příteli, a poněvadž tvůj poměr k sestře mé byl tak náhlý, obávám se, že jsi příliš počítal na svou odvahu. Kdybys býval přišel upřímně hned ke mně a zmínil se mi o svém úmyslu, věru že bych býval s pokojnou myslí hleděl budoucnosti vstříc, neboť bych se byl postaral buď o odstranění překážek, či ještě v zárodku vše překazil a udusil. Nyní, kdy již sestře urván klid a mír ze srdce, nemám na vybranou než to, abys co nejrychleji počestně vyžádal si svolení paní matky a veřejně sestru za svou nevěstu prohlásil. Jsi hotov to učiniti?"

„Ano, Štěpáne", odpovídal Kamil. Napnu všechny své síly, bych dosáhl ruky tvé sestry, kterou tolik miluji. Nepřičítej mi žádných nekalých úmyslů. Uznávám sice, že jsem proti tobě nejednal dosti správně, avšak přece ne tak, abych byl hoden tvého hněvu. „Pojďme, vraťme se, odebéřu se hned k plukovníkovi."

Obrátili se, však na zpáteční cestě byl Štěpán stejně zachmuřen jako jeho přítel hned na počátku vycházky. Mluvili málo, více přemýšlejíce. V městě se rozloučili. Kamil zamířil k plukovníkovi, Štěpán k svému bytu, aby napsal sestře list. Tak byl rozčilen, maje ji v listu kárati, kdežto uvykl vždy sdělovati s ní lichotivá slova a blahé naděje. K večeru navštívil ho Kamil. Měl dovolení a ráno odjížděl domů. Šel se rozloučit se svým přítelem. Rozloučení jejich nebylo tak veselé, jako jindy. Nemohli si již pohleděti tak otevřeně, bezstarostně do očí, jak druhdy činívali. Kamil snažil se upokojiti Štěpána růžovými vyhlídkami a Štěpán pln nepokoje sebe sama. Rozešli se konečně dříve než jindy činívali. Štěpán té noci nemohl usnouti. Vždyť se jednalo o čest a blaho jeho sestry, tudíž o čest jeho samého. Nešťastný den, kdy svoloval ke přání Kamilovu.

Druhého dne šel ke cvičení. Kamil skutečně nebyl u svého oddělení. Upokojil se tedy poněkud. Vraceje se z kasáren domů, jakoby maně potkal sluhu přítelova. Otázal se ho, kdy odjel jeho pán.

„Neodjel nikam, pane nadporučíku, jest churav," odpovídal sluha. Štěpán se zachvěl. Nevěřil chorobě Kamilově.

„Kdy se roznemohl?"

„Včera u večer. Připravoval se kamsi na cestu a v tom dostal dopis. Poručil mi opět věci vyndati a pak mne odeslal s lístkem k panu majorovi.“

„Byl u pana nadporučíka lékař?“ — „Nebyl ještě“.

„Což neleží?“ — „Nikoliv, přechází po pokoji“!

„Dobře, můžeš jíti.“ Štěpán věděl dosti. Ačkoliv nevěděl, odkud byl list, který změnil rozhodnutí přítelovo, přece byl sám u sebe přesvědčen, že byl z jeho domova. Šel přímo k němu a našel ho tak, jak sluha sděloval. Zarděl se, když spatřil Štěpána a jevil veliké rozpaky. Vyčetlť mu z tváře, že ho Štěpán podezřívá. Vymlouval se chorobou a pravil, jakmile se mu trochu uvolní, že pojede domů.

„Nedostal jsi ještě žádného dopisu z domova?“

„Dostal, od Hedviky. Píše, že matka také lehce ochuravěla a jest proto jaksi nevrlá. Chci-li jí vše říci, abych přijel o nějaký den později.“

„Dobře. Až pojedeš domů, oznam mi to.“ Vstával k odchodu, bled a vážný.

„Již odcházíš?“

„Musím, za chvíli bude rapport. Přeju ti brzké uzdravení.“ Podal mu chladně ruku, kterou Kamil bázlivě stisknul, a vyšel. Věděli oba, aniž by si to bývali řekli, že se mezi nimi utvořila propasť. A utvořila, hluboká, veliká, která je oddálila na vždycky. Den po dni ubíhal, Kamil neodjížděl a Štěpán více nenavštěvoval přítele. Jednoho dne objevil se Kamil na cvičení. Mezi odpočinkem zajel k němu Štěpán.

„Kdy pojedeš, Kamile, domů?“

„Nevím ještě, ale brzy, snad za týden.“

„Anebo snad za rok? Děkuji vám, pane nadporučíku“, za laskavé sdělení. Vím dosti, abych mohl o vás souditi. S Bohem.“

Obrátil koně a letěl k svému oddílu, plana hněvem a opovržením proti bídnému chování se přítelovu. Nebyl již jeho přítelem, pohrdal jím. Od té doby si ho ani nevšimnul a na své vycházky chodil sám. —

Taková náhlá změna u vzájemném obcování mezi přátely vzbudila pozornosť důstojnictva, které pátralo po příčině náhlého schladnutí vroucí přítulnosti mezi nimi. U Štěpána začíti s vyzvídáním nepokusil se nikdo, znalit ho jako muže přísného chování a uzavřené mysli. Obrátili se tedy k Drahotovi, který byl znám jako člověk veselé mysli a těkavé povahy. Z počátku ani tu nemohli se ničeho dověděti a byli odbýváni jeden po druhém. Pak ale již tu a tam lecos prohodil o směšné poctivosti Kalinově, přepjatosti jeho zásad, ideálnosti jeho záměrů. Neřekl to sice ještě zřejmě, ale dal dosti znáti, že příčinou všeho toho jest sestra Štěpánova, kterou tento chrání a střeží jako přísný mravokárce. Věc stávala se důstojníkům zajímavou, zvláštní a nespokojili se s těmito kusými zprávami. Doléhali dále, doráželi při každé příležitosti všemi možnými způsoby, až se jim dostalo konečně žádaného rozluštění všeho toho, po čem toužili.

Stalo se totiž, že v jistý slavnostní den sešel se důstojnický sbor ve svém kasinu ku vzájemné zábavě. Několik málo jich dosud scházelo, mezi nimi Kalina. Drahota seděl již delší čas u stolu blíže dveří mezi mladšími důstojníky a bavil se velmi dobře. Výtečné víno náladu tuto zvyšovalo každou chvíli. Tu mezi hovorem jeden z důstoj-

níků, ani později nevěděli který, učinil žert na roztržené přátelství Kamilovo.

„Eh, dejte mi pokoj s tím filosofem. Nelituji ani dost málo, že konečně sem se ho zbavil.“

„Hle, hle, tací přátelé a tak ukončili. Vsadil bych, že v tom dojista nějaké milostné dobrodružství,“ volal jiný.

„Jest, proč bych zapíral,“ smál se Drahota, „vždyť vy bez nich také nejste. Kalina má slíčnou sestru, jest vychovatelkou, byla u nás návštěvou, nu a já z dlouhé chvíle jsem se jí podíval hlouběji do očí. Kdož věděl, že jest chytlavá. Myslil jsem, že po mém odjezdu na vše zapomene, když se do toho vpletl její bratr. Chtěl, abych si ji vzal, a já ovšem přirozeně neměl ani nejmenší chuti. Na tak romantické sny, vzíti si vychovatelku, byť byla sebe slíčnější, jsem se ještě nezmohl. Odtud ten hněv, k smíchu celá ta věc, není-li pravda.“

Dal se do smíchu, ale najednou mu ten smích na rtech zkameněl. Spatřil u stolu státi nadporučíka Kalinu, zsinalého, chvějícího se hněvem, metajícího blesky zraku svého na něho.

„Pane nadporučíku Drahoto,“ pravil přidušeným hlasem, mezi tím co i druzí umlkli a zvážněli, „slyšel jsem vaše velmi žertovné vypravování o vychovatelce, právě jako tito pánové. Hlásím se přes to k ní jako bratr. Doufám, že nebudete pranic namítati, řeknu-li vám, že vaše řeč byla bídnou pomluvou a vy jako důstojník že jste se dopustil skutku nectného, hodícího se mezi pouliční lůzu a nikoliv mezi císařské důstojníky. Styďte se, pane.“

Drahota vyskočil rovněž tak bledý jako Kalina. Štěpán ho u přítomnosti důstojníků urazil tak, že chtě nechtě musil něco říci.

„Vy pane nadporučíku mluvíte spíše jak nejsprostší hulán a ne jako důstojník.“

„Pánové, slyšeli jste ta slova, a pan Drahota snad si je dobře rozmyslil a bude se na ně pamatovati, ač budu žádati za ně náhradu.“

Uklonil se a zašel na druhý konec sálu, kdež usednul mezi jiné důstojníky. Mezi přítomnými byl zcela dobře pozorován prudký výstup mezi bývalými přátely, ač mimo nejbližší nikdo nevěděl nic určitého. Nevšímali si toho však valně, byť tušili, že bude míti kratičká rozmluva ještě vážnou dobru. Jeden z nich, méně obratný, dostane nějaký šrám šavlí, či vystřelí na sebe bambitky tak, aby se lehce poranili a bude dobře.

Předvídali dobře, ač ne zcela správně. Druhého dne po cvičení bili se nadporučík Drahota se Štěpánem v jízdárně šavlemi. Boj byl urputný, avšak krátký. Klesl po chvíli Drahota k zemi s lebkou hluboko proťatou. Rána byla nebezpečná, ano, jak lékař prohlásil, smrtelná. Neváhaje ani okamžik, odebral se Štěpán k plukovníkovi a pověděl mu vše. Poněvadž byl oblíben a znám jako poctivec, poněvadž pak i důstojníci přítomní vypravování Drahotovu v kasinu musili uznati, že Štěpán byl uražen první, potrestán jest tento pouze domácím vězením, leč by snad smrť Drahotova vyžadovala většího potrestání.

Než bohudík nadporučík Drahota vyváznul z nebezpečenství. Téhož dne, kdy se poprvé objevil bledý na cvičišti s hlavou ještě obvázanou, dostavil se k plukovníkovi Štěpán a předložil mu žádost — za propuštěnou. Přemlouval ho, by tak nečinil, ale marně. Stál pevně na svém, a také po měsíci obdržel oddíl jeho jiného důstojníka ku

podivení všech, kdož Štěpána znali. Co počne, kam se obrátí, nevěděl nikdo, nikomu se nesvěřil. Litováno dosti upřímně jeho ztráty, a znovu na přetřes vzat jeho spor s Drahotou. Po čase umlklo vše a na nadporučíka Kaliny zapomenuto docela.

Drahota zbaven dobrého přítele, jenž mu byl dříve nejen společníkem, ale vzácným rádcem, počal žíti život bezúzdný. Probíjel veliké částky peněz z domu zasýlané s podivuhodnou lehkostí v čase nejkratším. Dopisy jeho domů byly hustšími, ale kratšími a obsahovaly obyčejně žádosť o peníze. Matka i sestra Hedvika posýlaly neustále, ale nemohly se ubrániti bázni, která se jich vždy více zmocňovala nad obratem v chování Kamilově. Psaly, domlouvaly, ale on odkládal dopisy s lehkomyslným úsměvem, žije stejně dále jako před tím. Hedvika sama přijela za bratrem, avšak ani její přítomnosť nezměnila ničeho na věci. Vysmál se jí ještě.

„Mohly jste mne nechati vzíti si tu útlocitnou vychovatelku, mohl ze mne býti sedlák, hospodář. Nebudu přece žíti jako žebrák. Vysmáli by se mi tu, pohrdali by mnou. A ostatně utrácím peníze své, a na tom dost.“

Se slzami v očích odjížděla Hedvika, nesouc si s sebou jistotu, že její bratr stal se zhýralým, a ona s matkou že snad přiložili k tomu také svůj díl, ono psaní totiž, v kterém ho matka napomínala, aby nechal nepředloženého sňatku a přetrhl poměr s Marií Kalinovou ještě v zárodku. Matce zamlčela Hedvika většinu svých zkušeností, které si odnášela od Kamila. Přece však naznačila dosti trudný obraz jeho života. Ubohá paní, milujíc syna vášnivou láskou, upadla v onu úskostlivosť, která nás pronásleduje všude, hubí naše zdraví, maří naše štěstí a připravuje nejtrpčí chvíle. Počala chřadnouti a po roce přivolával telegram Kamila k smrtelnému loži matčinu. Přijel, našel ji ještě živou a slyšel poslední napomenutí její. Snad pohled na bytosť, kterou druhdy tak něžně miloval a proti které se tolik prohřešil, zatřásl jeho svědomím. Slze mu vytryskly z očí, a on umiňoval si, že se obrátí.

A obrátil. Ale jak podivně obrátil. Vystoupil z vojska a odebral se domů. Nějaký čas žil svorně s Hedvikou, která vlastně správu panství vedla sama, poněvadž si on ničeho nevšímal. Pak ale počal i ji týrati, nevšímaje si jejích slz a proseb. Aby byl živ zcela bez ní, oženil se. Oženil se, jak se žení lidé, kteří považují sňatek za výhodu v tom ohledu, že se žena stará o muže a jest zároveň terčem špatného rozmaru manželova. Dostal paní tichou, slabé postavy, dosti zámožnou, která si ho vzala bez lásky, také tak z dlouhé chvíle. Svazek jejich byl spíše k smíchu a stal se později odstrašujícím příkladem. Jeden s druhým trpěl muka, a bylo to snad dobrodiním pro oba, když asi po desíti letech zemřela paní Drahotová, jak lékaři pravili, na ochrnutí nervů. Kamil byl opět svoboden, ale nepomýšlel na ženitbu. Ponechal správu statků opět Hedvice, která pro nesrovnalé poměry bratrovy zůstala svobodnou až dosud, a nebylo naděje, že by se řádně provdala. Na obrácení bratra již nepomýšlela, modlila se jen, aby si ve své rozervanosti nevzal život. Byla jista, dočká-li vysokého věku, pak že bude práce snadnější. Neboť kde nikdo nepomůže, tam dojista první zvěsti o zimě života lidského přinutí přemýšleti o věcech, o kterých člověk dříve ani slyšeti nechtěl.

Nechávala tedy bratra žíti dále, nesnažíc se více obrátiti ho.

A on žil, možno-li to životem nazvati, dle svého způsobu dále. Byl postrachem lidu, který se třásl před jeho bezcitností, předmětem opovržení u společnosti lepší, která se ho stranila pro jeho hrubé vystupování. Nežil se žádným v přátelství leda se svým sluhou, který mu nestačil nositi láhve s vínem, který se smál jeho sprostým vtipům a s ním proklínal vše, co on proklínal. Ze statného muže stával se stín s tváří žlutou, s hrubým výrazem. Do Zálesí do kostela nezajel za celou tu dobu ani jednou, směje se drze věcem, které jiným jsou nejsvětějšími, vyhýbaje se z daleka každému, kdož měl jen podobu kněze. Neminulo neděle, aby netýral Hedviku pro to, že si dala zapřáhnouti a jela na služby Boží.

Tací lidé, když na ně přijde těžká nemoc, trpí nejhrozněji. Na jedné straně zeje na ně hluboká propast, šklebící se všemi těmi nepravostmi, jimž holdovali, a na druhé straně vane jim vstříc strašlivá prázdnota s neúmornými výčitkami. Pan Drahota se rozstonal a trpěl tak, že musil vzbuditi soustrast. Myšlénka: zemřeš, lomcovala jeho mozkem, hlodala na jeho nitru, chechtala se mu do tváře, děsila ho dnem i nocí. Přemlouval se, nechtěl ničeho o tom věděti a proto nepřipustil, aby zavolali lékaře. Přemohu vše, myslil si, vysměju se těm, kdož očekávají, že budu přemožen. Přelhával se sám, že nemoc jeho se nehorší, nutil se do veselých myšlének, pokoušel se dělati vtipy jako dříve. Byl politování hodným v tom svém marném snažení a přece vzbuzoval mimoděk myšlénku, že to vše si již dávno zasloužil.

Hedvika, nyní stará již, prošlá trpkými zkouškami, s hrůzou pozorovala blížící se katastrofu. Její šlechetné srdce nemohlo přáti bratrovi něco zlého, naopak toužila, aby mu mohla pomoci. Ale kdo mu pomůže, kdo ho zachrání. Jsouc jedenkráte v kostele, vzpomněla si na kněze, jenž s tklivou zbožností vykonával svaté obřady. Zalekla se té myšlénky. Jak ten by mu mohl pomoci? Zná ho jako útočiště všech trpících, jako předmět nejčistší lásky lidí, ale on by šel bratrovi pomoci, který život jeho tolik ztrpčil?

Měla příliš bystré oko, aby nepoznala v té vážné, usedlé postavě kněze bývalého švarného důstojníka hulánského, který za mladých let byl v Hrádečku se svou sestrou a který nevysvětlitelnou náhodou objevil se před několika lety v Zálesí jako kněz právě tak svědomitý, jako byl svědomitým důstojníkem. On zná také ji, vždyť ji hned na poprvé při setkání pozdravil a s jakýmisi rozpaky pohled svůj jinam odvrátil. Neměla odvahy nikdy se mu přiblížiti a on netoužil dle všeho sejíti se s ní. Dleli tak na blízku jako cizinci, jako neznámí, zbuzující jeden v druhém upomínky na starý život, trpké chvíle.

A k tomu že by mohla jíti? Neměl by práva odbýti ji chladně, urážlivě, jak se stalo jemu i sestře jeho? Kdo však jiný toho dokáže, než jeho plamenná ústa? Zápasila s sebou kolik dní. Až když nemoc bratrova zjevně stoupala, a on nemohl býti ničím překonán a přemluven, s tlukoucím srdcem odhodlala se k odvážlivému kroku tomu. Jak pochodila, víme. Nyní klečíc ve své komnatě úpěnlivě se modlila, aby to setkání bývalých nepřátel stalo se pro bratra jejího spásou.

(Dokončení.)

Kardinál Lavigerie a otroctví africké.

Náčrtky z přítomnosti

od Josefa Uhlíře.

Dne 14. června t. r. slavila zasloužilá spisovatelka anglická paní Harriet Beecher Stowe své 76leté narozeniny, a byla jí při té příležitosti vyslovena četná blahopřání. I u nás jest žena ta velmi známa: kdož nebyl by četl její spis „Strýček Tom“, v němž slovy dojemnými a úchvatnými líčí poměry otroků amerických? Dílem tím stala se proslulou; „Uncle Tom's Cabin“ přeloženo do všech téměř jazyků, a spisovatelka sama o posledních narozeninách svých vyslovila se, „že Bůh sám knihu tu jí diktoval“. Spisy líčící hrůzy otroctví bývaly kdysi čteny s velikou oblibou: nyní jsou téměř v zapomenutí, tak jako celá otázka otroctví. Kdož vzpomněl by si, že dnes v podvečer XIX. osvíceného století možno jest vůbec ještě otroctví? Evropa domnívá se, že existuje snad pouze v románech, ale nikoliv ve skutečnosti; Evropa, pořádající kongressy, světové výstavy, organisující své armády, stavící divadla a deklamující o lidskosti, svobodě, humanitě a bratrství, netuší, že otroctví ve formě nejhroznější vylidňuje dosud celé země, že obchod s otroky nejen neustal, nýbrž že jest téměř v zenitu svém; člověk pořádá z mrzké ziskuchtivosti honby na své spolubratry, prolévá krev, vyhání pokojné obyvatele z jejich chýží, olupuje je o rodiny, odtrhuje matky od dětí a žene lidi jako dobytek v úpalu slunečním sto mil cesty na trh, značě cestu tu mrtvolami umučených, zmrzačených!

Do Afriky vniklo poslední dobou mnoho učenců, obchodníků, diplomatů a vojáků; o Africe mluvilo se v kabinetech evropských ministrů, ale nikdo z nich nepřinesl zpráv a nepovšimnul si hrozného otroctví středoafrického! Jednoho poutala věda, druhého obchod, toho politika, onoho touha po dobrodružstvích — lidskosť a křesťanskou lásku marně bychom hledali. Ovšem zde onde naznačil nejeden cestovatel něco o zoufalých poměrech černochů afrických: ale registroval to prostě, nikoliv s nadšením a touhou, se svatým zanícením a snahou přispěti nešťastníkům oněm, a volati o pomoc po celé vzdělané Evropě.

Bůh dopřál církvi své té milosti, že to, čeho neučinily jednotlivé státy vzdělané Evropy, mající v Africe své „zájmy“, čeho neučinili slavní a vyhlášení cestovatelé a učenci, že to provádí a s pomocí Boží i provede vznešený a nadšený kněz arcibiskup z Karthaga, Alžíru a Tunisu, kardinál Karel Lavigerie.

Tak jako druhdy sv. Bernard a Petr Amienský cestuje tento církevní kníže po Evropě, navštívil Italii, Francii, Belgii, Anglii a Německo, všude hlásaje křížovou válku proti otrokářům africkým, plamennými slovy líče do nebe volající zločiny, jež páší se tu v době, jež na hanbu všech současníků zove se „stoletím osvěty a vzdělanosti.“

Kdekoliv se kardinál objevil, všude byl ohromný nával lidstva, že nestačily prostorné síně veřejných budov, kde kázal a řečnil. Lidé, kteří slyšeli kázaní svatého tohoto muže, jenž rozechvěn bolem prosí za pomoc a smilování, jenž, očitý svědek, líčí strašlivé sceny, při nichž stydne krev, sdružují se ve spolky dle rady a pobádání dů-

stojného kardinála a snaží se lidumilné záměry jeho podporovati co nejvíce.

Též tisk celé Evropy — katolický ovšem v první řadě — věnoval nadšenému snažení šlechetného kardinála největší pozornosť, velebě všude křesťanskou jeho lásku a velikosť jeho podniku. Zjev monsignora Lavigerie-a, jeho cesty po Evropě, plamenná jeho výmluvnosť a snahy jeho — vše tak živý interess a hlučnou pozornosť po celém světě vyvolalo, že jest téměř povinností každého listu, jenž domnívá se sloužiti lidskosti, šlechetnosti, pravdě a právu, aby uveřejněním alespoň stručné úvahy bohulibé konání jeho podporoval.

V době nejhnusnějšího materialismu a egoismu, této rakoviny dnešní společnosti lidské, jest podnik nejdůstojnějšího kardinála podnikem svatým a velikolepým. Kardinál Lavigerie zná z autopsie i ze zpráv missionářů poměry otrokářství středoafrického.

Vynikající lidumil tento stár jest nyní šedesát tři léta; narodil se v Bayonnu roku 1825. z nuzných rodičů; otec jeho byl výběrčím daní.

Lavigerie vysvěcen byl na kněžství v semináři u sv. Sulpice v Paříži a stal se professorem církevních dějin na slavné Sorbonně. Roku 1862. stal se biskupem v Nancy a r. 1866. arcibiskupem alžírským; tehdy spravoval Alžír maršálek Mac-Mahon. Ten nebyl kardinálovi přízniv, ba zřejmě nepřátelsky proti němu vystoupil, když tento, užívaje práva svého kněžského a apoštolského, jal se kázati evangelium národům pohanským, kteří Krista neznali a zašel daleko za hranice osad francouzských. Celý katolický svět již tehdy naučil se vyslovovati, znáti a ctíti jméno kardinálovo, a Mac-Mahon byl nucen ustoupiti — což tehdy mnoho znamenalo — bylať to doba, kdy Francie diktovala Evropě.

Arcibiskup alžírský jako kouzlem založil četné ústavy po severní Africe, kláštery, semináře i vychovatelny pro mládež, domy missionářů rozšiřovaly se všude, zakládaly se fary, a velmi často svolával arcibiskup provinciální koncily, kdež opět símě církve dorůstalo v blahodatný strom — na místech, kde sv. Cyprián a sv. Augustin, tyto ozdoby a chlouby církve, před věky svatě a slavně působili.

Tehdy založil monsg. Lavigerie missie do odlehlých pouští afrických jižně rovníku. Nesmírnými moři písku a kamení, přečetnými nebezpečími, slunečním úpalem ubírali se k ubohým černochům „bílí otcové“, by jim hlásali slovo spásy. Z těchto krajin přivedl kardinál ke stolici sv. Petra první své negry stařičkému jubilantovi, sv. Otci Lvu XIII., aby skrze ně a za ně vyjádřil dík osvícenému otci křesťanstva za jeho encykliku, již proti obchodu s otroky dne 5. května r. 1888. byl vydal. Pohnut přijal sv. Otec vděčný hold a znovu kladl na srdce všem missionářům, aby věnovali veškeré síly, ba i svůj život vykupování nešťastných otroků. Obrátiv se s otcovským úsměvem k arcibiskupovi, pokračoval Jeho Svatosť: „Ale zvláště spoléháme na Vás, milý kardinále. Známe Vaši činnou a moudrou horlivosť; víme, co jste až podnes byl vykonal a důvěřujeme pevně, že neustanete, pokud velikolepé podniky své šťastně neprovedete.“

Sv. Otec výborně byl zpraven o poměrech otroctví středoafrického arcibiskupem alžírským, neboť píše ve své památné encyklice takto:

„Byť byl i přestal obchod s otroky na moři, děje se přece dosud

na zemi příliš zhusta a strašlivě. Ježto Mohamedáné uznávají převrácenou zásadu, že Aethiopové a podobní národové jsou o málo více nežli zvíře, můžeme s hrůzou nelidskosť a divokosť jejich oceniti. Vpadnou do vesnic jako loupežníci, zpustoší sídla ničeho netušících Aethiopů, loupí a pálí, chytají muže, ženy a děti, násilím je odvádějí svázané a vlekou je na hnusný trh otroků v ... Z Egypta, Zanzibaru, částečně i ze Sudanu přicházejí tyto ohavné karavany. Dlouhými pochody kráčejí mužové spoutaní řetězy, rány dopadají na ně, strava jich je bídná. Slabí, již nemohou snésti tyto útrapy, se zabijí, kteří přetrpí vše, vedeni jsou jako stádo na prodej a předvádějí se nestydatým kupcům. Jakmile kdo koho koupí, odtržen jest muž od ženy, děti od rodičů. Koupený propadá otroctví, strašlivé tvrdému nevolnictví, při němž nemůže odmítnouti učení Mohamedovo. S hlubokou bolestí slyšeli jsme to nedávno od těch, kteří sami se slzami v očích na tu hanbu a hrůzu patřili a s jich líčením shodují se zprávy nejnovějších cestovatelů afrických. Z jich svědectví vysvítá, že ročně na 400.000 negrů jako zvířat prodáno bývá. Polovice jich hyne bídně vysílením na cestě, tak že cestovatelé v oněch krajinách cestu kostrami posetou nalezají. Kdož nebyl by pohnut myšlénkou na takovou bídu? Ó kéž by všichni, kdož vynikají mocí a panováním, všichni, jimž svatá je lidskosť a práva národů, všichni, kdož zajímají se o rozšiřování náboženství katolického, poslechli našich proseb a napomínání a společně všemi silami působili k potlačení, zamezení a úplnému zničení tohoto hanebného, zločinného obchodu!“

A brzy po vydání památné encykliky této, jež objevila dobré srdce a otcovskou péči sv. Otce, objevil se kardinál v Evropě sám, aby to, co sv. Otec v encyklice naznačil, jako očitý svědek svým líčením doložil. Slavná jeho řeč v chrámě sv. Sulpice v Paříži rozlétla se jako blesk po celém světě, reprodukována byvši veškerými žurnály, neméně i ona, již měl dne 31. července 1888. v Londýně před výkvětem učenců a lidumilů; rovněž velikou pozornosť vzbudil list, jejž tento apoštol Afriky zaslal předsedovi sjezdu německých katolíků do Freiburku, nemoha osobně sjezdu se účastniti. Leč poslyšme již, co kardinál Lavigerie o otroctví africkém z vlastního seznání a názoru praví.

Msg. Lavigerie mluvil dne 31. července t. r. v Londýně před ohromnými zástupy vybraného posluchačstva v ten rozum; „Bůh svěřil mi, abych hlásal evangelium v neznámých částech Afriky: přicházím jako svědek z onoho dílu, abych potvrdil, co mnozí cestovatelé, a zvláště šlechetný Livingstone, byli již pronesli. Stojím zde jako svědek nový a nemíním opakovati, co již odjinud znáte. Sám Livingstone vyslovil obavu, že se bude svět domnívati, že líčení jeho jsou přehnaná, a přece pochybovati o věcech těch jest zkázou, neboť třeba pomoci rychlé, nemají-li podlehnouti kmenové středoafričtí brzy a úplně. Později je vše marné. Nejsem svědkem samojediným, mám celé pluky svědků očitých. Jsou to moji synové, missionáři alžírští, či jak jmenují je Afričané: bílí otcové Alžírska...

Jest tomu více než dvacet roků, kdy přišel jsem do oněch krajů. Brzy jsem shledal, že zvěsť svatého evangelia musí proniknouti dále do nitra země k národům pohanským, že nesmím úřad svůj omeziti pouze na několik mohamedánských zemí, namnoze skoro nepřístupných. Čeho však provedl bych sám, nechtěje brzy podlehnouti? Shro-

máždil jsem kolem sebe několik mladých lidí, v jichž srdcích háral nejčistší oheň horlivosti apoštolské. Z počátku byli pouze tří, nyní jest jich tři sta: kněží, bratří, noviců a pomocníků, tři sta jest jich dosud na živě. Sto nejslavnějších jest mrtvých, jedenácte z nich prolili krev svou jako mučenníci, ostatní schvátily nemoci, strádání, svízele.

Missionáři moji již déle deseti let obývají poušť Saharu a území velikých jezer do pramenů Nilu až k jižním břehům Tanganjiky, jakož i na Kongu. Odtud dostávám jich listy a o těchto ohromných krajinách chci promluviti. Veškeří missionáři saharští svědčí, že ve všech končinách severoafrických, jižně evropských osad, dosud panuje otroctví v celém rozsahu jako dříve. Až po Niger dějí se všude honby na otroky a veškerá města Marokkánská mají trhy na otroky, kam otrokáři karavany své vodí. Není tomu ani pět let, kdy ještě trhy tyto byly ve městech pobřežních, ba i v Tangezu proti Gibraltaru; díky ctihodnému Mr. Allen-ovi, sekretáři „Antislavery Society", jenž nás zde dnes shromáždil, jsou již odstraněny, ale uprostřed země trvají stále. Taktéž otročí se i na oásách saharských, sousedících s Alžírskem, Tunisem, Tripolisem a Egyptem. Ale, máme-li doznati pravdu, třeba dosvědčiti, že otroctví toto nejeví se jako ustavičné vraždění a zabíjení, jako tomu jest na vysočinách v srdci Afriky. S otroky zachází tu Mohamedán dosti slušně. Musilť za ně zaplatiti značnou summu — dlouhá cesta sem je zdražila — a jest tudíž jeho zájmem, hleděti si jich, aby nezahynuli. Možno též, že se bojí blízkých Evropanů. Jedna věc však dodává tomuto obchodu s lidmi na Sahaře děsného rázu: jest to cesta pouští, jež trvá několik měsíců. Jdou tu mužové, ženy a děti — strašlivý to pochod po žhavém písku a pod planoucím sluncem; chybí tu pokrm, chybí tu ještě častěji nápoj. Otročníci mají obé, ale zajatci dostávají tak málo, právě jen aby neumřeli; k večeru jim dají hrst nevařené rýže a doušek vody, a to jest vše... vlekou se celý den, majíce jako tažný dobytek na šíjích kruté jho... Provázejí je nejčastěji Arabové z kmene Tuaregů; srdce jich jsou tak tvrdá jako železné hroty jich kopí! Klesne-li některá z nešťastných obětí, znamená to smrť; cvičené oko otrokáře ihned pozná, dovede-li „zboží" na trh čili nic. Vidí-li, že otrok nedojde až na místo určené, neplýtvá zásobou potravy: udeří okovaným klackem nebožáka za ucho a nechá jej ležeti, nedbaje o něho déle, ač často dosud živ. Hyény a šakal jej sežerou, a vybledlé kostry činí v cestě jako smutné stopy této dráhy k trhu vedoucí.... A přece jest obchod s otroky, jehož střed je město Timbuktu v severních provinciích a na Sahaře, mnohem mírnější nežli onen na vysočině středoafrické. O tomto chci promluviti. Missionáři moji jsou očití svědkové hanebností, jež ve zkázu uvrhnou celou pevninu a statisíce lidstva. Před dvaceti lety nebylo ještě povědomo, jaké krajiny jsou ve střední Africe. Pravilo se, že jsou to neobydlené, neúrodné pustiny. Ale od té doby seznali cestovatelé, a missionáři moji to potvrzují každodenně, že právě končiny tyto jsou nejkrásnější částí Afriky. Jsou to vysočiny, každoročně v určitých dobách hojnými dešti svlažované, krajiny s velikými jezery, odkud prýští čtyři veliké řeky africké, zúrodňující celou tuto část, jež, jsouc vysočinou, chráněna jest před úpalem slunečním; země tyto, těšící se vláze a slunečnímu teplu, poskytují až i čtyři žně do roka. Zkušenosť tuto učinili naši missionáři, sklidivše tolikráte pšenici, již ku přípravě sv. hostií potřebují. Lesy jsou zde

tak rozkošné, a bujné, že vzbuzují obdiv všech cestujících. Taková požehnaná země ovšem vábí a udržuje zde obyvatelstvo, a vskutku časem usídlili se tu četní kmenové; nikde v Africe nenalezneš četnějších a obydlených vesnic. Panoval zde klid a mír, rodiny žily způsobem patriarchálním, střelná zbraň byla neznáma; jen na březích Zambezi neb na pobřeží moře věděli o ní — přinesli ji sem Portugalci.

(Pokračování.)

Mým kritikům.

Kritika kritiky.

Píše

Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

II.

V 1. čísle letošního ročníku přinesly „Literární listy“ brněnské posudek mého spisu.

Posudek tento jest proti předešlému klidnější a tím i věcnější. Po několika příznivých poznámkách o vnější spůsobě spisu vytýká mi pan kritik J. V—e dvoji vadu. Za prvé, že „v některých věcech jsou možna nejen dvě, nýbrž několik mínění, z nichž absolutně pravdivým nelze nazvati třeba žádné, ale přece možno říci o některém z nich, že jest nejvíce pravděpodobné, a nutno pak s ním souhlasiti.“ Neměl prý jsem tedy s Görresem tak často házeti slovy lež, lež.

U těchto slov hned konstatuji, že p. kritik mluví tu jen povšechně a nedoložil toho hned na místě ani jediným konkretným případem. Kde jsem co tvrdil, také jsem dokázal. A bylo-li kde potřeba poznačiti něco za lež, i to se vždy stalo důvodně. Pan kritik zajisté sám uzná a tím i promine, že jest mi v té příčině Josef Görres poněkud vážnější autoritou než on. Ostatně ať si přečte jen o něco výše položenou ukázku protestantské historie, a zná-li novější dobady odborné literatury, sám nebude moci nezvolati: lež, lež — a ještě jednou lež!

Za druhou základní příčinu „nedostatečnosti“ mého spisu počítá mi p. kritik, že nesouhlasím ani s nejlepšími našimi historiky, Palackým a Tomkem, a že prý „zbrani, jimiž by se křivdy měly vlastně odhaliti, k tomu upotřebuji, abych křivdy páchal“. Pan kritik tu obrací proti mně má vlastní slova.

Stanovuji tu zase, že ani této povšechné výtky p. kritik nedoložil nijakým případem konkretným. Upevňuji dále, kdykoli jsem se opřel kterému výroku Palackého nebo Tomkovu, že jsem to vždy hned na místě zdůvodnil, a pan kritik žádného z mých důvodů nevyvrátil.

Po této dvojí povšechné výtce pan kritik pel mel čili po sprostně jak stádo běží ukazuje, co se mu kde v knize nelíbí. Panu pisateli samému bylo zajisté nejsnáze roztříditi své výtky do přihrádek první a druhé. Ale že tak neučinil, nezbývá mi leč jíti za ním a v tom pořadí výtky jeho ohledávati, jak je sám uvádí, abych mu snad neubližil libovolnou jich rozdruhou.

Napřed se p. kritik pozastavuje nad mými slovy: „Dějiny, maji-li býti věrným zrcadlem, ať nám ukazují pravdu, kterak u nás bývalo, neb

alespoň jak mělo bývati.“ Pan kritik těmto posledním slovům neporozuměl správně. Vinen jest tím germanismus. Za germanismus totiž počítám, praví-li kdo: „pan N. má býti již zdráv“ (rozuměj „soll schon gesund sein“) místo správného „jest prý již zdráv“. Proto p. kritik nijakým právem leda germanismem nesmí si vykládati, jako bych byl řekl, že dějiny mají ukazovati, jak prý u nás bývalo. — Dejme však, že by pan kritik byl si vykládal slova tato správně, přece jeho výtka nemá platnosti. Což nemají dějiny práva říci: Přemyslovci neměli v Čechách usazovati tolik Němcův a nadržovati jim, nebo: Hus měl se poddati vrchnímu rozsudku atd.?

Že nynější směr historické písemnosti české jest na mnoze po protestantské modě a nikoli podle pravdy a podle nitrné povahy a potřeby národa českého, tvrdím podnes, a to z důvodů, jichž jsem s dostatek uvedl ve své knize. A že dějiny světové, čím bedlivěji zase budou hledati chodníčku pravdy, tím spravedlivější budou ku církvi katolické, tak na jisto očekávám, jako že vím, že konečně přece vždy pravda přemůže blud i lež. Toť jest a bude přec jen jediný pravý chodníček historické pravdy.

Diví-li se pan kritik, že nepočítám doby Husovy, Žižkovy a Poděbradovy za nejslavnější dobu našich dějin, a zvědav-li jest, kterouže dobu asi tak nazývám, divím se zase já, že se p. kritik může čemu diviti a býti čeho zvědav, co jsem na několika místech byl jasně proslovil a doložil (třeba jen str. 9, 42, 139, 206 a jj.) Či snad jest i jeho kritika také jen z nadpisu knihy, nebo také jenom tak „pích sem pich tam“? Filosofie dějin ani sebe většího rachotu válečného nepočítá za nejslavnější dobu v dějinách národa, neboť čím více válečného rachotu, tím více surovosti, strasti a bídy.

Palacký lituje, že nám ze zlatých dob Karlových zbylo tak málo literárních památek, a p. kritik sám praví, vyjmeme-li jména Hus, Žižka atd., že nám žalostně málo zbude. Ale což jsou tím vinny zlaté časy Karlovy, či ubírá jim to slávy, že divoký ryk husitských válek zhubil nám vlast a s ní také vzácné památky staré vzdělanosti a slávy? „Hus byl pomstěn, ale krví a blahobytem vlasti.“ A tento názor mi počítá p. kritik za „základní blud?“

Pan kritik mluvě dále o stati, že Hus neměl dosti oprávněné příčiny ku svým jizlivým nájezdům na kněžstvo, vini mne sice obaleně ale patrně z úmyslné nepravdy, tedy ze lži. K tomu připomínám, že docela v tom smyslu mluví svob. pán Helfert ve spise „Mistr Jan Hus,“ kterýž spis vyšel nákladem Musea českého. Měl si tedy p. kritik svá slova trochu lépe rozmysliti, nebo přesně doložiti. Pan kritik se osvědčuje sice Tomkem, že prý „facta loquuntur,“ jak duchovenstvo oné doby bylo porušeno, ale já pravím, že Hus má býti posuzován také jako kněz, jenž mohl a měl věděti, že ať skutečná ať jen domnělá zkaženosť duchovenstva nikterak mu nedávala práva s kazatelny a před míchaným obecenstvem hanobiti veškeré duchovenstvo a jen duchovenstvo, a tím méně práva tupiti církev samu a podvraceti její vážnosť. Co tím Hus asi chtěl? Snad své posluchače napraviti a mravně povznésti? Horlili mužové církevní, jako mimo mnohé jiné sv. Bernard a kardinál Mikuláš Kusanský, ale horlili o reformaci, nikoliv o revoluci. A že dílo Husovo nebylo reformací ale revolucí, dokázal jsem, a pan kritik ani se nepokusil co z toho vyvrátiti. — Ostatně hodlám brzy v tomto listě dokázati, že dějiny Husovy, jak je vypisuje V. V. Tomek ve svých „Dějech

království českého“ v Praze r. 1885., nejsou psány dosti objektivně a spravedlivě; ba myslil bych, že by Tomek u večer svého života přece snad měl opravdově na to pomýšleti, aby křivdu napravil a učiněnou škodu nahradil.

Křivdí mi také pan kritik, že prý odepírám uznáni krásným vlastnostem Husovým. Z toho soudím, že nečetl mých slov na několika místech, jako str. 98, 167, 189, 194, 196 a j. Pan kritik také patrně zapomněl, že již podle samého nadpisu knihy položil jsem si úkol, pozvyvraceti některé „bludy a lži v dějinách,“ a že tedy, co se týká Husovy povahy, bylo mi dokázati, že mistr Jan dokonce nebyl „idealní povahy,“ zač jej některé dějepisy uličují. A dokázal jsem to, a nikdo těch slov nevyvrátil, ačkoliv již dosti bylo na to kdy, neboť docela v tom rozumě píše Helfert již v letech padesátých. Jemu tedy náleží zásluha, že dokonale vědecky rozebral karakter Husův. Já jsem byl tudíž venkoncem prost všeliké n á r u ž i v o s t i, již mi pan kritik J. V—e přisuzuje sice ale nedokazuje. Jediná vlastnost, kterou jsem nad to při Husovi uznamenal a jasně vyslovil jest, že byl na věci, které podnikal, přec jen slabého ducha, a to jsem doložil slovy Tomkovými a Helfertovými.

Praví-li dále p. kritik, že „spisovatel (jako že já) nepovážil, že i nejlepší člověk má své vady a chyby právě proto, že jest člověkem,“ má sice pravdu, ale jen pokud prohlédám ke druhé části těchto slov. Nemá však pravdy řka, že bych toho nebyl uvážil. Já jsem to uvážil dobře a zrale. Rozebíraje Husovu povahu nečiním toho snad proto, abych mu vytýkal osobní jeho vady a chyby, nýbrž abych ukázal, odkud pošlo jeho dílo, abych v Husově povaze zkarakterisoval jeho dílo. Hus vystoupil v popředí dějin, a proto celý jeho zjev spadá v obor historického soudu. Byla by věru věc divná a neobyčejná, aby dějiny nesměly vypisovati povah historických mužů. Což neví p. kritik, že veškeré dějiny tak činí skoro na každé stránce? Ostatně viz o tom více ve stati IV.

O kompaktatech jsem promluvil jen málo, a to větším dílem podle Palackého. Věc tato ještě není jak náleží opálána. Ale tolik soudím, že tu nelze přestati pouze na úsudku laikově, ať Palackého ať Tomkově. Studium kompaktat náleží nejen v obor historie ale také theologie. A v této nemůže míti posledního slova ani Palacký ani Tomek ani kdokoli jiný z učenců světských. Bylo by věru potřeba probádati dějiny obou těchto mužů nejen po stránce historické, ale též filologické, filosofické a theologické. Že se posud tak nestalo, za to nemohu já, venkovský kaplan a mezi theology nedochůdče.

Pan kritik mi také vyčítá, že jsem chtěl s českých bratrů strhnouti magickou gloriolu vlastenectví vytýkaje jim, že se švédskými tlupami válečně táhli na svou vlast. Výkvět národa, praví p. kritik, prý se vystěhoval do ciziny, a doma zůstal již jenom prostý lid. Tak tak, tož výkvět národa má právo porubati prostý lid! Ukrutnosti Švédů, jichž se čeští bratři přichytovali, podnes jsou u nás v paměti živé a neblahé. Pan kritik se osvědčuje analogií o Elsasích. Pravda-li, že omnis comparatio claudicat, jako že každé přirovnání pokulhává, tož tato obdoba belhá chudera na obě nohy. Jest tu tolikero rozdílů, že již se do nich nemohu pouštěti, beztoho se mi rozhovor s panem J. V—e nad úmysl protáhl. Neuzná-li, jsem ochoten jindy mu přispěti.

Chvátám ku konci. Panu kritikovi ani ve spise populárně vědeckém se nelíbí hyperbola: „Kdyby se Kantovi na ramena postavil Fichte,

tomuto Schelling, Hegel a jim Schoppenhauer (prosím, Schopenhauer!), Herbart i Hartmann a ještě jiní nečítaní liliputáni z naší doby, byl by to přec jen ještě pidimužík proti velikánu biskupu Augustinovi atd.“ Pan kritik to nazývá nadsazováním, já to nazývám pravdou. Mužové jako Augustin stavěli a budovali, Kant a ostatní jen kritisovali a bořili. Z oněch každý o sobě více zbudoval, než tito všichni dohromady mohli zbourati. Výrok můj tedy stojí na pevné postati. — Ostatně tvrdím, že nikoli já, nýbrž sám Palacký nadsazoval, třeba jen, když praví o Janu XXIII., že „mezi v š e m i lidmi (!) snad nejméně hoden byl seděti na stolici apoštolské“. Vím, že něčí chyba neomlouvá chyby jiného, ale přece myslím, nehodí-li se co do spisu populárně vědeckého, tím méně se hodí do spisu přesně vědeckého, a za takový počítá přece p. kritik dějiny Palackého?

Vytýká mi posléze p. kritik, že Palackého nazývám protestantem. Což jím nebyl? Vážím si Palackého jako dějepisce a ctím jeho povahu i náboženské přesvědčení, nicméně bylo jiným i mně uznamenati, že v některých statích, kde běželo o důležitý rozsudek o nějaké věci katolické, dosti jasně prozírá jeho nepřízeň. Srovnej třeba mé knihy str. 85. a celý článek. Ostatně by nebylo potíž o důkazy, záleželo-li by komu na tom, že protestant Palacký, jmenovitě v dějinách husitských, vedl si objektivněji než katolík Tomek.

Za „malý blud“ vytýká mi p. kritik, že jsem knihu datoval „v den sv. Václava, ochránce země české“, a že vyšla o měsíc dříve. Výtka tato pošla jen z naivní nezkušenosti. Až pan J. V—e někdy bude vydávati knihu o 30 arších za těch okolností jako já, pak pozná, jak to chodívá. Něco takového může člověk poznati jenom ze zkušenosti, v knížce se toho nedočte v žádné. Proto pokud p. kritik té zkušenosti nemá, nemůže jeho úsudek býti ani o chlup lepší než úsudek slepců v barvách. Pravil sice z počátku p. kritik, že jen o „některých důležitějších“ věcech se zmíní, ale výtkou tohoto „malého bludu“ se prozradil, jak by rád byl vytýkal, jen kdyby byl ještě co měl nebo věděl.

Na sám konec jest mi se zmíniti, že p. kritik nazývá sloh mé knihy „prostým a pěkným“. Jest to jeho skoro jediná chvála mé knihy, a ta se mi zdá býti ceny pochybné. Kritikovi, jenž píše, že „v některých věcech jsou možná nejen dvě, než několik mínění“, člověku, jenž „přehání“ (rozuměj übertreibt), nemohu ani po této stránce přisouditi dosti povolanosti.

III.

Z posudku mé knihy v brněnské „H l í d c e l i t e r a r n í“ jest skoro nejzajímavější jeho historie. Zmíním se o ni poněkud, jelikož jest i věcně trochu důležita.

Bylo mi s nemalým podivením, že bylo mé knížce skoro tři čtvrti roku čekati, než vyšel ve „Hlídce“ o ní posudek, ačkoli její redakce byla první, jíž jsem výtisk zaslal. Příčinou bylo, že si p. redaktor hledal vhodného kritika. Věděl sice o jednom, jenž svým posudkem „Hlídky“ v brněnském „Hlase“ ze dne 30. ledna 1887. dosvědčil k tomu znamenitou kvalifikaci, neboť tam onim „mladým spisovatelem, který píše důkladná (? sic!) pojednání“, mysli mou nepatrnost, a požádal ho za „přísnou recensi“ mé knihy, aby se prý neřeklo, že „Hlídka“ všecko chválí, co pochází od kněze, ale pan „Method Příhoda“ se tomu zdráhal a nechtěl.

Takto pan redaktor kladl nás oba, totiž mne a mou knížku, zajisté

jen mimoděk, mezi kovadlinu a kladivo, neboť svobodomyslné listy s „vědeckou bezohlednosti“ do nás bušily nebo nás statečně umlčovaly, a křesťanský kritik měl již předkem brousiti pytvák a stahovatí čelo ve přísné vrásky jenom proto, aby se neřeklo kdesi cosi.

Mimo jiné zaslal jsem také redakci listu, jenž v „osvětě“ si sobí první slovo, výtisk a dopisnici — pod jednakou adresou. Když však po dva měsíce ani na obálce nebylo o spise zmínky, otázal jsem se tam po příčině. Odepsali, že dopisnice došla, ale kniha prý ne, a ani slovem se nezmínili, že by si ji přáli. Proč asi? Inu chváliti snad nechtěli a haniti (aspoň důvodně) snad nemohli. Kdo nosí na obojím rameně, více unese, a kdo pracuje na dvojím stavě, více vydělá. Také „Hlídka“ se jaksi vyhýbala zmínkám o mé knize. V rubrice „Díla posouzená“ nepřipomíná ani posudku v „Časopise katolického duchovenstva“ ani v „Pastýři duchovním“, ačkoliv své vlastní posudky zaznamenává sice velmi bedlivě ale dosti zbytečně. Nelze přece mysliti, že by v klášteře Rajhradě těchto listů neměli, neb alespoň výměnou nedostávali. V 9. čísle již dokonce ani nevědí, jak se má knížka správně jmenuje. Nepřipadá tu mimoděk na mysl, co sv. Bernard nazývá commune vitium cleri, a o čem dor. Scheicher mluví dole na st. 95. svého spisu „Sebastian Brunner“? Ať si má slova vykládá kdokoli jakkoli, já to jen upevňuji.

Nemám ovšem nic proti posudku sebe přísnějšímu, nicméně rozeznávám přísnost věcnou od kommandované, zvláště vystupuje-li kritik se škraboškou.

Pan „Methud Příhoda“ tedy odmítal a odmítal, jakoby se mu zatím bylo rozleželo na mysli, čeho se tenkrát ve „Hlase“ proti mně dopustil. Proto nezbývalo panu redaktorovi než ohlédnouti se jinam, ale s milou přísnosti to jaksi nešlo dle instrukce.

Pan kritik J. L. si všeličeho p ř e j e v mé knize. Tak třeba si přeje, když jsem mluvil o inkvisici, abych prý byl také promluvil o všem, „cokoli vykonali organové církevní ve příčině o b j e v e n í n o v ý c h d í l ů s v ě t a na povrchu zemském“. Ale hned na téže straně praví, že „v í t o i d í t ě ze skutečných dějin, že by Kolumbus bez podpory duchovních nikdy nebyl se dodělal konce svých tužeb.“ Patrně se tu p. kritik sám překonal. Nicméně uznávám, že přece toho neví i dítě, a že bylo by dobře, stručně se o té věci zmíniti.

Článek o čarodějských soudech p. kritik považuje za „překonaný blud“. Já však nikoliv, a to snad větším právem než p. J. L. Co se jemu zdá překonaným, není u jiných ještě překonáno. Z ostatních kritikův ani jeden tak neusoudil. Ostatně když jsem v lonském ročníku „Vlasti“ uveřejňoval článek „Galileo Galilei“, pan redaktor „Hlídky“ také to považoval za překonáno, že prý je zbytečno ještě psáti o takových věcech. O této zbytečnosti však přes to, že článek se protáhl na několik čísel, a že „Vlasť“ má velmi mnoho a různých čtenářův, odnikud ani slovíčka nedoslechl ani p. redaktor „Vlasti“ ani já — ba naopak, docela naopak! Ve IV. stati tohoto článku se ukáže jasně, jak neměl pravdu ani pan J. L. ani p. redaktor „Hlídky“.

Slova má či vlastně páně Helfertova, že universita pražská, první v Německu, mohla býti první ve Slovanech, pan kritik si napřed libovolně vyložil a ze svého výkladu z čista jasna, pro nic za nic usoukal si výtku: „Nevyjímá se (!) hezky, padá-li do nových bludů, kdo odstraňuje bludy starší“. Já však pravím: „Nesluší kritikovi skroutiti si něčí slova v blud a pak mu jej věsiti na krk“.

Hned po té pan kritik souhlasí se mnou, že „statečnosť husitů v obraně jejich vlasti naproti vojskům různorodým také mnoho měla děkovati ve své proslulosti věnci hor a lesů Čechy obklopujících“. Lituji, že s tímto souhlasem nemohu souhlasiti, neboť přes to, že p. kritik udává stránku, takové myšlénky není v mé knize nikde. Co pravím na oné straně, tomu p. kritik zase neporozuměl. Uznávám sice, že taková slova byla by svým poetickým šperkem mé knížce nemalou ozdobou, ale málo platno, krajan nekrajan, s pravdou ven!

Vytýká mi dále p. kritik, že nerozlišuji husitů, kališníkův a různých přívržencův kompaktatů (!) dle „schismatických jejich příznaků“, jak prý učinil třeba Palacký. Připomínám zase, že Palacký psal „Dějiny království českého“ a vydával je nákladem Matice české, kdežto já jsem jen vyvracel některé „bludy a lži“ v celé historii a vydával jsem knihu na svůj vrub i groš. Beztoho mi při každém novém archu usychala dušička strachem, jak pochodím, a potom člověče rozebírej ještě schismatickou dogmatiku husitskou, kališnickou a různých přívržencův kompaktát. Věru nevím nač!

Ostatní věci, jako že prý ve stati o Galileovi měl jsem více prohlédati ku kladným výkladům, že ve sporu Jindřicha IV. s Řehořem VII. bylo vyložiti „základy ke vzniku“ sporu, že v rozpravě o věcech bělohorských byl by si p. kritik přál, abych byl vyložil základní vývoj našeho mocnářství, jsou venkoncem důležity, jakkoli nedocela spadají pod nadpis: „Bludy a lži v dějinách“, a proto jsou uvedeny sice ale stručněji, než by si p. kritik toho byl přál. Podá-li se mi kdy potřeba, promluvím o nich více, byť ne zase tak obšírně, jak si p. kritik myslí a přeje.

Konečně si přeje p. kritik, aby se mi té příležitosti dostalo brzy, aby totiž kniha brzo se rozebrala. Toho si já také přeju, ba přeju si, a pan kritik, aby si zůstal důsledným, přeje si zajisté se mnou, abych tak mohl ke každému výtisku přidati zlaté hodinky a k rencensním výtiskům také ještě zlatý řetízek a na něm — což nejdůležitější — hezké joujou na spůsob kalendářika, jenž by ukazoval, pod jakou planetou je radno psáti hodně správnou kritiku.

Douška. Uzná-li kdo ze „Hlídky“ za dobré odpověděti, prosím, aby se to stalo tak, že by mi již nebylo potřebí se ozývati a doložiti všecko dokumenty. (Dokončení.)

Z národního divadla.

S napjetím hledělo se vstříc Šubertově nové práci: „Praktikus“. Pravilo se: kus naší moderní veřejnosti, a to z oboru nejzajímavějšího: veřejnosti života politického a žurnalistického. Bylo nám věru až úzko, když jsme sledovali Šubertovo nejnovější drama. Exposice pěkná, v prvním aktu mluví se zde slova vskutku vzletná a pravdivá o úkolu časopisectva zvláště českého, a co vidíme, jest hnus, co slyšíme, jest pravý paškvil na žurnalistiku . . . Redaktor Isidor Kupka jest onim „praktikem“. Dává se podplácetí deseti tisíci židovských peněz, aby ve svém žurnálu psal pro stavbu mostu železného místo kamenného a přijímá z rukou rolníků tisícovku jako podplatu, aby horlil pro zřízení cukrovaru v krajině, kde již jeden jest na $^1/_2$ hodiny vzdálenosti, a jejž staví sedláci ze vzdoru

a selské pýchy, ač tím oba zničí. Tím naznačena v „Praktikovi“ podplatnost žurnalistiky ve velkém. Isidor Kupka dostal do redakce člena dra. Plachého, poslance, jenž napsal úvodní článek o deklaraci poslanců českých. Kupkovi jest Plachý nepohodlným, má býti též povolán do sboru důvěrníků poslanců, o čemž již příznivě vyjednáno bylo s předsedou klubu, a to mu Kupka chce překaziti — chce býti sám členem sboru důvěrníků. Dostane tajnou redakční zprávu, že sněm je rozpuštěn, i radí Plachému, aby zostřil ještě úvodní článek, namítaje však, jako pravý intrikán, že by článek mohl propadnouti konfiskaci; Plachý však spoléhá na svou nedotknutelnost poslaneckou a zostří článek tak, že z něho vyplývá zřejmá velezráda. Kupka zamlčí faktum, že je sněm rozpuštěn, nastraží rukopis v redakci, aby byl ihned nalezen, list propadne konfiskaci — bylo to v době žalářování a zatýkání redaktorů, a nešťastný Plachý, propadnuv subjektivnímu řízení, odsouzen byl do žaláře. „Praktikus“ jej tedy odstranil . . . matka Plachého zemřela mrtvicí, když syn byl zatčen. Toť obsah „Praktika“. Jak úzko jest tu člověku, vidí-li redaktora z pohnuté naší doby, našeho trpného odporu takto charakterisovaného!

A co dle svědomí a zákonů dramatických stalo se Kupkovi za to, že byl nepoctivec, podplatný muž a že připravil do žaláře člověka nadšeného, nevinného a vlastence poctivého? Stal se členem sboru důvěrníků poslanců českých, v posledním aktu mu přinese sluha klubu písemné toto rozhodnutí českého klubu a tím končí drama. Můžeme jen opakovati, že zakončení tohoto dramatu tímto způsobem učinilo v nás nevýslovně trpký dojem, který ani po různostranném uvažování a dívání se na drama setříti nemůžeme.

O „Praktikovi“ jest soud svorný a obecný: veliké sklamání a roztrpčenost. Ani ostatní osoby, kromě Kupky, nejsou příliš sympatické, ba sám Plachý je příliš passivní hrdina, a chvilemi věru až naivní. „Praktikem“ se mysl ideální a vlastenecká nikterak nepovznese a běda, měl-li by si kdo učiniti dle něho soud o naší žurnalistice za dob odporu trpného.

Po stránce činoherní nebyl repetoir posledních dvou měsíců valný. Ohnetův „Kníže Panin“, obehraný již dávno ve smíchovské aréně a praznámý z románu Ohnetova, nepůsobil ovšem jako novinka, má velmi mnoho vad, jež nalezáme obyčejně u dramat sepsaných dle románů, a jež ani nejdovednější ruka nedovede setříti. Pozorujíce pí. Desvarennesovu, vzpomínali jsme sobě živě na pí. Seifertovu a želeli jejího odchodu; pí. Sklenářové se úloha ta nehodí.

Z ruských kusů sehrána Ostrovského a Solověva „Divoška“. Pravili-li jsme, že v komedii „Les“ není téměř žádného děje, tím více platí to o „Divošce“, a nedostatek ten jest tak velice patrný, že byla na obecenstvu, jež jinak k ruským kusům se chová velice sympaticky, zřejmě viděti nuda. Neuvádějíce prachudičkého děje dopodrobna (vyžilec muž zanedbává svou půvabnou, mladou a duchaplnou ženu, meškaje stále v Paříži; ona pomyslí si, vzbuditi žárlivosti jeho lásku a užije k tomu Barušky, „divošky“ — leč vyžilý muž je příliš otupen a opouští ženu na vždy), podotkneme jen, že jest „Divoška“ výtečný kousek pravdivé psychologické kresby, plný životní síly, ale žádným divadelním dramatem.

Z oper dávala se Heroldova „Zampa“, jež dříve bývala též na repertoiru, a líbila se; z novinek poprve vypraveny „Povídky Hoffmannovy“.

Jest to poslední práce Offenbachova vůbec, z r. 1880. — a Offenbach, jak povědomo, zemřel 5. října 1880. Byloť to tedy novinkou pouze na jevišti Národního divadla.

V Lutherově sklepě v Norimberce sedí veselí studenti a žádají Hoffmanna, aby jim vypravoval o láskách svého života. Události ze života Hoffmanova přednášejí se tu asi tak, jako v „Jiříkově vidění“.

První láska Hoffmannova (I. obraz) jest loutka Olympie, automat, jejž sestrojil prof. Spalanzani pomocí ďábla. Hoffmann se do ní zamiluje, až když ďábel Coppelius loutku rozbije, poznává svůj klam. Ve druhém obraze ďábel navede Juliettu, děvu pochybné pověsti, aby Hoffmanna přilákala k sobě a vymámila od něho jeho podobiznu, právě jako již ji dostala od jiného mladíka, milence Schlemihla. Hoffmann zabije Schlemihla a uprchne. Třetí obraz představuje Antonii, chorou zpěvačku, již by zpěv usmrtil. Do té zamiluje se Hoffmann, ďábel v podobě doktora Mirakela navádí ji, aby zpívala, ona zazpívá a zemře. Po té, v epilogu, objeví se studenti zase jako dříve v předehře a hra končí.

Jak viděti, vypočítány jsou „Povídky Hoffmannovy“ na effekt zevnější, a vskutku též jich ráz je převahou výpravný. Vidíme heidelberský sud, fysikální kabinet, palácovou galerii s vyhlídkou na Canal grande atd. Jednou je lze dobře viděti — zvláštní akvisici nejsou.

V zimní saisoně má se provozovati Dvořákova opera „Jakobín“, Rozkošného „Krakonoš“, Nešverův „Bratránek“, Čajkovského „Oněgin“, Dargomyžského „Rusalka“, Moniuszkův „Strašný dvůr“, Verdiho „Hra osudu“, Bizetovi „Lovci perel“ (mluví se o nich již tři léta), Jonciérův „Jan Lothrinský“ a některé starší práce prý též přijdou na řadu.

Slovutná tragédka Sarah Bernhardtova hráti bude v Národním divadle dvakráte: „Frou-Frou“ a „Fedoru“, a jsou ceny k večerům těmto čtyrnásobné.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Príspevky k dejinám jazyka slovenského.

Píše **Tóma Šmýd.**

(Pokračování.)

Po této připomínce probereme dále spisek Czambelův, hlavně pak:

Ruský vliv na pravopis slovenský.

Pan spisovatel pozoroval vliv ruský na pravopis slovenský v tom, že prý Slováci 1. psávají hlásku *y* ve slovech: *výr*, *krýdlo* m. *vír*, *krídlo*; 2. že užívají hlásky *ä*, kde Rusové mají „*я*“, čímž obzvláště Samo Chalúpka ve svých „s p e v o c h“ řídil se důsledně; 3. že psávají: *iu* ve slově: *liubit* m. l'úbit r. любить. 4. že zdvojují *nn*: drevenný, koženný, medenný, slamenný; 5. že psávají etymologicky: russký, Russko, Prussko; 5. že zvratné *sa* (se) připírají ke slovesu; 7. že psávají: vozduch, deržava, m. vzduch, država.

K těmto výtkám dovolujeme si poznačiti zde tento názor:

Hlásky *ä* prý užívají místo rus. *я* ve slovech: hläděť, täžký, lzä, rozpráväť, knäz, obräd atd. Jsou to tedy slova, v nichžto má čeština e (*ě*) nebo *ia* (obřad t. j. = obriad.)

Takovéto výslovnosti s l o v e n s k é ale i u nás užívají na Moravě v dialektě na př. Hrozénkovském na samých hranicích uherských, kde za čisté *e* slýchati *ä*: bäž, päc, šäsc (šest), kläs (klesti) (Cf. Bartoš, Dialektologie moravská str. 39.).

Ba i dále na moravském Slovensku u nářečí „dolském“ *e* po sykavkách

ä a *ŕ* zní jako *ä*: čäło, sädmej, šästej, zäli, obilä, chläb, dobrä mläko (Bartoš D. 52.)

Kromě moravského Slovenska též i v nářeči l a š s k é m v Melči na Opavsku *e* po l, ŕ, č, š, ž zní ztemna na způsob německého *ae*: mläko, vläz, ŕäpa, čälo, šäst, žäna. (Bartoš D. 98.)

Na Slovensku vyslovuje prý se hláska *ä* sporadicky, praví p. Czambel, u písanie jich (liter *ä* a *y*) najväčšej čiastke Slovákov dosť veľké obtiaže zapríčiňuje (str. 36.)

Že ale hláska tato skutečně v mluvě lidové přichází nejen na Slovensku: v hor. Liptově, v Březně, v dol. Oravě, Zvolenské stolici atd, ba i na Moravě a ve Slezsku, nebylo třeba zabíhati až na Rus a tušim, že „russifikacia" zde není na svém místě. Spíše mělo se vytknouti, ve kterém kraji slovenském zmínění a nyní zvětša zemřelí už spisovatelé se narodili a kde žili, aby se zjistilo, kterak mluva lidová na ně svůj vliv měla. V d ô s l o v č e ke sbírce: „S p e v y S a m a C h a l ú p k y" udávají se na str. 215—516. závažné důvody jeho a nikoli ruské, proč Chalúpka litery *ae* užíval, a potom se dokládá: „Kto vie slovenský, bude vedieť kam to *ae* má položiť: kto nevieš, uč sae; to ti usnadní poznania iných Slov nárečí". —

Zrovna tak ani toho nelze zpříma dotvrzovati, že by jen vlivem ruským do slovenské spisby dostalo se zdvojované *nn*, což p. Czambel vytýká hlavně Paulinymu, řka o něm: „Pauliny má veľké zaľúbenie vo zdvojovaní spoluhlásky *n* v *nn*, čo je bez odporu za príkladom ruským v podobných slovách" (str. 43.).

Pozříme-li na české spisovatele starší, nalezneme na př. starší „Epištoly a evangelia", že rovněž tak horlivě zdvojovali tuto literu jako spisovatelé slovenští, a doposud z češtiny tato vada nevymizela naprosto. (Srovnej: Kottův Slovník, Fr. Bačkovského „O p r á v c e", Vymazalů „Pravopisný slovník"). Ještě vždy u nás přichází Paulinymu a jiným Slovákům vytýkané: „dřevenný, koženný, měděnný, slaměnný, olověnný, skleněný atd.

Či všeci ti starší a novější spisovatelé čeští chodili sobě pro vliv pravopisný na Rus? My tento vliv nalezáme doma. Ani to nepřipisujeme ruskému vlivu, napíše-li někdo: ruský, prusský atd.

Jdeme-li mezi Valachy moravskými od Vsetína až po samé hranice uherské, shledáme, že i Valaši souhlásky: *n*, *ŕ*, *c*, *s*, *š* mezi dvěma samohláskama zostra vyslovují čili zdvojují: vinný, skleněný, súkenný, masso, prassa, kysselý, Lyssa, Kašša (Bartoš, Dialekt 63.) Tam též zcela jasně vyslovují: valasský, slesský atd.

Rovněž tak se mluví na mor. Slovensku ve Spytinově při Uh. Hradišti (t. 51.) a u moravských Kopaničářů přiléhajících těsně k uh. Slovensku (Cf. Bartoš, Lid a Národ I. 126)

A z jaké příčiny anebo čímže vlivem na Slovensku „n a B o š á c e j" zdvojuje se *n* a *l*? na př. Sannem na koníčka, to je tam chonnik, keď ja budem zahrannikom, očenkac' vypannú. V kamennom chlieve, čosi sa zieve. —

Zdá se nám, že mnohý Slovák už od narodu ostré toto zdvojování má ve své krvi.[1])

Tito důkazové domácí tuším že úplně vyhostují jakýkolvěk vliv ruský. Píšou-li ale anebo vyslovují-li tak podobná slova i Rusové, děje se to jen proto, že pocházíme všeci z jednoho kořene společného.

Kdy ve spisbě česko-slovenské máme dvojitého *nn* užívati, viz v Pravopisném slovníku Vymazalově na str. 20. č. 4 jeho nárady. —

Ovšem bychom si svou spisbu pravopisnou ještě více mohli zjednodušiti v koncovkách *—ský* a *—sko*, užívajíce pouhé přípony *—ký* a *—ko* všude, když kmenové slovo zakončuje se literou *c*, *s*, *z*.

Píšeme-li: Hradecký, Hradecko, rakouský, Rakousko, ruský, Rusko, mohli bychom rovněž i stejně psáti: slezký, Slezko, prazký,[2]) Prazko, zábřezký, Zábřezko atd.

Na výtyk sedmý, že na Slovensku po rusku se vsuvkou psávají: vozduch, deržava, uvádějí opět ctitelové Chalúpkovi domácí jeho důvod, že na př. na východňom Slovensku mluví soe serdce miesto srdce, slunko miesto sluko; v hornej Orave sluza miesto slza, v Gemeru krev, u nás krv miesto krv, a proto i Cha-

---

[1]) Podobně i ze samého p. Czambela vytryskuje tato rodná krev; nebo též sám píše: „prúdu, ktorý russifikaciou pomenovať možno. Počali do svojich prác russismy zanášať (str. 71.). On zaviedol značný počet russismov (str. 72.). Pojaté boly medzi russismy (str. 111.). A tak píše pokaždé.

[2]) Tak Charváti na př. mají p r a ž k i = prazký; g a l i č k y = haličský.

lúpka podobnými vsuvkami hleděl dodělati se líbozvuku ve slovech, kde nahromadilo se souhlásek.[3])

Místním jazykozpytcům slovenským zajisté podaří se, aby důvody domácími svůj pravopis obhájili a kde třeba pravopisnou „disciplinu" všady jednostejnou ustálili a zároveň s námi pravopis česko-slovenský vespolnou snahou zdokonali a jednotnějším a jednoduším učinili. K tomu všeci směřujeme.

Ale však nesmíme zapomenouti, že při všech ustálených pravidlech mluvnických potom ještě vždy ostanou nám některé menší odchýlky, pro něžto netřeba nevražiti na spisovatele, ježto podnět a příčiny toho bývají rozmanité. (Cf. Vymazal, Pravopis. slov. 16).

Tvorenie slov ruským spôsobem. Ruské živly vo slovniku slovenskom,
sostavené poriadkom abecedným.

Chtíce promluviti o ruských slovech ve spisbě slovenské, výslovně napřed podotýkáme, že pro ruštinu nehorujeme ani neproslavujeme ji z té příčiny, že je to právě ruština, ale že je jazykem slovanským, proto jí sobě rovně tak vážíme, jako každého z ostatních jazyků slovanských, nenadržujíce žádnému, ani žádnému nedávajíce výhradné přednosti před jazyky ostatními. Jsouť nám všecky stejným zřídlem, z něhož čerpáme a pokladem, z něhož sobě vybíráme, co nám pro spisbu naši je potřebného neboli prospěšného. Tuto zásadu dobře vyslovily též „Slov. Pohľady" takto větíce: „Slovenčina bez duchovného styku so slavianskými jazykami skoro by zakrputela (1887 st. 118.)." Čerpajíce ze zdroje ruského želáme si ale ruštiny nezkalené, tak čisté a ryzé jako je sám ten ryzý lid ruský,[4]) a proto nechceme, aby se nám míchala do spisby česko-slovanské taková ruština, o níž jsme už rozepsali se ráz ve Vlasti (Viz v roč. III. „Slovanům v čem spisovné ruštiny následovati nelze" str. 11., 95., 151.).

Dít o správné ruštině sám Rus prof. Lamanský: „Náš mohutný literárný jazyk i naše drahá slovesnosť v tečení věků skládaly se družnými trudy společnými maloruských, běloruských i velkoruských pisatelův, umělcův a učenců duchovních i světských. Všecí oni nepozorovaně snášeli do společné pokladnice národního jazyka slova i obraty rozličné, často nevysvětlitelné tenkosti a svojstva svojich místních nářečí, podnářečí a hovoru." (Slov. Pohľady r. VII. (1887) str. 96.[5]) A z tohoto stanoviska též my posoudíme i ruské živly ve spisbě slovenské. Rozdělujeme si rozbor Czambelových rusismů na tré:

a) slova česká anebo *b*) zároveň i srbsko-charvátská, *c*) ruská 1. vypůjčená 2. domácí.

Napřed ale třeba ještě postaviti naproti sobě p Czambela a p. Dobšinského. Že v jeho vlastním slohu i p Dobšinskému proklouznouti mohlo lecikde nějaké slovo ruské, snadno připustíme, považíme-li, že každému, kdo s nějakou literaturou se zabývá, vezdy utkví něco v paměti a že něco zvlášť se mu zalíbí, čeho potom s oblibou rád užívá. Ale o slohu vzatém přímo z lidu dotvrzuje nám Dobšinský ve „Príhovoru" na své „Prostonárodnie slovenské povesti" na str. 5. a 6.: „Podávam jich (jak i predošlí vydavatelia činili) v tej jednoduchosti a presnosti povestenia, jak sám l'ud rozpráva, vykladá, povestí si jich — — Z príčiny ale verného dl'a l'udu povestenia, ešte i tam, kde povesť spisovnou mluvou a řečou podaná je, podržujem v každej povesti slová, výrazy, vety, odchýlky rečové dl'a krajomluvy a vidiekov tých, z nichž povesť podaná."

Rovněž tak z jeho spisu „Prostonárodnie obyčaje, povery a hry slovenské", vyčísti lze, že sám v předmluvě připomíná: „Usilujem sa písať rečou a výrazmi l'udu samého, tak že často ... slová a výrazy reči sú zvyčajne rozhodné a cha-

---

[3]) Jakých vsuvek užívá nářečí „lašské" viz Bartošova Dial. str. 104. a nářečí „valašské" na str. 62. Nářečí slovenské v Uhrách třeba napřed dobře prozkoumati.

[4]) Rakouští občané, Němci a Čechové, kteří dlouhou dobu ve svém povolání na rozličných místech strávili mezi lidem ruským, vezdy jednostejně mi dosvědčovali: „Pravý Rus je opravdový karakter." —

[5]) Rovněž tak i Gogol posuzuje ruský jazyk, o němž dí, že je bezhraničný živý jako sám život, obohacuje se každou minutu, ráz čerpaje vysoká slova z jazyka církevno-slovanského a bere příhodné názvy z nesčíslných nářečí rozsypaných po krajinách ruských, a tak mu je možno vyšinouti se na výšku nedosáhnutou žádným jazykem, i zpustiť se ku prostotě a — — k neučenému člověkovi (Slov. Pohľady II. 529—30.).

rakteristične, chceme-li tak riecť, technične.“ — Kterak tedy tu shodují se s tím p. Czambelovy rusismy Dobšinskému vytýkané? Tvrdí-li na str. 76, 5, že slova prevozčík, veščík atd. utvořena jsou podle ruského „izvoščík“, my oproti tomu zase dokládáme, že rovněž tak zdrobňuje i náš lid slezský, říkaje n. př. kupčík, poštarčik, kolárčík, pekárčík atd. a na Slovensku samém místo Moravec dí se „Moravčík“. Proto tuším, že ruského „izvoščíka“ nebylo třeba přetahovati na Slovensko.

K jeho výtyku: Austr*ia*, Ross*ia*, Bolgar*ia* předně o koncovce *ia* podotýkáme, že též spisovatelé čeští ode dávna vedle obvyklé koncovky — *sko*, užívají též *ia* či přehlasovaného *ie* n. př. Franc*ie* a Francouz*sko*, Ital*ie* a Ital*sko*, Belg*ie* a Belg*icko*, Turc*ie* a Turec*ko*. Místo „Rusie“ v češtině píšeme zkrátka: Rus — i — (fem.)

Latinského Austria vedle Rusů zároveň i v srbštině užívají a charvátským pravopisem psávají: Austr*ij*a. Místo naší koncovky — *sko* kladou též *ija* ve jménech: Srb*ija*, Dalmac*ija*, Slavon*ija* atd. Ježto tedy koncovka *ia* zároveň přichází též u Čechů a u Srbů, nelzeť jí ve slovenčině počítati na vrub pouhých rusismů.

Při jménech místopisných však upřímně bychom tu všem Slovanům odporučovali venkoncem ustálenou jednotu a bratrskou ve všem shodu.

Ve „Vlasti“ (r. III. str. 14.) pravili jsme, že bychom jména dnů týhodních a jména měsíců atd. všecí Slované jednako pouze jedněmi slovy ve mluvě slovanské vyjadřovati měli Zde k tomu zase dále dodáváme, že rovně tak i v topografii všecí sjednotiti se můžeme, užívajíce pro veřejnosť jen názvů těch, jakých v každé krajině ve mluvě domácí tam užívají obyvatelé slovanští.

Proto bychom my tedy správně do své mluvy pro veřejnosť přibírati sobě měli názvů místopisných: Rossia, Srbia, Slovenia, Hrvatska, Polska atd., kdežto naopak jim zase naše kraje by sluly po našem: Rakousko (ne Austria), Čechy (ne Česka), Morava (ne Moravia), Slezsko (nikoli Šlezija), Slovensko atd.

Města jejich a vesnice my zase bychom psali společně s nimi: Zagreb, Zadar, Sisak atd., kdežto by oni vzali sobě naše:[6]) Praha, Brno, Opava, Plzeň (nikoli Puzanj), Bzenec (nikoli Bzenac), Hodonín (ne Godonin), Hranice na Mor. (nikoli Granica),[7]) Jihlava nebo Ihlava (ne Iglava), Přerov (ne Prerova).

Rovněž tak všecí s námi nechť společně si přejmou domácí naše slovo „Vídeň.“ — Tímto se zase o krok sblížíme a víc mezi sebou sjednotíme, slovanskou přemavu a obchod v mnohém oblehčíme. I nestane se potom tak snadno ani ve spisbě ani v dodávce nějaký omyl.

Názvu slovanského v místopise tuším není třeba z jedné slovanské formičky přelévati do druhé.[8]) S názorem tímto zajisté souhlasí též i Fr. Vymazal, jenž dí (v Pravopis. slov. str. 21.): „Slovanská vlastní jména není vždy radno počeštovati, aby tím neutrpěla zřetelnosť. Proto píšme Nižní Novgorod, nikoli Novohrad.“ (Dokončení.)

---

[6]) Ivan Filipović ve svém „Rječníku“ (slovníku) podle této zásady Charvátům dosti správně podává místopisná jména česká, ale správnosti této nezachoval při každém jméně, čehož tu proto připomínáme, aby podruhé mohlo se napraviti, co se snad poprve jaksi přehlédlo — Týž p. spisovatel vydal též „Hrvatsko-rjemačka „Besjedovnica,“ jižto jsem darem obdržel s tímto přípisem vlastnoručním: „Vele častnomu gospodinu Tomi Šmýdu, svećeniku, šalje pisac ove knige, Ivan Filipović. U Zagrebu 7. Svibnja 1887.

Knížka tato výborně každému poslouží, kdo by rád: „chrvatski govoriti.“ Proto na ni upozorňujeme zvláště naše studenty a pp. bohoslovce.

[7]) Že v nynější češtině úporně odchylujeme se od staročeské a slovanské sklonby dle vzoru „duša“, jehož my na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku ještě doposud s ostatními Slovany správně užíváme, stávají se naše slova s koncovkami v sing. a v plur. nesrozumitelná nejen ostatním Slovanům, ale mnohdy ani naši neumějí sami rozeznati, že n. př. Strážnice je sing. (Strážnica), kdežto Hranice jsou čísla množného, pro něž v sing. máme Hranica.

Hlavně ale slovanské koncovky *ia* štítí se od nedávna spisovatelé naši až na tolí, že i slova zděděná a ode dávna se slovanským *ia* i v češtině užívaná přehlasují napořád v samo *ie*, tak že za nedlouho snad Čechům i modlívati se přijde: „Zdrávas Marie, svatá Marie.“ (Důkaz o tom jindy.)

[8]) Kdyby Šembera byl ponechal slovenské „Madunice“, nebyl by nám místo českých „Medonic“ podal překroucené „Mladunice“ (Cf. Vlasť I. str. 335.).

Nová knihovna pro český lid.

Pořádá Václav Špaček, učitel. Nakladatel M. Knapp, knihkupec v Karlíně. Sedm sešitů po 20 kr.

Myšlénka rozhodně dobrá. Vytrháme-li býlí ze sadu, přemýšlejme, co bychom naseli dobrého místo něho. S nemalým úsilím potlačili jsme hnusné krvavé romány: jen rychle místo nich něco pěkného, něco skutečně pro lid vhodného! Chce-li kdo ušlechtiti své srdce, nechť nepočne vytrháváním zlých vlastností, ale spíše zaséváním dobra, praví kdesi Jean Paul. Dobro vzroste a býlí pojde pak samo sebou. „Nová knihovna pro český lid“ mohla a měla přijíti dříve: byla by vykonala veliký kus kulturní práce. Buďme rádi, že přišla přece, byť i dle náhledu našeho mohla zde již dříve býti. Vítáme upřímně všechno, co skutečně hodí se pro lid. U nás se píše nesmírně mnoho, ale pro lid tuze málo: literatura pro lid jest u nás pole, jež leží ladem; jen sem tam dostaví se nějaký pracovník, a celé lány dosud jsou opuštěné. Naši spisovatelé nerozumějí lidu, neuhodí na pravou strunu, neví, co se lidu líbí; předkládají mu věci příliš učené, slohem parádním, abstraktním. Nedivme se, že k nim lid nepřilne. Máme své nezvratné zkušenosti v té příčině: vizme jen, založí-li kde krajinský odbor jakýs knihovnu! Práce to výtečně záslužná — ale všimněme si, jaké spisy jsou v knihovně! Jsou pro lid? Nikoliv! Nejlepší a nejpřednější spisovatelé nejsou též nejlepší a nejvhodnější lekturou pro lid.

Václav Špaček rediguje „Novou knihovnu“ dobře, a co sám napsal do sbírky té, pravíme zcela upřímně, skutečně vyniká. Nebéžíť Špaček pro látku své povídky daleko, řekneme prostě: Špaček dovede si látku vypozorovati ze skutečného života. Nehledá spletitostí, chytí do hrsti zajímavou figuru z vesnice, všimne si obecné některé vady našeho lidu, osnuje si jednoduchý děj a vypravuje jej mile, prostě, přirozeně a pravdivě. Tak ku př. „Karbaníci“. Je jich na venkově dost: Špaček pozoruje bystře, vidí, že již děti napodobí s kartami, co vidí u starších. Ukázal ve spisku svém, kam vede karban. Vineckých, jako líčí, je v Čechách mnoho. Nikde není nic přehnáno, vše dýše pravdivou přirozeností, a ta právě dodává knížce ceny. Lid dovede dobře posouditi, který spisovatel přehání, a který líčí, jak věci jsou. Suchého moralisování u Špačka nenajdeš: spis je tendenční, ale záživný, chutný. Podobně i „Ve vlasti cizincem“, jehož první vydání propadlo konfiskaci. Spisovatel vylíčil zhoubné následky nerozumu, posýlají-li čeští rodičové české dítě do německých škol. Klepal a Lomař — mladící z jedné osady — různých zažili osudů; tento stal se knězem, onen, studovav stále na německých školách, odcizil se sobě, rodičům, vlasti i státu a stal se špatným, až dopustil se sebevraždy. Sloh Špačkův je příjemný: patrně tane mu na mysli veliký vzor Fr. Pravdy, jejž živě připomíná.

Praví-li redakce a nakladatelstvo, že „ve sbírce té budou uveřejňovány spisy, jichž úkolem bude bojovati proti některým zhoubným zvykům v lidu našem se zakořenivším“, pak obě tyto Špačkovy povídky zcela programmu tomu odpovídají. Rovněž i obrázek ze života pro život „Na novém světě“ od Al. Dostála. Látky o vystěhovalcích sice jsou již na padrť vymlety, ale co podal Dostál, je velmi dobré. Jeho starosta Trnka je fotografie co do věrnosti, a celá povídka svou pravdivostí a pěkným, srozumitelným, jasným a přece vzletným slohem psaná zajisté lidu právem velice se líbí

Vedle Špačka znám jest jako výborný vypravovatel a pilný spisovatel pro lid F. J. Andrlík. Všechna čest jeho povídce „Jedináček“. Opičí láska matky k synáčkovi jedináčkovi je velmi častý úkaz: Andrlík podal nám z této látky tragédii. „Jedináček“ je plastická, realistická povídka. Přiznáváme se, že jsme ji přečetli se skutečnou zálibou. To je něco pro lid! Tiskneme Andrlíkovi pravici a přejeme mu i lidu, aby hojně podobných povídek napsal. Jeho sloh je výborný a jeví nadání romancierské.

Tři povídky Sofie Podlipské „Láska a nenávisť“, „Staří a mladí“ a „Matčin podvod“ jsou více romány, jichž děj („Láska a nenávisť“, „Matčin podvod“) nemá tak realistického podkladu: pracovala zde více fantasie, než pozorování skutečnosti. Dáváme přednost oněm povídkám, jež vyrostly z realismu, z povahy lidu, a jež spisovatelé jako nějaké drama před sebou rozvíjeti viděli a pak jen upravili tendenci programu „Knihovny pro lid“. Přejeme, aby „Nová knihovna“ přinesla ještě hodně dobrých spisů a co nejvíce se po Čechách rozšířila, jak toho pro obsah i láci svou skutečně zasluhuje. **Pavel Skřivan.**

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

II.

Podávati románové přílohy uvykají sobě i venkovské listy. Pěknou sbírku místních pověstí, črt a feuilletonů vydal jako přílohu „P. z P.“ Frant. Košťál, již nazval: „Z rodného kraje.“ Přidávati zvláštní přílohu je lepší než vtisknouti ji mezi dopisy do listu samého jako činí „Hlas“, který povídku „Ben Hur“ od Lewisa Wallace již půl roku v listě protahuje. (První dvě kapitoly jsou obsaženy v 51. pokrač. v šesti měsících; „Hlas“ příliš tím napíná zvědavost a zkouší trpělivosť svých čtenářů.)

Jako nový projekt zde uvésti musíme sbírku spisů pro mládež: „Národní bibliotheku české mládeže“ a „Bibliotheku mládeže studující“ (u Stýbla). Studentům, jako nejlepším konsumentům české literatury, v této knihovně má se dostati vzorů vybraných a spisů laciných. Budoucnosť ukáže, zdali pořadatel a redaktor vyhoví všem žádoucím podmínkám. Aspoň lácí knihovna ta nevyniká.

Bibliotheky se množí na Moravě, jak v Čechách zanikají J. F. Šašek vydával již několik let s rozličným zdarem „Moravskou bibliotheku“, která mnoho pěkných věcí přinesla a celkem pochvaly a rozšíření docházela. Knihovnu tu redigoval Fr. Bayer.

Počátkem června 1888. tato knihovna se pojednou rozdělila na „Bayerovu moravskou knihovnu pronášlid“ a „Moravskou bibliotheku.“ Prvou rediguje nyní Frant. Dlouhý, druhou dosavadní redaktor Bayer a vydává ji v Třebíči.

Oba redaktoři podali prospekty do novin a vyslali proklamace čtenářům. Frant. Dlouhý říditi se bude radou Fr. Sobotky: „Čtenářstvo naše bažíc jenom po samé zábavě, zanedbává čtení vážného, poučného, sobě a literatuře na újmu a na škodu. Vše jenom po belletrii, po básních a povídkách se shání, zapomínajíc, že duch, nemá-li zakrněti, potřebuje také zdravé, ovšem záživné potravy, která by posilňovala, a nejen samé lahůdky a koření, které pouze chuť dráždí a konečně přesycení a nudu působí.

Proto bude Fr. Dlouhý vydávati spisy populárně poučné původní i plynně přeložené, a to opět na rady citovaného spisovatele. „Mám za to, že hlavně forma je toho příčinou, že náš lid nerad čítá články a knihy vedecké, kdyby se mu podávaly způsobem srozumitelným, slohem jednoduchým, svěžím a mluvou jaksi hravou, čipernou, nikoli suchopárně učenou, zajisté by se mu v nich také zalíbilo.

A co oznamuje konkurent? Bude podávati „vybrané spisy nedávno zemřelého prof. Karla Šmídka, jednoho z nejduchaplnějších aesthetiků našich, a to spisy literárně historické a krasovědecké.“ Také přinese povídky „nejpopulárnějšího vypravovatele P. Václava Kosmáka, cestopisné črty slavného našeho básníka Svatopluka Čecha, J. Havelky, Jos. Wünsche, spisy Fr. Bartoše, prosluléhо našeho lidu znalce, povídky Gabr. Preissové a j. v. Mimo to podávati bude tato knihovna též spisy našich klassiků, s přiměřenými úvody a výklady, k čemuž jsme získali znamenité síly prof. Fr. Bartoše, Fr. Bílého a j.“

Dle všeho obě knihovny se budou brátí směrem stejným, a jedna jest zbytečnou. Rozptýlí síly spisovatelů a redaktoři musí se shánětі po překladech. Příčina k rozštěpení podniku dobrého byla asi osobní, a nemuseli bychom daleko pátrati po ní. Ostatně pojednáme o té věci později. Podobným způsobem — z osobních třenic a choutek — mnohý venkovský list anebo knihovna vznikla, „by vyplnila citelnou mezeru v literatuře.“

Sbírky rozličných čelných knihoven vydaly roku 1887. ke stu knih (samostatně 30 spisů). Mezi těmi asi 30 překladů, ostatní jsou práce původní. Prosou bylo vydáno ke stu a ve verších 25 spisů.

Neznámý dopisovatel J. Č. (Hlídka liter. č. 7.) posuzuje „literární produkci r. 1887. vůbec a spisy pro lid vhodné zvláště“, uznává mnohé cennými, však přece „jich za vhodnou četbu obyčejnému lidu nemůže odporučiti.“ Nejsou pro lid, který není tak všestranně vzdělán, „aby porozuměl spisům Arbesovým, Zeyerovým, některým Čechovým, Hellerovým a m. j.“ Spisy mnohé nejsou srozumitelny nižším vrstvám lidu, vlekou se až do nechuti jako „V pražské krčmě před půl stoletím, ze zábav starých Pražanů od J. Arbesa“ (Přítel Domoviny IV, 3., kde jediný večer společnosti popsán na 120 stranách. Nejčelnější třída lidstva, naše rolnictvo,

řemeslnictvo, dělnictvo atd. nemají spisů příhodných, jimž by rozuměli, z nichž by se poučili a pobavili.

Knihovny plní svazky jednak pracemi původními, jež z listů otiskují, jednak překlady. Nad překlady není kontroly žádné, a nikdo se tak hned nedoví, zdali věrně převeden originál na jazyk český nebo zdali snad nebylo již užitu překladu (německého). Je na př. znám list, který mívá feuilletony ze všech řečí od jediného překladatele, který však přec jenom mimo češtinu zná pouze německy. Také mnoho řemeslných urobeno překladů, jež daleko nevystihují originál. Tou příčinou píše „Hlídka literarní“ v poznámce (r. 1887. str. 35.). „Proto také většina překladů bibliotheky Hynkovy propadne svému osudu. Záslužný jinak podnik ten má jen skrovnou cenu literární. Vyznamenávat se neobyčejnou b a r b a r s k o s t í k č e š t i n ě.“ Týž spisovatel vypočítává řadu děl důležitých z rozličných řečí, jichž naše literatura postrádá, a které by měly naším rouchem se přiodíti místo všelijakých feuilletonů z polštiny a francíny, které dávno zapadly v zapomenutí.

Četné knihovny měly by vydávati k l a s s i k y cizonárodní západní a slovanské, jak anglický myslitel John Lubbock výbor světové literatury veleknih byl sestavil, a to v pečlivém a správném překladě, čímž by hráz byla postavena nezralým a na rychlo spracovaným plodům „mladogeniů“.

Sem náležejí též románové přílohy denních listů, jež s velikou fanfárou do světa vstupují, by dychtivost čtenářů byla co nejvíce napínána. Několik kapitol se prozradí mimochodem, ostatní ať si „laskavý čtenář“ sám zaplatí a přečte. Velezajímavý a poutavý román jest pravidelně překladem a není, pak za mnoho nestojí a nepravidelně vychází. K vídeňskému „Slovanu“ přidávána románová příloha: „Liliputáni“. Však č. 12. r. II. oznamuje, „že pokračování a dokončení vydáno bude v e d v o u v í c e a r c h o v ý c h s e š i t e c h, po jichž vyjití pak bude celý román vydán v jednom svazku.“ Nemůžeme ještě oceniti chválené „Liliputány“, však připomeneme přece horlení „Slovana“ proti „nejzadnějšímu smetí cizích literatur“ Redakce chce „takovouto cestou napomáhati k rozkvětu krásného písemnictví českého, jež se dnešním otiskováním cizích škvárů jen dusí a znešvařuje.“

V Přerově počal vycházeti měsíčník „V e s e l é č t e n í“, sbírka humoresek, frašek, žertovných anekdot a básní.“ Budoucnost ukáže, zda soustředí list ten v sobě pravý český humor za redakce F. Vaňka a „hlavního spolupracovníka“ Viléma Šálka, odb. učitele. (Pokračování.)

Posel z Budče.

Počal vycházeti r. 1870. po „Národní škole“ jako týdenník vychovatelský pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.

(Pokračování.)

R o č n í k IV. má více článků o školství obecně pojednávajících a vyučovatelských nežli vychovatelských. Článek „Dobrým učitelem chci býti“ povzbuzuje učitele k trpělivosti, horlivosti a dalšímu sebevzdělání. „Aby dobře řídil vychování, spojuje mírnost s ráznosti, zapírá se a stále panuje nad sebou, nedá se překonati ani náklonnostem smyslným ni vášním prudkým a pojí s něžnou myslí pravou zbožnost křesťanskou.“ Jiný čl. toho druhu jest „Majíce mládež vzdělávati nezanedbávejme vzdělávati sebe“ a „Naše jednoty a učitelstvo národní.“ Ve čl. „Kázeň, jaká ve škole nemá býti“ ukazuje V. Vaněk, že učitel netrpělivý, nestálý sám zaviňuje špatnou kázeň. A. Sucharda podal návod, jak má učitel na jednotřídní škole národní působiti, aby se mládež před vyučováním tiše a způsobně chovala. Pokynů těch může s prospěchem užíti učitel každé školy. Učitel netrp žactvu přicházeti příliš časně do školy a hleď je i před vyučováním zaměstknati. Ku mravnému chování takto jich pobádá: „Dnes jste mi způsobili radosť, hned jak jsem vešel do školy. Ale proč bych vás chválil! Chválilo vás beztoho již svědomí vaše, a to jest, jak víte, hlas Boží; proto tu, kde chválí Pán, netřeba chvály lidské. Čiňme vždy, co jsme povinni, a tehdáž bude chvála jednomu každému od Boha. — Chová-li se žák mravně jen dotud, pokud ví, že jest pod mou dohlídkou, tomu ještě mnoho k opravdové mravnosti schází; takový není ctnostný pro Boha.“ O pozornosti pojednal J. Hejda. A Volf podal úvahu o školách měšťanských. Ze článků vyučovatelských uvádíme četná cvičení slohová a výklady přírodopisné. Ročník tento všímal si bedlivě nových knih, a posouzeny v něm spravedlivě divadelní hry pro děti, z kterýchžto posudků jest patrno, jaké literární smetí se mládeži často doporučuje.

Ročník V. nepřinesl vůbec vychovatelských článků v užším smyslu, protož ho pomíjíme.

Ročník VI. taktéž obsahuje málo článků vychovatelských, přestávaje na článcích psychologických (Paměť, O pozornosti, O nazírání, O představování). Nalézáme tu pouze čl. „Zvědavosť páka pravdy“ a „Slovo o kázni školské“; také „Vyňatky z denníku“ několik vychovatelských pokynů obsahují. Velice pěkná jest rozprava „O lásce k vlasti“, obsahující mnohé následování hodné příklady této ctnosti. — Články vyučovatelské a vůbec o školství pojednávající jsou hojné.

V ročníku VII. nalézáme taktéž málo článků vychovatelských; o náboženství zmiňuje se čl. „O praktickém vychovávání ve škole,“ poukazuje též k povinnostem člověka k Bohu, ale jen krátce. Zajímavý je článek „Starý a nový dozor školní“. „Učitelé byli pod bedlivým dozorem tehdy, jako jsou nyní“, praví se v něm; „jen že tehdy vycházel dozor více ze stanoviska náboženského, nyní více z politického. Nicméně měli učitelé jindy více volnosti, a nebylo jim až do unavení zanášeti se věcmi nezřídka zbytečnými, jako se nyní děje. Zbývalo jim ještě tolik času, aby mohli se rozhlédnouti v kruhu své rodiny, svého vychovatelského a školského působení, vyvozujícíce pak z toho konečné resultáty ku prospěchu školního vyučování. Kromě toho bylo učiteli možno působiti vzdělavatelně i v lidu samém poučnými rozpravami, pořádáním besed a rozšiřováním spisů poučných.“ — Zmiňujeme se též o čl. „Povinnosť mládeže choditi do 14. roku do školy“ jako o zvláštnosti; ukazuje se v něm na mnohé obtíže osmileté docházky školní a žádá se za úlevy.

Ročník VIII. má některé články vychovatelské, které však k náboženství neukazují. V. Vaněk pojednal ve čl. tom o reformě hudby chrámové.

Ročník IX. přinesl čl. „Výkony náboženské a vyučování náboženství.“ Ve článku tom praví se, že „mládež nemá se naváděti dříve k náboženským výkonům a zvykům, dokud významu a účelu jejich j a s n ě nepochopila.“ — Kdyby toto mělo býti pravdou, nesměly by se děti aspoň do 10. roku modliti ani Otčenáš, neboť nepochopí „jasně“ (aspoň ne každé) významu proseb „Přijď království Tvé,“ „Neuvoď nás v pokušení.“ Také by chybovali všichni rodičové, učíce děti dělati „křížek“ již v útlém mládí, neb významu jmen Bůh Otec, Syn, Duch sv. děti nechápou. A přece měl i „Posel z B.“ za potřebné, by děti do školy vstupující znaly Otčenáš, jak patrno ze zprávy „Šestý měsíc bez náboženství“ v 10. čísle toho ročníku. — Č. Tonder podal ukázky vánočních povídek pro dítky o jesličkách a vánočním stromku. „Učitel je spolu vychovatelem“, praví, „když všeliké učebné látky dovede užíti také k ušlechtění srdce, a to nejen látky dané, nýbrž i zjevů ze života občanského, církevního atd. Není pak příležitosti k ušlechtilému mládeže poučení nad svátky vánoční, které, jsouce nebeskou poesií, mysl dětskou ze všech církevních svátků nejvíce zajímají.“

Mnoho místa na ujmu jiných článků zabraly v „Poslu z B.“ články polemické. Polemikou zabývaly se nejen feuilletony, dopisy a četné zprávy, ale i články úvodní. Jiné listy učitelské odbyly takové záležitosti v „listárně“, věnujíce sloupce své pojednáním důležitějším. Není nezajímavo, o jakých věcech podáváno mnohdy vysvětlení. Dr. Lindner zakončil svůj článek „O vzájemnosti sil ve přírodě“ slovy: „Tak jsou i dnové naší planety sečteni, aby se vyplnilo evangelium, které se čte v první neděli adventní: „Budou znamení na slunci a na hvězdách, a moci nebeské budou se pohybovati.“ Tato věta z evangelia pobouřila však velice „radikální“ list „Volnosť“, jemuž pak redakce „Posla z B.“ odpověděla v „listárně“ takto: „Nepodobá se pravdě, že větu, jež Vás takto pohoršila, přidal nábožný redaktor „Posla z B.“, nýbrž napsal ji dr. Lindner vlastní rukou.“ — Věříme, že tu šlo redakci „Posla z B.“ jen o konstatování pravdy, ale zajisté není důstojno paedagogického časopisu, by se omlouval takovému listu, jakým byla (či jest posud?) „Volnosť“, zvláště aby se omlouval, že uveřejnil větu zbožného obsahu.

Příloha „Liter. obzor“ přinesla posudky četných spisů. J. Týkač, posuzuje první čítánku, vyslovil přání, aby obsahovala více článků náboženských.

Ročníku X. nerozebíráme podrobněji, poněvadž ve svých článcích náboženství se nedotýká, ačkoli článků paedagogických jest v něm několik.

Ročník XI. přinesl čl. „Vychování mravné“ od H. Spencera. Nějakého přesvědčení náboženského ku zdárnému vychování dle mínění Spencerova asi potřebí není, poněvadž v celém článku o náboženství není ani zmínky. K jakým výsledkům bychom dospěli, kdybychom se řídili větou: „Nečekejme od dítěte mnoho dokonalosti mravné, nemoudré jest (!) k dobrému chování dětí příliš přísně dohánětí, spokojme se požadavky a výsledky skrovnými“ — netřeba vykládati. Dle této rady nemáme dbáti chyb dítek, které pak s nimi rostou.

I jiný článek pojednává o atheismu a některých nesrovnalostech u vycho-

vání i vzdělání. Mluvě o učení Kantově, praví pisatel: „My tedy (dle Kanta) bytnost Boha theoreticky dokázati nemohouce, nutně přec idee jeho vyžadujeme. Na základě mravního zákona, jenž při každém činu člověka sám se v něm hlásí, buduje Kant svou ethiku. Od něho přijal i Herbart tu stěžejní zásadu, a tak sestrojili tito myslitelé pevný a nekolísavý (!) základ, na němž dnes stojí ethika vědecká .... avšak jiná jest otázka, zdali ono vědecké odůvodnění a přísně vědecký základ její jest každému, zejména mládeži, pochopitelným. Mládeži nemůže se přece vyprávěti o nepodmíněnosti či kategoričnosti mravního příkazu[1]), nemůže se jí odvozovati z aesthetických forem praktické idee atd. — jí se musí počíti silnějším a jasnějším tonem. A tu uznávají paedagogové všichni, že útlé mládeži musí vždy jakožto podpora mravnosti státi autorita, kteráž by v sobě spojovala všecky požadavky mravnosti a dobra. Touto pak nejpřirozenější autoritou jest Bůh[2]). Jestiť idea Boha tak pevně srostlá s názory lidu, jemuž náboženství tak těsně přilnulo, že ni pluky učených atheistů víru v Boha mu nezvrátí. Za hříchy klerikalismu (!) a fanatismu ona nikterak nemůže a není též jich vynálezcem; ji chovali muži nejhlubšího ducha i největší liberálnosti a čerpali z ní potěchu v hořkých chvílích života. Proto v životě i ve školách mravnost přímo se pojí k idei Boha a náboženství, a také je to spojení výhodné a přirozené.“

Dále poukázáno k tomu, jak mnozí rodičové víru v Boha u svých dítek v pochybnost uvádějí, a že i mezi žáky středních škol jsou atheisté, ne filosofičtí, ale m o d n í. „Noviny, rozličné spisy a epištoly kriklounů popletou mu mozek, a skromnosť zmizí s mravností — Na učitelích jest, aby takové vše sžírající smýšlení již v počátcích zamezovali přesvědčivými domluvami a poučováním svědomitým“. — Článků naučných jest v tomto ročníku hojnosť. Literární příloha přestala vycházeti a předplatné sníženo. (Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva „Vlasť“ odbýval 3. října t. r. za předsednictví p. oficiala Ulricha Karla svoji pátou schůzi. Pokladník sděloval, že na konci IV. správního roku dne 30. září t. r. obnášel počet údů zakládajících 247 (1. listopadu t. r. již 255), činných 29, přispívajících 110 (těchto bylo v rocích I. 188, v II. 196, v III. 114 a nyní v V. 25.) Vynechají-li se členové činí, jímž se má složený kapitál vrátiti, obnáší upsané členské jmění 14.174 zl. — Výbor se usnesl, že zakoupí pro spolkovou knihovnu Plodkovu Církevní mapu a že předplatí pro administraci „Korrespondent-Blatt“ a jednal o knihovnách. Po 50 knihách bylo již družstvem zasláno katolickému tovaryšskému spolku v Jindř. Hradci a Čechům v Duchcově; do nového roku odešlou se knihy do Klecan, načež míní výbor založiti v pátém správním roce ještě tři knihovny, a to jednu v „uzavřeném území“, druhou v některé konferenci spolku sv. Vincence z Paula, třetí zásýlkou se vypomůže některému členu družstva, jenž hodlá v krajině své knihovnu vzdělati.

Básně — počtem 7 — na oslavu jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I zaslané, posuzovali: Dr. Bačkovský Fr., spisovatel na Král. Vinohradech; Červinka Václav, katecheta v Žižkově; Chalupa Frant., spisovatel v Praze a Pohunek Frant., kaplan u sv. Štěpána v Praze. Cenou tří dukátů byla poctěna báseň gymn. professora na Moravě, jenž pod jmenem Jarosl. Tichý literárně na veřejnosť vystupuje.

---

[1]) Kterýžto kategorický příkaz jest základem vší mravnosti (dle Kanta). Protož (jak píše kdesi učitel Makovička) divoch lidojed, který sní svého bližního, jedná dle Kanta docela mravně, poněvadž uposlechl svého kategorického imperativu, kterýž mu nařídil, aby bližního snědl!

[2]) Tedy jen z n o u z e, že mládež nechápe těch „pevných a nekolísavých“ důvodů vědecké morálky, má se vziti útočiště k autoritě Boží? A což, až dítě dospěje a se vzdělá a ty „pevné a nekolísavé“ důvody pochopí — pak se může snad autorita Boží, dříve z nouze dobrá, zas odhoditi?! Není nad paedagogickou logiku takových filosofů!

ROČNIK V. PROSINEC. ČÍSLO 3.

VLASŤ.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola IV.

Nárys zařízení společnosti Salesiánské. Začátek konviktu. Založení druhé oratoře v Turině blíže břehů Pádu. Prudké útoky na tato zařízení a pokus zavražditi Bosca.

Založiv oratoř, přemýšlel Bosco o upravení řádu pro ni. Osnoval řadu pravidel, jež byla jako nárys konečného řádu později přijata. Prvá část sjednávala o oratoři nedělní a sváteční, o výkonech a ustanoveních k tomu se nesoucích; druhá obsahovala osnovu dobrých skutků, rozčleněnou v pokyny mladíkům, jak jest jim se chovati v kostele, oratoři a mimo kostel i oratoř; třetí část řádu byly osnovy večerních a denních škol, uvažovala o duchu, jakýmž jest se školám říditi a o vyučování samém.

Povinnosti a úkony byly rozděleny úplně dle schopnosti a chápavosti jednoho každého chovance a tak přesně vytčeny a omezeny, že každý, kdo co konati měl, zcela jasně a určitě věděl, co mu konati jest a proč tak, a ne jinak. Konečně Bosco, pokládaje za věc podstatnou roznítiti mládež k srdečné zbožnosti, založil družstvo sv. Alojsa z Gonzagy.

Kdo chtěl náležeti k tomuto družstvu, tomu bylo třeba podati nezvratné a nepochybné důkazy dobrého chování, pravidelné zbožnosti, a každému členu nejprve bylo setrvati nějakou dobu na zkoušku.

Zařízení tohoto družstva přijato bylo s nadšením. Nejprve, v den sv. Alojsa z Gonzagy, vykonány byly slavné obřady náboženské. Do kaple velice chudé, postrádající všech ozdob, zavítal arcibiskup udílet sv. přijímání a biřmování. Přes 300 mladíkům udělil nejdůstojnější arcipastýř svátosť sv. biřmování za assistence papežského nuncia z Turina a jiných znamenitých osob.

Družstvu sv. Alojsa z Gonzagy věnovaly vysokou svou pozornosť mnohé znamenité osobnosti, vynikající zbožností a učeností, přistou-

pivše k němu, mezi jinými byl to i sv. Otec Pius IX., Mgr. Franzoni a opat Rosmini.[1])

Ale veškerá tato zařízení přece dosud nepostačovala k úplnosti ústavu; bylo třeba založiti konvikt pro internisty, pak teprve měla by oratoř pevný základ. Neboť hoši přicházející z města a okolí naříkali si, že mají hlad, že nemají kde spáti, a oděv jich byl až tuze chatrný, neli zcela rozedraný. Nejhladovější dostali chléb nebo trochu polévky, a roztrhané jich cetky spravovala a zašívala jim matka Markéta. Najala také senník blíže oratoře, a upravila tam na slámě jakés takés lože pro ony, již byli by jinak nuceni spáti pod širým nebem neb někde na holé, tvrdé podlaze. Toť byla ovšem toliko dočasná opatření, a bylo nutno pomýšleti na zařízení pravé útulny beze všeho rázu zatímnosti; na zařízení útulny, kde bylo by lze poskytnouti ubohé mládeži přístřeší a pokrmu. Bylit mnozí v pravém smyslu bez chleba a bez obydlí.

Bosco s přítelem Borellim přemýšleli již po delší dobu, kterak rozluštiti tuto otázku útulny, když tu v pozdní hodinu večerní v měsíci květnu Bosco a matka jeho, sotva že byli požili skromnou večeři, uslyšeli tlouci na dveře. Prželo, jen se lilo. Pospíchali otevřít a viděli chlapce as patnáctiletého.

Matka Markéta (tak nazývali ji vesměs chovanci oratoře) přivedla hocha se srdečnou laskavostí, usadila jej ke kamnům, a když se ohřál a osušil, přinesla mu teplou večeři, kterou se úplně zotavil.

Teprve potom se dal s ním Bosco do řeči, vyptávaje se ho. Chlapec odvětil, že pracoval u zedníků a že přichází z Valsasie; když přišel, měl s sebou tři líry, ale utratil je dříve, nežli mohl co vydělati. Nyní neměl ani krejcaru a pranikoho v Turině neznal.

„Byl jsi již u prvního sv. přijímání?“ optal se Bosco.

„Nikoliv, ještě ne.“

„Ale u sv. zpovědi snad ano?“

„Ano, a několikráte — dokud byla ještě maminka na živě.“

„A kam nyní půjdeš?“

„Toho nevím — přeji si jen přespati dnešní noc tady, třeba někde v koutku.“

To dořeknuv, dal se do usedavého pláče. Tato slova pronikla srdcem matky Markéty. S pomocí synovou improvisovala v kuchyni lože na několika židlích a slamníku.

Dříve než si lehl, napomínala ho Markéta, aby byl pracovitým a hodným, pak ho vyzvala, aby se pomodlil. „Již to neumím“, vyznal chlapec s velikou hanbou. Markéta mu pokynula, aby klekl, předříkávala mu večerní modlitbu a on opakoval po ní slovo za slovem. Byl to hodný hoch, jenž si chtěl poctivě vydělávati chléb a zasloužil úplně důvěry mu věnované. Přicházíval na nocleh do domu Boscova každého večera; byl vřaděn mezi externisty, kteří se vždy v neděli shromáždívali. Za několik let vrátil se do svého domova a byl velice

---

[1]) Antonin Rosmini narodil se v Roveredu $^{25}/_{3}$ 1797.; v Padově dosáhl hodnosti doktora bohosloví. Byl vroucí přítel znamenitého Tomaševiče (Tomasseo) a Manzoniho. R. 1830. založil „kongregaci kněží lásky k bližnímu.“ Byl spisovatel velice nadaný a plodný; některé spisy jeho (Della coscienza morale a Le cinque piaghe della chiesa). — O morálním svědomí a Pět ran církve — měly za následek dlouhé vyšetřování a zákaz posledního díla a zmařily, že R. nestal se kardinálem, jakž státi se mělo. Rosmini zemřel dne 9. června 1855. P. překl.

řádným člověkem, obecně váženým. Toť byl první konviktista, první kámen budovy nově založené.

Druhý nedal na se dlouho čekati: nalezen byl na veřejné ulici. Bylo to v červnu večer, když Bosco uzřel hocha as 12—13ti letého o strom opřeného a hořké slzy prolévajícího. Zaměřil k němu a tázal se ho, proč pláče. „Jsem nešťastný hoch ode všech opuštěný; otec mi zemřel, když jsem byl malý, tak že jsem ho ani nepoznal, a mou matku, mou matičku, jež mě tak milovala, mi včera pochovali! Dnešní noci spal jsem ještě v naší komůrce — matka však nezaplatila nájemné, vzali jí vše, i můj oděv, nenechali mně ničeho kromě co mám na těle — a vyhnali mne na ulici".

„A co budeš nyní dělati?" tázal se Bosco.

„Ach můj Bože! Nežádám ničeho, než jen abych přišel pod střechu a mohl si někde vydělati na chléb, bych nepodlehl pokušení a nestal se špatným!"

„Dobrá! pojď se mnou, poskytnu ti přístřeší, jehož hledáš, a postarám se o tebe."

Ubohý hoch kráčel s neočekávaným dobrodincem, jehož mu Bůh byl poslal. Když přišli domů, řekl Bosco matce: „Ejhle druhý syn, jehož nám Bůh svěřuje. Třeba upraviti ještě jedno lože". Tomuto chlapci dostalo se dosti dobrého vychování; byl z rodiny kdysi zámožné, ale rodiče jeho zakusili mnoho ran osudu a upadli do bídy. Později dán byl do obchodního domu; stár jsa 20 let, zastával slušné a výnosné místo. Za několik let byl z něho občan velice vážený a šťastný otec rodiny. Budiž mu ke cti doznáno, že byl povždy vděčným výtečnému knězi, jenž ho našel samotného v noci beze vší pomoci a opuštěného, téměř v zoufalství.

Za těmito prvními dvěma internisty následovalo jiných pět, kteří vesměs Boscovi radost činili. Ale více již jich býti nesmělo než těchto sedm, neboť místo pro ně bylo velice omezené.

Malá kuchyně Boscova stala se takto první ložnicí hospice salesiánské. Nyní hostí více než tisíc dětí ve čtyřiceti jizbách. Také toto jest nepopíratelný úkaz mocné božské Prozřetelnosti, jež provázela počínání Boscovo.

Ale dříve než se mohla rozšířiti útulna pro chovance internisty, bylo třeba založiti novou oratoř pro shromáždění nedělní a denní školy.

Předně kaple sama nedostačovala v neděli a ve svátek, jsouc příliš malá; celé místo pro školy bylo ještě nedostatečnější, a dvůr určený ku hrám a zotavení nehověl svému účelu, nemoha pojati sedm až osm set osob. Za druhé veliká část hochů měla do oratoře půl hodiny i více, což bylo zvláště vzhledem ku návštěvě škol večerních málo pohodlné, neli v některých příčinách povážlivé. Bosco, radiv se důkladně s Borellim, rozhodl se založiti druhou oratoř místě, kde jest nyní korso Viktora Emanuela II.; tehdy byl tam jen někde domeček a kůlna, a chodívaly sem celé zástupy pradlen. Bylo to blíže Nové brány, blízko u železného mostu přes Pád.

Bosco shromáždil své hochy, jako by se s nimi chtěl poraditi a mluvil o nastávajícím založení nové oratoře; porovnal je se včelami, jež, je-li jich příliš mnoho a nemůže-li je těsný úl pojati, vylétnou v rojích a hledají si nová sídla. Řekl jim, že nová oratoř zasvěcena bude sv. Alojsovi a bude se dle něho jmenovati; jednak

dle družstva sv. Alojsa z Gonzagy, jednak na počest a paměť laskavého a drahého protektora monsgra. Franzoniho, jenž se jmenoval Alojs. Konečně ohlásil, že nový ústav bude posvěcen dne 8. prosince v den Neposkvrněného Početí. „No, jak se vám to líbí, moji hoši? ukončil ono promluvení.

„Sláva, sláva! křičeli všichni z plných hrdel. Ať žije oratoř u Nové brány! Sláva Boscovi!“

Zajisté, že nikdy nebylo takového plebiscitu — tak nevinného, veselého a jednomyslného. Obě oratoře mohly nyní současně velice prospívati, byly zařízeny ovšem chudě, pravda; ale byly přec jen pohodlné. Osm až devět set dětí nalezlo v nich dostatečného místa a mohlo se jim udíleti křesťanské vyučování.

Bosco se stále zanášel myšlénkou, kterak činiti, aby založil ústav pro ony, kteří neměli kde jísti a spáti — pro chovance interní. Vynikal ve věcech božských neunavnou horlivostí, tak že úplně lze říci o něm slovy slavného mudrce starověkého nil actum reputans, si quid superesset agendum, totiž že se domníval, že dosud ničeho neučinil, pokud mu ještě co vykonati zbývalo.

Bylo tedy nutné zvětšiti oratoř sv. Františka Sáleského. Ale nastaly velice smutné doby: revoluce r. 1848. zle řádila v Piemontsku, a dobré ústavy netěšily se již někdejší přízni; dobrovolných darů z milosrdenství ubývalo, místo co by jich bylo mělo přibývati. Byl to následek politických nepohod, jež všechen život ohrozily.

V tomto smutném roce osmačtyřicátém domníval se Karel Albert, že musí uděliti plnou svobodu náboženskou Valdenským. Ačkoliv sektáři tito po dlouhou řadu století byli potlačováni, vyrazili nyní pojednou náhle jako dravá bystřina, jež rozbíjí své hráze. Kazatelům valdenským nestačilo již svobodné vyznávání jich nauk; oni se vyplazili z hlubokých údolí a skrýší, kdež byl po drahnou dobu jich útulek, zaplavili různá města piemontská a závodili spolu o palmu vítězství, jež měla náležeti tomu, kdo dovede s větší neurvalostí štváti proti papeži a kněžstvu, proti celibátu, zpovědi, očistci a mši svaté; zvláště pak povstati proti Nejsvětější Panně, tvrdíce, že jest žena jako každá jiná. Chtěli tak oloupiti korunu její o dvé nejkrásnější perly: Neposkvrněné panenství a Božské mateřství.

Pod záštitou získané svobody mínili tito sektáři svými útočnými kázaními učiniti veliký úspěch ve mínění veřejném. Ale doznali ku svému značnému překvapení, že obyvatelé turinští byli hluší k jich poučkám a výkladům. Mezi katolíky nalezli jen několik, kteří byli přístupni jich propagandě: byli to katolíci, kteří kromě jména s katolictvím ničeho společného neměli a náboženství a víru svou nikdy veřejně neosvědčovali.

Valdenští a protestanti viděli, že darmo plýtvají svými silami, aby koho svedli. Poznali, že u mužů a dospělých vůbec se jim to nepodaří. Namířili tedy na mládež, a tu slušno doznati, že zde mohli mnohem lépe pořídit. Spoléhajíce na nevědomosť a nezkušenosť mladistvého věku, doufali, že zde bude žeň jich svůdcovství četnější. Oratoř sv. Alojsa byla blízko jich heterodoxného kostela; chodilo tam asi čtyři neb pět set mladíků — toť byl první cíl jich výpravy. Chtěli uvésti v zkázu toto stádo dobrého pastýře.

Vizme, jací byli strategové. V neděli rozestavilo se jich několik v různých ulicích k oratoři ústících. Volali k sobě hochy, posmívali

se jim, vábili je k sobě, užívajíce každé lsti, jen aby ubohé zkazili a pro sebe získali. Nabízeli každému dva malé stříbrné penízky a pěkně vázanou knížku.

Asi padesát chovanců Boscových skutečně šlo na lep těmto prohnaným svůdcům; ale co je při tom znamenitého: všichni se k večeru navrátili do oratoře a upřímně vypravovali, jak den ztrávili. Slyšeli valdenského kazatele mluviti proti katolicismu a přinesli hanebnou knížku o zpovědi, sepsanou od odpadlého kněze.

Tu moudrý ředitel oratoře sv. Alojsa, kněz Carpano, uchvácen jsa svatou horlivostí zachovati stádo Boscem mu svěřené, jal se plamennou výmluvností varovati shromážděné jinochy před úklady, jichž obětí se měli státi, a nadchl je takovým hněvem proti kacířství, že všichni, i svedení hoši, jali se s největším zápalem přísahati, že vždy ostanou věrni své víře katolické. Odevzdali řediteli knížky svůdci jim darované, a tento uvrhl je před tváří všech chovanců do ohně.

Ježto byla obava, že pokusy mládež sváděti se budou opětovati, stáli nejstarší chovanci na ulicích na stráži, aby mladší soudruhy své chránili. Obdrževše od svých učitelů dokonalý návod, pásli obezřetně po sektářích. Vidouce mladé chlapce obklíčené těmito svůdci, volali: „Pojďte honem do oratoře, nedejte se klamati a sváděti těmi vousáči (říkalo se jim tak, poněvadž kazatelé valdenští kdysi proti obyčeji oné doby nosili dlouhý vous), nepřátely náboženství, znamenitými kazately, kteří nemohouce získati posluchačů, hotovými penězi je kupují! Tím způsobem přece zamezili značné počínání valdenských. Tak se nevedlo dobře propagandě vousáčů: a že jich bylo co do počtu málo proti mladíkům oratoře na stráži stojícím, nepřáli si s nimi přijíti do bližšího styku. Odcházeli s hrozbou v ústech a s pomstou v srdci. Všichni hoši oratoře Boscovy věděli již o nich a obdrželi důkladná napomenutí, aby se k nim obrátili zády, když by se k nim blížili, chtějíce jich svésti z cesty pravé.

Následující neděle přepadena byla oratoř sv. Alojsa nohsledy vousáčů, totiž oněch, kteří se dali polapiti vnadidlem dvou stříbrných penízků a byli posměšně nazýváni „šestnáctikrejcarovými žoldnéři.“

Asi třicet neb čtyřicet těchto podplacených fanatiků hnalo útokem na oratoř celou spoustou kamení. Tu vyšlo z oratoře několik nejsilnějších mladíků, vytrhli oblázky, jimiž byl dvůr vydlážděn, vyšli ven a zahnali zmužile útočníky. Tyto hrubé útoky se opakovaly v následujících nedělích ještě několikráte.

Jedenkráte ve svátek stáli Carpano a Borelli v sakristii a oblékali se ku sv. požehnání, když tu náhle oknem na ulici jdoucím za duněly dva výstřely z bambitky a kule zaryly se do protější stěny. Zděšení mladíků v okamžiku tomto bylo veliké: ale sotva že viděli, že oběma kněžím se ničeho nestalo, ustoupilo zděšení obecnému rozhořčení. Vrahové však uprchli a zmizeli svým pronásledovníkům. Tímto pokusem vraždy ukončeno bylo pronásledování alespoň této oratoře. Po tomto posledním případu kvetl ústav sv. Alojsa den ode dne, a nyní, po téměř čtyřiceti letech, prospívá utěšeně čím dále, tím více.

Kapitola V.

Podivné nabídnutí vyslance valdenského Boscovi. Nebezpečí ohrozují jej z různých stran po delší dobu; vysvobozen jest zvláštním způsobem.

Pravili jsme, že od té doby, kdy prohlášena jest Karlem Albertem svoboda náboženská. rozmnožily se v úžasné míře pokusy kaziti a zvrátiti duše katolíků, k čemuž i nemálo protináboženská kázaní přispívala. Zvláště tisk neznal mezí; pastoři valdenští a domnělí „svobodní" myslitelé rozšiřovali plnýma rukama spisky, v nichž se nohama šlapala dogmata a zařízení církve katolické. Bosco, jsa vždy na stráži, aby blud nevnikl mezi drahé mladíky jeho a mezi lid obecný, vydal tehdy celou řadu spisků, v nichž vítězně vyvracel námítky činěné učení katolickému. Tak vydal ku př. „Napomenutí katolíkům", „Čtení katolická" a „Rukověť historie biblické". Koncem roku dal Bosco tyto tři spisy obsahu polemického svázati v jediný pěkný svazek (jednotlivě prodáno bylo více než dvě stě tisíc výtisků) a daroval jej jako hold svůj papeži Piovi IX. skrze kardinála Antonelliho. Sv. Otec ihned odpověděl a blahopřál Boscovi, žehnaje záslužným jeho podnikům. Za nedlouho potom vydal poprvé dílo „Katolík našeho století"; obsah jeho polemisuje proti sektářským škůdcům církve století devatenáctého.

Bosco vládl tak dokonale prostonárodním slohem, uměl se tak zmocniti všech mladistvých duší, že byl mocnou hradbou proti propagandě zlého. Svou prostotou, upřímností a dobromyslnosti měl na lid tak mocný účin, že je to věru pravý div. Lid byl krátký jen čas sveden, ale brzy vrátil se zase na cestu pravého náboženství.

Jedné neděle v měsíci lednu r. 1854. hodně pozdě večer přišli do oratoře dva neznámí a přáli si mluviti s Boscem. Bosco byl sice celodenní prací umdlen a již odpočíval na loži, ale proto přece ihned dal oba uvésti do své světnice. Podezřelý zjev obou hostů, pozdní hodina jich návštěvy, jež dávala tušiti, že měli patrně příčinu skrývati se ve tmách zimní noci, zanášejíce se snad záměrem nekalým — to vzbudilo v chovancích veliký nepokoj, tak že uznali za dobré, postaviti se na stráž za dveře, aby mohli bdíti nad bezpečností svého milovaného otce.

Slyšeli zcela zřetelně rozmluvu Boscovu s hosty, a jeden z nich sdělil potom vše, co slyšel.

Starší z obou byl vyslanec valdenských, to později určitě se vědělo. Obrátiv se k Boscovi, mluvil k němu, jak následuje: „Vy, velebný pane, těšíte se zvláštnímu daru přírody, je to věru dar veliký a vzácný: píšete velice srozumitelně pro lid, a lid vaše spisky rád čte: nebylo by moudré od takového muže, jako jste vy, kdyby užil tohoto daru ve prospěch věcí prakticky užitečných, jako na př. vědy, umění, a podobně? Bosco odvětil: „V pravdě, pánové, až dosud učinil jsem dle svých sil to, co jsem pokládal za svou povinnost. Různé mé spisky byly celkem příznivě přijaty od obecenstva, což jest, jak se zdá, důkazem, že nebyly tak naskrze zbytečné. Nyní se zaměstnávám tiskem a rozšiřováním svých „Čtení katolických" a doufám, že přispějí k osvícení mládeže a obecného lidu."

„Ale nebylo by lépe, namítal host, kdybyste se věnoval spisování učebných knih pro mládež, jako na příklad dějiny starého věku,

pojednání o měřictví, zeměpisu, silozpytu, a podobně, a zanechal oněch „Čtení katolických“?

„A proč, smím-li se ptáti?“

„Poněvadž vaše články sjednávají o látce dávno známé a různě vyčerpané, v níž nelze již říci něco nového.“

„To je pravda, že věci, o nichž píši, byly již několikráte od slavných autorů probírány, ale pravda je také, že jich folianty, plny učenosti, nejsou pro lid, nýbrž pro učence. Lidu více prospějí malé spisky, jasně a srozumitelně psané, jako se o to pokouším já.“

„Ale tyto práce vám neposkytnou věru žádného užitku — vždyť to známe, kdybyste místo toho dal se do psaní děl jako vám radíme, měl byste z toho užitek nejen vy, ale i podivuhodný ústav, jejž jste založil a jejž dle božské vůle spravujete a vydržujete. Jestli že chcete uposlechnouti našich rad, hle první nabídnutí, (podával mu papírové bankovky v obnosu 4000 lír,) jež vám učiniti mám — a ujišťuji vás, že to není naposledy.“

„A proč byste mně dával tak značnou summu?“

„Abych usnadnil vydání spisů v pravdě užitečných, ku kterým jsem vám radil, a přispěl vašemu ústavu.“

„Račte odpustiti, pánové, nepřijmu-li vašich nabídnutí. Pro nynějšek nelze mi podniknouti jiných prací literárních, mimo „Čtení katolická“.

„Ale vždyť vám pravíme, že podobné práce jsou zhola zbytečné .... „Prosím, pánové: a co je vám konečně do toho? Jste snad vy ustanoveni, abyste to posuzovali?“

„Velebný pane, zajisté že jste neuvážil, co to znamená a jaké následky má zamítnutí našich nabídnutí. Bude to největší škoda pro ústav vámi založený, a můžete vydati svou osobu v jistá nebezpečí ....“

„Dosti, pánové: rozuměl jsem. Pravím vám otevřeně a bez obalu, že zastávaje pravdu, nebojím se pranikoho. Stal jsem se knězem katolickým a zasvětil jsem se blahu duší a zvláště mládeži. A proto jsem začal a míním pokračovati u vydávání svých spisů.“

Tu se podezřelé osobnosti daly do křiku, zlostí celé rozpálené: „Vy činíte zle a chcete vzdorovati? Kdož ví, co se vám může nyní přihoditi? Jste jist, že se vrátíte zas, vyjdete-li z domu?“

Oba darebáci mluvili tonem tak výhrůžným, že mladíci, stojící za dveřmi, zlehounka dveře pootevřeli, by dali na jevo, že jsou připraveni k prvnímu vyzvání zakročiti. Ale Bosco nedada znáti ani nejmenšího pohnutí, odpověděl vážně a pokojně: Jest zcela dobře viděti, že pánové neznáte, co jest kněz katolický; jinak byste se nesnížili k podobným hrozbám. Proč bychom se měli báti smrti, získáme-li jí osud slavný a závidění hodný?

Po těchto slovech se valdenští tak rozzuřili, že učinili hrozivé posuňky, chtějíce vztáhnouti ruku na svého protivníka.

Bosco povstal, postavil mezi ně a sebe židli a pravil: Chcete-li užíti násilí, ukáži vám, jak draze zaplatíte hrubé porušení obydlí svobodného občana. Však nikoliv, knězi jest hledati sílu v trpělivosti a odpuštění, odpouštím vám v pravdě — jen mě již dále neobtěžujte“.

Po té otevřel dveře do kořán a uzřev mladíka Buzzettiho, pravil: „Doveď tyto pány ku dveřím a pak až ke vratům; nejsou známí v oratoři a mohli by snadně zblouditi“.

Od té doby hrozila Boscovi často vážná nebezpečí. Bylo patrno, že měl různé nepřátely, kteří mu kladli osidla. Často opakující se útoky na jeho život byly ve zřejmé souvislosti s výhrůžkami oněch osob, které ho tenkráte pozdě večer navštívily.

Jedenkráte vyučoval katechismu ve své kapli, a někdo na něho vystřelil z ručnice. Kule projela mezi ramenem a prsama, protrhla rukáv a vrazila do zdi.

Přítomní hoši pojednou vyskočili, chtějíce se pustiti za vrahem. Ale Bosco je zadržel a upokojil. Pak prohlížeje svůj oděv, zvolal: „Ubohé šaty! To mne do opravdy hněte — nemám jiných!

Jindy učil Bosco ve škole večerní. Tu přišli dva lidé podivného zevnějšku žádajíce ho, aby šel zaopatřit umírajícího do hospody řečené „U zlatého srdce“.

Naléhali, aby šel rychle s nimi. Tu maje již vyjíti si vzpomněl, že by bylo dobře, kdyby s sebou vzal některého dospělejšího výrostka, aby ho doprovázel.

Oba neznámí řekli, že je to zbytečné, vždyť jdou oni s ním a budou ho provázeti. Ale hoši se již přidružili a nebylo lze je zahnati.

Došedše k místu naznačenému, čekali až se nemocný připraví a zavedli Bosca do salonku, kde asi pět nebo šest lidí sedělo u stkvostné večeře.

Tam mu nabídli jídlo a pití. Bosco se omluvil podotýkaje, že právě večeřel, a později že již ničeho nejí.

„Vypijete na naše zdraví skleničku barberského z Asti, řekl mu jeden z hodovníků, podávaje mu sklenici. Bosco zahlédl, jak do ní stranou z malé láhvičky pustil několik kapek.

Nepochyboval, že je to jed a odepřel rozhodně nabízený přípitek. Ale všichni prohlásili, že píti musí, chtěj nebo nechtěj.

Bosco zachovávaje úplný klid a chladnokrevnost poznal, že jich nesmí přes příliš rozdrážditi a tvářil se, jako by souhlasil, jen podotknul, že jest poněkud rozčilen a že se mu ruka třese; mohl prý by víno snadně rozlíti. Povolili mu tedy nějakou chvíli, aby si oddechl.

Mezitím obrátila se pozornost hodujících jinam a Bosco přiblížil se ke dveřím, jež se na dané znamení otevřely a pět nejsilnějších mladíků se v nich objevilo. To ovšem zarazilo přítomné. Aby zamluvili nástrahu Boscovi připravovanou, jali se hovořiti o ubohém nemocném, jenž měl býti zaopatřen, a prosili Bosca, aby se odebral do prvého poschodí. Mladíci šli s ním a ostali státi na prahu. Vstoupiv Bosco do pokoje, slyšel, sotva že otevřel dveře, pronikavě hulákající hlas muže pod peřinou. „Vyzpovídám se až zejtra“! A po slovech těch strhl se uštěpačný, hanebný smích.

Bosco chvátal, aby se se svým věrným průvodem dostal co nejdříve z domu.

Později, za krásného srpnového večera, sotva že Bosco zavřel vrata domovní, vystoupil proti němu muž s velikým řeznickým nožem. Boscovi sotva že zbylo tolik času, aby utekl do svého pokoje a zavřel za sebou na klíč. Vrah čekal u dveří dlouhou dobu; hlídal jako tygr, dychtící po kořisti. Nejsilnější chovanci oratoře ozbrojeni holemi a kameny obklíčili jej, chtějíce ho zahnati, až tu po dvou hodinách úzkostlivého očekávání přivedla dobrá Markéta dvě policejní hlídky.

Zločinec byl odveden do žaláře. Druhého dne přišel úředník

policejní k Boscovi a tázal se ho, zdali odpouští zatknutému, co mu včera byl učinil.

„Jako křesťan a jako kněz, odvětil Bosco s důstojností a pevností, odpouštím mu od srdce. Jako občan a ředitel ústavu však žádám dostiučinění.“

Ale i přes tuto žádosť puštěn byl úkladný vrah na svobodu, a podobné sceny, bohužel, nejednou se opakovaly.

Nešťastníku tomuto bylo dáno 80 lír, aby poranil nebo zabil Bosca; nepodaří-li se mu to, měl dáti dvakráte tolik zpět. Byla prý to osoba dosti vznešená, a snad jednalo se o jakousi sázku. Proto puštěn byl vrah na svobodu .....

Ejhle, jaká spravedlnosť je v zemi, jíž zmítá horečka revoluční! V týž asi čas procházeli se v Římě zcela bez trestu, ba ještě oslavováni jsouce, vrahové ministra Jeho Svatosti, znamenitého Pellegrina Rossiho![2])

Jindy zosnováno jest opět černé spiknutí proti Boscovi. Přišli k němu zase žádajíce, že nemocná jakási přeje si útěchy sv. náboženství. Prosbu tuto nemohl Bosco oslyšeti; jednalo se zde o službu duší — ale mohl býti vším právem již naplněn největší nedůvěrou. Vzal tudíž s sebou čtyři nejsilnější výrostky, aby ho doprovázeli. Tito ostali venku a on vstoupil do světnice domnělé umírající. Uzřel tam muže zchátralého zevnějšku, kteří, jakmile vstoupil, shasili najednou světlo a začali do něho bušiti holemi. Nepozbyv duchapřítomnosti, uchopil statečný kněz židli a vyzdvihl ji nad hlavu, aby odrážel jich rány. Současně hleděl dostati se ke dveřím, které se najednou s velikým hlukem rozletěly.

Byli to hoši z oratoře ozbrojeni holemi. Dovedli se jimi hbitě oháněti, díky učení tělocvičnému. Tato neočekávaná posila poděsila velice tyto darebáky, tak že najednou zmizeli, a Bosco byl sám se svými ochranci.

Měl však přece dosti těžkou ránu na palci u ruky, jíž držel židli jako štít nad sebou. Jizvu měl znáti po celý život.

Často ohrozenému životu Boscovu dostalo se pojednou zvláštního ochrance. Budeme zde vypravovati události, jež zdají se vzaty neb vypůjčeny z legend mnichů v Thebaidě neb světců středověkých; ale události tyto mohou dokázati svědci dosud žijící. Jedná se o tajemného ochrance, náhle Boscovi se objevivšího; zdá se, že byl určen býti strážcem dobrého pastýře stáda oratoře.

Nebyl to medvěd, jako oni, kteří pomstili urážky prorokovi Eliseovi učiněné, ani lev, soudruh sv. Antonína na poušti, jenž vyhrabal hrob sv. Pavla poustevníka, ani vlk, jehož sv. František z Assisi ochočil a s ním jako s psíkem zacházel; byl to šedý pes nejsilnějšího plemene.

„Mnozí z nás, praví jistý chovanec Boscův, jej viděli, sahali naň, mazlili se s ním a byli svědky jeho poslání, jemuž věrně a poctivě dostál.“

---

2) Pellegrin hrabě Rossi, státník, nar. se v Carraře dne 13. července 1787. Byl advokátem, později professorem práv v Bologni, Ženevě a Paříži; v r. 1840. franc. státním radou, 1845. vyslancem v Římě; r. 1848. ministrem vnitra státu papežského; dne 15. listopadu 1848. zavražděn byl v Římě na schodech paláce Cancelleria, kdež tehdy sídlil římský parlament. Poz. překl.

Vypravování toto sdělíme s všemožnou důkladností dle zprávy očitého svědka.

„Mohu říci," pravil chovanec, dle jehož sdělení toto píšeme, „že nikdo z nás, tím méně Bosco, nevěděl, odkud pes přišel a komu náležel. Nemohli jsme mu dáti o jeho původu a narození žadného vysvědčení, za to tím lepšího vysvědčení můžeme mu dáti za jeho věrné služby; vysvobodil našeho ředitele ze mnohých nebezpečí a zachránil mu nejednou život.

Bosco věda, že jest předmětem mnohých úkladů a útoků nesmířitelné zášti, byl opatrnějším. Zvláště v noci nevycházel nyní nikdy; toho času bylo předměstí Valdocco málo obydleno, a co horšího, špatnými lidmi obydleno — a tudíž dosti vykřičeno. Proto přece však se častěji stávalo, že se vracel z města hodně pozdě, když jej některý nemocný zdržel, neb když prodléval u rodiny od kacířů svedené, kdež učil vyvraceje bludy kacířské, aby přivedl rodinu opět na cestu pravou. Tu zapomínával své osobní bezpečnosti a i v nejtmavější noci sestupoval do Valdocca; nyní ovšem jsou zde řady domů plynem osvětlené, ale tehdy byly tu jámy a propasti hustými křovisky a trním obrostlé — tu se mohl zcela pohodlně nejhorší zákeřník skrývati.

Jedenkráte večer, když se vracel sám domů, nikoliv bez obavy, aby se mu nějaké neštěstí nepřihodilo, viděl velikého psa, kterak přímo proti němu kráčí. Z počátku se ulekl, ale vida, že pes vrtí ohonem a počíná se lichotiti, pozbyl bázně a zpřátelil se s ním. Věrné zvíře doprovodilo ho až ku vratům oratoře a nechtějíc vstoupiti dále, odešlo. Od té doby vždy, kdykoliv se Bosco někde opozdil a za světla domů nepřicházel, uzřel buď z té neb oné strany „šediváka", jak mu vstříc přichází. Často dobrá máti Markéta, znepokojena jsouc, že syn se nevrací, posílávala mu naproti někoho z oratoře. Já sám, ujišťuje náš vypravovatel, nejednou byl poslán, a pamatuji se, že jsem kolikráte viděl věrného psa s Boscem kráčeti. Více než třikráte zachránil „šedivák" Boscovi život. Jednou na podzim pršelo jen se lilo, večer byl neobyčejně tmavý, a Bosco, aby si nadešel, kráčel nejkratší cestou domů z města. Pojednou viděl, že ho následují dva mužové, kteří svůj krok zcela dle něho řídí. Nepochyboval ani dost málo o špatném úmyslu těchto chlapů. Co činiti? Mínil přiblížiti se někam k domu a tak najíti ochrany. Neměl však již k tomu času: jeden z nich hodil mu plášť přes obličej. Než si Bosco pomysleti mohl, že bude volati o pomoc, ucpali mu ústa šátkem. Náš ubohý ředitel myslil, že je ztracen, an tu přiskočil, Bůh ví odkud, „šedivák" a tak strašlivě štěkal, že by byl každý řekl, že je to medvěd, jenž řve v největší rozkácenosti. Vrhl se na jednoho zákeřníka, jenž ovšem ihned byl nucen pustiti Bosca a brániti sám sebe; pak skočil na druhého, zaťal do něho zuby a porazil jej — po té ostal klidně státi mezi Boscem a oběma, vrče utlumeně.

Oba bídníci, velice ustrašeni, prosili za milosť, žádajíce: „Zavolejte svého psa, zavolejte ho rychle." „Zavolám jej — odpověděl, vyprostiv si již šátek v ústa mu vecpaný, — jestliže půjdete svou cestou a necháte mne býti." — „Ano, ano, my půjdeme, jenom zadržte svého psa!"

Bosco zavolal „šediváka", jenž mu ostal po boku, a oba lupičové se poradili co nejrychleji s Vaňkem.

Jindy večer, když jinou cestou se domů vracel, plížil se za ním

vrah a vypálil na něho dvě rány z bambitky. Chybiv však, vrhl se zlosyn na Bosca, aby jej jiným způsobem ze světa zprovodil. V tom vyrazil odněkud „šedivák", skočil na zákeřníka a zahnal jej. Za nedlouho hájil „šedivák" Bosca v nebezpečí strašném proti útoku celé bandy zločinců.

Byla úplná noc, když Bosco kráčel přes náměstí milánské (nyní Emanuela Filiberta); tu uzřel pojednou za sebou člověka ozbrojeného hrozitánskou holí. Zrychlil krok, aby přišel k oratoři dříve, než jej člověk ten dohoní; přišel však sotva ku svahu volně dolů se sklánějícímu, když tu uzřel před sebou něco níže v malé vzdálenosti několik loupežníků. Očekával tedy toho, jenž kráčel za ním a s velikou hbitostí a silou podivuhodnou vrazil mu takovou ránu loktem, že padl na zemi s velikým křikem a převalil se jako mrtvola. Soudruhové jeho přiběhli, oblíčili Bosca a hrozili mu holemi. V tom přiletěl „šedivák", štěkal, řval a zmítal sebou tak zuřivě, že bídní zlosynové mysleli, že je na kusy roztrhá. Zapřísahali Bosca, aby psa upokojil, a rozutekli se potom ve tmě na všechny strany; věrný strážce provázel však Bosca až ku vratům oratoře.

Ještě se zmíním o podivné události, jež dosvědčí úplně, že zvláštní toto zvíře bylo Boscovi tajemným ochrancem.

Zcela mimo svůj obyčej zapomněl Bosco ve dne něco ve městě si vyříditi a chystal se večer, aby zapomnětlivosť svou napravil. Matka Markéta jej z toho zrazovala, ale Bosco ji upokojoval, vzal klobouk, otevřel dvéře a chtěl vyjíti. Však ejhle! „šedivák" tu ležel natažený přes práh. „Tím lepe!" zvolal Bosco, „budeme dva, a netřeba se báti". Při tom posuňkem kynul psovi, aby ho pustil. Ale „šedivák" se k tomu neměl; ležel natažen ani se nehýbaje a po tichu vrčel. Dvakráte ho chtěl Bosco překročiti, ale pes se nedal.

Tu dobrá Markéta zvolala: „Nyní vidíš, drahý Jene, že je pes rozumnější tebe. Nechtěl-li si poslechnouti mě, poslechni psa."

Bosco vida, že jej pes nikterak pustiti nechce a neustává zuby ceniti, ustoupil, a odešel do světnice. Čtvrt hodiny později jistý soused jeho přiběhl a napomínal ho, aby dal dobrý pozor, že bylo viděti tři neb čtyři velice podezřelé osoby kol oratoře se plížiti — a osoby tyto zajisté dobrého úmyslu nemají.

Jednou večer, když Bosco s matkou a některým duchovním večeřel, vběhl „šedivák" na dvůr. Několik hochů ho chtělo zahnati, ale já ho znal, praví p. Buzzetti, a křičel jsem hned: „Nechte ho! To je pes našeho pana Bosca!"

Po těchto slovech všichni se k němu přiblížili, obklopili jej, hladili ho a dovedli ho k Boscovi do světnice.

Podíval se rozumně na stůl, obešel jej a vesele poskočil k Boscovi. Tento dával mu maso a chléb, ale „šedivák" nepřijal ničeho, zajisté aby okázal, že zcela nezištně Boscovi slouží. „Tak co tedy chceš?" ptal se ho Bosco. Pes odpověděl vrtě ohonem a otřásaje hlavou; při tom, vyzdvihnuv čenich až na stůl, pohledl na Bosca prazvláštním přívětivým výrazem, z něhož se jevila láska a oddanosť. Vyběhl pak ven, a od té doby jej již nikdo v oratoři neviděl. Nikdy se nevědělo, odkud přišel a kam se byl odebral. Poslání jeho bylo skončeno.

Z toho třeba doznati, že toto zvíře, považované za typus bdělosti, a věrnosti, zachránilo několikráte život Jana Bosca, zakladatele ora-

toře sv. Františka Sálesského. Proto nechť má tajemný onen tvor slušné místo v dějinách oratoře. Objevil se pojednou v přestávkách, jako dobročinné zjevení. Mnohem později totiž, r. 1876., ubíral se Bosco z jedné oratoře blíže Ventimiglia a překvapila jej tak tmavá noc, že ani na cestu neviděl; bylať tu nejedna příčina obávati se. „Ach! kdybych tady měl svého dobrého šediváka!“ zvolal. V tom objevil se mu pes po boku, doprovázel ho až domů a zmizel.

To, co jsme vypravovali o dobrém „šedivákuˇ“, líčil nám pan Buzzeti, jeden z chovanců Boscových. Pan Buzzetti byl určen ku stavu duchovnímu, ale nešťastnou náhodou nabíjel kdysi bambitku, rána vyšla, a kule utrhla mu ukazováček a kus palce. Toto zranění bylo příčinou, že se nestal knězem. Nyní jest koadjutorem a náčelníkem pracovny řemeslnické! Je to muž vzdělaný, zkušený, vážné povahy a duchaplný; není zde možné domnění, že by snad byl obětí nějakých fantastických přeludů. Mimo to tázal jsem se na „šediváka“ dvou neb tří jiných Salesiánů, a ti vesměs — svědkové očití — potvrdili pravdivosť vypravování pana Buzzettiho.

Když již jsme líčili nebezpečí, jež přestáti bylo Boscovi, třeba jest nám dodati ještě episodu z nočních jeho příhod.

Jednou pozdě večer kráčel lesíkem blízko města. V tom se vyřítí na něho člověk s ohromnou holí a zkřikne: „Peníze nebo život!“

Bosco mu neodpověděl než jen pohledem. Netrpělivý zlosyn zdvihl hůl a zařval: „Honem, nebo tě zabiji.“

Bosco se naň opět podíval okem, jež jest s to, aby hříšníky zachvělo. Hned potom zavolal ho jmenem: „Ach! to jsi ty? Tedy tohle se z tebe stalo, synu můj!“

Mladík, celý spletený, poznal svého starého učitele a skloniv hlavu pravil: „To je mně líto, to je mně velice líto; ale já nevěděl, že jste to vy; odpusťte mně!“

„To nestačí, odvětil Bosco, je třeba, aby Bůh ti odpustil, a abys se zcela zase navrátil k němu.“

„Ano, otče můj, změním život svůj, slibuji vám to.“

„Abys dostál svému slibu, je třeba, abys se zpovídal.“

„Učiním tak.“ — „A kdy?“

„Co nejdříve to učiním.“

„Ještě lépe jest učiniti tak hned. Klekni si, synáčku můj; a dořeknuv to sedl na zemi a pokynul mu, aby si sedl vedle něho.

Mladý zákeřník, přemožen tajemnou velebností tohoto apoštola mládeže, klekl ihned; Bosco jej objal kolem krku, a vyslechl jeho zpověď. Pak jej objal — jako dříve již před lety — dal mu medalii Panny Marie Pomocnice a něco peněz, jež měl u sebe, doprovázel kajicníka do Turina a poslal ho potom do jeho otčiny.

(Pokračování.)

Bratři.

Báseň

od **Vojtěcha Pakosty**

I.

Byl večer hrozný — Boží dopuštění —
že v horách sotva pamětníka měl.
Blesk do skal třiskal a hrom burácel,
a v každém prudké rány udeření
zem zachvěla se v rudém světla moří,
jak vichry zvrácen, kdy se koráb noří
do strašných tůní. — Vichr stenal, lkal,
a proudy deště v úžlabinách skal
s bolestným pláčem střemhlav do údolí
s hor svahů spěly; stromy naříkaly,
jak v moře trpké kdy se slijí žaly
a velké v duši zoufalství kdy bolí.

Na horách žlutá světélka se chvěla
a úzkostlivě schoulila se mžikem
v háv noci černé, vítězivým rykem
kdy nová rána s výše zaduněla,
a v blesků žáru zaplanul kraj celý.

Jediné světlo, pod horou co plálo,
[jako by nebi, zemi vzdorovalo,]
se nezachvělo. — Temný chaty kryt
zřít sotva bylo, skály pod útesem.
Příšerný brloh byl to — osamělý,
spíš doupě liščí, nežli lidský byt,
kol neprostupným obklíčený lesem,
z okénka jehož světlo brankou těsnou,
vyzařovalo v bouřlivou noc děsnou.

Jak v maják světlý na zbouřeném moři
zří plavec bludný, s takou touhou vítal
to světlo dalné v chatě na podhoří
zpozděný chodec, který v bouři divé
po úzké stezce jako stín se kmital.
Spěl rychle. Časem zraky úzkostlivé
upíral k nebi, tu zas k světlu v dál,
tu rázem stanul, kdy mu temnou stezku
ozářil plamen modrojasných blesků,
a v chvatu křížem čelo znamenal.
Ó strašná chůze! Však už blízko cíle,
neb křivolaké již je na pěšině,
jež s vrchu k skalní vede úžlabině,
kde z chaty září jemu světlo milé.
Již pod skalou, jež peruť rozestírá
nad bídnou chatou; zde svůj stavěl chod,
a otíraje s čela horký pot,
okénkem malým do světničky zírá.

Muž, ba již stařec s zšedivělým vlasem,
jenž hluboko mu splývá na ramena,
u knihy sedí, z nížto temným hlasem,
jejž husté mraky temných vousů tlumí,
čte, či se modlí cos jak těžké dumy
pradávných věštců. Lehce podepřena
o jeho rámě pážím bělostným
dlí dívka mladá, jak když po boku,
by těchu skytal zjevem milostným,
se anděl náhle zjevil proroku.

Hrom znova zařval. Malém na okénku
slyšeti rány. —

„Otče, někdo venku!“
leknutím sotva dívčí šeptnul ret.
Vzrušil se stařec, ale tíže let
nebylo znáti přímé na postavě,
když povstav k oknu přiblížil se s chvatem.

„Ach otevřte mi, zaplatím vám zlatem,
Jakube milý!“ —

„Kdož si zpomněl právě
dnes v této slotě, mě zas povolat?“ — —
děl 'Jakub vyšed v temné síňky chlad. —

„Sedlákův syn jsem — Michal na Jirkově,“
do jizby vešed štíhlý junák děl —
„a jdu vás prosit, byste se mnou šel
přispěti otci, jenž se bolem svíjí, —
a Bůh ví, zdali rána dočká dnes...“

Jak jedovatou byl by zhlédnul zmiji,
jak by jej náhle vzteklý kousnul pes,
v smích divý k této řeči mladíkově
propuknul Jakub:

„Jíti na Jirkov? —
ku tvému otci — v hnízdo prokletí,
přicházíš žádat?... Ó kde najdu slov,
bych, co v mé duši jako v zajetí
po léta vřelo, hrozíc propuknout,
ti říci mohl! Každý těla oud
ať dříve schromne, než bych onen práh,
za nímž dlí dávný blaha mého vrah,
v životě jednou překročiti měl,
a třeba třikrát sténal v umírání“ — —

„Jakube milý, mějte slitování!“
slov tíhou zdrcen Michal zaúpěl,
přerušiv starce v proudu prudké řeči.
„Já nevím sice, kdy by vinou něčí
vám v domě našem bylo ubliženo;
a bylli někdy můj to otec sám,
jenž ublížil vám, za něj přisahám,
že všecko na vás bude odčiněno,
jen dnes pomocí svou když přispějete!...
Jeť dávno známo vaše lékařství —
a v celých horách každé dítě ví,
že často víc než lékař dovedete“....

K té řeči Jakub v nový propuk smích:
„Jen o mně příliš neplýtvej svou chvalou,
neb pochlebenství vezdy v očích mých
mívalo cenu nepatrně malou;
a kdybych divy činil v uzdravení,
pro tvého otce léku u mne není!“

„Tatíčku dobrý!“ — V trudném napjetí
se náhle jizbou dívčí ozval hlas,
jak prosba děcka v matky objetí,
když ručkou něžnou hladíc líce, vlas,
za lásku prosí. — Otec srozuměl,
však z očí blesk mu šlehnul v odpověď.
Jak dosud bělmo byl by v očích měl,
sklíčený Michal, vzrušen teprv teď
povznesl k dívce vyjasněných zraků
a dlouho utkvěl v její něžné líci;
a bylo mu, jak náhle ve světnici,
by čarná záře z divopustých mraků
naň usmála se, spásu nesouc jemu. — —
„Tatíčku dobrý“ — prosebnýma rtoma
zaznělo znova — „mějte slitování,
a příkro-li vám jíti k nemocnému,
toť uchystané máte léky doma,
jimiž už mnohý ve smrtelném spaní
jak divem znova životu byl vrácen,
když každý soudil, že je navždy ztracen.
Toť aspoň pomoc poskytněte lékem,
by jinoch tento donesl jej otci,
an cestu konal v také strašné noci.
Vždyť dobytčeti, jestli je cos bolí,
i dalekého volán do okolí,
skytáte vezdy pomoc s ochotností;
proč zatvrzelým jste dnes nad člověkem,
jenž v smrti sténá?“ — —

„Dost těch řečí, dosti!“
jak úder hromu zazněl otcův hlas.
Pak zamyslil se, rukou přejel čelo,
a Michal dívce co své díky vzdával,
za dlouhý mlčky sobě postál čas,
jak prudký citů přemahal by nával,
jež někdy srdce v sporů sítě chytí.
Vzrušiv se řekl:
„Ha, toť převeselo,
kdy děti starce musí poučiti!
Máš dobře, Pavlo!“ Skříni otevřev,
láhvičku vyňal, k srdci tisknul blahem;
leč v duši náhle jakby jakýs hnět
jím zalomcoval, lékem mrštil zpět
a všecek zmámen trpce zašeptal:
„Chci mstitelem být, nikoli však vrahem!“
Ó přetajemný byl to věru zjev!
Všecek jak změněn v líci Michalovu
pak zahleděl se, na nemoc se ptal,
již otec stůně. Poskytnuv mu léku
jen usmíval se jeho k Pavle vděku,
jak by v své duši z pohledu jich obou,
kýs plán si spřádal utajenou zlobou.

II.

Tak milý koutek v lese k odpočinku
neuměl v horách nikdo vynajít,
jak starý Jakub, jestli na hodinku
si klidu žádal, chůze v horách syt.
On sám jen s Pavlou taká zákouti
kam nezabloudil lidský krok ni hled,
znal, s dívkou do hor často vycházeje
bylinky sbírat.

Jednou na pouti
podobné s Pavlou dlouho lesem spěje
tak utěšené místo vynašel
a v stínu jedlí na mech s dívkou sed.
Svah horský byl to ověnčený lesem,
u jehož nohou potok písně pěl,
a prostor celý zhalen rudým vřesem
ve slunci letním s pestrokvětou nivou
rozléval zář a vůni opojivou.
Průhonem lesa v horském úbočí
zřít bylo v dálce dvorec osamělý;
tam dlouho zraky Jakubovy tkvěly,
a Pavla hledíc jemu do očí,
příčinu toho zvědět zatoužila.
„Toť statek Jirkov“ — Jakub odvětil —
„nedávno synek odtud u nás byl,

že zlá mu nemoc otce porazila“....
„Aj odtud Michal!“ vzkřikla Pavla plaše —
„až odtud tedy chuďas spěchal k nám!
Ó jak jsem ráda, že to místo znám!“....
a vlastních jak by zalekla se slov,
dodala: „Hle, kam sahá pověst vaše!“ —

„Z dob dávných dobře mně znám onen krov,“
děl Jakub vážně rukou v dáli kyna; —
„a schválně dnes jsem vybral tento chlum,
bych onen kletý ukázal ti dům,
jejž z dávných časů černá tíží vina!“ —

Zděšením, touhou oko dívčí vzplálo
a s prosbou vroucí zašeptali rtové:
„Ó vypravujte, co se tam kdys stalo!“

Po delší chvíli, v níž jak myšlenkové
by nitě v duši v jedno pásmo skládal
vyprávěl Jakub:

„Valně tomu let,
co na Jirkově sedlák hospodařil,
jenž dva měl syny. Jakub, starší z nich,
po matce všemi vlastnostmi se zdařil.
Byl štíhle rostlý, oči ohnivých,
a nad mladšího valně ducha vznět
převládal jeho v důvtipu i řeči.
Pro podobnost a mladšího že předčí
matka jej sobě zvláště oblíbila;
na světě jak by jenom jemu žila,
pohledem každým, v každém činu, slovu.
mladšího syna i též manželovu
jak naschvál lásku tiskla do pozadí.
To Václav vida, úlisnosti hadí
v nejhlubší nitro otcovo se plížil
a bratra v otcovských by očích snížil
i lež vymýšlel k jeho pokoření.

Tak rozvaděni a zas udobřeni,
prožili bratři jinošská svá léta;
a pokrevenství co se láskou zve, —
po tom v jich mysli, z dětství svárlivé,
rodičů vinou navždy bylo veta...

Zlý byl to poměr rodičů i dětí —
a kletba činu spěla ve zápětí.

Zemřela selka na Jirkovském statku,
a osiřelý zbyl tu Jakub sám.
Ba osiřelý! — Nebo ztrativ matku:
otcovu srdci jako zvrhlý Cham,
a Václavovi z dávna v očích solí,
neměl, kde srdcem by se zavěsil,
což nad sirobu opravdovou bolí.
A jestli někdy se mu poštěstilo,
že dopadl naň zásvit lásky malý
z otcovských zraků — Václav vychytralý
nešetřil zvrhlých ducha svého sil,
by zachytil jej závistivou dlaní,
a zášti jeho vše zas nezmařilo.

Tak minul rok a hlásili se páni:
Jakub se k vojsku dostaviti měl.
Tu zloby slední napjal Václav páku,
by Jakubových uslzených zraků,
ni bledých líci otec neviděl,
když se v něm počal probouzeti cit,
že chtěl by syna z vojny vyprostit.

Radostí zmámen jako druhdy chlapce
Jakuba Václav na svou tisknul hruď,
když ve vojenské navrátil se čapce.
Pobytu doma popřáno mu krátce,
neb v cizí kraje volali ho brzy.
Z očí mu hojné vyřinuly slzy,
ty platily však jenom — drahé matce;
i otci řekl: „Bůh zde ochraň vás!“ —
a Václavovi: „I ty s Bohem buď!“ —
a Václav citů zůstávaje lhářem,
děl měkce: „Však se brzy vrátíš zas,
neb kdož by stal se u nás hospodářem?“

V čas těžký konal vojenské své služby
ubohý Jakub. Neustálé boje
nemilosrdně v hrubé pěstě svoje
svíraly jeho po domovu tužby.
Mezi tím Václav dobře užil času,
by provedl svůj záměr nekalý:
v křiklavých barvách co den líčil otci,
ký na něj v stáří čeká osud zlý,
v čas nebude-li dbáti jeho hlasu
a Jakubovi hospodářství předá;
pak oba prý zas budou v jeho moci,
jak druhdy, dokud ještě matka žila
a s miláčkem svým oba zotročila:
litostí pozdní dostaví se „běda“. —

Tak ranami jak četných toporů
strom posléz padne, slední ještě hrot,
když Václav vmetal v stěnu odporu,
selhav, že Jakub přišel o život, —
povolil otec: na výměnku zbyl
a Václavovi statek postoupil.
Nejprve ústně, potom k přátel radě,
pro případ, že by Jakub dosud žil,
dědický podíl jemu vyměřil
a v knihách stvrdit dal vše na úřadě.
Však starý otec svého výměnku,
neužil dlouho v skrovném přístěnku.
Snad si to chuďas příliš k srdci bral,
že výměnkáře více nežli otce
zchytralý Václav v něm pak spatřoval —
na pravdu Boží odebral se v roce.

Tu náhle Jakub navrátil se domů....

Omráčen, zdrcen — jak by rána hromu
u noh mu třískla, v leknutí a zmatku
se zapotácel, zvěděv osud zlý:
že otec přes rok pod zemí již tlí
a bratr Václav že je pánem statku.
Ten onen radil, by se s bratrem soudil
a s podílem se malým nespokojil —
Leč neposlechl. Rodný proklel krov,
a po tom dlouho zamlklý jak rov
jak pomatenec v zdejších horách bloudil.

(Pokračování.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

Vdalší po té rozmluvě (jejíž obsah z důležitých příčin v překladu tomto vynecháváme) prohlásil Ščensný, že přišel sem bojovat za svobodu Italie, jejíž osudy shodny prý s osudy polské jeho vlasti.

„Vy chcete tudíž válčiti v řadách otcovrahů!“ zvolala Hedvika, a tvář Terenina mezi růžemi buketu zdála se Ščensnému dvakráte bledší.

„Otcovrahův? A jak to? Nerozumím vám.“

„Jak možno jinak nazvati ty, kteří zločinnou rukou sáhají na Otce všech křesťanů, na papeže?“

Tu pronikl ji pohled chladný jako ostří dýky, a úsměv sarkastický pohrával Alimu na rtech.

„Nevím, zná-li se konečně každý z nás k tomuto otcovství.“

„Ovšem že ne každý, — ale pak přestává již takový býti katolíkem.“

„Já jím též nejsem. Jsem skeptikem“. — A promluviv s důrazem toto poslední slovo, utkvěl přimhouřeným okem na Hedvice. Této se oči udivením rozšířily.

„Vy nevěříte? Pak nejste Polákem“.

„Nikoli, jsem nejen Polákem, nýbrž i synem Ukrajiny, dvojnásobným tudíž polským rozencem.“

„Není možná!“ — „Proč?“

„Poněvadž Polák a nevěrec, toť hrozný zjev, o jehož bytí pochybuji.“

Paní Wiśniowiecká, jsouc nerada tomuto mladistvému výbuchu, upomenula ji pohledem a pravila sama:

„Dcera má se marně rozčiluje. — Než, co týče se podstaty, musím s ní souhlasiti, jelikož ani já neznám dobrého vlastence, jenž by byl špatným křesťanem. — Dle mého mínění provází láska ku vlastní národní rodině tak úzce ruku v ruce lásku ku veliké rodině společné, jako láska k rodné matce lásku k vlasti. — Býti pravým katolíkem, pravým Polákem a pravým synem, toť totéž. Nevěrec pak musí býti nutně kosmopolitou a odumřelým členem rodiny své.“

„Co se kosmopolitismu týče,“ ozval se Ščensný, „o to se neustále pru se svým přítelem, jehož názoru o věcech v nejedné příčině se přidržuji. Já pokládám všecky národy za bratry národa svého, on zase pokládá celý svět za jeden národ....“

„A honosím se tím,“ ujal se slova Ali, „neboť pouze sobec omezuje těsné své představy hranicemi jediné provincie nebo jednoho kraje. Já však pokládám se za občana celého povrchu zemského a na osudu posledního z lidí právě tak mi záleží jako na mé vlastní rodině.“

Po této tak pěkně znějící filantropické řeči pohlédl na přítomné jako řečník s vítězné tribuny. Než zklamal se v očekávání svém, jelikož paní Wiśniowiecká nezdála se býti příliš oslněnou velikostí jeho citů, neboť nedbajíc ho vůbec, obrátila se ku Ščensnému.

„Chci vyvrátiti ještě jednu vaši zásadu, již jste projevil. Bolí mne totiž velice, slyším-li, jak krajané moji v dobré víře ubližují svaté a nejčistší záležitosti naší, přirovnávajíce ji ku kolu revolučnímu. Zdaž možno na roveň stavěti oběť Polsky, trpící mučednictvo pro Boha svého více ještě nežli za svobodu, s vlašskou demagogií, jež mluvou dýky reformuje církev a loupežením učí papeže evangelické chudobě, aby sama tím lépe ztučněla? Nikoli, věřte mi, pánové, podobnosť mezi stavem Italie a naším jest zcela opáčná. Pius IX. trpí pronásledování právě tak jako Polska, a Viktor Emanuel vydírá mu panství se známou hrabivostí Prušáka i Moskala zároveň.“

„Viktor Emanuel? on, bohatýr, již samým jménem svým ku v í t ě z s t v í určený, jenž má rozšířiti vládu P á n ě m e z i n á m i? Pozastavte se jen, dámy, nad slovným významem tohoto tajuplného jména. Nenazývá on se marně Viktor a Emanuel!“ [1])

„Pane,“ promluvila v tom Hedvika, potřásajíc potutelně čuprynkou svých krátce svinutých vlasů, „znám v Oděse jakousi slečnu Emilii, jež měla by býti velice výmluvnou, poněvadž se zove E m i l i í, a Emilie znamená ženu výmluvnou, ale ubohá zajíká se tak, že deset slov správně nepronese. Zdá se mi tudíž, že chráněnec váš jest v témž poměru ku svému jménu“.

---

[1]) Victor = vítěz; Emanuel = Bůh s námi.

Tomu zasmála se Terenia srdečně, a paní Wiśniowiecká dodala: „Ba věru již dle falše a ramenářství politiky piemontské nesnadno bylo by krále toho nazvati bohatýrem. Vždyť on ani podvodu se neštítí, jako ku příkladu teď; když nesmí veřejně postaviti se proti bezbrannému papeži, tu chová se k němu jako přítel, kdežto zatím v provinciích jeho podtají povstalce zbrojí, dodávaje jim děl a vysýlaje do Ferrary ingenieury, aby pevnosť tu podkopali!! A zdaž nakládá šlechetněji s Garibaldim, spojencem svým? Jednou rukou ho hladí, druhou vězní!“

„Máte pravdu,“ přiznal se Ščensný, „jenom že není třeba viny přikládati jemu, nýbrž podlému počínání kabinetu, kterýž ho víže“,

„Proč se tudíž dává poutati?“

„O, král konstituční, toť ubohá figura, milostivá paní!“

„Dobře jste nyní pověděl!“ zvolala vesele paní Wiśniowiecká, „baže ubohá, malomocná, v pravo i v levo se klátící figura, a ne veliký muž!“ Tak hovořic povstala se svými dcerami ode stolu, jelikož již byl oběd u konce.

„Milé dítě,“ pravila za chvíli po té Hedvice, když byly již samy v bytu svém, „nesmíš se tak rozhorlovati v hovoru s cizinci“.

„O! matičko drahá! jaký to svět odporný, v němž není dovoleno svobodně náhled svůj projeviti.“

„Ovšem, svobodně vždy to možno učiniti, ale při tom klidně.“

„Ach! rozvaha a klid!! — ne, matičko, nemohu býti klidna, setkám-li se se lží a zlem, neboť lež a zlo mají do sebe cosi tak odporného, nevýslovného, pobuřujícího a člověka nehodného, že se mimoděk celá bytosť rozechvěje. — A ten pan Bohdan je tak pohoršlivý člověk!“

To pravíc počala choditi po pokoji rychlým krokem jako vždy, kdykoli byla rozčílena.

„Ještě více nežli pan maršálek?“ podotekla Terenia s úsměvem.

Musíme totiž věděti, že byl pan maršálek šlechetný vdovec, soused pánů Wiśniowieckých, jenž již několik let marně toužil po ruce slečny Hedviky.

„Víš, ještě více! Ještě nikdo nevzbudil ve mně pojednou takový odpor, jako ten poturčený revolucionář.“

„Opravdu,“ pravila paní Wiśniowiecká, „ubohý to člověk. Až je mi divno, jak může býti přítelem Ščensného, jenž, ač má také hlavu převrácenou, zdá se býti šlechetným jinochem“.

„Ano, matinko!“ zvolala Hedvika; „jemu hledí šlechetnosť z očí. Přiznávám se, že se mi velice líbí“.

„A přece ani on nemiluje svatého Otce!“ zašeptala Terenia jakoby sama pro sebe a zakryla si tvář.

„Vězte, drahé děti, že nemohu patřiti na něho bez hlubokého smutku. On, Ščensný, syn mé Izuny, tak jest přesycen bludy dnešního světa, tak před časem jest zoufalosti a pochybností pln, že mne opravdu srdce bolí! — Ale není to nic divného, neboť okolnosti, za jakých byl vychován, byly velice podivné: Otec jeho byl člověk urputný a divoký, po celém okolí známý trýznitel selského lidu. Jenom jednu bytosť miloval: svoji ženu, a to způsobem tak sobeckým, že svojí žárlivostí ubohou usmrtil. Ona pak byla zase příliš mladounka a úzkostliva, než aby byla mohla získati si na něho rozhodujícího vlivu. Proplakala nějakou dobu a odešla k Bohu! A to dítě ubohé“....

„Matičko drahá!“ zvolala náhle Terenia se zápalem, „ještě není vše ztraceno! Setkal-li on se nyní s tebou, není to jistě nadarmo, ale na přímluvu modliteb matky své v nebesích vrátí se, — nepůjde ku Garibaldovcům!“

„Kdyby Pán Bůh dal, dítě, — než bohužel nesnadno jesti mocně vzrostlý dub narovnávati. A potom je těžko, abych ho přijala do své společnosti.“

„Proč?“ otázala se Terenia dobrodušně. Ale v tom bylo slyšeti z laguny melodii tak okouzlující, že všechny tři dámy přistoupily k oknu.

Spatřily dole, zrovna pod hotelem, několik lodí plných zpěváků, kteří přednášeli při světle různobarevných lampionů několikahlasou, překrásnou symfonii; — zřejmě to připlulo sem zpod Rialta celé umělecké družstvo.

„Jaký to pohled a jaký zpěv!“ zvolaly dívky s nadšením, a otázaly se po té hostinského, jenž odnášel čajové náčiní, co to vše znamená.

„E' una serenata per le Signore (toť serenáda pro dámy),“ odvětil Vlach s úsměvem; děvčata pohlédla udiveně na sebe, až se konečně upřímně rozesmála.

„Od koho a komu?“....

„Víš, matinko,“ odtušila Terenia po chvilkovém rozmyslu, „to snad ten starý Angličan od table d' hôte připravil Hedvice koncert tento z vděčnosti, že poslouchala tak trpělivě jeho hovory o koloritu.“

Paní Wiśniowiecká smějíc se této poznámce nemohla se zdržeti, a objala své nevinné dítě.

Ali a Ščensný mnuli si zatím ruce při pomyšlení, jaký as dojem učiní serenáda ta na hezké jejich protivnice, a na různé domysly, které asi mezi nimi proto povstaly.

„Buď jak buď, jsou v nich zaryté papeženky!“ zvolal Ščensný.

„Slečna Hedvika však vystoupila vážně proti mně,“ odtušil Ali, proto jsem také přísáhl, že se jí pomstím“.

„Jakým způsobem?“

„Svým. — Pomatu ji hlavu!“

„Aj, Ali! nebude to tak snadnou věcí, jako se sentimentální Němkou! Měj se na pozoru: „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá!“

„A co by to také bylo? Až posud podařilo se mi to s každou, proto musím přemoci i toto hrdé ukrajinské srdce, a kdybych měl celý svůj život zjinačiti!“

Na to zamručel Litvín:

„Jenom se toho domýšlej!“ — a zakroutil si vous.

IV.

Nešťastný Šťastný.

Několik dní po té k večeru zvonil zase mladý Firlej, pečlivě oblečen, jako slušno na návštěvu, v předpokoji bytu Wiśniowieckých.

Ihned otevřel mu přítel náš Ambrož a usmál se příjemně.

„Jsou dámy doma?“

„Jsou, jsou doma všeckny. — Paní se právě vrátila ze spassa (z procházky) se slečnou Hedvikou.“

„Přijímají-li?“

„Ha, přiznám se, že nevím, ale račte zde chvilinku posečkati; půjdu se optat.“

Co pak takto čekal, unešen byl hudební sluch Ščensného tím nejmilejším překvapením, zvuky tak mistrovskými, tak živými nadšením, citem a myslí, že zdálo se, jakoby piano pod rukou něčí přeměněno bylo z tohoto nejméně vděčného nástroje na celý orchestr.

„Která z nich to hraje? — Ale neměl mnoho času, aby o tom přemýšlel, jelikož Ambrož vrátil se již se syolující odpovědí a uvedl ho do salonu.

Všecko mělo tam již — díky hospodářskému duchu Hedvičinu, jež měla tu slabost, že nábytek ráda přestavovala, — zcela jinou tvářnost nežli za minulých obyvatelův, a dýchalo to tou zvláště milou a vkusnou atmosferou, jež se dívkám tak velice podobá; kypící pak samovar přivezený z Ukrajiny, dále lampa na stole zářící, ač zelenou zastřena stříškou, dodávaly celku znamení milé domácnosti. Při jejím světle seděla paní Wiśniowiecká nad knihou, vedle ní nalévala Hedvika čaj s tak milým vděkem pohybů, že by jí záviděti mohla Hebe při plnění svých číšnických povinností na Olympu, — a trochu opodál pracovala Terenia na práci, průzračné a hezounké, jak ona sama byla. Po hře však nebylo ani stopy, tak že nebýti tu „corpus delicti“, otevřeného piana s rozloženými notami, jež ukliditi času nebylo, byl by mohl Ščensný sluch svůj z klamu viniti.

Po několika úvodních, bezvýznamných zdvořilostech opakoval otázku, kterou si byl již v předpokoji sám předložil.

„Která slečna to hrála přede chvílí?“

„Vy jste to slyšel?“ ozvala se Terenia, ruměncem se prozrazujíc.

„Nejen slyšel, ale i poslouchal, a kdybych byl neměl na spěch, abych se dostal dříve do společnosti vaší, byl bych rád ještě přede dveřmi počkal, abych mohl déle naslouchati, — poněvadž hudbu náruživě miluji. — Ale i vy jste asi milovnicemi jejími? Znáti to po úhozu.“

„O ano, velikými, — ale jenom jsme-li samy.“

„Nerady hrají před cizími, až to s podivením,“ podotkla paní Wiśniowiecká.

Terenia, ubohá, nachýlila se zatím k samovaru, jakoby chtěla pomoci sestře, a zašeptala:

„Smiluj se, Hedviko, obrať hovor na něco jiného, neboť jinak již předvídám, čím to skončí, a pro mne bylo by to mukou....“

Účinná Hedvika sáhla tudíž ihned do hlavy své pro nějaký moudrý nápad, ale nemohouc ho dlouho najíti, ukázala s úsměvem hostu jeho navštívenku, kterou tam byl před několika dny zůstavil. Ščensný byl všecek zmaten.

„Jakým způsobem.... právě ta?... Odpusťte a věřte mi, že je to mýlka“ — (byloť tam totiž člověkem napsáno Ne ku Šťastný[1]) Firlej).

„K čemu ten dodatek?“

„O, to jsem jednou žertem učinil, a pak jsem se zmýlil ve visitkách; — prosím ještě jednou za odpuštění. Jsem tě člověk upřímný,

[1]) Šťastný = Ščensný = Felix.

jenž vždycky jedná podle pravdy, a proto mne to hněte, že již samo jméno mé jest lží.“

„Tož tedy pan Nešťastný?“ otázala se Terenia s dětinným soucitem.

„Není tomu jinak, slečno. — Byl jsem jím, jsem a budu, pokud budu žíti. Pod Trokami jest jezero, v němž — jak podání vypravuje — musí každý rok utonouti pes a člověk. — Proto také každého jara pozoruji, nepřijde-li již řada na Nemroda a na mne, než bohužel posud nadarmo!“

Mluvil pak toto hlasem veselým, ale v oku jeho jevil se smutek, tak že paní Wiśniowieckou lítost pojala.

„Což by se byla má Izinka opravdu zmýlila, volíc pro syna svého jméno to zúmyslně jako dobrou věštbu?“

„O, zmýlila se, milostivá paní. Narodilť jsem se na zlé hvězdě, neboť pokud žiji, nepamatuji se ani na jediný okamžik opravdu radostný, vyjma ty, jež prosnil jsem jako dítě v náručí své matičky. Nejprvnějším dojmem, jenž hlouběji utkvěl mi v srdci, byla smrť její a pohřeb. — Potom svěřil mne ubohý otec můj, přílišně v bol pohroužen, než aby mohl o dítěti svém mysliti, zcela péči učitelův, od nichž mnoho bylo mi vytrpěti, tak že jsou mi léta dětství, na něž si jiní vzpomínají jako na ideal štěstí, pouze upomínkou ustavičných útrap.“

„A ve školách?“

„Do škol poslal mne otec do Petrohradu, — proto se již domyslíte, měl-li hoch polský, a k tomu krve ne chladné, mezi Moskaly na růžích ustláno. Vrátil jsem se tam odtud jako vzrostlý jun a úplný sirotek. Pěstoun, člověk cizí mi rodem i srdcem, šetřil majetku až příliš úzkostlivě, jelikož se jím sám každoročně obohacoval, o mne však vůbec se nestaral. Odejel jsem tudíž z vlastního popudu na universitu Kijevskou, doufaje, že tam, mezi veselými Balaguly, najdu aspoň společenského veselí.“

„Uchovej Bůh!“ zvolala paní Wiśniowiecká mimovolně.

„Ale ani to nevedlo k ničemu,“ odtušil Ščensný, poděkovav jí úměvem za projev soucitu. „Brzy rozdvojili jsme se v názorech, neboť já chtěl jsem žíti a mysleti, oni pak pouze šíleli; poznal jsem brzy zase svoji osamělosť. Totéž bylo i za hranicemi uprostřed pruských universitních chorů; pouze s Bohdanem jsme se docela spřátelili“.

„A smím se zeptati, co vás zblížilo? Neboť, mám-li upřímně mluviti, zdá se mi, že jste velice rozdílné povahy.“

„Zajisté, jeden den nemine bez potýčky. Ale nesloučila nás ani různosť povah, ani shoda zásad, nýbrž jeho šlechetné počínání, neboť zastal se mne jednou, když povstali všichni kollegové bezprávně proti mně. On stanul tehdáž samojediný po mém boku, a od té doby mu toho také nemohu zapomenouti.“

Paní Wiśniowiecká zaradovala se v duchu, slyšíc důvodu tohoto, že ne pouto sympatie, ale šlechetná pohnutka vděčnosti víže syna přítelkyně její s oním odporným nevěrcem, — hlasitě pak žádala ho, aby vypravoval dále.

„Dokončiv studia cestoval jsem mnoho, — věnoval jsem se s nadšením malířství, a dařilo se mi z počátku na poli tom dobře, než později jsem se přesvědčil, že mi umění vyplňuje čas, — ale ne život. Vrátil jsem se tedy domů, abych se ujal hospodářství; nalezl jsem

pak je v tak nuzném stavu následkem zneužívání ho všelikým způsobem, že mi vlasy na hlavě vstávaly při pohledu na takovou nešlechetnosť, když ruky k dílu jsem přiložil, chtěje v jakýs takýs pořádek je uvésti. — Každý, od plnomocníka do posledního písařička, kradl co mohl!“

„Přirozená to věc, jelikož neměli pána mezi sebou, jehož by znali a milovali,“ podotekla paní Cesarina.

„Než já, přiznávám se, nepokládal jsem ji za věc tak přirozenou; naplněn nechutí a odporem proti tak nevděčnému hospodaření, ponechal jsem celý majetek osudu a štěstí, a pustil jsem se znovu do světa mezi druhy.“

„Jak že, vám nebylo líto té krásné Firlejovčiny? Izuna mi přece divy psávala o krásném okolí, domu i parku.“

Tvář Litvinova vyjasnila se na chvíli.

„Arcit že je krásně u nás: okolí je lesnaté, pusta tu, jezero v zahradě; měl-li bych již někde žíti, tož leda tam, ale ne v takové hrozné samotě, jaké jsem zakusil: každý krok připomínal mi pouze moji osiřelosť.“

Tu promluvila Terenia cosi nesměle.

„Což pak vám nenapadlo, abyste se sblížil s lidem? Lid musil vás pamatovati jako malého hošíka, a v jeho poctivém srdci dlí cit útulnosti a lásky.“

„A práce s ním,“ dodala paní Wiśniowiecká, „tak hojná na zdravém základě prostoty venkovské, byla by vám jistě život osladila, ukazujíc vám cíl jasný a dávajíc příležitosti k získání si zásluh. Ach! jak s bolestí vidím, že mnozí pánové tak málo rozumějí povinnostem svým a odpovědnosti! Štěstí, národnosť, víra poddaných jsou v rukou jejich, a oni zaměňují si toto krásné stanovisko, které jim sama příroda vykazuje uprostřed vísky, za to, že raději stojí opodál v chladné nečinnosti, a diví se potom, že nalézají ve kmetech svých cizincův a ne bratří“!

„Všecko to jest v theorii velice krásné, milostivá paní. I já byl jsem kdysi toho mínění. Přijelť jsem z ciziny s hlavou plnou lidumilných plánů, neboť prvním skutkem mé samostatné vlády bylo okamžité zrušení roboty!“

„A co?“ zvolaly všechny tři dámy radostně najednou.

„Co?... myslíte, že dostalo se mi za to vděčnosti od nich? Všechno skončilo se to tučnou hostinou, při níž mne nesli na rukou a křičeli: Ať žije! Potom však, sotva se jim vypařila z hlavy vodka a pivo, vrátila se nedůvěra, a vzdalovali se mne zase jako dříve. Zdaž nemůže takovýto černý rys povahy odvrátiti člověka od lidu selského na celý život?“ ....

Paní Cesarina upravila si černé okulary, pohlížejíc jimi na Firleje tím pohledem plným upřímnosti opravdu mateřské, jenž ho byl již v Manzano dojal.

„Ne, pane Ščensný, nic nás nemá nikdy odraditi; já naopak se domnívám, že právě v této nevděčnosti vidím neocenitelný cit lidu našeho, jenž přijímaje dar zároveň tuší, s jakým srdcem se mu podává.“

„Já jsem mu jej podával upřímně, za to ručím.“

„Nepochybuji o tom. Ale činil jste to jménem filanthropie, jakési demokraticko-cizozemské, kterouž — jak sám se přiznáváte — z krajů zahraničních jste přivezl, a nikoli z té naší staropolské, kře-

sťanské lásky; a věřte mi, že ona pouze může přinášeti užitku. A konečné není-liž to zřejmo, že jest potřebí mnoha let vytrvalé práce na povalení zdí, jimiž se otcové naši od lidu odloučili? Jak možno jedním činem odstraniti práci staletou, zvláště při té skryté nedověrnosti, venkovanům litevským vrozené?... Ale pokuste se, ještě jednou k nim se přiblížiti, vstupte se svými poddanými v bezprostřední, osobní styk, a nikoli prostřednictvím těch kancelářských půlpánků, kteří umějí nejčastěji lidem jen pohrdati, a ihned ozve se ohlas citu, a vděčnosti se nebude nedostávati."

„Kdyby tomu bylo tak! Než, přiznávám se, pro mne jest to pouze utopií."

„Žádnou utopií!" zvolala Hedvika nadšeně, „vždyť toho máme samy důkaz u nás v Horodyškách, jak je tam lid šlechetný, jak přítulný!"

„Ba věru," dodala Terenia, „jsem přesvědčena, že nemáme na světě upřímnějších přátel. Co to bylo pláče tehdy při našem odjezdu! Až za ves provodili povoz náš hodní ti lidé s hlasitým požehnáním!" a jí samé zaleskla se slza v oku při této vzpomínce.

Ščensný hleděl a poslouchal s udivením poněkud nedůvěřlivě, a neodpovídal ničeho.

Po nějaké chvíli pobídla ho paní Wiśniowiecká, aby dokončil svého vypravování.

„Již nebude dlouhé, — jenom ještě jedno poslední sklamání, jehož jsem zažil v salonech hlavního města. Doufalť jsem, že ve vybrané společnosti najdu alespoň milou zábavu, — ale naopak! Samá nuda, — hnus, věčná komedie, — klam všeho druhu a ani ne vždycky obratný, — jedním slovem takový prázdný, ač jaksi vtipný nerozum, že nemaje již nikde ničeho na práci toužil jsem jen, jak vám již vědomo, po Trockém jezeře, když mi pojednou válka italská a vzrušená záležitosť svobody zasvitla nadějí, že najdu snad na konec života svého místo chladné koupele vodní přece šlechetnější a teplejší ve vlastní své krvi. Rychle jsem tedy uspořádal majetek svůj, jejž nebudu míti beztoho komu zůstaviti, jelikož víte, že jsem poslední svého jména, a vydal jsem se na cestu.... ale cestou dověděl jsem se o nepěkném stavu Garibaldiho na Capreře, a proto i já chtěj nechtěj musím čekati, nežli se dám usmrtiti v řádách jeho!"

Nastalo několik minut trapného mlčení, po nichž zvolala Hedvika jako sama k sobě:

„Finis coronat opus " (konec korunuje dílo!) Ščensný se rozesmál srdečně při zvolání tom, a Terenia pravila vážně a s neobyčejnou u ní živostí.

„Nikoli — tak nemůže býti ověnčeno žití vaše! Nesluší se na Poláka, aby takto s ním nakládal, když ho jeho vlastní otčina dnes nebo zítra bude míti zapotřebí. Jistě že vypukne za několik let povstání znovu — proto vyčkejte, abyste mohl potom otčině služeb svých věnovati; a máte-li již nyní tak na spěch s prolévánim krve, tož ať příští alespoň pro věc šlechetnější nežli jest ona Garibaldiho; myslím, že do takového vojska nevstoupíte".

„A co mne zdrží?" otázal se Ščensný s jakousi tvrdošijností, neboť náhle prolétla mu hlavou myšlénka rychle jako blesk, již on však v témž okamžiku celou energií vůle své zapudil.

„Co?“ odtušila dívka, radíc se pohledem s matkou svojí, — Bůh.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

V době té hodoval Ali co nejlépe ve hlavní lóži se svobodnými zednáři a zednářkami benátskými. Poněvadž pak ve družstvu tom stanoví hostina bratrská jednu z prvních povinností společných, tož i tenkráte jedlo a pilo se se vší slavností podle ceremonií, ustanovených ve svatém rituale masonském (zednářském).

Největší směs lidu, nejenom obého pohlaví, ale i všelikého stavu a důstojnosti, seděla kolem stolu. Byli tam židé i křesťané, — řezníci i hrabata, rakouští důstojníci i vlaští spiklenci. Ali dostal místo vedle jednoho znamenitého vystěhovalce ze sousední země, jenž nedal pokřtíti dětí svých, nýbrž nazval je Mazzinim a Garibaldim, hned v kolébce zasvěcuje je jako vlčata do řad svobodných zednářův. Též hrabě Oreste, kníže Gian-Marino a major Ruchy se tam nalézali; tomuto bránily sprosté jeho žerty, známé již po celém městě, v přístupu do každé lepší společnosti, — než při dnešní schůzce zdál se býti zcela na svém místě, jakož i Gazella, jež požívala tam znamenitých výsad.

Velký mistr hostiny pronášel různé zdravice, počav od „králů-zednářů“, a na rozkaz jeho jakož i „bratra inspektora“, jenž pečoval o pořádek, zhaslo celé shromáždění lampy, což znamená v jazyku masonském, jedním douškem pohár vypiti; (viděti z toho, odkud že čerpají světla pro ostatní svět). Činili pak to s mečem v ruce, to jest držíce v levici nůž, co zatím prováděli pravicí tajemné pohyby se sklenkou od srdce k čelu, pětkráte po každém přípitku!!

Znenáhla rozjasňovalo se hostům stále více v mysli a temnilo se v očích, až konečně zahájil silný hospodský, sedící poblíž Aliho hovor, ne již ten velelidumilný, jako byly ty dřívější, nýbrž žádající rychle provazu, aby mohl pověsiti všechny, kteří mají jakoukoli vládu, a nejdříve ty lotry kněze.

Posluchačům bylo to velice po mysli — že však opilý mluvčí projevil příliš otevřeně tajná přání jejich srdce, zacpali mu „po bratrsku“ ústa a dopravili ho do jeho bytu. — „Rovnosť, svoboda, bratrství!“ vřeštěl tento po cestě chraplavým hlasem, a druhové jeho mu odpovídali: „Máš pravdu, bratře, jenom se teď prospi.“

Ali vrátil se také ne příliš jistým krokem domů. Nazejtří, když vystřízlivěl, vyprávěl mu Ščensný všechny podrobnosti večerní své rozmluvy u Wiśniowieckých. Bohdan mu odtušil:

„Z toho všeho vidím, že jsem se bavil lépe nežli ty; nemám-liž tedy příčiny, abych tě přemlouval ku vstoupení mezi svobodné zednáře?“

„Nikoli, spočívají-li rozkoše jeho v hostinách; víš, že jich nemiluji.“

„O! však jsou to také jenom dětské zábavy po práci“, pravil Ali spěšně, znamenaje, že střelil kulí do plotu. „Ale práce ta jistě jest hodna člověka myslícího, jakým jsi ty, věř mi, Ščensný! Zestarala již ta skořápka světa — ještě chvíli a pukne, a lidstvo, onen had, jenž vždy v několika stoletích kůži mění, bude znovu obrozeno. Massonie, toť jaksi kovárna, kde kuje se pro ně při ohni volnosti duše železná a mladá v předvečer obrovských narozenin — a ty nemáš touhy, abys ruky k dílu přiložil?“ . . .

„Možno, že se k tomu odhodlám, ale dopřej mi ještě času k roz-

myslu; — kdo se jednou spálí, ten i na led dýchá. — Proto i já musím nyní věc na všech stranách ohledati, nežli k ní srdce přiložím.“

V tom vstoupil tak zvaný domestico di Piazza s oznámením, že vyplnil přání jejich a vyhledal jim privátní byt nad Velkým Kanálem, v paláci Moncenigo, týž byt, kde dlel lord Byron za svého pobytu v Benátkách.

Okolnosť ta byla Ščesnému velice milou, neboť mezi temnoohnivou obrazností jeho a velikou, zoufalou duší anglického věštce byla jakási shoda, jež činila mu tu opuštěnosť místa milou. Alimu líbilo se to taktéž velice, ale z jiných příčin, a zvláště proto, že naproti byl palác, kde bydlela Irma.

Nechceme však zde vypočítávati všechny ty románové episody, jaké z toho sousedství se vyvinuly: hleděli lornětou na sebe z okna, dávali si šátkem nebo kyticí umluvená znamení, on pak plul večer s kytarou v ruce jako za časů trubadurských atd., tak že se ubohé děvče úplně pobláznilo.

Zde může mnohý ze čtenářů otázati se, jakou že byla vskutku ta Irma? Zasluhuje odporu a opovržení? Odpovídáme, že spíše politování. Mělať ona i jakousi bystrosť rozumu a horoucnosť srdce, z přirozeného pudu pak lnula raději k tomu, co bylo hezké a dobré, ale vychování, totiž vlastně nedostatek jeho, vytvářilo z ní děvče politování hodné. Byla to jedna z těch osob stejně schopných zlého i dobrého, dle toho, jaký jim kdo dal směr; a že pak ji rodiče ovládali úplně, vyrostla na lenivou krásku, jež konala výbojné výpravy na balkonu, kdež sedala romanticky celé dny, aby viděla ty, kteří kanálem pluli, a byla spolu od nich viděna. Hold od každého byl jí milým, ale od nikoho — jak musíme doznati — tak, jako od Bohdana; neboť kdežto jiné milovala pouze v představách, přilnula k tomu celou silou srdce svého.

Wiśniowieckých dámy používaly zatím posledních pěkných dnův, aby shlédly Benátky. Ambrož jim najal na měsíc gondolu s vypuklými řezbami z „Osvobozeného Jerusaléma“, jež byla proto známa v městě pod názvem: „la Gondola del Tasso“. Majitel její Battista byl opravdovým typem Benátčana, jenž se byl pořadem věnoval obému jedinému zaměstnání, jež tam lidem k službám jest, byv totiž z počátku umělcem, a když mu potom macešské umění přestalo krmiti ženu a děti, stal se z malíře gondolierem. Jako gondolier dostal pak již několikráte odměnu při slavných dostiháchveslařských, zvaných Regata, a velice se tím honosil. Cizozemce měl neobyčejně rád, poněvadž mu dávali chléb, ba i Rakušany chválil proto, že dobře platí, ačkoliv časem též připojil úkradkem k rozmluvě své jakýsi ten povzdech po svobodě, zvláště když poznal, že Signor Forestiere, jehož vezl, jest liberalem. S Ambrožem spřátelil se v krátké době, a to proto, že nejedna poutala je k sobě podobnosť, jako na příklad lámanina několika jazykův, a dámám Wiśniowieckých prozpěvoval při projížďkách melodické barkoly, nebo jim vyprávěl legendy každého paláce, kolem něhož pluly.

A tak davše si jednoho jitra postaviti uprostřed gondoly Pelze čili malou budku, usedly si vesele. Laguny, jež jako vrtohlavé koketky každou chvíli barvu mění, nebyly toho dne zeleno-stříbrné, jako tak

často bývají, nýbrž blankytné, tak že se zdála ta čarokrásná stuha Velikého kanálu býti jen prodloužením blankytu nebes.

„Takové město mám ráda“ — zvolala Hedvika — „kde ulice jakoby safíry jsou dlážděny a domy všechny z mramoru! Každý dům jest arcidílem architektonickým! A nejvíce líbí se mi ty starožitné domy, vystavené ve slohu maurském, s těmi krásnými, korunkovými sloupy!“

„Zajisté“, odtušila matka. „Ale nezdá se vám při pohledu na ta dvě okna Desdemonina, na palác Poscari atd., že ocítily jsme se takořka ve středověku? Město to nemá ani známky nového života.“

„Jakoby bylo zakleto“, ozvala se Terenia, „tak jest jaksi pusté, tiché, vymřelé, ale při tom krásné, že podivně mne dojímá a mimoděk vzpomínku mi v duši vyvolává na onu princeznu, kterou kouzla na sta let uspala.“

V tom zastavila gondola před akademií pěkných umění.

Dámy vystoupily a počaly si prohlížeti její poklady. Když vešly do velikého sálu, nazvaného dell'Assunta podle slavného Ticianova obrazu Nanebevzetí nejsvětější Marie Panny, povstal šum mezi ostatními diváky a pracujícími tam malíři, neboť všichni odvrátili zraků svých od arciděl na plátně, chtějíce se pokochati pohledem na živé arcidílo — Terenii. Jenom jeden mladý umělec příliš byl pohroužen ve svoji práci, nevida ničeho vůkol sebe; až teprve když uslyšel vedle sebe známý mu hlas paní Cesariny, zachvěl se, jakoby ze sna probuzen.

„Jaké to překvapení! Vy chcete se podívati na arcidílo Ticianovo?“

„Mně se celkem nelíbí“ — zvolala Hedvika. Ščensný zaťal rty, aby neodpověděl jí: „nerozumíte tomu, slečno,“ — ale dívka, ani trochu másti se nedadouc zlobným výrazem jeho tváře, pokračovala dále.

„Co jest tady tak pěkného? Já vidím pouze prosaickou pozemšťanku místo Královny Nebes.“

„Ščensný obrátil se k Rezince, jejíž oči projevovaly přes veškero mlčení, že rozumějí tomu, nač se dívají.

„A co vy soudíte, slečno, o tom obraze?“

„Nic, jelikož cítím, že se příliš málo v té věci znám, než abych mohla úsudek o ní pronášeti.“

„Ale já bych přece rád slyšel úsudek váš.“

„Myslím tedy, že kdyby někdo jinou vdechl duši v barvy ty, bylo by to arcidílo, — kdežto nyní neohýbají se kolena při pohledu na Nebevzatou, jak by slušno bylo.“

„Jak by slušno bylo?“ — opakoval Ščensný zvědavě. — „Jak tomu mám rozuměti, slečno?“

„Tak, že každý náboženský obraz, pracován-li s opravdovým nadšením, povznáší a nutká k modlitbě každého. — Ale to jest snad pouze můj osobní náhled, neboť, jak vám povídám, nerozumím tomu.“

„Naopak“ — zvolal Ščensný, zřejmě překvapen úvahou tou — „vy odhadujete, slečno, školu dle názoru jakéhosi, proto máte jistě vlohy ku malířství.“

„Ani trochu, Hedvika učí se malovati, o mně však praví matinka, že to za to ani nestojí. A opravdu schvátí mne vždy jakási zvláštní nemoc, kdykoli vezmu olůvko do ruky, tak že až odpor se mne zmáhá,

neboť v sobě uvnitř vidím jakési přeslíčné obrazy, kteréž se mi řadou duší sunou, ale následovati jich nemohu!“

„Ó zkuste, slečno, jenom několik lekcí!“ — naléhal na ni Ščensný se zápalem umělce — ale paní Wiśniowiecká odtušila:

„Škoda pro ni každého okamžiku, který může obětovati skutečnému nadání svému hudebnímu.“

„A jak vy, slečno, pokročila jste daleko v malířství?“ — otázal se Ščensný Hedviky.

„Až posud cvičila jsem se v akvarellování, ale této zimy počnu malovati olejovými barvami s panem Giovannim Bellinim — jenom že ne podle Ticiana.“

„Snad se horšíte, že si dovolila Hedvika přísně souditi o takovém mistru?“ — pravila paní Wiśniowiecká s úsměvem. — „Však i já se přiznávám, že ani já nemohu dopátrati se v obraze tom vyšší myšlénky, jež má býti vůdčí jiskrou života v každém arcidíle.“

„Matičko drahá“ — podotkla Terenia — „pokud se pamatuji na životopis Ticianův, není ani možno žádati na něm takového výtvoru. Jak mohl přenésti na plátno to, čeho sám v duši neměl?“

Tu paní Wiśniowiecká, pohledši na obraz Ščensným počatý, kdež bylo viděti v menších rozměrech nápadnou totožnosť úměrnosti s originálem, ale úplnou změnu ve výrazech, zvolala:

„Nemýlím-li se, je v té příčině kopie pana Firleje daleko lepší vzoru!“

V úsměvu umělcově jevilo se uspokojení jakousi trpkostí zabarvené.

„Ó! kdybych měl dávati postavám těm ducha svého vlastního, jak pravíte, pak by vypadly příliš smutně. Ale já chtěl bych samu Nanebevzatou skutečně idealněji vymalovali nežli mistr Tician!“ — dodal tišeji, hledě úkradkem na Terenii, která již vcházela do druhého sálu.

„Jak je mila!“ — ozval se v tom hlas Aliho, jenž se tam byl právě náhodou zjevil a stranou rozmluvě naslouchal.

„Kdo? slečna Tereza?“

„Ale kdež! Hedvika!“

„Hezky milá! Děkuji ti za toho, kdo haní Nanebevzetí!“

„Každý přec může svobodně svůj náhled projeviti! Mně se právě ta její originální nezávislosť a svoboda v pronášení nesouhlasu velice líbí; čím déle ji vidím, tím více se mi to zdá.“

„Měj se na pozoru!

„Jenom se střež ty sám před svojí nyjící Sybillou!“

Ščensný zasyčel netrpělivě a zabral se do své práce, ale přes celodenní své namahání nemohl dáti Matce Boží výrazu Rezinčina, jelikož hlavní známkou tohoto bylo vlastně cosi tajemného, co nelze zachytiti a plno jest čarovné poesie. Není divu, že Ali krásy její nedbal, jelikož druh její byl tak duševním, že zdála se věru býti ne bytostí lidskou, ale samotnou ideí, oděnou pouze na chvíli ve vypůjčené tvary; pohled na ni rozrušil mimoděk ve srdci vše, co chvělo se v něm ještě city vyššími, a těžko bylo pohlédnouti na ni a nesníti potom o andělích.

Na stranu anděla naklonila se též znenáhla váha přísných úsudků Ščensného o ní jako o koketce, — ale sám sobě nechtěl se k tomu ještě přiznati, nýbrž slídil jen a bádal s dvojnásobnou pozorností.

Nastal čtvrtek. Náměstí sv. Marka ozářené u večer, jak Vlaši

praví a giorno, plálo řadami světel a tisícerobarevným věncem krámů; uprostřed na estradě hrála výtečná hudba vojenská a při jejích různých akkordech pohybovalo se živě vše, co v městě žilo, co se zatím před kavárnami u postavených stolků a lavic uhostily s demokratickou rovností nejprvnější i nejposlednější rodiny benátské, pochutnávajíce si na zmrzlině nebo též na vlašském mischio (t. j. černé kávě s čokoládou).

Pojednou spatřeni uprostřed zástupu dva mladí muži, z nichž jeden sáhovou výší a druhý východním oblekem obraceli na sebe pozornosť všech lidí — jakož ještě i veliký pes vábil k sobě zraky mnohých. — Proto také sotva že učinili několik kroků, vběhl jim do cesty kupec roznášející ocukrované ovoce, druhý s mušlemi, třetí pak, jenž pronášel hlasitě čísla různých novin, a konečně květinářka, jež ač z úřadu svého měla býti mladou a hezkou, v tomto již zřejmě zestarala. S úsmévem nabídla Ščensnému kytičku, který ji též přijal, jakož i Bohdanovi, jenž poděkovav žertem, zastrčil si ji za knoflík u kabátu.

V tom pravil Ščensný:

„Nevidíš tamo onoho pána, co jde proti nám? Je to Blaas, velice slibný malíř německý. Odpusť, ale musím s ním mluviti".

„Dobře, já zase poznávám tamo u stolku hraběte Oreste a knížete Gian-Marina. Na shledanou!"

„Ha, jak se máš, Signore Ali! Proč jsi nám sem nepřivedl toho svého přítele Poláka?" zvolali oba páni.

„Poněvadž je to divoch a podivín." — Potom přesvědčiv se pohledem, že jich nikdo na blízku nemůže slyšeti, dodal tišeji: „Až posud se mi ještě nepodařilo, abych ho přiměl, by se stal zednářem; ale škoda, byl by z něho bratr upřímný, ač by ho nikdy nebylo možno pustiti výše pro ty jeho vznešené zásady o cti a šlechetnosti. Ale v nižších stupních mohl by v každé příčině opatrovati obecní kasu. Ani byste nevěřili, jaký to člověk při veškerých sbírkách! Peníze se mu hrnou, a on zase nemá nic pilnějšího, než aby je ihned rozdal. Proto si též můžete vysvětliti, proč mi tak velice záleží na jeho přátelství."

„Ba, nic není lepšího nad ně. A jakým způsobem jsi ho nabyl?

„Věru, pouze náhodou. Závazal jsem si ho k díkům kdysi nepatrnou službičkou, ještě když jsme byli oba výrostky; potom jsem hleděl, abych utužil svazek náš stále novými pouty, a podařilo se mi to."

„Ach, Ali! přiveď ho k nám přece jednou! Taková tučná ryba, toť pravé dobrodiní pro spolek! Snad užíváš špatných prostředkův? Vždyť přece víš, že máme na každého ptáčka jinou vějičku. Lehkomyslným vypravujeme o častých hostinách, kde perlí se pravé víno na oslavu bratrských citů, — kupcům a řemeslníkům o rozsáhlosti našich známostí, jež jim odbyt zdvojnásobní, — zvědavým o tajemství světa, kteréž zednářstvo přechovává, — krátce máme prostředky pro každé povolání, každý stav, pro každý náhled a názor."

„O, vím o tom, a proto také vědа, že jest hlavním utrpením života jeho cit osamotnělosti, kladu vždy váhu na to, jak milo jest zednářovi, býti občanem celého světa, — že není ani koutečka, ve kterém by nenalezl a se nesetkal s bratry, kteří ihned ochotni jsou ho beze všeho přijati, jakmile jen dá se jim poznati umluvenými

znameními a výrazy. Konečně, proč snáze ještě nežli s každým jiným s ním jednati lze, jest to, že není již třeba odloučiti ho opatrnou a mozolnou prací od rodiny, a též zásad náboženských netřeba v něm umrtvovati, poněvadž jest sirotkem neženatým a nemá ani domova ani víry.“ [2])

„Jaká to šťastná příležitosť!“ zvolali posluchači.

„Ano; ale v těchto dnech zjevila se nepředvídaná překážka, jež nám, nemýlím-li se, záměry naše hezky zhatí. Ščensný uzavřel totiž přátelství s jistými dámami, našimi krajankami, právě z protivného táboru, a k nejmladší z nich, na neštěstí velice hezké, počíná tak lnouti, že se bojím, aby moc její nepřivedla v nivec celou moji práci.“

„Smiluj se, zabraňuj tomu, pokud můžeš!“

„Však také zabraňuji, — vysmívám se Ščensnému a dobírám si ho, co jen mohu, ale je to bída, že nemám ani toho nejmenšího důvodu, o nějž bych opřel radu svou, aby svazek ten přerušil; a kdybych ho i měl, tož se vám přiznávám, pánové, že dnes vlastní můj zájem by k tomu nesvoloval, jelikož si musím hráti na zamilovaného pro milostnou pomstu.“

„Rozumíme, rozumíme, — bylo by to příliš mnoho, žádati na tobě takové oběti. Ale víš-li pak, že se tomu starému Ruchy-mu zachtělo, aby se stal najednou z tovaryše mistrem zednářským?“

„Opravdu? A lože splní žádosť tu?“

„Zdá se, poněvadž ani mistři nevědí většinou ještě o ničem, nýbrž jsou pouhými figuranty ve spolku našem.“

„Není tomu jinak, nežli že jest celá masonnerie — mezi námi řečeno — pouze „spoře osvětleným předpokojem“ skutečných tajných družstev, jak bratr náš Tygrisik vtipně před 37 lety pravil.“

„Jsi statný muž, Ali, proto je již na čase, abys přešel z toho labyrintu všelikých obřadův a Orientů přímo pod vůdcovství „Vysoké Venty“. — Ať jsou tam hlavy korunované a jiné jim podobné loutky, jež vyvěšujeme po zevnějších ložích jako „pěknou záštitu“ k lákání kupujících; ať si tam provádějí pro zábavu ty komediantské ceremonie

---

[2]) „Hlavní věcí jest, odloučiti člověka od rodiny a zničiti v něm mrav její. Člověk již pudem povahy své k tomu nakloněn jest, aby unikal starostem o domácnosť, aby těkal za rozkošemi snadno dosažitelnými a za radostmi zapovězenými. Miluje dlouhé hovory při kávě a nicotná divadla. Odervete a podněcujte ho, dodejte mu jakési důležitosti, naučte ho důvěrně nechuti k dennímu zaměstnání, a tak, když odloučili jste ho od ženy a dětí jeho, když ukázali jste mu, jak nepohodlny jsou všechny ty povinnosti, vštipte v něm touhu po jiném životě. Člověk je rozeným rebellem; rozněťte v něm tuto touhu po odporu až k požáru, avšak plamenem ať nepropukne. Toť příprava k velikému dílu, jež hodláte počíti. Když pak jste některé duše naučili nechuti k životu rodinnému a k náboženství, tu prohoďte několik slov, jež by vzbudila v nich touhu, býti přivtělenu nejbližší lože. Tato marnivosť měšťanská a občanská, přidati se ku svobodnému zednářství, má do sebe cosi tak banálního (všedního) a všeobecného, že se vždycky diviti musím té hlouposti lidské. Divím se, že nevidím celý ten svět tlouci na dvéře všech těch velebníčkův a prositi ty pány o čest, aby stali se spolupracovníky vyvolenými ku znovuzbudování chrámu Šalomounova. Kouzlo neznámého působí věru na lidi tak mocně, že se strachem připravují se k těm fantasmagorickým pokusům, by zasvěceni byli v tajemství a hody bratrské. Býti členem některé lože, cítiti se odervaným od ženy a dětí, povolánu býti ku zachování tajemství, kteréž se vám nikdy nesvěří, toť pro některé povahy rozkoší a ctižádosti. (List bratra Tigra Piemontské Ventě ze dne 18. ledna 1822.).

Stať tato vyňata jest z listin zednářských, zachycených stráží Lva XII.

se zednickou zástěrou a lžící, — my půjdeme tím čileji ku práci, — naším heslem jest jediné slovo, krátké ale významné: Vyhnat Boha ze světa! neboť dobře napsal bratr Proudhon o svobodném zednářství, že jest „pouhým upřením živlu náboženského“. — Toť kořen stromu!

„A ovocem,“ odtušil Ali, „smrť knížat, pobožnůstkářův a šlechty. — Tito neúprosní vrahové pokolení lidského musí býti zahlazeni, a statky jejich dány těm, kteří pro své vlohy, svoji vědu a ctnosť jediné mají moc a právo, aby jiným vládli. Proti těmto nepřátelům lidstva mluví všeliké právo, a to z povinnosti. A proto jest všecko dovoleno ku vyhlazení jich: násilí i lesť, oheň i železo, jed i dýka — účel posvěcuje prostředky.“[3])

„Bravo, bravo!“ zvolali Oreste a Gian-Marino nadšeně, „již jsi dospěl mezi nás“.

„Nevíte tudíž, kdy již budu konečně vepsán?“

„To na nás nezáleží, ale bude ti jistě projíti ještě ostatními zkouškami. Jsi hotov ke všemu? Neboť, věř, ty bývají hrozny.“

„O, nebojím se ničeho. Dobrou noc, přátelé.“

Příčinou tak náhlého přerušení hovoru byl příchod Irmy Ruchy-ové, jejíž drobnou, útlou postavu poznal Ali již zdaleka mezi zástupem. Odběhl a začal ji dle svého způsobu škádliti, co zatím ubohá matka pohlížejíc po očku stavěla se, jakoby věděla, oč jde, a ruměníc se a ne právě hezky se usmívajíc, hovořila jak mohla se svojí skromnou zásobou francouzských významů, (neboť Ali zúmyslně hovořil vždy tímto jazykem s její dcerou, věda, že matka mu nerozumí).

V tom mihly se kolem nich Wiśniowieckých. Hedvice slušel velice k té tvářičce její klobouček se stříškou svinutou na způsob loďky a veliký burnus červeným suknem podšitý. Jen tak mimoděk podvinula si jednu polovici za rámě, a větřík pohrával si s pérem na klobouku a prsténky jejích vlasů, ještě živější růžovou barvou barvě již tak dosti růžové tvářičky. Ali uzřev ji rozloučil se co nejrychleji s Maďarkami, neboť pochopíme snadno, že co nejvřeleji sobě přál, aby utajil se před ní se známostí tou, a uvítal se s ní s tím nejsladším úsměvem. Hezká Ukrajinka naše ani se nedomyslila těch všech jeho záletův, ale za to postřehla jich ihned Irma, a bystrostí milenky poznala hrozící jí nebezpečí.

„Matinko, musíme se konečně pod jakoukoli zámínkou seznámiti s těmi dámami,“ zvolala.

Nešťastný Šťastný bavil pak se zatím co nejlépe hovorem s Blaasem o Veronesovi a Tintoreciovi, nemaje ani nejmenšího tušení o tom, jaké se mu činí nástrahy. (Pokračování.)

---

[3]) Viz dílo bratra Fichte: „De la Maconnerie allemande et universelle, avertissement supplémentaire“. — Ostatně bude ještě o tom zmínka učiněna.

Večerní.

Hle, Pane, noc se blíží!
Slyš, vroucně prosím Tebe,
ó zahal v mraku
svět mému zraku,
nechť zřím jen Tvoje nebe!

Hle, Pane, noc se blíží!
Bdi při mně svojí mocí!
Když země celá
dlí ve snu ztmělá,
mluv ke mne v tichu noci!

Hle, Pane, noc se blíží!
Ať peklo vře a hřímá, —
v Tvém, Pane, klínu,
v Tvé moci stínu
mé srdce sladce dřímá.

František Skalík.

Svatá noc.

Báseň

Jana Hodyce.

Čarovným spánkem dříme zem,
hvězd tisíc jiskří blankytem
jak dětí čtveračivé oči,
jen tu tam jako bílý stín
vypluje mráček v nebe klín
a luně závoj nevěstin
kol stříbroskvělých skrání točí.

Sníh bílý pokryl lán i luh
a potok mrazem v běhu ztuh',
jenž šuměl, smál se, zpíval z jara.
Mráz na okénka vlídných chat
dých' fantastických květů řad
z neznámých krajů, strání lad,
jež pohádka jen líčí stará.

A jako starci dlouhý čas
ovinul jiním vous i vlas,
tak stromům skráně vlídná zima,
jež bez pohnutí trčí výš
v to noční kouzlo, noční tiš,
v níž nikde hlasu neslyšíš,
leč oddech, kterým vše kol dřímá.

A kostelíčka šedá báň
stín dlouhý vrhá v sněžnou pláň,

jenž stojí vísky na pokraji.
Kol něho hřbitov v sněhu běl
se v divném smutku přioděl
jak tvář, když v srdci hlodá žel
a stesk a bol se v duši tají.

A na půlnoc už spěchá čas . . .
V tom slyš! Čarovný zvonů hlas
se s vížky v noční ticho chvěje
a do okolí kvapí v chvat
a volá v každou z nízkých chat:
„Již pojďte Pána uvítat,
jenž ku spáse vám s nebe spěje!

Již andělíčků zářný sbor
své hlasy ladí v zvučný chór
jak vlny moře větrem vzdulé,
jich píseň něhou protkána,
v ní velká zvěst je vepsána:
Na nebi Bohu hosanna
a pokoj lidem dobré vůle!

Již děcko dříme v jesličkách
ve zraku úsměv, v líčku nach,
jež chudobu vši vzalo na se,
již ráj zas bude otevřen
a vykoupení velký den,
jenž proroky byl ohlášen,
se přibližuje k vaší spáse!

Učiňte přímé z křivých cest,
již vládě hříchů konec jest,
jež dlouho pravdě neodolá!
Ó pojďte zřít ten velký div,
že Bůh sestoupil s nebes niv
k vám milostiv a dobrotiv,
On všecky k sobě sladce volá!

Ó pojďte zřít, jak na se vzal
vše útrapy a všechen žal,
jež vám tak těžko, těžko nésti!
Ó pojďte popatřit v tu líc,
v ní těch a slastí na tisíc
vám láskyplně kyne vstříc
a blaha, radosti a štěstí!“ —

A na ten zvonů sladký hlas
se v každém okně světla jas

hned čarokrásným svitem blýská,
že jak by slovem kouzelným
unikla náhle čarám zlým,
jež halily ji v mlhy dým,
se rozjasnila celá viska.

A v okamžiku z nízkých chat
jdou děti, muži, ženy v chvat,
kde kyne vlídný kostelíček,
všem plane z hledů ples a svit,
a srdce buší v ňader skryt,
i stařečků zrak blahem spit,
a dětem purpur září z líček.

Už kostel v každé prostoře
je lidu pln, jenž v pokoře
své zraky časem vzhůru vznese...
A náhle písní celý chrám
se chvěje od stěn ku klenbám:
„Z růže kvítek vykvět nám,
radujme se, veselme se!“

Ta zvučná píseň, líbezná
tak jako hymna vítězná
se krajem nese dál a dále,
v ní všecka radosť, všechen ples,
jenž do lidských se ňader snes'
tím sladkým, velkým divem dnes
se taji luzně neskonale.

Zní dál a dále v pláň i v dol
a všecko už ji zpívá kol,
vše tone v zpěvu sladké vlně.
Zní dál a dále v pole, luh,
i potok ten, jenž v běhu ztuh',
zdá probouzet se ze svých tuch
a šumí si ji tajůplně...

A posléz zase dříme zem,
hvězd tisíc jiskří blankytem
a kouzlaplným svitem hraje —
však všecko šeptá v noční tiš
i keř i strom i chudá chýž,
že dokonán div velký již,
a otevřeny brány ráje.

K dějinám českých almanachů.

Napsal
Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Také Jaroslav Langer s Josefem Vladimírem Pelikánem koncem let dvacátých zamýšleli vydati almanach, a to v Praze. O almanachu tom určitějších zpráv nemáme žádných; jen víme, že Josef Kajetán Tyl psal do něho povídku „Statný Beneda“, která potom, když almanach nevyšel, r. 1830. vyšla o sobě.[1])

Po roce 1830., kdy poslední svazek Klicperova „Almanachu dramatických her“ vyšel, uplynulo plných šest roků, než opětně vyskytl se v Čechách almanach opravdivý, totiž teprv almanach na rok 1837., vydaný koncem r. 1836. v Praze.

Vydán sice almanach již i na r. 1835., který vyšel i na r. 1836., 1839. a 1840., s názvem *Zora*, vydán však mimo Čechy, v Budíně a jest psán z větší části trnavštinou. Z té příčiny a hlavně z té, že pisateli těchto řádků podařilo se dostati do ruky toliko poslední dva jeho ročníky, stoj zde o prvých dvou jen úsudek Josefa Krasoslava Chmelenského.

Chmelenský píše o ročníku 1835. a 1836. „Zory“ v „Musejníku“, roč. 1836., na str. 207—215. mezi jiným toto: „Když jsem před rokem první ročník almanachu tohoto zočil, zaplesalo srdce moje velice, zaplesalo asi tak, jako když najednou děva československá, ozdobená všemi zevnitřními půvaby, v oděvu svém nejsvátečnějším, tam, kde jí žádný neočekával, mocí čarovnou na první pohled všecko překvapujíc, se zjeví. Žasnul jsem a radoval jsem se. Poněvadž ctnosť bydlící v těle krásném dvojnásobně vítána bývá, ihned jsem pěknější díl její seznati hleděl, soudě, že bez příčiny tolik šperku této neznámé uděleno nebylo. Nedočkavě toužím, ale jak zarazím se při prvním hned pozdravení nad její nesrozumitelnou řečí; zpytám dále, žasnu více a více, krom šperku, její mnohostranné vady kryti majícího, zřídka kde co nacházeje, co by mohlo nám prsa zahřáti a do říše pěkných ideálů nás včarovati.“ A o mluvě, kterou almanach psán, píše dále: „Jest to jakási směsice některých pánů, kteří by nás tuším rádi samou libozvučností ohlušili, pánů, kteří snad sami nevědí, co chtějí, kteří svou láskou nepřirozenou řeči mateřské více škodí, nežli by to nejtěžší nenávistí učiniti mohli, pánů, z nichž každý zvláštní řeč, grammatiku a dobropísemnosť má.“

Co vnější úpravy se týče, Chmelenský almanach svrchovaně pochvaluje, pravě, že v té příčině „cizokrajným almanachům po boku státi může“, že „z českých knih posavade zhola žádná tak stkvostně vydána není“ a že „zkrátka: zevnitřnosti každý upřímnou chválu dáti musí a též dá“, ale cenu vniterní vidí býti daleko za tímto lepým oděvem vnějším, což zevrubně dokazuje, ačkoli příspěvkům veršovaným přece ještě větší cenu připisuje nežli neveršovaným.[2]) Ovšem hlavně želí toho, že nebyl vydán výhradně spisovnou češtinou. Podobně pochvalnou úvahu, nečině však žádných výtek, napsal Václav Sv. Štulc do „Květů“, roč. 1835., na str. 229 a 230.

[1]) Turnovský: O životě a působení J. K. Tyla, 17.

[2]) Totéž co do ceny příspěvků připomenuli jsme si o „Milině“ Zieglerově.

Velmi vkusně „Zora“ vydána také na rok 1839. a 1840. Na rok 1839. však jest opětně psána pouze trnavštinou, kdežto na rok 1840. má i práce spisovnou češtinou psané. Zvláště pak „Zora“ na r. 1840. zajímava jest tím, že vystoupil v ní literárně na veřejnosť jako pěstitel naší mateřštiny též arcikníže rakouský František Karel, bratr císaře Ferdinanda I. a otec panujícího nyní mocnáře. Čteme v něm totiž veršovanou práci, kterou vznešený tento člen panující rodiny za svého mládí r. 1823. jako jinoch jedenadvacetiletý na oslavu otce svého císaře Františka Josefa I. byl složil, a jest to jediná česká báseň, která vyšla z péra jednoho z členů panovnické rodiny. [3]) Báseň ta jest celému almanachu předeslána, jsouc připojena k věnování, trnavštinou psanému a svědčícímu arciknížeti Františku Karlovi, jehož i podobizna v čelo almanachu dána. Kromě této básně jsou v almanachu tom ještě tyto české básně: „Původ Lipska“, ballada od Jana Kollára, „Slávy Dcera a Starožitnosti“, báseň od Ljudevita Žela, „Malá schránka“, historická pověsť dle německého přeložená od Pavla Všudyslava Ollíka, a „Kocel, kníže nitranské slovenské“, výklad jeho jména od Jana Kollára (prostomluvou). Vše ostatní jest psáno trnavštinou.

„Zora“ tedy, nejsouc psána výhradně češtinou spisovnou, nenáleží cele do písemnictví českého v užším slova smysle. Tudíž uplynulo r. 1835. již deset rokův od doby, kdy vyšel poslední pravý almanach český, a nikde ještě nejevila se naděje, že opětně vydán bude. Proto, podávaje přehled českého písemnictví, Chmelenský napsal v té příčině v „Musejníku“, roč. 1835., na str. 111. a 112. toto: „Zde snad nebude nemístno připomenouti, jak neradi v literatuře naší almanachů pohřešujeme. Hlavní závada jest prý v tom, že rytiny takový náklad žádají, až by se almanachové příliš zdražiti museli a tak řídkých jenom odběratelů nalézali. Což pak musí při nich tolik rytin býti, jako je u cizokrajných toho druhu knížkách nalézáme? — Dosti jest, když se jen na začátku krásochutně pracovaná rytina podá, a nemožno-li i to podniknouti, i beze všech rytin nám almanach vítán bude. Lepší bez rytin almanach než žádný. Zvláště bychom neradi viděli, aby se — jako se to u Maďarů stává — rytiny k českým almanachům takové dávaly, jenž již u cizokrajných almanachů připojeny byly. Obrázky jsou jen věc vedlejší, hlavní věc ale dobré práce, které by se do tak malé knížečky za celý rok lehko shledati daly. Krom almanachu, dramatická díla obsahujícího, došel by u nás nejvíce obliby almanach dobré, plynným a lehkým slohem psané povídky čtenářům podávající. Humoristicky sepsaným povídkám by veliká péče obětována býti měla nejenom zde, ale i v časopisech, ježto čtenářové po rozveselení velice dychtí.“

A netoliko že takto se přimlouval, aby almanach byl vydán, i sám Chmelenský jal se vydávati periodický spis, almanachu podobný, s názvem *Kytka. Dar Uměny* [4]) *zpěvu*, který vydal na r. 1836., 1837. a 1838.

Vznik a účel „Kytky“ vyložen jest ve svazku prvém těmito

---

[3]) Znova otiskl ji F. Čenský v plném znění v „Osvětě“, roč. 1886., na str. 409.—412. Jest otištěna také r. 1840. v „Květech“ č. 32. a r. 1878. ve „Světozoru“ čís. 12.

[4]) Chybně bývá psáno „umění“.

slovy: „Dosti bohati jsme na písně národní, tyto první květy vyššího života. Důkazem toho jsou zvláště sbírky pp. Čelakovského a Kollára.[5]) Neradi se přiznáváme, že toho o písních a zpěvích nejnovějšího básnictví, a sice o takových tvrditi nesmíme, jakové naši hudební skladatelé, chtíce slova mrtvá živým nadchnouti nápěvem, žádají a právem žádají. Nedostatek tento, jehož jsem při vydávání „Věnce ze zpěvů vlastenských“[6]) bolestně pocítil, vzbudil ve mně myšlénku, vydávati ročně sbírku písní schvalně pro hudbu uchystaných se jménem „Kytka“ ... Že jsem „Kytku“ tuto zvláště určil pro „Věnec“, vybrav již některé písně z ní, rozdal jsem je mezi naše hudební umělce. Tím se stalo, že do dnešního dne sedm čísel ze sbírky této, 50 písní obsahující, již v hudbu uvedeno jest a ve „Věnci“ se nalezá ... Nicméně jsem za dobré uznal i tyto písně do „Kytky“ přijmouti a to předně proto, že z ní již dříve pro potřebu vyňaty byly, a za druhé, že — jakž jsem se již veřejně prohlásil — „Kytka“ netoliko skladatelům „Věnce“, ale všem hudebním básníkům odhodlána jest ...“

Největší počet písní v „Kytce“ jest od Chmelenského. Ve svazku prvém jich od něho jest 35, ostatních 15 jest od Frant. Lad. Čelakovského, Frant. Jar. Kamenického, Karla Vinařického (od každého tři), Václ. Jar. Picka, Frant. Šohaje a Jana Sl. Tomíčka (od každého dvě písně). Ve svazku druhém jest od Chmelenského 17 písní, ostatní 33 jsou od Frant. Lad. Čelakovského a Václava Hanky po jedné, po čtyřech od Fr. Jar. Kamenického, J. J. Marka a Frant. B. Trojana, 7 od Simeona K. Macháčka a 12 od Václ. Jar. Picka. Ve svazku třetím jest jich od Chmelenského 19 a ostatní 31 píseň jest od Fr. L. Čelakovského (dvě), Fr. B. Trojana (tři), Fr. J. Kamenického (čtyři) a od J. J. Marka (sedm). V každém tedy svazku jest písní 50.[7])

Řekli jsme si, že „Kytka“ almanachu toliko se podobá. Od almanachu vlastního různí se svým účelem. Jest účelem jejím poskytnouti hudebním skladatelům výběr písní k uvedení v hudbu vhodných. I nebyl jí pravý almanach nijak nahražen, a také *Plody sboru učenců řeči československé prešporského*, vydané v Prešpurku r. 1836. od „mladých synů Slovenska“, almanachové písemnictví české nevalně rozmnožily. Proto stesky, že almanach není vydáván, opakovaly se stále.

A nejen stesky, také skutečné přípravy k vydání almanachu stále a stále činěny, avšak opět a opět bez úspěchu. „Bylit to“ — píše nejmenovaný vrstevník[8]) — „časové mnohých plánů, mnohého chystání — ale ke skutku nedošlo. Mužové na slovo vzatí, členové z první řady našeho spisovatelstva činili přípravy k vydání almanachu, o jehož potřebě denně se mluvilo — a přece to zůstalo jen u příprav!

---

[5]) Čelakovský v l. 1822.—27. vydal „Slovanské národní písně“ a Kollár r. 1834. a 1835. „Národnie zpěvanky“.

[6]) Chmelenský vydával po dvě léta (1835. a 1836.) „Věnec ze zpěvů vlastenských uvitý a obětovaný dívkám vlastenským“, který jest uvit z vlasteneckých písní všech tehdejších básníků; další tři ročníky (1837.—1839.) redigoval Frant. Škroup.

[7]) Úvahu viz v „Květech“, roč. 1835., na str. 477.—479. a v příloze ku „Květům“, roč. 1838., na str. 12 jakož i v „České včele“, roč. 1835., na str. 366.

[8]) V příloze ku „Květům“, roč. 1842., na str. 74., kde, podávaje úsudek o I. ročníku Hurbanovy „Nitry“, zmiňuje se nejprve přehledně o almanaších dřívějších.

Viděloť se patrně, že obecenstvo na podobný dárek novoroční čeká, byloť to přání všechněch, kdož na běh a postup národního vývinu našeho a na požadavky času pozorlivý zřetel obrátil — a přece zůstalo jen u příprav! Konečně se v tuto právě Sisyfovu práci českých literatorů mladík odvážil, jehož jméno sotva v háji českého básnictví bylo zavznělo, jehož podpis leda kdo z tohoto[9]), tehdáž ještě mladistvého časopisu znal". Byl to Boleslav Jablonský, který tenkráte podpisoval se ještě pravým svým jménem „Karel Tupý".

Jablonský totiž r. 1836., rediguje s Jaroslavem Pospíšilem, nejstarším synem nakladatele Jana Hostivíta, časopis „Květy", vybídl svého spoluredaktora, jenž o své vůli spravoval sklad knih v Praze, aby vydal almanach na rok 1837., a Pospíšil rád uchopil se této myšlénky, mající vyhověti všeobecným steskům, že almanachu není. I jal se Jablonský sbírati příspěvky a k tisku je upravovati, bedlivě přihlížeje zvláště k libozvuku. Redakční místnosti almanachu byly dílem v tiskárně Pospíšilově, dílem v bytě Ant. Jar. Vrťátka, který bydlil s Václavem Alojsem Svobodou v Haštalské ulici v domku „na starém špitále" a byl Jablonskému při almanachu značně pomocen.[10]) A almanach tento stal se skutkem, jsa prvým almanachem, který vyšel v Praze.

Název jeho jest *Vesna. Almanach pro kvetoucí svět*, a prvý ročník, vydaný na rok 1837., vyšel v prosinci r. 1836. Ozdoben jest dvěma rytinami, z nichžto jedna zobrazuje výjev z povídky „Snoubenci dražičtí", druhá hrady Žebrák a Točník, jakož i dosti vkusně provedeným allégorickým titulem kamenopisným a věnován „Vysoce urozenému pánu panu Jindřichovi Hraběti Kolovratovi Krakovskému, pánu na Radeníně a na Hrobech, jakož i na Obrlojovicích, Zahrádce a Vlčovsi atd. atd., příznivci literatury české". Formát jest skoro týž, jaký měly téměř všechny almanachy pozdější, jenže jest o něco užší.[11]) Že jej „sestavil Karel Tupý", jest na titule připomenuto.

Svazek počat Jablonského básní bez nadpisu, začínající se: „Což to za orlici — nade hlavou naší — plesně poletuje, — radostně se vznáší?" Další příspěvky jsou tyto: „Květinoválka", báchorka od Fr. Jar. Rubeše, „Snoubenci dražičtí", romantická povídka dějepisná z časů Karla IV. od Jar. Ant. Vrťátka, „Masopustní láska", komická novelletka od Václava Filípka, cyklus drobných básní, které jsou „Zpomínky", vyňatek z „dějeherné básně", totiž z „Marinky Záleské", od Jos. Jar. Langera, „Sámo", historický zpěv od Václ. Svat. Štulce, dvě písně od Jos. Bojislava Pichla a tři písně — „Hvězda", „Odchod" a „Na hřbitově" — od Kar. Jar. Erbena,[12]) humoreska „Životopis starého kabátu" od F. Hajniše, článečky Jablonského „Hradové Žebrák a Točník" a „Vesna", povídka „Alchemista" od Jos. Kaj. Tyla, cestopis „Zpomínky na Halič" od Jarosl. Pospíšila a konečně druhý cyklus drobných básní, které jsou od Ludmily Tiché, Jos. Boj. Pichla,

---

9) Míněny „Květy".

10) Jablonský bydlel tehda v bídné podkrovní komůrce na nynějším Karlově náměstí a doma málo se zdržoval; největší část času ztrávil u Pospíšila.

11) Ročník druhý a třetí má co do výšky formát týž jako prvý, ale jest o něco širší, takže má již úplnou podobu dvanácterky i později k almanachům skoro vždy užité.

12) Do své „Kytice" Erben z těchto tří písní přijal jen „Odchod", a nikoli beze změny.

F. Břet. Trojana, K. Jar. Erbena, Karla Sabiny, Václ. Jar. Picka a Frant. Jar. Rubeše, a to ode všech po jedné, po dvou jen od Erbena — „Sirotek“ a „Mladší bratr“[13]) — a od Picka; od Rubeše tu jest deklamovánka „Obrana krásného pohlaví“, jíž ukončen jest svazek.

Almanach tento jest prvým řádným almanachem českým, maje již i formát, jak řečeno, skoro týž, jaký měly téměř všechny almanachy pozdější, kdežto almanachy z let dvacátých vnějškem svým nijak nebyly podobny almanachům jinonárodním. Ovšem i „Vesna“ v té příčině daleko ještě v prvém ročníku zůstala za almanachy jinonárodními, avšak byl již i prvým ročníkem učiněn značný krok k tomu, a co týče se obsahu, jest na svou dobu rozkošným. Nejcennějšími příspěvky jsou Rubešovy a Tylův, největší však obliby, a to zvlášť u čtenářek, došli Vrťátkovi „Snoubenci dražičtí“.[14])

Když „Vesna“ vyšla, Jaroslav Pospíšil napsal o ní do přílohy k číslu I. „Květů“, roč. 1837., obšírnou zprávu, z které budte zde otištěny tyto úryvky: „Již od sedmi posledních let pohřešována byla v literatuře naší (vyjma páně Chmelenského „Kytku“ a v Uhřích vycházející „Zoru“) Novoročenka, od r. 1830. totiž, kdy poslední „Almanach dramatických her“ od prvního našeho dramatika, pana V. Klicpery, byl vyšel; a z nejedněch úst mu předhazováno, že ustal v tom tak pěkném podnikání. Žaloby ty spravedlivé — anťby zajisté v každé, byť jen zvolna kvetoucí literatuře aspoň jeden almanach novoroční doby pozdravovati, za vítaný dárek ve spolkách přátelských sloužiti měl — žaloby ty pohnuly nás vydáváním almanachů znovu započíti a i dále pokračovati. Tak vznikla „Vesna“... Pan Tupý praví o „Vesně“ v tištěném ohlášení: „Doufáme, že almanach tento, nejen rozmanitostí a zanímavostí obsaženého čtení, alebrž i zevnitřní svou úhledností nad mnohé vynikající, od skromných a nestranných čtenářů a krásomilovných čtenářek s takovým vděkem přijat bude, s jakovouž pilností a opatrností příspěvky k němu sbírány a obstarávány byly.“ Že tato slova p. Tupého planou chloubou nejsou, po přečtení knihy bohdá každý vlídný a rozumný čtenář se přesvědčí. Citlivé dívky srdce zajisté osudem „Snoubenců dražických“ sladkobolně projato bude; „Masopustní láska“ dobrodružstvími pošetilých zamilovanců mnohé zasmušilé čelo vyjasní; moudrosti a pravdomluvnosti „starého kabátu“ ve vlastním jeho životopisu podiví se každý; „Alchemista“ poučí každého o pravém i šlechetném vlastenectví; ohnivá báseň „Sámo“ v paměť nám uvede zapomenutého téměř reka praotců našich; vyňatek z „Marinky Záleské“, ačkoli co zlomek málokoho uspokojí, přece znovu zbudí žádosť, aby p. Langer krajany své častějšími příspěvky potěšil; „Dvé sester“, rozličných, něžně vyznačených povah, zvláště útlocitné pleti mile zavítají jakož i „Obrana krásného pohlaví“ (deklamovánka), s nížto se, pevným štítem, proti urážkám a útržkům jazyků mužských na odpor postaviti mohou; též „Květinoválka“ stane se výbornou pomůckou k deklamování. I ostatní menší básně a písně bohdá chvalné uznání nemine; o některých uvedení v hudbu leckdo

---

[13]) Do „Kytice“ Erben pojal z nich pouze báseň „Sirotek“, pozměniv ji a dav jí název „Sirotkovo lůžko“.

[14]) Zajímavé doklady toho A. Mattuška podal ve „Vlasti“ I. 668. i ve zvláštním otisku onoho článku na str. 35.

snad se pokusí. A vše to na nivách domácích nasbíráno, takže směle tvrditi lze, že posud nižádná podobná česká kniha tolik původních prací v jedné sbírce neposkytla...“ Zmíniv se pak o chystaném vydání ročníku druhého podotekl ještě: „Hleděti budeme (pakli nynější ročník dostatečné podpory u čtenářstva nalezne), aby „Vesna“ naše vnitř i zevnitř prvnějším almanachům venkovským[15]) po bok se postaviti mohla...“

To o „Vesně“ napsal sám její nakladatel. Nyní nakladatelé také sami píší „reklamy“ o spisech svého nákladu; ale zdaž píší je tak, aby mohli otisknouti je s plným podpisem jména svého, jako tuto Pospíšil učinil? — Aby nakladatel obecenstvo řádně seznámil s tím, co vydal, a vhodně mu to doporučil, jest netoliko radno, ale i potřebno a vší chvály hodno. Aby však nakladatelé sami v časopisech spisy svého nákladu vychvalovali do nebe a tak, aby každý nepoznal, že výchvala ta od nich samých pochází, to není slušno ani prospěšno písemnictví.

Avšak neodbočujme...

Podrobný posudek prvého ročníku „Vesny“ podal Fr. Palacký v „Musejníku“, roč. 1837., a to posudek přísný, ba namnoze snad i velmi přísný.[16]) Usoudil, že „Vesna“ celkem ani nevyrovná se královéhradecké Chmelově a Čelakovského „Dennici“, řka, že „takových arci lahůdek, jakových nám někdy Dennice podávala, u Vesně hledati nesmíme“.

Mezi jiným Palacký v posudku svém také napsal: „K Vesně této přispělo 13 mladých spisovatelův a jedna spisovatelkyně. Kromě pp. Langera i Tyla, jejichžto jména českému čtenářstvu již čestně známa jsou, ostatní pomocníci před tím tuším jen ve Květech byli se pokusili, někteří pak, jak se zdá, ovšem prvotiny své zde obecenstvu podali. Z toho již poněkud určiti se dá, čeho tu očekávati, čeho požadovati máme.“ Tedy toliko „síly osvědčené“ Palacký pokládal asi, jak již obyčejně bývá, dříve, nežli práce ve „Vesně“ četl, za způsobily, aby napsaly příspěvky cenné, ačkoli někdy stává se také naopak. A bezpochyby tato nemístná předpojatosť svedla jej poněkud, že vyslovil se o některých pracích nepříznivěji, nežli zasluhovaly. Hlavně pak ukřivdil Rubešovi, učiniv „Květinoválce“ značně příkré výtky, čímž by byl málem nenahraditelnou škodu písemnictví způsobil. Měltě Rubeš právě prvý svazeček svých utěšených „Deklamovánek“ k tisku připraven, avšak ostrým tónem Palackého nanejvýš uražen jsa, chtěl již do ohně jej hoditi a snad na vždy od českého básnictví ustati. Jen úsilným domluvám nejdůvěrnějších přátel máme děkovati, že básník Rubeš a jeho básně nám tehda byly zachovány.[17])

Palacký byl snad i žárliv na „Vesnu“, že vůbec vyšla. Jest totiž pravdě podobno, že také sám hodlal vydati almanach ihned na rok 1836. a že nepodařilo se mu to. Psaltě Jungmann 3. května 1835. Antonínu Markovi: „Palacký, kterýž přiložil psaní spolu jdoucí, se poručena činí prose, abyste ráčili přispěti k zamýšlenému almanachu na rok budoucí, a sice (ničeho nepředpisuje vůli líbezné Vašnosti) navrhuje toliko, co by zvláště příjemno bylo z péra Vašnosti, t. popsání Hrubé Skály čarovné s nějakým obrázkem z oněch, kteréž jsou

[15]) Totiž královéhradeckým.
[16]) Znova posudek ten otiskl i v „Radhostu“ I. 73.—78.
[17]) Česká včela 1878, 107.

od hrab. Valdšteina v zámku malovány, vše na outraty vydavcovy, kterýž i honorár všem přispívajícím, chtějte, nechtějte, dáti obmýšlí, aby ve všem almanach český s cizími vyrovnal.“ [18])

Zvláštní také jest, že povídka Vrťátkova „Snoubenci dražičtí“, která, jak výše řečeno, z prací ve „Vesně“ největší obliby došla, posouzena jest od Palackého skoro zcela nepříznivě. Napsalť o ní doslova toto: „Ve „Snoubencích dražických“, povídce z časův Karla IV., p. Jar. Ant. Vrťátko všeliké románové pohromy a rány (coups d' effet) nakupil: slavný pohřeb, hostinu, tajemný soud vestfalský (Vehmgericht, starým Čechům neznámý), dvou rodin záští až na smrť a vroucí lásku posledních dvou potomkův jejich, slečnu harfující, rod tajený milostného hrdiny, neznámou osobu Hněvsy Sveretického (mělo by slouti Zvířetického), do děje divoce se zapletající, a co tomu podobného více, až do konečného zavraždění obou milenců omylem skrze vlastní otce jejich! A přece povídka ta celá jen málo nás zajímá. To nám budiž důkazem, že podstata dobré povídky není ani neobyčejný stroj dějinný ani mimořádná jakkoli bohatá scenerie, alebrž poetické rozvíjení se úkazův života duševního čistělidského, kterému báje dějinná i scenerie slouží jen jako za reflex, za obraz, za zrcadlo. U románopisce tedy zákonnosť duševní (psychologická) stojí v popředí a dějinná (historická) jest mu potřebná jen jako folie; požaduje pak ona především toho, aby básník z veliké a věčně nestihlé pohádky života lidského vždy nějakou aspoň stránku čtenáři svému živě před oči předestřel a na cit mu položil, což jen šťastným a jemným dotýkáním se souhlasných strun v duši jeho státi se může. Zákonnosť vniterného života lidského jest i v základu svém prostá i v úkazích svých nekonečně rozmanitá; jeho rozvíjení se není tedy libovolné, ale založené v nutnosti přírody. To studuj, toho šetřiž předně každý, kdo jakékoli scény z života líčíš: jináče zajisté chybíš se pravdy v obrazích svých, pravdy poetické, kterážto jediná otvírá tobě průchod k srdci čtenářovu. Do rozebírání jednotlivých vad povídky této, již ve první její osnově, nemůžeme se zde zavoditi; sloh její pilný a ušlechtilý, a některé zdárně líčené scény dávají nám naději, že p. Vrťátko, věrně-li se jen přičiní k opravdovému studium toho, co takovému spisovateli potřebného jest, někdy zdárným románopiscem u nás bude.“ Pokud a kterak úsudek tento jest oprávněn, o tom rozhodnouti buď ponecháno jiným, kdo snad užijí látky, podané v přítomném článku, k rozpravám novým. Zajímavo však dojista jest, že, ačkoli kritika „povídka ta celá jen málo zajímala“, obecenstvu líbila se tak velice! Tak vkus kritikův různívá se od vkusu obecenstva! A nestrannému soudci někdy v té příčině jest pochváliti kritika, jindy zas obecenstvo! Jest i všimnouti si, kterak ani nesplnila se naděje Palackého, že „Vrťátko někdy zdárným románopiscem u nás bude“.

Za „nejlepší článek celého almanachu“ Palacký pokládal Tylova „Alchemistu“, v čemž asi každý za pravdu mu dá. Vzhledem k celku praví zcela dobře, že „prózaické články“ ve „Vesně“ „jsou nejen vůbec důležitější, ale ovšem i zdařilejší nežli básně“, i znamenáme, že proti almanachům dřívějším stal se v tom opak.

Posudek svůj Palacký začal slovy: „Že almanachová literatura, u jiných národův tak spanile kvetoucí a vydávající tytýž i vzácné

[18]) Musejník 1883., 506. a 507.

plody, u nás posavad ještě ani ujmouti ani rozkořeniti se nemohla: to my počítáme mezi nejkormutlivější znamení stavu národnosti a literatury naší.“ Pokládal tedy almanachy za velmi důležité podniky literární. Proto snad i také přísným měřítkem kritickým „Vesnu“ rozebral. Ale že „Vesna“ nevyrovná se „Dennici“, říci spravedlivě nelze. Má své vady, má vad mnoho, ale méně cennou nežli „Dennice“ není.[19]) Jablonský dobře si byl vědom, že proud časový posunul české písemnictví značně výše, nežli bylo za dob almanachů, vyšlých v Králové Hradci. Věděl, že již zmizela ona blouznivá zanícenost, která druhdy unášela vlasteneckou mysl, kdy vyskytlo se něco českého, i přičinil se také všemožně, aby „Vesnu“ dle toho důstojně na svět uvedl, a zdařilo se mu to měrou čestnou. Po tolikerých marných přípravách k almanachu Jablonský soustředil v almanachu svém spolupracovníky, kteří do budoucna slibovali mnoho pěkného. Žel že ročníky následující nevyrovnaly se slibnému ročníku prvému, který za nedlouho byl úplně rozprodán.[20])

Na poslední stránce prvého ročníku „Vesny“ jest „Návěští“: „Utěšenou nadějí se koje, že almanach tento, jemuž jsem z pouhé lásky ke drahým krajanům mnoho času obětoval, od velectěného čtenářstva rovněž i s láskou přijat bude: předevzal jsem sobě, u vydávání „Vesny“ příštího roku pokračovati. Za tou příčinou všem pp. spisovatelům, jenž svými příspěvky podnikání moje ochotně podporovali, přátelské díky vzdávaje, doufám, že i pro druhý ročník spanilých plodů váženého spisovatelstva nepohřeším. Co do obsahu jeho budou nám vítány: povídky vážné i komické, obrazové z historie vlastenské, články humoristické, báchorky, historické zpěvy, romance, selanky jakož i básně poučné, výše-lyrické a žertovné deklamovánky. Pp. přispěvatelé račtež své práce v zapečetěných obalech do knihkupectví p. Jana Host. Pospíšila (v Praze v Liliové ulici čle. 946.) laskavě zaslati. O slušnou odměnu za přijaté články bude všemožně pečováno. V Praze dne 15. prosince 1836. Karel Tupý.“

Avšak ročníku druhého, vydaného v lednu r. 1838., neuspořádal již Jablonský, vstoupiv r. 1837. podruhé do kláštera strahovského.[21]) Kdo jej sestavil, není na titule připomenuto; byl to Jaroslav Pospíšil. Zdobí jej opětně dvě rytiny, „Svatopluk“ a „Část admirality, palác Labanovský, most a nový chrám sv. Isáka v Petrohradě“. Věnován jest „Jeho Osvícenosti a Excellencí pánu panu Augustovi Longinu, knížeti z Lobkovic, vývodovi roudnickému ...“

Obsah druhého ročníku jest: „Dívka z lesů aneb Poslední doby Rastislava Moravského“, romantická povídka dějepisná z věku devátého od Jar. Ant. Vrťátka, „Lučatinská vila“, romance od Karla Kuzmányho, „Ludmila“, báseň od Václ. Svat. Štulce, „Zlomek z cestování Slovana od hor Karpatských k Severnímu moři“ od Jana Er. Vocela, „Poklad“, báchorka národní od Karla Jar. Erbena,[22]) tři znělky dodatečné ke „Slávy Dceře“ od Jana Kollára,[23]) článeček

---

[19]) Chvalnější úvahu nežli Palacký napsal Jakub Malý do „České včely“, roč. 1837., na str. 119. a 120.

[20]) R. 1851. bylo ho již jen asi 6 výtisků na skladě. (Viz ve „Vlasti“ I. 668.)

[21]) Jakub Malý v „Našem znovuzrození“ na str. 66. části první píše mylně, že všechny tři ročníky vyšly redakcí Jablonského.

[22]) V „Kytici“ „Poklad“ jest otištěn se změnami nepatrnými.

[23]) Jest to 110. a 118. znělka zpěvu II. a 18. zpěvu IV. Jsou otištěny s touto

„Petrohrad“ (na vysvětlenou k rytince) od Jaroslava Pospíšila a konečně povídka „Svátky na Vyšehradě“ od Jos. Kaj. Tyla.

Druhý tento ročník „Vesny“ vydán značně úhledněji nežli ročník prvý, a snadno pochopíme radost, kterou v té příčině Frant. Cyr. Kampelík pronesl o něm v příloze ku „Květům“, roč. 1838., na str. 25., napsav tam mezi jiným tato slova: „S velikým potěšením, jak pravím, jsme krásnou Vesnu v rukou obraceli, libujíce sobě v jejím formátu slušném, pěkném papíru a sličném poměrném jasném tisku. Srovnávali jsme ji s našimi almanachy od roku 1823. a 1824. — jaký to postup k naší národní cti! Srovnáme-li ji dokonce s knihami před 20ti, 30ti lety vyšlými, vyznati musíme k nevšední radosti, že přece jen valem ku předu a k dokonalejšímu postupujeme a že naše literatura národní, jakkoli posud bez podpory a uznalosti mocnějších a mohovitějších, jak obsahem tak zevnitřností úctu a vážnost sobě dobývá a dozrávání pojišťuje ...“ Úsudku tomu jest dáti za pravdu jak co obsahu tak zvláště co do podoby vnější, ač i tato později při almanašich značně ještě byla úpravnější.

Co do obsahu druhý ročník „Vesny“ jest, ač dosti zdařilý, celkem přece méně chvály hoden nežli ročník prvý. Nejcennějším příspěvkem tu jest Erbenův „Poklad“, který, jak již výše poznamenáno, později jest otištěn v „Kytici“ se změnami nepatrnými. Tak vyslovil se i Jan Jindřich Marek Jaroslavu Pospíšilovi v dopise ze dne 12. května r. 1838.: „Co jsem předešle o „Vesně“ psal,[24]) bylo upřímně míněno. Jáť se zajisté k žádné straně výhradně nepřiznávám, a ačkoli si starších literatorů vážím, těším se nicméně také z utěšených prací některých mladších spisovatelů. Letošní „Vesna“, abych přátelsky a bez obalu řekl, z ohledu v ní obsažených prací daleko za lonskou zůstala. Vyjímaje páně Erbenův „Poklad“, všecko ostatní do almanachu ani se nehodí ... Tak jest i s přiloženými obrázky. Vím, že dobré obrázky také mnoho peněz stojí a že vynaložený náklad s cenou almanachu v žádném příznivém poměru není, avšak i tomu by se snad tím vyhovělo, kdyby se jediný obrázek k „Vesně“ od výtečného některého vídeňského umělce rýti dal a cena almanachu se zvýšila nebo aby rytiny docela se vypustily, aspoň by tím přítrž byla učiněna výsměškům, kterých odjinud zhusta slyšeti. Přijměteż s nepodjatou myslí, co jsem Vám upřímně přednésti se neostýchal ...“[25]) A podobně psal Pospíšilovi také Tomáš Burián 9. února r. 1838.: „Letošní „Vesna“ jest sličnější než lonská, ale chybí jí rozmanitosť; almanach má podávati lahůdek belletristických, drobnějších i větších plodů básnických i prózaických, vůbec rozmanitých látek; to však chybí „Vesně“. Dle mého zdání jsou „Svátky na Vyšehradě“ (zkrácený Výhoň Dub), „Víla Lučatínská“, „Národní poklad“ a snad i „Lidmila“ na svém místě; za ostatní raději byl bych viděl cosi jiného, tak asi něco původního, z nynějších časův a z vyššího světa vyňatého v pěkné a vyšší společenské mluvě. Páně Vrťátkova povídka také mohla by býti lépe spořádána; zdá se mi býti jaksi rozvrtána a k tomu ta

poznámkou: „Dodatky tyto ke Slávy Dceře byly nám od slovutného otce jejího výslovně pro „Vesnu“ zaslány, což zajisté postačitelno k uhájení se před námitkou, jakoby žádné zlomky v almanachu místa nalézati neměly.“

[24]) Dopis ten není zachován.

[25]) Pospíšil: Z dob vlasteneckých, 7. a 8.

rytina! Svatopluk vypadá jako nějaký španělský grand z časů Karla V., ne však jako kníže staroslovanské.“ [26])

Co týče se rytin, rytiny k „Vesně“ připojené nijak ovšem nemohou měřiti se s rytinami nynějšími, ale nejsou mnohem horší nežli jiné tehdejší rytiny vůbec. Ba Palacký, který též o druhém ročníku „Vesny“ napsal úvahu do „Musejníka“ (1838., 121—123.), a to opětně přísnou,[27]) pokládal rytiny při ročníku druhém za „zdařilejší“ nežli při ročníku prvém, začav úvahu svou těmito slovy: „Druhý tento ročník „Vesny“ vydán jest od přičinlivého p. Pospíšila mnohem úhledněji nežli první, o kterém jsme vloni zdání své pronesli; i slušnější formát a zdařilejší rytiny to dosvědčují.“ Co do obsahu také Palacký druhý ročník za méně cenný nežli prvý prohlásil a viděl příčinu toho zase v tom, „že tak málokdo z výtečnějších a dospělejších belletristův českých účastna se činí díla toho“. Odsoudiv pak zejména příkře příspěvek Tylův, Vrťátkův a Kuzmányho, pochválil Erbenův „Poklad“ a rozhovořil se o něm podrobně, učiniv i jemu rozličné výtky.

Protože o této balladě Erbenově často bývá řeč, buď uvedeno zde v plném znění, co Palacký o ní napsal. Praví: „Již drahně času nečetli jsme básně české s takovým zalíbením, jakové nám poskytovala národní báchorka „Poklad“ od K. Jaromíra Erbena, veršem lehkým a plynným vyložená, o kteréžto zde šířeji promluviti chceme. Předmět její jest tento: Chudá vdova, jdoucí na Veliký pátek s dítětem v náručí do kostela, na cestě v kouzelné jeskyni plné zlata i stříbra se octla; tu tedy složivši dítě, odnesla sobě domů poprvé plné břímě stříbra; podruhé přichvátavši, nabrala si zlata, co unésti mohla, dítě pak zatím k ní se prosící ještě v jeskyni zůstavila, kteréžto, když se po třetí vrátila, i s jeskyní zmizelo, poklady pak se jí proměnily v kamení a hlínu. Po dlouhé její o to žalosti a skutečném pokání, když opět na Veliký pátek do téže jeskyně se dostavši, již ničeho kromě dítěte nehledala, nalezla i dítě i poklady ve klínu jeho. Z toho viděti, že báchorka ta již sama v sobě poetická jest, a rádi uznáváme i obratnosť i jemnosť tu, kterou p. Erben ji vytvořil. Zvláště druhá částka báchorky (str. 144.—154.) podařilá jest; i také popsání jeskyně (str. 134., 135.) dobře se nám líbí. Méně spokojeni jsme s první částkou povídky té; a poněvadž za to máme, že p. Erben některými opravami své básni dodati může ceny nepomíjející, proneseme zde krátce zdání své. Idea celé báchorky jest ta, že dobré matky poklad největší jest dítě; a stroj dějový pronáší ji tím spůsobem, že matka, když hledí více zlata nežli dítěte, tratí i jedno i druhé. Všecko tedy musí v báchorce míti potah k té idei a k ní nastrojeno býti. Básnická Nemesis nezná náhody; za ní má všecko prýštiti se z tužeb srdce lidského, a všecky nelady a nesklady státi musí pod vyšší harmonií. Matka tedy předně neměla jen náhodou do kouzelné jeskyně se dostati, ale za lákáním popudu (po básnicku = zlého ducha) a za hříšným jemu povolováním, jímž ona právě tehdáž na scestnosť uvedena, když jiní do kostela chvátali. Protož měl nám básník ve popředí (třebas jen několika slovy) ukázati ji, ana sice není prázdna lásky mateřské, ale také ani lakoty; a tato částka báje, jakožto první

[26]) Čenský: Z dob našeho probuzení, 73.

[27]) Znova ji otiskl v „Radhostu“ I. 78.—82.

základ celku, měla důkladněji motivována býti, nežli se stalo. Tak, jakž nám p. Erben svou báji představuje, chybí jí počátek; neukázal nám zajisté, proč matka, jdouc do kostela, nedostala se tam jako jiní lidé, ale do kouzelné jeskyně. Toto „proč“ není prózaický požadavek, jakoby se mnohému snad nedouku zdálo; mát zajisté i svět báchorčí, fantastický, pokud básnickým jest, svou zákonnosť, mnohem ukončenější, nežli ve světě skutečném ji spatřujeme. Druhá nemenší chyba p. Erbenova jest, že matka trestá se dříve ztrátou jmění nabytého, nežli dítěte, ježto by naopak díti se mělo. Vina její zajisté hlavní nebyla ta, že toužila po pokladech, ale že za ně syna obětovala; a čím kdo hlavně hřeší, tím i hlavně trestán buď. Tajná Nemesis mnohem důrazněji jevila by se, kdyby matka, pozdě spomenuvši si na syna, jeho zmizením teprv na vyšší mravní vládu světa i na hřích svůj upamatována byla; klimax jest tuto docela nevhodný, nepoetický. Ba ještě lépe motivován byl by konec, kdyby matka po bolestné ztrátě syna svého, sama již poklady hříšné zamítajíc, proměny jejich málo sobě všímala. To tedy předělej p. Erben a oprav spolu některé věty prózaické i nesprávné (ku p. str. 134. „co to asi musí býti“ a j.), i budiž pak přesvědčen, že literaturu naši podobným „pokladem“ jako někdy Šnaidr svým „Jan za chrta dán“ obohatil.“

Erben ani jediné z výtek, učiněných „Pokladu“ od Palackého, neuznal býti platnou, protože později nižádné z nich neopravil; ba i verš „co to asi musí býti“ čteme beze změny v obou vydáních „Kytice“ za jeho života vyšlých, a teprv ve vydáních po jeho smrti vytištěno tu „může“ místo „musí“, ovšem neprávem, nezměnil-li toho sám Erben. Konečný úsudek o „Pokladu“ Palacký měl mnohem chvalněji pronésti, protože báseň Erbenova není co do ceny Šnaidrově podobna, nýbrž velice nad ni vyniká.[28]) Buď i připomenuto, co životopisec Erbenův[29]) vzhledem k „Pokladu“ napsal: „... báseň ta, jsouc proniknuta i co do látky i co do formy duchem národním, stala se základem slávy Erbenovy jako básníka národního. Mimo to však byla na příčině, že Erben vešel v užší styk s Frant. Palackým, který, když mu Havlík a Erben část opisů z Pavla Skály odváděli, patrně potěšen k Erbenovi se pronesl, že ani netušil, jaké poetické nadání Erben má. Od té doby pak Erbena důvěrou svou a přátelstvím vyznamenával a hned jej vyzval, aby mu při spořádání svatováclavského archivu byl pomocí, což Erben velice rád učinil...“

Na konec druhého ročníku „Vesny“ Jaroslav Pospíšil připojil „Slovo k pp. čtenářům i spisovatelům“, z něhožto stojte zde prvé tři čtvrtiny: „Druhý již ročník almanachu našeho drahým krajanům podáváme, tou nadějí opojeni, že rovně tak čestné podílnosti, jako ročník první p. Tupým sesnovaný, účasten bude. Že vůle naše pravá, snaha upřímná i při zápasu se mnohou nesnází setrvanlivá byla: toho aspoň svědectví sobě k ukojení vlastnímu u vnitřnosti dáti můžeme. Bude-li tu tam něco nedokonalého shledáno, zajisté u povážení stavu naší dosavadní původní belletristiky i nesnadného sbírání článků pro podobný spis méně nedokonalým se objeví. Přijměte tedy, vlídní čtenářové, přijměte Vy zvláště, milostné čtenářky, s láskou, co láska,

28) V „Musejníku“ 1838., 130. jest o druhém ročníku „Vesny“ úvaha též od J. Malého. Viz i úvahu v „České včele“ 1838., 103.

29) V. Brandl: Život Karla Jaromíra Erbena, 14.

snažnosť a šetrnosť Vám podává! — Všem pp. spisovatelům Vesny, i tém, jenž byli k tomuto ročníku nepřispěli, k dalšímu přispívání pro rok 1839. uctivé pozvání činíme, dokládajíce, že pouze původní práce se přijímají. Že však žádati jest, aby budoucně almanach mnohem dříve vyšel nežli tenkráte: prosíme vážených pp. spisovatelů, by nám příspěvky své časněji než posud dodávati ráčili. Lhůta k dodání a zaslání jich na rok budoucí určuje se do měsíce června...“ Datováno „Slovo“ to jest „V Praze 1. ledna 1838.“. (Pokračování.)

Staří přátelé.

Obrázek

od **Bohumila Brodského.**

(Dokončení.)

Vidíte, když jsem odcházel od pluku, s hněvem v srdci svém proti vám, byl jsem neustále přesvědčen, že se s vámi, pane Drahoto, sejdu“, počal opět kněz, když viděl, že ho nemocný chce poslouchati. „A sešel jsem se. Nenadáli jsme se, jak se změníme. Vy jste churav, těžce churav a já místo šavle chopil jsem se kříže. Zdá se vám to snad býti podivným, nemožným, ale věřte, že jest to zcela přirozené. Zhnusil se mi ten vojenský život. Potřeboval jsem něčeho, co by mne upokojilo, co by odpovídalo všem mým touhám. Našel jsem to pod talárem. Vy jste zůstal vojákem déle, ku své škodě. Zabil jste na vojně své srdce, své štěstí, svůj blažený život. V této chvíli těší mne dvojnásob, že jsem knězem a šťastným knězem. Vy jste nešťastným, velice nešťastným.“

„Nejsem,“ vzkřiknul nemocný. „Jest mi úplně dobře. Nepotřebuji vašeho mravokárství, nechte si je pro sebe.“

„Musíte je slyšeti. Vidím, že vaše choroba, ale ne choroba těla, nýbrž duše došla daleko, odpustíte tedy mi, když užiju silnějšího léku. Prospěje vám najisto. Buďte klidný, nevzdálím se odtud, dokud zcela mne nevyslechnete. Budete tedy míti dříve pokoj. Řeknu vám hned, o kom budu mluviti: o sobě, sestře své, vás a vaší sestře. Prosím vás, nebuďte tolik nepokojným, budu hned hotov. Začnu tedy se svou osobou.“

Jak víte, byl jsem důstojníkem a říkali, že nadaným. Byl jsem mlád, schopen práce a byl bych rád pracoval, tuze rád. Dnes mohl jsem býti majorem, snad plukovníkem, snad ještě více. Přišel jste do toho vy. Ale nikoliv. Již před vámi viděl jsem tu nicotu života, který nechává zapomenouti věcí vážných a hledá věci titěrné, směšné. Zábava, šprým, a někdy, snad častěji, než třeba, bezúzdá pitka, opovrhování vším ostatním, toť po většině cílem toho lesklého života, skrývajícího se pod upjatou uniformou. Víte, že jsem ho nemiloval již dávno, ale dovedl jsem ho trpěti svým vzdalováním se. Až když vy jste mi ukázal, že může člověk klamati se i tam, kde se mu zdá klam nemožným, až pak spadlo i to poslední pozlátko, které mne jakž takž drželo v uniformě. Odešel jsem. Přiznám se, že jsem neměl čím valně se živiti. Počal jsem studovati znovu, vydělávaje si na chléb — a ten byl suchý, tuze suchý — opisováním. Pak jsem přemýšlel, jak nejlépe toho svého studování užiti. Vybral jsem si — talár.

Přiznám se opět, z počátku bez důkladné úvahy, pak jsem děkoval Bohu, že jsem tak učinil. Těch slastí, kterých zažiju jako kněz, nedovedl bych zažiti, kdybych byl jeneralissimem veškeré armády. Nuže, mně jste, jak vidíte, více prospěl, než uškodil. Přichází na řadu osoba druhá, má sestra. Napněte dobře sluch i paměť.

Pamatujete se dobře na její tvář? Byla tak sličná, milá, dobrá. Miloval jsem ji a ona mne též. Víte, jak jste k vůli ní prodloužil svou dovolenou? Víte, kterak jste jí sliboval svou ruku? Snad víte. A nyní se vás táži, víte-li také, jak jsem našel sestru svou, když jsem vystoupil z vojska a navštívil ji? Byla zdrcena, orvána na duši o klid. Byla nevinna, pravda, ale myslíte, že se prohřešuje pouze ten, kdo oloupí dívku o čest a ne také ten, kdo ji olupuje pouze o srdce? Milovala vás, milovala náruživě, celým zápalem srdce svého, a vy jste ji tak nekavalírsky odkopnul. Schnula, chřadla lítostí, propustili ji, poněvadž se stala neschopnou zastávati svůj úřad a dávali z milosti několik zlatých, které sotva stačily na byt a šaty. Dřela se jak kůň, jenž ranním jitrem počne a o půl noci odveden jest k odpočinku. Pak se roznemohla. Já neměl ničeho, ona také ne. Šla do nemocnice. Trápila se přes tři měsíce a co vytrpěla, neví nikdo, jediné Bůh. Když umírala, byl jsem u ní. Volala vás a poněvadž jste nepřicházel — kdež vy jste ovšem asi byl a na co myslil — prosila mne úpěnlivě, abych vám dal ústřižek vlasů na památku a vyřídil, že vás milovala až do smrti a že vám odpustila. Vidíte je? Choval jsem je jako poklad drahocenný.

Sáhnul rychle do taláru a pozvednul svazeček světlých vlasů. Rty se mu chvěly, oko zamželo a po tváři zatáhnul smutný, nevýslovně smutný výraz. A nemocný očima široko otevřenýma hleděl na ně a poslouchal s dechem tajeným. Přestal býti nepokojným, a jakási hrůzná úzkosť rozlila se mu po tváři.

„Nuže, slyšel jste o mně i o sestře. A nyní k vám a k vaší sestře. Řeknu-li, že jste úkladný vrah svého štěstí a lupič blaha sestry své, řekl jsem dosti. Byl jste nadán dary velmi krásnými. Nebyl jste zlým, ale učinil jste se zlým sám. Řekněte mi, co jste kdy udělal dobrého? Snad váš nejlepší skutek byl, když jste se opíjel, poněvadž jste pak nebyl schopen zlořečiti a páchati bezpráví na lidu, jenž vás proklíná. Bůh vám dal sestru, jakých jest málo. Té jste zahrabal život a utýral až k šedinám. Podívejte se jen na ni, jak hrozně vypadá. Kdyby vás byla tolik nemilovala, mohla vás opustiti, zanechati, mohla státi se ženou, šťastnou ženou v rodině, kterou by proměnila byla v ráj. Ale ne, ona život obětovala vám, ačkoliv věděla, že jej obětuje člověku příliš bídnému. Co jste užil na světě, jaké radosti vám utkvěly v mysli? Matku jste sklátil do hrobu, vím to. Učinil jste něco vzneseného, krásného, záslužného? A nyní, kdy tluče na vaše srdce smrť, bráníte se zoufale, odepíráte pomoc nejen pro tělo, ale i pro duši. Bojíte se toho všeho a jak byste se nebál, když před očima vašima táhne dlouhá řada vašeho bezpráví. Co můžete namítati proti mým slovům? Ani jediné písmeno.

Vidíte, teď jsem mluvil jako člověk, který vám chtěl bez obalu říci to, co jste vy se sebe svrhoval. Máte-li v sobě ještě jiskru dobré mysli, musíte se sám zhroziti té své podoby. Slyšte mne však dále, chci k vám mluviti jako kněz, jako správce osady, do níž vy

patříte také. Chcete umříti jako člověk, který sám sebou opovrhuje? Chcete umírati se všemi těmi hrůznými vzpomínkami?“

Zamlčel se, aby si oddechl. Byl již unaven, rozrušen. Upíral svůj jiskrný zrak na toho muže, k němuž před nedávnem lnul celým srdcem svým, kterého pak nenáviděl, jemuž nyní odpouštěl, kterého počínal znovu milovati pro tu jeho samotu, opuštěnost, skleslost a duševní bídu. A snad ta láska hleděla mu z očí, protože pan Drahota nespustil z něho zraku, jak by se vpíjel do jeho mysli a srdce. Když kněz domluvil, oddechl si z hluboka a upřel zrak svůj ke stropu. Mlčel také.

„Zdá se mi, že jste přestal na mne, pane Drahoto, se hněvati a hněváte se sám se sebou. Nechte toho hněvu, smiřte se s Bohem.“

Neodpovídal chvíli.

Jak se mám smířiti. Vždyť víte sám, jaký jsem. Marné pomyšlení na smíření. Jděte ode mne. Vy jste poctivec a já nejsem hoden, abyste se mnou dlel v jedné místnosti. Jděte a já umru tak, jak si zasloužím.“

„Nikoliv, neumřete tak. Kdo jednou uznává, že kráčel cestou křivou, ten dá se také přivésti na cestu pravou. Nemyslete si, že jsem vám minulost líčil proto, abych vaše vnitro rozerval. Přivedl jsem ji proto před paměť vaši, abych duší vaší zatřásl a zahnal planý stud a vzdorování Bohu. Není na světě již nikoho jiného, jemuž byste mohl nahraditi svá bezpráví mimo vaši sestru, neboť druzí vám odpustili. Kdybyste viděl, kterak slečna Hedvika všecka zdrcena úpěnlivě mne prosila, abych vás navštívil, kterak touží po tom, aby z vašich očí zahledla zářiti duši dobrou, neváhal byste oblažiti tu bytost šlechetnou. Jak malý to požadavek, který ona činí k vám za všecky ty boje a utrpení, jež pro vás snesla. A i ten jí odepřete?“

„Uboha Hedvika,“ zašeptal nemocný a zachvěl se.

„Chcete ji viděti šťastnou, spokojenou, chcete ji oblažiti v stáří jejím a setříti trpké stopy minulosti?“

„Což to jest možná?“

„Jest a nyní k tomu čas nejlepší. Chcete-li, půjdu a vrátím se po chvíli jako kněz se samým Spasitelem v rukou svých, které dříve chladnou ocel nosily. Hle, ty hodiny, které vážně tlukou nad hlavou vaší, utíkají a s nimi i čas. Jak dlouho budete je moci počítati? Mám jíti?“

Hrobové ticho rozložilo se v komnatě. Bohatě ozdobené hodiny tikaly smutně a pravidelně na stěně. Počítal jich tikot. Kdy přestanou pro něho jíti? Nevyslovná úzkost oblila jeho tvář.

„Jděte,“ vyrazil konečně ze sebe.

„Bohu díky,“ zašeptal kněz a vstal. „Zotavte se poněkud, budu tu brzy.“

Vyšel ven a vstoupil na chodbu. Tu procházela se Hedvika všecka rozčilena, úskostliva, nemohouc dočkati se, jak se vrátí Kalina od bratra. Když ho spatřila, nemohla ani slova pronésti. Ale na její bledé tváři tkvěla velká otázka. Spatřila kněze se usmívati.

„Račte býti pokojna, slečno, Bůh ho neopustil. Dejte, prosím, zapřáhnouti, pojedu pro Nejsvětější a pošlete zároveň pro lékaře“.

Slzy jí vyhrkly a ona sklonila se, aby políbila jeho ruku.

„Sečkejte, slečno, není ještě vše skončeno. Mimo to nemohu vám zatajiti, že stav vašeho pana bratra jest beznadějný. Nevydrží.“

„Jen když odejde smířen s Bohem, Bůh sám vám to odplať.“ Spěchala rychle dáti rozkazy.

Asi po hodině vstupoval k bývalému nadporučíku Drahotovi přítel jeho oděn rouchem církevním, s tváří nevýslovně vážnou a dojatou. Dvéře se za ním zavřely. Venku modlilo se služebnictvo se zámeckou slečnou za svého pána. —

Toho dne se farář ze Zálesí na faru nevrátil. Seděl u lože nemocného, drže jeho ruku v ruce své. Tak je našla Hedvika i lékař. Nemocný hleděl jaksi vesele před sebe a spatřiv sestru, zaplakal. Vrhla se mu na prsa, a rty jejich se opět po dlouhém čase setkaly prvním vroucím bratrským políbením. Byla v něm prosba za odpuštění i smíření. A ten otrlý kněz, který tolikrát hleděl smrti vstříc, přistoupil k oknu a stíral si bohaté slzy z vrásčité tváře.

„Tam tomu poděkuj,“ pravil nemocný pohnutě, když se byl poněkud upokojil. „Ten mne zachránil. Oh, kdyby jeho nebylo, jak bych býval umíral.“

Místo odpovědi přistoupil k němu kněz a skloniv se políbil ho. Byli opět starými přátely.

Lékař potvrdil jen to, co byl pronesl kněz k Hedvice o stavu nemocného. Ještě několik dní zápasil mezi životem a smrtí. Přítel jeho často jej navštívil, těše ho, povzbuzuje a spatřil také, kterak v jeho náručí klidně, smířen se světem i s Bohem umírá. Zastavil se nad jeho mrtvolou a sepnuv ruce zašeptal tiše: „Dobojoval jsi a vítězně jsi skončil. Shledáme se brzy. Toužím po tom, abych se sešel se Spasitelem svým i s tebou. Pozdravuj mi tam Marii a drahé své i mé“.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pohřeb měl pan Drahota slavný. Celou krajinou rozletla se zvěst, kterak kajicně skončil život svůj dříve hříšný, a hned po smrti rozdělena chudým polovička jmění zesnulého, jak si toho zesnulý byl vyžádal.

Pater Štěpán pohnutím nemohl ani obřady pohřební vykonati. Když nad mrtvolou zavřel se kámen přikrývající hrobku majitelů hrádeckých, chtěl promluviti k přítomným o podivném řízení Božím. Na tváři jeho zračilo se hluboké dojmutí, rtů opanovati nemohl a nedovedl. V očích zatřpytily se první slzy a jako proud perel snesly se mu po tváři. Chvěl se a musil se podepříti, aby neklesnul.

A veškeré shromáždění spatřic svého duchovního pastýře tolik pohnutého, nemohlo se ubrániti také dojmutí. Chtělo slyšeti od něho slova, a zatím jediný jeho pohled zachvěl jimi až v hloubi duše.

„Zapomeňte provinění jeho, neboť našla duše jeho Pána svého,“ zachvělo se konečně na rtech kněze Štěpána. Více říci nemohl. Sestoupil dolů a přiblížil se k Hedvice. Byla jako strnulá. Když se jí dotknul, podívala se na něho a vzdechla z hluboka. Pak mu klesla do náruče, jsouc přemožena tolikerými dojmy.

Odnesli ji do fary, aby ji vzkřísili. Za ní ubíral se vážně Štěpán s hlavou skloněnou, uprostřed lidí, kteří tiše opouštěli hřbitov. Přinesl-li sem někdo zášť proti zesnulému, dojista šeptal nyní modlitbu za spásu jeho duše. Hrádecký pán byl zapomenut, místo něho vzpomínáno na člověka, jehož našel v poslední chvíli Bůh, a jenž v té chvíli již sám šel, aby souzen byl, ne aby teprve lidé ho odsuzovali.

Tak podivného konce pohřbu neočekával nikdo a přece cítil jakousi slast, že tak byl skončen. — —

Slečna Hedvika vzpamatovala se po chvíli ze své mdloby. Matným zrakem pohleděla na Štěpána stojícího u lůžka, na němž spočívala, pozorujícího starostlivým zrakem tvář její. Usmála se slabě a podávala mu ruku, kterouž on stisknul.

„Zachránil jste mého bratra, velebný pane, nejen pro něho samého, ale odvrátil jste od něho také proklínání, jež by bývalo na hlavu jeho padalo. Slibte mi, prosím vás, že mi pomůžete ještě požehnání těch, kterým ubližoval, pro něho získati.“

„Slečno Hedviko, přejete-li si, abych život svůj pro něho obětoval, naleznete mne hotového.“

Stisknula mu ruku radostně a zavrtěla hlavou.

„Vašeho života není zapotřebí, ale vašich sil. Rozkažte, prosím, aby přišla moje komorná a předjel kočár. Jsem již dosti silna, abych se mohla odebrati domů. Doufám však, že mne zítra dojista navštívíte. Jest mi s vámi o čemsi důležitém mluviti.“

Nejistým dosud krokem vstoupila do kočáru, který ji odnášel k zámku. Druhého dne touže cestou vezen byl kněz Štěpán na Hrádeček. Zůstal po celý den v zámku a teprve pozdě u večer ubíral se nazpět s tváří vážnou. Dlouho do noci přecházel pokojem s rukama přes prsa přeloženýma, rozjímaje o čemsi důležitém. Ráno po mši svaté sotva byl posnídal, zamířil opět ke Hrádečku. To opakovalo se po celý týden.

Druhého téhodne ukázalo se, o čem vlastně tolik důležitě a dlouho se slečnou Hedvikou rozmlouval. K Hrádečku scházely se zástupy dělníků, a v zámku počal zimniční ruch. Vše převraceno, vynášeno, opravováno. Ale ne snad k lepšímu zařízení komnat. Jeden pokoj upravován jako druhý, čistě a jednoduše. Na druhém konci parku kladeny základy k malému domku, a zahrada sama rozdělena na dva nerovné díly, z nichž menší přidělen k novému domku.

Po několika měsících úsilovné práce, při níž kněz Štěpán byl dohlížitelem a řiditelem všeho zároveň, ukázalo se, co se vlastně v zámku děje. V průčelí zámeckém nad sloupovím zaskvěl se zlatý nápis znějící: Nemocnice a chorobinec Drahotův. V týž den, kdy se stará slečna Hedvika stěhovala ze zámku do nového domku, dostaly zámecké pokoje své nové obyvately. Ale nebyli to hosté v rouše nádherném, nepřijížděli ve skvostných ekypážích. Byly to postavy sehnuté, na nichž bída a stáří hlodalo svým zlověstným zubem. Tiše a bez hluku plnily se komnaty, a zámek brzy byl obydlen zvláštními obyvately.

A když po té za krásného podzimního dne sešli se všichni tito v zámecké kapli, objevil se u oltáře kněz Štěpán. Tvář jeho zářila a zrak přelétal se zanícením řady nových obyvatelů hrádeckých. Vroucím hlasem zapěl Te Deum a z úst přítomných ozval se zbožný chvalozpěv. Slečna Hedvika klečící u oltáře slzela tiše, modlíc se vroucně. Věděla, že téže chvíle veškeré ty rety, stářím a chorobou promodralé, volají k Bohu o smilování nad bratrem jejím.

Hrádeček dosud stojí. Zlatá písmena nad zámeckým portálem neskvějí se již tak, jak na počátku. Ale život uvnitř stejně takový, jako dříve. Po chodbách dosud procházejí se postavy s tvářemi vrasči-

tými. Avšak není na nich viděti té stísněnosti, jako když sem ti první přicházeli. Jsou spokojené, veselé.

Slečna Hedvika opustila svůj domek na druhém konci parku. Šla za svým bratrem. Před rakví kráčel kněz Štěpán, stařičký, k zemi sehnutý a slzel. Doprovázel k hrobu duši, k níž lnul jako k sestře. Neměl teď již nikoho jen ten lid, který lpěl na něm láskou, který s ním každého téhodne vroucně modlíval se za zesnulého hrádeckého pána.

„Přijdu za tebou brzy, ty dobrá duše“, zašeptal, když rakev zmizela v hrobce a veliká třpytná slza zazářic na jeho tváří, svezla se za rakví.

Tušili ti, kdož ho v té chvíli viděli, že je i on brzy opustí. Opustil, avšak duch jeho mezi nimi zůstal. Slávu jeho nehlásal pomník, ale jméno jeho tkvělo v srdcích každého. A to jest nejkrasším pomníkem, když vryta jest památka do srdcí živých, když jméno neskví se pouze v mramoru, ale ozývá se na rtech v šepotání, které jako modlitba vstupuje k nebesům. Shledali se staří přátelé a s nimi Hedvika, avšak shledání to spojilo je na věky. Requiescant.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Několik slov o tom, jak působí knihy dobré.

Dobrá kniha osvěcuje rozum náš, povznáší mysl naši, poučuje, vzdělává a zušlechťuje nás. Dobrá kniha zaplašuje bludy, kárá bez trpkosti naše poklesky, ukazuje nám, čeho bychom měli následovati a čeho se varovati. Dobrá kniha nás varuje a chrání před zlou společností a uvádí nás ve společnosť dobrou, kdež obcujeme s duchy nejlepšími a nejšlechetnějšími.

Dobrá kniha jest tudíž nejlepším společníkem a přítelem nejvěrnějším, jenž nám bez bázně a bez lichocení ale zároveň i bez trpkosti udílí radu svou a nás neopouští v dobách protivenství, nýbrž k nám vždy se stejnou chová se láskou.

Dobrá kniha jest též jedním z nejlepších missionářů, neboť se dostane často i tam, kamž jest knězi přístup zabráněn. I úhlavní nepřítel církve katolické, jenž by s knězem o věcech vážných, ať filosofických, ať náboženských, ani nemluvil, vezme mnohdy z pouhé zvědavosti do ruky knihu psanou v duchu náboženském a čte ji pozorně při svitu lampy. Ba mnohdy se i stane, že člověk takový sáhne po knize prodchnuté duchem křesťanským za tím jen účelem, aby ji veřejně odsoudil, vyvrátil nebo směšnou učinil, ale prostá, nelíčená pravda z knihy mluvící, že naň tak působí, že z nepřítele stává se přítel a obhájce pravdy křesťanské, že mění život svůj a celým srdcem miluje to, co dříve z té duše nenáviděl.

Co v tomto ohledu vykonaly ve světě dobré knihy, nedá se ani vypovědíti a bude cele teprv patrno a zjevno při posledním soudu. My zde uvedeme jenom některé toho příklady.

Aurelius Augustinus bojoval těžký duševní boj. Hříchy a nepravosti, jimž byl oddán, se mu již hnusily a protivily a přec zas neměl tolik odvahy, síly a statečnosti, by jich zanechal. S jedné strany vábila jej k sobě pravda křesťanská, jíž působením hlavně Ambrožovým a Alipiovým otevřel srdce své a s níž se vážně počal obírati, s druhé strany však lákaly jej opět, ba táhly jej k sobě jako by řetězy světské marnosti, jimž byl uvykl. Kdykoli chtěl učiniti rozhodný krok a život svůj Kristu zasvětiti, vždy se v něm počaly staré náklonnosti a návyklosti znova hrozně bouřiti a jemu jako by šeptati: Ty nás chceš opustiti? a od té chvíle nebudeme více na věky už s tebou? a od té chvíle nebude ti už to a ono dovoleno na věky?[1]) a takto mluvíce, vždy jej opětně strhovaly k sobě. A co jej konečně vyrvalo jich moci a mu dopomohlo ku změně života? — Čtení dobré knihy. On sám vypravuje, že když tento boj vířil v jeho srdci ne již tak prudce, ale za to mocněji, než kdykoli dříve, pojednou cítil, že jest mu do pláče a proto že povstal od přítele svého Alipia, s nímž v zahradě rozmlouval, šel poněkud dále, by byl samoten, usedl pod strom fíkový a dal se do pláče; když takto plakal a k Bohu volal, proto že cítil, kterak jej staré hříchy a návyklosti drží jako v poutech, kdežto lepší stránka jeho bytosti k němu opět volá: „jak dlouho ještě, jak dlouho? zítra? proč ne nyní? proč ne hned?“ uslyšel prý hlas jako by hocha nebo děvčete, jenž vícekrát opakoval: „Vezmi a čti!“ Uslyšev hlas tento, přemýšlel prý hned, zdali snad chlapci při nějaké hře neužívají slov podobných; ale ačkoli přemýšlel a rozpomínal se, nemohl se se přece upamatovati, že by slov těch byl někdy už slyšel. I potlačil slzy své, vstal a šel k příteli Alipiovi, maje pevně za to, že slova, jež slyšel, jsou mu Božím rozkazem, by vzal knihu Písem a četl v ní tam, kde náhodou otevře. Přišed k příteli, vzal mlčky knihu vedle něho ležící a četl po tichu onu kapitolu, na niž nejdříve padly oči jeho: „Bratří! Vězte, že hodina jest, abychom již ze sna povstali. Nyní zajisté bližší jest naše spasení, nežli když jsme uvěřili. Noc přešla, den pak se přiblížil. Odvrzmež tedy skutky temnosti a oblecme se v odění světla. Jako ve dne poctivě choďme; ne v hodování a opilství, ne v smilstvích a v nestydatostech, ne v sváru a závisti: ale oblecte se v Pána Ježíše Krista a nemějte péče o tělo podle žádostí“ (Řím. 13, 11—14.) Jakmile přečetl tato slova, bylo mu, jakoby světlo jistoty proniklo srdce jeho a tmy nejistoty rozprchly se. I zavřel knihu a s tváří klidnou vypravoval vše Alipiovi a byl od té chvíle novým člověkem. (Viz: Aurel. Aug. Confess. l. VIII. c. 12.)

Jan Colombini neklesl sice do hříchů takových jako Augustin, ale byl oddán zcela jen starostem a péčem pozemským, o to však, co jest nadzemské a věčné, nestaral se ani dost málo. I stalo se kdysi, že přišel z obchodu všecek unaven a počal se hrozně zlobiti a proklínati, proto že neměl ještě přichystaný oběd. Manželka jeho konejšila jej, a aby měl čím zabývati se, než bude s obědem hotova, položila před něho na stůl knihu, jejíž titul byl: „Flos sanctorum“. Colombini však, jsa ještě pln hněvu, popadl knihu a mrštil

[1]) „Dimittis ne nos? et a momente isto non erimus tecum ultra in aeternum? et a momento isto non tibi licebit hoc et illud ultra in aeternum?“ (Conf. l. VIII. c. XI.)

jí stranou. Brzy se však počal za hněv svůj před ženou styděti; vzal knihu, již byl odhodil, otevřel ji a počal v ní čísti — životopis Marie Egyptské. Četl pozorně a čta cítil takovou útěchu a tak se do knihy pohroužil, že na oběd zcela zapomněl. City dosud nikdy necítěné zmocnily se znenáhla tvrdého jeho srdce, myšlénky, jakýchž si až dosud ještě nikdy nepřipustil, vířily mu v hlavě a do očí mu vstoupaly slzy. I umínil sobě, že od této chvíle počne život nový, život lepší a dokonalejší a úmyslu svému tak věrně dostál, že si zasloužil jméno svatého.

Při obléhání města Pampelony raněn byl těžce na pravé noze Ignác z Loyoly, muž, jenž vynikal výtečnými vlohami, chrabrostí, zmužilostí a krásou tělesnou, zároveň však taky ctižádostí a náchylností k radovánkám světským. Francouzi, ač nepřátelé, vážili si jeho udatnosti a ze zvláštní úcty dopravili jej na otcovský jeho zámek Loyolu, aby se léčil v kruhu rodinném. Ignác trpěl mnoho, jelikož rána jeho byla velmi těžká a dlouho se nechtěla hojiti. Když bolesti trochu poulevily, žádal si ku čtení knihy zábavné, zvlášť romány rytířské, jež bylo tenkrát čísti v obyčeji a jež tak rozkošně persifluje Cervantes ve svém Don Quijotu; ale knih těch nedostal. Místo románů dány jsou mu do ruky „životy svatých“. Ignác neměl do čtení příliš mnoho chuti, ale četl přec a čím dále četl, tím více poznával, že jest ještě mnohem šlechetnější a mnohem světější služba vojenská, než jaké se věnují dobrodružní rytíři, když bojují proti drakům a obrům, aby z moci jejich vymanili krásné princezny, jak čítával dříve v různých románech. Ve knize této byla řeč o zcela jiných obludách a dracích, o lidských totiž nerestech a hříších, jež číhají takřka jako by v úkrytu, by duši lidskou neočekávaně přepadly a ubily, o duších zlých a odbojných, kteříž obcházejí jako lev řvoucí, hledajíce, koho by mohli pohltiti. Též o mocných obrech četl Ignác, o mocných totiž a po vládě neobmezené toužících vášních a náruživostech, kteréž pustoší zemi Boží. Dále četl o pevných nepřátelských hradech, tmavých vězeních a sklepeních, v nichž sténají četní uvězněnci, o hradbách totiž hříchu a nevěry a o nešťastných obětech, jež hynou bídně v jejich okovech (Viz: W. H. Anderdon „Obrazy svatých“ str. 302).

A následek čtení tohoto? Ignác umínil si, že proti těmto „obrům a drakům“ a všem duše lidské nepřátelům bude bojovati, že vymaní napřed sebe samého z osidel hříchu a světských žádostí, že „vezme na sebe odění Boží“, že se přepáše „mečem ducha, jenž jest slovo Boží“ a z vojína světského že stane se vojínem krále nejvyššího. Že tak učinil, že se stal horlivým rytířem Kristovým, že i řád založil, jehož členové v boji proti odpůrcům a nepřátelům učení Kristova a církve Kristovy vždycky stáli a stojí až dosud v řadách nejpřednějších a proto též nejvíce od nich musí trpěti, jest každému známo.

La Harpe byl nevěrcem a horlivým přítelem nevěrce Voltaira. Po příkladu jeho a některých jiných napsal též několik spisů namířených proti náboženství. Když vypukla velká francouzská revoluce, byl zatčen a uvězněn. V tiché a úzké celi vězeňské měl dosti času, aby přemýšlel o pravdách náboženských, o nichž smýšlel dříve lehkomyslně. On sám vypravuje, jak osamělým cítil se ve své celi a jak mu tam bylo teskno a smutno. By si čas ukrátil, čítal v některých náboženských knihách, jež mu byly dodány. Zponenáhla počalo svitati v srdci jeho světélko víry; nevneslo však do něho sladkou útěchu, spíše je na-

plnilo hrůzou a strachem, neboť osvítilo celý život jeho a uvedlo mu jasně na paměť všechny hříchy jeho. Myšlénka na smrť utkvěla mu v mysli a nechtěla od něho ustoupiti ani na chvíli, neboť v oné době byla ze žaláře cesta nejkratší a nejobyčejnější — na popraviště. Ponejprv po letech čtyřiceti počal se La Harpe vroucně modliti. Přál si míti kněze, aby se mohl smířiti s Bohem a připraviti k smrti po křesťansku; ale kněží, kteří zůstali věrni svému úřadu, byli buď potopeni nebo povražděni anebo ve jménu „občanské svobody“ z vlasti vyhnáni. Po delší vroucí modlitbě otevřel maně knihu o „Následování Krista Pána“ a četl slova následující: „Aj, synu můj, přicházím k tobě, neboť jsi mne volal.“ Krátká tato slova naplnila jej nevýslovnou útěchou a dojala ho tak mocně, že padl na kolena a dal se do pláče. Tenť byl u něho počátek života nového, jemuž zůstal věrným, i když byl později propuštěn na svobodu. (Viz: M. Müller „Praktische Betrachtungen über die Parabel vom verlorenen Sohn 2.—3.)

Ano takovou moc mají knihy dobré, že kouzlem pravdy nelíčeně a prostě, ale věrně podané vítězívají často i nad tím, když si předevzal vyvrátiti je a potříti princip, jemuž slouží. Tak vypravuje na př. Dr. Palafox, nábožný biskup Osmenský, ve své předmluvě k listům sv. Terezie, že si vynikající lutheránský kazatel, jenž bojoval horlivě nejenom slovem, nýbrž i pérem proti církvi katolické, za tím účelem jen koupil „Život sv. Terezie“, by knihu tu vyvrátil. Četl ji pozorně, neboť snahou jeho bylo vypátrati místa nejslabší, místa, kteráž by nesnesla měřítka zdravého rozumu a přísné logiky. Stavba knihy byla však mnohem pevnější, než se domníval, neboť z ní nevylomil ani dost málo, ač si dal práci všemožnou. Ano kniha tato a pak i spisy sv. Terezie, již Španělové právem řadí mezi filosofy své, tak naň působily, že se stal katolíkem a vedl život příkladný.

Něco podobného událo se s hrabětem Jiřím Riponem. Muž tento byl členem státní církve anglické a horlivým zednářem, od roku pak 1870. velmistrem všech anglických lóží zednářských. Pobádán byv mnohými zednářskými přátely, kteří v něm poznali muže ducha bystrého, umínil si Ripon, že z bludu usvědčí církev katolickou, a to tak, že důkaz svůj provede právě na základě oněch pramenů, na něž se i církev odvolává. Doufalť pevně, že tímto způsobem zasadí církvi takovou ránu, z jakéž se nikdy víc nevzpamatuje. I počal studovati spisy sv. otců; ale jaké bylo jeho překvapení, když pozoroval, že obřady, zvyky a obyčeje církve katolické jsou v podstatě tytéž, jaké byly už v církvi prvotní a všichni svatí otcové že výroky svými vydávají svědectví církvi katolické, jakožto církvi jediné pravé. Překonán mocí pravdy, vzdal se Ripon nejen svého úmyslu, církev katolickou z bludu usvědčiti, nýbrž vystoupil též z církve anglikánské, vystoupil ze spolku zednářského a stal se katolíkem opravdovým a horlivým a za nedlouho vůdcem katolíků.

Co dobrého může v světě vykonati jediná často kniha dobrá, jest zvlášť jasně viděti na účincích, jakéž vyvolala kniha Stolbergova: „Geschichte der Religion Jesu Christi“, o níž takto napsal Bedřich ze Schleglů: „Kolik duší dospělo za pomoci knihy Stolbergovy „Geschichte der Religion Jesu Chr.“ ku poznání pravdy katolické, bude zjevno teprv v onen den, kdy bude všechněm všechno zjevno. Kdykoli jsem se při konversích, kteréž v době naší bohudíky četnějšími jsou, ptával na důvody, vždy jsem skoro slyšel jmenovati jméno Stolber-

govo a jméno jeho dějin. Čím jsme my povinni, já totiž a paní moje, za svůj návrat k církvi katolické jak příkladu může tohoto, tak i knize jeho, můžeme vysloviti s díkem opravdovým jediné tam, kde v tiché zbožnosti díky vzdáváme Bohu slitovníku za jeho milosti a jej prosíme, aby žehnal těm, jichž ráčil použíti za nástroj k udělení těchto milostí.“ — Jindy psal Schlegl Stolbergovi samému: „Ve Vídni povstal velký kazatel, v pravdě apoštolský a katolický zvěstovatel Boha a slávy jeho, jakých nyní velmi málo jest. Při tom jest řečníkem tak dovedným, že i lidé světu oddaní mluví o něm s úctou. Byl jsem dojat a potěšen, když mi vyprávěl, že za to, co snad jako řečník koná dobrého, díkem nejpřednějším zavázán jest Vám a knize Vaší (Janssen: Graf L. Stolberg str. 323.—324.)[2])

Jako Schlegla a manželku jeho, tak uvedlo čtení dějin Stolbergových zpět do lůna církve katolické i prince Adolfa Mecklenburského, kterýž po své konversi roku 1818. Stolbergovi psal, aby mu, jak praví, vroucně poděkoval za uspokojení a pevné přesvědčení, po jakémž toužil a jakéhož nabyl čtením jeho knihy: „Dějiny náboženství Ježíše Krista“ (Janssen l. c. 324.)

I protestant Jan Mikoláš Böhl von Faber, otec slavné španělské spisovatelky Cecilie Böhlové, známé pod jménem Fernan Caballero, Němec rodem, stal se působením knihy Stolbergovy katolíkem.[3]) Ba ani pyšný pochybovač, jakým byl na př. protestant Steffens, přítel Schleiermachrův, nemohl se ubrániti dojmu, jaký naň učinily dějiny Stolbergovy. „Vím velmi dobře“, tak psal totiž Steffens konvertitovi Mikoláši Möllerovi, že jsem mnohem bližším církvi katolické, nežli protestanté mohou tušiti, a dojalo mne to, že i slavný Stolberg, jehož si zajisté mnohem více vážím, než on se domnívá, totéž myslí atd. (Janssen l. c. 325.) Tak Steffens; a Göthe? „Když se církevní dějiny Stolbergovy velmi chválily a když v nich i dámy pilně čítaly,“ píše Binzer v listech Göthových k hraběnce Augustě Stolbergové, „byl Göthe tázán, a to v četné společnosti v Jeně, co že on myslí o knize této. Göthe, jenž byl až dosud velmi veselým a dobře se bavil, stal se pojednou velice vážným, v řeči zdrželivým a pravil jen krátce: „Man muss sich von solchen Büchern nicht führen lassen; man urtheilt danach über menschliche und göttliche Dinge und am mehrsten über eigene Zustände befangen.“ Pak byl stále zamlklejším, ačkoli byl v kruhu krásných paní a dlouho se zdržel a vyseděl dobré dvě hodiny skoro nepohnutě na své židli, mluvě toliko jednotlivá nejasná slova a koule často očima. Mám za to, že se tenkrát dálo v duši jeho velmi mnoho“ (Janssen l. c. 326.).

Tak působily církevní dějiny Stolbergovy; a co máme říci o dějinách Janssenových? Neznáme knihy, která by byla v celém národě v čase tak krátkém tak mocné vzbudila myslí pohnutí, jaké vyvolaly tyto dějiny. Na jedné straně radosť a nadšení, na druhé z počátku trapné překvapení, pak ostré „kritiky“ a když ty pramic

---

[2]) Tímto kazatelem byl P. Bernard z řádu Servitů.

[3]) J M. Böhl byl od otce poslán do Cadixu, aby tam řídil obchodní filialku. Tam se oženil, zabýval se pilně studiem španělské literatury doby starší, ale po několika tam strávených letech zasteskło se mu po vlasti. I vrátil se domů r. 1805. a koupil si šlechtický statek Görslow v Mecklenbursku. Zde se zabýval mimo jiné i studiem dějin církevních a stal se katolíkem. Roku 1813. přesídlil se na vždy do Španěl.

nepomáhají, nadávky a soptění. Kniha však jde jako na dračku, čte se pilně, studuje, ba vniká i tam, kam až do nedávna žádný spis katolický neměl přístupu, a všude pobádá k vážnému přemýšlení. Čím více spílají protestantští pastoři knize i jejímu autorovi, tím víc se kniha čte, neboť spílání nejslabší jest zbraní, zbraní, kteráž stokrát víc zraňuje toho, kdož jí užívá, nežli toho, na nějž namířena jest, proto že si každý člověk rozumný musí pomysliti: „Kdo nemůže náhled svůj a náhled své strany jinými zbraněmi a důvody hájiti, nežli spíláním a překrucováním slov odpůrcových, ukazuje sám, že hájí věc už napřed ztracenou, proto že nepravdivou, a jeho odpůrce že má tudíž pravdu. Proto jest též účinek dějin Janssenových přes všechny protestantské „zdrcující“ (!) kritiky čím dál tím větší. Dějepisci nekatoličtí musili chtěj nechtěj svoje náhledy o reformaci ve mnohých věcech poopraviti a nejednoho z bratří protestantů uvedly už tyto dějiny zpět do lůna církve katolické. Tak píše na př. jistý vyšší německý státní úředník v „Deutsche Reichszeitung“: „Když jsem slyšel, kterak naši pastorové Janssenovy dějiny ustavičně tupí (beschimpfen), dostal jsem chuť trochu si v nich počísti. Pročetl jsem celé, a to bedlivě. Když jsem byl hotov se čtením dějin, objednal jsem si apologii církve katolické od Dr. Hettingra a důkladně jsem ji prostudoval. Výsledek pak mého studia? Děkuji Bohu a těm protestantským tupitelům Janssena a dějin jeho, že i s manželkou svou v den sv. Bernarda, kteréhožto světce jsem si vyvolil za svého patrona, navrátil jsem se k církvi katolické“.

Tyto příklady, jež by se daly snadno rozmnožiti přečetnými jinými, postačí snad úplně k dokázání pravdy, že dobré knihy působí velice blahodárně. Nemůžeť ani býti jinak; nebo jsou-li psány jen trochu dovedně, jsou-li psány s vroucí ku pravdě láskou, zaujímají myšlení čtenářovo a ukazují mu na jistý, lepší směr lidského života a lidského snažení; co pak zaujme myšlení člověka a mu dává jistý směr, dává směr člověku celému.

Čítání knih dobrých, zvláště poučných a vzdělavatelných, bylo proto vždy chváleno a důtklivě odporučováno. „Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει“ — buď pilen čítání — psal sv. Pavel Timotheovi (I. Tim. 4, 13.) a po příkladu velkého tohoto apoštola, jenž znal dobře i básníky pohanské a mluvě k pohanům na ně se odvolával, vybízeli skoro všichni sv. otcové a církevní učitelé k pilnému čítání nejen Písem svatých, nýbrž i jiných knih dobrých a poučných. Připomínáme pro krátkost toliko sv. Řehoře Nazianského, Klimenta Alexandrijského, Jeronyma, Augustina, Jana Zlatoústého a zvlášť pak sv. Basila Velikého, výtečného řečníka a nad jiné důkladného znalce pohanské, řecké literatury, kterýž napsal slohem klassickým řeč k jinochům křesťanským, jak by měli s užitkem čísti pohanské spisovatele.[4]) Ano mnozí zakladatelé řádů církevních uložili to všem údům řádu přímo za povinnost, aby vedle prací ručních pilně se i čtením zabývali, dovednější pak a schopnější aby staré knihy opisovali a nové spiso-

[4]) Λόγος πρὸς νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. Řeč tato, již přeložil Leonardo Bruni r. 1405. nebo 1406. do latiny, byla mnohokráte tištěna a ještě víckrát opisována. Jediné v knihovně vatikánské chová se 24 opisů této řeči. Vše to svědčí o velkém její rozšíření a o velké oblíbenosti. (Viz: Pastor „Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters I. str. 9. pozn. 3.

vali. Nehynoucích zásluh získal si v této příčině zvláště řád sv. Benedikta, jehož každý člen dle régule řeholní ustavičně musil býti zaměstnán buď prací ruční, nebo čtením, anebo vyučováním mládeže. Že staré latinské památky literární v převratech a bouřích, jimiž Evropa byla zmítána, nebyly zničeny, jest hlavně zásluhou řádu tohoto.[5])

Sv. Hugo, opat a později biskup linkolnský, staral prý se v první řadě o to, aby mnichové jeho kláštera hojně byli zásobeni knihami, ač knihy tenkrát byly vzácností. Ano světec tento, jak vypravuje biograf jeho, říkával prý mnichům sobě podřízeným, že jim knihy jejich v čas války mají býti zbraní, v čas pokoje zaměstnáním, v čas zkoušky podporou, v čas nemoci lékem (Dr. F. W. Faber, „Duchovní řeči"; překladu Reichingova str. 360—361.). Nejinak smýšlel sv. Isidor, arcibiskup sevilský, neboť nejen sám pilně čítával a knihy spisoval, nýbrž i předepsal mnichům řeholi, v níž ustanovil, že musejí každý den tři hodiny čísti a šest hodin konati práce ruční.

Ale nač pak hromaditi svědectví ve věci tak patrné? vždyť by těžko bylo najíti muže dbalého vzdělání, pokroku a osvěty, muže o blaho a prospěch lidu starostlivého, jenž by čtení dobrých knih, kde a jak jen může, neodporučoval a dobrých knih nerozšiřoval. Kde se tak neděje, tam zajisté nejsou poměry zdravé, a nedbalosť a neteČnosť v této příčině mstí se pak hrozně. U nás se zlepšilo v této příčině v letech posledních dosti mnoho, že by však už bylo všechno v pořádku, toho tvrditi bychom si netroufali. A proč? — Proto že bychom se musili báti, že nám někdo namítne: Vychází už u vás více knih dobrých nežli špatných? snažíte se aspoň ty dobré knihy, jež vycházejí, co nejvíce rozšířiti? jste čilými v agitaci a v kolportáži aspoň tak jako my vaši odpůrci pro knihy, jež vy zovete špatnými anebo alespoň neprospěšnými? netrpí některé z vašich knih přílišnou nesprávností a nehybností slohovou? nejsou psány suše a jako by mrtvě a nezůstávají z této příčiny ležeti nečteny i na stolku toho, kdož si je koupil? nevíte, že jeden z horlivých bojovníků vaší strany, biskup Freppel, žádá způsob psaní čili sloh co možná nejdokonalejší, proto že sloh jest to, co čtenáře táhne, co se mu líbí, co mu bije do očí, co myslí otřásá, ji rozněcuje a s sebou unáší?[6]) nevíte, že jiný z bojovníků vašich, Louis Veuillot, docela praví: „Vedle víry a vědomostí není nám ničeho tak velice třeba jako dobrého způsobu psaní čili slohu, nebo tím obrátíme na sebe pozornosť, tím získáme si úctu a vážnosť u lidí, úspěch, jehož jest nám nezbytně třeba ne pro nás samé, nýbrž pro pravdy, jež po vůli Boží hlásati a hájiti

---

[5]) „Řádu sv. Benedikta, jehož zvláštní péčí a přičiněním se stalo, že zachovány jsou nejvzácnější památky latinské za oněch dob, kdy skoro celý západní svět zmítán byl velkými bouřemi a kdy skoro všemu vzdělání a umění úplná zkáza hrozila, a že ve školách nově zřízených, kde se mládež cvičila ve starých naukách, opětně zkvetly ušlechtilé vědy a krásná umění, činíce den ode dne větší pokroky: pamětlivi jsouce těchto nesmrtelných zásluh, jichžto sobě získali členové řádu toho po všem světě, zbožná přání svá přinášejí ku slavné památce šťastného dne, na který se před 14 věky v Nursii narodil sv. Benedikt. Rektor a senát university vídeňské; 1. dubna 1880." (Kulda, Rok církevní II. 472—473.)

[6]) „Les lettres sont le charme qui attire, l'ornement qui plaît, la couleur qui frappe, l'accent qui remue, le mouvement qui entraîne, la flamme qui brille et embrase" (Discours prononcé à l'occasion de l'Inauguration de l'Université catholique d'Angers).

máme?[7]) nedomýšlejí se mnozí u vás, že dobrá kniha jest jenom ta, v níž jsou jen samé achy a vzdechy, kniha, v níž spisovatel mluví stále jako sentimentální, plačtivý kazatel, anebo jako člověk, kterýž má místo srdce lidského, srdce mužného, srdce tvarohové, tak že pak knih těch mimo lidi takové, kteří jich mají nejmíň zapotřebí, nikdo vůbec nečte? a vyskytne-li se mezi vámi časem spisovatel, kterýž maje na mysli výrok: „zdraví nepotřebují lékaře, ale nemocní“, pozoruje lidi, tak jak ve světě skutečně jsou, pozoruje život jejich, pozoruje duševní jejich nemoci, — jak vy říkáte, — a jejich vášně, a podle diagnose, jakou učinil, jme se: tu páliti ránu hnisající, tam řezati vzniklou rakovinu, tam zase rány jako Samaritán vymývati a obvazovati a který se nebojí, tam kde toho uzná potřebu, i mečem máchnouti, nejsou to právě někteří vašinci, kteří ho sudílkují co nejpřísněji a kteří dávají bedlivě pozor, zdali každý řez a každý obvazek přísně jest proveden dle mrtvé theorie a zdali jest každé máchnutí mečem učiněno přesně dle pravidel šermířských, tak jak je oni znají, a kteří každou chybičku buď již skutečnou nebo domnělou, ba každé trochu zrnatější slovo přísně kritisují? neumlčujete v časopisech svých jeden druhého, místo co byste se měli na vzájem podporovati? atd.

Tak kdyby nám někdo namítal, — a namítal kdosi před časem skutečné nejenom toto nýbrž ještě více —, věru nevíme, čím že bychom mohli vyvrátiti jeho námitky, abychom nehřešili proti pravdě. Zlepšilo se ovšem i v tomto ohledu v posledních letech dosti mnoho, ale přes to přese vše jest až dosud pravdou, že cesta spisovatelů katolických, těch totiž, kteříž se neobmezují na „sestavování“ modlitbiček a „skládání“ kázaniček anebo na „traktáty“ psané pro úzký kroužek zasvěcenců, cestou jest trnitou, pro většinu trnitou až k samému hrobu. To však nesmí nikoho odstrašovati, nebo čím jest cesta trnitější, tím jest práce záslužnější: spíše má každého, komu svěřil Bůh potřebnou k tomu hřivnu, ku psaní pobádati ta myšlénka, že kdo jiným svítil na cestu, aby nezbloudili, učil je pravdě, odkrýval bludy a před nimi varoval a tak snažil se bloudící a hřešící získati pro Boha, více vykonal, než kdyby byl rozdal hromady peněz chudým.[8]) Slovo mluvené obmezeno jest na kratinký čas a úzké prostranství, pro psané slovo však ustupují tyto hranice do dálky takořka nedozírné, čili jak dí Caussete: „Kniha dobrá jest ustavičným hlasatelem pravdy. Slovo živé, jež mluvíme k lidu s kazatelny, nepostrádá sice síly a moci, ale jeho účinek jest toliko místní a pomíjející. Kniha však jest paní prostoru i času, dochází na zemi jakéhosi druhu všudypřítomnosti (ubiquity) a přenáší i do věků příštích radostnou zvěst, již hlásala věku přítomnému (Caussete: La raison de la foi — Apologie etc. úvod str. 9.). Kniha mluví k čtenáři, když již spisovatel v hrobě práchniví; a můželiž býti něco krásnějšího, nežli hlásati a hájiti pravdu ještě i v hrobě. (Pokračování.)

[7]) „Cherchons le style, je m'attache à cette pensée, parce qu'elle est essentielle. Après la foi et l'instruction rien ne nous est plus nécessaire, c'est par là que nous serons lus, c'est par là que nous conquerrons l'attantion et l'estime du monde, succès qu'il nous faut absolument obtenir, non pour nous, mais pour les vérités que Dieu nous donne à proclamer et à maintenir“ (Viz: Krier „Das Studium etc. 251.).

[8]) „Et si ingentes erogaveris pecunias pauperibus, plus tamen feceris, si converteris animam.... Accendi ego luminaria, accende tu illis clariora; nam potes eis, qui in errore sunt, lumen veritatis accendere.“ (Sv. Jan Zl.)

Kuchyně obecné a chudinské.

Píše
Tomáš Škrdle.

Vracíme-li se dnes k předmětu, o němž jsme již jednou ve Vlasti pojednali, činíme tak proto, poněvadž ústavy tyto nedocházejí dosud patřičného ocenění ani v listech veřejných ani v obecenstvu. Vzklíčí-li tím sotva k nové podobné činnosti, bude to nejmilejší naší odměnou.

I.

Obecné kuchyně, polévkové a čajové ústavy v Praze a předměstích vydaly za r. 1887. dvanáctou výroční zprávu, z níž vyjímáme tato pozoruhodná data.

Obecná kuchyně pro Staré Město a Josefov (řízena většinou israelity) prodala porcí: polévky 111.150, příkrmů 72.550, masa 35.128, chleba 19.933, čaje 6.279. Ústav tento byl celý rok otevřen a rozdal již od počátku své činnosti 5,248.655 porcí jídel.

V obecné kuchyni u sv. Petra bylo prodáno porcí: 25.800 polévky, 19.521 příkrmů, 6.324 masa, 2.133 čaje. Od počátku až do konce r. 1887. bylo celkem poskytnuto 587.102 porcí jídel a 105.421 kusů housek.

Ze všech těchto zařízení nejvíce nás zajímá obecná kuchyně karlínská, vedená Vincenciany, kteráž vedle prodeje také zdarma chudým pokrmy uděluje. Tam bylo za r. 1887. prodáno porcí: 62.104 polévky, 10.778 masa, 29.846 příkrmů, 1.267 čaje a 24.575 housek. Zdarma pak bylo rozdáno porcí: polévky 7.224, masa 2.064, příkrmů 6.880, housek 2.240. Tím bylo podělováno 14 rodin, 8 studujících, 10 dítek, 4 tovární učenníci.

Ústav tento jest zřízen hlavně pro dělnický lid, a byl také jakožto dělnická jídelna za vzor vystaven od živnostenského inspektora ve zprávě jeho k ministerstvu podané.

Již ráno přicházejí tam dělníci na snídaní. Okolo 8—9. hodiny přihrnou se dráteníci na polévku. Od 10. hodiny trousí se již přespolní lidé z trhu se ubírající na oběd, od ½12. dělníci. Rázem 12. valí se z blízkých továren „černý vlak“. Jsou to svobodní neb mimo Karlín bydlící slevači, zámečníci a jiní. Sotva že se nasytí „vlak černý“, hrne se již „vlak bílý“, sestávající z truhlářů, tesařů, zedníků atd.

Kuchyni karlínskou navštívil r. 1887. redaktor „Čecha“, farář Kopal Petr, i líčí v ní život o polednách takto:

„Vkročil jsem tam asi 10 minut před dvanáctou. U dveří seděl pokladník, jenž prodával malé čtyrhranné známky po 2, 3, 5 a 6 krejcařích. Každý druh známek má svoji barvu, není tudíž ani třeba dívati se na cenu. Prodej známek jde náramně rychle. Vstupující mlčky hodí na stolek své krejcárky a pokladník mlčky dá mu za to známku, s kterouž jde se ke stolu u kuchyně, na němž jsou již krmě přichystány. Dělník mlčky položí známku na stůl a mlčky béře si svoji krmi. Denně prodá se zde 400—500 obědů skoro mlčky. Celá kuchyně pracuje tiše jako stroj, v němž to pouze hučí. Deset minut před dvanáctou byla místnost skoro prázdná.... 10 minut po dvanácté byla nabita. Nastalo pravé vlnění dělníků všeho druhu. Výjev to k nevy-

psání. Najednou, jako by byli s nebe spadli, stáli před buffetem s nataženýma rukama. Polévku — příkrm — maso — maso — polévku — příkrm — znělo stereotypně. Obě slečny ochotnice podávají z kuchyně talíře s krměmi na buffet. Kuchařka velikou lžicí nabírá z kotlů. Každý náběr jest porce. Talíř za talířem a miska za miskou vychází z kuchyně jako ze stroje, jako čísla novin z lisu tiskařského. Buffet v kuchyni podobá se čarovnému stolku v bájce. Sotva že se krmě pojmenuje, již stojí na stole. Rychlosť skoro báječná. A ten pohled na dělnictvo! Místnosť jako nabita, stoly všudež obsazeny, a kdož nemají místa, odbudou si svoji tabuli stojíce, jde to též, jen když má člověk hlad... Kde jaké místečko, ihned se obsazuje, a to všecko skoro mlčky.

Přicházejí zase jiní — žáčkové z realky, přicházejí žačky, sluhové od dráhy, od celního úřadu. Je 25 minut po poledni — místo se prázdní a o půl jedné jest prázdno... Nastane účtování. Stržilo se 26 zl. a prodalo se přes 400 obědů — v půl hodině..... Odnesl jsem z kuchyně dojem velmi příznivý". Toť krátký výtah z feuilletonu o karlínské obecné kuchyni, která každého, kdo ji poznal, naplňuje obdivem. Bůh žehnej všem, kdož tuto práci k oslavě Jeho a z lásky k bližnímu konají! *)

II.

Mnohem obtížnější úkol v jistém ohledu vykonávají kuchyně chudinské. V kuchyních obecných se jídlo připraví, prodá a peníze se zúčtují. Tu nepátrají u příchozích, zdaž toho dobrodiní jsou hodni čili nic: kdo přijde a jídlo si chce koupiti, tomu se také vydá. Kuchyně tyto prodávají sice krmě s jakousi ztrátou (v Karlíně jest ku př. při celém obědu za 14 kr. ztráty $^1/_2$ kr.), ale úbytek tento nahražují zase četní dobrodinci a ústřední spolek, jenž vládne slušným kapitálem. Křesťané i židé, Češi i Němci, přispívají na kuchyně obecné, čímž snadno lze vysvětliti ohromné jejich výsledky.

Oproti nim vypadají kuchyně chudinské jako popelky. Jakožto odvětví spolku sv. Vincence z Paula mají ráz výlučně katolický (ač i hodné jinověrce stejnou láskou jako katolíky podporují) a proto jsou tak ubohé. S mravenčí pílí vyšetřuje se stav každé osoby neb rodiny, nežli se do ošetřování přijme; členové prolezou podzemní byty, vyptávají se domácích pánů, domovníků, sousedů, s tím srovnávají výpovědi žadatelovy a vlastní výzkumy; kde se pravdy dopíditi nemohou, pošlou jiné spolehlivé a věrné chudé, aby spravedlivých zpráv podali — tímto způsobem snaží se Vincenciané osoby zachovalé a pouze vskutku potřebné opatrovati. Rafinovanosť některých chudých jest však tak veliká, že i při této bedlivosti dostanou se nehodné osoby do chudinské kuchyně, avšak i to se brzy prozradí, a podvodník se z kuchyně vyloučí.

I dalo by se očekávati, že pro tuto svědomitosť a toleranci k jinověrcům najdou Vincenciané všeobecnou přízeň, není však tomu tak: četné spolky a peněžní ústavy, četné mohovité osobnosti odepírají těmto kuchyním podpory hmotné a některé listy podpory mravní, a to nejvíce z toho důvodu, že jsou to ústavy katolické.

*) Správce karlínské obecné kuchyně, kooperator Foret Alois, vydal loni 8. stránkovou brožuru, v níž vypisuje zařízení ústavu jím vedeného. Jest to knížka velice poučná. Jak jsme slyšeli, byl již dle tohoto vzoru zřízen podobný ústav v Strakonicích.

Ale ve všech třech chudinských kuchyních — na Smíchově, Libni a Žižkově — chopilo se práce této několik energických osob, které při všech nepříznivých okolnostech vytrvale a neoblomně pracují o svém úkolu, takže jim přece rok od roku přízně přibývá a rok od roku činnosť jejich se rozvětvuje.

Nejstarší z chudinských kuchyň jest žižkovská, trvajíc letos již na sedmý rok. Předešlá zimní saisona byla neobyčejně šťastna i na peníze i na potraviny — i na chudé, jimž bylo rozdáno 14.325 obědů (denně polévka a příkrm, v neděli a ve svátek k tomu kousek masa). Také značný počet dítek školních jednak zdarma (na 30 denně) jednak za laciný peníz nalezlo v ní obživy.

Jeho Veličenstvo, císař pán, Její c. k. Výsosť, korunní princezna Stefanie, Jeho k. M. ndp. arcibiskup František de Paula hr. Schoenborn, Ústř. rada spolku sv. Vincence z Paula, vysoká šlechta česká a jiní a jiní jsou častými a štědrými darci ústavu žižkovského; také katolické duchovenstvo z přerůzných zemí již po několik let na Žižkov milodary pamatuje; i v Žižkově samém pomalu jeví se živější účastenství k domácí kuchyni, jíž někteří mohovitější obyvatelé zdejší začínají udělovati pravidelné podpory.

Máme také osobně účastenství v pracích chudinské kuchyně a proto z důvodu tohoto omezujeme se pouze na tato stručná data, vše ostatní mlčením pomíjejíce.

Dne 19. listopadu m. r., v památný den Jejího Veličenstva, zahájila konference smíchovská po službách Božích čtvrté období své chudinské kuchyně. Nával chudých byl tak veliký, že při nejlepší vůli toliko k těm nejnuznějším mezi nuznými zřetel vzat býti mohl. Konference přijala v ošetřování 57 rodin, kterýmž bylo vykázáno 134 obědů. Během zimy dostoupilo číslo rodin podporovaných 116, pro něž se denně vařilo 283 obědů. Velikým dobrodiním byla kuchyně smíchovská chudé školní mládeži. Celkem ji navštěvovalo denně 335 dítek, z nichž na německé školy připadlo 70. Dítky dostavovaly se do kuchyně velmi svědomitě, a chutnalo jim vždy výborně. Mimo rodiny podporované a dítky školní nalezlo průměrně denně 30 osob bez zaměstnání v kuchyni svého nasycení. Jaká to směsice bídy, co tu tklivých obrazů! Úředníci bez místa, bývalí boháči, řemeslníci bez práce, pocestní chudí s jistotou pospíchali k malým ale útulným místnostem vědouce, že tam i pro ně dobročinná ruka kryla stůl v době nedostatku.

Při tak četných odběratelích není divu, že bylo některý den rozdáno 630 obědů (průměrně bylo upravováno denně 600 obědů), takže bylo uvařeno v celé zimní saisoně 52.854 polévek i příkrmů. Za veškerá čtyři období obnáší počet udělených obědů 105.015.

Vaření obstarávala kuchařka za 5 zl. měsíčně; jí ku pomoci přidány byly dvě ženy. Těžší výpomocné práce konaly statnější ženy podporované, práce lehké podporované ženy starší.

Dozor v kuchyni měli střídavě členové konference, z nichž předseda P. Beneš M. vyjma dny jeho choroby a člen Kumbera Jan každodenně práci této se podvolili.

Maso se vařívalo vždy vyjma dny postní.

Ve slavný den Štědrého večera přilepšila konference chudým na stravě a 131 školním dítkám, které doma praničeho neměly, uspořádala štědrovečerní hostinu s vánočním stromkem, jehož okrášlení

a obohacení ovocem, cukrovím laskavě obstaraly sl. Holubova Božena a Benákova Marie. Radosť dítek a doprovázejících je rodičů nelze vypsati.

Že chudinská kuchyně činnosť tak rozsáhlou rozvinouti mohla, za to děkovati jest konferenci většinou týmž dobrodincům, kteří již u zprávy žižkovské byli uvedeni.

Ačkoliv chudinská kuchyně smíchovská mnohem skvělejší dary dostávala, než žižkovská a libeňská, má zase na druhé straně svízele, jichž obě tuto jmenované neznají. Téměř rok co rok musí si hledati jiný byt a potulovati se z místa na místo. I letos bylo to již na váž-kách, zdali bude otevřena čili nic. Tu však městská rada smíchovská propůjčila kuchyni jednopatrový domek, jenž se budoucího jara sboří, takže zas na jednu zimu jest tím vypomoženo.

Nejmladší z chudinských kuchyň jest libeňská, kdež uvařeno v minulém zimním období malých obědů 6127, celých 1347, polévek 12.070. Asi třetina z toho byla koupena, ostatní pak Vincenciané rozdali chudým a nemocným. Školní mládež dostávala polévku, a to každá třída po čtyřech miskách. Rozdělování jídel obstarávaly libeňské dámy, jimž byli ku pomoci Páv (otec p. faráře) a Mareš.

Kuchyně libeňská těšila se přízni mnohých dobrodinců, některých továren, dostala zdarma uhlí, a brambory zaslali všickni rolníci z Kobylis, Libně, Proseku. I zeleninu nebylo třeba kupovati.

Jak viděti, rozšířil i tento ústav značně svoji činnosť a lze doufati, že i letos dobře se mu povede.

Na Král. Vinohradech zřídila kychyni obec, avšak těm chudým, kteréž jí tamní Vincenciané navrhnou, dává obec pokrmy zdarma. Také obec karlínská a libeňská všímá si své kuchyně, což jest úkazem pro Vincenciany velice potěšitelným, neboť dlouho všecka tato zastupitelstva spolky Vincencianské ignorovala.

Okresní zastupitelstvo karlínské věnovalo místní kuchyni 200 zl., libeňské kuchyni 100 zl.; okresní zastupitelstvo smíchovské darovalo tamní kuchyni 10 zl., za to však okresní zastupitelstvo vinohradské chudinské kuchyni v Žižkově, kdež jest na 34.000 většinou chudého lidu, ničeho neuděluje, ba na její žádosti ani neodpovídá. Myslíme, že by ústav náš, jejž c. k. okresní šk. rada vinohradská z vlastního popudu pochvalným uznáním poctila, zasluhoval větší pozornosti. Také Česká spořitelna v Praze žižkovské chud. kuchyni odepírá všelikou podporu.

Tato nepřízeň nás tu však nezastraší, my budeme kráčeti i takto ku předu, doufajíce, že čas od času jednu nepřízeň za druhou odstraníme.

Bylo by dobře, aby si všecky Vincencianské kuchyně každý rok několik zlatých uspořily a uložily. Tím by se pomalu kladl pevný základ k jejich budoucnosti. Čas od času nastává nedostatek práce, aneb neúroda, aneb epidemické nemoci — na vše to třeba pamatovati. Každý spolek má časy svého květu a zase svého úpadku, doby přízně a opět pronásledování, i k tomu třeba zřetel míti. Stavitel nestaví dům pro okamžik, a rovněž i my nesmíme klásti lehkých základů, aby již slabý vítr práci naši nerozmetal.

Ve spolku sv. Vincence vidíme do budoucna veliké dílo křesťanského socialismu, a nejkrásnější stránkou tohoto podniku zdají se nám býti chudinské kuchyně, i budiž jim věnována se všech stran všemožná péče, aby rok od roku zkvétaly a dlouho se udržely.

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal
Georgios Drosinis.

(Pokračování.)

III.

Byt můj není ani veliký ani vysoký a v celé eparchii jest znám jako „věž Guvejská“. Jest pouze o dvou patrech a nezaujímá větší prostory nežli do sta loket čtverečních. Nebylo by ani možno dáti jí jméno tak válečné, kdyby nestály vedle jako příbor dvě kulaté vížky, jež obestírají celek vzezřením pevnostním.

Pokud se nejstarší obyvatelé dědiny pamatují, byla věž vystavěna za prvních let našeho století tehdejším statkářem tureckým, Ibrahimem agou. Stavitelem byl otrok Achmet, který byl pro svou oddanosť a poctivosť od otomanského pána později propuštěn na svobodu. Zedníci byli najati z okolních obcí a za nádeníky byli povoláni všichni domorodci, kterým se dostávalo za odměnu trošky zeleniny ze zahrad agových. Stavba jest, ač ne slohem, zajisté však pevností hodna nejlepšího stavitele.

Základy jsou vtesány hluboko do skály a zdi jsou asi metr silny; boky jsou opatřeny otvory, do vnitř jako dvéře širokými, z venčí jen v úzký otvor vybíhajícími a tak zvané střílny tvořícími, jež byly na ochranu obyvatel proti útoku zevnímu velmi příhodny. Tento Ibrahim aga byl zetěm Derviše-beye na Chalkidě vládnoucího, bohatého a mocného; za věno s chotí Eminou obdržel nejen ves Guwae, nýbrž ještě také tři jiné: Kastri, Agriowotani a Kastaniotism. Se zálibou však přebýval ve věži Guvejské s jedinou svou chotí, dvěma dcerami, jež měly půvabná jména Aïle a Imeté a synem Mahmudem.

Tento aga však hledal následkem nesnází hospodářských útěchu v pití a byl vůbec mužem urputným a tyranským nejen na sedláky, ale i na vlastní rodinu; choť jeho byla však paní ctnostná a šlechetná, již vášeň manželova velice rmoutila. Způsobem drastickým mi bylo vypravováno, jak jednoho dne, když nebyl Ibrahim doma, popadla v náhlém záchvatu zlosti proklatou láhev s rakí a jí mrštila dolů se skály.

Neprospělo to však nic, dokládali, aga měl dvě a jednu dokonce z křištalu!

Tázal jsem se, byla-li Emine slična. Když ji tito znali, bylo jí už přes čtyřicet, avšak stopy bývalé spanilosti bylo na ní viděti: dcery její pak byly praví andělé. Kdykoli prostí ti lidé končí zprávy své o věži a jejich obyvatelích, dokládají z pravidla, že jest věž očarovaná, protože ve sklepení vížky západní Ibrahim kdysi spilý arabského sluhu dýkou strašně zohavil, kterýž se opovážil šílenému jeho rozkazu vzdorovati. „A ještě dnes, když se oškrabe nahoře na zdi omítka, lze spatřiti veliký počet krvavých známek, jež tam Arab v posledním tažení rukou zohavenou vytiskl. Známky tyto jsou neúmorné. Aga a pozdější obyvatelé je častěji čistili, ale po třech dnech se objevily zase; mnohdy je slyšeti v noci, jak krev ta naříká. Jednou v noci se stín Arabův zatoulal do konce až do vsi, a sedlák, který si právě naplňoval měch, cítil, jak ho béře bytosť neviditelná za ruku ...., avšak nelekna se, a vytáhna levicí bambitku, vystřelil do prázdna a byl zachráněn.“

Podivné tyto povídačky ovládaly myslí mou tak, že jsem se jedné noci skutečně domníval slyšeti nářky nebožtíka Araba, probudiv se škaredým chrápáním vesnické své kuchařky; jindy se mi zdálo, že mne obě dcery turecké vedou za ruku na místo, kde vyrůstá pilav jako nerost a mléko ze zřídel se prýští.

* * *

Masopust se slaví v těchto dědinách takořka na mlatě, a to právem, neboť od té doby očekává týraný rolník, že se mu dostane za všecky starosti a práce po celý rok konečně jednou odměny. My, již jsme v městě narozeni a vychováni a chléb den jak den nalézáme na stole čerstvý, jejž pak kus po kuse do žaludku dopravujeme, s těží si asi pomyslíme, jakým osudům podléhá od toho okamžiku, ve kterém se zrno klade do země, až do té doby, v které je k požívání na stole nalézáme.

Mlaty jsou malá místa kulatá a zcela rovná. Vedle každého mlatu se nalézá malá chatka z proutí, jež slouží na zimu za stoh a jež neschází žádnému rolníkovi. Když jsou snopy na mlatě rozestřeny, byvše dříve povřísel sproštěny, počíná na zlatožlutém vlnícím moři klasovém koloběh rhokany (ῥοκάνα), mlátičky. Je to prastarý přístroj mláticí, jenž záleží ze široké fošny, v níž jsou dole zaklínovány ostré kaménky, nejméně tři sta na vypuklé ploše. Do takového prkna se pak zapřáhne spřežení volů, vozka na ně vstoupí jako antický bojovník, místo kopím mávaje ostrým bodcem (βουκέντρον) a rozetírá a vylušťuje při následující projížďce kolem do kola rozestřené obilí četnými zuby kamennými. Na jiných místech se vyšlapuje pšenice koňmi, a to způsobem vydatnějším, nežli se to děje rhokanou.

Koně se při tom sváží vedle sebe k silnému kolu, jenž jest v prostřed mlatu zaražen, a pak je bičem běhati do kola nabádají. Zde zapřahují sedláci z nedostatku síly koňské nebohé voly, celé dni je sužujíce, a nejednou také osly zapřahují do rhokany, kteří v neobvyklé tíze chomoutu krky ohýbají a smutně dlouhé uši zbystřují, které jsou jim větším břemenem, ač nemotorné hlavě jejich široká tato zdoba bez účelu zajisté dána nebyla.

Mlaty při plné práci poskytují pohled překvapující. Všecko obyvatelstvo vesnické, lidské i zvířecí, se zde prohání v klopotné vřavě. Jedni řídí rhokany, někdy čtyry i pět vedle sebe a za sebou; jiní zase obracují vrstvy, jimž se zde říká λειώματα (snopy); co se zabývá ten osekáváním dřeva, připravuje jiný ve stínu platany chutné snídaní. Děti se rvou a strkají do sebe, psí havěť leží z ticha nebo se otírá o snopy, drobná telata bečíce, obskakují matky ve jhu obcházející, které zase hlavy otáčejí, smutně na dítky své se ohlédajíce, ba ani ty slepice se nedají přes časté odhánění zaplašiti, nýbrž chtivě zobají zrna pšeničná pod nohami býkův.

Lidé jsou všickni dobré mysli; písně a smích a vtipné průpovědi zaznívají kolem, všecko pak překřikují hlasové popohánějící a klení žen na nevrlé a unavené býky, z nichž má každý své jméno, a to někdy dost podivné, dle barvy nebo jiné vlastnosti význačné: „Černooký — ku předu, bělohubý — půjdeš-li pak, holubičko — he, líný klacku!“

* * *

Celý týden, co se mlátilo, navštěvoval jsem mlaty ráno jak ráno jeden po druhém.

Když se počne mlátiti, panuje zde obyčej podávati na desce nekvašené dolky (τηγανίτας), pečené na medu nebo bez něho, spolu s pagurou (παγούριον), malou láhvičkou kořalky. Každý z rolníkův vida mne přicházeti, pospíchal mi v ústrety, a aby se nezdálo, že dávám tomu neb onomu přednost, musil jsem asi deset dolečkův sníst a uchopiv se láhvičky s kořalkou, přinésti přípitek, jejž jsem zakončoval stereotypním textem, který jsem si dle názorův a řeči lidí těch urovnal:

„Zbožnou mysl, vám starým! Ať žijí děti vaše, ženatí! Neženatým radost, zdraví a vše dobré k tomu (μπερκέτια)!...“

„Na zdraví tvé a aby se ti dobře vedlo!“... tak zněl vždy refrain na konci přípitku.

Skoro každodenně jsem snídal k desáté hodině ranní s rolníky; ti jedí suché boby (κουκιὰ ἢ φάβαν), mně však nabízeli vždy čerstvého sýra nebo másla a mléka. Nikdy nezapomenu na ta půvabná snídaní venkovská, kde jsem ve stínu stromu na zemi seděl, v kruhu počestných rolníkův proti hezké dívce venkovské a jedl z mísky hlíněné. Nikdy však také nezapomenu, jak byla jednoho krásného dne dobromyslnost moje strestána, když jsem se zvláštnímu snídaní vzpíral, chtěje se súčastniti jídla všeobecného, které vypadalo neobyčejně krásně, záležejíc z roštěných tykví (ἐκ κολοκυνθίων φουρνιστῶν). Sotva jsem dopravil první kousek na rty, již jsem znamenal, jak v ústech mi vzplanulo a jazyk mne pálil, jakoby se ho bylo doteklo řežavé železo, tak že jsem stěží za všeobecné veselosti vypravil ze sebe otázku:

„Proč to tak pálí?“

„Je na tom červený pepř (κοκκινοπίπερο).“

V tom okamžení jsem se zařekl, že se nikdy více nedotknu roštěných tykví a nikdy neosvědčím znova své lidumilnosti. V zlomyslnosti své jsem si přál, aby při budoucí změně stanov sněmovních byl každý poslanec, jenž se o přízeň lidu s řečiště uchází, potrestán a přinucen sníst roštěnou tykev. K provedení ochranného toho skutku se podvoluji přivésti do Athén starou sedlku, jež sluje kyrá Stamátaina a pepřový ten pokrm zvlášť dovedně umí připravovati.

* * *

Zábavy mé s rolníky při těchto snídaních a jiných návštěvách se otáčejí kolem rozličných předmětův (na štěstí nikdy politických), které se velmi často kořenívají přerozmanitými bajkami, povídkami a anekdotami, z nichž poslechněte jednu, není-li vám to nudné, kterou mi vypravovala prostá výmluvnost chytrého starého sedláka, a již se vynasnažím podati co nejvěrněji.

„Minulého roku o žních ležel můj hoch, co kozy pase, na zimnici a nemaje nikoho, honil jsem se sám, ač stár, za těmito zvířaty. Byl večer a hvězd jako naseto; jsa unaven běháním, natáhl jsem se, bych si zdříml mezi křovinami tryšlovými. Pamatuji se na to, jakoby to bylo nyní... Ve snách jsem se viděl jako plavec, jenž vesele pluje... Najednou zaslechnu nad hlavou něco jako chrápání. Probudiv se na polo, otevru oči a co vidím? Satana docela jasně s rohama, divýma očima a černým vousem, přímo nad sebou. Krev mi stydla v žilách, ledviny se mi rázem rozplynuly, cítil jsem srdce v ňádrech

klopotati, s dovolením, jako mezek, a zuby mi chřestěly (τσακμακάνε,) jako když stříli ... Snažil jsem se křičeti: Svatá matko Boží, svatý Jene Křtiteli!... Nu, co mám říci?... Pro sebe jsem si odříkával jak moha „Otčenáš" a sebrav všecky své síly, vzpřímil jsem se, pootevřel jsem trochu oko ... Ďábel stál ještě přede mnou, jenže měl hlavu trochu sehnutu, jakoby chtěl ze mne duši vyraziti. Zdálo se mi, jako bych tuhnul, umíral ... Když jsem ranním vánkem přišel zase trochu k sobě, bylo již světlo, i slyším vedle sebe bee! Co myslíte, kdože byl čertem, jenž mi to všecko způsobil? Potvora kozel, jenž se postavil na zadní nohy!... Tu jsem se nemohl zdržeti, chopil jsem se pušky a vpálil jsem mu náboj do rypáku, satanovi (τοῦ σατάνη)! Ale co se stalo! Za měsíc mne přepadla ze strachu, který jsem vystál, každou druhou noc střídavá zimnice.

* * *

Na mlatech jsem poznal půvabnější, ale také méně přístupnou část obyvatelstva venkovského, totiž dívky. Podařilo se mi nabyti mezi nejsličnějšími takové důvěry, že mnozí statní junáci vesničtí počali na mne z křiva pohlížeti a na mne žárliti — ovšem že neprávem. Naše dívky venkovské jsou jako Řekyně vůbec více půvabny než krásny. Pokud se s nimi neseznámíš blíže, nemáš příležitosti obdivovati se komické vážnosti, jíž tváře své obestírají, jakož i hojnému mlčení, jímž ústa svá zamykají; ale jakmile se blíže s nimi seznámíš, spadne škraboška pedantické zdrželivosti, jazyky se rozváží, a dívka dříve vážná a zamlklá promění se v dívčici veselou, usměvavou a hovornou. Proto nabývají Řekyně ceny při bližším styku. Největší půvab jejich však, aspoň pokud se mne týče, spočívá v jejich vrtošivosti. Dívka hellenská jest hlavně rozmarná (πεισματάρα). Dovede se způsobem nejprostším třikráte i čtyřikráte za den rozlobiti a zase se udobřiti (νὰ κακιώσῃ καὶ νὰ ξεκακιώσῃ), právě jako našinec vykouří tři nebo čtyry doutníky. V městech se dosud připisovala tato zvláštnost vlivu západní vzdělanosti na mladistvou povahu ženskou, jež ženu takořka vyšinuje na trůn vladařský, s něhož nás, nejposlušnější podané, může říditi a spravovati, jak se jí líbí. Zde však jsem poznal, jak mylný byl náhled můj, neboť i v odlehlém tomto koutku pozemském, kde paprsky vzdělanosti právě tak silně prosvěcují, jako paprsky oběžnice Saturna na zemi, a kde jest žena prostě potřebou domácí v domě manželském a jí ještě dlouho zůstane, také zde v Guvách, pravím, se dívky durdí (πεισμώνουσι)! Pomním-li, jak si učesávají vlasy, nebo rozmlouvám-li s nimi o vyšívání, jež si na sváteční zástěrce zhotovují, nebo napodobuji-li dokonce jejich výslovnost, jíž se se způsobem na nejvýš komickým zařikají: při svém křížku: a při tom polo se usmívajíce a polo zlobíce hlavou pohazují a způsobem svým říkají: ach, nesužujte mne, netrapte mne! (μὴ μὲ ντραλίξῃς! μὴ μὲ παλεύῃς) nemohu se nepřiznati, že byste i vy, čtenářky mé k durdění nakloněné, v podobném případě zvolaly: nenuďte mne... netrapte mne!... Z toho soudím bezpečně, že jest každá Řekyně od přírody rozmarná.

* * *

„Rusovláskou jest den — brunetkou noc, kaštanobarevnou přítmí, — a proto miluji na ženách všecky způsoby světla a barev, jak je den a noc přinášejí," tak jsem pravil druhdy v rozjímání velmi

mladistvém. Úplnou tuto neutralnosť nehodlám ani dnes opustiti, abych se vyhnul obšírným výkladům. Zatím mne poučila studia skutečnosti sobě více všímající, že v ponebí našem má jako černá hodinka také dívka kaštanobarevná zvláštní nevýslovný půvab. Mínění mé, jímž náhled svůj doplňuji, má do sebe také něco prakticky prospěšného, neboť může většině žen řeckých, které mají do dvou třetin oči kaštanové, jen lichotiti. Také naše dívky venkovské jsou větším dílem kaštanové a mají velice živé oči. Jaké barvy jest obličej skutečně, nelze poznati pod škraboškou velmi přihnědlou a lesklou, již na něm zůstavily horké paprsky slunka letního, když však někdy náhodou je kousek ruky viděti, ustrneš, jak bělounké, oslňující jsou pleti. Kromě toho mají zuby nad míru bílé, jež se zachovávají nepochybně při takovém lesku kyselinou nezralého a tvrdého ovoce, jež hrýzají. Jedné chyby však nelze nepřehlednouti při dokonalosti jejich tvarův a těla, jež jest vždy lepotvárné a ohebné, a to jsou krátké vlasy. Vidíme-li děvče venkovské ve sváteční obleku (εἰς τὰ κυριακά τικάτης), žasneme sice nad dlouhým černým copem, jenž jest na konci pestrými tkanicemi vlněnými svázán a po zádech až po kolena se vlní. Vyslovíme-li však úžas svůj majitelce copu, dá nám smějíc se v odvět, že je cop tento nepravý a navázaný, a to z vyčesaných vlasův svých a pak spletených; výmluva všeobecná, jíž by se každá dívka v tomto případě dopustila. Mimo to jsem byl překvapen barvou jejich copův, jež jsou skoro bez výjimky černé, a tak jsem se tázal kaštanové slečinky (δεσποινίδα):

„Oči máš hnědé a vlasy z předu také hnědé, cop pak tvůj je celý černý, a přec pravíš, že jsou to vlasy tvé; či pocházejí z černé ovce, jak říkávají mužové?“ „Ne“, odvětila mi, „jsou to vesměs vlasy moje, ale my si je barvíme nickaminkem (μὲ καραμπογιὰ), a proto jsou tak černé“.

„A proč si je barvíte, když se cop od vlasů tak odlišuje?“

„Jsme tomu tak zvyklé.“

„Přiznávám se ti ke svému hříchu, domnívám se, že jsou v tom i vlasy tvé matky, a protože jsou tyto šedivé, proto si je barvíte na černo. Všecky tyto vlasy z tvé hlavy? To se mi nezdá býti ani k víře podobné, pomním-li, že jsou pravé copy vaše tak krátké jako ocas kočičí.“

„Ovšem máme vlasy krátké, proto si je ostřihujeme a splítáme do copů!“ Tedy z patrné koketnosti!

Poněvadž je právě řeč o vlasech, bude záhodno zvěděti, jak si myjí hlavu a obličej, co se děje pravidelně každou sobotu. Jako myjeme v kuchyni hrnce a mísy — vřelým louhem z mýdla (διὰ... λεσσίβας).

(Pokračování.)

Kardinál Lavigerie a otroctví africké.

Náčrtky z přítomnosti

od **Josefa Uhliře.**

(Pokračování.)

Jest tomu asi 25 let, kdy vnikli do Afriky první missionáři, nesouce do končin oněch nauku spásy a vzdělanosť. V téže asi době vtrhli sem i první otrokáři, již nejspíše dostali zprávy o těchto zemích od průvodčích missionářů a cestujících badatelů. Jich náčelníci jsou

mesticové, plemeno strašlivé, vzniklé skřížením Mohamedánů s Negry. Tito mesticové mají černochy v nejkrutší zášti a dávají zvířatům přednost před nimi: jen otroctví nebo smrť jest prý, dle jich názoru, údělem jejich života. Tito lidé nemají citu, nemají svědomí, jsou podlí, zhovadilí svými nízkými vášněmi a děsnou ukrutností, tak že o nich dí právem africké přísloví: „Bůh stvořil bílé lidi i černé lidi, ale ďábel sám stvořil mestice "

Naši kněží přišli asi před 12 lety do středu Afriky na Tabora, Tanganjiku, Nyanza a hoření Kongo — ďábelské dílo zkázy dělo se tu již a bylo v plném proudu. Rozkošné tyto krajiny byly z počátku pro mestice pravým skladištěm nevyčerpatelného bohatství. Obchodovali nejvíce slonovou kostí a té zde bylo tolik — jako na příklad v Manyémě — že zubů slonových užívali domorodci jako rýčů, konajíce práce zemědělské. Právě slonová kost byla příčinou zkázy klidné a požehnané této země, neboť to nedostačovalo cizím vetřelcům, jestliže ji lacině kupovali neb násilím uloupili: bylo ještě třeba dopraviti zboží na pobřeží V těchto částech Afriky není však žádných dopravných prostředků kromě člověka. Cest zde není, nýbrž jen úzké stezky a pěšinky, domácí zvířata padají štípáním jedovaté tsetse: i počaly děsné honby na otroky. Z počátku způsobili mesticové hádky a rvačky, ovšem úmyslně, aby jsouce ozbrojeni střelnou zbraní, přemohli klidné domorodce a tak je sobě podmanili!

Bez slitování a útrpnosti přepadli tito loupežníci pokojnou osadu, zavraždili každého, kdo se postavil na odpor, spoutali ostatní a donutili lidi násilím a hrozbami, že nesli náklad na pobřeží jako tažný dobytek — a pak byli zároveň se slonovou kostí prodáni.

Ziskuchtivosť člověka učinila jej krvelačným — to viděti bylo již za dob pohanských, to opětuje se nyní každodenně v srdci Afriky. Bez přetržení ničí se zde obyvatelstvo, jedna osada za druhou, jedna krajina po druhé, brzy bude pokryto vše krví a zříceninami. Naši missionáři z Tanganjiky nám sdělují, že nemine ani jediný den, aby netáhly kolem dlouhé karavany těchto nešťastníků. Znenáhla odbývají se ve všech městech trhy na otroky, a zvláště ženy a děti se prodávají. Slonová kost po nesmírných vývozech stala se vzácnou, mužů k její dopravě netřeba; a mimo to muž, jakmile jen trochu mohl, vzbouřil se, a byl zabit jako zvíře. Tak děly se hrozné zločiny, jež ani popsati, ani vylíčiti nelze; hrůzy takové honby převyšují vše, co jen lidská obrazotvornosť představiti si může. Žádné dějiny nevypravují o takových sečích, o takém prolévání krve. Zajati muže, vleci je nekonečnými pouštěmi, živiti je bídně až do příchodu na trh otroční, to vše bylo uznáno za málo výnosné. Žena a dítě jest to zboží, jež se nabízí místo muže na trzích středoafrických. Ženy jsou slabé a děsí se myšlénky, vydati se útěkem v šanc bezčetným nebezpečím; proto prodávají i kupují se ženy šmahem a děti s nimi, neboť poutají ubohé ty bytosti k sobě. Od té doby, kdy obchod onen provádějí moslemové mnohoženství oddaní, jsou pohlaváři jich téměř nenasytni zvířecí svou nemravností. Missionáři naši poznali Mtesu a Muangu, krále z Ugandy, kteří měli i 1200 žen — rozuměj otrokyň! a i nejchudší moslemín má vždy více žen. Cena otroků ve střední Africe jest tak nízká, že hnusné tyto vášně každému dovoluje. I dnes ještě všude dostati lze ženu za kozu, dítě za trochu soli — a tomu se nemůžeme diviti. Kozu třeba odchovati, sůl vykopati; ženu a dítě třeba toliko spoutati.

Toť věru nebylo nikdy slýcháno, aby člověk byl penízem, za nějž lze i nejmizernější maličkost koupiti.

V posledních dvaceti pěti letech zahynulo tak několik milionů lidí, a missionáři naši udávají nám stále větší a větší čísla, jež převyšují i ona udání učiněná Cameronem od Zambezi a Nyanzy — a Cameron udával počet prodaných otroků každoročně na půl milionu! A považme jen, že počet i trojnásobný zahynul na cestě v žhavých pouštích, než došel k tržnímu městu! Toť věru strašlivé a Cameronovi lze úplně věřiti, jeť to muž zkušený, dlouhá léta v Africe meškající, důvěry hodný!

Cameron vůbec tvrzením a líčením svým dokazuje vše to, co missionáři moji praví o otroctví. Právě když jsem se chystal na cestu sem do Anglie, obdržel jsem od něho list, a prosím za dovolení, bych jej ctěnému shromáždění sděliti mohl. Zníť doslovně takto:

Jeho Eminencí kardinálu Lavigerie-mu.

Monseigneur!

Doslechl jsem s velikou radostí, že se Vaše Eminencí odebere do Londýna, aby nám Angličanům vložila na srdce otázku obchodu s otroky. Cestuje tři léta v Africe, byl jsem nejednou svědkem muk a útrap, jež přináší obchod s otroky, a před tím plná čtyři léta podnikal jsem výpravy na arabské dahous (lodice), jež otroky do Asie vozí. Veliká většina oněch, kteří dosud na hrozný obchod s otroky věří, domnívají se, že otázka otrocká týká se jen dopravy jich na moři a jezerech, a že na suché zemi nejsou ubozí tito ani tak trýzněni, ani tak nešťastni.

Monseigneur! Viděl jsem otroky na arabských dahous, schouleny do sebe, kolena opírající o bradu, pokryté ranami a podebranými otoky, umírající nedostatkem potravy a nápoje, živé a mrtvé svázané dohromady — mezi všemi zuřily neštovice, rozšiřujíce zhoubnou nákazu a zvětšujíce děsnou bídu!

Ale to vše jest ničím u porovnání s ohavnostmi, jež viděti lze na zemi: vypálené vesnice, povražděné lidi, kteří bránili svůj rodný krb, celé krajiny zpustošené, ženy, jimž učiněno násilí, hladem mroucí děti! Dostala-li matka dovolení vzíti děcko své s sebou a vidí-li surový honák otroků, že ubohá, slabá žena nemůže unésti dítě své a břímě na ni vložené, mrští dítětem o zem a roztříští mu lebku před očima matky! Tisíce těchto ubohých musí nésti přetěžký náklad a to věcí, jež jim krutí loupežníci uloupili, jsou nuceni kráčeti pochodem pokryti ranami a umírajíce, a mimo svou tíži nesou i jho na šiji, právě jako tažný dobytek!

Přestávky v pochodech nejsou jim žádným zotavením. Musí chystati stany pro své pány a uléhají pak ve chladu a dešti na zemi, aniž by čeho požili. Stane-li se, že ubohý otrok nemá již ani tolik síly, aby nohu pozdvihnul, nesejmou mu ukrutné jho se šije — nikoliv, právě nyní mu je nechají, aby mu zhola nemožno bylo smrti uniknouti. Nejednou byli mužové i ženy od dravých zvířat ještě za živa rozsápáni, ostali-li ležeti polomrtvi na cestě. Ba ani krvežízniví tyto šelmy nejsou tak ukrutné jako lidé, kteří bližní své bez pomoci na cestě ležeti nechávají.

Někteří obhajcové obchodu s otroky ve vnitru Afriky tvrdí, že prý je to nutné pro obchod s kostí slonovou. Vím ze zkušenosti

že mnozí arabští kupci, kteří pro slonovou kost do Afriky přijíždějí, zároveň obchod s otroky provozují. Nesou jim ubožáci zboží až na pobřeží, ale přece není těchto nešťastníků co do počtu ani desetina u porovnání s černochy, kteří do otroctví vlečeni bývají. Lovci otroků, kteří katolickým a křesťanským missiím a evropským osadám těžké rány zasazují, nejsou ani Arabové, ani obchodníci se slonovou kostí. Jsou to mesticové, zvířata téměř, kteří otroky loupí, aby mohli lenošiti a oddávati se hovadským choutkám svým. Ve všech mohamedánských zemích a téměř veškeří pohanští národové černé pleti kupují otroky a pramálo pomýšlí na slonovou kost!

Dříve bývaly hlučné trhy na otroky v Egyptě, nyní vedou je do Tripolis a na jih států berberských, celou Saharou, jejíž písek pokryt jest kostrami těchto nešťastníků.

Nejčelnější domorodí pohlaváři — ku př. Karugo a Muanga — pořádají často honby na otroky z pouhého rozmaru, aniž by snad k tomu vnějšími obchodníky s otroky nuceni byli. Idea otroctví přechází Afričanům do krve. Musím připomenouti, že veškeré výmluvy a systemy, jimiž se otročení vymluviti a omluviti chce, jsou planou věcí. Ať se tomu dává jméno jaké chce, (tak říkají otrokům „svobodní přistěhovalci“ a jinak) nic jiného to není, nežli hanebné, bídné, hnusné otroctví. Jestliže vlády obchod s otroky na pevnině mocí nemohou zameziti, jako to učinila dříve anglická vláda na západním pobřeží Afriky a jak to dosavád činí na Červeném a Indickém oceánu, pak ničeho nelze učiniti, nežli aby se spolčili lidé všech náboženství a zemí, aby vyslali výpravy do Afriky, jichž jediným účelem je potlačiti otroctví. Jedni, jako missionáři, mohou k účelu tomu jediné morálními prostředky pracovati, druhým užívati jest jiných zbraní. Kdyby na velikých jezerech a několika místech vnitra umístěny byly malé, dobře ozbrojené a kázní vyškolené sbory, brzy by se nám podařilo zameziti vývoz otroků do vzdálených zemí. Až dosud neučinil nikdo ničeho k tomu účelu, a přece by pouze jedno sto Evropanů opanovalo jezero Nyaza, a totéž platí o ostatních jezerech a několika hlavních místech a cestách. Německo získalo nedávno širé krajiny africké, ale ničím nedokázalo dosud svou vůli, útrapy oněch zmírniti, jichž suverénem se stalo.

Doufám, monseigneur, že se Vám podaří, živý zájem pro tuto otázku vzbuditi a prostředky nalézti, aby hanebný obchod s otroky byl potlačen. Člověk, jenž dovede plemenu negrů zajistiti svobodu, bude nejhodnějším sluhou Božím, jehož svět kdy viděl.

Račte přijati atd.

Lovett-Cameron,
C. B. D. L.
Commander Rle.

(Pokračování.)

Z národního divadla.

Dvě vystoupení Sary Bernhardtovy.

Dne 13. a 14. listopadu bylo divadlo do posledního místa vyprodáno — ač sedadla čtyřnásobně zdražena. Dávno napřed byly veškeré lístky rozprodány, a tak řečená divadelní ažiotáže slavila pravé triumfy. Zlatkové lístky k stání prodávány „z druhé ruky“ za dva i za tři zlaté, a

viděli jsme starší, elegantní dámy mačkati se na místech k stání na přecpaných galeriích . . .

Mohly alespoň říci, že viděly Saru Bernhardtovu. Již příjezd této herečky a uvítání její bylo velikolepé, tak že ulice kolem státního nádraží nestačila lidu, „slávu“ provolávajímu. Podobně i v divadle. Z počátku bylo obecenstvo chladné — hrálo se francouzsky, málo kdo rozuměl, i ten, kdo se jazykem francouzským delší dobu zabýval. Vše plynulo rychle, přízvuk pařížský splýval podivně a dojímal prazvláštně nezvyklé ucho a dojem nebyl valný; ale po třetím aktu Frou-Frou strhl se potlesk nadšený. Platil Bernhardtové. Kdo zná Frou-Frou, ví, že jest to úloha nesnadná, vyžadující representantku mistrnou. Postava Gilbertina probíhá od prvního až do pátého jednání celou stupnici nejrůzněji zbarvených psychologických nuancí. Jako herečka jest Bernhardtova skutečně mistryně, to dokázala v celé platnosti hned první večer. Její hra jest tak přirozená a realistická, při tom tak jemná, psychologicky hluboká do nejnepatrnějšího detajlu, že toho ani vylíčiti nelze. Viděli jsme ji oba večery — druhého dne ve „Fedoře“ — dáváme však přednost večeru prvnímu. Ne snad, že by nás byl dojem první tak naladil, přiznáváme se rádi, že jsme i prvního večera byli hodně dlouho chladnými. Ale hře, pohybům nejvýš promyšleným, přirozeným, každému hnutí svalu v obličeji, jímž Bernhardtova ovládá, sympatickému hlasu a celému zjevu nelze odolati. Potlesk proto byl upřímný, neplatil její osobě, ozářené nejpodivnější reklamou, ale skutečně její hře, výkonu jejímu na jevišti.

Může se i přes upřímné uznání velikého výkonu jejího po stránce herecké říci, že jest Sara Bernhardtova dítě reklamy. Četli jste o ní všude, není ani posledního krajinského lístku, aby nebyl otiskoval o ní to, co vycházelo z redakcí žurnálů světových. Psaly a vypravovaly se o ní nejbizarnější věci. Nechceme stopovati historii těchto různých hyperbol reklamy novinářské: měly-li za účel vzbuzovati dychtivost ji spatřiti, kamkoliv zavítala, pak se jim to povedlo úplně také u nás.

Nechceme ani nejmenším, osvědčené a skutečné umění její kaliti, uznáváme je rádi a z celé duše. Za to společnost herců ji provázející velmi málo uspokojuje. První večer ušel, ale druhý byl věru trapný. Jak se nám líbila Bernhardtova první večer lépe, tak také i spoluherci její — ač mnoho bylo by si ještě přáti; při „Fedoře“ však bylo nám chvílemi jako na malém divadle ochotnickém. U nás alespoň dává se „Fedora“ mnohem lépe; lepší souhra, režie, výprava, a náš Seifert-Ipanov vyniká nad svého kollegu Francouze postavou, promyšlenou hrou a celým zjevem a dojmem tak vysoce, jako Sněžka nad krtičí kopku. Celý personál herecký, ani Bernhardtovu nevyjímaje, činil dojem židovské družiny: nejen typem, ale i přízvukem. Kdo viděl tyto herce a slavenou Bernhardtovu, každý milerád přiznal, že si svých domácích herců nejvýše můžeme vážiti. Porovnání s nimi věru snášejí vítězně a můžeme směle doznati, že by i naše Pospíšilova, již jsme před lety viděli ve Frou-Frou, a naše Sklenářová-Malá jako „Fedora“ velmi dobře a čestně snesly porovnání i se Sarou Bernhardtovou. Pravíme upřímně: všechna čest našim hercům. Alespoň úsudek tento koloval celým divadlem, a mnohý, jenž dříve tak nesoudil, naučil se teprve vážiti umělců našich.

Ovšem jsme Čechové, omezeni místem, nešťastní historií, a jazyk náš není světový. Jinak kdyby tomu bylo, mnohý náš herec došel by jména světového. Připomínáme jenom ku př. Františka Kolára, chloubu českého jeviště.

Po skončeném představení (prvního dne) odbýval se ku poctě slavené herečky dýchánek na Žofíně; druhého dne po divadle odejela Bernhardtova zvláštním vlakem přímo do Pešti, kdež za několik hodin po příjezdu zase vystoupila. V Praze dostala jako čestný dar skvostný šperk granátový. Za tyto dva dny odnesla si francouzská společnost z Prahy skoro deset tisíc zlatých; slušná to sumička. Zajímavo jest poznamenati, že i věhlasná herečka Rachel v Praze vystoupila při cenách velice zdražených r. 1851. po dvakráte, a to dne 24. a 26. srpna. Bylo jí tehdy osmnácte let — Bernhardtová je nyní čtyřicet pět roků stará. Francouzové rádi přirovnávají ji ku Ráchelce — obě pocházejí ze židovských rodin.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Príspevky k dejinám jazyka slovenského.

Píše **Tóma Šmýd.**

(Dokončení.)

Přecházejíce nyní ku slovaři[1]) p Czambelem sestavenému, napřed podotýkáme, že tu na zřeteli nikoli nemáme lid nevzdělaný anebo nevycvičené začátečníky. Pozírajíce na to, že p. Czambel svoje rusismy povybíral zvětša ze spisů hlavně pro vzdělance určených, vědomosti z mateřského jazyka ve slovaři u nich neobmezujeme pouze na domácí krb. U každého vzdělance česko-slovenského právem vyžadujeme, aby všeci sobě osvojili hojnější zásobu slov, než jak slýchali doma v rodné vesnici anebo na nejvýš ještě v okolních dědinách. To už z té příčiny, že spisovný jazyk je určen pro všecky, pro celý národ a ne pouze pro některý okres aneb pro jediný kraj ani pro jednu zem. A proto do jisté míry nejen jazyk slovenský (str. 113.), ale veškeru spisbu česko-slovanskou prozatím nutno „pretvárať na jazykového učitel'a," dokud nedoroste nám tolí vzdělanců, kteří po nás už obejdou se bez učitele jazykového. Prozatím nemáme pro vzdělance česko-slovenské jiné rady než odvětu p. Brandlovu. Když v Čechách mu vytýkali, že prý Brandl ve spisech má mnoho moravismů jim neznámých, zkrátka odvětil: „Na to mají slovník!"

a) slova česká anebo b) zároveň i srbsko-charvátská, p. Czambelem mezi rusismy zaznačená.

Slova česká po našem názoru náleží do spisby slovenské a naopak zase slovenská do spisby české. Tvrdíme tak z těchto důvodů:

1. Jsmeť my Čechové a Slováci rodem sobě nejpříbuznější, vlastně jedním kmenem, majíce společnou jednu národnost. Proto spisba česko-slovenská (ať češtinou nebo slovenčinou vydávaná) je společná všem vzdělancům česko-slovenským.

2. Na Slovensku vedle domácí slovenčiny užívají doposud i české „bibličiny" a čtou pilně vydávané knihy české.

3. Celé župy slovenské na hranicích moravských bezprostředně stýkají se tu s češtinou.

4. Ne tak přísně zásoba slovařská, než ponejvíce formy grammatické nás různí ve spisbě, při čemž slovník má jen úkol vedlejší, řekli bychom, že velmi podřízený.

Ježto p. Czambel uvzal si, že spisbě slovenské povytýká *„rusismy"*, čili nepotřebné, neosožné a nesrozumitelné živly ruské, do ní vtroušené, proto z jeho „Indexu" měla se vynechati všecka česká slova a každé jméno, které s češtinou se shoduje, anebo které i druzí sousedé naši mají.

---

[1]) Už hned Bernolákovi p. Czambel (na str. 70.) vytýká, že prý u něho pozorovať vliv jazyka ruského, an vydal „Slovár" a ne „Slovník"

Na rozluštěnou zde podávám záhadu, čí na mne vliv působil? Neznal jsem ještě, kterak svůj slovník Bernolák pojmenoval a z ruštiny nedovedl jsem ani azbuky přečísti. Sbíral jsem si ale slova domácí a do sešitku zapisoval. Nechtěje sbírku nazvati slovníkem, jímžto vskutku nebyla a přemýšleje, jakým jménem bych nejpřípadněji mohl ji pojmenovati, rozhodl jsem se pro jméno „slovár" (dle slovenské výslovnosti), jehož před tím jsem nikdy neslyšel a jediné z té příčiny se ho domyslel, že slova jsem si zapisoval. Tato záhada jen tím se nám rozřešuje; že působí to v nás týž duch (t. slovanský).

Nemůžeme tu porozbírati celý jeho seznam, ale vytkneme alespoň něco buďto českého, anebo kde čeština i se sousedy druhými se shoduje.

Mezi rusismy nepatří na př. beseda (charv. besjeda); značí Čechům i Srbům totéž co Rusům: hovor, rozmluvu, řeč, konversaci, přednášku, a je tedy slovo vůbec slovanské. Celování (čes., charv., pol.), čaša (číše, děva (děvuška), dráha. Oboje poslední z důvodů samým p. Czambelem uvedených mělo se vynechati, an dí, že někde na Slovensku se jich užívá, čeho připomíná též u mnohých jménech jiných.

Hul'ať (dosud ve Slezsku obyčejné) není: gul'ať, znamená veseliti se, prostopášiti; srovnej: hul'aj duša! Všecko přehul'al. Koráb (v ruštině корабль) je slovo ode dávna české a lidu známější nežli „loď", ve spisbě pak střídavě se ho užívá vedle slova „loď". Proto při slově „loď" i Kottův slovník dokládá: „Loď mořská slove také koráb" — Praví-li pan Czambel: „koráb" prichodí v svätom písme", je tedy toto jméno na Slovensku všemu lidu obecnému hned ze školy dobře známé.

Kňaz (= kníže vůbec slov.); křepký (= silný) znají na Slovensku ze slovesa „krepiať" t. j. na hlave stáť rukama podopreno (Záturecký). Namerenie (namíření = úmysl), jehož užívali u nás Žerotín a Komenský a též Srbové v tomto smyslu berou svoje „namjera, namjerovanje." My doposud slova toho užíváme s předponou *za* ve slově „záměr".

Podarek, srb. podarak, slez. podaruněk. Pohoda (čes. a srb.) Prestol je slovo též v nynější češtině už zobecnělé a i u Srbů obvyklé. Přijechať též známé po Moravě a Slezsku. Rovněž tak puch = prach či drobné peří ve své mluvě lid moravský má zobecnělé.

Púť (pouť) prý slovensky se praví „cesta". Uvedené slovo (prý) známé je v cirkevnej terminologii: isť na púť (púť), ale v obecnom živote „cestu" neznamená; je teda russismus." — I na Moravě a ve Slezsku lid užívá rovněž tak této terminologie církevné; my ale u veřejném vyučování a ve spisbě užíváme vedle toho též významu necírkevného a ještě nikdo se nám nepomýlil. S námi též i v srbštině mají „púť" = (totiž a) *cestu* b) *pouť* círk.) Nejsme tedy ani my, ani „bratci" Rusové v této terminologii osamotnělí. Přepodivno ale, že i sám pan Czambel zároveň s námi tohoto vytýkaného rusismu ve svém spisku se přidržuje, když na str. 113. po slovensku píše: „nesklátili sa v presvedčení, že Slovákovi *na púť k osvete* poskytnúť treba vhodného prosrtriedku"

Rozřešiti je slovo nejen české, ale vůbec slovanské. Strojný opět na samém Slovensku má lid ve své písni: „Pod horou ovos drobný, kosí ho šuhaj strojný (Zátur)." — Sveřepý (na příklad mák) vůbec známé slovo; rovně tak věsť = zvěsť. — Vremě (vremeno) je též srbské: „Dajte ma za vremena probuditi."

Zemia na Moravě a ve Slezsku vedle jiné formy zama-y-f. užívá se až doposud a nynější země (slov. zeme) nic jiného není než pouze přehlasované „zemia". Žarký = horúci; známe ale i obecné: žár-u-m. a na Moravě zářiti, zářivý = palčivý, na př. zářivé slunce. S námi též srbština těch slov tak užívá, znajíc se výslovně též ku „žarki-a-o adj."

Vynecháme-li tudíž všecka vhodná slova česká z p. Czambelového „indexu", toť jeho „rusismy" velmi zplasknou a potom i na „riedčici" slovensko-srbské ještě ledaco z nich dalo by se vyvsévati. Proč toto zde výslovně podotýkáme, pochopí každý, rozpomena se, že u Slováků všady větří se ruské ruble, i kde chudý „drotár" nebo „šefránik" svoji krejcarovou mzdu dom na Slovensko si posýlá. Proto ty rusismy z horlivosti vlastenecké na ubájení slovenčiny povydávané snadno by mohly ruku obrniti oproti Slovákům. Proto nech „prepáči braček" slovenský, že ve svém posudku na zřetelu máme výrok starodávný: Est modus in rebus, sunt certi denique fines. Jazyk slovenský se více protiví, zbude-li se hyzdivých germanismů a maďarismů než osočovaných rusismů. Abychom ale i jemu vyhověli, dodáváme s p. Zátureckým: Nech sa prijímajú potrebné... slova, ale nic nepotrebné. (Ev. Škola I. 67) A dle tohoto výroku objasníme konečně:

c) slova ruská

α) vypůjčená.

Slova z jiných jazyků neslovanských do ruštiny vzatá nejsou ruskými, a proto s p. Czambelem proti nim ze všech sil třeba se opříti, aby do spisovného jazyka česko-slovenského nikdo nám jich nevtrušoval bez nutné potřeby, kde bez nich dobře obejíti se můžeme. Věru nevíme posouditi, kterak spisovnému jazyku se prospěti chce, napíše-li podle Rusů někdo: armia m. vojsko; monach m. mnich, klášterník, monastýr m. klášter, kdežto raději po slovansku se Srby mů-

žeme říci: „samotan“; papíros m. smotka; *rassový* organismus. (Rádi bychom viděli toho „*rassa*“!)

Ježto v těchto slovech Rusům oblíbených už dost jsme pověděli ve „Vlasti“ (r. III. 11. 95. 151.), dodáváme tu jen krátce toto: Všecka takováto nesrozumitelná slova neslovanská, jimiž krásný jazyk náš se tučně prostrkuje, považujeme za daremné maření času, jimiž našemu jazyku tolí se prospěje, jako když do chorého nalévají léků, které ho vyhojiti nemohou.

β) domácí ruská.

Strpíme-li ve spisbě slova neslovanská, tož nikdo nesmí osočivě zabunčeti na slova ruská anebo z jiných slovanských jazyků přibíraná, ježto jsou výrobkem národa našeho.

Slov takových užívati nejen dovoleno, ale nejednou i nutno je tam, kdy nám přijde vyjádřiti nějaké domácí svojstvo (idiom), nebo přesně podati pořekadla, přípovědi, anebo když vůbec na něco chceme poukázati, kterak doma ve své vlasti něco si pojmenovali ostatní Slované. Tak v cestopisné stati: „Slovenský obchodník v ruskom kraji (Pohl'. 1887.)“, velmi lahodně čtou se ruské propovědi a slova ruská. Komu by nebylo milé, zví-li, že Rusovi vozka je „izvoščík“; hosudar = vladař, panovník; kurhan = mohyla atd. též jiná slova, jichž každý cestovatel na Rusi potřebuje, byť neuměl dokonale „говорить по русски“

Přidá-li se při takovém slově, kterak to je po našemu, četba takováto jest zajímavá a osoží zároveň. Takto ruský článek na př. Sokol I. podává: verčať (= korunovať), pošlina, (daň), slúžil za koňušného (Stallmeister), počaly sa vzdávať i kreposti (tvrze) velel preklínať „roztrigu“ (prchlého mnicha. — Sokol I. 430.—431.)

Tím ještě do svého jazyka nikterak si rusismů neuvádíme a svého jazyka si neporušujeme. Proto ukřivdilo se i Vajanskému, vytýká-li se mu rusifikace při slově „parus“[2] = vetrilo, větřidlo, plachta lodní (Tatry a more st. 33.) Vajanský zde na ruském Baltu širém opisuje bližící se loď a praví: „šedá parus rychlo riasla.“ Ruskou plachtu na lodi ruské bez veškeré závady tuším lze pojmenovati v básni též slovem ruským, aniž by rusifikace tím do spisby česko-slovenské zaváděla se. K tomu ještě připomenouti dlužno, že slovenské vetrilo je slovo tréslabičné, kdežto básník nemohl se obejíti beze slovce dvojslabičného.

Má-li ale některé slovo i u nás ujati se navždy, dbejme toho, aby zároveň i ostatní naši sousedé, hlavně Poláci a Srbové, ve svém jazyce ho měli. A jakých slov si máme voliti? Čím kratší a zároveň i jadrnější, tím lepší a vzácnější slovo. Porovnejme v domácnosti a v rolnictvu, kterak lid po našemu potřebná slova si pořizoval: Otevřeli ústa jen ráz, dva nebo tři a jedna, dvě až tři slabiky utvořily slovo krásné jako výlupek.

Proto z ruštiny nepřibírejme si dlouhánská „monstra“ slovová, jako: Vysokoblagorodie. Vysokoprevozchoditelstvo. Blagorazpoloženie. Blagosklonstvovať. Závodovladělec. Zažigatelnica (= žhářka, palička) a j. Končíme úvahu tímto výrokem slovenským: „Ten, kto národnie svoje myšlienky zadržuje pre seba, duševne nežije s národom . . .

Kto chce duševne národním životom žiť, tomu načím tak mysleť vedieť, aby celý národ v jeho myšlienkach vedomosť mal (Sokol I. 290.)“.

V posudku tomto podali jsme myšlénky dvojaké; nech si tedy náš každý člověk „dobré vůle“ vybere z nich, co národu je opravdu nejprospěšnější.

Posel z Budče.

Počal vycházeti r. 1870. po „Národní škole“ jako týdenník vychovatelský pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.

(Pokračování.)

Ročník XII. Ze článků vychovatelských v tomto ročníku povšimnutí zasluhuje čl. „Paedagogická moc příkladu.“ Čeho žádáme na dětech, to hleďme napřed sami si osvojiti. Příklad ukazuje nejen, co chovanec konati má, ale také, jak se to konati má a hlavně, že se to konati může. Zpytujme své svědomí, a tažme se: Zdali sami jsme upřímní, činíme-li dobře bližnímu svému, přemá-

[2] Parus je tuším složené z předponky pa = po a odvozené ze slovesa rusieť = rušať, což znamená: pohybovati, do pohybu přiváděti, čili co hýbe, žene loď, tedy: hýbadlo, hnalka, poháněč. Slovesa rušať v naší domácnosti hospodyně o kynutí těsta užívají a na Slovensku z něho si utvořili též výborné slovo: ruše-ň-a-m. = lokomotiva).

háme-li žádosť zlou, vzpomínáme-li sami, že Hospodin zná i myšlení lidské atd. — jak toho žádají na dětech příklady v čítance uvedené. — O kázni pojednává zpráva o schůzi „Budče Pelhřimovske“. O předsevzetí a svědomí pojednáno se stanoviska psychologického. — O poměru vychovávání k vyučování pojednal kněz R. Horský. Písatel uvádí účel vychování, jak jej vytkl Komenský a výroky některých filosofův a praví: „Mravnosť musí míti v něčem své kořeny. Věda má je v absolutní pravdě, mravnosť v absolutním dobru. Avšak absolutní pravda a absolutní dobro nemůže býti žádný pomysl, žádný naprostý ideál, nýbrž musí to býti živé ideální reale, jehož jméno jest Bůh. Ideální slunce ani nesvítí, ani nehřeje; naprosto ideální pravda a dobro člověka ani nezušlechtí, ani mravně neosvěží. Člověk, bytosť závislá, má-li ve mravnosti hnouti se ku předu, potřebuje Boha. Upřete Boha, a pochovali jste mravnosť (praví Young). Chce mi někdo imponovati nějakou filosofickou ethikou? Nikdo mi neříkej, že člověk pouhým rozložením ideálního dobra toto si zamiluje. Nebo je-li dobro pouhý přízrak, pouhé phantasma a ne živé reale, pak jest všecka filosofická ethika báchorkou, a návod zamilovati si naprosto ideální ctnosť, jest návodem zamilovati se do princezny v pohádce. — Nemožno jest otevírati dítěti knihu vědění a mlčeti o skladateli knihy té. „Pravý vědátor“, dí Oersted, „musí pěstování vědy pokládati za věc náboženství“. — Je-li tedy učitel povinen applikovati to, čemu učí, na probuzení a zdokonalení mravního života, pak zajisté z applikace té vyzírá realná vidina všech vidin — Bůh. Pak nesmí čítanka po příkladě Kantově vyhýbati se tak úzkostlivě svatému jménu Ježíš, pak nesmí učitel říci, jako mně kdys a kdes jakýsi panáček učitel odpověděl: „Těžko mi mluviti o Bohu, když v něj nevěřím“. Suďte sami: může takový člověk býti dobrým učitelem? Pochybuji, a ne já sám, skeptický H u m e se mnou, jenž dí: „Ti, kdož v Boha nevěří a člověku budoucí život upříti hledí, nejsou ani dobří politikové, ani dobří občané, poněvadž náruživostem trhají hráze a posilují lid v nich a vyvracejí základy společnosti lidské i základy rovnosti“. — V dalším ještě podrobněji dokazuje se, že vyučování je částí a prostředkem vychování a tudíž od něho nikdy odděleno býti nesmí. „Chyba tedy jest, jestli učitel nebo katecheta v pouhém učení cíl svůj hledá a naučiv, čeho žádá učebná osnova, složí ruce v klín a řekne: hotov jsem. Chyba jest dále, jestli učitel všecko mravné vedení dítek na katechetu vrhá, domýšleje se: do toho mi nic není. Pak platí dilemma: Buď přestaň býti učitelem, anebo buď spolu vychovatelem, vedoucím dítě skrze vědění k Bohu. — Na konec mi někdo řekne: Toť podle tvého názoru musilo by školství státi na stanovišti křesťanství. — Myslíš, příteli, že spatřuji přednosť naší školy ve vyhlášení ji za bezkonfessionelní? Suďte sami: viďte, že to není škola Komenského, toho Komenského, jejž uznali jsme za svého Gamaliele. Základem školy Komenského je zbožnosť, náboženství a základem naší školy je bezkonfessionalnosť. Nikdo mi nenamítej, že slušno činiti rozdíl mezi náboženstvím a konfessí, je to frase naučená a bezvýznamná. Náboženství musí míti formu, a forma ta jest konfesse. Míním tedy, že onen §, kterým účel školy se vytýká za náboženstvo-mravní vychování mládeže, jest velmi hezké pozlátko, ale jen pozlátko“.

Ku článku tomu připojila redakce: „Učitelstvo obecných škol není povoláno, aniž povolaným býti se tuší řešiti filosofícko-náboženské problémy, zejména pak vštěpovati mládeži materialistické hypothese. Obecná škola má zákonem předepsaný cíl, náboženstvo mravné vychování. Je tedy učení materialistické ve škole nemožné. Vyučuje se náboženství, a čítanky mají články založené na věrouce a božství. Ovšem může jednotlivý učitel býti materialistou, jako může kněz býti materialistou, ale obecná škola není místo k tomu, kde by těmto náhledům svým zjednávati směla přívržence“.

Těmito slovy nebylo ze článku dřív uvedeného ničeho vyvráceno. Jaké by bylo působení kněze-materialisty a učitele-materialisty (ovšem pokud chce býti také vychovatelem), nedovedeme si představiti. — Vedle těchto obsahuje ročník ten ještě jiné čl. z oboru paedagogiky a hojné články náučné.

R o č n í k XIII. přinesl čl. „Úryvky paedagogické“, v němž A. Koutecký pojednal o důležitosti vychování; úkolem jeho jest zdokonalovati duši lidskou, by co možná podobala se Bohu. Učitel osvědčuj se všude šlechetným charakterem, mravností, moudrostí, pílí, láskou a dobrotou hleď si získati úctu a vážnosť. Předměty učebné, hlavně biblická dějeprava a dějepis jsou vhodnou pomůckou vychovatelskou. — O vychování jedná také čl. „Vychování mládeže školou“. Škola vychovává vyučováním, kázní, osobou učitelovou a žáky. „V Anglii“, praví německý paedagog Wiese, „zřídka najdeš učitele, který by vzděláním vyrovnal se německému .... Ale tak zdálo se mi, že učitel mluví tam k dětem: „V i z, c o č i n í m“, — kdežto v Němcích (a namnoze i u nás, dokládá spisovatel): „S l y š, c o m l u v í m“. — V Budči Ledečské přednášeno bylo o vlastnostech řádného

učitele. Každého učitele má zdobiti zbožnosť, svědomitosť u vykonávání povinností, trpělivosť, skromnosť, šlechetný charakter, láska k povolání a ku vlasti. — Přednášky takové měly by býti celé uveřejňovány v časopisech, a neměl by z nich býti podáván pouhý vyňatek nebo extrakt ve Věstníku spolkovém.

V Ročníku XIV. nalézáme obšírný článek „Koncentrace Herbartova a jeho stoupenců". Dle mínění Herbartova novověká škola snažíc se přihlížeti ku všem odvětvím vědy, vydala se v nebezpečenství, že „jednotu vědění a tím i jednotu jednání chovanců svých vyvrátí a na její místo mnohonásobnou rozčleněnosť zavede". Obava tato jest bezpodstatná; neboť má-li učitel stále na mysli účel vychovávání, bude ho při všech předmětech učebných dbáti, a tak všecko učení, jsouc prostředkem vychovávaní, bude směřovati k jednomu cíli, a nenastane mnohonásobná rozčleněnosť v jednání chovanců. — Než čteme dále. „Ziller, ujav se ideí Herbartových, jal se vší silou pracovati, by upravil je pro školu obecnou; a podařilo se mu to. Co Herbart vědecky odůvodnil, to upravil Ziller theoreticky. Drže se Herbartovy vědy, že vývoj jednotlivce shoduje se s vývojem lidstva, ustanovil Ziller za střed všeho vyučování kulturně-historický vývoj lidstva. Pro každou třídu osmitřídní školy obecné, tedy pro každý školní rok, vyvolil za koncentrační stanoviště následující: pro 1. školní rok bajku epickou, pro 2. povídku o Robinsonovi, pro 3. dějiny patriarchů, pro 4. dobu soudců, pro 5. čas králův israelských, pro 6. život Kristův, pro 7. dějiny apoštolův, pro 8. dějiny reformace čili katechismus. Z každého tohoto centra (látky pro smýšlení) odvodil veškeré vyučování v každé jednotlivé třídě. Dle toho dr. Rein se seminárními učiteli Picklem a Schellerem zpracovali prakticky látku každého školního roku. Spisovatelé ti vymýtili biblický dějepis z prvé třídy, protože není ani obsahem ani formou dětskému duchu přiměřen. Děti se octnou pojednou z otčiny v dálných krajích, kde panují jiné poměry, jiné zvyky a mravy, a řeč bible není řečí dětskou. Dětem je zapotřebí bližšího vypravování" atd. Tak odůvodňují stoupenci zásad Herbartových, proč nelze vypravovati v 1. školním roce biblické příběhy. Jeden z těchto „důvodů" uzná každý za nerozumný, totiž ten, že „řeč bible není řečí dětskou". Vždyť přece nedáváme šestiletým dětem biblické příběhy z knihy čítati, ale vypravujeme je, a tu jest na učiteli, by příběhy ty v roucho dětské mluvy oděl. Závažnějšími zdály by se ostatní důvody, ty cizí kraje s jinými poměry atd. Avšak dále dovídáme se, že „v prvním dětském věku má fantasie převahu";" nuže, jestli tomu tak, nemusíme se báti, že by dítě nepochopilo, že to, co bible vypravuje, událo se daleko od nás, neboť o zvláštnostech Palestiny, Egypta a jejich obyvatelích učitel zajisté vykládati nebude. Stvoření světa, příběhy prvních rodičů zajisté nevyžadují znalosti cizích krajův. — Ale této fantasii, praví se dále, přiměřeny jsou jen pohádky. — V pohádkách děje se vše možné i nemožné, to je známo; tedy zázraky pohádkové jsou fantasii dětské úplně přiměřeny — ale zázraky biblické, ty jí nejsou přiměřeny! A vypravování o Spasiteli, jak zůstal ve chrámě Jerusalémském, jak dítky k sobě volal — to jsou věci tak těžce pochopitelné, že se může o nich vyprávěti až v šestém školním roce. Za to snahy a skutky Robinsonovy, který zakládal na ostrově civilisovaný stát — to pochopí již děti druhého školního roku, těm neznalosť cizích krajin — neobydleného ostrova uprostřed širého moře — nepřekáží! Člověku nefilosofu tu připadá, že ti žáci stoupenců Herbartových a Zillerových jsou zvláštní individua, (v Čechách aspoň takových není) když příběhy Robinsonovy chápou již v osmém roce a příběhy Spasitelovy až ve dvanáctém a když v jediném roce osvojí si tak důkladné známosti zeměpisné.

Potom následuje 12 vyvolených pohádek pro 1. školní rok; ani bychom se jich nedotekli; věříce, že zajisté vyhovují požadavkům paedagogickým úplně. Avšak známe náhodou jednu z nich, totiž „Das Lumpengesindel". V té vypravuje se o slepici a kohoutovi, kteří utekli od hospodáře. Avšak dříve — snad aby se mu nějak pomstili, ukryli do jeho vycpané židle nůž tak, že obrácen byl špičkou nahoru. Když pak hospodář na židli se posadil, ucítil nepříjemné bodnutí v jisté části těla... Kdo by nechápal, co to znamená, ten věz, že je to (snad) ta „ethická myšlénka", neboť oni paedagogové praví, že „každá ta bajka obsahuje ethickou myšlénku", a tudíž „dá se snadno bez všelikého moralisování ethický moment pěstovati". Jsou-li též ostatní pohádky podobného druhu, nuže, zavedme je brzy do škol místo bible; všelijaký „Lumpengesindel" pomůže nám vychovati „mravné charaktery", jak je žádají Herbartovi stoupenci.

(Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

III.

Zmiňovati se o soukromých záležitostech spisovatelů bylo by známkou neskromnosti, kdyby sami v ohledu tom nevystupovali v popředí, a domácí činnosť jejich, pokud se písemnictví týče, i na jiných stranách nevycházela na veřejnosť. Abychom počali mrtvými, musíme poznamenati, že se nám pranic nelíbilo, když české noviny, které široce a dlouze popisují smrť každého odsouzence, které do nejmenších odstínů líčí vraždy a podobné věci, jež by spíše zahaleny býti měly rouškou zapomenutí, že tyto listy téměř ani slovem anebo jenom malou zprávou se zmínily o úmrtí českého spisovatele A. J. Dubce (A. J. Krejčího). Což pak vadilo nebožtíku, že byl bohoslovcem (kde prý „vlastenecké jeho smýšlení a spisovatelská činnosť mnohým příkořím byla stíhána", L. l. r. IX. č. 9. str. 153.), nebo že psal do listů katolických a v duchu vlasteneckém a rovněž katolickém? A. J. Dubec zanechal sice jenom prvotiny, však i ty jsou důkazem pilného studia a bystrého rozumu. Byly přijaty veřejností s pochvalou a uznáním. Psal do „Pozoru", „Vesny", „Večerních zábav", „Našince" a „Vlasti" („Zavedený" a histor. román „V červáncích probuzení"). Vydal i samostatné spisy: „Pod tichými krovy", šest obrázků z vesnického života („Mor. bibliotheka" dílo XXI.), a „Ze zlatých dob Moravy", historický obraz (v Přerově, **nákladem vlastním** r. 1885. jako bohoslovec!) Spis ten vydán na oslavu jubilea Cyrillo-methodějského. Ve předmluvě dí: „Putuj jen, putuj, lide můj slovanský, na Velehrad, putuj se všech končin, které obývají slávské děti, abys toho všeho nabyl tam, abychom se poznali u hrobu Methodějova, jenž byl otcem naším duchovním, jako děti jedné matky Slávy, avšak abychom se tam sjednotili ku společné pouti nejen k tomuto životu, nýbrž také ku věčnému, jenž hlavním cílem..."

Dubec napsal, pokud naše paměť sáhá, ke třiceti větších, menších povídek pro lid a když zemřel, nenalezl se ani člověk, který by úmrtí jeho způsobem českého spisovatele důstojným záhy oznámil aspoň listům moravským. „L. l." musily se teprve shánětí po datech životopisných mladého tohoto spisovatele, jehož spisy šly od chaty k chatě a všeobecně se líbily. Nemá-li kdo, český katolický spisovatel může nejméně čekati věděku.

Mohli bychom v této příčině na mnohé jiné příklady poukázati (na př. P. Douchu, Hlinku a jiné) a vypravovati věci, že by jim ani svět neuvěřil. — Katolický spisovatel dostává nejmenší (neli žádný) honorář, jest mu pracovati při velmi mnohých úřadech a povinnostech, kritika pro něj nejostřejší, mnohdy i důtky se dostaví, a jak kdosi pravdivě propověděl, „škodí si v kariéře". Znám příklad, že jistý hodnostář haněl a zamítl časopis proto, že tam psal jeho — kaplan.

Než i v této příčině, pokud nám známo, vybleskuje hvězda jasná, a ku poznání přicházejí mnozí, že tisk jest velmocí a katolických spisů a spisovatelů zvláště nyní jest velice zapotřebí, by protiváha listům liberálním byla položena, a lidu se dostalo dobré četby. To uznáno i na místech nejvyšších, a církevní hodnostáři sami se staví v popředí podniků založených k vydávání užitečných knih, ať jenom vzpomenu dědictví rozličných, (zvláště „Děd. Maličkých"), a nikdo jistě budoucně nebude proto pronásledován, že noci nasazuje, by hřivnou, již mu Bůh svěřil, těžil ku vzdělání lidu v duchu katolickém a vlasteneckém.

Daleci jsme toho psáti nějaké chvalozpěvy o kněžstvu, ale každého z nich dojala hluboce urážka „N. L.", když r. 1888. bylo rekrutováno za nevlastenecké. Čeští kněží jsou po všech snahách zrádci vlasti, kněží spisovatelé v „klerikálních plátcích zadržují proud obecného vzdělání a snaží se udržeti lid ve středověkém obskuratismu" (N. L. XXVIII. č. 188). Vy veteráni, na posvátném Vyšehradě odpočívající, vy čeští kněží, kteří jste strádali na nadace, podporovali jediní českou literaturu, vy Puchmírové, kteří jste probouzeli národ, vy Dobrovští, kteří jste pěstovali dějiny, vy Třebízští, kteří jste psali od srdce k srdci, vy Douchové, kteří jste pěstili paedagogické písemnictví, vy Markové, kteří jste se nuzovali, byste vše věnovali na oltář vlasti, vy všichni i se svými nástupci jste nevlastenci a nepřátely českého národa, že jste nezradili víru sv. Václava.

Kdo vynesl soud ten? Žurnál, který má na vlastenectví a kapsy svých odběratelů privilej, hrstka lidí, kteří těm, jež tupí, nedosahují na paty a do minulosti rozhledu nemají pražádného. Několik frázistů na Žofíně vychrlí hanu nestydatou, řeči jejich dojdou rozšíření ve stech exemplářů, a blahodárná činnosť českého

kněžstva jest pochována? Bloudkové, mydlinové bubliny se rozprasknou, a slina zlosti odpadne jako shnilé ovoce od zdravého kmene.

Kněžstvo vlastenecké neleklo se této urážky a nedá se zastrašiti ve své práci. Kněžstvo bude nadále konati svoji povinnost bez ohledu na moderní pohany a židy. V očích takových lidí snese i tuto pohanu, že již není vlasteneckým.

Proč asi se bouří Němci, že čeští kaplani k nim jsou dosazováni? Proč se brojí proti katechetům, že na německých školách s českými dětmi česky mluví? Kde dáno tak rovnoprávnosti jako nyní při úřadech duchovních?

Než jdéme dále ve svých vzpomínkách a stopujme, jak se i jiným spisovatelům světským vede. Zjevem neutěšeným je, že mnozí spisovatelé jsou opět nuceni vydávati plody ducha svého n á k l a d e m v l a s t n í m. Opatrnosti nakladatelů se nedivíme, ale podobné zjevy jsou i u spisovatelů osvědčených. Že by sám nakladatel zval veřejně a nabízel náklad svůj, stalo se tuším asi jednou na Moravě u nového knihkupce; více jsme se dočetli, že ten neb onen nemůže najíti nakladatele, a chce-li, by přece spis jeho vyšel, musí jej vydati při velikých bolestech vlastním nákladem.

Abychom i toto udání dosvědčili příkladem, poukazujeme na Al. Škampu, který své básně „M a l á k ř í d l a“ vydal „nákladem vlastním“. Tou příčinou píše Bohuslav Čermák v „N. l.“ č. 136. r. 1888.): „Chorobným úkazem zvlášť vedle současných, nádherných publikací zůstane zjev za zdravých poměrů literárních nemožný, aby mladý, nadaný básník, jednou sbírkou již se osvědčivší a čtenářstvu sympatický, musil knížku, nemnoho přes sto stránek čítající, vydati nákladem vlastním. Té ponižující starosti, aby se svými plody kupčil, má za naší již pokročilé doby literární zbaven býti každý opravdový talent.“

Že by některý spisovatel, dostávaje příliš skrovné honoráře, na podobnou přišel myšlenku, nebylo by se co diviti. Kdo živ jenom tím, co si vypíše, věru musí se u nás notně oháněti, by si své živobytí „vypsal“. Ovšem jsou i solidní firmy, však proti mnohým ozývají se mezi spisovateli žaloby a stesky. Mezi spisovateli je málo boháčů jako Leger, spisovatel a statkář. Karel Krejčík omlouvá se „do Mladé Boleslavi a okolí“ (proti Boleslavanu č 59., když mu bylo vyčteno a ve zlé vykládáno, že do německého časopisu „Wiener Carikaturen“ kreslí. Dí do slova: „Za nynějších poměrů v národě našem jsou čeští umělci výtvarní bohužel nuceni, starati se zavčas o jakýsi export svých prací do ciziny, nemá-li jim dlouholeté namáhání zůstati bez výsledku a nechtějí-li, aby, čekajíce na nabídky z vlastního našeho národa, vydáni byli — jak bohužel již tak mnozí mezi námi — v šanc nouzi a bídě, tím více pak ti, kteří v zájmu rodin svých se snaží, aby se domohli blahobytu aspoň přibližně takového, jakého u nás bez zvláštního namáhání dopřáno bývá tak mnohému bezduchému „parvenu“. Za dnešních poměrů se č e s k ý u m ě l e c (jak v ý t v a r n í k, t a k l i t e r á t) jakž takž slušně uživí jen tehdy, věnuje-li se úřadu jakémus nebo professuře či jinému, stálý příjem poskytujícímu zaměstnání — anebo musí stále obcházeti redakce v e š k e r ý c h časopisů našich a pracemi je zaplavovati.“ (N. l. č. 215. r. 1888.).

Nechceme hájiti z toho vycházející vývody, že by měl umělec v cizině pracovati jako Krejčík, však přece uznáváme, že podobnými poměry drobí se síly duševní, a spisovatel se brzo vyčerpá, než počal umělecky tvořiti.

Dostatečně známo, že čeští spisovatelé vydávají knihy německy, a to hlavně vědecké, pro stísněné naše poměry neb aby pověst jejich se šířila i za hranicemi. Tak aspoň je znám paedagog velebený, který mnoho spisů německy — ať z jakékoliv příčiny — vydal, a nyní zván zakladatelem české literatury paedagogické. Aspoň kritik J. Mrazík rozepsal se k nejvyšší pochvale o díle epochálním darvinistické „Paedagogice na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“ následovně: „O Lindnerovi se vědělo, že pokud tělesné a duševní síly jak tak mu sloužily, pracoval do únavy, jakoby nahraditi chtěl vědecké literatuře č e s k é, co z bohatých darů jeho a z veliké píle jeho, a to nikoliv vinou jeho vlastní, jí ušlo a slávu cizího (německého (!)) jazyka, cizího ducha (od „českého myslitele“) a cizí práce ve značné míře zveličovati pomáhalo.“

Že by paedagogické články a spisy při takovém zájmu o vychování mládeže, tolika časopisech „paedagogických“ (učitelských vlastně) při tolika učitelích nedošly v Čechách uznání a uveřejnění, nelze připustiti. Či snad nutno hledati příčinu na jiné straně? Kdo psal do německých listů, není nikdy výhradně „českým myslitelem“.

(Pokračování.)

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal
Dr. Frant. Bačkovský.

(Pokračování.)

Také „Vesnu“ na rok 1839. sestavil Jaroslav Pospíšil, což na titule poznamenáno zkratkem: V. J. P.[1]) Ozdobena jest rytinou „Rudolf kníže Kinský“ a rytinou, představující výjev z povídky Tylovy „Rozina Ruthardova“. Věnována jest „Její Osvícenosti vysoce urozené paní, paní Wilhelmině kněžně Kinské ze Vchynic a Tetova, rozené hrabince z Kolloredo-Mansfeldu ...“

Celému svazku předeslána jest báseň bez nadpisu a od nejmenovaného, začínající se „V českém kraji vzešla Vesna“, další pak obsah jest: „Rudolf kníže Kinský“, nástin životopisný od Václ. Sv. Štulce, „Rozina Ruthardova“, historická povídka od Josefa Kajetána Tyla, „Oběť“, romantická báseň od Boleslava Jablonského (podepsán však při básni té v almanachu není), cyklus drobných básní, které jsou tři od Václava Bolemíra Nebeského a po jedné od Václava Jaromíra Picka, J. S.[2]) a Frant. Vlast. Krejčího, a konečně povídka „Druhá láska“ spracovaná „podle J. S.“ od nejmenovaného.[3])

Jak patrno, ani tento ročník co do obsahu nemá kromě povídky Tylovy, která na štěstí vyplňuje třetinu svazku, a kromě básně Jablonského[4]) ceny značné, čehož příčinou byl tehdejší nedostatek českých belletristických prací původních vůbec a nesnadné sbírání jich zvláště, jak stěžováno si již při ročníku druhém ve „Slově“, na konci jeho připojeném, a jak zřejmo ze slov, která Pospíšil napsal v dopise Burianovi 23. srpna 1838.[5]) Zmíniv se, že druhý ročník „Vesny“ jest na posudky šťasten, že dva vyšly v „Musejníku“, jeden v „Bohemii“, v „Květech“, v „Ost und West“ a že jeden vyjde co

---

[1]) = Vydal Jaroslav Pospíšil.

[2]) Kdo jest „J. S.“, žijící posud Jaroslav Pospíšil neumí se již upamatovati.

[3]) Dle zprávy v „Ruchu“ 1884., 474. nejmenovaný ten jest Vrťátko.

[4]) V „Ost und West“, roč. 1839., na str. 164. Tylova povídka právem pokládana za nejlepší ze všech příspěvků v almanachu tomto. O básni Jablonského, otištěné v Jablonského sbírce básnické s názvem „Lásky boj“, promluveno na str. 813. „Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové“.

[5]) Dopis ten otištěn v Čenského „Z dob našeho probuzení“ na str. 74—76.

neviděti v „Časopise pro katolické duchovenstvo“, naříká v dopise tom: „Avšak žel Bohu, pro ročník budoucí žádných příspěvků nedochází. Kdo by, nejsa poučen, uvěřiti mohl? Nic neprospívá veřejné pozvání, nic ústní prosby, nic dopisování. Spisovatelé ničeho neposýlají!“

Z nedostatku příspěvků ročník třetí „Vesny“ vyšel značně později, nežli vyjíti měl. Pospíšil, oznamuje v „Příloze ku Květům“, roč. 1839., na str. 28., že vyšel ročník třetí, připomíná, že „majíc rovně jiným almanachům o Novém roce svět uvítati, letos teprva se skutečnou Vesnou přírody do života vstupuje“ a že „ačkoli k časnějšímu jejímu se objevení žádné snahy nezanedbal, přece nepoštěstilo se toho za rozličnými překážkami docíliti“. Že pak hlavní toho příčiny jest hledati v nedostatku příspěvků, bude ještě níže vyloženo.

Byla však i nepředvídaná nehoda mezi těmi „rozličnými překážkami“, pro kterou „Vesna“ se nejen opozdila, ale také proti dvěma prvým ročníkům silně scvrkla. Jablonský totiž napsal do třetího ročníku dost objemnou novellu, vyplynuvší z tehdejší jeho nešťastné lásky, i přiměl Pospíšila, aby ji do tisku dal dříve, nežli projde censurou. Pospíšil uposlechl, a tisk novelly té již valně byl pokročil, když tu došlo přísné „Non imprimatur“. Závadno bylo censorovi — Pavlu Josefu Šafaříkovi, že v novelle líčena beznadějná láska klášterníka, který byl hrdinou jejím. Nehoda tato byla pro „Vesnu“ za nedostatku příspěvků jiných tím citelnější, a k nemalé škodě hmotné dolehla na spisovatele i nakladatele ještě též obava před trestem, doví-li se úřad, že opovážili se něco „per nefas“ tisknouti.

Zpráva o této nehodě pochodí od žijícího dosud Jaroslava Pospíšila. „Pohříchu“ — dodává Pospíšil — „není ani jediného výtisku oněch nešťastných archův uschováno! Za poslední návštěvy Jablonského v Praze tázal jsem se ho, nemá-li buď výtisku nebo rukopisu oné novelly; tvrdil, že nemá. Budiž to výstrahou pp. spisovatelům a nakladatelům, aby neopomíjeli uschovati v soukromé své knihovně po výtisku svých plodův a svého nákladu.“ K tomu jest dodati, že prvý list novelly Jablonského se nám přece dochoval.[6])

Avšak nejen novella Jablonského, nýbrž i povídka A. J. Vrťátka, pro třetí ročník „Vesny“ napsaná, byla censurou zakázána. Povídka ta měla název „Klatba“, a když censura nedovolila ji vytisknouti, Vrťátko napsal náhradou za ni na kvap dle německého povídku „Druhá láska“, ku kteréž ani jména svého nedal.[7]) Taková byla nouze o příspěvky k „Vesně“ vůbec a o povídky zvláště! Na konci druhého ročníku „Vesny“, jak výše jsme si uvedli, oznámeno, že do ní pouze p ů v o d n í práce se přijímají, a přece bylo pojati do ní povídku dle povídky německé!

Jaký byl nedostatek příspěvků, patrno jest i ze slov, která Pospíšil pronáší v „Příloze ku Květům“, roč. 1839., na str. 28. ke spisovatelům, pravě: „Velectěným pak našim belletristickým pp. spisovatelům na mysl uvádíme a snažně i spravedlivě žádáme, aby všemožné podporování almanachu tohoto za věc opravdovou, vážnou a důležitou, ano za svou povinnosť, jakožto věrných synů vlasti,

[6]) Viz o tom v článku Al. Mattušky v II. ročníku „Vlasti“ na str. 19. neb ve zvláštním otisku na str. 44.

[7]) Ruch 1884., 474.

považovali; aby spojené síly své k utvoření pěkného celku propůjčovali. Máloť jich posud máme, jenžto na jevišti původní zábavné literatury platnými pracovníky byli se osvědčili; a bude-li se i těchto málo vzdalovati a pohodlně a lhostejně se jen dívati: povždy podobná podnikání pokulhávati, povždy jenom těžce a zdlouha vymáhati se musejí. A že nám při nynějším rozkvítání československé literatury na udržení aspoň jednoho ušlechtilého almanachu — tohoto skoro výhradně něžným dívkám našim ustanoveného dárku — velice záležeti má, zajisté cítí každý vroucně smýšlející Čech, Moravan i Slovák. Příspěvky pro budoucí Vesnu prosíme aby nejdéle do konce měsíce července t. r. laskavě dodány byly. O slušnou odměnu za přijaté články všemožně bude pečováno."

Příspěvky pro ročník čtvrtý „Vesny" měly tedy býti dodány nejdéle do konce července r. 1839., avšak nesešly se, takže v září Pospíšil dal otisknouti v příloze ku „Květům" na str. 72. toto: „Vzdor snažné žádosti a pozvání ve příloze VII. časopisu tohoto[8]) posud žádný příspěvek pro „Vesnu" na rok 1840., vyjma několik básniček, nás nedošel, ač právě již dvě třetiny roku uplynuly a lhůta k dodání příspěvků již před měsícem byla prošla. Tato nečinnosť na poli krásné literatury naší tím většího podivu zbuzovati musí, ante nyní „Vesna" jest jediný, byť i skromný a nevýtečný, almanach český a zajisté nad jiné milejší dárek dívkám našim, jejichž útlé mysli beztoho přemálo potravy podávajíce, nyní i tuto jim odepíráme! Smutnou tuto prázdnotu pp. spisovatelům našim připomínajíce, prodlužujeme lhůtu ku přispění pro „Vesnu" ještě do posledního dne měsíce tohoto. Do této-li však doby potřebné pro celý spis články pohromadě nebudou, přinuceni budeme vydání „Vesny" pro příští rok se odříci."

Než ani prodloužená lhůta tato a opětná důtklivá připomínka spisovatelům nepotkala se s úspěchem, a nejen že „Vesna" nevyšla na rok 1840., ale ročník její třetí byl vůbec již posledním, ačkoli Pospíšil i na rok 1842. ještě pomýšlel ji vydati, jak veřejně se vyslovil.[9])

V prvém čísle „České včely", roč. 1840., ve „vyňatku z listu přátelského" pronesena o „Vesně" tato slova: „Na almanach, příteli, čekání Tvé marné bude; Vesna na rok 1840. nevyjde. Proč? Jsoutě v tom rozličné překážky, a sice nejhlavnější, že se vydavateli skoro žádných rukopisů nesešlo, na vzdor slibování slušné odměny u veřejném oznámení, na vzdor prudkému horlení na ochablosť vlastenecké lásky v srdcích spisovatelských. Nu, vždyť jsi to snad četl! Někteří mají za to, že k vytrvalosti spisovatelské pouze vlastenecká láska dostatečná není. Všeho dobrého do třetice; Vesna aspoň proti tomu přísloví se neprohřešila." Jaroslav Pospíšil pak, otisknuv slova ta ve příloze ku „Květům", roč. 1840., na str. 4., připojil k nim toto: „Vážené obecenstvo československé vůbec — ne pouze ono, jenžto Vesnu co novoroční anebo jarní dárek vlídně uvítavši, ovšem nerado s tímto podniknutím by se rozžehnalo — samo rozhodniž, co o duchu

---

8) Míněna tu slova, která výše jsme si citovali ze str. 28. ročníku 1839.

9) Viz na str. 40. „Květů", roč. 1841., pod záhlavím „Dárek vlastenkám" což níže bude citováno.

ze slov těchto prosvítajícím — o duchu nejednoho pražského „literátora a vlastence“ souditi se má.“

Na vysvětlenou posledních slov jest připomenouti tu něco o Frant. Lad. Čelakovském, který značně přispěl k tomu, že „Vesna“ třetím ročníkem zanikla a že vůbec i při ročníku prvém, druhém a třetím nedařilo se jí tak, jak by snad bylo bývalo, kdyby bylo nebylo šípu, jejžto na ni vyslal Čelakovský z podobné příčiny, jako za let dvacátých překazil vznik almanachu Macháčkova.

Jak známo, mezi Tylovými „Květy“ a Čelakovského „Českou včelou“ již od r. 1834. vlekla se nemilá půtka, a Čelakovskému nebyli po chuti mladí spisovatelé, přispívající do „Květův“ a potom i do „Vesny“. Proto vyjel si také pohrdavě na „Vesnu“ v jednom dochovaném epigramě s názvem „Nomen-omen“, v němž o mladých spisovatelích takto se vyjadřuje:

Vesna, Květy, Flora, Zora, též Aurora,
s pozlátkem i bez pozlátka,
vše to hlasně ohlašuje
nedospělá pacholátka.

Jedno to „pacholátko“ zaslalo po té Čelakovskému tuto odpověď:

Na pacholátka jako rek
vytasil se pacholek.

Ačkoli takovéto epigramy nebyly vytištěny, přece četnými opisy staly se dosti známými.[10]) Že pak tyto třenice „Vesně“ značně uškodily, rozumí se samo sebou již z té příčiny, že starší spisovatelé byli většinou nakloněni Čelakovskému, ba též almanach sami vydati zamýšleli, a to již na rok 1839., a uspořádati jej měl Čalakovský s Palackým[11]), avšak nedošlo k tomu. Zamýšlený tento almanach Čelakovského a Palackého, o němžto jinak ničeho není povědomo, byl snad týž, o němžto Jungmann psal A. Markovi 20. března r. 1838. toto: „Almanach zaměřený Maticí vyjde teprv na rok 1840.; obrázek z Vaší lásky chová se pilně, ale potřebuje nevyhnutedlně vysvětlení. Kéž pak pohnete se ku popsání romantickému krajiny Skalské přeromantické. Kdož by to lépe Vás dovésti mohl?!“ [12])

A netoliko tento almanach, co zatím nebylo lze sehnati příspěvky pro „Vesnu“ a co zatím vyšel r. 1840. na Slovensku almanach *Jitřenka čili Výbornější práce učenců československých A. V. Levočských* od „slavských žáků Levočských“, chystán r. 1840. almanach i ještě jiný, ba almanachy docela dva. K jednomu chystal se nakla-

---

10) Čelakovský tehda, jsa pronásledován rozličnými trampotami, osudem bičován, ve vlastní své vlasti odstrkován, ulehčoval sklíčené mysli své přečetnými a neobyčejně ostrými epigramy. I ký div, že jsa takto roztrpčen, počínal si jinak, nežli slušelo se tak jemnému jindy básníkovi. Epigram výše uvedený jakož i jiné podobné epigramy jeho měly býti otištěny v „Musejníku“, jehožto byl tenkráte redaktorem, s názvem „Padesátka z mé tobolky“, avšak, ačkoli byly již vysázeny, byly před tiskem potlačeny. (Viz o tom v Hanušově „Životě a působení Frant. Lad. Čelakovského“ na str. 42. a 43.) — Viz i v Palackého „Radhostu“ I. 72.

11) Viz na str. 370. Čelakovského „Sebraných listův“.

12) Musejník 1884., 288. (V Tieftrunkových „Dějinách Matice české“ není o almanachu tomto zcela ničeho.)

datel M. Bud. Neureutter, ke druhému knihtiskař Jan Spurný,[13]) ale nevyšel z nich žádný. Zejména Neureutter pomýšlel vydávati stkvostný český almanach a pořádati jej měl Jan Prav. Koubek. Almanach ten měl obsahovati, jak sám Neureutter psal Burianovi: „1. životopisy vznešených o stát a národ svůj zasloužilých slovanských urozenců mocnářství Rakouského (návrh: ministr Kolovrat, min. Kounic, Kašp. Šternberg, Vrbna, Lobkovicové, z Thunů a Hohensteinů, Černínové, Šlikové); 2. životopisy učených slavistů a slov. umělcův; 3. životopisy paní slovanských, vše s podobiznami; 4. historické obrazy, zejména z historie slovanské; 5. topografickohistorické popisy hradů, zřícenin, některého pamětihodného, slovanského města; 6. popisy starožitných a velikolepých pomníkův, obětních míst, mohyl, hrobů slavných mužův a paní slovanských; 7. epické básně z historie slovanské; 8. pověsti ze slovanské dávnověkosti v rouchu romantiky; 9. krátké články humoristické; 10. neveliká činohra nebo veselohra nebo dramatické scény ze života slovanského; 11. národní obyčeje, starobylé zvyky a mravy, anekdoty důvtipné, národní písně s nápěvy a báje k mythologii slovanské a k hrdinským činům se vztahující; 12. cesty po Slovansku; 13. zprávy a žádosti.“ — Jest ovšem litovati, že zamýšlený tento podnik nestal se skutkem. Nakladatelstvo samo se nabízelo, ale spisovatelů — spisovatelů se nedostávalo!

A ještě jiné almanachy, chystané po roce 1840., nevyšly! Josef Kaj. Tyl r. 1841. chtěl, jak oznámil na str. 80. „Květů“, roč. 1841., v čísle ze dne 11. března, vydati dramatický almanach, který vedle dramat, povídek ze života hereckého, životopisů znamenitých herců, deklamací a statí o divadle obsahovati měl i dějiny divadla vůbec a českého zvláště, ale brzo poznal, že by jej byl musil psáti sám.[14]) Podobně nedošlo k almanachu, který Tyl zamýšlel vydati, jak oznámil v „Květech“, roč. 1842., na str. 152., „ve prospěch pohořelců hamburských“, ani k almanachu, který Tyl uspořádati hodlal, jak oznámil v „Květech“, roč. 1842, na str. 168., „ve prospěch našich pohořelců nebo jinak ve škodu padlých a tuty časy nehodami přečasto zkoušených krajanův“ a ku kterému mu „někteří přátelé již s laskavou ochotou k příspěvkům se zaručili“. Též almanach „pro jistý dobročinný ústav“, ku kterému za příspěvky požádal lékař Kl. V. Püner v „Květech“, roč. 1842., na str. 406., světla Božího nespatřil.

Takto chystáno se vydati almanachů několik. A právě proto, že takto spisovatelé se rozptylovali, nevyšel z nich ani jediný. Kdyby se byli přidrželi jedni druhých a byli šli všichni svorně cestou rozumnou, byl by se stal dojista snadno skutkem slušný almanach aspoň jeden. Ale tak jako almanachům královéhradeckým nesvornost vadila též almanachům pražským. A protože bylo se nadíti, že ti, jimž almanach obmýšlený nepodařilo se vydati, budou hleděti ztepati jiný almanach vyšlý — „konkurrenční“[15]) —, někteří spisovatelé vůbec úplně almanachů se vzdalovali, nechtíce do nižádného z nich ničím přispěti, aby nestali se terčem zlomyslných útoků. Psaltě na př. Jan Jindřich Marek Jaroslavu Pospíšilovi 13. května 1841.: „Psal jste mi, že byste tomu

---

13) Viz o tom v Čenského „Z dob našeho probuzení“ na str. 91.

14) Viz na str. 115. Turnovského spise o Tylovi.

15) Takto ubíjeti se bohužel umíme napořád i nyní, ačkoliv oběma stranám větší zisk by vzešel z toho, kdybychom si vzájemně pomáhali!

byl rád, aby se „Harfenice“ do „Vesny“ hodila. Nemám sice nic proti tomu, ale bojím se, že hned po vyjití almanachu toho referenti časopisů německých i českých s ní, s tímto prostým dítkem, nemilosrdně nakládati budou. Nadto ohlásil p. Tyl svůj dramatický almanach; tedy snad „Vesna“ opět Božího světla nespatří, a tento nový dramatický almanach také asi dlouhého věku nedočká.“ [16]) (Pokračování.)

Bratři.

Báseň

od **Vojtěcha Pakosty**

(Pokračování.)

Však které rány čas by nezahojil,
a které srdce láska nezléčila?...
Tam pod horami tehdy dívka žila
v chaloupce s matkou — jak ty Pavla slula —
a v horách zdejších byla krásy divem.
Ji Jakub poznal. O osudu tklivém
když vyprávěl jí, skoro zajásala —
pak brzy celým k němu srdcem lnula,
a jeho ženou za krátko se stala.
Až ku podivu šlo to všecko krátce.
S ní v nuzné Jakub usadiv se chatce,
čas nejšťastnější prožil života.
Hračkou mu těžká byla lopota
při lesní práci, kterou živobytí
mu každodenně bylo opatřiti.
Jak v palác skvělý spěchal v chatu temnou,
kde s dceruškou mu vyšla žena vstříc,
a děcko smavé jeho vlas i líc
hladilo ručkou jako hedbáv jemnou.
Ti dnové štěstí neměli mít konce.
Leč také luzných květů na záhonce
zasyčí časem jedovatý had...
Kýs neobvyklý v mladé ženy líci
od času Jakub pozoroval chlad:
ta ústa, jindy milé švitořící,
na dlouhou chvíli časem oněměla,
bojácně v řasách skryl se plachý zrak,
jak tajemství by jakés před nim měla,
neb duši černý tížil viny mrak.
Na darmo Jakub pátral po příčině,
sám takou změnou zamlklým se stával,
a za poledne často na mýtině
po práci sednuv o tom přemítával,

16) Pospíšil: Z dob vlasteneckých, 9.

což druzi jeho postřehnuli brzy.
„Žes, brachu, churav, neb tě něco mrzí!“
druh Hanuš kdysi otázal se vřele.
S úsměvem trpkým vzhlédnuv na přítele —
„ne já, leč žena doma churaví“ —
děl Jakub zraky sklopiv znova v zem.
Zasmál se Hanuš: „Až se pozdraví,
ať viš, co činit s takým hádětem,
čest máš-li dosud jako řádný muž...
Toť čistá žena! — Ty se mozolíš,
a ona zatím — — ha! až stydno říci — —
za tvými zády mrzkou záletnicí!...“
„Hanuši, pro Bůh, co to blábolíš?“
vyskočil Jakub, jak by ostrý nůž
mu prsa projel. — „Ha, ty v hrdlo lžeš!“
vzkřik, železnou jím zalomcovav pěstí, —
„proč řeči svou mě otrávití chceš,
květ nejkrásnější, proč mi šlapeš štěstí!?...“

„Ne já, leč žena tvá jej udeptává,
a na posměch jej lidským řečem hází,
že tajné doma — s tvým se bratrem schází.
Vědělať dobře vychytralá hlava,
proč tebe právě za muže si vzala:
jen Jirkovského aby potrestala,
tak učinila, an ji lásku lhal,
však pro chudobu ji pak zanechal.
Teď k darům poje sladké lichocení,
kdy nerozlučný spojil svazek vás,
s mrzkými chtiči k ní se vrátil zas —
na hřích a hanbu a tvé — pokoření!“ —

Dál Jakub neslyšel, leč jako zmámen
v les vyřítil se, běžel, klopýtal...
což nohám příkop, pahejl byl a kámen,
což na směr cesty on se tenkrát ptal!
V čas, a přec pozdě dorazil už k chatce; —
s návrší v šeru zřel, jak na zahrádce
stín jakýs temný otevřel si vrátka,
a směrem k lesu přes luh dal se v spěchu — — —
Co pak se stalo, dopovím už zkrátka:
Svou ženu proklev, s dítkem na loktech
opustil Jakub kleté chaty práh;
za noci v lesních těkal samotách
a za svítání dal se směrem manim.
A jeho žena — zradná, vychytralá,
kdy jedné noci chata žárem vzplála,
v pouť bludnou světem vydala se za ním.

Co s nešťastníky se as po té stalo,
hádankou lidem zdejším pozůstalo;

však na Jirkově blah a s klidnou tváří
do dneška zlosyn — Václav hospodaří.

Toť smutné děje statku Jirkovského,
jak v kraji tomto často jsem je slýchal.
A že jich tady málo pamětníků,
chovám je příštím ve svém zápisníku,
co pověstí, a co v nich pravdivého,
jen Václav říci mohl by, neb — Michal.“ —

III.

„Vy nevěříte, jakou hroznou muku
jsem u vás přestál v uplynulých dnech,
kdy na hrdlo již smrť vám tiskla ruku,
chtíc utlumiti slední v prsou dech!
Ó zle již bylo — zle! Já vyprávět
vám o tom nechtěl, až by uvadlý
se v líce znova navrátil vám květ
a pominulo všecko nebezpečí,
jež po nemoci dlouho v skrytu dlí
a usmrcuje často šípy řeči.
Dnes vyhráno již! Vaše bledé tváře
zas brzy zdraví zkrášlí růžemi,
však nebýt v horách toho bylinkáře,
jenž lékem přispěl v chvíli těžké, zlé,
kdy víc už tamo dlel jste, nežli zde —
dnes byste, otče, tlel už pod zemí...“

„O jakém z hor to mluvíš bylinkáři,
že lékem přispěl? — Neběžel jsi snad
vyzvánět lidem, že se mi zle daří,
či léku pro mne kdesi vyškemrat
u některého z horských dryáčníků?
Znáš o lidech těch snad mé mínění
a jak se chráním kejklířského styku
těch netopýrů. Nebo nebýt jich,
po dnešní den by tvoje matka žila.
Neb zamítnuvši pravé umění
lékařů řádných, že si oblíbila
hledati spásu jenom v kořeních
těch podvodníků — odpusť jí tam Bůh! —
svých pověr žitím zaplatila dluh.“

Jak pěna tichý výklad přikré řeči
vyslechnul Michal a pak živě děl:
„Ó neházejte, otče, kamením
po tom, kdo život v takém nebezpečí
vám znova vrátil! — Strachem, zmámením,
kdy nevěděl jsem, co bych činit měl,
an smrť už do vás zatínala spáry,
najednou, jako s nebe přilétla by,

myšlénka šťastná vzbudila se ve mně:
Teď bylinkář jen zbývá — Jakub starý —
by pomoc zjednal. Nevyspalý, slabý,
za noci, bouře, divých vichrů sněmu,
netuše ani, jaký to kus země,
pro spásu vaši vydal jsem se k němu . . .“

„Až k Jakubovi trmácel jsi údy!“
nevrle sedlák Kruša prohodil,
sesláblou rukou volně přejev čelo.
„Nuž dopověz už, jak jsi pochodil. —
Já podivína toho neznám sice,
však slyšel jsem už věcí na tisíce
vyprávět o něm v našich horách všudy.
Líp nežli lékař zná prý lidské tělo,
a nemoc každou pouze bylinami
prý léčit umí; ne však pověrami,
jak mnozí jiní, jak jsem dříve řekl.“

„Ba Jakub divous, až jsem se ho lekl“ —
přerušil Michal. — „Jak bych lotr byl,
se zdivočile na mě osopil,
kdy oznámil jsem, že jsem z Jirkovského
a proč jdu k němu. Dobrý Bůh to suď,
proč takým hněvem zaplanul zrak jeho,
proč takou vášní vzedmula se hruď,
proč blesky hněvu metal v naši střechu . . .
Vždyť taký chuďas obyčejně rád,
groš může-li si někde vydělat,
jejž často týdny shání bez úspěchu.
Podivný člověk! Jak by lesů, lánů
měl nad statkáře dělal drahotu;
jen dcera jeho, kdyby na mou stranu
se byla nepřidala s prosbou svou,
pohaněn, s prázdnem byl bych odešel.
Ten soucit, měkkosť, dívčí dobrotu
když ve svém velkém soužení jsem zřel —
ó věřte otče, v onom okamžiku,
jak rozestřel by peruť ochrannou
nade mnou anděl, každé slovo všední
mně zdálo se tu, jak bych místo díků
se vrhnouti měl na kolena před ní!“

„Bláhový hochu — neznáš takých lidí,
a nevíš v kejklích jak jsou vychytralí,
odměnu větší by jen vylákali,
tvář lehkověrnou před sebou když vidí.
A na náš statek že ten tulák lál? . . .
Kdož mu co někdy u nás udělal!

Tu jasně vidíš, kterak zkrátka dnes
takovou chásku odraziti třeba,
by člověk na cti zůstal bez pohromy.
Snad že tu někdy nedostal kus chleba,
či cár že s těla strhnul náš mu pes —
— což mohlo by se jiného mu státi? —
hned divé pomsty na nás metá hromy!
A jeho holka — jak tu blouzníš o ni,
stejný as kvítek z téže zahrádky...
Děvčisko také — z dětství bez matky —
co práci by si mělo přivykati,
když přes dny celé po horách se honí,
jak bejlí vzroste. Jemu učiteli
jsou lesní ptáci, při nichž v skrýši spává,
jí domem úkryt hvozdů přitemnělý
a leknín bratrem v jasných jezer tůni.
A sluncem, zpěvem, čarnou lesa vůní
se opíjejíc denně v mysli své,
se nebezpečnou čarodějkou stává,
jež cestu k srdci najde oklikami,
že často chladné srdce muže zmámí
jak nejsilnější víno ohnivé.
Mne, hochu, znáš, že nejsem pověrčivý,
ni pavučinou mého mozku čivy
že nejsou, by se v letu zachytily
v nich mušky hloupé babských povídaček.
Však pravdy té mi nikdo nevyvrátí,
že taká holka, znajíc tajné síly
všech horských bylin, muži udělati
dovede snadno. Že jak v síti ptáček
uvízne srdcem v jejích nástrahách.
Znám doklad mnohý“ — —

Michal sklopil zrak
jak tajný duši projímal by strach
se všecek zachvěl.

„Odměniti však
se Jakubovi,“ tichým hlasem vece —
„ať už ta holka jeho jakákoli,
nám neodkladnou povinností přece.
Sic roznesl by o nás po okolí
že skupci jsme. V prosbě, strachem schvělé,
já sám mu slíbil zaplatiti skvěle.“

„Však přihlásí se!“ Kruša kynul rukou.
„Je času dosti do příhodné doby,
až sám k nám zajde na potulné pouti.
Teď už mi přestaň s takých řečí mukou,
znavením znova vrací se mi mdloby,
že na chvíli zas musím ulehnouti.“

(Pokračování.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

V.

V pravo a v levo.

„Kde chceš ztráviti dnešní večer?“ otázal se Ali Ščensného o pěkném dnu Neposkvrněného početí nejsvětější Panny.

„U Wiśniowieckých.“

„Já též; — půjdeme tedy spolu. Jedná se jenom o to, abychom se v určitou hodinu sešli.“

„Dobře. O osmé již tu budu na tebe čekati.“

„Neusadíš-li se zase, jako obyčejně, v akademii nebo někde v nějakém antikváři.“

„A ty v kavárně....“

„Dobře, dobře. Nemluvme již o tom. U večer se ukáže, kdo z nás bude správnějším.“

Sotvy že zahřměla o osmé na Lido rána dělová na znamení marinářům, vyběhl Ščensný z Münsterovské čítárny na náměstí sv. Marka a pádil domů. Nezastihnuv tam Aliho ještě, (čemuž byl velice rád), počal z dlouhé chvíle prohlížeti denní listy, aby si čas takto ukrátil. Z počátku pročítal pouze telegrafické depeše, potom přehlédl si též část umělecko-literární a konečně pustil se z veliké nudy i do úvodního článku. Ale i s tím byl již hovov, a Bohdana tu ještě nebylo.

„I jdi si již sám, hlupáku!“ pravil si tu Ščensný, přesvědčiv se na hodinkách, že již se blíží devátá, „déle čekati bylo by nespůsobno.“

A tak odebral se sám do bytu paní Cesariny. Zastihl tam několik osob, a mezi jinými i onu švédskou rodinu, kteráž byla tak ochotně na prosby jeho byt svůj jim postoupila, a starého Angličana od table d' hôte. — Hovor okořeňován rozumem paní Cesariny a vtipným veselým Hedvičiným plynul lehce, ale o věcech více všeobecných; proto se Ščensný, jenž hovorů takových milovníkem nebyl, hovoru vyhýbal a hleděl jen časem na Terenii.

Tato sdílejíc se bezpochyby o náhled jeho a jsouc při tom znavena, jak také znáti bylo na spuštěných řasách, použila vhodné chvíle, aby usaditi se mohla u okna, až posud ještě pro výminečně pěkné počasí otevřeného. Zahalena v bílý šat, vychýlila se poněkud za mramorové sloupečky, jež tvořily jakýsi balkon, a odlesk záře svítilny, zdvojnásobněné v zrcadle laguny, a bílý svit měsíce obalily ji hezounky ve stříbrnozlatou aureoli.

Oči její jevily nyní ještě více nežli jindy jakýsi zvláštní, nadšení prozrazující lesk, jako kdyby zíraly mnohem dále za ty předměty kolem ní. Ščensný unesen tím a veden zároveň jakousi mocí tajemnou, přiblížil se k ní.

„Smím přerušiti snění vaše?“

„Nesním, ale myslím.“

„A smím se tázati, o čem?“

Terenia obrátila k němu prostý, jako dětský hled svůj, ač hovořil tento všemi krásami nebes, a pravila zvolna:

„O Bohu.“

„O Bohu?“ zvolal Ščensný udiveně. „Jakže možno o Něm mysliti?“

„A jakže možno o Něm nemysliti?“ odtušila dívka ještě více udivena. — Což vám o Něm vše a všade a vždy nemluví, nevypráví? Vždyťtě věru tento svět živým jen potud, pokud Jím oddychuje, potud jen krásným, pokud Jím se zdobí. Zdaž dovedla bych na příklad nyní patřiti na tuto krásnou Venecii, abych Jeho v ní nepoznala, když jest přece celá příroda jaksi knihou, Bohem od první až do poslední hlásky napsanou? O věru, chtěla bych raději nežíti, nežli, abych žijíc, nežila pouze pro Něho!“

Mluvila s takovým zápalem, jakého Ščensný u ní ještě nikdy nebyl pozoroval, tak že ohromen nevěděl v okamžení tom, co by odpověděl, až konečně pravil:

„Nerozumím vám ani trochu.“

„Není možná! Což může býti ještě něco jednoduššího?“

„Jest otázka, pro koho. Neboť co mne se týče, přiznám se upřímně, že jsou mi tato brahmanovská rozjímání zcela nesrozumitelna.“

„Jak to? Či snad i vy nevěříte?“ zvolala Terenia, pohlížejíc na Ščensného, ne s takovou pobouřeností a údivem, s jakým podobnou otázku dala kdysi Hedvika Alimu, nýbrž s hlubokou, až ke dnu srdce pronikající bolestí.

„V Boha věřím!“ odvětil Ščensný, nutě se k žertovnému tonu hlasu, „ale nikoli ve 555 článkův a článečků, v něž věříte vy.“

„Ó! pak nevěříte vůbec! Neboť kdo v Boha věří, musí nutně věřiti i v to, co zjevil, — jinak Ho nezná, nemiluje, — a Jeho neznati a nemilovati!... Pane Ščensný....“ Tu nedostalo se jí hlasu.

Zaražen tímto tak ohnivým citem Tereniným zvážněl jinoch sám také.

„Že jest na nebi Bůh veliký a moudrý, o tom nepochybuji, — ale právě proto, že veliký jest a moudrý, má něco jiného na práci, než aby vcházel v osobní styk s každým jednotlivým atomem společnosti. Příroda Jeho a moje, toť dvě protivy...“

„Užiji vašich slov! Jesti přece věcí dokázanou, že se protivy dotýkají?“

„Ne vždy a všechny, slečno. — Já aspoň nikdy jsem se s Bohem nesetkal, a vědomí o Něm, ačkoli — přiznávám se — pěkným jest v theorii, pokládám za zbytečné tapání v abstrakci!“

„Bůh abstrakcí! Co to mluvíte?... O, neumím já na to odpověděti, jelikož nejsem ani výmluvnou, ani učenou, ani svatou; ale celé srdce bouří se mi proti zásadě té, jelikož ví z vlastního přesvědčení, z přesvědčení, jež každodenně a každým okamžikem se dotvrzuje, že jest mu Bůh přítomen více, nežli ono samo sobě, a bližším že mu, než duše tělu! Může-li již n ě c o nazváno býti tapáním v abstrakcích, tož je to právě život bez základu a cíle, myšlénky na pravdě nespočívající, bludné kroky matně činěné, nevědoucí o d k u d, p r o č a k a m — a konečně činy, z nichž člověk nedovede složiti účtův ani sobě ani jiným, neboť při práci své nenaslouchá tomu šepotu božskému, jenž jako kormidelník stále ho řídí a poučuje ho na dně duše jeho.“

„Což tedy sluch váš sáhá tak daleko? Tomu-li tak, přeji vám srdečně, ale buďte přesvědčena, že jest tak šťastných bytostí velice málo.“

„Naopak, každý křesťan jest ku štěstí tomu povolán, neboť duše naše již z přirozenosti své, jako jest živým obrazem Božím, tak jest i živým ohlasem Jeho, taž že s ničím a s nikým nemůže se uvnitř tak úzce spojiti jako s tím, jenž v ní dlí — s tou „první láskou“, — abych hovořila slovy Danteovými, jež kdyby přestala na chvíli živiti tvorstvo ohněm svého bytí a svého života, vše by se ihned v nivec obrátilo.“

Ščensný poslouchal a mlčel, neboť znal-li doposud v Rezince dvé osob, totiž děcko a básnířku, přistoupila nyní třetí: mystická filosofka.

„Vy jste pro mne, slečno, hádankou stále k rozluštění obtížnější,“ vyznal upřímně.

Dívka se srdečně rozesmála, leč ihned zase zasmutivši se odpověděla:

„A vy zase pro mne. Nemohu toho pochopiti, jak možno jen tak samovolně odstraniti Boha někam mimo svět a necítiti nikdy potřeby, k Němu se přiblížiti! Mně byla by země mrtvou, kdyby mně přestala hovořiti o Něm, ba i srdce odumřelo by mi, kdy přestalo mně mluviti k Němu!“

„Ale o čem pak vám může také tak pořád mluviti?“ otázal se Ščensný s odstínem netrpělivosti.

„Především děkuji“, odtušila Terenia, a tvář její dostala tak významného a všestraně jasného výrazu blaha, že pocítil ubohý jinoch na okamžik až závisť, přirovnávaje ji k sobě; avšak cit ten ihned změnil se v jiný, protivný, neboť zdálo se mu, jakoby zářila ona paprskem pokoje nad chmurným srdcem jeho, a pocítil v myšlénce té divné jakés útěchy.

„Různíme se od sebe jako dva protivné poly: vy jste jižním, — já severním. Život váš (teprve velice krátký) jest jako život motýle, jenž se stále raduje ze slunce, z květin a svých křídelek; protož jestli někdo, tož zajisté vy můžete se vznésti k nebesům v utěšeném snění. Ale zač já mám Bohu děkovati? Co učinil mi kdy dobrého?... Ovšem, že stvořil svět, ale nestvořil ho pro mne, — nýbrž pronásledoval mne pouze nepříznivým osudem. A mám-li přece věřiti v nějakou tu péči Jeho o osobu moji, tož leda v to, že zalíbilo se mu ničiti všechny moje naděje, zvraceti každý skutek dobré vůle, otravovati mně trpkostí každý den a každou hodinu života. Posuďte tudíž sama, mám-li příčiny Boha milovati!!“

„O, jak to bolí, poslouchati vás, ne proto, že Ho nemilujete, nýbrž že jste tak nešťasten. Ale právě proto jste nešťasten, že Ho nemilujete! Což závisí štěstí naše na zevnějších okolnostech? Věru že nikoli, neboť tu byla by duše lidská příliš nízká. Ona pouze zná Pána svého, a ač svět a lidé mohou se někdy útěchy dodělati, přece On jediné jest s to, aby jí dal štěstí skutečného, neboť On má klíče k tajemstvím jejím, zač ať vždy jest blahoslaven!“

„Ale mnou nikoli!“ pravil Ščensný spěšně, Terenia však, jakoby přerušení toho vůbec ani neznamenala, pokračovala dále.

„Kdyby se vše živoucí zapřísáhlo proti nám, nic nemohlo by nám Boha vyrvati a s ním i toho štěstí, a to proto, že s Bohem v srdci i v samém pekle nebe by bylo, — naopak pak zase není pro neúprosnou nutnost tuto člověk bez Boha s to, aby zakusil jenom

jediné chvíle pravého štěstí... O, kéž byste chtěl zakusiti milosti Jeho jenom na jediný den!..."

„Co to znamená: „zakusiti milosti Boží"?"

„Uvěřiti, že vás miluje, všecko vděčně od Něho přijati, hledati Ho duší, věnovati Mu každý čin svůj, sebe celého, aspoň na jeden den!"

„Nemohu."

Nastalo dosti dlouhé a příšerné mlčení. Terenia ukryla si tvář svou ve drobné dlaně, jakoby se modlila, až se pojednou vzchopila.

„Pane, my máme lék, jenž hojí všechny rány. Chtěl byste ho okusiti?..."

„Z ruky vaší příjmu každý," odtušil hlasem ne příliš pevným.

Terenia odešla ihned ku svému stolku a vyňavši ze safianového pouzdra malý, stříbrný medailonek Neposkvrněného Početí, přinesla jej Ščensnému.

„Vizte, toť ta královna, jejíž svátek dnes právě slavíme, a již církev nazývá „Pomocnicí křesťanův". Jsem přesvědčena, že neli dnes, aspoň dříve v dětském věku musil jste Ji milovati, neboť u takové matky, jako byla paní Izabella, nemohla býti kolébka bez obrázku Ostrobramské Matky, veliké kněžny Litvy, není-liž pravda?".....

„Zajisté, vzpomínám si na to jako ve snách?"...

„Nuže, nechtěl byste ode dneška nositi na prsou medailonek t é t o matky pro památku matky s v é?"... otázala se hlasem rozechvělým.

I Ščensný se zachvěl neznámým potud pocitem, neboť celá bytost jeho rozdělila se na dva tábory, z nichž jeden vzpouzel se i tomuto stínu jařma, kdežto druhý toužil po něm vší silou srdce. Než všecko to netrvalo ani minutu, neboť ihned napadla mu myšlénka: „Jak neměl bys splniti přání j e j í h o?" a zvítězila.

Vzal tudíž nesměle medailonek z ruky Tereniny a zašepotav: „Nikdy mne již neopustí!" rychle se s ní uctivě rozloučil.

„Ano," opakoval si cestou k domovu, „nikdy mne neopustí, ale jako dar její, a ne jako posvátná věc".

Terenia po té konajíc večerní své modlitby déle než obyčejně, vzpomínala si na tento bolestný příklad nevěry, až se jí vydral z přeplněného srdce povzdech:

„Jak to dobře, Pane, že tak zle jest bez Tebe!" — V paláci Moncenigově Aliho ještě nebylo. Ščensný podivem nad tím všecek naplněn, čekal dlouho na návrat jeho, až konečně svíci zhasil, aby mohl usnouti, ale nedosáhl cíle svého, jelikož ihned zjevila se duši jeho stokráte jasnější postava Terenina a ozařovala ho vérně po celou noc, snů mu nepřipouštějíc. Teprve když počalo svitati, ustoupila zase první myšlénce, totiž starosti o Bohdana. „Co mohlo se mu státi? Divadla zavírají se záhy, i v hospodách spějí již touto dobou; snad že spit, spadl do kanálu?... Ale ne, to jest nemožno!" A sám sobě se zasmál, ačkoli ho zároveň i hrůza pojala. Potom dostavila se mu otázka, máli mu pověděti o včerejším hovoru svém s Rezinkou a jejím daru? Odpovědí byl mu odpor povstalý z obavy, že by se mu Ali vysmál, překrucuje vše dle způsobu svého na románovou událost, ale tuto lidskou námitku zavrhl Ščensný brzy. „S ničím jsem až posud před přítelem svým se netajil, pročež ani dnes tak neučiním!" Avšak sluší-li se to? Nikoli! Tajemství to jest příliš svaté! Zůstane jím tudíž na věky pro všechny, mimo Ní a mne!" — V tom zachvěl se

jako v zimnici. O n a a j á?... Opravdu, to si trochu zahrává s citem! Pryč s citem takovým! — Neměl jsem ho k nikomu a míti nebudu!“ To řka vyskočil a oděl se spěšně, ale medailonku s prsou nesňal.

Po nějaké chvíli vešla domácí služka Palmíra se snídaním, při němž počala vyprávěti dosti lhostejně o vraždě, jíž se kdosi této noci na blízku dopustil (věc to v Italii velice častá!), když se konečně dvéře otevřely a jimi vpadl spíše nežli vešel Ali Bohdan, na smrť bledý.

„Co se ti stalo?“

„Nic.“

„Pěkné nic! Ještě nikdy neviděl jsem tě v takovém stavu. Pověz, prohrál jsi v kartách, nebo tě někdo přepadl na ulici? Snad ti budu moci pomoci?“...

„Ne, smiluj se, Ščensný, a netaž se mne! Je to tajemství týkající se našeho spolku.“

„Tajemství? I ovšem, ukazuje se, že tajíme si cosi vespolek vzájemně,“ pomyslil si Ščensný a umlkl.

My však nezatajíme čtenářům ničeho, nýbrž sdělíme se s nimi o vše.

V předvečer toho dne vrátil se Ali před osmou domů, chtěje předstihnouti přítele svého, a právě sáhal po kartáčku, aby si z lásky k Hedvice vous přičesal, když zaklepáno v tom masonským způsobem na dvéře. Otevřel a uzřel dva muže od paty do hlavy černě oděné, v bílých rukavičkách a černých maskách. Osoby ty byly mu neznámy, než při svitu svíce zdálo se mu na okamžik, že poznává u jednoho z nich v otvorech očních bledé zřítelnice onoho žebráka, jenž ho byl kdysi tak rozčílil.

Pravíme „na okamžik“, neboť příchozí zhasili ihned světlo a uchopivše ho železnýma dlaněma svýma zavázali mu oči, šeptajíce tiše: „Pískneš-li, zhyneš.“

Ali však nemyslil ani na zapištění, věda dobře, že s upřímnými bratry svobodného zednářstva nejsou žerty, a pak ucítil na dotvrzení tohoto přesvědčení svého špičaté ostří dýky, kterou mu přiložili na hrdlo. Pocítil též, (neboť viděti již nemohl), že ho vedou se schodů, potom s ním usedají do loďky a vezou ho někam daleko — daleko, a to za tak hlubokého mlčení, že mohl právem pochybovati, upadl-li v moc lidí nebo černých duchův.

Konečně přirazili ku břehu. Znovu vzali ho pod páží, vyvlékli na jakési schody, jež se zdály býti velice nádherny, táhli ho za sebou labyrintem různých sálův, až mu v tom náhle strhli pásku, a on viděl se v oné neveliké, ale hrůzně tajemné komnatě paláce Dožů, kde scházívala se „Rada Deseti“, aby tu tajně hlasovala o mukách vinníkův. Nevím, zda následkem rozdrážděné obraznosti nebo v skutku zdálo se mu, že vidí při matném blikotu svítilny kolkolem u stěny seděti na lavicích svých maskované soudce, kteří, pohleděvše mlčky na něho, všichni najednou pokynuli pouze rukou, a ihned otevřeli dva neodstupní jeho strážcové boční dvířka a vyvedli ho několika těsnými, dusnými průchody v samé zdi proraženými na ukrytý most, až příliš známý „P o n t e d e i s o s p i r i (most vzdechův)“.

Ali nebyl bázlivcem, — avšak mimovolně pojala ho hrůza při vzpomínce, že most tento, spojující Palazzo Ducale s vězením dei Piombi, byl pro nesčetné oběti posledním přechodem ze života k smrti,

neboť příhody noci té tak zpřítomnily mu doby republiky, jako kdyby byla celá ta hrůzná minulosť slovem kouzelníkovým zpět přivolána.

Po točitých schůdkách svedli ho dolů; vzduch byl stále dusnější, svítilna svítila stále méně. Konečně poznal Ali, že sestupují do nejnižší vrstvy vězení, jež jsou již pod kanály; vlhkými stěnami dorážel mu k sluchu hluchý šum vody, ostatně pak panovalo všade takové ticho, že bylo možno svůj vlastní oddech slyšeti.

„Toť vězení Carmagnoliho," pomyslil si Ali, pohlížeje úkosem na několikaloketní prostranství ve zdi vyhloubené, bez okna i čerstvého vzduchu... V témž okamžiku vstrčil ho tam jeden z černých jeho průvodců, druhý práskl dveřmi, a obadva zmizeli.

Nešťastník měl nyní uprostřed dusné a temné díry té široké pole, aby přemýšlel o rozkoších sekty, když se po několika hodinách závory znovu odsunuly, a ďáblové v lidské kůži, nebo jinak lidé v ďáblím ústrojí ukázali se znovu, ale tehdy již tři. Nejvyšší z nich chopil se Aliho a v okamihu vyvlekl ho na konec chodby, kde zařažena byla obruč ve stěně a kdež vedle dole, zrovna u zemi, vdíral se tajemně odsunutou deskou paprslek měsíce a osvětloval přihotovenou tam gondolu.

Hrůzná myšlénka mihla se Alimu strachem ubledlému: — zde bývali dříve odsouzenci dušeni, — pomyslil si — a tímto otvorem v kanále topeni. Nestane-li se i mně totéž? — — —

A vskutku totéž má se již státi, neboť, hle, jeden z popravčí zdvihá svítilnu,... druhý mu podává provaz, a třetí hází ho na obruč, pak Alimu na šiji a utahuje.... O! věru teď bylo třeba ubožákovi vší síly mravní, aby nepiskl! neboť touha po životě ozvala se v něm mocí zoufalou, a to tím větší, že nevěřil v žádný jiný posmrtní. K čemu tato tajemná poprava? Čím se provinil proti spolku? V čem jej zradil?... Než při tom věru mlčel jako hrob, dokud provaz stále těsněji hrdlo mu stahující nevynutil mu chrapotu z otevřených úst.

V tom přeťali černí bratři provaz, vynesli Bohdana do loďky a odpluvše notný kus rychlostí blesku, vyhodili ho poloomdlelého na mokré pobřeží.

Dlouho ležel tu jako mrtvý, ale spolu s ranním sluncem vrátilo se mu i žití, a tu spatřil, že nenalézá se na dně kanálu, nýbrž na mělčině v neobydlené, bídné části města za obecnou zahradou, kde se spravují staré lodi.

První myšlénkou, jež se mu ještě slabě a jako ve snu dostavila, byla vzpomínka na ona hrozná slova: „Pískneš-li, zhyneš", a první úmysl, říditi se dle rozkazu toho, tak dalece, že se celou hodinu ještě z místa nehnul. Vida však, že není tu již ani sledu po nočních událostech, počal zvolna přicházeti k sobě, a vzpomněl si na to, co mu vyprávěli Oreste a Gian-Marino o posledních zkouškách, jakých bude mu přestáti, a prozkoumav ještě jednou celé okolí, rozhodl se, že se klidně vrátí domů, což se mu též, jak jsme viděli, poštěstilo. —

Po celý tento den hovořili oba přátelé spolu velice málo, jelikož byl jeden každý až příliš sebou zaujat, než aby dbal druhého. Ale k večeru pocítili oba potřeby, aby se nějak povyrazili, a po nedlouhé úradě rozhodli se, že půjdou zase — k Wiśniowieckým.

Ščensný byl velice zvědav na své setkání s Rezinkou, neboť mu cosi šeptalo: „Nedala-liž ona ti medailonku proto, že se o tebe zajímá?" jiný hlas pak tomu zase odporoval. Jemu samému líbil se

arci více první, lichotě jeho vlastní lásce, ale jiná část jeho bytosti vzpírala se tomu a sápala se na něho: „Nenávidím lehkomyslných srdcí takových, jež se dají připoutati k prvnímu srdci lepšímu.“ Tak zamručel si již na schodech hotelu Evropského.

Za několik minut po té otevíral již dvéře do známého nám salonu, a spatřil v ústraní Terenii s Hedvikou vesele hovořící. Spatřivši hosty uvítala je upřímně, ale beze všeho strachu.

Proč se to Ščensnému nelíbí, když přece teprve před chvilinkou bouřil se při pomyšlení onom románovém? Než ještě víc nevhod bylo mu, když uzřel tam šedivého kněze, Dona Antonia, zpovědníka to a přítele dám. Naši pohlédli nedůvěřivé na sebe zrakem dorozumění... Ščensný byl by se ihned vrátil, kdyby tomu mrav společenský nebyl bránil.

Don Antonio hovořil právě s paní Cesarinou o stavu církve v Italii.

„Co zvláště trápí ubohý kraj náš,“ pravil, „toť hlíza tajných spolků. Sekta, jež buď známa pode jménem Carbonářů (uhlířů), nebo Masonů (zednářů) obřadu francouzského, nebo škotského, nebo konečně ritu Misraim, zvaného tak jménem ďábla, jehož převratnost a sílu znala již dávno věda kabalistická, všecko to tvoří jeden tábor pod různými prapory. A brance umějí si loviti tak chytře, že tomu jenom několik dní, co se mne přišla jedna poctivá měšťanka v té nejlepší víře zeptat, pravdou-li, že OO. Dominikáni jsou v čele svobodného zednářství, neboť když zrazovala muže svého, aby nedal se zapsati do řad jejich, bylo jí toto pro útěchu řečeno.“

„Věru, věc taková, kdyby nermoutila, mohla by baviti“, odtušila paní Wiśniowiecká, „ale mne kromě toho ještě pobuřuje, neboť i při vší ohyzdnosti této měla by se aspoň na oko jakás takás pravda zachovávati z úcty k lidstvu.“

„Ó, o to sekta se nestará! Mát ona celé to lidstvo v kapse zmaterialisováno, jehož bohem jsou peníze a edenem (rájem) ničemnost, a ví, že sobě může s ním všeho bez trestu dovoliti.“

„Velebný pane, osmělím se stanouti k obraně pokolení lidského, neboť se mi nezdá, aby již až do kostí tak bylo zkaženo. Zlého jest mnoho, to jest jisto, ale i dobré jest, a důkazem toho jest právě nutnost té tisícerotvárné masky, za níž se musí sekta kryti, aby rozmnožila počet svých přívržencův. Aby mohla existovati ve světě, musí býti nikoli jasnou sama sobě, nýbrž chameleonem obrovských rozměrův a nesčetných barev.“

„Příliš často však, bohužel, ukazuje chameleon ten i pravdivé drápy, a ani tak lidí neodstrašuje! Nemůžete si ani představiti, jak m n o h o obětí již pohltil! a jaké oběti! Čítát již věru přívržencův na miliony!“

„Není možná!“

„Bohužel! Svobodné zednářstvo, rozvětvené na 66 rozmanitých haluzí, sbíhá se v jednu společnou, pro všechny tajnou organisaci členův, a objímá jí skorem každou částku světa, každý národ, každý stav, ba i každou víru, ač samo žádné nemá. Jsou tak zvané V e l k é O r i e n t y ve Francii, Španělsku a Italii. — jsou V e l i k é L o ž e ve Škotsku, Irsku, Dánsku, Hamburku, — V y s o k é R a d y v Luxenburku, Anglii atd.; — a konečně D i r e k t o r i a t Švýcarský a O r i e n t a l i s M i s r a i m. Každý pak z oddílů těchto má zase jiné menší. Náčelník orientu francouzského rozkazuje na př. v samé Paříži a okolí

jeho 71 loži, 205 v departementech a 28 po koloniích; kromě toho jest ještě v celé říši 98 loží jiných, uznávajících vládu obřadu škotského. Jména některých pak jsou velice pěkná, jako: Úl filosofický („Ruche philosophique"), Údolí lásky („Val d' amour") atd.

Tu zvolala Hedvika vesele: „Toť něco podobného jako nápisy na starých modlitebních knihách, vycházejících u nás v Čenstochově! Ku př. „Vozík o dvou kolech, po němž se jede přímo do království nebeského."

„Jenom s tím rozdílem," dodala matka, „že zde viděti ovoce zbožné obraznosti lidu, a tam jakési choroby rozumové!"

Ščensný pohlédl na Aliho čekaje, brzy-li tento odrazí urážky činěné spolku, k němuž patří; ale tento nemoha jich odraziti, poněvadž nebyly to urážky, nýbrž ryzí pravda, mlčel pouze. Teprve po chvíli se ptal se zvláštním poloúsměvem Dona Antonia:

„Odkud pak to čerpáte, velebníčku, tak důkladných zpráv o svobodných zednářích?"

„Z jejich vlastního „Ročníku" tištěného v Brusselu, jejž možno dostati u bratra Pinona v Paříži."

„Jak to? Což mají již i své vlastní listy?" tázala se Terenia.

„Ano, slečno. Veliká část tisku jest v jejich rukou, neboť kromě denníků výhradně svobodozednářských, jako: „Monde maçonique", „Journal des Initiés" atd. patří jich ještě veliké množství jejich spolku. V jejich počtu jest: „Siècle", „Avenir nationale", „Opinion nationale", „Temps", „Liberté", ba i „Journal des Débats" a „Revue des Deux-Mondes" uveřejňují jejich články".

„Ale toť opravdový výboj!"

„Zajisté; můžete si tudíž představiti, jak velice proniká sekta ta všechny vrstvy společenské, zvláště nad vychováním bdíti se snažíc. Ba dnes mají již i svůj zednářský katechismus, jenž vrcholí v zásadě, že „Boha ani neznáme, ani poznati ho nemůžeme", ano i pracoven mladých děvčat se zmocnili. Neboť jest vám, milé dámy, věděti, že jest i zednářstvo ženské, kdež Matkou církve nazývá se bořitelka její, ctěná paní de Genlis." *)

„Mohlo se toho očekávati dle prací jejích," zvolala paní Cesarina.

„O ano! po ovoci jejich poznáte je, a proto nám také dávají díla bratra Prudhona až příliš jasný názor o duchu a úmyslech obrovského toho světa, jenž hnízdí již pod zemí několik věkův a ryje jako ukrytý červ ve vnitřnostech Evropy."

„Od času Templářů, kdy byl řád tento pro četná bezpráví, jakých se dopouštěl, a jež historie dosvědčuje, zrušen papežem Klementem V., a kdy dal Filip Krásný, král francouzský, utratiti velmistra Jakuba Molaye, zbytkové jejich ukrytí ve Škotsku přechovali tam ideu nenávisti a pomsty proti těmto dvěma vládám: papežské a královské. Odtud to símě revolucionářské, jež tkví tam jako životní jádro v jejich ústavách; všaktě také všechny ty hrozné otřesy, jichž zakusil svět v posledních časech, jsou jejich dílem, a ne neprávem pravila jejich veliká kapitula v Německu r. 1749.: „Řád náš zrevolucionařil lid pro mnohá pokolení." Ne marně musil též Ludvík Filipp Egalitè při ceremonii, když v tajemství byl zasvěcen ne příliš vysokého stupně „Rytíře Kadosch" (tu se dívky opět usmály) dosáhnuv,

*) Hraběnka Genlis, nar. r. 1746., zem. r. 1830., spisovatelka francouzská.

probodnouti dýkou vycpanou postavu s královskou korunou, z níž vytryskla jakási červená tekutina místo krve... Brzy potom zaměnila se však kratochvíle ta v drama až příliš pravdivé, a místo alegorického bodnutí dýky určeno mu, aby vydal královražedný rozkaz proti pokrevenci svému, načež plynula krev nešťastného Ludvíka XVI. a jeho rodiny."

Při tomto celém hovoru nespouštěla paní Wiśniowiecká oka se syna přítelkyně své, chtějíc se přesvědčiti, zdaž i on nepřistoupil snad již ku sektě té. Ali však, jemuž se rozmluvy té zdálo již přes příliš, obrátil hovor na jiný předmět.

Když bylo po čaji, vybídla paní Wiśniowiecká Rezinku, aby zahrála na pianě, ale, ač jako dobře vychované dítě nezdráhala se, přece odjala jí nesmělosť vládu v rukou a cit, tak že již Ščensný nemohl v dřevěném, suchém úderu jejím poznati oněch čarovných tonů, jež ho kdysi v předsíni tak byly nadšením naplnily.

Celý běh večera toho byl mu ostatně velice proti chuti, poněvadž jako pravověrný nevěrec měl právě takový odpor ku kněžskému taláru, jako ďábel ku svěcené vodě; proto také, když otázala se ho paní Wiśniowiecká po ukončení praeludia Chopinova s upřímností hostitelky, nehraje-li nebo zpívá, povstal a usednuv ku pianu, zahřímal spíše než zazpíval s plným výbuchem vášně ex abrupto nejkrásnějším na světě tenorem hymnus Garibaldiho.

„Překrásný hlas!" pravila paní Cesarina, když ukončil.

„Ano, matičko zlatá, ale píseň není pěkná! Dovol, matinko, abych na ni odpověděla."

To hovořic poskočila Hedvika čile a plnýma prsoma a plnějším ještě srdcem zapěla — hymnus Pia IX. — Při druhé sloce ozval pak se jí na pomoc hlas jiný, vyšší a slabší, leč za to čistoty slavičí, a tak velice vroucný, jako kdyby byl každý ten ton pln slz...

„Přestaň, Rezinko, děcko zlaté," zašeptala paní Wiśniowiecká na oko klidně, leč v pravdě s bázní....

Terenia ustala, a bylo již na čase, neboť v témž okamžiku zakašlala silně.

„Co říkáš dnešnímu čaji?" otázal se Ali Ščensného při návratě domů.

„Že byl hořký jako peluněk, poněvadž byl oslazen popem! Fuj! Měl jsem ty dámy za něco vyššího, ale teď se ukázalo, že jsou to jednoduše pobožnůstkářky!"

„A to pobožnůstkářky, jež tě chtějí, Ščensný, násilím obrátiti. Prohlédlť já jsem jejich úmysly!"

„Hoho! To se jim nepodaří, u sta hromů! Arci že jsou všechny moje zásady hluboce podkopány pochybnostmi, ale přes to vše ještě pevně stojím, než aby mne poraziti mohl náraz nějakého dívčího prstíčku!... Ale Terenia má čarokrásný hlas. Když ozvala se při slečně Hedvice, jakoby se byl kůr andělský připojil ku zpěvu lidskému!"

„O prosím, hlas Hedvičin je lepší! Contralto bohatý a plný jako stříbrný zvon; tamten chabý sopránek musí se schovati. Žert stranou, můj milený, jest mi však tě přátelsky varovati. Nebudeš se proto na mne hněvati?"

„Kdy hněval jsem se pro přátelskou výstrahu?"

„Tož tě prosím, dej si na sebe pozor, abys se vlastní vinou neučinil na celý život nešťastným.“

„Jak to?“

„Poněvadž ti Terenia, jak vidím, vsedla do hlavy, a z toho nikdy nic býti nemůže.“

„A proč zase?“

„Nejprve: neznamenal jsi, že má souchotiny?“

Ščensný ucítil, jakoby ho byl někdo bodl v samé srdce.

„Souchotiny? Ne, ani dost málo jsem toho neznamenal. Což, že trochu kašle?“

„O, můj drahý, když pošlou někoho v šestnáctém roce do Vlach na zimu, je to již zlé znamení. A pak si vzpomeň, že nemohla dnes ani pár taktů přezpívati!“

„Snad měla katarrh.“

„Ale kdež... Jsi mi to zaslepen!“

„Já... Abys věděl, mně se o ní ani nezdálo!“

„Dobře, dobře. Dejme již tomu, že je to katarrh; ale i v tom případě tě, Ščensný, varuji; není příčiny, abys klepal na dvéře ty. Dobře jsi vždy hovořival, že jest zvláštní, ne taková jako jiné, neboť skrývá se v ní tajemství, a tajemství to já již odkryl: chce buď býti jeptiškou, nebo je zamilována!“

„Ščensného znovu bodlo to v srdci, a kdož ví, neli silněji, nežli poprvé.

„Po čem tak soudíš?“

„Po všem. Spolehni jen na moje přesvědčení, neboť zamilovaných viděl jsem bez počtu, a takové vzdychalky po kláštеře znám též; měl jsem vzor ve své vlastní sestře. Nabyl jsem z toho psychologické zkušenosti, že je si jedno i druhé v projevech velice podobno: tu i tam bledosť, — tu i tam slzy — tu i tam pohledy ve prázdno zírající. Ostatně, chceš-li se sám přesvědčiti, jsem ochoten ti posloužiti a dovedně stanovisko ti vyhledati.“

„Jak jsi šlechetný! Víš, že bych si nevěděl v podobných okolnostech rady, neboť srdce dívčího vyzkoumati jinak nedovedu, nežli přímou otázkou: Nelnete, slečno, k někomu?“

Takto hovoříce došli na Campo S. Stefano. Tam přiblížil se k nim zase onen ubohý „Poveretto“, celuje svoji vlastní ruku, při pohledu na něhož představila se Alimu náhle celá minulá noc, tak že v neobyčejném rozechvění dal mu quarto (čtvrt rýnského) místo groše. Poveretto se usmál.

„Nepůjdeš na konec večera k Irmě jak obyčejně?“ — otázal se Ščensný vida, že se s ním vrací Ali do Palazzo Mocenigo.

„Ne, chce se mi dnes nějak spáti.“ — (Čtenář tomu snadno uvěří věda, jakého pohodlí zakusil Ali v podzemí).

„Ba věru, tu si přispíšíme oba, neboť i já jsem nespal dobře minulé noci. Jenom jednu věc mi ještě vysvětli. Proč jsi neodpověděl na výtky, jež činil ten kněz tvé zamilované masonerii? Já byl bych ihned postavil se na její obranu, ačkoli, pravdu mluvě, znám ve příčině té velmi málo dat, než abych se mohl do hovoru pustiti; ale vida, že ty mlčíš, mlčel jsem též.“

„Dobře jsi udělal; — nikdy věru netřeba se prozrazovati s tím, že nás pojí jakákoli páska se spolkem tím. Ostatně není nic veselej-

šího, nežli bájky, jež kolují o něm mezi ubohým lidem. Jako vrabec před strašidlem, tak prchá lůza a křičí: „hoří!“ a ohně nevidí. Svobodné zednářství jest a bude ještě dlouho tím starým Hassanem na hoře Alamuth, o němž všichni divy vyprávěli, ale nikdo ho očima nespatřil.“

„A jak dlouho potrvá tohle tajemství?“

„Pokud nebude svět dosti silen, aby mohl na svých obrozených bedrách nésti s l o v o spásy, jež zednářstvo pro něj chová.“

(Pokračování.)

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal

Georgios Drosinis.

(Pokračování.)

Šaty tvoří zamilovanou zábavu každé dívky venkovské, neboť sobě skutečně všecky své šaty sama zhotovuje, nejen že si je šije, nýbrž také na ně si přede, je barví a tká a pak látku vyšívá, až si zhotoví šat skutečně půvabný, jenž záleží z košile, sukně, zástěry a pasu, jež se zde τὸ ποκάμισο, τὸ σιγγοῦνι, ἡ ποδιὰ a τὸ ζουνάρι nazývají. Košile, hlavní háv venkovanek, jest velmi dlouhá a u krku zavřená, má široké a volné rukávy a zhotovuje se z hrubého tkaniva bavlněného. U dám městských jest jen doplňkem obleku, pročež jmenují dívky venkovské tyto dámy případně φουστάνες (sukně nosící). Košil vyšívají na konci rukávů, kolem krku a — abych užil výrazu krejčovského — kolem ovruby (τὸν ποδόγυρον). Toto vyšívání bývá nadiv krásné; vyniká z pravidla velikou jemností, pravidelností, souladem barev a čistou kresbou, což jest s podivením, pomníme-li, že jest improvisované a že se provádí na plátně velmi silném; vyšívá pak se pestrobarevně hedbávím a bavlnou, kde mají převahu barvy černé, červené, žluté a zelené. Bohatá dívka selská mívá ve výbavě do čtyřiceti vyšívaných košil, a každé vyšívání jest jiné. — Sukně (σιγγοῦνι) jest z bílé bavlny a spojena s kabátcem, který splývá dolů, je něco kratší než košile, těsně k tělu přiléhá, na prsech jest otevřena a bez rukávů; také se na krajích a koncích vyšívá, kteréž vyšívání, má-li býti háv dokonalý, se shoduje s košilí.

Zástěra se zhotovuje větším dílem z pestrého kartounu; nejkrásnější zástěry jsou z bílé vlny, celé vyšívané, kteréž se od ostatního obleku bílého s nevýslovnou roztomilostí odrážejí.

Ve vesnicích se liší dívky od vdaných žen hlavně pásem (ἐκ τοῦ ζουναριοῦ); tyto nosí pás černý, ony pás červený (ζώνην). Dívky Guvejské rozdílu toho nečiní, nosíce skoro všecky pás černý, jakožto mnohem úhlednější a dávám aesthetickému vkusu jejich v té příčině za pravdu. Tento pás je zvící tří loket (πήχεις) dlouhý, z šíří šesti prstův se překládá a dvakrát nebo třikrát kolem těla svinuje, ale ne docela v pasu, nýbrž o něco hlouběji; konce jeho jsou také vyšívané, vybíhají v barevné střapce a jsou tu a tam trochu vystřihávané. Vlasy sobě pokrývají malým červeným fezem, který přiléhá zcela těsně, neb také červeným šátkem, a přes to nosí hladký vlnitý závoj z bílé, prů-

hledné látky. Na čele se leskne γυαλιστάρα, lesklý, třpytný náčelek, jenž záleží ze tří nebo čtyř řad drobných mincí stříbrných, které jsou kosmo seřaděné, tak že vypadají skoro jako stříbrná bordura. Veliké náušnice z mincí stříbrných a od krku až po ňadra řetězy, na nichž visí mince všech soustav kde jaká na světě, doplňují τὸ γιουρυτάνι, ozdobu, k níž náleží ještě stříbrný šperk, jenž se připíná k sukni a τὸ θηλυκοτάρι (sponka) sluje a kolem rukou tři řady červených sponek (χανδρῶν) s postříbřenými kraji (κόρπας), které se zde skroucením slova πόρταις nazývají a konečně nepravé nebo stříbrné prsteny na středním prstu ruky. Všecko to tvoří bohatý šperk ženský, jenž se vystihuje jedním slovem ἄρματα nebo ἁρματωσιά (brnění), snad že se jím cituplná srdce mužská zraňují.

Bot se užívá tak málo, že jsem zapomněl poznamenati, že nosí nízké sandály, jichž řemení nahražují barevnými tkanicemi vlněnými, pomněte, až kam vypočítavý vkus jejich sahá! — Nosí-li punčochy, jsou vždy bílé, avšak obouvají se na nejvýše dvakráte nebo třikráte do roka.

Obouvati se, nositi obuv platí zde na svrchovaný přepych asi jako u nás nositi bílé rukavičky, a to právem. Mužové nosí ve všední dni kolem nohou kus volské kůže, o svátcích není ani jeden bez obuvi; ženy však chodí vždy jen bosy, a nohy jim stvrdnou tak, že mohou konečně choditi po trní, aniž by se poranily. Jdou-li někdy na bazar (τὸ παζάρι) do Xinochória, konají cestu tří hodin pěšky a nosí střevíce v rukou a obouvají si je až teprve u města.

Na otázku, proč tak činí, dána mi moudrá odpověď:

„Střevíce by se roztrhaly, nohy se neroztrhají.“

Ve vsi jest žena, která se mi zařikala, že neměla dvacet let střevíců na noze.

* * *

Každá dívka selská si ohražuje vlastníma rukama vedle otcovského domu kousek půdy trním a překopává a pracuje tu s takovou pílí, aby tam pěstovala bazalku, nejmilejší svou květinu. Je-li láska ku květinám znamením prosté mysli a ušlechtilého citu, vynikají venkovské dívky naše touto vlastností v míře svrchované, protože tuto vonnou a svěží a zelenou bylinku téměř zbožňují. Člověk je musí viděti, jak klečíce na zemi větve suchých a zvadlých listův zbavují, prach stírají, slabé stonky přivazují, slepice plaší, škodlivý hmyz hubí a konečně milovanou květinku hojně zalévají!

Člověk skoro myslí, že potaji spolu rozmlouvají a sobě nejněžnější city svěřují, skoro myslí, že sebe milují, svěží Basilikas a půvabná holčice, ano že se líbají, když onen své listy, ona vlasy k sobě zbližují, a jeden druhého se dotýkají. Je-li kdo tak šťasten, obdržeti v takové chvilce z ruky šestnáctileté dívky větvičku bazalkovou, zavání mu větvička ta neobyčejným, nevýslovným libodechem, snad že jest se sladkou vůní bylinky spojena vůně čistoty a panenskosti této mladistvé, jako ve snu milostném se rozvíjející a usmívající dušinky. A když pak sen se vyplní, když nadejde onen den, v který srdce dívčino s cukrováním hrdličky se spojí a ve stínu jedle sladké písně milostné prozpěvuje, kdož jest vyvoleným vyslancem, jenž až k srdci vyvoleného venkovana proniká a k němu o vroucí lásce promlouvá? Bazalka.

A když šťastný sňatek přiveze do domu mladého manžela veškeré bohatství neúmorné její píle, kdo věnčí a provívá půvabnou výbavu, kdo jest nerozdílným soudruhem a zevním hlasatelem štěstí? — Bazalka.

Nebo když snad — ó hodino chmurná — bleda a mrtva se klade předčasně panna v objetí země, kdož pak přichází, aby s ní byl pohřben a aby s ní zemřel? — Bazalka.

Tak vyvolila příroda vonnou tuto bylinu, aby byla v čiré samotě věrnou družkou dívky, jak v jejich slastech, tak i v žalu jejím!...

IV.

Ještě mluvím tentokráte posledně o mlatech, připomínám ještě dvou pověr, které v té příčině panují: 1. Dne, v který se snopy rozvazují, nesmí se v domě zametati. 2. Po celý čas, co se na mlatě pracuje, nesmí se sousedu podati ohně, ani ne z pece (οὔτε φωτιὰ ἀπ' τὸ φοῦρνο).

Zajímavé a prastaré jest také obětování vody, jež se přináší, když se snopy rovnají ve stoh, λαμνί. Obyčejně koná práci tuto rolníkův mnoho, a když je dokonána, chopí se hospodyně džbánu a podá každému vody, aby se umyl. Kdo se umyl, postřikuje obilí a mlat kolem do kola a přeje dobrého trvání (εὐχόμενος καὶ τοῦ χρόνου); konečně vezme hospodyně džbán s uchama a běží chvatem okolo stohu, při čemž nesmí ani kapka vody ukápnouti, a vyslovuje přání, aby stoh tak dlouho potrval jako kruh, který popsala. Při takové oběti se mi stala malá nehoda. Když mi podávali vodu, abych si umyl ruce a přání své vyslovil, napadlo mne, abych domácí dceru brunetku, nedaleko stojící, trochu postříkal. Ta se dala čtveračka do hlasitého smíchu a s ní celá společnosť; když pak se dostal džbán k ní, vychrstla zbytek vody — na štěstí ne velký — na mne, vyslovíc ironické přání: „Zůstaniž navždy srdce tvé tak chladné jako tato voda!“

* * *

Odbývají-li se v každé vesnici severo-eubojské pouti při posvěcení chrámu, neděje se to ze zbožnosti nebo z příčin obchodních, nýbrž jediné — z hladu, a všickni ti venkované, již se k poutím takovým sejdou, nejsou ani nábožní poutníci ani obchodníci, nýbrž zcela prostě lační lidé.

Byť se to zdálo sebe podivnějším, pravda je to přec; neboť i nejzámožnější se mohou súčastniti stolu Páně, kdy chtějí, a postívají se k tomu celé dny; i oleje se užívá dost zřídka. Ptáš-li se po mase, řekne se ti, že jsou rodiny, které ho od loňské pouti ani neviděly. Pouti jsou tedy skutečné slavnosti, neboť k této příležitosti zabíjejí i nejchudší rodiny v místě poutním aspoň kozu nebo kůzle (γίδα ἢ βετοῦλι), z něhož smí jísti, kdokoli ze sousedních obcí přijde, nejsa ovšem ani ústně ani písemně pozván. Tak se děje střídavě po všech obcích. Že se nevyjímají ani hosté cizí, rozumí se samo sebou, aspoň o každém hospodářovi. Průměrně vydá o pouti i nejchudší venkovan padesát drachem, částka u něho ohromná.

* * *

Odpoledne 25. července — jak známo, světí se 26. svátek sv. Paraskevi — vybéře si každý rolník ze stádce svého zvíře, nebo je

koupí od jiného a odvádí mečící a se vzpírající oběť zítřejší slavnosti na provaze za rohy domů, aby ji před vraty zabil, co choť a dcera dům zvnitř a zevně hustým vápnem obilují a podlahu v bytě bílým pískem posypávají. Jest pět hodin s poledne; stín hor západních se prostírá po vísce, a co za první rosy večerní pomalu cesty jeho měřím, jsem svědkem všech příprav ku slavnosti. Na jednom místě vidím ženu, která již po třetí v malé díži mísí chléb, aby ho byl o slavnosti důstatek, dcera její pak čistí horkou vodou řadu hlíněných mísek a utírá a drhne několik sklenic listy fíkovými; jinde odmetá stará hospodyně velikým chvoštištěm z trní suché listí od vrat; tam zase sedě mladý zavalitý rolník na nízké podnožce, dává vykonávati první cvičení v umění holičském na svých lících od hodného soudruha. Bod tento se mi zdá býti nejpříhodnější stanicí konati pozorování, a proto vděčně přijímám sedátko, jež se mi na znamení cti a přátelského smýšlení nabídlo. Ten, co se dává holiti, má obličej plný mýdla a oči pevně přimknuté a rukama drží před čeliští prostranný kotlík (καζάνι) s horkou vodou, poněvadž není skříňky holičské, ponořuje do něho obličej a šklebí se pak dražděním ostré dýky, jež slouží za břitvu. Avšak improvisovaný bradýř vládne ostřím s klidem vážným a vědeckým jako chirurg nebo zubní lékař po obličeji své oběti. Po dobré půl hodině jest práce hotova, a mladý sedlák si prohlíží samolibě v kulatém zrcadle, jež vytáhne ze Seláchionu,[1]) obličej dříve drsný, nyní pak hladký, jenž jest po práci trochu rozpálený a na dvou místech krvácí, totiž: na pravé líci a na levém uchu.

„Teď mně také trochu upravíš hlavu, Janni!“ Tak praví k témuž umělci; a stříhání vlasův se děje nůžkami pěti koňských sil, jako se jimi stříhají ovce. Na štěstí se vykonala práce druhá, byť ne zcela umělecky, tedy aspoň pokojně a bez prolévání krve — právě jako anektování Thessalie.

A opět pozměním stanici a usadím se na novém křesle nedaleko dveří, před nimiž sedí černooká štíhlá kráska (μαυρομμάτα λυγερή), lem úzkých rukávů bílé spodní sukně flanelové, do níž se chce o slavnosti obléci, červenou a zelenou vlnou vyšívajíc. Vyšívá pilně a s velikou obratností a když se jí táži: Proč se sukně vyšívá, když jí není viděti, odpoví mi: „vyjdou na odiv rukávy, i byla by hanba, kdyby nebyly vyšívány, vždyť pak má každá šaty své vyšívané“.

Odcházeje pravil jsem k ní, abych ji poškádlil: „Což kdyby se tak v noci do toho dala myš a vyšívání rozkousala, pak bych tě rád viděl!“

A odpověděla s roztomilým sebevědomím: „Víš, co bych pak učinila! pouť bych opustila a odešla za stádem. Škodu by měla ves, že mne ztratila!“

I uvidíme, že měla pravdu.

Pomyšlete si, jaké bylo mé překvapení, když jda kolem holírny s patra zřízené spatřím úlohy změněně: bývalého holiče na lavici a v práci jeho oběť. „Bradýři na vzájem, tragikomické drama ve dvou jednáních,“ pravil jsem k sobě.

* * *

Den slavnostní nastává a ustavičné znění zvonku z údolu jej oznamuje. Každý spěje do kostela a nese malé žluté svíčičky, jež si

[1]) Kožený pás, v jehož přední části se nosí bambitky nebo jiná zbraň.

vlastníma rukama zhotovují, navinujíce vosk na dlouhou nit; ženy nesou mimo to ještě mísu vařené pšenice a pohár černého vína. Dary se skládají v kostelíčku, svíčky rozžehují, znamenají se křížem, zulíbají obrazy a odejdou domů, kde na ně čeká práce velmi rozmanitá k uvítání hostí, kteří se scházejí okolo desáté nebo jedenácté hodiny, doufajíce, že jest oběd již hotový. — Byl jsem pozván od váženého rolníka a účastním se hodův více jako divák než jedlík. Stůl jest kulatý a tak nízký, že s něho lze velmi pohodlně jísti, i kdyby člověk ležel na zemi; jest pokryt ubrusem velmi čistým, bělomodrým, doma tkaným. O rozmanitosti krmí není ovšem žádné řeči; z nesmírného kotlu se nabírá do velikého dřevěného okřínu maso s cibulí a rejží, a okřín ten se staví do prostřed stolu. Od rozmanitých těch úst hladových až k němu počne ihned nepřetržité pravidelné pohybování vidliček a chroustání čelistí, tak že jest okřín mžikem prázdný, pak se naplní znova, znova, znova... Pokrm ten nechutná zle, avšak má tu vlastnost, že přecpává, a uváděl mi na paměť potravu vojenskou, jíž se mi tak často dostávalo, když jsem měl tu čest býti pionírem. Na mne však vzali slušný zřetel a pekli mi výminečně na rošti menší kousky masa a kořenili je majorankou, což skutečně velmi dobře chutnalo. Když je hlad, zahání se, jak známo, každý hovor na útěk a za trvalého mlčení jsem měl kdy pozorovati vnitřek domu.

Strop jest nejprve černý jako uhel dýmem z krbu, jenž nemůže vycházeti přímo střechou ven, a proto se vine celým prostorem. Malou stěnou, z výší sotva dvou loket, jest celá budova rozdělena na dvě části skoro sobě rovné: na vlastní byt a komoru. V bytu nebo-li světnici, v níž sedíme, nalézá se z lehčího nářadí: zelená truhla (κασέλλαν), hromada vlněných pokrývek, několik klubek nití, jež jsou pověšena na stěně, silná klubka (κουβάρια) vlněné příze, jež visí s tlustého trámoví postropního, dlouhá puška albánská v kouté, pastýřská hůl, sekera a dřevěná lopata, rozbité uvinovadlo (ἀνέμην) a stará přeslice (ἀργαλειόν), a mezi všemi těmi věcmi dva drobní zástupcové vzdělanosti: slepé zrcadlo a — skutečně k víře nepodobno — ušpiněný list Asmodaia (listu humoristického), jenž byl na dveřích připevněn čtyřmi špendlíky, představuje obraz, na němž jsou zobrazeni pánové Trikúpis a Kumunduros,[2]) jak se chtějí právě trkati. Ze zvědavosti se ptám: „Jaký jest to obraz?“

A hospodář držel chvilku obtěžkanou vidličku před ústy a odvětil: „Ač neumím čísti, domnívám se, že jsou to francouzští komedianti (φράγκοι μπεχλιβάνηδες), jak jich bylo několik loni v Xirochonii.“ Jak nevědomě satyrická odpověď!

V komoře se nacházejí ouly (κουβέλας) a sudy s pšenicí, ječmenem, rýží a olejem. Mimo to jsou zde špižírny, pluhy, háky, pletence česneku a cibule a rozmanité nářadí hospodářské. Poznamenati je třeba, že slouží komora v zimě volům a oslům za teplou útulnu, kteří touto dobou přicházívají domů a s velikou bezohledností hlavy dveřmi vystrkují, ba nejednou jako nezvaní hosté do komnaty vnikají.

Avšak přípitky mne vytrhují z tohoto rozjímání. Každý se chopí svého vína, své číše — civilisace nahradila poetické slovo πλώσκα již slovem ποτήριον — a přeje hospodářovi a všem ostatním štěstí, zdraví a dlouhý život a p., a mně pak zvláště „nevěstu velmi bohatou a sličnou“,

---

2) Náčelníci politických stran řeckých v tehdejší době.

nebo „štěstí a požehnání“, nebo „vše, co sobě srdéčko mé přeje“ a p. Na každé přání čackých přátel odpovídám přípitkem s vrchu uvedeným, načež jsem vstal a dada jim všem dobrého večera (καλὸ βράδυ), do své věže jsem se ubíral, nejdříve, abych něco pojedl a sobě trochu poodechl a se připravil na veliké kolo na návsi, na které jsem se skutečně těšil.

* * *

Náves mezi domy rozlehlá není široká, jest však rovná, čistá a skupinou moruší a po nich se vinoucích úponek zastíněná. Kolo tu počíná o třetí hodině s poledne; z počátku chladně a nevesele od pěti nebo šesti neohrabaných venkovanův při bubnu (τοῦ τουμπάνου) a kvílící šalmaji (τῆς καραμούζας): ale znenáhla nastává živo a hlučno, i nadchází chvíle, ve které se do čtyřiceti mužův a žen v kole otáčí. Kdo netančí, stojí v hustých zástupech kolem tančících nebo kolem letavé kavárny, jež pro zvláštní své zařízení zasluhuje blíže býti popsána. Dvě malé skříňky dřevěné stojí na zemi, asi metr od sebe daleko; přes ně leží veliké prkno, jež tvoří takto buffet s patra zhotovený. As tucet různých sklenic a táců rozličné barvy a tvaru, rozmanité svitky staniolové (τενεκὲς) prastarých cukrovinek a přenosná kamna (φουφοῦ) k vaření kávy stojí řadou na tomto prkně, spolu pak také trojbarevná tombola, která za sázku pěti lepta poskytuje výhru pěti svitkův cukrových nebo pětadvaceti lepta. Avšak jen horní pořadí se zabývá vařením kávy, nebo dole t. j. v obou skříňkách jsou jiné věci rozmanité, hlavně pak tkané látky, z nichž vynikají veliké pestré šátky, na nichž jest vytištěn hrdina Markov Bótsaris s tasenou šavlí. Kavárna tato jest zařízena mnohem prospěšněji nežli kavárny naše, neboť skytá pro pohodlí odběratelův kávu po pěti a po deseti lepta. Prvního jako druhého jest celý okřín a jen nejbystřejší pozorností se mi podařilo konečně přijíti na roztažlivosť cen, jež v tom záleží, že káva po pěti (ὁ πενταράκος) záleží z odvaru jednoduchého, ona pak po deseti (ὁ δεκαράκος) z odvaru dvojnásobného, což jest rozdíl důležitý. Konečně třeba poznamenati, že jest zařízení takové, že se dá snadno na hřbetu osla z jednoho trhu na druhý přenésti.

Tanec dospívá svého vrcholu! Zvukem hudby vyznívá vejskání nadšených tanečníkův, vrčí šelest úzkých kabátkův jakož i kovový zvuk chřestících mincí stříbrných, jimiž jsou tanečnice hojně ozdobeny. Oblek mužův se málo od sebe rozeznává, jsa nad míru prostý, pouze pestrobarevný háv ženský poskytuje celému řetězu tanečníkův vzezření malebné. Tanec uvádějí obyčejně mužové, kteří s výminkami nemnohými škaredě tančí. Dle pěkného zvyku pospíchají všickni příbuzní a přátelé prvního tanečníka k němu, aby po něm stříkali (νὰ ράνουσιν αὐτὸν) t. j. mají v ruce penízek, obyčejně obolos, zřídka více a mrští jím obratně tanečníkovi přes hlavu, aby si jej vzal pištec na šalmaj, který jej s úžasnou obratností chytí, rukou jednou peníz hodí sobě do křídla, druhou pak jeden a týž ton udržuje a pak v čas v melodii pokračuje. Ale ještě podivuhodnější jest ostrovtip, jímž pohyby kolem stojících sleduje a velmi často rukou penízky mu hozené v povětří lapí, aniž by taktem z hudby vybočil.

Konečně dochází na ženy tančiti, a tu jest první tanečnicí čtyřicetiletá ošklivá selka, malá a tlustá, z vesnice Agriovotáni, škaredými ženami proslulá; po ní jiná, taktéž cizá a v každém ohledu mírná,

pak jiná a zase jiná... náhodou všecky beze všeho půvabu! Ale po všech těchto nudných postavách vystoupí konečně přes vůli svou a jen vahavě prosbám ujce svého povolujíc půvabná, sličná, svěží a roztomilá dívka selská a zavádí kolo v prostém obleku svém — a to byla ta, jež si včera před vraty vyšívala rukávy flanelové!...

Má rusé vlasy a černé oči; při tom pleť bělostnou, rty růžové a podobu dokonalé antické sochy řecké, kdykoli nepohnutě stojí. Tělo její jest ohebné a štíhlé, ruce aristokraticky malé a něžně se vlní při rythmickém tanci umělecky dokonalá prsa v řasnatém oděvu jako prsa nějaké karyatidy v Erechtheioně. Odpusťte, že se tak divím; jest to první krása skutečně hellenská, již mám před sebou, a to ne utažená a vtlačená do šněrovačky a ve vlečce, jež tři lokte daleko půdu zametá, ani v střevících s opatky z výší čtyř palců a la Louis quinze, aby vypadala velmi elegantní. Jenom schřadlé osmnáctileté staré panny městské se musí utíkati k tak nesmyslným půjčkám u evropské mody. Osmnáctiletá dívka venkovská je postavy dost elegantní i bez šněrovačky a vyniká štíhlým vysokým vzrůstem i bez vysokých opatků, jež se nazývají po jednom z králův francouzských.

Všecky zraky se k ní upínají úžasem nebo závistí; ona však vede kolo pomocí malého šátku červeného, nemajíc sobě rovné co do postavy, spanilosti a kroku umělého, tělo brzy jako vrba ohýbajíc a brzy jako hádě se provinujíc. A jako po zemi tančí nohy její, tak jí tančí v očích sladký pohled a úsměv se jí vine po rtech. Co zahrává banausický orchestr jednotvárnou melodii taneční, plyne od tanečnice naší jiná veselejší melodie, již prozpěvuje s půvabným sebevědomím, nebo jak by řekl Byron: zvuky její se řadí v píseň beze slova, jež by zněla v patnáctislabičném verši neumělém asi takto:

Hle, jak kolo vedu! Vůkol zelenají se nivy,
by se noha má dotkla půdy plnokvětné, krásné,
a též ptáče na stromě zapřádá zvuk písně snivý,
jakby k tanci prozpěvoval písničky libohlasné.

Hle, jak kolo vedu! Mne nezdobí peníze zlaté,
ani jako dívce jiné na šíji mi nezvučí —
mně jediný šperk jen zdobí, dvě oči tmavé, vzňaté,
trochu lesku ve vlasech, stříbro na pásu mi puči.

Hle, jak kolo vedu, a nyní bych ráda zvěděla,
zdali z vás kdo viděl kde na tom širošírém světě
dívku, jež by nade mne se větší sličností stkvěla
ve vší nádheře, jíž jste zřeli, ve všem světa vznětě.

A má nejkrásnější jméno na světě, neboť sluje: Sedmikrása (Εὐμορφοῦλα). Já bych ji raději nazval jarosvěží Artemidou. Jako ve snách, jako v hluboké zanícení pohroužen, zavírám oči a patřím na čarokrásné dítě venkovské, jež se kolem mne mihá jako tajeplné ožívení antické sochy této bohyně.

* * *

Zde nepanuje krásný způsob athenský rozžehati v předvečer velikých svátků na cestách ohně. Co sedí každý doma a pěkně sobě hoví, panuje venku na vesnici tma, až ji lze krájeti, poněvadž malé

domky selské nemají oken, jimiž by mdlé světlo ospalé lampičky prokmitovalo, kteráž visí uvnitř na stěně a ozařuje sedláky, již tu jedí, pijí a zpívají nebo také pokojně za stolem dřímají. — Posloucháme-li výskot a křik podnapilých a jsme-li jen trochu pověrčivi, můžeme toto noční ichuchání, jásání a hýmotění považovati za hluk demonův a úpírův, tím pak více, že se do hlaholu pánův ozývají také četní osli, kteří jsouce na mlatech přivázáni vytrubují, jakoby měli také svátek. Pravda, že slyšíme v tolika krákotu havranním také někdy písničku pěnice, ale jak zřídka! Ze dveří domku trochu pootevřeného zajímal mne jasný ženský hlas tak, že jsem přistoupil blíže po tichu, abych zpěvačky nevyrušil, jejíž píseň zněla:

„Učence kdys — — Rusaku můj, —
učence kdys zabili u dveří milenky jeho!
Krev se vyříne — — Rusaku můj, —
krev se vyříne jak voda, jako tichý veletok,
a jeho mat — — Rusaku můj —
a jeho matka jej ovinula v plénku jemňoučkou —

Proklatá smůla! Malé dítě otevře dvéře, a jsa postižen musím vstoupiti dovnitř a přijíti o pokračování krásné písničky, jíž dokončiti jsem sličnou pěvkyni žádným způsobem nepohnul, kterou nebyla žádná jiná než roztomilá tanečnice, královna plesu, rusá a černooká Evmorfúla. Když jsem se ji konečně po marném prošení tázal, proč nechce písně své dokončiti, co myslíte, že mi čtverácky odpověděla?

„Ano! abys mne dal vytisknouti!...“

„Nu a teď? tu budu teprve psáti, žes ošklivá a vzdorovitá.“

„Co na tom! Zde ví každý, jaká jsem. O Evmorfúle chceš psáti? Těch je po vesnici celá kopa.“

* * *

Pláč a nářek mne vytrhly ze zajímavé té zábavy. Jsa obličejem skryt v koutě, řval asi čtyřicetiletý muž jako zámecký pes a bušil si rukama do hlavy; co jsem se k němu bolestně a soustrastně přibližoval, zůstali ostatní nejen lhostejni, nýbrž srdečně se ještě smáli.

Co je tomu člověku vlastně? dověděl jsem se to hned: napil se vína a byl opilý; v opici pak měl tu zvláštnosť, že oplakával děda a bábu, praděda a celou dlouhou řadu předkův až do pátého a šestého kolena. — V tom přišlo dveřmi dvé veselejších podnapilých, z nichž jeden byl osedlán jako osel, maje na sobě sedlo se vším příborem, kdežto druhý na tomto oslu dost pohodlně jel. Tak obratně si zahrával člověk ten na osla, že nejen po všech čtyřech běžel, nýbrž také hrsť slámy, již mu někdo žertem podal, hltavě žvýkal. Mnohem tragičtější byla opička druhého, jenž seděl na hřbetě, maje ruce křížem přes prsa položené a na každou otázku odpovídal, že jest mrtev, aby poslali honem pro popa, by byl v čas pohřben, aby v tom vedru se ho neujala hniloba!

To jsou mé dojmy posvícenské.

Den po tom se sice opětně tančilo, ale nebylo v tom více života a k páté hodině odpolední byla opět celá ves ve starých kolejích, ze kterých se vzruší teprve na přesrok. (Pokračování.)

Kralohradecký nebo Královéhradecký.

„Jedejme se, muchlejme se!“ tak asi to vypadá v našem národním životě — v boji mezi mladými a starými. Ztrpčuje se tím nejen pospolitý náš život, ba uvádí se i v nebezpečí národní existence, kdež i sám jazyk má označovati ten boj vlastenecký, stálými — pošetilými novotami, jež vycházejí nejen z novin, ale i z moderní školy, kde neznají více rozdílu mezi pravými a nepravými koncovkami slov: účel, manžel, anděl — učitel, spisovatel, věřitel, a jiných více, píšíce a mluvíce: účel*e* místo účel*a*, manžel*e* místo manžel*a*, můj anděl*i* místo můj anděl*e*, — učitel*a* místo učitel*e*, učitel*y* místo učitel*i* a podobných „více*ro*“. Zpotvořování slov zabíhá začasté až do krajností, tak že jest se obávati, že se bude psáti a tisknouti, jako se mluví „méně*ro*“, „každopádně“, „nižádnocestně“ a t. p. Mladočeská vynalézavosť spletla si koncovky na *el* z pouhé snad obavy, aby nikdo v učiteli nepozoroval „učitel*e*“, a proto zvrátila koncovku jména z časoslova utvořeného na „tel*a*“ a koncovku kmenového slova na „el*e*“ — pravý opak obého.

Na začátku tohoto století nebylo žádné hádky, má-li se psáti „kralohradecký“ nebo „královéhradecký“, a Jungmann ve svém Slovníku neužívá ani jednoho ani druhého, uváděje pouze slova „Hradecko“ a „hradecký“. Znalť dobře, že spojování slov podstatných sluší sice Němcům, ale Čechům příliš nesluší, a proto také kommisse brusu jazyka českého r. 1877. přijala za hlavní zásadu, „by slovo české nepříčilo se povaze jazyka českého,“ — i dokládá táž kommisse, že „přese všecku bedlivosť nebylo lze, některé věci na jisto postaviti, až lepší o tom poznání nadejde.“

Tímto výrokem povzbuzen, dovoluji sobě své mínění o naznačování vlastnosti nebo příslušnosti něčeho ke Hradci nebo ke Dvoru „Králové“ zde projeviti a odůvodniti.

Když Hanka r. 1817. objevil ve věži pergamenové listy ve Dvoře Králové, nazval je „rukopisem kralodvorským“ a nikoli „královédvorským“, poněvadž nikomu tehdáž nenapadlo, říkati „královédvorský“. Mámť v rukou dopis z téhož roku 1817., kdež píše litoměřický biskup Jos. Fr. Hurdálek (můj prastrýc z matčiny strany) svému bratru do Náchoda: „Pan Antonín z Naillardů Kralohradecký“ — a kdybych chtěl prohlížeti registratutu konsistorní, mohl bych více dokladů uvésti, že tehdáž nikdo nepsal „královéhradecký“, jako nynější novotáři činí, a proti kterým Hanka již r. 1862. bojovati mně přikázal, jakž každý z dopisu jeho ve „Školníku“ mnou vydávaném, na str. 164. a 165. přesvědčiti se může.

Při pojmenování měst „Hradec Králové“ a „Dvůr Králové“ jeví se ta zvláštnosť, že slovo „Králové“ jakožto druhý pád slova „králová“, (jíž Hradec a Dvůr věnován byl), se nemění, jako se mění při Hradci, jemuž se říká „Jindřichův“. Chtějíce označiti předmět, jenž přísluší „Jindřichovu Hradci“, neřekneme: „měšťan Jindřichůvhradecký“ nebo „obchod zbožím Jindřichovýmhradeckým“, ale užíváme zkracovacího způsobu pomocí hlásky *o*, a mluvíme i píšeme: „měšťan Jindřicho-hradecký“, „obchod zbožím Jindřichohradeckým“. — Že však při městech Dvoře a Hradci přívěsek „Králové“ nezměněný zůstává jako jméno choti královy, kterouž nyní nazýváme „královnou“ místo „krá-

lové“ (viz Jungmannův Slovník), mělo by se psáti „Hradec Královny“ a „Dvůr Královny“, a z toho důsledně beze změny po starém způsobu „Královéhradecký, Královédvorský“, nebo po novém způsobu „Královnyhradecký, Královnydvorský“. Z toho teprv patrno, k jakému nesmyslu vedla by zde otrocká, s českou povahou se neshodující důslednosť. Proto vyhnuli se staří Čechové tomuto nesmyslu a označovali královskou příslušnosť města ve slovech „hradecký“ a „dvorský“ po spojovacím způsobu v obyčej ve šlém, jako činí v slovech: „Kralemoc, krasopis, velikonoc, krvotok“, zkracujíce první slabiku, byla-li původně dlouhá. A z těchto ohledů, v lidu obyčejných, uvykli naší dědové mluviti a psáti: „měšťan kralohradecký“ a Hanka nazval nalezený rukopis „kralodvorským“.

Pohlížím-li na oba způsoby — starý a nový — úvahou chladnou a přísnou, musím vyznati, že oboje spojování jest chybné, a to: nové „královéhradecký“ — „královédvorský“ příčí se povaze našeho jazyka, anaž spojování podstatných jmen beze změny jejich koncovky (kromě ě, *e*) nepřipouští, a staré „kralohradecký“ — „kralodvorský“ nevyznačuje královou nebo královnu, ale spíše chotě jejího — krále.

Když tedy oba způsoby jsou chybny, čeho bychom rozumně měli se přidržeti? — Jungmann by nám asi řekl: Pište a mluvte „hradecký“ — „dvorský“, a chcete-li označiti blíže, kterýto hradecký a dvorský, přijměte způsob Hankův, jehož rukopis kralodvorský zjednal mu práva ve statisících ústech a výtiscích, a nemaťte lid nedůsledným psaním a vyslovováním jednou „kralodvorský“ a podruhé „královédvorský“, jako to činí Němci, stejný druh měst nestejně nazývajíce Hradec Králové „Königgrätz“ a Dvůr Králové „Königinhof“. — A když prof. Kott ve svém Slovníku III. str. 449. uznává, že některých složenin jmen podstatných s jmeny podstatnými čeština se štítí, a že první částka substantivná obyčejně se krátí, proč kloníte se k té protivě ve slově „královéhradecký“ a odchylujete se od stručnějšího vyslovování „králohradecký?“ —

Tím, že prof. Kott ve Slovníku při slovech „kralodvorský“ a „kralohradecký“ dokládá, žeť prý lépe „královédvorský“ a „královéhradecký“, neodůvodňuje to „lépe“, a to tím méně, an se v závorce odvolává na koncovky „ův“ a ový“, jež s podstatným „králové“ žádného spojenství nemají, jsouce daleko s cesty. Divno, že i Brus spokojuje se s tím „lépe“, čímž ale nic jiného nedokazuje, leč pouhou libůstku.

Užívajíce starých, veleváženými buditeli jazyka českého užívaných a povaze jeho spojovacím *O* více přiměřených forem „kralodvorský“ a „kralohradecký“, nezadáme nic historickému původu a významu měst těchto věnných, vdovám královnám — a nikoli králům věnovaných.

Nezazli mi nikdo, že pro pouhá tato slova, aby zachována byla ve formě staré, v těchto listech horlím; vykonávám jednak vůli Hankovu z r. 1862., bych onomu novotářství meze kladl, jednak konám to z přesvědčení, že lépe jest šetřiti zvyků starých — přijatých, než zaváděti něco nového, jazyku našemu odporujícího a — ústa zbytečně roztahujícího.

Na konec připouštím vyhnutí se všem rozpakům matné nedůslednosti a úplnou volnosť u v y s l o v o v á n í starým i mladým, aby v t i s k u nedávali vysazovati celá slova: „kralodvorský, kralohradecký“ nebo „královédvorský, královéhradecký“, ale toliko: „kr. dvorský“ a „kr. hradecký“. Nechť pak si to vyslovuje každý, starý nebo mladý, jak se mu zlíbí, a jak dech jeho stačí. **Jos. A. Šrůtek.**

Budiž svůj!

Napsal **Aug. Šenoa**. Přeložil **Jos. Tumpach**.

(Svým milým druhům.)

Oj budiž svůj! — Buď vezdy mužem pravým,
a v hrudi své měj srdce lásky vřelé,
nejednej nikdy s duchem kolísavým,
než čelo vezdy k nebi zdvihej směle;
a kdyby léta trávit bylo v muce
a bídě tobě, ty jen pevně stůj,
měj vůli mužnou, zatni zdravé ruce
a budiž svůj!

Oj budiž svůj! — Věz, hlava tvoje mladá
sny nebeské ti čarných kouzel vzbudí,
z nichž naděj' touhy vábné sobě spřádá, —
než v světě taj jen jako v lidské hrudi, —
a často náruč světa tebe měkká
v sobeckou vábit bude skrýš a sluj;
než v žití, bratře, cokoli tě čeká:
ty budiž svůj!

Oj budiž svůj! — Svět peklem není věru,
však ani rájem; — trním kryt i květem;
v pravo ni v levo nejdi, ale směru
se třímej pravdy, kam jdeš koli světem.
Jdi krokem rázným, statně vždy a čile,
až světů Pán ti přetne život tvůj,
a svaté právo každé miluj chvíle,
a budiž svůj!

Oj budiž svůj! — Toť úkol Bohem daný,
jenž nenávidí vše, co lží a klamem;
tvůj rozum umem vždy buď obetkaný
a srdce lásky sídlem buď a chrámem.
Ba, s srdcem vezdy rozum ať se bratří,
a potom mužem budeš, bratře můj,
na něhož s úctou každý jenom patří.
Jen budiž svůj!

Oj budiž svůj! — Vždy bratrům budiž bratem,
pro lid svůj s láskou pracuj v čela znoji,
své duše nikdy nezaprodej zlatem
a nedbej chvály, která neukojí.
Svědomí tvé ať odměnou ti jesti
za všechen trud, a vezdy pamatuj,
že budeš žíti v lidských činů zvěsti,
byl-li jsi svůj!

Oj budiž svůj! — Buď mužem s duší ryzí,
tvé čelo budiž jako slunce stkvoucí,
jas jehož bídným pouze s čela mizí,
a slovo každé ceny nehynoucí
ať vezdy jest. Za zlata leskem zírá
jak za bohem jen otrok, bratře můj;
ty věz, že zlata krasši duše čírá,
a jsi-li svůj!

Oj budiž svůj! — Však přijde doba jednou,
kdy účet přísný klásti bude tobě,
až nadehvězdný stan tvé zraky shlédnou;
než beze strachu zírat v oné době
ty moci budeš, neboť srdce tiše
ti zahovoří: „Duše nezkaluj
si bolem zde, kde radosť jenom dýše,
vždyť byl jsi svůj!“

Hlasy českých časopisův učitelských o náboženské škole.

Píše **František Libor.**

Úvahy „Česká literatura paedagogická a náboženství“, kterou již po delší dobu uveřejňuje ve „Vlasti“ ř. učitel V. Špaček, seznáváme, jak naše vychovatelské časopisy soudí o vychování náboženském. Přihlížejíce k části dosud uveřejněné, netajíme svého uspokojení; kromě v několika málo článcích nejeví se nikde duch protináboženský; mimo to ukázáno v řečené úvaze, že články takové spíše z toho důvodu podány byly, aby čtenářstvo i jiné, náboženství nepřející mínění o vychovávání mládeže seznalo, nežli z úmyslu, aby se snad náukami takovými řídilo. Co o ostatních časopisech psáno bude, ovšem ještě nevíme.

Míníme však, že stanovisko českých listů paedagogických ve příčině smýšlení náboženského nejpatrněji z toho lze seznati, jak vyslovily se časopisy ty o návrhu na zařízení škol konfessionálních, který byl loni v říšské radě od knížete Liechtensteina podán. Neboť to jest jisto: kdo není nepřítelem náboženství, nemůže také býti nepřítelem náboženského vyučování a tudíž ani škol konfessionálních. A naopak,

kdo protivuje se tomu, aby mládež katolická byla vyučována jen učiteli katolíky, aby veškeré vyučování dálo se v duchu náboženskem, ten jest nepřítelem náboženství samého. Toho netřeba zvláště dokazovati.

A tu překvapuje nás velice, že i ty časopisy učitelské, kteréž nejednou o prospěšnosti náboženského vychování se vyslovily, jako na povel proti zařízení škol konfessionálních svého hlasu pozvedly. V denních listech, jak známo, mnoho psáno bylo o školách konfessijních pro i proti, ovšem způsobem nejvíce polemickým. My však polemiky se vystříhajíce ukážeme tuto sine ira et studio, kterak vyslovily se časopisy našeho učitelstva o konfessionálních školách, dále ze kterých důvodů vyslovily se proti nim a byly-li důvody ty oprávněny.

Jak známo, obsahuje návrh Liechtensteinův proti posavadnímu zákonu školskému tyto rozdíly: 1. Děti mají býti vychovávány dle náuk jejich náboženství (účel školy obecné). 2. Realiím má býti vyučováno při četbě, a nejsou zvláštními předměty. 3. Docházka školní je šestiletá; po šesti letech bude mládež choditi buď do škol měšťanských, průmyslových, hospodářských neb odborných — buď bude choditi ještě do škol pokračovacích neb opakovacích. 4. Rodičové nemusí posýlati ditek svých do škol, které nesouhlasí s náukami jejich náboženství (avšak bez vyučování jich nechati nesmějí). 5. Církev vykonává spoludozor nad školou. 6. Učiteli mohou býti jen občané mravně zachovalí, kteří jsou téhož vyznání náboženského jako mládež, již vyučovati mají, a kteří byli uznáni způsobilými učiti náboženství.

Víme, že nejvíce hluku mezi liberály způsobilo hojné podepisování petic pro školu konfessijní, a tu tážeme se: jak mohli zastanci nynějšího školského zákona stotožňovati petice za zřízení škol konfessijních s peticemi za přijetí návrhu Liechtensteinova? Vždyť kdo petici tu četl, zajisté ničeho v ní nenalezl o šestileté docházce školní aniž o hodinách opakovacích; peticí tou dožadováno se pouze školy konfessionálné. Jakým právem mohli ti, kdo tuto petici podepsali, vyhlašováni býti za nepřátely vzdělání atd.? Účel liberálův, kteří zúmyslně tyto dvě různé petice za tutéž vyhlašovali, nebyl jiný, než aby učitelstvo poplašili, že zrušením osmileté docházky školní mnoho míst učitelských ubude, a tak učitelstvo k odporu proti škole konfessijní svedli. Proto rozhlašovali, jakoby i ta petice za šestiletou docházku školní se přimlouvala. A to se liberálům u veliké části učitelstva podařilo.

Petice za školu konfessijní obsahovala tedy jen část toho, čeho žádá návrh Liechtensteinův. Ale poněvadž obé stotožňováno bylo, pojednáme o odporu proti návrhu Liechtensteinovu.

Požadavky návrhu toho, jež jsme označili sub 1. a 6. promlouvající o vyznání náboženském žactva i učitelstva, můžeme shrnouti v jedno a společně o nich promluviti. Zajímavo jest, co časopisy učitelské, liberálními učiteli redigované, proti těmto odstavcům namítají. Žádný z nich nepraví, že by toho nebylo potřebí, ale každý tvrdí, že ustanovení takového není proto třeba, že prý se tak ve skutečnosti již děje. Tu bychom mohli krátce říci: Jestli se skutečně tak děje, a nikdo tím škody netrpí, proč pak se tak bráníte, aby se to nařídilo zákonem? Nenastala by tedy žádná změna, nemáte se čeho obávati.

Avšak přihlédněme blíže, co se již nyní děje na prospěch náboženského vychování, jak odpůrci konfessijní školy v listech učitelských tvrdí. Vyučování se počíná modlitbou a modlitbou se končí. Děti po křesťansku pozdravují a chodí do kostela za dozoru učitelův; učí se náboženství a přijímají svaté svátosti. Čítanky obsahují i modlitby a jiné články obsahu zbožného.

Tuto výmluvu, neboť jinak nelze takové obhájení posavadního zákona školského nazvati, vyvrátíme snadno. Rádi bychom viděli učitele žida, jak by se s katolickými dětmi pobožně modlil, jak by je učil, že mají po křesťansku pozdravovati. A přece dle zákona posavádního i žid může býti učitelem na škole, kde jsou děti katolické. I novella ku školskému zákonu, jíž se liberálové tak velice lekali, ustanovuje, že správa školy vykonává dozor nad žactvem při výkonech náboženských skrze učitele *téhož vyznání náboženského* — patrno, že na té škole i učitelé jiného vyznání býti mohou. Že nebylo mnoho učitelů nekatolíků na školách se žactvem katolickým, to věru není zásluhou nynějšího školského zákona. Obce (resp. místní školní rady) mají právo voliti na místa učitelská tři ze žadatelův, z nichž jeden bývá pak dosazen. Ovšem pak zástupcové obcí katolických jinověrce do terna nedají. Ale jsou známy případy, kdy za místo podučitelské žádali zkoušení podučitelé katolíci (s vysvědčením „dospělosti“) a jediný zkoušený učitel jinověrec (s vysvědčením „způsobilosti“). Ten pak místo obdržel, ač mládež na té škole byla všecka katolická, ač obec do terna ho nedala a jeho dosazení se bránila — a proč? Poněvadž byl on jediný zkoušený učitel, a zákonu musilo býti vyhověno.[1])

Může tedy někdo tvrditi, že by ustanovení, jímž by zabránilo se dosazování učitelů jinověrců na školy katolické, bylo zbytečným a že by ho třeba nebylo?

Dále je známo, že ve mnohých školách, kde bylo jenom několik dětí nekatolických, na žádost rodičů jejich zavedena byla modlitba „interkonfessionelní“, kteráž ovšem nikoho nepohoršila, ale také ku povzbuzení zbožného citu málo přispěla. Známo je také, že příprava ku přijetí sv. svátostí u dítek smí se díti *jen* v hodinách náboženství vykázaných.

O vyučování náboženství bylo již mnoho psáno a dalo by se ještě mnoho psáti. Řekněme však jen krátce, jak se vyučuje náboženství tam, kde duchovní pro rozsáhlost osady do školy ani na ty dvě hodiny docházeti nemůže, maje školy i na hodinu cesty vzdálené? Není tu zapotřebí, aby učitel způsobilým byl učiti náboženství? Nepřijde-li duchovní, má učitel vyplniti hodinu tu kterýmkoli předmětem — jenom ne náboženstvím. Rádi ovšem uznáváme, že někteří učitelé z ochoty i náboženství vyučují, když duchovní pravidelně docházeti nemůže — ale to vědí zastanci posavadního školního zákona tak dobře jako my, že se tak děje málo kde, a že učitel jen z dobré vůle to koná, nejsa povinen, ano, zákon mu v tom spíše ještě zbraňuje.[2])

---

[1]) Stůj zde ukázka působení toho učitele. Před svátkem sv. Jana Nep. vypravoval katolickým dětem (jiných v jeho třídě nebylo), že sv. Jan není žádný svatý, že byl vydřiduch a lakomec, který měl v Praze domy a od nájemníků veliké nájemné bral, sám však v těsné komůrce zůstával atd.

[2]) Uvádíme zde výrok jistého okresního školního inspektora, který řekl učiteli, když tento se mu svěřil, že vyučuje náboženství místo duchovního. „O náboženství se nestarejte, do toho vám nic není“.

Tvrzení, že naše čítanky mají ráz náboženský, přimělo by nás k úsměvu, kdyby věc nebyla příliš vážná. První čítanka, vydaná, tušíme r. 1878., hodí se tak dobře pro žida jako pro křesťana. Kdo tvrdí, že jest pro děti katolické, ten buď neví, čeho jest katolickým dětem třeba, buď toho věděti nechce. Či snad článkem „Milý Pán Bůh“, čtyřřádkovým čl. „Důvěra v Boha“, čl. o Bohu, o duši je zadost učiněno požadavkům katolických rodičů? To snad ne! Čítanka první má jen tu dobrou stránku, že není pro atheisty (snad proto, že dětí takových v Čechách není). Ale pro židy se hodí dobře. Tak na př. ve čl. „Malí koledníci“ vypravuje se o dětech, které chodily o vánocích koledou, ale nemysleme si, že je tam jen zmínka o narození Páně. Ani slova o tom! — Než byla vydána čítanka druhá, snad se přesvědčili páni skladatelé, že židovských dětí v českých školách vůbec není a že nemusí tedy býti tak úzkostlivými. Proto dali do čítanky té čl. „Neděle“ a čl. o sv. Václavu, sv. Cyrillu a Methoději. Ale slova „Ježíš“ ani v této čítance nenalezneme. — V čítance III. nalézáme již také báseň „Kříž v lese“, čl. o sv. Vojtěchu a v některých článcích také zmínku o Spasiteli, ale málo kde. Kdo tedy chce pravdivý soud o čítankách pronésti, musí říci, že čítanka I. jest úplně bezkonfessionelní, II. a III. že jen málo kde náboženský ráz mají.[3]) Námitka o čítankách tedy odpadá.

Tím jsme, tušíme, ukázali, že n e d ě j e se tak, jak by liberální redaktoři některých učitelských listů světu rádi namluvili. Ale i kdyby, pravíme, k d y b y se tak dělo, jak oni praví, bylo by to dostatečným důvodem proti zařízení škol konfessijních? Kde se tak děje, tedy v n e j l e p š í m možném případě za nynějších zákonů, tam ví dítě katolické p ř i n á b o ž e n s k ý c h h o d i n á c h a v ý k o n e c h k a t o l i c k ý c h, že jest katolickým dítětem, a l e p ř i o s t a t n í m v y u č o v á n í t o h o v ě d ě t i n e s m í. Krátký rozum nynějšího zákona školského je ten, že o vychování náboženské má se starati kněz, ale učiteli že po něm nic není. A koná-li učitel něco v té příčině, koná to pouze z dobré vůle, nejsa zákonem k tomu vázán. Kdo tedy, není-li nepřítelem náboženství, může tvrditi, že by nebyla oprava velice žádoucí? Kdo by chtěl důvody tyto vyvrátiti, ale zase důvody, nikoli frasemi, toho rádi vyslechneme.

O požadavcích návrhu Liechtensteinova, které jsme sub 3) a 4) uvedli, opět zároveň pojednáme. Zastanci nynějšího zákona praví, že se návrhem tím má snížiti vzdělání, tím totiž, že se realiím má vyučovati při čtení. Je to ku podivu; vždyť i nynější osnova učebná stanoví, že se má vyučovati realiím na z á k l a d ě č í t a n e k a že zvláštních knih učebných pro realie není dovoleno užívati na školách o méně nežli čtyřech třídách. Či snad ta dvě pololetí zimní, v nichž děti po dvanáctém roce do školy chodí, tu vzdělanost udržují? O dvou l e t e c h nemohou ani zastanci osmileté docházky školní mluviti, ježto mládež ta v letní době od školy hromadně se osvobozuje. Ba, osvobozují se i děti mladší — samy; kdo by tomu nevěřil, nechť se podívá do našich škol na venkově na řady prázdných lavic. Ovšem pravý „přítel pokroku“ musí říkati, že to není pravda, a že docházka školní jest velice pilná.

[3]) Myslíme tu čítanky trojdílné, kterých se na venkově nejvíce užívá. Čítanky o pěti a osmi dílech nad trojdílné v té příčině sotva asi vynikají.

O to nám však neběží; chceme jen ukázati, že taková polovičatá školní dochůzka málo prospívá dětem, které mimo to v letní době mezi dospělou čeládkou mnohým nemravům se přiučí a v zimě pak do školy je přinášejí, a že tedy vzdělání mládeže tuze by neutrpělo, kdyby se jí i ty dvě poslední zimy odpustily. Co pak se týče učení realiím, uvádíme tu hlas jistého časopisu učitelského z r. 1872., který nyní také proti škole konfessijní horlil, ale v řečené době takto psal: „My učitelé prostředního věku byli jsme zcela jinak vyučováni než nynější; naši učitelé nebyli žádní astronomové, filosofové..... ale byli paedagogové. Proto se také cenila jak u kandidátů, tak i ve školách stránka vychovatelská nad naučnou; neznali jsme sice tak louskati formule mathematické, jak se žádá od nynějších kandidátův, ale školství *tehdejší nebylo o nic horší nynějšího*, čehož dokladem byla školská výstava pražská a pařížská r. 1867.“ — Pro větší zajímavosť dokládáme, že časopis ten měl tehdá t é h o ž redaktora, kterého má nyní!

Kdo chodil do školy v letech šedesátých, ten dobře ví, zdali se učilo realiím či nic. Přemnozí učitelé dětem dějepis, zeměpis a náuku o pěstování stromoví diktovali, a dětem bylo se tomu učiti. Tehdejší propouštěcí vysvědčení od nynějšího málo se liší. A nahlédněme do tehdejších čítanek. Dítky nejmenší měly tak zvaný slabikář, děti středního roku I. čítanku, dítky největší II. čítanku; (nyní jest I. II. a III. čítanka.) Stará první čítanka (tolik jako nyní II.) měla tyto články přírodopisné: Zvířata čtvernohá, Ptáci, Přelétavé ptactvo, Hus a kachna, Čáp čili bohdal, Ryby, Hmyz, Rostliny, Nerosty, pak četné články o těle lidském a pěti smyslech a kromě těch několik článků zábavných, které taktéž výkladu přírodopisného vyžadovaly. — Články dějepisné: Rudolf z Habsburku, Povodeň (o Ferdinandu Dobrotivém), Svatý Cyriil a Methoděj, Svatopluk a Bořivoj, Synové Svatoplukovi, Sv. Václav, Sv. Vojtěch a sv. Štěpán. Články zeměpisné: Domov, otčina, národ, říše, Krajiny, díly světa, moře řeky, Části Rakouské říše. — Kromě těch byly v I. čítance ještě čl. o církvi, o vrchnosti, články o ročních časech a výklad o bajce. — Čítanka II. (nynější III.) měla tyto články přírodopisné: Roucho země, Rostliny, Květiny, Obilí, Len, konopě, řepka, Jabloň, Dub, stromy lesní, Křoviny, Jedovaté byliny, Ovce, Kráva, Kůň, Pes, Zajíc a srnec, Jelen, Sob a velbloud, Medvěd, Ssavci, Kury, Vrabec a vlaštovka, Slavík, Ptáci, Ryby, Hadi, Hlemýžď, Pavouk, Housenky, Včely, Chroust, Pijavky, Vnitřek země, Vápno, Křišťál a diamant, Sůl, Kamenné uhlí. — Zeměpisné: Zeměkoule, Slunce a země, Měsíc, Pevná země a moře, Císařství Rakouské, Hory Rakouské, Města Rakouská, Požehnání Boží, Svatá země. — Dějepisné: Římané, Pronásledování křesťanů, Konstantin Veliký, Julian odpadlík, Řím křesťanský, Karel Veliký, Markrabě Leopold, Tataři, Císaře Rudolfa žezlo, Tři panovníci našich zemí, Karel IV. v Pise, Kristof Kolumbus, Dům Habsburský, Král Ladislav a Jan Jiskra, Ferdinand I., Maximilian I., Rudolf II. a Matyáš, Ferdinand II. a III., Leopold I., Josef I. a Karel VI., Maria Teresia, Josef II, Leopold II., František I. Rakouský sedlák a francouzský jenerál, Císař Ferdinand a František Josef. Vedle těchto obsahovala čítanka ta tyto různé články náučné: Škola, Čeládka, Představený obecní, Živnosti a řemesla, Bývalé cechy a nynější živnostenské spolky, Šetři svého zdraví, Nemoci dětské, Nezdravé

pokrmy, O nápojích, Oděv, Lékař a nemocnice, Obsluha nemocných, O zkaženém vzduchu, Koupání a lázně, Pomoc utopeným, Křísení zdánlivě mrtvých, Úraz a poranění, Vášně a náruživosti, Jmění, Opatrujte oheň! Dobročinné ústavy, Soud, Svědek, Četník, Tresty, Voják, Úřady, Daně, Odměny. Článkův o hospodářství polním, o pěstování stromoví a chovu dobytka bylo ke třiceti, jakoby z našich hochů — jak řekl jistý řečník na sjezdě učitelském, — měli býti samí šafáři a poklasní.

Prohlédněme nynější čítanky a uvidíme, obsahují-li více realného učiva nežli čítanky staré. Shledáme, že nikoliv. A když ty články v čítankách byly, tedy se ovšem také musilo učiti tomu, co v nich bylo. Kdo tedy tvrdí, že ve dřívějších školách neučilo se realiím, o tom směle můžeme říci, že jest lhář, aniž bychom mu na cti ublížili.

Možná, že nebyly články ty náležitě uspořádány, možná, že se nyní lepší methody užívá, ale to přece není tím, že škola přestala býti konfessijní. Vždyť všechno pokračuje, jakž by tedy i vyučovatelství nepokročilo za dvacet let k lepší methodě! A že nebylo tehda tolik učebných pomůcek, to přece náboženský ráz školy také nezavinil.

Tím jsme dokázali, že by se nemusilo vyučovati realiím v menším rozsahu, i kdyby se vyučování dálo pouze na základě čítanek, jako se dálo druhdy; rozdíl byl jen ten, že nebyl ve školách přísný „rozvrh hodin“, a že učiteli bylo ponecháno více volnosti.

Mimo to sluší míti na paměti, že dle návrhu Liechtensteinova zřízeny měly býti školy opakovací a pokračovací. Nemůže tedy býti řeči o tom, že by míra vzdělání snížena byla. Zbývá tu jen kreslení a tělocvik, kteréžto předměty v návrhu uvedeny nejsou. Avšak domníváme se, že by to bylo právě kreslení, k němuž by se snad více přihlíželo na školách pokračovacích, a tělocvik — v tom by zajisté ničeho se nezměnilo. Neboť ve městech, kde tělocvičny zařízeny jsou, zajisté by se mu i dále učilo, ježto děti městské ho potřebují — a na venkově — jen se podívejme, kterak se mu n y n í vyučuje.

Posavadní zákon školní nařizuje, že mají při školách býti tělocvičny letní a zimní; zároveň připojeno jest, že mohou obce výjimkou býti zproštěny povinnosti, aby stavěly zimní tělocvičny. Tato výjimka stala se pravidlem, a zimní tělocvičny nenalezneme snad na vesnici nikde. Při mnohých školách není ani letních tělocvičen, a tělocvik omezuje se na pouhé prostocviky. V zimě se tělocviku na venkovských školách vůbec neučí.

Avšak přihlédněme ještě k té potřebě tělocviku na venkově. Naši bodří vesničané přezdělí tělocviku na nářadí „komedie“ a praví, že se děti tělocviku sami učí lezouce na stromy atd. Než, nechceme tu tělocviku uváděti v posměch; nechť platí výrok paedagogů, že jest prospěšným vývoji těla a zdraví. Avšak děti vesnické, sotva ze školy přijdou, jdou na pole kopat, hrabat, mnohý hoch i s koňmi jezdí a ve stodole mlátiti pomáhá. A což v horských krajinách! Tam nejeden učitel vyslovil se: „Když vidím, kterak tatík ženu a chlapce, sotva ze školy přišel, d o p l u h u s i z a p ř á h n e a j i m i s v ů j k o u s e k p o l e z o r á v á[4]), jest mi líto ubožáka a nemohu se odhodlati, abych ho ještě na tělocvičném nářadí trýznil.

Nechme tu všech rozumů paedagogických a zeptejme se, co

[4]) Toť skutečná pravda!

tomu řekne pouhý zdravý rozum! Avšak u nás musí se říkati, že je tělocviku dětem nutně třeba, a kdo by tak neřekl, byl by zpátečníkem. Nepopíráme, že by nebyl tělocvik prospěšný dětem velkoměstským, jež mimo školu ničím se nezaměstnávají — avšak domníváme se, že by tělocvik školám těm také byl ponechán. Vždyť doplnění zákona mělo býti zůstaveno zemským sněmům, a ten by zajisté i o tělocviku dle potřeby rozhodl.

Největší část učitelstva, hlavně mladšího, dala se svésti křikem liberálních listů, že skrácením docházky školní zrušeno bude mnoho učitelských míst. A přece právě učitelstvo mohlo nejspíše věděti, že to není pravda. Školy měšťanské i návrh Liechtensteinův výslovně jmenuje, ty by tedy rušeny nebyly. Co pak se týče škol vůbec, tu poučí nás nejlépe číslice.

Prohlédneme-li seznamy škol, nalezneme málo škol jednotřídních, které by měly méně nežli 60 dětí. Skrácením docházky školní na 6 let ubyla by čtvrtina dětí, tedy 15. Tudíž i takové školy, které mají nyní jen 55 dětí, musily by zůstati, neboť dle zákona má býti škola již tam, kde jest pouze 40 dětí, (jsou-li ovšem i ostatní podmínky, v zákoně vytknuté.) O ostatních školách jen tolik podotkneme: ve třídě nemá býti více než 80 dětí; má-li dvoutřídní škola na př. 160 dětí, má býti zřízena třetí třída. Avšak počítejme, kolik máme trojtřídních škol se 160—180 dětmi! Velmi málo. Za to však je množství škol trojtřídních s více nežli 200 dětmi; na takových by se i při úbytku žactva ani jediná třída nezrušila,

A podobně má se to i se školami o více třídách. Školy české jsou posud úžasně přeplněny. Kdo by se o pravdě přesvědčiti chtěl, nechť prohlédne si seznam škol, jaký bývá v učitelských kalendářích.

Vždyť již novella školní, která přec už několik let jest v platnosti, ustanovuje, že při rozšiřování škol nemá se přihlížeti k dětem, kterým se dostává úlev v docházce školní, a to jsou ve vesnicích téměř všecky děti, které dospěly dvanáctého roku.[5])

Když se tedy již nyní k těmto dětem nepřihlíží, nenastaly by nižádné změny, když by právě tyto děti do školy vůbec nechodily. — Ovšem, kdo se domnívá, že naše školství i ve skutečnosti je takové, jako jest líčeno na papíře, kdo věří tomu, že úlevy poskytují se jen „za zvláštních okolností“ atd., ten snad bude o tom, co jsme řekli, pochybovati. Takovým však pravíme pouze: „Pojď a viz!“

Kdo tedy nechce zúmyslně věc líčiti hůře nežli jest, musí doznati, že by se zrušily některé třídy jen ve městech, kde se dětem úlev neposkytuje, a kde u rozšiřování škol zákona přísně dbáno. Ale vždyť právě o městech můžeme s jistotou tvrditi, že by se tam zakládaly školy pokračovací, o kterých návrh mluví, a na kterých by se dostalo míst učitelům, kteří by zrušením tříd na školách obecných místa pozbyli. Avšak počet těch zrušených tříd byl by v celé zemi nepatrný.

Když vešla v platnost školní novella, očekávalo se také, že budou některé třídy zrušeny, poněvadž děti, jimž úlev se dostává, z počtu tříd vyňaty byly. Očekávali toho asi zákonodárci sami, neboť

---

[5]) V okrese P. n. p. osvobozují se pro léto všecky děti od 12—14 let, aniž jest přihlíženo k jejich prospěchu a pilné docházce školní ve dřívějších letech.

přidán k tomu paragrafu dodatek, že třídy smějí býti zrušeny toliko s přivolením zemských školních úřadů. Nuže, nechť nám povědí tehdejší odpůrcové novelly, kolik těch tříd bylo zrušeno. Ani na školách německých se tak nestalo, ač nejsou tak přeplněny jako školy české. Duchovenstvu nezáleží však na tom, aby mládež chodila do školy pouze šest let, jemu se jen o to jedná, aby škola vychovávala náboženský. Tuto pak chceme jen ukázati, že obava o zrušování učitelských míst jest bezpodstatna. —

Ostatně nezazlívali bychom učitelstvu, kdyby jen proto bylo vystoupilo proti návrhu Lichtensteinovu, že by se bylo obávalo o své zaopatření, o svůj chléb. Avšak víme, že činilo tak i ze příčin jiných.

Vyvrátivše takto námitky proti škole konfessijní, které ve všech časopisech učitelských, jež o návrhu psaly, jsme nalezli, promluvíme o posledním požadavku návrhu Liechtensteinova, o církevním spoludozoru, při jednotlivých časopisech, dle toho, jak se o něm vyslovily.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Několik slov o knihách a časopisech špatných.

Motto: „Solcher Kaffee ist nicht zu loben,
Denn das Cichorium ist unterschoben,
Die Fiction ersetzt nicht die That,
Nur Plunder ist jeglicher Surrogat.“
(J. Veith.)

Spisy špatnými nazýváme vůbec všecky tiskopisy, v nichž se hlásají bludné názory o Bohu neb člověku, o náboženství nebo o mravech, o církvi neb státě, ať jsou vědecké nebo zábavné, ať jsou psány prosou nebo veršem, ať jsou tištěny na papíře jemném nebo hrubém, ať jsou jejich autory literární „velikáni“ nebo lidé širšímu světu neznámí, ať je „kritika“ zove klasickými nebo jinakými; zvlášť pak zovem špatnými všecky tiskopisy, v nichž se buď přímo nebo nepřímo víra náboženská podkopává, náboženství zlehčuje a v posměch uvádí, církev osočuje, pravda historická překrucuje, cudnost uráží, ctnost odívá rouškou hlouposti, nemravnost a nevěrnost omlouvá a velebí atd. atd.

Měřítkem naším jest v příčině této mimo zdravý lidský rozum pouze a jediné nezvratný zákon Boží a z něho plynoucí pravidlo víry a pravidlo mravů; aesthetické ceny různých tiskopisů si tu nevšímáme a ku knihám špatným řadíme tudíž — po příkladu řeckého filosofa Platona — i spisy formou výtečné a dokonalé, jakmile shledáme, že jest obsah jejich v tom neb onom směru chybný a závadný; ano tyto považujeme za tím nebezpečnější a škodlivější, čím jsou formálně dokonalejší.

Díváme-li se však z tohoto hlediště na literární produkci novější, skličují zármutek a bolest srdce naše, nebo odečtem-li literáty

kněze, najdeme tak řka jenom výjimkou tu a tam některého spisovatele, „jenž neodhodil“, abychom užili slov Gervinových, „pouta zjeveného náboženství“; ba mezi literáty, jež kritika zove „předními“, není u nás ani jednoho, jenž by stál pevně nedíme ani na půdě křesťanské, nýbrž jen na půdě náboženství přirozeného[1]), spíše u nich najdeme všecky jen možné stupně víry či správněji nevěry, jakéž mohou býti: mezi náboženskou lhostejností a šílenou záští proti všemu, co jest katolické, mezi jakýmsi neurčitým deismem a čirým atheismem, mezi pietismem prostým všech dogmat a ďábelsky drzým rouháním se Bohu!

Dokladů k tomuto svému tvrzení mohli bychom uvésti řadu nepřehlednou a kdybychom chtěli vypsati zde všecko, čím v této příčině hřešili jenom naši básníci, musili bychom popsati veliké množství papíru. Kdo by se chtěl o pravdě slov našich přesvědčiti, nechť si přečte ukázky, jež jsme podali zvlášť v I. a II. ročníku „Vlasti“.

Zde jenom v krátkosti načrtneme, jak se naše dříve panenská a čistá a duchem náboženským prodchnutá belletrie čím dál tím více odcizovala víře křesťanské a tím zároveň čím dál tím více stírala se sebe pel panenské cudnosti, až se z ní stala v některých plodech zvláště lyrických a z části i dramatických sprostá záletnice.

Ti, kdož u nás před lety ve článcích „vědeckých“ kantianismem a herbartismem podrývati počali základy víry křesťanské, kdož pod rouškou vlastenectví horlili a soptili proti papeži a církvi katolické, kdož „vědecky“ brali v pochybnost nesmrtelnost duše atd., jistě netušili, jak smutné ovoce budou míti u nás v době poměrně velice krátké bludné jejich nauky; jistě netušili, že články svými šířenými pod zvučnou firmou osvěty kladou základy k literatuře nejen nevěrecké nýbrž i nemravné a proto i protivlastenecké a protinárodní.

Oni se totiž odtrhli od křesťanství a všeliké positivní víry, ale zůstali dosti nedůsledně státi v půli cesty, holdujíce ještě aspoň jakési deistické víře a mravnosti nezávislé; po nich však přišli jiní, odvážnější, kteří se nelekali z praemis už daných logicky a důsledně vyvozovati všechny konsekvence, byť byly třeba sebe hroznější.

Najednou se tak ovšem nestalo, ale z nenáhla. Jako totiž založený oheň z počátku jen doutná a se prozrazuje toliko dýmem, až konečně vyšlehne plným plamenem a ničí všecko napořád, tak bylo i zde.

Nejdříve se vetřela do naší belletrie na pohled nevinná lhostejnost k náboženství a jeho předpisům, ale jelikož úplná lhostejnost zvláště v tomto oboru naprosto jest nemožnou, probleskovala velice záhy zvláště ze spisů belletristů nadanějších vedle lhostejnosti k náboženství křesťanskému nenávist proti katolicismu, jeho dogmatům a institucím tu a tam již zjevně a když i ne zjevně, tedy přece tak, že ji čtenář trochu chápavější snadno mohl poznati a takřka makati, třebas spisovatel horlil na oko jenom proti „zlořádům a nešvárům církevním“. Tím se klestila cesta „pokroku“ (!) ještě většímu, jenž se dostavil až příliš záhy, a v tomto „pokroku“ hnáno jest útokem na

[1]) Ten neb onen sice napíše časem něco pěkného a zcela bezvadného, ano tu a tam i něco zbožného, proto že mu to tak právě napadlo anebo že toho ku zvýšení effektu v básni potřeboval. Podle těchto jednotlivostí nesmíme však souditi; spíše se musíme říditi výrokem Mikuláše Cusanského: „Oportet qui scribentis in re aliqua mentem investigat, ut omnia scripta in unam concordantem sententiam revolvat“.

samé základy víry křesťanské napřed ve spisech a pamfletech, jež měly nátěr jakés vědeckosti, pak i v románech, povídkách a básních. Před zraky těchto „pěstitelů“ naší literatury nedošel milosti ani husitismus, ač ho užívali, kde se jen dalo, jako zbraně proti katolicismu, neboť podrývali jako krtkové nejen autoritu církve katolické, nýbrž i autoritu všeho náboženství, hlavně však se snažili pákou nevěry a skepticismu vyvrátiti dogmata, na nichž spočívá jak na sloupech žulových náboženství křesťanské a bez nichž by se v niveč rozpadlo (jako na př. stvoření světa, pád prvních lidí, Kristovy zázraky a Kristovo božství, nesmrtelnosť duše, posmrtný soud a věčnou odplatu); rozdíl byl jen v tom, že kdežto jedni po příkladu velikých francouzských fantastů a causeristů, mělkých však historiků a filosofů Renana a Micheleta (Svaté písmo člověčenstva“ —) hnali přímo útokem na jádro a podstatu všeho křesťanství, snažili se jiní přijíti oklikou přes Čínu a Indii k témuž cíli, dovozujíce, že učení křesťanské ničím jiným není nežli docela přirozeným vývojem hlavně prý náboženství staroindického!![2])

Jednoho však bylo v tomto boji proti křesťanství až dosud přece ještě šetřeno, a to pojmu „Bůh“; konečně však „musil“ i osobní Bůh ustoupiti „vědě“ (!), kteráž slavně dekretovala, že není žádného Boha osobního ve smyslu křesťanském a vůbec ve smyslu monotheistickém, svět že jest věčný, všecko ve světě že se pohybuje ve věčném kruhu stále měnivém, zákony přírodní že jsou věčny a nezměnitelny, příroda že jest nikoli jen zevnějším zjevením božské moudrosti a moci, nýbrž podstatným zjevením se Boha samého, kterýž prý v člověku nabývá vědomí, duše lidská že jest pouze částkou velké duše světové, částkou božství v přírodě bytujícího a přírodou se podstatně zjevujícího, s tímto božstvím že po čase opět úplně splyne a jen v tomto smyslu že jest nesmrtelnou, individuelní nesmrtelnosti a posmrtné odplaty že žádné není.

Některým však bylo i toto ještě příliš „náboženské“; i dekretovali rovněž jménem „vědy“, že není Boha a není duše ani ve smyslu pantheistickém a celý svět a všecko ve světě, i nejsložitější úkony a úsudky, jichž jest schopen člověk —, že se zakládá na pouhém mechanismu, z čehož nutně jde, že člověk i zvíře pouhými jsou stroji, kteréž se od sebe liší jenom tím, že jest člověk strojem dokonalejším.

My „vědečtí laikové“ a „naivní věřící“, jak se nám říkává, máme ovšem za to, že jest to nanejvýš nevědecké, nerozumné a lehkověrné, nechtíti uznati, že Bůh stvořil svět a věřiti ochotně, že svět se stvořil sám, nechtíti uznati, že rozumná, vševědoucí moc dala zákony veškerému světu hned při jeho vzniku a ochotně věřiti, že tak učinila síla slepá, nechtíti uznati, že jest jeden nejvyšší všeho světa pořadatel a ochotně věřiti, že v prostoru kroužící mrtvé atomy tak se šťastně setkaly a seřadily, že povstal z nich vesmír a v něm onen lad a pořádek, jakýž každého rozvážnějšího pozorovatele naplňuje udivením, nechtíti uznati, že má člověk rozumného ducha a ochotně věřiti, že pár set grammů ústrojné látky vytvořiti může velikého genia: ale tenť jest již spravedlivý trest, jaký stíhá nevěru, že v ě ř í m n o h e m

[2]) Sem patří hlavně národem českým ne teprve po smrti, nýbrž už za živa zapomenutý doktor filosof, jenž měl sídlo své na „Kolčavce“ u Libně. Tvrzení toto není však ani nové, ani důmyslné a prozrazuje jen velikou neznalosť, jak křesťanství tak buddhismu.

víc, nežli věřiti ukládá víra[3]) a že hřeší proti zdravému lidskému rozumu, když se domnívá, že odporuje toliko víře. My „vědečtí laikové“ máme ovšem za to, že jest to pošetilé, popírá-li filosof nebo učenec osobního Boha jediné proto, že se mu Bůh nezjevil a mu neřekl, z jakých prvků sestává, popírá-li duši, proto že ji ještě nikdy nezachytil pytevním svým nožem, ujišťuje-li, že věří jen tomu, co může ohmatati, změřiti a zvážiti a líčí-li hned po té původ všehomíra bez Stvořitele, vznik života z hmoty neživé, ponenáhlý samočinný vývoj veškerého tvorstva od prabuňky až k člověku, ač při tom nebyl a ač pro to nemá pražádných důkazů, tak apodikticky a tak názorně, jako by byl všecko na vlastní oči viděl a o všem se přísnými zkouškami přesvědčil, ale „který filosof“, praví J. J. Rousseau ve svém Emilu, „nedal by přednost patrné lži, již vynašel sám, před pravdou, již vynašel někdo jiný? který neklamal by se srdcem lehkým třebas celý svět, jenom když by mu to přineslo trochu slávy? Pro něho jest věcí nejhlavnější smýšleti jinak, nežli smýšlejí lidé ostatní; mezi věřícími hlásá nevěru, mezi nevěrci hlásal by víru“ (Srov. Caussette l. c. 67.).

Pro lidi, kteří by se obešli rádi bez Boha, jest věda románem sestrojeným z pouhých domněnek a hypothesí, podplatným přítelem, který v čas potřeby za ně přísahá (Caussette). Tak jest tomu nyní, tak bývalo vždycky, nebo již starý Cicero napsal, že mnohý filosof vydává za pravdu věci tak nejapné a nesmyslné, jakéž se nezdají ani člověku stíženému horečkou.[4])

Když již filosofové a přírodozpytci „vědecké“ svoje soustavy budují na pouhých hypothesích a místo knih přesně vědeckých podávají nám jako svatou pravdu na mnoze jen výtvory fantasie své, toliko „vědecké“ romány a básně a to všecko za tím účelem, aby nemusili uznati Boha, všeho světa stvořitele, když jiní opět pohanský starověk vyličují v barvách nejstkvělejších a křesťanství i blahodárné jeho účinky, jak jen mohou, snižují, můžeme se dovtípiti snadno, jak si asi vedou u příčině této básníci a belletristé.

Probíráme-li se četnými plody jejich, shledáme toho věru jen málo — zvlášť u některých —, s čím bychom mohli zcela souhlasiti a skoro nikdy nemůžeme říci: spisy toho neb onoho autora (vyjmeme-li nanejvýš dva nebo tři) jsou v ohledu mravním i náboženském úplně bezvadny, nebo je-li takovým jeden nebo druhý z jeho spisů, není jím třetí, čtvrtý nebo pátý, a jsou-li takovými spisy jeho novější, nejsou jimi starší neb vice versa.

Básnické výlevy, třebas nebyly v ohledu mravním nebo náboženském zcela bezvadny, nesmí se bráti příliš vážně a teprv ne přísně, řekne snad někdo. Ano, jsou-li to výlevy pouze nahodilé, jenom tu a tam se vyskytující a je-li ze všech okolností viděti, že nebylo v úmyslu básníkově mravnost neb náboženství zlehčovati. Co však máme říci, vezmeme-li do ruky tak mnohé knížky vydané nikoli pro spustlou a znemravnělou chátru, nýbrž pro české salony a kabinety, a najdeme-li v některých skoro na každém listě myšlénky v tom neb onom ohledu velmi závadné?

Tu čteme, že jsou kněží podvodníky, kteří „pravdu snědli a jen

---

[3]) Philosophi credula gens! napsal Cicero.

[4]) „Nil tam informe somniaverit aegrotus, quod non aliquis dixerit philosophus“ (Cic.).

klamem dráždí“, úřad jejich že jest pouhým řemeslem a Bůh něčím, z čehož těží ve svém chrámu, tam opět slyšíme z úst velice ženiálního, nezištného autora, že jsou mezi kněžími jen duševní mrzáci, a opět jiný nedovede kněze líčiti jinak než jako člověka mravně zvrhlého atd. atd. Vše to zajisté psáno jest a tištěno jediné z lásky ku „pravdě“ (!) a z veliké „úcty“ (!) k náboženství křesťanskému, o němž někteří páni literáti v úhledných svých knížkách nic jiného neumějí říci, nežli že prý jest v rukou kněží „prostředkem na porobení a uhnětení lidu“, poutem, kterýmž svírají myšlení i cítění!! — Zde jest slyšeti žalostivý nářek, že prý řecké pohanství plné bujného a jarého života se všemi svými bohy a bohyněmi ustoupiti musilo Bohu jedinému a „nudnému“ jeho náboženství, tam zas se ozývá touhyplná prosba, aby se „ti staří dobří bohové“ opět vrátili, — zde čteme, kterak básník volá s jásotem: „jest jen jedno božství velké, nekonečné“ a dodává, že tím božstvím jest příroda, a hned opět slyšíme, kterak týž básník volá jako zoufalec: „co příroda mi, co mé nitro, mně z obojího zmizel bůh“, tu velebí básník věčný proud žití u věčném kruhu a hned opět věčné zaniknutí. Tak to jde dále do nekonečna a jako u Shakespeara čarodějnice do kotle házejí:

„ještěrči a žabí cáp
jazyk psí a soví dráp,
z netopýra hrstku chlupů,
ze slepejše štipec tuku, —
vlčí zub a dračí slupku,
z chcíplé mrchy spodek pupku,
kozí žluč, trus z mloči píce,
zlolajného žida plíce,“ atd.

(Makbeth, přel. Kolár str. 49—50.),

a všecko dohromady „svařují a spékají v pekelnou polívku a zhoubné kouzlo“, tak házejí hlavně někteří z přednějších našich básníků a belletristů do kotle své fantasie: zlehčování křesťanství, ostouzení kněží, rouhání se Bohu, vzpouru proti Bohu, vyhrožování Bohu sesazením a rozbitím nebes, popírání Boha a jeho zákona systematické pochybovačství, zbožňování přírody, zbožňování člověka, zvláště genia, snižování člověka na pouhé zvíře ovládané chtíči a na pouhý stroj, na pouhý článek u věčném kruhu zmírání a vznikání, úplné popírání svobodné vůle, výkřiky zoufalství nad lidskou nicotou, šílenou pýchu, kteráž se domnívá, že jest člověk absolutně volný, sám svůj Bůh a spasitel atd. atd., všecko to vtloukají do zvučných veršů neb slohem lahodným psaných povídek a když uvařili a upravili „pekelnou tuto polívku a zhoubné kouzlo“, honem s tím spěchají na trh literární, kde dovedný prodavač a ochotný pomahač křičí, co mu hrdlo stačí:

pojďte, kupte, omládnete,
kdo jste slepí, prohlédnete;
kupte, je to unikum,
kdo haní, je tululum!

Letkvar ten jest skutečně velice svůdný a prozrazuje hned na první pohled, že ho vařily ruce dovedné. Aby totiž nebyl příliš „hořkým“ a „trpkým“ a tomu neb onomu proto odporným, přimichují do něho poetičtí čarodějové u nás i jinde hodné kvantum sladkého jedu

smyslnosti, který působí zvolna, ale jistě a tuto směsěninu podávají kupujícím v krásně broušených křišťálových láhvičkách, uschovaných v pěkně malovaných pouzdrech. Pojmy muž a žena jsou u nich pouze pojmy rodovými (Geschlechtsbegriffe); hřích nízké smyslnosti přiodívají četkami poesie, co možná nejsvůdněji, prodlévají u něho s olympickou rozkoší, chválí jeho půvaby a ve fraku salonním vodí jej na procházku.[5]) Manželství je u nich toliko svazkem posvěceným, předsudky a nejhrubší mravní přestupky nepatrnými pouze slabostmi, nebo i ctnostmi. Člověk jest dle nich, ať činí co chce, vždycky nevinným, neboť prý „není ani dobra ani zla, obé prý spočívá pouze a jediné v spravedlnosti a ta prý jest úkonem čistě lidským", a je-li prý přece jaké zlo, není prý v člověku nýbrž v společnosti a v zevnějších člověka svírajících poměrech;[6]) katolické dogma (a můžeme říci dogma všeho lidstva) o prvotném hříchu, skrze nějž v myšlení a cítění člověka vešlo porušení, jest dle nich bajkou, nebo člověk prý jest od přirozenosti vždycky dobrým a dobrým prý zůstává, pokud ho společnost neporuší, zvláště prý žil člověk ve stavu nevinnosti a hříchu prý neznal ani dle jména, dokud prý byl — pouze člověkem čili dokud neměl žádného náboženství. K tomuto stavu „rajské nevinnosti" a úplné ve všem volnosti musí prý se lidstvo, chce-li šťastným býti, opět vrátiti; cestou pak bezpečnou, po níž „jistě" (!) dospěje k tomuto cíli, jest prý jediné pravé učení humanity či správněji: humanismu, jenž „nezná" Boha, „nezná" hříchu a všecky lidské vášně posvěcuje. K tomuto humanismu má prý směřovati veškeré lidské jednání a snažení.

V tomto duchu píší se nejenom romány, básně a povídky, nýbrž i dějiny. Magdeburští centuriatoři a po nich i jiní falšovali dějiny na úkor církve a na prospěch protestantismu; po nich přišli jiní a jali se dějiny falšovati nejenom ve smyslu protestantském, tupíce a hyzdíce zvláště středověk, nýbrž přímo ve smyslu protikřesťanském. Že jest tomu tak, dosvědčují pokud se týče snižování církve katolické u veškerém její působení a strannického nadržování protestantismu (to dosvědčují) mimo mnohé jiné obzvláště tito dějepisci protestantští: prof. Jindřich Leo, Wolfgang Menzel, Karel Adolf Menzel, H. Vorreitner, Dr. F. Paulsen, prof. K. Henke, Jan Bedřich Böhmer, prof. Karel Hillebrand, Dr. Otto Walst, prof. v Dorpatu atd. Že pak byly a bývají dosud dějiny z úmysla překrucovány a falšovány ve smyslu humanismu křesťanství nepřátelského čili, což zde jedno jest, ve smyslu nevěreckého liberalismu, dosvědčují protestanté: prof. Jindřich Leo, Wolfgang Menzel, Heřman Hettner, prof. K. Hillebrand, Dr. Jan Scherr, Oldwig von Uechtritz a mnozí jiní.

V tomto ohledu působil a působí ještě až dosud na psaní dějin velice zhoubně zvláště vliv Voltaireův. „Konečně jest čas, abychom uznali", píše Heřman Hettner, „že veškeré naše novější psaní dějin (Geschichtschreibung), více než se to obyčejně doznává, pochází bezprostředně od Voltairea." Voltaire však se, jak svědčí Hettner zcela správně dále, stával vášnivým, kdykoliv se mu bylo zmíniti o církvi

[5]) V tomto smyslu píše arciliberální Karel Bleibtreu o Pavlovi Heysovi (Revolution der Literatur.)

[6]) Později ukážeme, že tato myšlénka jádrem jest nauky socialistické a že, důsledně provedena, nutně musí vésti k revolučnímu socialismu a literáti, kteří jí holdují, že jsou tudíž apoštoly — socialismu.

katolické, již nenáviděl; překrucoval násilně události historické, jen aby mohl církev snížiti; v středověku neviděl skoro nic jiného než spoustu zločinů, hlouposti a bídy, ctnosti však jen tu a tam jako malé oasy na šíré poušti; mimo to posuzoval i doby od sebe nejvzdálenější dle jednoho měřítka. Podobně si vede většina dějepisců; ano mnozí z nich namáhali se a namáhají, aby z dějin vymýtili i princip mravní, jak dosvědčuje velmi liberální Dr. Jan Scherr, professor dějepisu na polytechnice v Curichu, svědek v této příčině zajisté věrohodný. Píšeť takto:[7]) „Mammon a Moloch, peníze a úspěch jediné jsou bohy, v něž s vroucností věří doba nynější.“ Dále pak dí Scherr, že nemravné dějepisectví, jakéž má nyní vrch zvláště v Německu, klečí na kolenou před těmito bůžky a nemálo si na tom zakládá, že z dějin vymýtilo princip mravní; protivy zla a dobra, práva a bezpráví, šlechetnosti a sprostoty, vysokomyslnosti a podlosti rozplývají prý se pod rukama těchto dějepisců v „soulad vědecké objektivnosti“ a jediným měřítkem myšlének a skutků lidských jest prý dle nich úspěch nebo neúspěch, tím však prý se mládež otravuje, právní cit seslabuje, vědomí povinnosti podkopává, idealní snaha ochromuje a lehkomyslnosť v smýšlení a jednání podporuje.

Proto snad neměl tak příliš nepravdu kníže Bismarck, když 9. května 1884. v říšské sněmovně veřejně prohlásil: „Bei den falschen geschichtlichen Traditionen, welche lügenhafte Historiker des Liberalismus seit fünfzig, hundert Jahren in die Welt gesetzt haben und seit länger noch ist die fortschrittliche Mischung viel giftiger als die der Socialisten“ (Hohoff, Revolution 21.).

Vyvraťte lži a bludy těchto dějepisců sebe důkladněji, dokažte jim jejich lživosť a nesprávnosť v pojímání dějin nad slunce jasněji, oni budou buď jako pěna mlčeti anebo se na vás jednohlasně oboří a budou vám vytýkati, že vaše práce za nic nestojí, stanovisko vaše že jest omezené a dávno už přežilé, ale bedlivě se budou chrániti, aby vám neřekli určitě a jasně: to neb ono jest v knize vaší nesprávné, proto že by vám poskytli příležitosť, abyste se mohli hájiti, nebo právě tomu chtějí se vyhnouti. Nejsouť všichni dějepisci tak

---

[7]) „Mammon und Moloch, das goldene Kalb und der eherne Stier, Geld und Erfolg, das sind die einzigen Götter, an welche unsere Zeit mit Inbrunst glaubt. Auch eine unsittliche Geschichtschreibung, wie sie dermalen nur allzu sehr und namentlich in Deutschland oben auf ist, kniet und räuchet vor diesen Götzen. Sie thut gross damit, das ethische Princip aus der Geschichte wissenschafflich verbannt zu haben. Sie hat es glücklich dahin gebracht, die Gegensätze von gut und bös, recht und schlecht, edel und gemein, hochherzig und niederträchtig in die „Harmonie wissenschaftlicher Objectivität“ aufzulösen und den Erfolg oder Nichterfolg als einzigen Werthmesser von Gedanken und Thaten, von Menschen und Dingen auzuerkennen und auszurufen. Sie vergiftet die Jungend, indem sie in den unerfahrenen Augen derselben den Unterschied von Recht und Unrecht, Wahrheit und Lüge, Freiheit und Knechtschaft als „wissenschaftlich unwesentlich“ erscheinen zu lassen sich bemüht und die jungen Leute förmlich zur charakterlosen Streberei verleitet und ermuntert. Sie hat in nicht geringem Grade die moralische Krankheit unserer Zeit mitverschuldet. Denn des Gewissens ledig, wie sie ist, hat sie mittelst ihrer ganzen Gebarung nach Kräften das Rechtsgefühl geschwächt, das Pflichtbewusstsein untergraben, die Begeisterung für das Ideale und den Hass des Schändlichen lahmgelegt, die Grundsatzlosigkeit für preiswürdig objectiv ausgegeben, die Laxheit und Leichtfertigheit der Anschauung und der Lebensführung gefördert (J. Scherr, Vom Zürichberg 2. Aufl. str. 141.). K takovémuto pojímání a líčení dějin vede nutně princip humanistický — měl Scherr dodati.

pravdomluvní a tak upřímní jako byl Thierry, který, když byl přečetl „Obranu církve proti bludům dějepisným“,[8]) v níž abbé Gorini z listin dokázal, že i vážní dějepisci listiny, jež uvádějí za důkaz proti církvi, buď špatně citují, nebo špatně vykládají, veřejně vyznal, že ačkoli četl velmi mnoho listin z doby Merovingů a moderní dějiny z části opravil, přece mu zůstaly neznámými dvě věci nad jiné důležitější: křesťanství a církev. Chyby své však více napraviti nemohl, proto že ho záhy překvapila smrť. Co však dělali vůči pádným Gorinovým důkazům jiní dějepisci? Skoro všichni mlčeli a v pozdějších vydáních svých děl neopravili a nezměnili ani písmene, čímž jen dokázali, že jsou dějepisci tendenčními, a pravda že jest u nich věcí vedlejší.

Ano tendenčně se píší bohužel i dějiny. „Píše-li dějepisec o středověku, o století šestnáctém a sedmnáctém“, praví protestant Oldwig von Uechtritz, „opírá se skoro výhradně jen o zprávy mužů, kteří byli proti staré církvi rovněž tak zaujati, jako jsou nynější jejich epigoni zaujati proti všemu církevně positivnímu a konservativnímu“ (Hohoff, Revolution 28.), a protestant Wolfgang Menzel dí, že ačkoli falšování dějin páchané po celá poslední tři století velmi mnoho už nadělalo škody, přec se ještě nedá nikterak říci, zdali a kdy bude lhaní tomu konec[9]).

My máme za to, že lhaní tomu tak brzy konec nebude, proto že jisté velmi rozšířené a velmi čilé straně všecko na tom záleží, aby se lhalo, a to všude: v dějinách, v dějepisných románech, v časopisech zábavných i politických. Ve službách této skoro po celém vzdělaném světě rozšířené strany stojí z velké části věda i belletrie, a většina listů politických jest s ní v úzkém spojení, a od ní závislou a jejími členy redigovanou. Odtud ten úkaz, že jak knihám vědeckým, tak i románům, povídkám a básním pocházejícím od členů anebo aspoň sloužícím myšlénce této rozšířené sekty, jakmile jen spatřili světlo denní, ve všech listech liberálních jako na povel hlučná se dělá reklama. Touto stranou a sektou jsou bratří zednáři.

Členové a přátelé této sekty sestupují se v literární družstva, v družstva pro podporování literatury, v družstva ku šíření vzdělanosti lidu, v družstva pro rozšiřování užitečných vědomostí atd. a valná část spisovatelů, hlavně belletristů, ve všech skoro zemích buď patří přímo ku členům sekty anebo je s ní v úzkém spojení a píše pro ni — na zakázku[10]).

---

[8]) Défense de l'Eglise contre les erreurs historiques (viz Caussette 52.)

[9]) „Die Geschichtsverfälschung hat uns seit drei Jahrhunderten unendlich viel Schaden zugefügt und Schande gemacht, und noch ist nicht abzusehen, ob und wann das Lügen ein Ende nehmen wird“ (W. Menzel: Kritik des modernen Zeitbewusstseins II. Aufl. S. 160.)

[10]) Že jest na př.: „Gartenlaube“ list zednáři podporovaný a fedrovaný a „Leipziger illustr. Zeitung“ že jest listem zcela zednářským, jest vůbec známo. Roku 1873. byl zaražen v Berlíně zednářem Dr. Gneistem „Spolek pro podporování literatury“ za tím účelem, aby se za jistý roční příspěvek spisy oblíbených autorů dostaly do rukou co největšího počtu čtenářů, čímž prý se stane, že „eine grosse Anzahl Gebildeter durch dieselben Ideen, die selben Schöpfungen des Geistes zu gleicher Zeit angeregt wird“. Mezi vynikajícími autory, kteří již slíbili svoje příspěvky, byli jmenováni: Bluntschli, zednář a kolega jeho Bartsch, Bodenstedt (zed.), Gutzkow (zednář.), nevěrec Strauss atd. — K tomu napsala tenkrát „Germania“: „Das Unternehmen lässt an Klugheit nichts zu wünschen übrig; es ist ganz darnach angethan, den Werken der betreffenden

Tak napsal na př. zednář Eugen Sue ohyzdné své romány: „Tajnosti pařížské“, „Věčný žid“, „Tajnosti lidu“ na rozkaz loží zednářských, kteréž se též o to postaraly, aby toto zboží bylo přeloženo do všech skoro jazyků a došlo rozšíření co největšího. Tak bylo na př. prodáno jen v Brussellu *80.000* výtisků „Věčného žida“.[11])

I Viktor Hugo, Alexander Dumas, George Sand (pí. Dudevantová), Renan, Göthe, Wieland, Gutzkow, Bodenstedt, David Strauss, Bluntschli, „gešichtsbaumistři“: Droysen a Sybel, materialističtí spisovatelé Bucher a Büchner atd. atd. byli a jsou zednáři a psali a píší v duchu lože čili v duchu bezbožeckého, smyslnosti lichotícího a křesťanství brzy zjevněji, brzy skrytěji nepřátelského humanismu.

Uvážíme-li, že v tomto duchu psáno jest spisů množství ohromné zasahujících do všech oborů vědění a umění, že spisy tyto za pomoci reklamy, čilé agitace a dovedné kolportáže vnikají všude a do všech vrstev lidské společnosti, že nejnemravnější z nich, jak dosvědčuje bývalý zednář von Orly (Taxil, Trojtečkoví bratří II. 560.) zcela dle intencí a instrukcí bratří zednářů, podle nichž jest mravní korrupce, zvlášť korrupce žen, jak napsal br. .·. Piccolo, nejjistější dýkou, jíž prý možno církvi vraziti do srdce (Taxil ibid.) způsobem velice rafinovaným bývají vpašovány do rukou mladých žen a dorůstajících děvčat: musíme doznati, že jest to moc ohromná, moc, kteréž jest těžko odolati, která si znenáhla podmaňuje všecko, ovládá veřejné mínění a všude šíří lež a blud a falešné, křivé názory o Bohu, o světě, o člověku, tak že platí dnes více než kdy jindy slova Görresova, že jsme všude obklíčeni lží, ji do sebe dýcháme, ji přijímáme jako nápoj a pokrm, ji se přidržujeme, pravdy se lekáme a žijeme jako v nějaké říši báječné, což prý se mohlo státi jenom tím, že lež tolikrát a z tolikerých úst opakovaná přijata byla konečně za pravdu, nabyla rozšíření, jakéž jediné pravdě přísluší, nabyla moci jako nikdy jindy, stala se smělou a za pomoci tisícerých orgánů šířila své panství ustavičně dále, až pravdu vytlačila a sama zasedla na jejím trůně.[12])

(Pokračování.)

Autoren sofort einen sicheren Abonnentenkreis zu verschaffen und damit zugleich eine „wünschenswerthe materielle Unterstützung“. Möchten wir von dieser Klugkeit lernen! Es ist wahrhaftig Zeit, dass auch wir mit allen Kräften unsere katholischen Schriftsteller unterstützen und uns mit ebenso festem Widerstande gegen den Import „liberaler“ Waare stemmen! — To jsme my jiní kubíci! My takového napomenutí už nepotřebujem!!! (Pachtler, Götze. 355—356.)

[11]) Viz: Pachtler, Götze der Humanität str. 354—355.

[12]) „Es ist so weit gekommen, dass wir aller Orten von den Lügen, wie von einer Atmosphäre uns umfasst und umgeben finden; sie wird eingeathmet und ausgeathmet; wie Speise und Trank tritt sie ins Leben ein, und geht ihm angeeignet über in Fleisch und Blut: so zwar dass bei manchen der Instinkt, der den Sinnen einwohnend sonst in ihrer Nähe warnend sich regt, nicht blos gänzlich hingeschwunden, sondern in den entgegengesetzten sich umgewandelt und nun vor der Wahrheit zusammenfährt und sie von sich weist. So ist es denn geschehen, dass wir in den wichtigsten Dingen in einer erdichteten Scheinwelt umhergehen, in einem künstlichen Fabelreiche, das wir uns nach unseren beschränkten Ansichten, unseren vorgefassten Meinungen, unseren flachen Gedanken und armseligen Leidenschaften selbst zusammenfantasirt haben ...“

„Man hat die Unwahrheit so oft einander vorgesagt, dass, obgleich jeder für sich in seinem Theil ihr keinen Glauben beimessen konnte, er sie doch, da er sie immer wieder in so vieler Mund gefunden, von diesen als wahr und glaubhaft hingenommen und indem immer einer den Anderen angelogen, hat die Lüge scheinbar denselben Charakter der Allgemeinheit gewonnen, der sonst nur die

Kardinál Lavigerie a otroctví africké.

Náčrtky z přítomnosti

od **Josefa Uhlíře.**

(Pokračování.)

Číselný počet otroků roste, i ukrutnosť je stále strašlivější. Když kdysi loupežníci přepadli osadu nějakou, spokojili se tím, že sebrali, co sebrati se dalo, ale dnes dosvědčují očití svědkové výjevy, jež nesnadno je opakovati. Černí obyvatelé vesnic vědouce, co útočníci zamýšlejí, prchají do poli a lesů, aby se ukryli. Poslyšte, co lovci lidí činí, aby se jich zmocnili. Tito ďáblové obklíčí veliká křoviska, do nichž se ubozí ukryli, a zapalují je. V zemi slunečního žáru se oheň rychle rozšiřuje. Brzy slyšeti jest ze všech končin výkřiky hrůzy a zoufalství; a vše, co nezničí oheň, neb nezadusí kouř, padne do rukou katů, kteří jednu část pobijí, druhou spoutají. Čtěte jen cestopisy svých cestovatelů proslulých a nebudete se diviti, že lidnaté a úrodné krajiny v srdci samé Afriky proměněny jsou v neutěšené pouště, v nichž jen četné kosti obyvatelů vydávají svědectví o poměrech, jež tu panují.

Opětuji tudíž ještě jednou s veškerou silou svého přesvědčení: jestliže Evropa mocí, a hodně brzy, neučiní konec těmto ukrutným poměrům, pak bude střed Afriky v málo letech pouhou pustinou.

Bez odporu jest to povinností evropských vlád Afriku zachrániti. Velectěný president tohoto shromáždění, dříve nežli mně slovo udělil, připomenul, kterak mocnosti r. 1815. ve Vídni a několik let později r. 1822. ve Veroně se slavně zavázaly, že nižádného otroctví na světě již trpěti nebudou. Ale k tomu je třeba, aby měly i upřímné vůle. A proč by ji neměly míti? Zdaž jest dílo šlechetnější, větší, vznešenější? Ve které otázce mohly by se snáze, čestněji a lépe dorozuměti nežli v této, kde jedná se o vyhlazení příšerného zla, největší skvrny devatenáctého století? Pravda ovšem jest, že se moci evropské o Afriku starají, ale jen potud, pokud mají v úmyslu se jí zmocniti. Sejíti se ku kongressu, kde jediným škrtnutím pera na mapě nové říše a země si získají, jest ovšem snadná práce. Ale křesťanské státy nemají zapomínati, že s tímto právem vznikají i přemnohé povinnosti. Slavné moci světa jako Německo, Francie, Anglie, Belgie, Portugaly a Italie dorozuměly se společně a stanovily i prohlásily přítomná i budoucí práva svá na Afriku. Tím vzešly i oněm říším vážné povinosti, a první z nich jest, aby nedaly domorodcům bez pomoci zahynouti a nedaly vylidniti a v poušť proměniti země, které sotva civilisaci se otevřely. Toť jest i jejich zájmem; ale jestliže tento zájem dosti hlasitě nekřičí ke sluchu mocí, jež jinými starostmi zane-

---

Wahrheit unterscheidet: ein Umstand, der dann wieder zurückwirkend die Gerngetäuschten nur noch tiefer in ihre Täuschungen verstrickte. So ist es geschehen, dass die Lüge in dieser Zeit allmählig zu jener wahrhaft grauenvollen Macht erwachsen, wie sie dergleichen in solchem Umfange in keiner Periode der Geschichte je bessessen; eine Gewalt, die sie zu der frechen Verwegenheit gebracht, mit Hilfe der Tausend und Tausend Organe, die sich ihr hingeben, die Wahrheit allmählich zu verbergen, durch tückische Künste und freches Leugnen wegzureden, im Tumult niederzuschreien, und an die Stelle der Verdrängten sich selber zu setzen und sich für die Vertriebene auszugeben" (Josef Görres; viz: Briefe aus Hamburg etc. str. 468.).

seny jsou, nuže, pak nechť nuceny jsou slyšeti volání soucitu a smilování. Proto jest třeba, aby toto volání ozývalo se z prsou všech, a to tak úsilovně, aby nebylo lze je neslyšeti, ho nedbati.

Zvláště křesťanské ženy, jež dovedou dobře nalezati cestu k srdcím, neboť živěji a soucitněji cítí, měly by v této věci činnosť vydatnou začíti všude tam, kde jedná se o zřízení spolku protiotrockého, jako jest zdejší „Anti Slawery Society“, jež nás pod auspiciemi následníka trůnu shromáždila. Oběti afrického otroctví jsou dnes nejvíce ženy a děti, tak svědčí zprávy mých missionářů. Vyslovuji zcela zřejmě, že osud těchto žen mnohem jest žalostnější nežli osud mužů. Muže vysvobozuje smrť jednou ranou, dětem a ženám připravuje otroctví tisíc smrtí. Vydány jsou bez zbraní do rukou svých katů jako nástroje k ukojení nejnižších vášní a nejukrutnější surovosti. Slyšte, co mi psal jistý kněz před dvěma lety:

„Za deštivých dnů byla pole proměněna v bezedné bahno. Nebylo lze kráčeti ku předu a neprobořiti se. Přes to poručil však jistý negr ze sousední vesnice své otrokyni, aby šla hledat dříví. Ona šla, sotva že však vkročila na pole, probořila se a brzy vězela až po ramena v bahně, nemohouc se vyprostiti. Byla nucena státi bez pohnutí, jinak byla by propadala hlouběji, a bahno bylo by ji pohltilo. Volala o pomoc žalostným hlasem, ale kdo ji slyšel, jen se usmál. Když se otrokyně nevracela, šel ji pán hledat — s klackem v ruce, aby ji potrestal. Nalezl ji v tomto politování hodném stavu, ale neučinil ničeho k jejímu zachránění. Z daleka hodil jí jen klacek s posměšnými slovy: „chceš-li, braň se jím, přijdou-li v noci hyeny“. Pak šel klidně domů, a za jitra nebylo ani stopy po nešťastné ženě“.

Jeden z našich duchovních pravil nám s ošklivostí, kterak mu kdysi jakýsi králík z Bukumbi zcela klidně vypravoval: „Dnešní noci zabil jsem svých pět žen“ — tak, jako by to nebylo pranic neobyčejného!

Pater Levesque, dříve missionář v Ugandě, vypravoval mi toto: Jedenkráte byl na dvoře krále Mtesy a očekával v předsíni, až bude zavolán ku slyšení. Pojednou viděl, jak se dveře s hlukem rozlítly, a dva ozbrojenci vlekli za nohy otrokyni. Král poručil, aby jí nejdříve uřezali uši, pak nos a konečně hlavu, poněvadž u audience příliš hlasitě mluvila. Ortel byl hned před zrakem lidu vykonán. Srdce rozrývajícímu křiku nešťastnice odpovídali okolo stojící jen hlasitým smíchem.

Již cestovatel Speke líčí ohavnosti při dvoře krále z Ugandy, jenž má 1000—1200 žen. Ve svém díle „Prameny Nilu“ praví na str. 327.: „Od nedávna bydlím v královské residenci, a obyčeje u dvora nejsou mně již žádným tajemstvím. Ale bude mně kdo věřiti, ujišťuji-li, že od té doby, co zde bydlím, neuplynul ani jediný den, aby jedna, dvě, ba i tři nešťastné ženy z harému Mtesova na smrť vedeny nebyly? Ruce otočeny provazy životní stráží na popraviště vlečeny a smykány s očima pláčem do krve zardělýma křičí tyto nešťastnice: Hai Minange! (O můj pane!) Kbakka! (Můj králi!) Hai Nyavio! (O má matko!) Ale přes tyto výkřiky vyzývající obecný soucit nezdvihne se žádná ruka, aby je vyrvala jich katům, ač tu a tam slyšeti jest pochvalný hlas o sličnosti mladých obětí!

Křesťanské ženy evropské! Na vás jest, abyste všude hrůzy tyto rozhlásily a celý vzdělaný svět proti takovým hrůzám pobouřily.

Povzbuďte své muže, své otce, své bratry, nepopřejte jim klidu a těžte z autority, již mají díky své vymluvnosti, svému jmění, svému úřadu ve státě! A jestliže Vám Bůh dal hřivnu nadání spisovatelského, nuže, služte této věci, nenaleznete nižádné, jež by světější byla!

A který jest praktický cíl, k němuž by se nyní veškeré státy evropské sjednotiti směly? Opakuji to krátce a jasně: Moci třeba jest užiti, aby otroctví africké zničeno bylo. Zlo toto zakořeněno jest hluboko a rozšířeno jest daleko a nelze je jinak potlačiti.

Missionáři mohou sice jednotlivé kmeny přesvědčením obrátiti, ale jest jich příliš málo, a činnosť jich není patrna po celé rozsáhlé ohromné střední Africe. Nežli i tam činnosť jich zasáhne, tedy dílo zkázy zhoubu svou vykoná.

Jediná moc a násilí zde pomůže; vždyť o tom máme již dřívější zkušenosti. Všechny pokusy byly úplně marné, až tomu učinily konec lodi anglické, francouzské a americké; k zamezení obchodu s otroky na pevnině však by křižáky tyto nedostačily. Třeba jest dle plánu generála Gordona učiniti v zemi záseky, jež by zamezily karavanám cestu do zemí, z nichž otroky loupí, dále zříditi lehké ozbrojené sbory, které by ihned vydaly se na pochod v místa ohrožená hanebnými těmito lovci lidí. To jest mínění všech, kteří naše africké poměry znají, i mínění Camerona, jakž seznali jste z listu vám sděleného.

Mohlo by se státi, že by se moci shodnouti nechtěly, neb nemohly — mají často velmi různé názory a zájmy — pak pravím otevřeně a určitě, že povinnosť jejich stává se povinností křesťanských národů. A že povinnosť tuto vykonati mohou, viděti jest na křesťanských missiích, jichž vlády nedbají, a jež převzali národové. Proč by i toto nemohlo býti dílem národů — vždyť celý podnik ten odpovídá vřele křesťanské lásce k bližnímu a touze, rozšířiti spásonosnou nauku Kristovu po celém světě. Proč by osobní odhodlání nemohlo provésti to, co vlády jednotlivé provésti nemohou? Tyto neodeslaly dosud ani jediného muže do vnitra Afriky. Proč by nemohly tak učiniti spolky a společnosti soukromé, proč by nemohly tam vyslati lidi, kteří by naučili černochy, jak se proti vrahům a lupičům brániti mají?

Což nám nedokázal Stanley, co zmůže jediný muž vytrvalostí a odvahou, podporuje-li ho několik set černochů? Mohl bych vám vedle Stanleye jmenovati skromnějšího hrdinu, někdejšího setníka papežských zuavů, jenž po devět již roků vzdoruje pod rovníkem všem strádáním, namahánim a nebezpečím, jen aby vycvičil malý sbor černochů, a jenž svou zmužilostí a obětavostí chrání četné malé kmeny. Jmenuje se Joubert. Jiní mohou jej napodobiti, mohou samotni podobně podnikati, neb se ku společným výpravám sjednocovati. Takových lidí je zde dosti, z nichž hned, jak jsem zavítal do Londýna, mnozí se mi hlásili a nabízeli. Kdybychom měli na rozličných místech střední Afriky takové muže jako je Joubert a Stanley a Emin paša, jenž malým ozbrojeným sborem v rozsahu své říše krásný pořádek udržuje, pak byl by problém náš rozluštěn.

Čeho se nám nedostává, nejsou snad četné armády, jak se mnohý domnívá: jsou to mužové třeba osamocení, ale zmužilí, podnikaví a udatní, způsobilí vycvičiti černochy k brannému odporu a býti jich vůdci.

Ale odvaha válečná, odvaha vzdorovati nebezpečím a přemahati

namahání, není každému vrozena. Za to dobročinnosť jest povinností každého, a dobročinnosť nechať opatří prostředky mužům, již chtějí život a krev svou věnovati účelu vznešenému. Tvořte tedy všude spolky a odbory dobročinné ku podpoře myšlénky této, jež má státi se skutkem. Vzpomeňte jenom, že v této chvíli, kdy k vám mluvím, pije africká země nevinnou krev vašich bližních. Mějte na zřeteli, že pouze Evropa může učiniti konec strašlivým těm událostem, jež se pořáde opakují. Uplynulo již devatenácté století od oné chvíle, kdy jistý národ jediným výkřikem mohl zamezíti prolití krve nevinné, ale místo slova smilování zaznělo z úst jeho: „Krev jeho přijď na nás a na naše syny"; krev tekla, ale národ, jenž ji prolil, ztratil vše, čeho národ pozbýti může, ztratil čest a vlasť, a dnes vidíme jej rozptýlena do všech čtyř úhlů světa. Střežme se, aby v Africe prolitá krev stejnou kletbu nad Evropou nevyvolala. Nechať Bůh vysvobodí černou pevninu onu od hrozné metly, jež ji zničiti hrozí. Nechať vysvobodí ji, vnukna mocím evropským velkodušná rozhodnutí a křesťanským národům obětavosť a dobročinnosť!"

Slova apoštola Afriky učinila nadšený dojem. Nejen v Anglii, ale i v Belgii (dle zpráv časopiseckých) nabízeny ihned lidumilnému kardinálovi značné milodary, a četní dobrovolníci hlásili se do legie protiotrocké.

Podobně jako veliký předchůdce jeho na arcibiskupském stolci v Karthagu, sv. Cyprian, jenž obracel se ku všem, žádaje za milodary a oběti, by vykoupiti mohl zajatce barbarů, obracel a obrací se kardinál Lavigerie ku všem křesťanům Evropy, úpěnlivě prose za smilování.

Katolíci němečtí sešli se v městě Freiburce již ku 35. valnému shromáždění svému. Důstojný kardinál, jsa jinde zaměstnán, nemohl se tam osobně dostaviti, poslal však list, z něhož některé věci vyjímáme.

„Tábora a Udžidži, prvé ve středu Unyanyemby, druhé na východním břehu Tanganjiky, jsou hlavní města otročníků. Zde se shromažďují, odtud pustoší srdce Afriky — od jižních břehů Nyary až k severu Tanganjiky není žádný černoch před nimi jist. A oni pospíchají s prací, aby ji ukončili dříve než Evropa pronásledovaným ku pomoci přispěje, nežli Německo prvé své čety do středu Afriky vypraví. Missionáři oznamují, že na velikých jezerech zvěděli o úmyslu evropských mocí: rozděliti mezi sebou Afriku.

Nejstrašlivější trh na otroky jest Udžidži — jež patří dnes Německu. Zde již i hyeny masa lidského si nevšímají, přesytily se jím. Nic lepšího nelze říci o Táboře, jež jest též německým územím. Zde má zanzibárský sultán své jednatele, jež zcela veřejně chrání obchodníky s otroky, kteří lidské zboží z ruky do ruky prodávají. A jaká povinnosť vzchází z toho katolíkům?

Katolíci mají spravedlivým vylíčením strašných oněch poměrů na vlády své naléhati a donutiti je k činu a ku pomoci, oni sami skutky dobročinnými musí napomáhati ku potlačení otroctví. Pokud Evropa nevěděla o těchto hanebnostech, nemohli katolíci ničeho činiti. Pokud vlasť mnohých katolíků nestala se suverenním pánem rozlehlých částí Afriky, neměli též k obyvatelům její žádných povinností. Ale nyní byla by to ukrutnosť, nechtíti jednati, bylo by to odsouzení a zavržení hodno, dnes ještě k tomu všemu mlčeti!

Či chcete snad ještě déle bez hrůzy ozvěnu oněch zoufalých výkřiků poslouchati? Chcete-li snad, aby tisíce a tisíce lidí k otroctví bylo odsouzeno, aby zbaveni byli prvního daru člověka, svobody? Chcete, aby i na dále vlečeni byli na trhy, kde umírají hladem a strádáním, mají-li i nyní býti vecpáváni do lodí a rozváženi do celého mohamedánského světa, matky odtrženy od dětí, a děti uloupené matkám?

Prosím, buďme zcela otevřenými. Chcete-li vzíti na bedra svá hanbu tuto před soudem dějin? Má Bůh jednoho dne požadovati od vás krev bratří vašich? Chcete, aby řekl k vám v den nejposlednější: „Pryč ode mne! Byl jsem trýzněn, a vy jste mně nepřispěli ku pomoci, byl jsem spoután, a vy jste mne neosvobodili, byl jsem trápen, a vy jste neměli se mnou soucitu; byla prolita má krev — a vy jste ji nechali téci.

Zapomněli jste, katolíci, co praví sv. Pavel: že, trpí-li jeden úd na velikém těle křesťanství, i druzí údové to spolucítiti musí? Nechci tomu věřiti, že by taková lhostejnost v srdcích vašich sídlila, jedná-li se o muka, porobu a smrť milionů lidí. Proto tluku na vaše srdce: pozdvihněte hlasy své jako řvaní hromu, a vy, kdož sloužíte veřejnému tisku, volejte po všech pevninách i přes oceán! Zastupujete dva miliony lidí, kteří každého roku na africké půdě bídně pocházejí!

A přece měly by moci evropské snadnou práci, chtěly-li by zameziti prolévání krve ve střední Africe. Francie v Alžíru odepřela arabským moslemínům a mesticům právo nositi zbraň, a to osvědčilo by se výborně.

Tázali jsme se kdysi mohamedánského otrokáře, kterak vniká do srdce Afriky a kdo že jest vládcem oné země. „Vládcem oné země, odvětil, ukazuje na svou ručnici, jest střelný prach.“ Nuže, nechať se zapoví Mohamedánům nosení zbraně, vždyť je to na území, kde jsou cizinci; přicházejíť ze Zanzibaru, Egypta, Indie neb Arabie. Nechť se vypoví, jestliže neposlechnou rozkazu zbraň nenositi; a za krátko byla by střední Afrika prosta těch ďáblů — vždyť jich není více než tři neb čtyři sta. Vždyť v Evropě i ptactvo má svou zákonitou ochranu a právo nositi zbraň značně jest omezeno; což by lidské poblouzení bylo tak veliké, že by lidé směli před očima celého světa vražděni býti a neměli ani tolik ochrany jako ptactvo?

Kdyby to se provedlo, nebylo by nikterak třeba četných armád. Jak poměry znám, myslím, že by pět set mužů úplně dostačilo jako posádka každého území, jež moci evropské zabraly. Gordon nežádal si více lidí, než pěti set a zaručoval se, že obchod s otroky na Nilu jimi úplně nemožným učiní; Cameron dokonce si přál jen jednoho sta vojínů, a těmi chtěl celou vysočinu Nyanzy uhájiti. Vždyť, jak již praveno, otrokářů není více než nejvýše pět set; jedná se jen o to, odzbrojiti je a zahnati je tam, odkud přišli. Ale pouhá slova zde nepomohou, nutno přistoupiti k činům...

Jestliže státy z vlastní moci ničeho v té příčině neučiní, pak nechať se zorganisují křesťanští dobrovolníci, již vypraví se do dálných končin oněch. Láska křesťanská a dobročinnosť katolíků snese jim prostředky peněžité, jež uhradí náklad výpravy.

Ctihodný kníže církevní zakončil svůj list, jak následuje:

„Tato země, o níž jsem pravě mluvil, tato půda africká napo-

jená krví černochů musí vám býti posvátnou. Jest to v pravdě země mučenníků, a nesmíme ji dáti v šanc barbarům. Jeden a dvacet missionářů katolických tam již zahynulo. Z těch prolili svou krev tři na území Tanganjiky, když bránili ubohé dítě černochů proti lupičům, již je ukrásti chtěli. Čtvrtý, ubitý strašlivým způsobem týmiž barbary, jimž světlo pravdy a plamen lásky přinášel, byl váš rodák Maxmilian Blum z diecése Würzburgské. Věčný život jest mu odměnou za hroznou smrť. Ve jménu těchto mučenníků volám k vašim srdcím, katolíci němečtí!

Mohutná tato slova nezůstala bez dojmu. Po přečtení listu, jehož jednotlivá místa přerušena byla hlučným souhlasem, přednesl hrabě Loë slovy nadšenými návrh konečný, aby snahy sv. Otce a kardinala Lavigeria byly co nejúsilovněji podporovány. Také vůdce katolíků německých, dr. Windthorst, nadchnul shromáždění výmluvnou a plamennou řečí, jež podporovala návrh hraběte Loë.

Po dr. Windthorstovi objevil se na řečništi P. Geyer, kněz katolický, se dvěma svými chovanci: černochy africkými. Promluvil o duševních schopnostech negrů, a vysvědčení jeho bylo velmi dobré.

„Mnozí líčili černochy," pravil, jako lidi vzdělání neschopné. To jest nepravda; jsou mezi nimi lidé velmi nadaní. Máme jich mnoho, kteří plynně mluví různými evropskými jazyky, ba máme též kněze černocha, jenž jest doktorem theologie. Mezi černochy jsou dvě missie: missie islamu a katolicismu.

Missie islamu vyznačuje se všude otroctvím: islamu jest otroctví článkem víry; otroctví s islamem bude stoupati nebo klesati. Mohamedáni jsou toho náhledu, že Bůh sám předurčil negry k otroctví. Namahal jsem se často po kolik hodin, bych i učené derviše přesvědčil, že i černoch má duši. I egyptští páni v Kahýře, kteří si ve fraku a v pařížských rukavičkách vykračují, neštítili by se provozovati obchod s otroky. Otroctví jest sice v Egyptě zakázáno, ale potají trvá přece, a to ve velkém. Missionáři sami zde ničeho nesvedou; tu třeba zakročení evropských mocí. Nepochybuji, že se spojenému úsilí katolíků podaří, zničiti obchod s otroky. Pak stane se opět pravdou i v nynější době, že veškerá svoboda pochází od křesťanství.

Mimo tato líčení uváděl i kardinál Lavigerie na svých apoštolských cestách úryvky z dopisů četných missionářů, kteří vesměs se srdcem bolem a žalostí naplněným hrozné scény otrocké vypisovali. Osvícený otec křesťanstva, slovutný filosof a lidumil, papež Lev XIII., s radostí pravdě otcovskou sledoval pouť kardinálovu a sám velice značnou summou přispěl k účelům svatým, jež kardinál hlásal. Zaslalť mu list, datovaný v Římě u sv. Petra 12. října 1888., znějící doslovně takto:

Papež Lev XIII. kardinálu Lavigerie!

Milovaný Synu, pozdravení a apoštolské požehnání. Přenesli jsme na Tebe, puzeni láskou, dílo převeliké a těžké, totiž: abys pokusil se, pokud ve Tvé moci leží, o vyhubení otrokářství v Africe, jemuž tak mnozí za oběť propadávají. — Tys podrobil se tomu rozkazu tak rád, že z toho vysvítá, jak vznešenou horlivostí naplněna duše Tvá, když o blaho lidstva se jedná. Nyní poznáváme z psaní Tvého, že vždy s radostnější zmužilostí a s větší vždy horlivostí Jsi

v této záležitosti činným, tak sice, že se zdá, jakobys nelekal se ani těch největších námah, nýbrž po nich přímo toužil. Nemůžeme a tudíž nesmíme se zdržeti, abychom tímto listem neosvědčili, že Tvá podnikání výslovně schvalujeme a že se nad míru radujeme také z toho, že biskupové, jak se dovídáme, nejsou v této chvályhodné věci nečinnými. Ostatně přejeme si a modlíme se, abys dosáhl onoho výsledku, kterýž jest této šlechetné a dobré věci hoden. — Z počátku lze za pomoci Boží souditi na šťastné skončení; neboť souhlasí i osvícená knížata evropská v tom, že jak na kongresu berlínském roku 1878. přislíbila, zlu tak těžkému musí přítrž učiněna býti. A neméně pozorujeme, že Tvými spisy a kázaními povzbuzeny jsou k dobročinnosti také mnohé osoby soukromé. Tvé psaní potvrzuje totiž, že ku zmírnění cizího neštěstí sami od sebe a bez výhrady pohotovi jsou nejen občané velkodušného národa Tvého, nýbrž také Belgičané, Angličané, kteří již od dlouhých dob o otroky v Aithiopii zásluh si dobývají, nýbrž i katolíci v Německu a Portugalsku, od jejichž zbožnosti právem ty největší oběti mohou očekávány býti. Nepochybujeme, že tomuto dílu stejně se nakloní také Italové a Španělové.

Až vždy větší poznávání zneuctívajícího a hrozného zotročování Negrů roznítí srdce víc a více a až vyzve k vyhledání vhodných pomocných prostředků, až humanita a pomocná láska rozplamení duchy zúpina, pak doufáme jistě, nalezneš, jako Jsi nabyl dosud pro Své dílo souhlasu Evropy, také její spolupůsobení a štědré podpory. Nenapomínáme Tě proto, neboť při tak činorodé ctnosti napomenutí netřeba, nýbrž blahopřejeme Tobě, protože s tak mnohou horlivostí a vytrvalostí za pomoci Boží zmužile pokračuješ v toužení po cíli vytknutém. Nemohl bys zajisté své biskupské lásky užiti lépe aniž nějak jinak o křesťanské jméno zasloužilejším se učiniti. Mají přece všichni lidé podle křesťanského a přirozeného práva svatý nárok na svobodu. Kdo by tudíž církev obviňovati chtěl, že by byla někdy otroctví trpěla anebo dostatečně byla se nesnažila je vyhubiti, ten by ukázal se býti nevděčným nebo nevědomým, poněvadž z četných příkladů dějin jest patrno, co mužové apoštolští, papežové z Říma, hlavního města všeho katolického světa, v této záležitosti hlavně se zřetelem na Afriku učinili. Ty ale nepochybuj, že Ti se vším, co nám po ruce, radou i skutkem přispějeme. Na důkaz blahovolné náklonnosti Naší odesýláme Ti 300.000 lir ve stříbře s určením, abys tuto summu rozdělil podle svého dobrozdání odborům pro odstranění otroctví v Africe. Nemůžeme míti většího přání, než abychom těmto nelidským způsobem mučeným lidem pomoc přinesli: ale katolíci všech národů, kteří Nám, zvláště v tomto roce tak neobyčejnou obětavost dokázali, budou se radovati, až se dovědí, že ovoce jejich dobročinnosti v tomto smyslu, totiž k vyplenění tak ukrutné pohany a na ochranu lidské důstojnosti, tak mnohých našich bratří užito bylo. Buď dobré mysli, milovaný Synu, a doufej v Boha, stvořitele a zachovatele pokolení lidského. My však chceme jako záruku nebeské milosti a jako znamení Naší otcovské přízně, Tobě, Tvému kléru a všemu národu s celou láskou uděliti v Pánu apoštolské požehnání.

Dáno v Římě, u sv. Petra, 12. října 1888. v jedenáctém roce Našeho Pontifikátu.

I listem tímto, jako všemi slavnými encyklikami a listy ostatními, objevil se sv. Otec jako pravá Nejvyšší hlava církve, hlásající

lásku a smilování a v první řadě jako skvělý příklad dobročinnosti přispěl darem velikolepým.

Ale i jinak žehnal Bůh šlechetnému kardinálovi. Obecný lid, šlechta, králové i císařové s nadšením zaujati byli láskou jeho, a ve mnohých zemích podniknuty ihned sbírky. V Belgii sebráno 170 tisíc zlatých, a přihlásili se četní dobrovolníci; katolická šlechta německá sjela se dne 27. října v Kolíně nad Rýnem a vypracovala pamětní spis pro říšský sněm.

Také ve Vídni konalo se dne 28. listopadu shromáždění za předsednictví knížete Wrede-ho, plnomocníka kardinála Lavigeria. Celkem má již kardinál přes dva tisíce dobrovolníků, a Francie, Anglie, Portugalsko a Německo uvolilo se obklíčiti africká pobřeží a zameziti tak vývozu otroků.

Africký spolek německých katolíků k potlačení otroctví uveřejňuje ke katolíkům německým provolání, aby ke spolku přistupovali a hleděli jej rozšířiti po celé říši. „Jda za požehnáním sv. Otce, praví se v dotyčné listině, „vyzval šlechetný kardinál Lavigerie národy evropské k odporu, a v Anglii, Belgii a Francii hlas jeho nalezl zvučného ohlasu. Vlast naše nechce býti poslední. Valná schůze katolíků freiburských přisvědčila jednomyslně k „černému tažení křižáckému“, a ve shromáždění kolínském dne 27. října m. r. podali si bratrsky ruce mužové obou vyznání a různých směrů politických. V čele správního výboru stojí advokát Sieger. Vůbec veškeré vlády evropské daly na jevo živou sympatii vznešenému podniku kardinálovu, jediná jen Italie chová se až dosud apaticky. S bolestným srdcem dotkl se toho sv. Otec v znamenité své promluvě štědrovečerní, promlouvaje, že nejspíše proto Italie v této svrchovaně humánní otázce mlčí a trpně se chová, že podnět ke zrušení otroctví a výpravám křižáckým vychází od církve svaté. Smutné to zajisté svědectví, již hlava křesťanstva dává krásné Italii, kde právě katolicismus shromáždil bohaté a stkvostné poklady umění, jež učinily Italii bohatou. —

Pohnutlivou a dojemnou zprávu zaznamenávají časopisy z Neapole. Tam odbýváno bylo shromáždění protiotrokářské dne 13. prosince pod předsednictvím kardinála arcibiskupa msgra. Sanfelice. Kardinál Lavigerie měl francouzský výklad; vyšší šlechta byla četně zastoupena. Při této příležitosti udál se dojímavý výstup. Kardinál Sanfelice odevzdal svému africkému druhu drahocenný náprsní kříž, jenž mu byl kdysi darován od Neapolců, a pravil: „Přijměte tento kříž, jediné mé bohatství, ve prospěch svého podniku. Peněz nemám.“ Lavigerie odevzdal kříž místnímu výboru, jenž sbírá nyní 50.000 franků, aby mohl kříž býti vyplacen a vrácen obětavému knížeti církve.

O shromáždění druhém píše „Pester Lloyd“ v dopisu z Neapole: „Kardinál Lavigerie rozpoutal svou velkomyslnou agitací na prospěch otroků afrických hluboké pohnutí myslí. Mluví se jen o apoštolu otroků, o jeho úchvatné výmluvnosti a jeho svaté horlivosti. Kardinál odbýval před posluchačstvem, jež sestávalo z nejpřednějších dám zdejší společnosti, druhý výklad o otroctví v Africe, při čemž líčil zvláště utrpení a potupu otrokyň barvami nejživějšími. Za přepadu vsí černošských podaří se mužům zachrániti se často; starci bývají však prostě povražděni, ale nejstrašlivější jest osud ženštin. Nešťastnice tyto poutány železnými kruhy kolem krku a hnány často po dlouhé měsíce jako dobytek na trhy, nejvíce do Turecka, Arabie a Persie. Dvacátá

část těch ubohých obětí hyne útrapami cesty; zůstávají ležeti mrtvy na cestě a šťastny jsou ty, kterým soucitná rána z pušky jejich muka ukončí. Všecky ostatní vydány jsou neodvolatelné hanbě. Počet těchto nešťastnic přesahuje ročně 200.000. Kardinál Lavigerie vypravoval za největšího pohnutí přítomných podrobnosti tohoto obchodu nehodného a skončil nadšeným vyzváním ku pomoci. Posluchači jeho tvrdí, že o síle výmluvnosti tohoto muže nelze si učiniti ani představy. „Kdybychom žili ve středověku", volá jeden list, „viděli bychom, jak podruhé povstává Evropa, aby nevěřící strestala a slovo Boží v zemi zla hlásala."

V prvé polovině prosince odbývána podobná shromáždění v Luttychu a Mnichově; biskup fuldenský vyzývá věřící a kněžstvo k zakládání odborů afrického spolku. A tak dá Bůh, šťastný výsledek odmění snahy šlechetného kardinála. *)

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola VI.

Otcovská péče Boscova o mladé řemeslníky oratoře. Válka s Rakouskem v r. 1848. až 1849. a následky její pro oratoř.

Obávajíce se Bosco, Borelli a jich pomocníci, aby stále rostoucí nebezpečí, jež ohrozovala mravnost a náboženou víru, nezkušených mladíků zcela nezkazila, zdvojili svou horlivost, aby odraziti mohli každý útok zkaženosti a bezbožnosti. Bosco cítil více než kdy jindy potřebu přijati jich do hospice sotva založeného a současně utvrditi zařízení nedělní oratoře.

Dověděv se, že dům Morettův na blízku jest na prodej, rychle jej koupil s úmyslem, že tam přenese oratoř a rozšíří hospic. Když však dům v majetek svůj převzal, poznal, že jsou zdi špatně stavěné a vůbec stav domu nedobrý. Prodal tedy opět dům a koupil pozemek ve výměře asi 38 arů; sousedil se dvorem, kdež si hoši pro zotavenou hrávali; bylo to tedy velmi příhodné místo. V touž dobu najal několik světnic sousedících s těmi, které již měl; a tento přírůstek místností mu dovolil rozmnožiti hospic asi o třicet opuštěných dítek.

Třeba podotknouti, že koncem r. 1856. neměl ještě v domě svém pracoven řemeslných, dovedl však upraviti poměry jinak. Po ranní mši sv. a skončených modlitbách dal každému 25 centesimů, aby si koupili chléb, kaštany neb něco podobného. Tehdy ovšem bylo v Tu-

*) Pozn. red. Budeme sledovati vývoj odborů a výprav protiotrokářských a všímati si bedlivě všeho, co ku hlasu apoštola Afriky jednotlivé vlády i jednotlivci učiní. Z té příčiny nekončíme článek tento, a přineseme časem další úvahu o výsledcích snažení kardinálova. Velectěný čtenář račiž pak laskavě články tyto, již uveřejněné, spojiti v jeden řetěz s tím, co „Vlast" budoucně o thematě tomto přinese.

rině velmi lacino. Pak šli do práce ku svým pánům: krejčím, truhlářům, obuvníkům, zedníkům atd. a v poledne vraceli se na oběd do oratoře. Zde dostal každý misku na polévku neb hliněný talíř a dřevěnou lžíci, a odebral se k matince Markétě, jež udílela teplou polévku. Někdy byla rýžová a bramborová, někdy z bobů neb mouky; hodně často vařívala polentu z výtečné mouky kukuřicové. Sálem jídelním byl dvůr, kdež stravníci sem a tam rozptýlení sami o sebe se starali. Jeden seděl na kameni, druhý na schůdku, většina však na holé zemi, a všichni žehnali vznešené ruce, jež jim opatřovala chléb vezdejší.

O půl druhé vraceli se do práce; večer jedli zase v oratoři. Podotknouti sluší, že si Bosco nepřál jiné stravy než právě té, jakou měli jeho chovanci.

Často se stalo, že matka poněkud churavěla neb nemohla postačiti práci, tuť se Bosco opásal bílou zástěrou a pustil se sám do kuchaření; někdy pomahal i matince Markétě spravovati chatrný oděv dětí, i šil vlastnoručně s největší horlivostí. Byť on zpovědníkem, kazatelem, knězem a spisovatelem krásných děl pro mládež a neměl se nikterak za ponížena, zametal-li, kuchařil neb krejčoval-li, bylo-li toho kdy třeba. Nic nebylo dosti nízkého pro jeho skromnosť, nic dosti vysokého jeho nadání. Starostlivosti jeho o drahé svěřence nikdy neubývalo. Jsa nucen, jak jsme pravili, opatřiti jich u řemeslníků v městě, dával se podrobně zpravovati o povaze pánů, jimž je svěřoval. Nejednou vzal je z domu, jenž se jemu zdál býti podezřelým a dal je jinam, kdež byly lepší záruky.

Často dával se do hovoru s pány samotnými, snaže se poznati, zdali učňům dávají dobrý nebo špatný příklad. Byť zařídil téměř policii — ale policii vzešlou z nejpečlivější lásky.

Večer hovořival po straně s dětmi, dával si sdělovati zprávy o podezřelých rozhovorech, jež snad mezi dnem mohly nakaziti jich duše, a jako pečlivý lékař podával jim ihned působivý protijed, aby zničil všechny špatné dojmy, jimiž srdce snad nassálo.

Po večerních modlitbách promluvil k nim vždy několik příhodných slov, potíraje proticírkevní nauky po Turině hlásané; mohlyť snadno porušiti jich víru a dobré mravy.

Později doslechl, že někteří z jeho jinochů byli zapsáni do tak řečené jednoty dobročinnosti, jež však měla účely a zámysly protikatolické a protisociální. Způsobil, že znenáhla jeden po druhém přestal jednotu navštěvovati.

Po zrušení náboženských spolků bylo třeba postarati se o ukojení této skutečné potřeby pojmu „spolčovati se“; stalť se pojem onen za naší doby skutečnou nutností. Proto založil Bosco pro mladé řemeslníky své spolek katolický „tiché podpory“, jenž maje veškeré vlastnosti spolku vzájemně se podporujícího, proniknut a řízen byl duchem křesťanské lásky a náboženství. Veřejné znám byl r. 1850., ale vešel v život již o něco dříve.

Tím způsobem hájil Bosco všemožně svou oratoř proti beznáboženské propagandě. Proti každému zařízení zlomyslnému opatřil se podobným zařízením, ale blahodárným. Jeho spolek „tiché podpory“ stal se vzorem četným dělnickým jednotám katolickým, jež od té doby začaly se tvořiti a rozšiřovati u velikém počtu po všech čelnějších městech italských.

Zadal poslední ránu satanáši, abychom to tak prostě řekli, zhostiv se jisté sprosté krčmy (říkalo se tam „u Zahradnice"), odkud zaznívaly oplzlé písničky, jež v neděli a svátek kazily krásné zpěvy jeho andílků (jak je nazýval), když pěli žalmy, nábožné písně a chvalozpěvy. Tento dům poskvrněný oplzlostí a kalem sprostoty byl úplně přeměněn a posvěcen Boscem, jenž připojil jej ku své oratoři, získav jej svým účelům.

Bosco, zvítěziv nad celou řadou mocných překážek, narazil na některé, jež byly mocnější než on. Nemohl se vyšinouti do oněch sfér, kamž lidská bída nemůže zasáhnouti: i jemu bylo snášeti následků pohrom obecných.

Po úrazích vzniklých politickými opravami a zařízeními krále Karla Alberta následovala válka, kterou týž panovník prohlásil Rakousku za několik měsíců po udělení obecné svobody náboženské. Pro mládež turinskou byl to okamžik nevyslovného nadšení. O ničem jiném se nemluvilo a nemyslilo než o válce. O válce se jednalo v soukromých domech, v divadlech, křik o válce rozlehal se po ulicích a náměstích; i v noci ve spaní snili lidé o válce. Z chlapců stali se odvážliví a sebevědomí válečníci, kteří se chystali rozpoltiti dvě rakouské lebky jednou ranou.

Bylo je viděti, kterak sotva že ze školy vyšedše holemi se ozbrojují, dávajíce si dostaveníčko po stech na určitých místech; seřaďovali se v setniny s prapory a veliteli v čele, tvořili dva šiky a napodobili pravidelnou bitvu.

Tyto bitvy nebývaly vždy zcela nevinné; nezkušení a mladistvým zápalem unešení jinoši zasazovali si někdy i dosti těžké rány. Zvláště ve dnech svátečních podobala se veřejná náměstí bojištím. Ve všech skorem farnostech ztenčovala se povážlivě návštěva vyučování katechismu, a zdálo se, že vůbec nikdo do hodin náboženských snad již ani nepřijde. Byloť zhola nemožno, aby toto sociální hnutí nebylo mělo nějaký zhoubný účin na chovance oratoře. Mnozí z nich nebyli již tak svědomiti u vykonávání svých povinností jako dříve, mnozí dávali na jevo patrnou zlovůli; a ne jeden dal na sobě znáti, že je mu to obtížno, a byl nad míru roztržitý. Přijímání sv. svátostí pak vůbec velice zanedbávali.

Aby omezil a neškodnými učinil tyto špatné následky mravní epidemie, vymyslil Bosco působivý a případný lék. Vynalezavá láska jeho ustoupila nutnostem a požadavkům doby ve věcech, které nebyly proti dobrému mravu a proti náboženství.

Dovolil tedy žákům oratoře konati na dvoře cvičení a zápasy vojenské, ale s podmínkou, aby se nedělili v Rakušany a Piemontské a neranil jeden druhého. Věc zdařila se dobře. Malí vojáci poslouchali na povel, a bylo snadno jimi ovládati; jakmile zazněl zvonek, odložili zbraně a odběhli na katechismus a k jiným cvičením.

Bosco užil těchto příležitostí ku zavedení her tělocvičných, z nichž pocházelo méně nehod než ze strojených bitev. Dovolil jim hráti v drábky, kuželky, míčem, pořádal běh v pytlích o závod a divadelní hry, obsahem ovšem nikterak nezávadné. Tak způsobil, že válka mezi Rakouskem a Italií vlastně byla původem velikého rozvoje tělocviku a vůbec prací tělesných v jeho ústavě. Snažil se dále, aby je upoutal novým druhem zábavy, totiž hudbou. Ku zpěvu užíval piana a varhan; ale nepřestával jedině na tom. Chtěl se sám

učiti hráti na různé nástroje, aby mohl vyučovati chovance své prvním počátkům hudby. Doprovázeni byvše nástroji, cvičili se jinoši velice ve zpěvu a hlas mnohých byl skutečně krásný a melodický.

Když je večer Bosco vodíval do chrámů turinských, líbil se lidu velice zpěv jich mladistvých hlasů, v nějž zaznívал silnější sbor dospělých. Byla to, jak se říkalo, rajská hudba. Zpěvy v různých kostelích přednesené nabývaly čím dále tím chvalnější a hlučnější pověsti a učinily oratoř sv. Františka Sálesského v pravdě všude populární. Hoši byli zváni, aby zpívali, a to nejen v Turině, ale i do blízkého okolí, zvláště do Rivoli, Moncalieri, Chieri a jiných měst a osad. O nejednom večeru v chrámu krásným zpěvem oslaveném dosud mluví se v Turině; tak ve svatyni řečené „della Consolata“, nejoblíbenějším chrámu té doby v Turině, vyznamenala se oratoř citupIným a dokonalým zpěvem tak znamenitě, že si toho pamětníci po dnes živě vzpomínají. Šli tam processím z oratoře, byla tam zpívaná mše sv., a Bosco unesl posluchače plamenným kázaním. Ale zvláště ve svatém týdnu oživoval a rozněcoval dobrý kněz svěřence své v posvátné horlivosti u víře a dokonalosti mravů.

Na zelený čtvrtek šli všichni navštívit Boží hrob. Byli rozděleni ve dvě řady a zpívali žalmy a posvátné písně. Zvláštním úkazem jest, že toto processí přibíralo na cestě lid všeho věku, stavu a zaměstnání; přidávali se šmahem k němu, hluboce jati příkladem tak řečených „spustlíků“ Boscových a vykonávali zároveň s nimi pobožná cvičení svatého týdne. A tak řiditel oratoře sv. Františka Salesského, naučiv nejdříve milovati náboženství a víru své chovance, vzbudil onu lásku i v obecném lidu a ve všech jinošich turinských. Bosco vykonával též obřad mytí nohou, jehož se účastnilo dvanácté chovanců, představujících dvanácté apoštolů. Toto mytí nohou opakovalo se každoročně a děje se dosaváde až podnes.

Svátek sv. Aloisia podal příležitosť k oslavě stkvělejší, konané s neobvyklou nádherou, poněvadž současně ozýval se všude obecný jásot nad prvními činy zbraní Karla Alberta, jenž dobyl dvou vítězství.

Hned časně ráno byla kaple oratoře v pravém smyslu obležena davem, žádajícím obcovati mši svaté a „Te Deum“. Odpoledne ve 4 hodiny chovanci Boscovi a jiní mladíci městští účastnili se processí, jemuž obcovala též městská stráž jako čestný průvod. Zbožné zpěvy splývaly tu se slavnostními zvuky hudebních nástrojů. Průvod roztažen byl po celé třídě Cottolengo, když poslední teprve se soškou Světce vycházeli z kaple.

Obecnou pozornosť vzbuzovaly dvě osoby po stranách sochy se svící v ruce a s modlitební knihou Boscovou „Prozřetelný mladík“ (Il Giovane Proveduto) právě zase nově vydanou. Jeden z nich byl markýz Cavour, přítel Rosminiho a redaktor „Harmonie“; druhý — kdož by tomu jen uvěřil! — hrabě Kamil Cavour! Oba tito vznešení bratří nezdědili předsudky svého otce, někdy starosty turinského, jenž považoval Bosca za nebezpečného. Docházívali často k němu a těšívali ho v jeho krásném a velikém podniku. Zvláště hrabě Camil obdivoval tuto mládež Boscovu, se všech ulic sebranou a nebezpečí uchráněnou, podotýkaje, že by mládež ta na cestách nepravosti dospěla do žaláře a na cestu úplné zkázy; jediné náboženské vychovávání Boscovo a řádné vyučení se řemeslu, nebo volba čestného povolání zachránila je před neodvratnou záhubou.

Markýz Cavour byl vždy věrným oratoři sv. Františka Sálesského; hrabě Camil byl politikou odvrácen od ideí, neb lépe řečeno praktického vykonávání náboženství — ač jest obecně známo, že se státník tento před smrtí svou zpovídal a obdržel poslední potěchu náboženskou. Jinak věří každý tomu, že by nebyl nikdy Camil Cavour, kdyby byl býval živ, přivolil nebo podal pomocné ruky k dobytí Říma. Toto stalo se bez něho a proti jeho vůli — ani on sám nebyl by zarazil útok revoluce, již sám byl roznítil. (Pokračování.)

FEUILLETON.

Pan předseda.

Satyrický obrázek ze skutečného života.

Z vinopalny Abraháma Mendla vyrazil na ulici člověk; zakopl o práh, přirazil dvéře, až okna zařinčela, odplivl, zaklel něco o „z .... židovi“, rozhlédl se vodnatýma očima nad planoucím nosem tupě vyzírajícima a motal se po ulici. Sotva že jej mládež shlédla — nastal divoký rej. „Pan předseda! pan předseda!“ hulákali rozpustilci ze všech stran, tahali jej za otrhaný kabát, před ním a za ním poskakujíce. „Spiritista“ se rozháněl sukovitou holí, křičel a nadával, řval, k veliké radosti uličníků a ku pohoršení dospělých; „pan předseda! pan předseda!“ zaznívalo ze všech hrdel pánů kluků, kteří s velikou zálibou pozorovali málomocnou zlosť opilcovu, jenž sotva na nohou stál.

Avšak Spolkov má ve svém středu svého nadšeného sluhu v osobě vysloužilého vojína Jakuba Konopáska. Opásán šavlí, kterou snad ještě nebožtík Žižka měl ve své zbrojnici, přistoupil k nemilému pouličnímu výjevu a zakřikl kluky chraptivým hlasem: A teď dost! Nebo vás zavru, darebáci. A obrátiv se k „panu předsedovi“ — neznajíce jeho jména dosud, i my jej musíme tak jmenovati — poručil důrazně: „Už zas, Ročku? Ani muk! Nestydíte se? Hanba hanbouci!“

„A jaká hanba?“ začal Roček. „Ať se stydí jiný, já ne! Napil jste se ode mne dost, krmil jsem vás všechny, vy lumpové! A to je ten vděk! Já bych vás roztrhal!“

Zatím došli k domu, hostinci o jednom patru, na němž visel štít: „Společenská beseda“. Jako podráždí krocana červený šátek, tak rozlítil se Roček, uzřev nápis. Zdvihl hůl, začal mlátit do vrat hostince a křičel z plna hrdla: „Beseda! Zlodějna, a ne beseda! Tady jste mě otaškařili, ožebračili, vy besedáři! Jedli a pili jste za mé penize, a teď mně žádný nedá ani vindry! Ani to posezení u Mendla mi nepřejí — to jste křesťani, vy sebránko mizerná? I to je mi ten bradatý žid milionkrát milejší!“

Při tom stropil Roček takový pekelný výstup, že jej Jakub Konopásek za chvíli vlekl za krk za assistence a pomoci obecního ponocného Matěje Spala do městské šatlavy. Lidé stáli ještě dlouho ve skupině a posuzovali šeredné to divadlo; někteří se smáli, jiní litovali. Ptal-li se kdo, co se stalo, slyšeti bylo odpověď: „I to zas sebral Konopásek „pana předsedu“!“

Patrně tedy občanům spolkovským nebyl výstup takový nikterak novinkou. A přece cesta, jakou se dostal pan předseda Roček ze šťastné

domácnosti a slušného společenského postavení až do kořalny Abrahama Mendla a do městské šatlavy, je cesta velice zajímavá. Račte poslouchati, libo-li vám.

Před lety míval Roček slušný obchod nedaleko kostela. Tržil mnoho, a zvláště v neděli, kdy přicházíval vesnický lid, bylo v jeho krámě živo. Choť Ročkova i dcera byly ženy vzorně přičinlivé a pilné. Tehdy počínaly v naší vlasti vycházeti zde onde po venkově krajinské časopisy, jako houby po dešti se to rodilo, a s nimi začínal i různý život, či jak noviny rády říkaly — „utěšený ruch“ spolkový.

„To mě mrzí,“ povídal jednou Roček v hospodě, „že ten náš Spolkov je tak pozadu. Všude mají Sokol, Besedu, Zpěvácké spolky, a my jsme tady jako v Kocourkově“.

Hostinský hned věděl si rady. Poznal, že nejspíše jemu by posloužil ten „utěšený spolkový ruch“. Prosím vás: jsou výborové schůze, zábavy, jí a pije se, utrácejí se peníze, to je něco! Proto poradil Ročkovi, aby „zarazil“ tady ve Spolkově „Společenskou besedu“. Roček „zarazil“, a stal se prvním předsedou. Ctižádosti jeho bylo polehtáno, „pan předseda“ sem, „pan předseda“ tam, zahajovati schůze, svolávati a říditi je, uděleti slovo — to již je hodnost! Po volbě sedl, napsal dlouhý referát, jak dovedl a uměl, do všech venkovských plátků a plátečků, jež znal — a páni redaktoři nestačili mu posýlati „svůj list“, a „pan předseda“ nestačil platit za žurnalistické paškvily, v nichž býval nad míru vychvalován.

Od té doby dal vale klidnému rodinnému životu. Chodíval z besedy ve dvanáct, v jednu i později, a utrhoval se na ženu i na dceru, nežil pro ně, ani pro obchod: hlava jeho zanášela se dalekosáhlými plány...

Za krátko sešlo se v „Besedě“ několik mladých lidiček, a usnesli se, že založí zpěvácký spolek: „Stříbrozvuk“. Dali hlavy dohromady, šušňali: „prosím, kdo pak je hned takový blázen jako Roček! Platí jako morák; platí za členy příspěvky, deficit uhradí, o nějaký ten sud piva mu také není zle!“ A s blahosklonným úsměvem stal se Roček „panem předsedou“ „Stříbrozvuku“. Každou chvíli mu pořádali dostaveníčko, zpívali, přes tu chvíli byl o „panu předsedovi“ pochvalný článek v novinách! To je přece dráha plna cti a uznání!

Za nedlouho byl Roček „panem předsedou“ Sokola, hasičů a veteránů, zábavného družstva „Bryndové“ a sobotní společnosti „Chlastolitr“, jež skládala se ze členů všech spolků, kteří v sobotu pod předsednictvím pana Ročka statečně popíjeli.

Na neštěstí přišel do Spolkova domů zkažený student Nekola. Ten měl hubu jako meč, plnou nabubřelých frasí o vlastenectví a národu; seznámil se s Ročkem, pracoval mu sáhodlouhé řeči plné boucharonských vět a effektů, které pak „pan předseda“ jako své ve spolkových schůzích a valných hromadách přednášíval. Klidil bouři potlesku, a platil za to Nekolovi večeře a piva co hrdlo ráčilo — pane, Nekola to uměl! A hotových peněz z něho vymámil, až běda povídat.

Ba, taškář Nekola namluvil Ročkovi, že by mohl býti purkmistrem a pak poslancem, a Roček věřil a platil, až jiskry lítaly...

Velice udiven byl Spolkov jednoho krásného jitra, když se objevil — nelekněte se! nový místní list. Jmenoval se „Přítel města a okolí“. V zadu četl jsi: Majitel a vydavatel F. J. Roček. Odpovědný redaktor: Karel Nekola.

Nekola vylíčil „panu předsedovi“ nezbytnost tohoto podniku; pravil, že tisk je velmoc, která pomůže mu k nejširší popularnosti, a té je třeba,

aby z „pana předsedy“ stal se „pan purkmistr“ a z „pana purkmistra“ „pan poslanec“. List vycházel, rozséval různice, škandalisoval a kazil lid daleko široko, a při tom byl, jak samo sebou se rozumí, děsné passivní... Odběratelé ostávali dlužni, vraceli „Přítele města“, páni inserenti, jimž Nekola sám bez objednání inserty páchal a uveřejňoval, nechtěli o placení ani slyšeti — a Roček platil, dokud mohl.

Znenáhla začal tajně navštěvovati Abrahama Mendla. Podepsal směnku jednu, druhou, podepsal třetí, žid půjčil a půjčoval ochotně, za nedlouho měl Ročka v hrsti — tak pěkný obchod a domek na náměstí, právě u kostela, není k zahození! Koupil jej při třetí exekuční dražbě nízko pod cenou, a „pan předseda“ byl žebrákem. List dávno zanikl, pan „redaktor“ též několik neděl seděl, a nyní kolportuje krvavé romány.

Ubohá choť Ročkova zemřela, a dcera slouží někde ve Vídni v modním obchodě za krámskou. Ta se ve světě neztratí. Tatíka živí obec, ale on dělat nechce, a je k ostudě a pohoršení; pošle-li mu dcera nějakou podporu, do posledního trojníku ji utopí u Mendla v kořalně. Dobročinní lidé lecjak již se ho ujali, ale nic naplat. Všecko prodá a propije; nikde nevydrží.

Vidí-li jej kluci, pokřikují za ním: „pan předseda! pan předseda!“ a ani mnohý dospělý mu jinak neřekne; ostane mu to již až do hrobu.

* * *

Satyrický obrázek, ale bolestný — bohužel, že pravdivý. Titěrné spolkářství u nás rozmohlo se až běda — a mnohý zpozdilec ctižádostivý jest na nejlepší cestě, státi se „panem předsedou“ à la Roček...

Jan Šlehal.

LITERATURA.

Zlatý nebeklíč.

Úplné modlitby křesťanského katolického náboženství. Schválením nejvyššího biskupského Ordinariatu v Českých Budějovicích. 237. původní vydání. Opravené a mnohými modlitbami a krásnou křížovou cestou rozmnožené dvacáté vydání. V Jindřichově Hradci. Tisk z nejprvnějšího českého skladu modlitebních knih A. Landfrasa syna.

Podává **František Wildmann.**

Která kniha kromě písma svatého třeba i největšího básníka některého evropského národa dočekala se 237. vydání? Zajisté asi žádná. A hle, národ náš česko-slovanský; ač jest národem malým, se Slováky jenom sedmimilionovým, dočekal se knihy, která čítá 237. vydání. A která jest to kniha? Jsou to básně „knížete básníků“ Vrchlického? Ty málo kdo čte, odpočívají jen tu a tam ve pěkné vazbě v některé knihovně pro chloubu. Jsou to povídky některého nadaného našeho novomodního belletristy? Ne — ty se dočekají sotva druhého vydání — a ještě zůstanou na skladě. Jsou to spisy našich buditelů národa? Též ne — jejich spisy zanikly ve knihovnách mezi starými zaprášenými knihami, a novomodní čtenářstvo by jich ani nečetlo. Jaká jest to tedy podivná kniha, že se ku podivu všech tak neobyčejného rozšíření dočekala? Jenom nesměle, abych nebyl od novomodně vzdělaných literátů nazván „tmářem“, sděluji s milými čtenáři, že to jest kniha modlitební, „Zlatý nebeklíč“ zvaná a sepsaná od „strašlivého“ jesuity Jiřího Plachého, známého to obhajce Starého města pražského proti Švédům ve válce třicítileté. Velel jen 122 mužům, mezi nimiž bylo 64 jesuitů, 29 studentů a 28 seminaristův, ale obhájil kamenný most a mosteckou bránu. V ruce drže kříž, vedl

studenty do nejprudšího ohně; švédské koule se mu takořka vyhýbaly, tak že Švédové domnívali se, že je čarodějník. Když pak pokoj byl uzavřen, a důstojníci švédští s ním mluvili, tázali se ho, v čem záleží jeho čarodějná moc, že ho žádná koule netrefila, ačkoli Švédové stále naň mířili! A tento čaroděj, milý čtenáři, sepsal knihu „Zlatý nebeklíč“, který se dočekal 237. vydání a v milionu exemplářích mezi českým lidem byl a jest rozšířen.

Vyjdi jen z Prahy na venkov a uvidíš v neděli a ve svátek, když babičky a ženy přicházejí do chrámu Páně, jak každá z nich nese pod pažím velkou knihu s mosazným kováním a s pevnými mosaznými sponami, v kůži pevně svázanou, obalenou květovaným šátkem, aby škody nevzala; jakmile babička přijde do kostela a sedne do lavice, rozbalí šátek, vytáhne z něho dobře ukrytou tlustou knihu, jejíž kování a spony lesknou se jako zlaté, rozevře ji opatrně, vyndá z ní brejle a poznamenavši se svatým křížem, začne se nábožně modliti, modlí se při celé mši sv., ano, ještě dlouho po ní, pak políbí knihu, uloží do ní brejle, zavře spony, obalí ji zase květovaným šátkem, vezme pod paží, poklekne, udělá kříž, pozdraví velebnou Svátost a pokropivši se z kropenky svěcenou vodou ubírá se z kostela. A kdybys se jí, milý čtenáři, otázal, jaká to jest modlitební kniha, řekla by, že to je „Zlatý nebeklíč“, její nejmilejší modlitební kniha, ze které se již její matka, babička, a snad i prababička modlívala; kniha ta náleží k nejdražším památkám rodinným. V takové úctě jsou a byly již tu celého půltřetího století modlitby „Zlatý nebeklíč“.

Za husitských válek, ano i za dob třicetileté války byl v Čechách každý katolík tupen a haněn, jako plachá zvěř pronásledován a zrádcem a papežencem nazýván. Ubohým katolíkům bylo skorem po celá dvě století se svým náboženstvím se ukrývati, neměli chrámů, neměli svých kněží a neměli ani tištěných modlitebních knih, z nichž by útěchy k Bohu čerpali, nebo té doby husitství a později luteránství zavládlo po vlastech českých.

Když r. 1620. protestantismus v Čechách byl na Bílé hoře poražen, a katolictví zase zvítězilo, bylo velice potřebí, aby zbloudilý lid měl dobré knihy, by se z nich o pravdě víry katolické přesvědčil a na katolickou, staročeskou víru svatých našich patronů se zase obrátil. V tom čase bylo světského kněžstva katolického v Čechách po řídku, hlavně tu byli mniši, kteří se mohli zase vrátiti do svých dřívějších klášterů, z nichž dříve byli vypuzeni, a hlavně to byli Jesuité, kteří nyní za všeobecného úpadku národa českého psali pro národ ten náboženské a poučné knihy a ujímali se jazyka českého, aby neoněměl, nýbrž aby se na dále rozléhal ve svatyních českých. Jedním z největších příznivců Jesuitů byl Adam z Hradce, pán na Hradci, Hluboké, Telči a Polné, horlivý to katolík, který hleděl všemožně, aby katolická víra na jeho panstvích zase všeobecně zavládla. S manželkou svou, Kateřinou z Montfortu, požádal r. 1592. ředitele pražské jesuitské koleje Jana Vivaria, aby Jesuité v Jindřichově Hradci převzali kolej. Následujícího roku 1593. objevili se v Hradci dva Jesuité, jimž později kolej zařízena, která valně zkvétala a stala se jednou z nejslavnějších v jižních Čechách. Po bitvě na Bílé hoře poslán byl do koleje této Jiří Plachý (Ferus), rodem z Horšova Týna, slavný kazatel u sv. Salvátora v Praze. Jiří Plachý vydal pro lid 49 českých spisů, mezi nimi „Mappu katolickou“ a když po okolí Jindřichohradeckém obracel akatolíky na víru, zvláště v krajině kolem Kamenice nad Lipou, Žirovnice, Počátek, Pelhřimova, Pacova a Tábora, tu sám uznával, jak velice jest mu potřebí dobré modlitební knihy pro lid, která by veškeré vědy náboženské, populárně podané, obsahovala a zvláště církevní rok vysvětlovala. Proto umínil si v koleji Jindřichohradecké sepsati podobnou knihu, kterou nazval „Zlatý nebeklíč“, že každému, kdo se z ní modlí, nebe otevírá. V Jindřichově Hradci byla tato památná kniha původně jenom přepisována, až konečně v několika tiskárnách tisknuta. Když konečně začátkem minulého století v Jindřichově Hradci zřízena byla tiskárna, vyžádali si knihtiskaři jindřichohradečtí od otců Jesuitů svolení, aby tato převzácná kniha jenom v tiskárně jindřichohradecké tištěna býti směla. P. Jiří Plachý zemřel v r. 1659. a dočekal se ku svému velikému potěšení, že kniha jeho „Zlatý nebeklíč“ nejen v okolí jindřichohradeckém, nýbrž po všech vlastech českých neobyčejnou rychlostí se šířila, a kdo knihu tu neviděl, každý ji chtěl míti. Kniha tato na statisíc protestantů, luteránů i kalvínů, na víru katolickou obrátila a zvláště v minulém století tak hledána byla, že obyčejně bývalo tištěno 5000 exemplářů, ale v brzku celý náklad býval rozebrán.

Když Alois Landfras v r. 1797. knihtiskárnu jindřichohradeckou od J. Hilgartnera převzal, převzal od něho též mezi jinými knihami nakladatelství „Zlatého nebeklíče“ v 8° hrubým písmem tištěného. Již tehdy tisklo se „Zlatého nebeklíče“ **150.** vydání. Alois Landfras, vlastenecký a podnikavý muž, zvelebil

a velice rozšířil památnou tuto knihu mezi lidem, tak že byla stále hledána. Lonského roku dospěla ke 237. vydání, a to nikoliv fingirovanému, nýbrž skutečnému. Když národ náš český byl po Bělohorské bitvě v největším úpadku, pomáhala kniha tato udržovati a sesilovati lásku k rodnému jazyku. České matky při knize té mnohé vychovaly syny, věrné Čechy, a v utrpeních byl „Nebeklíč“ mnohým útěchou. Když za dob císaře Josefa II. vymizel jazyk český ze škol, tu české matky a babičky učily dítky své a vnuky na „Nebeklíči“ čísti a se modliti; když v kancelářích a v úřadech nesmělo se promluviti českého slova, když robota tvrdými pouty lid svírala, když za francouzských válek synové ještě nedospělí padali v bitvách, tu matky a dítky slzami hořkými smáčely listy „Nebeklíče“, prosíce Boha o pomoc a smilování. Když mor, hlad a bída v dobách těch jako metly Boží sesypaly se na národ náš, tu „Nebeklíč“ byl stále otevřen, a celé rodiny modlily se z něho klečíce, prosily za milost a odpuštění.

A nyní, kdy Maďaři vyřezávají ubohým Slovákům jejich mateřské jazyky, když jim pobrali „Matici“, uzavřeli střední školy a do národních škol a do kostelů zavedli maďarštinu, když i dítky matkám slovenským mocí berou z náručí a zavážejí je do pustin kumánských, aby z nich učinili betary, by neplodný národ maďarský nevyhynul — i v této smutné době posýlá firma Landfrasova každého roku přes 1000 exemplářů „Nebeklíče“ na Slovensko, kde matky slovenské učí dítky své a vnuky na „Nebeklíči“ rodnému jazyku, aby v něm nezapomínaly Boha ctíti a vlastní řeč svou milovati. Tato památná kniha byla Čechům útěchou v bojích se živlem germanským, a slováckým bratřím podobnou prokáže službu v tísních a pronásledování maďarském.

V posledních dvaceti vydáních byl Zlatý nebeklíč opraven, zvláště poslední vydání 237. bylo ve slohu značně pozměněno.

Zlatý nebeklíč jest kniha veliké ceny, neboť jsou v ní projednány všecky theologické vědy velice populárním způsobem, tak že i neumělý člověk, který kromě čtení skorem ničehož nezná, z knihy této úplně ve vědách bohoslovných se vzdělati může, neboli, jak katechismus praví, naučí se z modliteb těchto, co má věděti a věřiti v životě svém. Jest v ní podána populárně dogmatika, morálka, liturgika, apologetika, životy Svatých a Světic Božích, nábožné písně, zkrátka v knize této nalezne katolický křesťan vše, čeho v životě svém potřebuje, ano i kalendář má v ní na mnoho let.

Obsah rozdělen jest v 16 dílů a zpěvník. Díl I. obsahuje modlitby na každý den, vzdechnutí k nejsv. Trojici, k Rodičce Boží, k Andělu Strážci, ranní, večerní, k sv. patronům atd. Díl II. obsahuje modlitby při mši sv., kdež i z latiny přeložen jest úplný formulář mše sv., jak ji kněz slouží, i příprava i díkůčinění přede mší sv. i po ní, jak se je kněz modlí. Díl III. Nešpory, které slavným způsobem konány bývaly ve proboštském chrámu Páně v Jindřichově Hradci a až posud se konají; zvláště jsou zde nešpory za mrtvé a duše v očistci. Díl IV. Modlitby kající před sv. zpovědí i po ní. — Díl V. Modlitby k sv. přijímání. — Díl VI. Modlitby k velebné Svátosti oltářní. — Díl VII. Modlitby k nejsvětější Trojici. — Díl VIII. Modlitby ku Kristu Pánu. — Díl IX. Modlitby o umučení Krista Pána. — Díl X. Hodinky o Božské prozřetelnosti a k Panně Marii. — Díl XI. Modlitby ku mnohým Svatým. — Díl XII. Modlitby na všecky výroční svátky. Modlitby poutnické. — Díl XIII. Modlitby ve všeobecných i vlastních potřebách. — Díl XIV. Rozličné modlitby. — Díl XV. Přihotování se k šťastné smrti. — Díl XVI. Modlitby za mrtvé. Zvláště sv. růženci, křížové cesty, rozličným nešporám a duchovní stráži jest veliká péče v knize této věnována. Díl XVII. Duchovní písně v celé vlasti nejvíce rozšířené.

Celá kniha čítá 768 stran; otištěna v 8° na pěkném papíře velkou literou švabachu, čítá na 100 obrázků dřevorytin a prodává se v kůži vázaná se zlatou ořízkou za 2 zl. 40 kr. V arších nevázaná stojí 1 zl. 50 kr. Cena tato jest již po mnohá léta táž.

Nastínil jsem podrobné dějiny knihy „Zlatého nebeklíče“, kterážto kniha takové obliby po vlastech česko-slovanských došla za 250 let svého trvání, že není po celých Čechách, Moravě, Slezsku a na Slovácku domu, kde by nebyla v úctě chována. Jiní národové by se honosili knihou, kdyby v nich takového rozšíření došla — u nás však bývá nezřídka v humoristických časopisech terčem posměchu!

Škola konfessionální.

Důvěrné listy bratru tří bodů. Napsal Rohling Augustin, řádný prof. hebrejské archaeologie a biblické vědy při c. k. universitě Karla Ferdinanda v Praze. Věnováno vysoké říšské radě (Autorisovaný překlad). Nákladem Cyrillo-Meth. knihkupectví v Praze. Cena 15 kr.

Od té doby, co Francouz Leo Taxil, dříve jeden z nejzuřivějších nepřátel církve a katolického náboženství, uveřejnil své zápisky, vešlo nové a jasné světlo o zednářích a jejich činnosti. Společnost tato jest tak zorganisována, rozvětvena, a činnost její jest tak neunavna, tak podvratna, tak mocna, že by církev, kdyby nebyla na skále Petrově založena, byla již dávno zednářstvem povalena. Zednáři mají vedle jiných cílů namířeno hlavně na školu: tu snaží se vyrvati z rukou církve, a jak nyní víme, z většího dílu se jim to již podařilo. Církev však školství založila, po dlouhá století je pěstovala a proto si nároky na školu vyrvati nedá, všude a všemožně usilujíc, by práva, jež ve škole má, udržela, aneb kterých ztratila, zpět si vydobyla. Z tohoto hlubokého a důležitého stanoviska posuzujme návrh Liechtensteinův. I jest nám vítána každá kniha, která hájí stanovisko katolické, a proto vedle jiných v tomto listě již uvedených brošur odporučujeme ku čtení také spis Rohlingův, který jest namířen proti zednářům. Jest psán vědecky, ale při tom srozumitelně, klidně a věcně, takže slouží naší straně k veliké cti. O zásadách zednářů vypravuje Rohling pěkné věci! Vizme ku př. jen toto (str. 52.): ... „uvažujme, že revoluce 1789., 1830., 1848. byly podle vlastního přiznání dílem „bratří...“ Kdybychom myslili, že „bratří“, již byli důvěrou poctěni, na vysoké a nejvyšší stupně v armádě a ve vládě povoláni, svatými přísahami jsou své zemi a svému praporu zavázáni, počínali bychom si jako děti. Neboť závazky, v něž vešel bratr jako zednář, kladou se nad všecky přísahy k otčině a praporu. Dějiny jsou plny případů, ve kterých „bratří“ vlast zradili. Vítězný jeneral musí na povel lóže od využitkování vítězství ustáti; armáda, jejíž náčelníci patří k lóži, odsouzena k nečinnosti neb obětována, když to velmistři zednářští nařídí. Jeneral br. Dumoriez přešel na povel lóže k Prusům; za doby první republiky mohučské „bratrstvo“ určilo, aby se vzdalo toto pevné město Francouzům. Četné jiné příklady zrady vlasti se strany „bratří“ nalezáme u Pachtlera Der stille Krieg str. 185—213, a u Eckerta, jejž dala lóže zavražditi. Ovšem tiaru jako korunu musil bratr, když byl na rytíře pasován, nohama pošlapati.“

Katolickou školu hájí Rohling proti zednářům mezi jiným těmito krásnými slovy: „Vaši přátelé se neostýchají říkati, že katolická škola, kterou žádáme pro katolickou mládež, by vzdělanost stlačila. O že se nestydí za tu ignoranci, myslí-li, že drzost takového tvrzení není zneuctivající! Což se neosvědčila katolická škola jako matka pravé vědy? Není to ona, která má olbřímské duchy Augustina Hipponského a Tomáše Akvinského, jejichž výše nedosahuje žádný smrtelník, který kvetl nebo kvete mimo církev? Není to ona, v jejímž stínu vyvíjeli své gigantické síly Dante, Cervantes, Calderon, nevzpomínajíc mnohých jiných, přede všemi také nedostižný Shakespeare? Není to ona, jejíž mléko napájelo naše heroy umění, kteří stvořili v malbě a sochařství a v majestatních budovách našich kathedral díla nesmrtelná? A protože, jak nedávno opět P. Denifle světu připomněl, poněvadž katolická církev stojí tu jako původkyně universit, podala snad více nežli dosti záruky, že nezamýšlí vzdělati „z lepších lidí“ zeměkoule opět „divochy“.

Václav Plešovský.

Posel z Budče.

Počal vycházeti r. 1870. po „Národní škole“ jako týdenník vychovatelský pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.

(Dokončení.)

Roč. XIV. (Pokrač.) Jos. Klika napsal čl. „Obloha činitelem vychovávacím“. Když smutek nás hněte“, praví, „nebo radost oživuje naši duši, kam obracíme zraky své? Tam vzhůru. Jakási touha nás tam táhne Tam hledáme svého Boha. Neboť kdo by ty zázraky byl stvořil? Cítí to materialisté i nevěřící. Jeden z největších dilletantů ve vědě a největší pobloudilec ve mravouce — Büchner, vida v zázračné harmonii stopy Božství a chtěje sama sebe ohlušiti, volá: Však jináče by býti nemohlo, poněvadž jsoucnost byla by nemožna. — Zapomněl, že v tom ironickém „jináče“ nejvýmluvněji dokazuje jsoucnost a přítomnost Božství. Vida sám chabost svého sofismatu, volá na jiném místě. Je-li Bůh, proč zlatými písmeny nenapsal jména svého na nebi? — Tu již blud překonal sama sebe:

žádá slov, kde má skutky, žádá písmen — a která díla pozemská i nebeská výmluvněji dovedou hlásati moudrost a jméno Boží?“ Článek zakončen je slovy: „Ono slunce, které je symbolem pravé vědy, Bůh úmyslně vyvolil, aby každodenním svým pohybem napomínalo nás a vystříhalo před klamem zkušeností, na nichž někteří moderní pracovníci na poli osvěty založiti chtějí vše ostatní.“

Povšímněme si také článků dra. Lindnera. Ve čl. „Veřejná mravnost a škola“ dokazuje, že šíření vzdělanosti na mravnost vlivu nemá. „Mluví-li se o vychování mravním“, praví, „přidružuje se k němu vychování náboženské, a to právem. Jeť náboženství hlavní oporou mravnosti. Ale otázka náboženství stala se u nás velmi nepřístupnou, ano nedůtklivou, jelikož jest odňata paedagogice a vydána stranám.“ — V úvaze „Náboženská, politická a národohospodářská idea“, pronáší se dr. Lindner takto o poměru církve k idei národohospodářské: „Církev ovšem hlásá chudobu a pomíjení věcí vezdejších, ale ti, kdož se předem církví zovou, totiž hierarchové, měli po všecky časy velmi jemný smysl pro statky světské. Přes to přese všecko vidíme, že vývoj hospodářských idei vydán byl značným útokům od státu i církve. Theologický názor světový nezná národního hospodářství. Pro něj je poustevnictví a klášterní kobka ideálem národního hospodářství; sebezapírání a nedostatek vidí se mu záslužnějším nežli bohatství a blahobyt, a proto nepotřebuje železnictví ani strojnictví. Poněvadž pak „den ze dne jen k smrti rostem“, každý na světě jen hostem“, nestojí to ani za práci, bychom v tomto slzavém údolí se vší snahou o vezdejší věci pracovali; mnohem záslužnější jest připravovati se pro onen život. Tak i modlitba je záslužnější nežli práce. Není tedy divu, že se stanoviště theologického jest civilisace věcí lhostejnou, neli kletby hodnou.“ A dále: „Poněvadž celý středověk pod výhradným panstvím theologie byl, nebylo v tomto čase místa pro řádné hospodářství. Již učení církevní o půjčkách na úroky jako o lichvě kladlo nepřekonatelné meze hospodářství národnímu.“ Ku konci se dovídá čtenář, že „duch národohospodářský rozřeší velikou záhadu, jíž ani křesťanství nebylo lze rozřešiti; on dá světu věčný mír (!)“.

Kdybychom nalezli článek tento v některém listě „radikálním“, nic bychom se tomu nedivili, ale že mohla redakce časopisu paedagogického uveřejniti článek, jímž po způsobu moderních šiřitelův „osvěty“ církev za šiřitelku tmářství a nepřítelkyni všeho pokroku jest vyhlašována, a nejen to — článek čistě nevěrecký, nad tím se véru třeba pozastaviti. Čteme totiž na počátku tohoto článku: „Souhrn představ, jež člověk má o poměru svém ku všemumíru, zoveme vědomím náboženským. Positivní obsah jeho pochází z myšlénkového oboru velenadaných a velikých mužů, již jako proroci a zakladatelé náboženství daleko vrstevníky své předčíce, určité názory náboženské ve společnost lidskou zavedli.“ — Nuže, toť je zcela zřetelné: řekněme náboženství jest výmysl lidský — a tlumočíme málo slovy mínění Dra. Lindnera o náboženství, jež on vykládá slovy učenými a mnohými. Pokládá-li tedy náboženství za báchorku a klam, nebudeme se ovšem diviti, že o církvi takto soudí. Škoda jen, že Dr. Lindner zapomněl na doklady! My zase beze všeho vyvracení útoků Lindnerových doporučujeme tém, kdož o pravdě přesvědčiti se chtí, čl. V. Drbohlava „Církev a vzdělanost ve středověku“ ve IV. ročníku tohoto časopisu uveřejněný. Tam se dočte, zdali církev umění, průmysl, obchod i hospodářství podporovala či zdali mu překážela; tam se dočte i výroků mnohých učenců jinověrců, kteří církvi zásluh u věci té nepopírají, ač jejími přátely dojista nebyli

Ostatní články paedagogické, v ročníku tomto uveřejněné, náboženství se nedotýkají.

Ročník XV. (redakcí V. Kredby) zahájen srdečným proslovem „Pokoj lidem dobré vůle“. „Na Betlémské salaši dřímá v jeslích Slovo, jež tělem učiněno jest. Opatrují je matka a pěstoun jeho. Ujařmený lid netuší, že tu dřímá jeho Spasitel. Nad salaší třpytí se hvězda, oznamujíc příští Slova; záře po obloze, toť věstba jeho slávy po všem světě... V ústraní české vesnice stojí chatrč, a v ní dřímá slovo české! Opatrují je kněz a učitel. Jeden drží v rukou českou bibli, toť hvězda slova; druhý českou kroniku, toť slova toho záře. Ujařmený lid netuší, že tu dřímá jeho vykupitel... Pak přišel démon a kladl sémě nepřátelství mezi ty, kdo drželi bibli, a ty, kdo drželi kroniku, aby vyráželi jedni druhým učení z rukou, a tak aby zapadla hvězda a zanikla záře slova. Ale duch slova zvítězil nad démonem. I svítí hvězda, a leskne se záře jasněji a jasněji“

J. Tykač v úvaze „Jak učili ve škole písním a kterým“ přimlouvá se za pěstování zpěvu církevního. „Církevním písním učme takovým, jež budou žáci v kostele zpívati; avšak nezapomínejme ani na takové, které sice v chrámě třeba se nezpívají, ale o nichž lze říci, že by měly býti kost kosti naší. Písně „Sv. Václave“ a „Hospodine, ulituj nás“ hodí se výborně za písně „po škole“, jakož

„Pochválen budiž Pán Bůh náš“. Písně „Minula noční hodina“ a „Otče náš, milý Pane“ doporučují se jakožto písně „před školou“. Návrhy na opravu osnov učebných byly té doby hlavním předmětem úvah časopiseckých Články polemické „Více světla“ (proti „Učitelským novinám“) jsou čtyři. Mínění své o polemikách v učitelských listech již několikrát jsme projevili. Redakce „Posla z B.“ právem žaluje: „Pro Bůh, na jakém to stupni vývoje ocítilo se to naše vychovatelské časopisectvo!“ — V rubrice literární všímáno si hlavně spisů pro mládež. F. Hrnčíř v úvahách „Literární bejlí pro děti“ ukázal na některé špatné knihy tohoto písemnictví.

Ročník XVI. přinesl přednášku řed. J. Lepaře o kulturním působení sv. Cyrilla a Methoděje. V. Vaníček ve čl. „O národnosti v obecném vychování“ posuzuje nepříznivě školství německé po stránce vychovatelské. K. Kovář pojednal o přírodopise ve škole obecné; vyučování přírodopisu má míti i ten účel, aby mládež poznala a zamilovala si lad a spořádání přírody, a z toho by vypěstován byl v ní cit aesthetický; aby z poznání toho dovedla oceniti lásku Tvůrcovu ku tvoru rozumnému, ku člověku a dle toho naučila se Boha skutečně milovati. Poznáním přírody kladou se meze pověrčivosti. Sám Spasitel životem a učením svým ukázal nám, abychom si všímali přírody, když řekl: „Patřte na kvítí polní“. On sám nejvíce se zdržoval pod širým nebem; lodička na vlnách jezerních byla mu kazatelnou, hora byla mu modlitebnou i trůnem; i ta poušť klenutá blankytnou oblohou byla mu chrámem, kamž lidu zástupy spěchaly za svým učitelem. — Když učenci přišli k sv. Antonínu a tázali se, ze kterých knih čerpá moudrost svou, které se obdivují, vyšel před poustevnu a ukázav na přírodu pravil: „Toť kniha má!“ Šalomoun opěvuje Boha v žalmech, že mu dal poznati přírodu a tím otevřel mu pramen vší moudrosti, a za doby novější je dokladem toho (že poznání přírody budí úctu a lásku ku Tvůrci) veliký myslitel a zpytovatel přírody Newton, který vždy smekl, kdykoliv uslyšel vysloviti slovo Bůh. — Velmi pěkně promluvil o slastech a strastech učitele v „Budči Jilemnicko-Vysoké“ p. J. Škrabálek. Promluviv o četných nezaviněných překážkách, o nezaslouženém neuznání a j., doporučuje učiteli trpělivosť a umírněnosť. O dobré shodě mezi učitelem a duchovním takto se pronáší: „Také nebeský Hospodář, který miliony světů pouhým slovem budiž!“ postavil, staví ještě dům na této hroudě pozemské, totiž církev svatou a národ vzdělaný. Učitele a správce duchovní najal ku stavbě své za dělníky. Neměli by i ti volati: „Pomoz nám, o Bože milý, aby se nám dobré dílo také dobře podařilo!?“ Může-li pak toto veledůležité dílo rozšiřování církve svaté a zdárné vychování národa bez dobré vůle, bez přátelského míru a dohodnutí se zdařiti? Nikoli; jenom spojenými silami učitelův a správců duchovních“ — Opakujeme, že přednášky podobné měly by býti uveřejňovány jako zvláštní články. — Povšimnutí zasluhují v tomto ročníku feuilletony Dra J. V. o literatuře pro mládež, v nichž kárá ostrým vtipem mnohé nešvary, jež v tomto písemnictví zavládly.

Končíce svůj posudek o „Poslu z Budče“, netajíme, že v některých ročnících málo si všímal stránky vychovatelské, zvláště pokud se týče vychování náboženský mravného, ano, že některé články s naukou náboženskou jsou v odporu. Některé ročníky sice požadavkům, jež činíme časopisu paedagogickému, vyhovují, jiné však mají cenu pouze časovou. Polemikám věnováno nad potřebu mnoho místa. Dopřáno ho příliš mnoho i sporům osobním z jednotlivých škol V době poslední však od těchto zpráv, nemajících pro čtenářstvo pražádné důležitosti, upuštěno. Bylo by také žádoucno, aby nakladatel své inserty, jichž bývá v každém čísle 3—4 strany, tiskl ve zvláštní příloze a nepřipojoval jich ku hlavnímu listu.

Václav Špaček.

Slepcův vychovanec. (Dědictví Maličkých č. 32.)

V naší straně katolické jest mnoho vzdychalů a naříkalů, ale málo pilných budovatelů. Proto se nemůžeme dodělati skoro nikde úspěchů I líbí se nám velice p. kanovník Šrůtek Jos. Ant., že již tak dlouhá léta jako pilná včela pracuje pro své Dědictví. Mnoho se v naší straně započalo, ale málo podniků zdárně se provedlo. I tady činí p. kanovník čestnou výjimku. Jeho nic nezviklalo v práci ušlechtilé, ba když mu dala zemská školní rada největší ránu, odstranivši mnohé z knih jeho ze škol, ukázal se v p. kanovníku pravý muž, neboť od té doby zostřil v českých a moravských listech svoji agitaci, čímž velice Dědictví Maličkých rozšířil. V agitaci té p. kanovník do dnes čile pokračuje, a jak při četných listech vidíme, všude přijímají zprávy jeho rádi a s ochotou. Taktiku tuto z plna srdce schvalujeme a věru i my tu ve Vlasti pozadu nezůstaneme a seč jsme, pro D. M učiníme.

Slepcův vychovanec se nám celkem líbí, ač jsme některé předešlé knížky s větší zálibou pročítali. Slepý Tomáš, jenž zachránil baronovi ve válce život, zbožný a hodný Tomášův vychovanec, který studuje na útraty baronovy a stává se pak správcem statků jeho, vděčnost tohoto chlapce k Bohu a svým dobrodincům a něžná láska baronova k slepému Tomáši, jemuž vykazuje obydlí na zámku — toť jádro celého děje, propletené pěknými příklady křesťanského života. Vrcholem blaha jest, když Tomáš nabude zraku.

„Na konci této povídky spatřujeme věrnou podobiznu našeho nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I. s vypsáním nejdůležitějších zjevů 40letého panování od téhož spisovatele," Rennera Josefa, řídícího učitele v Podolí u Písku.

Čtrnácte posledních stránek jest věnováno dějinám Dědictví od 1. října 1887. až do 30. září 1888. Osm stran petitem tištěných vyplňují jména nových údů z Čech, Moravy, Slezska a z D. Rakons, pak jsou uvedeni dospělí účastníci, noví opatrovníci, spoluzakladatelé a dárcové. Jeden z těchto zaslal 100 zl. s heslem: „Žádná rodina bez úda Dědictví Maličkých". I má tento ústav 41.000 řádných údův, a s připočtením odběratelů, opatrovníků a spoluzakladatelů na 42 000. Jmění jeho obnáší 37.436 zl. 97 kr. Na konci uvádí p. kanovník krásný list mistra krejčovského o D. M.

Podnik tento všemu svému čtenářstvu vroucně odporučujeme. *)

T. Škrdle.

Některé kalendáře na rok 1889.

Prohlédl a píše **Pavel Skřivan.**

Vzdělanosť jednotlivců měla prý by se posuzovati podle spotřeby mýdla, pravil jistý Francouz; nevíme, kdo již to opravil a řekl: podle spotřeby knih. Dle tohoto měřítka by to u nás v mnohých krajinách bídně vyhlíželo. Knihu tam celý čas nevidí, nejvýš snad jen tiskopis nějaký: sem tam tu písničku z jarmarku a dosti. Ale kalendář — toť věru pravý missionář, ten se dostane i do míst, kam kniha jiná nezabloudí, kalendář representuje mnohde celou literaturu, za kalendář je-li pěkný, nikdo peněz nelituje, jde z ruky do ruky, vyměňuje se, čte se, uloží se a půjčuje se i po letech, a nepůjčuje-li se, tož alespoň v rodině ostane: vždyť do něho vpisují mnohde, jakž to zvykem, radostné i truchlivé osudy své, a tak jest i částečným rodinným archivem, knihou účetní neb podobně. Není nikterak lhostejno, jaký obsah má kalendář: jest to důležité čtení pro lid, jest to pravá kniha lidu.

Podotýkáme napřed, že veškeré kalendáře, jež jsme prohlédli, s uspokojením jsme četli i odložili U vydávání kalendářů stal se veliký pokrok. Obsah je pěkný, spisovatelé přední neostýchají se psáti sem, a illustrace velikou většinou jsou jemné, ba i krásné.

Kalendář Humorist. Listův má na stranách měsíců různé žertovné drobnosti a obrázky po celé straně, místy dosti vtipné, vesměs směšné to variace na thema: „jak bude za sto let." Místy jsou obrázky mnohem pěknější než text, jejž by lepší zasluhovaly: ku př. „Potrestaná ochota" — ani děj ani verš není k čemu. „Nováčkové nic si z vojny nedělejte" má v posledním obraze trochu drsnou, ale pravdivou pointu. Voděrova kancelářská humoreska „Záloha" pobaví, je pěkně vypravována, a má ráz pravdivosti. Malostranský feuilleton veršem (od Nerudy) se hezky čte, za to Pejšovo „Neštěstí" není pro humorist. kalendář žádné štěstí; není to nic vtipného. Rovněž Lhotského cikánská historie „Bolavý zub" je starý známý bez vtipu. Perná satyra na novopečeného šlechtice vydřiducha-lichváře jest Heydukova dudácká píseň „O nové šlechtě". „Přimrazil ho" od Šim. Lomnického je dobrý žertík, ovšem ne zcela nový; přerůzné varianty jsou zcela podobné.

*) S tímto podílem D. M. stala se nám tato příhoda: půjčili jsme jej tu v Žižkově asi 5 dětem, a všechny si jej chválily, až jistý školák, jenž vypadal jako trhan, knížku nám odevzdávaje pravil: „takovéhle čtení abychom mu více nedávali, on že by raději četl něco takhle o Indianech nebo o vojně". Kluk tento nám velice karakteristicky znázornil zálibu moderních čtenářů; krev, mord a o čež se hlavně zednáři a v Čechách knihkupec Hynek přičiňují (on prý má své „krváky" uloženy v jistém pražském klášteře), nemravné knihy, toť zamilované čtení nynější doby. Duchovenstvu jest v této příčině napnouti všecky síly a přinésti mnohou a velkou oběť, chce-li napraviti poměry tyto. Podporujž tedy každý knihovní fond družstva našeho, aby mohlo massy dobrých knih mezi lid rozhoditi

Prostý vtip Košťálův „Vlk na dráze“ je příliš široce veršem s mnohými kudrlinkami vypravovaný. Delší drobnosť „Ze školy“ je prastarý známý; překlad z francouzského „Neznámá potvůrka“ je dobré. Obrázky zde jsou celkem velice pěkné, úprava vnější elegantní, celek (60 kr.) laciný.

Kalendář Nového Palečka jest slušný, neurážlivý, tedy lepší pověstných předchůdců svých, které i konfiskaci propadly. Obrázky měsíců nejsou valné, také drobné vtipy nevynikají. „Úklady a láska“ je obyčejný motiv; „Skloňování českého velocipedisty“ je sportový časový obrázek. „Hudba na vojně“ je dobré a vtipné, „Vítaný omyl“ staré. „Nalezený bodák“ a „Z domácnosti Bumbálkovy“ nemožné, a proto nevtipné. Dobré humoresky jsou „Průtrž mračen u Knejpků“, „Jak studenti hráli divadlo“, „Honza Váňů poslem lásky“, „Síla dechu“ je dobrá vojenská humoreska. Řezníčkova historická kresba „Tu máš“ je půvabně psaná, za to „Honzíkova první cesta do Prahy“ není valná. Svobodova báseň „Vzpomínka po letech“ (à la Machar) má pěkný verš a klidný tón. Taktéž „Ženitba Jarolímova“, „Dával hodiny“ a „Z vojenských upomínek“ jsou pěkné žertíky. Drobné obrázky jsou dobré — jen „Šňupeček“ nelíbí se nám pro strašlivé obličeje zde namalované — prapodivná to manie kreslení. „Pánům hostinským na uváženou“ není vtipné. Celkem jest „kalendář Humor. Listův“ lepší a elegantnější tohoto.

Šimáček vydal **„Koledu Československou“** a **„Národ“**, oba mají na obálce hned nezbytnou nyní a tučnou reklamu: „Nejbohatěji a nejnádherněji illustrovaný český občanský kalendář; obrázky však skutečně jsou velmi hezké a jemně provedené. První má dva titulní obrazy: Podobiznu císaře pána — není však věrná — a Selské vzbouření, pěkný obraz. Obsahuje četné obrazy a životopisy, z nichž nejlépe líbí se nám obraz lidumila Jana Bosca, o němž nyní „Vlasť“ obšírnou úvahu uveřejňuje, pak „Rakouské vojsko“, „Trpaslíci“, „Oslepený Jaromír“, „Dobrodružství na rybníce“ k pěkným slovům Pavly Škampové-Maternové, „Oběť vlastní horlivosti“ zajisté mnohého rozesměje. Z povídek uvádíme: Pergamenový proužek od Beneše Třebízského (z obrázkové sbírky „Vlasť a svět“ red. Jos. Sokola) a tři večery od Lužické, „Od půlnoci do poledne“ obrázek z cukrovaru od Fl. Suchého, Chalupovu „Povídku z knihovny“ a Benešovu črtu „Dědečkovy pašije“; mimo to jest tu překlad z ruského: „Síla srdce“. Poučná část vyplněna jest článkem „Cesty Dra Holuba po Zambezi“ s četnými pěknými illustracemi. „Politický přehled“ a „Jiskry“ (v nichž viděli a četli jsme mnohé staré známé již odjinud) doplňují bohatý obsah tohoto kalendáře. Druhý („Národ“) má též dva tit. obrazy: Císaře Pána (jako předešlý) a „Theodora“ ku větší povídce zde obsažené, již R. Opatrný dle Sardou-ova známého dramatu napsal; též do textu této povídky mnoho zdařilých illustrac je vloženo. Z obrázků jest zde podobizna Dr. Jos Hurbana, Dr. Zikm. Wintra, Dr. Čížka, polního zbrojmistra Bauera, něm. rodiny panující (jako v předešlém) Sklenářové-Malé, Boulangera, a j. Desíti kresbami provedena jest humoreska beze slov: „Někdy i s poctivostí nedojdeš nejdále“ a delší stať slovesnou prof. Mourka „Obrázky z Japanu“ provází 17 pěkných kreseb. Mimo to zde vidíme „Ruské mnichy a jeptišky“ a čteme črtu Sokolovu „Ismael“, povídku „Černé duše“ od F. G. K. (Göbl Kopidlanský?), pochmurnou „Pohádku o květu štěstí“, hum. Chalupovu „Pro hrušky“ a Benešovu „Kukačku“. „Politický přehled“ a „Jiskry“, některé stejné s předešlými, a rovněž přemnohé staré známé, uzavírají obsah knihy této.

Velký Mariánský kalendář. (Steinbrenner ve Vimperku) obsahuje v čele dva barvotiskové obrazy „Královno nebeská“ a „Útočiště naše“; v kalendariu v části měsíců vyobrazeno jest vždy při každém měsíci památné a známé poutnické místo Marianské s příslušným průvodem historickým. Škoda, že nemáme dosud přehledné knihy, obsahující obrazy a historii všech posvátných těchto míst v zemích koruny svato-václavské! V několika letech alespoň částečně vyplniti slibuje mezeru tuto sám „Mar. kalend.“, neboť redakce jeho (spiritual kněžského semináře v Budějovicích Msg. Adolf Rodler) vyzývá na obálce, aby se mu dle vzoru v letošním ročníku Mar. kalendáře zasílaly stručné dějiny svatyň a posvátných soch neb obrazů Mariánských. Obsah jeho jest pěkný: čteme zde biografii probošta Dr. Ant. Lenze a kanovníka Beneše Meth. Kuldy s obrazy; vedle vyobrazení památného chrámu svaté Panny Barbory na Kutných Horách i stručné dějiny jeho; část slovesná obsahuje: Dvě moravské nár. pohádky od B. M. Kuldy, Wildmannovu dějep. pověst Matka Boží Novoetinská (se 4 obr.), „Kámen poutníkův“ (pověst o sloupu z Říma ďáblem na Vyšehrad přineseném) psána jest velmi plynným veršem. Dostálova povídka „Nejjistější prostředek“ vzata jest ze skutečnosti, a myslíme, že by mnohá hospodyně nepořádného muže tak napraviti mohla; „Pošetilosť a smutné následky pověrčivosti od Jos. Štěpána jest

rozbor nejobyčejnějších pověr. „Jeden den hrabětem“ od V. Pakosty jest tuze pěkná „pravda v rouše báchorky“ — a bude snad mnohému nespokojenci dobrým lékem. Prof. Nekut poutavě vylíčil „Kam zaletají na zimu naši opeřenci“ a Miloš Wachek přispěl dojemnou povídkou „Zvonek Madonny“.

Tento kalendář přinesl z péra prof. Dr. Ant. Skočdopole úvahu o škole konfessionelní pod názvem: „Jakých obecných škol nám třeba“, a to úvahu tak objektivní, klidnou a při tom vroucí, že můžeme upřímně říci, že se nám ze všech o tomto thematě sjednávajících nejlépe líbí. Veledůstojný učenec tento píše s plným přesvědčením, uváděje při tom mnohé věci, jinde velmi přeháněné, na pravou míru. Žádaje si z plna srdce školy konfessionelní, píše mezi jiným: „Na školách českých ovšem tak nebylo a není, aby dosazováni byli židé za učitely. Škola stala se předmětem ustavičných sporů mezi stranami politickými a národními a která kdy na vrch se dostala, hledí školu dle své chuti upraviti“. Dále praví: Škola jest beznáboženská, ne učitelé, nýbrž zákony a úřady. Učitel na škole beznáboženské zvyká více a více považovati se za úředníka a nikoliv za křesťanského vychovatele, aby se zachoval a líbil inspektorovi, a to není tolik vina učitele, jako celého zřízení školního, zákonů, atd“. „V Čechách a na Moravě, buď Bohu chvála, nejsou školy, zvláště školy české — ve skutečnosti tolik beznáboženské, jak by dle zákona býti mohly. Máme ještě mnoho učitelů v pravdě křesťanských — umějí ve všem vyučování školním zacházeti ku věcem náboženským, budíti a posilovati bázeň Boží, lásku k Bohu, vroucí zbožnosti, upřímnou lásku k náboženství a církvi — učitelé takoví jsou s duchovními v nejlepší shodě a svornosti, jsou dětem při modlitbě školní a při pobožnosti v kostele živým vzorem a krásným příkladem nábožnosti pravé a uctivosti k Bohu, chrámu a službám Božím“. Slova tato napsaná hodnostářem církevním tak slovutným a vysoce vynikajícím mají zajisté svou velikou váhu a mohou býti učitelstvu i duchovenstvu pokynem, aby spojili se ruku v ruce k blahoplodné práci školní ku cti Bohu, vlasti i církvi. V různé bouři polemik a ostrých šarvátek o školu konfessionelní jest článek Dr. Skočdopole velice pozoruhodným svou klidností a objektivností — nikoliv ovšem na ujmu vroucnosti a upřímné snaze o školu tuto. —

Četné menší články, drobné úvahy národohospodářské z péra J. Dumka a hojně illustrovaný politický přehled činí kalendář ten cenným. Rovněž i kalendář ku poctě nejsvětějších srdcí Pána Ježíše a Panny Marie mající dva barvotisky v čele: „Nechte dítek jíti ke mně“ a „Neplačtež nade mnou“, má hojnost pěkných povídek a článků, z nichž nejpěknější uvádíme: Básně Kuldovy, Wildmanova črta „Důvěra zbožná nikdy neklame“, Dva štědré večery, Do zátiší (Al. Dostál), Vina a smír, a j. Kniha obsahuje četné obrázky, polit přehled, povídky a črty, úvahy národohospodářské, a při jménech měsíců náčrtky a slovesný průvod k nim, nesoucí se k životu katolickému. Papír však a úprava neuspokojuje..

Poutník, nákl. Cyrillo-Methodějské kniht. vydaný, má v čele velmi zdařilý obraz „Palladium země české v Staré Boleslavi“, jejž známý v oboru tom učenec Jan Křt. Votka historickým poutavým výkladem provází. Kalendář obsahuje četné humoresky a povídky: „Ostré nůžky“ od V. Pakosty jest rozmarná selská historie, „Kterak v Hlupákově věznili smrť“ je pěkná satyrická črta od P. Kopala; V. Špaček, jehož činnosť spisovatelskou v oboru literatury pro lid v posl. čísle „Vlasti“ jsme ocenili, uveřejnil zde povídku „Za hříchy bratrův“. Alojs Dostál článkem „Vlastenecký poutník“ šedruje lásku ku čtení a odsuzuje nerozum domnívati se, že čísti jest čas mařiti; V. Pakosta má zde dvě básně: Svatý Jiří a V tichu svátečním; prof Josef Pšenička napsal jasně a srozumitelně v 9. odstavcích o „Elektrických úkazech v ovzduší.“ a M. Wachek rozebírá důkladně otázku „O spalování mrtvol“ a rozepisuje se, uváděje mnohá zcela nová a zajímavá dáta, „O změně na trůnu rakouském r. 1848.“ Také tento kal. má četné „Rozmanitosti“ a „Hospodářskou besídku“.

Občanský kalendář koruny Svatovácslavské u M. Knappa v Karlíně vydaný má na předním místě obraz: „Slovanský sjezd v Praze“ upomínku na r. 1848; dále vidíme zde obrázky k Erbenovu „Pokladu“ (dle Světozora z r. 1871.) a velmi hezkou podobiznu J. C. V. arcivévodkyně Markéty Žofie, abatyše ústavu šlechtičen na Hradčanech; pěkný jest i obr. † probošta V. Štulce a Dr. Pichla. V. Špaček, jenž kal. redigoval, napsal sem dvě povídky: „Zmařené štěstí“, smutnou životní historii, a „Dvě nevěsty a dva ženichové,“ maloměstský žert. Krátký, ale hezky psaný, pohnutlivě pravdivý jest náčrtek V. A. Černeho: „Kdo je s Bohem, s tím je Bůh.“ „Ve dvoře a ve vsi“ od Č. Kalandry je pěkný obrázek šlechetného člověka; další humoresky jsou: „Strašidlo za humny“ a „Jak zlost panu

mistru uškodila.“ Z četné poučné stati uvádíme Dra Hellmutha pojednání „Záškrt a mázdřivka“ a výklad k některým novým zákonům. Mimo to jsou zde i anekdoty, zdravotní pokyny, články hospodářské a různé historické drobnosti a čl. „Jubilejní slavnosti v r. 1888. se dvěma podobiznami, císaře a papeže.

Pečírkův „Národní kalendář“ vyšel u Stýbla a přiložen jest k němu veliký a velmi hezký obraz, (výjev ze života venkovského) a „Proč bychom se netěšili“. Obsah jeho je dosti bohatý. Čteme v něm povídku „Ze starých časů“ od Světlé, „Hrobníkova dcera“ od V. Špačka, „Statek Zlochov“ od Pejšy, O plavení dříví, pov. z dob roboty od V. Řezníčka, „Pozdní květ“ z péra Žofie Podlipské a pohnutlivý vesnický příběh „Jako král Lear“ od Fr. Chalupy, Obrázky nejvíce nesou se k obsahu povídek zde uveřejněných; z poučné části poutá „Z dějin rakouských peněz“, „V Čechách a jinde před sto lety“ a j.

Pražský kalendář pro lid český vyšel redakcí J. L. Turnovského u Al. Hynka. Titulní obraz od Hetteše je pěkný a představuje: Smíření knížecích bratří Soběslava I. a Vladislava I.; k němu nese se hist. povídka: „Z rozbrojů Přemyslovců“. Obrázky v tomto kalendáři jsou vesměs pěkné: jen obraz „Pěkná vyhlídka“ pro čtenáře kalendáře a diváka na obrázek není věru „pěknou vyhlídkou“. „Nenadálé štěstí od † Stránecké, „Bohunka“ od Popelkovy, „Pomsta suchého mlynáře“ a „Slavnostní překvapení“ jsou dobré články. Poučnou částí je kniha bohata; Dr. Hellmut podává zde pozoruhodné úvahy „o antiseptickém léčení ran“ a „o prostředcích, než přijde lékař“; podobizny Balbínova, Tylova a Štěpána Bačkory jsou zdařilé; ale dva obrázky Bezdéze nejsou věrné, neboť Bezděz je tu kreslen tak, jako by byl zachovalý hrad, čemuž tak není. Pouze věž pro vyhlídku je opravena, gotická kaple jest jen střechou přikryta; ostatně jest hrad úplná ruina. Některé podobizny (Dr. Šolc, Čížek, G. Žižka) a různé úvahy historické, životopisné a drobnosti kalendář ten vhodně doplňují. V témže knihkupectví vyšel red. Václava Beneše Šumavského kalendář **Vlast**. Titulní obraz „Ze selského povstání jakož i ostatní do textu vložené illustrace vesměs jsou pěkné a zdařilé Z povídek uvádíme: „Poklad“ od V. Rakouse, humor. „Dvé psaní“, „Karouškova duše“, „Vina dědečkova“; též poučná část je bohata. Čeněk Zibrt napsal kulturně historické náčrtky „Jak staří Čechové hrávali v kostky“ a „Karban u starých Čechů“; Alojs Mattuška podal zajímavou úvahu „Čechové a cizina“ a Jan Vágner cestopis po Bulharsku „Přes Balkán“. U B. Stýbla vyšel kalendář **Prorok**. Obraz titulní jest zdařilá podobizna Jeho Veličenstva; obsah bohat jest pěknými povídkami, z nichž zvláště líbí se nám povídka z času cáře Pavla: „Věštba“; humoreska Kutinova „Vzácný doutník“ jest pěkná, též poučné stati není zapomenuto; jsou zde hospodářské zápisky a různé historické a drobné úvahy. Veškeré kalendáře zde uvedené jsou po 50 kr., a můžeme směle říci, že každý z nich podává za tento peníz velmi bohaté čtení, vyšňořené případnými a po výtce velezdařilými obrázky. Dovolíme si v některém z nejbližších čísel „Vlasti“ ukázati ještě k novému kalendáři Česko-židovskému zvláštní kratičkou úvahou, co nám nyní nebylo možno učiniti.

Slovinská literatura.

Od doby, kdy počali jsme se bratřiti s malým národem slovinským, podávány bývají ve všech téměř vycházejících časopisech slovinských zprávy o našem životě literárním, v nichž docházejí naše spisy a časopisy dokonalého ocenění. Mezi jinými náležitě oceněna byla též naše „Vlast“ a doporučena všem, kdož se zaměstnávají jazykem českým. Jest tedy i naší povinností, bychom též krátkými zprávami o důležitých spisech a časopisech slovinských se zmiňovali.

Ku konci roku 1887. vyšlo několik cenných knih, mezi nimiž první jest „Jezičnik“. Knjiga Slovenska v XIX. veku. Napsal J. Marn. 25. ročník. Před 25 lety vyšel prvý „Jezičnik“, a letos máme před sebou již 25. Mnoho se v těch letech psalo a zase zapomnělo, mnoho literárních podniků zaniklo, jen „Jezičnik“ zůstal v těch bojích pevným a dočkal se 25. léta. Pan spisovatel jenž ve 25 letech trudného a obětavého díla netoužil po zasloužené chvále, zasluhuje, aby mu národ slovinský dle slov úvodní básně „s čestjo in slavo“ ověnčil hlavu Kolik práce, kolik namahání a vytrvalosti bylo třeba, než postaveno bylo to „obširno poslopje“ (stavení, ve kterém národ poznává otce vzdělavatele osvěty. Lonský „Jezičnik“ zajisté nezůstává za minulými. Vypisuje činnost 82 zemřelých spisovatelů slovinskych novější i nejnovější doby. Spisovatel počíná svým drahým přítelem, nezapomenutelným Janežičem a končí nadějným žákem svým záhy zemřelým Fr. Cimpermanem. U každého spisovatele podán je krátký životopis,

a jsou vypočteny jeho spisy: básně, články v různých časopisech a knihy s důkladným a podrobným názvem. „Jezičník“ se na pohled zdá suchopárným, ale není Neboť nepodává pouze holých čísel a dat, nýbrž i ducha spisovatele a doby, ve které spisovatel žil. Aby čtenář poznal „glavo in srce“ jednotlivého spisovatele, podány jsou zlomky v řeči vázané i nevázané z jejich jednotlivých děl. Mezi 82 spisovateli v „Jezičniku“ uvedenými jest 50 více nebo méně znamenitých duchovního stavu. „To mne tím více těší“, praví p. Marn ve předmluvě, „poněvadž jsem té naděje, že budou kněží i budoucně budili víru a vzdělanosť a věrně ve knihách cestu ukazovati, po které se nezajde v nové pohanství, kteréž by bylo horší někdejšího, nýbrž po které se dojde ku pravé slávě a stálé blaženosti“. Kéž tedy „Jezičníkova statistika“ i dále slovinské kněze probouzí a volá k záslužné činnosti.

„Slovenská Matica.“ Za rok 1887. vydala „Matica“ tři knihy, a to: zábavnou knihu Gogoljeve „Mrtvé duše“, obyčejný „Letopis“ a „Uvod v modroslouje“. Knihy slovinské Matice ukazují nám výši vzdělanosti a duševního rozvoje u Slovinců. „Slovenska Matica“ je slovinská akademie, jest opravdu matkou vyššího národního vzdělání. Prameny, z nichž se prýští slovinská vzdělanosť, jsou: „družba sv. Mohora“ a „Slovenska Matica“. Družba sv. Mohora jest pro lid, slovinská Matice pro vzdělanější kruhy. „Matica“ i tohoto roku splnila svou povinnosť. — „Mrtvé duše“, hlavní dílo slavného ruského spisovatele, máme tu v krásném, plynném překladě. Překladatel, dobře známý zemřelý Leopold Gorenjec, objevuje se i v tomto překladě jako dobrý znatel ruštiny a slovinštiny. Oba jazyky má úplně v moci, jak svědčí všechny ostatní jeho překlady. — „Letopis“, jenž přinášel dříve jen zábavné spisy a překlady, přináší od několika let spisy poučné. Obsah letošního „Letopisu“ jest velmi zajímavý. Prvý článek je z péra Dra. J. Vošnjaka: „Kaj prideluje in vživa človeštvo“. Článek ten jest nejen poučný, ale i zajímavý; líčí, jak příroda vyhovuje a slouží různým našim potřebám. Druhý článek je: „Kratka zgodovina c. kr. nižje gimnazije v Kranji“ od prof. D. Karlina. Smutné myšlénky ovládají člověkem, čte-li tento spis. Brzy bude ústav tento náležeti mezi historické předměty, nepřemohou-li horoucí přání Kraňska tvrdé srdce ministra vyučování. III. článek: „Slovenske narodne vraže (věštby) in prazne vere (pověry)“ přirovnané k jiným slovanským a neslovanským. Napsal J. Navratil; zde vypsány jsou pověry o kresu a velikonocích. Další čl. je: „Žiga Višnjegorski prvi avstrijski poslanec na turškem dvoru 1528. od Iv. Steklasy. Se známou bedlivostí líčí spisovatel práci a vážné poslanectví na tureckém dvoře r. 1528. Čtvrtý čl.: „Peter Petretič“ od A. Raiče je důležitým pro poznání kajkavských spisovatelů. Pak následují ještě dva články a bedlivé sestavená bibliografie: — „Vvod v modroslovje“. Spisal France Lampe, doktor bogoslovja in modroslovja. V oboru filosofie Slovinci dosud málo pracovali. Některé pokusy v obor filosofie spadající již sice mají, ale celé filosofické vědy systematicky zpravované ve slov jazyku dosud není. Podati ji chce dr. Lampe. Veliké a obtížné dílo jest počato. Prvý svazek máme před sebou, a to jest „Vvod v modroslovje“. Po něm budou následovati, jak z úvodu patrno, takto jednotlivé odbory: A) Psychologie, B) Logika, C) Noëtika, D) Metafysika, E) Ethika, F) Esthetika, konečně jako doplněk: Historie filosofie. To jest veliký plán. Jak vidno z prvého svazku, má spisovatel k té práci všechny potřebné vlastnosti. Zná důkladně dějiny filosofie, střízlivé a nestranně posuzuje a samostatně myslí. Stoje na stanovisku střízlivého realismu, ve své filosofické soustavě nebude hlásati nerozumných myšlének, v jaké zavedl některé filosofy nepravý idealismus, ale ani s materialisty neuvázne v samé hmotě, nýbrž zkušenosti a rozumem pozdvihne se a povede své čtenáře od přirozeného k nadpřirozenému, ku pravým, nejvyšším ideálům. — Účelem „Vvodu“ jest začátečníkům ve filosofii krátce podati vše, čeho třeba věděti, aby se úspěšně mohli chopiti filosofie, druhým účelem pak jest podati všeobecný přehled té vědy těm, kteří nemají příležitosti filosofii obšírněji se zaměstnávati. Kniha ta se zamlouvá pravidelným a hladkým, snadno srozumitelným jazykem. — „Zvonček“. Sbírka básní pro slov. mládež. Sebral A. Brezovnik, učitel. Jsou to krásné básně, rozumně vybrané, vhodné k deklamacím. — „Pesmi“. Složil Jos. Cimperman. Jos. Cimperman není neznámým básníkem. Vydal již r. 1869. své „Pesmi“ a mnoho jich uveřejnil v „Zoře“, „Zvonu“ a „Kresu“. Básník nepodává nám všech svých básní, nýbrž vybrané, uhlazené, v krásnou kytici uvité. Roztříděny jsou takto: I. Listi ljubezni, II. Pod konstanjem, III. Usehlo cvetje, IV. Kristali, V. Iveri, VI. Gazele, VII. Distihi, VIII Razne. Hlavním předmětem těchto básní jest „láska“. Vedle lásky pěje o životě, o svém osudu, domovině a některých slavných mužích. — „Beatin dnevnik“. Roman. Spisala Lujiza Pesjakova. 25. a 26. snopič „Narodne bibliotheke“. Známá básnířka a spisovatelka podává ve formě deníku

„roman“, ve kterém se líčí náruživá a nešťastná láska hraběnky Dory a plebejce Richarda. „Angeljček“, otrokom (dětem) učitelj in prijatelj. Izdal A. Kržič. — Kdo uznává velikou potřebu literatury pro mládež, nazve podnik p. vydavatele opravdu šťastným a záslužným. Prohlížíme-li obsah, máme-li zření k nízké ceně, ževnější úpravě, naplňuje se srdce radostí, že se dostalo slovinské mládeži tak dobrého učitele a přítele. — „Grška mythologija“. Po německi mythologiji Grkov in Latincev H. Viljema Stolla poslovenil L. Koprivšek, c. kr. gim. professor. „Narodne bibliotheke“ snopič 27. 28. in 29. V. Stollova díla o řecké a římské starodávnosti jsou dobře známa. Díl jeho mythologie vidíme tu opět v dobrém slov. překladě. — „Poezije“. Složil Simon Gregorčič. II zvezek. Když vyšel r. 1884. 1. svazek Gregorčičevých básní, došel básník mezi Slovinci uznání jako ještě žádný spisovatel slovinský. Za I. svazkem, který je zajisté čtenářům znám v převodu Pakostově, vyšel svazek druhý. Sbírka nová liší se od prvé tím, že v této opěvuje náš básník více lásku než v prvé („Kitica“, „Vasovalec“, „Prekmorska pošta“). Některé jsou velmi krásné ku př.: „Hajdukova oporoka“ (Hajdukův odkaz). Pro Čechy jsou zajímavé tyto básně: „Velegrajska kuga“ (mor), a „Bratom Čehom o příhodu na Slovensko“. V básni druhé opěvuje a velebí básník Čechy:

„vsak vaš kamen glasno pravi,
da Čeh je vedno bil junak.
Iz tistih dob še slavne meče
Še cepe trdne hranite,
Še dedov hrabra kri v vas teče
da dom kot dedje branite!“

Báseň prvou složil básník na onom známém výletu Slovinců do Čech. — „Dom in Svet“. Zabavi in pouku. Vychází jednou za měsíc. Vydavatel, majitel a redaktor dr. Fr. Lampe. — Jest to belletristický list, jenž nepracuje jen ve věreckém a mravním směru, ale i po starém slovinském hesle: „vse za vero dom in cesarja“. Obsahuje básně, poučné a zábavné články a ku konci podává vždy posudky literárních novinek slovinských, českých, charvatských a ruských. — Počátkem července počaly vycházeti dva časopisy, a to: „Domoljub“ jako příloha „Slovence“, slovinskému lidu k poučení a zábavě, a pak „Obrtnik“, politický a odborný list pro průmyslníky. Vychází dvakrát měsíčně. Začal vlastně již vycházeti r. 1883. a přestal následujícího léta. Čítá tedy nyní již 3. ročník. — „Rimski katolik“. Prvý ročník; 1. svazek. Rediguje dr. A. Mahnič, professor bohosloví v Gorici. Vychází jednou za čtvrt roku. Poprvé vyšel v červenci. — Slovinský národ je čistě katolický. Přirozený zákon tudíž vyžaduje, aby se vzdělal na základě idei křesťanských. A na to stanovisko se postavil vydavatel tohoto listu. Pojednává se v něm o nejvážnějších předmětech, které právě nyní zajímají intelligenci. Pozoruhodné jsou tyto články: Več luči, o idealizmu; Katoliški liberalizem; Kaj uči o národnosti zdrava pamet in sveto pismo; ku konci: Ogled po katoliškem in slovanskem svetu, v němž se rozpráví o novější české literatuře. — „Družba sv. Mohora“. — O důležitosti její netřeba hovořiti, náležitě byla oceněna ve IV. ročníku „Vlasti“ v článku Tumpachově „Ze slovinských vlastí“. Družba sv. Mohora čítá letos 41.552 členů. Toť vybraná armáda, kterou letos přivedli nadšení vůdcové, horliví kněží a vlastenci slovinští do stanu dr. sv. M — Každý člen dostal šest knih. 1. „Življenje preblažene Device in Matere Marije in sv. Jožefa VII. zvezek; jest to pokračování velikého díla Volčičova, v němž se vypisují posvátná místa Marina ve Svaté zemi, v Evropě a Americe. Mnoho vkusných vyobrazení zdobí spis. 2. „Tomaža Kempčana! Hodi za Kristusom!“ Přeložil A. Kalan. Toť kniha, která mnoho Slovinců a Slovinek přilákala k dr. sv. M. Vzadu jsou obsaženy modlitby většinou vybrané ze spisů Tomáše Kempenského. 3. „Občna zgodovina“. 12. svazek. Letos začíná se nový díl celé knihy, ve kterém prof J. Stare velmi zajímavě vypravuje o hrozné francouzské revoluci. 4. „Slovenski Pravnik“. Poduk o najpotrebniših zakonih. Touto knihou ukončil dr. Iv. Tavčar ode všech toužebně očekávanou knihu. 5 a 6. kniha jsou velmi oblíbené knihy: „Večernice za poduk a kratek čas“, pak „Koledar za navadno leto 1889.“ — „Večernice“ mají jako vždy bohatý obsah. Obsahují životopis dr Jana Gogaly, kanovníka a jmenovaného biskupa lublaňského, Kodrovu povídku. „Na krivem potu“; „Spomini na Italijo“, národní písně, a mnoho ještě zábavných a poučných článků. „Koledar“ obsahuje kromě obyčejných kalendářových zpráv. „Naš cesar Franc Jožef I “. Na památku čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva. Napsal J. Žitnik; „Obsojen“ (Odsouzen). Povídka od dr. J. Vošnjaka; „Zlatomašnik Josip Jurij Strossmayer“. Napsal Josip Stare; „Kako je stari Molek tatu

iskal". Napsal Janko Kersnik; „V srcé si glej" báseň od S. Gregorčiče a pak dvě básničky od A. Funtka a mnoho ještě jiných životopisných, zábavných a poučných článků. Kalendář jest ozdoben velmi četnými, krásnými illustracemi. — Takovými knihami působí dr. sv. M na vzdělání lidu. Každý Slovinec je hrdý na tento pramen národního vzdělání, a věru družba sv. Mohora slouží národu slovinskému ke cti.

„P e d a g o g i k a". Dle nejlepších pramenů sepsal A. Zupančič, professor paedagogiky na lublaňském bohosloveckém učelišti. „Pedagogika" vycházela jako příloha „Duh. Pastirja". Povstala z potřeby. „Živě jsme cítili potřebu slovinské v křesťanském duchu psané nauky vychovatelské", píše p. spisovatel v úvodu. „Moderní písemnictví totiž ubírá se nepravou, záhubnou cestou, neboť se mýlí ve věcech týkajících se povahy dítěte a jeho cíle, zření majíc jediné k pozemskému cíli Křesťanská pedagogika však má zření k celému člověku: k jeho tělu i duši, k přirozenému i nadpřirozenému, k časnému i věčnému; jen křesťanská výchova může dítě opravdu šťastným učiniti." Tak sám p. spisovatel praví, s jakým úmyslem a v jakém duchu knihu sestavil. „Pedagogika" jest rozdělena ve tři díly: I. díl jedná o povaze a schopnostech dítěte, druhý díl o vychovateli, třetí o způsobu a směru vychování. Kniha je střízlivě psána a nevybíhá z mezí obyčejných názorů. Psána je více pro vzdělance, než pro prosté poučení, více pro hlavu, než pro srdce. —

„S l o v e n s k a M a t i c a" v r. 1888. — V roce 1888. vydala „Slov. Matica" 4 knihy s více než 60 tisk. archy. Pěkný to pokrok, na který může býti „Matica" hrdou. Nikdy před tím nevydala tolik poučné a zábavné četby, jako právě toho roku. Není tomu dávno, co se vybavila ze stagnace, ve které byla před několika lety, a nyní již tak rázně kráčí v před. Počet údův je nyní 1710; ale je to přece jenom malý počet, přirovnáme-li jej k počtu údů dr. sv. Mohora nebo charvátské Matice. — Vydány byly tyto knihy: 1. „Letopis Matice slovenské za leto 1888." Letopis je každým rokem pro své různé články zajímavějším. První místo v tomto zaujímá životopis „Božidara Raiče" od dra. K. Glasera. P. spisovatel velmi zajímavě líčí nezapomenutelného buditele a vůdce štýrských Slovinců. Pak následuje 2. díl již v „Letopisu" z r. 1887. počaté dr. Vošnjakovy rozpravy: Kaj prideluje in uživa človeštvo" — Neméně zajímavý čl. je „Ivan Franjin Gundulić". Napsal A. Trstenjak. Spisovatel nás seznamuje v tomto článku s jedním z největších jihoslovanských básníků, se slavným synem slavné Dubrovnické republiky; líčí význam jeho děl v literatuře srbsko-charvátské a podává obsah jeho eposu „Osman". — P. J. Navratil, ač již stářím valně pokročilý, přece stále mladý v duševních pracích pro svůj milený národ, pokračuje ve své již r. 1885. počaté rozpravě: „Slovenske narodne vraže in prazne vere". Nepřestává jen na pověrách Slovinců, nýbrž popisuje pověry i jiných slovanských plemen. — P. Ivan Steklasa popisuje život „J. Lamberga, druhého rakouského poslance na tureckém dvoře. — Poslední čl. jest: „Kakšnih odnošajev (poměry) nahajamo na slovenskem Štajerji gledé zemlje in njenih prebivalcev". Napsal M. Cilenšek. Spisovatel popisuje geologické poměry slovinského Štýrska, poučuje, jaký vliv má země a půda na obyvatelstvo; konečně líčí vliv půdy na kroj a obydlí. Vůbec velmi zajímavý článek. Ku konci „Letopisu" podána je „Bibliografia slovenska", sestavena dr. Ivanem Tomšičem a různé zprávy „Matice" se týkající. — 2. kniha: „Slovenci in 1848. leto". Spisal Jos. Apih. Jako u všech rakouských národů, tak i u Slovinců rok 1848. jest velmi významný pro jejich národní život. Čeho Slovinci očekávali od bouřně přišedšího „jara národův", od nové doby bratrství národů, jak se starali, aby dosáhli svého cíle, toho všeho se dočítáme v Apihově knize. S počátku jsou vylíčeny kulturní a politické poměry Slovinců do března r. 1848., pak jsou podány příčiny převratu, národní program, vypsán boj proti Frankfurtu, vylíčeny volby do říšské rady, vůbec všechny tehdejší události. — 3. kniha: Prihajač". Povídka. Napsal Fr. Dolinar. Povídka líčí život mladého, lehkomyslného obchodníka, jenž se usadil ve vsi a svým pohoršlivým životem všechnu vesnickou mládež pokazil. Pan spisovatel popisuje tu zkaženost tak živě, že konečné čtenář sám nabude přesvědčení, že se to vskutku tak stalo. — 4. kniha: „Erjavčevi izbrani spisi". I. díl. V tomto svazku je obsaženo 9 povídek. Každý úd „Matice" jest zajisté vděčným „Matici", že vydává díla Fr Erjavce, o kterém prof. Levec v jeho životopisu tvrdí, že je nejpopulárnějším spisovatelem slovinským, jenž dovedl psáti pro celý národ, a ne jen pro jednotlivou část jeho.

Franjo Štingl.

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

Že spisovatelé nevydávají knih vlastním nákladem proto, by těžili ze svých knih, dokazuje redaktor Ignác Hermann, který pět let vedl „Švandu dudáka“ a když odevzdal nakladatelství Topičovi, veřejně doznává neznámý pisatel článku: „Kritika — utrpení českého humoru“ (Čas II. 91), aby prý „zvědavosť byla ukojena, že ve „Švandovi“ nebylo kramářství“. Pisatel článku toho proklepává humor český v rozličných merendách a humoristických listech (jsou prý jenom „pro obchodní cestující, kteří si monotonní cesty své zpříjemňují oplzlými vtipy v létě z lázní, v zimě z „redut“).

Ústy Ig. Hermanna dí spisovatel: „Vydával jsem „Švandu“ po pět roků vlastním nákladem, psával jsem do něho po úmorném denním zaměstnání mnohdy do rána, za pět let však utopil jsem v něm ke 3000 zl. Za tu dobu napsal jsem pro „Švandu“ přes 1300 stran, za něž nedostal jsem trojníku honoráře, a nadto sám jsem obstarával administraci i expedici. A tak jsem se konečně odhodlal hledati pro „Švandu“ pěstouna“.

Mluvíme-li o spisovatelích českých, nelze se nám nezmíniti o neskromnosti mnohých, kteří se svými plody dříve mnoho hluku nadělají, než tyto světlo světa uzří. Známa jest historka o dávno ohlášené obraně rukopisův, která však dosud nevyšla. Podobně jiný slibuje a ohlašuje mluvnice, překlady, životopisy, exegese, články, a ke skutkům je snad příliš daleko.

Oproti těmto slibům do budoucna „Lumír“ mluvě „o našich literárních poměrech“, stěžuje si do unavenosti jak u nakladatelů, tak u spisovatelů. Málo prý vznětu, ruchu a síly pracovní v časopisech a knihách českých.

Spisovatelé sice předčítají své plody v „Umělecké besedě“ v Praze a po venkově v literárních kroužcích, ale mnohdy zůstane na pouhém předčítání a pro práci, všeobecným potleskem provázenou, nesnadno najíti časopis anebo vůbec nakladatele z rozličných příčin.

Že by „kamarádství“ mezi spisovatelstvem bylo zaniklo, nemožno potvrditi, ač se o té věci nyní málo co do veřejnosti dostane. Nemíníme zde sdružení jednotlivců a vzájemné se podporování, ale hlavně jednostranné protežování a kritisování na škodu literatury, nerovné měřítko pro některé vyvolence oproti jiným — přispivatelům do jiného časopisu, podporovatelům jiných nakladatelů. Ostré odpovědi napadených nejsou vzácností. Také literárním listům dosud se dostává nepěkných psaní a listů korespondenčních, a spisovatelé přímo se ohražují oproti kritikám. Vpašovati dopis do listu proti svým nepřátelům, dopis lživý a klamný, není žádnou vzácností. „Lit. l.“ odpovídají v listárné redakční: (IX, 7.) „Netušili jsme, že stáváme se obětí zlomyslného úkolu. Zpráva byla lživa, podpis zasylatelův padělán. Sudte sám o poctivosti těch, kteří podobných prostředkův užívají buď z dětinské zlovůle, buď z úmyslů skutečně ještě horších. Byli bychom Vám i jiným vděčni, kdybyste nám pomohl najíti ono zřídlo různých anonymních a falešnými podpisy opatřených listkův a listů, které, tušíme, z jediného pramene a úmyslu prýští.“

Chce-li tímto způsobem který spisovatel bojovati proti nenáviděným kritikům, pak si dává velmi špatné vysvědčení. „Lit. listy“ by nemusily dlouho hledati a pátrati, jen ať si prohlédnou několik předešlých čísel, kde někteří páni byli spravedlivě posouzeni dle svých „nesmrtelných“ děl.

Nejvíce snad útoků způsobily snahy zničiti památky rukopisné, jež nejenom brošury a obrany, ale i celé knihy, listy a také pamflety druhu nejsprostšího (viz rozličné otevřené dopisy a pamflet Králův) vyvolaly. Útoky ty jsou smutnou dobou českého písemnictví a černou skvrnou v životech mnohých osvědčených „vlastenců“. Česká mladá universita má býti vzorem všem professorům a studentům a ne opakem, až treba důtek a hrozeb z vyšších míst. Pamflety tou příčinou vydávané (jako pamflety v literatuře vůbec) jsou nejohyzdnějším zjevem literatury.

Kam až pronásledování a osočování mezi spisovateli dojde, toho příkladem jest Fr. Bačkovský, jehož „Zevrubné dějiny českého písemnictví“ nejprvé do nebe vychvalovány, pak byly šmahem trhány a ničeny, až vycházeti přestaly, a doslov jejich jest vlastně polemikou proti nenáviděným kritikům. Fr. Bačkovský věnoval svým nepřátelům brošurku: „A jen se řežme, rozpravu o několika omylech v pracích z dějin písemnictví novověkého příspěvkem k naší kritice“ (cena 10 kr.), proti nim bojuje v nových „Českých listech“ („časopise ku zvelebení našeho života národního“), kde mnoho nalézáme obran a vyvrácení zpráv křivých

z nichž vyjímáme toliko jednu: „Na poškádlenou všech těch, kdo vynasnažují se dosíci, abych nemohl literárně pracovati o ničem, dovoluji si oznámiti názvy aspoň některých prací, které hodlám, pokud bude lze, uveřejniti, aby věděli, jak nesnadno jest mne od práce zahnati; odeženou-li mne od práce jedné, čeká na mne za ni mnoho jiných, takže mám hojně na vybranou pracovati o tom, co právě okolnosti mi dovolují. Nejraději bych ovšem pracoval o pracích literárně dějepisných, z nichžto více méně rozdělány mám tyto". Nyní Fr. Bačkovský vypočítává, co vydá: spisů 16 (také: „Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století XIX."), článků přes 12, mluvnických spisů více než šest, různých 15 („Čeština popelkou"); na takovou činnosť sotva by vystačilo dvacetiletí, a proto Bačkovský dokládá: „Ovšem všech prací těchto veřejnosti nepodám, nýbrž toliko ty, které právě, řídě se danými okolnostmi, zpracovati budu moci... A dojista, že kromě spisů a článků, jejichžto názvy jsem tuto oznámil, podám veřejnosti ještě také přemnohé jiné, o nichžto ani tušení nyní nemám, a jež ony okolnosti mi do péra vnutí. Celkem však myslím, že jest jasně patrno, kterak snaha těch, kdo chtí mne hmotně „zničiti" a nemožným učiniti", jest marna, protože nepodaří se jim dosíci, abych o ničem pracovati nemohl". (České listy I, str. 58. a 59.)

Citovali jsme větší část proto, poněvadž tato věc není u nás raritou, námi pak zůstává podána bez poznámky. „České listy" v šesti číslech bojují proti nepřátelům redaktorovým v mnohých článcích: „Na objasněnou", „Prof. F. Vykoukal (který kritisuje spis „Národní navštivenky atd", ač „neporozuměv a nepochopiv účelu jeho, ani ho nepročetl"), „Některým kritikům", „Proč vrhli se na mne", „Protivník můj prof. Fr. Bílý", „Docent české university Dr. Am. Kraus" (posuzuje „Slávy dceru", a snad ani po ruce vydání toho neměl, „Také dr. Jan Herben", „K tomu co Kovář a Masaryk napsali" (číslo I.), „Vydavatelstvu „Času" v Praze", „Dr. Jan Herben" (č. 2.), „Na poškádlenou", „Vzhledem k plagiatům" (číslo 3.)

Aby čtenáři poznali, jak se musí spisovatel často proti sokům brániti, jakých užíváno zbraní, co přijde ze zákulisí na venek, a co si předplatitelé listů a knih kupovati jsou nuceni, citujeme ze známého boje proti Bačkovského „Dějinám". Jak známo, byl spisovatel podezříván z plagiatů, mnohým byl „trnem v oku" a jak sám dosvědčuje, měl býti zničen. Opět bez poznámek zvláštních poukážeme na několik míst obrany v citovaných listech a brošurkách.

„Nepřátelé moji chovají se k literárním pracím mým zlomyslně netoliko tak, že stále jen a jen na chyby, a to často na chyby, kterých ani není — ukazují a vše, co dobrého, v nich umlčují, ale již i také tak, že neostýchají se mou vlastní prací sami sebe zdobiti." („Jen se řežme" 2.) O spise Bačkovského „O básnické činnosti P. J. Š. a F. P. dva roky kritika mlčela (mimo „Lit. Hlídku") a bezpochyby prý proto, „že jest nesnadno seřezati" (tamtéž 3.)

Bačkovský by prý nejraději „otiskoval všechny své práce beze jména svého, poznav zkažený náš svět literární", poněvadž osoba spisovatelova je mnohým „přítelíčkům" terčem zlomyslných útoků, což spisům je na závadu i nejlepším".

Co platí o spisovatelích vůbec, katolický spisovatel zakusí mnohem více, poněvadž jsou bratři nespisovatelé, kteří buď ze závisti nebo z jiné příčiny o to se postarají, by dopisovatele zostudili a život beztoho v tomto povolání neslastný hořkosti peluňkem osladili. Než nechme toho a pozorujme literární poměry dále.

Všeobecné sdružování se ukázalo i při spisovatelích; dříve tvořili přispívatelé toho neb onoho listu jakýsi kruh, nyní sestoupili se mladší v klub, nazvaný „Máj" pro belletristy do 35 let (nyní v jakémkoli stáří). Jako každý spolek mají členy zakládající, činné, přispívající atd., jednou v měsíci jour fix. Snahy léta předešlého, kdy J. Arbes všechny spisovatele družiti chtěl v celek, rozbily se a zanikly. Snad jenom „Máj" na základě tom vykvetl. Také spisovatelé pro mládež se sdružují a časopisům a knihám pro děti své „imprimatur" vtlačují, což je jako ozvěna známého ministerního nařízení o knihovnách.

Mladému spolku přejeme všeho dobra a prospěchu více do budoucnosti, než ukázal za čas svého krátkého trvání.

Při tom rozličném sdružování jiná věc podobná poněkud nám na mysl přichází, která již dávno předmětem rokování byla: Míníme totiž spolek čili sdružení katolických spisovatelů v Čechách a na Moravě. Spisovatelé kněží jsou rozptýleni po všech časopisech, píší feuilletony do listů politických i krajinských, vydávají knihy u všemožných knihkupcův, než práce té nanejvýše záslužné není žádný určitý směr, žádný střed, z něhož by práce dobře zosnovaná vycházela a ke zdaru katolické věci se dařila. Kněží vlastenci založili mnoho fundací, by z nich odměny byly vypláceny za spisy, a komu se nyní těch odměn

dostává? Splakali by obětaví zakladatelé ti a protestovali by všemožně, že úroků z kapitálu, který těžce naschráněli a pro dobrou četbu ustanovili, také se dostává lidem, kteří ani cíl nadací na paměť nemají, ani spisy svými (třeba právě ne odměněnými) k dobru církve nepřispívají. Spisovatelé kněží ani namnoze nevědí, kam přispívati mají a jak psáti ku prospěchu čtenářovu. V nynějším množství časopisů, jež nemohou prostudovati, poněvadž často obsah s heslem se neshoduje a dle přispívatelů souditi nemožno, stane se, že pošle příspěvek do listu špatného a později lituje svého přehmatu. Byl požádán za příspěvek a na venku nelze se hned orientovati o celém listě.

Něčeho se kat. spisovatelům nedostává, a to jest středu. Je-li spisovatelům vůbec nesnadno takové centrum zjednati, také kněžím věc hladce nepůjde, ale přece považme cíl, za jakým se bereme, a ten aspoň budiž naším středem a pohnutkou, bychom se spojili, určitý předmět před očima měli a stejnou drahou se brali.

A kde je ten střed možný? Redakce tohoto listu odpustí, když zde připomenu, že družstvo „Vlast“ jest nejzpůsobilejší, by spisovatele kat. spořádalo v jeden šik pevný, že družstvo „Vlast“ schopno jest státi se takřka „katolickým Svatoborem“. Není to nová myšlénka, ale opakujeme ji, by vešla v život. Připomínáme jenom tento příklad. Uznávám, že „Svatobor“ má veliké zásluhy a mnoho práce neodkladné, ale přece si Beneš Třebízský nezasloužil, když „Svat.“ jmění své odkázal, aby se mu třeba prozatímně nebo trvale dostalo pomníku starého a nevkusného. (Dárci budiž všechna čest!) Katolický „Svatobor“ by se staral o spisovatele kněze, jim podpory udílel na cesty, jim vyměřoval obor činnosti, jim stavěl pomníky, ceny uděloval, a to by se dálo především spravedlivě a nestranně, a vedle duchovních také katol. spisovatelům nekněžím. *)

Nepřátelé katolického tisku jsou dobře zorganisováni, a činnost jejich lze stopovati krok za krokem, a katolický spisovatel stojí sám, pracuje na vlastní pěst a neví, s jakým zdarem se dílo jeho potká. Ve spolku, ve schůzích, v hromadách nabyl by mnoho zkušenosti, povzbuzení a poznání. Písatel těchto řádků okřál na duchu při návštěvě starého veterána v kat. literatuře. Čeho jednotlivec nesnadno dosahuje, toho by se dodělal spolek. Zřídka by se pak stalo, by ten aneb onen z hlavního šiku vybočoval, jak se slovutnému knězi spisovateli stalo k nemalé škodě naší věci. Spolek by vystupoval důstojně na venek a rovněž čest jednotlivců by šířil. Kapitál, v družstvu uložený, byl by nejlépe úrokován.

Jak statečně chce si vésti „Máj“, a čemu i my se naučiti můžeme, slyšme z „provolání“ spolku tohoto. „V době, kdy i nejposlednější činitelé národního života srazili se v pevný šik, aby společnými silami a v každém směru pracovali o národních i svých zájmech, my poslední z prvních činitelů národního života, mladší belletristé, stáli jsme každý zvlášť. Nikdo rozumný nebude a nikdo nerozumný nesmí podceňovati významu mladšího spisovatelstva. Národ náš nemá bohužel ústavův ani zřízení, jež by právě mladým talentům byly vůdčí hvězdou a jejich záštitou ve směru morálním i hmotném. Kolik pozoruhodných a mnoslibných talentův již se objevilo, avšak nebylo rady a nebylo pomoci, a pozoruhodný, mnohoslibný talent zase zanikl . . . S vůlí nejvážnější a nejpevnější, se srdcem celým a s nadějí nejrůžovější vystupujeme na veřejnost, bychom za pomoci celého národa, pro nějž pracujeme, uskutečnili, po čem od prvopočátku českého vzkříšení toužilo tolik nadšených srdcí — pevné spojení českého spisovatelstva na obranu a rozkvět osvěty naší.“

Nedají se všechna tato slova obrátiti ke kat. tisku? Ač jenom něco málo připomenu. Kolik podobně nadějných a mnohoslibných talentů se objeví v seminářích, (viz „Museum“, „Růži Sušilovu“, almanachy bohoslovecké) a kolik těch talentů zanikne a upadne v zapomenutí? Nedostávalo se jim příležitosti, neměli povzbuzení a upomenutí, proto talent uhasl, a mladý spisovatel přestal psáti, sotva že začal. —

IV.

Má-li literatura prospívati, musí obecenstvo ji podporovati tím, že ji odebírá, čte a v ní svůj interes má. Bez horlivých čtenářů, bez obětavých odbě-

*) Pozn. red. Cíl tento máme již od počátku družstva před očima a doufáme, až fond knihovní zmohutní, že se založí fond pro katolické spisovatele, ale s programem širším, než p. spisovatel tuto udává.

ratelů ani by nebylo možno se zdarem pracovat a knihy vydávati. Sluší tudy také zmíniti se o čtenářích české literatury.

Vedle jednotlivých čtenářů jsou celé spolky, které v užších svých literárních kroužcích pěstují písemnictví tím, že knihy a časopisy v několika exemplářích kupují, je pročítají, posuzují a úryvky z nich předčítají. Takových čilých ovšem i nečilých spolků literárních máme několik v Praze („Umělecká beseda“, odbory Akad. čtenářského spolku) a na venkově v Pardubicích, Přerově, Brně, Klatovech, Telči („Klub přátel na podporu české literatury“), Jindřichově Hradci („Jednota literární“), Jičíně, Plzni („Spolek přátel vědy a literatury české“) a v jiných městech, kde z pravidla existuje nějaké vyšší učiliště s čilým sborem professorským. Jenom mimochodem podotýkáme, že ve spolku posléze jmenovaném v Plzni touženo bylo po nutném centralismu literárním v Praze, kde literární kruhy rozdrobené na několik kroužků svorně si nevšímají venkova, na sebe nevražíce. Spolek plzeňský nejde šlépějemi žádného, ignorován jest ode všech, čímž na literární život český pranepatrně působí. Věci se pomůže, až v Plzni vycházeti bude list pouze literatuře věnovaný.“ (L. L IX. 15). Při známých poměrech v Plzni list ten by zašel dříve než „Nová Plzeň“ svého času, která ani ročníku nedokončila. V Plzni se jeví pravdou, že kde blahobyt, tam musy podřimují. — —

Tyto literární spolky zásobují odborné listy kritikami, tvoří jakési soudy nad spisy, a nejčilejší mezi nimi jest v Chrudimi, poněvadž, jak denní listy oznamují, mnoho knih kupuje. Že ani tyto spolky v úsudcích svých neomylny nejsou, dokazují sami jejich referenti, kteří o té neb oné přednášce se rozepisují, jak dosvědčuje —cký v listě výše udaném, když byly ať právem, ať neprávem činěny výtky prof. M., který novější českou vědeckou literaturu přikřeji posoudil. Také se nemile dotýká, že odsouzení toho neb onoho díla bylo přijato s pochvalou a radostí, jako se stalo, když přednáška o „Dějinách“ Bačkovského (v níž byl spis pohaněn) bylá „hlučným potleskem odměněna“. Toť příliš patrná radost z nezdaru práce.

Jiné spolky vyhazují sice mnoho peněz na večírky, jubilea, výlety, zábavy a jiné malichernosti, avšak literatura bývá jimi zřídka podporována. Nyní je sice modou a takořka mánií spolky zakládati (k vůli mnohonásobným předsedům, šíření nesvornosti v obcích), ale účelu často bývá zapomínáno. Činnost jejich se utopí v několika tanečních zábavách. Sem zabředují i spolky čtenářské, zapomínajíce svého cíle. „Čtenářský spolek má za účel, aby členstvo četlo, četlo knihy dobré a těmi se pobavilo a utvrdilo v lásce k vlasti; aby četlo úvahy vážné a jimi se vzdělalo, by nekulhalo pozadu, politické listy aby četlo, by seznamovalo se s poměry politickými, by poznalo, kam až národ pokročil, kde příkoří se mu děje, kde dobrého cos vyzískal, aby členstvo vzdělávalo se ve příčině národní, politické a stalo se takořka vůdci ostatních spoluobčanů, kteří času na čtení nemají, nebo míti nechtějí“. (Hlas“ č. 136). — Jak daleko zůstávají spolky za tímto idealem? A kde se přece spolky, na př. tovaryšů, více knih a novin chápají místo tanečních zábav (viz vídeňský „Věstník“ o spolcích Čechů vídeňských) tam, jako ve městě B., spolek až potupně nazván spolkem „studených bratří“!!

Knihkupci si nyní neustávají stěžovati, že se málo čte a knih odebírá, že čtenáři jsou liknaví a k literatuře nevšímaví. Uznáváme, že k mnohým spisům a časopisům takové disgusto panuje, že jsou tyto stesky oprávněny, avšak tane nám na mysli dosud provolání na konci prvního ročníku „Zahrádky sv. Františka“, měsíčníku pro křesťanský lid, který vydává P. Karel Vodička v Krnově. „Bůh všemohoucí,“ dí redakce, „dílo naše milostivě přijal a tak jemu požehnal, že výsledek to nejsmělejší očekávání naše převyšuje, neboť při skončení tohoto prvního ročníku bylo nám možno zaznamenati posledního odběratele pod číslem **7782**“, a časopis je rozšířen po krajinách evropských a amerických. A pro koho je „Zahrádka sv. Fr.“? Pro bratry a sestry z Třetího řádu, tedy pro užší kruh čtenářův a přece takového rozšíření došla“.

Podobně by mohla mluviti rozličná „Dědictví“ (zvláště „Dědictví Maličkých“), listy, jež se lidu líbí, spisy, jež jdou z ruky do ruky. Také zmahání se a rozšíření tohoto listu ukazuje, že čtenáři by hodně odebírali knih, hodně četli, jenom kdyby jim byla podávána záživná potrava. Ač jsou mnohé stesky do čtenářstva oprávněny, přece i z druhé strany nutno hledati příčiny disgusta proti literatuře.

Jako z pravidla vůbec, tak i v této závažné příčině citujeme slova jiných a zde jsme si vybrali právě svobodomyslný list, který sám diskusta v literatuře svými přílohami zábavnými („Černý bod“), jest příčinou. Dne 25. září 1887. píše J. Neruda v Národních listech (r. XXVII. č. 260) o poměrech literárních takto: „Nakladatelů totiž nám přibylo značně, dobrých, činných, intelligentních. Jeden

konkuroval s druhým, dařilo-li se jednomu v něčem, druhý to hned napodobil. Každý na př. chtěl míti svou „bibliotheku“, „knihovnu“, sbírku svazkově nebo sešitově pokračujících děl. Každý chtěl míti zde první literární jména, tedy tatáž. Každý spisovatele žádal, nutil, nabízel mu dobrého (!) honoráře. A spisovatelé neodolávali, jak by byli měli, nebylať ještě na tom českém světě taková nabídka, jako za posledních let a nebude hned tak brzy — těžko odolati. Sebrali, kde co měli, sestavili v knihu někdy i to, čemu prve sami nebyli přikládali ceny. Vydáno to skvostně, pod jménem akreditovaným, reklama řekla: „Znamenitě!“ a obecenstvo kupovalo. Arci dostalo se nám tou naléhavostí nakladatelskou mnohé knihy dobré, ale také mnohé slabé, a přišel-li kupec náhodou na dvě tři takové slabé, byl disgustován. Nevěřil více reklamě, ne spisovateli, ne nakladateli . . .“

Tedy nejsou vždy příčinou špatného odbytu „neblahé poměry národohospodářské“, netečnost jednotlivých tříd, náhlá vyspělost studentstva atd. Čtenáři by koupili, kdyby se tak často nezklamali, nebyli reklamou svedeni a od literatury odvedeni, zvláště když jsou české knihy mnohé příliš drahé.

Poslední dobu čtenáři se mnoho vrhají na listy politické. Mnohý by nemohl býti živ, kdyby nevěděl, co na př. na útoky „Nár. listů“ odpoví „Hlas národa“ nebo „Česká Politika“, jaké mínění pronáší o té neb oné malicherné události „Politik“ a jaké „Moravská Orlice“, jaké jsou klepy v rozličných „Ohlasech“, „Poslech“ a jiných venkovských listech. Politika a denní zprávy zaujmou mnohému všechen volný čas, že ani na časopisy pokdy nemá a proto jich neodebírá.

Několikeré feuilletony a románové přílohy jsou také příčinou, že se mnohý jenom po novinách ohlíží, kde nalezne dosti a dosti čtení zábavného. „Soudní síň“ je jako novellou, inseráty v „Malém oznamovateli“ poskytují zábavu v rozličných záhadách, denní zprávy mají „Směs“ — vyňatky z cizozemských listů, dopisy líčí pěkné poměry na venkově a feuilletony vlastní jsou teprve prošpikovány vtipy (o povětří, svátcích a zábavách).

Zvláště stavy, které v čelo národa se staví a na vlastenectví jakoby patent měly, lid na nejvyšších místech zastupují, buď docela nepodporují nebo velmi málo podporují literaturu. Kdybychom tak dělali katalog bibliothek pánů advokátů, doktorů, vysokých úředníků („slavnostních řečníků“), jak veliké by tu byly mezery, a jak by se dobře osvědčilo, že prázdný sud nejvíce hlučí. Mnohý vyhlášený vlastenec má oblou knihovnu ve stolku a v almaře na knihy porculánové nádobí. Knihoven domácích bývá pomalu, vždyť v „Besedě“ je knih dost, jacísi dobrodinečkové z Prahy poslali jich na sto svazků, domácí mecenášové přidali své skromné zásoby, a pak v domě není ani kalendáře s povídkami, poněvadž domácí pán si koupil jenom nástěnný nebo „Mignon-Bloc-Kalender“.

(Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Jak jsme v minulém ročníku slíbili, otevíráme ve Vlasti spolku tomuto stálou rubriku. Budeme uveřejňovati zprávy o valných hromadách, sezeních Ústřední rady a o všem jiném, co by v mezích stanov našich činnost spolku na nové a šťastné cesty vedlo, jej v národě českém šířilo a upevňovalo. Pokud naše síly stačí, budeme čas od času pozírati také do krajiu cizích a zkoumati, jak si tam vedou Vincenciané, a v čem bychom jich mohli následovati.

Podrývají-li zedníři v tajných svých spolcích jako ukrytý červ společnost lidskou a pomahají-li jim četní jiní nepřátelé pracovati o zkáze církve a náboženství, jest potřebí rozestaviti v celém světě proti nim vojíny Kristovy s plamenným mečem křesťanské lásky. Toť cíl Vincencianův: oblažiti chudinu, ale zároveň ji zachovati aneb získati pro Boha a zářiti křesťanskou láskou jakožto učením církve po celém světě a usvědčovati tak nepřímo ze lži ty, kteří se rouhají Ježíši Kristu a posmívají se náboženství jeho. —

Na počátku církevního roku, dne 9. prosince 1888., odbýval spolek sv. Vincence z Paula v Praze valnou hromadu. Ráno byla sloužena u křižovníků mše sv., a četní Vincenciané přistoupili k stolu Páně. Odpoledne ve 3 hodiny shromáždilo se 60 členů ve dvoraně záložny sv. Václavské, a k těm promluvil sídelní kanovník na Vyšehradě, Brynych Eduard, líče dějiny chudinství od počátku církve až na naše časy. Nyní opět zazářila církev leskem staré lásky, byl konec výtečné této řeči, a lásku tu pěstují hlavně Vincenciané. Na to byla čtěna jména nových členů, které předseda Karel

Ervin hrabě Nostic srdečně uvítal. Zástupcové konferencí podávali o svém působení čtvrtletní zprávy, načež farář u sv. Tomáše, Vonásek Fr., projevil předsedovi soustrast celého spolku nad úmrtím jeho sestry. Kolekta (t. j. sbírka pro chudé) vynesla 16 zl. 61 kr. Ve schůzi byli přítomni tři členové šlechty, duchovenstvo, učitelé, úředníci a řemeslníci, kteréžto spojení přerůzných stavů jest velekrásnou ozdobou spolku sv. Vincence z Paula. —

Na oslavu jubilea Jeho Veličenstva věnoval J. k. M. ndp. arcibiskup pražský Fr. de Paula hr. Schönborn spolku sv. Vincence z Paula v Praze 1000 zl., z nichž bylo určeno 500 zl. pro Vincencianské chudinské kuchyně. V neděli dne 16. prosince byly tyto peníze rozděleny, i obdržely chud. kuchyně na Smíchově, Libni a Žižkově po 150 zl., v Karlíně 50 zl.

Dne 23. prosince rozděloval spolek sv. Vincence konferencím šaty pro chudé, jež zhotovily šlechtičny pražské. Žižkovská konference ku př. obdržela 4 páry punčoch pro dospělé, 10 pro děti, 2 čepice, 1 čepec, 2 kazajičky pro malé děti. —

Jak nám moravské listy sdělily, věnoval spolku sv. Vincence v Brně Arnošt hrabě Wallis 100 zl. —

Katholisches Vereinsblat z min. roku v č. 18. přináší z Haliče tuto zprávu: Spolek sv. Vincence z Paula jest mezi katolickými spolky nejčinnější. Jest v celé zemi rozšířen, v Krakově má 4, ve Lvově 3 konference; působení jeho jest požehnané. Ve spojení s tímto spolkem máme dva internaty pro kandidaty učitelství: internát v Krakově má 30 chovanců, ve Lvově 3.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Ku 70letým narozeninám Dr. Frant. Lad. Riegra zaslal náš předseda farář Frà Mergl Josef tomuto velezasloužilému vůdci národa blahopřání toho obsahu: „Družstvo „Vlasť“ projevuje Slovutnosti Vaší ku památnému 70. dnu narození prosté, upřímné přání: Velikému vlasti synu, národa českého vůdci i rádci neohroženému, práv koruny svatováclavské nezištnému hajiteli, vzdělanosti katolického kněžstva českého svědku klassickému, kéž Bůh, života Pán, věk prodlouží na dlouhá, dlouhá léta, žehná a sil dodává ve službě a na prospěch vlasti.“

Dne 19. prosince 1888. odbýval výbor družstva za předsednictví p. oficiala Ulricha Karla schůzi, v níž daroval po 20 knihách představenému král. české polepšovny v Kostomlatech u Bilina P. Kousalu Josefu pro tento ústav a žlunickému faráři Vohnoutovi Fr. jeho farní knihovně pro lid a zmocnil předsednictvo, aby vypsalo konkurs na tři nové knihovny.

Dne 23. ledna t. r. o 2. hodině spoledne odbývá družstvo Vlasť valnou hromadu, k níž obdržel každý člen zvláštní tištěné pozvání. K pozvání tomu přiloženy jsou účty za IV. správní rok a seznam všech členů.

Výbor družstva „Vlasť“ založí dle usnesení svého ze dne 19. prosince 1888. tři knihovny, a to jednu na Moravě, druhou v některé konferenci sv. Vincence z Paula, třetí v tak zvaném uzavřeném území v Čechách. I žádá týž výbor, aby členové družstva Vlasť na Moravě, konference Vincencianské v Čechách a české spolky v tak zvaném uzavřeném území, kteří by si od nás bibliotheky přáli, podali žádosť svou do konce února r. 1889. na družstvo Vlasť do Žižkova č. 505. Komenského náměstí.

Z výboru družstva „Vlasť“.

V Žižkově, dne 1. ledna 1889.

P. Václav Červinka,
t. č. jednatel.

Karel Ulrich,
t. č. místopředseda.

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)[1])

Nežli pokročíme k almanachům z let čtyřicátých, učiňme si zmínku též o několika almanaších příležitých. Jsouť almanachy vydávány hlavně z dvou příčin. Předně jsou to různé příhody časové, kterými vzniká potřeba, aby to, čím většina obyvatelstva v myšlénkách svých se obírá, čím srdce překypuje a rozhovor se proplétá, společným jakýmsi činem bylo vyjádřeno a oslaveno. I vycházejí za příčinou touto almanachy na př. k poctě vznešených hostí císařské rodiny, na oslavu jejich příjezdu nebo za účelem oslavy důležitých slavností a vážných momentů v životě národním atd. Druhou pak příčinou jest podati obecenstvu svěží, nové potravy duchovní a zároveň ukázati na stupeň dokonalosti, na němžto stanula umělecká tvorba literárního pokolení. Almanachy, vydané z této druhé příčiny, jsou ovšem vzhledem k písemnictví důležitější oněch a rodí se jmenovitě za dob přechodních, uvádějíce mladší pokolení na pole literární. K almanachům rázu tohoto jest řaditi almanachy, o nichžto promluvili jsme si dosud; k oněm náležejí rozmanité „hlasy vlastenců“, vyskytnuvší se za let třicátých a vyjadřující úctu, oddanosť, pokoru, vděčnosť, věrnosť, lásku k panovnickému rodu rakouskému i jiným osobám.

Nejvýmluvnějším dokladem tehdejšího officielního vlastenectví jest z almanachů těch sbírka básní s názvem *Hlasy vlastenců ke dni 1. měsíce března 1832.*, vydaná nákladem Matice české a obsahující 15 básní vlasteneckých od 15 spisovatelů, kteří jsou: Karel Alojs Vinařický, Josef Krasoslav Chmelenský, Frant. Lad. Čelakovský, Frant. Šír, Josef Jungmann, Václav Hanka, Václav Alojs Svoboda, Josef Jaroslav Langer, Josef Vlastimil Kamarýt, Simeon Karel Macháček, Antonín Marek, František Vacek, Josef Vojtěch Sedláček, Frant. Josef

[1]) Na str. 200. přítomného článku jest omylem řečeno, že Vrťátko bydlel s Václavem Alojsem Svobodou, který zemřel již r. 1849.; bydlel s Václavem Svobodou, který nezval se Alojs a který zemřel teprve r. 1888. — K str. 203. buď pro zajímavosť, kterak různívají se posudky o téže práci, dodáno, že velmi chvalně povídku Vrťátkovu posoudil Frant. Josef Sláma v „Časopise pro katolické duchovenstvo“ r. 1837.

Smetana a Václav Kliment Klicpera. Ke dni tomu totiž připadla památka čtyřicetiletého panování císaře Františka I., i užil toho Sbor musejní, aby dal na jevo svou oddanosť k panovníkovi, za kterého Matice česká v život vešla a vůbec znovuzrození českého písemnictví nastalo, a vyzval přední básníky české, aby vlasteneckými plody projevili loyální smýšlení Čechů.[2])

Vydati „Hlasy“ tyto chystáno jen o měsíc dříve, nežli vyšly. Psaltě Čelakovský Kamarýtovi 7. února r. 1832.: „Tentokráte, můj nejmilejší! nech kázaní, nech otce Abrahama, nech všeho ležeti a chop se lýry! To tentokrát já od Tebe žádám, to žádají naši vlastencové, a mezi nimi i milý bačuška,[3]) jenž mi toto nařízení dal, abych co nejrychleji k Tobě psaní odeslal a Tě ve všech jménu o to požádal, jak následuje. Text: Zapři sebe sám, a následuj nás. Budoucího 1. března se chystají v našem mocnářství veliké slavnosti, jak Ti snad již povědomo bude, 40letého panování Františkova. Tuť bude ód a vod nepochybně ve všech jazycích nemalé množství. Máme-liž my Čechové pozadu zůstati? Jedná se tu však o důležitější věci. S věcí se strany našeho jazyka počíná se již hýbati. Kníže Kinský a nejvyšší purkhrabí, jak se prohlašuje, sami v jakémsi to memoriálu k samému císaři hodlají skrze utištěný náš jazyk promluviti a jemu tu věc na srdce vložiti. Jestli kdy dobrým spůsobem dá se co vyjednati: tedy nyní tu doba. Ačkoliv bych já, jak mne znáš, k tomu jinak ani huby neotevřel a nechal slavnosť slavností býti, avšak i já hodlám nějak se dáti do zpívání. A k tomu tedy i Tebe přizýváme, nadějíce se, že všemožně pro bono nostro et Tuo v této věci učiníš. Bude to flastr. — Sbírka takovýchto básní vytiskne se Maticí českou (což i k jejímu prospěchu) a odešle se do Vídně. Čas ovšem náhlí, a pročež uchystáš-li něco, — jakož nepochybuji — nejdéle do 17. února zde v Praze by to musilo býti. Pročež — jak povídám, ihned sedni, zpívej — skanduj, piš. Vinařický, Chmelenský, Langer, Palacký, Jungmann etc. všickni k tomu přispějí; pročež za spolek nebude se Ti co styděti.“[4])

Dalo tedy Sboru musejnímu k „Hlasům“ podnět i to, že doufali, kterak dostane se jazyku českému přičiněním vlády zemské větší platnosti. A jest pozoruhodno, jak nejeden básník užil té příležitosti, aby vyslovil tu myšlénky vlastenecké, na tehdejší dobu dosti smělé.

Tak Vinařický napsal do „Hlasův“ ódu, která končí se takto:

> Slav tedy to sladké ovoce[5]) Františkovy ctnosti,
> slav je, Čechů varyto; struny tvé již nezněly dlouhá
> dvě století, slovo až mocné tebe ze hlubokého
> sna k životu zbudilo. Zněte jemu díky a sláva!

Jungmann v nadšené básni dí:

> Pod křídlem, ó, Čechu! orlovým,
> plesej v den veliký! Darmo soků vrazi,
> darmo zrádce brojí, odrodilec; tvoje
> zvážil srdce i víru král.

---

2) Tieftrunk: Dějiny Matice, 39.
3) Totiž Jungmann.
4) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 307.
5) Totiž rozvoj vlasti.

Míšencem pohrdá, národovost cení,
líbí, jimžto mluvil Václav i Jan, jazyk
český; jím povinen ty's velebit Jeho,
jej ti zkvítati On přeje.

Dojemně a vzletně rozepěl se Vacek slovy:

Již nám hasla národnosti svíce,
a Čech neměl Čechem býti více.
I jal jsi se o to pečovati,
jazyk český by se zveleboval;
a co Vlachům, Uhrům chtěl jsi přáti,
tím i na Čechy jsi pamatoval.
. . . . . .
České Múzy v přirozené kráse
svým miláčkům zas se objevují,
již již svítá českém na Parnasse
a tmy čiré zoří ustupují.

Hanka pěje, jak Čechie, Morava, Slezsko a Slovensko pospolu velebí svého krále, a rovněž ostatní básníci v „Hlasech" tu prostším, tu vážnějším spůsobem pronesli své city vlastenecké.[6])

„Hlasy" tyto byly vydány pouze ve 250[7]) výtiscích, a to tak co do typografických okras stkvostně, že prý až do oné doby v Čechách ani kde jinde v Rakousku nic stkvostnějšího nevyšlo, takže Kamarýt, obdržev výtisk, psal Čelakovskému: „Jedva sobě pomysliti můžeš, jakou jsi mně radosť poslední Svou zasylkou způsobil. Tak úhledné a skoro veskrz podařené knihy ovšem u nás ještě nebyly tištěny. Zpomněl jsem při tom na ty časy, když jsme ještě studujíce ve školách říkávali: Co pak asi bude v literatuře české za deset let. Arci žeť jsme ještě krásnějších zámků v povětří stavěli, však nás domnění přece tak velmi neoklamalo. Žádostiv jsem s Tebou, co se tomu ve Vídni řekne, a zdali se Matici něčím poděkuje náš tak slavený král. Tu je ti obdivování, komukoliv to ukazuji; budeť to i k milování jazyka i k milování Matice vábiti. Že pak náš Kollár také nezazpíval k tomu svátku, či on bude v čele Slovenska? Ani žádný z Nejedlých a Hněvkovských, ani Šnajdr. Což tomu říkal slavný professor Nejedlý, že ti, které za karbonáře udával, tak směle a slavně a bez *y* a bez p. rady k samému trůnu přikročují?"[8])

Prodávány „Hlasy" nebyly, nýbrž po přání knížete Rudolfa Kinského, kuratora „Matice", který všecky útraty na „Hlasy" sám zapravil, odeslány byly císaři, všem údům císařské rodiny i nejvyšším úředníkům v Praze a ve Vídni; ostatkem poděleni všichni zakladatelé „Matice", všichni spolupracovníci jejich a někteří mužové o řeč a písemnictví české zasloužilí. Pořadatelem „Hlasů" byl Frant. Palacký.[9])

„Hlasům" dostalo se nejpříznivějšího přijetí u samého trůnu; 28. dubna došel dopis od zemského praesidia, že císař vděčně přijal

[6]) Tieftrunk: Dějiny Matice, 40.
[7]) Viz v Čelakovského Sebraných listech na str. 309. a 311.
[8]) Viz tamže na str. 309. a 310
[9]) Musejník 1883., 340. (Srv. i Tieftrunk: Dějiny Matice, 39. a F. L. Čelakovského listy, 311.)

spis ten a že arcivévoda Karel uznal jej za nový důkaz oddanosti Čechův. Ano dopisem ze dne 17. listopadu 1832. císař nařídil, aby skladatelům básní bylo poděkováno.[10])

Za podobnou příčinou jako „Hlasy" vyšlo r. 1833. s názvem *Ku příchodu Jejich císařských královských Majestatností Františka a Karolíny do měst pražských od věrných Čechů* 8 básní, a to od J. Jungmanna, V. Hanky, K. Vinařického a J. K. Chmelenského. K téže příležitosti vydal o sobě báseň František Jan Svoboda, professor akad. gymnasia, a j.

R. 1835. opětně nákladem Matice české vyšly *Hlasy vlastenců při radostném vítání J. V. Ferdinanda I. a Marie Anny*, do nichžto básně složili: F. L. Čelakovský, J. K. Chmelenský, J. Malý, J. N. Štěpánek, S. K. Macháček, F. B. Tomsa, K. Vinařický, K. Štorch, J. Langer, V. A. Svoboda, V. K. Klicpera a V. Hanka. Též od těchto „Hlasů" mnozí vlastencové slibovali si nějaké dobré pro českou řeč účinky se strany vlády. Sklamali se však jako r. 1832.

Téhož roku také vyšly *Hlasy věrných Čechů k J. C. M. Ferdinandovi I. a Marianě v říjnu 1835.* s německým překladem od Siky jakožto zvláštní otisk z „Časopisu pro katolické duchovenstvo", k nimžto přispěli básněmi: K. Vinařický, J. K. Chmelenský, V. Sedláček, J. Marek, V. Hanka a K. S. Macháček.

R. 1836. také kanovník Václav Michal Pešina vydal *Hlasy duchovenstva k J. M. C. Ferdinandovi I. a Marii Anně při slavnosti korunování* zase jakožto zvláštní otisk z „Časopisu pro katolické duchovenstvo", k nimžto přispěli: V. Procházka, J. Marek, J. F. Smetana, A. O. Šindelář, V. S. Štulc, K. A. Vinařický, J. Havelka, F. Vacek Kamenický, J. Holásek a F. M. Klácel.

R. 1838. vydán i příležitý almanach na počest arcibiskupa, totiž *Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibisk. J. K. M. Alojsia Josefa svob. p. Schrenka z Nocingu*, k nimžto přispěli: B. Jablonský, J. Marek, V. A. Pohan, J. F. Smetana, F. Vacek, V. S. Štulc, M. Pavlovský, J. Tutta a J. Holásek.

Za let čtyřicátých vyskytly se též almanachy příležité, a to na oslavu důležitých a vážných momentů v životě národním, které měly podporovati a udržovati vlastenecké nadšení.

Když totiž nebylo lze vydati „Vesnu", Pospíšil jal se vydávati malé praktické i užitečné knížečky ve stkvostné vazbě, *Pomněnky* řečené, které byly v letech 1841.—1846. při plesích s „tanečními pořádky" tanečnicím rozdávány. Velmi úpravné na tehdejší dobu knížečky tyto vycházely po spůsobě almanachů jednou za rok s rytinkou v čele a jsou sázeny kromě prvých dvou písmem nonpareillovým, což ovšem tehda bylo zvláštností velikou.[11])

Podnět k „Pomněnkám" daly „české bály", pořádané v letech 1840.—1847. za účelem, aby ve společenském životě byla zjednána vážnosť a platnosť jazyku českému, a přijavší r. 1848. název „Národní beseda". Prvý „český bál" byl 5. února 1840. v sále konviktském a vydařil se stkvěle. Rozjařiti mysl vlasteneckou jeho účastníků při-

[10]) Tieftrunk: Dějiny Matice, 40.

[11]) Josef Mikuláš, do nedávna majetník tiskárny a knihkupectví v Karlíně, jenžto je sázel a s nímžto pisatel těchto řádkův o nich rozmlouval, zvláštnosť tu si posud připomíná.

spěla nemálo básеň Sabinova „Vlastenkám“, která v několika stech výtiscích s galerií mezi obecenstvo byla rozhozena.[12]) Stkvělý však úspěch prvého tohoto „českého bálu“ pobouřil úřady, a když podána žádosť, aby „český bál“ povolen byl i r. 1841., policejní ředitelství ji prostě zamítlo. I odvolali se pořadatelé k nejvyššímu purkrabímu, vyloživše mu, že není úkolem jejich rozněcovati nesváry mezi Čechy a Němci, jak jim vytýkáno se strany policejní. „Bál“ po té dovolen, ale s výminkou, když všechny tiskopisy, totiž nárožní plakáty, zvací lístky, ano i taneční pořádky v obou zemských jazycích tištěny budou. Tak konán druhý „český bál“ 3. února 1841. na Žofíně neboli, jak tehdy zván, na Barvířském ostrově, a pořadatelé ve všem vyhověli úřednímu nařízení, toliko jeden tiskopis dovolili si učiniti pouze český, totiž — „Pomněnky“, na které náklad veden bálovým výborem a kterých vydáno celkem šest svazečkův.

„Pomněnky“ na rok 1841. obsahují básně vesměs o třech čtyřveršových slohách bez názvů; na každé stránce jest otištěna jedna báseň a pod ní pod každou položeno uprostřed jméno původcovo. Začátky jejich jsou: „Co jsou zemi růže stkvoucí“ od J. V. Benátského,[13]) „Znám já oltář, stkvostný, svatý“ od K. B. Storcha, „Děvy české — růže vlasti“ od B. Jablonského, „Drahá mi ta země jesti“ od J. H. Wernova,[14]) „Jak vše luhy zemské září“ od K. Sabiny, „Z Indův země čarokrásné“ od Fr. L. Riegra, „Viň se, vlnko, v zpěvném háji“ od Jana Wildmanna, „Minulých dnů krásní snové“ od Fr. Rubeše, „V bílém sněhu zkvetla růže“ od J. B. Pichla, „Jako hvězdy putující“ od Fr. Šohaje, „Ranní páry, větrem hnané“ od J. K. Tyla, „Hvězdu vidět v jasném nebi“ od J. Sl. Tomíčka, „Slyšte, bratří! — Nech se proudí“ od J. J. Koláře,[15]) „Chudý‘ť byl sad vlasti české“ od K. barona Villaniho, „Kdo co pohan nechce věřit“ od V. B. Nebeského, „V srdci jednom láska dvojí“ od V. Filípka, „Naše pýcho, vnadné děvy“ od J. A. Čulíka, „Půli vlasti, půli Mině!“ od J. K. Pešice, „Růži v jara spanilosti“ od K. J. Erbena[16]) a „Znáte, Češky, ráj — ten krásný“ od V. J. Picka.

V „Květech“, roč. 1841., na str. 40. čteme o „Pomněnkách“ těch tato slova: „Dárek vlastenkám. Pod názvem „Pomněnky na rok 1841.“ vyšla tuty dny neveliká sice, ale velmi úpravně vydaná sbírka lyrických básniček. Dvacet básníků našich proneslo v nich vřelý svůj cit a hlubokou úctu k českým vlastenkám. Každý ctitel vlasteneckých ctností, ježto se za dnů nejnovějších tak blahodějně u krásné pleti naší objevují, pospíší zajisté, aby si tuto skrovnou, ale ozdobnou knížečku opatřil, a ji snad i na důkaz úcty své milostným Češkám na stolek položil. Za skromný dárek spanilomyslným vlastenkám hodí se tato sbírka lehounce psaných básniček tím spíše, an pro dosti důležité příčiny vydání zvláštního almanachu až na příští rok odložiti se musilo — a jiná nová knížka té spůsoby po ruce právě není.“

---

12) Popis bálu toho viz v „České včele“ 1878., 46. a 47., kdež i báseň Sabinova jest otištěna.

13) Pseudonym A. J. Vrťátka.

14) Pseudonym rytíře Pecheho.

15) Později psal se a dosud se píše „Kolár“.

16) V „Kytici“ Erben otiskl básničku tu s nepatrnými změnami a s názvem „Panna a máti“.

Ze slov těch poznáváme, že „Pomněnky“ byly také po „bále“ prodávány jaksi náhradou za almanach, který již od r. 1839. marně bylo chystáno vydati.

„Pomněnky“ na rok 1842 obsahují básně: „Česká mluva“ (Bujný oř jest mluva naše) od F. L. Čelakovského, „Modré oči“ (Ach, vy oči, oči) od V. Hanky, „Za hranicemi“ (Vlasti má, ó česká vlasti) od J. K. Chmelenského, „Vlast a dívka“ (Jako krajina nebeská) od B. Jablonského, „Svatba“ (Svitáničko, svitáničko) od J. V. Kamarýta, „Prozrazená láska“ (Když jsme se líbali v noci) od S. K. Macháčka, „Lízinka“ (Lízinka, ach to je děvče) od J. J. Marka, „Mé srdce“ (Vím to — lásku chceš, mé srdce) od V. B. Nebeského, „Česká země“ (Znáte pláně utěšené) od V. J. Picka, „Láska“ (Nad slavíka není v háji) od J. B. Pichla, „Kterou bych rád“ (Která jsouc krásenkou českou) od F. J. Rubeše a „České slovo“ (Krásně české slovo zní) od F. Šíra.

Obsah „Pomněnek“ na rok 1843. určil bezpochyby kněz Frant. Doucha. Za let třicátých a čtyřicátých totiž vedle hojných spisovatelů vyskytl se také značný počet spisovatelek. Ovšem proti počtu spisovatelů bylo spisovatelek poměrně velmi málo. Horlivci předbřezňoví však byli tím velice znepokojováni a přáli si míti spisovatelek co možná mnoho, znamenajíce, kteraký prospěch věci národní z toho vzejíti může. R. 1842. také Doucha vyslovil ve „Vlastimile“ v článku „Slovo o spisovatelství vlastenek“ přání, aby počet spisovatelek českých se rozmnožil, a vyjmenovav tehdejší spisovatelky, napsal toto: „Pohlídne-li přítel naší národní literatury na tento dosavadní počet spisovatelek československých a projde-li pak jejich, semotam roztroušené písemné plody, z nichžto nejedny také vnitřní cenou vynikají: bezděky se mu navrhne myšlénka, že by as tak těžké nebylo z nich dosti pěknou sbírku učiniti a tak ve sličném vydání obecenstvu našemu podati knihu, která by nejen důstojné místo v naší literatuře zaujímala, nébrž také (buď co zastupitelka almanachu) radostně uvítána byla... Samo sebou pak vysvítá, že by z takovéto větší sbírky napotom snadno sestaviti se dala menší anthologie pro „Pomněnky“, již po dvě léta nám od vlasti milovných podnikatelů ušlechtilého plesu podané...“

Co tuto Doucha navrhl, stalo se. Nevyšla sice ona větší sbírka, ale sestavena hned ona menší anthologie pro „Pomněnky“.

„Pomněnky“ na rok 1843. zahrnovaly totiž v sobě výhradně práce tehdejších básnířek, totiž básně: „Sestrám“ (Sestry slavské, sestupme se blíže) od F. Božislavy Svobodové, „Česká země“ (Naše Česká země milá) od Marie Čacké, „Sen“ (Jakýž to sen?) od Marie Pospíšilové,[17]) „Blaho života“ (Proč mé srdce někdy těsným) od Vlastimily Růžičkové, „Ze zimy k jaru“ (Vltavu jak jarou jímá) od Bohuslavy Rajské, „Jablíčka“ (Stojí jabloň v širém poli) od M. Dobr. Rettigové, „Píseň Slovenky“ (Pod Tatrami větřík) od Rosálie, Základ lásky“ (Láska zdroj jest slastí rajských) od Antonie A. Šemerové, „Zdálená“ (Kde, ach, jsi jarní kráso) od Ludmily Tiché, „Příteli“ (S Bohem, s Bohem, drahý příteli) od Antonie Salové, „Potěšení“ (Děvy milé, děvy švarné) od Vlastimily Rymavské, Slovenky, „Tři

[17]) Báseň ta jest otištěna ve „Vlasti“ II. 18., ve spise pak Mattuškově o Jablonském na str. 43.

kvítka“ (Jako růměnec tvůj, růže krásná) od Zdenky Němečkové, „Upevnění“ (Útlé prý má srdce naše býti) od Zdenky z Vlasti, „Blaze Čechu“ (Blažen, komu od přírody dáno) od Miliny Hlavsové, „Český znak“ (Krásná jesti barva bělostkvoucí) od Niny Herbstové, „Hlas vlasti“ (Dcero slavská, hleď dokázat) od Marie Hoškové, „Věnování“ (Kteráž je to země? — Tys to, země Česká!) od K. N. Slovanky, „Češka jsem“ (Češka jsem! a hle, jak krásně) od Milady Němečkové.

Tudíž osmnáct básní a osmnáct básnířek v „Pomněnkách“ na rok 1843. zastoupeno. Že však počet básnířek rozmnožen tu as o dvě nebo tři způsobem klamavým, objasněno bylo již v přítomném časopise na str. 643. ročníku IV. Jakého druhu básně básnířky ty v „Pomněnkách“ otiskly, vysvítá dostatečně již i z uvedených názvův a začátečných veršů. Dobře pochopily úkol svůj, vynasnažujice se po příkladě vlasteneckých druhů svých hlavně rozněcovati hrdé vědomí české v srdcích ženských. A básnířka dojista v té příčině snáze mnohem více způsobila nežli básník, a to zejména básněmi takovými, jakou jest na př. ihned prvá z nich v „Pomněnkách“, znějící takto:

Sestrám.

Sestry slávské, sestupme se blíže,
páska jedna ať nám srdce víže,
pouto svaté, zdroj ten rajských slastí:
láska k mluvě naší, k naší vlasti.

Klaněti se déle modle cizí,
blud ten ze srdcí ať našich zmizí;
ctit a šetřit svaté jiných práva,
jesti duši ušlechtilých sláva.

Avšak srdce jen své vlasti vzdejme,
sestry drahé, rukou slib si dejme,
a buď našim heslem v každé době:
„Zdar a blaho, česká vlasti, tobě!“ [18])

„Pomněnky“ na rok 1844., 1845. a 1846. jsou vyplněny vždy toliko dvěma pracemi, totiž novellou Jos. Kaj. Tyla, které jest předeslána báseň vztahující se svým obsahem k rytince v čele položené. Na rok 1844. jest v čele podobizna oblíbeného zeměsprávce arcikníže Štěpána, k nížto vztahuje se báseň s názvem „1844.“ od nejmenovaného básníka, a novella „Sestry“;[19]) na rok 1845. podobizna krále Karla IV. s básní bez názvu od Karla Sabiny a novella „Marie“, a na rok 1846. podobizna české královny Elišky s příslušným vyňatkem z Vocelova „Meče a kalicha“ a novella „Hra z ochoty“.

Práce v „Pomněnkách“ byly vesměs rázu vlasteneckého, i pomáhaly ovšem velice, aby staly se skutkem snahy, za kterými „české bály“ byly pořádány, ačkoli celkem nemají valné ceny literární. Na rok 1847. již vydány nebyly.

„Pomněnky“ zanikly, ale upomínka na ně zůstala trvalá. Zejména oživil vzpomínky na ně stkvělý „Památník na oslavu 40tiletého jubilea

[18]) Úvahu o „Pomněnkách“ na rok 1843. napsal K. Štorch do přílohy ku „Květům“, roč. 1843., na str. 15. a 16.

[19]) Úvaha jest o nich v „Květech“, roč. 1844., na str. 140.

plesu Národní besedy", rozdaný 18. ledna 1888. tanečnicím na Žofíně, tedy knížečka téhož druhu jako „Pomněnky". V „Památníku" tom otištěna znova jest i básnička Tylova a Pichlova z prvého svazečku „Pomněnek". Vazba a vůbec úprava „Památníku" jest ovšem mnohem nádhernější, než u „Pomnének" bylo možno. Škoda, že „Památník" nebyl po plese dán i do prodeje, jako byly prodávány „Pomněnky". Jest způsobilým vhodně podporovati a udržovati vlastenecké nadšení, jako „Pomněnky" činily, i mělo státi se možným, aby octl se co nejhojněji v rukou také těch, kdo plesu přítomni nebyli. Kéž aspoň nepřestane se na podobném „Památníku" jednom! Ba bylo by dojista prospěšno vydávati rok co rok knížečky takové neb i knížeček takových na různých místech a od pořadatelů různých několik. Vším právem pamětník vlastenecké doby předbřeznové[20]) zatoužil v příčině té těmito slovy: „Tušíme, že by byla krásná naše plet nynější asi úplně tím spokojena, kdyby se tento v pravdě „vlastenecký" zvyk z dob probuzení našeho o plesích obnovoval; nynější vlastenky měly by aspoň užitečnou zábavu po plese ve své domácnosti."[21])

(Pokračování.)

Bratři.

Báseň

od **Vojtěcha Pakosty**.

(Pokračování.)

IV.

Jak hádě lesklé s vrchu do údolí
se stezka vine. Po ní děcka chvatem,
kýs opatrně kryjíc předmět šatem
sebělhla Pavla. Plaše po okolí
se rozhlédnula, když u stezky v dolu
u kříže stanul její hbitý krok.
Tam po celičký nedopadnul rok
paprslek slunný. Poutníkova noha
též zřídka kdy se tady zastavila;
neb jakés hrozné druhdy neštěstí
prý stalo se zde podle pověsti
a na památku Slitovníka Boha,
krále všech strastí, příkoří a bolu,
zde zbožná ruka v těchu postavila.

V zátiší tomto končil dívčin spěch.
Zde usednuvši v kyprý lesa mech,
z nažloutlé knížky, jako v podzim listí,
prochvělá touhou započala čísti,

---

20) Ferd. Černý ve spise „Z dob našeho probuzení" na str. 283.

21) Podobnými knížečkami tanečnice byly překvapeny také r. 1883. při plese, pořádaném spolkem „Radbuzou" za jubilejní slavnosti v Plzni. Také při studentských merendách v Chrudimi, kteréž od r. 1858. po způsobě někdejších pražských „českých bálů" tam jsou pořádány, podávány tanečnicím podobné knížečky s názvem „Vínek", a to v letech 1858.—1863. a znova od r. 1884

co otec její do ní na památku
o bratřích napsal z Jirkovského statku.
Četla a četla. Jako šlehy blesků
po řádce řádku přelétaly v chvat
jiskrné oči, chtíce prozkoumat
tu živobytí křivolakou stezku
tak plnou záhad lidí neznámých,
k niž otec řečí druhdy podal nit.
Četla. — Však náhle jakýs hrozný cit
jí zalomcoval. Křečovitý smích
vydral se z prsou, jak by šílenosť
z té četby bleskem dopadnula na ni.
V čelo se prudce udeřila dlaní
a vykřiknula, až se zachvěl les:
„Jakub — můj otec!... Ó že všetečnosť
mně v ruce knihu tuto vtiskla dnes! —
Jakub — můj otec!“ — Václav jeho brat!
A Michal? — Ó ne, nemůže tak býti —.
to pravda není, to jen děsný sen,
jenž mladé srdce mé chce otráviti
a v noci strašné vše zas pochovat,
kdy v červáncích mu nový svítal den!“ — —

Po té jak bouře když se vyburáci
umlkla Pavla. Dlouho přemýšlela.
Pak s lící bledou, všecka rozechvělá
jak úmysl by pevný uzrál v ni,
vylítla vzhůru.

„Bože, v těžké práci“ —
zvolala — „posilň křehké stvoření,
mne dívku slabou, abych plamenným
své pomsty mečem mohla pokořiti
zlosyna toho, jehož celé žití
byl dlouhý řetěz ohavností, hříchů,
páchaných na mém otci ubohém,
i na mateři, již jsem nepoznala!
Ha, ne snad zlobou, ale zkaleným
v sladounkém jedu lásky k jeho synu
chci mečem ztrestat onu hroznou vinu,
již ze sobectví, mrzkosti a pýchy
páchala jeho mysl vychytralá
před světem drzá tak i před Bohem...
Ha, tak ať zhyne!“ vyskočila prudce
a těžký kámen ve své obě ruce
ze země chopíc do skalisek změti
jej se vší silou vrhla po háděti,
jež tam se kmitlo. Rychlým ruky vzruchem
hned druhý, třetí zamihnul se vzduchem
s touž kletbou kámen. V rozčilení svém
ni nezaslechla, že se kroky blíží;
že Michal z lesa vyšed pod stromem

již chvíli stojí, na ni zraky hříží
a vida její divné počínání,
jak zkameněl by, přistoupiti blíž
netroufá sobě. V hlavě jeho mání
zpomínka kmitla na otcovu řeč —
o čarodějce. —

„Co to vyvádíš?“
vykřiknul junák všecek ustrašen.
I Pavla ulekla se. Poděšena,
jak laňka, kdy ji lovec zaskočí,
stanula rázem. A jak v pomsty seč,
kdy zbraň se vzduchem mihne napřažena,
zrak její vzplanul.

„Ó pojď blíže jen,
a neboj se mě, že snad tropím čáry!
Nic nevyvádím. V skály úbočí
zde hádě bylo, kryl je pařez starý,
a jak tu sedím na mne zasyčelo.
Chtělo mně uštknout. Dala jsem mu však
v čas hlavou v skrýši jestli nezajelo!“....

„Ukrutná holka!“ Michal prohodil
oddechnuv sobě. „Když tvůj vidím zrak,
i líc tak jemnou, jako na obrázku
plá svatých panen milojasný zjev: —
půl života bych podati chtěl v sázku,
že vzkypěti kdy tvá by mohla krev,
jak zřel jsem právě. — Zdaliž někdo tebe
kdy bez příčiny v žiti uhodil,
jak ty zde zvíře ztýrala jsi právě,
že v obranu mu sykot dalo nebe,
a vyplašeno jen se hnulo v trávě?!“

Jizlivým Pavla oplatila smíchem
řeč Michalovu:

„Mne-li uhodil,
ptáš se mne někdo v žití bez příčiny?
Ó bezpočtukrát! Nebo bez mé viny
mě jako smetí osud vyhodil
do světa lidmi, kterým není hříchem
zničiti bratra, manželku i dítě!...
Ó věř mi, horší nežli tygří chrup
jsou lidé mnozí. Tygr na svůj lup
se vrhá zjevně — lidé vraždí skrytě:
závistí, zradou, lží a úskokem,
a neušetří ani vlastní krve — —
Jim hněv můj platí. Jako hadu prve
chci zlobu jejich splatit s úrokem!“ —

„Já nerozumím, na koho tu míříš,“
promluvil Michal; „jestli náš to dluh,
pak doufám, že se brzy opět smíříš.
Já dávno chtěl už — toho svědek Bůh —
k vám vydati se, abych tvému otci
zaplatil jeho neskonalou službu,
již prokázal nám v oné strašné noci,
kdy byl jsem u vás. Ale teprv dnes,
že svátek, vroucí naplniti tužbu
mně možno bylo. Spěchám přímo k vám.
Že nepovědom je mi tento les,
zbloudil jsem z cesty. Chtělo tak snad nebe,
bych v této tiši beze svědků, sám,
svou dobrodějku vynašel zde — tebe,
již díky více, nežli otci tvému,
jsem povinován. V dobré paměti
mámť dosud všecko, co jsi ubohému
mně prokázala slovem orodovným.
Však našed tebe, k otci tvému již
snad nemusím až s dárkem dospěti;
ty sama nezhrdneš zde dárkem skrovným
a díky naše jemu vyřídíš.“ —

Vykřikla Pavla, ucitivši chlad
na ruce stříbra, jak by utýraný
ten rukou její znova vstával had —
a mrštila jím, až se na vše strany
roztříklo kolem jako kapky deště,
řkouc: „Zhrdám stříbrem, na němž kletba lpí!“
Stál Michal zdrcen.

„Toť už Bůh sám ví,“
zavolal trpce — „jaká podivná
jsi ty to holka! Čím pak, pro Bůh, ještě
měl projeviti bych ti vděčnosť svou,
když peníze ti pouhou smeti jsou!? — —
Teď zpomínám si, kterak dobře zná
můj otec lidi!... Darmo nepověděl,
bych s dryáčníky vystřihal se styku“...

Zrak Pavlin vzplanul. „Tak že varoval
tebe tvůj otec?“ v divém vzkřikla ryku,
že všecek zděšen na ni Michal hleděl
a výroku již svého litoval.
„Toť převýborné!“ V tom jak všechny síly
by tělo dívčí byly opustily,
na kámen sklesla. Zmlkla, přemýšlela...
Pak v pláč propukla. To vše bylo sítí,
v níž kořisť svoji chtěla polapiti,
vše pláštěm, pod nímž břitká pomsty střela...

Dlouho tu Michal mlčky nad ní stál.
Nejprvé v duchu, pak i slovem něžným
výroku svého trpce litoval.
Domlouval, prosil, hlasem zapřísežným
slibuje jako konejšíme děcko,
že hotov pro ni učiniti všecko.
Vzhledla naň Pavla zraky zrosenými:
„Jak vyvrhelů nejbídnější cháskou
lid námi zhrdá. Šlehy bolestnými
nás podezření od svých prahů štve,
a proto každé slovo laskavé
nám balsám v duši. Stříbrem ani zlatem
nám nikdo z lidí nezpříjemní žití.
Tož, chceš-li se mně něčím zavděčiti
jen přízní tak se může stát a láskou —
Ó buď mi věrným přítelem a bratem!“

Pro pocit blaha, jaký v této době
Michala prochvěl, neměl výrazu.
„Víc ještě nad to!“ zvolal rozechvěn
a ruku dívčí jako k důkazu
vzal něžně do své. Chtěl ji vinout k sobě,
však Pavla rychle z místa odskočila.
„Šťastna jsem“ — řekla — „že jsi srozuměn!“
A na to čile pobíhajíc dolem
ze květů, jež tu rychle našla kolem,
kytici jemu na památku svila.
„Tu uschovej si,“ řekla, „pohled na ni,
nech připomene ti vždy moje slzy.
Ať ještě čerstvá našem při shledání,
na něž se těším. Ó přijď! Přijď zas brzy!“

V.

Co se to v srdci Michalově děje,
co čarné květy z dívčí ruky vzal? —
Přemýšlí o tom, nezná rozřešení.
Kolikrát v duchu již si přísahal,
že na vycházce směr své cesty změní
a jinam zajde. A přec znova spěje
tou stezkou lesní, dohlednuv ji okem,
již v bouři, v noci, kráčel před půl rokem.
Otcovy v čas že neposlechl rady
již často v duchu sobě vyčítal;
a když zas vážně o všem přemítal:
opustit Pavlu, jako černé zrady
se v duši lekal. Ó proč opustiti
by měl tu bytost, která v temné dráze
se hvězdou jemu objevila žití?
Tak ještě nikdy nevýslovně blaze
mu nebývalo. Ó teď teď teprv žije!
Teď zná, co v znoji, péči, lopocení,

v samotách pouště, zemi na ráj mění;
co kalich hořký, jejž tu člověk pije,
od rána žití až v ten večer hrobu,
osladit může. Že to láska, láska!....

Tak často sedě v podvečerní dobu
sám přemítával. Však na hladkém čele
se často hlubá objevila vráska,
kdy otce vzpoměl. Což ten asi řekne,
až tajemství své utajiti déle
nebude moci? Nuže, ať je v plné
se pravdě dozví! Ať mu hrozí, klne,
jej blesky hrozeb, kletby nezalekne,
již rozhodnuto: Pavla jeho bude!“ —

S myšlenkou tou zas jednou ku večeru
pod hory spěchal v obydlíčko chudé.
Jak bludička, jež s cesty svádí v šeru,
z okénka v dálce dnes mu zdál se svit.
Ne bludička, leč v mlze nejistoty
to hvězda skryta, co jej vábí tam.
Až k chatě dospěv, dávné obnovit
chtěl city v nitru, prvně do samoty
kdy této přišel, otci žďaje léku.
Zřel do okénka. Týž zas plný vděku
tam obraz vidí: Jakub s Pavlou sám —
— hlasem, jejž mraky temných vousů tlumí,
čte, či se modlí cos jak dávné dumy.
O jeho rámě pažím bělostným
opřena Pavla, jak kdy po boku,
by těchu skytal zjevem milostným,
se náhle anděl zjevil proroku — —

Sotva že Michal upomínky svoje
obnovil v duši, Jakub četbu svou
odložil stranou. V krátké na to chvíli,
již hovorem o zpěvu vyplnili,
hlas obou v souzvuk lahodný se poje,
zněl k němu v písni hudbou čarovnou.

Malounké a prosté
luny za svitu,
kořeníčko roste
v lesním úkrytu.

Z jara v létě kvete,
svými barvami,
mladou hlavu splete,
srdce omámí;

Duši jarou v moře
žalů uvrhne,
pozná jenom hoře,
kdo je utrhne.

Lásky kořeníčka
kde otráví jed,
růže vadnou z líčka,
hasne jasný hled.

Malounké a prosté
koření to znám,
půjdu tam co roste
junáku je dám.

Touhou po mně vzplane
srdcem zmámeným,
vzdychat neustane,
až se stane mým! —

„Jakž koření to dosud u Michala
účinek mělo?“ rozjařeným hlasem
se Jakub tázal; „žes ho upoutala
já pozoroval, hned po prvé k nám
jak druhdy přišel. Někdy až svým časem
ti důvod sdělím, proč se na to ptám
a o jeho ti více otci povím.“ —

„I bez koření otče,“ Pavla praví,
„jak dítě s loutkou sobě zahrává,
očarovaným srdcem Michalovým
já vládnu. — Odpusť, že jsem utajila
ti dosud všecko. Měj však ujištění,
že na bezcestí cit a rozum zdravý
můj nezabloudí. Rodu pokoření,
po němž tak dlouho práhne mysl tvá,
provésti láskou jsem si umínila.
Ne Michala chci ztrestat, ale toho,
jenž na nás prohřešil se mnoho, mnoho!“ — —

Udiven Jakub vzhlednul ku své dceři:
„Rci, Pavlo“ — zvolal — „odkud záře světla
mé tajemství ti v mysli objasnila?“

„Ó odpusť, že jsem neupřímnou byla!“
dí Pavla — „touhou zvědět o mateři
já hnána, otče, zápisník tvůj četla!“

Vykřiknul Jakub, až se Michal venku,
přikloněn tajně hlavou ku okénku,
jak lístek zachvěl.

Pavlu do náručí
zří otce vinout, vidí slzy jeho...
Co slyšel bouři v jeho hlavě hučí
zpěv, řeči Pavly znění tajemného...
vše zmámilo jej, že by zešíliti
až z toho mohl. — Stisknuv čelo bledé:
„Ne hvězda, ne! leč bludička mě vede!“...
zvolal a v noční temnotu se řítí.

(Pokračování.)

P. Martin Stredonius (Středovský).

Životopisná črta

od

Ferd. Menčika.

V nynějším čase obnovuje se památka mnohých osob proslulých, i nebude tuším nevhod, vzpomeneme-li si na muže, který svého času byl znám pro dokonalý a svatý život.

Roku 1587. dne 11. m. listopadu narodil se ve slezském, nyní pruském městě Glivici (Gleiwitz), polským obyvatelstvem tehdy obydleném, Martin Stredonius. Otec jeho slul Martin a pocházel z města Středy (Neumarkt, odtud Stredonius), a vyznamenával se jakož i otec jeho rozšafností a moudrostí, pro kterou stal se i městským konšelem. Matka Barbora byla sestrou P. Martina Meridiesa, který byl na počátku XVII. století představeným domu professního a později i rektorem pražské university. Mimo Martina měli tito ještě dva syny; Jiřího, který stal se později královským rychtářem v Kutné Hoře, a Ondřeje, jenž vstoupil do řádu jesuitského a r. 1637. byl podpřevorem v Klatovech a r. 1651. v Ouštěku zemřel.

Celá rodina byla katolická a proslula svou zbožností.

Zvláště byla to matka Barbora, která děti své vedla ke křesťanskému životu a vzbuzovala v nich úctu k patronce národa polského, Panně Marii. Malý Martin záhy dal na jevo tuto rodinnou ctnost a sotva poněkud povyrostl, vykonal společně s matkou pouť do známého poutnického místa Častochovy, 9 mil od Glivic vzdáleného. Již jako sedmiletý přistoupil poprvé ke stolu Páně, připravuje se návodem matky k hodnému sv. přijímání; tři dni se postil úplně, že sotva slabostí vydržel a na zdraví div si neublížil.

Ale kromě zbožnosti dal na jevo malý Martin, že má dobré a milosrdné srdce. Dostal se tehdy do Glivice mor, který tam krutě řádil, a to zvláště mezi lidem chudým. Ubožáci, ode všech jsouce opuštěni, na ulicích hladem a nemocí mřeli. Tu Martin, který s ostatními doma přísně byl střežen, aby ho smrtící povětří neovanulo, přece dovedl vymknouti se a kousky chleba, jež potají nashromáždil, a vodou občerstvoval nuzné, hladem a žízní zmírající.

Počátkům umění literního učil se ve městské škole a doma, a aby si osvojil jazyk německý, dán byl do školy ve Velikém Hlohově. Odtud byl potom poslán do škol humanitních do Prahy, kde byl r. 1605. chovancem konviktu ú sv. Bartoloměje a navštěvoval školy jesuitské ve Klementinu. Tuším, že stalo se to na radu strýce

P. Meridiesa. A již tu jako mladík získal si lásku všech osob mu blízkých, vynikaje zvláště skromností, nábožností, nevinností a bedlivě se vyhýbaje spolkům s mladíky nešlechetnými.

Když dosáhl léta dvacátého, vstoupil dne 25. září 1608. v Praze do řádu a nastoupil léta zkušební. Měl tu za učitele strýce P. Martina a Jiřího Kaldiho, jimž se zcela oddal, a ti vštěpovali mu vše, čeho potřebí měl k dokonalosti. Poslušně vykonával všecky denní práce, jež řehole předpisovala, jsa od ranního šera až do té doby, kdy mu byl čas ke spánku popřán, bedliv, aby se v ničem neprohřešil. Byl tak pokorným, že bez odmluvy hrnce i náčiní stolní umýval, a kuchaři slouže čistil nádobí a topil v kamnech, a často jako žebrák přede dveřmi svůj prostý oběd pojedl.

Přestáv svůj zkušební čas, složil sliby a teprve nyní oddati se mohl službám svého řádu. Stal se po tři léta učitelem humanitních škol v Praze a pracoval s takovým zdarem, jak jen bylo lze očekávati od muže tak učeného a zbožného. Všecko konal bedlivě, ať již skládal nějakou báseň, již žáci ve škole měli odříkati, ať nějakou hru divadelní, kterou třída jeho na jevišti přednésti měla, všecko důkladně promyslil a vypiloval; netrpěl ani později, aby snad spisy a řeči, které vytisknouti se měly, byly pracovány spěšně a jen ledabylo. Byl toho domnění, že tím vážnost řádu jen trpí, a naopak přesvědčen, že podobné dobré věci katolictví mnoho prospívají. Proto byly jeho školské básně, komedie a tragedie dobře pracovány a takým duchem, že by byl býval bez citu, kdo by jimi nebyl přiveden ku ctnostnému životu. Zůstal povždy příznivcem veřejných cvičení školských, dílem je podporuje, dílem i sám skládaje, jak o tom svědčí jeho hra „O Davidovi“, která kdysi před císařem Ferdinandem byla sehrána.

Dne 28. m. září r. 1610. odeslán byl na vyšší studie do Štýrského Hradce: měl tu poslouchati theologii. I tam náležel k nejpilnějším a nejnadanějším chovancům. Po dvou letech, dosáhnuv roku dvacátéhopátého, byl vysvěcen na kněze. O velikonocích roku 1612. přistoupil poprvé k oltáři.

Stav se knězem přednášel po tři léta filosofii, sám oddávaje se jejímu pilnému studiu. Říkal o sobě, kdyby věděl, že jest v něm nějaká žilka, která by stavěla se proti učení, že by ji vytrhl; ale dodával také, že by raději celou vědu ztratil než jedinkou hodinku k modlení. Svou učeností docílil také, že ho generál řádu Mutius Vittelescus dne 1. m. listopadu jmenoval professorem a zároveň mu přiřknul hodnost doktora theologie na universitě pražské. Bylo to uznání, jakého se dostalo jen málo komu. Obřad povyšování dál se v kostele sv. Salvatora v Praze, a poněvadž to bylo tuším po navrácení řádu do Prahy první, dostavil se k němu veliký počet lidstva, a mnozí ještě po letech rozpomínali se na promoci Stredoniovu.

Byl nyní professorem theologie. Došel toho ovšem pilností, jsa vůbec pokládán za učence a řečníka znamenitého. Zanášel se ne pouze tím, co z povinnosti činiti měl, — ale o své vůli zjednával si rozsáhlé vědomosti ve všech oborech, najmě v dějepise, stavitelství, právnictví a lékařství. Již jako mladík byl pročetl celého Homera v jazyku řeckém, a stálé čtení tak zhoubně působilo na jeho zrak, že stal se krátkozrakým. O jeho vědomostech lékařských vyjádřil se vrchní medik moravský, dr. Kašpar Schaaf, že ze skutečných lékařů sotva třicátý tak byl vzdělán jako Stredonius, který dovedl nemoci určitě a rychle

rozpoznávati. V dějepise, ve kterém ovšem více bratr jeho Ondřej pracoval, alespoň se pokusil, aby seznal nejstarší dějiny slezské a počátky křesťanství až do dob nejnovějších.

A všecky tyto vědomosti získal sobě, jen aby řádu svému mohl prospěti. Neboť ctižádostivým nebyl Stredonius nikdy. To nejdříve dokázal roku 1625., když na rozkaz generálův odeslán byl do Nissy; vymlouvaje se na slabé síly své milerád ustoupil novým učitelům theologie, kteří do Prahy na universitu byli posláni, a uchýlil se do zátiší. Na ústavě, od arciknížete Karla, tenkráte biskupa vratislavského, zřízeném, přednášel po dvě léta theologii. A přece přes svou skromnosť povýšen byl několikráte k různým hodnostem řádovým.

Již dne 5. m. září 1627. prohlášen byl za rektora kolleje v Brně. Tam súčastnil se pohřbu zemřelého provinciála P. Řehoře Rumera. Bylť to pohřeb slavný, neboť byl tehdy přítomen sám císař Ferdinand II. s císařovnou a králem uherským Ferdinandem III., jakož i kardinál Ditrichštein. Císař navštíviv chrám přede všemi jinými Stredoniovi ruku podal, za uvítání mu děkuje.

O rozšíření víry katolické získal si nový rektor zásluh velikých. Sám kardinál Ditrichštein, jemuž bylo bdíti nad nařízením císařským, týkajícím se obrácení k víře katolické, bral se Stredoniem radu v té věci a vyvolil k tomu chrám jesuitský; zde měl Stredonius sám dvakráte s kazatelny napomenouti lid, aby hlasu císařova uposlechl. Dosud málo nekatolíků se obracelo, protože vzpírala se tomu jejich zatvrzelosť, a katolické duchovenstvo na mnohých panstvích bez výsledků pracovalo; někde, jako na panství hraběte Althana v Oslovanech, sami úředníci panští tomu nepřáli. Sotva ujal se Stredonius správy kolleje, již i na rozšíření víry pomýšlel a hned vyslal dva kněze do Moravského Krumlova a Ivančic, kteří již ve pěti nedělích pohnuli lid ke slibu, že v první neděli adventní přijmou sv. svátosti. Stredonius pak jenom na naléhání knížete Lichtenšteina oba kněze domů zavolal, přenechávaje další činnosť farářům a královským kommissařům.

Nicméně i roku následujícího obráceno bylo na katolictví ve Břeclavi 690 lidí a v Boskovicích 236, a nemenší počet obrácen byl i roku 1629. Jeho snahou založeno bylo v Brně roku 1628. bratrstvo Marianské a dne 15. m. srpna vedl Stredonius sám městem procesí; ač mnozí proti tomu mluvili, vzrostlo bratrstvo přece ještě téhož roku na 140 údů.

Během roku 1629. povolán byl Stredonius, až do 5. září v Brně jsa rektorem, aby řídil akademickou kollej pražskou, jejížto správy se ujal dne 11. m. listopadu. I tam byl bedliv, aby nekatolíci do lůna církve přiváděni byli, a potkal se se zdarem. Neboť toho roku bylo jich obráceno na 12500.

Stredonius požíval vážnosti všeobecné, a opatové řádu cisterciackého, kteří tehdy konali v Praze slavnou kapitolu, vyzvali ho, aby založil konvikt a vedl jeho správu. On skutečně i místo proň vyhlédl, dostavěl dům chudých, ve kterém kdysi sám chován byl, a jenž nazván jest od té doby seminářem sv. Václava.

Za nepřátelského vpádu osvědčil Stredonius velikou, obezřelosť. Sotva na květnou neděli r. 1631. po Praze se roznesla zpráva že Švédové se zmocnili Frankfurtu nad Odrou, povstal náhlý strach, aby nevtrhli do Čech. Tu Stredonius nařídil všeobecné modlení v kol-

leji. Každé třídě ustanoven byl jeden den, aby se modlila v kostele po poledni litanie ku jménu Pána Ježíše a k Panně Marii. Když pak vojsko císařské u Lipska bylo poraženo, a generál Tiefenbach se 30.000 vojska do Slezska byl vypraven, byla Praha zůstavena beze vší vojenské ochrany. Král švédský Gustav Adolf, jemuž exulanti čeští královskou korunu českou nabízeli, obrátil se jinam a táhl dále do Němec, ale za to kurfirst saský již dne 4. m. listopadu 1631. hranice české překročil. Stredonius nečekaje mnoho dobrého od Sasův, odeslal posly do všech kollejí, aby některé věci v čas uschovány byly, a když nepřátelé dále ku Praze táhli, rozdělil i školní mládež na několik oddělení a s učitelstvem je odeslal na místa bezpečnější. Již dne 10. m. listopadu objevil se před Prahou saský trubač, žádaje na městu, aby se vzdalo. Poděšeni utíkali z Prahy všichni, zvláště katoličtí šlechtici, a nezbývalo ani Stredoniovi jiného, než aby ostatní členy řádu jinam propustil. Zůstal v celé kolleji sám pouze se čtyřmi jinými, z nichž Mikuláš Kompost byl nemocen.

Ve městě zase protestanté opustili své úkryty a veřejně smýšlení své projevovali, dávajíce na jevo po dlouhý čas tajenou nechuť proti řádu jesuitskému, ano i hrozby pronášejíce. Již ani v kolleji necítil se Stredonius býti bezpečným, a proto přioděv přes kněžský oděv roucho světské, ukryl se dne 11. m. listopadu u jistého váženého měšťana pražského.

Dne 15. m. listopadu vtrhlo vojsko saské do Prahy; bylo ho 1000 jízdných a 3000 pěších. Za nimi hrnuli se vyhnanci a protestantští kazatelé, a po několika dnech i kurfiřt saský Jan Jiří s několika četami vojska. Vůdce saský Arnheim ubytoval se právě naproti kolleji. I odeslal k němu Stredonius dva kněze se žádostí, aby kolleji uškozeno nebylo, a aby salva guardia (ochrana vojenská) domům i statkům řádu udělena byla. Skutečně také již dva dny po příchodu vojska mohly býti služby Boží v kolleji konány, ano i zpívaná ranní mše adventní a v neděli kázaní české a německé. Na ochranu dal vůdce saský do kolleje 4 vojáky. Ale jako u obyvatelstva bylo pátráno po zbrani, tak bylo i jesuitům otevříti všecky místnosti, a když nic podobného nenalezeno, vydati polovici zásoby vína a ovsa. Mnoho útržek bylo jim snášeti zvláště od exulantů, kteří všecku svou bídu na vrub řádu jesuitského přičítali.

Zatím vypraven byl vůdce císařský Matyáš Gallas, aby Sasy z Prahy vypudil. To ovšem popudilo velikou měrou protestanty, kteří i v tom spatřovali ruku řádu jesuitského. Kurfiřt sám, nezdaje se býti v Praze dosti bezpečným, v polovici měsíce prosince 1631. uchýlil se do Litoměřic, a s ním zároveň vozy naplněné kořistí z přemnohých domů pražských vyloupenou. V Praze jen dva velitelé nechání, a těm k ruce dán jistý exulant, jenž potají Stredoniovi vzkázal, aby i on z Prahy se odebral, poněvadž marně proti proudu se namáhá. Boží hod vánoční strávil ještě Stredonius pokojně v kolleji. Avšak časně z rána na den sv. Štěpána obsadilo vojsko saské celou čtvrť, a sotva se rozednilo, byl mu dán přísný rozkaz, aby do večera se svými soudruhy Prahu opustil. Tu ujal se opuštěných primas staroměstský Cortesius a pan Roya, jimž se podařilo ještě, že alespoň nemocný Kompost ve městě mohl zůstati. I toho docíleno, že nemusili konati cestu v tuhé zimě pěšky. I vyšel Stredonius bez peněz a bez kostelního náčiní z kolleje, a usazen byv na vůz ubíral se stráží obklopen

na Malou stranu, kde z domu professního připojilo se k němu jiných 5 kněží. Tam zůstal s nimi vůz státi plné dvě hodiny v silném mrazu, a lid hlasitým povykováním se jim vysmíval. Ještě toho jim dopřáno, že mohli do rána v domě professním přenocovati. Časně ráno dne 27. prosince dána jim salva guardia záležející ze tří jezdců a trubače, kteří je měli doprovoditi až k prvním císařským strážím, a oni zaručili se opět, že průvodu ničím nebude ublíženo od císařského vojska. Na Bílé Hoře setkali se již s oddělením císařského vojska; nazejtří přišel Stredonius do leženi Gallasova, a zanechav tam dva kněze, ubíral se dále: Z počátku ovšem beze vší nehody; ale čím dále od Prahy, tím nastávalo větší nebezpečenství, neboť venkovské obyvatelstvo, majíc za to, že Praha jest v rukou Sasů, na ně vypadalo, ano, jednoho šlechtice, u něhož nalezli ochrany, i v zámku oblehlo, až náhodou přišlo 60 vojáků, kteří oblehatele zahnali na útěk.

Nedobrovolné vyhnanství Stredoniovo netrvalo dlouho. Již dne 25. m. května byla Praha od císařského vojska dobyta, a s ním přišli tam tři kněží z tovaryšstva Ježíšova. Po těch následoval Stredonius s několika vybranými druhy, aby počal pracovati, kde přestali. Mohl radostně říci, že ze 31 kněží a učitelův a 72 pomocníků neztratil ani jednoho. Ale pohříchu bídně to vypadalo v kolleji! Knihovna z větší části byla zachována, ale nejlepší knihy přece byly vykradeny; ani tam, ani v konviktě nezůstalo ničehož, a co se nedalo odnésti, vojáci a luza zničili; i zámky u dveří ulámali, kamna zbořili a okna vytloukli.

První starostí Stredoniovou bylo, aby služby Boží byly obnoveny, a školy zase otevřeny. Když pak v srpnu visitator Montmorency kollej prohlížel, nalezl všecko v dokonalém pořádku. Dne 22. m. května však náhle ozval se sv. Pankrác na věži u sv. Klimenta, což bylo opět znamením nějaké pohromy, která měla Prahu stihnouti. Opětně nařídil Stredonius modlení za odvrácení všeho zlého. A naštěstí to zastihlo armádu císařskou v bitvě u Lützenu, kde král švédský vojsko císařské porazil. Císařský vojevůdce Albrecht z Valdštejna odsoudil 86 důstojníků, kteří bojiště opustili, na smrť; byl mezi nimi jeden hrabě, 4 svobodní páni, a Stredonius za nemalou zásluhu si přičítal, že byli jeho přičiněním po katolickém způsobu připraveni na věčnosť.

Za zásluhy, které Stredonius o řád i o víru si získal, zvolen byl roku 1633. od kapituly, která v Jindřichově Hradci se konala, za prokuratora a byl vyslán do Říma. O této jeho cestě se vypravuje, že kdysi na nocleh přišel do hospody, a tu hospodský nekatolík odepřel mu dáti pokrmu. Nic nepromluviv požádal Stredonius za trochu vody, a nasypav do ní kamenů postavil ji na kamna, a vodu svařenou omastiv a osolil pojedl, čímž teprve hospodáře ochotnějším učinil.

Ze Říma v květnu r. 1634. domů se navrátiv stal se soudruhem provinciala P. Daniela Kirchnera a r. 1636. opětně rektorem v Brně. Následujícího roku 1637. zvolen byl za provinciála, jemuž bylo pečovati o celou provincii českou, sáhající přes Čechy, Moravu a Slezsko. Maje vědomosti ve všech oborech značné, hodil se plnou měrou k řízení všech věcí, jež řádu se týkaly. Jičínská kollej pro nedostatek katolických farářů na mnohých farách ve vůkolí jičínském vykonávala skrze příslušníky řádu svého povinnosti i práva farářská. R. 1637. arcibiskup pražský Arnošt Harrach hleděl fary obsaditi kněžstvem

světským. Fara v Němyčevsi tak skutečně od několika let byla v rukou řádu, a Stredonius odvolávaje se k tomu žádal několikrát, aby tam dosazováni byli kněží z kolleje, až konečně narovnána věc tak, aby právo to ponecháno bylo řádu až do sv. Jiří r. 1638.; arcibiskup že zatím rozhodne se o tom, čeho se Stredonius dovolává.

I bylo vším právem potřebí takového muže ku správě provincie, která za úřadování jeho stále se zvětšovala.

Založena byla nová kollej ve Vratislavi od Jindřicha Hartmana, generála křížovnického řádu v Polsku a Slezsku, a položeny i základy ke kolleji ve Březnici.

Od 24. března 1641. až do 1. června 1646. byl Stredonius zase rektorem v Brně, kdež opět obezřelostí svou mnohému zlu zabránil. Zvláště v době válečné, když Švédové na Moravu vtrhli, ukázal se velmi obezřelým. Poprvé r. 1643., když Švédové Olomouce dobyli, Kroměříž vypálili a v září již ke branám brněnským přitáhli. Tehdy byla dobrovolně zapálena předměstí, aby nepřátelům neposkytovala ochrany. Na štěstí tenkráte Švédové ani děl na náspy nevyvezli, nýbrž očekávajíce, že vojsko císařské na né vypadne, po několika dnech s nepořízenou odtáhli. Stredonius obrátil tehdáž náčelníka obyvatelstva valašského, které spojivši se se Švédy povstalo proti císaři. Vůdce Valachů nazýval se Kovář a vybíjel statky a krajinu sužoval, že konečně vypraven byl proti němu generál Bucheim s několika tisíci vojska, který přísnými tresty povstalce zastrašil. Kovář se synem a asi dvacet jiných bylo zavezeno do Brna a vsazeno do vězení, aby tam byli souzeni. Jesuité docházeli k nim, aby je snad obrátili; původce povstání Jan, když viděl, že mu ve vazbě polehčeno bylo přispěním jesuitů, naklonil se jim a rozmlouvaje dříve o článcích víry, konečně katolickou víru přijal a ostatní zajaté Valachy k témuž přivedl. Sám též krajanům dopsal a veřejně vysvětlil, z jakých pohnutek tak učinil; za odměnu odeslána byla k němu jeho žena se sedmi dětmi; i před soudem vyvedl se ze svého obvinění a byl propuštěn na svobodu, že usadil se na panství zemského hejtmana. Ale ostatních dvacet za zradu těžce pykalo; byli čtvrceni, kolem lámáni a oběšeni. Jako upomínka na povstání Valachů zachovala se píseň počínající: Pásli kozy Valaši v Romanovém salaši. *)

Stejnou obezřelostí vyznamenal se Stredonius i roku 1645., kdy Švédové podruhé, a to těsněji Brno sevřeli. Když totiž vojsko císařské pod generálem Götzem u Jankova v Čechách bylo úplně na hlavu poraženo, bylo lze předvídati, že se Švédové vrhnou na Moravu a Rakousy, jež byly zcela bez ochrany zůstaveny. I v Brně po zprávě o porážce povstal strach, a Stredonius domnívaje se, že by Brno déle brániti se musilo, než zase vojsko císařské se sebéře, propustil novice z kolleje a odeslal je do místa bezpečnějšího. Mládež školní rozdělena byla na několik čet s náčelníky, i cvičila se pilně na obecném cvičišti ve zbrani.

Zatím Švédové dobyli a opevnili Jihlavu, Znojmo, Mikulov, Kroměříž, ano i Korneuburg v Dolních Rakousích a počali již dobývati samé Vídně. Upustivše však od útoku, vrátili se na Moravu a dne 3. května počali obléhati Brno. Hleděli nejprve, aby se zmocnili hradu Špilberka, a po tři měsíce bez ustání naň útočili, ale nadarmo. Ko-

*) Archiv f. österreich. Geschichtsquellen sv. 52. str. 483.

nečně dne 14. srpna obrácena děla proti městu, a když hradby městské střelbou trochu byly porouchány, nastal útok všeobecný se čtyř stran. Leč i ten útok byl odražen, a Švédové, vyzvavše ještě jednou město, aby se poddalo, odtáhli dne 23. srpna s nepořízenou.

Po celý ten čas bylo se Stredoniovi starati o uprchlíky z moravských měst, kteří hledali v Brně útulku, a neméně i obrana města na srdci mu ležela. O vše se staraje, pečoval také, aby vzácný obraz Panny Marie, chovaný v poutnickém chrámě v Tuřanech, na bezpečném místě byl uložen, a napomenul v té příčině i tamějšího faráře Matěje Petrasia.

V lednu r. 1647. zvolen byl Stredonius za spirituala kolleje pražské a r. 1648. podruhé za provinciála, a jakkoli sil ve slabém těle stále ubývalo, přece bedlivě spravoval provincii, která utrpěla téhož roku novou pohromu. Neboť Švédové tehdy zase sužovali zemi Českou a oblehli Prahu. Nicméně záhy rány se zacelovaly, zvláště když Stredonius chodě z kolleje do kolleje všude radou svou napomáhal. Poslední takovou cestu vykonal roku 1649. do Slezska, odkudž navrátiv se dne 8. srpna, již hned 11. srpna onemocněl kašlem a zimnicí. Od pěti let již pilně se ke smrti připravoval a v noci s lože vstávaje před obrazem Rodičky Boží se modlil, neboť měl předtuchu, že léta 1650. se nedožije. Proto také, hned jak ulehl, jmenoval místoprovinciála a odevzdal mu všecky listiny řádu náležející. Dne 15. srpna, když bylo slavné procesí bratrstva Marianského, vyšel ještě ze své kobky, aby podíval se na průvod z kostela vycházející, a žádal svých soudruhův, aby se pomodlili za jistého nemocného. I v nemoci ještě o mnohé se staral, tak na př. o to, aby ve Važanech se konala Bartolomějská pouť.

Modliti se nepřestávaje dlel na lůžku, ošetřován jsa Jiřím Senelem, ošetřovatelem nemocných. Posilněn jsa na cestu do věčnosti dne 25. srpna již hotovil se k smrti; vzal do jedné ruky voskovici a do druhé růženec. Prosil spolubratrův, aby se zaň modlili, až konečně ve čtvrt na osmou počal poslední smrtelný zápas, který trval pět hodin. Posléze Stredonius stále oči na obraz Spasitelův maje obráceny a modlitby neustále šeptaje, o jedné hodině v noci dne 26. srpna náhle na loži se zdvihl a ošetřovatele objav se slovy: „Milý Jiří, posledně ti s Bohem dávám“, vysílen klesl a vypustil ducha.

Hned potom ozval se nářek v celé kolleji. Tehdejší rektor, P. Ondřej Šambogen, svolav všecky členy, přečetl pokorné písmo napsané Stredoniem a vyzval je, aby se modlili za jeho duši. Tělo zatím necháno v jizbě, a mnozí chodili se na Stredonia dívat. Mezi těmi byl i hrabě Jan Rottal, zemský hejtman, jenž potom zavolav malíře, kázal mu vymalovati podobu zemřelého, kteryžto obraz pak stále u sebe nosíval.

O 5. hodině odpoledne vystaveno bylo tělo Stredoniovo na všeobecnou žádost v kostele, a mnozí přicházeli, by kladli růžence a obrázky i věnečky na jeho tělo a potom na památku je uschovali. Příštího dne v poledne konal se pohřeb, k němuž sešlo se veliké množství prelátův a šlechty, jakož i obecného lidu. Obřady církevní vykonával za pomoci 36 kněží světící biskup olomoucký, a po nich uloženo tělo Stredoniovo ve hrobce řádu v jesuitském kostele, na niž-

přivalen kámen s nadpisem: Zde odpočinek můj na věky věkův; zde odpočívati budu, jakož jsem jej vyvolil.

O málo kom bylo snad ještě za živobytí tak stkvělé svědectví vydáno, jako o Martinu Stredoniovi. Vynikal nad jiné životem ctnostným, jsa příjemným Bohu i lidem. To potvrzeno jest ve vzpomínce, která mu věnována ve výroční zprávě kolleje brněnské r. 1649., potom v pochvalném životopise neboli elogiu, který sestavil Matěj Tanner, ve vypsání života od Bohuslava Balbína, jakož i ve spise P. Schwertfesa (Vita R. P. Martini Stredonii S. J.), vydaném v Praze r. 1673. Dosvědčuje to i úcta, jaké hned po smrti své požíval Stredonius v řádu, jenž i mezi své blahoslavené jej přijal a v kalendáři uvádí, což s ním činí i rozličné knihy o svatých a světicích pojednávající. Od Stolice papežské Stredonius tuším za světce vyhlášen nebyl, ač snad i o to řád se staral, a P. Jan Dilatus obšírný a podrobný životopis jeho napsal, který asi mél důvoditi, aby veřejně za světce byl ohlášen. Spis takový byl ve sbírce kdysi moravského sběratele památek Orroniho, a podobný chová se dosud v c. k. státním a tajném archivu ve svazku 433., kde ještě mnohé doklady uchovány jsou. Dilatus ovšem použil dostatečně spisu Schwertferova, ale mimo to doptával se mnohých osob, které Stredonia znaly nebo s ním obcovaly, a mnohými od nich sdělenými črtami životopis jeho tak doplnil, že skutečně před sebou máme muže nejen ctnostmi, nýbrž i mnohými divy proslulého.

Těm, kteří ho přežili, zanechal některé spisy své, z nichž vane duch zbožnosti. Jsou psány ovšem jazykem latinským. První místo zaujímá spis pod názvem: Činy a mravy Jeronýma Haudmorata či Nemeškala, kněze řeholního.

Není nic jiného, než vypsání vzorného kněze, který bedliv jsa pravidel řeholních, vede život dokonalý. Právem domnívá se Dilatus, že v životě tomto spatřovati můžeme Stredonia samého, jenž v celém živobytí svém pravidel těch se přidržoval.

Druhým je spis pojednávající o pramenech duševní zábavy; jest to jako pokračování předešlého díla. Jako věrný ctitel Marianský osvědčil se spisem: Úcta nejblaženější Panny a rozličné způsobové růženců a korunek. Čtvrtý spis se zove: způsob dobře zemříti a jiní rozličné způsobové užitků duchovních a poslední o modlitbě hlasité a tiché. Ovšem spisy zůstaly ponejvíce v rukopisech a v opisech se šířily z kolleje do kolleje. Známějším než tyto stalo se jazykem českým napsané proroctví, které bylo přeloženo do jazyka latinského i německého. Chtějíce o jeho původu pronésti několik slov, uvedeme je tak, jak se v rukopisech zachovalo. Zní:

1. Ferdinand IV. zůstane sice králem římským, ale brzo potom umře.

2. Leopold, jeho bratr, po mnohých těžkostech a oukladech zůstane naposledy římským císařem.

3. Leopold v mladosti své nebezpečné nemoci vytrpí a veliký protivníky míti bude.

4. Turek proti němu vojnu zdvihne, tak že dům rakouský v malý naději bude. Bůh však jemu prospěje a mimo naději mnohých a Turkům k zahanbení vítězství mu udělí.

5. V dosáhnutí dcery krále španihelského za nevěstu bude míti mnoho prodloužilých těžkostí, však naposledy vesele se vykoná.

6. Při počátku mnohé vojny míti bude, tak že malá naděje se

ukáže; nebo král franskej všechno téměř si podmaní. Ale potom Bůh ku pomoci přispěje francouzského krále a všech domu rakouského nepřátel s potlačením a s podivením všech lidí.

7. Potom bude míti šťastné panování, nad nepřátely zvítězí a víceji krajin nabyde nežli který z jeho předků jich měli.

8. Z toho Leopold zase dům rakouský rozmnoží a bude šťastnější nežli všickni jeho předchůdci.

9. Bude míti šťastně víceji manželek než jednu.

10. Za jeho panování rozličných zrádců zrady a zpronevěření se vyjeví a na světlo vyjde.[2]) —

Známo jest, že právě toho času, kdy Stredonius zemřel, bývalý bratrský kněz Martin Drabický v uherské Senici přebývaje do světa vysýlal rozličná proroctví, v nichž předpovídal, zvláště, že rod rakouský bude pokořen a ponížen. Proroctví tato po nějakou dobu naplňovala nekatolíky a vůbec nepřátely rodu rakouského nadějí velikou, až konečně Drabický polapen a jako svůdce v Prešpurku r. 1671. byl upálen.

Proroctví Stredoniovo, které šířilo se pouze v opisech, zvláště za dob bouřlivých a nesnadných, zase katolíky a přívržence panovnického domu sílilo, a lze říci, ať pocházelo od Stredonia či ne, že vykonalo zajisté svou službu. Sdělíme proto do jiného rozboru se nedávajíce, co o proroctví samém na jevo vyneseno býti mohlo ještě r. 1672., když bylo poprvé pátráno po jeho původu.

Stredonius, když byl v letech čtyřicátých v Praze, byl duchovním rádcem Marie Doroty Mráčkové z Dubé, české šlechtičny, která byla svobodnou. Zemřelať tato někdy kolem roku 1642. Šlechtičně této odevzdal Stredonius česky psané proroctví, kteréž ona chovala prý jako veliký poklad. To nemohlo se ovšem dříve státi než po r. 1640., poněvadž císař Leopold dne 9. června téhož roku se narodil. Písmo to zdědila po ní Alžběta Dorota Vratislavová z Mitrovic, provdaná za hraběte Lamboy († asi 1648.), a později zase za hraběte Jakuba Leopolda z Halleweilu; zemřela pak dne 6. m. září r. 1679.

Paní tato vypravovala r. 1672., byvši otazována, že již jako malá dívka u slečny z Dubé žijíc slýchala, jak proroctví toto bylo předčítáno. Od ní pak zaslechl o proroctví tomto P. Filip Müller, tehdy vychovatel a zpovědník arciknížete Leopolda, a to již r. 1652., když jednalo se o to, aby Ferdinand IV. byl zvolen za římského krále. On tenkráte slovům jejím víry nedával, až když r. 1654. Ferdinand IV. na neštovice zemřel, a r. 1658., když jednalo se o volbu císaře německého. Zase tu hraběnka Halleweilová ho ujišťovala, že Leopold přes všechen odpor císařem se stane. Nyní pak důvěru tuto P. Müller i k císaři Leopoldovi pronesl, a tento takovým dověděv se způsobem o proroctví, dal si je i opsati. A poněvadž již něco z něho se vyplnilo, vzrostla naděje i o ostatních věcech. O tomto vzniku proroctví dosvědčuje takto dne 1. m. ledna 1684. Jiří Castulus, tehdy kněz u sv. Klimenta v Praze. Naproti tomu ovšem na váhu padá, že první životopisec ničehož o proroctví tomto nepraví a mluví jen všeobecným způsobem o prorockém daru Stredoniově a o některých výrazech povšechných, jež týkaly se budoucí slávy rodu rakouského.

---

[2]) Státní archiv svazek 443.

Končíme slovy, jež o Stredoniovi pronesl papež Kliment VI.: Byl vzorem ctností všech, a jejich vzory byly jednotlivé jeho údy; z očí mu zářila prostota, z líce dobrota, ze sluchu pokora, chuť byla střízlivost, jazyk byla pravda, skutky neporušenost, ruce štědrost, chůze vážnost, postava ctihodnost, vnitro zbožnost, rozum jasnost, cit dobrota, mysl svatost, srdce láska, — tak že podoba a ozdoba těla byla obrazem duše a podobou pravdy.

Ve Švýcarsku.

Ač krásně tu, přec cítím smutek žalný:
v cizině člověk marně hledá ráj!
S hor s touhou zírám v sever širý, dálný,
kde rodnou vísku vroubí stinný háj.

Jsou často steskem oči moje kalny,
duch vzpomínkami letí v rodný kraj,
jejž obepíná horstva věnec skalný,
kde prožil jsem let mladých luzný máj.

Byť v cizině mi kanul palác zlatý,
mne jeho zářný třpyt tak nevábí
jak útulné a prosté české chaty,

jež kryjí došků ošumělé šaty,
mech hebounký jak jemné hedbávi,
v jichž jizbách sídlí steré půvaby.

Jan Vránek Pohořský.

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

VI.

Jeptiškou či zamilovanou?

Sčensný rozhodnuv se, že musí Terenii potříti úplně, a netrpělivě při tom hledaje příležitosti, aby se zbavil toho, co měl na srdci, pustil se ihned při první své návštěvě u Wiśniowieckých v ohnivý zápas proti pobožnůstkářkám.

„Známť já je až příliš dobře! Nejednou věru přihodilo se mi, že jsem seznal v salonech dámy vznešené, nad jiné vtipnější, kluzké hovory vedoucí, političtěji si počínající a pečlivěji žebřící o holdování, když dověděl jsem se druhého dne s velikým podivením, že tytéž dámy tráví celé dopoledne v kostelích a obléhají kněze ve zpověd-

nici, běhajíce ve dne právě tak dychtivě za nejmodnějším zpovědníkem jako u večer za nejmodnějším hrdinou společenským. Zdaž není to opravdová choroba, a to velice odporná?... Stokrát, ba tisíckrát mám raději dívku, jež poctivě ve světě žije, nežli takovou sfingu bigoterie!"

Vychrliv tento potok žluči, pohleděl zpytavým zrakem na paní Cesarinu, ale jak se podivil, když setkal se s pohledem jejím co nejupřímnějším a s úsměvem na rtech.

„Podejme si ruce, pane Ščensný, jelikož každé vaše slovo bylo nejvěrnější ozvěnou mých zásad: i já nedovedu vysloviti, jak ošklivý se mi tento druh zbožnosti; jenom jaké působí pohoršení, a přináší ovoce mnohem horší nežli mrav veřejně hany hodný. Jako jsou mi směšny takové devotky, jež upadajíce ve druhou krajnost, že totiž v zanedbaném oděvu celý den běhají jenom do sessí, doma pak šeptají otčenáše, zapíjejíce kávou a chovajíce kočičky, tak cítím k těm prvnějším hluboký, bolný odpor. Můj Bože! jak dovedou lidé všechno překroutiti! Či může býti něco jednoduššího nežli zbožnost, to slunce vše osvětlující, jež objímá všechny stavy, všechny věky a všechny potřeby! S každým postavením se shoduje ba i s trváním ve světě, neboť ne proto člověku dána jest, aby ho odloučila od ostatní společnosti, nýbrž aby ho naučila žíti uprostřed společnosti té, jak slušno".

„A působiti na ni," podotekl Ali ironicky, připomínaje Ščensnému pohledem svojí výstrahy o apoštolských záměrech dám Wiśniowieckých.

„Ano, a působiti na ni dle možnosti, dle širšího nebo užšího pole působnosti, jaké nám ve společnosti Prozřetelnosť určila. Ale tak jako slunce ozařujíc bez výjimky každou půdu, nikdy nečiní toho marně, nýbrž spolu zahřívá i zúrodňuje, tak dle mého náhledu jenom ta zbožnosť může se nazvati pravou, jež provází všechny potřeby našeho stavu, jež řídí veškery povinnosti naše, od první až do poslední, nepomíjejíc ani slušností a společenského taktu. Takové pak zbožnosti, již možno podle potřeby připjati si jako kokardu na bálovou sukni, nebo divokosť svoji jí zastírati, přiznám se, ani neschvaluji ani nechápu."

Ščensný nemohl se zdržeti, aby nepotakal upřímně slovům těm, neboť nežli se nadál, již mu vyběhlo z úst slovo souhlasu, ale ihned politovav toho dodal:

„Co mne se týče, ještě více nežli káva a kočičky překážejí mně u pobožnůstkářek kněží. Jejich místo jest rozhodně u oltáře, a ne v saloně."

Tomu se paní Wiśniowiecká vesele zasmála. „Aha! myslí si na Dona Antonia!" pomyslila si po tichu, a nahlas pravila:

„Arcit, dějí se časem zneužití ve příčině té, avšak nesmíme přepínati, pane Ščensný: Kněz proto, že jest knězem, není nijak vyloučen ze společnosti, ba není to ani spravedlivo, aby se z ní vylučoval".

„Naopak," zvolal Ščensný s čilostí podrážděné mysli, jež mimoděk poznává, že jí logika uniká, „naopak, oni se již sami stavem svým vyloučili! Jsou-li duchovními, ať se nemíchají mezi svět!"

„Zabřednouti ve světě, — to jest něco jiného, — než míchati se mezi něj musí již z povolání svého. Není věru úřad ten pro ně, nýbrž právě pro svět a lidi, a proto jest se jim snížiti ku světu

a lidem, chtějíce jim dobře činiti, a neodlučovati se ve zvláštní kastu, jako to bylo za dob pohanské theokracie."

„Kdyby se raději tak příliš nesnižovali, poněvadž konečně snižují tím i jiné! Již pro svůj vlastní prospěch měli by držeti se opodál, neboť vždycky jest jim bližší to poznání na úkor."

„O, co toho se týče, odporuji z celé duše!" zvolala nyní Hedvika. „Kněz Kristův v duchu a pravdě, otec chudých, dobrodinec lidstva, smírný Mojžíš jeho před Bohem, ten měl by se jako malovaný majestát čínský ukrývati věčně za záclonami? ten měl by ztráceti na vážnosti při bližším poznání?... O nikoli! Tak tomu není! Mohou býti arci i smutné vyjímky, jež zříti arci i z příliš veliké vzdálenosti; ale že by se ve společnosti hovorem s knězem nebylo možno vzdělati, tomu nerozumím. Já alespoň vím, že vždy čerpám odtud poučení a prospěchu".

„A já čerpal odtud zase vždycky pohoršení," odtušil Ščensný. „Na půdě Firlejovské jest klášter Bernardinů; jak se ti staří, vypasení mniši mezi sebou hádají, a jaké mají stále procesy se dvorem, o tom dalo by se mnoho povídati. — Jenom jedna věc je u nich dobrá: medovina; jejich sklep je znám po celém okolí. A můj farář, jaký to příjemný člověk! pozvi ho k obědu, a on tě tam až unaví hrubou veselostí. Někdy věru sám nevím, jak mohou dozpívati litanií s opilým varhaníkem. A slepý lid kráčí dále svou cestou a bije se v prsa, platí za křtiny a pohřby, co může, že se z toho až trhy stávají. Stále dráže. Židovská krčma a kněz svorně vyssávají groše chudých, jenom že jest se židem snadnější pořízení: možnoť ho vzíti za krk a vyhoditi, — ale s knězem....."

„O přestaňte již, pane, prosím vás!" zvolala paní Wiśniowiecká s opravdovou bolestí, co se zatím Rezince před očima mlžilo. Nepopírám té veliké zhouby, jež rozšířila se za dob těchto v duchovenstvě jako gangrena (sněť), a zvláště snad mezi naším, a to z té příčiny, že bylo pronásledováním skorem docela odečato od kmene mateřského, ode styku s Římem. Ale kdo má úpadek ten z větší části na svědomí, nežli právě národ, jenž opovrhuje kněžími a stavem jejich jako sebe nehodným, zůstavil je výlučně stavům nižším a ku vzdělání jejich pracovati neráčil? Ba co více, on nejenom služebníkům náboženství, nýbrž náboženství samému, (neboť to v podstatě má jeden pramen), — nejenom pomazaným Páně, nýbrž i samému Bohu se zpronevěřil; proto též, jako bývá zlý národ trestán zlým králem, tak má i toto nekázané a pobloudilé stádce pastýře, jakých zasluhuje, — slepé".

„Já vím, čeho by bylo třeba ku očistě duchovenstva", ozval se Ali s úsměvem; „důkladné revoluce!"

Tu vylétly Hedvice ze zraků blesky.

„Tak! A to proto, aby nám byli dáni místo nich kněží obřadu Mierostavského, kteří ve své nepokaženosti náboženské kupují si v Paříži za vdovin groš bratrských dárků dům za domem!"

Ali se usmál ještě více, jelikož nic ho tak nebavilo jak rozohněnost Hedvičina.

„Již mi, slečno, odpusťte toho rouhání, jež chtěj nechtěj musíte dnes slyšeti, — ale dovolím si říci ku své obraně, že si mne kněží zvláště k díkům zavázali, neboť zbalamutili mi sestru Fatimu

tak, že dopustila se konečně té ohromné hlouposti, a .... šla do kláštera!“ .....

Po této nenadálé zvěsti nastala chvíle mlčení. Až konečně povznesla Terenia hlavu, schýlenou (jako nad prací) po celý ten hovor, a tázala se hlasem plným soucitu:

„Vy máte sestru jeptiškou?“

„Jen udeř na stůl, vidlice se ozve,“ — pomyslil si Ščensný, zaražen opravdovostí své obavy, co zatím Ali hleděl vítězně na něho, jakoby říci chtěl: „Nuže, neuhodl jsem?“ Rezince pak odpověděl:

„Bohužel, slečno! Přese všechny prosby a hrozby rodičův a po několikaletém zápase s námi vstoupila k Milosrdným sestrám.“

„Uboha! Totiž ne proto, že k nim vstoupila, jelikož toť největší štěstí, jaké býti může, ale proto, že tolik bylo jí vytrpěti“.

„Já to řeknu jinak, slečno! — Jest ubohá, — poněvadž je šílená!“

„Svatá pravda!“ zvolal Ščensný, douškem vysrkuje celou sklenku čaje; „to musí opravdu člověk ztratiti všechny smysly, aby se dal dobrovolně zavříti mezi čtyry stěny a tam v nečinnosti tloustl“.

„Prosím, pane,“ odpírala Hedvika, „kdyby dal Pán Bůh, aby se každý ten svobodomyslný filosof tak napracoval pro lidstvo jako Milosrdné sestry, před nimiž i ten nejvíce zaslepený svět koleno ohýbá! Ostatně nestojí to za to, slovy o tom rozmlouvati; jednou na válečném poli — neboť chcete býti vojínem — v polní nebo ve vojenské nemocnici přesvědčíte se na své vlastní oči, jak spravedlivým jest soud váš. Já povídám jenom tolik, že kdybych cítila v sobě jenom jiskřičku povolání, nebyla bych již dávno ve světě, a vím, že by se rodiče nehádali pro mne s Pánem Bohem, — aspoň matička moje; — není-liž pravda, matinko?“

„Zajisté, dítě drahé. Byla bych šťastnou, kdyby si některá z vás vybrala povolání to, a jsem přesvědčena, že i váš otec, nedbaje bolestného rozloučení, přivolil by k oběti té pro vaše štěstí“.

Ščensný nespouštěl při tom s Rezinky oka.

„Arcič, já se přiznám též, že činí Milosrdné sestry čestnou výjimku mezi řády, a proto také jsou ještě úcty hodny, že neomezují svobody své osobní jakýmis nesmyslnými sliby, nýbrž dovolují každé chvíli vojínovi svému z řad vystoupiti. Chtělť já jsem hovořiti hlavně o těch klausurových, začazených monastýrech, jež činí na mne vždycky dojem vězení nebo menažerie ....“

„Vězením snad také jsou, ... jenom že vězením lásky,“ zašepotala Terenia, ruměnic se jako růžička.

„Co jste to pravila, slečno? Prosím vás, opakujte to laskavě, poněvadž jsem dobře neslyšel.“

„O! nemám, co bych opakovala.“

„Ale když mně tak v e l i c e na tom záleží, abych znal vaše mínění o klášteřích.“

„Jeť ono protivno náhledu vašemu. Já věru miluji nejvíce ony řády bohumilé, proti nimž svět tak brojí. Pro mne nemá žádné povolání tolik vděku, jako ten život uzavřený, tichý, neznámý, ale v pravdě plný a bohatý jako život srdce, jež, ač ukryto kdesi hluboko v prsou člověka a pohledu jeho nepřístupno, jest přece jádrem celého těla. Dle mého zdání jsou řády — srdcem církve: lidstvo na ně hanu kydá, — ony pak modlitbou mstí se mu za to tak, že toto

zaslepeno ani viděti nemůže, kolikrát již ta svatá zbraň bezbranného vyrazila meč z hněvné pravice Boží, když chtěla svět trestati, — kolikrát smrť zadržela, — kolik požárův uhasila, kolik válek odvrátila a ran zahojila v tom světě nevděčném! Což na tom, že není působení jeho viděti?.... Tím milejší jest mi, že ticho jest jako skutky andělův!.... Nepatrné činy nepatrných lidí rozletí se s křikem a vřavou po zemi, neboť trvají jen tak dlouho, jako ten dětinný hluk, — ale události velké před Bohem rozvíjejí se klidně, jak se na práci duševní sluší. — Mně jest takovýto život v Něm, nad tou titěrností a zakrsalostí světa, štěstím nejvyšším!“

Umlkla; — i Ščensný mlčel, — neboť až příliš jasnou byla mu smutná skutečnosť: — Terenia bude jeptiškou; není, proč bych s ní hovořil, není, proč bych na ni patřil, není, proč bych na ni myslil. Rozloučím se s ní tedy co nejrychleji, a ať je tomu všemu jednou již konec! — Tak hovoře sám k sobě, drchal si netrpělivě vous, stahoval brvy a blednul, až mu udeření dosti pozdní hodiny připomenulo, že již čas k odchodu.

Když se uložil, počal ho medailonek Terenin jaksi tísniti, bylo mu s ním jaksi nevolno, ba zdálo se mu, že pro něj ani spáti nemůže. Odhodil jej tudíž konečně, ale ihned ho zase uchopil a poceloval, — neznámo, zda jen mechanicky, nebo úmyslně, neboť se přesvědčil, že bylo-li mu s ním nepěkně, je mu bez něho stokrát hůře.

„Má noha již nepřekročí prahu Wiśniowieckých!“ — pravil druhého dne, a v pravdě dostál po několik dní slovu.

Ali sám nadcházel Hedvice stále bedlivěji. Jednou pak, když vracel se kolem půlnoci z hotelu Evropského a vcházel na vysoký můstek sv. Mojžíše, uslyšel za sebou tiše zašeptané heslo zednářské. Stanul jako vrytý, neboť hlas ten připomínal mu podivně oněch slov: „Pískneš-li, zhyneš!“ — a obrátiv se, uzřel opravdu tytéž tajemné vykonavatele vůle své sekty: malého i vysokého, v černých fracích, černých maskách, a bílých rukavicích a kravatách.

Při pohledu tom pochopil Ali ihned, co naň čeká, a se stoickou lhostejností zavřav ústa dal se vésti pod můstek do černé gondoly, taktéž dvěma zamaskovanými veslaři střežené, kdež mu oči zavázány. Nežli však se to stalo, uzřel, že tentokráte ne on jediný měl býti obětí; sedělať v koutě budky jakási ženská postava, zahalená a spoutaná tak, že ani tahů rozeznati ani hlasu jejího slyšeti možno nebylo. Jistě to družka budoucí zkoušky, jakási dobrodružná zkoušenka sekty.

Mlčky a rychle pluli brzy v pravo, brzy v levo, brzy vpřed, brzy vzad, tak že Ali úplně ztratil směr. Několikrát zdálo se mu, že cítí konvulsijní chvění své sousedky, jako kdyby sebou v poutech trhala a chtěla cosi říci, — ale pohyby ty byly tak chabé a slabé, že bylo i možno o skutečnosti jich pochybovati.

Konečně přesvědčil ostrý vítr okénkem felza se deroucí Aliho, že jsou již za městem na šíré laguně, až konečně vystoupili po dosti dlouhé plavbě ne na dlážděné ulici, nýbrž na bahnité hrázi, v níž nohy vázly... Byli bezpochyby na jednom z neobydlených ostrůvků kolem Benátek.

Tam dostal Ali rozkaz, aby si usedl na kameni, družka jeho pak odvedena o několik kroků dále. — V tom uslyšel již nikoli žertovný zápas nešťastnice (poslední to pokusy umdlévajícího života),

a několik jeků chraplavých, nelidských, mocí se deroucích pevným šatem ústa omotávajícím.

„Pomoc!“ vyblekotala. „Smilování!“

„Ani pomoci, ani smilování!“ odtušil jeden z popravců polohlasem a chladně. „Nekřič, protože tě nikdo neuslyší, nevzpouzej se, je to marná práce. Ortel je pronesen: zradilas tajemství zednářské, zednáři tě za to za živa zazdí, a sloup ten bude tu státi jak solný sloup Lotovy ženy na výstrahu mladším bratrům. Hej! jen dále do práce!“

V okamžiku zazvonily lopaty, — a v oka mihu počala vzrůstati u nohou nešťastnice zeď objímající ji těsně se všech stran, a ona zkameněla utrpením a strachem, tak že již sebou ani nehýbala, ani o život neprosila. Teprve když smrtonosná budova stále výše se pnoucí počala jí dosahovati k prsům a hrdlu, tu ozval se v ní pud životní znovu plnou silou, a ona dusíc se, přerývaným vřeskem ještě jednou zachroptěla o smilování jménem toho Boha, jehož byla se z lásky k sektě zřekla.

Ve chvíli té zachvěl se Ali na kameni svém, neboť kdesi ve hlubinách zchladlé jeho bytosti ozvaly se přece zbytky srdce a začaly se domáhati toho, aby on, odhodě s očí hanebnou pásku, stanul směle na obranu oběti té, kdyby při tom i život měl ztratiti.

Ach! Ale ten život byl Alimu Bohdanovi tak milý! — „Co prospěl by jí krok můj šílený?“ pomyslil si. „Jí nezachrání a sebe zahubí. — Ostatně... teď ještě ne... trochu později... za chvilku... teď... již všecko... tiše... zmizelo... Zazděna![1])

Pak vrátili se k němu c t ě n í bratří zednáři a zašepotavše: „Pamatuj si naučení toto, neboť vidíš, jak se u nás nakládá se štěbetaly!“ — Po té usadili ho zase do gondoly.

Přepluvše značný kus zastavili a vystoupili podruhé. Tam byla půda tvrdá, jakoby bylinami porostlá, a tak nerovná, že kdyby Aliho dva průvodci jeho nebyli podporovali, byl by několikráte klesl.

Avšak náhle otevírá se země pod nohama jeho, podpory na obou stranách mizí... a on padá do těsné, hluboké jámy, a nárazy lopaty nad hlavou jeho zjevují mu, že, ač jiným způsobem, i on za živa jest zazděn.

„Kde to jsem?“ otázal se sama sebe, a vzpamatovav se z prvního ohromení a strachu, strhl si s očí hedbávný šátek, a vytřeštil je, ale ničeho, praničeho neuzřel; jenom odporný, hnilobný zápach odpovídal ztrnulému: „V hrobě!“

Chtěje pak se o pravdě přesvědčiti, přivolal ku pomoci třetí smysl svůj a počal makati po zemi. V tom nachmátla ruka jeho cosi chladně — slizkého a měkkého jako poduška; — zachvěl se hrůzou a odskočil, co mohl nejdále. Bylať to veliká ropucha, ztučnělá tukem rozkládajících se těl nebožtíkův. Rozhněvána vyskočila i ona, plijíc ve tvář mrtvolný jed Alimu, jenž počal rukama i nohama zoufale tápati po svém několikaloketním vězení. Byl by volal o pomoc, ale stále znělo mu v uších: „Pískneš-li, zhyneš!“ Proto filosoficky osudu se poddávaje, usedl si na rakvi stojící uprostřed a čekal, co stane se dále.

Konečné však mu dusnota takové způsobila mdloby, že cítil potřeby, aby opravdu pečoval již o své zachránění, neboť jinak rychle

[1]) Událost ze života.

že mohl by rozmnožiti počet mrtvých svého obydlí. Vylezl tudíž na rakev a sebrav zbytků sil svých, počal vší mocí bušiti pěstmi v nedávno zazděné sklepení. Nikdo ničeho neuslyšel, — nikdo nepřispěl mu ku pomoci. Ale cihla jedna, zúmyslně bezpochyby cementem neupevněná, spadla, propouštějíc do hrobu trochu vzduchu a světla. Ali potěšen tím dal se s dvojnásobnou chutí do práce, nazdvihl veliký hrobový kámen, opřel rakev podélmo o stěnu, a vystoupiv po ní, a s obratností zpola hadí, zpola kočičí vysunuv se otvorem hořejším, stanul konečně na povrchu země.

„Kde to jsem?“ opakoval si znovu, a uzřel se na onom hřbitově benátském, kolkolem lagunou oblitém, kde ani stromův ani kvítí viděti není, nýbrž jen pusté, mrtvé pole ku přijetí spících hostí, jež tam denně na gondolách přivážejí.

Již svitalo; proto spěchal Ali čile ku pobřeží. Bránu jako by schválně našel otevřenu, vedle pak byla loďka o jednom vesle bez majitele.

„Toť pro mne!“ zvolal vesele a rychle počal vzdalovati se od děsného ostrova. A nežli slunce úplně vyšlo, byl již u mramorových schodů paláce Mocenigova. Avšak na sloupy podívati se nemohl, jelikož se mu zdálo, že všade umírají v nich zazděné ženy. Ščensného, ač záhy bylo, nezastihl již doma, jelikož tento věren jedenkráte přijatému způsobu života, vstával vždycky před úsvitem a po procházce šel rovnou do některé gallerie, aby tam až do poledne pracoval.

Tentokráte však odebral se do privatního domu Papadopoliho (jednoho z nejkrasších v městě), a načrtnuv si tam opravdu mistrovsky několik kartonů dle tamních arciděl, vracel se zvolna zahradou, jež za krásnou uznána byla ve Venecii, na květiny tak skoupou, když ho pojednou zarazil čarokrásný obraz.

Nad růžovým keřem stála nachýlena postava polo dětská, polo dívčí, a dívala se na rozkvétající Theu, jež předstihnuvši družek svých, zdálo se, že k ní navzájem se pne. Růže a dívka byly si tak nápadně podobny, neboť jako bělounké lístky prvé po kraji jemně se zlatily, tak objímal bělejší ještě a jemnější líčka druhé rámeček jasnozlatých vlásků. Jenom že tato ještě úsměvem a pohledem okouzlovala, kdežto ubohá Thea tohoto ani vůní svou nahraditi nemohla.

„Kde se tu vzala?“ pomyslil si Ščensný, a veden nepřemožitelnou silou a zapomínaje na veškeru urážku svoji, šel se uvítat s Rezinkou Wiśniowieckých.

Tato taktéž podivila se, spatřivši ho, a vyprávěla mu s obyčejným u ní a rajsky rozkošným úsměvem, že matinka odešla s Hedvikou dále do zahrady, kdežto ona, unesena krásou růže, nemůže se od ní tak hned odtrhnouti... Ale Ščensný nebyl s to, aby to vše vyslechl. Neboť, třeba že se Terenia ani nedomýšlela bolu, jaký on již několik dní v srdci nosil, bylo jemu břímě to již nesnesitelným. Proto nepřemýšleje dlouho, řekl:

„Odpusťte, slečno, — že snad promluvím v nečas; ale, Bůh mi svědkem, musím se vás na něco otázati.“

„Prosím, ráda vám odpovím.“

„Vyznávám se vám tudíž, že jest mi po naší poslední rozmluvě s podivem, jak můžete ještě vydržeti ve světě a neutečete někam, k nějakým jeptiškám.“

Hlas změnil se mu hněvem při pouhé vzpomínce. Terenia pak

tak byla zaražena, že chvíli stála mlčíc,... až se konečně ozvala s nejupřímnějším smíchem.

„Já k jeptiškám? A proč?“

„Tedy ne?“ zvolal Ščensný, a byl by si při tom poskočil jako za mladých let, neboť se mu zdálo, že centy s něho spadly.

„Ale jak vám to mohlo napadnouti?“

„Protože jste jednou večer horlila nadšeně pro klášter.“

„Horlila jsem, poněvadž by člověk ani nezasloužil žíti, aby neviděl, že krása povolání toho jest tak nepopíratelna, jako krása pravdy samé. Protož co na tom divného, že jsem pronesla úsudek svůj, když jste se na něj tázal? Věru byla bych nejšťastnější, kdyby mne uznal Bůh za hodnu milosti povolání toho, ale on určil mi něco jiného.“

„Díky Bohu! Vy do kláštera! Toť jako kdybyste šla do jisté záhuby! Již jsem se též proto nemálo horšil! Prosím však nyní pokorně za odpuštění; jsemť já takým urputou, že ani nedbám toho, povím nebo učiním-li někomu něco nepříjemného... Snad i vy... snad můj příkrý způsob hovoru...“

„O, nemějte o to žádných starostí!“

„Slečno Terezo! Neráčila byste přijati tuto růžičku jakožto znak odpuštění?“

„A nebude to rušením cizího majetku?“ tázala se tato s úsměvem.

„Nikoli; — znám hospodáře a slibuji vám, že se u něho zodpovídám. Jistě že sám uzná, že nemůže býti kvítku tomu lépe nežli v ruce vaší.“ To řka utrhl s nesmělostí opravdu studentskou a daroval růžičku Rezince, kteráž s radostí pospíchala ihned ukázat matince.

„Ještě jednu otázku,“ pravil Ščensný cestou, sotvy jí moha stačiti. „Nenudil jsem vás opravdu nikdy a nezarmoutil?“

„O nikdy! Jenom že je mi vás nevýslovně žal.“

Při slovech těch se Litvín zachmuřil. „Nevěnujte mi lítosti, nesnesu jí.“

„Nezdá se mi to býti lítostí, nýbrž soucitem,“ odtušila Terenia sladce, a Ščensný znovu již zase udobřen pravil:

„O! soucit?... Snad — konečně přátelství?“

„Tak jest, upřímné přátelství!“

To pravíc odběhla od něho poskokem, a pochlubivši se na blízku na lavičce sedící paní Wiśniowiecké růží, pravila Hedvice:

„Pomysli si! pan Firlej myslil, že budu jeptiškou, a velice již se proto zlobil. Je to věru zábavné, viď?“

Ščensný chodil jako opilý. Provodiv dámy do hotelu, nesměl se sám o své vůli na návštěvu k nim odebrati, a odejíti také nechtěl: vyvolil si tudíž prostřední cestu, a usadil se vedle ve velké vlašské síni sloužící za čítárnu, jež nalézala se zrovna nad jídelnou.

Tam zabral se do čtení časopisův; ale příliš pozornosti jim nevěnoval, jelikož každý snadno uhodne, že ho (zvláště teď) zajímala stokráte více než Egyptský místokrál a úřední zprávy o zdraví panujících osob hezká Terenia, — Terenia nejdoucí do kláštera — Terenia tak zřejmě mu nakloněná, a přece vždy tak tajuplná, záhadná a nepochopitelná, ač snad pouze proto, že s ním tak velmi prostě a bez okolků mluvila.

Při takových myšlénkách uplynula mu první i druhá hodina jako sen, až se ozvalo ze sousedního salonu Wiśniowieckých piano. Nej-

prve ozvalo se jenom několik vstupních úderů, potom akkordy stále plnější, bohatší, potom přechody do různých tonin, než celkem originelní, a melodie nadzemské krásy: hned slavnostní a velebné, pak sladké a teskné, po té ohnivé, jako projevy nadšení, láskou dýšící, unášející. Byla to jedním slovem poesie překypující, přednesená v opojení a nadšenosti.

Ščensný unesen usedl si těsně u dveří a mimoděk vzpomněl si na kameny plačící při zvucích lyry Orfeovy, když se dvéře ty zvolna otevřely a jimi vyšel Ambrož nesa cosi na tácku; Ščensnému mihl se v okamžiku tom jasný profil hrající Rezinky. Chtivosť byla příliš mocna, než aby jí mohl umělec odolati. Vzchopiv se tedy zvolal na Ambrože:

„Jdi, prosím tě, a zeptej se, mohu-li složiti teď dámám svoji poklonu.“

Sluha vrátil se rychle s příznivou odpovědí, ale piano zatím oněmělo, což však nevysvobodilo Terenii od otázky:

„Co jste to právě teď hrála? Připomínalo mi to jaksi pohřebního pochodu Chopinova a posledních myšlének Webrových, ale ani jedno ani druhé to nebylo.“

„O, to nebylo nic! To já jen tak pro sebe...“

„Pro sebe, improvisace, — že ano?“

„Nevím, jak to chcete nazvati; mně sunou se vždy myslí krásné obrazy a harmonie, — jenom že obrazů těch nedovedu na plátno přenésti, kdežto s harmonií to ještě jakž takž časem jde. — Není to nic těžkého, věřte mi, — jenom úleva srdce.“

„Prokažte mi, slečno, tu milosť, a opakujte to, co jste teď hrála!“

„Když nemohu, poněvadž ihned tak zapomínám, že ani několik akkordů nedovedu opakovati, nýbrž vždy nové mi napadnou. Ale nechme toho, a pojďme raději k Hedvice....“

„A co pak to tam ukládá slečna Hedvika na stole?“

„Své kresby po první lekci pana Belliniho.“

„Smím se podívati?“

„I ovšem, jenom že to za to nestojí.“

„Naopak, stojí, slečno. Poznávám již z toho, že ruka jest smělá.“

I počal si nyní prohlížeti řadou různé pokusy oluvka přivezené z domova, z větší části ještě nedokonalé, ale slibné. Konečně přišel též na podobiznu jasnovlasého jinocha, v přirozené velikosti pastelami provedené.

„O! to je Zikmund!“ zvolala Terenia smějíc se. „Jenom že tak si ho nikdo nesmí představiti, poněvadž ho Hedvika opravdu notně zohavila.“

„Kdo jest to ten Zikmund?“ otázal se Ščensný, jaksi podivně od prvního spatření zaujat proti jinochu, jenž se Terenii líbil.

„To je náš bratr.“

Ščensný si oddechl.

„Vy máte bratra? — Nevěděl jsem o tom.“

„O ne!“ odtušila Terenia tišeji, nechtíc probuditi slovy svými v matince trpkých vzpomínek. „Měli jsme jich několik, ale žádný z nich nedožil se sedmého roku; všem ještě v kolébce narostla křídla andělská.“

Ščensný pohledl s úctou na paní Wiśniowieckou a pochopil, proč

potřebují ty oči její již nyní za mlada černých skel. — Terenia pak dodala již zase veseleji:

„Zikmund jest pouze naším bratrancem, ale máme se rádi jako rodní. Matinka byla mu kmotrou a pokládá ho opravdu za syna. Když pak cestovala před několika lety s otcem, zůstavila nás celých šest měsícův u tety Kamily, t. j. u jeho rodičů: Je to jaksi náš druhý domov, a oni jsou zase u nás v Horodyškách jako doma."

„Kéž by sem Zikmund přijel!" zvolala Hedvika. „Tak znamenitě vždycky se s ním bavíme."

„Kéž...." opakovala Terenia a zadívala se na podobiznu. Ale Ščensný již viděl následující výkresy jenom jako v mlze, neboť nožem bodala ho v srdci nejistota: — Nemluvil Ali pravdu? Není-liž ona, ne-li jeptiškou, tedy... zamilovanou?....

VII.

Vánoce a masopust.

Několik dní před Narozením Páně toužila hospodárná Hedvika po polském svatvečeru a zvláště po k u t i i, [2]) kterou bude jim v Benátkách nahraditi mdlou rýží nebo v nejlepším případě druhem pečiva, prodávaného o vánocích ve Vlaších pode jménem m a n d o l a t o.

„Kdyby tu byla aspoň vhodná kuchyň, připravil bych vám sám tu večeři," ozval se Ambrož pečlivě.

„Není toho třeba," odtušil přítomný Ščensný; známť restauraci jakéhosi San Galla, jehož přezvali Poláci Sieńgajlou a jenž sloužil dříve u jednoho magnata litevského a tam se naučil strojiti polská jídla. Líbo-li vám, můžete k němu zajíti na štědrý večer, při čemž jest ještě i to velice pěkné, že se tam schází celá zdejší polská kolonie.

Paní Wiśniowiecká vidouc, že se dívkám návrh ten velice líbí, svolila k němu ráda a vzala kromě toho s sebou ještě i šlechetnou Kristu, jíž byl by štědrý večer před Božím Narozením bez mandlové polévky pouze poloviční svátkem. Tato vyšňořila se tedy jak mohla, nasadila si na hlavu kokardy a mašle, a jdouc o půl kroku za svojí paní vešla s ruměncem spokojenosti do hostinského sálu u sv. Havla.

Tam opravdu všechno Polskem oddychovalo; veliký stůl uprostřed byl péčí Ščensného vystlán senem, na něm bílé oplatky štědrovečerní, kolem pak stolků bočních, hosty již obsazených, nikoli nápadné ticho, jako obyčejně v hostincích, nýbrž veselosť nenucená a hovor rozmanitých akcentů mluvy polské.

„O, jak je to tu vše jako doma!" zvolaly Hedvika i Terenia.

Paní Wiśniowiecká hleděla též s patrným zalíbením na to shromáždění typů slovanských, jež zdálo se býti oživeným obrazem Chodźkého nebo Mickiewicze: tady vyprávěl již starší šlechtic jakousi událosť, pomáhaje si při tom živě pohyby, — tam zase ruměnila se panenka s okrouhlou tvářičkou a malým nosíčkem jako poupátko, — jinde zase hovořilo se o politice jako na sněmě.

U stolu Wiśniowieckých bylo též velice veselo, ačkoli méně hovorno. Ščensný, jenž — chtěl-li — dovedl býti velice příjemným společníkem, oživoval nyní hovor nejzábavnějšími povídačkami, Bohdan pak, jenž se tam také vetřel, hromadil vtip na vtip.

---

[2]) Krmě to z máku, pšenice a medu, jež se o vánocích na Rusi podává.

Jenom jeden okamžik byl pro prvého trpkým: ten totiž, když při lámání oplatku přiblížil se pořadem až k Terenii a, nemaje pro mocně vzrušené pohnutí slov, pronesl pouze to ú ř e d n í přání: „Dosina věku“, ona pak se žertovným výrazem nespokojenosti mu odtušila:

„Děkuji vám! Nepřejíť si ničeho méně nežli dožíti se věku Dosina. — Sto let! Toť hrozné!“

„Vám snad ano, ale nikoli okolním! — Musíte se obětovati pro jejich štěstí; postupuji vám tedy deset let, abychom se shodli.“

„O, to je příliš málo! příliš málo!“ zvolala dívka vesele. „Jsemť já neústupna v této příčině!“

„V jaké?“

„V příčině krátkého života.“

„Co? Vy byste chtěla sobecky toužiti ....“

„O! a jak po tom toužím!“ — Tak hovoříc sklonila se rychle na druhý konec stolu k Hedvice.

„Dej mi oplatku a rozlom jej se mnou místo Zikmunda, ano?“

Ščensnému bylo hořko i hněvno zároveň, ale po nějaké chvíli spolkl již pilulku tu, když mu ji byla osladila upřímnosť paní Wiśniowiecké a srdečná vroucnosť obou dívek.

Ku konci večeře stalo se, že požádala Hedvika soli. Ihned sáhl Ščensný mechanicky po slánce, — ale nežli jí dosáhl, vztáhl ruku rychle zpět.

„Ne, — za nic na světě vám soli nepodám!“

„Proč?“

„Poněvadž to přináší nehodu“.

„Co to povídáte?. Což pak vášně lidské závisejí od takové nepatrné věci, jako je ždibec soli? Toť pověra“.

„Může býti, ale nejsem marně Litvínem. Za žádné poklady nepodám soli tomu, komu dobra přeji, ani ho přes práh neuvítám“.

„A já,“ dodal Ali, „neztrpěl bych u stolu třináct osob ani tří svící v pokoji.“

Hedvika váhala nejprve, má-li se zlobiti nebo smáti, až si vybrala konečně cestu třetí t. j. úvahu filosofickou, jak rozum lidský stvořený k víře chytá se dětských malicherností, když zavrhl vážná dogmata.

Než není třeba, abychom dodali, že ponechala myšlénku tu tentokráte pro sebe ... Ukázalať se v téže chvíli mísa s kutií, připravenou tajně Ambrožem, jenž tak dlouho kul s Vlachy nevinné pikle, až se mu poštěstilo, připraviti panstvu svému toto překvapení. S velikou vděčností byla kutia přijata, — ale když přišla mísa až k Alimu, poděkoval tento s jakýmsi rozčilením.

„Vy nejste milovníkem kutie?“

„O, prosím .... ale ... musím již opustiti společnosť vaši, jelikož o této hodině umluvil jsem si schůzku s několika přátely. Je mi toho velice líto ... ale nemohu opravdu na žádný způsob chyběti ....“ To řka, vzchopil se spěšně a odešel.

Ščensný omlouval, jak mohl, toto ne příliš způsobné počínání jeho, a paní Wiśniowiecká pohlédnuvši na hodinky pravila: „Již bude brzy čas na jitřní; vejdeme-li na zpáteční cestě do chrámu sv. Marka, přijdeme zrovna na počátek obřadův“.

„Jak to? Vy chcete teď jíti do kostela? V noci, v takové

tlačenici, kde číhá plno zlodějů na ulehčení duší zbožných? Dovolte mi aspoň, abych vás směl vyprovoditi, neboť tak bez ochrany mužské jest to opravdu nebezpečno".

Paní Wiśniowiecká svolila k tomu, a tak vešli společně přes spanilé prahy basiliky osvětlené jako jinde města v den illuminace.

Venecia jevila v noci té divnou tvářnosť, neboť žila mnohem větším hlukem a ruchem než kdykoli ve dne: ulice byly plny lidu pospíchajícího do kostelův, a před Madonnami na rozích domů rozžala zbožná ruka věrných světlo.

Sv. Marek byl tak přeplněn, že jablko by bylo nepropadlo, ale Wiśniowieckých, díky obrovské síle Ščensného, dostaly se až před samý oltář zázračné Bohorodičky, kde měla býti sloužena půlnoční, a brzy pohroužily se v modlitbu.

Ščensný, jenž přišel tam za účelem docela jiným, pohlížel pouze znaleckým okem na temné byzantské oblouky svatyně, zlaté mosaiky kopulí a tajemný ráz té architektury východní, upomínající na podobu kostela Šalomounova. — Konečně pak znaven pozorováním tím obrátil zraků ku krajankám svým: podivil pak se, neboť kromě Hedviky, jež pilně v modlitbách četla, měly výraz tváře tak změněný, že až nemohl dívati se na ně.

Paní Wiśniowiecká již bez okulárův, ale s přimčenýma očima, posouvala zvolna v horoucím a hlubokém nadšení zrnka růžence: leč pozornosť její nebyla na tyto upřena, ačkoli plynula jí zvolna zpod sklopených víček slza za slzou. Bolesť jakás veliká prorvala bezpochyby všechny hráze jí obyčejně zadržující, naplňujíc utrpením každý rys té tváře, jindy vždycky tak jasné. Ščensný poznával nyní v matce Terenině bytosť druhou, jelikož poznával ji ve chvíli zápasu, kdežto dříve vídal jí vždy jen v dobách klidu a míru.

„Je to ona, je to ona?" — ptal se udiveně sám sebe, ač byla odpověď snadnou, neboť kdyby nebylo této chvíle, kdy mohla vyplakati se u nohou Páně, nebyla by měla síly, aby vždycky tak mlčelivou byla mimo dům Jeho.

Po boku matčině klečela Terenia bez pohnutí, jakoby v alabastrového Cheruba přeměněna; a celá duše, celé srdce, celé žití soustředilo se jí jenom v oku na oltář upřeném. Než nebyl to již onen obyčejný pohled dětinný, snící a vroucí, — nýbrž cosi zcela jiného: oči ty n e h l e d ě l y jen, ony i v i d ě l y, a ne vlastní pohled jejich, nýbrž nazíraný předmět, zrcadle se v nich, nevýslovné dodával jim krásy. Ve výrazu tom nebylo již blaženosti lidské a štěstí, nýbrž cosi stokrát nad to vyššího, co mluvou svojí vyjádřiti nedovedeme, leda že pokusíme se označiti to tím obyčejným a věčně opakovaným slovem .... láska!

Ščensný byl dojat. V nejhlubším zákoutí srdce jeho zachvěl se cit potud neznámý, a ozval se poprvé od dávna potřebou modlitby.

Povznesl tudíž očí na oltář: spatřil dvě řady sloupků dovedně vyřezávaných, stříbrný šat na obraze, a drahé kamení na vystavené monstranci, — ale nic více!

„Co to tam vidí?" otázal se sám sebe jaksi lítostně. „Ke mně nemluví odtamtud pranic, pro mne jest vše to mrtvo; — a obraceje k ní znovu zrak svůj, zvolal v duchu: „Nadpozemská bytosti! mám-li se modliti, to leda k tobě!"

V témž okamžiku pak potáhlo se znovu ono tajemné, posvátné

zřídlo, jež počínalo v něm táti, ledem, povlaka temná prostřela se zase nad ním, — jiskérka lásky vyhasla!! ....

Mezi mší sv. přistoupilo několik osob ku sv. přijímání, a mezi nimi poznal Ščensný k velikému podivení i rukavičkářku z Marceria. Tato přiklekla s prsoma vzdechů plnýma a okem vzhůru obráceným ke stolu Páně, — po přijetí pak nejsv. hostie ukryla ihned tvář svou v šátku, nevím, zdaž pro pláč nebo zbožnost, až znovu náhle z místa povstavši počala se dráti zástupem ku dveřím.

„Zase o pobožnůstkářku více!“ — pomyslil si Ščensný hledě na ni.

A co dálo se zatím s Alim? Jsi-li zvědav toho, čtenáři milý, tu posuň se v myšlénkách svých v dobu pro něho nepříjemnou, kdy špatně si čas rozměřiv musil náhle utéci od štědrovečerní hostiny, a pospěš za ním pod sloupoví Palazzo Reale, abys viděl, jak se tam připojuje k Orestovi a Gian Marinovi, kteří již na něho čekali.

Vzavše se za ruce jdou dále, pohvizdujíce si arie z oper, a dobírají si cestou, koho jen mohou, až umlknou poblíž židy obydleného Canal Regis (nejširšího po C. Grande), — usednou v ukryté loďky, plují do bočného tak mělkého kanálku, že gondola každou chvíli zarazila se na mělčině, a vystoupí konečně před obrovským palácem, jehož mramorové průčelí, zčernalé věkem, divně se vyjímá v té uzounké uličce.

Ali otevře lehce pootevřené dvéře a obrací se ku druhům svým, aby se jich zeptal na cestu do poradního sálu, ale pozná, že zmizeli, zanechavše ho samotna. Co tu počíti?... Věru že má ta sekta nesmírné zalíbení v tajemnostech, když ani na schody nedá svobodně vejíti, nýbrž při každém kroku steeple — chase[3]) (čti: stíplčes) této nové staví překážky! Než pro Aliho není jiné rady, nežli aby snesl žertu toho. — Bloudí tedy bez cíle po obrovských, pyšných síních a nádvořích budovy té: všechno je nádherně osvíceno, jakoby kníže tu měl býti uvítán, kolem sloupů stojí květiny, schody pokryty jsou koberci, — křídla dveří jsou rozevřena, a přece nikde ani lokaje není, ani živé duše: opravdu začarovaný to zámek.

Konečně pustí se Ali na zdař Bůh dlouhou, takořka nekonečnou galerií, jež tím byla mu nápadna, že pouze jedinou do stěny zaraženou lampičkou byla osvícena. Došed ku dveřím, zaklepá po zednářsku a vejde.... Vidí neveliký pokoj, uprostřed okrouhlý stůl černým suknem pokrytý a před stolem sedící zcela neznámou mu osobu. — Ta, spatřivši ho, vyjasnila zatažené čelo, a bylo slyšeti slova:

„Bravo, bratře mistře! Přeji ti štěstí! Ne marně podroben jsi byl dvěma zkouškám a z obou jako vítěz jsi vyšel, všecko snášeje, nepřekročiv rozkazu, — neporušiv mlčení. Ale čeká tě ještě třetí a poslední zkouška. Jsi odhodlán? Nezklameš nadějí sekty?“

„Mluv a učiním“, odtušil Ali.

Neznámý potěšen pyšným tímto lakonismem, vzal na se nyní tvář vážnou a odhrnuv veliký, černý, na zemi prostřený koberec:

„Viz a zašlápni!“ pravil týmž tonem.

Ali pohledl, a uzřel na zemi.... velký, dřevěný krucifix. — Tvář Spasitelova jako živá hovořila k němu nezměrným bolem, — údy

---

[3]) steeple-chase = jízda s překážkami.

byly co nejvěrněji znázorněny, a z boku tryskala krev — řekl bys — že teplá, ne namalovaná.

Sektář u stolu zabodl v Aliho zmijí zrak svůj, chtěje vyslíditi v něm i toho nejtajnějšího vzrušení duše, ale nevystihl žádného. — Lhostejně, jakoby jednalo se o zašlápnutí hada, vstoupil Ali nohou svojí Ukřižovanému na prsa, a přitiskl pevně, tak že pukla pod tíží tou, rozdrcena na drobounké tříštičky.

Soudce vida to, nemohl déle radostí seděti, a zavěsil se Alimu na šiji:

„Bratře, z tebe jest svobodný zednář v plném významu slova! Před tebou nemáme ode dneška tajemství. Nejskrytější zámysly sekty jsou ti otevřeny! Na důkaz důvěry mějž zde ihned tajnou konstituci naší, napsanou Josefem Mazzinim. Čti a uzříš, jaká tam síla a jasnosť; — já pak půjdu zatím oznámit Vysoké Ventě, co se stalo.[4])

Ali přijal podaných papírů, možno říci, s náboženskou uctivostí, kdyby v něm podobného citu bylo, a s velikým ducha obohacením a potěchou srdce četl mezi jiným i toto:

Článek XXX. „Ti, kteří neposlušni jsou rozkazů tajného Spolku, nebo kteří by odhalili tajemství jeho, budou bez milosti usmrceni. Týž trest stihne i zrádce.“

Článek XXXI. „Tajný Tribunal pronese ortel a určí jednoho nebo dva členy Spolku k bezodkladnému vykonání jeho“.

Článek XXXII. „Kdokoli by nechtěl rozsudek vykonati, bude pokládán za křivopřísežníka a jako takový ihned usmrcen.“

Článek XXXIII. „Unikne-li vinník, bude stíhán bez ustání, na každém místě, a bude zasažen rukou neviditelnou, ať v lůně rodiny nebo v domě Kristově“.

Ali uvažuje slova ta vzpomněl si na zazděnou ženu a pomyslil si, že výkonná moc sekty předivně umí pochopiti ducha svého zákonodárce.

Než vejděme již do druhého křídla palácového: scházejí se tam bratři mistři ve velikém sále, nazvaném jizbou prostřední.[5]) Stěny její pokryty jsou černým suknem, a svíce ze žlutého vosku stojící na oltáři „Nejctihodnějšího“ (čili presidenta) a svítilna z umrlčí lebky se svými očními důlky jsou jediným osvětlením jejím. Uprostřed leží rakev, a v rakvi té zříme .... koho? .... Hle, tamť Ali sám natažen jako pes, jenž naučen jest mrtvým se stavěti. Ve hlavách má uhelnici, v nohách kružidlo, nad ním pak halúzka akacie.

Kolem stojí Franmasoni v černých zástěrách, ozdobených vyšitými hlavami umrlčími, a modrými stužkami, na nichž vyšito slunce, měsíc a hvězdy; stojí mlčky, pokud nezahájí Nejctihodnější zasedání, ptaje se slavnostně:

„Za jakým účelem jsme tu shromážděni?“

„Abychom našli slovo mistra ztracené,“ odpovídá bratr, — první dozorce — čili, mezi námi řečeno, kníže Gian Marino.

Nejctihodnější velí po té hledati slova toho, a první dozorce táže se na ně každého zednáře zvlášť a o odpověď sdílí se s Nejctihodnějším. Ten táže se dále:

„Kolik je ti let?“

---

[4]) Líčení těchto tří zkoušek zednářských vzato ze skutečnosti.

[5]) Vše, co následuje, jest historické.

„Sedm," odpovídá první dozorce.

„Která jest hodina?"

„Pravé poledne....."

V tom slyšeti klepání na dvéře po způsobu „zednářů — tovaryšů" (— druhý to stupeň zednářství, mezi „učedníkem„ a „mistrem") — totiž: puk — puk — puk — puk — puk.

Tu vzchopí se celé shromáždění, ač ví již napřed velmi dobře, oč se jedná, a první dozorce volá změněným hlasem:

„Nejctihodnější! Tovaryš stojí u dveří".

„Viz, čeho si přeje," odpoví důstojný předseda. Potom obrátí se k ostatním shromážděným: „Proč přichází mistr ceremonií přerušovat bolesti naší? Není snad tovaryš ten jedním z těch ubohých, jež nebe vydává pomstě naší? Bratře „Svědomí" (Frère Expert), ozbroj se a polap tovaryše toho, — prohlédni ho a přesvědč se, není-li na něm stopy, že by byl účastníkem spáchané nepravosti."

Nepravostí tou, na niž obřady zednářské stále narážejí, má býti usmrcení stavitele Adonirama, zavražděného třemi tovaryši za času stavby svatyně Šalomounovy, avšak v pravdě jest jí vykonání rozsudku na Templářích za panování Filippa Krásného.

A hle bratr Svědomí (obyčejnou řečí: hrabě Oreste) trhá již u dveří zástěru ubohému tovaryši, stojícímu tam mezi čtyřmi ozbrojenými zednáři, a obrací se k Nejctihodnějšímu se slovy:

„Ničeho nenalezl jsem na tovaryši tomto, co by prozrazovalo, že nepravosti té se dopustil: šat jeho jest bílý, ruce čisté, a i zástěra, kterou ti přináším, je beze skvrny."

Přes to však trvá vyzvídání dále, až ukáže se po dlouhých ceremoniích v prostřední jizbě tovaryš, kandidát mistrovství; jest to major Ruchy. Bos, s pokornou postavou, s obnaženou levou rukou a levou stranou prsou, s uhelnicí zavěšenou po pravici (na provaze, jímž třikráte jest opásán), dá se táhnouti tylem obrácen bratrem Svědomím do středu jizby jako dobytče na jatky; v tom zadrží ho náhle průvodce, obrátí ho a ukazuje mu rakev s nehýbajícím se Alim. Nejctihodnější vypráví mu, jak oplakává se všemi bratry vraždu spáchanou na milovaném mistru Adoniramovi (před 2849 lety), a když major s nevinností holubičí se vyzná, že nijak nepřispěl ku spáchání hanebnosti té, přijímají ho za m i s t r a, načež následuje přísaha, kterou musí skládati kleče, s kružidlem na prsou rozevřeným. Potom vedou ho na západ, odtud pak zase na východ jizby, neboť tenť jest „tajemný pochod stupně mistrovství".

Při tom všem byl major Ruchy tak dojat, že se potil a supal, vyhlížeje při tom co nejnerozumněji. Ali pak, jenž hlouběji již zasvěcen věděl, co souditi má o kratochvílných hračkách masonie, smál se ve své rakvi, pokud nepřišel určený okamžik, aby z ní tiše povstal, neboť nový mistr ukončiv pochodu nesměl v ní nikoho již nalézti.

Tu pak sestoupil již Nejctihodnější s trůnu svého, a počal mu d a c a p o vyprávěti, jak zabili oplakávaného Adonirama tři závistiví tovaryši: Jubelas, Jubelos a Jubelum, a první dozorce ve chvíli té prakticky výrok ten prováděl, udeřiv ho třikráte týmž způsobem, totiž ponejprv do krku železným pravítkem, po druhé do srdce uhelnicí, a po třetí v čelo kladívkem, — načež uchopili ho dva bratři a položili do rakve na místo Aliho, ostatní pak konali slavnostní

pochod po jizbě od východu na západ a od západu na východ, jakoby hledali mrtvolu mistra Adonirama, až nalezli ji, díky halúzce akaciové, načež Nejctihodnější řekl: Mac-Benac, což znamená: „tělo odděluje se od kostí," totiž: že se mrtvola rozkládá. Přes to přece vytáhl ho z rakve, aby ho vzkřísil, a položiv levou ruku na levé rámě živého nebožtíka, zašeptal mu v pravé ucho: Mac a v levé: Benac, což mělo tvůrčí silou působiti na z mrtvých vstalého ducha majora Ruchy. Ihned počalo ho celé shromáždění vítati radostným zpěvem, a Nejctihodnější rozkázav mu, aby přísahu ještě jednou opakoval, že ničeho nevyzradí bratřím nižšího stupně, otevřel mu poslední tajemství darováním katechismu masonského, a naučil ho znamení, kterým se mistři vespolek dorozuměti mohou, a jež nazývá se znakem hrůzy, (jest to týž znak, jímž, pamatuje-li se čtenář ještě, přinutil onen žebrák Aliho, aby mu dal almužnu.).

Ruchy nadul planoucí tváře a cítil se býti velikým člověkem, poprvé ve svém životě; — než jak více ještě zmohutněl ve svém vlastním přesvědčení, když Nejctihodnější k dovršení celé ceremonie takto k němu promluvil: „Bratře, již je na čase, abys zvěděl, že Adoniram svobodného zednářství totožný jest s Osirem, Mithrou, Bacchem a všemi bohy ctěnými v obřadech starožitných, že jest jedním z tisícerých zosobnění... Slunce! „Adoniram" znamená v hebrejském jazyku „vznešený život", což dobře označuje postavení slunce k zemi... Ve všech ceremoniích, jež se v Lóži odbývají, nalezneš stále myšlénku tutéž. Proto nalézá se družstvo naše pod ochranou sv. Jana, to jest Janusa, Slunce slunovratův. Proto také slavíme ve dvou ročních dobách, kdy zápasí noc se dnem, svatého našeho patrona ceremoniemi často astronomickými. Stůl, kolem něhož sedáme, má podobu podkovy a představuje polovinu kruhu Zodiaku, a při pracích stolových (vyprazdňování pohárů) obětujeme sedm úliteb ku poctě sedmi planet.[6])

Major slyše to pochopil, proč vyšito slunce a hvězdy na velikých, blankytných stuhách jeho spolubratrův, a oslněn tím, co viděl, a ošalomouněn tím, co slyšel, prosnil celou noc nad rozkošemi genialního zednářstva.

Co se zatím podobní jemu myslitelé všech tří stupňů rozcházeli domů, zůstala nepatrná hrstka zasvěcenců vlastní sekty, (kterou může čtenář nazvati libovolně buď uhlířstvem nebo illuminismem, jelikož oba ty živly jsou v ní sloučeny) v paláci, aby se veselila. S velikým podivem spatřil Ali mezi nimi několik prvních hodnostářů města, jež ze spiklenství podezírati nikomu by ani nebylo napadlo, a kteří teď odloživše pohrdlivě řády a všeliké odznaky svého důstojenství, přimlouvali se co nejrázněji za demagogii, jakož i bledého žebráka Bernardo, — po sektářku nazvaného „Liškou", — jenž nebyl pranic chud, nýbrž půjčoval na vysoký úrok nejednomu benátskému hraběti,

---

[6]) Dr. Rebold praví, že zázraky a činy Ježíšovy slušno považovati za „zjevy slunečné", a Renan, jenž zastává v radě Grande Orientu francouzského úřad velikého kancléře, píše výslovně v „Revue des deux Mondes" ze dne 15. r. 1863.: „Le culte du soleil est le seul culte raisonable et scientifique" = (pocta slunci vzdávaná jest jedinou poctou s rozumem a vědou se srovnávající), a dále: „Le soleil est le Dieu particulier de notre planete" (= Slunce jest předním bohem naší planety). Abychom usnadili čtenáři poznání svazku, jaký jest mezi Massonií a Templáři, dodáváme, že tito zvali se také „Rytíři sv. Jana", a jméno jejich „Templáři" mělo svůj původ s tom, že sídleli vedle svatyně Šalomounovy.

jako Orestovi, a jenom z rozkoše, nebo snad i ze špekulace činil celé dni honbu na ohyzdné baiocchi. Nalézali se tam taktéž vyslanci z Caprery, Milána, Turina, Neapole a Říma.

Ve shromáždění tom šlo již vše jinak nežli v „prostřední jizbě“; nebylo tam ani hloupého opičení, ani ztráty času, nýbrž řádně a důkladně podával tu každý zprávu o své činnosti; přečítány tajné depeše na proužku papíru neznámým písmem napsané a přivezené z Paříže a Londýna v obrubě u sukně jisté sektářky, přetřásány intriky, jakéž konány v panství papežském a neapolském, — schvalovány nové návrhy úplatků, — vymýšleny nové hanebnosti proti kněžím, nové podvraty společenského řádu, ustanoveny nové poplatky a podniky, a konečně vyslechnuty zprávy hrdinů, kteří se naposled byli proslavili obratným otrávením nebo usmrcením některé z obětí, pomsté Spolku propadlých.

Ali jako nově přibylý dostal název „Nubius“: působnosť jeho měla se týkati hlavně emigrace polské a směřovati k tomu, aby se mohla požehnaná sekta ta jakýmkoli způsobem zakořeniti v národě našem, jenž při té lásce své ku svobodě přece tak pevně drží se Boha a víry. Potom byl obeznámen s novou organisací: v čele stojí jí jediný vůdce, neviditelný[7]), jehož znají pouze čtyři hlavní rádcové, z nichž každý zase vládu má ve zvláštní Sektě, Ventě nebo Lóži, ale tajně, tak že členové tamní neznají hodnosti jeho. Jeden z nich hraje pak zase tajně podobnou roli v dílně druhého řádu, a tak to jde stále níže až k posledním, nejobecnějším shromážděním zednářským, jichž veškery nitky sebrány jsou v jedné železné ruce tajné vlády.

Venta Benátská, v níž se právě nacházíme, končila již obřady, když se dvéře otevřely, a jimi veběhla tichounkým krokem Gazella, všecka udýchána.

„Eva.“ — „Babel.“

„Nepřišla jsem pozdě?“

„Ještě ne.“

„Ach! to je štěstí, neboť už jsem měla strach. Pomyslete si, ti kněží prováděli u sv. Marka tak dlouho své ceremonie, že jsem se ani nemohla dočekati toho, čeho bylo mi potřebí.“

„Ale dostala jsi to?“

„Dostala, — a z vás nemá to již žádný?“

„O má,“ ozval se slabý hlásek Lišky; „nesu to v kapse, koupil jsem to od Nunziaty, té staré žebračky — čarodějnice z Traghetto San Bàrnaba.“

„Draze jsi to zaplatil?“

„Tentokráte velmi draze, až mi peněz líto bylo: celý zlatý!“

„Stojí to za to, bratře,“ zašepotala rukavičkářka s ďábelským úsměvem. „Mohu již se jíti přichystat ke mši?“

„Co? I tady ještě mše?“ tázal se Ali udiveně.

„Upokoj se, ta ti bude po chuti. — Není to ta mše kněžská, ale „ďábelská“.[8])

---

[7]) Takovým hrozným náčelníkem, s nímž jsou milionové lidí přísahou slepé poslušnosti spojeni, a to na obou zemských polokoulích, neznajíce názvu jeho, ba často ani toho, zda žije, byl v minulém věku za mnoha leta Němec Weishaupt, v novějších dobách pak Palmerston.

[8]) „La Messa del Diavolo.“ Obřady takové jsou bohužel skutečností! V roce 1848. odkryto mezi jiným na Trastavere noční shromáždění, páchající na Nejsv. Svátosti svatokrádež, již tuto líčíme.

„Ha! Tu ovšem nemám ničeho proti tomu, — jdi jen tedy, kněžko naše.“

Ve zvláštním pokoji stál oltář; tam hořelo šest černých svící, a uprostřed postaven byl kříž a schránka, kdysi v kostele ukradená. Do té hodila Gazella kořist svoji svatokrádežně v šátku na noc ukrytou, a Bernardo svoji „po jidášsku“ koupenou, načež nastal ďábelský ten obřad, ku konci něhož každý z přítomných pořadem vstupoval k oltáři, plval na kříž, a.... hrůza mluviti.... dopouštěl se na nejsv. Svátosti svatokrádeže, již vypsati péro se vzpouzí.... (podobně, jak se to dálo ve středověku u některých sekt).

Po ohavnosti té vyskočila Gazella jako opravdová koza na oltář, zhasla všechno světlo, a jako šílená vřeskotem počala vyzývati boha temnosti, boha sekty, jehož věrní následovníci Kristovi nohama šlapou.

„Ukaž se nám, pane! Krví malých dítek zaklínám tě, přijď, vždyť jesti království tvé z tohoto světa, — my jsme sluhové tvoji! Viz, jak pracujeme pro tebe: vládcům béřeme moc, lidem náboženství a práva, jednotlivcům domácí krov a majetek,[9]) a to všecko jen proto, proto jediné, abychom ti duše své zapsali. — My jsme otroky, tys pánem! — My jsme nepřátely Boha, tys vrahem jeho. — My razíme ti cestu, — ty přijď rychle, — přijď již... přijď... přijď!“

Sotvy že slov těchto domluvila, rozšířil se od oltáře jakýsi hustý a smrdutý dým naplňující celý pokoj, a na znamení to padli všichni přítomní na tváře své. I Ali ulehl si, chvěje se jako nikdy ještě v životě svém, neboť on, jenž Boha se nebál, byl hotov nyní v třeštivosti své tou nejnižší podlostí uctíti přítomnosť ďáblovu — — —

(Pokračování.)

Hlasy českých časopisův učitelských o náboženské škole.

Píše **František Libor.**

(Pokračování.)

Beseda učitelská, přinášejíc v 6. čísle t. r. zprávu o návrhu Liechtensteinově, dokládá k tomu: „Není třeba odůvodňovati, je-li návrh ten pokrokem školství, a nebude také nikoho mezi námi, kdo by na první pohled neznamenal, že se jím má přivésti školství opět do koleji minulých; mocný však protiproud, který se den ode dne proti němu zvedá, jest nejlepším důkazem hodnoty a ceny jeho“. V čísle 7. pak rozebírajíc návrh Liechtensteinův praví: „Navrhovatelé uznali za nepotřebné vůbec kreslení, nauku o formách geometrických, tělocvik a ženské ruční práce; za podřízené a tedy nepatrné důležitosti zeměpis, přírodopis a silozpyt“. — O školách pokračovacích a opakovacích praví: „Kdy a jak dlouho má se učiti v těchto školách? Patrně jen v neděli nebo v hodinách večerních, neboť ve všední dny půjde mládež

---

9) Stůjtež tuto ve příčině té vlastní slova náčelníka Weishaupta. „Aby ovoce illuminismu úplně uzrálo, k tomu třeba ještě 70 let. Již před 30 lety nahnal on strachu celé té staré Evropě, a nedovolil ani jednomu králi říci: „zítra budu ještě králem“, ani jednomu národu: „zítra budu míti ještě práva svá a své náboženství“, ani jednomu občanu: „zítra budu ještě moci říci: tento dům jest můj, tyto peníze jsou mé“, — atd.

po 12. roce po práci... Zkrátka řečeno, opakovací hodiny mají býti vzkříseny se všemi svými nehodami a temnými stránkami.“ Dále obává se „Beseda uč.“, že řady otcův vzaly by si výmluvu „Nesouhlasím s naukami náboženství školy“ za pláštík své nedbalosti a dětí by do školy neposýlali; o spoludozoru církve pak praví: „Do té doby pracovalo učitelstvo s duchovenstvem společně ve škole; nyní má nastati zase podřízenosť onoho tomuto, resp. jeho vyšším úřadům, farním, vikariatním a konsistorním. Nevíme, zdali ct. duchovenstvo ozve se proti mnohým novým povinnostem, které by se mu tím uložily, ale víme, že nejednou trpce bývá naříkáno již i na dosavadní povinnosti, které má ku škole. Aby pak vědomí, že má v rukou dozor na učitele a na jeho vyučování, odňalo osten rozhojněným povinnostem, nelze se domnívati. O učitelstvu, kterému by tím nových pánů přibylo, zatím nemluvíme. — Což nynější školy jsou bez náboženství? Byli-li žáci dosud málo v náboženství vyučováni, proč nerozmnoží se počet hodin náboženství věnovaných?“

Uznáváme, že „Beseda učitelská“ dosti mírně si vedla, zvláště přihlédneme-li ku čl. „V boji o školu“ v čís. 9., kde jest učitelstvo povzbuzováno, by horlivě se súčastňovalo s mládeží slavností církevních, a kde se praví: „Nebude nikoho mezi námi, kdo by zavrhovati chtěl takové oslavy církevní, zvláště v době nynější, kde učitelstvo ruku v ruce pracuje o díle vychovatelském s duchovenstvem. A aby vždy a všude byla úplná shoda mezi stavem učitelským a kněžským, budiž naší úsilovnou snahou. Může lid ještě potom přáti si školy více náboženské?“

Na to odpovídáme: Duchovenstvo uznává, že mnozí učitelé děti nábožensky mravně vychovávají, a kdyby se tak všude dělo, zajisté by nebyl býval podán návrh na školu konfessijní. Ale že se tak všude neděje, tomu snad i „Beseda učit.“ uvěří! Vždyť ona sama dobře ví, že ne všecky časopisy učitelské stejně smýšlejí o důležitosti náboženského vychování — a je-li o tom různé mínění mezi časopisy učitelskými, jak by nebylo mezi učitelstvem? Ona zajisté se pamatuje, že kdysi na sjezdě učitelském Ervín Špindler pravil, že školy nemají míti žádných odznaků náboženských, a že mu učitelstvo za tuto řeč vzdalo pochvalu! Snad také pamatuje, že na jiném sjezdě učitelském veliký hluk se strhl, když se jednalo o to, má-li slovo „nábožensky“ býti položeno před slovo „mravně“ či ne! Z toho všeho může posouditi, zdali skutečně se děje všude tak, jak ona si přeje a k čemu své čtenáře povzbuzuje.

Že „Beseda učitelská“ všemožně se snaží uvésti učitelstvo v dobrou shodu s duchovenstvem, jest patrno i ze článku „Učitelstvu československému“, jehož spisovatel takto se vyslovuje o duchovenstvu: „Buďte spravedlivi k těm, jimž dříve náleželo na školy dozírati! Byloť zajisté mezi nimi drahně mužův osvícených, jimž vedlé těžkých povinností svého stavu na zdaru školy a prospěchu učitelstva nemálo záleželo. Pokud já jsem osobně seznal tehdejší školní dozorce, musím uznati, že až na skrovné výjimky byli to pánové školy znalí a k učitelstvu upřímní.... Zdaliž nemusí bolestně dotknouti se takových mužů zasloužilých, když činnosť dřívějších dozorců školních od učitelstva šmahem se odsuzuje? Žádáte si právem, by Vaše činnosť spravedlivě byla posuzována: nuže, i na Vás může se právem žádati, byste i Vy byli spravedlivi k jiným.

Avšak domnívám se. že jste spravedlivi. Ten neb onen nepříznivý hlas, který pronikne do veřejnosti, nemůže považován býti za hlas veškerého učitelstva, které ne proto, že mlčí, také již souhlasí.“

Jakkoli tedy dobrou snahu „Besedy učitelské“ uznáváme, přece nemůžeme přisvědčiti k mínění, že by nápravy ve školském zákoně nebylo třeba. Byť i veškeré učitelstvo smýšlelo tak jako „Beseda učitelská“, (a to nesmýšlí) pokud jinověrci mohou býti ustanovováni za učitele dětí katolických, potud nemáme jistoty, že se vychování všude díti bude na základě nábožensky mravném. Že by za nynějšího zákona školního rodičové dítek jiného vyznání mohli vystoupiti proti učiteli katolíku, když by ve škole po katolicku si počínal, toho rovněž nelze popříti.

Námitky učebných předmětů se týkající jsme již vyvrátili, promluvíme tedy jen o ostatních, jež „Beseda učit.“ uvádí. Žádný otec katolík nemohl by říci o škole katolické, že nesouhlasí s jejími náboženskými naukami, a míti výmluvu tu za pláštík své nedbalosti. Či by se někdo opovážil říci katolickému učiteli a katolickému knězi: Vy neučíte mé dítě pravému katolickému náboženství! Každý pozná, že návrh Liechtensteinův dotýká se tu pouze jinověrců. — Co se týče dozoru církve, tu ujišťujeme „Besedu učit.“, že se duchovenstvu nijak nejedná o vrchní dozor nad učitelstvem, jaký býval druhdy, a jak ona se obává, a upozorňujeme, že návrh nového zákona žádá si jen spoludozoru církevního. Jak by se tento vykonával, zůstavuje se zemskému zákonodárství, jakož i zařízení opakovacích škol. O těchto jen tolik povíme, že duchovenstvo rádo přeje učitelstvu nedělního klidu i oddechu po práci. A když by zařízení opakovacích škol zůstaveno bylo zemskému zákonodárství, tu se věru divíme, proč se ho naše učitelstvo tak leká, vždyť ono to právě jest, kteréž očekává zvelebení školství od zemské samosprávy, jak nejednou projevilo resolucemi na svých sjezdech. — Že by rozmnožením hodin náboženských málo se zlepšilo, nemusíme dokazovati; vždyť kněžstvo na posavadní hodiny nestačuje, a učitelé učí v nich místo náboženství něčemu jinému. — Na tom přestávajíce domníváme se, že jsme „Besedu učitel.“ přesvědčili.

Časopis učitelek se o škole konfessijní vůbec nezmínil.

Česka škola za to v každém čísle počínajíc od 5. až do nejnovějších neopomíjí zprávami o návrhu Liechtensteinově baviti své čtenářstvo. Uvádějíc v čís. 5. návrh Liechtensteinův (v němž ovšem slova „spoludozor nad celou školou“, „náboženské vyznání dětí“ tučně jsou vytištěna) dokládá: „Knížeti L. nejde o autonomii, ba ani o náboženskymravné vychování mládeže, o něž je nynějším zákonem říšským postaráno, nýbrž o to, aby škola byla opět v poduží hierarchie římské, aby učitel opět uveden byl v pokořující závislost na kněze.“ — Poněvadž jsme o podobných již promluvili, netřeba, abychom znovu je vyvraceli. — V čís. 6. cituje rozum „Nár. listů“: „Upozornili jsme již na to, že odevzdati u nás školy národní do rukou církevní hierarchie, znamenalo by vlastně dáti je do správy německé (!), a že tedy již z národních ohledů musíme státi proti škole konfessionalní, které se jedná hlavně o dozor kněžský.“ Dále vykládají „Nár. Listy“ a po nich „Česká Škola“, že „všecky novější vymoženosti vědy mají se na dobro lidu ve škole učiniti nepřístupnými, bible a katechismus mají býti učebnicemi, a kolem nich všecko učení má se soustřeďovati“ atd.

Ejhle! „Národní Listy“ a s nimi „Česká Škola“ vyslovují tu

„uznání“ českému duchovenstvu, jak toho neučinili posud ani jeho nejúhlavnější nepřátelé. Tážeme se, kdo může říci, nechce-li zúmyslně lháti, že správa dřívějších škol byla německá? Či snad Jirsík, Jablonský, Marek, Pravda, Puchmajer, Nejedlý a přemnozí jiní byli ti mužové, kteří ubíjeli národ a vnucovali mu němčinu? Avšak nejsmělejší lež neostýchají se naši liberálové vyhlašovati za pravdu, když se jedná o tupení katolického kněžstva. A lež takovou opisuje z „Národních listů“ časopis v y c h o v a t e l s k ý, aby i ta část učitelstva, která nečte „Národních listů“, dala se svésti takovou hanou k nenávisti proti kněžstvu. — V témž čísle podán jest vyňatek z „významné“ řeči prof. Tilšra na důkaz, že škola není bezkonfessionalní, ale interkonfessionalní, „poněvadž každému náboženství jest vyhrazeno, aby vychovávalo v duchu svém.“ — Takového výkladu, tušíme, „Česká škola“ učitelstvu podávati nemusila, poněvadž ono dojista ví, jaké nynější školy jsou. Lepší službu by byla „Česká škola“ svým čtenářům prokázala, kdyby byla podala nějaký návod, kterak lze katolíky, evangelíky a židy zároveň v duchu jejich náboženství vychovávati.

V čísle 7. opět věnován článek konfessijní škole, a praví se v něm: „Pražská konsistoř již den před zahájením rady říšské rozeslala vyzvání všem farářům a duchovním správcům, katechetům, aby sháněli podpisy na petice, v nichž žádati se bude za zřízení školy konfessionalní; nemůže tedy býti pochybnosti, že ve všech růženečkářských spolcích, ve všelikých bratrstvech a ostatních toho druhu korporacích nastane co nevidět čilý život.“ — K této ukázce, jak píše časopis v y c h o v a t e l s k ý, netřeba věru ani slova přičiniti. — Po té následuje opět vyňatek z „Nár. Listů“, v němž dokazuje se, že „zřízením škol konfessijních učitelstvo a kněžstvo bylo by dohnáno přímo k nepřátelství“ (jakoby za dob škol konfessijních byly bývaly půtky mezi těmito stavy na denním pořádku.) „Tak těsné spojení všeho učiva s náboženstvím nedá se srovnati s požadavky pokroku (!); kněz bude z úřadní povinnosti své jako dozorce nade vším vyučováním nucen brániti modernímu názoru, jak ve vědách přírodních, tak hlavně v dějinách našich, (!) tolik smutných stránek politiky římské vykazujících, (!) a učitel chtěje zachovati své přesvědčení mužné, musí se státi obětí povinnosti s dozorem kněžským spojené“ (!)

Jest ovšem známo, že nejslavnější přírodozpytci byli mužové nábožní, a již dávno dokázáno jest, že nauka náboženská nijak není v odporu s vědami přírodními — ale což na tom záleží nepřátelům náboženství. „Nár. Listy“ a s nimi „Česká Škola“ mohou býti ujištěny, že by ten církevní spoludozor nepřekážel nestrannému vykládání dějin českých, a že by se mládež nestala nevlasteneckou, jako nebyla takovou před novými školskými zákony. A že bible a katechismus nebyly ani za dozoru církevního jedinými učebnicemi, je známo.

V následujících číslech uveřejňuje „Česká Škola“ seznam obcí, jež vyslovily se proti škole konfessionální. Obcí, jež vyslovily se pro školu tu, ovšem neuvádí. Je to sice velmi hezké, když mnohé obce jsou tak „pokroku milovné“, že z obavy, aby „vzdělání nebylo umenšeno,“ vyslovují se proti návrhu; avšak byli bychom redakci „České Školy“ tou radou, aby se podívala v letní době do škol v těch obcích, které tak se vyslovily; možná, že by ji prázdné lavice

v těch školách podaly divný důkaz té „milovnosti pokroku.“ — Vedle toho přinesla „Česká Škola“ zprávy, „Jak klerikálové mládež vzdělávají“ a „Jak se vedlo školství a učitelstvu za vlády pánů farářů“. Rozumí se, že i tato zpráva vyňata je z některého „radikálního“ listu. Na jedné škole byl prý učitel mrzák, který kromě vyučování mandele hlídal atd. Každý se ovšem ihned dovtípí, že to vše zavinil pouze kněžský dozor. — Některé listy učitelské uváděly s v é důvody proti návrhu na školu konfessijní, ale „Česká Škola“ musí je opisovati z protináboženských listů. Toho jí věru nikdo záviděti nemusí.

Co však každého překvapuje a naplňuje ošklivostí, jest kaceřování osob, jež nezachovaly se tak, jak si přály „Nár. Listy a „Česká Škola“. Tak v čísle 10. uveřejněno jest jméno učitele p. H. z Loun za to, že nepodepsal petici proti návrhu Liechtensteinovu z toho důvodu, že konaje svědomitě své povinnosti, nebojí se dozoru žádného, tedy také ne kněžského. Tento výrok nazývá „Č. Šk.“ posměšně „klasickým“. V čísle 11. opět (dle zprávy „Nár. L.“) uveřejněno jméno učitele p. K. V., že podepsal petici pro školu konf., a v čísle 12. jméno p. J. S. Nejlépe však charakterisuje redakci „České Školy“ zpráva „Bodré povahy“ v čísle 15. Všichni učitelé jisté trojtřídní školy na Moravě (jména jsou ovšem uvedena) podepsali petici pro školu konfessijní, a za to několik mladších učitelů zaslalo jednomu z nich tak řečený „oslovský diplom“. A „Česká Škola“ jednání těchto několika mladších učitelů schvaluje.[1])

Jak máme nazvati takové jednání! To není projev protivného smýšlení, toť jsou zuřivé výbuchy vášně a nenávisti! Divme se potom, že v učitelstvu tak málo hlasů pro školu konfessijní se ozvalo! Což může to býti někomu milým, aby byl pro pouhý projev svého smýšlení stavěn ve veřejných listech na pranýř? Zdali to každého neodstraší?

Ano, to u č i t e l s t v o v e s n i c k é b y m l u v i l o, j e n k d y b y s m ě l o, a mluvilo by právě o dozoru ku školám, ne sice o církevním, ale o tom n y n ě j š í m. Kdo nyní dozírá na učitele? Obecní starosta a tak řečený místní dozorce školní, a bývají to zhusta lidé, kteří by sami do školy choditi měli. A tu pak běda učiteli opravdu snaživému a svědomitému! Jeho svízelů nezná nikdo, kdo jich sám nezkusil. Učitel má udávati nedbalé rodiče, avšak nezřídka měl by udávati na prvním místě pana předsedu školní rady i s panem dozorcem, kteří právě mají nedbalce vyslýchati, ale místo napomenutí nedbalé rodiče ještě proti učiteli popouzejí. Učitel potřebuje za nutnou příčinou dovolenou na den — jest mu za to požádati obecního starostu, který, kdyby z celého zákona školského málo znal, to přece dobře ví, jakou moc má nad učitelem. Učitel svědomitý, nemoha ničeho svésti po dobrém s rozpustilcem, užije trestu tělesného — přestoupí zákon; a není divu, vždyť mnohdy není jiné pomoci. Ale nerozumný otec a matka pospíší k obecnímu starostovi, tam na učitele žalují, vědouce, že jest jeho dozorcem. Tu pak bývá ubohý učitel nejinak než jako kterýkoli baráčník, který na sousedově poli krávu si napásl, ku

[1]) Zdá se, že i v „Besedě učit.“ chtěl někdo přívržence školy náboženské takto tupiti, neboť časopis ten v listárně 13. čísla jistému dopisovateli takto odpovídá: „Neuveřejníme, to není úkolem listů učitelských, aby v nich byli na pranýř stavěni ti, kdo jednají dle svého rozumu.“ — „Česká Škola“ má, jak patrno, o úkolu časopisův učitelských jiné mínění.

starostovi předvolán a souzen — mnohdy i před vlastními žáky. Nechť nám páni liberálové povědí, zdali choval se takto k učitelstvu dříve některý farář!

Učitelé, kteří byli ve službě již za dřívějšího zřízení školního, stěžují si trpce, že nikdy nebylo tolik vyšetřování disciplinárních s učiteli, jako jest za doby nynější. A ku podivu, bývají to právě učitelé svědomití, kterým se tak děje. Že by byl učitel vyšetřován pro opilství, karban a vůbec pro chování stav učitelský snižující, proto, že nedozíral na mládež při církevních slavnostech, když dozírati měl, proto, že veřejně svého duchovního správce tupil — toho jsme ještě neslyšeli. Ale disciplinárních vyšetřování pro tělesné potrestání třebas neškodné, pro zapisování do třídní knihy, pro neopravení úkolů, pro urážku „pana předsedy místní školní rady," těch je bez počtu, a nezřídka následuje po nich důtka nebo přeložení „z příčin služebních".

Však podle toho vyhlíží také ta vážnosť k učitelstvu. Ono všeobecně si stěžuje, že mládež sotva škole odrostla, ani svého učitele nepozdraví. Odpůrci školy náboženské obyčejně s posměchem se zmiňují o časech, kdy učitel chodil o Sv. třech Králích koledou. Ale možná, že by mnohý starý učitel jim pověděl, že požíval za dob koledy větší vážnosti v obci než nyní. A jaký také div? Vyšetřování učitelů děje se obyčejně s vědomím místní školní rady, ba mnohdy jsou členové její docela za svědky povoláni, nebo jsou vyzváni, aby se jako první „úřad" na učitele dozírající o něm „vyjádřili". A jaké vážnosti může pak požívati učitel, když otec před svými dětmi, jež do školy chodí, se chlubí, jak učiteli „zasolil" a pod.

A nyní pomysleme si opáčný případ: učiteli se děje křivda se strany obecenstva. Kdo se ho zastane? Pravíme, že nikdo. Hlasu učitele, jednotlivce, proti výroku místní školní rady, úřadu, nebývá dbáno.[2])

Že učitelstvu konati jest mnoho prací, jež nejenom že jsou zbytečny, ale nezřídka učitele u lidí nesvědomitých v lehkosť uvádějí, to nejlépe se ukazuje při zmíněném již udávání nedbalců. Učitel na př. napomene rodiče, jejichž dítě místo do školy chodí pást husy,

---

2) Jak bývá učitel od úřadů školních před obecním starostou ponižován, dokazuje tento příklad ze skutečnosti. Jistý horlivý učitel oznámil okresnímu školnímu úřadu, že nebude v jistý den vyučovati, poněvadž na týž den připadá poutní slavnosť chrámová, kteryžto den se slaví v celé farní osadě jako svátek zasvěcený. Dále uvedl týž učitel, že se v ten den nikdy nevyučovalo ani v té škole ani v jiných školách té farní osady. — Po několika dnech došla učitele odpověď, že v řečený den na žádný způsob prázdno dáti nesmí, a k odpovědi připojena byla domluva. Učitel tudíž ukázav přípis ten dětem, oznámil jim, že o pouti prázdno býti nesmí. Ale za týden k nemalému překvapení učitelovu oznamoval synek obecního starosty ostatním dětem, že o pouti přece škola nebude, „protože to tatínek povídal." Učitel sám došel ku starostovi, aby se s ním o věci dorozuměl, ale ten mu s tváří vítězoslavnou ukázal přípis okr. škol. úřadu tohoto obsahu: „Přihlížejíce k závažným důvodům, jež ve své žádosti uvádíte, milerádi svolujeme, aby dne.... bylo prázdno". — Učitel ustrnul. „A jaké důvody jste podal?" tázal se; „vždyť přece nemůže býti závažnějšího důvodu, než který jsem udal já, že se den ten světí zde jako posvěcený svátek?" — „I já jsem to vzal zkrátka," řekl starosta: „Napsal jsem, že my, když platíme, chceme za to taky něco mít." — To byl tedy ten důvod. Ubohý učitel, který hájil právo církevní slavnosti, nebyl ani uznán od okr. škol. úřadu za hodna, aby mu bylo oznámeno, že na žádosť starostovu bude prázdno.

a když napomínání neprospívá, udá nedbalého otce. Ale což ten si z toho dělá! Však on mu představený (zvláště je-li strýc nebo dobrý známý) pomůže. Napíše se zkrátka, že chlapec stonal, a co starosta napíše, platí „nahoře“ jako evangelium. A nedbalec se potom učiteli vysměje. Běda však učiteli, kdyby tuto po většině marnou práci — udávati nedbalce — obmeškal. Hned jsou tu hrozící paragrafy, kdežto pan starosta jest za vykonání kterékoli povinnosti slušně „žádán“.

Právě „Česká Škola“ přinesla ve 30. čísle m. r. zprávu „Atentát na učitele“, jejíž krátký obsah jest tento: Nedbalec, který byl potrestán, že neposílal děti do školy, došel si na řídícího učitele přímo do školní světnice — se sekerou v ruce. Sběhli se lidé a učitele vyprostili z rukou zuřivce. Když pak učitelé žádali starostu, aby dal útočníka zatknouti — vysmál se jim.[3])

Nuže, páni redaktoři učitelských liberálních listů — tak vyhlíží ta vážnosť k učitelstvu za nynějšího školního zřízení, za toho nynějšího dozoru! Či snad řeknete, že je to jednotlivý případ? Ono by Vám venkovské učitelstvo takových „jednotlivých“ případů vylíčilo, (třeba ne právě tak hroznýchh), že by až sluch přecházel. A Vy přece tak rádi sami uvádíte jednotlivé případy ze starých dob! Nuže, povězte nám, zdali za těch starých dob byl učitel vydán v šanc takové zlobě, nemaje zastance!

Kdo by chtěl poznati ještě lépe ty dobré stránky nynějšího školního dozoru, toho poukazujeme jenom na různé učitelské listy. Nalezneme v nich ukázek hojnosť.

Nuže, páni liberálové, kteří tak rádi povídáte o „moderním otroctví“, pojďte na venkov, tam naleznete skutečně otroctví, ale ne ve všech obcích, nýbrž jen v těch, které jsou dle Vašeho rozumu „pokročilé“, totiž lžiliberalismem prosáklé. Nikoli duchovenstvo, ale Vy uvádíte učitelstvo v porobu, ač stavíte se na oko býti jeho spasiteli, a to proto, abyste ho mohli užívati za svůj nástroj. A dílo vaše daří se tak, že značná část učitelstva sedla vám na vějičku. Ale buďte jisti, že také mnohý učitel venkovský nejednou vyznal: Jindy jsem poslouchal kněze; ten viděl, kterak se ve škole přičiňuji, dovedl moji snahu oceniti, mne se zastal, rodičům domlouval. A koho poslouchám teď, kdo se mne teď zastane? — Ba slyšeli jsme výroky i učitelů Mladočechů, že by si z kněžského spoludozoru mčeho nedělali, ale rádi by jej přijali místo dozoru nynějšího, poněvadž by duchovenstvo více dbalo vážnosti učitelstva.[4]) Ale to vědí předobře zastupitelstva obcí, kde opanovaly „Nár. L.,“ že by učitel za spoludozoru církevního přestal býti jejich otrokem — neváháme zde položiti slovo, jehož naši liberalové tak rádi užívají, když se mluví o církevním dozoru — a že by, jsa podřízen do jisté míry církvi, byl od nich nezávislým. A té nadvlády nad učitelstvem by

---

3) Podáme zde jinou ukázku „působnosti“ pánů předsedův školních rad: Víme na př., že jistý starosta šel přímo z kořalny, kde se notně opil, do školy, vstoupil při vyučování do třídy a na učitele spustil: „Já jsem místní školní rada a dávám vám „fraj,“ abyste mi tohle napsal“. — Vše, co zde uvedeno, jest pravda, a kdyby bylo někomu libo, posloužíme příklady hojnějšími.

4) Takto smýšlí, opakujeme, veliká část učitelstva na venkově, ale nesmí veřejně pronésti svého mínění, nechce-li býti kacerována. Pak se snadno sebéře množství podpisů proti konfessijní škole ve schůzích učitelských jednot.

se ti lidé ovšem neradi vzdali, a proto volají listy k učitelstvu, že mu hrozí poroba atd., jen aby se stavělo proti církevnímu dozoru a tvrdilo, že se mu daří za nynějšího dozoru znamenitě.

Zmíníme se ještě o nynějším obsazování míst učitelských. Liberální listy učitelské přinášejí „zajímavé“ historky, jak druhdy chodívali učitelé prosit faráře za místo. Dosti možná; kdož by o tom pochyboval; ale zvláštního terminu pro tuto „činnosť“ přece tehda nebylo, kdežto nyní mají už učitelské listy (my nikoliv) termin „pucování kliky“. Patrno, že se nyní prosí mnohem více. A u jakých lidí mnohdy! Snad nebude nezajímavo, doložíme-li, že k takovému „pucování“ sami c. k. okresní školní inspektoři učitelstvu radí. Neboť věc dospěla tak daleko, že učitel sebe snaživější nedostane se do terna, nepřijdeli prosit — a není-li v terně, nedostane místa. A bylo by zajímavo spočítati, kolikrát asi bylo přihlíženo při sestavování terna k opravdovým zásluhám učitelův. Obyčejně rozhodují tu vlastnosti docela jiné, jakým je společníkem, je-li svoboden a pod.

Posléze jest nám odmítnouti výtku, že by za církevního dozoru ochabla docházka školní. Ukazujeme opět na četné články v učitelských listech, jež se vyslovily v ten rozum, že druhdy kazatelna docházce školní více prospívala než nyní vězení a pokuty.

Otáže se snad někdo: Jest možno, aby se takové věci, jako byly svrchu uvedeny, umlčovaly, a aby se nynější systém školský přes to vše velebil? Ovšem, odpovídáme. Sjezdy učitelské, pořádané Ústředním spolkem učitelským, vždy vyslovily se pro samosprávu vůbec, tudíž i pro zemskou i pro okresní i pro obecní. Pochopíme tedy, proč listy učitelské, jejichž redaktoři většinou jsou ve výboru „Ústř. spolku“, nepříliš ochotně uveřejňují stesky venkovského učitelstva na působení obecních zastupitelstev ve školství. Nicméně i při této opatrnosti redakcí učitelských listů máme po ruce hojnosť materialu na důkaz pravdy svého tvrzení ze samých učitelských časopisův. Jsou to hojné články o obsazování míst učitelských, o nedbalé docházce školní a j. O závislosti učitele zvláště ve schůzích učitelského spolku ve Vlašimi bylo hovořeno[5]).

Nuže, to jsou ty pěkné stránky nynějšího dozoru na učitele. Jak by vykonávala církev spoludozor na školy, kdyby návrh o školách konfessijních přijat byl, toho posud nikdo neví; že by to však nebyl dozor takový, jaký býval druhdy, a jakého si duchovenstvo ani nepřeje, to i liberálové dobře vědí. A bylo by to tak neštěstí pro učitelstvo, kdyby předsedou nynější místní školní rady místo představeného byl farář nebo kdyby byl dozorcem školním místo některého chalupníka. O tom není pochybnosti, že duchovenstvo, jež samo ve školství spolupůsobí, zná lépe oceniti svědomitou práci učitelů nežli laikové, a že vykonávajíc spoludozor, nedopustilo by, aby bylo učitelstvo pro nepatrné přestupky v očích lidu snižováno.

Liberálové také k tomu ukazují, že církev spoludozor již má, majíc zástupce v místní radě i v ostatních. Nuže, ať řeknou ti pánové,

---

[5]) Táž jednota hlavně o to se zasazovala, aby nynější způsob obsazování učit. míst, učitelstvo přímo ponižující, jiným byl nahrazen. Ale zdá se, že „jenerální štáb“ v Praze zmíněnou jednotu poučil, aby o takových věcech mlčela.

bylo-li by důstojno duchovního, aby za takových poměrů, jako jsme výš uvedli, do schůzí chodil, když ve sboru méně platí nežli takový starosta a školní dozorce! Však by se ani mnohý učitel schůze místní školní rady nesúčastnil, kdyby nemusil, a mohli bychom opět ze samotných časopisův učitelských uvésti nářek takového správce školy, který praví, že jest mu, jako kdyby byl veden na popravu, když má jíti do schůze místní školní rady, aby se súčastnil výslechu nedbalců.

Liberální listy učitelské, jmenovitě „Učitelské noviny“, obyčejně vybízejí ty, kdo nynější školství šmahem nechválí, aby jmenovali místo a dobu, kdy a kde se ta neb ona nepřístojnosť udála. Na to odpovídáme: Zatahovati do sporu věcných osoby, to jest právě zvykem listů liberálních. V nich se sype hana i na osoby bezúhonné. My však jako neliberálové příkladu jejich následovati nebudeme, ježto se nám jedná jen o věc a ne o osoby. Ale že bychom osob i míst hojnosť uvésti mohli, mohou nám odpůrci náboženské školy věřiti.

Rozumí se, jak jsme se již zmínili, že, co jsme právě uvedli, neplatí o všech obcích, ale jest potřebí, abychom to uvedli. Tu snadno pochopíme, proč se vyslovila dosti četná obecní zastupitelstva proti škole konfessijní.

Než ustaňme o tom, naši liberálové by řekli, že chceme sladkým klamem učitelstvo dostati na svou stranu. Neboť viniti kněžstvo ze lsti a panovačnosti, toť jest u nich činem záslužným. A zatím, — kdož by tu nepoznal pravdivosť přísloví: „Kdo v té peci bývá!“

Promluvíme nyní o poměrech školských v jiných obcích.

Kde lžiliberální noviny nenakazily lid ještě nevěrou, kde lid dbá náboženského vychování svých dítek, a kde také učitelstvo, svorně s duchovenstvem působíc a křiku liberálních novin nedbajíc, mládež v duchu křesťanském vychovává — tam panuje ovšem dobrá shoda, jaká bývala druhdy, a záslužná práce se daří. Škoda jen, že takových míst není mnoho.

Kde však v obci liberalismem nakažené „působí“ jako učitelé „praví“ liberálové, kteří při každé příležitosti dávají na sobě znáti, že jim po náboženství pranic není — tam panuje ve školách nekázeň, neboť mládež, vidouc na vlastních učitelích špatný příklad, vážnosti k nim míti nemůže, a škola čím dále, tím u větší nenávisť upadá mezi lidem, který v ní nespatřuje ústav vzdělavací, ale mládež kazící. A běda pak učiteli svědomitému, když se dostane na takovou školu — ten pak klidí ovoce, k němuž semeno zaseli jeho předchůdcové.[6])

Konečně promluvíme o obcích, kde samospravní orgánové i učitelstvo čerpá své vzdělání z liberálních novin. Tam panuje nejkrásnější pořádek — totiž na oko. Učitel liberál musí držeti s liberálním starostou, a proto si ho přílišnou horlivostí nerozhněvá a nedělá mu zbytečné práce. Mládež třeba chodí do hospody při tanečních zábavách, ale co jest učiteli liberálovi po tom! On jest učitelem ve škole — mimo školu již ne. A co jest po tom starostovi? Také nic. Ten by

---

[6]) Liberální listy učitelské budou dojímavým hlasem psáti o „hanobení“ učitelstva „bez udání míst a jmen“. Mohli bychom jejich pánům redaktorům povědětí, jak kdesi (ale bez uvozovek) mládež pětitřídní školy byla o náboženské slavnosti, na niž sešlo se množství lidu i z daleka, zůstavena sama sobě, až se jí ujal učitel ze sousední školy a ji do chrámu vedl. Za to místní učitelé dívali se kromě jediného na slavnosť z oken a tropili si smích z kázaní proslulého kazatele. Kdyby si pánové přáli, posloužíme jim jmény.

toho měl! A tak mají oba pokoj a nikoho si nerozhněvají! A starostovi jest mnohem milejší, zahraje-li si s ním učitel v kuželky nebo v karty, nežli kdyby mu dal každého měsíce plné archy nedbalců! Je-li škola prázdna, což na tom! Však ona se udělá školní docházka velmi pilnou na papíře. A z takových obcí vycházely také ty nejhlučnější projevy proti náboženské škole. Odmítáme již nyní výtku u našich liberálův obvyklou, že strana jim protivná nynější školství šmahem zatracuje. My tu neodsuzujeme šmahem, ale různíme tu poměry, jak ve skutečnosti se jeví; a proto jsme poukázali k učitelstvu namnoze nevinně utiskovanému; a jako jsme ukázali k tomu, že někde učitelstvo svědomitě si vede, tak také nešetříme takových, již nejsou hodni slouti učiteli. A jsouce si vědomi, že jsme jen pravdu vyslovili, málo budeme dbáti nějakého „odmítnutí“, neboť frase u nás váhy nemají. (Pokračování.)

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal

Georgios Drosinis.

(Pokračování.)

V.

Vstal jsem hodinu před východem slunce — poněvadž totiž hodiny mé, jediné v Guvech, dobře nejdou, řídím čas svůj dle slunce a hvězd — a mohu si z ranních zábav jen jednu z tří zvoliti: výlet, chytání ryb nebo honbu. Výletův jest hojnost, po vodě, na zemi nebo do lesův. Mohu poslouchati ranní píseň drobných skřivanův, chytati první paprsky sluneční a svěží vánek mořský, mohu jíti za zvonkem stád a sklenici pěnivého mléka z dřevěného poháru vypiti. Zachce-li se mi vyjíti si na honbu, mám na vybranou kosy a divoké holuby, neboť jen ti tvoří zde okřídlenou zvěř. Mimochodem budiž řečeno, že přes všecky obtíže krátkozrakosti své rád si na lov vycházím, jsa brejlemi ozbrojen.

Kdo chce zde divoké holuby stříleti, tomu jest se domorodcův vyptati po krajině, kde a kudy táhnou na pastvu nebo ještě lépe k pití; zde si musí zrobiti z listí malou budku, jež sluje v řeči myslivecké φυλάγερα, skrýše, poněvadž se pod úkrytem jejím smí nadíti, že chytrá zvířata oklame, která přicházejí bezstarostně, aby se stala obětí lidské lsti. Časem větřívá starý sivák, jehož oči neunaveně sem a tam kolotají, přese všecko i za větvemi vraha skrytého a v čas prchá. V dobré filachtře lze za dvě, za tři hodiny pět až šest parův divokých holubův zastřeliti. Avšak taková honba jest až k omrzení klidná, poněvadž jest člověk přinucen se skrývati nepohnutě a přikrčeně a ani nedýchati, tak že si nemůže ni komárův odehnati, kteří mu nestydatě po nose jezdí. Dávám přednost honbě na kosy.

V krásné poloze, řečené Kamári, se nalézá pramen s nádržkou a bujnou skupinou vysokých platan Po jedné se upíná vinná réva až k nejvyššímu temeni a četné hrozny visí s ní. Kosové révy milují velice a přiletují sem, nežli tyto ještě docela uzrají, ráno jak ráno vesele na snídaní. Skryji se pod platany a nastřílím kosů, co se mi chce mezi tím, co snídají, při čemž se někdy stává, že ubozí nebožtíci padnuvše na zem zrnko vinné v zobu drží....

Chytání ryb jest zábava lenochův. Na neštěstí se mi nedostává potřebného příboru rybářského, proto chytávám za dnů lenosti pouze v řece drobné ale velechutné rybky, tím že se na břehu natáhnu a čas od času pohnu prutem, s něhož visí na šňůrce hedbávné malý háček. Nejšťastnější lov neobnáší více než půl oka (1 1/4 lib.); velmi žertovno bývá, když má člověk radosť, že vytahuje něco velmi těžkého, co považuje z počátku za velikou rybu nebo úhoře a s úžasem místo ní spatří se třepotati na udici škaredou želvu říční.

* * *

Je málo míst, kde by bylo tolik zajícův jako v Guvech. Často na procházce mi vyskočí mnohý pod nohama, nebo se vyplaší z blízkého pelechu. Pomyslete si, že jsem viděl na vlastní oči pole pšeničniště, lesem obehnané, jež bylo stádem zajícův na dobro spustošeno. Bohužel tu není dobrých psů loveckých, a lov noční — na číhanou (ς τὸ καρτέρι) — při čemž se musí hlas zaječí pečlivě napodobovati, jest velmi nesnadný. Z té příčiny jsem se při vší zálibě stříleti zajíce ještě k tomu nedostal.

Minulé neděle však dostál slovu mladý rolník z vesnice Jerakiova a přišel si zcela nenadále pro mne na lov zajícův. Předevčírem večer, když jsem se obdivoval při svitu měsíce krásné žluté barvě rýže na mlatě rozestřené, slyšel jsem, že někdo klepe na mé dvéře a když jsem je otevřel, vystoupil mi v ústrety řečený rolník s albanskou puškou a dvěma malými psy.

„Nuž, jste připraven?“

„Čekám na tebe jako na Pána Boha.“

„Pak tedy půjdu objednat ještě pět nebo šest pušek a vrátím se hned zase.“

„Tolik? Nač jich bude třeba?“

„Zítra uvidíte, nač jich bude třeba.“

Co odešel sehnat ještě střelcův, nahrazoval jsem patrony své dvojky silnějšími, jak se sluší na větší hon, naplnil jsem si růžek čerstvým prachem a vykonával vše s nadšením muže, jehož nic netěší než válka a honba.

Za krátko se Michailos, tak se totiž lovec náš jmenoval, ke mně vrátil, odložil zbraň a schoulil se skříživ nohy.

„Je pozván Míkoló a Státhi a Jánni a Jiří a Toni, aby tu byli přede dnem, bychom hned za první rosy nechali psův hledati.“

„Velmi dobře, jedl bys něco?“

„Ne, děkuji, jsem najeden. Trochu rakí jsem vypil pro lepší zažití; pak si můžeme připiti ještě, abychom v noci dobře vstali.“

„Kde pak chceš spáti? Máme ti prostříti vlněnou pokrývku a dáti pod hlavu podušku?“

Dal se do smíchu.

„Venku takový měsíček a já bych se měl zde zavříti? Vezmu si plášť (τὴν κάπα μου) a půjdu se natáhnout na mlat. Mějte však pozor, jakmile uslyšíte, že vám pod okny pískám, abyste hned vstal. Dobrou noc!“

„Buď bez starosti, dobrou noc!“

Kdo z vás jest lovcem, pochopí, že jsem skoro celou noc oka nezamhouřil. Starosť, že bych zaspal, nedočkavosť lovu neobyčejného zaplašovaly spánek s očí mých; kdykoli jsem na chvilku oči přimkl,

vyskakovali v rozčílené fantasii přede mnou zajíci zvící oslův, i probudil jsem se opět a zase jsem nějaký čas neusnul. Teprve ke druhé hodině s půlnoci jsem trochu usnul, že pak mi ustavičně tanulo na mysli, jako bych byl zaspal, a Míchal snad již pískal, a já ho neslyšel, vstal jsem, rozžehl světlo, v okamžení jsem se oblekl a odebral k oknu. Hluboké mlčení — celá příroda dřímala kromě hvězd a větru.

Dosud jsem opomenul se zmíniti o zvláštním úkazu klímatologickém v tomto místě. Třeba tu byl ve dne žár sluneční sebe prudčí, vane od osmi hodin večer až do sedmi z rána tak prudký vítr, že jest slyšeti, jak to v rozedraných stromech hučí; rolníci před ním dvéře velmi pečlivě zavírají (λιχνίζουσι), neboť jest velice studený, tak že každého, kdo jest mu vydán v šanc, obestře husí kůže, ba i kdo sedí v prostoru uzavřeném, s radostí sahá po silné přikrývce vlněné. Tento vítr jest skoro každodenním hostem a věje v jednom kuse, je-li počasí mlhavé, nebo vane-li také ještě silnější severní vítr mořský.

Z okna jsem viděl lidi na mlatech seděti, i znamenal jsem, že je dosud noc. Měl bych se opět položiti, kde nabrati spaní? Měl bych si ukracovati čas čtením, kde vzíti k tomu smyslu? Utekl jsem se k nejprostšímu uchlácholení své netrpělivosti, přecházeje pomalu sem a tam po předsíni. Jak dlouhý mi byl čas!... Konečně, slyš! pronikavé písknutí pastýřské zavznělo pod oknem.

„Dobré jitro!“

„Dobré jitro, Míchailo!“

„Tak pak mi řekněte, přivezl-li jste sobě z Athen stroj, jenž probouzí? Nebo jste se ani nesvlekl?“

„Myslíš snad, že jsem teprve nyní vstal? již dvě hodiny jsem na nohou.“

„Nu, nezavřel-li jste očí celou noc, pak nám stoje na honbě usnete.“

„Budou-li jen zajíci, však já neusnu. Chceš kávu?“

„Třeba.“

Co se káva ve stroji (ἐν τῷ καμνέτῳ) vařila, přišli i druzí lovci jeden po druhém, postavili dlouhé pušky do kouta a volali na své psy, neboť každý sedlák zdejší má psa, tak že byla předsíň v krátké době zbrojnoši a psy naplněna jako u středověkého lesníka.

Společnost lovecká se dala mlčky po úzké stezce vedoucí k východním stráním horským. Hvězdy čím dále tím více bledly, a celá příroda se odívala popelavou barvou, již na sebe béře, není-li již noc, ale také ne ještě den. Po půlhodinovém putování jsme dospěli ke krásné kulaté stráni, jejíž husté křoviny a stinné lesy nepochybně celé kolonii zaječí útulek poskytovaly. Zde nám kázal vůdce zastaviti, ustanovil každému příslušné místo, tak že byla stráň se všech stran obstoupena, a zavedl psy voláním a zvláštním táhlým písknutím k jediné pěšině, jež se jako hádě až na temeno horské vinula. Psi lovečtí počali ihned po zemi čenichati; psi selští, jichž bylo pět, následovali jich a činili totéž. Michailos se posadil na zem, asi třicet krokův ode mne, a uvedl si pušku do pořádku, dříve takto ke mně promluviv: „Vidíš, takovýmto způsobem lze dostati zajíce (τὸ σύρμα); odjinud nemůže přijíti. Jakmile uslyšíš psy štěkati (νὰ γαλαυνίσουν), měj pozor... nechám ti první ránu, pak střelím já. Nepřenáhluj se!“...

K nepopsání jest napjetí v takovém okamžení! Srdce jednomu

buší až v hrdle, kolena jsou jako podťata, ruce se chvějí... Mním se býti na jiném světě, tak se se mnou vše vírem otáčí, a v tomto otáčení a víření nabývá každý list, každá větev postavy zvířete živého, skáčícího...

— Haf, haf....

Psi se dali do štěkotu, přicházím k sobě jako po spilosti, ani nedýchaje: stín, jenž napíná dlouhé uši, skáče tudy křovím. Ve fantasii mé nabývá rozměrův zvířete obrovského. Je to zajíc? či je to klam smyslův?

„Střel po něm, bídníkovi!“...

Slyšel jsem, jak jedna hlaveň pušky mé spustila, slyšel jsem i druhou. Zajisté jsem kohoutku nespustil, aspoň jsem o tom nevěděl; puška má nepochybně spustila na nepřítele sama. Pak zahoukla nedaleko nová rána se strašlivým zaklením, jímž se pravilo, že šla mimo, a ještě jedna a zase jedna... hotová srážka ostrostřelcův.

A zajíc? volal jsem na přítele Míchaíla, nabíjeje opět pušku.

„Jest postřelen a upaluje... K šípku s našemi patronami, ty nechytají.“

„Což pak ho nepostřelil nikdo z ostatních?“

„Ne, jak se mi zdá, dosud utíká.“

„Psi, kteří zůstali za zajícem a nepochybně ztratili stopu lstivého uprchlíka, výstřely nabádáni jsouce, běželi dále. Psi lehcí napřed s ušima nataženýma, ohonem jako vějířem vrtíce a hlavu v před napínajíce, brzy po třech, brzy taktem po dvou skákajíce. Pak byla celá řada druhých, kteří si vesele štěkali a posledním — na to nezapomenu nikdy — černý pes pasácký (μανδρόσκυλος), chromý a prašivý, jenž od stáda utekl, aby také služby své nabízel.

„Murgitza, Karamurtsúni, Pyráki, sem, sem!“... volal jeden z lovců, stoje v kole poslední. Všickni jsme běželi po hlase jeho a viděli jsme Nicolu, obrovského sedláka, jak kamením ubohého uprchlíka pronásledoval, jenž měl zadní nohu přeraženu a přes pole chtěl utéci. Pohled na něho byl skutečně bolestný, neboť v každém pohybu těla dosud ohebného se zračila bolest a úzkost smrtelná. Konečně klesl a psi ho dohonili; jeden ho popadl za uši, druhý za záda, třetí za břicho. Zajíc posledně pronikavě vykřikl a skonal. Psi se o kořist rvali. Rvaní a kousání. Lovci pospíchali k tomu, zahnali pažbami kořistníky a vyrvali zubům jejich mrtvé zvíře, jehož kaštanový kožich jen málo byl zraněn.

„Musím dáti psům, co jim patří“ (τὸ μεζέ), pravil Míchaíl, odřízna obratně uši nebožtíkovy, jež rozdělil mezi psy na obvyklou odměnu čekající.

„Nuž, podíváme se, z čí pušky byl postřelen! Ha! Z tvé“, pravil ke mně, „na uších a zádech. Díry pocházejí z brokův docela jemných a tys jediný, jenž takové má,“ doložil k tomu, aby důmínku svou opodstatnil. „Já stál za dubem a nepostřelil jsem ho. Státhis také ne. Nikolós mu přerazil běhák. Proklaté patrony!“

Druhý zajíc utekl, aniž po něm kdo střelil a po třetím vypálil Státhis marně...

* * *

„Bude-li se vám líbiti, přijďte dnes večer dolů, budeme křtíti.“ Tak mi učinil osmahlý sedlák pozvání na večer čtrnáctého srpna,

jež jsem také velmi rád přijal. Když jsem se dotazoval dále po čase a místě, kde se bude křest odbývati, řeklo se mi, abych šel jen do kostela, jakmile spatřím, že jest tam rozsvíceno, neboť obřad že se koná okolo desáté hodiny, ježto nemá duchovní jinak kdy. Když jsem řečený čas do kostela vstoupil, zastal jsem tu jen kněze modlitby odříkávajícího, kmotra a kmotru (τὸν κουμπάρον καὶ τὴν κουμπάραν), babičku nebo prababičku křtěncovu a asi deset chlapců a děvčat. — Ani příbuzného, ani přítele! neboť rodičové zůstávají podle tamních obyčejů doma. Doba ritu nadešla, ze křtitelnice se kouří, a osmdesátiletá prababička dítě rozvine a na natažené nohy své položí. Dítě jest obaleno bílými plénkami, zahaleno v červenou vlněnou látku a místo obyčejného povijanu (τῆς φασκιᾶς) pleteným pruhem ovinuto. Kmotra mu dá jméno Níkolákis, a ihned se rozprchnou přítomné děti, aby to rodičům oznámily a dostaly za přání dar (τὰ συχαρίκια) — 8lepta. Kmotra obdarovává nyní děcko červenou čepičkou (σκουφίτσα), bílou košilkou a žlutým šátkem. Podivné jest světlo, kterým při tom svítí: prostá nažloutlá svíčka, obvázaná ratolestmi olivovými a tryšlovými. Svátosť jest skončena, peníze svědků (μαρτιριάτικα) rozdány; takto smíme se odebrati do domu otcova. Kmotra, držíc dítě a rozžehnuté světlo, kráčí napřed. Přijdouc před otevřená vrata domovní, zůstane státi a oslovuje matku na prahu stojící takto:

„Zde ti daruji Nikolákisa. Ať mi ho dobře hájíš před úpalem, nemocí a každou jinou nehodou až do roku dvanáctého; od té doby nechať se ostříhá sám.“ Slova tato opakuje třikráte, při čemž se matka poznamenává křížem, pokleká a konečně dítko přijme. Po obvyklém přání si zasedáme za stůl, i předkládají se nám krmě, jež záleží řadou z melounů, rýže, suchých bobův a chleba medem mazaného, jejž přináší kmotra. Hned na počátku hostiny s úžasem patřím, jak vytahuje hospodyně z papíru červený šáteček, jejž po délce složí a na pravém rameni kněze vedle mně sedícího upevňuje. Nežli se ještě poptám, co dar ten znamená, přistoupí ke mně, políbí mi ruku a připevní mi podobný šátek na totéž rameno, rovněž pak kmotrovi atd. Za odměnu dá každý, co chce: dítěti (γιὰ τὸ παιδί) peníze měděné.

Milá a vábná tato slavnosť trvala ve vší tichosti až do půlnoci, kde jsem se za nejkrásnějšího svitu měsíčního ubíral do staré své věže.

* * *

Odcházeje kněz od křtu, přistoupil ke mně řka: „Přijďte zítra ráno; budu čísti mši v „poustevnické kapli;“ je to odtud deset minut, i dovíte se o místě tom mnoho zvláštního.“

„Přijdu na jisto!“ odvětil jsem.

Kostelíček nevyniká mimo krásnou polohu na návrší, odkud je viděti daleko na moře, ničím zvláště památným. Velmi podivná jest však pověsť, že se místu tomu říká „smuteční šat“ (Μαῦρο μαντήλα). „Kdysi tu bývala veliká obec, a lidé žili dlouhá léta velmi blaženě. Najednou nastala veliká a zlá nemoc, a mnoho lidu pomřelo, tak že všecky ženy, ta za rodiče, druhá za muže, třetí za bratry nosily černé šátky kolem hlavy.“ Proto se tam říkalo u černého šatu a říká dosud.

Máte-li tolik trpělivosti jíti za starým sedlákem trním a kopřivami, dovede vás pod velikou planou hrušeň (γκορίτζα); zde vám

ukáže s velikou důležitostí ohromný balván, jenž leží docela pravidelně, a zajisté k vám řekne: „Kdysi tudy táhli udatní mužové — a kámen byl provrtán — neboť zde máte stopu po obrovi!

* * *

Špatné živobytí, pokud se týče potravy, způsobilo mezi rolnictvem mnoho horečky. Způsob života jejich jest skutečně velmi jednoduchý. Představte si, že jsou mnohdy tolik dní bez chleba a že jedí pouze praženou rýži a okurkové melouny (ξυλάγγουρα); kolik se domníváte! Patnáct až dvacet kusův! A třeba znamenali někdy malou chorobu, nebo horečku, života toho nepozmění, říkajíce: „Třeba byl rozpálen, jez, co si srdce žádá, bys se opět uzdravil.“ Ačkoliv bývá stav mnohých nad míru povážlivý a počátečné horko se změní v hlavničku, činívá přece příroda pravé divy, a dosud jsem viděl mnohé z mrtvých vstání.

Z těch, již jsou právě nyní nemocni, jest stav dívky dvanáctileté nejvíce na pováženou, neboť se zdá, že má zápal mozku. Týden leží bez sebe a tak mne požádal otec, abych se na ni podíval.

A co jsem viděl?

Tělo dívčí bylo pohřbeno pod vrstvou vlněných pokrývek, z celého domu sebraných; hlava plavala v krvi dvou slepic, jež byly na radu zkušené stařeny právě zabity a nemocné na skráně položeny. Leknutím jsem couvl, tak strašný dojem učinila na mne krvácející hlava dětská! A co jsem při sobě lék tento zažehnával, který k duším nevinných obětí okřídlených brzy přidruží duši třetí — dívčinu — a co jsem radil otci horkou krev nahraditi čerstvou vodou pramenitou, odvětil mi tento velmi prostosrdečně:

„Uvidíme do večera; nepomůželi to, sáhnu k léku, jejž radil starý Stamátis“.

„A ten jest?“

„Rozřízneš dvě žab, povídal, posypeš je cukrem a položíš na hlavu — jednu z předu, druhou ze zadu.“

* * *

To jest léčení empyrické, nemyslete si však, kdyby si lidé ti vedli zprávně, že by jim to některak prospělo. Radil jsem mladému rolníkovi, jenž trpěl horečkou, brátí chinin. Sedlák poslal skutečně do Xirochóxia pro něj a přinesl mi jej, abych mu jej rozdělil v dávky. Překvapené jsem otevřel papír, zde ho bylo aspoň za dvě drachmy.

„Nač tolik?“ tázal jsem se.

„Hm, stojí třicet lepta, je to mnoho?“

„Od koho byl koupen?“

„Od kupce Anastasia; ten dává ze všech nejvíce.“

Trochu jsem toho lízl a znamenal jsem chuť nejčistší magnesie! Spadá-li vina na rolníky, že kupují domnělý chinin u kramáře, poněvadž je tam nejlacinější, lpí na vládě vina ještě větší, že dovoluje, aby se prodával spolu s olivami a vínem.

„Která vláda?“ budete se ptáti.

„A tak, máte dobře.“

(Pokračování.)

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola VII.

Stav oratoře po roce 1849. a cholera r. 1854.

Vizme, jaký byl stav oratoře Boscovy r. 1848., 1850, 1852.

Vychovával a vyučoval zde 700 mladíků v oratoři sv. Františka Salesského a asi 800 hochů v oratoři sv. Aloisia, mimo to shromáždil v nové hospici třicet opuštěných chlapců, již byli předmětem otcovské jeho péče. Ježto je neměl čím živiti, nestyděl se vycházeti po žebrotě v blízkém sousedství. Říkával, že jde na hon pro své „rybičky.“

Válka zdržela rozvoj ústavu, ale metla ještě mnohem strašlivější měla přijíti v zápětí. Bylo to r. 1854., kdy strašlivá cholera zuřila v Evropě, zvláště v Ligurii, Piemontsku a ostatní Italii, vyžadujíc všude nesčíslných obětí. V Janově příkladně ve dvou měsících sklátila v hrob více než tři tisíce lidí. Popisovati tuto nemoc dnes jest věcí zbytečnou a každý ji zná. Jest povědomo, s jakou rychlostí děsnou řádila a usmrcovala. Zvláště v Piemontsku byl strach hrozný. Obecný lid vzal si do hlavy, že lékaři dávají nemocným pod záminkou léku otrávený nápoj naznačený jménem „vodička“ („acquetta“), a to proto, aby nemocný co nejdříve zemřel a pochován byl, by tak nikoho nenakazil a hrozící nebezpečí znenáhla se umenšovalo. Panický strach byl tak veliký a děsil všechny bez rozdílu, že obchody byly uzavřeny, vše vázlo, a bohatší s nesmírným chvatem prchali daleko od míst epidemií zachvácených. A ještě více: jakmile některý obyvatel domu byl přepaden cholerou, všichni ho opustili, každý se domníval, že nemoc jest nezvratně nakažliva, že tomu ani jinak býti nemůže a takový ubožák umíral bez pomoci, leda že mu někdy nějaká odvážná osoba, nadšena láskou křesťanskou, v poslední hodince posloužila. Nejednou se stalo, že hrobníci byli přinuceni násilím vyraziti dvéře neb dobyti se oknem, aby se k mrtvolám dostali; počínaly se již rozkládati a sálaly nesnesitelný a otravující puch. Jedním slovem — opakovaly se v těchto dnech strašlivé scény středověkého moru, jež nám tak živě a mistrně byl popsal Boccaccio a Manzoni.

Cholera nepopřála — abychom tak řekli — ani okamžiku, aby obecné zděšení poněkud ustalo a veřejnosť si oddechla. Podobna jsouc anděli smrti vše ničícímu, ubírala se z krajiny do krajiny, a nižádná moc pozemská nebyla s to, aby ji zastavila u vítězném jejím běhu. Místa velmi zdravá, jako nejvyšší pahrbky a hory, nebyla méně nakažena, než roviny a údolí. Dne 30 června objevila se metla v Piemontsku a na počátku srpna vyžádala již prvních svých obětí na předměstích turinských.

Na Valdoccu nebyly jednotlivé rodiny pouze zdecimovány, ale úplně zničeny. Co činila v těch hrozných dobách oratoř sv. Františka Salesského, jakýž byl osud její, kdy strach děsil i lidi nejodvážlivější a nejstatečnější?

Z počátku nezapomněl Bosco ani na jediný lidský prostředek, jenž by mohl zabrániti strašlivé nemoci a činil vše, aby neštěstí ono

nezavítalo též do jeho ústavu. V otcovské své péči dal vybíliti vnitř i vně dům a opravil jej všemožně. Zmenšil počet postelí v ložnicích a vykázal jiné světnice tomu účelu, zlepšil stravu chovanců a nešetřil při tom nikterak výloh, jež ovšem značně vzrostly.

Jestliže však nezapomněl těchto prostředků, tím spíše bral útočiště k Prozřetelnosti božské. Častokráte kleče před oltářem, modlil se z hloubí srdce: Bože můj, bij pastýře, ale zachraň, zachraň ovce mé! Nabízel život svůj, aby zachránil chovance. Večer dne 5. srpna, v den Madonny Sněžné, promluvil pěknou řečí, v níž vyzýval hochy, aby se odevzdali ochraně Neposkvrněné Panny a vzývali ji jako spásu chorých — Salus infirmorum. V téže době jich napomínal, aby se učinili hodnými Milosrdenství Božího a ochrany Blahoslavené Panny a vyhladili ze srdce svého každou poskvrnu hříchu. Druhého dne skoro všichni přistoupili k stolu Páně, a od té chvíle bylo chování jich vskutku vzorné.

Bylo to pohnutlivé podívání viděti je po modlitbách večerních shromážďovati se kolem svého dobrého otce a žalovati na sebe — vždy předstoupil jeden po druhém — a vyprávěti, v čem kdo pochybil proti řádu neb povinnostem stavu svého. A výtečný kněz napomínal i těšil všechny povzbuzuje jich, že s čistým a neposkvrněným svědomím sníti budou pokojný spánek. Bylo znáti zřejmě též zvětšenou vroucnost u mladíků, kteří pouze v neděli do oratoře přicházeli. Mezitím městský úřad zařídil nemocnice pro cholerou zachvácené, jichž nikdo nedbal a nikdo ku pomoci nepřispěl. Ale zříditi nemocnice podobné ovšem nebylo ještě vše, bylo třeba nalézti opatrovately nemocných, kteří by nasadili i vlastní život, aby je zachránili.

Jednoho dne svolal Bosco své jinochy a krátkými slovy odvolával se k velikodušnosti jich srdcí. Vylíčil jim děsný stav cholerou onemocnělých, kteří umírali v krutém trápení, opuštěni ode všech, kdežto rychlá pomoc mohla by jim vrátiti zdraví i život. Mluvil s nadšením o krásném skutku lásky k bližnímu, kdyby se zasvětili péči a ošetřování ubohých onemocnělých, a starali se o jich tělo i duši.

V krátkosti: slova jeho měla kýžený účinek. Čtrnácte jinochů přihlásilo se hned k této službě lásky a později měli velmi mnoho následovníků mezi svými soudruhy. Kdož by tomu uvěřil, že heroismus těchto mladíků zneuznán byl od sprosté luzy, a že nejednou tlupy bídných zákeřníků přepadly tyto hrdiny, když ubírali se do lazaretů za svým láskyplným povoláním?

Jména těchto ošetřovatelů byla neprodleně sdělena starostovi, jenž byl sestavil kommissi, mající říditi tyto sbory pomocné. Hned druhého dne šli vznešení tito atleti lásky do míst jim určených; jedni do lazaretů předměstských, druzí do soukromých domů — ale všichni přijati byli jako andělé útěchy a smilování. Bosco je naučil zacházeti s léky a sloužiti nemocným v nepřítomnosti lékaře; obeznámil je též, kterak duševně zaměstnati chorého, očekává-li příchod kněze.

Jakmile bylo známo, že mladíci oratoře Boscovy ošetřují cholerou zachvácené, brzy rozpadl se obvyklý pořádek a rozvrh hodin ústavu Boscova. Příbuzní, sousedé, obecní úředníci a zřízenci — všichni oblehali Bosca; ani on, ani chovanci jeho neměli již pokoje. Ve dne i v noci tlouklo se na vrata: buď chtěl někdo lék, buď pokrm. A tak oratoř Boscova stala se v době cholery pravým středem lásky a blahodárného působení, Bosco sám velmi často byl volán k onemocnělému,

jenž nechtěl přijati žádného léku: a to věru dálo se až příliš zhusta. Když přišel a promluvil, přestal všechen odpor, a lékaře, jehož dříve vyhodili ze dveří, přijali s otevřenou náručí. Bosco a kněz Galvagno ani se neodstrojovali v noci a spali na loži úplně oblečeni, aby hned při prvém zavolání byli pohotově. Vůbec veškerý klerus turinský zachoval se po celou tu dobu obdivuhodně, zvláště vynikl řád Dominikánů a laikové, kteří neohroženě přisluhovali.

Mladí ošetřovatelé nemocných pečovali o choré dnem i nocí, a nespali, a přece, jak jistí jeden z nich, byli neustále veseli a plni důvěry v Boha. Často, praví jistý chovanec, byli jsme u nemocných, kteří neměli ničeho, ani povlaku, ani přikrývky, ani košile. Tu spěchali jsme k dobré matce Markétě a ona dala nám, čeho bylo třeba; ale brzy i ona byla na dně svých zásob, vydavši nám již vše, tu kdysi, když jsme chtěli prostěradlo, dala nám ubrus ze stolu — poslední to zbytek prádla ústavu".

Zhusta stalo se, že nemocní měli nepravé úsudky o kněžích a předsudky proti nim. Mladíci oratoře bojovali statečně proti nim a přemáhali je. Ale aby tak bojovali s úspěchem proti neduhům tělesným i duševním, bylo třeba, aby napjali veškeré své fysické i morální síly. Toto sebezapírání, tato úrodná a požehnaná láska uznána byla s veškerou chválou tiskem katolickým i úřady městskými.

Mladíků, kteří tvořili vnitřní oratoř, bylo v té době více než šedesát. Byli uprostřed předměstí, kde cholera zuřila s nevídanou prudkostí. Po téměř čtyři měsíce kosila strašlivá nemoc bez přestání na levo, na pravo, před nimi i za nimi přečetné oběti. Po této době, když epidemie ustala, počítali se chovanci oratoře a nechyběl ani jeden. Bosco sám měl jednoho večera první příznaky cholery, nechtěje však poděsiti ústav a žádati za pomoc, natíral se sám, přijímal známé léky, odevzdal se Bohu, a silně se zpotiv, usnul. Druhého dne byl zdráv.

Dne 8. prosince 1854. zmizela cholera úplně z Turina a okolí; téhož dne Pius IX. v basilice vatikánské obklopen dvěma sty patriarchy, arcibiskupy a biskupy z celého světa, prohlásil a stanovil dogma o Neposkvrněném Početí Blahoslavené Marie Panny. Jitro téhož dne bylo určeno Boscem ku poděkování Svaté Panně, že způsobem tak zázračným zachránila oratoř před zhoubnou nemocí, jež všude kolem tak děsně zuřila, a že uchránila chovance všech nebezpečí, do nichž z lásky k bližnímu samodék dobrovolně pospíchali. Zapěli „Te Deum" s pravým zápalem víry a vděčnosti.

Bosco v těchto těžkých dobách objevil takovou přítomnosť a velikosť ducha, že když město Turin založilo hospic k zatímnému ošetřování sirotků, jimž rodiče cholerou byli zemřeli, pomýšlelo se na to, aby se stal jejím ředitelem. Nazývala se hospic sv. Dominika. Když později byla zavřena, dvacet malých osiřelců odevzdáno bylo péči Boscově a tvořili zvláštní oratoř, ku které Bosco s nejněžnější péčí lnul, i dobrá máteř jeho Markéta. I větší chovanci oratoře Boscovy měli velice rádi tyto „malininké", jak jim říkali, kteří znenáhla naučili se poznávati pořádek ústavu Boscova a přivykati mu, a tak tvořili s velkými jednu velkou rodinu.

Kapitola VIII.

Zbudování domu, jenž jest nyní laboratoří. Další vyučování veškeré mládeže a roztřídění jeho. Ochranná methoda lásky křesťanské. Umění a řemesla. Arabští jinoši.

V roce 1852. ukončil Bosco stavbu chrámu sv. Františka Sálesského. Byl dosti rozsáhlý, moha pojati šest až osm set osob, a zvláště ve dnech církevních slavností navštěvovala jej značná část osadníků onoho obvodu, kteří zde vedle chovanců oratoře dosti místa nalezli. Mimo to se postaral Bosco o budovu v nejbližším sousedství kostela, ze které učinil školu pro tři sta dětí všeho věku a všech poměrů.

Ale na tom nebylo ještě dosti. Dům Boží byl zbudován a ozdoben, bylo třeba nyní domu pro opuštěnce útlého věku. Jan Bosco staral se o provedení tohoto plánu s obvyklou svou energií. Získav pozemku, počal ihned stavěti, a stavení bylo koncem měsíce listopadu r. 1852. téměř již hotovo, když se tu rozzuřila strašlivá bouře s děsným orkánem, jenž střitiv budovu již téměř ukončenou proměnil ji v hromadu kamení. Na štěstí nevzal tu žádný lidský život za své. Zdálo se, že Prozřetelnosť posílá na Bosca tuto novou zkoušku, aby zkusila opětně jeho důvěru v Boha; a skutečně lidumilný kněz snesl ránu tuto s resignací a odvahou, jen v Boha důvěřujícím vlastní. Hned v prvních dnech vesny počalo se stavěti znovu s obnoveným úsilím, a než se leto vystřídalo s jesení, byla budova hotova. Značným peněžitým nákladem přispěli vévodkyně Laval-Montmorency, markýz a markýzka Fassatti. V říjnu r. 1853. bylo již lze v domě bydleti, a přestěhovaly se sem školy, refektář a ložnice; zde ubytováno bylo šedesát pět hochů, a Bosco vyvolil si onu část, kde ještě dnes bydlí.[1]) Brzy potom vypukla cholera a oratoř získala si přízeň obecenstva výtečnými službami, veřejnosti v době strašlivých těch útrap prokazovanými. Bosco užil této přízně k získání štědřejších podpor snah svých; koupil nový pozemek a rozšířil přístavbami prvotní oratoř, založil oratoř druhou v Turině na předměstí řečeném Vanchiglia, osadě to pusté, chudičké, kdež do té doby posud ani kostela neměli.

V této době — anebo o něco málo dříve — vzbudily školy jeho pozornosť obecních úřadů, jež daly se prohlédnouti úředníky svými, a po příznivé zprávě o vyučování zde udíleném povolilo město ústavům Boscovým roční subvenci tisíce lir. Vznešené dámy a šlechtičny přicházely pomahat matce Markétě; ba, když vzrostl počet chovanců, přinášely jim každé soboty s velikou pilností čistě vyprané košile a šátky; každého měsíce vyměňovaly jim postelní prostěradla a povlaky, vše vyspravily a vypraly. Každé neděle byla prohlídka šatstva, není-li třeba nějakých správek; zhusta prohlížely se dětem ruce, mají-li je čisté umyté — zajisté vše to nebylo věcí zbytečnou, nýbrž téměř nutnou.

Nyní měl Bosco postaráno o osm, až devět set internistů. V době takového rozvoje ústavu činila se dobrá Markéta co mohla, a horlivosť její překonávala sama sebe. Paní Gastaldi-ová, matka kanovníka Gastaldi-ho, potomního arcibiskupa turinského, neostýchala se spřáteliti se s prostičkou venkovankou a společně s ní bděla nad čistotou a správností chovanců. Co o tom napsal P. Cesar Chiala

---

[1]) Totiž v r. 1885. Poz. překl.

v malé knížečce nadepsané „Z Turina do republiky Argentinské," jest vskutku dojemné. V téže době objevil se Bosco v řízení svých ústavů pro mládež jako vychovatel prvního stupně. Pozoroval pilně mravní i rozumové vlohy svých chovanců a bděl pilně nad jich prospěchem. Vybíral, jakž to činil vždy, nejvýtečnější žáky škol elementárních a dával je do svých kolejí a malých seminářů. Nežli založil koleje, měl totiž Bosco ve své oratoři sv. Františka Sálesského gymnasium, či vlastně lépe řečeno školu, kdež vyučovalo se počátkům jazyka latinského. Ale již r. 1863. otevřel kolej na Mirabellu, pak v Borgo S. Martino, v Lanze, několik jiných v létech 1870., 71., 73., a ještě více v letech následujících. Zde objevily se u mnohých zřejmé vlohy k povolání duchovnímu, a tu Bosco otevřel jim semináře, kdež poskytnuta jim příležitost obírati se hlubokými a trvalými studiemi theologickými. Tak na příklad uvedeme toliko veliký seminář S. Benigna nedaleko Turina — jest to ústav, jenž dokonalejším věru ani býti nemůže. Z těchto seminářů vyšlo v několika letech čtyři až pět tisíc kněží, z nichž největší část — zvláště z počátku — věnovala se duchovní správě při farách, ale mnozí stali se Salesiány. V r. 1885. bylo jich více než tři sta. Druhou kategorií jsou tak řečení koadjutoři, kteří nemají žádné hodnosti duchovní. Jsou to až na nepatrné rozdíly asi titéž, jako v přemnohých řádech klášterních prostí bratří laikové. Ostatní pak, kteří buď vloh, buď chuti k povolání kněžskému nemají, odcházejí do škol průmyslových — či umění a řemesel — neb do škol hospodářských, a vycházejí z nich jako dobří řemeslníci — nejednou stanou se majitely známých a vážených domů obchodních.

Oratoře Boscovy lze považovati za rozsáhlá semeniště, která každoročně vzácné květiny vypěstují.

Výsledky práce Boscovy jsou tím obdivu hodnější, považíme-li, jak nestejní a smíšení jsou živlové, s nimiž jest Boscovi jednati. Můžeme zcela správně říci, že Bosco, vždy dalek jsa toho vyhledávati do svých škol a pracoven pouze hochy v rodinách dobře vychované, se zvláštní zálibou, ba zamilováním, vyhledával tuláky bez domova a přístřeší. Chtěl je zachrániti od špinavých špekulací různých bídníků, kteří by je naučili s prací zároveň i ohavnostem. A pak nutno uznati, že míval nezřídka podivuhodná vnuknutí, jež vesměs sloužila k rozvoji jeho ústavů.

Tak na příklad jednoho dne se zastavil na ulici a pozoroval tlupu uličníků, kteří, jak se podobalo, ve své zábavě zcela záviseli na jednom ze svých soudruhů. Nebyl o nic větší druhých, ale patrně bylo znáti, že se těší jakési autoritě u nich. Byl náčelníkem všech her. Bosco užil příležitosti, když se kluci rozprášili na všechny strany, a přiblíživ se k malému náčelníkovi, tázal se ho po tom i onom, a úcty plné odpovědi chlapcovy jej zcela uspokojily; i dal si slíbiti, že se spolu druhého dne na témž místě zase sejdou. Bosco se dověděl, že se hoch jmenuje Michal Magone, že nemá otce, a že byl vyhnán ze školy pro mnohá darebáctví. Michal skutečně přišel k dostaveníčku, což Bosco považoval za dobré znamení. Již chtěl chlapec zase na sebe žalovati, že se špatně choval, ale Bosco pravil mu přívětivým a rozhodným hlasem: „Vím vše, můj příteli, a jsem odhodlán tě přijati; ale jen s výjimkou, že nebudeš činiti v mé škole

to, co jsi činil dříve a co, jak se mi zdá, až dosud činíš. Tím bys mi školu zpustošil.“

„Oh! račte býti jen bez starosti, nezpůsobím vám nepříjemností. Minulosť má byla zlá: ale budoucnosť nesmí takovou býti. Již dva mí soudruhové jsou v žaláři — a co by se stalo ze mne? O, já ubohý!“

„No, dosti, dosti, milý příteli — jen se neboj. Ale přede vším mně pověz: líbí se ti lépe řemeslo, nebo studování?

„To co chcete sám; kdybych však měl já voliti, dal bych přednosť studování.“

„A ukončiv studia — co bys potom dělal?

„Kdyby takový tulák jako já... počal, sklopiv hlavu. „Nuže, pokračuj!

„Kdyby takový tulák jako já mohl ještě tak se polepšiti, že by se mohl státi knězem... byl bych knězem.“

„No, uvidíme, co dovede tulák, bude-li míti dobrou vůli, dej se do práce, a ukáže se brzy, učiníš-li pokroky v učení; pak tě Bůh povolá zajisté ku stavu kněžskému.“

Bosco mu vykázal soudruha, jenž u něho zastával úřad anděla strážného. To dělo se vždy, byl-li přijat chlapec, o jehož mravech byly pochybnosti; přidělen mu jinoch nejosvědčenější, jenž ho neztrácel z očí ani při práci, ani při hraní.

Není zde k tomu místo vypravovati, jak se Michal Magone znenáhla učil, jak byl vychováván, a jak se zcela obrátil, jak rychle a snadně chápal, že by se byl stal vzorem všem svým soudruhům; nebudeme líčiti, jak jej smrť v nejkrásnějším rozkvětu mládí zachvátila, a jak jej plakali všichni spolužáci a druhové....

Koho by vy věc zajímala, nechť přečte si stručný, ale pohnutlivý životopis jeho, jejž sepsal Bosco sám.[2])

Hle, jak vychovávací methoda Boscova dovedla přeměniti malé tuláky! Síla spojena s laskavostí konala tu dílo překvapující a podivuhodné.

Jestliže již na louce na Valdoccu byla methoda tato obdivována, lze právem říci, že nepozbyla své působivosti ani v budově rozsáhlé, jež dnes skoro na témž místě se vypíná, a v níž se tisícové modlí, v níž tisícům se uděluje vyučování. Také dnes, navštíví-li kdo oratoř ve dne, když se pracuje, přesvědčí se, že panuje v pracovnách hluboké ticho, rušené jenom hučením strojů nebo zvukem nástrojů hudebních.

Jistý pán provázel kdysi vznešeného šlechtice po pracovnách Boscových a tento pravil: „Toť věru třeba asi železné discipliny, aby zachován byl takový pořádek a taková harmonie mezi chlapci spustlými a divokými.“

„Nikoliv, pane,“ odvětil průvodce. „Věc to podivná, neuvěřitelná, ale pravdivá. Vláda, jíž poslouchá malý tento národ, jest vláda přívětivé mírnosti. Řekl bych málo, pravím-li, že tresty jsou zde řídké; mohu ujistiti, že se vlastně skutečných trestů ani neužívá. Zákon,

---

[2]) Cenno biografico sul giovanetto Magone Michele, allievo dell'oratorio di S Francesco di Sales; per sacerdote Giovanni Bosco. — Životopisný nástin jinocha Magone Michaela, chovance oratoře sv. Františka Sálesského, od kněze Jana Bosca. Vyšlo v Turině třetí vydání r. 1880. v Salesiánském knihkupectví na Cottolengu, stojí 10 centes. Přeložen též do franc. jazyka. P. přl.

jenž zde uvnitř se ostříhati musí, jest pouze zákon svědomí. Všichni jej přijali, všichni jej zachovávají; měť kněz Jan Bosco zásadu povznášeti všechny a nesnižovati nikoho, dodávati zmužilosti, odvahy, a nikoliv činiti malomyslným, otupělým.“ Kdežto kříklounští revolucionáři píší objemné svazky a prohlašují zákony, jež nelze zachovati, jen aby úspěchu nabyli, jenž nejednou jest jen chimerickou utopií, hle, pokorného kněze, jenž bez takového hluku rozluštil veliký problém paedagogický: způsobiti, aby chovanci rádi plnili, co nařízeno, a nenahánětí jim strachu vyhrožováním tresty. V jeho školách neužívá se tělesných trestů, ani temné komůrky ani cely k osamotnělému uvěznění. Nejdůtklivější lék jest vyloučení; a přistoupí-li kdy Bosco k poslednímu tomuto prostředku, provází jej takovým napomínáním, že nešťastník nebývá dohnán k zoufalství, nýbrž poznává, že se mu nechává otevřená brána, aby se mohl zase navrátiti ...

Třeba doznati, že se chovanci škol oratoře mnohem více bojí jistého trestu, nežli i sebe přísnějších opatření kázeňských. Jest to znamení nelibosti neb nespokojenosti, jež dá na jevo Bosco. To snadno poznáme z příběhu následujícího.

Jednou v neděli večer dával Bosco svým žákům dobrou noc; přicházeli totiž k němu po modlitbách a líbali mu ruku. Tu — aniž si toho byl vědom — opomenul jednomu z nich podati ruku, nepromluvil na něho, vůbec si ho nepovšímnul. Ubohý hoch šel na lože plačky a plakal a štkal až do půl noci; naříkal si jako zoufalý. Dohlížitel byl nucen vstáti, přiblížil se k loži, a tázal se, co je mu.

„Ach! zvolal, dopustil jsem se zajisté těžkého přestupku! Rozhněval jsem si ctihodného Bosca — nepodal mi ani ruky ku políbení!“

Ježto nebylo lze hocha upokojiti a bylo se obávati, aby neonemocněl, odebral se dohlížitel časně ráno k Boscovi a vypravoval mu, co se sběhlo.

Výtečný ředitel šel navštívit zarmouceného mladíka, těšil jej a mazlil se s ním, ujišťuje jej, že se to stalo pouze opomenutím, a že to nic jiného neznamená ...

Tato útěchy plná slova byla spásonosným balsámem pobouřenému srdci chlapcovu. Zhostiv se veškeré úzkosti, poskakoval radostí celý den.

Z tohoto lze porozuměti, jaký morální účin měl Bosco na své chovance. Měl takto po ruce vydatný trest, jenž působil na srdce. Jest to nejlepší a nejprospěšnější prostředek napravovací.

Nic obdivuhodnějšího není, nežli pozorovati tohoto zvláštního kněze, kterak, tak zaměstnaný po celý den a celý svůj věk, dovedl nalézti ještě času k hlubokým studiím a k nejrozsáhlejší korrespondenci, jíž vyžadovala administrace ústavu i různé příčiny vychovatelské. Dostávalť den jako den sto, ba až i tři sta listů, a odpovídal skoro ku všechněm. Zdá se, že se čas pro něho zázračně rozmnožoval, jako chleby rozdávané Ježíšem Kristem zástupům u jezera genezaretského.

Od pěti hodin ráno jest Bosco mezi svými; za malou chvíli po páté jde s nimi do kostela, slouží mši svatou a zpovídá, kdo k zpovědi přijde, pak jde navštívit pracovny, zaznamenává si a pozoruje pokrok chovanců, dává si podávati zprávy o stavu strojů, o útratách vzešlých z jich spravování a udržování; zvláštní péči věnuje pracovnám typografickým a prohlíží vykonané práce tiskařské, chovancům svěřené. Nikdy neztrácí ze zřetele pokroky učiněné v oboru typogra-

fickém a snaží se, aby je zavedl také ve svém domě; vyptává se dělníků na stav jich rodin, na jejich zdraví, na poměry příbuzenské a horlivě dbá, aby je v potřebách jejich podporoval, a poskytoval jim pomoci duševní i hmotné. Třeba poznamenati, že jsou v pracovnách zastoupena skoro všecka řemesla: jsou zde truhláři, řezbáři, kováři, krejčí, obuvníci, knihaři, atd. O salesiánském oratoři napsal hrabě Karel Connestabile velmi pěkný a důležitý spisek, ve kterém právě této různosti a všestrannosti řemesel zde zastoupených s pochvalným uznáním se dotýká.

Založiv Bosco ve městech školy řemeslnické a umělecké, jež rozšířily se po celé Italii, zařídil po venkově hospodářské školy zemědělské, aby tak jinochové všech tříd měli příhodné vyučování.

On sám zdá se býti zosobněnou encyklopedií paedagogickou. Vždy pozorována v něm zvláštní dychtivosť, abychom tak řekli, proměňovati mladíky, již zdáli se býti úplně zkaženými a k ničemu dobrému již způsobilí, v lidi ctnostné a znamenité.

Lze mluviti o vyléčení mravním i v případech v pravdě zoufalých. Pověst jeho v té příčině vznikla až do daleké Afriky, tak že mu bylo posláno z Alžírska pět arabských mladíků na vychování. Byliť to praví divoši nepřístupní, ale Bosco si pevně umínil, že je vychová.

Když však je viděl a poznal z blízka, přiznal se sám, že se dopustil neprozřetelnosti. Zdálo se mu býti holou nemožností dostáti povinnosti, již na sebe vzal. Tito Arabové podobali se spíše divé zvěři nežli lidem. S hbitostí tygrů a panthrů vrhali se na ty, kdož jim zavdali příčinu, a kousali je a rvali nehty, nic jináče, než jako by byli dravé šelmy. Nicméně pozoroval Bosco, že jim jeho osoba není protivná; obklopil je vybranými soudruhy, kteří jim byli anděly strážnými a dali si s nimi všechnu práci; aby jich napravil, umínil si působiti na ně citem jich vlastní samolásky.

Přívětivosť, trpělivosť a dobrý humor jich soudruhů je konečně přece trochu pohnul a může se i říci, je zkrotil; zastyděli se, že jsou mravně tak ponížení před mladíky svého věku, a rozhodli se — pro česť rodné své země — že se vynasnaží dosíci mravní výše oněch, jež nalezali býti tak dokonalými.

Za několik měsíců po jich vstoupení do oratoře udála se v těchto synech pouště dokonalá změna v mravech i v chování, v myšlénkách i citech. Na jich rtech objevil se při návalech zlosti přívětivý úsměv; oči jejich, dříve planoucí záštím, zářily nyní paprsky lásky a spokojenosti; oživující teplo lásky křesťanské vniklo až do dna jich duše.

Toto teplo učinilo ze synů islamu lidi nové, kteří rádi sklonili kolena před křížem a poddali se zákonu evangelia, zákonu lásky a milosrdenství.

Ale mýlil by se každý, kdo by soudil z tohoto fakta i z jiných, jež jsme uvedli, že dar, dovésti změniti tak morální povahu, náležel výhradně a toliko Boscovi. Bosco dar tento sdílel, či lépe řečeno sdělil všem, kteří byli kolem něho, on je vyučil své methodě a vlil takměř do nich ducha svého.

Kněží Salesiáni, důkladně vyučeni od Bosca svého zakladatele, stali se snadně jeho koadjutory, napodobitely a závodníky; oni činili propagandu jeho ústavu a pokračovali po něm v rozsáhlých missiích.

Počínajíc r. 1865. činil ústav salesiánský téměř zázračné pokroky. Cítě potřebu rozsáhlejšího chrámu, podnikl Bosco stavbu a způsobil, že prvý kámen svatyně té zasvěcené ku cti Marii Panně Pomocnici křesťanů byl položen jeho královskou Vysostí princem Amadeem Savojským, vévodou z Aosty, bratrem krále Humberta a krále někdy (po krátký čas) španělského. R. 1868., tedy ve třech letech, byl krásný kostel ukončen. Chrám tento zbudován jest ve formě latinského kříže a zajímá prostranství 1200 m²; nad ním vyčnívá kopule zvýší 26 m. Mimo tisíc chovanců může pojati veškeré osadníky ze sousedství, kteří sem ku mši sv. přicházejí. Stál milion lír.[3]) Příspěvky scházely se milostivým působením Marie Panny tak hojně, že Bosco pohnut zvolal: „Maria sama si postavila dům! Aedificavit sibi domum Maria“.

R. 1864. a později padesáte kněží a kleriků Salesiánských odhodlalo se žíti pod společnou řeholí. První tento pokus schválený Piem IX. byl zaměněn zřízením trvalým, schváleným slavně a na vždy týmž sv. Otcem r. 1874. V letech následujících oratoř rozmnožila své školy umělecko-řemeslnické a své kolonie zemědělské, jakož i kolleje v Italii, Francii, Španělích a Jižní Americe. Nyní (r. 1885.) má po světě asi 200 domů, obsahující asi sto tisíc mladíků — nepočítaje v to mistry v pracovnách, služebníky atd.

Bosco založil též pod jménem Marie Pomocnice řád sester, jehož původ i rozvoj později vylíčíme. V různých těchto domech zaměstnáno jest více nežli tři sta podivuhodných kněží, kteří jsou — abychom to řekli upřímně a srozumitelně — zosobnělými vydáními druhého Bosca, majíce jeho ducha i methodu vychovávací. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Stroupežnický umí psáti realisticky. Po „Furiantech“, jimž vytýkán mnohde s patrnou nelibostí realismus až přílišný, představil nám ve „Václavu Hrobčickém z Hrobčic“ opět jadrným způsobem kus opravdového selského českého života.

Sedlák Václav Vrba a Hrobčický „pán“ jsou dávno na štíru. Pan Hrobčický je šlechtic, a dle jeho mínění patří sedlákovi robotit, před pány uctivě ohýbati hřbet — on lituje starých dob, kdy panovala pověstná lavice a dráb v celé slávě. Vrba je sedlák plný pýchy, pokročilý, svobodomyslný; starý aristokrat mu pranic neimponuje, kde mu to může okázati, tam to učiní a hodně markantně. Kýž div, že když hořel Vrbovi statek, pan hrabě nedovolil ani, aby jeli hasit s panskou stříkačkou. Vrba vyčiní hraběti v novinách, a Hrobčický, aby se mu vymstil, kupuje zadlužený statek a vyhání jej odtud.

Vrba měl dceru, s níž syn starého Hrobčického, hrabě Jiří Vilém, měl poměr nikoliv bez následků. Dívka davši život chlapci zemřela, Vrba se chlapce ujal nevěda, kdo jest otcem jeho. Až když Jiří Vilém vnucuje Vrbovi peníze, aby zadlužený statek koupil zpět a vyplatil dluhy vážnoucí, žasne hrdý Vrba nad tou šlechetností. Ve sceně svrchovaně zajímavé dovídá se, že Jiří Vilém jest otcem nemanželského děcka, a to

[3]) Ubrazen veřejnými sbírkami a loterií, již pořádal Bosco. P. pří.

jej úplně poráží na mysli. Prožije strašlivou bouři duševní, leč na konec přijímá peníze ve prospěch nevinného vnoučka svého. —

Celé drama bohato jest krásnými detaily a scénami, četné episody menší dodávají mu rázu plastického a přirozeného, a výtečně nadaný a pilný herec J. Šmaha vytvořil Vrbou figuru tak geniálně propracovanou, že na ni věru může býti hrdým. —

Jinak zimní období bylo původními pracemi velice chudé, a co přineslo, nevynikalo. Darmo přemýšlíme, proč dramatická produkce u porovnání s jinými obory písemnictví tak nápadně vázne. Píše se ovšem dosti, ale většina prací je tak slabá, že nemůže býti ani řeči o připuštění na prkna nár. divadla. Rádi tomu věříme; i při nejpřísnějším výběru a kritice stane se ještě, že přijatá práce buď propadne, buď svou velikou chatrností praslabý dojem učiní. Snad vězí příčina v tom, že jsme toliko na jedno divadlo odkázáni, a to v Praze, že na venkově nemáme divadel větších, stálých a důstojných — a kdo chce býti dramatickým spisovatelem, tomu nutno stále pozorovati, studovati, a to na jevišti, z jeviště.

Karel Kukla již před hodně dávnou dobou vystoupil jednoaktovkou „Anatomové“, nyní, po přestávce hodně dlouhé zadal taktéž jednoaktovku „Svatební noc“, obrázek z poslední pruské války. Práce jeví talent, děj je pěkný a scény zajímavé, až na některé nepřirozenosti, které jsou velmi na závadu. Nepřirozenosť v ději nebo situaci zabije i jinak nejpěkněji stavěné drama. Ale i přes veškeré tyto vady jest práce Kuklova mnohem lepší nežli Pinkasova „Fotografie“, taktéž jednoaktovka. Podobné práce neměly by se přijímati; ať již jest jejich autorem Petr nebo Pavel; beztoho nešťastné ono „přijímání osob“ zavinilo v mnohé příčině disgusto obecenstva a nedůvěru jeho ku květnatým reklamám, jež každodenně z divadelních kancelářův vycházejí. Ve „Fotografii“ není děje, není pěkného ani vtipného dialogu — pomyslete si, že by někdo z pětiřádkové anekdotky, k tomu ještě dosti obyčejné, učiniti chtěl jednoaktovou komedii; takový dojem činí „Fotografie“.

Německá literatura pomohla repertoiru Mosrovým „Bibliothekářem“, hrou starší, na něm. divadlech již odstavenou. Jest to práce vypočítaná na hodný smích obecenstva, a spíše tak do areny se hodící. Za bibliothekáře se vydávající gentleman, ukrytí pravého komického bibliothekáře, krejčí Gibs, derouci se do vyšších kruhů a pronásledující směnkou dva veselé jonáky (z nichž jeden domnělý bibliothekář), vychovatelka zaměstnávající se spiritismem a všude samá media hledající, praoriginelní (ale nikoliv na divadle!) strýc — toť vše řada známých odjinud již figur, ale vše splete se situacemi, jež utvoří pravou komedii, tak že obecenstvo od smíchu neoddechne — což je konečně také úspěch, jehož se časem nesmí zapomínati. Že mnohde vězí nepřirozenosť, nemožnosť, na to ve smíchu mnohý rád zapomíná. Celkem podobá se poněkud, v některých směrech, „Bibliothekář“ co do stavby kusu pracím Šamberkovým, jež však jsou v dialogu vtipnější. Na polských divadlech znám je „Bibliothekář“ jmenem „Spiritisté“!

Francouzská Pailleronova veselohra „Myška“, jako mnohé sestry její, nevyniká dějem, jako spíše charakteristikou osob a uměle vypracovanou divadelní technikou. Jiný autor než Francouz sotva by co z látky učinil. Pan de Simiers, překročiv léta bujného mládí, nenalezá již tolik štěstí u žen jako dříve a odchází na venek: Paříž jej znudila. Ale zde přijde do společnosti čtyř žen, jež vesměs se do něho zamilují. Jest to

Klotilda — žena od muže odloučená — (věru nezbytná osoba každé francouzské komedie) a dvě prohnané kokety Hermina de Saganely a Josefa Rimbautová, ty osnují pravou honbu na sprahlé srdce světákovo, ale nadarmo. Přijde „Myška", nevlastní dcera pani Moissand-ovy. Jmenují ji „Myškou" pro její hravé a tichounké způsoby; jest roztomilá, nevinná. I na ni učiní dojem de Simiers, ač často mu slouží za posměch, a tu v rozpačité chvíli vyzná mu lásku. Konečně zasnoubí se de Simiers s Myškou. — Děj ten, jak vidno, jest velice nepatrný, a přece celá veselohra baví. Typy zde se objevující jsou ryze pařížské, ač ne tak protivné, jako v mnohých jiných francouzských komediích, kde hemží se plno blatošlapů blaseovaných, vyžilých, pravých to komediantů života, zprotivujících se až do duše. V „Myšce" jest jediná mužská úloha, věru pravá to zvláštnost.

Do stálého repertoiru vřaděna opera „Eugenij Oněgin" od Petra Čajkovského, dílo krásné a poetické. Libreto zděláno jest na stejnojmenné básni Puškinově. Mistr Čajkovský byl v Praze osobně a pořádal zde koncert, opustil však na rychlo Prahu s úmyslem, že se nikdy sem již nevrátí. Příčinu hledati sluší v urážce, jež se mu zde stala. Vypravuje se totiž, že po koncertu obdržel list s poukázkou na honorář, a list prý obsahoval poznámku, jež mistra urazila; týkala prý se — jak se obecně pravilo — slabé návštěvy koncertu a honoráře. Faktum jest, že Čajkovský uraženým se cítil a rychle odejel. Ať již příčina urážky byla ta nebo ona, jest to věru smutné, stane-li se to slovanskému umělci prvního stupně, a to v Praze, jež poslední dobu tak ráda zove se „slovanskou". Považíme-li, jakých různých ovací, pocty a slávy naděláno zde lecjaké dosti bídné zpěvačce, jaký velikolepý švindl se děl k její oslavě na jevišti, na ulici nebo v novinách — pak nás věru tato okolnost musí zaboleti, a jest také karakteristikou pro naše poměry. —

Ze starších oper uveden na scénu Meyerbeerův „Prorok", z dřívějších let ovšem velmi známý. Jak tomu bylo i při jiných starších operách nově vypravených, byla největší péče věnována baletu, a to sceně na ledě, kdež tančí se čtverylka; mimo to jest tu kvapík s veškerých personálem baletním a „rejdovák" se čtyřmi baletkami. Aby pak se po baletu vůbec nezasteskło, vzkříšen zase náš starý známý „Excelsior", jenž po 94. a 95. cpán do obecenstva s poznámkami o své „přitažlivosti", jakož i že dáván po „delší přestávce". Chodí-li pořád obecenstvo na podobná představení, pak se nemůžeme diviti správě divadelní, jako spíše se divíme obecenstvu.

Z her Shakespearových nově vypraven „Jindřich IV.", a to s úspěchem velice čestným s každého hlediska. Mohlo-li by se co vytknouti, bylo by lze připomenouti, že verše Shakespearovy vesměs nešly hladce, jak by si přáti bylo. Není to žádný div. Byly doby, kdy byl Shakespeare jako doma u nás, nyní měli herci mnoho příležitosti zapomenouti Shakespearovskou deklamaci. A máme herce výtečné, s nimiž se všude pochlubiti můžeme. Palma večera bez odporu náleží J. Šmahovi jako Johnu Falstaffu. —

Když před lety, tuším ve výmarském dvorním divadle dávali Sofokleovu „Antigonu", psaly o tom některé naše listy skoro s úsměškem. Nyní vypravili ji u nás a shledalo se, že výtečná tato klassická tragoedie našla plné divadlo vřelých obdivovatelů. Sehrána znamenitě a způsobila dojem tak ryze poetický, že bylo patrné nadšení na posluchačích viděti. K premiéře Antigony dala si dostaveníčko celá vzdělaná Praha. Vypra-

vovati děj „Antigony“ pokládáme za zbytečné; znáť ji každý, kdo jen poněkud klassiky se zabýval, právě tak dobře, jako „Oedipa krále“, „Oedipa na Kolonu“, a „Elektru“. Hluboký dojem způsobil chór s krásnou hudbou Mendelssohnovou. Antigonu hrála pí. Sklenářová-Malá, Kreona Šimanovský, Haimona Seifert, Teiresia Šmaha.

Není-liž to v jistém smyslu pro divadelní správu poučením, aby i časem starších kusů si všímala, jakž nejednou jsme zde již uvedli, a přivedla na jeviště to, co hráno již před lety a nyní zapomenuto? Obecenstvo jest jiné, než bylo; střídá se stále, po letech se valně proměňuje. Vedle pilného píděni a pachtění se po novinách bylo by moudré i ohlédnouti se do zadu a přednésti opět, třeba po některé revisi to, co druhdy se velmi líbilo a co nyní zapomenuto. **Josef Flekáček.**

Valná hromada družstva „Vlasť“

byla odbývána ve středu dne 23. t. m. v místnostech redakčních v Žižkově. Ráno téhož dne sloužil předseda družstva, farář Frà Mergl Josef, mši sv. za zemřelé členy. Odpoledne ve tři hodiny zahájil týž valnou hromadu, vzpomenuv zemřelých členův roku minulého. Zemřeli: Dvořák Frant., kanovník v Kroměříži, Platzer Vilém, probošt v Jindřichově Hradci, Soukup Frant., farář u sv. Havla v Praze, Vačkář Josef, arcikněz v Soběslavi, Wacek Leodegar, kanovník v Hradci Králové. Přítomní vyslechli úmrtní zprávu tuto stojice. Na to přečetl předseda dva dopisy povzbuzující k nové neunavné činnosti, totiž dopis bohoslovce z Gorice, Ellnera Ant., hlásícího se za člena zakládajícího, a dopis Hlinky Vojt. (Pravdy Frant.), kterýžto veterán mezi belletristy katolickými vyslovuje družstvu plné uznání za dosavadní činnosť, k nové pobádá a za zakládajícího člena se hlásí. Po té přistoupeno k jednotlivým odstavcům programu. Jednatel P. Červinka Václav četl protokol minulé valné hromady, kterýž byl schválen. Pak přednesl jednatelskou zprávu: Také letos můžeme, velectěné shromáždění, s utěšenou mysli hleděti na činnosť družstva našeho. Neboť činnosť jeho nejen že neklesla, nýbrž ona naopak velice vzrostla. Dovolím si připomenouti to faktum, že počet členů valně se rozmnožil. Ku konci lonského roku správního bylo členů zakládajících 199, ku konci letošního roku správního 247 a nyní jest jich 263. Z lonských činných 32 členů přestoupli mnozí na naše vyzvání ku členům zakládajícím, tak že zbývá členů těch 22. Přispívajících bylo v loni 107, letos 115. Celkem bylo loni členů 338, letos 399. Zajisté potěšitelný to úkaz pro družstvo naše. Co pak se týče našeho časopisu „Vlasť“, musím doznati, že obavy, které já a se mnou někteří členové výboru v minulé valně hromadě vyslovili, nevyplnily se, Bohu díky, aspoň ne v takové míře, jakž jsme se obávali. Odpadlo ovšem, toť pravda, něco abonentů starších, za to však stejný, neli větší počet nových odběratelů přibyl, tak že vzdor zvýšeni předplatného zůstal počet jich asi stejný. Konstatuji s velikým potěšením, že rozesýlá se přes 3000 exemplářů; z toho přichází na sesterskou Moravu 705 exemplářů, do Slezska 52. Dále do Dolních a Horních Rakous, Haliče, Štýrska, Charvatska, Istrie, Slavonie, Krajiny, Uher a Tyrolska. Též mnoho do ciziny, totiž do Ameriky, Ruska, Bavorska, Saska, Švýcarska, Belgie, Italie. Na Slovensku vzdor všemu namáhání nebylo možná

větší počet abonentů získati, ač jsme si články svými často této ubohé haluze Slovanstva všímali.

Opětně pochvalně musím se zmíniti o alumnech a klericích českých velikého počtu seminářů a klášterů mocnářství rakouského i ciziny. Máme v seminářích abonentů: V Praze 41, Olomouci 58, Brně 25, Hradci Králové 55, Litoměřicích 44, Č. Budějovicích 24, Celovci 23, Gorici 6, Lublani 7, Mariboru 9, Linci 2, Sv. Hyppolitu 3, Vídni 9, Řezně 2, Římě 3, Innsbruku 2, Churu 5, Lovani 3, Štýrském Hradci 20. Co se týče kleriků, i tu máme četně abonentů, hlavně pak vynikají letos řády křížovnický a benediktinský. — Schůzí výborových odbýváno 6; všecky měly za účel zvelebení a rozšíření časopisu „Vlasť“ a činnosti spolkové. Činnosť svou rozšířil spolek tím, že zakládá knihovny, a to katolické knihovny. Poslány byly již knihy do bibliotheky v Jindř. Hradci, pro spolek katolických tovaryšů, do Klecan pro farní knihovnu, z které lid knihy velmi četně a rád čte, a do Duchcova pro český lid. V tomto správním roce obdařeny dvě knihovny, a nyní právě vypsán konkurs na založení tří nových knihoven, a to jedné pro Moravu, druhé pro tak zv. uzavřené území a třetí pro spolek sv. Vincence. Každý zajisté z nás, velectění pánové, dovede uvážiti důležitosť, jakou má pro národ právě tento směr spolkové činnosti družstva „Vlasť“. Musíme uvážiti, že národ náš jest národ čtenářský, že jedině vydáváním knih a povzbuzováním ku čtení první buditelé našeho národa — většinou kněží — jej ze staletého spánku probudili, že jedině čtení národ náš zachránilo před odnárodněním, kterémuž v oběť jiné větve slovanské klesly a klesají. Kdo vše to uváží, zajisté uzná velikou důležitosť, jakou má zakládání knihoven a rozšiřování dobrých knih pro mrav i národnosť lidu našeho. A této nové rozšířené činnosti našeho družstva volám srdečné: „Zdař Bůh!“ — Pokladník Škrdle Tomáš podával účetní zprávu, kterou prohlédli zvolení revidenti farář Mejsnar Josef a zkoušený kand. professury Všetečka Leopold. Na základě tom udělila valná hromada pokladníku absolutorium. — Za předsedu družstva byl jednohlasně zvolen Frà Mergl Josef, farář ve Volfarticích u Č. Lípy, a za členy výboru rovněž jednohlasně Červinka Václav, katecheta v Žižkově; Foret Alois, kooperator v Karlíně; dr. Bačkovský Fr., spisovatel na Král. Vinohradech; Mejsnar Josef, farář na Klecanech a Ulrich Karel, c. k. poštovní oficial v Praze.

Při volných návrzích rokovala valná hromada o návrhu děkana z Dešné u Jemnic na Moravě, Poimona Fr., jenž žádal, aby se do stanov družstva „Vlasť“ pojalo, že se mohou státi zakládajícími členy i právní osobnosti s vkladem jednou pro vždy 100 zl. Valná hromada uzavřela, až se budou měniti stanovy, aby se k návrhu tomuto vzal patřičný zřetel. Rovněž bylo uzavřeno, aby se při změně stanov vytklo, že účelem družstva jest podporovati katolické spisovatele vůbec místo dosavadního ustanovení, dle něhož měli budoucně býti podporováni jen ti, kteří píší do časopisu „Vlasť“. Na stavbu českého gymnasia v Opavě věnovala valná hromada 10 zl. Valná hromada přenesla pro tento rok na výbor právo, tvořiti řády pro jednotlivé odbory spolkové činnosti, jichž nutnost za dobré uzná. Návrh jednatele P. V. Červinky, aby zvýšeny byly honoráře přispívatelům „Vlasti“ na výši honoráře „Osvěty“ a „Květů“ odložen na dobu pozdější, až jak se nynější zvýšení osvědčí. Největší míru času zaujímaly návrhy dra. Bačkovského Františka, jenž promluvil v tato slova: Účelem družstva „Vlasť“ jest vydávati belletristický časopis směru katolického, podporovati dobrou literaturu a zakládati knihovny katolické.

Není tedy družstvo „Vlasť“ zřízeno pro kněžstvo, nýbrž pro katolíky všecky a nemá prospívati písemnictví kněžskému v užším smyslu, ba není ani účelem jeho zvelebovati pouze písemnictví katolické, nýbrž má podporovati dobré písemnictví vůbec. Avšak ze seznamu členů, připojeného k výroční zprávě, viděti, že ke družstvu „Vlasť“ jakožto katolíci hlásí se hlavně skoro toliko kněží. A přece nelze říci, že kromě kněží není v Čechách již skoro žádný vzdělanec, který by byl katolíkem a který by si přál, aby bylo zvelebováno a pěstováno písemnictví dobré a aby bylo bojováno proti písemnictví špatnému; nelze říci, že jest v Čechách již tak zle, že kromě kněží katolíků nemáme skoro žádných. I zdá se mi, že účel a směr družstva „Vlasť“ obecenstvo dosud náležitě nepochopilo a že ho náležitě nezná. Zdá se mi, že od obecenstva pokládáno družstvo „Vlasť“ mylně za spolek kněžský, nikoli za spolek katolický. Proto jest potřebí obecenstvu řádně vyložiti, že úkol družstva „Vlasť“ jest vyšší nežli prospívati pouze kněžstvu, že úkol družstva „Vlasť“ nese se za tím účelem, aby prospělo veškerému národu ve všech jeho vrstvách, a že domáhá se toho tím, že snaží se zvelebovati belletristické písemnictví katolické a podporovati dobré písemnictví vůbec, tudíž i písemnictví zcela nekněžské, zcela světské, jen když jest dobré, totiž takové, v jakém zálibu má míti každý katolík, tudíž i nekněz. Pokud družstvo „Vlasť“ bude působiti hlavně toliko mezi kněžstvem, potud snahy jeho nedodělají se úspěchu takového, aby úspěch ten zapustil kořeny své ve všech vrstvách národa našeho ku prospěchu písemnictví a vzdělání všech Čechův vůbec a katolíků zvláště.

Katolické kněžstvo na víru katolickou obraceti není třeba, ale jest potřebí uváděti na pravé cesty ty zbloudilé katolíky, kteří holdují písemnictví špatnému, kteří libují si v četbě knih špatných, kteří odvrátili se od knih dobrých a kteří nejen dobrých knih nečtou, ale i špatné velebí a také píší. A tento dalekosáhlý úkol má družstvo „Vlasť“, a soudím, že, kdyby všichni katoličtí vzdělanci čeští četli časopis „Vlasť“, že dalekosáhlý úkol ten znenáhla uvésti ve skutek by se podařilo. Proto jest potřebí seznámiti náležitě všechny vzdělané katolíky s účelem družstva „Vlasť“, a jest i potřebí všemožně se starati, aby družstvo „Vlasť“ mělo mezi členy svými také hojně nekněží a časopis „Vlasť“ aby byl čten také hojně též od nekněží. Kromě toho rád bych viděl, aby družstvo „Vlasť“ rozšířilo se znenáhla tak, aby bylo asi takovým spolkem jako „Matice česká“ a „Svatobor“ dohromady. Vzniklo družstvo „Vlasť“ přičiněním kněžstva a jest i dosud hlavně přičiněním kněžstva udržováno. I přeji si, aby též o družstvě „Vlasť“ bylo lze po letech napsati totéž, co Václav Beneš Třebízský řekl o kněžstvě těmito slovy: „České kněžstvo bývalo prvním sloupem českého písemnictví a prvním sloupem české národnosti“; přeji si, aby znenáhla také družstvo „Vlasť“ stalo se prvým sloupem českého písemnictví a prvým sloupem české národnosti, jako české kněžstvo bývalo.

I dovoluji si činiti tyto návrhy:

1. Buď rozeslána na všemožné adresy, totiž všem vzdělaným a zámožnějším katolíkům tištěná zpráva o družstvě „Vlasť“ i o časopise „Vlasť“ i o zakládání knihoven. Ve zprávě té buď vylíčeno vše, co dosud družstvo „Vlasť“ prospěšného vykonalo a co zamýšlí, kolik má členů, jaký jest jeho účel, jaké jsou podmínky přijetí za člena, jaké jest předplatné na časopis, kdo dosud přispěli do „Vlasti“ (uvésti také při tom názvy některých pozoruhodnějších článků dosud otištěných), a buď připojeno vy-

zvání, aby ten, komu zpráva ta poslána, přistoupil za člena, aby stal se odběratelem časopisu, neb aby daroval knihy k zakládání knihoven atd. Zpráva ta celá neb aspoň zkrácená buď i poslána všem časopisům s žádostí, aby ji otiskly, vyjímaje ovšem časopisy, které jsou v rukou nekatolíků.

2. Časopis „Vlasť“ buď posýlán výměnou většímu počtu časopisů nežli dosud a buď ke každému číslu redakčních výtisků těch připojen lístek, na němž otištěn obsah onoho čísla, s žádostí, aby časopisy obsah ten otiskly. Tak činí jiné časopisy, jako na př.: „Osvěta“, „Květy“, „Světozor“, „Zlatá Praha“ atd., ba neposýlají k otisknuti jen obsah, totiž názvy článků, nýbrž i sebechválu o sobě. Aby „Vlasť“ následovala také tohoto nechvalného způsobu, totiž aby sama o sobě chválu do světa posýlala, toho ovšem nežádám. Ale pověděti světu, co v ni jest otištěno, to jest žádoucno, protože jinak ten, kdo ji nedostane do ruky, nedoví se, čeho by se v ní mohl dočísti.

3. Kromě časopisu a kromě zakládání knihoven i kromě zamýšleného katolického „Svatoboru“ družstvo „Vlasť“ vydávej svým nákladem také dobré knihy, hodící se všem katolíkům, tedy také nekněžím. Tím družstvo „Vlasť“ stalo by se asi takovým spolkem jako jest „Matice česká“, která však vydává spisy vědecké, kdežto družstvo „Vlasť“ by vydávalo toliko belletristické a poučné spisy, hodící se vrstvám nejširším. Spisy ty údové družstva dostávali by za cenu poloviční, i lákalo by to ledakoho, aby se členem stal, když viděl by z toho, že tím prospěje netoliko jiným, ale také sobě.

4. Za odběratele časopisu „Vlasť“ buď hleděno získati zejmena studentstvo všech škol středních. Zkažené vzdělance dospělé jest již nesnadno napravovati, snáze však jest zabraňovati, aby nezkažený nebyl zkažen četbou špatnou. Ze studentstva dorůstají pozdější hlavní činitelé v národě, proto radno pečovati, aby studentstvo dostávalo četbu dobrou a aby učilo se bojovati proti špatné četbě. V té příčině všichni katechetové buďtež opět a opět žádáni, aby na časopis „Vlasť“ studentstvo upozorňovali a budiž i hleděno získati za členy družstva profesorstvo škol středních“.

O těchto návrzích rozpředla se čilá debata. Návrh první zásadně přijat a odkázán výboru k vyřízení. K návrhu druhému sdělil redaktor, že se zasýlá časopis „Vlasť“ výměnou velice četným listům vyjma ty, jež výměny nepřijaly. Valná hromada se usnesla, aby se lístek s obsahem „Vlasti“ zasýlal jen těm listům, o nichž souditi lze, že ho uveřejní. Vydávání knih uznáno za dobré, ale odloženo, až se finance družstva více zmohou. K odstavci čtvrtému sdělil redaktor, že již v té věci učinil, co se učiniti dalo, a ukázal, jakých se tu dodělal spolek výsledků.

Předseda, poděkovav vládnímu zástupci p. Bayerovi za jeho ochotu a rozloučiv se mile s členy, uzavřel valnou hromadu.

Zvolený výbor odbýval ihned výborovou schůzi a zvolil oficiala Ulricha Karla za místopředsedu a katechetu Červinku Václava za jednatele. Výbor přistoupil ke spolku sv Ludmily v Písku za člena, rozdělil si práci k budoucí schůzi a uzavřel, že vydá pro knihovníky seznam dobrých a užitečných knih pro dítky a dospělý lid, o čemž se v budoucí výborové schůzi obšírněji pojedná.

LITERATURA.

Katolická reformace a Mariánská družina.

Napsal P. Josef Svoboda S. J.

Vysoce zasloužilý zvěčnělý probošt Václav Štulc čta dějiny národa německého od Jansena vydané, častěji říkával: Ach, kdyby také u nás někdo byl Jansenem. Ta doba reformační, století XVI. a začátek stol. XVII. potřebují objasnění, vysvětlení, opravení mnohého. Vždyť ty dějiny naše nejsou namnoze nic jiného než opsání bludů a lží protestantských z Německa!" A když mu z kompetentní strany namítnuto, že by u nás dějepisec jako Jansen právě tak musil býti ze všech stran podporován jako Jansen, vzdychl si a pravil: „Kéž by aspoň někdo učinil začátek, položil první kámen, snad jiný by přistavěl dále a...." následovaly potom jenom povzdechy. —

Nuže, raduj se, otče a vlastenče upřímný tam na věčnosti, aspoň počátek učiněn vydáním díla zmíněného, a zásluha náleží P. Josefovi Svobodovi, členu Tovaryšstva Ježíšova. — A jako každý začátek těžký, tak také i zde. — Spis tento, jehož první díl vyšel, jest ovocem práce a studia mnoholetého, vytrvalého, a odměna záleží v tom, že spisovatel může říci, „nuže — začátek dějepisectví církevního doby reformační jest učiněn, následujtež ostatní. — Obsah spisu udán velmi vhodně voleným názvem „Katolická reformace" a „Mariánská družina", neboť spisovatel dokázal v prvním dílu spisu svého, jak katolíci proti návalu kalvinismu se bránili, poznavše chytrý útok protestantismu směřující ku zničení náboženství katolického a císařské moci, až kruté násilí s pomocí Boží přemohli. Poznavše pak, že spojenými silami lépe se bojuje a jistěji vítězí, spojili se v „Družinu" tak zvanou „Marianskou", světcem Edmundem Kampianem založenou: napřed ovšem k vlastnímu posvěcení a pak aby v moudré organisaci, vespolek se poznavše, spořádáním a rozdělením práce, po veškerém národě šířili lásku ku náboženství katolickému, mnohé rozkolníky (mírnější Husity a Luterány) přivedli do církve aneb je aspoň z předsudků proti katolické církvi vybavili. — Mariánská družina byla tudíž velmi mocným prostředkem a jedním z prvních faktorů ku katolické reformaci, avšak ne toliko jediným.

To měl p. spisovatel dobře na mysli a proto vhodně nazval spis svůj — v první řadě „katolickou reformaci" a teprve podřadně učinil i zmínku o „Mariánské družině".

Spisovatel píše sice s hlediska přísně katolického, ale to mu nevadí, aby byl zároveň i přísně objektivným. Není výroku v knize jeho, který by zároveň četnými dějepisnými doklady, vzatými ze spolehlivých pramenů, nebyl dokázán. A toho bylo také třeba, neboť mnohý blud dějepisný musil vyvráceti, na některé lživé a překroucené události z doby té řádně si posvítiti, aby se ve světle pravdy ukázaly.

Co se týče způsobu vypravování, píše spisovatel slohem vědeckým a prostonárodním zároveň. Formy vědecké v jeho spisu učenec nebude postrádati, a přece i méně vzdělaný dobře porozumí vypravování jeho. Žádný však zajisté začav číst neodloží knihu, dokud celé nepřečte, neboť veškeré vypravování jest velmi obratně protkáno zajímavými episodami, které v největší míře dovedou vzbuditi zájem i učence i laika, že na konci zvolají všichni: Škoda, že již není druhý díl vydán. —

I úprava dílka tohoto jest slušná. Cena 70 kr. není sice veliká, avšak v zájmu věci dobré a i nakladatele, myslíme, že by při ceně 50 kr. první tento díl velmi brzy druhého vydání se dočekal. **V. O.**

Ottův Slovník náučný.

(Úvaha třetí.)

Pokračuje v úvahách svých, z nichžto prvá jest otištěna ve „Vlasti" IV. 366.—368. a druhá IV. 736.—742., 815.—820 a 894.—896., nemohu nepřipomenouti, kterak mne těší, že sama redakce „Ottova Slovníku náučného" úvahy ty uznala za správné, rozeslavši svým spolupracovníkům žádost, aby dbali zásad, rad a pokynův i výtek, které jsem dal. A také již i v slovníku samém jest pozoro-

vati, že redakce i spolupracovníci úvahami mými se řídí. Tak abych aspoň jeden příklad uvedl, článek „Amerika“ vyplňuje pouze 45 stránek, kdežto článek „Afrika“ 67 stránek, což uznal jsem býti příliš obšírným a nepotřebným. Avšak odběratelstvo své neupozornila nijak ani redakce ani nakladatelstvo na úvahy mé na obálkách, kdež otištěny jsou všechny jiné, většinou bez rozmyslu příslušného napsané „kritiky“; ba otiskli na obálce sešitu 20. i to, co sami poslali do „Národních listův“ i do jiných časopisů, tak, jakoby to byly napsaly „Národní listy“! Bylo to otištěno totožně skoro ve všech časopisech českých i také na př. v „Hlase národa“, a čteme v tom kromě rozmanité chvály o sešitě 19 také toto: „Příštím sešitem 20. bude dokončen prvý svazek.“ Ale ze sešitu 19. nikdo poznati nemohl, že sešitem 20. bude dokončen prvý svazek, protože to nikde na něm není poznamenáno. I jest patrno z toho, že „Národní listy“ napsati to nemohly, nýbrž že bylo jim to napsáno z redakce nebo z nakladatelstva „Ottova Slovníku náučného“. Takto šáliti obecenstvo věru se nesluší, a „Ottovu Slovníku náučnému“ není potřebí, aby sám o sobě sebechválu do časopisů rozesýlal, jak činí nyní již vůbec o sešitě každém. A nejen o jednotlivých sešitech „Ottův Slovník náučný“ sám sebechválu do všech časopisů rozesýlá, v prosinci r. 1888. rozeslal i dlouhý článek, rozdělený na dvě části, s žádostí, aby časopisy jej otiskly ve dvou číslech — začátek a dokončení —, a asi sto časopisů článek ten otisklo jako samostatný článek aneb aspoň v rubrice „Literatura“! V článku tom řečeno také, že Riegrův „Slovník náučný“ již „nevyhovuje potřebám a poměrům nynějším“ a že jest „namnoze již zastaralý“, že však k němu vycházejí „Doplňky a opravy“ jest opatrně zcela zamlčeno, za to pak v „Dokončení“ slovník Ottův jest důkladně vychválen, a to tak, jakoby to bylo napsáno od osoby, která nijak není súčastněna ve vydávání slovníku toho. Což opravdu jsou naše literární poměry již tak zkaženy, že ani o tak předúležitém podniku časopisy samy od sebe by posudku neprinesly, kdyby posudku toho sám nakladatel jim neposlal? — Což opravdu jest nutno, aby nakladatel sám svému podniku škodil tím, že postará se, aby posudek od něho napsaný totožně byl otištěn skoro ve všech časopisech? — Či domnívá se nakladatel, že málokdo čte více časopisů nežli jeden a že tedy málokdo se doví, že týž posudek v několika časopisech jest otištěn, a že málokdo z toho pozná, že posudek ten není napsán od redakce časopisu, nýbrž od nakladatele?*) — Také nesluší se, že redakce „Ottova Slovníku náučného“ dovolila si klamati odběratelstvo své těmito slovy v listárně na obálce sešitu 22.: „V třetím, ukončeném vydání německého slovníku Meyerova vyplňuje písmeno *A* 1801 stran, tedy též skoro úplné dva díly, a přece neobsahuje celý více nežli 20 dílů; jsou tedy obavy Vaše úplně zbytečné.“ Tím redakce chce vyvrátiti obavu, že „Ottův Slovník náučný“ bude míti mnohem více sešitů nežli slíbených 300, a vyvracuje obavu tu zcela nesprávně, nesprávnosti té pak jest si dojista vědoma. V německém slovníku jest v písmeně *A* probráno již i ohromné množství článků, které v slovníku českém jest dáti do písmen dalších, protože českých slov, písmenou *A* se začínajících, jest velmi málo, kdežto německých velmi mnoho. Proto český slovník jest správno v té příčině srovnávati zase toliko s českým, a tu vypočítal jsem ve „Vlasti“ IV. 741., že, kdyby „Ottův Slovník náučný“ týmže spůsobem pokračoval jako dosud, měl by asi 1000 sešitů. Že pak jsem se nezmýlil, vidno také ze sešitů dalších.

Všimněme si nyní sešitů 13—26., a to tak, že úvaha tato bude pouze doplňkem prvých dvou, netvořícím bez nich samostatného celku; platíť o sešité 13.—26. vše, co napsal jsem všeobecného o sešitech dřívějších, a zejména také všechna chvála, kterou vzdal jsem „Ottovu Slovníku náučnému“ v úvaze druhé, náleží i všem sešitům dalším.

Mužů, jejichžto životopisy probrány jsou přílišně stručně, ani článků čistě odborných a neodborníkům nesrozumitelných a nepotřebných anebo přílišně mnoho místa zaujímajících, nepřipomenu. Uvedu hned toliko, že „Ottův slovník náučný“

*) Ostatně některé časopisy (na př. „Hlídka literární“, „Komenský“ a j.) předesýlají posudkům těm slovo „Zasláno“, takže každý hned ví, že posudek redakci byl poslán od nakladatele. Jsou ovšem i redakce, které samy nešvar ten, aby nakladatel anebo spisovatel sám o svém spise posudek si napsal, podporují. Tak na př. obdržel jsem od redaktora jednoho časopisu 18. listopadu 1888. dopis, v němžto žádá, abych mu poslal svůj spis „Rukopis Královédvorský a Zelenohorský“, těmito slovy: „Spis račte nám zaslati ihned po vyjití, abychom mohli o něm podati pojednání . . .; můžete si napsati pojednání sám ve formě jakékoliv, uveřejníme rádi . . .“ Rozumí se, že po takovéto vybídce časopisu tomu ani redakčního výtisku jsem neposlal

čím dále tím větší počet vynechává článků všeobecně důležitých, o nichžto lze předpokládati, že v něm hledány budou, a s nimižto setkáváme se v Riegrově „Slovníku náučném“, a tedy není tak úplným, jak jest radno a potřebno.

Jestiť v sešitě 13.—26. vynechán na př. odpůrce klášterníků v XIV. stol. na Sv. Hoře Athoské Akindynos, vévoda Akinfejev, národ Akivi, pověstný lékař franc. Akakia, duchovní řád Akalis, archimandrita Akindin, jesuita Akai Jan, město Akapulko, kanovník kyjevský Akielewicz, země Akambo, akarnová gumma, akarridová pryskyřice, turecký svatý i pták Akbaba, sandžak turecký i město Akissar, nizozemský básník Aken, syn Area I. Akrotatos, proslulá železárna Akers Bruk, bulh. město Akelo, město Akkaron, město Akyab, Alabastrová jeskyně (u Kežmarku v Uhrách), knihtiskař Alakraw, ruský kníže Alabyš, spisovatel Alcyonius, jezero Alaotra, uherský válečník Alapi, alanin, ministr císaře byzantského Akropolita i jeho syn, Alardové František, Vilém a Mikuláš, zakladatel království Granadského Alahmar, vladyka Alauk, učenec Albelius, sopka Albay, akrylové sloučeniny, řeka Aksu, vojevůdce Akuj, ostrov Albemarle, charv. rod Albeni (zejména také dva biskupové z rodu toho), opevněná skála ruská Alandža, prot. duchovní Alberti Julius Gustav, italský operní skladatel Albinoni, vévodkyně Albansová, herečka a básnířka Albrechtová, náboženský spisovatel Albati, lékař a dějepisec Albrich, dalmatská ves Albanesi, osazená potomky vystěhovalých Arnautů, Albské jezero, ruská řeka Aldoma, spisovatel polský Aleksandrowić, právník Alef, lékař a botanik Alefeld, dalmatský kněz a spisovatel Aleksijević, dánská míra alen, ruské město Aleksin, Alemanský kodex, maršál rakouský Aleksič-Maina, plavec Alcaçoba, uherský městys Alfalu, národní hrdina německý Alfart, vévoda edinburský Alfred, mahomedánští protivníci inkvisice Alfakini, archaeolog Alfter, nerost algerit, staroněmecký básník Alkmaer, básník Albis, dějepisec Algermann, látka algin, básník Allix, předseda franc. parlamentu Aligre, jeptiška Alcaforada, město Algoma, spisovatel slovenský Algöver i téhož jména spisovatel německý, dalmatský stavitel Alegreti, veliká ves uherská Alhó, velikovévodkyně hessenská Alice, nápoj alies, kancléř Albini i admirál téhož jména, ruský učenec Alfonský, alipsie, aliptika, hora Alchan, rčení „Aliquid haeret“, biskup Alfrich, jesuitský spisovatel Alenio, malíř Alfaro, veliká ves uherská Alistal, způsob zkoušení mléka alkali kremametrie, skladatel oper Alghisi, cestovatel Alkinson, polský básník Alpnech, biskup Albertini i téhož jména výtečný kazatel a spisovatel, roztok střelné bavlny alkolén, allomerismus, spisovatel Alison Alexandr, nerost allagit, nerost allanit, znamenitý finančník Allarde, hraběcí rod, Allonville, státník Alquier, básník Allegri, látka aliabalis, dolnorakouské město Allentsteig, spisovatel Alhoy, látka algarovilla, dramatig Allingham, maurský vojevůdce Aliatan, nerost allogonit, nerost alloklas, právník hollandský Alphen i malíř německý téhož jména, politik Allon, biskup a spisovatel Alley, slavná švédská rodina herecká Almlöf, zakladatel říše Birmanské Alompra, předseda brasilské společnosti dějepisné a zeměpisné Almeida, vynikající kumanský vévoda Alpra, ruský státník Alopeus, město Altdamm, pruský generál Alvensleben Gustav Hermann (dosud činný; dva dřívější jsou uvedeni) i spisovatel téhož jména, učenec Alstedius, malíř Als, malíř Altenkopf, lékařský spisovatel Alston, dolnorakouský městys Altheim, anglický filolog Allen, ruská mince altin, prvý knihkupec vídeňský Allantsee, cestovatel Allison, učenec Alting Jakub, biskup Altmann, spisovatel Altmeyer, malíř Altmutter, vojenský velitel Alula, slavný církevní spisovatel Alvinczi, uherská řeka Almas, král Amala, protestantský prorok Allut i spisovatel francouzský téhož jména, rostlina amalago, nárůdek Amakosové, nejosvícenější lékař XIII. století Amand, americká osada Amanité, středověký španělský lékař Almenar, proslulý rabín Almosnino, sloučenina chemická amanitin, encyklika papežská „Amantissimi Redemptoris“, bohoslovecký učenec Amati, město Amastris, filosof Amaury, básník a hudebník Amat, druh papouškův amazoňan, největší řeka holandské Nové Guinee Amberno, amberové dřevo, král Ambigat, město Ambleside, vojenský spisovatel Ambert, ruský generál Ambrazancov, nerost amblystegit, město Ambrizette, věhlasný lékař slovenský Ambro Ignác Romuald, uherský probošt a spisovatel Ambrožovský, slovenský spisovatel náboženský Ambrozy i Ambruš, znamenitý jesuita Ambschell, lékařský spisovatel Amelung, metropolita novgorodský Ambrosij, učenec Ambrosini, pověstný krotitel zvířat Amburgh, básník Ammenbausen, kazatel Ammersbach, město Amhertsburg, město Amida, amidoazobenzol, amidooctová kyselina, amidosloučeniny, normanský vůdce Amika, krajina Aminca, zásady aminy, učený jesuita Amiodt, přístroj ammoniafon, spisovatel bohoslovecký Ammon Bedřich Vilém, nejvyšší hodnost v Syrakusách, amfipolos, starořecký skladatel komédií Amipsias, skupení hmyzův ametabola, svatý Amfilochius, čeleď ryb amfioxida, amfrisiový řád, františkán Amico,

skladatel hudební Amiconi, čeleď ryb amida, ruský šlechtický rod Aminěvi, druh ovcí ammon, město Ames, vojevůdce Amherst, kontrapunktista Ammon, město Amorevieta, lékař charvátský i lékař bosenský Amruš (otec a syn), tekutina amylamin, lučebné zkoumadlo amylochinolin, součást pryskyřice amyrin, tyrolská řeka Ampola, zkamenělé houby amorfozoa, cestovatel Amosov, hodinky ampouletta, ředitel železnic a pošt brunšvických Amsberg, kněžské roucho anabata, rčení „Amor vincit omnia“, rostlina anacampseros, hudební skladatel Anacker, město Anah, anaktinské sklo, roztoči analges, jabloň ananaska, kouzlo ananisapta, anatherinová vodička, nerost anauxit, mědirytec Ancker, šlechtický rod uherský Andaházy, ruské město Anadur, ostrov Anakutan, národek Anartofrakti, sibiřští obyvatelé Anaulové, město Anbar, básník Ancarano, vůdce Anciferov, houslista Ancot, litevská modla Andaj, filosof Andala a j.

Z článků, Čech se týkajících, jsou vynechány v sešitě 13.—26. tyto: moravská ves Allerheiligen, politik Alter, professor akademického gymnasia pražského Aksamít, česká rodina vladycká Albínové z Weissenblutu, probošt doksanský Alexius a téhož jména český malíř z XVI. stol., franc. rodina šlechtická d' Alincour (žila také v Čechách), opat tepelský Ambros, výtečný kazatel luterskočeské obce Ambrozy (řídil v Halle české vydání bible v XVIII stol.), oblíbená herečka pražského divadla za let třicátých Abramová, spisovatel Ambach (mnoho z něho do češtiny přeloženo), český básník Amler, český spisovatel oboru obchodního Alberta, český spisovatel cestopisný Dr. Karel Ambrož, moravští Ančáci.

Tedy celkem vynecháno v 13.—26. sešité skoro 300 článků všeobecně důležitých, kterých mnozí z odběratelů budou dojista nemile postrádati.

(Dokončení.)

O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii a ve Švýcařích.

Sepsal Jos. Kousal, představený kr. z. polepšovny v Kostomlatech. (Zpráva vysokému výboru království Českého). Urbánkovy bibl. paedagogické svazek 140. Cena 60 kr.

Zemský výbor království Českého, chtěje zříditi v Čechách polepšovnu, pověřil mladého kněze a druhého duchovního správce plzeňské trestnice čestným úkolem, aby shlédl a zprávu podal o polepšovacích ústavech v Německu, Belgii a ve Švýcařích a dle nabytých zkušeností pak řídil podobný ústav v Čechách. Podrobiv v úvodě krátké úvaze trestní zákon náš a zemí zmíněných, provádí nás spisovatel po kárných ústavech německých, belgických a švýcarských, a ukazuje na jejich dobré a stinné stránky. Spisovatel vyslovuje se všude určitě a sebevědomě, což svědčí o tom, že se v oboru tomto prakticky i theoreticky vysoko povznesl a že tudíž předmět svůj zcela ovládá. V závěrku podává představený Kousal resumé o všech těchto ústavech a tím naznačuje, jak by asi u nás měly býti podobné ústavy zařízeny.

Panu spisovateli, svému bývalému kollegovi ze semináře hradeckého, k práci této upřímně gratulujeme a máme z toho srdečnou radost, že muž mladý a nadaný vládne tak vzácnými, odbornými vědomostmi a že svého postavení i svého nadání použije nejen ku blahu člověčenstva a státu, nýbrž i ku prospěchu církve a našeho náboženství. Byl by zajisté slepým, kdoby neviděl, kterak státní byrokracie, liberální tisk a vše to ovládající zednářstvo krok za krokem snaží se vytlačiti kněze ze všech míst, kde by měl vlivu a moci. Vidíme to při všech nových institucích, ku př. ve školách obchodních a průmyslových i také v některých ústavech kárných atd. atd. I musí býti zase snahou naší, bychom ve všech oborech pilným studiem, neunavnou prací, vysokou intelligencí, ovládáním literatury, hlavně žurnalistiky, hleděli všemožné obory vědy ovládati a kde možno a s povahou našeho stavu se to snáší, postaviti se v čelo veřejných ústavů, jak se to právě u Kousala stalo, jenž právě svou čilostí a vzděláním a nadáním zemský výbor na sebe upozornil. My přejeme mladému představenému polepšovny všeho zdaru a toužíme po tom, aby se názory jeho (viz ku př. jeho úvahu v Časop. kat. duch. sv. X., roč. XXIX.: Kněz v trestnici) ujaly a církvi ku prospěchu sloužily.

Tomáš Skrdle.

Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner- und dem Cistercienser-Orden.

Haupt-redakteur P. Maurus Kinter, Stifts-Archivar zu Raigern. Vydáváno od r. 1880.

Časopis, jehož titul tuto uveden, ač již po devět let věren svému poslání objevuje se na trhu literárním, nedošel ještě povšimnutí ve veřejnosti. Omluvou jest ovšem, že to podnik německý a jak se zdá, rázu po přednosti soukromého. I nám nejde o jiné, než poukázati ku pěkné myšlénce, z níž vypučel.

Roku 1880 slavil požehnaný řád sv. Otce Benedikta čtrnáctisté narozeniny velikého svého zakladatele. Řád památliv jsa tradice a utužiti chtěje rodinné svazky, hotovil se ku jejich oslavě. Pohnutlivých slavností montekassinských byli jsme svědky. Než někteří nespokojili se tím, jejich snaha nesla se dále — přáli si, by něco stále upomínalo na památné tyto dny. O to mělo postaráno býti zvláštním způsobem; ustanoveno vydávati každoročně svrchu uvedený sborník, a to v dobách čtvrtletních. Myšlénka tato šťastně se ujala, a dnes vidíme jej nastupovati již devátou svou pouť. Nechceme tu kriticky rozebírati jednotlivé práce v něm obsažené, stůj zde jenom několik slov spíše povšechných

Sborník náš uspořádán jest v ten způsob, že každý sešit rozdělen jest ve tři oddíly, a to ve „Studie", v nichž potkáváme se s důkladnými články vědeckými, a ve „zprávy" t. j. menší články, úvahy a drobnější udaje statistické jednotlivých benediktinských opatství. Rok jak rok podáváno zde veřejnosti nemálo zajímavých článků a statí vesměs z per benediktinův. Hlavní pozornost ovšem věnována dějinám řádovým, a v tom právě záleží jeho cena. Mnich benediktinský stál u kolébky vzdělání téměř všem národům středověku a při prvních krocích na půdu křesťanské kultury je doprovázel. Po dlouhé věky byl jediným jejich učitelem. Dějiny řádu benediktinského sáhají hluboko v dějiny vzdělanosti národů křesťanských a na počátcích středověku s nimi v jedno téměř spadají. Proto důkladná znalosť jich nemá důležitosť snad jen privátní, jediné pro řád samý, než mnohem širší — povšechnou. Z příčin těchto nemůžeme patřiti na novou snahu tuto jako na něco zbytečného, ku vlastní choutce podniknutého, a to tím spíše, že dějiny řádové nejsou prozkoumány tak, aby k důkladnému jich prozkoumání ničeho již nezbývalo Nejvíce však líbí se nám při tom myšlénka spojovati jednotlivé síly benediktinské ku společnému snažení na poli tomto a celku dávati jeden určitý směr.

Netajíme listu tomuto svého uznání, tak jakož nedovedeme ubrániti se neutěšenému vědomí, že není náš, že vykázati se nemůžeme žádným jemu podobným. Vždy viděti jest nám sousedy naše šťastnějšími i na té roli, jíž jsme se tak honositi zvykli. Duchovenstvo německé, ač nejednou v nepříznivých poměrech se ocitající, nelení, nemalomyslní, dvojnásob úsilně přikládajíc ruku ku práci. Zdá se, jakoby ty neustálé ústrky ducha jeho utužovaly, jakoby učily stálé bdělosti v boji duševním. Bedlivějšímu pozorovateli neujdou zdárné sledy ušlechtilých snah ducha kněžského v tom i onom směru se naskytujících. A co hlavně zasluhuje pozornosti, jest, že ve všem tom největší horlivosť a úsilovnosť vidíme v řadách německého řeholnictva. Nesneseme vzájemného přirovnání, vždy spatřujeme je daleko před sebou, a jsou zvláště dějin církevních, toho palladia v boji, nad jiné pamětlivi. U nás naopak vše ukolébáno jest ve sladký sen bezpečnosti. Práce ponechává se jiným, méně povolaným proto, že nemajíce k ní lásky a svědomitosti aneb snažíce se těžiti ve prospěch svůj, nedospívají žádaných výsledků. Nedobře činí se s majetkem vlastním. Jak tu neželeti a nepronášeti trpkých slov! Nemůžeme než přisvědčiti slovům, jež pronesl nedávno polský referent, káraje ospalou péči řeholnictva polského ku vlastním dějinám, slova jakoby namířena byla přímo na poměry naše.

Pro zajímavosť budiž nám dovoleno uvésti je v plném znění. „Nezvyklý ruch", praví referent, „zavládl v posledních letech na poli historiografie katolické. V pravdě i v minulých stoletích vydala mravenčí píle mnichů množství děl váhy nemalé a rozměrův obdiv vzbuzujících, ale byly to po přednosti kompilace, jichž cena spočívá spíše ve množství užitých pramenů, než na způsobě jich užití. Když však nauka u protestantů ve věku našem vykonala veliký postup ve směru kritiky a methody zkoumání dějin, počali též katolíci, zvláště duchovní, úsilně se snažili, aby nezůstali zpět a aby pracemi stejně dobrými nahradili čtenářstvu díla protestantův. Zvláště děje církve, jednotlivých jejích ústavův a hlavně řeholí mají horlivé pracovníky v řeholnících, kteří dobývají z prachu klášterního od věků zapomenutá díla svých středověkých předchůdcův a očištěná umělou kritikou

vydávají na svět, připravujíce nový, vědecky upravený materiál do budovy minulých dějů svých řeholí. Třeba však dodati, že se tak děje jen za hranicemi. U nás jinak. Našich řeholníků nikdo nemůže a také nechce bráti v podezření z jakéhokoliv zajímání se o vědu. Mimo hlouček světských duchovních, pracujících opravdu se zdarem, a Jesuitů — ostatně pusto ve světě řeholním, a mnich pracující na nivě vědecké jest úkazem u nás neznámým.“ (Kwartalnik historyczny I, 82., Lwów).

Tak polský hlas. Ku slovům těmto mluvícím zajisté tak jasně a pravdivě netřeba dalších poznámek připojovati, bychom, jako vždy, připouštěli i zde nutné výjimky, arci jen skrovné. **Aug. Předměřský.**

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

Mluvíme-li o kalendářích, musíme opět dosvědčiti, že ty četně kupuje toliko lid, poněvadž v salonech jsou elegantní „Salon-Kalender“, „Toiletten-Kalender“ anebo paní nosí toliko „Portemonnaie-Kalender“. (Kalendářův okolkováno bylo r 1887. v říši rakouské 1,241.866).

Na venek jsou posýlány knihy zdarma, ale mnohé z nich nevyhovují. Tak píše „Vychovatel“ o „darovaných knihách ve venkovských knihovnách“ (od Plzně III. 3.), dle mota „Darovanému koni na zuby nekoukej . Tu prý větší brán měl býti zřetel k místním poměrům a každý by přečísti měl knihu, jíž darovati chce. Tak se dostaly na venek „Epištoly svobody“, vydávané od Ed. Grégra a mezi nimi „Pověra ve službě náboženství“ od Ed. Justa. Co si pomyslí lid, který má býti probouzen, o takových dárcích a tak vzácných darech!

Na venek přijdou knihy, jichž obsahem je tupena víra, jako nalezl neznámý dopisovatel v darované knihovně citáty: „Mnozí dostali se v náboženské třeštivosti na roveň s oněmi zvířaty, jimž největší rozkoší jest povalovati se v kalu a blátě. Čím kdo byl nečistší, spustlejší, tím větší dělal si nároky na svatosť a bohumilosť.“ Taková otrava pro lid je i zadarmo drahá. V téže darované knihovně byl „Nalezenec“, humorist. román od Ant. Ptáčka, „kde se líčí sprostými slovy nemravný život v klášteře kapucínském“, „Člověk, který hledá myšlénku“, román od A. Kalendy, „kde krev proudem teče“ a mnohé jiné.

Kéž by se tato činnosť — zakládati na venku knihovny — dostala do rukou osob spolehlivých, a jenom dobré knihy lidu byly předkládány! V té příčině si vzorně vedou alumni, kteří knihy dříve pročtou, nežli z nich knihovnu upraví. Zde možno látku rozděliti; v seminářích se vůbec mnoho čte; alumni jsou z lidu, snadno poznají, co se pro lid hodí, by konečně již nebyly posýlány na venek rozličné almanachy, „hladové“ básně a brošurky, by počet darovaných knih byl hodně veliký. Co kdo nechce míti ve své knihovně, to nehodí se za dar, který má kolovati po staveních, vzdělávati a poučovati. Je záslužno darovati knihy, ale ty musí býti pečlivě voleny dle místních poměrův a ne rozličné epištoly, jež jsou výronem střeštěné fantasie, a jimž lid nikdy neporozumí.

Také lid že málo čte, slyšíme a čteme mnohé stesky. Zvláště vážné čtení mu není vhod. Nejvíce docházejí odbytu sensační romány (překlady, jež jinde propadají konfiskaci), paškvily, brošurky a podobné bejlí. K časopisům bývá lid vůbec netečným.

Fr. Bayer si stěžuje, že J. A. Komenského „Sebrané spisy vychovatelské“ — spisy tedy tak důležité, odebírá mezi 10.000 toliko asi tři sta učitelů, učit spolků 19 (ze 150!), okr. knihoven učit. 13 (ze 100!), celkem mají spisy 568 odběratelů. (Noviny, které za „všechny potřeby školy nynější a učitelství“ děkují Němcům liberálním a hájí „neodvislosť školy nynější ode všech náboženských sekt“, jistě mají hojnosť odběratelů.)

„V pravdě slušelo by na české učitele“ — dí J. Šmaha v předmluvě ku Komenského „Bráně věcí otevřené“ — „kteří sedí na stolicích vysokých a nízkých, aby vroucněji a snadněji ponořovali se v ducha i v řeč našeho arciučitele, zvláště pak v jeho zásady paedagogické“. A Fr. Bayer po smutné zkušenosti dí: „U nás platí, žel Bohu, u mnohých jen slova a slova a skutek — nic. Komenského veliká většina velebí jen ústy, ale nečte ho a nevyznává skutkem... Či mají-li k nečesti českého učitelstva sebrané spisy Komenského vzorně překládané a dosud zhola neznámé, zůstati — nedotiskem?“ (Zasláno našemu P. t. vlasteneckému učitelstvu?)

I proti professorům a ředitelům středních škol slyšíme mnohé stesky: „Druhdy bývali professoři sami nejhorlivějšími šiřiteli knih a dnes? Jenom se zeptejte studentů a našich nakladatelů, jaký proud v tom ohledu jest v posledních letech na středních školách panujícím.“ (Slovan). Sám se pamatuji, že professoři kolpoltář časopisů měli, je rozšiřovali a po malých částkách na ně vybírali. „Podívejme se,“ pokračuje týž list, „kolik professorů jest členy „Umělecké besedy,“ jaké procento jest členy „Matice České;“ tažme se v kanceláři „Ústřední Matice,“ mnoho-li 500 českých professorů do roka na české školy věnuje?“ atd.

Tím prý ani studenti nejsou nadchnuti láskou k českému písemnictví a nepodporují je tak, jak dosud činili. Vrhají se pouze na politické listy, oddávají se lhostejnosti, „mládež se stává předčasně sestaralou, blaseovanou.“

Až dosud studenti nejvíce knihy odebírali. V tom ohledu vynikají velice alumni. V pražském semináři odebíralo se „Vlasti“ 46 exemplářů, „Časopisu kat. duch.“ 76, „Pastýře duch.“ 30, „Zlaté a Doreovy bible“ 37, „Hlídky lit.“ 29, „Obrany“ 22, „Vychovatele“ 33, Ottova „Slovníka nauč.“ 23, „Osvěty“ 20, „Libuše“ 34, „Laciné knihovny nár.“ 16 atd. Podobně i v jiných seminářích. Studenti — každý knihkupec dozná, jsou nejhorlivější v odebírání knih, a proto by tato touha a láska měla býti tím více pěstována a podporována nejen slovem ale i příkladem těch, kteří mládež vyučují.

Jedna z největších příčin špatného odbytu knih je bejlí, které vedle pšenice bují. Tak na př. Zolovy romány se překládají o překot. Román krvavý „Germinal“ byl příčinou samovraždy v tunele St. Germain, a svedený samovrah napsal matce: „Je-li svět skutečně tak špatným, jak Zola jej líčí, pak jest potupou dále v něm žíti a raději volím smrť.“ Jistý pařížský romanopisec byl odsouzen porotou na 2 měsíce vazby — a k pokutě 1000 fr. pro „neslušná místa románu svého“. Dánský romanopisec odsouzen pro několik nemravných míst svého románu k pokutě 400 korun. U nás podobný spis při nejhorším propadne konfiskaci, když je polovice nákladu vyprodána a zabavování stalo se poslední dobou reklama.

Mluvím-li o konfiskaci, nemohu nepřipomenouti zvláštní rafinované praktiky, která se u některých venkovských listů provádí. Jistý list je velmi často zabaven, a příčina toho je příliš patrně položena. Když prý obsah listu za nic nestojí, a redakce s takovou publikací vystoupiti na veřejnosť se stydí, vhodí se schválně nějaké okřídlené slovo do sloupců, a zabavení listu je — dobrodiním pro čtenáře i redaktora.

Důležitosť katolického tisku byla mnohonásobně uznána a oceněna, však mnohé kat. listy mají nejméně čtenářů. Připouštím, že některý list vinen toho svým obsahem chatrným, že málo jinde počítáno na vkus čtenářů, však nejvíce příčin jest ve špatné kolportáži. Vždyť jinde spisy prostřední ceny dojdou odbytu, však kat. tisk rozesýlán jenom a jenom po farách. Dostávám téměř co den návštěvou agenta, který třeba pro jedinou knihu „Naučný slovník Ottův“ pracuje, však dosud jsem neviděl kolportéra s knihami a spisy katolickými, z firem, kde se pracuje pro kat. lid. Nakladatel z pravidla pošle celý náklad po farách, aby kněží vedli za pohodlného knihkupce obchod s knihami, by sháněli odběratele a rozprodávali spisy. Kněz nemá ani času, nemá ani koncesse a také není oprávněn vésti obchod s knihami. Návštěva kolportera, odporučení farářovo, příležitostné poučení jest zcela na místě. Podobně i noviny kat. namnoze mají špatnou kolportáž. Obratný administrator musí si sám najíti inseráty a ne aby čekal, až někdo z milosti zaklepe. Slovem našemu utěšeně vzkvétajícímu tisku katolickému se nedostává horlivých agitatorů a obětavých podpůrců.

Jaké důležitosti tisk kat. jest, dokazuje kurrenda sv. Hyppolitská ($^{18}/_{88}$). „Jest veledůležito pěstovati kat. tisk. Nelze dosti doporučiti, aby všichni dobře smýšlející a obzvláště duchovní jej podporovali. Tato podpora nemá se toliko předplácením na dobré časopisy státi, alebrž také tím, že kdo mají od Boha schopnosti a čas, spisovatelsky v nich se účastní. Takové spisovatelské účastenství v dobrém tisku, kteréž spojeno jest s moudrou a obezřetnou horlivostí, jest záslužné dílo a zajisté se nemůže minouti s požehnaným výsledkem. Nechť proto duchovenstvo všestranně a horlivě se v tom ohledu přičiní, nechť napíše poučné články o otázkách naší doby neb opraví a vyvrátí bludné náhledy a nesprávné výroky, nechť sdělí jiné zajímavé věci, na jejichž nedostatek někteří vydavatelé časopisů nezřídka si stěžují“ atd. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy.

Ústřední rada spolku sv. Vincence z Paula odbývala v lednu 2 schůze. V první ze dne 13. odevzdal předseda spolku Karel Erv. hrabě Nostic pokladnu spolkovou nově zvolenému pokladníku P. Scharwortovi. I' Anna kněžna Lobkovicová, ač odřekla udíleti podpory na hromadné žádosti, poslala přece na 8 žádostí 8 zl. Ferdinand kníže Lobkovic též 8, Ervín hrabě Nostic 2, hraběnka Waldšteinová 2 a hraběnka Anna Thunová 1 žádost — všecky po 1 zl Rozdáno bylo 235 zl., a to konferencím pražským a předměstským, jichž jest 21, po 10 zl., jedné venkovské 5 zl. a na 22 mimořádných odporučených žádostí 21 zl. 50 kr. Poněvadž jednání s těmito žádostmi odporučenými velmi se protahuje, navrhl Vojtěch hrabě Schönborn, by žádosti tyto byly vůbec zrušeny, což bylo také přijato. — Ve schůzi této byla odporučena knížka „Katolická reformace“ od P. Svobody S. J.; cena 60 kr.

Neveklovská konference oznámila, že obdržela od p. Daňka 50 zl. za vyhrání jisté pře.

V neděli dne 27. ledna odbývala Ústřední rada druhou schůzi. Předseda sdělil, že učinil v kurii velkostatkářské ve sněmu sbírku ve prospěch spolku, kteráž vynesla 365 zl. Jiné třídy občanstva velmi málo podporují spolek tento, čehož příčinou jest snad náboženský jeho ráz, i jest potřebí, by se mylné náhledy o spolku sv. Vincence i v občanských kruzích vytříbily. Stav pokladny jest dosti potěšitelný.

Dosavadní předseda budějovické konference P. Petr Václav poděkoval se pro nával prací z předsednictví, ale členem spolku zůstane, a odporučil za předsedu Bednáře Al., kterýž byl v úřadě svém potvrzen. Na pokyn kněžny Windischgrätzové zřízena bude konference v Tachově. Žádosti na spolek došlé přidělí se konferencím k vyšetření a tyto dostanou na ně přídavek. Okresní výbor v Milévsku zaslal 20 zl. na Vincentinum Děkanský úřad v Něm. Brodě žádá o radu, jak by si měl počínati při založení konference. Joh. hraběnka Nosticová posýlá pro vdovu po lékaři 5 zl. a pro jiných 5 žadatelů též 5 zl. Hraběnka Waldšteinová 2 zl. a hraběnka Harrachová 1 zl. Rozdáno bylo 230 zl., a to: 21 konferencím po 10 zl., a konferencím v Novém Hradci Králové 7 zl., ve Vodňanech 6 zl. 20 kr., na žádosti 5 zl. 80 kr. —

V minulém ročníku Vlasti jsme oznámili, že se utvořilo v pražském spolku sv Vincence komité, jehož úlohou jest starati se, by důležitý spolek tento rozšířil se v celém království Českém. Komité odbývalo dosud za předsednictví Vojtěcha hr. Schoenborna 4 schůze, dopsalo ve své záležitosti na různé osobnosti, požádalo nejdůstojnější české Ordinariaty, aby spolek sv. Vincence kleru odporučily, rozeslalo četných tištěných zpráv, spolkových stanov a navedení do Čech i do Moravy, agitovalo novinami. Komité toto jest ochotno i dále poskytnouti potřebných knih těm, kteří by spolek sv. Vincence založiti mínili. I račtež se obraceti v této záležitosti na redakci tohoto listu; těm pak, kdoby si přáli pomoci při zařizování stanov, poslouží radou vojenský kurát v invalidovně u Karlína, Všetečka Josef, jenž má v těchto záležitostech dlouholetou praxi

Mladá konference na Král. Vinohradech přišla na šťastnou myšlénku, která se ve Vinohradech velice dobře osvědčila, a konferenci ročně na 400 zl. vynáší. Konference tato dává do každého domu dva archy: jeden sběrací, druhý povzbuzující. Na tomto archu jest na jedné straně podána činnosť konference za minulý rok, na druhé pak jest vytištěno toto provolání:

Vaše Blahorodí!

Mírniti nedostatek a nouzi spolubližních, kteří postrádají potřeb vezdejších a odkázáni jsou na dobročinnosť těch, jimž dostalo se Prozřetelností Boží statků vezdejších, jest jednou z nejkrásnějších ctností křesťanských. Nejvyšší učitel náš, Kristus Ježíš, vyhlásil každý dar, jímž jsme ulevili bídě a strasti nuzných bratří a sester svých, za čin, kterýž jsme Jemu Samému prokázali, řka na věky věkův slova památná: „Vše, cožkoli jste jednomu z nejmenších mých učinili, mně jste učinili.“

Církev svatá, pamětliva jsouc slov Svého Zakladatele, jenž příchodem Svým z krajin bohatství bezměrného v úval bídy pozemské chudobu nejvyšším svým příkladem posvětil, od prvopočátku svého bytí nejněžnější péčí lnula k těm, jimž jest za života vezdejšího trpěti nedostatkem a strádáním.

Za dobu trvání království Božího na zemi vznikly ústavy tisíceré, jichž heslem a úlohou bylo: pomáhati bližním v bídě duševní a tělesné. Ve svatém díle tomto spatřovali a spatřují do dnešního dne členové ústavů dobročinných na půdě církevní stín a obraz činnosti Bohočlověka, jenž vykupitelským dílem svým duši i tělo veškerého člověčenstva zachránil, ukázav nám spolu i cestu, jakouž bráti se má a musí dobročinnosť lidská a láska naše vzájemná, nemá-li býti pouhým úkonem philantropie a humanity, jakáž jest vlastní těm, kteří vidí v chudém trpícího tvora nižšího, a nikoliv obraz Boží, k němuž stvořen člověk nejchudší právě tak jako ten, jemuž zboží světa v míře veliké stalo se příjemným údělem.

Podporovati chudých, jmenovitě takých, jichž ostýchavá mysl dosud se neodvažuje klepati ode dveří jedněch na druhé, těšiti opuštěných a přispívati úlevou nešťastným ve smyslu křesťanském: toť úlohou, jakouž sobě vytkl spolek sv. Vincence.

K četným konferencím, které blahodárně působí v sousední Praze, pojí se i konference téhož spolku na Král. Vinohradech, nesoucí jméno patrona naší vlasti sv. Václava, v stopách blahoslaveného světce kráčejíc; i ta chce přispívati vší silou k tomu, aby veliká propasť, jakáž zeje mezi zámožnými a lidmi nejchudšími, vyrovnána byla dobročinností křesťanskou.

K prostřednické této úloze, jíž zajisté neodepře nikdo záslužnosti, má v úctě podepsaná konference zapotřebí podpory výdatné té třídy obyvatelstva, která jest vedena láskou k bližnímu a může z požehnaného majetku svého položiti dar svůj na oltář pro chudého, jenž na stejném místě bydle sdílí nestejný osud života vezdejšího. Jménem těchto chudých, jichž řady množí se každým dnem, obrací se v pokoře podepsaná konference i k Vaší známé dobročinnosti, velectěný pane, a prosí, byste ráčil přistoupiti ku spolku našemu za člena s ročním libovolným příspěvkem.

Konference sv. Václava spolku sv. Vincence na Král. Vinohradech.

(Následují podpisy předsedy, místopředsedy a jednatele.)

Sběrací arch jest opatřen spolkovým pečítkem a obsahuje toto:

Vaše Blahorodí!

Spolek sv. Vincence na Král. Vinohradech obral si za účel chudé vyhledávati a je podporovati. Jménem těchto chudých obracíme se na Vaši dobročinnosť a prosíme, byste ráčil přispěti jakýmkoliv dárkem k ulevení bídou a nouzí trpícím.

Příspěvky přijímají níže podepsaní v každé době ve svém bytu.

(Podpis předsedy a místopředsedy a udání jejich obydlí.)

Následují tištěné rubriky na zanášení příspěvků.

Archy tyto dávají Vincenciané vinohradští domovníkům, kteří sami sbírku v domě obstarají.

Morava.

Způsobem klidným utvořila se na podzim minulého roku v Brně společnosť katolických mužů pod jménem: Jednota sv. Vincence z Paula, aby dobrovolně ošetřovala chudé diecése brněnské. Požehnání Boží provázelo činnosť jednoty, pročež uznána potřeba, aby se zřídila vedlejší jednota na Starém Brně. Předsedou této konference jest farář staro-brněnský Poye Ambrož, místopředsedou ředitel učit. ústavu Šmídek, pokladníkem professor Váňa, tajemníkem P. Janeček Klem. Za členy činné získáni nejváženější občané staro-brněnští. Ve středu, dne 23. ledna t. r., zahájila nová konference svoji činnosť. Předseda, pozdraviv shromážděné, přečetl dopis, kterým ndp. biskup Dr. Bauer Fr. založení jednoty na vědomosť vzal a jí své biskupské požehnání udělil. Na to upozornil členy na jejich povinnosti, přidělil jim chudé osoby k ošetřování, oznámil došlé příspěvky a skončil schůzi předepsanou modlitbou. (Hlas z r. 1889. č. 20. a 26.) Brno se činí, i čekáme toužebně, kdy začne Olomouc, Opava, Těšín.

Dolní Rakousy.

Z výroční zprávy konference ve sv. Hyppolitu, kterou nám laskavě zaslal prof. bohosloví Msg. Dr. Scheicher Josef, uveřejňujeme toto: 15. listopadu m. r. ukončila konference pátý rok své činnosti. Konference vystrojila chudým vánoční stromek, při kterézto slavnosti ošetřovanci dvojnásobnou podporu obdrželi a jejich dítky obuví a šatstvem byly poděleny. Činných členů bylo 27, kteří odbývali schůze v biskupské residenci. Příjmy obnášely 1301 zl. 59 kr., vydání 1205 zl. 7 kr. Konference rozdala 2335 porcí chleba à 20 kr. 250 porcí masa à 14 kr.; 2404 porce mléka à 10 kr.; 41 porcí brambor à 25 kr.; 285 porcí másla à 10 kr.; 73 porcí dříví à 20 kr.; 338 zl. na činži, 29 zl. 47 kr. v hotovosti.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Vyhláška.

Družstvo „Vlasť“ působí již na pátý rok a vzmahá se i vzkvétá neustále víc a více. Úspěch ten opravňuje k nadějím, že nejen podaří se vyhovovati po vždy co nejlépe prvotnímu účelu, za kterým družstvo bylo založeno, nýbrž že možno bezpečně pomýšleti na to, kterak družstvo znenáhla rozšířiti tak, aby stalo se po letech silným sloupem českého písemnictví a zdatným obhajcem české národnosti i vzdělanosti. Aby družstvo dodělalo se úkolu toho, připojeny k účelu prvotnímu některé jiné a zejmena také v poslední valné hromadě učiněny i přijaty některé návrhy, kterými rozsah působnosti družstva „Vlasť“ má býti rozšířen. Mimo jiné přijat i návrh, aby byla rozeslána tištěná zpráva o všem tom, co družstvo dosud vykonalo a co konati zamýšlí, jakým spolkem jest, jak se mu daří atd., vůbec zpráva taková, aby ti, kdo dosud družstva „Vlasť“ náležitě neznají, o činnosti jeho i jeho záměrech zvěděli tolik, co třeba věděti, mají-li míti o něm příslušný a spravedlivý úsudek. I dovoluje si podepsaný výbor prositi všech katolíků, kteří by chtěli a mohli rozdati tištěnou zprávu tu zámožnějším katolíkům vůbec a podporovatelům dobrého písemnictví zvláště, aby ráčili redakci časopisu „Vlasť“ (v Žižkově, Komenského náměstí č. 505.) oznámiti, kolik výtisků zprávy té mělo by jim býti posláno. Výtisky ty každému v jakémkoli počtu budou poslány zdarma a franko a každý rozdá je také zdarma tomu, o němž lze se domnívati, že přeje si, aby vzmáhalo se po národě českém všude jen a jen písemnictví a vzdělání dobré. Tak bude usnadněno uvésti ve skutek snahy a záměry družstva „Vlasť“!

Z výboru družstva „Vlasť“.

V Žižkově, dne 25. ledna 1889.

P. Václav Červinka,
t. č. jednatel.

Frà Josef Mergl,
t. č. předseda.

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Téže povahy jako „Pomněnky“ jsou *České besedy*, které r. 1842. vyšly, jenže tyto proti oněm jsou knihou ohromnou a nejsou tak úpravně vydány. Sestavil je Jos. Kaj. Tyl, avšak jméno sestavovatelovo na titule není poznamenáno, a to bezpochyby proto, že, jsa tehda ještě vojenským úředníkem, nemohl jako redaktor veřejně vystoupiti; nebylť ani na „Květech“, které redigoval, jmenován z příčiny té.

Kniha tato vznikla účinkem prvých „besed českých“, které Tyl s přátely svými r. 1841. pořádal. Konány šestkráte, v květnu a v září ve Svatováclavských lázních v Praze. Tančilo se při nich, zpívalo, deklamovalo, četlo a koncertovalo. Památkou na tyto besedy Tyl napsal patero dopisů dvou milenců, v nichžto živě vylíčil rozkoše v zábavách těch zažité a zároveň i podal popis jedné besedy. Dopisy ty jsou vytištěny v knize, o které právě mluvíme, s názvem „Beseda. Patero dopisův, užitých místo předmluvy“, jsouce předeslány celému obsahu. Obsah pak vlastní skládá se z deklamovánek a besedních čtení dílem v českých besedách již před tím přednášených, dílem nových, k nimžto druží se práce jiné, dodávajíce knize podoby almanachu. Zvláštní novinkou na tehdejší čas byly otištěné tu deklamovánky pro ženské.

Obsah počat jest básní K. N. Slovanky[1]), z čehož nejmenovaný vrstevník nemálo se zaradoval, posuzuje „České besedy“ v příloze ku „Květům“, roč. 1842., na str. 34—36., kde píše na str. 35.: „Nemalou radosť měli jsme nalézajíce, že jejich (t. spolupracovníků „Českých besed“) řadu paní, a to K. N. Slovanka počíná, jméno, ježto se od nějakého času na obzoru našem zjevuje a za vzor statného smýšlení a mnohostranné vzdělanosti považováno bývá. Báseň její „Obětování“ jest vhodný celé sbírky počátek, a nás těšil tím více, an jsme jako pod praporem jejím později i Marii a Vlastislavu, jednu tak sladce nýti, druhou vlastenecky hořeti spatřili.“ Kromě

[1]) Viz o ní ve „Vlasti“ IV. 665.

těchto tří básnířek, z nichžto Vlastislava jest podepsána „Vlastislava R." a Marie pouze „Marie", přispěli básněmi tito: Jan Er. Vocel básní „Vězeň na Křivoklátě", K. J. Erben dvěma polskými národními balladami „Peklu propadlá" a „Vražednice",[2]) J. K. Tyl pěti deklamovánkami, po dvou básních Fr. J. Rubeš („Karafiáty" a „Moje přání"), a K. B. Štorch a po jedné básni Vlastislav Plzenský, K. H. Mácha (jest otištěn tu jeho „Opuštěnec"), J. B. Pichl, J. Sl. Tomíček, V. B. Nebeský, F. L. Rieger, Bol. Jablonský („Poselství", začínající se „Leť, má holubinko") a J. Boh. Líman; na konec položeny jsou „Cukrovinky", totiž sto rýmovaných dvouverší, složených od Filípka, Picka, Rubeše, Wernova, Štorcha a Tyla, která, jsouce vytištěna na proužky papíru, hodí se dobře, jak v „Poznamenání" připomenuto, do besed a bálů, kdežto se cukrové pamlsky buď rozdávají nebo prodávají, a která dosud vyskytají se na papírkách, v nichžto cukrlátka jsou zabalena. Příspěvky prostomluvou podali: J. K. Tyl humoristické čtení „Staří mudrcové — noví blázni,"[3]) Vlastislav Plzenský humoresku „Co máme nejvíce milovati?" a Jan Sl. Tomíček vážný článek „Pěkné činy".

Byla dojista z nejedné příčiny vhodná a dobrá myšlénka, tuto knihu vydati. Zasluhovaly toho jednak již i samy prvé „besedy české", aby jim byl postaven nějaký pomníček, jednak bylo potřebí tehda nové sbírky deklamovánek, aby stále totéž deklamováno nebylo, jednak i byla to náhrada za postrádaný almanach.

Aby „České besedy" byly také náhradou za almanach, tomu chtěl i sám pořadatel, jak zřejmo jest ze slov „Laskavému čtenářstvu", otištěných o vzniku a úkolu knihy té na zadní straně: „Kniha tato neměla býti s počátku nic jiného nežli malá sbírka prací, určených k deklamování a čtení. Teprva později povstala myšlénka, dáti jí podobu jakéhosi almanachu, a takž ji nyní s rozmanitými příspěvky k příznivému uvítání na světlo posýláme. Budoucně, bude-li se u vydávání pokračovati, bude se moci po delších přípravách a po jednou již proklestěné cestě snad i původního cíle úplně dosíci. J. K. Tyl."

Ze slov těch zároveň i patrno, že „České besedy" neměly přestati na svazku jednom. A také skutečně dočítáme se v „Květech", roč. 1842., na str. 256. v čísle ze dne 13. srpna této „Literní zprávy": „Letos opět chystají se a již před Novým rokem na světlo vyjdou „České besedy 1843.". Obsah i forma spisu nebude od oné loňských rozdílna, a páni spisovatelé, jimž by ke sbírce té svými pracemi ještě přispěti se líbilo, račte nejdéle do 15. září t. r. nám je zaslati. Přijaté spisy arch po 8 zl. stř. se honorují. Boj. Pichl, v Liliové ulici č. 221."

Druhý svazek „Českých besed" uspořádati svěřeno tedy Josefu Boj. Pichlovi, který s jinými velmi platně vůbec snahám Tylovým

---

[2]) Do „Kytice" Erben nepřijal jich. Jsou přeloženy z polštiny, jak Erben sám v „Poznamenání" na konci „Českých besed" připomíná.

[3]) O příspěvku tom Tyl připomíná v „Poznamenání" toto: „Z nedostatku jiného, cele původního čtení použil jsem některé myšlénky Saphirovy a vzdělal je jakožto první okus k předčítání v besedách svatováclavských. Laskavě tomuto čtení udělená pochvala pohnula mne umístiti je i v této sbírce, ačkoli již dříve ve Květech podáno bylo. Snad se takto přece někomu do rukou dostane, kdož Květy nečítá!"

byl pomocen. Tyl z úřadu vojenského byl propuštěn teprve 21. prosince r. 1842., a před tím i divadelních představení účastniti se bylo mu zapovídáno; ba koncem r. 1841. pro nedovolené účastenství při divadle byl na tři dny do vězení k profousovi odsouzen.[4]) Z této příčiny asi svěřeno Pichlovi uspořádati druhý svazek „Českých besed". Svazek ten však nevyšel, protože Pichlovi nepodařilo se příspěvky do něho sehnati.[5])

Kromě Pospíšila, jak výše bylo připomenuto, chystali se již od počátku let čtyřicátých vydati almanach Neureutter a Spurný. A Spurný nevzdal se myšlénky té ještě ani r. 1842. a chtěl vydati almanach na rok 1843. a sestavovati jal se jej Frant. Jar. Rubeš, jak patrno z dopisu, který Rubeš poslal baronovi Drahotinu Villanimu, žádaje ho za příspěvek. Vydán měl býti „co nejstkvostněji", ale vydán také nebyl.[6])

Kdežto pak v Praze za příčinou nemilé nečinnosti a netečnosti spisovatelů, hašteřících se mezi sebou a vzájemně na sebe nevražících, nebylo lze almanach vydati, vydán na rok 1842. almanach v Prešpurku. Vydal jej Miloslav Josef Hurban s názvem: *Nitra. Dar dcerám a synům Slovenska, Moravy, Čech a Slezska obětovaný*, jehož ročník II. na rok 1844. a ročník III. na rok 1846. vyšel v Pešti.

„Nitry" ani jediného ročníku nepodařilo se dostati do rukou pisateli těchto řádků. Ročník II. a III. psán jest štúrovštinou, i nenáleží tak jako výše připomenutá „Zora" do našeho článku. O ročníku I. na str. 78. přílohy ku „Květům", roč. 1842., řečeno jest mezi jiným toto: „Obsah Nitry nemůžeme (zvláště považíme-li literní stav domova jejího) jinak nežli radostně pochváliti. K obšírnému rozboru nepostačuje místa pro veliké množství příspěvků a rozmanitých, z velkého dílu ještě neznámých přispěvatelů. Ze všech částek jeví se ale mladický zápal a radostná ochota k dílu přispěti, kteréž bylo za spanilým cílem podniknuto, a na jehož vyjití se tolik zraků zvědavě upřelo. Básně — kteréž větší díl knihy zaujímají — zavznívají skoro naskrze dechem čistého vlastenectví, jakož to při nynějším stavu a poměrech slovenských pěvců jinak býti nemůže. Dravý jestřáb, krmící se krví jejich, sedí jim na prsou — jakéž tu mohou zpěvy ze rtů plynouti? Mezi přispěvateli nalézáme i jména, jimižto národ své nejzdařilejší syny poznamenává. V čele jich stojí arci Kollár! Neobyčejnou rozkoší naplnila nás ale jména Slovanek, na literní obloze tak náhle i pěkně se vyskytlá. Tu jesti A. Šoltysová, zde Rozalie a Amalie, tam Sl. Rymavská, jinde Miloslava a V. Rymavská. Avšak i poznamenání předplatců dává radostné svědectví o vlasteneckém smýšlení spanilých Slovenek . . ."

Na rok 1844. a 1845. vyšel almanach v Kutné Hoře s názvem *Horník*, který sestavil a vydal Petr Miloslav Veselský za účelem dobročinným; čistý výnos prvého svazku připadl kutnohorské opatrovně, druhého kutnohorské nemocnici.

O původě a vzniku „Horníka" stůj zde něco dle zprávy z péra samého Veselského.[7]) Veselský, stýkaje se za pobytu svého v Praze

[4]) Turnovský: O živ. a půs. J. K. Tyla, 123.
[5]) Česká včela 1878., 174.
[6]) Viz na str. 247. Čenského „Z dob našeho probuzení".
[7]) Žije posud v Kutné Hoře.

jakožto učitel při ústavě hluchoněmých v letech 1836.—1841. s tehdejšími českými spisovateli a vlastenci a jsa také členem pořadatelů výše připomenutých „českých bálův“ a „besed“ jakož i přispívaje s pseudonymem „Novoknínský“ do Tylových „Květův“ a s pravým jménem do Tylova „Vlastimilu“,[8]) požíval zvláštní osobní přízně Tylovy. A tento styk s Tylem dal Veselskému podnět k „Horníku“.

Veselský totiž vzdal se koncem školního roku 1841. učitelství v Praze a přijal uprázdněné místo ředitele chrámové hudby v Kutné Hoře. Poznav pak v Kutné Hoře potřebu nějaké horlivější literární činnosti, kterou by bylo lze v městě působiti na probuzení české národnosti a nesa spolu bolestně, že od vydávání almanachu v Praze se ustálo, odhodlal se vydávati každoročně vlastním nákladem almanach „Horník“ a věnovati čistý výtěžek dobročinným ústavům místním. Odhodlal se k tomu o své vůli, nikým nebyl vybídnut ani podporován, ale, co týče se příspěvků do almanachu, spoléhal hlavně na Tyla, jakožto osobního příznivce svého z dob pobytu v Praze a rodáka kutnohorského.

Provolání, které Veselský stran almanachu učinil ke spisovatelům v „Květech“, roč. 1843., na str. 88., zní: „Spisovatelstvu českému! Podepsaný zamýšlí v prospěch opatrovny kutnohorské během letošního roku spis zábavného a ponaučujícího obsahu vydati. Že však jednotlivému toho cíle těžko dosáhnouti, vyzývá co nejuctivěji veškerých pánů spisovatelů a velectěných spisovatelek, aby jej v podnikání tom laskavě a ochotně podporovati ráčili, a tudy k docílení věci dobré přispěli. Z nadepsaného každý pozná, že se práce literární všelikého druhu pro spis ten hodí, protož žádných mezí nevytýkám . . .“ Dodatečně pak oznámil tamže na str. 148.: „Od mnohých pánů spisovatelů byla mi již otázka zaslána: jaký vlastně spis to vydati zamýšlím, a jakého obsahu příspěvky býti by měly? — Oznamuji tedy ještě jednou, že spis ten novoroční almanach býti má, protož každý snadno usoudí, jakých prací do něho se hodí. Vyvede-li se podniknutí to, o němžto nyní již pochybovati nelze, bude se v něm každoročně pokračovati.“

Avšak spoléhaje hlavně na příspěvky od Tyla, Veselský sklamal se; neobdržel od něho do ročníku 1844. zcela ničeho, ačkoli mu několikráte dopsal a též i honorář napřed zaslal, a do ročníku 1845. poslal mu toliko jednu báseň.[9]) A také jinak nepřihlásil se mu valný počet spolupracovníkův, a co přihlásili se, byli skoro pouze spisovatelé z Kutné Hory a okolí, což ostatně bylo účelu „Horníka“ dobře přiměřeno.

Povšimněme si almanachu samého.

Svazek prvý věnován jest „Vysoce urozenému pánu panu Karlovi hraběti z Rothkirchů Vanthen, Jeho Milosti císaře a krále skutečnému komořímu, c. k. guberniálnímu radovi a krajskému hejtmanovi kraje Čáslavského“ a obsahuje: „Stručný přehled dějin kutnohorských“ od

---

[8]) Veselský přispíval i do „České včely“, a to s pseudonymem „Sekytský“, a s pravým jménem do Malého „Dennice“. Že do „Květův“ a do „Včely“ psal s pseudonymem, dálo se proto, že, jak sám připomíná, postavení jeho nedovolovalo mu „pro uvarování se nepříjemných výstupů s představenými“ psáti s jménem pravým.

[9]) Za to Tyl vyslovil se velmi příznivě o „Horníku“ na rok 1844. v „Květech“, roč. 1844., na str. 299. a 300., podav i všelijaké rady, jak upraviti ročník příští.

Dra Jos. Jar. Štětky, článek o „Kamenném domě“ v Kutné Hoře od Jana Er. Vocela, povídku „První láska“ od Krasoslavy A...ve,[10]) zlomek z básně „Rozervanec“ od Drahotína barona Villaniho[11]) z hradu Pillonického, „Z deníku osamotnělé“ dle Švédkyně Bedřišky Brémové od Jaroslavy Litněnské,[12]) cyklus „Básně, písně a besední čtení“, ku kterému přispěl dvěma básněmi J. B. Pichl, pěti písněmi J. Picek a po jednom besedním čtení baron Villani a K. Vinařický, a konečně novelletku Veselského „Osudná píseň“. Na poslední stránce jest otištěno toto „Slovo k pp. čtenářům a spisovatelům“: „První ročník „Horníka“ laskavému obecenstvu s tou pevnou důvěrou odevzdávám, že ochotně promine nedostatky, jakýchž při podniknutí tomto spozoruje; tomu však v budoucnosti vyhověti bude snažná péče moje. Přispěti věci dobré, byl hlavní podnět záměru mého, který mne k postarání se o vydání novoročenky pobádal, a s druhé strany i žádosti čtenářstva, které podobný zábavník již po několik roků pohřešovalo, vyhověti, na zřeteli jsem měl. Přijměte však s láskou, čeho Vám tuto s láskou podáno jest. Všem, kteří mne pracemi v podniknutí mém podporovali, vroucích díků vzdávám. Poněvadž však u vydávání „Horníka“ v prospěch dobročinných ústavů zdejších pokračovati budu, vyzývám všech pánů spisovatelů a velectěných spisovatelek k laskavému přispění s tím podotknutím, že každému tištěný arch hned po vyjití o s m zlatých ve stříbře vyplatím;[13]) vyžádám si však, aby mi rukopisů nejdéle do konce měsíce června b. r. buďto příležitostně neb poštou zasláno bylo, abych se o brzké vyjití postarati mohl. Na Horách Kutnách v měsíci září 1843.[14]) Petr Miloslav Veselský.“

Svazek druhý jest ozdoben rytinkou „Chrám sv. Barbory na Horách Kutných“. Věnován není nikomu, ale jest celému obsahu předeslán životopis Josefa Herzana, arciděkana kutnohorského, od Veselského, další pak obsah jest: „Chrbokov“, místní pověst od Václava V. Trnobranského, „Malešov a jeho okolí“, příspěvek k dějepisu a místopisu českému od Frant. Peška,[15]) „Písně“ od V. J. Picka, povídka „Bělomíra“ od J. J. Řezníčka, „Básně“ od V. V. Trnobranského, „Noc ze života mladého lékaře“, humoreska od J. J. L—ského,

---

10) Byla to, jak Veselský pisateli těchto řádků oznámil, řeholnice kutnohorského kláštera Voršulinek, matka Nepomucena, rozená Šikolova.

11) Villani byl té doby poručíkem při pluku ležícím v Čáslavi.

12) Jar. Litněnská byla slečna Barbora Štětková, sestra Dra Štětky, provdaná potom za Jana Er. Vocela.

13) Vzhledem k tomu, že až i dosud do podobných almanachů, většinou zcela zbytečně vydávaných, bývají žádány od spisovatelův — a to též od „pouze spisovatelů“! — příspěvky zdarma, Veselský nabídl honorář velmi slušný vůbec a na svou dobu zvláště

14) Z tohoto datum bylo by lze souditi, že prvý ročník „Horníka“ vyšel ještě r. 1843., ale vyšel teprve v únoru r 1844. (Viz „Květy“ 1843., 420. a 1844., 72.)

15) Ke článku tomu na konec Veselský připojil tato slova: „Podobné dějea místopisné články hodláme vždy v almanachu našem podávati. Vyzýváme tedy veškerých pánů spisovatelů a milovníků historických památek k laskavému zasýlání podobných prací. Mnohoť ukrytých památek chová posud vlasť naše, o nichž ještě nikde mluveno nebylo, a jenž by déle ukryté zůstati neměly...“ — K tomu jest přidati zprávu Veselského, poslanou pisateli těchto řádků, že popis Malešova, který tu podává Fr. Peška, tehda vrchnostenský lékař v Malešově, jest pouze přeložená práce potomního konservatora kraje Čáslavského a Pražského Frant. Beneše, který byl té doby na témže panství úředníkem cukrovaru v Suchdole a který práci tu napsal německy.

„Nový důl“, hornická pověst od L. S.,[16]) „Dlouhé vlasy,“ deklamovánka od Jos. Burgersteina, „Chrám sv. Barbory na Horách Kutnách“ od Dra Jos. Jarom. Štětky, „Srdce vlastencovo“, deklamovánka od J. K. Tyla, povídka „Vysoký zámek“ z K. Vl. Vojčického od J. Jirečka a „Ohlas lýry ženské“, který skládá se z tří básní, totiž od M. Čacké,[17]) B. Němcové a K. Slovanky.[18]) Na konec připojen „Doslov k pp. čtenářům a spisovatelům“, z něhožto buď otištěno zde toto: „Podruhé vystupuji s „Horníkem“ před soud obecenstva v té důvěře, že i tento ročník tak laskavě uvítán bude, jako byl první. Snaha moje: podati něco dokonalého, byla upřímná; vybízel a požadoval jsem k přispívání síly veškeré. Potěšen byl jsem arci pracemi hojnými... Přivésti almanach tento na stupeň vždy dokonalejší, jest vroucí touha má, jakož i dosáhnouti důvěry u spisovatelů i obecenstva. Protož vyzývám veškeré pracovatele na poli literárním opětně k přispívání, při čemž i slušný honorář pojišťuji, žádaje, aby mi při zaslání příspěvků i požadovaná odměna udána byla, kteráž ihned po vyjití spisu vyplacena bude. Lhůta k zaslání příspěvků potrvá do konce měsíce června... Bylo mi vytýkáno, že jsem k prvnímu ročníku žádného obrazu nepřipojil. Nehodlám toto ani budoucně činiti; neboť nezdařený obraz knize k žádné ozdobě neslouží, podařené obrazy však opět náklad velice zvýšují, a přec vlastně k žádné platnosti nebývají: raději budu vždy o slušné a úpravné vydání se starati...“ Datováno jest „v měsíci říjnu 1844.“.

Hodlal tedy také Veselský ještě dále vydávati svůj almanach, ale též on byl nucen od podniku svého upustiti.

K dotazu, proč nevyšel ročník třetí, Veselský odepsal toto: „Že ročník třetí nevyšel, ač rukopis sebraný a opsaný byl, jest příčin několikerých. První a nejhlavnější byla, že mi tehdejší censura nepropustila mnou psanou povídku z dějin kutnohorských „Havíř Vítek“, pojednávající o trudném stavu havířstva v XV. věku, jich pronásledování úřadnictvem, následovavším na to zbouřením a popravou na Poděbradech, z které později Tyl svou činohru „Krvavý soud“ byl napsal, a pak nepropuštěním několika básní od Bedřicha Pešky, tehdy úředníka při magistrátu pražském, a já jiných prací k doplnění po rukou nemaje, nemohl jsem toho hnedle doplniti, a než bych byl nových prací získal, byl by čas příliš pokročil. Druhá a hlavní příčina byla obtíž, jaká doby té panovala s tiskárnami při zasýlání rukopisů a korrektury, a pak nejhlavněji přílišným odíráním nakladatele ze strany knihkupců, kteří nejen veliká procenta požadovali, a zasýláním peněz za odprodané jim odevzdané výtisky neobyčejně liknavými byli, ano někteří ani výtisků jim zaslaných nevrátili ani peněz nezaslali.[19]) K tomu byl já ke všemu samoten, musel příspěvků

[16]) J. J. *L*—ský značí dle zprávy Veselského „Josef Jaromír Litněnský“, jak podepisoval se v písemnictví Dr. Štětka, a L. S. jest anonymus Antonín Ládman, úředník při finančním okresním ředitelství v Čáslavi.

[17]) U básně M. Čacké jest poznámka tato: „Vzácný pozůstatek tento po záhy zesnulé básnici naší byl mi zaslán laskavostí pana Boj. Pichla.“ Známo, že o Čacké, která zemřela teprve r. 1882., roznesla se již r. 1844. pověst, že zemřela. (Viz o tom ve „Vlasti“ IV. 665.)

[18]) Dosti přízniva úvaha o „Horníku“ na rok 1845. jest v „Květech“, roč. 1845, na str. 328. (Báseň od „Slovanky“ snad poslal do „Horníka“ Tyl, obdržev ji do „Květů“.)

[19]) Takto bohužel někteří knihkupci chovají se k nakladatelům vlastním posud!

sháněti, jež jsem řádně a velmi slušně hnedle po přijmutí honoroval, druhý exemplář k censuře sám opisovati, zaslaný tisk přijímati, vazbu obstarávati, rozesýlati a tak vše vykonávati, což mi přemnoho času bralo, a to vše byl bych ještě ochotně podnikal, kdyby těch peněžitých svízelů nebylo bývalo; první ročník měl pro opatrovnu slušný výtěžek, kdežto při ročníku druhém událou se v roce tom 1845. velikou povodní v Čechách se náklad odbytými a zaplacenými výtisky jen tak vyrovnal a skrovného zisku přinesl, což jsem doufal příštím rokem nahraditi, z čehož z příčin výše uvedených sešlo; ani již udati mi nelze, kde uchystaný rukopis uvázl, ale jak se domnívám za Tylem."

Nějaký jiný almanach za doby předbřeznové již vůbec nevyšel, ačkoli touha po něm neochabovala.[20]) A tu když v Praze spisovatelé neuměli se k almanachu sjednotiti, pokusily se o to spisovatelky, ale také s úplným nezdarem. Chystaly se totiž v Praze vydati almanach na rok 1846., a přípravy dály se k němu také ještě r. 1847. a 1848. Měltě to býti almanach zvláštního druhu, totiž almanach — ženský. Stůjte zde některé zprávy o něm z dopisů Bohuslavy Rajské a Boženy Němcové.[21])

O přípravných pracích k almanachu tomu psala Rajská svému příštímu choti Fr. Lad. Čelakovskému 5. ledna 1845.: „... i my máme besedy... Bylo nás dvacet, a to samých horlivých vlastenek. Tážeš se asi po příčině takového shromáždění. Chci Ti příčinu do ucha pošeptati, ponévadž se nahlas říci nesmí a nemá. Usnesly jsme se, že vydáme na rok 1846. almanach sepsaný pouze českými ženami. Paní Němcová zvolena za redaktorku a spolu i za soudce — jak si žádáme — nemilosrdného. Ujednaly jsme, že pouze dobré práce do tisku dáme a žádná si z toho ničeho dělati nemá, když by se jí práce vrátila nebo nepřijala. Není to rekovné předsevzetí? Neříkej však nikomu o tom, neboť posud máme málo hotovo. Dnešní schůzi předsedaly paní Němcová a Erbenová, ostatní byly samé dívky. Bylo to radostné podívání a naslouchání."

Pomýšlely tedy vlastenky ty na almanach cenný, majíce „rekovné předsevzetí". Avšak od slov ke skutku bývá daleko! Pokud ovládala dívky Rajská, která hned r. 1839. založila společnost dívek českých na zvelebu našeho života národního, daly si líbiti za redaktorku obmýšleného almanachu i „soudce nemilosrdného" a svolily, že „žádná si z toho ničeho dělati nemá, když by se jí práce vrátila nebo nepřijala". Ale jak dlouho toto „rekovné předsevzetí" trvalo, hned uvidíme.

Rajská zatím provdala se za Čelakovského a počátkem dubna 1845. odjela s ním z Prahy do Vratislavě. Němcová pak psala jí 20. května 1845.: „Ptáte se také, co dělá almanach? Posud nemám ani řádek v rukou, a jak se dovídám, velmi málo se píše. Tuším, že to na příští rok sotva bude, a skoro by bylo lépe, neboť by se jistě důkladnější věci podati mohly. Když Vy si stěžujete, že jste nevěděla posud, co to jest česky psáti, co tedy my říci máme?... Nyní, má

[20]) Vilem Dušan na př. začal úvahu o záhřebském almanachu „Iskra" r. 1846. v „České včele" (str. 147.) takto: „Nemohouce čtenářstvu našemu žádnou zprávu podati o almanachu českém, podáváme ji zde o illyrském..."

[21]) Dopisy ty jsou otištěny ve spise „Z let probuzení", vyšlém r 1872. v „Ženské bibliotéce".

milá, ještě jednu nemilou novinu, a ta jest, že co nejdříve Prahu opustiti musíme... Komu mám svůj čestný úřad redaktorky almanachu odevzdati?" Rajská po té odpovídajíc psala Němcové 12. července: „Budete asi míti to kříž s tím almanachem. Sdílím Vaši pochybnost, že letos již to k tisku nepřijde, vždyť se sama musím přiznati, že mi nelze slibu svému dostáti, neboť vzdor všemožnému snažení nemohla jsem uhospodařiti času ku psaní. Předsevzala jsem si též dříve se dle možnosti ještě vycvičiti, nežli práce své do světa pustím. Však jakou to truchlivou pro nás se dovídáme zprávu, že Vy se do kraje stěhovati budete a Prahu opustíte! Smutně uvažuji otázku Vaši: „komu mám odevzdati svůj úřad?" A nechť sebe více uvažuji, nevím rady ani pomoci..."

Takto záhy přípravy k tomuto „ženskému" almanachu počaly se hatiti, a hlavní příčinu toho Němcová Rajské oznámila 24. července: „S tím almanachem jest strast a bída. Já nemám posud od žádné z přispěvatelek ani řádky, a čas již vypršel. Avšak ráda bych svůj úřad složila, jen kdyby jej jiná převzíti chtěla, kteráž si umí lásku spisovatelkyň více získati než já. „Mám prý pro takový úřad málo ohně," řekla slečna V.*, a sl. R.* dodala: „Kdyby nebylo Němcové, tak by byl almanach ještě letos vyšel, ale když ona mnoho požaduje." Což mám dělati? Vždyť mi nic k posouzení nedaly! Drahá duše! tak se mi zdá, že našim vlastenkám nezáleželo mnoho na tom, proč se vlastně almanach vydati měl, ono jim šlo jen o lacinou slávu. Myslely, že se to překlady a trochu básničkami odbude, ale když slyšely o původních pracích, ochably k letu natažené perutě. A já je měla snad na ten nešťastný Parnass bičem doháněti. Velmi málo by z nich vybral, jež s námi stejně smýšlejí."

Jak patrno, „rekovné předsevzetí" zmizelo, a vlastenky, hodlající almanach vydati, s Němcovou nebyly spokojeny. Ba zanevřely na ni mnohem jizlivěji, nežli bylo by lze souditi z uvedených právě slov Němcové. Psaltě Václav Staněk 17. března 1846. Rajské, kterak „Němcovou urazily hlasitými domněnkami, že prý neumí ani pořádně psáti a tudíž někdo třetí za ni povídky píše", dokládaje, že příčinou nesváru toho mez nimi jest odchod Rajské, řka: „Schází jim někdo, kdo by je spojoval, a toho jim vzal Čelakovský."[22]) Kdyby Rajská, která bezpochyby hlavní podnět k almanachu tomu dala a ku které vše vroucně hnulo, byla zůstala v Praze, přípravné práce k almanachu s větším asi zdarem byly by bývaly konány. Vzhledem k Němcové, jak již přirozeně u lidí bývá, zmocnila se dívek žárlivost; byly žárlivy na úspěchy její spisovatelské, a kormoutilo je, že v té příčině nad ně vyniká a že ony neumějí napsati také něco takového jako ona.

Než ani když Němcová z Prahy odstěhovala se do Domažlic, spisovatelky neuměly se náležitě mezi sebou shodnouti; ba konečně zvolily si za hlavu k obmýšlenému almanachu mužského, jak vysvítá z dopisu, který Němcová psala Rajské z Domažlic 14. února 1846.: „Pražská děvčata budou tedy vydávati almanach. Zdař Bůh! Ale to mne mrzelo, že sobě paní za redaktorku nezvolila. Není-liž tam paní Zapová, která tak pěkně píše? Ale tak to ujednaly některé mezi sebou a udělaly si tajemníkem p. Havlíčka Borovského." Havlíček přibyl do Prahy r. 1845., od Nového roku 1846. pak redigoval „Pražské

[22]) Musejník 1872., 33.

noviny“ s přílohou jejich „Českou včelou“ a záhy obrátil po sobě pozornosť všeobecnou. Jak stalo se, že zvolen za hlavu vlastenek, almanach obmýšlejících, není známo. Avšak ani Havlíček nedokázal toho, aby dívky almanach vydaly, ani K. J. Erben, kterého také za redaktora — snad účinkem jeho choti, která též účastnila se porad k almanachu — si vyhlídly,[23]) když urazily Havlíčka podobně jako Němcovou.

Brzo po té, co Havlíčka dívky od sebe odpudily, vyskytl se v „České včele“ epigram, dobírající si spisovatelky. I bylo míněno, že jej napsal Havlíček, ale dle dopisu Staňkova, poslaného Rajské, nebyl od něho, nýbrž prý „od jednoho theologa z Litoměřic“.[24]) Epigram ten otištěn v čísle ze dne 6. března 1846. a zní:

Výstraha spisovatelským koketám.

Vari! — neroď *krví srdce* psáti,
neboť by se mohlo snadné státi,
že by jednou tvoje jméno,
maně stranou pohozeno,
dušičku tvou beze žertu
zaprodalo v ruce — čertu.

Víc a více se podobalo, že dívky almanachu nevydají. I psala Němcová Rajské 25. listopadu 1846.: „Lituji, že byla řeč o almanachu opět nadarmo; měly by se dívky s mužskými sjednotiti, samy sotva co pořídí, síly jsou slabé. Jest hanba, že se muži té myšlénky neuchopí.“

Přes to však přese všechno almanach ten i dale připravován, ale stále marně. Ještě 16. ledna r. 1848. Rajská psala Němcové: „Divila jsem se rovněž, že dávno slíbený almanach posud nevyšel... Pamatujete se ještě, jak se o tom před mým odjezdem rokovalo? Řeknu upřímně, že síly naše nezdají se mi posud býti tak dospělými, aby se jimi dobré dílo provésti dalo a zvláště za nynějších poměrů, kdež — jak jsem se bohužel z mnohých dopisů dověděla — láska je k sobě více neváže, nýbrž nedůvěra a závisť se mezi ně vloudila.“

Ještě tedy ani r. 1848. nevzdáno se myšlénky, vzniklé již za prvopočátečních dnů r. 1845. Tu však přikvačily události březnové, které na dobro ztroskotaly všechny přípravné práce k almanachu déle nežli tři roky bez úspěchu konané od vlastenek nesvorných...

Stůj zde ještě několik slov povšechných o almanaších, vyšlých před r. 1848.

Ze jmen spolupracovníkův almanachů doby předbřeznové patrno, že byly středištěm skoro všech znamenitějších českých spisovatelů tehdejších. Kromě toho mají do sebe zvláštnosť, že vycházely na světlo ve službě čistého vlastenectví, tak jako vůbec veškero naše písemnictví doby předbřeznové právem jest zváti písemnictvím vlasteneckým. Sběratelé a vydavatelé almanachů těch vedeni byli vždy ušlechtilou myšlénkou, aby za všeobecné suchopárnosti, jevící se na roli krásného písemnictví, dostalo se do rukou čtenářstvu českému něco, v čem by oko i srdce mile se pokochalo, jakož i aby vštípeno

23) Musejník 1872., 33. a 34.
24) Musejník 1872., 33. a 34.

bylo v úrodnou půdu vlasteneckého smýšlení a snažení vonné kvítko, jímžto by mladistvý duch národní pookřál.

Rok 1848. utěšený rozvoj českého písemnictví zhoubně a ovšem i neočekávaně přerušil. Skoro veškery vyšší snahy literární utonuly téměř úplně v proudě politického ruchu. Mnozí spisovatelé tehdejší odvráceni byli událostmi roku toho od dráhy čistě literární, a množství politických časopisův a brožurek převyšovalo daleko počet jiných plodů literárních. Politický mráz z r. 1848. zasáhl i časopisectvo belletristické tak, že koncem roku 1849. a po celý rok 1850. neměli jsme nižádného belletristického časopisu českého. Smutně znějí literární mdloby té dotýkající se slova, která napsal Jan Er. Vocel v Musejníku koncem r. 1849.: „Odhodlal jsem se několik básní do listů těchto položiti, před obecenstvem přísnějším omluven jsa tím, že nyní žádného orgánu krasovědeckého nemáme, a že tedy básnictví naše, drahný čas zanedbáno jsouc, ladem leží.“

Mdlá pak činnosť ta trvala několik let a po roce 1851. tím větší se stávala, čím víc i smrť řádila nemilosrdně v řadách českých spisovatelů. Zemřeliť v krátké době čtyř let (1852.—1855.) naši nejčelnější básníci, jako Kollár, Čelakovský, Jan z Hvězdy, Rubeš, Koubek, Turinský vedle ještě několika předních spisovatelů jiných — skoro všichni v nejlepším svém věku! A náhrad za ně nebylo!

I jest pohled na krásné písemnictví české z prvé polovice let padesátých velmi neutěšený. Doba předbřeznová rokem 1848. ukončena; po roce 1848. začínalo se znova směrem jiným, každý pak začátek těžký vůbec a vzhledem k tehdejším okolnostem zvláště.

Volněji nežli v Praze české písemnictví na počátku let padesátých dýchalo mimo Prahu, ba i ve Vídni, kam značněji více těžiště jeho tehda se klonilo nežli do Prahy. A ve Vídni chystáno též almanach český vydati hned r. 1851. Čtemeť v „Lumíru“, roč. 1852. na str. 213.: „Český almanach, který, jak jsme již v loni oznámili, ve Vídni vycházeti má, vyjde prý letos jistotně; praví se, že s titulem *Holubice.* Avšak ani tento almanach nevyšel, a není ani povědomo, kdo vydati jej pomýšlel. (Pokračování.)

Bratři.

Báseň

od **Vojtěcha Pakosty.**

(Pokračování.)

VI.

Jak stín se Michal ploužil se svým hořem
a nekonečným byl mu týden mořem.

Zpěv, hovor divný, jež byl v chatě slyšel,
hádankou zbyly, o níž mnohý den
přemýšlel marně.

Aby samoten
promluvil s Pavlou, pod hory zas vyšel,
v neděli na to dobou odpolední.
Snad že tou cestou jeho chůze slední

to bude, myslil, kdy po květném svahu
tišinou lesní kráčel sám a sám,
až náhle stanul u známého prahu.
Jako by změněn, s usmívavou tváří
vstříc jemu Jakub vyšel právě: „Vám
se hovor s Pavlou tuším nejlíp daří
vždy na samotě. Nuže pospěš za ní!
Odešla právě. Vyhnuvši se lukám
snad po pěšině k Božím zašla mukám,
tam její chvíle bývá do klekání.

Tou řečí vlídnou, jíž se nenadál,
si Michal vzrušen ptákem býti přál,
by prostor, ač byl jarním poset květem,
si rychlým k Pavle mohl skrátit letem.
A květnatými spěje lučinami
necítil ani půdy pod nohami,
jak touhou byla jeho duše schvělá.
Když z lesa vyšel, před ním zabělela
se kaple malá. Stanul. Pavlu u ní
v svátečním šatě vidí. Růží květ
ve věnec spjatý zří ji oviject
kol výklenečku, za nim s Děckem trůní
Matička Boží. Jak zde v slunném jase,
růžici majíc ozdobený vlas,
se Pavla nikdy nezjevila jemu.
Jak ku obrazu poutník milostnému,
vroucně k ní Michal dlouhý zíral čas,
až pohnuv sebou, vyrušil ji v práci.

Jak podivně se náhoda vždy vrací —
začala Pavla s vlídným úsměvem —
že jako tehdy v osamělém dolu,
dnes opět tady — setkali se spolu.
Leč Michal na to řekl hlasem pevným:
„Já náhodou dnes nepřicházím sem,
leč za úmyslem rozhodným a zjevným!“

Ztajený úsměv zahrál Pavle v líci
a hlesla: „Jakýž úmysl ten asi?“
A Michal na to řekl vážně: „Časy,
kdy byl jsem hochem, dávno uplynuly.
Jsem nyní mužem. Žití společnici
si vynajíti moje přišla doba.
My náhodou se druhdy sešli oba
a lhostejně se v cestě neminuli.
Ty ochranu jen žádala jsi míti,
již poskytnouti může sestře brat —
však poskytnouti tobě tisíckrát
víc já byl hotov. Moje celé žití,

co tebe znám, jen tobě zasvěceno
a každý touhy mé ti platil vzdech;
však opravdovost, s jakou srdce věno
ti přináším já od tě žádám též.
Běda, by přízeň tvoje byla lež
a vrhala mě lidem na posměch —
pak zradu poznáš, kterak zplácet umím!...

Pavla jak ptáče polapené v léči
zavzdychla: „Co chceš? — Já ti nerozumím!“

„Že nerozumíš?“ — Michal řekl po ní, —
„tož věz že ondy svědkem byl jsem řeči
tvé s otcem o mně. — Podivná ta řeč
mi tajnou zvěstí po dnes v sluchu zvoní
a v srdce bodá jako břitký meč.
A proto určitou dnes míti odpověď
chci Pavlo: zdali v lásce opravdové
mne oblažit chceš svého srdce cenou?“ — —

„Aj, totě přání přímo pohádkové“ —
zvolala Pavla — „jež tu slyším teď!
Snad nechceš, abych tvojí byla ženou?
Já chudá dívka, lidí povržení,
ženou se státi syna statkářova!“ —

„Ba mojí ženou! — Či to věc tak nová,
že dívku chudou muž mající jmění
za ženu pojal? — Láska vítězí!“
děl pevně Michal.

„Muž, kdy samostatný,
však u jinocha důvod málo platný,
jenž cizí vůle spoután řetězy!“ ...

K těm slovům Michal vzrušil se jak hrotcem
by žeravým byl bodnut. — „Okovy“
děl na to hrdě — „mniš-li otcovy
že poutají mě vůle — k smíchu řeč!
Já promluviti dovedu si s otcem.
Pro tebe v krutou vydati se seč
jsem, Pavlo, hotov; ve prach odpůrcovo
svou láskou každé odrazit chci rámě —
ty jedno lásky — ty jen dej mi slovo,
vše ostatní pak záleží jen — na mně.“ —

Tak výborně že záměry se daří,
v planoucí Pavle čísti bylo tváři
a odtušila:

„Tobě hříčkou zdá
se býti všecko; ale věz, že kruší
přečasto mžikem osud lidské štěstí.
Dám tobě slovo — ale jak se sluší,
tvůj otec mého dřív ať požádá
o moji ruku!“ ...

„Nevýslovné blaho“ —
vykřiknul Michal — „tvoje řeč mi věstí!
Svůj statek, žití ... všecko, co mi draho,
k tvým snesu nohám, jen když budeš mojí,
to přísahám ti zde v tom svatém tichu“ ...

„Ó nepřisahej, sestrou chci být tvoji,“
zašeptla Pavla — „dokud nedostaví
se tvůj k nám otec. Ale ve svém pychu
že nepřijde již dnes ti říci mohu.
Pak zoufalství ať netkne se tvé hlavy,
leč bolest svoji poruč času, Bohu —
ten dvojí lékař každou ránu hojí.“

V červánků moři planul les i luh,
v něm jako přelud mizel dívčí zjev;
a z dálky ještě zvonkovitý zpěv
donášel vánek Michalovi v sluh:

Malounké a prosté
luny ze svitu,
kořeníčko roste
v lesním úkrytu.
— — — — —
— — — — —

Jak srp se luna nad horami vznesla. —
„Ku konci hra má s Michalem se chýlí“ —
radostně Pavla otci v náruč klesla, —
„neb láskou skoro, jak jsem chtěla, — šíli“.

VII.

„Tak! — Sotva já se trochu zotavil
teď ty zas stůněš, a jak se mně zdá
nebezpečnější je ta nemoc tvá
než moje byla.“ —

Smuten zastavil
se Kruša s řeči touto nad Michalem.
A pokračoval: „Nemoc taková,
kde člověk neví, co mu vlastně schází,
nad jiné horší; často tajným žalem
si člověk v srdce nejprudší jed hází
a předčasně se v hrobě pochová ...

Snad netrápíš se, hochu? — Nebo snad
k té bylinkářské jsi se holce zblížil
a zrak svůj příliš v její oči zhřížil? —
Já neobmeškal v čas tě varovat!
Onehdy ve tvé knížce modlitební
mně v oči padla zvadlá kytice,
jakovou často taká holčice
podstrčí tajně, aby udělala“ — —

Tvář Michalova do krvava vzplála
a na to, jak by ku hodince slední
již ubíral se, jako plena zbled — —
„Co je ti, pro Bůh?“ — otec uleknut
vykřiknul vida, že se kloní zpět,
svou v čas jej ještě paži zachytiv,
sám zděšením jak smrtí ovanut.

„Jen mdloba — mdloba“ — — mrtev víc než živ
zašeptal Michal, rukou čelo hladě.

„Na lůžko musíš“ — otec starostlivě
naň hledě řekl; „nezdravo je v nivě
ve vlhkém z jara podvečerním chladě,
zde zůstat nesmíš; — pojďme do stavení!“ —

Po samý večer vedle syna dlel
při loži Kruša, zabrán v přemýšlení
o věcech trapných, jež dnes vyzvěděl
na Michalovi. — Proč jak vetchý kmen,
když o holce mu hlesnul bylinkářské,
mu v náruč mdlobou sklesl poražen? —
On miluje ji! — Musí zakročiti,
dřív nežli v citech kejklířské a lhářské
děvčicko také nezkažené žití
by otrávilo jediného syna. —
Než Michalovi, jemu větší vina
by pak se přičtla...

Měkké na podušky
dnes Krušova se hlava neschýlila;
když první luny zaleskly se družky,
ze statku vyšel.

Průhledná a milá
noc jarní byla, jako mysl děcka,
v níž tichem z mysli prchá péče všecka
a člověk volným pod nebem je ptákem.
Po témže svahu příkrém, křivolakém,
kde druhdy Michal, jeho za nemoci,
pro léky spěchal v divopusté noci,

zamyšlen kráčel v snivém jedli lemu.
Dnes léky zase jde on hledat — jemu. —
Však jarní noc dnes, spanilá jak byla,
mu hlubých vrásek s čela nezhladila.
Neb zhladovělý, s neodbytným spárem
v zpomínkách, jako v zbořeništi starém,
sup probudil se. Marně namahá se,
by v propast temnou srazil zlosyna,
ten sotva zahnán, vrací se mu zase
a v srdce znova spáry zatíná.
Ze šedých trosek vyhrabal mu léta,
děckého věku, kdy již záště kletá
mu vášeň v srdci proti bratru vzplála;
zří jeho záštím, sobectvím a klamy,
kdy s životem se matka rozžehnala,
jak bratr Jakub, utkán bez příčiny,
opouští domov. I ty děsné plamy
zří v zraku jeho, kdy se do otčiny
po letech vrátil; o statek i lán
způsobem mrzkým zře že oklamán.
Bolestně Kruša v ruce chopil čelo,
kdy rozpomněl se, co se dále dělo.
Však marně vzpomínek se brání supu!
Již zří jich lačnou kolem sebe tlupu
a zdrcen šepce: „Co jsem dávno čekal,
čeho jsem se ve snu, za bdění se lekal,
už přikvačilo... Za mé provinění
na krvi vlastní odpykati trest,
snad právě synem souzeno mi jest.
Však věchtem dosud hlava moje není,
by pouhý stín už zastrašil ji metly.
Zakročím rázně!“ — —

V tom už v svahu hor
se jemu v dálce vynořil bod světlý,
jak potměšilý za tmy dravčí zor.
Již blízko, že i rysy rozeznat
mu chaty možno, v jejímž podkroví
se ošemetný onen skrývá had,
jenž srdce tráví — jeho synovi.
Obešel tiše. — V okno nízké zírá;
ve svitu lampy starcovu tvář vidí:
— o jehož rámě pažím bělostným
opřena dívka, jak kdy po boku,
by těchu skytal zjevem milostným
se náhle anděl zjevil proroku. — —

Ký ďábelský dnes mam to obestírá
Krušovy smysly? — Pravda to, či sen? —
či země mrtvé navracuje lidi?...

„Ba to on! — Jakub!“ zničen, vyděšen
vykřiknul Kruša. — S okna strhnuv hledy
do tiché noci těchu hledat v poli,
jak Kain bratra svého od mrtvoly
vyběhnul, bloudil zoufalý a bledý.
— — — — — — — — — —

Po čase k oknu navrátil se v touze,
že smyslové snad klamali ho pouze;
pak jako obraz zlého svědomí
po kraji bloudil a ve sluji těsné
noc strašnou strávil v lese pod lomy,
až jitrem sny ho vyplašily děsné.

(Dokončení.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

Než opusťme již co nejrychleji ohavností těchto a vraťme se tam, kde bude nám volněji, k Wiśniowieckým.

Několik neděl nevycházely ani z domu; neboť ačkoli posýlají se choří lidé s nemocí prsní na zimu do Vlach jako na hody, přece i tam nejednou nutno zakusiti mrazu, a to i ostřejšího nežli u nás, poněvadž tam není jak se patří kamen. Podobně i v Benátkách nastal po mlhavém a deštivém prosinci dosti krutý leden, a naše ubohé Ukrajinky musily se jak mohly ohřávati u ohně v krbu, z něhož se kromě toho ještě časem kouřilo.

Ščensný přivedl to tak daleko, že býval u nich denním hostem, tak že, když k večeru vcházel Ambrož do salonu, věděly usmívavé dívky již napřed, že vyjde z úst jeho oznámení: „Prosím, Firlej přišel.“ (Tomuto důvěrnému způsobu oznamování hostů naučil se poctivec ten od Vlachův, a nebylo možno naučiti ho jiné ceremonii.)

Ščensnému staly se večery ty tím, čím vyhladovělému jest zdravý posilek, neboť počínal stále více pociťovati v nich dobrodiní rodinného života, domácího tepla a vlastního krbu, jehož on samotář od dětinství byl nepoznal. Wiśniowieckých vídaly ho také rády; že pak byl vzdělaným a příjemným mužem, zvláště při bližším poznání, a když časem i duetto zpíval s Hedvikou nebo výkres jí opravoval, anebo též unesen její čtveráckou náladou hádal se s ní o Litvu a Ukrajinu, — usadilo se v srdci matčině cosi jako přání: Což kdyby se tak ten syn Izunin s mojí dcerou?... Zdajíť se býti jako pro sebe stvořeni?... Ale v témž okamžiku stávalo se, že přišla Terenia, Ščensný pohlédl na ni okem úzkostlivého zbožňování, a matce úsměv na rtech zmíral.

Terenia měla opravdu mnohem méně vřelejších styků se Ščensným nežli veselá Hedvika: nejčastěji naslouchala pouze jejich žertům, stojíc sama v ústraní, ale když někdy rozesmála se s nimi, tu nebyl

by dal Litvín projevu toho radostného za půl světa. Měltě smích její neobyčejné kouzlo: byl velice tichý, a přece tak srdečný, že v okamžení celou osobu její přejinačil a zářil jí z očí, čela, každé žilky v obličeji, dojímaje smíchem vše, co bylo vůkol. Nebyl to onen umělý projev radosti, jenž zdobí obyčejně tvář světákův, utajuje vnitřní trpkosti jejich, nýbrž jako úsměv nevinného děcka vycházel z hlubin srdce bytosti celé a zdobil i všechna zákoutí její.

Ščensný hovořival s Terenií jen málo, ba i patřiti na ni mnoho nesměl, neboť přítomnosť její, místo aby ho krotila, probouzela v něm stále větší úctu; ale každým dnem počínal se cítiti spokojenějším a veselejším, a zdávalo se mu, že pod paprsky zraků jejích rozkvétá kvítek po kvítku v tesknem jeho srdci.

Měl pak dar, jenž ve společnosti veliké jest ceny: uměl velice pěkně předčítati. Deklamoval tudíž dámám Wiśniowieckých v těch dlouhých zimních večerech arcidíla našich mistrův, a potom i cizích: Danteho, Schillera a zvláště miláčka svého Byrona. Někdy pro změnu přišla i prosa a vše, co nového vyšlo, zvláště politické brošury, při čtení jichž povstal nejednou tuhý spor s paní Cesarinou, a pak též denní listy. Ale těmto se snažil Ščensný uniknouti dle možnosti, neboť články katolických listů byly mu proti srsti, a nejednou bylo mu tam čísti, jak Piemont hanebně popuzuje Garibaldovce proti papeži, jak proti právu neutrálnosti podporuje jejich verbování, jak pouští je přes hranice, ačkoli střehl je na oko několika tisíci vojska, a jak má konečně v úmyslu obsaditi Romanii.

Při zprávě této se Hedvika všecka zachvěla, a paní Wiśniowiecká s Terenií ubledlé pohlédly na sebe.

„Co teď nastane?“

„Svoboda Italie!“

„Nikoli, pane, — vítězství pravdy. — Církev se ozve, a Bůh zvítězí.“

Brzy po té dočetl se Ščensný zase zprávy, že general Lamoricière, poslušen otcovského hlasu papežova, povstal na rozkaz jeho a má svolati pod prapor svůj věrné syny, aby ho uchránil.

„Ach! proč nejsem mužem!“ zvolala Hedvika zrovna plačtivě. Terenia zašepotala jako bez sebe:

„Vímť já, co učiní teď náš Zikmund.“

„A já vím, co učiní Firlej,“ zamručel Ščensný, ťal do živého. — Terenia odpověděla mu pohledem tak smutným, že musil umlknouti.

Přítel jeho Ali zatím nelenil, nýbrž stále obratně honil se za dvojí svou kořistí.

S Irmou šlo mu to jako na másle, a došlo to brzy velmi daleko, totiž až ku přísahám věčné lásky a výměnám různých dárkův, ale Hedvika byla zato jako z kamene. A proto právě, ze zlosti, čím dále tím více a opravdověji počal si jí všímati. Stalo se, co Ščensný předpovídal: nešlo mu již teď o pomstu za nadšené vyvrácení jeho zásad, ale o lásku vzájemnou, o ruku slečny Wiśniowiecké, jejíž vděky jímaly ho stále více, zvláště když se dověděl, že Horodyšky vynášejí hezký peníz a že není tu na závadu bratr, příští dědic. Vstoupiti ve svazek s jednou z nejpřednějších rodin domácích, zaplatiti dluhy věnem ženiným, míti v ženě své rozumnou a hezkou družku života, to není věcí nepatrnou! Ali tudíž vida, že jsou zálety jeho stále méně vítány, rozhodl se, že načne z jiného a užije na způsob vlašský tajného útoku

garderobou; ale přísloví praví dobře: „jaký pán, taký krám!“ Krista, jež měla právě špatnou chvíli a byla celá šátky ovázaná, přijala jeho nabídky takovým způsobem, že mu přešla úplně chuť, aby se ještě jednou touto cestou o své štěstí pokoušel. Hedvika se arci nedověděla ničeho, jelikož věděla panna Kristina dobře, že zmínka o věci této některé slečně učiněná měla by pro ni za následek ztrátu místa, jež pokládala spolu s Ambrožem za místo požehnané.

Tady se tedy panu Alimu nedařilo; poslyšme tedy, co stalo se dále.

Benátský masopust, — známý po celém světě — se této zimy nevydařil. Zástupy masek: dei Matti, Chiosotti, Napoletani nevozily se jako obyčejně po Riva dei Schiavoni, nebylo ani bálů na náměstí sv. Marka, ani slavné a tak malebné passegiaty čili projížďky masek, plujících po laguně na loďkách a člunících ozdobených korouhvičkami rozmanitých barev. Jenom tu a tam bylo možno potkati večer ustrojeného nějakého strašáka, jenž utíkal jak mohl policii tajných spolků a šel kout piklů do obydlí lidských, (neboť jest známo, že karnevalové právo nedovoluje zavírati ani dveří, ani domu před maškarou třeba neznámou).

Dámy Wiśniowieckých přišly tím o jeden z nejcharakterističtějších rysů fysiognomie města toho. Paní Cesarina chtějíc toho dcerám svým nahraditi, najala loži v onom velikém divadle La Fenice, jež velikostí ustupovalo tehdy pouze Milánskému La Scala a Neapolskému San Carlo, a odebrala se s nimi zrovna o ostatcích na tak zvané „slavnostní“ představení, proto tak nazývané, že jsou při něm lože, ve Vlaších obyčejně temné, nádherně osvětleny a hosté jsou převlečeni, ač bez masek, — načež následuje v divadelním sále reduta.

Naše dámy nechtěly se jako cizozemky obléci v domina ani v marné ústroje, neboť vypadaly ve svých hranostajových pláštích stokráte lépe po knížecku, nežli všechny kněžny a princezny benátské. Čarokrásná postava Terenina vzbudila jako zjev fantasmagorický opravdový podiv v celém tom ohromném shromáždění, tak že matka zaražena tím již litovala svého příchodu tam, ale jediný pohled na dceru její, jež ani ruchu toho pozorovati se nezdála, uspokojil ji zúplně.

„Pane, Tys dal, Ty chraň!“ vzdychla si s úsměvem.

V loži hned vedle seděla druhá kráska, jenom že zcela jiného druhu. V maďarském národním kroji, s vlasy sotvy trochu pročesanými a pohledem romanticky zastíněným nachylovala se Irma k jevišti, pohybujíc buketem panem Alim jí darovaným, a pozorujíc úkradkem, kolik lornět se k ní mezi tím obrací. Ale když, seznavši proud všeobecného nadšení, pohlédla na své sousedky, zmizely jí náhle z hlavy všechny marnivé, výbojné myšlénky, jež měla pro tento večer v zásobě, a zvolila si plán jiný, daleko vážnější.

„Pravda, že zpívá herečka ta pěkně?“ otázala se Hedviky. „Či se vám snad nelíbí?“

„Velice“, odtušila suše mladá Polka, jež nenáviděla takových nahodilých známostí.

Irma však nechtěla ustoupiti jen tak zhola.

„Budeme dnes míti ku konci představení italskou demonstraci. Pravil mi to pan Ali Bohdan, náš dobrý známý; však i vy ho znáte, není-liž pravda?“

„Tak jest.“

„Račte se, prosím, podívati: zde mám několik kytic, jež mi při-

nesl, abych je hodila primadonně; všechny jsou bílé a zelené, a červenou stužkou svázány — toť barvy Italie. I ten velký buket je od něho, — a nesmím snad nabídnouti vám cukrovinek, jež mi přinesl?“

Hedvika pohlédla udiveně na ni, potom pohleděvši mechanicky na protější stranu, pravila:

„Hle, tamto pan Ali v loži hereček!“

Irma se zaruměnila jako pivoňka, chtějíc však zakryti pomatenosť svoji, obrátila se k Terenii a pravila:

„Byl u nás také pan Firlej, hledal byt, a při tom chtěl nás jako přítel pana Aliho navštíviti, neboť pan Ali bývá u nás velmi často. Ale ten pan Ščensný, to je hezounký muž! Neviděla jsem podobného ve svém životě!... Ach! tady je právě!“

Hedvika i Terenia, jež zase nic podobného v životě svém neslyšely, jako byl tento hovor Maďarčin, místo odpovědi zůstaly na ni hleděti a mlčky obrátily se ku Ščensnému, jenž vstupoval do jejich lože jako oslepen, patře na krásu Tereninu. Ali uzřev zatím z daleka nebezpečenství, přiběhl rychlostí telegrafu na místo, a vida, že nadešla rozhodná chvíle, aby si mezi dvěma jednu vybral, vyvolil si arciť Hedviku. Začal s ní tudíž živě hovořiti po polsku, jako kdyby vůbec ani nevěděl, kdo to sedí v sousední loži, — leč Irma vysunula k němu ruku a ptala se ho s úsměvem:

„Od které pak doby jste tak krátkozraký, že nás již nevidíte?“

Ali pomaten největší měrou, chtěj nechtěj musil se s ní uvítati, potom však nechtěje jí připustiti k slovu, počal s neobyčejnou hovorností Wiśniowieckým vykládati demonstrativní význam v národní kroje oděných hostí tak, že tam měl každý kraj italský svého zástupce a zástupkyni, — až konečně, když i ten předmět rozmluvy byl vyčerpán, pletl v horečce páté přes deváté, jenom aby nenechal soupeřek svých o samotě. Sedal-li po několik měsíců pohodlně na dvou stolicích, tož musil se přiznati, že dostal teď v divadle Fenice co proto.

Konečně povstala na štěstí paní Cesarina z obavy, aby prodloužení pobytu nebylo Terenii ku škodě. Ali se Ščensným provodil je ku gondole, a když tato se vzdálila, oddychl si z hluboka, a vrátil se skokem k Irmě, jež div že neplakala. Celou zbývající část večera bavil se jenom s ní, s nikým jiným netančil, ač bylo mnoho jiných krásek na redutě, a potěšil ji opravdu mistrovsky.

Hedvika pravila pak zatím v gondole:

„Matičko, matičko, z jakého světa má to pan Ali ty známosti? Ta Maďarka vypadá opravdu jako šílená?“

„Zajisté, mé dítě, i vidím, že se chce konečně i s námi sblížiti...“

„Matinko, mně se zdá, že se o něho zajímá.“

„Může býti; kde není vychování, tam je i stráž srdce obtížnější.“

„Ach! takovému Alimu ji dáti... ne! to nemůže býti.“

„Nechme toho, což nám po tom? Přiznám se vám, že již čekám jen na příležitosť, abych pana Bohdana vzdálila, neboť čím více ho pozoruji...“

„O, díky Bohu!“ zvolala Hedvika. A Terenia patříc matce své do očí, otázala se zcela vážně:

„Je to pravda, matinko, že je pan Ščensný tak velice hezký?“

Paní Cesarina nemohla utajiti smíchu.

„Tys toho ještě nespozorovala?“

„Ani jsem na to nepomyslila.“

„A proč teď na to vzpomínáš?“

„Poněvadž byla ta Maďarka nad ním u vytržení.“

„Má volnou cestu, je-li ubohá tak nezkušenou, ale vy jí, mé děti, nenásledujte. Najdete s dostatek jiných věcí, jimiž byste mysl svou mohly zaměstnávati, nežli abyste potřebovaly mysl svou obtěžovati posuzováním něčího nosu nebo očí!“

„Zajisté, matinko. — A teď již se nám zdá, že bylo by lépe odejíti na lůžko, neboť ubohá Krista jistě již dávno dřímá na kufru a touží po posteli.“

„Tak, tak, jděte spat, děti.“

„Dobrou noc, matinko.“

„Dobrou noc.“

VIII.

Projížďka na Lido.

Nastal únor, a s ním i benátské jaro: jaro arcit ne příliš svěží, jelikož nemá květův a vůně, ale teplé, hebké, prsům lahodící.

Ku konci měsíce odebraly se dámy Wiśniowieckých v průvodu dvou neodstupných jinochů našich na Lido, čili tak zvanou podlouhlou výspu, jež dělí laguny od širého moře, jsouc zároveň obranným náspem Venecie. Sedadla v gondole nebyla již pro pěkné počasí přikryta černou budkou, ale Battista roztáhl za to nad nimi jakýsi druh baldachinu nebo stanu z plátna, aby slunce hostů nesoužilo, — vedle plul Nemrod, tak jak jsme ho kdysi viděli s balkonu Evropského hotelu, a mnohokráte se pokoušel, jak by se mohl dostati pomocí svých mokrých tlap na loďku, při čemž povstal vždy mezi společností veliký šum a veselost, ačkoli Terenia prosila, aby ho tam vzali.

Po krátké plavbě přistáli k ostrovu a vystoupili, aby odešli na protější jeho břeh, jenž koupá se již v moři; dívky běžely napřed, vedle nich „motýlkoval“ Ali, sbíraje cestou květiny hned pro tu, hned pro onu, ale častěji a déle zdržoval se po boku Hedvičině.

Ščensný pamětliv dřívějšího naučení nepřiblížil se již k Rezince, nýbrž nabídl rámě matce, ačkoli tím paní Wiśniowiecké oběti nepřinesl, neboť tato uměla tak vděkuplně zapřádati hovor, že ani trošínku nepřekážela mládeži, nýbrž naopak dodávala jí přítomností svou živosti. Jemu pak zvláště milou byla ještě pro vzpomínku na tu, jež nejdříve zde na zemi ho milovala a navzájem probudila první lásku v srdci jeho.

Že pak oba nepřátely byli hovoru planého, dotekli se ihned předmětů vážnějších, až paní Cesarina používajíc příležitosti odvážila se ku slovům:

„Pane Ščensný, v těch přátelských poměrech, v jakých spolu žijeme, nebudete mi vykládati ve zlé, zeptám-li se vás upřímně na něco, co mně již od dávna na srdci leží: jakým způsobem mohlo se totiž státi, že syn mé Izuny, tak věřící, tak pobožné, zásad v pravdě tak křesťanských, mohl vyspěti na... deistu! Či snad jest možno, abyste během tak rozmanitého života, hledaje pravdy a okoušeje všeho, abyste jí nabyl, nebyl nikdy třeba jen mimochodem nalezl víry? Či bylo srdce vaše, jež rozehřálo se pro každou klamnou věc, jakýkoli nátěr šlechetnosti mající, pouze pro Boha vždycky mrtvo? Opravdu, tomu věřiti nelze.“

„Zajisté, byl bych nepochopitelným člověkem, kdybych honě se za štěstím na všech stranách po zemi, nebyl ani jednou výše zaletěl. Ale bohužel, již i na nebesích jsem se zklamal! A proto se mně znechutila!“

„Jak to?“ povězte mi, v čem a kdy mohl jste se zklamati?“ pravila živě paní Wiśniowiecká, jíž prolétl duší paprslek naděje.

„Velmi rád. Jak vám známo, cestoval jsem před několika lety po ukončení universitního studia, doufaje, že snad v krásných obrazech přírody, jež měla vždy pro mne veliký půvab, najdu toho, čeho mi věda dáti nemohla, t. j. trochu pokrmu pro srdce. Proto tedy cestuje Švýcarskem odebral jsem se do Curichu. Bylo mi tehdy ku podivu teskno, cítil jsem touhu nevýslovnou a ničím neukojenou, celou svojí bytostí vznášel jsem se nad tu všednost, jež mne obkličovala, práhna po Bohu. V Curichu nalezl jsem několik Poláků, kteří mne přijali jako bratra, vzali mezi sebe, laskali a literárně mořili až do umdlení. Zaujat jednáním takovým, tím spíše, že jsem mu nebyl zvyklý, svěřím se jim se vším, a oni navzájem počnou mne objímati a vyprávěti pěkně o Kristu, o slově Božím, o duši, o posledním soudu, o ctnosti, — já pak vyslechnuv je se zápalem, prosil jsem je, aby mně udělili té vody, jež jim tak plynouti se zdála. — Vedli mne tudíž k mistru svému, neboť v něm tvrdili, že žije Duch Kristův zmohutnělý a zdokonalený, aby v tomto druhém zjevení svém pomocí Polsky započal na zemi dílo lásky. Všecko to rozehřálo obraznost moji největší měrou: — šel jsem ku prorokovi, — čekal jsem několik hodin, jelikož ne vždy bývá viditelný, až konečně stanul přede mnou, a změřiv mne od hlavy až k patě okem nadšeným, pravil: „Okamžik tento jest velice vážný, bratře, a zapsán ve knize věčnosti! Spojme se v duchu před početím rozmluvy své, neboť jinak nemůžeme si rozuměti.“

„Towiański!“ zvolala paní Wiśniowiecká. „Poznávám ho dle fraseologie.“

„Tak jest. Nutno věru doznati, že má při sobě cosi, co podivně vábí a láká....“

„Samolásku mladých. — Jistě že začal vám líčiti, že jste určen k velikým skutkům, že jste genius atd.“

„Zajisté, dokazoval mi, že spása vlasti z veliké části na mně záleží. — Pročež já také jako z mrtvých vstalý sám prorokuji a hovořím o budoucnosti světa, — modlím se, běhám ke zpovědi, cítím nadšení ducha a Bůh ví, co ještě... Jenom jedno nechtělo se mi líbiti, ten panslavismus Towiańského, — že by Bůh k uvedení v život a k objasnění lidstvem špatně doposud chápaného evangelia určil Moskvu s Polskem, a spojil je v jedno objetí, nebo mluvě raději mystickým jeho jazykem „v bratrské políbení míru“, zloděje a světici, kata a oběť, — toho nemohl jsem nižádným spůsobem nahlédnouti. Poznal jsem též, že oznámil nám mistr náš jednou zjevení, jakožto myšlénku Boží, kterou však druhého dne, taktéž z rozkazu Božího, potupil. — Oho! — pomyslil jsem si, — Bůh nedá se opravovati, — a to počalo mne naplňovati nechutí.[1]) Pak divil jsem se, jakým způsobem může již nejen sám Towiański, nýbrž i celá vedlejší garda apoštolův a apoštolek jeho znáti tak důkladně mé nitro, jakož i všecky

[1]) Takovým právě spůsobem odřekl se Towianismu Antonín Górecki.

mé domácí záležitosti, o nichž jsem se jim nikdy ani nezmiňoval. — Z počátku jsem to přičítal vnitřnímu vidění, ale znenáhla jsem pozoroval, že jest při tom něco podezřelého, až jsem je konečně polapil při činu a přesvědčil se důkladně....

„O čem?“

„Neuhodla byste — o jejich zvědách! Račtež si jen pomysliti: veškerá korrespondence má, a zvláště mé důvěrné listy Alimu psané, procházely censurou a bývaly dovedně rozpečetěny rukou bratrské policie, dříve nežli mně je listonoš přinesl!“ [2])

„Ale toť hrozné!“

„Tak jest. Proto jsem také běžel přímo k mistrovi a rozhořčeně vytýkal jsem mu jednání to. On však počal se dle způsobu svého slaďounce a obratně vymlouvati, — ale mne již nejímala krásná jeho slova, — tak že on vida již konečně, že mne ztratí, počal se zmateně kroutiti na všechny strany a vystřelil poslední ránu: „Bratře, vyzývám tě, abys poslechl hlasu Božího, — neboť vydáš účtů Bohu z toho, co učiníš. Bůh přikazuje ti, abys šel za mnou; hodina tato rozhoduje o tvé věčnosti; vzpomeneš si na ni na lůžku smrtelném.“ Dále pravil ještě ke mně, že jsem byl předurčen již před lety za jeho učedníka, když jsem žil jiný, nižší život, a dodal: Nepamatuješ se? My nevidíme se poprvé; já alespoň vzpomínám si, že již jsem tě viděl: byl jsem tenkráte volem!!!“

„Ach! toť již jest přes příliš!“ zvolala paní Wiśniowiecká.

„Ovšem, že to bylo přes příliš; — dal jsem se mu na hlas do smíchu, odešel jsem a za tři dni po té byl jsem již za branami Curišskými, přisahaje a zařikaje se zcela upřímně, že mne nikdo více nepolapí v ohyzdná osidla pobožnůstkářství.“

Paní Wiśniowiecká poslouchala to vše s úsměvem a povzdechem, až řekla konečně:

„Podivny a nepochopitelny jsou mi cesty Páně v osudu vašem! Což bylo nutno, abyste okoušeje jednou blaha ovčince Kristova připadl právě na zbloudilé stádce a bludného pastýře? Jestiť towianismus již od dvou let církví prohlášen za blud tím nebezpečnější, že se subtilností ne každému zjevnou napadá ducha katolického jako sám satan, jejž proto veliký jeden duch právem kdysi nazval „opicí Boha“. Než i v tom přece jest útěcha pro mne: snad že naše Polska přilnula hluboce k víře, když zlý duch, chtěje ji svésti, musí v této první haeresi, jež se bohužel v národě zrodila, bráti na sebe podobu anděla světlosti a zasláněti se jmény Krista, Nejsvětější Panny a Otčiny. — Vy pak, pane Ščensný, poděkujte Bohu, že vám dal tolik zdravého úsudku a tolik lásky ku pravdě, neboť pokud vím, nepřilnula k vám posud žádná lež, — z každého pokušení vítězně vyvedla vás Prozřetelnosť, obohaceného novou zkušeností.“

„A novou zásobou zoufalosti,“ dodal Ščensný trpce.

„O nikoli! tak nehovořte! Naopak: čí oči uzřely již veškery bludy, ty měly tím snáze dopátrati se ryzí pravdy a nadšeně se jí přidržeti...“

„Vím, kam směřujete, — ale nemůže to býti. Uvěřiv jednou a byv u víře zklamán, nevrátím se k ní nikdy.“

„Avšak to nebyla víra Boží, katolická, jež jediné život dává?“

---

[2]) Historické.

„Toť jedno... Modlil jsem se již a srdečně. Slzy jsem proléval, celé hodiny klečel jsem v kostelích, prose za milosrdenství pro otčinu svou a pro sebe, musil jsem však prchnouti vida, že ovládá nábožnost moji šarlatánství. Teď bych již nedovedl ohýbati kolena, — nedovedl bych, povídám, i „kdybych chtěl, neboť co může dáti zoufalému víru?“

„Právě modlitba,“ odtušila paní Wiśniowiecká.

„O nikoli! Kdo si zoufá, nedovede se již modliti; ztracena-li důvěra dětská, nemůže býti ničím duši vrácena, tak že zbývá jen říci o sobě, co Mickiewiczův „Farys“:

pusta (marná) praca;
Kdo *tu* zaszedł, nie powraca!

Ach! kdybych se mohl vrátiti, byl bych se již vrátil nyní, co nacházím útěchy v domě vašem,... neboť přiznávám se,... vídám tu věci, jimž bych neuvěřil, kdybych se nepřesvědčil na své vlastní oči. Milostivá paní! k otázce vaší odpověděl jsem vám upřímně, budiž nyní i mně dovoleno poprositi vás, abyste mi něco vysvětlila, — zvláště to, v jakém pouzdře neprodušně před světem uzamčeném chovala jste až do dneška dcerušky své, že vyšly z něho tak čisté a andělské? Něco podobného nenašel jsem nikdy!“

Paní Wiśniowiecká usmála se dobrotivě.

„O, prosím co nejsnažněji za odpuštění, řekl-li jsem něco neslušného!“ dodal Ščensný poněkud pomaten; „ale opravdu, když seznal jsem blíže slečnu Hedviku a.... slečnu Rezinku, nemohl jsem jinak, než složiti poklonu svou matce jejich.“

„A přece — věřte mi — bylo vychování jejich velmi jednoduché; nebylo tu ani pouzdra, ani neprůdušného uzavření před světem, — pečovala jsem pouze o to, aby viděly věci v jich pravém světle t. j. se stanoviska pravdy Božské, aby se neohlížely na mínění lidu, nýbrž měly svůj vlastní úsudek, spočívající pevně na základě víry. Tak vytvořila se v nich samostatnosť, jež oprávňuje mne k naději, že dovedou s pomocí Boží i v budoucnosti plouti proti proudu zkaženého světa...“

„O! svět jich není hoden!“ zvolal Ščensný nadšeně.

Paní Wiśniowiecká pohlédla na něho a ulekla se, proto pravila po krátkém vnitřním boji:

„Obě jsou mi útěchou, ale o Rezinku — přiznávám se — bojím se velice.“

Ščensný se zachvěl.

„Co tím chcete říci?“

„Což nepozorujete na ní, že jest nemocna?“

Srdce jinochovo zastavilo se na okamžik a přestalo tlouci. Jak? — pomyslil sobě — nejen přítel mne varuje, ale i vlastní matka její? — I odpověděl paní Cesarině nejistým hlasem:

„Pozoroval jsem, že je slaba na prsa, ale jsem jist, že ji tato zima v Benátkách vyléčí úplně.“

„Já však — bohužel — pochybuji! Dr. Škoda prohlédl ji ve Vídni a potřásal hlavou, a on přece podobným neduhům dokonale rozumí.“

„To není možná! ona neumře!“ zvolal Ščensný mocně. Na tváři

matčině zjevil se týž výraz, jako tehdy v noci u stupňův oltáře, — zjevil se a zmizel, mír však zůstal.

„Vše jest v rukou Páně, — děj se vůle Jeho!“

„A odkud to? Jak rozstonal se ten a... slečna Terezie?“

„Je tomu několik měsíců, — pamatuji se na to, jakoby to dnes bylo, — došla nás právě zvěst o konci vlašské války; i mluvilo se dlouho o smutném stavu Evropy, o utiskování církve, o nebezpečí hlavy její. Při hovoru tom prošlo dosti času, a že byla uchystána večeře v zahradě, zdrželi jsme se trochu; počasí bylo teplé, — ani vlhké, ani větrné. Zdálo se mi nemožným, přičítati nemoc Tereninu nastuzení. Přece však hned na zejtří vstala s horečkou, a od té doby stále....“

„Ona neumře!“ opakoval ubohý jinoch; „toť holá nemožnosť. Viděl‘ jsem já již často nemocné na prsa, ale ti všichni vyhlíželi zcela jinak než ona! Je to bez pochyby pouze dočasná slabosť!“

„Dejž to Bůh! — Kdož ví, zdaž i to neuškodilo zdraví jejímu, že byla vždy nad svůj věk duševně vyvinuta; či by snad kdo uhodl, že je Hedvika o tři léta starší?“

„Opravdu?“

„Ano, pane; — obě přišly týž den na svět: 15. října; starší nazvali jsme Hedvikou, dávajíce přednosť polské patronce, mladší pak již dle práva Terezii.“

„A kolik čítá nyní let, smím-li se tázati?“

„Dokonala šestnáctý rok. Ale v učení pokračovaly vždy s Hedvikou společně, ba Terenia ji i předčila, neboť oč tato vybujela duchem, o tolik tamta déle děckem zůstala; dnes však vysílení to musí spláceti nemocí.“

Co takto rozmlouvali, doletěl jim k sluchu temný, a přece mocný a živý šum; byloť moře na blízku. Uzřeli je také v okamžiku před sebou. Okem nepřehledný safirový prostor, vížící nebe se zemí, skládal se v drobné vlny a s klidnou velebností tloukl jimi pravidelně a rythmicky o písek nábřežní, jako kdyby to byl oddech velikých jeho prsou. Tu a tam bělaly se v dálí lodní plachty jako ptačí křídla, ale jiného nebylo na 20 mil viděti ničeho.

Dámy Wiśniowieckých hleděly na moře u vytržení, — ale Ščensný, pohleděv na ně, obrátil raději zrak svůj k očím Rezinčiným, jelikož nalezl v nich pěknějšího safíru a ještě hlubší nekonečnosti.

„Pojďme sbírat mušlí!“ zvolala Hedvika. „Rezinko, ty jdi v pravo a já půjdu v levo! uvidíme, která z nás přinese matince krasších.“

To pravíc běžela rychle na samo pobřeží a za ní Ali, jenž chtěl již konečně přijíti k cíli, bude-li to možno.

„Proč jste si vybrala, slečno, levý břeh?“ pravil; „vždyť od dětinství již nás tomu učí, že vždycky jest lépe jíti v pravo.“

„Proto jsem také ponechala sestře to lepší.“

„Škodíc sama sobě! Já bych byl slečny jinak rozsoudil, neboť již právem staršinstva přináleží slečně Hedvice lepší částka a potom ještě z mnohých jiných příčin, o nichž pouze já mohu úsudek podati...“

„Vy? nejsem téhož mínění?“

„A proč, slečno, smím-li se tázati?“

„Pane Bohdane, máme to krásné počasí, že ano?“

„Velmi krásné, ale proč jste mi slečno...“

„O, jaká to krásná mušle!“ a počala si ji prohlížeti, jsouc ráda,

že přerušiti může rozmluvu. Ali schýlil se též, a vzav ji ze země, pravil:

„Ano, čarokrásná, račte ji, slečno, přijati ode mne.“

„A ne, — nelíbí se mně!“ zvolala dívka roztrpčeně, a zahodila ji daleko do moře.

Ali hryzl se do rtův.

„Vy jste dnes na mne ještě méně laskava než jindy; leč vím, čemu nebo raději komu to přičítati.“

„Nikomu, prosím, pouze sobě.“

„Mám tomu tak rozuměti, jako že jsem vám protivný?“

„Je to neslušno, hádati se.“

„Nemilosrdná! a ještě mne odbýváte sarkasmem! — Ale opakuji, že vím, odkud to pochází. Irma Ruchy, ta Maďarka v divadle... nevíte... kdo to jest...“

„Nechme toho, prosím vás!“

„Což ani vysvětlení mého nechcete vyslechnouti?“

„Ale vždyť já se na ně netáži a po žádném vysvětlení netoužím, — já nevím o ničem... Aj, ještě jedna hezounká mušlička; ta bude pro matinku.“

„Ta Maďarka... Je tomu několik let, najal jsem si u nich bytu... ale nešťastní nájemci v domě jejich! Kdokoliv tam nohou jenom vkročí, ten platí pak za ctitele slečny Irmy. Než vy mne neposloucháte...“

„Matinka je tam nahoře sama, musím se k ní vrátiti...“

„O! ještě okamžik!!“

Hedviky však nebylo již tam. Několika gazellími skoky doběhla k paní Cesarině volajíc tiše:

„Matinko drahá! nesu jen málo mušlí, ale nechám Rezince vítězství, neboť já musila bych si je draze vykoupiti...“

„Čím pak? snad ne společností pana Aliho?“

„Ba věru.... dala jsem mu košem, či lépe nechala jsem ho na písku tam dole, neboť povídal mi takové věci, ale takové.... to už byly skorem námluvy!...“

„A jak jsi mu odpověděla, má milá?“ otázala se matka rychle.

„O, podle svého! Ten se již jistě od nás odtrhne!“

Docela jinou byla rozmluva Ščensného s Rezinkou. Tato poslední nepozorovala ani z počátku, že jde někdo za ní, ale prozpěvujíc si sbírala pilně mušli za mušlí, a mezitím všicci jarní motýlci, kteří na pobřeží kvítků hledali, a všechny štíhlé duhové vážky nad vodou létající sedaly jí na šaty, nedávajíce se odehnati ani Nemrodem, jenž je plašil, tak že se konečně zdálo, že za chvíli sama uletí následkem takového množství cizích křídélek?

Než na to Ščensný nemyslil, když kráčeje za ní v mlčení zadumán hleděl a hleděl jako ve snách, jako někdo, jenž nemůže se zpamatovati z přílišné únavy... Což tedy krásná ta bytost má zemříti?... Ještě tu trpkost přinese mně osud a jí Bůh, jehož ona tak miluje?... Hrob jest před ní otevřen... a zdaž tuší to?... ona, to krásné dítě štěstěny?... Ne, ne, to nemůže býti,... jet opravdu příliš krásna pro život, a příliš mlada pro smrť!“

„Slečno,“ pravil konečně, „to, co jste pravila kdysi u sv. Havla při lámání oplatku, utkvělo mi v mysli příliš hluboce...“

„Co to bylo? Nepamatuji se již?

„Cosi o krátkém žití!“

„O, nedbejte toho,.... žertuji tak nejednou...“

„Tož to byl pouze žert! Prosím vás, slečno, odpovězte mi upřímně, nemáte-li opravdu nějaké předtuchy?“

Prosebný jeho pohled dožadoval se pravdy. Terenia zvážněla též.

„Chcete-li opravdu tedy znáti dna mých myšlének, pravím vám, že nemám ve příčině té předtuchy, nýbrž nejhlubší přesvědčení — jistotu.“

Ščensný opřel se o výběžek úskalí, a ne marně.

„Odkud, odkud ta jistota?“

„Z toho vnitřního hlasu, jenž nikdy nemýlí. Bůh nevolá duše k Sobě tak najednou, nýbrž napřed zvolna ji přihotovuje; jestiť jistou dobu před tím v srdci cosi posvátného, vznešeného, jež znáti dává, že On již blízek jest.“

„Nevěřím! kdybyste byla o tom přesvědčena... nemohla byste mluviti o tom tak vesele!“

„Proč? Pane Ščensný, povídám vám upřímně, že bych si přála z té duše zemříti.“

„O tom mne nikdy nepřesvědčíte. Kdybych tvrdil něco podobného já, já zoufalec, sirotek, nad jehož hrobem by leda pes zavyl, tu bylo by možno tomu uvěřiti; — ale vy, jež těšíte se světu jako dítě,... celý život váš dal by se doposud směstnati v jediný úsměv, tak že myslím, že by utrpení musilo proraziti nevím kolik zdí, než by se k němu dostalo, — a což teprve smrť! Ne! ne! ta ušetří svatyně štěstí a neodváží se, vás se doteknouti!“

„Vždyť však nemá mně přinésti nic jiného právě, nežli štěstí, stokráte krasší nežli všechno to, jež jsem na zemi nalezla! Ačkoli pravdu jste děl, že Tvůrce podivuhodně život mi rozkošemi osladil, uplynulť až posud bez slzy bolu, jasně a růžově jako májové jitro — kratinký ovšem, ale tím milejší — tož přece jest jen temnou nocí u přirovnání k tomu, co mne čeká, neboť nestál by ani ten život za to, kdyby se po něm umříti nemělo a po smrti teprve probuditi se k dobrému. Těch šestnáct let nebes Pánem milostivě mi darovaných zdá se mi u přirovnání ku věčnosti jakoby předednem velikého svátku, jako dennicí čarokrásného jitra, a celá země předsíní nebes!“

„O, vy nemáte srdce, slečno!“ zvolal Ščensný náhle.

Ubohá Terenia se zarmoutila.

„Proč? Řekla jsem něco tak zlého?“

„Vy se těšíte na smrť jako na hody, a nemyslíte při tom na to, kolik hrobů by jediný hrob váš otevřel. Nejprve matka...“

„O tiše,“ zvolala dívka všecka zarmoucena, „zapomněla jsem na ni v okamžiku tom; — ale ona neví o ničem... já nikdy nemluvím o takových věcech své nejmilejší, — nemluvím o nich s nikým,... ani s vámi jsem neměla mluviti o nich;... ale proč jste se mne tázal?“

Ščensný dojat nanejvýš, nenalezl již ani slova, a tak začali znovu jako na počátku mlčky sbírati mušlí. (Pokračování.)

Moravan.

Báseň

od **Františka Kyselého.**

Jsem Moravan! — „To směšno, věru,“
Čech kárá moje vyznání,
„když opravdu tvá slova beru,
z nich klam a pýcha vyzvání;
my zde, vy tam — jsme pouze Češi,
kdo trhá národ jeden, hřeší!“
Než ať si bratr horlí, brojí
a hříchem hrozí, přísný pán,
můj výrok na svém věrně stojí:
jsem hrdý Moravan!

Jsem Moravan! To jméno skromné
jen dědic říše pochopí,
jež kdysi v moci neoblomné
hruď vypjala v šíř Evropy;
ať k severu zřím v luhy Slezska,
v tlum hor, kde Slovač sídlí hezká,
neb v širošírý na Dunaji
a na Rabě i Dravě lán,
v sluch dojemné mi zvěsti hrají:
tu vládl Moravan!

Když s lesknou vyrojí se zbraní
tem Mojmírovců před můj zrak,
dva bratří Slávům nebem daní
jak hvězdy kmitnou od oblak
a za nimi jde mír a spása,
že Moravan jsem, duše jásá;
než pomnim-li, jak bouř a bědu
svál čas v mé kraje s mnohých stran,
di slza tichá v trudném hledu:
zde plač, kdo Moravan!

Jsem Moravan! Ó nelajte mi,
že honosím se jménem tím,
já třpytem jeho v siré zemi
prach mocných předků velebím;
žár nadšení mé nitro vzdýmá,
rád perného se díla jímá
duch pro vlasť milou horující,
jež klesla tíhou smrtných ran,
když aspoň volně mohu říci:
jsem věrný Moravan!

Jsem Moravan! Než bez odporu
dím pravdu také, že jsem Čech,
neb jedna s Čechem za hovoru
řeč lahodná mi hude v slech;
boj, touhy bratří nad Vltavou
i mým vrou nitrem, šumí hlavou,
já s nimi toužím za volností
až do rajských se vznésti bran,
co Čech, to v srdci jemně hostí
též sdílný Moravan.

Skvost koruny, již v blízké Praze
dóm věkostálý tiše skryl,
i mého lidu horké snaze
jak mnohoslibný kyne cíl;
až ostaví svou kobku tmavou
a nad knížecí bleskne hlavou
kříž koruny té leposkvělé,
až svéprávným Čech bude zván,
pak pookřeje, slunko v čele,
i čacký Moravan.

Jsem Moravan, s tím jménem svatým
má hlava klesne do hrobu;
však zatím ono šperkem zlatým
zař u vzácnou mi ozdobu
a zvěstuj Čechu se skromností,
že starodávné vzájemnosti,
jež bohatými činí chudé
a spolný staví blaha stan,
vždy k němu bedliv byl a bude
brat něžný Moravan!

Jsem Moravan, a konec hádky!
Sem ruku, Čechu! Víš ty přec,
jak boj náš dlouhý jest a vrátký
a jak nás trhá cizinec;
tož ve svornosti velcí, smělí
již postavme se nepříteli
a v tužbách, slově, hledu, vzdechu,
ctném díle, jež nám určil Pán,
jak jemu ty, tak tobě, Čechu,
buď vítán Moravan!

Vyznání Leona Taxila,

bývalého svobodného myslitele.

Časopis „Obrana víry“ přinášel v příloze vyznání Leona Taxila a uveřejnil pak knihu tuto o sobě. Jest to spis velice důležitý, který odhaluje ve vší nahotě zhoubnou činnosť zednářů a vůbec všech svobodných myslitelů.

Leo Taxil žaluje na sebe v celé knize a odkrývá všecky nepravosti, jichž se dopustil na církvi, papežství, duchovenstvu a své rodině. Člověk se někde při čtení až zachvěje, a kdyby tu Taxil nepsal sám o sobě, zdálo by se to skoro mnstou na jiných páchanou, zdálo by se to věcí téměř neuvěřitelnou, že by lidé vzdělaní v osvíceném našem století mohli užívati proti nám zbraní tak nízkých a podlých. Vedle toho líčí Taxil četné příběhy a dobrodružství svého života, vypisuje všecky směšné stránky republikánského hnutí v Marseillu za dob války prusko-francouzské, hlavně pak zmatky komuny.

Kniha jeho čte se jako zajímavá povídka, neboť Taxil umí psáti živě, poutavě, někde až úchvatně, tak že jej čtenář dychtivě stopuje až na konec.

Po 17letém boji vrací se Taxil k církvi, již byl tak pronásledoval.

Veliká rozšířenosť listu našeho nutí nás, abychom něco z vypravování jeho uveřejnili, by i ti, kteří spisu jeho nemají, poznali způsob boje té třídy, jíž Taxil sloužil.

Kapitola VII. na str. 55. má nápis: Vypovězení války Bohu, kdež Taxil píše toto:

Nadešla doba velikého, svatokrádežného boje. Byl jsem v Paříži.

Až dosud byl jsem se jen zřídka a lehce dotýkal náboženství, nyní však běželo jen o to, bych podnikl rozhodnou, válečnou výpravu.

Vypracoval jsem si celý plán jak následuje: Především chtěl jsem zříditi vedle Frondeura (časopisu to, který Taxil vydával) list věnovaný výhradně útokům na církev, na články víry, na bohoslužbu a duchovenstvo; při listě tomto zamýšlel jsem vydávati a mezi lidem šířiti laciné brošurky, jimiž zobecněly by ideje protináboženské; připraviv takto půdu, chtěl jsem po celé zemi francouzské zakládati přečetné spolky svobodných zednářů, spojiti pak všecky, zorganisovati je přísně a krátce seřaditi všecken lid za silný politický voj protináboženský.

Za pobytu svého ve Švýcařích dopisoval jsem si mnoho s Garibaldim, kterýž rád vzpomínal si vítězného uvítání, jehož dostalo se mu v Marseillu péčí mladé Legie. Dal jsem mu přečísti svůj plán, který se mu zalíbil, ačkoli nezapíral mi, že mnohých překážek zažiji.

Překážky mne však neodstrašily.

K uskutečnění plánu svého jal jsem se především odříkati se všeho strannictví v příčině různých odrud republikánů. „Ani opportunistou, ani intransigeantem, nýbrž antiklerikálem vždy a všude,“ toť bylo heslo mé. Válka proti katolicismu byla dle rozumu mého pravým polem ku sjednocení všech ryzích demokratů.

Daleko byla se rozezněla ozvěna slov Gambettou pronesených: „Klerikalismus, toť náš nepřítel!“ Slova tato obsahovala celý program.

Viděl jsem ovšem, že výkřik Gambettův, srdce moje tolik blažící, pronesen byl pouze k získání radikálů znepokojených úspěchem Gambettovým. Nechť mluvil však ze lsti politické anebo z příčin jiných, nepřátelství své vyslovil, a to mi stačilo. Já aspoň přijal jsem program jeho s myslí velmi vážnou.

Prvou překážkou byli mi majitelé „Frondeura“ sami.

Ve plánu svém počítal jsem, že list tento vycházeti nepřestane. Byltě mi nástrojem nesmírně důležitým, kterým bylo mi lze pojednávati satyrou o otázkách čistě politických; formát jeho byl značný, vycházel ve třiceti tisících exemplářích, a číslo prodávalo se po 15 centimech. Měl však ustoupiti listu novému, kterýž s názvem Anti-Clérical nepřipouštěl by dvojsmyslných domněnek ve příčině svého smýšlení.

Majitelé Frondeura nedůvěřovali mým úmyslům. Majíce na mysli toliko stránku finanční, domnívali se, že bych, maje list nový, zanedbával Frondeura. Měliť list oblíbený, jemuž se dobře dařilo, proč měli by tudíž přivolávati si nové starosti novým zřizováním? Mimo to nepřikládali asi mnoho důvěry v úspěchy „Anti-Clericala“.

Odpověděli mi tudíž, že s návrhem mým nesouhlasí. Na opětnou žádost mou prohlásili na konec, že bude mi buďto zříci se zamýšleného plánu, anebo vzdáti se redaktorství Frondeura.

Byl jsem u velkých nesnázích. Redakce Frondeura pojišťovala mi denní chléb, a byl jsem se sotva ještě usadil v Paříži. Vzdávaje se služby té, byl bych se vydával dobrovolně v bídu největší. Dlouho uvažoval jsem, a výsledkem úvah bylo rozhodnuti, že přece místo svoje obětuji.

Touže dobou kolovala obecenstvem nová brošura, již jsem byl právě napsal, a jež těšila se velikému úspěchu. Když jsem totiž za pobytu svého v Monpellieru bojoval za radikály proti opportunistům, podařilo se těmto nalézti příležitosť, aby se mi pomstili. Nebylit amnestií smazány všecky moje viny, pro něž r. 1876. byl jsem nucen na rychlo opustiti Francii. Nebylyť zákonem v amnestii pojaty urážky proti morálce veřejné a náboženství, stalo se tak teprv později v roce 1878. Já jsem však r. 1876. uveřejnil dne 19. března ve Frondeuru článek plný hrubých urážek a sprostého neznabožství ve příčině svátku sv. Josefa, chtěje jej zlehčiti. Při obžalobé byl jsem od prvé instance uznán nevinným, po odvolání se žalobcově však odsoudil mne soudní dvůr aixský k osmidennímu vězení.

Toto odsouzení nespadalo v obor těch, pro něž platila amnestie, avšak bylo jen velmi nepatrné, i nepůsobilo mi dosud žádných nepříjemností. Dvé příčin vysvětlovalo ostatně dosti jasně, proč nebyl jsem dosud volán k nastoupení si trestu; předně odsouzení událo se již v době velmi dávné, a za druhé běželo právě nyní o urovnání tiskového zákona; urážky mravouky náboženské neměly již býti považovány za přečin. Zapomněl jsem však na dobré přátely své, opportunisty. Polemika má se starostou cettským nakvasila je, i zažádali k soudu, bych byl pohnán do vězení a přinucen k odsedění zapomenutých osmi dnů.

Šel jsem tudíž do vazby. Tento čin nepřátel mých nazván však všeobecně podlou mstou. Pan Emile Girardin přičinil se v listě svém „la France“ vyznačiti plnou směšnosť i ošklivosť žádosti, bych přinucen byl odbývati si trest přede dvěma léty mi uložený, kdy přece žalobci moji se strany katolické byli velikodušně mi odpustili, nežádajíce nikterak, abych byl trestán.

Osmi dnů v celi užil jsem ku sebrání některých článků svých z Fron-

deura ve brošuru, kterou jsem vydal hned v den propuštění svého, nazvav ji antiklerikálním almanachem pro rok 1879.

Almanachu dařilo se výborně, a proto umínil jsem sobě, že každého čtvrt roku seberu články své v brošuru s povšechným názvem.

První toho druhu brošura vyšla v Paříži s názvem: „A bas la calotte.“ Pryč s kněžoury! Bylať to táž, o které zmínil jsem se již svrchu řka, že těšila se značnému úspěchu právě ve dnech rozkolu mého s vydavateli Frondeura. Vydavatelé almanachu nabídli mi náklad děl a plat. Většina mých spolupracovníků následovala mne, a tak povstal „Antiklerikál“, list výhradně odborný a svého druhu jediný, jakož i „Přední stráž“ redigovaná po způsobu Frondeura.

Očekávání mne nezklamalo. O Antiklerikála draly se spousty lidu po skandálech lačné.

Za tři čtvrti roku vycházel již dvakrát za týden místo, jak zprvu určeno, pouze jednou, a my vidouce nepopiratelný úspěch a přízeň obecenstva, zrušili jsme „Avant-Garde“, list vedlejší, bychom se úplně věnovati mohli řízení oblíbeného „Antiklerikála“. Vycházel v 60.000 exemplářích.

Brošura „Pryč s kněžoury“ vydána více než ve 130.000 kusech.

Jmenuji čísla tato, za něž dnes hanbou hořím, abych vyznačil čtenářům svým velikosť mravní spousty, způsobené vlivem mým, a veřejně vyznal, že přísluší jim právo vyčítati mi nezměrné zlo, jehož jsem byl příčinou, jakož i proto, bych každého přesvědčil, že i zadostučinění mé musí býti nezměrné.

Množství křesťanů poznalo záhy nevýslovné nebezpečí, hrozící lidu listy těmito, psanými přímo naň; jeden z nich, Pavel Cassagnac, prvý promluvil o nebezpečí tom ve sněmovně. — — — — — — — — — —

Předmluva brošury těšila se nemalé pozornosti. Mluvil jsem tu o Mettray (tam byl Leo Taxil na rozkaz otcův vězněn) a líčil arcibiskupa Guiberta, který r. 1868. byl arcibiskupem tourským. Chodíval tenkrát arci ke mně do vězení nějaký duchovní jeho diecése, nevím však, kdo byl; nepamatuji se již, vikář snad, anebo nejspíše prostý farář. Učinil jsem z něho arcibiskupa Guiberta jen, abych čtenářům byl zajímavějším, a věc stala se pikantnější. Velikou jest mi dnes povinností, abych, co tehda z marnivosti jsem byl vymyslil, v pokoře odvolal.

Arcibiskup zemřel, aniž mne byl za hodna uznal protestu, a proto tím více povinen jsem ctihodné památce velekněze pařížského, bych ze svobodného myslitele stav se zase křesťanem, veřejně vyznal svou zlomyslnosť. —

Po bídné brošuře této následovaly jiné, neméně zuřivé.

Brzy však nebylo mi lze pro druh literatury, jaký jsem byl vyvolil, nalézti nakladatele. Prodej brošur obstarávali výlučně jen tiskaři moji a někteří prodavači ve velkém.

Zatím byl jsem již úplně, ba více ještě než úplně získal ženu svou pro ideje ve článcích svých šířené, a ta pojala jednoho dne odvážný úmysl, že učiní se vydavatelkou a prodavačkou mých děl. Neváhala s uskutečněním, a hned v prvých dnech měsíce června dle formy zákona oznámila ministerstvu svůj nový závod knihkupecký.

Tak povstalo „Antiklerikální knihkupectví“.

Nikomu nelze zajisté dosud zapomenouti na tento dům ve školní ulici, odkud po tisících rozesílaly se po Francii i cizině díla velká, spisky,

obrázky, písničky, populární skládanky, slovem vše, čím jen poněkud dá se poštvati lid k nenávisti náboženství a kněžstva.

Zlo, jaké působil dům tento ďábelskými pracemi svými, nelze ani posouditi. A Bůh ví, a před ním doznávám zde, že všeho původcem byl jsem sám. —

Odpovědnosť padá na duši mou i za založení všech domů svobodných myslitelů ve Francii i v Alžírsku v letech 1880—1885.

Tiskopisy mé byly mi toliko vhodnou pomůckou k činům. Sotva zvěděl jsem dle zápisníku předplatitelů „Antiklerikála“, že v kantonu dlí pět nebo šest osob horlících pro bezbožnosť, přičinil jsem se o vzájemný jejich styk a přiměl je k utvoření „voje“. Každý voj musil starati se o nové členstvo, a tak množily se ustavičně spolky svobodných myslitelů.

V době té pral můj „Antiklerikál“ divoce do všeho duchovenstva, tak že se všech stran hrnuly se na mne žaloby a odsouzení spojené často s pokutou a placením náhrad. Tak byl jsem dne 15. listopadu za pomluvu spáchanou na abbé Ducovi, redaktoru „Semaine religieuse“, odsouzen ku zaplacení útrat 50 franků, náhrady za škody 500 franků, za uveřejnění rozsudku v časopisech 350 franků. Dne 3. května za pomluvu školních bratří angerských 300 franků útrat, 3.000 franků odškodného, 800 franků za uveřejnění rozsudku. Dne 29. prosince 1881. pohanění památky papeže Pia IX. na obžalobu hraběte Mastaïe, synovce zesnulého náměstka Petrova, 60.000 franků za škody a útraty, 5.000 franků za uveřejnění v 60 časopisech. Dne 13. dubna 1883. za pomluvu náboženských kongregací školních 12.000 franků škod.

Skutečnosť tato a jiné možné následky podobných pří naučily mne přemýšleti. Antiklerikál vycházející již rok před založením knihkupectví byl nyní majetkem mým. Další vydávání jeho bylo za okolnosti těchto nemožným, dříve nebo později musil podlehnouti návalem pronásledování a trestů. I přestal jsem vydávati ohrožený list a bezprostředně nahradil jej jiným, „Republikou antiklerikální,“ kteráž stala se majetkem knihkupectví. Abychom se vyhnuli pokutám a trestům, zvolili jsme opatrnější způsob, rozmnožili jsme články rouhavé a zmenšili počet článků pomlouvačných.

O nedokončené procesy nestaral jsem se již, spoléhaje směle, že zrušiv Antiklerikála a nemaje již osobní odpovědnosti, nedám se přinutiti k náhradě při pozdějším rozsudku. Nepoctivosť tato nebudila ve mně tenkrát ani nejmenšího studu; schvaloval jsem svou obratnosť, a přátelé moji schvalovali ji se mnou, vyčítajíce mi spíše ještě naivnosť, že již dávno jsem tak neučinil. Pomlouvati řeholníky, plnýma rukama blátem házeti po mrtvém papeži, toť arci rozkoš, k dokonalosti náleželo však sypati potupu a hanu až, kdy jsme dříve veliký trest učinili nemožným.

V době té nezřídka dožil jsem se důkazů, jak hroznou lži jest vlastně bratrství republikánské v Paříži i na venkově.

Úspěchy literárních prací mých přivodily mi nemalý počet závistníků. Zejména pisálkové listů radikálních pošilhávali zamračeně na mladého venkovana z jihu, kterýž beze vší podpory byl listům svým zjednal tolik čtenářstva a obliby. Sprostá žárlivosť doutnala mezi nimi již při propuštění mém od porotců a vypukla zvláště při čistě privátním procesu mém, kterýž jsem obšírně vypsal v prvé kapitole díla svého „Bratří tří bodů“ — míním záležitosť Rousselovu. — — —

Později pomýšlel jsem pošetile i na poslanecký mandát, abych tím

snáze a s výsledkem bojovati mohl proti katolicismu. Čtyři okresy nabízely mi kandidaturu. Rozhodl jsem se pro Narbonnu. — — —

Tehda roku 1881. byl jsem již členem svobodného zednářstva a tu mimovolně kandiduje proti F... Malricovi, navrženému Velkým Orientem, dopustil jsem se přečinu neodvislosti, který bratry zednáře nemálo rozhněval.

Na jiném místě vylíčil jsem již, jakých nátisků dostalo se mi zaň od kollegů z loží.

Přistupuje k tajné společnosti, znal jsem již dávno všecky titěrnosti a obřady různých zkoušek jejich, věděl jsem i věci velmi tajené, jedno však bylo mi nepovědomo, že každý člen tak těžká pouta na sebe přijímá. Sekta jejich přivábila mne svou nenávistí ku všemu náboženskému; nikdy však byl bych k ní nepřistoupil, tuše jen poněkud otroctví, v jaké pojímá své členy.

Jaký div tedy, že ode chvíle, kdy projevil jsem vůli býti svobodným, nastal zuřivý boj Velkého Orientu s mou osobou. V prvém díle svých „Bratří tří bodů“ vypravuji obšírně hádku, v niž vystupují i Viktor Hugo a Louis Blanc. Ctihodní mužové tito popřeli, že by byli psali listy jim přisouzené; myslím v pravdě, že pro veliké stáří se již skutečně nepamatovali. Musil jsem tehda vydati rukopisy a dokázati tak veřejnosti slabosť paměti obou velikánů.

Tato nepříjemnosť a pohana učiněná oběma kněžím demokracie dodala mi v očích náčelníků zednářských. V říjnu 1881. vystoupil jsem z nesnášenlivé jejich sekty.

V září téhož roku konán byl v Paříži první všeobecný sjezd svobodného zednářstva.

Účastnil jsem se ho jakožto zástupce šesti odvětví. Schůze byla velmi bouřliva a zlobou bohata. Odhlasováno tehda úplné zničení katolicismu, vyvržení Boha z nemocnic a škol, zošklivení konkordátu, zapovězení všeho rozpočtu pro potřeby bohoslužebné a těm podobné věci. Všickni zapřísahali se udržovati po celé zemi stálou agitaci protiklerikální, bychom konečně přece jednou dospěli k uskutečnění přání sjezdu.

Konečně sneseno ještě, že příštím rokem svolán bude veliký mezinárodní sjezd antiklerikální v samém Římě, jako na dosvědčenou práv svobodného zednářstva a socialismu a nenávisti jeho k papežství a Vatikánu. Zvolena ihned patnáctičlenná komisse, kteréž svěřeno uspořádání sjezdu římského.

Ve shromáždění tomto zasedalo i mnoho mužů poctivých a bezúhonných v životě soukromém, sveřených však v příčině zvolené strany k úplné zaslepenosti. Vedle těchto upřímných nadšenců byli však drzí křiklouni a osoby velmi pochybné mravnosti, již ovšem nejobratněji dovedli lichotiti beznáboženským vášním lidu.

Sezení byla veřejná. Pamatuji se, jak jeden z bratří mých žurnalistů a svobodných zednářů byl nejvítanějším řečníkem tohoto kongresu. Přivedl s sebou i ženu, která zatím, co muž její z řečniště balamutil, obcházela po sále, veřejně lákajíc k sobě venkovské poslance; hrůzno i stydno dosud pomysliti na tyto události. — — — (Dokončení.)

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal
Georgios Drosinis.

(Pokračování.)

VI.

Včerejší večer byl jako všecky večery srpnové mírný a bez vánku svěžího a za mimořádnou ozdobu měl červeně lesklý půlměsíc mezi četnými zlatými hvězdicemi, jež se na světlé obloze třpytily. Seděl jsem dlouho na balkoně pohroužen v mlčení, jakoby omámen tajeplnou těžkomyslností, již v třpytném osvětlení vydychovala příroda jako ve spánek ukolebaná, a jež byla ještě rozmnožována opojnou vůní smrků a jednotvárnou ukolébavkou nočních pěvců, drobných cvrčkův.

A přec jsem nebyl sám. Proti mně stál opřen o dřevěné zábradlí balkonu ustavičný průvodce osamělých večerův mých Georgios Gawrul, pětadvacetiletý jinoch selský pohledu přívětivého a mysli vlídné, hodný, slušný, ve vsi ode všech milovaný mladý muž. Bezděčně se k němu upjaly oči mé. Proč stál jinoch jindy rozmarný, k hovoru a smíchu vždy hotový již tak dlouho pohroužen v hluboké snění? Světlo měsíční nebylo právě tak silné, a mimo to zastíral široký klobouk slaměný jeho obličej na dobro — kdykoli však mechanicky a skoro jako bez sebe doutník rukou ke rtům zdvihl, ozářilo rozplanutí tohoto na okamžik zdrcený, zarmoucený obličej ... Když pak odfukoval vsatý dým z úst, bylo jasně slyšeti, jak těžce si oddychuje, jakoby spolu s dýmem vyvíral tichý ston. Konečně dohořela oběť těžkého zármutku pánova, doutník, v ruce mu shasnouc. Marně táhl a bafal, doutník nepovolil. Tu zdvihnuv ruku, zlostně jej zahodil. Právě jsem hodlal se ho otázati po příčině neobvyklého zármutku, i vztýčil jsem se proto poněkud, on však uhodnuv můj úmysl, předešel mne. „Co je mi, že tu stojím jako chuděrka?“

„Nemohu ovšem pochopiti.“

„Zkusils kdy, co jest láska?“

„Hm, trochu jsem toho zakusil.“

„Bůh tě uchovej, abys zakoušel více.“

A opět stál mlčky. Mne však ponoukala již prudká zvědavosť, obzvláště když jsem se dověděl, že není příčinou zármutku mladého rolníka obyčejná záležitosť vesnická, nýbrž nezdařená, nešťastná láska, která jej Bůh ví do jak idyllické sítě utkala. Georgios se zase ke mně obrátil:

„Povím ti všecko. Jinému se svěřiti nemohu, vysmál by se mi ... Tobě však povím všecko, abych nabyl zase klidu.“

Přistoupil ke mně, přinesl si z komnaty nízkou dřevěnou židli, sedl si k mým nohoum, zakašlal, odplivl si a počal: „Otec můj má nyní, jak víš, a míval vždy několik a padesát koz. Pro našince, jenž nemá ani rolí ani domu, jsou zvířata tato pravým dobrodiním; dávají nám srsť na oděv, trochu sýra k svátečním hodům a také několik ok másla, jež si můžeme odprodati. Od té chvíle, kdy nohy mé snesly tolik běhání, že mi nemohlo stádo utéci, stal jsem se kozáčkem (τσοπάνος). Úkol zlý! Ustavičně venku na horkých pláních, v hušti-

nách dnem i nocí. První dobu jsem skutečně myslil, že namahání toho nesnesu, i bylo mi běda, ovšem také strachem děsné samoty. Měl jsem útěchu jen jednu: směl jsem si jíti každý druhý den domů pro chléb. Co jsem se na tu chvilku natěšil, až mne matka políbí na čelo! Jak jsem se pyšnil, když někdo k tomu přišel, a otec řekl, že již darmo nejím, nýbrž chleba si vydělávám, pokud síly mé postačují. Nuž, za takového života míjely zimy, míjela léta, a tak jsem tomu přivykl, že jsem nemohl bez stáda svého obstáti; ves se mi stala již dávno těsnou. No, abych nenadělal mnoho řečí: v sousedním domě, tam kde stojí ten ořech, bydlil tehdáž Barba (strýc) Thanásis, jenž se zdržuje nyní v Asmině. Měl ovce, později je prodal a koupil kozy. Ovce jest, abys věděl, zvíře těžké; koza jest pak potulná jako pravý cikán!... Mužského potomka Barba Thanásis neměl, a Marió byla tehdáž hloupou mladinkou dívčící desetiletou, a tak si musil ke kozám najati hocha. Jednoho krásného dne pak několik koziček zmizelo, a Barba Thanásis chlapce speskoval... ten však to měl za zlé a vzal do zaječích, a stádo jest opuštěno a Barba Thanásis na suchu.

Zdá se mi, jakobych ho dosud viděl, jak přišel k nám sklíčen povědět otci, co se mu přihodilo. Přišel jsem si právě domů pro polentu (chléb kukuřičný). „Chceš li, Barbo, spojím je se svými a budu je kde a jak chceš pásti!“

„Bylo by mi vhod,“ odvětil, „avšak nechci ti pověsiti celé břímě na krk. Ano, půjde-li Marió s tebou! Ať ti pomahá, seč jest. Je malá a je nezkušená. Musil bys ji, hochu, ostříhati a vésti.“

Nazejtří ráno přivedl mi otec plačící a se vzpírající a nechal ji u mne. Když pak jsem jí počal vypravovati, jak hezky budeme pospolu žíti, že nebudeme míti v ničem nedostatku, a jak hezky budu hráti na loutnu, co bude ona vřeténkem točiti, počala se utěšovati, utřela si zástěrkou oči a přijdouc sedla si vedle mne na kámen.

Jak krásně jsme strávili oněch pět let, a na jak mnohé si ještě nyní vzpomínám, kdy v srdci cítím trn. Ani bratří a sestry nemohou tak laskavě spolu obcovati! Když cvrček ve křoví cvrkal, a kozy pod košatým křovím odpočívaly, jak často jsem si položil hlavu na její rámě a sobě podřimnul; a ona sebou nepohnula, i nechala vřeténka odpočívati, jen aby mne nevzbudila. A když v zimě řeka se vzdmula, jak často jsem ji na loktech přenesl, aby malé nožky její ve vodě nenastydly. A byla tak dobrá, ach tak dobrá! Jednou jsem vylezl na planou hrušeň pro několik hrušek; tu jsem si roztrhl proklatým trnem košili. Marió to hned prstíky a jehlou spravila a zašila, aby to moje mánna (matka) neviděla a se nevadila...

Léta však míjela a já slepý neviděl, že Marió není více skrčeným děckem, jež kdysi plačíc přišlo za kozami, naopak že vyrostla a v pannu vyspěla a že nebude již na hory choditi. Jedné soboty večer se to rozhodlo. Marió šla domů do vsi a nevrátila se. Jak pustou se mi od té doby zdála samota má, jako žalář, jako otroctví! A s jakou touhou jsem očekával každý večer, kde jsem směl dolů do vesnice, abych za nějakou zámínkou mohl jíti kolem jejích dveří a říci: „Dobrý večer, Marió! aby pak pozdvihla sladké, černé oči od práce a řekla: „Dobrý večer, Jiórgi!... Ach, co jsme byli od sebe, poznal jsem teprve, že jsem jí nemiloval jako sestřičku, nýbrž jako

něco mnohem většího! Neboť jakobych neměl dosti na malém loučení, při kterém jsem ji viděl večer jak večer, potkalo mne jiné a trpčejší. V Agriovotáně se porážel les. Měl jsem ruce, které uměly sekerou vlásti; ke kozám přišel mladší bratr, mne pak poslal otec na drva, abych si něco vydělal. Trvalo to třicet dní nebo třicet let? Když jsem se vrátil, co tu čekalo na mne nového? První člověk, jehož jsem potkal, praví mi: „Ty, Marió Barby Thanasia umírá!“ Sekera mi vypadla z rukou. Marió, jediná moje radosť, moje láska, umírá? Před očima se mi černalo, v hlavě mi to kolotalo jako větrný mlýn.... Půjdu-li jí navštívit? Kde však se nabrati odvahy? Nepůjdu-li však a uvidím ji zítra mrtvou, zesnulou? Ne, ne, to se nestane. Jak jsem se přemohl a dodal si srdce a přibližoval se ku zavřeným dveřím... Otevřel jsem je a vstoupil. Nebyl u ní nikdo. Jenom slabounké světlo mrkalo, a Marió tu ležela, zabalena v černou pokrývku vlněnou, bledá jako svíce kostelní. Černé vlasy měla rozházené a ty splývaly až na zem. Namahavě otevřela víčka, jakoby byla olověna a hleděla na mne. —

„Dobrý den, Marió!“

„Dobrý den,“ odvětila tiše.

Ach svatá matko Boží! Jak ji ta nemoc sebrala! růžová líčka její byla vybledlá a hluboko zapadlá: ústa její, její milá usměvavá ústa byla pevně přimknuta, i bylo sotva rozpukané rty viděti. Kdež byla Marió našich slavností, když starým i mladým hlavu pletla, kdykoli zaváděla kolo, oděna jsouc šperkem a spanilostí svou... Posadil jsem se vedle ní a chvíli jsem mlčel. Obával jsem se, že mne při prvním slově polejí slzy, jež jsem cítil, jak se mi do koutkův očních hrnou.... Marió se ke mně obrátila a pohlédnouc na mne pravila: „Dobře, že jsi se odvážil přijíti a mne navštíviti.“

„Já, Marió?... A jak jsem měl věděti, žes nemocna? Měsíc pracuji na drvech? Měsíc je tomu, co jsem z vesnice odešel. Že bych se byl zdráhal tebe navštíviti? Právě teď, v tomto okamžení jsem se to dověděl a vidíš, že jsem tu hned.“

„Kdo se ptá, doptá se. Kdybys byl chtěl, byl bys se dověděl, že churavím... že umírám.“

„Nikoli, Marió! Ty neumřeš: v tak mladých letech nehyneme. Staré baby nechať se obávají Charona — dívka šestnáctiletá přemůže Charonův deset! Ne, Marió, tobě bude brzy lépe; budeš zase nositi růžový šátek kolem hlavy a červenou zástěrku; a přijdeš ve dny sváteční na mlaty, sličnější než kdy jindy, tak že budou holky žárlivostí pukati a mladí hoši samým žárem.“

„Ach, Geórgi, zanech klamných útěch. Vím lépe, že nemám v ňadrech života na mnoho dnův. Nejdéle týden a odnesete mne nahoru, na hřbitov svaté Paraskevi a pohřbíte mne ve stínu dubův věčně zelených“...

„Nepovídej mi věcí takových, Marió.... Položil jsem si hlavu do levé ruky; nemohl jsem se zdržeti již slzí.... A Marió otevřela ruku, jež byla vřelejší než řeřavý uhel, ujala se mé pravice, tiskla ji vroucně a počala mi rváti srdce, mluvíc jak následuje: „Pamatuješ se ještě, když jsme byli jako dvě rozpustilá děcka — když jsme nerozlučně dlívali jeden vedle druhého, dnem i nocí, v zimě i v letě a pásali kozy. — — Ještě nyní, v přeludech nemoci mé vynořuje se přede mnou onen čas s rozmanitými radostmi, písněmi a smíchem

svým jako čas života jiného! — — Bratra jsem neměla — ale Bůh mi dal tebe za bratra! — Nyní prosím jen za jednu milosť: abys si někdy na mne vzpomněl a k Bohu se pomodlil za duši mou, jako se i já modlím a modliti budu, abys byl šťasten ...“

A opět se odmlčela, jakoby mluvením umdlévala. Přimkla oči, sepjala ruce a taková bledosť se prostřela po její tváři, že by jí byl považoval každý za mrtvu, kdyby nebyl slyšel urychleného dechu, jenž jí z prsou vyvíral a tísnil — právě jako když někdo umírá. Stál jsem tu vedle ní a cítil, že duší mou zmítá takový bol a zármutek, že jsem chvilku upjal zraky své na svůj nůž. Najednou otevřela Marió zase oči a pravila mi s trpkým úsměvem:

„Poceluj mne! To mi uleví.“

Jako děti jsme se na divokých výpravách dost často objímali, ale nelíbali jsme se nikdy; a nyní jsem se nachýlil k nemocné a políbil její čelo mezi brvami krásně vypouklými — — a hlava jí pálila, že jsem žár cítil, nežli se jí ještě rty mé dotekly! První a jediná hubička ... Nevydržel jsem to déle, dusil jsem se! Otevřel jsem z tichounka dvéře a odešel ven ....“

Georgios přerušil náhle své vypravování, vyňal z koženého pytlíku trochu tabáku, uvinul si novou cigaretu a počal trochu rychleji, jakoby pospíchal ku konci:

„Den jak den jsem ji navštěvoval, nikdy však jsem jí nezastal samotné; buďto byla u ní uplakaná matka nebo zarmoucený otec. Tak minul týden. Nikdo nemyslil, že bude živa. Když však Bůh chce, činí i dnes zázraky: Marió se přese všecko pozdravila.

Kdoby však řekl, že právě tím zpyšněla? Byla najednou jako změněna a na mne celá jiná. Odvracela se a stavěla, jakoby mne neviděla a musila li někdy se mnou přece mluviti, mluvila tak chladně a odměřeně, jakobych byl člověk ven a ven cizí. Čím však mne více trápila, tím více jsem ji miloval. Jednoho večera jsem to nemohl již snésti; viděl jsem ji se džbánem jíti pro vodu; tak jsem honem přiběhl, jakoby se mi chtělo píti. Nebylo tu nikoho. Měla oči sklopené, stavíc se, jakoby mne neviděla.

„Marió, proč jsi tak ukrutna? Což pak to nejsme my, již jsme tolik let spolu strávili?“

Nedala mi ani domluviti.

„Časy minulé, zapomenuté“ .... pravila, vezmouc džbán poloprázdný. Stál jsem tu jako pařez; ona však odcházejíc ohlédla se s úsměvem na světě nejpotupnějším, jakoby mi chtěla říci: „jen pukni, pukni!“

Za několik dní vesnici opustila a odebrala se do Asmíni. Dvakrát nebo třikrát jsem ji zde v okolí ještě viděl, spanilejší ale také ukrutnější než kdy jindy ....“

* * *

Georgios najednou vstal a jakoby k tíze upomínek novou připojoval, klobouk, jejž měl na hlavě, sňal a mnul si dlaní čelo. Proti nám zacházel za lesnatou horou měsíc. V osamělém běhu vrazil právě na mocnou jedli; zde stál chvilku jako fantastický zlatý plod na jejím vrcholku a klesal pak pomalu za husté větvice její.

Jinoch zamyšlený hleděl stranou. Při posledních paprscích měsíčních bělmo očí jeho podivně zasvitlo.

„Nu a proč jsi všecko to právě dnes večer opět rozevřel a zbytečně sobě srdce obtížil?“

„Dnes večer se vdává.“

VII.

V hájích nezaznívá již hlučný koncert cvrčkův, ani se nedotýká líbezně mysli naší sladký ston hřivnáčův. Opuštěné a němé visí pod střechami hnízda vlaštovčí dříve tak oživená. Vzdušní pěvci zahynuli a v prach se rozpadli; mnoho ptáčat uletělo do teplejšího podnebí, a všecka příroda jest bleda a smutna, jakoby cítila blížící se zimu a čekala na ni s trpělivostí. Noci se stávají chladnější a dnové dál a dále kratčí; i tvář oblohy dosud bezmračné se počíná potahovati vráskami. Jak by v celé této změně tvorstva, v tomto zdánlivě melancholickém tichu přírodním, v němž sama fialka divoká na břehu větrem se zachvívajíc místo květem suchými semenníky kolébá a divoká klímatka bíle opeřené obplodí střásá, jak by neměla duše lidská, nejněžnější plod tvorstva, spolu trpěti? Ona, jež jest ustanovena jako loutna nejněžnější záchvěvy každé struny v přírodě rozmnožiti a opakovati? Jak by mohla, jsouc neúmornou ozvěnou radosti a bolu, spatříc tvorstvo truchlící a pustnoucí zůstati chladnou a necitelnou, jmenovitě je-li vzdálena hluku lidského a v lese a polích, v úplném osamocení sama na sebe odkázána? Theorie školy tak řečené popisovací se zakládá na pravdě, spojuje-li city, myšlénky a skutky jedincův — ovšemže někdy přemrštěně — s případnými obměnami celé přírody, v jedno je s nimi svádějíc. Já aspoň, zkoumám-li sebe, znamenám, že mi není duševně tak, jako mi bylo dříve, když příroda kolem mne zpívala a kvetla. S podivením se celá ta změna v tom sbíhá, že jsem tehdáž zapomínal, — nyní pak se rozpomínám.

Tážete se, co jsem zapomínal a nač se rozpomínám? Netažte se, nerozuměli byste mi.

* * *

Skoro jest již také žeň klasův kukuřičných skončena, neboť jsou již k sušení po mlatech rozestřeny a vypadají jako žluté koberce. Jednotvárná a nudná práce při sbírání postrádá úplně onoho půvabu, jež skytá žeň a čistění pšenice. Klasy kukuřičné se prostě rukou uřizují, na mlat odvážejí, tam jeden po druhém zevního obalu a shnilých zrn zbavují, konečně stálým klepáním vymlacují a proti větru vějí a pak do špižíren dávají, aby se z nich později připravovaly zážívné koláče.

Ani veselí, ani živo, ani smích ani snídaní na zemi. Kde jest krásný čas pšeniční? Mlčení, pořádek, ticho a jakási nálada melancholická se obestírá po vší té práci, jež se dokonale srovnává s podzimním počasím.

Když byla kukuřice sebrána, zmizí na polích poslední zeleň i nezbývá tu nic než kostrbaté strniště, jež vítr a počasí jako kostru vybílí.

* * *

Byl jsem hodným venkovanům tolika díky zavázán za skutečnou laskavosť, již mi ustavičně prokazovali, že jsem se obíral myšlénkou vystrojiti na vlastní účet slavnosť venkovskou.

Třeba nad dobročinností mou ten neb onen užasne; dovi-li se však, že jsem na vyčastování celé vesnice vydal v celku třicet drachem, totiž: dvacet na zakoupení dvou krásných koz a deset na sjednání pětadvaceti ok výborného vína, nebude úžas jeho tak veliký.

Po krátkém podřimnutí odpoledním odebral jsem se s několika pozvanými hosty na stinné místo, kde byl od vrchních kuchařův a kuchtíkův oběd pilně připravován. Jedni otáčeli rožně (σούβλας), na nichž byly na způsob háďat navinuty jaternice (σπληνάντερα), druzí činili totéž s vnitřnostmi (κοκκορέτζι), ještě jiní rozestírali zelené ratolesti po zemi, kde se hostina odbývala, nebo přinášeli dříví na oheň, a tak se podobal malebný ten výjev táboru kleftskému.

Konečně byla první jídla k obědu připravena; řečené jaternice (κοκκορέτζι) jsou mistrovským uměním vaření venkovského, záležejíce ze střev naděných rozsekanými vnitřnostmi a tukem, i říká se jim také splinánderon. Brzy po té byly také pečeně hotovy, které se krájely handžary na stole z čerstvých ratolestí složeného.

Všickni jsme se posadili kolem do kola, majíce nohy křížem. Místní duchovní požehnal krmě i nápoj, neboť i on byl mezi předními hosty; sedláci sklopili hlavy, poznamenali se nábožně křížem, a pak se počalo rozdávati maso, při čemž kolovalo víno jako višeň červené v poháru uměle vyřezávaném, který jsem se k zdokonalení rázu slavnosti venkovské od kohosi vypůjčil.

Můžete sobě představiti, byl-li pohled na sedmatřicet rolníkův a polosedlského kněze, kteří pod hustým příkrovem platanovým hodovali, krásný! Hody se za mírné veselosti chýlily ku konci a po obvyklých přípitcích jsme se ubírali za šera všichni do vesnice. Tam měla zábava dospěti vrcholu, tam na nás čekaly písně, tance a divadlo! — Nesmějte se! Uvidíte, že jsme měli také divadlo.

Zámožnější mezi hodovníky se cestou smluvili, že je po pořadí navštívíme, aby nám také po skleničce nalili (διὰ νὰ μᾶς κεράσουν ἕνα κρασί). Následek: po dvou nebo třech návštěvách byli všickni hotovi! Noc pak jest tmavá a cesty kostrbaté. Proto jmenujeme osm z nich, aby nesli pochodně a z noci se stává den; neboť i ostatní řídíce se dle nás zapalují před domy malé ohně. Zábava není více tichá a přípitky se nepronášejí již přiměřeně a správně; a když starý bojovník za svobodu jednou rukou pohár pozdvihne a praví: „Na zdar krásné vlasti, moji drazí!“ stoupá hlučné hurá až k obloze, a z dvaceti ručnic se k tomu houkne.

* * *

Zatím počíná se venku tanec, jenž jest čím dále tím živější a vřelejší... Plameny hranic plápolajících víří do výše, černý dým vystupuje a zatemňuje hvězdy a s nim víří také písně kolové venkovských tanečníkův sborem do výše:

„Ovocnářko, ty tam v zadu obtěžkána jablky —
na tvé plody sto mám chutí, bojím se však propasti.“
„Bojíš-li se propasti, přijď strmé po pěšině,
polibky tě nasytím a jablíčky podařím,
jablka dej matce, políbení pro sebe si nech.“

Takto zpívá Stathula, malá roztomilá dívčice s nejlíbeznějším úsměvem na světě a která, jakoby to sama věděla, se v jednom kuse

směje, směje, směje. A když písničku skončí, padnou ostatní případným sborem do toho:

„Ona žárlí, ona žárlí,
malá dívka se škádlí!“

Pak vystoupí jiná dívka ctižádostná a zavádějíc kolo, prozpěvuje svou píseň. Kromě bujné mladosti a objemu nemá široká Panaziú na sobě půvabu žádného:

„Byla noc a bylo pozdě, den se chýlil ku konci,
ptactvo v hnízda spělo, mladé dívky s džbány ke zdroji,
znejmilejší také ke mně přijde, ač je pozdě již.
Čacký jinoch bral se kolem a jí dobrý večer přál.
„Kam se ženeš, hochu milý, měla bych snad s tebou jíť?“
„Kam se ženu, dívko milá, žádná dívka nemůž jíť:
tam jen rány, koule fičí, tam jest hochů divá seč!“

Pravou protivou její jest něžná a snědá Tassúla, táž, jež mi připravila na mlatě malou lázeň. Jsouc nejveselejší dívčicí ve vsi, jak jí všickni říkají, zazpívala nám také nejveselejší píseň z bohatého pokladu popěvkův národních.

Jdeš-li ke zdroji pro vodu,
rád uvítám tu náhodu —
Veta bude po džbánu pak,
k matce s prázdnou vrátiš se tak.
„Máti, klopýtla jsem v klusu,
džbán se rozbil na sto kusů!“
„Žes neklopýtla, dobře vím,
stála jsi tam s milým svým; —
proč bys medle klopýtala,
když ses s hochem celovala!

Marně však se ohlédám po naší Evmorfúle. Tanec a zpěv a ona by scházela? Jak to možná? Konečně ji objevím v tmavém koutečku sedící na zemi, zaraženu a rozhněvánu. Ptám se, co je jí, a ona mi odpovídá: „Také ty mne ještě dopaluj.“ (Μὴ μὲ ντραλίζῃς καὶ σύ.) — Vybízel jsem ji, aby tančila a ona kroutíc hlavou dokládala: „Tak, myslíš, že se nemám čím jiným obírati nežli tvým tancem?“... Slovo „myslíš“ dokládá jen, má-li v úmyslu odporovati a vyslovuje to způsobem nevýslovně půvabným a zvláštním. Od jiné dívky se dovídám, že se Evmorfúla jen proto tak zlobí, poněvadž sestra její tvrdila, že umí lépe vyšívati než ona. „Hněvem se dala dokonce do pláče,“ pravila mi přítelkyně potaji, „jen popatř na její oči, jsou ještě červené“. Přistoupím k ní blíže a těším ji, seč mohu a ubezpečuji ji, že nemá ve vyšívání sobě rovné a že to sestra řekla, jen aby ji pozlobila. Dokládám ještě, jak velice se umění jejímu obdivuji, a že jsem měl v úmyslu ji požádati o malou upomínku vyšívanou, abych si ji vzal s sebou do Athen, by se jí tam obdivovali.

Zdá se, že diplomatické vyjednávání mé se potkalo s úspěchem, snad také že měla rozdurděná chuť do tance. Z počátku sice plakala, že jí mám jen k lepšímu a že mluvím samé lži (ψευτίαις); když jsem však pravil, že bych se nyní vlastně měl zlobiti já, usmáli se konečně rtové její i oči její i odvětila mi, že mi špatně sluší se zlobiti a že

bude tedy tančiti k vůli mně (γιὰ τὸ χατῆρί μου), a že mi dá pásku vyšívanou vlastní rukou na památku.

Když se rozneslo, že bude tančiti a zpívati, upjaly se oči kolem do kola na ni, a mlčení přimknulo všem ústa. Káži dětem hoditi ještě několik polének na oheň, zapáliti ještě několik pochodní a ať si každý sám představí divadlo: uprostřed tolika ohňův plápolajících pohybuje se v bledém odlesku rythmicky kolo tanečníkův vedené rusou dívkou, jež zpívá, zpívá. — Co zpívá? Poslechněte její píseň, již jsem později dle diktování jejího sepsal.

Dívka Valaška (ἡ Βλαχοπούλα).

S Bohem pravím přátelům a bratřím přeji zdraví též,
a odcházím do Janiny mezi ženy bejovy:
„Dobrý den ti přeji, begu! — „Díky, dívko Valašská!“
„Jsemť já sličná Valaška, spanilá dívka Valašská!“
jež má asi tisíc ovec, asi do pěti set koz.“
— „Vlk ať všecky shltá ovce, lišák ať se dá do koz,
a zlá nemoc nechať přijde a si vezme pastýře!“ —
A na správce zavolá si a správcovi rozkáže:
„Správce milý, polož polštáře a prostři podušky,
aby na nich spočinula sličná děva Valaška,
jež má do tisíce ovec, asi do pěti set koz.“
— „Nelehnu si na polštáře, nelehnu ni v podušky,
lehnu sobě v svěží větve a na doušku mateři,
jsemť já sličná Valaška, spanilá dívka Valašská!“ —

(Dokončení.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

O některých následcích špatné četby.

Že převážná lidstva většina žádných nemá ideálů, že se žene dychtivě jenom za ziskem, mammonem a požitkem, že nemá smyslu pro nic vyššího, ušlechtilejšího a vznešenějšího, že při vší osvětě a „vzdělanosti“ stále víc se vzmáhají barbarství a surovost v smýšlení i cítění, že hyne víra, hyne mrav, roste bezbožnosť a frivolnosť, kteréž provází nepřehledný zástup jiných neřestí, že se čím dál tím víc v lidstvu rozžírají netečnosť a lhostejnosť ku statkům vyšším, rozkošnictví a materialismus a nutný jejich následek, chorobný pessimismus: jest věcí známou nejen kazatelům a moralistům, nýbrž vůbec všem, kdož si jen poněkud všímají nynější společnosti.

„Za doby naší bují v Evropě vždy více materialismus, sobectví cynismus, rozkošnictví, prohnané pletichářství i surová násila: prosa postavena jest na trůn i postavena na oltář. Posloucháme ji a kořímе se jí, jako by ona samojediná byla s to, by dovedla nás do ráje, kterýž se nyní zove blahobyt.“ Tak napsal již před více roky Václav

Vlček (Tužby 73.). Ano i Vrchlický, jemuž zajisté nikdo nebude chtíti vytýkati, že by přepjatým byl moralistou a že by horoval pro vznešené ideály, promluvil v této příčině slovo velice vážné, když v básni „Vzpoura soch“ rozhněvané soše takto dal řečniti:

„Tento věk jest mrzký, tupý, podlý,
on nemá bohů, on má pouze modly,
on kleká před zlatem a kráse plivá
v tvář vznešenou, on lhostejně se dívá
na božství v soše, v obrazu i básni
— — — — — — — — — —
Byl ovšem čas, kdy sochy ze mramoru
se daly volat bez trýzně a vzdoru,
kdy samy mistrům do objetí slétly,
jak idealem v jejich nitru zkvétly,
kdy Madonny se mistrům zjevovaly
a samy v noci modelem jim stály,
však jiní lidé žili. Tato chasa
je lidstva kal, ta neví, co je krása,
ta za ziskem jen šíleně se řítí“ (Sfinx 116—117.).

Že jest tudíž nedostatek ideálů, že se vše řítí za ziskem a požitkem, uznávají mnozí, i literáti, ale nikomu nevstoupí na mysl, že jinak ani býti nemůže. Nebo kde se šlapou v prach ideály nejsvětější a nejvznešenější, ideály totiž náboženské, tam nemůže býti žádných toho jména hodných ideálů a idealních snah. Kde se upírá jsoucnosť Boha živého, vševědoucího, svatého a spravedlivého, kde se popírá život budoucí a věčná odplata, kde se popírá všechen všudy rozdíl mezi zlem a dobrem, kde se hřích velebí a opěvuje, tam nemůže býti žádné vyšší touhy nad touhu po rozkoších a požitcích smyslných, jakož i po tom, co požitky tyto možnými činí, tam musejí vedle hříšného požitkářství a rozkošnictví vládnouti nutně mammon a sobectví!

A na koho spadá ve příčině této vina největší? Na literáty, ať jsou to již básníci v užším slova smyslu, nebo novellisté, románopisci, feuilletonisté a skladatelé novomodních činoher a frašek.

Jaký tu rozdíl mezi spisovateli staré doby pohanské a spisovateli doby nynější! Tam v básních lyrických, epických, dramatických i v řečech a spisech politických a filosofických přes tu chvíli přichází jméno toho neb onoho „boha“, jehož spisovatel s úctou vzpomíná, tam se nedočteš žádných úsměšků, jež by si básník nebo filosof tropili z „bohů“ nebo náboženství, tam jest bezbožec úkazem velmi řídkým a vyskytl-li se tu a tam některý mezi filosofy, stihlo jej největší opovržení, žádné město mu nechtělo popřáti ani útulku, a spisy jeho byly veřejně na náměstí spáleny. A zde? To jsou ještě poměrně ti nejlepší mezi literáty moderními, kteří se jménu Bůh úzkostlivě vyhýbají, jako by to bylo néjaké slovo nízké, neslušné a nepřístojné, za jehož vyslovení by se slušný člověk musil styděti; to jsou poměrně ještě ti nejlepší, kteří si náboženství vůbec nevšímají, jeho se nikdy nedotýkají. Mnozí však se chytají vhodných i nevhodných příležitostí, aby si z Boha tropili posměch a jemu se rouhali, aby zlehčovali víru a náboženství a se smáli „naivnosti“ těch, kdož ještě věří a doufají odměnu na onom světě. Není to pouze náboženská lhostej-

nosť, kteráž ovládá velkou část nynější literatury, nýbrž na mnoze ďábelská k Bohu zášť a nenávisť.

Tito literáti velebí sice plnými ústy staré pohanství s jeho četnými bohy a bohyněmi, ale jenom k vůli Venuši, Afroditě a Priapovi a chásce jim podobné, jiní však bohové jsou jim rovněž tak lhostejni a protivni jako Bůh křesťanský; vždyť před lety nedávnými vydán byl ve Francii přičiněním tohoto druhu literátů a přátel jejich osvícenou vládou republikánskou neslýchaný a ve své obludnosti spolu směšný rozkaz, nařizující, že se musejí odstraniti ze škol i všecky spisy starých klassiků řeckých a římských, z nichž není úplně vymýténo — jméno „Bůh“. I spisy pohanské byly těmto božím nepřátelům ještě příliš křesťanskými!

Něco takového nedá se ovšem — aspoň až dosud — provésti všude, nedalo se to provésti důsledně ani ve Francii; ale dosti na tom, že směl vůbec býti učiněn pokus. A dobře, že byl učiněn, alespoň víme zcela určitě, kam a k čemu směřují ti velebení literáti „moderní“, když opěvují staré pohanství a „čistou lidskosť“. Simrock jim zajisté neukřivdil, když o nich napsal: „Nám jest nyní jednati s moderními pohany, kteří nemají žádného nebe plného bohů, kteří neznají světa onoho, ale kteří by (kdyby zobecněly jejich zásady), tento svět nynější naplnili ďábly. Oproti těmto novým pohanům jeví se nám býti staří pohané mravnými, zbožnými a věřícími, staré pak pohanství vznešeným a svatým“.[1])

Ba věru! Přes všechna poblouzeni zachovali si staří pohané alespoň tolik zdravého smyslu, že Boha nikdy nepopírali a mravních neřestí a nepravostí neomlouvali a nevychvalovali.

Že byli n e v ě r c i či atheisti u starých pohanů hlavně v době starší úkazem řídkým a že, kde se vyskytli, snášeti musili nenávisť a opovržení, pravili jsme již; podobně byli nejen skoro všichni staropohanští filosofové (odečteme-li pouze některé, kteří jevili smýšlení nejbídnější a nejschátralejší), nýbrž i mnozí staří básníci svorni v té myšlénce, že jest hovění rozkošem smyslným rovněž tak škodlivým tělu člověka, jako jest nedůstojným ducha jeho; ano oni se neostýchali nazývati rozkoš smyslnou nejtěžší nemocí a nejhorším druhem šílenství (Plato, Rep. 3, 12. p. 403.), největší zkázou mládeže a nepřítelkyní rozumu (Arist. Ethic.) a důtklivě před ní varovali, proto že prý i lidi nejlepší oulisně navnaďuje a do svých lapá sítí (Cic.). Ba dle Cicerona není hoden ani jména člověka, kdo by chtěl jen jeden den stráviti v rozkoši smyslné,[2]) proto že dle téhož filosofa člověk se rozeznává od zvířete hlavně tím, že jest schopen studu, zvíře však nikoli.[3]) Jenom nejsprostší duši otrocké může, jak dí Eudemus, žádoucím býti život trávený v rozkošech smyslných (Eudem. 1, 5. 5.).

Tak staří pohané; a velmi četní básníci a kritikové moderní? Křesťanské pojmy „stud“ a „stydlivosť“ jsou dle nich předsudky, kteréž prý člověku nedovolují oceniti krásu a vidí hřích i tam, kde

[1]) Deutsche Mythologie; Weiss Apol. I. 2. vyd. str. 310—311.

[2]) Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem totum velit esse in voluptate (De Fin.).

[3]) Hoc solum animal, homo, natum est pudoris ac verecundiae particeps (Cic. ibid.).

prý nepředpojatí staří pohané spatřovali pouze čistou přirozenosť a dokonalosť forem, z nichž se radovali.

Což divu tudíž, že spisy těchto novomodních pohanů plny jsou toho, co i staří pohané — a ne jen křesťané — ústy svých filosofů odsuzovali! Což divu dále, že jsou pro tuto zvířecí „lidskosť“ tak zaujati, že se skoro zdá, jako by ze žádné jiné látky nemohli čerpati poetické svoje nadšení a jako by žádný jiný předmět nedovedli spracovati tak, aby uspokojili sebe a své čtenáře! Ba mnozí básníci a kritikové mají o básnictví zvláště lyrickém pojem tak nízký, že se, jak se zdá, zcela vážně domýšlejí, že lyrika není ničím jiným nežli rozněcováním, drážděním a opěváním nízké smyslnosti, ničím jiným než jen zahráváním si s milým, sladkým hříchem a její úkolem, — má-li vůbec jaký a není-li úkolem jenom sama sobě —, že jest: svět poučiti a přesvědčiti, že vrchol veškeré blaženosti, eden a nebe na zemi, záleží v rozpoutání vášně oné, která jest ze všech lidských vášní nejsvůdnější a nejnebezpečnější.

Že nenadsazujem a nepřepínáme, píšíce takto o mnohých literátech, o tom se může každý přesvědčiti, prohlédne-li si některou sbírku básní lyrických, kterou kritika nejvíc vychválila. Autory není třeba jmenovati. Když i takový suchopárný „historik“, jakým je Sybel, neostýchá se v knize dějepisné napsati slova: „Středověk nemohl již proto míti žádné poesie, proto že tenkrát ony prameny, kteréž jedině poesii mohou živiti a svlažovati a kteréž tvoří pravou její půdu, počítány byly ku hříchům světa tohoto“, a když dále vykládá, že půdou, z kteréž poesie vyrůstá a prameny, kteréž ji živí a zvlažují, jsou: „zdravá, silná smyslnosť,“[4]) co můžeme teprv u příčině této očekávati od aesthetiků a básníků? Jest to příliš divno, že se domýšlejí, jako by bez „zdravé, silné smyslnosti“ básnictví nemohlo býti básnictvím?

Vrchol zla však vězí ne v tom, že básníci a aesthetikové „zdravou (!!), silnou smyslnosť“ považují za zdroj veškeré poesie, nýbrž v tom, že zahrávání si a mazlení se s touto smyslností a všecky hříchy odtud vznikající pokrytecky nazývají „láskou“, že mrzké otročení „lásce“ této zovou vítězstvím,[5]) opravdovým rájem, volností a svobodou a „vymaněním ducha ze svěrací kazajky“ mravoučných dogmat křesťanských!

Jest sice pravda, že vítězství nad sebou samým vítězstvím jest nejkrásnějším (Plato) a že od koho byl kdo přemožen, toho jest i otrokem,[6]) že „člověk“, jak dí i arciliberální Karel Bleibtreu, „nežije stále jenom od „lásky“, nýbrž od konání svého povolání a plnění povinností svých a že toujours perdrix, stále jen „láska“ — kazí žaludek,“[7]) že sentimentální smyslnosť a smyslná sentimentálnosť čili, jak říkají hlavně aesthetičtí obhájcové života a básnění Göthova: „die geistig sinnliche“ a „sinnlich geistige Liebe“ nedůstojným a nejnižším jest předmětem básnického tvoření (idem), pravda jest dále, že pravý pokrok záleží ve vítězství ducha nad hmotou a že vydávati ducha

4) von Sybel: Geschichte des ersten Kreuzzuges 106.

5) „být otrokem tvým, sladké vítězení“ (Vrchl.).

6) „a quo enim quis superatus est, hujus et servus est“ (II. Petr 2, 19.).

7) Revol. der Literatur 26.

lidského podněcováním a rozpoutáváním nízké smyslnosti v nadvládu těla nejhorším jest zpátečnictvím, že opěvování „lásky“ druhu tohoto ničím jiným není nežli hříšným lechtáním vlastní smyslnosti, že básníci a aesthetikové, kteří něco takového nazývají svobodou a povznesením se nad zastaralé předsudky, ničím jiným nejsou nežli svůdci a že o nich platí plným právem slova: „žádostmi těla chlípného svádějí, svobodu slibujíce, ještoto sami jsou otroci porušení“[8]): ale všeho toho nedbají četní básníci a aesthetikové ani dost málo a vedou stále svou; ozve-li se někdo a nazve-li jejich jednání bez eufemie jménem patřičným, řekne-li na př., že jest to básnický a aesthetický švindl, když se věcem nejhorším nejkrásnější jména dávají, dělají buď hluché anebo vysypou na hlavu jeho spoustu různých jmén, jež bys marně hledal ve slovníku salonním, ba obviňují i samo křesťanství, že prý z nelidského odříkání se toho, co jest pro člověka nutnou potřebou, obratem ruky udělalo krásnou ctnost, z „lidskosti“ však hřích (Lessing) a tím že prý vneslo do člověka spor, jakého staří pohané neznali,[9]) porušilo jeho vnitřní rovnováhu, což prý musí míti pro mravnost jeho smutné následky, a kde mohou najíti mezi křesťany nějakého ničemu mravně hodně zvrhlého, s jásotem naň ukazují a mravní zvrhlost jeho připisují na vrub křesťanství, jako by křesťanství mohlo za to, když někdo jeho mravní předpisy drze přestupuje. Proč hledají tito pánové s takovým namáháním některé výjimky, proč ukazují stále jen na ty, kteří křesťanství životem zapírali, a proč si nevšímají života tisíců pravých křesťanů, zvlášť života těch, kteří jsou nám vzorem církví schváleným a odporučeným? A mimo to, proč se dopouštějí té nestoudné lži, jakáž spočívá v jejich tvrzení, že prý člověk teprv tenkráte nabývá opětně rovnováhy a dospívá k pravému lidskému žití, když se vzdal křesťanství, jako na př. v této příčině zvlášť chválený Göthe? Takovým „svatým“ a takovou „mravní“ (!!) veličinou, jakou byl (con.. et ad.. l...) Göthe, jenž sám o sobě vyznává, že nebyl šťastným ani čtyři týdny, se věru chlubiti nemusejí!

Smutné následky musí nutně míti nikoli křesťanství, nýbrž výše jmenované nauky „básnické a aesthetické“, o čemž budoucně.

(Pokračování.)

---

[8]) „Superba enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriae... libertatem promittentes, quum ipsi servi sint corruptionis“ (Petr l. c.); i někteří staří filosofové dobře věděli, že nejhorším otroctvím jest, býti otrokem svých vášní.

[9]) Ó té buď lži nestoudné aneb trestuhodné nevědomosti! Nezpíval už Ovid: video meliora proboque, deteriora sequor? Nepravil už Aristoteles: Dobré, jež chci, nečiním, ale činím zlé, jež nechci? Nepravil Seneca: Proč klameme sami sebe? Zlo není mimo nás, nýbrž v nás? Nepravil Plato, že se mu zdá, jako by duše lidská byla připřažena ke dvěma koním, z nichž jeden jest šlechetný a krotký, druhý divoký, vzdorný a plný lsti? Nenapsal Xenophon, že se mu zdá, jako by znamenal v sobě duše dvě, z nichž jedna tíhne ku zlému, druhá k dobrému? Nenapsal Epiktet: Kdo chce v dobrém pokročiti, musí se míti jako před nepřítelem stále na pozoru před sebou samým? Nezpíval básník arabský: Přirozenost dvojí má každý člověk, dobrou i zlou, jež se potýkají? (Weiss. I. vyd. II. str. 292—306.). Kdo se vášni poddá, má ovšem jakýs pokoj, tak jako má pokoj ten, kdo se vzdá nepříteli na milost a nemilost. Je to však čestné?

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola IX.

Kluzký dotaz žáka při vyučování katechismu. Ministr Ratazzi. Bosco ukazuje, že by jeho methody mělo se užívati v žalářích. Vycházka uvězněných.

Pokládáme-li za nutné ukázati k zásluhám Boscových kněží-pomocníků, nechceme tím ovšem nikterak snížiti Bosca samotného. Tací zakladatelé mají obyčejně vzácný dar od Prozřetelnosti: že dovedou ducha svého vlíti do všech pomocníků a následníků, kteří na díle jimi počatém pracují.

Ukážeme opět k příběhu, jenž jest důkazem, jakou moc měl Bosco nad mládeží a jak srdcem jejím ovládal. Příběh ten seznámil Bosca s vynikajícím politikem italským — účastnilť se ho státník, o němž bylo veleznámo, že není nikterak přítelem kleru a světské moci papežovy.

Jednoho jitra v dubnu r. 1854. ukončila se právě mše sv. v kapli oratoře; obcovalo jí mimo chovance velmi mnoho osadníků ze sousedstva. Zpěvy právě dozněly, a Bosco dle svého obyčeje vystoupil na pulpit, a vykládal část písma svatého s případnými vysvětlivkami a mravními aplikacemi. Tázával se též svých žáků, a oni se opět jeho dotazovali, bylo-li toho potřeba.

Sotva že počal výklad Boscův, vešel hlavními dveřmi do kaple muž vysoké postavy a vznešeného vzezření a sedl si do lavice určené pro obecný lid. Nikdo z přítomných ho neznal, ani vykladatel. Neznámý poslouchal pozorně až do konce výklad písma svatého. Po výkladu počal se Bosco doptávati chovanců. Mluvil o nespravedlivé přísnosti císaře Trajana proti papeži sv. Klimentu, jehož poslal do vyhnanství, že nechtěl obětovati modlám.

Malý školák jakýs, srovnav si v mysli to, co nyní slyšel, s událostí současnou, učinil k Boscovi následující dotaz:

„Jestliže císař Trajanus byl nespravedliv, vyhnav z Říma papeže Klimenta, jest snad naše vláda spravedlivější, vypudivši arcibiskupa, msgra. Franzoniho?“

S pevným klidem a duchapřítomností, jež Bosca neopustila nikdy, odvětil bez nejmenších rozpaků: „Zde k tomu věru není místa, abychom posuzovali chování vlády k msgrovi arcibiskupovi; ale velmi často stalo se v dějinách, že nepřátelé náboženství útočili na papeže nebo biskupy církve katolické, domnívajíce se, že otřesou-li sloupy chrámu, přivedou tím celou budovu ku pádu.“

Když se zazpíval chvalozpěv, šli lidé z kaple. I neznámý opustil kostel, když doznívala poslední sloka zpěvu, a odebrav se na dvůr šel v ústrety Boscovi.

„S kým mám čest mluviti?“ tázal se Bosco.

„S Urbanem Ratazzim,“ odvětil tázaný.

S panem Ratazzim? S někdejším presidentem komory a nyní s ministrem královým?“

„Ano, právě s ním.“

„Ach!“ pravil Bosco, usmívaje se, „to budu nyní asi spoután a veden do žaláře?“

„A proč, prosím?“

„Eh! poněvadž Vaše Excellence právě slyšela něco o císaři Trajanovi a arcibiskupovi.“

„Ah! to nemá pražádného významu, opravdu pražádného. To jest jisté, že otázka hochova byla více méně nevhodná: ale vy jste se z té síti vytáhl ku podivu dobře, a i sebe podezřívavější ministr na světě nemohl by vás obžalovati. Ostatně malí i velcí mají právo prohlásiti, co cítí. Jako ministr konstitučního státu musím to již snésti, když mé veřejné skutky i život lidé posuzují. Každý občan má k tomu právo, tedy také pan Bosco! Konečně musím vám sděliti — že ač idee a skutky msgra Franzoniho neodpovídají mým názorům a nejsou mi po vůli, jsem tomu přece velmi rád, že opatření proti němu nevyšla ode mne, nýbrž od ministerstva, k němuž já nepřináležím.“

„Je-li tomu tak,“ podotkl Bosco rozmarně, „tedy mě Vaše Excellence nedá do lapáku, a budu moci volně ještě dýchati vzduch na Valdoccu?“

Ratazzi prodlel s Boscem více než hodinu. Vyptával se ředitele oratoře na mnohé věci a vyslovil svou spokojenosť, slyšev jeho odpovědi, vysvětlující účel ústavu a methodu vychovávací. Od té chvíle byl příznivcem oratoře, pokud byl u vlády, a pak, odstoupiv, oddal se zase advokacii.

Brzy po této první rozmluvě sešli se tito mužové opět. Hned v prvé rozmluvě kladl Bosco důraz na to, že svým způsobem vychovávacím zamezí žákům veškerý nepořádek, veškerý možný poklesek proti řádu, aniž mu třeba užívati násilí nebo zvláštních trestů. Vyložil mu o výtečné účinlivosti prostředků mravních, o vyučování katechismu, o povinnostech člověka k Bohu a bližnímu, o vzbuzování lásky ku ctnosti a nenávisti ku zlému; mluvil o vyučování mravouce a praktickém její vykonávání. „Jest třeba,“ dodal, „aby učitel nikdy nenechal otupěti nebo zmalomyslněti žáka, ať již ve škole, ať v práci nebo zábavě a hře; jest třeba, aby dovedl užívati všech prostředků křesťanské lásky, by způsobil, aby chovanci se chránili zlého ne ze strachu, ale z popudu svědomí, světle a živě ozářeného náboženstvím pravým a dobře pochopeným.“

„Pravda,“ odpověděl ministr, „takové vychování zdá se mi býti nejpříhodnějším, pokud se týče bytosti rozumné: ale má-li pak též dosti působivé síly, aby napravilo přirozenosť převrácenou, zkaženou? Zajisté se vám též velmi často stane, že se nedočkáte ovoce, jež jste pěstovati chtěl, není-li pravda?“

„Račte dovoliti, Excellence: věc jest poněkud jinak, než jak si představujete. Mezi sty mladíky, jež přijímám, nejméně osmdesát se jich k mé úplné radosti vydaří. Ostatní, jež jsem nucen vyloučiti, odcházejí přece se zárodky polepšení v srdci, a ty je zdržují, že se větších přestupků nedopustí. Abych pak byl nucen vyhnati někoho naprosto nepolepšitelného, to jest případ nad míru vzácný. Tak na příklad v této oratoři, již osobně řídím neb u Nové brány neb na Vanchiglii byli přijati hoši, kteří svou nechutí k učení, svými špatnostmi a nemravy rodiče své až k zoufalství přiváděli; za několik neděl nejsou to však již oni — z vlků stanou se beránci.“

„To jest věru velice smutné, že vláda nedovede užívati methody

podobné v káznicích a žaláři. K zamezení nepořádků jest tu třeba sta a sta dozorců, a vězňové jsou přece pořáde horší a horší.“

„A co brání vládě, aby užila této methody? Nechť zavede vláda do trestnic vyučování náboženské s praktickými cvičeními a dá si na obém řádně záležeti, nechť mají tam přístup sluhové Boží a hovoří s nešťastníky mluvou lásky a míru — a znenáhla bude methoda ona zavedena. Za nedlouho nebudou míti strážcové ničeho na práci, a vláda bude míti tu zásluhu, že navrátí v brzku společnosti lidské členy polepšené a užitečné. Nestane-li se tak, budou vydání převeliká, bude třeba zdvojnásobiti tresty a příkré zacházení a trestníci se vrátí do společnosti zkaženější nežli dříve; bdělosť policie a dozor k nim bude marný; dovedou ji vždy oklamati a budou upadati do nové hanby a nových zločinů.“

Bosco mluvil tu toliko o pouhých prostředcích, jež by mohly přispěti systému napravovacímu. Není to opatření žalářní, stavitelské nějaké výmysly v příčině rozlohy a vnitřního uspořádání trestnic, jest to účin náboženství vzniklý působením služebníků apoštolských, a kdyby to mohlo býti, i strážců vězeňských, kteří by náleželi některé společnosti náboženské....

Tyto výklady Boscovy učinily živý dojem na ducha ministrova. Co se jeho osoby týče, slíbil, že bude všemožně se přičiňovati, aby do trestnic methoda tato zavedena byla.[1])

Za rok po této rozmluvě byl Ratazzi svědkem skutku, jenž byl velice výmluvným důkazem o divuplné téměř působivosti náboženské této methody ochranné jak pro zpustlé, tak pro v káznicích uvězněné jinochy.

Od r. 1845. byla v Turině známa káznice pod jménem „Generala“; správu nejvyšší vedlo samo ministerstvo vnitra. Bylo v ní asi tři sta mladíků; mnozí z nich byli sem dáni od vlastní své rodiny, mnozí byli pro své špatnosti od svých opuštěni; mnohý z nich tam byl proto, že měl rodiče v žaláři, neb že měl nějakou srážku s policií.

Když dospěli dvaceti let, neuplynula-li dosud doba jich trestu, byli převedeni do vězení pro dospělé. V noci byli v oddělených celích, ve dne pracovali na poli, v zahradě, neb konali rozličná řemesla; k práci byli poháněni velice surově, ba mnohdy i bodákem. Zvláště na počátku bylo třeba utíkati se k trestům co nejpřísnějším, aby potlačeny byly žaloby, časté vzpoury, a stálé urážení dobrých mravů a způsobů. Když bylo řízení kárného ústavu tohoto svěřeno družstvu sv. Petra, založenému a řízenému opatem Fissiaux-em z Marseillu, přestávaly znenáhla tyto nepořádky a umenšovaly se. Bosco sem chodíval i po založení oratoře sv. Františka Sálesského a pokračoval u vyučování náboženství jako dříve.

Na počátku května r. 1855. zasvětil jim Bosco celý týden, konaje s nimi cvičení duchovní.

Slova jeho plna plamenné horlivosti zachvěla všemi, jichž srdce neřestmi dosud zcela zkažena nebyla. Poslání jeho bylo Bohem požehnáno; po ukončených exerciciích více než tři sta jeho posluchačů přistoupilo k stolu Páně s upřímnou a horoucí zbožností.

---

[1]) Slibu tomuto Ratazzi nedostál. Neměl, jak praví „Bolletino Salesiano“ roč. 1882. na str. 180—181 později odvahy, sděliti veřejně tuto rozmluvu s Boscem a hájiti zásady jím vyslovené, a prohlásiti, že jsou zároveň i jeho přesvědčením.

Velice jsa pohnut tímto výjevem, pojal Bosco podivnou myšlénku, opatřiti těmto mladíkům den svobody a podniknouti s nimi celodenní vycházku. Předstoupil proto k řediteli káznice a pravil: „Mám k vám prosbu, pane řediteli. Prosím, nařiďte, aby zítra se otevřely všechny dvéře vězení. Chci s trestníky podniknouti výlet až do Stupinigi jako za odměnu za jich pozornosť, že mne tak pěkně poslouchali po celou dobu duchovních cvičení.“

Ředitel byl tak ohromen, že z počátku nemohl ani odpověděti. Pak zvolal: „Jestliže dobře rozumím vašim slovům, tedy buď jste pozbyl smyslů nebo si chcete ze mne tropiti šašky.“

„Nikoliv, mluvím zcela vážně, a smyslů jsem také nepozbyl. Uvažoval jsem dlouho a prosím, abyste mně neodpíral žádaného povolení.“

„Toť nemožné, odpovědel ředitel, jediné ministr vnitra mohl by vám to povoliti. Já k tomu nikdy nesvolím, je to čiré bláznovství.“

„Tak tedy se obrátím k ministrovi a uvidíme.“

Ředitel pokrčil rameny a propustil dobrého kněze.

Bosco šel tedy k ministrovi — byl to onen Ratazzi, o němž zde mluvíme. Přijat byv s největší pozorností a vlídností, brzy řekl, co jej sem přivádí. Když to ministr slyšel, díval se na Bosca jako s nebe spadlý a zvolal: „Vy na mne žádáte věc naprosto nemožnou!“

„Nikoliv, Excellence, jest to velice snadně možno a nestane se pranic pohoršlivého,“ odtušil Bosco klidně. „Račte dovoliti, Excellence abych vám to vysvětlil; vždyť ti hoši mají nejlepší úmysly, jsem tím bezpečen, že mé poslechnou s radostí a že ani jeden nezneužije mé důvěry.“

Ministr se na chvíli zamyslil a pak řekl: „Chci vám povoliti vaši žádosť. Uznávám, že by podobná vycházka dobře působila jak s hlediska fysického tak mravního; ale pošlu s vámi padesát převlečených karabinníků, aby vám byli ku pomoci v potřebě snad, kdyby někdo chtěl utéci neb se zpouzel, aby vedli dozor nad pořádkem a večer zase se vrátili s trestníky do vězení.“

Ministr proslovil tuto rozhodné slovo, očekávaje, že Bosco bude také s tím srozuměn, přihlížeje k zájmům veřejného pokoje a řádu.

Ale Bosco s obvyklým svým klidem odpověděl, usmívaje se: „Nikdo nebude se zpouzeti, a nikdo nebude chtíti utéci, pane ministře. Činím se sám odpovědným za vše. Až jim popřeji několik hodin svobody, dovedu nešťastníky zpět do žaláře. Ručím za ně ještě jedenkráte.“

Tato zaručení Boscovo učinilo na Ratazziho zvláštní dojem. Naplněn byl k osobě Boscově největší důvěrou, a proto nebylo mu lze odříci. Povolil. Chtěl také učiniti zkoušku, jež zdála se mu býti velice zajímavou. Dával se tím ovšem do jistého nebezpečí — ale nebezpečí ono nebylo tak přílišné.

Za několik dní po této rozmluvě byl bys viděl za krásného slunečného dne májového tlupy mladíků, jichž bylo tři sta, vycházeti z dusných svých žalářů. Vedl je Bosco a kráčeli směrem ku královským zahradám ve Stupinigi.

Sluší dodati, že v předvečer promluvil k nim výborný apoštol řečí pohnutlivou a obdržel od nich slavný slib, že nikdo z nich ničeho zlého se nedopustí. Největší a nejstarší hrozili nejpřísnějšími tresty oněm, kteří by se snad jen o nějaký pohoršlivý výstup pokusiti chtěli.

Slibu tomu dostáli nejsvědomitěji; ztrávili volný den pod širým

nebem v lahodném vzduchu, jehož ubohý trestník tak těžce postrádá. Po několika hodinách, jež uběhly v počestné zábavě, vraceli se tito mladíci, kteří ráno plni radosti a naděje opouštěli brány Turina, zase k večeru do svých žalářů, jichž černé veřeje se za nimi zamknuly. Ale mladíci byli velice potěšeni. Četla se jména — nechyběl tu ani jeden. —

Zkouška byla provedena, a byla rozhodná. Bosco pospíšil k ministrovi a vypravoval mu vše, jak se to bylo událo. „Poznávám," děl ministr. „že vy apoštolové Boží máte tajemnou sílu mravní, jež daleko převyšuje veškeru naši sílu materielní, kterou máme k volnému užívání. Vy vládnete srdcem mládeže a vnikáte lidem do svědomí. To my činiti nemůžeme — jest to převaha jediné vám udělená!"

Toto uznání projevené státníkem, jenž dle úsudku všech zajisté nebyl klerikálem, zasluhuje věru, aby bylo zaznamenáno.

Račiž laskavý čtenář sám o tom dle libosti uvažovati.[2])

Později, když stal se ministrem D'Azeglio, neměl Bosco pražádných příčin jej chváliti. Chtěl jej přinutiti, aby s ústavem a chovanci obcoval slavnosti revolucionářské. Ač Bosco rozhodně odmítl a nařízení ovšem neposlechl, D'Azeglio nižádných přísných kroků proti němu nepodnikl. Ale za jeho úřadování stal se zorganisovaný pokus rozrušiti ústav jeho a převésti chovance do škol liberálních. Působili k tomu zvláštní vyslancové a sto mladíků zkazili. Sedmdesát se jich však k Boscovi vrátilo, a toliko třicet setrvalo; všichni byli by však bídně skončili, kdyby jich náčelník v nejhorší době své bídy nebyl se zase k Boscovi navrátil a od něho byl přijat nebýval. Z této doby vypravuje se následující anekdota: „Kdysi ve svátek po obědě přišli do oratoře dva cizí kněží ctihodného zevnějšku, přejíce si poznati Bosca a slyšeti od něho vypravování o původu, účelu a rozvoji jeho prací. On právě byl starostmi celý zmámen, nevěda, kdo bude konati křesťanské cvičení v katechismu mnohým dětem zde shromážděným. Vida však dva duchovní, zvolal radostně: „Bůh sám vás posýlá!" a aniž by byl více mluvil, prosil je, by mu pro dnešek vypomohli, že pak s nimi rád pohovoří. Oba přisvědčili ochotně a dali se hned do díla. Bosco poznal po několika slovech, že znamenitě katechisují a poprosil je ještě, aby jeden z nich učinil dětem výklad a druhý požehnání nejsv. svátostí. Po ukončeném cvičení a obřadech žádostiv jsa zvěděti jich jména, pospíchal k nim. Jaké bylo však jeho překvapení, když poznal v prvním opata Antonína Rosminiho, velikého filosofa a zbožného zakladatele ústavu lásky (Istituto della Caritá) a ve druhém kanovníka arcikněze Josefa Degaudenzi-ho z Vercelli, dnes (r. 1885.) biskupa Vigevánského a stkvělou ozdobu církve.

---

[2]) Ve Frankfurtě nad Mohanem byl r. 1847. sjezd, sjednávající o trestnictví, a tu uveden případ, že ředitel mnichovské trestnice Obermayer propustil jedenkráte při hrozně zuřícím požáru trestníky, aby hasili a dravý živel omezili. Trestníci se vyznamenali při práci a všichni navrátili se zase do trestnice. To vzbudilo na sjezdu přítomném v Holandanu Suringarovi také nadšení, že zvolal: „Věru, na celém světě jest jediný jen Obermayer!" Zdá se, že nyní lze vedle Obermayera i velmi dobře jmenovati Jana Bosca. Oba mužové zasluhují vřelého obdivu, Obermayer v Mnichově — muž zbožný a nadšený — i Jan Bosco v Turině, apoštol Bohem požehnaný.

Kapitola X.

Úplná organisace oratoře. Školy prvopočátečné a školy umělecké i řemeslnické. Koleje a velké semináře. Propaganda knihami.

§ 1.

Dobrá kázeň a moudrá zařízení.

Konečně dospěli jsme, jak jsme viděli, k trvalému založení díla Salesianů, po mnohých zkouškách a přepodivných změnách a střídání.

Toto dílo, jež lze dobře nazvati jedním z morálních zázraků století devatenáctého, má originelní karakter, o jehož objasnění se pokusíme.

Až dosud zakladatelé řádu a kongregací náboženských měli zvláštní účel uprostřed církve. praktikující zákon, jejž moderní naši ekonomové zovou dělením práce. Zdá se, že Bosco pojal myšlénku, svému družstvu dokonale vštípiti celou vnitřní podstatu práce.

Pojetí toto jest nesmírné: především třeba míti zvláštní bdělý zřetel nad mládeží, jak to činil ctihodný La-Sale — a to jest oběť tak veliká, že se zdá vyžadovati veškeré síly zakladatele nové kongregace.

Nuže! Výsledky, jichž dočinil se Bosco v té příčině, nejsou než první kaménky velikolepé budovy. Ale jaké to jsou výsledky!

Bosco nespokojí se již tím, uděluje-li po čtyři nebo pět roků mladíkům elementární vyučování: nepropouští jich potom, chová je dlouhou ještě dobu a stará se, aby se vyučili dokonale řemeslu; v četných dílnách, jež obklopují prvotní oratoř sv. Františka Sálesského, učí se nejrůznějším řemeslům; jest to pravé město dělníků, kdež není slyšeti ničeho kromě hukotu strojů, přerývající hluboké ticho, zachovávané svědomitě dobrou kázní.

Nechť si každý utvoří úsudek o této kázni po přečtení malé ukázky stanov Salesiánské školy umělecké a řemeslnické.

„V létě vstává se o půl šesté, v zimě o šesté. V sedm hodin po modlitbě a mši sv. obdrží každý chovanec v tichosti své snídaní, a odebere se bez prodlení a bez hluku do příslušné pracovny, kdež bude konati práci vykázanou tak, aby žádných žalob na něho nebylo. V každé dílně musí řemeslníci na slovo poslouchati dozorce a dílovedoucího. Každý nechať konaje svou práci jest pilný, pečlivý a pozorný."

„Každý řemeslník musí ostati ve vlastní pracovně, a nikdo nesmí bez nutného případu a bez povolení navštěvovati dílny sousední."

„Nikdo nechť nevychází z dílny bez dovolení dozorcova (jenž jest, rovněž jako dílovedoucí, vždy řeholník").

„Každý zachovávej přísné mlčení — pokud není nutno hovořiti o věci, jež se práce týká". „Každý pamatuj, že jest člověk zrozen k práci". Bosco dovedl spořádati učení mladých dělníků, jež z počátku obtížné bývá, že vše dobře se dařilo i tenkráte, když učeníci byli již hodně dospělí. On zařízeními moudrými postaral se o to, že mají vycházejíce z oratoře, velmi slušné úspory, někdy tisíc, i dva tisíce lír, jimiž dovedou pak pohodlněji v praktickém životě opatřiti si příležitosti, by užíti mohli nabyté zručnosti v řemesle a ukázati svou dovednosť.

Mimo vyučování elementární a učení různých řemeslům jest zde i vyučování jiné, jež ve Vlaších se dělí na učení v gymnasii a v lyceu, a konečně vzdělání vyšší.

Zajisté, že ve značném množství osmdesáti, i stu mladíků, kteří navštěvují tyto národní školy, jest i jistý počet duchů zvláště nadaných: Bosco poznával s nevšedním bystrozrakem, kteří z nich hodili by se ku povolání ze všech nejvznešenějšímu, totiž ku stavu kněžskému. Kdož jevil nepopíratelné vlohy k tomuto stavu, přijat byl snadně do koleje, jichž veliký počet buď založili Salesiáni, neb dle jichž vzoru se alespoň koleje ty řídily. Sluší však poznamenati, že výhradními chovanci těchto kolejí nejsou snad pouze jinoši oratoře sv. Františka Sálesského; jsou otevřeny všem.

Každého roku vystupuje z vychovatelen těchto značný počet mladíků, kteří roznášejí neustále do společnosti lidské zásady a nauky blahodárné. Z těchto domů vycházejí i budoucí sluhové Páně — a náklonnosť i láska k povolání tomuto byla v nich vždy přívětivě povzbuzována a nikdy zlehčována; vstupují do seminářů, aby doplnili vyřídlé řady apoštolských dělníků, jichž církev vždy bude potřebovati.

Mluví-li se o Boscových hospicech, třeba připomenouti, že toto slovo nenaznačuje vlastně dobře to, čím vším podobný hospic jest. Dílo Salesiánů jest nyní obrovským stavením, jehož základy jsou, beze vší pochybnosti, vyučování chudé mládeže a mravní její vychovávání, a mládež tato, povznášejíc se se stupně k stupni čím dále tím více, dospívá až k výsledkům stkvělým: ke studiím theologickým.

Nyní účeliště založené Boscem přirovnati lze k činným úlům, jež vysýlají do daleka — až do Ameriky — roje plné života, a stávají se středem propagandy náboženské a vzdělávající. Toto vyšší vyučování, jež udílejí Salesiáni, jest právě takové, jako ono, jehož dostává se chovancům v seminářích biskupských; theologická studia u sv. Benigna a jinde pokládají se za nejobsáhlejší. Mnozí kněží salesiánští konali studia svá na universitě v Turině a dosáhli zde doktorátu theologie, a mimo to: ve vyšších učeliších salesiánských udílí se i rozsáhlé vyučování fysice a mechanice. Bosco chtěl tomu, aby jeho kněží uměli a dovedli bojovati proti oněm, kteří chtějí odděliti vědu a umění od víry. Tyto dva veliké prameny pravdy — věda a víra — nikdy si neodporovaly. Ony mohou se sice odděliti od sebe: ale jsou určeny, aby spojily se v onom velikém okeanu světla, jímž jest Bůh sám.

§ 2.

Bosco tiskárnami, jež založil, utvoří propagandu dobrých knih, jichž většinu sepsal sám.

Bosco zná ku podivu potřeby našeho století. Ve své oratoři zřídil velice rozsáhlé dílny, jež vesměs mají účelem výrobu knih. Založil tiskárny, slévárnu písem typografických, stereotypii a pracovny knihařské a knihvazačské; jistá osoba pak popustila mu velikou papírnu v Mathi nedaleko Turina. Nyní jest úplně přestavena a obnovena po ohromném výbuchu kotle, jenž se zde udál. A tak Bosco má vše při ruce, čeho třeba k vydávání knih, a není mu se omezovati nikterak a býti poplatníkem jiných závodů průmyslových.

Bosco poznal, že z této věci může vzejíti veliký užitek. Jal se sám skládati některé spisy ku vyučování prvopočátečnému, i byly hned uznány za výtečné a dočkaly se báječných vydání za sebou následujících. Obdivuhodné jeho „Dějiny Italie“ vydány byly patnáctkráte — a to jest velmi málo u porovnání s některými jeho návody elementár-

ními (příručními knihami): toť bylo by mnoho i ve Francii, a zvláště pokud běží o knihy, nedoporučené universitou. Nechť se každý jen podívá do abecedního katalogu knihkupectví salesiánského a užasne nad velikým počtem spisů, jež Bosco vydal! Ale jakž jen mohl míti jediný muž, tak velice zaměstnaný, tolik času ku psaní tak četných děl? Zde viděti jest přímo báječné zužitkování času. Nespokojil se však tím, že knihy sám spisoval, ale podnikl i velikolepou práci: upravoval klassiky italské pro mládež. Tak způsobil, že se Macchiavelli i Ariosto dostali do škol, a dovedl nalézti i v Boccacciovi místa, jež zajímají i jazyk tříbí, aniž stud urážejí. Boccaccio jest autor, jehož Italiané nazývají „králem jazyka“, ba přímo jej zbožňují. Třeba jest však pohlížeti na věc spravedlivě a nepřipravovati duše do nebezpečí k vůli citu pro krásy jazykové. Toť jest onen problém, jejž Bosco dovedl rozluštiti.

Poněvadž jsou v oratoři v Turině a v jiných domech salesiánských tiskárny, jež tisknou ustavičně a jež třeba zasobovati pracemi, jsou zde i překladatelé, kteří seznamují Italii s nejlepšími pracemi Němců, Francouzů a Angličanů. Bylo by třeba též vydávati za laciný peníz vzácné a drahocenné spisy církevních otců, jako to činil opat Migne ve Francii. Tak by si je mohlo opatřiti i nižší duchovenstvo, jež nemá nadbytek peněz, velmi vhodné a užitečné bylo by též znovu vydati nejslavnější díla klassické filosofie a theologie, by usnadnilo se vyučování na učelištích vyšších.

Vše to uznával Bosco, vším tím se zanášel, ale především přece jenom měl na zřeteli vychovávání chudých a zvláště opuštěných chudých. A v duchu tomto Salesiáni pokračovali. Považíme-li, že naši nepřátelé zdvojili své síly, by vyrvali víře a církvi dítky národních škol, pak jest i na nás, abychom my tužili síly své a získali generaci novou. Toť jest území, jež budeme hájiti s vytrvalostí největší a tím horlivější, čím více snaží se nás vyhnati z míst, jež jsme zákonitě po dobrých předcích svých zaujali.

Mluví se velmi mnoho o boji za existenci ve smyslu materielním. Jest však i boj za život morální, a to boj neméně zuřivý. Chtějí odstraniti vše, co zove se věrou náboženskou. Kdyby dosáhli tohoto úmyslu, nebylo by žádné uzdy morální. Policie a četníci nedovedli by udržeti vládu, jež jest sama sebou nestálá a pomíjející, a přestali by i věřiti ve své povinnosti občanské, neznajíce mravních. Nebyl by pak nižádný pořádek možný: společnosť by se neudržela!

Nadarmo naši moderní sofisté živí v lidu naději nové „zlaté doby“ na světě: těch „lkajících a plačících“ bude vždy dosti — a bohužel! i velká většina. A jestliže tito osnují ustavičnou revoluci proti Bohu, proti náboženství a každé řádné vládě: tu dospějeme brzy k nihilismu. Otázka jest věru v napjetí: mezi nihilismem a křesťanstvím není žádné spojení možno: jest nutno tedy se rozhodnouti. Jediné křesťanství může jednak láskou, jednak sebezapíráním a resignací vyrovnati neshody společenské.

Zdá se, že žijeme v době, kdy chce se lidstvu namluviti, že náboženství jest spíše škodlivá nežli užitečná zbytečnosť; zdá se, že mnozí chtějí dokázati, ba i sázku učiniti, že lze společnosti dobře býti bez náboženství. Vysmívají se takto zpozdilým a drzým svým náhledem zkušenosti mnoha století a přesvědčením největších filosofů.

(Pokračování.)

Hlasy českých časopisův učitelských o náboženské škole.

Píše **František Libor.**

(Pokračování.)

Učitelské noviny, jež vydává říd. uč. J. Král v Praze, dostatečně známé svou „uhlazenou“ mluvou, počínaly si neméně zuřivě nežli „Česká Škola“. Jsme ovšem na rozpacích, máme-li připomínati všecky ty řeči, k nimž zavádí liberály zuřivost při pouhé myšlénce, že by škola mohla býti náboženskou. Že tu nešetřeno lží, rozumí se samo sebou. Tak na př. článek v čísle 11. „Jaké následky by měl návrh Liechtensteinův pro školství a učitelstvo české“ (otištěný bezpochyby z Nár. listů, jediného to spojence Učit. novin) vypočítává, že by uskutečněním návrhu Liechtensteinova ubylo 140 škol měšťanských a kromě toho 2400 tříd na školách obecných; že by tedy celkem 3259 osob učitelských pozbylo míst. Kdo čte v nadpise „školství a učitelstvo české“, ten by se domníval, že máme skutečně 12.471 českých tříd a tolikéž učitelův. Ale chyba lávky! Číslo 12.471 značí úhrnný počet tříd v Čechách, tedy českých i německých dohromady; ale to „N. L.“ a po nich „Učit. noviny“ ovšem svým čtenářům nepovědí, protože by počet docela jinak vyhlížel, kdyby se neužilo lži. Napíše se tedy: „.... školství a učitelství české — a vřadí se do toho i Němci. Že pak číslo skutečně hrozně vyhlíží, nelze se diviti. Vždyť je známo, že mají Němci mnoho tříd se 30, ba i 20 dětmi, kteréž by i dle nynějšího zákona měly býti zrušeny, ty by pak ovšem nepotrvaly. Abychom řekli pravdu — nám na tom pranic nezáleží, zůstanou-li Němcům školy, které si zřídili pro české děti, a které jsou nyní prázdny, či budou-li školy ty zrušeny, — ale jak viděti, záleží na tom tuze mnoho našim liberálům. — Tedy školy měšťanské prý by byly zrušeny všecky — ačkoliv návrh Liechtensteinův praví: První oddělení tvoří škola elementární... Druhé oddělení tvoří škola měšťanská“ atd.

Zdali by se skutečně mnoho českých škol zrušilo, o tom jsme již dříve promluvili. Tuto jen ukazujeme na velikou lež, která pěkně charakterisuje naše liberály.

Velice zajímavy jsou „zprávy“ v „Učit. novinách“. Každý učitel, který podepsal petici za školu konf., nazýván jest „hrobařem vážnosti stavu učitelského“. To je věru zvláštní! Učitel, který přeje dětem vychování náboženského, jest hrobařem vážnosti stavu učitelského. My bychom spíše soudili, že by pan redaktor „Učit. novin“ poznal největšího hrobaře vážnosti svého stavu, kdyby se podíval do zrcadla. Neboť žádný list učitelský nepropůjčuje sloupců svých k tolika klepům a pomluvám na učitele, jako jeho.

Kdo nepodepsal petici proti konf. škole v některé učitelské jednotě, ten jest aspoň v očích redaktora „Učit. novin“ „zbaběle opatrným“. Nedivme se, jak by se neměl liberální redaktor zlobiti, když těch „hrobařů“ a „zbabělců“ je přece hodně mnoho. Uveřejnily jich „Učit. noviny“ asi 40 — a o mnohých zajisté nevěděly. Aby jich nebylo tolik, vydaly „Učit. noviny“ heslo: Jen s každým na pranýř!

V čís. 10. nalézáme zprávu „farisejský doslov“, jejž prý má

brošurka „Konfessijní škola“, vydaná v Hradci Král. kanovníkem J. A. Šrůtkem. Nuže, jak zní ten „farizejský doslov?“ „Přejeme si od učitelů upřímné křesťanství, vzdělanosť přiměřenou, skromnosť bez patolízalství, lásku k lidu pravou, která při malém uznání pozemském nestává se malomyslnou, poněvadž věří v odplatu plnou v nebesích.“ — Toť tedy ten „farizejský doslov“, k němuž redakce „Učit. novin“ podotýká: „Nenadchnou-li takovéto sliby učitelstvo pro školu konfessijní, pak jsou klerikálové s ní v koncích.“ Táž slova rozebírána jsou i v dopise „Od Metuje“ v čís. 14. s posměšnými poznámkami. Každý člověk zdravého rozumu pochopí dojista, že spisovatel brošury chtěl těmi slovy říci, že učitelstvu dostává se za práci jeho nepatrného uznání — ale „Učit. noviny“ tomu rozumějí tak, že by se učitelstvu teprve za církevního dozoru dostávalo malého uznání. Inu, proč by se věc nevyložila docela opačně, když tu jde o tupení kněžstva! Dovolujeme si tuto pronésti mínění, že spisovatel brošury „konf. škola“ má dosud více příznivců mezi učitelstvem, než liberální redaktor „Učit. novin“ přese vše své vychloubání o „hájení učitelstva.“ Neboť když J. A. Šrůtek hájil učitelstvo české ve svém „Školníku“, je sílil a povzbuzoval, byl redaktor „Učit. novin“ učitelstvu ještě neznámou veličinou. Spisovateli řečené brošury líbila by se při učiteli skromnosť bez patolízalství, ale redakci „Učit. novin“ to není po chuti, ač ve svých zprávách na patolízalství naříkala. Vůbec každý výrok kteréhokoli kněze, dostal-li se k uším „Učit. novin“, třebas byl učitelstvu příznivý, překroucen zúmyslně a jinak vykládán, jen aby se kněz jevil jako nepřítel učitelstva. V čís. 9. uveřejněn také dopis děkana P. M., v němž si stěžuje děkanu v H. na mladší duchovní. Dopis ten dostal se prý „náhodou do rukou“ redakce „Učit. novin“. Bylo by velice zajímavo zjistiti, zdali se svěřil s obsahem toho dopisu redakci pisatel či adresát.

V čís. 11. čteme ve zprávě „Účel školy konfessionalní“ opět vyňatek z brošury výš uvedené. Ve brošuře té dožadováno se jednoty v učení, tak aby veškeré učení přispívalo k náboženskému vychování; „všeho učení“, praví se tu, lze užiti k tomu. aby děti se utvrdily v přesvědčení o životě budoucím (slova ta jsou proloženým písmem), aby se učily milovati Stvořitele přírody, Krista, dárce pravdy, milosti a života věčného a Církev, učitelku národů a vůdkyni ku spáse...“ K tomu dokládá redakce „Učit. novin“: Toť věrný obraz školy konfessionelní, jakou ji chtějí míti klerikálové“.

Nu, a toť je zajisté obraz hrozný! Kde pak je tu řeč o nějaké nadvládě, snížení vzdělání atd., jak „Učit. noviny“ rády deklamují? Nikde! Jiného v tom „věrném obraze“ nemůže býti redakci „Učit. novin“ protivného, nežli to přesvědčování dítek o životě budoucím, učiti se milovati Stvořitele přírody a t. d., jak v tom „věrném obraze“ čteme. Vidíte, pánové, to bylo přece jednou upřímně řečeno! Ale pak nenamítejte svým odpůrcům, že již o náboženské vychování mládeže dbáte! — V četných dopisech haní se jednotliví kněží, ba celý stav. Všude prý se dopouštělo kněžstvo, agitujíc pro školu konf., podvodů. Sprostotou oplývá čl. „Poutník Liechtensteinské školství prohledá“. V dopise „z Moravy“ (čís. 22.) čteme. „. .kde je té nabubřelosti více, zdaž ve školách nebo na farách? V posledních častokráte taková nabubřelosť bývá spojena se světskou hanbou“ (!) V dopise „ze Škádlic“ v čís. 19. „Byl jsem na

jednom poutnickém místě, — vykládá stařec — u správy Boží, a protože se mi to u jednoho nelíbilo, šel jsem k druhému a třetímu. Ptali se mně na věci... eh, raději to zamlčím Společnosť jedním dechem. Je-li možná? — Stařec chvějící se rukou vytáhl jakýsi starý zápisník a ukazoval na důkaz tři cedulky. — Toť věru dojemné, tak dojemné, že by se každý román z Bensingrovy nebo Trachtovy dílny před „Učit. novinami" studem zarděl. — Neméně dojímavá jest „Hovorna" v čís. 37., v níž známý přítel duchovenstva Fr. Hůlka z Pavlíkova uvádí slova (prý) svého děda: „Děti, chraňte se kněžské msty, ta je zlá." — Inu, horší asi není, nežli msta liberálních spolupracovníků „Učit. novin", jak dosvědčují jejich sloupce.

Než, přestaneme na těchto ukázkách. Divme se pak, že učitelstvo, čtoucí „Učit. noviny", naplněno jest zuřivou nenávistí ku kněžstvu i ku všemu, co jest katolického. Je zajisté pozoruhodno, že spolu dozoru církevního obává se až na malé výjimky jen učitelstvo mladší, kteréž, ač dozoru toho za dřívějších dob ani nepoznalo, tvrdí, že by duchovenstvo vykonávalo nad učitelstvem jakousi tyranii. Kdo ví, že „Učit. noviny" mají své odběratele hlavně mezi mladším učitelstvem, nepodiví se tomu. Znalec lidských povah však tvrdí, že by se z největších odpůrců církevního dozoru, kdyby k němu došlo, stali — největší patolízalové.

Pěstoun se o škole konfessijní vůbec nezmínil.

Posel z Budče uveřejňuje v čísle 5. návrh Liechtensteinův, praví: „Konečně objevilo se za bílého dne to ukrutné strašidlo, které dosud pronásledovalo německých liberálův jenom ve snách; ale musilo jimi hrozně lomcovati, že vytáhli na ně všechny kanony, píky i meče, kde které měli, při čemž bylo to zajímavé, jak vláda těšila sama pořád levičákův, aby se nebáli, že jich nedá." A dále: Levičáci zatím sbírají pole, chystají a opovídají bouřlivé demonstrace proti Liechtensteinovu návrhu. Avšak kníže Liechtenstein není zajíc, aby se lekal takového šramotu, a příliš hrdý, než aby jenom tak ustoupil panu Gaučovi. Nicméně nezdá se nám přece, že by z těch hroznych mračen mohl býti déšť; kápne-li, tedy to bude asi jedno čtení ve sněmovně, ostatek se odloží do příštího zasedání — čímž nabude se času k novým průtahům, a do těch dob, kdo ví, jaká bude situace. Zdá se nám býti věcí zbytečnou, abychom si lámali hlavu projektem tak vzdáleným. Zatím můžeme klidně pozorovati jeho přípravy k uložení do akt sněmovních a planý rámus bodrých Vídeňanů.

Jak viděti, nemluvil „Posel z Budče" o škole konfessijní tím tónem, jakým psaly „Učit. noviny" a „Česká Škola". Ale zdá se, že byl časopis tento u velikých rozpacích, kterak se o změnách zákona školského vysloviti. Teprve v čísle 8. ve čl. „Mezi Scyllou a Charibdou" psal o návrhu Liechtensteinově takto: „Přičiňovati se o udržení nynějšího systému školního máme věru málo příčin. — Rozšíření působnosti zemské samosprávy jest zajisté vynikající stránka návrhu Liechtensteinova, všecka způsobilá získati mu naší sympatie, kdyby zase jiné dva punkty nebyly tak silnou dávkou reakce, že se po ní otřese učitel i sebe konservativnější. Jsou to snížení povinnosti choditi do školy o dvě léta, a kněžský dozor. — Hlasovati učiteli pro resoluci, v níž chce se církevnímu dozoru, nebo dokonce podepsati prosbu za dozor ten, neznamenalo by nic jiného, než hlasovati pro ortel sobě nebo prositi zaň, zkrátka, vykonati mravní samovraždu (!)

Máme si sami odhlasovati a vlastní rukou potvrditi, že my učitelé nedovedeme školu říditi a spravovati, tudíž že je potřebí, aby správa škol odevzdala se zase farním úřadům. Máme si sami odhlasovati a podepsati, že ani vyučovati nedovedeme, když páni páteři nevedou nám ruku, tudíž že prosíme, abychom svého úřadu učitelského byli zbaveni a pouze jako pomocníci pánů páterů fungirovali (!) Máme si odhlasovati a podepsati, že stav učitelský má míti nějaký význam v životě veřejném jenom tehda, když přisluhuje stavu kněžskému. Aby učitelstvo tohle všecko chtělo, mohlo, musilo by dříve zbaveno býti úcty samo k sobě. — Odpor učitelstva ku kněžskému dozoru nevznímá se nikterak z nevážnosti k institucím církevním a z nepřátelství ku stavu kněžskému, nýbrž ze příčin přirozených, prýštících se z vědomí lidské důstojnosti; jako těžce nese porobu národ národa, tak stav stavu. Učitelstvo chce býti učitelstvem a ne poduučitelstvem. Aby členové učitelstva nejen vyučovali, nýbrž také školu spravovali a z jeho středu aby vybírali se školní hodnostáři, jako děje se při všech stavech jiných, to jest postulat spravedlnosti".

(Pokračování.)

Mým kritikům.

Kritika kritiky.

Píše

Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

IV.

„Athenaeum" přineslo v deseti sloupcích 10. čísla 1888. posudek spisu „Bludy a lži v dějinách". — Konečně tu předstupuje kritik s otevřeným hledím, universitní prof. a dor. T. G. Masaryk. Athenaeum, náš prý vrchní tribunal vědecký, promluvilo. Jelikož pak všecko to, co pan Mas tu praví, považuji za ohlas jmenovitě z vrstev naší mladší intelligence — ovšem až na některé čestné výjimky — pozdržím se u tohoto posudku poněkud déle. Pročež favete linguis, pozor!

S panem prof. drem Masarykem již jsme se jednou stykli a strkli, ne sice osobně, nýbrž jen na papíře. Bylo to tehda, když jsem v 19. 20. a 21. čísle předlonského „Obzoru" kritisoval spůsob boje o Rukopisy. Samo sebou se rozumí, že pan Masaryk byl zvláštním předmětem mé pozornosti, neboť tábor bojovníků proti Rukopisům měl a posud má v něm svého náčelníka. Posudek onen ze známých příčin nemohl pro p. Masaryka dopadnouti příznivě. Nevím sice, proč mi nikdo naň neodpověděl, ale vím, že si ho v Athenaeu dobře všímali, a že je po něm kůže svrběla. Ještě než vyšla třetí stať mého článku, při níž teprve bylo mé jméno, dolítly od služebných duchův Athenaea dopisy do Brna, plné prudkých nájezdů na původce článku. A když se posléze ukázalo, že pisatelem jest nikoli B—l, nikoli B—š, jak se myslilo, nýbrž venkovský kaplan, přestal p. Masaryk svůj list posýlati Obzoru na výměnu. Kdož by se také, prosím pěkně, nedopálil, když tak „seriosní" list, jak Obzor, ledakomu dovolí kritisovati universitního profesora a doktora?! Jinak mi z toho článku nevzešla žádná pohroma, až na tu trochu strachu, aby chudákovi Obzoru od té doby, co nedostává Athenaea, nebyl literární svět zabedněn.

Stanovil jsem již tehda trojí nepěknou vlastnosť písemnosti paně Masarykovy: za prvé, že jest až nesmyslně prudka, za druhé, že se chytá daleko více osoby než věci, za třetí, že z malých a nepatrných příčin vyždimuje důsledy veliké a důležité. K tomu zatím přibylo za čtvrté, že pan Mas. se plichtí do věcí, jimž patrně nerozumí.

Téměř dvě léta po mém posudku posuzuje zase pan Mas. můj spis. Tak bývá na světě, že každému chvilku hrají. Mám o panu Mas. příliš dobrý úsudek, abych jeho posudek v Athenaeu považoval za odvetu, nicméně poznávám čím dále jasněji, jak velice jsem se tehda ve svém úsudku — nemýlil.

1. „K nejvážnějším zjevům naší doby náleží vědecké hnutí katolicismu," praví z počátku pan Masaryk, jmenovitě prý ve filosofii a v historii; ostatní odvětví méně prý se pěstují, zvláště přírodověda. — Předně jest mi tu jmenem katolické vědy, ač docela nepovolaně, vzdáti uctivé díky za laskavou uznalosť. Vím, že by mi pan Mas. odpověděl: „Za málo, za málo", ale my „katolíci" jsme si zvykli přestati na mále a všímati si každé špetky.

University nám pobrali, kláštery větším dílem poprodali a peníze porozházeli, měkká a pohodlná křesla veřejné učenosti ledakomu porozdali, jen když se aspoň veřejně neznal ku „katolicismu," katolické fondy studijní posud spravují jinověrci a již i židům se dávají z nich „podpory". Násilím nás odehnali od studánky, a pak se nám diví nebo vysmívají, že jsme se nenapili, ba rozkřikují o nás, že se nám nechce píti. Kdo má tedy pěstovati katolickou vědu? Profesorové na biskupských ústavech bohoslovných, majíce poměrně méně platu než učitel obecné školy venkovské, mají málo na živobytí, ne tak aby si kupovali díla nejnovější učenosti a takto sami aby vědařili a filosofovali. Theologických fakult jest málo, a na ty ještě si vybírají státní orgány své muže s takovou obezřelostí, jako když kanárek hezky opatrně vytahuje komu zobáčkem planetu. Cítí se to až podnes mnohonásobně. Misereatur Deus!

Přece však již jednou se počínají časy obraceti a lepšiti, neboť nejen že nastalo „vědecké hnutí katolicismu", ale i že počíná se toto hnutí uznávati a počítati „k nejvážnějším zjevům naší doby". Ovšem je to jen praskrovná náhrada za staré křivdy. Najde-li ještě za našich časů některý přírodoštipec jenom kostku z nějakého starého blanokopytnika, nebo dokáže-li, že některé zvířátko, třeba jen blecha, má na jedné paličce o pazourek více, než posud na výši doby a vědy se myslilo, učení otcové akademie uznávajíce myslím, jak těžko ji bylo chytit, nebo jaký prospěch se tím prokázal osvětě a člověčenstvu, přijímají učeného badatele mezi sebe. Ale katoličtí mužové, ať si byli položili svými spisy třeba nerozborné základy k literárnímu směru velikého národa, v zapomenutí neli dokonce v opovržení tráví suchý a trpký chléb vezdejšího života, jako třeba jen slovutný dor. Šebestian Brunner.

2. Uznávaje „vědecké hnutí katolicismu" pan Mas. v poměru nejnepříznivěji se pronesl o katolické vědě z oborů přírodních, a to ne bez významného mrknutí okem. Já zase nemohu leda vyraziti oči na jeho slova. Což neví pan Masaryk, že ku pěstování vědy přírodní jest potřeba peněz, anatomických museí, botanických zahrad, chemických laboratoří, astronomických observatoří, fysikálních kabinetův a ještě třikrát peněz? A právě to jest, čeho litujeme, že nám bylo pobráno.

Přiznává sice pan Mas., že ani tento obor není docela zanedbán, ale mám dosti příčiny platnosť jeho úsudku brátí v pochybnosť. K této

nedůvěře mě trochu navádí zkušenosť. Když jsem byl vloni v Praze, zašel jsem si také do „Národního“. Nemoha si z vlastní kapsy zakázati kus po chuti a nemaje výběru v čase, odhodlal jsem se podívati se na kus, jaký právě byl na programě. Nešťastnou náhodou jsem padl právě na „Soud lásky“ od Vrchlického. Byl jsem tehda poprvé v té naší prý „kapličce“, a z toho kde kdo pochopí, že jsem byl vyzbrojen trpělivostí zrovna železnou. A přece chudera asi za hodinu praskla pod návalem žvastu z jeviště. I vzchopili jsme se, byli jsme tři, a v té ráži jsme vrazili nedaleko do Choděrovy pivnice schladit žáhu a spláknout prach, neboť, jak známo, bývá hodně prachu tam, kde se hodně „práší“. Usedli jsme za stůl, u něhož seděl jediný pán. Nikomu nezáležiž na jmeně, jen tolik povím, že jest také doktorem a profesorem, ne snad jako já, ale skoro tak jako pan Masaryk. Po nějaké chvíli jsme se v řeči stykli. Ani již nevím jak, pan profesor a doktor se nepříznivě pronesl o vědecké platnosti jesuitů. I dotazoval jsem se ho, zná-li to ono dílo, ten onen vědecký list, v němž jest uloženo ovoce jejich učenosti, ale pan doktor čím dále tím neraději vrtěl hlavou, že nezná. „Což neráčite míti o té věci kompetentního soudu“! zvolal jsem s venkovskou jadrností, až se lidé po nás ohlédali. Pan prof. a dor. patrně jsa v úzkých, připomněl mi, že přišel na sklenici piva. „Já také, pravil jsem na to, ale Vy jste položil větu, i bylo na mně, dáti odvetu“. Potom ještě jsme všelico hovořili, ale již ne o věcech vědeckých.

Bývají kolikrát divné věci na světě. Naši „bratří“ Rusové, a i to jen někdy, berou si o nás zprávy kulturní z „Neue freie Presse“, sice by nemluvili o našem národě tak lehkomyslně a pohrdavě, a učencové za našich časů, i ti, jenž jsou rodem katolíci, nemívají o katolické vědě ani ponětí. Čeho se o katolické vědě nedovědí od protestantův, o tom ani nevědí. Tak třeba hned sv. Tomáše Akv si počali až tehda trochu vážiti, když jim Ihering řekl, že přece sv. Tomáš povídá něco k světu. Vím sice, že pan Mas. již skoro ani jediného oboru vědy nenechal za pokojem, nicméně se táži: Jest pan Masaryk kompetentní souditi o prospěchu katolické vědy z oboru přírodního? Praví sice, že „s velikým zájmem sleduje tento nový vědecký směr“, ale posud toho ničím nedokázal, ačkoli ani tento prý n o v ý vědecký směr není ani včerejší ani lonský. Jediná „Natur und Offenbarung“ počíná již třicátý pátý ročník. A katolická věda, jak známo, není jenom německá. Příznivý jeho posudek dra. Pospíšilovy filosofie, na němž, jak patrno, pan Mas. nemálo si zakládá, není v této příčině dostatečným svědkem ani do obsahu ani do rozsahu. A více o výsledu jakéhosi „velikého zájmu“ paně Masarykova není známo. Výrok tedy jeho, jakkoli slibný, přece až posud není o nic více než holá petitio principii, větou tvrzenou sice, ale nedokázanou. A že tvrditi něco a dokázati jest nebe a dudy, netřeba nikomu povídati.

3. Pan Masaryk již předkem zahrnuje svůj posudek mého spisu těmito slovy: „Spis páně Hlavinkův, pochválený téměř všemi orgány katolickými, rozhodně je nedostatečný i po stránce věcné i mravní, čímž nechci říci, že p. spisovatel měl úmysly nepěkné. Naopak jsem přesvědčen, že chtěl posloužiti dobré věci; avšak přílišná horlivosť svedla ho s pravé cesty tak, že podal příklad, jak k ř e s ť a n s k ý (!) auktor nikdy nesmí postupovati. Tento přísný úsudek dokážu následním, byť stručným rozborem“.

Napřed děkuji za to, že mi pan kritik nepřisuzuje „nepěkných úmyslů“. Je to jediné jeho příznivé slovo, a proto by nebylo slušno

nevšímati si ho. Rovnou měrou také já, kdykoli mi bude v této stati panu Mas. něco vytýkati, dotud nebudu v tom hledati nepěkného úmyslu a zlé vůle paně kritikovy, pokud nestanovím případu, jehož nebude již možno pouhou nevědomostí ani vyložiti ani zastříti. Doufám, že se mi podaří dodržeti tento slib.

Pan Mas. nazývá můj spis „příkladem, jak křesťanský auktor nikdy nesmí postupovati“. Známe to. Vystoupi-li kdy katolický auktor s pravdou rázně a řízně, tu hned si světští páni zahrávají na dobré křesťany a strkajíce mu pod nos křesťanství a což toho více, rádi by mu zavřeli ústa a svázali ruce, ba viní ho z úmyslů nízkých a podlých. Když však ledajaký učenec na nicotných domněnkách rouhá se Bohu a pod vědeckou rouškou klame a znemravňuje všecko vůkol sebe, říká se tomu: duševní suverenita, vědecká bezohlednost, svoboda vědy a pravdy a rozumu, a což já vím, jak ještě. Známe to, známe! Mlčí-li k tomu všemu katolické duchovenstvo, říká se o něm: „Vizte, jak jsou hloupí!“ Brání-li se však, zase naň pokřikují: „Hleďte, jak jsou sprostí“! Dělej co dělej, výtky neznikneš. Takovým pánům bylo by asi po chuti, kdyby duchovenstvo hezky jako tichošlápkové snášelo hanu církve i svou, a doprošovalo se u nich milosti, aby aspoň u toho lidu dopřálo se jim trochu té autority. Ve škole sice nás posadili již i za tou industrialní učitelkou, ale ve vědě žádáme místa, jaké nám náleží, neboť věda jest svobodna, a jejích výnosů nedekretují parlamenty. Ostatně pořád přibývá radostných úkazů, že křesťanská věda již zase nebude míti svých zástupců pouze z duchovenstva.

Takto si vede i sám pan Mas. proti mně a proti „téměř všem orgánům katolickým“. Můj spis nazývá „rozhodně nedostatečným i po stránce věcné i po mravní“. Pochvalují-li tedy „téměř všecky orgány katolické“ něco, co jest „rozhodně nedostatečno i po stránce věcné i po mravní“, dávají tím na světlo i svou hlupotu i nemravnost. Tentoť jest přece jasný důsledek slov paně Masarykových. Ale se druhé strany vím zase bezpečně, že pan Mas. má poměrně takto ještě dosti příznivý úsudek o katolickém duchovenstvu, a proto myslím, že se nad mým důsledkem, tak jasným a nezbytným, opravdu zarazí, vždyť sám ví zajisté, že katolické orgány i v této příčině jsou představiteli katolického duchovenstva. Co z toho? To z toho, že pan Mas. ani si nebyl vědom, co napsal, že nevěděla hlava, co psala ruka. Zcela snadno pochopitelno. Pan Mas. byl mou knihou nemile vytržen z milého sna, v nějž se byla ukolébala jeho historická vědomost. Pan Mas. tedy mluví a píše ze sna. Toť může býti ještě jediným výkladem tolika nesprávností, nedůsledností, ba nesmyslů, jichž se dopustil ve svém posudku, a to takových, že člověk by se jich jinak neopovážil vložiti ani na sebe ubožejší hlavu přísudného člověka. A „tento přísný úsudek dokážu následním (!) byť stručným rozborem“.

4. Slova má v „Proslovu“, že dějiny české jsou pachuti proticírkevní, a že se v tomto oboru s povolané strany světské nic nepíše, jelikož ani nebádá, nestuduje a nepracuje, pan Mas. dosti z široka uvádí, protože sám při těch slovech se cítí za větrem. Připomíná jen, že nevšichni liberáli psali a mluvili proti církvi, a z těch, kteří psali a mluvili proti ní, že nebyli všichni liberáli. Dovolává se v té věci koncilu Vatikánského z roku 1870. a dogmatu neomylnosti. Ukazuje na číslech, kolik členů církevního sněmu nesouhlasilo s novým učením (!), tak že prý jen quasiparlamentární majorita rozhodovala. Tak ovšem souditi může laik, ale jen takový, jenž nemá o církvi jasného ponětí.

Pan Mas. nemá jasného pojmu církve ani v samých základech. Na str. 182. své „Konkr. logiky“ praví třeba, že církev ohrožena jsouc reformací ve své světové moci, ani prý si tak nehledí vědy, jako že všecku svou sílu soustřeďuje výlučně v praktické činnosti politické, ethické a vychovatelské. Nehodlám tu vyvraceti této nepravdy početnými doklady, čím katolické duchovenstvo i po reformaci přispělo k rozvoji vědy, nýbrž pravím jen toto: pan Mas. patrně neví, že církev jest ž i v o t a č i n, nikoli však starým pergamenem nebo mrtvým písmem uzavřeným v knížce. Bez knížky o „Konkr. log.“ byl by svět bez rázu dále běžel svou cestou, ale nikoli bez církve. Základním úkolem církve jest žíti ve člověčenstvu, šlechtiti a pronikati je do všech vrstev a rozdávati mu ovoce spásy. Církev by ze zásady raději opomítla veškerou vědou, než by dala zahynouti jediné duši. Byli svatí a muži výteční, kteří nazývali kříž svou knihou. Vědě věnuje církev až tehda svou píli a péči, když jest národ křesťanskou věrou již uveden a povýšen ve stav křesťanské zvedenosti a společenské uspořádanosti. Jen tehda se může dařiti pravá vzdělanosť a věda. A že po spoustách válek reformačních bylo daleko více potřeba vychovávati než vědařiti, snad i pan Mas. uzná. Nevěděl-li toho dokonce, proč si o tom sobil úsudek, a věděl-li, proč pronesl úsudek křivý? — V duchu církve katolické podniká právě nyní kardinál Lavigerie velikou myšlénku osvoboditi Afriku z otroctví. Jaké sbírky asi vykazuji svobodomyslné a liberální listy na tuto myšlénku par excellence humánní? — Či snad by bylo lépe, hned jim tam založiti universitu, aby černí naháli mohli vědařiti a filosofovati? Běží tu jen o dobrý příklad a šťastný začátek. Neměl by pan Mas. chuti, státi se apoštolem kultury v Africe, třebas po svém způsobě? Vždyť prý černoši mají posud pevné čivy a snesli by kus té moderní filosofie, a když by nouze přitiskla, snad i kousek té jeho historie. Či snad se necháme předstihnouti Němcům? Bismark již pravil onehda, že Afrika bude Němcům dobra na vývoz nadbytné intelligence. Což tak, aby je pan Mas. předešel a stal se tam první rektorskou magnificencí? Nebyla by jeho sláva větší než oněch českých muzikantů, kteří již pana Kolumba vítali v Americe? Tam by snad také rozkvetly vavřínové věnce, které si odnesl z boje o Rukopisy. Vždyť bobek prý má rád teplé podnebí, a v krajinách jako Usambara, Vadigo, Usaramo bude asi tepla dosti na sebe choulostivější druh bobků. Ostatně nevím, zdali bych sám, až by mi evropská kritika potrhala struny spisovatelské slávy, také se tam za ním nevypravil z omrzelosti světa, doufaje na jisto, že bychom se tam spolu snášeli trochu lépe. Tam bychom aspoň měli pokoj od kritiků, a když bychom sami se do sebe dali, aspoň by svět o tom nevěděl.

Zatím se vraťme ke koncilu Vatikánskému. Pan Mas. patrně myslí, že ku platnosti výnosu církevního sněmu patří jednomyslnosť neb aspoň většina hlasů. Právě v tom jest na tvrdém omylu. Byly všeobecné sněmy, a přece neuznává církev platnosti jejich výnosů, pokud nejsou potvrzeny samým papežem. Odjakživa se v církvi počítalo jen to usneseni za všeobecně platné, ku kterému se klonil papež, ať si ti oni členové sněmu byli proti tomu. Z toho patrno, že neomylnosť papežova již od pravěku se v praxi uznávala. Členové sněmu, kteří až po tu chvíli byli snad proti usnešení sněmu, buď při novém hlasování projeví svůj souhlas, nebo tak učiní do jisté lhůty. Kdo i dále neuznává, přestává býti katolíkem, neboť neuznávaje článku viry, sám se vylučuje z církve. Tak vzniká výnos sněmu. — Podivná společnosť, která se ráda nazývá starokatolickou,

nikoli není ani stará ani katolická, vznikla ne snad z důvodů náboženskovědeckých proti dogmatu neomylnosti, nýbrž z uraženého vědeckého pychu, když totiž papež, aby je srazil, v kongregaci zvolal na dva německé doktory: „Trvám, že jste sem přišli, nikoli abyste učili, nýbrž abyste se poučili“! Ostatně, čeho je schopna vědecká zpupnosť, toho makavý doklad podal také protestantský prof. Theodor Mommsen nejen proti papeži ve Vatikánské knihovně, ale také u dvora italského, když tam byl hostem.

O těchto-li prajednoduchých a jasných věcech jest poučen, i laik může míti úsudek správný. Nechce-li se však poučiti, proč o tom vynáší soudy? Či snad jen proto, aby dal na jevo jakousi noble ignorance, či snad aby jako zelklá ryba ploval po proudě času? Toť jest právě stará a veliká chyba, že lidé o tom nejraději rozprávějí, čemu nejméně rozumějí. Člověku prostému se to jak tak promine. I universitní profesor a doktor může míti jakési nároky na tento kon křesťanské shovívavosti, pokud trvá na stanovisku poučlivého laika. Ale jakmile vystoupí s úsudkem křivým, ať z nevědomosti ať ze zlomyslnosti, sám se pohání na soud přísné spravedlnosti.

Zdá se, že pan Mas. posledními svými slovy o této věci se postavil na stanovisko učelivého laika, jehož prý „shovívavý a v pravdě křesťanský spisovatel poučí, ale nebude mu nekřesťansky spílati“. — Za prvé upevňuji, že pan Mas. se tu dopustil nedůslednosti, neboť napřed soudí a odsuzuje, a pak se přiznává býti laikem, jako že tomu nerozumí a chce býti poučen. Za druhé stanovuji, že pan Mas. sám se sebou je na sporu: rád prý by se poučil, a přece se nechce poučiti. Můj článek, trvám, o neomylnosti papežově dosti jest obšírný, jasný a věcný, aby člověk, hledá-li pravdu, také ji našel. Ostatně již o tom psal i kde který poctivý kalendář. Za třetí konstatuji, že jsem ve svém článku o neomylnosti papežově nikomu nekřesťansky nespílal. Pravil-li jsem na str. 28., že nepřátelé církve podložili slovu „neomylnosť“ mnoho nesmyslův a zlomyslných lží, že vykládali, aby zlehčili církev, neomylnosť papežovu v ten rozum, jakoby papež v ničem se nemohl mýliti, ba jakoby nemohl ani zhřešiti, pravil jsem čiročirou pravdu. Nejmenoval jsem osob, ale věc jsem označil pravým jmenem. Byly to věru nesmysly a zlomyslné lži, a úmyslné nesmysly a lži nemají práva dovolávati se shovívavosti ani u spisovatele sebe křesťanštějšího. Pravda jest intolerantní. Spíše se smíří oheň s vodou, světlo se tmou, ruch s klidem — než pravda s nepravdou, bludem a lží.

5. Slíbil jsem, že roztodivných výtek paně Masarykových nebudu sváděti na zlou vůli, dokud nestanovím případu, kde již ani nejlepší vůli nepostačí na výklad pouhá nevědomosť. Nenadál jsem se, že již tak brzy bude můj slib vzat na tuhou zkoušku. Ve své stati o „církevní inkvisici“ pravím totiž: „Nikoliv církev, nýbrž stát ve svém vlastním zájmu ukládal tresty na kacířství. Nejpřísnějším trestem církevním bylo přec jen vyloučení z církve“. Uváděje pan Mas. tato má slova dokládá: „Vedle tohoto tvrzení (!) divně se vyjímá hned na druhé stránce vypravování, že po válkách albigenských církevní shromáždění v Tolose r. 1229. zavedlo soudy inkviziční“. Pan Mas. si tu patrně plete inkvisici církevní se španělskou, nebo vůbec nerozeznává soudu a trestu církevního od soudu a trestu světského.

To však ještě není všecko. Pan Mas. píše: „Dejme tomu, že by skutečně jen stát byl trestal kacíře; nevěděla církev o tom, co stát

dělal? Nevěděli inkvisitoři, odevzdávajíce na př. Husa moci světské, co se s ním stane"? — Pan Mas. chce tím totiž dokázati, že trestal-li stát kacíře upálením, že jest církev „při nejmenším spolupůvodkyní inkvisice a jejího krveprolití". Což tak? Tu se věru až lekám vysloviti důsledy z toho. Uzná-li tedy sbor soudců nebo porota někoho vinným zločinu, a vyřkne-li pak státní zákon na provinilce rozsudek smrti, což jsou tím vinni soudcové, jest tím vinna porota! Což pak neví porota, co udělá státní moc, uzná-li koho vinným zločinu, na nějž klade zákon trest na hrdle? — Tak tedy vlastně porota zabíjí zločince! A tak soudí pan Masaryk?

Kdyby mohli a chtěli soudcové nebo porota, jak mohl a chtěl církevní sněm propustiti zločince z obžaloby — a všecek svět považoval tehda kacířství za zločin — jen aby svého činu se odřekl a ho litoval, a zločinec by zatvrzele trval na svém činu: jest tím vinen soudce nebo porota, že zločinec propadá zákonitému trestu? Což nevěděl také Hus, že jedná nezákonitě a v opovržení zákona, a setrvá-li na svém bludě, že bude za kacíře uznán? Nevěděl, co se s ním pak stane? A co všecko církevní sněm podnikl, aby ušetřil Husa, a jaké mu stavěl mostky k návratu, o tom píše každá jen trochu poctivá knížka dějepisná.

„Každý ví, píše dále pan Mas., že tehdy společnosť panující a obzvláště i státní moc proniknuta byla ideami církve římské". Ano, ví to každý, i pan Mas. to ví jako historik. Ale jako filosof by také měl věděti neb aspoň považiti, že zákony se nedávají na to, aby někdo mohl býti podle nich stíhán a trestán, nýbrž aby byly výstrahou zlé vůli a ohradou řádu společenského. Jestli tedy někdo trestán, jest tím vinen zákon? Či snad jest disciplinární řád universitní na to, aby universitní senát mohl si někdy — tak aspoň jednou za kvartál — pochutnati a „zabaviti" několik akademických občanů, nebo trochu skřípnouti mimořádného profesora?

Pokud se takové věci vytýkají církvi, skoro všecek svět je považuje Pán Bůh ví za jak hrozitánskou učenosť, ale obrátí-li je člověk rovnoplatně na nějaký případ ze blízkého života, ihned se pozná, že jest to vlastně přec jen rozkvetlý nesmysl. Jak jsi měl pravdu, muži zlatý, jenžto jsi pravil, že nebylo na světě nesmyslu, aby se ho nebyl zastával některý „filosof"!

Úsudek svůj dokládá pan Mas. uštěpačnými slovy: „Nezaložil ve Špan. inkvisici Ferdinand Katolický — pan kritik klade důraz na toto slovo — a nezaložil ji výslovně „ku větší slávě boží" (sic!) a církve? Šlechta mu v tom odporovala, učí nás historie, hierarchie nikoliv." — Prosím, která historie tak učí? Což pak jsem nedokázal, že španělská inkvisice byla ústavem státním, že sloužila zájmům státním, a že šlechta, a to jak světská, tak duchovní, mimo to, že byla nadchlá judaismem, protivila se inkvisici nikoli snad z náboženské snášelivosti, nýbrž hlavně proto, že inkvisice byla mocným nástrojem státní moci proti zpupné a požidovělé šlechtě, ať s mečem po boku a s přilbou na hlavě, ať s mitrou na hlavě a s berlou v ruce? Což jsem mimo jiné neuvedl také slov protestanta Ranka, že „státní moc byla inkvisicí teprve docelena", a že „panovník dostal do ruky soud, jemuž se nesměl vymknouti ani který grand ani který arcibiskup?" Což neuvedl jsem dále slov téhož historika, že „papeži záleželo na tom, aby se tomuto politickému ústavu, totiž inkvisici protivil, což také činil kdykoli jen mohl, a že králi šlo zase o to, aby si jej udržel?" Vždyť připomíná sám Llorente, kdykoli který

papež co nařídil proti inkvisici, aby překazil neb aspoň zmírnil její soudy, že vláda španělská se jí vždy zastávala! — Pan Mas. ani jediným slovem nehnul, jen se statečně vysmívá a podezírá, nebo jako kohout zamže oči a vede svou. A to že jest vědecká kritika v Athenaeu, vrchním to tribunále vědeckém?

6. Pan Mas. táže se mne dále, nevím-li, že „i ve státě papežském byla inkvisice, tedy ve státě, jehož suverenem byl papež sám“? Táže se také, neznám-li „těch oběti myšlení (!), které v Římě samém vykrvácely?“ — Ale, ale, což pak nepravím na str. 234., že v Italii, jakož vůbec ve vlastních zemích katolických, daleko nedošel zlořád čarodějských soudů ani takových rozměrův, ani takové ukrutnosti jako v zemích reformovaných, kde již počaly svitati moderní názory, a že „v Římě samém, až na jediného nezdárného mnicha, kacíře a buřiče Giordana Bruna r. 1600., nedala inkvisice žádného kacíře odpraviti, a ani jediná čarodějnice nebyla upálena?“ Vyvrátil to pan Masaryk? Ani tím nehnul, a přece povídá svou, mluví ze sna. Odkud pak čerpá své historické vědomosti? Snad z Vrchlického „Petrus Damiani?“ Jak čistý to pramen a jak náramně kompetentní!

A což ta roztomilá fráze o „těch obětech myšlení“! Na tak vyvětralý lep za našich časů již nejde ani hejl. Za dob Schillerových, kdy se deklamovalo v jeho Don Carlosu: „Sire, geben Sie Gedankenfreiheit“, ještě to jak tak ucházelo, zvláště když se vědělo, že Schiller jako v ledačem jiném, tak také ve filosofii jest chudákem. Ale za našich vystřízlivělých časů kde kdo ví, že „z myšlének se neplatí ani daně ani mýta.“ Již starým Římanům bylo známo, že „de internis non judicat praetor“. Poznává již pan Mas., že fráze o „obětech myšlení“ jest holý nesmysl, zvláště z úst filosofických?

Dále praví pan Mas., že prý se spokojuji vytáčkami, když pravím, že „církev nezavedla mučení, nýbrž jen, co bylo ode dávna zvykem u světských soudů, poněkud přijala“. Jemu prý toto přiznání dostačí, neboť prý „žádný soudný a rozumný posuzovatel středověku netvrdil, že církev zavedla mučení a trest smrti“. Ale jak srovná p. Mas. tato svá slova s oněmi, když se mu před chvilenkou „divně vyjímalo vypravování, že po válkách albigenských církevní shromáždění v Tolose z a v e d l o soudy inkvisiční,“ jimž přece pan Mas. připisuje tak hrozitánskou krvelačnosť? Patrně již zase nevěděla hlava, co na téže stránce napsala ruka.

7. „My rádi věříme panu spisovateli, píše dále pan Mas., že církev dokonce tu i tam zvyky světské zmírnila; my jen tvrdíme, že i hierarchie římská mečem a ohněm pronásledovala ty, jenž se s ní nesnášeli, a vidíme v tom veliký hřích páchaný těmi, kdo svým vznešeným úřadem povoláni byli šířiti evangelium lásky. To jest: nám jest hříchem u Petra, co hříchem jest u Pavla, kdežto p. Hlavinka všude se snaží pravý obraz věcí zastříti; toho my litujeme v zájmu mravnosti a pravdy, neboť takovým postupováním otupuje se mravní cit, kazí se srdce a zatemňuje se rozum.“

Slova tato mají do sebe kolik bodavosti tolik křivdy. Pan Mas. tu patrně pořád má na mysli ukrutnosti inkvisice. Já jsem dokázal, jak papežové neustále, laskavě i důrazně napomínali k lidské šetrnosti a mírnosti, ale pan Mas. pořád mele svou. Jest to věru hotová vrtohlavosť. V jiných oborech se radostně vítá každý prospěch vědy, ale když historie tak daleko dospěla, že potrhala pavučiny protestantského dějepisectví, tu jest

pan Mas. neúprosným konservativcem: stahuje si hlavu devaterou obručí, oči zavírá na sedmerý zámek a ústa má třikrát zapečetěna. Potom píše ve své knížce, že věda je prý slepa, že neví kam dojde, a sám nechce ani tam dojíti, kde již věda dávno jest. Ať tedy pan Mas. neprolévá krokodilových slz nad tímto zastíráním pravdy. Co jsem řekl, také jsem dokázal, a pan Mas. ani jediného důvodu nevyvrátil, a přece viní dále. Jesti to snad pravá filosofie dějin? Neni-li právě toho litovati v zájmu. mravnosti, že se takto „otupuje mravní cit, kazí srdce a zatemňuje rozum?“

Či snad má pan Mas. tím „ohněm a mečem“ na mysli křížové výpravy? Zná jejich podněty a příčiny? Nezná-li, proč o nich mluví? A zná-li, pak dosti možná, že po nějakém čase najde se zase nějaký historický filosof nebo filosofický historik, který bude vytýkati církvi také nynější výpravu křížovou do Afriky, ačkoliv ji teď všecek svět počítá za největší čin XIX. století. Neuznává-li toho pan Mas., a chce-li, abych mu to dokázal, prosím jen, aby mi k tomu popřál nebo vymohl kousek místa v Athenaeu.

8. I tam, kde pravda sama sebou jasně proráží, pan kritik zavírá oči a spouští záclony. Daremná práce, slunce nezastřeš kloboukem. Pravil jsem na str. 256: „Hefele tak jasně usvědčil Llorenta ze zlomyslné pomluvy a drzé lži, že od té chvíle ani jeden vážnější historik se neodváží opakovati zastaralých lží.“ Pan Mas. ničím z toho ani nehnul, a přece píše: „d e j m e tomu, že Llorentovy zprávy skutečně jsou tak lichy, jak p. Hlavinka c h c e,“ a to připouští jen proto, aby s tím větším důrazem uhodil na jinou věc.

Pan Mas. píše totiž: „Proč nepostaral se p. Hlavinka vyvrátiti neb alespoň posouditi jiné zprávy o španělské inkvisici? Najmě by nás zajímala jeho kritika zprávy, čerpané z officielních inkvisičních aktů, vydaných v Madridě 1834., dle kterých od r. 1481. do 1808. upáleno bylo 31.912 osob, potrestáno těžšími tresty 291.456“. Toť jsou velezajímavá slova. Proč neřekl pan Masaryk, odkud je má, a měl-li onu „zprávu“ v ruce, proč neuvedl jejího původního nadpisu? Což nic neví o platnosti a důležitosti Hefelově v oboru kritické historie? A Hefele vydal svůj spis „Cardinal Ximenes“, v němž rozebírá pravdu a nepravdu o špan. inkvisici, roku 1845., tudíž 11 let po oné prý „zprávě“.

Ve své „naivnosti“ beru do opravdy, že by pana Mas. „najmě zajímala (má) kritika zprávy, čerpané z officielních aktů, vydaných v Madridě 1834.“ Nuže, zde jest. Za prvé: od tajných společenstev najatá rota zmocnila se inkvisičních aktův a veřejně je spálila dne 8. března r. 1820., tak že r. 1834. již jich dávno nebylo. Za druhé: dne 9. března r. 1820. byla inkvisice zrušena, a panovnice královna Kristina to zrušení dne 15. července znovu potvrdila. Z akt se nic neuveřejnilo, ba ani nemohlo uveřejniti. Za třetí: oboji rok, jak 1820. tak 1834. byly roky revoluční, kdy liberálové či vlastně frajmauři rozvíjeli svou činnost. Za čtvrté: odborní historikové jako Gams, Rodrigo, Ortí y Lara ani slovem takové publikace nepřipomínají, ačkoli jejich díla jsou velmi obšírna i zevrubna. Možná, že snad nějaký frajmauerský paskvil hodil tu absurditu do světa, ale ani to není dosti věrojatno, sice by alespoň Rodrigo byl se o něm zmínil. Ví snad pan Mas. něco více o t m? Ať se tím netají ve prospěch historické pravdy! — Já zatím se nemohu ubrániti zvědavosti, kdo tu vlastně byl napálen: zdali pan Mas. od nějakého „přítele“, čili čtenář Athenaea od pana Mas., či oba od onoho přítelíčka, či všichni dohromady od frajmaurů?

Na konec své stati o inkvisici praví pan kritik: „Ještě jiných zaručených zpráv historických mohli bychom dosť a dosť uváděti, — avšak už uvedená dostačí důkazu, že p. Hlavinka marně omývá poklesky římské hierarchie“. Již přede dvěma lety jsem pravil, že pan Mas. umí sice z úst vypouštěti veliké věty a věci, ale jen tak na plano, neboť jich neumí dokázati. Máme toho zde patrný doklad. Co uvedl, — a uvedl zajisté, co měl a věděl nejpádnějšího — to jsem mu zrovna rozfouknul, a jiného nic neuvádí. Má prý toho dosť a dosť — škoda, že se s tím nevytasil! Když už jsem tak v tom, i toho cvrčka bych mu byl ještě vybral. — Kdyby jen také jiní pánové projevili své vrtochy, dobře by bylo! Do vředu se musí pichnouti, a zhojí se všecko, jeli jen spodek zdravý a krev čistá, totiž vůle nezkažená a snaha po pravdě čirá. Kdo chce býti hoden křesťanské víry, ať jí nehledá pyšným rozumováním, nýbrž pokorným srdcem. „Nicht im Grübeln, nein, im Beten wird dir Offenbarung kommen.“ Probatum est! Ať jen kde kdo toho zkusí!

9. Za jeden takový důkaz počítá pan Mas. myslím také proces Galileův, neboť hned beze všeho začíná řeč o něm. Pan kritik hned píše: „Předně snaží se (jako že já) ukázati, že již Kopernik dokazoval jen pravděpodobnosť své domněnky“ a již těmito slovy klade mi na jazyk nepravdu, neboť já jsem napsal na str. 331, jak se každý může přesvědčiti: „Kopernik osobně a pevně byl o pravdě tohoto názoru přesvědčen,“ ale učený svět tehdejší jej považoval za domněnku. Že domněnkou jsem chtěl nahraditi cizí slovo hypothesu, hned ze druhé řádky jest nade vši pochybnosť zřídlno. A jak a co se tehda rozumělo hypothesou, měl by pan Mas. věděti, když se do takových věcí pouští. Ale on se nad tím slovem pozastavuje: tož neví, co se tehdy rozumělo hypothesou. Záleží-li mu na tom, ať se poučí třeba ve spise „Galileistudien“ od jesuity P. Grisara. Nicméně mi zůstane s podivením, jak může kdo čemu nerozuměti a nepoučiti se o tom — a přece někoho posuzovati!

Jak skromně se pronáší pan kritik o vědách přírodních, nazývaje výzkumy jejich jen pravděpodobnostmi! Dobrá. Ale my všichni víme, že přírodovědci právě na základě svých výzkumů začasto zavrhují Boha, nesmrtelnou duši a vůbec otřásají základem od věkův ustáleného pořádku světového. Mají-li tedy výzkumy přírodní podle úsudku paně Masarykova platnosť jen pravděpodobnou, tož soudím důsledně a správně: přírodovědci, jen na základě pouhé pravděpodobnosti berouce člověčenstvu bez čeho býti nemůže, a nemohouce toho ničím rovnoplatným nahraditi, buďto si vedou svrchovaně nemravně, nebo pan Masaryk nerozumí ani platnosti výzkumů věd přírodních. Jsem dychtiv zvěděti, co si z toho pan Mas. vyvolí.

Další jeho slova, jako že Galileovi „vědecké názory byly zakazovány“, vzhledem k tomu, co jsem pravil na str. 339—41, a z čehož pan kritik nevyvrátil nic, prohlašuji za čiré klamání obecenstva. Docela téže ceny jsou také jeho slova: „Žeť pak Kopernik spis svůj věnoval papeži, tomu žádný soudný člověk neporozumí tak, jak pan Hlavinka, nýbrž uvidí v tom prostředek uhájiti své názory proti censuře.“ Já však o tom takto soudím: Chce-li kdo komu co věnovati, patří k tomu vždycky aspoň dva, kdo co věnuje, a komu se co věnuje. Což pak neví p. Mas., chtěl-li a posud chceli kdo věnovati papeži své dílo, že potřebuje k tomu svolení papežova? Vždyť pak i pan kritik, kdyby chtěl míti svému synáčkovi — má-li jakého — za kmotra císaře pána, také by si k tomu hledal cestičky, neboť na císaři pánu také trochu při tom záleží, chce-li. A kdyby p. Mas.

byl žil o dvě stě let před sebou samým, byl by to musel tehda zrovna tak dělati, jak by to dělal dnes.

Když tedy papež přijal dedikaci knihy Koperníkovy, zřejmě tím dal na jevo, že nic nemá proti vědecké rozpravě o nové soustavě světové. Za to však Luther, kazatel čistého evandělia a vynálezce prý svobody rozumu, vynesl na Koperníka své anathema ovšem po svém způsobě: „Der Narr will die ganze Kunst Astronomiae verkehren". — A Galilei dostal se s inkvisicí do sporu až tehdy a jen potud a jediné proto, že zasahoval v obor náboženský, totiž do výkladu písma sv. a při tom přece neuměl dokázati, nač se tak urputil.

Jen z té příčiny a jen potud, pokud se spis Koperníkův a Galileův protivil tehdejšímu výkladu písma a nemohl býti přesně a průvodně dokázán, dostal se na index Snad neupře pan Mas. církvi práva rozhodovati, co se nesrovnává s její věrou? Kdež by již církev byla, kdyby neomylně nedbala víry, nebo kdyby jí mohly škoditi výtky tak liché a jalové, jaké jí činí pan Masaryk?! Nebyla-li by pak již ta okolnost hodna filosofického zpytu, že proti církvi za dva tisíce let nic nepořídily ani všecky zvrhlé rozumy z oněch národů, jež církev sama vypěstila k nejvyššímu rozkvětu?

10. Mluvě o mé stati „Karel Veliký — svatým" počíná si pan Mas. hned na samém počátku nepoctivě. Uvádí totiž úsudek Tomkův o Karlovi, a přes to že jej vyňal z mého spisu, tak jej uvádí, jako by jej uváděl proti mně! A právě tento úsudek jest podkladem mého článku!

K mým slovům, vyňatým z dějin Hergenrötherových: „Jediné Cáchám se povoluje Karla uctivati za svatého", táže se pan kritik se zjevným úsměchem: „Jaký je rozdíl mezi svatostí v Cáchách a vůbec?" Předně stanovuji, že pan Mas. dosti nelogicky zaměňuje osobu za věc, svatost za svatého. Jest to zrovna taková chyba, jako by kdo českého učence pana prof. a dra. Masaryka považoval za českou učenost, nebo dokonce za učenost vůbec. Nemyslí pan Masaryk, že by se našlo mnoho lidí, kteří by se proti tomu velmi ohradili? — Za druhé konstatuji, že církev nepovažuje Karla za svatého, nýbrž jen trpí a promíjí, aby Cášané, když tak o to stojí, konali jeho svátek.

Pan kritik tu zasedl na přísný stolec inkvisitora, jest přísnější než církev sama, a to jen z nevědomosti. Což neví pan Mas., že vzývati koho za svatého není článkem víry, a že církev u věcech, které svou podstatou se netýkají víry nebo mravů, má strpění a shovívavost? Již sv. Augustin pronesl zásadu v církvi od počátku platnou: in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas, jakoby řekl: v podstatných věcech budiž jednota, v pochybných svoboda, ve všem láska. A považovati koho za svatého nenáleží ku podstatě víry katolické.

Dokázal jsem na str. 49., že církev neschvaluje sice ani v Cáchách slaviti svátek Karla Velikého, nýbrž jenom že trpí a promíjí obyčej tento: ale pan Mas. v tom vidí „podivnou mravní laxnost" církve i mou. Pan Masaryk tedy vytýká církvi, že respektujíc obyčej, který se udržel po tolik set let v platnosti, neschvaluje ho sice, ale trpí a promíjí! Tak tedy pan kritik si váží osobního a společného přesvědčení, po tisíc let samovolně projevovaného?! Není tu církev tolerantnější a liberálnější, nežli sám prof. a dor. Mas., muž prý venkoncem liberální? A s touto svobodomyslností církve pan kritik všude se potká v dějinách, kdykoli běží o nějakou věc, která se nedotýká podstaty víry. Církev netěsná do

šablon, nýbrž popřává rozmanitosti a volného rozvoje. Jen v zachování podstaty víry v původní pravdě a ryzosti neustupuje, neboť nemůže ustoupiti, protože jest neomylna. Jen ve věcech přesně věro- a mravoučných nemůže církev ani shovívati ani promíjeti, aby se nezpronevěřila svému úřadu a nevzdala svého povolání. A svému povolání se ani nemůže zpronevěřiti, protože duchovní její hlavou jest sám Bůh.

Laskavými slovy dává církev pokynutí, že nepovažuje císaře Karla Velikého za svatého, a doufá, že Cášané povšimnou si toho hlasu. Nepovšimnou-li, církev jim to promíjí, neboť se to netýká víry. Ostatně posud nikdo ani kladně ani záporně nedokázal, že by Karel přese všecko, co se mu právem a snad i neprávem vytýká, nemohl býti svatým. Jen tolik jest faktum, že ho církev nepočítá mezi svaté a že jen trpí století zvyk, který asi sotva vznikl beze vší kladné příčiny. Zasluhuje snad proto církev potupy a posměchu? — Aby se tedy věc přece nějak urovnala panu Mas. po chuti, dovoluji si mu býti touto radou: ať vypraví na neposlušné Cášany křižáckou válku, a až je přemůže, ať věc rozhodne po inkvisitorsku, a to třeba tak, jak sám inkvisici rozumí. neb aspoň ať jim pak tam koná přednášky o liberální svobodomyslnosti.

(Dokončení.)

LITERATURA.

Vědy přírodní a bible,

sepsal Filip Heusler. V Brně, 1888. Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Cena 60 kr. Str. 98.

Jeden z nejsmutnějších úkazů nynější doby jest materialismus, totiž ono na svět nazírání, jež toliko hmotné, smyslem postižitelné věci za skutečné pokládá, všemu pak mimosmyslovému, neboli nadsmyslnému skutečnosť upírá. Pohrdaje vší logikou[1]) opírá se materialismus vždy a všude jedině o tak zvané výsledky přírodozpytu, ne však přírodozpytu vůbec, nýbrž toliko jistého směru v něm. Tyto výsledky podávají prý jasný a nezvratný důkaz, že není Boha, že člověk nemá nesmrtelné duše ani svobodné vůle, vůbec že všechno, čemu křesťanské náboženství učí, jest pouhou smyšlénkou a nikterak nedá se vědecky odůvodniti, a proto prý jen předmětem tak zvané slepé víry (Köhlerglauben) býti může. Proto též nejraději bojují proti Písmu svatému jako přednímu zdroji víry, vyhlašujíce do světa s Karlem Vogtem: „Jako astronomie víře strhla nad hlavou střechu, tak geologie odňala jí pod nohama půdu“ (potopu ani nevěrci nepopírají).

Vědouce příliš dobře, že většina jejich stoupenců ne tak na základě vážných studií a důkladného vědeckého vzdělání, jako spíše pro nedostatek obojího k nim se přidružila, snaží se dle možnosti názory své podávati lidu v četbě lehké, tak především v povídkách, románech a tak řečených populárně-vědeckých spisech, čehož ani naše literatura není ušetřena. Není tedy se čemu diviti, že i část naší t a k ř e č e n é intelligence namnoze již nadchnuta je názory darwinistickými a materialistickými, což nikterak nemůže nazváno býti dobrým znamením času, poněvadž, jak dějiny jasně dokazují, materialismus jest neomylnou známkou mravní hniloby a podkladem komunismu a socialismu, neboť komunismem a socialismem domáhá se materialismus své platnosti také v životě praktickém.

Proto zajisté každý, komu jen poněkud běží o pravdu, s radostí uvítá

[1]) Tak praví B. Gotta: „Zkušebný přírodozpyt musí mluviti pravdu, ať si tato dle pojmů lidských uspokojuje či neuspokojuje, ať jest logickou či nedůslednou, rozumnou či pošetilou.

knihu, jejíž účel pan spisovatel sám naznačil ve předmluvě těmito slovy: „Vědy přírodní staly se v době novější velmi oblíbeným východiskem námitek proti bibli a jejímu učení. Základný pramen, ze kterého námitky ty vznikají, jest dvojí: buď nedokonalá znalosť bible, nebo nedokonalá znalosť věd přírodních; spisovatelé jejich buď nerozumějí knihám biblickým, buď špatně čtou ve knize přírody. Účelem tohoto spisku jest: objasniti učení bible i učení věd přírodních, a stanoviti vzájemný jejich vztah. Malý objem, na který spisek vymezen, nedovoluje probrati dopodrobna veškery otázky, jež sem hledí; proto spisovatel omezuje se jenom na otázky nejdůležitější: o původu světa vůbec, původu rostlin a zvířat a o původu člověka. Úmyslem jeho jest podati hlavně rozhled v těchto otázkách, aby se čtenář mohl ve věcech těch orientovati.“ [2])

Této úloze své dostál pan spisovatel dle našeho soudu úplně, neboť vybrav sobě otázky, o nichž nejčastěji psáno a mluveno bývá, podal nám stručný, avšak důkladný rozhled v nich, a to na základě spisů přísně vědeckých (jež pan spisovatel v hojném počtu v textě i pod čárou uvádí, čímž každému, kdo by otázkami těmi obšírněji se obírati chtěl, na dobré prameny poukazuje), slohem v celku správným a plynným, jakož i méně vzdělanému srozumitelným.

Přičiniv, aby věci lépe porozuměno bylo, v úvodě několik všeobecných poznámek o bibli, podává nám pan spisovatel v první části spisku svého (o původě světa) především stručný rozhled po všem míru, při čemž maně na mysl nám připadá otázka: odkud vše to má svůj původ?

Různým způsobem snažili přírodozpytci otázku tu rozřešiti, vystavujíce různé domněnky, určitého však a jistého něco dosud vyzkoumati se jim nepodařilo, a snad ani nikdy nepodaří; neboť za prastav v době tvoření sáhati nemůže býti, jak praví německý přírodozpytec Gustav Bischof, úkolem přírodozpytu. Z domněnek těch za nejvíce odůvodněnou a nejpravděpodobnější od přírodozpytců pokládána bývá tak řečená domněnka (Kant-) Laplaceova o vývoji naší slunečné soustavy — a pak též celého světa — z původní plynné,[3]) velmi řídce rozdělené hmoty, kterážto domněnka řeší toliko otázku o vývoji světa, avšak nerozřešuje otázku po původě světa, odkud totiž ona prahmota?

Odpověď možna toliko dvojí: buď prahmota ona povstala (byla stvořena), anebo byla od věčnosti; za věčnou prohlašují prahmotu materialisté, sníce o věčném přetvořování hmoty (tak činí především du Prel). Avšak přísným přírodozpytem dokázáno, že nastane jistě záhuba světa, a proto nemůže býti řeči o věčnosti světa a zbývá nám toliko uznati, že svět byl stvořen.

Vědy přírodní vedou tedy nutně k Bohu Tvůrci; a totéž činí bible, která hned v prvním verši nám praví: „Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi,“ kterouž shodu též mnozí nepředpojatí přírodozpytci uznali, jichž jména a některé výroky pan spisovatel na str. 22.—25. uvádí.

V části druhé pojednává pan spisovatel otázku o původu rostlin a zvířat a seznamuje nás především s různými domněnkami o prvém vzniku organismu na zemi, které však jsou buď docela nesprávny (jako domněnka o takř. samovolném plození, generatio aequivoca,) buď nedosti úplny, jako domněnka Thomsonova, který se domnívá, že prvé zárodky organické dostaly se na zemi z prostoru světového, kde prý jsou rozšířeny („hypothesa zookosmická“) — neboť tu naskýtá se další otázka: kterak vznikly ony zárodky v prostoru světovém?

Proti starému a všeobecnému názoru, že veškery druhy jsou původu samostatného, postaven v době novější názor opáčný, že druhy nejsou původu samostatného, ale že se vyvinuly ponenáhlu přeměnou jen z několika jednoduchých pratvarů („theorie descendenční“), kterouž domněnku obzvláště Darwin provedl, když již dříve různé domněnky Buffonen, Lamarckem, Geoffroyem St. Hilaireem pronesené nepovšímnuty zůstaly. Tato proměna dála se, jak Darwin se domnívá, „výběrem přírodním,“ ku kterému dospěl na základě „výběru umělého“, položiv místo umění lidského „zápas o jsoucnosť;“ později však poznav, že „výběr přírodní“ se svým „zápasem o jsoucnosť“, při němž nepomáhá ani Wagnerův tak řečený „migrační zákon organismů“, nepostačí k vysvětlení vývoje druhův, béře útočiště své k tak ř. „výběru pohlavnímu“,

---

2) V tiskárně Cyrillo-Methodějské tiskne se právě o tomto předmětu spis velice obsáhlý z péra bisk. vik. tajemníka Střebského Tomáše, o němž se pak široce rozepíšeme. Red.

3) Jiní opět vystavují domněnku o původní, nad ponětí naše studené hmotě, jejímžto houstnutím nynější teplo v lůně země naší lze vysvětliti. Toť důkazem, že o počátku světa přírodozpyt nic jistého podati nemůže.

v němž připisuje vše na předním místě pouhé náhodě. Avšak toto učení Darwinovo mnohé záhady nedovede rozluštiti, k nimž se ještě připojují nedostatek přechodných tvarův, neplodnost míšencův a ústroje rudimentární.

Takto podal nám pan spisovatel krátký, avšak úplný obraz učení Darwinova; při tom však neupírá Darwinovi jeho velkých zásluh o vědu a praví, že bychom s jeho theorií descendenční, kdyby někdy dovoděna a na jisto postavena byla, i se stanoviska biblického srovnávati se mohli; neboť bible toliko učí, že všechny rostliny a zvířata pocházejí z vůle Boží, že všechny jejich druhy, jak je vidíme a známe, původ svůj mají od Boha. Vznikly-li samostatně, či povstal-li ponenáhlou proměnou druh ze druhu, na pravdě té nic nemění. Descendenční theorie Darwinova příčila by se ovšem bibli, kdyby ji někdo vykládal dle Darwinovy selekce jen ze příčin vnějších a nahodilých, poněvadž bible výslovně praví, že veliké tvorstvo stvořeno bylo dle jistého řádu a plánu.

Ve třetí části probírá pan spisovatel otázku: o původu člověka a uznává, že nutno především stanoviti poměr člověka k ostatnímu tvorstvu; neboť kdežto jiní vykazují člověku říši samostatnou, řadí jej stoupenci směru materialistického mezi zvířata, odvolávajíce se na anatomické a fysiologické rozdíly mezi člověkem a zvířaty, kteréž prý nejsou tak podstatny, by člověku vykazována byla říše samostatná. Avšak rozdíl mezi člověkem a zvířetem nejeví se tak v jeho anatomických a fysiologických rozdílech (— ačkoliv i mezi nimi jsou mezery velké, svědčící zcela proti materialistům —), ale v jeho duševních vlastnostech. Aby člověk tvořil říši zcela samostatnou, podstatně vyšší, musí: 1. přednosti veškerých tříd nižšího tvorstva v sobě zdokonalené a takořka oduševnělé sjednocovati a jeviti tedy jakousi všestrannost; 2. musí, jsa říší nejvyšší, všecku přírodu míti jistou měrou podřízenu a musí k ní býti v poměru svobodného ducha důstojném, t. j. nesmí se dáti od ní určovati, nýbrž musí samostatně ji ovládati; 3. musí míti vlastnosti a přednosti vyššího druhu, jakých tvorstvo nižší dokonce nemá. Všechny tyto podmínky vidíme splněny na člověku; proto jest *nutno, by tvořil říši samostatnou.*

Když Darwin vystoupil r. 1859. s náukou o vývoji druhů rostlinných a zvířecích, nemeškali materialističtí stoupenci jeho rozšířiti theorii descendenční také na člověka, prohlašujíce jej za pouhé zvíře, a to buď beze všech realných, z empirického zkoumání čerpaných důvodů (jako Häckel), buď z důvodů nedostatečných, jež jiní přísní přírodozpytci docela vyvrátili a za nedostatečné uznali (jako Huxley, Vogt.).

Konečně přidružil se ku svým stoupencům též Darwin, jehož výklad o vývoji člověka z prapředků zvířecích (které Darwin takto doličuje: prapředkové naši byli srstí zarostlí, měli uši zaspičatělé a mohli jimi hýbati, měli ocasy, jejich noha byla k chytání způsobilá, a byli každým způsobem zvířaty na stromech žijícími: sameční měli velké špičáky, které jim byly strašnou zbraní) nám pan spisovatel věrně podává, určuje při tom zároveň význam výkladu toho, jenž vskutku podobá se více povídkám, nežli výsledkům empirického přírodozpytu. Zde jeví se materialistická přírodověda ve pravém světle, již dr. Haffner ve svém spisu „Der moderne Materialismus“ velmi případně takto charakterisuje: „Nynější materialistická přírodověda stala se světem pohádek, jenž více *podobá se povídkám z Tisíc a jedné noci, nežli práci a výtvoru jasného dne.* Tu na př. objevilo se, že druhové rostlin ve zvláštních podnebných poměrech v rozmanité odrůdy se vyvinují, i vyvozuje se hned odtud theorie, že všechny rostliny prý z několika málo rostlin původně vznikly. Tu zase zpozorováno, že ten který druh živočichů za zvláštních podmínek podléhá přeměnám neb metamorfosám, ku př. že tasemnice lidská ve svini jako uher se objevuje, i buduje se hned na tom soustava, že se všechny organismy na způsob tasemnic ze sebe vespolně vyvinují. Tu opět někdo přirovnává anatomicky kostru člověčí ku kostře orangutanga (aneb gorilly), i postřehne několik podobností mezi opem tímto a mezi nějakým člověkem mrzákem; i tvrdí hned, že nade vši pochybnost jisto, že jako prý ze žirafy vznikl op, tak prý ponenáhlým přetvořováním z opice pošel člověk. Celá spousta hypothes pokrývá jako bubliny opravdovou práci empirikův, a přemnožství závratných i nesmyslných výtvorů fantasie zneuctívá jméno poctivé vědy.“ Leč zde můžeme na omluvu uvésti slova Šafaříkova, jenž o podobném bádání takto se vyslovil: „Čemuž (však) hrubě diviti se nemusíme, pamatujíce, že rozum lidský, brousí-li se příliš, velmi snadno se přebrušuje, a že nejvyšší důmyslnost a učenost od nejvyššího diváctví a bláznovství až nad to úzoučkou linií oddělena jestiť, před níž kdo na pozoru se nemá, velmi snadno se vyšinuje.“ (Starožitnosti.)

A podobně jako při vlastnostech anatomických a fysiologických vedou sobě

u výkladu svém Darwin a materialističtí stoupenci jeho s vlastnostmi duševními, uměním, vědou, náboženstvím a mravností; buď prohlašují, že je i zvířata mají, buď je u člověka snižují; avšak zde nevede se jim tak dobře, neboť nedůslednost jeví se v každém výkladě příliš velká, a mnohé záhady nedovedou materialisté nikterak rozřešiti. Neboť kterak může býti mluveno ku př. o mravnosti v theorii, která celou budovu svou staví na principu sobeckosti a prospěchářství. Ptáme-li pak se, má-li veškeré člověčenstvo původ jednotný čili nic, neshodují se materialisté, neboť kdežto jedni uznávají původ jednotný, (což ostatně jest v zájmu darwinismu,) zavrhují jiní tento názor, avšak na otázku, kterak pak možno vysvětliti, že metamorfosa na více místech tak rovnoběžně a souhlasně díti se mohla, nedovedou odpověděti, což jest jasným důkazem jednotného původu člověčenstva.

Tolik o původu člověka dle vědy přírodní. — Bible nás učí, že člověk se skládá z těla a duše. Duše lidská stvořena jest k obrazu Božímu a jest nesmrtelna. Stvořena pak jest duše člověka prvního i každého jiného bezprostředně od Boha a podle této člověk povýšen nade všechnu přírodu, kdežto podle těla s ní souvisí. Domnívati se však, že tělo původ svůj vzalo z organismu zvířecího, jest zřejmě proti učení biblickému o jeho bezprostředném stvoření ze země

Na konec spisu svého uvádí pan spisovatel pět různých výkladů biblického šestidne, ponechávaje na vůli každému přidati se k tomu neb onomu; oddíl tento jest důležitý, poněvadž nejvíce námitek právě v oboru tomto činěno bývá proti učení biblickému.

Záznamy životopisnými zvýšil pak pan spisovatel ještě cenu svého spisku, neboť poskytl všem příležitosť přesvědčiti se, že nejen starší, ale i novější přírodozpytci shodu bible a věd přírodních uznávají a mnozí též hájí.

Tímto podána pouhá neúplná snad kostra celého spisku, jejž pan spisovatel způsobem vskutku důvtipným zpracoval, tak že milo a příjemno jest jej čísti.

Alois Chmel.

Ottův Slovník náučný.

(Dokončení.)

Také chyby některé opět se mi namanuly.[1] Město Akanthos leží prý právě tam, kde úzkou skalnatou šíjí souvisí s trupem poloostrova skalnatý ostroh athoský, leží však o něco severněji (také není řečeno, že zove se nyní Hierisos); Amerbach Johann zemřel prý r. 1528., zemřel však již 1. ledna 1514. (také není uveden rok jeho narození 1444.); Aligny zemřel prý r 1872., zemřel však již v březnu r. 1871., jak patrno na př z „Věstníka bibliogr.“ 1871., 48.; rok a místo narození malíře Ambergera prý nejsou známy, narodil se však r. 1490. v Amberku; Ambrož Vilém rediguje prý časopis „Anděl strážce“, název však časopisu toho jest „Anděl strážný“; Altumova „Forstzoologie“ prý vyšla o 3 svazcích v letech 1874, 76. —81., vyšla však poprvé r. 1874. a v letech 1876.—82. v třetím vydání o 4 svazcích (také jsou vynechány u něho tyto důležité jeho spisy: „Die Säugethiere des Münsterlandes“, „Der Vogel und sein Leben“, kteryžto spis vyšel v pěti vydáních, a „Lehrbuch der Zoologie“, kteryžto spis spracoval s Landoisem a vyšel také v pěti vydáních); Albertolli Giocondo

---

[1]) Do dokončení této úvahy přibral jsem i sešit 27. a 28., které vyšly po odevzdání rukopisu v předešlém čísle otištěného. Dodávám pak zde, že v sešitě 27. a 28. jest vynechán odborný spisovatel český Anděl Josef, Andělská mše sv., andělský kořen, botanik Anderson, bůžek Ander, hudební skladatelka Andreozziova, malíř Andrews, stará patricijská rodina benátská de Angelis, jejíž potomci dosud žijí v zemích rakousko-uherských a také v Čechách, herečka Andersonová, misionářská stanice africká Andovoranto, spisovatel český Andrle František, androlith, rostlina andromachia, arcibiskup Angelu, spisovatel český Andrlík Josef, astronom Anger, dolnorakouské město Angern, generál i spisovatel Anders, spisovatel Anderton, malíř Andjelovič, šlechtický rod Andler, knižata Andožští, básník Andrelini, kněz Andriasi, lékař Andrioli, básník i dějepisec Angeli, sektáři Angelikové, básník i dějepisec Angelis, spisovatel Angell, metropolita Angelovič, malíř Angermann, virtuos na housle Angermeyer, podporovatel umění Angerstein, agronom Angeville, jesuita Angiolini, právník Angleberme, černoch Angelo a j. V Riegrově „Slovníku náučném“ všechny články ty jsou, a v „Ottově Slovníku náučnem“ aspoň některých z nich dojista leckdo nemile postrádati bude. Kromě toho chybí v sešitech těch i několik jiných článků dosti důležitých, které nejsou ani v slovníku Riegrově

prý zemřel r. 1839.; zemřel však již 6. listopadu r. 1825.; dle str. 650. akropole athénské Acciajoli zmocnil se r. 1386., dle str. 116. však teprve r. 1394., i jest ten aneb onen letopočet chybný, ač oba články týž spolupracovník psal; dle str. 933. zove se přítok Almanzory Albok, dle str. 731. však Albox; Alais dle str. 677. prý jest stará Alesia, dle str. 775. a 877. však tomu tak není; Airolo dle str. 548. leží 1179 metrů n. m., dle str. 958. však pouze 1145 metrů; Adamello dle str. 168 jest 3607 metrů vysoký, dle str. 959. však pouze 3547 metrů; průsmyk Tonalský dle str. 168. leží 1934 metrů vysoko, dle str. 959. však pouze 1874 metrů; Amerling zvolen prý členem Král. čes. společnosti náuk r. 1838., stalo se to však teprve 28. června r. 1840.; adventistů v Americe jest dle str. 240. dílu I. asi 95.000, dle str. 134. dílu II. však jich jest jen 10.000; Aken narodil se prý r. 1816., narodil se však již 24. září r. 1815.; Albers Johann Abraham zemřel prý r. 1820., zemřel však teprve 24. března r. 1821. (také vynechán jeho spis „Beiträge zur Anatomie und Physiologie der Thiere"); v akademii vojenské v Novém Městě chovanci prý platí ročně 600 zl., tolik však platili do r. 1887. a od r. 1887. platí 800 zl.; srbský básník Andrič prý zemřel ve Vídni r. 1869,[2] zemřel však v Bukurešti, a to teprve 4. srpna r. 1876. (také není uveden rok jeho narození — 1816. — a není udáno, že redigoval i časopis „Freier Orient" a že stal se členem učeného družstva v Bělehradě); pěvec Ander narodil se prý 10. srpna r. 1821. v Lipnici na Moravě, narodil se však, jak opraveno v „Slovníku náučném" XII. 154., 13. října r. 1817. v Libici u Chotěboře v Čechách; Anczyc Vladislav Ludvík narodil se prý r. 1824., narodil se však 25. listopadu r. 1823. (také bylo připomenouti, že rád osvědčoval své přátelství k Čechům). Buď i připomenuto, že Jan Mrazík v „České škole" 1889., 71. pokládá článek „Akroamatická methoda" v „Ottově Slovníku náučném" vůbec celý za pochybený.[3]

Více nežli chyb vyskýtá se rozmanitých vad jiných. O biskupu Alagovićovi zapomenuto říci, že byl i spisovatelem, ani není uvedeno jeho rodiště; též o bratru jeho zmínka státi se mohla. U básníka Alarcona není udáno, že z něho do češtiny přeložena jedna z nejlepších jeho povídek „El sombrero de tres picos" (Klobouk třírožec) v „Albu" k „Českému jihu". V literatuře o Albanii chybí článek J. J. Toužimského „Albansko i Albanci" v „Osvětě" 1880. Aleš illustroval prý pouze rukopis Královédvorský, illustroval však i Zelenohorský. Že o alchymii v Čechách psáno jest i v „Besedě učitelské" r. 1880., není poznamenáno. O Alten-Allenovi není připomenuto, že jeho pohled na Prahu jest v Museu českém. O Ambrosovi není uvedeno, že byl od r. 1859. členem Král. české společnosti náuk, ani že r. 1875. propůjčen mu řád železné koruny, ani že r. 1880. odhalen mu na hřbitově grinzigském u Vídně pomník, ani že hlavní jeho dílo vyšlo znova v l. 1880.—81., ani že vyšly od něho také spisy „Die Lehre vom Quintenverbot", „Robert Franz" a „Aus Italien". U Alberta Josefa uveden den jeho narození, ale není uveden den jeho úmrtí ani místo (podobných případů vyskýtá se mnoho). O Alvenslebenovi Albrechtovi opomenuto říci, že vymřela jím tak zvaná Černá linie Alvenslebenův. U Amešaspentů není poznamenán článek Ludwigův o nich v „Musejníku" 1874., 300—319. O staročeské rodině vládycké Amchů z Borovnice není připomenuto, že měla statky také v Náchodě i okolí a v Něm. Čermné. U ammoniaku není uveden spis Tellierův (Pař. 1867.). Co čteme o Almagrovi II. 147., není v náležité shodě s tím, co jest o něm I. 931. V čl. „Akamas" řečeno „1)", ale „2)" není uveden, a bylo uvésti ještě tři jiné. U Amorbachu bylo radno připomenouti spis Hildebrandův o městě tom r. 1883. vydaný. O Ampélasovi řečeno pouze, že jest „současný dějepisec a básník novořecký", o Anastasijevovi, že jest „současný filolog ruský", a o Anatolijovi, že jest „bývalý arcibiskup mohylevský"; více životopisných udajů kromě toho není podáno zcela žádných. O amuletech není připomenut článek Zíbrtův, otištěný v „Památkách arch." 1887. Anakreontské písně přeložili do češtiny ještě jiní, než udáno, o čemž viz v „Slovníku náučném" XII. 149. Generál řádu jesuitského Anderledy probrán příliš neúplně a poněkud i pochybeně, jak viděti ze „Slovníku náučného" XII. 154. O Andreanim není připomenuto, že jest zván i malý Albrecht Dürer. O Anežce, dceři Vladislava II., není podotčeno, že památku její zachovává znamenitá polovypuklá řezba s ní souvěká v klášteře sv. Jiří v Praze, a o Anežce, dceři krále Přemysla Otakara I., není udáno, že svým životem podala látku

[2] Omyl ten snad vzat ze „Slovníku náučného" XII. 158.

[3] Ve „Vlasti" IV. 815. upozornil jsem, že „Ottův Slovník náučný" udal chybně výšku sopky Aconcague; nyní na str. 309. dílu II. udává výšku tu správně tak, jak jsem opravil.

k románům Žofie Podlipské a V. Beneše Třebízského a že také r. 1872. bylo žádáno, aby byla prohlášena za svatou, ani není zmínky o osudech kláštera, který v Praze založila. U Angelyho není řečeno, že El. Pešková ještě r. 1873. uvedla na české jeviště jednu jeho frašku s názvem „Z Přelouče do Hamburka". O hradu Angerbachu není připomenuto, že byl zničen za válek husitských, že r. 1318. sloužil Jindřichovi z Lipé za vězení a že byl cís. Karlem IV. vpočten mezi ony hrady královské, které nemají býti nikdy zastaveny. Při městečku Anetu není uveden tamější pověstný zámek. V článku „Ambit" zapomenuto říci, že ambit znamená také zvláštní tanec. U Alex. d'Ancony chybí spis jeho „Studi sulla letteratura italiana dei primi secoli" (1884.). U K. G. Andresena chybí spis jeho „Konkurrenzen in der Erklärung der deutschen Geschlechtsnamen" (1883.). U Aldhelma (I. 755.) není zmínky o tom, co praví se o něm na str. 348. dílu II., o Alfredu pak na str. 348. a 349. mnoho zbytečně opakováno z toho, co jest o něm na str. 842. dílu I., i byl by stačil prostě odkaz na to. Rovněž i o jiných spisovatelích anglických byla by stačila ve všeobecném nákrese dějin písemnictví zmínka značně stručnější; na př. o Shakespearovi jest promluveno skoro plnou stránkou, ačkoli pod „Shakespeare" bude totéž povědětí znova.[4])

Z vad, týkajících se osad zemí koruny České v sešitě 13.—28., připomínám, že jest vynechána pošta, ku které náleží Albenreuth, Albeř, Albeřice, Albernhof, Albertsthal, Albrechtice v okr. Lanškrounském, Albrechtice v okr. Vltavotýnském, Albrechtice v okr. Holickém, Albrechtice v okr. Vodňanském, Albrechtovice, Albrechtsdorf, Alojzov, Altengrün, Altenteich, Althütten, Alžbětín, Amalín a j.; o Albersthale není udáno, že má dva mlýny; o Albenreuthě, Albrechticích v okr. Jirkovském a Altenteichu není udáno, že mají školu; o statku Albrechticích není podotčeno, že r. 1869. přešel na Kuchinku; o některých vsích řečeno, že mají obyvatelstvo vesměs pouze německé, ačkoli při sčítání r. 1880. napočteno tam i Čechů dosti značně, jako na př. v Albeři 74 mezi 749 obyvateli, v Albertsthale 4 mezi 130, v Albrechticích (v okr. Lanškrounském) 61 mezi 821, v Albrechticích (v okr. Sušickém) 62 mezi 312, v Alžbětíně 16 mezi 360 atd. Vyslovil jsem i přání, aby počet obyvatelstva nebyl uváděn dle zastaralého sčítání z r. 1880.; nyní vada ta zvětšena tím, že rok sčítání u mnoha prostě jest vynechán a počet dle zastaralého sčítání uveden. U osad, ukončených v „—ice", bylo by prospěšno poznamenávati, zdali název ten jest číslem jednotným či množným.[5])

Z odkazů, které chybí v sešitě 13.—28, namanuly se mi: Akamathésie viz Akatamathésie, Akcessanti viz Akcedenti, Acken viz Aken, Agricola viz Akielewicz, Albalant viz Alabanda, Akelaitis viz Akielewicz, Aka i Akko viz Akka, Akmín viz Achmín, Akalcik viz Achalcych, Agade viz Akkad, Aktanská tvrz viz Akmolinský okrug, Aklat viz Achlat, Akinci viz Ako, Achury viz Akury, Acremonte viz Akry, Akszak viz Aksak, Altuchovo viz Aktukovo, Akropong viz Akvapim, Alisatt viz Alamani, Albano viz Albani, Albainn viz Albany, Albadyll i Alvandyl viz Albedyll, Albenhof viz Albernhof, Albirchtisdorf viz Albrechtice, Albuhera viz Albuera, Aldabaran viz Aldebaran, Alderede viz Alderete, Adelhelmus viz Adhelm, Alstone viz Aldstone, Alamdar viz Alemdar, Alšík viz Aleš, Alecta i Aleth viz Alet, Ahlfeld viz Alfeld, Alphes viz Alfés, Algeziras viz Algeciras, Alidada viz Alhidáda, Allantiasis viz Allantotoxicon, Alia (řička) viz Allia, Alaricus viz Allier, Alpung viz Alm, Allemonda viz Almonde, Algum viz Almug, Alpinus viz Alpini, Ahlström viz Alströmer, Alcimona viz Altmühl, Altega viz Alzey, Amalaricus i Amaury viz Amalrik, Amapola viz Amapala, Amaras i Amaradévas i Amarasimhas viz Amara, Amarynthia viz Amarysia, Ambassiata viz Ambascia, Ameria viz Amelia, Amesius viz Ames, Amersbury viz Amesbury, Amingarh viz Amindag, Almiranty viz Admiranty, Admiralitní ostrovy viz i Amiranty a naopak Amiranty viz i Admiralitní (jsouť každé jinde a mají také stejné názvy „Admiralitní"), Ambria viz Ammerland, Amun viz Ammonius, Ammonea viz Ammonoidea, Amorrhaeové viz Amorité, Ammeter vis Ampère-metr, Amrávati viz Amráoti, Amiku viz Amúku, Ama viz Amula, Acng viz An, Anafé

[4]) Podobného druhu články, jako jest nákres dějin písemnictví anglického, bylo by prospěšno vydávati také ve zvláštních otiscích samostatných.

[5]) Počet obyvatelstva ruského okresu a města Akmoly uveden z r. 1883., ačkoli na př. Brockhausův slovník uvádí jej již z r. 1886.; tak není připomenuto, že město to povýšeno na město teprve r. 1862. Sochař Allier, narozený r. 1793., že zemřel, neudáno. U Alacoqueové uvedeny dva životopisy její starší, nikoliv i nejnovější Bougaudův (Paříž 1880.). U města Alamosu není zmínky o boji, který v něm udál se r. 1865. mezi Mexikány a Francouzi.

viz Anafi, Anakoi viz Anakes, Anamúdi viz Anamalai, Anani viz Ananjev, Anapus viz Anapo, Andegavi viz Andecavi, Angelus (lékárník) viz Anděl, Andilago viz Andelago, Andilegum viz Andelys, Anderle viz Ander, Andi viz Andiové, Andenäs viz Andö, Anemografie viz Anemologie, Andělika viz Angelica, Ancitia viz Angitia a j. Proti tomu zase jest úplně zbytečně zařaděn na př. odkaz „Amoebovité stadium viz Amoeby", protože článek „Amoeby" hned za odkazem tím bezprostředně následuje, i nalezl by jej každý zcela jistě, i kdyby hledal „Amoebovité stadium". Také jest radno zařaďovati vždy pod ta záhlaví, pod kterými že nejčastěji bude hledáno, lze se nadíti. Tak nevhoden jest odkaz „Albieri Pavel viz Mucek Jan", protože s jménem „Mucek" spisovatel ten málo jest veřejnosti znám. Či bude probrán na př. Vrchlický také pod „Frida" nebo Světlá pod „Mužáková"? —[6])

Sešitem 20. jest ukončen díl I., končící se článkem „Alpy", a má 970 str.; v Riegrově „Slovníku náučném" ukončen článek „Alpy" na stránce 152. dílu I., kterýž obsahuje již i také celé písmeno **B** a má 1028 stránek. Z toho patrno, že „Ottův Slovník náučný" místo dílu I. Riegrova „Slovníku náučného" bude míti asi 5 dílů, bude-li pokračovati týmže způsobem jako dosud. A chybí v něm přes to přese všechno přece velmi veliké množství článků, které v Riegrově slovníku jsou!

Na konci dílu I. jsou též oznámeni odborní redaktoři. Jest jich všech (i s vrchní redakcí) 45, tedy počet značný. Ale jest i viděti, že redaktoři ti jsou toliko nahodilí; nejsou vybráni a zvoleni dle předcházejícího přesného rozdělení veškeré látky v odbory jednotlivé, nýbrž jsou to toliko nahodile se namanuvší lesknavá jména. Jestiť jich počet tak značný, a přece na některé odbory není mezi nimi ani jeden, proti tomu pak zase na některé zbytečně dva i více. Tak na př. na stavitelství jsou čtyři odborní redaktoři, kdežto na veškeru medicinu pouze jeden. Také na veškeren dějepis jest pouze jeden, ba i na veškeru slovanskou filologii jest pouze jeden; aspoň na češtinu měl by býti také zvláštní redaktor, ač asi bylo by velmi prospěšno, kdyby dějepis, filologie a literatura každého národu měly svého zvláštního redaktora. Na filologii románskou (italštinu, španělštinu, francštinu, angličtinu a j.) ani na maďarštinu ani na theologii židovskou a j. není redaktora žádného. Mimo to zdá se, že někteří odborní redaktoři jsou toliko spolupracovníky, jako na př. na meteorologii, myslivectví, cukrovarství, orientální filologii, astronomii, poštovnictví, telegrafy, farmacii, zemědělství, geodaesii, palaeontologii, tělocvik, lesnictví a pod., protože z oborů těch kromě nich asi nikdo jiný nepíše a tedy nemají co redigovati. A ani nebylo by vhodno, aby o každém z oborů těch pracovalo několik spolupracovníků.

Ku konci „Předmluvy", připojené k dílu I., projeven stesk co do odběratelstva. A podobné stesky vyskýtají se také v reklamách, zasýlaných časopisům. Nebyla tedy bohužel nepodstatnou ani má obava, pronesená v té příčině a odůvodněná ve „Vlasti" IV. 366 a 740.

Posléze na doklad, že nebyly nemístny některé výtky v mých úvahách, jakož i doplňkem k podobným mým slovům v úvaze prvé a druhé buď otištěno zde z vídeňské „České revue" ze dne 10. ledna 1889. toto. „Konstatujeme, že všechno to, co až dosud u nás bylo o Slovníku Ottově psáno, je takřka napořád tak povrchním, že to svědčí spíše o všem jiném, jen ne o náležitém povšimnutí si věcného obsahu, o patřičném ocenění podstatného významu celého díla Či četli jsme mnoho takových úsudků, dle nichž bychom mohli souditi, že sami pisatelé jich dílo pojednávané svědomitě si pročetli, a nenalezli jsme spíše dost posudků přeplněných zbytečnými frázemi, jakých je za groš do pytle?[7]) A právě

[6]) V druhé úvaze (Vlasť IV. 819.) omluvil jsem chyby a vady „Ottova Slovníku náučného" tím, že podobné dílo není možno bez chyb a vad vydati, a uvedl jsem na doklad i některé chyby z jiných slovníků. K tomu buď přidána zajímavá chyba, že Meyerův „Konv. Lexikon" uvádí Fr. Douchu ještě ve svazku, vydaném r. 1886. žijícího, ačkoli zemřel již r. 1884.! Proti tomu zase v díle XI. Riegrova „Slovníku náučného" řečeno, že Eiselen zemřel r. 1854., ale zemřel teprve r. 1865.! — Ve druhé úvaze na str. 737. zmínil jsem se též o vadách „Doplňků a oprav" k Riegrovu „Slovníku náučnému", i poznamenávám k tomu, že na obálce sešitu 16 otisknu toto oznámení: „Nemoha z příčin hmotných pracovati o „Doplňcích a opravách" tak, jak bych chtěl i jak bych byl schopen, a vida, že překážejí hlavnímu mému úkolu životnímu, p ř e s t á v á m b ý t i r e d a k t o r e m j e j i c h, postarav se, aby mohly nepřetržitě dále vycházeti, a zůstanu toliko jejich spolupracovníkem."

[7]) Nakladateli však byly posudky frázovité bezpochyby milejší, protože na

podnik takový jako „Ottův Slovník náučný“ vybízí k tomu, aby se prováděla kritika skutečná, totiž taková, která vmyslí se do povahy díla posuzovaného a přináší příspěvky k jeho zdokonalení. Žádné dílo není hotové jednou pro vždy, nýbrž dá se měniti, spracovávati, zdokonalovávati; to platí zejména o díle takovém, jakým je „Náučný slovník“. Dílo takové zdokonaluje se každým novým svazkem, ba každým sešitem, a materiálie k tomuto zdokonalování poskytovati je čestnou výsadou, než též svatou povinností všeliké opravdové kritiky...“ Slova ta buďte zároveň odpovědí všem těm, kdo zlobí se na mne pro výtky, které jsem učinil „Ottovu Slovníku náučnému“, počínaje si zcela nestranně a neuznávaje žádných jiných pohnutek nežli věc, která má býti posouzena, ani nedbaje, znepřátelím-li si tím někoho či nakloním. V úvaze čtvrté, kterou ve „Vlasti“ otisknu za několik měsíců, promluvím o všech vydaných sešitech podrobně toliko s hlediště českého, promlouvaje o něm dosud s hlediště všeobecného.

Dr. **Frant. Bačkovský.**

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

V.

Pro rok 1888. byla ohlašována literární krise, časopisy zasýlaly „přátelům české literatury“ důtklivá psaníčka, a mnohé listy oznamovaly, že nakladatel nemůže ho vydávati bez veliké ztráty hmotné. Dočetli a doslechli jsme, že páni knihkupci a nakladatelé, kteří se jmění dodělali, nechtějí z těchto peněz v první míře podporovati podniky národní, a to hlavně „Národní divadlo“, do něhož se hlavně předplatitelé fedrují úsilovně (viz „Českou Politiku“ a nakladatele „Humorů“).

Také se cosi proslýchalo o spolku zařízeném k ubíjení časopisů nepohodlných, a to hlavně mladších, které svým kollegům každému několik set odběratelů odloudily. Ale vše minulo hladce, krise zažehnána, časopisů přestalo vycházeti jenom velmi málo (j. „Historický sborník“), napadení se předplatili aspoň na „půl stolice“ v divadle, a také výhružný spolek dospěl snad k mínění, že výborným obsahem laciných listů nejsnáze soupeře ubije.

Místo vroucího slova, jímž knihkupci a nakladatelé jiná léta ve všech listech „ve prospěch českého čtení“ pracovali, počali vydávati v únoru „Literárního oznamovatele“, který vychází ve volných lhůtách z d a r m a, expeduje se „přátelům literatury české pouze v knihkupectvích v Praze i na venkově“. Číslo I. vedle bibliografie podává „Náš úkol“, známé již fráse, „že účastenství obecenstva našeho nejde svorně s produkcí českou ruku v ruce ku předu;“ že dosud jest převeliký počet rodin, v jejichž středu docházejí povšimnutí otázky politické o záležitosti světové, literatura však zůstává květinou exotickou...“ Literatura prý za 40 let veliký udělala krok ku předu, snahy knihkupců daleko byly sklamány a literatuře snad pomůže 80.000 výtisků „Lit. oznamovatele“, který je pouhým seznamem, jaký na antikvárnách visí.

---

obálkách otiskl je všechny, kdežto na př. z mých úvah věcných neotiskl ani řádky! Mohl aspoň chválu vybrati, jako již stává se v podobných případech. Kterak nepromyšleny jsou některé „kritiky“ o „Ottově Slovníku náučném“, o tom zmínil jsem se ve „Vlasti“ IV. 737. K tomu buď uveden nový příklad zajímavý. Čtu právě takovou „kritiku“ ve venkovském časopise, začínající se těmito slovy: „Posuzovati dílo encyklopaedické není snadno, hlavně pro tu příčinu, poněvadž při tom dlužno znáti o b s a h spisu... Všecky pochvaly slovníku našeho, díla to vesměs vlasteneckého, jsou malé před posudkem listů německých; tu vyjímáme několik slov z časopisu „Das Magazin für die Litteratur des In-und Auslandes“ v Drážďanech...“ Věru poučná to slova! Kritik domnívá se, že možno někdy posuzovati spis, aniž by bylo dlužno znáti obsah jeho! U díla encyklopaedického však činí výminku, poněvadž tu prý to tak snadno nejde, a uznává, že při tom obsah spisu přece jen posuzovateli dlužno znáti! Jaká to důmyslnost duchaplná! Některé spisy ani viděti nemusíme, když u nich není dlužno znáti obsah jejich, a můžeme je dle libosti své buď do nebe vychváliti nebo seřezati co nejhůře! Tak se u nás kritisuje! A mimo to listy německé jsou prý způsobilejší posuzovati spisy české (či snad jen „Ottův Slovník náučný?“) nežli listy české! České listy nedovedou náležitě oceniti české spisy, a naopak jestliže německé listy pochválí spis český, tu lze již určitě míniti, že spis ten jest znamenitý! Jaké to bystré myšlénky kritika důvtipného!

Známe-li všelikeré stesky spisovatelů proti nakladatelům, nemůžeme si vysvětliti vzletná slova: „V kulturní historii náleží spisovatelům přední místo a v annalech stkvějí se jejich jména vedle jmen králů, vojevůdců, státníkův a jiných slavných historických osobností. Vedle uctění památky dbá však každý osvícený národ také toho, by i za živobytí materielní poměry pracovníků na národu roli dědičné byly ustáleny a tak upraveny, by každý, kdožkoli podal důkazy talentu svého, mohl klidně pracovati a tvořiti. A jak to vypadá u nás?“

Smysl slov těch je snad ten, že by zlepšili honorář, kdyby mohli. Než o tom později. „Lit. oznamovatel“ má za encyklopediemi také vzdělávací spisy, „Kázání o Bohosloví“. Číslo I. v rubrice té podává B. V. Košuta „Pojď, následuj mne“, „Písmo sv.“ a „Rychlovského kázaní“. Číslo II. v rubrice té poznává deset spisův a hned o pět řádek níže stojí: „Bibliotheka úvah, životopisů a rozprav. Časová otázka. Viktor Hugo proti klerikální škole. Návrh Liechtenšteinův, upřímné slovo prostého křesťana (!) k rodičům českým. Redakce „Vyšehradu“ (v rukou bývalého učitele — prostého křesťana!)

Následující a poslední nám známé číslo ve článku: „Prostonárodní sbírky české“ vychvaluje „Matici lidu“, „Libuši“, „Ottovu Lacinou knihovnu národní“, „Přítele domoviny“, „Ústřední knihovnu“, Reinwartovu sbírku zábavných spisův, Moravskou bibliotheku a v. j. Katolické knihovny jsou zahaleny v těch písmenech „v. j.“ O „Zábavné bibliothece“ Šťastného, „Zábavách večerních“ ani památky. Zajisté že nakladatelé těchto podniků neposlechli „vyzvání“, by každý „veškeré publikace své, časopisy, kalendáře, prospekty, oznámení ap. ihned po vyjití do redakce zasýlal“.

Jak „Lit. oznamovatel“ českému písemnictví pomůže na nohy, uhlídáme, hlubší však a všestrannější proprava by mnohem lépe posloužila.

Nevíme, jakou měrou jsou v „Oznamovateli“ venkovští nakladatelé účastni, aspoň se nám zdá, že pouze pro část pražských výhradně zařízen, poněvadž ve venkovských listech jsme četli jiné „zasláno“ — „přátelům literatury české, veškerému obecenstvu čtoucímu a knihy kupujícímu a ctěným příznivcům knihkupectva na venkově ku laskavému uvážení“.

Žaluje-li „Lit. oznamovatel“, tento projev „výboru českých knihkupců na venkově“ ještě je žalostnější. Těmto bychom spíše uvěřili, ač nemůžeme upříti, že je jich příliš mnoho a že z pouhých knihkupců se rádi vyšvihnou na nakladatele, majetníky a také redaktory listů a knih periodických. Na venkově vydaná kniha nikdy nedojde té důležitosti a odbytu jako v Praze, středu světa literárního.

„Slušná existence“ venkovských knihkupců prý jest přímo nemožna. „Všeobecný stesk na vnucování se velkoměstských firem a částečné pomíjení místního knihkupce se strany kupujících povzbuzuje k vážným obavám, jimž odpomoci sobě za účel předsevzal nově se utvořivší spolek „českých knihkupců na venkově“. V každém větším městě má prý býti řádné knihkupectví, které by nejen prodávalo kalendáře, snáře a jiné podobné věci, ale získalo odběratele děl sešitových, časopisů atd. Venkovští knihkupci sami dosvědčují, že se „obchod knihkupecký na venkově zadává do rukou nepovolaných lidí, postrádajících vzdělání ku řádné správě“. My pak dodáváme ještě k těmto slovům pravdivým, jak asi vyhlíží list, který takový knihař diriguje, jaká tiskne díla, jakými oblažuje venkov spisy, když ničemu nerozumí? V rukou takových knihkupců bývá často veřejná knihovna — půjčovna knih a jak v té to vyhlíží, pomoz Pán Bůh!

„Z knihkupectví se stává prosté kramářství, podporující lehkomyslnost mládeže (viz knihovny) a znemravňující náš lid“ (viz pěkné obrazy mezi knihami jako lákadlo). Venkovští knihkupci brojí proti pražským kolegům, sebe za prostředníka mezi nimi nabízejíce, a posléze se odvolávají „k vlasteneckému citu a místnímu patriotismu literatury milovného obecenstva v městech a na venkově . . .“

Kdyby všechny nářky o literární krisi pravdivy byly, tu by nakladatelům ke cti bylo, že krisi tu dovedli svojí obratností a snad obětavostí zažehnati. „Liter. listy“ psaly 15. ledna 1887.: Literární krise jest tu — a marno vzpírati se ledovému objetí . . . Upadá-li literatura, i všechen národ upadá . . .“ Za příklad ohlášen úpadek „Kolínských novin“, „týdenníku, jenž snímal po léta těžké hříchy přerůzných žurnalistických veličin, (Tuto frási snad posud postrádá Sv. Čech ve svém fraseologickém slovníku, proto na ni obracíme pozornost), až ocitl se posléze na veřejnosti jakožto oštěp bojovných a bohatých kolínských žídův.“ (!)

Konkurence nebyla tak veliká, jenom pamětních listů příležitostných jsme nalezli několik. Jaký bývá obsah takových listů, nechceme posuzovati, poněvadž i kritika si jich mnoho nevšímá. Jenom jednu takovou knihu uvedeme o třech názvech. „Žena v sedmi obrazech — Čtyři obrázky luny — Tři povídky ze života“ napsal, dílem přeložil Jan Šnejdárek Jičínský. Čistý výnos (119 stran

v 8ce za 30 kr.) určen ve prospěch postavení „Sokolského domu v Rokycanech“. Že při takových spisech dlouho sokolovna státi nebude, zřejmo z obsahu části první: „Žena v přísloví, pes a kočka — Dvě růže — Škaredá — Den ze života pana Cicvárka — Hubička na zkoušku — To byl nos“. Povídku, nazvanou „Mnich“, četli jsme dávno ve feuilletonech. Oceňujeme věnování: „Z lásky k vlasti — Španilým sokolkám“, ale i do příležitostných spisů mělo by se něco důkladnějšího dostati“.

Sokolové vydali pěkný pamětní spis: Za praporem sokolským“ u Wiesnera, a „Předměstské listy“ oznamovaly dílo: „Sokolstvo národu“. Pak vznikla rozepře, které dílo je vlastně sokolstva všeobecného.

Poctivým jednáním musíme nazvati jednání nakladatele Emila Šolce v Telči. Václav Kosmák vydal část povídky v slavnostním spise: „Kytice z vonného i nevonného kvítí“; povídka ta — „Chrt“ — vyšla v „Hlase“ a nyní ji Šolc vydává v jednotlivých sešitech. Oznamuje pak, že čtvrtým sešitem počíná druhý díl a upozorňuje, že tém, kteří polovici „Chrta“ v „Kytici“ odebrali, také druhý díl o sobě přenechá v každém knihkupectví, by měli dílo celé.

Jako zvláštnost připomínáme, že byl také skonfiskován pastýřský list biskupa Strossmayera pro několik vět, týkajících se slovanských bohoslužeb.

Měli bychom i v této stati pojednati o svízelích nakladatelů katolických spisů, o škraboškách, pod nimiž se mnohý katolický nakladatel skrývá, by jenom svému obchodu posloužil, o darech — almužnách — jež se na tisk katolický sbírají jako na sirotka. Musili bychom se opakovati stále a potvrzovati to, co již v tomto listě bylo podáno. „O slastech redaktora katol. tisku“ čteme v „Obraně“ (III. 237.) krátké ale význačné pojednání od M. W., který vypočítává pěkná epitheta, jichž se takovému žurnalistovi dostává. Je prý pořekadlo! „Koho Bůh miluje, křížem ho navštěvuje“, ale mohlo by se opraviti: „Koho Bůh miluje — učiní jej redaktorem katolického časopisu“; (křížků těch zakusí dost a dost). Slastí — vlastně strasti jsou ve článku tom dobře vypsány, a citujeme z něho aspoň tuto větu! „Jednomu jsme příliš černými, jinému čpíme Jesuitismem, třetímu jsme strannickými, čtvrtý nás již ani do ruky nevezme, a pátý říká dokonce, že jsme zrovna radikálními...“ „Jeli tisk velký a čistý, stěžují si abonenti, že za to předplatné jest obsahu málo; jeli tisk malý, sesype se na nás kde kdo, zdali mají čtenáři čtením našich novin přijíti o zrak atd“.

Proto právem platí, že koho Bůh miluje — udělá ho katolickým spisovatelem anebo nakladatelem. *)

(Pokračování.)

Praktický učitel národní.

Redaktor Fr. Pazdírek v Horní Moštěnici. Ročník 2 zl. (I. ročník má 14 čísel.)

Ještě jest v paměti huronský pokřik, který se strhl, když stal se pokus o změnu školního zákona ve směru náboženském — a autonomním. „Lože“ vydala heslo, a kde kdo je v jejích službách, štval statečně, až se mu podařilo, že i v poslední vesnici uznávali, kdyby se dostalo trochu moci nad školami také církvi, že by bylo po svobodě a vzdělanosti mezi pány i chalupníky. Petice a protipetice lítaly k Vídni — a tam je pěkně skládali — a možno, že již pro prach na ně nevidí. Tenkráte málo učitelův křesť. katolických mělo dosti „ducha“, by přiznalo barvu: „Já jsem také křesťan!“ A kdo se toho odvážil, ucítil obyčejně, kterak vyhlíží kollegialita — i blahovolnosť pánů „se shora“. Tu začal vycházeti „Prakt. učitel“. Uznáváme rádi, že má namnoze sloh nejasný, místy nečeský, dosti chyb tiskových, ba také mluvnických a pravopisných — nezapíráme, že také časem se „vyjádří“ nejasně — ale chyby jsou u nás u lidí ve všem. Nikdo dokonalý! S druhé strany uznati třeba, že nemohl se odvážiti na to člověk obyčejný, aby vydával list tohoto směru zrovna v čas, kdy každý vyhlašován za tmáře, kdo nekřičel: „Smrť Liechtenseinovi!“ List tento obral si za úkol pracovati k tomu, by kněz i učitel seznali svou výhodu v tom, budou-li svorně působiti ve škole. K tomu cíli ukazoval, ve kterých věcech by bylo třeba součinnosti, kde třeba opravy, kde změny. V tom směru zvláště jsou povšimnutí hodny články: Škola nábož. a dozor církevní, kněz a učitel — o spolupůsobení kněze a učitele při vyučování náboženství. — Dále podával zajímavé obrázky ze škol-

*) Velice významné jest pro knihtiskaře v Praze, že emer. ředitel ústavu učitelského Jan Lepař nemohl nalézti nakladatele pro spis: „Škola obecná a poměr její k vyznání náboženskému se zřetelem k výchově dítek.“ Spis vyšel v Brně v pap. knihtiskárně benediktinů rajhradských. Nákladem vlastním.

ství různých zemí a národův, návod a různé pokyny pro hudební vzdělání mládeže a množství drobotin. Polemiky za časů těchto ovšem zcela vypustiti nemohl, ale to svědectví se mu dáti může, že polemika jeho nebyla ani hrubá, ani příliš častá. Všímal si také, kterak vyhlíželo školství starší, při čemž poukazoval vždy k tomu, že právě kněží o církev zasloužilí se přičiňovali, by stav učitelský pokud možno i hmotně se povznášel. Z toho všeho suď každý sám, nebyl-li by tento list hoden podpory, aby také „naši“ učitelé měli svůj orgán. **Filip Šubrt.**

K úvaze „Zlatý nebeklíč“,

otištěné ve „Vlasti“ V. 302.—304.

Spisovatel „Zlatého nebeklíče“ a obhájce Starého města pražského proti Švédům není osoba táž. Omyl ten vyskytá se v mnoha spisech. Také v „Slovníku náučném“ III. 72., kdež i počet spisů, které Jiří Plachý napsal, jest zvětšen na 60, dvě osoby téhož jména jsou v jednu stotožněny. Avšak obhájcem Starého města nebyl spisovatel „Zlatého nebeklíče“, narodivší se r. 1585. v Horšově Týně a zemřevší r. 1659. v Březnici, nýbrž jeho bratrovec Jiří Plachý, narodivší se r. 1606. v Českých Budějovicích a zemřevší r. 1664. v Kutné Hoře, o němžto promluveno jest v „Slovníku náučném“ VI. 419. Členy řádu jesuitského i spisovateli byli oba. Značně plodnějším spisovatelem byl starší z nich a napsal více spisů nežli 49, ale méně nežli 60. O obou viz i v Jirečkově „Rukověti“ I. 192. i II. 383. a v „Musejníku“ 1885., 403. **Dr. Frant. Bačkovský.**

„Hlas Národa“ a naše „Vlasť“.

Na důkaz, jak to naše literární kruhy mrzí, že se literatura katolická zmáhá a především že se našemu družstvu i našemu časopisu tak dobře daří, stůjž zde vyňatek z „Hlasu Národa“ o naší „Vlasti“. V pátečním čísle ze dne 8. února r. 1889. píše ve feuilletonu x y (Dr. Zelený Václav) časovou úvahu o literární krisi a mezi jiným praví tam toto: „Co však říci tomu, že se kmitají naší literaturou na drobnějších publikacích jména a tituly, při jichž pouhém jméně se zkušenější čtenáři již smějí, a které přec obíhají jako berná mince, protože se všeobecný posměch nikdy nezhustí v náležité elektrické vybití. A co říci hlavně tomu, s jakou lhostejností se trpí zakládání nových a nových časopisů? Tento úkaz jest právě nejpoučnější. Před nedávnem počal vycházeti kdesi na předměstí měsíčník, jehož literární úvahy dělaly čtenářstvu obrovskou švandu, pročež byly vítanou náhradou za listy z povolání humoristické. Nyní má prý několik tisíc předplatitelů, čím se zajisté ani Osvětě ani Květům neprospělo“

Aj, takto mluví organ vůdce národa Dr. Fr. Lad. Riegra o katolickém listu, jenž jest ve všech vrstvách národa ve 3000 ex. rozšířen? Toto-li jsou přípravy k volbám? Toto jest odměna za to, že kněžstvo staročeskou stranu povždy tak vydatně podporovalo, a že část poslanců kněží na ujmu „Čecha“ svými podpisy „Hlas Národa“ obecenstvu doporučovala? Toto jest odměna za to, že z kapes kněží již tolik peněz na listy staročeské bylo vynaloženo? A myslíte, že toto nepříznivé mínění o katolickém tisku jest osamoceno? Nikoliv. Když „Vlasť“ již nějaký čas vycházela, vzkázal nám bývalý chef-redaktor „Pokroku“ Turnovský, týž, jenž nyní stojí v čele úřednictva Matice školské, týž, jenž propustil loni v Zábavních listech urážku nejhrubšího zrna proti duchovenstvu — vzkázal nám tedy Turnovský, **kritické články Pohunkovy že neslouží ku cti české literatuře.** Tak se vyslovil chef-redaktor staročeského listu o nejlepších článcích ve „Vlasti“, o práci, která nám tolik přízně získala!!!

My jsme již nejednou tvrdili a dnes to se vším důrazem opakujeme, že v ohledu náboženském a církevním redaktoři a vůbec literáti, které živí strana staročeská, nejsou o nic lepší než redaktoři mladočeští a spisovatelé ostatní — až na nepatrné výjimky — vůbec a drží-li se trochu zpět, že to nečiní ze zásady, nýbrž z oportunity, čili po prostu řečeno z nouze. Z těchto důvodů jdeme a půjdeme vlastní cestou, a popřeje-li nám Bůh delšího života, uvidí protivníci zásad našich, že bude literární strana katolická rok od roku silnější a mohutnější. A kdyby se proti nám postavily všecky listy z jiných táborů od největších až do nejmenších, proud tento nezastaví a nezadrží! **Tomáš Škrdle.**

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy. Ústřední rada spolku sv Vincence z Paula odbývala v měsíci únoru 2 schůze. V první dne 10. února sdělil předseda K. E. hr. Nostic, že byl učiněn v záležitosti Vincentina rozhodný krok ku předu. Sešlo se u Ferdinanda hr. Chotka komité pro Vincentinum, jehož účelem jest, zříditi v Praze ústav pro zmrzačené, neduživé a k práci neschopné chudé. Toto se usneslo, by se ihned k činu přistouplo, a zvláštní budova aby se zatím nestavěla, nýbrž aby se začalo v malém a v místnosti najaté. Vyhlédnut k tomu klášter sv. Anežky, poněvadž jest dosti rozsáhlý a leží uprostřed města. Neznámý dobrodinec zaslal předsedovi 2000 zl., z nichž věnuje 1000 zl. Vincentinu, 300 zl. chudinské kuchyni na Smíchově a 700 zl. spolku. Odjinud poskytnuto bude, jakmile Vincentinum vejde v činnosť, 10.000 zl. Na milodarech obdržel spolek od J. V. císařovny Alžběty 50 zl., od Adély hrab. Nosticové 200 zl. 11. února o 10. hodině bylo slouženo pro katolické spolky requiem za J. cís. Výs. korunního prince Rudolfa u sv. Jiljí a dne 18. února v 10 hodin u sv. Jindřicha za Gabrielu contesku Sweertsovou. Předseda předložil výroční zprávu Ústřední rady za r. 1888. Během min. r. založeny byly nové konference u sv. Tomáše v Praze, v Olšanech, ve Vršovicích, v Königsbergu u M. Kulmu a v Bechyni. Zpráva účetní vykazuje příjmů 7.915 zl. 98 kr. a vydání 7.213 zl. 87 kr.; zbývá tudíž v pokladně 702 zl. 11 kr. Na dotacích rozdáno bylo konferencím 4.546 zl. a 4 spolkovým kuchyním 966 zl.

Žádosti došly 4 od Ervina hrab. Nostice à 1 zl. a od Joh. hrab Nosticové pro jistou vdovu po lékaři v obnosu 10 zl. 21 konferencím dána dotace po 11 zl. a třem venkovským dohromady 18 zl.

Ve druhé schůzi odbývané v neděli dne 24 února sdělil předseda, že továrníci Kubik, Haase, Fuchs a Eichmann darovali přes 9000 archů papíru na vytištění výročních zpráv, jichž náklad ustanoven byl na 1700 českých a 800 německých. Došly 2 žádosti od Mor. knížete Lobkovice, 7 od Ferd. knížete Lobkovice a 1 od Johanny hrab. Nosticové. Jistému sirotku v Žižkově dáno čtvrtletně podpory 5 zl. Na Vincentinum odevzdaly při této schůzi některé konference 85 zl. 40 kr. Chudinským kuchyním v Libni a Žižkově dala Ústřední rada podpory po 50 zl., karlínské 20 zl.

Ježto venkovských konferencí stále přibývá, usneseno, by se jim častěji dávaly dotace, v každé schůzi vždy dvěma neb třem Na dotacích rozdáno 21 konferencím pražským a předměstským po 10 zl., třem venkovským dohromady 24 zl. Konečně sebrány výroční zprávy pro vrchní vídeňskou radu a po ustanovení valné hromady, kteráž podle stanov na první neděli postní připadá, schůze ukončena obvyklou závěrečnou modlitbou.

Konference karlínská, jedna z nejlepších, založila si 23. února r. 1886. Podpůrní (auxiliární) fond. Uvažujíc úzkosť chuďasa, který nemoha při nejlepší vůli zapraviti dlužné nájemné, vidí hrozící bezpřístřeší a zabavení posledního majetku; uvažujíc opuštěnosť chudého živnostníka, který, ač zdráv a silen, nemůže z bídy se vyprostiti, poněvadž mu nelze sehnati potřebnou jistinu; uvažujíc, jak děsné úroky (obyčejně 100% přesahující) chuďas za poskytnutou zálohu platiti musí; uvažujíc konečně, že v takovém postavení i nejlepší síla se láme a v zoufalství upadá: usnesla se založiti podpůrný fond pro chuďasy takto sklíčené.

Konference věnuje tomuto účelu týdně 1 zl. tak dlouho, až dosáhne auxiliární fond summy 200 zl Kdykoliv by se fond snížil spod 200 zl., platí konference týdně opět po 1 zl. Správu fondu vede jeden člen konference.

O každé jednotlivé půjčce usnáší se konference, a to *a*) buď k určitému návrhu některého člena, *b*) buď že chudý písemně neb v konferenci ústně za ni požádá. Úroků konference nepřijímá, i kdyby jich dlužník sám nabízel. Nezaplatí-li dlužník celé svoji půjčky, nemůže se o novou ucházeti. Splátek konference nikdy soudně nevymahá. Uplyne-li od poslední splátky doba 12 měsíců — a nic více splaceno nebylo — považuje se zbývající částka za nedobytnou a zaznamená se v účtech jako ztráta a úbytek fondu.

Konference rozpůjčila peněz I. roku 284 zl., II. 668 zl., III. 963 zl. a letos do 24. února 256 zl., a to na zaplacení zastavených věcí, školného, zapravení jiného dluhu, dala půjčku na zboží do obchodu. Výše půjček u jednotlivé osoby obnášela často od 3 až do 30 zl. Nejvíce se půjčuje na nájemné. Nyní jest dlužníků 38. Jmění podpůrného fondu páčí se na 307 zl. 71 kr., k čemu přispěl

nejmenovaný dobrodinec 100 zl., okresní hejtmanství v Karlíně 40 zl., někteří hosté při jubilejní schůzi karlínské konference à 5 zl. a četní jiní menšími částkami.

Hle, toť jeden z nejkrásnějších a nejnezištnějších činů křesťanské lásky, pročež, kde jest obyvatelstvo nezkažené a usazelé, věnujtež konference předmětu tomuto vážnou pozornosť. Chuďasa obléhají v bídě jeho židé i křesťané (fantářky) i sektáři, aby jej do dna vyssáli a tito poslední aby si duši jeho zakoupili, i vzbudí se v srdci jeho nevýslovné blaho, pomůže-li se mu tímto způsobem. Může-li si řemeslník koupiti zboží za hotové, dostane je lacino a vybéře si látku dobrou, i jest to tedy pro něho nesmírné ceny, když mu podpůrný fond vypomůže.

Konference karlínská půjčuje z pravidla jen ošetřovaným chudým a s výjimkou i jiným, když se nade vši pochybnosť zjistí naléhavá potřeba a přesná poctivosť žadatele. Toť vše jest velice praktické, neboť ošetřovaný chudý nutí se dluh svůj splatiti, by nepřišel o svoji stálou podporu. Dosud nepřišla konference ani o krejcar.

My zde v Žižkově, kde žije na sta chudých osob, které jinde promrhaly své jmění (bývalí sedláci, bohatí statkáři, důstojníci, správcové velkostatků, městští i státní úředníci, chefové dráh), špatně jsme s fondem auxiliárním pochodili. První osobě bylo půjčeno 10 zl. —nezaplatila, — druhé 5 zl. — nezaplatila, avšak vzdor tomu — neboť nevděk Vincenciana v práci jeho nezastraší — kde jest lid jen trochu ještě zachovalý, zakládání fondů podpůrných Vincencianům co nejvroucněji odporučujeme.

V místech neustálených a vůbec nespolehlivých lépe bylo by zavésti takové fondy podpůrné, jaké zřídili Vincenciané v Německu. Tam si totiž chudí ukládají ke konferencím ustrádané groše; konference jim je ukládají a pak jim je i s úroky vydávají na činži a v zimě na uhlí, při čemž konference osobám, u nichž se jeví patrný smysl pro spořivosť, nejednou i něco z vlastní pokladny zapůjčí, nedostává-li se jim na činži neb na jiné životní potřeby.

Čizina. Jahrbücher des Vereines vom hl. Vincenz von Paul z r. 1886. podávají na str. 19. seznam spolků sv. Vincence ve čtyrech dílech světa s udáním příjmu a vydání (frank): **Francie.** Hlavní rada př 14,319 — vyd. 13,071. Paříž: Konference 510,000—335,702, patronaže: 100,505—105,274; Z diécesí: 2,021.586—1,581.324; Alžírsko 6,413—5,766; francouzské kolonie: 2,231—1,680. **Německo.** Okresní obvod Berlín: 33,081—25,130: Kolín: 200,353—156,646; Dancig: 15,252—10,260; Mohuč: 46,773—41,600, Mnichov: 343,035—325,919; Münster: 74,066—63,740. Poznaň: 12,969—10,509. Konference v Drážďanech: 19,853—18,810; v Lipsku 6,223—5,504. **Rakousko.** Okresní obvod Vídeň (kamž i my náležíme) 478,183—360,344. Konference: v Borgo di Val Sugano 108—88; Bozen 3,893—3,068. Levico: 244—164; Splyt: 5,853—5,710; Zader 2,294—2,061. Halič: 36,524—34,500; Uhry: 1,922—1,503. **Belgie** 674,460—510,458. Dánsko: 867—828. **Španělsko a španělské Antilly:** 574,384—506,447. **Řecko:** 2,083—1,747. **Velká Britanie a Irsko:** 858,300—576,625. **Ostrov Jersey** 354—132. **Italie:** 377,349—340,731. **Lucemburk:** 4,165—3,396. **Norvéžsko:** 415—402. **Nizozemsko:** 869,300—762,510. **Portugalsko:** 31,597—28,250. **Švýcarsko:** 45,651—38,023. **Evropské Turecko** (i v saméma Cařihradě jest konference) 3,470—4,192. **Asiatské Turecko:** 18,746—18,718. **Anglická Indie:** 135,340—93,768. **Čína:** 14,903—10,599. **Anglické kolonie v Africe:** 14,228—13,379. **Egypt:** 3,938—2,611. **Tunis:** 502—525. **Anglické kolonie v Sev. Americe:** 195,680—155,450. **Spojené státy americké:** 923,643—717,632. **Centrální America:** 222,245—210,140. **Salvador** 4,664—4,521. **Ekuador:** 13,295—13,250. **Brasilie:** 100,765—96,471. **Chili:** 113,893—78,729. **La Plata:** 147,455—104,321. **Uruguay:** 64,556—51,918. Celkový příjem obnáší 9,351.928 fr., vydání 7,454.140. K tomu dodáváme, že vnikl od té doby spolek náš již také do Australie, tak že jest rozšířen po celém světě.

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal
Dr. Frant. Bačkovský.

(Pokračování.)

Teprv od druhé polovice let padesátých jevil se v písemnictví českém ruch čilejší a čilejší, a již rok 1855. byl opětně po dlouhém čase rokem velmi plodným v příčině té. A rok ten dal nám i prvý almanach po roce 1848., avšak almanach, který nijak nebyl pokračováním almanachů předbřeznových, nýbrž začátkem básnictví českého doby nejnovější a zároveň i prvým jeho zjevem.

R. 1855. nové pokolení mladých básníků vystoupilo totiž u veřejnosť almanachem *Lada Nióla*[1]) vydaným za redakce Josefa Václava Friče. Frič vydal již r. 1849. báseň „Upír“, ve které romantický směr, vnesený do písemnictví našeho Karlem Hynkem Máchou v „Máji“ r. 1836., zračí se přílišně zjevně, zabíhaje až v krajnosti.[2]) A týž romantický směr, mající za původce anglického básníka Byrona a záležející hlavně v rozervanosti duševní, v tak řečeném světobolu, jeví se také v „Ladě Nióle“. Přihlásilo se tedy nové pokolení básnické almanachem tím k odkazu Máchovu a postavilo se směrem nenárodním jaksi na odpor dosavadnímu směru vlasteneckému, který po roce 1820. tak mohutně v písemnictví českém zavládl.

Přípravné práce k „Ladě Nióle“ počaty nedlouho před jejím vydáním. V květnu 1854. Frič po pětileté vazbě na Hradčanech, v Josefově a posléze v Komárně amnestován. Přišed do Prahy jal se vyhledávati zase své literární přátely. Ovšem nebyl všude stejně přijat. Mnozí, kdo dříve vlídně měli se k němu, jinak si počínali; mladší však spisovatelé přilnuli k němu.[3]) Krásné písemnictví české mělo tehda hlavní svůj útulek a skoro jediný v Mikovcově „Lumíru“, od r. 1851. vycházejícím. „Tam snášeli prvotiny své jinochové, kteří — nesouce jiskry r. 1848. do mladých srdcí jim vhozené v prsou — vě-

[1]) Dle Hanušova mythu, litevská bohyně = Proserpina, kteráž, urvaná v podsvětí, vrátí se spasit svět probuzením všech zakletých slovanských bohů. (Frič v „Pamětech“ IV. 399.)

[2]) Viz o tom na str. 16. a 17. „Obrazu novějšího básnictví českého“ od El. Krásnohorské.

[3]) Viz o tom ve Fričových „Pamětech“ na str. 363.—382. oddílu IV.

novati chtěli s nadšením síly své národu a jeho písemnictví. Byl to sice malý jen hlouček jinochův, ale za to tím pevnější a ohnivější byla jejich vůle a odhodlanosť, a zároveň k štěstí literatury nescházelo jim ani na schopnostech nevšedních, ba u některých i přímo geniálních".[4]) Tyto jinochy Frič záhy po svém návratě do Prahy, hodlaje věnovati se výhradně spisovatelství, kolem sebe soustředil a umluvil s nimi vydati almanach.

„Lada Nióla" vydána značně vkusněji nežli všechny almanachy předbřeznové. V předu almanachu jest ozdobná rytinka, vyobrazující Marii, hrdinku to prvé povídky v almanachu. List titulní též okrášlen jest pěknými kresbami, mezi kterými vyniká bohyně Lada Nióla. Kromě toho jest v tekstě zdařilá podobizna Al. Puškina v mladistvém věku a mnoho menších obrázků různých. Před úvodní básní čteme věnování: „Josefovi Fr. Fričovi, muži na slovo vzatému a otci šlechetnému, věnuje na důkaz vděčnosti, úcty a lásky synovské vydavatel," jmenován však vydavatel nikde není. Obsah pak jest sestaven takto: Za úvodní básní Fričovou, s názvem „Lada Nióla" bezejmenně otištěnou, následuje povídka „Marie" s podpisem „M. Brodský", báseň V. Č. Bendla „Alexandra Puškina Bachčiserajský fontán" a téhož článek „Osud pěvce Bachčiserajského fontánu a jiných básníků ruských", romantická báseň z národní pověry „Nevěsta" od J. Koláře, pohádka „O dvanácti měsíčkách" od B. Němcové, drobné básně od Anny S. (dvě), od St., od Rašína, od Jana Grose, od Mil. Sojky (dvě) a od J. V. F. (z Heineho), povídka od Johanny Marie, dobré básně od M. Brodského, od B. Jandy (sedm), od V. Č. Bendla (dvě znělky z Heineho), od M. Brodského a Miloslava Straky, novella „Život sváteční" od J. V. Friče, drobné básně od Anny S. (dvě), od L. Čelakovského (dvě), od J. Koláře a A. Straucha (dvě), humoreska „Dlouhý den" od J. J. Kolára dle Kl. Brentana, drobné básně od St., od Smila (dvě), od V. Č. Stránického, od J. V. F., od Bol. Vltavského, od B. Jandy, od M. Brodského a od J. V. F. (dle Uhlanda), povídky od A. Štraucha, od M. Sojky a od Ludmily z Hrádku, článek o Fr. Jar. Rubešovi od Fr. L. Vorlíčka a humoristický dopis „Z Bohdanče" od St. Na konci čteme zprávu o úmrtí Hynka Veselého, v kteréž oznámeno jest i toto: „Vydání českého almanachu bylo nejvřelejším přáním jeho, což pouze bolestnou smrtí od přátel hořce oplakaného přerušeno bylo. Vyplňujeme vydáním naším takořka poslední a nejsvětější vůli zvěčnělého přítele."

„Lada Nióla" vyšla již v prosinci r. 1854.[5]). „Nezapomenu na ten okamžik" — píše Jos. V. Frič —, „kdy jsme třetí den po odevzdání povinného exempláru na policii všickni k arcibiskupské tiskárně putovali, první ještě půl hodinky patrolovali, úzkostlivě k hodinám pod známým Atlasem na hvězdárně hledíce, kdy padne spásonosná nám hodina jedenáctá. Vskutku nedostavil se policejní zákaz, a my hned sebrali poklad svůj od knihaře Makovského a rozprchli se v triumfu po všech přátelích a známých, abychom jim to své novorozeňátko doručili." Způsobil pak almanach ten veliký poplach mezi vlastenci a měl odbyt neočekávaně hojný. Nepříznivců však vyskytlo se mu více nežli příznivců. Vzbudilať „Lada Nióla" tuhý odpor.

[4]) Dr. Ot. Jedlička: Josef Barák, 7.

[5]) V Tieftrunkově „Historii literatury české" ve vydání druhém (str. 128.) i třetím (str. 129.) mylně řečeno, že vydána r. 1856.

Starší vlastenci byli skoro všichni proti almanachu, vyjadřujíce se o něm i o jeho původcích velmi nepříznivě a také nešetrně, a to soukromě i veřejně. Zejména ostře a dosti strannicky vystoupil proti mladým zbožňovatelům Máchovým, Byronovým a Heineho Václav Zelený v „Obzoru", roč. 1855., podepsav se „M.".[6])

Zelený, začal úvahu svou slovy: „Tichounký život básnictví našeho byl ku konci minulého roku nenadále zbouřen pěkně vystrojenou „Ladou Niólou". Krásná bohyně byla ohlašována zvukem trub i kotlův, a není tedy divu, že se všecky zraky k ní obrátily a kritikové péra svá připravovali. Několik již hlasů bylo slyšeti; přáli bychom, aby vesměs byly mluvily bez všeliké vášně. Jest smutným úkazem poměrů našich, že se v podobných případech nemluvívá vždy jazykem vzdělancův; i nejtrpčí pravdu lze pronésti slovem slušným. Nechceme však s druhé strany tajiti, že celé vystoupení „Lady Nióly" musilo vzbuditi ostré hlasy. Mladinká bohyně vykračuje si až příliš hrdě, patříc na všecky smrtelníky jako s kruchty; a přece v jejích pohybech, jejích zvucích, v celé její bytosti není viděti žádných důkazů, že by byla opravdu poselkyně z vyšších krajů. Mladý průvodce a tlumočník nevídané předtím u nás nebešťanky ubezpečuje nás sice v básni úvodní, že prý jest Lada Nióla vtělená píseň, dcerka luzných snů a že porývá v čarovné sítě duši jeho. Dle tohoto popisu nebyla by Lada Nióla nikým jiným než samou bohyní poesie, a k tomu ještě jako Lada slovanské poesie. Mnohému se arci bude zdáti podezřelým znamením pravého básnictví, že hlasatel básnické Lady zpívá sám tak temně, že mu sotva porozuměti..." Vysloviv se potom nepříznivě o almanachu vůbec, zvláště pak o pracích, beroucích se směrem Heineho a Byronovým — o pracích jiných, jako na př. o příspěvku Boženy Němcové chvalnou zmínku činí — zakončuje úvahu takto: „Přehlédneme-li ještě jednou knihu, v níž se nám uvádí nejmladší pokolení básnictva našeho, nejsme tak potěšeni, jak bychom si přáli — nejsme ale také beze vší naděje. Jest zajisté úkaz milý, že mladí básníci vládnou jazykem v celku velmi obratně; někteří z nich jeví schopnosti, jež upřímné snažení může vésti k pravému básnictví. Směr však, jímžto se někteří pustili, jest v pravém smyslu záhubný; vyrvati se z náručí onomu upíru, který by nejbujnější krev jejich vyssál,[7]) vniknouti v bohaté poklady ducha národního, musí býti hlavním jejich snažením. Zničivše takto modly, jichž ničemnosť i ve vlastní jejich vlasti uznána, mohou někdy přispívati k oslavení pravé bohyně básnictví slovanského."

Frič, jsa s úsudky o „Ladě Nióle" nespokojen, odpověděl jejím odpůrcům. Odpověď jeho přidělena jest ke druhému svazku „Obzoru"

---

[6]) Frič domníval se, že úvahu do „Obzoru" napsal A. Mezník anebo J. Malý (viz „Paměti" IV. 401. a 409.). Že to byl Zelený, o tom Jar. Pospíšil, vydavatel „Obzoru", podal zprávu v „Osvětě", roč. 1875, na str. 560, k dotazu pak pisatele přítomných řádků v příčině té odpověděl písemně takto: „K dotazu Vašemu dávám věděti, že zcela správně udal jsem v „Osvětě" Václ. Zeleného, gymn. professora, co recensenta „Lady Nióly" ve vydávaném mnou „Obzoru". Nikdo jiný nebyl v tom účastněn, a rukopis byl vlastní jeho rukou psán jakož mnohé jiné jeho články v „Obzoru". — Mimochodem sděluji, že p. Mezník do téhož „Obzoru" napsal recensi o Erbenově „Kytici" a p. Malý článek o „Černé Hoře"." (Recense Mezníkova plným jeho jménem podepsána, článek Malého však jest bezejmenně otištěn.)

[7]) Narážka bezpochyby na Fričovu báseň „Upír".

a počíná se slovy: „Nikdy ještě nepotkal se kterýkoliv úkaz v naší mladistvé literatuře s takým konsekventním odporem, jak almanach „Lada Nióla“. Neupírám, že na odpor byl jsem připraven, ale na taký vší lásky prázdný, systématicky nespravedlivý, pokoutně i zjevné k úplnému zničení celého úkazu směřující, to nikdy. Nebyl bych si povšimnul nadávek, nechci také v patřičné světlo stavěti všecko to zúmyslné překrucování a zlomyslné utajování některých ode mne tam složených myšlének. ... Jsem ale povinen, nikoli sobě, (neboť osobnost mou spravedlivá budoucnost bohdá lépe posoudí), ale k vůli zdaru tak zkaceřované útlé květiny, jako jest naše mladistvé dosti skromné počínání, osvětliti se obecenstvu, které kritikami zaražené ani snad chuti nemá samo se přesvědčiti, jak bezdůvodně jsem se všech stran do klatby dán... Místo dlouhých řečí budu citovati jen dvě místa, která mé postavení předběžně vysvětlí. Praví Rosenkranz ve svém deníku: „Ti, kteří něco podniknou, musí na hanu býti připraveni. Neboť ať počnou cokoliv, bez slabých stránek, bez vyvolání krutých sporů se neobejdou. I stává za našich dnů lidí, kteří, sami pranic nekonajíce, praví jsou virtuosové v haně. Ustavičně hotovi konajícímu již to konání zazlíti, zůstávají, ovšem v smysle nejhorším, bezúhonnými; a neodkrývajíce nikam svou slabost, trvají v bezvině, jsouce nestrannými a bezdějnými (geschichtslos).“[8]) Ještě jeden patrnější citát z Raffa „Die Wagnerfrage“: „Jsou doby, kde pokroku dociliti nemožno bez generálního útoku na ty zničující tvrze lidskosti, jež vybudovala obmezenost (Bornirtheit), lenivost a závisť. Taký útok má potřebí lidí k smrti odhodlaných, k zahynutí obětovaných, stráží stracených (enfants perdus). Za jednoho z nich považuji sebe. Nepřátelství, kterého si spisem zmíněným vyvolám, strachovalo by mne, kdybych odpůrců svých počítal. Pro nesmírný počet svůj ale stávají se mi lhostejnými. Jakýž ale koliv okamžitý výsledek mého vystoupení: že blízká budoucnost vděčnou mi zaň bude, to vím.“ — A v pravdě, nepočíná-li teď již tím odporem jakýž takýž ruch v naší literatuře, třeba to byl dosavad jen kvas? Dočkejme jen, až vášeň v těch lidech utichne, vždyť co nevidět budou donuceni dokázati světu, že také něco umějí a že se alespoň snažiti budou utvořiti něco lepšího, než mně bylo dosavad možno. Dočkejte pak i další rozvinutí našich sil, a vy se budete v prsa bíti při myšlénce, že kdybyste byli udeřili na člověka mne slabšího a neodhodlanějšího, byli byste v zárodku zničili snažení dobré, sílu nenepatrnou. ... Nyní ale k hlavní věci. Kdo četl almanach, ten bude věděti, že jsem cosi o budoucnosti naší poesie promluvil... Než poukáži na místo jedno (str. 146.): „Plni naděje v budoucnosť naší poesie, nerozumíme těm křečovitým zvratům. S pevnou vírou stojíme na kypré půdě naší národní poesie“ atd....“

A nejenže promluvil Frič v „Ladě Nióle“ o budoucnosti naší poesie, také skutečně, jak již výše řečeno, almanach ten byl začátkem budoucího básnictví českého, totiž básnictví českého doby nejnovější. Vyčítáno „Ladě Nióle“ hlavně cizáctví, ale neprávem, jak Frič i po 30 letech projevil těmito slovy: „Tendenci almanachu musili jsme v daných okolnostech ovšem spoustou frází všelijak skrývati — avšak

[8]) Slova tato měli by si dobře zapsati za uši i rozmanití nynější pisatelé „zdrcujících kritik“, sami kromě „kritik“ ničeho nebo skoro ničeho nesepsavše.

kdo chtěl viděti, zřel, že běží nám v první řadě o nový volnější ruch k vůli vzkříšení zvláště národní poesie...“ [9])

Také hned úvodní básní v „Ladě Nióle“ Frič dal na srozuměnou, že našemu básnictví nastává doba nová almanachem tím, a nová doba ta nastala, třebaže v odpovědi na obranu Fričovu Zelený v „Obzoru“ ještě ostřeji směr její zatratil. Splnila se slova, kterými Frič obranu „Lady Nióly“ proti Zelenému ukončil: „Pracovati budeme a tím odpovíme nejlépe. Letošní almanach příliš málo měl lhůty k přípravě své, než aby se byl obejíti mohl slabých stránek. Očekával shovívavosti a laskavého podepření, když se mu však ničeho podobného nedostalo, utvrdí se vpravdě slov Goetheho: Gegen die Kritik vermag man sich weder zu schützen noch zu wehren. Man muss ihr zum Trotze handeln, und das lässt sie sich nach und nach gefallen.“

Frič hodlal totiž almanach „Ladu Niólu“ vydati také na rok 1856., ale nedostávalo se mu na to peněz, a nakladatele nemohl najíti; [10]) byliť nakladatelé zastrašeni, když starší spisovatelé na „Ladu Niólu“ se obořili. Avšak ačkoli jen jeden ročník podařilo se mu vydati, spolupracovníci „Lady Nióly“ přece jen nepříznivým kritikám vzdorovali — pracemi novými a novými.

Ostatně i staří vlastenci někteří „Ladu Niólu“ vlídně uvítali a tušili v ní stkvělejší budoucnosť pro české básnictví. Zajímavo jest v té příčině, že sám J. K. Tyl, jehožto veškera činnosť spisovatelská byla provanuta rázem národně vlasteneckým tou měrou, že někteří, jako zejména K. Havlíček, jej z toho až plísnili, byl almanachem tím dojat příjemně. Životopisec jeho píše o tom takto: „Nemalé potěšení způsobil mu (Tylovi) tehdy vyšlý almanach Fričův „Lada Nióla“, který si dal v Budějovicích z knihkupectví přinésti. Byl to po delším čase první zjev literární, vzbuzující pěkných nadějí v rozkvět literatury. Tyl s povděkem se vyslovil o nových silách literárních, které se v té knize poprvé objevily, i pronesl touhu, kdyby se přece mohl do Prahy odebrati a v literárním snažení znova podílu bráti.“ [11]) Také M. F. Klácel, I. J. Hanuš, K. Havlíček, K. J. Erben a jiní dílem veřejně dílem soukromě posoudili „Ladu Niólu“ příznivě, [12]) a přední krasovědec po 20 letech vyslovil se o ní takto: „Co přechodní a průpravnou dobu od staršího k nejnovějšímu směru našeho básnictví určili bychom prvé desítiletí po r. 1848. Výkvěty této poesie soustřeďovaly se tehdy v almanachách...; nejhlučnější však sensaci a rozpornou kritiku vzbudil almanach na r. 1855., Jos. V. Fričem uspo-

9) Paměti IV. 400.

10) K druhému ročníku Frič hodlal i připojiti podobiznu Boženy Němcové. I jest zajímavo, co Němcová sama v té příčině Fričovi napsala 27. srpna 1854.: „Velice mne Vaše laskavosť těšila, kterou jste mne chtěli dohromady poctiti — jestli totiž ještě kdo jiný mimo Vás?! — ale bylo by to v nynějších okolnostech a v postavení, v jakém já nyní jsem, tuze nepraktické a Vašemu almanachu „Lada Nióla“ jen škodné vydati obraz „einer regierungsfeindlichen Person“. Ostatně obraz u Staňků co je, ač dobře treťená jsem, přece už není obraz mé nynější podoby — jsem o mnoho starší od té doby — a pak ani kroj ani postavení moje, jak v obyčeji mám, se neshoduje, to bylo gusto Staňkovic. Kdyby to jednou mělo býti, těšilo by mne to ovšem víc, kdybyste vy mladší to vyvedli, abych mezi vámi byla; do řady těch starých učenců se nehodím. Ale je na to dost času; jestli umru, máte tu přece můj obraz, zůstanu-li živa, máte tu mne — a tudy není na spěch.“ (Matice lidu 1889., I. 79.)

11) Turnovský: O životě a působení J. K. Tyla, 243.

12) Frič: Paměti IV. 401.—403.

řádaný pod luzným názvem „Lada Nióla“. Objevily se tu pojednou po několika suchoparných letech samé mladistvé síly, a objevení téhož almanachu působilo vskutku co zavanutí větérku jarního po tuhých mrazech. Tehdejší přísná kritika (srovn. Obzor 1855....) kárala přilnutí mladistvých básníkův k rozervanosti a světovému bolu... Nám se však zdá, že bol, jenž v největší části básnických plodů téhož almanachu a jinde zavívá, měl tolikéž přední podnět ve smutné tehdejší době politické reakce, kteráž mnohé z bývalých vlastenců strhla v slabou nečinnosť, beznadějnou skleslosť mysli, ba ke konečnému zoufání nad veškerou budoucností našeho národu. Při všech slabostech a vadách jednotlivých článků v „Ladě Nióle“ jeví se přece v nich červánky nového ruchu i v českém básnictví; toto nejenom že nezhynulo, nýbrž co fénix v nové slávě se obrodilo.“ [13])

Duch „Lady Nióly“ došel u mnohých mladých básníkův obliby veliké. I chopili se záhady Máchou do života vržené, jakž ukázalo se r. 1858. v Alfredu“ Vítězslava Hálka a ještě zřejměji v almanachu „Máji“ na rok 1858., o němžto promluvíme si níže. (Pokračování.)

Bratři.

Báseň

od **Vojtěcha Pakosty**.

(Dokončení.)

VIII.

Hustými mraky ze hlubokých tůní
jak mlha z moře, z lesů dým se valí,
prosycen hojnou pryskyřice vůní.
Klesť na hromadách jak ji osekali
dřevaři s kmenů, zapálena v lese,
jen líně doutná, vůkol šíříc čad, —
znak jistý z dálky, že tam pracuje se.

Při ohni takém o polednách v mýti
osmáhlých mužů v libý kmenů chlad
dav posadil se, krmí občerstviti
po těžké práci touže chabé oudy.
Chléb okoralý, dosud skrytý v mechu,
jak poklad každý rozbaluje v spěchu
a s chutí krájí. Křišťálové proudy
skalního zdroje, co tam zurčí s hůry
po žlábku prostém ze smrkové kůry,
po jídle v žilách osvěží krev zdravou.
Tak hoduje se, a pak hovorem,
než zavládne zas ruka toporem,
duch pookřeje jako tělo stravou.

Dnes zvláště látky hojně k hovoru je.

13) Osvěta 1875., 197.

„Zda slyšeli jste, co se vypravuje —
o sedlákovi z Jirkovského statku?“
muž smědých lící skrovném po obědě,
s labužnickou si chutí dýmky hledě
otázkou začal.

„Všecko prý tam v zmatku“
děl jiný dělník — „starý churaví;
a Michal — kdož ví? chovají vše v skrytě, —
jak stín se vleče, — stůně na úbytě.“

„Churaví starý — ba že churaví!“ —
zas první řekl, — „ale já řku, braši:
ten z nemoci té těžko ozdraví.
Ať lidé tak už nebo jinak praví,
já sám ho viděl — on vám zrovna straší
jakoby, věřte, neměl rozum zdravý.
Kdy jsem ho viděl? Až mne v těle mrazí,
když na to myslím. Co to může být?
Tři neděle as — U jezerní srázi —
chtěl jsem vás tehdy v práci předhonit
a přivstal jsem si. Záhy ranním šerem
došel jsem místa; mlžným zášeřím,
co na jezerní vzhůru stěnu zřím,
spatřím vám Krušu samým pod jezerem
stát u zábradlí, jakby střemhlav v sráz
chtěl dolů skočit, aby srazil vaz.
Leknutím v prsou stajil se mi dech.
Proběhnu houští s velkým namáháním,
a že mé kroky utlumoval mech,
nezvěděl o mně, až jsem stanul za ním.
„Pro Boha!“ zvolám, vztáhnu po něm ruce —
„Co děláte zde, Krušo, v tento čas?“
Vypouliv oči, vzkřiknul: „Vem tě ďas!“
a rukoum mojim vytrhnuv se prudce,
jakby ho očím prudký vítr svál,
šíleným během v mlžnou prchal dál.
To divné tehdy bylo znamení!
A od té doby zděšen jím jak běsem,
když do práce jdu, rozhlížím se lesem,
zda nehoupá se někde na kmeni . . .“

Chtěl ještě Hanuš cosi podotknouti.
V tom některého z mužů dcerka malá,
schvělá jak mladé na vichoru proutí,
sem přikvapila.

„Tamhle jakás žena
u cesty mrtva!“ sotva vykoktala
jak hrůzou, během byla uřícena.

„Co viděla jsi? — snad se spánkem síli,
neb unavena cestou odpočívá“ —
dělníci řekli.

„Pozor, braši milí“ —
zavolal jeden — „kdo ví, co se stalo?
Člověk pak darmo opletání mívá;
já nesouhlasím, bychom první byli
kdož nalezli ji . . .“

Ale málo dbalo
výstrahy této množství ostatních.
Spěchali s dívkou. Hanuš prvý z nich
doběhl místa, kde jak peň kdy zlomí,
let středních žena, bledá, bez vědomí
odpočívala na kvetoucím mechu.
A Hanuš zočiv cizinky té rysy,
v leb udeřil se, jak by ji již kdysi,
byl vídal, znal a teď se rozpomínal — —

„Ó Bože dobrý — Jakubova žena!“
zašeptal bolně a jak zmaten v spěchu
k omdlelé k zemi klesnuv na kolena
ji omýval a křísil s takou péčí,
že všickni žasli, ký to divný příval
soustrasti bouří v prsou jeho dnes,
a neustal, až prchnul smrtný sen.

Ostatní v živé pohříženi řeči,
do práce znova vraceli se v les,
jen Hanuš zůstal s ženou samoten.

Ta jala se mu dlouze vyprávěti
svá utrpení a kde dosud v službě
v cizině dlela. Svoji po dítěti
i muži vroucí odolati tužbě
nemohouc déle na pouť vydala se,
by na Jirkově po tak dlouhém čase
se o svých zprávy jakés dověděla,
až v lese mdlobou sklesla, zhladověla.

A Hanuš řeči její naslouchaje,
chvěl se jak lístek zvadlý na jeseni
pak ruce spínaje k ní: „Odpuštění!“
prosebně zvolal.

„Nebo já to byl,
jenž dávnou vaši ke Krušovi znaje
zhrzenou lásku, tajně obvinil
vás z nevěrnosti u vašeho muže

a o Krušovi jemu v hrdlo lhal.
Odpusťte, Pavlo, z pouhé řevnivosti,
že druhdy tajně jsem vás miloval,
tak učinil jsem. Ale z háďat lůže
tím jsem si vystlal. Ó já trpěl dosti!
Teď víte všecko. Pojďte! — Za horami
již slunce hasne, z lesa vane chlad;
já ke Krušovi půjdu nyní s vámi,
poprosím za vás — zas vám bude blaze,
neb muže s dcerou brzy vyhledat
snad též se zdaří úsilné mé snaze.“

IX.

Zas večer hrozný — Boží dopuštění —
na horách zuřil. — Na Jirkovském statku
nebylo dávno takového zmatku,
pokřiku, pláče, hrůzy, rozechvění,
jak tento večer. Jako ve přírodě
hrom, žhavé blesky s černých mraků davu
řádily děsně vichrů ve průvodě, —
vše hrnulo se na Krušovu hlavu,
k záhubě, zmaru. —

Jakubova žena,
čeledí v lůžko sotva uložena,
křik srdcelomný z venku do světnice
zaletěl náhle. — Hanuš s čeledínem,
jak dům by hořel v nářku závodíce,
do dveří ztuhlé Michalovo tělo
na loktech vnesli.

„Toho na jediném
hle, synu jste se dočkal, hospodáři!“ —
hlásili s pláčem; — „takhle našli jsme ho,
co na stavidla v blesků rudé září
uvolnit vodě několik nás spělo —
tam chuďas ležel s hrudí prostřelenou . . .“

„Ach, Michale můj — ó mne nešťastného!“ —
zoufalým hlasem kleče na kolenou
zaplakal Kruša, zdřevěnělé rámě
své kolem těla Michalova vina . . . .
„Ó Bože, Bože — jaký trest to na mě
sesýláš, mého jediného syna
že odnímáš mně?! . . .“

„Marné, hospodáři,
tu naříkání! Raděj někam jíti
pro pomoc nutno — třeba k Jakubovi,“
čeládka řekla; „snad se ještě zdaří
vám při životě syna zachrániti,
neb dosud dýše“ — —

„Ano dýše, dýše!“
zajásal otec, skloněn ku synovi,
„Ó hlídejte ho!“ zvolal pak a spíše
než se kdo nadál ze světnice chvatem,
domácím pouze přioděný šatem,
do noci bouřné vyřítil se k lesu.

To spíše let byl, nežli lidská chůze,
jímž k čelu stále tiskna ruce obě,
jak ohnivými pruty šlehán běsů,
klopýtal, spěchal . . .

Na soudu jak hrůze,
by duše jeho octnula se schvělá,
pot horký sobě utíraje s čela,
před bratrem stanul . . .

Po tak drahné době,
zas bratři oba stáli proti sobě! . . .

„Ó odpuštění, milosť, slitování —
měj se mnou, bratře! — Ani vzhledu tvého
že hoden nejsem, vím a zdrcen cítím“, — —
zaúpěl Václav, ruce vroucně spjav.

„Aj, tedy přece jednou na pokání“ —
vykřiknul Jakub — „černá duše tvoje
se dává? — Dobrá! — Boha slitovného,
ne mne, jdi prosit! — Lupičem se stav
na bratru vlastním, nářku planým kvitím
nezastřeš věčně bídné žití svoje!“ . . .

„Ó stokrát jmeny lupičů a vrahů
mně, bratře, spilej“ — Kruša zvolal znova —
„jen dnes od svého nezapuď mě prahu!
Bublinou, parou, síla člověkova
a mlžnou hrázi každý odpor lidí
naproti Tomu, jenžto v lásce řídí
náš každý kročej. — Co od srdce dvéří
já bídák plašil každý lásky cit,
sobectví hlad svůj chtěje ukojit,
jediný syn můj láskou k tvoji dceři
potají přilnul. — Já v své zarytosti
o tobě zvěděv, i že tvá to dcera
vyčitky trpké činil jsem mu v zlosti:
dnes s prostřelenou hrudí za večera
mně přinesli ho . . .“

„Michal mrtev? běda!“
vykřikla Pavla ulekaná, bledá.

„Ó pojď, ó pojď!“ se z řeči vyrušiti
nenechav Kruša, v prosbě pokračoval;
zachraň mně syna jediného žití,
jehož jsem jako drahou perlu choval
a teď jen z lásky ku tvé dceři zmírá!“

Vzpřímil se Jakub: „Tebou do vrcholu
mých utrpení naplněna míra,
a teď jdeš ke mně, bych ti zléčil syna?
Kliď se mi z očí! — Nesčíslných bolů,
majetku ztráty... vše bych zapomněl,
by na tvé duši ona černá vina
nelpěla k ženě — k této dívky matce,
již nad svůj vlastní život rád jsem měl,
s ní léta prožil jako ve pohádce.
Až v naše blaho, bys je otrávil,
ty vplížil jsi se — jedovatá zmije!
Já dosud v světě jen té touze žil,
žil jako tulák, žebrák, samotář,
bych tvého rodu dávné prokletí
ti ještě jednou mohl vmetat v tvář —
ha, teď se plní na tvém dítěti!“...

„Ó ustaň, bratře! — žena tvoje žije —
Jest u mně — Hanuš tebe oklamal,
probudiv v tobě křivé podezření!“

„Má žena žije?“ Jakub jako v snění
vykřiknul, zmlknul...

„Moje matka žije?“
radostně Pavla vykřiknula za ním.

„Žije, pojď se mnou!“ Václav znova zval —
vše vysvětlí se, co nás dosud dělí...“

Červánkem nebe již se rdělo ranním,
kdy všickni svorně ku Jirkovu spěli.

X.

V bělostném rouše za měsíční záře,
jak brokát třpytný kněze u oltáře,
o štědrý večer horské plály nivy.
Svět nejvzácnější světil lásky svátek.
Večer tak milý, klidný, přívětivý
jako byl tento, na Jirkovský statek
po dlouhou řadu let se nedostavil.

Ve velké jizbě, při svátečním stolu
seděli dosud všickni po večeři.
Po dlouhých letech — bratři opět spolu, —
se ženou Jakub a při jeho dceři
též Michal z lůžka prvně povstav, slavil
dnes s ostatními velký smíru hod.
Zpomínky trpké v smavém slunci lásky
jak mlha prchly, nové přízně svazky
vzkřísily znova hynoucí již rod.

Kýs tajný záměr přechovával v sobě
však dosud Kruša, jenž mu tížil hruď,
a odkládal jej ku příhodné době.

Tu po večeři doba nejvhodnější
že přišla uznal. Povstav u stolu
děl hlasem měkkým: „Bratře nejmilejší!
mou vinou mrzkou léta pospolu
my v zášti žili; já byl statku pánem,
ač tobě patřil. — Nyní ty jím buď —
mně s otcovským se rozželnati lánem
svědomí káže. V nouzi, prostém šatě,
chci jak ty žíti na podhorské chatě
a pro kus chleba plahočit se světem,
dokavád chabé k tomu stačí síly . . .“

V zraku jak jiskry slzy zatřpytily
se Jakubovi.

„Ne tak rozuměti
našemu“ — zvolal — „má se usmíření!
Víš kdo je zjednal: — Láska našich dětí!“ —
Ne mým ni tvým ať otcovské je jmění,
leč za věno je dejme našim dětem
a pod jich krovem, jak se na nás patří,
v společné lásce žijme — jako bratři,
jež nejsvětějším lidstva úkolem.“

* * *

Vánoční zvony libým hlaholem
v tom krajinou se noční rozzvučely.

Jich kouzlem zvábeu k oknu city schvělý
přistoupil Jakub a ven upíraje
své zraky v tiché, běloskvoucí kraje,
jak prorok dávný zvolal v nadšení:

„Ó zněte, zněte — Lásky zrozeni
hlásejte světu zvuky slavnostnými,
vánoční zvony, líbezného znění!
Do krajů českých hvozdy šumavskými
ať ohlas váš se čarný rozezvučí,
by bratři země této rozvadění
si opět svorně padli do náručí:
Ó zněte, zněte do posledních chatek
doznívej smíru hudba vaše milá,
kde srdce bije českých otců, matek:

Svornosti vrať se, holubičko bílá!“

Obrázky z novořecké vísky.

Napsal

Georgios Drosinis.

(Dokončení.)

Nikolás se jmenuje a je mu pětadvacet let, mladému rolníkovi, jehož přezdívají strýcem Lukášem, protože se rozpažením nohou, vytahováním ramen a stahováním červeného fezu až přes uši pitvoří po starém sedlákovi z vesnice Tsapurnie, jemuž tam říkají strýc Lukáš. Jsa od přírody nadán velikými vlohami a žilou mimickou, jest mladý tento muž, jenž nabyl rozličných vědomostí a jsa vojákem, i zkušeností, malým Molierem Guvejským.

Není člověka, po němž by se nedovedl nepřirozeným znetvořením obličeje a celého těla jakož i úžasným znešvařením hlasu pitvořiti. Tento tedy oznamuje hlasitě, že bude dávati představení divadelní a prosil mne, abych mu pomohl vyhledati prostrannou, prázdnou stodolu, jež by mu sloužila za jeviště. Se stropu viselo dvé svítilen, jak jich v noci ve stodolách užívají. Lid se sběhne a čeká netrpělivě. Herec odejde domů, aby se připravil. Konečně přichází za všeobecného chechtotu. Místo fustanelly má na sobě improvisovaný oblek evropský: vojenské kalhoty, ošklivý, roztrhaný paletot a plstěný klobouk, jenž býval kdysi černý a který si jednou přinesl z Xenochoria, cestou ho naleznuv. Obličej jeho dříve pěkně oholený vynikal nyní kníry a bradou, thérem shotovenými. Veselohra, jež se hrála dříve, sluje: Lékař. Na podlaze leží kdosi natažen a představuje nemocného; otec jeho běží pro lékaře, jehož zastane právě vypočítávajícího, že tři sprovodil (ἐξέκανε).

Lékař (k sobě).... Předevčírem jsem sprovodil se světa tři, včera dva a jeden mi uprchl; dnes máme do té chvíle jen jednoho. Otec (rozčílen). Doktore! doktore! Pojď honem, syn mi umírá! Lékař. Nemám kdy.

Otec. Smiluj se nade mnou, jsem člověk ubohý.

Lékař. Ubohý? Pak budeš míti užitek, umře-li ti syn; ať jen odejde.

Otec. Pojď, milý doktore, já ti zaplatím.

Lékař. Mnoho-li?

Otec. Mám dolar, vezmi jej!

Lékař. Ještě dva desetníky na víno.

Otec. Buďsi, jen pojď, pojď.

Přijdou k nemocnému; lékař ho prohlédává a táže se otce, jak se roznemohl.

Otec. Chtěl míti Růženu mermomocí za ženu (tak se jmenuje osmdesátiletá vdova), ona ho nechtěla pustiti a zármutkem se rozstonal.

Lékař (k obecenstvu). Čtverák se jen tak staví býti nemocným, aby dostal svou dívku. (K otci). Hoch jest těžce nemocen. Vyhojím ho sice, ale pak mu dáš za ženu tu, kterou chce; neli, rozstůně se ještě hůře, a pak je veta po všem.

Otec. Až se uzdraví, ať si vezme, koho chce.

Lékař sebéře paletot a posadí se celou tíhou na prsa nemocného, který ovšem zděšeně vyletí, lékaře na zem skácí a jej spolu s otcem pronásleduje, až všickni tří ze dveří vymizejí. — Konec hry.

Druhá veselohra sluje s m í r č í s u d í.

Před soudce, jenž má brejle, malé kníry a bradu, se přivádějí svědkové, aby vypovídali v příčině ukradeného vína. Z otázek vtipných, jež k nim činí, uvedu jen následující:

„Máš matku?“ — „Mám.“

„Je mladá?“ — „Mladá.“

„Je hezká nebo stará škatule (καρκάξα)?“ — „Což vím já?“

„Mluv pravdu, svědku!“ — „Nu, tak, tak.“

„Běž, ať přijde hned na výslech.“

Ke konci představení obrátě se herec k obecenstvu, pravil:

„Dámy a pánové, přejete si, abych provedl kousek kouzelný, po němž budou všickni kohouti ve vsi kokrhati?“ — „Ano, ano!“

Rozevřel tedy ruce na způsob perutí kohoutích, přihnul je ke rtům a napodoboval kokrhání kohoutí tak uměle, že všickni kohouti po vsi, mníce slyšeti kohouta pravého, jali se od prvního do posledního kokrhati.

* * *

Pošetilí měšťáci, kteří se vychloubáte svými vědomostmi a přec tolik peněz vyhazujete nevědomým lékařům, aby choré děcko vaše uzdravili, poslyšte, jak snadno a bez výloh malé děvče nemocné zánětem blány mozkové, o němž jsem se dříve zmínil, bylo vyléčeno.

Když neprospěly ani slepice ani žáby cukrem posypané, bylo v radě rodinné uzavřeno zavolati starou Stamúlainu, neboť zlá tato nemoc pochází zajisté z pokoušení zlého ducha (ἀπὸ πείραξι τοῦ δαιμόνου) a jen ona ho dovede zaříkati. Přišla tedy kouzelnice, nařídila, aby byly dvéře do zítřka ráno uzamčeny, sebrala pak, jež se v domě nalézaly, pušky a bambitky, postavila se něco k sobě bručíc k podušce nemocné a vrazila dvé nožův s černými skřenkami po obou stranách podlahy. Po té vystřihla nůžkami několik vlásků z hlavy dítěte, zauzlila je a zaříkavši třikráte satana, schovala chomáček vlasový dítěte za ňádra... Nu, a — — chorá dívka se za dva dni nadobro pozdravila.

* * *

Zde se zastavuji, ač bych měl ještě tak mnohé připomenouti, noc však pokračuje, i nehodlám opomenouti mimořádného a každo-

ročně jen v této noci se opakujícího podivuhodného zjevu, na němž třeba budoucnosť moje závisí! Běží o následující:

Dnes, jedenatřicátého srpna, jest poslední den roku skutečného ἡ κλειδονοχρονιά, konec roku a zítra roku počátek ἡ ἀρχιχρονιά. Této noci, asi tak okolo půlnoci, se totiž otvírají na okamžik nebesa a opět se zavírají. Co si v té chvilce někdo nahlas přeje, ihned se splní. Ovšem pak jest mu zůstati celou noc bdícímu venku a zraky k nebesům upínati. Při tom musí míti také na paměti, aby se mu nestalo jako hlupci jistému, který právě v tom okamžení, ve kterém se nebesa otvírala, ztratil hlavu a pouze odříkával: „χίλια χίλια (tisíc, tisíc)!“.. Ale čeho, nepověděl. V tom ho bodne veliká vosa do rtův (χείλια), které mu naběhnou z vící dvou prstův. Bůh nepochybně rozumněl, že prosil o tlusté rty!

Představte si, jak pestré množství požadavkův této noci od lakomých obyvatel městských, jmenovitě pak athenských, by se k nebesům vznášelo, kdyby o tajemství tom věděli. Kolik dam by asi prosilo o hodně plesů v zimě; kolik poslancův by volalo: „do ministerstva!“ Kolik kandidátův by žadonilo o místo, byť bylo sebe nepatrnější! Kolik lidí by sobě nepřálo na nebi nic než peníze a zase peníze! Ani jediný by se neponížil a neprosil, čeho přece všichni tolik potřebujeme: o trochu zdravého rozumu. —

Budu tedy místo všeho jiného prositi právě za toto, a to pro nás všecky.

Co však by se stalo, kdyby Bůh prosbě mé ve smyslu mém nerozuměl, nýbrž jako onomu, jenž žádal za χίλια, dal χείλια, mi dle znění slov přesného uštědřil jen t r o c h u rozumu, co by konečně bylo ještě méně, nežli již máme?

VIII.

Ještě pravidelné zábavy rolnické dospěly svého konce — záležejíce hlavně z dohlédání k mlatům a vinicím — a i vinobraní jest již skončeno, které se nemůže nikterak zváti bohatým, poněvadž se vinice popínají po plochách nepatrných, mívám velmi často to potěšení venkovany vítati u sebe k zábavám večerním.

První formalitou rolníkův po schodech vystupujících jest, že trepky své z kůže hovězí zhotovované za dveřmi zouvají, nežli vkročí do svatyně, či jest to znamení úcty nebo nezbytnou podmínkou slušnosti? Nevím, aniž jsem vstavu choulostivou tu otázku řešiti. Tolik vím, že rolníci stojí na svém a navštěvují mne bosi. Zatím jsem to přivedl tak daleko, že si sedají na židle, aspoň na mé věži, a to ne bez důtklivé trpělivosti, domlouvaje jim, aby si nesedali na zem, majíce nohy křížem, a nechávali židlí kolem do kola prázdných. Hovory naše bývají z pravidla velmi živé: vesničané jsou nadmíru žvatlavi a v hovoru se vždy dotýkají něčeho, co zvědavosť mou pobouzí nebo pozornosť utkává. Jen jednu chybu mají — jíž vynikají i naši poslanci — že mlívají všickni často najednou.

Jen zřídka se otáčejí rozmluvy naše kolem politiky, a to jen když mne zastanou čtoucího noviny; pak se tázávají: „Co pak stojí v novinách (ἡ' μερίδες)?“

Ale i když o politice hovoříme, zcela jinak to vypadá nežli tvrdošíjné hádanice, jež se vedou v kavárnách nebo salonech velkoměstských, buďto o nejlepší úpravě státní služby, o nejpříhodnější

době, kdy komory svolávati nebo hlavně o zevní politice, předmět, ku kterému máme všichni tolik schopností, že může každý z nás, střídavě den za dnem řízení hellenského ministerstva záležitostí zevnitřních způsobem podivuhodným převzíti. Vesničané promlouvají o politice beze všeho zájmu a přestávají na prostém úžasu, kdykoli se jedná o dalším postupu nebo o novém vítězství anglickém nebo na posměchu a nadávce, mluví-li se o špinavém (περὶ τοῦ μουντζουρωμένου) Arabim, jak ho nazývají. Pouze srážka, jež se udála na hranicích řecko-turecký, je skutečně rozčílila, neboť se obávali, „že jim vezmou opět děti na vojnu a že to zase počne".

* * *

„Měl bys tu zůstati přes zimu," pravil Geórgios Gawriíl jednoho večera ke mně, „až napadne sněhu po okap a budeme lopatami cesty vyhazovati..." — „Pak bys uviděl honbu," dokládal Nikolós Delchás, nejlepší střelec ve vsi, čtyřicátník, vysoký a ramenatý jako granátník, jenž se domnívá, že ho sužuje horečka, čemuž není tak.

„Jakou honbu?" tázal jsem se. — „Jakou chceš: Drozdy s prachem nebo bez něho" (καὶ μὲ χώρις μπαρούτι).

„Jak to?" — „Nu, na oka. Člověk jich může za den chytiti třicet i čtyřicet. Pak bažanty, řivnáče, deset až patnáct na ránu; sluky padají na mlaty samy od sebe — s okna zde na věži na ně můžeš pohodlně páliti, na kachny dole na řece...

„Dobře, zvěři vysoké tu není?"

„Jak? Lvi?" — „Nikoli, vlci, divocí kanci, jeleni?"

„Také někdy; avšak odtáhli odtud. Z počátku tu byli vlci a co jich bylo? Jednou večer nám roztrhali čtyrycet ovec, a jen jedna utekla do Gesákia. Jindy odvlekli vola od samé vesnice. Zaplašili jsme je křikem a vyrvali jim zvíře, jež jeden z nás popadl za ocas a jej zadržel. Ostatně jsem v letech šedesátých strávil noc, na niž jaktě živ nezapomenu."

Nuž vypravuj.

„Dopustil jsem se hlouposti, že jsem se, jak víš, oženil, maje rokův osmnácte, vezma si dvaadvacetiletou pannu Krustállu. Bylo to ještě v zimě, i osívali jsme tam nahoře své pole, já a žena má; jinak nebylo na poli nikoho. Den jest, vidíš, krátký, setmělo se a my nebyli ještě hotovi.

Aj, Krustállo, pravím, překvačí nás noc, nežli urazíme dlouhou cestu do vesnice a zítra ji budeme konati zas. Což abychom zůstali raději zde přes noc a rozdělali si pěkný ohníček? Jíst máme co, masa dost; voda je tu na blízku, pramen tu kalojéru, chléb máme v brašně (τράστο), čeho se nám ještě nedostává? — Jak se ti líbí, milý Nikoló, pravila Krustállo a mžourá při tom, jak to činí do dneška, na způsob želvy. Rozdělal jsem oheň, oheň pěkný, sňal kus masa, jež jsem měl pověšené na plataně, aby k němu nemohli psi, a seřadil jsem je v malých kusech na nabiják. Co jsem otáčel, snášela Krustállo dříví na oheň. Tu a tam jsme se sladce jeden na druhého podíval... cukrové slovíčko... vždyť jsme byli dosud novomanželé. No, abych daleko nezabíhal, najedli jsme se velmi dobře, já si zakouřil doutník, zahalil jsem se pak do pláště a jsa prací zemdlen, natáhl jsem se a spal. Krustállo že zůstane ještě bdělá. Ze spaní cítím, jak do mně někdo z ticha, z ticha vráží. Otevru oči a vidím

Krustállu všecku zděšenu a strachem bez sebe. „Co jest?“ — Vlci, milý Nikolo! — „Ach, jdižiž, blázínku, něco se ti zdálo.“ — Milý Nikolo, viděla jsem je, čtyry, veliké jako telata. — „Ach, ženo, nech mne spáti, jak by se to stalo, vždyť k ohni nedocházejí,“ a usnul jsem zase.... Uplynula chvilka a probudím se na polo udušen.... tentokráte se Krustállo ke mně netlačila, nýbrž se mi celá na krk upínala... „Nikolo, sežerou nás!“ — Nežli jsem jí ještě odpověděl, že se jí opět něco zdálo, zaslechnu na plataně, kde maso viselo, prasknutí a vytí... Vyrval jsem se ženě, vzal deliáni (albanskou pušku) a střelím po vlcích. Oči jsem měl ohněm tak oslněné, že jsem potmě nic neviděl, než jejích hledy jako dvé hvězdic se třpytící. Druhou ránu zamířím mezi tyto hledy a zařvu vší silou, co plíce mé snesou. Jinak jsem nečekal: vlci vzali do zaječích.

Tu se vrátím k ohni zpět: Krustállo leží na zemi. Tahám ji, zdvihám, volám, mluvím na ni: ach, zřítelnice drahá, milovaná Krustállico, milko má! Nic... Jako špalek. — Měl jsem při sobě láhvičku rumu; tru jím ruce její, přikládám ji k nosu, hladím, hladím.... Již jsem měl nůž otevřený, abych jí pustil žilou, tu přišla k sobě, otevřela oči a upínala je před sebe. Po té se počne třásti, vzlykati, právě jakobych měl ještě dnes ovdověti. Konečně se rozednívalo, mně však se zdálo, jakoby byla ona noc nastavena z nocí tří. Konečně i Krustállo přišla k sobě, ale celý den nemohla státi na nohou.“

„A tys se nešel poohlédnout po mase?“

„Ba, ano, šel jsem. Nalezl jsem je dole rozházené na zemi. Vlci, skočíce po něm, je strhli a chrochtali na sebe, komu by patřilo. Kolem do kola bylo viděti jejich stopy.“

„Neskolils tedy žádného?“

„Co to mluvíš,“ odvětil uraženě. „Myslíš, že jsem dal ránu na darmo? Ležel tu starý vlk jak dlouhý tak široký natažen, střelen jsa přímo do oka.“

* * *

Jindy se hovořilo opět o velikých slavnostech zimních, o vánocích, o Novém roce a o třech králích. Velice jsem se podivil, že pekou také rolníci v den novoroční královský koláč (βασιλόπιτταν), jenž jest pestřejší nežli v městech. Vajec a másla do těsta nedávají, je to těsto prosté jako obyčejný chléb. Koláč královský kladou na tapsí (ταψί), formu plechovou a zhotovují z těsta kysaného rozličné ozdůbky, drobná zvířata, ovoce, ptáky a p., jimiž horní plochu ozdobují jako cukráři slavnostní dorty. Do koláče královského se nevpekají stříbrné peníze jako v městech, nýbrž následujících pět věcí: turecký pará, kousek slámy, list zeleného dubu, větvička morušová a kousek vinné révy. Koláč se za vyvolávání jmen krájí na kousky, a každý prohlédává svůj krajíc, aby se přesvědčil, co mu bylo Nového roku naděleno. Nalezne-li pará, sdělá peníze (παράδες διὰ κέρδη), je-li to sláma, urodí se mu osení; list zeleného dubu označuje, že se mu budou dařiti kozy, snítka morušová svědčí, že se mu povedou brouci hedbávníci, a větvička keře vinného slibuje hojně vína.

Takový jest královský koláč na venkově!

IX.

Když slunce zapadne, nelze zůstati více venku, takové je chladno večerní. Proto byl malý kroužek besední přeložen od vrat do vnitř domu, ke krbu, na němž svítíce a hřejíce plápolají veliké větve, jež ženy z lesa nanosí. Hospodyně a dcery předou bílou vlnu v klubíčka, z nichž pak zhotovují později rozličné šaty zimní. Tatík kouří svůj doutník, skláněje se na stranu levou; v prostřed bzučí a klokotá černý kotel nad ohněm líbeznou písničku a rozestírá chutný zápach. Zdá se, jakoby v té chvíli jediným předmětem zajímavým byl kotel, neboť všickni po něm obracejí pozorné zraky, opět a opět pozdvihují víko a strkají hluboko dřevěnou vařečku, aby ochutnávali a co se v něm nalezá, k rychlejšímu varu přiváděli. Co však naplat, je-li večeře hotova? Hospodář praví výslovně, že se počká na Perikla, který pase ovce a brzy se vrátí.

Na štěstí je slyšeti, co snědá Marió, nejstarší z dcer, jídlo s ohně rukama snímá, byť si i prsty popálila, vzdálené zvuky ostré loutny pastýřské (ὀξείας φλογέρας) a všickni poznají nápěv „Papadúly“, jež jest zamilovanou písní malého Perikla. Netrvá to dlouho, dvéře se otevrou, a do vnitř vejde dvanáctiletý hoch, jenž pozdraví všecky „dobrým večerem“, matku pak mimo to: maminko, to mám hlad! — Ač jsem byl důtklivě vyzýván posaditi se ke stolu rodinnému, odepřel jsem se toho, maje dosti na podívané, jakou chuť ti lidé měli. Ovšem pak večeře dlouho netrvá. Malý Perikles odchází zase za stádem, ženy se chápou vřetének (τὰς ῥόκας), a tatík točí novou cigaretu.

* * *

Nadešel tuším okamžik, ve kterém mohu skončiti úlohu, pro kterou jsem se zde tak dlouho zdržoval. V několika dnech místo opustím, nehodlám však odejíti, pokud bych své sbírky národních písní nerozmnožil písněmi eubojskými. Co jsem dosud slyšel při tanci a hostinách, přesvědčuje mne, že lze ještě velmi mnoho stejně krásného a přirozeného, jmenovitě se rtův mladých děvčat nasbírati. Jejich zdráhání zpívati není tak neúmorné jako mé prosby, které konečně vždy také dobudou vítězství. Tužkou na koleně, nemoha při mdlém světle ani rozeznati, co píši, naplňuji list za listem. První písničku zpívá Marió; lze ji nazvati zpěvem lásky nebo hněvem lásky.

Víte všickni, že jsem byla,
sousedé, jak snížek bílá —
Nyní pak mne láska jala,
mouřeninem jsem zčernala.
Dosud bylo srdce moje
vší milosti uzavřeno
a závorou uzamčeno.
Teď je hodlám otevříti,
by v něm vypučelo kvítí,
pouze pro zlost mladým junům,
pro zlost také starším mužům,
škaredé již mají ženy,
jež líbají a milují;
černé měchy pocelují.

Zatím stopovala Marió zvědavě pohyby mé ruky, jež za řečí její po bílé blánce přejíždí a tužkou nesrozumitelná znaménka načrtuje; jakmile písničku dospívala, nemůže se zdržeti a táže se:

„Co to na ten papír znamenáš?“

„Píši, co mi předříkáváš.“

„Co je to, že píšeš?“

„To znamená: poněvadž si nemohu všecko zapamatovati, co mi povídáte, zaznamenávám to na papír, tak že mohu nyní, nebo kdykoli budu chtíti, jakmile značky tyto spatřím, všecko ti zase povědĕti.“

„Z té mazanice že budeš říkati písničku?“

„Z té a ještě z horší.“

„Aj, tedy říkej.“

„Tedy poslouchej!“

Přiblížil jsem se k ohni, abych hieroglyfy své rozřešil a opakoval jsem verš za veršem, co mi předříkávala. Hleděla na mne s úžasem, práce na chvílku nechajíc. Když jsem dočetl, ujala se slova v zamyšlení: „Když jsem se té písničce učila, předříkali mi ji asi stokrát a ty ji dovedeš pojednou jako z vody. Ano, to je vidět, jací hňupové jsme my vesničané vedle vás měšťákův (... τοὺς πολιτικούς).“

Po první následovaly jiné a jiné písně s pomocí tří sester a dokonce i matky: Z těchto jest zvláště pamětihodná „Chatsina“ pro něžné lásky mateřské.

Píseň chudé Chatsiny.

„Chatsina se nezdobí. Chatsino, se neobléčeš?
a nevezmeš líkamteri*) ni suknici vlněnou?“
„Proč bych já se radovala, oblékala, šňořila?
Chatsis můj mi zemřel, Chatsis můj je na vždy ztracen již.
Syna mi Bůh svěřil také, ten však mne též opustí!...
Odejdeš-li, milý synku, odejdeš-li, synu můj,
časně z rána přivstaň sobě, již o druhé s půlnoci,
by tě oči mé nezřely a přestaly plakati.

Také píseň následující jest cituplná a způsobu zvláštního.

Matko, jaké dívky jsem to viděl tančiť na mlatě!
Ty se svítí do běla jak mléko a stkví jako sníh.
Strnadem se stanu ihned, neb sokolem bez hany,
dojdu sobě pro Paraskewi, milenou nevěstu,
donesu ji k zlatníkovi, aby mi ji roztavil,
a z ní dobyl litr zlata a z ní litr stříbra též,
z něho udělám si pohár, křížek, zlatý prstének;
prsten budu nosiť, z poháru pak budu víno píť,
ke kříži se hodlám za křesťany zbožně pomodliť.

* * *

Najednou se z ticha pootevrou dvéře, i objeví se usměvavá postava Evmorfúly.

„Tak, a tak, zde se zpívá? Hodlám tu večer s vámi pobyti.“

„A proč bys tu nemohla býti? Práce a zpěv patří k sobě.“

*) Bavlněný šátek na hlavu.

„Když se počne zpívati, komu pak by se chtělo do práce?... Už zase žertuje...“

Zatím vejde dovnitř a posadí se k ohni. Po kolenech si rozestře novou košili, kterou má již vyšitu; ze záňadří — ňádra slouží venkovanům za kapsu — vytáhne pestrou vlnu, vybéře si, co se jí hodí a dá se do práce. Vhodnější příležitosti by se mi ani nenaskytlo dokončiti onu píseň, jejíž počátek jsem tehdáž v slavnostní večer zaslechl.

„Evmorfúlo, ty nám nezazpíváš?“

„Já zpívám jen při tanci a za stolem, jindy nejsem s to.“

„Jen když chceš, pak to jde. Pojď, zazpívej mi τὸ γραμματικὸ (zpěv o smrti učencově).

„Uf, tak smutnou píseň mi uvádíš na paměť?“

„Vždyť pak jsi ji zpívala o slavnosti.“

„Nikdy jí nedozpívám, neboť konec její div mi srdce neutrhne.“

„E co, snad nechceš přijíti o srdce písničkami? Zazpívej ji!“

„Vím, proč chceš právě píseň o grammatikovi“, pravila čtveračivě se usmívajíc, při čemž se lesk ohně na krbu v očích a zubech jejích obrážel.

„Proč pak?“

„Protože se ti podobá... řekni grammatikó a pak přidej své jméno.“

Nápad se mi tak zalíbil, že jsem se mu od srdce zasmál.

„Nuž pak tím více: zpívej, budu psáti.“

„Třeba, piš si, ale s výhradou...“

„Jakou výhradou?“

„Že se mi nebudeš smáti až uvidíš, že mi na konci písně vstoupají slzy do očí...“ A sladce a pomalu počaly se jí verše jeden po druhém ode rtův řinouti, jako bělostné lístky kopretiny, jež dívka zamilovaná odtrhuje, by ze slov květinných nabyla pravdy a jistoty.

Učence kdys zabili u dveří milenky jeho,
krev se vyřine jak voda, jako tichý veletok,
a jeho matka jej ovinula v plénku jemňoučkou,
a odnesla ke kostelu, kde se jala naříkat:
„Odřekni se, Georgie, kříže a své milenky!“
„Nikdy kříže nesřeknu se, ani svojí milenky...
„Pojď, ó dívko, k matce mojí, ptej se, kde syn její jest.“
— „V komůrce můj syn prodlévá, synek můj jest v komůrce:
až otevřeš dvéře, po pravé je ruce na loži.“
Dívka znejmilejší přichází a mne na rty líbá:
„Až uvidíš, že mne chtějí od tebe pryč odnésti,
od své matky poodejdi a své vlasy počni rvát —
až pak konečně mne dovlekou ke bráně kostelní,
vzkřikni plným hrdlem, až uvadne všecko listí kol;
až pak u mne budou zpívat, až i svíce pohasnou:
pak, milenko drahá, navždy prchej z mého objetí!“

Co odříkávala poslední dva verše, hlas dívky se nápadně změnil; slova se ozývala již jen za vzlykání. A když končila a ke mně pravila: více není... jakoby nechtěla mluviti o písni, nýbrž o tklivém a smutném jeho zakončení, pohleděl jsem na ni a uznamenal v očích jejích dvé malých jasných slzí, jež jí pomalu po tvářích splývaly. Evmorfúla se neprávem obávala, že bych se slzám jejím vysmál, neboť

mi nebylo do smíchu, ani chvilku do řeči — přiznávám se beze studu plakal jsem sám.

Vstal jsem na odchod, neboť literární ten večer uplynul, že bylo devět hodin a já dosud nevečeřel. Hospodář učinil totéž, neboť chtěl v noci odejíti do vzdálené vesnice. Při tom jsem byl svědkem zvláštního obyčeje. Malé děvče vzalo trochu soli z tykve, jež sloužila za slánku, přistoupilo k otci, sňalo mu fez, posypalo solí vlasy na hlavě a pokrylo ji zase fezem. „Protože odchází na noc a zůstane mimo dům," odvětilo se mi na otázku proč.

Až do několika rokův se uzavírala venkovská manželstva způsobem velice prostým, a to bez pomoci kmotrův nebo prostředníkův (συμπεθέρων καὶ προξενητῶν), ba nejednou i bez svolení rodičův: osoby, jichž se týkalo, sebe spatřily, zamilovaly a... ukradly se. Dnešního dne bývají takové idylly čím dále tím řídčí, neboť i bez vlivu filosofie 'positivní, jíž zůstává nedotknut, jest rolník dál a dále praktičtějším, i umořuje rány milujícího srdce a žení se více z prospěchu nežli zalíbení.

Manželstva se uzavírají z pravidla takto: Rodiče ženichovi, nebo ženich sám, vyhlídnuvše si po zralém uvážení nejpřiměřenější nevěstu mezi dívkami vesnice své nebo sousední, posílají za noci a nejhlubšího tajemství muže do jejího domu, jenž přináší nabídnutí ku sňatku, posílají výzvědy (στέλνουν λόγια), jak praví rolník. Svolí-li rodiče nevěsty — neboť vůle její jest váhy pranepatrné — vrátí se prostředník po několika dnech opět, přinášeje známky svatební (τὰ σημάδια), dary ženichovy, jež obsahují hlavně l u r í s, stříbrný a pozlacený šperk z šíří prstu, jenž se upíná na skráně a vine kolem lící a čelistí, a nosí jen od zasnoubených a vdaných.

Nevěsta, čili jak se zde jmenuje s a s t i k i a (σαστικιά), posílá na vzájem za dar snubní práci (τὰ ἐργόχειρα τοῦ σαστικοῦ), malý, červený, pestře vyšívaný váček na tabák a elegantní šátek, jenž jest v cípech ozdoben stříbrnými mincemi. Malé tyto dary jsou dávno hotovy a leží spolu s ostatní výbavou v truhle (κασσέλα), čekajíce na blahý okamžik, kdy budou zdobiti kožený pás na bambitky hrdého ženicha. S jakou netrpělivostí ostatně čeká každá dívka na hodinu snubní, i v tom se jeví, any mají domy většinou dva vchody proti sobě ležící, že mi nebylo nikdy dovoleno jedním přijíti a druhým odcházeti.

„Sice mi ženich upláchne!..."

Po zasnoubení jest poměr ženicha k nevěstě velmi volný; ženich smí v domě tchána a tchýně celý den pobyti; nevěsta pak, ač nesmí přes práh budoucího bytu manželského před církevním sňatkem vstoupiti, chodí s ním beze všeho na pole a pomáhá mu při polní práci, o žních, při vinobraní a p.

Den oddavkův církevních ustanovuje ženich tím, že pošle nevěstě svatební koláč. Tento koláč jest moučný a jako vyšívací vzorek uměle probodaný a medem natřený.

Bohužel neupínají se vědomosti mé o svatebných obyčejích dále, poněvadž jsem nemohl býti přítomen církevnímu oddávání, při němž se zdobí hlavy snoubenců zeleným listím mladé révy.

* * *

Zítra ráno odjedu a dnes musím ještě do vísky Korbátcí, abych se se sousedem svým, statkářem a rodákem švýcarským, rozloučil a konečně starý nápis na chrámě Artemidině docela opsal. Avšak statkář má správce, který se domnívá, že nedobře bych činil, kdybych něco o nalezení toho sloupu uveřejnil, poněvadž má v úmyslu dále kopati, neboť pak prý se mohou nalézti sochy, jež by se v Evropě prodaly za tisíce liber; na konec mi odepřel celý opis s následující, velepůvodní výhradou: „Sezná-li celý svět nápis, jakou cenu pak bude míti kamení?“

Nemohu zde konati služby policejní — to se týká jiných — lituji však, že si nemohu opsati, kdo všecko k vystavění svatyně přispěl; nalezli bychom snad ještě mnohé jméno staré vesnice eubojské, jíž dnes více není. Aby si však při budoucím přenesení sochy, což by nebylo nic divného, některý učenec přemrštěný nepřipisoval, že ji on objevil, uvedu zde hlavní část nápisu doslovně, jak jsem jej z počátku opsal a vyhrazuji si jej i s třicetipěti jmény přispívatelův uveřejniti.

Počátek nápisu zní, jak následuje:

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ ΙΕΡΟΘΥΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ ΟΙΔΕ ΕΠΗΓΓΕΙΛΑΝΤΟ
ΚΑΙ ΕΙΣΗΝΕΓΚΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΕ-
ΜΙΔΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΗΩΙ ΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΑΤΑΛΜΑΤΟΣ.

* * *

Hodlám použiti vší krásy posledního jitra, nasytiti oči své zelenou plností lesní, posledně píti vodu z pramene břečťanem ovinutého a po jednom se loučiti se krovnými domky, jež mi byly tolika hnízdy klidu a radosti A přeji chrabrým rolníkům štěstí a požehnání a vyslovím jim všecku radosť, kterou cítím, že netisknu více ruky robům nýbrž mužům svobodným, již jsou nyní pány krásného koutečku, jehož si na majitelích dobyli.

Kůň můj netrpělivě hrabe pod okny kopytem; hodina odjezdu nadešla a s očima uslzenýma podávám ruku těm, kteří se sem sjeli koňmo, aby se mnou se ještě rozloučili. Co jedu volným krokem podle osamělých mlatů, pne se z křoví proti mně bílá ruka, jež mi podává něco v platanový list zavinutého a tichý hlásek šeptá v ratolestech: „Abys na mne nezapomněl...“ V lístku ležel malý vyšívaný proužek. Ó rusovlasá dívko venkovská, nezapomenu na tebe nikdy, jako tys nezapomněla slibu svého!

Po celou cestu obepíná těžký zármutek duši mou, a toliko jedna myšlénka mírní bol, totiž ta, třeba bych se loučil s přívětivou a tichou touto samotou, že se ubírám tam, kde na mne čeká tolik ochotné úcty, tolik přátelství, tolik lásky — že chvátám k vám, milované, krásné Athény!

Václav Petrů.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal

Alois Dostál.

Jakou radosť učiní v domácnosti dopis od vzdáleného syna! Kolik vynutí slz buď radostných, buď žaluplných, kolik vzdechů hlubokých, kolik vzpomínek blahých anebo neblahých! Třesoucí se ruka trhá obálku, drtí pečeť a nedočkavě se dobývá k obsahu. List chvatem natržený často vypadne z ruky.

Nejprve dopis přečten oka mihnutím. Posluchači nedočkavě stopují tvář šťastného spoluúda rodiny, který se prvý z pošty došlého dopisu zmocnil. Pak čten list slovo od slova několikráte. Jakoby ani sluchu nevěřili, spatřiti musí na vlastní oči, co píše vzdálený syn, milá dcera domů rodičům, bratřím a sestrám.

Dopis čten nejednou, rodiče jej znají nazpaměť, a přivoláni také sousedé a známí, by se i ti potěšili. List koluje po staveních a všudy budí buď city radosti nebo žalu, city obdivu a nadšení.

A jaký bývá posléze osud listu, který toužebně byl očekáván, hltavě čten, s ochotou každému nabízen? Mnohdy upadne v zapomenutí, obrátí se v prach nebo bývá spálen. Ale často lze nalézti dopis sežloutlý, zmačkaný a slzami skropený; jest pilně chráněn od zkázy, neboť jest drahou relikvií.

A někdy bývá dopisů vzácných i celý svazek — — —

Oko nezasvěcence nesmí jich pročítati, v nich pátrati. Snad by vzbudily na rtech úsměch. Ale ve svazku tom jest mnohdy celý román poučný a pravdivý. Několik podobných dopisů chceme také podati v podobě obrázku ze skutečnosti a formu méně obvyklou volíme proto, by pel lásky mateřské, v nich se zračící, zůstal nesetřen.

* * *

Šulinová jednou nepřešla hřbitov malého venkovského města, by se nezastavila u hrobu vysoko nasypaného a pestrými květinami ozdobeného před vysokým kamenným křížem s významným nápisem. Hřbitov v Úhřelci jest vůbec pěkně upraven jako rozkošná zahrada. Nebýti tam křížův a vyvýšených mohyl, nikdo by ani na místo pochmurné nevzpomněl. Sosny se klonily, listí na smutečních vrbách šumělo, a květiny dýchaly vůni. Tu a tam zalesklo se v lampě světlo na hrobě.

Uprostřed hřbitova stojí mohutný železný kříž náhradou těm, jichž rovy tímto znamením spásy nebyly poznamenány.

Šulinová se na hřbitově zastavila přede mší svatou, když odzvonil starý Zigmund poprvé na věži hlasem zvučným a daleko pronikajícím. Zmeškala-li, jistě se zastavila po mši svaté. Ani za vánic sněhových, když veškeren hřbitov byl pokryt sněhovým pláštěm, toho neopomenula. Tenkráte sama si prošlapala cestu ke kamennému kříži nebo již nalezla cestičku prometenou. Dobročinnosť její nalézala uznání a vděku, a kostelník s hrobníkem předbíhali se u vykonání této služebičky své vzácné příznivkyni.

Jako v létě o krášlení hrobu starati se nemusila, tak v zimě k jedinému snad rovu byla prometena cesta nejširší. Jakoby tajemná

ruka vše před Šulinovou upravovala a tak spolu mírnila její bol, který srdce prorážel ostrým mečem.

Šulinová byla bohatou výměnicí v Úhřelci, malém městečku v západních Čechách. Dům s velkým hospodářstvím spravoval dosud starý Šulina jménem dcery, za úředníka provdané. Mistr řeznický nemohl se od svého krámu s mnohými rohatinami, špalky, váhami a širočinami ani odloučiti, proto rád uviděl zetě „od péra", který ponechal tchánovi ve všem volnou ruku.

Dusílek byl totiž celý den zaměstnán v berním úřadě a večer ještě doma buď v listinách, buď v novinách se probíral. Prostranný, čistý dvůr přešel jenom čtyřikráte denně, když se ubíral do prvého poschodí, kde „mladí" přebývali. Šulina vládl ve přízemku, hospodyně na dvoře, čeleď pracovala ve stodole a chlévech, a všudy byl pořádek nejvzornější.

Když hospodyni bylo vyčítáno, proč si výměnku, dobře zapsaného v knihách, nedopřeje a nadále se trmácí, odpověděla: „Teď právě potřebuji hodně práce, hodně zaměstnání, abych brzo zapomněla."

Bohatá výměnice byla statné postavy, plných tvarů, červených lící, vlasy měla sčesané pod veliký šátek, který vyměňovala ve svátek za čepec. Jasné oči svědčily o dobrotě, a tvář o zažité spokojenosti. Málo vrásek táhlo se po širokém čele, a nikdo by z obličeje nesoudil o šedesátce, jež přes šiji Šulinové výměnkářky prchla právě před sv. Josefem. Majetnice velkého domu v Úhřelci byla osobou váženou, požívajíc úcty na všech stranách. Nikdy neskrblila, váha v krámě jejich byla nejlepší, maso nikdy neprodáváno za tepla, a přívažek kostí dostal každý.

I jinak v záležitostech obecních, podporách na dobročinné účely, okrasu chrámu Páně, na městské chudobince a v jiných záležitostech Šulinova rodina ukázala se na prvém místě. Šulina platil v čas daň, a hodnosť, jakou byl obdařen, zastával svědomitě a ve prospěch města pracoval nezištně.

Všedního dne hospodyně všudy ráda vypomohla. Vážila maso, přihlédala v hospodářství, vařila místo dcery, opatrovala vnoučata; ale v neděli celý dům od práce odpočíval. Šulina první ve městě zavíral krám, a na dvoře bylo ticho i ve žních, kdy jinde obilí domů dováželi.

V tu dobu vešla hospodyně z velkého pokoje do sousedního malého pokojíka, jejž si byla v poslední době velmi oblíbila. Pokoj byl také podivně zařízen, jakoby v něm přebýval muž, který si obral duševní práci za úkol svého života. Almara plna pěkně vázaných knih, na výstupku u okna množství nesvázaných dosud časopisů, na stole psací náčiní a celý nábytek byl upraven pro svobodného pána, který více na praktičnosť než na okrasu hledí. I mužské šaty visely na věšáku, a v koutě stála hůl, hodně opotřebovaná. Na stěnách byly vedle několika obrazů fotografie několika gymnasijních tříd a seminářských ročníků.

V domě pokoji tomu říkali všeobecně „kaplanka", a byl zavřen pro čeleď a nepovolané hosti. Jenom Šulinová tam prodlévala v neděli odpoledne.

Na stole ležela zvláštní kniha. Listy nebyly stejně veliké, a celá kniha byla psána. Knihař pěkně okrášlil a vyzlatil knihu tu. Když

tázal se po názvu, Šulinová mu po krátkém rozmýšlení navrhla, by vyzlatil velikými písmeny nápis:

„Synův odkaz".

Byla to snůška dopisů, jichž datum obsahovalo několik posledních let. Šulinová si dala synovy dopisy krásně svázati na památku a nyní co neděli se v nich probírá, čtouc každou stranu již neméně než stokráte. A přece ji dopisy neunavily. Sotva se s večerem od nich odtrhne. Nejpoutavější román by jí tak nezajímal.

Posléze nad některým dopisem se pozastavila, ruce se jí sepjaly jako k modlitbě, a z očí se vyřinuly horké slzy.

Vymýká se sice z obyčejných pravidel zdvořilosti nahlížeti do cizích dopisův, avšak my přece nahlédneme do nich proto, že Šulinová laskavě každému dovoluje přebírati se v synově odkaze, jenom když se šetrností přihlédá ku drahým památkám, jež tak úzce se životem jeho souvisí.

I.

Mnoho milovaní rodiče!

Poprvé se chápu péra, abych Vám z daleké ciziny psal. Žádali Jste mě, bych tak učinil co nejdříve, poněvadž chcete zvěděti, zdali jsem se šťastně od Vás do Prahy dostal. Pamatujete se, že jsem opouštěl domov se slzami v očích. Nestyděl jsem se za slzy ty, poněvadž vytryskly z lásky k Vám, rodnému kraji a všem drahým, jež jsem opouštěl na delší dobu.

Docela jinak jsem se bával na gymnasium, kam často Jste za mnou přicházeli, dojíždějíce buď na trhy nebo za obchodem. Těšil jsem se vždycky na čtvrtek, že někoho ze známých spatřím. Zde tomu docela jinak, jsem sám jenom na sebe odkázán. Však vzpomínati na Vás mohu.

Dosud nevím, kam a nač se obrátím. Předem děkuji Vám, rodiče drazí, že Jste mi ponechali úplnou svobodu při volbě povolání. Poptávám se ještě, pátrám na všech stranách a sebe sama zkouším, co bych si měl obrati. Rady Jste mi dali mnohé, ale nepředpisovali Jste mi. Cestami po Čechách a Moravě nabyl jsem také rozhledu světem a tudy nejdu slepě. Uvažuji pilně do budoucna.

Cesta po železnici uběhla rychle. Veselá společnost mě málo sice bavila až do Prahy. Rozmlouváno o mnohých důležitých i všedních věcech, až došlo také na buchty, jež každý pořádný student má s sebou vézti. Vytasil jsem se s bábovkou, již Jste mi, drahá matinko, na cestu upekla a do vozu vnutila. Studenti se rádi dělí o buchty, jež některý soudruh sebou veze. Tak se i s mojí bábovkou stalo.

Rychle byly venku nože, a měla Jste viděti, jak jim moje buchta chutnala. Rychle zmizela za hlučného smíchu a všelikých žertů. Sotva jsem z ní okusil, poněvadž jsem neměl mnoho chuti. Teď jsem skoro rád, že se tak s buchtou stalo, co bych si s uzlem v Praze počal? Zde jsou jiné zvyky a obyčeje než v Úhřelci.

Procházím se Prahou a prohlížím zprvu aspoň zběžně, co královské město v sobě chová. Dosud se nevyznám leč v několika ulicích a bloudím na zdařbůh. Ubytoval jsem se jenom na noc v hostinci,

poněvadž ve dne jsem stále na ulici. Nemohu se ani nasytiti pohledem na krásné kostely, vysoké domy, bohaté krámy a stříbropěnnou Vltavu. Vše je zde tak krásné a rozkošné. Přece jednou jsem se dostal do Prahy! Tužba moje vyplněna. Co mě dosud znepokojuje, jest nejistota, jaké si mám zvoliti zaměstnání. Času mám dosti na rozmyšlenou. Dosud není zápis na žádnou fakultu. Dá Bůh, že snad zvolím to, co by mi bylo k užitku!

Píši prozatím v hostinci a pro tentokráte brzo dopis uzavírám, všechny srdečně pozdravuje a líbaje.

František Šulina.

V Praze, dne 26. září 18**

Douška: Drahá matinko, poroučím se do Vašich modliteb, abych si zvolil stav užitečný a příslušný. Doufám, že mne neoslyšíte, začež Vám již napřed srdečné díky vzdává

Vás vroucně milující syn.

II.

V Praze 30. září. 18**

Vroucně milovaný otče a matko!

Spěchám, abych Vám oznámil, že jsem se již rozhodl pro své budoucí povolání. Abych dlouho nenapínal Vaši zvědavost, pravím Vám hned napřed, že jsem se rozhodl pro vědu l é k a ř s k o u. Budu doktorem. Zajisté Jste se nenadáli, že pro lékařství, o němž jsem se málo doma zmiňoval, budu horovati. Také jsem na to nepomýšlel, až téměř náhoda rozhodla u věci tak důležité.

Sešel jsem se s kollegy, s kterými jsem na gymnasii studoval, a z nichž mnohý mě také v Úhřelci o prázdninách navštívil. Hned jsme o sobě věděli, sešli jsme se při obědě a druh po druhu se vyptával. Někteří jsou ve zdejším semináři a co nejdříve hodlám je navštíviti, jiní volili práva, professuru, medicinu a jiní působí na školách obecných. Nemohli z peněžních příčin odhodlati se do Prahy na studie a buď při školách zůstanou nebo budou studovati privátně. Obtížná to cesta ku vědomosti, ale člověk, chce-li, všechno dokáže.

Tatínek rád by byl měl ze mne advokáta, ač se sám klik na úřadech bojí, ale já jsem nikdy necítil chuti ku vědám právnickým. Krásnou to věcí hájiť utiskovaných, ale praxe bývá někdy od theorie příliš rozdílna.

Rovněž professura se mi nelíbila. Také při nynější tísni nesnadno dostati někde místo na středních školách. Dva kollegové moji chtějí se po skončených studiích odebrati do Ruska, a třetí má zálusk kamsi do Charvátska. Čeští vzdělanci přicházejí nyní do celé Evropy a přece všudy dostanou místo. Čeho se jednomu národu nedostává, druhý mu dodává.

Najal jsem si malý pokojík v pod-podnájmu. Můj nevlastní pán jest nájemníkem ve velikém činžáku a pronajal z obsáhlého bytu dva pokojíky staršímu pánu od magistrátu, který se chtěl oženit a proto dvou pokojů potřeboval. Ale ponévadž se svatby sešlo, podnájemník mě přijal za nájemníka či za pod-podnájemníka.

Snídaně mám u pravého nájemníka, na obědy chodím do študentského hostince a večeři odbudu ledajak. Můj pán neboli společník jest velmi pokojný a tichý člověk. Ani nebylo potřebí zahraditi dvéře

almarami. Navštěvujeme se a pro zimu jsme udělali úmluvu, že budeme topiti jenom v jedněch kamnech a oba u nich se ohřejeme.

Student v Praze se naučí teprve šetřiti. Vím, že byste mi poslali, čeho bych žádal, ale mám také rozum, že mnoho na jediného syna nesmíte vydati na úkor jiným.

Přednášek dosud nemáme, proto se dopoledne procházím Prahou, bych seznal všechna náměstí, ulice, průchodní domy, odpoledne pak vyjdu si někam za Prahu, protože se mi velice stýská po venkově. Praha jest velmi krásné město, a také okolí poskytuje mnoho rozkošných procházek. Kdyby nebyla den co den mysl moje na nové předměty upoutána, mnoho by se mi stýskalo po Vás, po gymnasii a po našem milém venkově. Však v Praze tisíceré věci zajímají venkovana, že ani pokdy nemá toužiti. Jenom když jsem sám, když podle Vltavy na nábřeží se procházím, zalétá mysl moje k Vám, tam na ty krásné hory, kde tak prostě, tak spokojeně trávíte Svůj život.

Čím jest vír městský proti tichému životu venkovskému? Dlouho si nepřivyknu, a Vy, drazí rodiče, také byste nesnadno na velké město přivykali. Ale do Prahy se někdy podívati musíte. Až se trochu pohlédnu, až vše poznám, také Vám vše ukáži a vysvětlím. Koupil jsem si plán a popis Prahy a studuji vše do podrobna. Styděl bych se, kdybych za krátko neznal všech památek a znamenitostí v Praze. Ani si nemohu představiti Čecha, který by aspoň jednou v životě nezavítal do matičky Prahy a nepokochal se krásami slavného, historického města našeho.

Píšete, drahá matičko, abych Vám více psal o sobě než o svém okolí; stane se po Vašem přání, jenom až pomine poněkud mocný dojem, který na mě náhlá změna způsobila. Také Vám budu více psáti, až se poněkud usadím a látky si hojnosť opatřím.

Pozdravujte ode mne všecky známé a přátely. Buďte s Bohem.

Vás vroucně milující

František Šulina,
posluchač lékařství.

Moje adressa jest nyní tato:

Frant Šulina,
bytem u Vondry Josefa na Vinohradech,
Čelakovského ulice čís 720.

(Pokračování.)

Hlasy českých časopisův učitelských o náboženské škole.

Píše **František Libor.**

(Pokračování.)

Však byl „Posel z Budče“ potrestán za to, že tak dlouho mlčel. Dovídáme se ze článku „Soudu veřejnosti“ v následujícím čísle, že „Národní Listy“ ve zprávě „Také si neutvořili ještě své mínění“ obviňovaly „Posla z B.,“ že „jediný mezi českými časopisy učitelskými sympatisuje s Liechtensteinem a sděluje svým čtenářům, že si také ještě neutvořil své mínění o návrhu Liechtensteinovu“. Dále vyčetly mu „Nár. L.“, že spoluredaktor „Posla z Bud.“ L. Strahl putoval

s poutníky do Říma k papežskému jubileu a že hájí učitelstvo římským způsobem.

Soudíme, že se „Posel z B.“ vyjádřil o návrhu Liechtensteinově dosti jasně. Přeje si změny školního zákona, ale obává se církevního dozoru a snížení docházky školní, jinak řečeno, „Posel z B.“ jest proti návrhu tomu. Jenom, že si při tom nepočíná zběsile. A hle, to již nestačuje „Nár. Listům“, jimž „Posel z B.“ se omlouvá, že to tak nemyslil. Nechť nám tu učitelstvo zazlívá či nic — té výtky nemůžeme smlčeti, že to daleko došlo s některými učitelskými listy, když pokládají „Nár. Listy“ za svůj soudní tribunal!“

Co se týče námitek „Posla z B.“ proti církevnímu dozoru, neuznáváme za potřebno, bychom je obšírně vyvraceli, poněvadž jsme tak již dříve učinili. Myslí-li „Posel z B.“, že by potom faráři školy řídili, a spravovali — proč pak netvrdí, že je teď řídí a spravují obecní starostové! To by bylo stejně pravdivo. Která z té dvoji „správy“ byla by pro učitelstvo méně ponižující, to ví „Posel z B.“ jakž i vesnické učitelstvo tuze dobře.

Aby si snad získal opět přízně „Nár. Listův“, uveřejnil „Posel z B.“ doslovně referát Fr. Hůlky z Pavlíkova, přednesený ve valné hromadě „Ústř. spolku jednot učitelských“; „Jsou-li oprávněny výtky, jež činí se v poslední době českému školství a učitelstvu“. Jenom že místo vyvrácení výtek obral si referent za úkol dokazovati nepotřebnost náboženského vychování! Aby se nezdálo, že je to jeho rozum, volal na pomoc Kanta, Herbarta a jiné nevěrecké filosofy. Tomu se věru divíme. Nač pak choditi k cizincům a do minulých let, p. Hůlka mohl si vybrati domácí exempláře a citovati Alfonsa Šťastného z Padařova mínění o Bohu nebo Josefa Baráka, bylo by to „říznější“, protože Kant a Herbart aspoň trochu věřili v Boha — a pro nás by platily důkazy oněch jako těchto.

Pan Hůlka dal si velikou práci a vypočetl hříchy, o kterých v Písmě svatém se vypravuje od svržení pyšných andělův až do zrady Jidášovy, a dokládá k tomu vtipně, že tenkrát ještě nebylo moderní školy. Z nového Zákona uvedl sice jen dva případy, (při tom zapomněl, že dříve Jidáš Krista zradil, a Petr že jej později zapřel). Pan Hůlka má pravdu, že „moderní“ školy tehda nebylo, ale myslí-li, že svým „vtipem“ zastance náboženské školy „fal“, jest na omylu. Kdyby byl dnes ještě jeden Petr, který by Krista zapíral, a kdyby ten jeden Petr provinění svého hned po skutku litoval, my bychom věru za tu konfessionelní školu se nepřimlouvali. Ale ono jest těch bezkonfessionalních Petrů, kteří Krista zapírají, dělajíce před školní mládeží, jakoby Ho neznali, trochu mnoho. A ti všickni Petrové nelitují svého zapírání, ale starají se horlivě, aby i nadále znáti se k Němu nemusili.

Aby ctěné čtenářstvo poznalo, že tu nepronášíme pouhého podezření, dokládáme ještě, že pan Hůlka dovolával se také slov Kantových: „může-li (prý) býti co převrácenějšího, nežli mluviti dětem o jiném světě, když sotva byly přišly na tento svět“. Když takto dokazuje zbytečnosť náboženského vyučování učitel před mnohými učiteli, kteří mu volají „výborně“ — jak pak asi veliká část těch posluchačů smýšlí!

Potom pan Hůlka posmívá se „logice“ těch, kteří si přejí náboženské školy, a pronáší tento Šalomounský výrok: „Hřích bude

potud na světě, pokud lidstvo žíti bude, a proto na věky zůstane směšností, chtíti zlo ze společnosti vyhubiti.“ Nu, tohle je přece logika! Té si nemusil pan Hůlka ani od Castelara vypůjčiti. To jest asi tak: poněvadž toho nikterak nedokážete, aby nebylo požárů, proto na věky zůstane směšností oheň hasiti.

Dále řeči pana Hůlky rozebírati nehodláme. Neboť vyvraceti podobné lži jako že „náboženství se nechce smířiti s duchem času“, jimž pan Hůlka se naučil z nevěreckých listů, pokládáme za zbytečno. — „Posel z Budče“, který ve čl. „Soudu veřejnosti“ si stěžuje, že jistí lidé konají dílo nevděku na „Poslu z Budče“, může býti ujištěn, že se za uveřejnění liberální řeči p. Hůlkovy zajisté dočká zase od jistých lidí „vděčnosti“.

Komenský, jakkoli často poukazoval ku potřebě náboženského vychování ve školách, s prudkostí o málo menší než „Učit. noviny“ vytasil zbraně proti škole náboženské. Tvrdí sice opět „Komenský“ v čís. 7., „že jest rozhodně pro to, aby se mládež vychovávala v duchu náboženském“; — ale vedle toho ujišťování především se vyjímá obhajování dosavadního školského zákona, kterýž ukládá vyučovati náboženství pouze kněžstvu a připouští, aby na školy křesťanské dosazování byli jinověrci. Uveřejňuje návrh Liechtensteinův, připojuje k jednotlivým paragrafům poznámky, jako: „Starodávné trivium“, „Raduj se, šulfrajne!“ „S Bohem, osmiletá povinnosti školní!“ a pod. V doslovu pak táže se, mají-li se vychovatelé národa dostati „do takového otroctví?“ A posléze volá: Národe, netrp toho a vyslov: Škola národní patří národu!

Na toto odpovíme „Komenskému“ jeho vlastními slovy. On totiž k 1 § návrhu L-ova, (v němž se praví, že škola má vychovávati s rodiči) poznamenává: „Jak tomu rozuměti? Budou rodiče choditi do školy pomáhat učiteli nebo nabudou práva vycinkati učiteli, kdykoli seznají, že nevychovává dítky tak jak si přejí?“ — A my se rovněž tážeme: „Jak tomu rozuměti, že škola patří národu?“ Jsou tím národem obecní starostové a školní dozorci, kteří teď na školu dozírají? — Ale budiž: škola patří národu; jenom že měl „Komenský“ doložiti: p o k u d s e n e j e d n á o n á b o ž e n s k é v y c h o v á n í; ale přeje-li si národ vychování n á b o ž e n s k é h o, tu mu škola nepatří, do toho nikomu nic není. Tak se to má pravdivě s tou frasí, že „škola patří národu.“ „Komenský“ běduje, že po 20 let nepodařilo se učitelstvu přesvědčiti duchovenstvo, „že vychováváme mládež na základě náboženském.“ Na to odpovídáme, že se to učitelstvu skutečně nepodařilo, neboť co konali n ě k t e ř í učitelé, to nekonali všichni, třeba tak „Kom.“ tvrdil. My ovšem rádi a vděčně uznáváme, že „Kom.“ vždy o svorné působení učitelstva s duchovenstvem horlil a za náboženské vychování se přimlouval, (jak dokázal uč. V. Špaček v těchto listech). Ale na to zapomíná „Kom.,“ že se všecko učitelstvo neřídí jeho radou, ale že se veliká část jeho drží nynější „České Školy“ a „Učit. novin“, kteréž o náboženském vychování soudí poněkud jinak. Nevěří-li nám redakce „Komenského,“ nemůžeme jí pomoci, ať se přesvědčí sama.

V čís. 20. a 21. uveřejnil „Komenský“ článek „Evandělické školy a návrh Liechtensteinův.“ Pisatel snaží se dokázati, že by po přijetí návrhu toho dály se evangelíkům ještě větší křivdy, nežli prý se nyní dějí. L-ým zákonem zamezil by se úplně evangelickým učitelům pří-

stup na školy obecné. — To jest pravda. Ale pan V. P. ví, že ty školy obecné jsou kromě skrovných výjimek naplněny dětmi katolickými. A co by tomu pan V. P. říkal, kdyby na školy s mládeží evangelickou dosazováni byli učitelé katolíci? Nám se zdá, že by mezi evangelíky strhl se mnohem větší křik, než nyní ozývá se proti učitelům jinověrcům z úst katolíků.

Mohli bychom říci, cože nám po jiných vyznáních náboženských — my se staráme jen o své. Ale přece nemůžeme zatajiti svého podivení, že jsou evangelíci proti návrhu Liechtensteinovu, kterýžto ve 2. § staví školy soukromé na roveň veřejným, (čímž by evang. školy soukromé jen získaly) a který v § 6. praví, že církev, po případě náboženská společnost, vykonává dozor nad celou školou — tudíž církev katolická nad školami katolickými a evang. nad evangelickými. Či se dočetl pan V. P. v návrhu, že církev katolická dozírati má také na školy evangelické? To snad ne. Že by ve školách katolických, kde jsou dvě, tři anebo třeba deset evangelických dětí, k vůli nim žádných zvláštností zaváděno nebylo, rozumí se samo sebou. Katolíci by vyčkali příkladu evangelíkův, jaké by oni činili ústupky ve svých školách dvěma, třem dětem katolickým.

Dále píše pan V. P., že „katolická hierarchie poslední dobou různou zbraní bojuje a vítězíc v před postupuje. Doba, která rodí takové houby, jako jsou Hlavinkovy „Bludy a lži v dějinách“ a Pohunkovy procházky ve „Vlasti“, jest dalším úspěchům propagandy skutečně nejvýš slibnou.“ Pokud se pamatujeme, nestarala se dosud ani „Vlast“, ani nestaral se žádný její spolupracovník o pana V. P., a bylo by tedy snad spravedlivo, aby pan V. P. nestaral se také o ně. Že se mnohým lidem v nynější době oči otevřely, a že vidí, kam by lžiliberalismus národy přivedl, a že následkem toho náboženství nad ním vítězí, to každého lidumila jen potěší. („Komenský uveřejňuje tento článek, opatrně připomenul, že se vším, co v něm obsaženo, nesouhlasí.)

Zmíníme se ještě o čl. „O návrzích za změnu říšského zákona školního“ od redaktora Fr. Slaměníka. On připouští, že „zvláště ve velkých městech a snad i jinde za desítileté abstinence duchovenstva katolického tak mnohý zlořád se zahnízdil, že zejména v některých německých městech vpašován byl do školy katolické učitel židovský, že ve školách některých (opět toliko německých) kříž byl odstraněn a snad i modlitba Páně modifikována, neli dokonce odstraněna; (ale) to státi se mohlo jen proto, že pánům v tehdejších okresních školních radách nikdo nehleděl na prsty, a že tito pánové, totiž tehdejší strana vládnoucí těm „vzdorujícím“ schválně činila všeliké příkoří.“ — K tomu podotýkáme jen tolik: což pak zmůže jediný duchovní v okr. školní radě proti mnohým ostatním pánům, zvláště když jejich výnosy opírají se o zákon? A vždyť jsme se ještě nedávno dočetli, že má býti opět vydána jakási „interkonfessijní“ modlitba. — Dále praví redaktor „Kom.,“ že si učitelstvo nepřeje dozoru duchovního proto, že by to byla vláda stavu nad stavem. „Každý stav intelligentní sám se spravuje v Rakousku, toliko učitelé národní, nejsouce počítáni ani k úřednictvu zemskému, ani státnímu a nejsouce ovšem také zřízenci obecními, mají několikanásobný dozor občanský i statní. Má-li k tomu všemu ještě také přistoupiti dozor duchovenský?“ Tak obává se „Kom.“ toho velikého strašidla — církevního dozoru. Že

má učitelstvo tolik představených, za to duchovenstvo věru nemůže. Dozoru ze stavu občanského se učitelstvo samo dovolává. Pan redaktor „Komenského“ může míti v dobré paměti, jak na sjezdě učitelském r. 1880. dostal od předsedy co proto, že se opovážil mluviti proti resoluci, která doporučovala dozor samosprávný, neboť liberalní strana v učitelstvu má každého za spůsobilého dozírati na školu, ať jest rolník, řemeslník či dělník, jenom duchovního ne. „Budiž tedy jasno mezi námi,“ praví redaktor „Kom.“ — Ano, budiž jasno mezi námi. Nynějšími zákony školskými řekl stát církvi: „Ty budeš pracovati, a já budu poroučeti.“ — Církev vychovává veškeré lidstvo vštěpováním nauk náboženských ve mravnosti (stát pečuje svými zákony jen o stránku negativní) — toho jí snad neuprou ani liberálové. Ona tak činí i ve škole — ale dozírati na to, zdali o vychování nábožensky mravném i v ostatním učení se pracuje — to nesmí. Tážeme se: kdo si všímá nyní, zdali se tak děje? Činí tak místní školní rady? Činí tak okresní školní rady (prostřednictvím okr. inspektorů, kteří přicházejí z pravidla jednou v roce do školy)? Činí tak zemská školní rada? A nechť nám nikdo nezazlívá pro slova, jež tu proneseme: bylo by velice smutno, kdyby kterýkoli z nynějších úřadů školních měl dozírati na vychování náboženský mravné, maje ve svém sboru obyčejně jediného kněze, který jako pouhý člen má právo velmi skrovné. Tvrdíme směle, že se nyní vede se strany školních úřadů dozor nad učením, avšak nikoli nad vychováním — zvláště pak ne nad vychováním náboženským.

A tomu měl odpomoci zákon o náboženské škole. Církvi jde pouze o dozor nad vychováním náboženským, (na něž nestačují dvě hodiny náboženství vykázané) a nikoliv o nějakou despotickou vládu nad učitelstvem. Té má učitelstvo nyní více, než by jí měli za spoludozoru církevního. Že by všechen dosavadní dozor zůstal a církevní že by k němu přibyl, o tom nemůže nyní ještě nikdo s určitostí mluviti; a kdo to přece tvrdí, zúmyslně věc nejistou za jistou vyhlašuje, jen aby učitelstvo církevního spoludozoru hodně se obávalo a proti němu se vyslovovalo. Tvrditi, že by dozorčích úřadů bylo několik, a každý z nich že by žádal na učiteli něčeho jiného — jest čirý nerozum. Tolik připomínáme panu redaktoru „Kom.“ dokládajíce, že za nynějšího zákona školského — ať on ho ve svém listě sebe statečněji hájí — jest vychování náboženské možné, ale nikoli nutné, a ta možnosť že záleží jenom na dobré vůli učitele.

Praktický Učitel Národní, jejž počal vydávati minulého roku L. R. Pazdírek na Moravě, jest jediný časopis, který se za zřízení náboženské školy přimlouval. Časopis takový jest v nynější době, kdy téměř všecky ostatní listy učitelské s pravou zuřivostí proti opravám školského zákona ve směru náboženském se vyřítily, pravou vzácností. Rozumí se, že způsobil mezi liberály veliký poplach, a útočeno naň jak v „Učit. novinách“, tak v „Kom.“ Ve čl. „Pravdu sobě mluvme“ čteme .... netřeba nám příliš klesati na duchu i hořekovati, pakli zákon kn. Liechtensteina se potká s odporem řišské rady. Zároveň však trváme na tom, že vzhledem na uvedené výtečné vlastnosti našeho kněžstva nejen našim vlastencům vůbec, nýbrž i nám učitelům netřeba též hroziti se uzákonění onoho návrhu.

Jestli však rozum i rozvaha káže nám zdržovati se od všelikých

projevů jakýchkoli obav, naše vlastenecké uvědomění vyžaduje také od nás, abychom se nedali strhnouti do vřavy boje proti uvedené školní opravě.“

Zajímavý jest dopis z Prahy v témž čísle, v němž vylíčeno sprostáctví, jakého se dostalo obecním starším za to, že hlasovali pro návrh Liecht... V dopise tom se praví: Čeho litovati nejvíce třeba, není tak, že učitelstvo postavilo se proti návrhu, nýbrž způsob, jakým postavilo se proti němu. Kdyby učitelstvo bylo nejdříve a nejmocněji vytklo ty stránky vyučování, dle svého přesvědčení nevyhnutelné pokroku lidovému, bylo by se postavilo v před ruchu opositičního a stálo by tváří v tvář duchovenstvu, a diskuse by se vedla mezi oběma zastanci dvou směrů důstojně. Avšak ne! Ze známého tábora mladočeského nadhozena učiteli národnímu léčka, na kterou se také samolibosť jeho velmi snadno chytla. Škrtly se ve slově spoludozor slabiky spolu, a učitel stal tu jako kostelník, ano, jako cídič důstojných bot s fary. Nad tím obrazem zarděl se učitel a přísahal k žerdi, na níž věje exemplář „Nár. Listů“. Od toho času náleží k nejhorlivějším agentům jejich v proudu, jehož měl býti sám vůdcem a ne přisluhovatelem těch, kteří šikovně zneužili proudu ve prospěch své strany. Vidím učitele v postavení naprosto nedůstojném, a pravím to, poněvadž vím, že nechcete jej lichocením získati.“ — Ve čl. „Na objasněnou“ obhajuje „P. Uč. N.“ duchovenstvo proti urážkám „Učit. novin“, které psaly o nevážnosti, do níž prý by upadl stav učitelský, kdyby kněžstvo dozíralo na školy. „Nám se nestýská po farářských hrncích minulé doby, přece však připomínáme, že v té době národní učitel požíval v lidu daleko větší úcty. Národnímu učiteli školní děti líbaly ruce, což stávalo se ne po příkaze samých učitelův, nýbrž z návodu rodičů. — Pojednav o nynějším státním dozoru na školy, praví redaktor: A jaký asi pocit naplňuje duši učitelovu, když ten neb onen člen místní školní rady, kterýž co rolník snad vyniká svým důmyslem v práci na zděděné od svých předků roli, nikterak však v oboru školního vychování, — zavítá do učírny jakožto školní „úřad“, před nímž přemnohý našinec se zavázán cítí skláněti šiji? Ať nám poví redakce svobodomyslných „U. N.“, proč odvislosť od těchto úřadů — namnoze ustupujících co do vzdělání i vlasteneckého nadšení našim kněžím, — má býti tou měrou lahodnou pro národního učitele, že musí proto považovati za svou svatou povinnosť bojovati až do těch hrdel za nedotknutelnosť dosavadních školních pořádků i neustati v tomto boji, byť rozeštváním učitelského stavu s kněžstvem měly býti poškozeny důležité zájmy i zdar vychování školní mládeže.“ Ve čl. „Skutečně-li jsou naše veřejné školy katolické“, jsou vyvráceny důvody redaktora „Komenského“, který hleděl dokázati, že školy naše jsou katolické. Mírně a beze vší strannické vášně psány jsou veškeré články, týkající se návrhu Liechtensteinova. (Kněz a učitel, Škola náboženská a dozor církevní, Kněz — učitel, O spolupůsobení kněze a učitele při vyučování náboženství.)

„Prakt. Uč. Národní“ pracuje o povznešení vážnosti učitelského stavu, nyní tak velice pokleslé, varuje hlavně učitelstvo od veškerých vášnivých agitací a projevů stavu učitelského nedůstojných, i aby se nepropůjčovalo za náhončí straně lžiliberální. Nedojde-li časopis tento mezi učitelstvem hojného rozšíření, bude to úkazem pro učitelstvo velice smutným. (Pokračování.)

O vývoji a rozvoji národních škol v zemích českých.

Prameny dějepisné podávají velice chudičké zprávy o dřevním školství našem. Netřeba však o tom pochybovati, že již za staropohanských časů byly v Čechách a na Moravě školy, nejspíše že při svatyních pohanských. Vyprávují aspoň staří kronikáři čeští, že v městě Budči, tři míle od hradu Psáry, založil Krok pro mládež školu, v níž by se čísti a psáti učila. „Založil“ — čteme též — „Krok po malém čase i jinou v témže městě školu, v níž by se v kouzelství a všelikých čárách mládež cvičila; neboť (dle zpráv našich kronikářů) tehdejší pohané čáry a kouzelnictví měli za největší umění, zvláště — když věštím duchem honositi se mohli. Však do školy té, v níž mládež se kouzelnictví učila, vzácnějších toliko pánův Krok (prý) děti přijímal. Aby pak on oboji školu tím slavnější učinil a ji zvelebil, tři své dcery na cvičení do ní poslal, s kterýmižto dcerami také Přemysl, potom Libušin manžel, do těch škol chodil. Toho času, poněvadž se u nás ještě žádný papír nenalezl, na březových a lípových kůrách, kdo uměl, psáti musil“

Škola budečská byla patrně nejproslulejší v zemi, do níž měli přístup jenom děti z nejurozenějších rodin, jak o tom svědčí návštěva dcer knížete Kroka a Přemysla, praotce pozdějších knížat a králů českých. Protože Čechy tehdy na více knížectví rozděleny byly, z nichž pražské ostatním vévodilo, dá se právem souditi, že byly ještě v každém z ostatních knížectví školy podobné.

Když ku konci 9. století předkové naši odřeknuvše se bludů pohanských přijali víru Kristovu, povstaly u nás zároveň školy křesťanské. O sv. apoštolích Cyrillu a Methodovi alespoň se ví, že učili mládež slovansky čísti a psáti a nadanější žáky pak že připravovali ke službě církevní. Křesťanských škol bylo patrně ještě za živobytí sv. Methoda více; jistě totiž víme, že v staroslavné Budči byla křesťanská škola, která patrně z bývalé pohanské na křesťanskou školu od knížat českých byla přeměněna. Dočítáme se toho aspoň v starých kronikách českých, na základě jichž píše Beckovský:

„Léta 914. velikou maje on Vratislav péči a lásku k svým synům, zvláště k Václavovi, z vůle matky své Ludmily vzal téhož Václava (od báby Ludmily) a jej do Budče na učení dal; neboť toho času v tom městě (od knížete Vlastislava Luckého spáleném, později však opět vystaveném) velké učení v slovanských a latinských literách bylo. Václav, mladé kníže, jakožto poslušný mládeneček otce svého i báby své, také i svých mistrův, velmi pilně se učil a jakžkolivěk učení pilen byl, avšak proto modliteb svých obyčejných Pánu Bohu obětovati nepřestával, také na každý den při mši svaté v kostele sv. Petra a Pavla na Budči vínem a světlem posluhovati nezameškal.“

Již tyto nejstarší zprávy o našich školách svědčí, že byly rázu čistě konfessionalního. Počet křesťanských škol neustále se množil, když v 10. a 11. století u nás byly zakládány kláštery benediktinů, cisterciáků a později též jiných řeholí. Školy při klášteřích těchto zakládané měly původně za účel vzdělávati dorost klášterský; později přijímáni však byli do klášterních škol též synové dvořanští a zemanští.

Školy tyto byly směsicí našich škol národních a středních, neboť hlavním účelem jejich bylo naučiti žáky mimo čtení, psaní a počítání jazyku latinskému, který za oněch časů byl nezbytným jazykem dvorským a diplomatickým. Když školy klášterní ve 12. a 13. století byly v úpadku, vynikly záhy školy biskupské v Praze a v Olomouci; školy tyto, obyčejně šestitřídné, jen v nejnižších třídách odpovídaly našim školám národním, neboť v nejvyšších třídách učeno též musice, arithmetice, geometrii, filosofii, theologii a částečně též právům.

Ony školy dle našich pojmů ani z daleka nevyhovovaly potřebám praktickým; žáci škol trivialních a latinských vyšších ztrávili většinu času opisováním a učením z paměti. Učebných knih nebylo a tolikéž ne zvláštních přednášek a návodů, jak se třeba přehledně učiti. V nižších školách městských ani psaní tehdy nevyučováno; byl-t jednak papír nesmírně drahý, a též velcí páni psávali, šetříce místem, jenom na malých ústřižcích, jednak bylo vyjednávání ponejvíce jen ústní a jen nejdůležitější právní a historické záležitosti a události sepisovány. Pro veliký nedostatek psaných knih patrně též čtení jenom chatrně bylo pěstováno, a učitelové omezovali se asi nejvíce jenom na vykládání písma svatého a hlavních zásad věro- a mravouky křesťanské; obtížné opisování obstarávali tehdy skoro výhradně kněží.

Teprve v XIII. a XIV. století, když města zmohutněla a neodvislejšími se stala, povstávaly četněji samostatné městské školy, kdež učeno psaní, čtení, počítání a trivium.

Jak ze zprávy o škole budečské víme, navštěvovaly školu tu též dcery knížete Kroka. Zajisté též později dívkám z urozených rodin dostávalo se školského vyučování. Dočítáme se aspoň v kronice Beckovského o světici české, blahoslavené Anežce, tetě krále Otakara II.: „Byla poslána, jsouc již zasnoubena knížeti Boleslavovi Slezskému, s hofmistryní, pěstounkou a družinou urozených panen do kláštera Třebnického, tři míle od Vratislavě ležícího, aby se v něm vůli Boží znáti učila; neboť předkové naši, nežli dcerky své mužům dávali, je ne na svatbu k tanci, ne na procházku k darebnému tlachání, ne k zrcadlu, v němžby se vzhlížely a dlouhý čas v šperkování trávily, ale do kláštera pannám duchovním na cvičení posýlali.“

Ano, mnozí historikové tvrdí, že v Německu, v Burgundsku a ve Francii znalosť čtení a psaní mnohem více byla rozšířena u pohlaví ženského nežli u pohlaví mužského stavů bohatých a urozenějších. Kulturní dějiny Čech jsou dosud velice kusé a zanedbané, dosud chatrně a nedostatečně známe rodinný a veřejný život našich předků, avšak právem souditi můžeme, že u nás ženy ve vzdělání obecném nezadali urozeným svým mužům. O ne příliš zámožném zemanovi Tomáši ze Štítného víme, že dcerám svým poskytl hlubšího vzdělání, ano že je zasvětil i do filosofie.

Podobně na menších školách, jaké byly na př. v Praze u jednotlivých far, v Lounech, Žatci, Litoměřicích, Plzni, Budějovicích, Hoře Kutné, v Znojmě, Jihlavě, Fulneku, Mikulově, Opavě atd., vyučovány patrně dítky obojího pohlaví. Víme bezpečně, že byla v Opavě ve XIV. století česká a německá trivialní škola, kde chlapci a děvčata společně byli vyučováni od ředitele kůru, kantora a organisty ve čtení, psaní, počítání a katechismu.

Jako škola Opavská byly u nás bezpochyby též ostatní menší školy městské zařízeny. Jako učitelé na takovýchto trivialních

školách připomínají se nám lidé různých kategorií. Byli to obyčejně mniši anebo staří studenti, z nichž časem vyvinul se zvláštní stav učitelský, který maje tehdy výhradně vzdělání ve své moci, patřil sice k stavu duchovnímu, nalézal se také pod dozorem místního faráře, avšak následkem svého cechovního rozdělení na nižší a vyšší stupně, jakož i mravy poškozujícího života potulného, sklesl na živnostnictvo řemeslné.

Učitelé čili mistři byli najímáni od měst obyčejně na rok proti čtvrtletní výpovědi a dle určitého počtu dítek musili si na pomoc přibírati též pomocníky (succensores) a s nimi o plat svůj se děliti. Tito podučitelé (locati, protože byli najímáni, astampuales, protože vyučovali předmětům prvopočátečním) byli, i kde patronátní právo městům přináleželo, i se svými mistry podrobeni místním farářům, jimž také jakožto písaři a kostelníci vypomáhali. Často nazýváni učitelé, kteří latině učili, též rektoři; podučitelé, jimž svěřeno bylo vyučování zpěvu, čtení a náboženství (učili se žáci tehdy z paměti vyznání víry, desateru, rozličným modlitbám a žalmům) byli též kantoři zváni.

Také při venkovských farách povstávaly ve XIV. století školy. Jaké asi školy takové byly, dovídáme se ze snesení synody ve Vyškově na Moravě r. 1412. odbývané, které výslovně další rozšiřování venkovských škol zapovídají, a to jednak pro nedbalosť hochů, jednak pro chatrnosť a nezkušenosť učitelů, kteří společně se žáky svými četných krádeží se dopouštěli. Dle snesení téže synody měli faráři ve svých obcích právo, dosazovati a sesazovati učitele.

Na venkovských školách učili se žáci nejspíše jen katechismu a biblické dějepravě, dále snad obvyklým kostelním modlitbám a zpěvům. A ještě to se dálo sotva s velikým zdarem, smíme-li školy venkovské posuzovati dle snesení připomenuté právě synody vyškovské. Jak jsme již připomenuli, zastávali místa učitelská staří studenti, z nichž zřídka který universitu, (jež za těch časů poměrně ani neposkytovala vzdělání, jakéhož dávají žákům svým naše úplné střední školy,) v životě svém spatřil. Tací staří studenti potulovali se od místa k místu a rozličné darebáctví provozovali.

Ve Francii a v Anglii vyvinuli se z nich první komedianti. Tito staří studenti vodili obyčejně též mladší žáky s sebou, již konajíce jim práce služebné, byli jim z duše oddáni, a nebylo-li právě výdělku uměleckého, mistry a pány své též žebrotou a krádeží živili. Takovéto žákovské sběře bylo zvláště ve 14. a 15. století zejména ve Francii, v Anglii a v Německu hojnosť a neméně jich bylo asi u nás. Považíme-li, že na vysokém učení pražském na počátku jen osm mistrů bylo, kteří však tisíce žáků učiti měli, tedy soudě dle tehdejších obmezených prostor v těsných budovách, z těch ročně zapsaných 10.000—30.000 studentů v Praze jen nepatrná část přednášky v kollejích navštěvovala, ostatní pak ohromná většina občas asi vždy po všech zemích českých se rozlezla, žebrotou se živila a podpor na další studie se dožebrávala.

Ve výkladu latinských klassiků se takovíto dvacetiletí historiones (herci historek, jež sehrávali, kam přišli, aby snáze peníze vybrali) a vacantivi (tuláci, vagabundi) sice nevyznali, ale za to tím lépe ve všemožném lotrovství, jež i tím jim umožňováno bylo, že

jim bylo dovoleno nositi zbraň jakožto nastávajícím studentům universitním.

Dostali-li takovíto scholárové na některé škole pomocnické místo, nalézali se svými mladšími žáky též útulek v učebních síních anebo na hřbitovech, kdež dárky občanstva se živili. Nedostávalo-li se však dárků s dostatek, tedy páni učitelé i žáci kradli a rozličné výtržnosti v místě tropili.

Učitelové a žáci takoví byli ovšem často postrachem vesničanům i měšťanům, kdežto však v zemích sousedních ještě v 17. století obyvatelstvo to trpělo, zlepšily se záhy u nás školské poměry, a to již v 15. století. Za učitele posýláni byli do venkovských měst a osad studenti, kteří nabyli po přísných zkouškách na universitě pražské nejméně hodnosti bakalářské nebo licentiátské.

Za námahu dostávalo se jim skrovného, ale na tehdejší doby slušného platu a stravy u místního faráře. Za několik roků vraceli se nejlepší pomocníci a učitelé zase na universitu, dokonavše pak odborné studie a přísné zkoušky, stávali se buď mistry, t. j. professory na universitě, nebo se věnovali kněžství a byli z nich kaplani a faráři.

Dokud bakaláři, rektoři a universitní mistři učitelovali, nesměli se ženiti. Mistři lékaři, kteří na př. chtěli provozovati praxi lékařskou, musili se dříve učitelského úřadu vzdáti, než se oženili. Jiní učitelé a mistři vzdavše se povolání učitelského na nižších, středních i vyšších školách, přestupovali do služeb městských, panských, zemských a královských a stavše se písaři, rady, soudci atd. pojímali za manželky také bohaté měštky a šlechtičny a dosáhli často v městech i v zemi vznešených a výnosných hodností.

Z té příčiny nabyl u nás učitelský stav záhy zase veliké vážnosti. „Nejen universita," píše Pelzel, „nýbrž i většina královských měst v Čechách byla opatřena tehdy nejlepšími učitely. Nebylo v Čechách městečka, které by nebylo mělo svých vlastních velmi dobře zařízených škol. Větší města mívala též více než jednu školu, Praha na př. jich měla 16. Bylo-li v zemi některé učitelské místo uprázdněno, tedy to obec oznámila rektorovi university Karlovy, a ten jí poslal nového, zkoušeného učitele. Takovýmto způsobem byly Čechy a Morava opatřeny vždy výbornými učitely. Tak vzorného školského zřízení neměl toho času a ani snad později nikdy žádný jiný národ."

Na českých národních školách, zejména ve větších místech, kde bývaly školy pěti až šestitřídné, naučili se žáci vzorně latině i řečtině a mohli se odtud přímo odebrati na universitu a zde s prospěchem studovati.

Velikou ránu utrpěly národní školy v zemích českých, když se tu zmáhaly třenice náboženské zejména, když v polovici XVI. stol. se úžasně u nás počal šířit protestantismus. Na původní výši udržely se pouze školy českých a moravských bratří, které namnoze velikého rozkvětu dosáhly, na př. jejich školy v Ivančicích, Přerově a v Prostějově. Nejvíce klesly školy katolické. Tyto pozvedli zase z prachu v zemích našich členové tovaryšstva Ježíšova, kteří v druhé polovici XVI. stol. slavné kolleje v Praze, v Olomouci, v Brně, v Jindřichově Hradci atd. založili a které brzy i s bratrskými školami konkurovaly a je, aspoň co se týče obliby u lidu, i předčily. Do škol jesuitských ještě před katastrofou bělohorskou posýláni byli četní synové vynika-

jících protestantských, utrakvistických i českobratrských šlechticů, kteří pak namnoze i víru katolickou přijali.

Strašná katastrofa stihla naše školství za války třicetileté. Učitelé byli ze sídel svých buď vypuzeni, anebo — a to většinou — podlehli útrapám válečným. Lid nesmírně zdivočil a sesurověl; vraždy byly u nás na denním pořádku, a hrozná pověrčivosť a nevědomosť zmocnila se našeho lidu.

Po provedení katolické protireformace — pouze školy řeholní, zejména jesuitské a piaristské, byly dobré, ostatní byly prabídné. Roku 1669. na př. napomenula městská rada novojičínská řiditele městských škol, aby se neopíjel a s dětmi hloupostí nevyváděl. Ještě r. 1718., tedy 70 let po skončení války třicetileté, rozkázala městská rada téhož města učitelům, aby ve škole neklnuli a neslušných řečí se před dětmi varovali; též se měli vyhýbati podezřelým společnostem a rozpustilým pitkám.

Ovšem nesmíme se diviti tomu, že takoví učitelé mohli i na městských školách působiti. Bylyť příjmy učitelů tehdejších chatrné, chytal se tedy učitelského úřadu každý jen z bídy. Platu měli tehdejší učitelé 40 až 44 zl. ročně; koleda jim vynášela u každé rodiny 3 kr. a mimo to jim vynášel tak zvaný kvatember: od slabikujících 3 kr., od katechismu 9 kr., od evangelia 12 kr., od knihy o Ježíši Sirah 15 kr.; větši chlapci, kteří se učili psaní, krasopisu, zpěvu, hudbě, ministrování platili 18 kr. ročně; od jednoho děvčete se platilo beze všech dalších poplatků 15 kr. ročně za vyučování.

Mimo to si vydělal učitel něco za kostelnictví, zvonění, muzikantství, písařství atd. Plat a namnoze též ostatní poplatky přijímal nejvíce v obilí, váři, vejcích a v jiných naturáliích. Místo jeho nebylo definitivní, neměl také žádných nároků na pensi. Což divu, že takový učitel v bídě žil a v bídě zemřel. Od takovýchto učitelů, kteří se často jen i náhodou čtení, psaní, počítání a hudbě naučili, kteří zřídka některou třídu humanitní školy byli navštěvovali, ovšem nemohlo se žádati mnoho. Pro četná jiná vedlejší zaměstnání nemohlo se díti vyučování ani pravidelně.

V městech bývaly školy dvou až trojtřídní, na kterýchž obyčejně vyučovali rektor, kantor a auditor. Časem dohlížel místní farář a zejména toho dbal, aby náboženství katolickému řádně bylo vyučováno.

Hůře nežli v městech bylo s farními školami vesnickými. Zde byli učitelé ještě hůře placeni, vyučovali málo, a protože v četných místech v Čechách a na Moravě vůbec ani škol nebylo, tedy v takovýchto farnostech, pokud tomu pohoda a čas dovolovaly, učily se odrostlejší děti jen v neděli hlavním a nejdůležitějším článkům křesťansko-katolického učení.

Vyučování dítek dálo se na vsích v jich jazyku mateřském; na městských školách nabývala však v českých krajích také němčina půdy, zvláště když kněží a učitelé češtinu hůře nežli němčinu znali a vrchnosti germanisaci podporovaly.

Takový smutný stav národního školství panoval téměř do konce vlády císařovny Marie Terezie, ačkoli již na počátku jejího nastoupení, po ukončení první války slezské a po korunovaci za královnu českou, čeští i moravští zemští stavové z vlastního pobídnutí na nápravu národního školství pomýšleli a aspoň některé opravy provedli.

(Dokončení.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

Po nějaké chvíli zapěla pak Terenia polohlasem onu píseň Čenstochovskou, kterou lid tak rád o poutích zpívá:

„Uslyšel jsem vděčný hlas,
Jak Maria volá nás,
Pojďte ke mně, dítky moje,
Přišel čas, ach přišel čas!

V tom ustala ve zpěvu.

„Co jest vám?“

„Nic. Je mi velmi dobře!“ — než začala se dusiti.

Ščensný zbledl. — Terenia sáhla rychle po batystovém šátku, který Ščensný uzřel ihned zakrvácený.

„Krev,“ zasténal nešťastný jinoch, zkamenělý bolestí, co zatím ona usmívala se již zase jasněji, než kdy jindy.

„Nic, nic, to přejde; — již je lépe.“

„Všecka se chvějete, — opřete se o mne.“

„Dobře, — vraťme se k matince.“

„Ne — prosím vás, posaďte se tuto, a já doběhnu pro Ambrože, — pro Bohdana — učiníme nosítka a odneseme vás na druhý břeh ostrova.“

Při slovech těch nemohla se Terenia zdržeti smíchu, což však příčinou bylo druhého výbuchu, ač již značně slabšího, nežli byl předešlý.

„Pro Boha živého! nesmějte se, slečno!“

„Když jsou nosítka ta tak zábavna! Kdo to kdy viděl! Nechci toho za živý svět.“

„Prosím vás — zaklínám vás.“

„Ne, ne, pojďme pomalinku — mohu již jíti, — ale jen neříkejte ničeho matince.“

„Jak že?“...

„Povím jí to doma sama... teď toho netřeba, poněvadž to není k ničemu dobré. Nač kaziti jí vycházku?“...

V tom přišel Ambrož, vyslán paní Wiśniowieckou, aby jim pověděl, že se mají vrátiti přímo k loďce, jelikož ona odešla již s Hevikou napřed. Příčinu spěchu toho uhodneme snadno, vzpomeneme-li si, jak rozešla se Hedvika s Alim, a jak trapným musil býti pak hovor pro všechny tři; — jemu nechtělo se mluviti, poněvadž ho stud zdržoval, dámám pak, nejen Hedvice, nýbrž i matce, ruměnce se tvořily rozčilením.

Proto když Ščensný s Terenií kratší cestou k nim dorazili, nepozoroval z počátku nikdo ničeho; až když vsedali do gondoly, paní Wiśniowiecká, pohlédnuvši na ni náhodou, zvolala:

„Tobě jest jaksi nedobře, mé dítě!“

„Proč, matinko?“

„Poněvadž vyhlížíš tak divně.“

„O, věř mi, je mně výborně,... tak jaksi mile...“ a laskáním snažila se zastříti celou událost. Ale pohled Ščensného ji lekal, neboť ze zesinalé tváře Litvínovy a zafatých retů bylo možno tak jasně vyčísti celou událost, že tajemství viselo jen na vlásku. V tom přišel jí na mysl jediný možný způsob, jak by toto až ku konci vyjížďky bylo zachováno; chopila se ho rychle a majíc prst na ústech pravila:

„Kdyby byl tak pan Firlej laskav a zazpíval nám píseň nadněmenských Flisův! Bude se překrásně na vodě vyjímati, a přesvědčíme tak Battistu, že nemají pouze Veneciani barakol.“

Pohled, jakým jí Ščensný odpověděl, byl němou, ale nejvýmluvnější výčitkou a jakoby prosbou o milost. — Než, ačkoli by byl v okamžiku tom raději skočil do laguny než zpíval, bylo přání její tak mu svato, že ihned beze slova úst otevřel, nejsa si jist, zdaž místo hlasu jek bolesti z prsou se mu nevydere. Ale hlas (jak to již často v případech takových zvláště u tenorů bývá) nejen že nebyl bolem ochraptěl, nýbrž byl dvojnásob čistý, silný a krásný, že se Vlach gondolier za svůj styděti musil.

Zatím vyhlédalo slunce již jen zpola z vody, v níž zdálo se, že druhá polovice jeho roztavena jest, jak se jiskřily vlny žárem červeného zlata. Brzy po té ponořilo se docela a zmizelo, — načež ihned oblékla se dřímající obloha v tisíce závojů růžově-bílých, laguna stala se tak hladkou a průzračnou, že odhalovala všech tajemství dna svého — celý to svět podvodních rostlin — příroda utišila se — a uprostřed klidu toho rozléhaly se teskné zvuky litevského nápěvu daleko, unášeny váním větérku.

Terenia opřena o matku (jakoby z přítulnosti, ač dálo se to z nutnosti), poslouchala, ústa majíc úsměvem ověnčena, ale brvy staženy, jelikož jí bolest dech krátila a horečka tvář stále více barvila. A „moudré-li hlavě dosti na slově“, dostačí srdci milujícímu jediný pohled. Proto též paní Wišniowiecká oka s ní ani na okamžik nespouštěla, a neříkajíc ničeho, domyslila se všeho. Přece však, když jí Terenia po návratu domů pravdu pověděla, nohy se pod ní zachvěly, neboť hrom vždy hromem zůstane, byť i očekáván.

Ščensný vrátil se domů, ale na lůžko se mu nechtělo. Ali počal mu vyprávěti o své nepořízené s Hedvikou, vida však, že přítel jeho neposlouchá, skrátil hovor svůj.

„Ty máš opravdu potřebí svého neštěstí, můj drahý, abys se po 26 letech srdeční svobody, tak heroicky chráněné proti všelikým nástrahám dcerušek a matiček, zamiloval konečně do... souchotinářky! Ale jsi tím sám vinen! Což jsem tě nevaroval?“...

„Dej mně pokoj, a odstup ode mne!“ zvolal Ščensný po litevsku, a odešel do druhého pokoje, bouchnuv dveřmi za sebou. Bylo mu dusno; — prsa obrovskou tíží tísněna nemohla oddýchati. Otevřel tedy okno a vychýlil se nad kanal. Ale stříbrné, dlouhé vlny zdály se mu potoky slzí, měsíc a hvězdy pohřebním světlem, gondoly rakvemi a černé sukno na nich zavěšené smutečním závojem katafalku. V tom spatřil na obloze letěti hvězdu: zasvitla mu před očima, mihla se a znikla. I zvolal: Toť Terenia! chceš ji chytiti, šílenče?... A vloživ si tvář do dlaní, produmal tak ostatek noci. Když však začalo svitati, pravil sám k sobě: Konečně, ať stane se cokoli, neustoupím, ke všemu jsem odhodlán, jen kéž mohl bych ji měsíc nazvati

svou!! Jeden měsíc štěstí za celý život! vždyť není požadavek můj veliký?...

S rozhodnutím tím odešel do hotelu, aby zvěděl, jak Terenia ztrávila noc. Našel tam ještě všechno služebnictvo pohrouženo ve spánek, tak že stěží vpuštěn byl do známé nám již čítárny v prvém patře. Ohlédl se kolem; živé duše nebylo viděti. Napjal sluch v tu stranu, kde dámy Wiśniowieckých bydlely, — tam panovalo úplné ticho. Přisunul si tudíž křeslo ku dveřím jejich salonu, usedl si a zkameněl tak po několik hodin jakoby tam přikován byl, nedbaje pranic hluku sluhů v hotelu, kteří probudivše se po nějakém čase, zametali, šramotili a hovořili kolem něho.

Konečně vyšel Ambrož z pokoje svého panstva a žádal čaj pro dvě osoby; oči měl zesinalé jako po nemoci, neboť i poctivý sluha tento nemohl pro zármutek spáti této noci.

„Dobrý den, Ambroži; jak se má slečna Rezinka? (a až litoval otázky té, jak se lekal odpovědi).

„Ruce líbám. Nedobře."

„Co se děje?"

„Měla velmi velikou horečku. Ubožátko — ale tamto jde doktor a musí tady projiti, od toho dovíte se toho nejlépe."

Za chvíli ukázal se pan Lorenzo, homeopat, dosti objemný to tatík s hnědou španělkou.

„Má úcta — jak líbí se panu radovi stav slečny Wiśniowiecké?"

„O carina, delicatina! co jsem na světě, neviděl jsem nic podobného!"

„Jděte k šípku se svými vykřičníky!" zamručel Ščensný, nanejvýš podrážděn, a nahlas pravil: „Na to jsem se netázal, pane doktore, nýbrž na to, bude-li žíti, nebo umře-li."

„Pazienza, Signor Conte, — (cizozemci jest každý Polák hrabětem) — doufejme, tak mladinká!"

„Tím hůře, u sta hromův!"

„Arci, tím hůře, ale kdož to ví?... Teď myslím, že se jistě pozdraví, ale co dále se stane... speriamo. Násluchu jsem posud nemohl užiti, obávaje se nového výbuchu krve, snad se též plíce neukáží ve špatném stavu... ale bojím se jen o srdce... neboť vy Poláci všichni na ně stůněte."

„Mámeť proč."

„Ale je to krásný andilek! Pane hrabě, má dcera, jež čítá dvacet tři jara (— a tu po vlašsku ukázal číslo to i na prstech —) a slyne svojí krásou, nemůže se k ní ani přirovnati; jsem jejím otcem, ale přiznám se! Bellina!! Vy jste zajisté milovníkem jejím?"

„Jejím krajanem jsem!" odtušil Ščensný, uražen ve svém citu, a rozloučil se se vznešeným dotěrou.

Ač neměl pak již příčiny k dalšímu otálení, přece minula ještě notná chvíle, než se uchystal k návratu. Na schodech potkal Hedviku a Kristinu, jdoucí z kostela. Poslední měla tvář od pláče opuchlou, první vyjasněnou a čarokrásnou. Při pohledu na Ščensného blyskla jí slza v oku, a podala mu ruku s takovým soucitem, že od okamžiku toho sestru svou v ní poznal.

„Milá slečno Hedviko! co se s ní stane?"

„Uzdraví se!"...

„O, díky za to slovo! ale v koho skládáte naději svou?"

„V Tu, jež nikdy neopouští.“

„Modlila jste se, slečno?“

„Ano. Poručila jsem ji Matičce Boží; učinila jsem slib.“

„A jste si tím jista, že budete vyslyšána?“

„Život bych na to vsadila,“ odvětila Hedvika nadšeně. „Což bylo kdy slýcháno, aby byl někdo od Ní oslyšán? Prosilať já jsem s takovou věrou nezvratnou a nezlomnou, že kdyby mně sto doktorů řeklo, že není naděje, jsem odhodlána, do očí jim odporovati.“

„Jak jste šťastna! Blažen, kdo věřiti může!“

„Ach! kéž byste i vy uvěřil, a pak byli bychom ještě více upevněni v modlitbách svých! Povídám vám však, že se Terenia uzdraví!“

„Slibuji, vyprosíte-li jí úplného zdraví, že uvěřím!“ zvolal Ščensný, a srdce maje přeplněno vsedl do gondoly.

Pluje kolem kostela Santa Maria della salute (Panny Marie, matky uzdravení), jehož bílé zdi tak krásně koupají se v kanale, díval se naň dlouho, jelikož krásný ten pomník péče Mariiny o lid benátský a vděčnosti jeho (že uchránila ho rány morové) divně tentokráte k němu hovořil. Vzpomněl si, že sem rok co rok v den slavnosti chrámové každý Benátčan, od nejprvnějšího boháče až do nejposlednějšího chuďasa, přináší votum, hořící lampičku, a staví ji s plnou důvěrou před tou Ochranitelkou města, od níž všeliké naděje se přízně. „A kdybych i já svíci jí obětoval?“ pomyslil sobě... Ale dobrá myšlénka ta mihla se pouze a zmizela jako včerejší padající hvězdička, a on zasmál se jí, ač mu věru nebylo ani dost málo do smíchu.

IX.

Zikmund Wiśniowiecký.

Terenia zotavovala se velice zvolna. Doktor Lorenzo, jenž, navyklý jsa vlašské dietě, své nemocné po půlnoci neustále nechával při dietě, zastavuje se již nad tím, viděl-li jediné vajíčko při jejich večeři, nalezl tentokráte konečně pacientku dle svého přání, neboť tato nejenom že se nedožadovala zvětšení porce, nýbrž ještě z těch několika lžiček rosolu, jež jí ráčil uděliti, nechala větší polovičku. — Proto ji měl též u veliké vážnosti, a Hedvice, jež zlobila se na takový způsob léčení, vykládal často několik hodin, že i jeho dceruška, jež svou krásou slyne a dvacet tři léta čítá, nejídá na noc masa a nedá si v kamnech topiti. Na štěstí však paní Cesarina, nesouhlasíc s tak všestrannou homeopatií, mírnila předpisy lékařské, neboť jinak nevíme, byla-li by měla Terenia síly ku povstání.

Alimu přicházelo za dosti krušno, že nemohl dlíti u Wiśniowieckých, neboť po svém posledním hovoru s Hedvikou neměl ochoty, tam se ukázati. Snad otáže se čtenář, trpěl-li velice? Odpovídáme, že kde není šlechetnosti srdce, tam nemůže býti o pravdivém citu ani řeči, — (ostatně Hedvika byla nad něho příliš povýšena, než aby ji byl mohl jen oceniti,) — ale trpěla jeho samoláska a v krvavých barvách líčila mu hanbu košíčku, prvního, jehož se mu bylo posud dostalo.

„Ne, neustoupíš s pole tak hned!“ pravil sám k sobě, „odpor t e n musíš přemoci!“

A proto vychystal se po nějakém čase, když byla již Terenia

hezky zotavena, znovu na návštěvu, — ale bohužel! Ambrož s dosti zarmoucenou tváří přinesl mu odpověď:

„Odpusťte, milostivá paní prosí za odpuštění.“

Odbytý Adonius dupl si, jda se schodův, a běžel k Irmě, ale snadno nabyté vítězství zdejší nenahradilo mu doznané porážky.

Ščensný naopak přicházel každého jitra tázat se po zdraví Rezinčině, mysle ve dne na odpověď, již dostal, a v noci na odpověď, již dostati měl. O malování nebylo již ani řeči, — jenom dlouhé procházky ve společnosti věrného Nemroda přinášely mu trochu úlevy.

Jedenkráte uzřel mezi travou bělati se prvosenku. Zaradoval se velice, a hledal potom s neúnavnou trpělivostí tak dlouho po tak zvaném „Marsově poli“, skláněje se jako panenka nad každým stvolem, jenž z daleka měl podobu kvítku, pokud nenašel prvosence několik družek.

Složiv v bukétek to ovoce hodinové práce, pospíšil s ním do hotelu „Europa“.

„To je dobře, že to přinášíte“ zvolala Hedvika: „to se Terenia potěší! Dnes právě vstala poprvé“.

Zároveň pak ukázala se v pootevřených dveřích ložnice hezká rekonvalescentka, opřena o rámě matčino. Tvář její zdrobněla a, možno-li, ještě více zdětiněla, bělost pak její odrážela se jasně od Solferinské košilky, co zatím množství drobných vlasů kolem skrání, z nichž každý zvlášť zkroucen byl jako sotvy viditelná nitečka, tenší nežli pýří, tvořilo jí jak obyčejně aureoli ze zlatých kadeří.

Spatřivši Ščensného poskočila čile, jako kdyby neviděla jeho, nýbrž pouze kvítky v jeho ruce.

„O! prvosenky!“ zvolala „první, jež tohoto roku vidím! Jak jsou krásny!...“

V očích Ščensného zříti bylo celou její radosť.

„Jaké to štěstí pro mne, že jsem vám mohl způsobiti malou tu radosť...“

„O! není malou — velikou! — velmi velikou! Mé kvítečky: pojďte do vody, a potom na můj oltářiček před Královnu, jež dostává ode mne vždy prvotiny nejrannějších květin!“

Tak dostal se bukétek dle zbožného určení před Marii a kvetl jí celý den, a co stalo se s ním nazejtří, když počínal již trochu vadnouti, toho nepovíme....

U večer byl Ščensný znovu na čaji. — Byl podán dříve nežli obyčejně, v hodinu, kdy listonoš přicházel; a právě nalévala Hedvika druhou sklenku, když přinesl Ambrož paní Wiśniowiecké na tácku list s krakovskou pečetí.

„Toť od Zikmunda!“ zvolaly všechny tři dámy najednou, „což pak nám píše?“

Paní Cesarina otevřela psaní, a přehlédnuvši je rychle, předčítala nahlas, jak následuje:

„Nejdražší tetičko!

Nebyl bych katolíkem, ani Polákem, ba ani sestřencem Vaším, kdybych za nynějších dob neučinil toho, co činím dnes. Dlouho rozepisovati se ani nechci, ani neumím: pravím jen krátce, že jsem již psal rodičům prose jich, aby mně dovolili, přerušiti studium akademické, a mně na cestu požehnali, — a, jak doufám, požehnají-li úmyslu

mému, uzří mne milená tetička a sestřičky nejdéle za dvě neděle v Benátkách na cestě do Říma...“

Tu musila paní Wiśniowiecká pro pohnutí ustati. Hedvika, krásná jako malina, vybuchla horoucí pochvalou na Zikmunda, a Terenia potichu jen a beze všeho podivu zašeptala: „Věděla jsem, že se tak stane.“ Ale Ščensný přes veškeren klid uzřel na její tváři tolik citu, že ne poněkud, nýbrž hluboce, nadobro zanevřelo mu srdce nechutí proti šťastnému bratránku.

Paní Wiśniowiecká četla dále:

„Vždy naříkal jsem nad bídnou nicotou našich dob, kdy ani povstání v otčině, ani jiné veliké události světa, hodné krvi a trudu, nebylo možno se dočekati; — ale teď jinak soudím, neboť hle! otevírá se působiště novým křižákům, aby bránit šli víry a sv. Otce!... Oj, jistě že schválíte úmysl můj? Ač jsem jedináčkem, tož přece jest mi církev matkou tak drahou jak rodná. a i ta třetí matka — Polska — nebude se s ní hádati o můj život. Zatím na brzké, šťastné shledání! Milené tetičce líbám ruce, Hedviku pozdravuji po bratrsku co nejsrdečněji, své jediné Lilijce pak v duchu k nohám se skláním. Připojil bych několik veršů, jež se mně dnes v noci zdály ve formě akrostichu na slova „Lilie Wiśniowiecká“, ale nemám odvahy; třeba by se hněvala. Vím, jak se zaraduje, že, jak Pán Bůh dá, bude ze mne papežský zuav, — protož ať poděkuje Pánu Bohu a pomodlí se za Zikmunda.“

„Kdo je to ta Lilijka?“ ozval se Ščensný skrze zuby.

„To jsem já,“ odtušila Terenia, a paní Wiśniowiecká dodala na objasnění:

„Nazval ji jednou v dětinství tak, a od té doby jí jméno to zůstalo.“

„A ty verše? škoda, že jich neposlal. Je to studentský genius, nebo má opravdu nadání?“

„Časem se mu to podaří, ale ne tehdy, obéře-li sobě takový předmět. Neboť jak pak může též o mně psáti?... nebo o komkoli?“ dodala tišeji, tulíc se k Hedvice. — To již je vždy jistá nevěra na poesii spáchaná. Jen jedna jest pravá láska a jedna pravá píseň!“

„Kdy pak já jí porozumím?“ pomyslil si Ščensný jako v zoufalství. — Byl by hovor prodloužil, leč cítil, že delikátnost nedovoluje, aby se zdržel dele, jelikož zdraví Terenino tomu nedovolovalo.

Terenia se také opravdu hned po jeho odchodu uložila na lůžko, u něhož usedly matka a sestra, hovoříce ještě nějakou chvíli o šlechetném úmyslu Zikmundově a příjezdu jeho.

Konečně odešla i Hedvika do svého pokojíku na lože. Sotvy že však byla dvéře zavřela, přišla k ní po špičkách služka z hotelu, Nannina, jež přišla jí jakoby ku pomoci, a s tváří neobyčejně tajemnou počala jí vtiskati do ruky nějaký papírek.

„Co chceš ode mne, Nannino?“

„Ticho, per carità, toť od toho pana důstojníka, blondýna, jenž sem dříve přicházíval.“

„Od pana Bohdana mně!“ zvolala Hedvika a pustila list na zemi, jakoby ani doteknouti se ho nechtěla. „Není možná, toť asi mýlka!“

„Ale opravdu; jenom se, slečno, smilujte a ničeho nikomu neříkejte... prosím, přečtěte si to...“

„A to je dobré! já bych si měla začíti s takovými tajnůstkami?... Matinko, matinko drahá: podívej se, jaké moudré poselství přišlo mi to od pana Bohdana!“

V okamžiku tom služka, jež byla se uvázala v úlohu Merkurovu a dostala za to tučnou mancii (zpropitné), strachem bledá jako smrť tak se pomátla, že utekla na schody, nechavši dvéře otevřeny, a od té doby nesměla se Wiśniowieckým nikdy více za jejich pobytu v Benátkách ukázati.

Hedvika ukazovala zatím matce růžový lístek všecek páchnoucí, a že poprvé v životě něco podobného viděla, dala se srdečně do smíchu. — Avšak ihned přešly jí žerty, když paní Cesarina přečetla drobounce olůvkem načrtaná francouzská slova:

„A celle que j'aime.“

„Opovážlivec!“ zvolala tu mladá Ukrajinka, hněvem nejsouc sebe mocna, a chtěla bez přečtení list zahoditi, ale matka ji zadržela.

„Počkej; toť nemožno, aby se směl dopustiti něčeho podobného na Tobě; toť nějaký omyl!“

A opravdu nalezly uprostřed několik následujících slov.

„Dokavád budeš přísnou? Pravím Ti, že již od deseti dní nestanula noha má v hotelu „Europa,“ neboť mi zákaz Tvůj příliš svatým, — a konečně i tehdy, když tam chodily nohy, srdce vždy zalétalo jenom k Tobě. Bylas, jsi a budeš, Irmo, mou jedinou! Uvěř přece přísahám na věky Tvého *A. B.*“

Paní Wiśniowiecká musila se zasmáti listu tomu; ukončivši ohlédla se na dcerušku, aby seznala, jaký dojem na ni učinil; i uzřela ji, jak horečné ruměnce majíc v líci, po pokoji běhala.

„Matinko! Matinko! tedy jest opravdu svět ten tak ohyzdný? Nechtěla jsem tomu věřiti, — ale dnes jsem se o tom přesvědčila.“

„Ten svět, jenž žije bez Boha, mé dítě.“

„O ne! snad je pouze Ali takovým!“

„I kdež! takových jest bohužel na tisíce!“

„Tomu-li tak, pak nenávidím celé pokolení mužské! O! kéž mohla bych potrestati smělce toho!“

„Pozor!“ zašeptla paní Wiśniowiecká, zarmoucena tím, co zdálo se jí býti projevem pýchy; ale ihned druhý projev Hedvičin ji potěšil.

„Ano, ano, — chtěla bych uchrániti tu ubohou Irmu, aby se neodvážil po druhé zahrávati si se srdcem kohokoli!“

„Což tě tedy její křivda tak rozehřála, a ne tvoje vlastní?“

„Ovšem. Což pak od něho může se mé osoby doteknouti? Kdyby třem stům dívek sliboval najednou totéž, co mně, bylo by mně to vše jedno, neboť nikdo není mi nad něho lhostejnějším; — ale ta ubohá Maďarka je opravdu do něho zamilována.... Snad buduje štěstí své na jeho slibech, a on zatím... O! co mne se týče, nedám se nikým oklamati. Chci raději zůstati starou pannou!“

„Dej pokoj! Jdi již spat, miláčku, neboť vidím, že počínáš mluviti nerozvážně.“

„O neusnu jistě až do svitání, — hněvám se příliš! A Ščensný jest jeho přítelem!!!“

„Opravdu, je to neuvěřitelno!“ vzdychla si paní Wiśniowiecká a odešla; Hedvika pak vskutku celou noc kula jen plány na pokoření Aliho a ochranu Irmy.

Druhého dne, když chystal se Ščensný zase, aby usadil se do malé lodičky bez kormidelníka, na níž odbýval své samotářské projížďky, zadržel ho Ali, jsa neobyčejně rozrušen.

„Příteli, chci s tebou mluviti o něčem velmi důležitém.“

„Mluv, poslouchám.“

„Jsi mně ochoten ku všelikým službám?“

„Z té duše.“

„Proto mně buď při souboji sekundantem.“

Ščensný se nemálo zarazil.

„Víš, můj milý, že se souboje mému přesvědčení úplně protiví. Nikdy jsem ho doposud neměl a ani naň nemyslil: než jest mi velice nesnadno, něco ti odříci... Je-li tudíž záležitosť tvá spravedliva a někdo tě bez příčiny urazil,... můžeš na mne spoléhnouti.“

„Hm... Záležitosť! ta ti asi nebude po chuti, neboť i mně je líto krve pro ni, — ale co dělat? Dnes mají se věci tak, že si buď musím Irmu vzíti, nebo se s jejím otcem střílet!“

„Hrůza!“ zvolal Ščensný, bledna rozčílením.

„Ano, tak tomu bohužel jest! Představ si jen. psal jsem ti já včera dva listy, — jeden Irmě, druhý Hedvice...“

„Wiśniowiecké?... ty's se odvážil?...“

„Musil jsem se omluviti z výčitek, jakými jsem byl u ní očerněn, — jiné cesty pak jsem neznal; avšak na neštěstí stala se mýlka tím, že jsem listy zaměnil...“

„A! opravdu, ty si pěkně hraješ, to se musí říci! I mne jsi vtáhl za sebou! Neboť jak mně bude nyní v domě jejich a jak se omluvím!“

„Poslyš dále: Dnes běžím do domu barona Ruchyho, nevěda o ničem. A tu uvítá mne milostivá matinka saním hněvem, — a za ní ukazuje mi plačky dceruška nešťastný papír, a ač chtěl jsem těžiti z toho, že byl lístek psán polsky, abych je dovedně obelstil, nechtěly mně tenkráte na žádný způsob uvěřiti! V tom přijde ještě tlustý major, rozhárán jako řezník, a nyní počnou mi všichni tři vyprávěti, že jsem vystavil Irmu na pranýř celého města, nepoctivě ji balamutě. Na ženské pláče bych byl nedal ničeho, ale s otcem jest pořízení již těžší, neboť pohrozil mně tak, že — jak povídám — jsou teď jen dvě věci možny; a ten medvěd střílí výtečně, tak že kdo ví, nepřijde-li mně hlouposť ta hezky draho.“

„Tady máš, co ti patří! přiznám se ti, že se mně velice protiví spolupůsobení při tak ohyzdném dobrodružství.“

„Což bys mi tedy nechtěl býti sekundantem při souboji?“

„Při takovém romantickém souboji nemohu... věř!“

Ali si přetřel čelo, na němž mu byl pot vystoupil:

„Co tu počíti? Odejeti z Benátek? Utéci tomu všemu? Ale jakž? Pak bych se tu nemohl vícekrát ukázati? Ostatně on by mne, ten rozzuřený major, mohl honiti a ještě někde veřejně skoliti!... A ty Wiśniowieckých? U těch mám na věky po všem! Ne! teď toho nesmím nechati! Jinak musím se z toho vyvléci — svou čest zachovati. Což? Ty mně neodpovídáš? Divno mi, že ty, můj přítel, tak málo o mne dbáš!“

Ščensný byl velice zarmoucen.

„Bohdane,“ pravil po chvíli, „kdyby mně se mělo státi něco takového jako dnes tobě, což nevěděl bych si již jiné rady, než ude-

řiti se šlechetně v prsa, zdvihnouť se, a jedním skokem vrci se na jinou stranu ... Zanech již toho všeho, — pojeď tam, kdes posud neznám, — začni nové žití ... na příklad v řadách piemontských ...“

„Dej mně s nimi pokoj! — teď nemohu na nic jiného mysliti, — napřed musím tuto záležitosť urovnati ...“

„A klesati při tom stále hlouběji? Ali, Ali, předpovídám ti ohromný úpadek, budeš-li vždycky tak hluchým ku slovům pravdy a přátelství!“

„A zdaž i ty nejsi hluchým ku slovům mým?“ odtušil Ali s trpkým úsměvem; „veta za vetu!“

Umlkli a celý den nemluvili již na sebe; ale Ščensný nespouštěl oka s druha svého, s největším nepokojem snaže se dopátrati jeho úmyslu; večer však přemohla ho péče přátelská, i otázal se ho, co zamýšlí?

„Vezmu si Irmu,“ odvětil Ali chladně.

„Pro lásku Boží, co se to děje s tebou? Zešílel jsi?“

„Naopak, jsem při zdravých smyslech, a proto jsem se po zralém uvážení na tomhle ustanovil.“

„Ženiti se bez lásky se špatně vychovanou, plytkou Maďarkou, a pro okamžitou lidskou důmněnku vázati si celou budoucnosť! Ali, nemohu ti nijak porozuměti!“

„A kdož tu mluví o zatarasení budoucnosti?“

„Jak to? Či snad bys chtěl dále ještě žertovati?“

„O poutech nelze ani mluviti; — nemyslímť se přikovati k ženě na celý život!“

Ščensný odskočil na dva kroky a pohlédl na Aliho s výčitkou, již tento ani nerozuměl.

„Ne, ty dnes blouzníš! jinak bys nebyl s to, abys tak chladně již napřed přemýšlel o plánu neštěstí ubohé dívky, již samovolně ničíš! Kdybys se s ní jednou oženil, byl bys nucen pouta ta do smrti nositi.“

„A proč? Co by mne přinutilo?“

Ščensný, jenž nechtěl říci s v ě d o m í, zamyslil se na okamžik a pak pravil:

„Čest.“

„Ha! ha! jalové slovo! Kdo pak by dnes na ně něco dal! Již pominuly ty dětské hry středověkých dob.“

„Ali, vidím, že jsme si podobni jako oheň a voda ...“

„A přece nás osud spolu spřáhl,“ podotkl Bohdan spěšně, „proto není slušno, pouta ta trhati ...“

„Ale různosť zásad musí konečně vykopati mezi námi propasť!“

„Proč? Ať jde každý svou cestou, nepřekážeje druhému.“

„Ty mne tedy chceš přinutiti, abych ti byl družbou při té tvé znamenité ženitbě? Toť tak, jako kdybych měl podepsati ortel tvé mravní smrti! Toho na mně nevymůžeš.“

„Čiň, jak se ti líbí. — Pomohu si konečně i bez tebe.“

Tím se hovor ukončil.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

O jistém králi egyptském vypravuje se, že nade dveřmi své knihovny vyrýti dal nápis: „Léky pro duši.“ Měloť to znamenati: Zde se nacházejí prostředky proti nevědomosti, prostředky proti náruživostem, prostředky proti předsudkům a pověrám, jakož i prostředky proti nevěře, nemoci nakažlivé a velmi zlé a záhubné.

Nad mnohou knihovnou moderní mohlo by se napsati: „Jedy pro duše“, proto že knihy, jež se tu chovají, knihy podrývající víru a dobrý mrav, otravují mysl čtenářů a šíří nákazu tím rychleji, čím rychleji jdou z ruky do ruky: Volant libri, in melle passim venenum omnibus propinatur (Bern.)

Jako jest nemožno denně si hráti s ohněm a nespáliti se, choditi stále po kluzké cestě a nepadnouti, požívati jed a neškoditi si, choditi v blátě a nezamazati se: rovněž tak jest nemožno čisti špatné knihy, ve čtení tomto stále se milkovati s hříchem a různými náruživostmi a neposkvrniti duši svou.

Působí-li mnohdy na člověka zhoubně jediné zlé slovo, jež byl uslyšel, strhuje-li mnohdy jinocha v záhubu jediná řeč zlá, již byl slyšel snad hned ve svém dětství a kteráž po léta spala v jeho duši, až se na ni opět upamatoval, tím zhoubněji musí působiti na čtenáře — obzvláště na mladší — špatná a zlá kniha. Mluvené slovo míjí a prchá, kniha zůstává, člověk ji může stokráte čísti. Kniha může s člověkem jíti na procházky, jíti na cesty, provázeti jej do společnosti; zůstává s ním doma, leží na jeho stolku pracovním, vniká i do ložnice, čeká v posteli za hlavou jeho, aby, jak se rozední, hned byla opět po ruce. Myšlénky v knize nejsou jen tak jako na rychlo hozeny, nýbrž promyšleny, uhlazeny a pečlivě urovnány, často i okrášleny všemi jen možnými vnadami svůdnosti. Kniha mluví k člověku ve dnech zármutku i radosti, od srdce k srdci, často jazyky tisícerými a její myšlénky a obrazy vtiskují se tím hloub v duši jeho, čím jest napnutější jeho pozornosť, čím jest samotnější a čím méně tudíž ze čtení jest vyrušován (Krier: Das Studium und die Privatlectüre str. 192—192.). Žije-li delší čas v tak úzkém spojení se spisovatelem, prostřednictvím četby, stává se s ním konečně jakoby jedno v cítění i smýšlení, soudu i nazírání (idem).

Špatná četba vniká v jeho srdce, působí na jeho obrazotvornosť, pobuřuje krev, dráždí jeho čivy, omamuje ducha, zaslepuje rozum, ohlušuje svědomí; srdce jeho zvyká si znenáhla na špatnosti, ztrácí rovnováhu, klesá hloub a hloub a aby proti hlasu svědomí mělo výmluvu, nuti a učí se pochybovati o nemilých mu pravdách náboženských, v pochybování hledívá se utvrditi čítáním knih nevěreckých, až ztrácí víru docela.

Nic zajisté nekalí náboženské poznání a neseslabuje křesťanský cit více, než knihy namířené proti náboženství; nezkušený čtenář nepozná hned lživosť obviňování přednášených v knize s nestydatou drzostí; zdánlivé a plané důvody, jež se tu uvádí proti článkům víry, jimiž se tu brojí proti církvi, oslepují malé, povrchní duchy a platí

u nich za nezvratné důkazy, zvlášť dovede-li nevěrecký spisovatel zaujati jejich obrazotvornosť uhlazenou, dokonalou formou. Lež zakrytá cetkami lesklých frasí a planých důvodů bývá znenáhla přijímána za pravdu a vniká do srdce. Čtenář knih takových počíná z počátku pochybovati o pravdách náboženských, pak se stává lhostejným, netečným a chladným k víře a náboženství, až konečné pozbývá víry úplně.

Tent jest zcela přirozený účinek a následek nevěrecké četby; nebo opovážlivé posuzování úcty hodných předmětů, překrucování, zkomolování a popírání nejvznešenějších náboženských pravd, zneuznávání a popírání nad slunce jasnějších událostí, kteréž pravdy náboženské nezvratně potvrzují, štiplavý posměch z nejkrásnějších ctností, bezmezné předsudky o kněžích, klášteřích a církevních ústavech vychovávacích, cynická nenávisť zvláště proti papeži jakožto hlavě katolické církve (Krier l. c. 193) atd. a mimo to ještě lichocení vášním a chtíčům nejnižším, což všechno shledáváme v četných spisech „vědeckých“, v románech i básních: musí nutně vésti — po lidsku mluveno — nejen k úplné náboženské lhostejnosti, netečnosti a nevěře, jakouž spatřujeme za naší doby zvlášť u tak zvaných vzdělaných a polovzdělaných, nýbrž i k nepřátelství proti všemu, což jest náboženské aneb jakkoli s náboženstvím souvisí.

Děje-li se tak vůbec všem čtenářům knih nevěreckých, tedy tím víc těm, kdož v knihách podobných hledají omluvy pro porušená srdce svá. A následek všeho? Shánění a pachtění se po rozkoších a požitku, nezkrocený mamon a nelidské sobectví.

Nesvítí-li člověku více slunce víry, nekyne-li mu blahá naděje na blaženosť věčnou a nenaplňuje-li srdce jeho, kteréž touží zcela přirozeně po štěstí, radosti a blaženosti, roste touha jeho po statcích a rozkoších světa tohoto, roste tím více a tím víc vybočuje z vykázaných jí mezí, čím více ubývá v srdci člověka víry a naděje na blaženosť věčnou, až si člověk konečně statky, rozkoše a radosti světa tohoto zvolí za cíl nejvyšší, za cíl jediný!

Tať jest pravda stará; nebo již mudřec starozákonní poučuje nás, kterak lidé, kteří pozbyli víry v život budoucí a věčnou odplatu, právě z této nevěry brali důvody, aby se vespolek povzbuzovali k užívání rozkoší a radostí světských, když nám je takto mluvící uvádí: „Krátký a teskný jest čas života našeho a proti smrti není léku. Jenom náhodou narodili jsme se a potom zas budeme, jako bychom nikdy nebyli: nebo jako dým jest dýchání v chřípích našich, rozum a duch náš jsou pouhá jiskra, jež pochází z tlukotu srdce našeho, kteráž když shasne, popel bude tělo naše a duch se rozplyne jako lehký větýrek a život náš pomine jako stopa oblaku a zmizí jako mlha, kteráž rozehnána jest od paprsků slunce ... Pojďtež tedy a požívejme dobrých věcí, dokud mladí jsme; drahým vínem a drahými mastmi naplňme se, prve než mine jaro věku našeho. Ověnčme se růžemi, prve než svadnou: nižádná nebuď rozkoš, kteréž bychom neokusili. Žádný z nás nebuď prázden rozpustilosti naší; všude pozůstavme znamení veselosti: nebo tent jest díl náš a tent jest los náš.“ (Sap. 2, 1.—9.)

Požitek a opět požitek jest vždycky heslem lidí bez Boha a víry náboženské. V této příčině napsal před lety úplně správně „Socialní demokrat“: „Boj liberální buržoasie (proti socialistům) stal se kři-

klavou nedůsledností; nebo kdo vezme lidu nebe, musí mu dáti zemi“ (viz: Pohroma principu mrav. Padař. od J. Brázdy str. 136).

Když však na rozličné požitky a rozkoše není peněz, když jest zdraví podkopáno a dalšího užívání světa nedovoluje, anebo když následkem užívání rozkoší zmocnila se člověka nechuť ku každé vážnější práci a omrzelosť života, pak jsou další toho následky jednak nevražení na celou lidskou společnosť, zvlášť na třídy majetné, jednak podvody, krádeže a loupežné vraždy, jednak — samovraždy!

Vzhledem k úkazu poslednějšímu píše i velice „liberální“ Dr. Max. Vogler: Vše se žene jenom po zisku, rozkoších a radovánkách; „a když už nic nebaví, když člověku modernímu, jenž nemá žádné vnitřní opory, v duši však úplně pusto a prázdno, štěstí výhost dává, zbývají mu ještě poslední dva prostředky velmi karakteristické, z nichž jeden přináší nové vzrušení a omámení, druhý úplný, absolutní klid, jehož cestou jinou najíti nemohl: pití a — samovražda!“ (Die Verwahrlosung des moder. Char.)

Ptá-li se však týž Vogler, co že jest vinno veškerou touto hroznou hnilobou a děsným tímto úpadkem mravního života, koho že máme zodpovědným činiti za tuto hroznou duševní prázdnotu, za tuto spoustu, za tuto velikou lehkomyslnosť a nesvědomitosť „moderního karakteru“ (ibid.), odpovídáme beze všech rozpaků, že nemůžeme ze všeho toho nikoho jiného obviňovati než jen nevěrecký humanismus a jeho hlasatele, příznivce, obhájce a tlumočníky, k nimž patří i Vogler.

Nebo co hlásají ve verších i prose, v knihách učených i neučených obhájci a tlumočníci bezbožeckého humanismu? — Není Boha, není osobní smrtelnosti; člověk jest sám sobě bohem; zákonem, soudcem i spasitelem; není žádné zodpovědnosti; není žádné viny; není žádného podstatného rozdílu mezi zlem a dobrem; není žádného hříchu prvotného; není žádné vnitřní porušenosti; vše, co se v člověku ozývá, dobré jest a přirozené; člověk jest vždy od přírody dobrý a vyskytuje-li se mezi lidmi zlo, nejsou tím vinni lidé jednotliví, nýbrž společnosť a proto jest společnosť za vše zodpovědnou, nikdy však jednotlivec, nebo je-li tento zlým, jest i tím vinna jenom společnosť. — Tať jsou v krátkosti hlavní dogmata velebeného evangelia humanistického; z těch pak vyplývá zcela přirozeně jediné a „veliké mravní (!) naučení“: „líbej, pij, v tom moudrosť veškerá.“ (Vrchl.)

Když však to už nejde, když člověk na „pití a líbání“ nemá, když se přesytil, aneb když pro chorobu nemůže už hověti ani jednomu ani druhému a když život jeho trudným a smutným býti počíná, má pro něj humanismus, ještě jedno „mravné naučení“ (!), ještě jeden „lék“, ovšem poslední, ale „vydatný.“ Vtiskuje mu totiž do ruky buď revolver anebo láhvičku prudkého jedu, takto k němu volaje: nežli žíti život bez „pití a líbání“, nežli žíti život trudný a bezradostný, anebo docela snad život chorobný, to

„raději kuli do hlavy, neb do láhvice jed!“ (Muž. Ball.)

Humanismus se nechce ovšem k tomu nikterak znáti, že by v zápětí měl následky tak smutné; nic však není snadnějšího nežli dokázati, že jest tomu tak skutečně.

Nebudeme zde opakovati, co jsme v této příčině jindy napsali, aniž se budeme dovolávati svědectví dějin, bychom důkaz provedli, že humanismus (novopohanský) zplodil nevěru, nevěra mravní lehko-

myslnosť a prostopášnosť a obě dohromady že zplodily opět přečetné podvody, krádeže, loupeže a loupežné vraždy, kterýchžto zločinů, jak svědčí zkušenosť, dopustili se často i lidé „vzdělaní“ a učení hovící zásadám humanistickým, nýbrž jen v krátkosti připomeneme, že pravými dětmi novopohanského čili prostě: nevěreckého humanismu jsou mimo četné jiné i revoluční socialismus a — pessimismus.

Humanismus totiž ustavičně hlásá, že není žádného prvotného hříchu, — (i „náš“ Vrchlický tropí si smích z tohoto křesťanského dogmatu a z dogmatu lidstva veškerého mimo jiné n. př. v básničce nadepsané: O Felix culpa, kterémužto výroku Augustinovu ani za mák nerozumí) —, že „dobro i zlo z jedné jsou látky“, v podstatě totiž jedno a totéž, ale přes všechno to musí přece připustiti, že přečetní jeho přívrženci žili život takový, jaký schvalovati nemůže ani sám humanismus, třebas o Bohu a jeho zákonu nechtěl ani slyšeti. Jak si tu pomoci? Velice snadno. Vina jednotlivců, nevěrecký jejich a zhýralý život připíší se na vrub společnosti a řekne se k jejich omluvě: že byli takovými nebo jinakými, za to oni nemohou, tím jest vinna společnosť, ve které žili.

Tato zásada humanistická jest však pravým semenem či jádrem, z něhož vyrostly veškeré theorie, nauky a snahy revolučního socialismu. Nebo je-li člověk od přírody dobrý, jak hlásá humanismus, a kazí-li jej teprve společnosť vůbec, nikoli jen společnosť jistých zlých lidí, pak spočívá zlo nikoli v porušené přirozenosti a převrácené vůli jednotlivcově, nýbrž v ústrojí lidské společnosti, z čehož následuje přísně logicky, že jest vzpoura proti společnosti oprávněnou a dovolenou, člověk že má právo na společnosť útočiti, a nejen právo nýbrž i povinnosť.

Sváděti vinu za všecko zlé na jiné, svalovati se sebe všecku zodpovědnosť a příčinu všeho neštěstí, hoře, zármutku, bídy atd. hledati toliko ve společnosti a v poměrech zevnějších, jest velice svůdné a velmi lákavé, proto že to lichotí hříšné samolásce. Je-li k tomuto bludu a klamu velice náchylným již člověk jednotlivý, tedy tím víc masy a jednotlivé třídy společnosti, na něž ta neb ona běda a tíseň doráží. Člověk jednotlivý přece nahlédne někdy do svědomí a byť ne před jinými tedy alespoň před sebou samým přizná se k mnohé vině a chybě. Ale masy lidu nezpytují nikdy svoje svědomí, nenahlížejí v tísních a bídách do svého nitra, vždycky se považují za nevinně trpící a příčinu všeho, cokoliv je tísní, hledají mimo sebe.

Přistoupí-li někdo k lidu tomuto, k jehož uším se všech stran přilétají frase, že není Boha, není věčnosti, není nebe, není pekla, ráj i peklo že jsou již zde na zemi, přistoupí-li, pravíme, někdo k lidu tomuto připravenému lesklými frasemi humanistickými o víru i naději v život budoucí a osloví-li jej: Ó lide, viz svou bídu! ó lide, viz své otroctví a rozpomeň se, že's lidem svrchovaným, lidem, z jehož rukou všecka vychází moc! Ó lide, viz svou bídu, viz své otroctví a uvaž, co jest obého příčinou! Bohatství nakupené v rukou boháčů, toť jest bídou tvou! Moc soustředěná v rukou této vlády, tať jest tvým otroctvím! Společnosť, v níž jedni oplývají bohatstvím, oplývají mocí, druzí však jsou sevřeni tuhými pouty a trpí hlad a bídu — tať jest tvým pravým a jediným zlem: Jest to příliš divno, když lid pobouřený takovouto řečí, kteráž uvaluje všecku vinu na jiné, lichotí jeho pýše, vzbuzuje v něm naději na osud lepší a podněcuje zášť jeho, pozvedá ruce své

a hněvivě volá: Dobrá! Toto bohatství v rukou cizích zničíme! tuto vládu svrhneme! tuto společnosť rozbijeme? (Viz: Felix, o socialismu ve společnosti str. 107—111.)

A kdo by mohl upříti, že jsou tyto věty přísně provedenými logickými závěry z praemis hlásaných bezbožeckým humanismem? Kdo by mohl upříti, že vzpoura hlásaná anarchisty a socialisty proti každé autoritě, proti veškerému privátnímu majetku i proti společnosti, jest jenom dalším důsledným provedením vzpoury hlásané velebenými básnickými a filosofickými veličinami proti Bohu, autoritě božské a proti Bohem stanovenému řádu mravnímu?

My bychom aspoň rádi věděli, jak a čím by mohl uhájiti kdo jakoukoli autoritu lidskou bez autority božské, jak a čím by mohl odůvodniti právo jakéhokoli privátního majetku, není-li Boha, pána všehomíra, a není-li života budoucího, kdež se vyrovnají nesrovnalosti života pozemského, jak a čím by mohl hájiti společnosť a společenský řád proti všeho druhu nespokojencům, je-li společnosť příčinou všeho zla a je-li nešťastný neb hříšný jednotlivec, jak hlásá humanismus, vždycky jen obětí společnosti!

Nechť se tudíž brání humanismus, jak chce, nikdy se mu nepodaří upříti, že jest revoluční socialismus pouhým vývojem základních zásad humanistických a tudíž pravým, plnokrevným dítětem nevěreckého humanismu, o němž četní básníci, filosofové, kritikové, žurnalisti, politikové neostýchají se tvrditi, že jest vrcholem veškeré lidské moudrosti a že tudíž musí býti středem, k němuž má tíhnouti veškeré lidské snažení. — Zdrávi povídali!

Nejen však revoluční socialismus má humanismus na zodpovídání, nýbrž i chorobu naší doby — zoufalý pessimismus. Zdá se to ovšem býti pravdě nepodobné a přec jest tomu tak. Nebo co hlásá a slibuje člověku bezbožecký humanismus? Hlásá neobmezenou volnosť člověka, namlouvá mu, že jest sám sobě cílem, sám sobě „bohem“, a že jest to úplně v moci jeho, aby si udělal z této země ráj a ten že si udělá, shodí-li se sebe všecko, cokoli jej víže a tísní, a bude-li vždy jednati dle vlastní vůle své a svých naklonností.

Když však takový „novomodní bůh“ (!) ve své „božské“ (!) volnosti počíná se roztahovati a naráží všude na překážky, když zkouší moc svou a brzy seznává, že jest příliš malá, když hledá na zemi rozkoš a slasť božskou a když pak se po čase slasť a rozkoš mění v srdci jeho v hořkosť a nejtrpčí pelyněk, když místo hledaného na zemi ráje, nachází mnohdy peklo, jehož strůjcem jest sám, tu klesá se svého „božského“ trůnu, na nějž se vzepjal v nezměrné výše, a čím výše se vznesl, tím hloub nyní padá. Jako se dříve bludně domýšlel, že jest možno míti ráj a nebe na zemi, tak bludně se opět domýšlí nyní, že není pro člověka na zemi vůbec žádné radosti, žádné rozkoše, žádného štěstí a proto že jest nejlépe na lidi i svět úplně zanevříti a co možná nejdřív odstěhovati se z tohoto falešného světa bídného tam, kde jest „věčný absolutní klid.“ Jako dříve volal vzdorně a hrdě: „my bohové jsme“, tak volá nyní chabě a zoufale: „nic z ničeho jdeme v nic“ — nirvána! Nepřichází-li pro takové zkrachované „božstvo“ (!) smrť v žádoucí čas, zavolá si na ni a vrhne se jí v náruč násilím. Výmluvným k tomu dokladem jest rok od roku větší roztahování se pessimismu v literatuře zvláště básnické, dokladem však ještě výmluvnějším jest oněch v Evropě každý rok spáchaných a

úředně zjištěných 22000 samovražd, jež se samovraždami z rozličných příčin zatajenými zajisté dostupují ohromného čísla 50000!

Tak tomu bývá vždy a všude, kde se domohl vlády humanismus. Napřed nesmírná hrdosť a pýcha, pak závrať, umdlenosť a unavenosť a konečně zoufalosť.

Že se všecky tyto smutné následky, jakéž mívá v zápětí nevěrecký humanismus, musí dotýkati dříve či později velmi citelně i literatury, kteráž zvláště ve svých vážnějších plodech a ušlechtilejších zůstává namnoze nepovšímnutou, jest pravdou známou, pravdou uznanou i mnohými z těch, kdož v tomto směru sami pracovali. Tak přiznává Neruda vzhledem ku tísni, v jakéž se ocitlo české písemnictví, že čeští literáti při rozvoji literatury nedbali dostatečně národního ducha, nepsali pro národ dle jeho potřeby, dle jeho ducha, šli kolem domácích pramenů, jakoby jich ani nebylo, nedotkli se téměř ani velkolepých domácích dějin, aniž mudrosloví svého lidu, z něhož možno uvésti do světového básnictví ethické názory démantově čisté a zašli do cizoty mnohdy příliš daleko. Podobně doznal před časem i „Lumír“, že se české písemnictví ocitlo v těžkých poměrech, „bohužel také namnoze vlastní vinou.“ (Pokračování.)

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Bosco podal veliký příklad, kterak má se doufat v dobrý výsledek i tehdy, když se zdá býti vše nezvratně ztraceno. S tohoto hlediska může býti zvláštní příklad ten pro budoucnosť vzorem všem.

Nechť se každý rozpomene na onu dobu, kdy byl Bosco považován ode všech za blázna, a to jen proto, že již tehdy poznával, kterak podnik jeho kdysi dospěje velikého rozvoje, a že přátelům svým tytýž sděloval své sny a tuchy o budoucnosti, a to s takovou důvěrou, již buď nemohl neb nechtěl nikdo pochopiti. A když nadšený vychovatel tento neměl ani místa, kam by složil hlavu a byl vyhnán i z louky, kdež se spokojil mohl-li jen prodlévati pod širým nebem, předpovídal svému podniku budoucnosť, jež byla nazvaná fantastickou, náhledy jeho posuzovány jako utopie — a stalo se vše nyní velikolepou pravdou.

Když se zdálo, že nižádný nepřispěje Boscovi ku pomoci, když se podobalo, že se mu vše řítí pod nohami, i onen malý kousek pozemku, kdež chtěl zbudovati stánek svému dílu, tuť přispěla mu sama Prozřetelnosť — a nejen že nezahynula oratoř sv. Františka Sálesského, ale rozvoj její předstihnul veškeré očekávání. Kterou cestou dospěl tak stkvělého triumfu? Jediné slovo dostačí, abychom vše vysvětlili. Tento zvláštní muž měl mohutné dvě pomůcky ve svém veškerém konání: miloval vášnivě dětství a mládí: důvěřoval pevně v Boha. Milovati, doufati! Jaké to síly tajemné, nekonečné! Ve světě mravním jsou to páky, jimiž lze vyzdvihnouti celý svět.

Kapitola XI.

Maria Mazzarellová a založení ústavu sester Panny Marie Pomocné. Dobří rodičové a nevinné dětství Marie Mazzarellové. Vstoupení její do kongregace sester Panny Marie Pomocné. Stane se převorkou.

Aby apoštolát byl úplným, bylo třeba, aby v rozsahu jeho bylo vyučování počátečné, vyučování následné a studie vyšší či kněžské: ale bylo i třeba, aby Bosco vedle řádu Salesiánů utvořil i společenstvo sester, jež by přispívalo ku hmotné organisaci salesiánských domů, a aby založily i nové domy ku vychovávání dívek. Prozřetelnost poskytla brzy Boscovi příležitosti vzácné, uvésti věc tuto ve skutek. Jal se zakládati kongregaci sester, jež měla se těsně zpříbuzniti s družstvem salesiánským. Prostá dívka stala se uhelným kamenem této nové kongregace.

Bylať to obyčejná dívka venkovská, jménem Marie Mazzarellová. Narodila se v Mornése, diecése Aequi-ské r. 1837. Rodiče její a zvláště otec, muž to obdařený ctnostmi antickými, uchránil sluch dívky každičkého drsného zvuku nepočestného. Chodíval často na trhy do měst sousedních a brával dívku s sebou, aby mu pomáhala při obchodech a koupích radami svého časného a rozhodného nadání.

Dospěvši stáří patnácti a šestnácti let, věnovala veškerou pozornost a péči, aby panenskou cudnost svou uchovala v celém lesku nevinnosti. Byla povahy ohnivé a rozhodné. Když otce jejího upoutala nemoc na lože, učinivši jej ku práci neschopným, jala se pracovati sama na poli a dohlížeti na práce hospodářské, a to s tak vytrvalou horoucností, že se nedala zastrašiti parnem ani chladnem, až i sám otec její byl nucen krotiti tak ohnivou snahu. „Budeš-li takto pokračovati“, pravil jí, „nenajdeme věru ani dělníků, kteří by k nám chtěli do práce; styděli by se, vidouce, že je daleko předčíš; a kdyby oni chtěli snad předčiti tebe, neb se ti jen vyrovnati, bylo by jim podstoupiti nejtužší namahání. Pojímej tedy tuto povinnost svou pokojněji a přívětivěji.“ Marie slíbila ovšem, že tak učiní, ale povaha její byla již taková, že mezi prací zapomněla daného slibu, nemohouc se mírniti.

Naší Marii nebylo ani sedmnácte let, když duchovní správce její, farář Pestarino, založil malou kongregaci, jejíž členové nazývali se „dcery Neposkvrněného Početí.“ Když se jednalo o volbu převorky, některé dívky pomýšlely na Marii Mazzarellovou, ale většina jich, majíc na mysli útlé její mládí, tomu nechtěla, ač by sám farář Pestarino ničeho nebyl proti tomu namítal. Zvolena byla jiná převorka a Marie jí byla pokorně poslušna: považovalať ji za zvolenu božskou Prozřetelností samou. Povinnosti, vzešlé dcerám P. Marie Neposkvrněné z pravidel jejich kongregace, nebyly příliš četné a popřávaly dosti času ku konání všech ostatních domácích bývalých zaměstnání.

Marie byla vždy činná a pracovitá. Když opustila pole, zaměstnávala se na podzim a v zimě s nemenší horlivostí ručními pracemi. Byla v tom oboru velmi dovedná — a tak nezmařila ani minutky svého dne.

Když se přiblížil svatý téhoden, odevzdávala se denně několik hodin, vždy ráno a odpoledne, rozjímání o utrpení Ježíše Krista: ale vlastní práce nesměla tu pozbýti svého práva. Již měsíc před tím

prodloužila svá noční bdění tou měrou, aby vyrovnala ony hodiny, jež chtěla zasvětiti duševnímu rozjímání v oněch svatých dnech.

Vystříhala se ve svém zevnějšku — i v neděli a ve svátek — všeho, co se jí zdálo býti příliš nápadné a nádherné. Tak kdysi dostala k svátku lakované botky. Zdála se jí to býti přílišná elegance, tak že je namazala sádlem, aby je zbavila lesku.

Když jedenkráte teta její zachvácena byla tyfosní zimnicí a nikdo jí neposluhoval v nemoci, věnovala se jí Marie a ztrávila u jejího lože kolik dní a nocí. Ale brzy na to roznemohla se sama touž nemocí, a octla se téměř na pokraji hrobu.

V době této nemoci byly její vzdechy k nebi tak vroucí, modlitby její tak nadšené, že se podobala Marie spíše anděli nežli člověku. Známí a přátelé pospíchali k jejímu loži, přivábeni jasem její ctnosti, ovšem také někteří z pouhé zvědavosti. Jeden muž z blízkého sousedstva, jenž propadl životu zcela profánnímu, tak byl dojat a rozechvěn naléhavým a nadšeným napomínáním jejím, že vrátil se zase ku zbožné někdejší víře své a ku vykonávání dlouho zanedbávaných náboženských povinností. Spíše nadchl jej k tomu celý dojem, jakýmž naň dívka působila, než toliko napomínání její.

Marie se zase sice uzdravila, ale síly někdejší již nenabyla. Nemohla již pracovati na poli. Se souhlasem svých rodičů podle rady faráře Pestarina stala se nyní švadlenou a vedlo se jí ku podivu dobře; bylať velmi dovedná a měla výborný vkus. Každého rána chodívala pracovat do bytu sousedů a vracívala se večer domů. V té době pojala myšlénku najati jednu nebo dvě světnice blíže farního chrámu Páně a shromáždovati zde některé dívky ku zbožnému čtení a ku přípravě přijímání svatých svátostí. Často byl bys ji viděl obklopenou svými družkami a trvající na modlitbách. Aby měla volný čas ku svým ranním modlitbám, prodlužovala obyčejně svou práci až do pozdní noci.

Jako dcera P. Marie Neposkvrněné zachovávala všechny předpisy a nařízení, jež jí řád ukládal. Ale ona chtěla konati ještě více. Zařídila oratoř a pracovnu, kdež vyučovala veškeré dívky vesnické ručním pracím, udělujíc jim též prvního vyučování v náboženství.

Bůh chystal jí však mnohem širší pole činnosti, kdež měla býti žeň velice požehnaná.

Farář Pestarino slyšev kdesi mluviti o Boscovi a poznav družstvo sv. Františka Sálesského, pocítil živou touhu vstoupiti do společenstva toho a zasvětiti tak Bohu a blahu bližních veškeré síly své, veškeru bytosť svou, ba i život svůj. Odebrav se do Turina vyhledal Jana Bosca, vstoupil do jeho kongregace a stal se zde jedním z nejhorlivějších a nejčinnějších členů. Byloť úmyslem dobrého kněze založiti ve své rodné obci Mornése, přispěním a pomocí nového svého převora, školu pro chlapce. Ale Prozřetelnosť Božská dopustila, že povstaly některé velmi těžké obtíže a překážely provedení tohoto úmyslu; tedy Bosco sám dal přednosť myšlénce založiti dům ku vychovávání dívek, a jmenoval Marii Mazzarellovou převorkou onoho domu.

Za těchto nových poměrů nestačila již pravidla dcer P. Marie Neposkvrněné. Nová kongregace zvolila si za správce a ředitele Jana Bosca, jenž povolal faráře Pestarina, aby mu byl nápomocen. Napsal pravidla dcer P. Marie Pomocné, jakž byly od té chvíle nazvány. Vše

to událo se v souhlasu, radou i pomocí biskupa Acqui-ského, jemuž byla farnost Mornésská podřízena.

Toto družstvo dcer P. Marie Pomocné bylo zcela podobně, analogicky i souběžně zařízeno pro dívky, jako bratrstvo Salesiánů pro hochy; toto ovšem bylo o plných dvacet pět roků starší onoho.

Bosco odporučil nové tyto snoubenky Kristovy milostivé ochraně sv. Panny Pomocné, Auxilium Christianorum. Marie Mazzarellová byla první dcera tohoto sesterstva a brzy byla Boscem jmenována převorkou. Dne 5. m. srpna 1872., v den zasvěcený Panně Marii Sněžné, obdržela Marie se svými družkami z rukou biskupa Acquisského řeholní oděv a vyslovila slib chudoby, čistoty a poslušnosti.

Radosť nevýslovná obestřela srdce Marie i mladých novicek, když byly korunovány za snoubenky Kristovy. Marie neustala nadšenými modlitbami, slovem i příkladem rozněcovati dobré sestry své k lásce ku Ježíši Kristu.

V tomto zcela novém životu objevila mladá převorka vytrvalosť a odvahu, které nikdy, ani v nejtužších poměrech nepodlehly. Dcery P. Marie Pomocné byly chudé. Kolikráte přibližovala se již hodina, kdy se mělo jísti, a ony neměly ani tolik, aby si uvařily polévku neb polentu.

Tu Marie šla s dovolením majetníka do blízkého lesa sbírat suchého dříví, navázala ho svazek a nesla je domů na ramenou. Někteří dobří sousedé darovali jí často luštěniny a trochu mouky; a tak sehnaly přece oběd v určitou hodinu. Oběd byl sporý: nebylo zde talířů ani příborů, scházelo zde téměř vše: ale chuti k jídlu nechybělo, ani krásná rozmluva, již Marie oživovala svou příjemnou duchaplností. Přívětivosť její a veselý rozhovor — toť bylo věru nejlepší koření do skromného oběda, jejž připravovala mladým sestrám. Nikdy nebylo zde slyšeti žaloby ani reptání; veškeré tyto nedostatky přijímala mužná tato srdce jako dobrodiní od Boha.

Stavba nového jich domu nebyla ještě dokončena, ana Marie, cítíc, že se jí vracejí bývalé mladistvé síly, sama přivážela písek a rovnala na hromadu kamení, aby usnadnila a urychlila práci zedníkovu. Horlivosť její byla příkladem ostatním družkám, jež ji ihned napodobovaly.

Vrátivši se domů unavena a zpocena, neměla na mysli jenom sebe, nýbrž pomýšlela na své družky. Převléknuvši se, chystala jim teplý nápoj. Díky této její obezřetné pečlivosti, nebylo v malé oné družině toho času žádných nemocí, ba nižádná dívka ani lehce neochuravěla.

Jakž bylo by lze neuznati, že tato síla, jíž byly ozbrojeny tyto mladistvé duše, nepryští se z pramene božského? Jakž lze vysvětliti — aniž by se člověk dotknul nadpřirozeného — tyto divy zasvěcení duševního a sebe zapírání?

Jisto jest, že i za našich dnů častěji než by si kdo myslel, spatřiti lze podobné výjevy. Snad i jinde než v Piemontsku žijí podobné osoby jako náš Jan Bosco a Marie Mazzarellová. Ale jest nutno, aby se to světu zjevilo, aby o nich svět věděl, by se tak poskytl důkaz, že katolicismus neklesá, a že století devatenácté, jakž dobře dí pán de Champagny, má právě tak své zázraky a mučeníky, jako první století církve svaté.

Marie Mazzarellová však sama potřebovala, aby ji zkušená řehol-

nice některá uvedla do života klášterního. Bosco požádal tudíž převorku konventu sv. Anny v Turině, aby poslala některou ze svých jeptišek do nového domu v Mornese, aby vychovávala nové řeholnice. Převorka vyvolila ze svého sesterstva dvě řeholnice, slynoucí moudrostí, zbožností a zkušeností, a svěřila jim záslužné toto poselství. Všechny sestry měly značný užitek z vyučování, jehož jim udílely zkušené tyto učitelky, ale nižádná nevyrovnala se Marii Mazzarellové, jež byla definitivně jmenována převorkou generální.

Zřízení družstva sester P. Marie Pomocné bylo definitivně zorganisováno dne 14. m. června 1874. jmenováním koadjutorky, přiručí a hospodyně.

Ve slyšení, jež měl Bosco před tím u Pia IX., prosil Jeho Svatosť, aby mu vyslovil své mínění o tomto novém podniku. Svatý Otec vyžádal si čas na rozmyšlenou a po několika dnech odvětil Boscovi: „že se mu zdá nové družstvo sester P. Marie Pomocné býti založeno a zřízeno ku větší slávě Boží a ku většímu užitku duší, a že sestry P. Marie Pomocné mohou prokazovati vychovávání dítek tytéž služby, jako až dosud Salesiáné prokazovali chlapcům a jinochům. Vzhledem pak k poměru, jenž má býti mezi vámi a jimi, doložil papež, jest třeba, aby byly od vás odvislé a to asi tak, jako sestry sv. Vincence z Paula od otců Lazzaristů.“

Převorka Marie Mazzarellová konala obdivuhodně svůj úřad, napájejíc sebe a sestry své oným duchem, jenž oživoval Bosca a veškeré Salesiány, a jenž v ní byl vštípen Božskou Prozřetelností.

Tento první dům dcer P. Marie Pomocné byl sotva dokončen r. 1873. a neměl ještě ani úplnou organisaci (teprve na poč. r. 1874.) a nyní (v březnu 1884.) má nová tato kongregace již padesáte domů v plném rozkvětu v Italii, na Sicilii, ve Francii a v Americe. V Mornése tvořila Marie Mazzarellová s třinácti družkami zárod nové kongregace; nyní (1884.) jest jich více než tři sta v obou světech. Panuje mezi nimi týž duch vroucí zbožnosti a horlivé správnosti u plnění povinností svého řádu. Den ode dne množí se řady blahočinného tohoto sesterstva, a ze všech stran slyšeti jest zprávy o zřizování nových domů dcer P. Marie Pomocné. Zdá se, že brzy nejen se vyrovnají, ale i číselným počtem daleko předčí družstvo Salesiánů, z něhož byly původ svůj vzaly. Marie Mazzarellová zemřela s pověstí svatosti dne 14. m. března r. 1881.

Část druhá.

Missie do jižní Ameriky.

Kapitola I.

První myšlénky o missiích do Ameriky.

Řekli jsme již, že konečná ustanovení o kongregaci Salesiánů udála se r. 1874. Od oné chvíle, kdy tato nová mohutná a rozkvetlá již větev zasazena byla na strom ostatní církve, počala i jí prouditi a ji oživovati zúrodňující míza. Přihlášky ku vstoupení do kongregace stávaly se četnějšími, jinoši volili si stav duchovní častěji za své povolání a komu ze Salesiánů zdál se býti úřad apoštolátu mládeže příliš obtížný, neustál v horlivosti své dnem i nocí, a se zdvojeným

a obnoveným úsilím konal povinnosti apoštolátu toho, až zničil překážky, přemohl obtíže. — V téže době z mnohých krajin nejen Italie, ale i Afriky, Asie a Ameriky došly ředitele společenstva Salesiánů naléhavé a důtklivé žádosti, aby jim poslal své missionáře, by u nich otevřeli útulny pro mládež opuštěnou. Ale počet Salesiánů byl omezený a nemohl vyhověti prosbám veškerým: bylo třeba vybrati z nabídnutí došlých.

Nebylo dosud učiněno rozhodnutí, když komtur Gazzolo, konsul republiky argentinské, navštívil salesiánskou kolej ve Varazze. Zde byl velice překvapen podivuhodným vychováváním, jakéhož dostávalo se mládíkům ústavu. Odebral se pak k Boscovi, aby se s ním poradil o prostředcích, jak bylo by lze podobné ústavy vychovávací založiti a zříditi v Buenos-Ayres. Dopsal v té příčině do Ameriky a obdržel odpovědi, v nichž vyjadřovala se živě touha a vřelé přání, aby šťastná tato myšlénka co možno nejdříve skutkem se stala.

Z mnohých listů uvedeme zde místo z dopisu, jejž psal komturovi Gazzolovi D. Petr Ceccarelli z Modeny, jenž již po několik let meškal v Americe jako farář ve sv. Mikoláši, po Buenos-Ayres nejznamenitějším městě v provincii.

V Buenos-Ayres, dne 20 října 1873.

„Měl jsem velikou čest mluviti dlouho s msgrem. arcibiskupem o Janu Boscovi a o Duchu Božím, enž oživuje ústav jím založený a cítil jsem upřímnou radost, poznav, že monsignor pojal vroucí přání uvésti do ohromné diecése své tyto horlivé dělníky, jichž přítomnosti nutnou potřebu každý z nás živě cítí. Uložil mi, abych o tom vyjednával, dal mně plnou moc a doufá ve šťastný výsledek.

Mohlo by se začíti tím, že by se Salesiáné uvedli do Sv. Mikoláše, kdež bychom byli brzy s to, abychom jim nabídnuli velmi pěknou kolej.

V čele komitétu, jenž se zabývá touto myšlénkou, jest výtečný stařec, pravý to muž Boží, don Josef František Benitez; jest bohat, velmi laskav, katolík v pravdě eminentní a Svatému Otci je hluboce oddaný. Ctí a miluje s vroucím nadšením Salesiány a pravil mně, že sám z vlastních prostředků opatří missionáře vším, čeho potřebovati budou. Nemluvím o sobě — jsem odhodlán poskytnouti jim vše co mám, ba i svůj život, jen abych přispěl k dobrému výsledku tohoto díla.“

Týž psal poněkud později Boscovi samému: „Dům, v němž bydlím, můj nábytek, vše co mám — vše skládám k Vašim nohoum, můj ctihodný otče, vše odevzdávám Vašim synům Salesiánům, jež považuji od nynějška za nejdražší své bratry.“

Sluší připomenouti, že právě v téže době byl žádán Bosco, aby otevřel domy uprostřed pustin Indie a Australie. Ale v Patagonii a Argentině byla potřeba ještě větší dílo, ještě mnohem obtížnější. Toť byl onen apoštolát, jemuž Salesiáni dali přednost.

Až po onu dobu nebylo lze obrátiti na víru Patagonce, divochy, jak se vůbec pravilo, málo rozumné, nejvýš nedůvěřivé a povahy zuřivé. Missionáři, kteří usilovali o jich obrácení a pokusili se o to — byli od nich sežráni, — tak byli ukrutní a divocí. Aby tito lidojedi i podobně nenaložili s missionáři salesiánskými, aby mohli Salesiané

s lepším výsledkem pracovati na jich pokřestění, bylo třeba voliti jiné cesty, nežli ony, jakých dosud předchůdcové jich užívali. Úmysl jich byl založiti koleje a útulny v končinách sousedících s bydlištěm těchto divochů, přijati a ošetřovati jich dítky, a poznati tak jejich jazyk, obyčeje a zvyky, a zavésti tím způsobem s nimi prvé styky.

Aby se však toto mohlo provésti, bylo nejdříve třeba otevříti v Buenos-Ayres hospic, jenž by se stal středem veškerých styků s Patagonií, a uchvátiti bez prodlení příležitost, jež se naskytovala převzetím koleje ve sv. Mikoláši.

Komitét, jenž se zanášel touto missií, poslal Boscovi opětný dotaz, svědčící zároveň i jeho družstvu, naléhaje velmi usilovně, aby Salesiáni již již přišli a kolej ve sv. Mikoláši převzali. Aby se Bosco spíše pohnul a věc urychlil, líčili mu bídný stav přečetných Italů, zde onde rozptýlených po republice Argentinské; neměli ani škol pro své dítky, ani chrámů pro sebe, a to jen proto, že tu nebylo žádných kněží vlašské národnosti. Jenom v Buenos-Ayres bylo více než třicet tisíc Italianů, a v okolí města snad více než dvojnásobně tolik. Větší část venkovského obyvatelstva byla často nucena podnikati cesty padesáti i šedesáti mil, aby mohli obcovati mši sv. a slyšeti slovo Boží.

Dříve však, nežli se Bosco definitivně rozhodnouti chtěl, odebral se s několika svými Salesiány dle obyčeje svého do Říma, aby slyšel rady, pokyny a schválení hlavy světa křesťanského. Papež Pius IX., jenž na počátku svého kněžského povolání byl též se odebral do těchto končin (doprovázeje do Chili jako sekretář nuncia, poslaného Řehořem XVI.) a znal tudíž, jak hojná žeň kyne v těchto zemích, schválil onen úmysl o missiích, požehnal Salesiánům a dodával jim odvahy k podniku tak velikolepému; netajil jim však ani obtíže, ani četná nebezpečí, jež na ně čekala, a jež jim bylo podstoupiti. „Ale přes to vše“, dodával, „s pomocí Boží, již se Vám nebude nedostávati, zvítězíte nade všemi obtížemi a překážkami.“

Ačkoliv Bosco i Salesiáni úplně důvěřovali ve přispění Prozřetelnosti Božské, měli vždy ve zvyku nikdy nezanedbávati prostředků a přispění lidských. Teď, když se dály přípravy k odchodu deseti missionářů Salesiánů, a patnácti neb šestnácti sester P. Marie Pomocné do jižní Ameriky, povídali mnozí lidé po Turině: „Ale k čemu takových obav a opatrných opatření. Podívejte se na apoštoly: ti si vzali oděv, hůl a pár sandálů a nemyslili pak již na nic.“

Těmto odpovídal Bosco: „Nikoho není, jenž by se chtěl vydati do oněch zpola surových končin, jen z malé části vzdělaných, i s tak maličkou výbavou. Bůh chce, abychom si dříve pomohli sami, nežli nám pomůže on sám. Přijdeme-li do Ameriky jen tak beze všeho, neopatřeni ničím, způsobíme těm, kteří nám tam nabídli pohostinství, velmi veliké útraty, dříve než prvý dům založíme; jinak byli bychom nuceni opatřiti si tam potřebné a nevyhnutelné věci za cenu více než čtyřnásobnou hodnoty skutečné. Ostatně tak daleká cesta pěšky bez krejcaru nebyla by za našich dnů ani možná. Bude třeba užívati na souši železné dráhy, na moři parníků, a nikdo zajisté nezapraví útraty oné cesty, ukáže-li ku sv. evangeliu; správcové těchto prostředků komunikačních nespokojili by se takovou mincí. Jest tedy nutno, aby missionáři měli zásoby nejpotřebnější s sebou i prostředky peněžité na na uhrazení výloh cestou vzešlých.“ Mohlo by se i říci, že Bůh popřával oněm prvním dělníkům blahého poselství evangelického zvláštní

hojné milosti, jež v té míře nebyla již nikdy popřána jich následníkům; apoštolé svatí proputovali země nevzdělané, kdež však, abychom tak řekli, při každém kroku nalezali obce židovské nebo alespoň rodiny židovské, a to zvláště v městech Malé Asie, Řecka a Jižní Italie. Tam bývali obyčejně dobře přijati; opouštěli však své hostitely vidouce, že nelze jich obrátiti na víru křesťanskou; byli však vždy opatřeni nejnutnějšími potřebami. Brzy pozorován, že jednoduchý, dobrý však názor této věci byl za podobných okolností, v jakých se Salesiáné vydávali na zámořskou pouť, vskutku velice praktickým, a jím Bosco vdechl do nadšených poutníků evangelia velikou důvěru. A tato důvěra Salesiánů v budoucnost vzbudila zase obětavou horlivost v jich přátelích, tak že jim snášeli velice četné dary a almužny. Všichni měli úplnou jistotu, že velmi dobře bude užito jich dobročinnosti, každý věděl, že nebude zmařen ani nejmenší dárek, jenž věnován velikému podniku a že vše bylo dobře spořádáno.

Sotva se rozšířila mezi zbožnými věřícími zvěst o rozhodnutí brzké výpravy za moře vůdcovstvím kněze tak váženého a populárního jako byl D. Cagliero, nastala mezi všemi zbožnými ústavy turinskými a okolními posvátná téměř konkurence, aby opatřen byl missionářům oděv, prádlo, kostelní obleky, bohoslužebné nádobí, vaky, skříňky a cestovní potřeby vůbec. Byl bys viděl pracovati za tímto účelem se zimničním úsilím v útulně sv. Magdaleny, v sirotčinci dívek, u sv. Josefa, v klášteřích sv. Anny, Dobrého Pastýře, Věrných Družek Ježíše Krista atd. atd. Také v soukromých rodinách byl znáti utěšený tento ruch, chtěly konkurovati s kláštery v příčině dobrovolných milodarů na výpravu americkou; pracovalo se celé dny, ba i hodně pozdě do noci. Není snad třeba zvláště podotýkati, že řemeslníci oratoře sv. Františka Sálesského nebyli mezi posledními, kteří se účastnili tohoto hnutí.

Sdělujeme tyto podrobnosti, abychom spíše učinili pochopitelným pravého ducha Salesiánů. Obezřetnost, a rozšafnost ve všem konání jsou zajisté výhodné vlastnosti člověka: ale užívá-li se jich ku prospěchu duší a ku službě církve svaté, pak Bůh výhodné vlastnosti tyto proměňuje ve ctnost a žehná jim na tomto i na onom světě.

Jsouť příklady, u nichž bylo třeba spisovateli poněkud déle pozdržeti se, poněvadž se nám zdají býti zvláště výtečnými k následování ve všech dobách, nejvíce pak v době naší.

Aby byl v čele missie americké D. Cagliero, toť byla velmi dobrá volba se strany Jana Bosca. D. Cagliero se narodil v Castelnuovo d' Asti (velmi blízko rodiště Boscova) dne 11. ledna r. 1838.; jako hoch jedenáctiletý přišel do oratoře sv. Františka Sáleského, a již Bosca neopustil.

Jsa pln čilosti a nadání, byl zvláštní mistr v tělocviku: jeho hbitosti a zručnosti nižádný hoch se nevyrovnal. On však byl také první, jenž vše opustil, když jej povinnost volala ku práci a k výkonům náboženským.

Byla to povaha velmi podnikavá a zdálo se, že jest narozen, aby odstranil a přemohl každou obtíž a překážku. Maje veliké nadání ke studování, dobyl vavřínů theologických na universitě v Turině. Byl ředitelem různých ústavů v městě a v oratoři; Bosco jmenoval jej professorem morálky a učitelem hudby v oratoři. Onť byl též, jak později uvidíme, hudebním skladatelem prvního stupně. Pro

mnohostranné jeho vědomosti nazýval jej redaktor „Unità Catollica", theol. Dr. Margotti, živou encyklopedií. Bosco svěřoval mu vyřizování a obstarávání nejdůležitějších záležitostí ústavů jeho se týkajících, zdál se býti s oratoří tak těsně srostlý, že nikomu ani se nezdálo, že by mohl býti od oratoře odloučen a na tak daleké missie poslán. Pravda jest ovšem, že se původně na něho nepomýšlelo; byl t vyhlídnut jiný duchovní, ten však z důvodů velmi závažných nemohl poslání toto přijati. Bylo vše již připraveno a doba odjezdu velmi blízká, když doručena D. Caglierovi zvěst, že jest jmenován náčelníkem americké missie, a aby byl připraven k odjezdu, ať již to bude kdykoliv.

Dal se ihned do přípravných prací, aby mohl pak ihned k odjezdu se připraviti, a pracoval neunaveně, aby se zhostil různých překážek, jež by mohly zdržeti jeho odchod z Turina. Když pak cítil, že jedna povinnost za druhou s beder jeho padá, nepomýšlel již na nic jiného než na život nový, jemuž se zasvětiti hodlal. Přijal s ochotnou radostí neznámou budoucnost, již měl před sebou, a jeho odvaha, jakož i bodrá mysl i nálada přešla v missionáře veškeré, tak že — pokud tohoto se týče — dobrý výsledek veliké této výpravy zdál se býti zabezpečen.

Učiníme ještě zmínku o mužovi, jenž považován byl za druhého po D. Caglierovi. Byl to D. Fagnano, určený za ředitele koleje ve sv. Mikuláši de los Arroyos.

D. Fagnano narodil se v Piemontsku, v Rochetta-Tanaro, r. 1844. Věnoval se po několik roků vyučování literatuře na vyšším gymnasii. Byv pak prefektem v koleji v Lanzo, stal se později prefektem koleje ve Varazze, a pouhé přání, projevené Boscem, způsobilo, že se rozhodl dáti na dlouhá léta (alespoň jak se byl domníval) „s Bohem" přátelům, příbuzným a vlasti. Také Cagliero mínil, že opouští Evropu na vždy, ale byl pak na rychlo zpět povolán do Turina ctihodným svým představeným po dvouletém pobytu v Americe; vrátil se pak v hodnosti apoštolského vikáře Patagonie. D. Fagnano měl dle obecného úsudku velmi pevný charakter, schopný přemoci každé nebezpečí a odstraniti každou překážku.

V této době měl již Bosco dosti bratrů řeholníků, aby z nich mohl vybrati muže nejzpůsobilejší pro tuto obtížnou a nebezpečnou výpravu, jakož i nejschopnější ku zvláštním úřadům, jež jim chtěl svěřiti. Všichni byli již osvědčeni v rozličných zkouškách; a jestli že se některý nebyl ještě úplně vyvinul, tuť důmyslný mistr Bosco dosadil vše, co ještě se nedostávalo zkušenosti jeho, pomohl, a tak tvořil a vychoval sám nejlepší charaktery.

Všichni missionáři odebrali se před odjezdem do Říma, aby se sklonili před Svatým Otcem, vyprosili jeho ochranu a apoštolské požehnání.

V den Všech Svatých r. 1875. ráčil Jeho Svatosť papež Pius IX. přijati se zvláštním slyšení komtura Gazzolu a doktora bohosloví Cagliera, náčelníka missie. Slyšev D. Cagliera s napjatou pozorností a laskavostí otcovskou, dal mu své zvláštní instrukce a povolil mu veškeré milosti, o něž jej byl žádal; pak se odebral do audienčního sálu, kdež byl očekáván s úzkostlivou netrpělivostí od malé čety Salesiánů.

Otcovským hlasem svým, s andělským úsměvem a onou půvabnou

dobrotivostí, jež tak krásně se družila k jeho důstojnému vzezření, řekl jim Pius IX.: „Zde jest ubohý stařec, na něhož tak čekáte: toť jste tedy vy oni missionářové, mí drazí? Toť jste tedy vy synové Boscovi, již jste se odhodlali kázati evangelium v krajinách dalekých: a kam se nejdříve, především uchýlíte? „Do republiky Argentinské.“ „Velmi dobře. Jak rozsáhlé pole se vám tu otevírá! Vy jste nádoby plné dobrého semene; umějtež i rozsévati toto semeno s důmyslem a horlivostí, a žeň vaše bude velmi hojná uprostřed divokých oněch národů.“

Pak řekl Svatý Otec každému nějaké slovo plné laskavosti a nadchnul všecky tak, že byli odhodláni v době potřeby odebrati se až na kraj světa a rozšiřovati všude svatou víru katolickou. Kardinál Antonelli dal D. Caglierovi vlastnoruční doporučující list, jejž měl odevzdati arcibiskupovi v Buenos-Ayres.

Kardinál Franchi jmenoval každého kněze zde přítomného apoštolským missionářem a každý z nich měl privilej sloužiti mši sv. na kterémkolivěk místě, by byl i také na parníku na moři. (Někteří byli pouzí koadjutoři a katechisti, na kněžství nevysvěcení, aniž toho dosíci chtěli.)

Vrátivši se v rychlosti do Turina slavili s neobyčejnou okázalostí svátek sv. Martina, jenž byl vigilií jich definitivního odjezdu. Ráno bylo měsíční cvičení jednající o přípravě k dobré smrti, pak generální zpověď a sv. přijímání. Pobožnosť byla vroucná a hluboká, a všichni vylévali před Hospodinem srdce svá, prosíce za požehnání nebes na dalekou svou pouť.

Po mši svaté turinský arcibiskup, monsignor Gastaldi, přijal těchto deset apoštolů ve své soukromé kapli, udělil jim své požehnání a prosil je, aby na něho vzpomínali ve vzdálených krajinách amerických. (Pokračování.)

Vyznání Leona Taxila,

bývalého svobodného myslitele.

(Dokončení.)

Lež.

První zásadou každého, kdo pérem nebo slovem útočí na církev, jest pravidlo následující: „Každá zbraň jest dobrou proti náboženství a kněžím jeho. Klerikalismus jest nepřítel, kterého třeba za každou cenu potříti jakýmikoli prostředky. Bůh jest zlo, pročež také vše, co lidi od Boha odvrací, jest v podstatě poctivé, a proto nelze mluviti o nepoctivosti bezboženské. Odtud také lež, majíc úplnou schopnosť škoditi náboženství a kněžstvu, jest úplně dobrou.“ — — —

Jeden z bývalých přátel mých, Leo Bienvenu, velmi známý mezi novináři pařížskými, napsal v jednom díle svém, plném hany, urážek a posměchu ohledně papežství, pamětná tato slova: „Nelze nám ovšem věděti o všech zločinech spáchaných římskými papeži; vypravujme jich dvakrát i třikrát více, než nám známo, a ještě nedoděláme se pravdivého čísla.“

Spisovatel přiznává se otevřeně a v žertu. Výrok jeho pokládati však dlužno přece za cenný svou rázovitostí. Co Leo Bienvenu žertem

byl pronesl, činí denně všickni moji bývalí bratří republikánští, svobodní myslitelé, aniž se přiznávají.

Ach, kdyby přišel každý jednotlivec a vyznal jako já dnes, čím byl přispíval při rozsévání lži mezi nevědomý lid, seschly by se asi na nepatrné tělísko pomlouvačné legendy, jež někteří vymyslili, ostatní pak věrně opakovali. Proto, abych dle možnosti aspoň poněkud odčinil zlo, jež jsem byl spáchal, nastává mi neodvolatelná povinnosť přiznati se ku všem lžím, jichž jsem dopustil se sám, anebo jež jsem byl rozšiřoval v pošetilé domýšlivosti, že dobře činím vedle zásad Voltairových i zednářských. Jedním z nejdrzejších podvodů zajisté jest smyšlenka o Janu Meslierovi, vybájeném faráři, jehož spisovatel učinil odpadlíkem od víry na smrtelném lůžku. Legenda tato jest výborně psána pro mysl prostou, kterou zajisté oklame; jaký div, že ji antiklerikálové seč jen možná využitkovali.

Já sám vydal jsem ji v knihkupectví ze školské ulice ve 30.000 exemplářích, jež všecky byly rozebrány.

Arci vydávaje dílo toto znovu, nevěděl jsem, že legenda o nevěřícím faráři jest lež. První pochybnosti o věrohodnosti díla vznikly v mysli mé při opravě prvého dílu. Některé výroky přímo si odporující zaujaly pozornosť mou, i jal jsem se zkoumati dále a v brzce dopídil se pravdy. Tenkrát bylo však vydání již v tisku, a proto uváživ všecko dobře myslil jsem, že dobrým bojovníkem se býti osvědčím, oklamu-li čtenářstvo devatenáctého věku, jako Voltaire klamal čtenáře věku osmnáctého.

Farář Meslier jest vynálezem Voltairovým; totiž Voltaire zjednal mu čtenáře. Prvá myšlénka zrodila se vlastně v hlavě přítele Thiériota. Soudil totiž Thiériot, že by náboženství velikou pohromu vzalo vydáním neznabožské knihy, jež by nazvána byla dílem venkovského faráře. Pro větší pravděpodobnosť jmenovali vydavatelé knihu spisem pohrobním, poněvadž prý kněz spisovatel za živobytí svého nechtěl činiti pohoršení.

Voltairovi zalíbila se nesmírně Thiériotova myšlénka, přál si však, aby odpadlíkem spisovatelem nebyl učiněn pouhý farář, nýbrž raději hned biskup.

„Faráře vesnického, o němž jste se mi zmínil, musíte učiniti biskupem diecése Saint-Vrainské," psal spoluvinníku svému dne 30. listopadu 1735. (Viz: Oeuvres complètes de Voltaire, díl druhý str. 555.)

Thiériot namítl patrně, že by jmenování biskupa bylo nebezpečno, a pravda by se dokázala. Proto odhodlal se lživý filosof spokojiti se neznámým farářem, jen aby nikdo nemohl odvážiti se obrany.

I vyhledali si vesničku téměř nepřístupnou všem zpytatelům, skrytou ve kraji šampaňském, vybájili k ní faráře jménem Jan Meslier, po jehož smrti nalezena byla podivná závěť. Farář prosí v ní za odpuštění všech osadníků svých, že po celý život je byl klamal, hlásaje jim náboženství. Závěť tu, nazvanou „Farář Jan Meslier vyjevuje city své svým osadníkům", napsal sám Voltaire, jak i sloh důrazně dosvědčuje.

Prvé vydání vyšlo r. 1762.; Voltaire postaral se však, aby bylo datováno o celých dvacet let dříve. Vytištěn tedy v čele knihy rok 1742., papír vyvolen starožitný tak, že oklamaní čtenářové domnívali se viděti náhle dílko staré, až dosud zapomenuté, a tím více těšili se ze svého nálezu.

Na konci bídného tohoto díla čísti lze dodatek Voltairův, psaný s obvyklou jeho drzostí: „Toť přesný otisk Závěti Jana Mesliera. Suďte

sami, jak závažným jest svědectví kněze, jenž umíraje, prosí Boha za odpuštění.“

Aby snáze ještě čtenářstvo polapil, neučinil Voltaire vybájeného faráře svého atheistou, nýbrž deistou, kterýž uznává jakousi bytosť nejvyšší, zavrhuje však náboženství katolické, jako nepravé. Podvod se vydařil Filosofové encyklopedisté zajásali nad výborným vynálezem Voltairovým, a baronu Holbachovi svěřeno ihned, aby doplnil dílo mistra všech lhářů. Holbach pomohl si velmi snadno. Upravil poněkud vlastní spis svůj „Soustava přírody“, nazval jej „Pravé myšlénky faráře Mesliera“ a přidal k závěti.

Třeba arci, ať pravdu dím, čtenářstvu hlouposti přímo bezmezné, aby při nepatrné jen pozornosti nedomyslilo se podvodu. Dílo to mezi lidem dělnickým velmi rozšířené skládá se ze dvou částí: Vybájené „Závěti“ farářovy a rozboru jeho nauk „Pravé myšlénky“. Prvý díl jest protikřesťanský, přiznává však jsoucnosť Boha; jest totiž zásad theistických dle způsobu Voltairova; díl druhý naproti tomu hlásá rozhodně materialism a atheism.

Protivy této povšiml jsem si při opravě v antiklerikálním knihkupectví. Nemeškaje oddělil jsem „závěť“ a nechal ji na druhý díl, aby čtenářové nepoznali tak snadno klam dvou spisovatelů. Později přidal jsem spis tento k jinému dílu Holbachově s názvem: „Kněžím stržena škraboška“. Oba díly tvořily svazek nový, jenž drze pojmenován: „Co jsou kněži“, a zase hlásali jsme, že i to vše jsou spisy Jana Mesliera.

Jiný ještě třetí spis Holbachův „Všeobecnou mravouku“ upravil jsem v „Přirozené náboženství“ a vydal ji jako doplněk prací farářových. Postaral jsem se zajisté o bujný vzrůst lží Voltairových.

Nechápu v pravdě, že ze všech 30.000 čtenářů nově vydaného díla neusvědčil mne z podvodu ani jediný.

Republikánské listy dobře znajíce původ klamu, nešetřily chvalami a oslavou. Tisíckrát vyhlašována v nich užitečnosť nového vydání Mesliera. Vydavatelství a knihkupectví naše bylo arci u veliké přízni našich listů demokratických; platiloť bohatě své reklamy; mohl bych jmenovati kancelář, která za inserty drahých bratří svých přijímala z neznabožské pokladny naší summičku čtyř až šesti tisíc franků měsíčně.

Kdy bylo mi již v příčině vyznání zmíniti se o pseudofaráři Meslierovi, nelze mi zamlčeti komické příhody z doby revoluce v příčině téhož smýšleného kněze.

Stalo se totiž, že dne 17. listopadu 1793. vystoupil na řečiště člen konventu Anacharsis Clootz, ubohý šílenec, jenž za ryzí pravdu bral i nejhloupější a nejhnusnější výmysly revoluce, a vážně hleděl na nejpošetilejší zámky povětrné; i jal se tu vybízeti lid, aby vystavěl pomník Janu Meslierovi, prvnímu knězi, jenž upřímně a poctivě se odvážil vyznati šalbu náboženskou.

Návrh jeho zaslán byl hned výboru veřejného vyučování, kteréž jalo se ochotně hledati bližší prameny. Nebylo mu však lze vyhověti návrhu vlasteneckému, neboť sotva byla kommisse začala pátrati, zvěděla k žalu svému, že faráře odpadlíka nebylo vůbec nikdy mezi živými. Této pravdy nebylo ovšem svobodným myslitelům možná hlasitě přiznati; vždyť byla by učinila lháře z Voltaira i Holbacha, a proto nejlepší pomůckou uznáno mlčení. Výbor veřejného vyučování neoznámil výsledku prací svých.

Jiným toho druhu dílem, jehož jsem se pilně účastnil, a jež bylo plno ďábelských, ohavných lží, jsou spisové hanobící památku papeže

Pia IX. (Tuto práci uveřejnil Leo Taxil v Republikánském Jihu, jejž začal redigovati.)

Poněvadž ovšem mravnosť má býti první ctností papežovou, smluvili jsme, že ukážeme obecenstvu Pia IX. jakož člověka požitky přesyceného. Proto také zvolili jsme název „Tajné lásky Pia IX.“.

Ale nebylo ještě dosti. Ku větší vnadě a lákavosti díla scházel nám ještě nějaký farář Meslier. I uhnětli jsme na rychlo tajného komoří papežova, pokřtili jej na jméno Karla Šebestiana Volpiho, kteréž jméno zastkvělo se ihned jakožto podpis autorův v čele románu. Já sám napsal jsem list smýšleného komořího, jejž uveřejnili jsme místo předmluvy, dobře vědouce, že tím hltavěji bude lid řádky další polykati. Patrno, že ač nebyl jsem spisovatelem románu, přece odpovědnosť téměř všecka spadá na svědomí mé, za bídný podvod páchaný na čtenářstvu. Není mi omluvy u věci té, neboť všecko bláto, pomluvy a lži, obsažené v hanebném díle, nebyly výmyslem autora, nýbrž mým.

Dospěl jsem svého cíle. Ohavný feuilleton přilákal čtenáře, a přilákané dovedli jsme již udržeti tisíci články vynikajícími divou neurvalostí; mimo to zřídili jsme si zvláštní službu telegrafickou jinde.

Dva náčelníci francouzské demokracie vítali lichotivě nový list.

„Jsem s vámi, drazí bratří“, psal Viktor Hugo, „jsemť se všemi, kdo mládež vedou k světlu, a vlasť ku svobodě.“

Louis Blanc poslal mi list následující:

V Paříži, dne 18. dubna 1881.

Předrahý bratře!

S potěšením doslýchám, že zřizujete v Montpellieru list nazvaný „Republikánský jih“, kterýž spojiti hodlá republikány v jediný šik proti klerikalismu a bedlivě zkoumati socialní otázky. Povinností jest vroucí mi vysloviti sympatie k podniku tak určitému. Jen zmužile!

V upřímném bratrství Vám oddaný *Louis Blanc.*

Netřeba mi arci teprve říkati, jaké pohoršení a hněv budily články mé mezi katolíky celého kraje. Potupa milovaného papeže a jedovatá pomluva hyzdící svatou památku jeho dotýkala se srdcí jejich jako utrpení vlastní. Sotva tři neděle vycházel Jih, a již sepsán proti hanebnostem jeho protest podepsaný více než dvěma tisíci paními z diecése Montpellierské. — — —

V měsíci červenci obžaloval mne i vydavatele synovec papežův pro surovou pomluvu. — — —

Po románu vydal jsem ještě tři svazky díla nazvaného „Pius IX. vůči dějinám.“ Ve spisu tom napadal jsem svatého Otce zvláště jakožto náčelníka církve a státníka, pomluvy v příčině mravnosti byly tu vysloveny úhrnem na několika stránkách. — — —

Mimo tyto lži psané páchal jsem i ústní. Společenstva svobodných myslitelů žádala mne často, abych ve městě jejich veřejně promluvil. Tímto způsobem skytala se tlupám antiklerikálů příležitosť k veřejným schůzím a k čilé propagandě.

Pokud mi práce jen poněkud dovolovala, neodřekl jsem nikdy, a tu nejoblíbenějším předmětem řečí byly mi „Zločiny inkvisice.“ Napsal jsem si o tom dlouhou řeč, kterou pak dle okolnosti a obecenstva jsem zkracoval anebo prodlužoval; nejkratší trvala 45 minut, nejdelší však dvě hodiny. K tomu konci užil jsem všech protestantských pamfletů obou posledních století, jež tisíce vymyšlených zločinů kydají na jméno

řádu sv. Dominika. Oblíbeným hrdinou mým byl mnich odpadlík šestnáctého století Giordano Bruno. Sestavil jsem si dle několika encyklopedických slovníků celou řadu jmen pro muka ve středověku užívaná a po té líčil jsem muka Brunova, vypočítávaje všecka řadou, jakoby byl vytrpěl jednu po druhé. Posluchači projevovali hrůzu svou hlasitými výkřiky. A měli také zajisté příčin dosti, neboť jediné mučení ze všech, jež jsem vypisoval, bylo by dostačilo, aby Bruna zabilo desetkrát. Při vypravování zveličoval jsem napořád a opatrně zakrýval všude pravdu známou, že některé kruté tresty nebyly nikterak dílem náboženství, nýbrž jediné dílem doby, jakož i že pochopové středověku nebyli ve službě papežově ani biskupů, nýbrž obyčejných soudců. — — —

Kdysi viděl jsem v jisté výstavě předmětů z ciziny rozličné nástroje k mučení. Jeden zvláště se mi zalíbil, i vydlužil jsem si jej od majetníka a dal si od zámečníka zhotoviti podobný. Byl to dvojitý železný hák, koupený dle slov majetníka v krajinách severních z pozůstalosti kata. Zdálo se, že krutí soudcové dávali jím trhati hruď zločinců necudných.

Při přednáškách dával jsem nástroj podávati z ruky do ruky posluchačů. Poprvé provázel jsem jej následujícími slovy: — Občanky a občané, mučidlo toto, zvané p a v o u k, podobno jest onomu, kterým na rozkaz kněží trýzněn byl mladý svobodný myslitel Lefebvre de la Barre. — Výbuchy hrůzy a zlosti vítaly stále kolujícího p a v o u k a.

Osmělen výsledkem, vysvětloval jsem podruhé, že nástroj tento, koupený v N., může snadno býti týž, kterým atd.

Při třetí řeči byl p a v o u k již relikvií svobodné myšlénky. — —

Častými pomůckami bývaly mi také staré báje protestantských pamfletářů, jež jsem byl znovu vydal, dříve je upraviv a přiostřiv. Byly to zejména spis o papežence Johanně, historie Kateřiny Cadièrové a pomluvy a lži o papeži Lvu X., mimo ty pak ještě množství jiných.

Zvláště rád obíral jsem se mimo to spisy kněžského studia v příčině jednotlivých případů v záležitostech svědomí Že psány jsou latinou, bylo mi velmi snadno uveřejniti překlad zkroucený a zmrzačený. Nic snažšího nežli překladem opačně vyložiti text, změniti myšlénku bohoslovců a urážeti cit obecenstva hrubými významy, jež pak čtenáři všeobecně připisují na vrub kněžstva samého. Vždyť podobně dalo by se zhyzditi i kterékoli pojednání lékařské.

Tyto nestvůry své nazval jsem: T a j n é k n i h y s e m i n á ř ů. Pavel Bert byl mi vůdcem, a já radostně bral se šlépějemi jeho, jsa blažen, že četné duše zmatu a oklamav je, záhubu jejich přivodím.

V tomto smyslu řečníval jsem často o z p o v ě d i. Umínil jsem si, že ve všem budu užívati zveličování a stupně nejvyššího. Proto také vedle řečí mých všickni kněží byli jen bídnými sluhy a všickni apoštolové Jidáši.

A přece jistě nikdo nepřesvědčil se lépe a nemohl snáze dosvědčiti než já, jak věrně zachováváno jest tajemství zpovědní. Leč já nevděčník v šílených těch dnech ani nevzpomněl jsem na ubohého duchovního otce svého, který vida mne přijímati svatokrádežně, onemocněl a chřadl a umíral, aniž však úst otevřel, aby udal příčinu duševní i tělesné sklíčenosti své.

Ach, zdali kdy zadost učiním za zločiny spáchané?

Jiných ještě lží na útraty kněžstva dopouštěl jsem se, chtěje z pomsty šáliti list ultrasocialistů „Válka“, který po nějakou dobu bušil do mne,

že jsem se neujímal jistého revolucionářského odsouzence. I dopsal jsem jednoho dne redaktoru, panu Lissagarayi, list tohoto znění.

Ctěný pane!

Jsem soukromým tajemníkem arcibiskupa pařížského. Z příčin, jež bych nerad s vámi sděloval, nenávidím srdečně svých představených. Dovolíte-liž, abych přispíval ctěnému listu vašemu zprávami? Zradím vám všecky pikle, jež dějí se v arcibiskupství, a učiním to beze vší odměny. Souhlasíte-li, račte mi slovem oznámiti v listárně redakční. Jest na bíledni, že nebudete po osobě mé pátrati. *Jan Petr.*

Nazejtří již četl jsem ve „Válce“: „Panu Janu Petrovi. Přijímáme z celého srdce.“

Ihned jal jsem se dělati kronikáře. Zasýlal jsem Válce nejkřiklavější výstřednosti, ale ona věrně tiskla nic nerozmýšlejíc. Kromě jiných krásných věcí vypravoval jsem, jak jednoho večera přišli k arcibiskupovi Guibertovi pánové Jules Ferry a Jules Simon, načež konala se tajná porada o pojištění arcibiskupské stolice po smrti kardinalově panu Richardovi. Při líčení tomto byl by čtenář stoje usnul, a přece prošlo všemi listy republikánskými.

Jindy maloval jsem, jak notrdamští kanovníci scházejí se v podzemí, čistíce staré nástroje mučící v naději, že zase brzy budou jich užívati, neboť čekají v době nejbližší obrat ve prospěch legitimní monarchie.

Všecky zprávy, Válce zasýlané, byly tohoto druhu. A list uváděl je bez váhání, ostatní listy pařížské opakovaly po něm. Jediný Temps tvrdil, že spolupracovníci pana Lissagaraye mají vlčí mlhu.

Činil jsem tak asi měsíc. V písárně Antiklerikála bývala švanda, kdykoli Jan Petr zasýlal na poštu list. Věděli jsme, že hned zítra již oblaží Válka čtenáře své novinkou.

Konečně mne však věc omrzela, Jan Petr přestal býti zrádcem tajností arcibiskupských.

Historka tato svědčí, jak snadno lze psáti do listů republikánských, že stačí jediné mluviti proti kněžstvu.

Netušíť obecenstvo ani, jakým pudem dorozumění lnou k sobě spisovatelé svobodomyslní. Jediná leť zrozená ve tmavém koutě úplně neznámého lístku zachvěje se v jediném okamžiku po celé Francii. Až jednou i listy konservativní zopakují tak všeobecně a s touže rychlostí každou pravdu a obranu proti pomluvě pronesenou ve kterémkoli listě jejich, nezbude pomlouvačům tak široké pole k nekalé činnosti.

Toť asi, co bylo mi vyznati ze lží osobních, abych, dosud-li čas, poněkud zmírnil jejich účinek.

Miska podvodů a lží na váze odpovědnosti mé jest nyní naplněna, až nelze jí pozvednouti, zdaž dovolí mi poctivá veřejnosť vhoditi do misky druhé aspoň jedinou tu pravdu, které zachoval jsem věrnosť; jediný dobrý skutek, kterému čeliti jest tisícům nepravostí mých?

Jest to úcta k jedinému řádu duchovnímu. Přečtěte všecky spisy mé, a nebude vám nalézti řádky proti Sestrám sv. Vincence z Paula. Proč jediné ctnosť milosrdných sester budila v srdci mém tajný, uctivý podiv? Nevím, aniž vysvětliti si toho dovedu, neboť svědomí moje bylo úplně převráceno. Pravdou však jest, že obdiv ten trval ve mně a mocnějším byl než všecky hanebné pudy svobodomyslného šílence.

Kéž dnešní upřímný můj návrat ku pravdě získá mi znovu vážnosť lidi poctivých.

Nelituj mne však nikdo v domnění, že veřejné vyznání toto jest mi obtížno! Nikterak! Cítím naopak volnosť a blaho i úlevu za každou dobrovolně napsanou řádku. Břímě přetěžké padá mi se srdce.

Jásám lámaje okovy své a sám nevýslovně lituji bývalých druhů svých z dob duševní bídy a podlosti. Jsouť nešťastni, vlekouce stále ještě otěže podvodu a klamu a nemajíce odvahy, aby jich se sebe svrhli.

Totoť jest zajisté rozkošné ovoce kultury XIX. století! To jest věru ctihodný boj proti Bohu, církvi, náboženství, duchovenstvu a všem katolíkům vůbec! A zdaž i u nás v Rakousku neděje se něco podobného? Loni právě jistý časopis dokázal rakouskému židovskému tisku, jejž německá Kreuzzeitung nazvala letos skvrnou XIX. století, že pohana, jistému biskupu učiněná, byla úplně vylhána, ponévadž biskup téhož jména nikdy na světě nebyl.

Vedle židů rozkládají po celém světě ruce své proti církvi zednáři. Čtěte zásady zednářů a stopujte činnosť jejich, i uvidíte, že jest u nás již z většiny provedeno, po čem zednáři touží. Jsou-li tu účinky, snadno se domyslíme příčiny účinků těchto.

A v tomto moři nepřátel utápí se u nás církev, a celý katolický život v Rakousku, jak farář Kopal již nejednou v „Čechu“ trefně pravil, podobá se bahnu.

Tak nesmí však dále a stále býti, aspoň ne u nás a ne na poli literárním. Majíce za sebou ohromnou část duchovenstva, cítíme v sobě síly dost, pozvednouti proti nepřátelům církve a našeho stavu rozhodný a ostrý boj a prolomiti železný kruh, jenž nás svírá.

Za drahý statek víry — a o tu se tu hlavně jedná — obětovati vše, svůj zbývající groš i své všecky síly, toť věru povinnosť plynoucí z přesvědčení a z povolání, jemuž jsme se věnovali. I voláme všecky, kdož jsou s námi jednoho srdce, k tuhé práci, k velikým obětem, k neunavné agitaci — a zvítězíme. „Vlasť“ působí teprve V. rok a již vzcházejí z ní slibné červánky. Po červáncích vyjde jasné slunce a zahřeje celý národ, jejž neméně než jiní milujeme. Z této naděje čerpejmež posilu v lepší budoucnosť.*) **Tomáš Škrdle.**

Mým kritikům.

Kritika kritiky.

Píše **Alois Hlavinka**.

(Pokračování.)

11. Ke článku o „čarodějských soudech“ praví pan Masaryk: „Avšak fakt je, že Tomáš Akvinský pro dlouhou dobu ustavil theoretické učení o spojení lidí s ďáblem, dávaje takto hnusné pověře theoretický podklad“. I z těchto slov čihá zlomysl — pardon, nevědomosť.

*) Kdo měl dosud před očima vlčí mlhu a jasně neprozíral, tomu, doufáme, otevřel oči známou svojí řečí na říšské radě Dr. Ed. Grégr. Jakmile jedná se o J. Kristu a kat. náboženství, smíří se Pilát a Herodes, Grégr a naši úhlavní národní nepřátelé a posilují se v útoku na nás a naše náboženství. Tento nový čin, při němž zášť proti katolickému náboženství slavila vítězství nad láskou k vlasti, jest nám katolíkům novým důkazem, že nelze nám jinak posici svou v národě udržeti a ji sesíliti leč rozhodným bojem.

Jak těžko jest mi dodržeti slib! Slova paně Mas. „pro dlouhou dobu ustavil theoretické učeni o spojení lidí s ďáblem“ jeví dvoji nesprávnosť, časovou i věcnou, neboť za prvé, co napsal sv. Tomáš, nezůstane pouze na dlouhou dobu, nýbrž navždy, a za druhé, sv. Tomáš neustavil theoretického učení o „spojení lidí s ďáblem“, nýbrž psal pouze o působnosti ďábla v lidi. Či snad mysli pan Masaryk, že sv. Tomáš učí a vykládá ve své daemonologii, jak může kdo citýrovat čerty? Tato zásluha zůstane na věky při „velikém právníku a horlivém čtenáři bible“, při protestantu Benediktu Carpzovi, a při „veleučeném profesoru“ z Jeny, také protestantu Jindřichu Pottovi.

Či snad neměl a nesměl sv. Tomáš ve své daemonologii mluviti o prvotném hříchu a vůbec o činech z původu ďáblova? Podle toho by také bible podněcovala k čarodějství! A odkud pak měli pohané své čáry a čaroděje? Či snad myslí pan Mas., že nejlépe jest zbýti se ďábla tím, že se řekne, že čerta ani není? Podle úsudku paně Mas. by také každá medicinská i přírodopisná kniha sváděla k nemravnosti! A jak sám pan Mas. troufá si obstáti před soudem, kdyby mu, protože napsal knížku o „selbstmordě“, věčná spravedlnosť uložila zodpovídati se ze všech sebevražed, které se spáchaly od té doby, co vyšla jeho knížka? A proto vždycky jen hezky správně rozeznávati, neboť qui bene distinguit, bene docet, kdo dobře rozlišuje, dobře učí.

Proti mému výroku, že čarodějské soudy trvaly u protestantů déle než u katolíků, praví pan Mas., že „musí se uznati! — sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas — že prý se pronásledování čarodějnic nejdéle udržovalo v zemích katolických; na př. v Němcích poslední oběť 1775 padla v Bavořích v klášteře kemptenském“. K tomu odpovídám, že roku 1776. přinucen jest v anglikánském Suffolku zvěrolékař ke zkoušce vodní, že v protestantském Glaru odpravena jest r. 1783. dívka jako čarodějnice, ba že ještě r. 1823. bylo v Holandech podstoupiti stařeně soudní zkoušku proti čarodějství. Další zprávu paně Mas. o Mexiku potud považuji za „americkou“, pokud jí nedokáže. Ostatně kdyby byl pan Mas. žil za časů „slavného právníka“ Benedikta Carpzova nebo „veleučeného profesora“ Jindřicha Potta, kdož ví, nebyl-li by sám obětoval nějakou tu libru šterlinků na některý sáh dřeva, aby se z něho postavila hranice na upalování čarodějnic, neboť tehda — v čas reformace — byly učené i neučené hlavy plny takových čertovin.

Těmito několika slovy rád bych panu Mas. postoupil čestného ústupu, kdyby pan Mas. sám na to nebyl položil takového důrazu, patrně aby mou věc porazil a mě zahanbil. Pan Mas. totiž píše: „Pan Hlavinka toho všeho — totiž případu kemptenského a pěti mexikánských čarodějnic — neuvádí,“ ale dává mi za to milostivě pardon, neboť prý chce mi věřiti, že jsem tak učinil „z nevědomosti“. Pan Mas. snad myslí, že bych mu za tuto vosokomyslnosť měl aspoň až do smrti býti vděčen. Vím dobře, jak nepěknou vlastností jest „černý nevděk“, ale pro ten kousek milé pravdy jsem hotov i tento porok na se uvaliti. Pravím tedy, že pardonu paně Mas. nepřijímám, ovšem že z náležitých důvodů. Případ kemptenský jsem překonal případy suffolkským, glarským a holandským. Zbývá mi tedy ještě na práci oněch pět čarodějnic mexikánských, o nichžto pan Mas. píše takto: „V katolickém Mexiku, tuším (!), posud čarodějnice se spalují, alespoň 1877. spáleno jich 5.“ — Pan Mas. se považuje v historii za takovou celebritu, že uznává za zbytečno, uváděti prameny a doklady svých údajův. Inu ovšem, není každému dáno, míti tak věřivě

oddané čtenářstvo a takovou zásobu „officiálních zpráv“, jako pan Mas. Já k nim nenáležím, a proto se hezky nezdvořile táži: „odkud má p. Masaryk oněch pět čarodějnic, a kde má „pas“ na toto americké zboží?“ Snad ze spisu dra. Pollacka — však ho znáte po jméně — „Mittheilungen über die Hexenprocess-Acten“? Či snad jen z recense té knihy v „Archiv für Strafrecht“? Pak mohl tu zprávu podati ještě zajímavěji a říci, že ty čarodějnice byly spáleny původem a návodem jesuitů, to by ještě více „táhlo“. Nyní jest na mně, dáti panu Mas. pardon, a proto jen na to jej odkazuji, co se o této „historii“ píše ve „Stimmen aus Maria Laach“ 1877., 378. Přisuzuji panu Mas. tolik poctivosti, že mu po té odvetě navždy zajde chuť zabývati se americkými čarodějnicemi. Tak by i tato věc byla v pořádku. — Přece jest mi však trochu divno, odkud má pan Mas. tolik smělosti a lehkomyslnosti, že ctihodnou církev katolickou, která přece již skoro dva tisíce let stojí v popředí dějin světových, dovoluje si posuzovati na základě takových zpráv?! Takového něčeho věru nikdo jiný není schopen leda „čistý křesťan“.

Konečně píše pan Mas. k mým slovům, že církev brojila proti čarodějským soudům, že neuznávala čarodějství leda spojené s kacířstvím, a že kacířů přec jinak netrestala nežli vyloučením z církevní obce, takto: „Jaké pak sociální a politické následky vyobcování z církve ve středověku přinášelo, pan Hlavinka nám arci nepovídá“ Pan Mas. tu patrně ohřívá svůj starý a již pod číslem 5. vyvrácený nesmysl, jakoby církev, tedy jakoby soudcové a porotníci lidi zabíjeli.

12. Velikou část posudku paně Masarykova zaujímají jeho mravokárné výrony, a ještě větší část zabírá jeho podezírání něčí mravnosti, mravnosti církve, duchovenstva a mé. Pokud si zahrává na mravokárného kazatele, ať zanechá, čemu nerozumí. Pokud pan Mas. podezírá mravnost církve a duchovenstva (pod číslem 10. a 3.), dopouští se něčeho, čeho by se šlechetný muž nedopustil tak lehkomyslně a nedůvodně; pokud podezírá mne, odpouštím.

Na jakém pak asi stupni křesťanské mravnosti sám stojí, kdo má pořád plná ústa takových nešlechetností? Avšak mluviti u moderního filosofa o křesťanské mravnosti! Modernímu filosofovi jest apoštolem mravnosti filosof darvinismu Spencer, jemuž idealně mravný jest ten, čí „pohyblivá rovnováha prý jest dokonalá“. Tato mravnost jest psána jen pro oněch deset tisíc a vrcholí v této trojí věci: dlouhý věk, železné čivy a hodně peněz. Zapírati se, sloužiti jiným z lásky a všeliké jiné kony křesťanské ctnosti jsou podle této mravnosti hlupáctvím a nemravností.

Pokud podle této mravnosti jest pan Mas. dokonalý, na jisto nevím. O první podmínce vůbec nemohu souditi, podle třetí bych myslil, že by takto mohl býti dosti mravný i jakožto Masaryk i jakožto Garrigue, ale ta druhá, ty nešťastné čivy! Již předloni mi bylo usouditi o něm v Obzoru, že z jeho článků „zrovna je cítiti, jak se spisovateli krev čím dále více rozpaluje, tepna až nervosně pracuje a buší, rozčilenost sálá, jakož i že z jeho článků odevšad razí ostrý vítr nedosti skrocené osobní rozdrážděnosti.“ Od takového člověka jest jinému již ledaco trpělivě snésti.

K této mimotné poznámce podnět mi dala jeho slova, kde mluví o mém článku „špatní papežové“. Hned mi vytýká mravní laxnost, hned zase dvojí loket mravní, a hned zase nedostatek spravedlivého smyslu, že prý zakrývám chyby na straně katolické, ačkoli nikdy a nikde mi toho průvodně nedokázal. A když uznávám chyby, kde skutečně byly,

a on mi tedy toho nemůže vytýkati, praví o mně, že racionalisté prý mnohdy právě tak si vedou jako já. Co tím asi myslil pan Masaryk? Chtěl mne tím jako kněze snad pochváliti? —

Vždyť přece je starým názorem církve katolické, že jest ustanovení božského, ale že trvá a žije v lidech a jest jimi představována. Sama církev bedlivě rozeznává, co jest při ní božského a co lidského, že tedy může míti po této druhé stránce doby květu a úpadu. Božský zakladatel její nepravil o ní, že vezdy bude jednak dokonalá a jednak ovládati svět, jen tolik o ní pravil, že nepřátelé jí nezmohou a nezahubí, neboť „ani brány pekelné jí nepřemohou“. Zlehčují-li tedy racionalisté a vůbec nepřátelé církev, čili jak praví opatrně pan Masaryk, dovozují-li z takových fakt, jako že byli někteří papežové nedůstojni svého úřadu, něco docela jiného než já, děje se to jen z ignorance nebo ze zlomyslnosti. Tito lidé totiž pořád si rádi matou stránku církve božskou a lidskou čili světskou a myslí, že tím povídají nějakou hanu na církev. Ovšem jest dobré a ctnostné duchovenstvo od papeže až do kostelníka radostí a chloubou církve, ale vždycky se v církvi rozeznával úřad od osoby, která jej zastávala. Dante Alighieri byl zajisté dobrým katolikem a přece viděl biskupa v pekle, a nikdo z katolíků se nad tím až tak nepozastavoval, že by žádný biskup nemohl přijíti do pekla, a žádný neusoudil, když biskup je — třeba jen v Danteově komedii — v pekle, že i proto biskupský úřad by měl jiti v časy! Jaké z toho jdou důsledy o papeži a jeho úřadě, toho snad již i pan Mas. přece nějak se domyslí.

Ostatně jsem dokázal, že „špatní“ papežové byli vesměs dosazeni na křeslo jen násilnou rukou světskou nebo z politických pletich. Památna však zůstanou slova Baroniova, že právě tím, že nemohla býti zlomena žádnou světskou zlobou, církev osvědčila se býti dílem Božím. K tomu pravím ještě s jesuitou V. Rohem: „Velikým a nezvratným důkazem božského původu církve jest, že jí v Rakousku ani josefinské duchovenstvo nemohlo urdousiti“. —

To již přece i židovská „Neue freie Presse“ byla k církvi spravedlivější než racionalisté, kteří někdy rádi se také nazývají „čistými křesťany“, neboť psala 4. června 1887: „Velkolepá soustava hierarchická bez poruchy přečkala za posledních dob nájezdy a boje, které by zajisté byly otřásly každým zřízením lidským“. Již ten fakt, že církev katolická posud jest, byl by vděčným předmětem filosofického zkumu. Církev katolická jest prahorstvo, všecko ostatní, co z ní a po ní vzniklo, jest náplava, která se může nakupiti snad i na pohled dosti vysoko, ale ty základy, ty základy! Avšak moderní filosofové toho nedbají; každý plove, jak ho právě vlna času nese, jako — inu, jako sice takto na pohled ještě kapr, ale zelklý neb aspoň na nějakou dobu omámený. Zná kdo moderní filosofii a zápach zelklých ryb? —

13. Po těchto prý ukázkách mé methody přistupuje pan Masaryk k dějinám českým. A tož napřed k otázce o „tak zvaném prý sv. Janě Nepomuckém. I zde se pan Mas. drží své pohodlné methody: mých důvodů nevyvrací a mele svou. Nač pak jsem tedy svou knihu vydal? Co tu pan Mas. povídá, skoro všecko vyňal z Tomka. Nač? vždyť to každý ví, kdo jest schopen čísti Athenaeum. Či snad to připomíná mně? Myslí snad, že o tom nevím, nebo že mne zastraší velikými plásty z Tomka? Od takového leku mám uděláno. Vždyť právě proti tomu polemisuji. A co jsem pravil o osobě sv. Jana i o příčinách jeho smrti, potud zůstane o své míře, váze a platnosti, pokud toho někdo nevyvrátí.

Pan Mas. — z pochopitelných příčin — ani se o to nepokusil. Předloživ si slova Ebendorferova o příčinách mučenické smrti Janovy: „Confessorem etiam uxoris suae Joannem, in theologia magistrum, et quia dixit hunc dignum regis nomine, qui bene regit, et, ut fertur, quia sigillum confessionis violare detrectavit, ipsum in Moldavia suffocari praecepit", což znamená: „zpovědníka také manželky své Jana, v theologii mistra, i protože pravil toho důstojným býti královského jména, kdo dobře kraluje, i jak se praví, že pečeti zpovědní porušiti nechtěl, ve Vltavě utopiti rozkázal" — pan Mas. pouze připomíná, že zpráva Ebendorferova není jista, neboť sám pisatel ji uvádí slovy „ut fertur", jako že „prý". Pan Mas. při tom vytýká panu Votkovi, že tomuto „ut fertur" trochu přidal významu, an prý je překládá slovy: „známo jest, neb vůbec známo jest, aneb pověst o tom koluje". Ale sám pan Mas. dopustil se chyby daleko větší, neboť napřed povídá, že „lid si tak vykládá", a pátý řádek pod tím již praví, že „se to bájilo od lidu", a od té chvíle pořád mluví o této zprávě jakožto o bajce. Pan Mas. tím patrně praví, že všecko, co si lid vykládá, jest bajkou. V časy boje o Rukopisy vykládal si lid, že jakýsi Masaryk zuří proti jakýmsi vzácným památkám. Lid si to vykládal a nebájil, nýbrž mluvil pravdu, neboť brojiti tak zarputile proti něčemu důležitému a nemíti na to dostatečných důvodů — není to pravé jméno pro takové dítko? Již předloni jsem napsal v Obzoru, a nejen napsal, ale také dokázal, že pan Mas. napřed si postaví zásadu, a teprve potom se shání po důkazech. Pak ovšem to bývají důkazy hlava nehlava.

Ke slovům Ebendorferovým pravím toto: Nezáleží ani až tak velice na tom, jak profesor Ebendorfer uvádí svou zprávu. Dosti toho, že pověst onu zaznamenal, že skutečně lid si to vykládal. Pan Mas. velikou klade váhu na slova „quia dixit" a „ut fertur", že prý tedy první zprávu Ebendorfer považuje za jistou, druhou pak za nejistou. Ale první zpráva Ebendorferova, uvedená „quia dixit", docela dobře se hodí na Jana Husa, nikoli na Nepomuka, neboť ví se na jisto o Husovi, že na sněmu kostnickém veliký hluk způsobila zvláště věta Husova, že papež, prelát nebo kněz, zhřešil-li smrtelně, není hodně papežem, prelátem nebo knězem. Když Hus chtěje tuto větu doličiti pravil, že i král, zhřešil-li smrtelně, není hodně králem, odvětil Sigmund jen, že nikdo nežije beze hříchu. Jakým právem tedy tato věta, kterou Palacký klade na jazyk Husovi, připadá na Nepomuka, nelze mi usouditi. Snad o tom více ví pan Masaryk, neboť praví, že Ebendorfer těmito slovy prý „patrně udává jistou příčinu, která i v listinách správně se vypisuje". Prosím pěkně, ve kterých? Palacký a jini o takových „listinách" nic nevědí. Či snad je to také nějaká „officiální zpráva?"

Zdálo by se na pohled, že podrývám autoritu Ebendorferovu, a přece u něho se vyskytá první zvěst, že král Václav dal utopiti sv. Nepomuka také proto, že nechtěl zraditi tajemství zpovědního. Důležitost Ebendorferovy zprávy pochází až ze druhé ruky. Co praví na jisto slovy „quia dixit", o tom víme, že se odnáší k Husovi a nevíme, pokud se vztahuje na Nepomuka, a co uvádí slovy „ut fertur", může se odnášeti ke sv. Janu Nepomuckému. Osobní přesvědčení Ebendorferovo ustupuje tu v pozadí, a v popředí vystupuje okolnost ta, že si to vykládal lid, a že víme, že si to lid povídal.

Proč však to až do pobytu Ebendorferova v Praze před r. 1440., tedy nedlouho po smrti Václavově, nebylo ba nemohlo býti zaznamenáno

písemně a veřejně, nýbrž jen ústně si to vykládal lid, proč tedy Ebendorfer druhou příčinu mučenické smrti sv. Jana, že totiž se zdráhal porušiti pečeť zpovědní, uvedl slovy „ut fertur“, zdůvodňuji tímto: za prvé, že Ebendorferovi samému viděla se pověst tato býti podivnou a tím i pochybnou, neboť až do té doby nebylo ani jediného známého případu z dějin, že by který král nebo soud nebo kdokoli jiný byl kdy žádal na zpovědníku, aby zradil něco ze zpovědi Za druhé, nevyšla zpráva o žádosti královně přímo od sv. Jana samého ani od kterého jiného kněze, neboť katolický kněz přísnou jest vázán povinností, ke každému, i k jinému knězi, také o vedlejších okolnostech, a byť se jen z daleka dotýkaly zpovědi, zachovávati naprostou mlčelivosť. Za třetí, záleželo samému králi na tom, udržeti tuto věc v tajnosti, aby takovým neslýchaným skutkem nesetřel se sebe posledního znaku křesťana. Tajná tato příčina vzteku králova a smrti Janovy mohla se tedy dostati u veřejnosť jen znenáhla a oklikami, a to jen z nejdůvěrnějšího králova okolí. Potají se šířila, ale veřejně ji přednésti nikdo si netroufal pro známou zběsilosť Václavovu. Šířila se, jak by nynější svět řekl, jako „pikantní historka ze dvoru královského“, a ty, jak známo, nedávají se veřejně na buben. Ebendorfer tedy vlastně a správně ani nemohl této zprávy podati a zaznamenati jinak nežli slovy „ut fertur“, jako že „prý“.

Ostatně sv. Jan Nepomucký nikomu ani fysicky nemohl se o tom zmíniti, neboť hned po mučení byl mu vložen vroubel do úst a v kozelce svázán uvržen jest do Vltavy. Když však ho král Václav mučil a dorážel naň, aby mu řekl, z čeho se jeho manželka zpovídala, zajisté byl při tom ne-li nikdo jiný ode dvora královského, tož aspoň jeho „věrný přítel“, kat.

O těchto věcech mluvím na str. 158 a 59. svého spisu, a dal jsem tím na světlo, že zpráva ona ani nemohla býti jinak uvedena nežli slovy „ut fertur“ čili „jak se povídá“, ale pan Mas., myslím jako „ten pravý“ kritický historik všeho toho ani nevyvrací ani nedbá, nýbrž zamže oči a pěje svou. Ze slov „ut fertur“ usoudil, že jest to bajka — ergo jest prý to bajka. A když ji vypravuje také Žídek, Hájek, Dubravius a jiní, „kritický historik“ prý ji neuvěří, „sic jinak musil by i všem ostatním bajkám věřiti, kterých tak hojně dotyční spisovatelé podávají“. Divná logika, předivná!

Pan spisovatel „Konkretné logiky“ soudí tedy takto: Přijde-li odněkud člověk se zavázaným okem, „kritický lékař“ mu oka neprohlédne, nýbrž mu prostě nevěří, že ho bolí oko, „sic jinak by musil věřiti, že všichni krajané pacientovi mají bolavé oči“. Knihu o takové logice pan Mas. myslím teprve vydá. „Konkretnou logikou“ již prý je k tomu na cestě. Já jsem sice již také zašel mezi nakladatele, a takto ještě dosti jsem pochodil, ale nákladu na takovou logiku bych přece na se nevzal, leda někde v té Africe, a to jen až bych jako Shyllok zlákoměl a pan Mas. až by mi dokázal, že již těm lidem tam uvedl přirozený jejich rozoumek na výši moderní filosofie.

Takto pan Mas. soudí a píše, a myslím právě proto nic mu to nevadí, vsypati mi v oči, že prý, co uvedl, „dostačí k důkazu, že se spisovatelem, jako p. Hlavinka, nelze o vážnějších záhadách filosofie dějin do opravdy mluviti“. Prosím, komu při těchto augurských slovech ještě není do smíchu? Tož přece měl pravdu starý šlechetný Trendelenburg, že by moderním filosofům za leckterý úsudek bylo se zastyděti, kdyby se pojal

v holý tvar scholastického syllogismu? Na pana Masaryka asi sotva myslil Trendelenburg, neboť na pana Masaryka, jak patrno, nepotřeba teprve syllogismu, ten spustí a snáze se smluví.

Na konci své stati o Janu Nep. připomíná pan kritik, že po „některých zázracích, které prý se staly hlavně s jazykem Pomukovým“, byl sv. Jan kanonisován. „Historické doklady pak pro tuto stranu počínají dotčenou zprávou Ebendorferovou; jaké zprávy to jsou, vysvitá z fakta, že papež kanonisující neznal ani pravého roku smrti Jana z Pomuku a že processem o kanonisaci ani toho nepoznali“. Pan Mas. se tu patrně posmívá zprávám o zázracích, „které prý se staly s jazykem Pomukovým“. a posmívá se vůbec kanonisačnímu procesu, když„ papež neznal ani pravého roku smrti Jana z Pomuku.“

K tomu pravím: při kanonisaci byla ovšem následkem rozdvojení úmrtního roku Janova domněnka, že bylo Janů dvé — a proč se rozdvojil rok úmrtní, vyložil jsem na str. 154 a 55. tuším víc než s dostatek — a proto, aby se předešly všeliké zmatky, se prohlásilo, že kanonisace vztahuje se k Janovi umučenému roku 1383., a nikoli k jinému Janovi z roku 1393. Avšak heroické činy a vůbec události života onoho Jana, jenž byl prohlášen za svatého, rozhodně se odnášejí k Janovi umučenému roku 1393., neboť druhého takového Jana nebylo. Ať by tedy podle mylných zpráv byl se považoval rok 1383. za úmrtní rok Janův, kanonisace platila Janu z roku 1393. Či snad by kdo neomylnost papežovu hledal v neomylných letopočtech? Byl-li Jan jeden, jako že byl, pozbývá poznámka o druhém Janu platnosti, a mohl to býti pouze ten Jan, jehož tělo pochováno jest ve chrámě sv. Vita, neboť na jisto jest postaveno, že Jan, umučený králem Václavem, ve chrámě tom byl pochován. A toho lid uctíval, a toho tělo proslavil Bůh zázraky, a tohoto Jana prohlásila církev za svatého, ať si již byl umučen roku 1383. nebo deset let potom. Jan Nepomucký byl prohlášen za svatého, ne snad že umřel ten neb onen rok, nýbrž pro své hrdinské ctnosti a pro zázraky. jimiž Bůh jeho tělo proslavil.

Ale právě toť jest, čemu se pan Mas. také posmívá. Pravím tu zase, že zázrakům i těm, které církev při své dvoutisícleté zkušenosti potvrdila, věřiti jest nikoli věrou božskou, nýbrž lidskou, to jest nikoli tak, jakoby sám Bůh to byl zjevil, nýbrž asi tak, jak jest věřiti zaručené zprávě hodnověrných svědků. Pan Masaryk má tedy cestu docela volnou dokázati, že nebylo sv. Jana, nebo že zázraky v kanonisačním procese nejsou pravy, a při tom pořád ještě v očích církve může zůstati dobrým křesťanem. Ale posmívati se čemu a nepokusiti se ani o důkaz, že tomu tak není, jest po této stránce holá blasfemie. Jest to nový doklad, co jsem již předloni pravil o jeho boji proti Rukopisům, kde mu nestačí rozumu, že si pomáhá a postihá podezíráním a posměchem. Také prý věda! (Dokončení.)

Z národního divadla.

Že by od nového roku letošního vládl nějaký ruch utěšený v repertoiru národního divadla, toho naprosto říci nelze. Kromě Dvořákova „Jakobina“ ležela česká opera ladem, a původní produkce činoherní může vykázati od posledního referatu našeho jediného Šamberkova „Ravuggiola“ — a jaké to obohacení je, o tom promluvíme.

Dvořákův „Jakobín“ dáván poprvé dne 12. února při cenách zvýšených, a to dosti značně zvýšených z příčin prý obnosu honoráře, jenž mistrovi vyplacen. Stručný děj opery (libreto je z péra Marie Červinkové-Riegrové) jest tento: Starý hrabě Vilém z Harasova, podněcován byv příbuzným svým Adolfem, zanevřel na syna svého Bohuše, jenž odešel do Paříže — právě v dobách veliké revoluce francouzské. Vrací se s choti svou Julii do rodného městečka, aby sešel se s otcem; tu mu purkrabí, neznaje ho, vykládá, že se hrabě odřekl na vždy syna, jenž žije v Paříži jako revolucionář, strašlivý Jakobín, a že starý hrabě Vilém, cítě bolesť v otcovském srdci, z té příčiny nikdy již na zámek se nevrací. Bylo to právě o posvíceni, a tu — proti všemu nadání — vrací se starý hrabě v průvodu intrikána Adolfa na zámek; Bohuš chce vrhnouti se na prsa otcova — ale v tom otec představuje Adolfa jako svého dědice a budoucího pána, před lidem odříkaje se Bohuše. Bolestně sklamaný Bohuš odchází s chotí k starému učiteli Bendovi, představí se mu jako cizí umělec a žádá ho za přístřeší. Přijde sem i Adolf, v hrdém pocitu svého vítězství; vida však Bohuše, počíná tušiti, kdo by to asi mohl býti, až jej určitě poznává a osnuje ihned úklad, aby se ho zbavil; líčí jej purkrabímu jako Jakobína, netvora krvelačného, revolucionáře a kralovraha. Po té sejdou se tváří v tvář, a Bohuš vyčte mu, že ho připravil o otce i dědictví, načež žádá, aby předveden byl ku hraběti; mušketýři však vedou ho do vězení. Když pak má již odevzdán býti slavnostním způsobem veřejně majetek i panství v ruce Adolfovy, předstoupí myslivecký mládenec Jiřík, ženich Terinky Bendovy, a sdělí hraběti, že uvězněný cizinec jest jeho syn — prohnaný Adolf však dokazuje francouzskými časopisy, že Bohuš byl odsouzen k smrti ve Francii, a že cizinec jest podvodný dobrodruh. Slavnosť však tím přerušena. Choť Bohušova Julie dostane se v noci na zámek, stará služka ji tam pustí, a tu před obrazem matky svého manžela se modlí a zpívá dojemnou ukolébavku, již kdysi zpívala synáčkovi stará hraběnka; otec slyší tu píseň, rozechvěn a dojat vkročí i on před obraz milované choti — sejde se s Julií, od níž se dovídá vše, odhalen jest mu Adolf v celé své bídnosti; smíří se se synem a odevzdá mu své dědictví. —

Bohatý tento děj má i některé rozkošné episodky — láska Jiřikova k Terince Bendově a námluvy purkrabího, zkouška ku slavnostní kantatě atd., to vše jsou svěží, pěkné, působivé sceny. Bendou samým pak oživena v obecenstvu vzpomínka na slovutnou uměleckou rodinu Bendů, která tolik slávy českému jménu v cizině získala; zejména František Benda, rodák Starobenátecký (1709—1786), Jiří Benda z Ml. Boleslavi (1721 až 1795), Bedřich Benda (1745—1814), Karel Benda (1748—1836) a Bedřich Ludvík Benda (1746—1793)

„Jakobín“ po stránce hudební jest stkvostná práce: obsahuje celé řady nádherných čísel, z nichž srší krásy harmonické i melodické, a jež jsou i zároveň mohutně dramatické. Dílem tím Dvořák pět proslavil své jméno a objevil se jako velenadaný mistr, jenž nás zajisté mnohým ještě dílem oblaží. Dětský balet v „Jakobínu“ mohl by směle vypuštěn býti, a bylo by to spíše večeru na prospěch, než podobná malicherná titernosť.

„Ravuggiolo“ Šamberkův učinil svou povinnosť v masopustě, nemaje jinak pražádné dramatické a literární ceny. Pravilo se: „nasmějete se hodně, jest zde mnoho dobrých vtipů“. Když dílo poslechnete, možno, že se zasmějete, ale vtipů dobrých jest zde tuze málo. Jsou tu ovšem celé řady vtipů, jeden jde za druhým, ale některé zní naivně, jiné až příliš

jsou laciné, ledajaké. A vtipy ty svázány jsou v rozličné episodky a komické situace, které pokřtěny dohromady „Ravuggiolo“. Souvislého děje zde není, povahy jsou většinou karikovány. Řekněme s Dantem: „Guarda e passa“ — a dosti o „Ravuggioloví“, jenž naprosto za delší úvahu nestojí.

Na překlady neměli jsme tentokráte valného štěstí. Echegarayovo tříaktové drama „Světec či blázen“ dostalo se na jeviště zásluhou překladatele Jaroslava Vrchlického. Don Lorenzo de Avendaño doví se od umírající matky, že není jejím dítětem, nýbrž přijatým, že ani jméno, ani jmění mu nepatří, a dokládá své tvrzení listinou. Šlechetný Lorenzo ihned chce veškerý majetek dáti pravým dědicům, tomu však překáží jeho rodina — neboť skutkem tím zmařen by byl sňatek nervosní dcery jeho Inez s vévodou de Almonte; ale Lorenzo trvá na svém. Tu umírající matka s napjetím všech sil zničí pravou listinu a vloží do obálky prázdný list; rodina prohlásí Lorenza za blázna, což zdá se býti správným, když místo domnělé listiny svědčící o podvržení jeho přinese notáři prázdný list. — Jinak — kromě povahy Lorenzovy — má drama toto silné ovzduší sensačních románů neb dramat. Lorenzova matka umírá po celá dvě jednání, napíná nervy naše skřekem, zoufáním až děsným, chrapot a vzlykot její jest přišerný, nekonečný — a vzbuzuje pak v obecenstvu nelibost, odpor, sklamání, ba i komickou náladu. Jest vám, když posloucháte drama toto, jako byste četli krvavý román; ač povaha Lorenzova, jak již jsme podotkli, je pěkná, psychologická, propracovaná, přece některé výbuchy jeho natahují vaše nervy na skřipec, tak že po celá tři jednání jste jako v mučírně a radostně pozdravíte moment, kdy spadá zase hlavní opona — a to tím spíše, ježto jsou kromě Lorenza ostatní všechny postavy jako bez ducha, jako bez masa, bez krve.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Přítel dítek.

Časopis pro vychování a zachránění křesť. mládeže. Redaktor B. Plaček. Knihtiskárna benediktinů Rajhradských v Brně.

Katolický spolek „Přítel dítek“ jest rozsáhlá společnost na ten účel zřízená, by modlitbou a hmotnou pomocí pomáhala k dobrému vychování křesť. mládeže jak rodinnému, tak školnímu. Členem státi se může každý katolík, který se chce denně krátkou modlitbu spolkovou modliti a nějaký roční příspěvek obětovati. Docela chudí mohou jen 1 kr. měsíčně platiti. Zámožnější 1 kr. týdně. Kdo platí 1 zl. ročně, dostává franko časopis „Přítel dítek“. Je to lístek malý, čtvrtletně vycházející, a všímá si bedlivě všeho, co dobře nebo zle působí při výchově dítek. Na př. obsaženy jsou v ročníku 1888. články: Jak to dopadá s nábož. mravním vychováním ve školách státních a obecných? Proč liberálové usilují zmocniti se školy a nechtějí upustiti od své nadvlády? Co bývá příčinou, že dítky lháti se naučí? Tři zásady, jichž dlužno šetřiti, abychom děti navykli dokonalé poslušnosti. Děti a noviny atd. Ke každému číslu přidána malá příloha pro děti, obsahu obyčejně zbožného. — Že dílo tohoto spolku jest dobré, ukazuje požehnání sv. Otce jemu věnované, ukazují plnomocné i jiné odpustky členům povolené, ukazuje hojný počet členů (16753 podle 4 čísla z Rakouska, mezi nimi 1765 z Čech). Že také hmotné, viditelné výsledky nejsou dosud tak patrny, jak by bylo žádoucí, nelze se diviti, považíme-li malý obnos příspěvků. Ale modlitby tolika lidí — a pak povzbuzení z listu spolkového čerpané jistě nezůstane úplně bez účinku.

Filip Šubrt.

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

VI.

Naše veškerá literatura je soustředěna v časopisech. Téměř všechny povídky, všechny obrazy, ano i črty menší nejdříve projdou časopisy, než samostatně vyjdou a v souborných sbírkách se objeví. Kritika věnuje časopisům malou péči, posuzujíc sbírky samostatné. Jen tu a tam literární list „skritisuje“ celý ročník povšechnými frasemi, výpočtem obsahu a doporučením na několika řádcích. Časopisy obsahují články z rozličných oborů (viz „Osvětu“, „Vlasť“ a jiné) a jednomu kritikovi nelze vystihnouti důkladnosť všech pojednání, nemá-li sám o věcech těch důkladných vědomostí.

Máme množství časopisů, pěkně illustrovaných na hladkém papíře, nejvzornější formy; zda i vnitřní obsah listu vnější lícni se vyrovná, jest otázkou. Nejvíce listů je zábavných, pro mládež a poslední doby také odborných. Každý stav se stará, by měl svůj orgán. Nové listy vznikly jako na př. „Klub“ (politický) v Karlíně, list výhradně lokální, již vzpomenuté „České listy“ (red. Fr. Bačkovského), orgán spolku „Vlasty“ na Vinohradech, jednoty paní a dívek, jež pěstovati se snažily lásku k vlasti věnci z národních navštívenek Koncem prosince 1887. (č. 9.) přestaly „České listy“ vycházeti a „ročník II. počne (prý) teprve po přestávce několikanedělní.“ „České listy“ byly originelní časopis, přinášely životopisy slavných mužů, studia literární, vlastenecké povídky, překlady, črty a vůbec snažily se budíti lásku k vlasti a české četbě Mezi jiným uveřejnily: „Ze studií B. Fr. Hakla“ a „Michala Silviada Patrčky“ od Fr. Košťála Praktické pojednání je: „Kdy jest psáti v češtině na počátku slov písmena veliká“ (od redaktora).[1])

R. 1888 vznikl nový list humoristický „Veselé čtení“, „Ústřední knihovna pro českou mládež“ (u Urbánka), „Kadeřnické listy“, illustrovaný orgán společenstva kadeřníků, holičů a vlásenkářů „pro Prahu a okolí“ sice jenom, ale pošle se „potažmo (!) kadeřníkům v Rakousko-Uhersku a cizozemsku“ (cestičkáři dosud nemají svého orgánu)! Z častého vznikání listů odborných je viděti, že si lid více všímá literatury než česká inteligence, která čte nejvíce noviny a časopisy se vypůjčuje z besedy za 10 kr. měsíčního příspěvku.

---

[1]) Nebude nemístno podati zde malou ukázku. Mnozí mají za jakousi známku svobodomyslnosti, když píší Bůh s *b*, jiní pokládají slovo to za jméno obecné. Bačkovský dí (str. 82. a 83.): „Píšeme veliká jména, vztahují-li se náměstky ku předmětu, který zbožňujeme nebo ku kterému zvláštní jakousi posvátnou úctu máme, na př. Bůh stvořil člověka, aby stal se účastným blaženosti Jeho.“ V poznámce pak dí dále: „Jakž odporují sobě ti, kdo dbají sice pravidla tohoto (píší velkou písmenu z úcty na počátku jmen podstatných v titulech j. Vašnost), ale píší *bůh!* Či nezasluhuje tato bytosť úcty podobné?“

V odstavci 4. píše Bačkovský za tou příčinou: „Takovouto úctou vedeni jsme také, píšíce velikými písmeny: jména bytostí božských, na př. Bůh (ale: boží, božský; také jestliže míněn pohanský, píšeme „bůh“, nemajíce oné úcty k němu. a podobně na př : Tobě jest bohem hříchy). Hospodin, Jehova, Pán Bůh, Ježíš, Kristus Pán, Panna Maria (ve Marie-Mluva starobylým tvarem tím označuje posvátnosť jména toho, takže nedovoluje si jej ani pomeniti a jsou také jiné příklady posvátnosti, takto mluvou zachované —) jakož i jména přídavná nebo podstatná, zastupující jména ta, na př.: Spasitel, Vykupitel, Ukřižovaný (míněn Kristus), Stvořitel, Svrchovaný, Všemohoucí (míněn Bůh) atd.“ (Doporučuje se ke studiu listům liberálním!) Za 6. názvy svátků na př. Nový rok, Zelený čtvrtek, Bílá sobota, Štědrý den, Zvěstování Panny Marie, Božího Těla, Všech svatých Dušiček (o Dušičkách, na Dušičky), Hromnice, Vánoce, Velikonoce, Hod Boží velikonoční atd. Právě proto, že to jsou „svátky“, t. j. dny svaté neb aspoň posvátné (zasvěcené) neb aspoň dny, které máme ve zvláštní úctě, jest asi vhodno je psáti témže způsobem, jako píšeme na př. „Vašnosť“ ... Za 7. názvy modliteb a knih posvátných, na př. Otčenáš, Desatero božích přikázaní (Boží přikázaní, Přikázaní boží), Bible, Písmo svaté, Starý zákon, Nový zákon. (Opět doporučujeme k pilnému studiu žurnálům!)

Počátkem r. 1887. vzniklo 17 nových časopisů a koncem téhož roku přestaly jenom asi dva vycházeti. „Historický sborník“ zašel a poslední dobu zaniklo „Paedagogium“. Také „Slovanský sborník“ Jelínkův (u J. Otty) se neudržel.

„Zlatá Praha“ vzorem jiných listů přidává mimořádnou přílohu „Vzory umělecko-průmyslové“ od J. Kouly, však „Umělecký ruch,“ příloha „Ruchu“, dospěl jenom k č. 4. Sliboval kresby, studie, sledovati českou produkci uměleckou i cizí, však záhy dopracoval. V předmluvě připomíná: „Správně-li umělci čeští soudili o potřebě podobného listu a zdali také obecenstvo naše k němu přilne, ukáže tento slabý pokus o uskutečnění oné myšlénky.“ Snaživá redakce úkol „Uměleckého Ruchu“ (samostatného listu) poněkud plní ve vlastním listu „Ruchu“ vedle zábavy.

Také „Brožíkovo Album“ (od K. Mádla) uvázlo. Sešity dva vyšly r. 1885., třetí rok na to, a od té doby ani památky. Celé Album mělo přinésti asi dvacetpět velikých dřevoryteckých reprodukcí dle Brožíkových maleb, aby v důstojné úpravě byla předložena veškera vynikající a umělecká činnosť jeho. Obrazy jsou propleteny sklizami a opatřeny textem. Celé dílo mělo obsahovati sedm sešitů (po 80 kr.) ve volných ale nedlouhých lhůtách vycházejících. Čtvrtý sešit měl vyjíti v červenci r. 1886. a ještě v tuto dobu za dvě léta není rozesýlán. —

Nejvíce jsme se dočetli nářků z administrace a redakce „Osvěty“ a „Květů“. O těchto bylo psáno: „Neblahým účinkem několika okolností, kterých tuto vyšetřovati není lze, ale kteréž zdárný rozvoj a pokrok českého písemnictví vůbec vážně ohrožují, stalo se, že hmotné poměry tohoto podniku povážlivě se zhoršily.“

Jak „Osvěta“ fedrovala přispívatele a odběratele, všechno ono nucení a doprošování se nebylo ani hezké, ani listu důstojné. Hned „na prahu 18. ročníku“ (v č. 1.) počala s nářkem: „ale co se týče potřebného účastenství obecenstva, daleko za nimi (ročníky „Osvěty“) zůstal, sdíleje v tom nepřízeň doby s jinými důležitými podniky literárními.“

Uznáváme vniterní cenu „Osvěty“, však trochu méně samochvály by neškodilo. „Osvětě“ pomáhaly všechny listy na nohy. „Nedělní listy“ po chvále jednotlivých článků píší: „Jest však litovati, že s vnitřní hodnotou tohoto časopisu nejde zároveň také zevnější úspěch čili určitěji řečeno, že české čtenářstvo a odběratelstvo nevšímá si nyní Vlčkovy „Osvěty“ tou měrou, jako za dřívějších let, jak toho ona stále a neproměnně zasluhuje. Počet odběratelstva v posledních časích zmenšil se tou měrou, že „Osvěta“ ocitla se v nebezpečí...“ atd. (5. února 1888.). „Osvěta“ má co zapasiti s těžkostmi většími než před 16 lety v začátcích“ (Politika nar.).

Mimo to posýlal p. V. Vlček příznivcům literatury, a to především „nevlastenecký“ („N. L.“) duchovním důvěrné dopisy tohoto obsahu:

„Velectěný pane!

Jakkoli o národní důležitosti Osvěty jediný jest hlas a obsahu i působení jejímu nejhojnější chvála se vzdává, přece vstoupivši do svého 18. ročníku má zápasiti se zvýšenou nepřízní doby. Jest jí nevyhnutelně třeba většího účastenství ze strany obecenstva. Z té příčiny dovoluji sobě zdvořile Vás zváti ku předplacení na letošní ročník a zároveň Vás prositi, abyste slovem a vlivem Svým laskavě napomáhal dobývati Osvětě více půdy, které všady ladem tolik leží!

Žádaje Vám všeho dobrého, těší se na příznivou odpověď.“

Citovali jsme list ten proto, že označuje příliš dobře chatrné poměry, když musí redaktor solidního listu po 18 letech tímto způsobem hledati odběratele. Pak také proto se šíříme zde, že se stala „Osvěta“ předmětem rozmluv a úvah mezi duchovenstvem a že „Osvěta“ chtěla ohrožovati po farách list čistě katolický „Vlasť“.

V „Čechu“ jsme četli náležitou odpověď. Citujeme toliko část: „U nás jest v celé literatuře směr více méně protikřesťanský, a jen jeden list, který se dříve také lépe nechoval, zabočuje v koleje mírnější, ale to dělá list ten z nouze, neboť právě časopis tento byl pro své proti-církevní články nejednou ze seminářů vyobcován“

Týž list přináší (20. února 1888.) dopis s Podřipska („Slovo o belletrii v časopisech“), kde posouzena „Sobota“ od Jiráska, v „Osvětě“ (1887.) vydaná. Nepěkně zde vylíčen karakter kněze Záleského, faráře a kontessy Josefiny a syna obou, v revoluci padlého. Dopisovatel dí: „Když se tak děje, může-liž se kat. kněz pro „Osvětu“ rozehřáti? S trpkostí to vytýkám a s bolestí do takých příhan žehrám; nebo vidím z toho, že nejen ta skormutlivá ochablosť a žalostná nevšímavosť „Osvětě“ podrývá půdu, ale že i „Osvěta“ přes všecku svou jinou dokonalosť sama sobě tu službu si koná...“

Chce-li se který list udržeti, tu musí vniterní hodnotou a solidností toho dokázati; zničení konkurenta jest jen okamžitý a chabý prostředek k udržení sebe. A vedlo-li se kterému listu 15 let dobře, snese i malou ztrátu jednoho roku — bez velikých steskův a nářkův.

Abychom opakovali staré stesky, že je časopisů mnoho, bylo by zbytečným hlasem volajícího na poušti „Pěstoun“, prostonárodní časopis vychovatelský, přináší občas „Lístky literární“ a (r. V. č. 3.) stěžuje si, že je příliš mnoho listů pro mládež. (Fr. Bayer napočítal jich 14.) „Ba již i tu „Ústřední“ máme (u Fr. Bayera není vytčena). Hoj, toť jsme chlapíci! Co jsou proti nám Angličané, Francouzi a co teprve Němci? Praví trpaslíci. A proč je u nás toho tolik? tážete se naivně. Inu, Božínku, aby bylo hodně mnoho redaktorů...“

Odborných listů máme hezkou řadu (těsnopisné 3, modní 4, lékařské — dva), mezi těmi také dva divadelní. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy. Ústřední rada tohoto spolku odbývala v měsíci březnu dvakrát schůzi, a to dne 10. a dne 24. Předseda Karel Ervín hr. Nostic předložil zaslanou zprávu Vincentina v Linci a ve Wäbringu u Vídně. Na žádosti zaslali Moric kníže Lobkovic 3 zl., Zdeňka kněžna Lobkovicova 5 zl. a Johanna hraběnka Nosticová 1 zl.; mimo to došlo několik žádostí na spolek, kteréž byly přidělený konferencím k vyšetření. V 1. schůzi rozdáno bylo 21 konferencím pražským a z předměstí po 10 zl, bechyňské 12 zl. a königsberkské 10 zl; konferenci u sv Tomáše dán přídavek pro 2 osoby 3 zl. a konferenci žižkovské 5 zl. na zakoupení knih pro bibliotheku konferenční. — Ve 2. schůzi rozdáno bylo opět 21 konferencím pražským a okolním po 10 zl. a 3 venkovským 17 zl.; mimo to dostala konference vyšehradská pro 2 chudé 8 zl.; konf. u sv. Jiljí pro 3 chudé 7 zl.; konf. u Matky B. před Týnem pro 1 chudého 2 zl. a konf. smíchovská pro 1 chudou vdovu 5 zl. Chudinské kuchyni v Žižkově uděleno podpory 50 zl, v Libni 30 zl. Na darech obdržel spolek od J. V. císaře pána 100 zl. a od Svatováclavské záložny též 100 zl.

Valná hromada spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém byla odbývána v neděli, dne 10 m. m. Ráno byla sloužena mše sv., a četní členové přistoupili k stolu Páně. Odpoledne shromáždilo se ve dvoraně záložny sv.-Václavské 65 Vincencianů k valné hromadě. S křesťanským pozdravem Pochválen buď Pán Ježíš Kristus uvítal předseda Karel Erv. hr. Nostic shromáždění, děkoval za četnou návštěvu nyní i ráno, vzpomenul smutku v císařské rodině a sděloval některé záležitosti spolkové: konference v Něm. Brodě dosáhla úředního stvrzení; předseda navštívil chudinskou kuchyni na Smíchově a z pokroku ústavu tohoto velice se potěšil; týž byl přítomen jubilejní schůzi konference u sv. Salvatora a vyslovil svoji zálibu nad zdarem této slavnosti. Vincentinum otevře se tohoto léta; předseda hodlá věnovati část svých knih Vincencianským bibliothekám; nových členů přibylo 8. Po sdělení protokolu o minulé valné hromadě četl předseda část nábožných úvah z Bohumily. — Pět konferencí četlo čtvrtletní zprávy o své činnosti. Kollekta vynesla 17 zl. 31 kr. Modlitbou schůze skončena. K obvyklé modlitbě přidán Otče náš za korunního prince a Otče náš za císaře pána. — Mezi schůzí ujal se slova rektor semináře Brusák Fr a promluvil slavnostní řeč. Líčil obtížnou cestu poutníka, jenž konečně po mnohých lopotách a soužení našel strom, pod jehož stínem odpočinul a tam okřál. Poutník — toť Vincencián, strom — toť dřevo kříže. Mistrným způsobem líčil řečník útrapy Vincenciánů a odkazoval je vždy na kříž, pod nímž naleznou v únavě, zemdlení i rozmrzelosti útěchy, občerstvení a k nové práci posilnění. — Písateli této zprávy byly svěřeny k nahlédnutí čtvrtletní zprávy všech konferencí od 8. prosince r. 1888. do 10. března r. 1889., i může sděliti veřejnosti, že spolek tento nalezá se v plném květu.

Desítileté jubileum konference sv. Vincence u sv. Salvatora v Praze. V sobotu, dne 2. března t. r., slavila tato konfence jubileum desítiletého svého trvání. Ráno v 7 hodin sloužil Jeho kn. arcib. Milost ndp. František de Paula hrabě Schönborn v seminářském chrámu u sv. Salvatora mši sv., při níž všichni členové a chudí, jež konference ošetřuje, přistoupili k stolu Páně. Po mši sv. byla společná snídaně, jíž se súčastnil J. kníž. arcib. Milost, všickni členové konference a všickni ošetřovaní chudí; představení semináře při tom posluhovali. Ndp. arcibiskup, jenž byl kdysi sám tři léta členem konference této, se všemi chudými

promluvil, což jim a zvláště Jeho mezi nimi pobyt činilo nevýslovnou radost. Po snídani obdržel každý chudý po dvou čtvrtzlatnících. — Večer v 6 hodin konala konference slavnostní schůzi, k níž byly pozvány všecky konference z Prahy a okolí. Předseda, oficial Ulrich Karel, zahájil schůzi, přivítal přítomné, načež následovalo náboženské čtení. Čten protokol, a při tom podány krátké dějiny konference. Za 10 let měla konference příjmů 5962 zl. (kolekty činných členů vynesly 996 zl.), vydání 5928 zl. V čele jejím stál po 7 let kanovník a ředitel stud. konviktu v Příbrami, Kořán Fr., po němž převzal úřad předsedy oficial Karel Ulrich. Mezi členy se nalezají všichni představení semináře. — Slavnostní řeč přednesl Stejskal V., kaplan u sv Mikuláše. Řečník projevil radost nad zdarem konference, mluvil o nepřátelích víry a zastaviv se u sektářů, kteří celou Prahu a okolí pronikají, vyslovil mínění, že jest nejlepším prostředkem proti této sektě dobročinnost, jakou pěstují Vincenciané. — Po slavnostní řeči ujal se slova předseda celého spolku sv. Vincence v království Českém, K. E. hrabě Nostic, a děkoval Bohu za tento zdar, děkoval slavnostnímu řečníkovi, předsedovi konference, představeným semináře, všem činným členům a kladl důraz na to, že tato konference má pro celý spolek zvláštní význam tím, že se nalezá v semináři, odkudž se rozesýlají dělníci na vinici Páně do celé diecése. — Na to si rozdělili členové podpory pro chudé, pak byla předsevzata mezi přítomnými kolekta (sbírka pro chudé), která vynesla 10 zl. 34 kr., oficial poděkoval všem hostem za návštěvu této slavnosti a modlitbou schůze byla skončena. — Dojem této schůze byl velice milý a příznivý. Pisatel těchto řádků klade povždy důraz na to, aby si konference velice horlivě všímaly svých knihoven, i potěšilo jej, když ve schůzi této slyšel, že ředitel semináře ponechá síň, v níž se slavnosť odbývala, k disposici konferenci, kamž se i knihy uloží a odkudž se budou čtenářům půjčovati.

Vincentinum v Praze. Nejbídnějšími ze všech chudých jsou osoby zmrzačené, nemocí nezhojitelnou sklíčené, k práci a k vlastní výživě neschopné. Nemocnice jich nepřijímá, a nepatří-li do Prahy, obec tato se o ně nestará. Co s nimi? Tuto otázku položil si již před několika roky český spolek sv. Vincence a předsevzal si zříditi pro ně jako Vincenciané v jiných zemích útulný dům, V i n c e n t i n u m!

25 března t. r. mělo komité pro Vincentinum schůzi, při níž se usneslo, zříditi prozatímní hospic v domě pí. Neumannové v Dominikánské ulici. Jmenovaná paní, jež jest dobroditelkou chudiny vůbec a našeho spolku zvlášť, propůjčila za levný peníz k tomuto účelu byt sestávající z dvou pokojů a jedné kuchyně. Prozatím přijmou se v ošetřování tři staré, choré, k práci neschopné osoby, čtvrtá pak, něco statnější, bude míti na starosti uklid a pořádek v domě. Dozor svěřen bude nejspíše Šedým Sestrám, a nade vším bdíti bude výbor z komitétu pro zřízení Vincentina. Hospic se otevře v srpnu t r.

Komité pro Vincentinum vládne dosud kapitálem asi 13—14 tisíc zl. To vše jest pro velkolepé Vincentinum, jež mají Vincenciáné na mysli, ovšem velice málo, i prosíme zámožné čtenáře, aby na tento účel pamatovali

Bude-li zřízeno v Praze velkolepé Vincentinum, ulehčí se mnohým obcím v Čechách, odpadne jim starosť o neduživce k nim příslušné, i nechť jsou tedy také obecní a okresní zastupitelstva ústavu tohoto pamětliva. Redakce tohoto listu jest ochotna milodary na pražské Vincentinum přijímati a ve Vlasti stvrzovati.

Morava. V úterý, dne 19. března t. r., započala v Brně pod jménem Konference Nanebevzetí Bl. P. Marie činnosť svou nová konference spolku sv. Vincence z Paula, a to pro velmi rozsáhlou farnosť zábrdovickou Předsedou této konference jest Dvořák Jindřich, redaktor Hlasu, místopředsedou Jaša Jan, kaplan v Zábrdovicích, pokladníkem Rublecký Jan, tajemník krakovské vzáj. pojišťovny, a tajemníkem Mol Antonín, kooperator v Zábrdovicích. V ošetřování této konference nachází se posud 21 rodin a bohda, že následkem dobročinnosti majetných v této fabričné části města počet chudých, jimž se dostane stálé podpory, vzroste. Z Jihlavy se píše: I v našem městě Jihlavě založen spolek sv. Vincence z Paula pod jménem Konference Nejsv. Srdce Ježíšova, a to 14. února t r. Ošetřuje posud 9 rodin, dávaje chléb, mouku a polévku Schůze odbývají se každého pondělí v místnostech katol spolku. Členů činných přihlásilo se 13; předsedou jest P. Hendl Bohumír, řádu praemonstr. kasírem Illing Aug., redaktor Volksblattu, jednatelem Odehnal Jan, c. k. revident. (Hlas 18 °/₃89.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť

odbýval ve středu, dne 13. března t. r., za předsednictví oficiala Ulricha Karla druhou schůzi, jejímž hlavním předmětem byl Řád fondu pro katolické spisovatele, jenž byl takto upraven a jednohlasně schválen:

§ 1. Úkolem fondu tohoto jest podporovati nuzné aneb nemocné neb stářím k práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis Vlasť, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými, a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zasloužené podporovanými.

§ 2. Prostředky k tomu jsou: roční dotace družstva Vlasť, příspěvky členů fondu tohoto, odkazy a dary.

§ 3. Členové jsou:

a) řádní, kdo buď sami v libovolných lhůtách složí aneb sbírkami fondu získají nejméně 500 zl; *b*) zakládající, kdo dají najednou neb ve čtyřech letech 100 zl.; *c*) činní, kdo složí ročně 10 zl.; *d*) skuteční, kdo zapraví ročně 5 zl.; *e*) přispívající, kdo zaplatí ročně 2 zl. Členy všeho druhu mohou býti spisovatelé i nespisovatelé, obce, spolky a jiné korporace.

§ 4. Kdo chce býti účasten dobrodiní v § 1. poskytovaného, jest povinen býti členem a splniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným aneb nevinně do nouze upadlým, jakož i po smrti jejich rodině, nebo nejbližším příbuzným může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli.

§ 5. Fond tento spravuje výbor družstva a provádí paragrafy tohoto řádu, podávaje při každé řádné valné hromadě zprávu o své činnosti.

§ 6. Valná hromada určuje, co z peněz přijatých sloužiti má za kapitál základní a co za jmění výdajné.

Rokování o této předúležité práci súčastnili se všickni členové výboru, i slušno vyznati, že původní znění řádu tohoto velice zlepšili a upravili.

Po té přešel výbor k vyřízení žádostí o knihovny. Žádostí bylo podáno 9, a usneseno o nich toto: 50 knih zašle se na sv. Kopeček u Olomouce a později konferenci sv. Vincence ve Vršovicích; ročníky Vlasti a knih po 5 zl. odešle se na Moravu, a to do Hradčovic a do Hovězí. Konferenci u sv. Salvatora v Praze věnuje se knih v ceně 10 zl. a 3 roč. Vlasti, konferenci žižkovské dáno na knihy 5 zl. a neveklovské knih v ceně 5 zl.; bibliothece děkana vinohradského Hampejse V., určené pro trestance, přidá se 20 knih a děkanu Cipinovi V. v Ahnapee v Americe koupí se pro bibliotheku pro lid knih za 20 zl.

Zpráva o činnosti družstva „Vlasť“ vydá se tiskem až v červenci t. r., aby sloužila zároveň za agitační prostředek VI. ročníku „Vlasti“. Všem, kdož o ni žádali a ještě žádati budou, se pak zašle.

Výbor vydá časem seznam knih pro lid vhodných a chce k tomu sebrati materiál tímto způsobem: Všickni duchovní, kteří zřídili bibliotheky a knihy lidu půjčují, se tímto laskavě žádají, by udali jména knih u lidu velice oblíbených; tito i jiní se zároveň prosí, aby naznačili knihy, které se zvlášť hodí pro osady smíšené, neb židovstvem ohrožené. Ti pak, kdo nemají času, bibliotheku svou pročísti a tudíž často se v pochybnostech nalezají, zdaž se ta neb ona kniha pro lid hodí čili nic, aneb zdaž se hodí více pro dospělé či pro děti, ať zašlou seznam takových knih redakci tohoto listu, ta je ve „Vlasti“ uveřejní a odpovědi na ně později vytiskne, i doufá výbor, že se tímto způsobem obeznámí bibliothekáři katolických knihoven aspoň s nejhlavnějšími spisy pro lid vhodnými a jemu užitečnými.

Z drobných záležitostí čteny sympatické dopisy maj. uměl. závodu řezbářského a sochařského, Krejčíka Josefa, učitele Brynycha Aloise, alumna z Celovce Urbánka Martina; dále usneseno, aby Čtenářské besedě Palacký v Pleších u Kardašovy Řečice, kamž družstvo zasýlá Švandu Dudáka, byly zdarma zasýlány i Humoristické Listy; konečně usneseno, že se členům družstva, pokud zásoba stačí, darují obrazy Večeře Páně, ve XII. č. r. IV. obsažené, i přál-li by si jich kdo, nechť o ně redakci „Vlasti“ dopíše. Po vyřízení ještě některých záležitostí menšího rázu uzavřel oficial Ulrich schůzi.

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Nežli dále pokročíme, povšimněme si také spisu slavnostního, téhož roku 1855. vydaného, na který vydán byl almanach „Lada Nióla“. Byltť zvláštní ozdobou písemnictví toho roku *Perly české*, vydané roku 1855. od „Sboru Musea království Českého pro vědecké vzdělání řeči a literatury české“ na památku příjezdu císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty do Prahy. Spis ten vyšel ve velkém formátě čtvercovém skvělé úpravy s podobiznami císařských manželův a dvěma hudebníma přílohami[1]) a obsahuje vybrané práce veršem i řečí nevázanou, zábavné i poučné nejlepších spisovatelů tehdejších, a to spisovatelů dospělých, čímž „Perly české“ různí se od almanachů jiných, většinou jen od omladiny vydaných. Vyšel bedlivou redakcí Ant. J. Vrťátka, i jest sbírkou četby věru velmi ušlechtilé, rozmanitého i jadrného obsahu, psané slohem uhlazeným, takže mnohá práce až dosud jest skutečně pravou perlou čtenáři.

Spis počíná se slavnostní básní „Perly české“ od Jana Er. Vocela, který tu vážnými slovy věrnosť Čechů ke králům svým opěvá. Potom následují 4 básně Vincence Furcha, který mimo to ještě 10 básněmi přispěl, takže nejčetněji jest zastoupen, a u prvé z nich, mající název „Touha“, jest poznamenáno: „Vítací báseň, v níž nejdou dvě souhlásky za sebou, vyňata jest z autografického album Jejímu Veličenstvu podaného.“ Za těmito básněmi pak střídají se básně s pracemi neveršovanými, a přispěli příspěvky z oboru písemnictví krásného, a to básněmi: J. J. Melichar, M. Havelka, V. Hanka (má tu básně „Zlatá doba“, „Lašťovička“ a „Kolébavka“), V. J. Picek, K. z Radostova, F. Doucha, L. Hansmann, J. Soukop a B. Jablonský, který sem napsal svoji rozkošnou báseň elegickou „Pěvec v cizině“, pracemi pak novellistickými: Fr. Pravda (má tu povídku „Ženich se čtyřmi sty zlatými“). B. Němcová (jest tu její „Karla“), Dr. H. Jireček (má tu novellku „Ostrohradský panic“), J. Ehrenberger, Št. Danieli a K. J. Erben (tito

[1]) Pořízeno také vydání na poněkud špatnějším papíře ve formátě šestnácterky a bez oněch příloh.

dva přispěli pohádkami) a články: Dr. H Jireček („Jan Jiskra z Brandýsa"), Jan Krejčí („Pravěké doby země České"), Dr. Vilém Lambl („Na moři a pod mořem"), V. Křížek („Královská věnná města v Čechách"), J. Soukop („Obrazy přírodní z okolí Sloupského"), Jos. Jireček („Náš lid ve Vídni") a Jos. V. Dobrinović (životopis Vatroslava Lisinského). Kromě toho jest od nejmenovaného za prvými 4 básněmi Furchovými a hned za nimi následující pátou básní Melicharovou článek s názvem „Dnové radosti", popisující pobyt císaře a císařovny v Čechách.

„Perly české" časopis „Obzor" posoudil ovšem co nejpříznivěji. Začal posudek svůj slovy, z nichžto dovídáme se, kterak přijal spis ten císař a císařovna. Začátek ten zní: „Když lonského roku národ náš císaře a krále svého s nově zasnoubenou vznešenou chotí ve vlasti své vítal, podávaje vznešeným hostům nesčíslné důkazy věrné oddanosti, usnesl se Sbor musejní pro vzdělání řeči a literatury české oslaviti i svým příspěvkem první tuto návštěvu panovníků svých a vydati na památku „Perly české". Kniha tato, ač jenom od Sboru vydána, může se tedy považovati za dílo národní; vyslovuje city veškerého národu a pochází ode Sboru, jenž si tichým a přece úsilným a důsledným počínáním svým získal velikých zásluh o vzdělání národu našeho. Tím nabývá tato kniha důležitosti činu národního. Za takové přijaty jsou „Perly české" od Nejjasnější Paní, kteréž od Sboru věnovány jsou. Ráčila na žádost výboru musejního o přijmutí dedikace „Perel" skrze nejvyššího hofmistra Svého, knížete H. Taxise nejmilostivěji odpovědíti, že „s radostí sobě připomínajíc dny za lonského pobytu Svého v Čechách tak příjemně ztrávené, s potěšením věnování té knihy přijímati ráčí". Tak se dostalo „Perlám českým" obzvláštního vyznamenání, že jsou knihou na památku od věrných Čechů nejjasnejším panovníkům podanou. Úpravnost tisku a zevnějšku vůbec vrovnává se tomuto účelu, zvláště při vydání skvostném, ve čtverci, které pozornost i ve vyšších kruzích na sebe přivábilo. Skvostný exemplář, podaný Jejímu Veličenstvu, ozdobený umělou prací ve stříbře hnanou a českými drahokami, byl tímto spůsobem plod harmonického konkursu téměř všech umění, vydávaje o stavu jich v naší vlasti nevšední svědectví."

Jaký vlastně účel byl „Perel českých", o tom Vrťátko psal Tylovi, žádaje ho za příspěvek do nich, mezi jiným toto: „Vám, velectěný příteli, netřeba široce vykládati, že jako Shakespearem při Matici české v překladech zjednán průchod krásné literatuře, tak nyní Perlami původním pracím beletristickým se otvírá brána. To prvotní a hlavní účel Perel českých."[2]) A produkce původní bylo vůbec heslem roku 1855. proti letům 1848.—1854., a dosti dobře dařilo se jí. Toť úkolem bylo i „Lady Nióly", která, jak již výše řečeno, měla vyjíti také na rok 1856.

Do druhého ročníku „Lady Nióly" příspěvek slíbil i Erben[3]); Frič připravoval do něho vážnou studii o George Sandové a ohlížel se také po dobrém rytci, který by zobrazil B. Němcovou[4]). Že nemohl najíti nakladatele, již výše podotčeno. Hledal zároveň i nakladatele na nový

---

2) Turnovský: O životě a působení Josefa Kajetána Tyla, 218.
3) Frič: Paměti IV. 401.
4) Tamže 403.

časopis, který pomýšlel vydávati, a zaleskla se mu naděje, že najde ho v osobě obětavého knížete Rudolfa Taxise, ale nahodilou nehodou nenašel. K tomu přidružila se i jiná okolnost, překážející almanach vydati, totiž nedostatek příspěvků. Leklit se někteří z druhů Fričových útoků na „Ladu Niólu“, a to zvláště, když z některých útoků těch na ni bylo patrno, že Frič i kruhy vládní „Ladou Niólou“ znova na sebe poštval. A ještě více škodily Fričovi rozmanité tajné pletichy, proti němu sosnované, a rozmanitá osidla, která byla původcům almanachu kladena, ba dolehánо na druhy Fričovy také hrozbami, aby od něho odpadli[5]). Tak stalo se, že Frič téměř osamotněl a pokračovati v almanachu nemohl.

Avšak co zatím Fričovi bylo vzdáti se myšlénky, vydati „Ladu Niólu“ také na rok 1856., uchystán mu almanach, ač toliko soukromý, od vlastenek. Sám o tom napsal: „Slečna Rittersberková, vřelé berouc účastenství s osudem první naší publikace, do níž byla také pod pseudonymem Johanny Marie vlastní báchorkou „Růže v údolí“ přispěla, chtěla mne improvisovanou jakousi náhradou za nevyšlý druhý ročník překvapiti a přiměla kroužek dám, v jichž čele byla Božena Němcová, že podarovaly mne o Nový rok jakýmsi vlastnoručně psaným almanachem, v němž nechybělo ani vhodných rytin a obrazků. Příspěvek naší Boženy jest její blouznivou jakousi zpovědí, jež pro veřejnost se nehodí“[6]). Tyto vlastenky, pod vůdcovství B. Němcové se pokořivší, byly patrně již jiné než ony výše připomenuté haštěřivé připravovatelky almanachu ženského za let čtyřicátých.

Podobný soukromý almanach příležitý byl uspořádán i r. 1857. Ve středu jinochů, snášejících své prvotiny do Mikovcova „Lumíru“, byl i Josef Barák. A tu k 16. září 1857. mladší spisovatelé ti připravili na oslavu 40leté památky rukopisu Královédvorského šťastnému jeho nálezci srdečné překvapení, podavše mu psané album básnických prací. Na jednotlivé lístky alba toho každý z nich napsal vlastní rukou původní svou báseň a Hankovi jménem druhů svých podali je ve skvostných deskách Barák a Josef Kolář. Účastnili se této tiché ovace kromě Baráka, Koláře a Friče také Bendl, Cejp z Peclinovce, Neruda, Hálek, Janda, Kaizl, Košín, Lešetický, Pfleger, Schulz a Štrauch[7]).

O rok později právě zmíněný kroužek spisovatelský zval se „kruhem májovým“, vydav r. 1858. Barákem redigovaný almanach *Máj*, věnovaný „Nesmrtelné památce pěvce Máje, Karlu Hynku Máchovi“.

Bylo asi koncem ledna roku 1858., kdy Neruda a Hálek přišli k Fričovi, kterému právě bylo z příčin politických úředně nařízeno, že bez povolení policejního nesmí nijak býti literárně činným. Hovořili o vydání nového almanachu. Protože pak byli Nový rok, k němuž almanach bylo zvykem vydávati, již propásli, rozvažovali, proč medle nemohli by vydati almanach jarní, a usnesli se nazvati jej „Májem“. Frič ihned vytasil se jim básní na K. H. Máchu, již na Komárně složenou, kteráž oběma se zalíbila, i ustanoveno dáti ji s několika příhodnými změnami jakožto dedikaci v čelo almanachu toho. Též o po-

5) Tamže 404.—418. a 423.
6) Tamže 424.
7) Tamže 465. a 466.; Jedlička: J. Barák, 8.

dobiznu Máchovu se postarali. Při druhé poradě o almanachu byl přítomen již i Barák a brzo přidali se k nim jiní, zejména také Heyduk a Mayer[8]).

Ze starších spisovatelů do „Máje“ přispěl toliko K. J. Erben pohádkou „Pták Ohnivák a liška Ryška“, avšak užil pseudonymu „J. E. Miletinský“; Božena Němcová přispěla obrázkem ze Slovenska „Chýže pod horami“ a byla jedinou ze spolupracovníků „Máje“, které byl vyplacen honorář za příspěvek ten[9]). Tito dva jaksi spojovali dřívější školu básnickou s nastávající novou. Ostatní přispévatelé byli samí mladí, svěží básníci, a přispěli básněmi: M. Brodský (pseudonym J. V. Friče, který s pravým svým jménem byl by tehda již vůbec nic nemohl otisknouti, ba ještě téhož roku 1858. do vyhnanství byl z Prahy odvezen), Vítězslav J. Hálek (později „J.“ z podpisu vynechal, a není ani známo, co „J.“ to znamená; křestní jméno Hálkovo bylo Vincenc), Ad. Heyduk, V. Lánský, R. Mayer, J. Neruda, A. Sázavská a Ž... (vzadu v „Obsahu“ jmenována „Žofie“ a jest to Žofie Podlipská); prostomluvou kromě již uvedeného Erbena a Němcové, přispěli: Hálek povídkou „Přívozník“, Neruda povídkou „Z notiční knihy novinkáře“, způsobem úryvků z denníku psanou, Karol. Světlá povídkou „Dvojí probuzení“, M. Brodský povídkou „Všední život“, J. Barák povídkou „Kříž pod Petřínem“, Dr. Jan Palacký cestopisem „Den v Sydenhamu“ a K. S. (Karel Sabina, který také měl zakázáno psáti) článkem „Upomínka na K. Hynka Máchu“.

To byli ctitelé Máchovi, kteří takto hodlali vzkřísiti památku tohoto divnou kletbou stíhaného předchůdce svého.

Prvně v „Máji“ vystoupily na veřejnosť kromě jiných i sestry Karolina Světlá a Žofie Podlipská.

Zajímavo jest, co v té příčině vypravuje Světlá[10]). Churavěla již po čtyři roky neustupným bolením hlavy, když počal, ucházeje se o její sestru, navštěvovati její otcovský dům Dr. Josef Podlipský. I poradil jí, aby zaměstnávala se duševně nějakým určitým cílem, k němuž by myšlénky její tíhly, a usoudil, že bylo by nejlépe doučiti se jazyku francouzskému tak, aby mohla podrobiti se zkoušce z něho. „Ještě týž večer“ — vypravuje Světlá — „vyhledala jsem si z knihovny svého manžela, jenž byl francouzskému jazyku velmi mnoho píle věnoval, několik mluvnic. Probírala jsem se v nich hledajíc, co by k překladu se mi hodilo. Mezi hledáním klesl můj pohled náhodou na rejstřík spisovatelů světských a duchovních, přidaný k jedné z oněch knih. Utkvěl na jméně pátera Lamenaisa. Připomněla jsem si, co mi byla sestra před málo dny vypravovala, čtouc kdesi jeho životopis. Proslulý tento přítel George Sandové, jemuž se Heine tak rád posmíval, že s ní hledá Boha, jehožto rozmluvami v ní vznikla myšlénka „Spiridionu“, románu to bez hrdinky a bez ženské lásky, jenž náleží k nejvýznamnějším jejím dílům, zahořel prý ve své mladosti k nevěstě jednoho ze svých chovanců láskou blouznivou a poznávaje, že cit tento jest s týmže zápalem opětován, stal se knězem, vztyčuje tím mezi sebe a dívkou milovanou i milující hráz nepřekro-

[8]) Frič: Paměti, 477.—480.

[9]) Tamže, 482. Němcová poskytla také látku pro Fričovu slovenskou balladu „Růže na Krivani“. (Matice lidu 1889., I. 80.)

[10]) Ženské listy 1880., 74.—77.

čitelnou. Jala jsem se o tom přemýšleti, jaká byla asi dívka ta, kteráž dokázala muže tak vážného, přísného a hloubavého tou měrou uchvátiti, že pocítil nutnosť postaviti mezi ni a sebe církev se všemi neodvolatelnými, posvátnými jejími právy, aby z kouzla toho se vymanil. Téměř mimovolně mezi tím péra jsem se uchopila a počala jsem na papír, k překladu určený, sama sobě kresliti povahu dívky té. Nechala jsem ji psáti dopis její starší vdané, od ní vzdálené sestře, dopis to ovšem francouzský, pouze v úmyslu nastíněný, abych dle úmluvy s doktorem se cvičila v jazyku tom, na zkoušku z něho takto se připravujíc. Ale příští večer již mluvnic jsem neshledávala a taktéž jsem se nepídila po vhodných pro překlad francouzský článcích. Jakoby se to samo sebou rozumělo, znovu jsem počala, přisedajíc ku své lampě, psáti dopis, jenž k prvému se družil, tvoře jakýsi malý denník dívky, jejíž srdce za studium jsem si obrala. Pokračovala jsem tímto směrem každodenně, a to s chutí stále rostoucí... Vyčerpala jsem román oné lásky až na dno vším možným spůsobem a směrem k veliké radosti Podlipského, jenž si jej dával při návštěvách svých s příkladnou trpělivostí předčítati.... Sestra čtla román ten s touže radostnou vytrvalostí jako jeho původce, jenž se byl mezi tím časem stal snoubencem jejím.“

Světlá zaměstnáním tím z choroby své se vyléčila a zároveň i stala se takto bezděky spisovatelkou. „Bylo to“ — vypravuje dále — „v prvých dnech března r. 1858., když sestra, nemohouc se mé každodenní u rodičů návštěvy dočkati, přišla mi na schody vstříc, zavádějíc mě kvapně do svého pokojíka. „Právě tu byl Hálek,“ oznamovala mi horlivě. „Přišel mi sdělit, že se naši mladí spisovatelé rozhodli vydati almanach na počesť Máchova „Máje“ s podobiznou pěvce jeho pod názvem „Máj“. Barák bude redaktorem. Vzpomněl si Hálek, že někdy se pokouším o báseň neb novelku, a přišel požádat mne o některý takový pokus, aby v almanachu tom byla vedle Němcové i mladší síla ženská. Nemám právě nic vhodného, a pustiti se teď před svadbou do práce, zdálo by se mi nešetrností k ženichovi mému. Chci, aby si byl toho vědom, že veškeré zájmy a myšlénky moje v této době jen v jeho osobě se soustřeďují. Avšak když Hálek neustal na mne doléhati, vyzradila jsem mu téměř mimoděk, že ty máš cosi pod pérem, co by snad do „Máje“ se hodilo. I žádá tě Hálek, abys práci svou přeložila, zkrátila a tak upravila, aby se vešla asi na 25 stránek nadzmíněného almanachu.“ [11]) Všecka omámena žadostí, již sestra ke mně vznášela, nedůvěřujíc si, že jsem její slova dobře slyšela, jasně pochopila, dlouho jsem nebyla s to určitě odpověděti. Konečně jsem svoje překvapení přec tak dalece přemohla, že jsem ji počala ubezpečovati, že mi naprosto nemožno provésti, čeho navrhuje, a to s tisice důvodů rovněž podstatných jak nezvratných. „Vše to si pověz Hálkovi,“ s úsměvem mě odbývala; „zítra tě za tou příčinou navštíví.“ Halek skutečně druhý den hned časně z rána u mne se objevil a opakoval mi, co včera sdělil sestře. I žádal si zcela určitě pro almanach, jenž vydati se měl, práci, o níž byl od sestry slyšel, ovšem provedu-li nutné v ní proměny. Na veškeré moje námitky, že jsem naprosto neschopna podati jakýkoli příspěvek literární do rodícího se „Máje“,

[11]) Místo 25 stránek věnováno potom práci té v almanachu 25 listů, tedy jednou tolik.

že se mi nedostává všeho, čeho spisovateli nutno, především vědění a vzdělání pro umělecký výtvor nevyhnutelného, měl jen jedinou odpověď: „Nejedná se nám při „Máji“ o žádnou uměleckou neb literární manifestaci, chceme pouze českému obecenstvu dokázati, že a jakýms směrem hodláme pracovati.“ [12]) A z tohoto výroku také se nehnul, snaže se po celé dvě hodiny mě přemluviti, že nejsvětější mou povinností vstoupiti do řady oněch, kteří chtí národ svůj o tom přesvědčiti, že má ještě pracovníků dobré vůle a poctivé snahy. Jeho výmluvné vytrvalosti konečně se podařilo dobyti na mně slib, že učiním k jeho žádosti a že mu zašlu v nejkratší době práci, na niž nebude ani on ani jeho soudruzi, almanach pořádající, činiti nárokův uměleckých a literárních, při níž dostačí dobrá moje snaha a vůle pověděti cosi pravdivého, poctivého, skutečně promyšleného. „Však uvidíte, že i „Máj“ i já budeme míti z odvážného toho pokusu jen hanbu,“ znova při loučení jsem zahořekovala. „„Máj“ si svůj podíl už odnese,“ těšil mě Hálek. „Jest ostatně na vše připraven; ví, že se naň chystají se všech stran celá hejna hanců a tupitelů, kteří jej odsuzují, než ještě jediným se vytasil květem; ale když jste tak jista, že uděláte fiasko, tož vystupte pod půjčeným jakýmsi jménem.“ Rada ta se mi líbila. Za několik dní měl Hálek můj román přeložený, zlokalisovaný, zkrácený v rukou. Zaslala jsem mu jej skutečně pod jménem cizím, vypůjčivši si Světlou od rodiště svého manžela a nazvavši se Karolina podle neteře, již velice jsem milovala za příčinou, že byla s mou dceruškou v jednom měsíci narozena. Byla bych se ráda po této pokřtila, ale jmenovala se Božena jako Němcová, a já se obávala, aby ze stejnosti křestních jmen obou přispívatelek nepovstal v tisku jakýsi zmatek.[13]) Ale názvu pro svůj pokus nikterakž najíti jsem nemohla, a Hálek po přečtení jej pokřtil „Dvojí probuzení“.“

Co týče se obsahu, v almanachu „Máji“ „nebylo sice pod těžšími již censurními podmínkami nic tak bujně bojovného jak před třemi lety v „Ladě Nióle“ — nicméně probudil v řadách zásadních jeho odpůrců tím více hněvu a závisti, čím byl dokonalejší a bezúhonnější, setkav se s všeobecným úspěchem“ [14]). Byltě „Máj“ vlastně pokračováním „Lady Nióly“, i vzbudil týž odpor jako „Lada Nióla“.

Ani na „Máj“ nakladatele nebylo lze dlouho najíti. Že starší spisovatelé na „Máj“ se oboří, bylo jisto, a kromě toho byla též obava, že bude třeba v poslední chvíli úředně skonfiskován. A skonfiskován byl by býval určitě, kdyby úřady byly zvěděly, že do něho přispěli Frič a Sabina, jako byly skonfiskovány v brzce po té „Pomněnky“, o nichž Frič zaznamenal nám toto: „Věru, ani ve snách mi nenapadlo, že v nejmenším podráždím na sebe policejního radu Webra, jestliže do malounké knížečky „Pomněnky na slavnosť 50tiletého trvání pražské konservatoře“ přispěji drobnou básničkou, v níž strakonický dudák do Prahy zabloudilý, jemuž se hoši rouhají, připomíná, že on byl a jest pravou konservatoří domácí hudby a písní

[12]) Kdyby i nyní vždy stačil důkaz, že ten a ten hodlá pracovati, dodělali bychom se ve všeličem větších úspěchů, nežli když nečekáme na výsledky, jichž dopracoval by se po letech, nýbrž chceme jen, aby hned vrchol práce své podal, a nepodá-li hned, ubíjíme jej!

[13]) Dívce v románě, dopisy píšící dala jméno Božena. Sama Světlá zove se pravým jménem Mužáková (jest chotí prof. Petra Mužáka), roz. Rottová.

[14]) Frič: Paměti IV. 482.

národních. Přispěl k tomu ovšem i Sabina malou předmluvou a ostatní mladší básníci každý nějakým drobtem, jen aby dokázalo se tím všem do Prahy sletším se muzikantům, mezi nimiž četným rodákům, že česká poesie alespoň ještě živoří. A snad právě to se panu Webrovi příčilo, pročež dostal můj bratr Karel, jenž na jediný ten český dárek přibylým hostům vedl náklad, dnem 18. července přípis, že „Pomněnky" byly zkonfiskovány, poněvadž mi již 24. prosince 1857. bylo výslovně zakázáno dáti cokoliv bez povolení do tisku..." [15]) Barák byl tehda již předsedou „Akademického čtenářského spolku", i chtěl spolek ten almanach „Máj" svým nákladem vydati, ale místodržitelství přísně to zakázalo.[16]) Konečně získán za nakladatele H. Dominikus, který dal almanach do tisku B. Rohlíčkovi.

V posledním okamžiku, před vydáním „Máje" spolupracovníci jeho učinili bezděky totéž, co při „Ladě Nióle". Napsalť o tom Frič:[17]) „Sešli jsme se všickni, jichž jedna touha, jedna bázeň úzce spřátelila, tam na dvoře klementinském před arcibiskupskou tiskárnou, pohlížejíce společně úzkostlivě k hodinám, na nichž rafie blížila se k osudné dvanáctce, která nám zvěstovati měla blahé vykoupení našeho společného dítka — prvního to almanachu „Máje". Do dvanácti hodin třetího dne, kdy podán byl hotový tiskopis policii, trvala ona zákonnitá lhůta, v níž rozhodovalo se, ovšem dosti libovolně, o bytí či nebytí každého literárního plodu českého. Nedali jsme si tam ani zastaveníčko — každý ploužil se s dechem zatajeným a se srdcem tlukoucím jiným vchodem do obšírné budovy klementinské koleje. Jednomu zdálo se, že zhlídl za rohem po našem almanachu jižjiž číhajícího zřízence; druhý šeptal, že potkal se na nábřeží dokonce s komisařem, jemuž se ovšem vyhnul, který však mohl zatím rovnou cestou velmi dobře nalézati se již v tiskárně. Nejnedočkavější a nejodvážnější z nás Hálek vrazil tam přímo a obdržel od faktora Žáka potěšnou zprávu, že se v tiskárně deset minut před dvanáctou ještě nikdo z tiskové kanceláře neobjevil. Oddechli jsme si! Ale těm pánům bylo tehdy těžko věřiti; což jestliže nás v posledním okamžiku nepřekvapí zákazem a konfiskací?! — Nenapsal z nás ovšem nikdo ničeho závadného, ale v tehdejších poměrech bylo všecko možno, a žádné odvolání k vyšší instanci nic neprospělo. Rozešli jsme se zas každý v jinou stranu, abychom nikomu nepadli snad v posledním okamžiku do oka, jisti alespoň, že než dva, tři dvory sem tam přeměříme, osud našeho „Máje" bude rozhodnut. Na věži bila konečně dvanáctá — opět jsme šli proti sobě, a když odbila, zavýskli jsme si a padli si vzájemně v náruč s okem radostnou slzou zavlhlým..."

A když „Máj" vyšel, spolupracovníci jeho oslavili vítězství své výletem, o němž Frič vypravuje:[18]) „Myslím, že bylo o Svatodušních svátcích, kdy po velikém strachu a napjetí, zdaliž i náš dosti krotký a dílem anonymní „Máj" nepropadne konfiskaci, vyjeli jsme si na oslavu šťastného jeho vyváznutí z drápů censury do Teplice, odtud na Milešovku a zpátkem k Litoměřicům k hrobu Máchovu. Nevím již, jak jsem to provedl, že já v Praze internovaný, který bez povo-

[15]) Paměti IV. 487. a 488.
[16]) Jedlička: J. Barák, 8.
[17]) Ruch 1881., 288.
[18]) Paměti IV. 483.

lení již nesměl ani za bránu, účastnil jsem se beze všech následků tohoto nezapomenutelně krásného výletu. Však jsme si tam byli nad hrobem Májova pěvce zapěli a ruce k svorné práci podali já, Barák, Hálek i Neruda, provázeni Špúnem, Sklenářem a trvám i Mayerem a Heydukem. Na Milešovce jsme přenocovali v mechové boudě, přivstavše si k ránu k rozkošnému východu slunce. Jak jsme se na oné výši cítili volnými! Jak osvěženi vraceli jsme se od stínů Karla Hynka Máchy k další společné práci a více méně trudným zápasům. Byli jsme jedna nerozdílná rodina, sdíleli si navzájem i posuzovali dosti přísně své nové plody — a co více, měli jsme všickni nadšenou, hlasitě jednozvučnou radosť, kdykoliv se komu z nás něco kloudného podařilo...“ (Dokončení).

Z vlasti a do vlasti.

Báseň

Frant. Chalupy.

Útulná jsou, milá hnízda
na těch našich luzích, ladech;
každé ptáče v něm svou hvízdá,
melodie jsou tu steré,
ale tiše na pokladech
najdeš sedět málokteré.

Vplížila se v hnízda tato
po čas, za čas bídy zmije.
Plivník odnes štěstí zlato
a ta zmije v hnízdě tyje,
až jí kosti, kůstky chrastí,
do svých nazpět nechce slují.
Ptáčata pak vyplašená, —
slabá oběť silných strastí —
kolem hnízd svých poletují,
hlas jich kvílí, hlas jich stená.
Mnohé z nich svou peruť zvedá,
na dálnou se pouští pouť,
šťastnější kraj sobě hledá,
kde by mohlo usednout
na kvetoucí štěstí snětí.

Jsou ta hnízda — visky naše
a ti všichni různí ptáci
jediné jsou matky děti.
Vzdaluji se mnohé z hnízda,
hledají si jinde práci,
opouštějí domov plaše,
jenž jim tvrdým býval pánem;
na pochod jim bída hvízdá,

strašnou hymnu slyší pěti
rozbouřených mořských vln,
nežli skončena jest jizda
atlantickým okeánem. — —

Myšlénky ty hlavou letly
přednostovi naší stanice,
který soucitnosti pln
přiblížil se k vesničance,
která dnes již za čas malý
opustí své vlasti hranice.
Oko se mu slzou kalí,
když ty chudé vidí rance,
když tak hledne na peřinku,
v kterou s pečí skrovné lůže
ustlala tu svému synku
venkovanka, žena mladá,
jejíž líci zvadly růže,
s kterých rosa slzí padá.

Nemluvně tu sedí v koutku
od rána již dlouhou dobu,
dítě drží jako loutku;
všechen smutný její zjev
připomíná na Niobu, —
v žilách jakby stydla krev,
a ta slabá bytosť těla
jakby zvolna kameněla.

Všechno toto, co tu kolem,
všechen hlahol, šum a ruch
nestopuje její duch.
Samotna je se svým bolem,
třetím s nimi jen to děcko.
Myšlénky se divně kříží.

Co jí tuto vůkol všecko?
Co jí do těch různých mříží,
do zábradlí, uniformem
posluhů a úředníků,
do velkého davu lidí,
často velmi směšných skorem,
které kolem sebe vidí?
Okem kalným v dálku zírá
osamělá, smutná, sirá,
zdali uzří Ameriku.

Lehce vzal ji za rameno
přednosta a pravil s citem:
„Do ciziny, milá ženo,
za oceán dálný tedy?
S domovem a skrovným bytem
loučíte se naposledy?“

Jako ze sna se tu budí,
zvedá k němu smutné hledy,
slabý povzdech chvěje hrudí,
přikyvuje lehce hlavou,
neboť nelze srovnať slova
v odpověď hned jasnou, pravou.

Přednosta děl mírně znova:
„Příčina to zvláště jistá,
když se takto v žití člověk
na dalekou cestu chystá
z vlasti, v které žili po věk
praděd, děd i otec váš,
za veselé, smutné doby, —
když se loučí na vždy třeba
s rodným krovem, s všemi hroby,
poslední když Otčenáš
ze sinavých retů plyne,
než odejde, aby v jiné
zemi našel sobě chleba.“

Klesla hlava mladé ženy,
přivřely se matně víčka,
řasy slzou zaroseny,
zamlženy slzou hledy.
Štkajic dítě v loktech hýčká.
„Pravda, jsme tu naposledy!“
slabým hlasem teskně praví, —
„a snad nikdy, nikdy více
naše vlasť nás nepozdraví —“

Prudký vzdech jí zachvěl hrudí —

„ale jaká pomoc, pane
dobrý? Jsme jen lidé chudí
a den ze dne lopotíce
v strádání a práci, potu,
který s čela silně kane,
sotva na tu chleba skyvu
zmohli jsme se při vší pili.
Milý pane, není divu,
že tu slábnou chuť a síly,
jestli nelze býti živu.

Hezoučký jsme měli domek,
také něco málo poli,
zahrádku, kde každý stromek,
jako panna stál si pyšně;
lepších nežli naše višně
nenašel by po vůkolí.

Blaze žili jsme, ač chudě;
štěstí s námi dlouho bylo,
při vší práci, při všem trudě
smávalo se na nás milo
pod doškovou střiškou naší.

Mysleli jsme šťastní oba,
že je od nás nevyplaší
nikdo. — Zlá však přišla doba!

Dvakrát sejček na krov chaty
naši zased, hrozným hlasem
smrť k nám volal. — První, zlatý
hoch můj s měkkým, hebkým vlasem
v náruč padnul strašné paní;
náhle zase Smrtka hrozná
po dvou letech přišla za ní,
z náručí mi druhé dítě
ukrutná tu vzala lítě.
Co běd, strastí člověk dozná!

K těmto dvěma ranám, krutým, zlým
přišla nová; se sousedem
náhoda nás svedla nehodným.
Kdyby všechna slova medem
byla, — a čin dobrodiním, —
nespomohli nic! Zlá duše
byl, že takých najde málo.
Záviděl nám, mstil se kruše,
neobstál nám před ním stromek;
ba jej z hříchu toho viním,
že nám zažeh hezký domek.

Velká bída místo štěstí
na dvorečku malá vrátka
kostnatou a krutou pěstí
zabušila, — ať dím zkrátka —
žebráky jsme byli na to.

Ten čas mnoho bylo křiku,
za mořem že vše jest zlato;
lákali lid v Ameriku.
Odejel i můj muž taky;
loučeni to smutné bylo.
Kalnými já v dáli zraky
v pláči jsem jej provázela.
Pod srdcem již dítě žilo,
hlavička má zlatá tato,
všechna radosť moje celá.
Nedávno můj muž mne psaním
potěšil, bych jela za ním.“ — —

Ještě snad by vyprávěla,
ale náhle za hlomozu
táhlý pískot projel vzduchem,
z dálky velká kola vozů
železničních semo spěla.
Oživlo vše novým ruchem.

Žena vstala, zachvěla se,
sbírala si zavazadla.
Velká slza v tmavé řase
zjevila se přednostovi,
s líce sjela, na zem padla,
když se loučil s nimi slovy
„Žehnej vám Bůh, žehnej dítku; —
na cestu vám něco dám —“
rychle sáhl pro desítku.

A v tom procit malý spáč.

Vyjel vlak a mizel v dáli;
přednosta zbyl tady sám;
slzy ještě v očích stály.
Smuten stál a slyšel dosud
toho děcka táhlý pláč.
Jaký as je čeká osud?

* * *

(Pokračování.)

Hlasy českých časopisův učitelských o náboženské škole.

Píše **František Libor.**

(Dokončení.)

Učitelské listy (vycházejí v Brně red. prof. M. Blažka) dosti mírně si vedly; ba otálely tak dlouho s vyslovením svého mínění o škole náboženské, že někteří čtenáři jejich byli z toho již netrpělivi. Redakce odkládala, až by se pobouřené mysli poněkud utišily. V čísle 5. uveden jest pouze návrh knížete L. beze všech poznámek. Dále pak uveřejňovány hlasy jiných časopisův o návrhu tom; tak v čísle 6. hlas „Komenského“, v čísle 12. hlas „jistého pražského časopisu“ (redakce nechtěla snad říci, že „Nár. Listů“), v čís. 14. pak hlas časopisu „Nowa reforma“. Kdo tyto vyňatky z jiných listů si přečetl, pochopil, že „Učit. listy“ pro návrh L. se nevysloví. V čís. 8. čteme článek „Duch času“, kterýž dotýká se jaksi jen zdaleka opravy zákonů školských; zřetelně to vysloveno není. Článek ten je zakončen takto: „Z uvedeného patrno, že proti duchu časovému marno laskavostí, ale ještě marněji násilím jest bojovati, neboť odpor jest olejem, kterým plamen ideje vzplane v neuhasitelný požár strašného fanatismu. Jen passivností snaha lákavosti pozbývá a vybouřic se hyne

sama snadněji než odporem jsouc živena.“ Které straně redakce tuto radu dávala, nebylo nesnadno uhodnouti.

Teprve v čís. 12. slíbila redakce v „listárně“, že pojedná o návrhu L—ově „se stránky paedagogicko-didaktické“, a již v čísle 14. uvádí o něm P. S. Eudonym „myšlénky vlastní i cizí.“ Uvedeme tu jednu z těch myšlének (bezpochyby „vlastní“, ježto na ostatní již dříve jsme ukázali). „Novými zákony dáno na rozum, že všestranně rozšířená vzdělanosť po všech vrstvách lidových dopomoci může zemím k bohatství a obyvatelstvu k blahobytu.“ — Skutečně: dificille est satiram non scribere: bohatství a blahobyt se za posledních 20 let tak rozmohly, že neslyšíme a nečteme ani nejmenšího nářku o bídě!

Teprve v čísle 15. nalézáme čl. „O nové škole“. V úvodě čteme: „Bylo listu našemu se stran několika vytýkáno, že nezahájil po uveřejnění návrhu L—ova polemiky s listy návrhu tomu nepřejícími aniž se súčastnil ruchu protipetičního; až i na zradu věcí našich svatých skrytě i zjevně poukazováno (to vše „Učit. listům“ rádi věříme), ačkoliv některé články ročníku přítomného, zprávy i jiné poznámky prozíravým všelicos napověděly a uvážlivějším na přísloví: Dočkej času... poukazováno bylo.“

Nuže, „Učit. listy“ vyčkaly času a promluvily o návrhu L—ově „se stránky paedagogicko-didaktické“, uvádějíce především, že „proudu toho vůbec zastaviti nemožno, tím méně učitelstvu samému;“ — mimo to uznaly „Učit. listy“, že „i zákon školní mnohé nesrovnalosti, mezery a nedostatky má,“ jakož i připouštějí, „že se stalo všelicos, co většina učitelstva, jež přece z katolíků se skládá, neschvalovala,“ a že tedy oprav třeba, avšak že není potřebí, aby budova, o níž 20 let se stavělo, ze základů se bořila.

„Učit. listy“ odsuzují návrh L—ův, mluvíce (jako všichni jeho odpůrci) o zkrácené docházce školní, o vypuštěných realiích atd. Nehodláme vše to ještě jednou vyvraceti; uznáváme, že „Učit. listy“ skutečně jen věci se přidržely, a jen tolik se tážeme: Věříte tomu skutečně, pánové, žeby novým zákonem realie skutečně byly ze školy odstraněny? Jen se přiznejte, pánové, že tomu sami nevěříte, ale že Vám věc ta slouží za pouhý zdánlivý důvod, abyste mohli proti návrhu tomu psáti. Ano, opakujeme, Vy sami tomu nevěříte! Neboť řekněte sami, je-li možno, aby se po celý týden, 5—6 hodin denně, učily děti kromě náboženství samému čtení, psaní a počítání! To by umořilo učitele i děti. Co by jen ty děti papíru popsaly! Z té příčiny realie býti musí, jako vždycky byly i za doby školy náboženské, třebas Vy tvrdíte, že nebyly! Vždyť jsme Vám již vypočetli, co realných článků bylo ve starých čítankách! Či myslíte, že jsme ty názvy článků vymyslili? Podívejte se do nich sami!

Domníváte se, že by nové čítanky obsahovaly samé náboženství. Tvrdíte zúmyslně nepravdu! Pro náboženství byly vždy katechismus a dějeprava a tak by bylo i příště; ale čítanky by se nevyhýbaly úzkostlivě nejsv. jménu Ježíš!

Nikdo a tudíž ani kníže L. nemůže žádati, aby realie byly z učiva vyloučeny. A on toho také nežádá, ale chce, aby těmto předmětům nevyučovalo se po professorsku (jak řekl ve své poslední řeči na říšské radě,) i aby toho učiva užíváno bylo k vychování řádnému, zbožnému. Vy ovšem se bráníte, že se ani teď realiím jinak neučí.

Nuže, vezměte nynější čítanky a pročtěte si realné články; uvidíte, jak jest v nich přihlíženo ku stránce vychovatelské.

Je-li výtka o professorování oprávněna či nic, o tom nás poučí tato ukázka ve čl. „O světle“, kterou zde klademe: „Dopadají-li paprsky slunečné na skleněný hranol nebo na broušenou sklenici vodou naplněnou, vídáme na druhé straně proužek šestibarevný, obsahující pásmo barev duhových: červenou, pomerančovou, žlutou, zelenou, modrou a fialovou; říkáme, že hranolem bílé světlo se rozkládá čili rozptyluje, jakoby paprsek bílý složen byl ze šestera těch barev. Od sněhu odrážejí se paprsky světla nerozptýlené, pročež je sníh bílý. Obloha je modrá, proč asi? Vykládáme si to tak: slunečné paprsky, dopadajíce na vzduch, rozptylují se; z rozptýlených paprsků vzduch jenom modré odráží, ostatní pohlcuje. Tráva odráží jenom paprsky zelené, květ pampelišky jen žluté, pivoňka jen červené. Sáze jsou černé: neodrážejí paprsků světla, nýbrž pohlcují je.“

Tento odstavec nalezneme ve 3. čítance pro školy o jedné až o třech třídách, tedy pro školy venkovské. Toho bychom rádi poznali, kdo by tvrdil, že takové učení jest pro děti a ne pro žáky vyšších gymnasií a reálek. A přece skládali čítanky ty u nás jakožto osvědčení známí paedagogové Šťastný, Lepař a Sokol. Jak pak potom vyučují ti méně osvědčení! A snad uvěříme, že je to týrání žactva i učitelstva, když mnohý inspektor žádá, aby se probralo vše, co jest v čítance.

Takové články nalézáme v čítankách v době, kdy z vyučování dřívějšího nešetrný posměch se tropí. Tu nerozpakujeme se říci odpůrcům školy náboženské: Ano, takových článků by v nových čítankách nebylo.

Ještě si povšimneme článku „Liechtensteinská škola obecná a škola střední“ v čís. 16. (vyňatého ovšem z „N. L.“.) Je to přímo hrozné, co by se přijetím toho návrhu všecko — nestalo! „Z kreslení, tvaroznalství, tělocviku a ručních prací (co pak je tohle u chlapců, když kreslení je zvlášť uvedeno!?) nepřinesl by žák ničeho do střední školy, tak že by se tu musilo počínati od elementárních počátků těch předmětů.“ Ale to ještě není všecko. „Redukcí těchto cenných předmětů zredukovala by se také značně chápavosť žactva pro učivo vyšší“ a dále: „osnovy gymnasijní musily by se změniti, nebo by se musily zříditi zvláštní přípravky, jimiž by se nahradilo, oč zůstali Liechtensteinovi žáci pozadu.“ — „Studium by se musilo prodloužiti a tím i zdražiti.“ — Zkrátka L—ův návrh by pohřbil všecku vzdělanosť.

Že takto odpůrci školy náboženské píší, tomu se nedivíme; ale tomu se divíme, že jsou lidé, kteří mohou takovým nesmyslům uvěřiti, z nichž vyzírá buď úmyslný klam, buď hrubá neznalosť.

Především, vy starostliví strážcové vzdělanosti, vyznejte, bývali za dřívějších dob lepší studenti nežli jsou nyní? Ze které pak školy vyšli Palacký, Jungmann, Šafařík, Purkyně a přemnozí jiní? Snad z té Vaší moderní? Či musili tito muži také několik let dohánětí to, čeho jim stará škola neposkytla z realií? Ale to vše u Vás není nic — jen když máte „důvod“.

My však to jen podotýkáme, chtíce spíše poukázati na nynější

stav věcí. Vy buď nevíte, (ač vynášíte se za znalce školství) anebo věděti nechcete: 1. že i teď mohou býti žáci přijímáni do středních škol, když umějí náboženství, čísti, psáti a počítati, neboť 2. při zkouškách přijímacích se jen z těchto předmětů zkouší, a nikdo se po realiích neptá; 3. že i nyní na středních školách realiím od prvopočátku se učí, aniž je dále budováno na tom, co žáci v obecné škole slyšeli.

Nevěří-li nám někdo, ať si prohlédne učebnice pro střední školy, tam to nalezne. Nejednou bývají slyšeti stesky učitelstva škol obecných, že professoři vytýkají žactvu nedostatečnou přípravu ze školy obecné; ale tyto výtky professorů právě se netýkají realií, nýbrž tak řečeného trivia. My ovšem toho neuvádíme, že bychom snad vinu toho učitelstvu přičítali, věříce, že ono činí tolik, seč za nynějšího zřízení školského jest. Ale chceme tu jen ukázati, jakých „důvodů“ naši liberálové se chápou, aby klamali lid.

Časopis **Národ a Škola**, vycházející ve Vel. Meziříčí, psal o škole náboženské jen o málo mírnějším tonem než pražské „Učit. noviny“. „Po 20 let — čteme v čís. 5. — dušovali se nám (duchovní,) že nechtějí starého poddanství, že nestojí o to, aby dozor nad námi vykonávali... arciť opět ujišťují, že nejde jim o panování, nýbrž jen o náboženství! Koho však chcete lichým předstíráním oklamati?“ — Tedy duchovenstvo prý klame! Chce nadvládu, ale ještě se ostýchá to říci! Inu, o nějaké hanobení kněžstva není odpůrcům náboženské školy právě zle — ale pánové měli by na dotvrzení své řeči podati aspoň jediný příklad, kdy duchovenstvo domáhalo se něčeho klamem a úskoky. — A dále: „Odpůrcové (nové školy) chápou se všech zbraní, aby jen školu dostali do svých rukou a zbavili se nemilé někdy soutěže s učitelstvem vzdělaným a uvědomělým v životě veřejném, neštítí se často ani pomluv ani bezpodstatného podezřívání a tupení často až hnusného... oni zneužívají neuvědomělosti lidu.“ Tak píše o kněžstvu list věnovaný „našemu lidu a vychovatelům jeho.“

Tedy jen dále, pánové! Tupte a hanobte kněžstvo — a víte, komu škodíte? Duchovenstvo tupíte, ale škodíte sobě. Neboť náš lid své kněze zná, a Vás také zná. Vy nemůžete říci, že si duchovenstvo vymýšlí pomluvy; ono vždy činilo rozdíl mezi učiteli zbožnými a mezi těmi, kdo u věcech náboženských jsou lhostejnými, nebo docela je zlehčují. Vždyť učitelům o náboženské vychování zasloužilým dostalo se pochvalných uznání od církevních úřadův. Vy na to často poukazujete — ale to není žádným důvodem proti opravě školských zákonů. To jen dokazuje, že úřadové církevní chovají se k učitelstvu spravedlivě; protož až všecko učitelstvo uznání takového si zaslouží, věřte, že se mu ho také dostane; pak bude škola náboženskou, a nebude se musiti teprve zřizovati.

V čísle 6. čteme, že „nejedná se o to, kolik a jak vyučováno býti má náboženství některému, ... nýbrž jedná se o to, aby oni živlové, jimž uvědomělé, vzdělané a neodvislé občanstvo jest překážkou k docílení úplné nadvlády jistého stavu (!), školu úplně do své dostali moci a tím budoucí generaci odchovati si mohli v tom směru, jenž souhlasí se zájmy jejich.“

Proti této urážce netřeba snad duchovenstvo české hájiti. Redaktor t. l. právě vydává spis „Zásluhy českého duchovenstva o zakládání knihoven“; doporučujeme je všem těm utrhačům, aby si

přečetli, jak sta a sta kněží šířilo v lidu „nevědomosť“ zařizováním spolků vzdělavacích a knihoven — i za vlastní, těžce mnohdy nabytý peníz!

V témže čísle je také čl. „Boj o školu počíná zuřiti“, který psal „prostý rolník“. Ze čl. toho dovídáme se zajímavou novinu, že by se milostivé vrchnosti znenáhla vytáčely z povinností platiti na školy“, vše by se uvalilo na obec, a následek? „Vyrůstali bychom jako ta hovádka.“ To je dojemné. V L—vě návrhu sice o nových břemenech obcím nic nestojí, ale to nic nedělá; „prostý rolník“ to nalezl mezi řádky. — My známe dobře příčiny, pro něž leckdes i rolnictvo podávalo petice proti náboženské škole — z čího návodu, nechceme tuto připomínati. Ty příčiny jsme uvedli, mluvíce o nynějším školním dozoru; doporučujeme to ku čtení pánům učitelům.

Dovolíme si také tvrditi, že pisatel z veliké skromnosti nazval se jen „prostým“ rolníkem; on jest dle učení liberálních novin rolník vzdělaný a osvícený.

Vedle těchto projevů, které jsme zde uvedli, podivně se vyjímá čl. „Učitel jediným zastancem školy“ v čís. 2. téhož listu. Ve článku tom jest vylíčena „blahodárná činnosť“ obecních zastupitelstev ve školství.

Připomeneme-li ještě, že v „Nár. a Šk.“ byly uveřejňovány také vyňatky ze článků „Nár. listů“, pak seznamy obcí, jež podaly petice proti zařízení školy konf., četné povídačky, jak tu a tam lid byl „šálen“ — tedy jsme zajisté směr tohoto listu označili dosti zřetelně.

Časopis **Škola a Život** přinesl v sešitě 5. pouze čl. o škole náboženské ve státech evropských. O návrhu L—ově se nezmínil.

Zbývá nám promluviti ještě o **Paedagogických Rozhledech**, jež vycházejí red. J. Mrazíka v sešitech dvouměsíčních. V sešitě 2. uveřejněn jest čl. „Návrh knížete Liechtensteina“. Redakce uznává nejprve relativně prospěšnou stránku návrhu toho, totiž že způsobil v národě potěšitelný ruch, dále že jeví se v něm upřímnosť strany, od níž pochází, tak že „mysl vlastenců a lidumilů děsí se té smělosti, která opovažuje se pokročilé lidstvo takovým návrhem uražeti“ a konečně pošlo prý z návrhu L—ova také „dobré poučení těm našincům, kteří sobě i veřejnosti namlouvali, že nižší duchovenstvo jest svobodomyslnější než jeho vysocí patroni“ (!) Pod čarou čteme pak o učitelstvu moravském toto: „Což se tu (na Moravě) nedělo se strany učitelstva, aby se světu dokázalo, že jest učitelstvo katolickým, nábožným, že za každou cenu chce žíti ve shodě s kněžstvem, jemuž všude také dávána přednosť a vzdávána úcta obzvláštní. Na spečetění toho přátelství a shody zváni a přicházeli i biskupové na sjezdy, sjezdy zahajovány ostentativně katolicko-nábožně, ba i samému papeži učiněn projev nejhlubší úcty a oddanosti se strany moravského učitelstva. — A když tato harmonie byla úplnou, přijde L., ukáže vnadidla „spoludozoru církevního“, a v našich „vysoce důstojných“ pánech farářích i kaplanech hne se „přirozenosť“ s takovou „živelní silou“ atd.

Čtouce tyto věty, divíme se, že „Paed. rozhledy“ nedaly si název: „Orgán pro tupení katolického kněžstva a pro kárání učitelstva za příčinou projevů náboženského smýšlení.“ Skutečně, nesnadno jest uvěřiti, že takto může psáti učitel-katolík. A kdybychom nevěděli jistě, že „Paed. rozhledy“ mají v učitelstvu jenom několik odběratelů,

tuť věru smutný bychom musili pronésti soud o jeho smýšlení náboženském.

V dalším se dovídáme, že „mládež v nynějších školách ve mravech i v náboženství mnohem lépe prospívá, než ve staré škole konfessionelní“ a že nemůže ani býti spustlou, „možno-li vystačiti jen s mírnými kázeňskými prostředky.“ — O tom řekneme krátce, že to není pravda, a v tom samo učitelstvo nám přisvědčí. Neboť co značí ty přečetné články v listech učitelských o nedostatku nynějších kázeňských prostředků? A stěžují-li si mnozí učitelé veřejně, že s mnohými dětmi nelze vydržeti, což teprve v soukromí! A přečtěme si ty četné zprávy v novinách o nezvedené mládeži.

Vytýkají-li pánové staré škole, že užívala tělesného trestu, tedy jim připomínáme jenom následující: škola stará kárala přestupky, jež děti spáchaly i cestou ze školy, při hře na návsi, na poli a jinde. Dopustilo-li se dítě něčeho, přišla žaloba na ně do školy. Ale teď mnohý z pp. učitelů odbude žalujícího slovy: I vždyť já nejsem odpovědným za to, co dítě venku vyvádí! To se obraťte na strážníka. — Ano, tak se skutečně děje, aspoň ve větších městech. Když tedy škola nynější přestupků mimo školu spáchaných netrestá, může se snadno obejíti s tresty „mírnějšími“. Na venkově jest ovšem jinak: tam dosud přicházejí lidé do školy si stěžovat, jestli školní děti něco vyvedly, a učitel nesmí jich odbyti, sice by se o něm řeklo: To je pěkný učitel! — Ale pojďte se podívat do těch škol, pánové, a co shledáte? Že se v nich trestá právě tak, jako se trestalo ve staré škole, a nikdo proti tomu ničeho nemá — pokud není trest pro dítě nijakým ublížením — ani rodičové, ani rozumní školní inspektoři.*) Nevěří-li nám pánové, ať se přesvědčí.

Mnohokráte četli jsme omluvu a nalézáme ji také v „Paed. rozhl.“, že škola není pramenem nemravnosti, ale rodina a společenské poměry. Tomu přisvědčujeme; ale zajisté je to právě důvodem, aby, když v rodinách a ve společnosti různé neplechy se zahnizďují, tím více pěstovalo se ve školách náboženství, by mládež odtamtud nabývala pevných základů mravnosti i pro život budoucí, a a těch nenabude bez vychování náboženského.

Úvahu svou končíme slovy: Kde jest umírněnosť, tam jest vždy možná shoda, i když mínění jsou různá, neboť mysl mírná jest vždy přístupná důvodům strany protivné. Kde však strana jedna zaslepena jest a nasycena hanou, již listy lžiliberální již dlouho metají na kněžstvo katolické, kde místo umírněnosti nastoupila šílená vášeň, kde jiným hlasům nedopřáno sluchu nežli hlasům odpůrců náboženství, — tam jsou marné veškeré rozumné důvody a dorozumění a smír jsou úplně nemožné.

---

*) Jistý okresní inspektor školní řekl otci, jenž přišel si stěžovat na učitele, že synka jeho potrestal: „Já posýlám také dva chlapce do školy a říkám učiteli: „Dáte-li jinému dvě, mému dejte čtyři.“ — Jistý okresní hejtman, o školství velice pečlivý, navštívil nově vystavenou školu. Vešel do záchodu a tam zastihl nezbedu, který čmáral na stěně nemravné průpovídky. I přehnul si jej přes koleno a vlastní rukou na místě ho důkladně potrestal. A to byl předseda c. k. okresní školní rady!

Za slováckým stolem.

Kulturní črta.

Napsal **Fr. Horenský.**

Kdyby nebylo ve slováckých domech vždy více lidí pospolu, Slovák jedinák by stolu pro jídlo nepotřeboval. Polévku „vystřebál“ by na lávce u kamen, pěry, škubance, kule, báleše a všecko ostatní by odbyl třebas ještě v kuchyni a fajku tabáku — tu beztak vykouří vždy na dvoře nebo v poli. Víc nepotřebuje. O jej! a jak by si ještě pochvaloval! „Lepší než ledajací páni za stolama.“

Ale život rodinný a družný nutí i Slováka, zjednati si nějaký stůl pro blahobyt. Jaký, na tom tolik nesejde. „Enom dyž udrží hodnú misu pěr a pevně stójí!“ No nemyslete si proto už, že by slovácké stoly byly na čisto zlé. To ne! Pravda, nejsou tak hladké a úhledné stoly ty, jako u jiných, a mají dosti chyb na sobě, zvláště ty staré dubové, ale za to jsou vždy pevné a dají se pěkně použíť. Pecen chleba jak hora může dáti do stolu a rád bych to viděl, aby nevešel se do něho ještě vrchovatý „cezák“ šišek, hromada lžiček a několik nožův. A pořád zbývá na zadku přihrádka pro niti, jehly, kleště, hřebíky, „trésky“, nožíce, šídlo — a Bůh ví co dále. Kromě toho má na sobě stůl „trnoží“, na kterém vyzouvá Slovák pohodlně boty, nepotřebuje ani pacholete. A kdyby už nic víc, mohou se přeseň přetahovati chlapci třebas půl dne, který je silnější — stůl je těžký a nepovolí.

Nyní myslete si, že se za takový stůl sejde k jídlu celá slovácká rodina — hospodář, hospodyň, jejich děti, pacholek a dívka. Stůl je čtyrhranňatý a stává z pravidla v koutě u stěny, co nejdál ode dveří.

První věc každého před jídlem jest, aby se pomodlil. Chlapi pozahazují klobouky po lavách, po peci nebo na pohrádku[1]), požehnají se a s druhými zasedají za stůl. Obyčejně mívá tu každý svoje místo. Hospodyň, aby mohla volné obsluhovati, sedne si na kraj, podle ní hospodář, dále do kouta některý jiný člen rodiny a s druhé strany ostatní. Dívka nejčastěji stává, anebo sedí na „legátce“[2]), ale vždycky zvlášť, aby mohla zastávati hospodyni. Nastane bojování. Tři až deset i více širokých, plechových lžiček vpadne na ráz do velké mísy, v níž přichystána je na stole vřelá polévka.

„M-m-m, stakra! Tá ňa upálila!“ zahřeší z nenadání někdo, maje dosud hlavu vzhůru a hubu otevřenu, aby mu vyšla horkost polévky.

„Ná co tak hřešíš, ty sloto jedna?!“ okřikne ho káravě hospodyň, „neumíš ešče fúkat? Tyyy! — Podivajme sa, jak nejaký starý furiján!“ Ale to se upáleného velice netkne. Zakaboní se trochu, že nemá býti polévka tak horká, a jí spokojeně dál.

Polévky bývají různého druhu. Bývá: masová, zasmažená, kelová, rýžová, lokšová, drobková, „erteplová“, hřibová, po kyselu, mléková — polévek „do Pána Boha“, jenom že málo která zač. Nemají naši Slováci z čeho uchystat, jsou v chudém kraji. Na štěstí mají za to

[1]) Lůžko.
[2]) Stolička.

dobrou chuť a nehledí tak na jakosť jako na obsah jídla. Proto nedivu, že nemají ani žádného příboru zvláštního. „Dyť nejsme páni, abysme si vykládali na stůl vidličky a taléře“, řekne obyčejně každý a jste odbyti. Co má každý svého, jest jen lžička, křivák a místo, na kterém sedí.

Pomalu začíná se hovor.

„Chodíl tady dneskaj kurenčář“, prohodí třebas některý, jehož nejvíce svrbí jazyk za zuby, a přej: „kúratá prodát!“

„A kolomazník tady nechodíl?“ nabírá ho hned druhý, kterému nebyla posměšná poznámka vhod.

„To já nevím, to budeš zas ty vědět,“ brání se uražený.

„Ja což! Já nechodím za každým kolomazníkem, jak ty.“

„Notož! Já myslím chodím. To ty enom dycky zváďáš na druhého a si rád, dyž možeš neco uhlédnút.“

Moc potřeba by nebylo, aby se vyrovnali chlapci pěstmi, ale hospodář nebo hospodyňe znají už svoje synky a nedají k tomu přijíti.

„Už ste zaséj v sobě?“ krotí je, „nemožete byt ani za stolem po tichu? Propadení chlapčiska přeca! Dyž to dyby amen řekl, oni nebudú ani chvilku bez hádky!“

Chlapci hodí po sobě na omluvu ještě několik špiček a přestanou. Hovor sebere jiný směr. Dle toho, jaká práce se právě v ten čas dělá, vykládá se o žních, o mlácení, o oračkách, o hrabání listu, rubání drv, o svážení obilí, sena, o setí — jedním slovem o hospodářství polním i domácím. Pasák poví vám, kde s kým pásl, dívka, kde byla na trávě, hospodyň, kolik dobytka poklidila — každý něco. Hospodář, jakožto hlava rodiny, udílí ještě i rozkazy, kam se všechno odpoledne půjde.

„Odpoledňa půjdeme na díl okopat ty erteple,“ oznamuje třebas, „ty stará, půjdeš také s nama.“

Má-li hospodyň právě kdy, neřekne nic a myslí si, že půjde. Mínila-li pak dělati něco jiného, vymlouvá se.

„Ale dyť vidíš, že nemožu ít, že mám ít na trávu. Anča to sama nepodělá, je neděla zitra!“

Hospodář byl by radší, aby šla s ním a pomohla okopávati, ale když není jináč, spokojí se.

To se ví, že hovor nezůstane jenom na hospodářství. V neděli a ve svátek na příklad se o něm skoro ani nemluví. Místo toho rozmlouvá se o kostele, co nového tam kdo viděl nebo slyšel, s kým se tam sešel, jaké vzkázání kdo posílá. Hospodář nebo hospodyň vzpomene i, jak pěkné bylo kázaní na ranní a zeptá se chlapců, o čem kázalo se na hrubé.

„O ledačem“, bývá odpověď tázaného.

Hospodyň už ví, co to znamená, a zahrozí mu rukou: „Éj ty! Saměždá, žes ty dával pozor, ale na děvčice, ne na panáčka. Tak sa to má dělat? Tak sas tom učíl doma a ve škole?“

Kolem sedící mají z pokáraného radosť a tento sám se hrozby nepoleká, ví, že to nejde do živého.

O látku k řeči nebývá vůbec nikdy potíže. Každý, velký jak malý, má volné slovo a smí rozprávěti, o čem chce a o čem se mu líbí. O událostech denních na dědině nebo na poli, o cigánech, že otrávili někomu prase nebo hus, o bitce v hospodě, o muzice, kdy a

kde bude, hned zase o soudě, který povedou spolem dva sousedé pro zoranou mezi, o bubnování, že si má každý zaplatit dáňku a ze školy, anebo že se bude prodávat něco: „gdo chce, može ít kúpit“; i na psy, jak se někde rvali, přijde řeč a vůbec na všecko, ať už to stojí za to nebo ne. Že to nesmí přesahovat meze slušnosti a mravnosti, rozumí se ovšem samo sebou; je už na tom dosť mnohdy, mluví-li někdo proti všeobecné náladě. Tu okřikne obyčejně takového hospodář nebo hospodyň, aby mlčel: „No, lesti nevíš už nic chytřejšího, tož možeš byt aj po tichu,“ a rozmluva obrátí se na něco jinšího.

Zatím v jídle polévky pokračuje se dále. A jak jsem povídal: servitu není, šátku není, sklenic není, vidliček není, talířků není — no moresy jsou! Ovšem moresy slovácké, ale přece moresy. Podle nich na př. nesmí kapati žádnému polévka po stole, když ji nese k hubě. „Jak to íš, ty nešiko jeden?“ okřikne takového hned někdo, „podívaj sa, už máš jakú bařinu před sebú! Nemožeš brat meňéj na užicu?!“ Anebo řekněme s odpuštěním, že teče chlapcovi sopel. „Och ty prasacko jedno, ideš sa honem vysmŕkat!“ žene ho hospodyň ze zástolí, „ven! ven! až ke dveřám di!“ a chlapec utíká okamžitě, nebo by dostal dozajista několik pohlavků od svého souseda, kdyby neposlechl. Ústa utírá si každý dlaní nebo rukávem od košile; voda pije se ze společného džbánku. Spadne-li náhodou do polévky mucha, vyhodí se jednoduše a je. Chyba však, najde-li se něco takového, když už to bylo dávno v polévce. Slováci mají silnou „náturu“, ale co je moc, to je moc a byl jsem svědkem, jak se pustil jedenkrát hospodář do hospodyně při podobné nahodilosti.

„Ši ty švárná hospodyň, si! Vařit nám muchy v polévce! Ty robo jakási, nepořádná. — Lesti toto néni k zlosti!“

Hospodyň — a byla to mladá, hezká hospodyň — začala se bránit, že to není její vinou, že přikryla dobře hrnec skřidélkou[3]), a že se to muselo státi při nalévání polévky na mísu. Ale nepomohlo nic.

„Ja di, ty ostudo jedna, zvracat sa ně chce!“ odsekl jí nahněvaný muž a zahodiv lžíci, odešel.

Proto dávají si naše hospodyně dobrý pozor, hned jak jdou vařit, aby byly hrnce čisté, vymyté a nepostaví jich k ohni, dokud se úplně nepřesvědčí o jejich bezvadnosti a nepřiloží skřídélkou. I dívky, které jim v tom pomáhají, hledí, aby zachovaly si chvalnou pověst nejen o své čistotě vůbec, ale i o kuchyňské zvláště. Vědí dobře, kdyby nedbaly o ni, že by je pomlouvala celá dědina, jak i naše píseň svědčí:

„Nezáleží na panénce, kerá pěkně tancuje,
podívaj sa do kuchyně, jak tam hrnce pucuje.

Hrnce staré, roztřepané, smrdíja kyselinú,
staré baby klebetujú choďa hore dědinú.“

Z té příčiny také, jsou-li v domě na čisto malé děti, oddělí se jim oběd zvlášť, aby nekazily druhým chuti svojí nešikovností. Dá se jim na misku a postaví na zem nebo na lávku u kamen, aby jedly. Zde ovšem vypadá to po cigánsku. Děcka hašteří se vespolek, odhání

[3]) Poklička.

se navzájem od mísy, polívají se, až konečně shodí některé misku, miska udělá třesk, a celý obsah její valí se po zemi mezi střepy. Nastane liskání a lágání.

„Já vám dám, vy sloty jedny“, přiskočí rozezlená hospodyň a začne je drat, „tak sa to má jest?! Včil si to pozbírajte a jezte!“

Děcka se daji do „beču“ a nechtějí li dostati ještě více, posbírají Boží dar a jedí dále.

Ostatní, kteří sedí za stolem, si toho hrubě nevšímají, setrvajíce nerušeně u mísy svojí. Doneslo se jim také už druhé jídlo a trochu polévky, zbylé na dně mísy, dalo se kočkám pod stůl. Místo plechových lžiček pracují tady už křiváky, nože, prsty, nebo zase lžičky, dle toho, jaký je oběd. Myslím, že velice nechybím, řeknu-li, že bývá tento obyčejně v létě, makem neb syrem posypané „pěry, kule, škubance, báleše a šlížky“ (jídla to vesměs moučná, uvnitř buď bez nebo s povidly a tvarohem), v zimě zelí nebo omáčka s knedlíky. Bývají-li vdolky, skládanky, buchty, koláčky, koblihy, makovníky, nadívanina a podobné, svědčí to již o neděli a svátcích, anebo o rodinných událostech a posvíceních — hostinách (při křtu), svatbách, hodech. Ale o těchto nemíním zde psáti.

Jsou-li tedy pěry, kule, škubance, nabírají se lžičkou, nebo křivákem, poněvadž jsou vařené, jsou-li báleše, šlížky, berou se do prstů jakožto pečené. O to, že se prsty při tom zamastí a pomakují, není. „To sa pěkně olízne. Šak sú to prsty toho, gdo jí a svých prstů sa nemosí bát žádný.“ A Slovák si ještě pochvaluje: „Sú dobré, ty báleše, sú!“

„No šak sem dala na ně pů štvrtky másla a za tři grajcary cukru do maku“, připomíná hospodyň, aby se nezdála chvála daremná. Ale nepřipomene toho, byla-li pochvala ta vyslovena od cizího, od najatého nádenníka neb nádennice. Tu zase odmítá od sebe všecko lichotivé a třebas jí viděti na očích, že má z uznáni takového radosť, řekne přece, že druzí majú lepší“.

„Ja nemajú, tetko, nevěřte tomu,“ upírá dělník a začne povídat, jak obědval jinde: „Byl se já už ledagde, aj u púdmistra sem byl, ale s takovú chutší sem si přeca málo kde pojedl, jak u vás. Věřte mě lebo ne.“ A dělník dal by se do probírání některého oběda, kdyby ho hospodyň bojíc se, že pro samou řeč se nenají, nepobízela k jídlu: „No jezte už enom radší, jezte, dyť vám to druzí zíja.“

Ve žních bývají dělníci nejvíce najati ku práci a v ten čas bývá také za našimi stoly nejvíce živo. Dělník vypoví vám všecky zkušenosti, jichž při práci své jinde nabyl, a strhne vypravováním svojím, zvláště jestli humorista, mnohdy celý stůl k řeči a veselosti. Ovšem abyste myslili, že povídání to a řeči trvají Bůh ví jak dlouho, to ne. Neboť Slovák žádný vůbec nesedí dlouho u stolu „jak nejaký pán“, ale hledí, aby se co nejdřív odbavil. Jeden řekne to, druhý to, každý chvilku a něco, a takovým způsobem ubývá času i jídla. Když se potom obliskne dno mísy, nebo rendlíka, na kterém byla omáčka, nečekají všickni, až tam nezbude na čisto nic, ale odkládají lžičky hned, zvláště nádenníci, aby se nemyslelo, že se nenajedli. Však on je pobídne ještě hospodář nebo hospodyň, aby dojídali: „Jezte enom, jezte! Nač odkládáte už užicu? Dyť ešče máme, ešče sú aj v trúbě pěry, lesti chcete, já donesu.“ A teprv teď sebere dělník lžičku a dá se znovu do jídla, totiž chce-li a má-li ještě chuť. A hospodyň připomene

pak obyčejně, že „jen ten, kdo setrvá až do konce, spasen bude“, anebo „že máme dojídat, aby nás na vojně nezabili.“

Nepochybným znamením, že se již oběd ukončil jest, když dá hospodyň zavolati psa. Tu již se všickni domodlívají za oběd. Pacholek udělá kříž, poděkuje a jde přiložit koňům, dívka utírá věchtem lžičky a nože a hospodář také už řekl „Pánbu zaplať za oběd“ a jde si hledat klobouk a fajku, aby si na dvoře pokouřil. Každý jde po svých.

Zbývá mi ještě doložiti, jak asi chovají se od stolu naši Slováci, přijde-li za obědu nenadálý host, osoba, žebrák nebo cigán. Řeknu hned, že prvním třem daří se dobře. Kdyby přicházeli všichni za tím účelem, jako žebrák, řekl bych, že mají vyhráno. Slováci jsou pohostinni a dají rádi, jenom když mají. „Poďte s nama k obědu“, zvou hned hosta nebo osobu, která k nim jde za nějakou záležitostí a přes to, že oba odmítají s díky pozvání (formulí: „obědvajte s Bohem, Pánbu vám požehnaj“), přinutí prvního vším násilím, aby si mezi ně zasedl a jedl, druhého, aby aspoň „střebnúl“ si s nimi polévky, nebo „okoštoval“ jejich pěr, škubanců a co mají. Nechce-li nikterak jíti, řeknou mu, že je pyšný, že se s nimi stydí. Žebrákovi, který se modlí u dveří, zanesou v hrnéčku polévky, přidají šišku — a musel by to býti už hodně neúrodný rok, aneb aspoň přede žněmi, kdy došla mouka, aby chudákovi řekli: „Pánbu vás naděl, chudáku, sami nic nemáme.“

Jinak má se to se čtvrtým, cigánem. Tento je lenoch a Slovák nabere si ho rád proto, přijde-li pod okno ptat.

„Ja dělat, cigáne, dělat!“ volá se na něho od stola, „a ne zhnilošit! Tak nedostaneš nic.“

Cigán vyzná se ve ptaní a nedá se tak lehko odbyti. „Ale prosim ich pěkně pro Boha, enom kuštěk toho chljeba“, prosí úpěnlivě, nasazuje všecku sílu tělesní i duševní, aby vzbudil soustrasť. Ale hospodyň třeba odpraví ho znova:

„Už sme ti řekli. Běž dělat a dostaneš.“

„Běž dělat. To dělaj, dělaj, dyž nigde nic néni,“ vymlouvá se cigán.

„A ty kakrrramente jeden,“ oboří se na něho dělník, jemuž byla cigánová řeč už trochu moc, „gde néni co dělat?! Éj takra, enom přiď a my ti poščáme cepa, že sa ti toho nebude zdát málo, ty zhnilochu.“

„A ten řetázek, cigáne, gdy ten nám doneseš?“ zpomene si i některý a upomíná ho.

„Zitra, holečku, zitra bude,“ lže cigán a dá se znova do prošáka. Hospodář nechá ho ještě chvíli státi, až potom nemoha už slyšeti jeho vdákání, pošle mu kousek chleba nebo šišky.

Trvám, že pobavíte se i vy za slováckým stolem mile, nepřivedete-li jen panským svojím zjevem Slováky k mlčení, a sami sestoupíte na chvíli se stanoviska civilisovaného na stanovisko prosté, slovácké.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal
Alois Dostál.

(Pokračování.)

III.

Drahá matičko a vroucně milovaný otče!

Spěchám, abych Vás, milá matko, co nejdříve upokojil. Bůh sám ví, jak přišla Vám taková myšlénka do hlavy, že se o mne znepokojujete. Přičítám vše veliké Vaší lásce ke mně a pranic jsem se nepohoršil, když Jste se mne tázala, plním-li také v Praze svoje povinnosti vzhledem k Bohu. Byl bych věru velmi mělkých zásad a Vás ani svojí matkou nazývati bych nemohl, kdybych tak záhy zapomněl na zlatá slova, jimiž jste mě malého ukájela a velkého vždy k dobru povzbuzovala.

Buďte bez starosti, máme svoje akademické služby Boží, a vycházky moje v neděli pro obveselení připadají na odpoledne. Nikdy nezapomenu, jak jste mě, matko, poprvé do kostela vedla a křížem poznamenala. Máte starosť, že mnozí studenti zapomínají. — Přesvědčil jsem se sám často o tom, a to již ve studiích gymnasijních. Snad záhy matku ztratili nebo jí nikdy nepoznali. Ale kdo by byl na Vašem klíně modliti se naučil, nikdy zapomenouti nemůže na modlitbu.

Kdybych nebyl tak dobře vychován — což pravím na chválu Vaši a ne svoji — dal bych se snad mnohými kollegy svésti. Nyní poznávám, že lékař potřebuje pevné víry, by nezapomněl, že z toho těla, jež právě pytvá, odešla duše. Slyšel jsem nedávno od jednoho z professorů poznámku, pro kterou ztratil u mne všecku lásku a vážnosť. Právě jsme řezali za příčinou zkoušek a pozorování mrtvolu jistého muže, který v nemocnici dlouho ležel a umíraje své tělo medikům k rozřezání odporučil. Všickni jsme muže toho znali, a pan professor se s ním denně stýkal. Ze řeči jsme poznali, že bývala mezi nimi někdy hádka stranu nesmrtelné duše.

„Nuže, kde je ta tvoje duše, o niž jsi takovou starosť měl?“ řekl lékař, k mrtvole se přiblíživ. „Podíváme se na ni.“ — a začal svoji práci.

Medikové se pousmáli, jiní si poznámky ani nevšímli, někteří s podivením se podívali na lékaře Zarazila mě tato slova, poněvadž byla provázena jizlivým úsměvem. Politoval jsem člověka, který zná každou žilku a každý sval v těle lidském, a v duši nevěří. Další řeč a přednášky mě v tom potvrdily, že jsem se hned poprvé nezmýlil v úsudku. ač bych byl tento klam rád uznal.

S pietou a úctou patřím na mrtvé tělo, vychladlou to schránku duše. Vidím-li nehybné oči, bez života sklesla prsa, maně mi připadá na mysl, čím je člověk bez té tvůrčí síly, která tělo oživuje a v pohyb přivádí, která do lampy života oleje nalévá. Divím se, že mohou býti lidé učení a vzdělaní, kteří neuznávají této pravdy tak jasné a patrné.

Nevím, jak začnu sám pytvati. Dosud jsem se ani k operačnímu stolu nedostal; medikové jsou příliš horliví, a já nestojím za sebe,

že všechno snesu a sebe přemohu. Nikdy jsem nebyl silné povahy, a každý dojem mocně na mne působil.

Dá Bůh, že všechno překonám.

Buďte tedy bez starosti; za šest let vyhojím Vám, matko drahá, loupání v nohou, otci žaludkové křeče a staré Mařce její chuť na vdávání. Pak se usadím v Úhřelci v našem domě. Zatím pan švagr povýší a někam ku hlavní kase do Vídně se odstěhuje. Pozdravujte ho zatím a sestře vyřiďte, by nekousala praženou kávu, poněvadž jí to zrazuji já — kandidát doktorátu — prozatím jednoměsíční medik.

Píšete, že na mne mnoho vzpomínáte, že i slza pro mne z Vašeho oka skane, proto zakončuji vesele, bych také Vás rozveselil. Na dušičky se chystám na Olšany, bych tam mezi mrtvými také pamatoval na děda i babičku, na strýce a sestru. V duchu budu klečeti vedle Vás na vašem milém hřbitově, který se v památný ten den promění v moře světel.

Jako student vždycky jsem byl doma v památný ten den. Zdálo se mi, že by slavnosť na svatém poli ani se beze mne neskončila. Vždy mě tak dojala a hluboko v srdci utkvěla. Poslední jsem ze hřbitova odcházel.

Klečeli jsme na hrobě dědově, kam později ostatní přibyli. Sám ze svých úspor koupil jsem vždy svíčky a rozžal v podobě kříže. Náš hrob musil býti vždy nejkrásnější, totiž nejvíce světly okrášlen. Posléze jsme koupili i transparenty a barevné lampy. Ale vy Jste, maminko, všechno odložila řkouc, že dušičková slavnosť je pro modlitbu a ne pro parádu.

Než, kam opět moje myšlénky zalétají? Chtěl jsem vesele zakončit a zabředl jsem v slavnosť nejtruchlivější. Snad celodenní smutná moje nálada diktuje mi tato slova. Však musím obrátiti, chci Vám ještě povědíti, co jsem zvěděl zde o slavnosti dušičkové. V Praze po celý den jsou cesty plny kočárů i pěších, kteří vezou a nesou věnce na hroby. Hrobky rodinné jsou otevřeny, a tu nejen domácí i přátelé, a známí sestoupí po mramorových schodech do kaple, kde několik tlustých voskovic plápolá. By vlastníci hrobky zvěděli, kdo si na jejich mrtvé vzpomněl a je navštívil, nechávají návštěvníci na schodech oltáře svoji — visitku.

Na modlitbu snad zapomněli. Svět dbá příliš jenom zevnějšku, pozemská pochvala jest nad výhody a zásluhu věčnosti.

Nyní však již ukončím, bych opět někam nezabředl.

Vás milující syn

V Praze, 25. října 18**. MUC. Fr Šulina.

IV.

Milovaní rodiče!

Nedivte se, že Vás stíhá ode mne dopis za dopisem. Zdá se mi, že se vždy mému srdci odlehčí, když se mohu aspoň takto duševně s Vámi spojovati. Píší-li Vám dopis, jakobych s Vámi rozmlouval, Vás všechny opět viděl a mezi Vámi žil. Jsem pak tak šťasten! Mnohdy chci dopis odložiti, však přece jej vložím do obálky a zapečetím. Snad se jím potěšíte. Neli, mějte se mnou strpení.

Všecko se mi v Praze líbí, rád poslouchám přednášky, pracuji pilně, čtu v universitní knihovně, navštěvuji studentské spolky, ale

dosud jsem nepytval. Jakási bázeň mě odpuzuje od operačního stolku. Již jsem se chtěl jednou pokusiti, ale vzpomněl jsem si na nebožku sestru, již jsme tak záhy pochovali. Schoval jsem nástroje a odložil práci na příští týden. Do té doby chci pilně přihlížeti, bych se otužil a veškeru bázeň zahnal. Úcta veliká odpuzuje mě od mrtvol. Zdá se mi, že mrtvoly se probudí, až se jich dotknu, že bych byl potrestán, když jejich klidný spánek vyrušuji. Nemohu za sebe a své myšlénky. Nikdy jsem ani kuřeti neublížil, nikdy ani žáby nezabil. Zdědil jsem po Vás, matko, povahu jemnou a velmi citlivou.

Někdy se mi zdá, že se pro vědu lékařskou nehodím. Prosil jsem již Boha, by mi vnuknul šťastnou myšlénku. Dosud je čas k jinému rozhodnutí. Cesty života jsou rozličné, a Vy mi odpustíte, jestliže se pro jiný obor rozhodnu. Vždyť Jste mně dali volnosť; neučinil bych tak z pouhé libovůle, ale přirozené nutnosti.

Včera dostali jsme na operační stůl mrtvolu patnáctileté dívky. Podobala se naší mrtvé Marii. Nešťastnice ta se utopila.

Mrtvoly, jež ve dne vidím, večer se mi zjevují. Děsím se časem noci a proto dlouho čtu, bych usnul hodně tvrdě. Ale nadarmo se namáhám. Děsné sny mě pronásledují. Mrtvoly jakoby vstávaly, života nabývaly a mně vyhrožovaly, bych se jich nedotýkal, abych jich nechal na pokoji a nerušil jejich spánku.

Včera jsem byl přítomen těžké operaci a musil jsem vyjíti ze sálu. Mdloby se o mě pokoušely. Kollegové se mi smáli. Však prý se brzo vystůňu z takové lázně. Při kvílení operovaného ubožáka pilně si zaznamenávají přednášky do zápisníku. Mnohý již ani brvou nepohne, tak jest otužilý a pevný.

Prošel jsem celou nemocnici a na mnohé se vyptal starších kollegův. Řekli mi, bych si nepřál sem se dostati. Obsluha lékařská jest výborná, pořádek vzorný, ale člověk je zde tak sám a opuštěn. Nemoc každá jest těžká, nemoc v cizině nejtěžší.

Ani se nedivím opatrovnicím, že se mezi nemocnými jako stroje pohybují; vždyť jim vše sevšednělo, vždyť pracují hodinu od hodiny za peníze. Kdoby hledal v nich vyšších citův? Každá práce za plat koná se jako strojem, jímž se také člověk může státi.

Pokud jsem pozoroval a se dověděl, není vždy a všudy s nemocnými tak zacházeno, jak toho vyžaduje ubohý stav, jejich nedůtklivé údy. Opatrovnice jedním okem dívají se na nemocné a druhým do světa. Obtěžují často pacienty hádkami, klepy a sváry. Tresty ředitelovy nepomáhají, poněvadž se pacienti stěžovati si ani neosmělují. A přece nemocný potřebuje obsluhy, ošetření, pobavení, soucitu a pomoci okamžité.

Vím a doslechl jsem, že bylo v nemocnici jinak, dokud obsluhovaly nemocné jeptišky, které to činily z l á s k y k duším nesmrtelným a ne pro z i s k. Ale nynější opatrovnice snaží se všechnu památku po jeptiškách zastínit a znešvařiti. Jedna prý dokonce dosud po nemocnici straší.

Dostali jsme nemocné od Alžbětinek a Milosrdných. Ti vypravovali, jak se jim dobře vedlo v řečených nemocnicích. Docela jinak jest, když opatrovník vidí v nemocném pouhou hroudu, která se dá ještě snad udržeti nebo co nejdříve se v prach rozpadne; nebo když vidí v těle obraz Boží, který jsme povinni milovati v chudém i v bohatém.

Ale nač podobné věci rozebírám? Vy se těšíte plnému zdraví a na nemocnici ani nepomyslíte. Náš Úhřelecký pan doktor všechno vyhojí, jenom když nemusí řezati. Také mě jednou s pomocí Boží vytrhl z těžké nemoci. Záslužným jest, nemocným sloužit a podobně i já jsem chtěl uzdravovati lidi, pokud by mé vědě Bůh štěstí popřával. Než nevím, nebudu-li spíše léčiti ducha. Proto se pranic nelekejte a nepozastavujte, až uslyšíte, že jsem z lékařství seběhl.

Ještě mám času dosti naučiti se ševcovině a také bych si chléb vydělal; jenom když bych byl poctivě živ. Na řemesle nezáleží; ten pérem, jiný motykou slouží lidstvu.

Chcete-li mi poslati trochu jablek, posečkejte s nimi, poněvadž moje místo není ustáleno a s novým zaměstnáním změniti budu nucen i byt. Pozdravuji atd.

Vás milující syn

František Šulina.

Doušk a. Než tento dopis byl odeslán, byl jsem vybídnut jedním kollegou ze semináře, bych zažádal o přijetí do semináře nebo do některého kláštera. Při velikém nedostatku alumnů budu prý i v tento jinak nepříslušný čas přijat. Učinil jsem tak a čekám na rozhodnutí. V brzce Vám odepíši a podám bližší zprávu. S Bohem!

V.

Vroucně milovaní rodiče!

Nyní jsem teprve poznal, že hledati pravého povolání není věcí nesnadnou. Doufal jsem, že se do všeho vpravím, když jakýkoliv obor zaměstnání ku spokojenosti své i jiných budu zastávati. Ale jak velice jsem se mýlil! Ten jest jako stvořen k tomu, onen k jinému. Která práce jednomu svědčí, či ho těší, jinému se protiví. Snad ji také vykoná, ale s jakým namáháním a sebezapřením!

Tyto myšlénky nyní víří v mé hlavě.

Jak jsem Vám nedávno psal, zažádal jsem do semináře.*) Přijat jsem byl okamžitě a tyto řádky Vám píši již z pražského semináře. Nezlobte se, že jsem se s Vámi neporadil. Dali Jste mně veškeru volnosť, a té jsem užil i nyní. Volil jsem dle svého přesvědčení a nyní Vám pouze ohlašuji své rozhodnutí.

Cítím se úplně spokojeným.

Teď si představuji ve volných chvílích, jak o mém kroku asi smýšlíte. Vy, drahá matinko, doufám, že se na mne nezlobíte. Sama Jste mi jednou řekla, že s mojí volbou Jste spokojena, ať jsem professorem, lékařem či knězem. Pamatuji se na tato Vaše slova. Tenkráte jsem si jich tak nepovšimnul jako nyní. Matky obyčejně rády vidí, volí-li si jejich synové stav duchovní. Nechtěl jsem Vám toho slibovati do budoucna; nemohu jistiti, zdali v semináři vytrvám. Sám pan ředitel mi řekl, že nejsem zde vázán a nebudu-li cítiti v sobě povolání ku stavu kněžskému, každou chvíli mohu odejíti. Jak jsem již jednou řekl a sobě slíbil, nedám se do ničeho nutiti. Kam mě náklonnosť povede, tam se uchýlím a štěstí si vyhledám.

*) Jednou pro vždy buď na tomto místě budiž podotknuto, že líčení poměrův a života seminářského netýká se Prahy zvláště a že vše skombinováno je ze zpráv a zkušeností o rozličných alumnatech z doby minulé.

Maje již předem laskavé Vaše rozhodnutí zajištěno, nelekám se žádné výčitky z Vaší strany. Vy mě ráda uvidíte s kolárem na krku a všeho dobra mně na Bohu vyprosíte.

Také Vy, drahý otče, na mě se zajisté nehněváte, že jsem jiný stav zvolil. Vím dobře, jak dbáte a pevně stojíte na charakteru nezlomném a nepoddajném. Nejednou Jste mne napomínal, abych dbal své cti a nikdy se nedal svésti na bezcestí. Však upokojte se; mám za to, že lépe, když záhy člověk blud pozná a napraví, nežli když dlouho mu hově, budoucnost si pokazí.

Chci býti ještě vždy Vaším následovníkem a vypěstovati si ryzí charakter, pevnou povahu, ale přístupným jsem všelikým opravám a poslechnu jak moudré rady, tak vlastního vnuknutí.

Nejednou jsme vešli v rozpor, když Vy, otče, bránil a zastával Jste vše staré, žádné změny nepřipouštěje ani v řemeslo, ani ve zvyky, ani v domácnosť; já však zastávaje pokrok, starých obyčejů sice jsem si vážil, ale i jejich chyby uznával a všeliké opravy připouštěl a k nim přímo radil.

Jistě moje rozhodnutí Jste odsoudil, na tom stoje, že vytrvati mám v tom, co jsem si jednou zvolil. Ale uvidíte, že i toto moje rozhodnutí k dobrému bude; nebo nikdo nemá býti k tomu neb onomu stavu donucován. Vše musí se samovolně vyvíjeti, má-li se potkati všeliké počínání naše s užitkem.

Proto mně i Vy, Otče, odpusťte, když Vás ujišťuji, že se vynasnažím, abych Vám jenom čest dělal a Vás v poctivosti a spravedlnosti vždy následoval. Že v tom nesdílím s Vámi úplné mínění Vaše, laskavě mi odpustíte.

Podobně i moje drahá sestřička mi promine a panu švakrovi vše vymluví. Vím předobře, že ze mne chtěl míti člověka znalého všelikých práv, že sotva povolil, abych vědu právnickou zaměnil za medicinu; jak se nyní podiví, že jsem se daleko odchýlil od jeho přání a chuti! Nevypomohu-li mu v právnictví, snad v jiných okolnostech života mu budu nápomocen. Jako posluchač věd theologických mu povím, aby v neděli zachovával nedělní klid a aspoň v čas svátební zavřel ohnivzdornou pokladnu. Stanu se nyní pana švakra zlým svědomím a povím mu jasně a zřejmě, co se sluší a patří. Snad on jediný bude se na mne hněvati a ze změny mého povolání daň mi předepíše.

Abych Vám vypisoval život, jaký zde vedeme, k tomu nemám ještě dosti zkušenosti, poněvadž jsem zde jako na novém světě. Dlouho bude trvati, nežli se do všeho vpravím. Byl jsem zvyklý neobmezené svobodě, a zde koná se vše dle nejvzornějšího pořádku. Předepsán řád pro celý týden, pro každý den a každou hodinu. Všem se jest jím říditi.

Uvažuji-li o pořádku tom, vidím, že jak pro tolik mladých lidí v ústavu jest nutný, tak i pro zdraví, učení a budoucí naše povolání jest potřebný. Sám jsem si ovšem také vždy vypracoval denní řád, ale — nikdy jsem ho nezachovával.

Však v semináři pořádek pečlivě musí býti až na malé odchylky plněn. Jinak nelze; člověk musí všemu zvykati.

Se vším jsem srozumněn, doma vše rád plním, jenom na procházky mám času málo. Navykl jsem o prazdninách hodně běhati, na gymnasii jsem studoval, chodě po zahradě, a také moje zdraví vyža-

dovalo hodně zdravého vzduchu a procházek. Zde sice můžeme vyjíti denně na hodinu do města, ale za ten krátký čas nelze se podívati do některé veřejné zahrady nebo snad za město.

Bloudíme ulicemi, prohlížíme krámy a procházíme se po nábřeží. Vltava však není naším pohorským potokem, kde se může člověk směle na každém místě napíti křišťalové vody a dýchati zdravý vzduch.

Třikráte týdně máme společnou vycházku do zahrady, nazvané „seminářské“, do Stromovky, nebo jinam za bránu. Ale těchto vycházek společných se dosud nesúčastňuji. Povím Vám hned proč.

Za svého krátkého doktorování stal jsem se členem mnohých spolků a také jsem se seznámil s kollegy, kteří se mnou poslouchali přednášky. Tito a moji známí z gymnasia vidouce mě ve dlouhém průvodu majstrů, s úšklebkem se na mne dívali a přímo do očí se mi posmívali. Nenosím sice ještě ani kleriky, ani koláru a dělám jenom dlouhé řadě alumnů v klerikách zadní posici, ale kollegové bývalí poznali na mně hned, co jsem provedl.

Pod nůžkami a břitvou totiž padl můj plnovous tak pečlivě vypěstovaný, ošetřovaný a holobradými studenty obdivovaný. Ani mne nepoznáte, až přijedu domů bez vousů. Dělal jsem všem majstrům ostudu a byl bych mohl vzbuditi domněnku u zvědavých Pražanů, že nějaký ruský mnich zde studuje theologii; proto jsem se rozloučil s vousy dříve, než mně krejčí ušije kleriku.

Abych nezabíhal, vracím se ku společné procházce neboli kommuně. Nebylo dosti, že se mi někteří studenti smáli a na mě si ukazovali; jeden dokonce se přidal k naší kommuně a vzav mě pod páží šel se mnou pozadu do Stromovky.

„Frantíku, co pak jsi nám to vyvedl?“ začal důvěrně. „Jsi již desátý z naší oktávy v semináři. Dva jsou v Hradci, po jednom v Budějovicích a Litoměřicích a ostatní zašli až do Vídně, Olomouce a sv. Hyppolitu. Co pak ti to připadlo! Vždyť by tě z domu dále ještě podporovali a nějak bys se také protloukl. Vystup ze semináře.“

„Již jsem se rozhodl,“ řekl jsem nahlas a v duchu jsem si myslil „apage“, co jest po česku, jako aby se mi poroučel.

„Nepamatuješ se, jak jsme jednou v sextě všickni si slíbili, že do semináře nikdo nevstoupí?“

„Snad proto, že katecheta spravedlivě nás potrestal za nezbednost, na niž se také dobře pamatuješ? Byli jsme nerozumnými chlapci, a vidíš dobře, jak devět z nás se stalo nevérnými nesmyslnému slibu. Proto mne již nepřemlouvej, nedám se zviklati.“

Však kollega neustal. Dál a dál šel se mnou a počal býti až dotěrným.

„Ale řekni mi přece, co tě k tomuto kroku pohnulo?“ tázal se mne soudruh.

„Chceš-li to věděti, věz, že jsem poznal svoje povolání,“ odpověděl jsem.

Kollega se pohrdavě usmál.

„Povolání? Kolik, myslíš, že vstupuje studentů do semináře z povolání?“

„Ať všichni, ať nikdo, po tom se netáži, ani to není mojí povinností; ale jenom na sebe se ohlížím. Každý sám si volí svůj stav.“

„I ponech theologii některému chudáku, který nastoupí na tvoje místo, a když ti prostředky dovolují, studuj na jiné fakultě.“

„Každému jest volno vstoupiti do semináře. Byl jsem přijat okamžitě a tudy nikomu nepřekážím. Kdo chtěl, mohl se hlásiti přede mnou.“

„A jsi opravdu v semináři spokojen? Mně se zdá, že bych tam nevydržel ani jediného dne.“

„Hle, tato celá řada alumnů bydlí v temných zdích seminářských. Jejich smích, veselosť, plné tváře, živé řeči a jiné dokazují patrně, že jsou spokojeni. Já sice jsem více samotářem, ale došel jsem spokojenosti též v životě seminářském.“

Taková byla naše řeč po celou hodinu, že jsem si ani dobře neprohlédl překrásné zahrady Stromovky. Z toho vidíte, že, kdybyste mě někdo přemlouvati chtěl, nebyli byste prvními, a dílo by se také Vám mnoho nedařilo. Mám tvrdou českou hlavu a „náturu“ všechnu po otci, jsem neoblomný, dlouho se nedám přesvědčiti, ale když jsem jednou nabyl jistoty, pak také hned neustoupím.

Když jsem do Prahy přišel, zdálo se mi, že bych hned mohl vstoupiti do semináře; avšak chtěl jsem se přesvědčiti, zda úmysl můj jest pevný, a není-li jiná cesta života mně otevřena. Několikráte jsem se až do semináře dostal, alumnů se doptával a vyzvídal na všech stranách. O tom jsem se Vám ovšem dosud ani nezmínil. Teprve nyní Vám to připomínám, abyste poznali, že přesvědčení mé se k této dráze dávno klonilo.

Toužebně čekám, jak rozsoudíte o mém kroku. Vy, drahá matko, uproste ty, kteří by mi chtěli zbraňovati. Do ochrany Boží Vás poroučím a zůstávám upřímným Vaším synem

Františkem.

V Praze, (kníž. arcib. seminář 190-I), dne 13. ledna 18**.

Doušk a. Poněvadž se v semináři na mnohých místech netopí, a člověk se musí sám zahřáti, prosím o dvoje teplé kalhoty, flanelovou kazajku a náručenky.

VI.

Drazí rodiče!

Již jsem myslil, že na svátky přijedu k Vám se podívat, aniž bych dosud měl koláru na krku. Kleriku jsem totiž dostal naposledy, a pan ředitel schválně čekal, neodejdu-li tak neočekávaně, jako jsme byli do semináře přišli. Mnozí jsouce nouzí stíženi a nemajíce, kam se vrtnouti, zaskočili do semináře nebo do nemocnice na Kromholzovu nadaci. Když se někde uchytili a nějaké místo našli, dali semináři vale.

Takovým spekulantem byl můj soused v ložnici, a také já snad upadl jsem v podezření, že jsem tak dlouho kleriky nedostával. Však ve mně se představení zmýlili, já zůstal jsem a zůstanu nadále, i kdyby polovice alumnů ještě opustila seminář.

Krejčí, který všem majstrům kleriky šije, napřed si zhotovil práci pro více zrostlé lidi. Dostává totiž stejně za krátkou i dlouhou kleriku, totiž průměrnou cenu a co při velikých prodělal, to musí malí nahraditi.

Nejraději vidí alumny malé, a kdyby na něm záleželo, vysoké lidi by ani do semináře nepřipouštěl. Co prý s takovým knězem! Malí jsou nejlepší, a pan ředitel by měl jenom tyto přijímati.

Tuto slabou stránku krejčího poznali alumni a proto všelijak dráždí buď jeho zlost nebo radost. Jednou mu namluví, že v prvém ročníku jsou jen malí lidé, a také se nejprvé šest nejmenších pod míru dostaví. Však majstři jakoby den ode dne rostli, větší a větší si přicházejí pro kleriky. Tím se zmáhá zlost krejčího, a požadavkům majstrů vyhovováno co nejneraději. „Beztoho prodělám", říká krejčí a šil by rád kleriky sahající nad kolena.

Jindy se dostaví k míře největší z ročníku, a krejčí běží přímo k panu řediteli, že na takové lidi nemůže šíti kleriky za ty a ty peníze, poněvadž by přišel na mizinu a není hotov své jmění věnovati sedmistopovým majstrům.

Pan ředitel obyčejně prohlédl lest, upokojil krejčíka. Zasmál se alumnům, když opravdu nejvyšší byl vybrán pod míru.

Když jsem já přišel pod míru, krejčí se křižoval. Už prý ti velikáni jsou odbyti, a tu já pana mistra s polovici převyšuji. Teď měl vydělati na malých a prodělá na velikých.

„Takové lidi by pan ředitel ani do semináře přijímati neměl," začal znova. „Mnoho snědí, a není to ani hezké, když je na kazatelně takový velikán. Je-li kdo veliký do výšky, má také velkou nohu a pak krejčí trpí se ševcem." K takovým výkladům hned se hodí několik majstrův, a tu protidůvody kladeny z obou stran.

Drahá matinko, hned předem Vás upozorním, že si zde volné chvíle oddechu všelijakými žerty zkracujeme. Všichni majstři jsou jako jedna rodina. Společně jedí u jednoho stolu, spí ve společných dormitářích, vedle sebe studují, na procházku chodí a znají se velmi dobře.

Kdo by se stranil společenského života tohoto, buď že veden již svojí samotářskou povahou, buď z jiných příčin, na toho pohlíženo s nedůvěrou a časem přisuzovány mu — i neprávem — špatné záměry.

Jsem také takovým samotářem, našich milých hor odchovancem, poněvadž jsem doma neměl mnoho druhů sobě rovných. Selští a městští synkové se mne stranili s ostychavostí, a venkovská šlechta mě přijímala ve svůj střed toliko z nouze. Byl jsem tenkráte jenom studentem a tudy ani žádné naděje ve výborné partie jsem nemohl poskytnouti. Také se pamatuji, že jsem vždy byl jaksi nesmělým a velmi špatným tanečníkem.

Tak jsem se odcizoval společnosti.

V semináři jsem často němým toliko svědkem, nemíchaje se mnoho do hovoru. Dosud jsem se neokoukal a také důvěrného druha nenašel. Jako bych se nemohl ani zde odloučiť aspoň od známých na našich horách a poněkud si nahraditi Vás, drahá matko. Kdybyste Vy zde byla, kdybych mohl aspoň jednou týdně s Vámi mluviti, nehledal bych společností docela žádných. Aspoň duchem k Vám zalétám, a dopisy tyto jsou pro mne velikou útěchou.

Studia máme každého dne ráno i odpoledne, ale v neděli na večer mi knihy a skripta padají z rukou. Bývá mi velmi teskno, a tu píši Vám tento dlouhý dopis.

Vzpomínám na naše nedělní zábavy na venkově, jež záležely nejvíce v hovoru se známými a v návštěvách.

To byly všechny naše zábavy na venkově. Jak mnohem jinak jest v Praze! Kolik hostinců, tolik koncertů, zábav a věnečků, divadla s častým představením, výlety, vojenské hudby, tingl tangl a jiné ve-

selosti. V neděli večer Praha skoro řinčí, ulice jsou nabity, kluziště navštívena četněji než chrámy a každý flašinetář se raduje z výdělku.

Však o všech těchto radovánkách nemáme my v semináři ani ponětí. Vysoké zdi chrámu sv. Salvatora a sv. Klimenta, gymnasium akademické a sbírky universitní knihovny oddělují nás od světa. Ulice Křižovnická, jedna z nejpustších a nejtišších, sousedí s našimi chodbami. V neděli je v semináři ticho, třeba jiné dni proudila veselosť. Ticho našeho ústavu jest jako stafáží všeobecné veselosti ve městě.

Odpoledne jsou slavné nešpory. V Úhrelci bývá v tu dobu požehnání. Pak společná procházka do některé nám přístupné zahrady pro okřání ve zdravém vzduchu a osvěžení ducha, ale tato kommuna bývá navštěvována co nejméně. Jest nám se proplítati valícími se davy výletníků ve sváteční toaletě. Mnohdy bývá také všelijaká, ale na venek musí se vše lesknouti a třpytiti, třeba byl klobouk děravý a šaty se skvrnami rozličného půvabu. Mnohá soucitná duše polituje majstry. Však alumnům lítosť podobná nevalně jde k duhu.

Po procházce jsou studia, hodiny to vyměřené pouze učení theologickým vědám. V tu dobu nikdo nesmí se baviti hovorem, ale zachovává se silentium neboli mlčení, by studující nebyli vyrušováni. Pořádek podroben je dozoru, a časem i páni představení se přesvědčí, jak zachováváme stanovy na stěně vyvěšené.

Přepisujeme a studujeme přednášky. Ale studentská lehkomyslnosť nás dosud neopustila, a často odložíme vědy, bychom četli noviny, povídky a články zábavné nebo poučné. Zvláště v neděli nebývá studium valné.

Já aspoň zpravidla doplním přednášky, podškrtnu červeně důležitější místa a píši Vám dopis. Jest mi náhradou za všechny zábavy. Na Vás vzpomínám a pevně jsem přesvědčen, že i Vy mi věnujete vzpomínku.

Děkuji Vám za poslední zásylku; velmi si libuji v teplých šatech, jimiž Jste mě obdařili. Vždyť jsem ani tolik nežádal. Proč moje milá sestřička hned upletla dvoje náručenky? Jedny mohla dáti svým dětem. Také jsme si pochutnali na jablkách a buchtách. Jak se s těmito dary z domu zachází, povím Vám příště. Čekám, že bude brzo zvoněno k večeři.

Snad zapomněl sluha zazvoniti, všickni stojí připraveni, kabáty na ramenou, sto chutí v ústech, a mnozí již odešli k refektáři. Pět minut odchylky jest v semináři mnoho. Kuřáci hlavně usilují, by večeře co nejdříve se skončila, poněvadž po večeři jest půl hodiny dovoleno kouřiti v kuřárné nebo na dvorku.

Již se žene Mates ke zvonku, slyším jeho pádný krok; končím tedy. Však jsem toho napsal dost a dost. Zvonění toto je spolu klekáním, a proto se modlíme.

Všechny pozdravuje a za věci zaslané srdečně děkuje

Vás vroucně milující

syn a bratr.

NB. Chodíte také na roráty? V semináři zpíváme překrásné zpěvy staročeské, a kostel bývá plný. Rádi chodíme na roráty pro ty zpěvy a pak že se již blíží vánoční svátky. (Pokračování.)

Píseň jarní.

Zdřímla si Zima. Sněženky pukly.
Z nich Jaro vzlétlo jak motýl z kukly,
smích na rtu, ve dlani květ.
Pták, list i motýl znova se jeví.
Z rákosí šumot zní a vil zpěvy — —
Jak rázem změnil se svět!“

Les šumí větrem, vody se vlní.
Života rozkoš srdce tvé plní;
že div to, uvěříš rád ...
Zdřímnuvší Zimu list pokryl všude.
Oj, až se vzbudí, jak zuřit bude!
Nu, zatím nechme ji spát.

Jan Milota.

Kaplička v poli.

V poli, kudy běží cesta prachem krytá zcela,
hle, tam kaplička se skromná v záři slunce bělá.
Nade střískou šindelovou kříž se z dálky třpyti,
uvnitř matku Boží s děckem na rukou je zřití.
Před bělostným oltářičkem rudé světlo plane,
dole drobné peníze jsou Bohu v oběť dané. —
Smutno tu, kdy sněhu kolem nepřehledné moře:
Sotva havran usedne tu, drsně zakrákoře,
sotva zbožný poutník spěšně posmekne a vzhlédne —
divě tady severní jen větry pějí ledné.
V letě však, kdy klasů zlatý háv kol role halí,
a v parnu tu cvrčků zpěv zní ostrý, neustálý:
kaplička je plná klidu, jasu, vůně, květů.
Vlaštovička má tu hnízdo, skřivan usedne tu.
Zastaví se tady dětí tlupa roztomilá,
by malému Ježíškovi krásný věnec svila;
dívka tady kleká v taji, líčka slzou smáčí,
matce Boží vyjeví, co srdéčko jí tlačí;
zastaví se tady stařík i stařenka mnohá,
děti vzdálené by chránil, prosí Pána Boha;
smekne rolník s nákladem tu kolem zvolna jeda,
hůl svou odloží tu žebrák a na kámen sedá ...
Kapličko, ty outočiště prostých, dobrých lidí,
u tebe kdo prosby seje, utěšení klidí.
Kéž Bůh, stánku matky Boží, od pohrom tě chrání,
by's útěchou všem, kdo přijdou, byla bez ustání.

Jan Milota.

O vývoji a rozvoji národních škol v zemích českých.

(Dokončení.)

II. Školství české od časů Marie Terezie.

Jak jsme již obšírněji připomenuli, nebylo národní školství v Čechách a na Moravě úplně zanedbané; škola bývala skoro při každé faře anebo aspoň v každém městě a městečku, avšak škola ta byla velice na nízkém stupni. Učitelských ústavů a určitých pravidel, kdo má školu zařizovati, vydržovati, učitele na ni dosazovati a dozor nad nimi i nad vyučováním vésti, nebylo žádných.

Učitelé, neznajíce sami mnoho, nemohli také mnohému dítky vyučovati; ne v každé škole vyučovalo se tehdy vzácnému umění písařskému, sotva čtení a počítání tak ledabyle bylo pěstováno. V ohromné části těchto škol, jak již pověděno, nedostávalo se též učitelů; musil tudíž vyučovati dítky a mládež odrostlejší — svobodnou chasu — farář, když mu zbývalo času, tedy obyčejně v neděle a svátky po požehnání. Protože ve mnohých farnostech a osadách ani školních budov nebylo, odbývána taková škola sváteční ve světnici u některého souseda v obci, a nebylo-li dosti prostranné, tedy třeba ve stodole, aby na tomto křesťanském a školském cvičení též dorostlejší podílu bráti mohli.

Vláda tehdejší se o národní a vůbec o školství pranic nestarala a zůstavila péči o ně zcela vrchnostem a duchovenstvu. Vláda také neměla pražádného vlivu na dosazování a sesazování národních učitelů, na jichž vydržování ze zemských daní nebylo lze vůbec ani pomysliti.

Teprve když Marie Terezie vypudila ze zemí českých Prušáky, povšiml si úplně zanedbaného školství národního nejprve moravský zemský sněm. „K většímu rozšíření jediné spasitelné svaté katolické víry uznali moravští páni stavové za nezbytně potřebné, aby, protože mnohé farnosti jsou příliš rozsáhlé, a tudíž v každé osadě každého svátku a každou neděli nemožno jest katechismu učiti, dále protože mládež jest příliš těkavá a nepozorná a tudíž věci jednou slyšené hned chápati a zapamatovati si nemůže, v každé obci způsobilí a ve věcech víry dobře obeznalí mužové za učitele dosazováni byli a takto k tím důkladnějšímu obeznámení se lidu ve článcích víry nápomocni byli.“

I uznali dále páni moravští stavové, aby, kde dosud vrchnost neb obec má právo učitele dosazovati, toto právo jim i na dále ponecháno bylo; obce však a vrchnosti byly příště zavázány, aby přijatého učitele vždy k představenému duchovnímu neboli k faráři ku zkoušce poslali, tak sice, že, kdyby duchovní správce praesentovaného mu učitele za schopna k vyučování neuznal, jiného schopnějšího kandidáta učitelství k přezkoušení a potvrzení mu poslaly.

Pro případ, že by mezi farářem jako examinatorem a oním, komuž právo dosazování učitele by příslušelo, ohledně provedené zkoušky jisté neshody povstaly, tedy v tomto případě nově dosazený učitel měl od biskupské konsistoře zkoušen a dle jejího nálezu buď approbován nebo reprobován býti.“ (Snesení sněmu z r. 1748.).

Následkem tohoto snešení nařídila následujícího roku i vláda, aby ve všech obcích na Moravě, ve Slezsku a v Čechách způsobilí a ve věcech náboženských zběhlí učitelé byli dosazováni.

Tedy učitel byl vrchností nebo městským magistrátem praesentován faráři nebo biskupské konsistoři po předchozí zkoušce ku schválení a jestli tohoto dosáhl, tedy byl teprv na uprázdněné nebo nově zřízené učitelské místo dosazen; avšak vrchnost byla ještě následkem císařského dekretu ze dne 22. září roku 1749. povinna napomenouti nového učitele, aby místního faráře ctil, si ho vážil a jeho poslušen byl. Farář měl, pokud se týče úřadování a mravů učitele, první instanční právo a mohl po případě učitele i úřadu zbaviti, jestli se proti duchovní pravomocnosti byl prohřešil.

Týkalo-li se provinění učitele necírkevních věcí, tedy neměl ho farář práva trestati, nýbrž musil požádati vrchnost, aby proti provinivšímu se učiteli zakročila a jej buď napomenutím anebo sesazením trestala. Totéž právo obdržely r. 1750. vrchnosti, když by se učitel proti nim samým byl provinil anebo jakékoliv neplechy byl spáchal.

Oproti více než století úplnému zanedbání národního školství znamenala tato opravná nařízení značný pokrok k lepšímu, že však národní školství již tehdy národu k tak velikému prospěchu nebylo, zavinily současné germanisační pokusy.

Ústavy vysoké, tedy university v Praze a v Olomouci, byly úplně latinské; ústavů humanitních byl skoro hlavním účelem vcepovati žáku tolik znalosti latiny, aby přednášky na vysokých školách latině poslouchati a dobře jim rozuměti mohl. Byl tedy i na středních školách jazyk latinský jazykem vyučovacím, němčina nebo čeština byly pouze řečí výpomocnou, aby žáci jazyku latinskému snáze se naučili.

Po státním i společenském převratě v naší zemi za války třicetileté přistěhovalo se k nám velice mnoho cizinců, a mezi nimi tolikéž velice mnoho cizích úředníků i kněží. Pochopitelno, že tito neznajíce jazyka českého dávali němčině, v níž se lépe vyznali, všady přednost.

Za několik desítiletí čeština, nikým nejsouc pěstěna a tříbena, velice poklesla; šlechtici, úředníci a měšťáci počali si libovati víc a více v němčině. Protože právě synkové takovýchto vrstev ponejvíce ústavy humanitní navštěvovali, zanedbávána na nich víc a více čeština, až konečně málo který úředník vrchnostenský nebo zemský se v ní znal.

Spravedlivé královně Marii Terezii zdálo se býti nemožno, že by český jazyk mohl se zase státi jazykem vzdělanců. Vidouc však šlechetná vladařka, že úředníci ve styku s venkovským lidem nicméně češtiny nutné potřebují, nařídila, aby pro povznešení české řeči, v Čechách a na Moravě tak pokleslé, rodiče syny své v této řeči pilněji vzdělávati dávali, učitelé pak aby mládež v nižších gymnasialních třídách ku překládání z jazyka českého na jazyk latinský a naopak přidržovali, pak aby při dosazování úředníků ve veřejné službě těm se přednost dávala, kdož za stejné kvalifikace též v jazyku českém se znají (král. reskript z r. 1747., 1763., 1765.).

Současně však rozkázala císařovna, aby zároveň se všady pomýšlelo na větší rozšíření řeči německé. Z této příčiny kázala císařovna, aby na místě odstupujících a vymírajících učitelů byli příště za učitele dosazováni učitelé, kteří též dokonale německy umějí. Tolikéž v ústavech jesuitských a piaristských, jakož i ve veřejných ústavech sirotčích měli se žáci v němčině co nejvíce vzdělávati. (Dvor. dekr ze dne 23. února 1765.).

Když r. 1773. zrušen v našich zemích řád jesuitský, a celé škol-

ství střední i vysoké důkladné opravě podrobeno bylo, přistoupeno též k dalekosáhlé opravě národních škol, za jichž hlavní cíl prohlášena byla germanisace.

Toho času znám byl v pruském Slezsku jakožto vzorný paedagog augustinianský opat v Žahani, Jan Ignác Felbiger, jenž reformoval napřed s velikým úspěchem veškeré školy svého opatství a pak celého pruského Slezska. Dle jeho návrhů byly ve Slezsku a pak též v ostatních pruských zemích založeny učitelské semináře, v nichž každý duchovní a učitel s novou vyučovací methodou musil se obeznámiti a pak dle tohoto způsobu ve své škole vyučovati.

Felbiger sám vyučoval ve Vratislavi ředitele a učitele v hlavním učitelském semináři. Felbiger první zavedl slabikáře.

O neobyčejných úspěších Felbigerových na poli vychovatelském uslyšela též císařovna Marie Terezie, i povolala ho tedy r. 1774. za generalního ředitele školství do Vídně, aby odtud povlovně jeho vyučovací methoda ve veškerých zemích habsburgských byla zaváděna.

Ve Vídni zařídil Felbiger ještě téhož roku normální vzornou školu, na niž povoláni z veškerých korunních zemí vynikající státní úředníci a vychovatelé, aby se tu s novou methodou literární obeznámili a ji pak v otčině své zavedli.

Dne 6. prosince r. 1774. zaveden byl v c. k. dědičných zemích nový školní řád, i mělo se příště v národních vzorných školách vyučovati: čtení, psaní, počítání, německé mluvnici, počátkům přírodopisu, měřictví, strojnictví, mateřské mluvě a kreslení.

Ve všech hlavních městech, v Praze a v Brně již r. 1775. zařízeny byly normální hlavní školy, s jedním ředitelem, čtyřmi světskými učiteli a jedním duchovním, pak s jedním učitelem kreslení. Příště pak měli jenom učitelé od ředitele normálky z nové normální školské methody zkoušení a za schopné uznaní, za učitele do měst a na vsi dosazováni býti; a to pod dekretem, aby snad učitelé z příčin libovolných od vrchností a obcí sesazováni býti nemohli.

Podobně za soukromého učitele v domech směly jen takové osoby dosazovány býti, které ve Vídni nebo na některé zemské normální hlavní škole novou vyučovací methodu poznali.

Ředitelem normální školy v Praze stal se kanovník Ferdinand Kindermann, pozdější rytíř ze Schulsteinu a zasloužilý biskup litoměřický. Z počátku měl ovšem velikou potíž; nedostávalo se mu peněz i schopných pomocníků. Avšak nadšený pro zvelebení školství kněz nezoufal, nýbrž s tím větší chutí se pustil do práce.

V Praze byla sice na papíře zařízena škola, ale nebylo dotací k jejímu vydržování. Fond císařovnou k vydržování této školy ustanovený byl tak nepatrný, že tehdejší královská školská kommisse musila se ohlížeti po dobrodincích. Takým se objevil býti šlechetný lidumil, Antonín Petr hrabě Přichovský z Přichovic, tehdejší arcibiskup pražský, který založil nový ústav 2000 zl. Stavové čeští tolikéž přispěli ročním příspěvkem 2000 zl. na vydržování nové vzorné školy, jejíž existence byla takto zabezpečena. Tato munificence arcibiskupa Přichovského a pak okolnost, že opravu školskou v duchu moderním podporovali především kněží, jest zajisté důkazem, že katoličtí kněží a vysocí církevní hodnostáři nebyli nepřátely moderního školství, a že vůbec pro jeho zvelebení učinili, seč byli.

Cvičení učitelé dostávali na normálce skrovný plat a též některým

kandidátům dostalo se v ní obydlí i zaopatření. Kurs učitelský na škole této, jejž noví i staří učitelé musili vždy jedni po druhých navštěvovati, trval jen po tři měsíce, a navštěvovalo jej vždy asi sto kandidátů. Na kursu tomto se vyučovalo: základním pravidlům vyučování, drobnému i latinskému psaní, kancelářskému a pravidelnému psaní, české a německé mluvnici, počtům, zeměpisu a slohu. Přednášky — bez výkladů — musili si kandidáti prostě opisovati a opsanému pak z paměti učiti. Bylo to ovšem vzdělání chatrné; o dalším vzdělání paedagogickém nebylo také řeči, protože nebylo paedagogických knih a též peněz na ně se učitelům nedostávalo. Učitelé byli placeni skrovně; dostávali ročně 130 zl. a jejich pomocníci 70 zl. Na některých místech měli učitelé zvláštní příplatky, někde však musili se spokojiti pouze s touto summou, do níž vpočítán býval též stálý výtěžek či plat za varhanictví a kostelnictví, užitek z nadací, posnopné atd. S tím učitel, mající četnější rodinu, ovšem často nevystačil a proto si přivydělával obecním písařstvím, hudbou, rolničením atd.

Nynější učitelé posmívají se, jsouce obyčejně neznalí tehdejších poměrů, takovému nehodnému postavení národních učitelů. Ti ať jen považí, že gymnasialní professoři měli tehdy asi 300 zl., páni radové a universitní professoři 400 až 600 zl. Považíme-li, že životní potřeby byly tehdy nepatrné, že na učiteli tehdejším nežádalo se ani báječného vzdělání ani ohromných požadavků, že školství bylo tehdy téměř v plénkách, pak nalezneme — přikladajíce mu měřítko současné doby — tento stav aspoň pochopitelným.

Na Moravě byl ředitelem normální školy v Brně a ředitelem národního školství právník Ign. Mehoffer. I tento statečně sobě vedl, podobně jako přítel jeho Kindermann.

Reformované školy vyrůstaly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku velmi hojně. Do r. 1775. bylo v Čechách asi 1000 farských škol, jež navštěvovalo asi 30.000 žáků. Roku 1789., kdy se stal Kindermann biskupem litoměřickým a kdy odevzdal vrchní správu školství v osvědčené ruce svatovítského kanovníka a scholastika Václava Lenharda, bylo již v Čechách škol: 1 normální v Praze, pak 20 čtyřtřídních škol v Praze a v Čechách, 42 městských škol, 3 klášterní hlavní školy a 2168 trivialních neb obecných škol, čítajíc v to i několikatřicet škol protestantských, 1 židovskou školu hlavní a 22 obecných. Byly tedy v Čechách celkem 2294 školy, jež navštěvovalo ze 284.874 školou povinných dítek v zimě 172.877 a v létě, protože školáci též pásli anebo na poli pracovali, pouze 162.053. Za posledních 100 let staly se v obory národního školství v Čechách arciť obrovské pokroky. Uvádíme na doklad toho některá zajímavá data z loňské zprávy sněmovní o stavu národních škol v království Českém r. 1888. Dětí ve věku školou povinném bylo celkem 1,034.814, z nichž odečtou-li se děti studující soukromně anebo na středních školách, zbylo školou povinných dětí celkem 906.577 (585 439 s českým a 321.103 s německým jazykem mateřským). V Praze samé jest školou povinných dítek 16.071 (13.877 č., 2.193 n.). Měšťanské školy navštěvovalo r. 1877. celkem 29.385 žáků (17.322 č., 12.060 n.), jež v 708 třídách vyučovalo 906 učitelů, kdežto při obecných školách bylo 12.735 učitelských míst.

Industrialní školy ženské, které byly dříve zcela neznámé, rychle povstávaly a se množily, tak že r. 1789. bylo jich v Čechách již 232.

Učitelky na školách těchto neměly z pravidla žádných platů a školy, resp. učitelky i žákyně, vydržovaly se samy. Školám těmto dařilo se však dobře, tak na př. žákyně dívčí školy u Uršulinek v Praze vydělaly tehdy za 10 měsíců ručními pracemi přes 1300 zl. Školy tyto byly velice blahodárné: prospívaly rodinám a chudým žačkám poskytly slušnou výživu v pozdějších letech. Nyní učinilo ovšem i vyučování industrialní veliký pokrok. R. 1877. vyučováno ženským pracím ručním na 4.226 obecných školách, a sice bylo 2.855 učitelek industrialních.

Podobně jako v Čechách, prospívalo národní školství též na Moravě pod výtečným řízením zmíněného již Ignace Mehoffera. Tento hned na počátku své organisatorské činnosti dal natisknouti potřebné školní knihy, procestoval Moravu na vše strany, aby dohlédl na působení učitelů a postaral se o další vzdělání jejich. Děkani byli v okresu svém děkanském tehdy školními inspektory a byli povinni podávati Mehofferovi zprávu o svých visitacích a příslušné své návrhy na zavedení oprav anebo odstranění nedostatků. Mehoffer přestal říditi moravské národní školství teprve r. 1804., kdy dle nové školské osnovy přešlo řízení škol do správy biskupských konsistoří. Tehdy bylo na Moravě již 1548 škol, jež navštěvovalo 146.894 dětí, opakovací hodiny pak mimo to 28.586 dětí, kdežto na počátku Mehoffrova úřadování bylo na Moravě jenom asi 500 škol, do nichž nechodilo ani 10.000 žáků.

V posledním roce svého panování založila Marie Terezie ještě normální školský fond na vydržování vzorných škol. Oprava a zvelebení národního školství jest zajisté nejslavnějším činem veliké této císařovny, jejíž reformatorský duch obrátil téměř veškeré obory veřejné správy.

Za císaře Josefa II. nastala opětně značná oprava školství. Roku 1781. nařízeno co nejusilovnější rozšiřování němčiny, zejména ve školách hlavních, aby se dítky německy číst a psát naučily a takto prý státu lépe prospívati mohly. Císař snažil se dále vyučování ve trivialních a hlavních školách nejvíce přístupným učiniti, tak aby každé dítko se mohlo naučiti čtení a psaní. Nařídil tedy, aby v každé farnosti a lokalii, jakož i v osadách, v jejichž obvodu na půl hodiny cesty se nalézá 90—100 školou povinných dítek, ustanoven byl jeden učitel a pro každých dalších 50 dítek jeden výpomocný učitel. Dále slíbil císař, až nastanou státním financím lepší časy, zvýšiti platy učitelům na 150 a podučitelům na 80 zlatých. Slib tento za jeho vlády se nesplnil, neboť právě od císaře Josefa II. počínajíc nastal v Rakousku onen chronický deficit, který se teprve nyní snad trvale podaří odstraniti finančnímu ministru Dunajewskému.

Roku 1782. bylo nařízeno, aby protestanté děti své posýlali do katolických škol, pokud vlastních konfessionálních škol míti nebudou. Tyto směli si protestanté zakládati jednu vždy pro 500 duší. Téhož roku přikázáno též židům, aby při každé synagoze si školu zařídili se židovským učitelem. Školy tyto musily býti německé, židům však bylo ponecháno právo, aby schopné mladíky ze svého středu dali na vzorné škole vzdělati na učitele. Kde židovských škol nebylo, musily dítky židovské navštěvovati školy křesťanské, kdež však k náboženskému jejich vyznání ukazovati se nesmělo. Do školy však musili židovští žáci choditi za každou cenu. Protože mnozí židé děti své do škol posýlati nechtěli, zakázal císař sňatky těch židů, kteří by čísti

a psáti se byli nenaučili, a podobně zakázal jim řemesla. Takto se podařilo císaři Josefu úplně zgermanisovati českomoravské židy.

Protože učitelé s vybíráním svého platu u jednotlivých občanů měli potíže, bylo nařízeno, aby platy a dávky naturální vybírala a odváděla učitelům obec. Aby však učitelé na příjmech svých zkráceni nebyli, ponechány jim byly poplatky za jisté výkony, na př. za vykuřování domů, za Řehoře, za vyzvánění na mraky (při blížících se bouřkách) a podobně. Císař Josef nařídil také, aby učitelé zároveň zastávali úřad kostelnický, aby si tím hmotně polepšili.

V každém městě a městyse měla býti přiměřená normální škola. Chlapci měli platit polovici školného, děvčata pak celé obvyklé školné. Faráři, kteří měli dozor nad vyučováním náboženství, a obecní stastové měli k tomu přihlížeti, aby všichni chlapci od 6 do 12 let, i s použitím donucovacích prostředků proti rodičům, školu navštěvovali; pouze v drsných, odlehlých horských krajinách povoleny byly jisté úlevy. Za chudé žáky musily platit školné obce, aby učitelé na platu zkracováni nebyli. Vyrostlejší děti byly povinny v neděli a ve svátek navštěvovati opakovací hodinu.

Roku 1787. vydána další řada rozkazů. O zřizování a zakládání škol měly pečovati vrchnosti, obce a patroni stejnými díly. Při stavbě nových a rozšíření starých škol měly vrchnosti dodávati materiálu, patroni měli na starosti výplaty, kdežto obce musily konati veškeré práce ruční a obstarati dovoz staviva.

Téhož roku ustanoven byl v každém kraji školský dozorce v hodnosti krajského kommissaře. Tito inspicirovali školy, starali se o jejich potřeby a opravy a podávali pak příslušné zprávy o stavu a pokroku škol vrchním svým dozorcům školským v Praze a v Brně (sem též učitelé slezští).

Roku 1788. kázal císař Josef II. zavésti paedagogiku, katechetiku, všeobecný přírodopis a vědy hospodářské též v kněžských seminářích, aby zejména kněží, majíce mnohem vyšší vzdělání než učitelé, na vzdělání dítek a lidu působiti mohli. Neprávem dovolávají se tudíž liberálové císaře Josefa II., jako by on byl vliv duchovenstva ze škol odstranil anebo odstraniti chtěl.

Za císaře Josefa II. věnována též větší pozornost lepšímu vzdělání děvčat; tehdy povstala jmenovitě celá řada uršulinských škol. Ženské školství pokročilo záhy zejména v Čechách, neboť zde povstalo množství škol průmyslových, kterých na Moravě dlouho nebylo, ačkoli se zdá, že národní školy tu poměrně lépe navštěvovány byly nežli v Čechách. V Moravě a Slezsku chodilo totiž roku 1791. již 108.714 dětí do školy.

Roku 1804. odevzdány školy zase úplně správě církevní. Tehdy nařízeno, aby jedna škola připadala vždy již na 80 dětí, bylo-li dítek více, měl býti přibrán pomocník; ve městech měly dítky roztříditi se dle pohlaví. Učební plán zůstal sice nezměněn, ale návštěva opakovacích hodin prodloužena do 18. let. Učeň, který školy nenavštěvoval, nesměl za tovaryše býti prohlášen, a podobně snoubencům bylo se vykázati listem, že školu navštěvovali.

Protože tehdy započaly se zřizovati dvoutřídní reálky, pozměněno poněkud učivo na hlavních školách; latina zde odpadla, protože hlavní škola měla býti jen průpravou k veřejnému životu; pěstováno zde proto více kreslení a sloh. Dozor podrželi vikáři (na Moravě dě-

kani), vrchní dozor místo bývalých krajských kommissařů připadl konsistořím, nad nimiž vedl vrchní dozor zemský školský referent. Případné spory mezi tímto a konsistoří řešilo zemské gubernium. Jmenování diecésanních vrchních školských dozorců vyhradil si císař. O správě a dozoru škol podávaly konsistoře každoročně zprávy zemské vládě.

Za kněžské správy rozšířen kurs učitelský ze tří na šest měsíců, a nastávající kněží musili složiti zkoušku z paedagogiky a katechetiky ještě před vysvěcením. Takový byl stav národního školství až do r. 1849.

Z uvedeného vysvítá, že církev a kněžstvo vývoje škol nezanedbávalo, nýbrž že činilo, seč dle časových poměrů bylo. Prostředky k vydržování škol nebyly církvi skytány buď žádné nebo nepatrné, nebylo lze tedy také od škol tehdejších požadovati neobyčejných úspěchů. Nyní stojí národní školství aspoň dvacetkráte tolik co dříve, nevím, řekne-li však kdo, že nynější škola jest s to, aby vykázala se dvacateronásobnými úspěšnými výsledky.

Chceme-li proto školství posuzovati spravedlivě, třeba je vždy posuzovati dle poměrů a prostředků té které doby.

Vývoj školství v posledních 40 letech jesti znám, nebudeme jej proto v této stati líčiti. Nebudeme se zde také šířiti o zásluhách českého duchovenstva o školství české. Známoť, že první buditelé národní byli vlastenečtí kněží, oni že založili a zvelebili paedagogickou literaturu českou, oni že hlavních si dobyli zásluh, aby germanisační pokusy na národních školách přestaly, aby národní školy vráceny byly zemi a národu, který na ně platí. **Frant. Štábl.**

Papež Lev XIII. jakožto básník.*)

Črta literární

od **Miloše Wachka.**

Není stoupence klassického jazyka latinského, jenž by pln obdivu a vnitřního uspokojení nepatřil na ušlechtilé ony výtvory ducha lidského, jež nikoliv snad nepatrný počet vlašských spisovatelů a ne skrovného nadání veřejnosti byl podal, mužů to, jimiž se nad jiné proslavil věk papeže Lva X. Nemám, co bych přičiniti mohl ku chvále, jaká byla vzdána jak talentu, tak i jemnému vkusu výtečných těchto básníků; avšak nesmím opomenouti mlčením a nepoukázati na to, že spisovatelé tito viděli v básnickém tvoření svůj životní úkol, že této krásné snaze věnovali všechny své myšlénky, všechen svůj čas, a proto není divu, že v tomto oboru básnictví dosáhli takové zručnosti a dokonalosti, jakou se honosili toliko nejslavnější poëtové šedého dávnověku. Tím nápadnějším tedy zjevem jest, když ve století devatenáctém, jež navyklo si pohlížeti na latinu jako na jazyk mrtvý, starobylý to odkaz zašlých dob, objeví se na obzoru literárním muž,

*) Ku črtě této čerpal jsem z latinsky psaného pojednání P. Jindř. Valle, S. J., pak z článků v Civiltà Cattolica (Serie XI., svazek VI); básně přeložil jsem ze souborného vydání, vyšlého v Řezně r. 1887. u Pusteta.

jenž, neznaje předsudků, z rumu minulosti vyhrabal harfu Virgilovu a Cattulovu, aby udivenému světu rozepěl se v půvabné řeči starých Římanů, muž, jenž nebyl sice Bohem posvěceným básníkem — poëta laureatus, než přece zjevem pozoruhodným, kterému dopřáno uvijeti v kytici kvítka na Parnasse rozkvetlá pouze v dobách prázdně, pro občerstvení mysli, zemdlené starostmi a obtížemi nesnadného úřadu arcipastýřského.

Míním tu vznešeného otce všeho křesťanstva, Lva XIII., jemuž osud nedopřál, aby pěstování umění básnického učinil výhradním svým úkolem životním a všechny vzácné dary geniálního ducha svého aby věnoval pouze tomuto oboru; nicméně použil každé příležitosti, kdy duch jeho vědeckými studiemi znavený toužil po osvěžujícím zdroji, aby poskytl své tvůrčí síle volného rozvoje a vzletu, po němž tak vroucně toužila. Z tohoto stanoviska dlužno posuzovati básně vznešeného autora, a mám za to, že zavděčím se všem, kdož mají smysl a cit pro krásu, podám-li jim příležitosť seznati tyto básně, širší veřejnosti málo známé.

Básnické plody papežovy možno rozděliti ve tři skupiny: v lyrické, elegické a epigrammatické. Psány jsou téměř výhradně v klassické latině, v níž — jak všeobecně známo — jest svatý Otec pravým mistrem; skrovnou výminku tvoří toliko několik básní, napsaných v jazyku vlašském, jež vzdor své nečetnosti podávají přece zřejmé svědectví o zručnosti a zevrubné znalosti autorově své mateřštiny. Avšak prve ještě nežli zevrubněji se rozepíšu o svém thematu, musím předeslati několik slov o zvláštním způsobu, vlastním všem básním papežovým, jakož i o přednostech, jimiž básně tyto vynikají.

Co se týče prvého bodu, dovede zajisté každý, kdo má smysl a cit pro poësii a pilným čtením starých klassiků se vzdělal, velmi dobře rozeznati různosti v slohu a povšechné rázovitosti, která vždycky bývá charakteristickou známkou výtvorů těch nejznamenitějších básníků a (jak se o tom dnešní spisovatelé vyjádřují) podává nám markantním způsobem věrný obraz básníkův v mohutných obrysech. Tak na příklad různí se velice způsob básnění Homera a Alighieriho od onoho, jakým se vyznamenávají především eposy Virgiliovy a Torquatovy. Neklamou-li všechny známky, jest duch a ráz básní papežových přímo virgilským, nejenom onou elegancí a ozdobností výrazů, což více vztahuje se ku zevní formě básní, nýbrž především pochodem myšlének, řídících se vždy důstojností opěvovaného předmětu, volbou a uspořádáním ideí, přirozenou a neobyčejnou zručností v rozpřádání jich, posléze pak zaokrouhlenými a naskrze ušlechtilými obraty, které jsou charakteristickou známkou periody virgilské. Slovem: čtení těchto básní zřejmě nasvědčuje, že papež obíral se rád a se zálibou Virgilem a že si jej od svého mládí přede všemi jinými zvolil za učitele. A to lze mu jen za zásluhu přičísti: neboť právě volba tak znamenitého vzoru nasvědčuje schopnosti a rozvážlivosti papežově, s jakou duch jeho přirozeně přilnul ku krásocitu a úplné dokonalosti, jevící se v básnických plodech mistra Virgila.

To majíce na mysli, přistupmež k posudkům o přednostech a krásách básní papežových; poněvadž pak tyto vlastnosti jsou společné všem básním, bylo by opravdu zbytečné a také by to nemile na čtenáře působilo, kdybych totéž při každé jednotlivé básni opakoval. Z těchto vytčených vlastností dotýkají se jedny látky básní, již Gozzi

ostrovtipně pojmenoval duší umění básnického; druhé pak tvoří zevní formu, anebo, abych použil slov Colombových: poëtické roucho. Co pak se dále týče prvního způsobu poëtické výzdoby, musí každý, kdo jen pozorně prostudoval znamenitá díla vynikajících básníků, na první pohled již obdivovati se v každé básni zručnosti papežově, jakož i uspořádání jednotlivých částí, jež dohromady tvoří harmonický celek; každá část rozvinuje se dle spůsobilosti látky ve svém směru, a posléze splývají všechny myšlénky ve svém rozdělení i spojení tak souladně vespolek, že krása a dokonalosť celého díla skládá se z jednotlivých krásných a dokonalých částí jeho. Obyčejnému čtenáři snad ujde se zřetele tato dovednosť, neboť ona není vystavena na odiv, jsouc skryta, tak že každý snadno si může mysliti, že úkol básni vytknutý ani nemohl jinak býti proveden a že se to stalo bez všelikého vynaložení uměleckých prostředků. A přec to jest tou největší obtíží, jejíž překonání tane spisovateli na mysli; to jest tou nejpřednější zásluhou pravé umělecké dovednosti, pakli jest některé dílo tak promyšleno a provedeno, že, jak Torquato Tasso praví, „umění vše činí a přec zůstává skryto.“ Toto umění jeví se jak při volbě myšlének, tak také vhodných obrazů, které stojí s thematem ve správném poměru, ať prostém či vznešeném, ať rozrušujícím či klidném. A právě takovouto oboustrannou uměloslí honosí se básně papeže Lva co nejstkvěleji, avšak tak, že ani v myšlénkách ani v použitých obrazech nenajdeme nic hledaného anebo zbytečného, co bychom právem za takové mohli označiti: nic není v těchto básních nuceného, vše zdá se že vzniklo samo sebou a ze zvláštnosti thematu samého.

S těmito krásami, které se vztahují na vnitřní podstatu a objasňují právě látku básní papežových, slučují se ony, které se týkají zevního provedení a spojitosti slov. Tu září v plném lesku krása řeči, kterou právem označujeme jménem elegance; této však docílí se nejen volbou a případností výrazu, nýbrž i vhodným a patřičným umístěním jeho. Ovšemť — jeví se tato elegance našeho básníka příliš zřetelně jako výsledek nepřetržitého bádání, jaké věnoval četbě nejlepších římských klassiků a zároveň jako důkaz znamenitého ostrovtipu, procítiti to, co vyniká krásou a jemností a použiti pak toho obratně pro sebe. Neboť ona elegance sestává z těch nejjemnějších součástek, kterých nelze tak snadno rozlišiti a dle pojmu určiti, musí zvláště pronikavým ostrovtipem vynikati ten, kdo dovede podobné živly od sebe rozlišovati, je dle hodnoty jich oceňovati a přizpůsobiti je svému způsobu znázornění, chce-li se vyhnouti výtce nesamostatného nápodobení. V tomto vzhledě jsou básně Lvovy, aspoň po mém soudu, znamenitými. Neboť v nich jeví se ve stkvělém světle ona uhlazená a propilovaná říznosť, která nás uchvacuje při čtení děl Fracastorových, Navagerových, Flaminiových a jiných velice sečtělých básníků, kteří latinské literatuře v Italii byli ve století 16. dopomohli k někdejší cti. Než — kdežto na jedné straně pustil se papež se jmenovanými básníky v zápas o eleganci slohu, uměl se na druhé straně moudře vyhnouti oné vším právem pokárání hodné chybě, jakou se poskvrnila většina oněch spisovatelů, míním totiž pohanskou pověrčivosť, jaká se zračila v koloritu jich básní. Z toho nenajdeme u našeho autora ani jediné stopy; neboť on příliš dobře nahlédl, že podobné pověrčivé obrazy jsou již dávno zastaralé a musí býti tudíž pro křesťanského básníka bezcennými, jakož i že není v nich více tolik síly, aby do-

vedly mysl povzbuditi a povznésti, v čemž ovšem spočívá hlavní úkol umění básnického.

Aby se však nezdálo, že jsou to pouhá slova, jichž jsem zde užil k vylíčení opravdu básnické síly našeho autora, chci tvrzení své odůvodniti doklady z jeho básní. Nechci tuto se šířiti o chvalozpěvech na svaté biskupy a mučenníky z Perugie: Herculana a Pompeja, poněvadž již v nejkratší době podám je veřejnosti naší v českém překladě, a tak může každý o jich hodnotě učiniti si vlastní úsudek. Jeť chvalozpěv na svat. Herculána ve své podstatě dějepisným, mohutným hymnem, plným podivuhodného střídání se v básnické stavbě, ať již předvádí nám nejukrutnější výbuchy zuřivosti Totily, obléhajícího právě Perugiu, anebo líčí nám postrach obyvatelstva před hrozícím městu nebezpečím; ať již znázorňuje Herculána jako reka bez bázně a občany, spěchající do zbraně, jež byl vyzval hlas Herculánův na ochranu vlasti. Odtud ta různá nálada duševní, která brzy působí ve čtenáři pocit úzkostlivého zděšení, brzy opět vzbuzuje naději ve šťastný výsledek, který má korunovati statečnost a vytrvalost měšťanů. Avšak zatím nadejde na jedné straně smutná katastrofa — pád města Perugie, kterého nezdolala statečnost nepřátel, ale jejich lest; na druhé pak straně zavraždění Herculána, který za blaho svých svěřenců položil rád šíji svou pod meč barbarův. Ale ihned po této tragické události povznáší básník ruče (po způsobu lyriků) naši mysl a pozvédá svých zraků k Herculánovi, který již se octl ve věčné blaženosti; pak zalétne k městu Perugii a blahopřeje mu za to, že v blahoslaveném nebešťanu získala nového ochránce a zároveň povzbuzuje je, aby nikdy neodpadlo od svědectví nepřemožitelné víry, jaké mu podal Herculanus.

Historický podklad má též chvalozpěv ke cti sv. Konstantia. Rázovitosť ve vypravování a jeho barvitosť nejsou vždy tytéž; neboť brzy jest líčení dojemné a povzbuzující, jako na př. tu, kde nám předvádí jinocha, jemuž vřelá voda nijak neublížila:

„I byl pohroužen; ale voda když se
dotkla pat jeho — jako chladivý zdroj
svlažující záhony květů — tak mdlé
vzpružila údy.“

Brzy opět burácí mocně, hrůzostrašně, líčíc nám zuřivosť a nenasytnou vraždychtivosť sklamaného tyrana:

Rozburácel hněv zuřivého kata.
Juna bez viny biči trýznit káže,
krutě zhyzděné tělo břitkým mečem
plamenem pálí.

Neustává vztek zuřivé hyeny.
Přináší v oběť juna modlám svojim;
bůžkům pohanským podal zkrvácenou
křesťana schránku.

Znamenitým jest zvláště konec chvalozpěvu, který, jakkoliv dobře souvisí s thematem, přec nastupuje neočekávaně. K tomu pak pojí se krásný allegorický obraz, pečlivě spracovaný, ke vzbuzení soucitného účastenství. Zde zapřísahá básník, který před svým povoláním k nej-

vyšší důstojnosti v Římě byl biskupem v Perugii, kde svého času působil v téže hodnosti sv. Konstantius, tohoto světce, aby mu při plavbě po rozbouřeném moři světa byl milostivým ochrancem.

„Kéž by po plavbě zčeřeného víru
mohl zírat Lev k zemi přežádoucí
a šťastně vratký člunek doved' k cíli —
v toužený přístav!

První chvalozpěv na sv. Konstantia (jsouť dva: jeden z roku 1878. a druhý z roku 1879.), jejž bychom mohli vším právem označiti za nejdokonalejší vzor posvátného hymnu, různí se podstatně od obou z prvu zmíněných.

Rozvedení tohoto hymnu jest zcela jednoduché; líčení slavnostního průvodu, pořádaného obyvatelstvem ku poctě svatého ochrance, jest nad míru živé; porovnání a obraty, jichž tu užívá, jsou květnaté; tyto jeví se podobně jako na nějakém obraze ze stínu vystupující předměty v poměru ke smutnému pozadí drsné zimy tím zářivějšími a velkolepějšími, jak to malebně vylíčeno jest v následující sloze:

„Zima mrazí, — v bílém hávu
hory ztuhle k nebi strmí,
vodník chladnou rosou skrápí
zlatolesklý vlas sluneční.

Při čtení tohoto hymnu jakoby províval duši sladký dech zbožné, čisté radosti, pocit, jaký dovedl básník nad míru šťastně a případně vkouzliti v malé veršíky, že touto písní jeví se nám právě takovým mistrem v jemném propracování i nepatrných okolností, jako v hymnech předchozích pro vznešenou a mohutnou sílu svého básnického ducha zračí se nám jako vyspělý, dokonalý básník.

Elegie papeže Lva činí svým podáním a volbou výrazů dojem, jakoby byly psány proslulým Tibullem, s jedinou toliko výjimkou dopisu blahopřejného Rotellimu; tímto listem blíží se básník opět ke Catullovi. To však dlužno podotknouti, že náš básník používá jen skrovně a opatrně verše Catullova a následuje tudíž stopy oněch básníků, kteří v minulém století vedeni jsouce snahou napodobiti Catulla, učinili své elegie neotesanými a nezáživnými nejen pro drsnost slohu a kostrbatost verše, nýbrž i pro zúmyslnou rozvláčnost nekonečných period. Naproti tomu se jeví ve všech elegiích papežových lehká forma, slíčný verš, rhytmická úsečná perioda a čistý výraz. Obrátíme-li pozornost svou ku osvědčené již dovednosti a zručnosti básníkově, bude se nám tato jeviti zde tím nápadnější, čím jednodušší jest zpracování elegií, — beze všech smělých obratů, bez všelikých případných porovnání a obrazů, — zcela prostě, nelíčené, jak nám podává nejlepší důkaz ona elegie, v níž naříká si básník na svoji churavost, pravě:

„Za noci bezsenné kladeš údy mdlé k odpočinku,
všecka síla mizí, — nic neobčerstvuje víc
chřadnoucí tělo, — zrak znaven pohlíží v noci temno,
jež halí jeho i leb schýlenou často bolem.

Tu zima rozdírá mrazivá moje zvetšelé údy,
tu zas pálčivý žár lačně mi zkracuje věk.
Tvář moje víc opadá, — dech můj těžko z útrob se vine,
tělo se chýlí v hrob, — zvolna tak ejhle hyneš!

Při čtení tohoto prostého líčení maně si vzpomínáme roztomilých obrazů, s jakými potkáváme se v básních Virgilových, opévajících venkov — ne však, že by toto líčení jevilo snad nějaký stín obyčejného napodobení, nýbrž že si náš básník pilným cvičením přivlastnil jak podstatu tak i způsob Virgilova básnění. Zvláště dlužno tu vytknouti elegii, v níž nám básník vypravuje svůj životopis až po rok 1877., netoliko proto, že vyniká jak stavbou děje, tak i uměleckým provedením, nýbrž i z té příčiny, že opatrně dovedl překonati značné obtíže, v cestu se mu stavící, totiž že přioděl ozdobným rouchem latinské poësie předměty a zjevy, pro něž nenalézá se ve spisech starých autorů žádného označení.

Při epigrammech nesledoval básník jiných vzorů leč řeckých, a to vším právem, poněvadž v tomto vzhledě daleko předčilo Řecko Římany. Od onoho vzácného a pravého vzdělání, jaké se jeví v plné síle ve sbírkách řeckých epigrammů, daleko se odchýlil Martialis svými trpkými úsměšky a paradoxními vtipy, jakkoliv také velmi mnozí z proslavených básníků XVII. a XVIII. století znali oceniti starobylou jednoduchosť a přirozenou náladu oněch básní, nazývaných *znělkami*, z té příčiny, že veškerou svou péči hlavně věnovali tomu, aby čtenáře spíše překvapili, nežli aby jej krásou upoutali a pobavili. Praví se, že Navagero neopomenul obětovati každoročně Vulcanovi všechny exempláře Martiala, jež mu přišly do ruky. Tatáž ošklivosť k vtipkování, avšak daleká pohanského fanatismu jmenovaného benátského básníka, zračí se i v papeži Lvu, který ve svých epigrammech rozvinul nikoliv žerty a vtipy druhu Martialova, nýbrž veškerý rozmar a čilosť attického ducha. A já se táži, zdali může býti něco jemnějšího, milejšího, ladnějšího nad tento epigramm na pramen zdravé vody, který ve své štědrosti dal Lev zavésti do Carpinetu:

Mluví pramen.

Mírně vyrůstaje z temene mohutného Pandolfa,
z výšin domácích já pramen již spěji k vám.
Neb Joachim Pecci, jenž slávou purpuru Říma
prvý rodnou zem svou vznesl v mohutnou výš,
po stezkách olova mi káže kráčeti temnem
chodeb podzemských k vlasti zapomenuté.

Nečekán, jako host však vámi tím raději vítán,
průsvitný spěchám, já, města, toužebně k vám.
Spějte již sem, zde dlím v prostřed vás zasvěcen zdraví,
čistotě, potřebám života, gráciím též.

Tutéž ladnosť a čistotu, avšak naskrze jinou náladu pro mohutné vzrušení citové jeví dva epigrammy na Gertrudu Sterbiniovu, jeptišku z řádu Salesiánek, jejíž smrť oplakává její bratr Julius, komtur papežské noblgardy. V obou vane nádech něžné, bratrské lásky, bolu a zármutku, obratným pérem vylíčený.

Dotekl jsem se tuto obou těchto epigrammů toliko zběžně, neboť

kdybych se chtěl šířeji rozepsati nejen o těchto plodech ducha Lvova, o nichž tak krásný úsudek podal již vysoce učený David Farabulini, nýbrž i o ostatních epigrammech, vymykalo by se to již z rámce této povšechné črty. Avšak nemohu opomenouti mlčením přejíti epigramm ethického obsahu na Galla, muže to zkažených mravů, — jakož i epigrammu na umění fotografické, jejž tuto podávám:

„Paprskem slunce vytvořen
zářivý zjeve, treffně jak
podáváš čela okrasu,
i oči žár i něhu úst.

Vznešená sílo duševní
nový hle zázrak! — Věrněji
Apelles, líče přírodu,
nemoh' by obraz vytvořit'!"

A tím končím náčrtek svůj o básníku-papeži. Úmyslem mým nebylo kriticky rozebírati plody velkého ducha Lvova, nýbrž upozorniti na ně českou veřejnost, jež dosud neměla příležitosti, seznati básnické výtvory slaveného papeže. Na jednu důležitou věc však nesmí býti zapomenuto, že totiž psány jsou jazykem, jejž snad od staletí nikdo tak dokonale neovládal, jako Lev XIII. Latinsky psáti verše není věc snadná, jak dosvědčují nejlépe příležitostné latinské básně našich vrstevníkův, které se nad prostřednost nedovedly povznésti. A proto jestli nynější „osvícený" věk, pachtící se jediné a pouze za hmotou, dovede náležité pochopiti i oceniti význam těchto stkvostů duševních a neodvrátí se od ušlechtilých vzorů, jež mu byl geniální papež k následování zůstavil, — bude moci plným právem mluviti o věku papeže Lva XIII., který dal příkladem svým podnět k plodné a vznešené práci na půdě staroklassické, podobně jako století XVI. honosilo se jménem papeže Lva X., jenž taktéž věnoval celou svou přízeň těmto ušlechtilým snahám.

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

Ščensný styděl se tak za přítele svého, že několik dní nemohl nikam vyjíti, tím méně tedy k Wiśniowieckým. Než když přišla sobota, na niž určili si hned na počátku téhodne společnou vycházku do Murana, aby navštívili slavnou tamní sklárnu, dodal si odvahy a ubíral se, ač zdlouhavěji než jindy, do hotelu.

Ambrož přinesl mu však odpověď, že ho panstvo přijati nemůže, poněvadž je na odchodu.

Ščensnému až krev ze rtu vytryskla, jak se do něho zahryzl.

„To máš první následek Aliho kousku!" zabručel a rozhodl se, že druhého zakusiti nechce.

Ale brzy po té setkal se v krásné kapli Růžencové, vystavené při kostele San Giovanni a Paolo na památku vítězství u Lepanta, s Hedvikou, malující pod dohledem matčiným kopii jednoho z tamních arciděl. Ubohá zplanula jako višeň při vzpomnění na poselství Aliho, na něž ji přítel jeho upomenul svou přítomností. Paní Wiśniowiecká byla pak též v trapném postavení, jelikož důstojnosť nedovolovala jí, aby zmiňovala se o celé té události, s druhé strany pak chladnosť u ní byla zjevna.

Ščensný nevěděl z počátku, jak se má zachovati, až se najednou rozhodl, že rozlouskne ořech ten najednou, a pamětliv prosby Aliho, jenž zapřísahal ho, aby oznámil Wiśniowieckým jeho sňatek s Irmou, aby dokázal Hedvice, že zavržený milovník nedbá jejích vděků, pravil: „Víte-li již, že si vezme můj přítel slečnu Irmu?“

Není možno představiti se udivení paní Cesariny. Co se Hedviky týče, oddechla si, jednak že zbyla se již dotěry toho, jednak že Irma bude uspokojena; a tak, ač poměr Ščensného nějakou chvíli ještě napjat byl, vrátil se znenáhla zase do rovnováhy.

Alimu uzdálo se nejsnadnějším, odprositi majora a rodinu jeho, jež byla všecka šťastna tak vznešeným sňatkem. V době té, kdy byl snoubencem, připadaly mu různé myšlénky, jak by se příště osvoboditi mohl, a mezi jiným vzpomněl si i na cukrovinky jedem napuštěné, s nimiž se byl seznámil v sezeních v paláci Gian-Marino, — než přece bylo mu líto černých očí Irminých; pročež zamítnuv úmysl ten, aby je na věky zhasil, uznal se za tak šlechetného, jako kdyby ji byl s nasazením vlastního žití život zachránil.

Majorovi spěchali s veselím co nejvíce; — majorová chtěla hned po zasnoubení jíti pro ohlášky, leč Ali s rozhodností člověka, jenž ví, že milosť prokazuje a proto poslouchán bude, oznámil, že jich neztrpí a že si již najde kněze, který ho oddá i bez prohlášek. Irma se tomu z počátku trochu bránila, i rodičové cosi namítali, ale konečně umlkli.

Jednoho dne stanul Ali před Ščensným v bílé kamizolce s buketem na prsou a pravil: „Gratuluj mi, neboť jsem ženichem; — za čtvrť hodiny stanu před oltářem.“

„Ubíjíš se!“ zvolal Ščensný.

„Ah, co škodí?“

„A nemohu — nemohu ti nože odňati!“

„Nenařikej; už je pozdě. — Řekni mně naposled: půjdeš se mnou či ne?“

„Ne.“

„Tož se tedy rozlučme, neboť víš, že hned po snídaní jedu na dráhu a se ženou do Cunea. (Byl tam sektou vyslán, aby převrátil hlavy mládeži polské ve vojenské škole). Kdybys měl rozum, Ščensný, jel bys se mnou.“

„Ani mi nenapadne. — Nenávidím Mieroslawského. Ostatně povídačky těch nevyspělých legionistů by mne naplnily odporem k věci, k níž bez toho, jak se obávati již počínám, trochu chladným se stávám.“

„Proto prchni již z Benátek, nebo ještě zženštíš u těch Wiśniowieckých a staneš se konečně ještě papežencem.“

„Neboj se! Pojedu do Caprery ohřat se při krbu muže velikána.“

„Máš volnou cestu. Teď však se rozlučme.“

Sčensný byl dojat, když přítele objímal.

„Ali, bojím se o tebe!“

„A já o tebe; — piš mně, nespustíš-li se mne docela k vůli Irmě . . .“

„Nikoli, můj milý, — neopustím tě, leč bys zabředl až tam, .. kam by již poctivý člověk za tebou jíti nemohl! Ale doufám, že toho nebude, pokud setrváš na cestě ctnosti.“

„Což buď mi zdráv, Sčensný. Na shledanou, možno, že na bojišti v řadách Garibaldiho!“

Sčensný patřil dlouho za odcházejícím a zamyslil se na chvíli.

Sotvy pak Sčensný druhého dne vstoupil do salonu Wiśniowieckých, ozval se zvonek v předpokoji, a zároveň vpadl do salonu jako střela štíhlý jinoch, rysy a výrazem tváře Rezince velice podobný.

„Zikmund!“ zvolaly dámy, a matka rozevřela náruč, a dívky šťastny vyběhly bratranci vstříc.

Sčensný vida to, tak se pobouřil, že, když mu mladý Wiśniowiecký představován byl, sotvy tolik měl síly, aby kývnul hlavou.

Zikmund však nedbaje toho, chopil se jeho ruky a pravil vesele:

„Pan Firlej, toť jako starý známý. A Litvín k tomu; — já mám Litviny tak rád! Na akademii nejvíce s nimi jsem žil v přátelství.“

Sčensný nedával odpovědi, on však na ni též nečekal, nýbrž obraceje se k Rezince, zvolal nadšeně:

„A ty, má Lilijko! jak jsi hezčí ještě, a jak jsi vyrostla! Ba, co vidím? Tyť máš již i šat s vlečkou! Až se bojím, nebudeš-li se na mne dívati s patra, když jsi nyní tak velkou slečnou!“

„Však i ty jsi dospělý,“ odtušila Lilijka naivně, měříc Zikmunda od hlavy do paty.

„Ne zcela, neboť má ještě mléko na bradě,“ zabručel Sčesný do vousův.

Mezi příchozím a Wiśniowieckými započal nyní, jak básník praví:

. . . . . ta prędka zmięszana rozmowa,
W której lat kilku dzieje chciano zamknąć w słowa
krótkie i poplątane, wciąg (řada) powieści, pytań,
Wykrzykników i westchnień (vzdechů) i nowych powitań.
(Mickiewicz: „Pan Tadeusz.“)

Pan Firlej nechtěje snad býti na závadu, bral již klobouk, ale paní Cesarina, jež seznala myšlénky jeho, chtějíc je rozehnati, zúmyslně pozvala ho k obědu.

Zikmund usedl si mezi sestřenky, a ihned obnoveny dávné žerty. Jsa pohyblivý jako živé stříbro, nemohl na okamžik seděti pokojně na místě; brzy přivinul se k tetě jako dítě, brzy dováděl s dívkami, brzy obracel se k Ambrožovi. A přece vyzírala mu při tom z očí jakási hloubka, příbuzná kouzlům Rezinčiným.

Rád byl by i Sčensného přivedl v proud, ale nebylo to možno.

Teprve když počalo se hovořiti o vojsku papežském, a paní Wiśniowiecká se přiznala, že již chystá hedbávnou cupaninu do kaftanu pro svého synovce, a Zikmund vítězství si sliboval, Sčensný, ponořiv přes stůl bádavý zrak svůj v něho, pravil:

„Za nedlouho snad setkáme se v boji . . .“

„Opravdu? Pak se obejměme, kollego!“

„Jako protivníci, ne jako kollegové: ját budu válčiti v řadách svobody!“

„A kdež jest svoboda, neli pod praporem pravdy?“

„Kde jest pravda, neli pod praporem svobody?“ odvětil tento, „prapor váš slouží kněžskému despotismu.“

Líce mládencovy polily se ruměncem, a v očích se mu zajiskřilo.

„Despotismus je tam, kde je bezpráví! A kdož má svobodnější vojsko nežli ten bezbranný, jehož jedinou mocí požehnání, a ke komu spěchají dobrovolníci se všech stran světa, neplaceni jinak než láskou a krví mučednickou? Co věštil před 12 lety veliký básník náš, to se dnes uskutečňuje.“ [1])

„Týchž dobrovolníků ještě větší počet má svaté právo neodvislosti italské.“

„Že jest jich větší počet, souhlasím, — ale ne týchž! Pohleď jim jen do svědomí, a ihned uzříš rozdíl pohnutek a cíle. — Tamť není ani jednoty, ani síly ducha; a není divu! — neboť kde není víry, tam nemůže býti též přesvědčení, — končíť se u bezbožců — vše na světě i mimo svět znamením otázky. — Tvrditi něco nedovedou; upírají, ale neodůvodní, — boří, ale nestaví...“

„To nemá s tím co dělati!“ pravil Ščensný nepříliš zdvořile.

„Ba má, a to velmi mnoho, neboť kdo tápe ve tmách, nedojde snadno bohatýrstva. Opakuji, možno-li něco milovati, nemám-li o tom úsudku? A nemiluje mohu-liž tomu sloužiti s celou duší?“

„Ó, co toho se týče, pravím ti, že žádný z vašich legitimistů nemiluje tiary tak, jako já miluji svobodu!“

„Svobodu! A vy myslíte, že bojujíce pod Garibaldim dopomůžete jí k vítězství? Můj Bože! jaká ohyzdná karikatura svobody je revoluce, jež pouze zlo činiti dovoluje, národy ničí, Robespiery jim za vůdce dává, oltáře a práva zneuctívá, dlaní svatokrádežnou rozdírá lůno lidskosti, aby jí vyrvala ze srdce vše, co tam zdravým žitím zavání!... Prosím, ohlédněte se dnes po světě: jak zakrsalý jest, jak tone v bídném materialismu, jak zprachnivěl a zestaral! A přece jest pokolení to dítětem revoluce! Ó, věru že nemůže býti dobrým strom, jenž takovéto ovoce přináší!“

„Koukol všade mezi pšenicí!“ odtušil Ščensný, „a posud-li jsi neseznal, jak revoluce lidem oči otevřela, jak ze slepých nástrojů učinila je muži, jak naučila je znáti svou důstojnosť a práva; důkazem to jen, že jsi světa ještě z blízka nepoznal.“

„Naopak, měl jsem již nejednou příležitosť, pozorovati pěkné následky vašich theorií u nejednoho z mých školních druhův, — a proto směle, opíraje se o důvody, tvrdím, že prznite přečisté slovo svobody, píšíce je na cáry demagogie! Svoboda nepřichází zdola, nýbrž shůry, — nehýbe bahnem společenstva, nýbrž ušlechťuje každou vrstvu jeho, — nepoddává se otrocky vládě vlastních náruživostí, nýbrž panuje nad sebou, nad ďáblem, nad světem i nad ohledy lidskými, poslouchajíc pouze: svědomí! Bůh a právo, heslem naším, — vaším pak: moc nad právo!“

Paní Wiśniowiecká patřila na synovce svého s úsměvem mateřské radosti, — ale Terenia nehleděla na něj, nýbrž na Ščensného, pátrajíc

---

1) Viz listy Krasińského z roku 1848. a projekt mezinárodní legie na obranu papeže.

a, řekněme upřímně, starostlivě sledujíc jeho dojmy. Ihned však musila skloniti hlavu, setkavši se s okem Firlejovým, jež týž mělo úmysl.

Ščensný nepokračoval v hovoru, jakoby nechtěl s dítětem v něj se dále pouštěti, a tak se též oběd ukončil.

Po černé kávě a kouskovité rozprávce, jež při tom bývá, odešli Zikmund a Terenia na nízkou nárožní pohovku, takovou, jakou Francouzi trefně causeuses nazývají. Ščensný jakožto malíř nemohl býti nedojat krásným obrazem, jejž tvořily dvě ty jasné, k sobě nachýlené postavy a těch čtvero očí, tak stejně na sebe patřících; — jenom v barvě se trochu lišily jemným odstínem, neboť safír očí Rezinčiných byl živý jako ultramarin, u Zikmunda pak přecházel ve fialovo. Výraz pohledů těch sledoval Ščensný nespokojeně, ale nemohl jich pochopiti, neboť ač neshledal tam toho, co na světě láskou jmenují, bylo tam přece něco více nežli přátelství, ba, zdálo se mu to býti i něco více než obyčejný bratrský cit, — jako jakési dokonalé a důvěrné porozumění.

„Ten bratránek jest, jak viděti, se sestřenkou ve velmi dobrém poměru?“ otázal se Hedviky.

„Ba jistě! Od dětinství vždycky tak se k sobě mají.“

„A vy s nimi nedržíte?“

„Při zábavě s celým srdcem, — ale při těch dlouhých, nekonečných a vznešených hovorech nikdy; tu jsem vždy zatím vymýšlela nějakou novou hru...“

„A nemýlím-li se, jste podnes takovou.“

„Zajisté.“

„Nechtěla byste tudíž zkusiti se mnou „fortecu“?“

„I ano, — budu brániti, neboť to jest vždy spravedlivější.“

„Dobře. Buďtež Lamoriciérem a já Garibaldim. Musím za nevím co zvítěziti.“

Tak žertoval dělaje hrdinu, co se zatím oko jeho ohlíželo stále na nízkou pohovku.

A co tam se hovoří?

„Zikmunde,“ ptá se právě Terenia s úsměvem, „což pak dělá tvá lýra?“

„Rozbil bych ji ihned na tisíc kousků; nemohuť ničeho při ní vyzpívati.“

„Věřím, zvláště užíváš-li jí k takovým věcem jako v onom akrostichu...“

„Nehněvej se proto, Lilijko Nebyloť v tom zpronevěření dávnému jednání mému, neboť pravím ti, že myšlénka na tebe přivádí mne vždy k myšlení na Boha. Jsiť mi tak průzračna, že Jeho vidím.“

„Dej pokoj! Proč nehledíš raději přímo na Něho?“

„A lépe-li mi to možno lunetou? Vidíš, Lilijko, ty mně Ho přibližuješ, neboť já sám od sebe neumím ani modlitbou, ani životem jak náleží stoupati po řebříku Jakobově. Jeť mi potřebí anděla...“

„Máš svého anděla strážce...“

„Jeden by mne neunesl. Ostatně přiznám se ti upřímně, že kdybych dovedl jen jednou před smrtí důstojně Bohu zazpívati, nikdy bych již jiné písně nezpíval. Ale toť právě to neštěstí, že píseň tak věčně tísněna břemenem ohyzdné slabosti mé, — věčně nedozpívána — věčně umdlévající na cestě ze srdce do úst! — duch můj jakoby na řetěze byl; chce letěti k Bohu, ale tělo ho zdržuje a žíti mu nedá!

Jak mám se tudíž při tom pokoušeti o Božskou poesii?... Pokusím se... ale pokusy ty mne pouze nechutí naplní, neboť nemohou ani pojati krásy Jeho!... Cítím ji... miluji nade vše... snažím se slovy ji vyjádřiti, ale každé je mrtvo, a všeliké namáhání je prací děcka, jež chtělo skořápkou moře přelíti.“

„Soudíš zcela správně!“ zvolala Terenia nadšeně. „Divný jest ten Pán, o němž neustále hovořiti možno, ale nic povědíti o Něm nelze, jelikož jest nevyslovitelný! Ale úvaha o Něm jest přece vždy úlevou, a spolu utrpením.“

„Ba věru, utrpením; — a myslíš, že jsem se již vypovídal?“

„Nemyslím, vímť, že nikdo z plnosti Jeho neubéře.“

Umlkli, až po chvíli otázala se Terenia náhle:

„Zikmunde, kdybys nyní zdráv se vrátil, stal bys se knězem?“

Mládenec se zamyslil — a zarmoutil.

„A ty, Lilijko, kdybys nyní zdráva vyšla, stala bys se jeptiškou?“

„Jak se hodí jedno ke druhému?“

„Možno, že dle tvého mínění nikoli;... ale přece se pamatuješ, jak jsem vždy dříve říkával, že tam budu bratrem, kde má Lilijka sestrou?... Ostatně, zanechme žertův, o tom nelze ani mluviti.... nepřežijemeť oba...“

„Jaké to sladké slovo, smrť!“

„Zajisté; chtěl bych, abychom oba jednoho dne život dokonali!“

„Já též.“

„A ten pan Ščensný... víš, ten se mi tak nelíbí, jak jsem se z tvých dopisů nadál. — Je takový odporný, a při tom je nevěrec v plném slova smyslu!“

„Odporným obyčejně nebývá. Nevím, co se mu to dnes stalo. Snad je zarmoucen z odjezdu pana Bohdana, z čehož my se zase k vůli němu velice těšíme. A že jest nevěrec, to nás nesmí odrážeti, nýbrž k modlitbě podněcovati. Víš, mně dal Bůh od prvního okamžiku podivuhodnou horoucnosť modlitby za něho.“

„Šťasten! Jistě se vrátí!“

„Ó, jak si toho přeji! Snaž se k němu se přiblížiti, Zikmunde, neboť zdá se mi, že velice útěchy potřebuje, a tys tak dobrým lékem na ránu!“

„Opravdu?“

„Opravdu.“

„Pak budu se snažiti hojiti ubohého toho Litvína jako lék tvé ruky;... musím ho milovati již proto, že se o něho zajímáš. Vždyť tě mám tak rád, Lilijko!“

„A já tebe, Zikmunde.“

X.

Pod skalou Petrovou.

Zikmund nemohl se dlouho zdržeti v Benátkách, neboť zápal, aby co nejdříve dostal se pod prapor papežský, nedovoloval mu mařiti času. Však i toho bylo Ščensnému příliš, jenž, ač cítil k jinochu tomu jakousi nevysvětlitelnou náklonnosť, jelikož mu Terenii velice připomínal, byl přece zároveň mučen stále vzrůstající žárlivostí. Každé slovo, každý úsměv zachycený na líci jednoho nebo druhého muka mu působil, a když zdávalo se mu zase časem, že to hloupostí, trpěl

jiným způsobem, rouhaje se vlastnímu šílenství. Tu pak srdce nabylo převahy, vděčně přijímal důkazy šlechetnosti a přátelství hodného Zikmunda, jenž jako „Israelita neznající lsti“ byl vždy ochoten uvítati ho s otevřenou náručí, ale ihned nějakou nepatrnou zmínku nebo nevinně vyrčené slovo splácel mu ranou jedovatější než cokoli jiného.

Jako nemocný, jenž nemůže si najíti místečka na lůžku, tak neměl již Ščensný, kam by obrátil mysl, aby nalezl úlevy a odpočinku: vzpomínka na Aliho otravovala mu dny i noci, láska k Rezince byla mu pramenem stálých utrpení, ba i ta revoluční záležitost, ona břitva, jíž tona se chytil, počala se mu již kaliti, neboť celozimní rozmluvy s Wiśniowieckými vyhloubily v něm přece jako kapka za kapkou jakýsi pomník cti, jejž v srdci stavěl. Ale s druhé strany byla duše ta opravdu z granitu, a jako mluvil tvrdošijný Litvín za mlada k svému velikému psu v domě škůdcově: „Čím více mně pro tebe lají, tím více tě miluji,“ tak i nyní umínil sobě vytrvati u praporu, jejž si jednou vybral, stěží se jen chtěje přiznati, že začíná pro něho ztráceti půvabu. Kromě toho nutno ještě dodati, že náležel mezi lidi, kteří by v ě d o m ě za nic na světě nedopustili, aby někdo v jednání jejich působil, považujíce cosi takového za své největší pokoření.

Proto se také za týden po příjezdu Zikmundově rozhodl, že neodvratně splní úmysl svůj, o němž se byl příteli svému zmínil, a právě to oznámil paní Wiśniowiecké, když ho Hedvika všecka radostí rozpálena přepadla.

„Prosím, račte si pomysliti, pane Ščensný, jak jsme šťastny: na Velikonoce jedeme do Říma!“

„Opravdu? A kdo učinil ten návrh?“

„Zikmund, a my jsme jej podporovaly, tak že se matinka dala uprositi.“

„Jděte si...“ pomyslil si Ščensný, stiskaje pěst při pomyšlení na tento nový triumf svého soupeře, — nahlas pak pravil: „Přeji vám šťastnou cestu; já jedu zase do Caprery.“

Zdálo se mu to jen, či skutečně Terenia zbledla? Ó, ale srdce se tak snadno nadějí klame! Zachytiv tento paprsek, jiným již docela než před tím dodal hlasem:

„Dovolíte-li, vstoupím na zpáteční cestě do věčného města a složím vám svoji poklonu.“

„Jenom nezůstávej dlouho u toho svého Beppina (Jozífka), Ščensný,“ zvolal Zikmund, „jinak se ještě vrátíš z té kozí výspy příliš červený...“

„Ó, kéž bych byl opravdu tak červený jako krev tyranů, již proliti práhnu!...“

„Pozor, — neboť krev černá, — a kdo a co jest černé...“

„Kdy pak jedete?“ otázala se Hedvika.

„Zítra.“

„Tak náhle?“

„Nerozmýšlím se nikdy dlouho. Přišel jsem se právě s vámi rozžehnat.“

To řka vzchopil se spěšně, poceloval ruku paní Wiśniowiecké, aby pohnutí času nedopřál, a poděkovav jí za dobrotivost její po celou dobu pobytu svého v Benátkách mu prokazovanou, stiskl ruku Hedvice i Rezince, nepohlédnuv ani na tuto, jelikož věděl, že kdyby zpozoroval změnu na její tváři, ztratil by všechnu ochotu k návštěvě Garibaldiho.

„Jaký vzkaz dáš mi pro muže velikána?“ tázal se na schodech Zikmunda, jenž ho provázel ku gondole.

„Ho! ho! výzev na rytířské rendez vous!“ odtušil tento upřímné a vesele; „vystrojíme si hostinu a na vivaty se nebude toku a to veleomamivého také nedostávati; — proto ať se dostaví!“

„Platí, — i já se dostavím, Zikmunde!“

„Ó nikoli, tebe tam nechci míti!“ zvolal jinoch z hloubi duše a objal ho tak srdečně, že ho Ščensný navzájem objati musil.

„Jak miloval bych hocha toho, kdyby ona ho nemilovala!“ pomyslil si pluje odtud. Potom ohlédl se naposled na balkon Wiśniowieckých, ale nebylo tam nikoho, a Nemrod marně štěkotem svým jak obyčejně vyzýval Terenii, k níž byl velice přilnul.

Brzy po té odejel i Zikmund; s ním pak vyslala paní Cesarina do Říma Ambrože jakožto kurýra, aby, znaje již město, vyhledal byt a vše svým paním přichystal.

Poslání takové bylo mu zcela po chuti, — a proto se ho též ujal s celým srdcem a plnil je tak horlivě, že po 10 dní od rána do noci běhal po tom světovém městě z jednoho poschodí do druhého, z domu do domu, ve společnosti neúmorného ve službě bližních a zvláště krajanů kapitána Kořeniowského, jenž nejednou se vrozenou sobě holubičí trpělivostí poslouchal hovory starého sluhy, když tento, rozhořčen pohledem na nepohodlnou místnost, jako had počal se svíjeti, rukama rozhazovati a očima zoufale zíraje volal:

„Nu, a co si mám s tou místností počíti? Je to k ničemu! Je zde salon? Kdež! A stará paní také potřebuje zvláštní pokoj... Co si počnu?...“

Na to vše odpovídal Otec kapitán (— neboť jinak nebyl v polském kruhu zván —) jen úsměvem a svým zvláštním zamručením v tonině vysokého sopránu, což Ambrože trochu vždy upokojilo.

Hrdinná vytrvalosť obou konečně zvítězila: nalezli byt všem požadavkům vyhovující, neboť se nalézal vedle kláštera sester Srdce Páně (Trinità dei Monti) na temeni hory, kdež i krásný rozhled se jevil i vzduch byl zdravý, a kromě toho nalézal se ještě v bývalém paláci vyslanectva polského, vystaveném Jiřím Ossolińským, a ozdobeném až po dnes Orlem a Pogoněm.[2])

Radosť Ambrožova neznala mezí; zvláště (ku podivu) radoval se z maleb na soffitách, dokládaje, že tu budou míti jeho paní všechno hezké, pěkné a pořádné, a telegrafoval do Benátek, tak že poslední pátek před Svatým Týdnem vítaly za soumraku dámy Wiśniowieckých s nevýslovným dojmem kopuli sv. Petra.

Když jedoue kolem Collegia římského uzřela Terenia vyvěšený běložlutý papežský prapor, tu srdce jí nevýslovným naplnilo se štěstím, jež v očích se zrcadlilo, — Hedvika pak, vyhlížejíc zvědavě brzy tím brzy oním oknem povozu, pozdravovala ohnivými slovy každý předmět, připomínající jí, že vjíždí do sídla Petrova. Nejvíce však potěšila se pohledem na sochu Neposkvrněného Početí postavenou na Španělském náměstí na památku prohlášení dotyčného dogmatu před několika lety. „Ó, město víry!“ zvolala, „jediný útulku, v němž možno cítiti, že pravda vítězí; jak nevýslovně tě miluji!“ Kdekoli uzřela bystrým zrakem svým, ač temno bylo, klíče papežské a tiaru, vítala je ra-

[2]) Znak Polska a Litvy.

dostně, a rmoutilo ji jenom to, že neviděla na cestě žádného zuava, a Zikmund představil se jim na nádraží ještě bez stejnokroje, maje jej teprve nazejtří obléci.

„Viděl jsi již sv. Otce?“ tázala se Terenia.

„Byl jsem s několika druhy u audience.“

„Šťastní lidé! A co vám pověděl?“

„Přijal nás tak laskavě, že srdce vděčností plesalo, mne pak jako Poláka zvlášť vyznamenal, a rmoutil se, že je nás tu tak málo.“

V témž okamžiku stanul povoz před domem bývalého vyslanectví. Pohled na erby Litvy a Koruny nade branou vyvolal nové projevy radosti u dívek, s nimiž paní Wiśniowiecká upřímně souhlasila, chválíc výbor Ambrožův a děkujíc za namáhání šlechetnému kapitanovi, jenž jako starý známý čekal již u vchodu.

Na čaj přišel pak též šedivý již tehdáž generál Sz., neocenitelný pan K. a několik jiných přátel, tak že Wiśniowieckých od prvního okamžiku zakusily toho pocitu, jenž nás tak mile dojímá po příjezdu do Říma, že jsme totiž doma, — neboť v té veliké otčině křesťanské najde každý národ svou otčinu, a zvláště my Poláci, kteří zbaveni práv svých a otčiny, nacházeli jsme tam zvláštní autonomii pod ochranou tak nás milujícího srdce Pia IX.

Ani Hedvika ani Terenia neusnuly té noci. Poslední tváříc se, jakoby spala, aby matce starostí nepůsobila, opojena modlitbou, naslouchala blízkým i vzdáleným zvukům klášterních zvonků, kteréž v noční tišině ozývaly se na všech stranách města, volajíce k Matutinum a Laudes. Hedvika opět vstala několikrát a běžela k oknu, aby se přesvědčila, je-li opravdu v Římě. Ještě nesvitalo, a již byla na nohou.

„Kristo,“ pravila po tichu ke služce, slyšíc, že se tato v přiléhajícím pokoji taktéž strojí, „v jakémsi kostele nedaleko se zvoní, jistě na první mši sv., pojďme rychle a přijdeme dříve, než matinka vstane.“

„Ba věru, slečinko, v Římě musí býti člověk pobožný; — jáť to již na sobě cítím.“

Vyšly tedy. Došedše marně k uzavřeným ještě dveřím Trinita dei Monti, sešly po překrásných, bílých, mramorových schodech, jež vedou s Pincia až na Španělské náměstí, a zahnuvše kolem Propagandy, přišly do kostela Sant Andrea delle Fratte, který Hedvika ihned dle popisu matčina poznala. Před oltářem, kde se Nejsvětější Panna zázračně byla ukázala při navrácení Ratisbonna, byla právě sloužena mše sv. — Hedvika modlila se vroucně, ale po posledním evangeliu dovolila si „nábožně se rozhlédnouti“ a tu — ó radosti! — uzřela... co?... Zuava, klečícího s čelem k zemi schýleným. Ano, toť jejich kroj, modrošedý s červeným vyšíváním, a snad oděv důstojnický, jelikož stříbrné ozdoby již zdaleka září.

Příští hrdina Kristův tak byl v modlitbu pohroužen, že neviděl ničeho, co se kolem něho děje, — ale za to Hedvika prohlédla si s dětinným podivem celou jeho postavu, všímla si pěkných jeho tahů, sama sobě přisvědčujíc, že nikdo na světě nemá tak hezkých vojínů, jako sv. Otec, ba pohleděla se strany i do modlitební knihy, jež zapomenuta ležela na zemi. A tu nové překvapení, snad ještě milejší než první: kniha to dobře jí známa, táž, z níž ona modlila se od času prvého sv. přijímání: Ołtarzyk Polski!

„Toť náš krajan, Kristo“, šepce dívka plna radosti, „kéž mu Pán Bůh žehná!“

Zuav, uslyšev slova ta, ohlédl se, usmívaje se, a Hedvika co nejrychleji vyběhla z kostela, aby matince a Rezičce vše vypověděla.

Zikmund neukázal se celé dopoledne, jelikož byl právě toho dne zapisován do řad vojenských, ale na oběd přišel s radostnou zprávou, že se může již nejen honositi jménem vojína, nýbrž na dovršení radosti, že se dostal ještě pod velitelství rodáka svého, mladého poručíka Lelivy, jenž mu s největší ochotou slíbil vše ulehčiti a s vojenskou službou ho obeznámiti.

Po obědě odebrali se všichni na procházku do blízké, krásné zahrady Monte Pincio.

Mírné a vlhké povětří, jež Ambrož širokatem, my pak africkým sirocco zoveme, tam naplněno bylo ještě zvláštním balsamem; proto také ulevilo Rezince, znavené namáháním cestovním. — V zanícení patřila na obraz u paty hory se jevící, a Zikmund, pokud s to byl, jmenoval jí všechny pomníky a svatyně.

„A jací jsou to, Zikmunde, kněží s těmi červenými pásy, tamo po dvou za bránu vycházející?“

„Toť chovanci propagandy, jinoši různých krajů missionářských, kteří se tuto vzdělávají, aby po návratu do otčiny své hlásali rodákům Krista, a za Něho, třeba-li, zemřeli.“

„Toť tedy budoucí mučenníci? Ó jak šťastný to zástup, Zikmunde! Záviděla bych jim, kdyby to bylo dovoleno.“

„Věřím ti. Pamatuješ se, Lilijko, jak jsme si vždy rádi na mučenníky hráli, až jsme jednou zašli v zápalu svém tak daleko, že jsme se opravdu do krve poranili, načež nám podobné zábavy byly zakázány?“

„Pamatuji se velmi dobře, — naplakala jsem se velmi mnoho pro zákaz ten... Ale proč běží to všichni v onu stranu? Vidíš? Přijíždí vojín s vytaseným palašem...“

„Papežský dragoun!“ zvolal Zikmund, ruměně se jako šarlat; „jak tě miluji... Sv. Otec jede!“

Vskutku ukázal se pak za jezdcem vůz, z něhož vystoupil stařec bílý jako anděl, a žehnaje na obě strany, počal se procházeti mezi poklekajícím zástupem.

Dojemný a u přirovnání ku průvodu jistých vládců zcela jinaký jest pohled na průvod sv. Otce uprostřed poddaných jeho: jako opravdový král pokoje, náměstek Toho, jehož vítězství ne hřmot, ani děla, nýbrž dětské hosanna vítalo, prochází se pěšky, dovoluje každému, by k němu přistoupil, klade ubožákům ruce na hlavu, zvláště vždy dítek si všímaje. Tak i tentokráte krok za krokem napadal ho lid, chtěje mu nohy pocelovati, a monsignorové sotvy byli s to, aby nátlak jeho zadrželi. Kdekoli ukázal se sv. Otec, nastalo sváteční ticho, kolena všech se ohýbala, a oči všech naplněny láskou, obracely se k němu, jakoby chtěl si každý vrýti do duše na věky památku na ty rysy požehnané.

Lehce nebo těžce, dle nálady své, uhodne čtenář, co dálo se as v srdci našich přátel, zvláště Zikmunda a Rezinky. Ti nedbajíce ostatních, vzali se jako dvé dětí za ruce, a běželi přes celou zahradu tak, aby mohli při každé zátočině sv. Otci cestu zastoupiti a požehnání jeho obdržeti.

Při třetí zátočce spozoroval sv. Otec politiku jejich i pravil s nevýslovnou líbezností, jakž to uměl: „Figliuoli miei!“ (Dítky mé.)

Na to odtušil Zikmund všecek uřícen: „Otče svatý, drah jsi nám nade vše ve světě, rci, volno-li obětovati Bohu život svůj na ochranu církve?“

Pius pohlédl bystře v oči jemu i Rezince, tak že se oběma zdálo, že v okamžiku tom poznává všechna tajemství nitra jejich. Potom pozdvihl oči k nebi, zastavil se a pravil slavnostně:

„Bůh přijímá časem podobné oběti, — ať naplní vás láskou a zásluhou.“ [3])

Terenia, slyšíc slova ta, pocítila, že všechno v ní rozčílením trne, — ale Zikmund, jemuž nikdy nechybělo ani pohybu ani slov, čapku vzhůru metaje zvolal, co mu prsa stačila: „Viva Pio IX. Papa e Rè!“ — „Evviva!“ opáčily po něm steré hlasy, a bílé šátky spolu s černými klobouky na všech stranách počaly vláti ve vzduchu.

Všichni na Monte Pincio, jako pole klasů, jež vítr schýlí, sehnuli se před sv. Otcem. Jenom jedna postava stála vzpříma, osamocena, zasmušila, a tím více od ostatních se lišící, že nestejně s nimi byla rostlou. A Terenia již ji vidí ... a bledne ... (Pokračování.)

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Brzy po polednách zazněly zvony dříve než obyčejně k nešporám, poněvadž předcházel neobvyklý obřad: bylo to vstoupení do církve mladíka Valdenského, jenž své bludy odpřísahnul. Meškal již po nějakou dobu v oratoři, a přál si býti přijat do lůna církve svaté. Byl pokřtěn od Cagliera, jenž tady zdál se zahájiti apoštolskou činnosť svou ve pokřesťování divokých pohanů.

Pak se pěly nešpory zpěvem gregoriánským k Nejsvětější Panně, a tisíce hlasů zanotovalo „Magnificat“ s průvodem varhan, když se missionáři po dvou ubírali na čestné místo, jež jim bylo v presbytáři připraveno. Komtur Gazzolo se stkvělým svým průvodem usedl v jejich sousedství.

Po ukončených nešporách vystoupil Bosco na kazatelnu a promluvil několik slov na rozloučenou. Kostel přeplněn byl lidem; věděl každý, že dobrý ten otec, tak všemi milovaný, mluví naposledy ku svým drahým synům; každý přál si slyšeti pohnutlivé jeho loučení; téměř elektrické zachvění zdálo se prouditi všemi, když jal se mluviti na kazatelně, každý cítil nevýslovné pohnutí ...

Jan Bosco mluvil k nim o rozsáhlých krajinách jihoamerických, kamž měli nésti světlo vzdělanosti a kdež měli rozžati pochodeň víry. Připomněl jim, že se právě vrátili ze Říma, kde z úst sv. Otce obdrželi totéž poslání, jež uděliti ráčil Spasitel svým apoštolům, že

[3]) Cokoli tuto o sv. Otci řečeno, jest pravdivo, a tak i tato předložená mu otázka.

sám Náměstek Kristův posýlá je do míst zámořských, do Ameriky jižní. Ubírají se na pouť, kázat sv. evangelia — právě jako sv. apoštol Petr sám je kázal v krajinách, kam blahozvěstné náuky Kristovy dosud neproniknuly, jako sv. Apollinář, sv. Barnabáš, a jiní světci. V době oné nebylo jim třeba putovati daleko, aby našli smrť mučennickou — byloť jim káceti v Evropě samé nejdříve bůžky a modly, dříve než se odebrati měli do jiných končin světa.

Jakkoliv kyne vám, pravil Bosco, v oněch dalekošírých krajinách, kamž se ubíráte hlásat Krista, rozsáhlá činnosť apoštolská, neboť končiny tyto jsou bez mála tak veliké jako Evropa, přece neučiníte tam ničeho jiného, nežli že zasadíte tam malý kamének k veliké budově, jež má býti zbudována po celém světě, a již buduje již devatenácte věků. Řekněte však také vy se sv Pavlem: že ničeho nemůžete sami ze sebe, ale že můžete vše v tom, Jenž vám dává sílu a moc. Omnia possum in eo, qui me confortat.

„Jděte tedy, drazí synové sv. Františka Sálesského, a dovoltež, abych po požehnání Náměstka Kristova, jakož i po požehnání ctihod. našeho arcibiskupa i já vložil na vás ku požehnání slabé ruce své. Jakožto katolíci nezapomínejte nikdy na otce veškeré církve, na papeže; jakožto Salesiánům kladu vám vřele na srdce, abyste zachovali v dobré paměti spolubratry své, jež nyní opouštíte, s nimiž se nyní loučíte; jste údové jednoho těla, jedné rodiny. Nezapomeňte na svého otce, jenž vás do řádu uvedl; my zde budeme vás neustále provázeti svými modlitbami, a tak budeme vždy pospolu — v srdci a v myšlénkách.“

Při těchto posledních slovech nebylo téměř již ani slyšeti hlasu řečníkova — byltě tak pohnut a v slzách se rozplýval.

Po „Tantum ergo“, jež se pělo před oltářem tisícerým světlem ozářeným, a po požehnání Nejsvětější Svátostí, utonovali missionáři „Veni Creator“, a do jejich zpěvu vpadlo s nadšením veškeré křesťanské obecenstvo, ve chrámě přítomné. Každému se zdálo, že vidí sestupovati ohnivé jazyky na nové apoštoly.

Potom zpíval sbor dětí stříbrným svým hlasem s průvodem varhan motetto na slova: „Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque ad saeculum,“ a missionáři, otevřevše balustrádu, sestupovali zvolna do lodi a kráčeli po chrámu do středu seskupených zde mladíků oratoře, jimž bylo dovoleno políbiti jim ruku. Pak vstoupili zase do presbytáře, kdež obdrželi políbení pokoje od Bosca, od představených rozličných klášterů a domů a ode všech svých spolubratří — a to s něžností a pohnutím nevýslovným. Tak po osmnácti stoletích opakovala se scéna skutků apoštolských, tak dobře vyjádřená slovy: „Všichni učenníci prolévali hojné slzy v okamžení, kdy se mistr loučil s nimi, a vrhnuše se na šiji Pavlovu, objímali jej něžně. Magnus fletus factus est omnium, et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum.“

Tento pohnutlivý obřad působil nejživějším dojmem zvláště na chovance oratoře. V tom věku jsou dojmy silné a hluboké! Tohoto dne, o tom nepochybujeme, vzklíčil v nejednom srdci tak čistém a něžném úmysl, že se zasvětí povolání kněžskému. Řetěz tradicí katolických nepřelomí se věru tak brzy. Darmo myslí nepřátelé, že se tak stane; kdo chce se o tom přesvědčiti, nechť pozoruje generace, jak přicházejí a odcházejí, a z nich rodí se dělníci apoštolští a kněží,

bojovníci a rozšiřovatelé víry a náboženství — a dělníci tito působí s týmže zápalem, s týmže zasvěcením a s týmž úsilím...

Deset missionářů, dosáhnuvše stěží kostelních vrat v tlačenici bezčetných tisíců pohnutého a jásajícího lidu, ještě s větší obtíží dostalo se do připraveného vozu a odtud na nádraží železniční.

Kapitola II.

Plavba přes oceán. Rio Janeiro. Montevideo. První pohled na Buenos-Ayres.

Salesiáné počali svou missii na palubě parníku. Již od prvního dne shromáždili kolem sebe děti různých rodin francouzských, španělských a italských. D. Cagliero udílel jim vyučování ve třech jazycích; missionáři sloužili mši svatou v neděli a ve svátek v improvisované kapli na můstku lodním.

Kapitán a důstojníci dávali svým zbožným chováním nejlepší příklad. Mezi sedmi sty cestujícími ani jeden nedovolil si pronésti bezbožné nějaké slovo, ani jeden neslušný žert tu nezazněl. Byl bys řekl, že parník „Savoia" stal se plynoucí oratoří — skutečnou oratoří sv. Františka Sálesského.

Po šťastné plavbě, dne 7. prosince, v předvečer svátku Neposkvrněného Početí, dorazili naši missionáři do Ria Janeira.

Jest to obrovské město. Čítá asi půl miliónu obyvatelů černé i bílé pleti, jakož i mulatů. Nalezneš mezi nimi Italiány, Holanďany, Němce — a zvláště Portugalce. Mezi rozenými Američany — tuzemci — najdeš každou téměř národnost. Císařský palác a kathedrála posvěcená sv. Šebestiánu jsou dvě nejpamátnější znamenitosti v Riu-Janeiru. Obecná knihovna čítá více než šedesát tisíc svazků; jest ve městě i hvězdárna, museum a zahrada botanická.

Když Salesiáné sestoupili s lodi, aby si prohlédli město, potkali asi čtyřicetiletého muže, býval v Boscově oratoři, a to jako řemeslník ve škole řemeslnicko-umělecké v Turině. Tento starý žák Boscův, dospěv poměrně dosti slušného blahobytu, rád byl by přijal do svého domu všechny missionáře, své krajany a staré soudruhy; ale oni — jsouce nuceni navrátiti se zase na loď do večera, poděkovali se srdečně za pohostinství, s veškerou láskou nabízené, milerádi však přijali ho jako cicerona, aby je po městě provedl.

Díky tomuto potkání krajana, mohli si učiniti pojem o hlavním městě císařství Brasilského. Byli dovedeni též k arcibiskupovi, jenž o jejich příchodu ničeho nevěděl a na jejich návštěvou připraven nebyl. Tento vysoký církevní hodnostář měl vzezření velice majestátní, tvářnost jeho byla vznešená a otevřená. Sestry P. Marie Pomocné, jež doprovázely Salesiány, byly od něho velice sympaticky přijaty. K missionářům však choval se z počátku s jakousi chladností, smíšenou s nedůvěrou. Choval se tak proto — jak později doznal — poněvadž měl na mysli nehodné kněze, z Evropy tam zavítavší. Uslyšev však, že má před sebou syny kongregace Salesiánů, o nichž slyšel již mluviti, změnil pojednou veškeré své chování. Zahrnul je ohledy a laskavostí; dal jim přinésti různá občerstvení a měl je u sebe plné tři hodiny; pak rozdal mezi ně medallie, knihy, relikvie a fotografie, jako upomínku této návštěvy tak neočekávané a srdci jeho tak milé.

Pak odhalil jim srdce své a stěžoval si do obtíží svého úřadu; hlavní město nepůsobilo mu žádných radostí — a ještě méně ostatní jeho diecése. V této nebylo na dvou stech farách žádných kněží, a

téměř dva miliony lidí bylo tu bez duchovenstva. Aby se byl kdo oddal povolání kněžskému, toť byl případ nad míru vzácný. Ve svém velikém semináři měl toliko pět chovanců, kteří se mohli státi teprv asi za rok duchovními.

Dopisovatel listu „Unitá Cattolica", jenž byl očitým svědkem tohoto výjevu, praví, že byl dobrý biskup celý sklíčen, když tyto svízele své líčil. „On si téměř trhal vlasy: obracel oči k nebi, a kdykoliv se podíval na nás, měl plné oči slzí. Zkáza mravů podťala kořeny jeho církve. Kdybych alespoň měl, dodával, na každé faře své jediného dobrého kněze, aby se v hodině smrti mohli s Bohem smířiti, již by si toho přáli... ale takto! Jak bídné jsou to poměry v nynější právě době! Ach, kdyby mi váš převor poslal asi padesáte, neb raději vlastně asi několik set Salesiánů, jaké dobrodiní by mně učinil! Jaký poklad by to byl pro mé osadníky! Miloval bych je jako syny své nejmilejší!

Missionáři se rozloučili bolestně dojati nářkem výtečného duchovního.

Naši Salesiáné byli by rádi slavili na americké půdě, nazejtří dne 8. prosince, slavnosť Neposkvrněného Početí a třicátou čtvrtou ročnici založení své oratoře v Turině. Ale politování hodné poměry, v nichž bylo město v příčině náboženské, toho nedovolovaly. Zdaž by tomu kdo uvěřil, že v rozsáhlém tomto hlavním městě, třikráte větším nežli Turin, byl toliko jediný kostel, kde bylo by lze v tento den sloužiti mši svatou a udíleti věřícím svaté přijímání? Na veřejných ulicích páchaly se nepravosti beze všeho studu, aniž by lid nad tím jen poněkud se pozastavil; kněžím stalo se často hrubé násilí, a sám arcibiskup byl nucen vyhledávati pravidelné ochrany policie, aby se ubránil surových útoků.

Dne 13. prosince k večeru přistála Savoia v Montevideo a zdržela se tam krátkou dobu; Salesiánům dostalo se tam potěšení pobaviti se s rodákem svým z Piemontu, Františkem Brunem, bohatým lékárníkem. On dal na vychování dvě dospělé dcery své do koleje ve Valsalice a mínil za rok ostatní dcery taktéž tam poslati. Kolej ve Valsalice jest u Turina; ředitelem jejím jest D. Francesia, doktor filosofie, jenž ve svých volných hodinách s nejlepším výsledkem poesii pěstuje. Jaká to krutá nutnosť, naříkal si Brun, že tak daleko jest mi poslati vlastní děti! Kéžby dal Bůh, abychom měli brzy zde v Montevideo Salesiánskou kolej!

Toto přání mělo vskutku za nedlouho býti vyplněno. Večer odjeli missionáři z Montevidea, a to velmi pozdě, dne 13. prosince. Rádi byli by zahlédli z daleka Buenos-Ayres, ale noční temnota tomu bránila; dychtivě pohlíželi k obrovskému ústí gigantické řeky Rio della Plata. Plavba z Montevidea do Buenos-Ayres byla vždy nebezpečná, zvláště pak ve tmách. Bylo nutno přeplouti proud ohromné řeky a vystříci se jak úskalí, tak písčin, jichž bylo všude přehojně. Jedna z takových písčin nazývala se „Hrob námořníkův", poněvadž se tam byla udála bezčetná neštěstí. Konečně k páté hodině ranní, když první ohnivé šípy slunce vystřelilo, viděli před sebou bělati se domy Buenos-Ayresu, konečného cíle této dlouhé pouti námořní.

V okamžiku, kdy parník Savoia zajížděl do přístavu, přivítalo několik hlučných výstřelů z děl příjezd missionářů Salesiánských. Asi deset mil od města vrženy byly kotvy, a naši poutníci pozorovali

obrovskou, v pravdě velikolepou řeku, vidouce, že se k nim přibližují dva malé parníky — říkali jim tu „parníčky“.

Jeden byl parníček zaatlantické společnosti, poslaný ku dopravě cestujících do města, druhý řídil doktor Ceccarelli; vyjel missionářům vstříc, zval je, aby s ním jeli do města, kde je již úzkostlivě očekávají. Tu zvolal zmíněný již korrespondent listu „Unitá Catolica“: „Ach, jaká to útěcha, jaká to radosť, býti tak srdečně přijatu! Neznali jsme se ještě osobně, a již jsme se milovali! Toužili jsme objati ty, kteří tak velikodušně pomáhali naší missii a starali se, aby se potkala s dobrým výsledkem!

Více než dvě stě Italianů, členů velkého bratrstva náboženského, čekalo missionáře na břehu. Bratrstvo ono mělo tehdy asi šest set členů, a byli mezi nimi někteří staří chovanci oratoře sv. Františka Sálesského z Turina.

Přijali je se živým a radostným nadšením a doprovázeli je až k jejich obydlí. Zde byli dobří missionáři v úžase a téměř ve vidění, naleznuvše tu Monsignora Bedřicha Aneyrosa, arcibiskupa buenos-ayresského, jenž jim přišel až sem vstříc a očekával jich tu, aby nasytil co možno brzy svou touhu poznati je. Objal je něžně, bavil se s nimi nějakou dobu a pak je opustil, aby si odpočinuli. Odplativše mu Salesiáné druhého dne návštěvu, nalezli u ctihodného tohoto kněze jednoho z jeho velkovikářů, doktora Espinozu, jenž objevil nejhorlivější píli a snahu ve příčiné připravných organisací jejich missie a předem již dobrým výsledkem je ujišťoval. Arcibiskup, dychtiv jsa okázati hostům svým veškeré krásy a památnosti svého paláce, činil to s přívětivostí a půvabem, jež unášely.

Po arcibiskupovi dostavili se všichni opati a představení náboženských řádů, usedlých v republice, aby učinili Salesiánům bratrskou návštěvu a nabídli jim své služby. D'Cagliero mínil, že se zdrží ve Buenos-Ayres jen kratičký čas, aby se pak ihned odebrali do sv. Mikoláše, kdež měli zaujati místo své v nové koleji a tak býti první sazenci mohutného řádu v novém světě. Ale arcibiskup žádal je s veškerou laskavostí, aby někteří z nich ostali ve hlavním městě, aby pomáhali při bohoslužbách ve chrámu Matky Boží Milosrdné, jež byl také španělsky nazýván „Iglesia de los Italianos“. Toto nabídnutí tak laskavé učiněné bylo patrně velice výhodné pro missionáře; přijavše je, mohli dáti svému pobytu v republice Argentinské mnohem širší základy, nežli by bylo pouhé jen přestěhování se do koleje v městě druhé třídy. Salesiáni našli v Buenos-Ayresu velmi četnou kolonii krajanů, jež mohli vyučovati a tak mohli začíti konati propagandu své pouti, již chtěli podniknouti širou Patagonií. V Buenos-Ayresu, jak jsme již pravili, je více než třicet tisíc Italiánů, a každého pětiletí lze stopovati značný přírůstek vystěhovalců této národnosti. Proťež D'Cagliero, očekávaje příchod nových missionářů, rozdělil svou malou četu Salesiánů na dvě družiny; jednu polovinu pak pouze poslal do Sv. Mikuláše de los Arroyos.

Ve Sv. Mikoláši bydlel vznešený František Benitez, jenž tolik byl se přičinil o to, aby Bosco poslal missionáře své do Patagonie. Netrpělivosť jeho byla tak veliká, že nemohl již déle čekati: vyšel jim vstříc až do Buenos-Ayresu.

Představte si, líčí jej dopisovatel, od něhož máme tyto podrobnosti, představte si ctihodného kmeta asi osmdesátiletého, ale ještě

silného a svěžího. Byl guvernérem provincie a generálem v armádě, muž učený, vysoce vzdělaný. Mluvil stejně plynně španělsky, vlašsky a latinsky; nadán byl úžasnou pamětí a jarým duchem mladistvým. K tomu všemu si přimyslete pokoru v pravdě křesťanskou, lásku a dobrotu patriarchální, a budete míti tak asi představu o Františku Benitezovi. Přijal nás s náručí otevřenou a prosil, abychom jej přičetli ku svým přátelům. My jsme jej všichni jmenovali sladkým jménem „otče".

Půvab těchto četných nových poznání a zvláště nevyrovnaná dobrota arcibiskupa nadchly Salesiány důvěrou velikou, že se dobře zdaří blahonosné jejich poslání. Když však meškali tu poněkud déle a mohli poznati některé obtíže svého apoštolátu, nebyli prosti skličujících obav. Celkem mělo obyvatelstvo sice dobromyslného ducha: přijímalo v srdce své slovo Boží jako vyprahlá země pije kapky deštové za letního vedra; ale současně, praví náš dobrý missionář, nalézali jsme všude hrubou nevědomost u věcech náboženských a svrchovanou nedbalost u konání náboženských povinností. Někteří italští výrostkové, šestnácti až osmnáctiletí, přišli ze zvědavosti k nám, aby se podívali, kdo že to jsou ti Salesiáni; i tázáni byvše po věcech nejsnadnějších z katechismu, nedovedli dáti pražádné odpovědi. Prosili jsme je, aby učinili znamení svatého kříže: dívali se jeden na druhého v rozpacích a úžasu, nevědouce, čeho vlastně od nich žádáme.

Dal jsem jednomu z největších krufix, a on se mne tázal, jaký svatý že to jest? „O můj Ježíši! zvolá tu dobrý apoštol, Ty jsi až dosud neznám veškeré této mládeži, jež má za krátko vstoupiti do vážného života! Ta mládež ještě neví, že jsi položil svůj život, abys ji vykoupil! A pokračuje: „Můj Bože! Jakž to může jen býti, že tato požehnaná země tak jest neúrodná! Proč neprší proudy milosti Tvé, aby se zúrodnila? Proč nevyšleš značný počet dělníků na tuto vinici zapomenutou a opuštěnou? Jest nás zde deset, ale kdyby nás bylo i sto, kdyby nás bylo i tisíc, nebylo by nás ještě dosti!

Když poznal missionář veškeré dobro, jež mu zde konati bude, pokládal se ve své horlivosti za šťastna, že takový apoštolát Bůh mu svěřil. Zapomíná nehod a nebezpečí utrpěných na moři, odloučení od vlasti, zapomíná všeho a plesá, že nezaplatil příliš draze onu milost, moci a směti činiti úrodným tyto opuštěné, rozsáhlé nivy!

D'Cagliero ustanovil devítidenní pobožnost ve chrámu della Misericordia; ohnivá a přesvědčující jeho slova přivábila do kostela veliký počet věřících. Toť bylo jako stkvělé zasvěcení prvního vystoupení Salesiánů. Obrovské město Buenos-Ayres stalo se jim v Jižní Americe tím, čím byl pro ně Turin uprostřed světa katolického v Evropě, totiž mateřským domem. Odtud měly vycházeti paprsky světla do nového světa, kdež divoši dosud neznali sv. evangelia, a kdež je domnělí vzdělanci znali velmi málo.

D'Cagliero meškal v Buenos-Ayresu s D'Baccinem a Belmontem (tento nebyl kněz, nýbrž hudebník a zároveň účetní i domácí správce či hospodář), a ostatních sedm Salesiánů odebralo se do sv. Mikoláše, aby založili a řídili kolej, jejíž ukončení bylo již provedeno, a kdež se činily přípravy k dobrému jich přijetí. Těchto sedm Salesiánů byli: ředitel D'Fagnano, o němž jsme již mluvili; D'Cassinis Valentin, učitel obecných a průmyslových škol, D'Dominik Tomatis, professor literatury; D'Jakub Allavena, učitel, Bartoloměj Scavini, katechista

a dílovedoucí truhlářské dílny; Bartoloměj Molinari, katechista a učitel vokální i instrumentální hudby; Vincenc Gioia, katechista, kuchař a dílovedoucí dílny obuvnické.

Kapitola III.

Kolej ve Sv. Mikoláši de los Arroyos. Slavnosť zasvěcení. Počátek působení Salesiánů.

Sv. Mikoláš jest vzdálen od Buenos-Ayresu asi 180 mil. Když sedm missionářů opouštělo D'Cagliera, dne 21. prosince 1876., aby se tam odebrali do založené koleje, užili oněch prostředků komunikačních, jež jim poskytovala moderní vymoženosť věd v té příčiné. Komtur Gazzolo vymohl jim privilej cestovati na útraty vlády. Vstoupili do železničních vozů prvé třídy, velmi pohodlně upravených, a ubíhali bohatými krajinami, zelenajícími se pastvinami, kdež na mnohých místech viděti bylo estancias či villy, jež, jak praví D'Fagnano, připomínaly živě návrší Sopergy a půvabné okolí riviery Janovské. Minuvše několik stanic, opustili naši cestující železnou dráhu a odebrali se na parník, jenž měl plouti proti proudu Rio de la Platy a Parany, hlavního jejího přítoku. Parana ústí do Rio de la Platy, přijavši dříve vlny Paraguaye, Ria Salada, a konečné Uraguaye. Vzniká prostřed Brasilie a probíhá na příč velikou část tohoto císařství, pak jde z Paraguaye do Uraguaye, těžíc též časté republiky Argentinské. Tvoří tak snadný obchodní prostředek dopravovací nejen pro město Buenos-Ayres, ale i pro celé pořící, svlažované těmito vodami.

Rio de la Plata jest tedy vlastně spojení Parany a Uraguaye; tok její jest přes 220 km. a pořící přes tři miliony čtver. metrů.

Parník, na nějž vsedli missionáři, zajel ihned do ramene Parany, nazvaného „Ústí kapitánovo“. Břehy této řeky byly vskutku rozkošné. Obrovské truchlící vrby skláněly se dvorně na cestě před cestujícími, a ohromné jejich větve dotýkaly se boků parníku. K večeru vanul tichý větérek a přinášel s příjemným chladem vonné zápachy pustin, jimiž probíhala majestátní Parana. Tato řeka byla nejméně dvé míle široká a 8—9 metrů hluboká. Každé dvé nebo tři hodiny se parník zastavil, a cestující vystupovali a sestupovali. Na místech, kde břehy se nejvíce k sobě sbližovaly, byla řeka přece asi kilometr široká, tak že malé i velké parníky snadně mohly se tu vyhýbati a uvarovati záhubnému setkání.

O půl páté hodině ráno vystoupili missionáři na lodní můstek, aby se dívali na východ slunce, a jejich očím objevila se dalekosáhlá pastviska, na nichž pobíhala, těšíce se úplné volnosti, četná stáda divokých koní.

O půl šesté viděli již dvě věže farního kostela ve Sv. Mikoláši a kříž, jenž vypínal se nad kaplí koleje.

Do přístavu přišli jim vstříc dva faráři, provázeni jsouce nejznamenitějšími občany města. Sedli do dvou připravených povozů a odebrali se do domu monsg. Ceccarelliho, jenž je přijal zároveň s členy komisse ku stkvostné hostině.

Pět missionářů bylo ubytováno u msgra. Cecarelliho, ostatní dva pohostil osmdesátiletý kmet don Benitez, obecně nazvaný patriarchou sv. Mikoláše. Zde čekali missionáři, až se kolej upraví k jich užívání; vlastnictví mělo býti připsáno obci svatomikolášské, užívání za-

jištěno kongregaci salesiánské. Komisse urychlila práce, jež zbývalo konati, aby se v koleji mohlo bydleti. Byla to krásná budova, jihozápadně nedaleko města; stála na mírném návrší, jehož svahy byly porostlé velikými, bujně se zelenajícími stromy. Území určené pro zahradu, byl čtverec zšíří šesti metrů. Kaple byla 25 metrů dlouhá, 7·15 m. široká a 8·60 m. vysoká. S ní sousedil velmi veliký sál, 42 metrů dlouhý, 7·40 m. široký; v průčelí měl devět oken, po straně ke dvoru tři okna a dvoje dvéře; sousedí s jinými místnostmi — dvěma pokoji, kuchyní a několika pracovnami. (Pokračování.)

Mým kritikům.

Kritika kritiky.

Píše **Alois Hlavinka**.

(Dokončení.)

14. Se mnou, praví pan Mas, nelze prý v českých dějinách mluvit o vzniku a průběhu husitství. Jak nepěkná jest prý na př. má snaha, „Husův karakter zkaliti tím, co Tomek správně o jeho mládí vykládá“. Na to pan kritik se dovolává i Augustina, že prý v jeho mladosti také ledaco nebylo v pořádku, ba dokonce mi připomíná lotra, že mu Pán odpustil.

Toť přece trochu peprné! Jen škoda, že pan Mas. neřekl, kterého místa Tomkova jsem zneužil, že by Tomek je byl pronesl o Husově mladosti, a já že bych je byl přenesl na jeho dospělejší věk. Proto nezbývá než dohadovati se, které to asi místo z mé knihy pan kritik myslí. Pravda jest, že vytýkám Husovi náruživou prchlost, marnivou samolibost, nepoddejnou urputnost, sofistickou uštěpačnost a svéhlavou vzdornost, ale proti tomu všemu pan Mas. nemá čeho namítati, neboť vše to jsem doložil jen z Palackého nebo z Helferta, a pan kritik mluví o výroku Tomkově.

Co jsem tedy vyňal z Tomka na označení karakteru Husova? Na str. 284. uznávám s Tomkem, že Hus byl od mladosti zbožný. Toho místa tedy pan Mas nemyslí, neboť myslím, že i pan Mas. počítá zbožnost za dobrou vlastnost nejen Husovu, ale vůbec. Na str. 201. uvádím slova Tomkova, že Hus měl „jistý druh samolibosti, pro který, aby z jednoho pobloužení se znáti nemusil, ve druhé upadal“. Tu však jest patrně řeč již o reformační činnosti Husově, tož to také nespadá v dobu Husovy mladosti.

Nezbývá mi tedy než souditi, že pan Mas. měl na mysli slova Tomkova, jež uvádím na str. 191, že totiž „více než samolibost vadila Husovi při vší sběhlosti v písmě sv., ve sv. otcích a v bohoslovecké literatuře středního věku nedůkladnost studií jeho theologických, pro kterou neprohlížel vždy důsledků každého svého mínění“. Jen toto místo mohl míti pan kritik na mysli, protože již nic o povaze Husově z Tomka nemám. Ale jak si pan Mas. stočil tato slova na mladost Husovu, kdežto je Tomek patrně pronesl o Husovi jakožto reformatoru? Nic jinak než asi takto: Tomek uznává, že Hus neměl dosti důkladných studií. Hlavinka z toho soudí, že byl tedy na věci, do kterých se pouštěl, slabého ducha: ergo vyčítá Hlavinka Husovi, že se za mlada ve škole

málo učil! Jen tak mohu rozuměti panu Mas., že vytýkám Husovi chyby z jeho mladosti.

Přísám Bůh, ani se mi ve snách o tom nezdálo! Tak mohl usouditi jenom pan Mas., a to jenom zase podle oné africké logiky in spe. Co již to všecko p. kritik na mne chudáka nesmýšlí a neplete! Já posuzuji Husa, jaký byl jakožto reformator, a konec a dost! Neučil-li se Hus za mlada, buď že měl slabou hlavu nebo že se mu nechtělo, ani mi nenapadlo rozsuzovati, neboť jsem neviděl jeho školního vysvědčení, ba ani jsem se o to nestaral. Ale když Hus vystoupil v popředí dějin, všecek jeho historický zjev spadá pod veřejný soud.

Jakým však právem, podle jakého zákona zdravého smyslu a logiky cituje na mne p. kritik sv. Augustina, ba dokonce i lotra? Z rumiště slov paně Masarykových mohu zachrániti jen tu aspoň trochu zdravou myšlénku, že snad pan kritik chtěl říci, že jsem neodpustil Husovi, sice že bych byl mlčel o jeho vadách. Z toho soudí, že bych tedy ani sv. Augustinovi neměl odpouštěti. Ale jaký pak jsem to křesťan, když neodpouštím ani Husovi ani Augustinovi, a přece Pán odpustil i lotrovi? Takový jest myslím logický postup nejasných slov a nelogických myšlének paně Masarykových.

Zabraňuje snad kdo komu mluviti o mladosti Augustinově neb o zločinech lotrových, zvláště kde by šlo o vysvětlení jakého historického děje? Což neví pan Mas., že sv. Augustin ve „Zpovědích“ sám se veřejně vyznal ze své mladosti? Prarodiče spáchali prvotný hřích, a církev podnes o tom mluví a vidí v tom rouhání, odboj, nevděk a vůbec zárodek všelikého zla, a přece ji nelze proto vytýkati, že by prarodičům ještě nebyla odpustila. Pán Bůh ví, že se nehněvám na Husa, a odpustil jsem mu, ale — tím se přece nic nemění na historické pravdě!

15. A z toho (sic!) pan Mas. zase soudí: „Nemá-li p. Hlavinka ani pro takové věci spravedlivého smyslu, tím méně očekáváme, že pochopí a ocení české bratrství“. Jinými slovy: Pan Masaryk propověděl o Husovi nesmysl, ergo Hlavinka nerozumí českému bratrství. Věřil, že se mi již trochu trudí oháněti se zbraní, jaké tato slova zasluhují. Nicméně jich nemohu minouti. Pronáší to profesor a doktor ve vrchním tribunale vědeckém, a proto jest nebezpečí, že by to za ním povídalo sto jiných. Přece však to odbudu jen málem.

Již tedy jen pravím, že co jsem řekl o českých bratrech i s Komenským, také jsem na vlas dokázal. Pan Mas. neumí ničím z toho ani hnouti — zde již si nepomáhá ani plásty z Tomka — nýbrž jen mi vytýká, jak málo prý rozumím své vlastní církvi, jak málo jsem pochopil význam náboženství v dobách starších. Není to nic více než locus communis, obecné pastvisko slov, proti mým konkretným faktům.

16. Hned po té stanovuje pan Mas., že prohlašuji o něm nepravdu, že mu na str. 290. vkládám (v úvozovkách) výrok, jehož neučinil. — Výtka tato není šlechetná. Již na dopisnici, kde pan Mas. mě žádal o recensní exemplar pro Athenaeum, napsal mi: „Citat str. 290. z mého „Selbstmord“ je nesprávný.“ Odpovídaje panu Mas. odepsal jsem, že nemám toho místa z první ruky, z jeho spisu samého, nýbrž z „Času“, o němž přece pan Mas. nemůže zapříti — a zapře-li, dokážu, — že jest to kost z jeho kosti a krev z jeho krve, že jsem tedy neměl pochybnosti o správnosti toho místa. Pan Mas. to tedy věděl, a přece mi vytýká, jako bych tím místem chtěl pronésti nepravdu. Pan Mas. se mi tím postaral o zkušenost, že někdo může míti půl anglického jména, ale

při tom že nemusí míti také polovici gentlemanské krve ve svých žilách. Na doklad duševního příbuzenstva „Času“ s redaktorem „Athenaea“ zatím jen uvádím, že „Čas“ do slova otiskl posudek paně Masarykův „již prý pro jeho důležitosť“. Nezáleží mi sice až tak na tom, pokud „Čas“ pozírá na důležitosť přátelskými brejlemi a pokud ji počítá podle „knoflíků“, ale přece bych trochu rád věděl, uzná-li mou odpověď také za trochu důležitu, zvláště když redaktor „Času“ jako dor. filosofie také trochu se rozhlédl po logice a před časem a „Časem“ se počítal za historika z povolání. Uvážím-li věc kolem do kola, věru nevím, mám-li „Času“ přisouditi dosti mravní síly, aby mou antikritiku přijal. Co by tomu asi řekli na Rusi? To myslím z těžka padá na váhu. Ostatně vederemo!

Pana Mas. snad nemile se dotklo, že jsem si nekoupil jeho „Selbstmordu“. Prosím za prominutí, jsem venkovský kaplan. Ale tož snad jsem neměl toho místa uváděti? Bať že ne, přiznávám se k tomu s onou naivností, kteréž mi pan kritik přisuzuje takovou zásobu. Stalo se to jen proto, že jsem měl lepší ponětí o věrném přátelství a vědecké poctivosti, než se ve světě koná. Ostatné jest ono místo beze vši historické ceny a důkaznosti, a přece jest takových slov někdy potřeba, aby se člověku dobře porozumělo.

Někdy bývá s knihami všelijak. Pan Mas. si také nekoupil mé knihy, nýbrž mi o ni prostě dopsal, a já jsem mu ji poslal s prosbou, aby mi ráčil dodati číslo Athenaea, kde bude její posudek. Knihu mou pan Mas. dostal, ale žádaného čísla čekám podnes. Ba již ani nečekám, neboť jsem zmoudřel ze zkušenosti o anglickém jméně a anglickém gentlemanství. Dokonce se nedomnívám, že by mi pan kritik proto byl onoho čísla neposlal, abych se snad jeho posudku nedověděl a neodpověděl, nýbrž pan Mas. patrně takto kalkuloval: zřezati katolického spisovatele — jistá sláva. Dokud ho to mělo státi půl druhé zlatky, věděl o mně; teprve až knihu měl, vstoupilo mu kdesi cosi do hlavy. Ostatně prý velicí páni také rádi zapomínají. Má-li však redaktor jaké právo dostati výtisk, má autor zajisté nemenší právo dostati tištěný posudek. Bylo by věru smělostí žádati na venkovanu, aby si odebíral všecky listy, které jeho knihu posuzují, a bylo by dokonce sebevražednou myšlénkou kaplanské kapsy, jednati si kde který spisek o „selbstmordě“.

17. Známo jest, že universitní professor v Berlíně, protestant Hans Delbrück, řekl o Janssenovi, že by se mu za jeho historii měly uši uříznouti. I pravím na str. 290., kdyby pan Mas. pronášel v Berlíně takové myšlénky o protestantismu, jaké docela nerušeně pronáší v Čechách o katolicismu, a přece při tom vytýká katolíkům nesnášelivosť ku protestantům, že by byl v nebezpečí, aby mu kollega Delbrück neuříznul uší.

Pan Mas. to v Athenaeu nazývá „dosti hrubým“. Ano, ano, známe to. Pokud který učenec mluví posměšně o církvi, a svět se mu proto klaní jako učené modle, ba platí mu za to z peněz od katolíků nastřádaných, všecko jest až milo v pořádku, a mají pro nás jen úsměch, ne-li dokonce útrpnosť. Ale jak se jen ozveme a demonstrujeme jim to hezky ad oculos, již jest jim to hrubé a sprosté.

Leckterému učenci již nic není na světě posvátného a nedotknutelného, leda jeho osoba. Což je pánům, ti v kočáře sedí pěkně v suše! Mužům pohodlné existence snadno jest i svévolně si zahrávati s otázkami a otřásati základy, na nichž se buduje všecek vezdejší život. Ale až anarchismus vědy se pošine z universit v úplný anarchismus náboženský

v továrnách a lomech — a bude-li tak dále, nemáme do těch dob již tak daleko — pak se pozná, snad pozdě, jakou to filosofové a vědaři páchali hru svévolnou, bezbožnou a záhubnou. První hvězda mezi moderními filosofy, Eduard šlechtic Hartmann, už to čije a cítí, a jest dosti poctivým, že se k tomu zná. Ještě prý by se tak dosti dobře „filosofovalo“, jen kdyby prý nebylo té „socialistické bestie“! Kdyby leckterý moderní filosof a učenec toho onoho oboru důkladně, poctivě a svědomitě si předložil otázku, bude-li pak podle jeho theorie a hypothesy společenský a vůbec jaký lidský život na světě možný, pak by, tuším, přece trochu vystřízlivěl. Ale věda prý jest absolutní, nezávislá na mravnosti, a proto jí vědaři také nedbají. Hlásati své nápady ústně i písemně a míti z toho slávu i peníze, toť účelem prvním a posledním, jediným. „Pokud j á budu živ, svět se jak tak udrží ještě v kolejích, a p o mně — třebas potopa! Après nous le déluge!“ Tak myslí a jak myslí, tak jedná.

18. „Při tom docela nekriticky, píše o mně pan Mas., vybírá si ze spisovatelů, co se mu hodí, druhdy rád věří nějaké auktoritě velmi pochybné, vůbec bez kritiky vybírá si v prostředcích, kterými cíle svého chce dojíti“. — Toť prohlašuji za holou nepravdu. Vývody své o dějinách m i m o č e s k ý c h dokládám vesměs výroky mužův, jejichž autority pan Mas. ničím nezlehčil, a jsou-li známi horlivými protestanty, jest chvála a uznání církve katolické z úst jejich tím vážnější platnosti. Vývody své pak z dějin č e s k ý c h dokládám jen výroky z Palackého, Tomka, Helferta, Gindelyho, Brandla, Procházky a Hanuše. Nuže, kterého z nich dokázal pan Mas. býti auktoritou velmi pochybnou? Dokud nedokáže, zůstávají jeho slova pouhým utrhačným žvastem. A to mi — nota bene — povídá privilegovaný majetník frajmauerských „officialních i amerických zpráv“!

„Často spokojuje se auktor — jako že prý já — výmluvou, že protestanti, liberálové a 19. století nejednali jinak než římská hierarchie; je to argumentum ad hominem druhdy velmi účinné, jen že neodčiňuje fakta a nenapravuje srdce lidí“. — Těmito slovy dopouští se pan Mas. nové nepravdy proti mně. Argumenty takové by pan kritik v mé knize o 472 stranách spočítal na prstech jedné ruky. A kde který jest, vezdy jest uveden slovem „ostatně“, patrně tedy až po několika jiných důvodech. Vždyť přece může býti „ostatek“ jen tam, kde již něco bylo před tím. Ať mi p. kritik jenom jedno místo vytkne, kde by tomu tak nebylo!

Právě v argumentech ad hominem jest pan Mas. vzácným specialistou. Nepřipomínám ani toho, že jsem mu předloni dokázal, kterak se pořád pouští věci a chytá se osoby svého odpůrce, tak že i svému úřednímu kollegovi spílá „šmoků“ a ďas ví, čeho ještě, již jeho posudek mé knihy z daleka zaráží neskrocenou náruživostí. Že tato má odveta také jest poněkud osobní, stalo se jen proto, aby mi pan Mas. porozuměl, neboť svou kritikou mé knihy dokázal, že uváděti mu důvody čistě věcné jest u něho házeti hrách na stěnu. Pan Mas. pořád podle mé knihy posuzuje mé křesťanství: což kdybych já také začal nesmysly v jeho posudku přirovnávati k jeho úřadu? Jak by to pak asi dopadlo? —

19. Posléze píše pan Masaryk: „Mně — jako že jemu — přímo je nepochopitelno, jak auktor — totiž já — věřící přece, že běhy lidské řízeny jsou prozřetelností, opravdově nepřemýšlí o tom, jak a proč Bůh vzniknouti dal protestantismu a proč tak dlouho a v takových rozměrech jej udržuje?“ — Těmito slovy pan Mas. patrně vyhodil proti mně svůj nejvyšší trumf — a i ten jest argumentum ad hominem. Jest

to na konci, a na konec prý patří silná extase. Neuznám-li ani toho důvodu, pak mne p. kritik prý neuznává ani za „věrného katolíka“.

Přihodilo se mi kdysi čisti v liberálních novinách, že ve chrámě svatoštěpánském ve Vídni byla prý o 5. hodině odpoledne slavná mše sv. Nemoha se zdržeti trochu mrzutosti a trochu smíchu pomyslil jsem si: kdyby jen tito novinářští židáčkové hleděli si své synagogy a svého Šulchana Arucha, a nechali našich náboženských věcí za pokojem! Nejinak se mi vede při těchto slovech paně Masarykových. Kdyby p. kritik zůstal jen hezky při svém „čistém křesťanství“ a neplichtil se rozhodovati, kdo jest „věrným katolíkem“, a kdo není. Mohlo a mělo by se mysliti, že každý čistý křesťan jest vlastně věrným katolíkem, ale zkušenosť učí, že jest tomu docela jinak. Čistí křesťané naši uhnětou si Boha, jaký se jim líbí, a ze křesťanského učení si vybírají, jen co se jim hodí. Zhášejí slunce zjevení a na svícen staví kahánek svého rozumu. Že tomu tak jest u pana Masaryka, netřeba teprve dovozovati z jiných jeho spisů, svědčí o tom již tento jeho posudek. Ex ore tuo te judico.

Několik slov o tom „čistém křesťanství“. Pan Mas. prý byl pokřtěn po katolicku, ale prý očistil své náboženství a stal se kalvincem. S ním nehodlám tu míti řeči. Jen tolik pravím, bude-li takovým křesťanem, jakým je vědařem, že brzo nenechá žádného vyznání, jako již nenechal skoro žádného oboru vědeckého, za pokojem. Jen že po této stránce bude míti větší výběr a menší kontrolu. Zůstane-li u každého vyznání jen rok neb dokonce jen měsíc, neschodí všech, a byť se dožil věku Methusalemova. Divná věc, předivná, tolik třísek a trosek ze kmenu církve, každá učí jinak, a přece každá prý „očistila“ křesťanství. Než o tom nehodlám zde mluviti. Za naší doby a mody jest nemálo lidí, kteří takto sice byli pokřtěni na katolíky a zůstali jimi podle jména, ale nic více. Ti také někdy se rádi nazývají „čistými křesťany“. Nestálo jich to ani veliké učenosti ani mnoho práce a sebezápory. Podávám tu recept, jak se to děje.

Rp:

Špetka znalosti katolického náboženství —
potřísní se žiravinou kriticismu, pýchy rozumu —
nechá se rozbřednouti indifferentismem, lenosti srdce —
pak vyvětrati na vzduchu moderního světa —
a procedí se hustou tkaninou sobectví.

Prosáklá kvintessence jest „čisté křesťanství“.

Užívá se jí:

a) jako mixtury v n i t e r n ě, aby se omámilo vlastni svědomí;
b) jako tinktury z e v n ě, aby se obalamutili jiní, jakož také, aby se nabylo moderního rázu „vzdělanosti a duševní suverenity“.

Samo sebou se rozumí, že touto destilací křesťanství tak se „očistí“, že začasto nezbude v něm ani památky po víře v osobního Boha, spravedlivého soudce a vykupitele světa. O křesťanských ctnostech a náboženských povinnostech teprve nemůže býti ani zmínky. Ty obyčejně zmizí hned po kritické žiravině v indifferentismu, nebo vyvětrají na vzduchu moderní osvěty, a dostane-li se přece jaké mázdro šťastně až do tkaniny egoismu, však tam najisto uvázne. — Připadá-li co z toho také na pana Mas., nesobím si rozhodovati.

Pohlédnu blíže na jeho slova. Pan Mas. po mně žádá, abych mu řekl, „proč Bůh dal vzniknouti protestantismu“. Konkretně řečeno žádá po mně p kritik, abych šel Boží prozřetelnosti nahlédnout za kulisy, a řekl mu, co jsem tam uviděl. K tomuto činu mě pan Mas. vybízí v duchu moderní vědy, neboť ta prý „usedá Bohu na čele“, pokud totiž ještě uznává jakého Boha. Dokud neodpovím, p. kritik nemůže prý mne považovati za věrného katolíka.

Přiznávám se, že by mi bylo o odpověď hej, jen kdybych neměl před sebou v osobě paně Masarykově čistého křesťana a moderního filosofa. Pan kritik mi předložil otázku, proč Bůh dal vzniknouti protestantismu. Podle pravidla, že každému chvilku hrají, táži se zase já: Proč pak Bůh nechal prarodiče spáchati prvotný hřích, jehož následky posud svět těžce nese? Proč nechává Bůh posud páchati hřích vůbec? Proč nechal Bůh vzniknouti naháče? Snad aby měl Žižka co porubati? A takových otázek bylo by z dějin na tisíce, na miliony.

Což pak, pro Bůh, pan Masaryk nic neví o svobodné vůli, která se může rozhodnouti k dobrému nebo ke zlému? Ale tak jest: modernímu filosofovi jest Spencer, filosof darvinismu, zdrojem všeho rozumu i vší mravnosti, a pak ovšem jest každému takovému filosofu všecko „přímo nepochopitelno“, co vůbec nějak se dotýká svobodné vůle. Jen z této „přímé nepochopitelnosti“ mohla se spravedlnosť podle zákona Božího a podle rozumu lidského zvrhnouti v tak řečenou spravedlnosť du fait accompli, jako že co se stalo, právem se stalo, dobře se stalo. Podle této moderní spravedlnosti ubohý národ český vlastně páchá křivdu, když chce míti tolik práv, kolik mu vlastně náleží, neboť co se stalo, dobře se stalo.

Přece však bych rád panu Mas. nějak odpověděl, „proč Bůh dal vzniknouti protestantismu“. Nebudu mu vykládati o svobodné vůli, ani o koukole mezi pšenicí, ani o diabolu rotae, ani o prozřetelnosti Boží, která šetříc svobodné vůle člověkovy nechává ho i hřích páchati, a někdy i hříchu následky obrací v dobro: vše to by bylo panu Mas. jakožto čistému křesťanu a modernímu filosofu „přímo nepochopitelno“. Ale s jiné strany zase já nejsem ani moderním filosofem ani čistým křesťanem, a proto bude panu Mas. přestati na této mé až tuze prosté odpovědi: Luther mínil zabiti a zahubiti katolickou církev. Zasadil jí jen ránu, hlubokou sice, ale ta se stala církvi „římské“ fontanellou, jížto z jejího ústrojí znenáhla vyhnisalo, co se tam bylo časem usadilo nezdravoty. Pravil jsem „římské“, a to jen z paedagogické akkomodace, neboť pan Mas. po celý svůj článek nic neví o církvi katolické, nýbrž pořád jen mluví o „římské“.

K tomu ho svedly myslím ony „takové rozměry“, v nichž prý Bůh udržuje protestantismus. Ovšem, církev podnes lituje, že jí z dopuštění Božího byla zasazena taková rána, ale což zase neví pan Mas., že Bůh jí desetkrát jinde na zeměkouli nahradil, co jí odpadlo ve spuchřelé Evropě? A což nic neví o mocném ruchu katolicismu po celém světě, jmenovitě v Americe, v Australii, a v Evropě zase v Anglii a v samém Německu? Ostatně Kristus Pán sice slíbil, že jeho církve ani brány pekelné nepřemohou, tak že bude trvati až do skonání světa, avšak neslíbil, že evropští národové vždy budou hodni jeho víry a požehnání, tak že by křesťanská osvěta a vzdělanosť nemohla nikdy od nich býti odňata. Pozoruje-liž pan Mas., chce-li kdo posuzovati církev katolickou, že musí na to míti trochu více ducha, širší srdce a bystřejší zrak?

Tak tedy panu Masarykovi jakožto modernímu filosofu všecko je „přímo nepochopitelno“, co jen poněkud souvisí se svobodnou vůlí! Vidí již pan Masaryk, že pak jediný hlupáček může se více tázati, než tisíc moderních filosofů může zodpovídati? Zde již rušim slib: nepočítám panu Masarykovi této „přímé nepochopitelnosti“ za pouhou nevědomosť, nýbrž za případ, jehož již nelze ani vyložiti ani zastříti samou ignorancí. Počítám ji tedy za zlomyslný posměch, na který mne p. Mas. chtěl vydati, jako bych totiž veřejně a písemně mluvil a soudil o věcech, o kterých jsem ani nepřemýšlel, neb ani neuměl přemýšleti, a tudíž ani zodpovídati.

Doufám, že tuto mou shovívavosť pan Mas. vděčně uzná, neboť při vší jeho mravnosti, již má pořád plná ústa, bude mu za nynějších okolností a časů, kdy věda se mnohým lidem stala modlou, přece snáze snésti trochu té nerozmyslné náruživosti, z niž myslím, že poslední jeho slova vzešla, než by mu bylo unésti výtku bezedné ignorance, která by přece nezbytně prorážela z jeho slov. —

Na sám konec píše p. Masaryk: „Nás naplňuje obavou, že podobné spisy — jako můj — rozšíří tu mělkosť, proti které p. spisovatel — totiž já — brojí, a že „čisté křesťanství“ v nás — jako že v panu Mas. a v těch, kdož smýšlejí jak on — udusí“.

O „čistém křesťanství“ jsem již mluvil pod č. 19., a větší mělkosti historických vědomostí, než ta jest, jakou jsem tuto na faktech stanovil u muže postaveného na svícen akademické učenosti, který si při tom — nota bene — troufá pronášeti veřejné slovo, věru že si ani po vydání svého spisu jakživ netroufám při nikom druhém nalézti. A takový člověk, s takovými vědomostmi, troufá si posuzovati církev a rozhodovati, jakou má budoucnosť?! —

20. Jsem u konce. Kdo četl úsudek paně Mas. v Athenaeu a mou odvetu, na první pohled pozná, že jsem jej — ne snad pana kritika nýbrž jen jeho posudek — zrovna roztřásnil, neboť ani jediné důležitější jeho výtky jsem nepropustil bez odpovědi. Že však má odpověď nemohla dopadnouti jinak než dopadla, jest spíše zásluhou paně kritikovou než mou.

Pozornému čtenáři této stati děkuji za laskavé strpení. Mně samému bylo věru někdy dosti trudno brodíti se takovými daremninami. Vždyť přece člověk solidního zaměstnání má dosti jinaké práce než rozbírati duševní kotrmelce každého kritika, jak se mu kdy právě který nachomítne. Kdyby pan Masaryk nebyl se přiznal býti pisatelem oné kritiky, nebo kdyby nebyla ve „vrchním tribunale vědeckém“, věru že bych ji byl prostě ignoroval.

Ale jak veliká část moderní intelligence nesmýšlí ani o vlas jinak než p. Masaryk! Ba náš věk by si již zvykal mysliti, že pravda či nepravda viry křesťanské závisí na rozsudku universitního profesora! Pročež kdybych byl za takových okolností mlčel, byl bych škodil dobré věci i sobě, neboť by se ledakomu mohlo přizdáti, jako bych své knížky a sebe již nevěděl nebo neměl čím hájiti, jako bych se tedy svou knihou zastával „věci ztracené“ čili „překonané“.

O víře či nevěře moderní podrůstající intelligence rozhoduje začasto profesor, po přednosti na vysokém učení. Jest-li lehkomyslný a nedosti svědomitý, může napáchati mnoho škody a záhuby v rozumu i v mysli učené mládeže, někdy na dlouhou dobu, někdy dokonce na celý život. Jmenovitě se to děje ve vědách přírodních a filosofických, ale jen tehda,

když je muž takový dychtiv za málo učenosti veliké slávy. Uštěpačně prohozená slova na úkor církve zarývají se hluboko v srdce a nevymizí odtud tak brzo, ba snad již nikdy. Zařízne-li někdo něco hluboko třeba do kory bukové, známka tato nevymizí, nobrž roste se stromem.

Kolik jest posud na universitách, založených katolickými penězi a vydržovaných z katolických fondů, takových mužů, kteří za mrzký peníz posměchu na církev kupují si oblíbenosť u posluchačův a populárnosť u nedosti soudného obecenstva?! O té věci již pověděl pravdu jeden takový ferina, starý profesor švábský: „Da musz mer nur den Pobscht und den Kadolicismus recht verreisse, des macht dene Studente alleweil a groszes Plähsir“. Jen že tento učený Šváb měl aspoň tolik poctivosti, že se k tomu přiznal. Od čistého křesťana a frajmaura ovšem sotva toho lze čekati.

Stalo prý se kdysi, že profesor jakýs na vysokém učení, snad aby se již předkem zavděčil svým posluchačům, uštěpačně mluvil o prvotném hříchu a jeho pokutě, a to prý všecko — pro jablko! Mezi posluchači byl však jinoch z dobré křesťanské rodiny, bystrého ducha, statečného srdce. „Vtipy“ s kathedry ho bodaly až do srdce. I vstal a s mladistvou bujarostí zvolal: „Všecko to jste, pane profesore, ráčil tvrdit, ale neráčil jste toho dokázat. Mně aspoň se zdá, že při prvotném hříchu a jeho pokutě neběželo o jablko, nýbrž o p o s l u š n o s ť, a ta vždy byla, jest a bude tím trestuhodnější, čím snáze ji bylo, jest a bude zachovati. Ostatně přece měli Adam a Eva alespoň jablko: co Vy ráčíte míti za takové řeči? Snad naši pochvalu? Já však myslím, že nerozvážná pochvala mladých lidí, kteří sem přišli od Vás něčemu se naučit, nestojí ani za jablko!“ Dixit, et salvavit animam suam.

Kolik jest za našich časů takových mužů, kteří považují ledajaký vtip na církev za vrchol neb alespoň za „omastek“ učenosti, a jak málo jest zase jinochů tak statečných! A toť jest a bylo hlavně na příčině, proč jsem na odvetu na posudek svého spisu v Athenaeu naložil nepoměrně více práce a času, než by toho byl v pravdě zasluhoval.

Před několika dny psal moravský list o p. Masarykovi: „Třetí strana! Co je to? Národ český neměl do nedávna o tom potuchy. Zatím však v Paříži, v Kolíně nad Rýnem, v Berlíně, ve Vídni a v redakcích židovskoněmeckých listů v Praze vědělo se a psalo o domnělé té straně české. A všude, v Berlíně i Kolíně, v Paříži i ve Vídni měli stejné chvalořeči o nové straně české, o níž český národ neměl ani tušení! To je podezřelé. Tam, kde nás Čechů buď naskrze neznají, buď jen potupně o nás píší, pojednou zaznívají chvalozpěvy na novou stranu českou! Podezřelé? Ba že, a doložme, až příliš průhledné. Musili bychom míti vlčí mlhu, abychom v celé komedii té nepoznali — práci bratří zednářů. Bratrové tři bodů vyvádějí za naší doby hlouposť za hloupostí, jak světu na odiv nedávno vylíčil Leo Taxil. A tohle, co vyvedli náčelníkovi naší třetí strany, že totiž tu stranu tak chválili, ač jinak by český národ nejraději pohltili — to bylo přece z míry neprozřetelné od nich. Že náčelník tento bratřím z lóže svým smýšlením dalek není, to přece vidí u nás i lidé krátkozrací, kteří pána toho jen trochu znají. A ž sloupce liberálních velkolistů nad Rýnem, Sekvanou, Dunajem a Sprévou nebývají otevřeny tomu, kdo aspoň smýšlením nepatří k cechu bratří zednářů, o to přiti se bylo by dětinstvím.“ — Článek ten končí: „Naše stará svatováclavská víra byla mu „překonaným stanoviskem“, tak že on, rodilý Moravan, tímto dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje pohrdnul a veřejně

se přidal ku kalvinskému protestantství. Naše staré literární památky jsou mu padělky, naše česká domácnosť jest mu příliš skrovna, naše minulosť jest mu nepatrna, naše snahy jsou mu romantickými — vše, co máme, čím se honosíme, čeho se nadějeme, čím se rozehříváme, k čemu jako k ideálu vzhlédáme, vše a vše venkoncem jest tomuto „velikánu“ malým, vratkým, směšným. Doufejme tedy, že konečně přece námi pohrdne a nás nadobro opustí. Svět je velik, možná že reformatorským snahám jeho porozumí. U nás je všecka námaha jeho marna. Zůstaneme svoji po víře, po jazyku, po lásce ku své minulosti. Domácnosť naše skromná ale útulná hodí se nám dobře a komu nestačí, ať si jde. Odchodem tohoto lžireformátora napraví se rázem vše, čeho již u nás zavinil. Potom vráceni nám budou bohdá i ti mužové nadaní a pilní, kteří posud sloužili mu za žebřík, po jehož stupních on se chtěl vyšplhati za politického, náboženského, sociálního a literárního „reformátora“ našeho národa.“ —

Z toho zřídlno, že ani učenosť nepovyšuje člověka nad starou pravdu: Zavrhni víru — a co jest ti pak ještě dosti posvátného a vznešeného?

* * *

N a z á v ě r e k. Na tuto mou repliku již tu a tam přišla a snad ještě přijde nějaká duplika. Mohu klidně ponechati čtenáři na rozsudek, bylo-li z toho, co jsem p r a v i l, také co vyvráceno. Odpovídati nehodlám, leda že by pp. čtenáři nebo redaktoři oněch listů mi vymohli neb dovolili na to kousek místa ve s v ý c h v l a s t n í c h l i s t e c h, aby vyšla na světlo pravda celá.

Z národního divadla.

(Dokončení.)

Ještě bychom spíše omluvili volbu tohoto dramatu, nežli předvedení „Aféry Clemenceau-ovy“, dle románu Alex. Dumasa od d' Artoisa zpracované komédie. Voláme opět a opět: K čemu takové hry hráti, jež musí vzbuditi ošklivosť a nudu! Látka jest věru až na padrť vymrskána, a byl podobný sujet — upřímně pravíme — nejednou lépe a působivěji zpracován, než jak jej pan d' Artois učinil. Vždyť již ta ustavičně stejná manželská nevěra, skoro s týmiž hnusnými, otřepanými varianty, ten bordelový vzduch, jenž vane do hlediště, ta celá atmosféra, v niž člověk vězí, poslouchaje podobné francouzské kusy, musí omrzeti, musí způsobiti ošklivosť, nudu, omrzení. A že je tomu tak, dokázalo obecenstvo, jež při „Aféře Clemenceau-ově“ hlasitě zívalo.

Představte si, prosím, Petra Clemenceau-a, nadšeného umělce, jenž chce pojati za ženu dívku zcela chudou, ale nevinnou, počestnou, cudnou, ideální — a domnívá se nalézti podobnou v Ize, dceři zchudlé polské emigrantky — již byl poznal poprvé v bále, oblečenou v kostýmu — debardeura, v onom nestydatém obleku, jenž nechává tělo téměř nahé, představte si, prosím, že vězí v tomto obleku a chová se vyzývavě, ba až i skorem nestydatě — pomyslete si dále, že jej uvítá po druhé v nedbalkách až tuze kusých, a rozmlouvajíc s nim sama chválí a vystavuje na odiv své tělesné vnady! A Clemenceau, tento ideální Clemenceau, jenž se chce ženiti z nejidealnějších pohnutek, vidí v Ize onu „počestnou, čistou“ dívku, po níž tak touží a již jedinou chce učiniti svou ženou....

Myslím, že každý dovede ihned nazvati Clemenceau-a tím pravým jménem. Sotva že se Iza stane ženou jeho, jest mu i nevěrnou — a to v nejhorším slova smyslu. Přijímá dary a peníze od svého milce, a krátkozraký Clemenceau považuje ji za povznešenou nade vše podezřívání! Když však konečně přece vše pozoruje, uteče mu Iza i se svou matkou, a zklamaný manžel odjede do Italie... Mezitím žena jeho stala se milostnicí královou. Přece však miluje dosud Clemenceau svou ženu a vrací se, aby ji spatřil, vybízí ji, aby s ním odejela, když však nechce, zavraždí ji. — Toť stručný obsah poslední komedie z francouzského sem přenesené — lépe by ovšem bylo, kdyby se nám byl Clemenceau se svou aférou zde ani neukazoval a ostal v Paříži.

Nepříliš posloužila nám i německá Schönthanova veselohra „Cornelius Voss", již přeložil B. Frida. Pohybuje se v ovzduší německých kruhů aristokratických, a Cornelius Voss jest přijaté jméno prince Curta Schöningen-Clausthala, jenž v Berlíně žije švihácký život, vydávaje se za malíře a ku svému otci, vévodovi z Falkenburka, navrátit se nechtěje. Aby jej k návratu přiměl, pošle otec za ním hraběte Cornvalda, jenž svěří úkol ten princi samému jako domnělému malíři Corneliovi Vossovi, v čemž vězí zápletka kusu, jenž po některých komických situacích končí trojsvatbou. Hlavní vada veselohry jest, že obsahuje mnoho nepřirozeného a přehnaného, a že jest tuze německá; první i druhý akt pobaví, třetí nudí, a čtvrtý jest pouhým přílepkem, každý již ví, jak se věc skončí, a sedí v divadle pak beze všeho interessu a bez zábavy, již spisovatel nedovede divákú poskytnouti.

Žalostný obraz poměrů své vlasti podal nám Řehoř Csiky (katolický kněz) hrou „Proletáři." Podobá se velice francouzským komédiím, o nichž nejednou již jsme mluvili, jen že autor tendencí i způsobem, jak věc podává, velice se od francouzských kollegů svých liší.

„Proletáři" jsou vskutku pravými duševními proletáři, bídáky beze cti a studu, darebáky v rukavičkách, v ekypážích, obklopení lokaji a nádherou. Csiky představuje v kusu svém šlechtice Zatouyi-a, jenž své ženy prodává, jenž vede s nimi celý pravidelný obchod. Zde v Uhrách? Uprostřed vzdělané Evropy?

V Sedmihradsku platí zákon, že po rozvodu lze nový sňatek uzavříti. Zatonyi způsobí, že se do jeho ženy zamiluje vždy nějaký boháč, světák, vyžilec, a pak již se věc provede, ovšem že za notnou odstoupenou. Učiní se rozvod, zajede se do Sedmihrad, a nový sňatek lze opět uzavříti, aby po krátké době opět se opakovaly hnusné „obchody se ženami".

Všechny postavy v „Proletářích" zapáchají z daleka hnusem. Žalostný to pohled do takové společnosti, a dojem, jejž kus způsobí, je až úzkostně skličující.

Ač látka „Proletářů" kluzká, ač zeje z dramatu děsná nahota, bahnitý kal zkaženosti — jaký to přece rozdíl mezi Csikym a autory francouzskými!

Francouzové líčí nám hřích krásnými barvami, s úsměvem na rtech, s elegancí nevyrovnatelnou a praví: Což na tom! Buď veselým, bav se, hřeš! To není kal, v čem se brodíš: toť rozkoš, toť sladký pel, jen jej ssaj, což máš jiného na tom světě — jez, pij, miluj!

Csiky lomí rukama nad morální propastí, v níž tone jistá část společnosti jeho vlasti. Csiky nám ukazuje hřích, ale tekou mu při tom slzy po líci, a ze srdce jeho dere se bolestný výkřik.

On svým obrazem dramatickým volá jako mravokárce ku krajanům svým: Vizte svou zkaženosť! Vizte, jak jste hnusní, že by člověk nad vlastí svou plakal . . .

A z té příčiny jest veliký rozdíl mezi ním, originelním, a mezi jeho kollegy Francouzy, kteří věčně stejně opisují hnus jeden od druhého a snaží se mu co nejrafinovaněji dodati nový půvab, novou vnadu.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Dvě práce prostonárodní z dějin českého písemnictví.

Posuzuje Dr. **František Bačkovský.**

V čísle 5. ročníku IV. „Přítele domoviny“ vyšla koncem r. 1888. rozprava „Doba úpadku a vzkříšení národní literatury české se zřetelem k událostem dějepisným“, kterou napsal Jos. M. Hovorka, a „Matice lidu“ obsahuje v 1. čísle na rok 1889. spis „Božena Němcová v životě i spisech“, který napsal Josef Hanuš. Protože obé práce ty dotýkají se oboru, který zvolil jsem si za hlavní svůj úkol životní, jest mou povinností, abych promluvil o nich veřejně.

I.

Prvá z prací těch jest od spisovatele, který dosud ničím nedal veřejnosti na jevo, že obírá se nějak důkladně oborem literárně dějepisným, a zdá se také z celého rázu práce té, že teprve prvně zabral se do studií dějin českého písemnictví, když pojal úmysl práci tu napsati a že ani tohoto prvého studia svého nekonal dlouho. Nepodalť kromě několika citátů ze starých spisů nového, co by nebylo v jiných, nedávno vydaných podobných pracích, ničeho, a podal i mnoho dokladů, že předmětu svého příslušně nepromyslil a že nezná se v oboru tom náležitě, vůbec a zvláště tím, že nezmínil se o všeličem, co připomenouti bylo by bývalo velmi vhodno i zajímavo a poučno. Také neobratnosť spisovatelská, jaká zejména v práci prostonárodní býti nemá, leckde se vyskytá.

Již ani sáhodlouhý název práce Hovorkovy se mi nelíbí. Nejsou-li v něm zbytečná slova „se zřetelem k událostem dějepisným“? Či lze rozprávěti o úpadku a vzkříšení literatury bez tohoto zřetele? — Tolikéž i to, co řečeno v prvé větě práce Hovorkovy, rozumí se samo sebou o písemnictví každém, a rovněž i druhá věta jest bezmyšlénkovitá. Znít začátek takto: „Osudy literatury české byly povždy pevně sepjaty s dějinami politickými v království českém[1]) i v zemích sousedních. Sotva slunce volnosti a svobody v Čechách zazářilo, padal jeho zlatý lesk i do zřídel písemnictví, z nichž záhy rozlévaly se mohutné proudy po oblasti jazyka našeho a šířily osvětu a vzdělání doma, čeť pak a slávu jazyka v cizině až i do věků budoucích.“

Celá práce rozdělena jest ve tři oddíly, z nichžto prvý obsahuje toliko 4 listy, kdežto druhý 24 listy a třetí 28. V oddíle prvém jest zmínka o době Veleslavínově, i náleží pod název práce té vlastně teprv oddíl II., jenž obeznamuje čtenáře s dobou úpadku po bitvě bělohorské, a oddíl II., v němž uvedena doba vzkříšení od konce století XVIII. do let třicátých XIX. století. Nejdůležitější jest oddíl III., na který sám Hovorka položil hlavní váhu těmito slovy v předmluvě: „Sám pak nemám jiného přání, než aby čtenářstvo naše s účastí a láskou probíralo se v trudných dobách úpadku literárního a stále jej maje před očima, nezapomínalo na doby zlé a tím horlivěji podporovalo za příkladem prvních buditelů našich nynější rozkvět písemnictví našeho.“[2]) Protože vše přejato jest z nejlepších podobných prací jiných a protože

[1]) O stránku dříve v předmluvě Hovorka píše „království Českého“, což jest správnější, protože to jest opis vlastního jména, a vlastní jména píšeme velikým písmenem počátečným.

[2]) Uváděje Hovorkova slova ta, nepřisvědčuji, že jest v nynějším písemnictví našem všude a ve všem opravdivý „rozkvět“ proti dobám dřívějším.

vybráno celkem pouze to nejdůležitější, nevyskytají se data chybná. Jen u Pelcla nedopatřením udáno, že narodil se roku 1834. (str. 66.), ačkoli již r. 1801 zemřel (rok úmrtí není uveden a proto mylný rok narození může snadno někoho poplésti); a o Dobrovském nepravdivě řečeno, že „teprve na sklonku života svého psal česky některé články“ (str. 69.); zemřelť roku 1829., prvá však jeho rozprava česká vyšla již roku 1804. při spisku, který společně vydal s Antonínem Pišelým s názvem „Českých přísloví sbírka“. Ostatně vypravováno jest nejvíce toliko povšechně a málokde jsou nějaká data podrobná, i bylo se chyb věcných snadno uvarovati. Za to bohužel jest mnoho tiskových omylů, z nichžto některé i smysl porušují; na př. na str. 53. v řádce 7. zdola jsou slova přesmyknuta tak, že ruší smysl, a na str. 108. čteme: „počal psáti do „Literních listů“, „Novin českých“, které Hromádko vydával“ (má býti do „Literních listů“ českých „Novin“, ačkoliv „Literní listy“ ty jsou zvány obyčejně „Prvotiny“, i není radno neuváděti tohoto názvu srozumitelného).

Nejpodstatnější vadou práce Hovorkovy jest, že není napsána spůsobem co možná nejvíce prostonárodním.[3] Jest i vnější podoba její i vniterný obsah na mnoha místech nevhoden vrstvám nejširším. Co do obsahu bylo dbáti, aby vypravování bylo hojně propleteno příhodami a příběhy zábavnými a aby bylo vynecháno vše, co čtenáře unavuje neb uráží, (dobrému katolíku nezalíbí se na př. zmínky, nadržující nekatolíkům), jakož i aby bylo vhodně působeno vroucným vypravováním na cit čtenářův. Co týče se podoby vnější, nehodí se do práce prostonárodní, určené vrstvám nejširším, na př. zmínka o humanismu (str. 7.), o Jednotě bratrské (10.), o direktořích (19.), o časomíře (92.) atd. bez výkladu, co tím jest míněno, ani slova: perioda (8.), botanický (9.), meteor (11.), generace (12.), Praha stávala se druhou Florencií toskánskou (12.), literární produkce (12.), konfederační (16.), persekuce (17.), dobrodruhové jako šakalové (18.), tribunal (19.), fiskus (20.), idea (21.), theorie (18.), exulant (23.), resignace (24.), defenestrace (32.), karakter (37.), sféry (67.), representovati (77.), manuskripty (78.), reformy (89.), auktor (94.), situace (96.), idylly (104.), terminologie (114.), bibliografický (115.), elementární (116.) a pod. Maje na mysli, že píše práci prostonárodní, Hovorka na str. 68. napsal o Dobrovském: „Vědecké práce jeho, které zde dobře vypočítati nemůžeme, poněvadž byly v největší části psány jazykem latinským a německým, množily se každým rokem . . .“ Tedy raději vynechal spisy Dobrovského, než aby byl promluvil o nich tak všeobecně srozumitelně, jak toho žádá rozprava prostonárodní! Jinak uznávám, že práce Hovorkova jest nemálo záslužná a že z četby její vzejde prospěch nejeden. Zejména prospěje všem těm čtenářům, kteří mají již odjinud aspoň trochu vědomostí o tom, o čem v práci té jest vypravováno. Ten, kdo nezná se nijak v dějinách českého národu vůbec a písemnictví jeho zvláště, nemůže všemu v práci té řádně rozuměti a nemůže ji čísti tak, aby jej zajímala a aby mu v paměti utkvěla.

Avšak i vzhledem k vzdělanějším čtenářům Hovorka vyjadřuje se někdy neobratně. Na doklad toho buďtež uvedeny tyto příklady: když porovnáme přesmutné doby pozdější (str. 10.; „porovnati“ značí asi tolik jako „smířiti“, Hovorka však užil slovesa toho ve smysle „srovnati něco s něčím“, ale toho „s něčím“ nevyjádřil); nečetl ovšem tehda jako dnes rolník za pluhem Horáce nebo Vergila (str. 10.; z věty té dovídáme se tedy, že dnes rolník čte za pluhem Horáce nebo Vergila; měl napsati: „nečetl ovšem tehda jako ani dnes“, když i jinak nevhodné věty té užil); na Bílé hoře poslední vojsko české pod vůdci německými bylo rozprášeno (str. 15.; že „poslední“ jest chybno, patrno již i ze slov Hovorkových na str. 16.: „Praha, k jejíž obraně bylo vojska více než dosti, u Černého Kostelce 8000 mužů vojska pomocného, v Plzni Mansfeld s velkým sborem — ta Praha vydána byla bez výstřelu“); na str. 65. „česká historická kritika“ nazvána jest „vědou“ (mělo býti řečeno, že začato pěstovati české dějiny řádně kriticky, totiž vědecky) atd

O nepečlivosti Hovorkově svědčí také stránka mluvnická. Tak píše „království České“ a „království české“ (na str. 5. a 7.), což již připomenuto, „překlad nového zákona“ (9.) a „překlad Nového zákona“ (10.), „bitva Bělohorská“ (15.) a „bitva bělohorská“ (20.) a pod. Z mých „Zevrubných dějin českého písemnictví“ přejal „po Kramériusovsku“ (místo „po Kramériovsku“, jak u jiných neprávem čteme), ale vedle toho píše „Kramériа“ místo „Kramériusa“ atd.[4] Kromě

---

[3] Vada tato jest skoro při všech českých poučných spisech prostonárodních, i nemají odbytu takového, jaký by měly, kdyby v té příčině lidu vyhovovaly.

[4] Z mých „Zevr. dějin“ přejal i mnoho jiného, nikde však jich nepřipo-

toho jsou v práci jeho rozmanité dosti hrubé chyby mluvnické, na př.: největších škod spůsobili (str. 51.), ztráceli vzory (52.), literatura prodělati musela (91.), pod dohledem se zpovídati museli (21.), dle něho se řídil (10 ·, pojmenovati předmětů obyčejných a j. Přílišně také plýtvá slovem „stkvělý“ (str. 8., 9., 11., 12., 62., 80. atd.).[5]

(Dokončení.)

Starověda biblická.

Vzdělal Dr. Melichar Mlčoch, rytíř řádu Božího hrobu, kníž. arcib. konsistorní rada, veřejný řádný professor biblických studií Starého zakona a jazyků semitských na c. kr. bohoslovecké fakultě v Olomuci. Nákladem Dědictví sv. Prokopa v Praze 1888. 259 str., 36 názorných tabulek. Cena 2 zl. 50 kr.

Zjevem nad míru potěšitelným jest usilovná snaha mnohých učenců vědy bohoslovné, obohatiti literaturu českou plody nad jiné vzácnými a dosud nevídanými. K těmto proslulým mužům náleží Dr. Melichar Mlčoch, jenž svojí Starovědou biblickou uvil nové, krásné, svěží kvítko do spanilého věnce jiných vzácných prací theologických v literatuře naší. Díla podobného bylo až dosud bolně pohřešováno. Není tudíž s podivením, že odborné časopisy s radostí nelíčenou uvítaly práci tuto, jež má cenu povšechnou, poskytujíc milého poučení netoliko kněžím, nýbrž i laikům ve všech oborech vědy, zvláště pak dávajíc správný návod umělcům výtvarného umění, jehož předmětem jsou osoby, místa a děje biblické. Říká se: „Historia est magistra vitae!“ — jako že dějepis jest učitelem života. Ale dějepis a starověda vzájemně se doplňují; kdežto dějepis líčí postupný vývoj, zanáší se starověda líčením životních poměrů, zřízení a způsobů již ustálených. Má-li historik podati správný obraz věků minulých, jest mu nezbytně třeba důkladné znalosti starovědy, jinak odchýlí se od pravdy a může takto v hrubý omyl uvésti čtenářstvo své. Nejinak může přihoditi se též učiteli, ať duchovnímu ať světskému, probírá-li ve svých přednáškách předměty biblické, nemaje o tom správného pojmu ani obrazu. Ba ani mnohým perikopám evandělním nelze rozuměti bez náležité znalosti starovědy biblické, jako na př. o rouchu svatebním, jehož neměl jeden z hostů při hostině královské (XIX. neděle po sv. Duchu). Neméně i věda lékařská a právnická může čerpati hojného poučení ze starovědy biblické.

Nejvíce však potřebna a užitečna jest znalosť starovědy biblické katechetům, jak na školách obecných, tak i středních. Těmto tedy zvláště prospěl p spisovatel vzácným dílem svým, začež se mu nejlépe odvděčí, když si zjednají dílo ono a vybranými odtud zlatými zrnky podarují vědychtivé žactvo! — Obrázky na 36 tabulkách připojené zvýšují cenu práce samé a poskytují výdatné pomůcky při vyučování dějepravě biblické.

Celý spis rozvržen jest na čtyři hlavní oddíly, z nichž

I. **Oddělení** obsahuje jeviště biblické. Jest tu zevrubně pojednáno o Palestině, ačkoliv i jiné krajiny vůkolní a znamenitější města jsou tu náležitě popsána, tak že geograf i historik může odtud hojně těžiti. Již z této příčiny doporučí se kniha Mlčochova všem knihovnám na ústavech školních, středních i vysokých. Mimo jiné zajímava jest tu poznámka o „cedrech na Libanu“, jež v písmě sv. často se opěvují, které však nyní již vymizely až na malý hájek — asi 400 stromů — pustošením rozličných nepřátel, zvláště pak Saracenův. Aby háj cedrový dokonce nezanikl, vydal r. 1881. generální velitel Libánský, Rustem paša, zvláštní nařízení, jímž se zapovídá v ohradě háje tábořiti, na blízku stromů oheň rozdělati aneb dokonce odtud palivo brátí. Rovněž zapovězeno jest ulomiti nějakou ratolesť aneb snítek cedrový. Za tím účelem jest tam ustanoven zvláštní hlídač.

Neméně zajímava jest zmínka o „kobylkách“, jež orientálové nazývají

---

menul, ačkoli jiné některé spisy připomenul. Také není vhodno, že otiskl i něco z toho, co jsem uveřenil v „Příteli domoviny“ r. 1886.

[5]) V témže čísle, v němž otištěna jest práce Hovorkova, jest i poučná rozprava A. Večeře „Pomoc v nouzi“, která hodí se hlavně toliko rolníkům. Avšak „Přítel domoviny“ jest určen lidu vůbec, i nehodí se do něho rozpravy odborné, byť i prostonárodně psané. Buď upozorněno také na úvahu o „Příteli domoviny“ v II. roč. „Vlasti“ na str. 509—511. V úvaze té Josef Tumpach dobře připomenul, že „Přítel domoviny“ ihned prvým svazkem svým odradil si valnou část odběratelův a podporovatelův. Stalo se tak pro práci „Cyril a Methoděj“, napsanou od J. Svobody, s kterýmžto pseudonymem práci tu do prvého svazku napsal — J. Herben, nynější redaktor „Času“.

„vojskem Božím“, které však velmi často bývají „metlou Boží“, pustošíce celou krajinu. Poznámka tato zajisté jest velevítanou pro katechetu, když vykládá o sv. Janu Křiteli, který dle sv. evangelia jedl kobylky, totiž pokrm z nich si připravoval.

II. Oddělení pojednává o náboženství biblickém, kde v části I. podává p. spisovatel stručný dějepis náboženství biblického: od počátku pokolení lidského až k potopě — od potopy až k Abrahamu — od Abrahama až po Mojžíše — od Mojžíše až po Krista Pána. Důkladně jest vylíčena povaha tří hlavních sekt židovských: Fariseů, Saduceů a Esseův i Therapeutův. V části II. popisuje se svatostánek Mojžíšem zbudovaný i chrám Jerusalémský, k čemuž obrázky na konci díla připojené příhodné vysvětlivky poskytují. Netřeba ani podotýkati, jak důležita jest znalosť této části pro katechetu, mluví-li v dějepravě biblické o svatostánku, chrámě Jerusalémském, o arše úmluvy, o chlebech předkladných, o oponě chrámové, která při smrti Páně na dvě se roztrhla, o zapalování kadidla na oltáři, o shromáždění lidu při službách Božích atd. — V části III. rozepisuje se p. spisovatel o posvátných osobách, jimž bylo obstarávati bohoslužbu, při čemž upozorňuje na některé nesprávnosti od umělců spáchané, jako na př. když vyobrazují kněze Zachariáše v rouchu velekněžském! — V části IV. pojednává p. spisovatel o posvátných dobách, z nichž mnohé významem i oslavou zasahují do Nového zákona, jako mimo jiné na př. původ a význam roku jubilejního, odkud berou původ tak časté slavnosti jubilejní zvláště v době nynější, kde i svět oslavuje co chvíle nějaké „jubileum“ z příčiny často velmi nepatrné! — V části V. obírá se p. spisovatel popisem obětí Starozákonních, přihlížeje k symbolickému a typickému významu jejich; pak pojednává o slibech i přísaze, čím valně přispívá se liturgice a morálce katolické. — V části VI. zajímavě vyličuje vznik mnohobožství a modloslužby, zvláště oněch národů, s nimiž stýkali se Israelité.

III. Oddělení zavírá v sobě velmi poutavé pojednání o starožitnostech domácích. Ve hlavě I zmiňuje se p. prof Mlčoch o věcech k životu potřebných aneb aspoň žádoucných, jako o obydlí, oděvu, pokrmu a nápoji. Zvláště vyniká tu popis domu hebrejského a duaru čili stanové vsi arabských kočovníků, což jest příslušnými obrázky vysvětleno. Spolu udává se vznik vesnic, městeček a měst. V pojednání o oděvu upozorňuje p. spisovatel na některé nesprávnosti, jež často shledáváme na malbách a obrazech, jako na př. sv. Josef má odkrytou hlavu při příchodu pastýřů k jeslím; pastýři a mudrcové klanějí se Ježíškovi, nemajíce hlavy pokryté; podobně i Simeon při obětování Ježíška, i dvanáctiletý Spasitel mezi zákonníky ve chrámě; Pán Ježíš i apoštolé při poslední večeři atd. A přece „odkrýti hlavu svou“ před někým, vyjma domácí a přátely, považováno za sprostotu a nezdvořilosť. Proto měli orientalové a mají dosud, muži i ženy, vždy i při modlitbě i ve chrámě hlavy pokryté (u nás jen ženské! — Podobně nesprávno jest vyobrazovati osoby na místě posvátném anebo v síních pohostinských s obuví na nohou (se sandály). Jelikož obuv, zvláště sandály, chrániti měly chodidla od pokálení vůbec, nesmělo se jich užívati na místě Bohu zasvěceném Proto vykonávali kněží a levité ve svatyni bohoslužbu bosi; totéž dělo se na místech, na nichž se Bůh viditelným způsobem zjevil. Proto volá Hospodin z hořícího kře k Mojžíšovi: „Zzuj obuv s nohou svých; neboť místo, na kterémž stojíš, země svatá jest“ (Ex. 3, 5.). — Z toho vysvítá, proč každý obuv svou na prahu odvázal, chtěje do světnice jiného vkročiti. Nešetře pravidla toho byl by bližního svého hrubě urazil, dada jednáním svým na jevo, že pokoj jeho nečistým považuje, aneb že mu čisté koberce uprášenou a pokálenou obuví svou pošpiniti chce. Jest to tedy hrubý omyl, pozorujeme-li na obrazích osoby se sandály na nohou na místech posvátných, jako na př. Zachariáše při oběti ve chrámě, anebo při hostinách, jako na př v Káně Galilejské, při poslední večeři Páně atd. — Rovněž jest hrubý omyl, když se vyobrazuje Josef egyptský před Faraonem s dlouhým vlasem, Farao pak a jeho dvořané s plnovousem. Egyptanům byl vlas věcí nečistou, proto holili si hlavu i bradu. Toliko chudina a otroci neholili si ani hlavy ani brady K Faraonovi nesměl nikdo z poddaných přijíti leč s oholenou hlavou a bradou! — Toť jsou velmi vzácné a vážné pokyny pro umělce, kteří často neznajíce pravdy historické hoví libovolné fantasii a tak ve blud uvádějí obecenstvo.

Ve hlavě II. vypravuje p. professor o prostředcích, kterými opatřovali si Hebreové, čeho k živobytí nezbytně je potřebí Mluví tu poutavě o rolnictví, vinařství, zahradnictví, včelařství, pastýřství kočovním, o řemeslech a obchodu. Hlava tato jest zvláště proto zajímava, že čtenář nabývá docela jiného pojmu o zaměstnání bývalých Hebreův u porovnání

s nynějšími židy, jimž práce rolnická a řemeslnická není valně po chuti, za to však v obchodě pověstnými jsou mistry.

V hlavě III. pojednává se velmi lahodně o životě rodinném a společenském. Zvláštního povšímnutí zasluhují články o manželství, což hlavně právníkům církevním i světským může býti vítaným. Neméně poučnými jsou stati o výchově dítek, o otroctví hebrejském i cizím, o způsobu pohřbívání, o mravech společenských, zvláště o pohostinství Hebreův i jiných orientálův.

Hlava IV zavírá v sobě pojednání o uměních a vědách život lidský zvelebujících. Uvádějí se tu zejména poučné poznámky o písmě, jak se knihy psávaly a čítaly. Když byl totiž spis ukončen, svinul se nebo připevnil posledním okrajem k hůlce stejné výšky a pak o ni se otočil. Čtoucí, drže závitek v levici, pravicí jej rozvinoval, přečtené pomalu svinuje, tak že kniha při čtení dvojmo byla svinuta. Liší se tudíž nynější knihy ode knih starověku, jež byly vlastně závitky.

Způsob takové knihy naznačen jest obrázkem. Znáti způsob tento jest nutně třeba katechetům při výkladě biblické dějepravy, kde na mnohých místech čteme výraz: „rozvinul knihu zákona“, jako na př. čteme u sv. Lukáše kap. 4, v. 17.: „A dána jest mu (Ježíši) kniha Isaiáše proroka. A rozvinuv knihu, nalezl místo, kdež bylo psáno: Duch Páně nade mnou atd.“ — Rovněž poučny a zajímavy jsou stati o básnictví, hudbě a vědách biblických.

IV. Oddělení věnováno jest starožitnostem politickým, o nichž pan spisovatel ladně hovoří.

Ve hlavě I. poukazuje ku vládní formě před Mojžíšem, obeznamuje nás s politickým životem v době patriarchální, jak řízeny a spravovány byly jednotlivé rodiny, čeledi, pokolení — a celý národ. Zvláštní péči však věnoval vládní formě mosaické, kde nabývá čtenář vítaného poučení o vládě královské, o způsobu nastolení krále hebrejského, o povinnostech a právech jeho jakož i poměru poddaných ku zvolenému králi. Velmi příhodně činí tu rozdíl pan spisovatel mezi dobou vlády královské před zajetím — a způsobem vlády po zajetí.

Hlava II. pojednává o soudnictví hebrejském, jež by zajisté zajímalo každého právníka i doby nynější, zvláště soudce odborného. Ve stati této jest velmi důkladně pojednáno o „ukřižování“ vůbec a o římském zvláště. Přáli bychom si, aby si článek tento s rozvahou přečetli všichni malíři i sochaři křížové cesty, aby tak hrubých nesprávností nepáchali na úkor pravdy historické. (Viz „O ukřižování“ v „Hlasu“ čís. 56—59 ze dne 8., 9., 10., 12. března r. 1889). Zevrubně tu pojednává pan professor též o právu odvetném a krevní pomstě, čímž většího světla nabývají mnohé události písma svatého Starozákonního.

Ve hlavě III. obeznamuje nás s vojenstvím Hebreův Stať tato by zajímala též mnohého odborníka vojenského za dnů našich. Již Hebreové měli hotovosť zemskou, tak zvanou domobranu nynější, kde veškeren lid chopil se zbraně v záležitosti celého národa se týkající. V takovém případě cítil se každý Hebrej vojínem Boha-Krále, jak to plynulo ze soustavy bohovládné (theokratické)! — Mimo všeobecnou brannou povinnosť ustanovil zákon Mojžíšův ještě mnohá jiná zařízení válečná, jimiž veskrz vane duch pravé lidskosti. Vedle národní obrany zavedli pozdější králové hebrejští též vojsko stálé mimo vlastní tělesnou stráž. V dalším postupu této stati líčí se způsob válčení i zbroj a ostatní věci k válčení příslušné Celá část poslední, jakož i dílo samo zakončeno jest kritickou úvahou nadepsanou „Oprávněnosť výbojného válčení Hebreů s Kananejskými“, což jest důstojným zaokrouhlením práce tak vzácné.

Z náčrtu tohoto vysvítá, jak bohatý materiál uložen jest v knize té, z níž jako ze zdroje převzácného čerpati mohou všickni vzdělanci bez rozdílu; vždyť pro každý odbor jest tu několik zlatých zrnek, zvláště pak pro katechety má tato kniha cenu převelikou.

Dědictví svatého Prokopa zavděčilo se v plné míře všem údům svým — ano celému oboru vzdělanců českých tím, že vydalo nákladem svým spis, který jest v literatuře naší toho druhu první — a jediný. Buďtež mu za to vzdány díky! Panu spisovateli pak z plna srdce gratulujeme k dílu tak vzácnému, a připojujeme spolu vroucné přání, aby hojným rozšířením knihy této došel aspoň částečné odměny za práci svou pilnou a namáhavou. Ostatní odplatiž mu dobrotivý Bůh!

František Kolísek.

Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní

pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk. Příspěvek ke kulturním dějinám českým, sepsal Dr. Čeněk Zíbrt. V Praze, tiskem a nákladem J. R. Vilímka 1889. Cena 1 zl. 80 kr.

V oboru tomto velice vynikající spisovatel snesl s obdivuhodnou pílí z archivů, rukopisů současných a knih material z míry zajímavý a málo dosud propracovaný. Z kronik a historií, zvláště pak z moderní doby psaných dějepisů, hřmí a duní hluk zbraní a křik válečný, a stať kulturní odbude se právě jen až i příliš macešsky. A přece tyto historiky zanedbávané stránky dávají nám nahlížeti do národního i rodinného života našich předků, jsouce velikou pomůckou ku poznání doby uplynulé a vzdělanosti národní

Staročeské výroční obyčeje, pověry a slavnosti zakládaly se jednak na starozvycích pohanských, jsouce zbytkem někdejšího náboženství národního, jednak vznikly zavedením křesťanství a společenským životem vůbec Se zbytky pohanství mělo asi křesťanství tuhou práci, nežli ji uzpůsobilo svým vznešeným názorům a náukám tak, aby slavnosti staropohanské dán byl symbol a ráz křesťanský. „Církev byla nucena všímati si takových a podobných přežitků pohanských a nemohouc jich načisto vyhladiti, podkládala jim aspoň představy, názory svoje, křesťanské, takořka štěpovala bujné letorosti jejich vlastními, ušlechtilými rouby", praví spisovatel, a věta tato platí všude, kde praví se, že ten neb onen zvyk, pověra, atd. má vznik svůj již v dobách pohanských.

Tak ku př. masopust a slavení jeho jest jedním z oněch pohanských zbytků. Mnohé slovo zde pronesené v dobách někdejších má podnes plnou svou platnosť. Již Štítný se ptá „aj, múdrost-lij, toliký náklad pro masopust učiniti a v židech snad vezmúc aneb zajdúc v těžké dluhy ...." „Libují si v šerednych řečech a piesniech ... rozličně se přetvořují ... zobláčejíc se na ruby v blány" (maškary). „Mnozí blázni v svátky neb o masopustě propí, pohltie tak mnoho, že v dělné dny nebudú moci tolik s pravdú dobyti .." a již tehdy činí se zmínka o koblihách, jako jídlu v masopustě zvláště oblíbeném, jakož i o svatbách, jež zvláště v té době se strojily. Jestliže dosud mnohé zvyky masopustní z té doby ve mnohých krajinách ostaly, svědčí to o tom, jak bývalo druhdy hlučno. Muziky a pochovávání Bacchusa dělo se s bujným veselím, též páni tehdejší strojili nákladní masopustní „mumraje", pořádajíce obyčejně „selskou svatbu". Z neděl postních vypravuje nám spis o „neděli kýchavné", od kteréž doby vešlo v obyčej, aby se kejchajícímu řeklo „Pozdrav Pán Bůh", tak jakož v Římě o náhlém moru r. 590. od Řehoře papeže nařízeno bylo ... o neděli „družebné" čteme, že v týž den jest ten obyčej mezi dietkami, že jsú s ě d r u ž i c e (vrstevnice, přítelkyně) s b e r ú c s p o l u v utěšení, snesúc sě, což která jmieti mohla, svačinu sobě učinily .... (Štítný); ohlas toho udržoval prý se v Libochovicích, kdež čtvrtou neděli postní vodily družky zvolenou královnu po vesnici; dle jiného výkladu „na ten den mládenci a panny, kteříž při svatbách a jiných slavnostech družbové a družičky bývají, první jarní květiny na oltář k svěcení kladli" atd. Vynášení smrti na jaře o neděli smrtelnou bylo starým Čechům známo z dávnověku pohanského. L. 1366. zakazuje synoda církevní s přísnou vyhrůžkou jmenovaný obyčej; ale Čechové „smrť na jaře přec jen vynášeli." Výklad, že Mečislav s Doubravkou rozkázali pohanské modly zničiti a na památku toho smrť vynášeti, udržuje se stále ve století 17. a 18., a tak vysvětluje obřady mrtvé neděle r. 1668. Bolelucký. O velikonocích od pradávna jedli naši předkové mazance, beránka, jeřábky a barvili vejce; o nejvýznamnějším obyčeji velikonočním — pomlázce — jsou zde stati velice zajímavé.

V náboženské obřady stále mísil se živel světský; známo jest ku př., že naše divadelní hry povstaly ze středověkých mysterií. Památka umučení Páně poskytovala vděčné látky k dramatickým výjevům. Od pašijí není daleko ke scéně dramatické; hry byly původně latinské: ježto však jim lid nerozuměl, upravila je církev jazykem národním: a s tímto vetřely se do her vtipy, čtveračivá úsloví prostonárodní, anachronismy a lokalisování děje; přísný text písma sv. rozředěn ve scény propletené obvyklými zjevy ze života národního, a tím zároveň vypuzeno divadlo z kostela na jeviště veřejné. Žerty v staroč hrách velikonočních st. XVI. jsou již mírnější a snesitelnější, než ve hrách století XIV. a XV. Spisovatel uvádí z her těch četné a pěkné doklady Na den Nanebevstoupení Páně bývala v kostelích vytahována socha Kristova otvorem ve klenbě se zvláštními obřady; když socha již zmizela, sypáno otvorem kvítí, zrní a p. na znamení, že Kristus po svém příchodu do nebes uděluje svoje požehnání věřícímu lidu.

O letnicích ku př. kromě radovánek a starodávných obřadů hleděli si Čechové také svého hospodářství. Vycházeli na pole, prohlížejíce hranice svých lanův a mezníky, nejsou-li přeneseny. Z obchůzek těch vyvinula se časem procesí církevní. Oblíbenou staročeskou zábavou o letnicích byla střelba ku ptáku. Jako nyní ve mnohých krajinách hrají o štědrém večeru v karty, hrávali dříve v kostky. Vánočních pověr dosud jest tolik mezi lidem, že by vypsání jich samo o sobě mohlo býti dosti objemnou monografií. Při tom dovolujeme si pauu spis. podotknouti, že jména „calta“ (vánočka) dosud se užívá na českém jihu; v Lomnici ku př. vánočce nikdo jinak neřekne než „calta“. Zajímavé jest, že obyčej, o němž p. spisovatel na str. 141. jako o kuriositě píše, po dnes se udržel a udržuje v téže Lomnici ve Třeboňsku. Pisatel tohoto sám byl nejednou svědkem, jak v předvečer sv. Jana, sv. Isidora (patrona plodin polních) a sv. Floriána páni muzikanti lomničtí odebrali se na silnici záblatskou, třeboňskou a budějovickou, kdež stojí sochy těchto světců a „vyhrávali“ zde „štandrle“ nic jinak, než jak se živým osobám majetnějším před svátkem ku poctě pro plat činí. Svědčí to zajisté o prosté upřímnosti našeho lidu.

Pan spisovatel píše o moci některých svatých dle víry lidové, o sv. Lucii, sv. Mikoláši, sv. Ondřeji, sv. Martinu, o dni Dušiček, o sv. Janu Křt., o Božím Těle, o sv. Třech Králích, o Novém roce, dotýkaje se všude zvyků, pověr a obyčejů ke dnům těmto se vážícím. Čerpáno zde látky mnoho, nicméně myslíme však, že by sběratel tradicionelních podání lidových našel ještě velmi mnoho nového i zajímavého (ku př. ke dni Dušiček, o světýlkách a p.)

Ze schůzek lidu uvádějí se zde: výroční trh, pouť, posvícení a přástky: ať už soudili mravokárci o přástkách jak soudili, kulturní význam jejich je nepopíratelný. Byly takřka pokladnicí prostonárodního podání českého. (Na sněmu roku 1545. vydán zákaz přástek). V této stati mluví p. spis. i obšírně o skřítku, diblíku, vodníku, zmeku, divých lidech, můře a světýlkách.

Celkem má spis Zíbrtův 38 statí kromě předmluvy, úvodu, dodatků a seznamu věcného, a kniha čítá 293 stránky.

Pro úplnosť spisu dovolili bychom si jen ukázati, že by žádoucno bylo, přibrati ještě některé stati neméně zajímavé, nežli již v knize uvedené: p. spis. nám toho zajisté ve zlé vykládati nebude. To ku př. jsou víly, lesní panny, šotek, sudičky, čert a podoby, jak se zjevuje, skalníci, smrť a různé představy lidu o ní, strašidla, pověry o vlastnostech těla lidského (oči, barva jejich, vlasy, nos, šilhaví, hrbatí atd.), narození dítěte a pověry při narození a křtu, pověry o svatbách, úmrtích a pohřbech, oběti vodám, zemi a ohni, jakž se někde dosud udržují — a jiných více.

Spis Zíbrtův jest ovoce vzácné píle a doporučujeme jej nejrozhodněji: rádi a s přesvědčením užíváme zde rozšířené fráse, že by věru v žádné knihovně chyběti neměl. Čte se roztomile; z každé řádky viděti jest pečlivosť a lásku, s jakouž spisovatel knihu psal. A že v tomto směru bádati bude dále, o tom jsme při jeho píli přesvědčeni; že bádání své vtělí v knihu rovněž rozkošnou, toho zárukou jest nám jeho nadání.

S jednomyslnou svorností přivítala pochvalně Zíbrtovu knihu veškerá česká kritika: zjev to při slavné naší svornosti tak znamenitý, že jej třeba zvláště konstatovati. A svědčí zajisté o tom tento veřejný hlas naší kritiky, tak jednosvorný, že kniha Zíbrtova je vskutku výborná. **Pavel Skřivan.**

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

Program „Nár. divadla“ byl také jistou dobu zvláštním listem, nyní však ustoupil všechnu činnosť: „České Thalii“ a „Jevišti“. Právě tento list vyjel si na duchovenstvo, jakoby bylo proti ochotnickému divadlu. Lid, nenalézaje prý v kostele dobrých kazatelů („je jich prý jako bílých vran“!, musí pro poučení do divadla. Odkud vítr do „Jeviště“ fouká proti kněžím jako nepřátelům divadla, kde se pěstuje „ušlechtilá zábava a vzdělanosť,“ velmi snadno poznati z mnohých výroků, jako že prý kněží nepřejí divadlu a — škole, pokud není rázu konfessionelního.

Odpovědi se dostalo „Jevišti“ na jiném místě, tudy netřeba se zde o té věci šířiti. Uvedli jsme příklad ten proto, bychom ukázali, co se v „odborných“ listech také píše.

Místních listů je prý dle výpočtu Fr. Bayerových jenom přes 90 Kolik je zde redaktorů — „bývalých uzenářů“, zneuznaných „geniů“, „obchodníků s galantním zbožím“, „umělců“, „kupeckých mládenců“ (jako při radikálně konfusním plátku „Českomoravských cepech“) a jiných individuí, kteří na české literatuře hudaří? Ubohé časopisy a ubozí čtenáři!

Při velikém množství listů stává se zhusta, že tuže věc dva najednou překládají (G. Sandové „Indianu“ přeložil L. Červinka v Přerově a tuže uveřejnil Lad. Hejtmánek ve Vačlenové „Světové bibliothece“ r. 1882.).

Naopak ozvaly se hlasy, by v časopisech překladů nebylo podáváno. J. Arbes ozval se proti četným překladům, čímž práce původní třeba lepší jsou odmítány a spisovatel ani vyniknouti ani se uživiti nemůže K tomu odpovídá redakce „Liter. listů“, že by odstranění překladů naší literatuře bylo na škodu. Všechny listy neměly by vždy prací dobrých s dostatek, ale redakcím by bylo sahati i po slabých pracích původních.

Týž list přináší v každém čísle seznam překladů z rozličných jazyků a musí uznati, že mnohá věc ani za překlad nestojí. Umírnění v ohledu tom by neškodilo. Slabé práce jsou ve francině, ruštině atd. jako v češtině a přistoupí-li ještě k chatrnému obsahu chatrný překlad, pak se věc čtenářům spíše znechutí, než slabá práce z literatury domácí. Aspoň v knihovnách se po překladech čtenáři nehlásí.

Zbývá ještě v tomto oddíle připomenouti si hlas, který se ozval proti množství listů katolického tisku. Hlas sice po malé šarvatce zanikl úplně a nám nastává zodpověditi, zdali je katolických listů opravdu mnoho? Časopisů periodických náboženských (katolických) v r. 1888. vycházelo 15. (evandělických 6.) Listy ty jsou: „Ascetická bibliotheka, Anežka, Výbor nejslovutnějších kazatelů, Blahověst, Časopis kat. duchovenstva, Květy Marianské, Ludmila, Obrana víry, Pastýř duchovní, Posvátná kazatelna, Růže dominikánská, Škola B. Srdce P., Václav, Výbor kázaní a Zahrádka sv. Františka (dle Hlídky lit. č. 8). Týž výpočet podává listů odborných — vychovatelských pro učitele 22; listy pak jako „Anežka, Květy Marianské, Ludmila“ nejsou pro duchovenstvo výhradně, ale pro katolický lid, „Zahrádka sv. Františka“ a „Růže dominikánská“ jsou listy pro zvláštní kruhy. Musili bychom i zde opakovati, že nesmíme katolickou literaturu jenom duchovenstvu věnovati nebo se domnívati, že list, jehož redaktorem jest kněz (Method, Cyrill, Vlasť atd.), psán jest jenom a jenom pro duchovní.

Připočteme-li k patnácti listům těm ještě dědictví rozličná, „Čecha“, „Hlas“, „Pražské večerní noviny“, „Obzor“, „Zábavnou bibliotheku“, „Zábavy večerní“, „Vlasť“, „Hlídku literární“, „Vychovatele“, „Dělníka“ atd., jest to jenom přece málo pro katolický lid mezi 335 časopisy a periodickými spisy.

Neznámý dopisovatel z Bechyňska (Čech č. 151) raduje se naopak z rozkvětu katolické literatury, která prý „v oznamovateli literárním a v kritice úplně umlčována.“ „Literatura česko-katolická, od kněží v Čechách a na Moravě vydávaná, čítá sama pro sebe přes 30 časopisů odborných, vědeckých a beletristických, šestero politických novin a mnoho zábavných bibliothek a pět dědictví. Jest nyní literatura katolická naše četnější a obsáhlejší nežli za dob buditelů národa až do roku 1866.“ [2]

(Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy. Výroční zpráva spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém za r. 1888. Promluvíme o ní krátce a vytkneme jenom nejhlavnější. R. 1888. povstalo 5 nových konferencí. V čilé konferenci karlínské zavedeny přednášky. Konference ukládají příspěvky na Vincentinum, mnohé i na knihovny a pořádají tombolu, loterii; některé si zakládají nadace mešní, pro chudé, fondy asylní, pro dítky, jubilejní pro chudé, pokladny podpůrné, čili jinými slovy pomýšlejí na budoucnost a upevňují a zakotvují spořivostí svojí činnost, aby tím vydatněji mohly působiti v budoucnosti

[2] Zajímavo jest věděti, kolik mají naši hospodáři listů — jenom 33.: „Hlasatel hospodářského spolku, Plzeňské hospodářské noviny, Illustrované hospodářské listy, Rolnická rada“ atd. Právnických listů je 7, průmyslových 14, obchodních 5, dělnických 7. Praha vydává 120, Brno 30, Olomouc 10, Vinohrady 10, Ml. Boleslav 7, Budějovice 5, Chrudim 5, Kr. Hradec 5, Plzeň 5 listů. — V Americe se vydává asi 30 českých časopisů, ve Vídni vychází 5 českých listův.

aneb čeliti zlým časům. Některé z venkovských konferencí jeví nepatrnou činnosť, ale nemusilo by to býti, kdyby se chopily knihoven a působily na lid čtením. Dva Ordinariátní listy — pokud víme pražský a králové-hradecký — duchovenstvu spolek tento co nejvroucněji doporučily a tím mu úřední sankci udělily. Některé konference, aby tím vydatněji mohly vniknouti v obecenstvo, vydaly si zvláštní výroční zprávy Pravé unicum činnosti ukazuje konference Nalezení sv. Kříže, již řídí voj. kurát Všetečka Josef Slyšte: zbytek od r. 1886. obnáší 1534 zl. Za r. 1887. a 1888. dobrodinci dali 551 zl., intence (jež duch. ve prospěch konference zdarma odsloužili) vynesly 2953 zl. 43 kr., kollekty mezi členy 197 zl. Slyšte dále, kdo obdaroval knihovnu, jež čítá 3000 dobře svázaných knih: armensko-katolický arcibiskup Isakowicz: biskup Liechtensteiger; arcibiskup Severin rytíř Morawski, kanovník hrabě Anatole d'Orsay, kníže-biskup Dr. Jakub Stepischnegg atd. atd.! Příjem celého spolku činí letos 51.620 zl. 15 kr.

Ústřední rada spolku sv. Vincence z P. konala v měsíci dubnu dvakráte schůzi, a to dne 7. a 22. V obou bylo rozděleno po 250 zl. mezi jednotlivé konference. Zástupce konference u Matky Boží před Týnem prosil o přídavek, udávaje, že jejich konference pracuje již s deficitem; obdržel dvojnásobnou dotaci Také konferenci vejprtské zasláno bylo na její žádosť 10 zl. na primici pro jistého bohoslovce, a na Vincentinum dány 4 zl. Ústřední rada obdržela výroční zprávu spolku sv. Vincence z Gorice. I učiněn byl při té příležitosti návrh, aby o takovýchto zprávách z ciziny zaslaných někdo referoval a co by v nich shledal pěkného a následování hodného, vytkl. Předseda spolku Karel Ervín hr. Nostic sdělil, že při svých návštěvách shledal, kterak někteří členové liknavě schůze navštěvují, a žádal, aby se všemožným způsobem tomuto zlu přítrž učinila. Konference obdržely žádosti k vyšetření od Morice knížete Lobkovice, hraběte Clam-Martinice, Johanny hraběnky Nosticové a Vojtěcha hraběte Schönborna.

Mytí nohou v konferenci u sv. Jindřicha v Praze. Na Zelený čtvrtek byli Vincenciáné z Prahy a okolí pozváni do fary u sv. Jindřicha, aby se súčastnili slavnosti mytí nohou. Tamější konference pořádá při každé schůzi zvláštní sbírku, z níž připravuje na Zelený čtvrtek 12 starcům večeři. Po obvyklé konferenční modlitbě četl hlavní farář Janků Fr. evangelium k tomuto předmětu se vztahující a oslovil starce delší nad míru srdečnou a neobyčejně krásnou řečí, která srdce všech přítomných mocně dojala. Na to myl farář Janků starcům nohy, při čemž předseda konference, Rudolf hrabě Chotek, starcům vodu na nohy lil a místopředseda nohy jim utíral. Starci zasedli k večeři, záležející z rybí polévky, knedlíku se zelím, ryby a mazance, k čemuž dostal každý v sáčku 30 „měděných" a na pivo. Stařečkům zářila radosť z očí a nejstarší z nich, 90letý, vzdal pak konferenci nehledanými, ale milými slovy za tuto radosť díky. Cizí konference byly zastoupeny 14 členy a všickni byli z této slavnosti nad míru potěšeni. Hle, toť nové a krásné kvítko křesťanské lásky ve spolku sv. Vincence z Paula!

Desítiletý jubileum konference sv. Vincence v Žižkově. 28. dubna r. 1879. uveden byl do Žižkova spolek sv. Vincence z Paula, i zřídila tu letos konference téhož spolku na tuto desítiletou památku krejcarový fond pro chudou mládež, hlavně sirotky, který má již okolo 300 přispívajících členů, a zvolila zakladatele spolku, řídícího učitele Tichovského Tomáše, čestným členem.

Dolní Rakousy. Výroční zpráva konferencí z Dolních Rakous jest vzácným dokladem, jak prospívá v Rakousku spolek sv. Vincence z Paula. Mají tam 39 konferencí, upravili církevně 272 divokých manželství, dali legitimovati 160 dospělých dětí a 131 dětem získali zaopatření buď v ústavech, buď u soukromých osob. Příjmy obnášejí 19.326 zl. Četní členové nejjasnější císařské rodiny poskytují tomuto spolku milodary: tak J. V. císař pán 200 zl.; J. V. císařovna 100 zl.; J. c. k. V. arcivévoda Albrecht 4000 zl.; J. c. k. V. arcivévodkyně Marie Rainer 1050 zl.; J. c. k. V. arcivévoda Vilém 50 zl. a Ludvík Viktor 30 zl. Ze šlechty k. př. suverenní kníže Jan Liechtenstein 500 zl.; lantkrabě Fürstenberg 300 zl.; Ida kněžna Schwarzenbergová 300 zl.; Nejmenovaná 1200 zl.; Nejmenovaný 1000 zl. atd. atd. J. Em. ndp. kardinál Dr. C. Gangelbauer doporučil spolek ten v diecésní kurrendě. Novinkou pro nás Čechy jest, že ve Vídni konají v jisté dni ve chrámech kolekty ve prospěch spolku tohoto; kolekty tyto vynesly loni 870 zl. Výroční zpráva spolku Dolno-Rakouského si chválí, že se mezi činnými členy utěšeně vzmáhá pravý duch Vincenciánský.

VLASŤ.

K dějinám českých almanachů.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Dokončení.)

Přejděme k odporu, který vzbudil almanach „Máj“. Světlá píše o tom:[1]) „Nelze mi vypsati, jaký povyk spůsobil „Máj“ při svém se objevení v kruzích „vlasteneckých“. Měl vyjíti 1. května, ale pro opozdění se některých rukopisů vyšel teprv na den sv. Jana. Jaká to radosť, že se opozdoval! Nevycházel prý, nemoha sehnati prací, nemoha splniti, co sliboval. Mnozí tvrdili, že nevyjde dokonce a že se ukáže, jaký se to tropil humbug, když se rozhlašovalo, že mezi mladším pokolením se jeví tolik básnických individualit, že by ukázky jejich talentů stačily na vyplnění celého almanachu. Kdykoli si vzpomenu na rozruch ten, jenž se rovnal dojmu, spůsobenému almanachem „Lada Nióla“ ..., vždy se mi podobá býti ouverturou k oněm neblahým sporům v národě našem, jimiž v poslední době jsme se připravili spůsobem tak povážlivým o velikou část úcty a sympathie vzdělaného světa. ... Nejsouť rekriminace úkolem těchto řádků, pročež nebudu nikoho jmenovati a povím jen povšechně, že některé neuznané veličiny, dekretujíce, že není žádný čas vhodný k literární produkci, anať vyžaduje důstojnosť národa, aby vůči situaci se halil v hrdé mlčení, spatřovaly v „Máji“, ne-li osobní urážku, tož aspoň demonstraci velmi smělou proti náhledům jimi proneseným. Naivnější duchové považovali zase nebohý „Máj“ za útok velmi drzý na starších spisovatelů práva a privileje, kteréž měli za tak nedotknutelné jako výsady korunovaných panovníků. Spisovatele, pohodlně odpočívající na svých vavřínech a omlouvající pohodlnosť tu oněmi nepříznivými časovými poměry, „Máj“ ovšem nanejvýš popudil, neb dokázal jim, že ony poměry přece nejsou tak zoufalé, jak tomu chtějí. A zase jiní, pilnější oněch, jsouce však dosud zvyklí pracovati dle šablony a sklízeti za to plné uznání svého obecenstva, příliš neteční rozšířiti obor svého vzdělání, rovněž tak málo dbalí pokroku obecného jako svého vlastního, se zalekli nenadálé té činnosti a potměšile se rozkřikli, že „Máj“ sleduje nové záhubné směry, jimiž neopomene svésti

[1]) Ženské listy 1880., 77. a 78.

národ dosud tak holubičí a panenský na nejstrašlivější nescestí nevyhnutelně záhubě jeho vstříc. Osoby bez nadání, jež za tou příčinou i každému jinému nadání upíraly, žárlivě se vrhly na nový almanach, aby jej strhaly, ponižujíce každou v něm práci i sil dávno již uznaných, jejichžto příspěvky do podniku toho málem svatozrádě rovnaly. Jak se mohli opovážiti jíti ruku v ruce s oněmi literárními „proletáři“ beze jména, bez minulosti a budoucnosti! Ještě jiní, tonouce v zaklení vzdělání jen školního, obmezeného a obmezujícího, lpějíce na pouhých formách, zhrozili se, že jeví „Máj“ chuť tak rozhodnou získati v literatuře české konečně myšlénce jejího svatého práva a prohlásiti ji za jádro každého uměleckého díla, formu jen za její roucho, jazyk za její nástroj, za služebníka jejího, jemuž jest se podrobiti všem proměnám, které ona za vhodny uzná, a nikoli jí, z níž se zrodil a na níž závisí, aby snášela jeho pout, jestliže jí v jejím vzletu brání a tíží.“ [2])

Žalostný a škodlivý tento rozbroj úřadům, nepřejícím českému písemnictví, byl dojista vítán. Kdyby byly almanach skonfiskovaly, byly by zároveň i rozbroj tento zamezily. A tak i tím, že almanach skonfiskován nebyl, vznikla pohroma tehdejšímu našemu životu národnímu. Ale pohroma ta byla daleko menší nežli prospěch, který z almanachu toho vyplynul.

„Širší obecenstvo“ — píše Světlá [3]) — „uvítalo „Máj“ jako skutečný máj, jenž puky a poupaty svými slibuje národu nový kvetoucí život, bohatou, utěšenou, krásnou sklizeň, z níž vzejde nová úroda, stále jen úroda pořád hojnější, požehnanější. Šel almanach ten z ruky do ruky, a každý nepředpojatý, srdečný národovec snažil se v něm nalézti, co by ho těšilo, bavilo, uspokojovalo. „Teď to půjde s námi konečně zase ku předu,“ radostně tvrdili vlastenci upřímní. „Jak by to také nešlo valem ku předu, když mezi námi tolik nové síly, poctivé vůle, bujaré snahy! Nezakrníme, nezahyneme, „Máj“ toho nám zárukou! Mladíci, kteří jsou v něm pracemi zastoupeni, nedají se nikým přemudrovati, žádným mamidlem se své cesty svésti, to jest z každého jejich řádku patrno.“ Mnoho klamu od té doby doznala věrná srdce česká, mnohá hvězda třpytící se na obloze vlasti naší, k níž bylo důvěrně pohlíženo co k zvěstovatelce nové blaženější doby, co k spasitelce z poměrů těžkých, vývoj ducha národního ohromujících, ukázala se býti pouhou jen bludičkou. Ale nedali si, ovšem jen ti, kdož s hrdou zálibou stoupenci „Máje“ se nazývali, zpražiti zlatá křídla nadšení mrazem vanoucím dechem ledovým z tolikerého nezdaru tužeb národních. Nikdy nezahodili omrzele zbraň, pozorujíce, že nekyne jejich pracím hmotný výsledek; zůstala ruka jejich povždy spočívati na čepeli meče tenkráte vytaseného, aby uvolněn byl duch český a konečně všemi směry přiveden k platnosti... „Nejde nám prozatím o jiného, než abychom národu dokázali, že a jak chceme pracovati“, tak zněl program tehdejší omladiny... Doufám, že budoucí vypravovatelé našich literárních dějin nepodcení ono heslo zdánlivě tak skromné a přece do takových mravních hlubin zasahující, neb dříve než cosi jiného chtěli tehdejší pěvci osvědčiti — svou povahu. Jestiť to moment vysoce zajímavý a důležitý, že neholdovali

[2]) Viz o tom i v Malého spise „Naše znovuzrození“ IV. 66.—81.

[3]) Ženské listy 1880., 78.—80.

onomu planému, tehda v Německu strašícímu přeludu, že umění samo sobě úkolem dostatečným, nýbrž samostatně se brali drahami jinými, plodnějšími. Nejevilo se mezi nimi ani stopy oné domýšlivosti, jíž druhdy „Das junge Deutschland“ některými přívržênci se proslavilo tvrdíc, že básník nepodléhá žádnému ethickému zákonu, že mu volno spracovati látku jakoukoli, jakýmkoli způsobem, a jestliže dbá pravidel metrických, žeť obecenstvo povinno přijmouti jeho práci s uznáním a vděčností, byť to byla jen lichá hříčka fantasie a třeba i květ jed vydychující. Byliť naši čeští poetové proniknuti vědomím, že básník povolán za strážce srdce národa, básníkovi žeť připadá povinnosť srdce to těšiti, tříbiti, povznášeti, býti mu rádcem, vůdcem, přítelem. Nespouštěli tedy celé pršky stkvoucích se obrazů na svého čtenáře jen v úmyslu, aby oslnili jeho zrak, nesáhali schválně vždy jen k barvám nejžhavějším, výjevům nejvášnivějším pouze proto, aby rozplamenili jeho obraznosť, nerozprášili před ním celou duhu pestrých frází, aby, opojujíce jej, vzbudili jeho obdiv. Žádný z nich se neponížil k onomu charlatanismu uměleckému, jenž tehda zejména ve Francii bujel a jemuž, jak nejeden literární historik s politováním doznati musil, tam i nejvýtečnější spisovatelé zcela ubrániti se nedovedli, podávajíce dosti často jen barvu místo myšlénky, jen paradoxon místo zásady, jen slovo vypočítavé a líčené místo výrazu poetického. Vyjímali si naši pěvci z duší, co nejtklivějšího, nejspanilejšího v nich se chvělo, aby duši národa svého tím ozdobili; zahloubali se v tajnosti přírody, aby z labyrintu jejích zahad nalezli východiště proň, které by jej vedlo k poznání života, povinnosti jeho i jeho významu; nevolali vzdorně: „Pryč s ideálem, směšný se s ním provozuje humbug; jen co člověk smysly užije, to mu náleží, po tom ať prahne,“ nýbrž dokazovali v tehdejších pokusech svých čtenářům svým, jestliže všecky ideály se osvědčí bublinami býti: bratrství nikdy nepozbude svého lesku, bratrství ovšem takové, kdež učí druh druha snášeti perné života pravdy a vítěziti nad nimi snahou mírniti utrpení jiných, býti jim v neštěstí oporou, žíti jejich blahu a prospěchu. Kterýžto sofismus je s to vyvrátiti podstatnosť podobného života lidského úkolu? Mnoho hvězd na obzoru národním ukázalo se býti pouhými jen bludičkami — „Máj“ do jich počtu nenáležel.“[4])

Čilý ruch, kterýž almanachem tím vznikl, stvořil potom ještě tři ročníky almanachu „Máje“ (r. 1859., 1860. a 1862.), redigované Hálkem. Barák přestal ihned ročník 1859. redigovati bezpochyby proto, že již i tehda byl podobně jako Frič se strany vládní pronásledován.

Nežli pokročíme k „Májům“, Hálkem redigovaným, povězme si ještě něco z názorů Hálkových o úkole almanachů těch i vůbec o spisovatelství. Uvedeme si opětně rozmluvu jeho se Světlou. „Hrdě a šťastně jako vítěz po vyhrané bitvě“ — píše Světlá[5]) — „objevil se u mne Hálek s exemplářem právě vyšlého „Máje“ jako s trofeou v ruce, ale přece s jakýmsi přídechem zádumčivosti v tváři. Byltě, jak již praveno, uchystán na boje a půtky, klevety a nepříjemnosti, úsměšné kritiky a tendenční lži lidí bez povah a smýšlení, ale že se budou k mladému onomu podniku osoby vlastenectvím a vzděláním

[4]) Úvahu o prvém ročníku „Máje“ viz v „Lumíru“ 1858., 500.

[5]) Ženské listy 1880., 91. a 92.

slynoucí napjatě a odmítavě chovati, aniž by byly s to udati jediného určitého důvodu, proč tak činí, to jej velice dojímalo a bolelo, to poctivá mysl jeho pochopiti se zdráhala. „Pokud vím," žaloval, podávaje mi osudný almanach na památku, „tož jen Erben a Wenzig sympaticky na počínání naše pohlížejí. Odevšad jinud zavál k nám dosud vítr mrazivý, a na naše hlavy sypaly se ledové, hranaté kroupy. Vynikající osobnosť, již z piéty nejmenuji, nazvala náš kruh dokonce — falanxí blbcův. Ale umínili jsme si, že se nedáme odstrašiti ani chladnými tvářemi ani ostrými slovy ani urážlivými poznámkami. Tak, jak to dosud u nás šlo, dále to jíti nesmí a nemůže. Národ náš z nedostatku patřičné potravy vůčihledě zakrňuje a hyne. Není ani vlastenectví ani literární činnosť výsadou těch kterých jednotlivců, obzvláště ne takových, kteří již drahný čas ani vlastenectví ani činnosti neosvědčují..." Po té Hálek jal se zamlouvati si u Světlé práci do druhého ročníku „Máje", a když vzpouzela se slíbiti mu ji, řkouc, že se jí nedostává mluvnických vědomostí k spisování a že by se musila dříve pustiti do vážného studia české mluvnice, Hálek zvolal prý rozhorleně: „To byste tomu dala. Ze všech našich mluvnic dohromady nenaučíte se za rok tolik, co vyzískáte za jediný měsíc, budete-li pozorně a s uvědoměním naslouchati, kterak ve vašem Ještědě mluví lid, což, doufám, beztoho již činíte. Není-li vám na tom dosti, tož čítejte tedy denně hodinu Bibli. Lepší zajisté budete míti z toho prospěch, než kdybyste se obírala vrtochy našich puntičkářů. Což myslíte, že každý dobrý grammatikář již jest dobrým spisovatelem? Právě naši nejzarytější slovíčkáři (a Hálek uvedl několik jmen) píší slohem nejrozvláčnějším, nejméně charakteristickým a tudíž nejméně českým. Myšlénky jejich jsou bez pružnosti a vzletu, provedení práce chabé, nezajímavé, bez fantasie a pestrosti, z čehož patrně vysvítá, že toto stálé formám se klanění a na nich lpění podvazuje tvořivosti křídla..."

Nelze popříti, že v uvedených právě slovech Hálkových mnoho jest pravdy. Dosud vadí některým brusičům jazyka českého, že jsou více toliko brusiči theoretickými nežli praktickými, jsouce málo literárně činni. Kdyby hojněji psali a kdyby spisy různých oborů se obírali, poznali by zkušeností, že ve všeličem pochybili, a ochotně by změnili názory své...

Avšak pokročme k druhému ročníku „Máje", který „byl uvítán těmitéž projevy zpozdilé řevnivosti a záštiplné obmezenosti jako předchůdce jeho"[6]). Vyšel tiskem a nákladem Jaroslava Pospíšila, vydavatele předbřeznové „Vesny", a ozdoben v předu podobiznou K. J. Erbena. Obsah jeho jakož i obou ročníků následujících jest rozdělen tak, že nejprve dány jsou všechny příspěvky prostomluvou, které více nežli dvě třetiny almanachu vyplňují, zbytek pak na konci zaujímají básně, seřaděné abecedně dle jmen svých básníků. Začátek druhého ročníku tvoří povídka „Společnice" od K. Světlé, po které jest otištěna povídka J. V. Jahna a potom životopis Erbenův od V. Zeleného, pohádka „Zlatovláska" od K. J. Erbena, článek „Náš selský lid" od Pr. Rudného, „Obrazy ze Slavonie" od Nap. Dr. Špuna, povídka „Kaprice osudu" od R. Mayera, črta „Mému vrabci" od J. Nerudy, článek „Ve Versaillu" od Dra J. Palackého, povídka „Úklady

[6]) Světlá v „Ženských listech" 1880., 107.

a láska“ od G. Pflegera a „Muzikant“ od V. Hálka. Básně zde otiskli J. Barák, B. J. C., V. Hálek, A. Heyduk, A. Hron, J. V. Jahn, R. Mayer, J. Neruda, G. Pfleger a A. Sázavská.

Ročník třetí „Máje“ vyšel tiskem a nákladem Kat. Jeřábkové a ozdoben vpředu podobiznou Fr. Palackého. Začat jest opětné povídkou Kar. Světlé s názvem „Za májového večera“, za kterou následuje článek „Hajduk Veljko“ od Nap. Mir. Špuna, životopis Palackého od V. Zeleného, povídka od J. V. Jahna, črta „Samička“ od V. Hálka, povídka od Pr. Rudného, pohádka „Tři zlaté vlasy Děda Vševěda“ od K. J. Erbena, pohádka „O dvou přátelích“ od A. Heyduka, „Tři lístky z románu“ od M. Brodského, povídka od V. Ž. Donovského, „Kus románu“ od G. Pflegera a veselohra „Žena miluje srdnatosť“ od J. Nerudy (dle francouzské anekdoty). Básněmi přispěli J. Barák, M. Brodský, B. J. Cidlinský, F. Čermák, F. Doucha, K. J. Erben, F. V. Goller, V. Hálek (jest tu od něho „Tambor“, „Javorové housle“ a „Frajtr Kalina“), A. Heyduk a J. Hovorka (samouk).

Vznik příspěvku svého do ročníku třetího Světlá vysvětluje takto:[7]) „Mezi výčitkami proti „Máji“ ozývala se i ta, že prózaické práce se uchylují zcela od směru Tylova, jenž dříve tak kaceřován, tak nedoceněn, tak často posměchem zahrnut, až mu bylo konečně se srdcem hluboce raněným i z Prahy uprchnouti, právě pro směr svůj najednou, a to hlavně svými dřívějšími pronásledovníky byl prohlašován za vzor českého novellisty. Za příčinou tou mi uloženo Hálkem, jenž i třetí ročník „Máje“ redigoval, abych pro uvarování podobných výtek do něho napsala novellu v duchu onoho mistra, oč jsem se, když žádný z kollegů jeho přání tomu podrobiti se nechtěl, také konečně, ač dosti nerada, pokusila, majíc stále na paměti, z jakého to podnětu péra jsem se uchopila a považujíc se za tou příčinou v řadě našich literátů vždy jen za pracovnici, jíž přísluší vyplňovati mezery tam, kdež toho od ní se žádá. I spáchala jsem tedy tendenční novellku „Za májového večera“ ...“

Čtvrtý ročník „Máje“ měl vyjíti v květnu 1861., vyšel však teprve v lednu 1862.,[8]) a to nákladem knihkupectví I. L. Kobera. Vpředu jest podobizna Jana Kollára a mimo to v textě podobizna Ad. Mickiewicze. Obsah začat jest životopisem Kollárovým od V. Zeleného, po čemž otištěno „Několik archů z rodinné kroniky“ od K. Světlé, životopis D. Ign. Gjorgjiho od N. M. Špuna, pohádka „Král tchoř“ od K. J. Erbena, přírodopisný článek „Rak“ od K. Starého, novella „U Plzně roku 1618.“ od G. Pflegera, povídka od J. V. Jahna, životopis Mickiewiczův od J. Koláře a povídka „Mariška“ od V. Hálka. Básně zde mají J. Barák, M. Brodský,[9]) B. J. Cidlinský, F. Doucha, K. J. Erben, V. Hálek, A. Heyduk, J. V. Jahn, R. Mayer, G. Pfleger a J. Wenzig

Proč asi „Máj“ ročníkem čtvrtým zanikl, vysvítá z těchto slov K. Světlé o ročníku čtvrtém: „Již neměl toho literárního významu jako předchůdcové jeho, neb poměry našeho písemnictví se byly v poslední době valně změnily hlavně zaražením dvou velkých politických žurnálů „Hlasu“ a „Národních listů“, jejichžto nejpilnějšími spolu-

[7]) Ženské listy 1880., 107.
[8]) Ženské listy 1880, 159.
[9]) Zde prvně dovídáme se, že „M.“ v pseudonymě tom značí „Martin“.

pracovníky se stali zakladatelé „Máje“, jimž tím poskytnuta příležitosť volněji než v úzkých mezích almanachu k uměleckým zásadám svým se znáti a je osvědčovati i jinde publikacemi širšího a hlubšího základu.“ [10])

Za let, za kterých vyšly čtyři ročníky almanachu „Máje“, vyšly také ještě jiné čtyři almanachy, a to *Kytice* na rok 1859, *Růže* na rok 1860., *Humoristický almanach* na rok 1859. a 1860. a *Dunaj* na rok 1861.; prvé tři z nich vydány v Praze, kdežto čtvrtý ve Vídni a r. 1863. byl vydán nerozprodaný zbytek jeho i s názvem „Vídeňské nezabudky“. O těch almanaších ani o následujících již šířiti se tuto nebudeme. Pouze ještě povíme několik slov závěrečných, kterými zakončíme přítomný článek — v leckteré příčině neúplný a nedokonalý, ale snad přece platný příspěvek k dějinám písemnictví novočeského. [11])

„Ladou Niólou“ a „Májem“ zaražena básnická škola česká doby nejnovější, která hned před rokem 1860. mohutně rozkvetla, uvedši v život řadu talentů nepopíratelných. R. 1860. rozvoj její byl přerušen skoro na tři léta novým mocným proudem politickým jako r. 1848., ale brzy se vzpamatovala, a neuškodila jí ani pohroma, kterouž utrpěla válečnou bouří r. 1866.

R. 1868. básnické škole české doby nejnovější dodáno nové posily nadějnými stoupenci jejími. Vystoupilať opětně řada mladých básníků společně, vydavši roku toho almanach *Ruch* za redakce Josefa Václava Sládka a javši se básnictví naše co nejzdárněji vzdělávati tak, že po té rozkvétalo rychle a velmi hojně. Almanach „Ruch“ vyšel i na rok 1870. a 1872. R. 1869. vyšel „Almanach českého studentstva“, a za let sedmdesátých i osmdesátých vyšlo almanachů mnoho, ale málokterý z nich měl význam podstatnější. [12])

Za let šedesátých básnictví bylo zastoupeno kromě časopisů hlavně v almanaších; sbírka básnická zřídka kdy jaká se vyskytla. V časopisech belletristických ovšem i dosud čteme stále dosti básní, ba skoro všechny básně jsou dříve v časopisech otištěny, nežli vyjdou o sobě, ale doba almanachův u nás v tom významě, jaký druhdy mívaly, již minula. Čím utěšeněji vzrůstal počet básníků, tím více klesal význam almanachův, i pohlížíme nyní na ně jako na určité mezníky dějepisného vývoje českého písemnictví. Nyní vydávány jsou nejvíce — a to snad až přílišně hojně — almanachy příležité za účely dobročinnými, spolkovými, slavnostními a pod., které vzhledem k rozvoji písemnictví jsou namnoze zcela bezvýznamny.

---

[10]) Ženské listy 1880., 159. (Viz i v Malého spise „Naše znovuzrození“ V. 107.—109.)

[11]) Pisatel přítomných řádků pomýšlí také podrobně probrati všechny důležitější časopisy novočeské, jako probral již „Květy“ v „Květech“, roč. 1885., čís. 7.—10. Bylo by tím získáno a vhodně urovnáno mnoho látky, potřebné dějepiscům literárním.

[12]) Seznam jich do r. 1878. Fr. Chalupa podal v „Literárním obzoru k Poslu z Budče“, roč. 1878., na str. 33.—35., předeslav i všechny dřívější. Viz i čl. „O významu liter. almanachu na Moravě“ od P. I. Tauera v „Zoře“ 1883., 124.—129.

Z vlasti a do vlasti.

Báseň

Frant. Chalupy.

(Pokračování.)

Po měsících na nádraží
přednosta stál klidně zase.
Vlak má přijet v krátkém čase.
Mrtvo venku, slunce praží,
že se zalknout možno zmála.
Na západě mračna stála,
černá mračna, černí obři,
před kterými křižují se
v hrozném strachu lidé dobří.
Od západu silně tmí se,
jak by řasa skláněla se
nad to nebes oko jasné,
jehož svit a světlosť hasne
chvilemi jen prudce hoří.

Báječné a velké hrady
staví bouře pán a boří
v mračna trosek na hromady.
Z těchto trosek cos se šíří,
jako tělo lité sani,
v jejíž tlamu svatý Jiří
ostrohrotým kopím míří,
svíraje je v mladé dlani.

Tamo černé na prostoře,
jako z temných tůní moře,
z Neptunovy vodní sluje
přízrak se tam vynořuje,
schovává se, tělo noře
v zeleň spodních mořských vod
a jen hrozné oko jeho,
jako světlý, bleskný bod,
vysvitne zas z temna všeho.
Pomalu se zjeví hlava,
rozvírá se velký jícen,
hledá, kde že jeho strava.
Dosud táhl nenasycen
po veliké nebes pláni, —
a ty zuby, — jako hroty
ční mu z tvrdých, hrubých dásní.
Po kořisti se již shání
přišera ta, za čas sloty
zdali přijdou dnové krásní,
s některých zda velkých lodí
pochoutku jí kterous hodí.

Příšera ta — žralok nebe —;
pohled na ni mrazí, zebe.

Když tak v oné chvíli zraku
přednostově zjev se mraků
podivně a rychle mění,
na ženu si vzpomněl onu,
jež tu, — je to doba dráhná —
mluvila s ním. — Viděl ráhna
lodě, která mlhy clonu
prorážía bedra moře,
kol nichž voda syčí, pění,
na vše strany tříseň hází, —
a jak divý žal a hoře
na cestu ji doprovází.

Co s tou ženou? Co to robě,
které v teskném zamyšlení
přivíjela smutně k sobě?

Jistě asi v této době
po bok sedla svému muži
po klopotě znavné denní —
a on v oči svoji druži
pohled šťasten, prostě sice,
spokojen však, kliden, bláh,
štěstěna že milostnice
dopřála mu vlastní práh
v neznámé tu zemi cizí.
Po domově touha mizí,
neboť má tam skoro všecko,
ženu svou i ono děcko,
které, když on v mořské tůně
zíral, hořké slzy roně,
spalo ještě v matky lůně.
Nové asi štěstí pro ně
vystavělo tamo stánek;
ptáče — rovné asi blahu —
sladkou píseň radovánek
zazpívalo na jich prahu
útulného tamo domu. —

Mocný, táhlý rachot hromu
oznamoval z temné dáli,
že se mračen pánu, králi
zalíbilo, na svém trůně
v plné hrůze zasednouti,
sluhy zbudit, spící v lůně
mračen, blesky, které k pouti
jeti mají kmitně k zemi
ohnivými kolejemi. — —

Upřel zraky k nebi; tamo
nebe černé jak by samo
nejbližší se chvíle bálo.
Počernalo po obzoru,
prosvituje jasna málo.
Mořský žralok v strmou horu
proměnil se nyní náhle.
Nad ní zase svatý Jiří
v tlamu draka kopím míří,
která zmítá sebou lítě.

Hrom dál bouří, duní táhle.
Jako z nozder hrozné saně
oheň, — z mraků vzletl blesk.
Zjevilo se hezké dítě
velebnou tou před skupinou.
V tváři jeho smutný stesk
vybarvený barvou sinou.
Saň již šlápla tlapou na ně,
zmizel kalný jeho zrak,
když blesk zbarvil mraků lemy.

V tom již těžce za hlomozu
železnými kolejemi
do nádraží vjížděl vlak.

Prudký pískot projel vzduchem.
Zůstala stát kola vozů;
v zadu ještě s vozem vůz
srazil se, jak nepřátelé,
hlavou, hrudí jak se sráží,
když hněv vzkypí v síle celé.

Oživlo vše novým ruchem,
divý spěch je po nádraží.
Nepomáhá domlouvání
úředníků, sluhů, stráží.
Mrak se rychle nízko sklání
a již první těžké kapky
cítí chodci na své skráni,
kteří honem sňalí čapky.

Hrom si dneska dodal síly,
objevil se v plné hrůze,
s blesky ztropil kratochvíli;
nemožná je odtud chůze.
Děsný vítr prudce vane,
silný proud vod s nebe kane.

Jako včelky k jeteli,
který v polích rudě kvete,
cestující spějí letem
poukrýt se do čekárny.
Hrůzou vše se tetelí.
Venku živel bouře svárný
bleskné šípy v temno metě
a hrom děsným, černým retem
s hrůzou, děsem, žasem v shodě
mluví k lidem, ku přírodě. —

Po hodině teprv bouře
dobouřila, poustála.
Obloha se mile smála;
jenom tu tam mrak se chmouře
smutné zvedal čelo svoje.
Jiné v dáli prchly chvatem.
Konec sváru bylo, boje.
S provlženým země šatem,
zbavená již nepokoje
dívala se slunci v líci
s prosbou: „Osuš mi můj hav.“

Jako mračen těžkých spousta,
rozešel se také dav
po čekárnách čekající.

Zbyla jedna žena pouze. —

Bylo vidět v tváři sinu,
že ji skrovná, tvrdá sousta
podávala po čas nouze,
že as se rty ruce spjaté
volávaly: „Nebe svaté,
velký Bože, pomoz! Hynu.“

Na raneček skrovný, chudý
položila zšedlou hlavu
a s ní všechny strasti, trudy.
Dobrodinec jediný
z dobrodinců všechněch davu
smiloval se nyní nad ní —
těžký spánek. —

Šediny
vinou se jí ze zpod šátku.
Dnové parní, dnové chladní
společníky dlouhou poutí
byli ženě na smrť zmdlené.
Konečně zde v tichém chládku
klidně mohla spočinouti,
složit údy unavené.

Společník pak jiný — hlad —
na chvilku s ní usnul snad.

Noc by nad ní ještě bděla,
konejšivým tišic líkem,
lékařkou jsouc ducha, těla,
její klid jí společníkem, — —
čas však velel, zavřít dvéře.
Pomalu tu lehkým krokem
přednosta se k předu béře,
probudí ji. —

„Milá ženo,
musí vše být uzavřeno.“

Rozespalým, kalným okem,
z něhož těžká nemoc hledí,
žena patří kolem sebe.
Rtové jenom šeptli bledí:
„Kde dnes přespím, — ví jen nebe, —
žena v světě opuštěná.“

Její řeč, pláč, vzdechy, vzlyky
přerušily. — Stanul. Žena
známá před ním stojí tuto. —
Zase měkkým citem tknuto
bylo srdce přednostovo.

„Nejedete z Ameriky?“
vyklouzlo mu náhle slovo.

„Ba, že — pane,“ hlasem slabým
ustaraná žena praví, —
„oddechla jsem údům chabým,
neb mne hanba a žal dravý“ —

v usedavý padla pláč —

„podeťaly žití kořen,“
pronesla pak vzlykajíc.
„Proč jen člověk k bídě stvořen?“
V svadlé ruce stiskla líc.

„Kde to dítě, malý spáč?
Jen tak sama? Kde je muž?“

„Věčný sen, ach, dřímá již
moje robě; svaté pole
neukrylo slabé kosti.
Poslední mu hostinnosti

skytlo moře dálnosáhlé —
v hlubinách svých temných dole.
Nevím, proč Bůh zase náhle
trestal mne tak ve své zlosti.

Po útrapách v děsném horku
přistáli jsme v Novém Yorku.
Štěstím, blahem srdce buší,
že se shledám s drahou duší,
že se shledá drahá duše
s rodu svého třetí krví. —
Zklamána jsem byla kruše
v nadějích svých, blahé tuše;
katem okamžik byl prvý,
šesti stonek zlomen vrátký.
Přistoupili páni přísní,
prohledali, kde co mám;
vidouce, že v zlé jsem tísni,
promluvili drsně k nám:

„Není pomoc! Jeďte zpátky!
Dosti máme svého lidu;
k čemu ještě cizí bídu?“

Umlkla — a jako socha
stála tady před přednostou.
Zase vedla řeč svou prostou:
„Přivila jsem k ňadrům hocha,
zalkala jsem bědně, žalně,
klekla jsem a spjala ruce,
ale všichni mojí muce
rozuměli málo valně.
Co mi zbylo? Malá trocha
nepotřebných věcí, hraček,
jež jsem vzala svému ditku.
Nezbylo mi peněz žádných,
až tu vaši na desítku.
Jistě v moře vlnách zrádných
bych tam byla našla hrob,
kdyby teskný umíráček
nebyl zaleh v moje uši,
který pravil: ‚Dvojí hrob
doma máš a bez ozdob —
děti dvou, — zde živé třetí.
Pomni, ženo, na svou duši!
K svým se, — třeba v bídě — vrať —
pomni malých mrtvých dětí!
Nedá štěstí země jiná,
neupřímná, nehostinná.‘

(Dokončení.)

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

„Zikmunde, vidíš tamo pana Ščensného.“

„Toť on?... Smělec! On jediný odvážil se nevzdati pocty Pomazanému Páně!... Ale odpusť, Lilijko; vždy zapomenu, že to nemáš ráda, když proti němu se ozvu.“

„Již nás poznal, přichází sem stezkou, Zikmunde.“

A vskutku stanul Firlej před nimi.

„Ha! Vítáme tě z návštěvy u muže bohatýra. Pověz nám, zdaž nezakrňují velcí lidé z blízka?“

„Sami toho máte důkaz,“ — odtušil Ščensný, ukazuje na svat. Otce pohybem ruky, jejž pohrdlivým snažil se učiniti, — než proti vůli jeho jevilo se v něm cosi mezi lítostí a úctou, když v témž okamžiku Pius znova jda kolem, pohlédl na něho pohledem důstojným miláčka Mariina, hlasatele vítězství jejích, totiž pohledem mírným, jevícím lásku z utrpení vypučalou.

Terenia zachytila pohled ten; i zdálo se jí, že v takovém musil ukryt býti onen hrot milosti Boží, jenž Petra obrátil, pročež všecka dojata, tázala se polohlasem:

„Pane Ščensný, na Něho hodíte kamenem?“ „Nikoli na jeho osobu, nýbrž na světskou, zneužitou vládu. Osoba neprovinila se mi ničím, ba naopak zdá se býti ctihodnou.“

„Vidíte-li to, proč nepřijmete požehnání jeho? Jeť ono každému prospěšno!“

„Jako požehnání starcovo ano, ale klekati před ním, toť již příliš, neboť jest vždy pouze člověkem, a před člověkem sobě rovným nikdy se nesnížím.“

„Než kdyby se k vám matka z hrobu vrátila, ohnul byste koleno...“

„Dej pokoj“, pravil Zikmund, sotvy zdržuje rozčílení, „dobře má, že nechce políbiti ruku, kterou za nedlouho probodne! Neboť všechno to rozlišování osoby a vlády nestojí za groš; ani ten, kdo oběti své do očí úctu prokazuje, a potom jí majetek vydírá....“ Ustal, jelikož úprosný pohled Terenin nedovoloval mu provésti konce.

V tom přišla paní Wiśniowiecká s Hedvikou, a z daleka již volala:

„Kam jste mi to utekly, děti? Pravda-li, jak ku podivu jasno jest kolem toho sv. Otce! Ač na něho ze světa samé bouře dorážejí, z něho na svět plyne jenom pokoj...“

„Milá tetinka ani nevidí, že se nám Ščensný vrátil!“

„A... Pan Ščensný? Již z Caprery? A co tam slyšeti nového?“

„Bohužel, nic, milostivá paní.“

„A co viděti?“ podotekla Hedvika.

„Taktéž nemnoho.“

„Jak to? Což jsou klamny ony pověsti v časopisech rozšiřované o edenu, jaký Emanuel Garibaldimu ve vyhnanství připravil?“

„Časopisy klamaly jako obyčejně. Nejenom že jest orel ve vězení, ale i klec není ze zlata, nýbrž bídná, jako pro vrabce. Věru, nehodně s ním Piemont naložil.“

„Jaká služba, takový plat, můj milý. Proč si s nimi něco počínal? A jaký dojem on na tebe učinil?“ pravil Zikmund.

„Vojáka možno posouditi jenom v bitvě.“

„Tož se ti tedy v době míru nelíbil?“

„Toho neříkám.“

„Aj, Ščensný, Ščensný, oči tě prozrazují. A jak tě uvítal?“

„Co nejupřímněji.“

„Mluvili jste spolu srdečně?

„Já s ním, ne on se mnou; není on povinen, s něčím se mi svěřovati...“

„Proto nikoli, buďte jist!“ — zvolala paní Wiśniowiecká.

Ščensného přísná tvář stala se ihned echem hlasu jejího; vzal tudíž paní Wiśniowieckou za ruku a pravil jí tiše:

„Pravdu díte; — přesvědčil jsem se, že on sám nic neví, nýbrž jest pouhým nástrojem; nepůjdeť tam, kam c h c e, ale kam bude m u s i t i.“

„Bravo! Půl vítězství!“

„Proč? — Tvrdím to pouze v této příčině, neboť jsem se přesvědčil, že Garibaldi není žádný geniální vůdce, nýbrž prostý condottiere...“

„Tož tedy zase nové sklamání vás potkalo. O! a kolik čeká vás jich ještě na této kluzké dráze! A dotknete-li se, čehož nedej Bůh, ruky, jež vše řídí, pak teprve uzříte, co tam podlosti!... Zločinnosť vládne mírnosti; zločinnosť v okulárech z nějaké ničemné kancelářské síně rozesýlá rozkazy, jež slepí slepě plní, — a odtud má vzejíti světu štěstí?“

„Vzejde!“ zvolal Ščensný, obraceje náhle, neboť v témž okamžiku jako zlověstná hrozba tanula mu na mysli slova Aliho: „Staneš se papežencem — zženštíš!“ Proto jakoby ohraditi se chtěl proti nástrahám jejich, pravil již na prahu domu paní Wiśniowiecké rozhodně:

„Nepřišel jsem sloužit člověku, a nikoli sláva jednoho bohatýra přilákala mne až z Litvy do řad jeho, nýbrž svatosť svobody, již jsem si zamiloval; ta nemůže býti pokálena ničemností vůdců jejích, proto mne také nic od ní neodvede. Co jest mi po tajných spolcích a úradách, když, po ničem se netáže, přinášim srdce celé a dlaň čistou? Bíti se a padnouti, kdož může to mně zabrániti, a do něčeho jiného míchati se nemíním!“

To pravil na schodech, když přicházeli již ku dveřím bytu. V tom Terenia, jež šla se Zikmundem napřed, obrátila se k němu:

„Bít se a padnout půjdete? Což vás již nic nepřesvědčí?“

„Nic na světě.“

„Toť výsledek pobytu na Capreře! Nadála jsem se toho, bohužel.“

Ščensného dojala prostá slova ta velice. Než s divokou rozkoší samovraha, jenž ránu svou nožem si rozedírá, dodal v oči jí patře:

„Ano, slečno, — zaručil jsem se slovem polského šlechtice. Jsem již zapsán mezi dobrovolníky příští falangy, a Garibaldi ví, že může při prvním hnutí na mne spoléhati.“

Což odpověděla Terenia?... Zcela nic. Rychlým spěchem, jako

by kabátec a klobouk odložiti chtěla, veběhla do svého pokoje a tam teprve poklekši na kolena u okna, odkud viděti bylo vítěznou sochu Mariinu na náměstí Španělském, slzám svým uvolnila...

Svatý týden v Římě toť čas velmi pracný pro nábožné a zvědavé. U sv. Petra následují obřady posvátné jeden po druhém, v kapli Sixtinské vábí nadzemské pění „Miserere" zástupy lidu, a kdo chce při tom užiti polských bohoslužeb a poslechnouti pěkná kázaní v mateřském jazyku, spěchá do kostelíčka sv. Klaudia, ošetřovaného otci Z mrtvých vstání.

V takovém stavu nalézaly se i Wiśniowieckých a zvláště nejzdravější a nejzvědavější z nich, Hedvika. Všecko chtěla viděti: umývání nohou s večeří apoštolskou na Zelený čtvrtek, postní kázaní zlatoústého O. Kajsiewiče a požehnání ostatky na Velký pátek, osvětlení kopule svatého Petra a všecky možné kostelní obřady velikonoční.

Proto také chytala ze známých kde koho, aby jí byl ciceronem, a nešetřila nohou ubohé Kristy, jež však na štěstí podobně byla na vše dychtiva.

Nedosti na tom. Konečně zachtělo se jí ještě „Svěceného" pro celou polskou kolonii v Římě, zvláště pro všechny polské žoldnéře ve vojště papežském a vyjednala toho sobě u matky, a že Spillmann svými „Fugassami"[1]) nemohl Ukrajince vyhověti, tu sama v noci po denních trampotách zabývala se s ochotným Ambrožem pečením dvouloktových bab, velikých koláčů jako předních kol u vozu, syrovníků s nápisem „Alleluja" navrchu a nejrozmanitějších mazurkův.

Dle vší pravděpodobnosti měla posledního dne padnouti slavně na bojišti, jak jí Zikmund předpovídal, nebo alespoň dostat zimnici z namáhání, ale mládí má síly Titanů, podporováno-li zápalem. Proto také na prostřední svátek stál již stůl obtěžkán chutným břemenem jakožto pravé arcidílo polské pohostinnosti, a kolem něho otáčela se Hedvika ne bledá a zpola omdlelá, nýbrž růžová, usmívavá, veselá, jako zosobněné Alleluja.

Zikmund byl toho téhodne též nesmírně zaměstnán, neboť hned po Velikonocích měl odejíti se svým oddělením do tábora v Umbrii, pročež na kvap musil učiti se vojenským pohybům. Několik dní denně trávil tudíž s druhy svými na Lateránském náměstí pod velením starého kaprála — Francouze, jenž tak ochotně je cvičil, že ani peněžité náhrady nechtěl od nich přijati.[2]) I v kasárnách bylo dosti práce zvláště pro nováčka; čistiti si zbraň, šat, přinésti dříví a vodu, naučiti se zdvihati 75ti liberní břemeno, totiž zbroj, jakou měl prostý vojín na pochodu nésti, všecko to nebylo na počátku pro útlého jinocha věcí nepatrnou. Jednou potkala ho tetička, když právě sténal pod kotlem plným kapusty, kterouž nesl k obědu. Oba rozesmáli se co nejsrdečněji. Ambrož horše se na to, chtěl mladému pánu pomoci, ale ten mu nedovolil řka, že mu každá nepatrná služebička milejší nad život.

V den Božího Hodu měl velikou radosť: bylať určena četa jeho za čestnou stráž v době celebrování papežova u sv. Petra; byl oděn v slavnostní šat: v červený kalpak s vysokým chocholem, podobný

[1]) Fugassy jsou vlašské pečivo podobné vaječníku; pojídá se o svátcích.

[2]) Všecky podrobnosti o papežském vojsku tuto podávané jsou historické.

pás obepínající postavu jeho, v bílé kamaše, v záhyby složené spodky a vyšívaný kabátec. Slušel mu kroj ten, a když záře očima jako slunce vzdával zbraní čest sv. Otci, tu cítila Terenia v dámské tribuně, že jí srdce roste.

Ne tak vesele bylo Ščensnému. Drážděn neustále pohledem na kostely, kněze, obřady a zuavy a sotvy na okamžik moha dostati se k Wiśniowieckým, svíjel se v duchu jako na mučidle, neboť má již Řím to do sebe, že jako štěstím a spokojeností naplňuje pravověrné děti církve, tak odpadlíky trápí.

Než — ku podivu! — ani Terenia nezdála se býti zcela svobodnou. Vše kolem ní hovořilo k ní tisícerými hlasy a hluboce, jasně v duši se odráželo, — a přece ta duše její jakoby mlčela. Zikmund znamenal to, a snažil se ji rozveseliti. Proto když vraceli se u večer na Hod Boží z osvětlení, pravil:

„Lilijko, zítra je śmigust; pamatuješ se, jak jsme se kdysi jako děti polévali?“

„Ano,“ podotekla Hedvika, „celé výpravy jsme pořádali. Místo zbraní měli jsme stříkačky, — ale tys prohrál.“

„Jeden proti dvěma, — což to něco divného? Ale zítra se těšte na odvetu.“

„Kdo to kdy viděl, Zikmunde, býti mstivým! Ostatně přijdeš teprve na „svěcené“, a to ne sám, nýbrž s panem Lelivou, jehož máš poprve matince představiti, jak bys mohl tedy v tak vážné chvíli žerty tropiti?“

„Uvidíte.“

Přišlo jitro a dostavilo se i poledne. Hosté začali se scházeti. Paní Wiśniowiecká vítala každého svěceným vajíčkem a přáním veselých svátků, dívky pak úsměvem. V tom ozval se v předpokoji břinkot palašův, a do pokoje vešel zástup několika kollegů Zikmundových.

„Poručík Tadeáš Leliva,“ pravil Zikmund, na největšího mezi nimi ukazuje (ale levicí, neboť pravou ruku měl za zády).

Hedvika pohledši naň zadržela úsměv a poručík též; poznalit oba, že nevidí se poprvé; — vzpomněli si na jistou chvíli před Madonnou Ratisbonnskou, a vzpomínka ta nebyla nemilou ani jí ani jemu.

Zikmund blížil se zatím ku své Lilijce, hovoře:

„Střež se, je śmigust“, a vylil na ni náhle plnou číši....

Ta vykřikla, padla na křeslo jako omdlévajíc, až konečně zaražena vůní uzřela, že ji pokrývají prameny — fialek.

Ščensný při pohledu tom až pěstě zatínal.

„Neopatrný! Tak ji postraší!“

Ale kromě něho všichni byli událostí tou velice obveseleni.

Vesele tedy začalo „svěcené“, a zakončilo ještě veseleji, neboť paní Cesarina vidouc společné veselí, slíbila na čtvrtek provodní taneční večírek.

Ščensný dychtivě čekal na ten den, jsa rád, že pozná Wiśniowieckých v novém světle, t. j. v úpravě a společnosti bálové.

Co týče se prvního, převýšila skutečnosť jeho očekávání, neboť když uzřel Terenii v oblacích bílé illuse, kdež tu a tam leskly se zavěšené atlasové stužky, jako v těch nočních mlhách stříbrný závoj, zdála se mu tak vzdušnou, že by bylo dostačilo dechnouti na ni, aby

se ihned do výše rozplynula. Měsícový lesk pleti její oslňoval zdaleka, a oči zdály se býti při světle zcela černé.

I Hedvika získala velice v korálech divné krásy, ve věnci z kalin, v římské šerpě kolem pasu, jež její postavě štíhlosti dodávala. I paní Cesarina ve violetovém morovém šatě, černých krajkách a diamantových ozdobách byla ještě tak hezkou, že mohla považována býti za starší sestru svých dcer.

V druhém očekávání byl Ščensný velice zklamán. Jsa totiž u svatoušků zvyklý na to, že pohled jejich, výraz, úsměv a celé chování „bývá jiné večer než ráno“, i zde očekával zcela jisté masky, jsa jen zvědav na druh jejich, (neboť u jedněch bývá ozdobena dovednou laskavostí, u jiných na několik hodin vypůjčenou majestátností, již kdosi vtipně nazval pompou). Ale přes veškeru napjatou bystrost svoji nemohl ničeho shledati podobného ani ve vděku, s jakým paní domu hosti vítala, ani v dětinné volnosti dívek; byly to tytéž osoby na bále jako předešlého dne.

V obou salonech pohybovali se zástupové, a to nejen rodáků našich, neboť paní Wiśniowiecká, jež na svých cestách za mladých let již několik zim byla v Římě ztrávila, pozvala nyní všechny své známé, t. j. výkvět vlašské společnosti a nejznamenitější umělce. Kromě toho dostavil se ještě generál Lamoricière, markrabě de Pimodan, plukovník de Charette, komandant Becdelièvre, a několik jiných vyšších důstojníků vojska papežského!

V takové společnosti musilo arci našemu Garibaldčíkovi býti dusno. Kamkoli se obrátil, všade slyšel s energií opravdového přesvědčení chváliti ústavu Piovu; obyvatelé římští ujímali se jí jakožto práv svého národního knížete, umělci vynášeli do nebes účinek její dobročinnosti na pěkná umění, vojíni pak v hovorech svých stavěli již baterie proti nájezdníkům, a Ščensný, různě se v mínění a horše se na to, nevěděl, kohoby se měl přidržeti.

„Proč mne sem pozvaly Wiśniowiecké dámy?“ myslil si, a spatřiv Zikmunda s Lelivou zvolal, uvolňuje rozdráždění svému:

„Zapomínáte, že jste Poláky!“

„Zapomínali bychom, kdybychom sloužili „svobodné Italii“ — Což nevidíš, že zamýšlí tato v blízké budoucnosti s Moskvou se objati srdečně, jako rodné sestry?“

„Dětinství! oheň a voda dříve se zbratří, nežli despotismus a revoluce.“

„A já ti povídám, že jedno nutně k druhému tíhne: násilí zdola řádící musí objati toho, jenž zhora hněte, — zpitý trup lůzy hledá si hlavu v carismu.“

„A carismus láská se zrovna s Antonellim!“

„Nejprve Antonelli není sv. Otcem, — potom je již mnoho dotěrů na světě, kteří zálety provádějí a dostanou košem! Počkej jen trochu, a uvidíš, jak ruské vyslanectví ztratí tu hlavu a papež přeruší styky s Moskvou, přeruší je pro Polsko. On jediný v Evropě opravdu nás miluje, a pozdvihne-li kdo z panovníků hlas ve prospěch náš, to s jistotou nebude to nikdo jiný, než...“

„Viktor Emanuel!“ dodal Ščensný.

„Styď se, toť jako kdybys řekl car! neboť co týče se podstaty věci, není většího revolucionáře nad „Sašeňku Moskevského.“

Pohlédli na sebe vzájemně, a čtyry blyskavice setkaly se, — ale

v očích Zikmundových byly jasny jako ty, jež za letního večera po obloze létají, zvěstujíce pohodu druhého dne, — v očích pak Ščensného temné ohnivé, jako ony při bouři, jež hromu předcházejí.

V tom jako duha mezi nimi zjevila se Terenia.

„Zikmunde, víš, že se za chvíli ozve hudba? Hedvika již je do tance všechna pobláznena.“

Slyše to mladý poručík Leviva, pohlédl na zástup dívek, nad nějž břízou vznikala postava černoočky, a zvolal mimovolně:

„Gražina!“ [1])

„A jak lze nazvati Ji?“ otázal se Zikmund Ščensného, drže Terenii za obě ruce.

V plamenech jasnovlasých skráně jí věnčících chvěly se útlé zvonečky konvalinek, tak dovedně mistrnou Kristou přidělané, že stále zdálo se, jakoby chtěly vypadnouti, a spolu s rozvitými poupaty po halouzce splývaly na ramena, a potom tu a tam viděti bylo je na šatu, tak že od hlavy do paty stála v květu.

„Beatrix,“ pravil Ščensný po chvílkovém rozmyšlení, a všecek zaruměnil se po vyslovení tohoto svého prvního komplimentu. Dobře, že ho Ali ve chvíli té neviděl, neboť by mu jistě nebyl prominul tak naivního ruměnce.

Hudba se ozvala. Leliva, slavný po celé Koruně tanečník, ucítil, že mu krev rychleji v žilách proudí; pospíšil pro Hedviku a započal s ní mazur, tanče jej tak krásně, že cizozemci s podivem naň patřili.

Zikmund rád byl by vzal Lilijku k tanci, ale jako domácímu to nepřislušelo; — ostatně dovolila jí paní Wiśniowiecká sotvy vše tančiti, proto zamluvil si ji na figury.

Ščensný uchýliv se na verandu díval se na dvě sestry, jež obě tančily znamenitě: Hedvika s vážným vděkem královny, Terenia s lehkostí sylfidy.

„Vy se nemáte k mazuru?“ otázal se ho v tom někdo.

„Nemám.“

„Nemilujete tance?“

„Naopak, — jenom že ne dnes a zde.“

„Škoda. — Ale račte se podívati, jaké to dva hezké páry! Mně se zvláště druhá líbí, cosi tak idealního, než příliš idealního, neboť ten nádech andělstva znamenal jsem bohužel u těch, kteří za mlada mají zemříti.“

Ščensný máchl rukou, jakoby mouchu zaháněl, a stanul ve dveřích. Figura byla právě ukončena. — Zikmund s Rezinkou šli se posadit na blízkou pohovku, Leliva pak počal hledati pro Hedviku zmrzlinu.

„Střež se,“ zašepotala jí jedna z družek.

„Čeho?“

„Převrátiti hlavu svému tanečníkovi.“

„O, nemluv tak, máš-li mne ráda; — ihned bych tě musila nenáviděti.“

„Jaký to original ta Hedvika!“

„Což pak já za něco mohu? Doposud kdokoli na mne si pomyslil, vždy mně byl nesnesitelný, ale pan Leliva si toho nepomyslil, — ont příliš hodný!“ — A odešla dále.

---

[1]) Hrdinka básně Mickiewiczovy téhož jména.

Ščensný neslyšel z toho ničeho, jeho pozornosť obrácena byla na jiný hovor.

„Lilijko," hovořil právě Zikmund, „teď tedy nemohu o tom mluviti, ale kdy ti to povím? Musím rychle o vše se s tebou sděliti! Za tři dni již odeberu se do ležení, proto byl kardinal Villecourt tak laskav, že slíbil urychliti obřad našeho biřmování. Odbude se v neděli v podzemní kapli u sv. Petra."

„Můj drahý Zikmunde! jaké to štěstí, moci býti pasovánu na rytíře Kristovy u hrobu sv. apoštolův! Doufám, ti že vyprosí nám pravé statečnosti!"

„Zajisté! A jak milo mi, že společně přijmeme svátosť tu!"

„Věru, to sesílí ještě bratrství naše!"

„Nevím, možno-li ještě na zemi je něčím sesíliti, Lilijko; — vždyť tys mně byla vždy sestrou, ba více nežli sestrou. Jaké přijmeš jméno?"

„Maria Pia."

„A já Marian Pius!"

To bylo již Ščensnému příliš mnoho. Zezelenal a hlavou prolétla mu ohavná myšlénka: O, kdybych mohl setkati se s tím Zikmundem v boji... Kdyby z mé ruky... Zarazil se, neboť vrozená šlechetnosť nedovolovala mu, aby ostatku dopověděl.

„Lilijko, druhá figura začíná. Musíš si vybrati tanečníka. Pro koho si půjdeš?"

„Pro pana Firleje, — ont celý večer dnes tak je smuten."

„Jak ti leží ten smutek jeho na srdci! Víš co, já mu počnu záviděti."

„Kdo to kdy viděl, Zikmunde!"

„Mně se zdá, že ho máš více ráda než mne."

Terenia vzplanula jako růžička.

„O, toho nelze přirovnati; jeho jest mi tak velice líto, a tebe... tebe není příčiny litovati, Zikmunde. Přiznej se jen sám, žes šťasten?"

„Zajisté. Jen si jdi pro něho, neboť už je čas; vidím, že již se tamo páry řadí."

Terenia odešla, ale marně; — ani toho večera, ani nazejtří, ani po celou dobu pobytu Wiśniowieckých v Římě nemohl se nikdo ze známých Ščensného dopátrati. Zmizel beze stopy.

XI.

Neznámý kníže.

Milý čtenáři, byl jsi již někdy v Meraně? Nebyl-li jsi tam, představ si úzké, podlouhlé údolí, přeťaté tam ještě dětským ložiskem Adiže, a v hloubi, na úpatí hor amfiteatrálně zaokrouhlených městečko dnes neveliké, dříve sídelní město Tyrol.

Květen právě několik dní již počíná v zeleň odívati vinice a zahrady, štíty hor ještě se bělají, u paty jejich však počíná již pražiti slunce, tak že se poštovní silnice v mělký zahaluje prach. Jede po ní vůz; již minul městskou barrièru a hřbitov, na němž díky slávě zdejšího klimatu tolik cizozemských jmén zapsáno, přejel zvolna most na Passeiře kolem sadů, sloužících obyčejně nemocným ku procházce, a stanul před hotelem „Arciknížete Jana".

Vystupuje několik osob, než jedna příliš znavena, než aby po-

kusiti se mohla o zjednání bytu, zůstala pod dozorem služčiným v povoze. Pohlédněme tam neuzavřenými dveřmi: uzříme tam spíše ležeti nežli seděti prostřed opor ze šátků a podušek mladou osobu, jež pozoruje kvítek úpalem zmařený. Jesti to snad Terenia? Jak změnila se za několik neděl! oči bez lesku, matny jako temně blankytný aksamit; ústa sotvy lehce zarůžovělá stále ještě dýchají nevýslovnou líbezností, ale úsměvu již na nich nezříti. Toť není již táž dívenka, jež minulé zimy v Benátkách byla šťastna, bezstarostna jako motýlek nedávno okřídlený. Na první oka pohled poznati lze, že od té doby nejen ve zdraví jejím fysickém smutná nastala změna, nýbrž že i duše její v jiný zašla svět, — započavši noviciat utrpení.

Než tu vrací se již s jedné strany paní Wiśniowiecká s Hedvikou, s druhé utrápený Ambrož; — nepodařilať se žádná z výprav.

Nebylo místa ani v poštovském hotelu, ani v sousedních pensionátech hostinských, a faktor tvrdil, že celý Meran tak jest přeplněn, že není možno najiti jediného pokoje prázdného natož pak čtyř.

„Co tu počíti?“ pravila paní Caesarina; „přála bych si, aby doktor T. mohl prohlédnouti Rezinku po posledním záchvatu jejím v Římě, a aby pila v květnu žinčici, jak jí předepsáno; ale jak si tu poraditi? Leda vrátiti se znovu na noc do Botzena; ale ty již dnes, drahé dítě, neujedeš čtyř mil?“

„Snad ujedu, matinko. Jenom.... nemohly bychom se trochu projiti těmi zahrádkami podél řeky, neboť mně nohy ve voze příliš zemdlely.“

„Dobře, pojď a opři se o mne.“

„Matinko zlatá, o tebe ne; musila bych býti bez citu, abych tě tak obtěžovala. Hedvika mne povede.“

A volně, zastavujíc se každou chvíli, a dýchajíc jako uhoněný ptáček, došla až tam, kde se potok Passeirský v bystrém vodopádu pění kolem skály sv. Zenona, ověnčené rozvalinami malého zámečku. Krásné to místečko, chlad u vody větší než kdekoli jinde, a hned na levo vedle dům pohostinný jako hnízdečko, nedávno as zbudovaný s nápisem: „Das deutsche Haus“.

„O, jak tu krásně!“ zvolala Terenia; „dovolíš-li, matinko, odpočineme si na chvíli“.

Ambrož díval se as tak, jako onen lišák v bájce na vinohrad, na hezounký německý dům

Paní Cesarina vzdychla si: „Kdybychom zde mohly bydleti!“... „A zvláště ten salonek dole abychom měly!“ dodala Hedvika. „Vidíš, matinko, otevřenými dveřmi na terase možno nahlédnouti dovnitř; byl by tu balkon, a ten fotel na kolečkách, jenž tam jako pro pokušení postaven, byl by zrovna pro Terenii!“

„Ticho, Hedviko, neboť chválením cizího majetku darmo nám jenom děláš laskominy. Je-li všade plno, je jistě tím spíše tak hezký domek zadán.“

„A kdož ví?“ podotekl Ambrož, jenž jda za dívkami dovolil si časem slůvkem vmísiti se do hovoru, „podívám se“.

Hospodyně ho uvítala. Byla to Němka boubelatá, jako na obrtlíku s punčochou v ruce.

„Nebylo by zde možno najati bytu?“

„Ach ja! Ale co dělať, když nemám nic prázdného! Jenom něco

ještě, a to je zamluveno, leda že by si to panstvo zrovna bylo zamluvilo?“ ....

Ambrožovi něco napadlo.

„Prosím, ukažte mně byt.“

„Ale má ho panstvo zamluvený? Neboť jinak...“

„Hned povím.“

Vedla ho tedy a kam?... Právě do onoho salonku s balkonem dole! Vedle něho byly tři pokoje s výborným zařízením, ani více ani méně, než čeho Wišniowieckým potřebí bylo. — Pohled ten byl pro věrného sluhu příliš vábivým, než aby se svědomí jeho mohlo opříti pokušení, aby mohl malou lstí nabyti ráje toho. Řekl tedy: „Má milá paní Hausfrau, to my jsme dali závdavek na byt ten; — prosím, račte vše uchystati, přijdeme ihned.“

Ale Němka nechtěla hned uvěřiti.

„Kolik je vás?“

„Nu tak... několik!“ odvětil opatrný Ambrož.

„Odkud jedete?“

„O, z daleka.“

„Z Říma snad?“

„Z Říma. Tak jest.“

„A jste Poláci?“

„Odkud to víte?“ zvolal všecek pomaten.

„A máte dívenku chorou na prsa?“

„Arcit, všechny tři mé paní sedí tamo na lávce.“

„Pak jsou to ony,“ pravila hospodyně a s neobyčejnou ochotou ihned odběhla, aby paní Wišniowiecké byt nabídla.

Ambrož nevěděl, co má udivením dělati, neboť chtěje jiného oklamati, sám se chytil do sítě. — „Jak to? Či snad mohou býti na světě dvě úplně stejné rodiny? Kdo to zamluvil? Co stane se dále?... atd.“

Než přes veškeren nepokoj nezmínil se o tom Wišniowieckým, aby jim nehatil radosti nad tak výminečným zdarem, zvláště že věděl, že by ony, dověděvše se o nedorozumění tom, ihned bytu se zřekly. Proto, ač bál se potají příjezdu právních majitelů, seděl tiše a s dvojnásobnou energií urovnával kufry, co zatím paní Cesarina Prozřetelnosti děkovala a dívenky blaženy hovořily s hospodyní. Ta prokazovala jim zdvořilosti jednu za druhou, zvláště Rezince; přinesla jí péknou kytici, pokynula palcem místo odpovědi na poděkovanou, a postavivši s pomocí posluhovačky Moily kávu, dle německého zvyku usedla si k hostům, aby si trochu pohovořila.

„Nebylo by možno, hned dnes večer viděti doktora T.?“ tázala se paní Cesarina.

„O nemožno! Onť nikdy touto dobou nevychází; toť vlastně jeho poledne, mát tolik práce; — derou se o něho.“

„Není divu, jeť znamenitým specialistou pro prsní nemoci. Vy tedy myslíte, že je to marno, poslati pro něho? Ukázala bych mu přece tak ráda svoji dceru!“

„Pokuste se, paní hraběnko; — vím jen tolik, že hosté často několik neděl musejí čekati, ale možno, že učiní k vůli vám výminku (— tu pohladila Rezinku pod bradou —); já sama ihned mu vzkáži, aby si přispíšil“.

„Jak poctivi jsou ti lidé v Tyrolsku,“ pravila Terenia po od-

chodu domácí —; v tomto domě na př. zdá se, jakoby nás všichni již znali, tak nás dobrotivostí zahrnují."

Paní Wiśniowiecká nemohla odpověděti, neboť příliš byla mysl její zaujata nepředvídanou překážkou, o niž s hospodyní se sdělila.

„Stálo by to za to, z tak daleka schválně k doktoru T. přijeti, — nemá-li on času, aby na své nemocné dohlížel. Než doufejme; — péče o byt tak zázračně pominula, třeba i tohle nějak se vydaří."

Ještě ani nedopily kávy, když bylo zazvoněno. — Vešel muž prostředního věku a méně než prostřední výše, se širokým cestovním kloboukem v ruce, a „Hausfrau" uvádějíc ho pravila uctivě a všechna udivena:

„Pan doktor přerušil oběd, aby dámy nečekaly."

T. přistoupil ihned k Rezince, — počal s otcovskou svědomitostí zkoumati její stav, a tak dlouho, tak trpělivě, tak přívětivě rozmlouval s matkou, že vděčností k němu byla naplněna. Konečně po dvouhodinné poradě slíbil, že přijde každodenně, a pravil se slzou v oku: „Spolehněte jen na mne docela; co jen budu moci, učiním pro pacientku naši, jako kdybych byl starým přítelem vašim."

A dostál slovu. Přes největší nátlak nemocných a nával nejpilnějších prací nevynechal ani jedné návštěvy, ani jedné pospěchem nezkrátil.

Méně šťastní hosté nemohli pochopiti tak zvláštních ohledův a nejednou i žárlivosť z toho povstala, ač jinak pro dámy Wiśniowieckých všeobecná vážnosť panovala.

Šestnáctiletá dívenka trpící nemocí prsní jest světu vždy velice zajímavou, a zvlášť je-li bohata a plna vděkův. Proto se také stala Terenia v krátké době předmětem podivu celého Merana. „Pěkná jako sen", hovořilo se, když překrásný popis jezera Genevského od Byrona na ni obracen, — a u stolu v hostinci arciknížete Jana nazvána jednohlasně „Hvězdou Meranskou."

Všechna její přání plnila se jakoby kouzlem; dostačilo jí ku př. jen říci, že má ráda bílé kozy, a hned místo obyčejné brunátné, jež přicházela ráno do zahrádky, zjevila se jiná s bílou hedvábnou srstí a červenou stužkou na šiji, tak přítulná, že se s ní Terenia celé hodiny mohla baviti. Den jak den, když vstala, našla na svém stolku svěží kytici nebo věnec u dveří zavěšený, a kromě toho přinesla jí časem upřímná hospodyně i několik stonků konvalinek, vědouc — neznámo od koho —, že kvítky ty jsou jí nejmilejší.

„Ne, opravdu, těžko pochopiti, co se to tu děje," hovořily dívky časem mezi sebou. „Všechno se nám tu daří; piano, po němž se naše hudbymilovná sousedka marně pídila, propůjčeno nám beze všeho, a tak děje se vždy. Jistě to bdí nad námi jakýsi dobročinný duch."

Paní Wiśniowiecká neodpovídala na podobné hovory, jelikož počínala cosi tušiti. Ambrož pak, vida, že se nikdo o byt nehlásí, a jeho panstvu že v něm dobře, měl již vyhráno.

Přes to vše však nezotavovala se Terenia tak rychle, jak T. sliboval. Naopak, návrat k bývalé síle dál se mnohem zvolněji nežli po prvém výbuchu krve v Benátkách. Rezinka nemohouc choditi, sedávala celé dny před gaňkem na onom fotelu o kolečkách, a tam oděna v řasný bílý šat, jehož široké rukávy na spůsob křídel ještě podobnější činily ji andělu, patřila v tichém zadumání nebo v modlitby zabrána na protější fantasticky vyzubatělé hory, na jichž svahu

zářily četné trosky bývalých sídel tyrolské šlechty jako drahé kameny v zeleném lemování vinic.

Zvláště jedna hora, vyšší než ostatní, a zrovna proti „německému domu“ se pnoucí, vábila oko její, neboť zdobila téměř její kaplička, a Rezince pohled na kříž nebo svatyni božskou ihned oživoval celý obraz. Než, co ji ještě zajímalo, bylo to, že tam u večer zářilo vždy veliké světlo, závodíc o jasnosť s blízkými hvězdami. Nejprve myslila, že to tam meranští výletníci zapalují oheň, přenocujíce u cíle své vycházky, (neboť hora jest příliš vysoká, než aby možno bylo za jeden den na její štít se dostati a zase se vrátiti), ale když se to stále opakovalo, tázala se Moily po příčině toho.

Moila, ne vysoká postavou, okrouhlé, drobné tváře se živým ruměncem a skromně sklopenýma, poněkud čínskýma očima, byla věrným typem tyrolské venkovanky. Též kroj, ač ve službě byla, zachovala svůj domácí: krátkou sukni s četnými řasami, černý živůtek a vlasy ve vrkoč v týli spletené a velkým hřebenem a stříbrnými jehlicemi upiaté. — Když uslyšela, oč se Rezince jedná, sepiala ruce jako k modlitbě a pravila:

„Sám Pán Bůh ví, co se to tohoto roku děje na té hoře, neboť jindy tam nikdy nebylo tolik světel. Lidé povídají lecos: to prý duše z očistce přichází se tam do kapličky modlit, kdež se dávno, před sto lety, hrozná vražda stala; slyšela jsem též, že bloudí za trest v podobě velikého, černého psa a štěká, místo aby plakala. Jiní zase tvrdí, že je to živý člověk, jakýsi neznámý kníže, jenž několik neděl v okolí meška a je velice nešťasten, poněvadž má těžké hříchy na svědomí; utíká tam na samotu spat a nosí veliký kříž až na vrchol hory, ráno pak se zase vrací, bledý jako smrť.“

„Kde se tu vzal ubohý mezi vámi? Nevíš, jaké je národnosti?...“

„A kdo pak by se tu dopátral pravdy?“ odtušila Moila, křižujíc se. „Toť nějaká tajemná postava, v tom má jistě zlý duch podílu. — Jáť se již cestou třikráte růženec pomodlila za duši, jež pomoci potřebuje.“

„Jsi hodná, Moilo, dnes i já se k tobě připojím. Dojímáť mne utrpení toho cizozemce.“

A od té doby ještě pilněji pozorovala horu tu.

Paní Wiśniowiecká, ač jako vždy jasné byla tváře, chřadla den ode dne, neboť ne beze stopy zůstávalo v srdci její pozorování nemoci Rezinčiny, a srdce to bylo příliš bystré, aby neuhodlo, o mnoho-li utrpení mravní chorobu zvětšuje. Terenia přijímala opravdu vděčně každou příjemnůstku, než činila to jen proto, aby neurazila šlechetného úmyslu těch, kteří snažili se ji obveseliti; na dně každého veselého slůvka jejího znamenala však matka povzdech, na dně každého úsměvu slzu. — Zdaž znamenala snad poprve na kraji hrobu, že mlada umírá? Či snad v tom okamžení, kdy odletěti měla ze země, přibyla jí k srdci nová páska vížící ji s tímto světem? Dostačí jen tolik říci, že nezdálo se, že tak těší se nebezpečí svému, jako dříve.

„Hedviko,“ pravila kdysi z večera, myslíc, že jsou samotny, „je to podivno, na jaře stonati! Cítím takovou pro ivu mezi celou přírodou a sebou! Kolem mne vše se probouzí, ve mně vše usíná, — až časem pokušení přichází, trochu toho života oželeti.“

Hedvika slyšíc poprvé cosi podobného z úst sestřiných, zarumněnila se jako purpur, a pak zbledla jako stěna.

„Co?... co?... O čem to mluvíš? Ty má nejmilejší, jediná.. ty nikdy nezemřeš!“

„Tak? Tož mne určuješ Eliášovi za družku?...“ odtušila Terenia s úsměvem. „Nikoli, sestřičko má, umru jistě před koncem světa, ručím ti za to.“

„Vím... ale teprve někde... za nějakých 50 let. Dříve nedovolím.“

„Bohužel, budu tě musit býti neposlušna!“

„O nikoli, Rezinko! Boha bych se mohla na svědectví dovolati, že ještě budeš žíti! Smrť se ovšem netáže po dovolení nikoho, to je pravda, ale i ona má Pána, a tomu Pánu já nedám rozsudek smrti podepsati;... již několik měsíců mu nedovoluji... Mámť na své straně Matku Boží... Celé nebe jsem pobouřila, všechny patrony Litvy a Koruny, a tak velice se modlím, že si tě musím opravdu vyprositi!“

Terenia pohlédla s nevýslovnou láskou na sestru, jež všechna rozpálena a slzami zrosena přišla k ní si pokleknout..., a objavši ji kolem šije, pravila:

„Tož tedy ty se to tak o mne staráš tam nahoře? Víš, má drahá, nejednou cítím zápas ten... žití mi ulétá, a s druhé strany zdá se, že je něco zdržuje. Nedobrá sestřičko, je to slušné, tohleto mi dělati, a nechtěti mne pustit k Pánu Bohu?“

Od té doby zdvojnásobila ještě Hedvika svou horlivosť. Celá kasa její vyprázdnila se dáváním na mše sv. a almužny, při níž každý chudák bez rozdílu slyšel tichou prosbu za „Zdrávas Maria“ za nemocnou.

Krista postila se na úmysl ten každý úterý k úctě sv. Antonína, načež ve středu umrtvení toho zakusili všichni ostatní, neboť panna Kristina dostala následkem postu migrenu, a z migreny arci rozdrážděný humor.

Paní Wiśniowiecká již se ani nepamatovala, kdy mohla naposled v noci spáti; kříž, jejž za dne nesla silou heroickou, v oněch chvílích osamělých tak jí ramena rozkrvavěl, že jediným odpočinkem byla jí modlitba. Než zač prosila? Zdaž za totéž, jako Hedvika? O nikoli! Matky křesťanské, jež o každém dítěti svém pravila Pánu: „Vezmi si je raději, nežli zhřešiti by mohlo“, a jež měla tolik odvahy, opakovati slova ta již nad kolébkou tří umírajících nemluvňat, matky té i tentokráte jediným povzdechem bude vyznání: „Bože, Tvou jesti, a ne mou...“ Ale k bolesti nad očekávanou ztrátou, jež tupým hřebem denně znenáhla, ale stále hlouběji srdce jí rozdírala, družila se jiná péče: nejistota, co děje se as v srdci dceřiné, — neboť ač nebylo v něm tajností před ní, přece zdálo se jí, jakoby v něm byla propasť jakási bezedná, oku nikoho nedostihlá. „Mám snad prozkoumati je, a ruku na ránu přiložiti? Nebude snad nebezpečno odsloniti to srdce zpola dětské před ním samým, jelikož — jak zřejmo — samo sobě ještě nerozumí? Ne, ne — o Pane! Ty buď i nadále jediným vůdcem jejím, jakos byl jím dosud, — matka ať zůstane pouze strážcem jejím!“

Sotvy že jedné noci na tomto byla se ustanovila, dolétaly jí ze sousedního pokoje Rezinčina, u něhož náhodou zůstaly večer dvéře nezavřeny, k sluchu tlumená slova.

„Tož se to neodbylo bez oběti; — chtěla jsem oběti, — ale nemohla jsem žádné přinésti, — nic mne to nestálo; ale nyní.... nyní teprve cítím, — že mne to bude něco státi... Můj Bože! já

nedovím se, zdaž on vysvobozen... Ale děj se vůle Tvá!... Děkuji Ti za oběť tu, Ty Lásko má nad všeliké lásky..."

Matka zadržela dech v prsou, aby lépe slyšela; — dlouhou dobu bylo ticho, až uslyšela zase hovor:

„Královno Neposkvrněná, — dej mi tu duši! Tys mně ji slíbila! Nechciť jí pro sebe, ale pro Syna Tvého, nechť mi anděl strážný svědkem!"

To proneseno bylo mocněji a hlasitěji, jako v horečce. Paní Wiśniowiecká znepokojena vstala a po prstech přistoupila k lůžku Rezinčinu.

„Spíš, dítě?"

„Matinka?! O, já jsem zbudila matinku, — jaká to nelaskavosť ode mne!"

„Nikoli, drahoušku, nemohlať jsem beztoho usnouti. Není ti dobře? Co ti schází? Mám rozžati svíci?"

„O nikoli, prosím Tě!" zvolala Terenia rychle, bojíc se, aby nezarmoutila matky své, když by slzy její viděla. — Je to tak hezké, když je temno."

„Dobře. O kom pak jsi to nyní mluvila?"

„O panu Ščensném."

„Uhodla jsem. Řekni mi pravdu, mé drahé dítě, viď, že se tě velmi bolestně dotekl jeho nenadálý odjezd z Říma, kdy se s námi ani nerozloučil? Domyslila jsem se, že to hlavně působilo na zdraví tvé, a i nyní jest zřídlem utrpení...."

„Nevím, matinko, ale myslím, že nikoli. Stokrát více však trápí mne obava, není-li již v řadách vlašských, neboť není-li slušno, aby kdo na sebe myslil, jsem to já a zvláště nyní. Nechtěla bych věru ani milovati, ani trpěti, ani se chvěti, ani toužiti k vůli sobě. Ale duše ta patří Jemu, — a duše ta hyne!" — Tu zalkala hlasitě.

„Mé dítě nejmilejší, i tady třeba odříkání...."

„O matinko, k tomu jsem já neschopna! Neboť od prvního okamžiku, co jsem pana Ščensného spatřila, — totiž od první rozmluvy s ním, — zdálo se mi, že jsem povinna, na Bohu ho vymodliti; — a nyní nedokonavši...."

„Co chceš říci, dítě mé?"

„Nic, nic, matičko drahá; zapomeň na to. Prosím tě, tys učila mne vždy všemu dobrému, nauč mne dnes trpělivosti;... neboť já ještě trpěti neumím, nenílíž pravda?... Tak jsem nechápavá!"

Paní Wiśniowieckou polily slzy na lících, ale zastavila je a pravila klidně: „Křesťanu není třeba dlouhého poučování, jediný pohled na kříž dostačí."

„Kříž? O, jak jej miluji! Neměla jsem žádného.... Bůh vložil jej nyní na ramena má, a on ví, že jsem ochotna nésti jej na věky. Křížem mým ona duše, jež v záhubu kráčí! Abych ji Bohu získala, chtěla bych sto let umírati, nemohouc zemříti, — chtěla bych trpěti v očistci nejkrutější muka až do konce světa, — vše — vše..."

„Upokoj se již, má milá, máš čelo zcela vlhké, upocené; — usni, můžeš-li."

„A ty?"

„Já nemohu; usednu si k tobě."

Nazejtří Krista, česajíc paní Wiśniowieckou, vykřikla leknutím: „Svatý Antoníne Paduanský! Co to přibylo od včerejška milostivé paní šedivých vlasův!“

„Co chceš, Kristo? Stárneme,“ odvětila paní Cesarina s úsměvem.

(Pokračování.)

Za víru a volnosť.*)

Několik historicko-kulturních črt o ruských Polácích.

Motto: *Národ katanovaný může se znovuzroditi, — ale pro národ sebevražedný není žádného z mrtvých vstání.* Košut.

Není národa, který by pro krutý svůj los vzbuzoval tou měrou všeobecných sympatií, jako nešťastný národ polský. Dějiny světové vykazují nám sice celou řadu mocných a slavných národů, kteří byli a — kterých již není, a nad jejichž hrobem pouhá vzpomínka lidstva — a mnohdy ani ta ne — jako mihotavá bludička poletuje. Proces ten však odehrával se většinou v dobách, kdy moc měla vrch nad právem, kdy meč a štít jedině pozornosti lidstva se těšily a kdy krvavé boje pokládány za nezbytně k životu potřebné, právě tak asi jako chléb. Avšak když osmnáctý a nájmě devatenáctý věk, jenž tak rád se honosí humanitou, chápe se dílem z libůstky, — dílem z lačnosti přežilého pěstního práva a ohrožuje jím život národa, jenž se snad hlavně tím provinil, že vůbec existoval, — když tu rodnou zemi, — k níž každý, kdo cit má v těle, — lne se vší vroucností své duše, roztrhá mu jako kus starého opotřebovaného šatu a nasytiv se lidskou krví i pozemskými statky pokračuje pak dále u hlásání nepravdy o své osvícenosti, své lidskosti: tu maně vtírá se člověku myšlénka, že ten vylhaný pokrok lidstva na dráze osvěty a svobody narodil se patrně ve znamení raka a pokřtěn byv krví nevinných obětí první francouzské revoluce, jež tomuto novorozeňátku byla kmotrou, dadoucí mu do vínku vznětlivá hesla: „volnosť, rovnosť, bratrství!“ plní vznešený svůj úkol zcela v duchu neurvalého starého věku a středověku.

Kdo delší dobu žil v ruském Polsku a naučil se znáti jeho zemi i obyvatelstvo, ten ovšem může vyprávěti o znamenitém „polském hospodaření“, o bídě, nepořádku, nedbalosti a bohužel všelikých neřestech; avšak on též dozná, že Polsko skrývá v sobě též mnoho dobrého a krásného a že národ polský má i takové ušlechtilé vlastnosti a může se vykázati takovými schopnostmi, které svědčí o značném nadání a bystrosti duševní, jakož i dobrotě srdce, a které jeho snaze po rozkvětu hospodářském a úsilí na poli věd a umění, jmenovitě pak jeho lásce k vlasti k nemalé cti slouží.

V Polsku hemží se to nepatrnými městečky, jakkoliv ruská vláda viděla se r. 1870. z důvodů hospodářských a administrativních nu-

*) Ku stati této čerpal jsem ze zajímavé práce dra. Jindř. Ruhe: „Skizzy o ruském Polsku“, z různých katolických časopisů: tak z „Historisch-politische Blätter“, „Gegenwart“, „Kathólski Posol“ a j., a z dopisů svého přítele, delší dobu v ruském Polsku usedlého.

cenou, pouhým škrtnutím péra degradovati tři sta staropolských měst na vesnice. Jest ovšem pravda, že tato tak řečená města nijakž neodpovídají svými bídnými, polozřícenými chatami, skrovným počtem obyvatelstva a bezednými silnicemi našim pojmům o moderním městě. I ve městech historicky proslulých roste na veřejných náměstích a ulicích bujná travina a před průčelím starobylých budov tvoří nepřehledná stáda ušípaných štětináčů neprávě roztomilou štaffáž, — tak na příklad v masovském Czersku, někdejším to sídle mocného knížecího rodu Czerských, anebo v malopolské Wislice, dlouholetém to sídle sněmu polské szlachty. A opět jiná města, která v době rozkvětu Polsky byla mocná a prostorná, dnes čítají sotva několik tisíc obyvatelův, a to po většině ještě umouněných, okaftaněných židův, a domy — sit venia verbo — hlásají mluvou příliš zřetelnou o bezmezné spustlosti a neuprosné zkáze; jmenuji zde Jarczow, Rakow, sarmatské to Athény, a Kromolow, kdež polští králové mívali své letní sídlo.

V podstatě jinak vyhlíží to ve městech krajských, poněvadž v nich ruský náčelník, obyčejně bývalý vyšší důstojník, jenž v jedné osobě spojuje všechny úřady, pečuje o náležitý pořádek a čistotu domů aspoň co do zevnějšku, o dobrou dlažbu a mnohdy i o veřejné sady. To platí měrou ještě větší najmě o desíti guberniálních městech; Kališ, Lublín, Petrikow, Radom, zvláště pak Kielce, honosící se překrásnou polohou, činí velice příjemný a příznivý dojem. Hlavní město země, jež teprve koncem XVI. století ponenáhlu povzneslo se na místě staroslavného Krakova za hlavní a sídelní město Polského království, jeví ve své poloze i stavbách ráz posledního století; toliko v nejstarších částech města, zvláště v těsné a přelidněné čtvrti židovské, — vykazuje obvyklé rysy středověkých obchodních ohnisek. Méně známo, než Varšava, jest druhé největší město polské, průmyslové místo Lodz, které, byvši asi před padesáti nebo šedesáti lety ještě bídným hnízdem sotva se 700 dušemi, — dnes jeví se nám jako velkoměsto se 150.000 obyvateli a co do průmyslu textilního zaujímá v Evropě jedno z prvních míst. Původně převážně německé město nedovedlo odolati proudu doby, jenž strhl s sebou mohutným příbojem národního vědomí polského německou kolonii, vzniklou na slovanské půdě, tak že někdejší „bašta“ německá více nežli z polovice padla za kořisť probudilému živlu polskému. A s nemalým povděkem konstatuji, že přestěhovalci němečtí nejsou zde tak dobývavými, jakými jsme je u nás seznali, nýbrž že záhy přizpůsobují se — zvláště řemeslníci, obchodníci a úředníci, usedlí ve městech — domácímu obyvatelstvu a ve druhé, třetí generaci hlásí se již docela k polské národnosti, a to tak, že muži a ženy s čistě německými jmény nepřijímají toliko novou řeč a mrav, nýbrž i rozhodné, národní smýšlení a jednání, a jsou-li snad jiného vyznání, také co do víry stávají se opravdovými Poláky, totiž katolíky. Toliko němečtí sedláci, jimž se zde říká „Hollendři“, dovedli uchovati svou věrnosť k německému Michlovi neporušenou, — a rytířským Polákům ani nepřipadá, aby jich chtěli získati pro sebe. Následkem tohoto popolšťování přistěhovalců vyvinul se v nejnovější době mocný střední stav, který, kdyby byl již existoval před stoletím, byl by jistě zachránil staré, hnilobou úplné prosáklé šlechtické království. K rozvoji této střední třídy přispěli nemalou měrou — židé.

Byvše na západě mnohdy krutě stíháni a pronásledováni, uchylovali se synové Izraele již od počátku XIV. století ku břehům Visly, kdež rozbíjeli své stánky, nikoli však ku blahu země, — jako vždycky; provozujíce obchod, hlavně pak živíce se prodejem líhovin a umějíce se známou chytrostí a zručností kořistiti z národních chyb a slabostí, přispěli židé nemálo k hospodářskému a politickému úpadku své adoptivní vlasti. Když pak vzdělání a ušlechtilosť potěšitelným způsobem počaly si raziti dráhu v zámožnějších vrstvách lidu, poznali lepší živlové židovští, co jest jejich povinností, a tak vzpružily se vzdělanější a bohatší rodiny židovské ponenáhlu k činnosti pro blaho obecní, vešly s vynikajícími Poláky v zápas na poli kulturním, sociálně-politickém i humanním a snažili se působiti ušlechťujícím způsobem dle svých sil na své méně soudné souvěrce. Než při tom narazily na překážky zdánlivě neodstranitelné; neboť brzy přemnozí katoličtí Poláci netajili se svou zakořenělou ošklivostí a pohrdáním vůči židovským vetřelcům, brzy opět talmudisticko-orthodoxní duchovenstvo v Polsku provozovalo takový terrorismus, že to bylo až úžasno. A trvalo to dlouho nežli svobodnější a lidštější mravně náboženské a národně společenské zásady proklestily si cestu i k srdci rabínův a došly jejich souhlasu a obhájení, avšak přece nadešel posléze tento případ k nemalému štěstí pro židy a tak se mohlo státi, že ve výboru bezpečnostním, jenž se byl roku 1861. po vypuknutí revoluce v posledních dnech únorových ve Varšavě utvořil, zasedal vedle pyšných magnátův a katolických prelátů také — židovský rabín Meisel. Ve spolku s akademicky vzdělanými rabíny židovskými — v malých městech a vesnicích bývají rabíni surovi a nevzdělaní — snaží se ruská vláda horlivě zlepšiti smutný osud židů v povislavských guberniích, a různí polští spisovatelé ujímají se vroucím, ba mnohdy i nadšeným slovem jejich emancipování, přede všemi hlavně i českému čtenářstvu známá Eliška Orzeskowa, která mluví o „talmudu, jako svém dobrém známém," ano, dokonce i „obcuje s Kaballou jako se svou upřímnou přítelkyní". Avšak „dosud hlásný nezvěstoval jitro"; polští židé jsouce rozděleni v nesčetné sekty a strany, které si navzájem upírají pravověrnosť a spočívání v lůně Abrahamově, bloudí ve tmách a bařině nesčetných nepravostí a hříchův a poskvrňují se všeho druhu přehmaty a zločiny. Co praví Cicero při hájení obžalovaného místodržitele Flacca o řeckých svědcích, to platí rovněž o polských židech; jejich svědectví možno zakoupiti, a židé za deset kopejek složí — musí-li to býti — třebas tucet křivých přísah. Jest to ovšem těžká obžaloba, avšak nepostrádá nikterak důvodnosti. Za takových okolností nesmíme se diviti, že nepřízeň a nevůle snadno vznětlivého, horkokrevného lidu polského obrací se často proti židům.

Mezi faktory, které národní život udržují a upevňují, jsou v utiskovaném, nevolnickém lidu dvě neobyčejné důležitosti, totiž c í r k e v a r o d i n a. Právě v církvi i v rodině nalézá polská národnosť vedle své mateřštiny a svých dějin nejpevnější opory. Jako protestantská, podobně i katolická církev jest ruskou vládou pokládána za „cizí, zahraniční vyznání" a dle toho se s ní též jedná. Car Mikuláš, onen panovník, který z počátku klonil se ku směru svobodomyslnému, později však brutální, bezohlednou rukou pravého despoty potlačoval každé svobodnější hnutí, postavil katolíky na stejný stupeň s pohany a k „obrácení" jich, jak říkával, pozval si hordy svých asiatských

vojínů. Od potlačení posledního povstání jest katolická církev v Polsku všemožným způsobem utiskována. Carský úkaz ze dne 8. listopadu r. 1864. nařídil vyzdvižení všech katolických klášterů, které měly buď přímo neb nepřímo účastenství v povstání, jakož i těch konventů, v nichž bylo méně než osm mnichů; s bezohlednou přísností byl tento rozkaz v noci ze 27. na 28. listopad proveden. — Úkaz ze dne 26. prosince 1865. ustanovil pak, že všechen majetek katolické církve má přejíti do správy státní, a že duchovní mají vstoupiti v řady státních úředníků a se strany státu mají býti též placeni. Současně odňat byl katolické církvi veliký vliv na školy tím, že pravoslavný klerus obdržel dozor nad veškerým školstvím. Když pak konkordát, dne 15. srpna 1847. s římskou kurií uzavřený, dne 1. ledna 1867. byl zrušen, byly záležitosti katolické církve v Polsku podřízeny římsko-katolické duchovní koleji v Petrohradě, a přímé spojení se Římem co nejpřísněji zapovězeno. Na přijetí pravoslavného do jiné křesťanské církve určen jest trest vypovězení na Sibiř. — V jedné vsi žil — abych uvedl jen jeden příklad, který vypravuje doktor J. Ruhe — jakýsi Rus, jenž den co den chodil do katolického chrámu a o velikých svátcích přijímal svaté svátosti. Každý měl jej za katolíka. Tak uplynulo deset let; Rus chtěl se oženiti, a místní farář, čestný kanovník diecése Kielcské, neváhal uděliti svému domnělému osadníku svátosť stavu manželského. Po šesti měsících ucházel se týž muž o místo ve státní službě, a tu vyšlo na jevo, že náležel k církvi pravoslavné. Následek toho byl, že stařičký kanovník byl beze všech okolků vypovězen na Sibiř. — Avšak právě tímto nepřátelským vystupováním se strany utiskovatelů stala se církev katolická Poláku tím milejší, tím více přirostla mu k srdci, a ochrancové a představitelé náboženství — kněží — jsou mu zároveň strážci národnosti. V žádné zemi na celém světě nejsou proto duchovní katoličtí v takové úctě a nikdež nepožívají tak velké a neobmezené důvěry, jako právě v ruském Polsku. — Vzdělání nabývají kandidáti stavu kněžského na ruských gymnasiích, a uvážíme-li, že naučiti se ruské řeči, ruským dějinám a ruské literatuře tvoří hlavní část týdenních lekcí, pak můžeme si snadno učiniti pojem o tom, čeho gymnasia v Rusku mohou poskytnouti. Po absolvování gymnasia anebo aspoň nižších tříd studují aspiranti duchovního stavu bohosloví v diecésním semináři. Jen málokteří, hlavně ti, kteří jsou vyhlídnuti za učitele bohosloví, konají další studia na některé zahraniční universitě, jmenovitě ve Vídni a v Innomostí. Ostatně ruská vláda jenom nerada udílí studujícím dovolení, aby za příčinou studií odebrali se do ciziny. Četl jsem, že guvernér varšavský vzkázal jistému mladíkovi, navštěvujícímu universitu v Innsbruku, prostřednictvím biskupa z Kielců, k jehož diecési náležel, rozhodnouti se: buď aby po uplynutí semestru vrátil se do své otčiny, anebo aby se vzdal na vždy nároků na obdržení nějakého místa duchovního v říši carově. — Jako téměř všude, podobně i v Polsku rekrutuje se duchovenstvo po většině z nižších stavů; s erbem šlechtickým bývají obyčejně spojeny nároky na kanonikát, aneb dokonce na biskupský stolec. Vedle ustanovení církevního sněmu Tridentského nosí polští kněží doma i na ulici, v saloně i na cestách tonsuru a sutanu. Lidumilnosť, pohostinnosť, dvornosť a láska k vlasti bývají vynikajícími jejich vlastnostmi; s nezdolnou důvěrou pevně věří, že Polska ať již v nedlouhé nebo daleké ještě době odvrhne ruské jho a zaujme opět jako

samostatné království závažné místo v radě národův, a smutné, trpké zkušenosti posledních desítiletí věrou touto ani v nejmenším neotřásly.

Jako prostřednictvím římsko-katolického kněžstva, podobně i prostřednictvím rodiny nabývá láska k vlasti v Polsku neobvyklého vzmohutnění a rozšíření, především však u šlechty. Žádný národ pod sluncem nemůže se vykázati tak četnou šlechtou jako právě Poláci, ačkoliv ruská vláda po povstání v roce 1830. zakázala všem, kteří se nemohli vykázati šlechtickým diplomem, další užívání tohoto titulu. Četní polští velmožové od poslední revoluce opustili na vždy svou vlasť a usídlili se trvale mimo Rusko, zvláště v Paříži a Římě. Ostatní pak mívají ve zvyku rok co rok cestovati do ciziny a výtečně se po několik měsíců baviti v evropských velkoměstech. Proto také pln trpkého sarkasmu volá spisovatel Adolf Dygasiński ve své novelle „Na dvoře šlechtickém“: „Co jen by si počala polská šlechta bez ciziny!?“ — Velká část četných polských velkostatků byla ruskou vládou za trest pro účastenství v revoluci skonfiskována. Páni byli buď na stromech oběšeni, buď do strašných dolů sibiřských zavezeni; paní pak a dítky byly od nemilosrdných kozáků knutou vymrskány ze statků, a v teplém hnízdečku uhostili se pak buď ruští předáci nebo poruštění renegati. Konečně učinil tomuto hromadnému vyvlastňování přítrž car Alexander II. výnosem ze dne 20. června 1867. — Jiná část statků přešla následkem tak řečeného „polského hospodaření“ do rukou cizinců, a na zámcích a šlechtických dvorech, kde druhdy hrdí palatinové krále poského vedli dobrodružný a bujný život, hospodaří nyní cizák, především pak přivandrovalý žid. Ten skrovný počet statků, jenž dosud uchoval se v držení původních majetníků, stihne bezpochyby dříve či později podobný osud.

Ještě vroucnějšími a horlivějšími vlastenci než velmožové jsou šlechtičny. Třeba podotknouti, že polské dámy více než kdekoliv jinde jsou rozhodujícím činitelem v rodině. Než — toto vlastenectví Polek bývá mnohdy až náruživě přepínáno a vybují nezřídka v chorobný fanatismus. Polka nezná milejší, vznešenější a světější povinnosti, než rozplameňovati a bez ustání živiti v srdci svých dítek nejvroucnější a nejobětavější náklonnosť k národu a otčině, jakož i nejtrpčí nenávisť k utiskovatelům a nepřátelům národa. Kdykoli povstane země proti caru, neváhá polská dáma ani chvíli slovy nadšenými, ohnivými povzbuzovati otce, manžela, bratra a syna, aby chopili se zbraní proti „hrobařům království“, ačkoliv los bojujících není jinaký, leč smrť na zápasišti, šibenici, nebo sibiřské vyhnanství. Přestoupivši meze pravé ženskosti, účastní se tajně i veřejně revolučního hnutí a napomáhá ku přípravám jeho v saloně i mimo něj. Ovšem že ani Polka není prosta mnohých chyb; hlavně to jest neobyčejná snaha po zalíbení se a slídivosť po zábavách a kratochvílích. Bez poudru a líčidla neučiní ani kroku do veřejnosti; půl dne dovede si hověti na divanu, čtouc při tom francouzský román a kouříc cigarettu. Také co do mravnosti lze mnoho vytýkati; jeť příliš známo, že konkubináty v Polsku, najmě ve vyšších kruzích, nenáležejí nikterakž ku vzácnostem.

Jedinými, kteří se úplně smířili s nynějšími poměry a uznávají milerádi ruskou nadvládu, — jsou sedláci. Když jim byl car Alexander II. manifestem ze dne 2. března 1864. ponechal jejich dosavádní nájemní dvorec jako svobodný majetek za poměrně nepatrnou

státní kase odváděnou pozemkovou daň a zbavil je všech závazků k majetníkům velkostatků, přestoupili tito s nadšením ku straně vládní, a tím rozhodnut byl osud posledního povstání. Polští sedláci lpí s upřímnou láskou a nezdolnou věrností na caru — osvoboditeli a jeho vznešeném synu, velkodušném caru Alexandru III., a netouží nijakž po návratu někdejší vlády polské šlechty; útrapy, jakých bylo jim snášeti od polských magnátů, jsou ještě v paměti příliš živé. Jinak jest polský sedlák liknavý, ne příliš čistotný a nevzdělaný; neumí — kromě vzácných výjimek — ani čísti, ani psáti. Naproti tomu jest až zuřivě posedlým v neustálých soudech a nehrozí se mnohdy ani falešného svědectví. Jeho obydlí jest opravdu strašlivé; v jediné světnici, která slouží zároveň za pracovnu, jídelnu, ložnici, kuchyni a chlév, žije často celý tucet rodin pohromadě s drůbeží, králíky a selaty v nejkrásnější svornosti. Jak to za takových okolností vyhlíží se zdravím a hlavně s mravností, můžeme si pomysliti. V Irsku a na Balkáně jest mnoho bídy, mnoho útrap a nářku, ale co jest vše to proti ruskému Polsku! (Pokračování.)

Clot Bey.

Jda v ulemů svých kruhu vážně po Paříži
Clot Bey dum těžkých peruť u vědy tůň hříží.

Snů mistrových ni šeptem žáci nepřeruší,
slov moudrých čekajíce s nenasytnou duší.

V tom zvonek zahlaholi, blíží se kněz chvatem,
Clot Bey se kloní k zemi v zanícení svatém.

„Aj! komu se tu klaníš?“ ulemové žasnou.
„Kdo vyšším nad lékařskou slávu tvoji hlasnou?“

Dí klidně slavný Turek: „Allah bral se tudy,
kněz v drobné části chleba nese jej v byt chudý.

Tam v sladký pokrm sebe podá lazarovi
Pán, jehož vznešenosti člověk nevysloví.“

I teprv ulemové v pochybách se diví:
„Jak? Za pokrm se dává lidem Allah živý?

Tak malicherně ceníš tvůrce všehomíra,
či víra tvá tu projev slávy jeho zírá?“

Skráň vyjasniv dí mistr žákův na otázky:
„Tu nejhlubší zřím důkaz Allahovy lásky!“

Frant. Kyselý.

O Pane, zůstaň s námi, neb se stmívá...

Již západem se zardívají chlumy,
utichá ruch, pták do loubí se skryl,
a řeka ztajené zapřádá dumy —:
den za obzor se růžný nachýlil;
tma hrozivě již z houštiny se dívá —
ó Pane, zůstaň s námi, neb se stmívá...!

Mrak černý v dálí nad lesy se věží,
jak moře valí se... vždy temněji,
a v údol zděšený hluboké stíny běží,
a vichrem stromy již se skláněji;
stvoření trne hrůzou, zem se zchvívá —
ó Pane, zůstaň s námi, neb se stmívá!...

Tak zmítá loďkou bouře rozháraná
na žití moři divě zvlněném
jak skořápkou... Buď vroucí víra v Pána
nám majákem a láska andělem!
Kdy zhltiť chce nás propasť vítězivá —
ó Pane, zůstaň s námi, neb se stmívá...!

Vincenc Černoch.

Slovácké loučení.

Napsal

Fr. Horenský.

Ej, Francku! Pamatuješ-li ještě na to, jak jste byli odvedeni, jak jste dávali Pašovicím s Bohem — celý týden? Co?! — Éj pane, bylo se tehdy na vás podívat! Byli jste čtyři: Chmelík, Gajdošek, tetiččin Janek a ty.

Tenkráte nedělali jste už nic. Je pravda, bylo na podzim a větším dílem po práci; na poli skoro všecko pooráno, obilí na mlatevnách vymláceno, a i zaseto už bylo skoro všecko. Ale řekni sám, zdali to postačí a kdy nebylo na Slovácku co dělat! Na Slovácku je vždycky práce dost! A i vy jste mohli ještě dobře každý své zastávat; Gajdošek pořád mohl ještě zdit v Prakšicích studni, Chmelík s Jankem mohli ještě skoro celý týden sloužit na Kelnicích a v Častkově, a ty sám řekna po pravdě — nemohl's ty jezdit na řepy vydělat si pár krejcarů? Třebas byl ze čtvrti! Tak potřeboval's peněz jak ti druzí!

Ale co? Přišel Chmelík s Jankem, oba už naparáděni: Chmelík s dragounskou čepicí, Janek se zástěrou, a první, který nechal práce, byl Francek, druhý Gajdošek. Nechal studni studní a hybaj za nimi. Ani na trnky do pole se už nešli podívat, jak tam jejich obírali. Pocítili v sobě cosi jiného, cosi jakoby vojenská pýcha pohnula se v nich a konec všemu! Jako na povel sebrali se všickni dohromady, tam ti

do dědiny a už jenom „bratře, kamaráde, Frantíku, Jožko“ začali se spolem procházet, vykládat si a z ničeho nic spustili první vojenskou. „Éj legrúti už sa zešli, už ím to nastává!“ povídali si hned lidé v chalupách, když zaslechli zpěv chlapcův a honem vyhlédali okny na ulici, aby viděli, jak jim to svědčí. „Už sú tu,“ povídali si a někteří vycházeli i ven přede dvéře, aby mohli hlasitě obdivovati přednosti zjevivších se nenadále rekrutův. Ale chlapci nedbajíce na nic zpívali a když dozpívali, alo do hospody, zpívat zase tam a pit. Ani k večeři už ten den nepřišli, třebas je staří vyhlédali. Tam zůstali v hospodě, a maměnky chtějíce je napomenouti, aby se neopíjeli a netoulali, musely přijít za nimi. To se ví, že nadarmo. Chlapci zahájili dnes loučení s domovem, a to bylo amen všeliké řeči. Napivše se, nazpívavše se nešli už domů, ale vydali se do dědiny na besedy. Kotlů bylo v dědině dosť, kde se vařily po celou noc trnky, i sušíren, kde se přebíraly zápečky, a tam všady byli známí, kamarádi i děvčice, které chlapci navštívili. A kde děvčic právě nebylo, tam se šlo do domu. Však ony rády otevřely a kdyby třeba o půlnoci! O zábavu už potom nebylo.

A to byl první den, co se tak naši chlapci začali loučit s Pašovicemi, a tak to trvalo týden celý. Samé obchůzky, samý zpěv, samá pitka — jenom dělat nic! Věru dobře jim lehla na srdce ta rekrutská sláva a pýcha! Už ne jako když se chodí do práce nebo z práce — jak nějací páni bezstarostní vykračovali si jeden přes druhého po dědině, pokuřujíce si ne z fajek jako jindy, ale jak nějací magnáši bohatí — cigárky a veržinky! A když už toho bylo doma dosť, sebrali se a pálili zase do druhých dědin ke známým, anebo se sebrali a šli spolem do města do Uh. Brodu podívat se, co tam nového. A to zase: už se nevrátili k obědu domů. V městě pěkně jako páni poručili si někde v hospodě oběd a hodovali. „Trochu dobréj polévky a kúsek masa! — A to sa ví, piva k tom!“ Však měli peníze, a Slovák si také někdy zahraje rád na pána. Co na tom, že peníze ty těžko vydělali? Na to oni nyní nedbali. Zaplatili za oběd a šli zase do kuželek. Teprve pozdě na večer, když už slunce schylovalo se k západu, nechali hry a vybrali se z města ven, dávajíce se do loučivého zpěvu. To již celé Pašovice věděly, když blížili se domů. Jak zpívali! Jak pěkně nesl se ten zpěv až od poly cesty!

Éj, však ty dobře víš, Francku, jak jste to dělali, jak jste se veselili!

I muziku jste si dali udělat v neděli před odchodem. A nejenom tak, aby se neřeklo, že jste odešli bez muziky, že jste si ani nezatančili, ani se nepoveselili, jak se patří naposledy — muziku jak se patří jste si objednali a jak se patří jste se poveselili! Z děvčic nechybila ani jedna, hospoda byla nabita lidmi, a chlapci ostatní dostavili se také. Ale jináč už pohlédali na vás odvedené, už vám nebránili dat si „sólo“ a bitka také nebyla tehdy k vůli vám!“

Víš, Francku, pamatuješ se?

A přece to všecko je nic proti tomu, co mne přimělo, abych i já zpomínal na ten čas, kdy po první naši chlapci vypravovali se do ciziny. Nebyl při tom už jenom Francek sám — nebo že i on při tom byl, to snad už rozumíte a mohli jste to poznat z toho jeho oslovování — ale jeho tatíček — ten, ten to byl, bez kterého by se tady mohlo už přestat a byt po tichu, anebo vyprávět zas o něčem

jiném. A netrvalo to celý týden, jako když se chlapci loučili s dědinou, ani den to netrvalo anebo půl dne — půl hodiny, čtvrť, no pár minut to trvalo!

Musíte však poshovět chvílenku, nebo těchto pár minut — krátký pravda čas, ale vyvoláno bylo a spočívalo těch několik minut na celé stupnici různých dojmů loučení od začátku až do konce, a hlavně ze dne posledního, kdy chlapci Pašovice opustili. A všechno to nutno aspoň poněkud seznati.

A toto především potřeba předeslati: Oni ti naši chlapci, když už se tak dali na to loučení — no chodili, jak víte, kde jenom bylo možná, od známého ke známému, od kamarádů ke kamarádům, od děvčic k děvčicím a z hospody do hospody. I do města až chodili a do druhých dědin, jenom aby se dobře rozloučili, pobavili a aby všichni věděli, že jsou vojáky. Všady si pobyli, všady si pohovořili. A jenom tam, kam by nejprve byli měli vždycky jít, tam si nezašli, a to bylo domů. Na ten oni zapomínali. Jakby neměli už žádný ani tatíčka, ani maměnky, ani nikoho, s kým by si byli doma „pořečnovali", tak bezstarostně odcházeli pryč, nevracejice se leda k tomu obědu někdy anebo na noc. A i to zase honem utekli a ztratili se na celý den vždycky. — Lidé starší vyznají se v tom už a všimli si také toho. No neměli jim toho za zlé, věděli, jací chlapci jsou, ale připomínali jim to přece, když se tak s nimi někdy sešli: „éj, chlapci, bude vás teskno po Pašovicách, po děvčicách a kamarádoch", pravili jim napřed, vědouce, že to je to první, co nyní chlapce zajímá, ale také hned dodávali: „a ty maměnky, ty, ty budú plakat, až ím odejidete!" Jakoby chtěli říci, že by neměli zapomínat ani na ně, že i po těchto je bude teskno. Než chlapci a Francek Jahodíčků také myslili si: „A co! S tema už sme sa dosť nabyli, už nejsme malí chlapci!" a nechali maměnky maměnkami a tatíčky tatíčky. Jak rádi byli by tito opravdu bývali, kdyby aspoň na chvílku byli přišli chlapci i k nim se pobavit, o tom nevěděl nikdo. Ne snad, že byste myslili pobavit se jak děcka, ale přece vždyť i jak vojáci! Než chlapci nic, jakoby se byli zatvrdili proti všem radám i vlastnímu srdci. Ještě Janek Huků — tomu se nebylo co divit: neměl opravdu už ani maměnky, ani tatíčka; ani Chmelík — ten měl otce nevlastního; a Gajdošek sám už naposledy — ten měl rodiče oba ještě, ale měl také bratra ve světě učitelem, a zvykli si jejich už jaksi i s ním s odvedeným na podobné loučení; ale Francek Jahodíčků, ten brachu nebyl ještě nikdy ve světě, rodiče měl, nikdy se s nimi dosud neloučil a dělal to také tak. Ani ke koním „nepřiměřaja s odpuščením" se nepřišel podívat napojit jich aspoň naposledy. A vyrostl jenom na nich, na pasinku, jezdě orat a kde byla nějaká paráda s koňmi.

Však ho to také dostalo!

Pán Bůh totiž, jak víte, nečeká na nikoho zvláště a čas, kdy chlapci naposledy se chtěli se svými známými poradovat a také poradovali, minul. Bylo ráno v pátek dne 30. září, kdy chlapci naši měli odjeti do Kroměříže stavět se na prvního. Starý Jahodíček maje koně měl je odvézti všechny do Napajedel na stanici — čtyry hodiny cesty. Bylo časně ráno, tma ještě jako v měchu. Starý Jahodíček probudiv se vstal a šel se podívat, kolik je hodin. Rozškrtl si sirku a svítě si u pece na hodiny: „tři sú teprú", povídal si nahlas a zahodil opalek na zem. „Času ešče dosť." Jela železnice až o půl jedné po poledni.

Ale na krmení už byl čas a proto obul se v tichosti, hodil na sebe halenu a šel obudit Janka do maštale, aby nezaspal a naložil koním. Byl to mladší bratr Franckův, spával s ním v maštali a poslední týden převzal už na dobro koně ve svou správu. Ale nebudil Janka, přišed do maštale, budil napřed Francka. Nedostavil se jako jindy večer domů, a starý Jahodíček chtěl vědět, jestli už doma. Také ho měl rád a měl o něho velikou starosť, jak na té vojně pochodí.

„Fraanckuu!“ zavolal zpívavým hlasem, postaviv se do dveří a zlehka jenom, jako se obyčejně volává, když nechceme nic důležitého, jenom co bývá zvykem a dá se v tichosti odbyti.

Francek se neozval. Místo něho zdvihl se Janek a ošívaje se ve tmě ze spánku: „nechajte ho ešče spat“ povídá, „já naložím sám koňom“. A šel pro seno. Koně zařehtaly, když uslyšely bráti seno.

„Gdy přišél Francek?“ ptal se po tichu starý, zůstav ve dveřích státi.

„Ale už dávno. Gdysi o pů noci“, povídal Janek, vrtaje se tam dosud ještě kdesi v koutě, jakoby sena nemohl najíti.

Že to „gdysi o pů noci“ bylo před půl hodinou, toho neřekl. Přikázal mu tak Francek přišed teprv po druhé hodině odkudsi z dědiny. Bezpochyby od rodiny Králíkové, nebo tam byla jeho vyvolená. Ale bylo to aspoň k tomu dobré, že se vrátil starý Jahodíček spokojeně ještě na chvílku si lehnout. Napomenul Janka, aby dobře krmil a šel. Ale usnouti už nemohl. Starosť o Francka a o všecko, než bude po dnešním dnu, nedala mu spáti. Ležel jenom — chvíli. — Po nové chvíli, jakoby se byl protrhl z dřímotin, polnul se silně na jeden bok. Lůžko, na kterém ležel i se starou, zapraštělo. Ale neobudilo jí a Jahodíček sám už se nepohnul. Usnul přece. Pojednou jakoby probuzen nějakým hřmotem, trhl sebou znova a chtěl se obrátit na druhý bok. Bily právě čtyry hodiny. „Mosím obudit starú,“ pomyslil si a neobraceje se už zatáhal jí rukou.

„Čuješ, Ančo! Už sú štyry hodiny. Měla bys už stat,“ promluvil k ní nahlas.

Jahodíččena shodila se sebe okamžitě duchnu. Posadila se na lůžko a znamenajíc se svatým křížem: „koléj že je už?“ ptala se jakoby nevěřila, že už tolik může byt.

„Štyry, štyry sú už,“ opakoval starý. „Možeš sa pomály chystat, abys nám potem připravila nejaké snídaní.“

„Ná toż cos ňa nechál dotúď spat?“ mrzela se vstavši už honem a opasujíc šorec s fértúškem. „Ani podójit nebudu už dobře moct,“ domlouvala a to proto, že si už myslila také jenom na Francka, jak by ho nejlepší vypravila.

„No dyť ešče néni neskoro,“ omlouval to starý. „Sú štyry hodiny a spěšéj než o sedmi nepojedeme. Enom běž a podoj napřed pěkně, ešče je času dosť.“

Stará si dala říci. Opásala ještě kolem hlavy šátek a šla dojit. S laternou, protože bylo posud venku tma.

Jahodíček sám popravil si ještě duchnu a ležel dál. Dřímal už jenom. Dřímal a rozmýšlel, co mu zbývá ještě dělat, než pojedou a má-li všecko v pořádku. Vůz pod kůlnou přichystaný byl od včerejška, chomouty s řemením také a on sám s Franckem velice brzo se vypraví. Potřeba tedy jenom zapřáhnout a jet. — No byl by mohl ještě spat, ale věděl zase, že při takových výpravách jako byla dnešní, není

nikdy času dosť. Měli byste už jet a hned si zpomenete, že vám chybí to neb ono, rádi byste byli už pryč, a zase chlapci ještě nejsou hotovi — a tedy co? Nejlepší přivstat si na to záhy. A tak i starý Jahodíček, zpoměv si ještě i, že má jít ke kovářovi, vstal, obul boty a nohavice a šel ven.

Stará už podojila a skládala v kuchyni oheň.

„Mosím sa jít podívat ke koňom a obudit Francka", povídal jí jda kolem, „aby sa také vypravjál."

„No běž, běž. Obuď ho enom, nech sa chystá," pobízela ho tato a už takovým smutným hlasem, že jste mohli poznat hned, jak jí začíná býti nevolno a jak bude plakat, až Francek pojede. A smutno bylo jí už dříve — prosím vás! kterou maměnku by to nebolelo napřed, když jí má odejíti syn! — ale dnes, dnes to mělo býti na sto vrchů.

No Jahodíček starý šel. Otevřel maštal a vidě, že koně žerou, zavolal na Francka. Už ne tak pomalu jako prve, nebo toho bylo více zapotřebí.

A prý: „Francku!" a ještě jednou: „Francku!" zavolal na něho. „No stávaj už, stávaj! Už sa rozednívá, mosíme sa vypravjat."

Francek se probudil, ale neprocitnuv na dobro chtěl se zakutat ještě do haleny. Spalo se mu dobře. Než tatíček nedal mu již spáti, byl už pomalu čas k výpravě.

„Ja čuješ, Francku! Nezakutávaj sa už, nezakutávaj! Je už pět hodin co nevidět a světlo," volal na něho znova.

Teprve nyní procitl Francek na dobro a shodil se sebe halenu.

„Staň enom hore, staň a řekni Jankovi, aby napójil koně, až stane", pravil mu starý vidě, že se zdvihá a šel se podívat pod kůlnu k vozu.

Ale Francek — pobyl si zatrápeně kdesi — nebo když cítil, že tatíček odešel, lehl si zase a spál dále. Starý kutil se chvíli u vozu opravuje brzo košiny, brzo řebřiny, až konečně, když už se rozednilo trochu, chtěl si zajít k tomu kovářovi. Nevidě však dosud nikde Francka, šel napřed do kuchyně.

„Čuješ-i, Ančo! Obuď toho Francka ty," povídal tam staré. „Sa mě zdá, že ešče ostál spat, mosél byt gdesi dlúho. Chlapci za chvílku příjdú, aby neležál! Já včil půjdu ke kovářovi."

„No běž! Já pro něho pošlu děvčicu."

Za chvílku, když děvčice slezla s pece, poslala ji tam. Tentokráte nedal se Francek už dlouho budit. Sotva že zaslechl svoje jméno, skočil a „už idu, enom di!" prohodil, posýlaje děvčici zpět. Ale jak kdyby ho tam přikovali, tak tam zůstal nyní klečet v maštali, stávaje a zpoměv si, že nadešla mu poslední hodinka pobytu v Pašovicích. Napadlo mu, že už naposledy bude vidět dnes Pašovice, že už naposledy byl včera na besedách a že již nebude chodit s kamarády k muzikám a kde kady. Ale co nejvíc ho tak zamrazilo, bylo, že si zpoměl na rodiče, kterých si po celý týden svého loučení skoro ani nevšiml. „Éj, Francku!" projelo mu hlavou, „už je konec! Už ti nebudú dávat tatíček peníze, abys šél a tancoval, ani maměnka kupovat na košule, abys býl pěkně nastrójený v nedělu." A po první snad o samotě pocítil cosi jakoby tesknotu, která se ho tak znáhla zde zmocnila. Už mu nebylo do spánku, ale vstav honem a zpoměv si, že má říci Jankovi, aby napojil koně, chtěl ho obudit a jíti potom

za tatíčkem. Spravený byl od včerejška — ležel tak jak přišel: v botách, nohavicích a vyšívané košili — a jenom umyt se potřeboval. Než jak se ohlédl po maštali, div mu slzy nevyskočily z očí, co tak ho zas zabolelo srdce. Viděl tam stát koně, jak žerou a jak se po něm ohlédají, jakoby se ho chtěli optat, proč k nim už tak dlouho nejde. No šel mezi ně a začal je hladit: po šíji, po hřívě a naposled chytil každého zvlášť za hubu a ulevoval si slovy: „Éj, šimla, šimlička! Už sa nebudem vidět spolem, už sa na tobě nebudu nosívat na oračky, ani na jateliny pást ťa, a ledakam. Věru ne.“ A ke druhé: „Ani ty, stará vranko! Nevím, lesti ťa ešče zastanu až příjdu z téj vojny, nevím. Dosť sas ňa také nanosívala, ale už si stará, už nemožeš.“ A potom teprv obudil Janka, kázal mu napojit koně a vyšel ven. Venku bylo už světlo a po dědině bylo slyšet už ranní ruch, řeč a hrkot vozů.

„Co včil?“ přemítal Francek, stoje na násypě. Bylo mu velice nevolno a cítil cosi neobyčejně těžkého u srdce. „Miél bys ít za tým tatíčkem,“ ponoukalo ho to nejvíce, nebo s té strany cítil největší nepokoj, ale již s druhé strany pravilo mu to, že s tatíčkem ještě bude a že do dědiny by měl jít se naposledy rozloučit, s těmi že už nebude. Nevěděl, čeho se má dříve chytit. Ani jedno ani druhé neuspokojovalo ho úplně. Jenom u srdce, tam tlačilo ho to pořád cosi, čím dál tím více.

„No umyt sa mosím ít napřed“, napadlo mu konečně něco zcela jiného, ale nejchytřejšího. Nebo opravdu, šel do jizby, umyl se ze džbánka vodou a když se umyl, byl hned čerstvější. Jakoby se sebe byl polovici té tíhy smyl, už mu nebylo tak nevolno, v hlavě se mu rozjasnilo, a on s veselejší myslí zpoměl si už i na včerejší den a na chlapce. Pochodil trochu po jizbě, prohlédl si kufřík, má-li v něm všechno pohromadě a potom už nemyslel zas ani na tatíčka ani na maměnku, ale rozhodl se, že půjde za chlapci, jsou-li už vzhůru.

Podle kuchyně musel jít a proto zastavil se u maměnky přece. Ta přehlédla ho po prve, když se bral kolem, měla tam už návštěvu, starou Záviščenu, která se přišla sama rozloučit s Franckem a potěšit Jahodíččenu a rozprávějíc s ní nevšimla si Francka jít podle. Nyní, když se tento u kuchyně zastavil, uviděla ho Záviščena, jeho kmotřenka, a hned: „A dyť Francek je už tu,“ přetrhla řeč s Jahodíččenou, „a my si o něm vykládáme, že ešče spí“, povídá obracejíc se k Franckovi. „No tož jak, Františku? Bude-ji vás to teskno chlapce po tech Pašovicách? Co?“

„Ale co!“ odbyl ji Francek mírně a usmál se jenom kysele Cítiti takové věci — za to nemůže žádný, ale mluviti o nich, to je proti povaze a mysli našich chlapcův a tedy také Franckově.

Ne však proti mysli Záviščeny. Ta nenacházela v tom nic proti lidské mysli, tím méně proti srdci a byla by pokračovala:

„Éj, saměždá že bude. Bude aj po tech maměnkách a po tatíčkovi,“ povídala, ale Jahodíččena chtěla také přijít ke slovu a proto přetrhla zase řeč kmotřenčinu:

„A tož cos tak dlúho spál?“ ozvala se. „Gdes býl včéra? Dyť už brzo pojedete, mosíš sa vypravjat.“

„Ále no! Dyť už vypravený su. Enom tatíček gde sú, mě povězte, já mosím za chlapcama.“ (Pokračování.)

Fond pro katolické spisovatele.

Píše **Tomáš Škrdle.**

Jakkoliv jest účel fondu pro katolické spisovatele v řádu, jejž jsme v dubnovém čísle uveřejnili, jasně vyložen, nebude na škodu, dovolím-li si k otázce této ještě jednou se vrátiti a novými doklady ji objasniti a utužiti.

Zříditi katolický Svatobor, toť účelem naším od počátku družstva „Vlasť". Myšlénka tato byla již nejednou v „Čechu" i ve „Vlasti" samé vyslovena, i divím se, když se podnik tento konečně uskutečnil, kterak se mohla po Praze rozšířiti zpráva, že si fond pro katolické spisovatele zřídil Dr. Bačkovský Frant. pro sebe a pro svoji rodinu! Nikoliv, to vše jest holý výmysl! Když jsem chtěl fond tento ve skutek uvésti, psal jsem četným osobám a žádal jich o radu. Předložil jsem jim řád a prosil jich, aby jej prozkoumaly, doplnily neb opravily. Vida pak, že došel účel tento v duchovenstvu souhlasu, zaslal jsem řád fondu pro katolické spisovatele redakcím „Čecha", „Hlasu", „Op. Týdenníku", „Obrany víry", „Pozoru", „Vychovatele", „Obzoru", „Hlídky Literární", „Zahrádky sv. Františka" a j., aby jej uveřejnily. Do té doby jsem s Dr. Bačkovským Fr. o celé záležitosti ani slova nemluvil. Teprve tři dni před výborovou schůzí odeslal jsem mu jakožto členu výboru otisk řádu (a týž dal jsem témuž dne i jednateli družstva), aby jej prozkoumal. Dr. Bačkovský podal skutečně návrhy na změnu řádu, ale podobně učinili i všickni ostatní přítomní členové výboru ve schůzi za tou příčinou konané. Každý návrh se důkladně prozkoumal, uvážil a rozvážil; vše se dělo s takovou rozvahou a tak důkladně, jak toho vážný předmět porady vyžadoval. Tím, doufám, přivedl jsem pověsť po Praze šířenou, jako by byl fond tento zřídil Dr. Bačkovský, na pravou míru.

Bylo mi také řečeno, a to v tónu velice přátelském, že kněžstvo sežene peníze, zbuduje si svůj Svatobor, a že někteří spisovatelé nekněží, až poznají u nás veliký kapitál, začnou katoličiti, aby peněz těch užili a po straně se nám vysmáli. V tomto výroku spočívá vskutku kus oprávněné obavy, neboť kdo zná hmotné poměry a kolisavé přesvědčení žurnalistů a spisovatelů, ví, že by se z nich nejeden za peníze kterékoliv straně zaprodal.

Avšak dokud jsem živ, jsem stále členem výboru družstva, a tu se povždy budu snažiti, aby se podpora neudělila osobě nehodné; až umru, bude záležeti na kněžstvu, aby všelikou pohromu zamezilo, neboť na něm, pokud jest členem, bude záviseti, kdo se stane redaktorem „Vlasti" a kdo výborem družstva. Ostatně pánové, kterých jsem v této záležitosti o radu žádal dříve, nežli jsem na veřejnosť vystoupil, vědí a mají písemně ode mne, že jsem měl v řádu zvláštní paragraf, jenž hleděl všeliké nadužití našich peněz se strany „také katolíků" zameziti; tento paragraf jsem však na radu moudrých mužů vypustil. To zde proto uvádím, abych i v této věci všelikou nedůvěru odstranil a zároveň dotvrdil, že stojím bedlivě na stráži, znaje jako redaktor mnoho, o čem jiní nevědí, a mnoho, co jen v Praze a v okolí žijícím jest známo.

Bylo mi také řečeno, že jest podnik tento „málo účelný", anoť se duchovenstvo podpory pro účely literární dožadovati nebude. Na to

odpovídám: nerad bych, aby byl mezi námi druhý Doucha, ale kdyby se někdy přece vyskytl, myslím, že by podporou z lásky poskytnutou nepohrdl. Dále: asi za 10—20 let bude tolik kněžstva, že mu bude jako v letech padesátých dlouho čekati na místa; do té doby bude také mnoho katechetských míst systemisováno, a jelikož se nyní přijímají do seminářů žáci s nejlepšími známkami na vysvědčení, jest naděje, že z těchto inteligentních jinochů bude se moci nejeden věnovati odbornému studiu a zaujme na veřejných učilištích anebo ve společnosti literární místo vědomostem jeho přiměřené. Jsme synové národa a občané státní jako jiní, i proč bychom měli všecka výnosná místa na universitě a středních školách a všecky obory věd ponechávati jiným, proč by, až bude nadbytek duchovenstva, nemohl přednášeti na universitě nový Vydra a Hatala a státi v čele veřejných ústavů druhý Blanda neb Vrzal, aneb býti inspektorem škol nový Walter aneb Riedl?

Dosud však leží katolická věda v mnohých oborech ladem, nemohouc často pro nedostatek času ani od těch býti pěstována, kteří k ní mají patrné nadání i lásku. Nedávno právě dvakráte jsem mluvil s jistým učeným a ctihodným členem Tovaryšstva Ježíšova, a ten si vždy trpce stěžoval, jak málo si všímá duchovenstvo studia historického. A jako s historií podobně má se to i s některými jinými vědami, a nejméně odborníkův a znalců máme v oborech umění. Židé věnují na žurnalistiku tisíce tisíců peněz, u nás však v Čechách jest jediným a stálým zástupcem katolické žurnalistiky farář Kopal Petr. „Čech“ vychází již přes 20 let, a není tu z naší strany síly druhé, není žurnalistického dorostu. Toť jest stav zrovna chorobný. Nemáme strany politické — mimo šlechtu — literární stranu teprve tvoříme, i měli bychom se věru velice zle, kdybychom neměli posily z Moravy.

Této naší slabosti využitkovaly největší měrou české žurnály a ostatní listy vědecké i belletristické. Při každém časopise jest dvojí proud: redakční a administrační neboli obchodní; onen rád by se ubíral bezohledně za svým cílem, tento však má všelijaké ohledy, co tomu řekne Petr nebo Pavel, zdaž nebude uražen ten či onen? Avšak tyto ohledy na abonnenty z našeho stavu brzy přestaly, aniť knihkupci a nakladatelé pozorovali, že kněžstvo mnoho snese a zřídka kdy se na obranu ozve. Uvedu jen jeden příklad. Když jsem žil v Alpách, pročetl jsem z dlouhé chvíle několik starších ročníků Světozora, i podivil jsem se, co tam rouhání, blasphemií a urážek našeho náboženství, v listu, jenž byl a jest na četných farách odebírán a katolickými listy fedrován.

Troufalosť proti nám šla tak daleko, že byly ty nejbezbožnější a nejnemravnější básně téměř od veškeré české kritiky jako vzácné poklady literární oslavovány, jakoby v Čechách ani katolického náboženství a nás kněží nebylo! Ba do dnes listy indifferentní a knihy rouhavé, často i nemravné v českých listech o překot se fedrují a katolické systematicky se umlčují. Tu a tam, aby se neřeklo, některý velebníček se pohladí, některému hodnostáři při jeho jubileu se podkouří, někdy i celé „vlastenecké duchovenstvo“ (hlavně když se jedná o peníze a při volbách) se pochválí, ale při tom se základy víry podrývají dále a stále, tu zjevněji, tam tajněji, dle toho, jak nás a našich peněz který list potřebuje. Jaký div, že se stalo v české veřejnosti již modou, otírati se o vše katolické a metati nám kněžím ve tvář

urážku za urážkou, v čemž vynikají hlavně schůze dělnické. A co jsme toho odnesli loni v boji o školu konfessionelní a co letos v debatě na říšské radě! „Čech“ napsal o tomto jednání slova, jež naše postavení co nejlépe karakterisují. Píše v č. 77. ze dne 3. dubna t. r. o řeči Suessově toto: „Je to zajisté unicum v dějinách všech křesťanských říší a unicum v dějinách katolické církve. My katolíci v Rakousku máme cit již tolik otupělý, že skoro již ani nepociťujeme tu hroznou pohanu, jaká se rakouské říši a v ní rakouským národům řečí rektora žida stala... Že tak u nás mluviti směl zástupce a takořka representant věd, rektor žid, to nám v našem katolickém Rakousku nechce nijak do hlavy. V tom — kdo to ještě citem schopiti může — jest veliké, nesmírné upokoření katolických národů rakouských. Z té řeči teprve poznáváme, kterak jsme již hluboko poklesli, když se v nás již ani nebouří krev“... atd. atd.

Vším tímto zabočili bychom příliš daleko, a proto vracím se ku předmětu vlastní úvahy. Do této literární hniloby, o níž jsem mluvil, uhodila „moravská kritika“ a po ní ve „Vlasti“ pražský kaplan Pohunek Fr. Pražští literáti se této obraně z počátku smáli, pak nad tou směloství — že totiž v katolické zemi dovolí si někdo psáti tak katolicky jako Pohunek — žasli, konečně vypukli v zášť; knihkupcům však z toho začíná naskakovati husí kůže.

Aby se tedy naše posice sesílila, aby se nadané síly z našeho stavu mohly věnovati odbornému studiu doma, v archivech, v cizině, v uměleckých sbírkách a závodech, na vědeckých učilištích — k tomu jest potřebí nahromaditi kapitál a kapitálem tím snaživým kněžím vypomoci a snahu jejich po vědeckém bádání umožniti.

Osvícený papež Lev XIII. naplnil svojí učeností celý svět obdivem a ozářil papežství mocí, jaké již dlouho nemělo, a podobného cíle, ač menší měrou, může někdy dosíci i duchovenstvo české, bude-li míti ve všech oborech vědy a umění muže odborně vzdělané.

Toto se týká nás kněží. Avšak katolická literární strana nechce se omeziti na tento úzký kruh: ona čeká hmotné podpory od šlechty a mohovitých katolíkův, a jejím přáním jest, aby získala co nejvíce spisovatelů nekněží. V Čechách nemáme sice Brandla ani Bartoše, ale úplně osamoceni přece nejsme. Za pět let poznal jsem s dostatek posici naší strany, i pozoruji, že nám přibývá přátel více a více i v jiných vrstvách českých spisovatelů, hlavně mezi učitelstvem a professory škol středních. Literární protikřesťanský terrorismus byl tak veliký a mocný, že málokdo z nekněží odvážil se prohlásiti veřejně své náboženské přesvědčení; a nedivme se tomu, vědouce, kterak bylo i samo duchovenstvo v době josefinské proudem času strženo na scestí. Nyní však se poměry lepší, a tím roste i odvaha těch, kteří v srdci svém nikdy nebyli proti katolickému náboženství zaujati. Pro toto tvrzení mám určité důkazy. Ale katolické listy samy jsou věru špatným lákadlem pro spisovatele z jiného stavu; neplatíť některé z nich honoráře vůbec, některé platí nepatrný a jen asi dva uspokojující. Pomníme-li, že každý, kdo píše do listů katolických, vydává se v šanc posměchu a ústěpkům spisovatelův a listů liberálních, a že jest za to ještě hmotně nevalně od nás odměněn, nedivme se, že se k nám spisovatelé nehrnou, neboť někteří z nich

jsou živi jen od toho, neb aspoň hlavně jen od toho, co si literárně vydělají. A kdyby přece někdo při naší straně ze zásady a věrně setrval buď jako žurnalista nebo spisovatel širšího významu a pak onemocněl aneb u nás sestaral, kdo se ho v nemoci ujme, kdo mu ve stáří pomůže? Kněz literát najde v nejhorším případě útulku v některém klášteře, nebo na zámecké kaplance, aneb konečně vedle své skrovné penze dostane podporu od konsistoře, ale kam se má obrátiti takovýto ubohý spisovatel nekněz! Fondu pro katolické spisovatele, jejž zřizujeme, a jehož význam a důležitosť tímto na novo jsou dotvrzeny.

I jest tedy fond pro katolické spisovatele nevyhnutelným článkem naší literární organisace, směřující ne pouze k časopisu „Vlasť“, nýbrž k celé naší literární produkci v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Ba, zmohutnění naší katolické literární strany poslouží veškeré dobré a vážné literatuře vůbec, které si nyní obecenstvo a hlavně mládež málo všímá, shánějíc se většinou pouze po novinách a knihách plizkých. V naší straně každá dobrá kniha najde ochrany, čehož nechť si povšimnou všickni ti, kteří s námi smutným okem pozorují, kam nás nynější literární směr vede a zavede.

Na doklad, že i jiní důležitosť podniku tohoto v plné míře uznávají, uveřejňuji dopisy, jež nás v této záležitosti došly aneb redakci „Čecha“ přímo byly zaslány.

Ve březnovém čísle byl otištěn na obálce „Vlasti“ dopis vikáře Hakla B., jenž vzbudil v katolických kruzích mocný dojem, proč ež jej zde, anať se obálka při vazbě ničí, ze 49. čís. „Čecha“ t. r. znova uvádím:

„Schvaluji a těším se z upřímného srdce novému směru činnosti družstva „Vlasť“, jejž svým „Zasláno“ ohlásil v „Čechu“ č. 45. letos ... P. Tomáš Škrdle. Katolický spisovatel byl doposud jako otrhánek mezi svými kollegy, a namnoze hleděno naň shůry, a to proto, že od jistých kruhů theologie nepokládána ani za vědu. Musíme si pomáhati sami, když svět nás nezná. A to dobře, že v návrhu tom nečiněno rozdílu mezi knězem a nekněz em; právě mezi laiky má se povznésti duch katolický. A i to dobré jest, aby byly zastoupeny všecky vědy, i přírodní, i filosofie, a že podpory dojíti může katolický spisovatel i nečlen; to je dobře, to káže křesťanská láska. Protož milerád hlásím se i já se svým troškem a přistupuji za člena se 100 zl. r. m., jež letos ve dvou lhůtách složím. Bůh žehnej nové činnosti družstva „Vlasť“!

V Hořicích, 27. února 1889.

Boh. Hakl,
děkan a b. vikář.

„Čech“ v č. 53. ze dne 5. března t. r. přinesl druhý dopis tohoto obsahu:

„Heslo doby nynější jest združování a podporování se navzájem. Spolčením jednotlivých údů v jeden celek vzrůstá spolková, za týmž cílem vedená práce ku prospěchu a blahu všeobecnému.

Katoličtí spisovatelé chápají se péra ku vzdělání a zušlechtění křesťanského lidu všech stavův a vrstev. Nejenom že zrak jejich ku práci blahodárné musí býti obrácen; jsou nuceni bojovati spolu s tiskem lžiliberálním a starati se o svůj chléb a především zastávati ten neb

onen úřad. Tato mnohočlenná práce pobízí a nutká i tyto spisovatele, by se združili a spolčili, by se navzájem podporovali, povzbuzovali a sobě vespolek pomáhali.

Nevede jich k literární práci ani časný zisk, ani sláva, ani jiné výhody; mají na paměti dobro vlasti, vzdělání lidu, šíření věd, slušnou zábavu, poučování a jiné vznešené ideály. Tito po širých krajích milého našeho českého království, družné Moravy a jiných slovanských zemí roztroušeni pěstitelé literatury české musí se spojiti ve spolek, aby horlivá a záslužná práce docházela tím většího a mohutnějšího prospěchu. Spojené síly všech více zmohou nežli sebe větší námaha jednotlivce, který sám na sebe jest odkázán.

Proto zajisté s radostí uslyšeli všichni přátelé katolické literatury, že se mohou spojiti při čilém družstvu „Vlast“ a súčastniti se fondu kat. spisovatelstva. Planý nářek na zhoubné následky lžiliberálního tisku nepomůže; zdárná práce a podpora fondu více prospěje. Katoličtí spisovatelé, aby řádně a zdárně prospívati mohli, potřebují vzdělání odborného, jehož se jim studiemi, cestováním a jinak dostává. Práce však není tak honorována, by tím způsobem četné vydání uhradili. Potřebují podpor z fondu, který příznivci literatury a především spisovatelé sami si založí.

Mnoho zajisté družstvo to vykonati musí práce, by aspoň souměrně pracovalo se spolky jinými toho druhu. Budiž to katolický „Svatobor“, a tím řečeno všechno, co klademe za úkol fondu, a to „Svatobor“ spravedlivý ke všem stranám.

Kdo je tedy přítelem katol. tisku, přidruž se ku spolku tomu, kdo platně chce prospívati literatuře katolické pro český lid, připoj se ku družstvu, kdo na starosti máš prospěch a vzdělání lidu, ať v jakémkoli úřadě a postavení, kdo kapitálem vládneš, odkazy činíš, pamatuj na fond katolických spisovatelů. Především sdružte se všichni spisovatelé, by ve spojených silách spočíval prospěch váš i všech těch, pro něž pracujete. Prospěch družstva „Vlast“ jest zárukou i prospěchu fondu tohoto. Buďte svorni a pamatujte na vznešený cíl, pro který se péra chápete. Veliké jsou položeny naděje ve fond ten; hleďme, by co nejdříve se splnily ve skutek.“ **Bohuš Podborský.**

Minorita a redaktor „Zahrádky sv. Františka“ v Krnově, P. Vodička K. Šť., zaslal redakci „Vlasti“ dlouhý dopis, z něhož vyjímám toto:

„Přihlašuji se ihned za člena se 100 zl. Kéž Pán Bůh dá, bych nebyl ani prvním ani posledním ze Slezska. Nemohlo býti lepší myšlénky. Doufám, že podnik ten dojde zaslouženého uznání, a že sejde se hojná summička ku založení fondu.“

Neméně sympathicky vyslovil se o fondu vynikající biskupský vikariatní tajemník, člen okresní školní rady v Pardubicích a farář v Mikulovicích, Střebský Tom., an píše:

„Zdar „Vlasti“ naplňuje mne radostí srdečnou; zvláště poslední Váš návrh a pokus (dopis jest datován $18^{14}/_{3}89$.), aby zřízen byl katolický Svatobor, jest významu předůležitého, a zdaří-li se, bude to dílo, jež církvi a sv. náboženství našemu přemnohé a převzácné vydá ovoce! Bůh žehnej dílu tomu, aby jako zrno hořčičné vzešlo a vzrostlo v mohutný strom! Nechtě býti posledním .... zavazuji se složiti 100 zl.:

jen... ohlaste, kdy pokladna katolického Svatoboru se otevře, aby přijímala naše dárky, které rádi složíme s heslem: Církvi a vlasti.“

Z posvátného Velehradu dostalo družstvo tento významný dopis:

(Našim spisovatelům a národovcům.)

Na Velehradě, dne 6. dubna.

Překrásný, slunečný den pousmál se na Moravu v úmrtní den sv. Methoděje. Každý již těšil se na to sluníčko Boží, jež hřeje až do srdce. — Kdy vzejde takové krásné sluníčko národu našemu?

Slovanův apoštol, sv. Cyrill, umíraje v Římě, otcovským srdcem objímal národ slovanský, národ milý, když ústa jeho šeptala Methoději: „Neopouštěj, bratře, Moravany dobré!“ — jak na hlavním oltáři na Velehradě jest vytesáno. Že tehda název „Moravan“ značil více než nyní, kdož by nevěděl? Miloval sv. Cyrill, miloval i sv. Methoděj lid slovanský a neopustil toho lidu do posledního dechu svého, věnoval mu síly své, práce své, věnoval mu všecko! Z obětivé lásky jejich, z apoštolské činnosti jejich utěšeně vzcházela Slovanům i spása věčná i blaho časné.

Jeden z nejučenějších nových slavistův, Alex. Feodrovič Hilferding, praví: „Cyrillu a Methodovi určen byl ten vzácný osud, že i po uplynutí tisíce let nenáleží ještě úplně minulosti; že i nyní, ve stol. XIX., jméno jejich nerozdílně spojeno jest se záležitostmi, úvahami, strastmi souvěkého světa slovanského. Nikdo jiný z historických činitelů minulosti slovanské nemůže se v tom vzhledě s nimi porovnati. Tak zvláštní význam dějinný Cyrilla a Methoda jest zcela pochopitelný: byliť za dob minulých jedinými činiteli všeslovanskými. Práce jejich náleží rovnou měrou i jižním Slovanům, i západním i východním. Slovanská Macedonie a Bulharsko počítají je právem za své, svými jmenují je právem Morava, i Slováci i Čechové; a Polákům nejsou cizí, neboť Krakovsko (část říše Velkomoravské) náleželo pod pastýřskou berlu Methodovu a jakýsi, jinak neznámý, kněz silen velmi, sedě v Vislěch“, byl jim nabádán ku přijetí křesťanství; ba i na zemi lužických Srbův prostíralo se působení Methodovo. Konečně i těch Slovanů, kteří nazvali se národem ruským, dotknulo se bezprostřední slovo Soluňských bratří.“

Kterak obzvláště prospěli sv. Cyrill a Methoděj nám, Čechoslovanům, otec dějepisu českého, Frant. Palacký, vyslovil otevřeně: „Že Čechové osudu Obodritů, Luticů, Ratarův a jiných pokrevenců svých znikli, za to nejvíce děkovati mají včasnému a upřímnému pokřesťanění svému.“

A což teprve mluví přední jazykozpytec Pavel Jos. Šafařík! Bez obalu dí: „Vznešenosť sv. Písma přechází do všech jazykův. Nejednou jsem na to myslil, jakož i jiným se táž myšlénka již často naskýtala, kterak se divotvorná moc křesťanství i v tom zjevila, že teprve jim, jeho vlivem a působením srovnání všech jazyků této země možným se stalo. Což by byla historie našeho slovanského jazyka, což náš hlubší a důkladnější jazykozpyt bez staroslovanského překladu Písem sv. a hlavních knih bohoslužebných od Cyrilla a Methoda a bez překladů sv. Otcův od jiných učených mužův, učedníkův a neprostředných nástupcův jejich?“

Také Frant. Lad. Čelakovský přiznal o písemnictví IX. věku: „Dů

stojně otevíráme pořadí spisovatelů našich jmény oněch dvou učených, a co ještě větší váhy jest, svatých mužův.“

Jak příhodně vzpomněl Čelakovský sv. Cyrilla a Methoděje, mužův učených, mužů svatých! Jak vzácně vyslovil o požehnané činnosti jejich obzvláštní svědectví Šafařík, Palacký, Hilferding! Jak upřímně vyznali tito mužové blahodárnou sílu působivou, kteráž plyne z Písem sv., z náboženství křesťanského! Schválné vybral jsem výroky těchto mužův a nikoli výroky kněží nebo věhlasných církevníkův. Opravdový učenec, muž spravedlivý, nezapře a vyzná, že spása věčná i blaho časné všemu lidu vzchází učením Kristovým!

Svatí apoštolové slovanští žili pro blaho lidu po celý život svůj, žili s úspěchem velikým — pro blaho lidu slovanského!

Tak až dosud a vezdy ku blahu svého lidu slovanského napomáhá národovec ten, jemuž vzorem jsou sv. Cyrill a Methoděj! Čím kdo více přibližil se k nim, čím kdo více podobá se smýšlením, činností, obětavostí, zkrátka kde kterou ctností sv. Cyrillu a Methoději: tím více prospěl zajisté a prospívá národu svému.

Jako sv. Cyrillu a Methoději tak i nám budiž učení Kristovo pevným základem užitečné práce národní; kdo schopen jsi, hlásej učení Kristovo jazykem i pérem, kdo však nedovedl by toho, přispívej ochotně a rád ze svého na katolické podniky, na katolické spisy. Z užitečné práce takové pro blaho národa nikdo není vyloučen. Nelze tudíž leč uvítati radostně založený „fond pro katolické spisovatele“, kněze i nekněze, aby vysílivše se nebo sestárnuvše v práci na národu roli dědičné pracujíce v duchu Kristově po příkladu sv. Cyrilla a Methoděje mohli nadíti se podpory potřebné.

Podporujme hojně fond pro katolické spisovatele. I já přihlašuji se ze svého mála jedním stem zlatých k tomuto fondu na poctu sv. Cyrilla i Methoděje i na větší prospěch našeho národa.

Chvála Bohu ve sv. Cyrillu a Methoději! **Jan Vychodil.**

Další zakládající členové označili své přistoupení těmito slovy:

Harna Ferdinand, farář ve Chvalkovicích u Olomouce:

K Vašemu družstvu „Vlasť“ přihlásil jsem se záhy po jejím vzniku za člena zakládajícího hlavně z té příčiny, že jste přisliboval, přičiňovati se o povlovné zařízení „Svatoboru“ katolického.

Když nyní prvotní slib ten novým fondem pro spisovatele katolické splnění svého dochází, neváhám přispěti též podílem 100 zl., ne sice jako bych se za člena pokládal slavného cechu spisovatelského nebo snad statky oplýval vezdejšími, nýbrž abych pomohl k dovršení věci jedné z nejnutnějších. Velicí odkazatelé pro písemnictví naše i kněží (děkan Filip Čermák samojediný 10.000 zl. odkázal Svatoboru) spisy bohovědné a katolické jako by naschvál z oboru děl, která mají dle úmyslu jejich odměňována býti, vyloučili! Viz Čas. Česk. Mus. r. 1879. str. 420. Hleďmež tedy, co doposud k úhaně naší nemalé zameškáno, nahraditi! Věnovav za kněžství svého Matici Č. 52 zl., Mor. 50 zl., Opavské 60 zl., naší Vlasti 50 zl., a jsa členem Dědictví sv. Prokopa, sv. Cyrilla i Methoda, sv. Jana Nepom., sv. Ludmily a Maličkých a získav prvému 13, druhému 49, třetímu 88, čtvrtému 68 a poslednímu 100 členův, nechci při novém podniku katolickém býti posledním. Co tu píši, nečiním pro sebechválu, ale pro povzbuzení jiných.

Hessoun J., d. správce v St. Louis v Americe, píše svému příteli:

V příloze najdete pokázku na 100 zl. r. č. Víte, nač je připravena? Na fond pro katolické spisovatele. Vyzvedněte laskavě peníze a odevzdejte na patřičné místo a vyjádřete mou radosť nad tím veledůležitým podnikem, jemuž z plna srdce hojného zdaru a požehnání Božího přeju. Kéž se myšlénky té ujmou všickni, jimž víra křesťansko-katolická jest drahá a jimž duševní blaho a spása českého národa na srdci leží .... Za nynější nevěrecké doby katolického tisku nutně potřebí, a v ohledu tom jsou naše milé Čechy ještě mnoho pozadu. Ku předu tedy ve jménu Páně! .....

Pekárek Josef, arcikněz, bisk. vikář a děkan v Blatné:

Vlivem katolického časopisectva probouzí a zmahá se utěšeně duch katolický. Otřesená společnosť poznává trpkou zkušeností propasť, do kteréž ji nekřesťanský tisk frasemi liberálními a humanitními dlouhý čas sváděl a posud sváděti nepřestává. Nám kněžím hlavně náleží, ohrožené společnosti naší se ujati, k jejímu duchem křesťanským obrození přispívati a ochotně podporovati spisovatele, kteří za naši svatou právě vlasteneckou věc neohroženě bojují. Chtěje i v tomto směru dle možnosti býti nápomocným, věnuji fondu pro katolické spisovatele 100 zlatých, splatných ve čtyřech letech. První částku za letošní rok 25 zl. zasýlám poštovní poukázkou. Zdař Bůh!

Chrudimský vikář a děkan ve Svinčanech u Choltic, Kvěch Fr., získal fondu tomuto 18 členů a ohlásil jména jejich tímto přípisem:

Duchovenstvo vikariátu chrudimského uvítalo s radostí založení fondu pro katolické spisovatele a přeje, aby tak blahodárný podnik v brzku zmohutněl v katolický Svatobor. Kněžstvo podporuje, chtěj nechtěj, tak mnohé podniky, které mu třeba i na škodu bývají; proč by neměl každý duchovní pán aspoň 2 zl. ročně věnovati fondu, kterým by se tak mnohá nadaná hlava získala, aby své bohaté hřivny vynaložila v oboru vědy a umění toliko v duchu katolickém? Pán Bůh rač žehnati katolickému Svatoboru?

Četní jiní dopsali pisateli řádků těchto, že podobně učiní, až se jim hmotné poměry zlepší. Celkem má fond pro katolické spisovatele 46 členů a vládne jměním 1562 zl. Všecky dopisy nahoře uvedené uveřejnil časopis „Čech“, jemuž jest družstvo „Vlasť“ vůbec za ochotné služby velikými díky zavázáno; podobně, a to z vlastní iniciativy, věnuje olomoucký „Pozor“ předmětu tomuto upřímnou pozornosť: k němu se druží brněnský „Hlas“, vinohradské „České Listy“ a j., i doufám, že se stane fond pro katolické spisovatele předmětem úvah ve všech katolických listech, a že takto spojenými silami zbudujeme dílo, jež bude sloužiti k oslavě Boží a ku cti naší literární strany.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal
Alois Dostál.

(Pokračování.)

VII.

Drahá matko a rozmilý otče!

Dnes předem jest mi prositi za odpuštění. Pamatoval jsem dobře na svátek sv. Barbory, bych Vám, drahá matko a milá sestro, všeho dobrého přál ku jmeninám. Připomínám si dosud, jaké kornouty jsem za přání odnášel, třeba jsem jenom začal: „Já jsem malé poupě —“

Zapomněl jsem však, že je sv. Barbory dne 4. měsíce prosince, a jenom na kalendář, zvaný direktář, který v museích máme, jsem spoléhal, čekaje, až dotčený svátek nadejde. Tento kalendář však není pro gratulace, pro východ a západ těles nebeských, jarmarky a meteorologické stanice, ale pro modlitby brevíře a mše sv. Tu se často stává, že některý svátek je přeložen na jiný, pozdější den, poněvadž na týž den ještě jiný, větší svátek připadá.

Podobně se stalo letos se sv. Barborou; v direktáři, jímž jsem se řídil, nebyl označen svátek čtvrtého, ale jedenáctého. Dle toho já také o celý týden později jsem Vám přál ku jmeninám.

Z toho můžete poznati, že nejsem ještě způsobilým, abych o vánočních svátcích doma kázal anebo přisluhoval u oltáře, když ani direktáři nerozumím, a proto řekněte paní Kytkové, by ještě počkala jenom čtyři léta.

Pro tuto chybu jsem si tedy právem zasloužil výčitky, jako bych byl nevděčným synem; také jsem poznal, jak otec s panem švakrem o mém rozhodném kroku smýšlejí. Uznávám svoji vinu, ale doufám, že jsem dostatečně všechno vyložil. Měli jsme malou zkoušku, tak řečené kolokvium neboli zopakování všeho, co za čtvrt roku předneseno. Pak jsem spoléhal na direktář, a jakmile den v něm naznačený nadešel, spěchal jsem s přáním nejupřímnějším. Kdybych byl nevděčníkem, nevzpomněl bych ani později. Stav, do něhož vstupuji, nepěstuje nevděčnosti k rodičům; naopak kněží nejvíce podporují rodiče, zatím co ostatní synové a dcery často úplně jich zanedbávají. Že nemohou kněží-bratří a synové vyhověti všem přáním a žádostem přátel, kteří se domnívají, že knězi peníze se jen jen sypou a vydání žádných nemá, jest ovšem pravda.

Jenom se podívejte, kolik má pan farář v Uhřelci kolem sebe přátel, že měl nemocnou matku do smrti u sebe, že otce podnes ošetřuje a také jiné podporuje. Zeptejte se také na poště, kolik poukázek pan kaplan do roka odevzdává ze služného velmi skrovného a stavu kněžského přímo nedůstojného.

Kněží nejsou nevděčníky ku svým rodičům a pokrevným přátelům, ale nemohou všecky, kdo se na ně shrnou, tak upokojiti, aby byli ode všech chváleni.

Však nedomnívejte se, že Vám chci dělati nějaké kázaní nebo že chci mluviti pro domo sua; obraňuji se toliko proti nespravedli-

vému nařčení, poněvadž Jste mě nazvali — „nevděčníkem, který prý jako vůbec stav kněžský odcizuje se a zapomíná na rodiče," k čemuž hodný pan švakr dodal, „že z takového opozdění mé gratulace viděti opět „zpátečnictví"".

Pane švakře. Vás si nechám naposledy, a zatím se třeste, jak Vám vyčtu levity.

Třeba že tatínek mě obvinil, Vy, drahá maminko, jistě Jste mě nevinila. Čekala Jste ovšem přání od syna jako jiná léta, vím dobře, že Jste vyhlížela posla, a když gratulace před Vás položil, doplňuje obsah jejich svým vlastním „vinšováním" všeho dobra, pátrala Jste po známém písmu, a byla byste dojista nejprve roztrhla obálku mého dopisu. Však tenkráte Jste čekala nadarmo i odpoledne i příštího dne, zdali snad psaní z Prahy do Úhřelce někde nezbloudilo.

Nedočkala Jste se vůbec, a vím, kdo vše odnesl. Vzdychla Jste si a řekla: „Dopis se ztratil, můj František mi gratuloval jistojistě." Pak si otec odlehčil, a pan švakr berní přizvukoval. Stal jsem se pojednou — nevděčníkem a zpátečníkem. Na moji hlavu sypaly se výčitky a pomluvy. Ale ať si mě pan švakr třeba bije, když jsem šestnáct mil od něho vzdálen. Vy Jste se nedala, drahá matko, přemluviti. Víte, že Vás miluji a Vám všeho dobrého přeji do smrti.

Posléze došel dopis s přáním za týden, a tu jste snad již všickni byli přesvědčeni, že jsem si teprve nyní — vzpomněl. Zpátečník byl na místě. Stav kněžský všecko odnesl, a netklo se ho to.

Tu snad i Vy, matko, Jste pochybovala, věříc, že dopis konal nějakou okružní cestu, ale datum Vás přesvědčilo. Otec sedl a napsal mi list, který mě velice zarmoutil. Jesti to prvý kámen úrazu na trnité cestě. Plakal jsem. Byl jsem jist, že jsem nevinen, ale kdo mně uvěří? O vánočních svátcích schválně přivezu onen direktář s sebou. Je sice latinský, ale Kytkův student Vám vše přeloží. Mně byste snad neuvěřili.

Odpusťte mi, drahá matko, a buďte ujištěna, že se ospravedlním Vám nejen z tohoto, ale i jiných skutků. Jak bych mohl zapomenouti na synovskou lásku, maje jí co nejdříve dítky i dospělé vyučovati? Lhal bych v hrdlo, a Vy byste mě mohli usvědčiti ze lži.

A teď se pustím do pana švakra. Vy tedy, člověče zlý, viníte mě a moje kollegy a stav duchovní ze zpátečnictví? Jakým právem? Jistě že byste umlkl, kdybyste tuto výčitku měl odůvodniti.

Právě Vy můžete nejméně obviňovati nás z toho, co by se nejlépe na Vás hodilo. Myslíte si, když v úřadě úkradkem si přečtete „Denníčka" a dvakráte za týden v hospodě nahlédnete do větších „neodvislých" a „svobodomyslných" novin, že Jste již politikem prvé třídy, že můžete před hosty krále a císaře formovati, ministrům předpisovati a zákony regulovati? Při každém „odvážném" slově se ohlédnete, není-li u Vás přítel radův, hejtmanův aneb aspoň donášeč nebo ramenář. Vizte svůj pokrok a svobodomyslnosť. Proč nevyvstanete a neřeknete veřejně: „Téhle vdově fendovati nebudeme, proto že by neměla co dáti do úst!"

Chci znáti Vaše skutky, a těch jest u Vás pořídku. Po hospodách snadno mluviti při zavřených dveřích, tam je volnosť, a na venek úzkoprsá upjatosť.

V semináři tolik si hledíme pokroku, ovšem v řádných mezích, tolik odebíráme novin a knih, čteme a rokujeme o denních, politi-

ckých i uměleckých záležitostech, že nám to až omezováno z obavy, bychom snad studia theologická neobmeškávali a pro noviny rozmanitého druhu za hlavu nekladli skripta, jež musí býti předním cílem našich studií. Čteme noviny české i německé, velké žurnály i venkovské listy, časopisy v Čechách, na Moravě i jinde vydávané, obsahu vědeckého, politického i humoristického, pro mládež i dospělé, pro jinochy i pro křesťanské matky.

Mnohá redakce neodebírá tolik listů, nedostává výměnou tolik přerozmanitých spisů jako my. Nejenom české, i lužické, polské, slovinské časopisy do rukou našich přicházejí. Knihkupci nám slevují procenta, poněvadž mnoho v semináři odbudou, a jeden časopis vědecký jsme zachránili od zaniknutí, neboť se u nás přihlásilo na sto abonentů.

Který pensista neví, co se starou a nepotřebnou knihovnou, v semináři ji prodá dojista. Pokud jsem zde, dvě podobné knihovny prodány za slušnou cenu. Ovšem, majetníkům jest čekati na peníze až po vánocích, poněvadž blížící se svátky s našimi kapsami jsou ve přímém poměru. O svátcích přece každý něco uloví a zaplatí.

Sám jsem koupil v licitaci pěkná díla česká, jež by někde na půdě zhynula, v našich rukou pak dojdou ocenění a nového upotřebení.

Snad by se pan švakr také rád zeptal, jakým způsobem můžeme tolik listův odebírati? Sám si stěžuje, že do roka mnoho vydá na věstníky vládní a na díla, jež pod násilím mravní nutnosti musí odebírati, by se ukázal lojalním úředníkem. Také jednou zapomněl vrátiti několik ho došlých čísel „Záboje“ a pak musil týž list odebírati po celé čtvrtletí. Časopis ten — mimochodem řečeno — sám jsem teprve v jeho prádelníku nalezl a rozřezal.

Tedy vězte, pane pokrokáři, my — zpátečníci — spolčujeme se v několik hromad, a každá — nejvíce deset — odebírá několik denních listů, tak že na každého čtenáře připadne nějaký šesták měsíčního poplatku. Listy se čtou po pořádku jako u vás pan berní, auskultant, písař, sluha — každý den jiným počínajíc, aby nikdo nebyl zkrácen, což Vy v kanceláři neděláte. Kdybyste byli svobodomyslni, směl by také někdy Váš sluha první čísti „Denníčka“.

Je-li co znamenitého v listě, první čtenář článek onen zaškrtne červeně nebo vykřičníkem opatří. Takové věci jsou čteny také od jiných partií, když jsou noviny vyměňovány nebo již bez povšimnutí na pultech leží.

Takovým způsobem lacino mnoho přečteme a také na nejdůležitější věci jsme upozorňováni.

Mimo to každý odebírá ještě noviny svého kraje, by zvěděl místní události a — klepy, kam také mnohý z nás přispívá dopisy a slavně ukládá prvotiny svého ducha v podobě sentimentalních básní, feuilletonů nebo dokonce i obrazů ze života.

Ovšem jsou také někteří, jimž by svědčilo noviny čísti, však duchovní tento prospěch neradi za stříbro a měď proměňují. Tito čekají, až noviny té neb oné „party“ budou přečteny a opomenuty. Pak se vrhají na vydřené již takořka písmo a chvatem snaží se dohoniti, oč jsou pozadu. Však těmto cizopasníkům, jsou-li zastiženi při čtení klubovního listu, zle se vede. Po čas zasedání říšské rady jsou zváni obyčejně „divokými“.

Také páni představení dodávají nám přečtené noviny, na nichž

si pak tito „divocí“ pochutnávají, pranic si z toho nedělajíce, že čtou teprve zprávy, jež v nových číslech našich novin jsou docela — odvolány.

Až přijdu domů, pane švakře, promluvíme si ještě více. Prozatím s Vámi končím o novinách. Jiné produkce literární si ponecháme na dobu příhodnější.

Ještě jednou se obracím k matce a sestře, prose jich za odpuštění, že jsem se tolik zmýlil. Po druhé budu pozornější. Také se již podobná věc mým kollegům přihodila.

Sv. Mikuláš byl k nám mnoho štědrým. Dostali jsme punčochy, kazajky, pásky na koláry a také jablka. Nejmenšímu z nás Mikešovi nadělil Mikuláš — vlastně Budil — pozlacenou metlu, již z Uhelného trhu pod kabátem přinesl. Byla z toho notná švanda, a metla umístěna hodně vysoko, aby jí Mikeš nedosáhl a svým posměváčkům notně jí nevyprášil.

Všechny Vás pozdravuje — nevděčný zpátečník

František.

V Praze, dne 13. prosince 18**.

VIII.

Drazí rodiče!

Všechny Vaše omluvy mě docela usmířily. Vždyť jsem psal list polo žertem. Jenom pan švakr trvá na svém, a já také. O vánočních svátcích se domluvíme a vím, že něco padne. Kosa nebo kámen.

Ani nebylo potřebí té buchty, již Jste mi poslali. Nedostal jsem z ní opět ani nejmenšího kousku. V semináři *) panuje obyčej nemnoho pěkný, že buchty, z domu poslané, nesmí majetník její ani okusiti. Jakmile totiž podobná buchtová zásylka dojde, majstři se jí zmocní třeba násilně. Vše ostatní odevzdáno vlastníku, jenom pěkně do červena upečená buchta ať s mákem či tvarohem, hrozinkami či perníkem, stane se kořistí alumnův.

Jeden ji rozdělí na stejné díly, dá každému kousek, a ten, jemuž byla určena, jenom se olizuje. Může se těšiti blahou nadějí, že co nejdříve bude podílníkem, až jinému taková buchta z domu přijde.

Proto alumni informují z pravidla domácí, by chytrým způsobem zásylka došla. Jistý kollega dostával velmi často škatuli s nápisem „ruční práce“, „vzorky bez ceny“, „prádlo“ a podobně. To bylo majstrům s podivením a tušili cosi podezřelého. Jednou násilně za nepřítomnosti vlastníkovy škatule otevřena — a v ní se žlutalo do zlata upečených asi padesát koblih.

Spravedlivé rozhořčení opanovalo všecky. Takový podvod! A to nejen že alumni byli šizeni tak dlouho, také c. k. pošta docházela skrácení, když takové vzorky nikoli bez ceny, ale velmi cenné a vzácné vozila dle nižší tarify.

Na podvodníka sesypaly se hrozby, že půjdou žalovat a udají veliký švindl pod sluncem. Ale vlastník vyvedl nás hned, ukázav, že ne poštovní, ale formanské koně tyto škatule dováželi.

„Tedy ne pošta, ale my měli jsme býti ošizeni! Za to ani koblihy nedostaneš, třeba že se na každého dostanou dvě.“

Majetník byl po krátkém boji překonán, a koblihy rozdány. Byly prý ze křtin, ale nám na tom nezáleželo. Chutnaly znamenitě.

*) Podobný zvyk panoval svého času v semináři v Hradci Králové.

Podobně se stalo i mým oběma buchtám, proto však neustávejte posýlati, dělení stojí za švandu a přece, kdyby kdo měl sebe větší zlosť, žalovat nejde, poněvadž dělil a jedl zásylky jiných.

Nepíši Vám však tento dopis, abych vypravoval o buchtách, ale spíše abych Vám oznámil radostnou zprávu, že se nám narodil Spasitel, a my že Ho půjdeme vítat každý do své osady. Také mně je dovoleno navštíviti Vás o nejkrásnějších svátcích a nejdojemnějších. Celá Praha jakoby se proměnila, všudy plno vánočních darů, náměstí jeden smrkový háj, všudy viděti na tvářích radosť a ples. I nám se dostalo radostné zprávy, že jednomu každému volno jeti domů na svátky. Jsou ovšem také mnozí, jimž nemožno užiti toho dobrodiní, buď že nikoho nemají, kde by požili dobrotivého přístřeší, buď že jsou příliš od domova vzdáleni. Však o ty bude v semináři postaráno dostatečně. I Moravané pojedou domů, jak bych tedy já zůstal v Praze! Toužím po našich horách a po Vás, drahá matko a milý otče, sestro a pane švakře. Hned bych odjel, ale jest mi vyčkati, až bude dovoleno.

Přijďte mi naproti na nádraží, by se mi cestou nestýskalo, abych se hned dověděl, jak se Vám vede, a co děláte. Na cestu mi peněz posýlati nemusíte, poněvadž ještě tolik mám, abych dráhu zaplatil.

Nechci šířiti slov, v brzku vše ústně si povíme.

Srdečně Vás všechny pozdravuji. Na brzkou shledanou!

František Šulina.

XI.

Drazí rodiče!

Jak brzy vánoční svátky minuly! Tolik jsem se na ně načekal; a sotva jsem se nadál — již tady Nový rok. Pan švakr sice radil, abych si „přidal“ a se vymluvil, že jsem onemocněl, také snad i Vy byste se ze přílišné lásky ke mně naklonili k ošemetné radě, ale posléze zvítězila poctivosť, a já se dostavil v určitou dobu. Co by mi asi dva dni prospěly? I ty by minuly, a já bych musil lháti.

Kdy jsme se opět sjeli z rozličných krajin, byli jsme jako zařezáni; nikdo nemluvil, nežertoval a zvláště nám nováčkům nebylo do veselosti a smíchu. Vánoční svátky nás rozrušily a přivedly poněkud z pořádku. Teď vzpomínáme na domov, na rodiče, jež jsme s těžkým srdcem opustili.

Za týden teprve jsme se počali rozehřívati. Sblížili jsme se opět a teď se ústa rozvázala. Každý vypravoval, co zažil a jak byl přivítán. Mnohý po prázdninách odjížděl z domu jako já, chtěje studovati doktorát anebo professuru, teď se vrátil domů jako majstr. Ani tomu v Úhřelci věřiti nechtěli, až mě viděli s kolárem na krku.

Jenom se divili, že jako jiní ještě nepřisluhuji při oltáři, že sedám s ostatními v chrámové lodi a nenosím do kostela černého taláru. Vymlouval jsem se, jak jsem mohl, ale nevěřili. Kdo chce býti knězem, musí prý o půlnoční a velké ve zlatém rouše přisluhovati. Nadarmo paní baronka těch dalmatik nedala ušiti s nemalým nákladem. Pak o mně roztrousila pomlouvačná ústa, že snad jenom ze špekulace do semináře jsem vstoupil a jsem jednou nohou z alumnátu. Stanu prý se „exseminaristou“ nebo páterem „vyklouzem“.

Usmívám se všem těm pomluvám a nemíním ani pátrati po jejich původu, ač bych dlouho nemusil hledati.

Užil jsem Vás opět, drazí rodiče, potěšil se s vámi a panu švakrovi hlavu napravil, vymluviv mu zpátečnictví nejlépe tím, když jsem Jemu i jeho dětem přivezl jako vánoční dar mnoho obrázkových knih. Po těch byl jinší shon nežli po pannách, hračkách, tabatěrce a podobných pod stromkem ležících darech! Celé vánoce četl sám i dítky, a někdy jsme se rozečetli všichni, když jsme se dost a dost napovídali.

Jedinou žalosť jsem Vám způsobil tím, že jsem Štědrý večer slavil v cizím domě, totiž na faře. Přáli Jste si, abych zůstal doma v památnou tu dobu; ale chtěl jsem vyhověti vzácnému pozvání a tak jsem Vás opustil. Věru, bylo mi jaksi úzko, ačkoli jsem byl jenom několik kroků od domova vzdálen; jak jest asi těm, kteří jsou v památný den ten v daleké cizině! Také jsem byl zvyklý vídati stromeček, radovati se s maličkými a nějakou vánoční pověrou ukrátiti si chvíli, a toho všeho jsem na faře postrádal. Mluvili jsme jenom o vážných věcech, a řeč naše většinou kolem věd theologických a semináře se otáčela. Pan farář byl příliš ke mně pozorným, bavili jsme se dobře, ale přece jsem se necítil doma, kde slavíme Štědrý večer prostě sice, ale dobrosrdečně. Také jednou zakusím ciziny snad co nejcitelněji a Štědrý večer strávím sám a sám ve svém pokoji — —

Po svátcích byli jsme nejveseleji přivítáni pány vyběrčími. Alumni jdouce ze svátků, mají peníze, a na tuto zlatou rybku uchystáno jest mnoho sítí a nástrah. Vyběrčí chodí za vyběrčím. Ten sbírá na knihovnu, onen na chrám sv. Víta, jiný na chudé, jiný na jiné dobročinné účely. Majstři poplatí dluhy, předplatí noviny, odevzdají nutný novoroční dárek poslům a sluhům a jsou hotovi. Ještě že o zaopatření pro všecky postaráno. Kdyby vždy tak byli dobročinni a tak podporovali spolubližní jako v semináři, nebylo by hodnějších, ale — chudších kněží na světě. Není vlasteneckého podniku a vůbec dobročinného, aby v semináři nedocházel všemožné podpory.

Mnohá matka odevzdává synu ustrádaný groš „na přilepšenou“, a syn si koupí za peníz ten knihu. V seminář se nají každý. Strava je sice obyčejná, ale vydatná. I pořádný jedlík se nasytí a neli, vždyť se soudruzi o něj postarají. Mnohý majstr si libuje, že se nikdy ani tak neměl. Na celý týden je pořádek jídel ustanoven, pro každého již „porce“ určena, tak že se nikdy nikomu křivda neděje.

Ovšem mnohý doufaje v semináři nalézti hody, velice se zklame.

Naše jídla mají zvláštní jména, jak jim alumni přezděli. Polévka krupičná sluje „tisícová“, skopové v omáčce se nazývá „tajnosť“, ponévadž nikdo neví, dostane-li maso nebo hodně kostí, jaternicím pak říkáme „šlahouni“ pro jejich délku. Pivo dostáváme týdně třikráte k večeři, a to půl litru a při zvláštní slavnosti. Kdo častěji má žízeň na „křižovnické“, může si koupiti nejvýše jeden litr neboli „velkou“. Ostatně v semináři jest na dvorku výborná voda.

Doma jsem ani neměl dosti času vše Vám vypravovati. Návštěva se střídala za návštěvou, a maminka mě jenom stále nutila: „Jez!“ a já pro samé vybrané jídlo nemohl jsem Vás s pořádkem v semináři seznámiti. Doma jsem se příliš rozjedl. Houska ta tam, a já dvakráte denně si musím přikoupiti, v deset hodin dva rohlíky a ve čtyři svačinu. Pomalu se vrátím v obvyklý pořádek a doma víc než třikráte nikdy jísti nebudu, i kdybych se proto měl s celou Vaší kuchyní pohněvati. Mladý člověk by neustále jedl, a chutnalo by mu;

proto sníme dopoledne několik košíků housek a od oběda schováváme chléb ke svačině.

Ale kam jsem to zabloudil! Chtěl jsem se rozpomenouti ještě jednou na krásné vánoční svátky a zatím probírám stravu a náš žaludeční pořádek. V semináři byl pěkný strom pro alumny, kteří nejeli domů, a nejhezčí na něm bylo, že vedle ořechů a cukroví byly pěkné knihy, nač se v našich rodinách zapomíná. Rodiče nevědí již, jakou by hračku koupili dětem, jaký šperk pořídili synům a dcerám, ale na dobrý spis vzpomene málo kdo, ač je kniha dárkem velice prospěšným.

Přál bych Vám viděti knihovnu universitní, kde mnoho sálů nemůže obsíci všech svazků, jichž je na tisíce. Několik knihovníků obstarává žurnály a donáší žádané knihy, jež můžeme si buď odnésti domů nebo hned na místě čísti. Veliký sál se mnohými stoly, opatřený světlem i teplem, jest k volné disposici. Možno zasednouti a čísti. Všudy plno studentů, pilně čtoucích a vypisujících. V sále je hrobové ticho. Ani dupnouti se nikdo neodváží. Všech hlavy ponořeny jsou do knih, péra skřípají, a plyn hučí. Pravá to studovna rozličných věd.

Také tam docházím, vypůjčuji si knihy, ale seděti v sále nemám kdy. Doma čítám ve prázdných chvílích, zatím co ostatní na společnou procházku se berou. Rád se dívám v knihovně, jak horlivě a pilně studováno. Zajisté tam přicházejí dobří studenti.

Než, opět se rozpomínám, čím Vás bavím. Pěkně se mně poděkujete. Již jsme se všichni rozehřáli, starý pořádek nastoupil, a já se musím poněkud více učiti, poněvadž před masopustem složiti mám zkoušku z antikvit neboli starožitností, vědy to ku svaté bibli velmi potřebné.

Zatím Vás pozdravuje a líbá Váš věrný syn

František.

V Praze, dne 16. ledna 18**.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

O zodpovědnosti spisovatelské.

Motto: *„Leichtsinnig wirft der Mensch die glimmenden Kohlen seiner Sünden umher und erst wenn er im Grabe liegt, brennen hinter ihm die Hütten auf von seinen eingelegten Funken und die Rauchsäule zieht als eine Schandsäule auf sein Grab und steht ewig darauf.“* (Jean Paul.)

Mluviti o zodpovědnosti spisovatelské, a to ještě v době, kdy se v jistých kruzích „učených“ i neučených popírá svoboda lidské vůle a tudíž i všecka všudy zodpovědnosť, jest snad nejen odvážno, nýbrž i „směšno“. Ale buď si. Smějí-li se jistého druhu literáti a důvěrní jejich přátelé kritickým článkům našim, jak nedávno kdosi napsal v Hl. N., upřímněji nežli „Humorům“, nechť se zasmějí i článku

tomuto třebas tak upřímně a nenuceně, jako my se smějeme té přerozkošné jejich „důslednosti“, když nás hned zovou „stvůrou konsistorní“, „smělým konsistorním harcovníkem“ a hned zase důvěrně o nás vypravují pravý toho opak atd. atd.; budou-li se však smáti jenom tak, jako se „smáli“ článkům dřívějším, bude to s tím „smíchem“ bledě dopadati. Nechť však se smějí nebo zlobí aneb ať nám třebas dávají epitheta, jaká kritikům dává Vrchlický a po něm i Machar, nám je to lhostejno, nebo býti v nenávisti a opovržení u spisovatelů a kritiků, jimž jest bezbožecký humanismus s jeho čistou „lidskostí“ a lidskou nečistotou, s jeho bezmezným člověka vyvýšováním na straně jedné a s bezmezným člověka snižováním na straně druhé „jediné zdravou a pravou poesií, středem, v němž trůní ve věčném, blahém objetí pravda s krásou, v němž všecky zápasy lidského povolání nalézají svůj smír, všechny čisté snahy našeho života svůj cíl, k němuž nejšlechetnější duchové lidští od věků toužili a na věky toužiti budou“, jak napsal F. S. ve „Zlaté Praze (1885 str. 10.), mluvě o „vznešeném kulturním, opravdu věšteckém poslání našeho pěvce“ (Vrchlického totiž), býti, pravíme, v nenávisti a opovržení u takových lidí, není pro spisovatele katolického pražádnou hanbou.

My činnost literární a najmě básnickou zajisté nesnižujem, spíše máme o ní pojem vznešenější nežli velmi mnozí básníci sami; přirovnává-li na př. Barläus, básník nizozemský, jenž má mezi básníky mnoho spřízněnců, nadšení básnické k jakési duševní vyraženině, kteráž člověka ustavičně svědí, díme bez rozpaků, že opravdové nadšení básnické mnoho má podobného s nadšením prorockým a básníku „z boží milosti“, básníku, jenž stojí ve službě nejvyšších statků a ideálů jež lidstvo má a zná, že náleží místo nejčestnější, místo vedle apoštolů, věštců a kněží. Ale právě proto, že máme o básnicích a vůbec literátech pojem tak vznešený, máme též za to, že jest veliká i jejich zodpovědnost, stanou-li se nevěrnými vznešenému svému úkolu.

Víme ovšem, že básníci, belletristé a filosofové „moderní“, kteří popírají osobního Boha svatého a spravedlivého, kteří popírají svobodu vůle, kteří nečiní podstatného rozdílu mezi zlem a dobrem, kteří hlásají, že básník ve svém tvoření nepodléhá žádným jiným zákonům než jen aestetickým, a kteří staví nejen sami sebe, nýbrž vůbec člověka „na uprázdněný trůn božské veleby“, nikterak nechtí a se svého falešného stanoviska ani nemohou připustiti pravdu, že by za své literární práce před Bohem a jeho mravním zákonem byli zodpovědni; to však nikterak nevyvrátí pravdy, že jako za celý život svůj tak i za své literární plody před Bohem i lidmi zodpovědni jsou.

Že tomu tak jest, dokazují sami ovšem pouze nepřímo. Ačkoli totiž hlásají, že básnictví a umění cílem jsou samy sobě, že povzneseny jsou nad „obyčejnou morálku“ atd., přece musejí aspoň časem vyznati s Viktorem Hugem, že „osten výčitky jim často v srdci hne se.“ Výčitky svědomí cítil Hugo, cítil pro svoje spisy Göthe, cítil pohanský básník Martial, jenž proto básně své stále omlouval, cítil J. J. Rousseau, cítil i Voltaire. Rousseau napsal o sobě, že na žádnou ze svých knih nemůže se podívati, aby se hrůzou nezachvěl, proto že prý kazí, místo aby poučoval, a otravuje, místo aby obživoval (Oeuvres posth., Heloise), a Voltaire vyznal ve své „epištole ku Pařížanům“, že by se pokládal za šťastného, kdyby prý chtěli splniti jeho

nejvroucnější přání: kdyby vyvrátili totiž pomník jeho a spálili spisy jeho. [1])

Mimo to žádají i nevěrečtí spisovatelé pro sebe úctu; tak píše na př. Karel Bleibtreu: „Was wir verlangen können und müssen, das ist Achtung, Achtung vor der modernen priesthood of book-writters, der modernen Priesterschaft der Schriftsteller, jene Achtung, wie sie dem höchsten Grade geistiger Arbeit gebührt.“ Ano belletristé a hlavně básníci žádají nejen úctu, nýbrž chtějí často za něco jiného a mnohem vyššího považováni býti nežli obyčejní smrtelníci. — Kde však má býti úcta, úcta a česť zvláštní, tam musí též býti zvláštní zásluhy, těch však si není možno nikterak mysliti bez svobody vůle, nebo stroj, kdyby i sebe lépe pracoval, kdyby to byl pravý „člověk-stroj“, ba, kdyby pracoval lépe nežli člověk, nezíská si přece pražádných zásluh, pražádné cti a úcty, proto že pracuje nutně a nevědomky. Kde česť a úcta, tam i zásluhy, kde však zásluhy, tam svoboda vůle, k d e s v o b o d a v ů l e, t a m z o d p o v ě d n o s t. Žádají-li tudíž spisovatelé vzhledem ku svým pracím pro sebe úctu, musí též připustiti, že jsou za své práce zodpovědni a poškozují-li jimi blaho, pokoj, štěstí společnosti, rodin nebo lidí jednotlivých, že zasluhují něco jiného, nežli uznání, česť a úctu.

A konečně: nenazývají i bezbožečtí spisovatelé s opravdovým rozhořčením barbary ty, kdož zneuctili nějaký pomník, kdož poškodili nebo zamazali nějaký umělecky provedený obraz? nenaplňují i nevěrečtí spisovatelé svět křikem nevole, uslyší-li na př., že byly někde lehkomyslně rozbity nádoby starožitné, zamazány sochy nebo zabíleny umělecké malby nástěnné, že byla někde zbořena budova historicky památná? Nenazývají něco takového trestuhodnou lehkomyslností, barbarstvím a Bůh ví, čím ještě? Nuže, je-li barbarstvím, trestuhodnou lehkomyslností, nesvědomitostí atd. porušiti, zkaziti nebo zohaviti umělecké dílo, dílo rukou lidských a ducha lidského, pak musí býti tím větším barbarstvím, tím trestuhodnější lehkomyslností a nesvědomitostí porušiti, poskvrniti nebo zohaviti srdce člověka, pak musí býti tím trestuhodnější nesvědomitostí a tím větším barbarstvím směšnými činiti, zlehčovati a ničiti na člověku ctnosti nejkrásnější, připraviti třebas jen jediného člověka o pokoj svědomí, o štěstí a blaho. A tohoto barbarství, této ukrutnosti dopouštějí se nemravní a nevěrečtí spisovatelé.

Kdo sečte ty tisíce, milliony lidí, jež jedno zlé slovo, jediný zlý příklad, jediná zlá kniha oloupila o pokoj a čistotu srdce, o pozemský ráj a život jim peklem učinila?

„Slova nebo činy“, píše Dr. Smiles, „mohou se zdáti nepatrnými a přec nejsou na čas, ale na věky vysloveny a vykonány. Prázdné nebo zlé slovo neumírá nikdy. Po dvaceti, po stu letech, dlouho po naší smrti vyvstati může proti nám. Z každého slova marného, dí Pán, kteréž mluviti budou lidé, vydají počet v den soudný. Není v životě činu lidského, dí Tomáš z Malmesbury, by nebyl prvním článkem v dlouhém řetězu následků, jichž konce nedohlédne sebe po-

[1]) „Adieu, peuple charmant: que je serais heureux,
Si vous daigniez combler le plus cher de mes voeux,
Déchirez le bandeau, reprenez vos suffrages,
Renversez ma statue et brulez mes ouvrages.“
(Epitre aux Parisiens, 1776.)

vznešenější prozíravosť lidská“. (Smiles, Povinnosť, přeložil Doležal str. 392.)

Jsou-li však velmi často nedozírnými následky jediného lidského činu, tedy tím více knihy, která jest činem virtuelně stále trvajícím a každým přečtením se opětujícím. „Kniha žije i když autor její dávno už v hrobě hnije. Kniha psaná před dvěma tisíciletími může dáti životu lidskému směr ještě dnes. Výrok němého spáče v země prachu může upoutati pozornosť a změniti karakter“ (ibid. 395.) U příčině této vynikají zvláště díla básnická a pravdu pověděl už starý Cicero, když napsal, že prý nic na světě není trvalejšího nad símě, jež sel básník. „Co Homer a Virgil napsali“ praví Hazlitt, „máme všecko, jako bychom s nimi byli žili zároveň; co však jiní vykonali, toho sotva stopy zachovaly se na zemi. Staří spisovatelé žijí ještě, dýchají a působí ve svých spisech, staří rekové a vítězové nejsou však než popel v popelnicích“ (Smiles, Karakter 407.). Homer, Horác, Virgil atd., Shakespeare, Dante, Calderon, Tasso i Milton, Ariosto, Göthe, Schiller, Mickiewicz atd. atd. žijí ještě dosud, neumírají, dosud ještě působí na srdce lidská a budou snad ještě působiti, až zvětrají i pomníky na hrobech jejich.

Jak hrozný tudíž čin, jak plný hrozných následků, jak plný hrozné zodpovědnosti jest kniha zlá a špatná, zvláště je-li to kniha básnická vynikající dokonalou formou! „Zlé knihy psané třebas před staletími,“ praví Dr. Smiles, „dosud pozdvihují svého hlasu a pobádají mládež ku skutkům hanby a zločinu“; a nejen mládež obého pohlaví svádí knihy špatné, zvláště básnické, nýbrž to jest u nich, jak už Plato napsal, nejhorší a nejnebezpečnější, že dovedou svésti a pokaziti i zralé muže, a že jest málokdo, jenž by se dovedl uchrániti zhoubného jich vlivu (de republ. 10. 7. p. 605.) [2]).

Platí-li tudíž evangelické „běda“ každému, skrze koho pochází nějaké pohoršení, tedy tím více spisovateli, jenž víru podkopává, ctnosť hubí a ničí, nestoudnosť odívá rouchem svůdným a za idealy pravé podává lidstvu idealy falešné a lživé; nebo podlehá-li člověk tak snadno i lákání ku hříchu, kteréž před něj předstupuje ve formě hrubé, prosté, nelíčené, jak bude moci teprv odolati bez pomoci nadzemské pokušení tomu, kteréž se blíží k němu rythmickým krokem verše v oulisné a lichotivé formě?

A tak-li tomu jest, jest pak přepjaté a přemrštěné učení morálky katolické, že pohoršení druhu nejhoršího a nejnebezpečnějšího jest pohoršení, jakéž pochází z nevěreckých a nemravných knih? [3]) Kdo zničil více rodinného štěstí, kdo podkopal více manželské věrnosti, kdo činil více směšnou víru ve ctnosť ženy, kdo vydal více v posměch a pohrdání strohou mravnosť muže: Heineův Laïdion a Ardinghollo nebo J. J. Rousseau hroznou onou knihou, kteráž dle úsudku Villemaineova mravně zkazila dvě veliké moci — ženy a mládež, onou knihou, o níž výstražně napsal sám, že každá dívka,

---

[2]) Podobně di Cicero: „Sed videsne, poëtae quid mali afferant? Lamentantes inducunt fortissimos viros, molliunt animos nostros, ita deinde sunt dulces, ut non legantur modo, sed etiam ediscantur. Sic ad malam domesticam disciplinam, vitamque umbratilem et delicatam cum accesserunt etiam poetae, nervos omnis virtutis elidunt etc.“ (Tusc.).

[3]) „Ex omni scandalorum genere nullum est magis abhorrendum et execrandum quam scandalum ex impiis et obscoenis libris procreatum“ (Gury).

kteráž by přečtla jen jednu stránku její, jest dívkou ztracenou? Kdo má asi na zodpovídání víc vražd duševních: Jiřiny Sandové „Indiana“ anebo „Španělské historky“ Alfreda Musseta, Halmova „Griselda“, Byronův „Don Juan“ anebo Fourierova „Theorie des quatre mouvements? Kdo může a dovede zodpovídati všecky tyto choulostivé otázky? A nepatří mezi velikou spoustu spisů zlehčujících manželství i Göthova „Stella“ a jeho ještě horší „Spoluvinníci“, tento velmi slabý duševní plod postrádající veškeré mravní i poetické zodpovědnosti, v němž Göthe zločin omlouvá tím, že jej činí společným údělem dědictvím lidstva veškerého? (Gottschal; Weiss Apol. II. 387—388.) Leč ustaňme raději u vypočítávání, nebo bychom musili jmenovati ještě dlouhou řadu spisů a mnoho autorů dosud žijících, kteří svých vznešených vloh a schopností zneužívají jak ku vlastní hanbě, škodě a zkáze, tak i ku škodě a zkáze bližních svých. Nebo je-li proviněním, je-li zločinem falšovati zboží, falšovati peníze, zneužívati různých vynálezů ku škodě bližních, je-li hříchem a zločinem olupovati a okrádati bližního o jeho majetek, vraždit jeho život tělesný, pak zajisté jest hříchem a zločinem ještě větším falšovati pravdu, měniti ji v lež, olupovati, okrádati lidi o víru Bohem zjevenou, zneužívati darů duševních ku ničení ctnosti, ku jitření a podněcování nezřízených vášní, ku otravování a vraždění duší. A tohoto zločinu dopouštějí se nevěrečtí, nemravní a lživí literáti na lidech jednotlivých, rodinách, národech i veškeré lidské společnosti.

Tak soudí ne pouze „ultramontáni“ a „klerikálové“, nýbrž i jiní, ano tak soudili již i nejpřednější mezi filosofy starořeckými, tak soudili nejednou i kritikové velmi liberální. Tak čteme na př. v knize nadepsané: „Die Verwahrlosung des moder. Charakters“, již vydal nepřítel „klerikalismu“ a katolicismu, „liberál“ Max Vogler: „Wird man bald in sich einkehren und umkehren? Wird man bald immer das beste wollen und das möglichst vollendete und schöne schaffen? Wird man sich endlich eingestehen, dass die Lüge in der Literatur schlimmer als Giftmischerei ist, da diese nur die Leiber tödtet, jene aber Seele und Geist zum Untergange führt?“ (str. 68.)

Může býti na zemi něco hroznějšího a zodpovědnějšího nad hřích tento, jenž má mnohdy v zápětí i vraždu těla buď svého vlastního neb i cizího? Může býti na zemi něco hroznějšího a zodpovědnějšího nežli odejmouti člověku úctu před sebou samým, zničiti v něm pojem o jeho vlastní hodnotě a důstojnosti, zničiti v něm vědomí o jeho určení, odvrátiti jej od jeho nejvyššího a jediné pravého životního cíle čili krátce řečeno: připraviti jej o ideální pojímání sebe samého, místo ideálů pravých a vznešených podstrčit mu lež a tím jej učiniti nenapravitelným a nepolepšitelným? [1]) Není to skutečným otravováním a vražděním duší a veškerého života duševního?

---

[1]) Budiž nám dovoleno uvésti zde jenom několik případů sloužících za důkaz, jak zhoubně působí i četba autorů nejpřednějších — a nejen autorů tak zvaných krvavých. Hluboce učený a všestranně vzdělaný Dr. Josef Fick (nar. ve Vídni 1800; † 25. listop. 1881) psal krátce před svou smrtí příteli svému takto: „Má katolická víra jest v posledním kořeni dědictvím po matce. Milostí Boží jsem ji neztratil docela nikdy; ale zkoušky a pokušení a pochybování a všecka utrpení, jež s tím souvisí, mne neminuly. Já vlastně nemohu naříkati ani příliš na školu, . . . nebezpečí mé přišlo odjinud, ze společnosti a z německé literatury. Vlastně

A tohoto otravování a vraždění duševního dopouštějí se nemravní a nevěrečtí spisovatelé ne v okamžiku rozbouření mysli, ne v okamžiku vzplanutí vášně, hněvu nebo záští, nýbrž chladnokrevně, systematicky; vše jest u nich dobře vypočítáno, vše dobře promyšleno a namířeno. Vrah se mnohdy dopustí vraždy v okamžiku prudkého hněvu, v okamžiku, kdy umlkl rozum a mluvila vášeň, ale bezbožečtí a nemravní spisovatelé otravují duše s rozvahou, musí vše, co napíší, napřed promysliti, a když něco zlého napsali, mají vždycky ještě dost a dost času, aby to zničili a tak zamezili pohoršení, zamezili hřích a zkázu bližních svých (Srov. Weiss Apol. III. 415, 423; Krier „Das Studium und die Privatlectüre“ 219.); když však tak nečiní a když s rozvahou usmrcují a otravují duše celých pokolení, nejsou pak mnohem trestuhodnější nežli vrahové a lupiči, třebas je kritika chválila až do nebe?

(Pokračování.)

---

spadaly tyto dva prameny v jeden jediný, nebo právě oním obcováním byl jsem nejdříve uveden opravdově do literatury. Byli to zvlášť básníci, kteří poutali moji pozornosť a nejvíc ze všech Schiller. Vím velmi dobře, co jsem řekl, když jsem Schillerovi největší připsal podíl na nevěře lidu německého. Ont ovšem nevěry první nevynašel, spíše byl i sám synem své doby. Ale on to byl, jenž přenesl nevěru do básnictví lesknéji, svůdněji, působivěji než kdokoliv jiný. Dojem, jakýž učinily básně jeho na mne a na všecky naše mladší vrstevníky, byl okouzlující. Já měl Schillera za největšího básníka všech časů i narodů a nemohl jsem ani pochopiti, jak mu mohou Götha vždy jako rovného stavěti po boku. V básních Göthových rozuměl jsem nanejvýš některému místu, ale Schiller byl mi přístupným celý. Neshoda mezi mou vérou a jeho náhledy byla mi ovšem ihned nápadnou, ale já si z počátku myslil, to že nebude přece tak zlým. Radoval jsem se z každého verše, jenž měl v sobě aspoň něco křesťanského a pamatuji se, že první báseň, již jsem podržel zcela v paměti, byla Schillerova „Die Hoffnung“. To ovšem trvalo krátký jenom čas, nebo jsem si brzy musil vyznati: zde mluví úplný nekřesťan. Mimo Schillera četl jsem i mnohé jiné básníky. Jaký byl všeho toho výsledek, dá se mysliti a já jsem ho již dříve naznačil: pokušení, pochybování, polovičatosť, zanedbávání křesťanské praxe a všechna provinění, jaká mívá v zápětí takovýto stav. Pochybovačství však v kterémkoli oboru, zvláště pak v oboru nejvyšším, činí člověka nejnešťastnějším. Jelikož však u mne všecko rádo přechází v melancholii, můžete si pomysliti, co jsem za těch několik roků vytrpěl!“ (Jungmann, Gefahren der belletr. Lectüre 65—66.)

Nejinak naříká Kliment Brentano: jako hoch asi desítiletý byl jsem na vychování i na stravě u jistého starého, velmi zbožného exjesuity. Ve sbírce jeho knih nalezl jsem německý překlad Tassova „Osvobozeného Jerusaléma“ a četl jsem ho tajně k mé největší škodě. Zamilované pletky Rinalda a Chlorindy a ještě více krásné čarodějnice Armidy popletly celou mysl mou a položily hluboký, vážný, nezrušitelný základ, z něhož mi vzešlo mnoho zhoubných vášní, tak že považuji od těch dob až po dnes Tassa za knihu pro mládež nebezpečnou“ (ibid. 57—58.). Sveden byv Tassem stal se Kliment Brentano i sám svůdcem jiných. Jako mladý muž napsal totiž román, jenž obsahoval bez mála všechno, čím se nynější literatura chlubí jako něčím novým: světobol, emancipaci těla a ženy, pessimismus a revoluční snahu po všeobecném převratu věcí. Tato kniha dělala mu však ve věku pozdějším, když lepší cestu našel, mnoho starostí. Zavrhl knihu jako hřích mladosti své, bolelo a hnětlo jej to, že se dostala do rukou nevinné mládeže, spálil každý výtisk, jenž mu přišel do rukou, a kdyby byl mohl, byl by spálil celý její náklad. Vyjádřil-li mu někdo svůj obdiv nad pracemi jeho mladosti, říkával rozhorleně: Mlčte mi s tím! Z toho jsem se, Bohu dík, už dávno vyznal a pokání činil.“ (Histor pol. Blätter.)

Kdo sečte všecky ty hříchy a zločiny, kdo sečte všecky ty nevinné, krvavé oběti, jichž hlavní příčinou byly spisy Rousseauovy? nebo že revoluce francouzská tak krutý vzala průběh, zavinil nejvíce J. J. Rousseau svou „Společenskou smlouvou“, o čemž jindy více.

V Abbeville u Amiensu shluklo se několik mladých lidí — sedmnácti až osmnáctiletých — zneuctili a vyvrátili veřejný kříž, insultovali a rušili processí bezbožeckými písněmi a konečně se vrhali na kolena před několika bezbožeckými

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Sv. Mikoláš čítá deset neb dvanáct tisíc obyvatelů; celek však s předměstími a dvorci, sem náležejícími, může převyšovati počet padesáti tisíc. Jest zde vikářství, nedávno obnovená nemocnice a pobočná banka národní. Jest to hlavní město celého okolí; sídlí tu soudní dvůr ve věcech civilních i trestních, soud obchodní a apelační dvůr pro celý severní okruh.

Sv. Mikoláš má velmi výhodný přístav na řece Rio de la Plata a proto jest středem obchodu sousedních provincií Buenos-Ayresu a všech provincií vůbec, které v této končině obchodují se starým světem. Každých patnácte dní zavítají sem parníky, třikráte týdně přijíždějící z Evropy a udržující pravidelné spojení s Buenos-Ayresem.

Zasvěcení koleje bylo ustanoveno ke dni 25. března 1876. Arcibiskup měl býti v čele těchto obřadů. D. Cagliero přišel dne 18. března a přivedl sebou několik milosrdných sester ze Savony, aby v městské nemocnici sloužily. Nalezl již v koleji jistý počet dítek a chlapců konviktistů, a ještě více externistů, ač byly místnosti ještě nepřipraveny a na úpravě jich s chvatem se pracovalo. Benitez. přispěv Salesiánům penězi, zaručil jim též dávky naturální, odevzdav jim ohromné ohrazené lučiny, s chlévy a kůlnami a skoro dvěma tisíci kusy dobytka.

Externisti městští jezdili do koleje omnibusem; asi dvacet, kteří bydleli v prériích vzdálenějších, přijížděli na koni vždy o půl sedmé hodině ranní. Přivázali své oře ke stromu za kolejí a schovali sedlo a otěže na místo v koleji určené; pak odebrali se do chrámu a obcovali skrouš̌eně mši sv. Po jedenácté sedli zase na koně a uháněli klusem domů k obědu; po druhé hodině odpoledne přijížděli zase do školy večerní.

Missionáři nalézali ve mladých těch Amerikánech dobrou vůli

---

a nemravnými knihami, z nichž tři napsal Voltaire. Když byla na ně podána žaloba, vystřízlivěli, snažili se prchnouti, jeden z nich však, rytíř La Barre, byl přece dopaden, postaven před soud, odsouzen k smrti a mečem stat. A příčinou toho byly hlavně spisy Voltaireovy.

Göthův Werther způsobil takořka sebevražednou horečku, jíž v Německu říkali Wertherfieber. Dne 27. ledna 1778. nalezena byla v řece Ilm pod jezem u mostu zámeckého (ve Výmaru) utopená slečna Lassbergova, dcera plukovníka Maxmiliana z Lassbergů; skočilať do vody z rozervanosti a Liebesgrámu. Když ji vytáhli, našli v kapse její „Leiden des jungen Werthers“, a to způsobilo Göthovi při vší jeho lehkomyslnosti přece mnohou velmi trapnou chvíli; cítilť velmi dobře, že ji k samovraždě nesvedlo nic jiného než jen jeho kniha, a ve Výmaru se tak tenkrát mluvilo všeobecně. Po čase však zapomněl aneb se zdál aspoň zapomenouti na ubohou úplně. Byltť Výmar tenkráte městem zvláštním. „Vielleicht an keinem Orte Deutschlands“, píše o něm Herder, „setzt man sich über zarte, moralische Begriffe, ich möchte sagen über die Grazie unserer Seele, so weit weg als hier und es erklingen sehr falsche Dissonanzen.“ Ovšem, ovšem, neboť v celém Výmaru nebylo tenkrát ani jediného poctivého děvčete, jak napsal nejeden souvěkovec, a mimo vévodkyni ani jediné věrné manželky! A kdo to zavinil? Hlavně Göthe životem svým, básněmi svými a nejhlavněji — divadlem. Němečtí literární historikové zovou to „Weimar's Glanzperiode“. Prosit!

a výborné vlohy, ale byli ještě tuze divocí. Přemáhali se očividně, aby divokosť svou zkrotili, činili si mnohé násilí, jen aby od učitelů svých jediného slova pochvaly slyšeli. Kázaní missionářů činila nejživější dojem na tyto ohnivé povahy, tak snadno vznětlé. D'Cagliero promlouval k nim jednoho dne o vznešené ceně lidské duše; mnozí z nich byli velice pohnuti a dojati jeho slovy; někteří z nich ho navštívili a vyznávali, že na to nikdy ještě nebyli pomýšleli, ba jeden pravil zcela otevřeně: Ach! nyní jste nám okázal zcela jasně, jak drahocenná jest duše naše, ježto ji Bůh vykoupil krví Syna svého; když to teď vím, jsem odhodlán a užiji všech možných prostředků, jen aby došla spasení. Ale jak jen se mi to podaří?

„První věc, mé dítě, odvětil D'Cagliero, jest, abys se vyléčil ze všech poklesků a hříchů svých: k tomu ti pomůže svatá zpověď."

„Pravda, otče můj! Budu se tedy zpovídati a půjdu bez prodlení se připravit; prosím, poslyšte pak moji zpověď." Mluvil jsem pak s nimi, praví D'Cagliero, o našem drahém Janu Boscovi a o jeho podivuhodných ústavech. Oči jejich upřeny byly na mé rty, a obličeje zářily jim svatým nadšením. Později řekli mi: „Ó, jak jsme toužili s ním mluviti, s ním meškati, rady a naučení jeho poslouchati a prositi jej, aby spasitelné pokyny své ku prospěchu a spáse našich duší s námi sdělil!"

Ve Sv. Mikoláši dělo se pokračování oné zázračné methody laskavostí, jež u vyučování a vychovávání v Evropě tolik šťastných výsledků se dočinila a Salesiánům požehnání přinášela.

Sváteční oratoř byla již v plném květu. D'Fagnano vyučoval katechismu ve vlašském jazyku své mladé krajany, kdežto současně D. Cassinis a D. Tomatis španělsky to s jinochy opakovali. V celém okolí byli rodiče velice spokojeni, a denně přicházely dotazy, zdali by přijati byli internisti, a to v počtu čtyřikráte i pětkráte větším, než by mohla pojati kolej, i kdyby byla dokončena bývala. Jak již pověděno, zasvěcení určeno bylo ke dni 25. března, totiž v den Zvěstování Marie Panny. K důstojnému přivítání arcibiskupa konány byly rozsáhlé přípravy. Veškeré úřady a znamenitější osoby země byly pozvány, a na ohromné účastenství obecného lidu bylo lze bezpečně souditi.

Ráno dne 25. března dokončena byla před kolejí velikolepá galerie pro diváky; na podlaze lodi a vestibulu položeny jsou drahocenné koberce. Na 40 sloupech kolem portiku vlály četné korouhve různých barev; na prvém místě prapor republiky Argentinské a korouhev papežská Zdálo se, že to bude svátek přeslavný. Brzy však po slunce východu udála se vodní smršť, jež v jižní Americe náleží k obyčejným strašlivým ranám přírody. Sezvaní hosté a úřady nemohli se dostaviti. Dalo se rozhlásiti novinami, že se slavnosť odkládá na zítřek. Přece však sloužil msgr. Bedřich Aneyros mši svatou, a mladíci koleje přijali všichni chléb života z rukou tohoto hodnostáře; pro jistý počet z nich bylo to zároveň první sv. přijímání. Toto divadlo naplnilo obdivem všechny přítomné. Viděli zde ovoce působení missionářů, kteří teprve tři měsíce v nové budově této obývali. V kostele zpívaly se též s velikým zápalem příležitostné hymny. Arcibiskup byl velice pohnut živými těmito důkazy zbožnosti chovanců koleje; odebral se mezi ně a se zvláštní laskavostí měl k nim chvalořeč plnou uznání a povzbuzujících slov.

Po této malé domácí slavnosti následovala nazejtří veliká veřejná slavnost. Časně z rána byla obloha jasná, a slunce vyšlo se vší nádherou. Asi k osmé hodině blížily se ke koleji nesčetné řady povozů dvou a čtyřspřežných; sjížděli se venkovští obyvatelé ve svých elegantních a malebných oblecích. Byli to Gaučové. Nosí na hlavě klobouk se širokou střechou a kolem krku šátek z nejlesklejšího hedvábí; přes ramena házejí krycí plášť; kalhoty jejich jsou široké, nohy kryjí botky, často jen prostě kusy kůží; paty jsou ozbrojeny nezbytnými velikými ostruhami. Nejzámožnější ozdobují výstroj svých koní zlatem a stříbrem; též opasek, jejž nosí kolem kyčlí, posázen jest drahokamy. Zástupy se tlačily až z kostela ven, galerie, ač objemná, nestačila ohromnému návalu lidstva. V půl desáté sloužil D. Fagnano slavnou mši svatou; arcibiskup se dostavil v půl jedenácté; zavzněly zvuky pěkného pochodu ku jeho poctě složeného. Pouštěly se prskavky, a zaplály radostné ohně.

Pak byl připraven stkvostný banket; byly pozvány veškeré úřady a komitét, jenž založil kolej.

Po jídle povstal stařický don Benitez a zvučným, chvílemi pohnutým, poněkud se chvějícím hlasem pravil: „Poslyšte, milí spoluobčané, poslyšte jednatelskou zprávu našeho komitétu.“ Když sekretář zprávu přečetl, četl D. Tomatis rozpravu nadepsanou: „Vyučování a vychovávání.“ Sedění skončilo znamenitými slovy, jež příležitostně improvizoval arcibiskup msgr. Aneyros. Ukončil, uchvácen jsa nadšením, pozdravem Salesiánů, nazvav je předvojem veliké missie, jež pracovati bude s požehnaným výsledkem na spásu duší v celé jižní Americe.

Následujícího měsíce čítala již kolej ve Sv. Mikoláši sto internistů a padesát poloviční konviktistů.

Dle slov Boscových, jimiž podával zprávu sv. Otci, byla kolej tato spíše malým seminářem určeným opatřiti krajinám tém apoštoly, kteří obraceti budou divochy na víru, nežli toliko pouhou kolejí v obyčejném slova toho smyslu.

Již od jara r. 1876. sedm chovanců domorodých přálo si věnovati se stavu kněžskému, aby pomáhali pokřesťovati příbuzné své, polodivochy to na pampách. Někteří z nich byli synové Gaučů, světoznámých svou dovedností krotiti a vychovávati i nejdivější koně.

Kapitola IV.

Osady v Patagonii. První cesta dvou Salesiánů missionářů na sever do této země Korrespondence D'Costamagny. Dvě fary v Carmen de Patagones a v Mercedes o Viedma.

Dne 14. listopadu 1877. poslal Bosco znovu dvacet čtyři missionáře: byl to pouhý počátek oné armády, jejímž předvojem byli D Cagliero a D'Fagnano, abychom užili významu arcibiskupa z Buenos-Ayresu. Až do r. 1883—1884. bylo podniknuto do různých končin jižní Ameriky osm až deset výprav Salesiánů a sester Panny Marie Pomocné. Někteří mladíci američtí byli připravováni na kněžství nejen v Buenos-Ayresu, jak jsme již podotkli, ale ještě i v Montevideu. Zde odhodlalo se asi dvacet jinochů státi se kněžími. Podivuhodné to věru výsledky, považíme-li, že tato země před příchodem Salesiánů byla zcela a naprosto neúrodná v této příčině. Mimo noviciát Salesiánů, jenž každým rokem zkvétá, jest tu i noviciát sester Panny Marie Pomocné, určený dívkám americkým.

V měsíci dubnu 1878. odbývány dlouhé porady o tom, kterak činiti, aby se missie do Patagonie zorganisovaly co nejúčinněji, jakých k tomu voliti prostředků, aby podnik blahodárné ovoce přinášel. V poradách těch zasedali msgr. Di Pietro, apoštolský delegát pro Paraguay, arcibiskup Aneyros. D'Bodrato, D'Cagliero e D'Fagnano; všichni uznali nutnost, aby vnikli co možno nejdále a nejhlouběji do území patagonského. Salesiáni měli již majetek v Carhuè, osadě něco vzdálené od poslední stanice železné dráhy; arcibiskup si přál, aby zde založili řemeslnicko-uměleckou školu pro Indiány; bylyť zde osady cizinské, dosud nebylo tu však ani kostelíčka, ani kaple; jiní chtěli, aby se missionáři usadili na Carmenu na Rio Negru; konečné M'Dillon, kommissař přistěhovalců, byl toho mínění, aby se založil hospic na nejzazším druhém konci Patagonu, blíže užiny Magelhaenovy.

Nejlépe by zajisté bylo bývalo usaditi se na všech těchto třech místech současně. Ale chybělo k tomu vše: nebylo zde apoštolů, ani koadjutorů, ani dílovedoucích do pracoven řemeslnických. „Šedesáte nás", pravil Don Bedrato, „jest již zaměstnáno v Montevideu, v Buenos Ayresu a ve sv. Mikoláši; bylo by zde třeba několika set nových dělníků — a mateřský dům náš v Turině, ač těší se plnému rozkvětu, nemohl by sám postrádati tolik pracovníků, aby je mohl vyslati na missie do Ameriky."

Dva kněží Salesiáni shodli se tedy podniknouti výzkumnou cestu na sever této země s msgrem Espinozou, generálním vikářem Buenos-Ayresským. Cesta tato odložena byla však až k jaru r. 1879., aby mohli užiti výhodně pro sebe vojenské výpravy, poslané ministrem války republiky argentinské. Výprava tato vojenská měla též účelem výzkumné cesty vědecké.

Salesiáni nečekali na monsignora Espinozu. Sotva že nadešla příhodná doba, aby dobrodružná tato výprava podniknuta byla, odcestoval kněz Jakub Costamagna a doraziv na počátku měsíce máje roku 1879. do Carhué uprostřed rozsáhlých prérií, známých jménem pampas, měl rozmluvu s kazikem Manuelem Eripaglou, a obdržev jeho dovolení, pokřtil mnoho Indiánů jeho kmene. Také mnohým Indiánkám udělil křest sv., zvláště oněm, jichž otec, bratr nebo manžel padli ve srážkách s vojskem vlády zemské.

Pak projel koňmo — a to zcela sám — celé prostranství, jež se rozestírá od Carhué a Rio Colorada k Riu Negru. Ve svých dopisech uznává, že jestli se mu na této pouti nic zlého nepřihodilo, stalo se to zvláštní milostí a orodováním Panny Marie Pomocné. Za neobyčejné štěstí pokládá, že vyvázl bez pohromy z děsných chumelenic sněhu, jež jsou v těchto končinách zjevem téměř každodenním. Ale často trpěl hlad a žízeň, spal pod širým nebem v ledové zimě, jedl koňské maso i pil slanou vodu.

„Aby to vše člověk snesl, praví prostosrdečně, k tomu třeba železné síly." Dobrý missionář vyznává vlastní své slabosti a chyby. Velmi často myslil již, že vypukne v hlasitý nářek v těchto nekonečných nocích, kdy neslyšel ničeho kromě vytí dravých šelem, ale brzy nabyl opět síly klesající duch jeho, když si pomyslil, že se namahá a pracuje pro Boha a pro spásu tolika ubohých duší zcela opuštěných.

Za šest neb osm dní dostihli jej v Choël-Choëlu na březích Ria Nigra M. Espinoza a katechista Botta. Výzkumný armádní sbor,

jemuž velel generál a ministr Julius Rocca (pozdější president republiky), dorazil sem dne 31. května 1879. po šťastném pochodu 130 mil; přebředl se svými četami Rio Colorado a rozehnal násilím dva velmi silné sbory Indiánů, které chtěly pochod jeho překaziti.

Ministr války uznav, že Prozřetelnosť způsobem vskutku zvláštním chránila jeho vojsko na tomto dlouhém a obtížném pochodu, poručil, aby byly konány veřejné modlitby na díků vzdání. Dne 2. června roku 1879. poslal o tom vládě do Buenos-Ayresu následující úřední zprávu: „Panu presidentovi republiky. Dnes slouženo bylo slavné Te Deum pod širým nebem jako díkůvzdání vojska za šťastný výsledek pochodu našeho sboru. Monsignor Espinoza sloužil oběť mše sv. za assistence missionářů Salesiánských uprostřed dalekosáhlé bující prérie na břehu Ria Negra ve přítomnosti všech sborů, rozestavěných v plném lesku v nejkrásnějším pořádku. Divadlo to bylo imposantní a nikdy dosud neprochvívalo námi hlouběji pohnutí náboženské. Na žádném místě necítíme více jsoucnosť Boha jako na poušti. Zítra časně z rána se vydáme na pochod."

Z jednoduchosti tohoto oznámení právem zajisté lze souditi na velikosť ducha generálova — jenž, vysoký hodnostář a státník, nepovažoval se za snížena pokořiti se takto Bohu.

Brzy po mši sv. a Te Deum msgr. Espinoza pokřtil šedesáte domorodců, jež ihned po obřadu byli vřaděni do různých praporů vojska.

Dne 3. června udělil kněz Costamagna křest sv. dvaceti dvěma indiánským dětem a dne 4. téhož měsíce devíti jiným jinochům indiánským, kteří až dotud nebyli dostatečně připraveni. Missionáři přišli pak po pětidenním pochodu do teprve nedávno založené osady Conesy, kdež pokřtili padesáte malých dětí; sloužili zde dvakráte mši sv., jíž obcovala větší část z tisíce domorodců, osadu tvořících. Ubozí kolonisté velice si zastekli, když missionáři odcházeli, a obličej jich nevyjasnil se dříve, až když slyšeli, že se zase brzy vrátí.

Pan Recalde, správce osady, učinil vše, co jen mohl, aby hostě své dobře přijal; lože své přenechal monsig. Espinozovi a křeslo někdy krále Aurelia I. Donu Costamagnovi.

Tento domnělý „král" Patagonie, jak známo, byl pařížský dobrodruh de Tomans. Shledal brzy, jaké zpozdilosti se dopustil, vyměniv pařížský salon, opatřený veškerým pohodlím, za korunu pouští, kdež byla bída a strádání údělem! Aby nezemřel hlady, byl nucen opustiti svůj trůn a vrátiti se úplně zničen do své vlasti.

Pohnutka, jež sem vedla Salesiány, nemůže ani býti porovnána s dětskou ješitností tohoto divadelního hrdiny. Bylať povahy vznešené, a mělo z ní vzejíti též ovoce ceny trvalé.

Opustivše Conesu, odebrali se do Guardia Mitre. Zde našli své vozy se zavazadly a dorazili pozejtří do Patagones. Toť bylo ono místo, kde měla býti založena prvá osada missionářská určená pro Patagonii.

Patagones jest městečko s pěkně vystavenými domy, dosti pohodlnými. Stojí na povrchu zemském o málo déle jednoho století; má skoro čtyři tisíce obyvatelů a leží šest mil od oceánu atlantického, na obou březích Ria Negra. Část města na levém břehu slove Carmen de Patagones; část na pravém jmenuje se Viedma nebo Mercedes a sousedí s patagonskými pouštěmi. Zprvu byla osada Carmen trestnicí:

odtud vzešlo obyvatelstvo města, jakýž div tedy, že v něm shledati lze ještě stopy dědičné zkaženosti.

Monsg. Espinoza, D. Costamagna a katechista Botta byli tentokráte velmi pohodlně ubytováni v domě otce Savina, Lazzaristy. Radost, jíž pocítili po tolika strádáních a namahánich, nezbavila jich však úzkostlivého dojmu a pocitu, jejž jim způsobila náboženská chladnost a netečnost Patagonců.

První kázaní Costamagnovy nepřivábily zhola nikoho. Ať již to bylo v Carmen nebo v Mercédes, kdež se hlásalo slovo Boží střídavě, chrámy ostávaly téměř prázdné. Ostatně tento stav duševní zbědovanosti a ztrnulosti, v němž se nalézaly duše osadníků, lze dostatečně vysvětliti tím, že nebylo nikde kněží ani duchovních správců vůbec na březích Rio Negra. Byl-li zde pouze jeden farář — a tomu bylo konati službu nejen na dvou farách v Carmen a Mercedes, ale obstarávati i duchovní správu v Guardia Mitre, kdež bylo asi tisíc duší a v osadě Conese, kdež mimo osm neb devět set Indiánů byli i někteří Španělé a pak ještě ke všemu bylo mu zajížděti do Choël-Choëlu, sedmdesáte mil cesty od Patagones; byl-li i této končiny jediným duchovním.

V Mercedes sídlí gubernátor, jmenovaný republikou Buenos-Ayresskou a protestantský pastor, jenž jest zároveň lékařem a učitelem na škole svého vyznání náboženského.

Nyní lze rozuměti, proč slovo Boží po prvních pokusech našich Salesiánů dlouho neneslo žádného ovoce. Padalo-li na půdu kamenitou, pranic nepřipravenou; božské símě nemohlo tu nikterak vyklíčiti.

Arcibiskup Buenos Ayresský neztrácel však ducha. Pobádán jsa nesčetnými těmito obtížemi, psal Boscovi do Turina, že by potřeboval pro tuto Patagonskou missi o deset Salesánů více a několik sester Panny Marie Pomocné. Vláda republiky argentinské sdílela přání toto s arcibiskupem a dala mu na srozuměnou, že pro rok 1880. obdrží výnosnější subvenci, nežli obyčejně pro missii bývala povolována. Ostatně jak v Carmenu tak v Mercedes byly domy již v pořádku, kostely již vystaveny, a místo pro sestry P. Marie Pomocné bylo taktéž dostatečně upraveno.

Bosco se chystal učiniti dle přání arcibiskupova, nežli však mu vyhověti mohl, doslechnul, že důstojný hodnostář, nečekaje na kněze evropské, poslal z Buenos Ayresu dne 15. prosince 1879. osm Salesiánů a čtyři sestry P. Marie Pomocné, pokládaje rychlé vyslání této missie za nezbytné.

Kapitola V.

Republika Uruguayská. Montevideo a Villa Colon čili Villa Columbova. Paysandú. Las Pietras.

Nežli si povšimneme pokroků missií v Patagonii, přihlédneme k domům, jež Salesiáni založili v Uruguayi.

Jestliže prvý střed salesiánských missií byl ustanoven v Buenos-Ayresu, druhé středisko, skoro rovněž tak důležité, bylo zřízeno v Montevideu. Tyto dvě osady mlčky si pomáhaly. Kdyby jedné z nich začalo se špatně dařiti, tehdy Salesiáni, ostalí na její troskách, nalezli by útulek a útočiště v osadě druhé.

V polovině měsíce května 1876. D. Cagliero přišel do Montevidea za nutnými a naléhavými záležitostmi msgra. Very, tehdy

biskupa in partibus a apošťolského vikáře republiky uruguayské. V celém tomto území této republiky, tak rozsáhlém a bohatém, nejkrásnějším a nejúrodnějším z celé Argentiny, nebylo ani jediné koleje katolické, ba ani semináře. ani velikého, ani malého.

Po více let sužovaly Uruguay války se sousedy a války občanské; po uzavření míru zavládl zde čilý a kvetoucí obchod, ale na troskách starých kongregací náboženských, jež byly vzdělávaly zemi, rozbujnělo se svobodné zednářstvo, instituce křesťanství nepřátelská. A poněvadž družstvo Salesiánů bylo oddáno papeži, vedli zednáři proti nim více méně zjevnou válku ve svých časopisech.

Tehdy, když D. Dagliero uposlechl pozvání biskupových, bylo mu řečeno, že hodinu cesty od hlavního města jest na prodej villa nedávno zbudovaná. nazvaná Villa Columbova, vystavená na návrší mírném a obklopená parkem s nesmírným počtem stromů. Tento park čítal přes čtyřicet tisíc čtverečných metrů a vycházelo se jím čtyřmi hlavními vchody na čtyry veliké silnice, jež spojovaly villu s celým blízkým okolím. Ježto společnost, jež vystavěla villu Columbovu, právě se chystala ohlásiti úpadek, přispíšila si kommisse jmenovaná biskupem, aby ji získala dříve, než by padla do rukou zednářům. Sotva že byl kontrakt podepsán, prohlásil biskup, že ji odevzdá Salesiánům s podmínkou, aby se zde udělovalo veškeré vyučování (i vyučování vyšší), a aby kaple připojená sloužila za kostel farní.

Konečně dárcové a členové komitétu žádali, aby jim byla zajištěna nějaká peněžitá summa neb několik míst bezplatných v ústavě budoucím. D'Cagliero jim nabídl, že přijme jistý počet Italianů bydlících v okolí jako externisty, nabídka tato byla přijata.

Ku konci roku 1876. odešla z Turina nová družina Salesiánů, určená výhradně pro Uruguay. Ředitelem této výpravy byl professor D. Ludvík Lasagna; dorazili do Montevidea na počátku února 1877. Hned potom dal věděti D. Lasagna Boscovi o svém šťastném příchodu a o srdečném přijetí od Monsignora Very, apoštolského vikáře Uruguaye.

Podobizna tohoto velečinného, horlivého a znamenitého hodnostáře nakreslena jest rukou mistrovskou od D. Lasagny. Monsg. Vera zdvojil svá úsilí, aby přispěl Salesiánům, slovem plamenným i skutky lásky o ně pečoval, nahlížeje s bolestí, že nejen ve hlavním městě jest kněží stále ještě málo, ale ještě více že cítiti jest onen nedostatek v celé Argentině. Bylat o duchovní holá nouze, a bylo jich všude nejsvrchovaněji třeba. Proto přijal Salesiány jako pravé vyslance Boží, nechtěje ani dovoliti, aby se přímo odebrali do villy Kolumbovy, kdež ještě nebyli ani očekáváni.

D. Lasagna svolil k této naléhavé žádosti a užil jitra druhého dne, aby poznal zdejší poměry náboženské. Ve příčině této veliké město Montevideo poskytovalo pramalých nadějí, ač zde byly dva velikolepé chrámy — katedrála a kostel sv. Františka — a několik menších kongregací náboženských. Obecně bylo stěžováno, že nepřichází nikdo poslouchat slova Božího.

Nazejtří k večeru odebrali se Salesiáni do villy Colonovy, kdež jim Cagliero a Tomatis obdivuhodným způsobem byli cestu připravili. Byli zde přijati s láskou v pravdě bratrskou. Měli velmi brzy sto internistů a několik externistů, nemohouce okamžitě ani vyhověti všem dotazům, žádajícím, aby jich bylo přijato více.

Jednoho dne v měsíci prosinci r. 1877. jistý počet znamenitých osob z města podnikl vycházku do okolí nedaleko villy a umínili si navštíviti kolej Ježto však se právě vyučovalo, nechtěli do ústavu vkročiti, prohlásivše skromně, že přijdou až po polednách. Těchto několika hodin bylo dobře užito od ředitele koleje.

Když hosti zabušili na bránu, otevřela se tato do kořán, a oni kráčeli po dvoře jeden za druhým za zvuků fanfar a hlaholů trub, jež hrály národní hymnu republiky argentinské. Pak vstoupili do velikého sálu, kdež zanotovali hymnu Pia IX., harmonisovanou od Cagliera. Na to vystoupil chlapec v oděvu obuvníka, opásán zástěrou, s kladivem v jedné a se starou botou v druhé ruce. Zazpíval s veselým rozmarem a nenuceností pěknou píseň „Počestný pracovník“, a obecenstvo, velmi rozveselené, živé mu tleskalo. Mezi těmito hosty z Montevidea a osadou Salesiánů nastalo odtud pevné přátelství, jež ve mnohé příčině neslo oběma stranám zdárné ovoce. Někteří z těchto navštěvovatelů byli zprvu velmi nedůvěřiví k těmto zámořským missionářům; slyšeli na ně žaloby, že jsou nesnášenliví, fanatičtí a hrabiví; někteří se také rozmýšleli, mají-li překročiti prah koleje, kdež dle jich domnění panoval přísný asketismus.

Tento náhled brzy ustoupil přesvědčení mnohem přívětivějšímu. Po malém přištipkáři vystoupil jiný hošík, jenž velmi pěkně přednesl tklivou romanci „Sirotek“; zpěv jeho byl tak dojemný a působivý, že učinil hluboké pohnutí mezi posluchači.

Potom vedli své hostě do kaple, kdež se zpíval chvalozpěv ku poctě sv. Rosy z Limy, milované a populární to patronky Jižní Ameriky. Nežli odešli, promluvil k nim D. Lasagna. Vyloživ krátkými slovy účel instituce salesianské, líčil prostředky, jichž Salesiané užívají k osvícení a povznášení duší. Dva z hostů vyžádali si slovo a obdrželi je jeden po druhém. Byli to dva redaktoři časopisů. Napomínali mladíky koleje, aby dobře se chovajíce, odpovídali starostem a péči, jakéž měli jich učitelé o jich vzdělání: Vyslovili pevnou naději, že ústav bude pravým dobrodiním pro jich zemi.

To však nebylo vše. Divíce se tomu, co byli viděli a slyšeli, chtěli tito pánové zanechati upomínku své návštěvy v nové koleji, a slíbili, že pošlou velmi pěkné piano. Jest to nástroj, povídali, bez něhož tak dobří hudebníci ani býti nemohou.

D. Lasagna jim vřele děkoval, prohlásiv jim s upřímností, že tento dar vyplní důležitou mezeru nábytku koleje.

A posléze — a toť byl pro naše Salesiány vrchol šťastného výsledku dne — někteří z hostů, než odešli, dohodli se s ředitelem koleje, že mu svěří vychování svých synů. A tak D. Lasagna a věrní jeho soudruhové za několik téměř hodin dovedli přemoci předsudky nejvíce vynikajících osob z Montevidea a zvítěziti nad nimi — a byly to předsudky utkvělé, podněcované protikatolickým tiskem a zvláště každé kongregaci náboženské rozhodně nepřátelským. Pozorovali zřejmě, že veřejné mínění počíná jim býti příznivým. A vskutku: od oné chvíle rostla jich popularita čím dále tím více, a zdálo se, že se den ode dne bude šířiti dále po celé Uruguayi. Toť byla první bitva, kterou na celé čáře vyhráli.

Jestliže jsme se poněkud zdrželi u těchto podrobností, stalo se to proto, že se nám zdálo býti dobře ukázati ku karakteristickému, pravému praktickému duchu Salesianů. Moudře pochopí se zvláštní dovedností

potřeby, obyčeje a zvyky každé země, kde se usadí; oni učí především pravé lásce k vlasti, sdružené s náboženstvím. Ostatně jsou obyvatelé vnitřní Uruguaye všichni původu italského a žádají s velikým úsilím kněze, kteří mluví jich jazykem a mohou býti tedy jich duchovními správci. Jistá žena pravila prostodušně: „Naše jalovice a skopci mají pastýře své, kteří je opatrují, a my, bytosti lidské, postrádáme pastýřů duší svých."

Byl tu i ještě jiný zvláštní a velmi mohutný důvod, aby právě zde missie se zařídily: bylit se ve městě Paysandú, čítajícím asi 25 tisic obyvatelů, usadili Valdenští. Bylať to situace považlivá, neboť Paysandú sousedí s pustinami obydlenými divokými domorodci. Biskup z Montevidea prosil Salesiány, aby sloužili ve farnosti jemu podřízené, v Paysandú, počtem duší nejbohatší. Dobří kněží přijali nový tento apoštolát — nedalit se nikdy odstrašiti nesnadností díla, byť i sebe svízelnějšího. Z počátku byli velmi dobře přijati, ale na večer po jich příchodu, po ovacích dne, následovalo reptání a hlasité lání: nebyloť to nic jiného, nežli kousek nastrojený od zlomyslných Valdenských. Neměloť to však vážných následků.

Kapitola VI.

Císařství Brasilské.

V měsíci listopadu r. 1882. opustil D. Lasagna Montevideo a villu Kolumbovu, aby se radil s císařem brasilským o náboženských potřebách jeho rozsáhlých států. Tento velečinný a moudrý panovník, dokládá horlivý missionář, velmi dlouho se mnou hovořil o původu sdružení Salesiánů, o jeho účelu, o prostředcích, jichž užívají ku vychovávání mládeže a k obracování duší. Nejprve žasl udivením, potom však klidně naslouchal s velikým uspokojením vysvětlivkám a vypravování D. Lasagny, žádaje posléze, aby se Salesiáni usadili nejprve v Rio-Janeiru, a později postupně i v ostatních končinách brasilských.

Odevzdal jim krásnou residenci v Nikteroy, asi míli od města; oni pak zde založili hospic a útulnu sv. Rosalie.

Dva kněží a dva salesiánští koadjutoři usadili se tu ve dvou domech. Nikteroy jest v překrásné velikolepé krajině.

D. Lassagna, poznávaje, že zde v Brasilii otevírá se novým missiím Salesiánským široké pole, nepřestal toliko na tomto založení blíže Ria-Janeira. Se svým soudruhem počal navštěvovati vynikající biskupy tohoto císařství, zvláště ty, kteří ho byli již nalehavě nejednou zvali. Všichni přijali jej s nejživějším zájmem a s velikou srdečností. D. Lassagna praví: Nepřestávali žádati, ano úpěnlivě prositi, abychom jim přispěli ve svrchovaném jich nedostatku. Jich diecése jsou nesmírné; jedině Para jest pět neb šestkráte větší nežli celá Francie. Všude nedostává se duchovních: staří vymírají, nových není. Semináře jsou prázdné, náboženské řády vymřelé nebo živoří bídně, víra hyne očividně v srdcích národů. Biskupové si přáli, aby v Brasilii samé oživeno bylo světlo Kristovo dříve, nežli pochodeň víry zanesena bude k divochům, obývajícím břehy Amazonské řeky. Naříkají si a slzí, že v jich ohromných, obyvatelstvem přeplněných městech nečelí nic rozmahající se nevěře a bludným, zkázyplným naukám z Evropy sem přinášeným, že hrozivému proudu tomu nebrání žádný val, žádná hráz.

Tak vyjádřil se D. Lassagna a proslovil, že přeje myšlénce té zříditi zde výpravy missionářské. Povrch provincie Para čítá 1 mill. 480.000 čtv. kilometrů; na celém ohromném prostranství tomto žije zde sotva šedesát tisíc pokřtěných, a mezi nimi jest více nežli šest tisíc otroků; na pustinách pak jsou tisíce tisíců lidí dosud nepokřtěných. Snad mnohému dobře jest povědomo, že asi před třemi lety odvážil se sem vniknouti učený Francouz Crevaux, chtěje konati výzkumy vědecké: byl však zavražděn i se svou četnou družinou, záležející z průvodčí občanských a vojínů.

Mluvě o této katastrofě, praví důstojný a vroucí missionář: Strašlivá tato příhoda, místo aby byla způsobila, bychom ucouvli od podniku zamýšleného, spíše nás poučila a přesvědčila o nutnosti, aby katolický missionář se svatým křížem v ruce do těchto krajin vnikl, kráčel první neznámými stezkami a otevřel je křesťanské vzdělanosti a obchodu lidské společnosti. Meč tu jest marný: zde pomůže kříž. A tak my, zatím co naši bratří se namahají pro spásu duší na ledových pobřežích Patagonie, brodíme se pod šípy úpalného tropického slunce a neznámými řekami, mijíce Uruguaye, republiky argentinské a Paraguaye vnikáme až do provincií nejvnitřnějších, znenáhla zmocníme se i srdce Ameriky; odtud pak mohou synové sv. Františka Salesského organisovati veškerou horlivostí malé výpravy do všech uhlů, vnikati do rozlehlých a opuštěných končin — všude kyne hojná žeň získaných duší, jež jménem Božím odívají se vzdělaností, a do nichž vniká záře i teplo učení Kristova. A kdož ví, zdali jedenkráte přestoupivše obrovské vrcholy hor v Para a přebrodivše se řekami Arinosem a Tapayosem, nebudeme si moci podati ruce s našimi spolubratry, již konají missie na řece Amazonské! Jaké to setkání, jaký to bude den! Nechť Bůh příchod jeho urychlí, ont jest milosrdný a učiní to pro spásu tolika národů, pohrobených ještě v hlubokých tmách barbarství! Ale jakým nadšením daří člověka víra! Hle velikolepou strategii, jakéž učí prostého, všem neznámého missionáře horlivosť získati duše! Zajisté že ustavičný onen vznešený ruch, jakýmž vynikají veškeré missie jihoamerické, vyznamenává dělníky na vinici větší statečností a cenou, nežli zkušené vůdce vojenské, dobývající nejhlučnějších vítězství!

Biskup v Para pojal zvláštní myšlénku, jak by lze bylo zvěstovati sv. evangelium národům rozptýleným po březích Amazonky. Myslil totiž veliký parník s kaplí na palubě; na parníku tom byli by missionáři, putující z krajiny do krajiny. Tak dostalo by se potěchy náboženské všem obyvatelům těchto rozsáhlých končin, ať již usedlým osadníkům či domorodým Indiánům. Pomocí moderních vynálezů bylo by lze bez značného nebezpečí a velikého namahání získati počet duší, postrádajících až dosud veškeré náboženské potěchy. Záměr D. Lassagny přestal by tak býti pouhým velikolepým snem a stal by se skutečnou pravdivostí.

Jestliže císař brasilský dle svého slibu podivuhodný tento podnik podporovati bude, jestliže Salesiáni budou s to, aby bez vojenského a politického podmanění území mezi Para a užinou Magelhaesovou získali víře Kristové a s úspěchem missii křesťanskou provedli, pak stane se za vlády tohoto panovníka důležitější děj, než udál se za nejslavnějších císařů od Alexandra Velikého až po Napoleona.

(Pokračování.)

O probuzení národa českého v jihovýchodních Čechách

a jakých zásluh získala si v té příčině knihtiskárna Landfrasova v Jindřichově Hradci.

Podává **František Wildmann.**

Na konci minulého a na začátku nynějšího století byla krajina Jindřicho-Hradecká a celé jihovýchodní Čechy skorem beze všeho národního uvědomění. Český genius v krajinách těch byl pohroužen v tvrdý spánek, a málem by se byla celá krajina Jindřicho-Hradecká i s městem úplně poněmčila. Buditelů národa nebylo, knih českých rovněž ne, nebylo ani chuti ku čtení — jen tu a tam v některém domě jako hvězdička ukrývala se stará česká kniha ještě ze zlaté doby literatury české, totiž stará bible, v některé myslivně Mathislův herbář, z něhož myslivec, znaje mnoho léčivých bylin, léčil, jsa spolu lékařem v té krajině, dále z dob jesuitských uchovala se zde onde nějaká postilla, pak několik jarmarečních písní, svatých i světských, a konečně některá modlitební kniha, hlavně „Nebeklíč“ — a to byly toho času jediné knihy národa našeho — jediná četba za dlouhých zimních večerů.

Co za dob císaře Josefa II. zařízena byla v Jindřichově Hradci hlavní škola německá, dítky se tam vůbec odnárodňovaly — a mluvily takou česko-německou směšeninou slov, že jim bylo sotva rozuměti. Vždyť již před tím Jan Blahoslav ve své grammatice české, r. 1543. v Norimberce vydané, praví o Hradeckých, že jsou sice dobří lidé, ale špatní Češi. A kdo se naučil německy, mluvil jen německy, ano, němčina dostávala vrch nad češtinou, že se stalo modou mluviti německy, kdežto čeština zůstala popelkou jen pro lid nevzdělaný, vesnický a služebný. V lepších domech a na ulicích mluvilo se všude jen německy, a řemeslníci a obchodníci, ač doma mluvili česky, vyvěšovali nad krámy jenom firmy německé; v úřadech mezi úřednictvem a lidem majetnějším mluvilo se jenom německy. Cizinec, který by byl v těch letech zavítal do Hradce neb do okolí, byl by považoval krajiny ty buď za ryze německé nebo již úplně poněmčelé. Takové byly poměry na konci minulého a na začátku nynějšího století v Hradci a v okolí.

V Jindřichově Hradci byla v minulém století knihtiskárna J. Hilgartnera, která jen živořila a kterou pak v r. 1797. převzal Alois Landfras. Muž ten, jsa v mladých letech, hleděl knihtiskárnu zvelebiti. Studovav v Praze na filosofické fakultě professuru, seznal tam první křísitele národa českého a přilnul jako oni celým srdcem k rodnému jazyku. Jsa nyní knihtiskařem, umínil si pevně knihtiskárnou svou pracovati na prospěch své otčiny.

Závod svůj rozšířil tak, že tiskl většinou modlitební knihy a mimo to zábavné a poučné spisy pro lid. Pro závod svůj získal skorem všecky tehdejší spisovatele české, hlavně ze stavu kněžského, nejvíce z diecése budějovické. Tito spisovatelé sepisovali knihy jak modlitební, tak i zábavné a poučné a co dobrého v německém jazyku našli, do češtiny překládali, kteréžto pak knihy Landfras ve své knihtiskárně tisknouti dal. A hle — z bývalé tiskárny Hilgartnerovy, kde se tiskly

jenom jarmareční písně a která jen živořila, stal se přičiněním Landfrasovým podnik a závod velice obsáhlý a rozšířený, že se z něho rozesýlaly knihy nejen do celých Čech a Moravy, nýbrž i na Slovensko a do Marie Celly, tak že v prvé polovici nynějšího století byla Landfrasova knihtiskárna jednou z nejproslulejších v Čechách.

Pro odbor modlitebních knih získal si spisovatele Jana Hýbla, J. Hřebeského, katechetu hlavní školy v Jindř. Hradci, Františka Dobromila Kamarýta, expositu z Klokot u Tábora, slavného to básníka, Jana Šrámka, kaplana jindřicho-hradeckého, muže velmi nadaného a vlasteneckého, který pak bohužel přestoupiv na víru protestantskou, pastoroval na některých českých osadách v pruském Slezsku, kde se mu velice zle vedlo, až konečně přestoupiv na pravoslaví, stal se gymnasialním professorem a ředitelem téhož gymnasia v Petrohradě, kde pak v pozdějším věku velice želel, že opustil církev katolickou, kterou ve stáří svém nade všecko velebil. Dále získal J. Nováka, Václava Lomnického, Františka Bohumila Tomsu, P. Šulce, Františka Rulla, katechetu a ředitele hlavní školy v Jindř. Hradci, muže nadaného a o dějiny hradecké velice zasloužilého, V. Soukupa, P. J. Nováčka, spisovatele velice přičinlivého, P. R. Strážského, Františka Novotného, faráře na Hůrkách (Adamsfreiheit), Josefa Pohořelého, faráře v Nové vsi u Kolína, osvědčeného spisovatele mnoha modlitebních knih, a zvláště pak dva velice pilné a nadané kněze, P. J. Švédu, faráře v Husinci, nyní děkana v Prachaticích, a Karla Müllera, faráře v Ledenicích, nyní faráře v Kamenném Újezdě. Tito dva velice proslulí a pilní kněží sepsali Landfrasovi mnoho modlitebních knih a též mnoho jich z německého přeložili, tak že firma Landfrasova mohla vydati 124 různé knihy pro rozličné stavy a pohlaví ve stech ano tisících exemplářích.

Krátký seznam těchto knih jest: Anděl strážce od P. Jana Šrámka; Berla bezpečná na cestu do šťastné věčnosti od P. Jos. Pohořelého; Betlehém od P. J R.; Budíček duchovní, též pod názvem: Duchovní nebeklíč, Duchovní pokládek, Štěpná zahrádka od P. R. Zimmermanna; Bůh nejčistší láska od Ekerthausena; Bůh jest otec náš, od Jakuba Branda, biskupa Limburského, zčeštil Jan Hýbl; Bůh jest útěcha má a potěšení mé od J. H. N.; Bůh, moje radosť od P. Karla Müllera; Cesta do nebeského ráje, též pod názvem: Harfa nebeská od F. Novotného; Cesta do nebeské vlasti dle modliteb sv. Augustina; Cesta radostná do Marie-Cell, k nerozdílné Trojici Boží na Nedělní Horu (Sonntagsberg) a k bolestné Panně Marii Táfelské; Cesta rozkošná do nebeské vlasti od P. J. Pohořelého; Cesta svatocellenská, někdy od sv. Václava Jindřichovi, markraběti Moravskému, ukázaná; Velká cesta radostná, modlitebná kniha poutnická, od P. Karla Müllera; Chvalte Hospodina všickni lidé, chvalte jej všickni národové, Výborné cvičení duchovní, Dítě a jeho anděl strážný od P. Šulce; Dítěte první láska k Bohu od Ludvíka Donína; Dítě má potěšení v Bohu a zalíbení v modlitbě, Dítko zbožné, Dobrota Boží, Má útěcha a má důvěra od P. Švédy; Doby posvátné od J. M. Pohořelého; Fiala lásky nebeské, P. J. Hřebeský; Jádro dobrého semene v dobrou zemi od P. Jil. Jaisa; Jádro duchovní, Jertrudy a Mechtyldy, dvou svatých sester, nábožné modlitby. Ježíšek, miláček dítek. Dle Ludv. Donína vzdělal P. Karel Müller; Ježíš, naše láska, P. J. Hřebeský; Ježíš, Maria, Josef, P. Fr. Novotný; Ježíš, mé spasení, P.

J. Novák; od téhož: Ježíš, mé potěšení; Ježíš, moje žádost, dle Al. Schlöra Frant. Dobromil Kamarýt; Ježíš, můj Spasitel od P. Václava Lomnického; Harfa nebeská od P. Fr. Novotného, faráře na Hůrkách; Haubera úplná křesťansko-katolická modlitební kniha, dle 20. vydání zčeštěno od Fran. B. Tomsy; Hora Kalvárská od spisovatele „Život Krista Pána"; Hvězda nebeská od spisovatele „Svatý svazek lásky", zčeštil P. Karel Müller; Chléb vezdejší od Dr. Xav. Masla, vzdělal P. Jan Švéda; Katolický kancionál, P. Karel Müller; Úplná modlitební kniha od J. Šmitta, vydání 12.; Křesťanská katolická kniha od svat. Augustina, Ruční knížka, Pět červených korálů, Koruna nebeská, Nábožný křesťan od knížete Alexandra z Hohenlohe, přeložil Jan Hýbl; Křesťan v umučení Páně, vydal P. Jan Švéda; Nebeská květenka, Květy z ráje nebeského od P. Šulce; Lilie dokonalých ctností, Maria, Matka dítek od P. Scholze; Missionární katolická knížka, Modli se a doufej od P. Frant. Rulla; Modlicí kniha úplná od Jana Blahověsta Šmitta; Modlitba dítěte, Modlitba nejprvnější dítěte, Modlitby k pobožnému uctění Marie Panny Karlovské, Modlitby křesťanské, zdělal Jan Salatnay; Modlitby poutnické k obrazu Panny Marie na Svaté Hoře, Modlitby při mši sv., Sebrané modlitby od P. J. Fišera; Celý nebeklíč, Poloviční nebeklíč, Zlatý nebeklíč 239. vydání od jesuity J. Plachého (Ferus); Oběť Božské chvály, Skutečná oběť před Bohem. Dle K. Hanla vzdělal P. K. Müller. Otčenáš. Podle Jana P. Silberta; Pane, zůstaň s námi, Pán Bůh a Bůh můj od Karla Müllera; Perly nábožnosti od P. Karla Müllera, faráře v Ledenicích; Pobožnost katolického jinocha studujícího, Pobožnost k Božské Prozřetelnosti od P. V. Soukupa, Pobožnost k nejsvětějšímu Srdci Pána Ježíše a Panny Marie; Pobožnost k uctění nejsvětějšího Srdce Pána Ježíše, Domácí poklad od Michala Haubra, vzdělal P. J. Nováček; Poklad domovní od P. Karla Müllera, faráře v Ledenicích; Duchovní poklad, vzdělal P. J. Novotný; Libý pokrm duše, Nebeský pokrm, Poutník nábožný na cestě Svato-cellenské, Můj průvodčí k nebeské vlasti, Příprava a modlitby k sv. biřmování. Sestavil P. K. Müller, farář v Ledenicích; Dobrá rada Panny Marie a Matky Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista. Přeložil spisovatel „Nevěsty Krista"; Rozjímání duše křesťanské, čili chléb života od P. Zimmermanna; Duchovní růže rajská, Duchovní spolek, Srdce lidské. Dle Ruffra P. J. Hřebeský; Duchovní stráž před branou věčnosti. Dle Hanla P. K. Müller; Svatý svazek lásky dle Weiningera zčeštil P. K. Müller, farář v Ledenicích; Uvedení k zbožné modlitbě od P. F. Šolce; V Bohu mé zalíbení. Sestavil P. Jan Nep. Hřebeský, ředitel hlavní školy v Jindř. Hradci; Nebeský věneček, Zlatý věneček, Pravý vůdce do srdce lidského. Dle Ruffera P. Jan Nep. Hřebeský. Malá Zahrádka květná, Zahrádka rajská od J. Arnda; Zápal lásky Boží duší vyvolených, Zdrávas Panno Maria dle J. P. Silberta; Život Krista Pána a svatých apoštolů, P. Kar. Müller, farář Ledenický.

Mimo tyto modlitební knihy vyšlo v Landfrasově knihtiskárně veliké množství křižových cest, kancionálů, pobožností k rozličným svatým, pobožností a dějepisných popisů rozličných poutních míst, zvláště Marianských, a veliké množství svatých písní.

Knihy a brošůrky tyto prodávaly se v knihkupectvích, na jarmarcích, na místech poutnických, a tak knihkupectví toto zaplavilo svými modlitebními knihami téměř celé Čechy a Moravu, ano i celé

uherské Slovensko a poutní města i v německých krajinách, jako Maria-Cell. K tomu třeba připojiti, že Landfrasovy modlitební knihy byly velice laciné; obyčejně se čítal arch za tři krejcary, ano ještě levněji. K tomu ještě byly všecky tyto modlitební knihy a spisy zdařilé, dějepisné, poučné, tak že lid náš jimi nejenom se povzbuzoval ku zbožnosti, nýbrž též v nauce náboženské poučoval a seznával dějiny památných míst poutních. Proto měly Landfrasovy modlitební knihy takový odbyt, že některé vyšly v kolikero vydáních, ano mnohé se dočekaly dvacátého, třicátého, ano i padesátého vydání, a „Nebeklíč“ 239. vydání.

Kdybychom prošli veškeré krajiny, ve kterých národ česko-slovanský obývá, zavítali třeba do šumných údolí ladné Šumavy nebo do Krkonoš klečí porostlých, kdybychom zavítali do salaší moravských Valachů v krajinách Rožnova a posvátného Radhoště i do chudých Beskyd, kde skromný Slovák jenom ovesným chlebem a kobzulemi (brambory) se živí, i v té nejchudší chatě nalezneme všude Landfrasovy modlitební knihy a u něho tištěné písně.

Každý rozumný a nepředpojatý člověk uzná, že Landfrasova knihtiskárna dobyla si velkých zásluh o vzkříšení národa českého, neboť podávala lidu našemu četbu dobrou; darebných knih Landfras ve své knihtiskárně nikdy netiskl. Vytýkati by se jediné dalo, že překlady z německého nebývaly přesné, a pak že korektura někde nebyla pečlivá.

Lid neznal písma latinského, nýbrž jen švabach, proto vydával Landfras knihy své napřed švabachem, a když mladší generace na latinku ve školách přivykla, též latinkou. Zvláště v kraji jiho-východních Čech v česko-moravském pohoří nenalezneme u lidu jiných knih modlitebních a písní nežli u Landfrasa tištěných. (Pokračování.)

LITERATURA.

Dvě práce prostonárodní z dějin českého písemnictví.

Posuzuje Dr. **František Bačkovský.**

(Dokončení.)

II.

Druhou práci napsal mladý sice spisovatel, ale pilný a svědomitý badatel v oboru literárně dějepisném, o čemž svědčí na př. článečky jeho v „Ottově Slovníku náučném“. Jest pak Hanušův spis spracován značně zručněji a mnohem vroucněji i srozumitelněji nežli práce Hovorkova, a četba jeho skoro vesměs lahodí tak, že asi málo bude čtenářů, kteří začavše nedočtou spisu toho do konce. Nového však, z dosavadních rozprav o Němcové neznámého nepodává také skoro ničeho.

Předeslav slova Boženy Němcové: „Po smrti zabalili by do zlatohlavu, za živa se neptají: Člověče, co je ti!“, která hodí se dobře na mnohé pracovníky na naší národní roli a zejména také na Němcovou, Hanuš rozdělil spis ve dva oddíly. V I. oddíle probírá život a v II. význam Němcové. V čele oddílu I. čteme tato povšimnutí hodná slova, která Němcová sama o sobě napsala: „Poctivé srdce, upřímné snažení státi se vždy dokonalejší, prospěti národu, seč síly moje jsou — to jest to jediné, co mne nad obyčejné ženské staví, které pro nic nežijí na světě.“

Z vad, které namanuly se mi čtoucímu spis Hanušův, vytýkám na prvém

místě přílišné množství citátů. Kdyby byl některá zdlouhavá místa, která převzal odjinud slovně, pověděl vlastními slovy stručněji a kdyby byl tu a tam více svých úvah a svých myšlének připojil, byl by podal četbu ještě lahodnější, nežli jakou spis jeho jest. Ani ze spisů Němcové neměl tolik citovati, protože někde spis stal se tím poněkud rozvláčným. Proti tomu místa, která jsou vlastními slovy Hanušovými řečena, jsou skoro všechna velmi zdařilá. Jak dojemný jest na př. ihned začátek oddílu I.! Na str. 31. měl připomenouti, že s básní „Ženám českým“ Němcová prvně vystoupila jakožto spisovatelka u veřejnosť i že tu prvně místo „Barbory“ nazvala se „Boženou“ a že báseň její „Slavné ráno“ r. 1843. otištěna býti nesměla, protože censura toho nedovolila, a mohla k tomu býti připojena zmínka, kterak tenkráte v té příčině spisovatelům bylo nesnadno podobné plody otiskovati. Na str. 65. jest velmi nemilý omyl. Jsou tu citována slova K. Světlé o bezcharakterném mladíku, který neslušně zneužíval dobročinnosti Němcové. Světlá mladíka toho nejmenovala. Hanuš přidal do závorek „K. Bendla?“, ale dosud žijící hudební skladatel Karel Bendl žádných styků podobných nikdy s Němcovou neměl. Hanuš měl na mysli bezpochyby kněze Václava Čeňka Bendla, zemřelého r. 1870, avšak ani o tom nelze se toho domnívati na jisto. Zvláště pak nelze se nijak ani o Václavu Čeňku Bendlovi zmiňovati v té příčině tak, aby mělo to nějakou hanu na něho vrhati. I jestliže skutečně zneužíval dobročinnosti Němcové, dohánělа jej — tehda mladíka dvacetiletého — k tomu ohromná bída hmotná i tehdejší rozervanosť jeho duševní, jak patrno z životopisu jeho, jejž otiskl Ant. Klášterský v „Rozhledech literárních“ r. 1886. Kromě toho jest i míti na mysli šlechetné jeho snahy a činy i zásluhy, jichžto dodělal se později, když, vstoupiv do semináře a stav se knězem, s bídou nezápolil. Rovněž i jest nešetrna výtka učiněná na str. 77. Václ. Sv. Štulcovi. Na str. 87. Hanuš praví: „Kromě Jungmannova překladu Chateaubriandovy „Attaly“ sotva jest co pozoruhodného do let 1824. na poli české novellistiky. Teprve tímto rokem nastal obrat utěšenější Jindř. Markem (Janem z Hvězdy), prvním původním novellistou českým.“ Že slova ta jsou poněkud pochybena, patrno z mého článku v „Hlídce literární“, roč. 1886., na str. 10. a násl. Jsouť velmi pozoruhodné plody novellistické před rokem 1824. též od bratří Nejedlých, a Marek nebyl prvním původním novellistou českým. Litovati jest, že Hanuš neužil dopisů Němcové, otištěných v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“. S hlediště přísně literárně dějepisného bylo by lze vytknouti ještě některé vady, ale tyto výtky byly by nespravedlivé, protože spis není určen dějepiscům literárním, ač i tito platně z něho mohou čerpati *)

Bez názvu.

Básně J. S. Machara, v Praze u F. Šimáčka 1889. Kabinetní knihovny svazek XXXIX., cena 50 kr.

U nás se velmi pěstuje kritika formy. Neshodujeme se s kritikou, jež padá do mdlob nad nějakou kakofonií, nad nevinným hiátem, a jež celá podešena pozoruje tady tvrdosť jazyka, tady že si trochu verš zakulhal, tady že není tak rým jak by měl. Pravíme: neshodujeme se, ovšem potud, pokud zde uvedené vyskytuje se spoře. Forma jest u básně nesmírně mnoho. Ale naše doba mnohdy zapomíná, že též obsah básně, její ethická cena jest nesmírně mnoho. Posuzujeme-li přísně formu, posuzujme tím přísněji obsah! Vždyť obsah je srdce, jádro věci; obsahem básní, k jakému cíli se nese, jaká jest vůdčí myšlénka jeho, co

*) Nepříznivě, ale pochybeně s hlediště přísně literárně dějepisného Hanušův spis posouzen v olomoucké „Domácnosti“.

Vzhledem k vrstvám nejširším, jimž „Matice lidu“ jest určena, Hanuš měl se vystříci slov, jakými jsou na př.: kontrast (str. 6.), psychologický (7.), melodii evropské, jíž říkáme moderní romantismus (12.), koketerie (24.), proklamace (53.), extrém (60.), daguerrotypy (75.), atmosféry (88.), representant (88.), poetisování (100.), homérská scéna (100.), individualita (115.), idealisovaný (116.), allegorisování (117.), subjektivnosť (139.), geologické (143.), sympatický (144.) a j. Také není srozumitelna vrstvám nejširším na př. věta: „Ovšem takých poměrů, jaké měla Sandová s Pagellem, Mussetem, Michlem de Bourges a s jinými, nenalézáme u Němcové, avšak přátelství Sandové s Fr. Rollinatem, Jul. Néraudem...“ (30.) Jinak mluva spisu Hanušova jest úplně správna a přiměřena mluvě prostonárodní. Vhodně tu a tam vyskytnuvší se citáty německé pod čarou zčeštěny, a vůbec dbáno, aby spisu rozuměl i čtenář druhu nejnižšího.

jím se pronáší — tím jeví básník svůj směr celý; a jakého směru jsou naši básníci, jest věc velice důležitá pro celý náš národní život. Praví-li přísloví, že „šaty dělají člověka“, víme dobře, jak tomu rozuměti. Rovněž i u básně jest forma šatem: a jako šat netvoří hodnotu člověka, tak i forma netvoří hodnotu básně: a přiznáme-li, že hodnotu formální, tedy tato není ničím bez hodnoty vnitřní, obsahové. —

Machar rozdělil sbírku svou ve tři díly: „Já“, „My“, „Lidé“. Všechny díly točí se kolem centru „já“ více méně, jakž ani u lyrika jinak nemožno; prvý díl nejvíce, třetí nejméně; druhý věnován jest též částečně veřejnému našemu národnímu životu. Všechny básně Macharovy mají velice pěknou formu, pěkný rým, namnoze nový. Ale přeškoda stkvělé té formy, že odívá často obsah malicherný, nicovatý! Škoda, že z mnohých básní sálá pessimismus ničím neodůvodněný, často vylhaný a přesycenosť života strojená, nepřirozená! Vedle velice pěkných básní čteme i verše dýšící světobolem, přýštícím téměř všude z jednoho pramene: „z románu“ autorova, jejž tak široce byl nám vyložil ve své sbírce prvé: „Confiteor“, a k němuž opět a opět i zde se vrací nejen celou vzpomínkou „Poslední kapitola z mého románu,“ ale i četnými narážkami jinde porůznu.

Může to býti ovšem příčinou, že se povaha zasmuší, že srdce zabolí: ale podobná příhoda, buď ta neb jiná, stala se asi každému člověku. A kdyby každý básník a spisovatel měl podobnou příhodu učiniti hlavním zdrojem své lyriky: toť by věru bylo k zoufání čisti české básně. Víme ovšem, že žal a smutek se světa nikdy nevymizí: proto zoveme svět právem „slzavým údolím“, ale odkud onen žal a smutek pochází, původ jeho, tvoří též cenu básní.

Tak pěje autor o sobě:

„Mít dvacetčtyři roků (sic!) svého stáří
a srdcem být už někde v šedesáti,
kdy osud nás už ničím neobdaří
tou smrtí leda, v nicotu jež sklátí...“

a pokračuje:

„žít bez slzí — leda že ve hojnosti
je zívání a nuda vžene v oči...“

toť jest tolik, jako býti hotov se žitím, nadějemi, věrou, ideály a vším, co duši dává vzlet! Toť smrť za živa! Jinde praví:

„Však já, jenž z prosy piju zřídel,
jak dá mi doba pokleslá
a jehož duše nemá křídel,
by z prachu výš se povznesla.“

Kýž div, že je doba tak pokleslá, a odkud má vzíti duše křídel, nedává-li jí je naděje, víra a ideály? Truchlivá lectura podobná křídel duši jistě nedá!

V „Poslední kapitole z mého románu“ přiznává se básník:

„V té době hořkých utrpení
já mnoho žen jsem zas měl rád
měl rád?... ne, smyslů opíjení
já chtěl jsem, chtěl jsem milovat,
já klamal je, já klamal sebe,
a marně — vše jsem pochoval!

O básních své doby soudí jak následuje:

„Básně jsou pustým dýmem prázdné hlavy,
cit nemluví z nich k srdci teplem svým,
verš suchý se v nich pracně k verši staví
a divou honbou zachycen jest rým.

Toť věru přísný soud, a nehodí se na každého básníka; byť bychom i přiznali, že některý píše tak, jak autor o něm soudí. Běda však kritikům, kdyby někdo z nich se opovážil, o „věštci“ některém něco podobného napsati nebo snad dokonce — obecně tak se prosloviti! Jest vůbec každá kritika „věštcům“ nejvýš nepohodlna.

„a vše, co nemůž pochopiti,
chce katovsky jen popraviti,

neb pustým úsměškem to stihá,
kde posvěcení blesk se mihá,
jen všednějším čím která kniha
tím líp ji v chvále ocení."

Myslíme věru, že to s tím „katovským popravováním" ani „pustým úsměškem" není tak zlé. Že by nejvšednější kniha byla nejvíce chválena, tomu nikdo, kdo zná knihy i kritiky, naprosto věřiti nebude; u nás se věru spíše více chválí než „katovsky popravuje". Dle pravdy bylo by lze říci mnohem správněji, že se u nás nejvíce chválí kniha autora, jehož kamarádi jsou v žurnálech kritiky, pak přiznáváme rádi autorovi, že v tom smyslu má pravdu: pak i nejvšednější kniha třeba tuze slaveného jména se náramně vychválí.

Připomínaje sobě posudků prvé své sbírky „Confiteor", žaluje básník:

„Mé čelo blátem poházeno,
má čest je zašlapána v prach,
na pranýř dáno moje jméno,
jsem zhanoben hůř nežli vrah
— — — — — — — — —
Na myšlénkách, jež šly mou hlavou,
jak hlemýždové slintali — — —"

toť není ani pravdivé, ani pěkné; kýž div, že dočteme se jinde rozhořčených slov:

„a býti ve své vlasti prorokem
konečně začne mrzet věru dosti!"

Jen že to není věru skromností, zváti hned každého spisovatele neb básníka „prorokem" nebo „věštcem". Nad lebkou Máchovou dumá autor:

„a smutkem přísterným zří ven ty oči duté,
a kol tvých zubů tkví zhrdavý úsměšek —
jak by jsi říci chtěl, že víš, jak dál to dělá
tvůj národ, jenž jest týmž, jak za tvých trpkých let,
to bláto setřel dnes s mrtveho tvého čela,
by živých věštců jím moh' čela poházet!"

Národ jest již jiným, nežli byl, když Mácha žil — od té doby veliká práce kulturní vykonána jest v národě obrozeném. Ale básníků takových není jako Mácha! Tehdy nejvíce příkoří mu učinili současní básníci a spisovatelé sami, jak obecně známo — a právě ti dnes jeden o druhém píší nejkamarádštější kritiky, vynášejíce jeden druhého. Že pak o našich „věštcích" národ málo ví, jest vinou „věštců" samých: nedovedou psáti pro lid, neznajíce ho. Máchův světobol plynul z pohnutek zcela jiných, nežli Macharův!

Že dovede žel líčiti, o tom svědčí sloka:

„a v stesku strojeném a žalu mnohém
a v slzách, které v srdci nepálí,
vím, že si dáme potom oba „s bohem"..."

Báseň „Reliquie", líčící upomínky lásky, opěvá smyslně všední malichernosti. Básník „vidí oči líné, mající barvu polních chrp, jež slunce žárem zbledly již", „myslí na nožky malé, ty pracovité, vábné tak", „zní mu smutně tón ten známý, když slyší někde hrát neb pět tu polku, již s ní tančil", „pak na parfum vzpomíná, jímž její vlas jemný, rusý dýchával" atd. —

„V listopadu" jej příroda „více" netěší; „nakloněn jsem kašli, rýmě, té dlouhé rýmě prokleté." Ale „jen jedno ještě tak mne vzruší a rozpění krev moji v žár:

„toť ona, jež má tmavé zraky
a bujná ňadra, tmavý vlas,
ta před lidmi sic znudí taky,
však sama — zbaví nudy v ráz!"

Toť přece dosti srozumitelně řečeno!

Rovněž „Antická kráska" jest malichernost, o níž se rozepsal spisovatel v sedmi slokách. Chválí „štíhlý zjev", „bílou pleť", „rysy hrdé hlavy", že „hříchem už se zdálo býti chtít složit hlavu v ňadra ta," „že nezdálo se v tomto jasu

pro jiného nic stvořena, než obdivuje její krásu bys k zemi skláněl kolena“ a to vše jen proto, aby mohl říci na konec, že

„jdouc do divadla v zimní den
tré párků hltně snědla s křenem
a šla pak klidně na „Carmen“

toť poesie „proroků a věštců“ novodobých!

O ženě pronesen jest též tento náhled:

„Žena, k níž přilnout chceme přítulněji
je divnou sfingou, leccos mluvící.“

Ba věru, naši „věštcové“ jsou mnohdy též „divnými sfingami“ „leccos píšícími!“

Podobně jako v prvé své sbírce muže bývalé své lásky oblibuje si líčiti jako usedlého, vážného, „šedivého“, tak i vypravuje o muži „štíhlé paní, již vždy potkává na nábřeží“:

„Muž její jeden z těch, již pedanticky dbalí
bez bouří prožili života svého dny,
jest šosák poctivý, filistr dokonalý,
na pomník syn mu dá kdys nápis počestný.“

V básni „Cestou“, jež jest velice pěkná — praví básník, že by umřel v dáli steskem po českém kraji a českých lesích; jinde však (Mně bylo teskno . . .) dí, že „se mu vše protiví i poctivý ten dobrý lid“ a nazývá dědinu onu „klatou“, touže z ní „na ty pražské chodníky.“

Několika řádky načrtl Machar zcela trefně obrázek moderního blaseovaného vyžilce v básni „Chansoniéra“, líče svého přítele. „On, který v mladých letech vším v světě pohrdal, se všemu vysmíval, po citech šlapával jak po svanutých květech a pohár rozkoší jen dobře prázdnit znal, on, o němž pověst šla, že skálou srdce jeho, žeť chladným Mefistem, ledovým Juanem, jenž užil do dna vše a nabažil se všeho, víc nechtěl, po ničem netoužil v žití svém . . .“ on vzplál žárem největším k zpěvačce z tingl-tanglu!

Problém života záhrobného poesie jeho luští naprostou negací, již dává v ústa trestníkovi: „Aneb ti napadlo, a to tě hrozně děsí, že ještě jedenkrát soud bude nad nebesy, pak patnáct nových let anebo něco tak? Tou, hochu, báchorkou si nezasmušuj zrak. Dožiješ, dotrpíš, pak přijde jeden den, jsi bezduch, necítíš, jsi prach a popel jen . . .“

Měl-li trestník ten takové náboženství již před svým zločinem, pak se nedivíme, že spáchal zločin a dostal se až sem — do trestnice. Ostatně není snad tak zle. Vždyť za peníze „Boha koupím odpuštění“ (str. 140.) jako ona žena, dávající knězi zlatník (str. 137.), „aby sloužil mši za hříchy její,“ večer pak šel kněz do divadla a nechal zlatník u kasy.“ Toť rázovitá vlastnost moderních poetů: zlehčovati víru a vše posvátné, co s ní souvisí.

Celkem jest sbírka „Bez názvu“ přes vše uvedené mnohem klidnějšího tonu nežli „Confiteor“. Macharovi nikdo neupře velikého nadání, a jak již jsme řekli, plynnost a ladnost formy.

Mohli bychom právem od něho cennější věci očekávati a žádati. Takto sbírka jeho básní trvale nevynikne ani v oněch kruzích, které ji přijaly s naprostou chválou: a víme dobře, že mnohý Machara chválí přímo s nadšením. Za několik let, snad dříve, budou obě sbírky zapomenuty.

A přece jest Machar v některých částech své poesie velice šťastným Řekněme jenom v genrových kresbách, pastelech, miniaturách. Tak ku př. „V protějším okně“, „Moje zátiší“, „Červencové jitro“, „Cestou“, „Příteli poetovi“, „V dětském divadle“, „Idylla z parku“, „Poslední cesta“, „Štěstí“, čte se tak pěkně, že vzniká v čtenáři touha, pozdraviti v Macharovi jednou básníka, jehož básně by obsahem řadily se k formě jeho: aby byly právě tak výborné obsahem, by se mohla vzdáti chvála celé sbírce!

Rádi uznáváme nadání básníkovo a mylný jest náhled, jako bychom vše odsuzovati chtěli. Nesouhlasíme se směrem Macharovým, to pravíme otevřeně: nesouhlasíme s ním proto, poněvadž jest až dosud rozervaný, nemravný a bezbožný: ohlas nitra dosud nevybouřeného, jehož soukromé, až příliš subjektivní poměry a názory nemohou býti podkladem poesie trvalé ceny.

Jsme však spravedlivými, a klademe k nepěknému i pěkné. O našem ná-

rodním životě píše Machar trefně a mnohou trpkou pravdu: kdo si přečte jeho „Časovou“ (str. 66.), dá mu zcela za pravdu.

Potřebujeme básníků v pravdě národních: ne sladoučkých, nýbrž mužných, českých, nikoliv epigonů toho neb onoho „věstce“, ale samostatných ... té doby nemáme věru ani jednoho. Posledním byl Václav Šolc. A jestliže poesie naše půjde směrem Macharovým (jakž se asi i dle jiných poetů podobá), pak bude pradivná ta naše generace A přec mají básníci naši (nenít Machar jediný) nadání, jehož by lépe a záslužněji užiti mohli. **Pavel Skřivan.**

Ozvěna z Assisi.

Poučná kniha pro křesťanské rodiny, zvláště pak pro členy III. řádu sv. Františka. Podle P. Norberta Stocka a P. Františka S. Tischlera, kněží kapucínské provincie severo-tyrolské, upravil kněz kapucínské provincie česko-moravské. V Praze 1889. Nákladem vlastním. Vychází ve 4archových svazcích po 20 kr.

Tážeme-li se, který jest účel této knihy, odpovídá nám předmluva těmito slovy: „Namahají-li se synové temnosti úsilovně, aby otrávili svět duchem nevěry, nemravnosti a bezbožectví, jest na čase ukázati na Toho, jenž jest cesta, pravda i život, jenž lidstvo církví svou a jejími ústavy ku pravé spáse přivádí!“ Toť tedy odpověď na otázku výše položenou, a odpověď ta dojista nás uspokojuje. Než, chceme podrobiti dílo to důkladnému rozboru, abychom seznali, můžeme-li v ně klásti naději, že jest opravdu způsobilým, aby čelilo proti šířící se nevěře, je-li tak psáno, aby působilo silou přesvědčující, je-li psáno tak poutavě a při tom srozumitelně, aby čítáno bylo ve křesťanských rodinách se zálibou?

Čtenář seznamuje se nejprve se životopisem sv. Františka z Assisi, zakladatele tří řadů. Je to práce důkladná a zajímavá, nebude dojista nikoho, kdo by čta o utrpení tohoto světce, nebyl hluboce dojat. Jsa vlastním otcem trýzněn a zavržen, hledá jediné útěchy v Bohu svém a také ji hojnou měrou nalézá. On veškerou zlobu přemáhá křesťanskou trpělivostí a láskou — a vítězí. Veškerá jeho snaha směřuje jen k šíření učení Páně, a ani nebezpečná nemoc nemůže překaziti jeho činnosť. Jaký to krásný příklad pro ty, kdo mají sice vůli vésti život křesťanský, ale nemají síly, aby byli statečnými ve překážkách, které se jim v cestu staví a dobrou vůli jejich maří. A což máme říci o životě veliké trpitelky sv. Alžběty! Jí ani největší trýzeň nedovede zbaviti pevné víry, naděje a lásky k Bohu i k bližnímu. Tupí ji i ti, jimž byla prokázala mnohá dobrodiní, ale ona přece štědrou dobroditelkou zůstává; tak překrásný vzor podán tu křesťanským manželkám a matkám v kapitole „Svaté štěstí manželské“! Kéž by ji četly všecky ženy, jimž více leží na srdci časné blaho rodiny než blaho věčné, a kteréž v neštěstí bědování a zoufalství se oddávají! — Dále čteme tu životopis sv. Ludvíka, krále francouzského, a sv. Markéty Kortonské, druhé to Marie Magdaleny. Zajisté by mnohá nešťastnice, jež dávno zaprodala a zničila svou ctnosť, jata byla lítostí a bolem, kdyby přečetla životopis této světice. Zhoubnosť pýchy ukazuje jasně život sv. Hyacinty. — Nejvíce dojímá čtenáře článek o sv. mučennících japonských. Tu poznává, čeho je schopna pevná víra a naděje v Boha. I malé dítky vrhají se smrti v náruč, aby s Ním v brzku byly spojeny. — Po tomto čtení následuje životopis sv. Konráda z Piacenzy. Dobrý to příklad pro ty, kdož oddáni jsou náruživostem a podléhají pokušením. Sv. Koleta jest zářivým příkladem pannám, sv. Františka Římská manželkám a matkám.

Toť krátce nastíněný obsah dosud vydaných 4 svazků. Tu máme již většinu prvního ze tří dílů, v něž celá kniha jest rozvržena. Díl II. obsahovati bude poučení o křesťanském životě ve světě, v duchu 3. řádu, díl III. četbu pro neděle a svátky, v níž bude hlavně vylíčen význam svátku celého roku církevního. Kdož by pochyboval, že kniha ta jest právě pro nynější dobu velice užitečnou a potřebnou! A psána je tak jasně a srozumitelně, že ji může čísti každý. Vše, coby mohlo býti laiku nepochopitelným, jest náležitě vysvětleno — i výslovnosť cizích jmen všude uvedena. A knihu tu nejen čísti, ale i koupiti si může každý. Cena tak levná skutečně budí obdiv. Čtyřarchový sešit velké 8° stojí pouze 20 kr., a v každém nalézáme několik krásných barvotisků. Ve čtyřech dosud vydaných sešitech jest jich 10: Nejblahoslavenější Panna, sv. František, sv. Klára z Assisi, sv. Alžběta Durynská, sv. Ludvík, sv. Markéta z Kortony, sv. Hyacinta, sv. Leo, jeden z mučenníků japonských sv. Konrád z Piacenzy, sv. Koleta.

Kniha tato jest jak obsahem, tak cenou svou přístupna každému, i projevujeme dojista oprávněné přání, aby se jí dostalo ve všech vrstvách lidu rozšíření nejhojnějšího. Objednávky přijímá kapucínský klášter na Hradčanech v Praze nebo nejbližší klášter téhož řádu. **V. Špaček.**

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

VII.

Jádro našeho lidu je dosud nezkaženo, žádá tedy také četby zdravé, nezkažené a veškeré frivolnosti prosté. Na otázku, zdali v listech a spisech není se dotýkáno často této stránky citu čtenářova, jest nám odpověditi, že ne vždy a všudy šetřeno dobrých mravů, vážnosti náboženství a nedotknutelnosti svazků rodinných. V posledním tomto případě zvláště místní listy si libují, domnívajíce se, že budou tím pikantnější a hledanější, čím více vynesou křivých i pravdivých historek rodinných. Snad se jim to pro škandál stropený podaří, avšak posléze přece se čtenáři od listu podobného odvrátí. Právě ve feuilletonech bývají příliš patrně podávány postavy, že dle vyznačených známek každý je pozná ve skutečnosti.

Ovšem nové „Magdaleny" Schulzovy jsme se nedočkali, a tento zhoubný na mravnost román ani F. Vykoukalovi se nelíbí, by pokračoval v „Osvětě" (r. 1888. č. VI.) ve chvalách spisů Schulzových „Českou Magdalenu" si nechal naposledy a odbyl ji proti jiným plodům spisovatelovým macešsky. „Velmi podstatně se liší" tato povídka od ostatních prací, ale „zpracování je k látce úplně přiměřeno." Na konec pak kritiky, záležející z krátkého obsahu a několika frasí, jimiž se má pravda zastříti, dí plodný kritik: „Po našem mínění neměla by historická povídka vyhledávati věcí, jimiž se buď dějiny vůbec anebo postavy velikých mužů snižují nebo zbytečnými stíny zakalují, zvláště když jde o četbu pro lid, tu se nám takovéto realisování obrazů historických zdá málo prospěšným a málo opatrným" (str. 572.) My dodáváme, že podobné povídky jsou pro lid záhubny, zapomněl-li pan kritik udati, jaký vliv mají podobné věci na čtenáře.

Než toto přiznání Vykoukalovo se nám velice líbí, a pozor dáme, jak dostojí slovům svým, až z historie opět čerpány budou lživé látky k povídkám, v nichž tendenčně se brojí proti církvi, která líčena jest jako nepřítelkyně národa českého, až opět uváděno bude násilné na víru obrácení v hyperbolách, a přepínány budou nájezdy pověstných dragounů a až jinými způsoby bude proti katolíkům na úkor „nevinných" protestantů všechno ostří obráceno. Právem tuto řečeno, že podobným vynášením smetí na veřejnost lid se nevzdělává, ale naopak dějiny se znešvařují. Proti této manýře bylo u nás hřešeno dávno, a nikdo se neozýval ze slavných kritiků, až došlo k nejhoršímu, a „Česká Magdalena" putujíc světem, „vzdělává" český lid; pak jenom v bavlnce se napoví, by se autor nerozkmotřil.

O pikantních románech „Národních listů" bylo zde již promluveno; než tomu se nedivíme, že páni kritikové příliš nápadně se vyhýbají rozličným „Černým bodům", nebo zde by měli velmi vděčné pole a právem by mohli strhati a české veřejnosti ukázati, co se rozšiřuje ve stech exemplářích, co se čte hltavě, jakou mravnost šíří noviny ty svými přílohami. Však kritikové mlčí, a sám F. Vykoukal, který velikou část literatury proklepává, tuším tyto romány vypustil z oboru své působnosti. Pikantnost, sensace, napínání jest přední vlastností mnohých příloh zábavných, ostatní vlastnosti četby jsou toliko mimořádné a podřízené. A klesá-li mravnost, velikou vinu toho nesou podobné feuilletony, jež nejvíce mají čtenářů a do rukou i mládeže se dostávají. Na špatnou knihu dají rodiče snad pozor, aby jí děti nečetly, noviny však se pohodí i s přílohami, a čte je mládež nyní i ve škole, když dítek jako poslů s nimi užíváno.

V této příčině lze učiniti výtku i „České Politice", jejížto romány „Sám a sám", „Divotvorný hráč" a některé jiné nejsou o mnoho lepší

Aby někdo nemyslil, že jen my mnohým spisovatelům vyčítáme frivolnost a jiné vady, slyšme také, co píše MUDr. P. Durdík Jaroslavu Vrchlickému („Nár. listy" 1. dubna 1887.) Spor veden o posudky „Našeho přítele Někluževa", když Vrchlický slova „Mám zlost, že jsem ho (Někluževa) nenapsal sám" na sebe potahoval. „Spíláte tam realismu, jenž prý líčí onuce, špínu a smrad člověčenstva —

a zatím ve Vašich vlastních výtvarech jsou taková hnusná, ošklivá, oplzlostí svou odporná místa, jakáž se nevyskytují ani v nejskrovnějších rozměrech u ruských umělců realistů, kteří zachovávají vždy úctu ku svým čtenářům a vždy mají na zřeteli, že píší pro slušné, vzdělané lidi."

Slovy Durdíkovými opět se potvrzují články „Různé bejlí z českého Parnasu" a „Volné listy", Pohunkem v tomto listě uveřejněné.

Kdybychom chtěli řádky tyto mnohými „hnusnými, ošklivými, oplzlostí svou odpornými místy" naplniti, pěknou bychom sebrali sbírku českým spisovatelům a žurnalistům do památníku. V Chicagu promluvil nedávno soudce Juley před zahájením soudního přelíčení řeč, kterou vyzýval přítomné zpravodaje novinářské, aby o příčh rozvodu manželského a p. se týkajících nepřinášeli sensačně psaných zpráv, protože to působí škodlivě na veřejnou mravnost. Žádá-li čtenářstvo takových zpráv — pravil — musí noviny býti lepší nežli čtenářstvo. Poněvadž nemůže zabrániti uveřejnění zpráv o soudních rozvodech, žádal alespoň, aby tyto zprávy byly krátké a nikoliv jako dosud sensačně barvené a všelijak vyšňořené.

Škoda, že jest Amerika tak daleko, u nás podobné hlasy zůstávají marnými a potřebí notné porce „hnusných, ošklivých" věcí, než číslo zabaveno. Zolovy romány jsou jinde zakázány, u nás se překládají o překot.

V „Literárních listech" čteme: „A konečně i naše velké listy nezůstávají za malými, a všechny, spolu se všemi jinojazyčnými stejny jsou v roztomilé rubrice „Ze soudní síně", přinášejíce často pod nejfrivolnějšími, nápisy pikantně a poutavě psané zprávy o nejhanebnějších zločinech a nejzvrhlejších zlosynech. Pisatel těchto řádků přednášel v literárním klubu v Telči „o četbě pro lid" a dle spisku: „Die lectüre des volkes" od Adama Müllera Guttenbrunna přednášku svoji upravil. Týž spisovatel vedle románů kolportovaných („krvavých") postavil třetí druh špatného čtení Jest to literatura podporovaná náboženskými společnostmi, jež vydávají různé bibliotheky a časopisy. Podotýkáme hned předem, že naše různá „dědictví", jejichž velký význam pro naši literaturu zneuznávati se nesmí, rovněž „Zábavná bibliotheka" a pod. přinášejí z pravidla dobré a slušné věci pro lid. I nám však jest zmíniti o podniku, jehož dopisovatelům z venkova dle citatů Müllerových tolik by bylo vytýkati, any se jimi, zkrátka řečeno, vznešené zájmy církve poškozují; jest to „Sendbote des göttlichen Herzens Jesu", též v českém rouše vycházející."

Podobné dílo jest — pokud víme — „Škola božského srdce Páně", ale výtka spisovatelova tohoto měsičníku se nemůže týkati, poněvadž list onen je velmi oblíben, má slušný obsah a zájmu církve nikdy nepoškozuje. Pak bychom musili všechny listy — výhradně obsahu náboženského vyhlašiti, a sám Müller přisvědčí, že listy podobné nemá jenom církev katolická. Tvrditi, že tyto spisy jsou špatnou četbou, je blud anebo nepřízeň.

Jak nestydaté věci přinášejí venkovské i velké žurnály, honíce se za pikantnostmi, toho podává důkaz „Čas" ve článku: „Z mravní pathologie společnosti české — Druhá kapitola o venkovské žurnalistice" v r. II. str 242. v poznámce pod názvem „Zvláštní překvapení". „Času" píše venkovský dopisovatel o listu („který prý patří na hnojiště") a redakce „Času" z dopisu toho cituje „zvláštní překvapení" na ukázku, jak list venkovský vzdělává své čtenáře. Nechceme opakovati a slušný časopis jenom ukázkou podobných věcí špiniti, nalezli bychom jich dost a dost v listech jiných.

Páni žurnalisté si nejvíce oblibují profanovati Písmo sv. a náboženství katolické. Rozličná „evangelia na každý den" sice ustala, ale „otčenáše" a „desatera" posud narážena na nejsprostší věci. V. H. r. 1886. (č. 52.) vidíme „Narození Páně", sv. Josefa jako Bismarka, Ježíše jako všeobecnou mobilisaci a tři mudrce — Hirsche, Rotschilda a Bleichrädra. V „Ned. l." (I. 60) čteme: „Abych snědl svíčkovou. Oběť tak zvaná nekrvavá s omáčkou — Toť je v našich listech humoristických ještě nejmírnějším vtipem. Referent „P. l." (č. 24.) píše o sokolských šibřinkách: „To byste naposledy ještě mohli chtít, abych to vzal až od bytů, kde se krásotinky naše zakuklovaly v zářné mumraje, na nichž mnohá z nich už 4 neděle napřed pracovala; sám sokolský pán Bůh, je-li takový, ji to zaplať". Týž list, dokud nebyl „staročeským", psal úvodní články pod šifrou -ica (14. září 1886.) o poslanci Mathonovi, posmívaje se mu, že je katolíkem. Pan poslanec žádá patrně na Češích nějaké vyšší rakouské vlastenectví, ještě vyšší, excelsior, ve jménu otce, i syna, i Ducha svatého, který na pana Mathona posud nesestoupil... Mathon, člověk blahoslavený, někdy vejde v království nebeské, ale český lid na Moravě zastupovati by měl někdo jiný atd."

(Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy. **Výroční zpráva spolku sv. Marie Anežky pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém za r. 1888.** Spolek tento má stejný účel jako mužské družstvo sv. Vincence z Paula. 9 dámských konferencí (6 v Praze a v předměstích, 3 na venkově) čítá 109 činných členů, 621 údů přispívajících a 383 dobrodinců. Konferencí jest málo, ale za to každá vyniká neunavnou a blahodárnou činností. Při schůzích konferenčních konají řeholníci k činným členům přednášky. Spolek rozdá mnoho šatstva chudině. Knihovnám se věnuje nepatrná péče. Příjmů bylo 11.186 zl., 97 kr., vydání 9404 zl. 31 kr.

Sv. Vincenc, kdykoliv něco velkolepého podnikal, shromažďoval kolem sebe hodné, zbožné a dobročinné dámy a konal skutky milosrdenství pravé divy. Dámy sebraly tisíce peněz a pracovaly v duchu jeho ve prospěch chudých a na obrácení spustlých. U nás však se tomu nechce nijak rozuměti: spolek mužský se rozvětvuje po Čechách a po Moravě, ale dámský nikoliv. Hlas náš jest hlasem volajícího na poušti. Avšak pobádati v tomto směru nepřestaneme, dokud se nestane obrat k lepšímu.

Valná hromada. 5. května t. r. odbýval spolek svat. Vincence z Paula v Praze v tomto církevním roce třetí valnou hromadu. Předseda spolku K. E. hr. Nostic zahájil křesťanským pozdravem shromáždění a podával zprávu o schůzi rakouských Vincenciánů v pátek před tím ve Vídni shromážděných. Ve schůzi této byli zástupcové Vincenciánů z Vídně, z Gorice, z Polska, z Halleinu v Solnohradech, z Lince a z Tyrol a všickni podali zprávy o činnosti konferencí těch zemí, jež zastupovali. Předsedající zmínil se na to o četných chybách, jež se zahnízdily v některých pražských a venkovských konferencích, a pravil, že je tohoto léta odstraní. Ve svém dalším referátu sdělil pan hrabě, že Vincentinum bude již brzy otevřeno a že do něho prozatím čtyři osoby budou přijaty. Nových členů od poslední valné hromady se přihlásilo 7. Čtyři konference četly zprávu o činnosti své. Z těchto referátů, i z ostatních zpráv, jež zástupcové pražských a předměstských konferencí přešidiu odevzdali, seznáváme, že i v tomto čtvrtletí konference v práci své neochably a jak jen možno bylo, se přičiňovaly. Předseda četl „nábožné čtení“: Čeho žádá od nás Hospodin. Kolekta, t. j. sbírka pro chudé, vynesla 16 zl. 9 kr. Přítomno bylo na 50 Vincenciánů, mezi nimi 3 hrabata, čtyři kněží a 5 učitelů. Slavnostním řečníkem byl vychovatel u nejvyššího zemského maršálka Jiřího kn. Lobkovice, ThDr. Vrešťál Ant. Mluvil o almužně farisejské, čili reklamové a o almužně křesťanské čili Vincenciánské. Řeč jeho byla duchaplná, vzletná a jeho parallela o porobě židů uprostřed pohanů v zajetí assyrském a o porobě nynější chudiny v době egoismu, kapitalismu a nevěry byla úchvatná. Středem této části byl Tobiáš — Vincencián Starého Zákona — a Vincencián nynější, Tobiáš to Nového Zákona

Ústřední rada spolku sv. Vincence odbývala v měsíci květnu třikráte schůzi, a to dne 5., 16. a 30. Poněvadž má spolek v úmyslu zříditi ještě tohoto roku Vincentinum, útulnu to pro chudé, k práci neschopné, byl změněn 2. článek stanov v ten smysl, že účelem spolku jest také zařizovati útulny pro chudé a jiné podobného druhu ústavy, jakož i zakládati knihovny konferenční. Užší výbor sestavil pro útulnu stanovy a domácí řád.

Spolek obdržel od České spořitelny 500 zl. a od Nejmenovaného ctitele sv. Jana Nep. 250 zl. Na dotace konferencím rozdáno bylo v každé schůzi po 250 zl. Vincentinu věnovala Ústřední rada ve třech posledních schůzích 25 zl 90 kr.

Morava. **Spolek sv. Vincence z Paula** k ošetřování chudých odbýval 27. května t. r. ve dvoraně Besedního domu v Brně za přečetného účastenství členstva a hostů, tak že přítomných bylo několik set, první svou valnou hromadu. O 8. hodině ranní byla mše sv. u Dominikánů, jíž obcovali členové. Mši svatou sloužil činný člen spolku spiritual Adamec V., alumnové pak překrásně zpívali O čtvrté hodině odpolední zahájil předseda Dr. Ludvík hrabě Belcredi obvyklou modlitbou, na to pak českým a německým proslovem valnou hromadu. Místopředseda Dr. Pospíšil Josef vykonal čtení o chudobě a životu sv. Vincence z Paula. Na to J. M. ndp. biskup Dr. Fr. Bauer, jako čestný předseda, v obou jazycích zemských rozložil výmluvně vznik a účel spolku sv. Vincence z Paula v Brně a na Moravě. Když byli pánové hrabě Spiegel, Dr. Brandl Max, kon. rada a farář Poye A. a redaktor Dvořák J. podali zprávy o činnosti jednotlivých konferencí, a to jihlavské, brněnské u sv. Petra a Pavla, znojemské, starobrněnské a zábrdovické, ujali se slova P. Hammrle v jazyku německém a P. Kosík v jazyku českém a delšími proslovy vybízeli křesťany k podpoře spolku sv. Vincence z Paula. Místopředseda ukončil českou modlitbou valnou hromadu, načež následovala sbírka ve prospěch spolku. (Hlas $18^{28}/_{5}89$.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výborová schůze družstva Vlasť.

8. května t. r. o 4. hodině odpol. odbýval výbor družstva Vlasť na faře v Karlíně v bytu svého člena třetí schůzi. Přítomni byli: místopředseda a c. k. pošt. oficial Ulrich Karel, jednatel a katecheta Červinka Václav, farář na Klecanech Mejsnar Josef, kooperator Foret Alois a redaktor Škrdle Tomáš. Dr. Bačkovský Fr. se pro nemoc dostaviti nemohl a písemně se omluvil, předseda pak, farář Frà Mergl Josef, zaslal výboru z Volfartic u Č. Lípy vroucí pozdravení. Prvním předmětem porady bylo vyřízení žádostí o knihovny, i obdrží Česká beseda v Chebu za 20 zl. knih; bibliotheka, již zakládá zámecký kaplan v Choustníku u Tábora Hons Václav, za 10 zl. knih; bibliotheka literáckého sboru v Pacově za 5 zl. knih a II., III., IV. roč. Vlasti; milosrdná sestra Bonfilia Bienertová, učitelka v ústavě pro vyučování a léčení slepců na Hradčanech, za 3 zl. knih pro mládež, aby z nich slepým dítkám mohla předčítati; Dělnická beseda v Žižkově II., III., IV. a V. ročník Vlasti; Ústřední Matice školská po 5 exemplářích II., III. a IV. ročníku Vlasti; hostinský v Limuzích u Českého Brodu, Špaček Václav, dostávati bude jeden katolický list, jenž družstvu zdarma jest zasýlán. Tímto byly příznivě vyřízeny všecky žádosti na družstvo podané. Až se zas knihovní fond zmůže a družstvo četnými knihami obdařeno bude, vypíše výbor konkurs na nové knihovny. Do této doby nebudťež žádné žádosti o bibliotheky na družstvo Vlasť zasýlány. Pokladník podával na to zprávu o stavu družstva a konstatoval, že mnoho dlužníků, jimž se upomínka zaslala, ihned dluh svůj vyrovnalo; dále sdělil, že nyní 8 časopisů ochotně zprávy o vývoji družstva uveřejňuje. Výbor vzal tyto zprávy k vědomosti a usnesl se o dalších pracích čelících ku zvelebení fondu pro katolické spisovatele. — 4. června slavil výtečný redaktor Obzoru“ v Brně, konsistorní rada a gymn. katecheta, Šťastný Vladimír, 25leté jubileum svého kněžství, i zaslal mu výbor k této oslavě své blahopřání. Konečně se usnesl výbor, že vypíše dvě ceny na povídky pro Vlasť, první na 100 zl, druhou na 50 zl., o čemž se bližší sdělí ve zvláštní vyhlášce.

Výbor družstva Vlasť vypisuje tímto dle usnesení ze dne 8. května t. r. dvě ceny na povídky pro časopis Vlasť: první cenu 100 zl. a druhou 50 zl. a stanoví tyto podmínky:

1. Povídky cenou poctěné musí býti uveřejněny v časopise Vlasť s pravým jménem spisovatelovým.
2. Lhůta k zaslání prací končí posledním dnem měsíce prosince r. 1889.
3. Práce frankované, opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a s jménem spisovatelovým uvnitř přijímá redakce Vlasti v Žižkově č. 505 až do uplynutí jmenované lhůty.
4. O hodnotě prací a tudíž i odměně rozhodne zvláštní pětičlenná kommisse.
5. Přiřčené ceny vyplatí se hned, honorář pak po otištění prací v časopise Vlasť; čas, kdy se s uveřejňováním práce započne, určí redaktor.
6. Kdyby však žádná ze zaslaných prací požadavkům kommisse nevyhověla, nemohla by žádné cena býti přisouzena.
7. Spisovatelům se ponechává úplná volnosť u volbě látky k povídce a výbor jim neurčuje, jaký objem má jejich práce míti.

V Žižkově, dne 10. května 1889.

P. Václav Červinka,
t. č. jednatel.

Ulrich Karel,
t. č. místopředseda.

VLASŤ.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Kapitola VII.

Některé podrobnosti o Patagonii.

Dříve nežli se zmíníme o této v pravdě nové historii apoštolátu Salesiánů v Patagonii, pokládáme za nutné promluviti o prvních osadnících této země, pověděti něco o plemeni domorodců, jež tu bydlelo a dosud sídlí. První pokus missií Boscových do Jižní Ameriky pořádaných nesl se k obrácení Patagonců; ostaliť Patagonci modloslužebníky až po dnešní den.

Chceme tedy popsati poněkud zeměpisné poměry těchto divokých pustin, vylíčiti mravy, zvyky, obyčeje a jazyk Patagonců, a pokud bude lze, i o jich náboženství promluviti.

Pozornosť španělské vlády velmi brzy byla upřena k těmto krajinám. Zvláště bylo to zásluhou Šebestiána Cabotta a Salise, kteří zde výzkumné cesty konali, přišedše až k ohromnému ústí Rio della Platy. Don Petr Mendoza, bohatý šlechtic andaluzský, nabídl se vládě, že na vlastní útraty zemi tuto zalidní, vyžádav si, aby byl jmenován místokrálem.

Odejel ze Sevilly dne 24. m. srpna r. 1534. Měl čtrnácte lodí a asi 2650 mužů. Na palubách bylo osm missionářů; zásob ssebou nesl dosti na sedmdesáti dvou koních; byliť to vůbec první koně, kteří do těchto jihoamerických krajin zavítali. Věc to věru dosti podivná! Učenec paleontologický, sir Burnester, tvrdí, že v pradávných dobách žili zde koně současně s megatherii, mastodonty atd. a zároveň s nimi i vyhynuli, jak o tom svědčí některé vykopané zbytky. Teprve Evropané vrátili zase Americe přeužitečná tato domácí zvířata.

Mendoza se zdržel nejdříve u ostrova sv. Gabriela a založil zde osadu sv. Svátosti (del Sacramento); odtud dal se na různé cesty výzkumné a všude poznával rozkošné krajiny jak ve příčině úrodnosti tak i co se zdravého podnebí týče. Dne 2. m. února 1535. zakotvil se všemi svými loděmi. Jmenoval přístav ten, kdež i základy k novému městu položeny byly, „Santa Maria deila buona Aria," či po španělsku „Santa Maria di Buenos Ayres"; což později stručněji bylo jen zváno „Buenos Ayres".

Mendoza nemínil pouze opevniti se na malém území: on zamýšlel i úrodou vzdělati okolní roviny a planiny. Zatím dal na blízkých návrších sázeti vinnou révu z Evropy přinesenou.

Brzy však byly stráveny veškery potravní zásoby, a mužstvo Mendozovo bylo nuceno žádati jich od domorodců. Místo, aby se byli snažili opatřiti si potraviny vzájemným mírným dohodnutím, užívali hrubého násilí, a z toho vznikly brzy krvavé srážky mezi nimi a domorodci. Mendoza učinil tomu konec, opustiv tuto osadu a zanechav jen několik mužů na opevněném místě s několika sty koní, býků a ovcí na pampách.

Avšak španělský dvůr nemohl se jen tak zhola vzdáti přístavu, jaký byl Buenos Ayres, ani zanechati myšlénky založiti osady v pořící La Platy.

Proto byl r. 1573. poslán do těchto krajin za guvernéra Don Juan di Garay. Založiv zde město Santa Fé, hlavní město provincie stejnojmenné, zbudoval v letech 1581. a 1582. znovu Buenos Ayres, jež zatím zvolna rozpadávalo se ve zříceniny.

Náhodou nalezena byla kdysi v jistém španělském archivě proklamace, již byl Don Juan di Garay před svým odjezdem po celé zemi rozhlásiti dal, hledaje dobrodruhů, kteří by jej do Ameriky provázeli. V zajímavé této listině neslibuje jim Garay za odměnu nesmírně bohaté doly zlata nebo stříbra, ale dává jim právo a volnosť honiti zvěř, jíž pampy v nejhojnější míře oplývají. Všechna zvířata a zvláště koně v úžasné míře se byli rozplemenili, tak že věřitel jistý, jemuž stát dluhoval značnou summu, prohlásil vládě španělské, že se spokojí, udělí-li se mu výhradní právo chytati divoké koně — privilej tato byla mu však odepřena.

Bylť to věru drahocenný kapitál: ale zmocniti se ho byla věc tuze nesnadná. Z této obtíže vznikala ve vystěhovalcích, kteří se chtěli za každou cenu obohatiti, energie a odvaha prazvláštní. Honbu na divoké koně měli prováděti jen ti, kteří sami ze zvířat zchytaných měli míti užitek: odtud lze si vysvětliti odvahu, sílu a hbitou dovednosť prvních těchto osadníků.

Někteří se domnívají, že mezi nimi byl značný počet pochozích od Maurů a zdánlivě ku křesťanství obrácených, tak že proto byli pod dohlídkou soudu inkvisičního. Jsouť to oni odvážliví dobrodruhové, jichž krev později smísila se s krví Indiánů a již tvoří pak znamenitý, polodivý kmen Gaučů středního plemene mezi čistokrevnými Španěly a Patagónci. Novověký spisovatel praví v té příčině: Gaučové, tato směsice Indiánů s evropskými přistěhovalci, zachovala si od Indiánů zbraně, „lazo“ a „bolas“, a od Španělů zdědila koně. Nejsa národem výhradně pastýřským, žije lid ten z kořisti lovů a výtěžku stád; jest pleti bronzové, otužilý občasnými bouřemi, a duše jeho opojena je truchlivou a jednotvárnou poesií pamp. Jsa nucen neustáte žízeň jen slanou vodou zahánětí, nezná občerstvujících účinků sladké vody a naučil se píti opojivou pálenku. V míře podivuhodné slučuje nový tento typus většinu vlastností indiánských s částečnou povahou Evropana. A takto vzniká na pampách úrodou překypujících typus, jehož každá generace má čím dále tím více ráz ovzduší lesních samot a divých pustin, kdež byla vzala původ svůj. Někteří z nich ostanou po celý život v barbarství, mnozí vstoupí do vojska a vyniknou zde, mnozí, jimž štěstí příznivo jest, stanou se úředníky, do-

jdou i jmění, a jsou účastnými obecné vzdělanosti lidské, ovšem pak rodina jejich podstatně liší se od divých soukmenovců svých, stanouc se životem, vzděláním, mravy i způsoby rodinou evropskou. V příčině fysiologické však přece koluje v ní krev indiánská: a z toho patrno, že podnes neustále pokračuje směsování indiánské krve s Evropany v této končině americké, kdež z počátku zdálo se smíšení pro ohromné obtíže zhola nemožným.

Již Tocqueville[1]) pozoroval, že, ježto v Severní Americe se krev anglosaská a tudíž i obecně evropská, nikdy nebyla smísila s rudokožci, jest rázovitou význačností jihoamerického obyvatelstva, že zde se smíšení toto stalo, a že nynější moderní národové zde žijící ze smíšení onoho povstali.

Zdálo by se tedy, že tato odruda mohla by sloužiti za prostředníka mezi španělským osadníkem a Patagoncem: ale není tomu tak. Čistokrevný Indián tak urputně jest nepřístupen každému sblížení se s Argentiňany, právě jako byl vždy nepřátelským ku vládě madridské. Ustavičně se hrozí obyčejů, mravů, vzdělanosti a náboženství evropského.

Obtíž obrátiti Patagonce na víru jest tedy ohromná. Má původ nejen ve předsudcích těchto národů, ale i v jich obyčejích, pověrách, ba i v jich podnebí a zeměpisných poměrech jejich vlasti. Podíváme-li se na mapu Jižní Ameriky, vidíme, jak ohromné země prostírají se od Kordiller až k oceánu — země to, jež jsou pět až šestkráte větší nežli Francie.

Veškeré popisy líčící opuštěné tyto ohromné planiny patagonské budí v nás dojem trudné a ledové truchlivosti. Zdá se, že na území mezi Kordillerami a atlantickým oceánem není žádného živého tvora; není tu hory ani návrší, jež by činilo rozmanitější jednotvárnou tuto pustinu. Co jest zde viděti? Zde onde nějaký rybník se slanou vodou, holé pláně pokryté solí, tak že vyhlížejí jako sníh, neb jinovatka, nad níž někdy v převzácných chvílích se zatřpytí slunce, aby však ihned se zahalilo v zamračené závoje oblaků, jež skoro pořáde hustým, šedým rouchem nebe pokrývají. Místy zočíš zakrnělý keříček a nikde není stromů... vyjímaje pouze druh jediný, jenž jest zjevem tak neobyčejným, že jej divoši ctí jako boha a zdobí jako oltář, ovšem prazvláštním způsobem! Jest to zakrnělý druh akátu s bídnými větvemi, na něž věsí divoši různé dárky, ex voto věnované. Jsou to nejvíce věci bělochům ukradené: chudičké cáry evropských šatů a podobné.

Jest možno, aby v tato místa vnikla evropská vzdělanosť, evropský průmysl? Vše zdá se býti zde zlořečené; modloslužebnosť a ctění bůžků jest tu tak zakořeněno, předsudky a pověry z toho pošlé tak těsně s lidem srostlé, že bůh zla vždy jest tu více ctěn a obáván nežli bůh dobra. Lidé bydlí zde v podivných příbytcích o sedmi neb osmi místnostech: obydlí ta jsou z polovice arabským stanem, z polovice chatrčí černocha afrického. Na příčných trámech tvořících krovy rozestřeny jsou zvířecí kože, a to jest střecha; rovněž i na stěnách

[1]) Alexis Charles Henri de Tocqueville, nar. 29. července 1805. ve Verneuilu, jest francouzský státník a publicista; r. 1849. byl po krátkou dobu ministrem zahraničným. Hlavní jeho dílo jest „La democratie en Amerique“ (2. díly, r. 1835.) a „Ouvres completes“ (9 svazků, 1865.—1866.) Tocqueville zemřel dne 16. dubna r. 1859. v Cannes. Pozn. překl.

jsou kože. Zde v hustém a smrdutém kouři žije rodina v jediné směsici.

Patagonec, nemaje tabáku, kouří usušené kravské a koňské lejno. Mát on nejen hojnost divokých zvířat, jež sám nachytá, ale i dosti zvěře, kterou nakrade — Evropanům. Proto jí čtyři a pětkráte tolik jako my; a když právě neloví ani neválčí, oddává se zahálčivému, přímo zvířecímu životu.

Takové poměry čekají tu Salesiána, jdoucího zvěstovat svatého evangelia. Myšlénky hrubého, neotesaného tohoto národa má povznésti až k nebesům a poučiti je o dogmatech náboženství tak oduševněného, jako jest víra Kristova, již má v srdce jejich vtisknouti.

Jestliže způsob života Patagonců jest velice odporný, sama jeho osoba vzbuzuje děsný strach a hrůzu.

Jest postavy velmi vysoké — a není-li právě takový obr, jak jej někteří cestovatelé popisují, jest přece vždy velikán tvarů massivních a hranatých. Salesiáni tvrdí, že jest u nich veliká postava obyčejnou pravidelností, tak jako u nás bývá vyjímkou: mají široká ramena, svalnatý krk, ale nohy poměrně krátké a těžké, proto se kolébají při chůzi. Polonahé tělo jest temně snědé, obličej ukrutně špinavý, vlasy rozježené a husté... nestříhají jich ani nečesají; vyhlíží jimi obličej často velice ohyzdný a strašlivě pomalovaný nejdivnějšími barvami. Jestliže Patagonec naplní hrůzou v době míru a klidu, tím hroznější bývá ve válce!

Před nepřítelem vyráží divé skřeky, metá kopí, oštěpy a bolas (druh zbraně praku podobný) se zabijáckou zuřivostí, a nabyv neustálým cvičením podivuhodné zručnosti, vrhá kolem sebe „lazos“ — dlouhou to smyčku provazovou, jíž chytá nejen divoké koně ale i jezdce na koních jedoucí z dosti značné vzdálenosti. Pak oddávají se divoké radosti, vrhajíce se na zajatce jako na kořist svou. Děti a ženy pozorují s barbarskou zvědavostí muka přemoženého nepřítele, aniž se snaží mu je zmírniti, aniž mu dají na jevo nejmenším způsobem nějaký soucit. Prolhanost a bezcitnost zdají se býti těsně srostlé s jich přirozeností, jsou to vlastnosti jim vrozené.

Kdyby měli Patagonci krále nebo panovníka, jenž by jim byl velikou autoritou jako kdysi Montezuma v Mexiku, pak by Salesiáni, obrátivše na víru hlavu národa, snadně měli veliký účin na národ sám: ale u těchto divochů tomu tak není. Jsou podřízeni kazikům, kteří jsou náčelníky kmenů. Ve válce jim dává neodvratná nutnost poměrů mnohem značnější moc nežli v míru: v míru jest kazik osobou zajisté váženou, ale působení jeho jest velice omezené, zakládajíc se toliko na některých čestných privilejích.

Kaziky volí sobě lid o dvou velikých slavnostech výročních. Jsou to obyčejně mužové náležející rodům nejbohatším a vynikající zvláštními přednostmi tělesnými. Nejsou však nikterak náčelníky doživotními nebo snad dědičnými, jako je tomu u Arabů. Jich náčelnictví jest dočasné, nemohou tedy missionářům, i kdyby jim chtěli přáti, poskytnouti jiného přispění než také jen nestálého, vrtkavého.

Jiná ohromná obtíž jest podivný jazyk patagonský a nezpůsobilost jeho, vyjádřovati jím pojmy metafysické.

Jazyk patagonský dělí se v několik nářečí, jimž každý velmi snadno se naučí, zná-li jazyk základní, zachovaný v úplné čistotě neporušené u Araukanů a Mamuelchů, národů obývajících část lesnaté

a pusté Patagonie. Jazykem tím, ač se jím mluví na území nesmírně rozsáhlém, nebylo nikdy dosud nic psáno: přece však je to jazyk bohatý, vynalezavý, plný obrazivosti. Není příliš nesnadný, největší obtíže působí učni výslovnosť velice stížená dyšnicemi, hrdelnicemi, jež jsou pravým opakem všech řečí z latiny vyrostlých. Tato jednota jazyka jest pro naše missionáře velikou výhodou. Od jisté doby bydlí několik rodin patagonských ve vzdělaných městech republiky argentinské, a missionáři mohou se zasvětiti do jazyka oněch, jež mají obrátiti na víru dříve, nežli do nitra jich zemí vniknou.

R. 1876. tištěna byla v Buenos-Ayresu knížka nadepsaná: „Malá rukověť pro missionáře“, katechismus to španělsko-patagonský s otázkami a odpověďmi. Několik slov španělských, jichž Patagonci nemají, vysvětleno tu opsáním dle způsobu jazyka patagonského. Missionáři se snaží, aby je naučili víře křesťanské a jazyku španělskému zároveň: chtějí i v příčině jazyka z nich učiniti bytosti zcela nové.

Salesiáni dobře vědí, že šťastný výsledek apoštolování Jesuitů v Paraguayi děkovati jest horlivé péči a píli, s jakouž se tito duchovní snažili osvojiti si jazyk Guaranů a Chichuasů. O této řeči vyšla sepsáním otce Antonína Ruiza kniha nazvaná „Il tesoro“ (Poklad), a to pouze jediné vydání r. 1640., pročež ovšem byl to spis nad míru vzácný. Teprve nyní nedávno vyšla ta kniha v Lipsku po druhé.

Ale jazyk Araukánů, typus obou jazyků patagonských, liší se tak od řeči Guaranů, jako asi oba tito národové sami se od sebe různí. Guaranové, jichž rázovitou vlastností jest lenosť a přívětivosť, měli mluvu lahodnou a zvonivou: Araukáni, lid tvrdošijný, divoký, nezkrotitelný, jeví drsnou tuto povahu také ve své mateřštině. Tento jazyk má formu hrubou, úsečnou, jest však zvučný, bohatý přídavnými jmény, citoslovci, zvláště však ohýbáním slovesa. Jest u porovnání s obecným vzděláním lidu, jenž jím mluví, tak dokonalý, že někteří historikové vyslovili mínění, že jest asi dědictvím národu, jenž u vzdělání značně byl pokročil. Ale sotva lze věřiti, že by jazyk, jímž se mluví mezi 24 a 45° j. š., totiž na území mezi mořem, Kordillerami a pouští Atacama, byl jazykem nalezajícím se ve stadiu úpadku. Spíše jest pravděpodobnější, že jest na cestě svého vývoje a zdokonalení, jakž také missionáři bez výjimky tvrdí. Přes všechny ohromné obtíže po takovou dobu přece nezakrněl. Zajisté že jest to jazyk originelní, vyvinutý, ústroje dosti zdravého, existuje-li tak dlouho na území tak ohromném, aniž by povýšen byl k dokonalosti, jakéž dospěje jazyk každého národa, píší-li se jím knihy, tvoří-li vůbec literaturu nějakou. Missionáři Jesuité uveřejnili slovníky jazyku araukánského, z nichž poslední a nejdůkladnější tištěn byl v Limě r. 1765. sepsáním pátera Febbra.

Araukáni vyznamenávají se zvláštním darem: umějí plynně mluviti a cvičí se znamenitě ve výmluvnosti. U starých kronikářů dočísti se lze dojmu, jakýmž na ně působila četná shromáždění pohlavárů každého kmene, kde ve dlouhých řečech o míru nebo válce se pojednávalo. Tyto obyčeje naplnily Evropany podivením, neboť oni tehdy nebyli ještě zvyklí řešiti zájmy národní ve shromážděních veřejných. Pater Molina, autor „Civilních dějin Jižní Ameriky“, praví, že sloh Araukánů jest allegorický a nejvýš různými figurami vyšperkovaný. Řeči parlamentární mají u nich zvláštní význam: coyaptucan“, a zdá se, jako by byli uhodli zákony klassické rhetoriky, dělíce své řeči na

tři neb dvě části, jež zovou „thoy“; hned v úvodu své řeči promluví o tomto rozdělení; mluví mnoho v parabolách, bajkách, užívajíce přečastých řečnických a slohových okras, frasí a figur. Nejsou však tito Araukáni jediní mezi Indiány, již se snaží tak vášnivě, aby nabyli plynné výmluvnosti. Totéž lze pozorovati i u Pehuenchů, s Araukány sousedících, i u jiných kmenů.

Jest to zajisté zvláštní věc, považíme-li, že to, co rádi často zoveme „moderním pokrokem“, dávno bylo již i u národů divokých, jako ku př. tato shromáždění parlamentární a promyšlené, výmluvné řeči, plynně zde přednášené.

Náboženství Patagonců.

Patagonci věří v nesmrtelnost duše. Pochovávají své mrtvé a obětují koně na hrobě náčelníka nebo zámožného otce rodiny. Věří ve více bohů a velmi snadně se oddávají fetišství. Setkají-li se na své cestě s překážkou, obracejí se se svými prosbami přímo ku překážce samé. Kněží nemají, ale věří věštcům a mágům. Ježto nemají kněží, předsedají kazikové velikým slavnostem náboženským.

Do roka mají dvě veliké slavnosti. První zasvěcena jest bohu dobra, Vita Ventru, a odbývá se v létě; druhá koná se ku poctě boha zla Huacuvu na podzim.

Členové jednotlivých kmenů, poslušni jsouce vyzvání svých kaziků, přicházejí ku první slavnosti na místo naznačené. Připravovali se k tomu po několik dní, pomalovavše si obličej a upravivše si vlasy způsobem naprosto nezvyklým. Jestliže se slavnost koná blíže měst nebo vesnic obydlených Argentinskými, ozdobí divoši svůj oděv vesměs předměty křesťanům ukradenými a k tomu účelu schovanými. Jedni si oblekou přes šaty košili, kterou vítr sem tam hází, jiní vystaví s patrnou pýchou na odiv nějaký starý španělský plášť neb kabátec tak krátký, že se nedotýká ani kalhot. Někteří nemají ničeho jiného, než kalhoty nebo podvlékačky, neb helmu bez hledí. V bizarním tomto ústroji zachovávají vážnost, již nelze nic z klidu slavnostního vyrušiti. Nejen smích, ale i nejmenší úsměch byl by již velikým zločinem v jich očích.

Čtvrtého dne slavnosti vyvedou mladého koně a vola hned časně ráno, položí jej na zem, zdvihnou mu hlavu a natáhnou krk, aby jej ku poctě boha obětovali. Kazik, jenž obřadu předsedá, určí někoho, jenž oběti zaškrtí, vyrve jim srdce a napíchne je na hrot kopí. Pak kazik, obklopen jsa davem zvědavým a tlačícím se, s upřeným zrakem pozoruje zející ránu, z níž řinou proudy krve, a dle nich věští příhody budoucí. Vykládá je vždy ve smyslu příznivém; všichni pak odcházejí v plném přesvědčení, že jim bude bůh přáti ve všem všudy. (Pěkně popsal Patagonii Daireaux ve svém díle „Buénos Ayres, les Pampas et la Patagonie“.) Druhá slavnost pořádá se ku poctě boha Huacuvu, náčelníka zlých duchů. Má za účel udobřiti ďasy zla. Tak jako při první slavnosti oblékají se divoši v nejlepší šat; každý kmen dostaví se se svým kazikem, veda obětní zvířata. Podávají se bohu Huacuvaovi s prosbami, aby od lidu vzdálil každé neštěstí. Všichni zástupové shromáždí se kolem kazika, jenž je důrazně napomíná, aby nezapomínali rozmnožovati kořisti své na útraty bělochů. Řeč tuto přijímají divoši s hlučnou pochvalou a hned po jejím ukončení konají

modlitby k bohům, aby chránili přízní a milostí svou Patagonce a učinili je biči a postrachem křesťanů. Pak se rozejdou zástupové do svého domova.

Vždycky, kdykoliv Indiáni jedí a pijí, obětují před jídlem bohům kousek masa a nalévají trochu vody do číše; pak obracejíce se ke slunci — obrazu božství — vzývají je dle věrného překladu missionářů takto: „O otče, králi tohoto světa, račiž, náš vroucně milovaný, račiž nám dnes opatřiti dobré jídlo, čistou vodu za nápoj a pokojný spánek. Jsem nuzný; máš-li hlad, přijmi tento kousíček masa; sněz jej, chceš-li.“

Konají též oběti řekám: obávají se jich jako bohů zla. Jsoutě nuceni často je přeplavati, ač jsou nesmírně prudké a hluboké. Tento příklad a jiné podobné svědčí o tom, že náboženství Patagonců se zakládá na bázni před bytostmi vyššími, jež jsou zosobněny jako všechny výjevy přírodní.

Sotva že se dítě narodí, vykoupají je ve studené vodě. Pak se vykoná porada, rozhodující o životu a smrti. Jestliže jest odsouzeno k smrti, zaškrtí je otec a odnese mrtvolu do vzdálenějších pouští — kdož by tomu uvěřil! aby je draví ptáci a šelmy roztrhali. Jsou to ony děti, jež často missionáři před smrtí zachraňují, pokřtí je a pak jsou ze mnohých duchovní. Jestliže však má dítě ostati na živě, odevzdají je matce, načež se stane miláčkem a mazlíkem svých rodičů.

Missionář líčící nám tyto obyčeje, volá: „Ach! jaké dobro vykonalo by se, kdyby se do těchto divokých krajin zařídily pravidelné missie! Mnoho dětí mohlo by býti zachráněno a duše jich povznesly by se k nebi, vychovány jsouce křesťanstvím! Hlavní účel Salesiánů byl by zříditi zde útulny pro tyto ubohé bytosti, aby se zde naučily znáti Boha, aby zde vychovány a vzdělány byly!

Nesmíme zde opomenouti zmíniti se o zvláštním obřadu, když dítě dosáhne čtyř nebo pěti let. Povalí na zem koně s nohama těsně svázanýma; náčelník kmene položí mu na břicho jako na polštář dítě, celé barvami pomalované a olejem natřené. Okolo stojí rodiče a příbuzní. Dovedný operatér mu provrtá uši pěstrosí kostí dobře přiostřenou a do dírek mu vstrčí malé kovové plíšky, aby dírky nesrostly, ale spíše se stále zvětšovaly. Od této chvíle již dítě něco v rodině platí a zaujímá místo důležitější nežli až dosud. Jeť to asi tolik, jako byla „toga praetexta“ u Římanů, jen že u Patagonců věk dětský rychleji mizí a zcela jinak ztráven bývá nežli tomu bylo u římských světoborců.

Jich tradice a kosmologické idee vesměs překypují nesmiřitelným, zcela zjevným záštím proti Evropanům.

Oni věří, že svět nebyl z počátku nic jiného, nežli obrovský meloun, jejž Bůh rozdělil na dva díly. Tyto dva díly tvoří ohromné povrchy souše, z nichž jeden obsahuje Evropu, Asii, Afriku, druhý Ameriku. První díl dán byl bílým a černým lidem, druhý pleti červené. Proč tedy, opětují Patagonci, dotíráte se sem, abyste nás okradli o polovinu melounu, jejž nám Bůh daroval? V jich očích jest každé přistěhování se bělochů sem svrchované bezpráví; tvrdí zcela určitě, že jsou v právu, protestují-li proti takovému uchvacování a zabíjejí-li bělochy, jak jen jim nejvíce možno. Prolévají-li krev bělochů, způsobí-li mezi nimi strašné řeže: pak jest to dle jich mínění jen zcela povinné napravení velikých křivd, jichž se běloši na nich dopouštějí. Co velice

přispělo k vzrůstu zášti Patagonců proti bělochům, byl ť ovšem též způsob, jakým se zmocnili první Evropané jich zemí, a jak si oproti nim počínali. Byli ť to oni Španělové za Karla V. a Filippa II., kteří zastávali a veřejně vyznávali zásadu: násilím dohnati divochy ku křesťanství a násilím je postrašiti a přivésti k poslušenství. A přece dokázala zkušenosť nad slunce jasněji, že tato methoda, docela jiná, nežli svatého evangelia, srdce zatvrzuje, odcizuje, nikterak jich však nedovede získati a upoutati. A co je při tom zvláštního: tento systém udržoval se a pokračoval se zatvrzelou ukrutností i ve století osmnáctém, jež zve se v dějinách rádo „století filantropickým". Tak nařídil r. 1741. král španělský zvláštním dekretem, aby každého missionáře doprovázelo dvacet pět vojáků, „aby", jak výslovně praví, „nebylo již žádných překážek v příčině pokřesťování divochů, kteří neustávají zabíjeti missionáře, místo aby jich výklady a kázaní poslouchali." Ale tytéž výjevy opětovaly se stále a stále, ač král španělský vydával dekret za dekretem, vyzývaje jednotlivé guvérnery, aby za každou cenu missionáře vojensky podporovali. Tak bylo obětováno několik milionů a značný počet lidských životů — nadarmo, neboť zlato a násilí nenahradí nikterak lásku a víru, jež jediná zde divy může vykonati.

Nejlépe dokázáno to bylo v Paraguayi. Zde tímto způsobem Jesuité získali duše divochů jedině přesvědčováním a slovem a založili zde říši míru a lásky k bližnímu.

Mnohem dříve před vynalezením neblahých phalang Fourrierových[2]) utvořili zde Jesuité s nejzdárnějším výsledkem druh phalang křesťanských.

Ale zaslepení portugalských a španělských státníků bylo tak veliké, že neměli ničeho jiného na práci, než způsobiti, aby tito pokojní a laskaví dělníci Boží byli rozehnáni. Snad se jim zdálo, že jich mírný a dobrotivý způsob získati duše jest živým a důrazným protestem proti násilným a surovým opatřením, v něž měli neomezenou důvěru.

Politika Pombalova a d'Arandova neprovozuje se již na Rio della Platě, a zdá se, že republika argentinská mnohem lépe svému kulturnímu poslání rozumí, než monarchie iberského poloostrova, otrávená filosofickým duchem století osmnáctého. Ona poznala a uznává — toť jest nad pochybnosť jasno — že třeba podporovati mravně missionáře, ale zároveň že třeba jest i jim ponechati úplnou volnosť jednání.

D. Bartoloměj Panaro píše ze Sv. Mikoláše de Los Arroyos listem ze dne 1. června 1878.:

„Ačkoliv že naši kněží a klerikové vyučují asi sto mladíků navštěvujících naše školy soukromé, chodí přece ještě vyučovat náboženství do veřejných škol v sousedství. Kdežto některé země evropské se snaží úsilovně, aby vypudily katechismus ze škol, jest zajisté velice radostné pozorovati, kterak zde republika argentinská veškerou mocí

[2]) Karel Fourrier, franc. socialista, nar. 7. dubna 1772. v Besançonu, † 10. října 1837. Ve svém spisu „Traité de l'assotiation domestique-agricole" činí návrh, aby lidská společnosť rozdělena byla ve phalangy po 12—1800 osobách, jež by vládly společným hybným i nehybným jměním, a jejíž vnitřní organismus Fourrier do nejmenších podrobností vypracoval; udává též návod, jak by se tyto phalangy slučovaly a znenáhla po celé zeměkouli rozšiřovaly. Systém ten slove dle něho fourrierismus. Pozn. překl.

ze srdce se stará, aby se mládeži dostalo pečlivého náboženského vychování. Šťastnou náhodou má země tato státníky, kteří jsou úplně proniknuti přesvědčením, že jedině vyučování a dobré vychování jest onen prostředek, jenž z dětí učiní dobré občany a kteří budou tvořiti šťastné a pokojné obyvatelstvo země.

Časopis „Unitá“ vycházející v Buenos-Ayresu, vyjádřil se takto: „Toto obyvatelstvo (totiž města Riachuelo) dříve beznáboženské, nevěrecké, změnilo se nyní tak, že je lze sotva poznati. Toť jen zásluha Salesiánů, že zednářství zde učinilo úpadek. Posledně, jak asi všem povědomo, prodali zednáři svou budovu a svůj chrám, zvaný „L'Alleanza“. Dnes zde vyučují již duchovní katolickému náboženství veliký počet dětí. Konečně kolej Pia IX. v Almagře kvete s úžasným prospěchem: má již dvě stě internistů a velmi mnoho externistů. Jest však přes to vše přec jen malá, takže nestačí ani záporně odpovídati četným dotazům rodičů, kteří by zde rádi dítky své měli.“

Republika argentinská však se docela nevzdala systému vyhubiti úplně Indiány; onať prostě dovolila Salesiánům činiti pokusy. Někteří státníci však neustávají tvrditi, že by bylo lépe vyhladiti veškeré Indiány a vzdáti se zcela úmyslu je vzdělati a pokřestiti.

Třeba vděčně uznati prozřetelnosť Boží, jež vnuknula vládě argentinské, aby Salesiánům svěřila apoštolát Patagonie. Zdá se, že synové Boscovi byli výtečně připraveni, vyučovati divochy, kteří jsou též jen velikými dětmi. Vládlit oni znamenitou methodou, již si přinesli z Evropy a již užívali, vychovávajíce děti zpustlé a opuštěné. Oni počali obraceti malé tuláky a kočovníky našich ulic a náměstí, a nyní počínají rozsévati vzdělanosť touže methodou mezi divokými kočovníky na pampách a v Patagonii. Daireaux líčí poměry zdejší takto:

Řeka Rio Limay řítí se divoce do údolí Kordiller, do středu skal vulkanických. Napájena jest vodou jezera Nahuel-Huapi, jež rovná se nejkrásnějším švýcarským jezerům. Největší délka jeho jest 60 až 80 kilometrů; asi dvacet mil od něho sídlí divocí národové. Tok Ria Limaye nesnadno lze sledovati, jest sevřen příkrými stráněmi a tvoří vysoké, hučivé vodopády.

Národové zde sídlící jsou Mapunchové, a praví to Tchuelchové severu. Dříve bydlívali tito poslední v okolí Buenos-Ayresu. Blíže Rio Limaye jsou vysočiny, obklopující údolí, pokryté zakulacenými oblázkovými balvany, majícími až i pět metrů objemu. Řeka je zde 250 metrů široká. Odtud vede veliká cesta indiánská, tou vodí do Chili stáda ukradená v pampách Argentinských. Chvílemi nalezáš osady malých kmenů.

Účel cesty Morénovy do této země byl, navštíviti předního kazika vysočin patagonských, jenž vládne šesti kmenům: Araukánům, Picunchům, Mapunchům, Huillichům, Tchuelchům, Agonpuri-Huillichům a Traro-Huillichům, podřízeným zase osmdesáti nižším kazikům. K němu jakožto prvnímu náčelníku bylo třeba jíti, aby pak celá cesta Kordillerami mohla se konati volně a beze vší překážky. Ač byla moc tohoto kazika znamenitá, přece nemohl tak důležité žádosti vyhověti sám o své ujmě, aniž by svolal „aucantrahum“, obecný to parlament, kdež mimo něho zasedali ještě čtyři staří vůdcové a bojovníci. Doprovázelo je 453 kopími ozbrojených mužů. Tento generální parlament zamítl zcela jednosvorně přání Morénovo.

Morénovi nezbývalo, nežli se spokojiti výzkumnými vycházkami do údolí Ria Limaye. Střediskem těchto vycházek byla obydlí dvou předních kaziků, z nichž jeden slul Shayhuêque a druhý Naucuhuêque. Oba tito mužové dávali mu na jevo živé přátelství — nikoliv však prosté nedůvěry a pokrytství. Žil u nich ve stánech, ovšem tedy mnohem pohodlněji nežli by byl živ býval na planinách patagonských. Obydlí Shayhuêque-ovo bylo rozsáhlejší, měříc 12 metrů zšíří; stěny a střechu tvoří kůly, mezi nimiž napjata jest koňská vydělaná kůže; na podlaze leží kože jiných zvířat, sešité ve formě velikých koberců. Obydlí to není ve skutečnosti rozděleno ve dvě části, ale rozdělení to přesně obyvatelé stanu zachovávají. Na jedné straně jsou postele čtyř žen kazikových a lože četných jeho dítek. Postele a lože tyto jsou ovšem pouze hromady zvířecích koží, jež pokrývá koňská kůže, na rubu malbami ozdobená. U každého lože zaražena jest do země větev stromu, na té visí oděv. O vnitřní pořádek a úpravu stanu starají se ženy. Indián má více potřeb nežli Gaučové; on dovede dobře užívati všech potřeb, jež má při ruce, a jež slouží k většímu pohodlí člověka. Robí si dřevěné talíře a kamenné zbraně. Jakmile se uhostí pod stanem, nedostačí mu již syrové maso, on žádá od svých žen jisté dovednosti v umění kuchařském, což ovšem není věcí tak snadnou, pomyslíme-li na omezené poměry, s jakýmiž jest jim činiti.“

Kapitola VIII.

Získání duší v Patagonii. Divochům ponechána svoboda svědomí.

Promluvili jsme již o osadě Carmen di Patagones. Stará tato trestnická kolonie leží na pravém břehu Ria Negra, toliko sedm mil od jeho ústí. Jest téměř ztracena u prostřed pouští; vzdělaná města jsou sto a třicet mil daleko odtud. Rozkládá se na svahu mírného návrší amfiteatrálně; návrší samo spojeno jest s dlouhým řetězem hor, tvořícím takřka nepřemožitelnou hrázi, již postavila sama příroda, aby z této strany zabránila každému vpádu Ria Negra. Jinak jest tomu na pravém břehu. Zde území, jinak velice úrodné, sahající od Viedmy, neposkytuje městům patagonským proti rozvodněným vlnám řeky nižádné ochrany, kromě dvou nepatrně vyvýšených břehů. Proto bývají zde často záhubné povodně; vody rozlijí se po široké pláni s ukrutnou divokostí, ničíce vše, co jim v cestě jest; nic jim tu nepřekáží v pustošícím rozběhu.

Má-li Rio Negro mnoho vody, jest široký několik mil a podobá se jezeru. Jakmile hrozí nebezpečí povodně, ve spěchu opouštějí lidé své příbytky na rovinách roztroušené, uchylujíce do chýží vystavených na výšinách tak značných, kam by ani při nejhroznější povodni voda vystoupiti nemohla. Strašlivá tato metla přicházívá zde periodicky pravidelně: proto mají přední rodiny malou lodičku, nejvíce samy pro sebe, pomahají však také ochotně všem, kdož jednak již zatopeni jsou, neb jimž osud tento teprve hrozí. Pak se nahrnou do jediné chatrče, jež jest jim útulným útočištěm. Nanesou si spíže a jediný krb dostačí všem: každá rodina snaží si zachovati a zajistiti svou část.

Z toho patrný jest duch bratrské vzájemnosti, jenž oživuje Patagonce; rovněž i viděti jest z toho prozíravou opatrnost, jíž nižší kmeny ostatní nemají.

Jistý missionář Salesián praví: „Jest třeba, aby tito divoši zakusili blahé účinky křesťanské lásky, a to zvláště oni, kteří žijí blízko nás aneb snad mezi námi. Oni pak snadně vše sdělí se svými krajany vzdálenějšími; tak budou šířiti sami idee křesťanské vzdělanosti. Zaveďmež do jich zvyků a obyčejů, do jich ducha blahodárné a prospěšné zásady, a tak je získáme Bohu a vzdělanosti lidské.

Dle sdělení našich Salesiánů činí Indiánům velikou křivdu, kdo jim upírá ducha intelligentního a vzdělání schopného. Indián jest člověk vnímavý, dobru nakloněný, a pozná-li jednou, že nějaký skutek je dobrý a užitečný, naučí se milovati a ctíti toho, kdo ho tomu naučil. Jiný Salesián praví, že se Patagonci opíjejí pálenkou a líhovinami, ba že se tomuto pití oddávají se zuřivou zálibou, a opijí-li se, pak že i krvavých výstupů se dopouštějí.

„Ale ať jest tomu jakkoliv, dodává týž ctihodný muž, missie do Patagonie jsou věcí posvátnou. Vstoupíš-li do jich chýže, přijmou tě s největší úctou, nabídnou ti, co mají nejlepšího; pak sednouce si na zemi poslouchají tě tiše a pozorně.

Don Cagliero byl první, jenž založiv v Carmen oratoř sv. Františka Sálesského proputoval částí těchto pouští, kdež zde onde jsou roztroušeny některé osady nebo jednotlivé chýže. On a ti, kteří kráčeli po něm, bloudili častokráte sami a sami v těchto končinách bez mezí a konce, pod oblohou pokrytou ustavičně hustými mlhami, za pronikavého deště, jenž tu skoro ani nepřestává; kráčeli na zdař Bůh, nevědouce, najdou-li úkrytu přes noc, a našli-li jej — jakýž to byl úkryt! Tito mužové, ducha tak silného, víry tak skálopevné, bývali skličováni nejednou nesmírnou truchlivostí, o níž náš vzdělaný svět a pravidelný život ani nejmenšího pojmu si utvořiti nemůže. Nikdy snad nebyla slova svatého písma: „nedobře býti člověku samotnému“ cítěna lépe v celém svém významu; nikdy neskličoval duši trapnější cit opuštěnosti, tak bolestné a kruté. Ale taková sklíčenosť, Bohudíky, byla vždy jen pomíjející; missionář vzýval Boha všemohoucího a probudil se ze mdlob truchlivosti pln síly a naděje, pomýšleje na divochy, jež měl vyučovati a křtíti ještě téhož večera nebo následujícího dne. Neunavný lovec duší brzy byl nadšen city vznešenými, jimiž jej naplňoval svatý úřad jeho. A pak: namáhání a útrapy jeho dávaly mu pociťovati tajemné a nevyslovitelné radosti, jakéž mohou býti údělem toliko pravého apoštola Boha Ukřižovaného!

V domě salesiánském v Carmen byli toliko čtyři kněží, když se Don Fagnano se dvěma svými soudruhy odvážil na daleké výzkumy do nitra pouští. Zanechal v Carmen toliko jediného duchovního. Don Fagnano odešel v květnu r. 1881., a bylo mu vykonati cestu delší dvou tisíc kilometrů, aby dorazil ku břehům jezera Nahnel Huapi, kdež nalezl dva tisíce úplně divokých Indiánů. O tomto jezeru jsme se zmínili, mluvíce o cestovateli Morénovi; jest živeno vodopády a přítoky ženoucími se sem z Kordiller; hraničí s Araukánií. Don Fagnano mohl na Riu Negru vykonati největší část dlouhé své pouti. Kráčel po jistou dobu za malým sborem vojenským, počtem dvou tisíc mužů, jež vyslala republika argentinská, aby obsadili území, na něž si činila Chili nároky. Ale uchyloval se často od tohoto sboru na levo nebo na pravo, aby vyučoval a křtil Indiány.

(Pokračování.)

Z vlasti a do vlasti.

Báseň

Frant. Chalupy.

(Dokončení.)

Hrozná bída s námi jela;
neulétal smutek s mého čela.
V tváři bolesť jako můra,
v oku těžká spala chmůra.
Kajuty té lodní cela
příšernou mi byla síní,
z každé stěny lebka zela.
Tam smrť oběť hledat míní,
z životů brát lidských daně.

V tvář jí hlednout odhodlaně
nemohla jsem; rtové siní,
křečovitý záchvěv žil
jediného mého děcka,
pravily mi: „Zápas smrti
zahájen již tuto byl,
třeba k němu síla všecka.
Kdože, — koho — a kdy zdrtí?“

Hrozný byl to zápas nyní
živých lidí dvou
s děsnou smrtí zlou.
Nehty se jí dítě brání;
v můj prs svadlý, do mých skrání,
posledního blízko stonu,
ve smrtelném namáhání
křečovitě zadírá je
hošík, jiskru žití háje,
V zoufalosti moři tonu.

Prchala jsem jako lvice
z oněch dusných kajut srubu,
smrť však za mnou na palubu:
Matky Boží pomocnice,
Boha prosím o pomoc.
Nežli lékař s kapitánem,
se soucitným jiným pánem
přišli, — černá smrti noc
zahalila vpadlá víčka,
malá mému roběti.

Černo, temno i mé zraky
zastínilo; — na to v ráz
zavanul v mé duši mráz,
slyšela jsem volat sýčka

„Ustelou již v hrobě ti
společném zde s děckem taky.
Proč dva býti maji hroby?“ —

Druhého dne z tuhé mdloby
probudil mne kapitán:
„Nekvilte již, bědná matko,
že to dítě zdřímlo sladko.
Ví, co činí lidstva Pán,
ví, proč svou nás trestá metlou;
radosť, jako lilji zkvetlou
prudký vítr někdy zlomí,
jindy prohled nevidomý,
vykročil si vážně chromý.
Smrti kázal přikrýt víčka
rozmilého dítěte,
by měl aspoň andělíčka,
jenž se bude modlit v nebi,
až vám jiná radosť vykvěte.
Něčeho však zapotřebí!
Mrtvé tělo mrtvým patří,
z lůna musí živých bratří;
pohřeb již jest uchystán“,
těšiti mne kapitán
soucitnou se řečí snaží.
Tu mi podal svoji paži.

Octli jsme se na palubě.

Malý stál tam oltáříček,
rozžatých řad na něm svíček.
Stranou v plátno tkané hrubě
zašívali dítě moje.“ — — —

Bolesti a nepokoje
tíha stavila slov proud;
chvěl se každý její oud,
slzí proud plul zespod víček,
lítosť její v tuposť tvrdla,
hlas tu uvíz v lůně hrdla.

Přednosta, jenž hleděl na zem,
cítil, že jest ovát mrazem,
který v duši té byl sídlem,
jak by tu smrť ledným křídlem
nad hlavami chvěla.
Objevil se obraz zraku
před příjezdem prve vlaku,
který viděl na obloze.
Žralok, vše již zničit hroze,

byl tam, zjev i hrozné saně;
v ohnivou ji tlamu míří
dlouhým kopím svatý Jiří
před nimi hezounké je dítě,
na něž saň již tlamu šíří,
v tom však šlápla tlapou na ně,
drtíc kůstky těla.

Posléz žena děla:

„Rozlučte se s malou hlavou,
nežli zmizí v hloubi tmavou,“ —
vybídnul mne kapitán.
Krátký čas mi k tomu dán.
Vím pak jen, že zlíbala jsem
studené to jeho čílko,
pohýčkala chladné tílko,
kvílným k nebi lkala hlasem.
Potom s tupým, němým žasem,
kalným okem, siná v líci
hleděla jsem na vše kolem
omámená krutým bolem.

Malých svíček smutná záře
šířila se od oltáře.
Přistoupili námořníci,
z náručí mi dítě vzali.
Těsně zašit v plátně věze,
v plachtu vložen hoch můj malý.
Viděla jsem ještě kněze
přistoupiti v řouše černém,
v pláči rvala vlas i šat,
v hoři, žalu bezeměrném
padla do smrtelných mdlob,
slyšíc pěti: „Requiescat“.
Bolesti mne proklál šíp.
Pak prý muži každý cíp
režné plachty mírně vzali,
polehounku rozhoupali
a pak spuštěn v mořský hrob
jedináček matčin malý — — —“

Žraloka tu hrůzný zjev,
za loďmi jenž táhne, loví,
objevil se přednostovi
nyní; v žilách stydla krev.
Dlouho stál tu zamyšleně;
když se probral z chvíle dumné,
útrpně děl bědné ženě:
„Zůstaňte dnes přes noc u mne.“

„„Bože, nejvíc je mi líto,
ty víš, má to není vina,
že můj muž se nedoví to
nikdy třeba, že měl syna““,
usoužená žena kvílí.

Noci vládu postoup bílý
den, vše tvorstvo kolem kol
v tichý spánek pousíná, —
jenom ne té ženy bol.

* * *

Jak stín tichý víškou rodnou
chodívala žena ona.
Jinak není, když se vbodnou
v srdce ostré trny hoře,
oči zastře smutku clona,
že jen vidí širé moře,
slabou, matnou svíček záři
na palubě na oltáři.
Každé malé, dětské poupě
s růžovou a jasnou líci,
připomíná bědující,
děti její, děti vlastní,
jež ji osud urval skoupě.
„Proč jsou jiní,“ lkaje, „šťastní?“ —

Výroční den smrti byl
nešťastného ditka třetího.
Slabá, sotva mocna sil
dovlekla se na hřbitov,
vyhledala druhých rov,
slzami zde hojně světí ho.
Unavená sedřímla tu.
Poduškou jí země holá.
Sní, že k ní se blíží v chvatu
anděl smrti, že ji volá....

Nevolal ji anděl smrti
v osudný a teskný čas;
lidský byl to jenom hlas,
jejího hlas byl to chotě,
jenž se v domov vrátil zas,
nastřádav si pěkné jmění.

„Ach, jak už jsem plakal pro tě!“
v pláči radostí tu lkal.
„Přestane již trud i žal,
ve radosť se všecko změní.“ —

Šťastni žili v tiché chatě.
Vzpomínka jen život kalí,
těžkým dobré srdce činí,
upomínka smutná na tě,
jedináčku matčin malý,
který dřímáš v moře hloubi,
malá oběť bědné zhouby.
Za tě, milý, za tvé rodné
rádi nyní dobrodiní
činí v každé vhodné době
osiřelým, cizím dětem,
opuštěným lidmi, světem.

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

Ježž za několik dní po té okřála Terenia velice následkem listu Zikmundova, jenž přinesl plno dobrých zpráv o vojště papežském. V táboře u Terni kolem vísky Collescipoli, v níž dle podání narodil se Scipio Africký, cvičili se žoldnéři denně 7 až 8 hodin v pochodech, výpadech, bojování atd. a večer ztrmáceni na těle ale čilí duchem poklékali pod širým nebem ku společné modlitbě. Ráno pak přemnozí z nich přisluhovali zase s příkladnou zbožností kněžím při polní mši sv., při čemž netřeba dodávati, že se náš Zikmund vyznamenával mezi všemi. General Lamoricière, přišed tam přesvědčit se o pokroku žoldnéřů v umění válečném, tak byl s nimi spokojen, že se zaručil vojenskému štábu svému, že bude-li mu pouze se sebrankou Nicotery, Zambianchiho a t. p. a nikoli s pravidelným vojskem co činiti, se svými hochy musí vyhráti, čehož ostatně důkazem byla potýčka u Jeskyní sv. Vavřince, kdež hrstka jízdy sv. Otce rozprášila v okamžiku značně větší oddíl červených, kteří vtrhli na území církevní.

Kabinet italský ujišťoval pak Řím, že jeho vojsko nepřekročí hranic jeho. Plánům Garibaldovským v Janově nedařilo se přes všechno namáhání doktora Bertaniho nejlépe. Garibaldi pak sám dlel na Capreře, neboť, ač by byl z té duše rád se ujal velitelství nad zástupy a vedl je proti Římu, držel ho Cavour, jemuž se vpád ten nehodil ještě do krámu, na provaze jako hafana. Jiného schopného vůdce revolucináři pak neměli, tak že neznajíce ani pohybů vojenských ani discipliny jen se potulovali, a tak zdálo se našim t. j. papežským dobou tou, že jich vítězství nemine.

Tyto všestranně potěšitelné zprávy pozdravily Rezinku tak, že počala zase choditi na procházky, ba konečně i na delší vycházky se odhodlala. Při těch sloužili obyčejně meranským nemocným oslíci, jako v horách všade, — ale že Wiśniowieckých dívenky nebyly marně dcerami slavného po celé Ukrajině milovníka koní, proto pohrdaly

takovým druhem jízdy. V krátce však, jakoby ze země byli vyrostli, byli tu pro ně dva koníci: jeden malý pony, hezky vycvičený, pro Rezinku, druhý větší a divočejší pro Hedviku, jež rozradostněna vyskočila na něho ihned, jakmile ho Ambrož před „německý dům“ přivedl, a než mohla ji matka zadržeti, tu ona již bez sedla, jenom hřívy se držíc, tryskem proletěla částí aleje s velikým křikem Němkyní a podivem Angličanův.

K tomu ještě paní Wišniowiecká, jež kde mohla dětem svým život zpříjemňovala, postarala se potají oběma amazonkám o tyrolský kroj: sukně z nejjemnějšího černého sukna, aksamitové živůtky s červenými výložkami, červené košilky, široké kožené pásy hedbávím vyšité, široké zelené rukávy, ba i horské střevíce, vyšívané na kůži bílým a červeným hedbávím. Nechť si nyní čtenář představí, jak malebně vypadaly štíhlé ty jezdkyně v kroji tom, zvláště když vzaly ještě špičaté kloboučky, zdobené střeleckou kytkou a zelenými šňůrami.

Toho času byl v Meraně jakýsi pan Ferdinand Kolb, starý kavalír, syn českého bankéře. Nastudiv se za mlada v bále, trávil ostatek života v teplých krajích, a nevěda, co počati s obrovskými důchody, užíval jich dle přání srdce svého ku pomoci chudých a k různým překvapením svých známých.

On byl též hlavním strůjcem všech společných vycházek do hor, a ku konci žinčicové doby ustanovil valnou výpravu do „Dorf Tyrol“, odkud lze jako se štítu na vidlicích ypsilonu přehlédnouti najednou tři sbíhající se doliny. Veselá společnosť, navštívivši zámek a kostel, byla pozvána panem Kolbem na hostinu, jež byla právě na jeho útraty pro mladé snoubence vesnické vystrojena.

Dámy Wišniowieckých se zalíbením pozorovaly při příležitosti té obyčeje tyrolské: divily se tichosti a povaze tak se různící od krčmového hluku jinde, chválily slíčné sborové zpěvy, jež hudební lid ten sám si skládá, improvizuje ve vlastní dědině orchestry, a naslouchaly hře na citeru slavného po okolí Seppla a průvodu dřevěných cymbálků — kikililirův. Jídel bylo s dostatek. Po skončeném, dosti jednoduchém obědě vstali mladí manželé i všichni hosté, aby se pomodlili. Terenia již měla radosť, že se vrátí zase na svěží povětří, když v tom dáno znovu znamení ku stolu, a započala da capo druhá hostina, daleko lepší, se zvěřinou, pečivem atd. Hedvika byla tím velice rozveselena. Mezi jednotlivými pokrmy hrála v přilehlém pokoji hudba, načež ozýval se vždy ve sboru verš pochvalný, místním učitelem ku poctě pana Kolba složený, jemuž přišli po té šlechetní Tyrolané se slzami v očích děkovat.

Náhodou stanula při tom Terenia blízko nevěsty, (jež v oděvu ničím se od jiných nelišila, než bílým věnečkem na hlavě). Ta s dobrodušnou přítulností německých venkovanů položila jí ruku na rameno a pravila: „Věru, pan K. je velikým naším dobrodincem, ale letos dlí tady někdo, jenž ho štědrostí ještě předčí. Na příklad já ubohá sirota jsem mu povinnována celým svým nynějším štěstím, neboť když se dověděl, že mi chudoba vadí, abych si mohla Josefa vzíti, poslal mi bohaté věno v bankovkách, a to tak delikátně, tajným způsobem, že jsem se sotvy dověděti mohla, od koho dárek ten, — a děkovati nedá si nikdy. Jsem přesvědčena, že i nyní proto někam zmizel, abychom mu jen nemohli ani slůvka vděčnosti pronésti.“

„Nevíš, kdo jest to?“ tázala se Terenia, divíc se sama sobě, kde se v ní béře zvědavosť dávno neprojevená.

„Mladý, hezký a velice dobrý cizozemec, ale tak smutný, že se nikdy ani neusměje.“

„Snad že to bude konečně onen Moilin „Neznámý kníže“?“ podotekla Hedvika.

Nevěsta pokračovala v hovoru: „Je velmi zvláštní: nikdy zde nenocuje, nýbrž odchází i se svým černým psem někam do hor; on i pes jsou velmi velicí.“

Dívky vedeny stejnou předtuchou zaruměnily se jako višně a odběhly k matce. Ta vyslechnuvši celou tu zprávu, zavolala správce domu a tázala se ho po jméně podivného cizince.

„O, neumím ho vysloviti, je to tak těžké; — ale tuhle je policejní knížka, račtež se přesvědčiti....“

Všechny tři hlavy zchýlily se najednou a hned zase odskočily.

„Felix Jelrif, — toť jakési anglické jméno.“

„A přece ta veliká podobnosť,“ zamručela Terenia, neupokojena docela.

V tom zvolala Hedvika:

„Prosím, čtěte nazpátek!“

„O jistě! Pane Ščensný! Ne vhodně vzal jste si incognito.“

„To proto, že tak nenávidí klamu, že i v přibraném jméně chtěl pravdu zachovati.“

Tu přerušilo hovor jejich heslo celé společnosti, chystající se již k návratu. Terenia sjíždějíc zvolna s hory, s divným pocitem hleděla na Meran a celý kraj pod nohama svýma, — vše zdálo se jí nyní jasnější než ráno, ač slunce bylo již zapadlo.

Taktéž zdraví tak se jí polepšilo, že doktor několik dní po té svolil ku dlouho zabraňované cestě do otčiny a ku ztrávení letní doby na Ukrajině. Uzříti otce, Horodyšky, milovaný lid a kruh dávných přátel, toť radosť veliká, zvlášť pro mladá srdce, — srdce polská, — proto šlo balení a ukládání rychle. Ale nutno též dodati, že Terenia často s povzdechem pohlížela k večernímu světélku, cítíc, že nesnadným bude jí rozloučení s ním; — celý Meran stal se jí milým, a to právě tehdy, když ho již měla opustiti.

Den před výjezdem odešly Wiśniowieckých naposled na procházku.

„Na kterou stranu půjdeme?“ tázala se matka.

„Snad naproti k té hoře?“

„Dobře.“

Přešly přes dřevěný můstek na potoce a vešly do jedlového lesa. Po nějaké době, když znaveny chtěly si usednouti, a Hedvika odešla jak obyčejně na zvědy do nějaké chatrče, kdež by mohly dostati mléka, Terenia, jejíž sluch byl neobyčejně bystrý, uchytila paní Wiśniowieckou za ruku.

„Matinko! Nemrod štěká!“

„Neslyším ničeho.“

„O, ano, ano, toť jeho hlas; poznala bych jej na půl míle daleko. Dovolíš-li, zavolám ho.“

„Dej raději pokoj, milé dítě. Nemůžemeť my prvních krokův učiniti.“

Terenia udiveně pohlédla na matku, nechápajíc, co matka tím

myslí, když v tom stále hlasitěji začaly se ozývati basové zvuky Nemrodovy, až se konečně sám ukázal. Skokem, vyje radostí, přihnal se k Rezince. Nevyskočil však na ni jako na svého pána, nýbrž s jakýmsi instinktem psí delikátnosti položil se jí jen k nohám, olizuje špičku drobné botky a tisíce kol vykružuje v povětří ohonem svým. Paní Cesarina a Hedvika hladily šlechetné zvíře. Terenia nemohla toho učiniti, neboť chvěla se tak velice, že nebyla paní svých pohybův, ale očima, zdálo se, že Nemrodovi rozumí.

Tento vstal za okamžik a běžel vpřed několik kroků, potom se zase vrátil a odběhl po druhé, ohlížeje se prosebně.

„Podívejte se, jak nás zve za sebou," pravila Hedvika; „jistě že nás chce provoditi ku svému pánu."

Ještě nebyla slov těch dořekla, když hvizdnutí všem dobře známé odvolalo rychle poslušného psa.

Paní Cesarina pohlédla na Rezinku a viděla, jak bledne.

„Již snad abychom odtud šly, matinko?"

„Hleď, Rezinko, Nemrod letí znovu!"

A Nemrod opravdu přiskočil, klada jí do klína haluzku alpské růže.

Terenia vzala květ do ruky, — květinu to horskou, barvou a růstem podobnou poněkud našemu vřesu, a mezitím co lísáním děkovala poslu, zjevila se na blízku mezi křovinami postava dárce — Litvína.

„Kde vás to tu vidíme, pane Firleji?" ptala se matka vážně.

Ščensný zkameněl pohnutím a, bolestně zahleděv se na Rezinku, nemohl ihned odpověděti, — až znamenav v oku jejím radosť nad shledáním tím, sám se rozveselil, a s úsměvem, ač nesměle, pravil:

„Opravdu, nemohu vám vysvětlení podati leda toho, že všecko v životě mém je temnou hádankou."

„Jste již dávno v Meraně?"

„Několik neděl; — předešel jsem vás, jelikož jsem přijel sem přímo z Říma."

„Snad vám bylo potřebí léčení?" podotekla Hedvika žertovně.

„Zajisté, slečno, jenom že ne kozího."

„A vy dlíte v „Dorf Tyrol" a ne v Meraně?"

„Ano, neboť přiznám se upřímně, bál jsem se přijíti vám v cestu po tom, co jsem poslední dobou v Římě byl viděl, přesvědčiv se, že vám osoba má musí býti na výsosť protivna."

„Osoba nikoli, pouze zásady," pravila paní Wiśniowiecká, přijímajíc na cestě k domovu oporu jeho ramene.

Rozumí se, že Ščensný ztrávil večer toho dne v „Německém domě". — Dívkám vysvětlila se nejedna záhada, co se týče tajuplných úlev, jichž dostalo se jim při každém kroku, a šlechetný Ambrož mnul si radostí ruce.

Nazejtří přinesl Ščensný Wiśniowieckým květiny a cukrovinky na cestu. Pomáhaje pak Rezince do vozu, ptal se polohlasem:

„Dovolíte mi, slečno, abych směl během léta přijeti do Horodyšek a vašemu otci se představil?"

„Já? Což bych snad měla práva, abych vám něco dovolovala nebo zabraňovala? Vím jenom tolik, že se budeme všichni na vás upřímně těšiti. Že tomu tak, matinko?" ....

V tom se koně hnuli.

XII.

Na Litvě a Ukrajině.

Z Bolzana, totiž ze stanice nádražní Meranu nejbližší, zabočily Wiśniowieckých as 7 mil do hor, do Kaltern.

Tichá ta víska, vysoko mezi horami nad břehem malého jezírka ležící, nevábila poutníků k sobě ani polohou svou, ač krásna jest, ani povětřím, ač neobyčejně čisto, nýbrž pokladem, jejž Bůh v ní uschoval. Proto také naše známé, sotvy že tam dorazily, pocítily, že je ovívá jakési rajské ovzduší míru a pokoje.

„Jak milo tu oddychati," pravila Terenia; „dobře to znáti, že jsme na blízku svaté duši "

Duší tou bylo Marie Mörlová,[1]) stygmatizovaná dívka, žijící již po 20 let stále u vytržení. V těsné jizbičce kláštera Františkánek, z níž okno bylo na kostel, uzřely ji dámy Wiśniowieckých klečeti jak obyčejně na lůžku, bez pohnutí, se založenýma rukama, s tělem poněkud vpřed nachýleným a očima vzhůru obrácenýma.

Oči ty jako hvězdy zářily životem a přece mrtvy byly pro všechen okolní svět, — tvář měla barvu vosku a výraz takový, že jediný pohled na ni mohl patřícímu dostačiti za důkaz zjevení. Terenia padla mimovolně při pohledu tom na kolena, neboť z rysů milenky Boží vyčetla Jeho samého, a na rukou uzřela též pečetě kříže „O, jak veliký Jsi ve skutcích Svých, jak krásný v duších stvořených k obrazu Tvému!" zvolalo srdce její, — než v tom kázal zpovědník Marii Mörlové vstáti, nechtěje dopustiti takového důkazu úcty. a sám tichým slovem přivolal ji k životu. Ihned usedla na lůžku jakoby ze sna probuzena: rysy, tvář, pohled, vše změnilo se v jednom okamžiku, pleť dostala ruměnou barvu, oči z jasných staly se černými, výraz jich nadpřirozeně vznešený přešel ve výraz prostý jako u děcka a opravdu vtipný. Takové bylo i celé její počínání, — a šedivý kněz, její zpovědník, a mladá dívka, jež ji opatrovala, tvořili spolu s holoubky, již vrkali v sousední jizbě, nejvhodnější rám k tomu obrazu svatosti pod ochranou pokory.

Co dámy Wiśniowieckých cítily, pochopíme snadno, vidíme-li,

---

[1]) Marie Mörlová, narozená dne 16. října 1812., byla dcerou chudého rolníka, a vyznamenávala se již od dětinství rozumem, dobrotou a řídkým darem modlitby. Ztrativši v 15. roce žití svého matku, přejala povinnosť, starati se o mladší své bratry a sestry. Ale zdraví její vždy chatrné utrpělo nyní docela. Dověděvši se, že nikdy nemůže zcela se pozdraviti, rozhodla se, že zřekne se i všeliké úlevy, odhodlána snášeti s radostí kříž Bohem ji seslaný. Od té doby upoutána byla na lůžko, přestála hrozné zkoušky a utrpení, záchvaty stále delší přešly konečně ve stav normální, tak že jen jednou denně slovem zpovědníkovým ku smyslům přivolána konala práce domácí, pamatujíc na vše a na všechny s podivuhodnou důvtipností. Dne 2. února r. 1834. dostala svatá stygmata, z nichž každý pátek prýštila krev. — Sláva o divech, jakými ji Pán naplnil, rozšířila se daleko a přiváděla zástupy lidu do tiché té vísky tyrolské. Processí s korouhvemi přicházela tam čerpat poučení a utvrzení u víře, a moc návštěv těch blahodějně — dle svědectví pp. duchovních — působila v celých farnostech. Než potom stal se přístup k ní velice obtížným, až zase na konec života poutníci snáze připouštěni. Zemřela dne 11. ledna r. 1868. s úsměvem na rtech. Poslední slova její byla: O Ježíši, jak Jsi krásný!"

Ať posmívají se nevěrci pravdě, nechť jim nic není svatého, ale upříti ji nemohou.

že i Ambrožovi stály slzy v očích; jestiť věru cosi v těchto zjevech milosti Boží, co každého křesťana, třeba by nejméně osvíceným byl, v hloubi srdce jímá. Kristina div hlasitě neplakala.

Maria Mörlová ohlédnuvši se kolem, ihned setkala se zrakem s Rezinkou, — usmála se na ni s nevýslovnou libostí, rozevřela náruč svou a chvějíc se, přitulila ji k sobě jako dávno milovanou družku. V jediném tom objetí pochopily se navzájem, — leč není to nic divného! Vždyť duším sourodným dostačí jediný pohled! Terenia toužila po rozmluvě s ní samotnou, — o čem s ní hovořila, neznámo... Ale asi po hodině vyšla zářic všecka a fysicky tak posilněna, že ostatek cesty vykonala beze všeho namáhání.

Ščensný hned druhého dne po odjezdu Wiśniowieckých z Merana vydal se na cestu do Litvy. Když minul Wierzbołowo (t. j. pruské hranice) a ucítil se znovu v otčině, a zvláště, když opustiv již železnici, začal se brodit pobočními cestami v hustinách rodných lesův a ucítil ten čerstvý, osvěžující, balsamový zápach jejich, tu zdálo se mu, že srdce rozšířeno dvojnásob mu silněji tluče.

Na poslední stanici poštovní čekalo ho milé překvapení zámeckého maršálka: jeho nejmilejší jízdní kůň, perla to stáda Radziwiłłowského, a spolu smečka chrtův a anglických jezevčíků z druhu a pokolení oněch slavných, kteří Ludvíku XV. sloužili na honu.

Ščensný skočil na kůň,... kůň zaržal, poznav pána, — psi počali skákati — a páditi v před...

Hustinami i močály, úzkými alejemi, v nichž pahýly trčely a jež kůň cvalem přeskakoval, drali se rychle, — psi pádili a hledali kolem pod vůdcovstvím krále — Nemroda, a Ščensný volal: „Hej, duše, — žiji!“ — Vichr šumící jako vlny mořské dul mu v obličej, — on však nedbal toho, nýbrž plnýma prsoma ssál do sebe vonné to povětří. — Nezřídka i mnohá nachýlená haluz v běhu ho udeří, obsypávajíc ho jehličím, — tu zase v dáli zniká plachá zvěř, nebo zableskne se náhle lesní jezírko, hluboké a tiché jako oči Litvínovy, jedno z těch, jež nám tak nedostižitelným způsobem opěvá Mickiewicz. Nad vodou poletovalo v oblacích divoké ptactvo, a Ščensný míří z revolveru, (neboť jen ten měl při sobě), a za každou ránou plyskne to v jezírku, odkud mu psi kořisť plavmo přinášejí.

K večeru vyjel z lesa, minul několik dědin, jichž kouřící chaty po různu, jako na Litvě vůbec, rozházené, z nebílených temných trámů sroubené, docela odpovídají temné náladě lidu, až spatřil konečně Firlejovčinu ve zlatě zapadajícího slunce. Městečko leželo na návrší, dále pak vedla cesta hlubokým úvozem; nad ním s jedné strany zříti bylo rozvaliny starého hradu, s druhé pak překrásný zámecký park. Obydlí pak samo, vystavené ve slohu minulého století, stálo o sobě, odloučeno od stavení hospodářských, v hloubi obrovského dvora, na způsob knížecích residencí. Pod sloupovím, zdobeným sochami, kudy se vjíždělo, uzřel Ščensný celý svůj kancelářský úřad: plenipotenta, správce, písaře, též dvorské služebnictvo, lokaje ve sváteční livreji, v jichž čele stál maršálek zpříma, neboť vžil se v disciplinu ještě za živobytí otce Ščensného, bádaje však starostlivým okem ve tváři mladého pána.

Tento pak proti dávnému obyčeji svému neobmezil se při uvítání na mlčení, nýbrž každého zvlášť upřímně oslovil, a starému maršálkovi potřepal na rameni sestupuje s koně. Potom vyprosiv si

býti o samotě, začal s divným pocitem probuzené tesknoty procházeti pokoje zámecké: starodávné klenutí síní, temné damaškové halení salonů, dubové skříně bibliotheky, podobizny předků v jídelně, vše zdálo se mu ponurejší nežli jindy. Konečně došel do pokoje matčina, a zastavil se před obrazem, před nímž uplynulo jeho dětství. Olejový obraz přirozené velikosti, malovaný na způsob podobizen Angeliky Kauffmannové, jako by byl představoval bohyni Floru. Oděv, postava, vděk, vše bylo nepřirozeno, přiděláno pouze z choutky umělcovy. Ale tvář, k celému okolí nijak se nehodící, byla plna prostoty a výrazu: veliké černé oči, jež tolikráte byly již viděly slzy synovy, když si zde tento jako malý chlapec tajně stěžoval do křivd utrpených, i nyní jako živé zdály se na něho patřiti. Pohled ten dojal ho velice, neboť nalézal v něm podobnosť s pohledem j i n ý m: touž vřelosť, jenom méně blahou a smutnější.

Večeře uchystána mu na „ganku“ na straně domu oproti vjezdu. A ačkoli sám měl býti u stolu, přichystal mu kuchař rozmanité lahůdky. Ale Ščensný se jich ani nedotekl, jelikož ho vábily jenom pokrmy litevské, jako: cholodziec, kolduny, a okurky s medem. A obnoviv si tak zase známosť s dávnými lahůdkami věku studentského, zapálil si cigaro a počal dumati. Před jeho zrakem rozvíjel se pohled čarokrásný, svého druhu jediný: louka přetínající šíři celého parku a mírným svahem daleko se táhnoucí až k jezeru, za nímž se v mlze modravé rýsovaly pahorky a černala pusta. Nikde ani stopy po příbytcích lidských, — na levo pouze vynikaly v dáli nade stromy vrcholky věží starého kláštera, k němuž Ščensný dříve nejednou samoten na lodce vesloval. Teď vyšel měsíc: vrcholky parkových stromů, rýsující malebné vzorky na aksamitu požatého trávníku a jevící za dne nejbohatší výběr všelikých barev zelených, slily se v jediný nevýznačný půlton a vrhaly dlouhé stíny na palouk, co zatím vedle paprsky měsíční vystřibřovaly jasné pásy. Ani jediný lístek se nepohnul, ani jediný ptáček neozval .... V tom změnil se před snivým zrakem Ščensného celý obraz; trávník oživil se tisícem krásných, šťastných postav, jezero zahořelo věncem lampionů, stromy odleskem bengalských ohňů, — všade viděl květy a stuhy, slyšel vivaty a střelbu, a uprostřed toho kouzelného obrazu sunula se jasná věštkyně s úsměvem v líci .... ji to na počesť celá ta slavnosť. Ščensný se zachvěl, zarazil a přece pravil: „Ty bys mohl býti šťasten!“ a opakoval si kouzelné toto slovo ... naslouchal mu, raduje se jeho znění, až v tom zaražen náhlým břemenem naděje, které nésti ještě síly neměl, ukryl zahořalé čelo ve dlaně a zaháněl další snění.

Ale jakoby ze vzdoru i ve snách pronásledovaly ho sladké obrazy svatební, tak že ráno, probudiv se, skorem věřil v možnosť svého štěstí. Omladnutí celého domu, přeměnění celého okolí v ráj pod dozorem dobročinného anděla, vše zdálo se mu pojednou tak pravděpodobným, tak blízkým, snadným, že začal zváti dělníky a rovnati pokoje, těše se jako dítě z každého nového předmětu jako z uskutečnění vroucích přání svých, a lidé si šeptali tajemně:

„Náš pán se bude ženiti!“

Za takových právě okolností došla ho zpráva o vystoupení Garibaldiho v Sicilii a událostech Neapolských. Záclona byla před Evropou odhalena, a již započal onen boj dvojtvářný, kde prodajností a zradou

dostávalo se hrdinovi dne latinských vavřínů, co zatím on jakoby jenom ve jménu Piemontu jednal, a Piemont ho používal.

František II., opuštěn Laudim [2]) a jinými generály, kteří pokálevše spolehlivosť vojenskou, nedali se mu s vrahem bíti, přestál v Gaëtě s hrstkou věrných hrozné obležení. Vojska Emanuelova, ač jako neutrální, s příchylností více než bratrskou patřila na veřejné manévry lůzy na hranicích církevních, — mnohý důstojník pak nebo žoldnéř, chtěl-li se s nimi spojiti, učinil tak pouze jednoduchou ceremonií, svléknuv oděv a vzav na se červenou košili. Všecko to věštilo již rychlou, obrovskou zradu Cavourovu a vpád Cialdiniho do státu papežského.

Kdyby byla zpráva o vypuknutí války a zrušení království obojí Sicilie zastihla Sčesného o rok dříve, byl by ji zajisté uvítal s výkřikem vítězným, — ale dnes musil sám s sebou v zápas se pustiti, a to nemalý, aby zvěsti té neproklel, jelikož mu v okamžiku hroutila celou budovu jeho mládeneckých nadějí, jíž zdál se jen krov již chyběti.

Než nedopřál si času k úvahám: — „Jak to dobře, že zajel jsem si do Caprery, že jsem se slovem zaručil; kdyby toho nebylo, trápil bych se nyní nerozhodností, kdežto nyní mám šťastně všechny mosty za sebou strhány, a přede mnou zbývá jediná cesta povinnosti. Garibaldi se nezklame ve Firlejovi; co jsem slíbil, tomu též dostojím! Nejdéle za tři dni odeberu se k vojsku!... Ale zdaž mám odejeti bez rozloučení s ní, milovanou? Beze spatření jí ještě jednou — v životě naposled?... O, ne! ne! To též bylo by zradou! Pojedu přes Horodyšky!“

A tak také učinil. Pińskými bahny a Poleskými lesy prodral se na Ukrajinu, kdež již bral se nikoli oceanem temné pouště, nýbrž mořem zeleni.

Široká step, kamkoli oko dohlédlo, pokryta byla kobercem různobarvých květů, zalidněna celými roji ovádův, okrášlena ruměncem buřanu [3]), jehož ostrovy červenaly se v dáli jako rozlitá krev, tu a tam konečně ozdobena mohylou, několika kříži, nebo opuštěnou hrází. Ale co to tamo za krásné stádo?... Toť ode dávna slavené stádo Wiśniowieckých! Sčensnému při pohledu na ně srdce poskočilo, nebo pravdivo-li přísloví: „Pro milého nic těžkého“, tuť srdce milující div že nevyskočí na ty pahorky, ohraničující majetek jeho milé. Panství Horodyščské, majetek to pana Michala Wiśniowieckého, vyznačovalo se před sousedními pořádkem: všade bylo znáti ruku hospodárnou. Na polích na několik mil vlnila se zlatá pšenka, vsi byly již ne malebné neladné jako na Litvě, ale dlouhou řadou po obou stranách silnice zbudované, a v nich žil lid nesmírně veliký, silný a zrostlý, — opravdové Bojańské plémě Ukrajiny.

Když vjel Sčensný do Horodyšek a uzřel na rovině zdaleka ne dům (neboť toho nebylo lze ve stínu věkovitých lip spatřiti), ale ohromnou kytici stromů tvořících zahradu, zamyslil se na okamžik a zvolal: „Nebude snad lépe, abych se vrátil? Kdož ví? Těžká to

---

[2]) Známý jest konec Laudiho, jenž polapen v Neapoli při skutku, když žádal v bance 14.000 dukátů na základě padělaného reversu, jímž mu Garibaldi jeho zradu chtěl zaplatiti, a nemoha snésti hanby odkrytí toho, zemřel následkem toho několik dní po té puknutím srdce.

[3]) buřan = vysoká tráva.

zkouška... Ale ne, překonám vše! Cítím v sobě sílu, že bych se i před oltářem zřekl snubního vínku, kdyby toho bylo třeba, neboť jako je člověk v utváření svého vlastního štěstí bezmocným, tak stává se v ničení jeho Samsonem. Vím, že dovedu si býti katem, proto neustoupím: — jamščiku [4]), v před!

Vozka křiknul divoce, jako izvošči obyčejně, pobízeje koně, — a stanul před krčmou, kdež chtěl Ščensný cestovní oblek svléci. Zarazilo ho ihned, že místo ostudného žida uzřel v arendě šlechtice v kapotě [5]), jednoho z těch přístěnkových, vládou vždy tak pronásledovaných, jež však pan Michal Wiśniowiecký na svých statcích zvláštním způsobem zaměstnával. Firlej, usadiv se na lavici před krčmou (ne bez oken a dveří, jako někde na Ukrajině, nýbrž novou a velkou), pustil se zúmyslně s hospodářem do hovoru, co se zatím před očima jeho honili bělovlasí klučinové v košilkách a bosi za husami.

„Nu, co u vás slyšeti nového, pane krčmáři?"

„A což? Všecko jde dobře, zvláště teď, co se naše paní vrátila."

„Tak, milujete svou paní?"

„Kdož by jí nemiloval? Všaktě je opravdovou matkou celé dědiny, — všichni jí tu žehnají, od starce do děcka. A dívenky, toť andělé, zvláště mladší!"

„Zajisté, zvláště mladší!" zvolal Ščensný, sotvy moha seděti.

„Ano, pane, křestné to dítě dědiny; vyrostla uprostřed nás, a přece stále cosi člověka nutí k přemýšlení, nespadla-li s nebe jako div Boží; tak svatou jest! Nikomu nedá stonati, aby sama k němu se nepodívala; proto také, když někdo ve vsi umírá, ihned pro ni pošlou, aby vykonala modlitby za něho a oči mu zavřela, neboť před ní zlý duch prchá!"

„A ona sama je nemocna. Jak se jí daří nyní?"

„O lépe, pane. Vymodlili jsme si ji u Boha! Již dvakráte šly z katolických dědin zástupy na ten úmysl bosko až do Berdyčeva."

Ščensný by se byl mluvícímu ovinul kolem šije. Překonav jen stěží pokus ten, ptal se dále:

„Jste tedy, jak vidím, v Horodyškách šťastni; všade znáti tady blahobyt hmotný i mravní. Bývalo tak vždy?"

„Ne tak; — neboť náš pán, ač je od kosti šlechetným mužem, strašné jest prudký, a dříve nejednomu se proto zle vedlo, ale co se oženil, zmírnila ho paní tak, že je jako beránek."

V tom přišli dva sahodlouzí rolníci, zarostlí vousem, v temných sukmanách, [6]) červených pásech a vysokých čapkách. K velikému podivu Ščensného počali hovořiti s krčmářem celkem ne špatnou polštinou.

„Hospodáři, povězte mi, prosím vás, kde naučili jste se vy Rusíni tak hladce mluviti polsky?"

„Paní nás naučila, neboť rusky nechce s námi mluviti."

„Ale což pak máte tolik jednání s paní?"

„O, mnoho! Jakmile je pán na nás zlý, ku příkladu, když někdo z nás v něčem u něho narazí, to my jdeme ihned k naší paní, — a co ta nezmůže, detyna vyprosí."

---

[4]) jamščik (rusk.) = poštovní vozka.
[5]) kapota = svrchní kabát.
[6]) sukmana = soukenný selský kabát

„Jaká detyna?“

„Naše slečinka Terenia, jež jest otci jediným miláčkem pod sluncem.“

Ščensný stále více se divil a řekneme také, „stavěl“. Což teprve když poznal na protější straně silnice mezi dvěma bujnýma lány klasů běžeti po mezi Hedviku uprostřed vesnických dětí; oděna byla po ukrajinsku, totiž v bílý šat, jehož košilka o naduřených rukávech pásem stažena, splývala na bedra širokým násběrkem taktéž pásem obšitým. V ruce držela ohromnou kytici lékařských bylin, co zatím méně užitečná část sbírky zdobila jí květinným vínkem pastýřský klobouček. Zástup dětí běžel před ní s veselým křikem, každou chvíli potápěje se v klasech, aby odtud vyplynul s novým přídavkem modrákův a máku. Kluci na silnici poznavše slečinku běželi k ní též s rukama rozpřaženýma, a ona vítala jménem každého již z daleka.

Ščensný vstal se srdcem vzrušeným z lavice, nechtěje však dívku v rozpaky uváděti setkáním se s ní v takových okolnostech, vrátil se do krčmy, a odtud potom převlečen zajel do dvora.

Byl to dvůr šlechtický ač zděný. Poschodí neměl, ale tři veliká křídla místila mnoho pokojův, a kromě toho byly zde čtyry oficiny [7]). Vše vyhlíželo zde tak ku podivu vesele, po domácku, pohostinně, a upřímnosť, s jakou domácí pán cestujícího uvítal, úplně souhlasila s prvním dojmem.

V Horodyškách každý nejdéle za hodinu po příjezdě cítil se jako doma. Proto byly také laskavými sousedy četně navštěvovány, jakož i nyní Ščensný několik jich tu zastihl, — mezi nimiž i onoho maršálka, jenž již po čtvrté bez výsledku vzdychal po Hedvice. Terenia se neukázala ihned. Teprve po nějaké době mihla se na konci dlouhé řady pootevřených dveří letná její postava mezi festony (květinovím) z bílého a růžového mušelínu, jimiž byl pokoj její ozdoben. Ščensný uzřev ji vzchopil se a stanul jako vrytý, nemoha ani o krok ku předu; — ona pak s dětinnou radostí spěchala k němu. V tváři její nebylo veliké změny; — jenom bělosť stala se ještě průzračnější, blesk v oku jasnější a korál retů živější.

Ščensného poranila netajená její radosť.

„Mám jí ihned povědeti, proč jsem přijel?... O nikoli, za chvíli, dnes budu mlčeti...; vždyť každý umírající mívá před smrtí chvíli úlevy, jakoby mámení zdraví. I nám potřebí mámení toho, — a potom ať se děje co chce!“

Večeře byla bohatá jako obyčejně u pana Michala, jenž slynul po celé gubernii jakožto nejprvnější gastronom. Potom odešli všicci do zahrady a pustili se v temně klenutý tunel aleje, po níž létaly svatojanské mušky jako mikroskopické hvězdičky. Hedvika znavena vážnými úvahami pana maršálka, utekla mu při první příležitosti a dala se napřed, což vida Ščensný, pustil se za ní.

„Že mně povíte, milá slečno, upřímně, jak se teď daří slečně Rezince?“

„Bohu díky, mnohem lépe; cestu přestála neobyčejně lehce...“

„Je-li možná?“

„Ale poslyšte dále. Dr. Škoda se tak podivil, když mu ji matinka ve Vídni ukázala...“

---

[7]) oficina = budova pro zámecké služebnictvo.

„Proč?“

„Poněvadž to pokládal za nemožné, aby mohla zimu přežiti...“

„A co? co?“

„Povídal, že vydržela-li až potud...“

„Tak co?“

„Že vydrží i dále; ba připustil i to, že šťastné sesílení v jeseni nastoupiti může.“

„O díky, díky vám za tu zprávu!“ — zvolal Litvín, a poceloval ruku upřímné dívence, jež pravila vesele:

„Nu což, nesplňují se má slova?“

„O kéž by splnila se docela!“

„Prosím, věřte jen!“

Ovšem že po takovéhle rozmluvě nemohl po celou noc oka zamhouřiti. „Kdož ví, snad i ona mne miluje? O! nevydržím toho, — buď jak buď, musím s ní rozhodně promluviti!“ A srdce tlouklo mu kladivem, jako by chtělo rozraziti vězení prsou. Při tom všem však ucítil takovou nesmělost, takovou nemožnost, aby k ní mluvil o lásce, že vzdal se úmyslu toho a rozhodl se, že svěří se s tím jenom matce.

Ale znovu přišla obava jiná: „Jak mám s tím počínati nyní, v době, kdy již vlastně nohu kladu do třemene, abych pádil ku Garibaldimu? Nebylo by lépe počkati, až se vrátím?... Ale zdaž se jen vrátím? Avšak vždyť tolikráte již usmívala se na mne mohyla vojenská, odkud nyní pojednou ten odpor proti ní?“

Rozednívalo se, a on se ještě na ničem nebyl ustanovil; skončilo to tím, že od hodiny k hodině, ode dne ke dni s tím odkládaje, ztrávil v Horodyškách skorem půl téhodne. Byl však tam také pobyt nesmírně milý, zacházení s hostmi to nejupřímnější a při tom tak svobodné, že mohl každý celý den dělati, co chtěl. Jitro počínalo mší sv. v domácí kapli, jejíž sakristankou byla Terenia, slíčně zdobíc ji květinami a hrajíc na fisharmoniku, potom večer zase všichni scházeli se ku společné modlitbě; — ostatně nehovořilo se mnoho o náboženství, ale náboženství to každému zjevno bylo v celém způsobu žití rodinného; vytryskajíc z paní domu jako ze srdce, objímalo i všechny členy jeho. Ščensný, jak nám známo, nehoroval tak snadno; ale v Horodyškách každý den skytal jeho chvále paní Wiśniowiecké nového vznětu, jelikož se přesvědčoval, že zásady za hranicemi jí hlásané nebyly sentimentalním snílkováním, nýbrž ryzí skutečností. Nejvíce se mu líbilo to, že paní Cesarina přes svou neupiratelnou vznešenosť stále snažila se tuto před mužem zastříti a jenom jeho povznésti u sluhů, dětí a přátel, hlavně však v jeho vlastních očích, používajíc každého dobrého odstínu povahy jeho, aby ho v něm utvrdila, pokud to bylo možno.

Byltě pan Michal muž velice společenský, prudký, ale dobrého srdce, despota, ale přece proti miláčkům svým slabý, — zvlášť oproti Rezince, již nazýval svým ptáčkem. Ta měla právo rozdávati všeliké rozkazy, třeba by i protivny byly rozkazům otcovým, a rozumí se snadno, jak z toho kořistila ve prospěch chudých.

Jsou bytosti, na něž Bůh snad hned při stvoření jich musí patřiti se zvláštní láskou, a odtud zůstává jim ten znak lásky Paně v duši jako tajemné kouzlo, jímž vábí pak k sobě na zemi všechna srdce, neboť jinak těžko jest si vysvětliti přítažlivou moc, jakou mají. Jednou z nich byla Terenia Wiśniowiecká. Kdo v domě i mimo dům

žil, vše lnulo k ní, a její jméno dostačilo ku všemu jako kouzelný proutek. Není proto také divu, že dělala s otcem co chtěla, ač se s ní při každém obědě svářil. Ostatně vyprávěl velmi rád anekdoty, byl náruživým milovníkem honby, a ještě větším koní. Přesvědčiv se tedy, že jest Ščensný v té příčině znalcem, výborným jezdcem a dokonalým myslivcem, tak si ho zamiloval, že si ho i za zetě počal nesmírně přáti.

Zatím nepatrná událost pomátla Ščensnému plány jeho. Jednou z večera sjelo se do Horodyšek několik osob: dívenky bavily se vesele vespolek, a Ščensný podrážděn tím, že Terenia oblékla modní tenkráte tak zvanou zuavku a oblekem tím se těšila, jaksi úkosem na ni patřil. V tom doletěl mu k sluchu žertovný její spor s Mancií R.....

„Ukaž, ukaž, Rezinko, co to máš v tom medailonku?“

„Vlasy matinčiny.“

„A na druhé straně?“

„To je opáčná strana; obyčejně se nosí jenom po jedné.“

„Tak tam není nic?“

„Snad je....“

„Tož proč to zakrýváš palcem? Oj, Rezinko, srdéčko, již i ty se začínáš v tajnosti haliti....“

Terenia rozesmála se pouze, uzavírajíc medalion co nejrychleji, ale sokolí zrak Ščensného dostřehl z daleka jakýs malý předmět.

„Památka,“ zamručel; „barvou je celkem podobna vlasům Zikmundovým.“

Nazejtří ráno dostal list od Aliho, z Firlejova mu poslaný. Tento psával poslední dobou zřídka a krátce, než tentokráte uznal zase potřebu dovolávati se přátelství.

„Ščensný můj,“ pravil, „co se to s tebou děje? Tři ženské vodí tě za nos! Upadl's v sítě — posud nepřemožen, podlehl's sladkým nástrahám a nemyslíš již ani na ostatní svět. A zde již zatím boj vře a lidé žijí dvojnásob, a veliký národ bije se za svobodu. Myslil jsem, že budem za ni válčiti spolu, — ale na neštěstí vidím, jak zklamal jsem se v příteli svém, jelikož jeden ptáček více váží na váze srdce jeho než všechny zásady!“

Ščensný čta to vzplanul hněvem, a přece dával částečně Alimu za pravdu; i zdálo se mu, že derou se o něho dva protivné proudy: s jedné strany že táhne bílý duch Rezinčin, s druhé temný duch Bohdanův... Kterému povoliti? Žádnému, ale jíti svou vlastní cestou, nikým nešlapanou.

S tím rozhodnutím vešel do salonu. Nebylo tam nikoho mimo Terenii, improvizující jak obyčejně na pianě. Vedle ní ležela modlitební kniha, z níž byla as právě nadšení čerpala. Ščensný přiblížil se zamyšlen, naslouchaje harmonii akkordův, a mechanicky začal při tom převraceti knihu. V tom obrátila na se pozornost jeho uschlá růže alpská v ní uložená; — pohlédl blíže; — vedle ní bylo napsáno drobným písmem: „Meran, 30. května r. 1860.“ a vložena byla k „Modlitbě za hříšníky“ Tato ostatní okolnost líbila se mu velice, ale i zvědavostí ho naplnila velikou. Pokušení bylo příliš veliké, než aby mohl se mu opříti; přehodil dále několik listův a našel prvosenku a při ní nápis: „Benátky, 15. března“ a dále modlitbu: „Prosba duše ztrápené k Nejsvětější Panně.“

„Co jest to?“ tázal se Rezinky s utajeným dechem. Usmála se a zaruměnila, než pravila zcela klidně:

„Co? Což toho nepoznáváte?“

„Jak bych toho neměl poznati! Jenom že nechci věřiti očím — ani srdci.“ — Tu rozloživ knížku, chvějící se rukou poznovu připadl na suchou Theu.

„Giardino Papadopoli, 15. prosince r. 1859.“ — četl, ale hlas mu selhal, neboť uzřel: „Modlitbu za drahou osobu“. Vyrušení ho přemohlo, — než opanoval se a otázal se dosti klidně:

„Ještě jeden kvíteček tu schází; pamatujete se, protěž ze Semeringu?“

„A snad i ten je tady?“ ... odtušila dívenka týmž žertovným tonem, jako včera odbývala Mancii, než přece s odstínem celkem různým v proslovení, a to řkouc, otevřela medailonek. Ščensný pohlédl tam, a slzy ho polily.

V témž okamžiku vešla do pokoje paní Wiśniowiecká. Jediný pohled vysvětlil jí vše. Jinoch vida matku, uchopil Rezinku za ruku, a s citem tím nejvroucnějším spěchal jí vstříc.

„Paní drahá, po prve v životě jsem „Ščensný!“ [8])

Než proč bledne paní Wiśniowiecká tak velice? Proto, poněvadž zrak její starosti plný na Rezinku zírající ihned z výrazu jejího vyčítá, že tato nechápe dosahu toho, co se děje.

„Můj drahý Ščensný, co to mluvíte? Oč můžete opírati naději svou?“

„O tu, jíž povinován jsem vším“, odtušil, s pohnutím ukazuje na Terenii.

„Ale což nevidíte, že ona vám nerozumí?... O, Ščensný, Ščensný, sám nevíte, jaká protiva jest mezi ní a vámi... Nejprve ihned různost zásad: jak že bych mohla svěřiti vám štěstí svého dítěte, dokud neschýlíte čela před věrou, jíž my žijeme?“

Rezinka zachvěla se všecka při slovech těch, jelikož nyní teprve oči se jí otevíraly. Matka vidouc, že mlčí, opakovala poněkud rozčíleně: „Co říkáte protivě mnou vytčené?“

„Žeť nepřekonatelnou.“

Ščensný jenom tak napolo poslouchaje stál nakročen, smrtelně bled, s rozdírajícím výrazem bolu; před chvílí bylo mu tak jasno, jako kdyby slunce s nebes výšin na zemi bylo sestoupilo, a nyní vše bylo temností.

„Jak? Proto tedy, že neklaním se týmž oltářům, má nás již věčná propasť loučiti? O! toť nemilosrdenství! Či snad žádáte si ode mne, abych na povel se změnil, a každý den jinou duši oblékal? Bůh to ví, že nemohu, ač bych chtěl! Trn vždycky trnem zůstane!“

„Trn však časem také krásně rozkvétá,“ zašeptala Terenia, nutíc se k úsměvu, ač v hlase i v očích bylo plno slzí.

„O, ten můj pichlavý a suchý nikoli!“ odtušil s bolestnou trpkostí. „Dobře činíte, že ho od sebe odmítáte, neboť by vás jenom pokrvácel! Květ nesmí se mezi trní vplétatl, jelikož se v něm jenom rozedere a zhyne! Běda každému, kdo se se mnou bratří; toho vleku s sebou do propasti! I tobě, anděle, proč uzdálo se, abys pohlédla na mne zrakem soucitným? Byla jsi šťastnou, a nyní... Otrávil jsem

[8]) Ščensný = Šťastný, Felix.

ti svobodu... Odpusť a zapomeň! — Vrať se šťastna do svého nebe, — a já ať zůstanu samoten ve svém pekle!“

„Blouzníte, ubohý,“ pravila paní Wiśniowiecká. „O to právě se jedná, abyste z toho pekla vyvázl, když sám se v něm cítíte.“

„A jak že mám vyváznouti? Oporou svého vlastního přesvědčení? Či snad postavením se na nové zásady jako korouhvička na nový směr větru? O, toho u mne nedokážete, jako že mi památka matčina svatou! Samy, vím to, nemohly byste si vážiti člověka, jenž by jako na trhu chtěl si koupiti svědomí a štěstí!“

„Zajisté,“ odvětila Terenia pevně, ač velice tiše; „nikdo také toho na vás nežádá, abyste pro lásku lidskou Boha si zamiloval. Po Bohu musíme toužiti pro Boha, — jinak se nezjeví.“

Nastala chvíle krátkého, ale nesmírně trapného mlčení; — všichni tři snášeli muka. V tom zvolal Ščensný:

„Neřekl jsem ještě vše: Vám není známo, že se tu pouze cestou stavím; — jedu do Neapole. Garibaldi na mne čeká, a slovu nedostáti se nesluší; — jedu ještě dnes.“

Terenia hrozně zbledla.

„Pamatujte, že opustíte mrtvolu“, pravila s namáháním.

Ščensný trhl sebou jako šílený a stiskl si skráně, odkud zdálo se mu, že mu mozek prchá následkem pohnutí mysli.

„Pro Bůh! nemilujte mne! Přál bych si srdce vaše proměniti v křemen, abyste nemohla milovat, nemohla trpět, nemohla cítit!“

„Rezinko,“ pravila tu matka, chvějíc se pohnutím, „jdi odtud, ubohé dítě, neboť takové výstupy nejsou pro tebe a skončí tím, že pan Firlej opravdu opustí mrtvolu.“

Dívenka vstala beze slova, uvyklá jsouc poslouchati matky na pouhý pokyn. Jdouc kolem Ščensného, zachvěla se na nohou, než zachytila se křesla, — šla dále a zmizela.

Ščensný patřil ztrnulým zrakem na paní Wiśniowieckou.

„Prosím, proklete mne, — vraha svého dítěte dovoleno prokleti!“

„Nedovoleno! Ani vraha dítěte ne. Já mám vám klnouť, ubohý Ščensný?... Ó nikoli! Žehnám vám raději jménem ducha Izunina, jenž pláče dnes tam nahoře nad vámi! Ó kéž by vám požehnání to přineslo návrat, aspoň v hodině smrti!“

To pravíc, zaplakala hlasitě a odešla.

V tom ohlédl se Ščensný, — protřel si oči, jako kdyby byl u vyjevení. „Tak se s nimi žehnáš?“ zvolal a zalomil rukama, až klouby zapraštěly, a vskočiv do vozu, kázal vozkovi páditi, co koně jen stačí.

Jeda kol zahrady, uzřel pod jasmíny alabastrovou nepohnutou postavu.

„Toť ona... stůj!“ A již sestupoval, — již měl nohu na stupátku, aby k ní běžel a aspoň ještě jednou ji odprosil, — leč v tom ozval se protivný duch zoufale... Usedl tedy zpět, zvolal znovu: „jeď!“ a jedna jediná slza splynula mu po tváři: podobna byla tekoucímu olovu, a hořka byla jako muka samovolně snášená.

(Pokračování.)

Za víru a volnosť.

Několik historicko-kulturních črt o ruských Polácích.

(Pokračování.)

II.

Pokud car Mikuláš seděl na trůně Rurikovců a Romanovů, spočívala železná pěst ruská těžce na Polácích a vojensko-policejní nátlak dosáhl svého nejvyššího vrcholu v době bojů o Sevastopol. Toť snadno vysvětlitelné. Národ, který nikdy nevzdal a nevzdá se víry ve svou budoucnosť, jest stále hotov, setřásti jho cizinské nadvlády, jakmile jen dosti malá vyhlídka v možnosť toho se mu naskytne. Dále bylo se průběhem války právem obávati, že by Rakušané, kteří zaujali v úplné válečné hotovosti postavení podél hranic, mohli vtrhnouti do povislanské země a zaměřiti k hlavnímu městu ruské Polsky. Následky tohoto rakouského vpádu byly by bývaly nedozírnými. Z tohoto důvodu hlavně bylo tedy Polsko po dobu krimské války neobyčejně silně vojskem obsazeno, a Varšava sama, jakož i její okolí hemžilo se značnými oddíly vojska všeho druhu. Nad to bylo s nesmírným nákladem peněžitým a s brutální bezohledností a nešetrností k hospodářským zájmům občanstva, jakož i bez ohledu na značné znešvaření města na severní straně Varšavy strženo sto domů, aby tím získáno bylo potřebné volné prostranství pro koliště citadely. Nedbajíce ruských porážek oddali se Poláci v zimě r. 1854. a 1855. obvyklým způsobem svým radovánkám, a společenský život byl tehdy ve Varšavě nad míru čilý. Pln zlosti a lítosti zvolal prý car Mikuláš, zvěděv o tom: „Kdykoliv Rusko truchlí, raduje se srdce Poláka!“ Nezdary Krimské války zdrtily, jak všeobecně známo, srdce hrdého dynasty bílé Rusi; dne 3. března 1855. odešel ku svým zvěčnělým předkům.

Veškerá Polska si oddechla, a jásot nekonečný zahlaholil po nivách jejich, když nový, mírný, šlechetný panovník Alexander II. do Varšavy poslal místodržitele, kterého předcházela pověsť neobyčejné jemnosti, přívětivosti, počestnosti a svědomitosti — totiž knížete Michala Gorčakova, bratra zesnulého státníka téhož jména. Car Alexander I. dal království Polskému ústavu, za níž země činila utěšené pokroky. Po povstání roku 1830. byla konstituce z roku 1815. zrušena a po dvou létech, dne 14. (dle ruského kalendáře 26.) února, nahražena tak řečeným „organisačním statutem“. Tento statut, kterýž uznával jakési zvláštní, státoprávní postavení království Polského ve spojení s Ruskem, aniž kdy ku provedení dospěl, zrušen byl říšským sněmem, a místo něho zavedena státní rada, jejíž členové však nemusili býti polské národnosti; jmenování členů jejích příslušelo caru. Daně upraveny byly dle měřítka platného pro ostatní Rusko. Vrchní řízení správy, jež druhdy obstarávali odpovědní ministři, vedla administrační rada pod dozorem místodržitelovým. Dle jiného ustanovení mělo při soudním stíhání velezrády dbáno býti zákonů v Rusku platných. S touto soustavou těsně spojena byla přísnosť policejní dohlídky, obmezené obcování s cizinou, jakož i potlačení každého neruského směru v časopisectvu. Jednotlivé dobrodružné pokusy v roce 1833. vyvolati nové povstání, zvýšily jen ostražitosť policie. Plán, poruštiti

Poláky, vystupoval čím dál, tím zřetelněji a nepokrytěji. Statky emigrantů, které připadly koruně, propůjčeny jsou za majoráty Rusům a směly přecházeti dědictvím toliko na potomky pravoslavného vyznání. Tak položila ruská vláda uprostřed Polska základ k ruské šlechtě, a řecko-katolické náboženství razilo si sem dráhu. Polští vojíni musili sloužiti v ruském vojště, na místo vojvodství nastoupily gubernie, polské mincovnictví bylo carským úkazem z r. 1842. přivedeno na ruskou měnu, a důležitější úřady v zemi obsazeny jsou ve všech odvětvích správy Rusy nebo poruštěnými renegáty, kteří — jak se samo sebou rozumí — zřídka kdy chovali k Polákům jiný cit, než pohrdání a nenávisť!

Nejvíce neblahých následků přivodila tato ruská soustava Polákům v oboru školství. Dle školního plánu z r. 1833. měla polská mládež především naučiti se ruštině a proniknuta býti ruským duchem. University ve Varšavě a Vilnu byly zrušeny, a gymnasia dílem odstraněna, dílem v ruském smyslu přeměněna. V čele rusko-polského školství stál plnokrevný Rus, jménem Muchanov. „Kurator školního okresu Varšavského“ — to byl jeho úřední název, — zastával nejodpornější a nejnenáviděnější místo v celém Polsku, ježto jemu, ač byl pravoslavného vyznání, podřízena byla též vrchní správa náboženských záležitostí katolických. Než Muchanov liboval si v tomto svém postavení náramně a největší pýchu viděl v tom, mohl-li ve svém školním okresu obmeziti dle možnosti počet škol, jakož i jejich výsledky, což se mu též u středních a nižších škol ve mnohých případech opravdu povedlo. Jako všude, tak také zde veden jsa lepšími city a spravedlivějšími názory, rozkázal Alexander II., aby zřízena byla ve Varšavě lékařsko-chirurgická škola, jež později rozšířena byla v úplnou universitu na základě ruském.

Ku konci let padesátých vzaly poměry této země zcela vážný obrat. Revoluční idee našly přístup i do Polska, a události v Italii, kteráž od r. 1859. mocnými kroky spěla vstříc svému národnímu sjednocení, probudily u rozervaného, utiskovaného národa znovu mocně nikdy nevyhynulou touhu po svobodě a neodvislosti jeho otců. Když bič censury poněkud jen uvolnil, daly časopisy, jmenovitě „Gazetta Polska“, při projednávání italských, francouzských a anglických událostí zřetelný výraz národním ideám a roznítily dokonale vědomí národní síly, jakož i snahu, přivésti je k platnosti. Při známé, horkokrevné, náruživé, vždy k illusím náchylné povaze Poláků nedal se stav ten na dlouho udržeti.

Předzvěsti revoluce objevily se již, když roku 1860. v měsíci říjnu sjeli se ve Varšavě panovníci ruský, rakouský a pruský. Že revoluční živly hrozily politickému řádu pohromou, ukázalo se po té ještě zřejměji při pohřbu vdovy po polském plukovníku Sowińskim, který v boji za neodvislosť r. 1830. byl bojoval s odvahou lví; při církevních obřadech bralo účasť demonstrativním způsobem nesmírné množství všech vrstev obyvatelstva. Dne 29. listopadu konány slavné bohoslužby na oslavu poslední revoluce, a od toho dne následovala církevní slavnosť za slavností k uctění různých národních upomínek, při kteréž příležitostí zpívány byly vlastenecké písně, především pak světoznámá „Bože, cós Polske“, v níž opěvá se idea sjednocené, svobodné Polsky. Tak bylo náboženství jako znamenitý spojenec, jako mocná vzpružina národního hnutí a jeho cílů přibráno ku pomoci.

Za takovýchto okolností nelze ani jinak mysliti, nežli že mezi polským lidem a ruskou policií docházelo často ku krvavým srážkám. Rada místodržitelova byla dvojího mínění: kdežto jedni trvali na tom, aby nastoupila se cesta mírnosti, napomínání a výstrah, radili druzí rozhodně ku násilným prostředkům; tak tajný rada Muchanov, vrchní ředitel policejní Trepov a generál Kotzebue. Při církevně-politické slavnosti na památku bitvy u Grochova dne 25. února 1861. bylo několik osob zatčeno. Místodržitel pak dal rozkaz, aby před královským zámkem rozestavil se pluk pěchoty a setnina kozáků. Dva dny po té udála se ve chrámě Karmelitském hlučná demonstrace, a po ukončení bohoslužby mělo se odebrati četné procesí do místností „towarzystwa rolniczago“, založeného hrabětem Ondřejem Zamojskim, aby uvedlo tuto důležitou korporaci ve spojení s národně-náboženskou manifestací a vymohlo propuštění uvězněných. V Krakovském předměstí však uvítal lid vojáky deštěm kamenů, následkem čehož kázal generál Zabolicki užiti zbraní. Pušky zahoukly, — davy s pokřikem se rozprchly, — pět mrtvol a nesčetný počet raněných pokrýval pouliční bojiště. Následkem toho vzniklo ve Varšavě strašné jitření, které rozmohlo se záhy po celé zemi. Deputace občanů rozhodným způsobem stěžovala si u místodržitele na policii i vojsko; týž pak ihned rozkázal, aby vojíni vrátili se do kasáren a nechali Varšavany na pokoji.

Zatím utvořil se ve městě jakýsi bezpečnostní výbor, do něhož zvoleni byli: hrabě Zamojski, preláti Wiszynski a Stecki, luteránský pastor Otta, zmíněný již rabín Meisel, bankéř Rosen, starší obchodnictva Schlenker a obuvník Hiszpanski. Ochotně a beze všeho zdráhání podřídilo se obyvatelstvo tomuto výboru. První starostí bylo pohřbení oněch pěti mrtvol; to událo se způsobem úplně vážným a důstojným dne 2. března za nesmírného, v pravdě velkolepého účastenství všech tříd obyvatelstva. Město i venkov odělo se ve smutek a od těch dob zůstal „národní smutek“ v permanenci. V obchodnické besedě, první to společnosti Varšavské, kde šlechta stýkala se s čelným stavem měšťanským, uzavřeno sepsati a odeslati carovi adressu; od citu spravedlnosti a šlechetnosti panovníkovy očekával polský národ toužebně splnění všech životních podmínek, bez nichž nebyly by nikdy dosažitelnými ony cíle, jež božská Prozřetelnosť vytkla národu samostatnému a historicky osvědčenému. Místodržitel kníže Gorčakov přimlouval se ve svých zprávách do Petrohradu s neobyčejnou vřelostí za splnění přání Poláků, pokud je bylo lze provésti. Také kladl vždy a všude důraz na nezbytnosť, aby k účastenství při vládě povolána byla vynikající, státnicky vzdělaná osobnosť polské národnosti, a na radu vrchního státního návladního Enocha vešel i ve styk s Alexandrem Wielopolskim a posléze povolal jej do Varšavy, aby mu byl po boku.

Hrabě Wielopolski, který ve svém nad míru poutavém spise: „Lettre d' un gentilhomme polonais au prince de Metternich“ (Brussel 1846.) hájil mínění, že blaho Polska závisí od těsného přilnutí k Rusku, postavil ve svém programmu za nejdůležitější požadavky, které zdály se mu pro blaho a zdar země býti nezbytnými, tyto: 1. Utvoření státní rady, skládající se z nejvyšších hodnostářův a notáblů polských; 2. zlepšení postavení sedláků zrušením nevolnictví a všelikých z toho vyplývajících dávek; 3. povznesení třetího stavu emancipováním jeho

z rukou židovských; 4. zrušení kommisse kodifikační, mající za účel odstranění polského práva; 5. zřízení ministerstva kultu, spravovaného Polákem; 6. znovuzřízení university Varšavské.

Císařským úkazem ze dne 26. března schválena byla větší část tohoto programu; bylať ustanovena kommisse pro upravení záležitostí kultu a vyučování s hrabětem Wielopolskim, jako generálním ředitelem v čele, — která započala všeobecnou reformu školství založením vysoké školy pro právníky a reformu správní dosazením státní rady a potřebného počtu krajských a municipálních radů.

Kdyby byla o několik let dříve jen polovice toho bývala poskytnuta, co teď ruská vláda zemi udělila, pak by byl polský národ s nadšením a vděkem pozdravil a přijal poskytnuté mu reformy.

Avšak bylo již pozdě; radikální agitace získala příliš mnoho půdy, vlastní síly byly přeceňovány, a spoléháno nadmíru na zakročení západních mocí zbraněmi i bez nich. Čeho Rusko poskytuje, — tak říkalo se všeobecně — nestojí ani za babku. Wielopolski, stav se ministrem kultu, zradil prý svatou věc národní, přestoupil do služeb nepřátelských a musí býti tudíž pokládán za odrodilce a dle toho bude s ním též nakládáno.

Již dne 27. března byl nenáviděný a opovržený Muchanov zproštěn správy školského okresu Varšavského, a hr. Wielopolski byl uveden ve svůj úřad jakožto předsedající generální ředitel nové vládní kommisse. Poněvadž pak hrabě spatřoval v důkladné reformě školství zárodek šťastnější budoucnosti, kladl ve svém proslovení ku podřízeným úředníkům největší důraz na to, aby nový národní úřad se vší vážností a s veškerou horlivostí pečoval o to, aby mládež byla odchovávána na řádné občany. Dne 6. dubna následovalo rozpuštění spolku rolnického pro neustálé rejdy politické, což vyvolalo ve Varšavě bouřlivé hnutí, které dokonce přešlo v krvavé pouliční boje.

Na neštěstí pro Poláky zemřel dne 30. května 1861. kníže Gorčakov, který upřímně dbal blaha země a proto také co nejochotněji přistoupil k opravným návrhům Wielopolského. Smrti jeho želeli vlastenci. Nástupce jeho, někdejší ministr války Suchosanet, tělem i duší voják, měl smysl pouze pro vojanskou kázeň; on nedovedl pochopiti, aby v zemi, ve které stály ruské sbory, mohla míti místa národní samospráva, a necítil ani dosti málo chuti, aby ze sebe učinil pouhou representační figuru. Bylo lze předvídati, že mezi novým místodržitelem a polským státníkem musí dojíti k nejkrajnějšímu napjetí. Brzy po svém nastoupení zavedl týž starý, přísný vojenský soud, ačkoliv toto jednání co nejrozhodněji příčilo se nejnovějším nařízením o soudním stíhání a trestání výtržníkův, a neměl ani za potřebné, aby o tom svém protiústavním jednání uvědomil administrační radu království Polského. Hr. Wielopolski viděl se tím nucena zadati za propuštěnou, setrval však na doléhání ruské vlády v úřadě, když byl Suchosanet ze svého místa odvolán a carským generálním pobočníkem hr. Lambertem nahražen.

Hrabě Lambert, rodem Francouz, vyznáním katolík, byl dokonalý dvořan, uhlazených mravů a nadmíru příjemný v obcování, jenž za jiných poměrů byl by se stal Polákům beze vší pochyby vítanou a zcela sympatickou osobností; avšak v té době nesmírného rozechvění myslí byl pokládán jen za zástupce cara, utiskovatele země, — tudíž za nepřítele národa. Mimo to ukázal se býti hrabé docela neschopným

pro úřad tak nesnadný, jako byl úřad polského místodržitele; nejen že nedostávalo se mu potřebných zkušeností, ale docela i nadání. Konečně vadily mu v úřední činnosti jeho přílišná úzkostlivost a neodhodlanost. Jeho beztoho chatrné zdraví trpělo povážlivě neustálým rozechvěním a starostmi, s úřadem tím spojenými; i rozloučil se s dosavádním svým místem a brzy po té zemřel na Madeiře, kamž se byl uchýlil.

Zatím přibývalo protiruských demonstrací a církevních slavností den ode dne, a ruská policie byla proti tomu malomocnou. To ukázalo se zvláště při pohřbu arcibiskupa Fijalkowského ve měsíci říjnu. Za rakví zvěčnělého preláta neseny byly koruny krále i královny polské, — pak polská bílá orlice, — vše to zastřeno smutečním závojem, — jakož i jiné národní a revoluční odznaky. Dne 15. října konána byla slavnost na paměť Kosciuszka. Zatím došel z Petrohradu rozkaz, aby nad městem byl prohlášen nejpřísnější stav obležení, a aby se proti každé církevní demonstraci energicky zakročilo. Za bohoslužby byly kathedrální chrám u sv. Jana a kostel Bernardinský obklíčeny vojskem. Když věřící, spatřivše vojáky, neodvažovali se opustiti svatyni, vnikli tito do vnitř chrámu, vyvlékli z něho na dva tisíce lidí a dopravili je jako zajatce do zámku a do citadelly. Kapitulní vikář Bialobrzewski, — tehdy právě arcibiskupství Varšavské bylo osiřelým — vznesl u vlády žalobu pro znesvěcení obou chrámů a nařídil, aby veškeré katolické kostely ve Varšavě byly zavřeny; evangelické a židovské duchovenstvo následovalo příkladu generálního vikáře. Místodržitel, obeslav tohoto k sobě, varoval ho a upozorňoval na strašné následky, pakli neodvolá svého nařízení, — než nic neprospělo, duchovní hodnostář zůstal neoblomným, i byl vojenským soudem odsouzen na smrť, kteryžto trest později cestou milosti změněn carem ve vypovězení na Sibiř. Po několik měsíců pak tížil polské hlavní město církevní interdikt, jenž ve středověku tak mnohé město, tak mnohý chrám byl stihl; teprve nový arcibiskup Feliński dal v únoru r. 1862. chrámy opět otevříti. Tisícové Poláků všech stavů, již byli se za těch dob nepokojů súčastnili, byli buď uvrženi do žaláře, buď dopraveni na Sibiř, — a stav obležení prováděn byl dále s neuprosnou přísností.

Dne 8. června 1862. slavil bratr carův, velkokníže Konstantin Nikolajevič, vjezd svůj do Varšavy jako místodržitel polský. Hr. Wielopolskému svěřeno vrchní řízení občanské správy a místopředsednictví v polské státní radě. Po ukojení rozčílených myslí pokusila se vláda poněkud aspoň vyhověti přáním země, tak na příklad obsazením míst guvernerů v polských guberniích národně smýšlejícími Poláky, znovuotevřením university Varšavské a povoláním na ni domácích sil, zrušením nevolnictví, emancipací židů atd.

Avšak fanatismus davů dostoupil již nejvyššího stupně, — smír zdál se býti nemožným; činěn totiž se strany polské smělý požadavek — znovuzřízení království Polského s týmiž právy, jaká mělo v roce 1772.; a to byl požadavek, jehož ruská vláda ani nechtěla ani nemohla splniti. Dne 3. července spáchán byl pokus vraždy na velkoknížeti Konstantinovi, čímž násilné zakročení bylo jen urychleno. Výbuch revoluce vyvolán byl odvodem, k němuž v září r. 1862. došel rozkaz. Ke službě vojenské měli býti výslovně ti přidrženi, o nichž bylo dokázáno, že se jakýmkoliv způsobem zúčastnili posledních ne-

pokojů. Dne 15. ledna r. 1863. provedeno toto nařízení ve hlavním městě království; od jedné hodiny s půlnoci do osmé hodiny z rána byli mladíci obvyklým způsobem od vojínů s loží vyburcováni a k vojsku odvedeni. A podobně jako ve Varšavě, dálo se v celém Polsku. Mnoho mladíků bylo se však den před tím uteklo do lesů, kdež brzy došlo ke krvavým potyčkám mezi uprchlíky a ruským vojskem, ze kterých během kratičké doby vyvinul se všeobecný boj, — bylať revoluce již propukla, avšak toliko šlechta, kněžstvo a měšťáci vztýčili prapor odboje.

Tajný ústřední komitét varšavský prohlásil se nyní prozatím, později definitivně za národní vládu pro Polsko a Litevsko a volal proklamací ze dne 22. dubna 1863 celý národ do zbraně; — než, sedláci ani v nejmenším neuposlechli tohoto vyznání. Dále určila národní vláda, že povstání má zůstati obmezeno pouze na ruské Polsko, kdežto Halič a Poznaň mají opatřiti peníze, zbraně a mužstvo. Všechno úsilí ruské vlády, aby vypátrala sídlo národní vlády, zůstalo bezvýsledným. — Jak se dalo očekávati, byly úspěchy Poláků v otevřeném poli zcela nepatrné. Jak také mohlo býti řeči o nějakém rozhodném výsledku, kde každá tlupa povstalců bojovala na vlastní pěst! Když pak oba náčelníci, diktatoři Mieroslawski a Langiewicz, byli nuceni prchnouti za hranice, převzala národní vláda ve Varšavě v polovici března opět sama jednotné řízení povstání a každou další diktaturu prohlásila za velezradu. Boj trval dále, až do té doby, kdy generál hrabě Berg, — když byl velkokníže Konstantin složil svůj úřad a též Wielopolski byl odstoupil, — dne 1. listopadu jmenován byv místodržitelem a vrchním velitelem v Polsku, s největší energií zakročil proti Polákům. Na počátku r. 1864. mohlo býti povstání považováno za úplně potlačené, a národní vláda následkem toho ustávala ponenáhlu ve své činnosti. V radě carově pak nabyly převahy hlasy, které se přimlouvaly za návrat ku přísným repressaliím cara Mikuláše.

Nejprv užito bylo zmíněných násilných činů vládou ruskou proti církvi katolické. Po té nařízeno carským výnosem ze dne 22. prosince 1865., aby pro příště odepřeno bylo v devíti západoruských guberniích všem osobám polského původu právo, nabývati v nich statků, byť i se to dálo cestou zákonitého dědictví. Taktéž směli polští statkáři, pro účastenství v povstání ze země vypovězení, statky své postoupiti toliko Rusům řeckého nebo protestantského vyznání. Ze samostatných institucí padala jedna po druhé. Státní i správní rada ve Varšavě byly zrušeny, a s ruskou říšskou radou sloučena vlastní komisse pro polské záležitosti; místodržitel Berg podržel vedle vojenského náčelnictví toliko dozor nad správou. Dne 1. ledna 1867. stalo se skutkem podřízení polského poštovnictví ruskému ministerstvu kommunikací. Zároveň následovalo nové rozdělení „země povislanské“ v deset gubernií a osmdesát pět okresů; guverneři v Polsku byli — pokud jich práv se týče — na roveň postaveni se svými kollegy v Rusku. Úkazem ze dne 8. července 1869. byla universita Varšavská úplně poruštěna, a ve všech školách polských zavedena ruština jako jediný oprávněný jazyk vyučovací. Od 13. ledna 1869. měl toliko juliánský kalendář v Polsku ještě platnosť. V dubnu téhož roku byla finanční správa ve Varšavě zrušena, a všechny soudy osazeny ruskými soudci. Tak předsevzato bylo v Polsku úplné poruštění. Týž osud stihl i Litvany.

Kdežto po smrti Bergově († 1874.) hrabě Pavel Kotzebue (až do r. 1880.) a po něm generál Albedynski († 1883.) šetřili dle možnosti národního citu a získali si proto sympatií a úcty v kruzích polských, vystupuje nynější vrchní guvernér, známý generál Gurko, s bezohlednou příkrostí proti všemu polskému a katolickému.

Od dob obsazení Polsky Ruskem hemží se všude ruští vojíni i úředníci. Polsko jest stále ještě Achillovou patou severního obra slovanského, a není žádnou illusí ani tajemstvím, že příští velký boj mezi západem a východem evropským bude vybojován na nivách polských.

Co se týče ruského úřednictva v Polsku, poskytuje toto obraz nad míru žalostný a smutný. Proslulý ruský spisovatel Gogol ve svém „Revisoru" nevybájil žádný smýšlený obraz, nýbrž předvedl nám ruské úřední kruhy co nejvérnéji v jich pravé podobě. Podobně učinili též polští spisovatelé, především Adolf Dygasiński a Jindřich Sienkiewicz. Podvod, vydírání, úplatnosť, zlodějství, — to jsou charakteristické známky většiny ruského úřednictva, jak nejvyššího, tak i nejnižšího. Kdo delší dobu v Rusku nebo v ruském Polsku nežil, ten si nemůže učiniti náležitý pojem o ruském úřednictvu a bude pokládati všeliké o něm zprávy a vypravování za báchorku, zlomyslný výmysl, znetvořování pravdy a nadsazování. Avšak zprávy tyto z největší části, jakkoliv zdají se býti neuvěřitelnými, zůstávají ještě daleko za pravdou. — Uvádím zde událost, jak mi ji přítel můj v dopise vylíčil. „Kdo chce si učiniti náležitý pojem o ruském soudnictví, pozná to z následujícího skutečného příběhu. Můj známý, inženýr N., dal se zlostí strhnouti tak daleko, že jakémusi urputnému dělníkovi, jenž mu odmlouval, vlepil několik políčků. Takováto urážka trestá se dle ruského zákona pouze vězením. Týraný dělník učinil o tom oznámení u soudu; poněvadž výjevu tomuto přítomno bylo několik očitých svědků, zdálo se býti odsouzení inženýrovo neodvratným. V den před přelíčením navštívil však inženýr soudce, pozval jej na večer do kasina k přátelské večeři a při loučení vtiskl mu do ruky nějaký papírek. Následek toho byl, že ubohý dělník, ač sám byl týrán, byl pro spurné prý chování k inženýrovi odsouzen na čtyři neděle do vězení!"

Toť pouze jediný obrázek za tisíce jiných! Jest třeba ještě jiného důkazu ku bližšímu označení ruské spravedlnosti!? — —

(Dokončení.)

Výstraha.

Na kopečku chalupa,
bokem stará hruše,
nikdo neví kolik roků
tulí vespol boky k boku,
jako v lásce k sobě lnoucí
spřízněné dvě duše.

Oběma jim nad hlavou
sterá bouře hřměla,
ale věrně v každé době
jak dvě sestry stály k sobě,
navzdor bouři, navzdor blesku
hrdě pnuly čela.

Dnes již obě shrbeny,
starušky dvě milé,
boky tulí blíž a blíže,
čela kloní níž a níže,
hlavy obou padlým sněhem
jako mléko bílé.

Povždy obou pomním rád,
chalupy i hruše,
střežít věrně v zimě, v létě
nejmilejší v celém světě
otce mého, matky mojí
nejdražší dvě duše.

Střežte mi je bedlivě,
zlý host chodí světem,
nezná, nezná ona muka,
žalosti když srdce puká
nade hrobem otce, matky
osiřelým dětem!

Josef Jasanovič.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

X.

Vřele milovaní rodiče!

Zkouška, jíž jsem se trochu bál, dopadla dobře. Největší obtíží zdála se mi latina, v níž jsem sice osm let překládal, ale mluviti v řeči té se nenaučil. Však při zkoušce, kde se nedostával potřebný význam, vypomohli jsme si všelijak opisem anebo mateřskou řečí. Nejde tak o formu jako o věc. Za rok se mi snad přece jazyk poněkud oblomí.

Když jsem Vám už jednou počal vypisovati seminářský pořádek aspoň v úryvcích, nemohu opomenouti zvláštní spolek, zde zařízený pro kuřáky.

Jako na sta a na tisíce nyní v Čechách spolků nejrozmanitějších, tak také v semináři jsou některé spolky. Jsem ve spolku zpě-

váckém, literárním, sv. Vincence, pohádkovém, novinářském a nyní i v kuřáckém.

Kde by se komu líbilo, v semináři kouřiti nesmí z ohledu na valnou část nekuřáků. Pro kouření jest zvláštní místnost, kuřárnou nazvaná, a kouřiti smí se jenom po obědě a po večeři asi půlhodinu. Po chodbách, v museích a dormitářích kouřiti je zapovězeno vůbec a jenom venku na dvorech také hověti možno této náruživosti. Ale když prší, je zima a větrno, kuřáci se táhnou do světnice. kde musí neb aspoň mohou přistoupiti do zvláštního spolku, který jediný „císařskou daň odvádí“ — za tabák.

V kuřáckém spolku soustřeďují se nejveselejší druhové; v něm mají vznik všechna taškářství, veselosti a žertovné deklamace, proto každý rád do něho vstoupí, kdo je kuřákem třeba jenom „svátečním“ jako já a snese půl hodiny ovzduší, v němž by mohl plovati.

Pan švakr mě naučil kouřiti, podstrkoval mi doutníky a ke svátku daroval mi stříbrem kovanou dýmku s monogramem. Tohoto daru ovšem neužívám, ale doutník i zde časem si zapálím, už proto, abych mohl do kuřárny. Však tento spolek nerad přijímá nedouky; stanovy jeho jsou pro kuřáky-odborníky, a my podléháme mnohým pokutám, poněvadž „se nevyznáme“.

Tak na př. kdo příliš plivá a zvláštního plivátka vždy neužije, byv zastižen při činu, zaplatí krejcar pokuty. Podobně je trestán, kdo nemaje vlastních sirek, vypůjčuje si nebo dokonce o plyn si zapaluje.

Pokuty plynou do spolkové kasy, jejíž jmění nedostoupilo ještě zlatky, co spolek založen (kdy se tak stalo, nikdo neví, poněvadž spolek žádných knih pamětních nevede) a peníze z pokut obráceny jsou k dobru spolku samého na mytí lokálu, společné plivátko, piliny a podobné. Ze všeho viděti, že spolek dbá čistoty a pořádku a na těchto základech také jeho existence vlastně spočívá.

Přijímání za člena spojeno je s mnohými ceremoniemi a slavnostmi. Každá taková veselost koná se po večeři, a denně toliko jeden bývá přijat. Zatím užívá toliko provisorně dobrodiní spolku. Ve světnici není stolic téměř žádných, a toliko vlastní teplota musí nahraditi žár kamen. Majstři stojí obyčejně ve skupinách, křiku není konce, a kdyby cizinec na skupení ta se díval, přirovnával by spolek k nějakým bouřlivým vlnám a horkokrevným klubům. V kuřárně však ani světoborné zásady, ani vysoká politika nepanuje, tam je předmětem toliko zábava, ať již na kterýchkoli pramenech založená

Volba předsedy rovná se nastolení rektora magnifika a přijímání údů děje se podobně jako promoce na doktora. Řeči užíváno výhradně latinské, třeba nebyla právě vzorem Ciceronovy mluvy. Tak na př. já jsem nazván „Franciskus Šulinus Uhřelcensis, homo rusticus quidem sed moribus illustrans“, což má znamenati jako že jsem sice přihlouplý, ale dobrého chování.

Při promoci za doktora vůbec po vykonaných napřed již zkouškách všechno jde hladce, všudy plno chvály a uznání; ve spolku našem naopak „Meisterstück“ teprve přede všemi se koná a na přerozmanité otázky musí býti dána odpověď rychlá.

Dostal jsem otázku, bych najisto postavil a pověděl, když jsem od Plzně, proč právě plzeňské pivo je tak rozšířeno a chvalné pověsti se těší? Uváděl jsem mnoho důvodů, jak jsem je slýchal, ač pravé

podstaty nikdy jsem se ani ve sklepě plzeňského pivovaru nedomakal. Ale všecky vývody nevynutily přisvědčení pánů porotců.

V tom předseda vystoupiv, sám záhadnou otázku zodpovídal.

„Pivo plzeňské je proto tak dobré, poněvadž se do něho dává vše ve dvou porcích, což znamená dvojité „B“ na sudech. Ale nejenom se vše dvakráte do kádí dává, pivo to se též dvakráte tak platí.“

Nekonečný aplaus byl odměnou řečníka, a já od Plzně stál zahanben. Tak snadná odpověď, a já jí nevěděl.

Z toho můžete poznati, jakého druhu bývají otázky a vůbec celé zkoušky. Také druhou otázku jsem nevěděl. Měl jsem vyjmenovati všechny vesnice na Kaplandě. Abych přece do spolku vstoupiti mohl, třetí otázka byla velmi snadná. Na dvoře se zalíbilo totiž dvěma kosům, jež v zimě krmíme a ošetřujeme. Tázal se mne tedy předseda, odkud jsou asi ti kosové, že na zimu do semináře přišli? Ani nevím, jak mi to připadlo, dal jsem za odpověď:

„Jistě bydleli v černých lesích, že se černé barvy našich klerik nebojí.“

Byl jsem vyznamenán aplausem, a odpověď moje zapsána do protokolu. Pak jsem musil nacpati dýmku švakrem mi darovanou, ale jenom tolik, co by mi vystačilo do zvonění. Celý výkon byl pozorován a ohledáván, děje-li se dle předpisu a osvědčené praxe. Chyby jsem se dopustil té, že jsem zapomněl profouknouti troubel a vzal jsem si švédské sirky. Takový luxus netrpěn, a mně byla uložena pokuta dříve, nežli jsem byl přijat za člena.

Následovaly námitky proti mému přijetí, jako že jsem nestálý člověk a proběhl jsem již medicinskou fakultu. Obhájce však se mne ujal, dokládaje, že někdy mých medicinských vědomostí bude zapotřebí. Pak jsem měl poděkovací řeč, a dříve než mi odznaky byly podány, uhodila půl, a my musili do oratoře.

Odznaky jsou z barevného papíru, a mnohý se vzpouzí přijati je na sebe, proto prodlužuje řeč tak dlouho, až je pozdě. Podobně i já jsem udělal a také jsem nedokouřil celou dýmku, již jsem opět uložil ku svým památkám. Kouřím málo a když mi přijde taková chuť, zapálím si doutník. Abych nemusil z podobného luxusu platiti daň, udám, že jsem doutník — dostal.

Ani nemám mnoho chuti tento list Vám zasýlati. Co si asi pomyslíte o nás? Však nezapomeňte, že je tato veselá chvílka jednou za den, a že jsme všickni mladi a plni síly. Jinak studujeme pilně, a půlhodinka nás osvěží na celý den. Lepší veselost než hádky a projevy bujnosti, jakých bývá ve spolcích hojnost, ovšem ne ve všech, ale přece ve velmi mnohých.

Všechny Vás pozdravuje

Franciskus Šulinus Uhřelcensis,
člen kuřáckého spolku.

Doušk a: Prosím pana švakra, by nás neudal, že stanovy naše nejsou potvrzeny vysokými úřady, a šetřil nás v daních. Znakem spolku jsou dvě křížem přeložené dýmky. Dle toho nás pozná a může „šanovati“.

XI.

Vroucně milovaní rodiče!

Dnes bych Vás měl potrápiti hodně dlouhým dopisem. Je masopust, a my nemáme přednášek. Procházek také málo; a teď ani nemám chuti ze semináře vyjíti. Celá Praha je vzhůru, všudy bály, koncerty, zábavy. S večerem se kolem semináře drožky netrhnou, vše odjíždí na Žofín, kde je ples šlechtický. Hudbu slyšíme se všech stran, jaký div, že to také v semináři jen řinčí od Božího rána.

Člověk se rád opičí, a my se veselíme s ostatními. Ovšem zábava v semináři je druhu docela jiného. Zdá se mně, že je poněkud vynucena, že nemá té volnosti jako venku; za to také nikdy mezí nepřestoupí. Zábava ta jest ušlechtilá a hodna vzdělaných účastníků. Majstři hrají divadlo, jeden přednese několik kupletů, a pak zavíří hudba. Tak bylo včera večer, a dnes na pravé „ostatky" jest v semináři ticho. Pondělí bylo nejveselejší.

Přijdou i páni představení, zasmějí se, jak napodoben loudavý zedník, smrt, zazpívá se několik písní a když vše v nejveselejším proudě, zazní osudný zvonek, a je po všem. Uprostřed prý nejlépe ustati. Hudebníci jsou domácí: vždycky se v semináři najde několik majstrů zpěvu a hudby milovných. O masopustě jest i strava masopustní, a dobročinná ruka dá i soudek vinné révy a ječného moku.

Byl jsem poněkud vesel, ale nemohu upříti, že mě také smutek obestíral. Pamatujete se, jak jsem o masopustě vždy býval doma, kdyby to i jenom přes neděli nebo dokonce přes noc bylo. Ačkoliv jsem byl poslušen školních zákonů, ostatkovou muziku u strýce jsem musil navštíviti. Jaká radost zářila všem z očí! Bylo veselo až do půl noci, kdy strýc shasil světlo, a zábava byla u konce.

V úterý jsem se dovolil ze semináře na dvě hodiny. Procházel jsem se proudícími se davy lidí. Řeč kolovala jenom o večerní zábavě, kam kdo půjde, nebo kde kdo byl a jak se bavil.

Šel jsem na Karlovo náměstí. Kolem tamních pivovarů bylo nejživěji. V tom jela mimo řada kočárů. Šťastní svatebčané! Jeli tryskem těsně za sebou, že strážníkům bylo počkati s jinou výpravou, již nemohli dopraviti přes ulici a do trestnice. Dále kráčelo několik starších žen s modlícími knihami v rukou a mířily do kostela sv. Ignáce, kde byla právě „výstava". Na lavičce seděli pacienti z blízké nemocnice. Uzdravují se již a mohou vyjíti.

Jak podivná to směsice lidí nejrozmanitějších! Zde radost, tamo smutek, zde veselí, tamo na rtech kletba. Ke všemu ještě zaznívají zvony, a v dáli jde pohřeb se smuteční hudbou.

Podivný jest masopust ve velkém městě! Když u nás v tichém Úhřelci někdo umřel, bylo po masopustě, nikdo se neradoval a neplesal; zde každý jenom o sebe a nejbližší okolí se stará. Pohřeb projde davy maškar, a svatebčané jdou vedle trestanců. Zbožný člověk vedle neznaboha, dítě vedle starce, nikdo se nestará o svého bližního. Velkoměstský to ráz, kterému byste sotva přivykli, rozmilí rodiče, a který mě samého podivně dojímá.

Ačkoli jsem v Praze rád, a mohu studovati dle libosti, pramenů maje a příležitosti dostatek, přece jsem si zde nepřivykl a často na domov vzpomínám, a to zvláště, není-li přednáška, a jsem-li doma. Na společné procházky pomalu zvykám chodit a nejraději jsem v za-

hradě na Petříně. Nyní ovšem tam nemožno se procházeti, a chodíme větším dílem do Stromovky.

V masopustě jsme byli také pozváni do jednoho kláštera a tam vyčastováni. Až přijedete o sv. Janě do Prahy, vše Vám ukáži. Nadarmo bych Vám nyní jmenoval osoby a domy, chrámy a náměstí.

Když jsme vcházeli do onoho kláštera, dojal mě neobyčejný výjev. Řada žebráků čekala u fortny, by dostala obvyklou polévku, na níž si každý chystal hrnéček. Tlačili se ke dveřím a prosili. Byli asi vyhladovělí, a tato polévka jest jedinou jejich denní stravou. Již čekali, že hlad jejich bude ukojen a kouř z polévky je ovanul, — když přišel strážník a dle zákona prosící sebrati se hotovil. V Praze je zapovězeno žebrati. Strážník po chvíli prosící rozehnal a odešel. Tiše a opatrně se plížil žebrák za žebrákem, aby nastavili svůj hrnek.

Zvali jste mě na masopust, ale nám není možno, kdykoli by se nám zachtělo, domů odjížděti. Svátky mají své právo, ale masopust se nás nikterak nedotýká tou měrou, bychom se rozjížděli do svých domovův. Snad i o velikonočních svátcích bude mi nejspíše zůstati v semináři, aspoň v první jejich polovici. Jest potřebí mnoho akkolitace v posvátný týden, a tudy všichni nemůžeme jeti jako o vánocích. Než do té doby mnoho ještě vody uplyne.

Nyní mám na starosti pouze studia. Kdyby pan švakr viděl naše dvě knihovny, kdyby nahlédl do bibliotheky císařské, akademické a jiných, hlava by se mu zatočila. Tázal by se, zda ve knihách těch jsou předpisy kontribucí, přirážek, daní živnostních, atd. Zde jest uloženo umění, zde jsou vědy, z nichž má každý vzdělanec aspoň něco si osvojiti, by se přiblížil aspoň ku prameni. Čím více čtu, tím bývá touha moje větší, tím déle bych studoval, ale i v tom jsou položeny meze. Mladý člověk by se snad necítil a zkazil by si zdraví.

Po večerních modlitbách jsem chtěl ještě čítati, ale pan představený šetrně mi tuto snahu vymluvil. Dal jsem mu plně za pravdu, poněvadž vstáváme, když ještě celá téměř Praha jest ve spánku — mimo pekaře. Spali bychom ještě, ale zvonek volá tak pronikavě, že nelze déle se zdržeti na lože.

Proto zachovávám nyní pilně čas, ke studiím určený, a v ustanovanou dobu chodím na lože. Pak ještě chvíli rozmlouváme a každý brzo usne, jakoby ho do vody hodil. Třeba v nevytopených světnicích, přece spíme znamenitě. Nikdo se neprobudí, až osudný zvonek zavolá. Jeho hlas nikdy mi nevyjde z mysli. Po veselém masopustě nadchází smutný čas postní.

Buďte s Bohem a vzpomeňte na Svého

Františka.

V Praze, dne 10. března 18**.

XII.

Milovaní rodiče!

Nemeškám Vám oznámiti, že jsme i v Praze poznali první jarní den. Rozkvětlých chudobek jsem sice neviděl, ale fialek prodáváno v kytičkách dosti a dosti. Mnohá z nich sice světla a tepla slunečního nezakusila a vedle potěchy i zisk lidem přináší, však přece jsou hlasatelkami otevřeného jara. Jarní slavnost pražská, Svato-Josefská pouť, se vydařila.

Zmínil-li jsem se o pouti, pochlubím se také, že znám a prošel jsem mnoho pražských kostelův a poznal jsem i všecky jejich kostelníky. Kostely jsou zde velmi krásně ozdobeny a umělecky a vkusně stavěny a malovány a mnohým pohodlím opatřeny.

Jsme posýláni po dvou nebo více párech do jednotlivých kostelů, kdekoli je pouť aneb nějaká slavnosť. Mám tedy příležitosť podívati se do chrámů a ústavů. V sakristii poznávám také pány kostelníky, jimž se musí vzdáti všecka čest, poněvadž znají časem obřady snad lépe než my. Někdy se ovšem srazíme a pak slýcháme reptání; majstři ze semináře že přicházejí s vědomostmi těmi a těmi, a kostelník že to dělal od dávných let tak a tak.

„Čtvrtý rok", to jest majstři z posledního ročníku, dostanou za naše akkolitace a asistence malou remuneraci, o kterou se na konci roku rozdělí. Každý si však na toto konto napřed vybéře učebné knihy, že pak dobírka bývá nepatrna. Na pouti vyjíždíme i do okolí.

Na mnohých místech se kostelníci velmi nešetrně k majstrům chovají, zvláště nejsou-li tito povolni a nedovedou kázaním kostelníka baviti. Zamrzela mne mnohdy tato nešetrnosť, zvláště když místní duchovenstvo k alumnům jako budoucím kněžím přívětivě a laskavě se chovalo.

Osvědčuje se staré pravidlo, že pán bývá zdvořilejší nežli sluha.

Nejraději chodím na Vyšehrad, kde tolik milých a vzácných památek pojí se k mohutným valům a skalám, kde tolik slavných mužů odpočívá. „Na hradě" neboli u sv. Víta bohoslužba vykonávána velmi důstojně. Tam nejvíce docházíme a v největším počtu, když sám pan kardinál celebruje.

Tyto služby, jež v rozličných kostelích konáme, jsou nám velice vítány. Čím dále, tím milejší je cesta. Také pohřbů se súčastňujeme, jakož i svěcení chrámův, oltářův a jiných slavností; nabyté zkušenosti a vědomosti doma vypravujeme. Každá sebe menší odchylka, každý vypuštěný tón dochází v semináři náležité úvahy a všemožného rozboru.

Podobně v semináři pozorován každý majstr se všech stran, a nalezena-li na něm nějaká odchylka nebo chyba, však si dá brzo pozor, aby nezavdal příčiny výčitkám. Taková škola je sice často nepohodlná a mrzutá, ale celkem přece užitečná a prospěšná.

Ne že bych vynášel ze semináře, ale jenom na příklad zmínim se nejprve o sobě a pak o jiných, jichž jména ovšem zamlčuji. Ani jsem se nenadál a dostal jsem darem veliké párátko, asi tak čtvrtmetrové, abych prý podruhé k podobným operacím nepotřeboval vidličky. Také na řeč třeba míti pozor, poněvadž z rozličných krajů také rozličným jsme navykli provincialismům. Hradečtí nosí s sebou všudy svoji kone*u*, kre*u*, a láu*k*u, Moravané mají své d ě d i n y a hází b o t e m, Plasští melou neustále hubou, Domažličtí mají své p a s t r e j c e a p a n t e t y, jedni zpívají, druzí „zadrhují", jedni mají „švestky", druzí „slívy", jedni „plot" a druzí „hradbu".

Každý hájí svoje a řeč svého kraje za pravou prohlašuje.

Víte, že jsem chodil trochu nahrbeně; často jste se se mnou vadili pro chybu tu, a v semináři jsem se narovnal. Největší náš ferina Ludvík mě několikráte pleskl přes záda, a když jsem se přece klonil k zemi, ohnul mě, až kosti praskaly. To pomohlo. Abych měl pokoj, chodím rovně.

Pobídli jste mě již několikráte, bych navštívil tetu na Smíchově. Rád bych se k ní podíval, poněvadž jí téměř ani neznám. Kdyby věděli, že jsem zde, jistě by mě sami navštívili.

Zřídka dostáváme dovolení k soukromé procházce. Sám nesmí vyjíti nikdo a na delší dobu dovolení také nedostane. Vycházíme do města stále v klerikách.

Sotva bych tetu našel, již bych se musil poroučeti a pak nevím, jaký dojem by udělal můj stav na strýce. Vždyť ho znáte, jaký jest. Proto odkládám s návštěvou.

Páni představení neradi vidí, když alumni do soukromých domů docházejí. Také hospod a kaváren nesmíme navštěvovati, protože máme vše zaopatření doma. Tu a tam se i tento zákaz překročí, ale zřídka.

Do semináře nás vstoupilo do prvého ročníku přes 60, a teď už třetina ubyla. Mnohým byl těsným pořádek seminářský a vůbec stav kněžský, mnozí čekali v semináři velikých výhod, výtečné stravy, jiní neradi studovali, a jiné opět sám ředitel propustil, poněvadž se nedrželi řádu ustanoveného.

Kdo z přesvědčení opustí seminář, kdož by mu to vytýkal! Lépe zvoliti jiný stav, než býti nešťastným v životě a jiné spolu nešťastnými činiti. Proto se mi protiví přezdívky, jimiž majstři, kteří vystoupili ze semináře, jsou častováni.

Nikdo není přinucen, naopak každý musí prositi, aby byl přijat. Ovšem stane se také, že rodiče nebo jiní někoho nutí do semináře vstoupiť, a že snad uposlechl, ale takovému bych sám poradil, aby neposlechl a na jinou dráhu se obrátil.

Měli jsme kollegu velmi zasmušilého, sám chodil a jenom pilně četl. Kdysi jsem se ho zeptal, proč je tak zasmušilý, když prý dříve býval vesel. Svěřil se mi a vše vypověděl. Byl v semináři z přinucení. Však jenom do Vánoc zůstal mezi námi. Po svátcích jsme ho již nespatřili, až jednou přinesl do semináře panu řediteli kleriku, boty a klobouk. Vracel spravedlivě všecko, ač mimo kleriku nic se neodevzdává. Byl vesel a vypravoval, že bude studovati na malířské akademii. Proto také pomaloval všechny knihy, pult, almaru a vše, k čemu se přiblížil.

Pro dnešek dosti. Opět jsem se rozepsal, že se mi nedostává papíru pro pozdrav všem, zvláště pak Vám, rodiče milí, od Vašeho

Františka.

Brzo mi odepište!

XIII.

Drazí rodiče!

Vyplnil jsem přání Vaše a navštívil jsem přátely na Smíchově. Náhodou má tam jeden kollega také přítele, a tudy jsme si vzali dovolenou na půl dne. Již dříve na procházce jsem si prohlédl dům, kde strýc bydlí, a také jsem našel jeho firmu. Proto jsem šel hned přímo a všecky jsem nemálo překvapil.

Jak se podivili teta a sestřenice a což teprve strýc, když z dílny přišel, odkud byl schválně vyvolán! Byl jsem na návštěvě v klerice, a strýc se lekl, že snad někdo v domě onemocněl a potřebuje útěchy víry.

Když mne poznal, otáčel mnou jako loutkou a nejinak se do-

mníval, nežli že si tropím žerty. Až do omrzení trvalo toto divení a prohlížení, jako bych ani do semináře vstoupiti nemohl.

Hned Vás, matko, vinil, že Jste mě ke stavu kněžskému donutila. Vymlouval jsem Vás a také Váš dopis jsem ukázal, že Jste mi dala úplnou volnost. Ani prý si nedovede představiti, že by kdo sám ze své vůle vstoupil „do kláštera".

Nevím, z jaké příčiny seminář jenom „klášterem" anebo „kuchyní" se nazývá. Ani zdání nemáme, jaké pověsti kolují v Praze o nás.

Když jsem Vás, matko, vyprostil z obvinění, strýc se chopil otce. Nechtěli Jste prý mě podporovati. Šlechetný strýc mi hned nabízel kondice, bych u něho vyučoval sestřenice, že dostanu byt a stravu zadarmo. Jak obětavého mám to strýce! Až by mě dostal ze semináře, kdo ví, jak by to dopadlo.

Ostatně pohostil mě dobře. Má pěkně zařízený krám, dílnu, práce prý také dostává přebytek a byt obývá velmi slušný. Dobře si stojí a domácího učitele dětem vezme dojista. Nejstarší dceři jeho z prvního manželství jest osmnáct let, a nejmladší chlapec ještě neběhá. Dětí všech má pět; jeden syn studuje reálku.

Když mě prováděl pokoji, vadila mu moje klerika. Aspoň prý abych ji svlékl na čas svého pobytu v jeho domě. Čeká prý návštěvy, a tu bych se nemile v dámské společnosti v klerice vyjímal.

Na takový atentát jsem odpověděl — odchodem. Strýc poznal, že příliš daleko zaběhl, a zdržeti mě ponechal nejstarší dceři Lauře. Však nepovedlo se jí mě přemluviti. Měl jsem ještě času dosti, ale spěchal jsem z domu, kde jediná teta sympatickou se mi zdála.

Stavil jsem se pro soudruha a šli jsme domů. Přišli jsme před časem a kollega vstrčiv hlavu ku vrátníkovi, volal: „Včera jsem se opozdil o deset minut, dnes je nahražuji".

Vrátník se usmál a poznamenal na lístek, kdy jsme se navrátili.

Teď teprve o všem náležitě uvažuji. Strýc mluvil mnoho o zmařeném životě, o hříchu proti přírodě, o vlasteneckých povinnostech a jiných věcech. Já prý se všeho dopouštím tím, že vstupuji do semináře. Hned se ani nemohu ze všeho vypamatovati, a dlouho bude trvati, nežli se docela upokojím.

Byl jsem vřele zván, abych opět co nejdříve přišel, ale ustanovil jsem se, že nikdy již práhu domu toho nepřekročím. Aspoň ujdu přemlouvání a domlouvání, které na mne žádného účinku nemá a míti nebude. Strýc soudí jako na sta jiných a užil by rozličných prostředků, by mě dostal ze semináře.

Pozdravuje všecky

František Šulina.

V Praze, 26. března 18**.

XIV.

Rozmilí rodiče!

Každý člověk má nějakou metlu, nějaký křížek, který ho trápí, a já jsem si sám na sebe metlu podobnou spletl tím, že jsem vyhledal strýce Bureše. Snad si obral za životní úkol dostati mě ze semináře.

Rád bych ho byl přivítal, když mne navštívil, rád se s ním pobavil v hovorně, ale strýc na mě přišel zhurta a nelibost svoji nad

mým počínáním dal cítiti také vrátníkovi u dveří. Ten nás pilně opatruje jako Cerberus, přistřihuje všechny naše výstřelky a odrážeje útoky, jež dotíraví přátelé majstrů činí. Bureš přišel zostra, a kosa padla na kámen. U fortny si počínal nemnoho šetrně, doléhaje na vrátníka, by ho hned buď ke mně nahoru dovedl anebo mě zavolal. V takových službách nebývá vrátník mnoho ochotným, a proto Bureš vyčetl všem, že mě v klášteře vězní, a jeho že bude starostí mě co nejdříve ze semináře dostati.

Posléze byl jsem zavolán do hovorny. Majstr oznamoval, že mě tam čeká nějaký — pokušitel. A věru pan strýc se namáhal velice. Musí se mu povésti, co se mnou obmýšlí, i kdyby si měl sám na pana ředitele dojíti. Má již pro mne vychovatelské místo ve velkém domě, když jsem jeho nabídku stran vyučování dítek odmítl.

Této horlivé agitaci jsem se usmál.

Bylo prý mu již v jakémsi klubu vyčítáno, že drží s klerikály, poněvadž jeho pokrevný přítel je v semináři. V klubu tom je strýc předsedou, a sok jeho nalezl tuto zbraň na jeho svržení. Nevystoupím-li ze semináře, strýc je svržen a utrží ostudu.

Lituji, že mu nemohu pomoci, když předsednictví jeho spočívá na tak vratkých základech. Mnohý by mu byl za vzácnou přízeň povděčným, já však jenom jednou změnil jsem povolání a — dá-li Bůh — v tomto vytrvám.

Pozval mne k sobě na velikonoční svátky, ale nepřijal jsem pozvání, poněvadž se chci podívati do rodného města na Vás a zvěděti, jak se Vám vede. Přijedu ráno v pondělí velikonoční. Poněvadž musím čekati, zastavím se u strýce, čímž vykonám povinnou návštěvu.

Chtěl mne proto zdržeti v Praze, abych prý ve volné době jednou něčeho užil. Je předplacen na „lichou polovici“ lístku do divadla, šli bychom do koncertův a představil by mne svým přátelům a známým z klubu. Ačkoliv uznávám, že podobná zábava pro lidi jest užitečna a osvěžující, přece jí nikterak nevyhledávám. Samota a kniha jsou mně nejmilejšími. Této samoty doufám dojíti v klidném našem městě a knihu nahradíte mně Vy, rodiče rozmilí.

Tentokráte Vás snažně prosím, abyste mi poslali na cestu a také pro mne poslali povoz k rannímu vlaku. Ale ať se opět nenamáháte, maminko, jako o Vánocích, když Jste mi sama přijela vstříc. Dostanu se sám šťastně domů.

Také Vám přivezu na svátky hostě, malou totiž strýcovu dcerušku, která ještě v Úhřelci nebyla a toužebně si přeje na venek se podívati. Trochu zdravého vzduchu jí velice prospěje. Počíná choditi do školy a jest velmi slabá. I Lauru mně strýc na cestu nabízel, ale že jsem příliš ochotně nepřisvědčil, povezu jenom malou společnici.

Nyní máme tři dni exercicie neboli přípravu na svátky Velikonoční. S nikým nesmíme mluviti a zachováváme přísné silentium, to jest mlčení. Chodíme do kostela, častěji se modlíme a na květnou neděli společným sv. přijímáním skončíme třídenní tuto pobožnost.

Nejlepší kazatelé jsou pozváni, by k nám denně měli několik kázaní, o nichž Vám, maminko, doma budu vypravovati.

Srdečné ode mne a strýcovy rodiny pozdravení všechněm domácím. Na brzkou shledanou!

František Šulina.

V Praze, 15. dubna 18**.

XV.

Milý otče a drahá matko!

Žel že tak záhy vždycky mine čas, který u Vás stráviti mohu! Jak rychle uběhl týden, a ani jsem se z domu nehnul. Vždyť jsem byl v lékařském ošetřování! Jak Jste, drahá matko, o mne starostliva! Ani jsem sám nepozoroval, že jsem se spadl, že jsem bledší a častěji zakašlu.

Kolik lidí ráno kašle — a přece nikdo o nich nemůže říci, že by stonali! Vy Jste však, drahá matko, hned kašel můj srovnávala s tváří. Spadl-li jsem se, což na tom! V Praze není takový vzduch ve stínu domů jako v Úhřelci mezi lesy a lučinami! Pobledl-li jsem, nedostatek paprsků slunečních je toho příčinou. Však jinak jsem úplně zdráv.

Ještě jsem ani v nemocnici nebyl, a kdyby toho byla potřeba, mohl bych při nemoci lehčí zůstati doma v ošetřování, při nemoci však těžší a nebezpečnější volno mi jíti do všeobecné nemocnice buď na své nebo na útraty nadace.

Náš Mates, sluha nemocnice, by mě náležitě vykurýroval. Ten Vám to zná. Do nemocnice domácí totiž vstupují také majstři s příliš nepatrnými nemocemi. A tyto právě umí Mates dobře léčiti.

„Co je, pane majstr?“ táže se z pravidla Mates každého, když se do nemocnice stěhuje.

„I mám nějaké loupání v kříži, a zima mne mrazí.“

„Nu, je dobře,“ kývne Mates hlavou, a je po prohlídce.

„Pacient“ si nalezne lože, a sluha mu přinese peřiny. „Lehký“ pacient dochází na přednášky a jenom v nemocnici spí a se stravuje, „těžký“ leží stále, a přednášky se mu donášejí z koleje.

Přihlásí-li se někdo nový a postele jsou obsazeny, Mates zkrátka některého z „lehkých“ bez milosti vystěhuje. Lékař dojíždí denně do nemocnice, prohlíží a předpisuje léky. Však mimořádně ordinuje také Mates. Býval dříve sluhou v museích a nyní jest jako na pensi. Zná mnoho domácích prostředků a obstarává majstrům vatu do uší, šumící prášky a kloktadlo. Také mívá „něco“ na zuby a hořkou vodu. Tyto „léky“ každý si může poručiti v dobu kteroukoliv, a z pravidla také pomáhají. Mimořádně také obstará pytlíky s otrubami na oteklé tváře a přinese, čeho si kdo přeje.

Jak jsem psal nahoře, nebývají pacienti příliš „těžcí“, a mnohý se přijde jenom „dobře“ vyspat a vypotit. Na dobrý pot Mates drží, a v nemocnici mnoho se vypije slabého a řidkého thé. Však Mates dovede také uvařiti dobrý a silný čaj. Majstři se složí, a pak Mates vaří o všechno pryč.

Vypukne-li v semináři někdy nemoc epidemická, mohou se pacienti hlásiti do všeobecné nemocnice, kde ne-li obsluha, alespoň lékařská pomoc je znamenitá Teď jsme zde — chvála Bohu — všichni zdrávi a pilně studujeme. Kdo co kdy obmeškal, musí dohoniti, nebo doba zkoušek se přibližuje.

Nebyl jsem ani v domácí, ani ve všeobecné nemocnici, a Vy přece Jste na mně hledali nemoc. Pan švakr hned zde byl s návrhem, že by mi volnější vzduch a jiný pořádek života lépe posloužil. Velice se mýlí, neboť u nás jest vzor pořádku, a zdrávi jsme všickni, třeba se ve studeném pokoji vyspíme a ráno časně vstáváme. Procházka,

jídlo, učení, odpočinek a vůbec vše koná se dle zdravotních pravidel, a ví-li pan švakr něco lepšího, než jak jsem vše doma vypověděl a zde v dopisech vypsal, ať jenom to navrhne, a správa semináře jistě lepší vždy zavede a vymění.

Vám se nedivím, rodiče milí, že nějakou nemoc na mně pozorujete. Z přílišné opatrnosti a lásky tak činíte. Však buďte bez starosti. Vím dobře, jak večer matka přicházela do mého pokoje a jak i dechu mému naslouchala. Ráno jsem hned musil píti thé, „užívati“ špek, píti více piva atd. Věřím, že by taková strava vyléčila každého souchotináře.

I do Prahy jsem musil mnoho léčivých prostředků si odnésti, tak že se sluha prohýbal pod kufrem a přímo s ním k celní budce pospíchal. Housku jsem sice rozdělil mezi majstry, ale ostatní jsem si ponechal. Nikomu ani nepřipadlo, že bych takové zásoby šunky, špeku a medu s sebou nesl. Teď svědomitě „užívám“.

Chodíme do zahrady, a já mimo knihu nosívám také něco k zakousnutí. Lékař se mi vysmál, když jsem se mu dal na Vaši radu prohlédnouti. Jsem prý sice sláb, ale ranní kašel není důkazem choroby. Předepsal mi nějaké prášky, jež s vodou piji na lačný žaludek.

Prosím Vás tedy, nečiňte si takových o mě starostí. Nikde se neuženu, poněvadž na sebe dám pozor a špatnými kousky ani nemohu pokaziti si zdraví, poněvadž jsem stále v semináři, kde se musí každý dobře chovati. Nikde by moje zdraví nedošlo takové ochrany a takového ošetření. Na procházky chodím pilně a také studia mi mnoho starostí nespůsobí. Moje dobrá paměť všechno rychle chápe.

O prázdninách mě naše lesy dokonale uzdraví, tam okřeji vždy na bujném mechu pod stoletými kmeny u křišťalových pramenů. Nevýslovně se těším na „velké“ prázdniny. Budu u Vás a také větší jejich část doufám v Úhřelci stráviti. Malou cestu za zkušenostmi mně ovšem dovolíte.

Strýcova Amálka dosud vzpomíná na venkov, kde týden příjemně strávila, a také o prázdninách by se ráda do Úhřelce podívala. Než o tom později.

Pozdravuji Vás a srdečně všechny líbám.

František Šulina.

V Praze 1. června 18**

XVI.

Rozmilí rodiče!

Dva dopisy Jste mi již zaslali a na žádný jsem dosud neodpověděl, poněvadž máme nyní mnoho práce. Blíží se celoroční zkoušky, a každému jest dohánětí, jestliže něco promeškal. V roce zkoušeno zřídka, ale teď na konci školního běhu každý složí zkoušku „z celého“, to jest ze všech předmětů, jež poslouchal.

Proto i ten, kdo celý rok studoval, musí nyní aspoň opakovati, by na každou otázku dovedl odpovědíti.

Nejvíce jsme v zahradě na Petříně. Celá Praha se rozkládá před námi. V levo královské Hradčany, v pravo Vyšehrad a v dálce pražské předměstí. Na Petříně v naší tak řečené „seminářské“ zahradě jest velmi mnoho útulných míst, kde se dobře studuje pod

vysokými kaštany, v hustých keřích a na lavičkách, po zahradě rozestavených. I do bujné trávy můžeme se položiti.

Šum města doléhá sem jenom jako vlny do nejzazšího přístavu. Jenom odpoledne vyrušuje nás hudba ze Žofína. Každý si najde zamilované místečko a tam studuje ráno i odpoledne. Já i tento list v zahradě píši, když jsem zopakoval, co jsem si na dnešek ustanovil. Bydlím v sousedství mladých kosů, pěnkav a jiného ptactva, jež četně tady hnízdí. Nemalé mám také vyražení s krtkem a mladými ježky.

Dle místa, kde studuji, nazvali mě kollegové „skalním mužem", poněvadž můj úkryt jest s jedné strany vysokými, pískovcovými skalami obehnán. Doleji vysekáno sedátko, kdo ví kým. Skála je plna nápisů, monogramů a vydlabaných obrázků. Bujný svlačec vine se po skále, a na vrchu sklání se několik větví tak, že tvoří střechu nad sedátkem. Pěkné to místo, ani déšť neuškodí sedícímu pod prorostlými větvemi. Vidím odtud celou Prahu a ký div, že se časem zadívám na stověžaté město, a mysl moje ubíhá od vážných věd k dějinám Prahy!

Pak přirovnávám naše klidné městečko k tomuto šumnému obru, vzpomínám na Vás, na prázdniny a rychle opět mysl upoutávám ke „skriptům", abych vesele a bezstarostně mohl dostaviti se na prázdniny.

Ve volné přírodě jest mi velmi dobře. Již nekašlu, a potěšíte se, drahá matko, jak Jste mě vyhojila. Nyní jest nemocnice úplně prázdna, a Mates se skoro zlobí, že nemá žádného pacienta. Při pilných studiích není na nemoc času. Pokoje v nemocnici jsou proměněny ve studovnu; několik majstrů totiž se tam usadilo, by v tichosti a v pokoji mohli studovati. Každý kout, každá chodba, každý pokoj jest obsazen. Majstři se rozešli, aby si nepřekáželi a se nevyrušovali.

Někteří rádi studují doma, jiní chodí do zahrady za jakéhokoli počasí, v neděli i všedního dne. Jenom u stolu trochu porozprávíme a přečteme noviny zběžně.

Kdo hodně pozdě začal, má nyní na pilno a vstává se slunce východem. Jeden nedávno studoval v městské plovárně, kde se koupáme, a jiný ráno byv probuzen, počal odříkávati fundamentálku. Každý chce vyniknouti, nikdo se nechce dáti zahanbiti. Řevnivosť ve společném životě bývá pravidlem.

Zakončuji dopis, protože zvonek u vchodu volá nás domů, a zvonky loretánské se rozcinkaly. Čas k odchodu.

Buďte s Bohem! Pozdravuje Váš všechny Váš

František.

V Praze dne 20. června 18**.

XVII.

Drazí rodiče!

Znovu jsem vstoupil do semináře oproti všem překážkám, které se na mne jenom hrnuly. Snad jsem příliš vesele prázdniny trávil, a pokušení na mě mnoho doléhalo. Ani jsem se Vám se vším nesvěřil doma a teprve nyní o něčem se zmíním.

Pan švakr proto pozval k sobě mladší sestru, by mě od semináře odvrátila. Bylo by pro mne příliš obtížným Anežku sám a sám na procházkách doprovázeti, zvláště když jsem od ní slyšel hned při

představení, že „je mne pro seminář škoda“. Pan švakr ponechal Anežku úplně mé starosti, bych ji bavil, s krajinou obeznamoval, a ani Anežka snad nevěděla, za jakou byla povolána příčinou. Já prohlédl hned Dusílkovu lesť.

Anežce vydávám svědectví, že jest děvčetem velmi hodným a že by se nepěkně poděkovala panu bratrovi, kdyby o jeho záměrech zvěděla. Anežka nezadala ani slovem, ani pohledem své panenské cti.

Ale právě tato skromnosť, tato ostýchavosť a tichosť by mě snad svedla, že bych se byl hlouběji podíval do modrých očí a nevěrným se stal svému povolání. Kdyby tak Bůh chtěl, proč bych neopustil seminář? Však pokud jsem členem jeho, pokud jsem nevystoupil, marna všechna švakrova lesť. Tolik mravní síly mám, abych odolal.

Proto jsem také odcestoval oproti Vašim protestům. Měl jsem za to, že zatím Anežka opustí město naše. Vždyť ani jí nebylo volno po straně jinocha s kolárem na krku. Dle všeho chování Anežka dávno srdce zadala, a pan švakr zahrál si velmi smutnou komedii. Gratuluji mu k takovým plánům. Ještě jest málo prozíravý a dále nevidí, než na pult, na němž arithmetické umění provádí.

Sotva jsem se vrátil z výletu na Moravu a v Praze u strýce jsem se zastavil, tato dobrá duše novou společnicí mě obdařila. Laura musila jíti se mnou. Také prý by ráda viděla staroslavnou Plzeň a náš Úhřelec.

Vím, že každého příbuzného rádi vidíte, ale rád bych byl Lauře do očí vyčetl její úmysl. Ale zdržel jsem se, a teprve zde v Praze se chystám jednou pro vždy strýce odbyti, by mi dal se svými návrhy pokoj. Totéž opakuji panu švakrovi, by k vědomosti vzal moje rozhodnutí, a spíše svých číselných kombinací nežli zamilovaných pletek si hleděl.

Zdali pak Jste, drahá matko, také Vy tyto manévry pozorovala? A jak o nich nyní smýšlíte? Ani si nedovolím připustiti myšlénku, že byste schvalovala tyto na mne nastrojené úklady. Jste již dostatečně přesvědčena, že v semináři z ů s t a n u, a proto každé slovo jest marné.

Nyní jsem si předsevzal, že strýce nebudu navštěvovati, že se rodiny jeho na čas budu straniti. Však stalo se něco docela jiného: strýc s rodinou navštěvuje mne a neopomine nikdy s sebou vzíti Lauru. Někdy mně dělá nepřijemnosti, poněvadž nezachovává pořádku a nepřichází v určitou dobu, kdy nám dovoleno, návštěvy přijímati. S vrátníkem nejednou svedl půtku, a to hned při exerciciích, kdy nám úplně není dovoleno s někým mluviti. Chtěl dáti kohosi do novin a přišel, abych mu celý článek hodně ostře stilisoval.

Vrátný ho však nepřipustil a také mě nezavolal. Z toho vznikla malá šarvátka, a teď na mě kouká vrátník skrz prsty. Kdybych se o minutu opozdil, jsem udán. Strýce pak pouští nerad a nebyti majstrův, ani bych o vzácných hostech často nezvěděl

Paní teta posýlá mi buchty, a tak se nemám zle. Ani krejcarových housek a dvoukrejcarových „loupáčků“, jichž se v semináři mnoho odbude, kupovati nemusím. Jednou chci vypravovati tetě, co se stává s mandlovými buchtami, jak jsou rozděleny na mnoho dílů, a zajisté pak ustane se svými dary.

Teď chodíme na Petřín do zahrady. Na podzim je Praze velmi krásně a v zahradě přerozkošně. Ze Žofína zní hudba, listí šumí, a

moje sedátko posypáno je stlaním. Však přece není zde tak jako v našich lesích kolem Úhřelce, kam často se odnášejí moje myšlénky, a to zvláště k Vám, drazí rodiče.

Pozdravuje Vás všechny a všeho dobra na Bohu Vám vyprošuje Váš

František.

V Praze dne 2. října 18**.

XVIII.

Drazí rodiče!

Již minulého roku jsem Vám vypisoval život seminářský aspoň s některých stránek, abyste se o mně nebáli, že bych snad zármutkem schnul, hladem umíral, anebo nedostatkem véd duševní stravy postrádal.

Všechny tyto a podobné předsudky jsem Vám, doufám, dostatečně vyvrátil. Však ještě neustáváte v pochybnostech. Mateřská péče si opět vymyslila tázati se, zdali se nám dostává též příslušné obsluhy.

Vím, odkud tato starostlivosť vznik vzala; bojíte se, že by se mi nedostalo obsluhy, kdybych stonal a něčeho potřeboval. Buďte bez starosti. K maličkostem hned nepotřebuji několika sluhův, a v hlavních potřebách jest obsluha dokonalá.

Každé museum má svého sluhu, nemocnice svého Matesa; sami si také vzájemně posluhujeme. Ten stříhá tonsury, onen holí, jiný všechno přinese z města. Každý má ve svém oboru zvláštní rutinu a — vedlejší příjem.

Kdybych byl vždy tak obsloužen!

Naši sluhové nám dělají věci, k jakým ani povinni nejsou, a proto jenom za zvláštní diskerece je zhotovují. Pívka prodává pivo a majstrům čeká, nosí rohlíky a spravuje šaty. Byl kdysi krejčím, a toto umění se mu mezi majstry dobře hodí. Proměnil jednu část společného příbytku ve krejčovskou dílnu a v prázdný čas spravuje kleriky velikými záplatami, zašívá kalhoty a svrchníky opatřuje novými knoflíky. Práce má plné ruce, a zákazníků stojí někdy kolem řada. Aby si je dlouhým čekáním nepohněval, dává jim šňupat a vypravuje historky ze života.

Pívka jest starým poctivcem, který věří, i když byl desetkráte oklamán. Majstři mu přejí, a on ničeho na nich nežádá na důkaz přátelství nežli starou kleriku na záplaty. Kolikráte bývá sklamán v těchto slibech nejnadějnějších!

Mohl bych Vám mnoho vypravovati ze společenského našeho života, ale ponechávám si něco pro příští dopisy a až se zase k Vám podívám.

Teď ještě odpovím na Vaši otázku, zdali jsem úplně zdráv? Měl jsem toliko rýmu a malý kašel. Ani jsem v nemocnici nebyl a vše jsem si odbyl, jak se říká „chodě“. Tázal jsem se lékaře na radu a dostal jsem pro pot. Ráno bylo dobře.

Proto nemějte o mě žádnou starosť, řídím se radou Vaší a šetřím se, jak mohu. Na procházku chodím pilně a doma varuji se všeho, co by mi mohlo uškoditi na zdraví. Buďte bez starosti, pivo

si kupuji denně a také všech Vámi mně poslaných „medicin“ užívám svědomitě.

Doufám, že o svátcích velikonočních obdržím tonsuru a tím přijat budu. Dva kollegové vystoupili z našeho ročníku na filosofickou fakultu. Jiného nevím, co bych Vám psal.

Pozdravujte všechny ode mne a buďte s Bohem!

Váš upřímný syn

František.

V Praze, dne 15. ledna 18**.

Douška. Pan švakr Dusílek mi poslal dopis, právě když jsem dopsal tento list. Omlouvá se, že s Anežkou neměl pražádných zvláštních úmyslů a jenom prý ji pozval na — ferialní osadu. Rád mu věřím a chce-li, odvolám všecko. Chybiti jest lidské.

Také pan strýc na dopis, mnou mu zaslaný, odpověděl velmi vyhýbavě. Laura si mne příliš váží a jakživa neměla žádných nadějí, že bych k vůli ní ze semináře vystoupil. Nemíní se nikdy vdávati a jenom z pouhého přátelství si mne příliš všímala.

I panu strýci vše jsem odvolal. Chci míti jenom pokoj a pro ten bych mnoho udělal. Jsem úplně nyní spokojen a přistupuje-li ku stavu tomu ještě láska rodičů, pak si již ničeho na světě od Boha nevyžaduji. Panu švakrovi odpovím později zvláště.

Ještě jednou Vás pozdravuji. (Pokračování.)

O probuzení národa českého v jihovýchodních Čechách

a jakých zásluh získala si v té příčině knihtiskárna Landfrasova v Jindřichově Hradci.

Podává **František Wildmann.**

(Pokračování.)

Však nejen o zbožnosť lidu staral se Landfras, nýbrž též i o to, aby českému neuvědomělému lidu též čtení zábavné a poučné opatřil, totiž aby ten lid ze sna probudil a k dalšímu vzdělání pobádal. Proto získal pro svou knihtiskárnu knihy prvních našich spisovatelův a buditelů národa. Nejlépe se hodily pro lid náš spisy Krameriusovy, Hýblovy a Tomsovy, a proto je též pro svou knihtiskárnu získal a počal je švabachem vydávati za velice mírnou cenu, za dva nebo tři krejcary arch, tak že za několik krejcarů mohl si pilný čtenář několik zábavných knížek koupiti. Lid tehdá nazýval knížky ty kronikami. Na počátku století tohoto až skorem do roku 1848. čítány byly od lidu našeho bezmála výhradně tyto Krameriovy u Landfrasa vydané spisy, všeobecně kroniky zvané:

Abuchazan a Tardys z Malabaru, nebo podivné příhody jednoho tureckého mládence jménem Abuchazan. Albert Limbach, velmi pěkné popsání, kterak Albert Limbach ženského pokolení mučedlníkem byl. Alexandr. Kronika utěšená a kratochvílná o jednom znamenitém rytíři jménem Alexandr, jak veliké nebezpečí měl na moři příčinou svého otce. Pak historie o tom nepravém proroku Machometovi, v které krajině a v kterém městě hrob jeho jest. Anežka, královna

Sicilská. Pěkná historie z někdejších časů, když rytíři pro dosažení slavného jména po světě putovali a podivné příhody měli. Báseň o tak zvané krásné a jednom ošklivém zvířeti. Beránek, utěšená povídka na důkaz, že Bůh tajnými cestami svými neštěstí člověka vždy v dobré obrací. Přeložil Jan Hýbl. Berthold. Historie jednoho skrze bouřku mořskou nešťastného, ku konci ale velmi bohatým učiněného Angličana. Bitva u Malplaketu, aneb: Mnohdy z největšího neštěstí také stálá blaženosť pojde. Cesta k domovu, neb neočekávaný sňatek. Cikáni, neb: nešťastný Ferdinand. Pěkný příklad na výstrahu mladých lidí. Ubohá Marie, příběh pro útrpné čtenářky. Bůh dlouho shovívá, pak ale přísně tresce. Šlechetná vdova. Amalie Veitonská. Čarodenice Megera aneb: Kterak pan Kilián z Jednorožce čarodenici Megeře do rukou přišel a co se na jeho okouzleném zámku dělo, pak jak starý vdovec pan Luciáš s láskou svou pochodil. Čepice chlupatá, šestadvacátý den narození. Nestejné děti. Vypravování ze skutečného života. Eylenšpigl a jeho dobrodružství. Kratochvílné a velmi zábavné čtení. Görgey před Budínem, romantické vypravování z nejnovějších dob. Svedený Havel aneb: Kdo páše hřích, služebník jest hříchu. Dle spisů Hoffmannových Fr. Boh. Tomsa. Hazdrubal Lvíhlav anebo: Krutá bitva u Nového města. Historicko-romantické vypravování z časů Bedřicha Bojovného, vévody Rakouského. Heilingova skála, staročeská pověsť. Heřman z Heřmanova, divotvorný meč čili: Za drobet vody budeš knížetem. Historie poučné a kratochvilné o strašidlech. Od Jana Hýbla. Historie velmi pěkná o hraběti Jindřichovi, kteryžto dvakráte od smrti podivně vysvobozen a posledně císaře Konráda zetěm učiněn byl. Hrabě Polgočov, aneb: Vypovězenec z vlasti. Pravdivá příhoda z nedávných dob. Bohatý chudák. Mravné vypravování pro mládež i pro odrostlé. Ildegert, po největším neštěstí šťastný Angličan. Černý Janáč, aneb: Šťastné shledání a smíření otce se synem. Červený kohoutek, aneb: Upamatování na Bohumila. Kometa aneb: Strašný nocleh v lesní chatrči. Železná košile. Vypravování o přepodivném a hrůzném vězení. Kostlivec aneb: Hrůzonosné noci na hradě Tollensteině. Červená krčma aneb: Nic se tajně neupletlo, by nepřišlo přec na světlo. Pravdivá příhoda z předešlých válek francouzských. Krčma v lese a zločinec skrze ztracenou čest. Výborný krejčí z Pekingu, zajímavá povídka. Kubíček, kterak se stal dvorským bláznem a proč k smrti mečem na stínadle odsouzen byl. Bohabojná kuchařka aneb: Utěšené povídky o poustevnících, kteří nábožně živi jsouce, jiným do nebes pomáhali. Horymirův kůň. Láska a msta aneb: Neblahé proroctví. Ledák a vodní duch, aneb: Příhody Voldemara, cestujícího rytíře. Kouzelná povídka dle starobylého vypravování. Lízinka nebo: Radostné shledání. Vypravování dle příhody z nejnovějších časů. Loango, věrný otrok, Povídka afrikánská pro milou mládež a její příznivce ze spisů Hoffmannových od Fr. Boh. Tomsy. Mořský loupežník, pěkná povídka. Magelona. Velmi utěšená historie o krásné Mageloně, dceři krále z Neapolis a o jednom velmi udatném rytíři jménem Petrovi. Maran a Onýra. Povídka z časů objevení Ameriky. Marie Teresie. Veleslavná císařovna a povětší v národu zůstavenou nesmrtelný její syn císař Josef II. Sepsal Fr. Boh. Tomsa. Meluzína. Kronika kratochvilná o ctné a šlechetné panně Meluzíně, všem historických věcí milovníkům. Se 14 obrázky. Třetí vydání. Mnislav a Světivina, aneb: Příběhové prvních obyvatelů Okořského zámku.

Staročeská rytířská historie, sepsaná od Prokopa Šedivého. Motýlové. Zábavné čtení pro každého. Obsah: Cikánka aneb: Láska a msta. Slánka. Pravdivý příběh. Vampíř. Pravda z nových dob. Dagord a Leknín. Žluté mužátko aneb: Velikán jednonoháč. Černý muž. Povídka z rytířských dob. Sepsal J. Havel. Nástiny temné půlnoci. Příběh z času rytířstva starověkého zákeřnictva a podobných dobrodružství. Nehoda a štěstí jedním dnem. Žertovný příběh. Kamenná nevěsta, nebo: Láska a žárlivosť. Pravdivý příběh ze staroslavné Prahy z roku 1763. Nevěsta Košutova, aneb: Dar štědrého večera. Krásná Olivie aneb: Strašidlo u bílé věže. Pravdivá historie z třináctého století. Zčeštil Prokop Šedivý. Udatní rytíři Plzeňští, aneb: Odplata rekovství. Příběh z někdejších časů pěstního práva. Mladší Robinson. Knížka zvláštní šlechetné mládeži české ku poučení a vyražení. Dle J. G. Kampa Kramerius. Umrčí ruka, aneb Místo popravy svatba. Příběh ze spisů hrdelního práva. Zlatý řetěz, aneb: Dobromyslný kupec. Život, činy a uvržení do pekelné propasti doktora Jana Fausta, po světě daleko široko rozkřičeného kouzelníka a čarodějníka. Černý žebrák, aneb: Černochova neoblomná láska. Kletba zrození, čili: Ukrutnictví vlastního otce. Jenovefa. Pěkná naučná povídka ze starověkosti. Rybrcol na Krkonošských horách, aneb: Zakletý a vysvobozený princ. Staročeská báchorka. Stilfried, kníže a pán český a syn jeho Bruncvík. Hirlanda, královna Bretaňská, aneb: Vítězství ctnosti a nevinnosti. Hrabě Rožmberk. Vlastenecký příběh, který se stal ku konci švédské války. Napsal M. Trudný. Staročeská povídka o Popelce. Pěkný příklad, kterak spanilosť a ctnosť odměny dojde. Zazděná slečna. Podivné příhody Marie z Hohentuvu. Rytířská historie ze 13. století. Samovrah z chudoby aneb: Kam nevěrnosť manželky přivede. Nábožný Martin. Druhé vydání. Mladší Spelhofen aneb: Příhody nového Robinsona na tichém moři. Přeložením Jana Hýbla. Zlatý strom, ztracená voda a zaklená hora. Povídka o dobrém synu, jenž od jednoho bohatého kupce za otroka prodán, posléz jeho dceru za manželku dostal. Napsal M. Suchý. Strž, neb: Dobrotá odměny dojde. Pravdivý příběh z lednatých hor Štýrských. Tristan a krásná Isalda. Historie, jak velká potěšení pospolu měli a jak smutný konec to vzalo. Ukrutnosť a láska, aneb: Solné doly ve Věličce. Historická novelka z doby krále J. Sobieského. Unešení panen, aneb: Mrtví tanečníci u hrobky. Rozmanité vypravování z časů křižového tažení. Vilém Tell, aneb: Osvobození Švýcarska. Povídka pro milou mládež od Fr. Tomsy. Vina a nevina. Příběh neapolitánský. Čelední vůdce, obsahující napomenutí, jak čeládka k hospodáři a tento zase k čeládce chovati se má. Jan Hýbl. Večerní vyražení. Zdeněk ze Zásmuku se svými tovaryši, neb: Rytíři v Blanickém vrchu zavření. Staročeská povídka. Vzdělal J. Novotný. Zrcadlo šlechetnosti pro mládež českou. Obsahují se v něm řeči mudrců. Nešťastná Zuzanka, neb: Strašlivé následky malého poklesku. Od Jana Hýbla.

Tyto knížky zábavné, jež lid náš nazýval kronikami, vydával Alois Landfras v prvé polovici tohoto století, hlavně do roku 1848. Lid náš, jakmile se o nich dověděl, kupoval je s největší ochotou, a čtenářové kronik těch stále se množili. Kdykoliv šel z venkova posel do Jindřichova Hradce, již dostal peníze na několik kronik, aby je koupil ve skladě Landfrasově. Sotva je přinesl, již se scházeli posluchači, a kdo uměl hbitě čísti, musil předčítati nahlas. Kroniky ty šly

z ruky do ruky, neb lid náš venkovský nalézal v nich největší zábavy. Na jarmarcích a o poutích kupovali lidé kroniky ty o překot, mnohý raději nepil, nekouřil, nešňupal, ano i mnohou zábavu si odřekl, aby si na kroniky několik krejcarů ustřádal, a tak se rozšiřovaly kroniky ty v tisících exemplářích po venkově. Lid náš znal je skorem všecky co do obsahu nazpaměť, a staří vypravovali pohádky z nich dětem, dávajíce jim poučné příběhy ty za příklad.

Abych uvedl jenom několik příkladů, povím jen to, co jsem sám jako chlapec ve svém rodišti Kamenici nad Lipou vídával. Ve městě tom žil na odpočinku kamenický rodák, spolužák a věrný přítel básníka Jaroslava Kamenického, blovického to děkana Vacka, Josef Engelbert Sendr. Ač byl dán pro churavost jako kaplan do pense a měl sotva 300 zl. ročních příjmů, z nichž si byt, stravu, šatstvo a prádlo platiti měl, přece se tento šlechetný kněz tak velice v domácnosti obmezoval, všeho i nejnutnějšího si odepřel, jen aby si mohl nakoupiti knížek vydávaných od Landfrasa. Roku 1850. chodíval jsem k němu na hodinu, neboť mne připravoval do gymnasia Hradeckého na studie. Jaké to bylo pro mne potěšení, když vytáhl šuple od prádelníku, kdež ve třech velkých šuplatech uloženy byly velké poklady — totiž všecky zábavné a poučné knihy, které do té doby knihtiskárna Landfrasova vydala. S toužebným okem pohlížel jsem na všecky ty Rybrcoly, Megery, Jenovefy, Rožmberky, Fausty, Robinzony a t. d., a jak šťasten jsem byl, když mi, an jsem leckdy řádně odříkal, velebný pán za odměnu některou tu kroniku zapůjčil. Čítával jsem až dlouho do noci — a šťastně jako student na gymnasiu všecky jsem přečetl. Celá Kamenice a celé okolí chodilo se dlužit k páteru Sendrovi kroniky, a šlechetný tento kněz s největší ochotou půjčoval knihy ty, a když byly poněkud roztrhány, sám lepil, sám je uvazoval. Byla to první knihovna v krajině kamenické, z níž lid tak hojně čerpal a založil ji chudý kněz, půlzlatník — jak tehdy říkáno. Za to jej lid velice miloval a jako k otci se k němu utíkal.

V tomtéž čase před rokem 1848. žil na předměstí v Kamenici nad Lipou chudý tovaryš soukenický jménem Matěji Runa. Ten, když řemeslo soukenické přestalo, chopil se řemesla, kteréž tehda šlo. Dělal z chlupů deky neboli houně na koně. Tento Matěj Runa byl velkým milovníkem kronik Landfrasových a hbitým čtenářem. Ubožák raději nejedl, šetřil jak jen mohl, aby si vždy několik krejcarů nastřádal na nové Landfrasovy kroniky. A když posel šel z Kamenice do Hradce — nebo tehdy ještě pošta nejezdila — vždy mu dal několik uspořených krejcarů na nové kroniky. S jakou netrpělivostí očekával, až posel přijde. A když posel nové kroniky přinesl, byl to pro Matěje Runu velký svátek. Ač byl přičinlivým dělníkem, toho večera stav jeho zůstal státi, a Runa četl třeba až do rána, až všecky nové kroniky přečetl.

Z kronik těchto se sám tak vzdělal, že jako samouk sám se pokoušel, nové kroniky skládati, ano, několik jich skutečně sepsal, a byly prý pěkné, škoda že se po smrti jeho ztratily.

Domek Runův byl střediskem všech obyvatelů předměstských, zvláště za dlouhých večerů zimních a v neděli a ve svátek odpoledne; posluchačů tam bylo vždy hojnost, a Runa četl — a jak pěkně — s jakým citem, že vše plakalo, zvláště starci a stařenky. Býval jsem tam také, byly to pro mne nejkrasší zábavy, na něž jsem si často

jako studující i jako bohoslovec vzpomínal a přával jsem si míti takovou knihovnu, jakou měl chudý tovaryš Runa. A ti posluchači bývali svému čtenáři vděčni. Vědouce, že ač chudý čtením zanedbává řemeslo a že sám ze svého světlo páliti nemůže, přinášeli mu jedni máslo na světlo do kahánku, jiní mu přinesli krajíc chleba, jiní krapet mléka, jiní nějaký nalévanec neb vdolek, a Runa, jsa všecek šťastný, laskavě se usmíval, když pohlížel na svůj literární honorář, a předčítával i své kroniky, které sám sepsal.

Též můj nebožtík otec byl horlivým čtenářem Landfrasových kronik. Již jako kamenický tovaryš v letech 1830—1840. nakoupil si jich valný počet a v každé prázdné chvíli čítával; peníze na ně ustřádal si tím způsobem, že ani nešňupal, ani nekouřil, do zábav nechodil a piva nepil, ač těžce pracovati musil. Míval kroniky ty uschované v šupleti a v armaře, byly mu milé jako drahý poklad — ano, kde co četl, pěkná a důležitá místa si vypisoval, tak že měl velkou knihu svých zápisků a všecky tehdáž nové vlastenecké písně měl opsané. Ano, když mne dal na studie do Jindř. Hradce, ač bylo mu na mne mnoho za těch drahých let platiti, (bylo to v r. 1853.) a doma se velice uskrovniti musili, přece říkával: „Františku, přines nějakou pěknou knihu z Hradce, já tak rád říkávám, toť má nejlepší zábava.“ Též i já i bratr můj, jakmile nás otec naučil čísti, již jsme čítávali kroniky, nebo když jsme počali choditi do školy, uměli jsme již oba hbitě čísti. Jaká to byla pro mne radosť, když jsem přišel na prázdniny a mohl čerpati z otcovského pokladu — čísti jeho knihy. Bibli jsem přečetl jako student šestkráte celou. Ač jsme neměli značného jmění, přece vzdělání ducha platilo u otce mého za nejdražší poklad. A tak též bylo u Šustrů ve Včelničce, u mlynářů „pod Kalichem“ a na jiných místech, že hlavní zábavou bylo čtení kronik a pěkných knih.

A nejenom bylo tak v Kamenici a v okolí, ale i v celé Jindřichohradecké krajině. V Kardašově Řečici bývalo plno čtenářů kronik. U Heřmánků, u Tupých, u Bedlivých, u Jindrů, u Vurmů sedlářů bývalo kronik Landfrasových zásoba, zvláště pak u Hrubých, u Nekutů a Vítů, a čtenářů dychtivých bylo též veliké množství. Taktéž bylo v ostatních městech a městečkách v okolí hradeckém. V Deštné, v Novém Etinku, neb jak tenkráte se říkalo ve Včelnici, v Žirovnici, v Počátkách, ve Stráži, v Kumžaku, ve Strmilově a jinde, ano i po vesnicích bylo čtenářů Landfrasových kronik hojně, a skorem v každém stavení bylo jich několik. Učitelstvo tehdejší, ač bylo velmi špatně placeno, přec na zábavné čtení šetřilo, aby si je opatřilo; ano když jsem v r. 1854. na prázdniny odešel na Moravu do krajiny Tišnovské u Brna na řece Švarcavě, kde můj otec zařizoval železné hutě, tam ve vesnici Borači nalezl jsem u učitele mnoho kronik a pěkných knih od Landfrasa a z pražských knihtiskáren. Taktéž v Doubravníku, v Lomnici, v Tišňově, v Loučkách a v Předklášteří, kamž jsem si pro knihy ke čtení docházel. (Dokončení.)

Slovácké loučení.

Napsal

Frant. Horenský.

(Pokračování.)

„No to ja! Snídaní už je hotové a tatíček sú tu hneť, šli ke kovářovi. Kam bys ešče chodíl?“ povídá Jahodíččena. „Dyť chlapci příjdú sami.“

Ale Francek už byl ve dveřích.

„Mosím ít“ povídá, „podívat sa, lesti sú hore.“ A šel.

Stará za ním vyběhla.

„Ale tož čuješ! Francku!“ volala na spěchajícího. „Dyť ti povídám, že snídaní už je hotové. Kam ešče ideš? Buď doma, poď posnídat! Dyť už néni gdy na odcházaní.“

Nepomohlo nic. Francek zavolal, že jde jenom ke Gajdoškovi a nezastavuje se ani pálil dál.

„Nečekajte na mňa, já sa vrátím hneť,“ zavolal jenom ještě a už se ani neohlédl.

„Zatrápený Francek,“ povídala Jahodíččena, vracejíc se do kuchyně, „dyž on ani poslední chvílku nemože zbyt doma.“ A dala se znova se Závisčenou do řeči.

Francek neušel ani padesát kroků, tu vidí Gajdoška chvátat na proti sobě. Také už v nohavicích, ve vestě a vyšívané košili a za kulovatým kloboukem s pentlí kosírek. Usmíval še vesele z daleka, bylo vidět, že loučení nedělá mu žádných starostí.

„Tož jak? Kdy pojedeme?“ volal na Jahodíčka z daleka. „Chlapci už sú přichystaní obá a já také,“ povídá došed k němu. „Enom vzít kufříky a posedat na vůz!“

Jahodíček se opravdu podivil. Myslil, že jde budit teprv chlapce a chlapci zatím, jak viděl a slyšel, byli už vypraveni.

„Nátož koléj je už hodin?“ optal se Gajdoška, místo aby mu byl odpověděl.

Ten se mu zasmál, viděl hned podle otázky, že si Francek poležel.

„Šest už je. Samézdá žes ty zaspál. Dyť vidíš, že už je deň, že už chodíja ludé po dědině. — Co dělajú vaši tatíček? Sú-ji už vypravení, abysme věděli, jak skoro pojedem?“

„Ja tatíček sú ešče u kováře. Ale maměnka mě povídali cosi, že příjdú hneť, že už brzo pojedem. — Nevím ani opravdu, nevšíml sem si. Zaspál sem,“ povídal Francek poznávaje, že opravdu dlouho ležel.

Gajdošek postál chvílku jakoby se rozmýšlel, co má nyní dělat. Potom rozmysliv se skutečně:

„Tož co?“ prohodil. „Šak je času ešče dycky dosť. Poď, půjdem sa podívat trochu ešče do hospody na štamprlu slivovice!“

A zpoměv si, že vlastně neví, kam Francek jde: „Šak snáď — kam utékáls?“ optal se ho.

„Ja kam bych býl utékál? Myslél sem, že nebudete třeba ešče hore, šél sem sa podívat. — Notož šak poď. Půjdem sa potem ešče aj do dědiny rozlúčit, až příjdú chlapci.“

Šli. Hospoda byla naproti Jahodíčkům a povídali si, že budou vidět, až přijde starý a kdyby zapřáhal.

No co jenom došli do hospody, Franckovi udělalo se zase těžko. Potkali je někteří lidé, jdouce do pole, a dávali jim s Bohem. A Francek pocítil znovu, že přece už v Pašovicích dlouho nebude.

„Éj takra, Gajdošku! Tož už je to tu!“ oddechl si z hluboka, zasednuv ke slivovici, kterou mu nalil chlapec, syn hospodského.

Gajdošek veselé mysli netratil.

„Ale co!“ prohodil bezstarostně, „co sa budem starat! Mě je to jedno. Su tam lebo tam.“ A vyvrátiv také nalitou sobě slivovici: „pij!“ povídá Jahodíčkovi, „ať sme veselí!“

Jahodíček vypil také, a oba dali si nalít znova.

„Šak aj druzí byli vojákama,“ dal se Gajdošek do řeči a zapálil si zbytek veržinky od předešlého dne. „My to také vydržíme. A dybysme sa dostali do Holomúca, budem chodívat do Jíbavéj k Vinckovi. Mosí nám dávat peníze.“ Tím myslil svého bratra, který byl v Jívavé kooperatorem.

Jahodíček byl přístupný všem citům a dal se brzo ohnout. Když viděl Gajdoška veselého, rozveselil se také.

„Máš pravdu!“ přisvědčil mu proto za chvílku. „Doma sme sa beztoho už dosť nabyli a tož co!“

„To sa ví! Šak co nám bude? Nic nám nebude, aspoň uhlédneme zaséj, jak je to ve světě.“

Tak začali oba rozprávět a pili. Rozdil jejich bylo poznat brzo. Gajdošek měl jenom bratra ve světě vyučeným a už mluvil, jakoby on sám byl chvílemi tím vyučeným. Naproti němu Jahodíček mluvil a rozveseloval se také, ale docela jinak. Gajdošek myslil na svět a tento na Pašovice, na svůj domov.

Pili tedy a rozprávěli. Nejprve o tom loučení a potom rozhovořili se o včerejšku. Jahodíček vykládal, že byl s Chmelíkem v Březolupích a že tam byli přes půl noci.

„Ani u Králíků sem už nebýl,“ povídal, „rozlúčit sa s Franckú. Přišli sme po druhéj hodině.“

„Ná tož co ste tam dotáď dělali?“ ptal se Gajdošek.

„Ale, to víš? Nájprvéj sme byli u téj jeho galánky, potem sa zoséj zešél s kamarádama a dyž už sme chtěli jít, zpomiél si zaséj, že ešče čepicu dragúnskú mu miél nechat kerýsi u jakýchsi — nevím, jak sa menujú — co u nich slúžíl gdysi. Vypoščál si ju od něho v nedělu, také aby sa ukázál, že je vojákem.“

„Hm. Já sem býl zaséj na Ořechovém. Také sem došél až o pů noci. Maměnka mě hřešili.“

„Ja což! Mě nehřešili. Spál sem v maštali. Ale sem sa ani nevyspál jak sa patří. Ležál sem spravený a tak — ani bych sa račí nebýl viděl, dyž sem sa obudíl.“

„No šak už je po tom. Zitra už budem stávat v Kroměříži,“ povídá Gajdošek a pohlédl oknem na ulic.

Starý Jahodíček zatím, co si tady chlapci vyprávěli, vrátil se nepozorovaně od kováře a opraviv si pod kůlnou cosi na voze dal se do zapřáhání. Gajdošek to zahlédl.

A prý: „Čuješ, Francku! Vaši už zapříhajú,“ prohodil z nenadání, dívaje se pořád oknem.

Francek, který dosud seděl, sebou trhl a přistoupil také k oknu, aby se přesvědčil.

„A tož co to?“ divil se vidě, že starý skutečně zapřáhá. „Dyť sme jich ani neviděli jít dóm. Moseli sme jich přehlédnút!“ A bera se hned od okna pryč: „To já mosím ít dóm,“ povídá, „ešče sem s tatíčkem ani nebýl. Aby neřekli, co gdesi dělám měja jít pryč.“ Také svědomí ponoukalo ho přece jenom, že by aspoň poslední chvílku měl probyt s tatíčkem doma.

Ale Gajdošek neměl takového srdce a zadržel ho.

„Čuješ! Frantíku!“ zavolal na něho. „Ale co bys chodíl!? — Počkaj tu ešče chvílku, dyť já také nejidu. Ešče máme gdy.“

Jahodíček nechtěl.

„Přeca aspoň říct ím, gde su!“ vymlouval se. „Já sa zaséj vrátím.“ A otvíral dvéře.

Ale v tom spatřil na síni Chmelíka s Hukem. Chvátali oba z Podboudí hospodského humnem, aby si zanesli kufříky k Jahodíčkovi starému na vůz a rozmlouvali živě.

„Chmelíku!“ zavolal na ně uviděv je. „Počkajte, já půjdu s vama.“

Chlapci se ohlédli a spatřivše v hospodě Francka povrátili se.

„No tož co?“ ptali se a uhlédnuvše i Gajdoška, který také hned přiběhl do dveří: „vy ste tady obá?“ povídali. „Gdy pojedeme?“

„No nevím,“ povídá zase Jahodíček. „Tatíček už zapříhajú půjdu sa optat s vama.“

„Ale co bys už chodíl?“ vpadl mu do toho znova Gajdošek. „Chlapci tam idú, nech sa optajú sami. A možú jím říct aj, gde sme, než pojedeme.“

Chmelík s Hukem porozuměvše hned, oč tu běží: „Notož može,“ přisvědčili oba. „My to tak uděláme. Počkajte nás tady, my příjdeme také.“ A odběhli.

A tak se Francek přece jenom vrátil.

„Ale co!“ dobřil ho Gajdošek. „Příjdú chlapci, a bude nám hneť veseléj. Možeme sa jít podíval potem ešče aj do téj dědiny.“

To Francka udobřilo, Chtěl si zajít ještě do dědiny rozloučit se s některými, a když půjdou chlapci spolem, myslil si, bude to lepší vypadat. Dal si proto nalít poznovu slivovice a pil.

Chlapci byli tady za chvílku. Chmelík měl zase dragounskou čepici na hlavě, Huk úzkou halúzkovanou zástěrku s pěkným střapečkovitým okrajem na spodku a bílé široké plátěnky za holínkami. Oba vrátili se zase čerstvě s úsměvem na tváři, ale ne rozpustilým, než čistým, který pocházel z toho, že se již s Podboudím rozloučili.

„Notož jak?“ oslovil je Jahodíček, když vešli. „Gdy pojedeme? Co říkali naši?“

„Máš préj ít k snídaní, kázali, a že už jedeme. Tatíček také už snídajú.“

„No dyž sem nešél hneť s vama, tož včil už nepůjdu,“ povídá Francek bez rozmýšlení a vzchopiv se od zástolí: „půjdeme do téj dědiny honem. Zeberme sa a podme!“

Chlapci neptajíce se ani co a jak: „No tož može! Može! souhlasili. „My sme už rozlúčení, tož půjdem s vama. — Ale ešče sme nepili“, povídali. „Mosíme si dat napřed také nalét. Počkáte na nás chvílenku.“

A hned se brali k šenkovně. Jahodíček s Gajdoškem vidíce

chlapce bystré, rozjařili se také víc. Sešli se také všichni pohromadě krev kamarádská se v nich rozproudila. Nastalo živo.

„A tož aj my si dajme ešče nalét!“ prohodil Jahodíček ke Gajdoškovi. „Nech sa rozjaříme!“

„A tož nech sa rozjaříme! Na to lúčení,“ prohodil po něm vesele Gajdošek a oba tlačili se za chlapci druhými.

Všichni dali si ponalívat. Přišla chvíle rozloučení s Pašovicemi a tož co?!

„Na! pij!“ podával Jahodíček Chmelíkovi štamprli, sebrav ji jako svoji a zavdávaje mu.

„Enom pij, ty! Dyť já mám svoju,“ odmítal Chmelík a ukázal rukou na slivovici svoji. Ale byv donucen Franckem vzal štamprli a vyvrátil to.

„Pij zas ty!“ povídá potom Jahodíčkovi zas on, nabízeje svoje.

A nyní nechtěl pit zase Francek a zase Chmelík ho nutil.

„Notož šak snáď — což snáď —“

„A tož daj nám Pánbu zdraví!“ přetrhl ho Jahodíček, věda že by se darmo zdráhal.

„Ať slúží!“ povídá Chmelík a vzal nazpět prázdnou štamprli.

A nyní, když si tak zavdali tito dva, začalo se zavdávat dále. Zavdal Gajdošek, zavdal Huk a tak to šlo do kola. Chlapci se zase zdrželi v hospodě.

„Šak co!“ posmělovali se vespolek. „Už tady tak honem spolu nebudeme!“

A pili. Po celé štamprli už nedopíjeli, aby se neopili; ale měli už tak „akorát dosť na tú rozjařenú“ a na loučení, když se tu otevrou dvéře a do hospody vejde starý Jahodíček. Spravený už celý: v botách, nohavicích, ve vestě a na hlavě nový klobouk. I halenu již měl na sobě.

„Notož co? Francku! Co neideš k tom snídaní?“ oslovil Francka zavřev za sebou. „Já už su po snídaní, už jedeme.“

Francek nenadálým tímto jeho objevením zůstal nejprve zaražen. Nevěděl honem, co by měl říci a také poslední tatíčkova slova: „už jedeme“, způsobila mu veliké rozpaky. Chtěl jít ještě do dědiny a tatíček, kde nic tu nic, přijde pro něho, aby už jel. Srdce jeho se mu zachvělo.

„Ale enom ho nechajte, strýče,“ promluvil za něho napřed vždycky smělejší a duchapřítomnější Gajdošek. Nech sa tu s nama veselí. Beztoho píl už slivovicu a jest sa mu nechce.“

To Francka vyvedlo hned z rozpaků.

„Ne, nechce sa ně, tatíčku, opravdu!“ ujal se nyní slova sám když mu Gajdošek pomohl. „Píl sem už slivovicu a nebudu už snídať.“

„Ale trochu kafé s buchtú bys miél ít přeca zest, abys neodjíždžál z domu hladný,“ pobízel ho starý.

„Povídám: nechce sa ně jest.“

„No lesti sa ti opravdu nechce, tož nemosíš. Ale jít už mosíte Je už sedn hodin, už jedeme.“

Franckovi poznovu zabušilo srdce, „Už jedeme,“ ozvalo se v něm a v duchu zatanula mu chvíle, kdy zpoměl si ráno v maštali, že poslední hodinka jeho pobytu doma nadešla.

Ale jsa připilý, necítil toho tak a: „tož može," povídá. „Půjdem sa enom ešče rozlúčit do dědiny. Vrátíme sa hneť." A již se sbíral z hospody, a chlapci ostatní za ním.

Starý byl by ho jistě nechtěl pustit, jsa už úplně vypraven, ale brachu, musí to člověk znát. On totiž, starý Jahodíček, nepřišel sem jenom pro chlapce, ale chtěl si zavdat také trochu kořalky. Celé ráno se lopotit, vypravět syna z domu a ani kořalky si nezavdat, to by bylo pěkné! K tomu ani snídaní ho neuspokojilo — zdálo se mu velice slabým na zahřátí starého žaludku — a tedy co? Staré doma řekl, že jde pro chlapce, a chlapcům nyní, vidě, že to musí být: aby tedy šli, jenom aby se dlouho nezdržovali. A sám u sebe konečně v duchu myslil si, že se zatím napije.

Chlapci vyrazili z hospody ven a zůstali před vraty státi. Venku začínalo se již pomalinku oteplovat, a také slunko začínalo se dobývat zamlženým nebem. Pod kůlnou u Jahodíčků frčeli už koně, nakrmeni a zapřáhnuti a jenom otevřít a jet. I lidé, které zajímal odchod chlapců, vyhlédali chvílkami na ulici, brzo-li pojedou. Všecko bylo už připraveno. Chlapci pocítivše, že nastal okamžik odjezdu, oddechli si.

„No, tož co? Kam to půjdete?" otázali se Chmelík s Hukem Gajdoška a Jahodíčka, když se tito k tomu neměli.

Zde třeba podotknouti, že se Pašovice dělí potokem na dvě části, na Podboudí, kde bydlí většinou jen hoteři a odkud byli Chmelík s Hukem a na dědinu vlastní, odkud byl Jahodíček s Gajdoškem. První majice také rodinu na Podboudí rozloučili se s ní již, jak sami povídali, přišedše do hospody, a neměli už na starosti ničeho. Jenom k vůli ostatním dvěma a potom, že přece známé měli i na dědině, šli i sem. Ale nemajíce žádného tak na mysli, k němuž by sami byli šli se rozloučit, ptali se proto jenom Gajdoška s Jahodíčkem, kam oni půjdou.

„Já půjdu k Rachůnkom," rozhodl se Gajdošek, „ke strýčkovi a ke chlapcom sa rozlúčit."

„A já zaséj ke Králíkom," povídá Jahodíček, „a k Jankovi Záhorském, aby neřekl, že sem k ném ani nepřišél." Záhorský byl jeho bratranec, už ženatý, ale dobrá rodina. A u Králíků měl galánku.

„No, tož poďte! Enom už honem," povídá Chmelík. „My půjdeme s vama a počkáme vás na cestě." A bera chlapce za záda, hnul se s nimi z místa. Šli.

Cestou rozmlouvali.

„Zazpíváme si potem."

„No, može, ale až sa my rozlúčíme."

„U Záhorského sa zejidem zaséj."

„No, tož može," souhlasil Jahodíček. „Já půjdu napřed ke Králíkom a u Záhorského vás počkám. Běžte spolem."

A docházeje před Králíkovo, odtrhl se od nich. Strýc Králíků dělal právě cosi v síni a slyše kroky přede dveřmi, otevřel.

„Á Francek už k nám ide!" prohodil trochu ospale, ustupuje do síně, aby mohl Jahodíček vejít. „Sa mě zdá, že už jedete."

„Ja už, už!" odpověděl Francek. „Enom sa ideme ešče rozlúčit. Gde máte Francku? Nech sa s ňú rozlúčím!"

„Ale nevím, gde je. Je to všecko porozcházané. Gdesi na mlatevni bude, myslím. Šla tam že osívat plevy," povídá starý a vida, že

Francek náhlí: „Notož, co utékáš? Dyť tu pobuď chvílenku, ona příjde.“

Francek nedal se už zdržovat.

„Rád bych, rád, strýče,“ omlouval se, „ale už nemožu. Mosím ít ešče aj inam a tatíček už chcú jet.“ A pálil na tu mlatevnu.

Stálo by to nyni za to, vědět, jaké to jeho loučení s galánkou bylo, ale není možno. Já sám jsem tam s ním nebyl, a Francek se posud nepochválil. O Francce ani nemluvím. Je láska slováckých děvčic jako hrob, jehož tajnosti kdyby chtěl někdo znáti, musel by se děvčicí nejprve státi. Od děvčice samé nedovíte se ničeho, ani kdybyste s ní byli nevím jak známí. Hádat můžete podle jejího chování a způsobů zevnějších a můžete si i myslit, koho má radší, zda toho neb onoho, ale určitého nevíte nic. A vzbuďte u ní jen dost malé podezření takové — ani s vámi mluvit už nebude. A co se týče Francka, řekl jsem, že se posud ještě nepochválil.

Ale neškodí. Postačí, když řekneme, co bylo na něm vidět, když se vrátil a s čím se pochválil Záhorskému. Nebyl tam dlouho, ani se tam dlouho nezdržoval — co byste ušli krokem přes deset slováckých stavení — ale brachu, vrátiv se, no šel se ještě rozloučit se strýcem, už nebyl tak veselý, huba se mu už neusmívala, a jenom oči se mu svítily, tak jakoby se mu v nich dělaly slzy.

„Notož s Bohem, strýče,“ povídal starému, vejda za ním už do jizby a šel mu podat ruku. „S Bohem svate, nezapomeňte na mňa, až budu na téj vojně,“ povídá, jakoby mu chtěl říci, aby Francku nedali jinému.

Starý Králík měl ho rád a dělal mu naděje: „No, s Bohem,“ pravil, podávaje mu ruku, „nestaraj sa enom nic. Šak my sa ešče uhlédneme, až příjdeš na ten orláb negdy.“

Francek se potěšil a šel. Když přišel před zahrádku, ohlédl se a viděl, že stáli jejich s vozem už na ulici. Sebral se tedy a chvátal zase k Záhorskému.

Chlapci ostatní tři docházeli teprv před Rachůnkovo. Byli trochu cestou zadržováni. Nebo lidé vidíce je jíti dolů dědinou, tušili, že už pojedou a vystupovali přede dvéře, aby jim dali také s Bohem. Poptávali se jich, jak je jim, není-li jich ještě teskno, kdy přijedou na „orláb“ a také, kde nechali Jahodíčka, že mezi nimi není. A někteří rozloučili se s nimi hned, kteří měli pilnější práci, druzí čekali, až se chlapci sejdou všickni. Věděli, že neodejdou jenom tak a že si i zazpívají na tu rozloučenou, jak to obyčejně bývá a chtěli to poslyšet.

Chlapci došli tak k Rachůnkům, právě když od Králíků vycházel Francek.

„Čuješ-i, Gajdošku! Francek už ide“, upozornil onoho Chmelík. „Ponáhli sa, abysme byli spěšéj hotoví.“

„Nono, já sa vrátím hneť. Počkajte na mňa enom chvílenku“, slíbil Gajdošek a zatloukl na dvéře, kde mu otevřeli.

Jahodíček sám zatím sběhl k Záhorským. Byli doma, čekajíce na něho: Janek i Tonka, jeho žena. A malý chlapec — také Janek mu bylo prvním po tatíčkovi — ten si hrál a dováděl v jizbě s kotětem.

„Notož co děláte, Záhorští?“ oslovil je, vešed do jizby a dav pozdravení. Měli dvéře od ulice oddělány.

„My už jedeme, idu sa k vám rozlúčit“, povídá a zatočiv se několikrát po jizbě, bral se podávat jim ruku.

„Ná tož co tak náhlo?“ divil se mu Janek. „Dyť snáď ešče néni neskoro?“

„Ja néni gdy, néni“, povídá Francek. „Tatiček stójija už z vozem na ulici. Mosím ít. Ešče aj chlapci šli k Rachůnkom — aby tam dlúho nebyli.“ A napřahoval Jankovi ruku.

„No dyť! Počkaj snáď aspoň enom chvílenku“, zadržel ho Záhorský, „dyť oni tam dlúho nebudú. Poviš nám snáď přeca, jak sas rozlúčil s Králíkama. Býls tam už?“ Jako přítel Franckův věděl, kam chodí a kterou by nejradši.

„Ale to víš, že býl.“

„Co ti povídali? Byla doma Francka?“

„Byla.“

„No a tož co? — Dyť nám to možeš řéct. Tónka to nepoví a já — to víš! Byli doma aj starý?“

Franckovi nebyly tyto otázky vhod, před Tonkou nechtěl přece ničeho říci.

„Ale darmo sa ptáš,“ odbyl Záhorského mírně. „Víš, řekl bych ti to, ale — no s Pánem Bohem, mosím ít, nemožu sa zdržovat.“

Záhorský vida, že pospíchá skutečně a porozuměv, že toho nechce říci před Tonkou: „no mohl bys tu pobyt, než sa ti chlapci vrátíja“, povídá, „ale dyž nemožeš, nebudem ťa zdržovat.“ A podal mu ruku.

Na to čekal, až se rozloučí Francek i s Tonkou, aby ho šel vyprovodit k oduličním dveřím.

Francek přistoupil k Tonce:

„Tož s Bohem, Tonko, 's Bohem. Měj sa dobře a zpomeň si také negdy na nás na chlapce, až nás tu nebude.“

„No s Bohem. Enom aj vy si zpomeňte zas na nás“, pravila Tonka, zapálivši se a podala mu ruku. Byla ještě mladá a nebyla ještě zvyklá podávat chlapcům ruky jako žena.

„A Janku! Janíčku!“ zavolala rychle na chlapce běhajícího dosud po světnici za kotětem, „poď dat strýčkovi pac, oni idú pryč. Poď honem!“ volala a došedši pro něho dovedla ho k Franckovi.

„Daj pac, daj strýčkovi“, pobízela ho. „Oni idú na vojnu.“

No chlapec neměl ještě tři roky, nevěděl honem co dělati, až ho z toho Francek pospíchaje vytrhl. Nastavil mu ruku a prý:

„No daj pac, Janíčku! Daj! — Tak, tak. To je hodný chlapec“, chválil ho, když ho k tomu přivedl. „Ten umí dávat pac, ten je hodný!“ A pohladiv ho po hlavě šel.

„No tož jak? Co ti povídali?“ optal se ho Záhorský znova dušeným hlasem, sotva že zavřel odjizbové dvéře.

„Povídali ně strýc, abych préj sa nestarál, že šak sa ešče uhléddneme, až příjdu na orláb“, řekl mu nyní Francek, vcházeje do dveří oduličních. Potom se postavil k zahrádce a Záhorský zůstal ve dveřích.

„No... Tož! — A Francka?“

„Plakala.“

„Notož!“ podotkl znova spokojeně Záhorský. „Dyť oni ju jiném nedajú.“

Francek pokrčil rameny.

„Dybys í chtěl negdy neco zkázat, nejaké pozdravění, pošli to třeba na mňa. Já bych í to už nejak po nekom vyřídíl.“

Francek přisvědčil: Nono! prý a ohlédnuv se spatřil chlapce. Chvátali už od Rachůnků, ponáhlili se. Chvílku ještě postál, než se přiblížili a pak podal Záhorskému ruku.

„No tož s Bohem,“ povídá, „šak dyby neco — já bych poslál třeba na ťa“.

„Udělaj to tak! Udělaj“, kázal mu tento a vrazil mu rychle do ruky rynský, aby žádný neviděl. „S Bohem,“ prý a „na cigárku“, dodal potichu.

Chlapci už docházeli.

„Tož my už sme rozlúčení,“ volali na Jahodíčka.

„A já také,“ povídá tento, bera se mezi ně na cestu. „Půjdem, tatíček už čekajú.“

Chlapci rozloučili i se Záhorským a šli.

„Tož včíl si zazpíváme,“ vyzval je Chmelík. „Rozlúčení už ste a s vašima sa rozlúčíte až potem. Včíl sa rozlúčíme s dědinú.“

Tato slova na pohled lhostejná účinkovala na chlapce, jakoby se jich dotkl čarovným prutem. Kouzlo čarovnosti té pozůstávalo v tom, že rozloučivše se včera a dnes s rodinami jednotlivými, měli dáti s Bohem nyní dědině celé, měli ukázat, že leží jim na srdci všechno, co mají opustit a že také důstojně dovedou se při tom zachovat, jak se na slovácké jonáky sluší a patří. A toto bylo jim možno, když si zazpívali. Jakoby se nad ně v tu chvíli snesl neznámý jakýsi duch milovný smutku vážného, zpěvu a bratrské vzájemnosti, tak pochytali se všichni kolem krků, srdce jim změkla a všichni spustili bezvládně hlavy.

„Tož jakú?“ ptali se vespolek.

„Ledajakú. „Již jedenkrát ten čas přišél“,“ navrhl zase Chmelík.

„Notož: Již jedenkrát ten čas přišél“, rozhodli se. Oddechli a spustili:

„Již jedenkrát ten čas přišel, co sem narukovat musél,
skrze vojnu piamanckú bránit korunu císařckú,
skrze vojnu piamanckú bránit korunu císařckú.“

Měli jste vidět, jak lidé, zaslechnuvše zpěv, vybíhali na ulic! „Éj prý, chlapci už idú, mosíme sa jít na ně podívat“, provolávali hned jeden, hned druhý, a sypali se ven — staří i mladí, ženské i mužští, kde kdo byl doma, každý běžel se podívat.

Chlapci zpívali. První zvuky písně té, je pravda, zazpívali nestejně a nesrovnale, ale hned na to pochytili hlas jeden od druhého a když opakovali první verš, zpívali už stejně, hlasem stejně vysokým a temným. A zprvu dýchalo se jim ještě těžko, tlouklo jim srdce, ale brzo vpravili se i do toho a zpívali už volně a jistě, dojemně a vážně, s citem a odměřeně. A nenamáhali se při tom, ale zpívali lehce a tak, jakoby jim to bylo jedno, zdali je kdo slyší nebo ne, a nekřičeli, ale zpívali, a to hlasem pěkným a jemným. Jenom Gajdošek sám měl trochu křiklavý hlas, než to neškodilo, aby dojem, který způsobili, byl veliký. Nebo, co je pravda, loučení dodává písni opravdivosti, a píseň sama spojena s dojmem loučení zvyšuje dojem ten na sto vrchův. A tak to bylo i tady. Chlapci nemohli si pro rozloučení své zvolit nic lepšího, nežli píseň.

A první dojem, který způsobili, musíme říci, byl od nich daleko, ale také nejmocnější. Dojem ten týkal se Jahodíčků samých. Když totiž odešli chlapci z hospody, Gajdošek k Rachůnkům a Jahodíček ke Králíkům a Záhorským, vyjel starý Jahodíček, jak víte, na ulic a čekal je tam. Čekal je tam i se starou Jahodíččenou, a už začali býti netrpělivými. Ne snad, že by na chlapce dlouho čekali, ale už byl čas, bylo sedm hodin pryč, a také sousedé vyčkávající chlapce, aby se s nimi rozloučili, k tomu napomáhali. Byli by rádi šli do práce a nechtějíce odejít nerozloučeni: „prý safraholští chlapci! sa mě zdá, že sú tam jaksi dlúho", prohodil brzo jeden, brzo druhý. Starý Jahodíček sám, chtěje se nepříjemného toho pocitu čekání zbaviti, odběhl znovu do hospody a zas se vrátil. Konečně, když netrpělivosť všech dostoupila vrchu — na ranu ozve se tady z dolního konce zpěv, a všichni zůstali, jakoby je zařezal. Místo netrpělivosti dostavila se strnulosť. Ještě chvílku a místo strnulosti dostavil se jiný pocit, pravý opak prvního. Bylo to mocné pohnutí srdce, které nutí k pláči. Staré Jahodíččeně v tu chvíli zalily se oči slzami, začala plakat a vběhla do síně. Sousedovy tetky, vidouce ji, pohnuly se také a začaly si utírat fěrtúšky slzy. A starý Jahodíček sám — nemít trochu té slivovice již v hlavě — nevím, nebyl-li by místo oprat od koní chytil šátek, který si dnes s sebou vzal, a nebyl-li by si jím také utíral oči. Ale tak — jsa připit a jakožto muž zpamatoval se ještě v čas a začal ženské napomínat.

„Nono," povídá, „nono"! Dyť ešče vám ani ruky nepodávajú chlapci, co už plačete? Dyť snáď, Pane Bože, nejidú ani do vojny. Idú si enom odslúžit tři roky a příjdú zaséj, jak druzí."

Ale nepomohlo nic, ženské plakaly.

A to byl první dojem písně, týkající se Jahodíčků samých. Dojem druhý, který chlapci způsobili — pravda, byl už menší, neboť se vztahoval na cizí lidi, ale pořád může se nazvati velikým. Nebo jako by to byli jich vlastní synové, nebo bratři, tak plakali i tito — ženské i děvčice malé a mužským, kteří tam byli, chvěla se srdce.

„Tož s Bohem, chlapci", povolávali na ně ode dveří. „S Bohem, pamatujte na nás a mějte sa tam dobře." A někteří došli podat chlapcům ruku až na cestu, k jiným doběhli chlapci sami. Byli rádi, že se dodělali takového účinku svou písní a že rozplakali celou dědinu.

„S Bohem, strýče, tetko aj vy malí", loučili se a na tvářích jevili veselosť. Ale brachu, třebas i veselosť jevili, bylo poznat i na nich, že jsou dojati. Dívati se na pláč, odjížděti z domu a býti při tom veselým není možno. Veselosť, která při nich byla, byla jenom částí dojmu, který pocítili při tomto loučení. Jejich jonácká srdce pocítila i smutku trochu, radosti i smutku. Ale nechtěli jenom, aby to na nich bylo znát. Sestoupili se na cestě znovu a berouce se dál, zazpívali sloku druhou:

„Rodičové naříkají, keří tam své syny mají,
že tam na vojně zahynú, prolejú svú krév nevinnú,
že tam na vojně zahynú, prolejú svú krev nevinnú."

Tatáž byla jistota zpěvu, tatáž opravdovosť citu — a cit ještě větší — a týž dojem v lidech venku stojících. Jenom že si chlapci a lidé zde nemyslili opravdu na prolévání krve, ale přece aspoň na žalostné loučení rodičův.

Chlapci došli tak za zpěvu až před Jahodíčkovo. Všichni už tam znova plakali, a starému Jahodíčkovi samému dělalo se v očích cosi jako slzy.

Když docházeli chlapci, chytil opraty, vylezl na vůz a obraceje se k nim: „Notož, chlapci, ja už jedu. Posedáte si lebo co?“ tázal se pohnutě.

Francek bera se za maměnkou do jizby: „Ale enom jeďte, tatíčku“, volal na něho. „My půjdem a posedáme si na vůz až na vrch Hrabiny.“ A zmizel v síni, nechtěla se s ním maměnka loučiti na ulici, aby nebylo vidět její veliký žal.

„Notož já jedu, šak vy mňa doženete“, povídá starý a švihl do koní.

Koně se pohnuli, Jahodíček jel.

„S Bohem, súsedé“, volal ještě na sousedy. „Rozlučte sa s chlapcama a nezdržujte jich dlúho. Je už čas.“

Sousedé, kteří byli venku, loučili se nyní s chlapci a tetky plakaly.

Prý: „S Bohem, chlapci. Přiďte brzo dóm, až vám bude možno, podívat sa na nás.“

Chlapci slibovali.

Za chvílku vyšel i Francek — stály mu v očích slzy — a za ním maměnka celá uplakána, oči až do krvava.

Prý: „Modlívaj sa dobře aj na vojně a nezopomínaj na Boha“, napomínala ho a zaplakala znova. Za ní i Janek, Franckův bratr, a dvě menší děvčice, sestry, — všickni plakali.

Francek, nepromluviv ani slova, podal jim ruku a šel se rozloučit se sousedy. Chlapci ostatní zase s Jahodíččenou a malými, a když byli všichni hotovi, šli.

Šli ještě ke Gajdoškům, nebo s těmi se ještě Josef nerozloučil. Dlouho se již nezdržovali. Gajdoškovi bydlili na té straně, kam zahýbala cesta a dědina byla tam, kde nyní chlapci zabočili prázdná, bez chalup.

Když blížili se před Gajdoškovo, vyhlédali je už strýc s tetkou a děvčicí, svojí dcerou, na ulici. Byli by Josefovi skoro hřešili, že se za celou hodinu ani neukázal, ale co měli dělat, když to bylo při loučení, museli mu to odpustit.

„Notož, už idete, chlapci?“ oslovili je, když k nim došli. „Co sas nepřišel už ani dóm podívat, Josefe, my sme ťa čekali. — Kufřík máš už na vozi. Máte sa ponáhlit, abyste dohnali strýca.“

„No šak my už idem. Enom co sa s vama Josef rozlúčí“, povídá Jahodíček, a všichni se zastavili.

Gajdoščena při těchto slovech utřela si fěrtúškem nos a oči. Beztoho proto, že se jí už chtělo také plakat, mající se rozloučit se synem.

„No šak běžte!“ vybídla je sama. „My už vás nebudeme zdržovat.“ A dala se do tichého pláče.

Gajdošek přistoupil nejprve k tatíčkovi, potom k maměnce a sestře: „Notož s Bohem, tatíčku, aj vy maměnko a Ančo“, povídá, podávaje jim každému zvlášť ruku. „S Bohem, a nehněvajte sa už na nás, že sme chodívali tak neskoro dóm. Šak až sa vrátíme, tož to napravíme“, pravil a mu samému bylo ze všech chlapců nejveseleji.

„No s Bohem," opakovali jejich. „A ať tam nejsi takový, jak býváls doma, aby ťa nezavírali", napomenuli ho starý. Byl Josef, jak se říká, dobrá kopa někdy a starý věděl, že se na vojně nesmí zapomět.

„No šak!" povídal Josef směje se a odcházel.

Chlapci také rozloučili se s Gajdošky a šli též. — — —

(Dokončení.)

Z národního divadla.

Z rozbrojů Přemyslovců, o nichž naše dějiny tak často vypravují, zajisté nejstarší jest onen, jenž skončil neblahou bratrovraždou ve Staré Boleslavi. Postava světce a knížete lidu českého, Václava, hluboko tkví v celém národě, a není druhého, jenž by v sobě slučoval upomínky mohutně vlastenecké s posvátnými city křesťanství, zvolna nad pohanstvím vítězícího. Netřeba líčiti věc jinak, než jak ji jasně líčí historie, netřeba tu vymýšleti nová fakta: údaje samy tvoří zajímavý podklad ku dramatu. Jaroslav Vrchlický učinil z látky této drama „Bratří", jen že, opustiv půdu legendy a historie tam, kde právě nejvíce jest oprávněna, kde má nejvíce síly, opustiv pravé pohnutky, jež Boleslava vedly ku vraždě, nahradil je motivem *žárlivosti* po způsobu Dumasovsko-Sardouovském.

Boleslav překypuje touhou po činech a patří, kterak Václav vládne a Němcům se poddává. I Drahomíra vře, rovněž i Radslav Zlický. Spiknou se proti Václavovi a scházejí se na hradě ku poradám; Václav se tudy ubírá náhodou a vyprostí Bělu, dceru zemanovu, již dal Boleslav přivázati ke stromu, že lásku jeho vyslyšeti nechce. Od Běly dovídá se Václav, co se děje na hradě; přitáhne sem s vojskem a nechtěje způsobiti prolití krve, vyzývá na souboj toho, jenž proti němu největší zaští má. Již již přihlásil by se Boleslav: Drahomíra však to zamezí, a Radslav Zlický vyjde do boje. Vida po stranách nad Václavem dva anděly, klesá svatou hrůzou přemožen k nohám Václavovým, čímž strana jeho jest úplně potřena. Václav odpouští však spiklencům žádaje, aby si vzal Boleslav Bělu za ženu, což se i stane.

Až potud souvisí děj s historickým podáním. Nyní však domnělá „poetičnosť", opouštějíc historickou pravdu, objevuje se v dramatu se žárlivostí a ta jest oným motivem, jenž vede ku katastrofě. Boleslav žárlí na bratra, domnívaje se, že miluje Bělu. Bouřlivý, ctižádostivý, panovačný tento mladík pojednou zanechává svých snů, své touhy po koruně: přestává býti tím historickým Boleslavem, jak jej všichni známe, a jak si jej všichni představujeme. Po hostině pozdě v noci odejde totiž Václav s Bělou do komnaty, kdež jí vypravuje, že odhodlán jest zříci se koruny ve prospěch svého bratra. V této schůzce však Boleslav tuší milostné dostaveníčko a mučen hroznou žárlivostí, vraždí za jitra bratra svého.

Že zde bylo lze jinak děj rozuzliti, o tom není žádné pochybnosti pro každého Čecha: každý zná dobře motivy této bratrovraždy. Obecenstvo sledovalo velice napjatě tuto novinku: motiv ten však, jenž vedl Boleslava ku vraždě, způsobil obecnou nelibosť. Mať poesie ovšem své právo, ale otázka jest, zdali v tomto případě nemají historické tradice práv mnohem větších? Zdaž není skutečná pohnutka bratrovraždy té, vzniklá

z povahy Boleslavovy a se zápasem pohanství s křesťanstvím, mnohem více poetickou, a to již jen proto, že jest historicky naprosto pravdivou? Proč nedržel se spisovatel v mezích dějin a legendy zcela věrně? Bylo by to věru jen na prospěch práce jeho. Poslední akt odehrává se již po vraždě. Od Radslava poustevníka dovídá se Boleslav, kterak chybil, že bratr jeho měl v úmyslu, zříci se vlády, a poznává, jak mu křivdil. Též praví se zde, že Boleslav porazil německé vojsko, což, jak známo, jest nepravdou, jež věru velmi trapně působí. Dějiny o tom vítězství ničeho nevědí, ale ovšem praví, že Boleslav po dlouhou dobu marně válčil, konečně přece jen však poplatek byl nucen platiti.

Pozorujeme-li celkem karakteristiku osob, nelze neviděti, že Václav líčen tu přes veškeru šlechetnou dobrotivosť a mírumilovnosť svou přece jen jako chabý slabec, bojácný kníže, což tím více vynikne, když slyší divák o domnělém nějakém potření Němců od Boleslava. A tak nejsou „Bratří“ žádným velikolepým dramatem národním, jakým by mohli a měli býti, kdyby se byl stkvěle nadaný autor přidržel historie, a nedal se unésti svým pegasem do zahrad a sadů, z nichž cítíme vůni květinek francouzských, z nichž vyrostla v dramatu jedovatá ona bylina žárlivosti, o níž historie ničeho neví. A podobně jako týž autor ve svých „Exulantech“ poměrem Sezimy Rašína k manželce Bořka z Dohalic, Sardou-ovsky líče, porušil dojem, jakýž by jinak byli „Exulanti“ způsobili (viz „Vlasť“ III. roč. č. 2.), i zde ve „Bratrech“ vymyšlenou žárlivostí motivem bratrovraždy dojem silně ochladil, a zřejmou nepravdou o vítězství Boleslavově přímo disgustoval.

Zcela drobounký jednoaktový obrázek „Medvěd námluvčím“ z ruštiny od Krylova dobře pobavil, spíše zásluhou herců, zvláště Kolára a Frankovského, nežli skutečnou cenou svou. Dva starochové milují svou neteř tak, že se jí zcela věnují, i nebe by jí snesli, kdyby toho chtěla. Ale dvacetileté téměř Liličce láska dvou starých strýčků nikterak nestačí: miluje professora Barsova, jehož představí strýcům, „že jí zachránil život, vyrvav ji ze drápů medvěda“; a ježto milý Barsov je zcela prostý človíček, jenž snad ani ručnici neviděl, působí to dosti komicky. Na konec ovšem obligátní zasnoubení šťastně ukončí různé rozpaky, do nichž Lilička sebe i snoubence přivedla. Z francouzského dávány dvě titěrnosti asi tak stejné ceny: „Následky prvého manželství“ od Labiche-a Michela, a „Nervosní ženy“ od Bluma a Toché-a.

Mladík Trébuchard ovdověl v 29 letech, má však po první manželce dceru, jež jest starší o deset let než on sám. Z této „staré panny“, jež tu karrikována co nejsměšněji, tropen posměch po celý akt: otec „nemůže se jí zbavit“, ač o tom všelijak přemýšlí, vždyť mu zkazila svatby, každý se jí „hrozí“. Tak i Klára, nevěsta mladého vdovce, doslechnuvši, že má z prvního manželství „děcko“, přináší jí panenku atd. Konečně však ji Trébuchard „vnutí“ nastávajícímu panu tchánovi a dvojsvatba se odbude. Ač se obecenstvo směje, přece lze vážně o tom přemýšleti. Proč si jen ten pan Trébuchard bral tak starou vdovu s dcerou tak již dospělou, když se jí pak hleděl „zbaviti“, když mu všude „překážela“. Zdá se nám, že se sňatkem tím snad přece jen vzal jakési povinnosti na sebe, jež i po smrti manželčině nepomíjely?

V Paříži je manželství tuze málo závažné. Rozvod sem, rozvod tam, to jest jako by nic. Nervosní panička Antonie chce se dát rozvésti s mužem z „nervosity“, a když muž nechce přivoliti, hledá si — milence, a to dle — adresáře. Cukrář Oskar Chapeloux jest tak šťasten,

ač jej osobně nezná. Poznává v něm starého mládence hrozné postavy a kroje, vůbec člověka nemožného. Koupí cukroví a utíká z krámu. Ale i ten starý mládenec hrozné postavy a kroje, i ten člověk nemožný má dle francouzského mravu svou milenku: vdanou paničku, jejíž muž utekl do Ameriky. Psala mu, že se již nevrátí. V tom však přilitne muž Antoniin, hrozí cukráři zastřelením; Chapeloux nechápaje ničeho, domnívá se, že se muž z Ameriky vrátil a o všem ví: a nyní nastane celá řada různých nedorozumění a qui pro quo, jež jsme již mnohokráte na jevišti viděli, a na něž se jako na staré známé díváme. Konečně vyzná se paní Antonie, že byla koupiti u Chapeloux-a cukroví — na křtiny. — Pravá to titěrnosť!

Ibsenova „Nora“ ze všech novinek posledně dávaných pro hluboké krásy psychologické a zajímavý způsob, jak si autor počíná, je nejpozoruhodnější.

Nora jest choť advokáta Helmera. Nechtějíc otci na smrtelném loži ležícímu vyznati se z bídy své, podepsala jméno jeho na směnku, aby zachránila svého muže, jemuž lékaři jediné pobyt v Italii odporučují. Platí sice dluh, ale majitel směnky, dověděv se, že je podpis nepravý, vystupuje proti ní. Autor praví: Nora chybila, to upříti nelze: je to zločin v očích zákona, ale vizte jeho pohnutky! I kdo chybí, může býti šlechetný. Neodsuzujte ho! Vizte motivy, jež jej k tomu vedly! Muž Nořin doví se o tom, a jsa zkoprnělý zákon, odříká se jí. Je to chladný, pohodlný, podivný člověk a studený manžel. Věřitel ze šlechetnosti vrací jí směnku, a tak zahlazen svědek skutku Nořina. Nyní přichází manžel a blahosklonně chce ji přijati na milosť: Nora však na vždy manžela opouští.

Řeknete snad: toť nepřirozené. Poslechněte však drama samo, a autor vám to krok za krokem psychologicky odůvodní. Jeť Ibsen pronikavý znalec lidí: jemná jeho práce u širšího našeho obecenstva nedošla dostatečného ocenění a porozumění, čemuž se, přihlédneme-li k repertoiru pěstovanému, věru ani diviti nemůžeme.

Z oper přineslo poslední období jednu skutečnou, jednu starou „novinku“, jež však byla v nár. divadle poprve: zpěvohra „Jan Heiling“ od Marschnera (1795.—1861.), žáka našeho výborného Tomáška (1774.—1850.) Heiling jest rázu romantického, a patrně tanul tu skladateli na mysli Webrův „Čarostřelec“, mezi léty 1817.—1820. složený. Jan Heiling, syn královny vil, zamiloval se do pozemčanky, odebral se na zemi, spálil knihu duchů a odřekl se jich k vůli vesnické dívce Anně, jež pak se mu stane nevěrnou. Zklamaný kníže duchů bloudí světem, nemaje žádné moci; zapřísahá duchy, aby jej pomstili, že se k nim vrátí. Přepadnou Annu jdoucí ze svatby — ale královna vil všechny smíří, Heiling pak navrátí se do podsvětí. (Dle pověsti však z okolí Karlových Var proměnil celý průvod i sebe ve skálu.)

Novinkou byla opera „Urvasi“ od Viléma Kienzla. Kienzl si napsal sám velmi pěkné libretto dle Kalidasova dramatu „Urvasi“, dle jiných „Vikramorvasi“. Líčí se v něm láska, rozloučení a konečně opět shledání víly Urvasi s králem Pururávem. Kalidasovo drama jest tak krásné, že čtvrtý jeho akt činí úplný dojem výborného libretta, kýž div, že měl skladatel podklad cenný a velmi dobrý. Co se týče však hudby, hrál tu orkestr celé řady veleznámých odjinud motivů, tak že lze směle říci, že jsme „Urvasi“ neslyšeli poprve, ač se poprve dávala. Kdo jest jen poněkud horlivějším navštěvovatelem divadla, byť i nebyl hudebníkem, jen

pamatuje-li si, poznával zcela určitě celé věty připomínající jiné skladately. Proto u nás „Urvasi“ se neudrží, a dávala-li se přece několikráte, udržela ji nad vodou naše báječná reklama.

S velikým hřmotem vypraven opět na jeviště ctihodný gentleman Fileas Fogg, a koná „Cestu kolem světa v 80 dnech“ tuším po přestávce asi patnáctileté. Kdo miluje hodně strojnických effektů, ať nemešká a jde se podivat: v letě taková výpravná hra občas neškodí. Je zde též hojně baletu, po našem mínění tuze málo oprávněného. Jen tam, kde Indové konají náboženskou slavnosť, chtějice upáliti Audu, a konečně snad i na Borneu (což nemá s románem Verneovým ničeho společného) zdá se nám býti na svém místě. Jinde pan Fileas Fogg příliš spěchal, než aby se mohl divati na pirouety páně Bergrovy. A pak ty pausy po jednáních jednotlivých! Ty staly se u nás skutečnou pravidelnosti, tak že se kus do jedenácti hodin zbytečně protáhne! Zde — u hry výpravné — má to jistou oprávněnosť, ale ono je tomu vždy a všude! „Cesta kolem světa“ je stkvostně vypravena, a činí všechnu čest našemu strojnickému mistru Denkovi, jenž bývá vždy hlučně vyvoláván.

Aby balet, jenž jednotlivě v operách hojné jest pěstován, nepřestal plniti celé večery, o to se postarali pp. Berger a Kovařovic, složivše „Pohádku o nalezeném štěstí“ na text velice naivní. Děvčátko z chudé rodiny odchází za štěstím do světa, a přijdouc do říše krále Břichopáska, ukuchtí mu nové jídlo, začež obdarována zlaťáky domů odchází. Vše v baletu jest starý známý: za vlasy sem přitaženy jen moravské národní tance „Královničky“, jež jsou však též jediným originelním číslem.

Jinak slavil se velice památný den v dějinách našeho národního divadla. Bylo to dne 21. června t. r. Dával se „Excelsior“ p o s t é s vídeňskou baletkou Cerale, o niž div. kancelář dávala otisknouti ve všech našich listech nejen své chvalozpěvy, ale i otisky z „Presse“ a „Deutsche Zeitung“, jinak nám, jak povědomo, v každé příčině velice nepřátelských. Mezi jiným též ukazováno k tomu, že má „17.000 zl. ročně“ a „okouzlující oči“. Zajímavo jest porovnati, co psala táž div. kancelář: slavný Gounodův Faust dáván v Praze poprve r. 1867. a od té doby hrán sto a padesátkráte, tedy za dvacet dva roky; „Excelsior“ však hrán ani ne za čtyři roky stokráte. Lépe tedy býti Manzottim nežli Gounodem. My si ještě časem na ukrutnou tu reklamu, jež časopisy naše beze všeho otiskují i dílům, o nichž se napřed ví, že za nic nestojí, důkladně posvítíme.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

„Dědictví sv. Ludmily“ čili „Zlatá kniha“ v Písku

každoročně dvé knížky dává dárkem údům svým, a to útlověkým dítkám „Z l a t é l í s t k y“ a dívkám dospělejším „Z l a t é k l a s y“. — Z toho srdce rád bych získal nové a četné údy tomuto „D ě d i c t v í“ z příčin mnohých. Duchovenstvo české stýská si dosti často a hlasitě, že nejnovější literatura česká krásná i vědecká směrem se nese víře a kázni křesťanské nepříznivým, anobrž nepřátelským; než pouze bědovati, naříkati, na parnase českém bejlí pouze trhati nestačuje, anobrž dobré knihy psáti a rozšiřovati třeba jest a nutno. Jako „ne každému dřevu

dostane se býti fládrem", ale jiné stavivem a jiné palivem bývá, tak ne všecko duchovenstvo dávati se může na spisovatelství; ale všecko duchovenstvo může, smí i má dobré knihy ve kruzích své působnosti rozšiřovati a četbu hojnou dobrých knih na péči míti, knihu dobrou zas a zase nabízeti, ba vnucovati za peníze i zadarmo, duchovenstvo za naší doby nesmí se ostýchati; ne „sedmkrát, ale sedmdesátkrát sedmkrát" duchovenstvu jest se pokoušeti, získati rodiny dobré četbě. Knihovny farní, své soukromé, školní, jiné veřejné duchovní má novými a novými knihami dobrými zásobovati, četbu knih dobrých fedrovati a dobré písemnictvo vůbec podporovati.

Dobré jsou knihy, které podílem každoročním „Dědictví sv. Ludmily" čili „Zlatá kniha" dává údům svým „útlověkým dítkám" a „dospělejším dívkám". Směr „Zl. knihy" jest katolický, vlastenecký, obecně vzdělávací. „Zlaté lístky" obsahem mají tyto články: Jubileum Svatého Otce Lva XIII." Podává dr. Vinc. Ruth, prof. th. v Hradci Kr. „O našem císaři Františku Josefovi I." K letošnímu jubileu napsal Fr. V. Kodym. „O smržích." Napsal prof. Alex. Bernard. „O Slovensku" s 5 obrázky. „Lidunka." Obrázek z tiché dědinky od Fr. Moce. „Před čtvrtstoletím." Povídka. Vypravuje Frant. Bobek. „Frant. Jar. Rubeš". Napsal red. V. Petrů. „Pod keřem růžovým." Pohádka od Jana Miloty. Na konec připojeno 7 básniček. Hle, totě bohatý obsah „Zlatých lístků", jež rediguje velmi pečlivě Edvard Mérgl.

Po stránce obsahové všecky stati vzdělávají malého i velkého čtenáře a zasluhují svého uznání; jen by si bylo přáti, aby v povídkách pp. spisovatelé nelenovali sobě vřelým slovem dotýkati se též pobožnosti domácí, chrámové a jiné společné, třeba školské. Všeobecně pouze vzpomínati Boha dobré jest, ale malý čtenář konkretně, t. j. příkladem má pamatován býti na domácí modlitbu, na slyšení mše svaté, na přijímání sv. svátostí, na průvod církevní a j. I v těch úkonech náboženských mnoho jest vznešené poesie vzdělávací. Mocně by zajisté dojímalo malého čtenáře, kdyby na př. spisovatel obrázku „Lidunka", pan Fr. Moc, byl vhodnými slovy vylíčil, kterak Lidunka vzorně se připravovala na první sv. zpověď a sv. přijímání a kterak se vzorně chovala, když kněz babičku její sv. svátostmi zaopatřoval; ale p spisovatel nic se nezmiňuje o těch věcech a nechává babičku umírati nezaopatřenu sv. svátostmi. Podobně vhodná zmínka a častá mohla býti o jiných úkonech náboženských, a bylo by jistě na vzdělanou čtenářů malých i dospělých. Jen se pp. spisovatelé nebojte kříže, ať jste třeba učiteli! Než neodvozuj z toho, čtenáři těchto řádků, že by obsah článků „Zlatých lístků" neměl ceny ethické; naopak mnoho povznášejícího stati v sobě chovají a domluva má vymáhá dokonalosti pouze úplnější.

Po stránce formální za nejdokonalejší, t. j. slohem útlé mládeži nejpochopitelnějším a nejzajímavějším psaný, mám p. prof. Alex. Bernarda poučný článek přírodopisný „Smrže". Z každé věty láska k Bohu a k přírodě dýše, kteroužto láskou kypí i srdce páně professorovo, a proto láskou tou přetéká i péro jeho: četba článku toho rozkoš budí; kéž p. spisovatel hojně do „Zlaté knihy" podobnými články přispívá; jestiť mu od Boha v srdce dáno.

Hezounké jsou básně p. Hyšmanovy, jež se dají též pěkně deklamovati; jest jich šest, a nevím, která nejhezčí. Velmi zdařilou uznati jest též pohádku Jana Miloty „Pod keřem růžovým". Útlému čtenáři bytosti vybájené bytostmi budou skutečnými. Za to článek red. V. Petrova byl bych vřadil do „Zlatých klasů"; čtenáři, jimž jest určen, sotva mu porozumějí. Podobně stať „Jubileum Sv. Otce Lva XIII" s větší zálibou čtena bude od dospělých na probuzenou a posílenou vědomí katolického. — „Zlaté lístky" přes to jsou přece zdařile zredigovány.

Druhá knížka „Zlaté klasy", dárek dospělejším dívkám, jubilejní dva články se „Zl. lístky" názvem má stejné, ale obsahem i slohem různé. Článek „Císař František Josef" napsal Kodym; v něm zdařile líčena doba 40letého panování J. V.; a článek „Sv. Otec Lev XIII. papež-jubilár" napsal dr. V. Ruth; Že obě knížky po dvou mají stejných pracích, nebudiž jmínо „Dědictví sv. Ludmily" na pokor. Dostává se zajisté dítkám do 12. roku jejich knížky „Zlatých lístků", a dospělejším „Zl. klasů"; údové nemají tudíž stejných článků dvakráte, a mimo to jsou oba články v obou knížkách psány různým slohem i obsahem. — Článek „Řím" Edv. Mérgla (s pěti obrázky) poučuje a katolicky vzdělává. „Zlaté klasy" poučnou i zábavnou jsou četbou čtenářům i dospělým.

Redakce obou knížek „Zl. lístkův“ i „Zl. klasův“ velmi pečlivě volily články, ona drobnější a více jich, tato obsáhlejší a méně jich; poněvadž pak útlým dítkám psáti dospělému spisovateli nesnadněji jest, než psáti dospělým čtenářům, přirozeně tudíž „Zlaté klasy“ vynikají celkem nad „Zl. lístky“, v nichž některé stati útlého čtenáře budou unavovati, nad obor jeho myšlení jsouce povzneseny formou i obsahem.

„Zlaté knihy“ čili „Dědictví sv. Ludmily“ protektorem jest Jeho Milost Nejd. pán dr. Martin Josef Říha, biskup budějovický, Jemuž správa zaručila se za dobrý obsah vydávaných knih. Ve správním výboru zasedá vld. p. F. Pech, bisk. vikář, notář, rada a měst. děkan v Písku. Vlb. a vld. duchovenstvo i sl. učitelstvo račiž horlivě „Zlatou knihu“ fedrovati; literatura katolická velice budí a živí ducha katolického v českém národě. A Jeho Milost Nejd. pan Biskup, přijav milostivě protektorát „Zlaté knihy“, doporučuje již tím „Dědictví“ to Svému duchovenstvu i věřícím. Rozšiřujíc „Zl. knihu“ duchovenstvo koná jen svou povinnost. — Správa „Zlaté knihy“ v Písku údům svým posýlá za 1 zl. 5 knih buď „Zl. lístků nebo „klasů“, jak úd si přeje; za 3 zl. posýlá každého roku knihu, a to do 12 let „Zl. lístků“, pak „Zl. klasů“ do 20 let; tedy za 1 zl. 5 knih; za 3 zl. až 20 knih. **Jos. Nedvídek.**

Modrý závoj.

Francouzský román napsal Fortuné du Boisgobey. Přeložil Karel Kádner. V Praze. Tiskem v knihtiskárně Politiky. Příloha „České Politiky“.

Snad se někdo podiví, že si všímáme právě dokončeného románu, jenž byl přílohou denního listu. Nemáme věc tuto za tak malichernou. Jest jisto, že mnozí čtenáři přílohy takové každodenně vystřihují a mnohdy i vázati dávají. Při listě tak rozšířeném jako jest Česká a Národní Politika ovšem i románová příloha velikého rozšíření dochází, a to i ve kruzích řemeslnických a dělnických. Je tedy potřebí, aby i takovým románům pozornosť byla věnována.

Četli jsme kdesi, že by naše denní listy měly dopřávati místa pracím původním a nikoli překladům — ku kterýmžto slovům přisvědčujeme. Ostatně však nejsme ze zásady proti dobrým překladům, jež k ušlechtění čtenářstva by přispívaly. Ale jest již s dostatek známo, že naše listy uveřejňují jen romány „pikantní“, nejvíce francouzské překlady. Takové věci „táhnou“ a získají snad listu několik čtenářův. Ale je to dojista úkaz smutný, když je listu takové „přitažlivosti“ zapotřebí.

Ani román tuto uvedený není lepší. Pařížský salon, pařížská herna, nevěrnosť manželská, vražedné úklady a rozmanité pikle vyplňují obsah románu. Název „Modrý závoj“ byl tuze málo oprávněn. Spíše mohl býti román nadepsán „Honba na vraha“. — Setník Saint-Briac udržoval milostný poměr s manželkou svého přítele, spravedlivého a věhlasného soudce, pána z Malvernů, o čemž tento neměl ani tušení. Kdysi umluvili si dostaveníčko na věži chrámu Matky Boží. (!) Ale touž dobou vystoupil na druhou věž téhož chrámu jiný párek, totiž padouch Pancorbo, falešný markýz a falešný hráč, se svou lehkověrnou milenkou, bohatou ruskou vdovou. Bídník ten, aby se zmocnil jejího jmění, svrhl milenku svou s věže, tak že si roztříštila lebku, a rychle uprchl.

Druhému párku stala se v téže chvíli nehoda: vítr odnesl závoj, jímž paní z Malvernů zahalovala svůj obličej. I prchala rychle s věže, aby nebyla poznána ve společnosti svého milence, který zúmyslně ještě chvíli na věži prodlel. Avšak malíř Fabreguette viděl zdálí, jak vrah ženu s věže svrhl, i spěchal k místu neštěstí a způsobil svou výpovědí, že milenec paní z Malvernů, který právě s věže sestupoval, byl zatčen jako domnělý vrah. Odtud počíná býti román děsně zajímavým. Zatčený Saint-Briac předveden jest před vyšetřujícího soudce, svého milého přítele, s jehož ženou měl milostný poměr. Ovšem nemohl mu na jeho naléhavé otázky povědíti, kdo byla ona dáma, s kterou se na věži sešel. Přičiněním soudce byl z nařknutí z vraždy očistěn a propuštěn. Avšak tajemná vražda stala se předmětem bedlivého vyšetřování se strany pána z Malvernů, dále zajímala velice jistého barona, přítele trpících, který nalezl na věži synka zavražděné, pak jeho přítele lékaře, malíře a konečně i dcery hlásného, ctnostné to dívky. Tyto osoby pátraly po vrahu; pátral po něm i Saint-Briac a také jej nejdříve vypátral — avšak padouch věděl o jeho poměru k paní z Malvernů, a hrozil, že vše vyzradí jejímu muži. Nyní jsou vylíčeny obavy setníka a nevěrné ženy, pak pikle

vrahovy a jeho spojence. Podaří se jim vlákati malíře do domu, kdež jej uvězní ve tmavé díře a chlapce, jejž byl baron nalezl, zavražditi. Aby se pomstili na setníkovi, oznámili soudci, kde se jeho žena sejde se svým milencem. Soudce je chce překvapiti, ale žena uprchne, a dcera hlásného, která přišla milence varovat, předstupuje před soudce a vyznává, že ona jest milenkou setníkovou a žádná jiná. Je to veliká oběť — možná snad jen ve Francii; u nás by se ani nenalezla ctnostná dívka, jež by, aby zachránila pověst padlé ženy, kteréž ani nezná, předstoupila a směle řekla: Já jsem jeho nevěstkou! Touto obětí dívčinou posune se vyzrazení nedovoleného poměru jen o několik dní. Pan z Malvernů se posléze doví o všem, Saint-Briac vyzve vraha na souboj, ale jest od něho úkladně zabit a oloupen, vrah, chtěje prchnouti, spadne s věže a zabije se, lékař se ožení s dcerou věžného, a pán z Malvernů tresce svou ženu tím, že ji vodí každodenně na věž, až ji hroznými vzpomínkami utrápí. — Kdo chce a může, ať věří! Nám se zdá, že žena, která před mnohými osobami do očí řekne manželu, že ho nemiluje a jest oddána svému svůdci — že žena taková nesnadno se utrápí jakýmikoliv dojmy. Ovšem, u nás není Francie. U nás by také asi ani neosvědčený spisovatel nenapsal, že devítiletý klučík se zamiloval do dospělé dívky. (str. 170—172.)

V románu vylíčeny jsou tři vraždy, loupež, násilné uvěznění a trápení, zoufalost, manželská nevěra a mnohé pikle. To vše činí jej děsně zajímavým; a právě když čtenář očekává nějakou hroznou událost, začne se vyprávěti z ničeho nic o minulosti zcela nevinné té které osoby, jen aby čtenář nedočkavostí jen hořel. To vše jsou neklamné znaky — románu krvavého.

Rozumí se, že mluva obsahu ničeho nezadá. Tak čteme na str. 198.: „Tedy pojdi jako mrcha!“ Na str. 287. a násl.: „Co tu chceš, darebáku? — Ještě ne, ty stará ohavo! — Jdi ke všem čertům, darebáku! — Když tedy chceš, pojdi! — „Ale až budeš chcípat—“ atd. Takové „ušlechtilé“ čtení podává lidu list, který se staví býti také někdy obhajcem náboženství proti lžiliberalismu. Jaké pak jsou asi románové přílohy v listech jiných?

Kéž páni překladatelé, nemohou-li v cizích literaturách nalézti nic lepšího, ušetří lid náš takových škvárů, aby nevnikla mravní nákaza tam, kde ještě není.

V. Podhradský.

Padající hvězdy.

Básně Jaroslava Kvapila. V Praze 1889. Nákladem vlastním.

Jsouť poeti, kteří snad ani sami netuší, jak jsou mlhaví, jak píší šroubovaně, nuceně, nesrozumitelně. Kdyby si toho byli vědomi, nejspíše by sbírky jich ani neuzřely světla světa; ale „věstcové“ ti považují to za kromobyčejný vzlet, jemuž jen tak obyčejná duše hned nerozumí: vytkneš-li jim nucenost, přehnanost neb nesrozumitelnost, pokrčí nad tebou rameny, politují tě se slovy: „Chudák! on nám nerozumí!“

Čteš-li sbírku Kvapilovu, nasytíš se brzy jednotvárným rázem všech básní a unaven knihu odložíš. Všude rozplývá se poeta v nezvyklých mlhavých obrazech, opakuje tytéž myšlénky svým až do nesrozumitelnosti šroubovaným způsobem.

Téměř každá druhá báseň je rondeau se známým refrénem ve třinácti řádcích několikráte se opakujícím. Objeví-li se ve sbírce rondeau jen tak jako zvláštnost: no, budiž! Ale častuje-li nás básník touto formou až do přesycení, pak unaví, zvláště jestliže nedovedl obsahem uchvátiti a zahřáti.

Jako mnozí jiní nejmodernější básníci naši, opěvá i Kvapil přečasto nudu, omrzení, až tak

„že marně proklínám svůj život nudou hyna“

neboť

„smutnou duši mou jen nuda pálí líná“

a praví, že v duši má „pouště a lada nehostinná“; milenku pobádá po třikráte:

„své lásky píseň v zamyšlení líném
tak v klávesy tluč ospale a zdlouha!“

Na jiném místě praví jí: „skloň k mým ňadrům šílící svou hlavu“, „pojď moje milá, než nám pukne hlava, sem ještě číši, která pokoj dává“, neboť

„v pusté touze pukne naše hlava“, splen života to, jenž tě zachvátí, „když strašná nuda usedne nám k boku,“ pak:

„sen o dnech zašlých tobě nepostačí,
ty zatoužíš jen bílé po smrti
a kostlivec ten tebe zaškrtí.“

A pro ten rým, jenž se spisovateli tak povedl a nejspíše zalíbil, dává šmahem lidi umírati „záškrtem“.

O své „sladké paní“ dí:

„bledé luny l í n é plání padá tobě na ramena“

a o vlasech jejích básní tyto velice nesnadně srozumitelné věci:

„noc tvých vlasů jedovatá černé květy chová v klíně
s rosou žhavou ve hlubině, kterouž otrávit nás chvátá,
vlhká je a chladem jatá, vleče v kraj se smutně, l í n ě“ —

a vzpomínaje večera s milenkou „v stmělém sadě“ ztráveného, táže se sám sebe: „Co zbylo z letních nocí těch v mou v ě č n o u nudu, v níž bych zemřel rád?“

Ač jinde praví opět a opět

„ten náš život smutný, vychladlý a n u d n ý,“

přece dovede se rozčíliti pro „neznámou židovku“:

„vášní celé proudy v e l i k é a d i v é
— — — — — — — — — — —
by mne k vašim nohám volaly a táhly:
a já divou bouří rozdrážděn a zmámen
v r a d o s t i, j í ž k o n c e n e b y l o a n e n í
bych jen v teplém skrytu vašich měkkých ramen
na ňadrech jen vašich našel ukojení!

Toť věru překrásná radosť, jejž tak dovede nadchnouti poetu k volání „že jí konce nebylo a není“. Škoda, že nezná ušlechtilejších radostí! Ty snad by dovedly naladiti lyru jeho k méně divokým, lahodnějším zpěvům, a zahnaly by onu „věčnou nudu“!

Ta „Neznámá židovka“ brzy dala mu zapomenouti prorocká slova, jež pronesl v „karnevalu“:

„a dívčí ret a dívčích ramen sníh
nám bude zdrojem pekel velikých.“

Kdyby verš tento napsal jiný poeta, ne z onoho kruhu „zasvěcených věštců“, jimž veškeré skoro redakce podkuřují *), pak by jistě nechybělo různých jmen filistrů, asketů, jesuitů, mravokárců, atd. Zde prostou tu pravdu napsal vychválený autor snad jen bezděky.

„Tvé prsty voskové mdle tlukou do kytary
z níž nápěv o s p a l ý a lethargický, starý
se l í n ě ozývá,“

a jinde:

„ta duše o s p a l á se vůní květin vleče“

jakož i:

„v zem poslal ubohou bůh h o ř k o u n u d o u jatý
jen krále, tyrany a mučitele, katy —

co tu nudy, ospalosti, lenosti! O životě a svém duchu vyslovuje tu názor:

---

*) Viz posudek básní Macharových „Bez názvu“ v „Liter. listech“, č. 13., let. roč. Co zde praveno (st. 227) o naší kritice vůbec, o pěstování jejím p. J. V. v časopise „Hlas Národa“, spadá i sem, hledě ke sbírce tu posuzované. „Padající hvězdy“ byly i v „Hlase Národa“ velebeny nad míru — „kultus to osobnosti, a dokud veškerá kritika naše se nepromění v úplný kultus osobnosti, vždy bude v nenávisti.“

„ten život přinese jen bouř a bol a sten,
můj duch je blínem tím, jenž kvete na rozcestí
až na dno všech svých snů již pro vždy otráven.“

A jak rozuměti rčení: „až zanikne můj duch v klín věčnosti se řina?“ „Já ženy blouznivé a dobré znal jsem, skromné, to byly andělé v snů šeři trpící“, nebo sloce „v bílých růžích“:

„A když nad tvým hrobem výš
spějí hvězdy v zástupech,
sním, že mění noci spěch
v zjev, jejž jala duchů říš
bílé růže v noční tiš“.

O ledovcích alpských praví, že jsou „jak hladká těla žen, ty svítí do daleka“; o básnících, „že jim fantasmaty stůně chorá duše hrobu stále bližší, opili se hořkou jejich číší, písně jejich plné silné vůně rostou duši v jedovatém lůně“; o sobě: „já neznám naděje, žár jara neznám zmladlý, sním dlouhý, bolestný a beznadějný sen, že mrtev za živa tu ležím opuštěn“ — — — a opěvaje ženu,

„jste nad shon všední krásou povznesena,
a my, co (sic!) vášní v bouři mřeme divé
vy andělská jste v snů svých záři žena —
— — — — — — — — — — — —
a myslím vždy, sem ve svět beze štěstí
a v nudu, již je duše zakalena,
co šťastné touhy dovedla by vnésti
tak božsky krásná, jako vy jste, žena...“

a což nic jiného by tu „zakalenou v nudu“ duši nedovedlo vznésti?

A takovým tónem jde to dále: mohli bychom uváděti mnohé nesrozumitelnosti, divná rčení, a jiných věcí více: kdybys měl ukázati báseň naprosto dobrou, obsahem jasnou, pěknou, byl bys věru na rozpacích. Tomu se říká „poesie“, a básníci, kteří nám psali prostě, nehledaně, ze srdce do srdce, jsou prý dnes již „přežili“, činí prý — když je dnes čteme — dojem „až naivní“, a praví se s úsměvem: „no ovšem, tenkrát to bylo dobré“.

Básně jejich však mnohem déle budou čteny, nežli některé poslední sbírky našich věštců à la „Padající hvězdy“. Několik kamarádských kritiků a jich potlesk není ještě vše: vzdělané obecenstvo čte rádo, čemu rozumí, co jest krásné, lahodné, nenucené, a co září pravým vzletem, čte rádo spisy psané pro sebe, nikoliv však pro nějaký redakční kroužek nebo pro několik kritiků. A z té příčiny sáhne raději k těm „již přežilým“ „dnes až naivním“ básníkům, nežli k „Padajícím hvězdám“. **Pavel Skřivan.**

Verše.

Pro své přátely napsal Josef Šimon. V Praze 1889., nákladem vlastním.

Vystoupí-li básník dosud neznámý s první svou sbírkou přes dvě stě stran čítající do veřejnosti, pak zajisté podává co do kvantity hodně mnoho: jinak však je tomu co do jakosti básní. Hodnota jich velmi jest různá, vedle pěkných čteme tu i takové, jež nesnesou kritiky: a to jest věcí, dle našeho mínění, autokritiky básníka samého, aby si sbírku před tím, než ji veřejnosti podá, pronikavě prohlédnul, tu úplně vynechal, zde seškrtal, tam zkrátil, onde změnil.

Kdyby tak byl Šimon učinil, byla by sbírka jeho méně objemná: snad by se objem ztenčil na polovinu, snad na ještě méně, ale „Verše“ byly by tím rozhodně získaly. A to jest dosti pro první debut: kdyby knížečka měla třeba jen tři, čtyři tiskové aršíky. Jen do nich vybrati to nejlepší, nejzdařilejší! Tím spíše si pomůže básník ku jménu, než podá-li mnoho. Šimon nadání má, a některé básně jeho jsou velmi pěkné. Rozdělil celek ve dva díly: „Z mladých tužeb“ (zde jsou tři cykly: „Vyznání“, „Loučení“, „Smrť“) a „Na samotě“. Lyrika, erotické básně a lyrickoepické tu se střídají. Za nejlepší, jež snesou i přísné měřítko,

pokládáme: v I. části: „Poesie“, Drahokam“, „Nediv se“, „Touha“, Ukolébavka, Tvé požehnání, Až budeme sami; ve II.: Konec, když rozvážím, Zasnoubení, Mlha, Svatba tvoje, Leť, Povězte jí, První sníh, Různý byt; ve III.: Osudná zvěst, Už víc tě není, Opuštěn, Hvězdičky, Štědrý den; ve druhém dílu: Cesta k cíli, Bolestné psaní s doslovem, Doma, Pohřeb, V máji, Na vsi, Naši světci, Večer, U školy, Jde jaro, Přišlo jaro, Kristos voskres, Hle skřivan, Sněhy roztály, Na obraz tvůj, Listopad, Čtenářka, Na návsi, Bída, Štěstí, Ten lásky. Tyto uvedené vyplnily by samy sbírku, ovšem byla by to knížečka malá — ale vybranější.

Šimon umí pěkně líčiti: kdo si přečte ku př. „U školy“, anebo „Bída“, pozná hned pero dovedné, od něhož můžeme bezpečně něco dokonalého čekati: vane z nich dobré porozumění sociálnímu životu; též některé jeho líčení krajiny neb vesnice jsou velmi podařené („Na návsi“, „Čtenářka“, „Letí kolem“ a jiné)

Že spisovatel dovedl by napsati povídku veršem, o tom svědčí dobře ukázka „Na statku“, o níž se jediné z této příčiny zde zmiňujeme.

Zpěvností vyniká básnička „Ty's pěkná jako dennice“ (Nediv se), připomínajíc živě Hálkových „Večerních písní“, rovněž i Hálkovského genru jsou „Hvězdičky“ a ještě více „Ten lásky jisté nepoznal“ (Hálek: „Kdo lásce doved zlořečit, ten nepoznal jí ani); kosmických písní Nerudových připomíná „Štěstí“, a čtouce básničky „Druhdy“, „Zimní večer“, „Když rozvážím co's řekla“, „Jen jednou chtěl bych k tobě“ (až na poslední řádek, jenž kazí celek), vzpomínáme si některých perlíček Heine-ových.

Uvádějíce některé velmi pěkné básně ze sbírky, připomínáme, že mnohá báseň Šimonova ve „Verších“ obsažená, jež nyní neuspokojí, vyžaduje nepatrné jen změny slov, frasí, a byla by z ní báseň, jež by se hezky četla. Mohli bychom básníkovi uvésti celou řadu příkladů k mínění zde pronesenému. Nový to důkaz, jak důležitá jest autokritika a bedlivá revise! Odporučujeme ji panu spisovateli co nejdůrazněji, pak věru druhá jeho sbírka může snad šmahem obsahovati věci dobré: vždyť píše Šimon přirozeně, nehledaně, verš má pěkný, nadání jest také zde — vesměs tedy vlastnosti, jež nás oprávňují, klásti do autora „Veršů“ pěkné naděje.

Karel Uhlíř.

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Pokračování.)

VIII.

Nejméně vychází v české literatuře spisů samostatných a mezi těmi opět odborných. Jen vánoční trh se poněkud rozproudí a pak zase po celý rok téměř ticho. Není nakladatelů, není kupců. Vedle „Spisů J. Kaj. Tyla“ čteme hned vedle ohlášené novinky: „Co nám nesvědčí zdravotní rádce pro lid“, „Zdraví a krásu zubů a úst a dýchadel vůbec“, „Co se nesluší“, „Umělá pradlena“ a jiné praktické „spisy“. Aspoň viděti u nakladatele čilosť a život. Jiní sotva dvě knihy do roka vydají.

Dotkneme se také znamenitého díla, které dobu nynější dobře charakterisuje. Fr. S. Pluskal vydal: „Základy dějovědy světové a venetoslávské zvláště“, pojednání porovnávací a etymologo-historické. Kritika pravila, že s ustrnutím patří na dějepisce, kteří zbloudivše v labyrintech pohanských mythů, považují je za základ starých kultur a za východiště kultury křesťanské. Takoví Pluskalové nevidí pro oči. Docela jiným dílem, ne sice vědeckým, jsou Bartošovy „Naše děti“, jež dostanou co nejdříve konkurenta u Al. Hynka, kterézto dílo se 3 léta k vydání připravuje. Náš život kulturní potřebuje ještě mnoho pracovníků, než bude probrán ze všech stránek. Veškera historie čeká následovníka Frant. Palackého, by nebylo dějin nadužíváno hlavně proti církvi v dobách válek a náboženského hnutí, na něž dobře nedávno posvítil učenec na slovo vzatý.

Je téměř až k smíchu, co nadělala řečí a povyku Svatopluka Čecha kniha: „Pravý výlet pana Broučka do měsíce“. Nevíme, nemělo-li vše býti pouhou reklamou jako známá konfiskace „Lešetického kováře“, ale četli jsme úvah a kritik velmi mnoho. Vůbec podobný plod literární obecenstvo překvapil.

Není zde místa, bychom knihu posuzovali, opakujeme toliko krátce, jak

A. Nevšímal v Plzni o díle tom pojednal v literárním večírku. O výletu p. Broučka na měsíc bylo r. 1887. ve Květech psáno od B. Rouska (pseudonyma). Po třetí kapitole náhle nepřirozeným koncem výlet přestal, a spisovatel prohlásil, že výlet jest pouhou mystifikací. Nikdo také nic jiného nečekal. Tu se objevilo dílo nové: „Pravý výlet pana Broučka do měsíce". Dvě kapitoly opakovány z Květů. Spisovatel v předmluvě historii prvního článku a spisu zakrytě vypisuje, obraceje satyru kousavou na sama sebe. Domnělá mystifikace prý byla přece pravdou, a spisovatel, aby marnivosti pana Broučka, dílem pravdě samé a zvědavosti čtenářstva dosti učinil, slibuje vylíčiti dle informace pana Broučka sám celou cestu na měsíc se všemi podrobnostmi.

Tyto všelijaké záhady byly příčinou, že na venkově podivné proskakovaly pověsti, jakoby spisovatel od jakéhosi skutečného Broučka byl žalován a v díle ustati musil. Celý děj je satyrou, a zvláštní pozornost věnována otázkám literárním, její hmotné stránce a spotřebě knih. Také kritikům věnována kapitola. Méně dotýká se otázek hospodářských, socialních a jiných. Dle hluku, jaký reklamovaný aparát učinil, dalo se prý od Čecha více očekávati. Svat. Čech vydává nyní nejvíce pěkných knih a zvláště jeho „Různé črty žertovné i vážné" došly obliby a pochvaly. Čech bojuje se známou kapacitou o přednictví na českém Parnasu a rozhodně vítězí.

U nás nevycházejí knihy jako na př. v Miláně, kde „Cuore" (srdce) bylo přeloženo do třinácti jazyků a 68 vydání rozebráno, nebo na př. „Hlava", jejímž autorem byl Paolo Mantegazza, která se dočkala již dvanáctého vydání. Hodně potřebí bubnovati, než se u nás tisíc exemplářů vyprodá. Knihkupci musí užívati reklam, nechtějí-li, by jejich nákladem vydané spisy trouchnivěly.

Vídeňský „Slovan" pojednává v té příčině o reklamách a schvaluje je tou měrou, poněvadž kritika je jednostranná a že se jí nadužívá k ubíjení podniků sokových. Bohužel přesvědčili jsme se o tom velmi často; připomínám jenom Fr. Bačkovského a spisy s tendencí katolickou. Dlouho si nikdo nevšímal katolické literatury, nyní když příliš vystoupila v popředí, a mnohým se stala ze známých příčin nebezpečnou a nepohodlnou, dáno znamení „kritikům" a ti „řežou" vše. Zvláště jeden list literární v tom ohledu se obrátil a všechnu tendenci náboženskou odsuzuje. Zmíněný „Slovan" (II. 15) praví o ubíječích literatury takto: „Nedělají nic jiného, nežli že dravě čekají, až někdo něco vydá, aby ho proto buď z osobní kyselosti nebo za nádenickou mzdu porvali, pošpinili, potupili a zostouzeli.

Nápadným jest, že čekají vždy, až dílo s velikým nákladem bude vydáno. Každá povídka na př. dříve projde časopisem nebo feuilletonem, proč kritikové hned nepoukazují na její vady? Spisovatel by ji buď opravil anebo nikdy samostatně nevydal, náklad by byl ušetřen, a jenom dobré věci v souborných sbírkách by vycházely Je věru až k smíchu, když před několika roky v časopise vycházející věc po dlouhé době samostatně vydaná nyní teprve dochází ocenění a pod nožem kritiky se svíjí.

Než vraťme se k „Slovanu", který dí následovně: „Posuzování nových literárních zjevů dostalo se dnes po většině v ruce naprosto nepovolané a tak stalo se, že i dnešní nejslavnější kritik pan Frt. Lad. Vykoukal hledí na každou práci literáta, jehož se „báti" nemusí, dle měřítka, kterého smí jako učitel užívati při čtení českých úkolů někde ve kvartě. On ku př. nejprve posuzuje osobu spisovatele dle své k ní náklonnosti, pak zběžně vyhledá několik tiskových chyb, špatně uvede obsah, to promíchá několika latinými frasemi, přidá o neznalosti poměrů historie a bližších podrobností knihy, svědčící mělká mínění, a již je kritika třebas pro vážnou a věky přetrvati mající „Osvětu" hotova. Proč spisovatel knihu napsal, co ho k tomu vedlo, čeho jí chtěl dociliti, co v ní podává, jak se to v dobu hodí, jakým duchem se spis nese, čeho lze od jeho působnosti nadíti, jestli něco podobného v literatuře již jest, to jest u takových oproti povolání kritika nespravedlivých a lehkomyslných pánů věcí vedlejší (11).

Uvádíme zde příklad ten proto, poněvadž mnohá tendenční kritika škodí spisům, nakladatelům i spisovatelům a pročítajíce v „Osvětě" nové písemnictví — výpravnou prosu, nerovné to měřítko jsme jasně, jak řečeno bylo u Schulze, poznali. O kritikách v listech denních ani nemluvíme. Proto jsme opět radou, by k časopisům větší zřetel byl obrácen a obsah jejich proklepáván a pak „trhati" spisy úplně nebude zapotřebí. V jiné části si o kritice a reklamě pohovoříme důkladněji.

Bylo již mnoho psáno o četbě pro lid a zvláště o známém „Doktoru Johánku“, dějepisné povídce z konce století čtrnáctého (vlastně pamfletu) od Ferdinanda Schulze. A tato poučná povídka se dostala jako četba pro lid do Ottovy Laciné knihovny národní serie X seš. 9—11. r. 1887. Teď bude český lid vzděláván a poučován, teď se mu dostalo stravy převýborné! Skutečně dobré spisy pro lid tupeny neb umlčovány, „Doktor Johánek“ bude působit i zdárně a prospěšně. Lide český, odkopni takovou četbu a rci, že tvoje úcta k dějinám a patronům je větší, než aby se nějakým dala pamfletem vymýtiti nebo zostuzovati.

Uvedeme jenom několik citátů z kritiky „Lit. Listů“ (r. VIII. str. 277.). Spisovatel povídkou svou nepřímo nazývá roční davy svatojanských poutníků vlastizrádci (poněvadž „Doktor Johánek“ — totožná prý osoba se sv Janem — byl naším zuřivým nepřítelem) a hotovými blázny . . . .“ „Patrná, všude prorážející úmyslnost tohoto výsledku zásadným snižováním náboženské strany (osoby její jsou šmahem bídnými charaktery) zkaluje však požitek . . .“ „Vše, co jest s arcibiskupem, jest zlé, zkažené, až ďábelsky příšerné, na hlavu doktora Johánka pak shrnuty jsou všechny nepravosti, začež má ovšem nejhroznější smrť (od vlastního svého syna) , . .“ „Přes to za vlasteneckou četbu našeho lidu nelze povídky doporučiti. Názor v ní jest příliš subjektivní a strannický“ atd.

Tak odsuzuje V. Vítězný povídku, již Otto předkládá lidu našemu, taková jest ta odporučená práce poutníkům, kteří hrob sv. Jana navštěvují! Tak zásadně a perfidně se víra naše ničí pod pláštěm vlastenecké četby! Zastyděti by se měli vinníci před spravedlivou historií, již porušují před lidem, který znemravňují, před lidmi soudnými, kteří musí jenom podobné dějin a úcty k patronům snižování odsouditi.

Dobře že „Hlídka lit.“ zvláštní rubriku věnuje: „Knihovně prostonárodní,“ což by bylo „praktickým vodítkem při zakládání knihoven pro lid,“ kde podávány stručné a věcné posudky. „Účelem naším při tom jest pouze náboženský mravné vzdělání, zušlechtění a zábava lidu našeho: jen nejlepší jest pak pro lid dosti dobré, a dobrota ta oceňuje se nejen dle naprosté literární ceny, nýbrž i dle užitku, jaký lidu z četby té vyplývá, zdali totiž kniha k účelu zmíněnému dopomáhá či ne“. (IV. 278.)

Dobrá snaha; zda dojde účelu svého? Nynější stav literatury takového zkušebného kamene vymahá. Známy jsou chvály původního románu „Bouře života“ od Dra. Serváce Hellera (v „Libuši“ č. 1. a 2. r. 1866.) a „Vychovatel“ (II. 95.), podav úvahu o románu tom, dí naposledy: „Kam to spějeme? Román ten hodí se krátce pro rozkřičené domy, jeho obyvatelstvo a pro rozličné mládence a panny jistého druhu. Takovýto spis jest daleko větší nepřítel národa českého, než jakýkoliv zjevný nepřítel, neboť zde se chce ubíjet český národ, by se v něm rozšířila mravní zkáza, a to u ženského pohlaví napřed, neboť bez toho nespočívá svět na ženské ctnosti. Takovýmto způsobem se páše zrada na našem národě.“

Tolik o jednom z předních románů, hojně rozšířených po knihovnách venkovských. Tuto knihu jistě „prostonárodní knihovna“ neodporučí.

Všeobecný se ozývá hlas po čistém realismu a naturalismu v povídkách a obrazech ze života. Hlas ten se ozval v cizině a do jisté míry je oprávněn. Také u nás četli jsme několik rozprav v tomto směru, však nesmíme přece odsuzovati a bezcennou prohlašovati věc, která by nebyla čistě naturalistická. Že tendence buď vlastenecká, buď náboženská literatuře neuškodí a uměleckou tvorbu nezastíní, vůbec dokázáno. Právě při pouhém naturalismu jest se obávati, by spisovatelé v přílišném realisování nenásledovali Em. Zoly, jehož spisy jsou na záhubu.

Knihovny žákovské byly loni důkladně prohlédnuty, jaký se ukázal směr pánů posuzovatelů, každý ví, proti čemu byl vlastně obrácen zřetel (viz „Dědictví maličkých“), nezávadné toliko ponechány spisy v knihovnách a nyní jenom řádnou četbou se mládež malá i velka bude zabývati. Takové opatření je sice dobrou snahou, však jednostranně toliko cíle bude dosaženo. Vždyť jsou knihovny veřejné, rodiče mají knihy své a odebírají noviny, děti předčítají rodičům, mají jinde přístup ku spisům nenáležitým a ve velkých městech, jako na př. v Praze, mohou si přečísti rozličné vtipné verše a prohlédnouti pikantní obrazy jako vnadidlo umístněné ve výkladních skříních. Proti tomuto poslednímu nešvaru bylo často brojeno, však zlozvyk ten zúplna nebyl podnes vyhlazen.

IX.

Rozepisovati se o kritice jest jako obnovovati staré nezacelené rány. O ničem se tolik nepíše a nemluví, jak o kritice a proti nikomu není tolik zášti a nepřátelství, jako proti nenáviděným kritikům. Při všech možných kritikách ozval se pojednou, tuším v „Národních listech“, hlas spisovatele „zvučného jména“: „Jsme bez kritiky“ čili jinými slovy: „Naše kritika za mnoho nestojí.“

„Máme-li potřebí literární kritiky?“ táže se X. Y. v „Nedělních listech“ (16. října 1887.) a k otázce té odpovídá: „Jest podivný zmatek u nás. Z literárních činitelů jen poněkud vážnějších a zdravějších nikdo v nitru nepochybuje o tom, že kritiky potřebujeme co nejvíce, a přemnozí z nich vyslovili pravdu tu často s důrazem, s jakým se pronášejí jen programy reformační; ale nejeden z nich dopřává při tom přechodu snahám docela opáčným, nejeden dokonce sám jedná proti pravdě té.

Kdyby kritika nadobro byla zatlačena, a „spisovatelům péro z ruky nevyrážela“, šířila prý by se literatura prostřední a chatrná, pravým spisovatelům a nakladatelům by se půda pod nohama drobila a v neschopných a neoprávněných lidech by se budila důvěra v sebe; proto prý je potřebí jednou všeobecně pozvednouti hlasy: „Quos ego.“

A hlas jiný o kritice?

„Literární hlídka“ v „Nár. listech“ čís. 136. přináší články „K thematu o kritice“ a třetí počíná slovy těmito: „Uvedl jsem (Ant. Šnajdauf), že kritika, která má za účel pouze jakési poučování spisovatele, resp. belletristy nebo básníka, z pravidla se osvědčuje zbytečným mluvením. Spisovatel buď se vésti dát nechce — kritik nemá u něho dost autority —; nebo se vésti dát nemůže — kritik žádá na něm věci nemožné.“

Kritika prý pouze pro obecenstvo, pro čtenáře. „Veřejná kritika služiž veřejnému prospěchu.“ Naši však belletristé jakou pěstují kritiku? Týž dopisovatel dí: „První listy pěstovaly kritiku velkých ohledů k spisovatelům, druhé pak listy pěstují tutéž kritiku sesílenou o velké ohledy k nakladatelům.“ Kritika si všímala tudy jednotlivců a ne obecenstva. K tomuto se bral zřetel jen tehdy, „když kritik seznal za potřebné, trochu je vycuchat“. Ano tak daleko jsme došli, že vešlo do mody, za pochvalnou kritiku pěkně se poděkovat! (neli presentem se odměniti). Proto, musí-li (časopis) kritisovat s ohledy, ať vůbec nekritisuje. Kritika nesvobodná je karrikaturou kritiky. Takovou karrikaturu nemá časopis přinášet z ohledu k svému čtenáři.“

A jiný hlas?

„Máme reklamu za zcela místní a náležitý moderní prostředek k šíření kněh, a kdoby proti ní chtěl brojit, činí tak buď z neprozíravé neznalosti poměrů anebo z nízké nenávisti a zášti . . . Většina toho, jak se u nás posudky literárních prací píší, jest pouhým a ponejvíce strannickým diletantstvím . . . My si představujeme zdar a rozkvět literatury jen tehdy za možný, když se nechá úplná volnost nakladatelské reklamě, již dnes každý žid užívati smí atd.“

Co následuje v „Slovanu“ (ze dne 1. srpna 1888.), nepatří sem a nese na sobě známku nepravdy. „Naši kritikové a literární nápravcové jsou většinou bývali básníci a povídkáři, kteří to v těch oborech nikam nepřivedli a proto nyní závistivě hledají na poli literárním slávu a pověst nabyti tím, že se činnost jejich dobře dá srovnati se zásluhami kozla, když se stane zahradníkem. Všecko okousou, pošlapou a na konec zůstaví po sobě pouze — bobky“ (str. 11. Jan Neplach).

Ještě bychom měli citovati tak zvanou kritiku moravskou, podati měřítko kritik na spisy katolické a jsme v kaleidoskopu, odkud nemůžeme vyváznouti. Jeden volá: „Potřebí nanejvýše kritiky!“ druhý se hlásí: „Nechte vše reklamě nakladatelů a knihkupců,“ třetí zavrhuje vůbec veškeru kritiku a zatím kritiky bují i v nejmenších plátcích venkovských.

V Anglii „Pall Mall Gazette“ zavedl zvláštní druh kritiky. Obecenstvo samo mělo rozsouditi, který román současný je nejlepší a čtenářům zvláště se líbí. Uznán byl tento porotou za nejdokonalejší W Lhotta „Ivankoë“. U nás by mnohý knihovník mohl nejlépe udati, která kniha se líbí a která zůstává nepovšimnuta v knihovně. Pak by kritika knihy té špatně dopadla. Ať jenom některý list přijímá posudky nejlepších děl literárních, snadno se ukáže pravá cena jejich. Pak by vychválený a snad i cenou vyznamenaný román vybledl v „sytých barvách“.

(Dokončení.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Seznam předlitavských konferencí čili odborů spolku sv. Vincence z Paula.

Konferencí mají: 1. Dolní Rakousy 39; 2. Horní Rakousy 4; 3. Solnohrady 2; 4. Tiroly 14; 5. Vorarlberg 10; 6. Štýrsko 10; 7. Korutany 4; 8. Krajina 2; 9. Přímoří 3; 10. Dalmacie 2; 11. Čechy a) k Ústřední radě pražské náleží 37, k liberecké 2 konference, celkem 39; 12. Morava 5; 13. Halič 19.

O českém a moravském spolku přinášíme pravidelné zprávy; z cizích promluvili jsme již o konferenci ve Sv. Hyppolitě a spolku Dolnorakouském a Haličském. V tomto čísle probíráme činnost čtyř předlitavských spolků a budeme v tom, pokud dostaneme zpráv, i dále pokračovati. Referáty naše jsou pro obmezenost místa velice stručné, obsahujíce hlavně to, co by nás mohlo pobádati k následování.

Gorice. Tam byl spolek náš založen před 10 lety. Zemský sněm udělil mu podpory 200 zl. a ministerstvo orby 30 metrů dříví. Ústřední rada povolala r. 1884. do Gorice sestry sv. Kříže, které se starají o nemocné; r. 1882. zřízeno tam oratorium, kamž se scházejí v neděli a ve svátek opuštěné děti, aby byly poučovány v náboženství. Konference sv. Ignáce vydržuje studentskou kuchyni, kdež denně přes 30 studujících dostává obědy. Roku 1888. oddělen byl od spolku sv. Vincence konvikt pro studující a obdržel samostatnou správu.

Lublaň. Zpráva lublaňského spolku sv. Vincence naplňuje Vincenciána zvláštní hrdostí. Roku minulého dostavěl tamější spolek Collegium Marianum, sirotčinec pro chlapce, který stál celkem 113.000 zlat. Dosud jest v něm umístěno 120 sirotků, z nichž 12 navštěvuje gymnasium, ostatní v domácí škole jsou vyučováni. Vedle toho zřídil spolek Asyl pro opuštěné, zanedbané a zdivočilé chlapce. Asyl dostává od pekařů veškerý potřebný chléb darem. V čele spolku stojí probošt Dr. Jarc Antonín, a členy Ústřední rady i konferencí jsou kanovníci, professoři bohosloví, faráři a kaplani.

Innsbruck, hlavně předměstské konference v Höttingu, Wiltenu a Pradlu, které si samostatnou výroční zprávu vydaly. Ústřední rada vynasnažila se roku 1888., aby v Tyrolsku nové konference založila, i rozeslala na 19 míst prosby a žádosti, avšak ze 14 míst nedostala vůbec odpovědi, ze 4 přišly odpovědi záporné, a jen z jednoho místa odpověď příznivá. Členy konferencí jsou universitní studující a bohoslovci. Zřizují si tam šatny, a jedna konference založila dětskou zahrádku. Konference rozdávaly chudým vhodné spisy a půjčovaly do jejich rodin katolické časopisy.

V Tyrolsku a Vorarlberku jsou také 4 konference dámské sv. Alžběty.

První konference v Tyrolsku již r. 1849. byla založena.

Halič. Nemáme po ruce výroční zprávy, proto se omezujeme pouze na vyňatek z řeči Kazimíra hrab. Scheptyckého na valném sjezdu katolíků ve Vídni, dne 3. května t. r., jak jej podává brněnský Obzor v 11. čísle ze dne 5. června t. r. Vypravovaltě, že v Haliči spolky sv. Vincence s akademickým životem těsně souvisejí a že jsou členy jejich většinou — studující. Podávaje historii spolků těch, pravil, že povstaly počátkem let čtyřicátých a zejména v Krakově rychle se ujaly a nemálo přispěly ku povznesení náboženského života jak v Krakově, tak i ve Lvově. — Zvláště si počíná spolek na venkově. Kupuje nebo najímá pole, dává je chudobným lidem obdělávati a rozděluje pak užitek mezi ně.

†

Th. Dr. **Procházka Jan N.,**

gymnasialní katecheta

v Mladé Boleslavi.

„Neuprosná smrť vyrvala nám dne 2. června z řady zdejší intelligence muže nad jiné vzorného, vlastence zrna nejryzejšího, povahy bezúhonné, skalopevné, občana u všech tříd veliké lásce se těšícího, — nadějného a talentovaného spisovatele náboženského, výtečného kazatele, svědomitého a poctivého kněze a vynikajícího professora — dp. P. Dr. Jana Procházku. P. Dr. Jan Procházka narodil se dne 12. března r. 1846. v Kněžmosti, gymnasialní studia konal v Jičíně a bohoslovecká v Litoměřicích. Po svém vysvěcení na kněžství r. 1870. jmenován byl kaplanem v Mladé Boleslavi, v kterémžto úřadě jako úchvatný kazatel získal si značné obliby u všeho občanstva. Rok na to jmenován byl supl. katechetou při gymnasiu zdejším, roku pak 1874. skutečným učitelem téhož ústavu. V povolání tomto stal se přímo nepřekonatelným vzorem; pánům kollegům svým byl povždy milým, upřímným přítelem — studujícím skutečným rádcem a pomocníkem, zbožňovaným učitelem a exhortatorem. Pro skromnou a přívětivou svou povahu byl milován dojista od každého; nepřítelem nebyl nikdy nikomu. Vedle těchto vynikajících vlastností dlužno uvésti ještě jeho řídký talent spojený s pilností mravenčí. Dr. Procházka studoval, zdokonaloval se — zvláště ve filosofii — skoro až do poslední chvíle. Sotva že roku 1880. odbyl theologický doktorát, ku kteréžto hodnosti připravoval se s horlivostí a vytrvalostí neobyčejnou — již počal pracovati o srovnávání filosofie sv. Tomáše Aquinského s náhledy filosofů moderních, na základě čehož sepsati chtěl objemné dílo, v čem mu však nemoc jeho zabránila. Mimo to napsal celou řadu vědeckých článků do Časopisu katolického duchovenstva, sepsal Katolickou mravovědu pro sedmou třídu gymnasialní — dále pěkné modlitby do zpěvníku pro školní mládež — v rukopisu zanechal Apologetiku . . . Plodné jeho činnosti náhle učinila přítrž trapná dlouhotrvající nemoc mozková, následek prý to velikého duševního namahání. Po dobu své nemoci — ač snášel bolesti nevýslovné — ani jednou nezareptal; prosil pouze Boha, aby mu popřál tolik trpělivosti, by vše statečně snésti mohl . .“

Tak píše „Boleslavan“ ve 44. čísle ze dne 5. června tohoto roku. K tomu přidáváme toto:

Když vydal zvěčnělý Katolickou mravovědu, přinesla „Vlasť“ o tomto spise velice příznivou kritiku. Procházka, byv na to upozorněn, přistoupil ke družstvu našemu za člena zakládajícího a rozšířil „Vlasť“ mezi studujícími na gymnasiu v míře hojné. V této příčině byl nad obyčej horlivý a nad míru správný.

Předplatné z gymnasia zasýlal pravidelně čtvrtletně a povždy před velkými prázdninami účet do krejcaru vyrovnal. Jednoho roku zaslal předplatného 91 zl., druhého 123 zl., třetího 180 zl. a letos, ještě než ulehl, 25 zl.

Družstvo „Vlasť“ ztrácí tedy ve zvěčnělém jednoho z nejobětavějších příznivců, a prosí své přátely ze stavu kněžského, aby tohoto neobyčejně horlivého podporovatele katolického tisku při mši svaté, aneb při modlitbě brevíře byli pamětlivi.

Requiescat in pace!

ROČNÍK V. SRPEN. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Jeho spolubratr Don Beauvoir netěšil se již tak značným výhodám na své cestě, konaje missionářské poslání mu svěřené. Kráčel sám a sám až ku břehům Ria Koloráda, dvě stě a padesát kilometrů od Karmen. Zde zakusil souhrn všech svízelů, jako by byl na poušti. Po celou téměř dobu dlouhého putování neokusil sladké vody, již našel teprve v polovině cesty své na místě řečeném los Pozos. Potom, vrátiv se do Karmen, po krátkém odpočinku jal se putovati směrem k La Roca, kdež je vojenská stanice a několik obyvatelů Patagonců. Konečně třetí Salesián, Don Chiara, odváživ se též na dalekou cestu do pustin, ulovil si prudkou zimnici a byl nucen navrátiti se do Karmen.

Každého roku opětují se podobné cesty apoštolské. Kdo má příležitosť čísti časem „Bolletino Salesiáno“, najde tam velmi často dopisy missionářů, líčící svízele, útrapy a dobrodružné příhody takových cest.

Domy Salesiánů v Karmenu a Viedmě prospívaly a znenáhla se zalidňovaly.

Byloť tam ku konci roku asi sedmdesát Patagonců externistů a čtyři nebo pět internistů; pro tyto zařídila se i škola řemeslnicko-průmyslová a veliká dílna obuvnická. Řídil ji Josef Audisio, salesiánský koadjutor a obuvník; byltě přibyl do Buenos-Ayresu již s první výpravou missionářskou.

V téže době měly sestry Panny Marie Pomocné ve své útulně devadesáte mladých Indiánek a pouze asi sedm nebo osm chovanců internistů. Nemohly nikterak přijati více pro velice omezené a nedostatečné místnosti.

Kouzlem a mocí trpělivosti a opakujíce tisíckráte táž slova, vysvětlujíce tisíckráte tytéž pojmy a odstavce, domohli se Salesiáni konečně toho, že mládež divochů poznala nejdůležitější věci z elementárního katechismu.

Onit ve svém počínání napodobují sv. Pavla, jenž psal Korintským: „Živil jsem vás mlékem a nikoliv potravou důkladnější, poněvadž jste nebyli dosti způsobilí, abyste ji snesli.“ Jeden z nich praví:

„Nebylo věru lze učiniti více za tu dobu; vzpomeňme si jen, jak velikých obtíží působí neznámý jazyk, jak krátká doba vyměřena jest práci naší; že jest nám proputovati ohromné vzdálenosti, než dostaneme se z jedné končiny do druhé, abychom tam rozžali záři svatého evangelia tisícům duší, které dosud žily bez tohoto světla života. Očekáváme den co den posily! Nyní nemůžeme se tak zabývati nešťastnými Indiány, jak bychom rádi chtěli. Zasluhují veškerého našeho soucitu. Jedině náboženství křesťanské jest s to, aby je vybavilo z bídného stavu, v němž trudně živoří . . .“

Osvědčuje se dle všeho, že v takovýchto poměrech jest methoda Salesiánů nejlepší, neboť dle přibližného počtu lze udati počet Patagonců, jež missionáři křtí a vyučují, na deset tisíc duší. Jsou mezi nimi velcí i malí, mužové i ženy.

Též sestry Panny Marie Pomocné jsou vždy připraveny, právě jako Salesiáni, k úplnému zapírání sebe a k mučennictví! Ovládá je táž methoda, týž duch. Vylíčíme zde příběh, jenž přispěje ku poznání jejich povahy a zároveň osvětlí jistou měrou mravy a obyčeje Patagonců.

V první výpravě, jež se děla z Karmen směrem k pustinám, uchýlily se dvě sestry poněkud od karavany a upadly do rukou náčelníků divochů, kteří tenkráte válčili s republikou argentinskou. Tito divoši byli považováni za lidojedy. Ničím však sestrám neublížili, ba naopak chovali se k nim s patrnou úctou a dávali jim dosti masa k jídlu — ovšem polosyrového, jak je jedli sami; nešetřili jím nikterak. Ubohé sestry se domnívaly, že je chtějí hodně vykrmiti, aby pak je svým hostům — též divochům — za pochoutku předložili; toto krmení dle jejich mínění mělo se díti několik neděl nebo několik měsíců. Upokojily se však, smířivše se s osudem, a trávily čas v modlitbách, léčily nemocné, vychovávaly dítky. Dobrota a jemná něžnost jejich způsobila, že je každý miloval; získaly si úplně srdce těchto divých, kteří byli za ukrutné lidojedy prohlašováni. Dalit sestrám na srozuměnou, že nikterak snad nemíní zbaviti je života, ale že jich od sebe nepustí, že musí zůstati stále u nich. S velikým namáháním po dlouhé době podařilo se jim konečně je přesvědčiti, jak třeba jest, aby jim udělili svobody, by se mohly k nejbližším farám křesťanským navrátiti. Byly nuceny však jim slíbiti, že se velmi brzy vrátí s missionáři a jinými sestrami, jež budou pokračovati u vyučování v náboženství pravém, o němž jim zajatkyně jen prvopočátky byly sdělily.

Divochy upokojily tyto sliby; vyprovázeli je u velikém počtu až ku hranicím republiky argentinské. Ubohé sestry strávily v tomto zajetí plných šest měsíců, což téměř ničím se nelišilo od tuhého žaláře. Netrvalo to též dlouho a obě zemřely jako oběti nesmírných strádání a různých útrap. Měly však tu útěchu, že vydechly duši svou, posilněny byvše náboženstvím, v samém středu své rodiny salesiánské, plny vznešeného vědomí, že za cenu svého života počaly první tuhou prací klásti základy k obrácení a pokřestění kmenů modloslužebných a divokých, jež též později stalo se skutkem.

Tito strašliví lidojedi snad dříve a snadněji stanou se pravověrnými katolíky, konajícími své povinnosti náboženské, nežli osadníci v Karmenu a okolních dědinách, v jejichž srdcích se zahnízdila dědičná bezbožnost a tupá lhostejnost náboženská — vesměs to vlast-

nosti, jež mnohem nesnadněji potříti lze, nežli nevědomosť a hrubou neotesanosť Indiánů.

Co však velice zatvrzuje srdce divochů a vzdaluje je od missionářů, jest, že nechtějí nikterak věřiti, že se vláda argentinská odřekla systému hrubého násilí a pěstního práva. Nedůvěru jejich nepodlomí ani nejskvělejší sliby, jimiž je získati chtějí. Nemohou tak brzy zapomenouti, že Gaučové, podporováni vládou, zahnali jejich náčelníky, kteří měli v pampách svá sídla; po tomto skutku následovalo neméně než dvacet osm násilných výprav, kdež veškeré osady více než na sto mil zdélí lehly popelem, a kdež nesmírný počet divochů děsně byl rozsekán. To však ještě nestačilo: Argentinští zajali padesáte tisíc mužů, z nichž jedni mocí byli vřaděni do vojska, druzí internováni hluboko do země, kdež jim konati bylo nejtužší práce; ženám pak a dětem kynul osud nejhroznějšího otroctví.

Ale tato hrůza, kterou neuprositelní vítězové chtěli poděsiti Indiány, neměla kýženého účinku a neosvobodila osadníky na pampách veškeré pomsty; neboť dne 25. března r. 1878. vtrhli Indiáni jako dravý veletok do rozsáhlých hospodářských statků Řehoře Solera, odvedli mu 1500 krav a deset tisíc koní. Po 28. březnu zase odešli a hned rozdělili značnou kořisť různým kmenům, z nichž mnohé měly svá sídla hodně daleko od nich. Vojenské oddíly Argentinských, jež byly vyslány k jich stíhání, nemohly jich již dostihnouti: byly‡ velmi bidně potravou zásobeny, měly špatné zbraně a síly jich dlouhými pochody bez oddechu byly vyčerpány. Tato okolnosť způsobila, že mnozí přívrženci systému násilí zviklali svá přesvědčení po těchto zkušenostech a mnozí počali zcela jinak o věci té uvažovati. Vláda republiky argentinské povolila konečně, aby působili svým účinem oni, kteří se chtěli pokusiti o upokojení divochů tím, že z nich učiní vyznavače učení Kristova.

Z té příčiny president republiky, generál Rocca, prohlásil, že chce veřejně podporovati Salesiány, že však si nepřeje, aby tvořili po Patagonii osady, přímo a jedině řízení náboženských společností podlehající, jak to byli učinili Jesuité v Paraguayi. Uvádíme zde list, jejž vynikající tento státník psal Janu Boscovi brzy potom, kdy stal se presidentem republiky argentinské.

V Buenos-Ayres, 20. prosince 1880.

Ctihodnému otci Janu Boscovi v oratoři sv. Františka Sálesského v Turině.

Nejdůstojnější otče!

Obdržel jsem Váš list ze dne 10. listopadu a s velikou radostí přijímám výraz Vaší úcty. Račte býti bezpečen, že missie do pamp a Patagonie budou se vždy těšiti v naší republice přízni, jakéž zasluhují podobné podniky mající účelem vzdělávati a učiti. Vaši mnichové pak budou nám vždy vítáni a budeme je vždy ctíti, jak toho též až po dnešní den v plné míře zasluhují dle svědectví civilních a politických úřadů země naší.

Žádaje si živě přispění Vašich modliteb, bych snadněji mohl nésti těžké břímě vlády, pozdravuji Vás se zvláštní úctou a vážností Váš syn

Rocca,
president republiky.

Jest však vždy se obávati, aby této „podpoře vlády“ divoši špatně nerozuměli a ji si jinak nevykládali — že to jest totiž protekce, již provázeti bude násilí. Okolnosti této porozuměli však Salesiáni velmi dobře a snaží se ze všech sil svých, aby tyto náhledy nezmocnily se Patagonců, což bylo by zkázou pro jejich missie.

Salesián D. Milanesio vypravuje, kterak na pouti plné nebezpečí a namáhání činil výzkumy v ohromných krajinách mezi Karmen a Norquinem a Nalbarcem, místy to nedaleko hor Kordillerských. Nalezl zde Indiány, kteří k němu volali, když se chystal kázati jim sv. evangelium: „Ale proč bychom se měli dáti pokřtíti, vždyť jsme se již podrobili vojenskému veliteli a poddali se vládě republiky argentinské!“

Daleko jsa toho vzdálen, aby nějakým způsobem využitkoval těchto předsudků, jal se jim výtečný missionář vykládati, že přijati víru Kristovu nikterak neznamená ještě podrobiti se vládě, jež ji vyznává. Učil je, aby nezaměňovali pojem „křesťan“ s pojmem „Argentiňan“. Křesťan, pokračoval, jest onen, jenž věří a vyznává pravou nauku, zjevenou Ježíšem Kristem, synem Božím. Všichni lidé jsou povinni vyznávati své náboženství a přilnouti k němu od té chvíle, kdy je poznají. Vy jste zajisté, dodával, zcela moudře jednali, podrobivše se republice argentinské, ale toto podrobení nechová v sobě nikterak závaznou povinnost, abyste se musili státi křesťany. Tuto povinnost nemůže nařídit nižádná světská moc; nemáť práva nad lidským svědomím; právo to pochodí od autority mnohem vznešenější — od Boha samého a od církve obecné katolické, jejímž jsem já apoštolem.

Jaká to šetrnost ku pravé svobodě svědomí! Jaký to strach, aby neučinil ani nejmenšího násilí jejich duším! Jaký to znamenitý způsob jednání se strany missionáře, jenž brání, aby zaměněny nebyly dva pojmy právě v okamžiku, kde by bludná tato záměna mohla velice prospěti jeho záměrům a jeho počínání! Nový a nezvratný to důkaz, že katolicismus zamítá hrubé násilí jako prostředek a rozšiřování víry, spoléhaje úplně toliko na vnitřní přesvědčení.

Kapitola IX.

Bosco učinil návrhy na zřízení vikářství. Rozhodnutí svatého Otce.

Obrácení divochů modloslužebných v Patagonii! Tato utkvělá myšlénka zmocnila se ducha Boscova od onoho dne, kdy prve rozžal v těchto zemích světlo víry křesťanské. Zbožný řád Salesiánů počal s nejlepším zdarem tuto práci, o níž se marně pokoušeli nejznamenitější a nejstarší řádové. Salesiáni znenáhla uvedou do lůna vzdělanosti ohromnou tuto rodinu společnosti lidské, jež byla již již prohlašována za úplně neschopnou každého vzdělání — provedou obrovský ten čin heroickým sebezapíráním a nevyrovnatelnou trpělivostí.

Jan Bosco počal tím, že naklonil si nejdříve vládu republiky argentinské, jež má již nějaké území v Patagonii; kdekoliv v této zemi nalezl osadu, již bylo lze osídliti, poslal tam své missionáře a sestry Panny Marie Pomocné. Založily se zde sváteční oratoře, otevřely se útulny a hospice, a kdekoliv objevili se internisti, tam zakládal bez prodlení školy řemeslné a průmyslové. Tyto domy jsou

pravými středy, odkudž vychází mohutné světlo víry, jež roznášejí apoštolé do nejpustějších, nejvzdálenějších krajin.

Vyzkoumav krajinu a poměry obyvatelstva, přesvědčiv se o zeměpisných a přírodních zvláštnostech, přemýšlel Bosco o tom, kterak by lze bylo postupovati pravidelně, aby duše divochů získány byly. Načrtl svaté Stolici rozsáhlý návrh, kterak získati církvi nové území víry a katolicismu.

Uvedeme zde hlavní místa jeho pamětního spisu, jejž podal kardinálovi Simeonimu, předsedovi Propagandy.

„... V posledních letech naší doby, kdy mnohé nové země byly objeveny, kdy nepřestávají se vynalezati prostředky kommunikační, kdy obchod a průmysl stojí na výši vývoje, mělo by se zdvojiti úsilí missionářů, neboť toto vše usnadňuje jejich počínání, podporuje jejich činnosť. Není zde místa, abych zmiňoval se o tom, jakého úsilí třeba užiti, aby se zavedlo a udrželo náboženství katolické v nesmírných státech Jižní Ameriky a v nesčíslných ostrovech na oceánech. Kdežto pokračujeme u podporování missií do Afriky a severní Ameriky, stala se Amerika Jižní předmětem zvláštní pozornosti evropských vystěhovalců, a měla by tudíž i jí býti věnována veliká péče se strany svaté Stolice... Mezi všemi krajinami této Jižní Ameriky jest jedna, jež ze všech nejvíce potřebuje missionářů — jest to Patagonie, země obrovské rozlehlosti, až do dneška skoro úplně neznámá, o níž se vypravovaly a vypravují nejrozmanitější a nejnesmyslnější báje. Tato zeměť jest úplně dosud pohřížena v mrákoty modloslužebného pohanství. Jest to věc veliké a nesmírné důležitosti, aby se v těchto zemích hlásalo svaté evangelium. Obyvatelstva čím dále tím více přibývá, pokusy, aby sem vnikla vzdělanosť, dějí se z různých stran. Za krátkou dobu republika argentinská, Chili i Anglie budou míti zde mnohé kolonie buď přímo, nebo v nedalekém sousedství. Jest velmi nutno, aby naši missionáři byli první, kteří sem vkročí; jest velmi nutno, aby právě oni začali apoštolskou svou pouť, a to tím více, ani protestanti mají své školy v Carmen di Patagones, ve Viedmě, v Chubatu a jinde, a snaží se horlivě, aby se po zemi co nejvíce rozšířili.

„Kongregaci Salesiánů činěna byla různá nabídnutí, aby konali missie do různých končin světa; oni však rozhodli se, odpovídajíce tím i přáním Pia IX., věnovati a zasvětiti síly své hlásání svatého evangelia v těchto končinách amerických. „V podniku tom byli naši Salesiáni požehnáni, podporováni a svatou horlivostí nadchnuti Nejvyšším knězem Piem IX. a Lvem XIII., jenž nedal se nikým předstihnouti u horlivosti, co možno nejvíce Salesiány podporovati. (Jest známo, že sv. Otec Lev XIII. vyslovil se doslovně takto: „Voglio essere non solo cooperatore Salesiano, ma Primo operatore“ — „Chci býti nejen kooperatorem Salesiánským, ale prvním jich operatorem, t. j. dělníkem). A tak s pomocí Boží již po osm roků konáme missie v této části Jižní Ameriky před očima sv. Otce a v plném souhlasu tamních duchovních úřadů, zvláště podporováni záštitou Monsignora Bedřicha Aneyros-a, nejdůstojnějšího arcibiskupa Buenos-Ayresského. Dobrotivý Bůh ráčil milostí svou dařiti pokorná naše namáhání, tak že sv. evangelium se hlásá v Patagonii s nejlepším výsledkem. „Jakožto přípravu k těmto missiím mezi divochy v Patagonii jali se Salesiáni zakládati domy v Uruguayi a republice argentinské; oni

převzali správu několika far, majíce zvláště zření ku osadám italským; otevřeli sváteční oratoře, denní a večerní školy, založili útulny pro opuštěné dítky a učí je tam řemeslům a uměním; postarali se o zřízení kolejí, kdež se mládeži dostává vedle vzdělání vědeckého i vychování náboženskomravního, a organisovali missie pro veliký počet osad italských. Mimo to vykonali a konají Salesiáni v Patagonii: V Carmen di Patagones na Riu Negru spravují faru, k níž náleží přes dva tisíce pět set duší; děti této osady účastňují se u velikém počtu našich veřejných slavností; mnozí mladí Indiáni byli již přijati do škol řemeslnicko-průmyslových; byly naznačeny kolonie k missiím, a to: mezi divochy Choel-Choel, ve Fiscamenocu a Guardia Pringles, v Guardia Mitre, jejíž území obnáší sto a padesát mil. Ve Viedmě, na Rio Negru naproti Carmen spravují Salesiáni faru Panny Marie de Mercedes, k níž patří asi 1500 duší; mnoho dětí, jež dříve získali protestanti, přichází do našich veřejných škol. Zvláštní missie podniknuty budou mezi divochy Cattrielskými, do Conesy, San Saveria, Limari a Kubanky, jež má přes 200 kilometrů rozlohy. Salesiáni podnikli též cesty až k jezeru Nahuel Huapi a k Rio Chubút. Prozkoumali tyto ohromné krajiny a pokřtili zde několik dětí. Dále se usadily v Patagonii sestry Panny Marie Pomocné. Mají v Carmenu ústřední sídlo s veřejnými školami, laboratoří a sváteční oratoří, kamž přijímají dívky z křesťanských kolonií. Podobný dům otevřen jest i ve Viedmě v koleji Panny Marie de las Indias. Dcery ubohých divochů byly zde vyučovány a ku svatému křtu připravovány.

Náčelníci kmenů vyslovili nejednou touhu, že by si přáli, aby je někdo učil sv. náboženství i s jejich poddanými. Z toho lze bezpečně souditi, že nesmírné tyto krajiny úplně budou víře Kristově získány. Aby však toto dílo dobře se zdařilo — a jest to dílo veliké a ohromné — jest třeba dle přání sv. Otce Lva XIII., aby Patagonie rozdělena byla ve tři vikářství nebo prefektury apoštolské. Z té příčiny připojujeme ku svému pamětnímu spisu mapu oněch krajin, kreslenou dle zeměpisných náčrtů vydaných republikou argentinskou. Jsme přesvědčeni, že Svatá Kongregace Propagandy vezme ve vážnou úvahu tento návrh, aby se s tím větším zdarem a úsilím mohlo na této vinnici Páně pracovati. Na mapě naznačujeme území těchto tří vikariátů, jsouce té naděje, že dotčená kongregace, učiníc potřebná opatření k uskutečnění jich, schválí úplně tyto návrhy.

Podotýkáme však ještě, že nemíníme při rozdělení tom zasahovati nikterak do území, náležejících některé diecési republiky argentinské. Nechali jsme západní Patagonii, podrobenou Chili, a máme na mysli toliko Patagonii východní, ležící východně od And a Kordiller, zasahující pak až k okeánu atlantickému."

Po tomto vysvětlení následovala pak ještě zcela podrobná udání a sdělení v příčině těchto návrhů.

V tomto pamětním spisu jest jasný souhrn všeho, co Salesiáni vykonali, a vyličení zcela zřetelné, jaký jest tamější stav jejich v této době. Organisátorský genius Boscův patrně tu vyniká jak z celého návrhu, tak i z jednotlivých jeho podrobností; jest to týž Bosco, týž veleduch, ať již mluví o své prosté laboratoři, o zřízení školy, či ať činí svaté Stolici vznešené a velikolepé návrhy, jak získati území, rovnající se polovici Evropy. A při tom všem byly plány jeho tak prostičké, že se zdálo téměř vše samo sebou se rozuměti. Dvůr římský

pročetl návrhy pamětního spisu Boscova s napjatou pozorností a ustanovil se na tom, rozděliti území a jmenovati vikáře.

Zřízeny v Patagonii dva náboženské okresy: Jeden objímá sever a střed rozlehlé této země, druhý připojuje k Jižní Patagonii blízké ostrovy pod jménem: Apoštolská prefektura. Sv. Otec jmenoval provikářem severní provincie D. Cagliera, náčelníka prvé salesiánské výpravy do Ameriky; načrtli jsme již několika slovy jeho podobiznu. Jeho Svatosť jmenoval v téže době administrátorem jižní provincie D. Fagnana, o němž též jsme již mluvili, a jenž osvědčil zvláštní statečnosť v nebezpečných výpravách uprostřed pouští. Don Cagliero byl první Salesián, nadaný biskupskou jurisdikcí. V Turině byl obecně vážen a milován a stal se i populárním v Jižní Americe, již byl po třech letech opustil; v Buenos-Ayresu i v Carmen di Patagones přijat byl vždy s pravým nadšením.

Před nedávnou dobou Lev XIII. přijal s velikou laskavostí D. Cagliera, jenž se přišel rozloučit s hlavou kresťanstva, odcházeje kázat sv. evangelia divochům, novým svým diecésánům. Provikář Patagonie, podávaje papeži zprávu o missiích organisovaných Janem Boscem do Jižní Ameriky, pravil, „že tam Salesiáni nyní mají sedmnáct domů a dvacet stanic, a že počet jejich členů obojího pohlaví v Jižní Americe čítá se nyní ke dvěma stům.“

Toť jsou bez odporu mnohoslibné začátky — ale což jest to pro miliony lidí, jež mají býti na víru obráceni a znovu zrozeni? Jak málo jest to dělníků na žeň tak značnou!

Část třetí.

Kapitola I.

Pohled nazpět. Rozmluva Boscova s Ratazzim. Některá zařízení v kongregaci Salesiánů.

Když byl Jan Bosco založil svou oratoř sv. Františka Salesského, určenou zvláště k vychovávání nejnuznějších a nejopuštěnějších dětí národa, jež jim měla býti útulnou, neoddával se jiným myšlénkám, než že vřele děkoval Bohu, že popřál zdaru a výsledku podniku tak velice nesnadnému, a žádal si toužebně, aby v díle počatém mohl pokračovati až do poslední chvíle svého života. Přes to vše však někteří dobří katolíci, jak kněží tak laici, zarmucovali se při pouhé myšlénce, že toto podivuhodné dílo snad zároveň s ním zahyne, a vybízeli ho, aby založil náboženskou společnosť, jež by měla úkolem, v blahodárném díle jeho pokračovati. Bosco byl myšlénce této nachýlen, bylať mu velice sympatickou, byl přesvědčen o pravdivosti mínění dobrých těch lidí: ale obával se, že snad by se pokus nezdařil, a to zvláště pomýšlel-li, jak se vlády evropské ku kongregacím náboženským chovají. Osobám dobrých v té příčině úmyslů, které jej nutily, aby založil společnosť takovou, dával laskavé a příznivé odpovědi, ale nikdy nic rozhodného ani určitého nepronesl. Tu náhle návrhy výborných oněch katolíků, o nichž jsme mluvili, zcela neočekávaným způsobem došly znamenité podpory — od advokáta — a to byl — kdož by to jen řekl, Urban Ratazzi! Tento státník, jenž společně s hrabětem Kamillem Cavourem dal prvý podnět k potlačování náboženen-

ských řádů v Italii, zdál se býti vyvolen Božskou moudrostí, aby v Boscovi zničil každou pochybnost a nerozhodnost a pobídnul jej, by založil společnost určenou ku zabezpečení stálého trvání oratoře sv. Františka Salesského.

Z toho jest viděti, že Prozřetelnost dovede užiti všech osob a prostředků ku provedení svých nevyzpytatelných, tajemných záměrů — jak plané jest často naše snažení, domnění a pachtění!

Poslyšme, jaká příležitost vedla Ratazziho, aby vyjednával s Boscem a scházel se s ním i uvažoval o tomto založení. R. 1857. Ratazzi, tehdy jako ministr vnitra, dal Boscovi s velikou laskavostí dovolení k vydání losů, jimiž chtěl uhraditi vydání na své humanní ústavy. Pak sešed se kdysi s ním samotným, bavil se s ním s velikou zálibou a blahosklonností o dobru, jež působí oratoř sv. Františka Salesského, i o četných výhodách, které nejen státu, ale veškerému člověčenstvu ze zařízení tak blahodárných vzejdou.

„Modlím se," pravil ministr důvěrně, „abyste jen, pane Bosco, hodně dlouho živ byl, byste se vychovávání tolika opuštěných hošíků věnovati mohl. Ale vy jste právě tak smrtelný jako kdokoliv jiný — což kdybyste se rozmemohl, jak by se pak dařilo vašemu dílu? Zdali jste již pomýšlel na tento případ? A jestliže jste pomýšlel — co míníte učiniti, abyste pojistil svým ústavům bezpečného trvání?

Jan Bosco odpověděl k neočekávanému tomuto dotazu polo vážně, polo žertovně: „Abych vám upřímně řekl, Excellence, myslím, že tak brzy nezemru. Proto však přece jsem pomýšlel na to, opatřiti si nějakého zástupce dočasného — ale nikoliv tak, aby po mé smrti pokračoval na vývoji mých oratoří. Nyní, když sám se o tom zmiňovati ráčíte, dovoluji se vás tedy otázati sám: co jest mi činiti, dle vašeho mínění, abych zabezpečil trvání svým ústavům, na jichž zbudování právě poslední nezbytné práce konám." Ratazzi odvětil: „Jak já o věci soudím, myslím, že by bylo nejlépe, kdybyste vyvolil jak ze kněží, tak z laiků osoby, jimž nejvíce důvěřujete, utvořil z tohoto výběru společnost pod jistými pravidly, napojil ji svým duchem, obeznámil důkladně se svým systémem vychovávacím a vyučovacím, aby byli nejen vašimi pomocníky, ale po vaší smrti dokonalými pokračovateli u vašem díle." Po tomto vysvětlení nemohl zabrániti Bosco bolestně ironickému úsměvu, jenž mu rty stáhl. Což to nebyl právě Ratazzi, jenž r. 1854. podal komoře poslanecké osnovu zákona, kterou se řády duchovní po Sardinských státech potlačují — a to i takové, jež po mnohá staletí kvetly? A nyní týž muž radí Boskovi, aby založil nový duchovní řád? Jaká to zvláštnost! Proto mu odpověděl Bosco: „A myslí vaše Excellence, že by bylo lze v naší době pomýšleti na založení této nové náboženské společnosti? Vždyť vláda právě před dvěma lety potlačila a zrušila skoro veškeré řády duchovní, a snad zruší ještě ty, které zbývají. Jakž medle mohu čekati, že by něco podobného bylo povoleno? „Znám dobře zákon onen," řekl mu Rattazi, „a vím též, proč a za jakým účelem byl vydán. Zákon ten — ručím vám za to, nebude vám nikterak překážeti. Jen založiž Vaše Velebnost řád vyhovující potřebám naší doby a odpovídající platným nařízením zákona." „A jak to?" tázal se Bosco. „Bude třeba založiti řád, jenž nemá ničeho pokud se týče manus mortua, nýbrž třeba, aby to zde byla manus viva. Každý člen řádu bude míti zajištěna občanská práva, musí však býti poslušen státních zákonů jako každý jiný občan —

jedním slovem, nová společnost nebyla by nic jiného, než združení svobodných občanů, kteří se spojili ku společnému životu za účelem dobročinnosti.“

„Tedy mě Vaše Excellence ujišťuje, že vláda povolí zřízení takového řádu a nebude mu překážeti?“ „Nižádná konstituční a pravidelná vláda nezamezí založení a rozvoj podobného družstva, právě tak jako nezabraňuje, ale spíše podporuje spolky řemeslnické, obchodní, průmyslové, vzájemně se podporující a jiné. Jakékoliv spolčování svobodných občanů je dovoleno, jen děje-li se řádně a v mezích zákona.“

„Dobře tedy,“ dodal Jan Bosco, „budu o této věci uvažovati, a ježto jest Vaše Excellence ke mně a mým chovancům tak velice dobrotiva, neopomenu časem přijíti s prosbou k Vaší Excellenci.“

Zde sluší dodati, že italští státníci oné doby byli spíše Josefinisti, nežli zřejmí nepřátelé katolicismu. U nich sluší vykládati potlačování duchovních řádů spíše jako opatření fiskální, než jako útok na svobodu svědomí.

Ratazzi byl v té době považován za jakýsi Orakul světa politického, snadně lze tedy uvěřiti, že odpovědi a povzbuzování jeho na Bosca velice příjemně působily. Nemohlť Bosco zapříti živé překvapení, neb něco podobného byl by každý pokládal za věc nemožnou — tak byl Ratazzi vyhlášen.

Od té doby zabýval se zakladatel oratoře sv. Františka Salesského myšlénkami, kterak založiti nový řád a pracoval o věci oné různé náčrtky. Napsalť nejdříve několik úvah a obecných rozjímání o účelu nové této společnosti náboženské, neopomenul též v té příčině se raditi s duchovními slovutného jména a výtečných zkušeností, jakož i s jinými osobami vynikajícími: všichni pak bez rozdílu Boscův úmysl schvalovali a s ním souhlasili. Brzo však prohlédl Bosco, že jest zde úskalí, jehož třeba se střežiti, totiž: aby ze zamýšlené společnosti nevznikl snad pouhý jednoduchý spolek dobročinný. Problém byl tento: „Býti jako občanská společnost v očích státu je tolik, jako svléci náboženský ráz před Bohem a církví.“ Což by nemohli býti budoucí členové řádu toho svobodnými občany na venek a skutečnými mnichy, pokud se vnitřního života týče? Boscovi zdálo se, že dvě tyto vlastnosti velmi dobře bylo by lze v jedné osobě sloučiti. Ze tří slibů, uložených těm, kdož chtějí se věnovati životu duchovnímu — slibu to chudoby, čistoty a poslušnosti, snad jen prvý byl by v očích moderního státu kamenem úrazu, neboť stát nechce uznati náboženskou kongregaci za osobu civilní, ani schváliti právo kollektivního majetku, jejž chce založiti a utvořiti. I soudil Bosco takto: Nechať tedy jeden každý Salesián podrží své soukromé, osobní jmění, nechť má si svůj vlastní majetek: ale nechť se jeho mniši zaváží, že nebudou toho majetku užívati pro sebe, nýbrž ponechají jej k užívání společnému. Tím by se stalo, že by se v řadě Salesiánů nemohlo mluviti o jmění mrtvé ruky, jak se o tom zmiňoval Ratazzi.

Toto opatření, pokud se týče slibu chudoby, jest ovšem, jak se nám zdá, něčím novým v církvi. Proto též papež Pius IX., s nímž Bosco náhledy a mínění tato sdělil, rozmýšlel se nemálo, má-li je schváliti; zdálo se mu na první pohled, jakoby zařízení toto odpo-

rovalo tradicím katolicismu. Ale Jan Bosco přesvědčoval sv. Otce slovy znamenitými, že nic nedovedlo by tak mohutně vyvíjeti ducha dobrovolné chudoby, jako právě dobrovolné odříkání se užívati vlastního majetku k potřebám osobním, ať již jsou druhu jakéhokoliv ěk. Papež poradiv se s nejlepšími svými theology, schválil pak i tuto novotu rovněž jako ostatní pravidla a řehole řádu Salesiánského. A tak povolal Bosca Bůh, aby utvořil velikou rodinu náboženskou prvního řádu, rodinu, jíž určen jest na světě rozsah ohromné působnosti.

Zmiňme se konečně i o zevnějšku zvláštního tohoto muže, o němž a skutcích jeho historii tuto píšeme. Bosco vyniká živě a znamenitě nade všecky fádní a bezbarvé karaktery své doby. V době, kdy knihu tu píšeme (1884), jest Bosco v šedesátém devátém roce věku svého: ale činí dojem starce, jenž sedmdesáte jar dávno již přečkal: tak schvátily jej práce a namáhání plná zodpovědnosti a obtíží. Zrak jeho velice seslábnul, proto zdá se jeho chůze též býti nejistou, jakoby se potácel. Přijme každého tak přívětivě a otevřeně, s takovým dobráctvím, že se rozehřeje hned i největší ostýchavec a bázlivec. Hlas má slabý, mluví-li ve velikém prostranství, nedoznívá hlas jeho nikdy daleko, tak že vzdálenější posluchači nerozumějí. Ale bývaly doby, kdy mluvil velice důrazně a zvučně: slyšeli jsme jej kdysi pronášeti přípitek jazykem francouzským den po slavnosti Panny Marie Pomocné v jeho oratoři v Turině při banketu: tu mluvil velice zvučně, byl ve znamenité míře, posuňky, slova i řeč jeho svědčily o neobyčejné čilosti a bodrosti. Byl-li v Paříži, nebyl nikdy tak, jako doma: říkával, že jest vymknut z kolejí. Často pozorovali na něm, že nemůže popadati dechu, a bylo třeba, aby si chvíli odpočinul; tuť sedával a rozmluvy se chvíli neúčastňoval. Ale brzy dá se též unésti rozmluvou: řeč jeho jest plynná, svrchovaně zajímavá, obličej jeho znenáhla se rozzářuje, a pojednou všimneš si duchaplného, do srdce se dívajícího jeho pohledu a úsměvu v pravdě až k okouzlení zvláštního. Velmi často usmívá se ironicky, na obličeji jeho viděti jest blesky ironie — ale jest to ironie míněná nevyslovitelným dobráctvím, jež jej celého proniká. Prvotní jeho typus — piemontského venkovana — nezmizel docela, ale jest na něm viděti patrné stopy pravé vznešenosti a vysoké šlechetnosti ducha, jakož i zvyky a obyčeje, jež si osvojuje, kdo ve výborných a vybraných společnostech meška a život svůj tráví. Karakter jeho ve mnohých příčinách pravým jest opakem francouzské nedočkavé netrpělivosti a lehkosti. Vysvětluje-li mu kdo jakýs plán, ukazuje-li k obtížím a překážkám, nalehaje živě, aby se o tom proslovil, odpovídává vždy: „Jen pomalu, pomalu, neboť to nemá na spěch.“

Veliký jeho účin na duše lidské lze vysvětliti právě tímto pevným klidem, touto neobyčejnou jasností, jež ho nikdy neopouští. Děti a mladí lidé vůbec lnou k němu takovou láskou a příchylností, že jest to něco neslýchaného. Ukázali jsme v té příčině nejeden příklad.

Kapitola II.

Organisace různých úřadů v řádu Salesiánů. Získal nové dělníky na vinici. Boscův system vychovávací zakládá se na psychologii sui generis. Duch a vznešené nauky Salesiánů.

Všichni chovanci, jež Salesiáni mají ve svých domech, naučí se časem rozumně užívati své vlastní vůle a naplněni jsou hlubokým vědomím mravní své ceny a odpovědnosti.

Pojem povinnosti vtisknut jest hluboce do jejich duší. Věnují-li se řemeslu, bývají z nich výteční pracovníci a časem i výteční mistři a páni svých dělníků. Ostanou-li v dílnách domů salesiánských, jest toto vznešené vědomí povinnosti patrně viděti na všech dílech jejich, jež konají. Mají nejpodrobnější pravidla, rady i pokyny ve všech případech; představení jejich mají podrobnou rukověť s výkladem všech vlastností, jež se na každém chovanci vyžadují, a jež si osvojiti musí. I nejnižší postavení v jejich řádu a společnosti žádá vlastností takových; čistota mravů, výbornosť svědomí a neunavná činnosť žádá se na vrátníku, kuchaři, posluhovi atd. právě tak, jako na nejvyšším. V příčině materielní administrace lze nalézti u nich pokyny z domácího hospodářství, že bys tvrdil, že pocházejí od nejzkušenější hospodyně.

Ale duch, jakýž vládne těmito pravidly, pokyny a radami, není snad udusen nějakými malichernůstkami; jestliže neopomíjí věcí maličkých, zdánlivě nepatrných, zachovává přece ve všem vznešenou svou velikosť. Bosco připravuje znenáhla chovance své k nejdůstojnějšímu všech povolání, k úřadu kněžskému. Vychovávaje je ve svých školách a pracovnách v podivuhodné nevinnosti, naplňuje srdce jejich jemnou a sladkou zbožností. Mládež jeho oratoří byla z největší části sebrána na ulicích, ba nyní i v divokých nivách Patagonie: a z této mládeže zázračným téměř způsobem rekrutuje pro stav kněžský, aby naplnil mezery ve svatyních a na vinici, jež tam nechávají synkové rodin vznešených i měšťanských až do dnešního dne.

Čteme ve sv. evangeliu, že jistý otec rodiny připraviv velikou hostinu, pozval mnohé přátely, aby přišli. Přiblížila se hodina, a hospodář se podivil, nevida nikoho z pozvaných. I poslal služebníky své, aby jich prosili, by rychle již přišli, že jich očekává. Ale každý se vymlouval, že má něco na práci, že nemůže přijíti ku hostině, již jim hospodář chystal. Tu on, znepokojen jsa tím, že jej přátelé jeho opustili, řekl služebníku svému: „Jdi na rozcestí a místa veřejná, zavolej chudé, nemocné, slepé i kulhavé, a přiveď je ke mně. Služebník, vykonav rozkaz, přivedl několik hodovníků, ale byla tu ještě mnohá místa prázdná a neobsazená. Tu řekl hospodář znova k služebníkovi: „Jdi ven za město a hledej po ulicích, mezi ploty a trním, a přiveď sem každého, jehož potkáš; přinuť jej, aby vstoupil sem, neboť jest třeba, by se naplnil dům můj.“

Nuže! Zde vidíme muže, jenž koná právě to, co konati dal hospodář evangelický: dověděv se, že hrozí domu Hospodinovu opuštěnosť, ba že snad by byl docela prázdný, chtěl jej zalidniti tak, jak se líčí ve sv. evangeliu. Hledal nuzné děti na ulicích i náměstích, a když ani to mu nepostačilo, prohledával i stezky a silnice méně známé a méně navštěvované, prohledal trní i ploty, a sluhové jeho nalezli ještě přemnohé, kteří žijí vzdáleni společnosti lidské, i ty přizval ku

své hostině, živil je, učinil z nich bytosti nové a naplnil jimi dům Hospodinův. Compulit intrare, ut impleretur domus Domini.

Ale dovolíme si i říci, že Bosco jedině tím se neuspokojí, jestliže přizve neočekávané ty hodovníky k božské hostině; on utvoří z nich mužné duše, jež jsou si vědomy dobrodiní prokázaných, on duchu jich vtiskne ráz a vlastnosti pravého Salesiána, on ducha jeho učiní duší sobě příbuznou a podobnou.

Karakteristickými známkami Salesiána jest podivuhodná moudrosť spojená s velikou dobromyslností — vlastnosti ty, jimž nelze upříti původ božský, posvěcení Ducha sv.

Jest to kongregace neunavně činná, jejíž apoštolát objímá všecky stupně lidského věku a společenského postavení od nejvzdělanějších kruhů až k barbarským. Zakladatel Salesiánů porozuměl dobře, že jest třeba, aby víra jejich spočívala na sloupech žulových, neboť předvídal, jaké útrapy, jaká namáhání, jaké zkoušky různé a veliké je čekají. A sloupy těmi žulovými jest nauka a zásady církve svaté katolické.

Takovým způsobem jsou muži železa jak po stránce fysické, tak mravní; takových lidí jest třeba v Patagonii i v naší staré Evropě.

Neznáme mnoho Salesiánů, ale všichni jsou živým důkazem, jak v řádě jejich panuje výtečné řízení, jak jsou prodchnuti morální silou, jak vysoce nadán jest jich duch. O D. Caglierovi jsme již mluvili. D. Rua jest nyní generálním sekretářem a prefektem. Zdá se, že jest povolán býti následníkem Boscovým i náčelníkem řádu Salesiánů; jest to muž prostý, energický, vysoce intelligentní, vždycky a ku každému přívětivý; duch jeho vyniká nadáním organisátorským. Nikdo nevládne takovým účinem v duše, jež mají přetvořeny býti, jako právě on. On sám býval kdysi též potulným, opuštěným dítětem, jež sbíral Bosco na dláždění velikých měst. Mohl se státi tulákem a vyvrhelem, a zatím stal se dobrodincem člověčenstva a snad bude i kdysi mužem velikým.

D. Barberis, ředitel domu Sv. Benigna, jest kněz neobyčejně sběhlý v historii a zeměpisu, muž nesmírně vzdělaný; píše elegantní vlaštinou. Spravuje s obdivuhodnou moudrostí pěkný ústav u sv. Benigna, kdež jsou nejen Italiáni, ale i Francouzové a Angličani. Pisatel této knihy navštívil ústav ten a hovořil s mnohými chovanci. Byli vesměs veselí a čilí, způsoby jejich byly jemné a uhlazené. Praví se, že pracují mnoho a s velikou chutí.

V oratoři sv. Františka Salesského jsou mužové, kteří píší francouzsky s takovou sběhlostí, jako italsky nebo latinsky; jest to ku př. D. Durando, spisovatel latinsko-vlašských slovníků, redaktor „Knihovny mládeže“ a vydavatel listů Silvia Pellica; jsou zde mechanikové prvního stupně, jako D Ghivarello a jiní.

Jsouť i Salesiáni, již náležejí k vznešeným rodinám turinským neb francouzským. K těmto patří D. Camillo de Barruel, potomek to onoho opata De Barruela, jenž ku konci minulého století zahájil neohrožený boj proti svobodným zednářům a encyklopedistům. On sám chtěl býti buď advokátem nebo professorem práv, když tu radil se s Boscem, které povolání si vyvoliti má. Znamenitý náš duchovní mu poradil, aby vstoupil do řádu Salesiánů. Barruel viděl v radě této patrné působení Boží, i učinil dle slov Boscových. Nyní jest profes-

sorem filosofie a fysiky v semináři u sv. Benigna. Nikdo se nedovedl důkladněji a lépe vžiti v ducha Salesiánského, jako tento cizinec, narozený a vychovaný v ovzduší zcela jiném, nežli jaké nalezal v oratoři turinské. Bosco si ho velice váží a má v něho neomezenou důvěru. Zmíníme se ještě o podivných výjevech, jež zcela zřejmě svědčí o mravní síle vychování salesiánského. Mladíci vyšlí z oratoří a škol Boscových, jakož i klerikové, již nuceni jsou učiniti zadost povinnosti branné, po odvodu a službě vojenské v řadách vojska italského zachovávají tutéž náklonnosť k povolání duchovnímu a stávají se knězi.

Mnohdy se tomu leckdo divil, kterak methoda pouhé přívětivosti a lásky, jíž se stále užívá na rozličných stupních vychovávání, může vytvořiti karaktery tak silné a zmužilé. Dle náhledu Boscova jest moudrosť umění, říditi dobře svou vlastní vůli. Jakýž tedy je systém jeho vychovávání, aby došel toho cíle u svých chovanců? Methoda jeho zakládá se na přirozené filosofii, to račiž čtenář sám posouditi.

Ona učí vyvíjeti pravidelně veškeré schopnosti dítěte tak, aby nečiníc násilí jeho chápavosti, probudila veškeren jeho duševní život k činnosti, jíž dítě jest schopno. Hlavní zřetel obrácen jest vždy k vůli chovancově; chovanec učí se opanovati sám sebe, spravovati vůli vždy rozumem, podřizovati vůli rozumu, a nikdy nesmí dáti se unésti vlastní náchylností, vlastní náruživostí, nikdy nesmí dáti se překvapiti prvními dojmy. Pořádek a pokoj panuje pak v takové duši; jest pánem sama sebe, věnuje neb nevěnuje se tomu neb onomu dle vlastního svého posouzení. Předsudků a lenosti nezná docela; prací jsouc vždy zaměstnána, těší se vždy dobrým výsledkům, stejnoměrně vyvíjejíc rozvoj smyslů, postupně i různé mohutnosti duše vyvíjí.

Duše chovance navyká si milovati pravdu, krásu a dobro — nezbytné to průvodce člověka, má-li život jeho býti blaženým a spořádaným. A ježto člověk cení všecko, co jest mimo něho, dle vnitřního stavu duše své, či měřítkem vlastního nitra svého, z čehož vzniklo známé: tot capita, tot sensus, jest třeba, aby tento vnitřní stav duše jeho byl správný, pokojný, věrou i vědou ozářený, filosofií i modlitbou zahřátý. Patrně jest to Boscova zvláštní, řekli bychom osobní psychologie: ale dle neobyčejně šťastných a zdárných výsledků u vyučování a vychovávání lze bezpečně říci, že tato osobní psychologie se zakládá na dobrých zkušenostech, jež otvírají filosofům i anthropologům daleká i široká pole pozorování.

Vláda nad sebou samým jest dle něho první podmínkou dokonalosti a k poznání pravdy, krásy a dobra; jeho methoda celá nese se k tomu, aby zachována a zjednána byla duši dokonalá rovnováha.

Toť asi výborný střed mezi požadavky, vysilujícími ducha nesmírnou svou obsáhlostí, a mezi fantastickým asketismem, hubícím tělo i stravujícím duši.

Boscův mistr v theologii byl sv. Tomáš Aquinský. Sdílí s ním náhled, že třeba jest povznésti přirozenosť nad ni samu, ne však ji zcela ničiti a mrtviti; nadpřirozené ve skutečnosti jest „quoddam naturae superadditum“, něco přirozenosti zbývajícího, přebývajícího; proto špatné základy by kladl, kdo by nepočítal s přirozeností samotnou.

Systém Boscův lze tedy nazvati systémem zcela přirozeným, rationelním.

Jestliže Jan Bosco po příkladu sv. Vincence z Paula založil řád věnující se činnosti spíše nežli rozjímání, není tím ovšem řečeno, že by jeho synové nebyli pojali vznešenost mnichů sv. Brunona, dcer sv. Teresie nebo sv. Kláry; jest to však výsledek živého volání, jež se v Boscovi ozývalo: aby založil družstvo, jež by se mohlo zasvětiti dobru lidstva, jež by společnosti lidské prokazovalo služby viditelné, patrné, očividné.

Ač zde onde potkávají se sestry školské neb sestry ošetřovatelky v nemocnicích s blbým posměchem, přece nelze neuznati, že i mezi nekatolíky a indiferentisty jest mnoho spravedlivých, kteří se zálibou chválí dobročinné řády, jako Panny Kalvárské, Malé sestry chudých, Bratry sv. Jana z Boha, a také sirotčince katolické, jako onen opata Roussela v Auteuilu. Náboženský moment jest ve vážnosti i v hospodářských školách, jež zakládají laikové (ve Francii). A jestliže týž moment náboženský jest více pěstován ve školách Boscových: jakéž medle jest to zlo v očích rozumné a spravedlivé vlády? Ještě v útlém věku třeba v mladistvých duších pěstovati vše to, co přispívá k sesílení víry, této nezištné ochranitelky duše. Jestliže však pouze bude methoda ta pěstována ve školách způsobu Boscova, nestačí to; třeba víru po celý život skutky veřejně vyznávati, třeba moment náboženský obecně ve školách všech k platnosti přivésti, pak bude vyučování morální i intellektuelní vydatnější a přispěje velice ku zdokonalení duše.

A jestliže prvé vyučování vydalo již své ovoce, a nejlepší chovanci studují již vědy velice povznešené i tehdy, učí Bosco, jest třeba, aby se pracovalo k všemožnému rozvoji zvláštních nadání jinochů a poskytlo se jim co nejvíce příležitosti, aby nadání to přivedli k platnosti.

Aby bylo vyučování v tomto smyslu dobře opatřeno, mívají professoři a učitelé časté konference, kde se otázky paedagogické luští a náhledy tříbí i vyměňují. Ale to vše by nebylo ještě dosti. Každý Salesián ukládá si v té příčině ještě osobní práci soukromou, již koná kromě své obvyklé práce denní; neboť té jest tolik, že by vyčerpala čas veškeren.

Velký počet kněží Boscova družstva dosáhl doktorátu theologického na universitě v Turině. Není to však jediná theologie, jež se těší vážnosti a zvláště pečlivému pěstování v domech Boscových. Veškeré vědy jsou u veliké cti, četní Salesiáni povýšeni byli za doktory různých oborů na universitách.

Nejen v Evropě, nýbrž i v Americe dochází toto snažení horlivé pozornosti a účasti. Právě v době, kdy kniha tato psána, vyjednávala republika Argentinská a Uraguayská se Salesiány o zařízení meteorologických stanic v Karmenu, Montevideu a Buenos Ayres. Jedna taková stanice pozorovací jest již v republice argentinské; řídí jí Salesián, a je opatřena veškerými moderními stroji a přístroji fysickými. V Brasilii pak otevrou se ještě dvě: v Rio Janeiro a v Petropoli.

A přece ještě i dnes najdou se lidé, kteří hlásají, že kněžstvo káže nevědomost, že ji chce, že ji hlásá svými naukami i svým příkladem. Závisť a nenávisť jsou zlé a děsné vášně, a není věci, již by

nepotřísnily: odtud třeba se dívati na okolnosť, že mnozí služebníci Boží jsou beze vší příčiny v opovržení, a že zlomyslné lži o nich do světa se hlásají!

Nechť již jest tomu jakkoliv, heslem řádu Salesiánů jest: rozšíření vyučování a proniknutí jeho do tříd dělnických a vrstvami jeho, pokrok u vědomostech mravních i exaktních, a nosičové těchto zásad jsou neohrožení Salesiáni po celém světě.

Promluvili jsme o methodě a postupu společnosti Salesiánské jakož i o moudrých naukách jí hlásaných, a zdá se nám, že lze snadně vyvrátiti zcela zevrubně veškeré námitky, jež se vyskytly a vyskytují na některých místech proti ní. Jen o jedné se ještě zmíníme: o námítce to velice rozšířené. Praví se totiž: jest to dílo specificky italské!

Záleží toliko na nás, a učiníme si z něho dílo české, odpovídáme k tomu.

Můžeme si učiniti i zříditi školy zcela dle vzoru Boscova; nikdo nám nebude překážeti. Seznámiti se úplně se zařízením oratoře turinské není věcí nesnadnou.

Toto dílo není ani dílem italským, ani francouzským, je to dílo katolické, obecné, světové! Lze je nazvati obrovským pokusem k zachránění moderní společnosti. Kdož ví, zdaž století XIX. nebude mnoho vděčiti Salesiánům, nerozpadne-li se v společenské zříceniny, jako jeho předchůdce, století osmnácté? Snad ve století příštím naši synové uzří novou, obrozenou generaci křesťanskou, jež nám přinese mír, klid a štěstí — díky heroickému úsilí apoštolských dělníků, zdárných synů Boscových. (Dokončení.)

Znělky biblické.

I. Rebeka.

Rebeka denně smutna sedávala
před stanem, v lících stopy stáří, hoře.
Zrak její časem lét' přes písku moře,
zda nejde ten, jehož tak milovala.

Co prchnul, žal jen, stesk a touhy znala.
Zda živ a zdráv? — Již dvacet let to v skoře
Slep Isák. S lukem Esau stále v boře
jen bloudí. — Co se za hřích naplakala!...

Tu v prachu oblaku, za zpěvu žalmů
jde Jakub s dětmi, čeledí a stádem,
Bůh pro žehnání otce požehnal mu.

Rebeka vzkřikne, běží — a již syna
objímá vroucně, dítky líbá řadem.
V ráz dlouhý žal svůj zcela zapomíná.

II. Ruth.

Či je ta žena? — „Přišla za Noemi;
od rána sbírá tichá, přičinlivá.“
Ruth slyší vše, a cíti, jak se dívá
Booz na ni, nejchudší jež mezi všemi.

Hle, k ní jde! Ruth se poklonila k zemi,
hlas jeho zní jí jako hudba tklivá.
Chce promluvit, nach v líce se jí vlívá,
a její ret jak náhle byl by němý...

„Vím vše, má dcero! — Bůh ti dobrodiní
odplať, jež své jsi učinila tchýni!“
A odcházel; však srdcem od té chvíle

dlel u ní. A Ruth dál sbírala čile,
však co as nechala tu ležet klasů!
Jí v duši zněla hudba jeho hlasu...

III. Judith.

Jak mohyly se bělí četné stany
assyrských. Stráže spí. Tu Judith v tiši
v stan vůdce vloudí se; rty sotva dýší —
v mdlém světle lampy zří meč vykládaný.

Tu tajný hlas k ní praví rozháraný:
„On miluje tě!“ — Ale v ňader skrýši
dí jiný hlas, jejž často v snění slyší:
„Co stane se, až padnou města brány?“....

Zří v duchu požár, vraždy, zříceniny,
křik slyší vítězů ve mracích vzdechu — —
Ó hanba! Zda by váhal tu kdo jiný?!

A na tvář padla, modlila se v spěchu.
Pak vstala díc: Vše, Pane, pro tvou slávu!
a rázem sťala Holofernu hlavu.

IV. Magdalena.

Jak často, slyšíc Krista, duše její
zalétla v blahý kraj, jsouc rovna ptáku,
jenž mizí v blankyt. Z Jeho tichých zraků
se oči její světlem napájejí.

Hlas Jeho však jí znívá kouzelněji,
kdy sen ji míjí v noci plné mraků,
kdy hyne v bolesti a hříchů tlaku,
a proudy hořkých slz se z duše lejí.

A s hrůzou zří tu na svůj život zpátky,
ten život rozkoše a hříchů, jenž se zhnusí
až k smrti... Kristův obličej zas sladký

se bídné jeví. K Němu jíti musí,
On slituje se, smyje hřích i hanu...
I šla, a s pláčem padla k nohám Pánu.

V. Marta.

Vše starostlivě snesla Marta čilá:
chléb, vino, mléko, ovoce tu zříti,
nádobu s vodou, v štíhlé váze kvítí. —
Tu teprv opodál se posadila

vždy hotova, by Kristu k službám byla.
Však jídel Kristus netkne se, ni pití;
jen mluví k Marii, a Marta cítí,
že sestra lepší stránku vyvolila.

Sklonila hlavu. Lítost, hněvu plání
cítila v duši — zachvěla se, zbledla:
„Co nasháním se — a hle, — ona sedí!

„O Marto, Marto!“ jakby volal na ni
Pán; rychle k Němu plaché zraky zvedla,
a zřela, s výčitkou an na ni hledí...

VI. Maria, sestra Lazarova.

Ta — jež u nohou Krista v blahé době
sedala, jejíž duše, lilje bílá,
slov Jeho rosu žíznivě vždy pila, —
teď mohla vyplakat si oči obě!

Neb Lazar zemřel — čtvrtý den už v hrobě! —
Kde Kristus dlí? — Že vše ví, jista byla.
V hrob, než Lazara na noc opustila,
vždy děla: „Věř, že Kristus přijde k tobě!“

A Kristus přišel. K nohám Jemu padla,
a plakala, jsouc sotva mocna slova.
I Kristus pohnut byl, a slza padla

Mu mnohá s brv. „O Maria!“ děl mile,
„bych nevzkřísil svou láskou ho té chvíle,
tvá víra by ho vzkřísila vždy znova!“

Jan Milota.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

XIX.

Drahá Matko!

Opět se utíkám k Vám, moje milá a drahá matko, s prosbou vroucí, doufaje pevně, že jí neodepřete svému synu. Již jsem Vám několikráte psal, že krok za krokem přibližuji se svému povolání. Nyní pak obdržeti mám tak zvané „nižší svěcení“. Ve přiložené knížce se dočtete, co vše znamená a jak se uděluje.

V té příčině prosím Vás, abyste se za mne modlila k Bohu. Jakýsi nepokoj jakoby se v srdci mém ozýval, tíseň mne svírá a z hloubi duše myšlénka nejistoty vystupuje. Ač se mi až dosud zdálo, že jsem úplně spokojen, teď před nižším svěcením sám sebe se často táži: „Zůstaneš zde? Vyplníš všechny povinnosti, které stav tvůj s sebou přináší?“

Proto žádám a prosím Vás, připojte mě k modlitbám Svým. Vždyť Vy jste mne učila modliti se, Vy jste mě naučila ruce před Bohem spínati. Pamatujete se dobře na ony chvíle, a jistě vzpomínka na ně povzbudí Vás i nyní, abyste se modlila za mé štěstí.

Už i strýc mi dává pokoj; Laura se bude co nejdříve vdávati! Můj milý švakr, který každý rok ke svátku špičkou mě obdaroval, letos mně poslal krásně vázanou knihu: Kempenského „Následování Krista“. Když svět mně pokoj dal, nenalezl bych pokoje touženého v srdci svém?

S Vaší pomocí jistě ho dojdu a proto o tuto pomoc Vás prosím.

Svěcení nižší vykonáno bude v domácí seminářské kapli; proto Vás nezvu, byste byli účastni památného pro nás dne. Až za rok bohdá přijdete všichni do Prahy, letos jenom o vzpomínku Vás prosím.

Nyní hojněji než dříve navštěvuji pražské chrámy, kde přisluhujeme při slavných mšech svatých. Již není snad ani kaple, abych jí byl neprohlédl a neseznal. Když jste zde byli o pouti, ani jsem Vám všeho nemohl ukázati, poněvadž jste z Prahy příliš brzo odjeli. Však nebyli jste v Praze naposledy, a vše Vám vynahradím podruhé.

Ačkoli jsem Vám slíbil vždycky popsati všechny čtyři strany a

někdy musím k listu ještě „přílohu“ přidati, dnes zakončuji slibem, že co nejdříve Vám vše vynahradím.

Ještě jednou Vás prosí za vřelou modlitbu

Váš vděčný syn **František.**

XX.

Milovaní rodiče!

Poslední vánoční svátky slavil jsem mezi Vámi. Napřesrok Bůh sám ví, kde budu. Novosvěcenci zpravidla přicházejí do Němec. Jak blaze jsme zažili ony svátky! Jaká byla radosť švakrových dětí ze zářícího stromečku, z darů, jež jsme jim snesli, a z osvětleného Betléma na stěně! Radovali jsme se všichni.

Škoda, že to byly svátky poslední, jež u Vás, drazí, jsem slavil! Děj se vůle Boží! Až dosud jsem vždy já navštěvoval Vás, nyní, až nebudu moci přijeti do Úhřelce, musíte Vy přijíti ke mně.

Zdrávi jsme se všichni navrátili. Mnozí odjedou domů již jako kněží. Abychom věděli, jak brzo doba ta přijde, udělali jsme si zvláštní „trhací kalendář“. Sepsali jsme všechny dny až do ordinace neboli svěcení a každodenně jeden lístek utrhneme. Je jich ještě hodně, ale i ty pomalu spadají jako listí se stromu.

Nejlépe by bylo, bychom několik listů utrhli najednou. Tak jsem to dělával doma malý, aby se milý mně čas přiblížil. Však čas neposlechl, a já se nemohl vynadiviti, že svátek ještě není, ačkoli jsem lístky vytrhal.

Nyní máme hodně studií a příprav ku slavné chvíli a budoucímu povolání. Teprve letos vystoupím veřejně na kazatelně, a ne jak si v Úhřelci přáli, před čtyřmi lety. Kážeme po Praze v kostelích a máme účastenství dosti hojné.

Malá nehoda se mi stala na zpáteční cestě z prázdnin. Nelekejte se, ani mě lokomotiva nepřevrhla, ani jsem nebyl přepaden, ale trochu jsem nachladl.

Ve vozích se mnoho topilo, já seděl hned u kamen, protože nás bylo ve vagoně jako slanečků. Dvéře se stále otvíraly, a tu buď hned na voze nebo když jsem v Praze vystoupil, ovanul mne nepříjemný větřík, tak že jsem musil na poradu k — Matesovi.

Nemocnice byla před svátky prázdna, teď jest plna do posledního místečka. Ale Mates, výborný znalec pacientů, vystěhoval rychle jednoho a mně udělal místo.

Musím prý se „vypotiti“, a bude dobře. Odevzdal jsem mu koření, které Jste, maminko, kdysi do mého kufříku zastrčila, a Mates povoněv k němu, prohlásil, že je lepší než dvacet medikamentův.

Také pan doktor mě prohlédl a trochu vypocení doporučil.

Tedy jsem nyní poprvé v nemocnici. Kollegové mi donášejí přednášky, jež si opisuji, abych nezůstal pozadu. Všecko mne zde pálí, a věru divím se velice, jak někdo může rád několik dní bez potřeby zde prodlíti.

Seminářský pořádek je zde docela přerušen, avšak slyším já každé zazvonění a v duchu připojuji se k modlitbám, jež v oratoři a kostele se konají.

Buďte bez starosti; tento, doufám, jest poslední dopis, který Vám v této nemoci píši. Za několik dní budu zdráv.

Lituji, že jsem se málo otužoval, málo tělocvik provozoval, abych sesílil. Oproti kollegům jsem příliš sláb zvláště na prsou, třeba v obličeji toho nebylo znáti. Díky starostem Vašim ještě dobře vyhlížím, ale že bych byl řezníkův syn, nikdo nechce uvěřiti. Rodiny tyto jsou svalovité, silné do kolikátého pokolení.

Tázal jsem se, zdali bledá barva mých lící není známkou vnitřní nějaké nemoci, a dostal jsem za odpověď, že jsem „hypochondr".

V nemocnici čtu pro poučení a zábavu a dovídám se zde na lože o četných bálech, věnečkách, plesech maškarních a jiných zábavách; mám hojnost času ku přemýšlení, a proto mi často mysl zaskočí v obor, ve který si přeji nejméně.

Počal bych snad nyní pro nějaký bál anebo věneček u „zeleného stromu" v Úhřelci litovati, že jsem vstoupil do semináře? Byl bych velice bláhovým. Ačkoli málo zkušeností mám, přece poněkud střízlivěji pohlížím na běh života. I ta radost na bálech mine, třeba trvala od šesti do šesti, a kdo ví, jak bude? Ovšem, pro chvílku potěšení člověk i velikou část života dává, ale naše dráha životní jinými cestami se musí bráti, jinde končiti než v tanečním reji.

Doufám, že také navštívíte strýce, že pan švakr Dusílek obleče se v čamaru — vlastně jsem chtěl říci v „kaiserrock" a holdovati bude tanci tak, až někde usedne a na jídelním lístku se dá do vypočítávání nějaké daně, jak obyčejně činívá.

Jaké Vám to píši masopustní nesmysly! Ale nevím, co bych Vám psal, a čtyři stránky vyplniti musím. Vedle kollega dopisuje také rodičům, ale neobrátil ani prvý list.

Co bych já za takový dopis od Vás dostal! Vyčítali byste mi, že na Vás zapomínám, že Vás nemiluji, a kdo ví, co ještě. Rád plním, co jsem Vám slíbil, a dělá mi to radost, že se některému dopisu zasmějete. Matinka si prý všechny mé dopisy ukládá, bude jich asi hodně. Na ostatky na nich upecte buchty a koláče. Vždyť se k jinému nehodí, a kdyby je někdo jiný četl než Vy, co by si pomyslil!

V nemocnici je také dieta, a proto se mně velice hodí, co jsem si přivezl. Mates totiž rád vidí, když „panu majstrovi nešmakuje". Jedlíky brzo vystrnadí. Jsem nyní živ z polovice ze svého.

Navštěvují nás mimo kollegy i páni představení, by se poptali po zdraví pacientů. Nevěděl jsem, co bych řekl, že mne bolí; ale Mates mne vzal pod ochranu. Stranou o mně pronesl úsudek, že musí býti se mnou zle, poněvadž mi „nic nešmakuje."

Od té doby dostávám lehkou stravu, a Matesa jistě mrzí, že se připravil o knedlíky, jež máme pravidelně třikráte týdně. Jeho žaludku lehká strava prý nesvědčí.

Dnes právě byl v nemocnici pan vicedirektor, když jsem Vám tento dopis dopisoval. Myslil, že skládám nějaké povídky, a nemálo se divil, jakou látku mám k takovým psaním. Vysvětlil jsem mu, jakým závazkem jsem nucen dopsati až do konce. Usmál se a řekl, abych Vás pozdravoval od něho, čímž mi přibude látky. Rád plním tuto povinnost.

Také já Vás ještě jednou pozdravuji, přeje sobě zdraví a Vám veselý masopust a pěknou zábavu.

František Šulina,
theolog IV. ročníku.

V Praze, 14. ledna 18**.

XXI.

Nejdražší rodiče!

Divili Jste se asi, že jsem Vám již na dva dopisy neodpověděl. Budu Vám psáti něco nemilého — nelekejte se však. Všecko jest překonáno.

Náš sluha Mates dobře měl, říkaje, že se mnou není dobře, a posléze lékaře k loži mému přivedl v neobyčejný čas, kdy nebývá prohlídka. Byl jsem důkladně prozkoumám, přišli i páni představení a konec konců — odpoledne mě drožka dovezla do všeobecné nemocnice.

Hlava mi jen hořela, nohy se pode mnou třásly. Ani nevím, jak po nové prohlídce jsem se dostal na studentské oddělení do postele, o niž jsem se před třemi lety při přednáškách opíral. Pomalu jsem upadl v bezvědomí, hlava se mi div nerozskočila. Dostavovala se hlavnička.

Kolem chodili lékaři, střídaly se obsluhovačky, nemocní kvíleli, o všem se mi zdálo jako ve snu, z něhož jsem se nemohl probuditi. Nevěděl jsem o sobě, horečka mnou zmítala.

Co se se mnou dálo, nevím. Vše se přede mnou jenom kmitalo. Vaši tvář, drahá matko, viděl jsem nejčastěji. (Tyto věty jsou rozmazány a sotva čitelny.)

S pomocí Boží pomalu jsem nabýval vědomí. Probouzel jsem se z hlubokého spánku. Hlas zvonu mě vyrušil. Myslil jsem, že mám vstávati do oratoře; chtěl jsem vyskočiti, však slabosť a dvě ruce mě zadržely. Klesl jsem znovu na lože, ale vědomí jsem již neztratil. Počal jsem poznávati, kde jsem, a co se se mnou dálo.

První na novém světě mě přivítala ne mnoho lichotivě opatrovnice.

„Však byste byl u Abrahama, kdybyste se nebyl dnes probudil. Byl nejvyšší čas.“

Mně bylo všechno jedno. První vzpomínka byla na Vás. Jak byste mne opatrovala a ošetřovala, drahá matko! Jak byste se o mne starali, rodiče drazí! Dobře, že jsem tuto těžkou nemoc přestál v cizině. Ušetřil jsem Vám bolestí a starostí.

Bůh všecko dobře řídí.

Nyní jsem již zvítězil nad nemocí; jinak bych Vám tento dopis ani psáti nemohl. Jsem sice dosud v nemocnici, ale již jako rekonvalescent. Zachovávám přísně dietu, šetřím se a pilně poslouchám lékařovy rady. Dnes teprve jsem otevříti směl došlé dopisy. První byly Vaše.

Také strýc mě zval na svatbu Lauřinu. Kollegové mu hned odpověděli, že jsem ve všeobecné nemocnici, však nikdo mě od strýce nenavštívil. Inu, již nemají žádné dospělé dcery.

Nyní když je se mnou již dobře, mívám četné návštěvy se strany představených i kollegův. Rádi by mi něco podstrčili, však přísné oko paní „vertrové“ hned všechno zhledne a zkonfiskuje. V tom případě jest v nemocnici veliká přísnosť. Dostal jsem od pana ředitele kornout dortu, ale zatím ostatní pacienti s opatrovnicemi o všechno se rozdělili. Dostávám jenom jísti, co je na černé tabulce napsáno, a dobře tak. Aspoň si nepohoršíme.

Nyní čtu mnoho na loži nebo v lenošce u kamen. Někdy předčítá jeden, a ostatní naslouchají. Předplácíme se na noviny, a malá knihovna jest nám k ruce. Později Vám o této knihovně více povím. Nyní toužíte, bych jenom o sobě psal. Jsem příliš sláb a ještě několik dní zde musím zůstati. Chtěl jsem opakovati přednášky, nebylo mi to však dovoleno. Přecházím v županu po pokoji a potřebuje-li ten, aneb onen něčeho, posloužím mu. Ani nevím, kdo dříve mně posluhoval.

Mluvil prý jsem mnoho a zvláště Vás, matko, jsem k sobě volal. Opatrovnice mají otužilou povahu, ale jedna se mi přiznala, že zaslzela nade mnou. Byl jsem tak opuštěn zde a matku prý jsem volal tak žalostně! Teď mi přinesli ze semináře aspoň podobiznu Vaši, milý otče a matko, bych Vás měl u sebe. V bolestech vzpomíná člověk na miláčky své, byť na ně byl i zapomněl. Já však vždy jsem Vás na paměti měl, a nyní tím více moje mysl Vás obletuje.

Těší mě velice návštěva kollegův ze semináře, ale že nikdo ze známých a přátel ke mně se nepodíval, ač vědí o mé nemoci, to mě bolí. Však přece někdo zde byl! Ani byste neuhádli! Milého mého pana švakra sestra Anežka, která přede dvěma roky u nás návštěvou trvala, byla pozvána do bálu na Žofíně. Také mě chtěla v Praze navštíviti, avšak nenalezla mě v semináři. I vypravila se za mnou do nemocnice. Ani nevíte, jak mne tato návštěva potěšila. Vlastním očím jsem nechtěl věřiti, až se Anežka ptala po Šulinovi a ke mně se přiblížila. Dobrá duše!

Nakoupila cestou do nemocnice ovoce a cukroví, avšak radosť mi udělala jen ochotou a přízní svojí. Rozdal jsem vše mezi kollegy. Přijela do Prahy, by užila masopustních radovánek, ale nyní nechce již do zábavy, ač jí sám domlouvám. Denně mě navštěvuje jako milosrdná Samaritánka.

V nemocnici přestává všecko ostýchání, proto se také nikdo nad tím nepozastavuje, že mě navštěvuje mladá dívka.

Snad bolesť sdružuje lidi.

Anežka sama chtěla Vám napsati list, abych prý se nenamáhal, každou chvíli nabízí mi svoje služby a nerada mne opouští, když čas k návštěvám dovoleným minul. Nevím, co si mám o této šetrnosti a se mnou útrpnosti mysliti.

Odhalila mi také nitro duše své, když jsem se jí vyptával, proč je dosud svobodnou, když již před lety byla zasnoubena. Přiznala se hodná duše, že byla zrazena, že se její nápadník dávno s jinou oženil. Také prý k němu mnoho náklonnosti necítila a nyní poznala, že Bůh vše dobře řídí. Nebyla by šťastnou.

Posýlal jsem ji nejednou domů, ale vždy se vymlouvá, že má dovolenou na neurčito a příbuzných, u nichž pohostinsku bydlí, nikterak neobtěžuje. Aby pravdu svých slov dotvrdila, přivedla svoji přítelkyni ke mně, a ta vše do slova opakovala, Ano, nabídly mi, abych pro zotavení k Anežčiným přátelům se na čas přestěhoval, což však neučiním.

Již se cítím dosti silným, za krátký čas, až lékař dovolí, dám se odvésti do semináře, čímž návštěvy Anežčiny nadobro přetrhnu. Nechci jí podati příležitosť k nějakým domněnkám a zvláštním citům. Již jsem k podobným věcem příliš rozumný a obezřetný.

Poněvadž zde mnoho peněz potřebuji a rád bych opatrovnice

slušně odměnil, pošlete mi nějaký zlatý mimořádně. Obvyklou zásylkou vystačuji úplně, ale tento měsíc mám mnohem větší vydání.

Již tedy buďte o mne bez starosti a děkujte Bohu, že vše tak šťastně dopadlo. Pozdravuje Vás všechny

František Šulina,
ve všeobecné nemocnici. — Č. 80.

V Praze dne 15. dubna 18**.

N. B. Přikládám list od Anežky.

XXII.

Vroucně milovaní rodiče!

Hned předem Vám oznamuji, že již ve všeobecné nemocnici nejsem. Chtěl jsem cestu z nemocnice vykonati pěšky, ale byl jsem tuze sláb, a proto mi cesta trvala dvě hodiny. Nikdy nezapomenu na tu cestu. Jak jenom člověk seslábne za měsíc! V pokoji jsem již chodil dobře, také na Karlovo náměstí jsem se za slunného odpoledne odvážil, ale delší cesta velice mne unavila.

Zase jsem se dostal ku známému Matesovi, abych se trochu vykřesal a pomalu se do života a pořádku seminářského vpravoval.

Dostala Jste se, matko, šťastně domů? Ani jsem se nenadál, že takovou cestu až do Prahy vážiti budete, byste mě v nemocnici navštívila. Věřím rád, že Jste mne nemohla poznati. Změnil jsem se, tváře mi pobledly, ale všecko se zase obrátí. Byla to sice těžká nemoc, ale s pomocí Boží jsem ji přestál.

Polekali Jste se, pan švakr všecko snad sváděl na seminář, a já si zatím vše uhonil doma. Vy pak Jste se nedala zdržeť a nejbližším vlakem Jste přijela za mnou. Bůh Vám odplať všecku tu velikou lásku.

Chtěla Jste zůstati zde, až se úplně uzdravím, denně Jste byla v nemocnici, celé hodiny se mnou proseděla. Milá nám všem Anežka Vás ke mně doprovázela, s Vámi sedala u lůžka nemocného, místo aby se bavila, tančila a se veselila.

Díky Vám, matko drahá, že Jste Anežku z Prahy odvezla. Odlehčilo se mi, kámen spadl mi se srdce. Ani nevím, čeho jsem se v její přítomnosti lekal. Prosím Vás, vynahraďte jí, co pro mě v Praze učinila.

Ó, jak rozdílná to obsluha, z rukou mateřských a z rukou najatých! Jinak nemohu si stěžovati, peníze vynutí i rychlejší a dbalejší obsluhu, ale pod Vašima rukama jsem okříval vůčihledě.

Nyní poznávám opět jednu smutnou stránku budoucího povolání svého — o s a m o c e n o s t, o p u š t ě n o s t. Dokud je člověk zdráv, necítí jí tak, ale když jest nemocen, pak cítí opuštěnosť celou tíhou, poněvadž lidé obyčejně v podobném stavu jsou opuštěni i od nejvěrnějších přátel.

Já si ještě nesmím naříkati. Vy jste podnikla k vůli mně dalekou cestu, Anežka byla stále u mne, kollegové mne navštěvovali, páni představení docházeli — zač jsem se jim osobně poděkoval — a Vaším ponuknutím také strýcova rodina si mne všímla. Hůře by bylo, kdybych onemocněl daleko od Vás, svých přátel a kollegů mezi cizími lidmi v těsném pokojíku — na kaplance! Než Bůh ani potom neopustí svého služebníka.

Až podruhé budu nemocen, — čehož si přeji nejméně, — poslechnu rady Vaší a zvolím si nemocnici u Vás ve starém našem domě, kde se mi dostane ošetření nejpečlivějšího. Nyní však nemyslím na novou nemoc, ale na pevné zdraví, abych všechno pomalu dohonil a při zkouškách obstál

Anežka mě zásobovala knihami dle mého přání, ale jak jsem Vám psal, v nemocnici jest knihovna studentská, a kdo chce se z ní vypůjčovati, musí přistoupiti za člena knihovního spolku a platiti měsíční poplatek. Tento spolek nemocných, čtení chtivých studentů má za předsedu zpravidla takového pacienta, který má naději dlouho v nemocnici si pobyti. Podobně má se to s pokladníkem a jinými hodnostáři. Volba bývá ovšem velmi často a také členové spolku se příliš střídají.

Tento spolek koná schůze, k nimž se nikdo neschází, ale všichni pěkně na postelích ležeti zůstanou. Jednatel musí býti rekonvalescent a jediný sedí u stolu a zapisuje.

Celé jednání vyhlíží tak, jakoby nemocní diktovali poslední vůli, a jednatel ji zapisoval. Jinak jest to spolek velmi prospěšný. Nemocným působí mnohou zábavu.

Abych Vám vypisoval, s kým jsem v nemocnici se stýkal, bylo by zbytečno, poněvadž Jste všechny pacienty v našem pokoji viděla, s nimi mluvila a jim zásoby potravin, jež Jste pro mne přivezla, rozdala. Dlouho na Vás vzpomínali, přejíce si, by takových matek několik za týden se dostavilo. Vy pak Jste byla potěšena, že i jiným radosť Jste mohla způsobiti.

Dostal jsem několik dopisů z Úhřelce, v nichž se přátelé moji po mém zdraví poptávali. Později jim poděkuji za lásku, kterou ke mně projevili, nyní pak tázajícím se na mne oznamte, že jsem již úplně zdráv a docházím na přednášky.

Spolu vyslovte laskavě mé díky Anežce za všechny služby, které mi prokázala. Je-li dosud u Vás, vynahraďte jí vše Svojí láskou. Stojí-li dosud o zábavy, ať ji pan švakr uvede do naší maloměstské společnosti. Nevím, jak bych jinak hodné té dívce všecko splatil, a vzpomenu-li si, kolika zábav se pro mne odřekla, (a to je v jejím věku mnoho!) jak mě navštěvovala a vzorně ošetřovala, nabývám jistoty, že se jí nikdy neodslouží.

Náš Mates Vás žádá zdvořile o trochu koření, jímž jste mě, matko, obdarovala. Vaří je pilně majstrům, a v nemocnici je stále dosti místa. Vypotí se každý, a je dobře. Jste-li ještě zásobena, udělejte Matesovi malým darem radosť.

Až půjdete, drahá matko, do kostela, a doufám, že chodíte jako dříve denně, vyřiďte jako vždy mé poručení panu faráři, že objednané knihy co nejdříve dojdou spolu s účty, jež jsem v Praze u knihkupců zapravil. Žádanou mši pro chór pošlu co nejdříve. Kollega vše za mne obstaral, tak že i této mně milé povinnosti dostáti mohu. Také Vám posýlám spolu se zásylkou na faru několik knížek, v nichž se můžete v postě pobaviti. Zajisté se Vám budou líbiti, leda že pan švakr nad nimi zabručí. Ten ať hledá zábavy u „zeleného stromu“. Však se také brzo té „svobody a volnosti“ nasytí.

Abych opět nezačínal zas o něčem známém, raději skončím s obvyklým pozdravem všechněm od **Františka Šuliny.**

V Praze, 26. května 18**.

N. B. Brzy odepište!!

XXIII.

Vřele milovaný otče a matko!

Přiblížila se vážná a veledůležitá doba, kdy touha moje bude vyplněna; dne 15. července budu vysvěcen na kněze. Prosil jsem Vás posledně o radu, a Vy Jste ponechali vše mně k rozhodnutí. Vyžádal jsem si od Vás požehnání, a Vy vyprosili Jste mi je na Bohu. Díky vzdávám Vám za vše, za vychování, za všechnu péči, za probdělé noci, za mnohé starosti a nevýslovnou lásku.

Knězi jest opustiti otce i matku i přítele a jíti na místo, kam byl poslán, kde jest ustanoven duchovním správcem věřících. Proto se s Vámi tak loučím a Vám za všechno děkuji, poněvadž se s Vámi dříve nebo později rozloučiti musím, a nic mě zdržeti nemůže v kroku tom. Jsem sice i nadále Vaším synem, ale nenáležím Vám. Kněz jest sluhou svého povolání!

Zvu Vás opět do Prahy ne na pouť, ale abyste přítomni byli svěcení mému na kněžství. Vím jistě, že zavítáte v sobotu sem, a čekati Vás budu toužebně. Byli Jste tu dvakráte na pouti, jednou u mého lože, nyní jistě se uprázdníte a poslední za mnou cestu do Prahy podniknete.

Maminka se již o prázdninách těšila, a všechno jsem Jí musil vysvětliti a napřed vypravovati. Strýc Vás opět přijme k sobě, a pak odjedeme všichni společně. První mši sv. neboli primici dle úmluvy budu míti doma ve svém rodišti. Pan farář ani jinak nedal, a dávno již máme vše umluveno. Jsem prý z Úhřelce, pokud pamětní kniha sáhá, třetí kněz, a horšil by se lid na mě, kdybych primici zde v Praze odbyl. Pouť u nás jest příhodnou dobou, a pan farář laskavě již všechno obstaral.

Pokud mi bude možno, vyjdu Vám vstříc na nádraží. Potěšíte se opět jednou s Prahou a zvláště to mě těší, že i pan švakr dovolenou si vzal a v památný pro mě den do Prahy zavítá. Snad mě chce usmířiti. Jeho sestra slečna Anežka, tuším, opět jest v Praze. Aspoň se mi zdá, že jsem ji potkal ve Stromovce, a několikráte byla u nás v kostele. Nevím, co ji do Prahy táhne, když každý spíše venkova v létě vyhledává.

Kolik možno, tolik ať Vás přijede; ve velebném chrámě sv. Víta jest pro všechny dosti místa, a mně uděláte nesmírnou radost. O vše se Vám postarám a po případě i v hostincích byty opatřím.

Zkoušky jsem udělal dobře a nyní se jenom připravuji k důležitému okamžení. Bůh mi budiž nápomocen, a Vaše modlitby doprovázejte mě cestami života! Krok to důležitý, a nevím, jak obstojím ve všelikých zkouškách. Kéž anděl strážce vždy mne doprovází.

Posýlám Vám spolu několik pozvání, jež dle libosti ve městě rozdejte těm, jež na primici pozvati chcete. Sám si hned předem označuji pány učitele, kteří mně k dobrému vedli, kollegy, kteří se mnou studovali a právě v Uhřelci jsou na prázdninách, strýce, souseda Kytku, švakrovu sestru Anežku a jiné. Na pokrevné přátely nezapomeňte. Nechci nikoho minouti.

Co se týče oběda, bude několik hostí na faře a několik u nás doma. Šetřiti nesmíte. Vždyť již od Vás ničeho — bohda — nebudu požadovati.

Rozechvěním píši páté přes deváté. Rád bych Vám ještě mnoho věcí oznámil, ale v poslední chvíli, když jsem již péro do ruky vzal, jakoby se mi myšlénky z hlavy vytratily. Až po svěcení nabudu opět klidu a poslední prázdniny u Vás ztrávím. Nevím, jak dlouho potrvají, ale těším se na ně velice. Musíte mi přichystati také výbavu do jednoho pokoje, což však — jak jsem doslechl — dávno Jste laskavě obstarali.

Na brzkou shledanou v matičce Praze!

O požehnání Vás prosí Váš upřímný syn

František.

V Praze, dne 10. července 18**.

XXIV.

V Dobřenci, 1. srpna 18**.

Vroucně milovaní rodiče!

Dosud tanou mi na mysli důstojné okamžiky, jež jsem při svěcení a primici zažil. Všecko minulo tak rychle. Nevím, jak mám Úhřelci děkovati za všechnu slávu. Každý spolek se primice slavnostně súčastnil, všechno město mně přálo, a starý náš chrám i se hřbitovem nemohl obsíci veškerých zástupů. Nikdy jsem si takovou primici nepředstavoval.

A co Vy Jste měli starosti, co běhání, až nohy vypověděly otci veškeru službu. Všichni Jste se namáhali, i pan švakr přispěl hřivnou svojí, začež mu mnohé díky vzdávám. Přihlásili se nyní ke mně přátelé, jichž jsem nikdy neznal, a kteří nikdy o mne nestáli.

Na hradě u sv. Víta byla také Anežka. Zahledl jsem ji, když jsme kráčeli od oltáře. Ale na primici se nedostavila, ač jsme ji pozvali. Podivná dívka!

Rozloučení, o němž jsem Vám psal, nadešlo brzo. Strýc vzpomněl si, bych ho nějaký čas zastupoval. Nikdy jsem u něho nebyl a jenom jsem slýchal od otce, že bratr jeho jest farářem v Dobřenci. Nyní jako novosvěcenec milerád jsem přijal pozvání jeho, abych se na čas k němu podíval. Také Vy Jste radili, bych co nejdříve do Dobřence jel, aby přátelství dvou bratří opět se obnovilo. Byl jsem mile přivítán a zaujímám nyní dobřeneckou kaplanku, poněvadž strýc dlouhý čas jest bez kaplana. Práce má mnoho, jest mu starati se kromě o kostel, školu a duchovní správu také o hospodářství. Jest na svá léta a mnohé starosti ještě svěží. Jenom na loupání v údech si časem stěžuje, a proto chce odjeti do lázní.

Mne vlastně zavolal do Dobřence proto, bych ho zde po čas letní saisony lázeňské zastupoval. Také bude patron přestavovati faru, a strýc se bojí prachu a rozličných nepříjemností.

Já bych sice rád zde zůstal, pranic sobě nedělaje z nepříležitostí a trochu práce, ale jsou to letos poslední prázdniny, jež mohu u Vás, moji drazí, ztráviti. Vždyť ani nevím, jak dlouho budu doma ponechán. Pojednou bych snad musil přímo z Dobřence na svoji štaci a strýci bych léčení překazil. Proto nejspíše odřeknu a poukáži pana strýce, by si některého kněze z nedalekého města na výpomoc vyžádal.

Však dříve se táži Vás, abyste mi poradili, a chcete-li, pište tak, abych dopis strýci mohl ukázati, že si přejete, bych co nejdříve domů

se odebral. Slíbil jsem také věrnému příteli svému, kaplanu v Úhřelci, že ho týden zastupovati budu, by se mohl podívati k rodičům. Dávno učiněný tento slib mě váže.

Ostatně jsem úplně zde spokojen, třeba strýcova hospodyně — nevím, jakým způsobem — velmi jest „opatrná". Jíme, co dá dům, a ještě i toho jest po skrovnu. Na pivo docházíme do hospody, a strýc mě zasvěcuje do všech potřebných vědomostí v oboru hospodářství. Také sousedé jsou všichni hospodáři duší tělem, a tak jsem z idealního semináře vpadl v čirou praxi.

Dosud zastupuji strýce ve všem; v neděli jsem kázal, křtím, chodím k nemocným po neschůdných cestách a jiné funkce vykonávám.

Poprvé jsem byl u nemocného, který měl černé neštovice, a do smrti nezapomenu na dojem ten. Kdybych zde zůstal po celé léto, měl bych pěknou práci — vyhotoviti k matrikám rejstříky, abych zanechal v Dobřenci po sobě památku.

Lidé se domnívají, že jsem zde již kaplanem, proto neposýlají povozu k nemocným; kaplan má prý mladé nohy. Také jsem měl na rychlo přistoupiti asi k desíti spolkům, z nichž jeden má název: „Čtenářsko-hospodářsko-včelařsko-zábavní beseda".

Kdybych přistoupil za člena, snad by i můj stav dali do svého štítu! Pozoruji pomalu poměry a sbírám si zkušenosti, jichž budu brzy potřebovati. Poněvadž se celé jedno křídlo fary přestavovati bude, zůstávám ve spoustě nářadí jako na barikádě. V prázdných chvílích vytahuji z archivu staré knihy, oprašuji je a prohlížím.

Čekaje Vaší brzké zprávy, zůstávám Vaším věrným synem

Františkem.

NB. Všem známým srdečný pozdrav!

XXV.

Milý velebný Pane!

Snad již vědomosť máte, že Jste k nám ustanoven za kooperatora. Jistě Jste se ulekl, spatřiv štaci n ě m e c k o u. Než nedělejte si z toho nic; není všechno takové, jak se o tom mluví a píše v novinách. Náš lid jest hodný a nepopřeje sluchu hned štváčům, kteří by jej rádi o víru a lásku ku spolubratřím připravili. Nebojte se pranic, i Čechy na osadě naší naleznete. Já jsem na příklad hned jeden, lékař jest Čech, několik pánů od finance a jiní se k českému jazyku přiznávají.

Kostel jest u nás nový a pěkný, paramentů hojnosť, a hlady také nezemřete. Dostanete, jak Vám známo, 210 zl., z nichž polovičkou zaplatíte stravu a obsluhu. Štola není velká, a člověk často za vděk musí vzíti naturaliemi. Však uvidíte.

Škol Vás čeká hojnosť a práce také bude dost a dost. Připravte se na kázaní na sv. Václava. Snad poprvé budete německy kázati, proto si vyberte něco krátkého. Náš lid jest ke kaplanům Čechům velmi shovívavým a zlobí se jenom na to, že sotva některý se dobře německy naučí, již odchází odtud.

Můžete zůstati ještě doma až do neděle před sv. Václavem. Kdy

přijedete, pište, bychom Vás uvítali na nádraží, o čemž se ještě umluvíme.

Pozdravuje Vás Váš farář

Antonín Schourek.

V Sorgendorfu, dne 12. září 18**.

Douška: Na to nejhlavnější a pro Vás nejdůležitější bych zapomněl. Nábytku s sebou voziti Vám netřeba. Kaplanka zdejší již jest opatřena nejpotřebnějším nábytkem. Před lety zde totiž zemřel kaplan a nábytek odkázal svým nástupcům dědičně. Dobrořečte tedy zvěčnělému zakladateli a ničeho s sebou zbytečně nevozte.

XXVI.

Sorgendorf, 15/9 18**.
(Překlad z německého.)

Vysoce Důstojný Pane!

Dověděli jsme se, že Vaše Důstojnosť ráčí býti naším duchovním otcem; nemeškali jsme tudy, bychom Vás hned pro věc důležitou získali, dříve než jinými — nám nepřátelskými lidmi — přemluven budete. V obci naší jest před pěti roky nařízena beseda zpěvácká, která veškeru elitu zdejší v sobě obsahuje. Ačkoli výhradně politiku nepěstujeme, přece odebíráme desatery noviny, z nichž šestery nás zdarma docházejí, z čehož ráčíte viděti, že si nás ve Vídni, Berlíně a Liberci velice všímají.

Naše beseda jest mocnou hrází proti nepřátelům, jest středem probudilých lidí, a proto i Vás zveme za člena a při budoucích volbách jistě se do výboru dostanete. Místní lékař a farář s jinými jsou našimi protivníky a předchůdce Vašeho přemluvili, že se k nám nepřidal. Však zde také pranic nebyl oblíben a za rok se vystěhovati musil.

K Vám však, Vd. pane, máme důvěru, že budete naším údem, a proto Vám posýláme hned lístek přijímací a slavnostně Vás uvítáme na nádraží. Kdyby Vám druhá zdejší beseda psala, vraťte jí pozvání a buďte jenom n á š.

Kdo mezi Němci žije, musí i naše zájmy hájiti. Do adventu máme ještě několik zábav; bavíme se znamenitě.

Pozdravujeme Vaši Důstojnosť a mnoho dobra Vám přejeme.

Andreas Wagner,
starosta.

Johann Löwy,
jednatel.

XXVII.

Vřele milovaní rodiče!

Prozatím krátkou podati Vám chci zprávu, jak jsem se do Sorgendorfu dostal. Na cestě jsem se již dověděl, pokud jsem horlivým vypravovatelům rozuměl, že moje štace není mnoho závidění hodna, aspoň co se týče polohy a společenských poměrů. Proto abych se vyhnul všemu vítání, schválně jsem psal panu faráři, že přijedu o den později, nežli se skutečně stalo. Později sám schválil můj úmysl.

Cestou jsem se zastavil v Karlových Varech, kde se mi velice líbilo a mnoho známých z Prahy jsem nalezl. Kéž bych nikdy těch

ani oněch lázní nepotřeboval! Podívati se do lázní, jest hezké, však užívati jich z potřeby, nikdy není mnoho příjemným při všem pohodlí a radovánkách. Není nad zdraví!

Až do Sorgendorfu dráha nevede, proto jsem musil kufry nechati na nádraží a jeti poštou na místo. Krajina jest zde příliš hornatá. Jeli jsme s kopce do kopce a časem jsme musili slézti, bychom koním ulehčili. Na podzim hornatá zdejší krajina ještě se mi líbila, ale jak bude v zimě? Kolem cesty stojí zakrslé divoké stromy, a pole jsou vroubena většími menšími lesíky.

Hovorný kočí již mě také s kolaturou seznamoval. Rozlehlá jest, pravda; jeli jsme toliko mimo jednu vesničku, ostatní vystupovaly z mlhy, vykukovaly z lesů a kryly se v úžlabinách.

Přiznám se, že mně veselo nebylo na této cestě. Stará bryčka hrkala na kamení a kořenech, koně často klopýtli. Na moji otázku kočí odpověděl, že tato cesta jest ještě nejlepší ze všech v okolí. V zimě prý musí každý seděti doma, daleko se vypraviti sám ani nesmí. Závěje bývají veliké, a horalé čekají, až sníh umrzne; pak jezdí ne bez nebezpečí po pevném škraloupu.

Jak jsem hned viděl, užiji dobře vysokých juchtovic, jež Jste mi dali ušiti.

Přijeli jsme za les, a před námi se prostírala malá rovina. V dáli opět vystupovaly hory a stráně porostlé lesem.

„Jsme u cíle," řekl kočí, do zadu se obrátiv.

Opravdu se objevila před námi vesnička, jejíž ulice asi daleko sáhaly, podle potoka se vinouce. Vesnice sama skládá se z málo domů, mezi nimiž vyniká kostel se dřevěnou zvonicí a nová škola.

Dal jsem si zastaviti a slezl jsem. Půjdu pěšky, rozhodl jsem se, bych urovnal své myšlénky a kolem se trochu rozhlédl. Kočí se beztoho divil, že jsem tak dlouho drkotání snášeti mohl, a ničeho nenamítal.

Na chvíli jsem si sedl na pokraji lesa. Listí již žloutlo na stromech, a poletovalo babí léto. Bude zde tuším zima nejdelším ročním časem. Teď by nebyla krajina zlá. V létě, když se vše zelená, vše květem voní, když stromy pryskyřicí dýchají, okřeje člověk v takovém horském zákoutí.

Ale jak bude v zimě?

Rozhlédl jsem se kolkolem a viděl jsem chalupy na vysokých stráních, jakoby je tam přilepil. Mezi lesy vystupovaly šedé střechy, a v pravo na stráni se otáčelo kolo větrního mlýna.

Rád bych byl déle odpočíval, ale slunce se klonilo k západu. Pomalu jsem se bral ke vsi. Bryčka se již dokolébala do vsi, kde odloží dopisy a pojede dále. Sorgendorf je dvakráte za týden spojen s ostatním světem.

Jakási úzkosť mě pojala, když jsem se blížil ke vsi. Netajím, že mi bylo do pláče. Zde tedy mám ztráviti nejméně celý rok! Jak se mi zde povede?

Z myšlének jsem byl vyrušen řadou dětí, která ze vsi proti mně se hnala. Nešly ze školy, byly bosy a bez čepic, bez šátků. Ukazovaly si na mě, a obličeje jim zářily.

„To je on — nový pan páter," slyšel jsem z daleka.

Přece mi jde někdo naproti. Děti se přede mnou zastavily, a

když jsem se přiblížil, daly pozdravení. Ani jsem nepomyslil a vyhrkla ze mne česká odpověď „Až na věky“ — Však rychle jsem se opravil.

Zapomněl jsem, že jsem v Němcích, v tak zvaném „uzavřeném území“, kde ani slovo české nesmí zaznítí. Tím větší tíseň na mě — Čecha duší i tělem — připadla. Aspoň snad mysliti česky budu moci a Vám, drazí rodiče, česky dopisovati.

Děti se hned do lásky mé zamlouvaly. Vypravovaly, kam které chodí do školy, jak se jmenuje, a spolu se tázaly, biji-li rákoskou. Skomolené mluvě dětské — dialektu to v dialektu — nemnoho jsem rozuměl. Však přece takovým uvítáním jsem byl velice spokojen.

Děti rozebraly moje věci, až by se byly popraly o deštník. Dva chlapci se hned přihlásili jako ministranti, bych snad větší k nim měl šetrnosť.

Brzo jsem zvěděl, kde jest hospoda horní a dolní, kde mlýny, škola, byty učitelův, kde besedy zpěvácké a jiné místní znamenitosti.

Chlapci se předbíhali u vysvětlování a vypravování. Již jsem znal nejhodnějšího a nejrozpustilejšího žáka ze školy. Když jsme se blížili vsi, dostavila se nová posila, v níž byli druzí dva ministranti-náhradníci.

U poslední stodoly se vesnická chasa rozběhla, že jsem s nosiči osamotněl. I tito by se byli rádi uvolnili ze služby, by doma rychle oznámiti mohli, že „pan páter“ již je zde. Dav si ukázati faru, propustil jsem je.

Pan farář již mi šel naproti. Je to malý, silný pán s dobráckou tváří a holou hlavou.

„Vy Jste nám to vyvedl!“ volal z daleka, na můj pozdrav odpověděv česky. Uslyšev známé zvuky mateřčiny, hned jsem byl veselejší

„My chtěli zvoniti — a zatím náš velebný pán přikluše pěšky.“

„Před vesnicí jsem sestoupil z dostavníku.“

„Pomalu, pane! Sorgendorf jest městysem. Má dva výroční trhy, purkmistra a stopadesát čísel i s pastouškou. Než, prozatím nechme vesnice a pojďme do vnitř. Bude to překvapení!“

A bylo pro mne i pro páně farářovu hospodyni. Jak vidíte, byl jsem panem farářem velmi vlídně — po bratrsku — přivítán, ale hospodyně, jeho mladší sestra, vůbec paní Mári zvaná, nemnoho vlídně mě uvítala, čehož jsem si hned ani nepovšimnul.

Před večeří jsem si prohlédl faru, kostel a posléze i svoje obydlí — první kaplanku. Pomíjím ostatní a seznámím Vás zatím ještě s tímto koutečkem. Jest to nárožní pokoj o dvou vysokých oknech, jež velmi špatně přiléhají. Jedno je zamříženo. Tím oknem vidím do farské zahrady, na jednu vesnici a lesy. Druhé okno je do vsi. Naproti stojí škola a selská stavení. Poblíže hřbitov uprostřed polí a lesíků. Přes střechy viděti Chlum, pohraniční to bod mezi Čechami a Saskem. Můj pokoj jest na stěnách šedě a na stropě strakatě malován. Dříve ke kaplance náležely dva pokoje, nežli jsem však přišel, společné dvéře byly zahraženy armarami. Abych doplnil fundus instructus, v koutě stojí kamna velmi chatrná. V kaplance mě přivítal roj much. Po čas opuštěnosti zde bydlela děvečka.

Nyní užívám nábytku zděděného. Stůl jest poněkud již rozviklán, jsou zde dvě stolice, veliká armara, ve výklenku přihrádka na knihy,

umývadlo a klekátko. Tu a tam ještě kniha, pohozený účet, dopis, vše v neladu, jakoby se včera majetník odstěhoval.

Hned jsem si dal vše do pořádku. Kufry došly do večera, ministranti pomohli pakovat, a kostelník se divil, proč jsem sem s tolika věcmi se „štrachal".

„Sem chodívají páni páteři toliko s brevířem pod páždí a s holí v ruce," oznamoval hovorný muž. „Žádný zde nevydrží déle než rok. Ano, někdy i dva se v roce vystřídají. Poslednímu panu páteru jsem hned, jakmile přišel, doskočil pro papír na žádosť, aby byl přesazen. A také odtud jiní utekli. Inu, vyhlídky zde nejsou žádné, práce mnoho, obsluha špatná, peněz málo. Nadarmo jste si dělal výlohy."

„A což kdybych já zde zůstal? Kdyby se mi zde zalíbilo?" řekl jsem opravdově.

„Pak byste si, velebný pane, sám nerozuměl. Kdo nemusí, jistě zde nezůstane ani den. I učitelé se zde střídají co rok —"

Pěknou jsem to uslyšel útěchu hned prvního dne, avšak nelekám se ničeho. Dokáži všem, že zde zůstanu, jenom pokud bude možno. Jsem dosti silen, abych překonal všechny překážky, a pak doufám v pomoc Toho, který mě všudy doprovází, a v jehož ochranu Vás všechny poroučím. Pozdravuje Vás všechny

Fr. Šulina, kooperator.

V Sorgendorfu, dne 29. září 18**.

XXVIII.

Milý pane švakře!

Nejednou Jsi si neprávem stěžoval, že Ti mimo ve svátek sv. Jana Nepomuckého nikdy nepíši, což já vyvracím důvodem tímto: Píši-li domů rodičům, posýlám dopis všem společně, a jak jsem se přesvědčil, drahá sestřička každý list můj do prvního poschodí si odnáší, ač jej zase matce spravedlivě odvésti musí. Ukládá si matinka všecky moje dopisy, jakoby z nich knihu složiti chtěla. Zatím nestojí za uschování.

Dnes však zvláště Tobě, pane švakře, píši, abych Ti poděkoval za dar, kterým Jsi mě k ordinaci — ovšem trochu pozdě — poctil, a který mne v tyto dny do Sorgendorfu došel. Nedivím se, že se taková práce opozdila, když musila mnoho dílen projíti, než na mé stěně důstojné místo zaujala. Však se podivně vyjímá kropenka ta mezi vetchým nářadím a je předmětem obdivu malých i velkých.

Budiž Ti dík tisícerý!

Stkvostně vykládaná kropenka asi zakončuje řadu darů, jichž se mi laskavostí přátel a známých dostalo. Ani nevím, od koho došly dva pěkně pracované koláry. Tuším, že štědrou dárkyní Tvoje sestra Anežka.

Nejvíce se ovšem o mne postarali moji rodiče. Málo který novosvěcenec s takovou výbavou se stěhuje na první štaci. Čtyři bedny nemohly obsíci všechno prádlo, šaty a jiné potřeby. Na mnoho let jsem zásoben a ještě jsem musil plnou armaru doma zanechati. Také Jste se až zbytečně o moji budoucnosť postarali, uloživše pro mne podíl z otcovského jmění deset tisíc zl. Dá Bůh, že jich ku své výživě nebudu potřebovati. Kdyby mě stihla nemoc, útočiště moje jest u Vás v Úhřelci. Ale starostlivý otec jinak nedal. Ať prý si s podílem tím naložím dle libosti. Ty, švakře, jsi se vším spokojen.

Až dosud se mi zde líbí; na Všecky Svaté byste si sem mohli někdo udělati výlet. Ty stále sedíš v kanceláři, krev se ti nikdy nerozproudí, přijeď s matkou aspoň na den do Sorgendorfu. Taková vyjížďka Ti bude užitečna. Již jsem v té příčině rodičům psal, jak Jsi zajisté slyšel.

A nyní poslyš, co se mi stalo.

Přišel jsem do Sorgendorfu, ještě jsem ani krejcaru neviděl, jaká bude moje služba, nevím a již jsem dostal platební rozkaz, abych co nejdříve zaplatil taxy celkem čtyřicet zl. Nevím, jaké o tom paragrafy platí, ale zdravý rozum praví, že mi nikdo nemůže taxy vyměřovat a k zaplacení mne nutiti, když nevím dosud, co dostanu, a ničeho v rukou nemám. Ze 210 zl. pak by nikdy takové taxy nebyly. Pan farář míní, že mně počítají štolu a byt. Štola však je zde tak nepatrná, že se ani do příjmů počítati nemůže. Místo peněz dostávám stůčky lnu, jímž Vás brzo obšťastním, aby maminka měla v zimě co dělati. Také jsem již dostal od křtu drozda pro obveselení v mé samotě a za cestu do sousední školy dva sáhy pařezů. Ještě prý přijdou sušené švestky a houby, pašovaný tabák a peří do peřin. Z takové štoly se jistě daň z příjmů předpisovati nemá a nemůže. Rovněž z bytu prý platiti nemusím, faru stavěla obec, a žádný kaplan ještě nájemného neplatil.

Proto se k Tobě utíkám se žádostí, abys mě poučil, jak se mám zachovati, bych nedostal exekuci nebo naposledy nebyl zavřen. Ty znáš všechny paragrafy, vyber potřebné pro mě, a já je zašlu bernímu úřadu, že se podiví, jak jsem „fikaný“. Buď tedy tak dobrý. Platební rozkaz přikládám, ale tatínkovi ho do ruky nedávej; jak je horlivý v placení daní, snad by jej sám vyplatil.

Pozdravuji moji milou sestřičku, Vaše dítky roztomilé, své drahé rodiče a zůstávám věrným Vaším přítelem.

František Šulina.

V Sorgendorfu, 1. října 18**.

XXIX.

Milovaný otče a matko!

Odbyl jsem si prvou lázeň, to jest, poprvé jsem německy kázal. Ani nevěříte, s jakými obtížemi jest Čechu na německé štaci pracovati. I kdyby dobře německy uměl, přece nerozumí osadníkům, a tito jemu. Dialekt zdejší jest úplně skomolen, a pan farář, který zde dvacet let působí, mnohému slovu podnes nerozumí.

Zajisté toužíte věděti, jak to s mojí němčinou dopadá. Nevalně. Na gymnasii jsme se nepovinnému předmětu mnoho neučili, a také pouhý překlad bez cvičení samostatného by nám mnoho nepomohl. Nebylo tedy ani příležitosti německy se naučiti! Student jest příliš velikým idealistou, aby se horlivě učil němčině. V Praze jsem se také nenaučil mnoho a tak jenom o posledních prázdninách něco pochytil z novin, jež jsem jen pro cvik odebíral.

Když se Čech sem dostane a zápasiti má se všemi nesnázemi, jest mi věru do pláče. Pranic se nedivím svému předchůdci, že kázaní čítal, a jinému, který oslovil s kazatelny shromážděné po česku. Kdybych neměl výbornou paměť a jazyk poněkud ohebný, nevím, jak by to bylo dopadlo.

Svatou mají posluchači trpělivosť s kazatelem, který odříkává, čemu se s pílí bezpříkladnou naučil. První kázaní ani snad účinku nemá, poněvadž nevychází ze srdce a není pronášeno s náležitým důrazem a přesvědčením opravdovým.

Jako na kazatelně, tak s nemalými obtížemi pracovati jest Čechu v německé škole. Zde snížiti se musí ve mluvě, zde má mluviti dětským způsobem, čemuž doma se teprve učiti musí. Mnohdy nevím, byla-li odpověď správna, a musím se po dovednějších žácích ohlížeti, zda souhlasí s výpovědí svého spolužáka.

Než, doufám, že všechno překonám s pomocí Boží. Vždyť novosvěcenec s velikými přichází na prvé místo plány a nadějemi. Ač poněkud při nesrozumitelných jednáních horlivosť ochabne, přece doufám, že stejně sloužiti budu Němcům jako Čechům, abych jim dokázal, jak jsme smiřlivým národem.

Proč nevysýlají dostatečný počet kandidátů do semináře, aby měli své duchovní? V tom právě vězí háček, který Vám krátce vysvětlím, pokud jsem vše vypozoroval. Němečtí studenti zvláště ve spolcích svých přilnou záhy k liberálním náukám, zabřednou v zášti proti Církvi a pak z takových jinochů jsou špatní bohoslovci. Ovšem i zde jsou čestné výjimky, a právě z naší osady jistý jinoch, až dokončí studia, vstoupí do semináře a bude snad někdy v Sorgendorfu stálým kooperatorem.

Největší trpělivosť se mnou má pan farář. Rád by mluvil česky také české listy odebírá, ale hovoříme proto německy, abych se vycvičil v konversaci, když se již pro kázaní a školu doma připravuji. Tak se ze mne kuje dokonalý Němec. Dva Rankovy slovníky leží přede mnou, všechny pomůcky německé, bible německá, noviny čtu německé, na obrazích názvy německé, slovem, všechno německé a jenom mé myšlénky jsou ryze české, můj jazyk snadno se odpoutává a prořekne ve škole nebo doma české slovo, a jsem-li vesel, zanotuji si i českou píseň, ovšem hlasem přitlumeným.

Kdosi zaklepe, a já zvolám „Dále — — — Herein!“

Přijde děvečka, táže se, potřebuji-li něčeho, a já jí poroučím po česku: „Baruško, doběhněte —“

„Něrožumím,“ ozve se Bábi; a já si nyní vzpomenu, kde jsem, že od milých a drahých Čechů dělí mě celé — území.

Děvečka je na faře mnoho let a tedy se i několika slovům českým od kaplanů přiučila.

Do pokoje vběhne domácí pes, a já na něj volám: „Ořechu!“ Však moudré zvíře jakoby rozumělo — vlastně nerozumělo, zavrtí hlavou, tře se o mne, poněvadž pes dobře zná zármutek lidský a sdíleti ho chce s námi. Já pak bývám často zarmoucen, často zamyšlen, protože — nač bych se za to styděl — velice se mi stýská po Vás, po Češích a drahých českých zvucích.

Nikdo mně to ani zazlíti nemůže, že po Češích toužím. Pan doktor je příliš zaměstnán, a málo s ním do styku přicházím, jiní Češi zde se poněmčili, jiní milují sice svůj národ, přejí mu, ale utonuli, rodiny jejich jsou úplně německé.

Tak jsem zde sám a sám.

V cizině jsou krajané horlivě vyhledáváni. V jedné chatrči v sousední vesnici jest hodně přihluchlý stařec, který rád s Čechy mluví. Zaopatřoval jsem ho a podivil jsem se, že si přál, abych česky mluvil.

Bůh sám ví, jak ho sem vlny světa zanesly. Přál si, bych ho často navštívil, že prý si rád po česku pohovoří. Ale taková zábava mě stojí mnoho namáhání plic. Musím mu do uší křičeti, a někdy mně také odpoví německy. Česky mnoho zapomněl.

Uvěříte mi tedy, že mi zde právě veselo není! Ještě že jsem po celý den zaměstnán ve škole a v kostele, u nemocných a v kanceláři. Však večery bývají velmi dlouhé a ubíhají pomalu. Do hospody nechodíme pro neurovnané poměry v obci a pak že pan farář je zvyklý brzo jíti na lože. Já však naopak před půlnocí neusnu. Ani ostrý vzduch na mě neúčinkuje. Jíti do společnosti by mi neškodilo, ale bojím se dotěravého zpěváckého spolku, jehož dopis Jste sami četli. Večer čtu, připravuji se do školy a také tyto dlouhé listy píši.

Zima se pomalu blíží, a podle jeřabí a pozdě se objevujících hřibů soudí lidé, že hodně dlouho potrvá. Skoro se ji bojím. Studený vítr zde fouká na horách, že musím již večer trochu zatopiti. Potřebuji také již samovaru, bych si horký nějaký nápoj uvařil.

Časem zalétne mysl moje k Vám, vzpomínám na Úhřelec, a milé mně postavy vynořují se z paměti. Lampa hoří, vítr zaléhá do oken, a moje mysl daleko a daleko — — —

Již jsem si zaplakal, a to z příčiny následující. Přišel ke křtu nějaký Němec a žádal, abych dceru jeho pojmenoval „Elsa“. Nevěda hned, co Elsa znamená, podíval jsem se do seznamu. Popudlivý člověk ten hned si z toho příležitosť vzal mne tupiti. Neznám prý ani německých křestních jmen, a takoví prý posýláni jsou lidé do čistě německé osady — Sorgendorfu; později jsem si vzpomněl, že jest to pan předseda spolku, jejž jsem ignoroval.

Jsem dosud příliš citlivý, a tato událosť mě velice dojala. Však pan farář vše mi vymlouval. Ještě prý jinším si musím zvyknouti věcem. Kněz nemá ustláno na růžích — známo je pořekadlo, že na kněze se všechno sveze. Také jsem nechtěl k šulfrainu přistoupiti a mám z toho mnoho nesnází. Z té obavy přistoupili mnozí, já jsem si však předsevzal, že tak neučiním. Vrátil jsem lístek, poznamenav na něm, že neuznávám potřeby spolku toho. A moje odpověď byla prý v besedě vyvěšena, aby nepřátelství proti mně bylo šířeno.

Však ničeho si z toho nedělám. Třeba hrozili, že mě dají do jakýchsi listů, třeba mě tupili, nemohu zapříti, že jsem Čech, a že spolek ten proti Čechům namířen. Proto se straním vší společnosti a jenom svoji povinnosť konám. Troufal jsem zde hodně dlouho vytrvati, avšak dobře poznávám, co odtud kaplany Čechy vyhání. Příjmy jsou opravdu špatné, a ještě ke všemu nepřízeň a zášť jistých lidí, s nimiž jest knězi velmi často obcovati. Lid sám jest hodný, ale jest štván, pobízen a na scestí uváděn.

Ostatně jsem spokojen, a opět jako v semináři velikou mně radosť působí, když Vám píši. Jest to také jediné české slovo, jež ve skrytosti obálka k Vám donáší. Kdyby snad známo bylo, co a jak zde psáno, ani by němečtí valaši mých psaní na dráhu nedováželi.

Abych Vám líčil krajinu, netřeba, poněvadž Jste sami vše na Vše Svaté poznali. Můj milý švakr přece jednou se hnul od vertheimky a s Vámi, drahá matko, mne potěšil. Děkuji Vám za návštěvu a ničeho si jiného nepřeji, než abych Vám mohl návštěvu tu co nejdříve oplatiti. Zatím Vás všechny pozdravuje a líbá **František Šulina.**

NB. Brzy pište a hodně mnoho!

XXX.

Milovaní rodiče!

Těchto několik řádek píši Vám se zvláštní slavnostní náladou. Právě jsem se odebral do svého pokoje od štědrovečerního stromku, který byl chudým dětem vystrojen. Nebojte se, nechci psáti štědrovečerní povídku; pan švakr se napravil a odebírá několik časopisů, v nichž jistě po několika vánočních feuilletonech naleznete.

Aspoň dojmy některé naznačiti Vám chci, když poprvé Štědrý večer trávím daleko od Vás v malém a spoře vytopeném pokojíku, sám a sám.

Vždycky jsem si večer ten představoval u veselé společnosti, při usměvavých tvářích dětských, osvětleném stromečku, s darem v ruce; ale přesvědčil jsem se brzo o opaku. Člověk musí sám sebe obveseliti při lampě a rozevřené knize.

Pan farář má půlnoční, proto se záhy po večeři odebral na lože. Já zítra budu kázati, proto mně radil, abych večer do kostela nechodil, když mám ku mši „na úsvitě“ časně vstávati. Však jak bych mohl přespati večer tak radostný a památný! Dočkám se půlnoční a zpívati chci nově zrozenému Spasiteli.

Předchůdce můj, který v pokoji nábytek ponechal, roznemohl prý se před svátky Vánočními. Vzpomínal jsem, jak smutně asi slavil Štědrý den, jsa opuštěn v nemoci, když se vše kolem radovalo!

Zadíval jsem se oknem na okolní hory. Všude okna osvětlena, ve protějších statcích míhaly se stíny. Lid okolní schází se sem z večera, protože by pak sněhem ke kostelu se nedostal. Zatím se hraje, zpívá, vypravuje, právě jako v Úhřelci. Pastýř vytrubuje a koleduje.

Když jsem se dosti oknem nadíval, chtěl jsem čísti, ale písmena se mi míhala před očima. Přečetl jsem stranu a nevěděl jsem z přečteného ani slova. Ač jsem se bránil, přece usedla na mě tíseň jakási, a zastesklo se mi v té samotě. Vzal jsem tedy papír a rozmlouvám v duchu s Vámi. Zajisté na mě vzpomínáte, jako já na Vás. Kéž bych se mohl k Vám rozjeti a Vás překvapiti při nejlepším! Jistě nikdo nezůstal neobdarován, znám Vaši dobročinnosť. Mne Jste také napřed obdarovali Ale jaký to rozdíl, brátí dar z pošty a brátí jej se stromečku vánočního!

Na faře dostal každý dar, také sám jsem maličkostmi na domácí čeleď pamatoval. Proč bychom bližním nedělali radosti v tak slavný den! Ať všeobecná radosť na zemi jest ohlasem radosti nebeské, jež nad lidstvem zazářila barvami nejjasnějšími! Z radosti jiných jsme také my potěšeni. Ani bych sám radosti dnes neměl, kdybychom byli maličkým nevystrojili stromek, na nějž dary jsme sebrali mezi bohatšími občany — jichž jest v Sorgendorfu velmi málo — a sami také nepřiložili dary k rozhojnění dětské radosti.

Taková slavnosť chudým dětem by měla v každém místě býti vystrojena. Ani členové zpěvácké besedy, kteří na nás a zvláště na mne — nevěrného — skrze prsty se dívají, nemohli upříti znamenitého úspěchu dnešní slavnosti. Zářící očka, rozradostnělé tváře a slzy byly nám odměnou. Dosud vzpomínám na ty chvíle a krátím si tak Štědrý večer, který by mi jinak příliš byl dlouhým a smutným.

Nejvíce jsem odměnil malé děvčátko, kteréž obzvláštní příchyl-

ností ke mně přilnulo. Ani nevím, proč mám dítě to tak rád. Je z chudé, ale spořádané rodiny, učí se pilně, pozor dává ve škole a v kostele se nábožně modlí. Především proto dítě to srdce mé si naklonilo, že umí trochu česky. Otec její, dělník z Čech, přestěhoval se sem před několika lety a na horách se usadil. Jenom Mařka si zapamatovala českou řeč, jež jí nemůže z paměti vymizeti. Poznala hned, že jsem Čech, a proto jako naschvál jednou na německou otázku česky mi odpověděla. Jak jsem byl překvapen!

„Já umím česky," řekla vesele, „a s předešlým panem páterem jsem také česky hovořila."

Od té doby často s Mařkou česky hovořím. Dávno by byla řeč mateřskou zapomněla, kdyby do Sorgendorfu čeští duchovní nebyli posýláni. A pak prý zde nepočešťujeme!! Je zde asi původně českých rodin hodně, avšak již se poněmčily jako otec Mařčin.

Hodné toto děvče jest ze sousední vesnice Luczan (snad vlastně a původně Lučan) a poněvadž musí na zpáteční cestě ze školy se mnou, doprovází mne, a jenom touto cestou česky hovoříme. Návštěva školy této již proto jest mi velice milou a rád do Luczan spěchám v cestě jakékoliv. Mařka nikdy školy nezameškává, až přece jednou. Ani mi tenkráte katechisování tak nešlo, ač jsem vše uměl slovo od slova. Neviděl jsem pilnou Mařku v první lavici na kraji.

Jda mimo poslední stavení ve vsi, spatřil jsem za oknem bledou tvář Mařčinu. Neodolal jsem, abych tam nevstoupil. Byl jsem velmi vlídně přijat, rodiče již věděli od Mařky, co mě k dcerušce jejich poutá, a také mne ujistili, že proti tomu pranic nemají, když prvorozená dcera jejich česky se učí. Je prý to řeč její mateřská a někdy jí snad bude velmi vhod.

Mařka poněkud onemocněla. Chtěla ráno mermomocí do školy, poněvadž tam přijde velebný pán, ale rodiče jí nedovolili. Starý Hošek, jak se ten dobrosrdečný muž jmenuje, vyprávěl, jak se sem dostal, a doufá, že se opět někdy „do kraje" navrátí. Šel za chlebem, o národnosti neměl ani zdání. Nikdo ho proto nepronásledoval, když slova německy neznaje, do Sorgendorfu přišel a práci si hledal. Dorozuměli se všady, a nikomu ani nepřipadlo, proto dělati Čechu obtíže a překážky.

Nyní prý jest jinak. Ale lid se nedá hned seštvati výstředníky, kteří po hospodách hlásají boj proti Čechům, sbírají na „německé" školy a zpívají podivné písně. Také prý stropili českým kaplanům mnohou trpkou chvíli, a Hošek se divil, že i já jsem neměl již nějaký boj v novinách. Do Vánoc byl totiž každý český kaplan v novinách, jimž však obecný lid vůbec nevěří.

Mnoho praktického jsem se od muže toho dověděl, což mi může býti na prospěch. Nevšímám si totiž ničeho mimo svůj úřad, a proto nenalézají protivníci moji příčiny, proč by mě v nějakém pruském plátku zvochlovali. Hledím si totiž jenom školy a chrámu, každému vzdávám příslušnou úctu a dále s nikým ničeho nemám.

Hošek mě kus cesty vyprovodil a pozval mne, abych se, kdy libo, u něho zastavil. Velmi zřídka mohu užiti toho pozvání, poněvadž učím až do poledne a pak spěchati musím domů.

Mařka dochází na faru otci pro knihy a dnes děkovala všem, kdož vánoční stromek dary obmyslili. Byla to moje myšlénka, a skutkem

tím jsem si nemálo mysl horalů naklonil, tak že se nyní nebojím dopisů v německých listech. Zášť aspoň na čas zažehnána.

Takými věcmi se zde bavím a vše Vám vypisuji, bych se dočkal půlnoční. Již sezvánějí poprvé. Psaním uběhl mi čas. Díky, že mám soucitná srdce, s nimiž sdíleti mohu vše, co cítím, že mně Bůh zachovává rodiče, kteří mě vyslechnou jako žvatlavé dítě.

Lid se schází do kostela, a můj budíček volá dnes nadarmo. Nařídil jsem jej, abych nezaspal. Divím se těm zástupům, jež do kostela se berou. Lid zde je dosud zbožný a neleká se žádné nepohody. Otužilí jsou zdejší horalé a snesou mnoho. Praví horáci. Jen jednu mají chybu, že rádi pašují. Blízkosť hranic je svádí. V okolí se prodává všudy zboží — přes hranice donesené. Pašeráci se nebojí nikoho, a zde mnohých lidí nekalá živnosť ta jest řemeslem. Hranice jsou dobře střeženy, ale lesními stezkami a roklemi přejdou pašeráci velmi snadno. Četníci probíhají kraj, ale udají málo koho, poněvadž pašeráci jsou jako neviditelni.

Však dnes o Štědrém dnu — dnu lásky — nechci je očerňovati. Dnes si máme vše odpustiti, dnes láska Boží mluvila k nám.

Voda vře v samovaru, připravím si čaj, abych se trochu rozehřál. Není pašovaný, ač bych dostal toto zboží velmi lacino. Zvoní podruhé, a já již nemohu dopis před půlnoční dokončiti. — — —

Vrátil jsem se z kostela. Na spaní nemám ještě pomyšlení. Dosud tane mi na mysli dojem, jejž jsem zažil. Chrám byl plný, u jesliček dětí k neprotlačení, a na kruchtě zněla andělská hudba. Máme nové krásné jesličky, a dobře jsem viděl před nimi Hoškovu Mařku. Dívala se nevinnýma očima na anděla nad chlévem. Samo se andělu podobá to hodné dítě. Do kostela ji otec jistě donesl na zádech. Vždyť slíbila, že na půlnoční přijde jistě. A nyní dobrou noc! Vše se ubírá na lože, a anděl míru se vznáší nad dědinou. Spěte klidně, lidé dobré vůle!

Pozdravuje Vás a pokoje nebeského Vám přeje

František Šulina.

(Dokončení.)

Ó, lásko k bližnímu . . .

Ó, lásko k bližnímu, buď světa královnou
a v ráj zem proměníš svou vládou čarovnou.

Slz proudy usušíš, zažehnáš útrapy,
lesk očím navrátíš, jež slza zatápí.

Pláč vdov a sirotkův utichne na zemi,
ryk sporů, záští jek tvým vlivem oněmí.

Na hroudě pozemské zanikne neštěstí,
z knih žití vymažeš svou rukou neřesti.

Krev bratří prolitá tvou září vybledne,
jež teplá třísnila hrot dýky vražedné.

Msta číhat nebude ve stínu na kořist
a steré úklady bližnímu zrádně příst.

Ty zkrotíš mocí svou hanebných vášní chtíč,
ctnost vštípíš člověku, ten zlatý k nebi klíč.

Rád boháč přispěje tvým pohnut povelem
nuzáku ze statků, jež jsou mu údělem.

Brat bratra pozvedne, jenž strastmi k zemi sklán,
a balsám vlije mu do otevřených ran.

Druh druhu odpustí rád, když mu ublíží,
pro lásku k Onomu, jenž umřel na kříži.

Jak proutkem kouzelným se změní celá zem,
a člověk stane se zas božským obrazem.

Slzavé údolí se změní v rajský sad,
plod pravé lidskosti v něm bude uzrávat.

Ó, lásko k bližnímu, zavládni nad světem,
ať vzpučí šlechetnosť bohatým výkvětem!...

Jan Vránek Pohořský.

Za víru a volnosť.

Několik historicko-kulturních črt o ruských Polácích.

(Dokončení.)

Pronásledování katolické církve v Rusku má svůj základ z části v politických otázkách, z části v náboženské řevnivosti. Snahy Poláků po opětné samostatnosti, podporované katolickým duchovenstvem, popudily pravoslavné Rusko nemalou měrou, a boj z počátku národní stal se později bojem náboženským. Že Rusko počínalo si oproti katolíkům s krutou bezohledností, vysvitá již z toho, co pověděno. Až podaří se někomu sebrati obrovský materiál, týkající se utrpení katolických Poláků na Rusi, materiál, jehož posavadní nedostatečnosť jest do očí bijící a opravňuje ku všelikým domněnkám, pak užasne svět nad nesnášelivostí, s jakouž pravoslavné vyznání vystupovalo proti katolickému. Avšak ty trapné poměry, v ruském Polsku vládnoucí a bezpečnosť velříše samotné nemálo ohrožující, nedaly se dlouho udržeti. Důkazem toho aspoň jest snaha ruské vlády po opětném se dohodnutí se Stolicí papežskou. Papež Lev XIII. uchopil se vítané této příležitosti s rozvahou důmyslného státníka, aby zjednal úlevy

především ruským Polákům, již beztoho nesli celou tíži dosavadního nesnesitelného stavu, a kolem nichž vlastně točí se řešení důležité otázky této. Avšak záhy objevil se mráček na jasné dosud obloze, který zdál se ohrožovati příměří sotva pracně zjednané. Byloť to nepřátelské zakročení ruské vlády proti kongregaci Milosrdných sester. Staloť se totiž, že na různých místech Podolí byly Milosrdné sestry z dětských opatroven odstraněny a nahraženy schismatickými sestrami sv. kříže, při čemž nebylo šetřeno ani práva majetnictví, ani svobody svědomí. Ústavy ty byly totiž založeny soukromníky, a to katolického vyznání, a až posud byly jimi peněžitě podporovány, přes to vše bylo však těchto katolických fondů použito beze všech okolků k rozkolnickým účelům. To ovšem nemohlo působiti příznivě na další vyjednávání s Římem, avšak netrvalo dlouho, a přistoupila k tomu opět jiná, právě tak význačná okolnosť; bylať to snaha po odstranění posledních stop někdejší polské samostatnosti. Z nařízení ministerstva financí mělo býti, jak už řečeno, finanční oddělení pro království Polské zrušeno, a všechny finanční úřady někdejšího království měly býti bezprostředně podřízeny petrohradskému finančnímu ministerstvu, jakož i veškeré usedlosti a pozemky v království správě ministerstva obchodu, a již opět naléhalo ruské časopisectvo, aby i polská banka a pensijní kasa pro království Polské byly zrušeny.

Z toho vzniklo nové jitření, a opět byli to katoličtí kněží, kteří se rázně zastali těžce zkoušeného národa. Proto dalo se předvídati, že ruská vláda nenechá jednání to bez trestu, a opravdu již brzy poté stihla pomsta — katolickou církev. Nejprve sestoupilo se v únoru r. 1886. ve Wilně mimořádné shromáždění pravoslavných biskupů za předsednictví biskupa Alexandra, které vzalo v úvahu trapný stav ruské církve v polských provinciích a usneslo se, aby cestou administrativní bylo vše vynaloženo k potlačení sjednocených na celé čáře. Z té příčiny došlo nového guvernéra Siedlického, generála Cynowieva, důtklivé nařízení od ministra Tolstého, aby věnoval zvláštní zřetel „obrácení sjednocených“ na víru pravoslavnou a v této záležitosti aby bezprostředně s ministrem si dopisoval. Mimo to zvláště vloženo mu na srdce, aby co nejenergičtěji potíral každý agitační pokus mezi sjednocenými v Podolí, vycházející ze sousedící Haliče, a nařízeno mu obezřetně sice avšak rázně spolupůsobiti při dalším propagování rozkolnictví. — Následkem toho bylo sjednoceným zapovězeno, že nesmějí dáti svých dítek křtíti v sousedních dioecesích a docházeti tam ku přijímání svatých Svátostí, a naopak zase farářům přísně zakázáno, že nesmějí těchto výkonů předsevzíti leč u svých osadníků. Nad to vykonány i přípravy, aby docíleno bylo úplného „obrácení.“ Časopisectvo ruské oznámilo totiž, že ministr vyučování ustanovil, založiti velký počet pravoslavných škol, a to nejprve v okresu siedlickém počtem 50. Školy ty stojí pod dozorem popův, a rodiče jsou nuceni, dítky své tam posýlati. Poněvadž to nešlo s „obrácením“ rodičů, má se to zkusiti s „obrácením“ dětí, — dle zásady, komu náleží škola, tomu náleží budoucnosť. Že nařízení toto provádí se co nejdůrazněji, o tom nelze pochybovati, uvážíme-li, kolik katolických kněží bylo již dopraveno na Sibiř proto, že udělovali sv. Svátosti také neosadníkům, a jak bezolhedně bylo zakročeno proti biskupu Hrzyniewieckimu. Právě vystoupení proti biskupu Wilnenskému ukazuje, do jakých krajností odhodlána jest strana pravoslavná vésti boj

proti všemu, co nehlásí se k rozkolnictví, — obzvláště pak proti Polonismu. Při nastoupení svého vznešeného úřadu nalezl jmenovaný biskup dioecesi ve stavu strašně zbědovaném, následkem bohopustého, soustavného pustošení, jehož se tu dopouštěli nehodní administratoři, povolný to nástroj vládních choutek. Nadán jsa neobyčejnou energií, věnoval nový arcipastýř ihned veškerou pozornosť tomuto krvácejícímu vředu, a úsilí, ve směru tom podnikaná, získala mu rázem úplnou důvěru i úctu katolického lidu, zároveň však i strašnou nenávisť malé hrstky kněží, kteří se právem obávali o svou budoucnosť. I hledali útočiště u vládních úřadův, a tyto zase nepřály si ničeho jiného, než záminky, aby se mohly vmísiti do záležitostí duchovních. Zosnováno tedy celé spiknutí k odstranění nepohodlného biskupa, a vypravuje se, že nebylo se štítěno ani vražedných pokusů proti jeho životu. Avšak to všecko nebylo s to, aby ochromilo svatou horlivosť a nezdolnou ráznosť biskupovu. Vůdci spiklenců byli dva kanovníci, kteří se prohřešili netoliko protivením se duchovní své vrchnosti, nýbrž i ohavným způsobem života, jaký vedli. Biskup snažil se ze všech sil, aby přiměl tyto zbloudilé laskavým chováním a napomínáním k nastoupení pravé cesty, než marně; nezbývalo mu posléze, než vyobcovati je ze svazku církevního, což se také stalo. Jakmile některého zbloudilého kněze v Rusku stihne od jeho představeného zasloužený trest, — může s jistotou počítati na pomoc a přispění vlády, která v boji proti katolické církvi vidí svůj životní princip. Ti dva vyobcovaní — důvěřujíce v ochranu státu — nedělali si ničeho z církevního trestu, a také žádný z obou nemá se až po dnes k tomu, aby opustil svůj úřední byt. Konečně dospěla věc až do krajnosti. V nově vydaném schematismu dioecesním nebyla již jména obou někdejších kanovníků, poněvadž biskup sám byl vyškrtnutí jich nařídil a dbal též, aby rozkazu jeho bylo šetřeno. Avšak ruská censura nepropustí žádného tiskopisu bez přísné prohlídky, a tak guverner Wilnenský Kochanov viděl ve vynechání jmen svých milostníků jakýsi nedovolený čin biskupského úřadu. Na jeho rozkaz byla tam jména obou opět vepsána, a schematismus dán do tisku.

Pět set takto upravených schematismů odesláno pak biskupu Hrzyniewieckimu. Tento však neváhal a vlastní rukou vyškrtl ve všech exemplářích obě jména a napsal po straně tato závažná slova: Excommunicatus ecclesia — Episcopus Carolus. Teprve po této opravě dovolil, aby schematismus byl rozdán kněžstvu. Záhy obdržel guvernér od jedné ze svých stvůr výtisk takto opravený, — což zavdalo mu podnět, aby o tom podal do Petrohradu zprávu, následkem čehož během několika hodin objevil se ve Wilně kníže Speranski, odborný přednosta v ministerstvě kultu. Týž vyzval nejprve biskupa, aby se pod záminkou léčení odebral do ciziny, tento však mu kategoricky odvětil, že jeho zdraví nepotřebuje žádné podobné péče a bez násilí že místa svého neopustí. Když takto zmařeno bylo poslání knížete Speranskiho, povolán byl biskup do Petrohradu, nikoliv, aby se ospravedlnil, nýbrž aby odtud mohl býti poslán do vyhnanství, aniž by to vzbudilo pozornosť. Katolíci Wilenští se domnívali, že biskup nalezne u cara ochranu, an byl po mnoho let vychovatelem jeho dítek, avšak v naději své byli zklamáni. Při svém příchodu do Petrohradu nejen že nebyl biskup k carovi připuštěn, nýbrž ani od ministra nebyl přijat. Brzy po té objevil se v bytu jeho kníže Kantakuzen v plné

uniformě, v průvodu úředníka a dvou četníkův a oznámil mu, že jest sesazen a vypovězen do Jaroslavi; zároveň doručil mu listinu tohoto obsahu: „Jeho Veličenstvo car ráčil Vás sprostiti na moji nejponíženější zprávu řízení dioecese Wilnenské a určiti Vám za další stálý pobyt město Jaroslav. Tuto vůli Jeho Veličenství mám čest oznámiti Vaší Excellencí, s doložením, abyste ji splnil. Ministr vnitřních záležitostí: Hrabě Tolstoj. Přednosta cizích vyznání: Kníže Kantakuzen.“

Po té rozpředl se živý rozhovor mezi biskupem a knížetem následkem protestu, jejž byl biskup vznesl. Konečně vzdálil se kníže, zanechav u biskupa své průvodčí, kteří naléhali naň, aby věci své co nejrychleji urovnal, poněvadž o jedné hodině — bylo právě 11 hodin — odjíždí vlak do Moskvy. Ve vlaku vykázán byl biskupovi zvláštní vůz; do něho vstoupil četník, v jehož průvodu nastoupil biskup cestu do Jaroslavi, do téhož města, kde svého času žil též Varšavský arcibiskup Feliński ve vyhnanství. Vláda vymezila biskupovi roční plat 2000 rublů na výživu. Ještě před svým odchodem z Wilna svěřil biskup za své nepřítomnosti správu dioecese svému jeneralnímu vikáři, kanovníku Harasimoviczi a pohrozil vyobcováním z církve tomu, kdo by odvážil se ji převzíti; dožil se aspoň té radosti, že se mezi kněžstvem nenalezl žádný Jidáš, který by byl pokoušel se o zvrácení tohoto ustanovení. Ovšem že jenerál Kochanov činil všeliké pokusy v této záležitosti; jmenovitě usiloval, aby administratura přenešena byla na kanovníka Wielzyckiho, který byl stvůrou pověstného Jylinskiho. Ani zvolení tohoto preláta koadjutorem nedovedl prosaditi. Proto užito jest i v tomto případě násilí, a jenerální vikář poslán za svým biskupem. Týž byl totiž 28. února 1886. povolán do Petrohradu, a tam nařízeno mu, aby během dvou dnů podepsal listinu, jíž se vzdává svého místa. Když se zdráhal tak učiniti, byl dne 2. března ve průvodu stráže dopraven na nádraží Mikulášovo, a odtud drahou deportován do Welksu (v gubernii Wologdské), a kapitule dáno na srozuměnou, že netřeba jí předsevzíti novou volbu; vláda sama převezme prý správu, ale také jen prozatím, poněvadž dioecése Wilnenská má býti vůbec zrušena; s Římem nemá prý nyní (totiž v r. 1886.) Rusko co činiti.

Tím měla býti prozatím skončena záležitosť biskupa Hrzyniewieckiho. Aby však se nikdo nedomníval, že tato věc má něco společného s nějakým politickým hnutím, stačí podotknouti, že počátkem dubna téhož roku byl opět jakýsi katolický kněz gubernie Witebské na Sibiř vypovězen, poněvadž dle mínění místního úřadu zdál se býti nebezpečným pravosláví. Taktéž zakročeno proti Žitoměřskému biskupu Kozlorowskimu, kterému podobné „přehmaty a zločiny“ za vinu kladeny, jako biskupu Wilnenskému. Podobné stesky ozývají se ze všech koutů Polsky. Vavřiny jenerála Kochanova nedaly spáti Varšavskému guvernéru, generálu Gurkovi. Týž nařídil katolickému obyvatelstvu, aby při manželských sňatcích dalo se žehnati popem. Jak známo, podnikají ti sjednocení, kteří byli o své kněze připraveni, daleké cesty i zahranice, hlavně do Krakova, aby se dali katolickým knězem oddati. Až dosud nastupovalo se proti duchovním, obviněným z takovýchto přestupků, cestou soudní, avšak jenerál Gurko slibuje si více od cesty správní. Tu však opět zakročil pečlivý otec svých dítek, papež Lev XIII., proti takovému svévolnému a neopravněnému počínání a jeho rázný protest vzbudil v Petrohradě

nemalou pozornosť. Car velice blahosklonným způsobem odvětil, že nevystupuje nikterakž proti církvi katolické, nýbrž proti osobním přehmatům jednotlivcův. A tím navázána opět nitka k dalšímu jednání mezi Vatikánem a Petrohradem, jež utěšeně pokračuje a slibuje hlavně přinésti toužebně želaný mír těžce zkoušenému národu polskému. A jest již čas nejvyšší, aby k tomu došlo.

Nikoli snad ruský lid, ale falešní, nesvědomití rádcové carovi, kteří ve svém přepjatém fanatismu vidí v každém katolíku nepřítele a v každém Poláku zrádce, ti rádcové, kteří utiskují i ten ubohý lid ruský až do krajnosti, kteří jsou vlastními tvůrci nihilismu, ti to jsou též, již stojí v cestě brzkému a úplnému dohodnutí se cara s papežem ku prospěchu obou stran. Bylo by žádoucí, aby se nám staly přístupnými veškeré prameny, jednající o pronásledování katolíků na Rusi, aby se mohlo konstatovati, kdo byl tím zelotou a rušitelem míru. Z toho, co dosud známo, víme určitě, že katolická strana jím nebyla.

Kéž by oba srdci našemu tak blízcí národové, polský i ruský — již v zájmu slovanské vzájemnosti — konečně se dorozuměli a smířili. A k tomu někdy dojde; vždyť Polák jest příliš houževnatý, by jen tak snadno mohl upustiti od své národnosti a přilnouti k jiné, byť i slovanské, jemu však přece cizí. Nadarmo neburácí v štěstí i v neštěstí z nadšeného srdce jeho vítězný hymnus, — který by měl býti Rusku výstrahou: „Ještě Polska nezhynula!“ Dá Bůh, že také nezhyne! — — — **Miloš Wachek.**

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Pokračování.)

XIII.

Castelfidardo.

Bez oddechu, všecek rozpálen, pádil Ščensný ku hranicím, odtud ku dráze, a ve Vídni, vystoupiv na severním nádraží, spěchal přímo na jižní, aby ještě zastihl vlak. A právě když běžel si pro lístek, shrnoval již kasír poslední plat a zavíral okno. Než to Ščensného nemátlo; vší silou bije pěstí do okna, okno puká. Němec vyletí ustrnut a křičí: Zwei Gulden Straf! Než to právě Ščensný chtěl: Tu máte čtyři, ale dejte mi ihned lístek do Terstu. „První třídy“ odpovídá úředník uctivě, a Litvín vytrhnuv flegmatikovi lístek z rukou, vskočil do vagonu v okamžiku, když se tento již hýbal.

Bylo to štěstím pro něho, že v takovém spěchu minul ono místo prvního setkání se s Terenií. — Ale vzpomínka na ni i takto stíhala ho po celou cestu; a když za několik dní po té připlul do Neapole a uzřel krásný ten přístav, kdež olemováno blankytem nebes a moře září na pevnině v jasu slunečním mramorové město, tu zjevilo a zo-

sobnilo se mu toto v jediné postavě: v tváři Rezinčině, v té, jak zjevila se mu tenkráte v Nabrezině uprostřed lemování blankytného závoje. A pohled na krásnou Neapoli stal se mu takto trápením, jelikož mu připomínal Terenie.

Na nábřeží sv. Lucie očekával ho Ali, telegramem byv zpraven o příchodu přítelově. Ale jakmile se spatřili, oba velice se zarazili: neboť u jednoho bolest, u druhého pak několik měsíců hrou a pitkami ztrávených, vyryly na čele předčasnou starobu.

„Jsi nemocen!“ zvolal Ali na Ščensného.

„Může býti. Kéž bych jen co nejdříve zahynul. Kéž bych se byl nikdy nenarodil!“

„Ale ty ztrácíš smyslův!“

„I to může býti. Stalo se po tvém, Bohdane: rozloučil jsem se s ní! — pošlapal jsem lásku — polámal jsem křídla andělu svému! Ach! a víš co?... Když jsem odjížděl, Nemrod, lepší nade mne, třikrát chtěl se k ní vrátiti; — třikrát musil jsem ho volati, jeho, jenž dotud vždy mne býval poslušen na první pokyn!!... A teď mne máš, jakým jsi mne míti chtěl, t. j. horším než psa! — Dělej se mnou, co ti libo — třeba i pohrdej, ke všemu jsem svolným, neboť jsem všecek zničen.“

„Svoluješ, můj milý? Mám tvé slovo!“ zvolal Ali s vítězným bleskem v oku. „Ještě není vše ztraceno! Pamatuješ se, jak jsem ti tenkráte ve Vídni, když jsme hovořili na nádraží o snech a pravém štěstí života, slíbil, že ti dám klíč k poslednímu, když dřívější veškero ti již znikne?... A hle, nyní — zdá se mi — nadešla chvíle ta. Nejtěžší zkoušku, jakouž srdce lidské přestáti může, přestál jsi vítězně — proto hoden jsi náhrady: a náhradou tou budiž zasvěcení v tajemství spolku svobodných lidí, jehož činy vidíš tady kolem sebe dozrávati!“

Poznámka ta upomenula Ščensného, že nenachází se v Neapoli bývalé, nýbrž v Neapoli o s v o b o d ě n é! Ohlédl se tudíž mechanicky, jako kdyby chtěl uzříti znamení změny té, a uzřel skutečně plno trojbarevných praporů (zeleno-červených — jako moskevské — jenom že s přídavkem barvy bílé), vyvěšených s oken a balkonů za příčinou nějaké revoluční ročnice; za to byly krámy otevřeny, ač byla neděle. Madonny, nedávno mlaty bezbožců z rámů na stěnách domů vyrážené, válely se po kusech na dláždění pouličním, a po nich šlapalo ne obyčejné obyvatelstvo městské, nýbrž zástup oné havěti odřené a vousaté, neznámého původu, nejistého pohledu, jež ukrývá se obyčejně kdesi v koutech společnosti lidské, aby v dobách převratu vyplula náhle na povrch ku postrachu lidem pokojným. Nemělať věru Neapol tvářnosti ani příliš šťastné, ani příliš s v o b o d n é, všeliké touze odpovídající — a každý ze čtenářů našich, který měl v letech oněch příležitosť navštíviti města garibaldovsko-italská, jistě že dotvrdí, že znak výše uvedený všem jest společný. Všechna vypadají nepořádně, uboze, jakoby výčitky svědomí je hryzly, a křiklavé trylky kolovrátkův opěvujících vděky „červených košilí“ marně se namáhají, aby zádumčivosť obecnou zapudily.

Zatím hovořil Ali k Ščensnému dále:

„Zapomeň již na všeliký soukromý zármutek a nehody. Teď jest čas mysliti o důležitějších věcech: o celém lidstvu! S tím se zasnub a uvidíš, jak rozšíří a vyjasní se ti obzor života. Já tě znám, můj

milý Ščensný, a vím, že tvému velikému srdci může postačiti zase jenom to, co stejně jest veliké, a proto jsem tě pozval sem. Dnes půjdeme, chceš-li, ve společnosť bratří „Mladé Italie“ [1]), a tam tě dám ihned zapsati do řad zednářských. Najdeš tam vše, co potřebuješ: myšlénky, slovo, čin; setkáš se tam s nejmocnějšími hlavami této části poloostrova, i se samým Garibaldim, a duch tvůj odpočine sobě, osvěží se, vstane znovu ..., neboť klesl jaksi hrůzyplně. Nuže, můj drahý Ščensný, neodpovídáš mi ničeho na to vše?“

Ščensný trhl sebou netrpělivě a pravil:

„Najdu-li v těch vašich hezkých žvastech ohlušení, tak abych i paměť ztratil, neboť toho si přeji?“

„Paměť na podvody, jež tě balamutily, ztratíš jistě.“

„Tož to u ďasa zkusím; bránil jsem se dlouho tomu svobodnému zednářství, poněvadž je mi odporno, ale když již takým jest osud můj od dětinství, že musím vždy všeho okusiti, co se mně namane, až se popálím — a když mne osud ten mocí do lože žene, nuže ať i tam nahlédnu!“

Ali vrhl se mu kolem šije.

„Budeš mi bratrem dvojnásob! A teď pojď ke mně, napiješ se čaje, a zatím dostaví se hodina schůze.“

„A kde jest tvá žena?“ otázal se Ščensný, rozhlížeje se po těsném a nejsmutnější nelad jevícím příbytku přítelově, „již dávno jsi mi ničeho o ní nepsal.“

„Má žena?“ odvětil tento se zvláštním úsměvem, „chceš-li, zítra tě k ní dovedu.“

Zatím pak se ukázalo, že záležitosti páně Bohdanovy nalehavě již potřebovaly přítomnosti Ščensného, a že pozvání tohoto nevycházelo z čistých pohnutek lásky bratrské, aby zachránil svobodného ducha z osidel ženských, neboť věřitelé tiskli již Aliho tak, že mu začínalo hroziti vězení. Ščensný slíbil, jak obyčejně, že vše vyrovná — a odešel do schůze zednářské.

„Jenom ať té nezarazí uváděcí ceremonie“, hovořil k němu Ali cestou, „poněvadž jsou trochu zdlouhavy, a bojím se, aby tebe, jenž nenávidíš forem, nepohněvaly. Ale toť pouze první krok, — pak již to jde stále jednodušeji, uvidíš. Pro dnešek musíš se spokojiti s nejnižším stupněm „učedníka“. Viz, tamo přichází právě jeden bratr — svěřím tě jeho péči, neboť ritual velí, aby byl kandidát představen neznámým. Na shledanou tedy.“

Onen neznámý provodil Ščensného do domu schůze, do pokoje, kdež nalezl mezi dvěma svícema Písmo sv. otevřené tam, kde začíná evangelium sv. Jana. K čemu celá ta komedie u vchodu? otáže se třebas čtenář; k čemu vyvěšovati na prahu svém zásadu, kteráž se uvnitř domu roubáním co možná nejvíce ničí? Proč to? — Odpovídáme: Proč pak je ve světě lep na mouchy?...

Neznámý dal Ščensnému jeden pantofel na nohu a vyzval ho, aby odložil všeliký kov, jejž u sebe má. Ščensný odevzdal mu peníze a revolver, ale na medailonek Neposkvrněného Početí mu nevzpomněl, jelikož cítil, že by ani u brány pekelné nemohl se rozloučiti s tímto darem Rezinčiným.

---

[1]) Název jedné haluze zednářské.

Neznámý dovedl ho po té do tak zvaného „kabinetu úvah“ (cabinet des réflexions) a zmizel: a Ščensný uzřel, že nalezá se v pokoji černým suknem potaženém, na jehož stěnách bylo možno čísti následující průpovědi: „Pocítila-li duše tvá strachy, nejdi dále; — schopen-li jsi klamu, chvěj se: budouť čísti na dně srdce tvého . .“

„Největších obětí mohou od tebe požádati, i oběti života: jsi k ní odhodlán?“

„Dětinství“, pravil Ščensný k sobě: „strachu pocíititi ani nemyslím; — schopným klamu nebyl jsem nikdy, — oběti života pro mne nebude — (a což bych ztratil? . . .) Ale tuto jsou na papíře tři otázky, na něž mám jistě odpověděti:

1. Jaké jsou povinnosti člověka k Bohu?
2. Jaké k bližním?
3. Jaké k sobě samému?

Ha! Což mám napsati? Bližnímu . . . náleží . . . posvěcení, sobě samému — pravda! a Bohu? co Bohu? . . . leda lítost! A již se chopil pera, aby uskutečnil krvavý ten pomník zoufalosti své, ale napsav první písmeno, smazal je a napsal: „čest“.

Brzy po této odpovědi přišel tak zvaný „Hrozný bratr“, aby ji donesl na konci meče „Velebnému“ lože, jenž soudí dle jich obsahu, může-li býti kandidát přijat. Ale přijat bývá vždy, ať napíše cokoli;[2]) vždyť slavný Proudhon napsal: „Bohu boj“ a mile uvítán, — dnes Ščensný: „Bohu čest“, a taktéž vrátil se „Bratr Hrozný“, a zavázav mu oči, za provaz na šíji chtěl ho uvésti na práh „Svatyně“, jak uveden byl major Ruchy v Benátkách.

Než major Ruchy a Ščensný — toť není totéž! Tento vida provaz, vzepřel se proti pokoření tomu a řekl rozhodně, že se táhnouti nedá.

„Ale, bratře, buď povolným. Touto ceremonií musí projíti každý učeň.“

„Ať projde, kdo chce, já nikoli. Což pak jsem dítě nebo baba, abych se dal mámiti nějakými čarodějnými postrachy? Rozvažte mně oči, řekněte mi jasně, k čemu se mám zavázati, přijměte mne do svobodného kruhu, jak se na člověka svobodného sluší. Vždyť mne přece Ali sliboval svobodu ve družstvu vašem, a já hned na prahu nalézám znamení otroctví!“

---

[2]) Kteří neznají ještě skutečného charakteru svobodného zednářství, ty upozorňujeme na díla o něm jednající na př. na spisek Msgra. de Ségur o svobodném zednářství atd.

Knihy z jiných dob rovněž zmiňují se o různých rysech tajných sekt zednářských, úplně podobných těm, jež tuto uvedeny, a všude jeví se tytéž na pohled dětinské hračky v ceremoniích a počátcích, ale hrozné svatokrádeže a hanebnosti.

Tak na př. markraběnka de Créquy líčí ve svých cenných pamětech z konce minulého století moc tehdejší masonerie na ukrutnosti revoluce francouzské (svazek III. a IV.), vypráví nejednu podrobnosť o přivolávání duchů (hlavně v Palais Royal u Orleanův) — a mezi jiným zmiňuje se o ceremonii, jíž měla býti zasvěcena v tajemství kněžna de Gèvres, jež ustoupí, nechtějíc kříž zašlápnouti, a tím přivodí k smrti svého iniciatora.

Zápisky slavného Cagliostra, jednoho z hlavních vůdců tehdejších zednářů, (náčelníka sekty Balsamitů, kteří byli jejich haluzí), vykazují též celou jejich historii, počínaje Templáři, shodující se s tím, co zde uvedeno.

Angličan Burke dokazuje souvislosť zednářstva s celým ruchem revolučním v Evropě hned před sto lety, atd.

„Jak to, bratře? Ty se chceš bouřiti? Rozvaž to dobře!“

„Nebouřím se, ale chci pouze r o z u m ě t i a v i d ě t i, jinak od vás odstupuji. Dones to Velebnému.“

V důstojném kruhu ve svatyni povstalo z počátku veliké rozhořčení, potom veliká starosť. Co tu počíti? Co zednářstvo zednářstvem, je to první případ...

„Bratří!“ zvolal Ali, strachem bledý, „což jsem vás na to neupozornil, že se s ním nesmí zacházeti tak jako s jinými? Snad by se mohl učiniti ústupek..., neboť na mou čeť, škoda jeho kasy, a viděli byste, jakou summu složil by hned při vstoupení ve prospěch chudých zednářův.“

Většina uposlechla rady té, a ihned stanul ve svatyni Ščensný bez pásky na očích. Upuštěno ode z k o u š e k[3]), jimiž obyčejně vstupující vítáni — a Velebný odříkal pouze jakousi modlitbu k „Velikému staviteli světa“ (Bohu, — jelikož, jak vidno, zaslánějí se ještě v nejnižších stupních zednářstva Jeho jménem, ačkoli bratr Ragon výslovně povídá v oficielní knize, že „cílem zednářství jest úcta přírody!“)

Po té pravil vážně: „Chceš-li nás oklamati, nedej se mýliti nadějí, že se ti to podaří; — lépe by ti bylo, abys ihned odstoupil — ještě jsa svoboden. Běda ti, kdybychom se přesvědčili o tvé zradě! Pak by se ti bylo věru rozloučiti na vždy se světlem denním.“

„I téhle ceremonie mohli byste si ušetřiti“ — odvětil Ščensný, patře udiveně na obnažené meče, jimiž ozbrojeno bylo celé bratrské shromáždění. — Mně mluviti o zradě? Za koho mne máte?“

Na to děl Velebný: „Družstvo, do něhož chceš přijat býti, bude třeba na tobě žádati, abys prolil za ně krev svou až do poslední kapky; jsi k tomu odhodlán?“

„Nejsem zvyklý se životem se smlouvati, zvláště kde se jedná o vznešené účely. Jen, prosím, mně je ukažte.“

„Napřed jdi, bratře, k oltáři a slož přísahu.“

„Přísahu? Jakou?... Mám se snad vázati na slepo s lidmi, jichž ještě neznám? A vy budete míti potom právo, abyste mne užívali jako nástroje bez vůle a duše? Nikoli, opravdu! zvířecky sloužit jsem sem nepřišel!“

„Nechce složiti přísahu!“ — zahučelo to sálem zlověstně, a Velebný pokračoval přísněji: „Urážíš nás nedůvěrou takovou; než pamatuj si, že kdokoli přestoupí jedenkráte práh svatyně této a uzří

---

[3]) První zkouškou jest uvržení kandidata do tak zvané j e s k y n ě, což se tak odbývá, že jím jednoduše hodí do obruče papírem napiatého, jako v cirku — papír se protrhne a slepá oběť padá do rukou spolubratřím, co zatím jiní závoru zastrkují atd. Druhá zkouška záleží ve t ř e c h c e s t á c h kolem lože, při čemž kandidát, maje oči zavázány, přijde na rozličné překážky: pohyblivé desky mizí mu pod nohama, velí mu, aby vylezl na n e k o n e č n ý ž e b ř í k a potom skočil dolů, při čemž zase milí bratři provázejí ho koncertem dětských výkřiků, nápodobením vichru a hrozným hlukem. Konečně nakouřivše ho třikráte jakýmsi zápalným plynem, což se zove „projitím očistnými plameny“, dělají, jakoby mu krev pustiti chtěli, a rozpáleným železem mu znamení zednářské vytiskují, (ve skutečnosti však přikládají pouze rozehřaté sklo nebo zhaslou svíci). A když hrdinný kandidát přestál veškery zkoušky, bývá za odměnu přijat za učně, t. j. mistr ceremonií učí ho učiniti v koutě dlouhého čtverhranu tři kroky. — O hluboká moudrosti!!

tajemství, jež se v ní posvěcují, tent nesmí již bez přísahy odtud vyjíti?“

„Jak to? Vždyť sám jsi mi před okamžikem povídal, že jsem ještě svoboden?“

„Byl bys, kdyby jsi sám nebyl si žádal uspíšení iniciace a strhnutí pásky s očí svých; nyní jsi již učněm — a učeň nesmí ustoupiti.“

„Toť podvod! Tak se nejedná! Já chci ustoupiti a ustoupím. Chci býti člověkem, ne mrtvým členem spolného těla; chci si zachovati ducha neodvislého, chci jednaje mysliti, a ne jednati bez myšlení. — Pusťte mne tedy, ať odejdu; slepého zednáře ze mne neučiníte!“

„Ščensný!“ ozval se Ali chvějícím se hlasem.

Velebný pak zvolal: „Oklamal družstvo! Co tomu říkáte, bratří?“

„Vinen jest smrti!“ A několikráte deset mečů zamířilo na srdce Ščensného.

Ale tento nepolekán v okamihu uchopil pochodeň s oltáře přísežného, a točě jí, opřel se zády o stěnu.

„Ha, nešlechetníci! Takhle vy tedy chytáte lidi na svou vějičku? U vchodu je odzbrojíte a potom je chcete vraždit? Pokuste se jen! budu se brániti!“

V tom uchopil Velebný revolver.... a střelil.

„Již je po něm!“ zvolal Ali.

Ale nebylo tomu tak, jelikož patrona, ač čerstva, nechtěla chytiti: zároveň však chytil se Velebný za hrdlo, a zachroptěv — klesl mrtev nazpět. [4])

Ve shromáždění nastalo hrobové ticho. Vědělť vůdcové, že dle řádu mistra jejich (ďábla) každý, komu nepodaří se provedení pekelného plánu, smrtí bývá trestán od téhož mistra. Zaraženi pohlédli na Ščensného tušíce tajnou sílu, jež ho bránila, ale ani oni, ani on sám nevěděl, že touto jest medailonek té Nejsvětější Panny, jež duchům zlým hroznou jest jako spořádaný šik.

Firlej používaje prvého ohromení dostal se bez obtíže ku dveřím, a prošed několika pokoji ocítil se na ulici, kdež si svobodně oddechl, proklel zednářstvo a sekty, než Bohu nepoděkoval.

Setkání s Alim druhého dne nebylo nejpříjemnější.

„Hezky jsi mne to zavedl včera. Kdyby mne byli šílenci ti usmrtili, byl bych tobě díkem za to povinen.“

Ali byl bled a nesmírně pomaten.

„Jistě, kdybych byl předvídal, jak to skončí.... Ale tak jsem tě prosil: nebuď divým, poddej se na ten okamžik.... O, Ščensný, Ščensný!“

„Což se tak chvěješ? Člověk by myslil, žes ještě ode včírka ze strachu nevystřízlivěl.“

„Však se mám čeho báti.... o tebe! Ščensný, život-li ti milý, prosím tě, vrať se do lože. Ty nevíš, co to znamená, je uraziti! Neodpustí ti, budou tě stihati až na konec světa; — již nyní není žádná skrýše bezpečna, žádné přestrojení nebude postačitelno, aby tě ochránilo před dýkou pomsty.“

---

[4]) Událost ta opírá se o pravdu.

„Pomsty? nebojím se jí, — mé svědomí je čisto. Ostatně, t a k o v é - l i jsou ty ústavy vaše, tož chci raději stokrát padnouti za oběť vašim nožům, nežli bych se dal obeplésti pletivem lži. Ale ty, ty — Ali... opravdu, divím se....“

Rozmluva vázla. Bohdan sotvy se držel na nohou, jak lomcovala jím myšlénka na pravděpodobné následky jednání Ščensného a na zodpovědnost, jež na něho u sekty spadla.

Než přetvařoval se pokud mohl, neboť ačkoli při první příležitosti chtěl výhost dáti přátelství, jež stávalo se mu nebezpečným, přece nechtěl se ještě dnes ode Ščensného odloučiti: nebylyť ještě všechny účty zaplaceny, věřitelé čekali jako hladoví vlci, a i toto nebezpečenství věru jest hrozné. Vida tedy, že se má Ščensný k odchodu, tázal se starostlivě: „Kam jdeš?“

„K moři.“

„Půjdu s tebou.“

„Jak ti libo.“

V tom, když kráčeli kolem ústavu choromyslných, vyběhl z něho dozorce revolucionář (d ů s t o j n ý nástupce vyhnaných sester) a osopil se na Aliho: „Již celý měsíc na ni neplatíš; nevyrovnáš-li účtu dnes, vyženu ji na ulici!“

Ali kroutil se všecek pomaten, ale Ščensný všecek rozhněván zvolal: „Jak?... ona je zde? tvá žena? Odpověz, cos učinil s ubohou!“

„Což pak jsem já tím vinen? Proč se po mně bláznila? Mohla se vrátiti k rodičům, když jsem jí napsal ve Florencii uctivý list radě jí, aby mne déle nenudila. A ona, nerozumná osoba, ona naopak vleče se za mnou až sem (ani nevím na čí útraty, neboť já jsem jí cesty neplatil) a konečně se zblázní! Co jsem měl s bláznem dělati? Oj, Ščensný, gratuluji ti, že jsi se neoženil!“

Ščensný neodpovídal, neboť to v něm příliš vřelo, než aby mohl mluviti; ale pohled, jaký na Aliho vrhl, byl pln největšího opovržení. Dozorci pak pravil: „Doveď nás ku kase, ukaž účty, a já zaplatím.“

Cestou bylo jim jíti velikým sálem, plným nešťastných ženštin, jež smály se na sebe a plakaly, nevědouce proč. Uprostřed stála jakási železná klec; tam uzavírány zuřivé. Ali ukázal prstem, a Ščensný uzřel za mříží drobnou postavu, jež pardalými skoky vyskakovala vysoko až ku stropu, kdež s divokou náruživostí chytala se železných prutů, čelo o ně si rozbíjejíc a při tom z plna hrdla zpívajíc:

Hoj růže na věnec
snubní na věneček!
Hoj kde můj milenec,
kde můj kochaneček?

K svatbě ať pospíchá
každý, kde kdo, všicci — všicci!
Vidíte ženicha,
lepou jeho líci?

A dívka blažena,
věříc lásce jeho,
teď živa pohřbena
vinou muže svého.

Zednář můj milenec,
sluhou je Allaha:
Turkem je — to-tě přec!
Bezbožcem — ha! ha! ha!

Unavena zůstala státi v koutě a stírajíc si krev s zesinalé tváře, na niž jí vlasy v neladě padaly, pohleděla úkosem na chodce.

„Ještě je hezká," podotkl Ali, a pravil k ní: „Irmo, znáš mne?"

„O znám," odvětila ubohá celkem klidně; „přeji ti vše dobré, a proto ti dávám dobrou radu: nevěř, nevěř nikdy srdci mužskému! Ale kdybys milovala, miluj Aliho, pamatuj si to; jenom Aliho, — rozumíš?"

„Rozumím. Musím se přiznati, že ten Ali musí býti chlapík, když takový cit probuditi dovede."

„Bohdane! ty máš obludu v prsou, ne srdce!" zvolal v tom Ščensný, a zasáhnuv ho bleskem svého pohledu přerušil s ním nejen přátelství, nýbrž všeliké styky.

Vstoupil do vojska; brzy pod Gaetou, jejíž hrdinnosti nejednou byl svědkem, brzy v horách, kde ničeni přívrženci královi, hledal marně v řadách revoluce oné smrti vojenské, po níž tak toužil. Marně, válče s neuspořádaným mužstvem, vrhal se první do každého nebezpečenství, nýbrž vždy vyšel vítězem a vždy bez pohromy, až vyslal ho Garibaldi se zástupem dobrovolníků na pomoc Cialdinimu, jenž 10. září přese všechny sliby italské vlády zrádně vkročil do Marchie.

Zrádně! pravíme, neboť když přijel císař Napoleon do Savojska, tu Cavour vyslal mu vstříc do Chambery dva delegáty: tito představivše mu hrozné následky, jaké by pro Italii nastati mohly, kdyby měl Neapol zaujati Garibaldi, jenž by snadno mohl království to přeměniti v demagogickou republiku, dovodili z toho chytře nutnosť, aby tam bylo vysláno pravidelné vojsko piemontské, by pořádek zavedlo a condottiera vypudilo, — a ihned žádali za dovolení, by mohli táhnouti Umbrií a Marchií, jelikož tudy cesta do panství Sicilského. Císař svolil k tomu s podmínkou, aby se nedotýkali Říma, ale vítězný ministr dosáhnuv, čeho mu bylo třeba, hází v nepaměť náhlící obavy a plány, a nemá nic pilnějšího na práci, než aby zaslal kabinetu papežskému drzou notu, co zatím zároveň obdržel Lamoricière vypovědění války od generála Fanti-ho, a Cialdini překročoval hranice Emilie, jichž Piemont ještě nedávno před celou Evropou šetřiti sliboval.

Opravdu těžko nalézti v dějinách ohyzdnějších listů nad ty, jež napsala vlašská revoluce posledních let. Generál Sonnas dobývá v čele 10.000 Perugie, bráněné pouze as půl druhým tisícem papežských, a přes to nucen jest statečností jejich žádati za příměří, co zatím Fanti přicházeje z druhé strany vchází do města zradou otevřeného; — Cialdini oblehá se 12.000 Pesaro, kde posádka 1200 žoldnéřů, přestavši bombardování veliké části dne a ještě čtyřhodinný útok nazejtří, vyvěsí bílý prapor, při čemž parlamentář, monsignor Delegat, div že nepadl kulemi pěti bersaliery piemontskými na něho vyslanými. Toť činy hrdinské.

Hrstce obhajců sv. Otce nechybělo statečnosti, jakou by doby křižáckých válek honositi se mohly. Svědčí o tom návrší Sant' Angelo,

kde generálové Wogeslang a Kanzler, obklopeni celou divisí nepřátelskou, dovedli se přece probiti silou více než osmkráte větší a dovésti své oddělení 1000 mužů do Ankony; svědčí o tom především Spoleto, dobývané generalem Brignonem se 16.000 lidu proti 600. — Útok trval bez oddechu od $8^1/_2$ hod. ráno do $7^1/_2$ večer. Piemontčíci stříleli z pěti na okolních návrších postavených baterií na pevnůstku, jejíž zdi, staré již a opravdu neochranné, kromě toho ještě na třech místech byly prolomeny. Než to bohatýrů neodstrašuje, ani vůdce jejich O'Reilly (Irčana); ze tří zrezavělých děl, jež měli, jedno jim puká hned po prvém výstřelu, — ale to nevadí! zbývá ještě druhé. Kapitán de Baye, délostřelec, nemaje pohotově luntu vytáhne zápalku, zapálí ji o vlastní svá prsa a vystřelí, tak že 15 útočníků padá pod branou, za níž hrstka zuavů z chodby blízké celnice odráží stále nepřítele. (Byl mezi nimi též hrabě de Gissac, nemocný, jenž opustiv právě lazaret a nemaje síly, aby se na nohou udržel, postavil si lůžko své k oknu a leže nabíjel, — načež poklekl, aby vystřeliti mohl, při čemž nikdy nechybil, načež se zase kladl zpět za veselého žertování svých druhův).

Příliš dlouho bylo by líčiti tuto celý běh obrany, a všechny hrdinské rysy mužstva, jež na vždy v dějinách zaznamenány a posvěceny; jenom připomeneme ještě činu, jejž vykonal jakýsi Crespin z Anglie, který slyše, jak druzi jeho, nezvyklí žáru vlašského slunce, volali uprostřed bitvy, že hynou žízní, uchopí bez rozmýšlení dva džbány a spěchá ke studni, co zatím kule nepřátelské sypou se kolem něho. Naběře vody do prvního džbánu, v tom přiletí střela a drtí jej v okamžení; naplní tudíž druhý a nese jej, — než cestou vyrazí mu výstřel z mušketu nádobu znovu; — avšak Crespin nedá se odstrašiti: vrátí se pro vědro, a po třetí vody načerpav, napojí válčících bratrův. Teprve na večer nastalo příměří, kdy O'Reilly vida, že vojínům jeho chybí náboje a celodenní námaha docela je vysílila, (jelikož nepřítel mohl stále nové oddíly v pole hnáti, kdežto hrstka našich musila se bíti bez oddechu,) uznal, že čest zbraní papežských dostatečně zachována, i kapituloval. A když nazejtří vojíni jeho se zbraní, jak podmínky cti vojenské toho žádaly, defilovali před Piemontčíky, sám Brignone odkryl hlavu, veřejný hold vzdávaje hrdinnosti jejich.

Zatím stahoval Lamoricière spěšně při tak neočekávaném útoku oddíly své do Ankony, a Pimodan z Foligna přivedl mu zuavy, tak že se sjeli přímo pod Loretou.

Celou noc ze 17. na 18. září zůstala basilika, uprostřed níž stojí na křídlech andělů přenesený domek Nazaretský, otevřena za příčinou pobožnosti oněch nových křižáků, kteří modlitbou a svátostí pokání posilovali se k boji. O čtvrté hodině ráno přistoupili dva generálové, a za nimi stráž, zuavové, německé pluky, Římané, Švýcaři a délostřelci, s nadšením a důvěrou mučenníků hodnou ku stolu Páně, a při pohledu na muže ty, jež pokora jako koberec prostřela na podlaze Bohu a Marii k nohám, nejedna splynula slza pohnutí."

Nedaleko vůdců (— neboť před oltářem nebylo řeči o pořádku dle důstojenství —) klečel jasnovlasý jinoch, serafským výrazem svým mezi krásnými ten nejkrasší. Dlouho se modlil, zrak maje upřený na sochu zázračné Matky Loretanské, nevěda, co kolem něho se děje, až přiblížil se k němu štíhlý mrštný důstojník a po polsku mu pravil: „Zikmunde, vstaň, již je čas; ani ne za hodinu budeme se bíti!"

„Bohu díky!“ zvolal mladý Wiśniowiecký skorem nahlas a vzchopil se na nohy; „snad že bude také den tento pro mne již posledním, neboť jest mi v duši tak teple a mile, jak ještě nikdy v životě; Lilijka se za mne modlí ve chvíli té, — cítím to!“ To hovoře poceloval ještě jednou stěny sv. Domku. „Ježíši, Maria! Vám srdce mé — Vám láska má — Vám krev má!... Ježíši, Maria!“ A pamatuješ se, Tadeáši, jak nám vykládal předevčírem kněz v Moceratě o úplných odpustcích udělených sv. Otcem v hodině smrti všem, kteří v době té zkroušeně jména ta svatá vysloví? Proto nezapomeň je stále vyslovovati, nabíjeje i stříleje, a pak, koule-li tě zasáhne, v nebesích se ocítíš, rozumíš?“ [5])

„Zajisté,“ odvětil Leliva, „jen kdybych mohl napřed aspoň 40 těch lotříků Cialdiniho jako posly před sebou vypraviti“

Se štítu návrší, na němž vížka basiliky Loretanské k nebesům se pne, bylo viděti všechna okolní návrší hustě nepřátelskými divisemi obsazená. Měltě Cialdini 40 až 50 tisíc žoldnéřů, tak že připadalo na každého vojína papežskeho asi 10 mužův. Než Lamoricière, nedbaje takové převahy, rozhodl se, že buď jak buď do Ankony se protluče; a poněvadž vedla cesta polmi u Castelfidarda kolem několika náspův, odkud Piemontští stříleli, přebrodil se Pimodan se svými zuavy řekou Musonou, a velel jim hnáti útokem.

Krev, ne voda, proudila v žilách mužů těch šlechetných, proto také pustivše se pod horou v běh, co jim síly stačily, dobyli první Casciny (přední hradby) a zajali asi sto mužův. V prsou Zikmundových počala již hárati radosť nad vítězstvím. V tom slyší velení: „K útoku na druhý násep!“ I běží po boku Lelivově, ba ho i předběhne — až tu z nenadání uvítá z blízkého lesa četný nepřítel zuavy děštěm kulí. Tito, opírajíce se o několik sáhů dříví, bili se mužně.

Pimodana zasáhne koule do obličeje. „Jsi raněn, generále,“ praví mu adjutant, „odejdi a dej se obvázati.

„Ne, to nic není, děti. Mou povinností jest státi zde. Vpřed, na bodáky! [6])

„Ať žije Pimodan!“ — zvolali vojíni a vrhli se na vraha tak, že se tento rozprášil.

Avšak tu sypají již z lesíka nové batailony smrtící oheň: Pimodan ztratí pravou ruku — ale ihned uchytí zbraň levicí a volá: „Napřed hoši, Bůh je s námi!“

Korouhevník zuavův, Arthur de Cavailhès, drží prapor kulemi rozedraný a nepouští ho, ač ze sedmi ran krvácí, — až když mu bodák prsa prorazí, padá a odevzdává poklad svůj mužnému de Charette.

Papežští již jdou po třetí k útoku. Pimodan po třetí kulí zasažen, ještě se nehýbá v sedle, nýbrž volá zase: „V před, Bůh je s námi! V před ku čtvrtému útoku na bodák!“ — Juni se hrnou; jeden po druhém padá mrtev s výkřikem: „Ježíš, Maria! Ať žije papež!“ A Piemontští, ač tisíce jich doráží na dvě sté, musí po každém novém nárazu hrdinův ustupovati.

Prostřed kotoučů krvavého dýmu, všecek začerněn, ohlušen

[5]) Pravdivá slova zuavův.

[6]) Všechny podrobnosti bitvy a slova vůdců jsou historická.

strašným rykem, opojen zápalem boje, běží Zikmund Wiśniowiecký a vraha za vrahem ubíjí, a čarovná jakási moc zdá se síliti dlaň jeho ještě dětskou. — Než na jaký to odpor naráží nenadále?...

Viz! tam z prostředka mraku nepřátel letí Garibaldčík v červené košili; ohromný postavou, mocný dlaní a spolu již, jak viděti, rozohněn až k zuřivosti, neboť skáče po mrtvolách, ohání se v pravo i v levo a nové kosí mrtvoly. Před ním uhání skokem černý pes s krvavými pysky a vrhá se na každého, na něhož pán jeho míří. V témž okamžiku tento také dopadá Zikmunda — dopadne.... a probodne.... A pes, místo, aby ho trhal, tulí se mlčky raněnému k nohám.

Při pohledu tom bledne však ubijce více než ty mrtvoly vůkol, zahazuje zbraň daleko od sebe, a neklade ani odporu Lelivovi, jenž spěje pomstit na něm přítele.

„Stůj!“ volá v tom Zikmund umírajícím hlasem; — stůj Tadeáši, toť Ščensný!“

Ščensného probodl hlas ten bolestněji nežli meč, neboť ve zvuku jeho zavzněl mu ohlas Rezinčin.

„Bratra jsem jí zabil!“ — zasténal.

Zatím již zdvihal Tadeáš na kolenou umdlévajícího mládence ze země, aby ho odnesl do nemocnice.

„Bůh ti odplať, můj drahý, ale ty ne... ty jdi ještě bojovat; ať mne Ščensný odnese... Ježíši, Maria!“

„Nesvěřím tě jemu! — zvolal Leliva lítostně.

„Miluješ-li mne!“

Na to zachvěl se Ščensný a vztáhl prosebně ruce: „Neboj se, zaručuji se ti, že ho donesu do vaší nemocnice.“

Chtěj nechtěj musil se tedy poručík zříci poslední té útěchy a svěřiti mu raněného — a činil to s takovým pocitem, jako kdyby beránka svěřoval vlku.

Na blízku, hned vedle nich syčel praskající granát a kroužil v písek se zarývaje. Ale Ščensný se mu nevyhýbá, ba ani ho nevidí, pouze jedna myšlénka, jeden obraz vražedný zří před očima, obraz, vzpomínka na nějž vrátila se mu nyní náhle z minulosti a spolu v srdci mu zkameněla, jako by na věky: vzpomínka totiž na onu chvíli večerní v Římě, když žárle na Zikmunda mimoděk zatoužil po tom, co se dnes splnilo s tak hrozným pro něho utrpením. V tom ucítil, že ho Zikmund objímá za šíji.

„Co to děláš? Vraha svého objímáš?... Zikmunde!“ A schýliv hlavu, vroucně poceloval ruku mučenníkovu na rameni mu spočívající, a slzy splynuly mu na ni potokem.

Došli do polní nemocnice, právě když druhou stranou přinášeli tam Pimodana již čtvrtou kulí smrtelně raněného v kříži. — „Generale“ — zvolal, potkav Lamoricièra, jenž mu pospíchal se svými ku pomoci. — Zhynuli jsme, ale česť církve zachráněna.“

Za několik hodin později bylo již ticho na nivách, jež nedávno chvěly se hukotem děl, jenom siný obraz smrti stále více hrůzu tam šířil spolu s temnostmi blížící se noci. Tu a tam zalétal ku hvězdám sten umírajícího, a hvězdy se chvěly, polekány a zarmouceny zírajíce očima uplakanýma; — jinde zase zableskla se svítilna Piemontčíka, odírajícího mrtvoly, nebo též v temno halila se postava kněze, nad raněnými schýleného, jak jim rozhřešení udílel. Avšak Cialdini, ukrutný

vítěz, i té služby kněžím zabraňoval; — za límec odvláčeni od boku umírajících obhajců svatého Otce, aby odvedeni byli do hlavního tábora jako zajatci . . . Též zuavům nedovolil vyhledati padlých přátel na bojišti, a nehodní podřízenci jeho dobíjeli umírajících, kapsy jim uřezávajíce, by rychleji krádež pokračovala.

Z nemocnice přeneseni v noci ranění vojínové papežští částečně do Osima a Jessi, částečně do Lorety — a tam zase, když špitál a kollej jesuitská nedostačovaly pro tak mnohé, otevřela jim královna Nazaretská brány své svatyně, aby je pohostila v posledních okamžicích té pouti pozemské, kterou si ukrátili dobrovolně z lásky k milence Syna Jejího a Boha. — Šťastni milostí tou prosili, aby dle možnosti co nejblíže kladeni byli ku sv. Domku, a když byly za svitání mše sv. slouženy, tu obraceli se k oltářům s andělskou zbožností, snažíce se na podušce hlavu pozdvihnouti, ba i pokleknouti při proměňování, co zatím ranění, kteří pravou ruku na ouvazku povznésti nemohli, aby se požehnali, skláněli hlavy až k ní, chtějíce aspoň jedním palcem znamením sv. kříže na čele se poznamenati.

Zvláštní věru obraz jevil se toho dne v basilice Marianské: s hlasem kněží, zpívajících v choru žalmy, mísily se jeky umírajících a křiky oněch nešťastníků, jež operovali nedovední lazebníci italští, na rychlo ze sousedních městeček a vesnic přivolaní.

Mezi zkrvavělými těly pak sunou se tiše milosrdné sestry; než při jednom lůžku z vyvrácené zpovědnice urobeném a přistaveném těsně ku stěně sv. Domku bdí jinaký strážce, takový, jehož již sám oděv protivnou anomalií různí se od celého okolí. Tvář však lišila se od oděvu, neboť s výrazem plným utrpení a péče opravdu mateřské zírá na nemocného, jakž by ani rodný bratr nedovedl.

Zikmund dřímá v poloomdlení, a Ščensný znepokojen stavem tím déle již trvajícím zastavuje milosrdnou sestru kolem kráčející a a ptá se jí nesměle a uctivě: „Co myslíte? Nebylo by lépe ho probuditi a k sobě přivésti?... Snad to zle působí, že se hlava dotýká mramorové stěny? Přál si toho a já myslil, že mu bude chlad v horečce milým . . .“

„Zajisté“, odtušila sestra hlasem, jehož znění čtenáři nezdálo by se zcela cizím; „myslím, abychom ho nechali s pokojem. Kdož ví, zdaž ho spánek ten neposilní? Ubohý, nebo spíše šťastný, přešťastný jinoch!“

„O ano! Ale vrah jeho!! Máte jistě mnohé zkušenosti s nemocnými; prosím vás, jaký jest náhled váš o Zikmundovi? Bude žíti?“

„Svěřme to Bohu. — Avšak rána v prsou je hluboká, a proto se přiznám, že se obávám gangreny.“

Ščensný zalomil rukama.

V tom se Zikmund probudil. Zamáchnuv rukou, jako kdyby bodák držel, zvolal: „Ať žije Pius IX.; Ježíš, Maria!“ — ale v tom chytil se za prsa a zrakem andělsky usměvavým pohleděl na Ščensného.

„Co si přeješ, můj nejmilejší? Snad opraviti podušku?“ . . .

„O, píti!... Píti mi dej laskavé; — umírám žízní!“

A najednou vypil sklenici nápoje, jenž ihned, smísiv se s krví, vyplynul otvorem rány.

„O Bože!“ zvolal Ščensný ulekán: „krev mu ujde.“

Milosrdná sestra přispěla ku pomoci, ale Zikmund pravil k ní

skloněné nad ním: „Dovolte, prosím, aby on mně posloužil.... Pro něho je to úlevou.... pro mne nejmilejší útěchou.“

„Dobře, bratříčku. Trpíte mnoho?“

„Nesmírně. Ale, prosím vás, neříkejte mu toho, sestro Emanuelo,.... za nic na světě!... Můj drahý Ščensný, ty máš znamenité schopnosti lékařské.“....

A když byli již sami, dodal: „Telegrafoval jsi tetě Wiśniowieckých?“

„Ano, hned včera, když jsi toho si přál.“

„Jsem zvědav, přijedou-li již dnes večer?“

„Z Rocoara? Mohly by, myslím.“

„O jak to dobře! — Můj milý Ščensný, a podepsal jsi na telegrammu své jméno?“

„Ne.“

„Vidíš! Tak jsem tě prosil!“

„Nemohl jsem, věř mi. S jejich jménem své spojiti a v takových okolnostech — pokládal jsem za rouhání.“

„Naopak, — Terenia byla by se velice potěšila!“ ...

Ubohý Ščensný zachvěl se při vzpomínce na ni a zbledl jako smrť.

„O, Zikmunde! celý svět bych za to dal, abys mohl žíti.... a byl šťasten.... šťasten s ní... Toť dnes nejvroucnější, jediné moje přání.“

„Tedy mému protivné,“ odtušil Zikmund s úsměvem. „Nemůžeš pochopiti....“ a umlkl, neboť nedostávalo se mu dechu.

Zakoušel hrozných bolestí.... Ščensný opatroval ho jako pěstounka dítě své; jednu ruku podložil mu pod hlavu, druhou stíral mu s čela studený pot. Potom nastala znovu horečka, pálící, hrozná, a s ní bolesť opravdu k nevydržení. Než ani jediným stonem neprojevila se trpělivosť mučenníkova; jenom hlavu nazad uchyluje a za sebou patře na okno Zvěstování (nazvané tak proto, že tudy dle věrných podání padl na Marii paprslek přicházejícího k ní archanděla) hovořil s citem nevýslovným:

„Matko! jak blaze mi, že umírám u tebe! Bože můj, miluji Tě! Tebe jen milovati chci — Tebe jen jsem miloval...[7]) O věru, miloval jsem také Lilijku.... ale velice počestně... nečiním si proto výčitek... Ščensný, jsi tady?“

„Jsem, můj drahý. Co pak si přeješ?“

„Chci ti něco pověděti: víš, ty s Ní budeš šťasten.“

„O! máš-li smilování se mnou, nemluv mi o štěstí, Zikmunde! Nejsem žádného hoden.“

„A kdo z nás je kdykoli čehokoli hoden? Bůh dává, poněvadž je dobrý. On dá i tobě.... uvidíš... dá přehojně! Ščensný, tys dobře nazval kdysi Rezinku Beatricí — pamatuješ se? Opravdu, mé duši byla jí vždy; — seslána mi z dobroty Boží, vedla mne k nebi, — ukazovala mi Jeho... A nyní, když končí poslání její u mne, — (tu se Ščensný znovu zachvěl), — počne u tebe; — nedobře dím, již dávno počato, — nyní se dokoná.“

„Ale ty se namáháš hovorem, můj nejdražší....“

„O nikoli! musím ti to vypověděti.... toť závěť mého srdce. Ščensný, poslední vůlí svou odkazuji ti Lilijku... miluj ji: v tom

[7]) Slova jsou vyňata z úst mučenníků Castelfidardských.

bude tvá spása. Ale pamatuj, pamatuj vždy, že ona ti pouze propůjčena! — tam nahoře mají již odedávna na ni právo, — my nemůžeme sobě žádných nároků na ni činiti, — leda takových, jaké máme na křídla svého anděla strážce, t. j. že smíme se jich při letu do nebe zachytiti, aby nás donesly k Pánu. Více nic; — povídám ti, že je z ní Beatrix, a jenom Beatrix... Ale oj! jak tady dusno!... dej mně píti, Ščensný!"

Chvíli mlčeli oba dva.

„Ty trpíš!" zvolal konečně Ščensný, vida konvulsijní trhání raněného.

Zikmund, zdálo se, nepozoroval výkřiku toho.

„Ščensný, musím tě odprositi, nežli odejdu k Bohu. Poslední dobou býval jsem pokoušen; — byly okamžiky, kdy jsem si chtěl přivlastniti anděla, jenž pouze Bohu náleží, a tu časem cítil jsem k tobě závisť... cosi jako stín bolesti... Potom jsem se překonal, ale i tak je mi toho líto... odpusť!"

„O! Ničíš mne zúplna šlechetností svou!" zasténal Ščensný a padl na kolena; a Zikmund položiv mu ruku na hlavu, hladil ho dětinně, jak by si hráti chtěl.

Horečka trochu ulevovala, ale s ní i síly. Žití zřejmě prchalo. — Ščensný kleče pozoroval postup bolesti na tváři jinochově, — a touž měrou, jak tato od hodiny k hodině stále mrtvolné nabývala pleti, jak tahy se přiostřovaly, oči hasly, ústa sinala — měnil se i sám, jako kdyby s ním spolu umíral. Zikmund tázal se často na hodiny a ohlížel se s fysickým nepokojem.

„Ještě jich není viděti! Zdaž dočekám se své Lilijky?... Ale děj se vůle Tvá, Pane. Přenejsvětější vůle Tvá čiň se mnou, co se Ti líbí... vše, vše, co se Ti líbí."

„Máš snad nějaké přání?"

„Buď tak hodný, Ščensný, vezmi pero a inkoust, budu ti diktovati několik slov rodičům."

Při tom často musil se zastaviti; tak těžce mohl mluviti. Avšak podepsav se vlastnoručně, pravil: „Je mně ku podivu lépe, bolesti ustávají."

Ščensný trhl sebou, maje na mysli obavy sestry Emanuely.

„A kde je Tadeáš Leliva?"

„Prodral se asi do Ankony za Lamoricièrem."

„Ó chvála Bohu! nebyl tedy mezi těmi, kteří zbraň složili?"

„Zdá se, že nikoli; — neviděl jsem ho tu v noci, ani jsem o něm neslyšel."

„O, ale naši se vzdali Piemontčíkům pod čestnými podmínkami? Nejsou zajatci?"

„Takto mají býti volni, — ale Cialdini nedostojí slovu![8]) Poznal jsem ho v službě."

„Ščensný, bijí se ještě pod Ankonou?"

---

[8]) A opravdu musili snášeti zajatci papežští tisíceré nepohodlí, protivenství a zklamání. Nejednou na pochodu po celodenním namáhání nedáno jim ani trochu slámy ku prostření, jenom na holé zemi, pod šírým nebem, nebo na kamenném kostelním dláždění musili nocovati. Konečně uzavřeni v pevnosti v Alexandrii a San Beingno (u Janova), a vězněli je co nejkrutěji. Francouzi, o něž se vláda císařská starala, puštění ihned na svobodu, ale jiní trápili se ještě dlouho v bídě a všelikém nedostatku.

„Ano, slyšeti střelbu.“

„Šťastný Tadeáš, ještě se bije za církev! Bože, dejž jim vítězství!... Můj milý, ty si ani nemůžeš pomysliti rozkoš mučennictví... Tak podlé věci sloužiš?“

„Sloužil jsem!“ poznamenal Firlej.

Zikmund zaslechnuv to pohnul sebou na lůžku, až mu krev z rány vytryskla, — avšak krev ta byla již bezbarvá a rána černavá.

„Podej mi růženec... musím poděkovati Matce Boží. O! již brzy umru...; zpovídal bych se, jen že nevím z čeho, neboť včera složil jsem před bitvou zpověď z celého života,... a dnes, zdá se mi, jsem nezhřešil. Ščensný, jdi, prosím tě, pro kněze; snad uzná, že již je čas k poslednímu pomazání. Ščensný, až umru, ty se vyzpovídáš za mne... ano?“

V tom Nemrod, schoulený pokorně u nohou lůžka, střihl uchem, vstal, — a skokem byl u hlavních dveří. — Zároveň uzřel Ščensný v dáli tři osoby;... při pohledu tom oči se mu obrátily v sloup, a srdce přestalo na chvíli tlouci. (Dokončení.)

O probuzení národa českého v jihovýchodních Čechách

a jakých zásluh získala si v té příčině knihtiskárna Landfrasova v Jindřichově Hradci.

Podává **František Wildmann.**

(Dokončení.)

V Jindřichově Hradci, kde již mnoho nechybělo do úplného poněmčení města, účinkovaly knihy od Landfrasa vydávané velmi zdárně; mnozí sami se učili, aby české knihy čísti mohli, a tak některé rodiny stávaly se uvědomělými a vlasteneckými, ačkoliv se ve veřejnosti na ulicích skorem výhradně německy mluvilo. Zvláště to byly rodiny Zedníčkova, Rezkova, Novotných, Řepova, Sklenářova, Filsakova, Tadrova, Matoušků atd., kde bylo množství českých knih, a mnohé rodiny vypůjčovaly sobě knihy z knihovny Landfrasovy. Láska k mateřskému jazyku zmáhala se valně, ač firmy s nápisy na ulicích a domech byly úplně německé, poněvadž to patřilo k dobrému tónu; vždyť jenom porodní babička na Palparově domě v Panské ulici měla nápis český, ostatně bylo vše německé.

Díky Bohu, že vzbudil v tehdejší době muže vlastenecké, kteří zachránili Hradec před poněmčením. Prvním z nich byl Alois Landfras, který požíval pro své vzdělání a velkolepý obchod ve městě veliké vážnosti, dále byl to MDr. Josef Procházka, městský lékař, Hradečan rodilý z devíti mlýnů (psával se též „Devítský“), muž to rázný a podnikavý, dále kvardián Kröpfl, též Hradečan rodilý, kaplan Šrámek, který počal vydávati český týdenník v Hradci, professoři Hrubý a Dubský, ředitel hlavní školy P. Hřebeský, kteřížto mužové pilně dbali, aby Hradec zůstal městem českým.

Když viděli, že kroniky Landfrasovy získaly si ve městě valně čtenářů, přemýšleli, jak by podali lidu lepšího čtení, aby čtenáři nejenom se bavili, ale také poučovali, s pokrokem časovým pokračovali

a se vědecky vzdělávali. Mužové tito pobídli v českém klubu u Třebických Aloisa Landfrasa, aby pro závod svůj získal muže vědecky a literně činné, kteří by moderní povídky sepisovali a také vědecké knihy do tisku mu dávali.

Prvním z nich byl MDr. Josef Procházka, kterýž, aby přece žáci na hlavní škole rozuměli, čemu se v němčině učí a aby národu českému se neodcizovali, sepsal obsáhlou knihu: „Rozmluvy německé a české pro školu a dům“ s malým slovníkem, z kterézto knihy učili se žáci na hlavní škole česky a německy, až kniha ta dočekala se pátého vydání. Dále sepsal německo-českou mluvnici aneb: „Naučení, kterak Čechové v krátkém čase německy a Němci česky rozprávěti naučiti se mohou“. Vyšlo vydání jedenácté. Dále sepsal: „Domácí lékař“, nejlacinější v tobolce, okamžitý a bezpečný raditel v nemocech. Vyšlo třetí vydání. Koňský lékař. Desáté vydání. Jsa spolu gymnasialním professorem v Jindř. Hradci, sepsal: Všeobecný nerostopis pro gymnasia a reálky. Mimo to sepsal a přeložil mnoho knih, jež v tiskárně Landfrasově pod jménem „Devítský“ vydal, jako: Ctnosť a pokora anebo: Příhody bohabojné královny Italské. Pekelná dílna anebo: Kdo komu jámu kopá, sám do ní padá. Humorné a žertovné vypravování dle pravdivé příhody. Ze spisů Lubojatského. Ztracené dítě. Pravdivá událosť. Svěcení věže, ze života vesnického učitele. Když nouze největší, Bůh nejbližší. Povídka z obecného života. Boháč a chudý lazar. Fridolín čili: Cesta do železných hutí. Křížové tažení dětí. Zábavné vypravování pro mládež i pro dospělé. Vystěhovalci do Ameriky. Poučná povídka pro rodiče a dítky dle G. Nieritze.

Po MDr. Procházkovi nejvíce psal pro knihtiskárnu Landfrasovu velice činný a pilný kněz Karel Müller, dříve farář v Ledenicích, nyní v Kamenném Újezdě. Nejenom že napsal veliké množství modlitebních knih a že jich mnoho z německého přeložil; nýbrž upravil též pro dítky a čtenáře české veliké množství zábavných i poučných spisů, z nichž jenom tyto uvádím: Krátké děje české. Páté vydání s obrázkem. Starobylý hrad Jindřichův Hradec. Malé děti, poučná povídka pro útlou mládež, z polského přeložil. Kolumbus čili: Vynalezení Ameriky. Knížka zábavná a poučná pro dítky i dospělé. Dle J. H. Kampea. Máme-li se stěhovati do Ameriky. Dle vypravování jednoho zkušeného muže, jenž cestu tu konal. Otčenáš v osmero malých povídkách pro katolickou mládež. Dle německého. Dědečkovy povídky, dle Alžběty Braunové vzdělal dítkám k poučení. Z Krištofa Šmída spisů přeložil: Mladý poustevník, poučná povídka pro mládež i dospělé. Jindřich z Dubu. Dobré odměněno a zlé potrestáno. Povídka poučná. Beránek, povídka zábavná i poučná pro mládež i dospělé. Stařeček z hor. Povídka poučná. Vdova, obraz ze života. Na víru obrácená židovka, povídka zčeštěná.

Dále František Novotný, farář v Hůrkách (Adamsfreiheit), který též mnoho modlitebních, ale i zábavných spisů pro Landfrasovu knihtiskárnu sepsal a přeložil; jako divadla pro děti: I pod sprostou halenou tluče srdce šlechetné. Činohra v jednom dějství. Dobré srdce mnohou chybu napraví. Veselohra v jednom dějství. Propuštění z vojny. Činohra v jednom jednání. Dimitrij samozvanec. Truchlohra ve třech jednáních. Kvítka náhrobní, kteráž sepsal a rozmnožil. Pokušitel aneb: Kde má Pán Bůh kostel, tam vystaví ďábel zrovna vedle hospodu.

Vínek z kvítí ctnosti, lásky a přátelství. Rozmanitosť, sbírka románů, humoresek, pověstí a anekdot.

Taktéž Jan Dudych, farář ve Fládnici v Dolních Rakousích, přeložil pěknou povídku Adolf a Ludoiska čili: Soud Boží na polích ruských dle Edvarda z Ambachů

P. Tomáš Nováček vydal u Landfrasa: Cesta do sv. Země z r. 1829. od Antonína Prokše a Velkomyslné zapření sebe čili: Tajná láska.

P. J. Švéda, farář Husinecký, podal: Svatá země, stručný popis její s kratičkým dějepisem národa israelského pro školy, s mapkou a chrámem jerusalemským.

Ředitel hlavní školy v Jindř. Hradci, P. František Rull a katecheta, vydal důkladnou „Monografii města Jindřichova Hradce".

Též velice činným byl učitel na dívčí škole v Telči, J. Kypta, kterýž u Landfrasa vydal tyto knihy: Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti čili: Život Františky hraběnky Slavatové, roz. hraběnky z Meggau, vdovy, a paní na Jindř. Hradci a Telči. Stručný dějepis země Moravské pro školy.

Též faktor v tiskárně Landfrasově, J. V. Žák, sepsal a přeložil několik povídek jako: Bohumil, vychovanec cikánský. Příběh z dějin uherských. Děvče z Marianova, děj z kníže cího života ve čtveru jednání od J. Kratera. Dívka podle mody. Činohra v jednom jednání. Zvedené dítky, radosť rodičů. Činohra ve třech jednáních. Sanice. Veselohra ve dvou jednáních. Spisy tyto byly zařízeny pro ochotnická divadla v Hradci a v okolí. Dále upravil pěkný spis: Nejstarší Robinson, dle Kampea.

MDr. Josef Pečírka, který byl na gymnasiu hradeckém professorem, byl jedním z největších vlastenců hradeckých. On vydal u Landfrasa: Velký illustrovaný přírodopis pro gymnasia, pak Přástek, to jest povídek z lidu pět dílů a Život císaře Karla čtvrtého.

Kromě těchto spisovatelů podávali v pozdější době ještě jiní své vědecké spisy knihtiskárně Landfrasově, kde byly vytištěny a v náklad převzaty, tak že knihtiskárna ta vytiskla více spisů, nežli mnoho jiných tiskáren dohromady, z nichž velikou cenu má: Rukopis Zelenohorský a Královédvorský. Text znova prohlédl a výkladem opatřil J. Kořínek, c. k. gymn. prof. v Jindř. Hradci. Biblické děje a Názor světa od Jana Zatky, katechety na c. k. vyšším gymn. v Jindř. Hradci. Epištoly a evangelia na neděle a svátky a na čas postní, Kancionál Svato-Klokotský, Stručný světopis s mapkou hvězdnatého nebe a se 47 výkresy od Fr. J. Studničky. Rozliční výpočtáři atd.

Všecky tyto knihy u Landfrasa tištěné a vydané měly velký vliv na uvědomění žákovstva i lidu hradeckého a okolního.

Nejvíce však o národní uvědomění v Jindř. Hradci pečoval MDr. Josef Procházka. On pořádal zábavy, v nichž se jen česky mluvilo, zařizoval přednášky české, ano často zval do Jindř. Hradce kočující divadelní společnosť Zellnerovu, při níž účinkoval náš slavný Tyl, s nímž také žil ve přátelském styku; tak se i na divadle obecenstvo hradecké národně uvědomilo. Když se společnosti té zle vedlo, sám obcházel rodiny hradeckých měšťanů, aby chodily do divadla, ano sám společnosti té peněžitě byl nápomocen. Z doby té pamatuji se na následující událost. My žáci na gymnasiu hradeckém byli jsme skorem všickni Češi, spolu jsme mluvili česky, na ulici však měli jsme mluviti německy. Byl jsem tehdáž v principii, a měli jsme třídním pro-

fessora Mathesa, Němce od Žatce, který nám Čechům neustále nadával: Du böhmischer Hund, du Saukerl, du böhmischer Copak, Tutyfruty kalkoty atd. a vadil se s námi, že dobře a správně německy mluviti neumíme, čemuž nebylo možno za rok nebo za dvě léta nám se naučiti, kdežto on byl přes 15 let v Hradci a česky se nenaučil. Proto jsme se báli, aby nás česky mluviti neslyšel, neboť nám hrozil stále dvojkou z němčiny; mluvili jsme tedy venku na ulici německy — arciť jak? Když v r. 1854. v adventním čase Tyl se svou společností do Hradce zavítal, bydlil v hostinci u Pávů na Novém městě. My studenti chodili jsme k němu pro lístky pro studující. Já představiv se mu s několika kollegy, pravil jsem: „Geben Sie mir eine Studentenbillet.“ Tyl znamenal na mně a na druhých, že jsme Češi a že německy ani neumíme a přec že německy hovoříme; pokynuv hlavou, podával nám lístky, ale z očí vytryskla mu hořká slza — nad úpadkem našim. Zakýval bolestně hlavou — a my odešli. Tehdy jsme tomu nerozuměli — až když jsme dospěli, často jsme si povídali, jak ubohý Tyl nad námi plakal.

Na gymnasiu se z nás neponěmčil nikdo. Měli jsme katechetu Bumbu, a ten nám náboženství a zeměpis přednášel česky. Nejvíce nás v národním vědomí utvrzoval MDr. Josef Pečírka, jenž měl přírodopis. Ten přinášel v kapsách „Přástky“ a „Životy císaře Karla IV., Otce vlasti“, jež nám prodával, mluvil s námi česky, potajmu nás učil českým písním jako: „Os řelo dítě, o půl čtvrtém letě“ a j. Na vyšším gymnasiu byl to zase katecheta Jan Zátka, který nám vštěpoval lásku k mateřštině a k vlasti.

Zatím stával se Hradec čím dále tím více češtějším. Purkmistrem stal se Landfras, Čech ryzý, a také městské zastupitelstvo bylo již více uvědomělé, ale firmy a řeč na ulicích byly ještě německé. První českou firmu vyvěsil Landfras na svém knihkupectví a dal napsati nápis na své hrobce u sv. Trojice. Ve městě však byly ještě samé německé nápisy, samé to firmy: Bürgerlicher Schuhmachermeister, Tischlermeister, Kleidermeister atd., samé Handlung atd. na firmách kupeckých. Konečně i tyto firmy německé českých řemeslníkův a obchodníků měly vzíti za své. Utvořil se tajný spolek, jehož členové kdysi za tmavého večera pomocí štětek na dlouhých tyčích firmy německé v Panské ulici a v obou Svatojanských ulicích černidlem pomazovali. Bylo to v sobotu večer. Ráno v neděli byl strašný hlomoz po městě. Kdo to učinil, nevypátralo se. Pomazané firmy musily se dáti obnoviti k Ozonovi, k jedinému malíři firem v Hradci, ale ten byl horlivý vlastenec. Rozmluviv to zákazníkům, zatřel úplně ty bürgerliche Kleider-, Schuhmacher-, Wagner- atd. meistry a všecky ty Handlungy a napsal samé firmy české; tím tvářnost Hradce stala se českou, zvláště když rázný Čech MDr. Štulc, bratr probošta Štulce na Vyšehradě, po smrti slavného a nezapomenutelného MDr. Josefa Procházky v Hradci působnost svou započal. V r. 1859. po porážce naší u Solferina a Magenty vyšel císařský manifest „K mým národům“, gymnasium a školy hlavní staly se českými, studentstvo počalo nositi čamary a slovanské klobouky, dívky, které dříve německy na ulici mluvily, počaly mluviti česky, a Jindřichův Hradec setřel se sebe ponenáhlu nátěr německý a stal se městem úplně českým.

Též okolní města a městečka stala se úplně českými; jako na př. Kardašova Řečice, kde Pavel Fortunat, kaplan tamní, zahájil

v hostinci u Hrubých přednášky sousedům Řečickým, jež u vědomí národním poučoval, tak že se z nich stali rázní vlastenci jako bratří Vodrážkové, purkmistr Lustig a Hrubý, a město stalo se úplně vlasteneckým. Přičiněním Fortunatovým vystavilo nádhernou školní budovu, zařídilo farní hlavní školu a pěknou knihovnu. Taktéž dálo se v jiných městech krajiny Jindřichohradecké, nebo všude bylo již mužů vlasteneckých hojnost, zvláště mezi duchovenstvem, kteří lid poučovali a vlastenecký cit v něm budili. Počaly se zařizovati čtenářské a zpěvácké spolky, počaly vycházeti české noviny a časopisy a všude se národní písně pěly a ozývalo se: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti".

Ano i ty německé kolonie, vesnice kolem Hradce od pánů z Hradce založené, nemohou odolati českému životu. Od r. 1850—1860. byly ještě úplně německé, a nyní, ač mají německé školy, přec jsou již většinou počeštěné, a tak ty všecky šlagy, neb všecky ty vesnice na schlag se končící jako: Riegerschlag, Rammerschlag, Blauenschlag, Ulrichschlag, Mottaschlag, Muttaschlag, Heinrichschlag, Ottenschlag, Hosterschlag, Tiberschlag. Ruttenschlag, Gatterschlag, Teinerschlag atd. neodolají v budoucnosti přílivu českému.

Třeba ještě podotknouti, že kolikráte s bolným srdcem jsem pozoroval, jak neznáma jsou jména a zásluhy výše uvedených buditelů národa našeho a spisovatelů pilných v dějinách literatury české. Nikdo z vlastenců našich nezná jména spisovatelů P. J. Hřebeského, P. J. Nováčka, učitele Jana Kypty, faktora v Landfrasově knihtiskárně V. Žáka, zvláště pak velečinných M. Dr. Josefa Procházky (Devítského), P. Frant. Rulla, P. Jana Švédy, děkana Prachatického, a nejpilnějšího z nich Karla Müllera, dříve faráře Ledenického, nyní Kamenoújezdského, kterýžto více nežli 50 knih sepsal a přeložil ku prospěchu a k ušlechtění dítek i dospělých. Všickni tito mužové šlechetní budili v lidu našem cit náboženský i vlastenecký, chovajíce v srdci svém Boha i vlast.

Též veliká křivda se činí tak zasloužilé knihtiskárně Landfrasově, že se v literatuře úplně umlčuje, a že mnohý nezkušený mladík jenom s úšklebkem se nyní o ni otírá, neznaje, jakých zásluh si tento závod o probuzení a ušlechtění národa našeho získal; mnohý v nevědomosti své myslí, že knihtiskárna ta tiskla jenom jarmareční písničky, které i v těch dávných dobách právě do nejneuvědomělejších a nejnižších kruhů vnikly a lid ku čtení a k vlastenectví probouzely.

Ku konci uvedu ještě, jak doposud lid náš i v našich osvícených dobách rád čte Landfrasovy kroniky. Když dne 2. prosince 1888. u nás v Sudoměřicích vysvěcena byla nova školní budova, sehrály školní dítky divadlo, z něhož čistý výtěžek 5 zl. věnován byl na knihovnu dětskou. Umluvili jsme se s panem řídícím, že za těch 5 zl. nakoupíme samé Landfrasovy kroniky. Obdrželi jsme jich veliký balík, a ač ve knihovné školní jest dosti jiných novomodních knih, nechtěl přec nikdo jiné knihy čísti nežli Landfrasovy kroniky, které po celou zimu na naší osadě z ruky do ruky jdou, lid náš si je nad míru chválí a děkuje nám, že jsme je koupili. Nebyly kroniky ty za dob probuzení národa našeho mocným motivem a pakou pro lid ve spánek pohroužený? Z kronik těch se nikdo nezkazil, nýbrž nábožensky, mravně a vlastenecky se poučil.

Slovácké loučení.

Napsal

Frant. Horenský.

(Dokončení.)

Bylo po loučení a chlapci opustili Pašovice. Opustili Pašovice, jsouce plni nejrůznějších dojmů žalostných i radostných, opiti pláčem, zpěvem a kořalkou, a Francek Jahodíčků opravdu jednu chvíli pohnut až k slzám loučením s galánkou a maměnkou. Ale smutni nebyli přece. Nebyli, ani Francek Jahodíčků sám, třebas bylo se mu ze všech nejtěžeji loučiti, protože poprve odcházel dnes do světa, ve kterém neprožil o samotě dosud snad ani týden. Ale byl s chlapci a měl ještě i tatíčka, který ho vezl, a tedy nač se rmoutit?

Když se ocitli za dědinou, začali se probírat z této neurčité směsice dojmův, a samota účinkovala na ně velice dobře k nabytí rovnováhy a klidu. Také čerstvý vzduch vanoucí z okolních kopců je ovlažil, a chlapci si oddechli.

„Tož už to máme odbyté," těšili se. „Mosíme utěkat včil za tým vozem." A nemluvíce mnoho dali se do kroku. Rozmýšleli každý klidněji o tom loučení.

Silnice, po které starý Jahodíček jel, zatáčela se po několika stech kroků silně v levo pro příkrosť krajiny. Chlapci dali se polní cestou, aby si nadkrátili. Dorazili se strýcem skoro stejně na místo, kde je měl čekati.

„Notož, prý, už sme tu. Už sme sa rozlúčili", volali na něho chlapci, ještě než došli k vozu.

Strýc byl dosti v dobré náladě, nebo slivovice, kterou v dědině pil, se mu v hlavě trochu rozležela. Také se nesmutnil.

„Notož posedajte si na vůz, posedajte," pobízel chlapce přívětivě. „Nech jedeme už do tech Napajadel." A čekal stoje na předku vozu, až chlapci povylézají.

Chlapci povyskakovali na vůz, jeden zadkem, druhý bokem a: „tož prý, už možete jet, už sme na vozi."

„Posedajte si, jak nájlepší možete, lebo stojte. Co chcete, jak sa vám bude nájlepší zdát", povídá starý Jahodíček, vida, že si nesedají všichni. A posadiv se potom sám: „No tož s Bohem, Pašovice", prohodil ještě. „Dobře sa na ně podívajte, abyste věděli, jak vypadajú." A švihnuv do koní jel.

Chlapci, postoupavše si všichni, ohlédli se opravdu. A hle! Z leva kopec a z prava také kopec, jeden porostený travou, druhý stromy. A na tom jednom pásl se dosud dobytek, a prohánêli se pasáci s pasačkami kolem rozdělaného ohníka, na druhém obírali lidé trnky. Věru, pěkný pohled! Chlapci zahleděli se dál. A hle! Mezi těmi dvěma kopci hluboko v údolí, jako nějaká stará maměnka, tměla, se zase dědinka, zakrývajíc svoje doškové střechy hustým stromovím humen, jakoby se styděla za svoji žebrotu. Opravdu! Chodívali tady skoro každou neděli a svátek z kostela a do kostela, ale nikdy nenapadlo jim podívati se tak odtud na tu dědinu. Nevěděli ani, jak vypadá. A nyní, když se tak v tu stranu zahleděli, zdálo se jim, že přece jenom je pěkná, že stojí za podívanou. Ani nevěděli jak, a

srdcem protáhlo jim cosi jakoby první stesk po ztrácející se čím dále tím více dědince. No nevšímli si toho, byli ještě doma a na tesknobu jim ani nenapadlo. Jenom Francek Jahodíčků, ten zpoměl si při tom zase na dnešní ráno v maštali a už věděl, co to znamená.

„Éj," povídá, oddechnuv si, „už vás nebudeme vidět, Pašovice. Už sa s vama nebudem těšívat!" A aby rozehnal chmury sedající na jeho srdce: „Zazpívajme si!" vyzval chlapce a sedl si na otépku slámy.

Chlapci odvrátili se také již od Pašovic a souhlasili.

Prý: „Tož zazpívajme!"

„A kerú?" tázal se Chmelík.

„No tú, co sme ešče nedozpívali, tú dozpívajme!" navrhoval zase Francek.

„No tož može!"

A chlapci zazpívali další sloky písně: „Již jedenkrát ten čas přišel", ve kterých dává se s Bohem kamarádům a galánečce, která těšívala naše srdéčko. A tentokráte nebyl jejich zpěv takový, jako když zpívali v dědině. V dědině zpívali pěkně, ale zpěv jejich byl zakalený dojmem loučení a pláče, dojmem, který na samé chlapce působil rozčileně, tak že zpívali z nitra rozrušeného, rozrušeného pohnutím nad nářkem a radostí nad úspěchem. Nyní byli sami, nikdo jich zvláště nepozoroval. Oddali se zpěvu zcela sami pro sebe. A zvuky písně té byly nyní čisté a jasné. Byly to zvuky, vzbuzené klidným pohledem na mizící dědinku, které táhly se jako poslední pozdrav odjíždějících chlapcův daleko s vrchu v údolí až do dědiny samé. Chlapcům, když dopěvovali konce slok těch: „šak já si na ťa zpomenu, až do téj vojny pojedu," bylo, jakoby opravdu jeli někam daleko do vojny, odkud není navrácení.

A ledakomu byla by už v této chvíli zašla chuť na zpívání, kdyby byl viděl, jak oddaluje se pořád a pořád od svých milých, a jak zavírá se za ním neustále to místečko, kde celé své mládí prožil, ale naši chlapci nebyli nikterak tak poddajni a ani na mysl si nechtěli připustit, že by i je mohlo býti teskno — je legrúty!

„Ale co! Zpívat budem!" rozveselovali se, když ucítili, že vkrádá se jim do srdce cosi jakoby ta tesknoba, na kterou jim tolikrát zpomínali lidé, ještě když byli v Pašovicích. „Budeme zpívat!" povolávali. „Ešče máme štyry hodiny cesty, nech sa to miňá!"

A dali se do zpívání zase jiných písní, které byly veselejší. Cestou potkávali se s nimi známí a se všemi loučili se chlapci vesele, kývali na ně, potřásali rucemi na rozloučenou a smáli se.

No nejlépe trefil jim do noty starý Jahodíček sám, když dojel do Častkova. Ten dosud na cestě skoro ani nepromluvil, povolával jenom na koně a poslouchal chlapce, jak zpívají a veselí se. A zdála se mu celá ta dnešní výprava nepochopitelna. Před chvílí ještě v dědině tolik smutku a pláče, tolik slz a nářku, a nyní tady na voze jakoby jeli na sdávaní. Nevěděl, co si má o tom vlastně mysliti. Mu samému nebylo nejlépe, když si pomyslil, že odváží dnes svého syna pryč a že mu nezbude při ruce do hospodářství leda Janek a ten byl ještě malý. No rozmyslil si to, než dojel do Častkova, a rozhodl se, že všem těm svým pochybnostem udělá konec.

Byla tam totiž v Častkově — zrovna vedle silnice — hospoda, a starý Jahodíček, když dojel až před ni: „Tož, prý, poslézáme na

chvílku, chlapci," povídá, zastaviv z ničeho nic koně. „Půjdeme vypit ešče trochu piva, lebo gořálky, aby nám bylo veseléj." A začal slézat.

Chlapci nedali se dlouho pobízet. Bylo už asi osm hodin, ale což nedojedou do Napajedel? Budou aspoň veselejší! A tedy poskákali s vozu a šli. Za nimi starý Jahodíček s bičem v ruce.

„No ste-ji doma? Hospodo?" volal, když vešli, a hospoda byla prázdná.

Chlapci postoupali si ke stolu a čekali, až někdo přijde.

„Hospodo!" volal Jahodíček znovu, když nikdo nepřicházel.

„Sa mě zdá, že si budeme moset nalét sami," zažertoval si, obrátiv se k chlapcům.

No ze sklepa, který byl spojen se světnicí, ozval se šustot.

„Už jdu, už jdu," bylo slyšeti na to a ze sklepa vyšla hospodská.

„Už sme mysleli, že si budeme moset nalét sami," opakoval starý Jahodíček, a bral se k šenkovně. „Dajte nám každém trochu piva a mě gořálky. Jedeme na vojnu.

Hospodská nepromluvivši, šla do šenkovny, nalila a teprve nyní podívala se lepší na hosty.

„Čí jsou to chlapci?" ptala se. Že jedou na vojnu, to jí nebylo divným. Měli také v Častkově vojáky.

„Ja totkaj tite sú Gajdošků, Chmelíků, tento je Hukůj — rodina a tento je náš, to je můj," vykládal Jahodíček, drže v ruce kořálku, a ukazuje jí na každého zvlášť. „Všeci z Pašovic."

Hospodská prohlédla si chlapce a zeptala se dále, ke kterým jsou odvedeni.

„Ja totkaj Chmelíků je odvedený k dragúnom, Gajdošků s Hukovým ke pěším a náš je ke koňom," povídal zase starý, prohodiv poslední slova s jakousi zvláštní spokojeností. A napil se.

Ale hospodské zdálo se právě toto poslední nejhorším a řekla mu to. „Ale prosím vás!" prohodil soustrastným hlasem Jahodíček. „To vy enom ženské sa bójíte dycky koní, ale gdo býl od jakživa u koní, ten sa koňa nebojí." A začal se vypínat: „Ale co! Nebóji! Pobuďa s ním týdeň dva, sú jak kamaráde. Ba to bude Franckovi jak doma. Ani ho teskno nebude." A připíjeje si vykládal tak dále.

Chlapci také měli už každý svoje pivo a pili. Pili rychle, aby se napili, než pojedou.

Za chvílku vešli do hospody i někteří Častkovjané. Viděli stát u hospody vůz a šli se podívat, kdo je tam.

Starý Jahodíček je přivítal.

„Notož jak? Gdy pojedú vaši chlapci?" ptal se jich. „Už-i jeli?"

„Ja ti už jeli dávno, hneď ráno," povídali mu Častkovjané.

„A tož co to?" divil se Jahodíček. „Dyť snáď mašina jede až o pů jednéj?" A už dostával strach, aby nepřijeli neskoro.

Ale hospodská mu vysvětlila, že jezdí také jeden vlak k desáté.

„Á to já!" potěšil se. „To ja! Notož to my máme gdy. Koléj je u vás hodin?"

„Osn pryč. Štvrť na devět bude", povídali Častkovjané a dali se se starým Jahodíčkem potom do řeči.

Tak pobyli si tady chlapci se starým chvílku, napili se, porozprávěli a znovu sebrali se posedat si na vůz.

„Notož včil už pojedem, jak sa patří," pravil strýc, vylézaje

poslední na vůz a bera opraty do rukou. „Už ste sa napili, možete zpívat zas.“ A posadiv se švihl do koní.

Chlapci zazpívali ještě v dědině a za veselého hrkotu vozu a za přívětivého pokyvování a povolávání některých Častkovjanů na rozloučenou vyjeli z Častkova. Už jim nebylo zase nic smutno, nedbali, že odjíždějí do světa, byli rozjařeni a zpívali, jak jenom mohli. Chmelík, drže v ruce šátek, zdvihal obě ruce do výšky a otvíraje hubu vyvracel se co nejvíc do zadu, jakoby hrál úlohu nějakého z divadla, Gajdošek s Hukem jen jen se usmívali, a Jahodíček, sedě zase na otépce, pozdvihoval také ruce, brzo jednu, brzo druhou, jakoby chtěl udeřit o stůl před muzikanty, anebo obě jako Chmelík, ale ne tak vysoko: jen jako pták křídla, když se nemůže vznésti, vrtěl rozmarně hlavou, oči se mu leskly, a hlas mu začínal od neustálého zpívání chraptět. Jeli vesele a rychle. Starý Jahodíček, jsa připit, nedbal na koně a pošibával, jakoby vozil při svatbě šaty

Cesta jim míjela. Brzo byli v Nedachlebicích, a z Nedachlebic do Bílovic nebylo ani tři čtvrtě hodiny. Chvilku jeli poměně, chvílku rychleji a o půl desáté byli tam.

Starý Jahodíček opět vyzval chlapce, aby se šli občerstvit. Zastavil u hospody v levo od silnice a všichni poslézali. Ale tady už dlouho nebyli. Měli ještě dvě hodiny cesty do Napajedel a báli se, aby nepřijeli pozdě. Napili se, občerstvili se a vrátivše se na vůz, jeli dál.

Napajedelskou stanici viděti od Bílovic s výšiny až sem potud. Mezi ní a Bílovicemi prostírají se velikánské louky, porostené chrastím a olšovím, a budící teskný dojem na každého, kdo poprve, neb jen zřídka sem zabloudí. Stanice sama stojí pod horami a zvyšuje jenom tesklivý dojem luk svojí velikostí a svými velikými okny, jež za jasného vzduchu v ranním slunci zdaleka se lesknou. Je to pravý opak nízkých slováckých chatek s malými okénky.

Chlapci naši až sem potud i se starým Jahodíčkem byli pořád veselí. Viděli dosud ještě známé tváře, chaloupky jako v Pašovicích, střechy také doškové — zdálo se jim, jakoby dosud byli doma. Ale když dojeli nad Bilovice a spatřili tu napajedelskou stanici — éj, Francku, musím ti zase připomět, pamatuješ, jak vám všem zabylo, když jste se rozhlédli po kraji, když jste uviděli sv. Rocha nad Hradištěm a dýmající vlak, jak se hnal k Hradišti tou dolinou? Tenkráte, brachu, vzpamatovali jste se brzo všichni z toho piva i z té kořalky, kterou jste vypili z Pašovic až do Bílovic! A tehdy také pocítili jste už přece konečně, že odjíždíte z domova.

Chtěli ještě zpívat, ale když zazpívali: když pomašírujem kroměřížskú bránú ven, nedozpívali už celé a zůstali po druhé sloce stát. Usmáli se na sebe jenom, ale to nebyl úsměv veselý, to byl úsměv bolestný. A byl-li před týdnem konec práci, byl nyní konec zpěvu. Chlapci dali se již jenom do rozprávky.

Francek Jahodíčků sám byl nejvíce dojat pohledem do okolí, kde bylo již všecko cizí. Měl ještě tatíčka, který ho vezli, ale právě proto zabylo mu smutno. Tak dobře se mu s ním seděl na jednom voze a nyní si zpoměl, že se s ním bude muset rozloučit! Nic ho to nebolelo dříve, že opustil Pašovice, dokud s ním byl, ale teď, když ucitil, že i tatíčka mu bude opustiti, zdvojnásobnila se jeho bolest, a zdálo se mu, jakoby teprv s tatíčkem rozloučiti se měl se vším,

a jakoby s tím tatíčkem jely celé Pašovice. O mnoho víc milý zazdál se mu, než jindy. A čím déle jeli, tím lepší se mu s ním sedělo a tím vzácnější stával se mu, sedě tam na předku v haleně a popravuje si chvílemi klobouk. Ani chlapců si už nevšímal, kteří byli rozloučeni a hleděli se zbaviti smutku rozmluvou a žerty. Myslil jenom na tatíčka. A nyní také připadalo mu víc a více, jak si ho tak mohl nevážit po celý čas loučení, když je mu nyní tak vzácným. Proč jenom na něho tak zapomínal, když by s ním nyní byl býval tak rád? Rád, věru rád, cítil to každým potrhnutím vozu, ale cítil též, že už je neskoro, a to ho bolelo. Dal se též s chlapci do řeči, aby mu to odešlo. Ale darmo. Chlapci byli jak tak veselí, ale on již se rozveseliti nemohl. Čím více blížili se Napajedlům, tím více se ho takové myšlénky vzmáhaly. Nesměl toho říci, aby se mu naposledy chlapci nevysmáli, a ani tak by se s tím nebyl nikomu svěřil, nedala mu to povaha. Ale bylo to na něm poznati.

Starý Jahodíček také přestal pobízet chlapce ku zpěvu, třebas byl dosť napitý, no ozvalo se mu přes to přese všechno v duši znovu, že odváží svého syna a starosti, které měl z rána, dobývaly se mu zase do hlavy. Jel, neříkaje ani to ani ono, a jenom na koně povolával.

V takových myšlénkách a řečech blížili se všichni Napajedlům, až konečně dojeli na cíl. Trvala ta cesta dlouho, ale překonali ji přece. Bylo čtvrť na dvanáct. Starý Jahodíček jeda Napajedly, když dojel až naproti mostu, přes který se chodí na stanici, zatočil se s vozem a vjel na dvůr do hospody u Tomaštíka.

„Tož už sme tady, chlapci," promluvil, zastaviv pod kůlnou a zdvihaje se z předku. „Už prý sme tady," jakoby chtěl říci: ještě chvílenku a nebudeme se vidět.

Chlapci zdvihajíce se také: „Notož, poslézáme," pravili. „Půjdeme na chvílku ešče do hospody." A slézali. Ale už ne tak čerstvě, jako v Častkově a v Bílovicích. Nechtělo se jim jaksi. Francek Jahodíčků slezl poslední.

„Notož, běžte, chlapci, běžte do téj hospody," pobízel je starý, vida, že se k tomu jaksi nemají. „Já naložím koňom a příjdu za vama."

Šli tedy. Sebrali si každý ještě po kousku buchty, kterou měli a kráčeli zvolna. V hospodě posedali si u dveří za stůl a poručili si piva. Potom vytáhli ze šátků buchty a jedli. Ale brachu ani jíst, ani pit už jim nechutnalo. Pivo zdálo se jim beze vší síly, nešlo nic do hlavy, a buchty také — jakoby neměly žádné chuti. Jedli proto, aby jedli, a pili, aby pili.

Za chvílku přišel tam i starý. Viděl, že chlapcům nechutná.

„Notož jak, chlapci? Pijte, pijte," povídá, „a jezte, abyste nebyli hladní." A dal si donést kořálky.

Chlapci zavdávali mu piva:

„Nešmakuje nám. Nechce sa nám jest," pravili.

„Ja mě sa piva také nechce," odvětil zase starý. „Pro mňa je pivo slabé, ani to nezahřeje" Ale připil si přece.

Když se napil také trochu kořálky — nesedal si, maje na starosti koně a vůz, aby jim někdo něco neodnesl — mluvil s chlapci. Rád by je byl potěšil, věda, že jim dobila hodinka veselosti. Nevychvaloval již vojančinu, ani koně, ani pěší, ani nic, jenom napomínal chlapce, aby se dobře drželi, že však ono zase bude lepší, a že i druzí byli na vojně a vydrželi to. Slova jeho dodávala jim opravdu mysli,

a když se vyšel zase podívat ke koním, Gajdošek převzal již potom za něho řeč:

„Ale co! Ešče dnes sa podíváme pěkně po Kroměříži a zítra — co na tom? Dostaneme sa třeba všeci do Holomúca.“

Chlapci ostatní pocítili také potěchu a vyjevili ji podobně.

Jenom Francek Jahodíčků — nebylo možno, nemohl se už zvetit. Přízvukoval Gajdoškovi, ale myslil si při tom na tatíčka a na Pašovice a na poslední okamžik, že se mu bude již rozloučit.

A okamžik ten, který jej tolik kormoutil, konečně se dostavil. Ten okamžik, Francku, který připravován byl po celou dobu vašeho loučení, od prvních začátků, kdy přestali jste pracovati, až do té chvíle, kdy přestali jste také zpívati, a kdy opravdu začali jste vážněji přemýšleti o tom svém odchodě.

A tedy poslechněte!

Když přiložil starý Jahodíček, vyšed z hospody na dvůr, koním a obhlédl si, zdali je tam všechno v pořádku, vrátil se zase ku chlapcům a povídá: „Chlapci, tož abyste nezmeškali, měli byste už ít.“

Chlapci bez velikých řečí dopili, zaplatili a šli. Šli na dvůr k vozu, tam si vzali svoje kufříky a brali se rozloučit se starým Jahodíčkem. Vrátil se také k vozu, aby nemuseli za ním chlapci nazpět do hospody a postavil se s druhé strany za koně.

„Tož s Bohem, strýče! Dékujeme vám pěkně za vezenú“, povídali po sobě a podavše mu každý ruku, odcházeli po jednom pryč.

„No s Bohem, s Bohem, chlapci“, opakoval starý. „Mějte sa tam dobře a zpomeňte si také na nás.“ A z očí vytryskla mu slza, nebo předstoupil před něho nyní Francek, poslední a sám, s tváří, že by byla pohnula kamenem.

Chvílku zůstali tak oba státi a pohlédli si vespolek do očí. Co v tom jediném vzájemném pohledě bylo, to nikdo nevypoví. Jakoby všecky ty starosti a námahy, všecka ta péče a láska, s jakou vychoval si starý Jahodíček Francka, a s druhé strany, jakoby všechna ta bolesť, kterou pociťoval poslední doby, že nyní toho Francka mu mají vzít na vojnu, jakoby všechno to mu vstoupilo rázem do paměti, tak podíval se teď na Francka a oči jeho povídaly nahlas: „Tož to mám, Francku, za všecky ty starosti a lásku, že mě včil odcházáš?“ A Francek ten, jakoby už napřed věděl, co mu tatíček řekne, porozuměl hned, co ten pohled znamená, cítil, co tatíčka tlačí, ale také ucítil teprv teď nejlépe, že k těm jeho starostem nezachoval se přece jenom, jak měl, a mezi všemi výčitkami, které oživly nyní v jeho duši, jako nejhorší výčitka pálila jej, že ani v poslední chvíli svého pobytu v Pašovicích nevšímal si toho tatíčka, který proň tolik udělal. A oči jeho zase pravily: „Éj tatíčku, vím to, vím, co vás tlačí! Vím aj to, co mě nevyčítáte a co mia nájvěc žere, že sem na vás málo pamatoval. Ale už je neskoro, vidíte sami. — A na tú vojnu mosím — dyž mosím!“

Takovým asi vzájemným pohledem podívali se na sebe starý Jahodíček s Franckem, zůstavše na chvílku beze slova. Srdce obou pohnula se až k nevyslovení.

„Tož s Bohem, tatíčku,“ promluvil Francek, oddychnuv si z těžka, jakoby měl kamení na srdci a podávaje starému ruku.

Ale starý Jahodíček ruky té nepřijal. Podíval se jenom ještě jednou na Francka, a jakoby naposledy v životě ho měl viděti, tak

zobrazila se mu ve vráskovité jeho tváři nezměrná bolesť a on zavolal: „Francku!“

Franckovi v tom okamžení vyhrkly slzy. „Tatíčku!“

„Ach, Francku, Francku,“ zahořekoval poznovu starý, chytil syna do náručí, a v tu chvíli vyřinuly se mu hojné slzy a on svíraje syna v náručí, plakal. Plakal i s Franckem, oba plakali tak, jak myslím ještě nikdy.

A teprv po chvíli, když si tak ulehčili, vydral se Francek z jeho objetí a podal mu ruku. „Toť s Bohem už, tatíčku,“ povídal se slzami v očích, „nezapomeňte na mňa a pamatujte, až vám budu psat, gde budu.“ A ohlédnuv se ještě a spatřiv po sobě hleděti koně: „a ty koně mě také dobře opatrujte, aby byli takové, jak sú, až sa vrátím,“ kladl mu na srdce a odcházel.

„Všecko, všecko ti udělám,“ vzlykal starý, „pů majetku ti tam pošlu. Enom piš, až budeš potřebovat. Všecko ti udělám.“ A utíraje si rukávem od haleny slzy, odvrátil se ke koním, aby neviděl, jak odcházel pryč jeho syn Francek na tu vojnu ...

Takové tedy bylo loučení našich chlapců s domovem, a tak rozloučil se i Francek Jahodíčků s tatíčkem před odjezdem z Napajedel.

Co se dále se všemi stalo, není úkolem této povídky. Jenom to ještě povím, že chlapci proti svému přání a nadání dostali se po krátkém čase: Chmelík do Hodonína, Gajdošek do Brna, Huk do Olomouce a Francek Jahodíčků do Bosny ...

Starý Jahodíček sám, když pokrmil, sedl na vůz a jel domů.

Dr. Cesare Lombroso jako kriminalista.

Píše Josef Kousal.

Systémy vědátorů rostou jako houby v lese. Některé desítiletí na ně bohato, jiné méně. Co systémů takových vzniklo ve filosofii, fysiologii, astronomii, lékařství atd.! A kde jsou všecky? V knihách, o než dnes nikdo se nestará, leda professor před svými žáky a bibliografie. Kde je tak mnohoslavený darvinismus našeho století? Před 20 a ještě 10 lety nebylo mladšího professora přírodních věd, jenž by se nebyl darvinismu za kazatele nepropůjčil a dnes? — Perierunt. Dlouhého trvání proto nemá ani systém anthropologický, o němž turinský professor Cesare Lombroso 20 let pracoval a jejž ve své „anthropologii zločinců“ uložil. Čím byl Darvin ve fysiologii, tím je Lombroso v anthropologii.

Lombrosův „l'uom delinquenti“ je s to, aby zvrátil vše, co až posud bylo lidem svato, a v čem všecka století se shodovala. Že věda lékařská (professor Dr. Reinsberg v Měšťanské besedě) vidí v systému Lombrosové dílo epochální, nelze se diviti — vždyť je to věda, která jest až posud velice založena na hypothesách.

Co věda lékařská pokrokem nazývá, to musí jiné vědy, jež zde podílu na věci mají, nazvati smělým a ne promyšleným vyzváním, ba atentátem, neboť důvody Lombrosovy musí zavrhnouti nejen ná-

boženství, ale i anthropologie a právnictví s moderním pojmem o zločinství. Je-li zločinství socialní nemocí, pak za své činy páni kriminálníci nemohou, a společnosť lidská páchá na nich hrozný hřích, že je pro vraždy, krádeže, paličství atd. zavírá, anebo docela odpravuje. Lombroso rozeznává vedle relativní svobodné vůle též absolutní, již společnosť, osobní poměry, vůbec zevnější příčiny určují.

Materialistická kriminální anthropologie Lombrosova hledá původ zločinu ne v duši, v rozumu, prvním hříchem beztoho zatemnělém a svobodné vůli, kleslé a nakloněné víc ke zlému než k dobrému, nýbrž v těle, t. j. v zdravotním stavu a organisaci jeho. A poněvadž od jakživa hraje ten ubohý mozek lidský u lidí bez víry a moderních vědátorů úlohu větší, než mu přísluší a splítá se funkce jeho s výkonem toho, co již staří Řekové svorně „φύχη“ jmenovali, leží celé těžiště systému Lombrosova v abnormálním mozku. Myslím, že nebude škoditi, podáme li zde výtah celé knihy italského učence a posvítíme-li si naň světlem logiky a křesťanství.

Nejdřív mluví Lombroso o zločinech ve zvířatech a rostlinách, jež se na vzájem též ničí ze zištnosti, bojovnosti, závisti, žárlivosti atd. Jestli se skutečně tak děje, že se bytosti ty ničí, pak se to děje ne ze zločinnosti jejich, nýbrž proto, že je to nutný následek buď pudu, neb životní podmínky, bez níž by jinak existovati nemohly. Čirý darvinismus tedy a nic jiného.

Dále přechází k divochům a praví, že se tito vlastně žádného zločinu nedopouštějí, ježto věci, které nám jsou zločinem, za dovolené mají.

Při tom tvrdí absurdum, že pojem o zločinu a mravnosti vyvinoval se u nich ne s náboženstvím, ale že vyplynul ze zločinu samého.

Od divochů přechází k dětem a nalezá již v dětech zcela vyvinuté, normální povahy zločinné. Zde začíná s doklady, jichž v celé knize je na tisíce. Studie konal na mladistvých zločincích v polepšovně a nalezl téměř u všech mozkové anomalie — mozky buď velké neb malé. Myslíme, že kdyby byl Lombroso studie tyto konal v ústavu šlechtičen, že by anomalie tyto našel též, neboť jako není dvou listů na stromě sobě úplně rovných, tak ani dvou lidských lebek.

V čem náboženství a obecné mínění všech národů se shoduje, předpokládajíc u dětí z pravidla nevinnosť a ctnosť, jež se teprv špatnou společností, příležitostí a pokušením zločinem stává, toho Lombroso tvrdí pravý opak.

U dětí přicházejí prý mravní nedostatky a to, co se zločinem jmenuje, častěji než u starších, a to na základě zdědění a jakéhosi odrodění. Nedostatky tyto lze neškodnými učiniti dobrým vychováním, které však nesmí spočívati pouze v mravných napomenutích — Lombroso nechce říci v náboženství —, nýbrž ve společnosti dobrých lidí (kde pak se ti dobří lidé najednou vezmou, rodí-li se děti zločinné?), v podmínkách zdravotních co možná nejpříznivějších, jako je světlo, vzduch, výživa atd. Děti, na něž tyto poměry dobře nepůsobí, jsou nenapravitelnými a mají se ve zvláštních asylech vychovávati. Lombroso je fatalista i v tomto ohledu. Jeho atavistické děti jsou samy sebou špatné a životem stávají se dobrými, kdežto od jakživa platí, že děti jsou k obrazu Božímu stvořeny a tudíž samy sebou dobry a teprv život že činí z nich zločince.

Chce-li Lombroso od přírody zlé děti vychováním polepšiti, přichází tím do konfliktu se svým dalším učením „Moralinsanity“, ježto při skutečné „Moralinsanitě“ všechny pokusy polepšovací jsou marnými.

Jeho měření mozku jest teprv nesmyslem. Ze 383 lebek, jež změřil, jevily všecky mikrokefalii; u vrahů pozoroval brachy-, u zlodějů dolicho- a plagiokefalii. Ostatně jmenuje jiné nepravidelnosti, jimž říká: ataxie, hyperästhesie, analasie a j Ve více než polovičce pádů konstatoval vysedlou lícní kost, malé, úzké čelo, u jiných opět špičatou hlavu. Na mozku zločinců pozoroval zvláštní typické brázdy a takové odchylky, jaké přicházejí u embryonů!!

Physiognomie není prý vždy nápadná (věřím; znám zločince ze řemesla, kteří mají nejpříjemnější tváře; Hugo Schenk byl zcela slušný zjev); mají však přec jednotlivé druhy zločinů rozličný svůj výraz. V tom ohledu souhlasím; úředník trestnice nabude v několika letech takové routiny, že pozná na první pohled, má-li před sebou zloděje (malé pichlavé oči), žháře (podobné oči zloději a nejistý pohled), pytláka (oči velké, pronikavé) atd. Lombroso pozoroval 800 lidí t. zv. zachovalých; i u těch našel sic tyže zjevy zločinecké, avšak v míře daleko menší. Ostatně i mravně kleslí lidé mohou býti zachovalými, praví Lombroso, čímž nepraví ovšem nic nového. Zločinec musí býti tudíž pojímán jako člověk, jenž buď překaženým vývojem neb vrozenou špatností stal se tím, čím je. Jeho stav je podobný stavu duševně chorého — jeť zločinec chronicky nemocné individuum. Škoda, že pan ministr Schönborn není Lombrosistou, jaký ukrutný převrat nastal by v trestním zákoně!

Místo soudce ohledal by každého paliče, vraha atd. okresní lékař a místo ředitele trestnice léčil by ho primář ve všeobecné nemocnici.

City u zločinských lidí jsou prý vyhaslé; zbyl-li nějaký lepší cit, pak je nestálý, chorý a měnivý. Místo citu pro přátelství zná zločinec jen pýchu, marnivost. Pomstychtivost jest velice vyvinuta jako u divochů a vede k bezměrné ukrutnosti. Zpětilost přibývá s kulturou. Zločinci zpětilí ukazují nejlépe nepravidelnosti lebky a obličeje. Rozdíl mezi duševně chorými a zločinskými lidmi je ten, že kategorie první není od narození nemravná a zlá (Lombroso bojí se říci „hříšná“) jako druhá.

Rozum je pravidelně na nižším stupni než u lidí normálních; zločinec je víc chytrý než moudrý. Samé nové věci.

V kapitole 13. odporuje si Lombroso. Z počátku činí rozdíl mezi mravním pomatením a vrozeným zločinstvím a něco dále stotožňuje obé. První prý přichází zhusta v trestnicích, velmi zřídka však v ústavech pro choromyslné.

Konečně i epilepsie všímá si Lombroso a nalezá při ní tytéž základní tahy jako u „Moralinsanity“ a vrozeného zločinství.

Tytéž anomalie v obličeji, lebce, organismu čivném pozoruje, jakož i zjev, že lidé epileptičtí tvoří veliký kontingent zločinství. V Italii prý vyskytují se skoro pravidelně u epilepsie i vrozeném zločinství předchozí onemocnění mozku. Poněvadž tedy mravní pomatení a vrozené zločinství rovnají se padoucnici a poněvadž dvě veličiny, jež jsou rovné veličině třetí, jsou i na vzájem rovné, není

vrozené zločinství ničím jiným než mravním pomatením. Zločinec podobá se tělesným i duševním svým uzpůsobením divochu a nemocnému. U všech je mozek nedostatečně vyvinut neb živen a následkem toho vzdoruje méně rozličným překážkám života. Vedlé zděděného zločinství hraje v kriminalistice velkou roli atavismus — vracení se ku předkům, jenž zakládaje se na zvířeckých pudech, může dle okolností vésti i k mrzkým zločinům. Tento atavismus vysvětluje všecky zjevy zpětilosti zločinecké, jakož i úkaz, že všecky tresty a tudíž celé moderní trestnictví jeví se bezmocným. Konec konců — *zločin je nutný zjev, je malum necessarium.*

Je věcí známou, že lidé duševně choří lehčeji stávají se zločinci než zdraví. Jeť mezi blázny šestkrát tolik zločinců co mezi zdravými. Ale aby se mohl posouditi poměr mezi šílenstvím a zločinstvím, musí se činiti rozdíl, jak se v kriminalistice skutečně děje, mezi zločinnými blázny a bláznivými zločinci.

Na štěstí není Lombroso jediným statistikem zločinství. Dr. Moeli, lékař v ústavu choromyslných v Dalldorfu u Berlína, složil v obšírném spise: „Über irre Verbrecher" materiál pětiletého pozorování a praví, že žebrota vyskytovala se mu u 30% slabomyslných od mladosti, u 40% pak alkoholismu oddaných, rušení pokoje též nejvíc u pijáků a padoucnicí stížených, poškození těla u pijáků, zločiny proti mravnosti u slabomyslných, paličství u blbců a lidí melancholických, že tudíž zločiny bláznů jeví se ponejvíc jako činy již onemocnělých, tedy zločinných bláznů a ne bláznivých zločinců. Vezmeme-li však, že největší kontingent zločinství (60%) tvoří zloději a že zloději dle Dr. Moeli se nerodí, ježto pouze 27% jich jakési duševní porušení, slabost jevilo, pak přicházíme k výsledku, že se zločinci nerodí, nýbrž vychovávají. Moeli považuje 5% obyvatelstva v trestnicích všeho všudy za duševně choré. Toto číslo nebylo by o mnoho menší, kdybychom pozorovali obyvatelstvo průměrně, zvláště ve velkých městech, a kdyby ono u lidí svobodných kleslo na $^1/_2$%, není cifra 5 nikdy taková, by vedla na myšlénku, že se zločinci rodí.

Co na systém Lombrosův odpovídá nauka křesťanská a co zdravý rozum?

Lombrosovo vrozené zločinství je čirý fatalismus a vedl by k nejhroznějším konsequencím a úplné revoluci ve vědě právní. To se nedá upříti, že jsou jakési duševní abnormity, jež člověka ke zločinství nakloněným činiti mohou a že tyto abnormity od stavu tělesného, to jest od překaženého vývoje neb prodělané nemoci závisí. S faktem tím počítá též všude soudní psychopathologie. Jakýsi však anthropologický samostatný typus zločinců rozhodně není, neboť není pravda, že by se na zločincích jisté typické nepravidelnosti tělesné neb duševní pozorovaly, a co Lombroso uvádí, to se pozoruje i na nezločincích a nijak v míře tak malé. Naopak dají-li se mezi zločincem a ku př. divochem konstatovati jisté podobnosti, dá se mezi nimi uvésti rovněž tolik variac.

On sám přiznává, že anomalie a tělesné degenerace pozoroval jen u 40% zločinců; toto číslo nepostačí však nikdy k důkazu o samostatné odrůdě zločinců. Příklady, jichž Lombroso ve své knize na sta uvádí, jsou právě nejlepším důkazem opaku toho, co tvrdí, že totiž pojem slova „zločin" není samostatný, nýbrž veskrze relativní, závisící od stupně vzdělanosti, poměrů časových atd.

Útvar lebky a mozku jest ovšem něco, s čím věda lékařská vším právem musí počítati; nicméně speciality útvaru toho, jež Lombroso uvádí, jsou tak mnohé, že se z nich nedá vytvořiti nějaká jen trochu pravdivá norma, resp. nějaký logický závěrek. Ony jsou nepravidelnými tvary, které častěji se opakují; nejsou však rázem ustáleným.

Že zločinci stojí níže ostatního lidstva, smyslnosť a náruživosti u nich že více jsou vyvinuty, cit pro mravnosť a právo že otupen, sobectví že vyplňuje veškerý smysl — kdo by chtěl tomu se diviti? Z počátku byla v člověku concupiscentia; co se z ní vyvine, to je úkolem výchovy a to v první řadě výchovy náboženské.

Tomu věřil, věří a věřiti bude celý svět i tenkrát, až o Dr. Lombrosovi a jeho „l'uomo deliquente" nebude ani potuchy. Děti a lidé v pradobě jsou prý si podobni a jeví tytéž mravní slabosti; to by Lombroso nikdy nenapsal, kdyby Homérovy hrdiny lépe studoval. To jsou lidé pradoby, mají své chyby, mají však též své ctnosti a vznešené vlastnosti jako my. Náklonnosť ke hříchům je u lidí všech — u dětí, bláznů, padoucnicí stížených atd., z toho však nenásleduje, že se má proto na všecky, resp. na špatné činy všech se stejného stanoviska hleděti.

Na čem Lombroso s podivuhodnou pilností dvacet let pracoval, do čeho se tak zamiloval, že tomu nyní sám věří a na pochybených neb dávno zvrácených praemissách k úžasným výsledkům a převratům dochází, to vše jest na oko slepený systém, který se sám rozpadá.

Tolik je však jisto, že kdyby píli a zkušenosť svou, věnoval-li ji již té nejméně posud studované, nejméně poznané a nejméně humanitou povšimnuté třídě lidské společnosti, vynaložil na zbudování anthropologie s křesťanským podkladem, že by byl vykonal dílo, jež by přetrvalo století — takto však zajde, ježto není ničím víc — než hypothésou.

Lombroso nerozžal v kriminalistice světlo, nýbrž pustil do té kamery obscury ještě trochu tmy.

Středa.

Napsal **Vincenc Kosiakievicz.** Přeložil **Vojt. Pakosta.**

Pozdě vycházející slunce zimního dne vrhalo vysokými okny první matné světlo do jizby nemocnické.

S ustupující temnotou začaly se vynořovati dvě řady loží, stojících podél delších stěn a tvořících širokou ulici ode dveří k oknu v průčelí. Čím více světla přibývalo, tím určitěji bylo lze rozeznati obrysy postav na postelích ležících a v pokrývky zahalených, jichž bledé a bezvýrazné tváře na bílých poduškách bylo jedině viděti.

Nejdříve probudil se nemocný, ležící na posteli nejblíže u okna. Pravý to kontrast ostatních bledých a vyhublých soudruhů. Učiněný obr, neobyčejných rozměrů, se silně vyvinutými svaly na celém těle, s červeným obličejem a silným, žilnatým krkem. Natáhl se na posteli, která zapraštěla, nebo byla kratší, nežli pacient neobyčejné výšky.

Nazdvihl hlavu a zahoukl silným hlasem, vycházejícím ze širokých a mohutných prsou:

„Vstávejte! Hej! Dnes středa!“

Někteří otevřeli oči, ale hned je zase přimhuřovali, nemohouce se zcela probrati z tvrdého spánku. Snažil se při bdění je udržeti veselým hlasem:

„Středa je dnes! středa, pánové!“

Někteří na polo na lůžku povstali; úplně probuzeni vyjasnili líce a obrátili je k olbřímovi, který radostnou zvěst nepřestával vykřikovati, sám nesmírně rozjařen:

„Středa, pánové, středa!“

Budící se den uvítán všeobecnou radostí, uvnitř stěn nemocnických tak řídkou. Den návštěv, v který dvéře všech sálů bývají hostům otevřeny, den s takou toužebností od nemocných očekávaný se přiblížil... Síň, z které jedna cesta vede do města, a druhá do umrlčí komory, přibrala dnes zcela jinou tvářnosť, neobvyklou, sváteční. Od samého rána bylo živo a veselo. Ti, kdož mohli choditi, odhodili pokrývky, vstávali a oblékali se v župany. Velikán vstal také a začal se procházeti těžkými kroky, pod kterými se až podlaha prohýbala. Bylo slyšeti rozličné hlasy:

„Jak jsem rád, že je dnes středa. Přinesou mi tabák.“

„Vsadil bych se, že ke mně dnes přijde bratr.“

„Já čekám peníze.“

Olbřím přehlušil všecky:

„Ke mně přijde několik osob, uvidíte.“

Mladý patnáctiletý hoch, bledší nežli všickni ostatní za příčinou operace, která na něm včera byla provedena, rozesmál na chvíli společnosť, pochlubiv se naivně:

„Ke mně přijde — mamá“

Sluha, jenž přišel, aby zametl, pohlíží pln udivení na nemocné, ježto o této hodině jindy obyčejně ještě spávají.

Teprve po chvíli se mu rozbřesklo v hlavě:

„Ach ovšem, vždyť je dnes středa!“

Zametání bylo spojeno s mnohými nesnázemi, nebo nemocní roznášeli shrnuté smetí na trepkách po celém sále.

Snídaně odbyla se rychle, bez obyčejných při této příležitosti stížností do správy domácí. Na to vesele ze zbývajícího tabáku svinovaly se cigarety. Kterým došla zásoba, dlužili se od jiných slibujíce: „Dnes oplatím; jistě.“

Hovořeno nad obyčej vesele, častěji nežli v jiné dni užíváno při oslovení názvisek, jež tu byla běžná. Na velikána nevoláno jinak, nežli: „Pane Dryblase!“ *)

Oslovený odpovídal otázkou: co? nejsa ani dost málo uražen, upoután k ostatním svazky téhož osudu, který rychle probouzí příchylnosť a důvěru.

Procházející se s rukou na obvazku hubený blondin, umělec hudebník, slul zde: Klarinet. Lysý úředník banky, ve svém chování poněkud úzkostlivý, neobyčejně přívětivý a milý, měl jméno: Oponent. Mladého hocha, který očekával maminku, nazývali prostě: Maličký. Pro některé utvořena názviska z překroucených jich jmen.

První slovo mezi všemi vedl Dryblas, imponuje všem silou fysickou a stálým ujišťováním, že k němu dnes přijde několik osob.

*) Hromotluk, habán.

Rokováno o dvou druzích, kteří byli minulého téhodne z nemocnice propuštěni a odcházejíce zavázali se čestným slibem, že nejbližší středu přijdou navštívit pozůstalých.

„Přijdou! — Nepřijdou!“

Mínění se rozcházela. Dryblas, který viděl dnes všecko v růžovém světle, tvrdil, že přijdou se vší jistotou.

„Přijdou, uvidíte! Byli by hovádka, kdyby nepřišli.

Oponent však byl jiného mínění; klidným hlasem postavil se na odpor.

„A já vám povídám, že nepřijdou. Vsadil bych se... Já počítám-li vše dohromady, strávil už v nemocnici dvě léta. Každý, bez vyjímky, kdo odchází, slibuje navštíviti pozůstalých, a hle, žádný ještě nedostál slibu. Uprostřed jiného života zapomíná se rychle na soudruhy téže jizby nemocnické.“

Otázka ta probírána ještě za delší chvíli. Připuštěno, jestliže ne oba dva, tedy alespoň jeden z nich že bude tak pořádným a přijde.

Konečně všickni kromě Oponenta se v mínění svém shodli.

„Snad! snad!“

Návštěvy lékařské odbývají se toho dne dříve, nežli obyčejně. Není žádných operac. Nutné rady vykonávají se pospěšně, rychle. Konečně odcházejí lékařové i ranhojiči a nemocní slabostí k lůžkům nepřipoutaní obsazují místa při oknech, jdoucích na dvůr, přes nějž přijíti mají každé chvíle očekávaní příbuzní, přátelé i známí. U prostředního okna je malá mrzutosť; Dryblasovi se má za zlé, že je tak objemný a zaujímá místa za dva.

S oken viděti na dvůr pokrytý sněhem, v němž prošlapáno několik stezek. Jedna z nich, nejširší, vede od fortny u parkánu do hlavního pavilonu, kde se nalezá v přízemí ředitelství a na hoře v sále nemocní zámožnější. Nad bílým příkrovem sněhu rozprostírají se černé spletité haluze několika starých kaštanů. Při fortně stojí malý domek se dvěma okny, s komínem, z kterého po celou zimu nepřestává vystupovati dým.

Ti, kdož nemohou povstati z loží, dávají otázky ven se dívajícím:

„Nuže?... Přichází-li někdo?“

„Ne.“

A po uplynutí několika minut znova:

„A snad nyní někdo přichází?“

„Ne.“

Konečně každou chvíli opakované otázky omrzí diváky. Odpovídají již nevrle:

„Ale! dejte nám pokoj! Až někdo půjde, však povíme!“

Vedou živý hovor o vrabcích, kteří tou dobou snesli se na parkán nemocnice. Počítají je... Jednomu vyšlo dvanáct, druhému třináct, třetímu pouze devět; poslednímu se smějí, že je slepý.

Ti, kteří leží na postelích, se zálibou i nevrlostí naslouchají té rozmluvě o vrabcích.

Konečně nastává mezi diváky vzrušení. Zahlédli vrátného, an vyšel z domku a otvírá fortnu. Po chvíli odskočil Klarinet od okna a křičel radostně:

„Můj bratr! můj bratr!“

Radostí udělal několik skoků, ztrativ při tom trepku. Jeden z ležících křičí, aby nedělal větru, jenž povstává rozvlněnými šosy županu při skákání.

Klarinet neustává skákati po sále; náhle se zastavuje a naslouchá.

„Aha! již je na schodech.“

A mezitím co se s příchozím pozdravuje, signalisují pozorovatelé příchod jiné osoby na nádvoří.

„Kdo je? Kdo?“

Žádný z diváků se k němu nehlásí. Z postelí ozývají se otázky:

„Jak vypadá? jak vypadá?“

„Malý, v kožichu... — S okuláry. — S přistřiženou černou bradkou...“

Ještě nevešel „malý v kožichu“, když od oken zaznívá již zase nový signál:

„Maličký! mamá!“

Celý sál opakuje vesele:

„Mamá! — mamá!“

Bratr Klarinetův hlasitě poznamenal:

„Pánové jsou zde jak náleží veselí.“

Vchází „malý v kožichu“ a za ním mamá s torbou mlsků pro mazlíka. Rozmluva se stává hlučnější a veselejší. Svátek v nemocnici započal.

V míře, jak se posouvají ručičky hodin, visících na stěně, kterých za dne není slyšeti, v noci šepcí svoje „tik—tak“ ubožákům nemohoucím spáti — ve výklencích u oken ubývá pozorovatelů. V sále přibývá stále lidí. Rozmluva se roztříšťuje na užší dialogy, šeptání při každém loži, tu opět stává se všeobecnou a protkává se vtipy.

Maličký s úsměvem na vybledlém líci častuje druhy čokoládkami.

Jeden ozývá se hlasitě:

„Hoj! komu jsem dlužen tabák! platím dluhy!“

Někteří z hostů prodlí zde malou půl hodinky a odcházejí, omlouvajíce se zaměstnáním v městě. Jiní sedí dlouho, několik hodin zůstavujíce nemocné, jež navštívili, v dobré náladě a připravené na nový trudný a dlouhý týden. Na místo odešlých dostavují se jiní hosté. Šum ani na chvíli neustává.

Konečně zůstává u okna sám toliko Dryblas, který pozbyl veselé nálady v tom radostí přesyceném ovzduší. Ani z místa se nehýbaje vyhlíží stále na dvůr, který se začíná ztráceti v mlze záhy se dostavujícího večera.

Sál se začíná znenáhla vyprázdňovati, hovor zaniká. Kdy sluha přináší dvé petrolejových lamp, aby je zavěsil na stěny, jest už jen několik hostů v sále. Svátek schyluje se ke konci. Dryblas odchází od okna, zakaleného temnotou noční a začíná přecházeti po sále nápadně mrzut. Stáčí a kouří cigarky, jednu za druhou bez přestávky, bere tabák brzy od toho, brzy od jiného. Všecky balíčky s tabákem, o který zítra nastanou hádky, dnes jsou otevřeny na všech stolcích, každému, komu se jen zachce, přístupny v tento den komuny.

Odchází konečně poslední host a nemocní zůstávají sami. Zavá-

dějí mezi sebou obvyklé rozmluvy, spokojeni jako lidé, kteří dosáhli, po čem toužili.

Večer již dávno. Jest jisto, že již dnes někdo nepřijde. Vypravují si podrobnosti o postavení a životě osob, které je dnešního dne navštívily. Dávají za pravdu Oponentovi; skutečně oba toho téhodne z nemocnice propuštění, přes všecky své slavné sliby, že přijdou, nedostáli slovu.

Oponent slaví vítězství, pouštěje kroužky z dýmu;

„Vidíte! což jsem to neřekl?“

Komuna se končí. Balíčky s tabákem stěhují se do šuplat. Maličký uschovává krabičku s čokoládou.

Někteří snaží se potěšiti Dryblasa, tvrdíce, že známí jeho vynahradí dnešní obmeškání příští středu. Neodpovídá ani slova, přecházeje po sále kouří cigarety.

Osmá hodina. Přinášejí večeři. Všickni kromě Dryblasa jedí s chutí, vysíleni poněkud dojmy a hladoví, nebo uprostřed veselí sotva se oběda dotkli a poslali jej do kuchyně. Jídlo jim chutná; z té příčiny nestěžují si na správu, která má dnes také svátek.

Všecko se již vrátilo do normálních kolejí; začíná se nový špitální týden, tak dlouhý a ... smutný, otvírající vyhlídku k novým utrpením, prohlídkám a operacím, bolestnému léčení vně i uvnitř.

Přichází konečně noc, dnes rychleji spokojený sen přivodíc na víčko těch, kteří během dnu zapomněli na své utrpení, občerstveni několika chvílemi jiného života, který proniknul za ponuré ty stěny z šumivých ulic města.

Zavládl sen a klid; hodiny znovu nabyly hlasu a závodí v odměřeném cvakání s oddechy spících.

A tiché ty projevy ruchu a života přerušuje jedině čas od času silnější ohlas ztlumeného pláče, vycházející z kouta při okně.

To Dryblas, skrčiv na lůžku své obrovité, jakoby z ocele ukované tělo, zachvívá pokrývkou, nemoha potlačiti slz při myšlénce, že sám jediný zůstal zapomenut v tom místě, kde se trpí a umírá.

Tichá oslava † děkana bechyňského Slámy Františka Josefa.

(Nar. 16. května r. 1792. v Bojenicích v Táborsku, zemřel 5. srpna r. 1844. v Mariánských Láznich.)

Byv lonského roku exponován do Mariánských Lázní, navštívil jsem hřbitov, který se prostírá uprostřed rozkošných lesů. Vedle německých nalezl jsem tam pomníky s nápisy polskými, anglickými, francouzskými a co se tak dále procházím, spatřil jsem uprostřed hřbitova sešlý kamenný pomník, na stranu se schylující, s nápisem sotva znatelným. S tíží jsem přečetl tato slova: „Zde odpočívá v Pánu Zesnulý František Josef Sláma, děkan bechyňský, zemřel 5. srpna r. 1844.“ Hledáš-li kdo české klenoty, jeden z nich najdeš zde: klenot totiž vzácné ceny; byl Sláma věrný Bohu i vlasti své a muž tak vynikající, že sám vůdce národa Dr. Fr. Lad. Rieger ve velké schůzi

občanů pražských na Žofíně se pronesl, že by bylo záhodno, aby se hrob tohoto vlastence opravil, aby i cizina poznala, že německá půda chová v lůně svém kosti vzácného Čecha.

Toto přání i já jsem pronesl ve feuilletonu „Čecha", jednajícím o Mar. Lázních, a myšlénky této ujal se zvěčnělý arcikněz a děkan v Soběslavi Vačkář, vylíčiv blahodárné působení Slámovo. Avšak brzy na vše bylo zapomenuto.

Když jsem byl letos opět v úřední službě do Marianských Lázní exponován a hrob Slámův navštívil, sdělil mi stařičký hrobník, který již i Slámu pohřbíval, že má pro nedostatek místa nařízeno, aby na tomto místě nový hrob vykopal a starý pomník odstranil. I prosil jsem ho, aby mne v čas o tom zpravil. Ve třech dnech přišel hrobník ke mně a pravil, že tu právě zemřel lesní adjunkt a ten že má býti pohřben v hrobě Slámově. I pospíchal jsem ihned k p. děkanu Škardovi, který hrobníkovi nařídil, aby pro kosti Slámovy příhodné místo nalezl a tam je uložil. Při kopání hrobu byl jsem přítomen. Z rakve zbylo jen málo, kosti však byly úplně zachovalé a zuby ještě docela bílé a štola neporušena. Kosti jsem sám sebral, do rakvičky je vložil a ve hřbitovní kapli uchoval. Třetího dne byl pohřeb do nového hrobu, a byl to veliký průvod: za hrobníkem a kostelníkem šel kaplan Dobrý, rodem Čech, který z ochoty církevní obřady vykonal, za nimi nesl jsem rakvičku ověnčenou lesním jehličím, a průvod uzavíraly dvě přítomné Češky, slečny Karbelovy. Modlitby byly vykonány ovšem česky, první to snad na hřbitově Mar. Lázní české modlitby! Brzy na to dojel jsem do blízkého městečka Kynžvartu ke kamenníku-sochaři, který nápis v kameni znovu vyhloubal, celý pomník obnovil, hořejší kamenný kříž a kamenné palmy pozlatil a tak obnovený pomník k novému hrobu postavil. K výlohám těmto přispěli: J. J. Karel kníže Schwarzenberg (na jehož panství, Vorlíku, Sláma v letech dvacátých jako zámecký kaplan působil), František rytíř Kučera, kníž. Schwarzenberský rada, žijící na odpočinku ve Štyrském Hradci, který před 40 lety jako vděčný žák zesnulého Slámy dal onen zmíněný pomník zbudovati a který také letos jako stařičký lázeňský host této tiché slavnosti u hrobu byl přítomen; dále pí. Marie Nebeská a několik jiných ctitelův zvěčnělého. Dne 30. června odbývala se v Bechyni slavnosť odhalení pamětní desky Fr. Slámovi, i vykonal téhož dne také kaplan v Marianských Lázních P. Dobrý na hřbitově u přítomnosti asi 30 Čechů tichou pobožnosť za † děkana Slámu. Jménem přítomných položil jsem na hrob krásný vavřínový věnec s hedbávnými stužkami národních českých barev, které věnovaly slečny Karbelova, Nebeská a Krátká. I těší mne velice, že se mi podařilo uctíti zde památku tak vynikajícího kněze a vlastence.

Dověděl jsem se zde, že leží ve farním archivu v Rožďalovicích rukopis Slámův, veliké to memorandum za zřízení českých škol. Mimo to jsem zaslechl, že budou asi přeneseny ostatky Slámovy do mausolea na Vyšehradě, které svým nákladem zřídí Petr Fischer ze Smíchova.

Karel Ulrich.

General major Michal Ivanovič Dragomirov,

řídič přepravy ruských vojsk přes Dunaj.[1])

(Z ruského zčeštil Tóma Šmýd.)

Od začátku vojny veškera Rosia s poňatnou netrpělivostí očekávala přechodu ruských vojsk přes Dunaj, ježto hned potom měl započati vojenný děj. Ale prošly celé dva měsíce marného čekání, než konečná přeprava se provedla a ruské voje obsadily poblíže Dunaje bulharská města. Dlouhou nečinnosť, na niž odkázán byl ruský voj, vyčkávající dva měsíce okamžiku příhodného k přejití přes Dunaj, zapříčinil, jak známo, neobyčejný rozliv této řeky; byloť vyčkávati, až ubude vody, ale jakmile nadešel příhodný okamžik, ruská vojska přešla široký Dunaj na takovém místě, kde přechodu jejich nadáli se nejméně.

Tato znamenitá přeprava Turky tak dojímavě překvapila, že v prvém okamžiku ani nemohli se zpamatovati, a tím více, ježto sám hlavní velitel tureckých vojsk, Abdul Kerim paša, mínil potopiti v Dunaji veškeren ruský voj. — Ne méně slabší dojem tato přeprava učinila i na veškeru Evropu, jež očekávala, že při přechodu přes Dunaj ruské vojsko prožertvuje 25—30 tisíc lidu. Ale jakmile chýr

---

[1]) Pozn. 1. Stať tuto zde z ruského hlavně proto čtenářům podáváme, aby sami z těchto řádků si mohli vyčísti ony stkvělé vlastnosti, kterými se podmiňuje dobrý zdar každého podniku veledůležitého. Aby společný podnik se dobře vydařil, nutno šetřiti těchto pravidel:

1. Vůdcové předěj s náležitou rozvahou věc dobře rozmyslete a dokonalý plán důvtipně vypracujte.

2. Co ujednáno, ve všem od nejvyššího správce až do nejmenšího podřízence každý své uložené povinnosti na vlas vykonávej svědomitě a hleď, aby též druzí jich vykonávali. Proto

3. mezi všemi účastníky se zaveď nejpřísnější k á z e ň, aby společné dílo se nerozpadávalo dle pořekadla: Kde není kázně, tam není bázně.

4. Při tom všem ale podle obyčeje křesťanského, hned od samého začátku až do konce, nikdy nezapomínej obraceti se vzhůru o pomoc „k Otci světel", neboť nedá-li On síly a prospěchu, všecka práce lidská a všecko úsilí marné bude podle této výpovědi a starodávné zkušenosti: „Nebude-li Hospodin stavěti domu, nadarmo pracují ti, kteříž stavějí jej. Nebude-li Hospodin ostříhati města, nadarmo bdí, kdož ostříhá ho". —

Jako pobratimci Rusové před válkou řídili se těmito pravidly, rovněž tak činívali staří Čechové, upravujíce dle těchto hlavních zásad národní podniky své a tak vykonali nejedno velkolepé dílo, jímžto proslavili sebe a oblažili potomky své.

Že pak i zbožná mysl, samým Hospodinem vštípena do srdce lidu slovanského, dobře shoduje se i s chrabrou udatností samého stavu vojanského a zdobí ostrovtipného velitele nejpřednějšího, to nám dosvědčuje plukový rozkaz v této stati udaný. Po ukončené válce pak lid ruský se svým carem zbožnou mysl srdce slovanského tím opět dal na jevo, že pro kostely bulharské odeslali darem krásné zvony, aby jejich hlahol lidu z poroby šťastně vymaněnému ohlašoval vrácenou svobodu křesťanskou.

Od těch dob, jak Turci Bulharů si podmanili, až dosud nebylo slyšeti křesťanského zvonu. Vláda turecká ve všech kostelech křesťanských (u katolíků i u pravoslavných) zvony křesťanům zakázala a ze starých kostelů jich pobrala, aby křesťanské zvonění docela umlklo (Cf. Časop. kat. Duch. 1887. str. 414). Místo zvonění směl lid křesťanský po turecku jen na talíře tlouci, jak vidíváme na př. při tureckých bubnech u vojska.

Darovane zvony lil zvonař v Jaroslavi. Vypuklá okrasa na nich měla tyto zlaté a stříbrné obrazy: Obraz Jesu Krista spasitele, sv. Cyrilla a Metoděje, prvých věrověstů slovanských a Bl. Marie Panny. (Cf. Сдавянскій міръ 1877. str. 212.)

se roznesl o žertvách přinešených, to všickni vojevníci (strategové) tento prvý krok na dráze vojenných dějů uznávali za velmi stkvělý, jenž rázem všude vzkřísil zpomínku na chrabrou udatnosť ruských vojínů a jich náčelníků.

A skutečně těžko lze říci, čím podařila se přeprava, samým-li plánem sdělaným anebo-li provedením jeho? Zde všecko pomáhalo jedno druhému: domyslný plán našel stkvělého provoditele v osobě generala majora Dragomírova.

General major Dragomírov dávno byl už v chýru, že náleží mezi nejlepší náčelníky ruského vojska, a jeho překrásné zářidy učiněné popřed udělaly jméno jeho nesmrtelným v dějinách této války.

Uznává se při něm, že úspěch úkolu jemu svěřeného záležel v pořádku, ve správnosti a v přísném vyplnění všech podrobností načrtnutého plánu, jakož i v tom, že zároveň svých povinností jasně pochopili jak vojínové, tak i jejich vůdcové. Dragomírov dne 14. června před započatou přepravou vydal rozkaz, jenž vyznamenává se svým obzvláštním rázem, mocně mysl dojímá, ba i zamezil částečně všeliké nepříslušnosti. Někteří velitelé vojska kozáckého z oddílu Skobelevova kázali rozkaz tento přečísti setninám, uznávajíce ho převýborným. Mezi jiným nařizovalo se v tom příkaze takto:

„Náčelníci všech stupňů nezapomeňtež naznačiti, kdo jich má vystřídati v tom případě, kdyby padli. Nezapomeňte všech, ať po čas dějstva je všude samá činnosť a nikde chabosti. Kdo přijde na bojevnou linii, ostane tam, dokud se děj neskončí; proto nábojů šanujte; dobrému vojákovi dostačuje 30 nábojů v nejpalčivějším ohni. A kdyby nevím jak těžko přichodilo, nezoufejte, ale pomněte, že jen „kdo setrvá do konce“, spasen bude. Svatá povinnosť důstojníkům velí, aby toho sami ustavičně byli pamětlivi a lid obodřovali, aby na to nezapomínal. Při večerné a ranné modlitbě po „Otčenáši“ zapějete: „Hospodine sil s námi buď; neb kromě Tebe jiného pomocníka v soužení nemáme; Hospodine sil, pomiluj nás!“ Odnášeti raněné je úkolem sanitérů. Pročež nikdo z té příčiny, ani pro něco jiného, řad opouštěti nesmí. Důstojníci a poddůstojníci střáhněte, ať se to nestane. Držte se pohromadě, pomáhej druh druhovi — a bude dobře. Sbírejte náboj od ubitých a raněných. Štábním důstojníkům v ohni odporoučím, aby opěšali. Lékařové ať bedlivě a ustavičně dozírají, aby lidé, na kolik jsou ještě do práce schopní, v počet raněných nepopadali. Nikdy ať se nezapomene před dějem ohlásiti napřed, co chceme dělati. I nejposlednější voják věděti má, kam a proč tam jde. Potom, kdyby náčelník padl, podnikané dílo nezanikne. Kdyby náčelník padl, mužstvo nejen ať se neroztrácí, ale ještě s tím větším zápalem nechť se dere vpřed a poráží nepřítele. Pomněti třeba, že signály naše dávati může i nepřítel; a proto náčelníkům se odporoučí, aby zdrželi se jich upotřebovati a aby pracovali především slovnými rozkazy. Kromě toho na „rozchod“, na „ústup“ a tomu podobného signálu ať se nikdy nedává, a lidé nechť se upozorní napřed, kdyby uslyšeli takovýto signál, že jest to jen pouhý klam se strany nepřítelovy. U nás ni boku, ni týla není ani býti nemá; čelem vždy jsme tam, odkud nepřítele máme. Dělej tak, jak jsi doma se učil: střílej trefno, bodákem kol, pevně stoupej vpřed a Pán Bůh odmění tě vítězstvím. Pomnite, jakou měrou lze chrániti

se od ohně; po čas ohnivé palby v boji: voj rozemknout; na blízku míti náboj — vstoupati vpřed; položiti se jen na povel staršího náčelníka. Pomnite, dokavad dějstvo docela se nezakončí, že ještě nic není uděláno, t. j. bojovati třeba do té chvíle, až dokud nic čerstvého a uspořádaného (z vojska) před tebou neostane. Ostatně obdrže posilu, mohuť znova uspolehnouti se na vás."

Koliký vliv rozkaz tento měl na samý chod dějstva, seznati lze z některých událostí v čas boje sběhlých.

Rozkazem zapovídalo se střileti do přepravy na pravý břeh, a to vykonalo se tak přísně, že ani ti nešťastní vojáci, kteří na jedné mostnici nahromadění upadli do tak strašného ohně, žeť možná říci o nich, že jich naprosto rozstřelovali se příkrého břehu, ač jim bylo lze střílením odehnati ze břehu hustou tlupu, oni přec ani ráz nevystřelili. Veškerá mostnice, čítající okolo 50 mužů, byla pobita. Jeden mladý vojín už nemohl se zdržeti a chopil pušku, aby tam odvětil kulkou, ale ze zadu kdosi ho zadurkal do zad a řekl: Či nevíš, jak se přikázalo, čemu tedy střílíš? a voják sklonil pušku.

V příkaze nařizovalo se nejpřísnější ticho po čas přepravy. I to největší měrou se zachovávalo; vojáci bezmála ani nešuchli, leda když granáty rozrývaly vodu okolo samých mostnic.

Před bojem generál ještě ráz napomenul: třeba jíti vpřed nebo do Dunaje, jiné pomoci nezbude.

Jakže, přišlo velmi těžko sestoupiti se do posice? — tázali se jednoho raněného podkopníka. Proč by těžko? Když se nařídilo „nikterak neustupovati", posici bezděky zaujmeš, odvětil trochu se porozmysliv a zároveň tázavě přidal: a či snad by nebylo možné do posice sestaviti se, když ustoupiti nám zakázali?

Úspěch přepravy, jak známo, na mnoze vydařil se oním tajem, jenž obestíral veškery zářidy hlavního velitele. V sám přepravný den nikdo ještě nevěděl, kde a kdy přechod započne; vojska hýbala se z místa na místo, ale význam pohybů těchto každému byl zúplna tajným. Jeden dopisovatel praví: pohyby různých oddílů vojska ostaly v takové tajnosti, že ustavičně zasléchali jsme otazovati se takto: Nevíte, kde ten pluk stojí?

Stál tamto, ale kde nyní stojí, nevíme.

Kde ho mohu najíti?

Doptejte se u polního štábu ve hlavním stanu.

A kde je hlavní stan?

Žádnému není povědomo.

No, nehledě na to, vojska pohybovala se podle plánu, předěj dobře promyšleného, jejž znal jenom hlavní velitel a osoby jemu po boku jsoucí.

Jak známo, přeprava děla se v noci ze 14. na 15. června okolo třetí hodiny přede dnem. U Dunaje, na místě přepravném, bylo rozestavených 48 děl; trochu na levo od toho místa vedle háje stály mostnice s rozvinutými prapory, jimiž označoval se počet pontonových batailonů a jich parků (či dělostřelných ohrad). První oddíl sestával ze 70 mostnic a po 28—40 mužích na každé, pak z jedné mostnice, na níž stálo dvé horských děl.

První převáželi se Volinci 14. pěchotné divize, jížto velel Dragomirov. Zároveň s Volinci v prvém oddílu hnula se i setnina, jejíž velitelem byl Ozerov. Skoro do polovice Dunaje udatní plavci pře-

pluli bez výstřelu; ale najednou od východu svěží větřík zadmul, obzor zabělel, a nepřítel uviděl plovoucí mostnice. Ze Sistova zaslechli jsme prvý výstřel a kanonáda zahučela; týmže časem z břehu započala vražedná palba bitevná. Jedna kule dělová udeřila do mostnice, naložené dvěma děloma, potopila ji, a s ní utonuli též dva důstojníci dělostřelečtí, jeden mostař a přísluhové dělostřelní.

Chrabřeců dojíždějících ku břehu přivítala strašná palba z ručnic, na nich urputně mířená. Následkem toho na ostatních mostnicech téměř všickni vojáci byli pobiti a ostalo jim sotva pět mužů; ale byla i taká mostnice, na které ostal jenom jeden kotrčník, a ten s prostřelenou rukou. Tohoto nebožáka zanesla prý voda daleko po Dunaji na dol, kde potom vystoupil, šťastně zástupem nepřátelským se prodral a připojil se ku svým právě, když pracovali dělostřelbou, aby očistili místo přicházejícím novým posilám. Strašný oheň, jímžto nepřítel odvětal ruským vojům, nezviklal jejich chrabrosti. Ani nečítajíce soudruhů, vystupovali na břeh, padali v kulovém krupobití, ale za nimi šly s udatnou hrudí a s bodákem zadní řady a porážely nepřítele poukrývaného za křovinami a poza ploty. Úspěch všeho díla přičísti dlužno družině těch chrabřeců, kteří jakoby zázrakem ostavše na živě, neohroženě vrhali se na nepřítele a zadržujíce ho, udělali tak možné, aby na břeh vylézati mohlo svěží vojsko. Tuto družinu opravdových hrdinů komandoval nesmrtelný Brianov, jehožto vojíny povzbuzujícího a před nimi jdoucího nepřátelé pochytili na bodáky a zranili devíti ranami. Zde byli též poraněni: plukový velitel Ducharov, Ozerov a jiní.

V tu dobu, co na břehu se vedla zoufalá bitva, mostnice dojížděly jedna za druhou; ale že jedny dříve přistávaly a druhé později, tož při vysázce oddíly vojenske pomíchaly se a setniny popletly, a okolnosť tato zadržela trochu ruských molodců (junáků), že nemohli hned na Turky se vrhnouti a jich stihati. Kromě toho s prvým a druhým převozem pro vraždivou palbu nepřítelovu dostihlo na břeh pouze jen po 5—6 mužích z každé mostnice a ostatní byli pobiti. Spolu s třetím převozem přišel i náčelník divizijní general Dragomírov. Přiveda do pořádku roztroušené části vojska, udělal jim možné, aby bodákem očistili místnosť od nepřítele, jenž krví zkrápěl každý krok svého ústupu.

Zatím vojsko neustále se převáželo a jen převáželo; přeprava šla tak rychle, že oddíly pěchotné ani nestačily k převozu docházeti. Aby zamlkly nepřátelské baterie, a utichla veškerá strašná palba na převážené mostnice, hřmělo 48 ruských děl do tureckých baterií a jen po dlouhé námaze jich umlčeti zdolaly.

Největších škod ruským vojskům nadělala pravá baterie turecká, rozpoložená v pravo od Sistova a ji ze všech stran nejtrudněji lze bylo ukliditi.

Vysazené vojsko 14. divize tou dobou pořád víc a více hnalo v před a do tyla obešlo turecké baterie; konečně jich zabrali a tak úplně oblehčili přepravu. Nyní už bylo lze spočítati převoz v cele dokonaný. Za 18 hodin přešlo na pravý břeh 30.000 vojska a jedna baterie.

Přeprava nepohltila Rusům daleko tolik značných obětí, jak na počátku výpravy se předpokládalo. Jak okázalo se, Rusové ztratili v boji ubitých 291 muže a 446 mužů jim ubylo raněnými. S jakým

zdarem provedla se přeprava a jakých po přirovnání neznačných stála obětí, možná posouditi z toho, když jeden dopisovatel na návštěvě hlavnímu veliteli přál štěstí ku šťastně dokončené přepravě, provedené „s tak malými ztrátami“, tu Jeho Výsost odvětil na to: „ano ztrátu máme desetkrát menší, než jak jsem počítal.“

Nyní povím o některých činech neobyčejných a o prapodivné chrabrosti, jakou dokázali ruští molodci (junáci) v žarké bitvě při přepravě. Především slušno tu zaznamenati onu neobyčejnou chrabrosť, již tu ukázal velkokníže Mikoláš Nikolajevič mladší. Nejjasnější junoš přešel s odřadem upadším do vraždivé palby nepřátelské. I zdělali tu násep, zpoza něhož vypalovati uvzali sobě molodci. Turecké granáty při tom jim přeletovaly pořád hlavou, když nepadly zrovna uprostřed anebo okolo nich. Mladí vojínové při švistu létajícího náboje nevšímavě uklánějí hlavu. Juný velkokníže sedl na násep a zvolal: „Ребята! что кланяться, кому жить — нетропетъ, а кому пѣтъ — не простить!“ Tu nový švist granátový zafičí mu okolo samé hlavy — a hlava bezděky uklonila se. On hbito ji napřímil a uščeračně pravil: „Ne, vidno, že hned na prvý ráz nepřivykneš!“ i poseděl na násypu, až dokud jeho střelci nehnuli se dále.

Když velkokníže hlavní velitel po skončeném boji přeplavil se do vybojované země turecké, přišel k němu generál Dragomírov a objal ho kolem krku. Tu stál též i mladý velkokníže. „Nu, hochu, (мальчикъ) pravil mu otec, na prvý ráz slavno! Pojď i ty sem!“ A vyobjímal ho, tiskna ho na prsa, i zajásal od radosti, vida ho nepošramotěného.

Jeden voják od pěchoty těmito slovy vyprávěl o Turcích: Zaokružili nás Turci po třech stranách, křičeli „allah“ — což je jako naše „urá“. Chtěli zabrati nás, ale jak jsme jich vzali na „urá“, tož všeci se nám poddali. Nemajíť rádi, jdeme-li s „urá“ anebo s bodákem; oni neumějí ani ručnice držeti s bodákem, ani pažbu opříti v pleco (rámě), nuž jaká to pevnota. Uděř mu do ní, a ona odletí a střílejí plano.

No, a jak drželi se mladí vojáci, dotazovali se ho dále.

A sebereš ho jen což, choť je mladý; bojují všecí jednako, nováček i starý voják ustupuje mladému; (ruský) lid je zdravý, silný, což je jemu!

Poslyšte, co se též vypravuje o pěšáku minského pluku, Alexandru Rohovi, jenž byl raněn v hruď a měl prostřelenou ruku. On byl z toho zvodu, jenž bral bodákem vodní mělčinu a vyhuben byl téměř až do zniku, ale za to tento zvod vykonal úkol svůj, neboť jdoucí za ním už svobodno přešli přes tuto mocnou závadu, zavalenou mrtvými těly tureckých vojsk i ruských. Když všecky části se už přepravily, a boj obmezil se pouze na brod, tu hned Turci, hned Rusové střídavě přebíhali přes to místo. Ráz přiběhla nevelká tlupa Turků, pobila ruských raněných, kteří jevili ještě znak života a začala jim odnímati boty; tu dospěli sem Rusové, porubali tureckou tlupu a pošli dále, a tu zpoza křoví opět zase vyskočilo šest Turků, ne už vojáků, ale jen tak všelijaká sběř, a zase začali tropit neplechu . . . Já jich čuju, povídal Roh, a tu se svalil a zalehl na mne druh Lěděnko a ještě jiný druh, který se pasoval s Turkem; oba na mne svalili se mrtví — mě nebylo ani vidět . . . a tak ostali ležeti;

jenom jedna noha trčela mi ven, z této nohy též mi ukradli botu, ta psovač.

Uvedené tu příhody nezahrnují ani stého dílu těch případů o chrabrosti, dokázané ruskými vojsky hned při začátku boje tureckého; my zde proto jich uvádíme, aby se poznalo, že toliko tato bezzávistná chrabrosť zapříčinila poměrně neznačnou ztrátu ruskou při přepravě.

Když přešla ruská vojska přes Dunaj, generál Dragomírov, velitel 14. divize pěchotné, osvědčil se pravým hrdinou na znamenitém boji sedmidnovém na Šípském převalu (prosmyku)[2]), kam povolali ho v nejchoulostivějším okamžiku.

---

[2]) Pozn. **Převal** (slov. prieval, rus. перевалъ, srovnej: proval, průval) dí se prosmyku (pasu) či prochodu přes vysoké hory vedoucímu. Šipský převal. „Славянскій Міръ" str. 93 popisuje takto: Od města Gabrova, známého po veškerém Bulharsku svým promyslem, cesta k Balkánu zprvna otáčí se na jih. Nedaleko města řeka Jantra, vytékající z hor rozpoložených k jihovýchodu, slívá se s řekou Kozaricou;*) cesta jde dále dolinou Kozarickou a stále stoupá na horu, přidržujíc se pořádem jižního směru až k Červené hoře. Krásné skaliny této hory skládají se ze žluto hnědého vápence, za kterým ještě výše následuje břilka. Po příkrém svahu dojdeš na prvou strážnici (Karaul). Daleko na dole, směrem k východu, leží v dolině táhnoucí se k Jantře klášter sv Sokol, k němuž cesta vede velkolepým lesem. Cesta tato jde po krásné břilce a slinovici svahovými krutinami, a na ní nalezá se strážnice druhá (1,033 m) a třetí (1,246 m. nad hladinou moř. vysoká.) Nedaleko poslední strážnice, od cesty na západ, vyčnívá „Marko Kraligrad", s něhož se otvírá daleký rozhled směrem k severu. S této výsoty je vidno Grabovo i obě cesty, z nichž jedna jde k Selvi a potom přes Lovču na Plevno, a druhá přes Drenovo k Tyrnovu (Trnovu); obě tyto cesty jsou jediným přechodem pohodlným k Rusčuku a Bukareštu s jedné a k Ozman Bazaru, Eski-Džumé a Šumle se strany druhé.

Na jihu pak prochod tento vede do srdce europského Turecka, k Filipopolu Plovdivu a Adrianopolu Význam strategický horského prochodu Šipského je pochopitelný, a proto také o něm neráz připomíná se v národních zkazkách a písních. Tak v tomto prochodě národní hrdina jihoslovanský, Marko, hájil hory oproti náběhu tureckému.

Nedaleko za posledním domem strážovým nalezá se už sám převal, vznášející se nad hladinou mořskou 1,318 metrů. Staneš-li na nejvyšší bod přechodu, toť k jihu otevírá se ti tu rozhled na proslulou dolinu růžovou okolo Tundže. S místa tohoto pozorovateli u nohou rozprostírá se takořka dvojí svět. K severu táhnou se přes hory a doliny jednotvárné pastviny zelené, rozpřesekované sem a tam bukovými a dubovými lesinami, v nichžto jen s námahou lze najíti bídná vápencovými tabulemi pokrytá bydliska bulharských horalů. K jihovýchodu pak, daleko na dole, rozestírá se údolina Kazanlická, chráněná jemnou obrubou horskou od větrů jihozápadních a pokrytá obsetými polnostmi a zahradami růžovými. Mezi nimi leží mnohočetná městečka (dědiny) turecká se svými střechami červenými a s bílými minarety. Dolů pod horu cesta z počátku stáčí se krutinami, ale potom začne zprikra spouštěti se do doliny. Kdežto z Gabrova na nejvyšší bod převahu třeba jíti 4½ hodiny, lze v dolinu k vesnici Šípce, ležící pod horami, sestoupiti jen za hodinu, ježto tato dálka nepřesahuje 700 metrů.

Ostatně ale po této cestě povozy jen s namahánim projížděti mohou. Šípka je větší vesnice, má 800 bulharských domů a dva kostely; severní konec této vesnice táhne se od paty hor Balkánských do vnitra jedné lesnaté úžlabiny. Na jihu rozprostírají se sady růžové, jimžto Šípka vděkuje za svůj blahobyt. Se druhé strany je Šípka jediným horským prochodem na Balkánech, kterýmžto po přirovnání ještě dosti pohodlně mohou přepraviti se povozy. Šípský prochod není prosmykem (těsninou) ve vlastním slova smyslu. Není zde úžiny, není těsniny, není zde ani jednoho punktu, z něhož by 300 mužů mohlo utvoriti Termopyly, není zde hlubokých rovů (roklin) jako v Kiberském prochodu, kde zničiti lze celou armádu, než by dospěla za nepřítelem. Šípka sluje tak (t. j. prosmykem)

---

*) Slovansky a staročeský nominativ Kozarica skloňujeme správně podle „duša".

V jedné bitvě pod Šípkou, o 9. hodině ráno, Žítomírcům od 14. divize přišel rozkaz: „ostalé dva prapory vytrhnou bez odkladu na posici ku sv. Mikoláši, aby očistili místnosť Volincům a Minským, kteří tam šli s náčelníkem knížetem Svatoplukem Mirským.“ Dragomírov pustil vojsko kolem sebe, obraceje se ku každému batailonu takto:

„Pomahej vám Pán Bůh, bratci!“

Po celý ten čas general byl jaksi velmi neveselý. Sotva že přijechal na posici, slezl s koně a chtěl přehlížeti vojsko. V tom nabízeli mu, aby si sedl. On hned posadil se, řka: готово (hotov!) Všecí domnívali se, že Dragomirov na výzev jejich sobě sedl. I nezpozorovali ston kapitána generalného štábu Mal'cova, jenž byl padl zároveň s Dragomirovem.

„Já jsem, tuším, raněn...“ promluvil general.

Okázalo se, že kule prošlá pod pravým kolenem nezasáhla tepny, ale prorvala mu šlachy; odletěvši zasáhla v řadě stojícího Mal'cova a zasedla mu do kosti bederné. V družině kolem stojící velmi se rozstarostili. Rána Dragomirova v takovémto okamžiku nebezpečného boje přišla, kde lidí schopných zde bylo málo a Dragomirov jeden z těchto nemnohých, neli sám jediný mezi nimi schopný. Nehoda tato všech velmi unyla (žalostivě dojala). Když Dragomirova odnášeli na nositkách na místo převazné, šli okolo něho Žitomírci.

Hleďte, bratci, neustupujte před kulemi, každého to potkati může, ale ničeho mu nepoškodí. No, komu souzeno...

Vojáci se drali k němu: Dragomirov byl velice oblíbeným u své divizie.

„Bojujte i beze mne po molodecku (junácky)!“ Za Vás dvojnásobně, ozývalo se řadem.

Na převazovně prvá otázka Dragomirova byla: „Kdy zase mohu sednouti na kůň?“

„Nebojte se... Budete zdrávi. Ja, ďas vem toho, kdo se tu bojí! Budu zdráv... Já chci věděť, mohu-li tyto dni zase jíti do roboty?“

Lékaři mlčkem prohlíželi.

Do šesti neděl Vám nebude lze vstáti.... Rána je velmi považlivá.

Potom Dragomirova odnesli na lepší převazovnu. Mlčkem ubírali se vojáci s nositkami; s poctou pohybovalo se vojsko před nimi postupující na Šípku. Dragomirov přívětivě s nimi se pozdravoval. „Zdrávi buďte,“ ozývalo se odevšad jemu vstříc. Na místech nekrytých Turci pálili za ním. Kule svištěly ponad samou hlavou raněnému.

Rána Dragomirova přerušila ho, že opustil dějiště válečné a na vyléčení vrátil se do Rus.

Na konci sděluju, co je povědomo o prošlém životě a působnosti Dragomirově.

---

proto, že na tomto místě v Balkánech nalezá se zvýšenina víc anebo méně prostřední, nebo-li vrch, jenž počínaje od doliny Janterské na severu až do doliny Tundženské na jihu, táhne se pořádem a dosti svahovitě, choť i nad obyčej při tom láme se jeho směr (profil.). V této těsnině na nejvyšším punktě po obojí straně vyčnívají dva odkosy (svahy), vévodící nad úžinou a zároveň i nad výsotami rozpoloženými v zadu. Z odkosu vyššího lze obstřelovati cestu vedoucí k posicem ruským. Oba odkosy od severu jsou roklinaté, a proto nepřipouští postupu do doliny na sever od Balkánu.

Generál major Michael Ivanovič Dragomirov narodil se v Černikovské gubernii dne 8. listopadu r. 1830. a vzdělával se v dvorianském (šlechtickém) pluku (nyní druhé vojennokonstantinovské učiliště), kde býval nejvýtečnějším žákem, a jeho jméno zapsáno na mramorové desce. Službu svou započal u dvorské stráže semenovského pluku; na důstojníka byl povýšen dne 26. května r. 1849. Potom r. 1854. Michael Ivanovič vstoupil do císařské akademie vojanské (nyní nikolajevská akademia generalného štábu). Generálové Miljutin a Karzov, byvše tehdáž professory na té akademii, vlivem rozhodným na něho působili.

Dokončiv stkvěle úkol svůj na akademii, Michal Ivanovič obdržel zlatou medalii a přivtělen byl ku dvorskému generalnému štábu. Brzo na to vyslali ho za hranice, aby sobě osvojil důkladných vědomostí v taktice; za tím účelem obzvláště zkoumal život vojanský ve Francii. Za italské války nalezal se při štábě sardinského vojska a účastnil se také bitvy u Solferina. Navrátiv se r. 1860. ze záhranic, byl napřed adjunktem a potom professorem taktiky v nikolajevské akademii generalného štábu. R. 1861. kapitánu Dragomirovi bylo svěřeno čtení o taktice a vojenské historii Jeho carskému Veličenstvu careviči následníku, a potom r. 1864. velkoknížeti Alexei Alexandroviči. Téhož roku kapitán Dragomirov byl povýšen na plukovníka a stal se náčelníkem štábu 2hé dvorské kavalrijské divizie. R. 1865, stal se členem poradného sboru, jemuž bylo raditi se o hlavní správě general. štábu. R. 1866. přidělen byl ruské armádě po čas války za vojenného jednatele (agenta). Vrátiv se domů obeznámil svých krajanů s vedením této války. Rozhovor o této válce až dosud je památným svou okrouhlenosti a výkladem živým. R. 1866. Jeho c. Veličenstvo cesarevič následník daroval Dragomirovi brillantový prsten s monogramem svým. R. 1869. plukovník Dragomirov za vyznamenání ve službě povýšen byl na generála majora; v příštím roce stal se náčelníkem štábu ve vojanském okresu Kyjevském, kde vojskům velel generál Drenteln. R. 1872. přivtělen byl do družiny Jeho Veličenstva. Nejvyšším rozkazem dne 14. srpna r. 1873. ustanoven byl komandantem 14té divizie pěchotné, s nížto pak provedl stkvělou přepravu přes Dunaj.

Generál Dragomirov má tyto řády: Sv. Vladimíra 3. stupně; sv. Stanislava 1. stupně; sv. Anny 1. stupně; sv. Jiří 3. třídy; sardinský řád sv. Maurice a Lazara; ruské koruny 2. stp.; a kříž památný z války r. 1866.

Činnosť a program družstva Vlasť v prvních pěti letech od r. 1884—1889.

Poslední valná hromada ze dne 23. ledna r. 1889. uložila výboru, aby vypracoval a tiskem vydal zprávu o všem tom, co družstvo dosud vykonalo, co konati zamýšlí, jakým spolkem jest a jak se mu daří, vůbec zprávu takovou, aby ti, kdo dosud družstvo Vlasť náležitě neznají, o činnosti jeho i jeho záměrech zvěděli tolik, co třeba věděti, mají-li míti o něm náležitý a spravedlivý úsudek.

Účelem družstva jest vydávati časopis belletristický směrem katolickým pod jménem Vlasť, zakládati katolické knihovny, podporovati dobrou literaturu jakož i spisovatele směru tohoto. Prostředky k tomu jsou: vklady členů, odkazy, dary a později čistý výnos z časopisu.

I.

Když podnik tento byl ve skutek uveden, byla všeobecná téměř obava, že se nezdaří a že asi za rok zanikne. Obava ta se nesplnila. Časopis Vlasť měl sice na počátku pouze 1300 abonentů, avšak již na konci I. roku stoupl počet ten na 2000, při II. ročníku dosáhl výše přes 3000 odběratelův, a tento stav trvá do dnes. Úbytku se báti nemusíme, neboť čím více mladšího kněžstva vstupuje do správy duchovní, tím více přízně nabývá i celý náš podnik; rozšiřuje se Vlasť naše z 21 seminářů všude tam po říši Rakousko-uherské, kde jsou naši abonenti v duchovní správu dosazeni.

Aby se časopis Vlasť co nejvíce rozšířil, byla cena jeho z počátku velice mírná, i musilo a musí každého roku vypomoci družstvo svým kapitálem od členů složeným. Ale výpomoc tato jest pouhou půjčkou, neboť kdyby každého roku všickni abonenti řádně své předplatné splatili, tu by se penězi těmito nejen všecko vydání krylo, nýbrž každého roku byl by z časopisu značný přebytek. Správnosť tohoto tvrzení sezná se, až všecky staré dluhy budou splaceny. Do konce IV. správního roku (30. září r. 1888.) bylo již 4804 zl. 32 kr. starých dluhů splaceno.

Každé číslo ročníku I. mělo 4 archy tisku; při ročníku II. učinil výbor v tisku takové změny, že se vešlo do každého čísla o $1^1/_2$ archu tisku více nežli do každého čísla roč. I. Při ročníku III. zvýšen objem Vlasti o $^1/_2$ archu a při roč. V. zase o $^1/_2$ archu.

S velikými obavami přistoupil výbor při V. ročníku ke zvýšení předplatného; četní přátelé Vlasti lekali se, že se tím družstvu velice uškodí, a důtklivě napomínali, aby se tak nestalo, ale obava jejich se Bohu díky nesplnila: Vlasť podržela týž počet abonentů jako dříve.

Na ročník Vlasti předplácí se 4 zl.; členové zakládající platí ročně 3 zl., údové přispívající 3 zl. 20 kr. Redakce a administrace jest v Žižkově u Prahy, č. 505.

Začínajíc V. ročníkem zvýšen byl honorář pro spisovatele, i platíme I. *a*) za stránku původní prosy 1 zl. 50 kr.; *b*) za stránku překladu 1 zl. II. α) za stránku původní básně a za stránku literatury 2 zl.; β) za stránku básnického překladu 1 zl. 50 kr.

II.

Členové družstva jsou dvojího druhu: *a*) zakládající, kteří splácejí v půlletních lhůtách po 5 zl. během pěti let celkem 50 zl., *b*) přispívající, kteří platí ročně 3 zl. Oněch údů jest 284, těchto do 1. července t. r. 66. Jest naděje, ano můžeme říci, jistota, že počet zakládajících členů dosáhne časem počtu mnoha set, čímž se utvoří ve družstvu silný, kmenový, základní kapitál a vedle toho bude možno ještě každého roku z vydajného jmění podporovati podniky, které již ve družstvu povstaly anebo povstanou

III.

Prvním takovým podnikem jest fond pro zakládání katolických knihoven. Založili jsme jej loni a šťastně jsme pochodili. 24 dárců za-

slalo nám knihy a 148 dobrodinců přispělo peněžitě. Knihkupectví Cyrillo-Methodějské a knihtiskárna téhož jména dávají nám ze všech vlastním nákladem vydaných knih po 2 exemplářích; mnoho zábavných knih dostává naše redakce, které také účelu tomu věnujeme. Družstvo naše jest členem Dědictví Maličkých v Hradci Králové a Dědictví sv. Ludmily v Písku, odkudž rovněž pravidelně knihy dostáváme a knihovnám je darujeme, čímž máme zajištěný stálý pramen na knihách.

Kdo sám knihoven nezakládá nebo pro starobu neb jiné příčiny obecenstvu knih nepůjčuje, nechť nám laskavě zábavné knihy daruje aneb aspoň odkazem v závěti knihami takovými na družstvo naše pamatuje.

Předplatitele Vlasti mimo to prosíme, aby při zásylce předplatného fondu tohoto byli pamětlivi. Kdo máš mnoho, přidej více, kdo jsi chudší, přidej třeba 10, 5 krejcarů — vše bude s vděkem přijato. Dobře bylo by, kdyby se tito dárcové zavázali k určitým ročním, třeba dosti malým poplatkům na knihovny, aby tím družstvo naše dle určitého a jistého plánu mohlo pracovati, majíc ročně na penězích jisté minimum zaručeno.

Kdo by sobě toho přál, zašleme mu zvláštní sběrací knížku, do niž by dárečky svých osadníků neb spoluobčanů ukládal a čas od času nám je zasýlal. Dosud většinou kněžstvo úkol tento podporuje, tímto však novým zařízením sbíral by na knihovny i lid, jenž z nich bude míti hlavní užitek.

Katolická strana ku své vlastní škodě pustila systematické zakládání knihoven s očí a ponechala úkol ten lidem a spolkům, když ne nepřátelským, tedy aspoň k nám indifferentním, čímž vzešla ve mravním ohledu veliká škoda našemu národu. Veliké množství nevhodných a často škodlivých knih přišlo tak mezi lid. I jest nutno, abychom se nyní vzchopili a knihovny hromadně zakládali. Lidu tím dobře posloužíme, rozesýláním knih našeho směru vzpružíme odbyt jejich a nakladatelům a spisovatelům dodáme větší chuti a odvahy k další práci.

Dosud od nás tato místa knihy nebo prostředky k zakoupení knih obdržela: Jindřichův Hradec, Duchcov, Klecany, Žlunice, Kostomlaty, Sv. Kopeček u Olomouce, Vršovice, Hradčovice, Hovězí, konference sv. Salvatora v Praze, Vinohrady, Neveklov, Cheb, Choustník u Tábora, Pacov, Ústav pro vyučování a léčení slepců na Hradčanech v Praze, Dělnická beseda v Žižkově, Ústřední Matice školská v Praze, Česká beseda v Pešti, konference sv. Vincence v Žižkově.

IV.

Druhým závažným úkolem naším bylo, zříditi fond pro katolické spisovatele, i vypracoval výbor a schválil tento řád:

§ 1. Úkolem fondu tohoto jest podporovati nuzné nebo nemocné aneb stářím ku práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis Vlast, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými, a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými.

§ 2. Prostředky k tomu jsou: roční dotace družstva Vlast, příspěvky členů fondu tohoto, odkazy a dary.

§ 3. Členové jsou:

a) řádní, kdo buď sami v libovolných lhůtách složí nebo sbírkami fondu získají nejméně 500 zl.; *b*) zakládající, kdo dají najednou neb ve

čtyřech letech 100 zl.; *c*) činní, kdo složí ročně 10 zl.; *d*) skuteční, kdo zapraví ročně 5 zl.; *e*) přispívající, kdo zaplatí ročně 2 zl. Členy všeho druhu mohou býti spisovatelé i nespisovatelé, obce, spolky a jiné korporace.

§ 4. Kdo chce býti účasten dobrodiní v § 1. poskytovaného, jest povinen býti členem a splniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným aneb nevinně do nouze upadlým, jakož i po smrti jejich rodině neb nejbližším příbuzným může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli.

§ 5. Fond tento spravuje výbor družstva a provádí paragrafy tohoto řádu, podávaje při každé řádné valné hromadě zprávu o své činnosti.

§ 6. Valná hromada určuje, co z peněz přijatých sloužiti má za kapitál základní a co za jmění vydajné.

I tato myšlénka se ujala. Fond tento má do 1. července 50 členů a dva dobrodince, což repraesentuje obnos 1573 zl. S tímto kapitálem ovšem ještě začíti nemůžeme, i jest hlavně tady veliké podpory nutně zapotřebí, a my doufáme, že se nám podpory té dostane, poněvadž jest fond tento nevyhnutelným článkem naší literární organisace.

Toť jsou tedy v hlavních obrysech vyznačeny hlavní cíle, jež dosud družstvo Vlasť sleduje. Nalezneme-li časem štědrých mecenášů, pustíme se dále a zřídíme si anebo podporovati budeme již zřízené jiné potřebné podniky katolické.

Končíce, prosíme své přátely, aby tento náš projev, kde jim jen možno, rozšířili. *)

Z výboru družstva Vlasť.

V Žižkově, 3. července r. 1889.

LITERATURA.

Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého. I. a II. díl.

Ruské knihovny svazek I. a II. Nákladem J. Otty. Cena každého dílu 1 zl. 50 kr.

„Hrdina mé povídky, jehož milují vší silou duše své, jehož snažil jsem se vylíčiti ve veškeré jeho krásc, a jenž vždy byl a bude krásným, ještě — pravda."

Lev Nikol. Tolstoj.

Málokterý spisovatel může právem takto hrdě promluviti, jako Lev Nikolajevič Tolstoj. Jeho povídky, románky, črty a j. práce ve dvou tuto nadepsaných svazcích jsou toho důkazem. Ale pravda, jak nám ji Tolstoj podává, není paprsek světla obyčejného, nerozloženého, nýbrž jest rozložené světlo, a každý jeho záchvěv zvláště zdá se tu býti nejenom naznačen, ale — fotografován do podrobností. Podejte obsah — podejte přehled těch jednotlivých „povídek" — a zmařili jste je. Všecky ty podrobné psychologické rozbory, všecky do nejmenších odstínů kreslené stavy duševní v nich podané, všecky náležejí k celku: pomiňte některého,

*) Poznámka redakce. Článek tento jest vytištěn v 1000 zvláštních exemplářích, jež se na požádání zdarma rozešlou. Mezi jinými prosíme, aby také šlechta na podniky naše byla upozorněna, neboť právě tady máme dosud malé přízně.

a zdá se vám ihned celek býti obyčejným povídáním některého feuilletonisty denních listův, — podejte suchou kostru toho, co sluje v povídkách, románech, tragoediích „dějem“ — a řeknete: „Toté divná práce!“ kde tu jaký děj! Přece však třeba se pokusiti aspoň o to, bychom podali, o čem jedná který ten obraz.

V díle prvém jest sedm povídek, chceme-li práce ty tak nazvati. „Albert“ — líčí — nebo spíše fotografuje postavu zajímavou: umělce, jenž vzácným darem hudebního ducha nadán jest, ale oddán jsa opilství, nedá se odvrátiti od této hříšné cesty. Pokusil se o to člověk, jenž byl by rád se stal Mecenášem tohoto poklesléhо genia — Delesov — ale s úplným nezdarem: Co chce tato povídka? Myslím, že to vhodná introdukce k dalším obrázkům: vedeť nás do předsíní velkého světa Ruského a ukazuje, čeho tu asi lze čekati: zábavy a zase zábavy — jakýsi druh sobecké velkodušnosti nebo šlechetného sobectví — kdož rozhodne hned při té introdukci, který tón je v tom akkordu podivném hlavní a který podřízený?

„Statkářovo jitro“ — fotografuje knížete Něchluděva, an v neděli vydal se na cestu ke svým mužíkům, aby shlédl, čeho který potřebuje a zařídil vše potřebné k jejich blahu. Vidíme tu ruské mužíky, tak jak jsou, beze všeho lichocení a beze všeho přehánění: nedůvěřivé a přece uctivé, poslušné a pokorné — a přece nepoddajné, chceli kdo jinak je vésti, než je vedli dědové a pradědové. Vidíme šlechtice, který chce býti otcem lidu svého — ale myslím, opět jen proto, neb aspoň hlavně proto, že v tom nalézá zalíbení.

„Zápisky markéovy“ bleskem ojasňují jiný druh „vznešeného“ světa: hrají o vysoké summy, svádějí nezkušence k nemravnosti — žijí velice nízkým rozkošem — a na konec revolver to spraví. Běda, je-li skutečně tolik „dobrých příkladů“ z „lepší společnosti“ mezi největším slovanským národem!

V „Zápiskách knížete Něchljúdova“ podává se episodka z Luzernu, kde svobodná republika zavírá zákony svými ústa potulných zpěvákův. Úchvatné líčení krás noci švýcarské — ostré a určité kresby postav různých národův jsou přednosti tohoto článku.

Proč jej Tolstoj sepsal? On sám to vysvětluje, řka: „Kdo je více člověkem a kdo více barbarem? Zdali lord, který hněvivě od stolu odešel, opatřiv ošumělého zpěváka ... nebo malinký pěvec, který s nebezpečím býti uvězněnu a s frankem v kapse .. zpěvem svým obveseluje, týž pěvec, kterého dnes uráželi, div nevyhodili, týž, který nyní unaven, hladov a zahanben odebral se ku spánku někam na shnilou slámu?... V duši jeho není ani výčitky, ani zloby, ani lítosti. A kdož ví, co se děje nyní v duši všech těch lidí, dlících za těmito nádhernými zdmi? Kdož ví, zdali v nich všech tkví tolik bezstarostné, mírné radosti k životu a souladu se světem, kolik jí žije v duši tohoto malého člověka! Nekonečná jest láska i moudrosť toho, jenž dopouští a přikazuje všecky tyto nesrovnalosti. Jenom ty, červíku nicotný, jemuž zachtělo se vyzkoumati a drze prohlédnouti jeho zákony, jeho záměry, jen ty spatřuješ nesrovnalosti a odpory. On zírá klidně s nezměrné, jasné výše a raduje se z nekonečné harmonie, v nížto vy všichni sobě na příč bez konce se pohybujete ...“

Proč psal Tolstoj? Aby toto pověděl svým známým, aby ukázal, že malí a velcí lidé, že chudý člověk i bohatý lord mají místo své v tom velikém díle Neskončeného, v celkové harmonii tvorstva.

„Tři smrti“ — líčí smrť starého vozky Chvědora — i smrť šlechtičny paní Širkýnské. Všickni mrou: jedni tak oddaně do vůle Boží — tak bez hluku, jako byli živi. Jiní dlouho se vzpírají — ještě na konec hledají pomoci — ale i ti odcházejí. A třetí smrť? Strom byl poražen a přišel tak o život, kterak i ten se stal „hrdinou“ povídky? Porazil jej Serjéga, jemuž byl Chvědor odkázal své boty, porazil jej, aby dle slibu urobil z něho kříž na rov Chvědorův. Jeden umírá, by udělal jinému místo — a jiný svou smrtí je příčinou, že i jiným jest trpěti — ale když zemřeli, neukončila se harmonická skladba stvoření — jiný přebral jejich „part“.

„Dva husaři“ — historie z vojenského života s veškerou hýřivostí, karbanem a zamilovanými pletkami na pochodech a v bytech pohostinných venkovanů.

Poslední povídka prvého dílu „Kozáci“ jest nejdelší všech těchto prací. Vidíme v ní s jedné strany kozáky a život jejich jak ve vesnici, tak na strážích, na lovu i v boji — s druhé strany pak nepřátely ruské svrchovanosti na Kavkaze a jejich pokusy, aby dobyli sobě bývalé samostatnosti. Řadoví vojáci a jejich důstojníci posláni jsou, aby s kozáky společně konali vojenské služby. Kozáci hledí na vojsko řadové s nelibostí, vysmívají se těmto vojákům, mají je za nestatečné. Důstojníci hledí si namnoze zamilovaných pletek, a mnohý uvázl v náručí spanilé kozačky, učiniv ji urozenou paní. Jak jsem pravil, nelze podati krát-

kého přehledu těchto povídek a prací, aby zároveň patrna byla jejich cena. Nejlépe je tudíž říci: Vezmi a čti — ale nikoli tak, jako se čte nějaký Rinaldo-Rinaldini — hltavě, nýbrž pomalu a s rozvahou. Poznáš ruský národ v různých jeho stavech a třídách — a co více váží — poznáš mnoho, co i v tobě se děje, a nevšímáš si toho: záchvěvy rozmanité a podivné ducha i srdce lidského.

Na konec dílu prvého jest připojen životopisný nástin spisovatelův.

Dílu druhého prvé čtyři práce jsou fotografie vojenského života tak pestré a podrobné, že v každé několik — ba mnoho postav do odstínů na pohled nepatrných tu kresleno.

„Vpád“ líčí pochod z pevnosti v temné noci proti odbojníkům, líčí boj, smrť některých vojínův a návrat do pevnosti. Z vojáků jedni chtějí se jeviti chrabrými za každou cenu, jiní zakrývají strach jen tak tak, třetí staví se veselými. Ale pravdu mluvil starý kapitán, řka: „Z čeho má se radovati, kdo ničeho neviděl? A byl-li člověk častěji v boji, neraduje se z něho. Jede nás dvacet důstojníků: že někdo bude raněn nebo zabit — toť jisto! Dnes mně, zítra tobě, pozejtří třetímu: z čeho se tedy radovati?“

Podobně bohatý na detaily povahopisné jest obraz „Kácení lesa“. Mistrné jest líčení jednotlivých vojínův mezi střelbou nepřátel za lesem ukrytých.

„Setkání s moskevským známým ve vojště“ podává fotografie nikoli prostých vojínův, ale důstojníkův. Jaké tu kontrasty! Jeden přinesl sobě z městských salonů trochu politury, která mu v táboře odprýskává, jiný zase dlouhou službou venku již docela ohranatěl — ale za to jest upřímný a srdečný. Jeden se těší na křížek, jiný ví, že žádného neobdrží. Karban a trochu vína platí jednomu za nejlepší útěchu — jiný se vyhýbá tomu, jiný jinému.

Tyto tři články však rázem člověk nechá stranou, zahloubá-li se do čtení „Sebastopole“. Čím bych nazval tuto práci? Je to epos? Ano — klidně podávají se tu obrazy válečné, ale cítíš, že pod tím klidem chvěje se srdce básníkovo. Je to drama? Theorie by nad ním spráskla ruce! Je to „pravda“ — holá pravda, přesně podávaná se vší krásou — a ostrotou. Nejsou to ovšem zprávy podle plánů a rozvrhů generálního štábu, ale je to literní fotografie toho boje, těch bojovníků rozmanitého druhu, jejich myšlénky, obavy, přání, a když to pozorně čteš, řekneš: „Ano, tak a nejinak tomu jistě bylo!“ Několik vět na okus: „Zeptejte se dle svědomí praporečníka Petrúševa nebo podporučíka Antónova, každý z nás je malinký Napoleon, malinký vyvrhel, a ihned jest ochoten začíti bitvu, zabiti sta lidí, jen aby obdržel o hvězdičku neb o třetinu platu více“. — „Na upevnění a na náspu vztýčeny bílé prapory, kvetoucí dolina naplněna mrtvými těly . . . Tisíce lidí hromadí se, dívá, hovoří a usmívá se jeden na druhého. A tito lidé, křesťané, vyznávající jediný, veliký zákon lásky a sebeobětování, dívajíce se na to, co způsobili, zda s lítostí nepadnou na kolena před Tím, který dav jim život, vložil do duše každého spolu se strachem před smrtí lásku k dobrému a krásnému, a zda se slzami radosti a štěstí neobejmou se jako bratří? Bílé prapory jsou uloženy, a znova sviští zbraně smrti a muk, znova teče nevinná krev, a rozléhají se nářky a kletby“.

Taková je válka!

Další obrázek „Metelice“ obyčejnému čtenáři by se zprotivil! Jaký tu děj? Jede několikero saní metelící v noci sem tam, nevědí kudy, nevědí kam, a nic jiného! Ale ta kresba všech „jamščíků“, ty vzpomínky a vůbec psychologické detaily — toť znamenité.

„Rodinné štěstí“ — román, ale nikoli takový, který by v každé kapitole měl neobyčejný převrat nebo obrat — román klidný, román dvou srdcí, která upřímně se milovala, potom sobě najednou nerozuměla, až posléze, když smír nastal, seznala, že ani láska nemůže neustále býti stejna, že se mění — tak jako nemohlo by býti krásným, kdyby nám neustále jeden tón v uších zněl, jedna barva v oči bila.

„Polykuška“ — smutný konec mužíka, který napřed byl opilcem, ale počtěn jsa důvěrou velkomožné paní, jest poslán do města pro peníze a peníze — propil? — nikoli, ztratil a v zármutku, že i paní bude ho míti za darebáka, se oběsil. Opět vidíme vesnici ruskou, mužíky s jejich starostmi, ruský odvod k vojsku a jiné podrobnosti z ruského života.

Poslední obrázek „Cholstoměr“ líčí koně a jeho vzpomínky — vlastně jenom používá této formy podivné, aby utvořil příkrou parellelu mezi koněm, který svůj úkol plnil, a šlechticem, který ho neplnil. Byl to Serpuchovský — jméno velmi význačné, až drastické. Kůň zhynul — a aspoň kůže a kosti byly k potřebě — ale „mrtvé tělo Serpuchovského, jež chodilo po světě, pilo a jedlo, bylo položeno do země mnohem později. Ani kůže jeho, ani kosti jeho — nebyly k ni-

čemu. A poněvadž jeho po světě chodící mrtvé tělo bylo již 20 let všem na velikou obtíž, tož i uklízení toho těla do země bylo pouze zbytečnou obtíží pro lidi. Již dávno ho nikdo nepotřeboval, všem již dávno překážel . . .“

To jsou práce Tolstého v I. a II. svazku „Ruské bibliotheky“ podané. Myslím, že každý, kdo je pročte, vyzná, že vším právem jmenuje „pravdu“ hrdinkou svých povídek.

Překlady české nejsou spracovány rukou jednou — a je to i při čtení znáti. Již dle několika těchto slov lze seznati, že knihy tyto nejsou lekturou pro obyčejného člověka, nejen pro neobyčejný ráz svůj, ale také pro některá místa, kde bez obalu se líčí hýření a zálety „vznešeného“ nebo vojenského světa ruského. Velmi dobře by bylo, aby ji četl každý, kdo čeká spásy jen z Ruska. Pročta spis tento, seznal by, že i tam lecos mají, čeho u nás nepotřebujeme, a přemýšleje na základě těchto jistě pravdivých obrázků, sám by sobě řekl: Jako ruský mužík, kozák, ba i ten venkovský statkář by se nám poděkoval, kdybychom mu chtěli vočkovati naše zvyky, naše instituce, něco z naší individuality — tak nelze to činiti ani u nás s ruskými individualnými vlastnostmi a institucemi.

„Knihovna ruská“ jest podnik jistě časový a pro nás užitečnější, nežli leckteré sbírky tuctových novel a románů ze všech možných stran světa. Bude-li přinášeti práce tak rázovité, jako je řada tato, mnoho prospěje vzájemnému seznání a porozumění slovanských národů. **Filip Šubrt.**

Světlo a tmy.

Listy psané svobodnému zednáři.

Napsal E. Cartier. Autorisovaný překlad podává Tomáš Akvin Šobr, t. č. kaplan v Bříství. Svazek I. Tiskem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Cena 70 kr.

Účelem těchto řádků jest upozorniti čtenářstvo Vlasti na knihu, která vědecky a zároveň velmi poutavě staví před oči věrný obraz vzniku, dějin a zhoubného vlivu svobodného zednářstva.

I. Svazek Cartierova spisu rozdělen jest na dvanáct dlouhých listů. Veškerý ráz knihy „Světlo a tmy“ možno vyjádřiti slovy samého autora: „Církev satanova jest svobodné zednářstvo, on ji zřídil, napodobuje církev Kristovu. Kristus založil církev svou, aby dal pravdu dušim, aby je posvětil a s nimi se ve slávě spojil; satan zřídil církev svou, aby rozšiřoval lež, kazil lidi a spolu s sebou je věčné nešťastnými učinil“.

V osmi prvních listech líčí spisovatel původ a vývoj svobodného zednářstva, ukazuje, kterak od prvních dob křesťanství vštěpovalo zednářstvo lidstvu zásady manichejské, bylo příčinou sociálních nemocí, způsobilo válku albigenskou, zkazilo templáře, pomáhalo pohanské renaissanci a svobodnému zkoumání reformatorskému, kterak anglickými ložemi zaplavilo Evropu, získalo filosofy a encyklopedisty, zorganisovalo se ve Francii a zavinilo revoluci

Listem devátým béře na sebe spis Cartierův více ráz apologetický. Jako dvě budovy naproti sobě postavené líčí tu spisovatel církev Kristovu a církev satanovu, t. j. svobodné zednářstvo. I ukazuje mladému zbloudilci, který k zednářstvu přistoupil, aniž by dokonale znal zhoubný vliv jeho na veškeré lidstvo, vnitřek budovy svob. zednářstva, aby poznati mohl pána a stavitele, účel, prostředky a zařízení, které jest příčinou jednoty, všeobecnosti, stálého trvání a síly, jež může vše podvrátiti. „Ano, svobodné zednářstvo“, dokládá autor, „jest nadlidská moc a na světě jediné církev může mu odolati“. A kdo jest hlavou svob. zednářstva? Satan sám. Listy devátý a desátý plny vznešených myšlének, reflexí a hluboce promyšlených sentencí, jsou z nejlepších celého prvního svazku. V nich jest vylíčen úchvatnými slovy boj satanův proti Bohu, Kristu a církvi a tajemné působení satanovo ve svobodném zednářstvu. List jedenáctý obsahuje zřízení svob. zednářstva a list dvanáctý popisuje zednářský chrám. Tím končí první svazek Cartierova spisu. Kniha „Světlo a tmy“ jest vhodnou zvláště k řečem konferenčním a apologetickým. Vroucně ji doporučujíce čtenářstvu Vlasti toho zvláště si přejeme, aby druhý svazek, kdež se jedná o působení svobodného zednářstva v čase nejnovějším, brzy vyjíti mohl. Plynný a správný překlad jest důkazem svědomité píle překladatelovy. **Josef Šprongl.**

O słowiańskim kościele św. Krzyża i klasztorze Benedyktynów założonym przez Jadviga i Jagiella na Kleparzu v Krakowie zebral X. Dr. Józef Krukowski.

R. 1886. vydal probošt kostela sv. Floriána v Krakově dr. Krukowski monografii o kostele sv. Kříže a klášteru s ním spojeném a určeném někdy pro Benediktiny slovanské na předměstí Kleparském. Podnět ku práci jeho dala oslava 500leté památky křtu Jagellova v dějinách Polsky na vždy památného. Účelem, k němuž bral se spisovatel, bylo, jak sám přiznává, uctíti památku obou královských manželů vylíčením jednoho, a to ve své podstatě ne nejmenšího faktu jich požehnané činnosti.

Tedy ani literární novinka ani spis tak důležitý a znamenitý, jeden z těch, již v kruzích učených živou vzbuzují pozornosť a mocný zůstavují dojem. Jest to spisek skrovný objemem, rázu více příležitostného a brošurového, jenž však přece vybízí k vážné úvaze.

Přistupuji k recensi jeho, ač poněkud opozděné, poněvadž dosud nikdo tak neučinil, veden jsa přáním, by neunikl pozornosti naší tím méně, poněvadž předmět, o němž jedná, úzce sloučen jest s jedním momentem církevních dějin našich. Podám nejprve stručný obsah, by lépe porozuměno bylo některým připojeným poznámkám.

Spisovatel přistupuje k líčení předmětu svého, zabíhá v odlehlejší dobu dějin polských — v dobu, kde opouštějí historika zřejmé doklady. Dotýká se důmněnky některých vážnějších historiků, kteří přijímají za věc pravděpodobnou, že prvním kostelem v Krakově byl slovanský kostel sv. Kříže zbudovaný kolem r. 900. od Moravanů, tehdy již křesťanů prchajících před nátlakem Maďarů a nacházejících v Krakově, městě dosud pohanském, přátelský útulek. Ač velmi ke pravdě přistupuje, ano téměř jisto jest, že práce apoštolská ss. Cyrilla a Methoda pronikla až po Krakov, ať již bezprostředně, ať působením učenníků jejich, nelze přece pro naprostý nedostatek historických zpráv přijati náhled o tak časném trvání slovanského kostela v Krakově. I připustíme-li, že v X. st. Moravané sem prchli, že si tu zbudovali svůj kostel a jemu představili kněze obřadu slovanského, není stop, co dělo se s ním od st. XII—XIV. — co dělo se s ním až do r. 1390, kdy přistupuje Jagello k budování kostela sv. Kříže spolu s klášterem pro mnichy slovanské. Rozvádějíce někteří domněnku uvedenou tvrdí, že když čas nachýlil budovu prvotního slovanského kostela k úpadku, Jadviga na témže místě, na rozvalinách jeho, zbudovala kostel nový. Než proč o tom mlčí Dlugoš — ten Dlugoš, jenž s takou láskou a zevrubností vypisuje založení kostela a kláštera slovanského podnětem obou královských manželů? Uvedeme důležitá v té věci slova Dlugošova. „Na věky památné dobrodiní — jímž láska Spasitelova obdařila a zaštítila rod Slovanů, dovolivši jim, by nejen celou noční a denní bohoslužbu, ano i mši sv. ve svém jazyku mohli konati, čehož v žádné nedovoleno mluvě mimo řeckou, latinskou a hebrejskou — Vladislav II., král polský, s choti svou Jadvigou, ženou zbožnou a ctnostnou, toužíce též v království Polském rozšířiti povzbuzeni vzorem kláštera slovanského řehole sv. Benedikta, jaký trval v městě Praze, podobný klášter i kostel založili a nadali na Klepařích; zbudovali dřevěný dům jako klášter se zahradou a přivolané Benediktiny z kláštera pražského v něm ubytovali, chtíce spolu za četná dobrodiní nebes a za nabyté v tom roce za pomoci Boží vítězství vděčnosť Bohu projeviti a skutky štědrosti po královsku označiti“. Hle, slova Dlugošova. Marně hledali bychom v nich jinak mnoho povídajících nejskrovnější zmínky o prvotním kostele sv. Kříže s obřadem slovanským. Důležitější však jest otázka, které příčiny vzbudily v král. manželech myšlénku založiti kostel s klášterem pro mnichy slovanské na způsob kláštera Emauzského? A tu nejeví se správnou domněnka těch, kteří tvrdí, že k dílu tomu vedla je snaha povznésti nauky a umění, jichž latinští Benediktini málo dbalými byli; tvrzení tomu nedostává se dokladů Jisto jest, že stalo se tak poněkud na památku pokřtění Litvy a připojení zemí červenoruských: než nebyla to příčina hlavní a jediná, jak patrno z Dlugoše. Dílu tomu předcházeti musila a je ovládati myšlénka hlubší a dalekosáhlejší. Následuje Dlugoše řeč tu objasňuje nejlépe Szajnocha ve svém díle „Jagiello a Jadviga“. Obřad slovanský, ustupuje latinskému, ukryl se ve skrovných zbytcích svých jen v ústrannějších končinách západní Europy (Dalmacii, Bosně, Srbsku), tak zvláště zbytky řehole Benediktinův pojících v sobě řehole ss. Benedikta a Basila.

V polovině XIV. st. opíraly se v křesťanstvu západním vždy důraznější naděje unie církve východní a západní, když pro přání to západ obřadu slovanskému laskavějším se jevil, Benediktini slovanští nad Sávou a Drinou zapomenutí

jevili se býti nyní znamenitým pojítkem nábožensky rozdvojeného Slovanstva v primátě papežově. Myšlénky té chopil se první Karel IV., zvláštní příznivec unie. Myšlénka Karlova nalezla ohlasu v soucitné a vnímavé duši Jadvigy, i chotě jejího. Zvláště Jadvize zamlouvali se Benediktini slovanští nejedním dojmem let dětinných — vzpomínkou na matku, jež ve mluvě a zvycích mnoho měla společného s oněmi mnichy. Jakoby tou vzpomínkou na matku vedena zamilovala sobě myšlénku missie Benediktinů slovanských v zemích červeno-ruských. Ustanoveno tedy zbudovati rozsáhlý klášter s kostelem sv. Kříže a jej bohatě nadati pro 30 řeholníků a spolu vyzbrojiti všemi prostředky vysílati ze sebe další kolonie klášterní. Rychle přivoláno několik Benediktinů slovanských z Prahy, i započalo se stavbou nutných budov. Vztýčen nejprve dřevěný dům na předměstí Klepařském pro řeholníky, jimž dáno 20 hř. na výživu na dobu, dokud nebude dílo dokonáno. Pokračovalo se ve stavbě kostela a kláštera. Přední část svatyně stanula brzo pod střechou, ku zbytku kostela kopány základy. Nečekajíce dokonání díla, počali mniši v upravené již části kostela bohoslužbu slovanskou.

Přispěti i svou hřivnou ku zdaru unie obou velikých církví křesťanských — hle, hlavní a nejdůraznější motiv, jenž nikterak nevylučuje druhých, úzce s ním spojených: vzdáti Bohu dík za četná dobrodiní a vítězství.

Původkyní myšlénky a duší celého podniku byla Jadviga; Jagello, spravuje četné země ruské a jsa povahy mírné, sdílel jen myšlénku tu. Nejrejměji dokazuje to faktum, že Vladislav po smrti manželky své zanechal prvotního záměru, ani kostela nedokončil, ani nezbudoval rozsáhlejšího kláštera, ani dotace jeho nezvýšil.

Benediktini slovanští zůstali na Klepařích vždy v počtu jen skrovném: buď pro nedostatek horlivosti missijní neb prostředků, buď z jiných příčin nerozšířili se mimo Krakov. Není dokladů, že by činnosť jejich pronikla až na Rus, a tak šlechetný záměr Jadvigy nedostihl cíle. Nesnadno jest označiti rok, kdy přestal zde obřad slovanský — dle srovnání fakt stalo se tak asi mezi r. 1470—80. Sledy po slovanských Benediktinech v Krakově v nedlouhém čase na to úplně zanikly.

Kostel sv. Kříže trval i na dále. Historie jeho nemá pro nás již dřívější zajímavosti, osud jeho žádá od nás soucitu. Z katastrofy klesal do katastrofy, v ponížení svém nacházel vždy ještě příznivce, než nezpamatovav se ještě z požáru jednoho propadal jinému. V celé době té činí dojem chorobného, ku rozkladu spějícího. R. 1818. přistupuje se konečně ke zboření jeho. a tak zaniká poslední památník vznešené myšlénky nezapomenutelné Jadvigy. „A to místo, na němž stál onen kostel, dnes opuštěnější než jiné, není tam stopy ani nápisu ani okno neproniká na ulici slovanskou a na náměstí sv. Kříže, jakoby již Krakov patřiti nechtěl na místo, kde přes 430 let stálo dílo slavených námi manželů královských, kde po celý věk zaznívala chvála Boží v jazyku slovanském".

To v hlavním obsah spisku. P. Krukowski nevydává práce své za ocenění předmět svůj úplně vystihující; nemohl prý při vší upřímné snaze pro krátkosť času sebrati více dat a podrobností. Připouštíme rádi, byť autor více i ze skromnosti mluvil. Než to neubírá jemu na zásluze: co podal, dosti podal a co podal, pečlivě upravil, vhodně rozdělil látku sebranou na jednotlivé oddíly, v nichž odpovídá k různým otázkám a tak pěkně objasňuje věc z rozmanitých stránek. Větší pak nad jiné pozornosť věnuje rozřešení otázky, proč Jagello a Jadviga pojali myšlénku založiti klášter pro mnichy slovanské, a to jest, co nás ve přítomné monografii nejvíce zajímá. Nebude bez zajímavosti srovnati výsledek zkoumání jeho v příčině této s náhledy historiků českých, jimž přišlo psáti o slovanském klášteru pražském, který byl vzorem druhu svému krakovskému. Uvedu jen tři z novějších, již dotýkají se bodu vytknutého, a to pořadem časovým. První slovo připadá Palackému.

Přicházeje v dějinách svých ku zakládání kláštera Emauzského Karlem IV., praví, že nesmíme patřiti na tento čin jeho jako na pouhou a nevhodnou libůstku — měl ť význam ušlechtilý a dalekosáhlý: sjednotiti církev západní s církví východní Proto vešel v úzký svazek přátelský s mocným Dušanem, též mnichové slovanští v pražském klášteře měli k tomu upravovati cestu a králi římskému umožniti zasáhati do církve sjednocené. (D. č. II. 2, 130.) Tak soudí Palacký, ač jen zběžně věci té se dotýká, nevcházeje v podstatnější její výklad. K názoru však zcela protivnému dospěl Dr. Kalousek, jenž nevidí v tomto skutku Karlově ani snahy přispěti něčím ku želanému sjednocení ani prostředku ku zažehnání opposice národní, jak si ji představoval Hilferding a s ním jiní historikové russští. Dle něho domáhá se Karel IV. dovolení proto, aby tak přispěl k oslavě těch světců národních, s jichž památkou obřad slovanský úzce jest sloučen.

Třetí, jenž zasluhuje u věci této sluchu, jest P. Ekert. Píše monografii

kláštera kdysi slovanského, měl zvláštní příležitosť šířeji otázku tuto rozebrati a jasněji vyložiti. Částečně tak i učinil. Karel přál si míti sídelní město své malým obrazem života veškeré církve katolické. K tomu měl mu sloužiti mezi jiným i klášter slovanský. Důraznější však vidí se motiv přispěti tak ku provedení unie schizmatických Slovanů, k němuž druží se i úcta Karlova k sv. patronům. P. Ekert spojuje tedy náhled obou předcházejících historiků jako prvořadný motiv, vytýkaje snahu Karlovu pracovati takto ku zdaru unie.

Uvedše to poukazujeme zpět k vývodům P. Krukowski-ho, jenž, jak z předcházejícího zřejmo, přistupuje zcela ku náhledu Palackého. Vizme jeho důvody. Tu třeba jest všímnouti si uvedených již slov Dlugoše. Než ze svědectví jeho nelze stanoviti jasně, že by byli královští manželé vedeni úmyslem prostředkem katolických mnichů slovanských přispívati k obrácení pravoslavného obyvatelstva v nově nabytých zemích ruských. Poněkud ukryt mohl by býti ve slovech „na věky památné dobrodiní (dovolení obř. slov.) Vladislav II. s chotí svou Jadvigou toužíce též v království Polském rozšířiti, povzbuzeni vzorem kláštera slovanského řehole sv. Benedikta v Praze, podobný klášter i kostel založili a nadali“. Slova tato, ač nejasná, dosti povídají, poukazujíce ve výrazu „vzorem“, že třeba nejprve zkoumati úmysly Karlovy a dle nich per analogiam pátrati po úmyslech Jagella a Jadvigy.

To poznal i učinil P. Krukowski a dospěv ku náhledu, jejž přijal Palacký, viděl týž motiv i při zakládání kláštera klepařského. Kritika však jeho částečně jím uvedených listin Klementa VI. a zakládací listiny Karla IV. neuspokojuje a závěr z nich jest náhlým a málo odůvodněným. Lépe byl by ku podstatě věci pronikl, kdyby byl poznal i náhled protivný; zůstala však mu neznámou monografie Kalouskova o Karlu IV., jako téhož pojednání v Časopisu Č. M., kde praví, že dotčená slova Karlova (sunt multi schizmatici .... possunt converti) nemají se bráti doslovně. Karel patrně hledal nějaké vydatné zámínky, kterouž by papeže snáze než svou zálibou ve slovanských upomínkách naklonil ku vyplnění žádosti své — příkřeji řečeno, ve slovech Karlových zdá se býti „pia fraus“ (1882., str. 93.) Náhled ten není bezdůvodný, jemu přeje i zakládací listina kláštera klepařského, kde obrácení schizmatiků a vůbec provedení unie ani slovem nedotknuto.

Nerozřešil tedy konečně P. Krukowski tuto spornou otázku, ale přispěl ku řešení jejímu. Snad stane se práce jeho pobídkou ke hlubšímu zbádání, jak sám si přál. Loučíme se s autorem pěkné monografie, přejíce mu brzké splnění přání toho.

August. Předměřský.

Literární reminiscence.

Píše **Bohuš Podborský.**

(Dokončení.)

U nás kritika tak daleko došla, že se spisovatelé sami pochvalují. Bačkovský píše v „Doslovu“ (917): „Ani Herbenovi na útoky jeho na mne neodpovím. Měl by však vzpomenouti si na př. na Brandesa a na feuilletony v „Hlase národa“, nebo na „Ruch“ a na pochvaly, které tam o sobě kdysi pseudonymně (pod šiframi) psával ...“

Něco podobného se stalo A. K. Vítákovi. Časopis „Pěstoun“, jehož jest redaktorem, přináší v červnovém čísle životopis A. K. Vítákův (redaktorův), jejž napsal výtečný sepisovatel St. Řehák Kamenický. Jen se oslavujme, když nás jiný nechce uznati!

Jaké bývají kritiky? Mnohá „kritika“ je vším, jenom ne kritikou. „Kdybychom dali všechny spisy Jiráskovy, Čechovy, Šmilovského, Světlé a Třebízského dohromady a vytlačili z nich olej, pak ještě nedosáhnou románů Spiehagenových a Kellerových.“ To je také kritika; však nalezli jsme ještě lepší exemplář.

„Jan Výrava, pokračování „Schweinswursttragedie“ o pěti dějstvích od Fr. A. Šuberta. Něco nového napsal tedy náš Franzl! Něco kolosálně pyramidálního! Něco, co by žádný z mrtvých či žijících básníků sobě ani netroufal napsati. Ale Francl si to může dovolit ... Jan Výrava je hrdina, který vlastně není hrdina, poněvadž po celých pět aktů žádného hrdinství nedokáže, k žádnému činu se nevzmuží, nic vlastně nedělá, ničeho nezaviní, ale proto přece na konec dostane bití, až z něho umře ...“ atd.

Takové kritiky přinášejí venkovské listy a budí sensaci. Fr. A. Šubert čta tuto „kritiku,“ jistě odloží péro a nebude psáti ani věty —“ Spíše se usmáti musí člověk soucitně, čte-li takovou kritiku.

Jiný druh kritik je nyní, spisovatele pojednou strhat a zničiti! Takové kritiky píší povšechně, shrnou všechny vady a snaží se odsouditi veškeru spisovatelovu činnosť. Podobně se vrhla kritika na Bačkovského, jak bylo již připomenuto. Zde právem platí slova „Slovana“ vídeňského (pronesená o Fr. Vykoukalovi), že kritika druhu toho poškozuje literaturu; nelze se diviti, že podobní kritikové skutečně vyrážejí péro z ruky spisovatelovy. Kritika nemá býti nikdy jednostranna, jenom a jenom chyby a vady vynášeti a dobré stránky umlčovati.

Jako zvláštnosť bude snad zajímati „superlativ“ kritiky, jakou poctil Ant. Šnajdauf v „Rozhl. lit.“ str 327. Nerudu. „Žerty hravé a dravé“ nahradí prý několik ročníků „Posvátné kazatelny“. Je to znalosť homiletická p. kritiků!

Jak nestejného se užívá měřítka v kritikách, toho důkazem úvahy o „Paedagogice na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“. Napsal prof. Dr. G. A. Lindner. Připomínám jenom dvě kritiky z mnohých J. Kapras v „Liter. listech“ (r. IX. č. 11. a 12.) chválí dílo, „jež poslouží každému“. (Kritik pojednává o díle tom, aby vyhověl žádosti ctěné redakce!) „Ctitelé Lindnerovi, jmenovitě pak učitelé a přátelé paedagogické literatury, kteří znají jeho „Vychovatelství“ a spisy ostatní, neopomenou seznámiti se s tímto vzácným jeho „pohrobkem“, kterým ochotný vydavatel zahájil vydání četné a drahocenné prý pozůstalosti literární muže, jehož myšlénky do naší literatury paedagogické tak mocně a prospěšně zasáhly atd.“

J. Kapras si zasloužil exemplář a dle toho také psal. Přiznává se, že se do rozboru zevrubnějšího a k jednotlivostem nepustí, „poněvadž se v podobných podrobných kritikách jednává buď o nedopatření, jichžto vytýkáním kritikářští učňové ostruh si dobývají, neb o zásadní věci, které bývají často osobními názory...“ (201).

Důkladně a podrobně probranou tuto „Paedagogiku“ jsme nalezli ve „Vychovateli“ (III., 9 atd) a tu jsme poznali ta p. Kaprasem opomenutá „nedopatření“. Dílo musilo až do Roudnice, by spatřilo světlo světa, a p. Mrazík v „N. l.“ mu nepomohl na nohy. Doporučované dílo pobízí učitele vzdělávati na základě darvinismu, přírody, společnosti a osudu, poněvadž jest člověk toliko buňkou v organismu společnosti. „Vychovatel“ zavrhuje nejen obsah, ale i formu, poněvadž Lindner spisy své v němčině psal a v češtině sloh svůj nevytříbil.

Takových příkladů různých a sobě odporujících kritik nalezli bychom mnoho.

Že podnes místo kritik bují pouhá reklama, kdož by upíral, když se ozývají hlasy, by vše jenom bylo reklamě ponecháno! Že podnes posýlány doporučení do novin (zvláště listů krajinských), pozná každý, kdo odebírá několikeré noviny; že v kritikářství podnes bují kamarádství, každý ví, a proto kritika nemá té ceny, jakou by míti měla. Ovšeděla.

Doslov.

Jest zajisté potěšitelnou zvěstí, když možno znamenati jasnější jitřenku, a po dnu pochmurném slunce se ukáže s blahodárnými paprsky. I v literatuře naší shledati možno obrat k lepšímu, a dá Bůh, že příště méně stínných a více jasných ukáže se stránek. Citovali jsme několik ukázek z listů venkovských, kde rozhodně na mnohých stranách jiný zavládne směr, ozvaly se kárné hlasy proti velkým žurnálům, aby si počínaly důstojně a netupily se a nepsaly ve formě listů paličských; také nelze znamenati podobných pamfletů, jako léta minulá. Literatura přešla na vědecké stanovisko, jejž „Ottův Slovník naučný“ representuje. Proti některému článku se ozvalo sice: „Nepokradeš!“ ale celkem monumentální dílo to velmi pěkně charakterisuje nynější produkci literární.

I z obecenstva širšího hlasy se ozývají proti listům humoristickým, když místo zdravého humoru pěstují vtipy nemístné a neslušné, proti žurnálům, které zapomínají na žurnalistickou čest, proti knihovnám se špatnými spisy, nemravným obrazům a jiným.

V tom ohledu nás opět Amerika předstihuje. Zákonodárný sbor státu Pensylvanie vydává opatření proti mravní nákaze: „Každý, kdo přispívá k prodeji, vystavování a půjčování neslušných a nemravných brošur, obrazů nebo knih aneb kdo je rozšiřuje ve státu Pensylvanii či snad obsah jejich jinému vypravuje ústně, potrestán budiž pokutou pěti set dolarů a vězením na jeden rok. Stejnou částku zaplatí a mimo to vězením na dvě léta potrestán budiž redaktor, jenž by ve svém časopise uveřejňoval zprávy kriminální, vypravování o zločinech a vraždách jakož i povídky a romány necudného obsahu.“ (Totéž se týká obrazů osob „na půl neb zcela bez oděvu“.)

Jaké plody také v Americe v českém rouše vycházejí, dočítáme se z anoncí. „Svatá biblí pro zasmání“, vykládá F. B. Zdrůbek, (který vydal také „Druhou

čítanku pro školy česko-americké“) „Svatý Antonín Paduanský, humoristické vylíčení slastí a strastí tohoto patrona“.

Katolický tisk v Americe zkvétá utěšeně. České kalendáře („Marianský kalendář, Pečírkův, Národní, Vlastenecký“ atd.) jdou tam na dračku na odbyt, předplatitelům novým na noviny („Hlas“, „Čechoslovana“) slibovány povídky: „Ave Maria“, „Tajnosti soukromého blázince,“ „Psohlavci,“ „Oběť zednářů,“ a r. 1888. vydáván v Americe šestý český denník a tento poslední, „Jednota“, je výhradně katolický. Vedle něho vznikly téhož roku: nedělní list „Katolický Čech“ s obsahem náboženského a mravného poučení pro dospělé i mládež, „Čechoamerikán“ zvětšen a slovenský časopis pro Slováky.

„Pražské večerní noviny“ (I. 65.) právem si stěžují: „Duchovenstvo nechce odebírati katolické listy, jež mu nedostačují, a listy ty zase nemohou se povznésti na výši, aby duchovenstvu dostačovaly, z té jediné příčiny, že nedoznávají účastenství, že nemají abonentů. Je to „circulus vitiosus“, jejž prolomiti může pouze nadšení duchovenstva pro věc vlastní. Povznešení se k nadšení tomu není konečně tak těžká věc u duchovenstva osvíceného ... Potřeba silného katolicko-politického tisku pociťuje se na všech stranách“.

Naše katolická literatura potřebuje nejen spisovatelů ale i organisatorů, kteří by knihy hodně fedrovali, časopisy pořádali a doprodávali. Takovým nakladatelem a vydavatelem čilým a neunavným byl † P. Placid Mathon, který dobře pochopil, čeho se nám nedostává a v horlivé snaze počal vyplňovati mezery v katolické literatuře. Časopisy, které založil, knihtiskárna, již zřídil, listy, které vedl, ukazují, jak mnoho práce zbývá duchovenstvu, by lid vedlo jak slovem živým tak i psaným, které nyní nabývá převahy, poněvadž tisk opanoval svět. Mathon podával všem duševní stravu, jak dělníkům, tak mládeži, jak vzdělancům, tak lidem prostým. V tom směru má pracovati katolická literatura, by nejenom vydávala knihy pobožné, ale obsáhla všechny vrstvy a pronikla všechny třídy lidu. Tento Mathonův odkaz budiž nám svatým.

Spolek sv. Vincence z Paula.

Čechy. Ústřední rada spolku sv. Vincence z Paula odbývala schůzi 27. června. Předseda hrabě Nostic sdělil, že v konferenci karlínské zemřel dlouholetý člen Goller Eugen, finanční kommissař, a vyslovil jménem konference karlínské díky všem členům, kteří se pohřbu jeho súčastnili. Zároveň děkoval za hojné účastenství členů při uvítání Jeho Eminencí na hradě Pražském. Dále oznámil, že byly vys. c. k. místodržitelstvím změny spolkových stanov schváleny. Pro pokladnu spolkovou došel čtvrtletní příspěvek od Joh. hraběnky Waldsteinové a od Ferd. knížete Lobkovice. Jistému muži neštěstím postiženému půjčeno bylo prostřednictvím konference u Matky Boží Vítězné loni 40 zl., na které již 15 zl. splatil.

Z pokladny spolkové dáno k rozdělení 250 zl., z nich 21 konferencím pražským a předměstským dáno po 10 zl., třem venkovským 16 zl. a na Vincentinum 13 zl.

Ve druhé schůzi Ústřední rady ze dne 21. července obdržely konference pražské a z předměstí po 11 zl. dotace.

Valná hromada byla odbývána 21. července ve 3 hodiny odpoledne za předsednictví ředitele u sv. Anny Schoenbecka Fr. Přítomno bylo 43 členů. Slavnostním řečníkem byl člen Tovaryšstva Ježíšova P. Svoboda Jos., jenž porovnával působení družiny Mariánské ve středověku a nyní s činností spolku našeho. Přibylo nám 7 činných členů. Kollekta vynesla 5 zl. 80 kr. Z činnosti konferencí vyjímáme: jistá konference smířila manžely, jiná podporuje akademického malíře. Podolská konference obdržela od obecního výboru podpory 20 zl., Vinohradská vybrala po domech 236 zl. 10 kr.

Solnohrady. Spolek sv. Vincence rozdal 941 kusů oděvu a na výchovu dětí v ústavech daroval 2515 zl. 19 kr. Velikou péči věnuje asylu dětskému a jesličkám, v nichž bývají opuštěné dítky i v noci ošetřovány. Kollekty v kostelích jsou spolku vydatnou podporou.

Linec. Tu zapustil spolek sv. Vincence hluboké kořeny. Země, obce, peněžní ústavy a četní jednotlivci podporují činnosť lineckých Vincenciánů. V sirotčinci Vincenciánském nalezá se 134 sirotků a dům nezhojitelných hostí 56 neduživců, obsluhovaných 8 Milosrdnými sestrami. Sněm udělil tomuto ústavu 4000 zl. podpory, spořitelna 1000 zl. Spolek vládne četnými legáty. Sirotčinci daroval v uplynulém roce jistý „listonoš“ 2000 zl. Čísti zprávu lineckého spolku sv. Vincence činí Vincenciánu velikou radosť a potěšení.

Liberec. Má dvě konference a vlastní Ústřední radu. Sbírky v městě vynesly 833 zl. a v hostincích, při svatbách a jiných příležitostech 546 zl. Asyl pro chlapce hostí 52 opuštěných a spustlých dětí a má přes 10.000 zl jmění; má dvě oddělení a řídí jej sestry sv. Vincence. Potěšilo nás, že si zřídil spolek knihovnu pro chudinu. Dojem celé zprávy jest ten, že liberecký spolek řídí šťastné a dovedné ruce.

Celovec. Pravou duševní pochoutkou pro Vincenciána jest čísti výroční zprávu z Celovce. Vizte, jak tam milují chudinu a jak četnými a rozmanitými prostředky se o ni starají. Péči o nemocné věnují se z návodu spolku tři sestry sv. Kříže, z nichž jedna obsluhuje nemocné chudé, a to zdarma.

Celovský spolek sv. Vincence nabyl zkušenosti, že se studentstvu pouhým udělováním obědů málo pomáhá, poněvadž při tom toho nejpotřebnějšího, t. j. dozoru a otcovského vedení, postrádají. Z té příčiny zřídil studentský patronát, kdež se studentstvu obého dostává. Studující jsou ráno přítomni mši sv., přijdou po škole zas do ústavu, kdež dostávají dle možnosti oběd a svačinu a večer se ubírají do svého bytu. Jest tam 25 chovanců. Tento ústav vydržuje skoro výhradně jen diecésní duchovenstvo.

Stejný účel má Asyl pro chlapce bez dohledu a někdy i bez přístřeší. 40 chovanců dostává k obědu polévku a k svačině chléb. Hochům přednáší se náboženství, v říjnu pak modlí se hoši i studující růženec a v květnu konají májovou pobožnosť. Roku 1885. založil si celovský spolek sv. Vincence fond, z něhož se zřídí časem sirotčinec.

Konference sv. Karla Borromejského v Celovci věnuje hlavní péči chudým bohoslovcům; poskytuje jim vše, čeho jim seminář dáti nemůže a čeho tito z domova pro chudobu rodičů nemají. Mezi činnými členy této konference nalezají se i četní alumni a tito zůstávají i v duchovní správě jejími členy přispívajícími.

Takto rozšiřuje se vědomí o spolku sv. Vincence po celém Korutánsku, a známosť tato přinese této zemi, Bůh dá, velikého štěstí a požehnání.

Bregenc. Tento spolek věnoval hlavní péči nemocným a vynaložil veliké summy na vychování a vzdělání jednotlivých podporovaných. Vedle peněz obdržel pro chudé šatstvo, prádlo, obuv, dříví. Mezi vydáním jest položka na časopisy a kalendáře.

Bozen. Tam se těší náš spolek veliké přízni. 25, 50, 100 až 400 zl. mu občané ročně poskytují. Nejmenovaný dobrodinec věnoval Asylu pro chlapce 1000 zl., jiný 500 zl. a několik osob po 50 zl. Za každého zemřelého chudého slouží se mše sv. a mimo to slouží se každý první pondělek v měsíci mše sv. za všecky zemřelé chudé, jež konference kdy ošetřovala. Četní vyšší církevní hodnostáři bozenský spolek sv. Vincence podporují.

Štýrský Hradec V rozměrech velikých, rovnajíce se nejlepším českým, pracují konference ve Štýrském Hradci, z nichž jedna měla příjmů až 2056 zl. Příjem celého spolku obnáší 44.585 zl. Tam již dávno mají Vincentinum, ale jiného druhu než my v Praze zakládáme. Jejich Vincentinum obsahuje šest oddělení:

1. Asyl pro chlapce (jest v něm 50—60 žáků škol obecních a měšťanských; dostávají oběd, k svačině chléb, někdy také oděv a školní potřeby.)
2. Sirotčinec (92 chovanců; většina z nich dostává zdarma vše, ostatní mají tam výživu za nepatrný poplatek).
3. Studentský konvikt. (Toto oddělení poskytuje hodným a talentovaným hochům z obou předešlých ústavů příležitosť k dalšímu vzdělání; jest tam 41 chovanců.)
4. Asyl pro učenníky (chovanci jsou dvojího druhu: jedni v ústavu bydlí a požívají celého zaopatření, druzí tam docházejí pouze v neděli a ve svátek odpoledne.)
5. Seniorát (pro takové mladé muže, kteří za svého učení v ústavě bydleli a nyní si přejí tam ještě přebývati.)
6. Kolonie Vincentina na zámku v Kirchbergu, který k tomuto účelu propůjčil kníže Liechtenstein (Tam bydlí děti nemocné a rekonvalescenti.).

Protektor Vincentina Leopold svobodný pán z Lilienthalu věnoval loni Vincentinu 10.000 zl. V ochranném družstvu jest zastoupen značný počet dám ze šlechty. V Münzgrabu a v Karlan vystavil Asyl pro chlapce (tuto s farářem Grösslingerem Fr.) zmíněný již svobodný pán z Lilienthalu. V prvém ústavu zřízen také sirotčinec. Vedle těchto velikých skutků křesťanské lásky založil spolek sv. Vincence ve Sv. Leonhardu Marianum, obsahující Asyl pro chlapce, sirotčinec a asyl pro učenníky.

V Štyrském Hradci zřízeno konečně od tohoto našeho spolku Bureau na sprostředkování služby a práce. — Z knihovny spolkové půjčeno bylo 760 knih.

Zpráva štyrsko-hradeckého spolku Vincenciánského zasluhuje zvláštní pozornosti, neboť, nemýlíme-li se, stojí tam spolek náš mezi všemi v Rakousku na nejvyšším stupni dokonalosti.

ROČNÍK V. ZÁŘÍ. ČÍSLO 12.

VLASŤ.

Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů.

Z italského přeložil

Josef Flekáček.

(Dokončení.)

Kapitola III.

Jan Bosco jako básník a spisovatel.

Velicí básníci lidstva — a to básníci dob různých, Homer, Virgil, Dante, Milton a jiní napsali veliká epa, vykouzlivše svými verši obrazy plné záře i života. Mistrovská díla plastiky byla a jsou též považována za básně — tak básní se nazývá velikolepý obraz Raffaelův „Disputace o Nejsvětější svátosti“. Básněmi architektoniky též zcela právem zovou se majestátní kathedrály, jež zbudovala Bohu zbožná víra našich otců, praví se: jsou to básně kamenné. A tak genius lidský způsobem různým vyjádřuje své idee, zde veršem, slovem, tam štětcem, dlátem, hudbou, stavitelstvím — způsobem neméně stkvělým a velikotvárným.

Jest i druh jiných poetů epických. Jsou to oni, kteří budují budovy morální z materiálu živého: jsou to zakladatelé říší, království, vůdcové a rádcové lidu. Jsouť výše ve společnosti lidské, kam dáno jest vystoupiti jen geniům. Na těchto výšinách objevili se zakladatelé velikých rodin náboženských: sv. Benedikt a sv. František z Assisi, sv. Dominik a sv. Ignác. Tito velicí světcové Bohem nadšení vykonali díla veliká ve svých dobách, a díla tato měla a mají na lidstvo všech časů potomních trvalý účin.

Jan Bosco byl básníkem po způsobu těchto světců Božích. Nechceme dotýkati se otázky svatosti v příčině Jana Bosca způsobem předčasným, o tom zajisté jedenkráte církev sama rozhodne. Promluvíme toliko o velikosti toho, co byl vykonal. Bosco viděl, že rozrušení dnové naší doby žádají spíše nových útvarů, nežli opravování toho, co jest již zde, že třeba utvořiti společnosť, odpovídající velikým potřebám náboženskosociálním, jichž hromadění tvoří ohromnou otázku společenskou, kterou jen láska může rozřešiti. Bosco počal s materiálem, jenž sám o sobě byl bezcenný. Prozřetelnosť mu dopřála, že vybrousil z těchto nepovšímnutých, v blátě ulic se válejících kamenů stkvostné perly, hodné toho, aby zdobily chrámy Hospodina. Tento mystický, nesmírný architekt neměl z počátku ničeho, než dvou neb tří zpustlých tuláků, kteří se k němu chodili učiti

a z těchto lekcí vyrostly rozsáhlé laboratoře, v nichž hemží se na tisíce dětí a chovanců, odtud vycházejí klerikové a kněží, a nad městy nejlidnatějšími ve vzdálenosti tisíců mil, uprostřed pouští vypínají se kupole kostelů jeho velebně k výšinám! Veliká báseň humanity, již osnoval jeho duch, brzy stala se viditelnou všem.

Dante učinil poesií svou vznešený pokus, okázati onen svět světu tomuto, ale magické pero jeho načrtlo jen několik zářivých blesků budoucího života, o nichž na mnohých místech již svaté písmo mluví. Jan Bosco, pravý věštec, učinil tělem své idee poetické. Jeho plány, jimiž mysl se zanášela, byly po dlouhou dobu považovány za halucinace choré mysli, a přece již tehdy, kdy jej měli za šílence, byly dalekosáhlé myšlénky jeho semeny klíčícími. Náhle semena ta vzrostla, a Bosco mohl plesati nad stkvělým uskutečněním svých myšlének.

Sto a padesáte domů, jež zbudoval Bosco, snad jest i více nežli sto padesáte zpěvů slavného některého epa: snad převýší i dvacet čtyři zpěvy Homerovy Illiady.

Místo veršů a rýmů básnil Bosco s živými lidmi. A který asi způsob básniti jest snadnější: prvý nebo druhý?

Bosco byl organisátor, učitel, ředitel, kazatel, zpovědník, zakladatel, administrátor svých slavných podniků, on sloužil v chrámu Páně, ve škole, v laboratoři, ve zpovědnici, on navštěvoval nemocné, umírající, nalezince, žaláře, polepšovací ústavy, káznice, on neznal únavy, zanesen byv prací celé dny a celé noci: on přes úžasné zaměstnání mnohostranné sepsal celou řadu cenných spisů slohem znamenitým, krásným, vzletně poetickým a přece srozumitelným. Chtějíce býti pokud možno důkladnými, líčíce život a působení znamenitého tohoto člověka a kněze, uvedeme zde některá díla jeho — jest jich celá řada — a laskavý čtenář učiní si pojem z jejich velikého počtu, jak byl Bosco pilným až do úžasu. Jsou to zejména: „Život sv. Martina, biskupa Tourského (r. 1855.); Angelina, sirotek apenninský; O blahoslavené Panně La Sallettské; Život kněze Josefa Cafasa; Stručné životopisy zesnulých spolubratří Salesiánů; Životopis mladého Ludvíka Fleuryho; Nový životopis Ludvíka Comolla, zemřelého v semináři v Chiori; Životopis Michaela Magona, chovance oratoře sv. Františka Sálesského; Rozmluvy advokáta s vesnickým farářem o sv. zpovědi; O křížové cestě, Dvě rozpravy katolického kněze s protestantskými kazately o očistci a modlitbě za mrtvé; Dobročinné skutky Pia IX.; Základy katolického náboženství; Generální koncil a církev katolická; Úvahy otcovy k synům o náboženství; Křesťan veden k ctnosti a lásce k bližnímu duchem sv. Vincence z Paula; Prozřetelný mladík, konající své náboženské povinnosti; Jubileum r. 1875.; Měsíc Máj zasvěcený Nejsvětější Panně; Život Františka Besucca, chovance oratoře; Zvolení papeže Lva XIII. se životopisy kardinálů; Pontifikát papežů a mučenníků sv. Felixe a Eutychiána; Sv. Marcel, papež a mučeník; Dům štěstí, dram. obraz pro mládež; Klíče k ráji v rukou křesťana; Církev katolická a její hierarchie; Dcera křesťanská, konající své povinnosti náboženské; O soustavě metrické; Sbírka svatých chvalozpěvů; Historie Italie mládeži vypravovaná; Šest neděl a devítidenní pobožnost k sv. Alojsiovi z Gonzagy; O snadném způsobu naučiti se biblickým dějinám; Návod k ministrování; Divy Matky Boží Pomocné; Maximín,

Povídky, Petr, aneb moc dobrého vychování; Rukověť křesťana; Modlitby ranní a večerní; Severin; Dějiny církevní; Biblická dějeprava pro školy obecné upravená dle učebných osnov ministerských; Valentin; Život sv. Josefa; Život Dominika Savia, chovance oratoře sv. Františka Sálesského; Život sv. Jana křtitele; Život sv. Josefa; Život sv. Pankráce, mučenníka; Život sv. apoštola Pavla.

Podotýkáme ještě, že to nejsou nikterak všechny spisy Boscovy, a že ze knih zde uvedených jsou některé velice objemné (ku př. Dějiny církevní čítají 544 stran, Historie Italie 560 stran, Úvahy otcovy k synům o náboženství 464 stran, Katolík prozřetelný konající své povinnosti náboženské 774 stran, Prozřetelný mladík 500 stran atd.) Nejsou to tedy žádné knížečky! Nezbývá nám tedy nic jiného, než upřímný obdiv a opakovati to, co jsme již pravili, píšíce tuto historii: Zdá se, že se Boscovi čas zdvojnásobil, neboť nelze ani uvěřiti, že by obyčejný člověk tolik vykonati mohl, jsa tak zaměstnán a pracemi zahrnut, jak byl Jan Bosco.

Přehled domů salesiánských a práce Salesiánů.

Mateřský dům jest oratoř sv. Františka Sálesského v Turině, k níž náleží chrám Panny Marie Pomocné, jejž navštěvují tisíce lidu, jednak obcovati mši sv., jednak slyšeti kázaní, přijímati sv. svátosti, býti přítomnu vyučování katechismu, a konati jiná praktická cvičení u víře. Mimo to patří k oratoři úplné gymnasium, dům pro novice, ústav pro kleriky, pracovny a dílny řemeslnické, v nichž se hoši učí nejpotřebnějším řemeslům společenského života.

U kostela sv. Františka Sálesského jest rozsáhlá zahrada určená pro externisty města Turina; jest to místo pro zotavení sváteční; jest zde denní a večerní škola o více třídách pro nejnuznější opuštěné dítky turinské.

Na druhém konci města zbudován jest chrám se zahradou; sem chodí dítky k vyučování náboženství. Jest to oratoř sv. Aloisia, a byl tu postaven monumentální chrám ku poctě Pia IX. s připojenou útulnou. I k této oratoři náleží denní školy pro mládež zanedbanou a opuštěnou; tato oratoř se školami má za účel, aby dítky nestaly se kořistí blízkých protestantů, kteří zde mají modlitebnu, útulnu, školy a nemocnici. Ve farnosti sv. Petra a Pavla mají Salesiáni oratoř, zahradu a kostel; říká se zde: „u sv. Josefa;“ v ústavu jsou dívky, jež vyžadují ustavičného dozoru a stále upřené pozornosti. Salesiáni spravují také ústav družstva sv. Petra, jenž přijímá nešťastné pobloudilce ze žalářů propuštěné, kteří mají pevný úmysl věnovati život svůj křesťanským ctnostem a práci. Podobný jest i účel ústavu „Dobrého pastýře“, jenž jest též v rukou Salesiánů; zde jest útulna pobloudilých dívek, jež rozličným způsobem opustivše dráhu ctnosti, zase mravně žíti chtějí a bezpečný útulek hledají.

Nedaleko Turina je kolej Valsalice, určená pro mladíky z nejlepších rodin. Je tu úplná škola obecná, gymnasium a lyceum. Blíže Lanza jest velikolepá továrna na papír, majetek Salesiánů; zde vyrábějí jinoši papír pro tiskárny v Turině, Nizze, Montevideo, Marseilli, Buenos-Ayres, Sv. Benignu, a v Pier d'Aréně.

V Lanze mají kolej sv. Filippa z Neri s dvěma sty padesáti internisty; v koleji jest úplná obecná škola a gymnasium. V San

Benignu zbudovali rozsáhlý a velikolepý palác s ústavem pro kleriky a kněze kongregace; v jedné části jest noviciát, ve druhé pracovny a dílny řemeslnicko-umělecké pro zanedbanou a opuštěnou mládež, která zde navštěvuje i úplnou školu obecnou. V Borgu chodí do malé koleje a semináře sv. Karla ke třem stům žáků do celé školy obecné. V městě Alassiu, v prov. ligurské, mají chrám Panny Marie Andělské, kolej s více než dvěma sty internisty, kteří zde mají nižší i vyšší vyučování s lyceem; v této provincii na všech školách obstarávají Salesiáni vyučování náboženství. Ve Valle Crosia jest dům Panny Marie Pomocné s farou salesiánskou; jest to zařízení k zachránění chovanců před nástrahami protestantů, kteří v nedaleké vzdálenosti mají útulnu, modlitebnici a školy, v celém dalekém okolí zařídili kněží Salesiáné obecné školy; aby katolické děti nebyly od protestantů odlouděny. Ve Varazze v koleji sv. Jana Křtitele nalézá se obecná škola, gymnasium, technika a přes 150 konviktistů; ku 500 externistů však se tu účastní veškerého vyučování. V diecési janovské v městě S. Pier d'Arena mají útulnu sv. Vincence z Paula s veřejným kostelem a kolej synů Panny Marie Pomocné pro chovance, kteří se chtějí věnovati stavu duchovnímu; mimo to jsou tu pracovny řemeslnické a denní i večerní školy pro internisty a externisty. Ve Spezii vydržují útulnu sv. Pavla; v útulné jest konvikt, denní i večerní školy — zvláště v těchto místech veledůležité, aby čelily protestantům, kteří tu na blízku mají hospic. Tento ústav Salesiánů těšil se štědré přízni a hojné podpoře papeže Pia IX. blahé paměti, a nyní z veliké části vydržován jest velikomyslnými příspěvky Jeho Svatosti Lva XIII. Ve městě Luce jest útulna pro chudé dítky, které se učí řemeslům, denní a večerní školy pro externisty, zahrada ku zotavení a sváteční oratoř pro městské děti.

Ku přání a žádosti kardinála Ludvíka Bilia spravují a řídí synové Boscovi v Magliánu malý a velký seminář, obstarávajíce vyučování elementární i vyšší a přednášejíce theologii a filosofii. Jest zde konvikt pro synky bohatších rodin, sem přichází veškerá mládež školou povinná. V Římě jest jejich chrám a hospic Svatého srdce Ježíšova; na Sicilii zbudovali si kolej s konviktem, gymnasium a obecnou školou; ve Florencii zřídili útulnu pro mládež opuštěnou a zanedbanou, aby nestala se obětí protestantů, zde horlivě katolické duše lovících; jest tu zahrada pro mládež, sváteční oratoř, školy obecné a večerní, v nichž se opakuje v době prázdnin; blíže Benátek v Magliánu jest hospodářská škola pro děti, v Padově a Este kolej a konvikt se školami, ve Faenze sváteční oratoř a zahrada pro opuštěnou nejchudší mládež.

R. 1875. počala kongregace působiti i ve Francii. Prvý dům otevřen byl v Nizze pod jménem „Patronage de St. Pierre" a ihned z počátku vyučoval 150 dětí řemeslům a umění; mnozí z jinochů zaslíbili se stavu kněžskému. V krajině řečené La Navarre v diecési Frejus zřídili kolonii hospodářskou, v níž mnoho mladíků učí se zemědělství. V Marseillu jest oratoř sv. Lva (Oratoire de St. León), která více než tři sta opuštěných dětí různým řemeslům vyučuje; zde také působí odborníci salesiánští, vyučujíce hudbě a literatuře; se schválením sv. Stolice zbudován též noviciát pro aspiranty francouzské.

Ve Španělích začali působiti Salesiáni v městě Utréře a v Barceloně.

Radou i hmotným přispěním dobrotivého sv. Otce Pia IX. vykonány byly salesiánské pouti do Ameriky. Hlava křesťanstva vytknula při tom trojí účel: 1. Aby se kněží Salesiáné postarali o mladíky italské národnosti, jichž jest v Jižní Americe počet veliký. 2. Aby otevřeli domy v blízkém sousedství divochů, z nichž by se staly semináře a útulny pro ubohé děti opuštěné; 3. Aby tímto způsobem učiněna byla propaganda sv. evangeliu mezi Indiány na pampách a v Patagonii. První odjezd Salesiánů stal se r. 1875.

Žádostivi jsouce působiti podle přání sv. Otce, odebrali se Salesiáni, počtem deset, do Říma, aby přijali požehnání a missi od náměstka Kristova, načež dne 14. listopadu odjeli z Janova, a již za měsíc, dne 14. prosince, přibyli do Buenos Ayresu, hlavního města republiky argentinské.

Také zde zařídili hospice, noviciáty, veřejné školy pro mládež opuštěnou, spravují jednotlivé fary a přispívají velice ku povznesení víry katolické, udělujíce sv. svátosti, vykonávajíce posvátné obřady v kostele a ve veřejnosti. Po Patagonii založili školy obecné, školy umělecko-průmyslové a řemeslnické, kdež pokřtění Indiáni s velikým prospěchem se učí; mnoho dětí a mladíků svedeno Valdenskými, kteří zde mají velice mnoho kazatelů a usilovné pracují, aby do sítí svých nezkušence lapali.

Rovněž i v Uruguayi založili celou řadu podobných ústavů, stejně a týmž duchem řízených, jako ony, jež jsme byli právě po Evropě vyčetli a jmenovali.

R. 1884. byl tedy stav tento jak následuje: V domech salesiánských dostávalo se vychování a vyučování asi jednomu stu tisíců mladíků, z nichž každoročně průměrně sedm set stavu duchovnímu se věnuje; větší část z nich vrací se do vlastních svých diecésí, jiná vstupuje do kongregace Salesiánů, ostatek zasvěcuje se povolání missionářskému. Když byla kongregace Salesiánů svatou Stolicí potvrzena (což se stalo dne 3. dubna r. 1874.), obnášel počet Salesiánů 250, nyní (r. 1884.) jest jich přes tisíc; domů péči jich svěřených bylo z počátku sedmnáct, nyní (r. 1884.) jest jich sto padesáte.

A jako kněží Salesiáni pečují o dítky mužského pohlaví, podobně i dcery Panny Marie Pomocné starají se o dívky. Ony vychovávají děti v dětských zahrádkách, školkách a opatrovnách, obstarávají jídlo a prádlo v domech, kolejích a útulnách salesiánských, což jest práce nesmírná, hledě k ohromnému počtu žáků a chovanců synů Boscových; ony zařídily rozsáhlé pracovny, kdež opuštěné a zanedbané dívky v duchu křesťansko-katolickém vychovávají a ručním pracím všeho druhu je vyučují. Salesiánky rozšířeny jsou po Evropě a Jižní Americe. R. 1874. měly pouze jeden dům, nyní (r. 1884.) jich mají 50, s počátku bylo sester těch deset až patnáct, nyní (r. 1884.) jest jich přes tři sta — a nemohou přece vyhověti četným a naléhavým prosbám, jež je zvou do různých krajin k blahodárnému působení.

Některá opatření Boscova pro sváteční oratoře.

Velikolepé dílo Boscovo začalo oratoří sváteční. Jan Bosco zcela případně a správně praví ve svém řádu svátečních oratoří, že jinoši tříd dělnických nejvíce utrpěti mohou na duši i těle právě

v neděli neb den sváteční, kdy se nepracuje. Proto jest třeba, aby se těmto učňům opatřila zábava slušná a poctivá, jež by jim ponechala jistou volnost u výběru her, vyjímaje ovšem hry, které by mohly škoditi zdraví nebo dobrým mravům

Sváteční den počínal jim vždy službami Božími a náboženským vyučováním. Čas zbývající věnován jest vyražením a zábavám, které však jsou zajisté věcí zhola vedlejší, a abychom tak řekli, jen jakýmsi svůdným prostředkem a lákadlem k účelům mnohem vážnějším.

Mezi větším počtem mladíků jsou vždy jmenováni někteří dohlížitely, oni totiž dávají pozor, aby se každý v kostele slušně choval; jiní dohlížitelé slovou „regolatori della ricreazione", t. j. pořádatelé zábav, a opět jiní „pacificatori", kteří mají za úkol zabrániti každou možnou výtržnost, hádku, klení, daremné tlachy atd. Mohli bychom je také zváti smírčími soudci, neboť oni smiřují provinilce s představenými, doprovázejí uprchlíky k mistrům nebo rodičům a také oznamují rozličné zprávy, oratoře se týkající. V tak velikém počtu jinochů nalezá se vždy mnoho výborným hlasem nadaných zpěváků, s těmi dával si vždy Bosco zvláštní práci, která se mu krásně odměňovala. Rozdělil je ve dva sbory, jeden zpíval v chrámu, druhý za oltářem, učili se též latině, aby dovedli bez chyby čísti, správným přízvukem vyslovovati a zpěvům poněkud i rozuměti. Zvláštní jest, že právě mezi těmito pěvci mnoho mladíků věnuje se povolání kněžskému. Externisti shromažďují se v neděli v kapli, jíž se užívalo před zbudováním chrámu Panny Marie Pomocné; u kaple jest veliký dvůr. Kázeň mezi těmito externisty je dosti přísná. Ač se dostavují tito hoši v neděli zcela dobrovolně, nikým nejsouce přidržováni, přece chodí velmi horlivě, tak že přes polovice všech náleží k nejhorlivějším navštěvovatelům; pět, šest set chodí do oratoře zcela pravidelně, kolem tří set nepravidelně; ale i ti, kteří nepravidelně oratoř navštěvují, mají posvátné obřady i věci u veliké úctě, účastňují se vyučování katechismu a poslouchají výklad s velikou pozorností; hrají si tiše, pořádně beze všech výtržností — a není to snad zásluha dohlížitelů, o nichž jsme se zmínili: jest to působením dobrého ducha, jenž je všechny oživuje.

Ještě několik slov o výtečném působení Boscově.

Z toulavé mládeže opuštěné a zanedbané vyrůstají zločincové, vrahové, z davů jich rodí se hrozivá vzpoura, jedním slovem: nepořádek společenský. Oratoře a školy Boscovy mají za účel učiniti z těchto dětí pokojné dělníky, dobře vychované řemeslníky, moudré křesťany, výtečné kněze a učence.

Zdaž nemá stát i jednotlivci, jestliže skutečně vlast svou milují a lidumily nazváni býti chtějí, z celé duše ústavy tyto a snažení jich podporovati?

Nechť si každý rozváží odpověď. Bosco ukázal cestu: následovati jej není nesnadno.

Smrť Jana Bosca. Prvá výroční památka jeho úmrtí.

Jan Bosco byl ve stáří sedmdesáti tří let, kdy počal v měsíci prosinci r. 1887. povážlivě churavěti. Jakmile ulehl, po celém světě rozlétla se neblahá tato zvěst, a srdce všech, kdož jej znali, kdož o něm jen kdy slyšeli nebo četli, začala úzkostlivě tlouci. Zvláště

Turin byl u velikém rozechvění. Pobočné stavení vedle chrámu Panny Marie Pomocné, kdež Bosco ve druhém poschodí v zcela skromničké malé vybílené světničce bydlel, obleháno bylo po celý den davy do tisíců čítajícími; trapné ticho tísnilo všechny, zraky všech byly obráceny vzhůru k oknům světničky Boscovy.

Povážlivá nemoc míchy ohrožovala život slavného lidumila. Pečovali o něho lékaři znamenití, tak že se zdálo, že s pomocí Boží jejich věda zachrání blahoslaveného starce. A skutečně! Boscovi se ulevilo, počal zase vycházeti, a veškeren lid plesal. Bůh však toužil již po služebníku svém, právě jako věrný sluha toužil a prahnul po celý život svůj po Bohu. Dne 20. ledna r. 1888. rozletěla se po Turině zarmucující zvěst, že apoštol Páně Jan Bosco raněn jest mrtvicí, že však dosud žije. Při ctihodném jeho stáří bylo to ovšem svrchovaně povážlivé. Úzkost a strach panoval ve všech oratořích a školách Boscových; zpěvy a modlitby za zachránění milovaného otce vysýlány byly dnem i nocí k nebesům; dráty elektrické nosily rychlé zprávy do celého světa o každé změně v nemoci Boscově.

Svatý stařec snášel útrapy své nemoci s andělskou trpělivostí. U lože jeho stál malý stoleček se soškou Panny Marie Pomocné, již Bosco po celý život tak vroucně byl vzýval, a oči jeho stále byly upřeny na milostný Madonnin obličej, a to s takovou oživenou a nevylíčitelnou důvěrou, že způsobila hluboké a posvátné pohnutí u každého, kdož Bosca v nemoci navštívil.

Biskupové a arcibiskupové jakož i nejvyšší hodnostáři a představení duchovních řádů z Italie, Francie a Španěl osobně vážili dalekou cestu, aby Bosca navštívili a jeho požehnání obdrželi. Zvláště dojemná byla návštěva arcibiskupa pařížského. Svatý Otec Lev XIII. dal si každého dne o něm telegrafické zprávy podávati a jevil nejživější účast s jeho nemocí. Dojemně loučil se se všemi Salesiány a jen stále je napomínal, aby pro něho neplakali.

Tu konečně dne 31. ledna v outerý časně ráno odnesli andělé duši blahoslaveného muže do lůna věčných radostí. Skonal právě tak svatě, jako byl žil ....

Zarmoucení a nářek pro něho nebudeme líčiti. Veškeré časopisy — i zednářské, které, jak později ukážeme, o něm před léty psaly s uštěpačnou drzostí — nemohly mu odepříti alespoň při této příležitosti nejsympatičtějšího uznání. A tak odtud dostal se ohlas o Boscovi do celého světa, [1]) kde dříve jeho činnost úmyslně buď umlčovali — jen proto, že byl kněz a že vychovával na základě náboženském — neb kde o něm praničeho nevěděli. Dne 1. února r. 1888. vystaven byl Bosco veřejně v chrámu Páně sv. Františka Sálesského v Turině. Oděn byl v mešní roucho sedě na vyvýšené lenošce; nohy opíraly se o malou stoličku, pravice svírala kříž; vedle sebe měl malý stoleček po pravé straně; na něm stál krucifix a sv. evangelium, na němž ležel kvadrátek. Výraz obličeje jeho byl docela klidný, jako když hluboce spí ... Nával do chrámu byl ohromný.

[1]) U nás „Světozor“ i „Zlatá Praha“ jakož i některé kalendáře přinesly podobizny a stručný životopis Boscův; též některé krajinské listy o něm se zmínily. Spisek Barbory Pazderníkové o Boscovi, „Apoštol opuštěné mládeže“, ovšem vyšel mnohem dříve.

Nejen celý Turin valil se do kostela, ale i daleké okolí, a hosté i deputace ze sousedních i vzdálených měst.

Synové Boscovi pochovali svého dobrého otce do Valle del Salice, kdež dříme uprostřed synů missionářů věčný spánek. Že pohřeb jeho byla slavnosť obrovská a velikolepá, pokládali bychom za zbytečné líčiti.

Bosco zemřel... ale díla svá vykonal, ona neumřela s ním! V dílech jeho bude pokračováno: Eliáš nechá plášť svůj dědictvím Eliseovi, a Eliseus jej zanechá novému vyvolenci, jehož Bůh vzbudí mezi Salesiány!

Prvá výroční památka smrti Boscovy slavena letos dne 31. ledna dojemným způsobem v Turině. [2])

O Boscovi lze říci právem to, co dí sv. písmo o králi Josuovi: že jeho památka rozšiřovala pro mnohé ctnosti jeho nejlibější a nejkrásnější vůni. Bosco za svého života tak byl miloval své spolubratry Salesiány, že tito cítili vřelou potřebu srdce, věnovati mu v první ročnici jeho odchodu nejsrdečnější vzpomínku a vyroniti hořkou slzu nad posvátným jeho hrobem.

Dne 31. ledna — bylo to ve čtvrtek — sloužil o desáté hodině dopolední smuteční mši svatou u velikolepě zřízeného katafalku ve chrám Páně Panny Marie Pomocné J. E. kardinál Bertagna s přečetnou assistencí duchovních z Turina a okolí, kteří stáli kolem katafalku.

Chrám Panny Marie Pomocné byl lidstvem přeplněn; byli tu patriciové i plebejové, starcové i mladíci; umění, láska i úcta k zesnulému tu závodily všemožně, aby chrám byl smutečně vyzdoben, tak aby černá látka smutečně alespoň poněkud byla symbolem zármutku a žalu nad odchodem předrahého otce!

Smuteční zpěvy obstarali chovanci Salesiánských ústavů. O tom píše časopis „Corriere Nazionale“ ze dne 1. února 1889. takto: „Nelze si představiti ničeho více uchvacujícího, ničeho více povznášejícího. Postačí nám připomenouti, že to byla mše Cherubiniho. V příčině provedení neřekneme mnoho, prohlásíme-li je za tak naprosto dokonalé, že by sám skladatel zvolal „bravo!“ zdárným dítkám Boscovým, jež byly hluboce dojaty, pějíce duši laskavého svého otce. Nezapomeneme nikdy dojmu, jakýmž na nás působilo „Dies irae“ „Confutatis maledictis“ a naděje i kliduplné „Voca me cum benedictis“.

Také odpoledne byl kostel stále lidstvem přeplněn. Největší však nával byl ve Valle del Salice, kdež apoštol Boží dřímá věčný svůj spánek. Tam byly tisíce lidu a veškeří žáci oratoří i škol Boscových. Zpěv a smutná slova modliteb i promluvení opakovala ozvěna v sousedních návrších a pahorcích, což na duši sklíčenou zvláště truchlivě působilo. Jestiť Valle del Salice rozkošné zákoutí klidné přírody, jež s to jest, aby naplnilo srdce sladkou zádumčivostí!

Tisíc a tisíce žáků Boscových klečelo tu na modlitbách, vzpomínajíce krásných dnů s dobrým učitelem a otcem strávených. Dostavili se sem i četní spolkové dělničtí se svými prapory. Následujícího dne o šesté hodině ranní zpíval Don Michael Rua slavné rekviem, po němž veškeří chovanci Boscovi přistoupili ku svatému

[2]) Dle „Bolettino Salesiano“, číslo březnové r. 1889.

přijímání — divadlo to vznešené, srdce povznášející a srdcem zachvívající!

V neděli dne 3. února putovali ke hrobu apoštolovu katoličtí dělníci ze čtvrti sv Jáchyma; Bosco byl jich čestným předsedou. Před nimi kráčela hudba chovanců sváteční oratoře.

Však nejen v Turině, po celém světě, kde mají Salesiáni sídla svá, slavena památka Boscova něžným a velice důstojným způsobem. V Italii účastnili se jí i venkované a lid obecný, jenž Bosca nazýval „il prete santo“ — svatý kněz.

Do Turina došlo veliké množství kytic, věnců a korun květinových; ve mnohých ústavech Boscových konaly se velikolepé akademii na paměť jeho; chovanci sami sepsali vzletné básně v jazyku latinském a vlašském, byla skládána hudební a pěvecká čísla — všichni závodili téměř, jen aby dali výraz své hluboké úctě a lásce, s jakouž ctili apoštolovu památku.

V těchto dnech pohnutí a nadšení přinesly opět přemnohé listy vzletné úvahy o Boscovi a jeho dílech: namnoze byl jich tón již zcela jinaký, nežli před léty, jak o tom psala též „Gazzeta di Mondovi“ v č. 14.:

„Jistý žurnal turinský, zvyklý ode dávna vysmívati se věcem nejsvětějším a psáti po voltaireovsku, před mnoha lety opakoval mnohokráte: „Máme věru jiné potřeby, nežli louskati růženec a zpívati žalmy; chceme míti mládež čilou, láskou k vlasti proniknutou, daleko vzdálenou jesuitských praktik a pokrytství. Jan Bosco vychovává podobné svatoušky a zrazuje tak naději rodin, státu a společnosti lidské. Rodičové! dejte si pozor na své děti! úřadové! bděte! Bosco je b u ř i č, jenž svým papeženstvím ničí květ mládeže“.

A Bosco zažil krutých protivenství. Nedal však se ničím zastrašiti. Pamětliv jsa slov Horácových: „tu ne cede malis, sed contra audentior ito,“ pokračoval ve svých podnicích, posilňován jsa nevyrovnatelnou láskou, spojenou s neoblomnou důvěrou v Boha. Ve svých kolejích, útulnách a laboratořích střídal vždy literní učení a tělesné práce se zábavami milými a nezávadnými, s modlitbami, pěním žalmů a praktickým vykonáváním povinností náboženských, poněvadž chtěl vyučovati i vychovávati.

Vždyť i slavný protestant Guizot[3]) napsal: „Vyučování jest ničím bez vychovávání, a vychovávání ničím bez náboženství“, což potvrdil i Diderot, řka, „že první poznatek mládeže musí býti náboženství, jež jest jediný základ morálního života“. Což tedy činil Bosco zlého, že vyučoval své bezpočetné chovance k povinnostem k Bohu a bližnímu, když i Seneca sám vyřkl velikou pravdu „že dobrý člověk nemůže býti bez Boha“, co činil špatného, vyučoval-li katechismu, když sám týž Diderot napsal: „chtěje dobře vychovávati předrahou svou dcerušku, hledal a pátral jsem zde onde: ale nenalezl jsem dokonalejší knihy, nežli jest katechismus diecesální“, jejž, jak dále tvrdí, „považoval za nejdokonalejší paedagogiku, již byl kdy poznal“.[4])

---

[3]) Státník, historik a publicista Guizot zemřel dne 13. září 1874., stár jsa 90 roků.

[4]) Slova to zajisté plná významu a váhy z úst encyklopedisty a romanopisce, jenž měl veliký vliv v dusné periodě předrevoluční († 31/7 1784).

Voltaireovský žurnál turinský chtěl nejspíše, aby Jan Bosco vychovával své jinochy v náboženství budoucnosti, totiž v žádném náboženství, Bosco však, jakož všichni svatí vychovatelé, ovšem byl jiných zkušeností a jiných mínění. Připomeneme konečně zednářskému žurnálu tomu i vlastní slova Voltaire-ova, mistra jeho: „Jest třeba, aby lidé poznali, že jest Bůh — Bůh mstitel, který trestá krále, ministry a naše advokáty, jest třeba pekla pro státníky, politické pleticháře a novináře“ — neboť „náboženství bez ráje a pekla nemohlo by býti žádným náboženstvím“.

Způsobily nesčíslné Boscovy ústavy, založené na náboženství, nějakou škodu vlasti a společnosti lidské? Podvratné sekty tak tvrdívaly: ale v hrdlo lhaly.

„Mí drazí jinoši, říkával Bosco často svým chovancům, vraceje se z Turina, kdež pro ně byl chléb vyprošovat — mí drazí jinoši, milujte svou víru a náboženství, vykonávejte své povinnosti náboženské brzy a často — a nehleďte na to, co a jak o tom lidé soudí. Náboženství vám bude podporou ve vašich studiích a pracích, učiní vás mravnými a hodnými, že budete ke cti a útěše svých rodin, své rodné země a vlasti. Buďte jen zdárnými vyznávači své víry katolické — a budete dobrými občany“.

A měl pravdu. Tisíce jinochů vyšlo z ústavů Boscových a všichni přispívají svou hřivnou ku blahu a slávě vlasti, ať již jsou duchovními, advokáty, učitely, vojíny, dělníky nebo řemeslníky.

Každoročně vychází z Boscových ústavů třicet pět tisíc nadějeplných, nadšených jinochů, kteří se představují společnosti lidské: „Přišli jsme nabídnout vám své pomoci, Bosco nás posílá“.

Všech jinochů v ústavech salesiánských jest nyní tři sta tisíc.

Naplněn jsa zásluhami, oplakáván, s pověstí svatosti, o níž jednou církev rozhodne, zemřel blahoslavený tento muž, vykonav obrovská a nehynoucí díla.

Od smrti jeho uplynulo od té doby, kdy řádkami těmito pojednání svá o tomto apoštolu lásky končíme, právě půl druhého roku. Díla jeho však, dá Bůh, potrvají do posledního dne světa.

Budiž čest a sláva památce nejslavnějšího lidumila tohoto století, kněze Jana Bosca.

Synův odkaz.

Obrázek dle skutečnosti.

Napsal

Alois Dostál.

(Dokončení.)

XXXI.

Milovaní rodiče!

Věru nevím, kdy asi Vás tento můj dopis stihne. Zapadli jsme do sněhu, a nyní teprve poznávám pravou zimu na horách. Ani si nemůžete představiti, co zde za den může sněhu napadati. Do svátků byl jenom poprašek proti nynějším spoustám. Horáci dobře věděli, že sníh přijde, jenom čekali, kdy přijde. Obyčejně se dostavuje o Vánocích, letos přišel po Novém roce.

Ráno jsme se nemohli dostati pro závěje do kostela, a před hlavními dveřmi se ani vůbec do neděle neprometalo. Kdo chtěl do kostela, musil sákristií Chaloupky na skalách přímo zapadly do sněhu. Ani pomyšlení, aby se kdo dostal tam odtud k nám. Umře-li kdo v zimě v odlehlých samotách, mrtvola se zatím pochová do sněhu, a když zima povolí, pohřbí se na hřbitově. Také děti zůstanou nekřtěny. Každý se zásobí vším nutným na několik neděl. Sotva si nyní prohází úzkou stezku k sousedovi.

Pošta se opozdila jenom o tři dny, a ještě jí musili jeti naproti. Koleje se hned zasypou, a každý musí znova cestu raziti. Na vyhazování ani pomyšlení. Jsme zasypáni, a teprve pořádná obleva nás vyprostí z tohoto zajetí.

Každý se choulí k teplým kamnům. Horalé musí na tyto doby pamatovati a napřed se opatřiti zásobou dříví a pokrmy. Jinak by zemřeli hlady. Svět jest pro nás uzavřen. Do škol venkovských teď nemohu docházeti. Vypravil jsem se jednou a musil jsem se vrátiti. Až pašeráci trochu cestu produpou, pak bude lépe. Zkusí mnoho nyní, však těší se na tuto nepohodu, protože nejsou pronásledováni. Do lesů mimo ně nemůže se nikdo vydati. Zapadl by do propastí, odkud by se nedostal.

Když všechno v teple odpočívá, a nikdo se nechce vydati na cestu nejkratší, kaplan na horách musí k nemocným i v nepohodě nejhorší. Čtyři muži se dostavili s dlouhými holemi na faru. Lekl jsem se jich, ale brzo jsem se dověděl, co mne čeká. Cesta do sousední vesnice k nemocnému, kam se jeti nemůže v létě, neřku-li v zimě. Musil jsem obouti shrnovačky, opatřiti se teple, ale lehce, vzal jsem vysokou hůl a bral jsem se za svým povoláním.

Čtyři muži šli přede mnou, dělajíce jakous takous stopu Šli jsme pomalu, ale statně. Nyní jsem teprve viděl ty spousty sněhu. Muži se ob chvíli podívali na mne, zdali mně neztratili. Cesta byla namáhavá. Uznával jsem radu svých vůdců, abych se těžce nestrojil do kožichu, který Jste mně laskavě poslali. Nepotřebuji ho leda do kostela.

Zaopatřil jsem svátostmi umírajících hned několik nemocných najednou a před polednem vracel jsem se domů. Abych se posilnil, dostal jsem mléko a ovesný chléb. Na horách je tato strava lahůdkou. Chtěl jsem se také zastaviti ve škole, ale byla téměř prázdna. Čtyři muži opět kráčeli přede mnou, holemi se opírajíce a cestu mi razíce.

Když jsme zatáčeli kolem Hoškovy chalupy, hospodář nás čekal venku. Má prý také pacienta. Ale není zlý, protože se Hošek usmíval. Propustil jsem průvodce, by se do večera navrátili domů, a stavil jsem se v chalupě. Příjemné teplo mne rozehřálo. Mařka mě s radostí uvítala. Také nemohla do školy a učila se doma. Potěšil jsem se z dobrých těch lidí. a jakýmsi horkým nápojem z horských bylin jsem se zahřál. Vaří se to zde místo čaje.

Hošek mně sám vyprovodil kus cesty až k osadě, kde již byla cesta obstojnější. Ač jsem přišel všecek unaven, přece jsem se mile potěšil u dobrých lidí v Luczanech. Takových cest jsem vykonal několik na rozličné strany, jednu také na saních, z nichž mne vozka vyklopil do sněhu.

To jsou moje práce a radosti. Topím dosti, ale mnoho tepla neužiji. Studený vítr fouká a vráží do pokoje. Vylepil jsem sice okna,

ale vítr se déře přece. S horlivostí čekám, až nastane obleva, a my vyprostěni budeme z těchto svízelů.

Nyní často na Vás vzpomíná a všechny Vás ze spousty sněhu pozdravuje vděčný syn a bratr

František.

XXXII.

Drazí rodiče!

Z nedostatku jiné látky chci Vás seznamovati s poměry na zdejších horách, pokud jsem je sám seznal aneb od pana doktora a hlavně od přítele Hoška o nich byl poučen.

Konám rád za tou příčinou vycházky do sousedních vesnic; při návštěvách osadníků, na cvičeních a v soukromých stycích poznávám neblahé poměry zdejších horalův. Trnul jsem, vyslechnuv vše a v duchu jsem se zlobil, že nikdo dosud nepřiložil ruky, by průmysl pozvedl a stav horalů, pokud možno, povznesl. Jak mnoho zde zbývá práce, jak mnoho třeba důmyslu a sil, aby i zde život obyvatelů byl příjemnějším a snesitelnějším!

Škoda, že nemám tolik schopnosti, že nevládnu takovým kapitálem, abych mohl všemu okamžitě vypomoci! Však mám naději, že i skrovnými prostředky toho se dodělati možno pomalu, jenom když je chuť ku práci, snaha a pevná vůle.

Zatím se starám jenom o duševní blaho svých svěřenců; dá Bůh, že i jinak se zde stanu někdy prospěšným.

Nežli Vás se všemi zdejšími nedostatky seznámím, podotýkám, ze nejsem první, který pomýšlel na zvelebení a povznesení zdejších poměrů. Namáhali se mnozí, avšak intelligence se příliš často střídá, a sotva někdo počal pracovati, již opouští Sorgendorf, hledaje jinde místa lepšího a pohodlnějšího. Jak pro kněze, tak pro lékaře, učitele, úředníka atd. jsou zdejší hory působištěm příliš namáhavým a nesnadným.

Hlásí se i jiní opravovatelé a šiřitelé osvěty, avšak ty bych právem nazval slovy písma lžiproroky, kteří spíše lidi svádějí, než aby je poučovali, vzdělávali a blaho jejich na paměti měli. Rozdmychují jen mezi lidmi nenávisť proti Čechům, klamou čtenáře novin, jež doporučují, lžisvobodou a pracují na zkáze lehkověrných německých horalův. Zdejší lid jako i jinde v Čechách potřebuje, by jeho hmotné postavení bylo zlepšeno. Až si bude dobře státi, pak i jinak budiž vzděláván a uvědoměn. V Sorgendorfu jsou většinou tkalci, ale nepracují pro sebe, jsou najatými dělníky bohatého mistra, který jim dílo rozděluje. Vedle tkalců jsou zde drvoštěpové a rolníci. Orné půdy však jest velmi málo, více pastvin a trávných pasek. Kolem Sorgendorfu daří se jenom oves a brambory, horské zelí a ze stromů ovocných třešně. Ty dozrají, když v Úhřelci žloutnou hrušky.

Přemýšlím často, když okolní hory pozoruji, čím by se horalé mohli zaměstnávati, co by jim dobře svědčilo a mzdu přinášelo. Na půdu spoléhati nemohou, lesy jsou panské, a práce v nich ani pro všechny nestačí, ani pořádný výdělek neposkytuje.

Snad Vás nudím, drazí rodiče, tímto vypisováním poměrův a zvláště pana švakra, který by nejraději hned předepsal daň z příjmů; než doufám, že vždycky a ve všem rozumný tatínek i zde mně po-

může. Budu mu za každou radu vděčen. Uvidíme, kdo více prospěje kraji a obyvatelům, zda zpěvácký spolek, který pěstuje vysokou politiku, pořádá slavnosti, šilhá za hranice, nebo tichá práce, obětivá snaha a upřímná péče o blaho duševní i tělesné. Snad si myslíte, že se chápu věcí, do kterých mi ničeho není; budiž; rád snesu i výčitku, jenom když nějakým způsobem svěřencům svým prospěji. Uvažte dobře, co zamýšlím, a poraďte mi. Největší slastí mojí bude, když aspoň poněkud umírním bídu, která zvláště v zimě na horách tkalce svírá. Horalé jsou úplně v moci bohatých obchodníků, kteří jim dodávají práci i nástroje, přízi i stavy. Tkalci odvádějí dílo v neděli, při čemž jsou šizeni, celý den zbytečně stráví a s malým výdělkem domů se navracejí. Nebýti bramborů, jimiž se po celý rok živí, nebýti v létě trochu obživy v lese, hlady by zemřeli.

Je to lid zbožný, pracovitý, upřímný ale — nešťastný.

Minule se dostavil tkadlec na faru. Dlouho okolkoval, než oznámil účel své cesty. Byl to muž prací sedřený, starostmi sešedivělý, ale tváře dobrácké.

„Pěkně bych prosil, aby za moje a ženiny rodiče byla sloužena mše sv., ale nemám peněz. Proto račte vzíti laskavě za vděk tuto koroptev, již postřelenou jsem nalezl. Sám jsem jí nezastřelil — nikdy jsem nestřílel — ale po honě jsem paběrkoval.“

Pan farář zaplatil dobře koroptev, a já jsem sloužil mši sv. zadarmo. Při vší chudobě a namáhavé práci lid zdejší je veselý, žertovný a často se sám zasměji žertům chasy i dospělých.

O svém dobroději, který jim sice praci dává, ale při tom je utiskuje, kde může, skládají písně a nejeden žert s panem faktorem si stropili, když prohlíží po horách stavy a válce, překvapuje tkalce, zdali nekradou nití z osnovy, neustřihují od kusů, což by nebylo při špatné mzdě s podivením. Faktor mnohé přistihl, obžaloval u pána a potrestal. Podruhé tkalci schválně faktora zdržovali že teprve v podvečer byl hotov a pak sám domů lesem se navracel. V křoví se ukryla mládež a napodobovala bručení medvěda. Faktor bázlivec a člověk nerozumný za to měl, že skutečně v lesích jsou medvědi, utíkal, klopýtal přes kořeny a na stromy napadal. Všecek uřícený přiběhl do Sorgendorfu.

Udav příčinu, proč tak utíkal, došel smíchu, a od té doby volají na něj, zdali medvědi již jdou. Faktor nemusil dlouho hádati, kdo mu takový žert nastrojil.

V zimě všecko spojení horalů s naší vesnicí, která jest jejich cílem a středem, na kolik neděl přerušeno. Co se tehdy děje v zasypaných chaloupkách, ví sám Bůh. Zásoby jsou malé, fabrikant napřed nedá, ano, bojí se o dílo, by se mu v zasněžené chalupě nezkazilo. Tu horalé jedí jednou nebo dvakráte denně, rozpočítají brambory mezi děti a chléb ovesný rozměšují. Topiva mají s dostatek.

Kdyby někdy dlouho potrvala zima, horalé budou umořeni hladem. Potřebují tudy rychlé pomoci, dokud zima nepřikvačí. Potřebují práce v létě, by se zásobili na zimu a pokrmů si nakoupili, potřebují takového fabrikanta, který by jim dal dosti práce také i v zimě, by odloučeni jsouce od světa, klidně pracovali, a tím způsobem aby dlouhá zima jim snadno ušla. Spolu by se těšili na výdělek, jaký jim v zásobě ležící plátno poskytne, jakmile zima povolí a sníh roztaje.

Drahá maminka dnes odpustí, že jsem v tomto dopise málo

o sobě psal a více si veřejných záležitostí všímal. Vím, jak ráda pomáhá chudým, jak ochotně vyhovuje každé žádosti a prosbě. Vedu jinak život jednotvárný, služba mne cele zaujímá, studuji trochu, hraji na housle, chodím do školy a na procházku k nemocným a za jinými příčinami. Nedávno mne došel dopis od sestry našeho pana švakra, Anežky. Žádá mne, bych jí poradil, jakou službou by se zaměstnala, by se stala prospěšnou člověčenstvu. Bůh sám ví, jak jí tato myšlénka do hlavy přišla Odůvodňuje prosbu svoji tím, že se nikdy nemíní vzdáti, že přijme nějaké zaměstnání, ač toho nemá zapotřebí, lituje, že se více neučila, by mohla býti učitelkou a děti vychovávala. Nemohl jsem jí poraditi, poněvadž je tu rada těžká. Snad jenom okamžitá nespokojenosť ji svedla. Čas vše zahojí, Anežka se vrátí ze svých illusí světu a bude šťastnou.

Pan švakr snad zná lépe svoji sestru a dovede jí vše vymluviti. Já jí dám zatím neurčitou odpověď.

Do ochrany Nejvyššího Vás poroučí a srdečně všecky pozdravuje

František Šulina.

XXXIII.

Drahý otče a milá matko.

S toužeností jsem čekal dopisu od Vás, avšak nadarmo. Jindy Vy Jste mne upomínali, teď já Vás jsem nucen upomínati. Již týden máte moji prosbu o radu v ruce, a já dosud marně čekám na odpověď. Jsem v této věci příliš umíněný a neustanu dolehati na Vás, až mi poradíte, jakým způsobem by stav horalů kolem Sorgendorfu mohl býti zlepšen.

Pamatuji se, jak často k Vám přicházejí měšťané na radu, vím dobře, jak každé slovo Vaše platí, proto i zde vymyslíte vhodný prostředek. Snad si ponecháváte času ke přemýšlení, snad Jste považovali mé myšlénky za výtvory podrážděné fantasie, snad Jste se i usmáli mému nerozumu. Budiž; já přece dále Vám chci vypisovati, jak pohorský lid strádá, jak je šizen, a čeho se mu nedostává.

Nedávno mne navštívil Vám známý Hošek. Přivedl s sebou Mařku, která hned zaujala v mládeneckém pokoji mém místo starostlivé hospodyně. Obsloužila kanára, stírala prach a rovnala knihy podle vazby. Oprášila obrazy, vymyla sklenice a když přinesla piva, jala se přehlížeti sešity obrázkového časopisu.

Já s Hoškem zatím jsem rozmlouval o vážných věcech. Dotekl jsem se chudých tkalců na horách, a znalec poměrů zdejších a bedlivý všeho pozorovatel vypravoval mi, až se mi teprve oči otevíraly.

Plat tkalců je praskrovný, celá rodina pracuje dnem a nocí, při odvodu díla stráví dělník celý den. je potřebován k rozmanitým posylkám, zmešká kostel, dostane za každou chybu neslýchaných nadávek, a fabrikant bez vyšetřování tresce sám citelně dělníky tím, že jim z malého platu strhuje. Místo peněz dostanou tkalci špatné potraviny nebo známky, jež mohou toliko proměniti u továrníkových soukmenovců.

Tkadlec jest otrokem svého pána. Nemůže se opříti, pouhá vyhrůžka vyrazí mu z ruky veškerou zbraň. Bez fabrikanta by zemřel hlady. Mnohý s pláčem odchází z továrny, lítosť se mění v nejbližší

hospodě ve zlosť, lid se tím způsobem dráždí, otupuje, znemravňuje, ničí na duchu i na těle.

Nejpřísnějším trestem jest, když továrník tkalci nedá práce. Pak je vehnán tkadlec s rodinou na pokraj bídy. Nechá řemesla a stává se pašerákem, zlodějem. Hlad ho vhání do rukou nešlechetnosti.

Když Hošek vypravoval a slova svoje příklady dotvrzoval, díval jsem se smutně na chaloupky po stráních. Byla právě neděle. Kukátkem jsem často pozoroval lid ten, a dnes se mi zdálo, že každá míhající se osoba volá: „Pomoz, pomoz!“ Hlasy se spojují, zdvojnásobují, celé hory jakoby volaly: „Pomoz nam, vysvoboď nás z této bídy“. Ani snad sami horalé nepozorují, v jakém jsou stavu. Ve své zbožnosti oddávají se cele pod ochranu a v ruce Boží, vše přijímají oddaně, a reptání se ozve pouze při největší nespravedlnosti. Pokud mají práci, nestěžují si. Nikdo nepamatuje na chrám tak jak oni. Bojím se z ruky chudobné přijímati svíce, lampy a jiné věci pro chrám. Ale urazil bych jejich zbožný cit, kdybych jim vrátil, čeho by i doma užiti mohli.

Nemohu ani spáti, hory a jejich obyvatelé stále mi tanou na mysli. Jdu k oknu a pozoruji malá světélka. Pozdě do noci lítá člunek, a celé rodiny pracují. Otec dělá ve dne, syn anebo žena ho vystřídají večer. Světla uhasínají pozdě po půlnoci, a když se probudím a prvně oknem se podívám, již jsou hory osvětleny, a tkalci opět pracují.

Mařka již několik knih prohlédla, a Hošek dosud vypravoval. Jakoby znal nitro duše mé, líčil vše dopodrobna. Rád by sám pomohl, ale neví jak. Tkalci prý dříve dělali na svůj vrub, ženy prodávaly ve světě, co muži utkali. Nyní pracují na látkách špatných a lacinych, jindy prý tkali ubrusy, ručníky, květované šátky, pevné plátno, a plátenice z hor byla všudy vítána. Teď svět chce býti šálen a kupuje zboží chatrné, jenom když je lacíné. I tkalci musili lacino prodávati, upadli v ruce šejdířův a nyní nemohou vybřísti. Jako když upadne člověk v bažiny a nemůže nalézti pevné půdy.

Letošní zima byla pro tkalce horaly příliš krutou. Ani kdyby byl dával továrník práci, nemohli si pro ni dojíti pro spousty sněhu, o nichž jsem Vám psal. Ubožáci byli osamoceni, a jenom na sebe odkázáni. Zakusili mnoho hladu. Kdo by to řekl, že v osvíceném století mohou také lidé pracovití hlady umírati? Nehynou sice jako v lidomorné, snášejí ponenáhlu nedostatek a bídu.

Ani jsem tušení neměl, co se na horách v zimě dálo, až mi Hošek poukázal na bídné poměry horalů. Nevěděl jsem, jak hroznou nemocí ten aneb onen je stížen! Rád bych byl mu poskytl almužny. Nyní bedlivě se táži a prohlížím ve škole, co si dítě s sebou nese k obědu. Mnohé by právem potřebovalo méně učení a více chleba. Při prázdném žaludku nesnadno jdou vědy do hlavy. Od té doby skládáme se dětem, jež nemají s sebou chleba, na obědy.

Aby visitace nebyla tak nápadna a neurazila citu chudých dětí, vykoná prohlídku tajně některý chlapec nebo Mařka, a rovněž potají dostanou chleba, aby se jim bohatší neposmívali. Vím dojista, že by děti veřejně daru nepřijaly.

Tkalci se nepovažují za dělníky, ale za řemeslníky, kteří měli v Sorgendorfu svůj cech, jejž dosud uchovávají jako památku býva-

lých lepších dob. Opravě vydatně by prospěl dosud trvající cech, kde se aspoň jednou do roka všickni sejdou a v hojném počtu církevním slavnostem obcují.

Když Mařka vše v pokoji do pořádku dala, a Hošek pak dnešní rozpravu ukončil, oba mne opustili. Však ne naposledy. Hošek bývá u mne hostem častým, a Mařka ještě častějším. Dělá mi hospodyni a na faře je vůbec ráda viděna, poněvadž ochotně doběhne, kam si kdo přeje, a slušně se chová. Nejvíce ji mrzí, že jest holkou a ne chlapcem. Ráda by ministrovala a mne k nemocným doprovázela. Aspoň mi chodí naproti.

Ještě jedna věc mne zde nyní zaujímá. Na faře je farní knihovna pro lid, já a pan farář hodně jsme ji rozmnožili, mně pak nastala povinnost půjčovati knihy horlivým čtenářům. Jest jich zde velmi málo, poněvadž dosud málo četli, a nikdo chuť ku čtení v nich neprobouzel. Však se vše poddá. Také mnoho nepřízně jsem utrpěl půjčováním knih, což však rád snesu pro dobro všeobecné. Abych věděl, co půjčuji, musím hodně čísti, čímž se také v němčině dotvrzuji. Poznávám již i nářečí, a zasmějete se, až doma jím budu mluviti.

Uvykl jsem zde, všecko rád dělám pro dobrou věc, ale přece často a často vzpomínám na české obyvatelstvo, česká města a dědinky a na českou mluvu.

Zůstal jsem sice nadále vlastencem, stejně miluji a hotov jsem podporovati vlast, avšak přece ani na mysl mně nikdy nepřišlo, že německé budu knihy půjčovati a rozšiřovati. Okolnosti mne vehnaly v tuto nenadálou činnost. Na zdejší horaly číhají ti lžiproroci, kteří je utiskují hmotně, by je mravně zničili. Zasýlané sem noviny a spisy jsou nechvalného obsahu, a běda lidu, který jim uvěří a jich rád bude následovati. Naše knihovna proto musí tvořiti protiváhu těmto spisům, aby udržela lid u víře a důkladně vzdělávala všechny vrstvy. Nechceme jenom pozlátkem vědomostí, jenom povrchně vzdělávati, poněvadž tito polovzdělanci nejvíce škodlivi jsou v národě a nejvhodnějším bývají materiálem k revolucionářským živlům.

Prosím Vás ještě jednou o radu, v předešlém i v tomto dopise dožadovanou, a díky zdejšího lidu budou Vám odměnou. Všem vyřiďte pozdrav; Vám pak, drahá maminko, také Hoškovic Mařka ruku líbá, děkujíc spolu za sušené ovoce, jež Jste jí poslali.

Buďte veseli a zdrávi a časem si vzpomeňte na mne. Do modliteb Vašich se poroučí

Váš vždy věrný syn a bratr

František.

XXXIV.

Drazí rodiče!

Dočkal jsem se tedy žádoucí odpovědi, vím, co by pomohlo zdejším horalům, co by je vytrhlo z bídy a otroctví. Děkuji Vám za radu, jsem spokojen. Věděl jsem, že si dá milý otec na čas, nežli řekne, co by dle jeho rozumu bylo nejvhodnějším.

Jak malými prostředky sta lidí by bylo zachráněno! Jak snadno Jste rozřešil otázku, jež mne mučila! „Horalům by pomohl kapitál a člověk, který by se ve prospěch ubohých obětoval, tak píšete do slova, a já rozebírám slovo za slovem. Tedy kapitál, několik tisíc

zlatých do začátku by vytrhl tolik rodin! Jak málo často potřebí k zakotvení blaha mnohých! Někde leží takový kapitál ladem a přece by mohl dobře prospěti. Tisíce, jež Jste mně uložili, podobně ladem spočívají v některé bance. Leda že malý úrok nesou do roka. Zde však by kapitál přinesl jinší úrok, zde by byl podkladem štěstí mnohých a zúročil by se v četné zásluhy. Mrtvé peníze by oživily hory, do rodin přinesly by spokojenosť a byly by základem blaha porobených tkalců.

Ke kapitálu tomu by musila přistoupiti osoba, která by jím vládla. Byl by to prostředník mezi kapitálem a dělníky. Takového muže znám, který by dobře spravoval jmění, spravedlivě hospodařil a je spolu obratným ku každému zaměstnání.

Takovým mužem jest Hošek. Znám ho dobře, jeho chalupa by byla středem na výhodném místě, má důvěru u tkalců a jejich poměry dobře poznal. Je rozumný muž a v písmě německém i českém obeznalý. Jemu by bylo možno svěřiti kapitál sebe větší, krejcaru by nezpronevěřil. Rozumí dílu; kdysi fabrikantovi v Sorgendorfu vypomáhal.

Než, aby se stále tkalcům vedlo dobře, aby vždy měli práci, musil by někdo dílo jejich rozprodati a za strženě peníze opět práce a stavů nakoupiti. Podobný sklad musil by býti v kraji, aby spojení měl se všemi čelnými městy a snadný byl k němu přístup. Zde není příhodné místo, snad by se k tomu hodil Úhřelec, poněvadž tam není ve vůkolí ani jednoho tkalce, a musíte vše z továren kupovati neb až z Krkonoš si objednati. U nás by šly výrobky velmi dobře na odbyt.

Tkalci by ovšem nesměli dělati kaliko, jako dosud, ale musili by pracovati dobré plátno, tkáti květované ubrusy, pevné šátky, loktuše, ručníky a jiné výrobky. Více by vydělali, nastoupili by na dráhu řemeslníků, již byli opustili, i stav jejich by se zlepšil.

Celý plán mám v hlavě, pracuji toliko o podrobnostech, však toho nejhlavnějšího se mi nedostává — kapitálu. Že nejsem boháčem! Aspoň budu hleděti, abych získal kapitalistu, který by vše podnikl, ale bojím se, že pro zisk vše učiní a ničeho nenapraví, že tkalci pracovati budou věci těžší a namáhavější za ceny opět nízké, a užitek poplyne do kapsy kapitalistovy. Poměry by se nezměnily, nepolepšil bych nikomu, naopak spíše pohoršil bych sobě i osadníkům, kteří by svalovali vinu na mne. Nyní budu opět přemýšleti, jak bych si pomohl ke kapitálu

Hošek by byl povolný, má mnohé zkušenosti a jenom malý plat by si vyhradil. Sklad by mohl se dáti do rukou obchodníka, který by dovedl manipulovati, aby hodně prodal, nenalezla-li by se osoba stejně dovedná, která by všecko z lásky a také jenom za mírnou odměnu dělala,

Jistě se divíte, jakou si připouštím starosť, a drahá matka mi jistě výčitky činí, domnívajíc se, že se mnoho namáhám. Buďte uspokojeni, tato starosť mne těší i příjemně zaměstnává. Snad by mně časem myšlénky zaskočily v obor nedovolený, těkal bych myšlénkami svými Bůh ví kde, teď však hory úplně mne zajímají, a plán k duševní práci mne pobádá.

Bylo mně jíti v pondělí k nemocnému právě do oněch hor, o nichž Vám píši. Byl jsem povolán ku mladému muži, otci pěti ne-

zaopatřených dítek. Taková návštěva nemocného jest nejsmutnější. Starci a stařeny, ač neradi svět opouštějí, přece odhodlaně kráčejí smrti vstříc. Avšak mladí ani pomyšlení nemají na konec života, doufajíce, že mladosť všechno překoná. Ale jak teprve jest muži v prostředních letech; matka s nedospělými dětmi jsou v nejistotě, nevědouce, jak nemoc skončí.

Otec vidí kolem sebe děti a nejasnou jejich budoucnosť,

Tak byl také trýzněn muž, o němž chci psáti. Byl to tkadlec, který se upracoval. Všichni záhy umírají, a nic jim zdravý horský vzduch nepomáhá. Tento byl zachvácen dříve, než mohl nejstarší syn dosáhnouti na podnožky. Také manželka neumí tkáti, stav je fabrikantův, a chalupa zadlužena. Co čeká na děti ty? Nouze — žebrota.

Byl jsem příliš pohnut trapným tím výjevem. Tkalci nemají tolik, aby mohli zachovati něco svým dětem, neplatí v cechu na pensi, a proto jsou sirotci opuštěni, bídě ponecháni, a tak se chudina množí den ode dne. Kdyby tkalci dle mého plánu živnosť zařídili, co by tu bylo lehčí práce při skládání a prodeji, již by ženy a děti snadno mohly zastati! Kdyby si řemeslníci dobře stáli, pamatovali by na budoucnosť, zaopatřili by své rodiny.

Věru nyní nevím, kam se utéci pro kapitál. Jakýsi vnitřní hlas mne pobádá a naplňuje nadějí, že dosáhnu, po čem toužím, ale nevím, kdy nadejde doba ta a jakým způsobem bude pomoženo. Nedávno se mi zdálo, že Hošek vyhrál z loterie a celý obnos věnoval ve prospěch svých bližních. Však sen se rozprchl. Horáci si rádi vsadí do loterie, je to nemoc mezi tkalci, za stavem mají hodně času ku přemýšlení, numera v hlavě jen se rojí, na řádek se sežene, a tkadlec aspoň se několik dní má čím těšiti. Zvyk přechází ve vášeň, a mnohý hodně prosází. Právě nyní hrozí nové nerozumným hráčům nebezpečí; v Sorgendorfu jakýsi žid zařídil si kollekturu, a příležitosť svádí tkalce ku větším a častějším sázkám, když od fabrikanta se mzdou domů se ubírají.

Považoval jsem tudy za svoji povinnosť upozorniti dělníky na hrozící nebezpečenství, čímž jsem poněkud nedůtklivce, jichž se věc týkala, proti sobě pobouřil. Předně mluvil jsem s kazatelny proti tomu, že tkalci v neděli jsou nuceni práci odváděti. Továrník svoji sobotu světí, ku křesťanům ohledu toho nemá. Obral jsem si tedy za předmět řeči své, jak odpomoci znesvěcování neděle. Tkalci horlivě přikyvovali hlavami. Příští neděli jsem poukázal, jak zbytečně mnozí utrácejí peníze, jež by na př. na vychování dětí svých mohli využitkovati, když je v loterii nadarmo prosázejí. Tenkráte tkalci nepřisvědčovali, byli přímo pobouřeni. Uznávali pravdu mých slov, ale k chybě se nerad každý přizná.

Nejvíce se pohněvali na „böhmische Pater“ továrník a kollektant. Nevím, nebudu-li zažalován pro pobuřování. Z takové zlosti pranic si nedělám a jsem rád, že jsem tal do živého. Tkalci hromadně zažádali, že v neděli nebudou odváděti dílo, avšak nepochodili. Zdali také přestanou hromadně sázeti do loterie, nevím a nechtěl bych tvrditi, poněvadž je zvyk ten příliš zakořeněn.

Něco zvláštního abych Vám o sobě neb o osadě psal, nemohu; vše kráčí obvyklými mezemi. Malý požár, jedno neštěstí v lese, pračka v hospodě mezi chasou — toť vše, co hladinu zdejšího pokojného života rozbouřilo.

Pan farář, ač se těší skalopevnému zdraví, poněkud churavěl; nachladil se a několik dní nemohl z pokoje. Já — chvála Bohu — jsem zdráv, kromě toho že ráno několikráte zakašlu, což však není žádnou nemocí a spíše ku zdraví slouží. Také jsem nebyl nikdy ve tvářích tak červený, jako na zdejším horském vzduchu.

Doufám, že i Vy se plnému zdraví těšíte. Co nejdříve si vyžádám na několik dní dovolenou a podívám se k Vám. Zatím se mějte dobře, buďte zdrávi a co nejdříve vzpomeňte dopisem na Svého upřímného

Františka,
koop. v Sorgendorfu.

XXXV.

Nejmilejší otče a matko!

Srdečné díky Vám vzdávám za četné gratulace k mým narozeninám, spolu děkuji za dary, jimiž Jste mne obdařili. Domníval jsem se několikráte, že podobná blahopřání jsou zbytečna, avšak nyní v cizině uznávám, že utužují svazky přátelství co nejpevněji. Kéž dá Bůh, aby se vše vyplnilo, co Jste mi blahopřáli! Také já vzpomínal jsem na Vás ve významný den ten.

Přání dostalo se mi také od páně švakrovy hodné sestry Anežky. Ke gratulaci přiložila obšírný dopis, z něhož poznávám, že pan Dusílek je velmi špatným obstaravatelem ženichů pro svoji sestru, poněvadž se Anežka úplně zřekla naděje na vdavky. Jak jsem od Vás doslechl, odmítla mnohou výbornou partii. Když jsem byl sám vybídnut, abych jí domluvil — což náleželo mezi nejtěžší mé pokusy — odpověděla mi polo opravdově a polo ze žertu, bych si přečetl důkladně písmo sv., kde o tom podány jsou rady. „Každá dívka prý se provdati nemusí a mnohá ani nemůže. Jaký by to byl sňatek, když by se nevdávala z lásky?“

Na takové důvody jsem byl s rozumem v koncích. Anežka se provdati nechce, a kdyby přišel ženich sebe onačejší, nepodá mu ruky ku společnému žití tímto světem. Umínila si tak a jak jednou se vyznala Vám, matinko, činí tak proto, že milovala beznadějně.

Podivně časem osud lidmi zahrává; lituji, že se tak stalo Anežce, dívce tak dobré a hodné. Kdyby v mé moci bylo, snadno bych jí pomohl a ji přemluvil. Však nyní — nelze.

Ale Anežka se cítí prý úplně spokojenou. Tak aspoň mluví každý řádek jejího dopisu. Prosí mne, abych jí dovolil častěji psáti, že tím způsobem vyplní prázdné mezery svého života. Odpovídati na dopisy prý ani nemusím, abych se k vůli ní nezdržoval v jiných pracích.

Ráda by mi byla nápomocnou, kdyby mohla. Doma prý nemá mnoho práce a tedy opět mne žádá, bych jí poradil, čím by se zanášela, aby někdy měla živobytí po smrti matčině a nějaké zaměstnání. Není zvyklá zahálce, ráda pracuje, i chtěla by vstoupiti do nějaké veřejné služby.

Píše mi do slova: „Nejvíce mne trápí myšlénka, že žiji nadarmo ve světě. Nemám stálé práce, pevného zaměstnání, jímž bych také spolubližním svým posloužila. Člověk žije, by pracoval. O živobytí starati se nemusím. Vydělám si vždy tolik, abych nikoho neobtěžovala, ale každý má žíti také pro své bližní, pro člověčenstvo. Ženám

určeno jest odchovávati zdárné pokolení věkům budoucím: a nečiní-li tak žena některá z příčin jakýchkoli, má se po mém mínění po jiné užitečné práci ohlížeti. Matce se nemohu svěřiti, poněvadž mne neustále s bratrem k tomu má, bych se co nejdříve provdala".

Na jiném místě se ptá, byla-li by přijata do některého kláštera, kde by se nejenom modlitbě, ale i užitečné práci oddati mohla. Nemocné obsluhovati nemá prý tolik síly, aby vyučovala dítky, k tomu není dosti cvičena.

Proto se utíkám opět k Vám, drahá matko, a slečny Anežky dopisy Vám posýlám, abyste si je přečetla, o nich přemýšlela a pak buď přímo nebo mým prostřednictvím jí radu sdělila. Přál bych Anežce, by přání její splnění došlo, jako sám toužím, aby se můj plán zdařil. Nejsem však v podobných záležitostech dosti obeznalý, proto k Vám, milá matko, se utíkám a Vašeho rozhodnutí čekám. Znáte dobře Anežku, bývá u Vás často návštěvou, její budoucnost i Vám jistě leží na srdci, prozkoumejte tedy, co by jí nejlépe svědčilo a k užitku bylo. Zasluhuje starosti se strany naší, poněvadž nám mnoho dobrého prokázala.

Ku vdavkám, nechce-li o nich slyšeti, jí nenuťte; má zajisté příčiny, proč se jim vyhýbá.

Uhádl jsem, že mne varovati budete „zbytečných" starostí, však ani Vaše napomenutí, jehož si vždy vážím, nemůže mne odvrátiti, bych se vzdal svého plánu. Ovšem, kdybych byl nucen pro nedostatek kapitálu upustiti od svého úmyslu, musil bych to učiniti; ale starostí se nelekám. Zvláště nyní Anežka mne pobádá k další práci. Slabá dívka chce pracovati ve prospěch člověčenstva, chce nasaditi síly své, by bližním pomocí přispěla; proč bych tak neměl učiniti já, který jsem prostudoval poměry lidstva, poznal, čeho se nedostává spolubližním, a hlásati mám účinnou lásku, která se neleká obětí a práce ku blahu spolubližních!

Vytýká se nám obyčejně, že máme mnoho rad na jazyku, že hlásáme ústy morálku, ale život náš že je daleko poučných slov. Věru, kdybychom mohli — a jistě že všichni cítí se mnou — kdybychom tolik měli prostředků, já první bych pomáhal odklizovati bídu mezi osadníky.

Však naše mzda není taková, jest nám ještě na dávky štolní spoléhati, chceme-li býti živi. Těším se nyní, že mám od Vás kapitál, na který mohu reflektovati, a nejsem nucen vybírati štolu od chudých osadníkův, ač by ji zde dali velmi rádi. Teď jsem tomu rád, že mám existenci zabezpečenou a také jiným mohu přispěti. V Sorgendorfu bych se bez této pomoci obešel nesnadno. Nedivím se, že se zde stále kaplani střídají, když se jim často za mnohé strádání dostává nevděku od německých výstředníků.

Kapitál, který jste mi laskavě uložili, mohl by vyživiti také jiné, mohl by zmírniti bídu mnohých a zlepšiti neblahé poměry, které zde i jinde panují. Doufám, že jako jste mně uložili peníze k volnému použití, tak že i moji přátelé postrádati ho budou, když bych jej někdy k účelu dobročinnému ustanovil.

Je to blahé vědomí, když jsme něco trvale dobrého zařídili a takový pomník ze zásluh si postavili, když čekati můžeme, že nás bude vždy s vděkem vzpomínáno, a modlitby za nás k nebesům se budou ozývati. Takový pomník má cenu, i kdyby jenom v jednom

srdci blahá se ozvala vzpomínka.... Ale kam mne moje myšlénky zavádějí?

Samota na člověka mocně působí. Jako pan farář, tak i já jsem se poněkud nachladil a několik dní se musím hojiti heřmánkem. Slečna páně farářova mi poslala odvar horských květin jako „jisto-jistý“ prostředek. Co nejdříve Vám podám zprávu, jak lék účinkoval. Zdá se mi, že se osvědčuje. Maje dlouhou chvíli, tímto obšírným dopisem Vás obtěžuji. Dávám matriky do pořádku, dělám čtvrtletní výkazy a nahrazuji opozdělou korrespondenci. Někdy je tedy i nemoc k dobrému.

Všechny pozdravuji a zůstávám Vaším vděčným synem

Františkem.

Douška: Až se uzdravím, podám Vám hned zprávu, zatím očekávám od Vás dopis a rozhodnutí stranu slečny Anežky. Nemějte o mne starosť, brzo vše odejde, a pak s novou chutí a pilí se pustím do práce. Nyní teprve vidím, jak mne práce těší, a že bych bez ní ani nemohl býti živ. Buďte s Bohem!

XXXVI.

Velectěný Pane!

Odpuste, že také já jednou k četným dopisům Vašeho pana syna několik řádek připojuji. Seznal jsem Vás jako lidi poctivé a spravedlivé, jako rodiče, kteří syna svého velice milují. Zasluhuje této Vaší lásky plnou měrou, často o Vás mluví, a jak vidím, nejmilejší zábavou mu jest dopisovati Vám.

Jsme zde s ním úplně spokojeni, a zvláště mládež si ho zamilovala. Nepřátelům se nezachová nikdo, a tedy také nynější velebný pán jako jeho předchůdcové byl napaden v německých novinách. Snad se Vám o tom nezmínil, aby Vás nezarmoutil. Měli jsme dosti práce, nežli jsme vše Vašemu panu synovi vymluvili.

Jsou mnozí lidé, a to kněži nejbližší, jimž působí radosť, štváti proti knězi. V kalných vodách sami hledí uloviti kousek — cti. Moji povahu již znají a proto mne ignorují. Nikdy jsem totiž na žádný hanopis neodpověděl; kdo mě zná, novinám štváčským neuvěří, a kdo mne nezná, ať si myslí, co chce. Charakter zdejších listů je příliš dobře znám. Tím, že jsem neodpovídal a vůbec tak se choval, jakoby mnou nic nehnulo, dopálil jsem pány dopisovatele tak, že umlkli nadobro.

Kdyby se tedy list ten i Vám do rukou dostal, oč se páni dopisovatelé již snad postarají, ničemu nevěřte. Syn Váš dlouho dovedl odporovati, dlouho nepodal příčiny nižádné, až si ji sami dopisovatelé vynašli. Již je to zlobilo, chopili se tudy sami bez příležitosti nestoudné zbraně, by pátera Františka odtud vytiskli.

Poradil jsem mu, by následoval mé rady a neodpovídal. Také bych neradil Vašemu synovi, by se zde chtěl dlouho zdržeti. Zapadl jsem do krajin zdejších, byl jsem zde několik let kaplanem a uvázl jsem nadobro. Jsem tuhé povahy a mnoho snesu. Již složím zde kosti a jinam stěhovati se nebudu. Ale Váš syn by nedobře jednal, kdyby se za rok nehlásil do kraje. Není tak silný, by překonal všechny překážky, ani tak pevné povahy, by všem příkořím oddal.

Pokud jsem seznal, jest upřímným Čechem a cit vlastenecký musí v sobě tajiti. U mnohých lidí nedá se tento krásný cit zatlačiti, ale vyšlehne dříve nebo později.

Váš syn jest mlád, svět před ním jest otevřen, najde jinde rovněž hodný lid, duchovní správu snadnější a českou společnost. Rád bych ho podržel, ale hledím dále a pro vlastní prospěch nechci zkaziti mu budoucnost.

Jest příliš horlivý, a bál jsem se, že mu závěje v zimě uškodí. Nedal se zdržeti a konal povinnost svědomitě. Pracoval pilně, až jsem ho zrazoval a všemožným způsobem odvrátiti hleděl. Mnoho čte, pilně se připravuje a nechce ani jednou školu zameškati. Rád by všechno zastal, jde k nemocnému, a staví se někde až na opáčné straně ve škole. Také v neděli chce choditi na cvičení a při jednom se poněkud nachladil.

Poněvadž Vás tak miluje, udělali byste mu velikou radost a potěšili byste ho, kdyby ho někdo z domácích navštívil. Po sněhu není již ani památky, jenom cesty jsou dosud špatné. Ale do Sorgendorfu — jak víte z předešlé návštěvy — pojedete stále, a tedy Vám bláto neuškodí. Pranic si z toho nedělejte, že moje hospodyně Vás mnoho vítati nebude, v domě jsem pánem já, a buďte ujištěni, že vždy Jste vítáni. Ženské mají k stáru již podivné myšlénky, snad i Váš pan syn někdy si stěžoval, však já dovedu hned vše spořádati. V tom jsem neoblomným.

Potěšíte se také našimi horami a uvidíte, jak vyhlížejí z jara. Nepište panu páterovi dříve, ale překvapíme ho. Již vidím, jakou bude míti radost. Také se tolik opět neobtěžujte dary pro naši kuchyň jako minule, dělá Vám to cestou nepohodlí a my — chvála Bohu — máme co jísti. Kapitálu neukládáme a labužníky nejsme. Takoví lidé se vždy uživí. Přijeďte na neděli, byste slyšeli, jak již umí Váš syn německy kázati. V neděli si dá také pokdy, a také naši horalé o mnoho onačeji ve svátečních šatech vyhlížejí.

Čekám Vás najisto a své pohostinství napřed nabízím. Ne abych Vás musil jako dříve z hospody odváděti.

Pozdravuje Vás všechny

Antonín Schourek.
farář.

V Sorgendorfu, 16. dubna 18**.

XXXVII.

Milý manžele!

Na sto tisíckráte Tě pozdravuji a vědomost atd.

Zajisté Jsi mne čekal tento týden domů a mnoho mne již práce čeká, ale tak hned mně v Úhřelci neuvidíte. Odevzdej všechno na starost Barboře a děvečce, by za mne hospodařily. Však Baruška ví, jak má všechno býti, co vařiti, kam co uložiti a podobné. Ráda Tě, staroušku, obslouží.

Ale samou starostí bych zapomněla na to nejhlavnější. Pan farář nám psal, že František ochuravěl; ale nežli jsem sem na hory dojela, můj syn milovaný byl zachvácen těžkou nemocí. Jak jsem se lekla, jaké to bylo překvapení! Právě byl lékař na kaplance, a mne

rozčilenou nechtěli pustiti do pokoje. Myslila jsem, že jest můj František už mrtev.

Chvála Bohu, žije, ale zlá se mu vrátila opět nemoc, jako když v Praze studoval. Dostal znovu horkou nemoc. Dosud neví, že jsem u něho, má v hlavě fantas a mluví jenom o vzdálených rodičích a přednáší, jakoby byl ve škole. Jaký to smutný pohled pro mne — matku — na syna nemocného. Rozhodla jsem se, že zde zůstanu, že sama dítě své obsluhovati budu; kdo by mu také lépe posloužil? Hodný pan farář postoupil mi pokoj, který s kaplankou dveřmi je spojen. Zde chci bydleti, zde budu pozorovati každý dech svého dítěte. Zde modliti se budu a vzpomínati na Vás.

Abych nebyla na obtíž chudému faráři, buď tak laskav a pošli mi padesátku. Bůh nám požehnal, musíme všemožně se o své dítě starati. Zařídila jsem si vše, že pro Frantika budu vařiti, a ohlížela jsem se proto po děvčeti, jež by mi posloužilo. Našlo se hned, stálo za dveřmi. Leknutím jsem ani nezpozorovala, že mi zde nikdo nerozumí mimo pana faráře, že jsem v Němcích. V Úhřelci jsem také jak živa německy uměti nepotřebovala, proto jsem se nemálo lekla, pomýšlejíc, kdo mi doskočí pro to a ono, s kým se dorozumím a smluvím.

Ale děvče, jež mi své služby nabízelo, hned mne oslovilo česky. Vyrozumělo asi mým rozpakům. Jest to známá nám Mařka, o níž František často psával. Nechce se hnouti od pokoje, kde nemocný leží, a posluhuje mi velmi pilně. To hodné děvče skoro se ke mně odstěhovalo. Těší mne, když s nikým mluviti zde nemohu. Pan farář musí vše nyní sám zastávati, a Bůh ho posiluje, že na svoje léta dobře vyhlíží a jest čilý jako mladík.

František jest dosud bez vědomí. Sama mu podávám léky dnem i nocí. Nemohu spáti. Noci jsou dlouhé, a teď jsem si u sebe i Mařku nechala, bych aspoň někoho u sebe měla. Včera jsem byla všecka vysílena, usnula jsem, a když jsem se probudila, nemálo jsem se ulekla, že jsem zameškala hodinu, kdy měl nemocnému býti podán lék.

„Nebojte se, panímámo“, řekla Mařka, „já sama velebnému pánu lék podala“.

Za tu pozornost políbila jsem děvče, pochválila je, a teď jsme nerozdílnými přítelkyněmi. Pranic se nebojí, ač nerada ji pouštím do pokoje, když synova nemoc jest nakažliva. Takové nevinné duše sám anděl nebeský chrání.

Tedy doma nějak všechno zastaňte a dobře hospodařte, já se dříve nevrátím, až František se trochu pozdraví, a pak ho vezmu s sebou domů, by se zotavil. Pan farář již za tou příčinou psal na příslušná místa. Zůstati zde nemůže, ještě jedna zima by ho zničila. V Úhřelci se však uzdraví v kruhu rodinném.

Malá Mařka také Vás pozdravuje se mnou. Vyberte z almary po nebožce Marii několik hedvábných šátků a loktušku, abych mohla svoji společnici obdarovati. Mně pak pošlete žádané peníze, několikeré šaty a čerstvou šunku. Modlete se za Františka, by se brzy uzdravil.

Buďte zdrávi! Všecky Vás líbá

Barbora Šulinová.

V Sorgendorfu, v měsíci dubnu 18**.

XXXVIII.

Milý muži!

Na stotisíckrát Tě pozdravuji a líbám atd.

Ani nevíš, co jsem přestála zde v Sorgendorfu starostí za čtrnáct dní, jež zde trávím. Stále si myslím, jak to doma všechno vedete beze mne. Nyní lituji, že jsem dceru Barboru k hospodářství více neměla. Nepotřebuje toho sice, ale přece by mne zastala.

Jak jsem Vám již telegraficky oznámila, František přestál rozhodnou chvíli. Lékař mně ani pravdy neřekl, jako panu faráři, že s nemocným bylo příliš zle. Hodný pán! Potěšil mne a snažil se mluviti česky, ač mnoho zapomněl. Byl denně na kaplance dvakráte a nevšední si dal s naším synem pili. Byli prý dříve přátely a společně navštěvovali nemocné po horách.

Ačkoli František ještě ani nevstal s postele, jsem přece potěšena, když mohu s ním aspoň mluviti. Chtěl Vám tento dopis diktovati, ale lékař mu přikázal, aby se šetřil. Prosil mne, bych Vás všecky pozdravovala, a uzdravení své že modlitbám Vašim poroučí. Sedám nyní mnohem častěji u postele a naslouchám každému jeho dechu. Když se probudí, vypravuji mu o Úhřelci, o známých a domácích. Rád naslouchá těmto zprávám a zvláště na otce se dotazuje.

Poznala jsem, jak nás dosud miluje, třeba byl vzdálen, třeba v jiném postavení. Mluví o nás v nemoci, a radosť jeho byla nevýslovná, když mne spatřil. Zdálo prý se mu, že ho anděl obletuje.

Řekla jsem, anděl že je nedaleko odtud, čekaje, až bude zavolán. Však Mařka nečekala, ale slyšíc hlasy naše, veběhla do pokoje. Nemocný se radostně usmál. Poznal také na Mařce šaty po nebožce naší Marii. Schválil, že jsme hodné děvče obdarovali. Ta měla s celou rodinou velikou radosť; Hošek mi obstarává dříví. Počasí je dosud studené, a musíme hodně topiti. Dobrý ten muž shání nejlepší polena pro nás a nejednou řekl: „Kdyby byl měl ten velebný pán, který zde před lety zemřel, takovou obsluhu, jistě by byl tady neskončil mladý svůj život“.

Kdybych něčeho potřebovala, Hošek je stále po ruce. Mařka se již ode mne nehne. Dochází zatím v místě do školy, by v učení neutrpěla. Jí se mnou, a zle se nemáme. Horalé nám všeho nanesli, že ani peněz nespotřebujeme. Mnohá věc jest pašována, jak zde již obyčejem, a kdosi dokonce nechal zde pro nemocného bedničku doutníků, jichž jistě František neužije, poněvadž jest příliš sláb, a kouření by mu uškodilo.

Byl potěšen z darů těch, ale musím vše zaplatiti: Lid prý je zde hodný, ale příliš chudý. Nalezla jsem v kufru synově mnoho stůček lnu, jejž přijímal místo peněz, a odevzdala jsem vše Hoškovi. Kus plátna prý přijme, aby měl aspoň něco na památku z hor. Košile ty jsou k neroztrhání. Každý kaplan aspoň tuto dobrou věc za služby z hor si odváží mimo vědomí o vyplněné povinnosti.

Pana faráře došlo dovolení pro nemocného, že se na neurčitou dobu služby sprošťuje, aby se zotavil, a také příspěvek peněžitý že mu bude po případě poskytnut. Toho my nepotřebujeme, ať jest jinému potřebnějšímu jím posloužено. Přijedu s Františkem do Úhřelce, a třeba ho pošleme někam do lázní, by se brzo uzdravil. Nechce

o cestě domů ani slyšeti, zůstane prý v Sorgendorfu, až se jenom pozdraví. Pan farář dostane výpomoc později.

Hory se již zelenají, a není zde právě nepříjemně. Jenom vzduch je stále drsný a na noc zima. Již bych se ráda podívala domů, vím, že bude všechno převráceno, nežli se vrátím. Ale nesmím se hnouti od Františka, by něco nevyvedl a snad si znovu neuškodil. Je příliš horlivý. Mařka mu musí povídati, co vše se děje ve škole a vůbec v kolátuře. Zajímá se o každou maličkosť. Brzy vše seznal a s poměry jest seznámen. Já však bych zde nezvykla nikdy. Ovšem, syn zde byl za jiným povoláním.

Ještě jednou Vás všechny pozdravujeme i s Mařkou, již přivezu s sebou do Úhřelce, a toužebně čekáme, kdy zpáteční cestu nastoupíme ze Sorgendorfu na vždycky.

B. Šulinová.

XXXIX.

V Luhačovicích, 10. května 18**

Drazí rodiče!

Oznamuji Vám, že jsem se šťastně do lázní Luhačovických dostal. Měl jsem naději, že po nemoci, již jsem s pomocí Boží šťastně přestál, u Vás nějaký čas strávím, když jsem dostal dovolenou, a v Sorgendorfu Jste mne nechtěli nechati. Nesplnil jsem, co jsem sliboval, že na první štaci hodně dlouho vydržím, třeba to bylo v horách a kraji německém. Ani jsem tam rok nevytrval.

Cítím na sobě, že nejsem dosti zdráv; proč Jste mne hned sem do Luhačovic nutili! Zase Vám něco našeptal pan doktor. Dosti se mne naprohlíželi, a každý radil lázně. Musil jsem tedy poslechnouti, bych Vás upokojil. Ale nedá-li mi Bůh zdraví, ani lázně mně nepomohou. Pranic bych si z toho nedělal, kdyby mne vedle hrobu drahé naší Marie položili. Než, odstupte ode mne podobné myšlénky! Chci žíti pro své povolání a pro Vás. Cítím, že mám ještě mnoho pracovati a že se musím odsloužiti za lásku, již Jste mně vždy a zvláště v poslední nemoci věnovali. Bůh Vám, drahá matko, vše odplatí. Co nocí Jste probděla u mého lože!

Zdali pak Jste již Mařku poslali domů? Vím, že se jí po domově stýská a že by hory za Úhřelec nevyměnila. Obdarujte ji a příležitostně pošlete domů. Dosud se pamatuji, jak zápasila sama u sebe, když s námi odjížděla. Láska k nám bojovala s láskou k rodičům. Dejte jí všechny šaty po Marii a zatím ji potěšte, že se opět do Sorgendorfu vrátím. Dítě zapomíná brzo, také Mařka brzo zapomene.

V Luhačovicích jest již hojnosť hostí, kteří hledají ve zdravém vzduchu a rozličných prostředcích, k nimž hlavně ovčí mléko náleží, bývalé zdraví. Jinak zde jest veselo, a také o rozmanité radovánky postaráno, by nemocný zapomínal na svůj neduh. Též několik kněží je v lázních, seznámili jsme se brzo; já jsem nejmladší a musím, jak řekl jeden humorista, ostatním pro tabák docházeti. Krajina zde jest rozkošná, byt mám pěkný, stravu výbornou a přece nemohu zde přivyknouti. Nevím, jak dlouho tady vydržím. Stýská se mi po Vás a po milém rodišti mnohem více nežli v Sorgendorfu. Tam jsem byl aspoň zaměstnán, zde ani novin nemám. Posýlejte mi všechny, kteréž odebírám, dvakráte týdně, abych se měl čím baviti. Moji druhové,

s nimiž jsem se seznámil, se mi smějí ; takový člověk jako já, který sotva čtvrť století je stár, musí zvyknouti právě tak na Kamčatce jako v Luhačovicích.

Já však za sebe nemohu, že jsem tak úzce přilnul k našemu kraji, kde buďto zemru, nebo se uzdravím. Abych vyplnil přání Vaše, léčím se svědomitě všemi možnými prostředky, ale po lázeňské saisoně, pokud mně dovolená připustí, odstěhuji se k nám na hory do myslivny, kam jsme chodívali na výlety. Velikou mám důvěru k místu tomu. Budu blízko Vás, denně se sejdeme, a pak jistě okřeji, jestliže toho vůbec potřebuji. Vždyť necítím žádných velikých bolestí, a kašel není vždy známkou souchotin.

Zdejší lékař mi předpisuje výbornou dietu, plzeňské pivo a volné procházky. Všeho toho mohu užívati také v Úhřelci.

Mši svatou sloužím dvakráte týdně a s místním duchovenstvem jsem se již seznámil, přátel mi tedy neschází. Však ti praví jsou daleko až za staroslavnou Plzní, kam duch můj co chvíli zalétá.

Kdyby nebylo do Luhačovic tak daleko, pozval bych maminku sem, ale cesta je příliš daleka, a zde by se jí brzo zastesklo po hospodářství. Až pojedu domů, jistě mi přijede do Prahy vstříc.

Vyprosím si, abych nějaký čas mohl prodleti mezi Vámi a pak s pomocí Boží opět nastoupím, kam budu ustanoven. Do Sorgendorfu prý se již nedostanu.

Vzpomeňte na mne a připojte zdraví mé ku Svým modlitbám, jakož i já na Vás pamatuji.

František Šulina.

XL.

V Meraně 6. června 18**

Milí rodiče!

Nemohu než opět vyčítati Vám, že mne honíte z lázní do lázní. Vím, že tak činíte z veliké lásky ke mně, že byste pro mne vše obětovali, ale zdá se mi, že všecko nebude nic platno. Buď se u Vás uzdravím, nebo si mne povolá Bůh, třeba bych sjezdil všechny lázně na světě.

Milý mně pan švakr studuje nyní zprávy lázeňských míst a Vám radí prostředky, jimiž mně zdraví dobyti chcete. Ujišťoval jsem Vás písemně i ústně, že mimo kašel a špatný hlas úplně se cítím zdráv, že mne nebolí nic, ale nevěříte mi, poslouchajíce doktora, který z bledých lící mých hned na souchotiny hádá. Podrobil jsem se i této daleké cestě, bych Vašemu přání vyhověl.

Nechci Vám vypisovati cestu, již jsem vykonal v pečlivě uzavřeném voze, jen oknem jsem prohlížel, jak hbitě ubíhala města, vesnice, hory, a veliké parno tísnilo nás, až večer se ochladilo. Jel jsem přímo po malých zastavkách, spal jsem ve voze a nyní jsem již v onom údolí, kde mírný, léčivý vzduch vrací lidem — plíce. Na vysokých horách kolkolem dosud sníh, v údolích kvetou a zrají pomeranče. Věčný led vedle nejkrásnějšího výsluní. Tady činí příroda — vlastně Bůh — zázraky.

Líčiti město dosud nemohu, poněvadž jsem ještě všeho neprohlédl, jenom uvádím, že v Meraně je velmi zbožný lid, že nelituje peněz na vyzdobení svých chrámův a velice ctí katolické kněze. Tito

zde vyhledávají zdraví, jež si porušili v četných službách svých. I lékaři ku kněžím velmi slušně se chovají. Dobře uznávají, že bez Boží pomoci sebe lepší a zkušenější lékař ničeho nedokáže. Divili se, že tak mladý již vyhledávám pomoci lázeňské. Ukázal jsem jenom oknem na posněžené kopce, řka, že na podobných horách jsem kaplanoval a snad tam zdraví své porušil. Jak u jiných lékařů, i zde jsem obdržel ujištění, že se uzdravím docela.

Tážete se, v čem zdejší lázně záležejí? Ani v koupelích, ani v užívání vod léčivých a v ničem podobném. Zde hojí toliko vzduch a dobrá přiměřená strava. Přijel jsem trochu pozdě, počasí nejkrásnější je tu z jara. Kdy jinde ještě sníh a zima, v Meraně lehký, teplý vane vzduch, stromy kvetou, a paty hor se zelenají. Ještě užiji toho vzduchu dost a dost a zateskním často po milé vlasti. Dosud jsem nenalezl ani jednoho Čecha, ač v hostincích schválně čtu a rozbaluji české noviny. Buď zde nikoho není, nebo se stydí hlásiti se ku krajanovi. Budu trpělivě hledati dále.

Bydlím ve pěkném, pro duchovenstvo zařízeném domě a sloužím v kláštěře mše sv.

Chodím stále na procházky, obdivuji se krásné krajině, a tu a tam svede nás pacienty samota ve spolek, který záleží z údů z rozličných národů a zemí. Obyčejně hovořeno o domácích poměrech, a já také vypravuji o drahých mně Čechách. Činím tak se zápalem s horlivostí nemalou. Cizozemci naslouchají, měli dle nepřátelských nám listů docela jiné ponětí o nás.

Doufám, že zde měsíc vydržím, ale na delší dobu se nezavazuji. Zbytek dovolené stráviti chci v Úhřelci. I v Meránu se mně stýská, a proto mi zasýlejte také noviny sem, abych se pobavil a zvláště večer co dělati měl. Hudba sice hraje den co den, všudy veselo, ale všechno se přežije. Mnohý spěchá raději daleko za město, by ničeho neslyšel. Při souchotinách špatně se tančí.

Pozdravuji Vás všecky, oznamte poručení mé také slečně Anežce, která náhodou bratra svého navštívila, když jsem Úhřelec opouštěl. Nějak se změnila. Snad dosud nezdařený sňatek na srdci jí leží. Koláry, jež mi ušila, dobře se mně zde hodí, poněvadž bych pásek musil každou chvíli vyměňovati. Aspoň Vás potěší a nějakou změnu v domě učiní. Zdržte ji, až se vrátím, abych měl na procházkách společnost.

Vy pak, drahá matko, pamatujte na mne na modlitbách, nebo Vás nejspíše Bůh vyslyší a mně žádané zdraví navrátí. Pozdravuji české nivy a toužím celou duší po našich horách a Vás všech vespolek. Buďte zdrávi! Pište brzy svému opuštěnému synu

Františkovi.

XLI.

V Dubové myslivně, 20. července 18**

Milí rodiče!

Poněvadž již kolik dní nikdo zde nebyl, chci se s Vámi aspoň duševně sejíti a po zvláštním poslu tento list Vám odesýlám. Vím dobře, co se s drahou matkou stalo. Trápí se stále, až se rozstonala a musila ulehnouti. Denně byla u mne v myslivně, viděl jsem skrytý její bol a nemohl jsem ji přemluviti. Zase mne podrobila prohlídce

některého lékaře, a ten prohlásil stav můj beznadějným. Co z toho! Je mi sice toliko pět a dvacet let, počal jsem teprve žíti, ale kdyby to vůlí Boží bylo, proč bych se jí protivil? Mohu býti ještě několik dní nebo let živ, vše spočívá v rukou Božích.

Vy však mnoho si to béřete k srdci; matka často pláče, jako bych již byl na hřbitově, a já zatím jsem živ a zdráv. V lesích se volně pohybuji, trhám maliny, piji mléko a večer otevřeným oknem se dívám na naše město, jak se zvedá do výše kostelní věž, poslouchám bití hodin, pokud sem hlas jejich zaléhá, a v tom klidu večerním povznáším myšlénky své ku všemohoucímu Bohu. Zásobil jsem se dostatečně prášky pro spaní, ale neužívám jich. Noci jsou teplé, nebe hvězdnaté, a v srdci mém pokoj. Proč bych neseděl a nedřímal.

Na horách jest mi volněji než v Luhačovicích a v Meraně. Jsem poblízku Vás, mohu dle libosti zajeti do Úhřelce, a také Vy denně býváte u myslivny. Nyní zajisté Vám Anežka mnoho jest prospěšna, když matka stůně a někdo mně sem donášeti musí pokrm. Divím se té dívce, jak k domu našemu přilnula, jak ráda prodlévá v Úhřelci a jakou starosť má také o mne. Jest mi časem milou společnicí a zůstane-li v myslivně, půldne mžikem mně ujde. Ráda mi předčítá noviny i dopisy. Vždyť nemám žádných tajností.

Nedávno mne došel také dopis od Mařky Hoškovy ze Sorgendorfu. Těší se, že po prázdninách opět se dostavím na štaci. A zatím jiný mne vystřídá a nalezne kaplanku úplně zařízenou. Jak jsem Vás prosil, nechali Jste na místě hodiny, obrazy, okenice a jiné věci, jež jsem sám zařídil a s sebou přivezl. Pan farář Schourek všechno zapíše do inventáře a mým nástupcům odevzdá.

Když večer sedím u okna, rozpomínám se na všelijaké věci. Tak na př. jsem si vzpomněl, že jsem Pivkovi v semináři slíbil kleriku, by jí na záplaty upotřebil. Dobrý ten sluha dávno na to asi zapomnél, jak i majstři na podobné sliby zapomínají. Bude potěšen, až mu příležitostně odevzdáte onu širokou kleriku — reverendu. Hodně mu vydá, a já mám ještě dvě nové, jež Jste mi laskavě pořídili.

Mařce poslati dary určené Jste nezapomněli?

Také jsem v úmyslu měl jednou obdařiti něčím kostel, v němž jsem se učil poprvé Boha znáti. Kdo ví, kdy by moje přání došlo splnění? V Sorgendorfu jsem si uhospodařil asi třicet zl. a ty kladu vedle Vašeho daru jako počátek na jesličky, jichž v Úhřelci dosud není. Ale ať jsou umělecky provedeny! Pan farář jistě vyplní přání mé, by postaveny byly na postranní oltář sv. Františku, mému patronu, zasvěcený. Bude to radosť pro dítky jako v Sorgendorfu. Svátky hned byly onačejší. Na jesličky nutno záhy pamatovati, by do vánoc byly hotovy. I Vy se potěšíte radostí malých.

V Tyrolích jsem viděl velmi krásné jesličky, poněvadž v zemi té jest mnoho zručných řezbářů. I kříže u cest jsou práce umělecké.

Rád bych se odměnil slečně Anežce za četné starosti a práce. Bůh ji nejvíce odmění, my pak jí můžeme ukázati toliko vděčnosť. Ráda čte, a já mám pěknou knihovničku z děl vlasteneckých spisovatelů. Nač bych se vozil s věcmi, jež jsem dávno přečetl. Anežka bude míti radosť z knih těch, a proto jí je dáme na památku. Budou jí tím milejší, poněvadž jsem si je koupil za peníz na studiích ustřá-

daný. Pošlu jí zvláště dopis, v němž chci s ní vážně promluviti slovo o věci, již jsem dávno na mysli měl, na niž bych rád mnoho, ano všechno svoje obětoval a k níž jsem Anežku jako prostřednici vyvolil.

Zdali pak již užívá pan švakr hole, stříbrem okované, již jsem od přátel obdržel a jemu daroval? Je to malá odměna za mnohé dary, jimiž mne obmýšlel. Zdali pak ještě podporuje literaturu jako dříve a chce té povinnosti i nadále zůstati věrným? Střádá si knihovnu pro své děti, jimž od strýčka někdy připadnou vědecké spisy a slovníky.

Jak jsem již poznamenal, ve zdejší samotě podivné mi připadají myšlénky. Tak na př. jednou se mi zdálo, že jsem Vás mnoho již stál starostí a bolestí, že Jste na mne mnoho peněz vynaložili, příliš péče mi věnovali, a že se Vám za to snad nikdy nebudu moci odsloužiti. A mimo to často jsem Vás za dob studií pohněval. Doufám, že Jste mi dávno odpustili.

Přál bych si, byste byli chudi, já u vysokém byl postavení a Vás k sobě vzíti si mohl. Než, ani tak bych Vám vše neodplatil. A jako Vás podobně jsem často hněval pana švakra. Nemohli jsme se shodnouti, až jsme si nyní porozuměli. Vím, že má dobré srdce a že jenom vše k mému dobrému myslil. Těším se, že jsme nyní dobrými přátely. Do myslivny dochází každou neděli, oponštěje oblíbenou společnosť u „zeleného stromu“. Zažili jsme několik pěkných neděl spolu, a ničeho se nám nedostávalo mimo —.

Než, pomlčme o tom. Zdejší léky mi ulehčily. Chci se nyní podívati domů, bych užil také pokojíčku, ve kterém jsem strávil léta studentská, v němž jsem prázdniny prožil, a který nyní se proměnil v — kaplanku, jak jsme světnici tu nazvali. Musím domů, něco mne pohání k Vám, chci se mezi Vámi potěšiti. V kaplance je tak útulno. I tam vzduch zdravý vane ze zahrady, kde na stromech zraje ovoce. Co jsem se po zahradě té naskotačil. Tam byl první můj rozhled do světa. Viděl jsem až k lesu. Nyní jak daleko jsem již se podíval! Vracím se do milého mně kouta. Kde jsou ony časy, kdy jsem snil v pokoji tom o dětských radostech! Zdá se mi, že jsem již mnoho žil. Zajisté máte starosť, abych si dlouhým dopisem neuškodil, když se mám všech podobných prací zdržeti. Buďte bez starosti, dopis tento píši již několik dní po malých odstavcích a vždy odcházím do lesa, bych přemýšlel, co bych Vám ještě měl psáti. Mysl se mně odpoutává, píši bez ladu a skladu. Matčina náhlá choroba mne dojímá, proto Vás prosím o příležitosť, abych se podíval do města. Došel bych pěšky, ale vím, jak bych doma pochodil.

Až pro mne přijedete, pozvete hned pana kaplana ke mně; umí velmi dobře baviti a nepohrdne pozváním do — kaplanky. Pokud mu čas dovoloval, přicházel sem ke mně, a chodili jsme spolu lesem hledajíce hub. Rozpovídali jsme se tak, že jsme do hřibů kopali a neviděli jsme jich.

Tedy ať jest uspokojena drahá matinka a věří nebeskému Lékaři, který naloží se mnou dle Své vůle. Proč by se rmoutila? I kdybych musil milou tuto vlasť za nebeskou zaměniti, vždyť se neloučíme na věky, ale shledáme se v nebesích, a pak nás nikdo nerozloučí. Opustíme tento pomíjející svět a přijdeme do věčnosti, buď abychom došli odplaty nebo zaslouženého trestu.

Odevzdejte tedy vše na vůli Boží a modlete se za Svého syna a bratra

Františka.

* * *

K četným těmto dopisům vzadu připojeno je toto úmrtní oznámení:

✝

Hlubokým žalem sklíčeni, dáváme všem přátelům a známým truchlivou zprávu, že Všemohoucí povolati k Sobě ráčil našeho vroucně milovaného syna, bratra a švakra, důstojného pána

Františka Šulinu,

kooperatora v Sorgendorfu.

Zesnul v Pánu, oddán jsa do vůle Boží a zaopatřen sv. svátostmi umírajících, v úterý dne 4. září o půl 2. hodině ranní v 25. roce věku svého, po dlouhé a trapné nemoci, ochrnutím plic.

Tělesné pozůstatky drahého zesnulého budou v pátek o 10. hodině dopoledne v domě smutku č. 116. na náměstí vykropeny a na hřbitově sv. Mikuláše v Úhřelci k věčnému odpočinku uloženy.

Zádušní mše svatá sloužena bude ihned při pohřbu, k němuž se všichni přátelé, spolky a vůbec známí uctivě zvou.

V Úhřelci, dne 4. m. září 18**.

Jan Dusilek, švakr.	**Barbora Dusilková,** roz. **Šulinová,** sestra.	**František Šulina,** **Barbora Šulinová,** rodiče.

Vyňatek z poslední vůle.

Duši svoji poroučím Bohu, by ji na milost přijati ráčil.

Tělo mé pochovejte do hrobu, kde milená moje sestra Marie odpočívá. Na mramorové tabulce jenom mé jméno připojíte ku jménům zesnulých údů v Šulinově společné hrobce.

Menší odkazy na památku určil jsem v posledním dopise. Doufám, že je splníte jakož i tento, který odporučuji Vaší přízni. Bůh nepopřál mi dlouhého věku a spolu příležitosti, bych mohl vše splniti, co jsem si předsevzal. Plány mé se rozpadly...

Jak velice lituji, že jsem nemohl splniti přání svá. Jenom na krátko jsem pracoval, ač dlouhou dobu mne živil Pán. Čím mám nahraditi nedostatek ten?

Již dávno jsem Vám zjevil, čím se zabývá srdce a rozum můj. Chtěl jsem pomoci ubohým tkalcům a zatím nyní daleko milé osady umírám jako svadlý květ, dříve než vyzrál a ovoce přinesl. Tíží mne myšlénka, že jsem žil nadarmo, pronásleduje mne všudy jakýsi tajemný hlas, že památka moje záhy vymizí. Ničeho jsem neučinil pro svět, pro své spolubližní, pro člověčenstvo. Než Vy, drazí rodiče

a vůbec přátelé, můžete mi pomoci. Žehnati chci Vám s hůry nebes po všech cestách života, a sta srdcí vděčně míti budou pro Vás. Učiňte, oč Vás prosím a žádám.

Starostliví rodiče uložili pro mne kapitál několika tisíc zlatých. Nepotřeboval jsem peněz těch pro sebe, vyživil jsem se. Však kapitálu toho jsem chtěl využitkovati ke svým plánům, jež dobře znáte. Jistě čeká pan švakr, že peníze pozůstalé pro jeho dítky odkazuji, šnad i jiní přátelé dotáží se, co jsem jim odkázal. Nároky švakrovy jsou spravedlivé, má právo žádati ode mne peněz, jichž jsem neužil. Než myslím, že zdědí po Vás, rodiče drazí, dost a dost, že si dobře stojí ve službě a tudy snadno oželí peněz, jež bych rád odevzdal k účelu dobročinnému.

Když jsem nemohl sám pracovati, ať moje dědictví působí k dobru ubohých. Radil Jste mi, otče, že bych potřeboval ku plánu svému kapitálu, a hle, já jsem kapitál ten nalezl, chci za kapitál položiti dědictví, které Jste pro mne určil. Neodsuzujte mne jako marnotratníka, neničte mého odkazu. Dobrý skutek, který chci učiniti, bude i k Vaší zásluze, rodiče milí, poněvadž Jste Vy peníze nashromáždili a našetřili, bude i k zásluze pro pana švakra, poněvadž má na skutku tom podíl, bude vůbec z kapitálu malého pomník pro celý rod Šulinův, který mnou vymírá. Naše jméno bude se za to ozývati ve vděčných srdcích těch, kteří požívati budou dobrodiní nadace Šulinovy pro tkalce na horách v okolí Sorgendorfu, z fondu tamního kaplana, který dědictví po rodičích obětoval k velikému podniku, vybavení dělnictva z rukou lidí nesvědomitých. Takový asi ponese název nadace ta a bude nejlepším našeho rodu památníkem.

Drazí rodiče, hrdi můžete býti na takový skutek, jímž posvětíte památku svoji. Vypracoval jsem již dopodrobna, jak s penězi má býti naloženo, jak závod bude zařízen. Mám pevnou jistotu, že se dílo zdaří, poněvadž bude zbudováno na posvátných základech lásky k bližnímu, a vládnouti jimi budou lidé, kteří z ochoty uchopí se díla jen z lásky k dobré věci a z lásky ke mně.

Kde je takový základ a taková práce, tam se vše musí vydařiti, takovému počínání žehná Bůh, a nebesa bdíti budou nad prací tak vznešenou a bohumilou.

Jak jsem Vám psal ze Sorgendorfu, Hošek bude přijímati a vydávati dílo na horách, nakoupí příze, osnov, stavů, náčiní, a vše to přepustí tkalcům, kteří pracovati budou pro něj, ale ne laciné a špatné látky, nýbrž zboží pevné a pěkné, solidní a trvanlivé.

Ještě jednu osobu jsem získal pro plán svůj: Anežku Dusílkovu. Toužila po veřejném zaměstnání, jímž by se stala svým bližním užitečnou. Pojednal jsem s ní o záležitosti té. S radostí přistoupila k mému podniku. I své věno hned věnovati chtěla pro nadaci. Nedopustil jsem toho, poněvadž si, možná, vše za krátko rozmyslí. Jenom když počátek učiní a závod zajistí.

Otevře totiž v Úhřelci sklad výrobků tkalcovských, jež jí bude Hošek dodávati. Pro tuto činnosť se hodí docela dobře, a Vaše ochrana poskytne podniku, odbytu všeobecné přízně. Slečna Anežka nechce pracovati pro zisk, ale jen pro dobrou věc. Když se nechce provdati, závod náš bude pro ni dobrým a čestným zaopatřením.

Sama ke všemu svolila, návrh můj s ochotou přijala a také — dá Bůh — prováděti bude ke všeobecné spokojenosti. Co člověk rád

a z lásky k bližním dělá, poskytuje mu radosti a také potěchy, jaké potřebuje slečna Anežka.

Tím končí moje — poslední vůle, která splnění dojde, když Vy, rodiče drazí, tomuto mému odkazu poskytnete požehnání, o něž Vás prosím a z celé duše žádám. Tím polehčíte mi v hrobě a postavíte Sobě slavný pomník nehynoucích zásluh.

Můj duch obletovati bude tiché hory a sbírati díky dobrých srdcí, jež dobrodincové pronášeti budou.

Bůh žehnej každé šlechetné snaze!

P. **František Šulina,**
kněz církevní.

* * *

Tyto a mnohé jiné dopisy, pečlivě svázané v knihu, vybledly, ne že by nebyly psány trvanlivým inkoustem, ale že mnohá na ně slza ukápla. Šulinová se často uchyluje do pokoje, kde syn dotrpěl a který na památku nazván kaplankou. Vlasy jí prošedivěly, a od smrti Františkovy se cítí nemocnou. Zasedá do staré lenošky a probírá se ve knize — dopisech synových.

Mijí hodina, dvě — a Šulinova babička neslyší volání vnoučat. Tak se zabrala do čtení listů, jež zná takořka zpaměti, jež slzami svými promáčela, na nichž lpí její duch.

„Jenom toto dědictví mně zanechal!“ opakuje stokráte do roka.

Vnoučata nedají pokoje, Šulinová otevře. Rusovlasého chlapce a kučeravou dívčinu přivedla teta Anežka. Jakoby pel mladosti a krásy s ní opadal, Anežka se pojednou stala vážnou ženou.

„Babičko, vy jste tady stále na — kaplance“, řekl vyčítavě přítulný chlapec.

„Tamhle je strýčkova podobizna, toho, který leží na hřbitově,“ zvolalo děvče, vidouc poprsí Františkovo, reprodukované z malé kabinetní podobizny. Tvář jeho se usmívala, spokojenosť svatá zela z každého rysu. Kolem rámu byl suchý pomněnkový věnec.

„Vyrušili jsme vás, panímámo. Mám pokdy, a moje vycházka jest jenom k vám.“

„Vždycky jste vítána, slečno, u nás je jako váš domov. Zde zapomenu na svět a do myšlének se ponořím. Čtu synovy dopisy. Někdy se mi zdá, že listonoš právě mi podal dopis, a že můj milovaný František jest buď na studiích, buď v semináři nebo v Sorgendorfu na faře. Do takových přeludů upadám.“

„Upokojte se, babičko; velebný pán se modlí za nás v nebesích.“

„Jak se vede závodu?“

„Velmi dobře. Stále nové zásylky a poptávky. Tkalci nestačí pracovati. Hošek vede velmi obezřele závod, a jeho vzorky docházejí odbytu. Fabrikant se dávno vystěhoval ze Sorgendorfu, kde jeho vydřidušství odzvonili. Celé hory pracují pro nás, a dílo naše budí všeobecnou pozornosť.“

„Buď Bohu chvála, že se Františkovo a tvoje, milá dcero, záslužné dílo daří! Duch vás obou se spojil ku společné práci.“

„A nemáme-li pro sebe ze spojeni toho užitku? Aspoň to nás blaží, můžeme li pomáhati jiným.“

Mezi dětmi zatím vznikl spor, na koho se pan strýček usmívá. Chlapec tvrdil, že toliko na babičku, a děvče se přelo, že jenom na tetu Anežku se směje.

Šulinová musila vnoučata rozsouditi.

„Strýček se směje na nás všecky, neboť vidí v nebi, jak jste vy hodny, a nám jak se odkaz jeho vydařil. Je spokojen a žehná zdárnému počínání našemu.“

Genesius herec.

Legenda veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

I.

Jak příboj vln to duní u arény.
Tam muži, děti, starcové i ženy,
z jichž zraků rozkoš tupá chtivě svítí,
kol vstupu těkají jak lačné lvice,
až césar přijde, s hlukem čekajíce
v triumfu plném, kolem skrání kvítí,
až divus césar, bohy požehnaný,
tisíce lístků štědře lidu shází,
pak s třeskem cirku rozletí se brány
a jako moře, rozbijíc svou hrázi,
ten lačný lid v arénu bouřně vrazí.
Hluk řvavý zmahá již se temně v dáli.
Již césar jde! Bouř volání se blíží!
triumfu vůz tím davem jenom ztíží
ku předu v hluku, jásotu se valí;
kol něho kráčí v řadách pretorjáni.
„Evoe césar!“ Lid se k zemi sklání,
kde císař jel, zem vozy tknutou líbá
a hned se tlačí, k zemi opět shýbá,
neb štědrou césar otevřel již ruku,
tisíce lístků k zemi hlučně padá.
Hltavě lístky kdo jen mohl chytá;
již z cirku zní tisíce hudby zvuků,
císaře jásot nekonečný vítá.
V aréně místa sotva davům stačí.
Co vidět chtí? Jak krvavými spáry
křesťana lev trhaje k zemi tlačí?
Lva gladiátor kterak drtí zase?
Toť všední jejich zvědavosti dary!
Dnes nedočkavě pověst rozlehá se,
že Genesius v jednotvárnou nudu
na podivanou chystá vzácnou změnu:
že ztropí žert z proklatých Nazarénů
a komédii z jejich směšných bludů.

Ať třese cirkem řvava zvěře divá,
ať hladem zoufalá se děsně vzteká —
dnes otupěle Říman k tomu zívá,
na Genesia jak na spásu čeká,
na Genesia, herců římských krále,
arény perlu, cirku první slávu,
jak moře šum to duní, hučí v davu....

II.

Šluk ustoupil již hlubokému tichu.
Nadešla scéna. Ve tlumeném smíchu,
jenž arenou se na všech stranách množí,
tu Genesia nesou v bídném loži,
jenž tváří se, jak smrti ve zápasu —
bled leží tu, děl bys, že dokonává.
Tu, jedem přetvářky ve zraku, hlasu,
se zdvihne slabě mdlá již jeho hlava,
a herec dí: „Že pohan jsem, mě pálí
na srdci mém jak orku děsný plamen.
Již noci tři mě drtí smrti kámen
a zraky moje mdloby závoj kalí —
a dosud bídně mořím se a trápím!
Nemohu umřít! Slzou líce skrápím,
křesťanů vodou pokřtěn býti chtěje!
Až vodu tu kněz na mé skráně vleje,
až jísti budu Boží tělo Krista —
pak zase moje navrátí se zdraví —
ať přijde kněz, a s knězem exorcista!
A herec dal se ve pláč usedavý,
jak přetvářka by pravdou svatou byla,
a salva smíchu všemi třásla davy,
až arena se ve základech chvěla.
Však ještě větší smíchu bouře hřměla,
když s vodou křestní přišli herci kněží
a nemocného, jenž na loži leží,
majíce v srdci lži, posměchu hada,
se zbožným hlasem ptali, co si žádá?
„Chci křesťan být, děl herec hlasem zvučným,
ó pokřtěte mne, mužové vy svatí!
Potleskem cirku provázeni hlučným
jali se herci scénu svoji hráti.
Genesiovi vodu na skráň lili,
s posměchem slova křestní říkajíce:
„Buď věrným Kristu, jehož na kříž vbili!“
Polibek míru tiskli v jeho líce.
A herec hleděl zaníceně vzhůru,
a žárem blesků plálo jeho oko;
křest s čela zahnal těžkou smrti chmůru.
Zář nadpozemská teď jej obestřela,
své zraky upřel v modro do azuru,

a jeho bytosť blahem jen se chvěla,
neb Kristus náhlým osvítil jej bleskem.
jak Šavla kdys, kdy roucho temné noci
zázračným vzplálo nebes ohně leskem.
Lži-kněží s posměchem když herce křtili,
když k nebi hleděl, právě v onu chvíli
nad sebou uzřel nebe otevřené
andělů plné, s Kristem ve svém středu,
nad jeho hlavou zář se zlatá klene
a malé děcko, andělského vzhledu
jak vodu křestní ve své ruce drží
a z knihy černé jiné čte mu hříchy.
On neslyší, jak potlesk hojný trží,
on neslyší, jak cirkem bouří smíchy,
on slyší jen, jak anděl čte mu malý,
jak jeho rty se často rouhávaly,
jak tropil smích si z pravého vždy Boha,
křesťanů muka smíchem doprovázel,
po Kristu bláto posměchu jen házel,
jej drzou hrou svou zas křižoval znova!
On s hrůzou slyší slova andělova,
jak odhaloval srdce jeho skrejši,
jak záhyb znal i jeho nejtajnější,
hřích každý, který jako plémě hadí
mu v srdci sídlil od útlého mládí,
ten anděl četl z knihy černých listů
i poslední, jak křtu se smál a Kristu.
Pojednou anděl knihu černou chopil
a skropil vodou křestní listy její;
jakmile ji ve vodu svatou stopil,
nad padlý sníh se prázdné listy stkvějí;
a vůně jemné bílé, útlé květy
na herce hlavu s oblak dolů letí,
že stojí tu viděním zkamenělý.
Základy cirku potleskem se chvěly,
lid věnce házel na hercovy skráně,
měl pravdu za uměni lži a bludu,
jak hromu rachot tleskal cirkus v dlaně...

III.

Co v srdce jeho bylo s nebe padlo,
z diváků nikdo netuší a neví;
zas hledí jenom lačně na divadlo,
jež chtivým zrakům jeho dál se jeví.
S posměchem oblékli mu oděv bílý,
jak novokřtěncům dávat bylo zvykem.
„Křesťanů Bůh tvé duši dodej síly,
bys Krista stal se hodným učenníkem.“
A smál se tomu Římanův lid tupý.
Žoldnéři herci jako lační supi

v tom na jeviště krokem chvatným vtrhli,
na Genesia skokem lvím se vrhli:
„Ty křesťan jsi — pojď s námi před císaře!“
A herec šel — z očí mu plála záře,
již rozžal Bůh, a již lid nerozumí.
Od ucha k uchu pověst cirkem šumí,
že Genesius právě nyní chystá
tak břitkou řeč a vtipu plnou scénu,
že zničí v Římě víru v toho Krista,
jenž Bohem stal se blbých Nazarenů.
Již stojí tiše v císařově loži,
a množství v cirku ze sedadel vstává,
ke hlavě v tísni tlačí teď se hlava
zvědavost, gigant, úžasem se množí;
„Stříbrný věnec císař v dar mu podá“,
ve udivení šeptají si davy,
„a diadém na skráně jeho vstaví.“
Tu počne Genesius slavným hlasem:
„Všem přiznávám se, celý život já jsem
jen smích a žert z křesťanů sobě tropil.
Však Kristus náhlým osvítil mě bleskem
jak Šavla kdys, kdy roucho temné noci
zázračným vzplálo náhle ohně leskem.
Lži-kněží s posměchem když mě tu křtili,
já k nebi hleděl — právě v onu chvíli
nad sebou zřel jsem nebe otevřené
andělů plné — Krista měli v středu,
nad hlavou jeho zlatá zář se klene
a malé děcko, andělského vzhledu,
jak vodu křestní ve své ruce drží,
a z knihy černé jiný čte mi hříchy.
Já neslyšel jak arena zní smíchy,
jak scéna moje hlučný potlesk trží,
já slyšel jen, jak anděl četl malý,
že moje rty se často rouhávaly,
jak tropil smích jsem z pravého si Boha,
křesťanů muka smíchem doprovázel,
po Kristu bláto posměchu vždy házel,
jej drzou hrou svou křižoval zas znova.
S hrůzou jsem slyšel slova andělova,
jak odhaloval srdce mého skrejši,
jak záhyb znal i jeho nejtajnější,
hřích každý, který jako plémě hadi
mně v srdci sídlil od útlého mládí —
tu četl anděl z knihy černých listů
i poslední, jak smál jsem křtu se, Kristu.
Já zřel, jak anděl knihu černou chopil
a skropil křestní vodou listy její —
nad padlý sníh se prázdné listy stkvějí.
Ó, Kristus Bůh jest, skloňte svoji šíji!“
Tu zařval cirkus jako hádka hromů,

zasyčel lid, jak miliony zmijí;
„Hoďte jej, zrádce, lvovi v lačnou tlamu
Vyrvete jazyk, vytrhejte oči,
a živého jej uvrhněte v jámu,
ať v nebe jde, kde Krista svého zočí!“
Však Genesius klidně kynul rukou.
„Teď zřím, jak celá arena se kácí.
Mně jedno jest, kterou zahynu mukou,
jest duše věčná — trup ať vykrvácí!
Tvůj, Diokletiane, trůn se boří,
lhou vaše bohyně i vaši bozi,
křesťanů víra věčným ohněm hoří
a stráví vilné, líné bohy vaše!
Nad Římem zaplane kříž Messiáše,
v prach vaše trůny a triumfy srazí!
Jeť mučenníků krev křesťanstva símě,
nad vaším hrobem ono vznese týmě —
zmučte mě též — zde si mne máte, vrazi!“
Lid jako tygr na herce se sápe
a řve jak hrom, když láme tvrdé skály;
po diadému césar vztekem šlape,
a vztek mu oči krví rudou kalí;
do hluku lidí zvěř řve rozlícená,
jak v bouři loď aréna praská, stená,
leč Genesius stojí nepohnutý,
ač těžký řetěz poutá již jej trojí,
ač nekonečně hrozný osud, krutý
mu císař v brzkých mukách strašných strojí;
jej zítra vydá v pospas divé zvěři
a lid zve římský na tu podívanou:
leč Genesia zraky touhou planou
být mučenníkem Krista, v jehož věří!

IV.

Již Genesia ulicemi vlekou
je zmrskán, spálen, v hanbě kráčí nahý,
a krve rudé proudy na zem tekou;
leč všemi jeho zmužilými tahy
klid nadpozemský s věrou pevnou září.
Jde za ním v patách chátra tupých tváří,
jej kopá, tluče, sliny vzteku plivá,
jej nehty trhá, jako šelma divá,
a ženy zuří, jako líté feny;
leč Genesius praví s pevným klidem:
„Buď Kristus, Pán můj, věčně pochválený.“
Zas nová bouře zalomcuje lidem:
„Vyrvi mu jazyk, on se rouhá ještě!“
Kat surový mu v ústa vrazil kleště,
krvavý jazyk zdvihnul nade hlavu,
a pochvala mu zahučela v davu.

Však Genesius v této kruté muce
požehnal křížem prsa, čelo, ústa.
„On kouzla tropí — utněte mu ruce!“
zahuči Římem řvava lidu pustá.
Po malé chvíli krve rudý pramen
se řine z Genesia kusých ramen,
neb lidu vůle vyplněna katem.
Tu mučenník ve zanícení svatém,
nemoha rukou pokřižovat sebe,
zbožnými zraky hleděl v modro nebe,
kde Krista v brzku tváří v tvář měl zříti.
Vztek lidu novým přívalem se řítí:
„Vyrvete z hlavy zrádné jeho oči!“
tak velel lid — kat k němu rychle vkročí,
a v každé oko bodec tupý vžene,
příšerně hledí důlky zkrvácené.
K areně dál se hrozný pochod valil,
lid kořist měl — a s ní se nyní bavil;
sám prefekt Plautianus kráčel v čele,
by divadlo to kruté řídil celé
dle výslovného císařova přání.
Ve lidu hluk se mísí šelem řvaní.
Šest hroznych lvů z Afriky pouští žhavých,
zmučených děsným, strašně dlouhým hladem,
se řítí z mříží divě lítým vpadem,
o herce trup rvou krutými se drápy,
strašlivé zuby v tělo jeho stápí,
trhají maso, kosti zkrvavělé.
Potleskem třese divadlo se celé,
že řvaní zvěře umlká v tom hřmění;
dnes Genesius zahrál lidu scénu,
že Římané jdou z cirku spokojeni...

* * *

Cesarů palác stkvěle ozářený.
Do tiché noci bujný smích se šíří
v orgii divé mužové i ženy
s císařem pustě ve rozkoších hýří;
ozvěnou chví se daleko noc širá —
kdes pod palácem vzdech zastená tichý...
v úpění křesťan umučený zmírá.
Však v temnu katakomb též záře vzplála,
již nezahlédl vojína zrak chtivý,
podzemním Římem zní křesťanů chvála,
že v cirku vyznán Kristus věčně živý,
a Genesius s nebes na ně patří,
blažený úsměv kolem rtů mu hraje,
vždyť stejný osud brzy s ním je sbratří,
zalétnou v Krista utěšené ráje
na skráni své s korunou mučenníků...
V hlubokou noc z katakomb šerých síní
zní prosby jich a zpěvy vroucích díků...

O trestnictví.

Píše

Josef Kousal.

Dnes má již trestnictví své soustavy, svou historii a literaturu — a podati krátký obrázek fysického i psychického vnitřku moderních trestnic není věcí snadnou. Jednak jest předmět příliš obsáhlý, že věru nelze hned stanoviti, kde začíti a kde skončiti, jednak tak smutně vážný, že nedovoluje při nejlepší vůli učiniti odskok na oasu zábavných reflekcí.

Co je trest? Trest je zlo, pachateli za zločin stanovené. Stíhati zlo zlem neodporuje ani zásadám náboženským, ani pouhému pojmu o přirozeném právu člověka: ale musí se zakládati na jistém právu — buď přirozeném (ku př. rodiče — děti), neb svěřeném (učitel — představený — žák — podřízený) neb konvenienčním, jež může býti opět privátní nebo veřejné (vrchnosť — poddaní atd.) Toto poslední je rázu policejního, jedná-li se pouze o policejní přestupek, nebo kriminelního, jedná-li se o crimen — zločin.

Že stát má právo, zlo jeho morální osobě učiněné zlem stíhati, je tak patrné, jako že jednotlivci sluší moc, jistého neduhu svého se zbaviti — jeť zločin sociální nemocí.

Jiná otázka: Jak si při tom počíná, jak neduh vyléčiti hledí?! Motiv ten vytvořil celé theorie o právu trestním, jež rozděliti lze na absolutné s motivem: trestati, sobě zadost učiniti, a relativné s vyšším motivem: odstrašiti, odhroziti, předejíti, napraviti, polepšiti.

První nevidí v trestu ničeho jiného, než pouze trest — za negaci negaci; za negaci práva veřejného negaci práva soukromného. Ale tak snad trestají — aby trestali — již dnes jen na březích Zambezi neb náčelníci Hotentotů. Čím vzdělanější otec, tím jemnéji, třeba citelněji, trestá dítě své; čím výše stojí národ, resp. vládní forma jeho, tím více ethiky vystupuje i v trestnictví, aniž by se nutnosť absolutních trestů zneuznávala. Přistupuji od pojmu „trest“ k pojmu „trestní process!“ V nejstarší době, římské a řecké, nebylo, zdá se, povinností veřejných orgánů zločin odkryti, nýbrž spíš odkrytý trestati. V Řecku i Římě, jakož i ve všech antických republikách občané bděli sami nad zákony; a jako veřejní žalobníci vystupovali před soudem, po případě spravedlnosť vykonávati pomáhali — z čehož se dosud mnoho v Anglii zachovalo.

Později povstali z toho veřejně oprávnění žalobníci, naši to státní funkcionáři. Takým byl Porcius Cato ku př., Cicero a j. ne právě u lidu oblíbení muži, a jestli onen vážnosti požíval pro svou skutečnou poctivosť a nesmířitelnou zášť ku Karthagině, vynikal tento svým řečnickým talentem. Co je jeho: „Jak dlouho ještě, Katilino,“ než obžalovací řečí státního návladního v našem moderním trestním processu?

Že systém ten jen úplatnosti, vydíravosti, beztrestnostem a nespravedlnostem bránu otvíral, pochopitelno; že nejen s říší římskou až do konce se udržel, ale i do starého kanonického práva se vetřel, toť méně pochopitelno. Jediný krok k lepšímu v kanoniku

ten učiněn, že dovoleno obžalovanému týmiž zbraněmi se brániti, jakými byl napaden, čímž se processu inkvisičnímu znenáhla půda připravovala, co souboje a ordálie s rostoucím křesťanstvím mizely.

Tak zvaná Karolina, t. j. lex Carolina, uznala za dobré, obě posud existující formy, obžalovací totiž a vyšetřující, přiměřeně spojiti; ona to byla, která ku provedení důkazů jmenovala stálé písaře či aktuáry, a tím položila naší papírové éře základ. S tímto zákonem Karla V. počíná nová, utěšenější doba v trestnictví. Bez důkazů se méně odsuzovalo, a skřipec přestal býti vyšetřujícím soudcem, ač teprv koncem 18. století vymizela poslední stopa tohoto starého barbarství. Hnutí v r. 1848. učinilo veliký převrat i v trestním řízení, davši původ naší veřejné obžalobě s předchozím vyšetřováním a s následným hájením a nynějším, jedině oprávněným organům v trestním stíhání státním návladním, či královským prokurátorům, jak se původně ve Francii jmenovali.

Tolik o trestnictví jako processu, jenž zaujímá ve vědě právnické přední místo, jsa nejnesnadnější její otázkou, ano neúprosné pronásledování zločinu s jedné a svobodu státního občana s druhé strany před očima míti velí.

Nejobyčejnější prostředky, jichž od pradávna společnost lidská k potrestání bezpráví užívala, byly: tresty hrdelní, tresty na majetku, cti, právech a svobodě. V nejedné příčině souditi lze dle nich i na kulturní vývoj jednotlivých národů.

U antických národů byly nejobyčejnější tresty hrdelní, ztráta cti, majetku a práv; ztráta svobody jen potud, pokud souvisela s prodáním do otroctví, což bylo řídké, zvláště však pokud souvisela s vypovězením do ciziny, ze světového Říma do některé provincie v Malé Asii neb do Gallie. Trestnic, t. j. ústavů, kde by se obmezovala umělým zařízením vnějším svoboda jednotlivců, nebylo.

Otroci, jichž contubernia byla pravými kriminály, nebyli trestníky, nýbrž zvláštním stavem, daleko ubožejším těch, již trestáni byli tím, že nesměli patřiti na tvář caesarů augustů; byliť oni trestníky osudu. A tak se praktikovala otázka trestnická pomocí holí a peněžitých pokut bez trestnic hezky daleko do novověku, ač se přec tu i tam činí zmínka o trestnicích, jimiž se má však rozuměti ponejvíce vazba, v níž byli dlužníci od svých věřitelů držáni, dokud by nezaplatili, jak již v evangeliu čteme; teprve zmíněná Karolina pohnula ku stavbám trestnic, jenže první ústav podobný nevyrostl na půdě říše německé, nýbrž nizozemské . . . Zmínka o první trestnici Amsterdámské činí se r. 1595. A nyní to šlo rychle ku předu; vagabundáž, která, jak znatelé tvrdí, je vždy smutným výplodem dlouholetých válek, úžasně vzrostla po Německu, jež si bylo právě odbylo náboženskou válku protestantskou, a to pohnulo města německé hanzy, aby začala s káznicemi v Lübecku r. 1613. a Hamburku 1618. Již v polovici minulého století trestaly se zločiny ponejvíc ztrátou svobody, a trestnice, po případě káznice rostly jako houby po dešti. —

Ale zdaž je na tom dost, aby se trestnice pouze postavily a naplnily? Bohužel, že se původně tak soudilo. Lecjaká stará pevnost neb staré nějaké sloupení, jen když bylo hodně tmavé, proměnilo se v trestnice, do nichž se materiál vecpal, aniž se zaměstnával, aniž se naň působilo mravně. Tyto školy, v nichž se zločinům učilo a neodučívalo, nesly název trestnice, poněvadž se v nich trestalo a nic

víc; ony zdokonalovaly v neřesti, an surovec vyučoval jiné v surovosti, šibal přednášel tu o vyšším darebáctví, nemrava sprostě líčil tělesné rozkoše, a ten, kdo snad přinesl si kus citu a cti s sebou, brzy si zvykl za útěchu považovati to, co srdce i cit poskvrňuje. Jak hrůzné jsou to obrazy, jež nám krvaví romanopisci líčí o podzemních rakvích ku př. Špilberských. Jsou to tempi passati, a kdyby jen něco pravdy bylo a románovému líčení za podklad sloužilo, bylo by i to příliš hrozné.

Jak mají býti trestnice zařízeny? Aby vyhovovaly časovým poměrům a aby byly nápravnami, nikoli pelechy neřesti, jimiž by se společnost lidská sama trestala, neboť chyba v trestnictví mstí se na vládě, resp. na národu. Teprve na konci předešlého a počátku nynějšího století počalo se mluviti o trestnictví jako o vědě státní, a v trestníku zřeli nejen zločince, ale i člověka. Rozhodný obrat, jak o theoretickém trestnictví řečeno bylo, způsobil rok 1848., kdy prava osobní byla uznána, politické i občanské výsady všem údům státu společnými se staly, přednosti stavu odpadly, tělesné tresty se zrušily, a zločin na společnosti lidské spáchaný považován za dosti trestaný, když zločinci se jeho občanská práva a osobní svoboda na čas vzala. Ale přechod byl přece jen zcela ponenáhlý: zločinci bylo snášeti, alespoň když přišel a odcházel, tělesný trest holí, aby věděl, kam přišel a odkud odcházel.

Mocný proud však, jenž valil se z Ameriky, Anglie, Švédska a Francie, kde právě v těchto dobách byla otázka trestnická jak v literatuře, tak v parlamentě a ve spolkovém životě na denním programu, zatlačil i poslední zbytky barbarismu středověkého. V Badensku padly r. 1831., v Rakousku, jak známo, 1867. poslední okovy. A abych historii trestnictví doplnil, podotýkám ještě, než k systémům přikročím, že ač initiativa k modernímu trestnictví vyšla z Ameriky, přece dnes na tomto poli největších úspěchů se dodělal národ švédský, a po něm teprv Anglie, Amerika, Francie, Španělsko, Italie, a Rakousko atd. Nejbídnější je trestnictví ruské, kde platí, zvlášť o politických vězních, zásada: „Život nepřítele carova nemůže poddaným býti drahým“. Co v románech čteme, to vypravují ti řídcí smrtelníci, jimž se podařilo z ruské vyšetřovací vazby uniknouti. Zpráv těch je ovšem málo, poněvadž pramálo je těch, kteří prý nekončí šílenstvím neb sebevraždou. Mladík stane se v ruském vězení starcem, vlastně mrtvolou za živa páchnoucí a sotva se vlekoucí. Zdaž a jakou měrou to o jiných, než politických vězních platí, nevím, podotýkaje pouze, že zprávám těm, jež mám z pruského parlamentárního rokování, sám zúplna nevěřím, poněvadž je to pramen málo spolehlivý. Buďme však upřímní a řekněme si, že mnoho je shnilého v absolutismu ruském, a že dle všeho trestnictví v Rusku a Řecku na nejnižším stupni. Že z toho, co který stát koná pro trestnictví, souditi lze na kulturní výši národů, to tuším patrno, ač i tu na jeden úkaz, od naší zásady se odchylující, poukázati si dovoluji. Studený Balt omývá zemi chudou plodinami, chudší krásami přírodními a zeměpisnou rozsáhlostí, a přece obývá v zemi té národ duchaplný, ku kteremuž zvláštní úctu chovám od té doby, kdy jsem trestnická dáta země té podrobně prostudoval. Čím je Švédsko dnes na poli industrie, nepotřebuji se zmiňovati, ale co činí malý národ švédský pro svou bezpečnost, to zamlčeti nemohu. Byloť Švédsko

před víc než 40 lety nejzanedbanější zemí, kde zločinství a tuláctví bujelo jako hloží. To však přivedlo muže jednoho a za ním celý národ k poznání. Mužem tím byl princ Oskar, jenž sepsal knihu, která otevřela oči celému Švédsku. „Tresty a trestnice“ jest titul knihy té, a obsah její samá takřka pravidla, kterak by možno bylo zločinům předejíti. Jen odstraněním příčin a příležitostí, jen pěstováním náboženského citu v lidu: rozumu, lásky ku práci, jen mravným znovuzrozením kyne jitřenka nápravy! Tak princ Oskar! Ovšem měl jen ještě přidati a materielní i morální pomocí zbloudilým a potřebným a zvlášť propuštěným trestníkům.

Švédsko má vládu, která pilně pracuje čtyřicet let na zhojení sociálního neduhu, zločinství, ono má lid, jenž blahé účinky práce té uznává a vládu podporuje. Nepotřebuji více říci, nežli že vláda Švédská při 100 millionech státního budgetu darovala pouze spolkům pro propuštěné trestníky padesát tisíc. Francie dala též dosti, ale přece méně než Švédsko, a státní budget Francouzka obnáší 3 miliardy. Jeť Švéd pro vše krásné a vznešené vnímavý, jeť spravedlivý, pilný, práva a pravdy milovný. A třeba trochu v jednání i konání zdlouhavý, za to zas velkomyslný a věrný, zvláště věrný víře předků svých, což se bohužel o národech ostatních tak naprosto říci nedá. Náboženství dalo Švédsku národní ráz; ve Švédsku není nevěrců, není laxistů a náboženských liberálů; ale ve Švédsku není též zločinců, leda těch, jež plodí život a každá doba bez ohledu na sociální a náboženské poměry. Kdyby nebyli lepšími, zvolal bych: „Švédové jsou Francouzi severní Evropy!“ A žádný z národů europských nemusil by se styděti za název Švédů střední neb jižní Evropy! Nejen však mnou velebené Švédsko, dnes veškeré státy závodí ve snaze, nahraditi na poli trestnickém, co předešlé věky zanedbaly; a jestli přece ozve se dosud otázka: „Jak to tedy, že zločinců přes veškeré ty oběti státu stále přece jen přibývá?“ — třeba jest ukázati k některým závažným okolnostem. Jest to předně úžasně rostoucí populace, a za druhé související s ní hrozná záplava tuláctví, jež se spíše fedruje, než aby se proti němu bojovalo, za třetí jest to alkoholismus, pravý výmysl pekla a posléze šířící se nevěra, vrcholící v indifferentismu, neřkuli v čirém, materialismu.

Přicházím k systémům nebo soustavám, jež se v oboru trestní exekutivy vyvinuly. Jsou hlavně dva, z nichž povstaly během času ještě některé jiné.

Jsou to t. zv. společná vazba a základ dnešního trestnictví, samovazba. Je známo, že vlády předešlých věků tuze málo věnovaly na zájmy vnitřního vývoje národů. Tak bylo se školami, jimž národové sami dali teprve to, co jim patří, když rozhodné spoluakce při sebesprávě se domohli; tak bylo i v trestnictví. Tento hřích, neboli lépe, tento zvyk lakomce podržely evropské státy hezky daleko do našeho století, neboť kdyby byly chtěly radikálně pomoci a nespořiti, nebyly by ani počaly stavěti společné vazby pro trestníky, a byly by ihned zařídily vše ku samovazbě.

Cela je pro trestníka nutná, a co je nutné, na to musí stát míti peněz.

Co je společná vazba, nebudu vysvětlovati, neboť slovo vysvětluje samo význam. Samozřejmo, že kde společná vazba existuje, nenacpe se materiál do světnic jako v kasárnách, nýbrž rozdělí se na

jisté třídy, buď dle druhů zločinů, neb dle vzdělání, stáří, zdraví, ale hlavně t. zv. recidivity, zpětilosti. To je však to jediné, co má systém tento pro sebe, neboť by jinak, an takto nestojí za mnoho, nestál pak za nic. Dosti se o tom hezky píše, referuje atd., ale v praxi toho s výsledkem užiti nelze, neboť nedá se s tím dobře manipulovati, t. j. nedá se určiti známka či pravá míra, dle níž by se dal material nejprospěšněji rozděliti. Systém ten v Evropě již málo sám o sobě existuje, nanejvýš ženské trestnice se ho drží. Zmíniti se ještě musím, že systém ten došel zdokonalení tam, kde trvá společná vazba jen po čas práce, při níž přísné ticho jest zachovávati, prázdné chvíle pak a noční odpočinek v samovazbě tráviti, jednoho každého nutí.

Mlčení je zde cílem. Lidé se shromažďují jen jako fysické bytosti ku práci, morálnímu pak styku, vlastně nemorálnímu, se překáží.

Na chyby systému toho dovolím si upozorniti, až jej přirovnám k samovazbě.

Mnohem lepší, ano jedině dobrým je a zůstane pro všecky věky, i kdyby tisíce let věky ty trvaly, systém samovazební, neboť jiný nemůže býti základem trestní exekutivy. Cela je vynálezem zámořským; byloť jí již v letech dvacátých užíváno v Pensylvanii, odtud též systém pensylvánský, jenž předpisoval přísné oddělení nejen při práci a odpočinku, ale i v kostele a na procházce tak absolutně, že zavedl užívání mask, aby i pohled zamezil. To zdá se mi býti příliš, krátce řečeno, nepraktické; jeť věcí dokázanou, že čím více jeden druhému v trestnici je cizím, tím víc prostředků hledá poznati svého souseda pokyny, tváří, klepáním, či t. zv. telegrafováním, jak tomu trestníci říkají. Člověk tak na samotu odkázaný musí se státi švindlířem, úlohou však disciplíny domácí je, překážeti mu v tom a prostředky k tomu odstraniti.

Ať si mají svobodný rozhled, ať si na sebe již vidí na procházce a v kostele, jen když se hledí k tomu, aby patřičná distanc se zachovávala, a každý sebe menší projev sdílnosti neb citů se pozoroval a přísně trestal. V celi ovšem s ním nikdo nemůže stále býti, aniž okénkem tajným stále pozorovati, a proto vytvořila vynalézavosť samovazebníků jistá znaminka, jež postačí k nejdůležitějšímu porozumění si. Ve většině rakouských trestnic a ovšem i jinde v Evropě je vládnoucím zmírněný či moderní samovazební systém, zdokonalený systémem kompensačním, irským, jenž považuje odměnu za práci za hlavní prostředek rozluštění trestnické otázky a trestníka k tomu vede, aby v práci mu vykázané viděl též svůj vlastní prospěch. Takým způsobem upraveny byly dle možnosti trestnice: v Praze, Kartouzích, Marburgu, Steinu, Mírově, Karlově, hlavně ze základu nové v Stanislavi a Plzni.

Že v ohledu bezpečnosti a mravnosti jsme neučinili s novými a v nových trestnicích pokroku k lepšímu, naopak že cifry zločinství ve všech oborech a stavech velice vystouply, jest pravda; nesmíme však mysliti, že předešlé věky o zločinech nic nevěděly, jak se nám o tom v novinách někdy píše. Zločinství je tak staré, jak společnosť lidská, a již první kniha Mojžíšova vypravuje o bratrovraždě, o rušení náboženství a uražení Veličenstva Božího. Nejsem velikým přítelem statistik, poněvadž se z nich dá dle potřeby i opak faktického stavu věcí dokázati, tolik však důležitosti jim přece připouštím, že dovedou udati aspoň přibližný stav, a že s nimi přestalo

staré koutkování a utajování mnohých neblahých poměrů, jakoby tyto neměly, by mysl se nejitřila, podléhati veřejné kritice celého občanstva. Cifra zločinů je dnes velká, to nám nemohou zapříti naše evropské statistiky; jak velká byla dřív, o tom tehdejší zprávy mlčí. Statistiky trestnické udávají nejen povšechný stav věcí, ony zpravují nás o příčinách a kořenech zločinství, ony ukazují v cifrách tak zv. zpětilosti cestu, na které by se otázka o trestní exekutivě nejlíp rozřešiti dala, by zločinství kleslo, a pravé, nefalešné humanitě v duchu našeho století průchod se zjednal.

Moderní zmírněný samovazební systém jest aktivní; on nečiní z trestníka mrtvý předmět, jenž by neměl pražádných práv na svou existenci, pražádného ani toho nejmenšího projevu svobodné vůle; on dává příležitosť svobodné vůle v oboru práva a dobra užiti a spolu pracovati nejen na své nápravě, nýbrž i na svém zdokonalení a materielním přilepšení, neboť pracuje-li kdo více, má býti odměněn více, a to nejen ve světě, nýbrž i v kriminále, sic pozbude práce zájmu, ana bude pouze trestem a nikoli též zaměstnáním.

Ostatně nemůže býti způsob zaměstnání, ráz discipliny atd., stejný ve všech trestnicích i dle jednoho systému zařízených. Záleží na poměrech národních, politických, socialních, jež určují trestnicím i směr. V Capodistrii je ku př. zařízená trestnice dle téhož systemu jako v Plzni a s těmiže domácími předpisy, a přec vyžaduje se tam jiných opatření, jiného vedení, jiné praxe, neboť material je jiný. Nehostí zajisté trestnice ta tak ohromné procento zlodějů, podvodníků, vagabundů a lidí bez zaměstnání, jako trestnice ku př. naše české, za to procento vrahů a odsouzenců pro poškození na těle je tam daleko vyšší. Co je Italovi neb Dalmatinci smrtelné píchnutí nožem? Něco podobného je tam na denním pořádku. Horkokrevný Ital nebo jižní Sláv nesnesl by samovazbu tak přísnou, jaké se jest tišším, chladnějším seveřanu podrobiti ku př. ve Švédsku, Německu nebo i u nás.

Měšťák, nebo-li lépe řečeno světák, jenž strávil život v kavárnách a na hlučných ulicích, bude jinak trestán samovazbou a vazbou vůbec, nežli člověk z vesnice neb ze samoty. Trestník s jakýmsi vzděláním, jenž dovede žíti život duchovní, bude se zcela jinak chovati v samovazbě než cikán, jehož jediným a nejdražším majetkem jest svoboda. A proto nejvíc simulantů je mezi cikány, a největší procento skutečnou psychosí trpících tvoří lidé z měst, kteří hodně světa užívali aneb již dosyta užili. Nejlepší prostředek na simulanty je tak zv. kazajka, v níž za čtvrť hodiny a nejdéle za půl hodiny se objeví každý, jakým je. Je to jediný barbarský prostředek v nynějších trestnicích, avšak nevyhnutelný, neboť by se úřednictvo stalo předmětem šalby a klamu, a soud se svými zákony illusorním. Ostatně to trvává dlouho, než se k tomuto poslednímu prostředku přikročí, ani tací kejklíři si to na cestě do korrekce rozmyslí.

Sanguinik ve vazbě prosí, pláče, nadává, proklíná, cholerik hrozí vraždou a zuří způsobem nejděsnějším, jejž nelze vysloviti a vypsati; flegma konečně ani otázkám neodpovídá, jen oko jeho prozrazuje zapřísáhlou zášť a vnitřní boj proti celému světu, tajemnou bouři v ňadrech, jež buď v šílenství změniti se může neb smrtící zbraň do rukou mu vtisknouti.

Člověk, jenž má v těle kus studu a cti, pravidelně prosívá sám

za samovazbu, poněvadž jsa se svým bolem sám pro se uzavřen, nemusí se báti, že se stane ku svému neštěstí ještě terčem lidí zlotřilých, kteří brzy všecky jeho slabé stránky poznají, a chtěl-li by dělati o trochu lepšího než oni jsou, zajisté přičiní se, aby upadl do disciplinárního trestu. Kde jest více lidem za stejným cílem společně bydleti, tam si musí každý jednotlivec mnoho dát líbiti; jak to vypadá ve trestnici v tak zvané společné vazbě, kam přicházejí lidé již vícekrát trestaní, od nichž nelze ničeho již čekati, to si může každý pomysliti! Lidé s dobrou jiskrou citu v hrudi říkávají: „V té celi to bylo tuze smutné, ale tady je to ještě horší, neboť člověk v samotě mohl aspoň sám k sobě mluviti, ale zde nelze. Tady lépe ani nemluviti, ale nemluví-li člověk, je ještě hůř, neboť pak je špiclem a furiantem.“ Že samovazba je nejlehčím prostředkem exekutivy trestnické, toť dnes nade všechnu pochybnost dokázáno a všeobecně uznáno a psychologicky vysvětlitelno.

Jako mnich sedí trestanec při své práci, holými jen zdmi od celého světa oddělen; okno vysoko, i pohled do přírody zabráněn. Moucha, jež chtějíc uniknouti paprskům slunečním, zabloudí v celu jeho, je mu hotovou událostí. Jediné, co ho zaměstnávati a smutné, neli zoufalé myšlénky zaplašovati může, je práce. Zdaž mu je zaměstnáním či břemenem, závisí v první řadě od něho, avšak i od způsobu práce vzhledem k dosavádnímu zaměstnání a zručnosti jednoho každého. Avšak přijdou svátky, kdy se nepracuje; je mnoho černých hodinek před spaním, kdy celá minulost táhne se jako černé chmury pamětí. Duše trestníka v samovazbě je camera obscura, v níž dávno uplynulé, dávno zapomenuté obrazy mlhové se vybavují na práh vědomí. Vzpomínka za vzpomínkou se vynořuje jako stíny první noci a hrají v tom srdci ve všech tonech od nejsprostšího egoismu počínaje až v jemně probuzený cit. Neklesl-li zločinec tak hluboko, že ani vlastní svědomí mu již výčitek nečiní, pak je cela jediným prostředkem, jediným prknem po ztroskotání lodi; ale kde špatné idee a ničemné názory o životě se člověkem srostly, tam je i samovazba bezmocnou. „In der Gewohnheit beruht das ganze Behagen des Menschen“, povídá první německý básník. Necituji rád, avšak vzpomínám si přec na slova jednoho mladíka, jenž po odbytém druhém trestu odcházeje, ke mně pravil: „Patrně chtějí tady v celi člověka polepšiti, a nebylo by to tak nemožné, kdyby hned po prvním trestu se ho ujali a nedávali ho do společností jiných, stokrát horších, po čas vyšetřovací vazby; ale vícekrát trestaný není dobrodiní, jež se mu v celi podává, hoden.“

Ten však byl toho dobrodiní hoden, neboť již rok slouží u rolníka, a to k největší spokojenosti; kdyby byla cela naň po druhé dobře nepůsobila, rok by to jistě nevydržel. Je k tomu třeba zkušenosti veliké a dlouholeté, aby mohl někdo jen přibližně říci za zády odcházejícího trestance: „Tohoto víckrát v domě tomto neuvidím“. Široko daleko známý prohnaností svou pokoutní advokát a dříč lidí byl dvacet měsíců v celi; svým chováním, pílí, zdvořilostí a svými na pohled upřímnými sliby dobyl si pověsti trestníka vzorného a dnes sedí opět. Nedávno odešel z trestnice mladý, hezký muž po prvém trestu pro podvod, a nikomu nenapadlo nedůvěřovati mu, a přec jen osm dní požíval svobody; při krádeži bodnul nožem služku, která volala o pomoc. To jsou ovšem případy řídké, a bylo by to též smutné,

aby se něco podobného několikrát do roka ve statusu jedné trestnice opakovalo. To by moderní trestnictví nestálo za nic. Případy ty uvádím jen proto, bych ukázal, jak obtížno prozkoumati trestníka a samovazebníka zvlášť, poněvadž cela k passivnému chování donucuje a nedovoluje ani nejmenšího hnutí svobodné vůle pod přísným, železným domácím řádem. A proto u chlapců patnáctiletých bych neschvaloval celu, poněvadž se dává takovému málo příležitosti k svobodnému chování a k otevření svého vnitřního stavu, a ovšem i k poznání jeho duševních potřeb, jež jsou větší než u jiných. Zároveň bych byl proti tomu, o čem na sjezdu úředníků trestnických rak. i něm. v r. 1883. se rokovalo, aby totiž na cit samovazebníka působilo se tím, by mu byl ptáček neb květinky popřány. Trestnice jsou rozkřičeny svou humanitou; jiného trestu není, než ztráty svobody, nechť jej cítí.

Ačkoli však trestník v samovazbě důvodům z rozumu a dojmům citovým je přístupnějším a k lítosti spíše pohnouti se dá, než trestanec ze společné vazby, má přec i cela stinné stránky, jež však ani z daleka nemluví pro společnou vazbu. Stinné stránky samovazby záleží v tom, že v ní ubývá sil duševních i tělesných více, než jinde, a že jestli ne psychosis úplná, aspoň jakási buď otupělosť ovšem počasná, neb s druhé strany nápadná rozčílenosť se pozoruje u těch, kteří celu opouštějí.

A nyní, kdy o těchto dvou systémech aspoň nejdůležitější zmíněno bylo, chci zmíniti se o výtkách, jež se s moderním trestnictvím spojují. „Paláce pro kriminálníky“, toť nejčastější floskule.

Je pravda: luxuriesní comfort některých trestnic stál tolik, že se může směle říci: „v nich trestník víc probydlí než projí“. Avšak nedivme se! Žijeme v době vynálezů; architekti chtěli zkusiti, jak se nejnovější výzkumy a aparáty ventilační, kanalisační, vodovody a vytápění nejnovější osvědčí, a udělali zkoušku první na budovách, jež staví bohatý erár; lékaři hnali a ženou své požadavky, ovšem se svého stanoviska mají pravdu, kam vůbec možno; znalci trestnictví, úředníci chtěli míti pohodlné místnosti k vykonávání svého úřadu a k snažšímu udržení domácí disciplíny, a tak každý něco. V nejnovější době však se poznalo, že to vše jde laciněji, aniž by se zásady samovazebního systému porušily, aniž by se od moderních požadavků upustilo. Tak abych dal příklad, vystaven byl takový „palác“ pro pět set vězňů v Německu za $1^1/_2$ milionu; jiná budova stejné façony a stejně veliká stála o něco později jen 900.000 zl.

Kde tolik lidí pohromadě je, tam musí býti řádně postaráno o požadavky zdravotní vědy, o kanalisaci, ventilaci, topení a hlavně o dobrou vodu, nemá-li dům ten býti velkou nemocnicí a útulkem nakažlivých nemocí, nýbrž pracovnou a skutečným obydlím nejen zločinců uvězněných, ale i těch, kteří jsou za nevelkou odměnu dobrovolnými trestníky trestníků, totiž stráže a po případě i úřednictva. Není ani jednoho opatření, o němž by se dalo říci: „to je zbytečné, to nemusilo býti“; nanejvýš může se souditi takto: „nemusilo by to býti snad právě takové, mohlo se to snad v pozdější době koupiti laciněji a lepší“. Pak by se vůbec nesmělo stavěti. Že ty paláce přec jsou k něčemu dobré, to dokazují statistická data lékařů trestnických

Co se tedy těch paláců týká, kalkuluje právník a odborník takto:

1. Stát musí se starati o tělesné zdraví těch, jež ze své moci svobody osobní zbavil. A proto musí se postarat o zdravé místo, o dostatek pitné vody, o náležitou ventilaci, neškodné topení a kanalisaci, o přiměřené šatstvo, stravu a nemocnici.

2. Stát musí bdíti nad disciplinou a pořádkem v takovém domě. Nesmí z té příčiny scházeti v tom hodinovém stroji, jenž takovou massu lidí rozličných povah ovládati musí, a to nejen ve dne, ale i v noci, nejen skutky, ale i myšlénky, ani toho nejmenšího kolečka, má-li stroj nejen jíti, ale dobře jíti. Zpozorovati a napraviti ihned chybu ve stroji, a to nejen velkou, ale i tu nejmenší, je povinností personálu, jenž sám musí býti povinností těžké a zodpovědné úlohy své si vědom a k tomu míti prostředky, v první řadě budovu k cíli tomu prakticky zařízenou a postavenou.

3. Stát se musí starati o zaměstnání, neboť platí-li: „zahálka počátek vší nepravosti“, platí to o trestníku zvlášť. Ježto zásadou moderního trestnictví jest ne využitkovati sil, nýbrž ve práci viděti pouze, ovšem že první disciplinární prostředek, musí se práce rozděliti dle schopností, zdraví, dřívějšího zaměstnání a náklonnosti, jíž každý přibylý výrazu dáti může. Ethický motiv nechť má i v této příčině převahu nad materielním; trestnice ať je dílnou a ne lidomornou.

4. Stát musí míti i náboženské a duševní vzdělání trestníků na paměti a starati se nejen o nutný k tomu personál, ale i o místnosti, jež by byly tak zařízeny, by domácí disciplinu nerušily, nýbrž podporovaly. Poněvadž pořádek a čistota působí i na morální vývoj člověka, buď pořádek a čistota v kriminále vzornou, a k dosažení toho buďte nutná opatření učiněna.

A poněvadž jsem již v námitkách, chci odpovědíti ještě na jiné dvě. Je pravda, ze částka circa 136 zl., kterou stojí jeden trestník erár, je poměrně vysoká, avšak kdo může za to? Jestli ne společnost lidská sama, tedy stát jen malou měrou, a to tak dalece, pokud totiž chybuje snad v organisaci trestnic samých. Avšak ani společnosti lidské nelze přičísti všecku vinu, vždyť zločinství bylo vždy a bude nezhojitelným neduhem na zdravém těle lidské společnosti, jako války nutným zlem. Mimo to kolik individuí nanejvýš nebezpečných majetku, cti, tělesné bezpečnosti, autoritě božské i lidské činí se aspoň na čas v kriminále neškodnými! Je to ovšem trochu divná kalkulace a vzbuzuje snad úsměv na rtech čtenáře, avšak není tomu jinak. Vždyť si tak mnohé obce pomáhají, zapomínajíce, že momentánně prospěvše sobě, spáchaly neodpustitelnou křivdu celku! „Však my tě tu dlouho nebudem míti, my tě zas pošlem tam, odkud's přišel,“ říkává mnohý p. představený vystouplému trestníku, jenž maje t. zv. policejní dohlídku a nemoha se z té příčiny ze své obce hnouti, k němu přijde a žádá za práci, není-li té, za kus chleba, dokud se práce neotevře.

A nejen páni představení, ale i ředitelé továren a rozsáhlých industrialních závodů a pracoven, kteří umějí snad deklamovati proti vagabundáži, rostoucímu zločinství, proti státu, jenž ničeho v té příčině nečiní atd., nejednají lépe. Čtyři hoši, od 16—18 let, dopustili se nemravného zločinu a potrestáni byli žalářem 16 až 18 měsíčním. Nejsou tu vinni pouze mladí zločincové: špatné vychování, špatný příklad a příležitosť. A kdo je povinen dávati dobrý příklad a špatné

příležitosti pracujícímu lidu pečlivě odstraňovati? Páni ředitelé. Ale jak jest tomu, když se to neděje. a když ředitel tovární dovoluje pracovati děvčeti i v noci pohromadě s výrostky? Nezmiňoval bych se o té věci — ale dva z těchto mladíků přišli po odbytém trestu plačky do trestnice se žádostí za dobré vysvědčení, poněvadž pan ředitel je odbyl: „nedostanete práci, byli jste mezi špatnými lidmi". Hoši ti byli zcela zachovalí až na zločin, za nějž dosti pykali, ukázali nejlepší vůli se polepšiti, a pisatel je přesvědčen, že se nikdy již ničeho podobného nedopustí. Ale je to jisto, že se nedopustí ku př. krádeže, podvodu, a pod., až půjdou hledat práce, žádné nenajdou, a až je budou lidé odháněti: „Nedostanete nic — byli jste v kriminále?

Že prý se mají trestníci tuze dobře, lépe jistě než chudí tkadlci v Krkonoších nebo krajkáři v Rudohoří. Doznávám přímo, že jsem, procházeje nemocnici za svým povoláním, nejednou z počátku se pozastavil, vida u těžce nemocných červené víno, pečeně s kompoty a poznávaje, že ještě krom toho vyhovuje se přání jednotlivců v jistých případech. Vzpomínal jsem si: Jakou radosť způsobí kněz neb jiný, zanechá-li nemocnému chudému několik desetníků na trochu hovězí polévky! Mimovolně vybaví se člověku obraz, jejž tak často zříti v životě. Muž na chudém loži těžce nemocen, čtyři, pět dětiček kolem něho, a žena přinášející drobet vyžebrané polévky a podávající ji nemocnému, jenž neví, má-li sám jí požiti či dáti ji těm maličkým, které jako písklátka očičkama po ní šilhají. Toť drastický obraz, jenž s malými odstíny jest vystaven den co den po venkově i ve velkých městech. Kdo sám vícekrát tvořil k obrazu tomu pozadí, jako lékař a kněz, ten věru se srdcem korou ledovou obrostlým procházeti bude nemocnici moderních trestnic.

Tam v studeném potu strádá poctivý otec, jehož bolesti duševní z pohledu na opuštěnou rodinu daleko větší jsou bolestí tělesných, a když přijde těšitel kněz, žehná uprostřed svých muk každému kroku jeho, jsa hotov nejen srdce, ale celou duši svou mu otevříti a odporučiti svému Bohu; zde zločinec, jenž mohl předvídati, že umře v kriminále, jestli na cestě neřestí setrvá, člověk bez rodiny, pravidelně beze známých, jenž třeba vlezl do místa hanby, aby měl kde zemříti — a člověk ten odvrací svou tvář, obrací se celým tělem, by přicházejícího kněze nemusil viděti, nadávky na nepořádek, špatnou stravu a tyrany, kteří ani s nemocným člověkem útrpnosti nemají, ozývají se místo modlitby a díkůčinění z jeho úst. Toť věru veliký kontrast v životě, stojící za přemýšlení! Jsem kněz a budu snad umírati cizí mezi cizími, a proto nebojím se, že se prohřeším, když zvolám: Kéž bych umíral v ohledu tělesném tak opatřen a obsloužen, jako zločinec v kriminále. Avšak nemocný je nemocný a nemůže býti v takovém domě jinak.

Co se ostatního, zdravého a pracujícího materiálu týká, tu se dá na slova: „mají se tam dobře" odvětiti nejlépe otázkou: „kolik jich stloustlo v kriminále?" To jediné, oč má trestník více než chudý tkadlec ku př. v Šumavě, je čistota a pořádek života, jenž musí býti vzorným, neboť je to v kriminále, v domě, kde lidé, kteří o čistotě a pořádku nikdy neslyšeli, se mu učiti musí, mají-li dojíti k vědomí, oč je člověk víc než zvíře a ovšem i k žádoucí nápravě života, jež musí býti prvním cílem trestnické otázky.

Co se stravy týče, trestník má sice ve čtvrtek a v neděli svůj

kousek masa, na nějž se chudý člověk ani o posvícení nezmůže, avšak ostatní strava, ač snad čistší, nesestává z důkladnějších součástek, než strava chuďasa na svobodě.

Co svět světem stojí a státi bude, nepodařilo se to a nezdaří nikomu, aby chudý člověk, jenž se pohybuje a pracuje a tudíž toho ani nepotřebuje, měl tutéž vydatnou stravu, jako ten, kdo pracuje hlavou, aneb za koho pracoval tatík, jako se to nepodařilo onomu francouzskému králi, jenž chtěl tak povznésti blahobyt země, aby každý Francouz, jak ráno vstane, měl svého kapounka.

Pokrmu není mnoho, za to se však hledí, aby byl zážívnějším, omastkem lehčeji strávitelným, aby byl k udržení tělesného zdraví postačitelným. Scrofulosis, jež ve všech trestnicích zuří, je zjevem a důkazem nedostatečného pohybu a skrovné potravy, tak že kdyby se zhoršila strava v trestnicích, musila by novota taková míti nutné smutný následek, že by dílem úmrtnost stoupla, dílem že zdravotní stav vystouplých trestníků vyžadoval by zaopatření se strany obcí většího, než je tomu dnes, neboť vracela by se domů při poloviče zdravých pracovníků druhá polovina lidí sešlých, samých kandidátů pro nemocnice okresní na útraty dotýčných obcí.

Že tato dosti dobrá a postačitelná strava hlavně je to, která vede t. zv. vrátily, čili zpětilé po několikanedělní svobodě zpět do trestnice, to je jisté, a proto první a poslední hrubá chyba moderního evropského trestnictví je: stejná disciplinární exekutiva pro všecky, jak pro sešedivělého zloděje, jenž krade s myšlénkou: „povede-li se, povede, nepovede-li, nepovede, přijdu do kriminálu“, tak pro mladíka po prvé trestaného, jenž v podnapilém stavu, ku př. o muzice dopustil se těžkého poškození na těle.

Vládní oekonomie tomu ovšem nedovoluje ku př. dnes, při všeobecné hospodařské krisi, avšak mělo se na to pomysliti dřív, a mohly býti z větší trestnice dvě menší za stejný neb málo větší peníz, a to samovazební s mírnější disciplinou pro lidi poprvé trestané a rovněž přísná samovazební s připojenou ostrou společnou vazbou pro zpětilé zloděje výhradně. Takto však jsou všickni stejné trestáni, a to ztrátou svobody, která pro mnohého vyvrhele společnosti lidské ani žádné ceny nemá a která se mu i částečně nahražuje dle předpisu, že taký nenapravitelný má se dáti do společné vazby, an za samovazbu nestojí. Ve Švédsku ku př. jsou učiněny rozdíly dle stáří; tam existují dnes trestnice pro mladíky, pro muže a pro starce, jež jsou prý více špitály.

Na staré zloděje ze řemesla nemáme přísných domů, a to je to, co bych si přál, kdybych vůbec mohl si v tom ohledu něčeho přáti. Na starého zloděje a jeho mladšího bratra, nebezpečného, drzého vagabunda, patří hůl uchystaná pro onoho v trestnici, pro tohoto v káznici. Starý zloděj ze řemesla je individuum, jež tak hluboko kleslo, že zločin svůj ani za zločin nepovažuje a po řádném uvážení následků provádí; starý zloděj je hotový sociální demokrat, jenž nejsa v žádném tajném spolku a nevěda ani o něm, vyrostl bez učení, z pudu a z nutnosti osudu na sociálního demokrata od píky, provádí zásadu svou, jíž jiní statky i životy po dlouhém přemýšlení obětují, hned při každé příležitosti a na svou pěst, nebo nanejvýš

se dvěma, třemi kamarády, jichž má z potulného svého života a z dlouholetého pobytu v kriminále všude dosti; musí-li však někoho již ku pomoci k odvážnější krádeži vzíti, vybírá si pravidelně hloupějšího, aby to mohl na něj strčiti. Zloděj ze řemesla poznává neznámého kamaráda daleko lépe, než obyčejní lidé kollegy své v úřadě neb v zaměstnání, vůbec buď již od oka, nebo z jistých znamení, podobných ku př. zednářskému kladení příboru u stolu. Jako sociální demokrat dynamitard jistou školu prodělati musí, než dostane „za vyučenou“, nabývá zlodějský socialní demokrat prvního i posledního vzdělání ve škole života, v níž nedostatek vzdělání vůbec a náboženského zvlášť s potulným životem a špatným příkladem byly jedinými jeho učebnými prostředky. Co je poctivému člověku práce, řemeslo, to je zloději ze řemesla jeho umění, jež srostlo s ním tak, že, postavte ho v blahobyt, kde ničeho pracovati nebude museti, dopustí se první den krádeže ze zvyku jako straka; neboť jsou lidé, jimž, ač zloději nejsou, krádež jest nemocí.

Takovýto zloděj ze zvyku chová se velmi dobře v trestnici, neboť je přesvědčen, že do takové moderní trestnice nepatří; on se modlí, přijímá často svátosti, touží po svobodě, slibuje nápravu, aniž by s touto začal a oné kdy vážiti si dovedl. O něm platí, že cesta jeho do kriminálu je samými dobrými předsevzetími vydlážděna. Aneb co sv. Augustín píše: „V neštěstí vyznáváme zločiny své, ale po něm zapomínáme, co jsme oplakávali. Jestli metly své proti nám, Pane, pozdvihuješ, slibujem nápravu, klesne-li v milosrdnosti rámě Tvé, nechováme všeho, co jsme slibovali.“ Přece však nelze naprosto slov těch užiti o zloději ze zvyku, neboť ve slovech sv. Augustina zobrazena je křehkosť lidská vůbec, která jest i v srdci lotra momentánních dojmů schopna, kdežto zloděj ze zvyku, když slibuje, v duchu se směje a si myslí: „To jsem ho napálil!“

Promluvím nyní o školním vyučování. V žádné moderní trestnici nechybí škola, a to dvojtřídní oddělení jak pro Čechy tak pro Němce. Ke zkouškám v prosinci a červenci bývají zváni školní inspektoři.

Že je výsledek u mnohého žáka překvapující, nepřeháním a uvádím to na důkaz tvrzení svého, že na školu má pouze mladší materiál do 36 let nároky, úplně aneb aspoň dosti ještě zachovalý, jenž odbývaje si trest svůj nejvíce o samovazbě, má i času, i chuti, an nikým není vytrhován, pracovati o úkolech svých, ano i vedle toho vypůjčenými knihami z domácí bibliotheky mezery ve vzdělání svém vyplniti.

To se rozumí, že ne tak pěstování paměti, vštípení jistých vědomostí, za cíl vyučování se považuje, jako šlechtění srdce, smyslu pro právo a pravdu a vědomí o svém lidském důstojenství. Podaří-li se osvícenému, humannímu učiteli vzbuditi tyto city v tom neb onom, stvoří z něho snadno nového, vnitřního člověka. Vyučování náboženské musí se díti ve formě vyšší katechese, morálka musí míti převahu nad dogmatikou, a drastické příklady, obrazy a podobenství z praktického života jsou účinnějšími než příklady ze sv. pisma, vznešené paraboly božského Mistra vyjímaje.

Škola je dobrodiním, za něž prosí, v kom trochu smyslu posud, za něž děkuje, kdo dobrodiní toho požíval; jen zvrhlec, neb blbec chová se apaticky. Taký bývá po důkladném „pro memoria“ vyškolen.

V celi i společnosti musí každý, bez rozdílu vzdělání a dřívěj-

šího svého postavení a zaměstnání, jistou prací se zaměstnávati, jež se mu v úřednické konferenci přidělí. Praví o tom domácí instrukce:

„Každému zdravému trestníku přidělí se práce, jížto on bez odporu podrobiti se musí. Při tomto přidělení nechť se bere vzhled na jeho posavadní zaměstnání, schopnosti a zdravotní stav.“ Lidem studovaným přiděluje se vyšívání bavlnou a hedvábím nebo ve zvláštním případě písařství; slepým, chromým, bezrukým, stářím příliš sešlým, přiděluje se buď zcela nepatrná práce, jako přebírání čočky a hráchu, neb se vůbec od práce osvobozují. To jsou pak ti nejbídnější tvorové, kteří krom ztrátou svobody trestáni jsou tantalovými mukami, v uzavřené místnosti semo tamo dny, týdny, měsíce, léta přecházeti ode dveří k oknu, od okna ke dveřím a se vzájemně špičkovati a kousati. Mezi chromci jednonohý pánem; zde pánem situace nejvíc znamenaný, poněvadž bývá, jak už přísloví povídá, pravou bestií mezi divokou zvěří.

Práce pro trestnice obstarává si domácí správa sama, nebo je pronajímá podnikatelům; vlastní obstarávání se ze příčin morálních více doporučí, poněvadž potom každému může se přiděliti práce nejen dle jeho schopnosti, ale i dle té okolnosti, kterou práci resp. schopnosť dovede dotýčný vystouplý trestník lépe zužitkovati ku své existenci na svobodě, by ji nemusil z nedostatku zaměstnání hledati v kriminále.

Chyba je tu pouze ta, že erár se neshledá v tomto případě s tím materielním výsledkem, jako když pracovní síly se pronajmou jistým podnikatelům, kteří platí za sílu od 25 do 36 kr. dle způsobu řemesla. Skoro ve všech trestnicích pěstuje se obuvnictví, krejčířství, tkalcovství, něco z truhlářství neb řezbářství, pletení punčoch, vyšívání a p. Velikou chybou v tomto pronajímání pracovních sil je to, že nájemci hledí a musí též hleděti, by se jim práce v první řadě rentirovala, a ne, by někoho v řemesle vycvičili; také toho, čím se jednotlivci zaměstnávají, mohou jen málo kdy užiti, neboť dovedou jako u velkých mistrů v hlavních městech dělati ku př. opatky nebo podrážky: umí dobře dělati a obšívati dírky, sešívati mohavice; ale celé střevíce, celé kalhoty dohromady nesvedou, leč jsou-li řemeslníky.

Že žádný z podnikatelů těch v trestnici nezbohatl, a zvlášť již dnes nezbohatne, toho příčinu lze hledati v báječné laciných tovarech, s nimiž malé industrii, jež za taký bagatel pracovati nemůže, konkurovati nelze, i kdyby to bylo 800 pracovních sil pod výbornou správou státní.

Až se provede to, co inžinýr Nedvěd v obchodní komoře Budějovické navrhoval, aby se užilo totiž sil trestnických k regulování řek a vůbec k pracím venkovským, zdravějším, lépe se rentirujícím, pak ovšem i tato konkurence trestnic s velko-industrií zanikne a vláda nebude potřebovat tak řečených paláců a ohromných summ k řešení té problematické otázky trestnické, malá industrie pak nebude naříkati na kriminál.

U nás pomýšlí se též v poslední době zcela vážně na zřízení zámořských trestnických kolonií. Ovšem že Francie a Anglicko trpkých zkušeností nabyly s osadami těmi, avšak musili by nám Francouzové a Angličané též říci, jaký ostrov neb jakou zemi k tomu cíli

zvolili a jaké disciplině trestníky podrobili, jakož i jak s nimi nakládali, než je tam dovezli.

Nehodí se sice všecky ostrovy za lázeňská místa, a takých pro trestníky není třeba. Jestli idea trestnických, neříkám pro poměry naše rakouské, zámořských, nýbrž ostrovních kolonií se ujme, pak se najde i materiál, organisace atd.

Nastává otázka, co činiti se zločincem, když za čin svůj dosti učinil a když měsíce a léta pracovalo se marně neb již s výsledkem o jeho duševním obrození! Skoro by to nepatřilo už do trestnictví, avšak učinil bych velikou chybu, kdybych se v tomto pojednání veledůležité této otázky nedotknul.

„Snadno dostati člověka do kriminálu, ale nesnadno z kriminálu", povídal řečník na sjezdu úředníků trestnických z Rakous i Pruska. Co tvoří materiál trestnic?

1. Jsou to živly ve společnosti lidské, jež převrácenou neb nedostatečnou výchovou, špatnými názory o životě spikly se proti všemu pořádku a vší autoritě světské i duchovní a jež později, dříve-li Bůh neb světská moc plevel ten nevymýtí, stávají se démonem autority vůbec, červem hlodajícím na pevných základech pořádku.

2. Jsou to živly, jež bez poznání milujících a pečlivých rodičů a příbuzných, bez Boha, bez morálního vlivu vybujely a uzrály ve vášních, lenosti, požívavosti k těkavému, nepořádnému živobytí a ku zločinu.

3. Je to vše, co hoví zvyklosti, ať již zloděj, ať podvodník a švindléř, jenž dovede pořádně žíti na oko venku i v kriminále, pokryteckým chováním klamati svět, jenž nabývá, přišed s malou známostí nekalých pletich a pletek, v kriminále svého zdokonalení, jednak dlouhým přemýšlením a honěním myšlének, z nichž ani jedna nestojí za nic, jednak špatným příkladem a působením mistrů v oboru tom a stávají se brzy pravými matadory.

4. Konečně vše, co kleslo v lehkomyslnosti, nevědomosti o zákonním chování, v opilství a v duševním affektu vůbec ...

Jak se co stalo a proč? Toť má býti první otázkou nejen úředníka trestnice a soudce, ale lidumila a člověka, jenž pomoci chce a může vůbec; potom teprv přijde: kde, kdy atd.

Jaké byly poměry? Dopustil se někdo zločinu, byv sveden v affektu, v opilství, nevědomosti aneb ze zvyku? Tak se musí ptáti, má-li býti pomoženo, a neduh celé tělo společnosti lidské trápící vyléčen, každý, na jehož dvéře vystouplý trestník zaklepá, jenž rukou jeho potřebovati by mohl; v první řadě ptáti se musí tak — stát, jenž nejvíc rukou zaměstnati může.

„Ucpete prameny," volá znatel, „a zatarasíte přítok nečisté, smrduté vody, jež jinak celou massu vodstva učiní nepitnou."

Nežijeme v nebi, nýbrž jsme na zemi; slabosti a náruživosti lidské byly, jsou a budou vždy úzce srostlé s povahou lidskou a dle svědectví dějin odděliti se nedají; avšak ony nejsou samy; deset, dvacet, nesčíslně je pramenů, jež řeku živí jménem zločinství. Vagabundáž, alkoholismus, požívavosť a luxus, svoboda živnosti, zvláště hostinské, posud tuze málo u nás omezované, svoboda stěhování, svoboda každého mrzáka na těle i na duši uzavírati manželství a šířiti proletariát sebe horší, konkubinát, svoboda vésti různé podomní obchody, pod jejichž rouškou podvod a krádež se skrývá, indifferen-

tismus, radikalismus náboženský a z toho plynoucí mravní zdivočení, špatná rodinná výchova, jež nejen trpí, ale chce leč, zahálku, toulku, žebrotu, neposlušnosť a vzdor, vůči mravnému vzdělávání rozumu a zanedbávání srdce a pravých charakterů, z čehož plyne opět moderní vydřidušství a šibalství, které žene se za zlatým teletem, nekoukajíc na prostředky a tím vtiskujíc lidu na těle i na duchu chudšímu hroznou do ruky zbraň, socialismus; nedostatek náboženství a křesťanské lásky, která nestojí-li jako pevný hrad v srdcích křesťanského světa evropského, nutně vymáhá jiných hradů a paláců, v podobě trestnic, káznic, nápraven, výchoven sirotčinců, chudých domů, ano i blázinců. Náboženství musí prostoupiti jako dříve rodiny a celý rodinný život, školy a celé jejich učivo a povýšiti z dvouhódinového také učení na zájem prostupující blahou atmosférou celý školní obzor, býti středem učení.

Otázka tudíž mimovolně přichází na mysl: „V čem jsou chyby a jak jim odpomoci?“ Na hlavní chybu poukázal jsem minule, když jsem stejnou trestní exekutivu pro všecky zpětilé i poprvé padlé uvedl, a stejný trest, jenž záleží v ztrátě svobody u toho, jemuž tato byla vždy a je i po jeho zločinu drahou, jako u toho, jemuž není ničím. Volám tudíž ještě jednou: Trestnice moderní jsou přiměřeně přísné pro ty, kdož klesli v křehkosti affektu, nepříčetnosti, nevědomosti, avšak příliš humánní pro zpětilé vůbec a zpětilé zloděje zvláště.

V Prusku, ještě více ale ve Švédsku, je trestnictví od té doby v lepším stavu, kdy povstaly tam t. zv. Unterstützungsvereiny, neb Gefängnissgesellschaften, jež mají za účel podporovati nejen trestníky v prvním momentu svobody, zaopatřovati jim práci, ale i starati se o jejich rodiny po čas uvěznění, neboť často jsou tyto ztrátou svého živitele více trestány než on sám, jenž pracl přetížen není a přec pořádek i co jísti má. Přemnohý si vzdychl vůči mně: „Co pak mně tu není právě zle, ale ty ubohé děti a ta žena, kde pak to ona teď na tu zimu obživí, v zimě není u nás pro ženské žádné práce.“

V Čechách existuje jen jeden podobný spolek, a to v Praze. Co je to na celou zemi? Mimo to spolek ten čerpá prameny pro své blahodárné působení ponejvíc v Praze, jakoby zločinství dařilo se jen v hlavním městě a ne též na venku. V boji všeobecném musí bojovati celá země, celá říše proti nepříteli, a tím je dojista zločinství. V Rakousku máme, a to nejen v Cis, ale i v Trans veliké dva spolky pod výbornou organisací nejvyšších osobností v říši, totiž spolek rak. a uherského červeného kříže. Myšlénka výtečná. Avšak když to jde v zájmu vojenství, proč by to nešlo zde?

Takové spolky jsou věru jedinou hrází, jíž se dá zhoubnému proudu předně vagabundáže a z ní plynoucího zločinství hráz postaviti. Účelem jejich jest individuím bez přátel a známých, bez přístřeší a útočiště, bez práce a známosti, bez nástrojů i oděvu, jež správa trestnic rekomanduje, zaopatřiti zaměstnání! Spolky ty jsou se správou trestnic ve stálém úředním spojení.

S těmito pak spolky kéž by dle možnosti i jiné hráze proti rostoucímu zločinství se zřizovaly, jako asyly pro individua bez přístřeší, nápravny pro mravně spustlou a zanedbanou mládež (máme již v Libni, na Král. Vinohradech a Kostomlatech,) útočiště pro padlé ženské, spolky proti žebrání a vagabundáži, veřejné kuchyně, a

počestné noclehárny, sirotčince pro děti trestníků a rodičů ničemných atd. Jsouť tyto vyjmenované živly podobny stromkům schnoucím pod jedovatou rezí; jako těmto neplatí nic všecko zalévání, okopávání, hnojení, nýbrž radikálního prostředku potřebí je, a to: přesazení v půdu jinou, povaze stromku přiměřenou, tak i zde je třeba radikální kúry, t. j. takových ústavů, v nichž by se dařilo ne rezu ničemnosti, ale slibné zeleni mravní nápravy, celého vnitřního obrození, v nichž by přiváděly se ku pramenům čistým, nezkaleným — ku zbožnosti a mravnosti.

Vedle toho zasluhuje otázka pravého chudinství, ne vagabundáže t. j. žebráctva ze řemesla, pozornosti větší, neboť i z této neupravené otázky plyne materiál zločinství. Jeť věru postavení dělníka ženatého bez práce zoufalým a donucuje ke zločinu neb zoufalství lidi, kteří až posud před tím měli ošklivosť.

V Německu byla i tato myšlénka dávno pronesena a vtělena. Tam existují spolky, kde každý, kdož se prokáže legitimačním lístkem, obdrží podporu v naturaliích. Údové toho spolku, a to jsou skoro všickni občané, platí ročně jistý příspěvěk; za to však nesmí jich nikdo žebráním, aneb dokonce i výhrůžkou zapálení, jak naši tuláci často činí, ohrožovati. U nás jsou sice jisté tabulky, na nichž stojí: „Zde se žebrati zapovídá“, avšak co tuláků nerespektuje nařízení toho! A co ho čeká za to? Že jej strážník vyvede z obce nebo z města jednou branou a on tam druhou vtrhne zas.

Konečně ještě něco. Dnes sjíždí se vše, co jen trochu existovati chce, na kongressy, jež mívají zhusta ráz evropský, ač toho mnohdy třeba není. Proč neděje se tak i v otázce zločinství — toť věru otázka ryze kosmopolitická, že více ani býti nemůže. Státy evropské měly by se v otázce této spojiti, zříditi ústřední evropskou stanici, odkud by se signály na všechny strany dávaly, zorganisovati ji co možno stejně, upraviti trestní zákon taktéž stejně a tak postupovati svorně a neuprosně proti společnému nepříteli, jenž sluje zločinstvím.

Pro Boha a pravdu.

Povídka z nedávných dob.

Dle druhého, autorem prohlédnutého a opraveného vydání přeložil z polštiny

Josef Kajetan.

(Dokončení.)

XIV

„Než i mně v pomoc mocná přišla Paní,
jejíhož hledu vládci tmy se bojí . . .“
(Krasiński: Předsvit.)

Dámy Wiśniowieckých trávily poslední letní měsíce v lázních Rocoarských u Benátek, aby ihned za prvního chladu mohly pospíšiti do Říma.

Zdraví Rezinčino, přes hrozné otřesení, jaké v Horodyškách je stihlo, a přes to, že dle mínění lékařských již žíti neměla, zdálo se přece den ode dne síliti, jakoby duchu se vyrovnati chtělo, jenž od

návštěvy u Marie Mörlové zvláštní síly nabyl, tak že sama paní Wiśniowiecká udiveně patřila na své dítě.

Poslední osten odjezdu Ščensného byl v každé příčině pro Terenii těžší a bolestnější, než onen první v Římě, — než nyní snášela vše již docela jinak. Jako Fenix obnovuje v plamenech síly své, tak i ona, místo omdlévání, čerpala v kříži stále nových sil, a kdyby hodiny proplakané u stupňův oltáře nebyly toho jevily, ti, kteří z blízka jí neznali, ani by se nebyli domyslili, že trpí.

Časem však přece dostavovaly se okamžiky opuštěnosti, v nichž trochu si ulevovala, a tu byli bychom zaslechli, jak srdce své tlumíc tiše hovořila: „Jak může se jen tolik bolu tady směstnati?.... Pan Ščensný přál si zbaviti mne citu, abych méně trpěla, a ono tomu právě naopak... Moc lásky, zdá se, že se šíří den ode dne více... šíří do nekonečna, aby dvojnásobnila moc utrpení. Než buď, ó Pane, blahoslaven! — i kdybys do soudného dne tak mně žíti velel, budiž blahoslaven! Kdybys místo jednoho dal mně srdcí, bych stokráte týchž muk zakoušela — budiž blahoslaven!“

Jindy zase říkávala: „Pane, jsem služebnicí neužitečnou; snad neuměla jsem plniti věrně vůli Tvou v duši oné, a proto jsi mi ji vzal; nuž zanechávám toho úplně, ale zanechávám to Matce Tvé. Pamatuj, Nejmilejší, že Tobě jsem ho svěřila ještě minulé zimy, medailonek Tvůj mu zavěsivši; vímť, jak jsi mocna, a proto věřím, že sama pracuješ místo mne, a tak Ščensný nejlepší výměny dojde!“

V takové náladě zastihla Terenii zvěst o početí války, následkem čehož zvítězila v srdci jejím nad všelikou osobní péčí myšlénka o církvi a modlitbě za sv. Otce. Po celý den 18. září, jakoby to tušila, zvlášť doporoučela záležitost tu Neposkvrněné spomocnici věrných, když pozdě již večer přinesl Ambrož matce její depeši z Lorety.

„Matinko“, zvolala ihned, vzplanuvši divným ruměncem, „Zikmund zhynul!“

„Nikoli, dítě, Bohu díky; je pouze raněn.“

„Ó, ale rána je jistě smrtelná — neklam mne!“

To řkouc, sáhala prosebně po telegramu. Paní Wiśniowiecká však zadržela ho, jsouc na rozpacích, a oči měla plny slz.

„Matinko drahá, ty mně nechceš vše pověděti, ale já vím vše.. tuším... kříž křížů... že? On ho to zabil?“

„Ranil“ — zalkala paní Wiśniowiecká, a podala dceři své depeši, v níž stálo: „Zikmund těžce raněn ve včerejší bitvě; — vrahem Ščensný Firlej.“

Terenia přečetla to mlčky, a ani sebou nepohnula; jen ruce pevněji stiskla a zkameněla.... cosi neobyčejného zářilo jí ve zraku...

„Bez podpisu!“ — podotekla Hedvika, berouc telegramm do ruky. — „Který neznámý přítel posýlá nám zprávu tu o ubohém Zikmundovi?“

„Bezpochyby Leliva“ — odtušila matka.

Ihned vydaly se na cestu, a tak vešly dne 19. večer do brány basiliky Loretanské.

Co dálo se s Terenií při pohledu na sv. domek, ovinutý věncem raněných, lze snáze cítiti než vypovědíti. Pod stěnou jeho, ač bylo to daleko, a byla tma, ihned uzřela, či spíše uhodla Zikmunda... a

nejen Zikmunda, nýbrž i jinou, neméně drahou postavu. Než to druhé byl snad jen přelud srdce (tak si to aspoň vysvětlovala), neboť ihned zanikl a zůstal tam pouze mladý vyznavač, jenž obrácen k paní Wiśniowiecké, volal z daleka:

„Ó, má tetičko! Jak rád umírám! Ani jsem si nepomyslil, že to tak milé bude!“

Potom měl se uvítati s Lilijkou. Ta poklekla u něho; i pohledli si do očí, ale nepromluvili ničeho, neboť jediné slovo bylo by přetrhalo pouta tajeného pohnutí a bolu. Terenia zašeptala pouze s bolem rozedírajícím „Fiat“, a Zikmund se usmál.

Po chvíli počal se ohlížeti.

„Víte-li, jakou jsem to tu měl po celou dobu milosrdnou sestru? Opravdu zvláštní a jedinou, co opatrování se týče; — ba naději se, že dostane od Lilijky řád... Ale kdež pak je? — Ščensný, kam pak jsi se poděl?“

Sestra Emanuela šla ho hledat, ale marně; — blízcí ranění pravili, že ho viděli vycházeti postrannímí dveřmi s tváří rukama zakrytou.

Zikmund zarmoutil se velice, ale Terenie byla klidna a hleděla jen stále brzy na raněného bratra, brzy na svatý domek.

„Lilijko, uvidíš, že se k tobě vrátí!“

„Vrátí se k Bohu!“ pravila.

„Ó ano, vrátí se k Bohu... Oj, víš-li, že on vám to telegrafoval? Jen podepsati se nechtěl.“

„On sám? Ach, a tam stálo, že z jeho ruky... Nemožno! Tož sám se obžaloval! Proč svolil jsem ku vyznání tomu? Ale Lilijko, nehněvej se na něho; kdybys věděla, jak nesmírně sladce bylo mi, že jsem vlastně z jeho lásky padl, neboť blahoslavená dlaň, jež nám nebe otevírá! A proto doufám, že čin ten, jenž jím tak otřásl, přispěje k návratu jeho, a já budu míti tak útěchu, že jsem krví svou aspoň poněkud přispěl tvé práci.“

Terenia zaplakala, ale velmi tiše.

„Lilijko“, zašepotal znovu po chvíli, užívaje okamžiku, když se paní Wiśniowiecká tázala doktora a kněze po průběhu nemoci svého sestřence, a Hedvika zase hovořila se sestrou Emanuelou, „má oběť již se dokonává, a tvá?“

Usmála se na něho s výrazem nevyslovitelným. „Víš, že již nevím ničeho, Zikmunde? Pán zaslonil mi ve příčině té vůli Svou, a já nechci záslony odhalovati. Ustaly všeliké předtuchy — všeliké naděje — a abych pravdu děla, všeliké touhy — neboť po ničem nedovedu již dnes toužiti; — umříti této hodiny, nebo žíti ještě tisíce let — vše mi jedno, vše bude mi od Něho stejně dobré.“

„Ó Lilijko! jak jsi dokonalá!“ zvolal mládenec právě jako jindy, když byl zdráv. Terenia velela mu stisknutím ruky, aby mlčel, než doteknuvši se ho, div neodskočila, jak byla ruka ta již studena.

„Můj nejdražší, nejmilejší Zikmunde, ty, jak se zdá, máš již velmi krátkou cestu k Bohu!“

„Ó, cítím to! Pamatuješ se, jak jsem se vždy zlobil, že je mi tak těsno v duši a nepohodlno? Nyní však již počínají se mi zázračné světy rozšiřovati: cítím jakési omámení — řekl bych, že schýlena již ke mně tvář Boží k políbení věčnému! Tak jasno a tak sladce mi u vědomí tom!“

„Šťastný Zikmunde!“ vydralo se Rezince mimovolně s povzdechem z prsou.

„Lilijko, co pak mám pověděti Pánu od tebe, až Ho uzřím?“

„Pověz mu, že Ho miluji.“

„A že k němu pospícháš?“

„O, toho neříkej, neboť by se mohl zarmoutiti On, jenž tak je dobrotiv, a vzíti mne k Sobě dříve, než určil, a já nechci ani o okamžik zkrátiti si čas zkoušky. — Avšak, chceš-li prositi za něco pro mne, vypros mi jen, abych co nejdokonaleji splnila vůli Jeho.“

Zatím co takto polohlasem hovořili, Hedvika nechtějíc býti nečinnou, nabídla s dovolením matčiným služeb svých sestře Emanuele, a vzavši modravý fértušek, počala se pohybovati mezi raněnými. Trpělivosť jejich a posvátné city působily na ni velice; někteří méně nemocní vědouce, že to příbuzná Zikmundova, vyprávěli jí o něm mnohé krásné věci, jako kněz paní Wiśniowiecké, jelikož si byl mladý Polák neocenitelným srdcem svým naklonil celý pluk. Tu a tam doletělo Hedvice k sluchu též mnohé pochvalné slovo o hrdinnosti a šlechetnosti poručíka Lelivy, a roznášejíc pořadem nápoj, přišla k jinochu z okolí Krakova, jenž se rozplakal, poznav krajanku.

„Ó!“ zvolala Emanuela, „vidím, že by z vás byla výborná milosrdná sestra!“

Hedvika pohleděla na mluvící bedliveji . . . a zastavila se . . . neboť zarazilo ji jak v znění hlasu, tak v rysech sestry (velice milých) cosi, co vzbudilo v ní trpkou vzpomínku . . .

„Sestřičko,“ otázala se — „nemáte snad bratra Aliho Bohdana?“

Při slovech těch sestra zbledla jako stěna, a oči její naplnily se slzami.

„Znáte ho? . . . Můj ty Bože! . . . A co se s ním děje? Jáť již po čtyři léta ztratila jsem ho úplně s očí . . . ač, ach! . . . nikoli ze srdce!“

Hedvika chtěla jí odpověděti, když v tom z blízkého lůžka zaslechly sténání. Ihned služebnice Boží pamětliva, že v okamžiku tom jest jí trpící bratr Kristův bližší než bratr vlastní, odběhla od Hedviky, nevyčkavši konce — a ta zase pomyslila sobě, jak pravdivě mluvil Pán k učenníkům svým, že přinesl na svět meč, jenž odloučí syna od otce a bratra od sestry v pravo nebo v levo na věky.

Teprve večer, používajíc letmo volnější chvíle, vrátila se milosrdná sestra tichým krokem, dech tajíc v prsou, a tázala se Hedviky na Aliho, a němé, dlouhé objetí, plné bolu, zakončilo rozmluvu jejich.

Zatím již Zikmund dokonával. Modleno se za něho modlitby umírajících, a když mu o půl noci před posledním pomazáním přinesl kněz Nejsvětější na dalekou cestu, celý se proměnil a několik hodin setrval v nebeském nadšení. Teprve k ránu zdvihl se jako ze sna probuzen.

„Umírám! Cítím, že umírám!“ zvolal hlasem dosti silným a znovu upadl na podušky, při čemž z jednoho oka slza mu skanula. Paní Wiśniowiecká vidouc, že se namáhá, jakoby chtěl ještě něco říci, sklonila se nad ním, ale nemohla mu již rozuměti. „Jdi ty, Rezinko, tys lépe hlasu jeho uvyklou“, pravila tedy, neboť oči umírajícího hledaly Terenii opravdu.

Poznav ji, usmál se posledním úsměvem a zašepotal:

„Lilijko, pomodli se Te Deum!“ [1])

A Rezinka započala ihned pěti nad ním stříbrným, klidným, andělským lehce se chvějícím hlasem onen hymnus díkův, a při posledním verši uletěla duše mučenníkova, aby dopěla ho v nebesích.

Po šťastné té smrti zůstaly Wiśniowieckých zkrušeny bolem velikým, ač tichým, ještě několik dní v Loretě, aby splnily vůli Zikmundovu — neboť když otázala se ho na ni paní Wiśniowiecká, odpověděl: „Závěť má je krátká, milá tetičko: Duši Bohu — tělo Loretanské Paní — srdce rodičům.“

Pochovavše ho pak pod samou kaplí, (o kteréž štěstí sdílel se s ním mladý vyznavač Pavel de Perceveaux), nevrátily se již do Rocoara, nýbrž jely přímo do Říma.

Srdce Pia IX. zaplakalo otcovsky nade smrtí tolika vojínů, kteří zhynuli, bráníce Ho a stolici sv. Proto také nespokojil se s modlitbami, jež denně za duše jejich k nebesům vysýlal, ani tím, že pomník postavil jim na počest památky jejich, ani tím, že vroucí slova útěchy posýlal rodinám, zvláště hrdinným matkám; nýbrž dal mimo to krásné exequie konati v kapli své Sixtinské a sám, nanejvýš dojat, nad katafalkem absoluci vykonal (což pouze panujících rodin je privilegiem).

Obřad trval až do soumraku, a po jeho ukončení ještě dlouho valily se vlny zbožných účastníků po velikých schodech Vatikánských. — Paní byly, jako při každém výkonu papežově, zastřeny a černě oděny, což se věru s náladou jejich úplně shodovalo, jelikož všechny oplakávaly ztrátu obecnou a mnohé při tom i osobní.

Dle vzmáhajícího se šepotu chvály a směru pohledů v jednu stranu obrácených snadno uzříme paní Wiśniowieckou s dcerami, z nichž mladší jako stín bleda, v klasické draperii závoje převyšovala opravdu krásou a výrazem bolestné Madonny nejmistrovštějšího štětce.

„Matinko drahá, nemohly bychom se jíti ještě pomodlit do chrámu sv. Petra?“

„Dobře, mé dítě, vejděme tam na chvíli, nežli zatím Ambrož povoz nalezne.“

Ohromná královna svatyní křesťanských dýchala v tom soumraku večerním dvojnásobnou velebou a vznešeností.

Dámy Wiśniowieckých šly pokleknout před tak zvanou „confessí“ sv. Petra, totiž vchodem do podzemní krypty, kde jest hrob Apoštolův (hned u velkého oltáře), a věnec dvou set a několika lamp stále planoucích vyzlacoval na lících Rezinčiných slzy po čas modlitby.

V tom, uprostřed posvátného ticha, slyšeti bylo zvuky bolesti: lkání čísi tlumené a mocné, jistě z oněch hlubin srdce se dobývající, odkud již krvavé slzy k očím se derou.

Vzchopili se přítomní, vzchopily se i Wiśniowieckých, chtějíce na pomoc přispěti, až jdouce po hlase, uzřely v jedné z blízkých zpovědnic, nad níž napsáno bylo: „Pro lingua Polonica“, poenitenta, jehož postava, ač klečící a skroušeností sehnuta, sotvy mohla se vměstnati v těsné pobočni křídlo.

„Matinko,“ zašepotala Terenia bez dechu — „toť Ščensný!“

[1]) Historické.

V tom okamžiku pronášel právě zpovědník papežský polohlasem rozhřešení. — Rozhřešený povstav, přešel těsně kolem Wiśniowieckých; — zrak jeho padl na Terenii, ale nepoznal jí, neboť duše jeho příliš vážně byla zaujata jiným viděním. Chvěje se, sestoupil po schodech vedoucích před hrob apoštolský a padl tam před křížem; ze srdce pak Rezinčina vytryskl mimovolně hymnus Simeonův: „Nunc dimittis...“

„Ó ty má jediná!“ — zvolala Hedvika, objímajíc ji citem přeplněna, když byly se domů vrátily, zanechavše Ščensného stále v téže poloze — „pověz mi, že se ti již nyní ničeho nedostává?... Zdráva jsi... Ščensný se vrátil... oba budete šťastni!“

„Jsme jimi již dnes co nejvíce. On nalezl Boha, — já viděla návrat jeho. Čeho možno si zde na zemi více přáti?“

„A návštěvy pana Ščensného?“ — zašepotala Hedvika, patříc sestře v oči, co zatím matka napjatě očekávala odpovědi.

Terenia usmála se s odstínem své dávné svobody dětské a rozevřela ruce jako ptáček, když po úlevě péří si otřepává.

„Jak Buh dá!“ — zvolala; — „má-li to býti pro něho lepší, tož to Matka Boží již tak zařídí, aby přišel — ale co mne se týče, povídám upřímně, že již mám srdce štěstím a vděčností tak přeplněno, že již v něm žádné jiné přání místa nenalezá. Zikmund náš vyslyšen — Ščensný Bohu navrácen — Bůh veleben v novém království duše té — chvála Jeho rozmnožena tím, doufám, na věky... Ó matinko drahá a sestřičko! Zdaž není to vrchol blaženosti? Opravdu, po dnešním dnu jen jeden den ještě mnohem krasší bude pro mne!“

„Který?“ — otázala se matka chvějným hlasem.

Ale Terenia, vzpamatovavši se, litovala slůvka neopatrně proneseného a jen v duchu dořekla: „Den smrti“.

Od té doby chodila po zemi, jakoby se jí již nedotýkala, a zírala vůkol, jako kdyby jenom nebe kolem sebe zřela. Navrátil se jí zase onen výraz blaženosti, jak dříve jsme ji vylíčili — a dodatkem přibyl jí ještě jiný odstín, jako kdyby se byl okamžik Ščensným o půlnoční u sv. Marka kdysi zachycený, ale tehdy jen přeletný, nyní stále usadil jí v srdci a zraku.

Cizinci byli u vytržení — matka hleděla na ni s duší plnou obav i nadějí — a Hedvika dle svého útočíc na nebesa očekávala, brzo-li již pan Firlej zazvoní.

Avšak míjely dny i měsíce, a jeho nebylo viděti. Konečně nadešel 15. týden měsíce října, den jmenin obou dívek; pamatovali na to milí přátelé, tak že se celý salon v zahradu přeměnil množstvím kytic a květinových košíčkův, a dvéře se ani nezavíraly pro stálé návštěvy. — Teprve za soumraku oddechly si Wiśniowieckých trochu o samotě a chtěly jí právě užiti, aby se jak obyčejně za šera pomodlily růženec za duši Zikmundovu, když vešel Ambrož znovu s visitkou v ruce, oznamuje: „Pan poručík Leliva“. (A slzy stály mu v očích).

„Není možná,“ zvolala Hedvika. — „Vždyť on je v zajetí?“

Než přes to vše stanul za okamžik na prahu mladý, statný, svižný rytíř, jenž zcela jinak vypadal, než aby se z vězení vracel.

„Prosíme vás, vysvětlete nám tu záhadu, pane poručíku: jakou

náhodou vidíme vás tu, kdežto všichni hrdinové Castelfidardští a obranci Ankony jsou v rukou Piemontských?“

„Přece ne všichni bez vyjímky, na štěstí. Jáť jsem si pomyslil, že bude pro mne mnohem výhodnější, nepoužívati bezplatného bytu u Jeho Milosti Savojské, nýbrž vrátiti se na své útraty do Říma. — Pán Bůh mně pomohl, a jsem tomu velice rád, že přišel jsem ještě v čas, abych mohl přání své vám projeviti. Ale příliš dlouho hovořím o sobě; — nepřišelť jsem sám . . . Až ku prahu doprovodil mne jeden druh válečný, krajan, jemuž, ač přestoupiti ho nechtěl, dodal jsem naděje, že přijmete jeho návštěvu.“

„Měl jste dobře, neboť třeba, že neznám jest, již sama národnosť a šat nedovolují nám za cizince ho pokládati.“

„Ó, nikoli, to ho nečiní nesmělým . . . uvádíť on jiné důvody; . . . ale já odvážil jsem se, všecky je vyvrátiti jménem vaším a nyní prosím o dovolení, bych ho směl představiti jako kollegu nejkrásnějších nadějí celého pluku.“

Paní Wiśniowiecká svolila, ač byla trochu udivena výstupem tím; Ambrož, velice napjatě očekávaje konce rozmluvy, otevřel ihned obě křídla před vstupující vznešenou postavou vojína, jejž vzrůst činil rytířským idealem zuava.

V témž okamžiku vydral se Rezince z prsou výkřik: „Matko Neposkvrněná, věděla jsem, že mne neoslyšíš!“

Paní Wiśniowiecká rozevřela náruč, hovoříc polohlasem: „Synu můj!“ A jinoch u nohou jejích jenom jedno slovo mohl pronésti, totéž, jímž uvítal kdysi marnotratný syn dům otcovský:

„Nejsem hoden!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kdyby nám bylo nyní dáno magnetické dvojvidění, uzřeli bychom zároveň s tímto dojemným obrázkem též obrázek jiný, zcela jiné barvy.

Na liduprázdném návrší Coeliu, uprostřed rumu z celého města tam naveženého, mihají se temné postavy a tiše pronášejíce heslo, mizí pod zemí. Tam pak v hlubinách jeskyně tajná rada se shromažďuje, a předseda rozdává právě přítomným lístky černými nitěmi svázané, malé na pohled, ale ohromné v následcích, poněvadž obsahují seznam těch, kteří družstvem k smrti jsou odsouzeni. Každý je čítá a pokynem hlavy souhlas projevuje; než jeden z nich ztrnul, čta mezi oběťmi jméno milované.

„Kdo zapsán jest v čele zrádců?“ — táže se předseda hrobovým hlasem.

Kdosi ze shromážděných odpovídá: „Ščensný Firlej.“

„Dobře tak, bratří, neboť doteknuv se svobodného zednářstva, zanechal ho a zdeptal; — poslouživ věci svaté, opustil ji, aby oblekl šat jí protivný; — proto zrádcem jest: ať zhyne . . . Nyní metejte los, kdo určen bude za vykonavatele ortele?“

Mlčky odbývá se hrůzné losování. — Po chvíli táže se předseda znovu: „Jaký jest výsledek?“

„Ali Bohdan.“

Ali (jehož pro zvláštní jeho vlohy sektářské představení nebyli vyslali na bojiště, nýbrž do Říma, aby tam spiklení kul), zachvěl se nyní při pomýšlení na zavraždění přítele, jenž mu vždycky jenom dobrého ždál. Ale ihned posledními silami — ne však silami energie,

nýbrž silami se strachem ještě zápasícími — stlumil nebezpečný ten zjev lidského citu a ... usmál se na předsedu.

Ten uspokojen ukázal mu na trup v koutě stojící, na němž měla se vykonati zkouška zručnosti vražedné.

„Viz: toť kariatida; vbodni sem a ihned bude mrtev.“ [2])

Ali, vyňav ze zaňadří trojostrou dýku, ponořil ji v hrdle nebožtíkově a pak v srdci. To vidouce přítomní, zvolali: „Bravo! Ruka smělá, jako již osvědčená.“

„Těší mne pochvala vaše“, odtušil Ali, „ale příliš dobře znám obrovskou sílu Ščensného, abych vás neučinil na to pozorny, že mně potřebí pomoci ku vykonání činu. Dva mu tak snadno neodolají, věřte; nosíť stále revolver při sobě a nedá si tak lehce ublížiti.“

„Tož jděte tři, u časa; vezmi si Zmiji a Jezevce, vypátrejte příhodnou chvíli, a tak-li ještě všeho neprovedete, běda vám!

V saloně Wiśniowieckých byla zatím již minula první okamžení pohnutí. Přinesen čaj, a Tadeáš líčil své příhody. Nebylť on pod Ankonou, jak se všeobecně myslilo. Ještě v Castelfidardu, na samý konec bitvy, krátce po rozloučení se Zikmundem, poraněn byv kusem kartáče na hlavě, padl jako neživý, tak že v omdlení dlel část noci. Přišed k sobě konečně, dobelhal se nocí chráněn do osamocené chaty, kdež ho šlechetná venkovská rodina v úkrytě nějaký čas ošetřovala, až vyhojen dal se do hor spolu s několika jinými po okolí ukrytými zuavy a tak přestáv tisíceré trudy a nebezpečí, dostal se konečně do Říma.

Hedvika byla večera toho velice čila a hovorna, neboť každý pohled na Ščensného nebo na sestru novým paprskem radosť jí množil. Oni však oba mlčeli, příliš mnoho cítíce, aby to mohli vysloviti. Terenia, ač vždycky doufala v návrat Firlejův, nikdy neodvážila se ani ve snách si pomysliti, že by se mohl někdy státi papežským znavem; vidouc nyní, že všechna přání její převýšena jsou, jenom jediné slovo v srdci nalézala: „díky“. Ščensný zase, cítě dnes všechny viny své bývalé s tou silou lítosti, jež v duších šlechetných po návratu jich k Bohu dlí, ani mluviti, ba ani očí pozdvihnouti se neosmělil.

Znenáhla však, dojat jsa mateřskou láskou paní Wiśniowiecké a upřímností dívek, počal se probouzeti, tak že za několik dní po té použil chvíle, kdy byl v pokoji s Rezinkou sám, aby se otázal: „Tož odpouštíte o p r a v d u, z hloubí srdce — vrahovi Zikmundovu?“

„Ó, co nejraději, z hloubi srdce! Vždyť on sám mi odpuštění to přikázal. Ba řeknu i více: Zikmund ožil mně v panu Ščensném zvláštním způsobem od té doby, kdy vidím vás v jeho kroji.“

„Možno-li to? Ach! nechť je mně tudíž osmělenému podobnosti tou dovoleno, abych i místo bratra zaujal ...“

„Máte je ve středu našem ode dávna“ — pravila, hledíc na něho s týmž důvěrným úsměvem, jakým blažívala svého Zikmunda.

Ščensný ocítil se v ráji ...

Než více dodati nesměl.

---

[2]) Táž zkouška konala se roku 1848. mezi sektáři před zavražděním ministra Rossi-ho.

A znovu uplynul týden... tak krásný v tom kruhu rodinném, že zdál se mu okamžikem...

Až jednou, při krásném západě slunečním, Ščensný přišed k Wiśniowieckým a nezastihnuv jich v saloně, stanul samoten ve sklenné lóži, jež byla svědkem tolika vzrušujících dob života jeho za minulé zimy (neboť dlely dámy Wiśniowieckých tamtéž, jako dříve, v paláci bývalého vyslanectví Polského), odkud okna na tři strany krásný rozhled skýtala.

Nyní však Ambrož všechna po vlassku zastřel červenými hedvábnými záslonami, tak že celá lože tonula v purpurovém pološeru. Jen jedno boční okno otevřeno bylo proti slunci, a plná zář lila se tudy potokem paprsků, zlatou značíc dráhu od okna až ku dveřím salonu.

V tom ukázala se tiše na prahu Terenie..., vešla v proud paprskův a stanula před oslněným Ščensným, všechna zlata... Ščensnému vší silou bylo se přemáhati, aby na kolena neklesl. Chtěl cosi promluviti, ale nemohl. Jenom v jediném okamžiku zjevila se zrakům jeho Terenia tak, jako nyní: zářící, radosti plná, nadšení vzbuzující.

Ona pohleděla na něho sotvy letmo: šlať dále ku světlu, — stanula u okna — a odtud mlčky ukázala mu rukou na obraz, jenž se tu jevil.

U stop jejich za terasou Trinità Dei Monti tryskala zpod obelisku kaskada mramorových schodův a plynula mohutnou vlnou až na náměstí Španělské, kdež pěnily se fontany uprostřed květův a dále ještě pojila pestrá Via Condotti jako pohyblivá stuha onu část města s paláci na Corso.

Než ne na to ukazoval prst Tereniin: ne na zemi — nýbrž na nebesa! Tam nahoře planul žár světla: byltě to jeden z těch překrásných, Římu jen vlastních západů slunce.[3]) Nebylo tam růžových obláčků — nebylo těch lehkých, čarokrásných perlových závojův, měnících se jasně-liliově na půdě bledého tyrkysu, jako na obzoru našich krajův. Ale půl nebe tonulo ve zlatě! Temný, čistý safír na druhé straně, jako lapis lazuli, odrážel se od bílých věžiček Trinità Dei Monti, a naproti zalévalo obrovské, rozplameněné, vroucí slunce nevýslovným leskem jakoby potoky oblaky zářící jako zlatý koráb uprostřed zlatého moře, a zdálo se otevírati otevřeným nebem propast jiných světů: světů nekonečných.

„Brána nebeská!“ — zašepotala Terenia.

Ale Ščensný opojen nezíral při tom na nic jiného, nýbrž jen na ni.... A když tak stála zpola z okna vychýlena, září kolem vlasů vroubena, opírajíc si hlavu o bílou dlaň, již se zároveň proti světlu chránila, tu zdála se mu v postavě té ozářené jasným cherubem, jenž ráj střeží, nikoli však tím, jenž naše prarodiče z něho vyhnal, nýbrž tím, jenž do ztraceného ráje zpět provází.

Srdce nevýslovně zachvělo se v něm,... až nevěda, co činí, zvolal náhle: „Ó, drahá, bránu nebes otevíráš mně Ty,... již jsem na prahu.... Jednoho již jen se mně nedostává!....“

„Čeho?“ — otázala se prostě, obracejíc k němu to živé nebe očí svých, tak zřejmě dětinských, a tolik toho vypovídajících.

„Po tom všem, co pro mne jsi učinila, není ničeho, zač bych

[3]) Říjen jest jedním z nejkrasších měsíců v Italii.

prositi se neodvážil (prositi jménem toho, jenž mi tě na smrtelném lůžku jaksi zaslíbil): připojiž ještě jednu milost ku všem předešlým, račiž přiložiti pečeť ku dílu milosrdí svého nad hříšníkem, a svol... ku výměně prsténků mezi námi!“

Terenia zarazila se poněkud.

„To nemůže býti, pane Ščensný. Nemámť práva rozhodovati nad sebou“.

„Ó, proč?“ — zašepotal ubohý Ščensný namáhavě, že mu v okamžiku tom zavzněla odpověď oním věšteckým slovem Zikmundovým: „propůjčena“.

„Z té příčiny, kterou uvedla jsem vám již před několika měsíci v Benátkách. Od té doby pak se poslední den neoddálil, nýbrž přiblížil. Dnes nebo zítra zavolá mne Bůh, a já hotova na zavolání Jeho, nemohu — a nechci se vázati zde na zemi jakýmkoli způsobem.“

Ščensný zakryl si tvář rukama. Po chvíli pravil: „Příliš zhřešil jsem proti Bohu, a Bůh příliš dobrotivým se mně ukázal, než abych dnes do čehokoli si Mu stěžoval, — zvláště do Tebe. Naopak, sám již dříve zřekl jsem se všelikých osobních vyhlídek do budoucnosti, když přísahal jsem před hrobem sv. Petra, že od té doby celý život (– dokavad mne národní povinnost do Polska nepovolá —) ztráviti chci v obraně Jeho nástupce, kaje se za dávné viny. Firlejovčině, tomu hnízdečku svému rodnému, — Litvě, otčině své milované, — všemu tomu již na věky snad s Bohem jsem dal, a jediná jen myšlénka duší mou vládne: býti na sobě samém mstitelem trpících, — mstitelem Zikmundovým, — především pak mstitelem Božím. — Ach — ale Bůh ten tak hojný jest v milosrdenství svém, že, kdož ví, neprodlouží-li i tobě, anděle můj, života, abys mně ozařovala ty počáteční kroky na cestě spásy? A v každém případě, třeba jen na kratinký čas potěšiti se blahým jménem snoubence Tvého, ... moci zaujati v rodině místo vedle Tebe, ... a i potom, ještě za hrobem, až setkal bych se s Tebou v životě lepším, moci na věky ucházeti se moci prstenu toho o zvláštní bratrství se srdcem Tvým, ... jaká byla by to pro mne milost!!... Můžeš mne odpuditi, — a mně vinníku nesluší se ani přemlouvati Tebe, — ale pamatuj, že velikou zásluhou jest asi před Bohem, ozdobiti život sirotkův jedinou hvězdičkou, jež mu ještě na světě zasvitnouti může!“

Terenia, zdálo se, že jen mechanicky naslouchá slovům Ščensného, a vskutku též po dobu tu jinému hlasu naslouchala, — až konečně povstavši růžová a zářící, podala mu ruku: „Pojďme k matince, pane Ščensný; svolí-li ona k našemu zasnoubení, budiž. Dokavad zde budu, jsem hotova učiniti vše pro štěstí vaše, co v moci mé.“

Zdaž třeba dokládati, že byl výsledkem rozmluvy s paní Cesarinou telegramm panu Wiśniowieckému? Po obdržení odpovědi ustanoveno, že o svátku Neposkvrněného Početí (Rezince tak milém) obřad slavného zasnoubení posvětí její svazek se Ščensným.

Tento, radostí jsa naplněn touto nadějí překrásnou, vyšel dosti pozdě večer z domu své nové rodiny, když ucítil v tom na rohu ulice Felice a Porta Pinciana, že ho kdosi ze zadu udeřil do ramene. Právě před několika dny dověděl se náhodou od Lelivy, takové že bývá heslo tajných exekutorů sekty; — proto ihned ne hlavou pouze, (neboť tak byl by před dýkou šíji odhalil), nýbrž celým tělem obrátil se proti zlosynům, — pěstí se rozehnav.

Byli dva: jeden ohromen ranou klesl k zemi, druhý pak utekl, a Ščensný již myslil, že jest volným, když v tom přiskočil se strany třetí, a zasáhl ho zrovna pod srdce.

Ščensný zachvěl se na nohou, — ale padaje měl tolik duchapřítomnosti, že zachytil ruku vrahovi, tak že tento nemohl ho dobiti.

V témž okamžiku padl paprslek měsíce na zátočinu ulice, a Ščensný, snaže se povstati, zvolal s nevýslovnou bolestí: „Pro Bůh!... tos ty?... Proto jsi jsem přišel, Bohdane!...“ Bídník ten však neodpovídal, boje se snad hlasem se prozraditi, ale trhal sebou stále, chtěje se vysvoboditi.

„Pusť, pusť!“ — zašeptal konečně.

„Nikoli, Ali,“ odvětil Ščensný, stoje již zase a mocí ho vleka před kostelíček sv. Josefa na Campo le Case, kdež bylo pusto, „jak můžeš chtíti, abych tě takto, po takovém setkání pustil?...“

„O nemsti se! Pro lásku k dívce, kterou miluješ.....“

„Stůj! Nevyslovuj jména jejího!“

„Ne, ne! Ale smiluj se, Ščensný, tys šlechetný; neužívej nyní síly své. Prosím tě!... jáť ne ze své vůle, ale z přinucení...“

„Upokoj se; ani mně nenapadá, abych tě zbavil života,“ odvětil Ščensný smutně.

„O, toť pusť mne rychle!... Ty nevíš... kdyby se dověděli, že spolu mluvíme... Oni mně toho neprominou, že jsem chybil“.

„Nešťastníče! Proč bojíš se těch lotrův? Viz! co zmohou proti tomu, s nímž je Bůh? Ach, Ali, zaklínám tě dvanáctiletým přátelstvím naším, pojď nyní se mnou! Já tě nezradím, buď jist, ukryji tě před sektou, zasloním tě před pronásledováním...“

„Nedovedeš toho,“ — zasténal vrah s pohledem vyděšeným.

„Naopak, dá Bůh, že dovedu. Ali, já mám povinnosti k tobě a závazky. Nejednou bezbožností svou ve zlém jsem tě utvrdil, — dnes sám jsa věřící a šťasten, chci se s tebou o víru a štěstí sděliti, příteli můj.“...

„Ó, máš-li ještě trochu lásky ke mně, pusť mne nyní!“ — zvolal Ali zoufale, a trhnuv sebou prudce, zmizel v blízké příční ulici.

Teď teprve ucítil Ščensný bolest své rány, ale bylo mu divno, že neznamená ztráty krve ani zemdlení.

Vskočiv do první lepší drožky dal se dovésti domů; a když odhalil prsa svá, uzřel obraz, jenž mu vysvětlil vše, naplniv ho citem nevýslovným. Bylať narazila dýka Aliho na nepředvídanou překážku, — na medailonek Neposkvrněného Početí, — tak že zaražena, místo aby do srdce vnikla, vbila mu pouze svatý štít ten ne hluboko do prsou. — A když jej Ščensný zase odstranil, uzřel obraz Mariin krvavou pečetí vrytý ve svá vlastní prsa.

„Ó, nesetírej již, Matko, stopy té po věky věkův!“ — zvolal výkřikem vděčnosti a modlil se k Ní horoucně, jako ještě nikdy v životě.

Nazejtří dočetly se Wiśniowieckých v novinách, že v hotelu Minervině, v čísle 25., oběsil se na závorce u okna mladý muž, jménem Ali Bohdan. Lítost opanovala všechny při zprávě té, i Hedviku, jež vzpomněla si ihned na sestru Emanuelu. — a Ščensný zaplakal, neboť přes ony sceny neapolské a poslední včerejší událost nemohl zapomenouti, že člověka toho ještě před nedávnem tak miloval.

Následující měsíc uplynul mu jako jediné pásmo blaha. Terenia mistrně plnila úlohu svou nynější, oblažování sirotka, — ona, jež zdála se býti zvláště k tomu stvořena, aby hojila všechny rány kolem sebe. Proto také Ščensný den ode dne se měnil i na venek, jsa veselejší, mladší a hezčí, — a duší již od dětinství po pravdě prahnoucí, a srdcem toužícím po lásce, nyní dle všech sil svých jedno i druhé čerpal ve svatyních Páně po boku své Beatrice (Blaženy).

Plna poesie a úcty opravdu náboženské byla láska, s jakou se k ní měl. Jako oni rytíři středověcí, z nichž nynější hejsci smích si tropí, byl odhodlán každou chvíli celý svět projiti, aby splnil přání její to nejnepatrnější, mimoděk projevené, ba pouze naznačené, ani úsměvu nežádaje za odměnu, neboť úsměv ten byl mu příliš drahocenným, aby ho mohl kdykoli přijati jinak než jako dar ničím si nezasloužený. Jen jednoho litoval, že nemohl totiž uzmouti zemi všech květin, aby jí z nich koberec prostřel pod nohy, a s nebe snésti všechny hvězdy na korunu její. V nedostatku jich dal aspoň dopraviti z Litvy ohromnou skříň plnou nejvonnějších pokladů Firlejovských niv, neboť zahrady vlašské nezdály se mu hodnými takové žnečky jako Terenia.

O budoucnosti nesměl přemýšleti, tať byla nejista — ani o minulosti, jelikož vzpomínka na ni krvácela z nejedné rány, — žil tedy všecèk jen přítomnosti. Každá přítomná chvíle velikostí štěstí zdála se mu věčností, ač zase míjela mu letem blyskavice, ustupujíc druhé, ještě blažší.

Avšak když blížil se den 15. listopadu (výročnice prvého setkání s Terenií), tu počal se ubohý Ščensný strachovati. „Kdysi ve výbuchu bolesti smluvil jsem se, jak se pamatuji, s osudem, vzdávaje se všech požadavků za měsíc štěstí. Nyní se měsíc končí . . .; co se stane, naplní-li se slovo mé?“

„Osud — toť není Prozřetelnosť“, odvětila na to Terenia sladce; „tať štědrou, dávajíc hojněji, nežli si žádáme.“

„Mám tedy býti kliden?“

„Ano, doufejte.“

Ihned se upokojil — neboť z úst Rezinčiných bylo mu vše výrokem plným divotvorné moci. A vskutku chmůra minula bez pohromy — listopad odešel šťastně.

Několik dní před 8. prosincem přijel z Ukrajiny pan Wiśniowiecký, potěšen zasnoubením svého milého p t á č k a, jelikož se vždy tajně strachoval, že mu uletí za klášterní zdi.

Nepřišel však sám — ihned za ním uslyšány v předpokoji těžké jakési kroky, a ihned vešel do salonu krokem pohnutím nejistým společník dobrého svého pána, starý Hryč, nejctihodnější z kmetů Horodyčských. S pláčem klesl Rezince k nohám, vyňal z tlumoku chléb a sůl, a podávaje jí to, pravil: „To od obce, pannuško naše! Obec vítá svoje křestné dítě — i pana snoubence — tak ať Vám pán Bůh požehná, detyno!“

„Hryči!“ — zvolala Terenia a dětinným citem vedena, objala stařečka.

Vidouc to paní Wiśniowiecká obrátila se ku Ščensnému: „Pochybujete ještě dnes o srdci lidu“?

„Ó, věřím, věřím ve vše, co krásné!“ — A rychle přiložil ruce na oči.

Zasnoubení mělo se odbyti po staropolsku, t. j. se všelikou slavností dle obřadu církevního. Sám sv. Otec, jenž dověděl se o smrti Zikmundově a o návratu Firlejově, nejen že prsteny posvětil, nýbrž poslal dva zlaté medailonky s požehnáním snoubencům, kteří měli toho dne po zpovědi přistoupiti spolu ku stolu Páně; a kardinál Villecourt měl jako přítel domu sloužiti mši sv. a vykonati obřad zasnoubení u Srdcovek (na Trinità dei Monti), v polské kapli naší „Matky Předivné", oslavené zázraky za tamního pobytu mučennické oběti Siemiaszkovy.[4])

Jitro 8. prosince vyvinulo se z růžového objetí sluneční zory, krásné, jak to vhodno o svátku té nejkrásnější mezi dcerami Sionskými. Všechny zvony římské vítaly sborem neposkvrněné Její Početí, a ve zracích lidu odrážela se radostná pýcha poddaných, kteří se těší vítězství své královny.

Salon panstva Wiśniowieckých byl pln hostí, mezi nimi vážně, ač trochu nesměle, stál Hryč, jakožto křestný otec snoubenčin. Ambrož posluhoval dnes též s kyticí v ruce, neboť Terenia chtěla, aby se věrní služebníci súčastnili co možná nejvíce všeobecné radosti.

Jí samé posud není viděti, jeť ještě ve svém pokoji; Kristinka rozplétá jí dlouhé prsténce vlasů, pouštějíc je na sněhobílý šat, a matka dává jí dle mravu římských paní na hlavu a částečně i na tvář jemný závoj, jenž obloukem zahaluje celou postavu její až k zemi.

V tom okamžení vchází Hedvika v růžových hedvábných šatech, sama růžová jak ten květ na jabloni. Uzřevši Rezinku za mlhou závoje, zvolá naivně: „Matinko, co jsem živa, neviděla jsem nikdy nic tak krásného!"

Paní Cesarina odpověděla úsměvem, než úsměv ten utonul jí náhle v záplavě slz, jichž zadržeti nemohla. Což bylo ubohé to srdce mateřské již tak příliš rozbolalé zkouškami posledních dob, aby již nemohlo vítati radosť jinak než pláčem, jenž jest i v tak blahé době jediným hlasatelem srdce toho? Či snad je opravdu tísní předtucha hrobu prostřed kvítí veselosti?...

Zároveň Terenia, jakoby vše to cítila, co se v matce děje, pokleká a tulí se k ní, všechna se chvějíc, že ani možno není ji odtrhnouti.

„Matičko má nejmilejší, jediná — požehnej mi — stokrát — pro dnešek i pro celou věčnosť! Tak dobře je dítěti Tvému na Tvém srdci! Tak dobře mu bylo vždy! Tak všechno tu nalézalo, čeho jen na zemi potřebovati mohlo!... Děkuji Ti, Matičko!"

„I já tobě, dítě moje, za to, žes od kolébky nedala mi nikdy příčiny k zármutku, nýbrž jsi byla vždy útěchou a paprskem slunečním rodičů svých! Nechť Ti Pán sám žehná za to!"

„Tož, Matinko, nikdy — nikdy jsem tě nezarmoutila?... a nezarmucuji... ani nyní?" — zašepotala Terenia, patříc prosebně matce v oči.

Ta, uhodnuvši myšlénky její, odvrátila se rychle a zastřela si tvář; ale Terenia běžela za ní.

„Ó, to bolí, to velice musí milujícímu srdci bolestno býti!... Odpusť, matinko, má jediná..."

---

[4]) Matky Makryny Mieczyslawské, abatyše Basilianek z Miňska.

V tom vešel pan Wiśniowiecký, pobízeje k pospěchu.

Na cestě do salonu zastavila se Terenia náhle, opírajíc se o rámě sestřino.

„Je ti mdlo?“ — tázala se tato.

„Je mi nesmírně chladno, Hedviko . . ., ale tak divně, jako nikdy v životě . . .“

„Ó, ukaž, ať tě přikreji!“

„To nepomůže. Mně je uvnitř chladno, od srdce . . .“

„To je z pohnutí, má drahá. Pravda, že je ti nyní tepleji od mého objetí? Jeť tak upřímné, z lásky!“

Na odpověď nebylo času, byly mezi hostmi — a před Ščensným . . . .

Již je po zasnoubení. Srdce mladého párku přeplněna — ruce ozdobeny prsténky, — v očích slza radosti.

A hle, co zatím přátelé po bohaté snídani zvolna rozcházeti se začínají, oni dva stojí u okna zpola zasloněni, aby promluvili k sobě tím mlčením, jež v jistých okamžicích všechno objímá, všechno chápe, všechno dělí.

Konečně zašepotala Terenia.

„Jsi šťasten?“

„Příliš“ — odvětil jinoch, ruku jí k retům tiskna.

„Doufám, že nyní již vždy šťasten budeš . . ., ať se již stane cokoli . . . Již jsem klidna . . . „Zřídlo“, jež vytrysklo v Tobě „k životu věčnému“ pro lásku Boží, to nevyschne již, a ruka Páně nepřestane ti nikdy blahoslavenou býti, i kdyby ti kříž udělila, že ano, Ščensný?“

„Doufám . . . v Něho a modlitbu tvou. Ale nemysleme nyní na kříž, nejdražší anděle můj! Oddychejme raději rájem, který nám dán.“

„Když není ráje bez kříže, neboť v kříži je právě ráj na zemi! Pamatuj na to, až nadejdou léta bolu, bratře můj, — pamatuj, že buď jak buď, vždy budeme spolu, jako jsme dnes se Zikmundem.“

„O, odpusť! V takové době na takové věci vzpomínati! Měj smilování!“

Terenia umlkla, a tlumíc povzdech, pohleděla na Ščensného.

Po nějakém čase pravil tento zase.

„Má Lilijko! — Však již mohu zaujati tu opuštěnosť srdce po Zikmundovi. On se v nebi nerozhněvá proto, a tobě nebude, jak myslím, vzpomnění to také protivno.“

„Nikoli, právě velice milé.“

„Nuž, má Lilijko, pamatuješ se, jak — rok je tomu — hovořili jsme spolu poprvé o Bohu, a tys mně dala onen medailonek, kotvu spásy mé? Čím povinován budu já po všechnu věčnosť tobě — a matičce tvé!“

„Ščensný, buď jí vždy pravým synem!“ — zvolala Rezinka náhle.

Firlej se zarazil, pohleděv na ni.

„Jak jsi, moje drahá, nesmírně bleda!“

„Přiznám se, že jsem velice znavena . . . a ospalá.“

„Toť si jdi odpočinout — já zde počkám, až se probudíš.“

Terenia, rozloučivši se s úsměvem s ním, odešla. Kráčejíc druhým salonem, kde hovořila paní Wiśniowiecká s kardinálem, stanula,

jakoby se rozmýšlela, má-li matce něco pověděti, ale nechtíc hosta vyrušovati, pocelovala jí pouze mlčky ruku a vzdálila se.

Avšak místo aby se položila, zavolala ještě Hedviku a hovořila s ní nějakou dobu. Po odchodu jejich odešla k oknu, otevřela je, a zahleděla se dlouho na sochu Panny Neposkvrněné, jež, jak známo, zírala tam přímo s podstavce na Španělském náměstí, vynikajíc nad střechy okolních domův. Ihned sepjaly se ruce mimovolně k modlitbě — a srdce divné zažilo chvíle: celé minulé žití a všechny okolnosti jeho, každá radosť a každý bol zjevily se v duši náhle v souhrnném obraze, ale tak výrazném, že zdál se býti srostlým s bytostí její. Zároveň pak sběhly se jí všechny síly ducha ve vrchol jednoho dějství — svět vidomý zmizel — lidé zakrněli, a zůstal jí jediný Bůh — a ona Bohu.

Pohlédněme na ni: uvidíme všechny paprsky lásky a štěstí, jež nám kdykoli z očí jejích zářily, sloučeny v jediný hled a v jediný úsměv nadzemského blaha a jediné, blažené, z ticha domodlené: „Dokonáno jest“.

Potom zaslonila se za blankytnou oponou lůžka, — rukama na prsou skříženýma sebrala řasy závoje. — Přiletěl tichý anděl, — dotekl se křídlem svým jejích skrání, — víčka uzavřel jí políbením, — duši ukolébal šepotem o nebi — a usnula.

Zatím byla se paní Wiśniowiecká rozloučila s hosty. V sousedním salonku seděl Ščensný zadumán, sně o snoubence svojí, — a Nemrod, jemuž časem z veliké lásky dovolen byl přístup do pokoje, položil se přede dveřmi Rezinčinými, jakoby chtěl střežiti spánku jejího.

V tom přiběhla k matce Hedvika, bleda a slzami zalita.

„Pro Bůh, co je ti, dítě drahé?“

„Ó, matinko, mluvila jsem s Rezinkou, — a ach! bolestné nabyla jsem předtuchy .... My se s ní již nebudeme dlouho těšiti!“

Pro paní Cesarinu nebylo to nic nového. Přece však jako řetěz trhne sebou, když v novém kován ohni, zachvěla se duše její po slovech dceřiných.

„Odkud máš takovou obavu, Hedviko?“ pravila tiše, dávajíc jí znameni, že je Ščensný na blízku, „Ty, jež jsi nás všecky až posud v naději udržovala?“

„O ano, věřila jsem, neboť modlitba hory přenáší, a pokud se doufá, má Pán ruce svázány, tak že rána jeho nestihne nás. Mimo to slib učinila jsem Matce Boží. . . .“

„Jaký, má drahá? Slibu nemá se činiti bez dovolení . . .“

„Když šel mi, matinko, tak zrovna ze srdce! Tenkrát v Benátkách, v čas první nemoci Rezinčiny, zřekla jsem se vážně vší útěchy života, a pravila jsem, aby mně bylo pouští bez jediného kvítka, jenom abych dlouhými lety neštěstí mohla vykoupiti jí aspoň několik let šťastných. Konečně pověděla jsem Matce Nejsvětější, že třeba-li Synu Jejímu oběti života jedné z nás, aby přijal můj a nermoutil rodičů ztrátou Rezinky . . .“

„Dítě milované, což bychom pro tebe stejně neplakali?“ — zvolala matka, citem přemožena.

„Ó, tatíček by, myslím, tolik neplakal, a matince drahé, ač rozdílu nečiní, přece vždy Terenia větším musí býti potěšením! Takových, jako já jsem, sta lze nalézti na světě, — ona však je jediná!!

Ale což když oběť má býti obětí Kainovou při Abelově, — jak mohu se nadíti, že bude přijata, když nyní vím ....“

„Co víš, drahé dítě?“

„Že Terenia bojuje podobnou zbraní a dříve než já. Já soudila, že zápasím pouze s její fysickou chorobou, a proto jsem se pokládala za nepřemožitelnou, neboť oběť opravdu přemáhá smrť. Ale oběť oběti nepřemůže, ani modlitba jiné, již vyslyšené modlitby. Oni oba se Zikmundem, dojati trampotami církve a stavem sv Otce, horoucně si žádali, život obětovati na úmysl ten; a že Bůh raději shlédl na srdce jejich než na mé prosby, a že plamen jejich výše vzplápolal, což divného? — Zikmund již ulehl .... a Terenia hasne!!“

V témž okamžiku vzchopily se matka i dcera, neboť Nemrod zavyl náhle pronikavě — bolestně.

Ščensný ztrnul .... Paní Wiśniowiecká otevřela dvéře u pokoje Rezinčina, a uzřela ji ležeti bez pohnutí, krásnou jako za živa, jenom ještě poněkud bělejší .... Zářící hvězdička spadla!

Doslov autorův.

V prvních dnech měsíce prosince r. 1867., brzy po odražení nájezdu Garibaldovců, přibyl jsem do Říma, a že neměl jsem mnoho času, užíval jsem každé chvíle, abych navštíviti mohl památnosti věčného města.

Dne 8. navštívil jsem basiliku sv. Vavřince za hradbami; — odebral jsem se tam tudíž po mši sv. s upřímným krajanem, umělcem, jenž mne na vycházkách mých obyčejně provázel.

Prohlédnuvše si kostel vyšli jsme na hřbitov, jenž tak je rozsáhlý, polohou krásný a památnostmi drahý; a právě chtěli jsme úctu vzdáti svěžím mohylám zuavů, když přešly mimo nás dvě osoby, na něž kdo jednou pohlédl, stěží věru nehleděl déle: vysoký muž ve smutku, ještě mladé, ku podivu krásné tváře, ač s výrazem utrpení, vedl paní taktéž velice šlechetné tváře, podobně v smuteční šat oděnou. Před nimi běžela několikaletá dívčinka, bílá a hezounká jako motýlek polétající mezi kvítky hrobovými, — vzadu pak ubíral se zvolna ohromný pes, jemuž počínala již hedvábná srst na krku šedivěti.

Druh můj uctivě odkryl hlavu, než neznámý místo aby navzájem sňal klobouk, poděkoval pouze vojenským pozdravem.

„Je snad vojínem?“ otázal jsem se.

„Ano, — je to jeden z bohatýrů Mentanských; pozoruješ-li, nosí levou ruku na pásu. A onen pes jeho stal se historickým proto, jaké služby prokazoval papežským v bitvě.“

„Opravdu? A proč nejde pán jeho dnes ve vojenském kroji?“

„Poněvadž je dnes výroční den veliké bolesti, a proto jistě přál si, oditi se ve smutek dne toho.“

„Viz, oni jdou v tu stranu ku polským hrobům!“

„Arciť, vždyť jsou to rodáci naši.“

„Ó pojďme z daleka za nimi.“ Jaksi podivně nutká a dojímá mne pohled na ně.“

Poklekli na hrobě porostlém růžemi, a matrona zavolala ihned děvušku, jež si hrála se psem.

„Pojď sem, milá ty Rezinko má, — a pomodli se za duši tetiččinu!“ ....

Děcko přiběhlo; a bylo s těma temně safírovýma, snivýma očima nesmírně krásno.

„Božíčku, za tetu Lilijku!“ začala nábožně: „věčné odpočinutí rač jí dáti, Pane, a světlo ....“

„A světlo věčné ....“ napovídala jí opatrovnice, vidouc, že se zastavuje.

„Babičko, já nedokončím.“

„Proč pak? Ty se nechceš pomodliti za takovou hodnou tetičku? ... Podívej se, jak se Ščensný zarmoutil ....“

„O, to proto ne! .... Ale babička sama mi zakazuje, abych neklamala, a já klamu, když se modlím za duši tetičky Lilijky, protože vím, že je v nebi, a že není třeba Pána Boha za ni prositi.“

„Odkud to víš, Rezinko?“ zvolal zuav náhle, jako probuzen.

„Protože ji vídám v noci velmi často. Zjevuje se mi vždycky tak jasná, usmívavá, — a Zikmund také, — oba mají zlatá kolečka nad čelem a palmy v rukou, jako svatí mučenníci, malovaní na obrázkách; házejí mi kvítí, učí mne milovati Pána Boha, a já vím, že jsou velice šťastni, a proto se nemohu modliti za tetu Lilijku.“

To pravíc vstala rázně, mladý muž pak klesl na kámen hrobový a zvlažil jej slzami.

„Leží to zde jeho žena?“ otázal jsem se druha svého.

„Nikoli, snoubenka.“ To řka, ukázal mi z daleka nápis: „Teresie Wiśniowiecká, 17 let stará.“ „Ta paní, toť matka její, opravdová žena bolesti. Co jen křížů pomysliti si možno, všechny navštívily ji, jeden po druhém, a ona povstává zpod každého spokojena a silna. Nedávno teprve ztrativši muže věnovala se všecka dobrým skutkům a lidu svému na Ukrajině, každoročně pouze do Říma putujíc na několik neděl; a onen, mladý Firlej, jenž oplakává po dnešní den smrť své snoubenky bolestněji nežli vdovec, tenť jest jí nejlepším synem.“

„Bůh mu odplatiž! A dívčinka?“

„Toť vnučka po druhé dcerušce paní Wiśniowiecké, jež provdala se za Tadeáše Lelivu, mladého muže, plného ctností a nadějí. Z počátku žili co nejšťastněji, dům jejich byl vzorem celému okolí, — než když vypuklo povstání, Leliva raněn v bitce poslán byl na Sibiř. Mladá žena jeho vydala se za ním až nad Bajkal, kdež — jak se vypráví — denně koná divy obětavosti jako anděl útěchy a péče všech tamních našich vyhnanců. Avšak, ačkoli sama pro sebe zřekla se celým srdcem otčiny a rodiny, nechtěla tehdáž několik měsíců staré dítě své vydati nepochybné smrti při trampotách takové cesty, ani zanechati vychování zhola nemožnému pro nedostatek všelikých prostředků pomocných, — i zůstavila je proto babičce; a tak jest nyní ten ptáček štěbetavý jedinou útěchou života jejího.“

S pohnutím poslouchal jsem vypravování toto jakožto jeden z přečetných listů našeho polského martyrologia a ustanovil jsem se na tom, že vyzvím blíže všech podrobností rodiny té, abych se o ně se spolubratry svými sdělil. Zatím obešli jsme hřbitov kolkolem; vrátivše se na totéž místo, našli jsme matku i syna klečeti, jakoby na modlitbách byli zkameněli.

Konečně přiblížil se sluha, setřel si slzy z očí a pravil polohlasitě:

„Povoz čeká.“

Nejprve povstala paní Wiśniowiecká, — zuav podal jí rámě, a znovu přešli mimo nás. Patřili vzájemně na sebe: syn tlumě vlastní utrpení stopoval starostlivě city matčiny. — matka zase zapomínala na bol svůj, aby syna uspokojila, a na čele obéma vyryto bylo znamení dětí Božích: pokoj!

Nyní již nejenom druh můj, nýbrž i já hlavu jsem odkryl, a v duchu jsem pravil: „Čest těm, kteří žijí pro Boha a Pravdu!“

Sociální studie o výchově učňů na školách pokračovacích.

Napsal P. Václav Červinka.

Každý vzdělaný národ pečuje zajisté především o zdárné a řádné vzdělání a mravné vychování dítek, dobře věda, že jen tak stane se potomstvo jeho šťastným, vědecky vzdělaným, víře otců svých věrným, jazyka i mravů národa dbalým. Vědy, jak praví Cicero, poskytují mládeži pokrmu, starcům obveselení a okrašlují štěstí. Věda a osvěta vymaňují člověka z tělesné poroby, totiž tak, že nevzdělaný člověk zůstává takořka otrokem ostatních, kdežto vzdělanému otvírá se celý svět; pomocí vzdělání svého stává se neodvislým, samostatným, zámožným, a v této příčině má skutečně jakousi oprávněnost heslo: „Osvětou k svobodě“. Protož nelze se diviti, že nyní u nás i chudý otec vynakládá takořka i poslední krejcar na důkladnější vzdělání dítek svých. Jestliže vzděláním vůbec dosahujeme lepšího postavení hmotného, platí to též pro stav řemeslný. Vždyť známe tak mnohý případ, že z chudého řemeslnického chasníka stal se zámožný člověk, a to neunavnou pílí, snahou, aby se stále v řemesle zdokonaloval, vzdělával; šetrností a zvláště že uměl jako dobrý obchodník počítati a kalkulovati. Cena vzdělání poznala se úplně teprve, když svazky a tím i vzdělání cechovní vždy více ochabovalo, až pak cechy úplně jsou vyzdviženy, a každý řemeslník sám na sebe a na konkurenci s jinými byl odkázán. Ku většímu vzdělání řemeslnictva byla zavedena opakovací neboli nedělní škola. Nejvyšším dekretem studijní kommisse ze dne 23. února roku 1833. č. 797. měli se vykázati učňové řemeslničtí, obchodničtí jakož i řemesel uměleckých, kteří chtěli dostati za vyučenou, vysvědčením, že řádně navštěvovali tuto školu opakovací jakož i k ř e s ť a n s k é c v i č e n í. Tato opakovací škola poskytovala učňům to, co nyní zavedené přípravky, totiž bylo opakováno čtení, psaní a počítání jako učivo školy obecné, a udíleny praktické pokyny, které mohly učňům v životě a v řemesle prospěti; bylo zajisté základní myšlénkou těch škol, shromažďovati a vyučovati v nich onu mládež, kteráž pro práci všedního dne do školy choditi nemohla, a které se nedostalo z mládí buď žádného, neb buď jen zcela chatrného základního vzdělání. Avšak škola opakovací měla dle zřejmého gubern. nařízení ze dne 8. října 1840. učňům poskytnouti potřebného d a l š í h o vzdělání, a tu byla škola opakovací a nedělní naší školou pokračovací. Školy ty musili učňové navštěvovati po tři léta, totiž od 13. do 15. let;

jestliže některý z nich do školy té nedbale chodil, nesměl dostati dle gubern. nařízení ze dne 23. října 1836. vysvědčení o vyučení se, dokud zanedbaných hodin nenahradil; tak se někdy stalo, že navštěvoval učeň opakovací školu až do 16. a 17. roku.

Bylo ovšem již tenkráte něco málo škol odborných a průmyslových, které si společenstva živnostenská a obchodní gremia sama vydržovala, dobře jsouc si toho vědoma, jak veliký prospěch řemeslnictvu z nabytých vědomostí ve praktickém životě vyplývá, a že uvědomělým řemeslnictvem průmysl a řemesla k nebývalému rozkvětu přivedena budou. Vždyť za stejně příznivých okolností mohl by rakouský průmysl ve všech odvětvích vítězně konkurovati s cizinou; máme v našich korunních zemích veliké bohatství přírodnin; národové jsou pilní, přičinliví, prostředků dopravních hojnost, a scházelo jen, aby povšechné i odborné vzdělání do nejširších vrstev vniklo. Zákonem ze dne 2. března 1851. technické a průmyslové vyučování rozšířeno zakládáním reálek, škol průmyslových, večerních a nedělních. Bohužel novým zákonem školním z roku 1868. a 69. opakovací škola zrušena, a tak učňové ve městech a místech, kde doposud pokračovacích škol není, zůstávají beze všeho vyučování. Mysleme si takového hocha, kterýž nedbale školu navštěvoval, po 12. roce skoro se ani ve škole neukázal, jakým způsobem dostane se mu nejpotřebnějších elementárních vědomostí? Dříve mohl aspoň ještě něčemu se přiučiti v opakovací škole — neboť tyto byly všude i na vesnicích — nyní ovšem mu to nebylo možná; na tyto učně se při chvatném přijímání nových zákonů školních zapomnělo!

Již jsme se zmínili, že v některých městech vydržovaly si buď společenstva, neb obce školy pokračovací ze svých prostředků a staraly se s chvályhodnou pečí o vzdělání učňů svých. Teprve novým zákonem živnostenským z roku 1883. a 1885. školy pokračovací se rozmnožily: v Čechách měli jsme roku 1888. 172 škol pokračovacích (průmyslových, obchodních a odborných) o 461 třídách a 61 přípravkách.

Místa, jež pokračovací školy již mají, jsou: Aš 80 žáků, Bechyně 34, Bělá 70, Benátky N. 72, Lysá 68, Benešov 127, Benešov (Bensen) 43, Beroun 134, Bilina 89, Bystřice na dráze Fr. Josefa 39, Ml. Boleslav 152, Falknov —, Brandýs nad Lab. 93, Brod Český 67, Brod Německý 63, Broumov 30, Budějovice České 475, N. Bydžov 199, Čáslav 122, Děčín 209, Podmokly 62, Těchlovice 35, Domažlice 97, Dub Český 51, Duchcov 130, Hroby 75, Osek 88, Král. Dvůr 36, Fridland 44, Golčův Jeníkov 81, Lobendava 22, Mikulašovice 156, Šenov 35, Hlinsko 85, Hořice 97, Hořovice 135, Žebrák 51, Horšův Týn 44, Stankov 81, Hostinné 82, Hradec Jindřichův 116, Hradec Králové 162, Kukleny 80, Humpolec 59, Cheb 139, Chomutov 93, Chotěboř 117, Chrastava 70, Chrudim 24, Josefodol 60, Kokonín 60, Wiesenthal 34, Jablonné 43, Jičín 183, Doupov 50, Česká Kamenice 69, Kadaň 64, Karlín 484, Nová Kdyně 50, Klatovy 93, Kolín 219, Kostelec Černý 67, Kouřim 58, Králíky 25, Královice 59, Čistá —, Krumlov 115, Kutná Hora 165, Lanškroun 127, Světlá —, Liberec 78, Maffersdorf 60, Budyně 34, Libochovice 36, Česká Lípa 169, Litoměřice 127, Litomyšl 176, Lovosice 73, Louny 135, Týnec Panenský 30, Vrajt 66, Mělník 126, Městec Králové 65, Milevsko 63, Mnichovo Hradiště —, Most 195, Choceň 79, Horní Jelení 60, Vysoké Mýto 169, Nymburk 176, Pacov 67,

Nová Paka 80, Pardubice 225, Pelhřimov 69, Písek 146, Plzeň 1147, Počátky 47, Poděbrady 104, Sadská 78, Polička 80, Polná 73, Praha 3372, Volary 112, Příbram 188, Přibyslav 65, Přísečnice 10, Vejprty 120, Rakovník 106, Rokycany 90, Roudnice 137, Rychnov 74, Šaclíř 30, Semily 78, Skuteč 53, Proseč 43, Slané 179, Georgswalde 55, Šluknov 57, Smichov 423, Sobotka 55, Malšice 25, Stálec 28, Tábor 160, Tachov 32, Horní Tannwald 27, Smržovka 35, Tannwald Dolní 58, Tiefenbach 35, Teplice 277, Trutnov 105, Turnov 114, Týn nad Vlt. 67, Ústí nad Labem 320, Česká Třebová 63, Ústí nad Orlicí 83, Veselí 34, Vimperk 115, Nusle-Pankrác 71, Podol-Bráník 51, Vinohrady Král. 597, Vršovice 50, Žižkov 379, Vodňany 71, Volyně 76, Mladá Vožice 68, Žamberk 12, Žatec 133. Tato místa udává zpráva zemského výboru za rok 1888.; avšak vynecháno jest v této zprávě Kladno. V Českém Dubě a ve Falknově dle dopisů nám zaslaných není žádných škol pokračovacích.

Nelze upříti, že u nás mnoho se věnuje na školy pokračovací od obcí, okresů, země i státu. Nebylo by nám výdajů těch líto, ano, kdyby bylo třeba, přáli bychom školám pokračovacím i většího nákladu, jen kdyby prospěch, jakého poskytují, vyhovoval našemu očekávání. Avšak jest nám, máme-li býti upřímnými, s bolestí vyznati, že návštěva mnohých škol pokračovacích v místech, které by měly býti vzorem ostatním školám, naplnila nás trapným dojmem. Ku konci roku pořádají pokračovací školy výstavy svých prací, aby ukázaly výsledek celoročního vyučování, a tu zdál se nám na mnohých takových výstavách — nejmenujeme kde — neboť nomina sunt odiosa — příliš chabý. Takový to činilo dojem na nás, jakoby se učilo jen proto, aby se neřeklo, že ku vzdělání učňů a ku zvelebení řemesel nebo průmyslu ničeho se nečiní, a výstavy skutečně se odbývají jen proto, aby se odbyly. Na mnohých místech nelze se ani diviti té lhostejnosti a netečnosti i učňů i sil vyučujících k výstavě prací vlastních; jednak nemají snad ani tak pěkných prací, by se jimi pochlubiti mohli, a i kdyby měli, jeví obecenstvo tak malé účastenství, že věru se nám naskytla otázka, pro koho vlastně výstavy se pořádají. Proto také vyhlížely výstavy velmi chudičce. Tu a tam něco písemností, na školní lavici rozložených, něco vzorků pro krejčí, obuvníky, knihaře, něco kreseb, něco rysů neb črt — toť celá výstava! I kdybychom nikdy neviděli jiných pěkných výstav škol pokračovacích (dvě v předměstích a jedné v Praze), domnívali bychom se o některých školách, že není vše v pořádku, jak to býti má, že něco kdesi vadí a schází. Ba věru schází mnohým našim školám pokračovacím spiritus regens, aby vše spořádal, síly schopné vybral a navrhl, aby se nehledělo na *přímluvy*, *protekce*, nýbrž na *vědomosti a vzdělání* toho, kdo na pokračovací škole vyučovati má! Není zajisté dobře, svěří-li se vyučování na školách pokračovacích silám, kteréž nejsou dosti odborně vzdělány. Neškodilo by zajisté poslati ty pány, kteří na pokračovacích školách vyučovati chtějí, na kurs průmyslový, který však, kdyby účelu svému měl úplně vyhověti, musil by déle trvati než doposud trval. Což jest možno v tak krátké době i při vší horlivosti učitelů i při vytrvalé pilnosti frekventantů docíliti tolik vědomostí, kterých budou potřebovati při svém povolání jakožto učitelé pokračovacích škol? Nikoli; při chvatu, v jakém se vyučování toto udíleti musí, a při ohromném návalu učiva nelze

dosáhnouti té důkladnosti, jaká by učitelstvu pokračovacích škol a ovšem pak i žactvu byla na prospěch. Slyšeli jsme často nářky horlivých i nadaných učitelů, kteří si do toho chvatu a nahromadění učiva ve feriálním kursu naříkali.

Nemohlo by zajisté ani škoditi, kdyby i ti páni, kteří vyučují slohu a počtům na školách pokračovacích, měli zvláštní feriální kurs, kdež by naváděni byli, jak by s prospěchem těmto předmětům vyučovati měli. Pak by se nemohlo státi, aby dávali mnoho a zcela nepřiměřených úkolů, a tyto, ač plné chyb, aby zůstaly bez opravy a tak ovšem bez užitku pro žáky. Nemohlo by se též státi, aby žáci ve svých obchodních knihách číslice k nepoznání inkoustem pomazali, přeškrtovali, nožem vyškrabovali a jiné na to místo psali; myslíme, že snad by bylo dobře upozorniti učně, že podobné falšování obchodních knih jest zákonem zakázáno a později, až budou míti skutečně obchodní knihy vésti, mohlo by podobné nedopatření býti příčinou jejich neštěstí!

Následkem ustanovování méně způsobilých sil na školách pokračovacích jest nevhodný výběr učiva. Není nám ku př. jasno, proč měl kovolitec, kterýž tedy zhotovuje věci plastické, zhotoviti obrys Krista na kříži; on to také provedl tak pěkně, že z té profanace vlasy vstávaly. Jinde lakýrník měl za úkol, vykresliti fauteill pérem. Divíme se jen, že uzenáři, řezníci a pekaři nejsou přidržováni ku kreslení; jak by se pěkně na stěnách vyjímaly housky, šunky atd., byla by aspoň kolekce nevhodně volených předložek úplná. Kdesi vyučovaly učitelské síly středních škol; kresby i rysy byly pěkné, jen jedinou chybičku měly, totiž tu, že jich mohli upotřebiti velmi dobře ingenieuři, nikoli však řemeslníci při své práci; a tak i tato pokračovací škola vlastnímu účelu nevyhověla. Na jiné odborné škole viděli jsme mistrné miniaturní nákresy k oděvům; bylo jen škoda, že ani jediný nákres nebyl ve skutečné velikosti podán. Jinde opět spatřili jsme jen něco málo vzorků, ač právě z tohoto oboru professor Studnička překrásné originelní nákresy zhotovil, že by i cizina jimi se chlubiti mohla. Práce dle těchto vzorků pracuje Plesnivý v Karlíně.

Nemůžeme si učiniti správný obraz o činnosti žactva, vidíme-li mnoho parádních výkresů a prací několika žákův, a zakrývají-li se slabší práce žáků méně dbalých. Tím se skutečný přehled činnosti učitelstva i žactva znesnadňuje. Výstavy škol pokračovacích nabyly by většího významu, kdyby byly tak uspořádány, aby vždy více škol odborných dohromady je pořádalo, ku př. školy pražské (jak to již jednou se stalo), školy předměstské a na venkově mohly by pořádati výstavy krajské, a to střídavě vždy v sídle některé školy pokračovací neb odborné. Tím by se povzbuzovalo i učitelstvo i žactvo ku šlechetnému zápasu; při tom sloužily by podobné výstavy ku povzbuzení a poučení slabších žáků, aby hleděli vynikající žáky jiných škol dostihnouti. Ob čas mohla by býti pořádána zemská výstava škol pokračovacích a odborných. Takovým způsobem vzbudilo by se účastenství a pozornost i širších kruhů pro školství toto.

Dobře bylo by, kdyby učitelstvo pokračovacích škol pilně si všímalo pokroku a výstav jiných škol pokračovacích a je navštěvovalo. Po případě mohli by se podívati i na výstavy podobné v jiných korunních zemích nebo podniknouti cestu do Německa, ku př. do Drážďan, kde bývá podobná výstava v polovici srpna. Přiučili by se snad

leč čemus dobrému, co by i u nás bylo lze zavésti a našemu průmyslu k rozkvětu pomoci. Ku vzdělání žáků pokračovacích škol a řemeslnictva vůbec dobře by sloužila průmyslová neb řemeslnicko-umělecká musea a sbírky, kteréž by měly býti alespoň v krajských a větších průmyslových městech. Nápadný jest počet přípravek ve mnohých místech. Přípravky jsou pro ty, kteří nedosáhli minima zákonem předepsaného vzdělání školního — kteří tedy nemají potřebných vědomostí ve čtení, psaní a počítání.

V Čechách máme 61 takových přípravek. V Dolních Rakousích 66, a z toho připadá jich na Vídeň a předměstí 55; ovšem dá se omluviti tak veliký počet přípravek ve Vídni tím, že většina učňů nezná jazyka německého, tak že pro neznalost této řeči nepřipustí se do škol pokračovacích, ať mají jinak sebe lepší vzdělání školní. Takto stanou se pro české učně ve Vídni přípravky „hodinami němčiny" a místo odborného vzdělání, jehož při svém řemesle učeň potřebuje, naučí se němčině — a pak může jíti. Nejednomu vysoce nadanému učni se učivo cizím jazykem podávané znechutí; neboť nejméně o dvé léta později dospěje tam, kam by dospěl na školách, kde by byl vyučován v mateřštině.

Tu věru bylo by třeba postarati se o to, aby učňové čeští ve své mateřštině byli vzděláváni; však se ve Vídni tolik němčiny, co potřebují ke konversaci, sami později naučí. Ale co máme říci tomu množství přípravek u nás v Čechách. Je-li skutečně tolik žáků, kteří nemají dostatečných vědomostí ve čtení, psaní a počítání, že množství jich dovede naplniti 61 přípravných tříd, jest faktum toto velmi truchlivým vysvědčením pro naše školství obecné. Při tomto faktu divně se vyjímají slova jedné zprávy školy pokračovací: „Kde dříve byla přípravou řemeslníků nedostatečná škola obecná, obmezující učivo na pouhé mechanické čtení, psaní a počítání, tam dnes rozvětvené a zlepšené školství podává slušnou míru základních nauk z oboru nejrozmanitějších". — Ano, to je pravda, žactvu se toho hodně napřednáší, ale jestli žactvem učivo zažito náležitě, toť jiná otázka. Dále ukazuje množství přípravek, že valná část žactva nenaučí se ani „mechanickému" ani „nemechanickému" čtení, psaní, počítání.

Při takovém množství učiva, které má býti zpracováno, není to ani jinak možno, kdybychom měli samé Komenské za učitele. Podobných nářků slyšeli jsme dosti a dosti ze středu učitelstva samého.

Domníváme se však, že do přípravek se někdy dávají žáci, kteří tam žádným způsobem již nepatří, jelikož nejen dostatečné, ale i výborné vědomosti o žádaných věcech mají. Známe sami křiklavý případ, že žák II. třídy měšťanské přes svůj výborný prospěch nejen v těch třech předmětech, ale i v kreslení a rýsování, dán byl do přípravky; rádi bychom věděli, kdo se chce zodpovídati z toho, že žáku tomu vzdělávání další v pokračovací škole bylo odepíráno.

V Německu jest všude, kde jest větší počet učňů stejného řemesla, odborník téhož řemesla na škole průmyslové, tak že může se učeň vyučiti řemeslu ve škole. To bylo by užitečno i u nás zavésti; neboť často učí se učeň u mistra jenom jednostranně téže věci, kdežto o ostatním nemá ani ponětí; ku př. u obuvníka přibíjel stále podpatky; u truhláře stále jen leští, u zámečníka dělá stále kroužky, a u krejčího obšívá stále dírky; z takového učně a později pomocníka

nestane se přílišný výtečník, a až bude samostatným a sám na sebe odkázán, budou zajisté díla rukou jeho vzbuzovati — soustrast; od neumělce nikdo si nedá ničeho udělati — nanejvýš snad se jen jednou ošidí, a ubohý řemeslníček buď má nouzi, nebo raději nádenničí. Takových tovaryšů nedouků, jaké líčí Dostál tak trefně ve svých „Dělnických obrázcích", máme nyní na sta, ba na tisíce.

Věru že bylo by na místě, aby před některým mistrem a učitelem odborným na škole pokračovací prokázal učeň znalosť důležitých prací řemesla tím, že by pokud možno celý výrobek v určitém čase zhotovil sám bez cizí pomoci a pak teprv aby vydalo se mu vysvědčení, že proukázal svoji způsobilosť v řemesle. Bez takové zkoušky neměl by nikdo býti za tovaryše prohlášen. Nedostatky našich škol pokračovacích jeví se nejen u nás v Čechách, nýbrž i ve mnohých jiných zemích rakouských. Významný jest výrok jistého navštěvovatele jubilejní výstavy průmyslového školství ve Vídni 1888. „Místo vyhrazené školství průmyslovému zdálo se nám pro účel ten příliš málo prostorné: očekávali jsme právem pro tento základ veškerého pokroku ve průmyslu něco mnohem velkolepějšího. Plných 20 roků trvá již organisace průmyslového školství ve Vídni, a máme-li se upřímně vyznati, nenalezli jsme vše tak, jak jsme očekávali. Práce tam vyložené sotva byly četnější, než práce všech předměstí pražských při zakončení roku". — A konečně podotýká týž pán, „že snad nebylo třeba dlouhé cesty z Prahy do Vídně, aby něco podobného spatřil."

Tak veliké nedostatky škol pokračovacích vyžadují ovšem opravy co nejnutnější; avšak ještě více nedostatků jeví vychovávání náboženskomravné na těchto školách.

Školy pokračovací mají nejen potřebné vědomosti učňům zjednati, nýbrž mají je též vychovávati.

„Vychování mládeže jest prvním základem lidského štěstí," praví filosof Leibnitz a podobně i Plato. Fenelon praví: „Mládež z mládí zanedbána byvši, prudkou a po celý život nepokojnou by se stala. Její krev se pění a bouří, tělo i duše obrací se ke zlému a návyk zlý stane se pramenem tisícerých výstředností. Avšak prvním, podstatným a hlavním prostředkem vychovávacím, jak dějiny i zkušenosť učí, jest náboženství. Náboženství ostatní prostředky vychovávací posvěcuje, podporuje, oživuje, bez podpory náboženství všecky jsou plany, bezcenny, marny. Vždyť víme, kam až dospěli vychovatelé bez náboženství; Rousseau navrhoval, aby se pojem Boha a duše z vychování vynechal, že prý může býti člověk vzdělaný bez náboženství, této marné a zbytečné pomůcky. A jeho vychovávací methoda skončila se guillotinami a potoky nevinné krve. Kdo chce vliv sv. náboženství zlomiti, podvrací základy obecného i domácího blaha, vytrhuje mládeži z rukou pravidlo životní. Vždyť zákony školní kladou velikou váhu na náboženskomravní vychování.

Dekret dvorní kommisse školní ze dne 8. března 1845. č. 1564 praví: „Es liegt in der Tendenz der Schulverfassung, dass die Jugend nicht nur in nützlichen Gegenständen unterrichtet, und theils für höhere Studien, theils für ihren sonstigen Beruf im bürgerlichen Leben vorbereitet — sondern dieselbe hauptsächlich durch Lehre und Beispiel zur religiösen Frömmigkeit, Arbeitsamkeit,

Ordnungsliebe, Unterthanstreue und zu guten und nützlichen Menschen erzogen wird.

Dieser Zweck kann nur erreicht werden... wenn dem Religionsunterrichte die grösste Aufmerksamkeit in der Tendenz zugewendet wird, um eine fromme, gläubige Gesinnung und Anwendung der Lehren der Religion auf die Denk- und Handlungsweise der jugendlichen Gemüther tief einprägen.

Zur Förderung dieses Zweckes ist es nöthig... die Schuljugend zur Erkentniss ihrer Bestimmung und ihrer Pflichten im vollen Umfang anzuleiten und zu belehren, dass sie durch Erlernung nützlicher Kenntnisse zu brauchbaren Menschen und durch Frömmigkeit zur Erreichung jenes Wohles geleitet wird, welches der Landesfürst und die hl. Kirche bezielen, in dem sie jeden über gewissenhafte Erfüllung der Pflichten seines Standes belehren und anhalten....

...Dass insbesondere den Schülern Andacht, äusserer Anstand, die kirchl. Gebräuche, der Empfang der hl. Sakramente, in der Schule und in der Kirche eingeübt, dieselben auf die Hausandacht aufmerksam gemacht, ihnen die Ceremonien und Gebräuche gelegentlich erklärt und mit den Gebeten und Liedern nach den verschiedenen Kirchen-Zeiten gewechselt wurde."

A bývalý ministr vyučování, baron Conrad, vyjádřil se: „Mravněnáboženské vychování jest hlavním zákonem v našem školním zákoníku (z r. 1868—69.). Já však nazývám je raději náboženskomravní, poněvadž jsem toho mínění, že do srdcí mládeže může býti vštípena mravnosť pouze pomocí positivního náboženství."

Největší paedagog — Komenský — pravil, že „všecko mládeže cvičení od pobožnosti se má začínati a po veškerém cvičení čas nejvyšší na ni pozor obrácen býti". — Že i naši paedagogové za příkladem jeho a i posud kladou velkou váhu na vychování mravní a náboženské, dosvědčují mnohé řeči a osvědčení ku konci školního roku pronášené. Jeden ze řiditelů pokračovací školy loučil se se žáky svými následujícími slovy: „Ve mládeži spatřuje každý národ svoji budoucnosť, a proto s napjatou pozorností přijímají se zprávy o tom, jak mládež ve mravnosti, zbožnosti a vědění prospívá. Všechny stavy národa snaží se pojistiti si utěšenější budoucnosť zdokonalením vychování dorostu, a stav náš řemeslnický rovněž jen přiměřeným vzděláním jinochů řemeslnických mravně a hmotně povznesen býti může. Blahobyt můžete si však bezpečně pojistiti jen mravní bezúhonností a počestnou vytrvalou prací. Povinnosť práce náleží všem třídám a stavům společnosti lidské. Celá třída dělníků mohla by se těšiti takovému blahobytu, jakého domohli se jednotlivci téže třídy, poněvadž byli pilni, střízlivi, skromni a poctivi. Jen konáním těch ctností může každý člověk se povznésti. Pro případ nedostatku práce a nemoci jest dělníku hradbou úspora a šetrnosť. V osvědčeném přísloví „Člověče, přičiň se, a Bůh ti požehná," jsou asi tak zahrnuta všecka ta hlavní naučení, jež jsme Vám vštěpovali na ústavě. I propouštíme Vás s tím vroucím přáním, aby Bůh práci naší požehnal, a abyste vyspěli v muže mravně statečné, jež jsou ozdobou každého stavu."

Slyšeli jsme ještě jiného řiditele a professora, jenž otcovsky napomínali učně, aby byli přičinlivi, mravni a ctnostni. Avšak mravní síly k vytrvání v dobrém nabývá člověk pouze náboženským vychováním a ctnosť jest jen prakticky užité náboženství. Pojem ctnosti již v sobě uzavírá pojmy poctivosť, řádnosť, charakter a zbožnosť. I osvěta a vzdělání samo nestačí k udržení mravnosti. Viděli jsme to na národu řeckém a římském, když u nich osvěta byla největší — ale i nejhlubší pokleslosť v náboženství — na jak hluboký stupeň klesla i mravnosť u nich. Kdyby bylo pravda, že vzdělání a osvěta dostačí k udržení mravnosti, pak by nyní, kdy školstvo jest tak rozvětveno a vzdělání všeobecné na nebývalé výši, musil též počet zločinů se umenšiti.

Avšak tomu je právě naopak; vždyť káznic přibývá a v těchto káznicích sedí velký počet lidí, kteří umějí dobře čísti, psáti, počítati, ba i přírodopis, zeměpis atd. Každým rokem četněji přicházejí do těchto domů „pánové a dámy“, jimžto nelze uhlazenosti v jednání, ano i vědeckého vzdělání upříti, ale ovšem, jak o nich duchovní správcové káznic dosvědčují, co se týče jejich vědomostí náboženských, jsou úplní ignoranti aneb rouhači. Lze si to mysliti, neboť člověk, který má stále Boha všemohoucího a spravedlivého na mysli a před očima, nedopustí se hned tak nepoctivosti, přehmatu nebo zločinu. A jestli, některý ze zločinců trochu víry ještě má — zajisté v okamžiku, když se zločinu dopouštěl, na Boha si nevzpomínal!

Počet zločinů tedy nejen že osvětou neubývá, naopak dle statistiky stále víc a více roste, kdežto náboženské přesvědčení záplavou beznáboženských knih, novin, spisů a zlou společností jest podvracováno.

Před dvaceti lety byli dle zaručených zpráv mezi zloději jen starší lidé, nyní jsou to však skoro ještě děti. Ve 12 letech začínají krásti, v 15 roce již dopouštějí se loupeže, ve 20 roce jsou z nich vrahové. A není to nouze, která mládež na tyto cesty svádí, nýbrž nádhera, pohodlí milovnosť a zlé společnosti. Osvětou se rozednilo ve hlavách lidstva, ale pokrokem ve vyučování pokročily zároveň zločiny, a to ve hrozivém poměru. Ve škole vyučují se děti dobře slova vyslovovati, ale měly by ještě spíše učiti se dobré, mravné skutky konati Podobných zpráv a úsudků můžeme i v listech londýnských, berlínských ano i vídeňských se dočísti. Vždyť není tomu dávno, kdy slyšeli jsme, že děti 11 až 15leté sestouply se ve zlodějské a loupežnické spolky, a o samovraždách dítek a nedospělých dovídáme se každou chvilku. Ztratí-li někdo živou víru v Boha, ztrácí podporu, jež ho udržovala nad propastí nepravosti, bídy, vášní a zoufalosti. Bude to na naše století vrhati divné světlo, že pro děti musely se stavěti kárnice, káznice a vychovatelny a že rozmnožiti jejich počet jest požadavkem nevyhnutelným, nechceme-li, aby se nám všecky dítky pokazily. Netvrdíme, že by učitelstvo bylo tím vinno, že vychování se nedaří; rádi uznáváme, že velký počet z nich ve škole přičiňuje se ze všech sil zlu mravnímu odpomoci — leč namáhání jejich jest ve mnohých případech bezvýsledné, neboť celý systém vychovatelský jest v našich školách pochyben.

Bude-li tak dále, bude možná i o našem budoucím pokolení říci to, co pravil apoštol národův o pohanech: „Oni činili, co se nesluší, naplněni vší nepravostí, zlostí, smilstvem, lakomstvím, nešlechetností,

plni závisti, vraždy, sváru, lsti, šibalství, nadýmači, utrhači, Boha nenávidící, hanliví, pyšní, nadutí, nalézači zlých věcí, rodičů neposlušní, nemoudří, rozpustilí, bez přivětivosti, nezdrženlivi smluv, bez milosrdenství" Člověk vzdělaný bez náboženství podobá se, jak trefné jisté přirovnání praví, ubožáku na jedné straně mrtvicí raněnému: on jest jen zpola na živu.

Rodičové a mistři katoličtí jsou svým svědomím zavázáni starati se, aby z dítek a svěřenců jejich vychováni byli katoličtí křesťané, aby zbožnosť byla pevně zakotvena v duši i srdci jejich, aby jako hvězda spasná osvěcovala celý život jejich a je po celý život doprovázela. Oni mají svatou povinnosť i právo žádati, aby školy pokračovací, jimž vychování mládeže řemeslnické svěřeno, byly ústavy též skutečné vychovávacími, a bylo by největším bezprávím, kdyby byli nuceni posýlati do škol a zároveň i platiti na školy, kde by mládeži ať přímo ať nepřímo hrozilo nebezpečenství postupného odkřesťanění. Zajisté jest přáním všech křesťanských rodičů a mistrů, aby synové a učňové jejich ve víře otců svých byli vychováváni a bázeň Boží neztratili; jsou si dobře vědomi, že dítě, kterému ze srdce vymazala se prvá tři přikázaní, jež nás poučují, jaké povinnosti máme k Bohu svému — vymaže pak samo i čtvrté přikázaní, jež mu ukládá lásku a úctu k rodičům, vychovatelům, mistrům, představeným a zemépánu.

Ale naše školy pokračovací jsou opravdu ideálem škol bezkonfesionelních. Leckterá z nich mohla by býti přenesena do prostřed zemí pohanů indiánských neb čínských, v náboženském ohledu by nikdo ani nejmenšího rozdílu nepozoroval. První chyba stala se od správy vyučování, že po zrušení povinných škol nedělních a křesťanského cvičení pro učně nepostarala se o to, aby v osnovu škol pokračovacích bylo též vyučování náboženství přijato a vřaděno jako bylo dříve. Konsistoriální kurenda ze dne 18. května 1843. praví: Die hohe k. k. Studienhofkommission hat mit Decret vom 4. März 1843. Z. 503. rücksichtlich jener jungen Leute vom Anfange des 13. bis zum 15. Jahre, welche bei freien und privilegirten Gewerben oder Beschäftigungen als Lehrlinge oder Arbeiter verwendet werden, in Bezug auf den Besuch der Christenlehre und der Wiederholungschule, in welcher Hinsicht die h. Landesstelle an die genannte Staatsbehörde einen eigenen Bericht erstattet hatte, keine specielle Massregel festzusetzen, sondern es auf für dieselben bei der allgemeinen Verpflichtung hiezu zu belassen für gut befunden. Bei diesem Anlasse wurde jedoch verordnet, den Unterbehörden die genaue Befolgung der wegen Wiederholungsschule und Christenlehrbesuches bestehenden Vorschriften und vorzüglich den Seelsorgern und dem Schulpersonale die Kontrollirung und Handhabung der, den Eltern, Vormündern und Lehrherren oder Gewerbinhabern in der gedachten Beziehung obliegenden Verpflichtungen nachdrücklich einzuschärfen."

Učňové dostali za vyučování opakovací náhradu ve škole pokračovací, oni opakují, když jest potřeba, v přípravkách základní učivo ze čtení, psaní a počtů a ve vyšších ročnících pokračuje se dále v těchto předmětech. Ve školství obecném jest k těmto základním třem předmětům počítáno náboženství — a to na místě prvém; logicky nutně měl by tento předmět tedy i v přípravkách býti opakován a ve vyš-

ších ročnících šířeji vykládán — avšak tu logika řídících kruhů dělá skok — první předmět se vynechá, ostatní se vezmou. Tím se vlastně dokazuje, co prozíravější mezi námi dávno již říkali, že totiž náboženství strká se za první předmět — v obecném školství — že však vlastně hraje úlohu ubohého statisty, jejž každý dle libosti odstrčí a postaví kam chce. Oblekou je jako statistu na divadle za rytíře aneb krále, udělají je na oko prvním předmětem, ve skutečnosti však hraje ubohý figurant úlohu poslední; kdyby tomu tak nebylo, věru že vyučování náboženství a křesťanské cvičení dávno bylo by zavedeno na školy průmyslové, jelikož by se to logickým principem samo s sebou již rozumělo. Jest věru s podivením, že tytéž kruhy vládní, kteréž uznávají oprávněnost náboženskomravního vychování na školách obecných, gymnasiích, reálkách, paedagogiích, dále na školách rolnických a lesnických, při školách odborných a průmyslových úplně je zanedbávají. Či pomýšleji tyto kruhy zakročiti v jeho prospěch až později? Nezní jim již nyní v sluchu Katonovo: „Caveant"!? Obáváme se, aby pak nebylo příliš pozdě, a aby potom k tomu povolané kruhy nebyly podobny onomu mlynáři, kterýž hráz rybniční úplně zanedbával a nikdy nespravoval, když však přibylá voda hráz protrhla, běžel ubohý honem s lopatkou hlíny, aby mocně hučící proud zastavil — bylo to ovšem bláhové a marné počínání.

Státník Cicero již tvrdil, že bez náboženství nelze státům obstáti. A francouzský státník, protestant Guizot, promluvil varovně ve veřejném shromáždění národních zástupců: „Všechny předměty učebné musí se podříditi mravně náboženskému vychování. Neopírá-li se veškeré vyučování o morálku a náboženství, tož nedojde se cíle, kterého se vyučováním dosáhnouti má. Nepřehledněte to, co nikdy jindy tak jasně jako za času nynějšího se neobjevilo. Zajisté, duševní vývoj jest krásná věc, jakmile a pokud s ním ruku v ruce kráčí i vývoj mravní a náboženský. Čistě rozumový vývoj však, spočívá-li jen sám na sobě beze všeho sdružení se s náboženstvím a mravností, stane se původem zla a zavádí k nemírné hrdosti, vzpouře, neposlušnosti, hledání sama sebe a tím také vyvolává největší nebezpečí pro společenství občanské." Řekli bychom, že vyučování náboženství na škole pokračovací není potřebno, kdyby mládež vycházela z rodin a ze škol obecných s takovým pevným náboženským přesvědčením jako druhdy, kdy by si otec a matka za nečest byli pokládali a za těžký hřích, že dítě své již doma nejobyčejnějším modlitbám a základním pravdám náboženským nenaučili. Nyní, jak všichni ze školy známe, málo které dítko umí se řádně pomodliti „Otčenáš", když je do školy přivedou, natož zná něco z věrouky. Tak jest nám ve škole teprve od základu stavěti a můžeme býti ještě rádi, jestli nábožensky netečně vlažné aneb i nevěrecké rodiny pracnou naši stavbu nemaří. Nelze upříti, že při všem namáhání našem nemůžeme docíliti toho úspěchu ve vyučování náboženském, jako ho druhdy duchovní mívali.

Vadí tomu dle zmíněné netečnosti v rodinách i nedostatek času; nelze nám za dvě hodiny týdně probrati to, co dříve probráno za 4 až 6 hodin týdně, kdy i učitelem světským bývalo učivo náboženské opakováno — nemluvíme-li ani o nedostatku duchovenstva, který až do nedávna panoval a leckde ještě několik let trvati bude. K tomu ještě nedbalá docházka školy na venkově, zvláště starších žáků, překáží důkladnému vyučování náboženskému. Kdežto dříve žáci, majíce

povinnosť v neděli jíti do školy, také chodili, byť i ne všude, nyní, kdy jsou povinni ve všední den jíti, vymlouvají se vesměs na polní a domácí práce a ve škole se vůbec ani neukáží. Tu ovšem náboženské i ostatní vědomosti jsou hůře na tom nežli za časů minulých, a proto tím více jest potřebí na školy pokračovací vyučování náboženství zavésti, jakož vše, co k tomu přispívá, aby šetřilo se obyčejů národů katolických: pobožnosti, veřejných služeb Božích, společných modliteb a náboženských pozdravů křesťanských.

Bohužel za našich časů rodičové nepřidržují dítek, aby pilně na služby Boží chodily, neboť chodívají sami zřídka na krátkou mši sv., a nejnepatrnější bolení hlavy, trochu deštivé počasí, nějaké zaměstnání nebo práce, kterou lze snadno odložiti, výlety a jiné malichernosti, jsou jim „lvem na cestě“, pro něhož nemohou jiti na služby Boží. A jestliže rodičové sami nedbají o modlitbu, o chrám Páně a slovo Boží — a posýlají děti, aby šly do kostela atd., prohlédnou děti brzy onen pokrytecko-nábožný závoj svých roditelů a činí ne dle jejich slov, nýbrž dle jejich skutků! — Nedivme se pak lhostejnosti a neuctivosti, jakou jeví mládež při posvátných úkonech. — „Jak zpívají staří, cvrlíkají mladí“ — ano můžeme se diviti ještě, že při takových rodinných poměrech a vychování jest aspoň část slušné a hodné mládeže — ovšem že u veliké menšině.

Jest to, řekl bych, trestem na naše století, že mnohá zařízení kacеřovaného „temného středověku“, které náš věk jako nepotřebné haraburdí odhodil, nyní musí uznati za prospěšná; ale ponévadž se stydí k chybě své se přiznati, dává středověkým zařízením jména nová. Tak ku př. co jsou jiného naše „živnostenská společenstva“, nežli starobylé cechy. Ovšem nepomohla by našim živnostníkům jen forma přijatá od starých cechů, ty musí býti též provanuty duchem křesťanské lásky k bližnímu, jež pomáhala při všem; neboť kdyby sobectví a ziskuchtivosť naše společenstva opanovala, tu by vyskytl se mezi zámožnějšími živnostníky a méně zámožnými týž boj o existenci, jaký zuří mezi továrníky a řemeslníky.

Něco o starobylém cechu. Učeň byl přijat do cechu slavnostním způsobem, bylo zkoumáno, zda tělesně i mravně jest schopen k řemeslu, k němuž se hlásil a pak byl považován za člena rodiny; mistr měl povinnosť otcovsky nad učněm bdíti. Pilnosť, poslušnosť, bázeň Boží a horlivosť byly ctnosti, k nimž učenníci i pomocníci byli nabádáni, vůbec cechy měly pravidla a zásady praktického křesťanství, jimiž se řídily i ve veřejném a v soukromném rodinném životě. Tak měl ku př. jistý pořádek pravidlo: Především členové cechu zachovávejte bedlivě přikázaní Boží a přikázaní sv. křesťanské církve a k témuž také své ženy, dítky a čeládku veďte. Každý nechť se varuje rouhání, klení, rvaček, věcí neslušných. — Kdo by se prohřešoval proti pravidlům, měl býti trestán co nejpřísněji. Mistr a otec rodiny šel na služby Boží a na kázaní se svými dětmi a čeládkou; doma se jich vyptával, co ze slova Božího si pamatovali, po případě i z knihy zbožné předčital a vysvětloval. Když učeň před cechovním starším ukázal, že dostatečně jest vyučen v řemesle, byl prohlášen za tovaryše neb pomocníka a přijat do společenstva tovaryšů. Také nad mravním chováním tovaryšů bdělo oko mistrův a starších cechů; základ tovaryšských společenstev byl taktéž církevní; každý pomocník patřil do některého zbožného bratrstva, a vedle vzájemné podpory

v čas nouze a nemoci byly hlavním účelem jejich čest a sláva Boží; neboť se velmi pilně zúčastňovali každé církevní slavnosti a průvodů. Tehdejší poctivost, solidnost, zručnost, mravnost, zbožnost i účinlivá láska křesťanská byly to, jež řemeslo tak pozvedly, že o něm říkali, že má zlaté dno.

Takového křesťanského vychování asi se dostane málokterému učni za nynějších časův. Hoch vyjde ze školy; otec nebo matka hledí, aby syna nějak zaopatřili. Dovedou ho k některému mistru, jenž učně potřebuje. Zdali hochovi se řemeslo to líbí či ne, zda má k němu dostatek tělesných sil a duševních schopností, na to se většinou nikdo netáže, a nerozumnému hochu konečně jest to také ze začátku lhostejno; ano zdá se mu, že jehlu zvedati aneb příštipek přišívati není tak těžké, jako rýčem a motykou se ohánětí. Hošík ubohý neměl zrovna doma na růžích ustláno; výdělek byl malý, bratrů a sester mnoho... vidí, že konečně otec i matka rádi se zbaví starosti o něho. Svěří ho tedy mistru do učení. Blaze hochovi, má-li mistra muže řádného, jenž z hocha skutečně dovede vychovati užitečného člena společnosti lidské. Leč takových jest nemnoho. Mnozí živnostníci berou hochy napořád, beze všech schopností, často zpustlé, nevzdělané, vychování až děsného, ano snad žádného. Jen když dostanou pracovní sílu. Učeň často vzdálen jsa od rodičů, kteří snad z venkova do města někdy se přijdou na něho pozeptat, bývá často v domě mistra služkou, chůvou, posluhovačkou, podomkem, posluhou, jenom ne učněm, a obydlím i ložnicí, ač jest toto poslední zákonem zapovězeno, bývá mu nezdravá a mephytickými výpary naplněná dílna.

Jest věru smutné, že má mnohý mistr tak „široké“ svědomí, že učně svého za rok za dvě i více let skoro ani k řemeslné práci nepřipouští. Mistr má otcovské právo nad učněm; kéž by ho vždy s mírností otcovskou a spravedlivě dle zasloužení, ne snad jen za špatné nálady užíval, o učně opravdu otcovsky se staral a na jeho chování mravní patřičně dohlížel. Často však stává se, že mistr mimo dílnu o učně se pranic nestará. Mnohý mistr považuje svého učeníka — za vhodný předmět své špekulace obchodní. Jmenovitě mnozí majetníci větších závodů naberou si učenníků, kteréž v některém oboru řemesla vycvičí, a ti — ovšem bezplatně — aneb skorem bezplatně — tutéž práci dělají jako řádně placený pomocník neb dělník. Vždyť naříkali si truhlářští pomocníci, že v dílnách obyčejně vedle 2 dělníků pracuje 4 až 8 učňů, a sotva že některý učeň dostane za vyučenou, pán ho propustí a vezme si opět učně. Nadbytkem učňů a později tovaryšů a mistrů jest odbor každý přeplněn, tak že pak řemeslník nemůže slušně uživiti sebe a rodinu pro velikou konkurenci.

Takový pán, který se stará jedině o to, aby hodně vydělal, nezabývá se přílišně náboženskomravním vychováním svého učně. Jak by měl učni o jsoucnosti Boží vypravovati a ho poučiti, že jest Bůh stvořitel, zachovatel a ředitel světa, že nás vykoupil, že jest vševědoucí atd., když sám o tom příliš mnoho neví. Pan mistr stydí se pokleknouti a povinnosti náboženské vykonávati. Učeň brzo bude pána a mistra svého napodobovati. V zimě jde pán na „velkou“, ale do hostince — v létě časně ráno v neděli vyjede se na venek do přírody — s rodinou nebo spolkem, dle programu prohlížejí si památnosti, konají se procházky, obědvá se — jen služby Boží na programmu obyčejně scházejí. Učeň v dílně nebo továrně často nic jiného neslyší,

leč sprosté útržky, hrubé a surové žerty, spustlé, nemravné řeči, rouhání, klení až hnusno poslouchati a není křesťansky smýšlejících dělníků, kteří k pořádku by napomenuli chybujících. Tu a tam dostanou se učni do ruky listy neznabožské, špatné romány, nemravná divadla, a to kazí víru a mravy jeho, tak vzniká v něm pochybnosť a nezřízené vášně. Hoch hledí se opičiti po starších učních, tovaryších a mistru, navštěvuje místo kostela panorámy, divadla, hostince; opičí se po starších i v tom, že kouří, uzavírá předčasné známosti, vyhledává zamilované pletky, píše psaníčka a denníky „zamilovaného“ obsahu; hošíci — poloděti ještě — jsou samá tančení, zábava, samá hra v karty, ano i pitky. Jest to věru trapné potkati takové hochy, když se vedou potácejíce se, a při tom nesrozumitelně blabolí neb odrhovačky sprosté prozpěvují. — Znám hocha sedmnáctiletého, který přišel na průmyslovku; ve škole obecné i měšťanské byl velmi pořádným a přičinlivým hochem — a hle, příklad zlých soudruhů ho zavedl, že ihned musil míti dýmku — a toť se ví, také děvče; na žádné taneční zábavě nesměl scházeti; ulovil si však přílišnou horlivostí v tanci chrlení krve, rozstonal se těžce a ještě dlouho vedl se smrtí proces o plíce. Když jsem ho navštívil, spatřil jsem, že ho obsluhovala jeho dulcinea; matka přítomna nebyla, poněvadž musila býti při svém obchodě. Že naše mládež pokročila, toť z toho, co jsem vypravoval, zřejmo.

A jaký také div; hoch takový zapomněl na dobrá naučení duchovních učitelů; není často otce ani příbuzného, jenž by ho varoval a napomenul. V kritické té době bylo by tedy třeba, sesláblý stromek tím usilovněji ošetřovati, věrou a mravy křesťanskými upevňovati, aby z kořene se nevyvrátil; a tu by mohlo poučení duchovního velice mu prospívati. Avšak ve škole pokračovací, odborné nebo průmyslové, ničehož o Bohu neslyší, na kázaní nejde, poněvadž pro školní vyučování neb i p r á c i řemeslnou jíti nemůže; duše jeho pustá lační a shání se po nějakém neznámém štěstí, které by prázdnotu její vyplnilo — tak vyvinuje se u nás mládež blaseovaná, požitkářská, v níž uhaslo všecko nadšení pro ctnosť a dobro, pro blaho národa a vlasti. U naší mládeže jeví se předčasná dozrálosť, chorobný romantismus, mravní spustlosť a surovosť. Takovému hochu potom ani nepřipadne, aby snad se ohlédl po nějaké odborné neb užitečné knize a ji aby si oblíbil jako nejlepšího přítele a rádce, aby se hleděl v řemesle zdokonaliti, jiné předstihnouti a se vyšinouti. Marně hledáme u takových nějakou vážnosť ve smýšlení, řečech neb jednání, mravného charakteru, a později u tovaryšů a mistrů solidnosti a poctivosti v práci. Měli jsme častěji příležitosť slyšeti nářky, že nepoctivosť a nesolidnosť mnohých továrníků a živnostníků připravila mnohá odvětví průmyslu o velkou část vývozu do ciziny. *)

*) Jistý továrník rukavičkářský vypravoval, že byly dříve zasýlány do ciziny od jisté firmy celé bedny rukaviček. Avšak chef firmy domníval se, že pro cizinu vše dobré. Začal posýlati rukavičky z kůže nejhorší kvality, špatně střižené i sešité a spuchřelé. Dostal nejen svoje „solidní“ zboží zpět, ale poškodil tím obchod jiných solidních firem.

Ve granátové výrobě stalo se dle ujišťování jistého zlatníka něco podobného; zasazovány leckde granáty do pozlacené mědi aneb do zlata špatnější kvality a prodávány v cizině tak draho, jakoby do nejlepšího zlata byly zasazeny. Ovšem, že se dali v cizině oklamati jen jednou. Tak nepoctivosť a nesolidnosť sama se trestává. V mnohé dílně pracuje se s komposicí, která na skladě zčerná. Takové zboží ovšem nechce obchodník převzíti, poněvadž darmo sám sebe poško-

Naříká se mnoho na socialismus, že se příliš mezi dělnictvem, řemeslnictvem a vůbec v nižších třídách rozšiřuje. Ovšem, jak by se neměl rozšiřovati, vždyť křesťanského vědomí ubývá. Křesťanství jest nejlepší hráz proti socialismu; pravý, dobrý křesťanský dělník nikdy nebude chtíti užívati násilí proti pořádku, Bohem stanovenému, i kdyby byl v postavení nevím jak bídném. Proto křesťanští dělníci a řemeslníci, kteří se v katolické spolky sestupují, jsou dle slov Bismarkových proti socialismu nejlepší obranou. Bůh — věčnost — svědomí je to, jež ho k tomu pobádá, aby cizího statku se nedotýkal a vrchnost ve vážnosti měl. To dobře vědí socialisté a proto jejich hlavním heslem jest: „Boj proti Bohu a Kristu“.

To, myslíme, též kompetentních kruhů není tajno, a proto tím více lze se diviti, že vyučování náboženství není na školy pokračovací již dávno zavedeno samou správou vyučování. Kde se na školách pokračovacích náboženstvi vyučuje, jest to zásluhou jednak duchovních, jednak horlivých členů nebo předsedů výboru pokračovací školy, jako ku př. ve Příbrami, na Mělníce, na řemeslnické škole v I. a II. ročníku na Kladně (na pokračovací a ve III. ročníku řemeslnické školy nikoliv), v Benešově, na pokračovacích dívčích v Českých Budějovicích, v Praze, hospodyňské škole ve Stěžerách a podobně též v Činěvsi. Ovšem jest tomu důležitému předmětu i v těchto jmenovaných školách vykázán co nejkratší čas $^1/_2$ hodiny, 1 hodina, na nejvýš 2 hodiny týdně! — Návrhy na vyučování náboženství na školách pokračovacích učiněny v Bystřici na dráze Frant. Josefa, v Berouně a v Německém Brodě. Na dívčí pokračovací škole v Král. Vinohradech vyučuje se místo náboženství „vychovatelství a dušesloví“, na škole výrobní, kde bylo 600 žaček, nevyučováno vůbec náboženství. V Čechách navštěvovalo loni školy pokračovací 18.752 žáků; letos ovšem bylo jich ještě větší počet, a jsou skoro všichni katolíci. Dle letošní výroční zprávy bylo v Praze 3150 katolíků učňů, v Karlíně 536 skoro vesměs katolíci, na Vinohradech 633, z nichž jen asi 10 jiného vyznání, na Žižkově 501 žáků, z nichž jen 7 jinověrců, na Smíchově r. 1888. bylo 380 žáků, z nichž jediný nekatolík; ve Vídni téhož roku 7264 žáků, ohromnou většinou katolíci, a takové ohromné massy žactva zůstávají mimo několik málo míst skoro vesměs beze všeho náboženskomravního vychování.

Toť pro nás katolíky zdrcující faktum. Na školách pokračovacích učí se žáci potřebným věcem, jenom náboženství ne; snad jest to tedy věc nepotřebná. Roční náklad na školy pokračovací činil dle zprávy zemského výboru v Čechách minulého roku 230.245 zlatých, v Dolních Rakousích r. 1886. 207.614 zl. 52 kr., r. 1887. ve Vídni samé 176.729 zl. 1 kr. a v jiných zemích poměrně také tolik. Hezké to summy, které naše poplatnictvo — většinou katolíci — na školství průmyslové platí, a za to nemají ani té výhody, aby se jejich přání vyhovělo a náboženství, nejpotřebnější předmět, v osnovu škol těch přijato bylo; neboť na vše jest dosti peněz, jenom náklad za vyučování náboženství nemůže unésti ani společenstvo, ani obec, ani

---

zuje, nemoha věc prodati, aneb — pakli ji prodá — poškozuje a spolu odvracuje sobě odběratele. Špinavou konkurencí stlačuje se výdělek i za práci i za zboží. Neboť špatné a laciné zboží jde ovšem ze začátku na odbyt, později však nikdo je nechce, jsa zklamán, a řemeslník hyne nedostatkem. Jen poctivosť, svědomitosť a solidnosť může stav řemeslný pozvednouti.

okres, ani země a stát! Zde se spoří co nejvíce, však na nepravém místě.

Mysleme si hocha, jemuž se vědomosti náboženské, jichž ve škole při ohromném počtu hodin jiného rozmanitého učiva nabyl, z hlavy vykouřily, a jemuž špatná četba víru vyrvala. Nemá mravní podpory vnitřní, stává se nevrlým, nespokojeným, rozervaným, když se mu vše dle přání nedaří a otvírá duši po štěstí lačnou do kořán učení socialistů, kteří mu slibují zjednati pozemskou blaženost. Slyší řeči socialistů a má k nim pak větší úctu a důvěru, než ke sv. evangeliu. Slyší nové evangelium: že slovo Bůh jest zbytečné jméno, svědomí — bláhový předsudek, náboženství smyšlenkou vrchnosti, a panovníci že jsou potlačovateli, vychovatelé a učitelé — tyrany mládeže, již omezují její svobodu, kněží pak že jsou slabí na duchu lidé, nebo zchytralí podvodníci.

Při takovém smýšlení nehrozí se pak svedený ani násilí a přes potoky krve kráčel by zcela lhostejně, jen když by domnělého štěstí na zemi dosáhl — vždyť prý po smrti žádného štěstí očekávati nelze, a soudu Božího báti se netřeba. Tak utlumí se každý šlechetnější cit v srdci mladíkově, a zanedbávaje náboženskomravní vychování učňů, vrhá sám stát — ač snad bezděky — tisíce a tisíce učňů do propasti socialismu a kdežto se domnívá, že vypuštěním náboženství jako řádného předmětu ušetří nákladu na školy průmyslové — sám svými základy otřásá. Nechť se nikdo nedomnívá, že líčíme poměry příliš černými barvami; ovoce nepřiměřeně zařízeného školství vůbec a pokračovacího zvlášť již tu a tam se ukazuje... Časté stávky — a zvláště poslední události na Kladně — neuctivosť k nejposvátnějšímu všem křesťanům úkonu, a výjevy, jež zdivočilá mládež tam vyvolala, jsou vážným pokynem pro naše kruhy řídící i parlamenty.

Takové události, probleskující tu a tam, jsou ohnivou rukou, jež píše na stěnu své varovné Mene — Thekel — Upharsim. Může to býti jen ku prospěchu národu i státu, když učňové opětně a opětně budou slyšeti základní učení křesťanské věrouky i mravouky: že jest nad nimi Bůh spravedlivý soudce, jenž všechny poklesky zná a jednou souditi bude, že jsou dětmi Božími, nebe že cílem jejich, že bohatý ze svého nadbytku má udíleti chudšímu, že má každý milovati bližního svého, má každému nechávati a dávati, což jeho jest; že nemá jeden druhého podvodem, klamem neb násilím o jmění připravovati, jiného pomlouvati, neb o čest připravovati; že má v každém člověku i v žebráku viděti bratra člověka, spoluvykoupence, že má býti věrným a poslušným k mistrům, uctivým ku představeným světským i duchovním, zemépánu; že má býti cudným, střídmým, pravdomluvným a upřímným.

Odborný učitel nemůže při kreslení, rýsování, slohu atd. obšírněji žactvu podobné základní věty naší víry vysvětlovati; mát věru každý až až dosti co dělati, chce-li dostáti osnově, a na podobná dobrá naučení nemá ani dosti času. Kdo má tedy učni podobné pokyny dáti?

Jediné vyučování náboženství však by neprospělo, kdyby žactvo spolu nebylo ve křesťanském životě cvičeno. A to právě jest nejbolestnější stránkou našich škol pokračovacích.

Jest jedno krásné přísloví, které praví: „S Bohem začni v každé době, podaří se práce tobě“. — Na to se na průmyslovkách zapomíná.

A kdežto na středních a obecných školách počíná se školní rok vzýváním Ducha svatého, dají se na některých školách pokračovacích beze všeho, jak Němec říká, „bez zpěvu a bez zvonů“, do práce. Vždyť o tom, aby žáci průmyslových škol a pokračovacích obcovali aspoň na počátku a na konci školního roku službám Božím, není n i č e h o ž n a ř í z e n o, ba ani o jmeninách JJ. VV. císaře a císařovny není ve statutech škol pokračovacích a průmyslových ani zmínky, tak že ku př. na průmyslové škole v Praze a i jinde jde sice sbor professorský o císařských jmeninách do kostela, ž a c t v o však n i k o l i v! Na některých školách pokračovacích v Praze a předměstích i na venkově jdou žáci na počátku školního roku do kostela i na konci, někde jen na počátku, nikoli však na konci. Někde pan ředitel pokračovací školy vede žáky na začátku října, kdy připadá svátek sv. Františka, a kdy také počíná rok školy pokračovací, do kostela a tak, jak říkáme, zabíjí jednou ranou dvě mouchy. Ukáže se loyalním, a spolu také zbožným křesťanem; také mu nemůže nikdo vyčítati, že v náboženském ohledu vůbec ničeho nedělá. Že tomu tak, je zřejmo z toho, poněvadž na konci školního roku nebylo na téže škole pokračovací žádných služeb Božích. Leč v nynějších časech musíme býti rádi a spokojeni, když některý pan ředitel jen z toho důvodu vede žactvo do kostela, „aby se neřeklo“ —, poněvadž ukazuje aspoň jakous takous dobrou vůli, aby modus vivendi mezi ním a sv. církví obstál. Správa vyučování nařizuje mu jen, že má ukončiti školní rok „školní slavností“ — o službách Božích ničehož v nařízení není, a který ředitel vede žactvo do chrámu Páně, činí to z dobré vůle; vázán k tomu nikterak není. Novým zákonem o klidu nedělním dostalo se velikého dobrodiní dělnickému lidu, jen ubozí učňové nesmějí toho použiti, ba naopak, u nich zákon o klidu nedělním se ruší. Či jest to nedělní klid, když učeň, který musil po 6 dní pracovati, sedmého dne, v neděli, jest nucen od 8 neb $^1/_2$9 do 12 neb $^1/_2$1 pracovati uzavřen a v těsném vzduchu školním? Vždyť zákon nedovoluje vyučování v neděli a ve svátek na školách obecných, středních ani vysokých, nelze tedy pochopiti, proč právě školy pokračovací z toho principu jsou vyjímány? Žáci pokračovacích škol jsou ohromnou většinou katolíci. A snad jest známo správě vyučování, že jest povinen každý katolický křesťan súčastniti se v neděli a ve svátek mše svaté. Vždyť lonský ministerský výnos nařizuje, aby poskytnut byl žákům školy pokračovací v neděli čas, by mohli navštíviti služby Boží. Ale jak mohou jíti na služby Boží učitelé i žáci pokračovacích škol, když po celé dopoledne mají vyučování, a odpůldne, kdy mají prázdno, mše svatá se neslouží? Mají snad jíti na mši sv. o 7. hodině ranní? Ale což když v přemnohých místech tak časně služby Boží se nekonají? A i kdyby mše svatá tak záhy byla sloužena, může se jí učeň, který často v sobotu do pozdní noci musil práci dodělávati, súčastniti? — Naše století jest plno frásí o lidskosti, humanismu, ale zde zdá se, že náš moderní humanismus má k učňům zavřené oči. Táže me se dále, může učeň, který po celý den sobotní pracoval — ano jak mi představený jistého společenstva ujišťoval, až do 12 neb 1 hodiny v noci, tak že všecek umdlen na lůžko klesl, tak příliš záhy vstáti, aby se mohl do chrámu Páně připraviti? — Vyučováním na pokračovacích školách v neděli dopoledne zabraňuje se i učitelům i učňům naprosto účastenství při službách Božích. Když vyučuje se

čtyřikráte ve všední den, snad možno místo neděle po páté a šesté ve všední den vyučovati. Jestliže při kreslení a rýsování tak nutno světla denního, jak mnozí tvrdí, snadno toho docíliti lze tím, že běh pokračovací školy dříve počne a na konci května končí, kdy je v šest hodin ještě úplné světlo aneb nechť se učí ve středu odpoledne! — Aneb, když by to bez neděle nijak nešlo a musilo se v neděli vyučovati na školách průmyslových, proč ne až odpoledne od 1 hodiny do 3 neb 4. Učňové místo co by měli v neděli pozvednouti mysli své k Bohu, Stvořiteli svému, vezmou prkna a jdou do školy. Páni professoři a učitelé ovšem také nemohou povinnosti své křesťanské zadost učiniti, poněvadž jsou na školách zaměstnáni, a to rovněž pro učně není zvláště povzbuzujícím příkladem. „Verba movent, ale exempla trahunt.“ Učňové vidouce, že jejich učitelé do kostela nejdou a že od správy vyučování jest nedělní vyučování dovoleno, ano že není spokojena často ani dvěmi hodinami v neděli, ale přeje si 3. hodinu, myslí si, že na tom tak mnoho nezáleží, plní-li své povinnosti křesťanské čili nic. A toto smýšlení jejich utvrzuje se ještě tím, že kdyby některý učeň nedělní vyučování zanedbával a místo do školy chodil do chrámu Páně, byl by mistr jeho napomenut a trestán pro nedbalé posýlání učně do školy, učeň by dostal nižší známku z mravů aneb po případě musil by zanedbané hodiny nahraditi. Takovým způsobem se nesvěcení neděle a zanedbávání služeb Božích třebas i nevolky u z á k o n u j e, s c h v a l u j e a p o d p o r u j e. Co jest platno, že v obecných, měšťanských i středních školách a v kostele z kazatelen namáháme se, abychom žákům vštípili do srdcí přesvědčení povinnosti světiti den sváteční a choditi na služby Boží, když sotva ze školy vyjdou a přijdou na školy pokračovací, pracné vystavené základy náboženského přesvědčení najednou se nám zboří, a žáci přidržováni jsou k návštěvě školy v neděli a tím ovšem zdržováni od Bohoslužeb.

Kdežto na školách obecných týž žák — pozdější učeň — nabádán jest katechetou a někdy i inspektorem samým ku mravnému chování a návštěvě kostela, neslyší toho nabádání jako žák školy průmyslové od nikoho — neboť navštíví-li inspektor školu pokračovací, tedy pravidelně obcuje vyučování v jednotlivých třídách, a pak bedlivě prohlíží výkresy a písemní práce žáků, obyčejně až do detailů; prohlédne protokoly, učebné pomůcky, sepíše si statistická dáta o počtu žactva v jednotlivých třídách, o návštěvě atd. Ke stránce vychovatelské však z pravidla nebývá tu přihlíženo pranic, a není nám známo, že by při inspekcích bývala někde věnována zvláštní péče tomu, aby se byl inspektor průmyslový informoval o mravném chování žactva a o tom, jakým způsobem se vychovává; zdali též navštěvuje mládež kostel, a podává-li se jí příležitosti, aby náboženský cit její zcela neutuchl, nýbrž aby srdce i duch žactva mohutným tímto vychovatelským prostředkem se povznášel a od zlé nákazy chráněn byl. Suchá úřední zpráva k vyšším instancím bývá tu výsledkem podobné inspekce: a přece otevřelo by se tu mnohému vládnímu komissaři vděčné a široké pole činnosti, jež by mělo blahodárný účin na veškerou výchovu mládeže. Přijde-li však inspektor sám v neděli ráno a celé dopoledne výkresy prohlíží, nenapadne ovšem ani žactvu, že by bylo mělo jíti na služby Boží.

Pozoruhodno jest, co píše o nedělním vyučování pan ředitel

Šanda ve zprávě výroční školy Karlínské: „Bylo by proti zásadám všelikého vychovatelství, když by se žádalo, aby žáci pokračovací školy nedělního času celé dopoledne seděli ve škole, nemohouce tak ani své náboženské povinnosti dostáti. (A přece se tak děje! pozn. red.). Pokračovací škola má náboženské a mravní vychování rozhodně podporovati a ne mu překážeti, a protož nemá žák býti v neděli dopoledne více než 2 hodiny ve škole, aby mohl také služeb Božích náležitě se súčastniti.“ — A dále píše:

„Odpolední však vyučování v neděli příčí se veškeré lidské přirozenosti, poněvadž každý tvor, tím více pak člověk pracovný, potřebuje v témdni aspoň jednoho půldne oddechu a odpočinku. Dělníci i učňové mají míti v neděli aspoň celé půldne klid, aby mohli přijíti mezi lidi, na jiný vzduch a mohli tělesně i duševně pookřáti. Nedělní vyučování odpůldne není proto žádným vyučováním, nemají k tomu patřičné způsobilosti a pružnosti ducha ani žáci, ani učitel, a kdekoliv jsou učňové v neděli odpoledne 3—4 hodiny ve škole, podobá se to spíše hlídání a opatrování mladíků, kteří jsou odsouzeni, aby mimo dílnu a krám nepřišli ve styk s lidmi ostatními.“

Co tuto vyřkl pan řiditel, můžeme s dobrým svědomím podepsati, jen ovšem bychom podotknouti si dovolili, že totéž platí o vyučování dopoledním, které taktéž na úkor mravního vzdělání duše i vyvinutí sil tělesných a zdraví se udílí, a jest to taktéž proti zásadám všelikého vychovatelství a příčí se lidské přirozenosti, když se žádá, aby učňové celé Boží dopoledne aneb aspoň jeho většinu ztrávili ve škole. Je to spíše lidské, když po celotýdenní námaze v neděli dopoledne si odpočinou a tedy okřejí, pak mohou od 1 do 3 neb 4 hodin ve škole pracovati a po té ještě jim zbývá dosti času na odpočinek. To nedělní odpoledne jest tak podezřele úsilovně chráněno, jako by se zde více jednalo o interess vyučujících než učících se. Aby se nám však rozumělo, podotýkáme, že ze dvojího zla menší — totiž odpoledne, pro vyučování volíme — ale že nám bude nejmilejší, když nedělní vyučování vůbec se nepřipustí! A to se provésti může a dá, jen když na všech stranách a obzvláště od správy vyučování tomu přáti se bude. Právě nedávno dočetli jsme se, že správa vyučování povolila k žádosti společenstev pražských uzenářů a řezníků výnosem ze dne 14. května 1889., aby učňové těchto dvou živností z ohledu na zvláštní poměry pražské nemusili dopoledne v neděli navštěvovati školu pokračovací —, vyučování aby odloženo bylo na odpoledne od 1 do 3, po případě aby se vyučovalo ve středu odpoledne! Hle, jak jest cesta nalezena, jakým způsobem nahraditi dopoledne nedělní.

Nedomnívejmež se však, že obě živnostenstva jsou velehorlivými ctiteli nedělního klidu, a že proto žádala, aby byli učňové v neděli osvobozeni od návštěvy školy, by mohli svým křesťanským povinnostem řádně dostáti. Nikoliv, to jim ani nepřipadne, jako oněm dvěma společenstvům živnostenským ve dvou předměstích pražských a v Benešově, která podobnou žádost podala. Stalo se pouze proto, že živnostníci jmenovaní, jakož i pekaři, obuvníci, krejčí atd. potřebují v neděli dopoledne učně jednak k odvádění zboží, posílkám ano i k obyčejné řemeslné neb živnostenské práci. Za to mají učňové i pomocníci na mnoha místech — v pondělí odpoledne prázdno! Ovšem, jak pak by mohli přeložiti klid modrého pondělku na neděli; to jest proti

tradici! Tak zabraňuje se učňům súčastňovati se služeb Božích, a tím činí mistři i překážku náboženskomravnímu vývoji učnů a prohřešují se proti stanovám živnostenských společenstev dle zákona ze dne 15. března 1883. §. 10. d), jež praví: „Živnostníci mají pilně o to dbáti, aby učennici jak odborně tak i náboženskymravně vzděláni byli.“ Bylo by záhodno, aby zákon takovým živnostníkům, kteří učí své učně nesvěcení a znesvěcování neděle, odňal právo míti učně. Myslíme, že by takový zákon ovšem důsledně jsa prováděn měl blahodárné účinky. Neboť jsou mnozí živnostníci, kteří jsou většinou na učně odkázáni, jako ku př. knihaři, zámečníci; ano, některý živnostník má vedle 2, 3 neb 4 dělníků i **20** až **30** učňů, jež ovšem svým „vychováním“ odekřesťanuje a kazí. A co máme říci tomu, že na jisté průmyslové škole, kde jest ředitelem žid, musili žáci i o největších svátcích jíti do školy? — Jsou v tomto školství poměry nepřirozené, které by co nejdříve měly se zrušiti. Zajisté zcela případně praví J. E. Bedřich hrabě Schönborn ve své brožurce „Wirkungen der Neuschule“. „A tak spatřujeme, že zákon školní předpisuje vychování, charakter náboženský, ale že toto vychování svěřuje rukám, jimž na tomto náboženském charakteru ničehož nezáleží.“ —

Učeň odvyká si v neděli jíti na služby Boží a odvykne tak, že i kdyby mohl, nejde. Lze to snadně vysvětliti. Po celý Boží rok nešel do kostela, považuje služby Boží za něco ledabylého, zbytečného, a diví se velice, má-li při nějaké zvláštní příležitosti do kostela jíti, proč ho k tomu donucují. Ve městě S. vedl katecheta dítky na služby Boží. Potkal je učeň, který na dítky školní křičel: „To jste hloupí, že chodíte do kostela“. Jinde opět, ve městě Ž., se takový spustlý výrostek vyjádřil, že by raději celý den doma pracoval, než by šel do kostela a tam klečel. Kdysi o císařských jmeninách byli vedeni učňové do kostela; ale kde kdo z nich mohl ze řady prchnouti, prchl a skryl se za rohem a smál se a strouhal mrkvičku těm, kteří uprchnouti nemohli, jsouce pod dohledem učitele. Ze řady takovýchto učňů neznabohů rekrutují se voje socialistů. Nemůžeme ovšem žádati na učitelích, aby ještě mimo své předměty náboženství snad žákům přednášeli; víme dobře, že mají dosti práce, aby úkolům osnovy vyhověli; ale snad by ani učitelům ani žactvu neškodilo, kdyby k nim někdy promluvili několik srdečných a upřímných slov o Bohu, věčnosti, ctnosti a o povinnostech člověka. Snad by také neškodilo, prositi Boha před vyučováním za osvícení a po vyučování Jemu děkovati. Nelze nikterak schvalovati, že na pokračovacích a průmyslových školách se vyučování ani nezahajuje ani nezavírá modlitbou. Na jistém ústavě ve městě N. navrhoval starší již učitel, aby vyučování počínalo a končilo se modlitbou; odůvodňoval svůj návrh tím, že již z paedagogického důvodu třeba, aby žáci naváděni byli k tomu, vyprošovati sobě ke všem prácem svým požehnání nebes dle osvědčeného přísloví našich předků: S Bohem začni v každé době, podaří se práce tobě. Dále uváděl ku podpoře návrhu svého, že učitel uznávaje a ctě autoritu Boží, tedy něčeho vyššího, již tím nabádá žáky, aby ve vážnosti měli učitele, jenž jaksi pod ochranou ruky Boží a v stínu jeho autority stojí a vyučuje. Působí to zajisté na mysli všech učňů tak zvláště příznivě a dojme je to, když vidí svého učitele, staršího a zkušeného, často již šedovlasého muže spínati ruce, aby v nelíčené

pokoře ukázal, že před Bohem všichni jsme rovni, a že co o Bohu slyšeli, není jenom učení a bajka kněží, nýbrž i hluboké a upřímné přesvědčení jeho — učitele. – Proti návrhu tomu ozval se správce pokračovací školy a učinil návrh, by žáci před vyučováním i po něm se nemodlili, poněvadž prý mohli by někteří z učňů dopustiti se rouhání (sic!), a že by se některý mohl při modlitbě smáti. A na chabé ty důvody páni honem většinou přistoupili a usnesli se, aby se učňové nemodlili. Podivno! V prvých ročnících nebo přípravkách jsou žáci, kteří téhož roku ze škol obecných neb měšťanských vystoupili, kteří tedy zvyklí jsou modliti se před vyučováním i po něm; nebylo by jim to nic divno, když by je učitel k modlitbě vyzval i na škole pokračovací. Mohli páni býti beze strachu stran rouhání a smíchu, a aspoň v prvých ročnících nebo přípravkách modlitbu zavésti, respektive ponechati pak i ve vyšších ročnících. Na reálkách, gymnasiích a hospodářských školách, kde jsou ještě starší žáci, než na pokračovacích, modlí se žáci a není obavy, aby se blasfemie dopustili; domníváme se, že i na školách pokračovacích našlo by se málo tak spustlých individuí, aby se při modlitbě smáli nebo rouhali. A kdyby se i některý odvážil, brzy by skrotl a více by toho neučinil, kdyby se užilo proti němu téhož prostředku, kterého se na mnohých pokračovacích školách i při menším přestupku, nežli jest rouhání, s dobrým výsledkem užívá. Před mnohými pokračovacími školami jest pohotově c. k. strážník, který měl leckdy příležitosť zakročiti proti spurným učňům a zakročil by i proti rouhačům, ač myslíme, že tohoto prostředku by ani nikdy potřebí nebylo. K tomu podotýkáme, že mnozí rozvážní učitelé sami si toho přejí, aby modlitba a bohoslužby byly pro žáky pokračovacích škol zavedeny. Na největší části pokračovacích škol nejsou vedeni žáci ku správě Boží ani jednou za rok. — Žáci nebo žákyně jdou, jak to u nás obyčejem, ku zpovědi, když vystupují ze školy. Potom jich k tomu nikdo nenabádá, a oni sami se příliš do toho nehrnou.

Tak učeň roste jako stromek v lese, bez bázně a kázně a nejde ku zpovědi až teprv, kdy se má ženiti aneb až na smrtelné posteli; a přece působivosť zpovědi na výchovu a mravy žactva jest tak veliká, že i sám Voltaire se vyslovil, že zpověď, kdyby nebyla zavedena, musila by se zavésti. — Zanedbáváním úkonů náboženských, zejména služeb Božích a vyučováním v neděli dopoledne, trpí i ostatní školstvo. Neboť učitelstvo škol obecných i středních má býti při svém žactvu ve chrámu Páně, aby byl na ně řádný dohled. Ale jak mají býti u svých žáků v kostele, když vyučují na škole průmyslové. Jsou ovšem chvalitebná nařízení, jako ku př. jisté okresní školní rady, aby učitelé, kteří v neděli vyučují, měli místo sebe zástupce při svých žácích v kostele, kteří by místo nich dohled vykonávali — avšak toto opatření přináší jen částečný užitek; neboť žáci neznají dohlížejícího pana učitele zástupce, poněvadž se mění, a pan učitel zástupce nezná zase svých oveček, nad nimiž mu je bditi — a to ovšem jest, jak každý paedagog dosvědčí, chyba veliká a dohled nesmírně stěžující.

A pak nemůže to býti katechetům lhostejno, slyší-li nářky takových bezplatných dohlížitelů; kdežto jiní páni kollegové vyučováním na průmyslovkách peníze vydělávají, oni musí za ně pracovati; s jakou chutí pak své křesťanské povinnosti vykonávají, jest ovšem věcí je-

jich svědomí, ale lze to mysliti a pochopiti. Také pro žactvo škol to není právě k návštěvě služeb Božích povzbuzující, když spatřují, že jejich páni řiditelé neb učitelé služeb Božích se nesúčastňují, poněvadž mají právě v čas služeb Božích vyučování na školách pokračovacích. Tak tedy správa vyučování zákon o dohledu na žactvo sama ruší, povolujíc, aby se v neděli dopoledne smělo na pokračovacích školách vyučovati. Při mnohých školách pokračovacích zřízeny jsou i knihovny, obsahující mimo spisy odborné i knihy pro zábavu. Došly nás některé stížnosti a stezky, že výběr knih těchto není všudy pečlivý, nýbrž že leckde bylo měřítko při zakupování jich příliš volné a široké. Nebylo by tedy nezáslužno, podrobiti bibliotheky tyto přísné a svědomité revisi, neboť čtení knih zábavných a výběr jich jest okolnosť nesmírně důležitá a u nás jest, jak známo, v jistých věcech veliká volnosť tisková. Považíme-li tedy, že ti žáci, již do kostela nechodí a náboženského vyučování nemají, ještě do rukou dostávají knihy nepříliš opatrně a pečlivě volené — pak věru nebylo by divu neznamenati neblahé účinky tohoto směru vychovávacího v celém našem životě veřejném.

Celkové mínění naše o školách pokračovacích jest, že musí býti zreorganisovány, mají-li účelu svému vyhověti; neboť tak, jak nyní jsou, nevyhovují ani ve příčině pokroku v potřebných vědomostech, ani v náboženskomravním vychování, tak že to vůbec vyhlíží, jakoby školy pokračovací u nás byly zavedeny, aby se nemohlo říci, že se pro náš průmysl ničehož neděje, ale dbá se také, aby to mnoho nestálo. Kdyby průmysl náš se zdokonalil jako francouzský nebo německý, nebyly by peníze, na školy pokračovací věnované, na zmar vyhozeny, neboť by spotřeba průmyslových výrobků, jež nyní z ciziny k nám jdou, doma se kryla, a peníze by zůstaly také doma. Co a jak by mělo se upraviti, jest věcí kruhů povolaných, a také již chystaly se návrhy k upravení tohoto školství. Jen tolik chceme podotknouti, že by bylo užitečno, aby školy pokračovací z p r a v i d l a spojeny byly se školami měšťanskými, neboť jsou, aneb mají aspoň býti přirozeným jich pokračováním. Škola měšťanská vychovává nejvíce stav řemeslnický, jest tedy jen přirozeno, aby vychování a vyučování započaté také dokončovala.

Kde není škol měšťanských, přidělena budiž škola pokračovací ku škole průmyslové, odborné neb realné. Ředitel ústavu, ke kterému jest škola pokračovací přidělena, budiž i správcem školy té. Poněvadž však není zároveň správce školy odborníkem, budiž mu v takovém případě ku věcnému vedení vyučování přidělen učitel, který má potřebné znalosti a ve příčině té nad soudruhy vyniká. Přidělování hodin na školách pokračovacích nechť se děje s dobrým rozmyslem, ne snad z protekce neb náhodně, poněvadž takové vyučování jest plané, jsouc zastáváno mnohdy učitelem, který předmětům, jimž má vyučovati, málo rozumí, aneb zhola nerozumí. — Kde jest větší počet učňů téhož řemesla, nechť jest přijat odborník téhož řemesla za učitele pro to řemeslo. Nechť nezapomene se na učně, kteří jsou v menších městech, kde pokračovací školy není, a nechť pro ně zavede aspoň opakovací školu.

Nad náboženskomravní výchovou nechť bdí duchovní a správce školy a nechť katecheta, k vyučování náboženství ustanovený, přednáší ve přípravkách základní pravdy náboženské dle katechismu a

biblické dějepravy, ve vyšších nechť se učivo rozšíří na důkladnější věrouku a mravouku po dvě až čtyři hodiny. Dopolední vyučování v neděli nechť je úplně zrušeno; místo vyučování nechť jsou žáci vedeni na exhortu a na mši svatou společně, neboť mohlo by býti od nesvědomitých mistrů nedělního prázdna zneužito k jiným věcem, nežli jsou služby Boží.

Žáci pokračovacích škol nejsou snad více než realisté a gymnasisté; jest tedy zcela logicky správné, aby i oni třikráte za rok šli ke sv. zpovědi a ke sv. přijímání pod dohledem svých učitelů. V čase velikonočním nechť mají podle možnosti místní i duchovní cvičení.

Požadavky, jež tuto klademe, nejsou nikterak přílišné, naopak zakládají se na samém státním zákoně. A nejlepší státníci dospěli k přesvědčení, že jedině vychování dobré jest onen prostředek, jenž z učňů učiní dobré občany, kteří budou tvořiti šťastné a pokojné obyvatelstvo země a dbáti budou, aby mládeži se dostalo pečlivého náboženského vychování.

Při poslední konferenci duchovenstva pražského u přítomnosti Jeho Eminence bylo si stěžováno do těchto nedostatků vychování náboženského mládeže škol pokračovacích, a vyslovena naděje, že povolané kruhy o to se zasadí, aby náboženství stalo se předmětem vyučování na školách pokračovacích, odborných, kupeckých i průmyslových jako na realkách. O potřebě vyučování náboženství na školách průmyslových a pokračovacích velmi důrazně a trefně bylo pojednáno v katolické Besedě v Praze, a v poslední době o témže předmětu přednášel na katolickém sjezdu v Bohosudově dp. Schäfer. Přeje si toho i četné dobře smýšlející učitelstvo těch škol, jak mnozí z nich se vyjádřili, žádají toho i řádní rodiče a mistři.

Záležitost tato stává se již palčivou. Neříkejme, že se jedná jen o učně — ovšem — ale ti jsou budoucí tovaryši, mistři, budoucí občané a veliká část národa. Jak zbožně a mravně vychováni vejdou do veřejného života společenského, takoví i budou. Jedná se o mravné vychování našich učňů, a nemůže ani nejzarytější liberál přívrženec nové školy říci, že by se zde jednalo snad o „vládu“ kněžstva nad školou, a doufáme, že až bude na zemském a po případě i říšském sněmu o této otázce se jednati, poslanci této záležitosti se ujmou. Jak nyní tu mládež škol pokračovacích pozorujeme, ohrožuje ji úplný rozklad náboženského vědomí, mravnosti, kázně a stává se bezcharakterní, chabou a propadá dříve neb později úplně nevěrectví a socialismu. Protož zvedáme dnes varovně hlasu svého, aby kruhové, jichž se týče a jimž vzdělání i vychování mládeže na srdci ležeti má, věci té si povšimli. S potěšením zaznamenáváme, že v pražském „Johanneum“, založeném hrabětem Sylva Taroucou, zřízena letošního roku pokračovací škola, kdež se vyučuje náboženství, a kdež učňové v neděli a ve svátek v 11 hodin přítomni budou mši sv. Podobně děje se též ve Vídeňském „Calasantinum“, založeném Schwarzem, kdež učňové bývají vedeni na náboženské cvičení a služby Boží ... Kéž by našlo se více takových šlechetných mužů, jako jsou zakladatelé těchto dvou ústavů.

LITERATURA.

Z jitra na úsvitě.

Básně Aloisia Potěhníka, faráře Častolovského, čestného občana v Malenovicích. Nákladem vlastním. V kommissi knihkupectví Karla Rathouského, 1889. Cena?

V krátké době jest to po Šimonových „Verších“ druhá publikace samostatná z řad duchovenstva českého. Okolnosť to rovněž pozoruhodná jako potěšující: ve sbírce přítomné vítáme básníka s nadáním mnohostranným a rozhodným, čteme v ní věci vesměs dobré, pěkné, některé i krásné, oděné formou po většině lahodnou, plynnou, bezvadnou. Mnoho věru to příčin, abychom z knížky měli radosť. Zvláště považíme-li, jakým proudem unáší se nyní ta naše poesie, jaký zavládl v ní směr.

Potěhník jest velice šťastný, opěvaje klidné blaho dětí a rodičů, mládí a pěkné lyrické upomínky na ně. Přečtěte si „U prahu naší chaloupky“, „To naše mládí“; čtěte „Radosti dítek“, „Jahůdky“, rozkošným rhytmem vynikající „Slunce“ a „V zimě“, a uznáte, že mnohá ze zde uvedených řadí se k nejlepším, jež toho genru v poslední době byly u nás napsány; „Na mezi“, „Pastoušek“, „Dědoušek“, „Pod okny naší chaloupky“ jsou velmi pěkné idylky, pravé kresby, zářící živým koloritem slov a hlubokou pravdou citu.

Zde vězí veliké kouzlo básníkovo: verše jeho dojímají, zachvívají vámi: není tu ani stopy po rafinované oné vylhanosti bolu, markantního to rysu moderních poetů; jest tu prostá přirozenosť citu a tak nehledaná pravdivosť, že po přečtění některé té básně upřímně zvoláte: „To je hezké!“ A to je jistě výmluvnou pro knihu pochvalou... Tak na př. ve znělce „Smrť matčina“ čteme:

„Ob čas jednou sedali jsme spolu
já a sestry, matka milená,
ruka její všecka zemdlená
maně o kraj chytala se stolu.
Tušili jsme, že to s ní jde dolů —
vždyť ta hlava k předu schýlená...“

a vskutku: tušení bolestné se vyplnilo, neboť.... „jednou vstala z rána, by nás dítky děsná stihla rána: hlava šedá náhle dolů klesla — jen zvěsť o tom za námi se nesla“. A jak dojemně vítá své kollegy ze semináře olomouckého, s nimiž se po dvaceti pěti letech sešel! („Mileným spolubratřím“ — V Olomouci, dne 20. července 1853. a opět 1878.)

„Aj, čtvrt století — kdy Pán svých sluhů
z rána na vinici najímá:
každý místo své hned zajímá,
dnes pak ruku tiskne svému druhu.“

A v okamžiku rozloučení pěje tyto krásné verše:

„Koho z nás smrť dříve políbí
až se vůli Páně zalíbí:
tomu immortelka vzejdiž na rovu —
v Kristu na shledanou poznovu!“

Tklivě dojemné jsou i: „Sirotek u kříže“, „Sirotkův jasný okamžik štědrovečerní“, „Účinky pláče“ a zvláště: „Dědečku, pamatuješ?“

Pěkných básní jest tu celá řada: uvedeme jen některé. Zvláště tu vynikají: „Slunko, ta hvězda veliká“, „Ta píseň lidská“ — dýše lahodnou zpěvností; „Odplata“, „Na hřbitově“, „Srdce“, „O sv. Janu Křtiteli“, „Kdo ti to, ptáčku, pošeptal? Rovněž i přemnohé didaktické básně Potěhníkovy, daleky planého a suchého moralisování, úplně rovnají se nejlepším svého druhu: ba některá i nad ně vyniká. Připomínáme jen: „Pohled tajeplný“, „Zlaté písmo“, „Včelka“, Ta ranní záře“, „Z knihy moudrosti“, „Synu můj!“, „Práce, heslo naše“, „Svědomí“.

Vůbec ze všech básní jeho dýše jemnocit a vroucí láska k lidstvu. Jest to všude patrné; v básních příležitostných však a vlasteneckých vystupuje moment tento nejvíce. V „Hymnu na oslavu čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva“ praví básník:

„Na bojišti smutná kyne sláva,
pomník tamo krví zbrocený
— — — — — — — —
Blaze říši, pěstitelce uměn,
o palmu jež v ě d y zápolí,
ona šťastně přežije všech proměn,
světlem zářic svému okolí“

A zeměpánu přeje: „Kéž ta hvězda nad Rakouskem vzejde, mír osáhne jeho národy“.

„Toto králi svému přejem vřele
Jemu sláva budiž, dík a čest:
Kéž mu anděl v cestu růže stele —
v ruku vtiskne m í r u ratolest!“

Velmi zdařilé jsou též příležitostné znělky „Jeho Svatosti Lvu XIII.“ a „Jeho biskupské Milosti Dru. Josefu Janu Haisovi“, báseň „Bratrancům Veverkům“, „Proslov k jub. slavnosti na památku zrušení poddanství“, kdež se praví:

„Ten říše základ jedině je pravý,
kde spravedlnost s pokrokem se pojí,
cnost ženu — statečnost kde muže zbrojí,
kde v práci blahobyt má kořen zdravý.“

V znělce „Manům Hankovým“ věnuje vřelou vzpomínku Hankovi, „posvátné jenž zachoval nám runy“ a dotýkaje se neblahého sporu v příčině rukopisů, dí (o Hankovi):

„V boji utkvěl proti intrikánům,
— — — — — — — — —
chatrným těm u věd velikánům,
již tu na l u p vyšli — — —“

těší však čtenáře dále

— — — leč jak omlazený
fénix objeví se jeho sláva
— — — — — — — —
a ty perly — Rukopis náš kralodvorský —
věky čisty budou, jako pramen horský!“

Rovněž vroucím vlasteneckým duchem proniknuta jest znělka, již napsal spisovatel „Účastníkům Rychnovska návštěvy nár. divadla“, spolku „Krakonoši“, a „Bratřím z Ameriky“, jež nadšenými slovy vítá, stěžuje si jim do nesvornosti naší národní:

„Myšlénka jen jedna prsa dusí,
že v té staré obapolné vlasti
Čechie to drahé na oblasti
tolik posud rozvaděných synů!
Kéž z nich každý pozná svoji vinu —
doba bratrství všech nastat musí!“

Jak pravdivý a nestranný to názor a posouzení poměrů našich!

Známé dobroditelkyni svého okolí, paní Marii Párisové na Žamberce, věnoval autor hezounkou a dojemnou básničku — pravou to perličku citovou; posvátnému „Velehradu“ věnuje tři znělky, a ve znělce „Praha-Kolín“ zvláště zdařil se mu konec, řízností epigrammatickou vyznívající. (Vzpomínka na vítězství Daunovo u Kolína); rázně zvučí struny jeho lýry, naladěné proti „Našim nepřátelům“; kdež mezi jiným pěje:

„Co jste pro kulturu naši učinili,
před vámi již vykonali Tataři,
hubíce vše, co my pracně naštípili
a přec dílo pekla se vám nedaří.“

A předpovídaje lepší a šťastnější dny, dokládá:

„Studem zardí se kdys vaši potomkové,
až tu skvrnu v dějinách svých shledají.“

Místní historické pověsti a podání veršem vylíčil spisovatel v básních: „Borovice svidnická“, „Kunšův kámen“, „Červen-Kapa, poustevník litický“, „Kříček s nápisem“ a „Hloh tutlecký“; velebný náboženský hymnus jest „Ó Maria“ — jediný toho druhu ve sbírce.

Kniha jest rozdělena ve tři díly: „Mládeži“, „Verše různé“, „Znělky“. Spisovatel zajisté má ve svém psacím stole mnoho básní: bezpečně tak soudíme dle vybroušenosti a leposti toho, co ve sbírce podal, a vzdáváme mu nelíčenou chválu, že učinil výběr velice pečlivý, svědčící o výborném vkusu a svědomité autokritice. Rádi bychom z jeho básní ukázkou otiskli zde místa přemnohá: leč vzhledem k omezenému místu nelze tak učiniti; byloť by nám uváděti mnoho pěkného, tak mnoho, že bychom znenáhla „Z jitra na úsvitě“ přenesli do sloupců „Vlasti“. Vykonává však kritika zajisté jen přísnou povinnost svou, odporučuje-li sbírku Aloisia Potěhníka co nejvřeleji. Máme u nás věru divné poměry: píše se mnoho, tiskne a vydává se mnoho, a přece jen jest malý výběr: představme si, že chceme někomu svazkem básní učiniti milý dárek. Kruh, z něhož voliti lze, jest nesmírně uzounký — nechceme-li sáhnouti k frivolnímu, neb v jiných příčinách závadnému. Do uzounkého tohoto kroužku přibyla kniha výborná: „Z jitra na úsvitě“. Duchovní, učitelé a čtenáři „Vlasti“ vůbec mohou ji doporučiti v té příčině, táže-li se jich kdo o radu. Jim samým pak doporučujeme sbírku Potěhníkovu, aby ji četli — a vřadili do soukromých svých neb veřejných bibliothek — aby tak pěkná a dobrá četba se rozšiřovala, jakž plnou měrou toho zasluhuje.

Pavel Skřivan.

Dědictví sv. Ludmily v Písku.

Obdrželi jsme soukromou cestou zprávy, které nás pohnuly, že dědictví sv. Ludmily tyto řádky věnujeme. Bylo nám sděleno, že bylo ve prospěch Zlatých Lístků a Klasův uveřejněno v Ordinariátních listech v Čechách a na Moravě doporučení; že bylo rozesláno po všech vikariatech česko-moravských „Slovo k vel. duchovenstvu a ke ct. učitelstvu,“ ale že vše to nedovedlo zahnati netečnost k ústavu ani tam, kde by ona nejméně jeviti se měla, tak že dědictví toto churaví nedostatkem nových údů. Bylo nám dopsáno, jak snadně dalo by se tomu odpomoci: několik doporučujících slov o dědictví sv. Ludmily, pronesených k rodičům při nahodilém setkání na vycházce, vyzvání, učiněné k dítkám na počátku roku, že by nevyžadovala žádné námahy se strany farářů a zvláště katechetů, a výsledky byly by překvapující. Nejlepším důkazem toho jest, že starosta dědictví, bisk. vikář a děkan v Písku Pech Fr., jediné na vycházkách svých v krátké době na 70 členů ústavu získal.

Zprávy tyto jsou ovšem neutěšené, ale nikdy slunce nezašlo, aby opět nevyšlo. Zdar dobrého tisku leží nám po vždy na srdci, a proto si dovolíme správu dědictví sv. Ludmily ještě na tyto agitační prostředky upozorniti. Co v té věci bylo učiněno, dobré jest, ale to při nynější tak ohromné záplavě knih a časopisů nestačí, a proto radíme:

I. Ať podává výbor referáty o svém sezení: a) do listů místních; b) do všech krajinských v jižních Čechách; c) do všech katolických politických listů: Čecha, Pražských Večerních Novin, Hlasu, Obecních Novin, Pozoru.

II. Ať uveřejňuje časem v novinách tuto uvedených všecky nové členy, nové opatrovníky a vytkne zásluhy těch kterých osob, jež si o zdar spolku získaly, činnost výboru vyjímajíc.

III. Ať se výbor po vyjití každé knihy stará, aby co nejvíce časopisů obsah její oznámilo.

IV. Všeobecné povzbuzování málo pomohlo, radíme tedy, aby se výbor obracel přímo k určitým osobám, a to zase ne všeobecnými tištěnými prohláškami, nýbrž vlastnoručně psanými dopisy, jež jdou více k srdci a více mají účinku, než všeobecná, tištěná provolání.

V. Bisk. vikář Pech má vliv v celém vikariátě a má známé i jinde; vliv vikariátního jeho duchovenstva zase daleko široko zasahuje; katecheta Nedvídek má zajisté již nejednoho žáka ve správě duchovní — tito dva tedy mohou mnoho členů osobní intervencí získati Zlatým Klasům a Lístkům.

Toť jsou návrhy starého agitatora; budou-li všecky provedeny, domůže se dědictví sv. Ludmily takového rozkvětu, jakému se těší dědictví Maličkých.

Kolik členové dědictví sv. Ludmily platí, o tom jest poučení na str. 791, číslo X. tohoto ročníku Vlasti. **T. Škrdle.**

Slovo kříže.

Obrázky z pokročilé a smíšené osady. Napsal Eduard Brynych. Cena 75 kr. Hlasů katolického spolku tiskového na r. 1889. č. 4. 5. V Cyrillo-Methodějském knihkupectví v Praze.

Kanovník Brynych vydal již dva spisy o smíšených osadách, a nyní přidal k nim třetí, který si před nimi v ničem nezadá.

Katolický učitel Štěpánek a věrný katolík Vilímek na jedné straně, evangelický presbyter, mlynář Veselý, a liberální učitel Rypáček na straně druhé — toť jsou dva bojovné o víru tábory, okolo nichž se celý děj otáčí. K činitelům těmto druží se celá řada osob podřízenějších, z nichž zvláště trefně vykreslen obecní posel a policajt Zástěra. Jak z tohoto nákresu viděti, založil kanovník Brynych děj povídky na širokých základech, pojal v něj mnoho různých osob, přiložil každé významný úkol, tak že mu bylo spracovati veliký materiál, což provedl s routinou jemu vlastní.

Kanovník Brynych vládne různým, ale při tom ušlechtilým vtipem, pravdy našeho náboženství vysvětluje lehce a každému srozumitelně, rád a se zdarem užívá argumentů ad hominem, kteréž působí mocně a přesvědčivě. Pozorujte jen bedlivě v povídce jeho Schovánka a jeho dceru Blaženu, Čiháka, red. Pírka, ať o jiných pomlčíme.

Spis tento má ráz apologetický, ale vlastní povídková část není nikterakž apologií do pozadí zatlačena, tak že „Slovo kříže“ jest nejen poučné, nýbrž i povídkovým dějem interessantní.

Celkový náš úsudek zní: kanovník Brynych vydal třetí výtečné dílo, které zasluhuje, aby se dočkalo desatera vydání a vniklo nejen do osad smíšených, nýbrž všude mezi katolíky: do kruhů vzdělaných, i do prostého lidu, hlavně však mezi třídy polovzdělané, kdež bývá zmatek náboženský největší.

Smíme-li si dovoliti prosbu, tedy bychom spisovatele žádali, aby v budoucích povídkách probral všecky pravdy náboženské, které se v lidu berou na lehkou váhu a proti kterým se nejvíce útočí, tak že by nám časem mohl v této formě podati apologii všech napadaných částí našeho náboženství.

Poměr židů ku křesťanům, továrníků k dělnictvu a řemeslnictvu, velkokapitálu k rolnictvu, pánů ke služebníkům, rolníků k čeledínům atd. poskytlo by mu hojnost zajímavé látky, při níž by k platnosti přiváděl blahodárné účinky křesťanství. **T. Škrdle.**